

I 8987

febru' 1



anale de istorie

anul XXV 1 1979

1990

0 JUL. 2005

*Proletari din toate țările, uniți-vă !*INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.anale de
istorie

Anul XXV

1

1979

S U M A R

„OMAGIU PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU” 3

*

LA ANIVERSAREA TOVARĂȘEI ELENA CEAUȘESCU 13

■ Decret Prezidențial privind conferirea Ordinului „Steaua Republicii Socialiste România” clasa I tovarășei **Elena Ceaușescu** 13■ Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. adresată tovarășei **Elena Ceaușescu** 15■ Cuvîntul tovarășei **Elena Ceaușescu** 17

*

Telegrama de felicitare adresată tovarășei **Elena Ceaușescu** de către Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. 19

ARTICOLE

GHEORGHE SURPAT : Semnificația istorică a Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 în organizarea și dezvoltarea pe baze socialiste a agriculturii românești 20

NICOLAE CIOROIU : 1 Mai — simbol al unității de luptă a clasei muncitoare din România 41

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

PETRE PREOTEASA : Județul Dolj în contextul istoriei României . . . 64

**2 050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC
CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT**

VIORICA MIHAI : Puncte de vedere privind scrierea dacilor	95
---	----

STUDII DOCUMENTARE

Mișcarea muncitorească din România, Partidul Comunist Român în perioada interbelică	130
--	-----

**CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR
REAȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA**

1923 — Bulgaria : Crișan Iliescu	169
---	-----

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiune științifică : „Unirea din 1859 — moment crucial în afirmarea și dez- voltarea României moderne“	187
Al III-lea colocviu româno-american de istorie	189
Simpozion româno-polon	191
Sumarul numerelor 1—6/1978	196

COLEGIUL DE REDACȚIE

**ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMĂRCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA**

„Omagiu președintelui NICOLAE CEAUȘESCU“

Manifestările consacrate aniversării a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii, cuprinzând momente impresionante — festivitățile conferirii, pentru a doua oară, a titlului de onoare suprem „Erou al Republicii Socialiste România“ și a Ordinului „Victoria socialismului“, solemnitatea decernării titlurilor de „Doctor în științe politice“ și „Doctor în științe economice“, telegrame și felicitări, scrisori și urări de viață lungă și sănătate adresate din toată țara, ca și de peste hotare, reunite într-un expresiv volum omagial, redau dimensiunile unei adevărate sărbători populare, reflectă sentimentele de încredere, prețuire și dragoste ale întregului nostru popor față de partid, față de încercata sa conducere.

Volumul reprezintă o densă cronică de istorie contemporană. Pentru că, dincolo de evocarea emoționantă a sentimentelor de dragoste și grațitudine ale unui întreg popor față de omul care a contribuit, într-o măsură hotărâtoare, la atingerea de către poporul român a înaltelor cote de progres material și spiritual la care se află astăzi, a prestigiului de care se bucură patria noastră în lumea contemporană, din paginile lucrării se desprind, limpede și vi-guros, trăsăturile definitorii ale etapei istorice pe care o traversează astăzi România socialistă ; unitatea de nezdruncat a na-

țiunii noastre, în jurul partidului și a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, voința fermă a întregului popor de a îndeplini, sub conducerea partidului și a secretarului său general, programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Din paginile volumului omagial se degajă limpede adevărul că aceste două trăsături nu pot fi înțelese la reala lor valoare decît în conexiune directă cu personalitatea secretarului general al partidului, cu rolul său determinant în elaborarea politicii partidului cu contribuția decisivă la aplicarea în viață a acestei politici.

Volumul omagial reliefează cu putere personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu de conducător și gînditor revoluționar cu o bogată experiență. Contribuția teoretică, ideologică, de filozofie, doctrină și acțiune politică de conducere riguroasă, de știință și artă politică în întrepătrunderea lor, proprie partidului comuniștilor români, este indisolubil legată de gîndirea novatoare și curajoasă, străină de orice convenționalism, prejudecăți sau dogme, a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Volumul pune în lumină într-un chip deosebit de relevant spiritul înnoitor caracteristic perioadei inaugurate de Congresul al IX-lea al partidului nostru, cînd socialismul științific, gîndirea politică, științele politice românești au primit noi deschideri și perspective, noi imbolduri. Datorită îndrumării neînterupte din partea tovarășului Nicolae Ceaușescu, ele și-au găsit locul firesc în opera grandioasă de înălțare pe noi culmi a patriei socialiste, de afirmare puternică a ei în constelația lumii.

Mesajul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat și Guvernului adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu relevă într-o solidă sinteză sentimentul de cea mai profundă și înaltă cinstire, admirație și prețuire ale partidului, ale întregului nostru popor pentru strălucita sa activitate desfășurată în fruntea partidului și statului, pentru contribuția sa la făurirea destinului nou, socialist, al României, la cauza progresului și civilizației epocii noastre.

Volumul omagial pune în lumină activitatea neobosită a tovarășului Nicolae Ceaușescu ca promotor al noului, militant hotărît împotriva a tot ceea ce este învechit, depășit de realitate, a ceea ce frînează mersul înainte, veghind neobosit ca întreaga poli-

tică a partidului să fie cu adevărat emanația voinței și aspirațiilor clasei muncitoare, ale poporului, în deplină concordanță cu cerințele vremii, cu schimbările care au loc în societate. Se relevă vasta activitate desfășurată de secretarul general al partidului pe tărîmul gîndirii social-politice, a generalizării teoretice a practicii revoluționare — activitate concretizată în elaborarea și fundamentarea unor teze și concepte noi cu valoare teoretică și practică, cu privire la problemele de bază ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

O contribuție de excepțională valoare la îmbogățirea socialismului științific aduce tovarășul Nicolae Ceaușescu prin tezele și aprecierile de pilduitoare pătrundere și forță novatoare privind rolul națiunilor în epoca noastră, pornind de la rolul lor în trecutul istoric. Pe baza evaluării multiplelor și incontestabilelor fapte ale realității, secretarul general al partidului nostru relevă că națiunea a fost și continuă să se afirme nu numai ca rezultat necesar, legic al dezvoltării societății în epoca modernă, dar ea reprezintă, totodată, una dintre cele mai puternice forțe motrice ale progresului și civilizației, cadrul de valorificare a disponibilităților de creație materială și spirituală ale popoarelor. Prin ansamblul transformărilor radicale, de esență, pe care le realizează în societate, în conținutul puterii politice, în structura economică-socială, în raporturile de clasă, în totalitatea instituțiilor și relațiilor sociale, socialismul inaugurează o nouă epocă în dezvoltarea națiunii. El îi conferă calitatea unui tip superior de comunitate social-umană, incomparabil mai puternică și mai omogenă decît națiunea burgheză, care poartă amprenta împărțirii societății în clase antagoniste, are un profund caracter contradictoriu și este sfîșiată de lupte și conflicte sociale. Decurge că, în întreaga perioadă a construcției socialiste și a trecerii spre comunism, națiunea, statul național vor avea de jucat un rol, o misiune de cea mai mare însemnătate.

Este reliefată concepția secretarului general al partidului, pătrunsă de înaltă responsabilitate patriotică, în realizarea unei politici judicioase de investiții în măsură să asigure creșterea accelerată a forțelor de producție, preocuparea asiduă pentru obținerea unei eficiențe înalte — cerință primordială a oricărei economii avansate — pentru afirmarea puternică a factorilor calitativi

ai creșterii economice, preocupare pregnant întruchipată în imperativul enunțat de Conferința Națională a partidului de a se transforma acumulările cantitative într-o calitate nouă, superioară.

Ideile, concepțiile sale teoretice izvorăsc dintr-o adâncă aprofundare a dialecticii revoluționare, a marilor adevăruri ale materialismului dialectic și istoric, din descifrarea cerințelor dezvoltării sociale, din receptivitatea față de fenomenele și problemele noi, cunoscute prin contactul neîntrerupt cu practica. Toate acestea imprimă creației teoretice și științifice a secretarului general al partidului puternica amprentă a originalității, capacitate de generalizare, eficiență socială. Roadele unei atari abordări a problemelor dezvoltării noastre social-politice și economice și-au găsit sintetizarea în Programul Partidului Comunist Român, adoptat de Congresul al XI-lea al partidului, document ce trasează coordonatele fundamentale ale strategiei partidului.

Definirea de către tovarășul Nicolae Ceaușescu a conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată, deslușirea dialecticii procesului de edificare a acesteia reprezintă unul din elementele de mare preț ale patrimoniului teoretic al partidului nostru.

Fundamentarea științei conducerii societății noastre socialiste, a modalităților de exercitare de către partid a rolului său ca forță politică conducătoare a întregii societăți, a integrării partidului în societate, lărgirea democrației sociale și economice prin instituționalizarea unor forme originale de participare directă, efectivă a maselor în frunte cu clasa muncitoare, la conducerea treburilor publice constituie în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu o unitate dialectică indisolubilă.

Un loc proeminent în această sferă de preocupări îl ocupă perfecționarea activității și funcțiilor statului socialist, întărirea rolului său în conducerea unitară a vieții economico-sociale, realizarea unor modificări radicale, cu caracter profund democratic, în legislația țării.

Aprofundata elucidare a raportului dintre general și particular, național și internațional în revoluția și construcția socialistă — problemă fundamentală pentru strategia și tactica partidului clasei muncitoare, oricare ar fi condițiile în care acționează — constituie una din cele mai valoroase contribuții ale tovarășului

Originalitatea operei tovarășului Nicolae Ceaușescu este pregnant exprimată de concepția sa de largă perspectivă privind evaluarea reală a rolului primordial al factorilor interni, al efortului propriu pentru dezvoltarea neîntreruptă și rapidă a construcției socialismului, în condițiile extinderii continue a relațiilor economice cu alte țări și în primul rînd cu toate țările socialiste. Însușirile excepționale de analist al fenomenelor interne ale tovarășului Nicolae Ceaușescu se manifestă deopotrivă asupra economiei mondiale. În contrapunere cu ideile despre formarea statului național, cu concepțiile integraționiste, cu teoriile care înfățișează viitoarea configurație mondială în prelungirea actualelor tendințe de reîmpărțire a lumii, de numele președintelui României se leagă o viziune clară asupra economiei mondiale în care economia națională a fiecărui stat este cadrul de bază al progresului economic și social, iar suveranitatea și independența națională sînt punctul de pornire și de sprijin pentru desfășurarea largă a cooperării între națiuni. Încă din primele etape ale afirmării sale gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu s-a caracterizat prin denunțarea viguroasă a inechității și inegalității între națiuni, a anomaliilor lumii contemporane, prin cerința de a așeza trainic relațiile economice și politice între state pe temelia unor principii și norme noi de egalitate suverană și dreptate.

Întreaga activitate consacrată afirmării omului nou, înnoibilării sale spirituale se desfășoară sub semnul principiilor comunismului socialist, revoluționar. Așa cum subliniază o largă suită de articole, evocări, eseuri, reproduse în volum, din presa centrală și locală, este meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi contribuit hotărîtor ca în centrul operei de construcție socialistă să se afle permanent omul, dezvoltarea conștiinței socialiste, afirmarea multilaterală a personalității sale, cultivarea trăsăturilor morale înaintate, a eticii și echității comuniste.

Poporul nostru l-a sărbătorit pe secretarul general al partidului, președintele țării, cu inima larg deschisă, dăruindu-și, cu sinceritate, sentimentele de devotament și afecțiune celui care îl conduce cu atîta înțelepciune spre un luminos viitor, omului care nu a încetat niciodată să fie un om de omenie, un om care iubește oamenii, pe care îi consultă, cărora le ascultă păsurile, cu care împărtășește, la aceeași intensitate, bucuriile și necazurile, dialogul permanent cu țara fiind principala caracteristică a stilului său de

muncă. „Nu putem să nu subliniem cu acest prilej — se spune în Mesajul adresat tovarăşului Nicolae Ceauşescu de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat şi Guvernul Republicii Socialiste România — ecoul profund pe care îl au în masele populare concepţia umanismului revoluţionar, al cărui promotor consecvent sînteţi, preocuparea dumneavoastră neslăbită pentru ca în centrul întregii opere de construcţie socialistă să se afle neabătut omul, afirmarea sa plenară ca făuritor conştient al propriei istorii, dezvoltarea multilaterală a personalităţii umane, generalizarea în masă a trăsăturilor morale înaintate şi ridicarea conştiinţei socialiste a tuturor celor ce muncesc“.

Volumul pune puternic în evidenţă neobosita activitate a tovarăşului Nicolae Ceauşescu pentru întărirea partidului şi a rolului său conducător în societatea noastră. Remarcabile contribuţii au înscris în această privinţă — aşa cum se relevă în numeroase mesaje — viziunea sa politică revoluţionară cu privire la creşterea acestui rol prin integrarea tot mai profundă a partidului în viaţa societăţii, preocuparea consecventă ca organizaţiile de partid să acţioneze mai eficient ca nucleu de unire şi mobilizare a tuturor energiilor colectivelor în rîndurile cărora activează.

Volumul omagial conţine numeroase mărturii nu numai a faptului că poporul nostru este recunoscător modului în care tovarăşul Nicolae Ceauşescu împlineşte acest ideal de viaţă, dar şi a faptului că oamenii muncii din ţara noastră leagă succesele prezentului şi obiectivele viitorului de politica clarvăzătoare şi realistă a secretarului general al partidului, de ferma sa principialitate, de profunda sa cunoaştere a problemelor ţării.

În întregul lor ansamblu, mesajele cuprinse în volum pun în evidenţă acea realitate majoră care defineşte societatea noastră socialistă — unitatea şi coeziunea de nezdrcinat a întregului popor în jurul partidului, al conducerii sale, în frunte cu tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Se poate spune că volumul „Omagiu preşedintelui Nicolae Ceauşescu“ reflectă, ca o concluzie fundamentală, faptul că întreaga suflare românească, toţi oamenii muncii, fără deosebire de naţionalitate, sînt strîns uniţi şi sînt hotărîţi să-şi strîngă şi mai puternic rîndurile în munca şi lupta închinată edificării pe pămîntul României a înaltelor idealuri ale socialismului şi comunismului pe care secretarul general al partidului nostru le slujeşte cu fermitate şi neabătută credinţă.

În această ordine de idei, volumul omagial dă expresie unităţii şi frăţiei dintre oamenii muncii români şi cei aparţinînd naţio-

nalităților conlocuitoare, relevă încă o dată cât de strîns uniți sînt toți fiii patriei în jurul partidului, al secretarului său general. În paginile volumului își găsesc o reflectare amplă recunoștința profundă pentru deplina egalitate în drepturi de care se bucură în țara noastră toți cei ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, convingerea fermă că toți oamenii muncii formează o mare familie, trainic sudată, care își unește puterile spre înflorirea României socialiste.

De activitatea neobosită, clocotitoare a secretarului general, președintele Republicii, de întreaga politică externă de pace și colaborare a României sînt direct, indisolubil legate marile succese obținute în acest deceniu și jumătate în afirmarea patriei noastre socialiste pe arena mondială.

Amplele manifestări omagiale, reflectate în volum care vor rămîne mereu vii în memoria oamenilor muncii, au evidențiat adeziunea unanimă a întregului nostru popor la politica externă a partidului și statului, înalta apreciere față de contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la elaborarea și promovarea acestei politici, pusă consecvent în slujba intereselor vitale ale poporului român, a cauzei păcii, colaborării și prieteniei între națiuni. În același timp ele pun în evidență faptul că niciodată în întreaga sa istorie România nu s-a bucurat de o asemenea înaltă apreciere, stimă și prețuire, niciodată n-a avut atîția prieteni ca în prezent. Pe toate meridianele globului numele președintelui țării tovarășul Nicolae Ceaușescu este rostit cu profund respect, semnificînd înalta considerație față de una din personalitățile proeminente ale vieții politice contemporane, față de militantul înflăcărat și dîrz pentru idealurile înaintate ale omenirii.

Dovedesc acest lucru, așa cum reiese și din volum, numeroasele mesaje de pretutindeni. Ca și înaltele distincții acordate șefului statului nostru. Ca și nenumăratele manifestări omagiale care au avut loc în metropole de renume și așezări mai modeste, desfășurate, cu toate, la temperaturile înalte ale stimei și prieteniei. S-a adeverit, încă o dată, că identitatea Ceaușescu—România a dobîndit o semnificație aparte în conștiința opiniei publice mondiale. Deoarece, biografia de revoluționar și om de stat a președintelui Nicolae Ceaușescu se contopește cu deceniile hotărîtoare ale noii istorii românești, se identifică cu acei ani pe care poporul român îi consideră a fi cei mai rodnici ani ai împlinirilor. Sînt ani pe care popoarele de pe diferitele meridianale ale globului îi apre-

ciază prin prisma autorității cîștigate pe scena politică mondială de către România socialistă, independentă și suverană, stăpîină pe destinele ei și încrezătoare în viitor. Este autoritatea ce-și găsește o inepuizabilă sursă într-o doctrină de politică externă inseparabilă de experiența de viață a unui popor, o doctrină ce sintetizează în modul cel mai fericit calitățile unei personalități legate de propriul popor printr-o infinitate de fire trainice, dar care este, în același timp, un explorator neobosit al realităților contemporane, un luminos spirit al timpului său, un strateg de valoare excepțională al mersului înainte către noul invincibil.

Recitind cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu, remarcăm consecvența cu care sînt reafirmate liniile directe ale orientării internaționale a țării, principialitatea pozițiilor partidului și statului nostru, care au contribuit într-o măsură esențială la aprecierea de care se bucură România pe scena politică a lumii. Regăsim în aceste cuvîntări o puternică exprimare a voinței țării noastre de a milita neîntreput pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie, colaborare și solidaritate cu toate țările socialiste, pentru extinderea legăturilor multilaterale cu țările în curs de dezvoltare, cu statele nealiniat, pentru lărgirea relațiilor cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire, în baza cunoscutelor principii ale coexistenței pașnice active. Preocuparea pentru desfășurarea pozitivă și constructivă a procesului de edificare a securității în Europa, pentru reglementarea politică, pe cale pașnică, a problemelor conflictuale din diferitele zone ale lumii, se regăsește în accente ferme și clare. Conceptul de politică externă al președintelui Nicolae Ceaușescu este, în mod fundamental, orientat spre înfăptuirea dezarmării și, în primul rînd, a dezarmării nucleare, ca o condiție vitală a păcii, spre democratizarea vieții internaționale, spre făurirea unei noi ordini economice și politice mondiale, a unei lumi mai drepte și mai bune.

Parcurgem paginile volumului și ne reamintim că șefi de stat și guvern, conducători de partid au adresat președintelui României urări călduroase ; că, la tribuna unor reuniuni solemne desfășurate în zeci de țări, cunoscuți fruntași politici au dat glas sentimentelor de înaltă considerație față de cel sărbătorit și poporul său ; că, în noi volume consacrate gîndirii și acțiunii președintelui României, în articole apărute în coloanele ziarelor și în emisiunile de televiziune pot fi regăsite aceleași sentimente ce reprezintă răspunsuri firești date interesului opiniei publice. Toate

mesajele, toate discursurile, aprecierile sau declarațiile, toate aceste manifestări omagiale scot în viguros relief prestigiul internațional al președintelui Nicolae Ceaușescu, ampla audiență a conceptului înnoitor pentru care militează. Este suficientă lectura telegramelor și mesajelor care au salutat aniversarea tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru a înțelege că emoționanta sărbătoare a poporului român a dobândit, în același timp, o remarcabilă dimensiune internațională. Pentru că, marele moment al aniversării președintelui României a reamintit prietenilor noștri din străinătate, oamenilor de bună credință de pretutindeni, conducătorilor politici obiectivi, că toate orientările și pozițiile promovate de România în viața internațională sînt componente ale unei politici izvorîte din viziunea revoluționară asupra lumii, ce caracterizează gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu. O viziune care a inspirat toate marile acțiuni întreprinse de țara noastră pe scena politică a lumii, o viziune solid implantată în principialitatea neabătută a modului de abordare a marilor probleme ale contemporaneității, în permanenta investiție de idei și inițiative novatoare în planul activității concrete practice, în modul în care înțelege tendințele prioritare și acționează în consens cu legitățile obiective ale istoriei.

Conținutul acestei lucrări de prestigiu a Editurii politice evidențiază pregnant faptul că înalta apreciere de care se bucură azi în lume președintele Nicolae Ceaușescu reprezintă consacrarea internațională a meritelor sale de mare și clarvăzător om politic, de militant curajos și eficient al ideii de colaborare constructivă între toate statele, de promotor neobosit al păcii și progresului în beneficiul tuturor popoarelor lumii. Și cînd președintele Nicolae Ceaușescu afirmă că „în întreaga mea activitate internațională nu am făcut altceva decît să dau glas voinței poporului nostru de pace și colaborare, voinței națiunii noastre de a trăi liberă și independentă, de a-și hotărî dezvoltarea proprie așa cum dorește, fără nici un amestec din afară“, popoarele lumii identifică în această voință a poporului român propria lor voință de progres și afirmare, propriul lor ideal de existență. În aceasta rezidă, în cele din urmă, prestigiul internațional al președintelui României socialiste.

Volumul omagial este un adevărat document, impregnat de gîndurile și sentimentele poporului acestei țări, așa cum au fost ele mărturisite la aniversarea tovarășului Nicolae Ceaușescu. Este o mărturie a prețuirii cu care întreaga lume îl înconjoară pe conducătorul României, al cărui nume a devenit inseparabil legat de idealurile de pace și progres ale umanității. Și după cum, pe

bună dreptate, se relevă în prefața sa, volumul se constituie într-o nepieritoare pagină de istorie, într-o adevărată mărturie de conștiință a poporului român față de conducătorul său iubit, de recunoaștere a meritelor sale excepționale pe plan intern și internațional, într-o puternică afirmare a bucuriei patriotice a unei națiuni mândre că are în frunte un partid și un conducător pe măsura voinței și năzuințelor sale.

Este un fierbinte omagiu adus întîiului comunist al țării, mult iubitului fiu al poporului, este o mărturie a nețărmuritei recunoștințe a tuturor oamenilor muncii din patria noastră pentru strălucita sa activitate desfășurată în fruntea partidului și a statului, pentru contribuția sa inestimabilă la făurirea destinului nou, socialist al României, la cauza păcii, progresului și civilizației epocii noastre.

DECRET PREZIDENȚIAL
privind conferirea Ordinului
„Steaua Republicii Socialiste România“
clasa I tovarăsei Elena Ceaușescu

Pentru activitatea îndelungată în mișcarea muncitorească, revoluționară, pentru contribuția remarcabilă la dezvoltarea și afirmarea științei românești, pentru aportul deosebit la înfăptuirea politicii partidului și statului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră,

Cu prilejul aniversării zilei de naștere,

Președintele Republicii Socialiste România decretează :

Articol unic — Se conferă Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România“ clasa I tovarăsei Elena Ceaușescu.

NICOLAE CEAUȘESCU
Președintele
Republicii Socialiste România

În ziua de 6 ianuarie a.c. a avut loc, la sediul C.C. al P.C.R., solemnitatea decorării tovarăsei Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, pentru activitatea îndelungată în mișcarea muncitorească, revoluționară, pentru contribuția remarcabilă la dezvoltarea și afirmarea științei românești, pentru aportul deosebit la înfăptuirea politicii partidului și statului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră, cu prilejul aniversării zilei de naștere.

La solemnitate au participat tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășii Manea Mănescu, Ștefan Voitec, Iosif Banc, Emil Bobu, Cornel Burtică, Virgil Cazacu, Gheorghe Cioară, Lina Ciobanu, Constantin Dăscălescu, Ion Dincă, Janos Fazekas, Petre Lupu, Paul Niculescu, Gheor-

ghe Oprea, Gheorghe Pană, Ion Păţan, Dumitru Popescu, Gheorghe Rădulescu, Leonte Răutu, Virgil Trofin, Iosif Uglar, Ilie Verdeţ, Ştefan Andrei, Ion Coman, Mihai Dalea, Miu Dobrescu, Ludovic Fazekas, Mihai Gere, Nicolae Giosan, Vasile Patilineţ, Ion Ursu, Richard Winter, Vasile Muşat, Marin Vasile.

Tovarăşul Manea Mănescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-ministru al guvernului, a dat citire Scrisorii Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român adresate tovarăşei Elena Ceauşescu.

Tovarăşul Ştefan Voitec, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreşedinte al Consiliului de Stat, a înmănat tovarăşei Elena Ceauşescu înalta distincţie Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” clasa I, conferit prin decret prezidenţial.

A luat cuvîntul tovarăşa Elena Ceauşescu.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu, ceilalţi tovarăşi din conducerea partidului şi statului au felicitat-o cu deosebită căldură pe tovarăşa Elena Ceauşescu, i-au exprimat cele mai alese urări de sănătate, viaţă îndelungată şi putere de muncă.

Scrisoarea

Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. adresată tovarășei Elena Ceaușescu

Mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu,

Ne face o deosebită plăcere ca, la aniversarea zilei dumneavoastră de naștere, să vă adresăm, în numele Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, calde felicitări tovarășești și cele mai bune urări de sănătate, succese și multă fericire.

Împreună cu întregul partid și popor, dăm o înaltă prețuire bogatei și complexei dumneavoastră activități, contribuției inestimabile pe care, alături de mult stimatul și iubitul nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ați adus-o și o aduceți la marea operă de construcție a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pământul României și înaintare a țării spre comunism.

Sărbătorirea, în acest an, a zilei dumneavoastră de naștere coincide cu aniversarea a peste 40 de ani de activitate revoluționară, pe care ați desfășurat-o cu un fierbinte devotament și remarcabilă abnegație pentru triumful idealurilor de dreptate socială și națională ale poporului român.

Însușindu-vă din fragedă tinerețe ideile socialismului, ați participat la marile bătălii purtate de clasa muncitoare, a cărei fiică sînteți, de masele largi populare împotriva exploatarei burghezo-moșierești, a fascismului și a războiului hitlerist, pentru democrație și socialism, ați contribuit activ la lupta Partidului Comunist Român — în rîndurile căruia v-ați angajat ca tînră utecistă — oferind un remarcabil exemplu de militant comunist pentru libertatea și independența patriei. Recunoașterea uriașei contribuții pe care ați adus-o și o aduceți neconținut la progresul multilateral pe care îl cunoaște astăzi țara noastră este reflectată de prezența dumneavoastră deosebit de activă la nivelul superior al conducerii partidului nostru, de înaltele funcții încredințate de partid și popor, pe care le îndepliniți cu strălucire. Împreună cu noi toți, comuniștii, întregul popor român dau o înaltă apreciere aportului deosebit de prețios pe care îl aduceți la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului de dezvoltare în ritm înalt a economiei naționale, a științei, tehnicii și culturii, de creștere susținută a nivelului de trai material și spiritual al întregii națiuni, de în-

tărire continuă a independenței și suveranității patriei noastre libere și demne, de înălțare a ei pe culmi tot mai înalte de civilizație și progres.

În cele trei decenii și jumătate care au trecut de la eliberare, v-ați consacrat activității științifice, remarcându-vă ca o mare personalitate în rîndul cercetătorilor din domeniul chimiei, ramură importantă a economiei noastre naționale. Titlurile de doctor în științe și membru al Academiei Republicii Socialiste România, cărora li se adaugă numeroase titluri de „Doctor honoris causa” și „Membru de onoare” acordate de institute superioare și academii din numeroase țări ale lumii reprezintă largă reputație profesională de care vă bucurați în rîndul oamenilor de știință din țară și străinătate. Sînt cunoscute și apreciate pe toate meridianele inițiativele dumneavoastră puse în slujba amplificării contactelor dintre oamenii de știință români și din alte țări, pentru ca toate cuceririle geniului uman, minunatele succese ale științei să fie folosite nu pentru distrugere, ci pentru progres și civilizație, pentru o viață mai îmbelșugată și mai bună a tuturor locuitorilor planetei noastre.

Partidul, întregul nostru popor dau o înaltă apreciere contribuției de seamă pe care ați adus-o și o aduceți la promovarea politicii externe a partidului și a României socialiste de dezvoltare a colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, pentru participarea activă și constructivă a tuturor statelor la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane, la crearea unui climat de destindere și securitate, la înfăptuirea dezarmării și garantarea păcii pentru toate popoarele.

Activitatea dumneavoastră ca membru al conducerii partidului și, totodată, ca strălucit om de știință reprezintă pentru noi toți, ca dealtfel pentru toți cetățenii țării — români, maghiari, germani, sîrbi sau de alte naționalități — un însuflețitor exemplu, un îndemn de a acționa permanent, cu întreaga capacitate și putere de muncă pentru înfăptuirea exemplară în viață a hotărîrilor celui de-al XI-lea Congres și ale Conferinței Naționale ale partidului.

Cu aceste gînduri, vă dorim, stimată tovarășă Elena Ceaușescu, ani mulți și luminoși, multă sănătate și putere de muncă, pentru a încununa cu noi succese și satisfacții înaltele investiții acordate de partid, pentru a contribui alături de noi, de toți comuniștii, de întregul nostru popor, la transpunerea în viață a mărețului Program de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

În această zi memorabilă vă adresăm din toate inimile noastre tradiționale urare „La mulți ani”, tovarășă Elena Ceaușescu !

**COMITETUL POLITIC EXECUTIV
AL COMITETULUI CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN**

Cuvîntul tovarăsei

ELENA CEAUȘESCU

Stimați tovarăși,

Doresc să exprim cele mai calde mulțumiri Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al partidului pentru scrisoarea și urările pe care mi le-a adresat cu prilejul aniversării zilei mele de naștere. De asemenea, mulțumesc călduros conducerii de partid și de stat pentru înalta distincție ce mi-a fost acordată astăzi — Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” clasa I.

Permiteți-mi, dragi tovarăși, să văd în aceste calde manifestări o expresie a aprecierii pe care partidul și poporul nostru o dau activității mele ca activist al Partidului Comunist Român, contribuției aduse la înfăptuirea politicii partidului de construcție a socialismului, de dezvoltare în ritm înalt a economiei, științei și culturii, de ridicare continuă a gradului de bunăstare și civilizație al întregului nostru popor.

Aniversarea zilei mele de naștere coincide cu împlinirea a peste patru decenii de activitate în rîndurile mișcării revoluționare, ale Partidului Comunist Român. Doresc să subliniez că momentul intrării mele în partid a reprezentat un moment esențial pentru întreaga mea viață. Am activat în mișcarea revoluționară, în rîndurile tineretului comunist, iar apoi ca membră a Partidului Comunist Român. Am considerat întotdeauna că nu există o satisfacție mai mare decît aceea de a sluji cauza clasei muncitoare — din rîndurile căreia m-am ridicat — cauza celor mulți, cauza partidului, a poporului meu.

Nu aș putea să nu amintesc, în aceste momente, faptul că am avut marea fericire ca, încă din perioada ilegalității, să lucrez nemijlocit alături de tovarășul meu de viață, care a constituit pentru mine un înalt exemplu de dîrzenie și dăruire totală în lupta revoluționară, de nestrămutată încredere în victoria cauzei drepte a clasei muncitoare, a partidului nostru.

Este pentru mine o mare satisfacție să văd realizîndu-se astăzi, în țara noastră, idealurile de libertate, dreptate și echitate ale partidului, să fiu părtaşă la marile transformări revoluționare petrecute în acești ani în patria noastră, la marile izbînzii pe care poporul român le-a dobîndit, sub

conducerea partidului, în vasta operă de edificare a societății noi, socialiste. Se poate spune că niciodată, în întreaga sa istorie, poporul nostru n-a avut o asemenea forță unită, conștientă, care să-l însușească și să-l conducă în lupta pentru o viață liberă, independentă, demnă și fericită, cum este Partidul Comunist Român. Niciodată ca acum, poporul, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, din patria noastră n-au fost mai strâns uniți în jurul partidului, al Comitetului Central, al secretarului general al partidului.

De politica Partidului Comunist Român, de creșterea continuă a rolului său conducător în societate sînt organic legate dezvoltarea dinamică pe care o cunoaște astăzi întreaga noastră țară, realizările pe care poporul român le dobîndește zi de zi pe calea accelerării progresului său economic și social, a ridicării României pe trepte tot mai înalte de civilizație și bunăstare. Politica externă activă a partidului și statului nostru de pace și colaborare, de dezvoltare a relațiilor cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială, aportul său constructiv la soluționarea marilor probleme ale vieții internaționale, la cauza dezarmării, a destinderii și securității în lume au adus poporului nostru nenumărați prieteni pe toate meridianele planetei, au făcut ca România să se bucure de un binemeritat prestigiu pe plan mondial. Îndeplinindu-mi înaltele răspunderi încredințate de partid, de popor, mi-am adus și îmi aduc contribuția la înfăptuirea în viață a acestei politici.

Desigur, vorbind de politica noastră generală, nu pot să nu mă refer la grija deosebită a partidului nostru pentru dezvoltarea și înflorirea continuă a științei, pentru situarea fermă la baza noii orînduiri pe care o edificăm a celor mai avansate cuceriri ale gîndirii științifice și tehnice moderne. Trăiesc o mare satisfacție pentru faptul că, în domeniul meu de activitate, împreună cu ceilalți oameni de știință, îmi pot aduce nemijlocit contribuția la înfăptuirea politicii partidului privind legarea tot mai strînsă a cercetării științifice de cerințele concrete ale vieții, la progresul și afirmarea tot mai puternică — atît pe plan național, cît și internațional — a științei românești.

Programul adoptat de Congresul al XI-lea privind făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism deschide perspective minunate în fața întregului nostru popor. Vreau să vă asigur, stimați tovarăși, să asigur Comitetul nostru Central, întregul partid că și în continuare mă voi strădui să fac totul pentru a-mi aduce, împreună cu ceilalți tovarăși, contribuția la înfăptuirea acestui măreț program, că voi munci întotdeauna cu abnegație și energie pentru înfăptuirea neabătută a politicii partidului — politică pe care o slujesc cu întreaga mea ființă din cei mai tineri ani ai vieții mele și care nu cunoaște țel mai înalt decît bunăstarea și fericirea poporului, libertatea și demnitatea națiunii noastre socialiste.

Mulțumind încă o dată pentru cuvintele de apreciere rostite aici, pentru numeroasele felicitări și urări pe care le-am primit din partea comuniștilor, a oamenilor muncii din întreaga țară, doresc să închei cu cele mai bune urări pentru Comitetul Central, pentru mărețul nostru partid și pentru politica sa înțeleaptă, pentru minunatul nostru popor, făuritor conștient al socialismului și comunismului în România, pentru înflorirea continuă a scumpei noastre patrii ! (Aplauze).

Mult stimată tovarășă

ELENA CEAUȘESCU,

Cu prilejul aniversării zilei Dumneavoastră de naștere ne este deosebit de plăcut — mie, soției și întregului colectiv al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. —, să vă adresăm cele mai călduroase felicitări, urări de sănătate, viață îndelungată și noi realizări în activitatea Dumneavoastră de eminent om de știință și militantă de frunte a partidului nostru.

Istoria mișcării muncitorești, a Partidului Comunist Român, consemnează în filele sale luminoasa prezență a personalității Dumneavoastră, lupta pe care ați desfășurat-o pentru dreptate socială, pentru eliberarea de sub dominația hitleristă a poporului român. Alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului și Președintele României, în conducerea partidului, vă aflați zi de zi în centrul activității creatoare, revoluționare, aduceți o contribuție remarcabilă la mărețele înfăptuiri ale țării și poporului român în anii noștri.

Prin efort susținut și muncă neobosită, Vă bucurați de un binemeritat prestigiu ca om de știință, recunoscut și în alte țări, aducând în mod exemplar, în fruntea unui Institut de cercetare, aportul concret al științei la dezvoltarea economiei naționale.

Vă dorim sănătate, putere de muncă și fericire, Dumneavoastră și familiei.

La mulți ani !

ION POPESCU-PUȚURI

Semnificația istorică a Plenarei C.C. al P.C.R. din 3-5 martie 1949 în organizarea și dezvoltarea pe baze socialiste a agriculturii românești

GHEORGHE SURPAT

În noua etapă istorică — a construirii socialismului — în care intrase România prin cucerirea puterii politice în stat de către clasa muncitoare — în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii sociale muncitoare —, prin naționalizarea principalelor mijloace de producție, soluționarea socialistă a problemei agrare-țărănești prezenta o mare însemnătate economică, socială și politică. România era o țară cu o numeroasă masă de lucrători ai ogoarelor, care se cifra la 74⁰/₀ din ansamblul populației. Potrivit datelor recensământului agricol efectuat în 1948, din totalul de 3 067 000 de gospodării agricole, cele cu suprafețe mici și foarte mici, respectiv pînă la 3 ha, reprezentau 53,2⁰/₀, cele cu 3—5 ha — 22,9⁰/₀, cele cu 5—10 ha — 17,8⁰/₀, iar cele cu peste 10 ha — 6,1⁰/₀. Peste 94⁰/₀ din gospodăriile țărănești dețineau o suprafață de pînă la 10 ha. Fondul funciar era fărîmitat în circa 20 327 399 de parcele, revenind, în medie, 6,7 parcele de gospodărie¹. În ceea ce privește situația socială a diferitelor pături de la sate, aceasta avea configurația următoare: proletariatul agricol reprezenta, în ansamblul populației rurale, o pondere numerică mică (2,5⁰/₀), țărănimea săracă — 57⁰/₀, iar țărănimea mijlocasă — 34⁰/₀. Țărănimea înstărită constituia numai 5⁰/₀ din totalul gospodăriilor individuale². Existența micilor gospodării țărănești, fărîmitate într-o puzderie de loturi, era o piedică în folosirea rațională a mașinilor agricole, în aplicarea procedeeleor agrotehnice înaintate, în schimbarea radicală a vieții satului românesc. Ea stînjenea, în același timp, sectorul socialist al economiei naționale, îndeosebi industria, care se dezvoltau pe baze socialiste.

În condițiile existenței unui puternic sector socialist în economie, creat prin naționalizarea principalelor mijloace de producție, se impunea organizarea marii proprietăți colective în agricultură, bazată pe relații de

¹ A. Golopenția, P. Onică, *Recensământul agricol din R.P.R. din 25 ianuarie 1948*, București, 1948, p. 47.

² *Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român*, Editura politică, București, 1965, p. 35—38.

producție socialiste, premisa modernizării agriculturii, a încadrării ei armonioase în dezvoltarea planificată a economiei naționale, a ridicării satului pe cel mai înalt făgaș de dezvoltare materială și spirituală. De aceasta depindeau făurirea economiei unitare și stabilitatea ei, consolidarea alianței muncitorești-țărănești, victoria relațiilor de producție socialiste în întreaga economie.

Partidul Comunist Român a elaborat, la Plenara din 3—5 martie 1949 — pe baza analizei multilaterale a particularităților dezvoltării gospodăriilor țărănești din țara noastră, a situației concrete a agriculturii noastre și a locului pe care aceasta îl ocupa în ansamblul economiei naționale, a posibilităților industriei socialiste pe planul creării bazei tehnico-materiale a agriculturii —, un amplu program de perspectivă pentru trecerea de la mica producție, întemeiată pe proprietatea privată, la marea producție socialistă, bazată pe proprietatea obștească, pentru transformarea socialistă a satului și, implicit, pentru trecerea de la agricultura extensivă la agricultura intensivă. „Punînd pe primul plan industrializarea socialistă a țării — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul s-a preocupat, în același timp, de dezvoltarea tuturor celorlalte sectoare, inclusiv a agriculturii, pe o bază nouă. Istorică hotărîre a Plenarei din 3—5 martie 1949 a trasat sarcina organizării pe baze socialiste a agriculturii noastre, ca singura cale pentru rezolvarea justă a problemei agrare în România, pentru ridicarea economico-socială a satului românesc, satisfacerea, în condițiile noi, a cerințelor economiei naționale, creșterea nivelului de trai al țărănimii și întregului popor“³.

Programul socializării agriculturii înmănunchea într-un tot unitar problemele dezvoltării forțelor de producție, ale creării și consolidării relațiilor de producție socialiste, ale ridicării nivelului politic și cultural al maselor țărănești, într-un proces unic de evoluție socialistă a țării. La baza lui au fost așezate principiul înaintării treptate a procesului cooperativizării agriculturii, pe măsura asigurării mijloacelor tehnice necesare, principiul convingerii țărănimii, printr-o muncă politică intensă și plină de răbdare, asupra avantajelor cooperativizării, principiul cooperației de producție, ca cea mai accesibilă cale de trecere a țărănimii spre socialism ș.a. Dezvoltarea cooperativelor agricole de producție, extinderea numărului lor — se preciza în documentele Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie — nu va putea și nu trebuie să aibă loc decît pe măsura dezvoltării industriei socialiste, capabilă să înzestreze agricultura socialistă cu mașini agricole, a formării cadrelor de agronomi și a creșterii conștiinței maselor largi ale țărănimii muncitoare privind superioritatea și necesitatea cooperativei agricole de producție⁴.

Statul dispunea deja de importante pîrghii economice pentru transformarea socialistă a agriculturii — industria, instituțiile de credit, stațiunile de tractoare și mașini agricole, întreprinderile agricole de stat, comerțul de stat, transporturile ș.a. În concepția partidului nostru, industrializarea țării constituia pîrghia principală pentru trecerea agriculturii pe calea socialismului. „Atîta timp cît noi n-am creat baza tehnică și cadrele

³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la realizarea unei agriculturi intensive, moderne, de mare randament și înaltă productivitate, la creșterea bunăstării întregii țărănime prezentată la primul Congres al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănime*. 18 aprilie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 14.

⁴ Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român, p. 52.

necesare, atîta timp cît noi n-am intensificat încă munca de lămurire a maselor țărănimii muncitoare pentru ca acestea să treacă de bună voie la organizarea agriculturii cooperatiste ar fi greșit și chiar păgubitor de a trece la o colectivizare în masă”⁵ — se arăta în Rezoluția adoptată de Plenara partidului din 3—5 martie 1949. De asemenea, relevînd caracterul deosebit de complex al transformării socialiste a agriculturii, documentele Plenarei subliniau că „noi putem cîștiga această luptă dacă nu ne vom pripi, dacă vom aprecia just forțele de care dispunem și rezervele pe care le avem, dacă vom introduce cu fermitate linia partidului”⁶.

În vederea desfășurării cu succes a procesului de transformare socialistă a satului, Plenara din martie 1949 a stabilit, totodată, sarcini importante pentru unitățile agricole de stat — stațiunile de mașini și tractoare, întreprinderile agricole de stat —, care erau chemate să sprijine țărănimia în cooperativizarea agriculturii, să stimuleze organizarea acesteia în diverse forme de asociere în muncă sau în cooperative agricole de producție prin efectuarea de lucrări agricole cu mijloace mecanizate, să dovedească maselor largi ale țărănimii muncitoare superioritatea agriculturii socialiste față de agricultura particulară, parcelară.

Programul adoptat de Plenară releva importanța principală a operației ca cea mai simplă și mai accesibilă formă pentru atragerea țărănimii pe calea socialismului, formă care îmbină interesele particulare ale țăranilor muncitori cu interesele generale ale clasei muncitoare în construirea noii orînduiri. El indica să se acorde atenție tuturor formelor operației, atît celei de consum, cît și formelor operației de producție simple, inspirate din tradițiile asocierii și întrajutorării în muncă ale țărănimii noastre. Prin organizarea țărănimii în cooperative agricole de producție — se arăta în Rezoluția adoptată de Plenară — „acestor gospodării le va fi asigurată folosința întregului pămînt ce le aparține. Astfel va fi rezolvată problema trecerii pămîntului în proprietate obștească”⁷.

Documentele Plenarei relevau că, atît pentru atragerea țărănimii în diferite forme de operație, cît și pentru trecerea ei de la forme inferioare la forma superioară a acesteia — cooperativa agricolă de producție —, partidul va desfășura o muncă sistematică în rîndul țăranilor muncitori spre a-i ajuta să se convingă de necesitatea unirii lor, pe baza liberului consimțămînt, în cooperative. Totodată, documentele Plenarei atrăgeau atenția asupra necesității promovării unei politici de clasă în reorganizarea pe baze socialiste a agriculturii, luării în considerare a diferitelor categorii sociale existente la sate, a naturii și poziției acestora — de țărani muncitori, care-și întemeiau gospodăria pe munca proprie, și de țărani înstăriți, care recurgeau la exploatarea forței de muncă străine. Politica de îngrădire a elementelor exploatare — se sublinia în Rezoluția Plenarei din 3—5 martie 1949 — va împiedica întărirea economică a țărănimii înstărite și va limita exploatarea maselor țărănimii muncitoare în perioada de pregătire a organizării socialiste a agriculturii.

Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 se înscrie ca un moment de importanță istorică în făurirea economiei socialiste unitare în România, marcînd începerea organizării pe baze socialiste a vieții și muncii țără-

⁵ *Ibidem*, p. 78—79.

⁶ *Ibidem*, p. 49.

⁷ *Ibidem*, p. 78.

nimii. Ea a jalonat principiile pe temeiul cărora a fost realizată cea mai complexă revoluție socială — revoluția agrară socialistă.

Partidul Comunist Român a conceput și a înfăptuit cooperativizarea agriculturii pe baza unirii de bunăvoie a gospodăriilor țărănești individuale în mari unități agricole, întemeiate pe proprietatea obștească, promovind o politică de atragere pe făgașul socialismului a tuturor păturilor țărănimii.

Trecerea la cooperativizarea agriculturii, în 1949, și procesul desfășurării ei au solicitat o vastă și stăruitoare muncă politică-organizatorică, în care partidul a fost factorul motor, conducătorul acestei opere de covârșitoare importanță pentru dezvoltarea socialistă a țării. Organele și organizațiile de partid, sprijinite de Frontul plugarilor, de syndicatele lucrătorilor agricoli, de Uniunea Populară Maghiară, de organizațiile de tineret, de femei ș.a., au popularizat și au explicat programul partidului de transformare socialistă a satului. În organizațiile de partid, în organizațiile de masă a fost prelucrată Rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949. În iulie 1949, a fost elaborat statutul cooperativelor agricole de producție. Concomitent, statul a luat o serie de măsuri pe linia asigurării condițiilor tehnice-materiale necesare organizării primelor cooperative agricole de producție. Astfel, a fost sporit numărul stațiunilor de mașini și tractoare (S.M.T.), unități create în 1948, care aveau menirea să asigure efectuarea principalelor lucrări în cooperative, au fost înființate școli speciale, care au pregătit, în cursul anului 1949, circa 3 200 de tractoriști și mecanici agricoli.

Activitatea politică pentru convingerea țărănimii asupra necesității trecerii pe drumul agriculturii socialiste a făcut ca, încă de la început, mulți țărani să manifeste interes pentru organizarea de cooperative agricole de producție. În iulie 1949, ca urmare a cererilor unui număr însemnat de țărani muncitori, C.C. al P.C.R. și Consiliul de Miniștri au aprobat crearea primelor cinci cooperative agricole de producție: „Viața nouă” (comuna Râșcani, județul Vaslui), „Zorile” (comuna Turnișor, județul Sibiu), „Ogorul roșu” (comuna Laslea, județul Tîrnava-Mare), „Drum nou” (comuna Zăbrani, județul Arad) și „Victoria” (comuna Luna de Jos, județul Cluj)⁸. Unitățile cooperatiste s-au constituit pe pământul țăranilor muncitori asociați, aceștia devenind proprietari colectivi ai întregului patrimoniu funciar al cooperativei agricole de producție.

Ca urmare a activității partidului pentru propagarea ideilor privind superioritatea proprietății obștești, cooperatiste, a condițiilor economice create de către stat prin tractoarele livrate agriculturii, s-au constituit noi unități cooperatiste. La sfârșitul anului 1950, existau 1 029 de cooperative agricole de producție, întrunind peste 67 000 de familii și o suprafață agricolă de 288 900 ha. Pentru a întări din punctul de vedere economic-organizatoric cooperativele agricole de producție, timp de doi ani de la înființare acestea au fost scutite de impozit și s-au bucurat de un regim de reducere cu 20% a cotelor obligatorii. În același timp, le-au fost acordate credite, semințe selecționate, reproducători de rasă ș.a.; s-au organizat cursuri pentru pregătirea președinților, contabililor, brigadierilor, normatorilor. Prin Hotărârea Plenarei C.C. al P.C.R. din 12—13 noiembrie 1950 și Legea nr. 10 din 1951, au fost anulate datoriile în bani sau cereale rămase de

⁸ Decretul nr. 319/1949, cu privire la înființarea de gospodării agricole colective, în „Monitorul Oficial”, nr. 51 din 1 august 1949.

plătit statului drept rate de împrumut de către țăranii împrumutăriți prin reforma agrară din 1945⁹.

Partidul s-a preocupat de asigurarea premiselor materiale necesare dezvoltării bazei tehnice a agriculturii, încât înaintarea pe calea socialismului să fie însoțită de un suport material corespunzător. În anii 1951—1955, au fost organizate 16 întreprinderi industriale specializate în construcția mașinilor agricole, au fost puse în fabricație peste 30 tipuri de mașini agricole, paralel cu importul unor mașini speciale, îndeosebi combine și mașini de recoltat. La sfârșitul anului 1955, țărănimea era sprijinită de 221 de stațiuni de mașini și tractoare, care dispuneau de peste 23 000 de tractoare, peste 12 450 de semănători mecanice, aproape 8 000 de cultivate mecanice și alte mașini și unelte agricole.

În scopul folosirii experienței pozitive dobândite în acei ani, au fost organizate mai multe consfătuiri la nivel național: Consfătuirea pe țară a reprezentanților secțiilor agricole de pe lângă Sfaturile populare (ianuarie 1951); Congresul corespondenților muncitori și țăranii din România (august 1951); Consfătuirea pe țară a inginerilor și tehnicienilor agronomi și mecanici din agricultură (februarie 1953); Consfătuirea pe țară cu fruntașii din cultura porumbului, cartofului și sfeclei de zahăr (martie 1954); Consfătuirea fruntașilor din agricultură (februarie-martie 1955) ș.a. Aceste reuniuni au prilejuit un larg schimb de experiență cu privire la conducerea, organizarea și îndrumarea producției agricole și au stabilit măsuri practice care au contribuit la obținerea unor rezultate mai bune în agricultură.

Un rol important în construcția socialistă la sate au avut întreprinderile agricole de stat, înzestrate cu mașini agricole și cadre de specialitate.

În perioada de pînă la Congresul al VII-lea al partidului, din 1955, cooperativizarea agriculturii, aflîndu-se în faza sa incipientă, a urmat un proces relativ lent. În 1955, cooperativele agricole, împreună cu întovăărișurile, dețineau 12,4% din suprafața arabilă a țării, față de 2,7% în 1950, iar sectorul socialist, în ansamblul său — de stat și cooperatist —, 26,5%¹⁰. În ceea ce privește producția totală pe țară de cereale boabe, aceasta atinsese 9,9 milioane tone în 1955, față de 5,1 milioane tone în 1950 și de 8,9 milioane tone în 1938¹¹.

Transformarea socialistă a agriculturii, strîns legat de dezvoltarea industriei, de consolidarea puterii muncitorești-țăărănești, a fost, în același timp, un profund proces de educare, de formare și organizare a muncii și vieții în cadrul proprietății obștești a două treimi din populația țării. Fiind un proces revoluționar deosebit de complex, cu vaste implicații economice și sociale, transformarea socialistă a agriculturii, mai ales în anii 1950—1955, nu s-a desfășurat neted, fără greutăți și greșeli, unele inerente, altele care ar fi putut fi evitate¹². În principal, s-a greșit nerespectîndu-se în mod consecvent linia trasată de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949, care a indicat folosirea în activitatea de cooperativizare a agriculturii a

⁹ Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român, p. 93.

¹⁰ Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 30.

¹¹ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1972, p. 251; Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1975, p. 188.

¹² A se vedea: Gheorghe Surpat, *Înfăptuirea programului P.C.R. de cooperativizare a agriculturii*, în „Anale de istorie”, anul XV, nr. 1/1969, p. 3—15.

unor forme intermediare de asociere și de întrajutorare în muncă a țăranilor muncitori, începînd cu formele simple, ca întovărășirile agricole, cît și altele accesibile maselor largi ale țăranimii. Concomitent, trebuiau învinse reținerile unora dintre țărani de a intra în cooperativele agricole, rețineri determinate de faptul că nu se cristalizase încă o experiență în conducerea și organizarea muncii în marea gospodărie, cadre de specialitate erau încă puține și lipsea inventarul agricol necesar cerințelor marii gospodării socialiste. La toate acestea s-a adăugat subaprecierea muncii de convingere a țăranimii. De multe ori, fie sub presiunea greutăților care se iveau, fie din dorința accelerării procesului de cooperativizare, au fost comise și greșeli, unele grave, de forțare a ritmului cooperativizării, de silire a țăranilor muncitori de a se înscrie în cooperative agricole de producție, uzîndu-se de amenințări privind mărirea impozitelor și a cotelor obligatorii, concedierea din locurile de muncă a membrilor de familie etc.¹³.

Încălcarea principiului liberului consimțămînt, subaprecierea muncii de convingere a țăranimii, crearea de situații artificiale în ceea ce privește ascuțirea luptei de clasă la sate au determinat, pînă în anii 1954—1955, atitudini rezervate ale unei părți a țăranimii, precum și frămîntări la sate. În decembrie 1961, Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al C.C. al P.C.R., referindu-se la această perioadă, a arătat că „în numele luptei împotriva chiaburilor, peste 80 000 de țărani, în maporitatea lor țărani muncitori, au fost trimiși în judecată ; dintre ei peste 30 000 au și fost judecați în procese publice, ceea ce a provocat o mare frămîntare în masa de țărani aduși să asiste la aceste înscenări infame”¹⁴. Partidul a intervenit cu toată hotărîrea, curmînd arestările și procesele intentate în mod abuziv.

Hotărîrea C.C. al P.C.R. asupra muncii pe tărîmul constituirii gospodăriilor agricole colective și al întovărășirilor agricole din 18 septembrie 1951, condamnînd abuzurile, arăta că „orice încălcare a principiului liberului consimțămînt, orice presiune economică sau administrativă față de țăranii muncitori pentru a-i determina să intre în gospodăriile colective va fi combătută cu hotărîre. Acela care în mod conștient sau inconștient practică asemenea metode, indiferent de funcția pe care o ocupă, va fi sever sancționat : dacă e membru de partid pînă la excluderea și, indiferent dacă este sau nu membru de partid, să se recomande, după caz, organelor de stat să-l înainteze justiției”. Singura metodă a partidului care trebuie folosită în munca de organizare a cooperativelor agricole de producție — se atrăgea atenția în același document — „este metoda de convingere, munca de lămurire a țăranilor muncitori”¹⁵.

Partidul Comunist Român a combătut de fiecare dată, cu hotărîre, respectivele abateri și greșeli și a acționat pentru lichidarea lor ; tocmai datorită acestui fapt, procesul cooperativizării, în ansamblu, s-a putut realiza în bune condiții, ducînd la dezvoltarea producției agricole, la întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țăranimea muncitoare, la sporirea încrederii țăranimii în politica partidului. Ținînd seama de specificul țării noastre, P.C.R. a conceput înfăptuirea cooperativizării agriculturii într-o perioadă relativ lungă. A fost subliniată necesitatea organizării țăranimii muncitoare în întovărășiri și în alte forme simple ale coopera-

¹³ Marin Popescu, Florin Balaure, *Înfăptuirea revoluției agrare în România*, în *Progresul economic în România. 1877—1977*, Editura politică, București, 1977, p. 401.

¹⁴ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1961—1962*, Editura politică, București, 1962, p. 206—207.

¹⁵ *Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român*, p. 106, 117.

ției de producție. În același timp, au fost adoptate o serie de măsuri menite să ducă la îmbunătățirea muncii politice desfășurate în rindurile țărânimii de către organele și organizațiile locale de partid ¹⁶.

Ca urmare a măsurilor adoptate de partid, începînd din 1952 s-a pus un accent mai mare pe întărirea unităților socialiste existente în agricultură, pe intensificarea muncii de convingere a țărânimii în scopul înființării de noi unități. Partidul a luptat împotriva oricărei rigidități, schematizări în stabilirea formelor de cooperare a țăranilor cooperatori. Elaborarea și publicarea, în 1952, a *Statutului-model al întovărășirilor agricole de țărani muncitori pentru cultivarea laolaltă a pămîntului*¹⁷ și îmbunătățirea lui pe parcurs, intensificarea muncii politice de masă au avut ca rezultat extinderea procesului de creare și dezvoltare a întovărășirilor, concretizat cifric pentru perioada martie 1952—decembrie 1955 în constituirea a 4 741 de întovărășiri. Ponderea suprafeței agricole a întovărășirilor în totalul sectorului cooperatist a crescut, în 1955, la 30,4%, iar numărul familiilor din întovărășiri, față de cele cuprinse în cooperative agricole de producție, a ajuns la 53%.

Caracteristic întovărășirilor era socializarea muncii, și nu a proprietății, folosirea în comun a mijloacelor de producție. Treptat, au apărut și elemente de socializare a *proprietății asupra mijloacelor de producție*. Astfel, alături de proprietatea privată, a apărut și proprietatea obștească, sub forma fondului de bază al întovărășirii, care nu putea fi împărțit între membri, fiind folosit numai cu aprobarea adunării generale și numai pentru cerințele de gospodărire ale întovărășirii. În lucrările mai recente, se apreciază, pe bună dreptate, că în cadrul întovărășirilor agricole se manifestau atît trăsături ale relațiilor de producție proprii micii producții de mărfuri, cît și trăsături specifice relațiilor socialiste. Întovărășirea agricolă a constituit o formă de economie în care s-a dezvoltat un gen aparte de relații de producție — și anume de trecere de la vechile relații de producție, caracteristice micii producții de mărfuri, la noile relații de producție, socialiste. Direcția dezvoltării acestor relații a constat în întărirea continuă a elementelor socialiste, fapt care a dus, în cele din urmă, la transformarea acestor unități în cooperative agricole de producție ¹⁸. Numărul întovărășirilor agricole a crescut continuu începînd cu anul 1952, iar în 1959 acestea au ajuns să devină preponderente ca suprafață și ca număr de familii în cadrul sectorului cooperatist al agriculturii ¹⁹.

În procesul cooperativizării agriculturii în țara noastră, au existat diverse forme simple, tradiționale, de cooperare a țărânimii muncitoare în producția agricolă, ca grupele de intrajutorare, asociațiile etc. În cadrul acestor forme, se mențineau relațiile de producție bazate pe proprietatea privată asupra pămîntului. Datorită însă comasării pămîntului în suprafețe mari, formele simple de cooperare au creat posibilitatea efectuării în comun a unor lucrări agricole.

Pe baza hotărîrilor adoptate de Congresul al VII-lea al P.C.R., procesul cooperativizării agriculturii a fost impulsionat. În cursul celui de-al

¹⁶ Hotărîrea C.C. al P.M.R. cu privire la întărirea comitetelor de partid la sate, septembrie 1952, în *Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român*, p. 139—152.

¹⁷ *Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român*, p. 131—138.

¹⁸ *Progresul economic în România. 1877—1977*, Editura politică, București, 1977, p. 405.

¹⁹ *Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Române*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1961, p. 38.

doilea plan cincinal, investițiile în agricultură au sporit de 2,4 ori față de perioada 1951—1955. Mașinile agricole și tractoarele puse la dispoziția agriculturii au crescut, între 1955 și 1960, de la 23 033 de tractoare fizice la 44 190, de la 7 877 de cultivatoare mecanice la 20 667, de la 12 454 de semănători mecanice la 33 948, de la 46 de combine tractate la 15 995. În aceeași perioadă, au intrat în funcțiune Fabrica de îngrășăminte chimice de la Valea Călugărească, Combinatul chimic de la Tîrnăveni, Fabrica de îngrășăminte chimice de la Năvodari, Combinatul de îngrășăminte azotoase de la Piatra-Neamț. Ca urmare, a sporit cantitatea de îngrășăminte chimice (substanță activă) folosită în agricultură, de la 5 900 de tone în 1950, la 21 900 de tone în 1955 și la 74 500 de tone în 1960²⁰. Totuși, această cantitate era încă mică, revenind doar 15 kg de îngrășăminte chimice pentru un hectar de teren arabil. De aceea, preocuparea partidului și statului pentru construirea unor noi uzine și pentru lărgirea celor existente a continuat și în anii următori. În ceea ce privește suprafața irigată, aceasta a ajuns la 197 200 ha în 1960, față de 92 100 ha în 1955 și de 42 500 ha în 1950, reprezentînd doar 0,2% din totalul suprafeței arabile a țării, care era de 9 816 900 ha²¹.

Concomitent, s-a acordat o mai mare atenție pregătirii cadrelor de specialiști necesare agriculturii. În acest scop, a fost extins învățămîntul agricol de toate gradele²². Față de cele patru facultăți existente la începutul cooperativizării, s-a ajuns, în 1958, la cinci institute de învățămînt agronomic, care pregăteau 5 000 de cadre de specialitate — ingineri agronomi, ingineri zootehniști, ingineri mecanizatori și hidroamelioratori, ingineri horticultori și medici veterinari. A fost extinsă rețeaua școlilor agricole profesionale și a școlilor tehnice. Agricultura dispunea, în același an, de 12 333 de cadre cu pregătire superioară, 15 895 de cadre cu pregătire medie și peste 80 000 de muncitori calificați în școli agricole profesionale. Pe măsura extinderii sectorului socialist în agricultură, a crescut numărul cadrelor de conducere ale cooperativelor de producție provenite din rîndul cooperătorilor. De asemenea, în scopul îmbunătățirii soiurilor de grîu, porumb etc., au fost înființate Institutul de cercetări pentru cultura porumbului, Institutul de cercetări hortiviticele ș.a.²³

Ținînd seama de efectele negative ale cotelor obligatorii *, partidul și statul au pregătît, treptat, așezarea legăturilor între oraș și sat pe baze comerciale. Astfel, încă la sfîrșitul anului 1953, a fost introdus sistemul

²⁰ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1977*, p. 204, 213, 334.

²¹ *Ibidem*, p. 190.

²² *Hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 1404 cu privire la înființarea școlilor agricole și a școlilor de meserii, precum și cu privire la unele măsuri pentru îmbunătățirea învățămîntului profesional și tehnic*, în *Colecția de legi, decrete, hotărîri, decizii*, nr. 75 din 17 septembrie 1957.

²³ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1955—1959*, Editura politică, București, 1960, p. 466.

* În primii ani de după eliberarea țării de sub dominația fascistă, Partidul Comunist Român, ținînd seama de situația grea în care se aflau în urma războiului cele două ramuri principale ale economiei — industria și agricultura —, de insuficiența produselor agricole, s-a preocupat de constituirea fondului de produse agricole ale statului pentru a se putea asigura, în condițiile date, aprovizionarea populației cu alimente și a industriei cu materii prime. În acest scop, s-a recurs la sistemul cotelor obligatorii, introdus în 1945. Acest sistem, deși a jucat un anumit rol în îngrădirea elementelor exploatare din agricultură, nu a răspuns, totuși, scopului urmărit. Prețurile practicate prin sistemul cotelor, neacoperind decît o mică parte din cheltuielile de producție, au frînat interesul țărănimii muncitoare pentru sporirea producției agricole.

de contractări și achiziții la produsele agricole. La sfârșitul anului 1956, au fost desființate cotele obligatorii la o mare parte a produselor agricole : grâu, porumb, secară, cartofi, floarea soarelui și lapte. De asemenea, au fost scutite de cote obligatorii de carne cooperativele agricole, întovăărișirile zootehnice, precum și țărani muncitori care posedau o suprafață agricolă sub un hectar²⁴. După desființarea cotelor obligatorii, cantitatea de produse agricole intrată în anii 1956—1960 în fondul central de stat prin sistemul de contractări și achiziții a crescut de 2,4 ori.

În perioada cincinalului 1956—1960, organizațiile de partid au desfășurat în rîndurile țărănimii o activitate politică mai bogată, care a îmbrăcat forme foarte variate, în raport de condiții și situații, de la o comună la alta. Au fost organizate brigăzi și echipe de lămurire, comitete de inițiativă, discuții de la om la om, vizite la unități socialiste, întâlniri cu oameni de știință și cultură etc. Zeci de mii de comuniști — din Aparatul Comitetului Central, activiști din regiuni și raioane, muncitori din industrie și transporturi, țărani muncitori, activiști ai consiliilor populare și ai organizațiilor de masă, precum și un mare număr de cadre didactice de la sate au desfășurat o activitate permanentă pentru a face înțelese țăranilor avantajele agriculturii cooperatiste.

Urmînd cu încredere politica Partidului Comunist Român de făurire a economiei socialiste unitare, masele largi ale țărănimii acționau nu numai împotriva uneltirilor elementelor exploatoare de la sate, care nu vedeau cu ochi buni trecerea în număr tot mai mare a țăranilor muncitori pe făgașul socialismului, ci și împotriva propriei lor concepții, mentalități, pentru autoconvingerea lor de necesitatea unirii în mari unități agricole socialiste. În iulie 1957, s-a încheiat procesul de cooperativizare în Dobrogea, iar alte importante regiuni ale țării, în care agricultura deținea o pondere însemnată, se aflau pe punctul de a încheia acest proces. Începînd din 1958, în majoritatea covîrșitoare a comunelor, exista deja cel puțin o unitate a cooperației agricole de producție.

În anii 1956 și 1957, au intrat în cooperative agricole de producție și în întovăărișiri agricole un număr de 1 141 725 familii de țărani, de trei ori mai multe decît în perioada 1949—1955²⁵.

Datorită ofensivei continuie a socialismului în întreaga economie națională, avîntului luat de transformarea socialistă a agriculturii după Congresul al VII-lea al P.C.R. și întăririi alianței muncitorești-țăărănești, s-au creat premisele pentru rezolvarea diferențiată și treptată a problemei încadrării fostelor elemente exploatoare în cooperativele agricole de producție. Comitetul Central al Partidului Comunist Român a recomandat, la Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1956, primirea în cooperativele agricole, pe baza aprobării adunării generale, a fostelor elemente înstărite care au dovedit o comportare loială față de statul democrat-popular și care au sprijinit mișcarea muncitorească și antifascistă în perioada cînd partidul a activat în condiții de ilegalitate, au luptat pe front împotriva trupelor hitleriste, pentru eliberarea țării, au sprijinit lupta maselor împotriva moșierimii și înfăptuirea reformei agrare din 1945, au luat parte activă la instaurarea regimului democrat-popular și a Republicii. Odată cu aceștia, în comunele și satele în care majoritatea gospodăriilor țăranilor

²⁴ Decret nr. 728 din 31 decembrie 1956 privind desființarea cotelor obligatorii la produsele agricole vegetale și la cote stabilite prin Decret Lege nr. 729/1955 și D. L. nr. 45/1953, în „Buletinul Oficial”, nr. 3 din 21 ianuarie 1957.

²⁵ E. Busoiceanu, *Munca politică de masă pentru transformarea socialistă a agriculturii în regiunea Constanța*, E.S.P.L.P., București, 1957.

muncitori erau cuprinse în cooperative agricole de producție, puteau fi primiți de adunarea generală a cooperatorilor și foștii țărani înstăriți care nu participaseră la vreuna din acțiunile de mai sus, cu condiția să aibă o comportare loială față de statul democrat-popular. În acest scop, s-au făcut modificările corespunzătoare și în Statutul cooperativelor agricole de producție, care a inclus și alte situații noi, determinate de creșterea și dezvoltarea economică-organizatorică a cooperativelor²⁶. Recomandarea făcută de Plenara Comitetului Central ilustrează orientarea Partidului Comunist Român spre rezolvarea, potrivit condițiilor concrete ale României, a problemei țărănimii înstărite.

Partidul și statul nostru au aplicat consecvent și sistematic politica de îngădire economică a țărănimii înstărite în vederea lichidării treptate a relațiilor de exploatare la sate. Principalele pîrghii folosite în acest scop au fost : politica de prețuri, politica fiscală, cotele obligatorii diferențiate mai mari aplicate țărănimii înstărite, interzicerea vînzării și cumpărării pămîntului etc. Totodată, țăranilor înstăriți le-a fost creată posibilitatea desfășurării unei activități de producție și schimb de mărfuri în condițiile prevăzute de legele statului.

Prin această politică, s-a urmărit aducerea țăranilor înstăriți în situația de oameni ai muncii, crearea condițiilor pentru trecerea lor pe făgașul cooperativizării agriculturii. Partidul și statul au dus, în esență, o politică de atragere pe calea socialismului a tuturor păturilor țărănimii.

În aprilie 1958, a avut loc, la Constanța, Consfătuirea pe țară a țăranilor și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii, care a constituit un prilej deosebit de consultare a partidului cu masele țărănești, de generalizare a experienței pozitive în activitatea de organizare pe baze socialiste a agriculturii. La Consfătuire, s-a relevat că realizările cele mai trainice în activitatea de dezvoltare a sectorului socialist-cooperatist au fost obținute acolo unde unitățile socialiste erau bine organizate și conduse, unde organizațiile locale de partid desfășurau o muncă politică și organizatorică perseverentă în rîndurile țărănimii, respectînd indicațiile cu privire la liberul consimțămînt al țăranului muncitor.

În cursul anului 1959, procesul transformării socialiste a agriculturii intrase într-o fază nouă, ca urmare a consolidării sectorului cooperatist la sate, a experienței dobîndite de țărani în cadrul întovărășirilor agricole. În acel an, au intrat în cooperativele agricole de producție mai multe familii decît în cei zece ani care trecuseră de la începutul cooperativizării. Sectorul socialist de stat și cooperatist în agricultură devenise preponderent, reprezentînd peste 60% din totalul suprafeței agricole, iar producția furnizată de acesta reprezenta 55% din totalul producției agricole²⁷.

Pe măsura extinderii și consolidării relațiilor de producție socialiste în agricultură, sfera relațiilor de producție capitaliste la sate s-a restrîns continuu. În 1959, greutatea specifică a elementelor capitaliste la sate în totalul populației rurale a scăzut la 1,29%, față de 5,5% în 1948²⁸.

Realizările dobîndite în cooperativizarea agriculturii arătau că poporul român se apropiase foarte mult de îndeplinirea sarcinii fundamentale trasate de Congresul al VII-lea al P.C.R. — făurirea economiei socia-

²⁶ Statutul-model al cooperativei agricole de producție, în „Scînteia“, nr. 3713 din 29 septembrie 1956.

²⁷ Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Române, p. 358.

²⁸ Ibidem, p. 41.

liste unitare. Ele evidențiau, totodată, caracterul perimat al rămășițelor relațiilor de exploatare la sate²⁹. În această privință, după cum se știe, principalul în lichidarea exploatarei îl constituie desființarea bazei economice a elementelor exploatare. Formele de desființare a acestora pot fi însă diferite. Partidul și statul, pornind de la condițiile concrete ale țării, au adoptat pentru desființarea bazei economice a elementelor exploatare din agricultură o formă care corespundea condițiilor din România și intereselor întregului popor. Astfel, statul a luat măsura de a se interzice orice fel de exploatare a forței de muncă străine în agricultură. Prin *Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale pentru lichidarea rămășițelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură, în scopul ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al țăranimii muncitoare și al dezvoltării construcției socialiste*, din martie 1959, s-a interzis „darea în parte sau în arendă a terenurilor agricole, precum și orice fel de exploatare a muncii străine de către producătorii agricoli”³⁰. Această prevedere era aplicabilă familiilor ce dețineau terenuri agricole a căror întindere depășea puterea de muncă a lor și a membrilor familiei cu care duceau împreună gospodăria și, de asemenea, persoanelor care, având îndeletniciri în alte sectoare, nu lucrau personal suprafețele pe care le posedau.

Terenurile agricole care depășeau puterea de muncă a persoanelor ce le posedau și a familiilor cu care aceștia duceau gospodăria au trecut în folosința cooperativelor agricole de producție sau a altor întreprinderi agricole socialiste. Pe această cale, țăranii înstăriți au fost lipsiți de mijloacele de producție care depășeau puterea de muncă a familiilor lor, implicit de posibilitatea economică de a-și însuși rezultatele muncii altora. Lăsându-li-se numai mijloacele de producție corespunzătoare puterii lor de muncă, ei au încetat de a mai exploata forța de muncă străină, trecând în categoria ce corespundea noii lor stări social-economice. Ei aveau posibilitatea să se încadreze, alături de ceilalți oameni ai muncii, în sfera producției socialiste, ori să-și desfășoare mai departe munca în agricultură, chiar în satele în care locuiau.

În perioada următoare, cea mai mare parte a acestei categorii sociale s-a încadrat în cooperative agricole de producție, cu toate drepturile și îndatoririle prevăzute în Statut.

Lichidarea rămășițelor relațiilor de exploatare la sate încă în procesul transformării socialiste a agriculturii a deschis posibilități mai mari dezvoltării forțelor de producție și a dat un nou impuls mișcării cooperatiste, trecerii în masă a țăranimii de la întovăărișirile agricole spre cooperativele agricole de producție.

Congresul al VIII-lea al partidului, care și-a desfășurat lucrările între 20 și 25 iunie 1960, analizând schimbările social-economice din ultimii ani în viața satului, constata că sectorul socialist din agricultură cuprindea peste 81% din numărul gospodăriilor țărănești și din suprafața arabilă a țării. Numărul familiilor țărănești cuprinse în sectorul socialist a crescut de la 382 000 în 1955 la 2 920 000. Au rămas în afara sectorului socialist mai puțin de 1/5 din totalul familiilor țărănești³¹.

²⁹ Gheorghe Surpat, *Desființarea ultimelor rămășițe ale exploatarei la sate*, în *Alianța clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare în România*, Editura politică, București, 1969, p. 507—514.

³⁰ „Buletinul Oficial”, nr. 10 din 30 martie 1959.

³¹ *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, Editura politică, București, 1960, p. 47.

Plenara C.C. al P.C.R. din 30 iunie—1 iulie 1961, analizând mersul îndeplinirii Directivelor Congresului al VIII-lea al partidului privind construcția socialismului la sate, a arătat că există posibilități pentru crearea condițiilor care să asigure încheierea cooperativizării agriculturii într-un termen mai scurt decât prevăzuse Congresul al VIII-lea.

Trecerea în masă a țărănimii spre cooperativizare s-a accentuat mai ales după Consfătuirea pe țară a țăranilor cooperatori din decembrie 1961. După Dobrogea, complet cooperativizată, în 1961 s-a încheiat cooperativizarea în regiunea București, cea mai mare din țară, cuprinzând circa 12% din numărul total al familiilor țărănești și peste 16% din suprafața arabilă a țării. Succese semnificative au fost obținute, în același an, și în alte două regiuni importante din punctul de vedere agricol: Banat — cooperativizată în proporție de 88,7% — și Galați — cooperativizată în proporție de 82,5%. În alte importante regiuni cerealiere, procesul cooperativizării era, de asemenea, destul de înaintat: în Oltenia, sectorul socialist reprezenta 79,8% din suprafața arabilă; în regiunea Iași — 91%; în regiunea Cluj, suprafața cooperativizată la 1 decembrie 1961 era de 75,4%.

În aprilie 1962, cooperativizarea agriculturii a fost, practic, terminată. Sectorul socialist din agricultură deținea 96% din suprafața arabilă și 93,4% din suprafața agricolă a țării. Cooperativele agricole de producție cuprindeau 3 201 000 de familii, aproape totalitatea familiilor țărănești. Sectorul cooperatist deținea 79% din suprafața arabilă a țării, iar sectorul de stat 17,6%³².

Agricultura cooperatistă și de stat avea la îndemină, în 1962: 57 500 de tractoare, față de 10 189 în 1948; 20 500 de cultivatoare mecanice, față de 560; 27 173 de combine tractate pentru păioase, față de 45; 54 200 de semănători mecanice, față de 5 100, ca și alte mașini și unelte agricole³³. În acel an, revenea un tractor la 200 ha suprafață arabilă, față de 648 ha în 1950. De asemenea, au fost obținute o serie de rezultate în pregătirea cadrelor. În 1962, numărul inginerilor agronomi și horticoli ajunsesse la 10 900, față de 3 838 în 1951, al inginerilor mecanizatori de la 179 la 1 470, o creștere de 8,2 ori. În aceeași perioadă, numărul cadrelor de specialiști cu studii medii a sporit de la 3 162 la 21 100, respectiv de 6,7 ori. În 1962, reveneau 880 ha teren agricol la un specialist cu studii superioare, față de 9 000 ha în 1938; în același an, la un specialist cu pregătire medie reveneau 696 ha, față de 42 000 ha în 1938³⁴.

Profunda reorganizare a relațiilor de producție la sate în procesul cooperativizării agriculturii a fost însoțită de creșterea, an de an, a producției agricole și de îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă și viață ale țărănimii. În 1961, ultimul an înainte de încheierea cooperativizării, producția globală vegetală era dublă față de 1948, anul premergător începerii procesului de transformare socialistă a agriculturii. În același an, producția globală animalieră era mai mare cu 108,3% față de 1948. Creșterea producției agricole a constituit un factor important în echilibrarea economiei naționale, în satisfacerea nevoilor de consum ale populației. Totodată, se cuvine să arătăm că producția agricolă nu a sporit corespunzător prevederilor planificate. Uneori, s-au stabilit ritmuri de

³² Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1966, p. 239.

³³ Ibidem, p. 230, p. 241—242.

³⁴ Probleme ale creșterii și dezvoltării bazei tehnice materiale, Editura Academiei R. P. Române, București, 1963, p. 28.

creștere necorelate cu baza materială. Planul pe 1956—1960 prevedea pentru anul 1960 o producție de grâu de 5 500 000 de tone, iar la porumb de 8—9 000 000 de tone, dar față de aceste prevederi producția de grâu și secară a fost, în 1960, de 3 525 700 de tone, iar cea de porumb de numai 5 530 900 de tone³⁵.

Producția agricolă, deși a crescut în procesul construirii socialismului, era rămasă în urmă în raport cu dezvoltarea industriei și a economiei în ansamblu. Astfel, în anii 1950—1965, în timp ce producția globală industrială a crescut de 6,5 ori, produsul social de 4,1 ori, venitul național de 4,1 ori, fondurile fixe în industrie de 3,6 ori, producția globală agricolă a sporit de numai 1,9 ori, iar fondurile fixe în agricultură de numai 1,6 ori³⁶. În perioada anilor 1950—1965 — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „punându-se în mod justificat accentul pe industrializarea socialistă a țării, nu s-a înțeles suficient necesitatea de a asigura, concomitent, progresul rapid și multilateral al agriculturii. Ca urmare a acestei subaprecieri, agriculturii nu i-au fost acordate suficiente mijloace pentru modernizarea proceselor de producție“, iar „pe parcursul realizării unor planuri cincinale, o serie de prevederi inițiale privitoare la înzestrarea agriculturii au fost anulate“³⁷.

Încheierea cooperativizării agriculturii a marcat organizarea întregii agriculturi românești pe baze socialiste, crearea economiei socialiste unitare, triumful relațiilor socialiste în toate sectoarele de activitate. Ea a avut o importanță hotăritoare în realizarea victoriei noii orînduirii, în dezvoltarea generală a societății. Cooperativizarea agriculturii a jucat un rol decisiv în statnicirea marii proprietăți — bazată pe relații socialiste de producție —, condiție hotăritoare pentru folosirea rațională a pămîntului, a mijloacelor tehnice, a forței de muncă, pentru crearea unei agriculturi intensive, de înaltă productivitate. Ea a constituit un factor hotărîtor pentru progresul întregii economii naționale, inclusiv pentru dezvoltarea industriei, pentru crearea unei economii naționale unitare, independente.

Constituind un îndelungat proces revoluționar, cooperativizarea agriculturii a produs schimbări calitative în modul de muncă și de viață al țărănimii, care a devenit o clasă nouă, omogenă, de bază, a națiunii noastre, unită prin interese comune, prin proprietatea obștească asupra pămîntului și a celorlalte mijloace de producție, prin relații de colaborare și întrajutorare reciprocă. Baza economică de același tip a determinat ridicarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare pe un plan superior în comparație cu perioada anterioară. „Prin trecerea pe calea socialismului — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, țărănimea și-a împlinit cele mai înalte și arzătoare aspirații pentru care a luptat și a dat jertfe grele timp de secole — acelea de a trăi cu adevărat liberă, de a fi deplin stăpînă pe soarta sa, pe roadele muncii ei, de a-și făuri o viață îmbelșugată și fericită“³⁸.

³⁵ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1977, p. 41.

³⁶ *Ibidem*, p. 81, 92.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 675—676.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la realizarea unei agriculturi intensive, moderne, de mare randament și înaltă productivitate, la creșterea bunăstării întregii țărănimii prezentată la primul Congres al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimii*, p. 14.

Alături de muncitorime — clasa conducătoare în societatea noastră —, de intelectualitate, de toate celelalte categorii de oameni ai muncii, țărănimea a devenit un factor important al progresului material și spiritual al țării. Masele largi de oameni ai muncii de la sate participă direct și efectiv la elaborarea și la înfăptuirea politicii agrare a partidului și statului nostru, la conducerea agriculturii, a întregii vieți economice și sociale a țării.

Generalizarea relațiilor de producție socialiste la sate a creat baza socială și organizatorică pentru trecerea la o nouă etapă a rezolvării problemei agrare — realizarea unei agriculturi intensive, de mare randament — necesitate obiectivă pentru edificarea noii orînduiri sociale în țara noastră. Aceasta a cerut în perioada următoare eforturi susținute în investiții din partea statului și a țărănimii cooperatiste pentru dezvoltarea bazei tehnice-materiale a acestei ramuri prin mecanizare, chimizare, irigații și îmbunătățiri funciare, precum și o preocupare constantă pentru organizarea rațională a producției și a muncii, pentru aplicarea în producție a cuceririlor științei agrozootehnice avansate.

Congresul al IX-lea al P.C.R., jalonînd orientările și direcțiile dezvoltării economice-sociale a țării, a stabilit drept obiectiv central, în domeniul agriculturii, intensificarea și modernizarea producției agricole în toate sectoarele și ramurile de activitate. În acest context, perfecționarea bazei tehnice-materiale, cea mai importantă și mai dinamică latură a modernizării agriculturii, constituia una din coordonatele esențiale ale politicii agrare. În perioada de după Congres, partidul a supus unei analize exigente situația din agricultură, a criticat o seamă de neajunsuri și rămîineri în urmă care s-au manifestat și a adoptat măsuri corespunzătoare pentru îmbunătățirea activității în acest domeniu. Astfel, s-a subliniat necesitatea acordării unei atenții sporite atît agriculturii de stat, cît și celei cooperatiste, asigurării dezvoltării proprietății de stat și cooperatiste.

În consens cu orientările stabilite de Congresul al IX-lea al P.C.R., planul cincinal pe 1966—1970 a prevăzut 51,5 miliarde lei investiții pentru agricultură, față de 37,4 miliarde lei în perioada 1961—1965³⁹. Volumul sporit al investițiilor, atît în industrie, cît și în agricultură, a permis înzestrarea agriculturii, în cursul cincinalului 1966—1970, cu 25 900 de tractoare fizice, 10 100 de mașini de împrăștiat îngrășăminte chimice, peste 7 300 de combine tractate, 1 033 de combine autopropulsate etc.⁴⁰. Paralel cu creșterea numerică a parcului de tractoare și mașini agricole, s-a intensificat și acțiunea de diversificare a acestuia, de îmbunătățire a caracteristicilor sale tehnice-economice. De asemenea, cantitatea de îngrășăminte chimice folosite în agricultură s-a dublat, sporind de la 266 400 de tone în 1965 la 594 300 de tone în 1970, iar suprafața agricolă amenajată pentru irigații a crescut, în aceeași perioadă, de la 222 600 ha la 664 600 ha⁴¹. Au fost executate mari lucrări de îmbunătățiri funciare, îndiguiri și desecări în lunca inundabilă a Dunării și a unor râuri interioare, s-au defrișat terenuri ocupate cu vegetații neeconomice și s-au eliminat drumurile care brăzdau nejustificat perimetrele agricole; concomitent, au fost executate însemnate lucrări de combatere a eroziunii solului.

Ca rezultat al eforturilor materiale și financiare, al perfecționării metodelor de organizare și planificare a producției agricole, a fost posibilă

³⁹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1978, p. 352.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 222—223.

⁴¹ *Ibidem*, p. 231—233.

obținerea unor rezultate însemnate în producția agricolă. Astfel, în perioada 1966—1970, față de perioadele 1961—1965 și 1956—1960, producția medie la hectar a fost : la grâu și secară de 1 680 kg, față de 1 450 kg și 1 120 kg ; la porumb de 1 910 kg, față de 1 750 kg și 1 290 kg ; la floarea soarelui de 1 400 kg, față de 1 100 kg și 910 kg ; la sfeclă de zahăr de 190 200 kg, față de 149 000 kg și 137 000 kg etc. ⁴².

Realizările obținute în agricultură demonstau că organizarea pe baze socialiste a acestei ramuri economice constituie calea principală de dezvoltare rapidă a satului, a întregii societăți. Pe această bază, Congresul al X-lea al P.C.R. a pus în fața agriculturii noi obiective menite să accelereze procesul de modernizare și să asigure creșterea aportului acestuia la progresul general al țării. Ca urmare, a fost elaborat *Programul național privind gospodărirea rațională a resurselor de apă și extinderea lucrărilor de irigații, îndiguiri, desecări și combaterea eroziunii solului în Republica Socialistă România în perioada 1971—1975 și prevederile generale de perspectivă până în 1985* ⁴³ ; ulterior, pe baza obiectivelor stabilite de Congresul al XI-lea al P.C.R., acest program a fost îmbunătățit pentru perioada 1976—1980, fiind introduse și prevederile generale pentru perspectiva anului 2000. Au fost adoptate, totodată, măsuri juridice menite să ducă la protejarea și la punerea în valoare a pământului, indiferent de forma de proprietate — de stat, cooperatistă sau particulară.

Un rol hotărîtor în modernizarea agriculturii a avut sporirea continuă a investițiilor în această ramură. Volumul investițiilor s-a ridicat, în perioada 1971—1975, la aproape 77 de miliarde lei, față de 51,5 miliarde lei în 1966—1970 ⁴⁴. Investițiile au fost utilizate, în special, pentru creșterea parcului de mașini și tractoare, pentru înfăptuirea programului de irigații, îndiguiri și desecări, pentru dezvoltarea bazei tehnice-materiale a zootehniei. O caracteristică esențială a politicii partidului nostru a constituit-o preocuparea pentru asigurarea unei eficiențe economice tot mai ridicate a investițiilor, ca latură esențială a procesului de intensificare și de modernizare a producției agricole. La sfîrșitul anului 1977, agricultura dispunea de 119 532 de tractoare, revenind 7 ha suprafață arabilă la un tractor, de 17 912 combine autopropulsate pentru recoltat cereale, de 46 462 de semănători mecanice și alte mașini agricole cu caracteristici superioare de funcționare. ⁴⁵ S-au asigurat astfel condițiile pentru extinderea mecanizării lucrărilor la plantele tehnice, în legumicultură, viticultură, pomicultură și plante de nutreț, pe terenurile în pantă, în zootehnie, realizîndu-se un pas hotărîtor spre încheierea procesului de mecanizare complexă a agriculturii. În 1977, energia mecanică reprezenta în agricultură peste 96%, iar cea animală 3,4%.

Progrese importante s-au realizat pe linia chimizării agriculturii. În anul 1977, cantitatea de îngrășăminte chimice (substanță activă) livrată agriculturii a fost de 1 025 000 de tone substanță activă față de 594 300 de tone în 1970 ⁴⁶. De asemenea, suprafața amenajată pentru irigații a ajuns, în 1977, la 1 156 000 ha ⁴⁷.

Cercetarea științifică din acest domeniu a fost orientată în direcția satisfacerii cerințelor dezvoltării unei agriculturi moderne și eficiente.

⁴² *Ibidem*, p. 244.

⁴³ „Scînteia” din 19 martie 1970.

⁴⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1978, p. 558.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 223.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 231.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 233.

În zootehnie, activitatea de cercetare a fost axată spre crearea de rase de animale care să valorifice superior condițiile și resursele existente în agricultura țării noastre, spre asigurarea unei mai bune zonări a creșterii diferitelor specii de animale. A fost organizată o rețea de institute republicane de cercetări, profilate pe studierea problemelor specifice diferitelor domenii ale agriculturii, și de stațiuni experimentale specializate, care dispun de baza materială necesară, la care se adaugă activitatea cadrelor didactice din institutele agronomice de învățământ superior.

Paralel cu dezvoltarea mijloacelor tehnice de lucru, au fost depuse eforturi pentru pregătirea forței de muncă, a cadrelor de specialiști necesari. În perioada 1965—1977, numărul specialiștilor agricoli cu studii superioare care lucrau în agricultură a crescut de la 11 436 la 21 714, iar al specialiștilor cu studii medii de la 12 712 la 16 844⁴⁸. În același timp, a crescut nivelul pregătirii profesionale și de cultură generală al țăranilor.

Dezvoltarea bazei tehnice-materiale, ridicarea nivelului general de cunoștințe al țăranimii și dotarea cu cadre de specialiști a unităților agricole au asigurat creșterea continuă a producției agricole. Prin ritmul mediu anual de sporire a producției globale agricole (4,3 la sută în perioada 1951—1975), România s-a situat printre țările cu o agricultură deosebit de dinamică. Cincinalul 1971—1975 a adâncit procesul de dezvoltare intensivă a agriculturii pe baza creșterii gradului de mecanizare și chimizare, a extinderii lucrărilor de irigații. În pofida condițiilor climatice nefavorabile, producția agricolă din perioada 1971—1975 a fost cu peste 25% mai mare decât în cincinalul 1966—1970 și cu 55% mai mare decât în perioada 1961—1965. În aceste condiții, cu tot consumul intern ridicat, România realizează importante excedente exportabile.

Rezultatele obținute în sporirea producției agricole în anii socialismului, deși însemnate în raport cu situația de la care s-a pornit, erau, totuși, inferioare față de posibilitățile existente în agricultura noastră și față de cerințele pe care le reclamă programul de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. De aceea, dezvoltarea și modernizarea agriculturii pe baze industriale, diminuarea decalajului dintre industrie și agricultură, în privința eficienței muncii sociale, perfecționarea organizării producției reprezintă o preocupare prioritară a Partidului Comunist Român. În această direcție, Congresul al XI-lea și Conferința Națională a partidului din 1977 au trasat sarcini de importanță hotărâtoare pentru realizarea unei agriculturi moderne, de înaltă productivitate. Directivele Congresului al XI-lea al P.C.R. cu privire la planul cincinal 1976—1980 și liniile directoare ale dezvoltării economice-sociale a României pentru perioada 1981—1990 prevăd creșteri însemnate ale producției agricole, dublarea producției pe locuitor, intensificarea procesului de transformare a producției agricole într-o varietate a muncii industriale⁴⁹. Măsurile prevăzute sînt concretizate în programe speciale, pe sectoare, subramuri, grupe de culturi, specii de animale ș.a. Ele acordă, totodată, o atenție deosebită dezvoltării și modernizării bazei tehnice-materiale a producției agricole, mecanizării complete a lucrărilor, atît în cultura plantelor, cît și în zootehnie, extinderii electrificării proceselor de producție, a chimizării, a lucrărilor de îmbunătățiri funciare, utilizării tehnologiilor moderne, paralel cu introducerea celor mai indicate și mai produc-

⁴⁸ Ibidem, p. 341.

⁴⁹ Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1975, p. 772—774.

tive soiuri de plante și rase de animale, creșterii gradului de calificare și a nivelului general de cultură al tuturor celor care lucrează în agricultură.

În perioada 1976—1980, statul investește în agricultură peste 116 miliarde lei, iar cooperativele agricole de producție investesc din fondurile proprii circa 20 miliarde lei. Totodată, cresc investițiile alocate industriei furnizoare de tractoare și mașini agricole, îngrășăminte chimice etc. Aceste investiții sînt orientate, cu prioritate, spre ridicarea capacității productive a pămîntului, înfăptuirea programului de irigații și alte amenajări funciare, dotarea agriculturii cu tractoare și mașini agricole, sporirea efectivelor și construirea de complexe zootehnice, chimizare etc. Potrivit prevederilor planului cincinal 1976—1980, agricultura va dispune de aproximativ 130 000 de tractoare de tipuri diferite, de mașini unelte într-o gamă diversificată. Suprafața irigată va reprezenta, la sfîrșitul anului 1980, aproape 3 000 000 ha, iar în 1990 va ajunge la 5 000 000 ha (față de 1 729 000 în 1975), adică aproape întreaga suprafață posibil de irigat. Executarea lucrărilor prevăzute în programul național de amenajări pentru irigarea suprafețelor economic justificate va permite dublarea capacității productive a pămîntului⁵⁰.

Creșterea producției de îngrășăminte chimice va accentua gradul de chimizare a agriculturii, asigurîndu-se, la sfîrșitul cincinalului, o cantitate de 250 kg îngrășăminte chimice (substanță activă) la un hectar teren arabil, vii și livezi. Pe această bază, se va asigura dezvoltarea continuă a producției de cereale, aceasta urmînd să atingă, în 1980, peste 23 000 000 tone de cereale, față de 12 600 000 de tone în 1965, revenind pe locuitor 1 000—1 200 kg.

Cercetarea științifică în această perioadă este orientată spre producerea de noi soiuri de plante de înaltă productivitate și ameliorarea raselor de animale.

Potrivit orientărilor generale cu privire la întocmirea planului cincinal de dezvoltare economică-socială a României în perioada 1981—1985, adoptate de Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977, se va dezvolta o agricultură de mare productivitate — atît în sectorul vegetal, cît și animal — la nivelul rezultatelor celor mai avansate din lume.

În procesul general de dezvoltare intensivă a agriculturii, de sporire a producției agricole, se va urmări modificarea structurii acestora în favoarea zootehniei, care, în 1990, va reprezenta 50% din producția globală a agriculturii, față de 42% în 1975. Astfel, se va reduce decalajul față de țările cu o agricultură dezvoltată, în care zootehnia deține două treimi din producția agricolă.

Modernizarea agriculturii reprezintă terenul pe care au loc dezvoltarea generală a satului, îmbogățirea nivelului de cunoștințe al lucrătorilor de pe ogoare, o înnoire a vieții lor spirituale, prin apropierea caracterului muncii agricole de cel al muncii industriale, a condițiilor de viață de la sate de cele de la orașe.

Dezvoltarea intensivă a agriculturii și, pe această bază, creșterea continuă a producției și productivității muncii în agricultură au avut ca rezultat sporirea veniturilor țăranimii provenite din munca în cooperativele agricole de producție și din gospodăriile personale de peste 2 ori, în perioada 1965—1977. S-a accentuat, totodată, tendința de apropiere a veniturilor țăranilor cooperatori de cele ale lucrătorilor din întreprinderile

agricole de stat și din industrie. Pe măsura sporirii veniturilor bănești ale țărănimii cooperatiste, a crescut și s-au produs deplasări în structura consumului acesteia spre produse alimentare de calitate superioară și spre bunuri nealimentare care îmbunătățesc condițiile de viață și confort (textile, încălțăminte, mobilă, electrocasnice, metalochimice etc.), precum și spre bunuri necesare ridicării nivelului cultural (aparate de radio, televizoare, instrumente muzicale, aparate fotografice, cărți etc.).

Cooperativizarea și dezvoltarea agriculturii au creat posibilitatea legiferării unui sistem unitar de pensionare a membrilor cooperatori, rezolvându-se astfel o problemă socială cu multiple implicații pentru agricultură și țărănime. În anul 1977, ca urmare a măsurilor adoptate, sistemul de pensii și indemnizații de asigurări sociale ale membrilor cooperativelor agricole de producție s-a îmbunătățit, iar pensiile au fost majorate.

Ținând seama de noua calitate a țărănimii cooperatiste — de stăpînă a mijloacelor de producție, producătoare a bunurilor materiale și beneficiară a rezultatelor muncii, Partidul Comunist Român a acționat permanent pentru crearea și perfecționarea cadrului organizatoric menit să asigure participarea activă a țărănimii cooperatiste la conducerea vieții economice și social-politice. În acest sens au fost instituționalizate organe de conducere colectivă la nivelul unităților cooperatiste — *adunarea generală a cooperativelor*, — au fost create organizații obștești proprii ale țărănimii, cu importante atribuții organizatorice, economice și social-politice : *Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție* și *uniunile județene*. Prin Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție se asigură participarea organizată a țărănimii cooperatiste la conducerea agriculturii și a întregii vieți sociale, președintele U.N.C.A.P. fiind membru al guvernului în calitate de reprezentant direct al țărănimii cooperatiste. Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție face parte din Frontul Unității Socialiste, organism politic permanent, care asigură un cadru organizatoric corespunzător participării active la viața politică a celor mai largi mase de oameni ai muncii.

O formă nouă de instituționalizare a participării directe a reprezentanților țărănimii la conducerea vieții social-economice o constituie *Congresul consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste*, al *întregii țărănime* și *Consiliul Național al Agriculturii*, organisme reprezentative ale țărănimii, ale tuturor oamenilor muncii din agricultură, menite să realizeze o cât mai bună coordonare a activității din acest domeniu. Congresul se întrunește o dată la 5 ani și adoptă hotărîri pentru toate organele de conducere colectivă ale unităților și organizațiilor de stat, cooperatiste și celelalte organizații obștești din domeniul agriculturii, pentru toți producătorii agricoli. În cadrul Congresului își desfășoară lucrările Congresul Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție, Conferința consiliilor oamenilor muncii din întreprinderile agricole de stat, din stațiunile pentru mecanizarea agriculturii și Consfătuirea producătorilor agricoli din localitățile necooperativizate.

Instituirea Congresului întregii țărănime, perfecționarea activității organelor de conducere colectivă în toate unitățile agricole au asigurat participarea tot mai activă a oamenilor muncii de la sate la înfăptuirea politicii agrare a partidului, a hotărîrilor Congresului al XI-lea și a programului partidului de dezvoltare și modernizare a agriculturii.

În strînsă alianță cu clasa muncitoare, țărănimea cooperatistă ocupă un loc important în producția de bunuri materiale, în întreaga dezvoltare a societății socialiste românești, participă activ la întreaga viață social-

economică și politică a țării prin intermediul Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare în societatea noastră —, prin prezența reprezentanților ei în organele centrale și locale de partid, ale puterii de stat, ale organizațiilor de masă și obștești. Din totalul de 2 747 110 membri de partid la 31 decembrie 1977, peste 20% proveneau din rîndurile țărănimii cooperatiste. În forul suprem al puterii de stat — Marea Adunare Națională — activează un număr însemnat de deputați din rîndurile țărănimii; o largă reprezentare își găsește țărănimea și în organele locale ale puterii de stat. Astfel, din cei 349 de deputați ai Marii Adunări Naționale, aleși în Sesiunea din martie 1975, un număr de 45 proveneau din rîndurile țărănimii; la alegerile de deputați pentru consiliile populare desfășurate în noiembrie 1977, din totalul de 57 000 de deputați aleși 33 205 erau țărani.

Politica științifică a Partidului Comunist Român stă la baza succeseilor de seamă repurtate în anii socialismului de agricultură țării noastre, a cărei producție globală a crescut, în perioada 1950—1978, de 3,5 ori. Creșterea continuă a producției agricole a asigurat satisfacerea în condiții tot mai bune a cerințelor de consum ale populației, necesarul de materii prime pentru industrie, precum și alte nevoi ale economiei naționale. Ca urmare a dezvoltării bazei tehnice-materiale a agriculturii, a accentuării procesului de concentrare și specializare a producției, rezultatele unităților agricole cooperatiste s-au apropiat de cele ale întreprinderilor agricole de stat. Extinderea asocierii și cooperării intercooperatiste, construirea în agricultura cooperatistă a unor unități similare celor de stat, unificarea tehnologiilor de producție au creat condiții pentru generalizarea experienței dobîndite în organizarea și conducerea unitară a producției agricole, pentru dezvoltarea unor legături directe de producție, atît între unitățile agricole de stat și cele cooperatiste, cît și între acestea din urmă, păstrîndu-se, totodată, autonomia și răspunderea economică a fiecărei unități în parte. În același timp, în decursul anilor s-au acumulat unele contradicții, au apărut paralelisme în folosirea resurselor materiale și financiare alocate agriculturii, în dezvoltarea separată, pe sectoare, a capacităților de reparație a tractoarelor și mașinilor agricole, a plantațiilor și unităților de producție vitipomicolă, a capacităților de creștere și îngrijire a animalelor etc.

Ținînd seama de stadiul actual al dezvoltării forțelor de producție în întreaga economie națională, de trecerea la o nouă calitate în dezvoltarea economică-socială generală a țării, de faptul că organizarea, mecanizarea și chimizarea au determinat o apropiere puternică între sectorul cooperatist și de stat din agricultură, iar forma de organizare și conducere a agriculturii nu asigura conducerea ei tehnică și economică *unitară*, Partidul Comunist Român a adoptat, la Plenara Comitetului Central din 1 februarie 1979, noi măsuri menite să înscrie și mai ferm această ramură de bază a economiei naționale pe coordonatele de largă perspectivă trasate de Congresul al XI-lea și Conferința Națională a partidului din 1977. „Disponem acum — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenară — de mijloace mecanice și chimice, de forță tehnică, de specialiști, încît putem să punem sarcina egalizării tuturor sectoarelor — fie ele de stat sau cooperatist — în raport cu zona de fertilitate. În aceeași zonă trebuie să asigurăm condiții egale de mecanizare și chimizare, semințe de aceeași calitate, aceeași asistență tehnică și, desigur, aceleași producții și aceeași eficiență economică”. Potrivit orientărilor date de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, Plenara a adoptat *Hotărîrea cu privire la îmbunătățirea*

conducerii și planificării unitare a agriculturii, crearea consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste și creșterea producției agricole. Obiectivul principal al măsurilor privind îmbunătățirea, în continuare, a conducerii organizării și planificării agriculturii — se subliniază în Hotărâre — este „asigurarea conducerii unitare a agriculturii, integrarea tot mai profundă a activității de producție și economice a unităților agricole de stat și cooperatiste în vederea utilizării cu eficiență maximă a fondului funciar, a mijloacelor tehnice și a forței de muncă, perfecționarea structurii organizatorice de la unitățile de bază pînă la minister pentru crearea cadrului prielnic manifestării inițiativei oamenilor muncii, întăririi răspunderii în desfășurarea întregii activități, stimulării eforturilor în scopul creșterii producției vegetale și animale în toate sectoarele agriculturii”⁵¹.

Consiliile unice agroindustriale de stat și cooperatiste constituie forma de bază a organizării producției agricole în teritoriu pentru toate unitățile din raza lor de activitate. Avînd o structură și o funcționalitate mult îmbunătățite în comparație cu fostele consilii intercooperatiste, consiliile unice agroindustriale cuprind toate unitățile și instituțiile cu profil agricol din zona lor de activitate și, în calitate de titular de plan, răspund de realizarea sarcinilor ce revin unităților agricole componente. Astfel, consiliul unic agroindustrial de stat și cooperatist cuprinde : stațiunea pentru mecanizarea agriculturii ; cooperativele agricole de producție ; întreprinderile agricole de stat sau fermele acestora ; asociațiile economice intercooperatiste și cele între cooperative și unități de stat sau ale cooperativei de consum ; institutele, stațiunile de cercetări și unitățile de învățămînt agricol ; alte unități economice cu profil agricol. Aceste unități componente ale consiliului unic își păstrează autonomia gestionară și proprietatea, au bugete de venituri și cheltuieli proprii și sînt titulare de plan pentru sarcinile ce le revin din planul unic de dezvoltare a economiei naționale ; ele răspund de desfășurarea normală a activității de producție.

Conducerea colectivă a consiliului unic agroindustrial de stat și cooperatist se exercită prin adunarea generală a oamenilor muncii, consiliul de conducere și biroul executiv. Adunarea generală este formată din membrii organelor colective de conducere ale unităților componente, specialiști și tehnicieni din grupul permanent al consiliului, președinții comitetelor executive ale consiliilor populare și orășenești de pe raza consiliului, precum și reprezentanți ai altor unități de stat și ai cooperativei de consum, participante la activitățile de cooperare și asociere.

Consiliile unice agroindustriale de stat și cooperatiste asigură crearea unor condiții egale de producție pentru toate unitățile din aceeași zonă de fertilitate, cooperarea în producție între sectoare, de stat și cooperatist, coordonarea unitară a tuturor problemelor legate de activitatea de concentrare și specializare a producției agricole, de organizare unitară a teritoriului, indiferent de forma de proprietate, folosirea în mod unitar a bazei tehnice-materiale existente, integrarea mai organică a cercetării cu producția și învățămîntul și perfecționarea pregătirii cadrelor, apropierea conducerii tehnice și economice din toate organismele agricole de activitatea unităților de producție ; ele asigură cadrul organizatoric și al celorlalte condiții în vederea aplicării noului mecanism economic-financiar,

⁵¹ Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 1 februarie 1979 cu privire la îmbunătățirea conducerii și planificării unitare a agriculturii, crearea consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste și creșterea producției agricole, în „Scînteia” din 3 februarie 1979.

autoconducerea și autogestiunea în toate unitățile. De asemenea, organizarea parcului de tractoare și mașini agricole în cadrul unui sector unic de mecanizare pentru toate unitățile agricole din raza consiliului asigură executarea în condiții superioare a lucrărilor, utilizarea mai eficientă a tractoarelor și mașinilor agricole.

Perfecționările aduse în conducerea și organizarea unitară a agriculturii au creat condiții prielnice care asigură trecerea și în agricultură de la acumulările cantitative la o calitate nouă, superioară, transformarea producției agricole într-o variantă a producției industriale.

Înfăptuind cu hotărîre politica partidului, țărănimea, toți cei ce muncesc în agricultură aduc o contribuție esențială la creșterea venitului național, la satisfacerea cerințelor populației și ale industriei, la îndeplinirea cu succes a Programului stabilit de Congresul al XI-lea al partidului, la întreaga operă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

1 Mai — simbol al unității de luptă a clasei muncitoare din România

NICOLAE CIOROIU

Sărbătorirea zilei de 1 Mai de către proletariatul din întreaga lume are o tradiție de peste nouă decenii. Congresul de constituire a Internaționalei a II-a, din iulie 1889, a fixat ziua de 1 Mai drept sărbătoare internațională a muncii, extinzând astfel la scară mondială inițiativele muncitorilor din Statele Unite ale Americii și din Franța. Moțiunea adoptată de Congres, care purta și semnătura delegației mișcării socialiste din țara noastră, proclama 1 Mai ca zi de luptă pentru cucerirea programului de lucru de 8 ore, precizând că „muncitorii vor realiza această manifestație în condițiunile care le sînt impuse de situația specială a țării lor”¹.

Transpunînd în practică hotărîrile Congresului Internaționalei a II-a, proletariatul român a sărbătorit în anul 1890 primul 1 Mai prin entuziaste întruniri și manifestații. Purtînd amprenta gradului de maturitate politică a clasei noastre muncitoare, primul 1 Mai din România s-a înscris în istoria mișcării muncitorești ca un eveniment de referință în procesul său de consolidare politică și organizatorică.

An de an, ziua de 1 Mai și-a amplificat înțelesul și semnificația. Dacă la început ea nu a însemnat decît ziua în care muncitorimea manifesta pentru reducerea timpului de lucru la 8 ore zilnic, iar apoi pentru obținerea celorlalte revendicări economice, cu vremea, ziua de 1 Mai a prilejuit și exprimarea dezideratelor social-politice, care aveau ca obiectiv fundamental emanciparea desăvîrșită a clasei muncitoare de sub orice formă de exploatare. Astfel, dintr-o manifestație pentru revendicări economice imediate, odată cu dezvoltarea mișcării muncitorești, 1 Mai s-a ridicat la simbolul unei zile de luptă a proletariatului din toate țările lumii. „După hotărîrea Congresului de la Paris — scria Constantin Dobrogeanu-Gherea — serbarea de 1 Mai trebuie să fie o manifestație internațională a muncitorilor pentru reglementarea zilei de lucru de 8 ore... Dar nu s-a oprit numai aici însemnătatea marii serbări a lucrătorilor și în fiecare an se desem-

¹ *Protokoll des Internationalen Arbeiter Kongresses zu Paris, Nürnberg, 1890*, p. 123.

nează mai clar ceea ce a ajuns deja și va ajunge tot mai mult și mai mult această serbare, adică o manifestare a solidarității și frăției tuturor lucrătorilor conștienți în lupta lor pentru transformarea societății de azi în societatea socialistă”².

Manifestațiile și demonstrațiile de la 1 Mai, prin natura și conținutul revendicărilor, prin gradul de participare a maselor, prin formele de organizare și mobilizare, prin spiritul revoluționar afirmat cu tărie, au reflectat însăși linia mereu ascendentă a evoluției mișcării noastre muncitorești, a afirmării sale ca forță social-politică fundamentală a societății românești. Făurirea Partidului Comunist Român a marcat o nouă etapă în organizarea acestor manifestații, ca momente însemnate în lupta generală revoluționară a maselor muncitoare. „De la crearea sa — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, Partidul Comunist Român a ridicat sub steagul luptei revoluționare, a condus cu abnegație marile bătălii de clasă, s-a manifestat ca o forță politică cu adevărat națională în stare să răstoarne, prin lupta clasei muncitoare, a maselor largi populare, vechea orînduire bazată pe asuprire și exploatare și să făurească o orînduire socială nouă, fără asupritori — orînduirea oamenilor muncii, orînduirea socialistă”³.

Infruntînd condițiile grele ale ilegalității și prigoanei, Partidul comunist a imprimat manifestațiilor legate de 1 Mai un înalt spirit revoluționar, transformîndu-le în puternice acțiuni de apărare a intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale întregului popor român. Evocînd condițiile în care s-au desfășurat zilele de 1 Mai în perioada ilegalității, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Sărbătoream această zi a solidarității internaționale prin acțiuni politice de masă împotriva regimului burghez-moșieresc, pentru apărarea intereselor clasei muncitoare, ale întregului nostru popor, pentru libertate și democrație, pentru viitorul socialist al României”⁴.

Afirmînd cerințele generale permanente ale maselor muncitoare, aceste manifestații organizate de P.C.R., P.S.D. și celelalte organizații muncitorești reprezentau totodată un prilej de afirmare a dezideratelor vitale ale poporului român pentru fiecare etapă istorică. Astfel, în anii crizei economice, demonstrațiile de 1 Mai s-au constituit ca părți componente ale marilor bătălii de clasă împotriva ofensivei capitalului intern și a monopolurilor străine, ca apoi, în anii ascensiunii pericolului fascist extern și intern, sărbătorirea zilei de 1 Mai să se desfășoare sub semnul luptei împotriva acestuia, pentru apărarea libertăților democratice, a păcii, independenței naționale și integrității teritoriale a țării.

Manifestațiile de la 1 Mai au fost și un important prilej de afirmare concretă a unității de acțiune a clasei muncitoare. În anii furtunoși ai luptei împotriva pericolului fascist, cînd P.C.R. desfășura o amplă activitate pentru coalizarea tuturor forțelor democratice și antifasciste, aceste manifestații erau organizate în comun de către Partidul Comunist Român, Partidul social-democrat și Partidul socialist-unitar. Succesele obținute în realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare erau rezultatul direct și concret al preocupării permanente a Partidului Comunist Român de făurire a frontului unic muncitoresc, ca premisă esențială a realizării unității tuturor forțelor democratice, patriotice, antifasciste, cit și al voinței majori-

² „Socialismul“ din 1 mai 1920.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 624.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 546—547.

tății covârșitoare a membrilor organizațiilor socialiste și social-democrate. Dînd expresie acestei orientări tactice, precum și înaltei responsabilități a proletariatului față de interesele vitale ale poporului român, scrisoarea C.C. al P.C.R., adresată Comitetului Executiv al P.S.D. în 1935, releva : „Rolul nostru de proletari, rolul partidelor noastre ca partide muncitorești este să fim în fruntea acestei lupte. Succesul ei atîrnă numai și numai de unitatea proletară, de unitatea maselor. Această unitate e în curs și nimic nu o va putea opri. Să ajutăm, să grăbim realizarea ei !”⁵.

Tendința spre unitate muncitorească se manifesta într-o măsură tot mai largă și mai hotărîtă și în rîndurile celorlalte partide și organizații muncitorești. „Și dacă pretutindeni crește curentul irezistibil al unității — scria Ștefan Voitec, secretarul Partidului socialist-unitar, cu ocazia zilei de 1 Mai 1935 —, dacă azi unitatea totală e problema centrală care preocupă proletariatul, la noi ea trebuie să fie mai actuală, mai urgentă, mai poruncitoare ca oriunde... Cu satisfacția deplină a rodniciei necurmatelor noastre eforturi unitariste și totodată de organizare, de luptă intransigentă și justă orientare de pînă acum, să pornim înainte la acest început al anului muncitoresc, mai activ, mai hotărît și mai siguri de biruință în care am nădăduit, pe care am pregătit-o, pe care trebuia s-o trăim”⁶.

În șirul acțiunilor demonstrative desfășurate în România cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai se detașează, ca un moment deosebit, de o pregnantă importanță și forță ilustrativă a rolului clasei muncitoare, a avîntului luptei antifasciste, marile manifestații antifasciste de la 1 Mai 1939 din București și din alte centre ale țării. „Creșterea avîntului mișcării antifasciste din România — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — se oglindește în valul acțiunilor de luptă care au avut loc în această perioadă, în marile demonstrații antifasciste organizate la 1 Mai 1939 sub semnul împotrivirii poporului nostru Germaniei fasciste, pentru libertăți democratice, pentru apărarea independenței țării”⁷.

Organizarea de către P.C.R. a manifestațiilor de la 1 Mai 1939 s-a desfășurat în condiții interne și externe complexe. La 10 februarie 1938 se instaurase dictatura regală, fapt ce a dus la o restrîngere considerabilă a drepturilor și libertăților cetățenești. Pe plan extern aveau loc evenimente de o deosebită gravitate, determinate de politica agresivă și revizionistă promovată de statele fasciste și, în primul rînd, de Germania hitleristă. Anexarea Austriei, accentuarea politicii expansioniste a Germaniei hitleriste în sud-estul Europei după Conferința de la München, cîmpirea Cehoslovaciei, în urma căreia trupele hitleriste au ajuns la granița României, au creat pericole grave pentru independența și integritatea sa teritorială.

Animat de un profund patriotism, punînd mai presus de orice interesele clasei muncitoare, ale poporului român, înfruntînd cu curaj condițiile ilegalității, Partidul Comunist Român, după instaurarea dictaturii regale, a acționat cu și mai mare hotărîre pentru concentrarea tuturor forțelor democratice, antifasciste și antihitleriste din România. Conducerea P.C.R., pe baza unei ample analize a noilor evenimente care au avut loc pe plan intern și extern, a avertizat asupra accentuării izolării României pe plan internațional, cît și asupra pericolului unui atac iminent

⁵ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice (în continuare Arh. I.S.I.S.P.), cota A—XIX—23.

⁶ „Proletarul” din 1 mai 1935.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 371.

hitleristo-horthyst. În acest sens, în articolul „Nori grei deasupra României“, publicat de organul central de presă al C.C. al P.C.R., „Scînteia“, se arăta : „România după Munchen e mai mult ca oricînd — după fericita expresie a lui Iorga — o țară pîndită. Și pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului maghiar, ci și de sălbateca fiară, îmbătută de sîngele jertfelor sfîșiate, care este fascismul german... Nori grei se strîng deasupra țării noastre. Existența ei liberă este amenințată. Partidul nostru nu va cruța nici o efortare, nici o jertfă pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni în fruntea ei la unirea tuturor forțelor dornice să apere pacea și independența României“.

Organizarea puternicelor demonstrații antifasciste de la 1 Mai 1939 se înscrie astfel în efortul comuniștilor de a avertiza asupra pericolului fascist, de a mobiliza întregul popor român la lupta hotărîită antifascistă pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei. Evocarea contextului istoric în care a avut loc acest eveniment impune rememorarea principalelor aspecte ale pregătirii sale politice și organizatorice, care i-au determinat amploarea, caracterul net antifascist și semnificația istorică în cadrul luptei generale antifasciste a poporului român.

Trecuseră cîteva luni de cînd autoritățile dictaturii regale hotărîseră desființarea sindicatelor și înlocuirea lor cu breslele muncitorești. Unul din obiectivele principale urmărite de guvern prin această măsură a fost și așa-zisa depolitizare a organizațiilor profesionale muncitorești. În pofida prevederilor legii, ca urmare a activității comuniștilor, breslele s-au transformat curînd în pîrghii puternice ale promovării intereselor economice și politice ale clasei muncitoare, latura politică a activității lor accentuîndu-se neconținut. De asemenea, la puțin timp după crearea lor, breslele, ca expresie a aspirațiilor puternice spre unitate ale clasei muncitoare, au devenit un tărîm important de activitate comună al muncitorilor comuniști, socialiști, social-democrați ș.a. În aceste condiții, comitetele breslelor s-au transformat în fapt în adevărate organe ale frontului unic muncitoresc.

Realizarea unității de acțiune muncitorești în cadrul breslelor a fost urmarea eforturilor depuse de numeroși militanți comuniști, vîrstnici și tineri, care aplicînd în practică indicațiile P.C.R. au acționat hotărît în această direcție, precum și a dorinței manifeste a muncitorilor socialiști și social-democrați care au venit în întîmpinarea propunerilor comuniștilor.

În această importantă acțiune politică, alături de militantul comunist, Nicolae Ceaușescu, s-au evidențiat Ilie Pintilie, Lucrețiu Pătrășcanu, Ion Popescu-Puțuri, Constantin David, Gavrilă Birtaş, Alexandru Iliescu, Teohari Georgescu, Vasile Bîgu, Constantin Trandafirescu, Ion Turcu, Gheorghe Velcescu, Iozsa Béla, Petre Crăciun, Emil Popa, Constantin Surugiu, Constantin Țiulescu ș.a. Din rîndurile socialiștilor și social-democraților s-au remarcat : Ștefan Voitec, Lothar Rădăceanu, Constantin Popovici, Teodor Iordăchescu, Nicolae Marian, Constantin Mănescu, Simion Rusu, Victor Brătfăleanu, Zaharia Tănase ș.a.

Datorită faptului că breslele reprezentau singurul cadru organizatoric legal de activitate a clasei muncitoare din acea vreme, militanții comuniști, socialiști și social-democrați au desfășurat o amplă muncă organizatorică și propagandistică, care s-a concretizat în numeroase acțiuni de luptă cu un tot mai pronunțat caracter politic, orientate ferm împotriva fascismului și războiului, pentru salvagardarea libertăților democratice, a intereselor supreme ale țării.

O latură importantă a activității desfășurată în cadrul breslelor a fost cea cultural-educativă, care avea loc în cadrul cercurilor culturale ce funcționau pe lângă acestea. Drept urmare a hotărîtei și laborioasei activități a unui grup de militanți comuniști, în frunte cu Nicolae Ceaușescu și Elena Petrescu (Ceaușescu), acțiunile culturale organizate în cadrul diverselor bresle muncitorești din Capitală au dobîndit un pronunțat conținut revoluționar și patriotic în spiritul luptei împotriva pericolului fascist, pentru apărarea suveranității și integrității teritoriale a țării.

Partidul comunist a utilizat breslele și pentru pregătirea maselor muncitoare la rezistența armată împotriva eventualelor agresiuni fasciste externe. Dînd glas sentimentelor de înalt patriotism care animau întregul proletariat român, organizații ale breslelor de muncitori, la inițiativa militanților comuniști, socialiști și social-democrați, au adoptat moțiuni prin care și-au exprimat hotărîrea de a contribui material la înzestrarea armatei și întărirea capacității de apărare a țării, precum și de a răspunde în primele rînduri la o mobilizare generală pentru respingerea cu arma în mînă a agresorilor străini. „Vestea unui atac al Germaniei hitleriste și a Ungariei horthyste s-a împrăștiat în mod fulgerător peste întreaga țară — scria ziarul «Scînteia», în legătură cu atitudinea maselor față de decretarea mobilizării parțiale în martie 1939 —, masele de muncitori, țărani, meșteșugari și intelectuali au răspuns cu un elan admirabil la datoria de a apăra țara contra cotropitorilor fasciști. De la un capăt la altul al țării, din orașe și sate au pornit mase, fără deosebire de naționalitate, pentru a respinge cu arma în mînă atacul pregătit de hoardele fasciste”⁸.

În lumina acestor coordonate ale activității Partidului comunist și a celorlalte forțe revoluționare, a stării de spirit patriotice și antifasciste a maselor largi populare se evidențiază și legătura organică între amploarea și caracterul demonstrațiilor de la 1 Mai 1939 și întreaga muncă desfășurată de comuniști în interiorul breslelor și în afara acestora, pentru mobilizarea tuturor forțelor democratice și antifasciste la lupta împotriva tendințelor expansioniste și revizioniste ale statelor fasciste. Pornind de la tradiția și semnificația lui 1 Mai ca zi de luptă, Partidul comunist a preconizat pregătirea politică și organizatorică a acesteia astfel încît să fie exploatare toate posibilitățile legale pentru transformarea sa într-o înaltă formă de exprimare a celor mai importante aspirații patriotice și revoluționare ale maselor muncitoare.

Pentru ziua de 1 Mai 1939, guvernul și conducerea centrală a breslelor au elaborat un plan de măsuri prin care se urmărea imprimarea unui caracter oficial manifestațiilor, de adeziune la regimul dictaturii regale. În baza referatului Ministerului Muncii aprobat de Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, urma să se organizeze 79 de întruniri și serbări cîmpenești pentru muncitorii din 84 de localități ale țării. La București urma să se desfășoare întruniri ale breslelor în sălile „Tomis” și „Eintracht” cît și Congresul breslelor din întreaga țară, la care participau 965 de delegați⁹.

Este meritul Partidului Comunist Român, al organizației de partid a Capitalei care, printr-o vastă muncă de organizare și propagandă au reușit să transforme acțiunile oficiale * în puternice manifestații de protest contra

⁸ „Scînteia” din 1 iunie 1939.

⁹ „Lumea nouă” din 30 aprilie 1939.

* În România, prin Legea pentru reglementarea repausului duminical și a sărbătorilor legale, din 18 iunie 1925, ziua de 1 Mai era declarată sărbătoare legală a muncii.

regimului de dictatură regală, împotriva fascismului și pericolului de război, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității patriei. Printre primele măsuri luate de Partidul comunist în cadrul campaniei politice de la 1 Mai 1939 s-a înscris convocarea ședinței largite a Comitetului organizației București a P.C.R., la care au participat și secretarii comitetelor sectoarelor de partid din Capitală. Dezbătând problema organizării acțiunilor, participanții au ajuns la concluzia că se impuneau cu acuitate măsuri ferme pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, pentru imprimarea unui caracter revoluționar, combativ tuturor manifestațiilor preconizate. Cadrul organizatoric al acțiunilor de pregătire și desfășurare s-a stabilit să-l constituie breslele. Se preconiza desfășurarea unei ample acțiuni de mobilizare în rîndul muncitorilor pentru ca „sărbătorirea zilei de 1 Mai în cadrul programului aprobat de autorități” să se transforme într-o sărbătoare „pentru îndeplinirea programului Partidului comunist”. De asemenea, s-a subliniat importanța desemnării din timp a unor oratori din rîndul membrilor de partid „care să evidențieze în cuvîntul lor necesitatea concentrării tuturor forțelor muncitorești și țărănești în lupta antifascistă și antirăzboinică”¹⁰.

Pentru coordonarea tuturor acțiunilor legate de pregătirea sărbătoririi zilei de 1 Mai a fost constituit un Comitet de organizare care a primit sarcina să asigure transpunerea în viață a programului de măsuri stabilit de Partidul comunist. În fruntea Comitetului de organizare se afla militantul comunist Nicolae Ceaușescu, împreună cu alte cadre ale P.C.R. ca Ilie Pintilie, Constantin David, Alexandru Iliescu, Teohari Georgescu. Pe fondul conlucrării dintre comuniști și socialiști, un rol important în activitatea de pregătire și desfășurare a demonstrației de la 1 Mai din București l-a avut militantul socialist Ștefan Voitec care, în permanență, s-a pronunțat pentru colaborarea strînsă între comuniști, socialiști și social-democrați, pentru unitatea tuturor forțelor democratice și antifasciste.

Prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu în Comitetul ilegal de organizare a zilei de 1 Mai era o reflectare a prețuirii și încrederii pe care partidul o acorda neînfriecatului militant comunist, care făcuse, în repetate rînduri, dovada dîrzeniei și intransigenței sale revoluționare, tactului și viziunii politice largi, înaltelor sale calități organizatorice.

În cuvîntarea la adunarea festivă prilejuită de sărbătorirea împlinirii a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară, evocînd anii încadrării sale în mișcarea muncitorească, în Partidul Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia puternica amprentă pe care au pus-o asupra vieții și activității sale revoluționare și politice marile acțiuni revendicative din anii crizei economice : „Această perioadă de avînt revoluționar, caracterizată prin puternice mișcări de mase, demonstrații, greve, care au cuprins zeci de mii de oameni ai muncii și au atins nivelul cel mai înalt în 1933, prin marile mișcări revoluționare din Valea Prahovei, din București — printre care și la Grivița — și în alte centre importante ale României, a determinat contopirea, ca să spun așa, a vieții și activității mele cu mișcarea revoluționară”.

Călit în focul luptelor revoluționare încă de la începutul deceniului al patrulea, trecut prin școala luptei antifasciste ca unul din fruntașii Comitetului Național Antifascist și organizator de seamă al acțiunilor revoluționare ale tineretului, greu încercat prin regimul aspru al închisorilor, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a impus în cadrul acestui comitet cît și în

întreaga activitate legată de sărbătorirea zilei de 1 Mai 1939, ca un conducător cu o bogată experiență revoluționară și o înaltă maturitate politică.

Comitetul de organizare a desfășurat o rodnică și multilaterală activitate atît în București cît și la nivelul întregii țări. Potrivit indicațiilor C.C. al P.C.R., Comitetul de organizare s-a preocupat ca printre delegații la Congresul breslelor, convocat pentru ziua de 1 Mai, să fie aleși și muncitori comuniști, socialiști și social-democrați care să asigure afirmarea spiritului de combativitate revoluționară în cadrul lucrărilor congresului. S-a stabilit ca în seara zilei de 30 aprilie, delegații, la sosirea în București, să fie informați asupra acțiunilor preconizate de Partidul comunist pentru următoarea zi. Au fost adoptate măsuri de întărire a muncii desfășurate în condiții ilegale în vederea evitării arestării unor militanți comuniști, operate în mod frecvent de autorități în preajma zilei de 1 Mai. În acest sens, începînd cu ziua de 29 aprilie au fost suspendate ședințele de partid, iar conducătorii organizațiilor P.C.R. și-au schimbat domiciliile. Măsurile de conspirativitate erau impuse și de necesitatea preîntîmpinării unei eventuale contramandări de către autorități a programului de sărbătorire a zilei de 1 Mai. Din această cauză, ultimele instrucțiuni privind modul de participare la acțiunile organizate au fost transmise în București prin înțîlniri fulger, efectuate chiar în dimineața zilei de 1 mai, cu cîteva ore înainte de începerea întrunirilor și manifestațiilor.

Punînd în practică aceste hotărîri, membrii organizației București a P.C.R. au depus o susținută muncă de propagandă în mijlocul maselor muncitoare, în scopul mobilizării lor la acțiuni, în conformitate cu chemările și obiectivele politice ale Partidului comunist.

Eforturile depuse pentru includerea pe listele delegaților la Congresul breslelor a unor muncitori comuniști și socialiști s-au soldat cu rezultate pozitive, atît în București cît și în numeroase localități din provincie. Astfel, organele de poliție din Tîrgu-Mureș raportau că, pentru lucrările Congresului, muncitorii din breslele locale au ales delegați din rîndurile membrilor și simpatizanților Partidului comunist: Bob Ion, Tárkonyi Augustin ș.a. În același sens au fost formulate și rapoartele organelor de poliție din Galați.

În contextul ansamblului de măsuri pentru pregătirea zilei de 1 Mai se înscriu și inițiativele întreprinse pentru înfăptuirea unității de acțiune cu Partidul social-democrat. În vederea realizării acestui obiectiv, au avut loc numeroase tratative între reprezentanții P.C.R. și P.S.D., în urma cărora s-a stabilit ca membrii celor două partide muncitorești să participe și să acționeze unitar în timpul manifestațiilor organizate cu prilejul zilei de 1 Mai.

Reflectînd spiritul viu de unitate al întregii muncitorimi române și voința sa de a acționa pentru apărarea democrației și păcii, ziarul „Lumea Nouă” scria: „În anul acesta de întîi mai, masele populare din lumea întreagă manifestează, aproape exclusiv pentru pace — condiție primordială pentru progresul și fericirea celor mulți... Masele muncitorești organizate și conștiente, reînnoiesc de 1 mai 1939 apelul lor cald la colaborarea și solidaritatea popoarelor democate și pacifiste, pentru ca prin forța lor superioară, să poată instaura în toată lumea un regim de cooperare egalitară, economică și politică — cheazășie sigură a păcii generale”¹¹.

Desfășurarea evenimentelor din ziua de 1 Mai 1939 sub semnul unității de acțiune între comuniști, socialiști și social-democrați a constituit

¹¹ „Lumea nouă” din 30 aprilie 1939.

o încununare a vastei activități politice, organizatorice și propagandistice a Partidului comunist, alături de care s-au aflat numeroși reprezentanți ai organizațiilor socialiste și social-democrate.

În dimineața zilei de 1 Mai 1939, Capitala a căpătat o înfățișare neobișnuită; mii de muncitori din București și provincie, delegați ai breslelor se îndreptau spre sălile dinainte stabilite pentru desfășurarea lucrărilor Congresului breslelor și a întrunirilor muncitorilor, meseriașilor și funcționarilor particulari. Întrucât sala cinematografului „Aro“ era cu totul neîncăpătoare pentru miile de muncitori veniți din toată țara, un mare număr de muncitori și funcționari particulari au ținut întrunirea în sala „Tomis“. Întrunirea deschisă la ora 8 dimineața s-a desfășurat sub președinția militantului socialist Nicolae Marian și în prezența lui Gheorghe Stroia, președintele Camerei de muncă din București¹². Prin amploarea participării muncitorilor, prin lozincile arborate ca și prin cuvântările rostite de o seamă de vorbitori, întrunirea din sala „Tomis“ s-a constituit de la bun început într-o expresie fidelă a spiritului revoluționar imprimat de Partidul comunist prin întreaga pregătire a zilei de 1 Mai. Descriind atmosfera ce domnea în sala „Tomis“ în această dimineață de 1 Mai, ziarul „Scnteia“ relatează: „Sala și curtea era arhiplină; iată pe sindicaliștii din strada Dristorului, iată-i pe cei din Izvor, Uranus, pe meșteșugari, funcționari particulari și alții, — cu greu își fac drumul spre ușa de intrare... Deasupra capetelor mulțimii muncitorii conștienți înalță placarde antifasciste: Să apărăm granițele țării împotriva agresorului hitlerist! Trăiască independența națională a țării! Jos fascismul! Amnistie pentru deținuții antifasciști! Vrem 8 ore de muncă! Spor la salariu! Vrem restabilirea regimului democratic parlamentar!“¹³

Lozincile patriotice și revoluționare, care au răsunat din piepturile miilor de participanți, evocau vibrant voința de nestrămutat a muncitorimii, a maselor largi populare de a lupta hotărât pentru emancipare socială și pentru democrație, pentru libertatea, independența și integritatea teritorială a patriei. Această atmosferă a fost accentuată și prin cuvântările rostite de la tribuna întrunirii. Vorbitorii, în marea lor majoritate, au subliniat importanța zilei de 1 Mai, ca zi de luptă pentru apărarea intereselor celor ce muncesc, pentru pace, democrație și libertate. „Iată, pe tribună se ridică un orator — relatează în continuare «Scnteia» — care, exprimând nevoile maselor și ale țării, arată că 1 Mai este o zi internațională de luptă pentru drepturile și revendicările muncitorești, o zi de luptă contra fascismului“¹⁴. Din cuvântările rostite de Simion Rusu, secretarul Breslei muncitorilor metalurgiști din Ținutul Bucegi, Răduțu Marin din partea Breslei muncitorilor din industria textilă și îmbrăcăminte, Dumitru Bujoreanu, din partea funcționarilor particulari, Victor Brățfăleanu ș.a. s-a desprins hotărârea de luptă a muncitorimii și a altor categorii sociale pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai, pentru drepturi și libertăți democratice, precum și voința unanimă de a apăra cu orice sacrificiu independența și integritatea teritorială a țării. Dând expresie înalte idealuri de luptă ale maselor muncitoare pentru apărarea drepturilor cetățenești, vorbitorii, precum și întregul auditoriu, și-au exprimat solidaritatea cu militanții revoluționari și luptătorii antifasciști aflați în închisori.

¹² „Universul“ din 3 mai 1939.

¹³ „Scnteia“ 1 iunie 1939.

¹⁴ *Ibidem*.

Concomitent cu întrunirea muncitorească din sala „Tomis“, în sala „Aro“ s-au desfășurat lucrările primului Congres general al breslelor, deschis sub președinția ministrului muncii, Mihai Ralea, și cu participarea unor membri ai guvernului, între care președintele Consiliului de Miniștri, Armand Călinescu. Congresul breslelor a avut un caracter oficial, fapt repercutat și asupra conținutului discursurilor reprezentanților breslelor. Cu toate acestea, vorbitorii din partea breslelor de muncitori, abordând problemele fundamentale ale poporului român în contextul situației internaționale deosebit de grave, au relevat și unele aspecte legate de interesele de clasă ale maselor muncitoare. Astfel, militantul social-democrat Eftimie Gherman, exprimând hotărîrea muncitorilor de a contribui sub diferite forme la întărirea capacității de apărare a țării, avertiza, în același timp, că „muncitorimea nu înțelege să fie speculată de anumiți asupritori. Să nu se facă abuz de către întreprinderile care nu au nimic de a face cu înzestrarea armatei. Muncitorimea vrea să contribuie pentru țară însă nu pentru îmbogățirea unora“¹⁵. Exprimînd simțămintele patriotice ale clasei muncitoare, într-un moment cînd soarta țării era în cumpăna pericolului unei agresiuni străine, vorbitorul arăta : „Dacă va fi nevoie, muncitorimea este gata să-și apere țara cu riscul vieții, fiind convinsă că viața nu are nici un rost fără libertate și independență națională“¹⁶.

Congresul, luînd în considerare situația internațională amenințătoare, cînd pacea era în pericol, iar integritatea teritorială a României era amenințată direct de tendințele revizioniste, agresive ale fascismului, a adoptat în unanimitate o moțiune prin care se făcea apel ca : „Toți membrii breslelor ai căror reprezentanți participă la acest Congres să contribuie cu întreg cîștigul lor de pe o zi pentru mărirea fondului de înzestrare a armatei și de apărare a integrității țării“¹⁷. Această hotărîre a Congresului a avut un larg ecou în opinia publică, în cercurile democratice și antifasciste, în presa editată de către acestea. Astfel, ziarul „Universul“ comenta : „Congresul breslelor a fost încă un prilej de a se repeta spre știința tuturor că în fața oricărei eventualități neamul românesc stă strîns unit, cu o singură credință în slujba ideii de pace și de înfrățire, dar, în același timp, gata în orice moment să-și apere cu îndrjire drepturile sfinte cîștigate cu singele generațiilor trecute care ne-au dat independența și unirea, drepturi sfinte pe care cei de azi și cei de mîine vor lupta să le mențină oricare ar fi jertfele ce le vom face în acest scop“¹⁸.

Tribuna Congresului breslelor a fost folosită de președintele Consiliului de Miniștri, Armand Călinescu, care, după ce a salutat pe congresiști, a definit trăsăturile esențiale ale poziției României în contextul evenimentelor internaționale. Exprimînd hotărîrea forțelor politice burgheze nefasciste de a respinge acțiunile revanșarde ale statelor fasciste, Armand Călinescu sublinia : „Cînd se va schița de undeva o încercare de atingere a teritoriului nostru, ea se va izbi de cea mai hotărîtă și cea mai neclintită

¹⁵ „Muncă și voie bună“, anul I, nr. 4 din 1939.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ „Universul“ din 3 mai 1939.

¹⁸ „Universul“ din 4 mai 1939.

rezistență... Această politică nu este numai politica guvernului sau politica unui grup de oameni : aceasta este politica țării, este politica națională”¹⁹. Apreciind atitudinea muncitorimii față de mobilizarea parțială ordonată în martie 1939, ca și hotărîrea Congresului de a contribui cu valoarea unei zile de muncă la fondurile de înzestrare a armatei, Armand Călinescu arăta : „Gestul muncitorimii va avea răsunet dincolo de aceste ziduri, el dovedește că națiunea, fără deosebiri sau ezitări, s-a rostit : România trebuie apărată”²⁰.

Atitudinea lucidă a președintelui Consiliului de Miniștri, precum și a altor membri ai guvernului, a fost analizată de către P.C.R. care, alături de alte fenomene ale vieții politice românești din acea vreme, a stat la baza elaborării unei tactici mai elastice în politica sa de coalizare a tuturor forțelor democratice și antifasciste. Așa cum se apreciază în Programul P.C.R. „în acești ani se amplifică conlucrarea partidului cu alte forțe democratice, cu o parte a burgheziei, inclusiv cu unii miniștri ai guvernului de dictatură regală care se pronunțau împotriva politicii de aservire a țării Germaniei naziste”²¹.

Sărbătorind ziua de 1 Mai, micii industriași și meseriași din Capitală au organizat o întrunire în sala „Eintracht”, la care au participat peste 500 de persoane. Și aici, ca și la întrunirea din sala „Tomis”, cei prezenți și-au afirmat adeziunea la lupta împotriva fascismului și războiului pentru apărarea păcii, suveranității și integrității teritoriale a României.

După terminarea Congresului breslelor, delegații, avînd drapele tricolore, au ieșit în stradă unde au fost urmați de participanții la adunările din sălile „Tomis” și „Eintracht”. În această zi Capitala a asistat la trecerea celui mai impunător cortegiu format din muncitori și meseriași. „Mii și mii de muncitori, meseriași, funcționari și intelectuali, femei muncitoare, țărance, intelectuale, mase de tineri muncitori antifasciști” și-au unit glasurile și brațele, pentru a constitui împreună „o adevărată înfrățire de luptă antifascistă”, — releva ziarul „Scînteia” în numărul din iunie 1939.

În jurul orei 12, demonstranții au ajuns în Piața Romană, de unde, pe diferite străzi, s-au îndreptat spre Piața Palatului. Din piepturile celor peste 20 de mii de manifestanți au răsunat lozincile : „Jos fascismul, Jos Garda de fier, jos regimul de dictatură regală, pace, pîine, pămînt, libertate”²². Scandarea lozincilor stabilite de Partidul comunist s-a amplificat pe parcurs, răzbătînd cu deosebită vigoare în fața Palatului regal. Regele Carol al II-lea, ieșit în balconul Palatului pentru a fi omagiat de demonstranți, a fost nevoit să asculte lozincile strigate de mase, care exprimau adevăratul glas al poporului român, năzuințele lui spre dreptate și democrație, hotărîrea fermă de a lupta împotriva fascismului. Consemnînd amploarea manifestației în fața Palatului regal, organul central al

¹⁹ „Universul” din 3 mai 1939.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 43.

²² „Scînteia” din 1 iunie 1939.

C.C. al P.C.R. scria : „masele continuau să strige cu entuziasm : Vrem România liberă și independentă ! Jos fascismul ! Jos agresorul hitlerist ! Vrem amnistie pentru deținuții antifasciști ! Arestarea fasciștilor ! Și asta în fața Palatului regal“ ²³.

O ripostă viguroasă au primit din partea muncitorimii grupurile de legionari, care, aflați în Piața Palatului regal în afara coloanei de demonstranți, au încercat să lanseze lozinci fasciste. Și aici, ca și pe întregul traseu, muncitorii prin lozincile scandate : Jos gardismul ! Jos agenții hitleriști ! Jos agenții trădători de țară ! au luat poziție deschisă împotriva Gărzii de fier ca principala agentură fascistă din România care se pronunța pentru alăturarea României la politica statelor fasciste, a Germaniei hitleriste ²⁴.

Manifestanții s-au pronunțat cu hotărîre împotriva oricărei politici de concesi față de statele fasciste revizioniste, pentru o politică de alianță cu țările democratice, cu Uniunea Sovietică. Pretutindeni ei au scandat „Vrem respectarea granițelor ! Trăiască integritatea teritorială a României ! Să ținem piept agresorului ! Vrem rezistență față de plănuitul atac al puterilor fasciste ! Nu vrem război ! Vrem alianță cu țările democratice ! Trăiască Rusia Sovietică ! Jos Hitler ! Jos Mussolini !“ „S-a făcut încă odată dovada că muncitorii știu să răspundă cu entuziasm atunci cînd este vorba de arătat simțămintele și de manifestat pentru un ideal care nu este numai al muncitorilor, ci al întregii națiuni“ ²⁵.

Consemnînd în rapoarte și note informative desfășurarea demonstrației, organele represive raportau că „Manifestanții ajunși în dreptul Prefecturii de poliție au strigat cunoscutele lozinci comuniste“ ²⁶.

În încheierea manifestației, care potrivit programului a avut ca punct final Parcul Libertății, demonstranții au depus o coroană de flori la Mormîntul eroului necunoscut, în semn de recunoștință pentru cei care s-au jertfit pentru unitatea și independența țării și ca expresie a angajamentului lor solemn de a păstra această nobilă tradiție, de a nu precupeți nimic pentru salvarea patriei *. Ca unul din principalii organizatori ai marii

²³ Ibidem.

²⁴ I. Gh. Ioniță și A. Simion, *Clasa muncitoare — forță socială fundamentală a mișcării antifasciste din România*, Editura politică, București, 1974, p. 72.

²⁵ „Azi“ din 7 mai 1939.

²⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 214, fila 90.

* Ca participant la această demonstrație, pe lîngă relatările consemnate în presa și documentele vremii, aș vrea să adaug și unele impresii ce le păstrez și care dăinuie încă în memoria mea după 40 de ani de la evenimentele din 1 Mai 1939.

Eram venit în București pentru instructaj în legătură cu intensificarea acțiunilor antirăzboinice la Constanța. Fiind găzduit la un tovarăș cu care fusesem în procesul din 1936 și care acum locuia în București, am fost atașat grupului din împrejurimile Parcului Libertății. Punctul de adunare era la Grădina Icoanei. Aci, o mulțime de oameni se pregăteau pentru încolonare. Odată coloana formată, pornim spre centru. Ajunși la înțîlnirea Căii Victoriei cu Calea Griviței, coloana noastră se unește cu o alta care venea de pe Grivița.

Ne apropiam de balconul Palatului în care se vedeau regele și guvernul său. Din piepturile miilor de demonstranți se ridică în înaltul cerului strigătele de: „Vrem România liberă și independentă !“, „Jos fascismul !“.

demonstrații antifasciste de la 1 Mai din București, tovarășul Nicolae Ceaușescu evoca astfel desfășurarea evenimentelor : „În București peste douăzeci de mii de cetățeni au manifestat în stradă împotriva Germaniei hitleriste, și, ca simbol al hotărîrii de luptă pentru apărarea patriei, au depus coroane de flori la Mormîntul eroului necunoscut”²⁷.

Comuniștii au primit din partea Comitetului de organizare a zilei de 1 Mai instrucțiuni de a continua acțiunile revoluționare și în după-amiaza zilei, în cadrul serbării cîmpenești organizate pe stadionul muncitoresc din cartierul Filaret. În cadrul acestei serbări cîmpenești a domnit aceeași atmosferă revoluționară, antifascistă. Într-o notă informativă din 2 mai 1939 se raporta : „Ieri după-amiază, la stadionul Ministerului muncii din Parcul veseliei a avut loc serbarea cîmpenească a muncitorimii din Capitală, pentru ziua de 1 Mai. Eftimie Iliescu și Nicolae Ceaușescu, ultimul fost condamnat la 3 ani închisoare pentru activitate comunistă, pedeapsă executată, au strigat la terminarea serbării, lozinca comunistă : «Trăiască Frontul Popular»”²⁸.

Manifestări asemănătoare au avut loc în toată țara : la Ploiești, Iași, Cluj, Timișoara, Reșița, Constanța, Bacău, Oradea, Alba Iulia, pe Valea Jiului ș.a. Desfășurate sub semnul unității de acțiune între comuniști, socialiști și social-democrați, întrunirile și adunările din diferite localități s-au afirmat prin aceeași amploare, același spirit de combativitate revoluționară și de atașament față de dezideratele fundamentale ale apărării independenței naționale și integrității teritoriale a țării. Astfel, în manifestul lansat de Comitetul regional Prahova al P.C.R. cu ocazia zilei de 1 Mai 1939, explicîndu-se condițiile interne și internaționale specifice în care muncitorimea din întreaga lume sărbătorește atunci marea zi a muncii, se arăta : „În ziua de azi cel mai mare pericol pentru muncitorimea din România, pentru întregul popor român și minoritățile (naționalitățile conlocuitoare — *n.a.*) ce o locuiesc, este pericolul de agresiune a hitlerismului. Dacă țara va fi cucerită de nemți ne așteaptă o soartă de adevărați robi. De aceea muncitorimea română și toți cetățenii acestei țări trebuie să vegheze ca planurile de cucerire ale hitlerismului să se sfărme de hotărîrea fermă a poporului, de a apăra integritatea și independența țării”²⁹.

Cuvîntările rostite la aceste întruniri din țară, în majoritatea lor, erau străbătute și de hotărîrea de nestrămutat pentru apărarea intereselor de clasă ale muncitorimii. „Această zi de 1 Mai, sfîntă pentru muncitorime, cînd ne manifestăm dorința pentru o viață mai bună într-o lume mai bună, este ziua muncii, dar și ziua păcii, a înfrățirii popoarelor — arăta în cuvîntarea sa Simion Gîrboveanu, secretarul breslei metalurgiștilor din Ținutul Timiș. În împrejurările grele de azi cînd pretutindeni se așîță ura și se aude zăngănit de săbii, muncitorimea, care este adînc pacifistă, manifestează și pentru triumful păcii între popoare, dar totodată ține să-și exprime în mod public hotărîrea ei de a lupta împotriva oricărei tendințe, externe sau interne, de înfrîngere a independenței naționale și această luptă o va duce fără nici o precupețire pentru salvarea țării și a libertății”³⁰.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I, Editura politică, București, 1968, p. 270.

²⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 214, fila 93.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 47, mapa 1005/1939.

³⁰ „Lumea nouă” din 14 mai 1939.

Demonstrațiile de masă din București, întrunirile și adunările din provincie au dovedit că lozincile Partidului comunist au fost urmate de mase, înscriindu-se ca „o bună trecere în revistă a forțelor muncitorești, meșteșugărești, a femeilor și tineretului contra fascismului...” Ele au „dovedit o creștere serioasă a activității politice a maselor și o creștere a influenței și capacității Partidului comunist de mobilizare a maselor la lupta în front unic”³¹.

Evenimentele de la 1 Mai 1939 au fost pe larg dezbătute și analizate de către organizațiile Partidului comunist, subliniindu-se succesele și lipsurile manifestate în organizarea și conducerea lor. În raportul C.C. al P.C.R. la plenara a VI-a a Partidului, din iunie 1939, se arăta că „întrunirile și demonstrațiile de 1 Mai, pregătite de partid sub semnul mobilizării clasei muncitoare pentru apărarea țării împotriva fascismului extern și intern, în conlucrare strânsă cu muncitorii social-democrați, au constituit o victorie de prestigiu obținută de P.C.R. pe linia făuririi unității de acțiune a clasei muncitoare împotriva ofensivei patronale, fascismului și a pericolului de război”³².

Concluzionînd pe marginea semnificației acestei zile în lumina celor patru decenii surse de atunci se poate consemna că acest eveniment s-a înscris în patrimoniul istoriei poporului nostru, a Partidului comunist, ca unul dintre momentele de vîrf ale luptelor revoluționare din răstimpul celor două războaie mondiale. Marea manifestație populară de la 1 Mai 1939, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru și președintele țării, „a fost o încununare a luptelor de clasă din acea perioadă, demonstrînd hotărîrea fermă a oamenilor muncii, a poporului nostru de a se opune fascismului, de a asigura libertatea și integritatea patriei”³³.

Manifestările revoluționare de la 1 Mai 1939 au avut un larg ecou și peste hotare, cotidiene de mare tiraj din diferite țări publicînd relatări și comentarii în care erau relevate amploarea și semnificația manifestației din București în lupta generală antifascistă a poporului român. Astfel ziarele „Daily Herald” din Marea Britanie și „Izvestia” din U.R.S.S., din 2 și respectiv 4 mai 1939, informau că „la demonstrațiile de 1 mai, la București au participat 20.000 de muncitori. Demonstrația a decurs sub lozincile antifasciste”.

Organele de presă ale Internaționalei a III-a subliniau la rîndul lor că „manifestările de 1 mai din București și din provincie evidențiază intensificarea activității antifasciste a maselor și creșterea influenței Partidului comunist, a capacității sale de mobilizare a maselor”³⁴.

La Congresul pentru pace, democrație și apărarea demnității persoanei umane, ținut la Paris în zilele de 13 și 14 mai 1939, România a fost obiectul unor călduroase manifestații de simpatie. Congresul a omagiat voința hotărîtă a poporului român de a apăra cu ultima energie independența și integritatea teritorială a țării. În acest sens Congresul a adoptat o rezoluție specială intitulată „Integritatea și independența României. Amenințarea Germaniei hitleriste. România în Frontul păcii”, în care se aprecia că demonstrația de 1 Mai 1939 din București reprezenta „o dovadă că

³¹ „Scînteia” din 1 iunie 1939.

³² „Lupta de clasă” din 6 august 1939.

³³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 625.

³⁴ „World News and Views” din 27 mai 1939.

poporul român se raliază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta, în mod real, împotriva agresorului și fascismului”³⁵.

Puternica demonstrație antifascistă de la 1 Mai 1939 a atras protestul oficial al guvernului Italiei, care și-a exprimat în fața ministrului de externe al României, aflat atunci în vizită la Roma, „nemulțumirea... față de guvernul român, care a permis manifestanților libertatea exprimării părerilor lor fără să ia nici o măsură de represiune”.

În aceste împrejurări, s-a afirmat cu tărie și faptul că activitatea consecventă a Partidului Comunist Român pentru refacerea unității muncitorești a înregistrat o importantă victorie, manifestația oglindind aspirația de unitate și solidaritate a clasei muncitoare și totodată marcând un important aport concret moral și material la dezvoltarea procesului de unificare. Succesul și ecoul acțiunii unite de la 1 Mai 1939 a exercitat o puternică influență asupra procesului refacerii depline a unității politice și organizatorice a clasei noastre muncitoare, contribuind la crearea premiselor care au condus la încheierea, în aprilie 1944, a acordului de front unic muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul social-democrat. Marea manifestație de la 1 Mai 1939 a oglindit cu o forță deosebită hotărîrea de luptă a clasei muncitoare, în fruntea întregului popor, împotriva hitlerismului, a fascismului în general. Lozincile scandate cu acest prilej de miile de demonstranți ilustrau atitudinea net antifascistă, profund înrădăcinată în rîndurile maselor largi populare, puternicul ecou pe care l-a avut în conștiința poporului vigoaroasa acțiune desfășurată de P.C.R. pentru demascarea esenței antipopulare și antinaționale a fascismului și a agenturilor hitlerismului, sprijinul activ pe care forțele populare îl acordau politicii partidului de unire a tuturor categoriilor sociale, a partidelor și grupărilor politice democratice, hotărîte să lupte pentru independența și libertatea poporului român. De asemenea, manifestația s-a impus cu o deosebită forță prin caracterul ei antirăzboinic. „1 Mai 1939 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărîndu-se printre puținele manifestări din Europa care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă după München. Poporul român, sub conducerea comuniștilor, în alianță cu socialiștii, cu alte forțe democratice, și-a exprimat voința de a face totul pentru a împiedica ascensiunea fascismului, instaurarea dictaturii fasciste în România”³⁶.

Evenimentul de la 1 Mai 1939 a fost o dovadă a maturității clasei muncitoare, a posibilităților de care dispunea atunci poporul nostru, forțele sale revoluționare și progresiste de a organiza lupta pentru apărarea intereselor maselor populare împotriva dictaturii regale, a războiului și a fascismului.

Marea demonstrație antifascistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939 se înscrie ca unul din momentele importante care au evidențiat rolul maselor largi populare ca forță hotărîtoare a societății românești. Clasa muncitoare, într-o deplină unitate de gândire și acțiune, a demonstrat în această zi pe străzile capitalei și în principalele localități ale țării sub imperativul celor mai stringente nevoi ale poporului român, afirmîndu-se încă o dată ca forța națională fundamentală, capabilă să-și asume răspunderea pentru apărarea intereselor supreme ale țării. Prin formele și metodele întrebuintate în organizarea și desfășurarea acestei mari acțiuni revoluționare,

³⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 67, mapa 2189/1939.

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 183.

antifasciste P.C.R. a dobândit un plus de experiență și maturitate politică care se vor amplifica în condițiile mișcării de rezistență a poporului român împotriva dictaturii militaro-fasciste, a războiului hitlerist din anii 1941—1944, a pregătirii și îndeplinirii insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, de la 23 august 1944, care a deschis orizonturi noi poporului român, propulsându-l viguros și neabătut pe calea îndeplinirilor mărețe ale unui nou ev, evul socialist.

Demonstrația de la 1 Mai 1939 rămîne înscrisă în cartea de aur a istoriei poporului român ca un moment de referință, cînd clasa noastră muncitoare, sub conducerea avangardei sale revoluționare, Partidul Comunist Român, s-a situat pe o poziție fermă, revoluționară, de apărare a intereselor supreme ale națiunii noastre, de solidaritate internațională cu toate forțele revoluționare, progresiste, antifasciste, antirăzboinice și antiimperialiste de pretutindeni, de luptă pentru pace și socialism.

1 Mai 1944. Îndeplinirea Frontului Unic Muncitoresc

Născută din solul realităților românești, mișcarea noastră muncitorească și-a fundamentat, încă de la întîiele manifestări în viața social-politică, drept una din trăsăturile sale definitorii, efortul permanent și stăruitor de dezvoltare unitară în gîndire și acțiune, de concentrare a proletariatului în organizații politice și profesionale unice, al căror obiectiv major consta în dezrobirea clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii de exploatare, în edificarea unei noi societăți, societatea socialistă.

Programele și statutele organizațiilor muncitorești pe baza cărora și-au desfășurat activitatea, modul lor de organizare și evoluție de-a lungul timpului demonstrează pregnant permanența unității mișcării noastre muncitorești, voința de nestrămutat a clasei muncitoare de a fi unită atît în confruntările de clasă cît și în opera de transformare revoluționară a societății românești. Ideea de unitate și-a găsit materializarea practică încă de la sfîrșitul secolului trecut prin constituirea, în 1872, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România care, în viziunea inițiatorilor săi, trebuia să fie embrionul cuprinderii muncitorimii din întreaga țară. Acest moment deosebit din istoria mișcării muncitorești din România marchează începutul organizării la scară națională a proletariatului român.

Perioada premergătoare creării partidului politic al clasei muncitoare din România, atît de fructuoasă în dezbateri teoretice, relevă cu claritate faptul că muncitorimea manifesta dorința vie de a avea o singură și puternică organizație politică, izvorită dintr-o matură apreciere a stadiului și perspectivelor sale de dezvoltare, a rolului său istoric în societate, cerințelor înaintării României pe calea progresului economico-social, a desăvîrșirii unității național-statale, a consolidării independenței și suveranității naționale. Așa se explică faptul că în martie 1893, ca rezultat al dezvoltării societății românești, în condițiile făuririi statului român modern, ale cuceririi independenței depline a României și ale progresului social-economic pe calea capitalismului, partidul politic al clasei muncitoare din România, constituit atunci — Partidul social-de-

mocrat al muncitorilor — întruchipa voința întregii muncitorimi organizate din țara noastră, fiind unicul său reprezentant atât pe arena vieții social-politice interne, cât și în raporturile cu organizații muncitorești din alte țări. P.S.D.M.R. a fost de la început o formațiune politică adânc implantată în realitățile social-politice ale României, care avea drept țel major al activității sale transformarea socialistă a societății românești. El și-a spus cuvîntul și a acționat ferm pentru soluționarea marilor probleme care confruntau societatea românească cum erau : necesitatea reunirii tuturor provinciilor istorice românești în cadrul unui stat unitar ; dezvoltarea industriei ca mijloc de asigurare și întărire a independenței naționale ; ridicarea nivelului material și spiritual al masei muncitoare și asigurarea nestingerii a accesului lor la conducerea țării etc. „Ancorat în realitățile social-politice ale țării — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul muncitorilor din România și-a spus cuvîntul față de marile probleme care frământau societatea românească din acea vreme, luînd poziție și preconizînd soluții în conformitate cu interesele de clasă, cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului“³⁷.

Angajarea Partidului social-democrat al muncitorilor din România în rezolvarea marilor probleme care stăteau în fața societății românești a polarizat în jurul său nu numai mase de muncitori, ci și alte categorii de oameni ai muncii, interesate vital în progresul țării, în înscrierea acesteia pe orbita dezvoltării accelerate economico-sociale, democratizării mai accentuate a vieții politice și realizării, astfel, a unor condiții materiale și spirituale mai adecvate cerințelor întregului popor român. În aceste condiții, întreruperea vremelnică a activității partidului clasei muncitoare din România în 1899, în împrejurările cunoscute, a fost înlăturată rapid. Sub titulatura de Partidul social-democrat din România, partidul politic al clasei muncitoare și-a reînfrîpat activitatea în condițiile unei limpeziri ideologice și politice și a unei depline unități politice și organizatorice. Unitatea sa exprima atunci, cum va exprima mereu de altfel, nu numai propria concepție, dar și interesele națiunii române care, avînd milioane de fii sub stăpîniri imperiale străine, trebuia să-și sudeze rîndurile, să fie puternic unită în gîndire și în acțiune, pentru eliberarea lor și reunificarea cu patria străbună. În adevăr, partidul clasei muncitoare a înțeles însemnătatea covîrșitoare a înfăptuirii statului național unitar român, militînd activ în acest sens. Activitatea sa teoretică și practică, deosebit de valoroasă, s-a încorporat organic luptei de veacuri a poporului român pentru unitate națională, dîndu-i un plus de consistență și o orientare nouă. Partidul politic al clasei muncitoare a avut un rol istoric în săvîrșirea marelui act al unirii tuturor românilor în fruntariile lor tradiționale tocmai datorită unității sale. În timp ce în alte state, mari partide muncitorești s-au frînt, confruntate cu marea problemă a primului război mondial, Partidul social-democrat din România a rămas unit pe poziția sa principială de a apăra existența statului român independent în fața pericolului imperialist.

Desăvîrșirea unității românilor în 1918 a realizat cadrul necesar și firesc al înmănuncherii și dezvoltării mai rapide a energiilor creatoare ale poporului nostru, al avansului într-un ritm mai alert al economiei, științei, învățămîntului, culturii, al participării, într-o mai largă măsură, a maselor populare la viața politică, al afirmării României întregite pe planul

raporturilor internaționale. În acest context, mișcarea muncitorească a dobândit noi dimensiuni, prin unirea la scară națională a tuturor forțelor proletarietului, prin atragerea masivă în rindurile sale a mii și mii de noi aderenți. „Făurirea statului național unitar — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a determinat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării, creînd premise pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării. În același timp, aceasta a avut ca urmare creșterea forțelor proletarietului, ale mișcării muncitorești, revoluționare, intensificarea luptei democratice.

Datorită însă faptului că la cîrma țării s-au aflat în continuare clasele exploatatoare, care au folosit unirea pentru a-și consolida dominația de clasă, cursul evoluției sociale ulterioare nu a corespuns așteptărilor și speranțelor maselor populare, marile probleme ale societății românești nu și-au putut găsi o soluționare deplină, corespunzătoare intereselor maselor largi populare”³⁸.

Avîntul luptelor revoluționare din primii ani de după încheierea primei conflagrații mondiale s-a caracterizat pentru mișcarea muncitorească din România și prin manifestarea hotărîită a proletarietului de a se uni în organizații politice și sindicale centralizate. Sub acest raport, este semnificativă Declarația din februarie 1919 a Comitetului Executiv al Partidului socialist și a Comisiei Generale provizorii a sindicatelor din România, în care, după ce se saluta „dezrobirea națională a poporului român“, se făcea apel la „toate forțele proletare și socialiste“ de pe întreg teritoriul țării să se unească, constituind „un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie, spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub asuprirea burghezo-capitalistă”³⁹.

Acționînd unită în numeroasele manifestații, demonstrații și greve economice și politice, al căror punct culminant l-a reprezentat greva generală din octombrie 1920, clasa muncitoare s-a afirmat în acea perioadă, cum se va afirma mereu de acum înainte, ca o forță impunătoare în cadrul societății, capabilă nu numai de a da soluții pentru înfăptuirea unor obiective de interes național, dar și de a influența în mod hotărît cursul istoric al evoluției României. Se poate spune, deci, că unul din principalele rezultate ale mișcării muncitorești, ale avîntului revoluționar din anii 1918—1921 a fost realizarea unității organizatorice, politice și ideologice a partidului politic al clasei muncitoare. Hotărîrea organizațiilor politice și profesionale de pe întreg cuprinsul țării, afirmată la conferințele și congresele regionale, de a da viață din însăși Partidul socialist a vlăstarului comunist, reflecta adîncă năzuință a maselor largi ale proletarietului român de a exprima și pe această cale adeziunea fermă și plenară la unirea întregului popor român în hotarele sale firești.

Unificarea Partidului socialist la scara României întregite la istoricul congres din mai 1921, adoptarea programului comunist reflecta, astfel, hotărîrea muncitorimii din țara noastră de a păși în noua epocă a existenței și evoluției sale unită într-un front larg de luptă pentru con-

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român. 1 decembrie 1978*, Editura politică, București, 1978, p. 16.

³⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166—167.

solidarea țării, pentru cucerirea de noi drepturi și libertăți democratice, pentru edificarea societății socialiste pe pământul patriei.

Legat prin infinite și trainice fibre de masele muncitoare din mijlocul cărora s-a plămădit, continuator direct și legitim al partidului politic al proletariatului român creat în 1893, P.C.R. a înfriur, mereu mai puternic, întreaga evoluție a societății românești.

Oricît de multe, noi și diferite erau problemele care au stat în atenția societății românești din acea vreme și, implicit, și în atenția clasei noastre muncitoare, care reclamau soluții noi, constructive, în pas cu cerințele epocii, moștenirea ideologică, organizatorică și tactică, tradițiile mișcării muncitorești au jucat un important rol în definirea pozițiilor proletariatului organizat din România. În virtutea acestor tradiții, fundamentală fiind continuitatea unității organizatorice, politice și ideologice, clasa muncitoare din țara noastră, dincolo de exigențele unor foruri muncitorești internaționale, de care a fost forțată să țină seama, și-a menținut mereu vie voința de a acționa unită în marile confruntări de clasă din perioada interbelică. Astfel, ruperea temporară a unității mișcării muncitorești din România atît pe plan politic cît și profesional, survenită la începutul deceniului al 3-lea, nu avea o bază social-economică reală, ci a fost consecința unor împrejurări specifice dezvoltării mișcării muncitorești pe plan internațional, care au influențat inevitabil și situația din mișcarea muncitorească din țara noastră⁴⁰. Deși această situație artificială, străină concepțiilor și practicii îndelungate a mișcării noastre muncitorești, s-a menținut pe plan sindical pînă în 1935—1936, iar pe plan politic pînă în aprilie 1944, cînd s-a înfăptuit Frontul unic muncitoresc între P.C.R. și P.S.D., și pînă în februarie 1948, cînd s-a reconstituit partidul unic al clasei muncitoare din România, în întreaga perioadă interbelică, cu excepția unor cazuri izolate, toate organizațiile muncitorești au acționat pentru refacerea unității. Chiar și în momentele cînd exacerbaria polemicii dintre Internaționala a III-a comunistă și Internaționala muncitorească socialistă s-a răsfrînt și asupra organizațiilor muncitorimii române, majoritatea membrilor lor s-au întîlnit pe terenul luptelor de clasă, acționînd unitar, într-o deplină solidaritate proletară.

În mod firesc, refacerea unității mișcării muncitorești din România a constituit principala preocupare a tuturor organizațiilor politice și profesionale ale proletariatului român. Fiecare, de pe poziții și cu mijloace diferite, a militat pentru înfăptuirea acestui obiectiv major, de care era legată nemijlocit și soluționarea celorlalte probleme aflate în sarcina proletariatului român. Este meritul istoric al Partidului Comunist Român de a fi acționat cu hotărîre și consecvență în această direcție, de a fi fost forța politică care a polarizat energiile clasei muncitoare în jurul platformei sale de luptă, cea mai corespunzătoare cerințelor dezvoltării societății românești pe calea progresului. Întreaga activitate a Partidului comunist — de la întîiile sale manifestări în viața politică și pînă la refacerea unității depline a mișcării noastre muncitorești — demonstrează prin forța faptelor și a rezultatelor preocuparea sa permanentă ca proletariatul român să fie încadrat în organizații politice și profesionale centralizate, unice, să acționeze ca un tot, într-o coeziune de monolit în

⁴⁰ Ion Popescu-Puțuri, Mircea Mușat, *Lupta P.C.R. pentru unitatea clasei muncitoare și coalizarea tuturor forțelor de stînga, democratice împotriva fascismului, pentru preluarea puterii și construirea socialismului*, în „Anale de istorie”, nr. 2/1975, p. 103.

confruntările cu clasele dominante, în lupta pentru transformarea din temelii a societății românești. În repetate rânduri P.C.R. s-a adresat organizațiilor socialiste și social-democrate, conducătorilor acestora cu propuneri de colaborare pe diverse planuri, de înfăptuire a frontului unic muncitoresc, demonstrând, totodată, în publicațiile pe care le-a editat, în manifeste, apeluri, broșuri și alte materiale de propagandă, însemnătatea capitală a unității pentru destinele și poziția proletariatului în societatea românească.

„Frontul unic — releva Timotei Marin, unul din reprezentanții de frunte ai P.C.R. — nu este un scop, ci numai un mijloc către scop. Scopul este să respingem atacul burgheziei, ca după aceasta să trecem la ofensivă, să răpunem burghezia și să instituim dictatura proletariatului“⁴¹.

Participantă la tratativele de front unic, din mai 1924, cu reprezentanți ai Federației partidelor socialiste din România, delegația P.C.R. declara între altele: „Partidul comunist s-a făcut expresia voinței maselor muncitoare de unire în luptă împotriva burgheziei, abordând lozincă frontului unic muncitoresc. Ea este numai adaptarea la condițiile actuale de luptă ale muncitorimii împotriva burgheziei. De aceea Partidul comunist subliniază la fiecare pas că frontul unic este al tuturor muncitorilor în lupta împotriva capitalului și nu frontul unic de pace și armonie socială între muncitori și capitaliști“⁴².

Într-o broșură editată de Blocul muncitoresc-țărănesc în preajma alegerilor comunale de la începutul anului 1926, referitor la această problemă, se afirma: „Muncitorimea conștientă trebuie să-și dea seama și să arate și celorlalte categorii de exploatați și asupriți că, în lupta pentru doborârea dominației oligarhice și pentru instaurarea unui regim de democrație muncitorească și țărănească, numai proletariatul unit... constituie elementul permanent și sigur“⁴³.

C.C. al Blocului muncitoresc-țărănesc, într-un manifest din 1928, referitor la unitatea mișcării muncitorești aprecia că aceasta era singura „prin care se poate lupta cu succes împotriva frontului unic burghez, pentru desființarea totală a regimului oligarhic din România“⁴⁴.

Partidul socialist unitar și Partidul social-democrat priveau, la rândul lor, problema refacerii unității mișcării muncitorești, într-un mod asemănător cu P.C.R. Astfel, P.S.U. în *Chemarea* adresată maselor muncitoare cu prilejul constituirii sale, după ce sublinia că este „partid al revoluției sociale“ care „se găsește în opoziție crescândă și permanentă cu toate partidele burgheze“, făcea apel la „ÎNCHEGAREA DEFINITIVĂ, STABILĂ ȘI UNITARĂ a clasei muncitoare, sub un singur steag...“, pentru „doborârea regimului... liberal, pentru socialism“⁴⁵.

Prin urmare, obiectivul principal al reînchegării unității clasei noastre muncitoare, era prezent în manifestările politice ale tuturor organizațiilor proletariatului român.

Viața a dovedit că nevoile apărării, cu forțe unite, a intereselor comune în fața exploatării patronale constituia arma cea mai puternică a clasei muncitoare și că, atunci când muncitorii au acționat unitar, s-au obținut succese în confruntările greviste, dobândindu-se condiții mai bune

⁴¹ „Iașul socialist“, anul V, nr. 7 din 20 august 1922.

⁴² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 83/1924.

⁴³ *Muncitorimea și situația politică*, Editura B.M.T., București, 1926, p. 12.

⁴⁴ *Documente hunedorene din istoria mișcării revoluționare. 1920—1944*, Deva, 1971, p. 83.

⁴⁵ „Proletarul“, anul I, nr. 1 din 9 iulie 1928.

de muncă și de trai. Făcînd dovada capacității de a se adapta noilor realități, Partidul comunist, după scoaterea sa în afara legii, a creat o largă rețea de organizații legale și semilegale care i-au permis menținerea unui viu contact cu muncitorimea, cu masele populare în general. Participînd la viața politică a țării, pe baza unui program care reflecta în linii esențiale cerințele etapei respective, Blocul muncitoresc-țărănesc, organizație legală de masă, în care activau comuniști, socialiști și membri ai aripii de stînga ai Partidului țărănesc, constituită în toamna anului 1925, a fost un exemplu viabil de înțelegere matură a imperativelor epocii.

Raliînd în jurul său principalele forțe ale muncitorimii, B.M.Ț. s-a transformat într-un instrument al politicii de înfăptuire a frontului unic muncitoresc, promovată cu consecvență de către Partidul Comunist Român, așa cum au fost și alte organizații legale de masă create, conduse sau influențate de către P.C.R. ca Liga muncii, Comitetul național antifascist, Uniunea democratică, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România, Blocul pentru apărarea libertăților democratice ș.a.

În condițiile cînd experiența dobîndită de Partidul comunist releva cu putere că orientarea sa era corespunzătoare aspirațiilor masei de muncitori, exigențe externe, străine realităților românești, au impus modificarea acesteia. În astfel de circumstanțe, unii activiști ai P.C.R. nu au făcut întotdeauna deosebire între unii conducători ai Partidului social-democrat și masa membrilor acestui partid, calificîndu-i în bloc drept oportuniști, „agenți ai burgheziei” sau chiar „social-fasciști”. Alteori, condamnînd, fără o analiză aprofundată, întreaga conducere social-democrată, lansau lozincă înfăptuirii frontului unic numai „de jos”, ceea ce au oferit pretext unor elemente reformiste din conducerea P.S.D. de a respinge propunerile de colaborare ale Partidului comunist⁴⁶. Asemenea poziții, care au avut efecte negative asupra evoluției mișcării noastre muncitorești, asupra procesului de refacere a unității proletariatului, au demonstrat cu pregnanță cît de dăunătoare este stabilirea din afară a liniei politice și a orientării tactice a fiecărui partid comunist, evidențiînd, totodată, necesitatea imperioasă a respectării dreptului fiecărui partid de a-și elabora de-sine-stătător propria sa orientare politică.

Desigur, această orientare, impusă din afară, străină de spiritul și tradiția mișcării noastre muncitorești, chiar în condițiile menținerii la același nivel a presiunilor și ingerințelor din partea unor foruri muncitorești internaționale, nu putea să dăinuie. Partidul comunist, cadrele sale de bază au eliminat treptat din activitatea lor aprecieri și poziții ne-realiste la adresa mișcării socialiste și social-democrate, cît și la adresa unor formațiuni politice burghezo-democrate, fapt ce a facilitat lărgirea colaborării, pe multiple planuri, dintre P.C.R., P.S.D., P.S.U. și P.S.

Această orientare realistă a Partidului comunist, izvorîtă atît din reconsiderarea propriilor concepții tactice cît și din imperativele evoluției social-politice ale României, avea să rodească pe terenul fertil al marilor bătălii revoluționare din anii crizei economice din 1929—1933.

Acționînd în front unic, comuniștii, social-democrații, socialiștii-independenți și muncitorii, aparținînd altor partide politice sau neorganizați, s-au afirmat ca o puternică forță în lupta pentru drepturi economice și politice, pentru libertăți democratice, pentru independența și suveranitatea patriei.

Amplizarea și rezultatele marilor încleștări de clasă din anii crizei economice, care au culminat cu eroicele bătălii ale petroliștilor și cefe-riștilor din ianuarie-februarie 1933, determinate de unitatea muncitorească și de solidarizarea amplă cu cauza greviștilor a unor impresionante forțe sociale, au întărit apropierea și colaborarea dintre organizațiile politice și profesionale ale proletariatului român, determinînd, în același timp, re-evaluări de poziții și în cadrul Partidului social-democrat și Partidului socialist-unitar, care s-au arătat mai receptive față de propunerile comuniștilor.

Referindu-se la rezultatele acestor mari bătălii sociale, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „În cursul desfășurării luptelor, precum și în perioada care le-a urmat, s-au întărit legăturile partidului cu masele, au crescut rîndurile partidului, în special din masele cele mai combative ale clasei muncitoare, a sporit rolul elementelor muncitorești în partid, în conducerea sa. S-a extins considerabil influența partidului în mase, s-a ridicat prestigiul său politic și s-a îmbogățit experiența lui revoluționară”⁴⁷.

În climatul favorabil unității de acțiune, după luptele din 1933 și în contextul intensificării activității tuturor organizațiilor proletare ; pentru adîncirea colaborării dintre ele, ca factor important în drumul spre reunificarea mișcării muncitorești, rezultatele concrete și viabile ale con-lucrării dintre comuniști, socialiști-unitari, social-democrați și socialiști sînt tot mai numeroase și importante prin semnificația lor politică. Această conlucrare era cu atît mai necesară cu cît situația economică și social-politică internă, precum și împrejurările de ordin internațional, evidențiau creșterea și accentuarea pericolului fascist, îndeosebi după ve-nirea la putere a hitlerismului în Germania.

Avînd în vedere acestea, Partidul Comunist Român, în cadrul liniei sale politico-tactice deosebit de suple, a urmărit ca obiectiv principal făurirea frontului unic muncitoresc, ca fundament al unei largi coaliții de forțe antifasciste și democratice. Partidul comunist s-a adresat cu pro-puneri concrete de front unic conducerilor P.S.D., P.S.U. și P.S. (Popovici), pe baza cărora, cu prilejul unor acțiuni greviste, alegeri pentru camerele de muncă, întruniri și demonstrații antifasciste etc., s-au înregistrat noi succese în înfăptuirea unității de acțiune în principalele centre ale țării ca : București, Brașov, Galați, Cluj, Ploiești, Iași, Tg.-Mureș, Bacău, Craiova ș.a.⁴⁸.

Într-o măsură tot mai largă activitatea organizațiilor socialiste și social-democrate avea puncte de convergență cu acțiunile P.C.R. în pro-blema refacerii unității clasei muncitoare sub raport organizatoric, politic și ideologic, fapt ce a avut drept consecință imediată pe planul realizărilor concrete încheierea în octombrie 1934 a unui acord de front unic între Comitetul național antifascist și Liga muncii (organizații legale îndrumate de P.C.R.), pe de o parte, și Partidul socialist unitar, pe de altă parte ; sem-narea acordurilor de colaborare antifascistă de la Băcia, București și Tebea la sfîrșitul anului 1935 ; participarea în comun la alegerile parlamentare parțiale de la Hunedoara și Mehedinți din februarie 1936 ; respingerea atacurilor bandelor fasciste asupra sediilor P.S.D. și a redacțiilor ziarelor de-mocrate din București în vara anului 1936 ș.a. „Imense sînt puterile unite

⁴⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 367.

⁴⁸ Gh. Tuțui, A. Petric, *Frontul unic muncitoresc în România*, Editura politică, București, 1971, p. 31.

ale maselor. Formidabilă puterea unită a proletariatului... Rolul nostru de proletari, rolul partidelor noastre ca partide muncitorești este să fie în fruntea acestei lupte ! Succesul ei atîrnă numai și numai de unitatea proletară, de unitatea maselor. Această unitate este în curs și nimic nu o va putea opri. Să ajutăm, să grăbim realizarea ei”⁴⁹ — glăsuia o scrisoare a conducerii P.C.R. adresată P.S.D. în noiembrie 1935. În adevăr, așa cum se remarcă în scrisoare, cursul spre refacerea unității depline a mișcării noastre muncitorești era în plină desfășurare și „nimic nu o putea opri“.

În 1935, după dizolvarea arbitrară a sindicatelor unitare, aflate sub influența P.C.R. și a sindicatelor independente, aflate sub conducerea P.S.U., membrii acestora au intrat în Confederația generală a muncii, centrală sindicală aflată sub conducerea P.S.D. „După numeroși ani de confruntări, această regroupare însemna începutul reînămîncherii mișcării sindicale într-o organizație sindicală unică. Existența unei singure organizații sindicale, la toate eşaloanele, a permis afirmarea cu mai mare vigoare a clasei muncitoare, nu numai în apărarea drepturilor sale, dar și ca purtătoare de cuvînt a intereselor și năzuințelor majore ale întregului popor”⁵⁰.

Forța unității muncitorești a devenit mai evidentă în perioada dictaturii regale, cînd, în urma dizolvării mișcării sindicale, unitatea de acțiune s-a manifestat în cadrul breslelor, în care comuniștii, socialiștii și social-democrații au activat uniți pentru afirmarea și apărarea intereselor de clasă ale muncitorimii. Noua situație creată mișcării muncitorești de către autoritățile dictaturii regale și prin dizolvarea organizațiilor politice a făcut ca P.C.R. și P.S.D. să elimine treptat reținerile din drumul către realizarea frontului unic muncitoresc, care, în condițiile dictaturii antonesciene și războiului purtat alături de Germania hitleristă, vor fi înlăturate definitiv, creînd condiții obiective pentru înfăptuirea acestuia.

În momentele de grea încercare pentru poporul român din vara anului 1940, cînd României i s-au răpit părți importante din teritoriul său, comuniștii, social-democrații, toate elementele patriotice și democratice s-au aflat alături de marile acțiuni de protest împotriva acestei nedreptăți istorice.

Imperativele vremii, viziunea clară, descătușată de vechi atitudini, a stat la baza înaintării în direcția înfăptuirii Frontului unic muncitoresc, ca factor menit să asigure efectiv rolul de hegemon al proletariatului în lupta generală antifascistă și în desfășurarea în perspectivă a evenimentelor.

Dînd glas frămîntărilor și aspirațiilor imensei majorități a populației țării, P.C.R. s-a ridicat cu hotărîre împotriva dictaturii militaro-fasciste, organizînd rezistența antifascistă și lupta maselor pentru răsturnarea regimului antonescian. Afirmîndu-se ca adevărat catalizator al voinței și intereselor fundamentale ale poporului român, Partidul comunist a atras și grupat în jurul său cele mai largi și diverse forțe democratice și patriotice, a militat cu consecvență pentru unirea într-un front unic național a tuturor partidelor, grupărilor și cercurilor politice interesate în răsturnarea dictaturii și eliberarea țării de sub dominația fascistă. Constituirea, în 1943, din inițiativa P.C.R., a Frontului patriotic antihitlerist, care reunesc Partidul comunist, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Madosz-ul și Partidul socialist-țărănesc, a dat un puternic impuls rezistenței antifasciste din România.

⁴⁹ Apud : Gheorghe Matei, *Aspecte și trăsături ale activității P.C.R. pentru făurirea Frontului Unic Muncitoresc*, în „Anale de istorie”, nr. 3/1972, p. 42.

⁵⁰ Ștefan Voitec, *Întărirea Frontului Unic Muncitoresc prin crearea sindicatelor unite — septembrie 1944*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1974, p. 49.

După înfăptuirea Frontului Patriotic Antihitlerist, o importanță esențială a avut realizarea, în aprilie 1944, la inițiativa P.C.R., a Frontului Unic Muncitoresc, dintre P.C.R. și P.S.D., pe baza hotărîrii conducerilor celor două partide muncitorești. De comun acord s-a stabilit ca manifestul care consemna marele act istoric înfăptuit să poarte data de 1 mai și să fie adus la cunoștința clasei muncitoare, a întregului popor, cu prilejul acestei zile, simbol al solidarității celor ce muncesc din țară și de pe toate meleagurile lumii.

Făurirea Frontului unic muncitoresc a sporit capacitatea de acțiune și forța de organizare a clasei muncitoare, a deschis perspectiva realizării unității sale politico-organizatorice, a exercitat o puternică influență asupra unității celorlalte forțe patriotice, antihitleriste. Activitatea ulterioară în direcția realizării unității de acțiune în întreprinderi, fabrici și uzine, în condițiile creșterii valului luptei antifasciste, a avut o mare însemnătate în pregătirea proletariatului pentru a acționa cu arma în mână în vederea răsturnării dictaturii militare-fasciste, izgonirii din țară a trupelor Germaniei naziste.

După 23 August 1944, cînd Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat au trecut la reorganizarea activității lor pe baze legale, la elaborarea și la aplicarea unei linii politice care să ducă la soluționarea sarcinilor fundamentale ce stăteau în fața țării, unitatea clasei muncitoare s-a dezvoltat pe multiple planuri. Ca rezultat al înțelegerii survenite între conducerile celor două partide, la 2 octombrie 1944, Frontul Unic Muncitoresc a căpătat o structură organizatorică proprie, creîndu-și organe proprii. Adoptarea unei poziții comune asupra perspectivelor de dezvoltare a societății românești, ca și asupra tacticii de urmat, au constituit elemente indispensabile în ridicarea unității mișcării muncitorești pe o treaptă superioară, spre făurirea partidului unic al proletariatului. Congresul de unificare, din 21 februarie 1948, care a proclamat în mod public și solemn unificarea Partidului Comunist Român și a Partidului Social-Democrat într-un partid unic, pe baza concepției revoluționare materialist-dialectice despre lume și viață a constituit corolarul colaborării pe multiple planuri dintre organizațiile politice ale proletariatului român, rezultatul obiectiv, firesc al evoluției mișcării muncitorești, în noua etapă istorică, urmarea logică a tradițiilor de unitate ale proletariatului român. Clasa muncitoare din România avea din nou un partid unic. România a fost una din primele țări în care s-a realizat unitatea organizatorică și politică a clasei muncitoare, ca rezultat al unui proces istoric, obiectiv. Avînd profunde implicații asupra desfășurării luptei revoluționare din România și reprezentînd o condiție esențială în procesul de unire a întregului popor în lupta pentru democrație și progres social, rezultatele obținute de clasa muncitoare din țara noastră în acțiunea de lichidare a sciziunii și de făurire a unității depline, căile și metodele folosite în acest scop reprezintă o experiență valoroasă adusă tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești mondiale, o contribuție internaționalistă la dezvoltarea unității celor ce muncesc.

Mărețele realizări obținute de poporul nostru pe drumul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate ilustrează în modul cel mai convingător strălucita capacitate a Partidului comunist de a organiza și conduce poporul român în opera de transformare revoluționară a societății românești, de a aplica în mod creator legitățile generale ale socialismului la condițiile concrete ale României, la cerințele fiecărei etape de dezvoltare a societății noastre.

Județul Dolj în contextul istoriei României

PETRE PREOTEASA,
prim-secretar al Comitetului
județean Dolj al P.C.R.

Fiecare parte a acestui pământ străbun este purtătoarea unui propriu tezaur material și spiritual, intrupat organic făptuirilor poporului român de-a lungul timpului, care-și are rădăcinile adinc înfipte aici de mai multe mii de ani. Am fost și sintem cei care am dat rod plaiurilor românești cu efortul brațelor și al minții atît în vremuri bune, de pace, cit și în timpuri tulburi, de restriște. Astăzi, cînd trăim ceasul fericit al redevenirii noastre, dîrîndu-ne liberi și suverani prezentul socialist în perspectiva viitorului luminos comunist, sub înțeleapta și clarvăzătoarea conducere a cîrmaciului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, președintele țării și secretarul general al P.C.R., prîvim la trecut cu respect și admirație, regăsîndu-ne în el strămoșii, cu vitejia, dîrzenia, dragostea lor de adevăr, dreptate, pace și conviețuire pașnică cu toate popoarele, trăsături care ne-au fost transmise în plînătatea lor și nouă, urmașii lor direcți, constructorii de astăzi ai noului ev socialist. Ne simțim mindri de a fi contribuit dintotdeauna la zămislirea istoriei noastre, de a fi fost mereu, împreună cu întregul popor român, prezenți la săvîrșirea marilor noastre acte istorice. Și Doljul, județul nostru, are cu ce să se prezînte în fața istoriei noastre naționale, căci numeroase sint faptele prin care oltenii au făcut dovada înaltelor lor virtuți patriotice, dragostei fără margini față de neam și țară, pe care au vroit-o și o vor mereu mai înfloritoare, mai puternică, demnă și liberă într-o lume a păcii și înțelegerii între popoare.

★

Istoria Doljului, asemeni multor plaiuri românești, începe cu mii de ani în urmă. Primele manifestări ale activității umane cunoscute pînă în prezent pe teritoriul său sint atestate de descoperirile de la Dobromira (comuna Virvorul de Jos), de la începutul paleoliticului (cca 120 000 de ani î.e.n.).

Mai bine conturată este epoca neolitică, datorită unor cercetări mai vechi, dar mai ales săpăturilor arheologice din ultimii ani. La Circea (comuna Coșoveni) și Șîmnicul de Jos au fost descoperite așezări ale unor comunități umane care datează din faza cea mai veche a epocii neoliticului (5500—3500 î.e.n.), a căror ceramică pictată rivalizează din punct de vedere artistic cu cea din Grecia. Așezări aparținînd acestei perioade s-au mai descoperit la Basarabi, Verbița și Locusteni. Pentru faza mijlocie a neoliticului (3500—2800 î.e.n.) viața materială a populației din aceste locuri este surprinsă prin săpăturile efectuate la Dudovicești (comuna Șîmnic) și Rast.

Către sfîrșitul neoliticului (2800—1900 î.e.n.) și în perioada de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului pe teritoriul județului Dolj se dezvoltă o puternică și originală cultură materială la Sălcuța, Circea, Locusteni (comuna Daneti), Coțofeni, Cerăt, Dunăreni (comuna Goicea), Leu, Plenița, Craiova (Hanul doctorului).

Cultura materială a epocii bronzului (1800—1100 î.e.n.), dezvoltată în vremea când avea loc individualizarea tracilor sub raport etnic, lingvistic, material și cultural de celelalte populații, conține elemente de bază ale unității culturale geto-dacice de mai târziu. Cele mai vechi atestări materiale ale epocii bronzului din această parte a țării sînt așezările de la Verbicioara¹, Circea, Dobrești, Godeni (comuna Melinești)² și altele. Satul Verbicioara (comuna Verbița) este localitatea eponimă a unei cunoscute culturi din epoca bronzului a cărei arie cuprindea întreaga Oltenie. La Dunăreni (fostă Cirna) s-a descoperit ceramică care se caracterizează printr-un număr variat de forme, înecesebi prin decor, care are tendința de a ocupa, în chip organizat, cit mai mult din suprafața vasului, prin folosirea unor motive spiralice și meandrice, care pot fi comparate cu motivele cusute pe costumele țărănești din trecut și de astăzi din zona respectivă. Lingă Craiova, la Ișalnița, descoperirile făcute sînt atribuite epocii de sfîrșit a bronzului, în care se produce trecerea spre primul orizont hallstatt-ian. Aceste descoperiri atestă cu claritate continuitatea de viață materială și spirituală a locuitorilor județului, în aceeași măsură ca a întregului nostru popor, cit și evoluția culturii materiale autohtone spre trepte superioare de dezvoltare.

În prima epocă a fierului are loc fenomenul conturării mai pregnante a elementelor civilizației geto-dacice care își făcuseră apariția încă din perioada anterioară. Este vremea dezvoltării culturilor materiale cu arii întinse de răspîndire.

Epoca fierului este atestată în județul nostru încă de la întîile sale manifestări, prin prezența unor turnătorii cum este de pildă atelierul de turnat culturi de la Plenița, de unde provin tiparele aflate în Muzeul Olteniei din Craiova. Deși în această epocă cultura materială a județului a cunoscut o înflorire considerabilă, ne îngăduim a prezenta doar două din centrele sale reprezentative. Este vorba de grupul

de la Virtop, unul dintre cele mai vechi grupuri hallstatt-iene descoperite în Oltenia, în complexul cultural Basarabi. Acestea din urmă ocupă un loc special în cadrul istoriei al primei epoci a fierului și ridică probleme deosebit de interesante pentru istoria străveche a patriei noastre. Cultura materială a acestui complex este în evoluția generală a comunității umane autohtone prin contopirea elementelor bronzului din întreg spațiul carpato-danubian-pontic. Purtătorii culturii materiale și spirituale a complexului Basarabi erau tracii, care aparțineau dacice. Dintre așezările care au existat în această epocă în județul Dolj, vom prezenta pe cele mai importante, menționăm numai cîteva: Verbicioara, Locusteni, Circea, etc.

În secolul al IV-lea î.e.n., în a doua epocă a fierului, procesul de imbușurare a culturii geto-dacice, prin evoluția elementelor locale și asimilația din lumea grecească, i-a imprimat trăsături comune și specifice culturii materializate pe întreg cuprinsul Daciei. Pe teritoriul județului Dolj există și nefortificate geto-dacice, care sînt plasate de regulă pe văile Jiului și ale râurilor săi. Dintre acestea amintim așezările de la Bechet, Locusteni, Cerăt, Crăciulești (comuna Dobrești), Padea și Bizdina (comuna Calopăr), etc. Așezări dacice de la Cărpiniș, satul Cîrligei³, din punctele „La Jidovii” și „La Toate de pe teritoriul comunei Bucovăț de lingă Craiova. Tot în apropiere au fost descoperite și așezări nefortificate la Făcăi, Cernele⁴ și etc. Una din aceste așezări a fost găsit și binecunoscutul tezaur din piese de bronz harnașament. La Craiova a mai fost localizată și așezarea dacică Peleniș, localizată, este drept mai târziu, în cunoscuta Tabula Peutingeriana. Alte așezări dacice au fost identificate pe valea Jiului la Brădești⁵ și Coțofenii din Dos. Așezările dacice au durat cetăți la Izvor și Godeni și o așezare nefortificată la Brădești (comuna Șimnicul de Sus). În afara celor menționate amintim și celelalte dacice de la Brabova, Sircea (comuna Sopot) și Botoșești — Paia, tocmai pentru că arată aria largă a existenței lor pe teritoriul județului nostru, fapt ce relevă intensitatea sa locuire și dezvoltare. Unele dintre aceste cetăți au dăruit multă vreme, așa cum a fost, de exemplu, cetatea de la Coțofenii din Dos, unde s-a descoperit un fragment de vas grecesc cu figuri roșii datînd de la sfîrșitul secolului al V-lea î.e.n. În fortificația dacică de pe dealul Pleșa, de la Godeni, s-a găsit o ștampilă pe toarta unei amfore importate din Rhodos care poate fi datată în secolul al III-lea î.e.n.

În secolul al II-lea î.e.n. lumea geto-dacică se prezenta ca o societate cu un avansat nivel de dezvoltare economică și culturală. Economia ajunge la o treaptă

¹ Dumitru Berclu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, Editura științifică, București, 1966, p. 177.

² Cercetări noi întreprinse de G. Popilian. Rezultatul lor nepublicat pînă în prezent.

³ *Istoria Craiovei*, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1977, p. 9.

⁴ *Ibid.*

⁵ D. Berclu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, în „Arhivele Olteniei”, nr. 10—106/1939, p. 340.

superioară de dezvoltare și apare necesitatea unei monede proprii. În județul Dolj s-au descoperit până în prezent 8 tezaure de monede dacice la Sadova, Adincata (comuna Goești), Craiova (trei tezaure), Leu și Dobrești. Monede izolate s-au găsit la Ordelu, Sărbătoarea, Virvorul, Bărboi și altele.

La începutul secolului I, pe lângă existența unei superioare culturi materiale și spirituale dacice, pe plan social-politic se creaseră mari și puternice uniuni de triburi, fapt ce a făcut posibilă unificarea întregului neam al geto-dacilor. În acest context apare puternica personalitate politică și militară a lui Burebista care s-a impus nu numai în istoria noastră străveche, dar și în istoria lumii antice. Burebista este întemeietorul unui stat puternic — centralizat și independent — care a înfruntat timp îndelungat și cu curaj cel mai puternic imperiu al lumii antice: Imperiul roman.

În secolul I î.e.n. legăturile dintre daci și lumea romană cunosc o dezvoltare deosebită. Interesul reciproc crește pe măsura sporirii forței economice, politice și militare a regatului dac și înaintării romane către Dunăre. Imperiul roman se va simți amenințat tot timpul de puterea militară a dacilor, fapt ce a determinat inițierea a numeroase campanii militare cu scopul de a diminua această forță și apoi a înfringe-o. Confruntarea aprigă și îndelungată dintre cele mai puternice state ale acelor vremi a înclinat balanța victoriei în favoarea romanilor, care au reușit să ocupe o parte a Daciei și s-o transforme în provincie romană.

După cucerirea Daciei de către romani, populația autohtonă a continuat să locuiască pe vechii ei vatră, însușindu-și cu deosebită receptivitate elemente din cultura materială romană. Între localnici și elementele romanizate venite din Imperiu și stabilite în Dacia s-au statornicit ample legături, inclusiv de ordin matrimonial, care — toate — au dus la simbioza elementelor autohtone cu cele romane manifestată sub raport etnic, lingvistic, material și spiritual. În județul Dolj există numeroase vestigii din epoca Daciei romane. Astfel, la Cioroiu Nou se afla o așezare înfloritoare — Aquae⁶ — care avea aproape toate atributele unui oraș. La Răcari într-un punct strategic, a fost construit un castru care avea rolul de a supraveghea drumurile de pe văile Jiului și Motrului. O puternică locuire cu elemente autohtone dacice, se constată în mediul rural, cunoscut ca o sursă importantă de produse agricole alimentare, căruia romanii îi acordau importanța cuvenită. Vestigiile arheologice pun în evidență și existența a numeroase așezări rurale în această epocă. Până în prezent se cunosc aproape 80 de așezări rurale daco-romane, dintre care amintim pe cele de la Amărăștii de Sus și de Jos, Daneți, Leu, Cîrcea, Galicea Mare, Galiciu, Locusteni, Moțăței, Dobridor, Bîrca, Craiova (plaiul Vulcănești), Ghindeni, Drănești, Padea, Afumați etc.

Până nu de mult s-a dat atenție centrelor urbane sau militare din Dacia romană, neglijându-se așezările rurale care erau cele mai numeroase și în mai mare măsură să furnizeze date semnificative cu privire la permanența populației autohtone și procesul simbiozei dintre daci și romani. În ultimii ani cercetările arheologice astfel de așezări s-au intensificat, organizându-se săpături la Locusteni, Darabani, Cîrcea. La Locusteni s-a cercetat necropola unei așezări daco-romane din secolele II—III e.n.⁷ Cel mai important fapt constatat în acest cimitir este ascocierea, în același mormint, a materialelor băstinașe cu materiale de pură factură romană. În cazul a 22 de morminte de incinerare, urna este un vas de factură dacică, cu mina și decorat cu briu alveolat, iar capacul care o acoperă este un vas din pastă roșie fină, lucrat la roată. În alte morminte urna este un vas de factură romană, dar acoperit de un vas dacic, de obicei o căluie, care este preferență specifică culturii dacice.

Perpetuarea ceramicii dacice tradiționale atestă fără echivoc existența populației autohtone în provincia romană Dacia. De notat este faptul că din epoca daco-romană de la Locusteni din secolele II—III e.n. se află lângă așezarea din secolele II—I î.e.n., continuând deci să existe pe aceeași vatră și după ce o parte din Dacia a trecut sub stăpânire romană. Împrejurarea că într-un mormint de la Locusteni s-a găsit o monedă de la Marcus Aurelius (anul 163 e.n.), iar în altul un vas decorat cu o medalion pe care este reprezentat zeul roman Sol, ne arată că populația dacică era receptivă la cultura spirituală a romanilor și totodată ne relevă simbioza sub raport spiritual dintre daci și romani. Aproape în totalitatea lor așezările daco-romane continuă să existe și după anul 275, adică după retragerea armatei și administrației romane din Dacia, cînd cultura materială și spirituală a populației autohtone evoluează pe linia ei normală. Acest aspect deosebit de important se constată la Drănești, Padea, Locusteni, Laz, Verbița, Răcari, Cioroiu Nou cit și în nume-

⁶ Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, ediția a IV-a, Editura Academiei R.S.R., București, 1978, p. 208.

⁷ G. Popilian, *Thraco-Dacica*, București, 1976, p. 279 și urm.

roase alte localități. Astfel, permanența elementului autohton caracterizează și perioada postauriliană.

Retragerea romană n-a însemnat însă încetarea interesului Imperiului roman pentru fosta sa provincie. Interese strategice, îndeosebi, dar și economice au făcut să-și mențină dominația — uneori efectivă, alte ori nominală — asupra unor teritorii din nordul Dunării, în care se include și actualul județ Dolj, încă cea 270 de ani după retragerea oficială a administrației romane. Cea mai mare parte a județului Dolj în secolul IV e.n. a făcut parte integrantă din Imperiul roman. Așa-numita Brazdă a lui Novac, care trece prin Craiova, era granița de nord întărită a Imperiului lui Constantin cel Mare. Legăturile populației autohtone din nordul Dunării cu lumea sud-dunăreană sînt atestate de monedele romane și obiectele de metal lucrate în atelierele din sudul Dunării, care s-au găsit în zona Craiovei cît și în alte localități.

În răstimpul dintre secolul al III-lea și a doua jumătate a secolului al VI-lea e.n. nici un migrator n-a poposit vreme mai îndelungată pe teritoriul Olteniei. În această perioadă pămîntul Doljului a fost locuit intens, cu deosebire în mediul rural, cum o dovedesc descoperirile arheologice din peste 50 de localități. Așezările, tipurile de locuință, ceramica, ritul și ritualul de înmormîntare descoperite în diverse localități, datînd din secolele IV—VI e.n., continuă tradiția secolelor anterioare. De pildă, ceramica din secolul al IV-lea descoperită de curînd în așezarea din punctul „La Gropani” din satul Locusteni, atît în ce privește forma, cît și elementele de decor amintesc tradiția dacică și apoi daco-romană. Subliniem faptul că elementele de decor au puternică tradiție dacică, fiind identice cu cele întrebuintate pe ceramica dacică produsă înainte de cucerirea romană. Continuitatea viețuirii și dezvoltării pe diverse planuri a populației județului Dolj, la fel ca a întregului nostru popor, este puternic dovedită și prin ultimele investigații arheologice efectuate în această parte a țării. Pînă acum au fost identificate peste 25 de localități din perioada cuprinsă între secolele V-VII. Dintre acestea amintim așezările de la Făcăi (Craiova), Craiova (Fîntina Obedeanu), Cioroiul Nou, Ișalnița, Podea, Bobeanu (comuna Drăgoești). Anumite forme ceramice descoperite în așezarea de la Craiova (Fîntina Obedeanu), datele în secolele V—VI e.n., sînt similare cu forme întîlnite obișnuit în așezarea daco-romană de la Locusteni din secolele II—III e.n.

În secolele V-VII, ca urmare a dezvoltării pe aceleași coordonate a poporului român, s-a menținut și întărit unitatea culturii sale materiale și spirituale. Acest fapt, important și semnificativ pentru istoria noastră, a fost posibil datorită unității cultural-materiale dacice din secolul I i.e.n. din care și-a tras rădăcinile și dezvoltat cultura materială și spirituală daco-romană și apoi cea românească. În același mod a evoluat și aspectul lingvistic.

Aceeași continuitate de viață materială și spirituală caracterizează evoluția românilor din această parte a țării și în epoca istorică care a urmat. Faptul că locuitorii aflători aici, asemeni fraților lor din întreg spațiul carpato-danubian-pontic, nu și-au părăsit vatra strămoșească este evidențiat pregnant. Astfel în secolele VIII—XI îi întîlnim populînd întreg perimetrul județului, fapt dovedit de urmele materiale scoase la iveală în peste 30 localități, între care se numără Craiova, Basarabi, Făcăi, Galciuica, Golenți, Maglavit, Mărăcinele, Plopșor, Rast, Verbița. În zona Craiovei, în veacurile XII—XIII, existau o serie de așezări cum este și cea de la Făcăi; lingă Fîntina Obedeanu, la ieșirea spre Filiași din Craiova, a fost identificat un cîmîtir de înhumație din secolele XIII-XIV, fapt ce dovedește existența, și aici, a unei așezări aparținînd populației autohtone. În aceeași perioadă așezările rurale care, mai tîrziu, au dat naștere orașului Craiova, ajunseser la o mare dezvoltare economică înfloritoare. Astfel, la Făcăi existau ateliere de ceramică în care se confecționau vase de un înalt nivel artistic, care concureau cu ceramica bizantină importată din sud.

Pe teritoriul municipiului Craiova și în unele localități ale județului (Calafat, Calopăr, Basarabi, Făcăi-Braniște) au fost scoase la iveală importante tezaure monetare din vremea voievozilor Vladislav I, Radu I, Mircea cel Bătrîn și fiul său Mihail, cît și piese de podoabă (inele, cercei de bronz argintat), cuptoare pentru prelucrarea ceramicii, bronzului și fierului, precum și resturi de unelte agricole⁸. Acestea

⁸ *Istoria Craiovei*, p. 14.

atestă gradul înalt de dezvoltare social-economică a localităților doljene și, mai ales, procesul avansat de feudalizare a societății românești din această parte a țării.

Craiova și alte așezări din județ erau situate la intersecția unor importante căi și artere de comunicație, fapt ce a implicat apariția unor centre vamale, cum au fost „Vadul Cumanilor“, atestat în 1368, în timpul domniei lui Vladislav I, și vama de la Calafat sau „Vadul de la Calafat“, a cărei existență este menționată în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn. Schimburile comerciale intense de aici sînt dovedite de cercetările arheologice făcute la Basarabi, care au scos la lumină o fortificație din secolul al XIV-lea și un tezaur de 450 de monede din vremea lui Mircea cel Bătrîn și a fiului său Mihail⁹.

Constituirea statului feudal Țara Românească, la jumătatea secolului al XIV-lea, a reprezentat un eveniment istoric cu profunde semnificații și în evoluția județului Dolj. Se constată dezvoltarea mai accentuată a economiei județului, fapt ce facilitează intensificarea schimburilor comerciale. Astfel, în perioada cuprinsă între secolele XIV—XVI, numeroase mărturii documentare atestă existența a peste 320 de așezări¹⁰ (centre urbane, țiguri, sate), dovadă edificatoare a potențialului demografic și economic de care dispunea județul nostru în cadrul societății românești. Din 1444 datează prima atestare documentară a județului Dolj, sub denumirea de județul de Baltă, care cuprindea un teritoriu întins în Cîmpia munteană, de la Calafat spre vîrsarea Oltului în Dunăre.¹¹

Constituirea formațiunilor prestatale românești și apoi a statelor feudale s-a realizat în condițiile unor permanente și dure lupte pentru apărarea pămîntului străbun, a libertății și neatinării poporului nostru.

Locuitorii de pe aceste meleaguri s-au încadrat cu curaj și abnegație în efortul general pentru apărarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a patriei. De la Litovoi și Basarab I Intemeietorul la Mircea cel Bătrîn și Vlad Țepeș, de la Mihai Viteazul la Tudor Vladimirescu, ca și mai târziu, oamenii plaiurilor doljene și-au împărțit viața și munca între răgazurile necesare întreținerii gospodăriilor și minuirea paloșului în vremuri de restriște.

Doljenii s-au aflat întotdeauna alături de domnii Țării Românești în lupta pentru apărarea pămînturilor străbune, pentru independență și libertate. În 1394, cînd sultanul Baiazid I İlderim a trecut vadul de la Vidin la Calafat în fruntea unei mari oști otomane, ei se găseau alături de Mircea cel Bătrîn, contribuind la obținerea victoriei de la Rovine, localizată de mulți istorici pe Jiu, în apropierea Craiovei. Oșteni din Dolj s-au aflat alături și de Vlad Țepeș, în 1462, cînd domnul, trecîndu-și oștile pe la Calafat, a atacat vadurile de la Dunăre, inclusiv Vidinul¹², și l-a obligat pe Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, să se retragă fără să fi reușit supunerea și transformarea țării în provincie otomană. Dealtfel, niciodată Imperiul otoman nu a reușit aceasta. Vitejia românilor ca și politica înțeleaptă promovată de către conducătorii lor a făcut ca țările române să-și păstreze întotdeauna autonomia. Recunoașterea oficială a acestui statut special conferit Țării Românești și Moldovei și-a găsit expresia în încheierea unor tratate cu Poarta Otomană, cunoscute sub numele de capitulații.

La sfîrșitul secolului al XV-lea, într-un document din 1 iulie 1475, pentru prima dată reședința de astăzi a județului nostru este menționată cu numele de Craiova.¹³ Tot în această perioadă se pun bazele Marii băni a Olteniei, cu sediul la Craiova, devenită în scurt timp cea mai importantă instituție după cea a domniei. Crearea Marii băni — instituție cu caracter politico-militar — este strîns legată de ridicarea familiei boierești a Craioveștilor care, în secolul al XVI-lea, dispunea de o putere economică considerabilă (stăpînea peste 100 de sate) și întreținea strînse legături economice și spirituale cu voievozii români din Moldova și Transilvania, precum și cu cnezii sirbi, patriarhii mănăstirilor ortodoxe din Balcani și cu negustorii raguzani. Legăturile se prelungesc pînă în Occident, cu statele germane și italiene, de unde își procură mărfuri de lux (podoabe, broderii, veșminte)¹⁴.

Voievozii proveniți din rîndul boierilor Craiovești au promovat o politică de strîngere a legăturilor economice și politice cu Transilvania și au întreținut în primele decenii ale secolului al XVI-lea o permanentă corespondență cu autoritățile politice și administrative ale orașelor Brașov și Sibiu. Registrele comerciale ale orașu-

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ion Donat, *Așezările omenesti din Țara Românească în secolele XIV—XVI*, în „Studii. Revistă de istorie“, anul IX (1956), nr. 6.

¹¹ *Documenta Romaniae Historica. Seria B. Țara Românească*, vol. I, București, Ed. Acad. R.S.R., 1966, p. 121.

¹² Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, București, Editura militară, 1970, p. 60—61.

¹³ *Istoria Craiovei*, p. 15.

¹⁴ Ștefan Ștefănescu, *Bănia în Țara Românească*, București, Editura științifică, 1965, p. 125—126.

lui Sibiu, ca și alte izvoare, menționează peste 50 de persoane (cnezi și țărani) din această străveche cetate românească ca și din satele învecinate care în perioada 1490—1520 au îndeplinit diverse misiuni pe lângă marii bani ai Craiovei. Între altele ei au informat pe aceștia despre mișcările oștilor otomane de la Dunăre.¹⁵ La rindul lor, reprezentanții autorităților din Sibiu și Brașov au obținut de la banii Craiovei date prețioase despre intențiile otomanilor cu privire la Transilvania. Raporturile marii boierimi oltene cu Sibiu și Brașovul au devenit deosebit de active în timpul domniei lui Neagoe Basarab care, în 1512, făcea cunoscută dorința de a menține și dezvoltă relațiile cu cele două centre românești de peste Carpați, așa precum „au trăit și unchii mei, Craioveștii”¹⁶. Legăturile au devenit și mai strinse datorită faptului că boierii Craiovești aveau posesiuni în Transilvania. Astfel, în anii 1517—1518 domeniul feudal al Geoagiului aparținea lui Neagoe Basarab și fiului său Theodosie, iar în 1523 banului Pirvu II Craiovescu și logofătului Horvat. Acesta din urmă avea moșii și în satul Grozești, pe Jiu¹⁷. Caietele de socoteli comerciale ale orașelor Brașov și Sibiu din prima jumătate a secolului al XVI-lea înregistrau prezența în schimburile comerciale ale Țării Românești cu Transilvania a unor localități cum erau Craiova, Plenița, Padea și Filiași, remarcate prin numărul mare de transporturi plecate peste munți, îndeosebi de produse agricole¹⁸. Aceste strinse relații economice și politice întreținute cu transilvănenii s-au înscris în amplele raporturi existente între țăările române de-a lungul vremii. Aceste permanente și mereu dezvoltate relații au evidențiat pregnant nu numai caracterul unitar al evoluției poporului român, dar și conștiința originii comune, comunitatea de interese și aspirații, dintre care cea mai puternică era dorința realizării unității național-statale, pe fundalul dobindirii independenței și neatrănării patriei. Expresia cea mai puternică a hotărârii românilor de a fi cu toții în aceeași țară a constituit-o epopeea lui Mihai Viteazul Unificatorul.

În vremea domniei sale, județul Dolj a devenit o importantă bază militară, care concentra forțele militare din dreapta Oltului. După 1593, marea majoritate a acțiunilor armate antiotomane s-au sprijinit pe forța militară a Marii băni a Craiovei și a unităților aflătoare în Dolj. În decembrie 1594 turcii, intrați în țară cu scopul de a-l înlătura pe viteazul domn din domnie, au fost înfrinți de banul Manta, care „i-au tăiat și i-au gonit pînă i-au trecut Dunărea”¹⁹. Marea confruntare armată de la Călugăreni, din august 1595, s-a încheiat, după cum se știe, printr-o remarcabilă victorie a românilor, datorată și contribuției aduse de oștile conduse de frații Radu, Stroie și Preda Buzescu, precum și de cei 1200 de călăreți conduși de căpitanul Popa Stoica din Fărcașele care, de pe înălțimile Neajlovului, au respins contraofensiva otomană.²⁰

Pregătind Unirea Țării Românești cu Transilvania, Mihai Viteazul a pus mult temei pe oștile Craiovei, chemind boierii Buzesți și pe banul Udrea „să saie și ei cu toate oștile Craiovei și ale Jiului și ale Mehedinților”²¹. Pentru a da stabilitate operei sale politice, în octombrie 1599 voievodul a trimis contra unităților otomane, pătrunse pe la Calafat în țară, pe banul Craiovei care-i biruie pe turci, luîndu-le și steagurile. Însuși Mihai Viteazul a fost prezent în citeva rinduri la Craiova în 1596, 1598 și 1600 pentru a organiza și îndruma personal operațiile militare împotriva turcilor.

După realizarea unității politice românești în 1600, numeroși boieri din Craiova și din județ au deținut dregătorii de mare importanță în Transilvania și Moldova. Astfel, aga Farcaș din Brabova devine după 1599 căpitan al cetății Făgăraș. Banul Mihalcea este în 1600 pîrcălab al cetății Ocna-Mureșului, iar în timpul unirii cu Moldova, locțiitor al domnului „împuternicit cu puteri depline pe lângă staturile și ordinele Transilvaniei”. La fel Udrea, mare ban al Craiovei, devine hatman, comandant suprem al oastei moldovene în mai-iulie 1600. Un loc aparte în rindul acestor boieri îl ocupă cei trei frați Buzesți. Statornici aliați ai voievodului unificator, boierii Buzesți s-au ilustrat în istoria politică a țării prin contribuția pe care au adus-o timp de citeva decenii la apărarea integrității teritoriale, independenței, valorilor materiale și spirituale ale țării. După dispariția dramatică a voievodului Mihai, Buzesții preiau conducerea politică a Țării Românești și organizează cu sprijinul oștilor craiovene o puternică rezistență militară, reușind să înlătore pericolul turco-polon și să asigure independența țării. În 1604, cu o armată compusă din țărani și boieri, banul Preda Buzescu reușește să înfrîngă o oaste de tătari ce pătrunsese din sudul Dunării.²² În

¹⁵ Aurel Dumitrescu Jippa, Nicolae Nistor, *Sibiul și ținutul în lumina istoriei*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, p. 97—98.

¹⁶ *Ibidem*, p. 163.

¹⁷ Ștefan Metes, *Moștile domnilor și boierilor din Țările Române în Ardeal*, Arad, 1925, p. 50.

¹⁸ Radu Manolescu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (sec. XIV—XVI)*, Editura științifică, București, 1964.

¹⁹ *Istoria Țării Românești 1230—1690. Letopiseșul Cantacuzinesc*, ediție critică de Constantin Grecescu, București, Editura Academiei, 1960, p. 73.

²⁰ *Ibidem*, p. 65.

²¹ *Ibidem*, p. 73.

²² *Istoria Craiovei*, p. 23.

anii următori ei îl susțin pe succesorul lui Mihai Viteazul, voievodul Radu Șerban, care, preluând moștenirea politică a lui Mihai, a promovat o politică de înfăptuire a unității românești în primul deceniu al secolului al XVII-lea.

În această etapă istorică județul Dolj s-a remarcat și ca un important centru spiritual. În timpul domniei lui Mihai Viteazul la Craiova se ridicaseră Casele Băniei, unul dintre cele mai vechi monumente medievale din Oltenia, iar la mănăstirea Bucovăț-Coșuna, construită pe la 1572—1573 de către Ștefan, banul Craiovei, și-a făcut ucenicia Mihail Moxa, care, în 1620, a scris cunoscutul hronograf, prima istorie universală din cultura românească. El este și cel dintâi cărturar român care evocă victoria reputată de Mircea cel Bătrîn la Rovine²³.

Participarea maselor din județul nostru la marile bătălii antiotomane s-a împletit cu lupta pentru eliberare socială. La jumătatea secolului al XVII-lea, ca urmare a intensificării exploatarei economice și fiscale, întreaga Oltenie a devenit zona în care au loc ample mișcări sociale. În 1655, când în Țara Românească s-a declanșat puternica răscoală a curtenilor și slujitorilor, țărănimea din Dolj, împreună cu cea din întreaga țară, se ridică la luptă, atacind conacele boierești și distrugând actele de proprietate ale mănăstirilor Jitianu și Sadova.²⁴ Impotrivirea locuitorilor doljeni a continuat și după înăbușirea răscoalei, numeroase documente subliniind că țăranii din satele Rudari, Zăvalul, Pietrari și altele au devenit „oameni răi, care sparg satele”²⁵.

În timpul domniei de mari realizări culturale a lui Constantin Brîncoveanu, județul Dolj constituie, ca și în perioadele anterioare, un important loc de concentrare a forțelor militare mobilizate împotriva oștilor otomane aflate la Dunăre. Documente din anii 1695, 1697, 1702, 1708 atestă prezența voievodului, descendent al Basarabilor și Craioveștilor, la Calafat, Craiova, Tințăreni și în alte localități doljene, de unde a urmărit cu atenție evenimentele militare de la sud de Dunăre. Cu forțele de aici, domnitorul a asigurat liniștea locuitorilor din șesul Dunării, respingînd incursiunile otomane și tătare de pe teritoriul Olteniei.

Un fenomen similar are loc și în secolul al XVIII-lea cînd Doljul, împreună cu cea mai mare parte a Olteniei, devine zonă de operații militare în timpul războaielor purtate de marile imperii europene : țarist, habsburgic și otoman. În vremea acestor războaie, în Dolj s-au constituit unități de voluntari și panduri formate din țărani clăcași, moșneni, meșteșugari, negustori și boieri, care s-au remarcat în luptele pentru dobîndirea independenței și înlăturarea dominației străine. Războaiele purtate pe teritoriul țării au avut consecințe importante asupra evoluției demografice și economice a societății românești. În pofida acestei situații grele, locuitorii așezărilor doljene au contribuit la refacerea economiei afectate de războaie, la înlăturarea pagubelor provocate de către acestea. Chiar și în aceste condiții dificile se constată și sub raport demografic sporuri considerabile. Cîteva date statistice sînt edificatoare în acest sens : dacă la începutul secolului al XVIII-lea, Craiova, cel de al doilea oraș al Țării Românești, avea circa 4 000 de locuitori, în preajma revoluției din 1821 populația orașului aproape s-a triplat ajungînd la 15—16 000 locuitori ; la fel, Calafatul, care avea statut de țirg, a cunoscut un spor de populație, ajungînd de la circa 1 000 de locuitori în 1723, la peste 2 000 în anii următori revoluției lui Tudor Vladimirescu.²⁶

După reformele lui Constantin Mavrocordat de la jumătatea secolului al XVIII-lea, Doljul pășește într-o perioadă de sensibile transformări, rezultat al procesului larg de destrămare a relațiilor feudale și apariției relațiilor capitaliste. În perimetrul Craiovei și al altor localități din județ se construiesc noi monumente laice și religioase, iau ființă numeroase școli pentru copiii marilor boieri și ai burgheziei în formare, dar și pentru cei care „din pricina sărăciei ce o au, nu pot să plătească la dascăli”²⁷. Asemenea instituții școlare, întreținute de stat, boieri și mănăstiri, sînt create la Craiova, Preajba (cea dintîi școală satească atestată documentar în județ), Castranova și altele.

Tot în această etapă istorică, cînd conștiința națională dobîndește o deosebită forță, legăturile tradiționale cu românii de peste Carpați se intensifică și se dezvoltă foarte mult. Numeroși români transilvăneni se statornicesc în așezările doljene, iar cărțile, manuscrisele și tipăriturile de peste munți circulă cu o frecvență sporită în localitățile județului. La rîndul lor, mulți cărturari, meșteșugari și țărani clăcași din Dolj trec în Transilvania, contribuind la consolidarea unității etnice, politice și cul-

²³ Ibidem, p. 192.

²⁴ Ibidem, p. 26.

²⁵ Ibidem, p. 27.

²⁶ Vasile Petrișor, Lelîus Mindroiu, *Calafat. Trepte de istorie*, Craiova, Editura „Scrisul românesc”, 1977, p. 44—45.

²⁷ Nicolae Andrei, Gheorghe Părnăuță, *Istoria învățămîntului din Oltenia*, vol. I, Craiova, Editura „Scrisul românesc”, 1977, p. 106—121.

turale a poporului român. În anii 1750—1775, după cum o arată documentele, meșteșugarii craioveni David Zugravul, Grigore Raniti și Simion Oprea s-au remarcat prin lucrările executate la așezămintele religioase românești din Scheii Brașovului, Blaj, Apoldul de Jos și Poiana, ultimele, sate din părțile Sibiului²⁸.

La începutul secolului al XIX-lea locuitorii județului nostru au luat parte activă la acțiunile de respingere a incursiunilor de pradă și jaf ale unităților otomane conduse de Pazvant-Oglu, rebelul pașă al Vidinului, precum și la războiul ruso-turc dintre anii 1806—1812 desfășurat în cea mai mare parte pe teritoriul Olteniei. Astfel, în anul 1811 pandurii județului Dolj, recrutați din rindurile țărănimii clăcașe, al moșnenilor, meșteșugarilor și negustorilor, s-au remarcat sub conducerea colonelului Ion Solomon în lupta purtată în sectorul Vidin-Calafat, cînd au zădărnicit încercările ofensive ale turcilor care intenționau să-și deschidă drum spre zona centrală a Olteniei²⁹.

Desfășurată la o răscruce de epoci istorice, cînd se conturau zorii capitalismului, revoluția din 1821 a constituit pentru locuitorii Craiovei și ai județului Dolj un prilej de a se ridica la luptă pentru libertate socială și națională. Starea de nemulțumire, acumulată timp de decenii, s-a transformat în 1821 într-o puternică mișcare de masă antrenînd țărani clăcași și moșneni, meșteșugarii, negustorii, boierimea mică și mijlocie.

Potrivit aprecierilor unora dintre contemporani, Tudor Vladimirescu a intrat în Craiova la 28 februarie 1821 împreună cu oastea sa revoluționară, „fiind primit cu bucurie de negustorii cei mai mici și de populația orașului”³⁰. Participarea largă a locuitorilor județului nostru la lupta pentru „dreptate și slobozenie” declanșată de pe plaiurile Olteniei de către Tudor Vladimirescu este reflectată în numeroase izvoare. Dealtfel, conducătorul revoluției a acordat un loc important Craiovei cit și județului Dolj, în general, ca centru economic și zonă strategică deosebită în cadrul desfășurării revoluției, avînd rolul de a preîntîmpina atacul armat al trupelor otomane de la Dunăre. Martori oculari relatează în lucrările sau notele lor că populația județului se afla aproape în întregime înscrisă în oastea revoluției. Cea mai mare parte a locuitorilor din Craiova, precum și din satele Băilești, Cioroiși, Birca, Filiași, Țințăreni s-au constituit într-un puternic detașament condus de colonelul Ion Solomon, avînd ca centru de rezistență militară cetatea băniei și mănăstirea Jițianu³¹. Din toate sursele documentare rezultă cu claritate faptul că orașul Craiova, capitala „micii Valahii”, și județul Dolj au avut o contribuție însemnată în amplificarea bazei sociale și militare a revoluției, antrenînd alături de Tudor Vladimirescu acele categorii sociale interesate vital în înlăturarea rînduieiilor feudale, domniilor fanariote, suzeranității turcești, care, toate, împiedicau evoluția firească, nestînjinită a Țării Românești. Revoluția lui Tudor Vladimirescu s-a înscris ca un moment important al luptei maselor populare pentru dreptate socială și eliberare națională, fiind expresia elocventă a potențialului revoluționar al poporului nostru, angajat pe drumul dezvoltării sale economico-sociale, al înlăturării unității național-statale, al dobîndirii independenței și suveranității țării.

După aproape un an de jaf și abuz, în urma protestelor întregului popor, ocupația otomană înceta și odată cu aceasta Imperiul turcesc renunța la domniile fanariote, restabilind domniile pămînteni. Lupta poporului român pentru a redeveni cu adevărat stăpîn în țara sa nu a conținut însă. Permanența frămîntărilor revoluționare îngrijora tot mai mult marile imperii vecine. În 1828, însă, preocupările forțelor democratice interne pentru reorganizarea politico-administrativă a țării pe baze noi, moderne, a fost întreruptă iarăși brusc de noul conflict militar izbucnit între imperiile țarist și otoman. După nici 6 ani, județul Dolj a cunoscut din nou rigorile ocupației străine și ale desfășurării operațiilor militare. Pe teritoriul județului au avut loc puternice ciocniri militare. Corpul de panduri, înființat încă din anul 1822 de către caimacamul Craiovei pentru apărare împotriva incursiunilor elementelor otomane jefuitoare din sudul Dunării³², era acum concentrat la Craiova. Cei aproape 4 000 de panduri înrolați voluntar — clăcași, moșneni, meșteșugari sau negustori săraci —, sub comanda lui Ion Solomon, au luptat alături de armatele ruse în speranța dobîndirii independenței țării, remarcîndu-se în bătăliile de la Mofleni-Craiova, Cioroiu, Calafat, Băilești, Golenți, Catane etc. și aducînd, astfel, o contribuție însemnată la victoria împotriva otomanilor. Dar tratatul de pace de la Adrianopol din anul 1829 nu a adus decît realizarea parțială a speranțelor celor care apăraseră pămîntul țării

²⁸ Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. XIII, București, 1906, p. 109—110, 117.

²⁹ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale mișcării revoluționare din 1821*, ediția a II-a, București, Ed. militară, 1973, p. 30.

³⁰ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. V. Izvoare narative, București, Editura Academiei, 1962, p. 432.

³¹ *Ibidem*, p. 406.

³² *Istoria Craiovei*, p. 43.

cu jertfa lor de sînge. Regulamentul organic, introdus acum, departe de a întruchipa năzuințele poporului român, deși făcea unele concesii forțelor progresiste, urmărirea mai mult menținerea vechilor rînduiri feudale în țările române, ceea ce avea să anuleze practic, în cele din urmă, înnoirile de pînă atunci.

Cu toate că instituția Băniei și-a încetat existența la 1831, Craiova și județul Dolj aveau încă un important rol economic, politic și cultural. Sub raport demografic, în această perioadă asistăm la o creștere considerabilă a numărului locuitorilor județului. Astfel, la o jumătate de deceniu de la încetarea ocupației străine, populația județului ajunge la 107 759 locuitori³³, pentru ca peste două decenii să devină cel mai populat județ al țării, cu 199 626 locuitori³⁴. În noul climat de mai mare stabilitate și siguranță — urmare a desființării monopolului otoman asupra comerțului și a reconfirmării autonomiei interne — agricultura județului Dolj a luat un nou avînt, prin punerea în valoare a cîmpiei din sudul județului și promovarea pe o scară din ce în ce mai largă a noilor relații de producție capitaliste. Asemenea și meșteșugurile s-au extins în atelierele bazate pe cooperarea capitalistă simplă și în manufacturi, în preajma revoluției de la 1848 muncind aproape 1300 lucrători³⁵. Curînd însă, noul suflu economic s-a diminuat treptat ca urmare a cadrului feudal regulamentar tot mai strîmt și mai stînjitor.

Contestat chiar de la început, regimul politic regulamentar a devenit tot mai mult principală țintă de atac a forțelor progresiste din județul nostru, ca și din întreaga țară, mai ales după ce marile puteri suzerane și protectoare au decis încălcarea dreptului străvechi al poporului român la autonomia sa internă, în virtutea căruia își elabora propriile legi de guvernare și administrare, interzicînd modificarea Regulamentului organic fără acordul lor. În acest context, ideile de propagare națională care vizau realizarea celor mai ardente și legitime aspirații ale poporului român — înlăturarea feudalismului și reorganizarea societății românești pe baze moderne, înfăptuirea unității și independenței naționale — au găsit în județul Dolj, ca pretutindeni în țară, o tot mai largă răspîndire și aderență. Ca urmare a dezvoltării învățămîntului în limba națională, a apariției și dezvoltării presei periodice și a altor publicații, care își găseau o largă circulație și în Dolj, inclusiv presa transilvăneană, ideologia revoluționară cuprîndea tot mai amplu masele populare. Un rol în pregătirea tinerelor generații a revenit Școlii centrale din Craiova, al doilea colegiu al țării, după cel de la „Sf. Sava“, înființat în 1826. Corpul profesoral, din rîndul căruia se distingeau remarcabilii cărturari Stanciu Căpățineanu, Gr. Pleșoianu, Aaron Florian, Ioan Maiorescu, Vasile Puianu, Gh. Călinescu, Gr. Mihăescu etc., considera că datoria sa supremă era de „a pregăti patriei bărbați răspunzători“ îndeplinirii celor mai legitime aspirații ale poporului român. La scurt timp de la stabilirea lui Ioan Maiorescu la Craiova lua ființă „Junimea“, societate literară similară societății „Filarmonice“ din București, în cadrul căreia erau dezbătute cele mai înaintate probleme social-politice ale vremii³⁶.

Programul social politic de unitate națională al mișcării revoluționare din anul 1834 stringea în jurul său și revoluționari din părțile doljene. Mișcarea socială și națională de sub conducerea lui Ioan Cimpineanu a găsit, de asemenea, larg sprijin și în Dolj; Cimpineanu ducea la Constantinopol în 1839 „plingeri asupra situației nenorocite a țării iscălite mai ales de craioveni“³⁷. În același timp, se proiecta scoaterea la Craiova a unei reviste intitulată sugestiv „Dacia veche și nouă“. În anul următor, 1840, autoritățile descopereau planurile mișcării republicane ale cărei fire de legătură duceau și în reședința județului Dolj. Cîțiva ani mai tîrziu, în primăvara anului 1848, domnitorul Gh. Bibescu primea de la Craiova „un memorandum dacic“ în care i se cerea să treacă în fruntea acțiunii naționale de refacere a străvechiului stat dacic³⁸. Ideea creării unui stat daco-romănesc, în care toți românii să trăiască liberi și egali în drepturi, se statonice în toate provinciile locuite de către români. Crearea acestui stat era cerută în mod obiectiv de progresul societății românești, ca o condiție sine qua non, pentru propulsarea cu și mai mare vigoare a națiunii noastre pe drumul progresului economico-social.

Unitatea, libertatea, independența patriei deveniseră înainte de 1848 principalele obiective de luptă ale forțelor revoluționare progresiste românești. Revoluția era așteptată de întregul popor român ca o adevărată izbăvire. Nicolae Bălcescu și

³³ Nicolae Andrei, Paul Barbu, *Revoluția de la 1848 în județul Dolj*, Craiova, 1978, p. 11.

³⁴ „Analele statistice și economice“, ianuarie—martie, 1860, p. 5—6.

³⁵ Arhivele statului Craiova (în continuare Arh. st. Craiova), Prefectura județului Dolj, dos. 19/1851, f. 99—107.

³⁶ I. C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic. 1834—1848*, București, 1915, p. 255.

³⁷ I. C. Filitti, *Op. cit.*, p. 104.

³⁸ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională între 1834—1849*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968, p. 127—130.

A. G. Golescu, la întoarcerea lor de la Paris, erau asigurați de elementele revoluționare de aici că „revoluția era sigură și că țărani de peste Olt ziceau că mai au o lună până la declanșarea ei”.

Anul 1848 găsea județul Dolj, ca și celelalte județe ale țării, pregătit pentru a înfrunta opresorii interni și străini.

În cadrul revoluției de la 1848 din Țara Românească, județul Dolj a jucat un rol de mare importanță, fiind una din bazele de seamă ale revoluției. Declanșată la 9/21 iunie 1848, la Islaz (Romanați), revoluția s-a extins cu repeziune în toate județele țării și, în primul rînd, în județele Olteniei. Ca pretutindeni, masele țărănești și orașenești s-au ridicat cu hotărîre la luptă de la început, constituind suportul de nădejde al revoluției.

Marșul participanților la adunarea de la Islaz spre Craiova a exprimat voința maselor ca revoluția să-și urmeze neabătut drumul. În ziua de 12/24 iunie, Ioan Maiorescu îi scria lui Magheru că revoluționarii erau așteptați de orașeni.³⁹ La Craiova, revoluționarilor li s-a făcut o primire triumfală. Încercarea reacționarilor, care aveau în frunte pe Iancu Bibescu și pe Șt. Vlădoianu, de a-i opri, a eșuat. Proclamația revoluționară a fost expusă atît notabilităților orașului cît și maselor. În sala de festivități a Școlii centrale ea a fost citită notabilităților orașului de către Heliade Rădulescu, iar în fața Școlii, mulțimii adunate, de Ioan Maiorescu. Boierii conservatori încercară să aresteze membrii guvernului de la Islaz, fără rezultat, datorită intervenției prompte a lui Gh. Magheru, care a mobilizat dorobanții și masele craiovene. Revoluția era victorioasă și în Craiova. Vestea s-a răspindit repede și în celelalte centre urbane și rurale din Oltenia.

La 19 iunie/1 iulie, administrația județului a dispus să se confecționeze trei stindarde tricolore, pentru a fi ridicate pe turnurile cele mai înalte ale Craiovei, „drept triumf pentru primirea Constituției de care se bucură astăzi tot românul patriot”⁴⁰.

Cu tot succesul revoluției, spre sfîrșitul lunii iunie și începutul lunii iulie, boierii reacționari își intensifică acțiunile contrarevoluționare, favorizate și de faptul că mulți dintre ei ocupau posturi importante în aparatul administrativ, judecătoresc și polițienesc.

După ce generalul Magheru a străbătut în a doua jumătate a lunii iulie Oltenia, forțele revoluționare au preluat ofensiva. Ca urmare, în ziua de 16/28 iulie, la Craiova, s-a desfășurat o puternică manifestație revoluționară, cu care prilej s-a jurat din nou „credință Constituției”⁴¹.

În aparatul administrativ, judecătoresc și polițienesc s-au numit elemente devotate revoluției: la cîrma județului — Aaron Florian; șef al Poliției — Vasile Hristu; la magistratura orașului — profesorul Gr. Mihăescu, președinte; Alecu Pazu, C. Dumitrescu, Tache Anghel Ioan — membri și Gh. Ioan — supleant⁴².

În mersul revoluției propaganda ideilor cu conținut revoluționar a dobîndit o însemnătate capitală pentru atragerea maselor. Propaganda revoluționară era desfășurată, încă de la începutul revoluției, de către comisarii de propagandă, care au contribuit într-o măsură esențială la dezvoltarea spiritului și a conștiinței revoluționare. După cum reiese din lista comisarilor de propagandă pe județe, alcătuită după înăbușirea revoluției, în Dolj au funcționat, în perioade diferite, nouă comisari (Petre Cernătescu, Gh. Chițu, Costache Burileanu, Costache Zaman, I. Papadopolu, I. Peticu, Al. Bătrineanu)⁴³. În activitatea propagandistică, un rol însemnat le-a revenit și funcționarilor publici și administrativi, profesorilor, învățătorilor, preoților și aleșilor satelor. Aaron Florian, administratorul județului Dolj, s-a remarcat îndeosebi prin spiritul său organizatoric. La 15/27 august, el a invitat la Craiova pe reprezentanții țărănimii doljene pentru a le tălmăci „Constituția”, aceștia sosind cu stindarde tricolore, „lăutari și muzică țărănească”, pentru „a manifestației „o formă mai sărbătorească”⁴⁴. Propagarea principiilor revoluționare printre lucrători, meseriași, negustori și funcționari a fost sprijinită și de către Clubul revoluționar din Craiova, format în cea mai mare parte din intelectuali. Clubul și-a susținut ideile în ziarul „Naționalul”, apărut în șase numere, între 24 august și 13 septembrie 1848.

Luînd contact cu ideile innoitoare proclamate de revoluție, masele țărănești au înțeles că vor primi pămînt, că vor scăpa de asuprirea boierească și că soarta lor

³⁹ Arh. St. Craiova, fond Gh. Magheru, XLI bis/5.

⁴⁰ Loc. cit., fond Prefectura jud. Dolj, registrul nr. 19/1848, poziția 3805.

⁴¹ Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente, tom. III, București, 1902, p. 644—645.

⁴² Nicolae Andrei, Paul Barbu, op. cit., p. 87—88.

⁴³ Mihail Regleanu, Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească, București, 1962, p. 54—57.

⁴⁴ Ileana Petrescu, Documente privind revoluția de la 1848 în Oltenia, Editura Academiei R.P.R., Craiova, 1969, p. 88—89.

se va îmbunătăți. Mobilizați de spiritul revoluționar și dinamizator al Proclamației de la Islaz, țărani din satele Doljului s-au ridicat ferm la luptă pentru înlăturarea imediată a obligațiilor regulamentare, împroprietărire, emanciparea socială și națională. Țărănimia a folosit o gamă variată de mijloace de luptă, de la cele mai simple, până la cele mai complexe. Specifice și predominante au fost însă refuzul la îndeplinirea îndatoririlor către proprietate, mai ales la prestarea zilelor de clacă, distrugerea recoltelor proprietarilor și arendașilor prin incendieri, luarea în stăpânire a recoltelor și chiar a moșiilor. Cele mai puternice acțiuni țărănești s-au produs în satele Bărca, Coțofeni, Comoșteni, Gingiova, Urzica Mare, Rast, Ghidici, Cetate, Drânic, Birza, Poiana, Maglavit, Negoiești, Almaj, Sîtoaia, Ișalnița, Florești, Măceșu, Cîrna, Murgăși, Tirnava, Valea Stanciului, Sălcuța, Sadova, Pîscu etc.⁴⁵

Măsurile luate de guvernul revoluționar pentru organizarea taberei militare de la Rîureni au produs o puternică emulație în rîndul locuitorilor Olteniei. Dorobanții și pandurii voluntari, în pofida unor greutăți ivite pe parcursul închegării efectivelor de apărare, s-au înrolat cu mult entuziasm în tabără⁴⁶.

Intervenției armatelor străine, masele țărănești și orașenești i-au răspuns printr-un atașament total față de regimul revoluționar. În ziua de 8/20 septembrie, Aaron Florian a strîns din nou pe sătenii doljeni, în număr de peste 5 000, care au mers în Tîrgul de afară din Craiova, unde au jurat din nou pe „Constituție” „că se vor lupta cu toții pînă la moarte pentru nația românească”⁴⁷. O altă acțiune deosebit de semnificativă a maselor populare pentru apărarea revoluției și înlăturarea vechilor rînduiri a constituit-o arderea Regulamentului organic. În Craiova, această procesiune s-a desfășurat în ziua de 10/22 septembrie, la ea participînd peste 10 000 de țărani veniți din toate colțurile Olteniei, alături de populația orașului. Ziarul „Naționalul” releva „nestrămutata hotărîre a poporului de a muri sau a viva liber”⁴⁸.

Datorită existenței taberei de la Rîureni, spre deosebire de Muntenia, unde regimul regulamentar a fost restaurat la 13/25 septembrie, în Oltenia regimul revoluționar s-a menținut încă timp de două săptămîni, pînă la dizolvarea armatei revoluționare.

Cu toate că a fost înăbușită, revoluția de la 1848 declanșase un proces istoric a cărui desfășurare nu mai putea fi oprită. În Programul Partidului Comunist Român se apreciază că „ideile revoluției de la 1848 au continuat să se dezvolte, noile clase sociale, masele populare trăgînd învățămintele necesare pentru lupta lor ulterioară”⁴⁹.

Pentru amploarea frămîntărilor maselor orașenești și țărănești în deceniul următor revoluției pașoptiste este concludentă o scrisoare adresată de fostul domnitor Gh. Bibescu, în decembrie 1858, caimacamului Ioan Manu, în care se aprecia că țara se afla „în necontenită răscoală de zece ani”⁵⁰.

Spiritul de luptă revoluționară al maselor populare din țările române, impulsiv și de izbucnire a crizei orientale în toamna anului 1853, a luat amploare și a îmbrăcat forme concrete de manifestare atunci cînd teritoriul sudic al Țării Românești a devenit teatru de război. În aceste împrejurări, în iarna anului 1853—1854, izbucnind răscoala grănicerilor și țăranilor de pe marginea Dunării, masele țărănești oltene au reluat lupta cu o amploare deosebită. Cu acest prilej, s-a încercat insurecționarea Olteniei, în scopul reeditării revoluției de la 1848⁵¹.

Județul Dolj, alături de celelalte districte ale țărilor române, constituia o forță activă în lupta pentru propășirea socială și națională a poporului român. Revoluția de la 1848 a dat noi puteri locuitorilor acestui colț de țară pentru a înlăptui visul unității neamului și astfel îi găsim printre cei mai fermi luptători pentru Unirea Principatelor.

În primăvara anului 1857 s-a constituit la Craiova Comitetul unionist, în rîndul căruia se distinge prezența foștilor luptători de la 1848: Petrarhe Cernătescu, Emanoil Chinezu, Gheorghe Chițu și alții. Totodată, unioniștii craioveni au redactat și au pus în circulație, la 10 aprilie 1857, un program unionist propriu intitulat sugestiv „Dorințele românilor”. În esență, programul amintit cuprinde aceleași revendicări ca și programul Comitetului Central Unionist din București, dar, în plus față de acesta, mai stipulează ca românii să fie prezenți la Conferința de la Paris, care urma să ia în dezbatere hotărîrile Adunărilor Ad-hoc. Cu toate că programul unionist lansat în

⁴⁵ Nicolae Andrei, Paul Barbu, *op. cit.*, p. 95—100.

⁴⁶ Apostol Stan, Constantin Vlăduț, *Gheorghe Magheru*, Editura științifică, București, 1969; Nicolae Andrei, Paul Barbu, *op. cit.*, p. 105—123.

⁴⁷ Nicolae Andrei, Paul Barbu, *op. cit.*, p. 100—101.

⁴⁸ „Naționalul”, nr. 6 din 13 septembrie 1848.

⁴⁹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 16.

⁵⁰ C. G. Mano, *Documente din secolele XVI-lea—XIX-lea privitoare la familia Mano*, București, 1907, p. 633.

⁵¹ Vezi L. Boicu, *Austria și Principatele Române în vremea războiului Crimeii (1853—1856)*, Editura Academiei, București, 1972, p. 125—154.

capitala Olteniei a întrunit o largă adeziune, pînă la urmă a fost abandonat pentru a se menține unitatea programatică a mișcării unioniste și mai ales pentru a nu irita marile puteri⁵².

În domeniul propagandei unioniste un rol important a revenit organelor de presă din Craiova, acest oraș constituind un puternic centru de presă pentru unire, aici fiind editate „Jurnalul Craiovei” și „Vocea Oltului”⁵³. În numeroase articole publicate în paginile acestor gazete, unioniștii craioveni au subliniat însemnătatea unirii Principatelor pentru destinele poporului român, pentru progresul său economico-social. În același timp, se lansau apeluri către forțele unioniste din celelalte județe ale Olteniei pentru a susține cu fermitate unirea Principatelor⁵⁴. De asemenea, presa craioveană înștiința masele populare de aici despre mersul luptei pentru unire în Moldova, despre atitudinea marilor puteri europene față de problema unirii Principatelor.

Între 14 și 18 septembrie 1857 s-au desfășurat alegerile pentru Adunările Ad-hoc. Cu toate că la Colegiul marilor proprietari au fost aleși cu majoritate de voturi foștii demnitari Barbu Știrbei și Gh. Bibescu, încercările acestora de a impune un candidat al lor și la Colegiul proprietarilor mici a eșuat, fiind ales fostul revoluționar pașoptist Petrache Cernătescu. Masele populare și-au impus candidații lor și în alegerile efectuate pentru orașul Craiova, desemnînd ca reprezentanți din partea orașenilor pe Gr. Săceanu și pe cunoscutul luptător de la 1848 Nicolae Pleșoianu⁵⁵. Țăranii clăcași doljeni au impus ca deputat pe Nicolae Mazilu din Moștei⁵⁶.

La 9 octombrie 1857 Adunarea Ad-hoc a Țării Românești a votat în unanimitate pentru Unirea Principatelor. Vestea votului exprimat de către Adunarea Țării Românești a provocat un mare entuziasm locuitorilor județului nostru. La Craiova, într-o atmosferă sărbătorească, a doua zi, seara, cînd „pretutindeni se vedeau în flăcările torțelor și luminilor ardoarea cea vie și neporuncită de a străluci orele acestei zile pentru totdeauna memorabile (...) peste 5—6 000 de oameni din toate clasele societății se adunaseră la flacăra torțelor și în sunetul muzicii strigau cu toții: Ura! Să trăiască Unirea! Să trăiască marea Românie!”⁵⁷, consemna ziarul „Oltul”⁵⁷.

Unirea Principatelor, reclamată de mase și de imperativele dezvoltării economice și social-politice a țării, s-a realizat prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor în Moldova și Țara Românească, respectiv la 5 și 24 ianuarie 1859. Vestea alegerii acestui „Om nou”, care prezenta cheazășia realizării idealurilor pentru care masele populare luptaseră neîntrerupt de-a lungul vremurilor, a fost întâmpinată cu o nestăvilită bucurie. În cei șapte ani de luptă continuă pentru făurirea României moderne, alesul națiunii a găsit un sprijin permanent în locuitorii Doljului. Cînd a vizitat Oltenia, în iunie 1859, domnitorul a fost primit la Craiova într-o atmosferă entuziastă, de încredere în misiunea de înnoire economico-socială, politică și culturală în care Al. I. Cuza se angajase⁵⁸.

Unirea Moldovei și Țării Românești a marcat — așa cum se apreciază în Programul Partidului Comunist Român — „întrearea țării noastre în noua etapă a evoluției ei capitaliste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, mișcarea revoluționară a maselor muncitoare pentru drepturi și libertăți sociale”⁵⁹.

Unirea principatelor române, care marca intrarea luptei românilor pentru realizarea statului național-unitar în faza sa decisivă, impunea cu acuitate dobîndirea neatîrnării României moderne făurite la 1859.

Alături de întregul nostru popor, masele populare din județul Dolj au adus o contribuție de preț la cucerirea independenței absolute de stat a României atît prin jertfa de sînge cit și prin susținerea materială a războiului. Situat în zona de concentrare a armatei și în imediata apropiere a locului unde se desfășurau luptele, județul nostru a constituit cea mai importantă bază pentru aprovizionarea operativă a armatei române cu alimente și furaje. Se adaugă la aceasta punerea la dispoziție a unor numeroase mijloace de transport, încartiruirea unităților militare, organizarea de spitale pentru răniți și altele. De pe teritoriul județului Dolj au fost angajate primele dueluri de artilerie cu bateriile turcești și tot aici s-a aflat pentru o perioadă Marele Cartier General al armatei române, plasat în comuna Poiana. Asemeni întregului nostru popor, masele populare din județul nostru au răspuns cu elan patriotic la susținerea luptei cu arma în mînă pentru dobîndirea neatîrnării țării. Mii de volun-

⁵² Istoria Craiovei, p. 59.

⁵³ Adrian I. Pascu, *Din istoricul presei Unirii*, „Jurnalul Craiovei” (1854), în „Revista de istorie”, tom. 31, nr. 2, februarie 1978, p. 323—328.

⁵⁴ „Vocea Oltului”, anul I, nr. 4 din 11 mai 1867.

⁵⁵ Istoria Craiovei, p. 61.

⁵⁶ Arh. St. Craiova, fond. Prefectura jud. Dolj, dosar nr. 91/1857.

⁵⁷ „Oltul”, nr. 34 din 27 septembrie 1857.

⁵⁸ Istoria Craiovei, p. 62.

⁵⁹ Programul Partidului Comunist Român..., p. 33.

tari s-au înrolat în oastea română care și-a demonstrat bărbăția și eroismul în memorabilele bătălii de la Plevna, Smirdan, Rahova. Printre cei căzuți pe cîmpul de onoare al independenței se numără și peste două sute eroi de pe aceste meleaguri⁶⁰.

Sub raport material, aportul județului nostru, dată fiind situarea lui în imediata vecinătate a zonei operaționale, a dobîndit o importanță de prim ordin. Din județul Dolj s-au rechiziționat cantități impresionante de alimente, cereale, furaje și mijloace de transport, greul rechizițiilor căzînd din acest punct de vedere pe umerii maselor țărănești. Potrivit situațiilor întocmite de Comisia de rechiziții, rezultă că din județul Dolj s-au rechiziționat 1 405 104 kg grîu, 763 258 kg porumb, 621 122 kg mălai, 1 358 587 kg orz, 4 005 416 kg fin, 13 676 kg fasole, 428 449 kg făină, 1 156 vite mari⁶¹.

Eforturi deosebite din partea populației județului a cerut încartiruirea trupelor precum și punerea la dispoziția armatei a clădirilor necesare depozitelor de muniții și provizii, spitalelor de campanie etc. O contribuție deosebită a avut județul nostru în asigurarea armatei cu mijloacele necesare de transport. Conform datelor furnizate de Comisia de rechiziții, din județul Dolj s-au rechiziționat 80 953 care cu doi trăgători și 8 034 cu 4 trăgători⁶². Comparativ cu celelalte județe ale țării, din Dolj s-au rechiziționat cele mai multe mijloace de transport care, pe întreaga durată a războiului, au parcurs în total 7 619 280 km⁶³.

Valoarea totală a rechizițiilor din județul nostru, pe întreaga desfășurare a războiului, s-a ridicat la 2 268 359 lei, perioada cea mai intensă fiind cuprinsă între aprilie 1877 — martie 1878⁶⁴.

Paralel cu acestea, în întreg județul s-a inițiat o entuziastă și vastă acțiune de colectare a ofrandelor în bani, îmbrăcăminte, alimente, lenjerie și materiale sanitare pentru ostașii români și spitalele militare. Astfel, încă la începutul lunii aprilie 1877 craiovenii „animați de sentimentele patriotismului s-au întrunit și pe dată au constituit un Comitet pentru adunare de bani și obiecte”⁶⁵ pentru armata română. În apelul lansat de către Comitet, locuitorii Craiovei erau îndemnați să facă donații pentru ostași : „ceea ce nu poate face statul, să facem noi... ; timpul vorbelor a trecut, timpul faptelor a venit”⁶⁶. Între comitetele și asociațiile care s-au remarcat prin această activitate s-au numărat Clubul tinerimii, Comitetul magistraților Tribunalului Dolj, comitetele de femei etc.

Masele populare din județul Dolj au avut un aport însemnat și la înzestrarea armatei române cu armament modern. În urma apelului lansat de M. Kogălniceanu la 7 septembrie 1877, în Craiova și în alte localități din această parte a țării, s-au format comitete pentru stringerea banilor în vederea cumpărării de arme. Populația județului a răspuns cu generozitate apelului, suma totală a colectelor bănești pentru înzestrarea armatei depășind cifra de 62 000 lei⁶⁷.

Cucerirea independenței a deschis calea unor noi fapte istorice pentru poporul nostru, între care cea mai de preț și care concentra energiile tuturor românilor era desăvîrșirea unității național-statale. Totodată, dobîndirea neamînrării a impulsiona dezvoltarea statului român modern pe calea progresului economico-social, a creat condiții pentru participarea mai activă a țării noastre la schimbul de valori materiale și spirituale cu alte popoare.

În acest context, se produc unele modificări și în structura economico-socială a județului Dolj, ca urmare a dezvoltării mai accentuate a relațiilor de producție capitaliste. În economia sa apar o serie de noi stabilimente industriale, care conferă o varietate mai mare produselor realizate în această parte a țării. În mod obiectiv, în sfera industrială sînt atrase noi contingente de lucrători, proveniți în marea lor majoritate din mediul rural, fapt ce a condus la apariția și dezvoltarea mișcării socialiste și muncitorești. Acest fenomen este sesizabil încă înainte de cucerirea independenței, prin răspîndirea ideilor socialiste de către grupuri de intelectuali și prin constituirea unor asociații cu caracter mutualist din care făceau parte și lucrători salariați, dar el se manifestă pregnant la sfîrșitul secolului trecut cînd sînt create organizații politice și profesionale muncitorești, cînd are loc o propagare asiduă a ideilor socialiste.

La 15 martie 1888 apărea primul număr al publicației „Revista olteană”, care, între altele, a publicat articolul „Capitalul” și Karl Marx” de G. D. Pencioiu, ce a

⁶⁰ Arh. St. Craiova, fond Prefectura jud. Dolj. Serviciul administrativ, dosar nr. 10/1878, f. 140—150.

⁶¹ Loc. cit., dosar nr. 242/1877, f. 128—136, 257—261.

⁶² Ibid.

⁶³ Al. Pencovici, *Rechizițiunile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în războiul din 1877—1878*, București, 1879, p. 38—39.

⁶⁴ Arh. St. Craiova, fond Prefectura jud. Dolj. Serviciul administrativ, dosar nr. 242/1877, f. 256.

⁶⁵ Loc. cit., dosar nr. 269/1877, f. 119 ; dosar nr. 270/1877, f. 235.

⁶⁶ N. Adăniloae, *Contribuția maselor populare la susținerea războiului de independență*, în „Studii. Revistă de istorie”, nr. 3/1967, p. 443.

⁶⁷ Al. Pencovici, *op. cit.*, p. 66—67.

constituit o primă prezentare, făcută în aceste locuri ale țării, a vieții și operei lui Karl Marx. Trei ani mai târziu, în septembrie 1891, la Craiova se puneau bazele „Cămerei sindicale generale a muncitorilor din districtul Dolj”, organizație profesională care-și propunea să cuprindă pe toți lucrătorii din județ.

Un eveniment important pentru mișcarea muncitorească din Dolj a avut loc la sfârșitul anului 1891, în decembrie, când la Craiova era constituit Clubul muncitorilor⁶⁸.

Dezvoltarea mișcării muncitorești din întreaga țară releva tot mai accentuat necesitatea creării unei organizații politice muncitorești centralizate, care să conducă proletariatul în lupta sa pentru emanciparea socială. Printre organizațiile care au luat inițiativa convocării unui congres general al mișcării muncitorești menit să statuteze crearea partidului politic al clasei muncitoare s-a numărat și Clubul muncitorilor din Craiova.

În urma dezbaterilor tot mai largi care au avut loc în cadrul mișcării muncitorești, a cererilor tot mai insistente și hotărâte ale organizațiilor politice și profesionale proletare, în martie 1893 s-au desfășurat lucrările congresului general al mișcării socialiste care a hotărât crearea partidului politic al clasei muncitoare din România — Partidul social-democrat al muncitorilor (P.S.D.M.R.). La acest Congres mișcarea socialistă din Dolj este reprezentată prin trei delegați, membri ai Clubului muncitorilor din Craiova⁶⁹.

„Făurirea partidului clasei muncitoare — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a marcat o etapă nouă în desfășurarea procesului revoluționar din țara noastră, în dezvoltarea luptelor sociale. Stat major marxist al proletariatului, el s-a situat în fruntea maselor populare în bătăliile împotriva exploatării și asupririi, pentru o viață mai bună, pentru libertate socială și națională”⁷⁰.

Crearea P.S.D.M.R. a stimulat mișcarea muncitorească din județul Dolj, care în etapa următoare se afirmă cu și mai mare vigoare. Unele inițiative ale socialiștilor din județ, aplicate inițial pe scară locală, se dovedesc a fi valoroase și sint adoptate de întreaga mișcare socialistă din țară. Între aceste inițiative s-a înscris și munca în mediul rural, avind ca obiectiv constituirea unor sindicate țărănești. Această inițiativă a constituit obiect de dezbateri la cel de al III-lea Congres al P.S.D.M.R., la care participă și o delegație a socialiștilor din Dolj formată din 6 membri ai Clubului muncitorilor din Craiova.

Raportul Consiliului General al P.S.D.M.R., prezentat Congresului, după ce trecea în revistă principiile politice, tactice și strategice ale partidului, releva succesele repurtate de mișcarea socialistă și analiza succint activitatea fiecărui club muncitoresc în parte. Referitor la Clubul craiovean raportul arăta că acesta număra 140 membri și că în munca depusă de Comitetul Executiv al Clubului un loc important l-a deținut activitatea printre țărani. Relevind influența organizației social-democrate din Craiova asupra maselor de la sate, raportul arăta că aproximativ 3 000 de țărani, veniți în februarie 1894 în reședința județului pentru a protesta împotriva taxei popăritului, au solicitat sprijinul Clubului muncitorilor din localitate în lupta lor împotriva exploatării moșierești.

Luînd cuvîntul pentru a susține problema propagandei la țară și crearea sindicatelor de țărani, înscrise pe ordinea de zi a congresului, G. Pencioiu, unul din delegații Clubului muncitorilor din Craiova, sublinia insuficiența pătrundere a ideilor socialiste în mediul rural, demonstrînd totodată necesitatea unei activități susținute în rîndul țăranilor. Pentru remedierea acestei situații el propunea „înființarea de sindicate agricole cu scopul de 1) a stabili solidaritate și frăție între țărani și 2) să slujească ca societăți de ajutorare mutuală”. Pencioiu aducea la cunoștința delegaților că organizația din Craiova tipărise un proiect de statut al acestor sindicate, care răspîndit în mediul rural s-a bucurat, în general, de o bună apreciere. Pe lângă interesul practic al activității sindicatelor de țărani el vedea și un altul, anume că prin intermediul acestora difuzarea ideilor socialiste la sate avea o arie mult mai largă de manifestare⁷¹. Delegația a reafirmat punctul de vedere al socialiștilor craioveni, exprimat încă înainte de lucrările congresului, cînd ei propuseseră conducerii P.S.D.M.R. „înființarea unui secretariat agricol pe lângă club, însărcinat direct cu organizarea înființării de sindicate agricole în fiecare comună”⁷². După discuțiile asupra acestui punct, discuții care vădesc interesul delegaților față de inițiativa socialiștilor craioveni, este pusă la vot și aprobată în unanimitate următoarea propunere

⁶⁸ „Înainte”, anul I, nr. 2 din 2 ianuarie 1892.

⁶⁹ *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 49.

⁷⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 263.

⁷¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, p. 234.

⁷² „Munca”, anul V, nr. 3 din 13 martie 1894.

prezentată de același Pencioiu : „Congresul îndeamnă pe toate grupurile socialiste să înceapă agitarea pentru înființarea la sate de bresle țărănești care să fie alipite pe lângă cluburile bine organizate din țară și al căror scop să fie, pe lângă propagarea ideilor socialiste, și ajutorarea reciprocă a membrilor țărani la vreme de nevoie”⁷³.

Prin activitatea intensă desfășurată în această perioadă, prin varietatea formelor ei, Clubul craiovean se afirmase nu numai ca una din cele mai active și puternice organizații politice locale muncitorești, dar și ca un centru coordonator și organizator al mișcării muncitorești din întreaga Oltenie.

După greva celor 400 de lucrători de pe șantierul liniei ferate Craiova-Calafat din octombrie 1897 și a tipografilor craioveni din decembrie același an, la 14 martie 1898 este editat primul ziar socialist din județul nostru, intitulat sugestiv „Revoluția socială” care, sub denumiri diferite și cu unele întreruperi, apare până în anul 1900. Redactorul principal al publicației era socialistul D.D. Radoviceanu. În editorialul primului număr, ziarul afirmându-și crezul său scria : „Prin revoluția socială înțelegem și se înțelege, transformarea societății în care ne găsim într-o altă societate mai bună, mai dreaptă, mai egală și, în fine, mai umană simbolizând fraternitatea neamului românesc...”

Pe fondul unei puternice efervescente a maselor de țărani, nemulțumiți de situația lor precară și de politica promovată de autoritățile timpului, care s-a manifestat prin numeroase revolte, cum au fost cele ale țăranilor din comunele Birca (1889), Seaca, Carpeni, Verbicioara (1892), Grindeni (1893), Cerătu (1894), Poiana (1895), Coșoveni (1897), Întorsătura, Birza (1898), Poiana (1899), propaganda socialistilor din județul nostru în mediul rural s-a intensificat considerabil. Drept urmare a acesteia au luat ființă cluburi socialiste în comunele Cîrcea, Coșovenii de Jos, Coșovenii de Sus și Preajba.

La începutul veacului al XX-lea, România a înregistrat o accelerare a dezvoltării sale economice, a extinderii și adîncirii relațiilor de producție capitaliste. Și în economia județului Dolj au loc asemenea fenomene.

După statistica din 1901—1902, în județul Dolj existau 19 stabilimente care se încadrau în industria mare, din totalul de 40 cît avea întreaga Oltenie. Din acestea cinci erau încurajate de stat, 10 neîncurajate, iar 4 erau întreprinderi care aparțineau statului⁷⁴. Cu toate aceste progrese, economia județului nostru își menținea încă caracterul său predominant agrar. Așa se și explică intensitatea deosebită pe care a avut-o răscoala țărănească din 1907 în satele și comunele de pe cuprinsul Doljului, unde exista una dintre cele mai nedrepte repartiții ale proprietății, la un pol situându-se 336 mari proprietari spoliatori, iar la celălalt pol peste 300 000 de țărani copleșiți de lipsuri, răscoala a izbucnit cu o mare violență. În 3—4 zile iureșul mișcării a cuprins aproape simultan 94 de comune din cele 160 cîte erau atunci. Țăranii au incendiat marea majoritate a conacelor atacate și au ars peste 600 magazine și pătule ale moșierilor și arendașilor. Pe alocuri răscoala a îmbrăcat aspectul unui adevărat război țărănesc. La Băilești, armata a supus localitatea unor intense bombardamente de artilerie pentru a pune capăt răscoalei țărănești. Cu locuitorii de la sate s-au solidarizat muncitorii și populația săracă a orașelor din județ. Astfel, la 12 martie muncitorii din Craiova și populația săracă a orașului au hotărît să treacă la lupta împotriva bogătaşilor din localitate.

După înăbușirea răscoalei, guvernul liberal, folosind orice pretext, a pornit o puternică prigoană împotriva socialistilor, arestînd pe mulți dintre aceștia. Se părea că reprimarea organizată de guvern împotriva țăranilor răsculați și a socialistilor va slăbi forța de rezistență a organizațiilor muncitorești. Dar aceasta nu a avut efectele scontate, deoarece, chiar în 1907, organizațiile socialiste au reluat cu mai multă vigoare activitatea politică, contribuind la apropierea momentului reorganizării partidului clasei muncitoare. În 1910, cînd la București s-au deschis lucrările Congresului Partidului social-democrat din România — vîlstar al vechii rădăcini socialiste —, socialistii craioveni au trimis o telegramă în care arătau : „Noi muncitorii din Craiova, unim glasul nostru cu al vostru și într-un răsunset cu toții să urăm noului partid social-democrat, bun venit și o reușită strălucită”⁷⁵.

Activitatea mișcării muncitorești din Dolj în perioada care a urmat se face remarcată prin prezența activă a secțiunii Craiova a P.S.D. (constituită la sfîrșitul anului 1912), a cercului „Tineretul muncitor” (înființat în cursul anului 1914)⁷⁶ și a sindicatelor locale la manifestările inițiate de către conducerea centrale ale acestor organizații, prin organizarea din proprie inițiativă a unor întruniri, mitinguri și de-

⁷³ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, p. 234—235

⁷⁴ N. Păianu, *Industria mare 1866—1906*, București, 1906, p. 26, 79.

⁷⁵ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, Editura politică, București, 1968, p. 112.

⁷⁶ Luchian Diaconu, Florian Tănăsescu, Dolj. *Pagini de istorie revoluționară*, Craiova, 1971, p. 52—53.

monstrații, îndeosebi în perioada imediat premergătoare declanșării primei conflagrații mondiale cît și în anii neutralității României. Între aceste din urmă inițiative se înscrie și mitingul organizat de secțiunea Craiova a P.S.D. la 20 ianuarie 1913 cu scopul de a exprima poziția muncitorimii craiovene față de Legea meseriilor. Participanții la miting votează o moțiune, în care, între altele, se arată : „Cetățenii meseriași de toate categoriile din orașul Craiova, adunați în urma chemării Clubului social-democrat și sindicatului mixt... ascultînd cuvîntările ținute :

Unind și noi glasul cu muncitorimea organizată și conștientă din restul țării, cerem modificarea asigurărilor în sensul adevăratelor noastre nevoi...

Vrem votul universal, egal, direct și secret pentru toți cetățenii țării de la vîrsta de 21 de ani în sus...”⁷⁷.

În cursul anilor 1913—1914 organizația P.S.D. din Craiova a organizat 15 întruniri publice și a răspîndit în județ peste 5 000 de manifeste.

În condițiile izbucnirii primului război mondial, organizațiile muncitorești din județul nostru au militat, alături de întregul proletariat român, pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului și țării, pentru salvarea României din greaua amenințare care plana asupra sa.

Aflată în fața jocului de interese ale unor mari puteri care exercitau presiuni asupra ei, România este nevoită să intre în război în august 1916 avînd în față însă speranța împlinirii aspirației de unitate națională.

După intrarea țării în război, mișcarea muncitorească nu și-a încetat activitatea, dar ea se manifesta, în aceste condiții, mai ales pentru menținerea, pe cît era posibil, a unui activ de socialiști în localitățile principale ale țării care urmau să constituie nucleul de bază în procesul de refacere a organizațiilor proletare.

La scurt timp de la intrarea României în război, Oltenia, ca și cea mai mare parte a României, au căzut sub ocupația trupelor Puterilor Centrale. Autoritățile militare germane au instituit un regim aspru. Curînd însă au apărut primele semne ale unui proces de refacere a organizațiilor muncitorești. La Craiova era încheag un nucleu socialist, care și-a desfășurat activitatea ilegal. Grupul socialist craiovean a constituit embrionul viitoarei organizații politice proletare din orașul de pe malul Jiului, reorganizată imediat după retragerea trupelor germane.

Încheierea procesului de formare a statului național unitar român, încununare a luptei seculare a maselor populare, a fost salutată și în Dolj, ca peste tot în țară, cu entuziasmul și bucuria de nestăvilit a tuturor celor ce rezistaseră eroic pe cîmpul de luptă la Mărășești, Mărăști și Oituz, sau acționaseră cu dirigenie împotriva ocupației inamice, pentru apărarea pămîntului străbun, pentru eliberarea fraților aflați sub stăpînire străină, pentru unire. Festivitățile consacrate acestui eveniment, începute la 1 decembrie 1918 la Craiova, s-au desfășurat, într-un entuziasm general, pînă în a doua lună a anului următor. Masele populare din Dolj au organizat numeroase și mari mitinguri pentru omagierea mării uniri, act pentru realizarea căruia — așa cum scria ziarul craiovean cu titlu semnificativ „Dacia” — se depusesse „o muncă titanică, timp de secole, pentru dărmarea granițelor nedrepte, arderea hrisoavelor diplomatice alcătuite în cabinetele marilor imperii, pentru izbînda unui principiu care nu mai putea să rămînă înăbușit”.

Formarea statului național unitar român și-a pus amprenta asupra întregii evoluții ulterioare a poporului român. În acest context, Doljul, unul din principalele județe agrare ale României, a înregistrat o considerabilă dezvoltare a economiei sale.

Repartiția proprietății funciare și structura relațiilor de producție în sectorul agricol au suferit însemnate transformări ca urmare a aplicării legislației agrare din anii 1918—1921, în urma căreia au fost improprietărite aproape 20 000 de familii de țărani din Dolj. Astfel, s-a restrîns considerabil marea proprietate funciară și s-au dezvoltat relațiile de producție capitaliste, paralel cu extinderea proprietății mici și mijlocii. Impusă de legile obiective ale dezvoltării societății românești și de lupta maselor populare, reforma agrară s-a aplicat și în Dolj, sub semnul unor puternice și variate acțiuni de luptă ale țărănimii împotriva încercărilor proprietarilor de a tergiversa exproprierea și improprietărirea populației de la sate. Deși s-a menținut caracterul cerealier extensiv al agriculturii județului și o pregnantă insuficiență a utilajului agricol, iar producția cerealieră a înregistrat unele fluctuații datorită variației condițiilor climatice, se constată totuși o creștere apreciabilă a aportului acestui sector economic la venitul global realizat pe ansamblul economiei județului.

Totodată, are loc o sensibilă dezvoltare a industriei. După ce în anii 1923—1924 producția industrială a județului atinsese nivelul antebelic, modernizarea vechilor întreprinderi și înființarea altora noi au făcut ca industria Doljului să înregistreze un

⁷⁷ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1910, Editura politică, București, 1968, p. 720.

ritm viu de creștere. La Craiova, unde era concentrată aproape 2/3 din capacitatea industrială a județului, 59% din numărul întreprinderilor industriale existente în 1930 luaseră ființă după 1918. După criza economică generală din 1929—1933, ramurile industriale au înregistrat ritmuri susținute de dezvoltare. Astfel, industria electrotehnică a crescut de 3,5 ori în anii 1934—1938, iar cea chimică cu 42%. Cu toate acestea ponderea lor în producția industrială a județului a rămas redusă: industria chimică, de pildă, deținea în 1935 sub 1% în ce privește forța motrice și 1,5% din numărul lucrătorilor angajați în industria mare a Doljului.

Datele statistice reliefează faptul că, în ciuda importantelor creșteri înregistrate de toate ramurile sale, industria Doljului în 1938, anul de vîrf al dezvoltării economice a României burgheze, avea încă pondere mică în economia județului. Procesul de concentrare și centralizare a capitalului și producției, proces care s-a accentuat în această perioadă, nu a atins nivelul înregistrat în alte zone ale țării, doar 13 întreprinderi avînd în 1938 un capital fix de peste 1 000 000 lei: „Richard Graepel“, „Brătășanu“, „Scrisul românesc“, Fabrica de postav „Munca“ etc.

Craiova a cunoscut și o puternică dezvoltare a vieții comerciale, stabilimentele de acest gen înregistrînd o impresionantă creștere atît sub aspect numeric cît și din punctul de vedere al capitalului și personalului angajat.

În ansamblul economiei naționale, Doljul în anul 1940 se înfățișa ca un important județ agricol, cu o industrie unilaterală, sub nivelul mediu al țării și cu mult în urma principalelor centre industriale.

Modificările intervenite în economia Doljului și distribuția proprietății funciare s-au reflectat direct în structura socială prin creșterea însemnată a ponderii țărănimii mici și mijlocii, întărirea pozițiilor burgheziei agrar-industrial-comerciale, sporirea numărului lucrătorilor industriali (de la 3 185 în 1922 la 12 374 în 1944).

Viața politică a județului nostru din anii 1918—1944 se încadrează organic în contextul național al căutărilor și împlinirilor democratice impuse de necesitatea consolidării statului național-unitar român, al exprimării voinței de viață democratică a zecilor de mii de alegători chemați la viața politică în cadrul regimului parlamentar constituțional, al rolului crescînd pe care clasa muncitoare, în frunte cu comuniștii, l-au avut în lupta pentru drepturi și libertăți cetățenești, împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării. Formațiunile politice locale care, în ritmul frecventelor schimbări guvernamentale, se perindă la cirna județului, și-au pus amprenta asupra întregii dezvoltări economice și edilitare a județului, asupra modernizării unor întreprinderi și asupra creșterii ponderii și influenței unităților financiare din Craiova, care jucau un rol important în rețeaua bancară națională. Puternica grupare bancară-comercială din Craiova a avut o considerabilă influență sub raport politic, ocupînd numeroase și înalte poziții politice atît la nivelul județului, cît și în instituțiile politice centrale, în guvernele epocii. Interesate în dezvoltarea și întărirea propriilor poziții economice, grupările politice aflate la conducerea treburilor județului au înfăptuit în timpul legislaturilor lor unele opere edilitare, gospodărești și culturale, cum au fost de exemplu extinderea rețelei electrice și de transporturi, modernizarea unor străzi, ridicarea unor edificii publice de utilitate socială sau cultural-științifică. Din rîndul intelectualității doljene s-au ridicat prominențe personalități ale vieții politice și cultural-științifice cum au fost: Nicolae Titulescu, Gogu Constantinescu, Henri Coandă, Simion Stoilov, Alexandru Macedonski, Elena Farago, Ion Țuculescu, Nicolae Tonitza ș.a.

După încheierea primului război mondial detașamentul muncitoresc doljean s-a afirmat ca o forță social-politică hotărîtă și combativă pentru transformarea revoluționară a societății, pentru apărarea independenței și integrității țării. În condițiile cînd burghezia se afla la conducerea țării și promova o politică de apărare a propriilor interese, masele muncitoare, în mod obiectiv, s-au aflat într-o permanentă și hotărîtă luptă pentru dreptul la o viață mai dreaptă și mai bună. Începînd cu puterile frămîntări revoluționare din anii imediat următori încheierii primului război mondial și culminînd cu insurecția din august 1944 proletariatul doljean a înscris în istoria luptelor de clasă pilduitoare pagini de curaj și dirzenie. Craiova anilor avîntului revoluționar a trăit tumultul puternicelor și numeroaselor mitinguri, demonstrații și greve ale ceferiștilor, tipografilor, metalurgiștilor și ale altor categorii de muncitori și salariați, al fertilelor dezbateri ideologice din cadrul organizațiilor socialiste care, încă în martie 1920, s-au pronunțat pentru transformarea Partidului socialist în partid comunist. Între acțiunile greviste desfășurate în tumultuoșii ani 1918—1920 s-au înscris grevele ceferiștilor, teracotiștilor, lucrătorilor de la atelierele „Adolf Weidmann“ și funcționarilor poștali din Craiova — în anul 1919, feroviarilor, funcționarilor poștali, muncitorilor sobari și teracotiști, tipografilor de la „Samitca“ din Craiova — în 1920,

Revolte țărănești s-au înregistrat în comunele Urzicua, Giurgîța, Breasta, Livezile, Ghîndeni, Pielești, Rojiștea, Predești, Drănic, Brădești, Scăiești ș.a.

Activitatea mișcării muncitorești a cunoscut în acești ani o intensificare considerabilă manifestată prin sporirea numărului membrilor organizațiilor politice și profesionale muncitorești, antrenarea la acțiuni a unor importante contingente de oameni ai muncii, desfășurarea unei asidue munci de propagandă revoluționară. În rindul militanților de frunte ai mișcării muncitorești din această vreme s-au numărat C. Nicolcescu, M. Crucianu, I. Brückner, C. Presură, M. Pizanti, Gh. Poenaru ș.a. care și-au desfășurat activitatea în cadrul secțiunilor Partidului socialist din Craiova, Băilești și Poiana Mare, nucleelor socialiste din Moțăței, Afumați și Măceșu, cercului „Tineretul socialist” și secției Crucii roșii socialiste de la Craiova, sindicatelor lucrătorilor metalurgiști, sobari și teracotiști, funcționarilor din comerț și industrie, lucrătorilor particulari și agricultori dimprejurul Craiovei.

Solia celor peste 500 de socialiști doljeni, dusă Congresului din mai 1921 de către militantul Mihail Cruceanu, a exprimat hotărîrea neclintită a muncitorimii de pe aceste meleaguri de a se înrola sub steagul de luptă al Partidului comunist. În anii următori, în condiții de legalitate pînă în 1924 și ilegalitate după această dată, cînd au înfruntat mari greutăți și obstacole, militanții revoluționari din județul nostru au confirmat, cu tăria faptelor, dirzenia, neînfricarea, hotărîrea lor de a lupta neabătut pentru triumful socialismului.

Aflați permanent în fruntea luptei muncitorimii din Craiova, Calafat, Cetate, Filiași, Bechet, comuniștii doljeni și-au demonstrat, odată cu capacitatea de a conduce și organiza acțiunile revoluționare, hotărîrea de a acționa ferm pentru transformarea din temelii a societății românești, pentru edificarea socialismului pe pămîntul României. Organizațiile comuniste, de tineret și femei, secțiunile locale ale organizațiilor legale de masă organizate sau îndrumate de partid, syndicatele, au inițiat și condus numeroase acțiuni revendicative, pentru apărarea și cucerirea de noi drepturi și libertăți democratice, împotriva pericolului fascist extern și intern. Alături de ele au acționat mai tirziu și organizații aparținînd Partidului social-democrat și Partidului socialist unitar. Demonstrațiile de 1 Mai, întrunirile și mitingurile, tipărirea unor publicații și manifeste, conflictele de muncă, acțiunile de luptă ale țărănimii, funcționarilor, intelectualilor sînt aspecte care conturează imaginea luptei revoluționare a maselor muncitoare din județul nostru din perioada interbelică.

După scoaterea P.C.R. și a organizațiilor sale de masă în afara legii, mișcarea revoluționară din Oltenia a trecut la reorganizarea sa pe baze ilegale. Începutul acestei activități l-a marcat crearea, în august 1924, din inițiativa conducerii Partidului comunist a Secretariatului regional al P.C.R. În raza lui de activitate, pînă în 1926, au intrat județele Mehedinți, Gorj, Dolj, Romanați, Olt, Vîlcea și Pitești. Secretariatul era condus de un Comitet regional format din cinci membri care avea sarcina să creeze secțiuni ale P.C.R. în localitățile din sfera sa de activitate, să organizeze și să conducă acțiuni politice de masă, să dea instrucțiuni și să orienteze membrii de partid asupra situației economice și social-politice interne și internaționale, să organizeze comitete de ajutorare a deținuților comuniști și a familiilor lor, să coordoneze activitatea tuturor secțiunilor comuniste⁷⁸.

La sfîrșitul anului 1924 a fost reorganizată pe baze ilegale secțiunea P.C.R. din Craiova.

După 1924, modificări substanțiale au avut loc și în ceea ce privește activul U.T.C. din Dolj. În condițiile ilegalizării, cu sprijinul direct al militanților comuniști, U.T.C. a trecut la reșezarea întregii munci conform noilor împrejurări. Unii militanți comuniști au fost însărcinați să răspundă direct de organizarea și conducerea comitetelor sau celulelor U.T.C. La Craiova, de exemplu, Gheorghe Tipa, Constantin Tandin, I. Geică și alții au avut sarcina să asigure bunul mers al mișcării tineretului revoluționar din localitate.

La Craiova, în afara comitetului U.T.C., care activa ilegal, a existat în această perioadă și un Cerc cultural al tineretului muncitor pe lîngă syndicatele unitare, care organiza discuții pe teme social-politice și cultural-artistice⁷⁹. Printre cei care se ocupau cu îndrumarea acestor cercuri se numărau comuniștii Ion Popescu-Puțuri, Mihail Cruceanu, Ilie Diaconescu, Petre Crăciun și alții.

Momente însemnate în acțiunea de popularizare a programului politic al P.C.R. și al organizațiilor sale politice de masă, în antrenarea țărănimii la luptă s-au înregistrat în timpul campaniilor electorale și al alegerilor parlamentare generale, comunale sau județene. Cu aceste prilejuri, au fost organizate zeci de întruniri și s-au difuzat mii de manifeste, broșuri și ziare. Astfel, Comitetul Blocului muncitoresc-țărănesc din Craiova, avînd sprijinul activiștilor P.C.R. din localitate, a organizat, cu prilejul alegerilor parlamentare generale din decembrie 1928, întîlniri cu țărani din

⁷⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosar nr. 30, vol. III, f. 108—111.

⁷⁹ „Viața muncitoare”, anul IV, nr. 8 din 24 februarie 1929.

comunele Radovanu, Plopșor, Perișor, Virtop, Hunia, Fintina Banului, Cetate, Calafat, Maglaviț, Golenți și Poiana Mare⁸⁰.

În cadrul muncii de propagandă un loc important l-a jucat editarea pe plan local a unor ziare legale sau ilegale. În decembrie 1925, la Craiova a apărut ziarul „Lupta socială”. Interzis de autorități, ziarul, după cum se afirma într-un document al organelor de siguranță, a continuat să apară „în mod ascuns”⁸¹. Ideea editării unei publicații comuniste nu a fost însă abandonată. La 15 februarie 1927, ca urmare a eforturilor deosebite ale unui grup entuziasmat de tineri comuniști, la Craiova a văzut lumina tiparului revista „Gânduri noi”, al cărui redactor șef era militantul comunist Ion Popescu-Puțuri. Revista, cu unele întreruperi, a apărut până în iulie 1928. Printre colaboratorii ei se numărau tineri scriitori, poeți și publiciști ca : Ion Popescu-Puțuri, Ion Pas, Traian Mateescu, Eugen Relgis, Ilie Păsculescu, Dem. Bassarabeanu, Costin Dănoiu, Mihai Ciobanu, Mircea St. Iliescu, C. Pajură-Papacostea, N. Giron, Cezar Marcovici, Mihail Cruceanu, Sandu Oglice, Ovid Receanu (Mozes Kahane). Revista a avut o largă circulație în țară, bucurându-se de aprecieri din partea cercurilor muncitorești și intelectuale, a tineretului studios din București, Turnu Severin, Caracal, Rimnicu-Vilcea, Pitești, Galați, Constanța. Ca o reflectare a interesului manifestat față de această publicație la București, Galați, Constanța au luat ființă cercuri „Gânduri noi”.

În această perioadă în județ și-au desfășurat activitatea următoarele organizații sindicale unitare : sindicatul lucrătorilor tipografi ; sindicatul lucrătorilor brutari, sindicatul lucrătorilor țimplari și grupa sindicală unitară a funcționarilor din comerț — toate la Craiova. Constituite pe temeiul frontului unic muncitoresc, syndicatele unitare din Craiova au militat pentru realizarea unității de acțiune și organizatorice a proletariatului. Ele s-au pronunțat deschis pentru unitatea de acțiune a muncitorimii, făcând demersuri în acest sens pe lângă organizațiile politice și profesionale social-democrate. Astfel, în alegerile comunale din februarie 1926, la Craiova s-a creat un comitet de front unic constituit din comuniști și social-democrați.

Anii crizei economice, ani de puternice lupte împotriva ofensivei patronale și a măsurilor antimuncitorești, au fost și pentru muncitorii, țăranii, intelectuali, păturile mic-burheze din Dolj, ca pentru masele populare nemulțumite din întreaga țară, ani de viguroase acțiuni revendicative. La „Brătășanu”, „Munca”, „Atelierele C.F.R.”, „Industria lemnului”, în portul Calafat, în sate și școli, muncitorii, funcționarii și intelectuali, în frunte cu comuniștii, s-au pronunțat cu hotărâre împotriva curbelor de sacrificiu, împotriva concedierilor, pentru creșterea salariilor și condiții omenești de muncă și de viață. În 1931, la Craiova au fost înregistrate 8 conflicte colective de muncă care au afectat 68 întreprinderi. La 6 martie 1932, muncitorii manuali din portul Bechet au denunțat contractul colectiv de muncă, iar la 4 aprilie același an au declarat grevă cu ocuparea locului de muncă. Un conflict colectiv a fost declarat și de către lucrătorii manuali din portul Calafat, soluționați prin arbitraj obligatoriu la Tribunalul Dolj. Concomitent, s-au desfășurat acțiuni ale țăranimii, micilor meseriași, intelectualității, pensionarilor, văduvelor de război și altor categorii sociale, un rol în mobilizarea lor l-au avut și secțiunile locale ale organizațiilor de masă conduse sau influențate de către P.C.R., cum au fost Blocul muncitoresc-țăranesc, Liga muncii, Comitetul național-antifascist, Asociația profesorilor secundari din Craiova ș.a.

Alături de secțiunile P.C.R. și ale organizațiilor sale de masă din județul Dolj, în acești ani, la Craiova și în alte localități au activat secțiuni ale Partidului social-democrat și Partidului socialist-independent, ale organizațiilor sindicale și de tineret ale acestor partide. Ele au desfășurat muncă de propagandă în întreprinderi și ateliere, la sate și în cercuri de intelectuali, au organizat acțiuni cu caracter revendicativ cu ajutorul sindicatelor muncitorilor tipografi din Craiova, lucrătorilor manuali din portul Bechet ș.a. Activitatea în mediul sătesc s-a soldat cu înființarea unei secțiuni social-democrate în comuna Perișoru. În anul 1932 secțiunea Craiova a P.S.D. a editat publicația „Torța”.

Amploarea luată de luptele revoluționare a impus conducerea cu mai mare operativitate și eficiență a acțiunilor maselor muncitoare de la orașe și sate. La sfârșitul anului 1932, în urma unei hotărâri a Secretariatului C.C. al P.C.R., s-a trecut la reorganizarea regiunilor Partidului comunist. În diverse zone ale țării — Prahova, Oltenia, Dobrogea etc. — munca de reorganizare a Comitetelor regionale și județene s-a desfășurat sub îndrumarea directă a unor militanți cu experiență desemnați de către conducerea P.C.R. Pentru munca în Oltenia, din partea Secretariatului C.C. al P.C.R., a fost desemnat Ion Popescu-Puțuri. Ca urmare a activității

⁸⁰ Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1924, vol. I, București, 1970.

⁸¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 12, dosar nr. 3166, fila 6.

intense depuse pentru reorganizarea întregului activ de partid din această parte a țării au fost întărite sau refăcute organizațiile P.C.R. din fabrici, instituții și de la sate ; au fost reorganizate comitetele județene Dolj, Gorj, Mehedinți, Romanați și Olt ale P.C.R. și U.T.C. cit și comitetele regionale Oltenia ale Partidului comunist și Uniunii Tineretului Comunist.

Activitatea de reorganizare desfășurată în această perioadă în București, Prahova, Oltenia etc. creează condiții pentru orientarea și mai hotărâtă a principalelor detașamente ale clasei muncitoare din România către acțiuni viguroase de luptă împotriva exploatarei capitaliste, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață, pentru independența și suveranitatea României, desemnind evenimentele revoluționare de la începutul anului 1933 din Capitală și din Valea Prahovei.

Puternicele bătălii revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 au avut un puternic ecou în rindul maselor populare din Dolj. Solidarizându-se cu eroicii luptători de la Grivița și de pe Valea Prahovei, comuniștii craioveni au difuzat în noaptea de 27 spre 28 februarie manifeste săpirografiate prin care cereau eliberarea luptătorilor arestați. În iunie 1934, muncitori, țărani, intelectuali, funcționari din Craiova și din întregul nostru județ au condamnat energic procesul intentat conducătorilor muncitorilor ceferiști și petroliști. Prin demonstrații de masă, prin activitatea desfășurată de Comitetul de apărare a ceferiștilor și editarea la Craiova a ziarului „Apărarea ceferiștilor“, prin ajutorul în bani, alimente și medicamente și înfățișarea ca martori sau apărători în proces, militanții mișcării revoluționare și democratice din aceste locuri au înscris pilduitoare pagini de luptă și solidaritate militantă.

În acele zile de aprige lupte revoluționare, la 25 iunie 1934, mișcarea comunistă din Craiova a cunoscut pe tinărul și neînfricatul luptător revoluționar Nicolae Ceaușescu, pe atunci în vîrstă de 16 ani, venit la proces pentru a depune 600 de adeziuni ale muncitorilor Capitalei la cererea de eliberare a conducătorilor ceferiștilor și petroliștilor implicați în proces. Arestat în momentul cînd vroia să pătrundă în sala de judecată, tinărul revoluționar a făcut dovada înaltelor sale trăsături de caracter : dirzenie, hotărîre și fermitate revoluționară, neînfricare și încredere în triumful cauzei clasei muncitoare, care-i vor călăuzi neabătut pașii de acum înainte pe drumul dezrobirii sociale și naționale a poporului român.

Anii 1934—1940 au fost și pentru forțele revoluționare și democratice din Dolj, ani de luptă împotriva pericolului fascist, de apărare a drepturilor și libertăților democratice, a independenței și integrității țării. Comuniști, social-democrați, socialiști-unitari, socialiști, forțe democratice s-au pronunțat pentru colaborare în lupta împotriva pericolului fascist extern și intern. Secțiunile locale ale Blocului pentru apărarea libertăților democratice, Ligii muncii, Comitetului român pentru pace, Grupului avocaților democrați ș.a. au militat pentru stringerea tuturor forțelor interesate în bararea drumului fascismului, pentru organizarea ajutorării și apărării revoluționarilor și antifasciștilor aflați în închisori, pentru antrenarea maselor populare la acțiuni.

În situația complexă internă și externă din acea vreme, masele muncitoare din satele și orașele plaiurilor doljene și-au exprimat atașamentul față de instituțiile democratice, față de democrație în general, și, totodată, ostilitatea față de tot ceea ce amenința dezvoltarea liberă și independentă a României. Definitorii pentru ilustrarea stării de spirit antifascist și a patriotismului maselor populare din Dolj au fost adeziunea largă la victoria forțelor democratice în alegerile parlamentare parțiale de la Mehedinți din 18 februarie 1936 ; participarea în masă la manifestațiile antifasciste, cum a fost și demonstrația antifascistă de la Craiova din 31 mai 1936, la care au luat parte peste 10 000 de muncitori, meseriași, funcționari, țărani ; solidarizarea cu militanții antifasciști judecați în localitate ; respingerea hotărîtă a manifestațiilor revizioniste de peste hotare și altele. Subliniind participarea activă a maselor populare din Dolj la lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, ziarul „Scnteia“ din iulie 1936 menționa că la Craiova „guvernul s-a lovit de o puternică opoziție antifascistă“. În anii 1938—1940 populația județului a răspuns prompt concentrărilor ordonate de guvern, manifestîndu-și astfel hotărîrea de a apăra pămîntul străbun.

În aceste împrejurări, obiectivul principal al tacticii P.C.R., care a constat în realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, a frontului unic muncitoresc, ca bază a unei cuprinzătoare concentrări de forțe democratice și antifasciste, aflat și în atenția Conferinței Regionale Oltenia a P.C.R. din iulie 1935, cit și a primei Conferințe a Regionalei U.T.C. desfășurată în aceeași perioadă, era realizat în practică prin participarea în comun a comuniștilor, social-democraților, socialiștilor-unitari și socialiștilor la acțiunile greviste desfășurate în acei ani, la campaniile electorale și alegerile comunale și județene, la organizarea unor manifestații și demonstrații cu caracter antifascist și antirevizionist.

În anii 1938—1940, depășind greutățile provocate de arestarea unor cadre de conducere, organizațiile P.C.R. din județul nostru au participat activ alături de celelalte forțe muncitorești și democratice la ample acțiuni împotriva fascismului și hitlerismului, pentru apărarea integrității și suveranității României. Chemind muncitorii, masele populare la vigilență și luptă hotărâtă pentru apărarea pământului străbun, manifestul comunistilor doljeni, intitulat Muncitorimea trebuie să apere azi hotarele țării și difuzat în 1939, adresa vibrante chemări patriotice tuturor cetățenilor pentru respingerea cu arma în mână a oricărei agresiuni împotriva României. Relevând poziția comunistilor, manifestul, semnat în numele Comitetului regional Oltenia al P.C.R. de Ion Popescu-Puțuri, arată că „Pentru muncitorimea din România, deci, rezistența înarmată a poporului în caz de agresiune e legitimă și ea va merge în primele rinduri ale bătăliei“.

Lupta antifascistă și antihitleristă a maselor muncitoare din județul nostru a cunoscut o puternică amplificare în lunile august-septembrie 1940, în condițiile în care poporul român i-a fost impus Dictatul de la Viena. Puternicele manifestații de masă din județul Dolj, în fruntea cărora s-au aflat comuniștii, au exprimat un viguros protest față de gravele amputări teritoriale ale țării și, în același timp, ferma hotărâre de a apăra cu arma în mână fruntariile patriei, independența și suveranitatea ei.

În condițiile dictaturii militare-fasciste și a războiului purtat de România alături de Germania hitleristă acțiunile comunistilor, antifasciștilor, patrioților din aceste locuri s-au integrat organic în larga mișcare de rezistență din țara noastră. În anii 1940—1943, muncitorii și țăranii doljeni au desfășurat numeroase acțiuni de luptă, între acestea înscriindu-se grevele tăbăcarilor și căruțașilor din Calafat, lucrătorilor de pe șantierul de construcție a căii ferate Craiova—Caracal, muncitorilor de la atelierele „Concordia“ și „Sebar“, acțiunile de sabotaj ale ceferiștilor, ale sâtenilor din Lișteava, Tăvalu, Comișteni, Ostroveni, distrugerea cablului telefonic german care făcea legătura Berlin—Sofia, acțiunile patrioților de la Flotila a III-a de bombardament.

Spiritul de revoltă care a cuprins largi forțe politice, coalizate în lupta comună antifascistă și antihitleristă, ca urmare a largei și hotărâte activități a Partidului comunist, și-a găsit cea mai grăitoare expresie în participarea lor la insurecția națională armată antifascistă, antiimperialistă din august 1944.

Antrenate și conduse în luptă de comuniști, care au elaborat și difuzat manifestul Comandamentului gărzilor patriotice din Oltenia, masele de muncitori, țărani, intelectuali și soldați din Dolj, purtătoarele unor bogate tradiții de luptă pentru libertatea și independența națională, au asigurat, într-un timp scurt, dezarmarea unităților hitleriste din zonă, zdrobirea încercărilor trupelor germane din Bulgaria și Iugoslavia de a trece pe pământul românesc, îndeplinirea obiectivelor cu caracter militar fixate de către comandamentul armatei române.

Până la 26 august, soldații germani, aflați în Calafat și împrejurimi, au fost dezarmați și făcuți prizonieri. La acțiunea de dezarmare a unităților germane și-au adus contribuția și locuitorii comunelor Șimnic, Bechet, Caraula și Poiana Mare. Riposta energetică a unităților române din zonă, sprijinite de populație, a împiedicat punerea în aplicare a planului hitleriștilor de a rezista cât mai mult în Oltenia.

Prin acțiunile militare desfășurate de unitățile corpului I teritorial, aflate sub comanda generalului Marin Manafu, a fost lichidată rezistența trupelor hitleriste din județul nostru și din întreaga Oltenie, în urma căreia au fost făcuți prizonieri 76 ofițeri (între aceștia și un general), 718 ofițeri și 4 116 soldați și au fost capturate peste 100 autovehicule, 309 vase fluviale, o importantă cantitate de material de război.

„Răsturnarea dictaturii militaro-fasciste — se subliniază în Programul Partidului Comunist Român — a deschis calea eliberării definitive a României de sub dominația imperialistă, a înfăptuirii năzuințelor poporului român de a fi liber și stăpîn pe bogățiile și munca sa, pe propriul său destin. Aceasta a inaugurat epoca unor profunde transformări revoluționare, democratice în societatea românească, a cuceririi puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și masele largi populare. Epoca ce a urmat a marcat începutul unei noi istorii a patriei noastre — istoria împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională, pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn pe propria sa țară“⁸².

Alături de întregul nostru popor, de celelalte județe ale țării, Doljul cunoaște după istoricul act de la 23 August 1944 mari prefaceri politice, economice și sociale.

Masele populare au înscris prin eroica lor luptă, pagini de neuitat, fără asemănare în milenara noastră istorie.

În condițiile create după alungarea armatelor hitleriste de pe pământul Olteniei, forțele revoluționare și democratice, în frunte cu organizația regională Oltenia a P.C.R., au desfășurat o muncă susținută pentru mobilizarea maselor la lupta pentru realizarea obiectivelor care se ridicau în noua etapă istorică: susținerea războiului dus alături de Națiunile Unite, lichidarea rămășițelor fasciste din țară, democratizarea vieții politice și a aparatului de stat, înfăptuirea reformei agrare și instaurarea unui guvern democrat. Forțele revoluționare și democratice din județul nostru au trecut la o intensă activitate de organizare în vederea atingerii acestor obiective. În coordonarea amplului proces revoluționar, un rol deosebit l-au avut măsurile luate de Conferința organizației regionale Oltenia a P.C.R., care și-a deschis lucrările la 3 septembrie 1944 în orașul Craiova. Conferința a hotărât organizarea comitetelor județene Dolj, Mehedinți, Gorj, Vâlcea și Romanați ale P.C.R., asigurarea unei baze largi de activitate organizațiilor de partid din întreprinderi și intensificarea muncii de partid la safe.

Încă de la sfârșitul lunii septembrie 1944 au fost refăcute organizațiile sindicale și s-au pus bazele unor puternice organizații de partid în întreprinderi, instituții și în satele Olteniei. În același timp, la chemarea comuniștilor, celelalte forțe democratice — țărănimea, intelectualitatea, tineretul — și-au constituit organizații ale Frontului plugarilor, Uniunii patrioților, Mișcării tineretului progresist etc.

Obiectivele Platformei program a F.N.D. au avut o influență deosebită asupra acțiunilor revoluționare desfășurate la sfârșitul anului 1944 și începutul anului următor. Dezbătută în cadrul unor impresionante adunări și întruniri ale muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, funcționarilor și altor categorii sociale, Platforma a fost adoptată ca program de luptă al maselor largi de oameni ai muncii.

La sfârșitul anului 1944, activitatea revoluționară a maselor muncitoare din județul Dolj a luat deosebită amploare. În întreprinderi și instituții, la orașe și sate au avut loc numeroase adunări, întruniri, mitinguri, în cadrul cărora participanții au aderat cu entuziasm la Programul de luptă al F.N.D. Moțiunile adoptate exprimau hotărârea fermă a maselor largi de oameni ai muncii de la orașe și sate de a milita pentru reorganizarea democratică a țării, pentru așezarea noului regim pe bazele solide ale unor largi drepturi și libertăți democratice.

Forța procesului revoluționar — proletariatul — era hotărâtă să ducă lupta pînă la izbînda finală. Muncitorii din județele Olteniei au răspuns cu entuziasm chemărilor pentru reconstruirea întreprinderilor și căilor de comunicație distruse de război, pentru punerea în funcțiune a tuturor instalațiilor existente, pentru demascarea și împiedicarea acțiunilor de sabotaj ale patronilor, asigurînd aprovizionarea ritmică a frontului. Lupta muncitorimii a îmbrăcat și aspectul înlăturării elementelor reacționare din conducerea camerelor de muncă și a întreprinderilor, din administrația locală a județului, pentru obținerea unor reale libertăți democratice și instaurarea unui guvern al F.N.D.

La îndemnul comuniștilor, în numeroase localități țăranii au trecut la înlocuirea funcționarilor reacționari și la instalarea unor primari aleși de adunările satești. Astfel, în ziua de 12 octombrie, comandantul legiunii de jandarmi al județului Dolj raporta că la Coșovenii de Jos și la Cetate, locuitorii „se dedau la diferite agitații, căutînd să înlocuiască autoritatea comunală...”⁸³. La 2 noiembrie, țăranii din Cetate l-au ales primar pe comunistul Ion Bică⁸⁴. Noua autoritate comunală a cerut ca moșiile mai mari de 50 ha să fie trecute imediat în stăpînirea țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin.

Acțiunile de ocupare a marilor proprietăți s-au intensificat în ultimele luni ale anului 1944, pentru ca, după publicarea manifestului adresat țărănimii de C.C. al Frontului plugarilor, la 10 februarie 1945, să ia o amploare deosebită în întregul județ. Exprimînd voința țărănimii doljene, ziarul „Înainte” din 7 ianuarie 1945 scria: „Dacă pînă la primăvară, lucrările Comisiei nu vor da la iveală o lege clară, de natură să rezolve probleme pentru care au sîngerat în atîtea secole [masele de țăranii — n.n.]... ea va fi rezolvată rapid, fără lege, fără Comisiune, fără studii amănunțite. ...Cu sau fără lege, în primăvară, reforma agrară va deveni fapt împlinit”. Comitetul Organizației Oltenia al P.C.R. a organizat și sprijinit lupta țărănimii pentru pămînt și democratizarea administrației locale.

Ideea unui guvern democratic s-a bucurat de adeziunea unanimă a forțelor interesate în înaintarea țării pe drumul democrației și progresului. Aderînd la Platforma F.N.D., care prevedea între alte obiective și instaurarea unui guvern format

⁸³ Arh. St. Craiova, fond Procuratura Dolj, inv. 141/1944.

⁸⁴ Loc. cit., inv. 159/1944.

din adevărații reprezentanți ai poporului, forțele democratice din Dolj au dus o luptă susținută pentru înlăturarea elementelor reacționare din administrația de stat locală și au demascăat cu tărie în adunările publice și în presa locală pozițiile unor miniștri reacționari.

Instalarea la cirna județului a unui prefect ales de popor reprezenta unul din dezideratele principale ale luptei maselor populare din Oltenia. La 10 septembrie 1944, în cadrul unei mari întruniri organizate de Apărarea patriotică la Craiova, reprezentantul Partidului comunist, Ion Popescu-Puțuri, demascând pasivitatea și lipsa de colaborare cu forțele democratice a prefectilor din județele Olteniei rămași de pe vremea regimului antonescian, a cerut înlocuirea acestora. În același sens au vorbit și avocatul Popilian și muncitorul tipograf Radu Constantinescu.

În lunile următoare, sub conducerea comuniștilor, masele populare, în numeroase întruniri, adunări, mitinguri, demonstrații au cerut instalarea unui guvern democratic și înlocuirea vechilor prefecti cu reprezentanți autentici ai maselor. În fața miilor de participanți prezenți la marea întrunire ce a avut loc la Craiova în ziua de 3 decembrie 1944, reprezentantul forțelor democratice a făcut cunoscută hotărârea organizației județene a F.N.D. de a impune în fruntea prefecturii pe reprezentantul ales al maselor. După publicarea Programului de guvernare al F.N.D. la sfârșitul lunii ianuarie 1945, caracterizat de ziarul „Înainte” din 1 februarie drept „Programul forței sociale menită să ducă România pe drumul propășirii ei firești”, lupta pentru ocuparea prefecturii a intrat în faza hotărâtoare. Astfel, în Dolj, la începutul lunii februarie, mii de cetățeni au cerut în adunările F.N.D. desfășurate în sectoarele Craiovei alegerea unui nou prefect direct de către popor, confiscarea pământului moșieresc, unirea tuturor forțelor democratice în luptă alături de F.N.D., democratizarea aparatului de stat.

Ziua de 17 februarie 1945 marchează în Dolj primul asalt al maselor populare pentru luarea puterii pe calea luptei revoluționare. În următoarele zile, la Craiova, în fața Teatrului Național, a avut loc o mare manifestație a oamenilor muncii din oraș și împrejurimi, organizată de F.N.D., după care participanții s-au îndreptat spre prefectură.

Amploarea luptei revoluționare a maselor populare din Dolj, ca și din întreaga țară, a făcut dovada capacității Partidului comunist de a concentra sub steagul de luptă masele largi populare, prestigiului și autorității sale crescînde, justei orientări sale tactice în acele momente hotărâtoare ale luptei pentru putere, pentru înaintarea țării pe calea dezvoltării democratice. Prin ample acțiuni, desfășurate de forțele revoluționare la 24 februarie 1945, a fost cucerită Prefectura Doljului și instalat un prefect reprezentînd F.N.D. Aceste evenimente, urmate de înlăturarea de la guvern a generalului Rădescu, apoi de memorabilul act de la 6 martie 1945, cînd, prin voința întregului popor, a fost adus la cirna țării guvernul de largă concentrare democratică condus de dr. Petru Groza, au demonstrat marele potențial revoluționar al maselor muncitoare, organizate și conduse de către comuniști.

Împletirea acțiunilor maselor populare din Dolj pentru democratizarea aparatului de stat cu lupta țărănimii pentru pămînt au dat o mare amploare luptei revoluționare. În aceste împrejurări, lupta pentru pămînt a țărănimii a crescut în intensitate. În momentul publicării Decretului cu privire la legiferarea reformei agrare, la 23 martie 1945, în Dolj pămînturile moșierești fuseseră deja împărțite. Reforma agrară a adus după sine mari schimbări în structura social-economică a satelor din Dolj și, în același timp, prin conținutul său democrat-revoluționar a avut o mare influență asupra întăririi continue a alianței muncitorești-țărănești.

În plină efervescență revoluționară, la Craiova, în zilele de 19—20 august 1945, se desfășoară lucrările Conferinței regionale Oltenia a P.C.R., care a premerse Conferinței Naționale a partidului din octombrie 1945. Conferința, după cum relatează ziarul „Înainte” din 21 august 1945, a accentuat în mod deosebit asupra necesității refacerii și dezvoltării economiei județelor Olteniei, organizării muncii de partid la orașe și sate, mobilizării maselor de comuniști în realizarea sarcinilor revoluției democrat-populare.

În lumina hotărîrilor Conferinței regionale Oltenia a P.C.R. și, îndeosebi, ale Conferinței Naționale a Partidului comunist, masele populare conduse de comuniști s-au angajat cu toate forțele pentru înlăturarea sarcinilor rezultate din aceste hotărîri care asigurau continuarea pe o treaptă superioară a procesului revoluționar înnoitor din țara noastră. Ca urmare a transpunerii lor în viață, asistăm la o schimbare radicală a raportului de forțe în Dolj, rolul maselor populare conduse de comuniști crescînd vertiginos. Pentru forțele revoluționare și democratice din județ, pentru marea număr de activiști din satele și orașele Doljului, Platforma-program a B.P.D. și Decretul-lege electoral din 15 iulie 1946 au constituit mijloace deosebit de eficiente în lupta pentru asigurarea victoriei în alegerile parlamentare din acel an.

În aceste zile fierbinți ale anului 1946, decisive în lupta pentru putere a clasei muncitoare, activitatea politică în mase, desfășurată de comuniștii din județul nostru, a fost îndrumată și condusă direct de tovarășul Nicolae Ceaușescu, militantul care probase înalte virtuți proprii revoluționarilor, fiul devotat al poporului român. Îndeplinind sarcina de secretar al Comitetului regional Oltenia al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a consacrat întreaga capacitate și putere de muncă dezvoltării și adâncirii procesului revoluționar.

La marea adunare populară desfășurată la Craiova la 24 iulie 1946, referindu-se la conținutul Platformei-program a B.P.D., tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Platforma-program este rezultatul muncii comune a celor șase partide. Ea se inspiră din realitățile românești și este un program de realizări imediate...” Prefigurind viitorul luminos al patriei noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu releva cu același prilej: „Noi vrem ca bogățiile țării să le folosim pentru bunăstarea întregului popor, nu ca pînă acum, pentru îmbogățirea unui grup restrîns de profitori hrăpăreți. Noi vrem ca România să nu mai fie o țară înapoiată... Noi vrem să vedem țara în rîndul țărilor înaintate ale lumii. Realizarea Platformei-program va fi un pas hotărîtor pe acest drum⁸⁵”.

În marea campanie electorală premergătoare alegerilor, Comitetul regional Oltenia al P.C.R. a popularizat pe larg politica Partidului Comunist Român, programul său de transformări revoluționare, care conduceau către preluarea puterii de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare. Ziarul „Înainte” a devenit o veritabilă tribună de luptă a forțelor revoluționare și democratice din județele Olteniei, el prezentînd maselor populare din această parte a țării punctul de vedere al Partidului comunist. La 25 octombrie 1946, organul de presă al Comitetului regional Oltenia al P.C.R. a publicat un amplu articol al tovarășului Nicolae Ceaușescu intitulat Cui dăm votul și încrederea noastră, însoțit de o largă prezentare a vieții și luptei revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care se încheia astfel:

„MUNCITORII ȘI MASELE POPULARE DIN OLTENIA ȘI DIN ÎNTREAGA ȚARĂ SÎNT RECUNOSCĂTOARE ACESTUI VREDNIC, CINSTIT ȘI CURAJOS FIU AL POPORULUI, CARE NU S-A CLINTIT NICIODATĂ DE LA POSTUL SĂU DE LUPTĂ PENTRU FERICIREA CAUZEI NAȚIONALE”.

Expresie a voinței naționale, alegerile din 19 noiembrie 1946 au confirmat faptul că regimul democrat-revoluționar era emanația poporului român, în care, implicit, se îngloba și voința maselor populare din județul Dolj. Prin votul exprimat în aceste alegeri, poporul nostru și-a manifestat hotărîrea de a menține și dezvolta marile sale cuceriri, de a asigura înaintarea țării pe calea unei noi și reale democrații, a progresului social-politic.

Ca urmare a înfringerii rezistenței înverșunate a claselor exploatatoare și a grupărilor lor politice, a izolării în tot mai mare măsură a acestor forțe, la 6 noiembrie 1947 au fost eliminați din guvern ultimii reprezentanți ai partidelor burgheze; la 30 decembrie același an a fost abolită monarhia și proclamată Republica Populară Română. Aceasta a însemnat cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii. România a pășit astfel într-o etapă istorică nouă a dezvoltării sale, etapa prefacerilor cu caracter socialist.

Masele muncitoare din județul nostru au sprijinit cu însuflețire politica promovată de către Partidul comunist, măsurile politice și economice adoptate după alegerile de la sfîrșitul anului 1946.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție în iunie 1948 a dus la lichidarea puterii economice a marii burghezii industriale și financiare, a creat un puternic sector socialist în economie, deschizînd astfel o etapă calitativ nouă în evoluția relațiilor economice-sociale din țara noastră. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție a permis statului democrat-popular să pună bazele dezvoltării planificate a economiei naționale, dirijării conștiente a eforturilor umane și materiale în concordanță cu cerințele majore ale edificării socialismului.

Prin actul naționalizării de la 11 iunie 1948, în județul Dolj au trecut în proprietatea socialistă de stat fabricile textile „Oltenia” și „Munca”, atelierele mecanice Brătășanu, Graepel și Weitman, tipografia „Scrisul românesc”, fabrica de cărămizi — Mofleni, tăbăcăria Bucovăț, fabrica de paste făinoase „Drugă”, unele mori și ateliere din Craiova, Calafat, Segarcea, Băilești, Filiași etc. În industria constructoare de mașini, primele unități care au început să funcționeze după actul naționalizării au fost întreprinderile „Dezrobirea”, „Lupta” și „Metalurgica”, apărute pe locul unor ateliere

⁸⁵ „Înainte” din 25 iulie 1946.

mecanice. Astfel, în scurt timp după actul naționalizării, industria socialistă devine preponderentă în județul Dolj.

Aplicând legile generale ale făuririi noii orinduirii la condițiile concrete ale României, P.C.R. a desfășurat o intensă activitate politică și organizatorică pentru generalizarea și consolidarea relațiilor socialiste de producție, pentru făurirea economiei socialiste unitare. Aceasta a constituit un proces de prefaceri structurale care a necesitat o mare concentrare de forțe și de energii creatoare, proces în care n-au lipsit greutăți, greșeli și îndreptări. Trăsătura caracteristică a României în această perioadă a fost dinamica dezvoltării ei pe calea civilizației socialiste, cu neconținute căutări și soluții în pas cu cerințele și realitățile fiecărei etape.

În centrul operei de edificare socialistă s-a aflat în permanență politica de industrializare — factor hotărâtor pentru lichidarea relativei înapoieri economice moștenite de la vechiul regim, dezvoltarea susținută a întregii economii și ridicarea standardului de viață al poporului, pentru întărirea independenței și suveranității naționale. Pe baza făuririi unei industrii socialiste moderne au crescut puternic forțele de producție. O atenție deosebită a fost acordată dezvoltării prioritare a industriei grele, care avea să asigure în proporții mereu crescînde echiparea cu utilaje și cu instalații a întreprinderilor, mecanizarea și chimizarea agriculturii, dotarea transporturilor, dezvoltarea industriei bunurilor de consum.

Județul Dolj, în anii construcției socialiste, a cunoscut o puternică dezvoltare economică și socială. Datorită politicii științifice a P.C.R. privind repartizarea teritorială rațională a forțelor de producție, în ultimele trei decenii aceasta a făcut un uriaș salt pe plan economic, social și cultural. Realizările deosebite în dezvoltarea industriei, agriculturii, construcțiilor, comerțului, transporturilor, învățămîntului, științei și culturii etc., sînt o mărturie elocventă a puterii de muncă și creație a oamenilor muncii de pe aceste meleaguri, a hărniciei și dăruirii lor, a încrederii lor în justetea liniei politice a partidului, în care văd forța capabilă să conducă neabătut poporul pe culmile civilizației și progresului.

În primii ani ai noului ev socialist în județul nostru s-a dezvoltat mai ales industria producătoare de bunuri de larg consum, în special cea ușoară și alimentară. Treptat, se pun însă bazele unei puternice industrii grele. Astfel, în anul 1949, pe locul unde începuse construcția atelierelor de reparații C.F.R., a luat ființă Întreprinderea „Electroputere“, iar în 1951, prin unificarea întreprinderilor „Dezrobirea“, „Lupta“ și „Metalurgica“, apare Întreprinderea „7 Noiembrie“.

Caracteristic pentru dezvoltarea industriei județului Dolj în primii ani ai construcției socialiste a fost concentrarea acesteia îndeosebi în municipiul Craiova. În anul 1957, de exemplu, municipiul Craiova deținea circa 37 la sută din producția globală a industriei republicane pe locuitor și 34 la sută din numărul de muncitori ai industriei republicane din fosta regiune Oltenia.

Dezvoltarea accelerată a economiei județului nostru a fost susținută de construirea unor noi întreprinderi industriale, comerciale, agricole etc., de lărgirea și modernizarea celor existente. În acest scop au fost orientate importante fonduri de investiții. Astfel, investițiile realizate în sectorul socialist din județul Dolj au crescut de la 563 milioane lei în cîincinalul 1951—1955, la 1 682 milioane lei în cîincinalul 1956—1960, 8 184 milioane lei în cîincinalul 1961—1965, 12 584 milioane lei în cîincinalul 1966—1970 și la 15 344 milioane lei în cîincinalul 1971—1975. Pe această bază au fost obținute ritmuri înalte de creștere a producției industriale, agricole, precum și în alte domenii.

În cadrul economiei județului Dolj, conform orientărilor de bază ale politicii partidului și statului nostru, un accent deosebit s-a pus pe dezvoltarea industriei. În perioada 1965—1976, producția globală industrială a județului a crescut de 4,8 ori față de circa 3,6 ori pe ansamblul țării. Întărirea rolului industriei în economia județului este confirmată și de ponderea de 3 la sută în totalul producției naționale.

Dezvoltarea economică a județului, ritmurile înalte înregistrate în principalele ramuri productive s-au datorat și sporirii productivității muncii. În perioada 1965—1976 aceasta a crescut de peste 2,1 ori, fiind superioară față de creșterea înregistrată pe ansamblul ramurii. Un rol important în creșterea productivității muncii îl are ridicarea gradului de înzestrare tehnică a muncii. Astfel, în perioada 1965—1976, volumul fondurilor fixe din industrie a crescut de peste 8,5 ori, iar numărul personalului muncitor din această ramură a crescut de aproape 2,4 ori.

Creșteri superioare mediei pe țară au fost obținute și în alte domenii ca: vînzarea mărfurilor cu amănuntul, prin comerțul socialist, transporturi și telecomunicații, gospodărirea comună etc. În 1976 față de 1965, de exemplu, vînzările de

mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist au crescut de 2,62 ori față de creșterea pe ansamblul țării care a fost de 2,4 ori.

Consecința directă a creșterii în ritmuri înalte a producției în industrie, agricultură, construcții, comerț și în alte ramuri ale economiei naționale, a fost sporirea aportului județului Dolj la obținerea produsului social și a venitului național.

Rezultatele obținute pe linia dezvoltării și modernizării bazei materiale a unităților socialiste din industrie, agricultură, construcții, comerț etc., resursele de forță de muncă de înaltă calificare constituie temelia obținerii unor noi progrese pe frontul dezvoltării economico-sociale a județului. Totodată, stadiul de dezvoltare a județului Dolj, locul acestuia în ansamblul economiei noastre naționale sint evidențiate și de analiza principalelor tendințe în dinamica și structura producției din ramurile industriei, agriculturii, construcțiilor, transporturilor și telecomunicațiilor etc.

Dezvoltarea și diversificarea producției județului s-a datorat și construirii de noi unități economice printre care se numără „Electroputere“, combinatul chimic, întreprinderile de confecții, de material rulant, de electrocentrale, de prefabricate din beton, de bere, de contractare și industrializare a laptelui ș.a., toate la Craiova, întreprinderile de piese turnate și de celule electrice prefabricate de la Băilești, întreprinderile „Textila“ și de producere și industrializare a legumelor și fructelor din Calafat, întreprinderea de transformatoare din Filiași, întreprinderea de zahăr și întreprinderea de ulei din Podari.

În mod corespunzător a crescut și producția pe locuitor. Astfel, dacă în anul 1965 unui locuitor îi reveneau în medie 5 735 lei, în anul 1977 se înregistrează o creștere de 4,9 ori mai mare.

La obținerea acestor rezultate de prestigiu un aport deosebit l-a adus industria de stat (republicană și locală) care în anul 1976 a avut o creștere de 5,1 ori față de nivelul realizat în anul 1965, schimbându-și totodată și ponderea în totalul industriei din județ de la 94,8 la sută în anul 1965, la 96,3 la sută în anul 1976. De asemenea, s-a dezvoltat și industria cooperatistă care în aceeași perioadă a crescut de circa 3,7 ori, precum și producția realizată în atelierele meșteșugarilor neocooperativizați care în 1976 reprezenta 282 la sută față de nivelul anului 1965.

Dezvoltarea sistematică a industriei a creat noi și noi locuri de muncă înzestrate cu tehnică modernă. Nivelul înalt al dotării tehnice, folosirea în producție a unor tehnologii avansate, creșterea gradului de mecanizare și automatizare a producției au făcut ca puterea instalată pe un muncitor să crească de la 0,92 kW în 1965 la 1,35 kW în anul 1976. Dacă ținem seama de faptul că pe ansamblul industriei românești acest indicator a atins nivelul de 0,79 kW pe un muncitor în 1976, înțelegem mai bine tehnicitatea ridicată a mașinilor, utilajelor și instalațiilor cu care este înzestrată tinăra industrie socialistă a Doljului, vlăstar viguros, de mare perspectivă, pentru întreaga industrie românească.

Evoluția industriei județului este o expresie elocventă a concepției științifice a Partidului Comunist Român de dezvoltare echilibrată, judicioasă, sub raport economic și social, a tuturor județelor și localităților țării, în cadrul cărora județele care au moștenit o situație precară se bucură de o dezvoltare prioritară. Eforturile de investiții pe care statul nostru le-a făcut pentru ridicarea economică de ansamblu a județului Dolj, care în trecut avea o economie preponderent agrară, au fost răsplătite, între altele, și prin ritmurile înalte de creștere a producției industriale, ritmuri care se situează peste media înregistrată în ansamblul industriei românești. Astfel, în perioada 1951—1976, dacă la nivelul țării industria a înregistrat un ritm mediu anual de creștere de 12,9 la sută, industria județului Dolj a cunoscut unul dintre cele mai înalte ritmuri de dezvoltare — 16,9 la sută —, acesta fiind depășit numai de județul Iași.

Printr-o dezvoltare în ritm rapid a industriei s-a ajuns nemijlocit la o creștere a contribuției și importanței județului pe ansamblul economiei naționale. În acest sens, menționăm că sub raportul volumului producției, în anul 1977, Doljul ocupa locul 11 în rîndul județelor țării, realizînd o producție industrială de aproape 21 miliarde lei, față de circa 10 miliarde lei, cit a realizat în anul 1970. Dacă în anul 1965 Doljul deținea o pondere de 2,3 la sută din volumul producției industriale a României, în anul 1977 această pondere a fost de 2,8 la sută.

Odată cu acumulările cantitative, de la an la an tot mai substanțiale, industria Doljului a cunoscut și o serie de mutații calitative de o semnificație deosebită, reflectate între altele și în dinamica și structura pe ramuri a acesteia. În anul 1977 producția globală industrială a județului a fost de 61,7 ori mai mare în comparație

cu nivelul anului 1950 și de 143 de ori mai mare decât nivelul anului 1938. Cele mai dinamice sînt ramurile industriale care au un rol hotărîtor în dezvoltarea accelerată a întregii economii naționale și anume: chimia, practic o ramură nou creată în industria județului prin construirea la Craiova a Combinatului chimic; energia electrică și termică, a cărei producție a crescut vertiginos după punerea în funcțiune a Termocentralei de la Ișalnița; construcțiile de mașini și prelucrarea metalelor, care au cunoscut o dezvoltare mereu ascendentă atît prin reutilizarea și dezvoltarea întreprinderilor existente cît mai ales prin construirea unor unități noi la Craiova, Filiași și Băilești.

Structura pe ramuri a industriei județului a cunoscut și ea mutații semnificative pentru transformările calitative care au avut loc în anii construcției socialiste. Măsurile luate pentru îmbunătățirea permanentă a structurii industriei au condus la dezvoltarea continuă a ramurilor de bază. În perioada 1971—1975, industria construcțiilor de mașini, industria chimică și industria energiei electrice și termice au primit peste 65 la sută din totalul investițiilor destinate industriei județului. Ca urmare, ritmul de creștere a producției în aceste ramuri a fost mult superior celui de la nivelul județului. În timp ce producția globală industrială în anul 1977 a fost de 61,7 ori mai mare decât în 1950, industria energiei electrice a crescut în aceeași perioadă de 390 ori, cea a construcțiilor de mașini de 309 ori, cea chimică de 1 451 ori. Cele trei ramuri dețineau în anul 1977 peste 56 la sută din producția industrială a județului, față de 48 la sută cît dețineau în anul 1965, 37,4 la sută în 1960 și de numai 12 la sută în 1950, ceea ce reprezintă o dovadă elocventă a politicii paritidului nostru de dezvoltare prioritară a ramurilor hotărîtoare pentru progresul economic și tehnic, pentru valorificarea superioară a resurselor naturale și de muncă.

Rezultatele obținute au produs importante schimbări structurale între industria producătoare de mijloace de producție și industria producătoare de bunuri de consum. Astfel, dacă în anul 1950, industria județului era reprezentată de industria alimentară și ușoară, care dețineau 81 la sută din producția industrială, în anul 1977 aceste ramuri, deși volumul producției lor a crescut în ritmuri susținute, dețineau numai 34,7 la sută. În mod corespunzător, ramurile industriei producătoare de mijloace de producție, care în anul 1959 dețineau numai 17,6 la sută din producția industrială a județului, în anul 1977 ocupau 3/4 din această producție, devenind preponderente încă din anul 1965.

Industria energiei electrice și termice a cunoscut, de asemenea, o dezvoltare deosebit de intensă, producția acestei ramuri fiind în anul 1977 de peste 390 ori mai mare decât nivelul realizat în 1950; aceasta datorită faptului că în anul 1965 la Ișalnița s-a pus în funcțiune o centrală electrică de termoficare care valorifică rezervele de lignit inferior din bazinele Olteniei. Înzestrată cu echipament energetic de înaltă tehnicitate, cu un grad pronunțat de automatizare, această unitate are o putere instalată de 1 035 MW, ceea ce depășește cu 2/5 puterea existentă în toate centralele electrice ale României anului 1950. Așa se face că, în anul 1970, Dolju era unul dintre marii producători de energie electrică, realizînd aproape 15 la sută din producția țării din acel an.

Industria combustibililor este o ramură nouă în industria județului nostru, apărută odată cu valorificarea zăcămintelor de țiței și gaze naturale existente în împrejurimile Craiovei (Șimnic, Coșoveni, Ghercești, Circea, Pielești, Mischii, Melinești). Producția industrială a acestei ramuri a cunoscut o dinamică susținută, ajungînd ca în anul 1976 să fie de peste 83 de ori mai mare decât nivelul anului 1960.

O ramură preponderentă a economiei județului, începînd cu anul 1965, a devenit industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor. Rezultat al eforturilor susținute depuse încă de la începutul industrializării socialiste a țării, acest domeniu a cunoscut, în perioada 1950—1960, cea mai dinamică dezvoltare, înregistrînd o creștere de peste 17 ori. Și în perioadele următoare s-a asigurat o dezvoltare ridicată industriei construcțiilor de mașini. Astfel, în anul 1970 producția acestei ramuri a fost de 5,5 ori mai mare decât nivelul realizat în anul 1960, iar în anul 1977 ea a fost de peste 2,3 ori mai mare decât volumul producției din anul 1970.

Caracteristica dominantă a producției din această ramură o constituie specializarea în fabricația produselor electrotehnice cu înalți parametri tehnico-funcționali. În prezent, în acest profil se încadrează producția a cinci întreprinderi din județ între care: Întreprinderea „Electroputere” Craiova, care, în cele patru fabrici ale sale, produce locomotive electrice, diesel-electrice pentru linii magistrale, transformatoare de medie și de înaltă tensiune, generatoare și motoare electrice și aparataj electric de înaltă tensiune; Întreprinderea de piese turnate Băilești care produce piesele turnate necesare fabricării produselor electrotehnice; Întreprinderea de celule electrice prefabricate Băilești și Întreprinderea de transformatoare de joasă tensiune din Filiași. Prin producția realizată de aceste unități, județul Dolj a dat în

anul 1977 peste 99 la sută din producția de transformatoare a țării, aproape 58 la sută din producția de locomotive electrice și diesel-electrice pentru linii magistrale, peste 21 la sută din producția de motoare electrice.

Tot în cadrul acestei ramuri, producția de mașini agricole și tractoare realizată la întreprinderea de tractoare și mașini agricole Craiova ocupă o pondere însemnată în industria județului. În noua sa organizare din anul 1974 profilul de fabricație al întreprinderii s-a schimbat de la producerea unor mașini și unelte agricole simple, la realizarea unor mașini complexe (semănători universale, mașini pentru împrăștiat îngrășăminte, pluguri pentru tractoare etc.). Ca urmare a materializării indicațiilor date de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu prilejul vizitei de lucru din luna mai 1974, de pe banda de montaj a întreprinderii au ieșit, de curind, primele 6 000 de tractoare de mare complexitate — TIH-445 și A-1800-A — destinate pentru echiparea tehnică a agriculturii noastre cit și pentru export.

Este demn de menționat că în cursul acestui an — 1979 — harnicul colectiv de oameni ai muncii de la această cunoscută întreprindere craioveană are sarcina să asimileze în fabricație încă 4 tipuri de tractoare de mare complexitate și randament ridicat.

O altă ramură industrială care prin dinamismul și ponderea sa tot mai ridicată deține un loc important în industria Doljului, este industria chimică. Înființarea Combinatului chimic a deschis o nouă perspectivă nu numai pentru ramura chimică, dar și pentru întreaga industrie a județului. Ca urmare, în anul 1970 producția industrială a fost de 8,9 ori mai mare în comparație cu cea realizată în 1960, iar în 1977 a fost de peste 2,1 ori mai mare decât nivelul anului 1970. Deținând un loc tot mai important în ponderea economică a județului această ramură a ajuns să realizeze, în 1977, 11,6 la sută din producția industrială a Doljului. Unitate reprezentativă a ramurii, Combinatul chimic de la Ișalnița, valorifică la scară industrială importante rezerve de gaz metan din apropierea Craiovei, producând amoniac de sinteză, îngrășăminte chimice azotoase și cu fosfor, butanol, îngrășăminte complexe (NPK), afit pentru nevoile interne cit și pentru export. Produsele chimice realizate aici au fost solicitate în aproape 50 de țări de pe toate meridianele globului. Ponderea producției de îngrășăminte chimice a crescut, de la 13,5 la sută cit era în 1965, la 21 la sută în anul 1977, ceea ce demonstrează importanța tot mai mare pe care o are această citadelă a chimiei românești în economia națională. Industria materialelor de construcții a cunoscut, de asemenea, o dezvoltare accelerată. În anul 1970 volumul producției a fost de 34 ori mai mare decât cel realizat în 1950, pentru ca în 1977 el să fie dublu față de anul 1970. Ponderea producției acestei ramuri în industria județului se ridică la cea 2 la sută. Cea mai reprezentativă unitate a ramurii — Întreprinderea de prefabricate din beton din Craiova, intrată în funcțiune în anul 1964, produce panouri mari de beton armat, tuburi precomprimate, panouri asamblate din beton celular, autoclavizat armat, tuburi de canalizare, locuințe din elemente spațiale care asigură un grad înalt de mecanizare și creștere a productivității muncii pe șantierele de construcții de locuințe. În marele cartier „Craiovița Nouă” s-a înălțat o salbă de blocuri construite numai din elemente spațiale realizate la „Fabrica de case” din Craiova. Este semnificativ faptul că în 1976 județul Dolj producea 5,5 la sută din întreaga producție de prefabricate din beton realizată în țară.

În afara celor menționate, în județ mai există întreprinderi de exploatare și prelucrare a lemnului, întreprinderi textile (la Craiova și Calafat) și de confecții (Craiova), de pielărie, cit și numeroase unități aparținând industriei alimentare (la Craiova, Calafat, Băilești, Bechet și Poiana Mare).

Toate cele menționate mai sus demonstrează cu pregnanță reputația Doljului în constelația județelor patriei, multilateralele înfăptuiri obținute sub conducerea înțeleaptă a partidului în noua epocă a istoriei patriei. Fără doar și poate Doljul poate fi considerat un județ etalon în dezvoltarea economică. Evidențele statistice arată că producția globală industrială a anului 1977 a fost de 56 ori mai mare decât în 1950 și de 143 ori mai mare față de nivelul anului 1938. Aceasta înseamnă că producția întregului an 1950 se realizează în prezent în cea 6 zile, iar cea a anului 1938 în mai puțin de 3 zile.

Pornind de la succesele remarcabile obținute pînă în prezent, evoluția viitoare a industriei prefigurează noi îmbunătățiri ale procesului de industrializare socialistă care vor avea ca efect accentuarea poziției de ramură conducătoare a industriei în economia județului, ceea ce va avea influențe favorabile asupra creșterii permanente a nivelului de trai al populației din Dolj.

Prin grija permanentă a partidului și statului nostru, județul Dolj i s-au alocat însemnate fonduri de investiții care asigură înscrierea mai dinamică a acestuia pe coordonatele dezvoltării multilaterale prefigurate de cel de al XI-lea Congres al

P.C.R. Numai în ultimele 2 cincinale volumul investițiilor a fost de 28 miliarde lei, iar în actualul cincinal — cel mai spornic din întreaga perioadă a construcției socialiste — s-au alocat cca 30 miliarde lei. Pentru anul 1979, bunăoară, oamenii muncii doljeni trebuie să realizeze obiective industriale, agricole, social-culturale și edilitar-gospodărești în valoare de 6 miliarde lei, ceea ce înseamnă cel mai mare volum anual de investiții pe care l-au avut de realizat vreodată oamenii muncii de pe aceste înfloritoare meleaguri. 7 805 apartamente, care se adaugă celor peste 40 000 realizate pînă în prezent, noi capacități de producție la „Electroputere“, Întreprinderea de utilaj greu, Întreprinderea de autoturisme de mic litraj „OLTCIT“, Combinatul chimic, noi dotări edilitar-gospodărești în localitățile rurale, între care : Plenița, Bechet, Poiana Mare, Goicea, Dăbuleni, Daneți, Valea Stanciului — sînt numai o parte din obiectivele de investiții ce trebuie să prindă contur în 1979. Desigur, cea mai mare parte a fondului de investiții a fost îndreptată și în etapa actuală spre industrie, fără a fi nicidecum neglijate celelalte domenii de activitate. Astfel, industriei i s-a alocat un procent de 45—50 la sută din totalul investițiilor, din care peste 80% sînt prevăzute pentru ramurile producătoare de mijloace de producție ; agriculturii îi revine 25 la sută din totalul investițiilor.

Insemnate fonduri s-au alocat construcției de locuințe, unităților prestatoare de servicii către populație, dezvoltării bazei materiale, a culturii și învățămîntului. Prin modernizarea acestora, va fi posibilă, desigur, îmbogățirea zestrei edilitare a localităților doljene care de la o zi la alta devin tot mai înfloritoare și prospere.

Ca și în cincinalele anterioare, dezvoltarea industrială a județului, în cincinalul 1976—1980 și în perspectivă pînă în 1990, se caracterizează prin ritmuri înalte de creștere. Astfel, în anul 1980 volumul global al producției industriale va fi cu cca 73 la sută mai mare față de anul 1975, înregistrînd un ritm mediu anual de creștere de 11,6%, ritm superior creșterii pe ansamblu a industriei țării.

Repartizarea industriei pe ramuri va cunoaște noi mutații structurale. Industria constructoare de mașini și chimia vor deține împreună în anul 1980 — 54,2 la sută din producția industrială a județului, față de 51,6 la sută cit realiza în anul 1975, definind astfel mai pregnant profilul industrial al Doljului ; în același timp și ponderea industriei alimentare va crește de la 17,5 la 20 la sută, asigurînd valorificarea la un nivel superior a bogatelor resurse locale de materii prime.

Industria constructoare de mașini, ca urmare a investițiilor ce se vor realiza, va cunoaște în acest cincinal un ritm mediu anual de 12,1% sporindu-și producția de 1,8 ori față de anul 1975, ceea ce va face să crească contribuția județului la înzestrarea economiei naționale cu tehnică modernă, cu produse complexe de mare tehnicitate. Paralel cu creșterea capacităților de producție la întreprinderile existente, industria din această ramură se va dezvolta și pe seama unor obiective noi, de mare importanță pentru întreaga economie națională. Astfel, Întreprinderea de utilaj greu, cel mai mare obiectiv al Doljului din actualul cincinal, a cărei construcție a început în anul 1976 și este intrată parțial în funcțiune, va produce, așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la marea adunare populară de la Craiova din septembrie 1975, „mașini-unelte grele, laminoare și alte utilaje pentru industria siderurgică, a celulozei și hîrtiei, de înaltă tehnicitate“, realizînd anual 12 500 tone mașini-unelte grele și 20 000 tone utilaj tehnologic. De asemenea, în anul 1977, la Craiova a început construirea unui obiectiv cu profil nou în industria județului, anume Întreprinderea de autoturisme de mic litraj „OLTCIT“ — rod al colaborării fructuoase româno-franceze, a cărei capacitate va fi de 130 000 bucăți anual, în prima etapă.

O ramură nouă în industria județului — metalurgia — va fi prezentă în curînd pe platforma de est a Craiovei, prin punerea în funcțiune a unei moderne turnătorii ce va avea o capacitate de 60 mii tone piese turnate pe an.

Una din ramurile cele mai dinamice ale județului va fi în continuare industria chimică, a cărei producție va crește în anul 1980 de peste 2 ori față de 1975. Combinatul chimic de la Craiova se va extinde și își va lărgi gama de sortimente cu noi produse ca : îngrășăminte agrominerale, acid nicotinic, formaldehidă și rășini ureoformaldehidice etc.

O nouă platformă chimică urmează a lua ființă în orașul Calafat, unde se înalță vertiginos o întreprindere de biosinteze, iar la Segarcea se află în construcție, cu pu-

nerea în funcțiune în acest an, o fabrică de furfurool, care va folosi în principal ca materie primă ciocălăii de porumb și coji de floarea soarelui. În anul 1980 va fi pusă în funcțiune Întreprinderea de prelucrarea maselor plastice de la Plenița, care va produce 5 000 de tone pe an mase plastice prin autoinjectie. Noi capacități productive vor fi puse în funcțiune și în ramurile industriei materialelor de construcție, industriei lemnului, industriei ușoare și alimentare etc.

Prin așezarea sa geografică, județul Dolj dispune de condiții favorabile și pentru dezvoltarea susținută a agriculturii. Suprafața arabilă a județului Dolj reprezintă 5,2 la sută din totalul suprafeței cultivabile a României, sub acest raport situându-se pe locul trei. Din punct de vedere al ponderii deținute în producția agrară a țării, acesta se situează pe locul 2 pe țară, fiind depășit numai de județul Ilfov. În perioada 1965—1976 producția globală agricolă a crescut în județul Dolj de aproape 2,5 ori, față de o creștere de cca 1,8 ori pe ansamblul țării. Fructificarea avantajelor oferite de factorii naturali, precum și de sistemele de irigații din zonă, creează condiții pentru o creștere mai accentuată a producțiilor pentru sporirea de la an la an a aportului județului la producția agricolă a țării noastre.

Fără îndoială, dezvoltarea agriculturii în această parte a țării are la bază și asigurarea unor însemnate fonduri de investiții. Față de cîncinalul 1951—1955 volumul investițiilor din această ramură a crescut de cca 21 ori, în cîncinalul 1961—1965, de 40,7 ori în cîncinalul 1965—1970, de 79,8 ori în cîncinalul 1971—1975. Pe seama acestor investiții au fost efectuate importante lucrări în domeniul irigațiilor, zootehniei, pe linia mecanizării și chimizării, iar dotarea stațiunilor pentru mecanizarea agriculturii s-a îmbogățit de la un an la altul. Drept urmare, zestrea tehnică a agriculturii județului nostru numără în prezent 7 248 tractoare fizice, față de 215 în 1938. Suprafața agricolă ce revine pe un tractor este de 81,2 ha față de 2 722,1 ha în 1938. În prezent oamenii muncii din agricultură realizează 4,7 la sută din producția națională de griu-secară, 6,4% din producția de porumb boabe, 8,8 la sută din cea de floarea soarelui, 6,5 la sută din cea de sfeclă de zahăr. În 1976, Doljul a ocupat locul I la producția de sfeclă de zahăr, locul II la producția de legume, locul V la producția de cereale. Pe baza dezvoltării și modernizării economiei județului au avut loc importante schimbări în structura populației și a forței de muncă. Astfel, numărul populației ocupate în agricultură a scăzut de la 78 la sută în 1960, la 50,6 la sută în 1977, în timp ce numărul personalului muncitor a ajuns în acest an la 195,2 mii persoane, înregistrînd o creștere cu peste 74 mii persoane față de 1965.

Corespunzător planului suplimentar de dezvoltare, producția globală obținută în agricultura județului va trebui să se ridice la 7,36 miliarde lei, din care 4,95 miliarde lei producție vegetală și 2,41 miliarde lei producție animală.

În perioada imediat următoare, agricultura urmează să fie înzestrată cu încă 600 tractoare, să primească 95 mii tone îngrășăminte și să beneficieze de noi suprafețe irigate, care, în total, vor ajunge în 1980 la cca 230 mii ha.

Dezvoltarea economiei și modificarea structurii sale au asigurat participarea într-o mai mare măsură a județului la circuitul mondial de valori materiale. Livrările de mărfuri la export au dovedit dinamica producției industriale, îmbunătățindu-se în același timp și structura acestora. Numai în ultimii 7 ani volumul mărfurilor industriale exportate a crescut de 4,7 ori în timp ce volumul global al producției a crescut de peste 2 ori.

Transformările structurale calitative din industria județului au imprimat o îmbunătățire progresivă a exportului de produse. Astfel, a sporit simțitor ponderea produselor cu un grad tot mai înalt de prelucrare industrială cu caracteristici tehnice și economice calitativ superioare, ceea ce a contribuit la creșterea permanentă a competitivității lor pe piețele externe. Partenerii de peste hotare apreciază tot mai mult performanțele ridicate ce le realizează în exploatarea locomotivelor diesel-electrice, transformatoarelor de mare putere, motoarelor și aparatajului electric de înaltă tensiune, tractoarelor și mașinilor agricole fabricate de industria Doljului. De asemenea, tot mai mulți beneficiari de peste hotare solicită cantități sporite de îngrășăminte chimice, confecții etc.

În anii luminoși ai etapei contemporane au avut loc schimbări fundamentale și pe planul vieții cultural-spirituale a județului nostru. E semnificativ faptul că visul și dorința pașoptiștilor ca orașul Craiova să devină centru universitar s-a împlinit

în anii socialismului prin înființarea, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, a unei universități cu opt facultăți în care studiază aproape 10 000 de studenți. O altă replică a prezentului asupra Doljului de odinioară o constituie și faptul că în școlile de cultură generală și liceele de pe aceste meleaguri învață aproape 150 000 de elevi, practic unul din 4 locuitori ai Doljului socialist — învață.

Corespunzător noii Legi a sistematizării și în județul Dolj au fost elaborate schițe de sistematizare pentru fiecare din cele 5 orașe, 95 comune și 380 de sate. Prin reorganizarea fundamentală, prin sistematizarea teritoriului, prin gruparea rațională a construcțiilor și dotarea tehnico-edilitară corespunzătoare comunele doljene se apropie treptat de coordonatele urbane.

Prin soluțiile de sistematizare propuse, se pun mai bine în valoare resursele materiale din fiecare zonă, astfel încât să se realizeze o armonie între ponderea producției industriale și a celei agricole, să se intensifice legăturile dintre toate localitățile din zona respectivă. Propunerile cuprinse în studiile de sistematizare teritorială sint defalcate pe etape : prima se referă la cîncinalul actual, iar etapa de perspectivă jalonează direcțiile de dezvoltare a teritoriului, delimitîndu-se 14 zone cu perspectiva unei dezvoltări economice deosebite : Craiova, Băilești, Calafat, Filiași, Segarcea, Bechet, Birca, Plenița, Poiana Mare, Amărăștii de Jos, Cetate, Melinești, Brabova, Valea Stanciului. În prima etapă vor deveni centre urbane comunele : Plenița, Bechet, Poiana Mare și Birca, localități în care au prins deja contur primele ansambluri de locuințe și unități industriale și agroindustriale. Pînă în 1990 vor deveni centre urbane și localitățile : Amărăștii de Jos, Cetate, Melinești, Brabova și Valea Stanciului. Edili doljeni sint ferm hotărîți să aplice neabătut în practică aceste schițe de sistematizare care prefigurează transformarea urbană a acestor localități, precum și schița de sistematizare a municipiului Craiova — puternic afectat de seismul din 4 martie 1977 —, schiță elaborată din indicațiile și nemijlocita îndrumare a secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Fără îndoială, mărețele realizări obținute pînă în prezent, cît și cele care urmează au fost posibile ca urmare a aplicării politicii realiste, clarvăzătoare a partidului nostru de înflorire multilaterală a tuturor localităților patriei noastre. Ele au la bază hărnicia, abnegația și dorința de autodepășire a tuturor oamenilor muncii din județul Dolj, în frunte cu cei peste 82 mii de comuniști. Modelul ideal, cel mai pilduitor, de la care am pornit și pe care îl avem în atenție în conducerea și organizarea activității noastre, închinat marelui ideal al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României către comunism, îl constituie exemplul oferit de președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Întreaga populație a județului nostru, purtătoare a permanenței istorice a neamului românesc, a tradițiilor sale revoluționare, își închină munca și energiile ridicării pe noi trepte de civilizație a patriei noastre socialiste.

Puncte de vedere privind scrierea dacilor

VIORICA MIHAI

Întotdeauna rezultatele obținute în atestarea și descifrarea scrierilor vechi au interesat atât pe specialiști cît și publicul larg, receptivi la noi posibilități de cunoaștere a istoriei societăților omenești din diferite locuri ale lumii.

Numeroși cercetători străini și români au studiat cu atenție și au căutat să lămurească rolul culturilor materiale și spirituale a civilizațiilor antice căutînd să explice contribuția elementelor de substrat autohton în formarea popoarelor și limbilor romanice. În acest sens s-au întreprins studii asupra elementelor de limbă tracă și daco-moesică avînd în vedere inscripții și glose descoperite cu ocazia cercetărilor arheologice sau lingvistice. Avînd în vedere faptul că pentru inscripția în limba tracă, realizată cu litere grecești (sec. V î.e.n.), descoperită pe un inel de argint într-un mormînt de la Ezero¹, s-au comunicat mai multe soluții, neajungîndu-se pînă în prezent la un punct de vedere unic și pentru că inscripția DECEBALUS PER SCORIO² descoperită pe un vas din așezarea civilă de la Sarmizegetusa și inscripțiile descoperite în așezarea dacică de la Ocnița³ erau realizate cu litere latine, unii cercetători au emis ipoteza că geto-dacii nu au cunoscut scrierea înainte de începutul influenței civilizației grecești⁴.

Ei au luat în considerație relatarea lui Claudius Aelianus⁵ care bazîndu-se pe afirmația lui Androtion, contemporan cu Demostene, ne comunica următoarele: „Se spune că dintre vechii traci nimeni nu cu-

¹ Dimiter Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, pp. 566—579 ; I. I. Russu, *Limba geto-dacilor*, Editura științifică, București, 1967, pp. 39—43.

² Hadrian Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 99 și urm. ; Constantin Daicoviciu, *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului-Blidarul. Rezultatul săpăturilor din campania anului 1954*, în SCIV, VI, 1—2, 1955, pp. 201—204.

³ D. Berciu, *Scriere cu litere latine la Ocnița*, în SCIV, 4, tom. 24, 1973, pp. 614—617.

⁴ I. I. Russu, *Op. cit.*, p. 37.

⁵ *Izvoare privind istoria României*, vol. I, Editura Academiei, București, 1964, p. 118 și 653 : Claudius Aelianus, *Felurite istorioare*, VIII, 6 și Androtion, *frg.* 54 (36).

noștea scrierea... Ba încă toți barbarii ce locuiau în Europa socoteau că ar fi o mare rușine să folosească scrisul. Cei din Asia — după cum se spune — îl folosesc într-o mai mare măsură.“

Dacă studiem cu atenție această relatare se poate remarca că tracii din Asia Mică foloseau scrisul într-o mai mare măsură ; Aelianus și Androtion nu excludeau posibilitatea ca tracii din Europa să cunoască și să folosească scrierea. Această observație este confirmată de o serie de relații în operele anticilor greci și romani cât și de descoperirea unor inscripții pe teritoriul țării noastre.

Astfel, Aristofan (450—385 î.e.n.) în „Acarnienii“⁶ relatează că solul atenian Theoros sosit în cetate, de la o întrevvedere cu regele trac Sitalces (în 431 î.e.n. tracii încheie tratat de alianță cu atenienii) îi asigură pe conducători, că acesta iubește Atena și „scria pe pereți : „Atenienii cei nobili“.

Aristotel (384—322 î.e.n.)⁷ contemporan cu Androtion în „Probleme“, XIX, 28, afirmă : „De ce se numesc legi unele cîntece ? Oare pentru că înainte de cunoașterea literelor legile se cîntau, ca să nu se uite, precum este obiceiul la agatîrși ? De aceea au dat primelor cîntece care au fost compuse după apariția literelor aceleași nume ca și celor dintru început“. Ori agatîrșii după afirmația lui Herodot locuiesc la izvoarele Mureșului⁸, deci pe teritoriul țării noastre.

Ovidiu (43 î.e.n. — 17 e.n.) în „Scrisori din Pont“⁹ afirmă :

II. 9,38, „O Cotys, urmaș demn de părintele tău.“

II, 9,51—54 „Poeziile tale sînt o dovadă, dacă ai îndepărta de
pe ele numele tău,

aș spune că nu le-a compus un tînăr trac
în acest ținut Ofreu nu mai este singurul poet,
iar în țara bistoniană este mîndră de talentul tău.“

Dio Cassius (155—începutul sec. III e.n.) în „Istoria romană“ LXVIII, 7,1 relatează că Domițian fiind înfrînt de marcomani este nevoit să încheie pace cu dacii iar Decebal trimite pentru aceasta o solie condusă de Diegis¹⁰. Deși această pace nu confirma pentru Domițian o victorie totuși împăratul „ca un biruitor, trimise la Roma între altele, niște așa-ziși soli ai lui Decebal și o pretinsă scrisoare de-a acestuia, despre care se spune că ar fi plăsmuit-o el“. Chiar dacă scrisoarea trimisă de Domițian n-ar fi fost autentică, împăratul n-ar fi folosit-o dacă Decebal ar fi fost considerat ca un neștiutor de carte.

Tot Dio Cassius cînd se referă la primul război dintre romani și daci, în aceeași lucrare, LXVIII, 8, 1 afirmă¹¹ : „Cînd Traian a pornit împotriva dacilor și se apropia de Tapae, locul unde barbarii își aveau tabăra, i se aduse o ciupercă mare, pe care era scris cu litere latine că atît ceilalți aliați cît și burii sfătuiesc pe Traian să se întoarcă și să facă pace.“

Studierea elementelor de limbă traco-geto-dacică (care constituie substratul limbii române) s-a efectuat și prin identificarea gloselor, nu-

⁶ Idem, p. 89 : Aristofan, *Acarnienii*, 146.

⁷ Idem, p. 113 : Aristotel, *Probleme*, XIX, 28.

⁸ Idem, p. 49 : Herodot, *Istorie*, IV, 95

⁹ Idem, p. 321 : OVIDIU, *Scrisori din Pont*, II, 9, 38 ; II, 9, 51—54

¹⁰ Idem, p. 685 : Dio Cassius, *Istoria romană*, LXVIII, 7.

¹¹ Ibidem, p. 687 ; LXVIII, 8, 1.

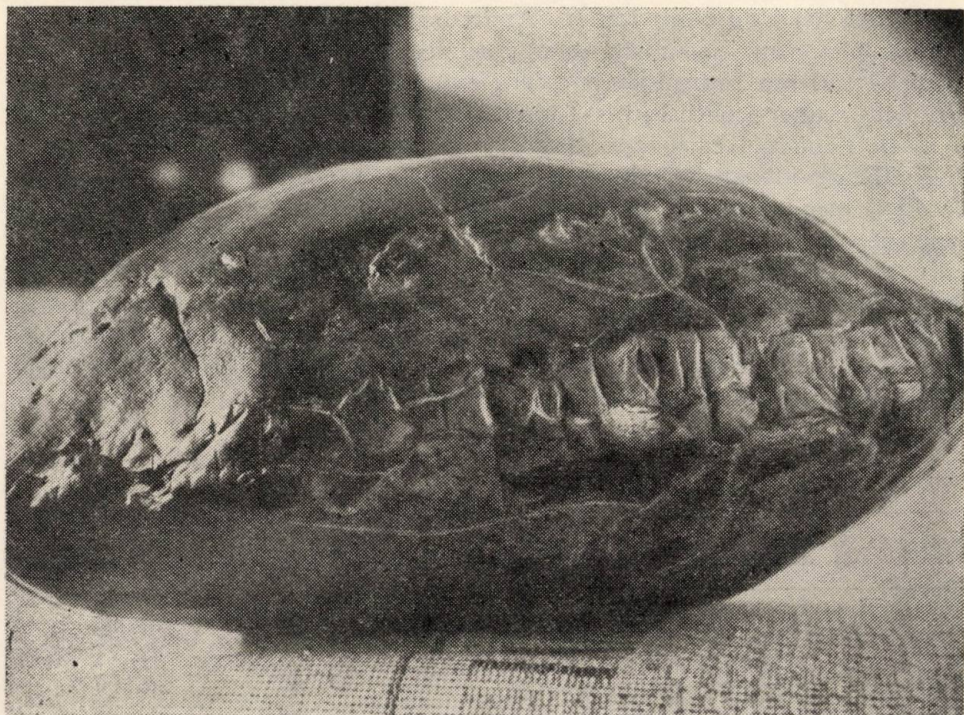


Fig. 1

melor proprii și toponimelor¹² care ilustrează contribuția substratului autohton în formarea limbii române la care un rol principal l-a avut limba latină, situînd-o printre limbile romanice.

De asemenea, o importanță deosebită pentru studierea limbii dacogetice o are descoperirea a trei inscripții, una la Drobeta Turnu Severin în castrul roman (sec. III e.n.) precum și inscripțiile descoperite la Corbi, județul Argeș și Radovanu-Ilfov (sec. IV—II î.e.n.) la care ne vom referi pe rînd în cele ce urmează :

1. *Documentul de la Corbi*¹³ : Este vorba despre o piatră ovală meteoritică (fig. 1) pe care de-a lungul circumferinței este imprimată o inscripție iar pe cele două fețe sînt reprezentate hărți cuprinzînd teritorii din Dacia, Sciția, Anatolia, Transcaucazia. În februarie 1977 s-a publicat în „România pitorească” inscripția și s-a emis ipoteza reprezen-

¹² Vl. Georgiev, *Die dakischen Glossen und ihre Bedeutung zum Studium der dakischen Sprache*, L. B. VIII, 1964, p. 5—14 ; Idem, *Trakiiskii ezik*, Sofia, 1957 ; Dimitër Detschew, *Op. cit.*, p. 1—578 ; D. Decev, *Haracteristika na trakiiskiiia*, Sofia, 1952 ; Ivan Duridanov, *Thrachisch-dakische studien*, Sofia, 1969 ; Arion Vraciu, *Studii de lingvistică generală*, Editura Junimea, Iași, pp. 91—124 ; I. I. Russu, *Op. cit.*, pp. 89—183.

¹³ Ion N. Andreescu, *Misterele de la Corbi*, în „România pitorească”, nr. 2, 1977, p. 14. Autorul publică o fotografie cu piatra de la Corbi, transcrierea inscripției de pe circumferință și observația că după părerea sa documentul conține și diferite hărți ; personal am studiat și documentul care se află în colecția particulară a prof. Ion N. Andreescu, înregistrată la OPCN al Municipiului București.

tării unor hărți de către Ion N. Andreescu. Contribuția noastră asupra acestui important document se materializează în datarea, stabilirea faptului că scrierea reprezintă pe scara evoluției o fază mai nouă (silabico-fonetice) a unei scrieri care s-a identificat de noi pe teritoriul de sud-vest și estul României care avea o fază silabică-pictografică în neolitic și o fază silabico-ideografică, în epoca mijlocie a bronzului¹⁴; în altă ordine de idei, prin acordarea de valori fonetice, avându-se în vedere valorile fonetice acordate scrierii din epoca bronzului și transformările fonetice care au avut loc de-a lungul timpului, am reușit să obținem o soluție de descifrare a textului redactat în limba daco-getică. Înainte de a prezenta soluția de descifrare consider că este necesar să redau și un tabel cu similitudini între scrierea din epoca mijlocie a bronzului (1600—1150 î.e.n.) în Cultura Gîrla Mare și scrierea de la Corbi (339 î.e.n.)

I.

Nr. crt.	Scrierea din cult. Gîrla Mare	Scrierea de la Corbi	Nr. crt.	Scrierea din cult. Gîrla Mare	Scrierea de la Corbi
1	M	M̄	8	III	III
2	3 E	Я	9	I	I
3	+	+	10	II	II
4	X	X	11	><	>
5	2	2	12	~	~
6	^	^	13	II	II
7	Y	Y	14	ω	W

¹⁴ Rezultatele cercetărilor au fost făcute cunoscute în cadrul celui de-al III-lea Congres Internațional de Studii Sud-Est Europene, București, 1974, septembrie și în cadrul Asociației de Studii Orientale, București, noiembrie 1974; Viorica Mihai, *O nouă scriere atestată în epoca bronzului în Complexul cultural Zuto Brdo—Gîrla Mare. Descifrarea ei și legăturile cu scrierea Linear A și cultura Harappa*, în „Noi Tracii”, Buletin circular tracologic al Centrului de studii istorice de la Veneția, dec. 1974, nr. 4, p. 1 și urm.; prin interviuri în reviste: *Contemporanul*, pagina *Orizont științific*, nr. 11(1479), 12(1480), 13(1481) din 14, 21, 28 martie și 4 iulie 1975; revista „România pitorească”, nr. 6 (42) din iunie 1975, p. 6 și urm.; *Tribuna României*, anul V, 95 din 15 septembrie 1976, p. 4 — articolul semnat de Gh. Istrate, *Lumina trecutului*. Un fapt, un om; *Flacăra*, pagina *Spirit revoluționar în știința românească*, nr. 27 (1152), 28(1153) din 7 și 14 iulie 1977; Rezultatele cercetării au fost redactate în manuscrisul „Mesaje din epoca bronzului — Dacia, Creta, Valea Indusului”, 1975, p. 1—300; pentru manuscris au întocmit referate de uz editorial cercetători: prof. univ. dr. Arion Vraciu, Universitatea Alex. Ioan Cuza, Iași; prof. univ. dr. Poghir Cicerone, Universitatea București; Ion Corvin Sîngeorzan, astronom, directorul Observatorului astronomic popular București și au întocmit aprecieri acad. Ștefan Milcu; a avut loc o dezbatere cu specialiștii din trei universități: Iași, București și Cluj la 6—7 noiembrie 1975 la Drobeta-Turnu Severin.

II. Inscriptia și descifrarea ei :

EU	ME	AL	KUN	M	EG	ER	U	A	T	E	AS	10	
AP	P	OL	ideogr. „solie”			Na	LAH	IS	ideogr. „cetate”				
IS	T	R	O	NA	N	I	S	UE	T	EU	S	OR	N
LAH	I	MAI	PH	I	LI	P	403	ideogr. „corăbii”			DAS		

Textul : „EUMEAL KUN MEG ERU ATEAS 10 APPOL. ideogr.
solie Na LAXIS ideogr. „cetate“ ISTRONANIS UET EU SORN LAH I
MAI PHILIP 403 ideogr. „corăbii“ DAS.“

Traducerea textului : „De la Eumeal cel drept, Marele Vultur Ateas la 10 zile de la echinocțiul de primăvară a trimis solie la Appollonia, din nou să lovească cetatea lui ISTRONANIS, să distrugă frumoasa Sorn, și (în starea aceasta) marele Filip să lovească cu 403 corăbii“ (vezi anexa I).

Mențiuni în legătură cu faptele consemnate în mesajul avut în discuție sînt prezente și în operele scriitorilor și istoricilor greci și romani. Astfel Pompeius Trogus în „Istoria lui Philip“ (IX, 2, 1 ; IX, 3, 1)¹⁵ afirmă că Ateas, regele sciților, fiind strîmtorat de războiul cu histrienii a cerut prin intermediul Apolloniei ajutor de la Filip al II-lea al Macedoniei, promițîndu-i acestuia în schimb recunoașterea oficială de urmaș asupra Sciției. Între timp, moare regele histrienilor iar Ateas nemaifiind amenințat cu primejdia unui război nu mai recunoaște că a cerut ajutor de la macedonieni și nu vrea să plătească despăgubirile pretinse de Filip al II-lea. În acest caz, regele Macedoniei întrerupe asediul Bizanțului și pornește împotriva sciților pe care îi învinge în luptă în anul 339 î.e.n.

Lucian în „Oameni cu viață lungă“ ne informează că în această luptă a murit regele scitilor, Ateas, în vîrstă de 90 ani.

Eumeal cel drept este amintit de Diodor din Sicilia în „Biblioteca istorică“ (XX, 25, 1) ¹⁶ unde ne relatează că Eumelos este aliat cu callatienii pe care-i ajută în timp ce erau asediați de macedoneni. De fapt Eumelos este fiul lui Parysades și apoi rege al Bosforului Cimerian între anii 310—304 î.e.n. Mesajul trimis conducătorului Istronanis încă înainte

¹⁵ Izvoare privind istoria României, p. 353 : Trogus Pompeius, *Istoria lui Filip*, IX, 2, 1 și X, 3, 1 ; Lucian, *Oameni cu viață lungă*, 10 (p. 615)

¹⁵ *Ibidem*, p. 195 : Diodor din Sicilia, XX, 25, 1

de a ajunge rege demonstrează că acesta era aliatul geților și al coloniilor grecești împotriva expansiunii macedonenilor încă din 339 î.e.n.

ISTRONANIS, conducătorul uniunii tribale getice, este amintit de izvoarele antice sub numele de „rex Histrianarum”¹⁷; unii cercetători, printre care amintim și pe prof. Radu Vulpe, localizează această uniune de triburi condusă de „rex Histrianarum” pe ambele maluri ale Dunării, în Dobrogea și în restul Cîmpiei Române.¹⁸

Probabil că reședința lui „rex Histrianarum” era cetatea Sorn, consemnată pe piatra-mesaj și care mai târziu în sec. I—II e.n. este consemnată de geograful Ptolemeu¹⁹ în lucrarea sa „Îndreptar geografic” sub numele de SORNUM. Ca o etapă următoare a cercetării m-am ocupat de identificarea punctelor geografice notate de hărțile consemnate pe piatra-mesaj. În reprezentarea cartografică de pe una din fețele documentului se notează numele cetății Sorn în apropierea unui lac între două cursuri de apă: ALISN („Femeia”) și ANAR („Bărbatul”). După ce am identificat celelalte puncte geografice consemnate, cu ajutorul unei reprezentări cartografice de pe o cupă persană (sec. VIII î.e.n.) fig. 2 în care erau notate alături de puncte geografice și constelații și un calendar lunisolar²⁰, am reușit să stabilesc că cetatea Sorn ar fi trebuit să fie undeva la sud-vest de Muntele Moldovanu. Folosind și informația prof. Ion N. Andreescu că în apropierea muntelui Moldovanu la locul numit „La Nisipuri”, după o legendă, ar fi fost o vatră veche carpică și că aici ar fi resturi de zidărie pe care le consideră medievale, m-am deplasat la fața locului cu o echipă a „Televiziunii române” și cu fiul profesorului, Codruț Andreescu.

În locul avut în discuție am reușit să identific resturile unei cetăți dacice cu zid fără mortar „murus Dacicus” (vezi anexă, fig. 5) care respecta ca tehnică de construcție și plan detalii ale unei alte cetăți datate tot în sec. IV î.e.n. descoperită la Balotești-Mehedinți²¹ (identificată cu Drubetis (vezi anexă, fig. 3—4) și care a rezistat pînă la cel de-al doilea război daco-roman cînd a fost distrusă. Cetatea Drubetis este reprezentată pe columna lui Traian (scenele L—LII).

Existența cetăților Drubetis (Balotești-Mehedinți) și Sornum (în munții Făgăraș) cu zid de piatră, asociată cu afirmația scriitorului antic

¹⁷ D. Berciu, *Din istoria Dobrogei*, vol. 1, București, 1969, p. 129; C. Preda, în *SCIV*, 15, 3, 1964, p. 401 și urm.

¹⁸ I.H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, Ed. științifică, București, 1975, p. 118

¹⁹ *Izvoare privind istoria României*, p. 547; Ptolemeu, *Îndreptar geografic*, Așezarea Daciei, III, 8, 4

²⁰ R.D. Barnett, *Homme masqué ou dieu-ibex?*, în Syria, „Revue l'art oriental et d'archéologie”, Tom. XLIII, Paris, fasc. 3—4, 1966, fig. 3—6, p. 270—276; Viorica Mihai, *Op. cit.*, manuscris, p. 103—106; revista *Flacăra*, pagina *Spirit revoluționar în știința românească*, din 7 și 14 iulie 1977.

²¹ Viorica Mihai, *Getsko-dakiiskaia krepost' ot Baloteșt'*, p. 1—10, Congresul internațional de tracologie, București, 1976, septembrie.

Pindar (518—438 î.e.n.) în Pitice²² că argonauții au găsit pe țărmurile Mării Negre „o cireadă de tauri traci și temelia de curînd clădită a unui altar de piatră“, demonstrează că geto-dacii construiau cetăți cu zid de piatră fără mortar încă din sec. IV î.e.n. și nu de-abia din sec. II î.e.n.²³ cum se considera pînă în prezent.

Cetatea Sorn din Munții Făgăraș se află așa cum consemna harta lîngă un lac care astăzi se numește „Galbena“ și între două ape care se numesc astăzi de localnici „Rîul Doamnei“ și „Zbuciumatul“ ce reprezintă doar traducerea numelor vechi ALISN (Femeia) și ANAR (Bărbatul).

În afara faptului că documentul localizează cetatea Sorn, delimitează hotarele statului său care se întindea de la cursul inferior al Nistrului, la muntele Ceahlău, sud-estul Transilvaniei, Pasul Turnu Roșu, Munții Stefleștea, Oltul, în Cîmpia Română, pe amîndouă maluri ale Dunării și în Dobrogea. Pe harta ținutului este trecut și totemul neamului : Ursul (vezi anexă, fig. 6).

Pe cealaltă față a documentului se află o altă reprezentare cartografică care redă țara sciților conduși de Ateas care avea ca totem reprezentat „Vulturul“ și drumurile comerciale cu Asia Mică și Orientul precum și linia echinoctiilor care se stabilea în funcție de relații geografice și astrale²⁴ (vezi anexă, fig. 7). Astfel Aristotel în „Meteorologicele“, I, 13, 19 afirmă că „Din Pirinei — munte ce se află în țara celtică, spre apusul echinoctiului“; Rufius Festus Avienus în „Descrierea pămîntului“ (456) spune... „acestea sînt neamurile care locuiesc lîngă Istru, cît se întinde ținutul aspru al Constelației Boarului“; Vergiliu în Georgicele scrie cînd se referă la sciți „un asemenea neam de oameni neînfricați sălășluiesc sub cele 7 stele“ (III, 380).

Pe documentul de la Corbi ținutul Sciției se întinde după cum consemnează reprezentarea cartografică la nord de linia echinoctiilor, fiind cuprinsă între cursul inferior al Nistrului, unde se învecina cu teritoriul stăpînit de uniunea tribală condusă de „rex Histrianarum“, pînă la cursul superior al Niprului, cursul mijlociu al fluviului Volga, pînă în munții Urali și la fluviile Ob și Irtîș (vezi anexă, fig. 8).

Piatra-mesaj descoperită la Corbi are o deosebită importanță pentru că confirmă faptul că scrierea atestată de noi în cultura Gîrla Mare, epoca mijlocie a epocii bronzului (1600—1150 î.e.n.), pe teritoriul României continuă și evoluează de la faza silabică la cea fonetică în sec. IV î.e.n. la geto-daci; aceasta reprezintă un document original care este amintit că a existat de relatările scriitorilor greci și romani iar reprezentările cartografice care să se referă la teritoriile avute în discuție sînt cele mai vechi.

²² Izvoare privind istoria României, vol. I, p. 15 : Pindar, Pitice, IV, 200... — 206 (371—366).

²³ Hadrian Daicoviciu, Op. cit., p. 127—149.

²⁴ Izvoare privind istoria României, vol. I, p. 111 : Aristotel, Meteorologicele, I, 10, 6 ; p. 203 : Vergiliu, Georgicele, III, 380 ; Fontes Historiae daco-romanae, II, Ed. Academiei, 1970, p. 51 ; Rufius Festus Avienus, Descrierea pămîntului (456).

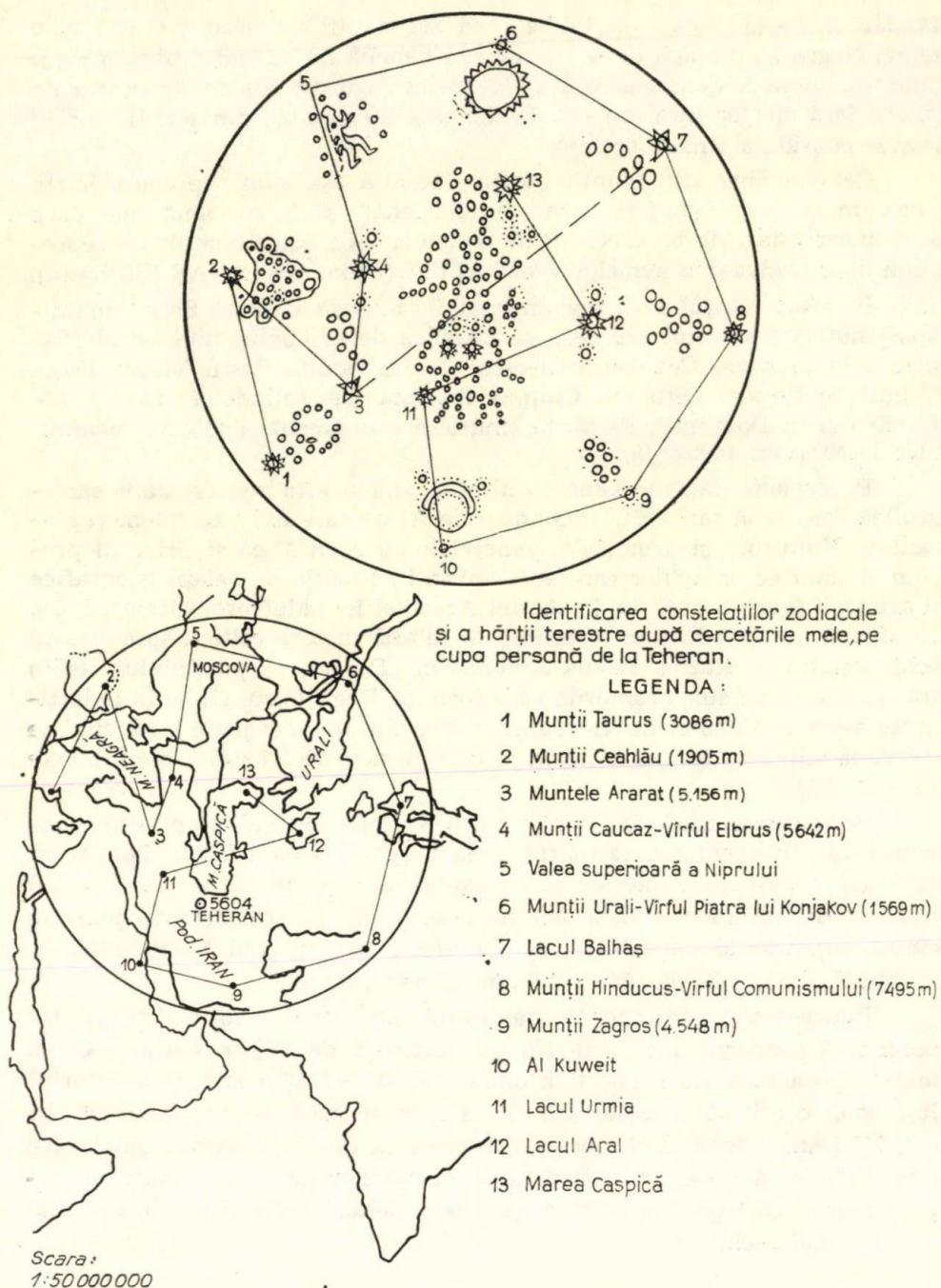
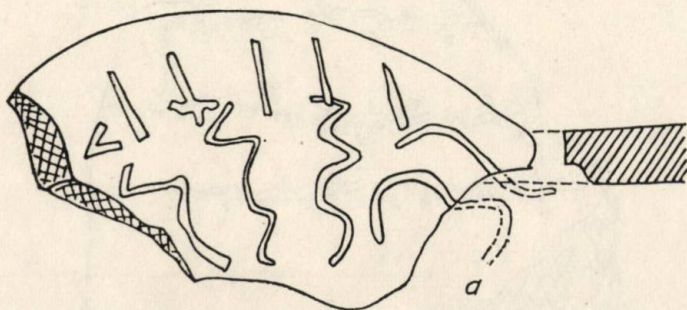


Fig. 2. Identificarea punctelor din harta terestră

2. Inscripția de la Radovanu :

Este realizată pe partea inferioară a bazei unui vas descoperit în săpături arheologice efectuate în cetatea dacică de la Radovanu²⁵, conduse de Done Șerbănescu.

Inscripția este incizată pe două rînduri :



I.  
 11 403

II.      
 (R?) E M MA S O

Pe acest fragment ceramic numele prezentat poate fi atribuit lui Rhemaxos, regele unei uniuni tribale amintit de inscripția grecească, decretul onorific descoperit la Histria²⁶ care subliniază faptul că la acesta este trimis Agathocles ca să ceară ajutor pentru histrieni împotriva lui Zoltes. Rhemaxos este considerat de I. I. Russu ca un rege scit care conduce o uniune tribală din sud-vestul actualei Ucraine, iar D. M. Phippidi susține că regatul lui Rhemaxos ar fi situat pe teritoriul Munteniei și deci că acesta este căpetenie getică²⁷.

Inscripția se referă la numele (R ?) EMMASO iar dacă se face corecția pentru calculul anilor de la potop (11557—11403) se obține anul 154 î.e.n. (ori pînă în prezent se considera că acesta ar fi putut domni pe la 200 î.e.n.)

²⁵ Cercetări arheologice efectuate de muzeograful pr. Done Șerbănescu, Muzeul de arheologie Oltenița, județul Ilfov

²⁶ I.H. Crișan, *Op. cit.*, p. 99—102

²⁷ *Ibidem*, p. 100

3. Inscricția de la Drobeta-Turnu Severin²⁸ :

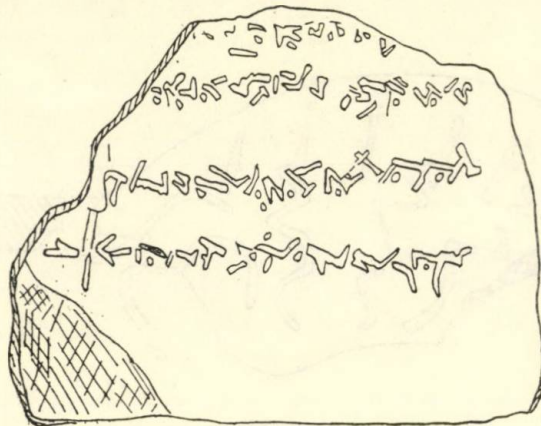
I. Textul : Descifrarea inscripției :

„(AR) IS NAO ZEU

ANU 20 VIEU DRAOB

TIUS ALI MA. ZETAL

ideogr. «cetate» AMUTRIU CARON



Traducerea inscripției : *Anexa II* (p. 125)

Ares, zeul nostru

20 ani a trăit în Drobeta

Tius conducător a alei Macedonica

Din cetatea Amutrium, la Caron pleacă“

Inscripția este foarte importantă din două puncte de vedere. În primul rând ilustrează faptul că scrierea dacică este folosită paralel cu scrierea latină iar știrea că dacul Tius originar din cetatea Amutrium a îndeplinit în armata romană funcția de conducător al unei unități de cavalerie demonstrează că dacii, partea cucerită din Dacia au făcut parte și din armata romană și că în componența legiunilor nu erau numai soldați aduși din alte regiuni ale imperiului.

Din cele relatate mai sus se impune concluzia că scrierea nu a apărut la geto-daci ca o influență a altor scrieri, greacă sau latină ci ca o necesitate de comunicare între membrii comunității umane sau a unităților tribale, necesitate izvorâtă din realitățile social-economice sau din exteriorizarea gândurilor privind cunoașterea naturii, stăpânirea ei în folosul omului și crearea unei vieți spirituale de-a lungul timpului. Astfel, scrierea daco-getă derivă dintr-o scriere silabică folosită pe teritoriul României în epoca mijlocie a epocii bronzului, în cultura Gîrla Mare (1600—1160 î.e.n.) și atestată de noi încă din anul 1968, scriere la care ne vom referi în cele ce urmează.

Înainte de a intra în analiza de fond amintim faptul că toate scrierile vechi descoperite în diferite părți ale lumii au fost considerate decor, fapt

²⁸ G.G. Tocilescu, *Cîteva monumente epigrafice descoperite în România*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“, 1903, București, p. 14 și urm. Autorul consideră că inscripția a fost realizată de un soldat sirian probabil care nu stăpînea bine scrierea într-o limbă semită ; referindu-se la aceeași inscripție D. Tudor enunță aceeași ipoteză. În cadrul cercetărilor pe care le-am efectuat am reușit să constat că scrierea de pe cărămida aflată în discuție nu este realizată într-o scriere semită ci într-o scriere geto-dacă și are textul redactat în limba daco-moesică, așa cum o confirmă și descifrarea de mai sus.

care a întârziat efectuarea unei activități științifice sute de ani²⁹. Astfel dacă în anul 1621 Pietro Della Vale consemnează faptul că, după părerea sa, semnele existente pe ziduri și pe coloanele din orașul vechi persan Persepolis ar alcătui o scriere, au trecut 144 ani pînă cînd orientalistul danez Karsten Niebuhr în urma unei cercetări să confirme că este vorba de trei sisteme de scriere ; descifrarea acestor semne a fost efectuată de-abia în anul 1802 de prof. G. Grotefend, care a pus în acest sens o piatră la temelia cercetării în scopul descifrării scrierilor vechi. Această întârziere s-a datorat în primul rînd verdictului dat de unii cercetători orientaliști de prestigiu european. În acest sens amintim că cercetătorul englez Hyde a susținut la începutul secolului al XVIII-lea că semnele de la Persepolis nu reprezintă o scriere ci ornamentație, iar danezul Michaelis după ce exprimă aceeași părere adaugă „a încerca să descifrezi un ornament, înseamnă a cheltui irațional și energie și timp“.

Tot decor au fost considerate în momentul descoperirii și celelalte scrieri vechi : hieroglifica egipteană, scrierea pictografică sumeriană, cuneiforma asiriană sau hitită etc. Rezultatele obținute pe parcursul unei lungi și dificile activități au condus la descifrarea lor de J. F. Champollion, G. Smith, S. N. Kramer, B. Hrozný și alții care au infirmat pentru totdeauna opinia conservatoare a unor cercetători.

În cadrul cercetărilor din țara noastră, cei ce s-au ocupat de studiul inciziilor și imprimărilor din cadrul culturii Gîrla Mare (1600—1150 î.e.n.) aflate pe vase și alte obiecte de ceramică le-au considerat ca fiind decor.³⁰

Opiniile unor cercetători care au reușit să depășească această constatare și să caute explicația existenței inciziilor pentru a realiza pe linia simbolic-heraldică reprezentarea coarnelor de taur, pomul vieții sau simboluri care amintesc de sceptrele hitite³¹ nu au fost luate în considerație.

După un studiu sistematic pe care l-am efectuat *am ajuns la concluzia că anumite incizii și imprimări, încrustate cu o substanță albă, existente pe diferite vase sau obiecte de ceramică din cultura Gîrla Mare, sau anumite semne pictate pe pereții peșterii Gaura Ghindiei de la Pescari*, care au fost considerate ca fiind un decor, alcătuiesc de fapt o scriere silabică însoțită uneori de ideograme. Această scriere, ale cărei texte au fost redactate într-o limbă indo-europeană înrudită îndeaproape cu hitita și luviana și care constituie precursora limbii geto-dacice, reprezintă din punct de vedere grafic o fază arhaică a scrierii linearului A (descoperită

²⁹ L. Lipin și A. Belov. *Cărțile de lut*, Editura științifică, București, 1960 ; C. W. Ceram, *Zei, morminte, cărturari*, Ed. științifică, 1968 ; S. N. Kramer, *Istoria începe la Sumer*, Ed. științifică, București, 1962 ; Zvonimir Kulundzić, *Historija pisma*, Zagreb, 1957 ; S. Andronescu, *Cadmos. Scurtă istorie a scrisului*, Ed. științifică, București, 1966.

³⁰ Vl. Dumitrescu, *Necropola de incineratie din epoca bronzului de la Cirna*, Ed. Academiei, 1962, pp. 223—243.

³¹ G. Kossak, *Studien zur Symbolgut der Urnenfelder und Hallstattzeit Mitteleuropas*, în *Römisch-Germanische Forschungen*, Bd. 20, 1954, Berlin, p. 11 ; M. Vassito, *La necropole de Klicévač*, p. 17, 174 ; K. Sandars, *Préhistoric art in Europe*, 1968, p. 172, fig. 65.

în Creta), ale cărei texte sînt redactate în limba luviană. Această scriere este înrudită cu scrierea din cultura Harappa din Valea Indusului ale cărei texte după demonstrația mea sînt redactate în limba hitită arhaică.

Figurinele de argilă antropomorfe descoperite în mormintele culturii Gîrla Mare, după rezultatul cercetărilor mele, nu mai pot fi considerate zeități sau jucării pentru copii, așa cum au fost considerate pînă în prezent, iar semnele de pe corpul lor nu alcătuiesc decorarea vestimentației³², ci formează o scriere prin textele cărora aflăm într-o limbă indo-europeană care anunță viitoarea limbă daco-moesică adevărate poeme. Deci aceste statuete constituie adevărate mijloace de comunicare în epoca bronzului. Tot așa pot fi considerate și statuetele antropomorfe descoperite și în alte civilizații din epoca bronzului din insulele Mării Egee, Anatolia și cultura sumeriană. Aș adăuga că un mit al culturii sumeriene descifrat de Kramer³³ ne comunică că pentru a o scoate pe zeița Inanna din țara morților, zeitatea supremă a modelat două statuete antropomorfe fără sex care au fost trimise în țara morților să trateze eliberarea zeiței. Totodată duceau cu ele hrana corpului și apa vie a vieții. De amintit faptul că și statuetele antropomorfe descoperite în mormintele culturii Gîrla Mare pe corpul cărora sînt scrise adevărate poeme rituale nu au precizat sexul.

Pe parcursul cercetării am identificat în cultura Gîrla Mare circa 86 inscripții pentru realizarea cărora s-au folosit 146 semne. Aceste semne se comportă în înșiruirea lor precum literele într-o scriere. Astfel pe un obiect unele semne sînt incizate sau imprimate într-o anumită ordine, pe alt obiect sînt într-o altă ordine sau combinate cu alte semne.

Faptul că aceste semne alcătuiesc o scriere și nu un decor este confirmat și de circa 90 de similitudini ale semnelor atestate în cultura Gîrla Mare și în alte civilizații din Peninsula Balcanică, Insulele Mării Egee, Anatolia, Valea Indusului, semne pentru care s-a stabilit de comun acord de toți cercetătorii ca fiind semne de scriere.

Pentru a ilustra această afirmație în cele ce urmează redăm unele similitudini ale scrierilor din epoca bronzului³⁴ cu semnele din cultura Gîrla Mare.

³² Vl. Dumitrescu, *Op. cit.*, p. 261, 276 și urm.; D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, Ed. științifică, p. 180; Idem, *Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu*, în *Materiale II*, 1956, p. 297; Kurt Horedt, *Istoria comunei primitive*, Editura didactică și pedagogică, București, 1970, p. 157, fig. 63; *Starinat*, VII—VIII, 1956—1957, p. 139.

³³ S. N. Kramer, *Op. cit.*, *Mitul Inannei*.

³⁴ V. G. Childe, *De la preistorie la istorie*, Ed. științifică, 1967, București, p. 97, fig. 2; A. Evans, *The Palace of Minos at Knossos*, vol. II, London, 1928, pp. 420—624; Johannes Friedrich, *Extinct Languages*, New York, 1957, p. 163, fig. 65; J. Chadwick, *The Decipherment of Linear B*, Cambridge, 1970; Z. Kulundzić, *Op. cit.*, pp. 251—254; 232—234, 228 și urm.; Bedrich Hrozný, *Les inscriptions crétoises*, Praha, 1949 (Tabloul comparativ al scrierilor); M. Cohen, *La grande invention de l'écriture*, vol. III, fig. 214, p. 282; Emmanuel Laroche, *Les Hieroglyphes hittites, première partie. L'écriture*, Paris, 1960.

Cultura Girfa Mare	Linear A	Hierog. cretană	Hierog. hitită	Cultura Harappa	Linear B	Scrierea din Cipru
^, V	^		^		^	^
⊙, ⊙	⊙, ⊙	⊙	⊙, ⊙	⊙	⊙	
u, n	u, y		u, v			
#	#	#			#	#
≡	≡	≡	≡		≡	
) (	) (		) (	) (		
X	X					X
+ , ⊕	+		+		+ ⊕	+
\\, ,						
o/o						
↑	↑		↑	↑	↑	↑
≡, H	H	H, H	H	H		
Δ	Δ	Δ	Δ	Δ		Δ
2, 2	2	2, 2	2		2, ss	2
Y	Y					Y, y
u, u	u					u
M						M
u, c						u, c
T, T	T					T

Cele 146 semne identificate în scrierea din cultura Gîrla Mare, unele din ele ideograme și cifre, demonstrează că textele au fost realizate cu ajutorul unei scrieri silabice. Problema cea mai dificilă era acordarea de valori fonetice semnelor pentru citirea textelor. Pentru aceasta se impunea un studiu amănunțit din punct de vedere arheologic, antropologic, etnologic și lingvistic în scopul stabilirii dacă civilizațiile care au folosit scrierile pentru care am prezentat similitudini au fost înrudite. Această cercetare era obligatorie deoarece neavînd text bilingv eram obligată să acord posibile valori fonetice referindu-mă la studiul comparativ al structurii interne a scrierilor Harappa, hitită hieroglifică, linear A. Scrierea Harappa în cazul în care era înrudită cu scrierea Gîrla Mare oferea posibilitatea (prin faptul că reda și conținutul unor noțiuni prin reprezentări ideografice, și fiind mai veche, ne oferea material comparativ) atribuirii de valori apropiate unor semne care ar fi avut la bază reprezentări apropiate. Scrierea Gîrla Mare fiind din punct de vedere grafic o etapă intermediară între scrierea Harappa și Linear A oferea după descifrarea ei posibilitatea descifrării scrierii cretane.

În acest sens am fost obligată să dau răspuns unor probleme care ar clarifica întrebările noastre studiind rezultatele obținute pînă în prezent, cum ar fi :

a. Asemănările dintre scrierile din cultura Gîrla Mare, cultura Harappa, hitita hieroglifică, hieroglifica cretană, și Linear A *sînt întîmplătoare sau presupun o înrudire între ele* ? Cercetările arheologice, antropologice, etnologice și lingvistice pot confirma înrudirea între populațiile care au folosit sistemele de scriere aflate în discuție ?

b. *Se poate surprinde o etapă mai veche a scrierii din cultura Harappa*, care este cea mai veche dintre scrierile amintite ? *Cînd și unde* ?

c. *Se poate surprinde etapa de trecere de la scrierea ideografică la scrierea silabică care ne-ar înlesni cunoașterea prin intermediul ideogramelor a conținutului comunicării prin silabe în cultura Harappa.*

d. *Textele culturii Harappa pot fi redactate într-o limbă dravidiană, așa cum susțin patru cercetători finlandezi, care afirmă că pornind de la această ipoteză au reușit să ofere o soluție de descifrare a scrierii.*

e. Scrierea Harappa fiind mult mai veche decît scrierile hitită hieroglifică, linear A și Gîrla Mare, *se impune demonstrarea legăturilor între ele prin perpetuarea scrierii și nu prin influență.*

f. *Posibilitatea acordării de valori fonetice semnelor în cultura Gîrla Mare pentru citirea textelor.*

Deoarece se prezentase soluția de descifrare a scrierii din cultura Harappa într-o limbă dravidiană, era necesar să verific dacă cercetările arheologice, etnologice și antropologice pot confirma faptul că cultura avută în discuție ar fi de origine dravidiană.

După cum se știe limbile dravidiene prezintă unele legături lexicale și de structură gramaticală comune cu limbile ugro-fine, observație care a condus la concluzia că într-un trecut îndepărtat aceste limbi erau vorbite de populații care locuiau pe teritorii apropiate.³⁵

Cercetările întreprinse asupra culturii Harappa au stabilit că această cultură nu este originară în Valea Indusului ci este adusă aici de anumite

³⁵ Lucia Wald, Elena Slave, *Ce limbi se vorbesc pe glob ?*, Ed. științifică, București, 1959, p. 86 și 125—127

populații prin mileniul al IV-lea î.e.n.³⁶ În cazul în care împărtășim ideea că purtătorii acestei culturi vorbeau o limbă dravidiană, înseamnă că aceștia la un moment dat s-au deplasat în Valea Indusului dintr-un teritoriu apropiat de comunitatea lingvistică a limbilor ugro-finice. Or, teritoriul în care s-au dezvoltat civilizații ale căror purtători vorbeau limbi ugro-finice se situa în jurul munților Urali.³⁷

Totodată se cunoaște că civilizația Harappa avea un sistem de construcție evoluat în care se evidențiază folosirea cărămidii arsă în cuptoare sau uscate la soare, posedau vase lucrate într-o tehnică superioară, la un moment dat lucrate la roată, iar purtătorii ei erau buni cunoscători ai prelucrării metalelor la rece și la cald. Ei erau purtători ai unei civilizații cu caracter urban, cu care au venit în valea Indusului.³⁸

Dacă scrutăm dezvoltarea civilizațiilor ce au fost atestate la nord de civilizația Harappa, din Urali și până în Siberia, remarcăm că acestea aveau un caracter rural și nu opidan și chiar dacă cele atestate în zona Munților Urali aveau unele temple, acestea erau construite din lemn, iar locuințele lor erau modeste.³⁹

Cercetările antropologice⁴⁰ aduc în discuție faptul că purtătorii culturii Harappa posedau în structura lor elemente preponderente mediteraniene, de tip alpino-armenoid și chiar negroide de tip african; este interesantă și observația unor antropologi care susțin că aceste elemente se întâlnesc până astăzi la populații care locuiesc pe un teritoriu situat din Armenia până în nordul Kașmirului, și care sînt considerate ca urmașe a hitiților. Aș adăuga că antropologul G. D. Kumar remarcă că structura antropologică întâlnită la populațiile civilizației Harappa atestate la Mohenjo-Daro și Lothal se întâlnește și în descoperirile de la Tepe Hissar, Tepe Sialk și la hitiții din epoca bronzului. Purtătorii culturii Harappa cunoșteau ritul incinerăției, înhumăției totale și parțiale. Descoperirea în necropola de la Lothal în trei morminte de înhumăție a mai multor schelete⁴¹, atestă existența în viața spirituală a comunităților tribale a ritualelor în legătură cu sacrificiile umane.

Cercetările arheologice au constatat că niciodată civilizațiile care s-au dezvoltat în regiunea munților Urali și în teritoriile estice învecinate nu au cunoscut și folosit ritul incinerăției⁴².

În concluzie apreciem că cercetările arheologice, antropologice și etnologice nu pot demonstra venirea purtătorilor culturii Harappa din nord-vestul și nordul Văii Indusului, nu prezintă caractere antropologice dravidiene și în consecință nu pot fi indentificați cu populații dravidiene.

Observațiile mele în legătură cu cercetările arheologice întreprinse de diferiți oameni de știință pentru cunoașterea dezvoltării civilizațiilor

³⁶ S. Oertwig, *Călătorie printre orașe dispărute*, Ed. științifică, București, 1959, p. 61

³⁷ Lucia Wald, Elena Slave, *Op. cit.*, p. 86 și 105

³⁸ S. Oertwig, *Op. cit.*, p. 61; Fratev, *Istoria Universală*, vol. I.

³⁹ *Ibidem*, p. 245—246; L. Ia. Krijevskaiia, *Neoliticeskie poseleniia na severo vostoce Baškirii*, în „Sovetskaia arheologia“, 2, 1962, pp. 97—111.

⁴⁰ N.K. Sinha, A.C. Banerje, *Istoria Indiei*, Ed. științifică, București, 1958, p. 1—55; G. D. Kumar, *Anthropological survey of Indis*, în „The journal Indo-European studies“, pp. 66—80, vol. I, nr. 1, Spring, 1973.

⁴¹ Rao S. R. Sh., *Lothal, le port de l'empire de l'Indus*, în „Archéologia“, Paris, nr. 29, 1969, pp. 64—74

⁴² L. P. Kizlasov, *Afanasevskie kurgani na rekah ibat i Biur*, în „Sovetskaia arheologia“, 2, 1962, pp. 112—123; I.P. Franțev, *Op. cit.*, p. 239; M.V. Vitkov, K.I. Mark, *Etniceskaia antropologia vostochnoi pribaltiki*, pp. 166—173; S.A. Tarakonovoi, L.H. Terentevoi, *Voprosi etniceskoi istorii narodov pribaltiki*, Moskva, 1959, pp. 1—228.

din sud-estul Europei, în insulele *Mării Egee*, în podișul *Anatoliei* au subliniat faptul că în sud-vestul *Turciei*, s-a dezvoltat încă din nivelurile aceramice o civilizație care cunoștea și folosea o tehnică înaintată în construcții de locuințe cu temelii de piatră și cu pereți de cărămidă uscate la soare.⁴³ Cercetările arheologice efectuate la *Hacilar* și *Çatal Hüyük* demonstrează că această tehnică se perpetuează și în neolitic (5750—5000 î.e.n.)⁴⁴, perioadă în care s-a dezvoltat pe aceste locuri o civilizație cu caracter urban ce aveau așezările înconjurată de incinte de cărămidă uscate la soare. Locuințele rectangulare cu multe camere erau construite pe temelii de piatră și grupate în jurul unei curți interioare. Pentru construcția diferitelor vetre și stâlpi în care erau încastrate coarne de taur era folosită cărămida arsă în cuptoare. Asemenea cărămizi s-au întâlnit și în resturile unui zid din nivelul I de la *Hacilar*.

În jurul anului 5000 î.e.n. urmele civilizației de la *Hacilar* și *Çatal Hüyük* dispar⁴⁵, iar unii cercetători au înclinat să creadă că purtătorii ei au migrat spre vest, ajungând pînă în *Balcani* și de aici mai departe pe teritoriile *Greciei*, *Iugoslaviei*, *României* și *Ungariei*⁴⁶. Este necesar de subliniat faptul că populațiile care au locuit în neoliticul timpuriu sud-estul Europei aveau o civilizație de tip rural și deci nu pot fi identificate cu cele care au realizat civilizația dispărută din *Anatolia*.

Este important faptul că este atestată în mileniul al IV-lea î.e.n. o civilizație în valea *Indusului*, cu aceleași caracteristici ale civilizației dispărute în sud-estul *Anatoliei*, care a fost numită cultura *Harappa*. Pe de altă parte planul locuințelor și construcția lor în interiorul incintelor, precum și gruparea lor în jurul unei curți interioare centrale la *Hacilar* în nivelul I se întâlnesc și în civilizațiile din cultura *Harappa*, la hitiți, *luvienii* și *cretani*⁴⁷.

Anumite semne întâlnite în inscripțiile culturii *Harappa* se întâlnesc pînă la identitate pe unele vase descoperite la *Hacilar*⁴⁸. De fapt pe multe vase descoperite la *Hacilar* se întâlnesc semne și pictograme și reprezentări ideografice ce au fost puse de cercetătorul englez *J. Mellaart* în legătură cu existența unei scrieri pictografice-ideografice.

Însumarea acestor observații ne conduc la concluzia că civilizația *Harrapa* din valea *Indusului* nu a fost realizată de populații *dravidiene* ci de populații care pînă la începutul mileniului V î.e.n. au locuit pe terito-

⁴³ James Mellaart, *Excavation at Hacilar*, I, Edinburg, 1970, p. 4—6

⁴⁴ *Ibidem*, p. 8—37; Idem, *Earliest civilisation of the East*, 1965; Idem, în *Scientific American*, aug. 1961, nr. 2, p. 91; idem, *Excavation at Çatal Hüyük*, în „*Anatolian Studies*“, vol. XIII, pp. 43—82.

⁴⁵ J. Mellaart, *Excavations at Hacilar*, I, p. 37

⁴⁶ Eugen Comșa, *Unele date privind raporturile dintre culturile neolitice timpurii din estul României cu cele din sud-vestul U.R.S.S.*, în *SCIV* 3, Tom. 22, 1971, p. 381; D. Berciu, *La izvoarele istoriei*, Editura științifică, București, 1967, p. 184; Vl. Dumitrescu, *Harta arheologică a României*, Ed. Meridiane, București, 1968, p. 9 și urm.; Idem, *Observations sur certains problèmes du néolithique de l'Europe sud-orientale*, în *Dacia* NS II, 1958, pp. 35—58

⁴⁷ J. Mellaart, *Op. cit.*, II, faza IIa și IIb, 26(80); I.P. Franțev, *Op. cit.*, planșa de la p. 431 și urm. și p. 408; M. Riemschneider, *Lumea hitiților*, pl. 13 — orașul hitit *Alisar*, palatul de la *Zendjili*, templul din *Bogazköi-Hattusas*, pl. 14 și 19 — planul cetății *Hattusas* și cele două străzi din orașul hitit de la *Beycesultan*; S. Oertwig, *Op. cit.*, p. 62; Fr. Matz, *Creta, Micene, Troya*, Ed. științifică, București, 1969, p. 88, 90, 96.

⁴⁸ J. Mellaart, *Op. cit.*, *Hacilar* VI : fig. 186, 1, p. 468; *Hacilar* IV : fig. 69, 10, 13—14 și pl. LXXXVI, 3; *Çatal Hüyük* VIII : fig. 108, 1—3; *Hacilar* IIa : fig. 83, 1—3, p. 317 și pl. LXXXVI, 2 : fig. 81, 5, p. 315, 11 și pl. LXXIII, 1; *Hacilar* IIb : fig. 95, 21, p. 341; *Hacilar* I : fig. 120, 9, p. 379; fig. 132, 3, p. 399; fig. 142, 1, 4, p. 416; fig. 146, 1, 4, p. 423; fig. 147, 1, p. 425.

riul de sud-est al Anatoliei unde pot fi identificate cu cele ce au realizat cultura de la Hacilar și Çatal Hüyük. Scrierea pictografică-ideografică descoperită aici, pe obiecte de ceramică reprezintă de fapt o fază arhaică a scrierii silabice însoțite de ideograme din cultura Harappa. Ideogramele folosite în scrierea culturii Harappa aduc anumite precizări asupra conținutului cuvintului reprezentat prin semne silabice.

Descoperirile arheologice pot atesta existența unor elemente comune în culturile Harappa, hitită, luviană : sistemul de construcții al locuințelor și al așezărilor, sistemele de canalizare, folosirea carului cu două roți, cuțitele rituale curbe (întâlnite în descoperirile culturii Harappa, dar reprezentate și în mâinele preoților hitiți ce iau parte la o procesiune cum o confirmă reprezentările din basoreliefurile realizate pe stîncile de la lazyly-Kaia și mai târziu la daco-geți ⁴⁹) pledează în favoarea înruderii între aceste civilizații. La aceasta se mai adaugă și structura antropologică a populațiilor avute în discuție.

Este de remarcat și faptul că hitiții apar în Asia Mică la începutul mileniului al II-lea î.e.n., timp în care civilizația Harappa încetează ⁵⁰ de a mai exista în Valea Indusului, iar cercetătorii care s-au ocupat cu aceste probleme nu-și explică nici cauzele dispariției culturii Harappa din Valea Indusului, nici de unde au venit hitiții în Asia Mică. Totodată nu s-a clarificat problema originii hitiților, care a fost teritoriul de unde au plecat fiind controverse și în privința drumului pe care aceștia l-ar fi parcurs ; unii susțin că au venit prin Balcani, alții prin Transcaucazia. ⁵¹ Aș mai adăuga și faptul că civilizațiile din Europa centrală și sud-est, și Mesopotamia cunoșteau carul cu patru sau șase roți, carul cu două roți fiind folosit numai de purtătorii culturii Harappa, de hitiți, luvieni. ⁵²

Ritul de înmormîntare este același în civilizația Harappa, hitito-luviană. Coroborînd toate aceste date nu greșim dacă admitem că hitiții sînt reprezentanți ai culturii Harappa și că în venirea lor peste munți prin Transcaucazia în Asia Mică, fiind buni cunoscători ai prelucrării metalelor la rece și la cald au descoperit fierul sub resturi de meteorit sau zăcă-

⁴⁹ I.P. Franțev, *Op. cit.*, p. 376 ; la geto-daci cuțitele curbe sînt frecvente în descoperirile arheologice de pe teritoriul României

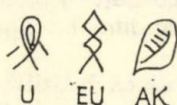
⁵⁰ I. P. Franțev, *Op. cit.*, p. 366 ; V. I. Avdiev, *Istoria Orientului antic*, p. 190. Cu privire la încetarea civilizației Harappa în Valea Indusului Rao S.R. Sh. consideră anul 1900 î.e.n. cînd se încearcă fără reușită restabilirea legăturii pe apă între orașul de la Lothal și mare după ravagiile suferite de purtătorii civilizației Harappa în urma unei puternice inundații în jurul anului 2 000 î.e.n. ; S. Oertwig arată că orașele culturii Harappa nu au fost cucerite ci părăsite, dar nici pînă în prezent specialiștii nu au stabilit cauzele care i-au determinat pe oameni să părăsească așezările și încotro s-au îndreptat. În orice caz în valea Indusului s-au stabilit pe la 1600 î.e.n. civilizații cu caracter rural — cultura Jhukar — ; a se consulta I. P. Franțev, *Op. cit.*, p. 435.

⁵¹ J. Mellaart, *Prehistory of Anatolia and its relation with Balkans*, Sofia, 1969 ; M.M. Winn, *Thoughts on the question of Indo-European studies*, Sumer, Number, 2, 2, p. 117—137 ; Arion Vraciu, *Asupra raporturilor dintre hitită și alte limbi indoeuropene*, în „Analele științifice ale Universității Alex. I. Cuza din Iași”, e. Lingvistică, Tom. XVI, anul 1970, p. 16 ; Idem, *Sur le caractère autochtone des populations anciennes de la Dacie : les données linguistique*, în „Studia Balcanica”, Sofia, 1971 ; Idem, *Reflections on linguistic and cultural relations between Anatolia and Dacia in the Bronze Age*, în „Bronze Age migrations the Aegean, Archaeological and linguistic problems in Greek prehistory”, Sheffield, 1974, pp. 281—286.

⁵² S. Oertwig, *Op. cit.*, p. 65 ; M. Riemschneider, *Op. cit.*, pl. 21—22 ; pentru carele cu patru roți atestate în Europa centrală și Mesopotamia a se consulta : S.N. Kramer, *Op. cit.*, p. 97, fig. 5a și b ; Kurt Horedt, *Op. cit.*, fig. 57 ; G. Bichir, *Autour du problème des plus anciens modèles de chariots découverts en Roumanie*, în Dacia NS VIII, 1964, p. 67—89

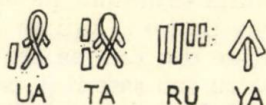
minte, și au reușit în cele din urmă să fie apreciați ca cei mai buni cunoscători ai metalurgiei acestui metal.

În acest context am ajuns la concluzia că purtătorii culturii Harappa erau indo-europeni și că vorbeau o limbă hitită arhaică. Stabilind că textele culturii Harappa sînt redactate în limba hitită arhaică, și aceste texte fiind cele mai vechi din toate celelalte scrieri avute în discuție, am căutat să găsesc o posibilitate pentru a atribui valori fonetice semnelor acestei scrieri deoarece semnele mai păstrau și sensurile, prin semne ideografice a reprezentării unor noțiuni. Pentru exemplificare voi da cîteva exemple : Noțiunea de „rugămintă repetată pentru apă” era reprezentată din trei silabe a căror semne erau doi pești și o scoică :



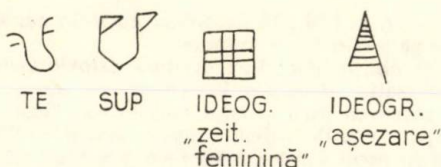
Cuvîntul *UEUAK* are același înțeles și în hitită ⁵³

Noțiunea de izvor era redată prin alți doi pești, linii care sugerează mișcarea iar cuvîntul „a merge” printr-o săgeată care redă printr-o silabă direcția :



UATARU „Izvor” și *YA* „mergi”. Cuvintele se găsesc cu aceleași înțelesuri în limba hitită și în forme apropiate în alte limbi indo-europene înrudite. ⁵⁴

Zeitatăea Soarelui de gen feminin, numită *Teșup*, este reprezentată de o urnă schematică și două picioare.



Dacă ne referim la populațiile indo-europene din Anatolia, acestea asimilau urna funerară în care depuneau oasele incinerate ale defunctului cu „zeița mamă” la care se ridica sufletul ca să renască prin urmași ⁵⁵. În cazul nostru reprezentarea numelui care păstrează și ideea credinței este justificată. Celelalte două semne sînt întîlnite cu același conținut și în alte scrieri înrudite, printre care amintim și scrierea hitită hieroglifică descifrată de B. Hrozný. La hitiți Zeul Furtunii este identificat uneori cu zeița mamă *Teșup*, desemnată și de numele hurrit „Hepat” pe basoreliefurile de la *Iazyly-Kaia*. ⁵⁶

⁵³ A. Vraciu, *Asupra raporturilor dintre hitită și alte limbi indo-europene*, p. 25.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 25 și 32

⁵⁵ M. Riemschneider, *Op. cit.*, p. 99

⁵⁶ *Ibidem*, p. 95

Cuvîntul vultur format din două silabe are în faţă ideograma vulturului :



HAR



AS

Haras „vultur“ este întîlnit şi în hitită ⁵⁷

Procedînd astfel am reuşit apoi prin înlocuirea semnelor în inscripţii mai mari să reuşesc să citesc unele inscripţii ale culturii Harappa :

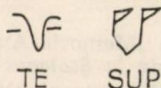
I											
	TE	JA	TARH	AN	ARI	N	ideogr. „conducător”	SU	(?)	AN	TE
II											
	0	1	2	3	4	5	6				
	ideogr. „om”	E	TE	NDA	EU	DU	RI				
III											
	DO	SSU	SU	WOA	TE	HAR	AS	AK			

Textul : TEJA TARH ANAARIN, ideogr. „conducător” SU (?) AN TE ideogr. „om” ETE NDAKU DURI DOSSU SUWOATE HARASAK (Anexa III) Traducerea textului : „TEJA va cuceri bărbaţii conducătorului Sudaan vorbeşte în scris bărbatul acesta, al puternicei cetăţi a Vulturului”. După cum se remarcă este vorba despre o provocare la război.

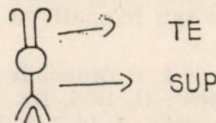
Între scrierea culturii Harappa şi scrierile heroglică hitită şi linear A şi cultura Gîrla Mare există numeroase similitudini. Aceste asemănări nu sînt formale, uneori grupuri de semne reprezintă aceleaşi nume de zei-tăţi avînd aceleaşi valori fonetice sau apropiate.

De exemplu, zeitatea Teşup (a Soarelui) şi Kupapa (a pămîntului) sînt reprezentate prin aceleaşi semne în scrierile Harappa, hitită hieroglică şi cultura Gîrla Mare :

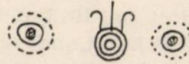
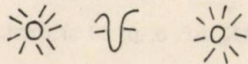
Cultura Harappa :



Cultura Gîrla Mare :



2. Reprezentare ideografică :



⁵⁷ Ibidem, p. 13

Reprezentarea zeiței Kupapa :

Cultura Harappa

Hitita hierogl.

Cultura Gîrla Mare

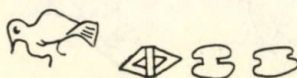
a. prin ideograme :

ideograme și silabe :

ideograme și silabe :



prin VULTUR
sau romb



ideogr. KU PA PA
vultur



KU PA PA
prin ideogr. : romb

Pe teritoriul României am reușit să identific reprezentarea zeiței Kupapa printr-un romb încă din neolitic, culturile Precucuteni, Cucuteni, Stoicani-Aldeni, Gumelnița ⁵⁸.

Prezența încă din neolitic a acestei zeități, existența unei culturi materiale și spirituale asemănătoare din Europa Centrală în Peninsula Balcanică, insulele Mării Egee, Anatolia, teritoriul României și estul U.R.S.S. ne determină să admitem că *vatra veche a indo-europenilor se situează în aceste teritorii cu zone periferice în Europa de vest și Iran și mai târziu în Valea Indusului*. Teritoriul României fiind în centrul vetrei vechi a indo-europenilor nu se mai poate admite ipoteza care n-a reușit niciodată să fie demonstrată, prin care se admite că indo-europenii au venit aici în jur de 2000 î.e.n., de undeva din răsărit și au indoeuropenizat populația neolitică neindoeuropeană ⁵⁹.

Mobilul acestei vaste cercetări a fost clarificarea unor probleme ale diferitelor culturi înrudite, care să-mi ofere posibilitatea atribuirii de valori fonetice semnelor din Cultura Gîrla Mare, care ar fi dus la descifrarea textelor. În acest fel am reușit să clarific că scrierea din cultura Gîrla Mare este în bustrofedon. Direcția în care se citește inscripția de la stînga la dreapta sau de la dreapta la stînga este redată de ductul scrierii. O problemă specială a constituit-o în confruntările cu specialiștii faptul că unele inscripții se citesc și pe verticală de jos în sus sau mai rar de sus în jos, cît și repetarea numelui defunctului pe vasele funerare de două sau trei ori. De fapt această repetare a creat ideea falsă a simetriei care i-a determinat pe specialiști să creadă că se află în fața unui decor. Aș dori să precizez că scrierea pe verticală sau repetarea numelui defunctului sau a numelui de persoană în unele inscripții nu reprezintă o caracteristică a scrierii din cultura Gîrla Mare. Astfel, scrierea pe verticală de o parte și de alta a unui personaj se întâlnește și în scrierea hieroglică hitită (de exemplu în scrierea pe o pecete a numelui regelui hitit Tarqumuva ⁶⁰), sau mai târziu se remarcă repetarea de trei ori a numelui defunctului pe un vas de argint descoperit într-un mormînt tracic la Vrața. ⁶¹

Unele cuvinte din scrierea Gîrla Mare au semnele silabice imprimate sau incizate în interiorul altor semne, ceea ce nu complică problema

⁵⁸ I. T. Dragomir, *Despre aspectul cultural Stoicani—Aldeni*, în „Memoria Antiquitatis”, II, 1970, fig. 9, 9—10 ; M. Petrescu-Dîmbovița, *Cetățuia de la Stoicani* în „Materiale”, I, 1953, p. 144—153, fig. 42, 15—17 ; S. Cucos, *Reprezentări antropomorfe pictate*, în „Memoria Antiquitatis”, II, 1970 ; Idem, *Date noi cu privire la faza Cucuteni B în centrul Moldovei (descoperirile de la Ghelăiești-Medior, Birgăoani)*, referat, doctorat, 1975, p. 52.

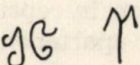
⁵⁹ Em. Condurachi, *Ilirii și dacii*, în „Arta”, 1972, Anul XIX, nr. 5, p. 38 și urm. Idem în *Magazin istoric*, anul VIII, nr. 11(92), 1974, p. 67

⁶⁰ S. Andronescu, *Op. cit.*, p. 174, fig. 89, și p. 176

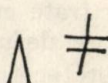
⁶¹ D. Berciu, *Arta traco-getică*, Ed. științifică, București, 1969, p. 170—180

descifrării. Cazuri similare se întâlnesc și în scrierea linear A : De exemplu :

Scrierea Gîrla Mare :

 unde avem
semnele : 

Scrierea Linear A :

 unde sînt
semnele : 

Ca rezultat al cercetărilor se poate aminti și concluzia că pe scara dezvoltării scrierilor cea mai veche este scrierea din cultura Harappa, după care urmează scrierea din nordul Siriei și scrierea din Cultura Gîrla Mare după care se situează scrierile linear A și hieroglifică hitită. Toate provin dintr-o scriere comună apărută din necesitatea indoeuropenilor de a comunica între ei. În acest caz scrierea din cultura Gîrla Mare oferă cheia descifrării scrierii linear A, pentru care nici pînă în prezent nu s-a oferit soluții acceptabile pentru citirea textelor.

În atribuirea valorilor fonetice pentru cele 146 semne din scrierea culturii Gîrla Mare m-am bazat în primul rînd pe valorile fonetice atribuite semnelor culturii Harappa, care avea textele redactate în limba veche hitită, limbă înrudită cu scrierea din cultura Gîrla Mare, cît și de ideogramele care însoțeau uneori cuvintele.

Din descifrarea celor 86 de inscripții am reușit să pun în evidență date referitoare la organizarea socială și teritorială și asupra vieții spirituale a triburilor din epoca mijlocie și de sfîrșit a epocii bronzului din sud-vestul României, respectiv între 1600 și 1150 î.e.n.

Astfel populația era împărțită în triburi formate fiecare din trei neamuri care la rîndul lor erau formate din 4 familii mai mari (ginți). Unele inscripții aflate pe anumite vase depuse în necropolă ne comunică că neamurile triburilor de la Cîrna și Ostrovul Mare și cele din zona peșterii de la Pescari aveau cîte un nume de animal, fiecare reprezentînd în același timp și totem ; pentru neamurile de la Cîrna și Ostrovul Mare : Vulturul, Șarpele și Taurul iar pentru cel de la Pescari : Vulturul, Lumina și Salamandra ; neamul Taurului avea ca totemuri pentru cele patru familii : Taurul, Leul, Berbecul, Capra la Ostrovul Mare și Taurul, Cerbul, Cîinele și Berbecul la Cîrna.

Cele trei neamuri ale tribului de la Ostrovul Mare locuiau în așezări diferite sau apropiate care purtau nume ca SASABRIA pentru așezarea Taurului, KUBRIA pentru așezarea Vulturului și NABARIS pentru așezarea Șarpelui. Într-o anumită perioadă neamul Vulturului a fost condus de SATALKAS, iar neamul TAURULUI de SABARKAS care avea și titlu de TAL „rege“. Acesta probabil că era conducătorul întregului trib. Descifrarea inscripțiilor a pus în evidență denumirea a trei triburi : TRABE pentru tribul care locuia la Cîrna, KARBILES pentru cel de la Ostrovul Mare și SARO pentru cel de la Pescari.

Totemurile pe care le purtau neamurile și familiile tribului aveau menirea de a diferenția un grup de altul și a stabili anumite reguli de căsătorire a membrilor. Pentru a forma o familie trebuiau să facă parte din neamuri deosebite ale aceluiași trib sau din triburi diferite. Se efectuau căsătorii și între membrii ai triburilor aflate la mari distanțe. Astfel una din inscripții descoperite în necropola de la Cîrna precizează că în timpul marelor căsătorii a murit o fetiță de 4 ani neîmpliniți care era din tribul SARO, așezarea *Runi* care avea teritoriul în jurul localității Pescari. Această fetiță se numea *Bedima*.

Unele inscripții de pe pereții peșterii Pescari pun în evidență că membrii colectivității purtau nume ca *DANAR*, *DADA* la care adăugau în anumite ocazii numele tribului *SARO*. Cele mai multe inscripții descifrate cu ocazia cercetărilor pe care le-am întreprins ne oferă date despre defuncții, referindu-se la nume, sex, apartenența tribală, și zeitățile protectoare.

Formulele rituale incizate sub formă de inscripții pe corpul statuetelor antropomorfe sînt adevărate poeme. Spre exemplificare voi reda mai jos descifrarea inscripțiilor de pe statueta notată cu S1 din mormîntul 10 :

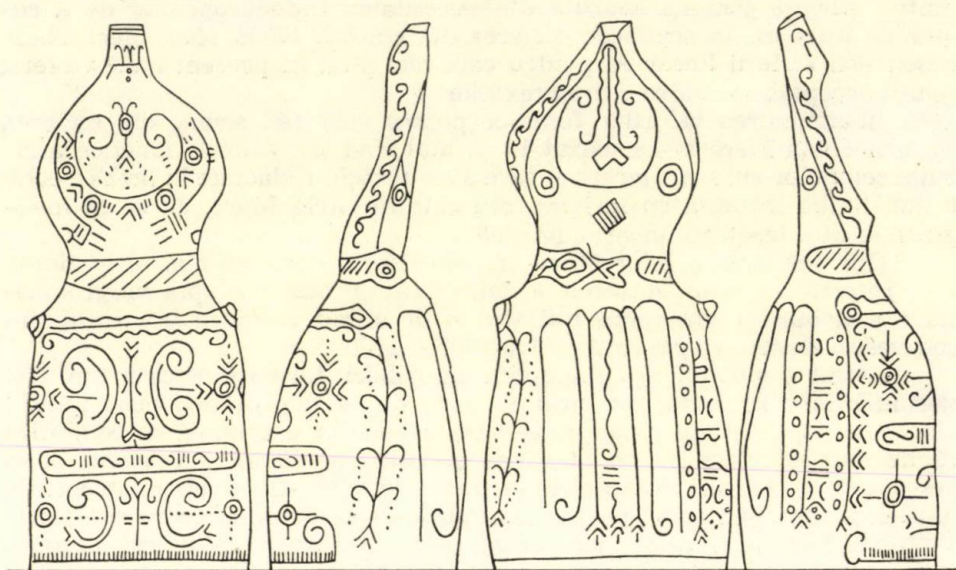
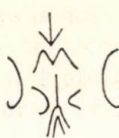
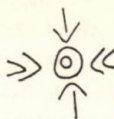


Fig. 9. Figurină antropomorfă, cultura Gîrla Mare. Pe corp se remarcă inscripții.

I  TE
KAN
ideograma : „depunerii în pămînt“.
Text : TEKAN ideogr. „depunerii în pămînt“.

II  TE
SUP
MAI
ideogr. „8 ani și 8 luni“.
Text : ideogr. „8 ani și 8 luni“, MAI TESUP

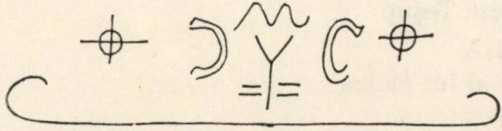
III  YA
SABA  BA
KAR
ME
YA  YA
SABA

Text : YA SABA YA MEKAR BA YA SABA

||| ~ ||| ~ ||| ~ ||| ~
PA S PA S PA S PA S

Text : PAS PAS PAS PAS

IV



NAR
KAN
ME
BA
NAR
MAI

Text : MAI NAR BA MEKAN NAR

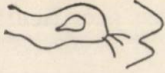
V



ideogr. „Șarpele“
ideogr. „Berbecul“
ideogr. Zenos adică născut din neamul

Text : ideogr. „Zenos“, ideogr. „Berbecul“, ideogr. „Șarpele“

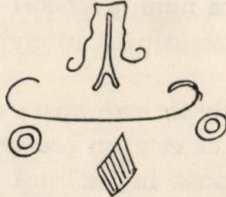
VI



Prescurtarea numelui
Ideograma Șarpe

Text : MEKAR, ideogr. Șarpe

VII



TE
KAN
MAI
ZA
ideogr. KUPAPA

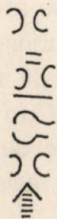
Text : Ideogr. „KUPAPA“, ZA MAI TEKAN

VIII



Ideograma
MARELUI TRIB

IX



BA
BES
NE
BA
YA

Text : YA BA NE BES BA

Traducerea textului :

Textul se citește pe 8 registre fiecare de jos în sus :

- I. „Te depunem
 în pământ
- II. La 8 ani și 8 luni
 La Marea zeiță Teșup
- III. Mergi la SABA
 Mergi suflet al lui Mekar
 Mergi, SABA
 Păzește, păzește, păzește, păzește
- IV. Marele suflet al bărbatului Mekar, bărbat
- V. Născut din neamul Șarpelui și al Berbecului,
- VI. Mekar născut în neamul Șarpelui
- VII. (ocrotit) de Kupapa
 Zeița Marelui pământ
- VIII. Din Marele trib cu trei neamuri
- IX. Mergi, suflete la cer, suflete !“

Pe o altă statueta se precizează că SALIA a fost sacrificată zeităților de către tribul său.

Triburile aveau ca zeități protectoare pe Teșup — zeița Soarelui, Zaes — zeul Soarelui, Saba — marele preot al zeiței Teșup și fiu al Kupapei, Kupapa — zeița Marelui Pământ. Aceasta era numită uneori *DAMATER*, adică mamă a pământului, nume care s-a păstrat pînă în civilizația geto-dacilor.

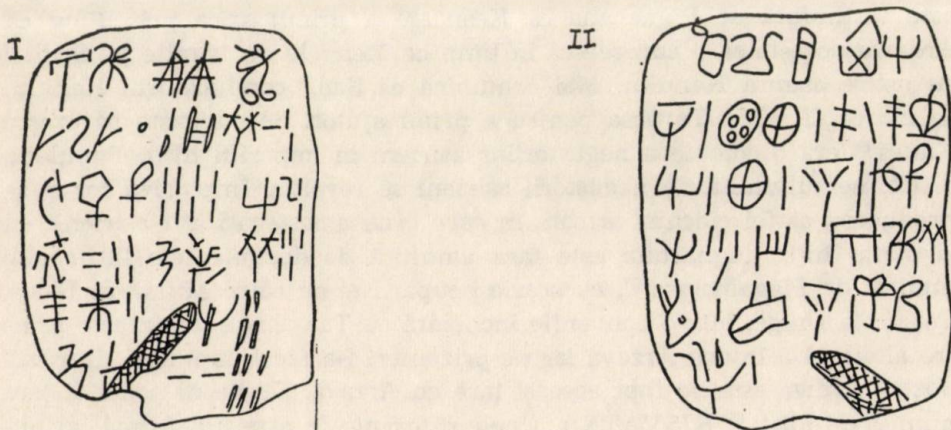
Este interesant și faptul că în inscripțiile în care apare numele zeului Soarelui, Zaes, se precizează întotdeauna că este un zeu nou și că este de sex bărbătesc. Această remarcă trebuie pusă în legătură cu întărirea familiei patriarhale pe plan social. Una din inscripții ne comunică că zeul SABA este născut din flăcări (ca și Dionisos). Numele lui asociat cu cuvîntul DIOS este întîlnit la traci⁶² sub forma de SABADIOS sau SABA-ZIOS.⁶²

Comunitățile tribale ale culturii Gîrla Mare cunoșteau 12 constelații, drumul aparent al Soarelui prin constelații, notau echinocțiile și solstițiile precum și anul în care se aflau de la potop. De asemenea, numărau anii cu 24 000 ani în urmă, perioadă în care cunoșteau cicluri de 2 800 ani ca și vechii indieni. Anul solar era de 358 de zile, la care se adăuga la 2 ani 16 zile, iar cel lunar de 353 zile 3 ani și un an de 356 zile.

Vasul calendar, aflat în colecția Muzeului Porțile de Fier și descoperit întîmplător pe teritoriul Olteniei notează toate aceste date, fiind

în acest sens cel mai vechi document care consemnează știri astronomice eșalonate în timp. Datele și calculele folosite în calendarul din epoca bronzului sînt folosite și de geto-daci în sanctuarele-calendare de la Sarmizegetusa⁶³ din timpul lui Decebal.

Cu toate că pînă în prezent cercetători englezi și bulgari emisese ră ipoteza că unele texte din scrierea Linear A ar putea fi redactate în limba luviană⁶⁴, și s-au ocupat în mod special pentru a căuta soluții de descifrare ale textelor avute în discuție, nu s-a ajuns pînă la noi la un rezultat pozitiv. Aceasta din cauză că s-a pornit subiectiv de la ideea că aceste texte trebuie să conțină obligatoriu informații asupra evidențelor cu caracter economic și pentru că nu s-a cunoscut și studiat scrierea din cultura Gîrla Mare, care așa cum a demonstrat-o cercetările noastre este înrudită cu linearul A, are un caracter arhaic și poate oferi cheia de descifrare și pentru scrierea avută în discuție. Studiind comparativ grafiile scrierii Linear A, Gîrla Mare și Cultura Harappa am reușit să precizez că scrierea Linear A are 148 de semne. În urma acordării de valori fonetice semnelor scrierii Linear A, în funcție de structura internă a scrierii și comparativ cu valorile fonetice acordate semnelor din scrierile Gîrla Mare și cultura Harappa, am reușit să obțin descifrarea textelor din arhiva Hagia Triada. Astfel, am reușit să aflăm că aceste documente se referă la alianțe militare a diferitelor populații în timpul conflictului dintre hitiți și asirieni. Pentru exemplificare vom reda în cele ce urmează descifrarea unei inscripții :



⁶³ H. Daicoviciu, *Op. cit.*, fig. 49—51, 56 și p. 232—266.

⁶⁴ M. Riemschneider, *Op. cit.*, p. 25 ; G. Huxley, *Crete and the Luwians*, Oxford, 1961 ; L.R. Palmer, *Mycenaeans and Minoans*, London, 1961 ; V.V. Sevoroskin, *Issledovaniia po desifrovke kariiskih nad pisei*, Izdatelstvo nauka, Moskva, 1965, p. 302 ; A. Vraciu, *Colocviul internațional de lingvistică și arheologie de la Sheffield*, în „Studii și cercetări lingvistice”, anul XXI, 1970, p. 595 ; Paul Faure, *Dédicaces crétoises en linéar A*, în „Balkansko ezikoaznanie”, XVI, 1, Sofia, 1972, p. 9—14 ; VI. Georgiev, *Les deux langues des inscriptions crétoises en Linéar A*, în „Balkansko ezikoaznanie”, VII, fasc. 1, Sofia, 1963, pp. 1—70.

*Inscripția HT 85*⁶⁵

- | | |
|---|---|
| I. TARPASA ARO ARO KES
NASNI PUW RESI
ARDAWA SIUN KASI
PIGNARNNA ME ES DAR TARH RES
SADHALN KAN
MEIRSELU | II. SIA PASEBBA KATOS,
MASNAR, RO, SADI
ka, nar, ari, apsi
KA ARIWA TARPASA RES
DERZ, TUWARI KOIES
KAN |
|---|---|

Inscripția este scrisă pe ambele fețe. Traducerea textului : Anexa IV

1. Tarpasa, prietenă, prietenă KES-
NASNI (ne comunică) că Puw a trimis veste că
Ardwa lui Siu vrea să viziteze
Pignarnna înfloritoare și să se așeze ca preot cuceritor când
este trimis Sadhal asupra Kanului
de către Meirselu
- II. Mai scrie, că corăbii con-
duse sub protecția zeității Soarelui, de Sadi
Acest bărbat stăpîn, în ultimul timp
Acesta s-a așternut la drum spre libera Tarpasa
ocrotită de Derze, pentru (a obține ajutor) pentru slujitorii
depărtați ai Kanului.

Documentul are o mare importanță deoarece faptele consemnate se pot data în timp. Cu această ocazie aflăm că Tarpasa (țară din insula Creta) este înștiințată de Pignarnna că Kesnasni a primit știre prin Puw că Ardawa dorește să o cucerească în timp ce Meirselu va trimite pe Sadhal cu oștire asupra Kanului. Mai comunică că Sadi, conducătorul Kanului se îndreaptă către Tarpasa pentru a primi ajutor. Se cunoaște că orașul Kanes⁶⁶ era o colonie a negustorilor asirieni în imperiul hitit. Populația hitită, nemulțumită de negustorii asirieni se revoltau împotriva lor și se produceau astfel ciocniri armate în care erau amestecați atât asirienii cît și statul hitit. Pignarnna este țara amintită de documentele hitite sub numele de Piggainarssa⁶⁷, cu ocazia ocupării ei de către Mursil al II-lea. Tot același rege, într-o convenție încheiată cu Targasnall, amintește printre altele că a învins Arzava iar pe prizonieri i-a făcut luptători. În cazul nostru Ardwa este de fapt aceeași țară cu Arzava. Kesnasni poate fi țara numită de hitiți⁶⁸ KISVATNA. Unele diferențe în aspectul formal al nu-

⁶⁵ Vl. Georgiev, *Op. cit.*, inscripția HT 85, p. 38. Autorul pornește de la ipoteza că documentul conține date economice și dă o soluție de descifrare prin care s-ar face cunoscută o evidență de distribuire între arămari (cazangii) ; soluțiile obținute de mine în cadrul descifrării textelor linear A a demonstrat că inscripțiile conțin știri despre tratate militare între populații și state din insulele Mării Egee, Anatolia și Mesopotamia, mituri, legende sau comunicări obișnuite între oameni.

⁶⁶ V. I. Avdiev, *Op. cit.*, p. 196.

⁶⁷ *Ibidem.*

⁶⁸ *Ibidem*, p. 199.

melor de țară prezentate trebuiesc puse în legătură cu pronunția diferită în diferite limbi.

Acest document se poate data pe la anul 1595 î.e.n. când Mursil I, regele hitiților a ocupat în urma conflictului cu orașul Kanes, Babilonul ⁶⁹. În această perioadă așa cum reiese din documentele hitite ⁷⁰ țările Piggnaireșsa, Kisvatna și Arzava erau țări libere, ele fiind ocupate de hitiți în timpul domniei lui Mursil al II-lea.

Celelalte inscripții ne relatează felul cum s-au petrecut evenimentele, care au fost alianțele între state pe toată durata campaniei militare și victoria lui Mursil I asupra Kanului și Babilonului. Unele dintre inscripții ne informează că BESII au participat la război în prima parte ca aliați ai Kanului și apoi ai lui Mursil I ; erau conduși de Ron care avea capitală Troya. De asemenea, inscripțiile aduc date noi în legătură cu viața, practicile militare și armele folosite în timpul asediului orașelor la jumătatea mileniului al II-lea î.e.n.

Coroborând datele furnizate de operele scriitorilor și istoricilor antici greci și romani cu descoperirile de la Corbi, Radovanu-Ilfov și Drobeta-Turnu Severin în incinta castrului roman precum și descoperirile inscripțiilor de la Sarmizegetusa și Ocnița ajungem la următoarele concluzii :

Populațiile care au locuit pe teritoriul patriei noastre sînt indo-europene din cele mai vechi timpuri contrar ipotezei potrivit căreia populațiile indo-europene au venit aici de-abia în jurul anului 2000 î.e.n. și au indoeuropenizat populația neolitică neindoeuropeană.

Acestea posedau o scriere încă din neolitic care ajung în epoca mijlocie a bronzului la o fază silabică însoțită uneori de ideograme. Această scriere ajunge în faza fonetică la geto-daci (în care se remarcă și folosirea mai rar a ideogramelor și silabelor) așa cum o demonstrează inscripția de la Corbi, 339 î.e.n. Scrierea daco-moesică este folosită de unii soldați și în epoca de cucerire a Daciei, paralel cu scrierea latină. (A se vedea inscripția descoperită la Drobeta-Turnu Severin, datată sec. III e.n.).

Considerăm important faptul să precizăm că populațiile geto-dacice erau în directă legătură cu populațiile latine încă de la sfîrșitul epocii bronzului, așa cum o demonstrează descoperirile arheologice de pe teritoriul patriei noastre ⁷¹, relații care iau amploare în sec. II î.e.n., cînd piața geto-dacică este invadată de monedă romană. Totodată limba daco-moesică este înrudită cu limba latină, ceea ce presupune că anumite teme ale cuvintelor din ambele limbi au același aspect grafic și înțelesuri identice sau apropiate. Astfel după informația lui Herodot, Istorii, V, 9, populația de la nord de Dunăre de pe teritoriul Daciei se numeau Sigini, care era răspîndită pînă în regiunea eneților (eneți = populație ilirică care locuia pînă la Veneția de astăzi) ; teme tracice și latine apropiate grafic și semantic demonstrează înrudirea îndeaproape a celor două limbi :

⁶⁹ *Ibidem*, p. 192.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 199.

Exemplu :

Teme tracice după D. Detschew, *op. cit.*,

Cuvinte latine — *Dicționarul latin-român* de Ioan Nădejde și Amelia Nădejde, Ediția III, Iași

- | | |
|--|--------------------|
| — trac: — apa, $\alpha\beta\alpha$ (p. 19) | aqua „apa“ |
| — $Z\alpha\lambda\delta$ — $\alpha\beta\alpha$ = apă | |
| — $\text{Al}\beta\alpha\kappa\acute{\eta}\nu\delta\iota\omicron\iota$ „cei albi“ | albus „alb“ |
| — Domeros (p. 144) — cocioabă, birlog | dominium „domeniu“ |
| — Durostorum „tare puternic“ | durus „dur“ |

Dioscordie în „Despre materia medicală“, II, 117, în timp ce enumeră plante medicinale cunoscute și folosite de daci face și precizări care se referă la observații de limbă dacă și latină : astfel acesta ne informează că „talpa giștii... romanii (o numesc) *blitum* și dacii *blis*, *bles*“.

Ovidiu în „Scrisori din Pont“, III, 37—50 afirmă :

„Îmi pare că aş putea scrie în versuri getice

Crede-mă, mi-e teamă că s-au strecurat printre cele latinești și că în scrierile mele

vei citi cuvinte pontice“.

Ovidiu deși cunoscător al limbii grecești nu este tentat să scrie versuri în limba greacă, iar dacă la începutul venirii lui la Tomis graiul getic i se părea de neînțeles, după aceea era tentat să-l folosească în creația poetică. Este mai mult ca sigur că cuvintele getice amestecate cu cele latine în scrisorile lui Ovidiu erau tocmai acelea cu teme apropiate din punct de vedere semantic, ilustrând în acest mod că limba latină era mai apropiată de limba daco-getică decât de limba greacă. În acest mod, se poate înțelege de ce limba latină s-a impus avînd o importanță deosebită în formarea limbii române. Apoi, prescurtarea numelor de persoane numai la prima literă sau lipsa terminației „s“ după *u* în nume de persoane sau de localități aparține limbii daco-getice, fapt care se poate urmări prin inscripții pînă în epoca bronzului (1600—1150 î.e.n.) De exemplu : Λ care de fapt este semnul pentru „a“ în scrierea dacă, sau Marcu în loc de Marcus, sau Amutriu în loc de Amutrium, etc.

Descifrarea inscripțiilor din cultura Gîrla Mare, după opinia noastră, contribuie în primul rînd la îmbogățirea cu noi date a istoriei comunităților umane care au viețuit pe teritoriul de sud-vest al României între 1600—1150 î.e.n. și oferă un bogat material asupra limbii precursora celei daco-moesice. Totodată această scriere reprezintă cheia de descifrare a scrierii Linear A care pînă în prezent nu a fost descifrată deoarece nu se studiase scrierea din cultura Gîrla Mare. Statuetele de argilă antropomorfe nu mai pot fi considerate jucării pentru copii sau zeități ci mijloace de comunicare. Semnele de pe corpul lor nu reprezintă ornamentarea îmbrăcăminteii cum s-a considerat pînă în prezent ci semne de scriere cu ajutorul cărora au ajuns, pînă la noi, formule rituale, adevărate poeme.

Scrierea din Gîrla Mare este înrudită îndeaproape cu scrierile Linear A și Harappa și deci mai veche decât scrierea miceniană (greacă arhaică) a căror semne au fost împrumutate din scrierea linear A și adaptate la limba greacă. Cercetarea de față a fost posibilă ca urmare a coroborării rezultatelor obținute în arheologie, etnologie, antropologie, lingvistică și istoriografie în ultimii 60 ani, reprezentînd o ipoteză care va contribui la adîncirea cercetărilor privind istoria străveche și veche a poporului român.

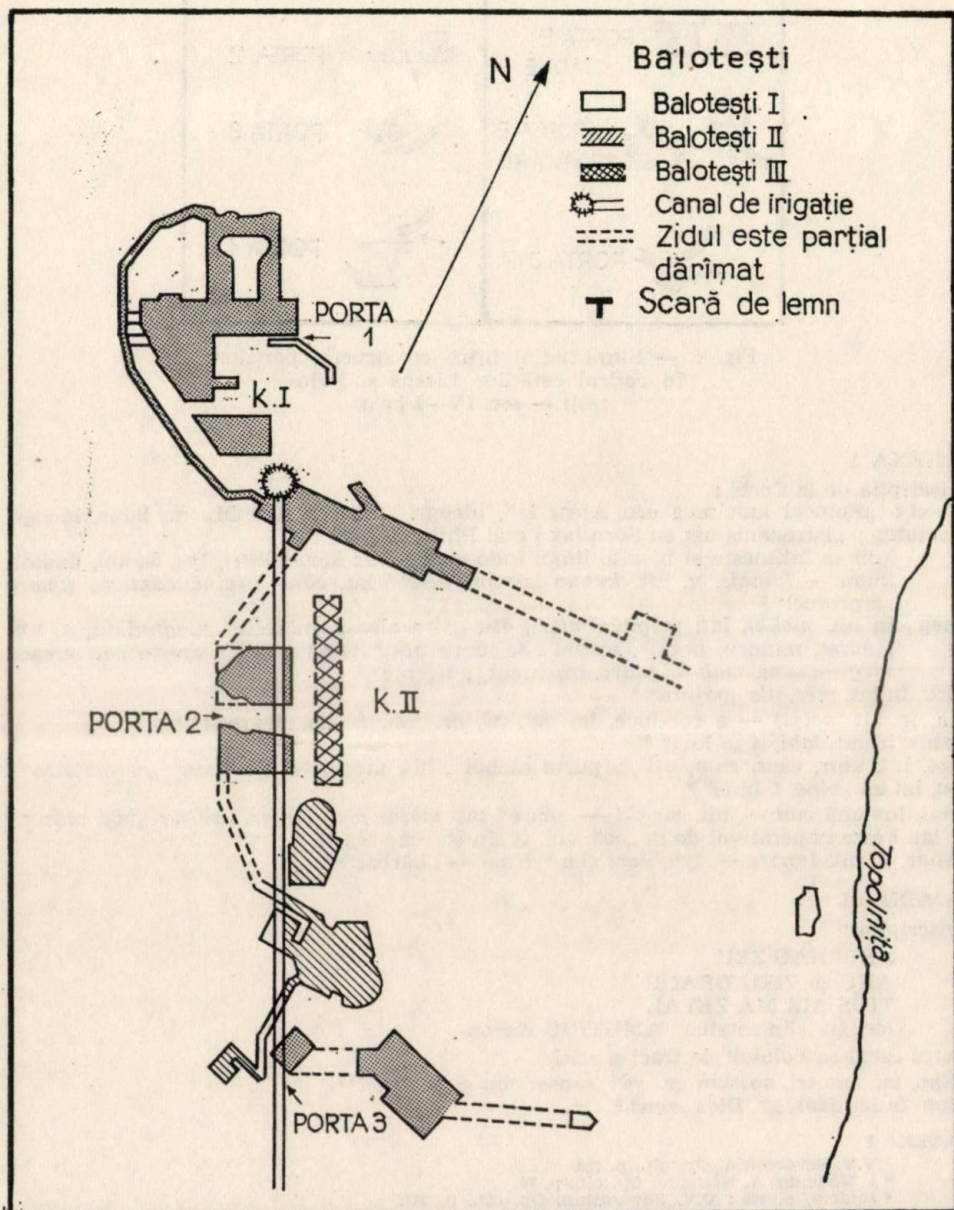


Fig. 3 — Planul cetății geto-dacice „Drubetis“, descoperită la Balotești, jud. Mehedinți, sec. IV î.e.n. — sec. II e.n.

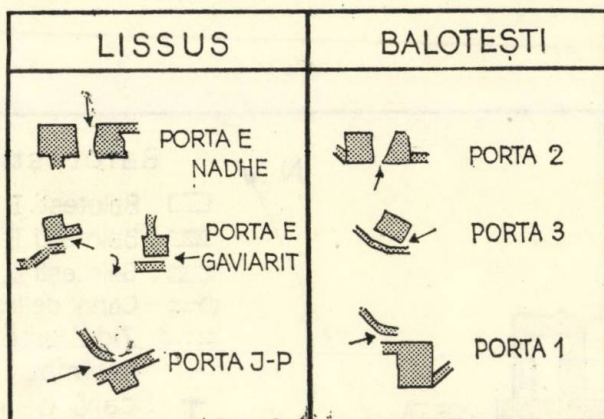


Fig. 4. — Similitudini între construcția porților
în cadrul cetăților Lissus și Balotești — sec. IV—I î.e.n.

ANEXA I

Inscripția de la Corbi :

Text : „Eumeal kun meg eru Ateas lo“, ideogr. „solie“ ; APPOL. na lahis, ideogr. „cetate“ ; „Istronanis uet eu Sorn lax i mai Philip 403 das“

kun se întâlnește și în alte limbi indo-europene : kar. *kūñ(i)*, lyc. *kunñi*, anatol. *kuni*, — *kunnis*, v. hit. *kunna* „drept, just“¹ lat. *cōno*, *cēcini*, *contum*, *conere* „a proroci“²

meg., în hit. *mekki*, lat. *magnānimitas*, *ātis* „fire aleasă, măreție“ *magnninus*, *a*, *um* „măreț, mîndru, nobil“, *magni* „de mare preț“ tema *mag* „a crește“, în greacă *meg* —, sans. *mah-ā* „mare, însemnat, puternic“³

Eru, în lat. *olēs*, *itis* „pajura“⁴

na, în hit. *ne(ja)* — a conduce, lat *næ*, *nē*, gr. *γᾶλ, γῆ* „da, negreșit“⁵

lahis, în hit. *lahijai* „a lovi“⁶

uet, lat. *utor*, *usus*, *sum*, *uti* „a purta război“, hit. *uter/ueter* „a duce“ „a sacrifica“⁷

eu, lat *eū* „bine, f. bine“⁸

mai, luviană *mai* —, hit. *mekki* — „mare“ lat. *major mag-ios* gr. *μελῒωγ* „mai mare“⁹

i, lat. *i* este imperativul de la „eo“, abl. *is* „în starea aceasta“¹⁰

Anar, în hit. *Innara* —, lyd. *ñarś* < i.e. * *Hner* — „bărbat“¹¹

ANEXA II

Inscripția :

ARIS NAO ZEU

ANU 20 VIEU DRAOB

TIUS ALI MA ZETAL

ideogr. „din cetatea“ AMUTRIU Karon

Ares „zeul războiului“ la traci și sciți

Nao, lat. *nostri*, *nostum* gr. *γᾶλ*, sansc. *nāu* și *nos* „noi“¹

Zeu, în lat *dēus*, gr. *Dios* „zeu“²

ANEXA I

¹ V.V. Sevoroskin, *Op. cit.*, p. 256.

² I. Nădejde, A. Nădejde, *Op. cit.*, p. 76.

³ *Ibidem*, p. 390 ; V.V. Sevoroskin, *Op. cit.*, p. 237.

⁴ I. Nădejde, A. Nădejde, *Op. cit.*, p. 25.

⁵ *Ibidem*, p. 427 ; V.V. Sevoroskin, *Op. cit.*, p. 248.

⁶ *Ibidem*, p. 283.

⁷ *Ibidem*, p. 289 ; I. Nădejde, A. Nădejde, *Op. cit.*, p. 679.

⁸ *Ibidem*, p. 223.

⁹ *Ibidem*, p. 391 ; V.V. Sevoroskin, *Op. cit.*, p. 237.

¹⁰ I. Nădejde, A. Nădejde, *Op. cit.*, p. 299.

¹¹ V.V. Sevoroskin, *Op. cit.*, p. 252.

ANEXA II

¹ Ion Nădejde și A. Nădejde, *Op. cit.*, p. 439.

² *Ibidem*, p. 183.

anu, lat. *ānnus*, i <*amnus* „a umbla cu luntrea cu corabia“³
 Vieu, lat. *vio*, *āre* „a lega *viētus* a, um parte de la *vio* „slăbit de bătrînețe“⁴
zetal, lat. *dētentio*, *onis* „ținere în stăpînire“⁵
 hit. *Talbarna* „conducător, rege“⁶
 Amutriu, cetate dacică amintită de Ptolemeu.

ANEXA III.

Inscripția se citește în bustrofedon: primul rînd de la stînga la dreapta, al doilea rînd de la dreapta la stînga iar al treilea de la stînga la dreapta.

Textul: TEJA ANARIN, ideogr. „conducător“ SUDAAN TE

ideogr. „om“ ETE NDAKU DURI

DOSSU SUWOATE HARASAK

Teja, „nume de așezare“

Tarh-, în hitito-luv.: *tarh* — „a cuceri“ <i.e. * *t(e)rH* —¹

anarin <i.e. * *Hnar* —, hit. *innara* — „bărbat“²

SUDANN „nume de conducător“

Te, în hit. *te* — „a vorbi“ <i.e. * *dhe* — „a pune, a depune“³

ndaku, hit. *ntaku* „inscripție“⁴

duri, hitito-luv. *tulija* „sfat“⁵

dossu, hit. *Dassu* „puternic“⁶

Suwoate, „nume de așezare“

harasak, de la hit. *haras* „vultur“⁷

ANEXA IV:

Inscripția HT 85

Aro, hit. *ara* — „tovarăș, prieten, însoțitor“¹

resi, <i.e. * *re-s* — „a mișca repede“²

Siu „nume de zeu hitit“, hit. *Siu* — lyd. *īiv*, „nume de zeu“ <i.e. * *dej(w)* — „lumina,

Soare, zeu al Soarelui“³

kasi —, anat. *kasi* — „vizitare, frecventare“⁴

tarh —, hitito-luv. *tarh* — a învinge“ <i.e. * *t(e)rh-*⁵

Sia, în hit. *sai* — *sija* — „a întipări“⁶

Pasebba, în lyc. „*pasbba*“ corabie⁷

katos, în lyd. *kat-os* — „decret, ordonanță“⁸

masner, în luv. *masnalli* — „zeitate“⁹

apsi, în hit. *appezzi* „ultim“, appa „după“¹⁰

Tuw, în hit. *tuwa* — „departe“¹¹

koies, în v. ind. *kavi* —, lyd. *kave* gr. *koies* „slujitor“ din greacă *koeo* „a auzi, a înțelege, lat. *caveo* „a preveni, anglo-saxonă *havian* „a privi“, rus. *чуть* „a simți“ <i.e. * *keu-kou* — „a fi atent, a privi“¹²

³ *Ibidem*, p. 34.

⁴ *Ibidem*, p. 694.

⁵ *Ibidem*, p. 181.

⁶ V.I. Avdiev, *Op. cit.*

ANEXA III

¹ V.V. Sevoroskin, *Op. cit.*, p. 264.

² *Ibidem*, p. 254.

³ *Ibidem*, p. 301.

⁴ *Ibidem*, p. 275, 283.

⁵ *Ibidem*, p. 184.

⁶ *Ibidem*, p. 253.

⁷ Ariton Vraciu, *Asupra raporturilor dintre hitită și alte limbi indo-europene*, p. 18.

ANEXA IV

¹ V.V. Sevoroskin, *Op. cit.*, p. 219.

² I.I. Russu, *Op. cit.*, p. 123.

³ V.V. Sevoroskin, *Op. cit.*, p. 231.

⁴ *Ibidem*, p. 279.

⁵ *Ibidem*, p. 263.

⁶ *Ibidem*, p. 277.

⁷ *Ibidem*, p. 167.

⁸ *Ibidem*, p. 280.

⁹ *Ibidem*, p. 265.

¹⁰ *Ibidem*, p. 216.

¹¹ *Ibidem*, p. 261.

¹² *Ibidem*, p. 231.

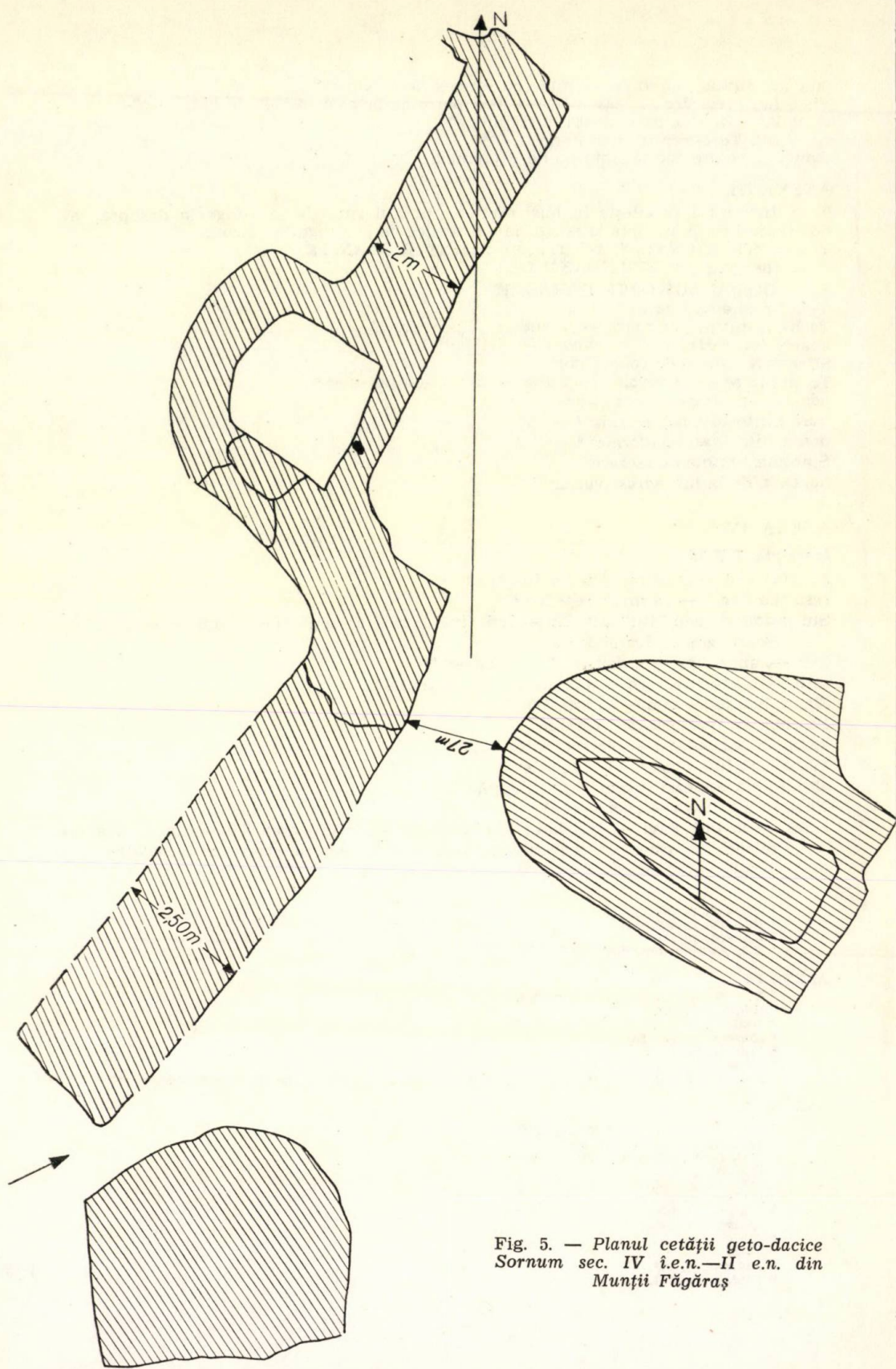


Fig. 5. — Planul cetății geto-dacice
Sornum sec. IV î.e.n.—II e.n. din
Munții Făgăraș

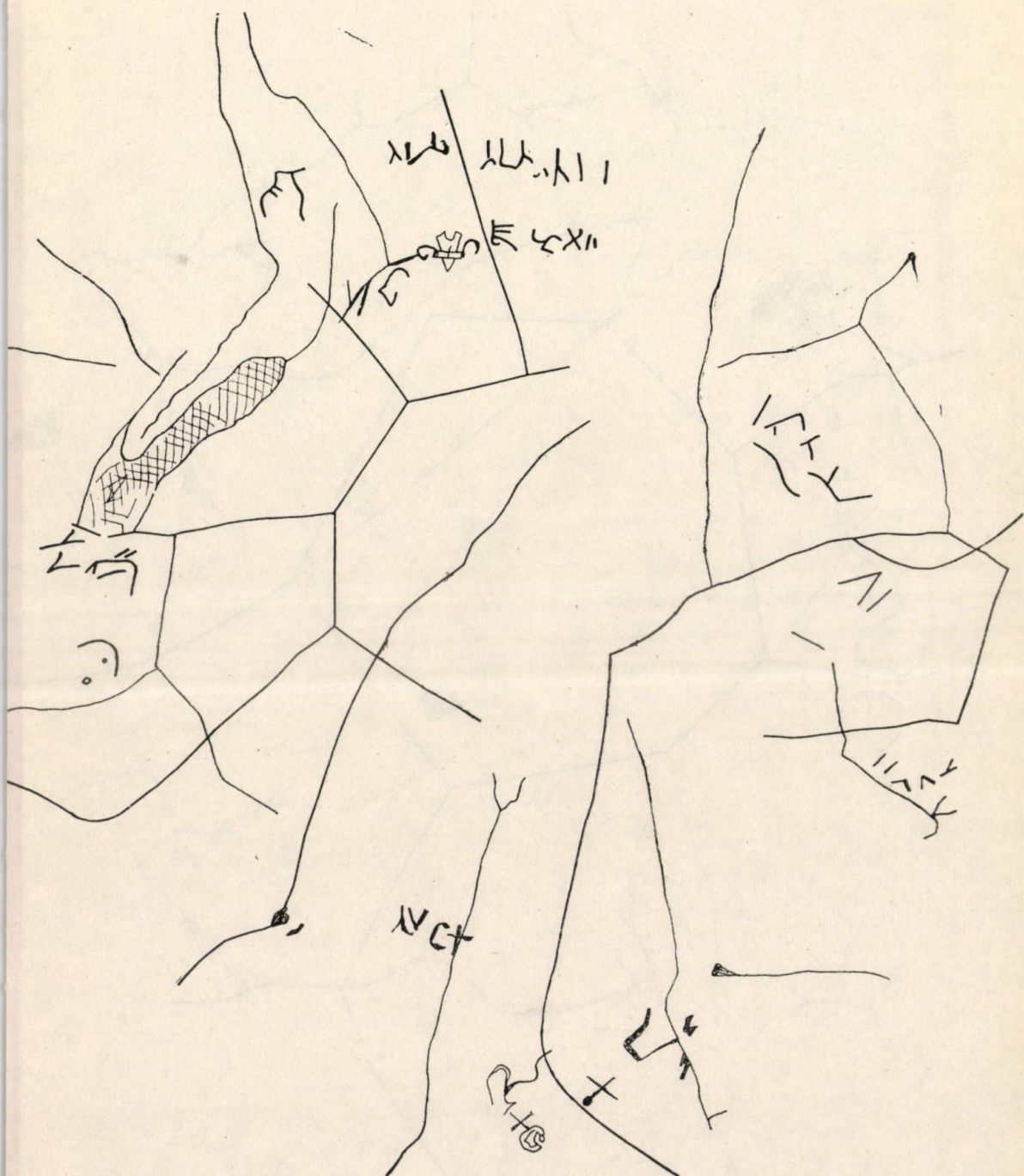


Fig. 6. — Reprezentarea ținuturilor geto-dacice în sec. IV î.e.n. pe documentul descoperit la Corbi.

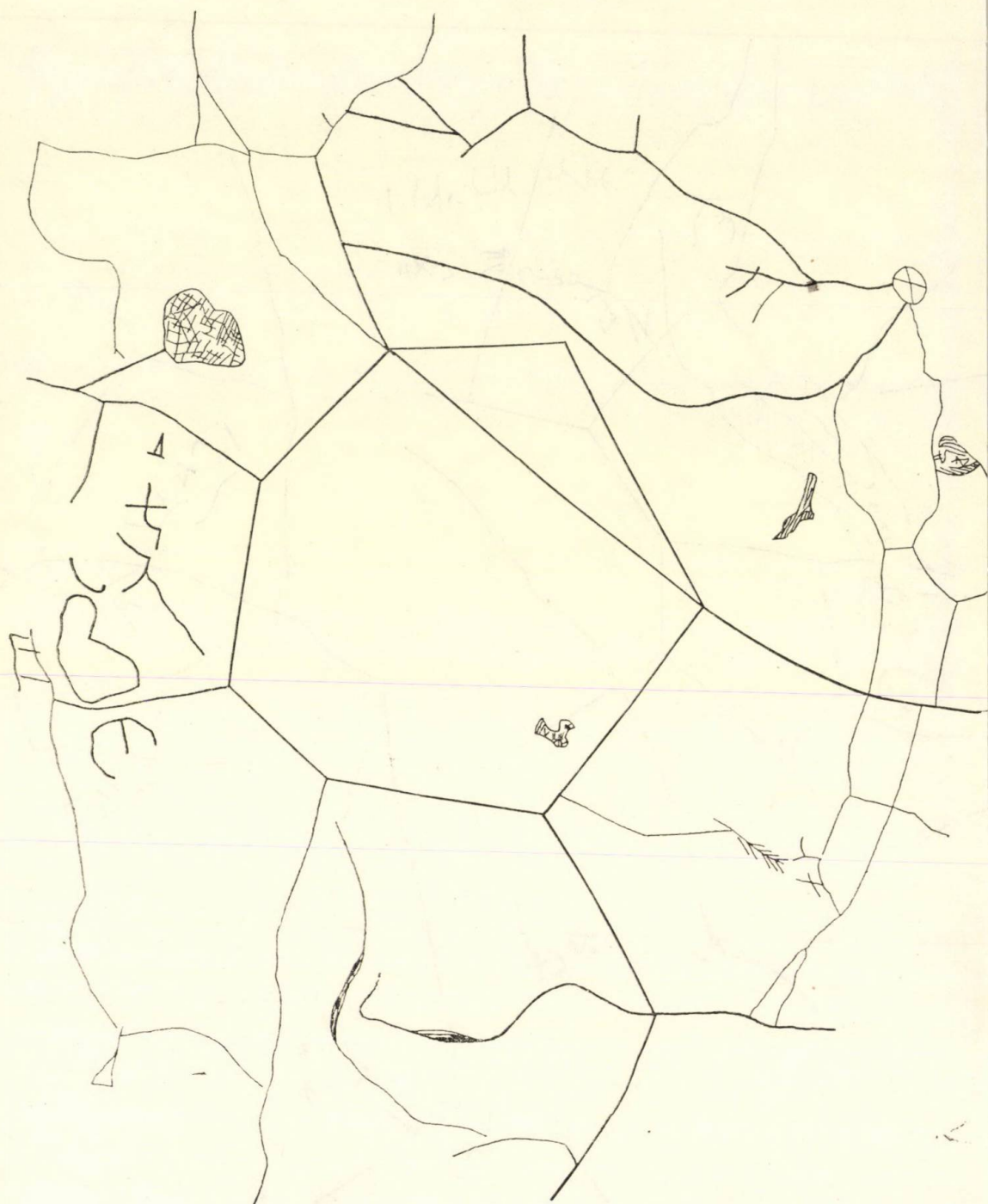


Fig. 7. — Reprezentarea teritoriului locuit de sate și drumurile comerciale din Asia Mică și estul Asiei, sec. IV î.e.n. — documentul de la Corbi. A se compara cu drumurile comerciale consemnate pe cupa descoperită la Teheran (sec. VIII—VII î.e.n.) fig. 2.

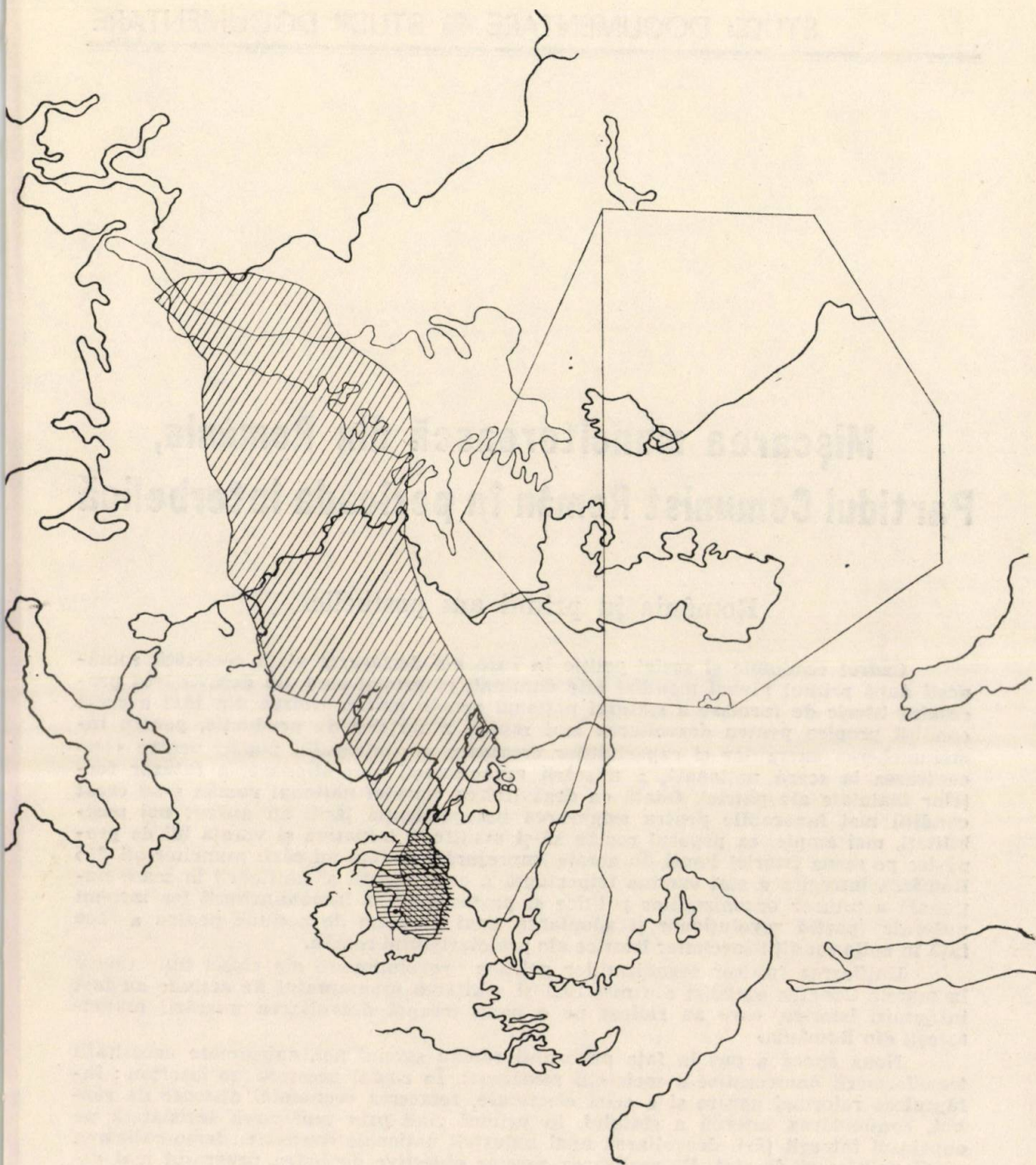


Fig 8.
 Identificarea
 punctelor geografice
 consemnate
 de cele 2 hărți
 reprezentate
 pe documentul
 de la Corbi-Arges

Mișcarea muncitorească din România, Partidul Comunist Român în perioada interbelică

România în primii ani postbelici

Cadrul economic și social-politic în care s-a desfășurat viața societății românești după primul război mondial este dominat, în primul rînd, de desăvîrșirea procesului istoric de formare a statului național român unitar. Unirea din 1918 a creat condiții propice pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, pentru înmănuncherea energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor, pentru concentrarea la scară națională, a mișcării muncitorești revoluționare, a tuturor forțelor înaintate ale patriei. Odată cu desăvîrșirea statului național român s-au creat condiții mai favorabile pentru asigurarea independenței țării, au apărut noi posibilități, mai ample, ca poporul român să-și manifeste inițiativa și voința lui de propășire pe scena istoriei lumii. În aceste împrejurări în fața mișcării muncitorești din România întregită a stat sarcina importantă a centralizării și unificării la scară națională a tuturor organizațiilor politice și profesionale, a înmănuncherii lor într-un puternic partid revoluționar și adoptarea unui program de acțiune pentru a face față în noile condiții sarcinilor istorice ale proletariatului român.

Unificarea tuturor organizațiilor politice revoluționare ale clasei muncitoare la marele Congres socialist din mai 1921 și schițarea programului de acțiune au fost înfăptuiri istorice, care au ridicat pe o nouă treaptă dezvoltarea mișcării muncitorești din România.

Noua epocă a pus în fața poporului român sarcini noi, subsumate necesității transformării democratice a societății românești. În rîndul acestora se inscriau: înfăptuirea reformei agrare și a celei electorale, refacerea economiei distruse de război, consolidarea internă a statului, în primul rînd prin unificarea legislativă pe cuprinsul întregii țări, dezvoltarea unei industrii naționale avansate, democratizarea vieții politice și de stat. De realizarea acestor obiective depindea progresul mai rapid al țării pe multiplele planuri economice, social-politic și cultural.

Între problemele social-economice ce se impuneau a fi soluționate, cea mai arzătoare pentru asigurarea mersului înainte al României era problema agrară. Sub presiunea marilor frămîntări sociale și a necesităților economice obiective, în intervalul decembrie 1918 — iulie 1921, s-a legiferat în țara noastră reforma agrară. În baza legislației agrare au fost expropriate peste 6 000 000 ha, reprezentînd 66% din întreaga întindere de pămînt deținută de moșierime. Sub raportul suprafeței expropriate, reforma agrară din România a fost cea mai largă dintre legiuirile similare adoptate în țările din răsăritul și centrul Europei în această perioadă. Consecințele reformei, sub raport economic și social, au fost însemnate. Ea a dus la accelerarea dezvoltării relațiilor de producție capitaliste în agricultură, la lărgirea pieței interne pentru industria națională, la ameliorarea situației maselor de țărani, la restrînge-

rea rolului moșierimii în viața social-politică a României. Reforma agrară a întărit pozițiile economice ale burgheziei sătești, menținind, totodată, însemnate suprafețe de pământ în stăpînirea marilor moșieri.

Curînd după desăvîrșirea statului național modern, s-a realizat un alt dezerat al maselor populare, pentru care cele mai înaintate forțe, în frunte cu clasa muncitoare, au militat decenii de-a rîndul, și anume: reforma sistemului electoral. Promisă, alături de reforma agrară, în primăvara anului 1917 și înscrisă, în 1918, în proclamațiile adunărilor plebiscitare de unire a teritoriilor românești cu țara, reforma electorală (decembrie 1918) prevedea: abolirea sistemului cenșitar perimat și introducerea votului universal, egal, direct, obligatoriu și secret. Potrivit legii, toți bărbații de la vîrsta de 21 de ani aveau drept de vot. Nu beneficiau de acest drept femeile și militarii. Legea electorală din 1918 a lărgit considerabil drepturile maselor, dînd posibilitate tuturor claselor și păturilor sociale de a participa la viața politică a țării.

Pornind de la realitățile istorice, de la faptul că, pe parcursul secolelor anterioare, alături de români, pe teritoriul țării noastre s-au așezat secui, maghiari, șvabi și sași și, într-un număr mai mic, alte naționalități, factorii de conducere a țării au proclamat egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate. Prin adoptarea statutului naționalităților s-a admis apariția de publicații și funcționarea de școli în limbile naționalităților conlocuitoare, dreptul acestora la organizarea în partide politice, libertate pentru toate confesiunile din stat. Dar, ca și în oricare stat național burghez, peste prevederile legislative, clasele exploatare de toate naționalitățile au cultivat vrajba șovină, pentru a-și asigura exploatarea maselor indiferent de naționalitate.

S-au adoptat, de asemenea, o serie de măsuri pe linia unificării sistemului administrativ, legislativ și instructiv la scară națională. Această cerință se impunea cu atît mai mult, cu cît provinciile unite cu patria mamă cunoscuseră în parte regimuri de evoluție deosebite unele de altele, fapt ce reclama o dezvoltare în ritm armonios a întregii societăți românești. Astfel, prin decretele-legi din 4 aprilie 1920, organele administrative regionale au fost dizolvate, sarcinile lor fiind preluate de către organele centrale. În același an a fost realizată unificarea monetară, prin convertirea în lei a celor patru monede care circulau în țară. Tot acum, s-a extins și asupra provinciilor românești reunite legea pentru încurajarea industriei naționale. S-a centralizat și unificat administrația căilor ferate. S-a creat Ministerul Muncii.

Schimbările și deplasările intervenite în structura internă a claselor sociale s-au reflectat cu putere și pe plan politic. Din acest punct de vedere, anii de după război aduc unele elemente noi în comparație cu perioada precedentă. În acest context se cuvine a arăta că, partidele conservatoare, ca reprezentante ale celei mai retrograde clase — moșierimea —, după o existență efemeră în primii ani postbelici își reduc simțitor influența, ceea ce a adus după sine înlăturarea sistemului rotativei guvernamentale dintre liberali și conservatori, care a dominat avanscena politică românească o lungă perioadă de timp.

Partidul Național-Liberal, care continua să rămînă cea mai veche organizație politică din țară, își menținea centrul de gravitate în vechiul Regat. Exponent al cercurilor burgheziei industriale și bancare din această parte a țării, în pofida unei scurte perioade de adaptare la noile condiții, el s-a redresat treptat, căpătînd o influență sporită în societatea românească.

Un loc marcant în arena politică a țării îl ocupa Partidul Național Român. Reprezentant al burgheziei transilvănene, cu o tradiție dobîndită în mișcarea națională, P.N.R. grupa pături importante de țărani, mici burghezi și intelectuali, care continuau să-i acorde credit, văzînd în el forța menită să asigure înfăptuirea transformărilor democratice înscrise în Declarația Unirii de la Alba Iulia.

Dintre partidele ce au acționat în perioada antebelică și care, după anul 1918, a căpătat un prestigiu și o influență deosebită a fost Partidul socialist român. Desăvîrșirea statului național unitar a întregit forțele organizațiilor politice ale proletariatului, a sporit capacitatea lor de a se situa în avangarda mișcării progresiste și revoluționare. Partidul clasei muncitoare s-a afirmat ca un partid de masă, ce cuprindea proletariatul și antrena însemnate pături muncitoare neproletare în lupta pentru transformarea democratică a societății românești.

Un fenomen caracteristic epocii l-a constituit apariția de noi partide și grupări politice. El s-a datorat legiferării și aplicării sufragiului universal, ceea ce a oferit condiții de manifestare în viața publică a maselor largi populare, a curentelor democratice, progresiste. Din șirul acestor noi partide s-a detașat Partidul Țărănesc întemeiat în decembrie 1918, care s-a exprimat ca un partid democrat al intereselor micii burghezii. Punctul său forte l-a reprezentat baza socială cîștigată în rîndurile țărănimii din vechea Românie. Rețeaua de cadre și însăși conducerea lui centrală

erau dominate însă de intelectuali cu vederi progresiste, de exponenți ai țărănimii înstărite și de unii politicieni burghezi dornici să speculeze în scopuri carieriste popularitatea partidului la sate.

În anul 1918 a luat ființă Liga poporului, numită, din aprilie 1920, Partidul poporului, formațiune politică burgheză, care a reușit să aibă în acest răstimp o mare popularitate, datorită promisiunilor de îndeplinire a unor reforme democratice. Compoziția conducerii acestui partid era extrem de eterogenă, de la moșieri reacționari și pînă la unele personalități marcante din viața noastră politică și culturală, cu vederi democratice, progresiste.

De menționat că, în această perioadă, au activat și alte partide burgheze de mai mică însemnătate, inclusiv partide reprezentînd interesele claselor exploatare din rîndul naționalităților conlocuitoare.

Toate partidele politice s-au străduit, în primii ani postbelici, să reformuleze sau să adopte programe corespunzătoare noilor realități ale țării, să schițeze doctrine și ideologii în spiritul vremurilor noi. Descifrînd programele și ideologiile partidelor politice burgheze se impune a arăta că ele erau, în esență, destul de apropiate, dacă nu identice. Erau apropiate fiindcă toate partidele burgheze, de la cele de dreapta pînă la cele democratice, pledau pentru menținerea și conservarea orînduirii existente. Cu toate acestea, între ele existau și deosebiri, în special în ceea ce privește căile de dezvoltare ale României de după anul 1918.

În legătură cu această importantă problemă, s-au confruntat, în principal, teza necesității evoluției României spre un industrialism modern, cu teza care preconiza rămînerea la un agrarianism tradițional. Prima teză era susținută de doctrinarii Partidului liberal, care au fundamentat formula dezvoltării țării „prin noi înșine”. Aceasta avea să însemne, după cum se exprima la 4 octombrie 1919 organul central de presă al partidului „Viitorul” : „O democrație care să asigure neatîrnarea economică a țării, prin dezvoltarea bogățiilor ei și prin sprijinirea capitalului, a energiei și a muncii românești”. Era politica unei părți însemnate a cercurilor capitaliste autohtone, care voiau să dea statului român întregit o mai mare independență economică, de natură să faciliteze dezvoltarea capitalurilor proprii și obținerea unor profituri cît mai mari. Aceasta nu însemna însă excluderea capitalului străin. Prin lozincă menționată burghezia urmărea să-și asigure pozițiile de comandă în economie, exploatarea în favoarea ei a bogățiilor naturale ale țării.

Pe linia concepției țărăniste manifestate în România încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, teoreticienii Partidului Țărănesc au susținut primatul agriculturii în economia națională, admitînd doar o industrializare prin crearea de întreprinderi care să prelucereze materiile prime agricole și forestiere. Ei au formulat ideea „statului țărănesc”, susținînd că țărănimea ar fi în stare să joace rolul principal în stat, clasei muncitoare conferindu-i-se un rol de subordonat.

Asupra doctrinelor partidelor politice, atît ale celor noi, cît și ale celor vechi, dar care au căutat să se adapteze noilor împrejurări, o influență deosebită a avut ideologia clasei muncitoare, a partidului său politic. Astfel, concepția teoretică și practica mișcării noastre muncitorești cu corolarul lor, lupta de clasă, s-au făcut simțite și în unele teze ale partidelor politice din epocă. Așa, de pildă, în programul Partidului Țărănesc, adoptat la Congresul din noiembrie 1921, se vorbea despre comunitatea de interese dintre clasa muncitoare și țărănime, stipulîndu-se principiul luptei de clasă, ca o realitate inevitabilă în societatea bazată pe exploatare.

Programul însă răsturna raportul dintre aliați, considerînd că proletariatul ar avea un rol subordonat țărănimii, care, în ansamblul ei, ar avea un caracter omogen, de la țăranul sărac și pînă la burghezia satelor. Vorbind despre influența ideologiei clasei muncitoare asupra partidelor politice se cuvine a arăta că și Partidul Liberal a inclus în programul său unele deziderate ale proletariatului. Astfel, în manifestul-program liberal, elaborat în preajma alegerilor generale din noiembrie 1919, se proclama că partidul va asigura „participarea la beneficii” a muncitorilor.

Concomitent cu stăruința adoptării unor noi programe, potrivit realităților postbelice, toate partidele politice și-au pus ca preocupare centrală cuprinderea în rețeaua lor a provinciilor istorice reunite cu țara. În pofida acestor încercări, partidele burgheze n-au reușit să se extindă la nivelul întregii țări, continuînd să rămînă pînă în anul 1921 mai mult sau mai puțin regionale. Singurul partid, care, în acest răstimp, s-a constituit ca o formațiune politică unitară la scara întregii țări a fost partidul clasei muncitoare, Partidul Socialist din România.

Afirmarea pe scena vieții politice românești a clasei muncitoare

Schimbările în evoluția social-economică și politică a României erau însoțite de o vie efervescență politică, ideologică în centrul căreia un rol tot mai important îl juca clasa muncitoare, clasa cea mai avansată a societății. Dezvoltarea societății românești de după 1918 aduce tot mai mult pe primul plan antagonismul fundamental al orinduirii capitaliste, dintre clasa muncitoare și burghezie. Forța proletariatului român a ieșit în evidență imediat după terminarea războiului, când s-a înregistrat un puternic aflux al maselor de muncitori spre organizațiile socialiste, sindicale și de tineret.

Corespunzând nevoilor și aspirațiilor poporului muncitor, Partidul socialist a devenit un partid de masă, reunind în toamna anului 1919 aproape 150 000 de membri. Partidul clasei muncitoare dispunea de secțiuni puternice la București și Timișoara, la Iași și Cluj, la Craiova și Brașov, în Valea Prahovei și Valea Jiului, în porturile dunărene și maritime, peste tot unde se aflau concentrate întreprinderi industriale. Partidul dispunea de o rețea largă de publicații, care jucau un rol însemnat în mobilizarea maselor la lupta pentru dreptate și progres social. În afară de „Socialismul”, organul central al partidului și sindicatelor, în acești ani au apărut sau continuau să apară : „Iașul socialist”, „Nădejdea”, „Lupta socialistă”, „Oltenia socialistă”, „Adevărul”, „Vremea nouă”, „Erdélyi Munkás”, „Arbeiter Zeitung” ș.a.

Concomitent cu reorganizarea mișcării socialiste s-a desfășurat un amplu proces de reconstituire a sindicatelor. În toamna anului 1919, numărul membrilor sindicatelor, bazate pe principiul luptei de clasă, a atins cifra de peste 250 000. Detășamentele principale ale mișcării sindicale erau alcătuite din muncitori aparținând ramurilor industriale mari : metalurgie, miniere, petroliere, apoi din industriile lemnului, alimentară, textilă. Uniunile sindicale, organizate pe profesii, editau numeroase gazete ca : „Metalurgistul”, „Minerul”, „Muncitorul căilor ferate”, „Lemnarul”, „Munca grafică” ș.a.

Un proces de creștere simțitor a înregistrat mișcarea tineretului muncitor, care, în 1919, era apreciată drept cea mai puternică organizație de tineret din țările sud-est europene. În iulie același an, Mișcarea tineretului muncitoresc a luat denumirea de Mișcarea tineretului socialist din România, fapt ce semnifică — după cum menționa gazeta „Tineretul socialist” — „ceea ce sintem și ceea ce vrem să fim”. În București s-a constituit o grupare a studenților socialiști, urmată curând de înființarea unei grupări la Iași.

Amplul proces de reorganizare a mișcării muncitorești era însoțit de căutări programatice care să corespundă noii etape de dezvoltare în care pășise România după anul 1918. Receptiv de fiecare dată la idealurile vremii și la aspirațiile maselor populare, partidul clasei muncitoare din România, cu mult înaintea celorlalte partide politice din țară, și-a reformulat programul în spiritul noului stadiu al societății postbelice românești. Încă din vara anului 1918, Comitetul executiv al partidului împreună cu secțiunea din București au trasat jaloanele unui nou program, care s-a concretizat în documentul programatic intitulat „Declarația de principii”, publicat la 9 decembrie 1918. Comentând acest document în articolul Programul nostru, editorialul ziarului „Socialismul” din 9 decembrie 1918 începea prin a arăta că „Declarația de principii” tinde să precizeze „noua orientare tactică a partidului nostru, orientare izvorită din principiile doctrinei socialiste, puse în lumina faptelor recente”. Și ziarul continua : „Nu e vorba de a face inovație în materie de doctrină socialistă”, ci, dimpotrivă, „avem credința că în formularea programului nostru sintem în spiritul adevăratului socialism, al socialismului așa cum el se desprinde din opera lui Marx”. Că nu era vorba de „o inovație” rezultă din faptul că o serie de teze din „Declarația de principii” cu privire la obiectivul fundamental al partidului — lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice în stat și instaurarea dictaturii proletariatului — îl întâlnim încă în primul program marxist din țara noastră, din 1886. Orientându-se în noile condiții ale țării și sintetizând experiența revoluționară pe plan internațional, documentul sesizează ca element nou aprecierea cu privire „la intrarea omenirii în faza revoluției sociale”, fază în care „triumful proletariatului se apropie”¹. În spiritul documentului, revoluția socialistă în România nu mai apărea ca un ideal îndepărtat, ci în termeni de acțiune apropiată. Conceptul înainte de desăvârșirea statului unitar român, „Declarația de principii” nu putea să devină un program al întregii suflări socialiste din România întregită ; ea n-a

¹ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, Editura politică, București, 1966, p. 123—128.

fost validată de nici o conferință sau congres. Cu toate acestea documentul se înscrie ca o mărturie a gândirii avansate a socialismului revoluționar românesc.

În timpul elaborării noilor orientări politico-ideologice, la nivelul mai ridicat al cerințelor istorice, Partidul Social-Democrat din România își schimbă denumirea în Partidul Socialist din România. Nu era o simplă schimbare de titulatură, ci un act de conținut principial, care exprima delimitarea față de vechile partide social-democrate din Internaționala a II-a, adoptarea unei atitudini mai înaintate, revoluționare.

Amplul proces de reorganizare a mișcării muncitorești avea loc pe fondul unei vii efervescențe politice, al unui impetuos avânt revoluționar în frunte cu proletariatul. Încă în perioada revoluționară a înlăturării marilor acte ale Unirii, s-a remarcat pe cuprinsul întregii țări o nemaiîntâlnită impulsie acordată problemelor sociale. Mișcarea socialistă, care, alături de toate forțele politice românești, și-a adus din plin contribuția la făurirea statului român unitar, după anul 1918 a fost promotoarea cea mai consecventă pentru realizarea și lărgirea dezideratelor sociale incluse în rezoluțiile adunărilor plebiscitare de unire cu patria mamă.

„Prin forța și spiritul de jertfă al muncitorimii de la sat și de la oraș — sublinia gazeta „Socialismul“ din iunie 1919 — s-au sfărâmat lanțurile apăsării naționale. Lupta este deschisă acum împotriva dușmanului dinăuntru“, adică împotriva burgheziei, care își menținea privilegiile economice și politice pe exploatarea clasei muncitoare și a celorlalți oameni ai muncii.

Lupta clasei muncitoare pentru transformarea radicală a structurilor societății românești, pentru progres social era un factor de prim ordin în dezvoltarea și propășirea țării. Amplele lupte de clasă din anii 1918—1920, grevele, mitingurile și demonstrațiile, în timpul cărora masele muncitoare au ajuns nu o dată să stăpânească strada, și-au pus pecetea asupra tuturor transformărilor democratice din acel timp. O pildă în această direcție o constituie faptul că, a doua zi după viguroasa demonstrație a muncitorimii bucureștene din 13 decembrie 1918 — prima mare bătălie muncitorească din România după război —, guvernul liberal a dat publicității decretul privind reforma agrară.

Înăbușirea, prin focuri de armă, a luptelor din 13 decembrie 1918 a întărit ideea că era necesar să se treacă la unificarea forțelor muncitorești la scara întregii țări, pentru a făuri o baricadă unică în fața burgheziei care-și consolida pozițiile economice și politice.

Procesul de unificare a Partidului socialist, a celorlalte organizații muncitorești

Contribuția activă a socialiștilor români la înlăturarea idealului de veacuri al poporului, realizarea statului național român unitar, a fost urmată din primele zile de după unire de acțiunea unificării la scara întregii țări a organizațiilor muncitorești. Reflectând această preocupare majoră, ziarul „Socialismul“ scria, la 11 decembrie 1918: „În fața puterii burgheziei române, întărită prin unirea înlăturată, se impune întărirea și unirea mișcării socialiste. Ținta noastră e de a forma un singur partid socialist“. Aceeași voință se manifestă și în rindurile mișcării socialiste din provinciile revenite la patria mamă prin unirea din 1918. În comunicatul din decembrie 1918 referitor la convocarea în ianuarie 1919, la Sibiu, a Congresului social-democrației transilvănene, se afirma: „Noi vom fi chemați ca în România nouă, împreună cu tovarășii de dincolo, să clădim mișcarea muncitorească pe temelii solide și puternice, ca nici un vifor și nici o furtună să n-o poată dărîma“. La congresul menționat a fost validată poziția adoptată de socialiștii transilvăneni, care, la Adunarea națională de la Alba Iulia, „în concordanță cu voința întregului neam românesc, au votat pentru unirea tuturor românilor“. Același consens pe linia unificării la scară națională a mișcării muncitorești exista și în sinul social-democrației bucovinene.

Dînd glas voinței unanime a socialiștilor de pe întreg cuprinsul țării de a acționa în cadrul unui partid socialist centralizat în cadrul României întregite, Comitetul executiv provizoriu al Partidului socialist și Comisia centrală provizorie a sindicatelor din România au publicat, în acest sens, la 13 februarie 1919, un document programatic oficial de o deosebită semnificație. Prin acest document, intitulat Declarație, Partidul socialist și Comisia sindicatelor salutau „cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum“ și se angajau să

„respecte legămintele de unire hotărâte“. Prin intermediul documentului se făcea apel la toate forțele proletare din provinciile eliberate „pentru unificarea lor, formînd un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Romînie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă. Romînia nouă de astăzi trebuie să devină Romînia socialistă de mîine!“². Așadar, pentru realizarea misiunii istorice a proletariatului român s-a impus cu necesitate unificarea și centralizarea mișcării muncitorești la nivel național.

Forumul suprem care urma să consfințească unificarea organizatorică a mișcării socialiste trebuia să fie Congresul general al partidelor socialiste din toate provinciile, menit să înarmeze partidul unic cu un program și statut. Un moment important în realizarea acestui obiectiv l-a reprezentat Conferința mișcării socialiste din zilele de 23—26 mai 1919 desfășurată la București la care au participat delegați din Vechiul regat, reprezentînd partidele social-democrate din Transilvania, Banat, Bucovina și reprezentanți din Basarabia. Prin semnificația ei pentru unificarea mișcării socialiste, această reuniune a depășit limitele unei simple conferințe. Și aceasta, fiindcă pentru prima dată după desăvîrșirea unității noastre statale s-au întîlnit la o reuniune oficială delegați ai organizațiilor socialiste de pe întreg teritoriul țării. Documentele adoptate de conferință au fost emanația reprezentanților socialiste enunțate mai sus.

Programul adoptat de conferință a constituit o sinteză a dezbaterilor programatice care au avut loc în sinul mișcării socialiste din țara noastră imediat după terminarea războiului. Atare dezbateri se înscriu pe linia tradițiilor mișcării noastre muncitorești, căreia i-a fost proprie întotdeauna abordarea deschisă, democratică, într-un cadru corespunzător, a problemelor care o frământau. În elaborarea programului politic, cit și în activitatea de traducere în viață a prevederilor sale, socialiștii români au ținut mereu seama că ei acționează în cadrul națiunii proprii și, de aceea, au militat pentru consolidarea și propășirea statului național unitar român, la a cărui făurire și-au adus din plin contribuția. Socialismul — declarau militanții partidului — „nu tăgăduiește existența națiunilor și statelor naționale. Produse ale unei îndelungate evoluții sociale, națiunea și statul național sînt realități ce nu pot fi contestate... Partidul socialist, prin forța împrejurărilor, își dezvoltă activitatea lui politică în cadrul națiunii și al statului modern. El trebuie să țină seamă de toate condițiile în care se găsesc clasele sociale ale națiunii respective și în special proletariatul“.

Pornind de la experiența sa proprie îndelungată, precum și de la cele care se desprindeau din Revoluția Socialistă din Octombrie din Rusia și din celelalte evenimente revoluționare ce aveau loc în diferite țări, mișcarea socialistă din Romînia a reafirmat concluzia că deosebirile de situații de la o țară la alta generează, în mod inevitabil, o mare diversitate a formelor de cucerire a puterii politice de către proletariatul. Într-un articol de fond publicat în gazeta „Socialismul“ din 19 noiembrie 1918 se susținea, pe bună dreptate, că orice revoluție, inclusiv cea rusă, a fost și este „determinată de condițiile economice existente...“, de forma politică, de starea culturală și chiar de tradiție“. În același spirit se pronunța și gazeta „Social-Democrația“ din Iași, în articolul Socializarea în programul practic în care se sublinia : „Ar fi una din cele mai mari greșeli ale noastre dacă ne-am mărgini să recunoaștem învățăturile stabilite de socialismul științific fără a ne strădui să le aplicăm la condițiile și împrejurările speciale ale țării în care luptăm înarmați cu aceste învățături“³.

Aceste poziții au fost sintetizate în programul politic adoptat prin consens de toți delegații socialiști prezenți la conferința socialistă de la București din mai 1919. Programul reafirma teza din Declarația de principii din 1918 potrivit căreia „societatea omenească a intrat într-o nouă fază istorică, aceea a revoluției sociale“. Într-un capitol consacrat prezentării condițiilor economice, politice și sociale ale țării noastre, se conchidea că, „odată cu dezvoltarea industriei s-a creat și în Romînia un proletariat industrial care, ca și proletariatul din țările înaintate, este o clasă revoluționară chemată a-și îndeplini misiunea istorică în evoluția societății românești“. Precizîndu-și poziția față de celelalte partide și grupări politice, Programul declara că „Partidul socialist din Romînia, prin firea lui, se găsește în opoziție completă cu toate partidele politice burgheze, fie ele oricît de înaintate“, și aceasta pentru că activitatea lor „nu poate trece de marginile societății actuale“. Partidul socialist este un partid revoluționar — arăta Programul în continuare — deoarece acționează pentru „schimbarea totală a organizației sociale burgheze“, scopul său fundamental fiind „cucerirea puterii politice și introducerea dictaturii proletariatului

² Idem, p. 165—167.

³ „Social-Democrația“ (Iași) din 22 iunie 1919.

pentru ca prin socializarea mijloacelor de producere să ajungem la transformarea societății capitaliste în societate socialistă".⁴

Alături de program, Conferința din mai a adoptat și o platformă electorală, în care se preciza poziția partidului clasei muncitoare față de marile probleme ale țării, precum și soluționarea acestora în vederea dezvoltării României pe calea progresului material și social.

Semnificația Conferinței din mai 1919 constă în aceea că a adoptat un program politic și electoral unic, obligatoriu pentru întreaga mișcare socialistă din România, marcind o verigă esențială pe linia unificării la nivel național a organizațiilor socialiste regionale. Următorul pas pe această linie este făcut la Conferința de la Iași a organizațiilor socialiste (7 și 8 decembrie 1919), care a hotărât crearea Consiliului General al partidului, organ reprezentativ al întregii mișcări socialiste din România, format din reprezentanți ai tuturor organizațiilor socialiste regionale.

Urmind pilda Partidului socialist, și avind sprijinul acestuia, s-a accentuat și procesul de unificare pe scară națională a organizațiilor sindicale și de tineret. Așa, de pildă, Conferința cercurilor Tineretului socialist, ținută la București în zilele de 10—12 august 1919, a împuternicit Comitetul Central să-și intensifice contactele cu organizațiile de tineret din Transilvania, Banat și Bucovina în vederea pregătirii unificării lor într-o singură organizație la nivel național. S-au apropiat între ele Uniunile sindicale pregătindu-se terenul centralizării lor pe întreaga țară.

Acționind unitar pe baza unui program comun, organizațiile muncitorești din România s-au afirmat cu și mai multă tărie pe scena vieții politice românești. Acest fapt s-a reflectat cu putere și cu prilejul primelor alegeri din România întregită pe baza sufragiului universal. Deși partidul clasei muncitoare s-a abținut de a participa la alegerile din noiembrie 1919 — în urma unei hotărâri a congresului extraordinar — semnificativ pentru puterea lui de atracție era faptul că Partidul socialist a întrunit 273 303 voturi, obținind 7 mandate în Adunarea deputaților. În alegerile parlamentare din mai 1920, Partidul socialist a adoptat tactica participării efective la campania electorală și la alegeri, obținind 21 mandate în Cameră și 3 mandate în Senat. Rezultatul alegerilor a demonstrat adâncile legături ale partidului clasei muncitoare cu masele populare, prestigiul de care el se bucura în viața social-politică a țării.

Prezenți, așadar, atât în primul cit și în cel de-al doilea corp electoral al țării, deputații socialiști au popularizat de la tribuna Parlamentului cuvântul partidului clasei muncitoare din România față de toate marile probleme care frământau societatea românească din acea vreme, preconizând soluții în conformitate cu interesele de clasă, cu aspirațiile întregului popor.

Lupta clasei muncitoare, a celorlalte forțe democratice, pentru transformări revoluționare în societatea românească

Partid de luptă și de acțiune revoluționară, Partidul socialist nu s-a limitat numai la propagarea orală sau în scris a poziției clasei muncitoare și a celorlalți oameni ai muncii față de problemele arzătoare care se cereau rezolvate în societatea românească din acel timp. Mai mult, acțiunea de transformare radicală a structurilor societății românești a fost susținută, în primul rînd, printr-o amplă luptă de clasă, materializată prin greve repetate, de acțiuni viguroase politice, cu profund ecou în rîndurile tuturor oamenilor muncii.

Obiectivele concrete de luptă ale clasei muncitoare din anii respectivi erau : dezvoltarea industriei naționale și îngrădirea capitalului străin ; etatizarea marilor întreprinderi industriale, a mijloacelor de transport, a instituțiilor de credit și asigurări ; adoptarea unei legislații moderne a muncii, care să ușureze condițiile de muncă și trai ale proletariatului, prin : asigurarea tuturor salariaților în caz de boală, accidente, lipsă de lucru, invaliditate și bătrînețe ; protejarea muncii femeilor și copiilor ; legalizarea zilei de muncă de opt ore, ridicarea salariilor în raport cu scumpetea etc. Întrucît clasele avute nu doreau să renunțe la nimic din privilegiile lor, revendicările muncitorilor urmau a fi obținute prin luptă.

Înăbușirea demonstrației din Capitală de la 13 decembrie 1918 n-a dat rezultatele scontate de burghezie. După o scurtă perioadă, clasa muncitoare s-a ridicat cu și mai multă vigoare. Printre cele peste 250 de mari greve care au avut loc în anul 1919 s-au detașat prin combativitatea lor, greva minerilor din Valea Jiului (ia-

nuarie), greva ceferiştilor (mai-iunie), greva petroliştilor din Valea Prahovei (iulie-august), greva muncitorilor portuari din Galaţi şi Brăila (septembrie).

Viguroasele lupte cu caracter economic se împleteau cu ample acţiuni cu conţinut pronunţat politic. În ziua de 3 noiembrie 1919, Partidul socialist a organizat o grevă politică pentru lărgirea şi adăncirea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti. La 13 decembrie 1919, aniversarea unui an de la memorabilul eveniment revoluţionar din Bucureşti a fost marcată printr-o grevă generală însoţită de demonstraţii de stradă în numeroase centre muncitoreşti din România.

Toate aceste acţiuni erau expresia voinţei şi capacităţii proletariatului de a lupta pentru drepturile sale şi ale tuturor oamenilor muncii, de a imprima dezvoltării sociale o orientare corespunzătoare intereselor poporului. Puternicele acţiuni revoluţionare desfăşurate de proletariat i-a adus acestuia cucerirea unor însemnate revendicări, ca : ziua de muncă de 8 ore, recunoaşterea repausului duminical, creşterea cuantumului salariilor, desfiinţarea sistemului amenzilor, recunoaşterea sindicatelor şi consiliilor muncitoreşti ş.a.

Neliniştită de continua afirmare pe scena vieţii social-politice a clasei muncitoare şi a organizaţiilor ei, burghezia a hotărît schimbarea guvernului constituit în urma primelor alegeri parlamentare pe baza votului universal şi aducerea la cîrma ţării a unui cabinet „autoritar” în stare să înăbuşe lupta maselor. Astfel, la 13 martie 1920 a fost instaurat guvernul condus de generalul Al. Averescu, care a îmbinat practica de acordare a unor concesiuni cu cea de reprimare a mişcării revoluţionare. Unele cuceriri ale muncitorilor — ca instituirea în fabrici şi uzine a consiliilor muncitoreşti — au fost suprimate, altele — ca legea Trancu-Iaşi, prin care s-a legiferat arbitrajul între muncitori şi patroni, cu asistenţa statului — erau nerespectate de autorităţi.

Măsurile antimuncitoreşti adoptate de guvern au primit o ripostă hotărîtă din partea proletariatului. În intervalul martie-septembrie 1920 izbucnesc în întreaga ţară puternice acţiuni greviste, care au cuprins ramuri întregi ale economiei naţionale, cum au fost : greva generală a minerilor din bazinul carbonifer Valea Jiului, a ceferiştilor şi a lucrătorilor din transporturile fluviale, greva metalurgiştilor din Bucureşti, grevele generale ale tipografilor, ale funcţionarilor de la poştă ş.a. Devin tot mai numeroase grevele generale pe localităţi, pe regiuni.

Mişcările de masă ale proletariatului culminează cu greva generală din octombrie 1920. Hotărîtă în urma refuzului guvernului de a satisface memoriul de revendicări înaintat de Consiliul general al Partidului socialist şi al sindicatelor în numele întregii muncitorimii din ţară, greva, care a început la 20 octombrie, a cuprins aproape totalitatea proletariatului român. „Muncitorimea din România — se sublinia într-un apel al conducerii partidului socialist — a intrat azi în lupta cea mai mare pe care a dus-o vreodată”. În primele rînduri ale marii încelestări de clasă se aflau muncitorii metalurgişti, minieri, ceferişti, portuari, petrolişti. Timp de o săptămînă (în unele localităţi mai mult) întreaga viaţă economică a ţării a stagnat, dovedindu-se, o dată în plus, forţa proletariatului. Prin revendicările ei de interes general pentru masele populare, pentru progresul societăţii româneşti, greva generală a trezit largi simpatii în opinia publică din ţară ; ea a avut, totodată, ecou în mişcarea muncitorească internaţională. Represiunea autorităţilor a dus în cele din urmă la înetarea grevei. Dealtfel, însuşi momentul declanşării ei n-a fost din cele mai prielnice ; în acest răstimp burghezia îşi avea consolidate poziţiile economice şi politice.

Prin amploarea şi combativitatea ei, greva generală a fost cel mai important moment din istoria luptelor de clasă de pînă atunci din ţara noastră. Semnificaţia grevei rezidă şi în faptul că a reprezentat prima mare acţiune a clasei noastre muncitoare desfăşurată unitar, la scara României întregite. Greva generală a demonstrat cu putere că, prin unire, proletariatul român reprezintă acea forţă socială capabilă să-şi asume rolul de conducător al întregului popor în lupta pentru transformarea revoluţionară a societăţii, să conducă destinele întregii naţiuni.

Luptele revoluţionare ale proletariatului stimulau acţiunile pentru pămînt ale ţăranilor. În cursul anului 1919 şi în primăvara şi vara anului următor s-au semnalat continuu agitaţii şi frământări pentru urgentarea împroprietăririi efective a ţăranilor cu pămînt. În acest răstimp, în multe sate, îndeosebi din Cîmpia Dunării, ţăranii au refuzat să mai lucreze pămîntul moşieresc. În judeţele Ilfov, Prahova, Romanai, Făgăraş, Hunedoara, Suceava, Botoşani etc., ţăranii din numeroase sate au ocupat o parte din moşii ; în aşezări rurale de munte, ţăranii au împărţit păduri ale moşierilor şi ale statului.

Pe linia tradiţionalelor sale preocupări faţă de problema agrară, Partidul socialist a continuat să acorde o atenţie deosebită alianţei muncitoreşti-ţărăneşti. În această direcţie, el s-a pronunţat pentru o reformă agrară profundă, prin care să fie expropriate terenurile pînă la 30 ha, acestea urmînd a fi predate, fără plată,

țăranilor cu pământ puțin sau fără pământ. Militanții socialiști au relevat necesitatea exproprierii și a unei părți din inventarul viu și mort al moșierilor care să fie pus la îndemina țăranilor.

Militând pentru dezvoltarea alianței muncitorești-țăranesti, partidul clasei muncitoare a preluat, în noile condiții, tradiția cluburilor socialiste, create la sate, la finele secolului trecut. În acest sens s-au constituit în numeroase comune, cluburi socialiste, subsecții socialiste și sindicate agricole, avind un rol important în propagarea ideologiei revoluționare, în îndrumarea și organizarea acțiunilor țăranesti.

Poziția avansată a Partidului socialist în domeniul culturii, științei și învățămîntului — atenția acordată instrucției publice, afirmind necesitatea prelungirii duratei de școlarizare, etatizarea școlilor confesionale și laicizarea învățămîntului ș.a. — i-a atras simpatia și încrederea intelectualității progresiste, a oamenilor de știință și cultură. Alături de intelectualii socialiști, o seamă de intelectuali cu vederi înaintate, prin conferințe și publicistică, militau pentru democratizarea țării, pentru lărgirea libertăților și drepturilor cetățenești.

Luptând pentru interesele proletariatului, ale poporului român, mișcarea muncitorească din România a continuat tradițiile de solidaritate cu lupta proletariatului din celelalte țări, manifestîndu-se și în anii postbelici ca detașament activ al mișcării muncitorești internaționale. Proletariatul din România, socialiștii români, masele muncitoare, toate categoriile progresiste și democratice și-au exprimat, în ample manifestații, solidaritatea cu Revoluția Socialistă din Octombrie, cu Republica Sfațurilor din Ungaria. Numeroși revoluționari și militanți progresiști români au luat parte, cu arma în mînă, la apărarea tinerei puteri sovietice.

Mișcarea muncitorească din România și-a exprimat, totodată, solidaritatea cu puternicele mișcări revoluționare din China, Germania, Turcia, cu lupta muncitorilor din Bulgaria, Iugoslavia, Austria, Franța, Italia și alte țări. Paginile presei muncitorești și socialiste constituie o mărturie grăitoare a solidarității proletariatului român cu lupta de eliberare națională a popoarelor din Coreea, Cuba, Egipt, India.

Pregătirea politică și ideologică a Marelui Congres, din mai 1921, de unificare a partidului clasei muncitoare din România. Făurirea Partidului Comunist Român

Pe primul plan al preocupărilor mișcării muncitorești s-a situat convocarea congresului partidului, menit să consfințească unificarea, pe scară națională, a mișcării muncitorești și să înarmeze Partidul socialist cu un program, cu o strategie și tactică pe măsura epocii, care să-i dea posibilitate să-și poată asuma răspunderea conducerii întregii lupte revoluționare, pentru răsturnarea claselor exploatare, pentru înfăptuirea revoluției proletare.

Concentrîndu-și întreaga activitate asupra convocării și pregătirii marelui forum al mișcării muncitorești, socialiștii români au apreciat că, în prealabil, era necesară organizarea congreselor regionale, unde — după cum arăta revista teoretică „Lupta de clasă” — să se dezbată la fața locului problemele aflate la ordinea de zi, urmînd apoi ca congresul general „să le dea formă definitivă și să proclame, în deplina claritate, unificarea”.

În spiritul acestei orientări, între 15 și 17 august 1920, la Cluj, s-au desfășurat lucrările Congresului Partidului socialist din Ardeal și Banat, care, în rezoluția Politică generală a partidului, a afirmat voința tuturor delegaților „pentru desăvîrșita unificare cu Partidul socialist din România”. Reflectînd, în același timp, nivelul de dezvoltare a întregii noastre mișcări muncitorești, Congresul de la Cluj s-a pronunțat în vederea unificării depline a partidului, astfel încît să poată acționa ca un întreg pentru realizarea misiunii clasei muncitoare de înlăturarea stăpînirii de clasă și făurirea unei noi orînduiri sociale. „În vederea realizării acestui deziderat — s-a subliniat la Congres — Partidul Socialist din Ardeal și Banat încetează de a mai fi înțea ca partid independent și lasă în grija Congresului general, ce va avea loc mai tîrziu cu participarea delegaților din toată țara, ca acesta să stabilească atît programul, cît și statutul partidului unificat”⁵.

În același spirit și-a desfășurat lucrările și Congresul mișcării socialiste din Banat, ținut la Timișoara în zilele de 19—20 septembrie 1920. Rezoluția adoptată în unanimitate de congres a împuternicit noul comitet ales „să se pună imediat în

legătură cu centrul mișcării din București, pentru a se proceda urgent la unificarea mișcării”, pentru a se putea lupta cu forțe unite „pentru România socialistă de mâine”⁶.

Concomitent s-au desfășurat congrese și conferințe sindicale și de tineret, la care s-au adoptat rezoluții privind unificarea la scară națională a mișcării profesionale și de tineret.

Totodată, socialiștii români de frunte au întreținut legături cu reprezentanții Internaționalei a III-a, inclusiv cu V. I. Lenin, purtând discuții cu privire la condițiile în care urma să se producă afilierea Partidului Socialist din România la Internaționala Comunistă. Exprimiindu-și de la început adeziunea față de principiile revoluționare ale partidului de tip nou, ei au formulat totodată obiecții privind amestecul Cominternului în stabilirea componenței organelor de conducere ale partidului, atribuție care este un drept legitim al fiecărui partid, precum și cu privire la o serie de aprecieri eronate făcute de Internaționala a III-a în legătură cu făurirea și caracterul național-unitar al statului român, cu participarea mișcării muncitorești, a Partidului socialist la realizarea și consolidarea unității de stat a poporului român. Conducerea oficială a mișcării muncitorești din România declara, încă din 1919, că : „Înainte de afiliere la Internaționala a III-a trebuie întâi făcută unificarea mișcării muncitorești din întreaga țară, iar Congresul care va consfinți această realitate va fi singurul în măsură să decidă în mod suveran aderarea partidului la Comintern.”

Pornind de la tradițiile mișcării noastre muncitorești care elaborează documentele pentru congres cu mult înaintea ținerii lui, pentru a putea fi pe larg dezbătute, și de data aceasta conducerea mișcării socialiste a redactat și dat publicității documente importante destinate marelui congres. O semnificație particulară a avut Proiectul de statut al Partidului Socialist-Comunist, adoptat la ședința Consiliului general al partidului din octombrie 1920, sub rezerva ratificării lui de către congresul general, care prin însăși titulatura sa lăsa să se întrevadă că unificarea în cadrul unui partid unic pe scară națională se va face pe baze comuniste.

Măsurile represive întreprinse de autorități împotriva participanților la greva generală a aminorat, dar n-a putut opri cursul mișcării muncitorești spre întrunirea congresului, for suprem care urma să se pronunțe asupra marilor probleme aflate în fața partidului. Consiliul general al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie—3 februarie 1921 a stabilit convocarea Congresului pentru 8 mai 1921. La ședința consiliului, unele elemente în dezacord cu ampla orientare comunistă a partidului au declarat că se socotesc în afara rindurilor sale. Părăsirea partidului de către aceste elemente n-a afectat cu nimic atunci, în fond, unitatea mișcării muncitorești. După cum sublinia și Manifestul Consiliului general, partidul întreg „rămâne unit împrejurul steagului purtat cu cinste prin atâtea bătălii”.

Etapa imediat premergătoare congresului general s-a caracterizat printr-o activitate politico-ideologică deosebit de intensă. Ziarul „Socialismul” a publicat la 5 martie 1921, ordinea de zi a congresului. Au fost, de asemenea, publicate texte ale proiectelor unor rapoarte destinate dezbaterilor la congres : raportul asupra afilierii și programul partidului, proiectul de statut al sindicatelor, raportul asupra problemei agrare ș.a. În februarie, martie și aprilie, săptăminal, au avut loc ședințe ale Comisiei de organizare a Congresului, unde, pe lângă pregătirea documentelor pentru congres, s-a discuta situația din secțiunile locale și se luau măsuri pentru buna desfășurare a activității de pregătire a congresului. În presă, în cursul adunărilor secțiunilor partidului, inclusiv în organizațiile sindicale, în cercurile socialiste ale tineretului a avut loc o vie dezbateri asupra principiilor politice, ideologice și organizatorice care urmau să stea la baza partidului. Ziarele socialiste au introdus rubrici și dezbateri, cum au fost „Tribuna liberă”, „Între noi”, „Discuții libere”, în care se confruntau opinii pe marginea proiectelor de documente, ce urmau a fi supuse congresului.

Într-o puternică efervescență politică, secțiunile partidului din întreaga țară au organizat adunări de dări de seamă și alegeri de delegați pentru congres. Unde adunările generale nu s-au putut convoca, s-a dat mandat altor secțiuni ca să reprezinte localitatea respectivă. Delegații au primit din partea organizațiilor locale mandate imperative pentru desăvârșirea unificării organizațiilor muncitorești din România într-un singur partid politic la scară națională. Același mandat au primit și delegații aleși pe linie sindicală. Dealtfel, în circulara Comisiei generale a sindicatelor de la sfârșitul lunii aprilie 1921, se atrăgea în mod deosebit atenția că „pentru unitatea mișcării sindicale atât de necesară clasei muncitoare, nu trebuie să lipsească nici o orga-

⁶ „Socialismul” din 27 septembrie 1920.

nizație sindicală de la congres... Clasa muncitoare din România trebuie să se unifice... oricare vor fi piedicele ce ni se opun din orice parte vor veni ele". În același timp, majoritatea mandatelor primite de delegați formulau cerința afirmării partidului unificat ca partid comunist și afilierea lui la Internaționala a III-a.

Congresul general al Partidului socialist, căruia îi revenea sarcina istorică de a consfinți unificarea mișcării muncitorești din România și de a adopta, prin documentele și hotărârile votate, obiectivele fundamentale ale partidului la noile condiții apărute în societatea românească postbelică, și-a deschis lucrările la București, într-o atmosferă de mare sărbătoare, în dimineața zilei de 8 mai 1921. Congresul a reprezentat, prin cele 540 de mandate, toate organizațiile de pe întreg cuprinsul țării. În afară de cei peste 90 de delegați, la lucrările Congresului au participat și un număr însemnat de invitați. Alături de români, printre delegații la Congres se aflau și muncitori aparținând naționalităților conlocuitoare. Era pentru prima dată, după constituirea statului național român unitar, când se întâlneau la un congres oficial delegați ai organizațiilor muncitorești de pe întreg cuprinsul României.

Documentele programatice supuse dezbaterii Congresului, discuțiile cares-au desfășurat în jurul lor, oferă o imagine cuprinzătoare a hotărârii clasei noastre muncitoare de a-și înarma partidul cu o strategie și o tactică noi, pentru a-și putea îndeplini misiunea istorică de răsturnare a claselor exploatoare de la putere și trecerea la fărîșirea societății socialiste. Această orientare spre o linie consecvent revoluționară — ceea ce a marcat o etapă nouă, superioară, în dezvoltarea partidului — apare cu limpezime în raportul de activitate al Comitetului Executiv, în programul partidului și în celelalte documente prezentate congresului și amplu dezbătute în zilele de 9 și 10 mai.

În documentele menționate se susținea că partidul clasei noastre muncitoare își propune drept obiectiv suprem: „trecerea puterii politice și economice în mina muncitorilor de la orașe și sate". Pentru acea vreme, modul în care era înfățișată problema formelor de luptă în revoluție vădea o reală cutezanță de gândire. „Pentru atingerea acestui scop — se relevă în raport — masele proletare vor lupta, după cum va fi rezistența adversarilor, pînă la conflict înarmat cu puterea de stat capitalistă".

Această orientare teoretică și politică revoluționară, cu corolarul ei revoluția socială, era pregnant reflectată și în proiectul de statut al partidului, întocmit, după cum s-a mai arătat, încă din octombrie 1920. În articolul 1 din Statut, partidul înscrisa cu majuscule țelul luptei clasei muncitoare — „cucerirea puterii politice", adică „transformarea societății capitaliste... într-o societate socialistă, în care munca este organizată după un plan general cu eforturile tuturor".

Din toate documentele se degajă cu putere caldele aprecieri la adresa lumenelor tradiției ale mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră. Făcînd analiza drumului parcurs de mișcarea socialistă, raportul expus congresului reliefa cu îndreptățită mindrie că „Partidul socialist din România, în toată activitatea sa, desfășurată în folosul clasei muncitoare, a căutat să se inspire de la principiile socialismului revoluționar și de la tactica luptei de clasă".

Ancorați în realitățile social-politice ale țării, delegații intruniți în congres au abordat, în spiritul aspirațiilor poporului muncitor, marile probleme ale dezvoltării societății românești. Una dintre acestea a fost chestiunea agrar-țărănească. Pe ordinea de zi a Congresului figura ca un punct distinct problema agrară și care a fost pusă în dezbatere în ziua de 12 mai. Proiectul de program agrar, pornind de la realitățile satului românesc, prezenta un ansamblu de măsuri, din cuprinsul cărora se detașa revendicarea exproprierii tuturor moșilor mai mari de 30 ha și intrarea lor în posesia țăranimii, fără nici o plată. Din conținutul acestui document se degajă cu pregnanță alianța muncitorească-țărănească, consensul celor două forțe sociale cărora le revenea sarcina să acționeze pentru transformarea revoluționară a societății.

Abordarea de către congres a celor mai importante probleme izvorîte din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului social, cit și a celor privind consolidarea unificării mișcării muncitorești, dar mai ales efortul stăruitor de a le elucida au insuflat un spirit înnoitor general lucrărilor. Redînd atmosfera de lucru a congresului, un delegat reliefa că participanții la acest forum s-au pronunțat pentru adoptarea unei tactici noi de luptă, „potrivit vremii și împrejurărilor", implicit „nevoilor și spiritului poporului din toată țara românească". În privința acestei tactici, declara el în continuare, „nimeni dintre noi, ciți sîntem strînși în acest congres, nu sîntem dimpotrivă. Cu toți sîntem comuniști, nu se află în privința aceasta deosebire Singura deosebire ar fi oportunitatea afilierii la Internaționala Comunistă".

Într-adevăr, problema aderării Partidului socialist din România la Internaționala a III-a, prin obligativitatea de a accepta necondiționat cele 21 de puncte, a comportat cele mai vii discuții. În seara zilei de 11 mai, după îndelungate dezbateri, s-a trecut la vot. Rezultatul votului a fost: 428 de mandate pentru afiliere necondi-

flonată la Internaționala a III-a și III cu rezerve. Prin această hotărîre istorică Congresul a statuat făurirea în țara noastră a Partidului Comunist Român.

Lucrările Congresului au fost întrerupte în ziua de 12 mai 1921 de către guvern.

În ciuda acestor măsuri represive partidul și-a continuat activitatea în noile condiții pe baza documentelor programatice supuse dezbaterii Congresului.

Titlatura Partidului Socialist-Comunist, folosită încă înainte de Congresul din mai 1921 și utilizată pînă la Congresul al II-lea, era menită a sublinia unitatea dialectică, a continuității și saltului calitativ în evoluția mișcării muncitorești, a luptei revoluționare întruchipată în partidul clasei muncitoare.

Congresul din mai 1921 se înscrie la un loc de seamă în șirul congreselor partidului clasei muncitoare din țara noastră. El a intrat în istoria mișcării noastre muncitorești ca marele congres de unificare a organizațiilor socialiste la scara României reîntregite, de orientare deplină a partidului pe temeiul programului și acțiunii comuniste. Partidul Socialist-Comunist s-a format ca unic reprezentant legitim al proletariatului din întreaga țară, ca îndrumător și conducător al tuturor organizațiilor politice muncitorești de pe cuprinsul României.

Totodată, Congresul, pornind de la noua etapă în care intrase România după război, a adoptat la temelia partidului unificat o strategie și tactică corespunzătoare vremii și noilor împrejurări — cea comunistă, care se potrivea atît condițiilor concrete ale țării, cît și nevoilor și aspirațiilor clasei muncitoare, poporului român. Gazeta „Socialismul” evidențiază că puterea partidului comunist-socialist rezida în faptul că el reprezintă „voința fermă a muncitorimii conștiente din toate colțurile țării, ceea ce-i conferă puterea, capacitatea de a lupta pentru realizarea misiunii istorice a clasei muncitoare — înfăptuirea noii societăți, lipsită de exploatarea omului de către om”. Relevînd semnificația istorică a Congresului din mai 1921, care a statuat unificarea mișcării muncitorești pe temelii comuniste, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „Partidul Comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare, făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională”⁷.

Activitatea Partidului Comunist Român în anii 1921—1923

Între anii 1921—1923, Partidul Comunist și-a concentrat atenția asupra întăririi sale organizatorice și a definirii liniei generale politice. Deși condițiile în care trebuia să activeze erau deosebit de grele, majoritatea cadrelor de bază aflîndu-se în închisori, el a reușit, treptat, să-și refacă structura organizatorică centrală și locală, să facă posibilă reapariția ziarului „Socialismul” și a altor organe de presă muncitorești, să-și lărgască contactul cu masele de oameni ai muncii.

Un rol important în desăvîrșirea unor măsuri organizatorice și stabilirea liniei politice urmat a avut Congresul al II-lea, care s-a ținut la Ploiești, în zilele de 2—4 octombrie 1922. Congresul, apreciînd caracteristicile noii perioade — de consolidare a poziției claselor dominante și de reflux al valului revoluționar al luptei celor ce muncesc —, a stabilit ca sarcină mobilizarea clasei muncitoare și a maselor populare împotriva claselor exploatare care încercau să limiteze cuceririle obținute în anii 1918—1921. Apreciînd semnificația chestiunii agrare în România, prin prisma rezultatelor reformei agrare, Congresul a însărcinat Comitetul Central să înființeze o comisie care să studieze această problemă și să prezinte concluziile la viitorul congres. Cu privire la chestiunea naționalităților conlocuitoare, Congresul, pornind de la tezele generale ale proiectului de rezoluție pregătit pentru Congresul din mai 1921, a trasat partidului sarcina de a milita pentru o reală egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii din România, indiferent de naționalitate.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 275.

Congresul al II-lea al P.C.R. a adoptat statutul partidului, stabilind titulatura de Partidul Comunist din România și a ales organele conducătoare ale partidului. Statuarea în acest document a concepției că Partidul Comunist din România „este o secție a Internaționalei Comuniste din Moscova“, ceea ce însemna că „tezele și hotărârile de orice fel ale Internaționalei a III-a, Comuniste sînt obligatorii pentru toți membrii și toate comitetele, comisiunile, grupele etc. ale Partidului Comunist“, a îngreunat activitatea partidului pe linia elaborării de sine stătătoare a strategiei și tacticii, a aplicării în mod creator a teoriei socialismului științific la condițiile concrete ale României.

După Congresul Partidului Socialist-Comunist din mai 1921, o parte a membrilor săi, care s-au pronunțat împotriva afilierii fără rezerve la Comintern, s-au constituit, în iunie 1921, în Federația partidelor socialiste. Aceasta a dus la scindarea vremelnică a unității politico-organizatorice a clasei muncitoare.

Partidul Comunist a desfășurat o activitate susținută pentru unirea, în lupta împotriva regimului burghez, a tuturor forțelor muncitorești și democratice — în primul rînd pentru întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare în frontul unic al comunistilor și socialistilor. Între sfîrșitul anului 1921 și 1923 comuniștii și socialiștii au realizat colaborări cu caracter local pentru victoria în alegeri a forțelor democratice, pentru lărgirea reformelor preconizate, pentru apărarea independenței economice a țării în fața monopolurilor străine etc. S-a acționat cu deosebire în mod unitar pentru revendicările economice ale clasei muncitoare.

În întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare pentru apărarea intereselor sale specifice și în organizarea luptei contra exploatării, un rol de seamă l-au avut sindicatele. Partidul comunist a acționat pentru unificarea și centralizarea lor pe scară națională. Contactele dintre P.C.R. și Federația Partidelor Socialiste din România au ajuns la un anumit consens privind modalitatea de a înfăptui unificarea organizatorică a mișcării sindicale din întreaga țară pe baza principiului autonomiei sindicale, unica soluție în situația în care existau două partide muncitorești. Sarcina menționată a revenit congreselor sindicale din octombrie 1921 de la Brașov și din iunie 1922 de la Sibiu. La aceste congrese s-au pus bazele unității și centralizării mișcării sindicale la nivelul întregii țări, s-a ales un singur for de conducere a mișcării sindicale din România, compus din comuniști, socialiști, social-democrați și muncitori fără de partid, constituind o expresie a spiritului de unitate a mișcării noastre muncitorești.

Centralizarea și unitatea mișcării sindicale au reprezentat o cucerire de seamă pentru clasa noastră muncitoare, au contribuit la sporirea capacității sale de acțiune, la întărirea rolului sindicatelor în lupta pentru apărarea drepturilor și intereselor proletariatului român.

În cursul anilor 1922—1923 s-au desfășurat numeroase acțiuni greviste și conflicte colective de muncă pentru asigurări sociale de stat, concedii plătite, salariu egal la muncă egală și pentru femei și tineri, impunerea în contracte colective de muncă a revendicărilor celor mai vitale ale muncitorilor etc. Printre cele mai puternice acțiuni de luptă din acest răstimp se numără grevele muncitorilor metalurgiști din București, Arad, Sibiu, Brașov, Galați, Timișoara, Oradea ; ale muncitorilor textiliști și din industria lemnului din Galați, Timișoara, Iași, Tîrgu Mureș. În 1923 a avut loc greva generală a funcționarilor publici, care a fost sprijinită de organizațiile sindicale din țară.

Unitatea mișcării sindicale, căreia i se datorau succesele luptei revendicative, a fost pusă la grea încercare în septembrie 1923 prin sciziunea rîndurilor sale intervenită la Congresul sindicatelor de la Cluj. În condițiile cînd pe plan mondial s-au constituit două foruri sindicale internaționale : Federația Sindicală Internațională (cu sediul la Amsterdam) și Internaționala Sindicală Roșie (cu sediul la Moscova), Partidul Comunist Român, conștient fiind că afilierea sindicatelor din România la una sau la cealaltă Internațională ducea la sciziunea mișcării sindicale, s-a pronunțat pentru păstrarea unității sindicale prin declararea autonomiei față de oricare centrală internațională. La Cluj însă minoritatea a hotărît afilierea la Amsterdam. Uniunile sindicale din țara noastră care n-au recunoscut această hotărîre s-au intrunit la București (octombrie 1923) și au creat Sindicatele Unitare.

În pofida acestei situații, clasa muncitoare a continuat să se manifeste unitar în marile bătălii sociale pentru revendicările sale specifice și de interes național. Cadrul organizatoric de manifestare l-au constituit comitetele de front unic, organe comune de luptă care urmăreau unirea forțelor proletare în jurul unui program de revendicări pe care să-l impună patronilor și statului.

De la primii săi pași pe arena vieții politice, Partidul Comunist Român a acordat o atenție deosebită mișcării revoluționare de tineret, preocupîndu-se de unificarea acesteia într-o organizație unică, revoluționară la nivel național. Cu sprijinul și sub

conducerea partidului comunist s-a convocat la București, în zilele de 19—20 martie 1922, Conferința generală a tineretului socialist la care au participat reprezentanți de pe întreg cuprinsul țării. Luând în dezbatere problemele vitale ale tinereții generației, Conferința a pus bazele organizației revoluționare unice de tineret din țara noastră. În perioada imediat următoare, organizația revoluționară de tineret a mobilizat tinăra generație în jurul obiectivelor de luptă ale P.C.R., participând la bătațiile revoluționare duse de clasa muncitoare.

Partidul Comunist a preluat tradițiile mișcării socialiste de alianță cu celelalte categorii sociale de oameni ai muncii. După cum s-a menționat, Congresul al II-lea al P.C.R. ocupându-se de chestiunea agrară a însărcinat Comitetul Central să înființeze o comisie care să studieze cu atenție această problemă. Totodată, P.C.R. a continuat să stabilească legături directe cu satele, editând pentru țărani manifeste, broșuri, articole de presă ș.a., în care erau popularizate revendicările celei mai numeroase categorii sociale ale populației. În anii 1921—1924, comuniștii au inițiat chiar unele acțiuni locale țărănești în câteva sate din județele Ilfov, Teleorman, Iași, Hunedoara etc.

Totodată, P.C.R. s-a orientat spre extinderea influenței sale în rândurile celorlalte categorii sociale de oameni ai muncii, stabilind și dezvoltând relații cu unele organizații democratice, pe care le-a îndrumat în mod nemijlocit. Din inițiativa partidului comunist, s-au creat organizații democratice, ca Liga drepturilor omului, Comitetul pentru amnistie, Prietenii naturii ș.a.

Programul de luptă al P.C.R. a fost adinc popularizat în rindul maselor și cu prilejul participării sale la alegerile parlamentare din martie 1922. Manifestul „Către muncitori și țărani”, reprezentând programul electoral al comuniștilor, aborda o arie largă de probleme ce frământau masele populare, ca: legislația modernă muncitorească, efectuarea în spirit democratic a reformei agrare, asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești fundamentale ș.a. P.C.R. a depus eforturi pe linia concentrării tuturor forțelor muncitorești și democratice în vederea victoriei în alegeri. În acest sens, P.C.R. a propus Federației Partidelor Socialiste din România participarea în comun la alegeri, pe liste „fără nume de partid”, propunere menită să faciliteze colaborarea, în interesul clasei muncitoare, cu organizațiile socialiste.

Deși cele 74 860 de voturi obținute de partidul comuniștilor reprezentau o cifră relativ modestă, totuși participarea P.C.R. la campania electorală și la vot au însemnat în primul rând un prilej de mare importanță pentru afirmarea și propagarea programului său în rindul clasei muncitoare, al celorlalți oameni ai muncii.

Dezvoltind bogatele tradiții de solidaritate internațională ale mișcării muncitorești și socialiste din România, P.C.R. s-a manifestat de la început ca detașament activ al luptei muncitorești și antiimperialiste. Printre acțiunile desfășurate de P.C.R., de solidaritate cu lupta altor popoare, în anii 1921—1923, se înscriu: ajutorul material acordat victimelor secetei din Rusia Sovietică, condamnarea terorii horthyste din Ungaria și a celei fasciste din Italia, sprijinirea, pe multiple planuri, a proletariatului bulgar în timpul insurecției antifasciste din 1923 etc.

P.C.R. în anii 1924—1929

Activitatea P.C.R. din acești ani a fost urmărită pas cu pas de administrația regimului burghez, fiind nu o dată împiedicată în buna ei desfășurare. În același timp, ea a fost umbrită de amestecul în treburile lui interne — manifestat pe plan ideologic, politic și organizatoric — din partea conducerii Internaționalei Comuniste.

Cu toată rezistența cadrelor sale de bază, Partidului Comunist Român i s-a impus începând din decembrie 1923, la Conferința a VI-a a Federației Comuniste Balcanice și apoi a fost obligat să popularizeze public, la începutul anului 1924, lozincă în problema națională, privind „autodeterminarea pînă la despărțire” de statul român a unor provincii istorice românești, locuite în covârșitoarea lor majoritate de români, lozincă fundamental greșită, deoarece statul român unitar era rezultatul tocmai al afirmării principiului autodeterminării populațiilor românești din fostele imperii vecine.

Imixtiunile organelor Cominternului în problemele politice și organizatorice ale P.C.R., prin indicații obligatorii, necorespunzătoare situației din România, au produs mari frământări în partid. Numeroase cadre de partid, cu experiență politică și cu autoritate în rândurile clasei muncitoare, ale maselor populare și-au exprimat

dezacordul față de adoptarea acestora, fapt pentru care au fost etichetați ca oportuniști, naționaliști, șoviniști, unii sancționați sau chiar excluși din partid.

În documentele de partid adoptate la congresele al III-lea (Viena, august 1924), al IV-lea (Harcov, 28 iunie—7 iulie 1928) și al V-lea (Moscova, 3—24 decembrie 1931) Cominternul a impus o serie de aprecieri greșite privind problema națională, problema agrară, colaborarea cu alte forțe muncitorești și democratice; statul român a fost considerat în mod eronat ca „un stat tipic cu mai multe națiuni“, rezultat din „acapararea unor teritorii străine“.

Prevederea statutară prin care partidul era considerat secție a Internaționalei Comuniste, conținutul celor 21 de condiții de afiliere la Comintern, și mai ales susținerea publică a tezei greșite privind unitatea statului român au dat prilej organelor de stat să denigreze Partidul Comunist Român, prezentându-l în fața opiniei publice ca fiind instrumentul unei puteri străine. Pe aceste temeuri, în anul 1924, P.C.R. a fost scos în afara legii.

În noile condiții, P.C.R. a trecut la reorganizarea sa pe baze conspirative. A fost reorganizat Comitetul Central având în frunte, din aprilie, până în august 1924, o conducere denumită Directoriu, cu sarcina de a lua măsurile corespunzătoare în vederea organizării activității partidului în condiții de ilegalitate. La început, s-au creat opt secretariate regionale ilegale ale partidului. În decursul anilor, în funcție de evoluția evenimentelor, de sarcinile și posibilitățile de acțiune numărul și aria lor de cuprindere au suferit unele modificări.

Începând din august 1924, la congresul al III-lea conducerea P.C.R. a revenit la denumirea statutară a conducerii partidului de Comitet Central. Cu acest prilej, din rîndul Comitetului Central s-a ales un Comitet Executiv care, după scurt timp, a luat denumirea de Birou Politic.

În pofida situației grele politice și organizatorice în care Partidul Comunist Român și-a desfășurat activitatea, începând din 1924, numeroase cadre din conducerea sa superioară, ca și din organele regionale și locale, precum și din diferite organizații revoluționare legale de masă, nu au aplicat în mod mecanic, fără discernămint, directivele primite din afară. Ele au susținut o linie tactică corespunzătoare condițiilor concrete social-economice și politice ale țării, inițiind o seamă de acțiuni menite să influențeze în mare măsură cursul vieții politice românești și să apere cu succes interesele maselor de la orașe și sate, ale poporului român.

Oricît de noi și de complicate erau aceste probleme, mișcarea noastră muncitorească, călăuzită de aceleași principii de luptă marxistă, universal valabile, așezate la baza luptei revoluționare a proletariatului internațional, a păstrat substanța sa națională, vitalitatea și forța pe care le trăgea din condițiile concrete ale României.

Acest lucru a fost posibil în bună măsură datorită capacității P.C.R. de a găsi forme și metode adecvate noilor condiții create, de îmbinare a activității conspirative cu cea legală. În acest scop, Partidul Comunist Român a creat, condus sau influențat zeci de organizații de masă, politice, profesionale, culturale, sportive cu statut legal, a editat numeroase publicații ilegale sau legale. În aceste organizații, sau în redacțiile ziarelor și revistelor lor, Partidul Comunist Român a trimis cele mai bune cadre ale sale, militanți cu o bogată experiență politică și revoluționară, ce se bucurau de un remarcabil prestigiu în rîndul clasei muncitoare, al altor categorii și clase sociale. De asemenea, partidul a știut să se apropie cu tact de numeroase personalități politice democratice din rîndul partidelor și organizațiilor social-politice și economice burgheze, în ciuda unor etichetări denigratorii venite din afară. În acest fel, P.C.R. a reușit să fie prezent și să participe deschis la viața politică a țării, cuvîntul lui fiind larg cunoscut în toate problemele ce se puneau spre rezolvare în fața României.

Situîndu-se pe o poziție profund patriotică, Partidul Comunist Român a condamnat politica de cedare, treptată, a guvernelor țării față de penetrația capitalului străin occidental, ceea ce știrbea independența și suveranitatea națională.

Atît în discuția asupra constituției, cît și asupra altor legi de importanță majoră adoptate în anii 1923—1924, Partidul Comunist Român a militat cu fermitate pentru apărarea bogățiilor țării în fața încercărilor de acaparare a economiei naționale de către capitalul monopolist occidental, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României. De aceea, Partidul Comunist Român chema proletariatul, țărănimea muncitoare, celelalte categorii de oameni ai muncii, partidele interesate în această problemă de a-și uni forțele pentru „salvarea independenței economice a țării prin împiedicarea acaparării bogățiilor ei de către capitaliștii imperia-liști străini“ și așa destul de puternic infiltrați în ramurile de bază ale industriei moște-

nite la reîntregire, precum și pentru „Garantarea independenței politice a statului”⁸. Comuniștii militau pentru naționalizarea marilor întreprinderi industriale și bancare și trecerea lor sub controlul statului, proclamarea, prin voința maselor, a României, ca republică ș.a. Partidul Comunist Român a relevat cu pregnanță că pentru dezvoltarea economică a țării era necesară schimbarea relațiilor de producție capitaliste, bazate pe proprietatea particulară și înlocuirea lor cu relații socialiste bazate pe „proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producție”, și că „refacerea producției și dezvoltarea forțelor materiale de producție ale țării sînt imposibile fără eliberarea din dubla robie economică de sub jugul capitalului antantist și românesc”. Pe de altă parte, comuniștii au acționat în direcția adîncirii reformelor social-economice și politice cu caracter burghez-democratic. Astfel, pornind de la faptul că țărănimia reprezenta imensa majoritate a populației productive a țării și era aliatul principal în revoluție al proletariatului, P.C.R. a militat în toți acești ani cu fermitate pentru aplicarea neîntîrziată a reformei agrare, demascînd abuzurile săvîrșite de organele însărcinate cu prilejul împrumietării. Vădînd o viziune largă, de perspectivă, el a cerut cu insistență exproprierea întregului pămînt moșieresc.

Ca partid revoluționar, Partidul Comunist Român a înscris pe steagul său de luptă drept țel fundamental cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, făurirea orînduirii socialiste și comuniste. Modul de realizare a acestui deziderat strategic, a reclamat necesitatea analizării profunde și realiste a stadiului de dezvoltare social-economică și politică a României, a raporturilor forțelor de clasă.

Partidul Comunist Român în întreaga sa activitate din acești ani a argumentat convingător necesitatea înlăturării revoluției proletare în țara noastră, avînd ca obiectiv suprem transpunerea în viață a idealurilor socialismului și comunismului. Această idee apare ca un fir roșu în documentele P.C.R., în gîndirea militanților săi, în dezbaterile purtate în presa comunistă și progresistă, în care se exprima hotărîrea fermă a partidului revoluției de a-și îndeplini „rolul de avangardă a maselor”, de a lupta cu orice sacrificii pentru dezrobirea clasei muncitoare și a tuturor celor ce muncesc. „Partidul comunist nu este numai un steag; el este o spadă. Fapta: ideea luptei; pregătirea faptei, pregătirea luptei — iată esența partidului”.

Desfășurarea de către P.C.R. a unei asidue și susținute activități pe plan ideologic se încadra într-un context nou al gîndirii social-politice, luată în ansamblul ei care, după făurirea statului național unitar, a cunoscut o mare extensiune și diversificare. Problemele stadiului de dezvoltare economico-socială a României, ale perspectivelor și căilor ei de dezvoltare, definirea rolului diferitelor clase și categorii sociale stăteau în centrul preocupărilor programatice ale tuturor partidelor și grupărilor politice și ale reprezentanților lor ideologici. Promovînd propria-i gîndire social-politică, P.C.R. a ținut seama de ansamblul situației din țară, să discearnă aspectele și elementele negative și pozitive, să dezvăluie și să combată pe primele și să caute posibilități și cadrul unor liante cu celelalte.

*

În scopul asigurării îndeplinirii consecvente a transformărilor burghezo-democratice impuse de masele populare după desăvîrșirea statului național unitar și a pregătirii forțelor sociale necesare a schimba fundamental regimul politic, bazat pe exploatarea capitalistă, P.C.R. a continuat, în noua etapă de dezvoltare a poporului român, orientarea spre atragerea țărănimii, vîzînd în masele largi ale acesteia un nepuizabil izvor în lupta pentru dreptate socială și națională.

Un rol de seamă în stabilirea corespunzătoare a aliaților clasei muncitoare l-a îndeplinit plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925. Paleta largă a aliaților clasei muncitoare la care a ajuns plenara începea cu țărănimia săracă, mijlocie și o parte a chiaburimii — pături sociale țărănești considerate interesate în desființarea marii proprietăți funciare și trecerea pămîntului în miinile țărănilor. Urmare în ordine mica burghezie de la orașe și sate, intelectualitatea, categorii ce cuprindeau mari mase de oameni ce-și cîștigau existența prin muncă. Această schemă tactică reunea într-un singur suvoi toate forțele sociale avînd interese fundamentale comune în lupta pentru atingerea obiectivului strategic — înlăturarea regimului capitalist.

Pentru a da contururi concrete alianței clasei muncitoare cu țărănimia muncitoare P.C.R. a urmărit continuu să stabilească legături directe cu masele țărănești, să se afle în mijlocul lor, să le cunoască păsurile și să le sprijine în rezolvarea lor.

Avînd în permanență ca obiectiv principal stringerea legăturilor cu masele, comuniștii au stabilit și dezvoltat relații cu unele organizații democratice, au creat, îndrumat și influențat formațiuni social-politice și obștești legale, largi, prin intermediul cărora să poată lua parte activ la viața politică a țării.

⁸ Documente din istoria partidului comunist și a mișcării muncitorești revoluționare din România. 1921—1924, Editura politică, București, 1970, p. 679.

În acest context istoric a luat ființă, în toamna anului 1925, Blocul Muncitoresc-Țărănesc, organizație pentru apărarea intereselor maselor largi muncitoare de la orașe și sate, pentru transformări democratice. B.M.Ț. a devenit un instrument eficace de luptă pentru aplicarea în viață a drepturilor prevăzute în Constituție, de afirmare a liniei politice și a idealurilor Partidului Comunist. Blocul Muncitoresc-Țărănesc a fost prima organizație importantă care reprezenta interesele maselor largi muncitorești și țărănești ce s-a afirmat ca o forță politică activă, capabilă să polarizeze în jurul său pe acei ce sufereau, într-un fel sau altul, de pe urma regimului burghez.

Totodată, pornind de la situația concretă din etapa respectivă, P.C.R. a înțeles că pentru satisfacerea unor revendicări ale maselor largi populare și pentru afirmarea mai puternică a clasei muncitoare în viața social-politică a țării trebuie să se orienteze spre atragerea în acțiuni comune a celorlalte partide muncitorești și să adopte o tactică mai elastică în relațiile sale cu forțele politice democratice, inițiind colaborări și acorduri cu o serie de partide și grupări politice interesate.

Asemenea coordonate care, prin conținutul lor politic, depășeau semnificația alegerilor propriu-zise au fost dezvoltate în perioada ființării B.M.Ț., cînd s-au stabilit contacte cu Federația partidelor socialiste și cu Uniunea micilor meseriași și industriași din România. De asemenea C.C. al B.M.Ț. a făcut apel la unele partide burghize, aflate în opoziție, la toate organizațiile de masă democratice de tineret, femei, cultural-sportive, ale naționalităților conlocuitoare, precum și la alte categorii sociale, ca micii meseriași, intelectuali, chemîndu-le să colaboreze și să întărească unitatea de luptă împotriva guvernului liberal.

Un rol important în susținerea politicii de alianțe a Partidului Comunist, a activității B.M.Ț. au avut ziarele „Înainte”, „Dezrobirea”, „Deșteptarea”, „Viața muncitoare” și „Munca zilnică”, precum și activitatea publicistică desfășurată de gazetarii comuniști, socialiști și social-democrați, care și-au făcut auzul cuvîntul atît în presa Blocului, în publicațiile partidelor muncitorești, cit și în alte diferite perioade cu orientare democratică.

Această politică a partidului comunist prin intermediul B.M.Ț. s-a materializat, la începutul anului 1926, într-o serie de acorduri de front unic între socialiști, social-democrați și comuniști. Înțelegerile dintre partidele muncitorești ce au creat în ianuarie 1926 Blocul socialist unitarist au facilitat, în acel moment, atragerea și a altor forțe sociale în cadrul formațiunii denumite Opoziția unită, în care au intrat, la un loc cu organizațiile muncitorești, Partidul țărănesc, Partidul național și Partidul poporului; pe plan local au mai aderat și diferite organizații de cetățeni.

Orientarea P.C.R. spre ralierea la politica B.M.Ț. a unor grupări sau partide burghize din opoziție, raliere în cadrul căreia comuniștii, organizațiile muncitorești au avut posibilitatea să folosească toate mijloacele pentru a se pronunța public asupra marilor probleme ce frământau societatea românească, a contribuit la extinderea influenței comuniștilor în rîndurile oamenilor muncii de la orașe și sate, a reprezentat un rezultat deosebit de important al politicii de alianțe a P.C.R. Extinderea cîmpului de acțiune în diferitele straturi ale poporului a dat un orizont mai larg Blocului, i-a dezvoltat însăși posibilitatea transpunerii în fapt a menirii sale, i-a sporit eficiența și forța activității legale, capacitatea de atragere la luptă comună a maselor.

Această tactică promovată de partidul comunist s-a dovedit justă și a fost confirmată de succesele obținute de către forțele democratice și muncitorești în alegerile comunale din februarie 1926.

Participarea în comun a organizațiilor muncitorești în alegeri a constituit o experiență pozitivă a cărei însemnătate a fost relevantă încă de atunci, numeroși militanți comuniști și socialiști nutrind speranța continuării și consolidării acestei orientări corespunzătoare situației și specificului climatului politic existent în România.

Un mare succes l-a constituit alegerea în Parlamentul țării a cinci deputați comuniști în alegerile legislative din iunie 1931.

Rezultatele deosebite dobîndite în lupta pentru încheierea alianței muncitorești-țărănești, pentru cucerirea maselor, au fost fructificate în anii următori, cînd P.C.R. a continuat lupta pentru făurirea unității de acțiune dintre comuniști, socialiști și social-democrați, inițiind totodată noi pași spre colaborarea Partidului comunist și a celorlalte partide muncitorești cu forțele democratice și progresiste din țară.

P.C.R. în perioada crizei economice — 1929—1933

Dezvoltarea economică și social-politică a lumii capitaliste a fost grav perturbată între anii 1929—1933 de o puternică criză economică. Cea mai intensă și îndelungată din istoria de până atunci a capitalismului, criza a cuprins toate ramurile de activitate, toate țările capitaliste și a determinat apariția unui nou val de lupte revoluționare ale oamenilor muncii.

Dezvoltarea economiei românești în perioada postbelică, crearea de noi ramuri industriale, diversificarea produselor etc. au fost frinate de criza economică care a cuprins și țara noastră. În România, în a doua jumătate a anului 1929, criza de supraproducție a cuprins într-o măsură mai mică sau mai mare, toate sectoarele producției, circulației și schimbului. Ea s-a agravat în condițiile în care marea finanță internațională deținea importante pirghii în economia țării noastre. În 1928, tratativele duse de guvernul liberal în scopul de a obține împrumuturi în Occident, pentru a stăvili inflația și a realiza stabilizarea monetară, au eșuat. Grupările financiare internaționale nu erau interesate să acorde împrumuturi acelor guverne care limitau concurența străină pe piața internă și impuneau obligații capitalurilor străine, așa cum procedaseră guvernele liberale.

Partidul Național-Tărănesc, exponent al unei părți a burgheziei mai slabe din punct de vedere economic și financiar, venit la putere la sfârșitul anului 1928, a promovat politica „porților deschise” față de capitalurile străine. Datorită acestei politici guvernele care s-au perindat la conducerea țării în anii crizei au reușit să contracteze însemnate împrumuturi externe, prin „planul de asanare de la Geneva”, concesionând importante surse de venit național unor cercuri monopoliste străine, și acceptând controlul direct al creditorilor externi asupra gestiunii financiare a unor mari instituții și întreprinderi ale statului, — măsuri care au dus în mod inevitabil la accentuarea dependenței economice a României față de marile puteri occidentale.

Urmărind să plătească la timp anuitățile externe și să asigure și unele profiture, cercurile guvernante române au promovat o politică de aruncare a greutăților pricinuite de criza economică mai ales asupra maselor largi de oameni ai muncii de la orașe și sate. Ca urmare, au fost efectuate sistematic reduceri de salarii și concedieri masive de muncitori, au fost sporite impozitele și amenzile de tot felul etc.

Corespunzător politici „porților deschise”, guvernul național-tărănesc a elaborat noi legi ale minelor, ale comercializării bunurilor statului ș.a., prin care capitalul străin a căpătat noi înlesniri în exploatarea petrolului, a unor întreprinderi ale statului ș.a. Prin exploatarea bogățiilor României, monopolurile străine încercau să atenueze consecințele crizei din marile țări capitaliste.

Situația determinată de criza economică, de supraproducție, a provocat fenomene de instabilitate a regimului social-politic, ceea ce s-a concretizat, în primul rând, în schimbări și remanieri repetate a guvernelor. Într-un răstimp de numai cinci ani (noiembrie 1928 — noiembrie 1933), la conducerea țării s-au perindat nouă guverne, dintre care opt național-tărăniste, precum și guvernul Iorga-Argetoianu, guvern așa-zis de „tehnicieni”, din aprilie 1931 până în iunie 1932.

Pe de altă parte, partidele politice ale burgheziei române au fost cuprinse de puternice convulsii interne. Din rindurile celor două mari partide ale burgheziei — național liberal și național țărănesc — s-au desprins numeroase fracțiuni.

În aceste condiții deosebit de critice s-au născut organizații cu caracter fascist: „Liga apărării național-creștine”, „Garda de fier” și altele, a căror acțiune teroristă era menită a abate masele populare de la lupta pentru revendicări democratice, a crea confuzii pentru stăvilirea avântului luptei revoluționare a clasei muncitoare.

În iunie 1930, lideri ai unor grupări politice ale burgheziei române au readus în țară ca rege pe prințul Carol fiind considerat ca un factor de stabilizare a vieții politice.

Pe fondul unei asemenea situații, devenită insuportabilă pentru o mare parte a populației țării, s-au dezvoltat o seamă de nemulțumiri, concretizate într-un șir neîntrerupt de greve și demonstrații muncitorești, revolte țărănești și acțiuni protestatare ale celor mai diferite categorii sociale lovite de criză.

Creșterea valului revoluționar punea în fața partidului comunist sarcina adopțării unor noi și eficiente măsuri de organizare a luptelor revoluționare. În cadrul pregătirii acestor lupte, un rol de seamă revenea sindicatelor menite să realizeze unitatea de acțiune a clasei muncitoare. De aceea, partidul comunist s-a îndreptat spre întărirea sindicatelor, pentru ca acestea să fie în măsură să adopte și mijloace de luptă corespunzătoare noilor condiții. În acest scop a fost convocat Congresul Sindicatelor Unitare, care s-a ținut la Timișoara între 2—5 aprilie 1929.

Cu toate greutățile întâmpinate de mișcarea sindicală, de comuniștii care activau în sindicate, mișcarea grevistă, al cărei avânt se conturase încă din prima jumătate a anului 1929, a continuat să crească.

Una dintre cele mai însemnate bătălii de clasă din această perioadă a fost greva eroică din august 1929 a muncitorilor mineri de la Lupeni.

Luptele eroice ale minerilor de la Lupeni, deși înăbușite, au avut o mare însemnătate politică, au demonstrat înalta combativitate a muncitorimii, hotărîrea ei de a se împotrivi ofensivei capitaliste. În centrele muncitorești din țară a avut loc o mișcare amplă de solidaritate, iar din inițiativa P.C.R. a fost creat un comitet pe țară de ajutorare a victimelor de la Lupeni și a familiilor lor. Ecoul luptelor de la Lupeni a depășit granițele țării. În unele țări din Europa, evidențiindu-se aportul proletariatului român împotriva capitalismului s-au inițiat acțiuni de protest împotriva reprimării sîngeroase a luptei minerilor de la Lupeni.

Pe măsură ce criza economică se accentua, procesul de radicalizare a maselor căpăta amploare, cuprinzînd în sfera sa cele mai diferite categorii de oameni ai muncii. Un val puternic de acțiuni țărănești a cuprins întreaga țară. Țăranii se ridicau împotriva impozitelor, a taxelor impovărătoare, a abuzurilor și samavolniciei comise de autorități. Cele mai multe acțiuni erau determinate de situația deosebit de grea a țărănimii, asupra căreia apăsau datoriile față de bănci, cămătari, moșieri și chibaburi. În unele locuri țăranii au trecut la alungarea reprezentanților autorităților care încercau să aplice executarea silită, ajungîndu-se la împotriviri în masă față de sechestrarea bunurilor țăranilor îndatorați, tăierea pădurilor fără învoire, ocuparea cu forța a unor pămînturi de pășune și păduri moșierești, însoțite de ciocniri cu jandarmaria.

De asemenea, au luat amploare în această perioadă acțiunile revendicative și demonstrațiile însoțite uneori de lupta de stradă ale altor categorii sociale: învățători, funcționari publici, studenți, invalizi și văduve de război, pensionari ș.a.

Concentrîndu-și atenția asupra detașamentelor principale ale clasei muncitoare, capabile să polarizeze în jurul lor și alte categorii de oameni ai muncii, partidul comunist a organizat, în martie 1931, o Conferință a reprezentanților muncitorimii ceferiste, petroliste și miniere. Cu acest prilej au fost analizate problemele economice și politice cu care erau confrunțați muncitorii din aceste ramuri ale economiei naționale, precum și sarcinile ce le reveneau în desfășurarea luptelor revoluționare în condițiile adîncirii crizei economice, punîndu-se accentul pe acțiunile comune, organizate pe baza frontului unic.

Conferința a ales un Comitet comun de acțiune și a adoptat hotărîrea de a se crea organe comune de acțiune alese de către conferințe locale și care urmau să cuprindă comuniști, social-democrați, socialiști independenți, muncitori din alte organizații sau neorganizați. Hotărîrile Conferinței, larg popularizate în organizațiile de partid, au avut o mare însemnătate pentru pregătirea luptelor de mai tîrziu ale muncitorilor din aceste ramuri.

Sarcinile ce reveneau tineretului muncitor în noua etapă a luptei revoluționare din anii crizei economice analizate la cel de-al III-lea congres al Uniunii Tineretului Comunist, ținut în 1929, au fost aprofundate cu prilejul plenarelor din 1931 și 1932. Acționînd în spiritul indicațiilor partidului comunist, organizația comunistă de tineret și-a perfecționat necontenit munca politică și organizatorică, orientîndu-și activitatea cu precădere către marile centre industriale în vederea organizării, pe bază de front unic, a acțiunilor revendicative ale tuturor categoriilor de tineri. Aceasta a facilitat munca desfășurată de U.T.C. pentru organizarea și conducerea cu eficiență sporită a masei tineretului în marile acțiuni revoluționare ale proletariatului român din anii crizei economice.

La începutul anului 1931, partidul comunist a trimis un număr de activiști cu experiență politică și organizatorică în principalele centre muncitorești din țară, pentru a sprijini organele locale de partid în organizarea acțiunilor muncitorești. Această activitate a determinat creșterea influenței partidului comunist în rîndul organizațiilor politice ale clasei muncitoare, în celelalte organizații de masă.

Prezența Partidului Comunist Român la suprafața vieții politice românești este pregnant pusă în evidență de participarea masivă, prin intermediul Blocului Muncitoresc-Țărănesc, la alegerile parlamentare din vara anului 1931. Campania electorală, care a durat cîteva luni, a fost folosită de partidul comunist ca o tribună de popularizare largă a politicii de apărare a intereselor vitale ale maselor largi populare, ale întregului popor muncitor. În contextul acelorași preocupări, la 15 august 1931, a fost editat primul număr al ziarului „Scinteia”, organ central de presă al Partidului Comunist Român.

Cursul ascendent al întregii activități revoluționare, desfășurată în această scurtă perioadă, demonstrează cu puterea faptelor că Partidul Comunist Român dispunea de forță și experiența necesare pentru a rezolva sarcinile complexe ce-i stăteau în față, pentru a-și spune cu competență punctul de vedere în problemele politicii generale a țării.

Congresul al V-lea al P.C.R., ținut în decembrie 1931, reluind preocupări mai vechi existente în cadrul partidului comunist, a definit etapa istorică în care se găsea România și dispoziția forțelor de clasă politice din cadrul societății românești, a subliniat rolul proletariatului ca forță socială hotărâtoare a luptei pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice, a alianței muncitorești, a indicat ca partidul să-și îndrepte atenția spre detașamentele de bază ale proletariatului ș.a. Definind just faptul că pentru înfăptuirea obiectivului principal — victoria revoluției — o sarcină deosebit de importantă a partidului era făurirea alianței de luptă a muncitorilor și țăranilor sub hegemonia proletariatului, congresul a formulat indicații nerealiste pentru realizarea acestora. În acest sens, Congresul a stabilit că în rindurile proletariatului lupta trebuia dusă împotriva așa-zisului „social-fascism” și, mai ales, „contra așa-zisei «aripi de stînga»”. Totodată, documentele votate de către Congres subliniau că pentru cîștigarea și conducerea maselor țărănești, „atacul principal al partidului să fie îndreptat înainte de toate contra Partidului național-țărănesc, ca dușmanul cel mai puternic și periculos la țară și în special contra așa-zisei aripi de stînga (steriții, lupștii), precum și împotriva organizațiilor fasciste (cuziștii, gărzile de fier)...”. Respingerea colaborării cu organizațiile socialiste și social-democrate sau cu formațiuni politice burghezo-democratice sub influența cărora se găseau importante mase de oameni ai muncii, au îngustat cadrul de manifestare al Partidului comunist, nepermițându-i valorificarea rezervelor reale ale națiunii române în vederea înfăptuirii sarcinilor reclamate de cerințele obiective ale procesului istoric, just definit de congres. Situația social-democrațiilor și național-țărăniștilor pe același plan cu organizațiile fasciste — Garda de fier și cuziștii — a fost de natură să creeze confuzii în rîndul maselor în legătură cu esența fascismului. Respingînd colaborarea cu partidele muncitorești și burghezo-democratice, Congresul indica, însă, ca militanții comuniști să acționeze pentru realizarea Frontului unic muncitoresc. Tactica preconizată era frontul unic „de jos”, fără angajarea unor tratative, cu conducerea organizațiilor social-democrate sau socialist-independente. Insuficiența unei astfel de orientări privitoare la realizarea unității de luptă a maselor muncitorești rezulta din faptul că, după cum experiența demonstrase, frontul unic cu organizații sau mase aflate sub influența politică a unor organizații ori partide nu era practic posibil fără acordul conducătorilor acelor organizații. Oricite divergențe ar fi existat între acele mase sau o parte din ele și conducătorii lor, existau totuși elemente de unitate între acestea și conducători.

După Congresul al V-lea, în procesul căutărilor pentru aplicarea în viață a indicațiilor, principal just, ale acestuia privind necesitatea legării sale mai strîns de mase, Partidul Comunist Român a găsit în propriile rînduri forța, capacitatea politică și teoretică, energia creatoare care i-au permis să învingă astfel de neajunsuri, să formuleze concluziile ce rezultau din experiența anterioară și să așeze, pentru mai mulți ani, tactica partidului și în problema alianțelor politice pe baze noi, cerute de realitățile concrete istorice ale României.

Veriga de bază în activitatea organizatorică a comuniștilor au constituit-o crearea și dezvoltarea celulelor partidului comunist în întreprinderi și transformarea sindicatelor în organizații active de luptă ale clasei muncitoare.

În adunările convocate în întreprinderile industriale de către sindicate, în vederea organizării acțiunilor revendicative, au fost alese delegații imputernicite să trateze cu patronii și cu autoritățile; aceste delegații, din care făceau parte comuniști, socialiști, social-democrați, muncitori din alte partide politice sau fără de partid, acționau de fapt ca organe ale Frontului unic muncitoresc, iar în desfășurarea luptelor revendicative se transformau în comitete de grevă sau comitete de acțiune. Crearea acestor largi forme organizatorice a imprimat luptei maselor un caracter unitar și tot mai combativ.

Conducînd acțiunile revoluționare ale muncitorilor, Partidul comunist a acumulat pas cu pas o prețioasă experiență în aplicarea tacticii de front unic, în folosirea unor forme variate de acțiune. Pentru coordonarea luptei ceferiștilor, C.C. al P.C.R. a inițiat organizarea unei conferințe a lucrătorilor feroviari din întreaga țară.

La Conferința întrunită la București, în ziua de 20 martie 1932, au fost prezenți delegați aleși la consfătuirile muncitorești din cele mai importante centre feroviare: comuniști, membri ai partidului social-democrat, ai partidului socialist independent, precum și muncitori fără de partid. Prin componența politică a participanților, con-

ferința ceferiștilor din întreaga țară a fost o expresie strălucită a frontului unic al muncitorilor.

Plenarele C.C. al P.C.R. din aprilie și octombrie 1932, analizând desfășurarea luptelor muncitorești, au stabilit drept principală formă de luptă greva cu ocuparea întreprinderii însoțită de demonstrații de solidaritate ale muncitorilor din alte fabrici, ale șomerilor și ale familiilor greviștilor cu aceștia.

În a doua jumătate a anului 1932 au avut loc numeroase greve care arătau puternica activizare a diferitelor detașamente ale clasei muncitoare, creșterea hotărârii lor de luptă și diversificarea formelor de acțiune.

Luptele de clasă din România de la începutul anului 1933 se caracterizau prin intensificarea rapidă a mișcării greviste muncitorești, prin numeroase revolte locale țărănești și creșterea acțiunilor protestatare ale maselor largi de funcționari, meseriași și liber-profesioniști. Intensificarea frământărilor sociale anunța apropierea unor mari bătălii de clasă.

Guvernul, hotărât să înfăptuiască măsurile impuse prin „Acordul de la Geneva” încă la începutul anului 1933, a anunțat aplicarea celei de-a treia „curbe de sacrificiu”. Aceasta însemna reducerea cu 10—12,50% a salariilor muncitorilor din întreprinderile de stat și ale funcționarilor publici, în condițiile în care aceste salarii se găseau deja la limita minimă, precum și concedierea unui mare număr de salariați. Acordul prevedea supravegherea principalelor domenii ale activității financiare și economice de către controlorii numiți de monopolurile imperialiste occidentale, ceea ce ducea la subordonarea țării marilor state imperialiste, lovind puternic în suveranitate.

Partidul Comunist a apreciat acordul ca „un atac deschis al unui pumn de exploatare români și străini contra majorității covârșitoare a poporului muncitor din România”.

Împotriva aplicării noii „curbe de sacrificiu” s-au ridicat la luptă în tot cursul lunii ianuarie muncitorii din diferite ramuri industriale de pe tot cuprinsul țării. În acest cadru, deosebit de puternică a fost riposta dată atacului claselor conducătoare de către muncitorimea ceferistă, ale cărei acțiuni revoluționare au constituit punctul culminant al valului de lupte ale oamenilor muncii, care s-au ținut lanț, începând din 1929.

Analizând experiența dobândită în luptele greviste de la începutul anului 1933, C.C. al P.C.R., în rezoluția sa din 9 februarie 1933, intitulată „Învățămintele principale ale ultimelor lupte și sarcinile imediate ale partidului”, a trasat ca sarcină mobilizarea tuturor forțelor pentru : „1. a întări și lărgi în continuare lupta ceferiștilor și petroliștilor ; 2. a stimula și a atrage la luptă prin aceste batalioane cele mai importante, care se găsesc deja în focul luptei, celelalte rezerve largi ale proletariatului ; 3. a stimula, a atrage în luptă, spre mișcarea proletară în creștere, largile rezerve revoluționare pe care le reprezintă mica burghezie orășenească, țărănimea exploatată, naționalitățile conlocuitoare”.

La chemarea partidului comunist s-a ridicat un val de proteste de masă în întreaga țară împotriva măsurilor represive adoptate de guvern. La Atelierele C.F.R. „Grivița”, unde era o puternică stare de spirit revoluționară, ceferiștii au refuzat să se supună interdicțiilor stării de asediu și au ales un nou comitet de fabrică, alcătuit din 250 de muncitori din toate secțiile atelierelor. Alegerea comitetului de fabrică în condițiile instaurării stării de asediu a demonstrat că muncitorimea ceferistă nu s-a intimidat și că este hotărâtă să lupte mai departe.

La chemarea organizației orășenești a Partidului Comunist și a Comisiei locale a sindicatelor, mitingurile și întrunirile de solidaritate s-au ținut lanț, iar zeci de mii de muncitori din toate întreprinderile bucureștene, meseriași, funcționari, studenți, intelectuali, oameni ai muncii de toate categoriile, familiile greviștilor s-au îndreptat ca un șuvoi spre Atelierele C.F.R. pe care le-au înconjurat, exprimându-și solidaritatea activă cu greviștii. Aproape 12 000 de oameni au stat în jurul Ateliereilor timp de o zi și o noapte, în apărarea muncitorilor din interior.

Clasele dominante, temându-se de amploarea mișcării, au trecut la reprimarea ei singeroasă. Din ordinul guvernului național-țărănesc, în zorii zilei de 16 februarie noi unități și subunități ale armatei și poliției au trecut la asaltul asupra muncitorilor din incinta atelierelor.

Acțiunea forțelor represive a provocat indignarea și protestul oamenilor muncii din întreaga țară. Au avut loc mari întruniri și demonstrații ale muncitorilor și ale familiilor ceferiștilor în fața prefecturii poliției Capitalei, Ministerului de Interne și a închisorilor unde se aflau întemnițați muncitorii ceferiști, întruniri de protest în aproape toate întreprinderile din București, în exploatarea carboniferă din Valea Jiului, la minele din județul Dimbovița și la alte centre miniere din țară, la întreprinderile forestiere din Valea Trotușului și Valea Bistriței, în fabricile textile de pretutindeni.

Guvernul a trimis în judecata Consiliului de Război de la București, Craiova, Iași, Cluj, pe conducătorii luptelor ceferiștilor și petroliștilor. Partidul comunist a transformat procesele într-o mare acțiune de luptă împotriva regimului existent.

Luptele muncitorimii care, începînd din 1929, au crescut în intensitate și au culminat cu cele din ianuarie-februarie 1933, au înscris o pagină glorioasă în istoria poporului român. Prin înaltul lor nivel de organizare, prin amploarea și spiritul lor combativ, luptele din februarie 1933 au constituit una din cele mai mari bătălii de clasă ale proletariatului din țara noastră în perioada dintre cele două războaie mondiale. Aceste mari bătălii revoluționare, prin rezultatele imediate și prin înfrîurirea profundă pe care au exercitat-o asupra vieții politice și sociale în perioada următoare, au constituit o importantă victorie a clasei muncitoare din România.

Luptele sociale de mare amploare din ianuarie-februarie 1933, precum și bătăliile care le-au precedat, au dus la întărirea partidului comunist prin legarea sa strînsă de detașamentele de bază ale clasei muncitoare, prin intrarea și afirmarea în rîndurile lui a numeroase elemente proletare dintre cele mai combative.

Luptele proletariatului român din 1933 au avut o mare însemnătate internațională, fiind prima ridicare de amploare a proletariatului internațional împotriva fascismului după instaurarea dictaturii hitleriste în Germania.

Prin luptele revoluționare din anii 1929—1933, clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istoriei României ca forța cea mai înaintată a societății românești.

Acțiuni de solidaritate internaționalistă ale clasei muncitoare din România

Ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, Partidul Comunist Român a considerat că succesele repurtate în lupta împotriva exploatării și asupririi în propria țară constituie contribuția proprie la lupta generală a clasei muncitoare, a mișcării comuniste internaționale pentru democrație și socialism. De-a lungul anilor, comuniștii, socialiștii și social-democrații, clasa muncitoare, toate forțele progresiste au acordat întregul lor sprijin politic, moral și material, au organizat variate acțiuni de solidaritate internațională cu lupta maselor din alte țări aflate sub dominația capitalului.

Partidele muncitorești și centralele sindicale din România au menținut și dezvoltat permanent relații frățești cu partidele, syndicatele și organizațiile democratice și progresiste de pretutindeni, cu mișcările de eliberare națională. În acest scop, ele au utilizat o gamă largă de metode și forme pentru educarea maselor largi muncitoare în spiritul solidarității internaționale. Astfel, an de an, au fost organizate manifestații și întruniri, s-au editat numeroase materiale cu ocazia zilelor de 1 Mai, 8 Martie, aniversării Comunei din Paris, a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, precum și de comemorare a clasicilor marxism-leninismului: K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin.

Militînd pentru triumful socialismului în România, P.C.R. și-a făcut o preocupare constantă din susținerea tinerei puteri sovietice, a cultivat în rîndul maselor sentimentul solidarității și prieteniei româno-sovietice. Partidul revoluționar al proletariatului român a popularizat continuu munca eroică a popoarelor Rusiei Sovietice, realizările social-economice și cultural-științifice ale primului stat socialist, a militat cu consecvență pentru o politică de pace și prietenie.

Mișcarea noastră muncitorească a salutat cu căldură frățească succesele luptei revoluționare, de eliberare națională de sub ocupația străină a poporului chinez, dusă sub conducerea partidului său comunist.

Documentele P.C.R. și presa revoluționară din România au apreciat ridicarea la lupta de eliberare națională și socială a marelui popor chinez ca cel mai important eveniment postbelic. În ele se sublinia că victoria revoluției chineze va contribui într-o enormă măsură la impulsivarea luptei revoluționare a popoarelor din Asia.

Insurecția antifascistă din septembrie 1923 a poporului bulgar, organizată și condusă de partidul comunist, a fost urmărită cu toată simpatia de partidele, sindicatele și alte organizații proletare și democratice din țara noastră. Presa muncitorească a publicat un mare număr de articole, comentarii și știri despre insurecția bulgară în care se scotea în evidență spiritul de sacrificiu al oamenilor muncii de la orașe și sate din țara vecină în lupta pentru libertate și progres social. La chemarea

P.C.R., a celorlalte organizații muncitorești, muncitorii, țărani și intelectuali din România și-au ridicat glasul lor de protest contra represiunilor din Bulgaria. Oamenii muncii din țara noastră au primit cu tradițională ospitalitate românească pe refugiații bulgari, acordându-le întregul sprijin, astfel că guvernul român nu a dat curs cererii lui Tankov de a fi extrădați. Aceeași solidaritate față de lupta poporului bulgar s-a manifestat în toți anii cit în această țară s-au aflat la conducere guverne reacționare, fasciste.

Proletariatul român a condamnat încă din 1922 instaurarea fascismului în Italia și a demascat cu tărie teroarea sălbatecă dezlănțuită de acesta împotriva clasei muncitoare italiene și a organizațiilor ei, manifestându-și solidaritatea cu lupta militanților revoluționari, antifasciști din această țară dusă împotriva regimului musolinian. Un astfel de moment relevant l-au constituit acțiunile organizate în România de comuniști, socialiști și social-democrați cu prilejul asasinării, în iunie 1924, a militantului socialist Giacomo Matteoti.

Marea grevă a minerilor englezi, din anul 1926, a avut o amplă rezonanță în România. Toate partidele și organizațiile proletare, clasa muncitoare din țara noastră s-au solidarizat cu greviștii britanici și i-au susținut moral și material.

Organizațiile proletare, forțele progresiste și democratice din România au desfășurat o amplă campanie de protest contra judecării și condamnării în S.U.A. a muncitorilor Nicola Sacco și Bartolomeo Vanzetti în 1927, ca și împotriva înăbușirii prin forță a grevei generale a muncitorilor din Viena din iulie aceluși an.

De asemenea, credincios tradițiilor comune de luptă, proletariatul din România a înfierat executarea de către horthyști, în iulie 1932, a conducătorilor comuniști unguri Imre Sallai și Sandor Fürst, demascînd regimul fascist de represiune din Ungaria.

Numeroase acțiuni din acești ani, dar mai ales articole și știri din presa muncitorească din România au informat clasa muncitoare, masele populare despre lupta dusă de proletariatul și popoarele din India, Mexic, Japonia, Iugoslavia, Grecia, Polonia, Cuba și din multe alte țări.

Partidul Comunist Român, ca secție a Internaționalei a III-a, Comuniste a fost prezent la toate congresele și plenarele dintre anii 1921—1923 ale acestui for comunist mondial. În ciuda politicii de amestec și dictat a Cominternului în treburile interne ale P.C.R., deseori, la aceste reuniuni, sau în raporturile uzuale cu acesta, reprezentanții partidului nostru au încercat să opună, într-o formă sau alta, un punct de vedere propriu, corespunzător realităților românești, în legătură cu situația economică și politică a României, fapt pentru care au fost, atunci sau ulterior, blamați și sancționați.

În aceeași manieră au fost prezenți la diferite activități ale Internaționalei Comuniste a Tineretului și reprezentanții Uniunii Tineretului Comunist din România.

La rîndul său, Federația Partidelor Socialiste din România a fost afiliată, între anii 1921—1923, la Asociația Internațională a Partidelor Socialiste, cu sediul la Viena (Internaționala II^{1/2}). Federația a luat parte la congresul din mai 1923 de la Hamburg unde, prin unificarea Internaționalelor a II-a și a II-a^{1/2}, s-a creat Internaționala Socialistă a Muncitorilor cu sediul la Londra. În perioada care a urmat, Federația Partidelor Socialiste și, din 1927, Partidul social-democrat, ca detașamente ale acestui for socialist, au fost prezente la congrese generale sau regionale internaționale, aducîndu-și contribuția la dezbaterile și elaborarea unor documente referitoare la lupta antiimperialistă și pentru respectarea legislației muncitorești. Partidul Socialist al Muncitorilor din România, creat în vara anului 1928, a fost afiliat la Biroul Internațional al partidelor socialiste independente și unitare, cu sediul la Paris. El a adus o însemnată contribuție la lupta pentru refacerea unității proletare, la demascarea fascismului internațional.

Atît Partidul socialist, cît și Partidul social-democrat au desfășurat o amplă activitate propagandistică și au organizat acțiuni împotriva ascensiunii fascismului internațional și de sprijin moral a luptei popoarelor din diferite țări ale lumii, îndeosebi a celor din colonii, împotriva exploatării capitaliste și imperialismului.

Consiliul general sindical unitar, condus de comuniști, în toată existența sa, formal nu a fost afiliat nici unui for internațional. Cu toate acestea, el a stat în strînse legături cu Internaționala Sindicală Roșie, la congresele căreia reprezentanții ai săi au participat cu regularitate. Consiliul general sindical (1923—1926) și apoi Confederația Generală a Muncii au fost afiliate la Federația Internațională a Sindicatelor cu sediul la Amsterdam, cu care au fost în raporturi strînse.

În același timp, proletariatul român s-a bucurat de sprijinul proletariatului internațional în momentele grele ale propriei lupte duse împotriva exploatării, pentru democrație și socialism. Un astfel de moment înălțător l-au constituit marile

bătălii revoluționare din ianuarie-februarie 1933. Acestea au avut un răsunător ecou în rindurile clasei muncitoare internaționale, ale celor mai largi cercuri democratice și progresiste de peste hotare. Milioane de muncitori și intelectuali din toate țările lumii s-au solidarizat cu luptele proletariatului din România, ori au protestat, cerind eliberarea celor arestați. Acțiunile realizate de cei ce s-au solidarizat cu lupta clasei muncitoare din România reprezintă o mărturie grăitoare a prestigiului acesteia, a contribuției sale de preț la lupta generală a proletariatului internațional, dusă împotriva exploatării capitaliste pentru pace și progres social, împotriva forțelor fasciste.

Lupta P.C.R. pentru apărarea intereselor maselor populare, a independenței și suveranității naționale a României împotriva pericolului fascist

Cadrul favorabil dezvoltării pe toate planurile a societății românești, creat prin desăvârșirea unității național-statale, a făcut posibil ca și în perioada de după 1934 România să înregistreze noi și importante succese pe calea progresului economico-social, cultural, științific etc. După criza economică din anii 1929—1933 România a intrat într-o nouă fază a evoluției sale, caracterizată prin accelerarea ritmului de industrializare, creșterea producției agrare, lărgirea și diversificarea schimburilor comerciale, afirmarea tot mai activă pe plan internațional a orientării sale externe.

Procesul de industrializare a cunoscut o dezvoltare considerabilă, producția industrială atingând în anul 1938 cel mai înalt nivel înregistrat de România în timpul orinduirii capitaliste. Agricultură a resimțit pozitiv efectele reformei agrare, legiferată în primii ani postbelici, iar comerțul extern a fost orientat cu preponderență către satisfacerea nevoilor crescînde ale industriei.

Pe plan social s-au produs deplasări sensibile în situația și structura claselor și categoriilor sociale, iar în sfera contradicțiilor de clasă, lupta dintre proletariat și burghezie a polarizat atenția și interesele întregii societăți românești.

În viața politică s-a făcut simțită tot mai pregnant influența cercurilor marii burghezii industriale și financiare ca și în domeniile vieții social-economice și politice a țării. Exponent politic al acestora, regele Carol al II-lea a acționat în direcția anihilării rolului și influenței partidelor politice, pentru instaurarea unui regim autoritar.

Evoluția de ansamblu a României în perioada 1934—1940 a fost influențată într-o măsură mereu crescîndă de configurația nouă a factorilor vieții internaționale și, îndeosebi, de instaurarea dictaturii hitleriste în Germania. Accentuarea acțiunilor agresive ale Germaniei hitleriste în vederea expansiunii economice, politice și teritoriale ridicau mari pericole pentru popoarele Europei și omenire, în general, pentru țările din estul și sud-estul continentului nostru în special.

Sprîjinindu-se pe Garda de fier, Germania hitleristă s-a orientat spre acaparea bogățiilor țării și spre subordonarea totală a ei, prejudiciind astfel interesele poporului român, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a țării.

Căutînd să-și apere integritatea teritorială, independența și suveranitatea națională tot mai grav amenințate de țările fasciste și revizioniste, România a promovat constant o politică de pace, pentru menținerea statu-quo-ului teritorial, aducînd o contribuție însemnată pe plan internațional la contracararea forțelor fasciste, agresoare, a politicii lor războinice.

În vederea ralierei forțelor democratice și antifasciste pe o platformă comună de luptă pentru apărarea libertăților democratice, a neatinării, integrității și ființei naționale a României, Partidul Comunist Român, care acumulasă o bogată experiență în luptele sociale și naționale din anii anteriori și, îndeosebi, în marile bătălii ale petrolștilor și ceferiștilor din 1933, și-a axat în această epocă istorică, într-o măsură mai largă, linia politică-tactică spre dezvoltarea legăturilor sale cu masele muncitorești, cu cele mai diferite pături și categorii sociale, spre colaborarea cu diverse organizații politice și obștești.

Ascensiunea Germaniei hitleriste, intensificarea acțiunilor statelor revizioniste, ca și cedările, compromisurile la care au recurs celelalte puteri europene și din alte zone ale lumii, către sfîrșitul deceniului al 4-lea, au avut drept efect direct desființarea unor state din centrul, estul și sud-estul Europei, iar României impunerea prin forță a unor importante cesiuni teritoriale.

Partidul Comunist Român în anii 1933—1940

În condițiile economice și social-politice de după criza economică, Partidul Comunist Român, mișcarea muncitorească din România în ansamblul său se aflau în fața unor noi și complexe sarcini care decurgeau din situația internă și, mai ales, din evoluția evenimentelor internaționale. Politica agresivă a statelor fasciste și revizioniste, ascensiunea grupărilor fasciste în interiorul țării, promovarea de către acestea a actelor de intimidare, teroare și violență impuneau cu acuitate rezistența hotărâtă împotriva oricăror amenințări la adresa drepturilor și libertăților democratice, pentru menținerea regimului parlamentar constituțional și adâncirea democrației burgheze, pentru apărarea țării de invazia hitleristă. Era o sarcină grea, cu mari implicații politice și naționale pe care partidul comunist a înțeles-o și a privit-o cu toată responsabilitatea.

Pentru a putea realiza cu succes aceste obiective majore ale poporului român, partidul comunist, ținând seama de experiența acumulată în cursul luptelor revoluționare de până atunci, de condițiile noii etape revoluționare, a acționat cu vigoare sporită în direcția întăririi sale organizatorice, politice și ideologice. Măsurile adoptate de Comitetul Central al partidului, în iulie 1933 și aprilie 1934, aveau în vedere orientarea activității organizatorice a partidului în trei direcții principale — întărirea legăturilor organelor centrale de partid cu organizațiile regionale și locale, concentrarea activității de partid în marile fabrici și uzine, intensificarea activității fiecărei organizații (celule) de partid în parte. Concomitent au fost luate măsuri pentru recrutarea cadrelor de partid, mai ales din rândurile muncitorilor, a stabilității lor în organele de conducere, a întăririi spiritului de partid și al conspirației la toate nivelele.

Pentru cuprinderea întregii munci de partid un rol de seamă pe linia întăririi organizatorice a partidului l-a avut Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1933, care a hotărât mărirea numărului organizațiilor regionale de la 7 la 11, după cum urmează: orașul București, Muntenia, Banat, Transilvania, Valea Jiului, Oltenia, Bucovina, Basarabia, Moldova, Dunărea de Jos, Dobrogea. Această hotărâre a permis conducerea mai directă și mai operativă a activității de partid de către organele sale centrale. Cu acest prilej au fost cooptați noi membri în comitetele organizațiilor regionale, realizându-se în felul acesta, o reală îmbunătățire a structurii organizatorice a P.C.R. în fiecare regională. În rezoluția „Sarcinile imediate pentru lichidarea rămănerii în urmă a partidului pe țărimul organizatoric” (aprilie 1934) C.C. al P.C.R., a stabilit noi măsuri, punându-se un accent deosebit pe munca colectivă, recomandând comitetelor regionale și organizațiilor de partid din întreprinderi și orașe, să desfășoare o muncă colectivă în toate problemele activității de partid: organizatorice, politice și ideologice. Indicațiile Comitetului Central puneau accent pe necesitatea de a se generaliza experiența muncii de partid direct în marile fabrici și uzine (metalurgice, textile, miniere, petroliere și forestiere) în întreprinderile de stat, în concentrarea eforturilor organizatorice în acele regiuni și localități unde se afla masa importantă a proletariatului industrial, pentru atragerea în partid a celor mai active elemente.

Legindu-și mai strins activitatea de detașamentele de bază ale clasei muncitoare, întărindu-și rindurile cu numeroși muncitori legați nemijlocit de procesul muncii industriale, partidul comunist a reușit să-și îmbunătățească compoziția socială și națională, fapt deosebit de important în raport cu situația de până la 1933, cînd ea a fost apreciată ca nesatisfăcătoare. Militanții de frunte ai P.C.R. s-au străduit și au reușit să asigure partidului comunist o organizare mai temeinică, bazată pe o întărire a organizațiilor atît sub raport numeric cît și al disciplinei interne de partid. Creșterea numerică a partidului era expresia largirii influenței și prestigiului acestuia în mase, datorită promovării unei politici realiste privind căile de rezolvare a problemelor fundamentale cu care se confrunta societatea românească din acea epocă.

Pentru viața și munca de ansamblu a partidului un loc important l-au avut plenarele C.C. al P.C.R. din iulie 1933, aprilie 1934, iulie 1936, iunie 1939, ca și conferințele organizațiilor regionale ale P.C.R., care au întreprins o analiză atentă și multilaterală asupra muncii de partid, a situației economice, sociale și politice a clasei muncitoare, a maselor populare și a României în ansamblu. S-au stabilit tactica partidului adecvată acelor împrejurări, sarcinile sale în mobilizarea maselor muncitoare, fără deosebire de naționalitate, la lupta pentru cucerirea de revendicări economice și politice, menite să frizeze exploatarea marelui capital, să întărească conștiința de clasă a muncitorilor, să întărească lupta contra pericolului hitlerist. Astfel, munca organizatorică a partidului a fost privită ca o muncă generală a partidului, de

o importanță deosebită, de ea depinzind în ultima instanță rezultatele pozitive din celelalte sectoare de activitate.

În lumina hotărârilor plenarelor amintite ale C.C. al P.C.R. conducerea de partid a adoptat o serie de măsuri pentru lărgirea rețelei de organizații ale P.C.R., recrutarea de noi cadre indeosebi provenite din rindul proletariatului industrial. Toate acestea au dus la întărirea organizatorică și politică a partidului comunist, la creșterea nivelului politic al manifestărilor organizate de partid, la sporirea capacității de luptă a partidului tocmai în condițiile în care s-a confruntat cu mari probleme sociale și naționale, la creșterea forței, prestigiului și influenței P.C.R. în mase. Presa ilegală a P.C.R. ca „Scinteia”, „Lupta de clasă”, „Steagul Roșu”, „Scinteia Prahovei”, „Drumul tineretului”, a contribuit din plin la aplicarea în viață a hotărârilor P.C.R. pe asemenea probleme.

Ca urmare organizațiile de partid s-au întărit într-o serie de mari unități economice: ca „Malaxa”, „Lemaitre”, „Arsenalul armatei”, „Mociornița”, „Vulcan” din Capitală, la uzinele metalurgice Reșița, Hunedoara, Titan-Nădrag, Călan, Astra-Arad, Goldenberg-Brăila, la exploatarea carbonifere din Valea Jiului, din bazinul Comănești și Baia Mare, la exploatarea petroliere din Valea Prahovei, la atelierele C.F.R. Grivița, Nicolina-Iași, Pașcani, Galați la fabricile de textile și de încălțăminte „Dermata”, I.T.A., I.L.S.A.-Timișoara și altele. Aceasta era expresia eforturilor îndelungate ale partidului comunist de a se lega mai strâns de detașamentele de bază ale clasei muncitoare, a conduce cu mai multă eficiență lupta împotriva exploatarea capitaliste, pentru lărgirea drepturilor și libertăților democratice, pentru apărarea intereselor fundamentale ale întregului popor român.

Activitatea partidului s-a extins în rindurile unor tot mai largi categorii sociale: țărani, meseriași, funcționari, intelectuali. Deși în proporții mai reduse, P.C.R. a reușit să-și creeze organizații în unele sate ale județelor Ilfov, Arad, Mehedinți, Hunedoara, Bihor, Iași, Prahova, Dolj, Romanați, Vilcea, Brașov, Cluj, Ciuc, Timiș-Torontal, influențând mase însemnate de țărani. Organizații de partid s-au creat și în unele instituții, în facultăți și universități, în școli și chiar în unități militare. În felul acesta P.C.R. a reușit să cuprindă în rețeaua sa organizatorică nu numai întreprinderile, uzinele sau centrele industriale, dar și o serie de instituții și localități mai mici pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale României.

S-a îmbunătățit munca de partid în rindurile tineretului, printre femei. În acei ani, sub conducerea Partidului Comunist Român și-au continuat activitatea principalele organizații ilegale: Uniunea Tineretului Comunist Român, Ajutorul Roșu, Cercul femeilor comuniste. Ele au desfășurat o rodnică activitate pentru promovarea liniei Partidului Comunist Român în rindurile clasei muncitoare și a altor categorii de oameni ai muncii, în rindurile tineretului și al femeilor. În lumina experienței acumulate în timpul bătăliilor de clasă din anii anteriori, Uniunea Tineretului Comunist a acționat necontenit pentru dezvoltarea și consolidarea structurii sale organizatorice, pentru găsirea formelor de activitate adecvate care să-i înlesnească pregătirea politico-ideologică a cadrelor, fructificarea experienței de zi cu zi, extinderea influenței sale politice și ideologice asupra tuturor categoriilor tineretului de la orașe și sate. Această activitate a fost însă mult diminuată în anii 1937—1938. Apreciind ca „o mare greșeală politică” dizolvarea, la începutul anului 1937 a Uniunii Tineretului Comunist din România de către Internaționala Comunistă a Tineretului, Partidul Comunist Român a luat măsuri pentru refacerea organizației comuniste a tineretului, acțiune care a culminat prin Conferința pe țară a organizațiilor revoluționare de tineret de la București din octombrie 1939.

Prin întreaga sa activitate politico-organizatorică, Uniunea Tineretului Comunist a constituit un ajutor de seamă în munca desfășurată de partid în rindul tineretului din uzine și fabrici, instituții, școli și universități, în armată, pentru scoaterea sa de sub influența ideologiei burgheze și atragerea pe calea luptei revoluționare.

C.C. al P.C.R., în rezoluțiile din iulie 1933, aprilie 1934 și februarie 1935, a adoptat o serie de măsuri pentru întărirea muncii politico-organizatorice a partidului în sindicatele muncitorești.

În scopul extinderii și întăririi legăturilor sale cu masele populare, P.C.R. a creat și îndrumat un mare număr de organizații de masă legale, care cuprindeau mii de membri de cele mai diverse orientări politice și preocupări profesionale: muncitori, țărani, meseriași, funcționari, comercianți, intelectuali etc. Între acestea erau Comitetul Național Antifascist, Frontul Plugarilor, Liga Muncii, Blocul Democratic, Frontul Feminin, Uniunea Democratică, Frontul Studențesc Democratic, Comitetul Român pentru Pace, Liga contra prejudecăților, Gruparea avocaților democrați ș.a. Clasa muncitoare a ocupat locul central în activitatea unor organizații de masă legale, fapt rezultat din întreaga lor activitate, din diferitele manifestări organizate în rindurile celor mai diverse categorii sociale. Realismul activității desfășurate de

organizațiile de masă legale, spiritul umanitar, democrat pe care aceștia l-au insuflat membrilor și simpatizanților lor, au contribuit la așezarea pe baze tot mai solide a politicii și strategiei P.C.R. în acest domeniu, au creat terenul necesar pentru o largă deschidere a partidului către mase, către problemele fundamentale ale societății românești.

Totodată, P.C.R. a reușit să influențeze și să fie prezent într-o serie de organizații ale diferitelor categorii mic-burgheze ca : Frontul meseriașilor, Federația funcționarilor particulari, Frontul asiguraților, Asociația independentă a scriitorilor, Frontul unic al salariaților publici etc.

Printr-un proces complex de restructurări au trecut și organizațiile socialiste și social-democrate. Sub conducerea P.S.D. au acționat în această perioadă Uniunea Tineretului Muncitoresc Socialist, Uniunea Femeilor Muncitoare Socialiste din România, Institutul muncitoresc pentru sport și educație din România. Organul de presă al P.S.D. era ziarul „Lumea nouă”.

Partidul Socialist Unitar, al treilea partid politic muncitoresc din societatea românească, avea organizații mai puternice în București, Cimpina, Piatra Neamț, Chișinău, Corabia, Bacău ; organul central al partidului era „Proletarul”. Partidul Socialist Unitar, a cărui activitate s-a desfășurat pînă la sfîrșitul anului 1937, cînd s-a reunificat cu P.S.D., a contribuit la încheierea unor înțelegeri de colaborare cu celelalte organizații muncitorești.

Întreaga activitate organizatorică a P.C.R. din anii 1933—1940 a fost subordonată obiectivelor politice și ideologice ale partidului, sarcinilor de mare răspundere ce-i reveneau în realizarea Frontului Unic Muncitoresc, și de pe această bază, a Frontului Democratic în România. Munca organizatorică a partidului a avut efecte pozitive în acțiunea de colaborare a P.C.R. cu celelalte partide muncitorești în manifestările de clasă muncitorești, și în cele cu caracter general democratic, pentru apărarea intereselor fundamentale ale națiunii române.

Frontul Unic Muncitoresc obiectiv major al politicii P.C.R.

În vederea soluționării marilor probleme cu care se confrunta poporul român și pentru îndeplinirea misiunii sale istorice P.C.R. a înțeles că, clasa muncitoare din România, trebuia să se manifeste înainte de toate în mod organizat, ca o forță politică unitară și de pe aceeași platformă comună să acționeze în toate marile probleme ale societății românești. În pofida faptului că rîndurile clasei muncitoare continuau să fie divizate, Partidul Comunist Român și-a axat ca una din direcțiile principale de activitate făurirea unității de acțiune a muncitorimii, etapă importantă în pregătirea terenului pentru realizarea unității organizatorice, politice și ideologice a proletariatului.

Pentru înlăptuirea acestui obiectiv major, o însemnătate deosebită a avut-o propunerile C.C. al P.C.R. din aprilie și noiembrie 1935, ianuarie și aprilie 1936, martie 1938 adresate conducerii P.S.D., P.S.U. și P.S., cit și organizațiilor locale ale acestor partide. Propunerile concrete și repetate ale P.C.R. aveau menirea să întărească curentul spre unitate în rîndurile muncitorimii, să dea posibilitate discutării, fie și limitată, a unora din punctele programatice schițate. Programul propus de Partidul Comunist Român ca platformă pentru închegarea frontului unic cu celelalte partide și organizații muncitorești împletea strîns revendicările de ordin economic cu cele de ordin politic ale clasei muncitoare pentru condiții mai bune de muncă și de viață în cadrul regimului social-politic existent ; el prevedea totodată și o serie de probleme legate de lupta generală democratică și patriotică, antihitleristă a întregului popor român.

În scrisoarea de răspuns a Comitetului Central al P.C.R. din 7 octombrie 1934, către Comitetul Executiv al P.S.D. cu privire la comunicatul acestuia asupra Frontului Unic din 2 octombrie se arată că : „C.C. al P.C.R. declară că, din partea sa, este gata să intre imediat în tratative cu conducerea P.S.D. fără a pune condiții preventive și este gata să discute orice contrapropunere a Partidului Social-Democrat din România, numai dacă la baza acestei propuneri va sta apărarea activă fie chiar a celor mai elementare și modeste interese și nevoi ale clasei muncitoare și ale țărănimii exploatate din România”.

Propunerile repetate de front unic ale P.C.R. au găsit ecou în masa membrilor celorlalte partide muncitorești și în rîndurile a o serie de elemente din conducerea

acestora, care au acceptat în mai multe rânduri să participe la tratative cu reprezentanții partidului comunist. Ca urmare, tratativele de front unic au înregistrat succese la nivelul conducerilor centrale, colaborarea fiind axată pe acțiuni de clasă muncitorești și cu caracter general democratic. Între delegații ale P.C.R. și P.S.D. a fost încheiat, în octombrie 1934, un Protocol de colaborare care prevedea: lupta comună pentru înfăptuirea unui program de revendicări imediate propus de P.C.R. și acceptat de P.S.D. etc. În aceeași lună s-a ajuns la încheierea unui acord de front unic, între organizațiile de masă legale ale P.C.R., Liga Muncii și Comitetul Național Antifascist — pe de o parte, și Partidul Socialist-Unitar, pe de altă parte, pe baza unui program cuprinzând o serie de revendicări de ordin economic (îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai ale oamenilor muncii, legislația muncitorească) și politic (dreptul de organizare, întrunire și presă, contra Gărzii de fier și a organizațiilor cuziste, a stării de asediu și a cenzurii, pentru eliberarea deținuților comuniști, solidaritate cu lupta proletariatului din statele fasciste).

În vederea punerii în practică a acestui program s-a creat un Comitet de coordonare a frontului unic, format din delegați ai organizațiilor semnate. În lunile octombrie și noiembrie 1934 Comitetul a primit individual adeziuni din partea muncitorilor, a diferitelor sindicate unitare și independente. Sub auspiciile Comitetului de coordonare al frontului unic s-au desfășurat o serie de manifestări economice și politice, menite să sprijine acțiunile revendicative muncitorești din București și Valea Prahovei, pentru alegeri democratice la Camerele de Muncă, pentru triumful ideii de unitate muncitorească.

Ideea frontului unic a găsit ecou favorabil și în cadrul congreselor regionale ale P.S.D., ținute la Cluj și București, în septembrie și octombrie 1934, care au dat expresie hotărârii muncitorilor social-democrați de a colabora cu P.C.R., de a încheia frontul unic în vederea apărării intereselor vitale ale clasei muncitoare și ale întregului popor. Rezoluțiile congreselor regionale ale P.S.D. subliniau semnificația politică a consolidării forțelor proletare, necesitatea acceptării principale a propunerii de front unic exprimind voința fermă de unitate și speranța că, înțelegând interesul superior de unitate al proletariatului, partidele muncitorești vor face noi pași înainte în această direcție. Conferințele regionale ale organizațiilor socialist-unitare de la Piatra Neamț și Cimpina desfășurate la 25 iulie și, respectiv, 25 septembrie 1934 au adoptat o poziție asemănătoare.

Realizarea unor acorduri principale de Front Unic Muncitoresc referitoare la organizarea unor acțiuni comune ale Partidului Comunist Român cu Partidul Socialist-Unitar și Partidul Social-Democrat au contribuit la afirmarea cu mai multă viçoare a muncitorimii în viața politică a țării și la întărirea legăturilor partidului comunist cu masele, la creșterea influenței și a prestigiului său politic în rândurile poporului, ceea ce a determinat clasele exploatatoare să ia noi măsuri antimuncitorești. În noiembrie 1934 guvernul liberal a trecut la represalii, dizolvind peste 30 de organizații, printre care Sindicatele Unitare, Sindicatele independente, Comitetul de coordonare a frontului unic; sediile acestor organizații au fost închise, presa lor suspendată și numeroși luptători revoluționari arestați. Atât P.C.R. cât și P.S.U. și P.S.D. au dat publicității comunicate prin care au condamnat acțiunea guvernului.

Apreciind rezultatele pozitive obținute în direcția înfăptuirii unității de acțiune, P.C.R., în scrisoarea sa din ianuarie 1936 adresată Comitetului Executiv al P.S.D., relevă că, în contextul intensificării acțiunilor de unitate muncitorească, va milita cu și mai mare energie în acest sens: „Comitetul Central al Partidului Comunist din România, ținând cont de rezultatele din ce în ce mai clare ale efortărilor depuse de 15 ani în favoarea frontului unic, constatînd că imensele mase ale proletariatului din România sînt astăzi adînc convinse de nevoia neapărată și neîntîrziată de unitate și de luptă, subliniind nenumăratele cazuri de realizare a frontului comun de luptă în orașe, ateliere etc., apreciînd drept un prețios progres declarațiile principale ale conducerii social-democrate pentru frontul unic și frontul popular antifascist și găsirea de ambele părți a limbajului comun în atmosfera de înțelegere, va duce cu înzecită energie mai departe munca și lupta pentru unitate, va mobiliza toate forțele fără întrerupere pentru succesul acțiunilor de luptă ale maselor contra foamei, exploatării și reacțiunii, în convingerea că nimeni nu va putea rămîne deoparte în aceste lupte“.

O contribuție însemnată la lupta partidului comunist, pentru întărirea regimului democratic-parlamentar, pentru apărarea intereselor celor ce muncesc a adus Uniunea Tineretului Comunist. Organizația revoluționară a tineretului, U.T.C., a mobilizat masele de tineri muncitori la numeroase greve în întreprinderi și uzine, la demonstrații, a desfășurat acțiuni îndreptate spre făurirea frontului unic de luptă cu tineretul socialist și social-democrat. Ca urmare, la începutul anului 1935, s-a realizat în focul luptelor de zi cu zi unitatea de acțiune între Secțiunea București a U.T.C. și

Secțiunea social-democrată de tineret din Capitală. Acest succes precum și altele obținute la Cluj, Constanța, Iași au reprezentat un moment însemnat în lupta pentru făurirea frontului unic, a închegării unității de acțiune a clasei muncitoare. Pe un asemenea teren au avut loc multiple acțiuni comune ale tinerilor comuniști, socialiști, social-democrați sau neorganizați.

Orientările tot mai favorabile unității de acțiune în cadrul partidelor muncitorești, hotărîrea și acțiunile întreprinse pe plan politic în această direcție s-a răsfrînt în mod pozitiv asupra mișcării sindicale, fapt pus în evidență de Congresul Confederației Generale a Muncii din octombrie 1934, de conferințele Consiliului General al Sindicatelor Unitare și ale Comisiei Generale a Sindicatelor Independente din octombrie și noiembrie același an, care au dezbătut o serie de probleme vitale pentru clasa muncitoare, modalitățile desfășurării unitare a luptelor muncitorești. Pe baza analizării mai atente a realităților din cadrul mișcării sindicale din România, Partidul Comunist Român și celelalte partide proletare au ajuns la concluzia necesității și posibilității realizării unității pe plan profesional, a unității sindicale muncitorești. În urma tratativelor dintre P.C.R. și P.S.D. s-a ajuns la concluzia realistă a realizării unității sindicale în Confederația Generală a Muncii. Ca atare, partidul comunist a dat indicația membrilor sindicatelor unitare să intre individual în sindicatele C.G.M. și să activeze acolo, în interesul clasei muncitoare.

Prin aceste hotărîri realiste sciziunea organizatorică a proletariatului pe plan sindical a fost în linii generale lichidată. Se înfăptuia un pas important în direcția concentrării forțelor muncitorimii pentru viitoare acțiuni de clasă, general democratice și antifasciste.

Prezența unei singure organizații sindicale într-o întreprindere, a unei singure uniuni pe ramură și a unui singur organ sindical pe țară — C.G.M. — a permis afirmarea cu mai multă vigoare a forțelor muncitorești unite în sindicate pentru acțiunile revendicative și cu caracter politic. Mișcarea sindicală s-a întărit considerabil atît sub raport numeric, cît și din punct de vedere al combativității sale. Pînă în anul 1938, cînd a fost dizolvată de guvernul dictaturii regale, Confederația Generală a Muncii a concentrat mai mult de 80 000 de membri, organizații în 310 sindicate, care erau grupate în 13 uniuni sindicale pe ramuri de producție. În sindicate au conlucrat strîns muncitori comuniști, socialiști, social-democrați și muncitori fără de partid.

Exemplul uniunilor sindicale muncitorești a fost urmat de sindicatele și asociațiile profesionale ale funcționarilor particulari, micilor meseriași, învățătorilor, personalului P.T.T., funcționarilor publici etc., care în anii 1936—1937, își string rîndurile, creează diferite organisme de front unic (Frontul comun al meseriașilor, Frontul unic al salariaților publici, Frontul comun al asociațiilor profesionale etc.) și desfășoară acțiuni unitare combative pentru interese economice și politice, pentru apărarea libertăților democratice, a independenței naționale a patriei tot mai grav amenințată de expansiunea și politica revizionistă a statelor fasciste.

Condițiile de muncă și de viață reduse în raport cu munca prestată, au determinat clasa muncitoare, îndeosebi muncitorimea organizată să se ridice la noi acțiuni comune pentru frînarea exploatării capitaliste, pentru înfăptuirea programului de reforme economice schițat de P.C.R. Sub semnul unității muncitorești s-au desfășurat manifestările de 1 Mai, cele mai reprezentative din acest punct de vedere fiind cele de 1 Mai 1936; ele au dat noi impulsuri pe linia colaborării dintre P.C.R. și celelalte partide muncitorești, dintre organizațiile sindicale. Sub același stîndard al unității de acțiune s-au desfășurat în acea vreme mari manifestații și întruniri publice contra politicii economice a guvernului liberal, a scumpetei și speculei, pentru alegeri libere la Camerele de Muncă, împotriva modificării în sens reacționar a unor articole din Statutul C.F.R., pentru un nou statut al salariaților publici, pentru reglementarea calificării profesionale și a meseriilor.

Desfășurarea luptelor economice și politice ale clasei muncitoare pe baza frontului unic și prin alegerea unor comitete de acțiune largi a reprezentat o caracteristică a acestei perioade din activitatea Partidului Comunist Român. În numeroase centre muncitorești ca urmare a unificării sindicale s-au produs restructurări în sindicate, în conducerea acestora, elementele muncitorești partizane ale unităților de acțiune a clasei muncitoare, preluînd efectiv organizarea conflictelor colective de muncă. În asemenea condiții lupta muncitorilor a pășit pe un făgaș nou, a obținut o serie de noi succese care, adăugate celor obținute în anii anteriori, au îmbogățit experiența de luptă a clasei noastre muncitoare în ansamblul ei. Combativitatea muncitorimii s-a concretizat și în declanșarea unui mare număr de acțiuni revendicative. Trăsătura caracteristică dominantă a celor mai multe conflicte colective de muncă, a grevelor muncitorești din acea perioadă este că ele s-au desfășurat sub semnul unității de acțiune a clasei muncitoare, a solidarității proletare.

Activitatea fructuoasă desfășurată de Partidul Comunist Român, colaborarea sa cu P.S.D. și P.S.U., multiplele acțiuni de front unic, unificarea sindicală, făceau dovada unor condiții tot mai favorabile spre o apropiere generală muncitorească, și creau noi premise pentru făurirea Frontului Unic Muncitoresc pe plan național. Întărirea unității muncitorești în decursul a numeroase acțiuni economice și politice au influențat asupra creșterii rolului clasei muncitoare ca factor social și asupra dezvoltării ei într-o forță de prim rang a mișcării democratice, revoluționare în permanentă dezvoltare. Pe aceste baze s-a întărit continuu din punct de vedere organizatoric și politic Partidul Comunist Român, afirmându-se neîncetat ca avangardă de nădejde a clasei muncitoare, a luptei pentru democrație și independență națională, contra primejdiei hitleriste.

Lupta P.C.R. pentru respectarea și apărarea drepturilor democratice

În anii 1934—1937, Partidul Comunist Român a continuat să desfășoare o multilaterală și intensă activitate, în vederea organizării și conducerii luptei pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice înscrise în Constituție, pentru legalizarea P.C.R., contra permanentizării stării de asediu, pentru înlăturarea cenzurii, interzicerea activității nocive a Gărzii de fier — aceste obiective majore fiind de interes general, pentru întregul popor român.

În frontul luptei pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, pentru cucerirea de revendicări economice și politice, principala și cea mai combativă forță a constituit-o clasa muncitoare în frunte cu detașamentul ei cel mai înaintat — Partidul Comunist Român. Aplicând o varietate de forme și mijloace de luptă, partidul comunistilor a reușit în această perioadă să pătrundă adinc în aproape toate straturile sociale și să le atragă în lupta pentru adincirea procesului de democratizare a țării. Dobîndind o prețioasă experiență în cursul bătăliilor de clasă din anii crizei economice, culminate prin luptele din ianuarie—februarie 1933, P.C.R. a acționat neînterupt pentru realizarea frontului unic muncitoresc, în care vedea premisa de bază pentru unirea în jurul clasei muncitoare a tuturor păturilor și categoriilor sociale interesate în propășirea democratică a țării. În mod obiectiv, în acțiunile pentru adincirea procesului de democratizare a țării erau interesate nu numai clasa muncitoare, ci și celelalte categorii sociale: țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii, inclusiv o parte importantă a burgheziei cu vederi democratice, aflată în opoziție guvernamentală.

Împotriva sistemului de guvernare prin decrete-legi, a prelungirii stării de asediu și a cenzurii, s-au ridicat, de asemenea, cu deosebită vigoare, și celelalte partide muncitorești — P.S.D. și P.S.U.

Astfel social-democrații, în cadrul congreselor din 1934 și 1936, au adoptat rezoluții de protest față de modificările operate în legile administrativă, camerelor de muncă și fiscale; s-au pronunțat împotriva încălcării libertății presei, a dreptului de întrunire și a permanentizării stării de asediu. Partidul Socialist-Unitar a luat poziție asemănătoare în protestele față de permanentizarea stării de asediu și a celorlalte măsuri opresive ce decurgeau din aceasta, proteste semnate în comun cu alte organizații revoluționare și democratice, precum și în coloanele ziarului „Proletarul“, în manifeste difuzate în rindurile maselor muncitoare, cu prilejul întrunirilor și adunărilor populare.

Un rol de seamă în stabilirea liniei tactice de luptă a P.C.R. pentru înlăturarea aspirațiilor democratice ale poporului român l-a constituit Rezoluția Comitetului Central al P.C.R., adoptată în februarie 1935. Analizînd succesele obținute de mișcarea muncitorească și democratică, Rezoluția cu privire la „Sarcinile apropiate ale Partidului Comunist din România“ a reliefat necesitatea creării unui larg front democratic, care să cuprindă laolaltă pe muncitori, țărani, intelectuali, cercuri ale burgheziei, oameni de diferite convingeri politice și ideologice.

În lumina acestei orientări, la indicația conducerii partidului comunist, în iulie 1935 a avut loc la Cluj o întâlnire între reprezentanți ai P.C.R. și președintele Frontului Plugarilor. În cadrul discuțiilor, reprezentantul Frontului Plugarilor a acceptat propunerea Partidului Comunist Român de a se încheia o înțelegere în vederea ducerii luptei comune pentru abolirea stării de asediu, respectarea drepturilor consti-

tuționale, pentru eliberarea deținuților politici revoluționari, democrați ș.a. Textul definitiv al acordului a fost semnat la scurt timp după această întâlnire, la Deva.

Un nou și important pas pe linia ralierei pe o platformă comună a forțelor democratice a fost făcut la Băcia, județul Hunedoara, în cadrul unei întruniri a delegațiilor Frontului Plugarilor și Uniunii oamenilor muncii maghiari din România (Madosz), ținută la 24 septembrie 1935. Semnatarii acordului de la Băcia au lansat chemarea inflăcărată: „Facem apel la toate organizațiile care luptă pentru binele poporului muncitor să ne stringem toți într-o tabără, cu un program comun de revendicări imediate, pentru a preveni primejdiile care amenință poporul”.

În același timp, Blocul democratic — organizație de masă creată în anul 1935 — a stabilit legături cu Partidul Socialist, încheind împreună la 25 noiembrie același an, la București, o înțelegere în vederea desfășurării pe un plan mai larg a luptei pentru apărarea democrației. Organizațiile amintite, se arată în înțelegerea de la București, „cred că acordul încheiat este expresia nu a discuției dintre comitee și delegați, ci își are originea în frământarea și acțiunea mulțimilor muncitoare care doresc unirea forțelor democratice, fiind hotărâte să infrunte, prin toate mijloacele legale de masă, orice fel de aventură dictatorială, fascist-hitleristă”. Sintetizând obiectivele majore care trebuiau să stea nemijlocit în acea vreme în fața maselor populare pe acest tărîm, acordul constituia o nouă mărturie a capacității deosebite de acțiune unită a partidelor și organizațiilor democratice.

La propunerea P.C.R., o delegație comună a Blocului democratic și Partidului socialist, la începutul lui decembrie 1935, a luat contact cu reprezentanții Frontului Plugarilor, acțiune ce a condus la încheierea la 6 decembrie 1935 a unui acord de front democratic. Acordul a fost semnat la Tebea, sub gorunul lui Horia și la mormîntul lui Avram Iancu, simbol al străvechii aspirații de dreptate socială și independență națională a poporului român. Reprezentanții Madosz-ului au trimis organizațiilor prezente la Tebea o scrisoare prin care și-au exprimat adevărată totală la obiectivele de luptă stabilite. La acest acord a aderat, de asemenea, Frontul studențesc democratic — largă coaliție democratică a studențimii.

Acordul de la Tebea constituia expresia năzuințelor comune ale organizațiilor ce se raliaseră liniei politice a P.C.R. de luptă pentru concentrarea tuturor forțelor democratice.

O expresie elocventă a condițiilor obiective ce existau în direcția făuririi unui larg front al forțelor democratice a constituit-o, de asemenea, victoria în alegerile parțiale, parlamentare și comunale, desfășurate în cursul anilor 1936—1937.

La 18 februarie 1936, în județele Mehedinți și Hunedoara alegerile parlamentare parțiale, încheiate cu succesul forțelor democratice, s-au desfășurat într-o aprigă confruntare cu forțele politice ostile procesului de adîncire a democratizării țării. Organizațiile muncitorești și democratice semnate ale acordului de la Tebea, cărora li s-au alăturat, cu aprobarea conducerilor centrale, organizațiile județene ale P.S.D. și P.N.T., s-au bucurat în alegeri de sprijinul larg al populației: muncitori, țărani, meseriași, intelectuali.

Campania electorală s-a caracterizat, atît în județul Mehedinți cît și în județul Hunedoara, prin organizarea unor întruniri la care au participat zeci de mii de cetățeni, de diferite categorii sociale și apartenențe sau convingeri politice, întruniri în cadrul cărora au luat cuvîntul o serie de personalități ale mișcării muncitorești și democratice.

Succesul raportat de forțele democratice în aceste alegeri a îmbogățit experiența de luptă a partidului comunist în coalizarea unor organizații și grupări politice pentru realizarea procesului de democratizare reală a țării, a contribuit la creșterea influenței comunistilor în mase, a dus la apropierea de partid și de forțele democratice în general, a unor noi elemente devotate cauzei democrației.

Experiența dobîndită în politica de alianțe, în special formele variate folosite de mișcarea democratică din țara noastră, au sporit ducînd la un avînt al luptei pentru crearea unui front comun al tuturor forțelor democratice, antihitleriste. Aceasta a ieșit cu vigoare în evidență în mari întruniri publice, manifestații și demonstrații de stradă. Comuniștii au luat cuvîntul, alături de elemente democratice și patriotice de diferite apartenențe și nuanțe politice, la întruniri social-democrate ținute la București, în sălile „Casa poporului”, „Tomis” și „Locomotiva”, la întruniri național-țărăniști ținute în sălile „Marna”, „Dacia” și „Tomis”, la cele radical-țărăniști din sălile „Marconi” și „Marna”, ale Frontului meseriașilor la „Roxi”, ale Frontului comun al funcționarilor publici de la „Rex” și „Izbinda”, la întrunirile comitetelor cetățenești de la „Marconi”, „Dacia” și „Tomis”, la numeroase întruniri din alte centre ale țării: Iași, Bacău, Piatra Neamț, Brașov, Cluj, Sighet, Tr. Severin, Deva, Satu Mare, Galați, Ploiești etc. Partidul comunist a adus o contribuție însemnată la

reuşita acestor manifestări, la organizarea şi imprimarea unui spirit combativ desfăşurării lor, în cadrul politicii de alianţe.

Numai în Capitală numărul demonstraţiilor din ziua de 31 mai 1936 s-a ridicat la peste 100 000. Comuniştii şi alte forţe democratice au imprimat demonstraţiei de la 31 mai un caracter de luptă hotărâtă pentru un guvern de coaliţie a forţelor democratice, depăşindu-se în acest fel conţinutul îngust al lozincilor sub care liderii P.N.Ț. organizaseră manifestaţia, ţintind la răsturnarea liberalilor de la guvern şi la instalarea unui nou guvern de partid, a unui guvern naţional-ţărănesc. Caracterizate de un puternic entuziasm de luptă democratică, antihitleristă, întrunirile şi demonstraţiile de la 31 mai 1936 s-au înscris printre cele mai semnificative acţiuni populare din acea vreme.

Pe baza unei preţioase experienţe acumulate şi generalizate, Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936 a dat noi indicaţii de mare însemnătate în legătură cu linia politică tactică a partidului; plenara a elaborat şi adoptat o platformă de luptă menită să ralieze largi forţe social-politice, inclusiv partide şi grupări politice burgheze democratice. Se demonstra, astfel, capacitatea partidului comunist de a uni forţele democratice în lupta pentru apărarea şi lărgirea cadrului democratic al vieţii politice româneşti.

Activitatea partidului comunist în direcţia coalizării tuturor forţelor democratice s-a materializat în anul 1937 într-o serie de noi rezultate pozitive în mai multe localităţi din ţară. Astfel, la 27 iunie 1937 s-a încheiat la Deva un acord în vederea alegerilor comunale între Frontul Flugarilor, Partidul Social-Democrat şi organizaţia locală a Partidului Naţional-Țărănesc.

În urma rezultatelor favorabile obţinute de forţele democratice, în unele judeţe şi comune au fost aleşi în consiliile de conducere respective o seamă de reprezentanţi ai forţelor progresiste care au adus un suflu nou, democratic, în cadrul organismelor în care acţionau.

Experienţa dobândită în alegerile din 1936, a fost folosită de forţele democratice în alegerile judeţene şi comunale din 1937, reuşindu-se din nou, în multe locuri (Bucureşti, Ploieşti, Iaşi, Cluj, Chişinău etc.) înfrângerea candidaţilor guvernului şi ai organizaţiilor de extremă dreaptă.

Succesele obţinute în campaniile electorale au reliefat posibilitatea concentrării forţelor democratice ale societăţii româneşti, într-un front democratic, capabil să ducă în ultimă instanţă la instaurarea unui guvern democrat, care să ia în considerare aspiraţiile fundamentale ale maselor largi de la oraşe şi sate.

Locul şi rolul P.C.R. în lupta forţelor progresiste, democratice şi patriotice împotriva pericolului hitlerist, pentru apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale (1934—1937)

În cadrul general al strategiei şi tacticii revoluţionare, Partidul Comunist Român a considerat apărarea şi consolidarea independenţei naţionale, a integrităţii teritoriale a ţării şi suveranităţii ca un imperativ, o parte a luptei pentru socialism şi pace. Aceasta a fost o trăsătură caracteristică a poziţiei şi concepţiei comuniştilor români în perioada dintre cele două războaie mondiale, trăsătură ce ilustra vechi şi adânci tradiţii revoluţionare româneşti. Ca forţe înaintate ale societăţii, comuniştii au văzut un raport direct între eliberarea socială, transformarea socialistă a societăţii şi consolidarea independenţei ţării, realizarea capacităţii de apărare a teritoriului naţional prin coalizarea energiilor întregului popor.

Forţa internă a Partidului Comunist Român, puternicele sale legături cu masele populare, experienţa unui îndelungat trecut de luptă pentru libertate şi pace au făcut posibilă depăşirea unor momente grele din istoria sa, debarasarea treptată, de acele teze, aprecieri de natură a orienta pe o cale greşită, contrară intereselor ţării şi poporului, activitatea teoretică şi practică a partidului. În pragul deceniului al IV-lea, în anii crizei economice, Partidul Comunist Român se afirmă în viaţa politică a ţării ca forţa politică cea mai clarvăzătoare în problemele politicii externe, în relaţiile internaţionale ale României. Ca principală forţă politică ce a înţeles cu limpezime pericolul grav reprezentat de hitlerism pentru destinele României, P.C.R. a acţionat în direcţia coalizării forţelor democratice, a maselor largi populare într-un singur front pentru apărarea independenţei şi integrităţii patriei; lichidarea agenturii hitleriste în România, Garda de fier, combaterea ideologiei legionare constituia o componentă esenţială a acestui program de luptă. Meritul istoric al P.C.R. constă nu

în ridicarea solitară la lupta pentru salvagardarea independenței țării și integrității teritoriului național, ci, dimpotrivă, în angajarea lui plenară ca forță dinamică a rezistenței naționale, antrenând forțe sociale și politice de o mare diversitate.

În cadrul acțiunilor antirăzboinice și antihitleriste, cu largă audiență în masele largi populare, P.C.R. a salutat și a susținut toate inițiativele politicii externe oficiale menite a consolida pacea și securitatea împotriva revanșismului, militarismului, agresiunii fascismului internațional. Alianța și colaborarea cu Franța, Uniunea Sovietică și toate celelalte state interesate în stăvilirea forței agresive a statelor fasciste, apărarea Societății Națiunilor și întărirea prestigiului ei internațional erau mijloace prin care P.C.R. vedea posibilă întărirea păcii și securității, apărarea intereselor vitale ale României. Alături de Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică era apreciată de P.C.R. ca o „nouă regroupare a statelor antirevizioniste, în frunte cu Franța, împotriva statelor revizioniste în frunte cu Italia și Germania“.

În condițiile creșterii pericolului hitlerist, cind însăși existența României ca stat independent și suveran era amenințată, în fața tuturor partidelor, grupărilor și personalităților politice, se punea ca o îndatorire supremă lupta împotriva ofensivei hitlerismului și a agenturii sale interne, pentru salvagardarea independenței și suveranității patriei, a integrității ei teritoriale.

Primejdiei hitleriste i se opuneau în România, de pe poziții și din motive diferite, forțe social-politice foarte largi, reprezentind imensa majoritate a poporului român, de la clasa muncitoare și avangarda sa, Partidul Comunist Român, de la celelalte partide și organizații muncitorești — Partidul Social-Democrat, Partidul Socialist-Unitar, Partidul Socialist, Confederația Generală a Muncii — și pînă la o serie de partide, grupări și personalități burgheze. Creșterea pericolului hitlerist pe plan internațional ridica cu stringență necesitatea unirii tuturor acestor forțe pentru salvagardarea intereselor naționale majore ale României.

În situația în care pericolul hitlerist devenea tot mai evident, conținutul luptei Partidului Comunist Român, forța politică de avangardă, a căpătat un tot mai pronunțat caracter național, tinzînd înainte de toate, la salvagardarea intereselor majore ale patriei. Date fiind sarcinile noi și complexe ce-i stăteau în față, P.C.R. a preconizat o serie de măsuri concrete de ordin politic, economic, social și militar menite să întărească și să asigure capacitatea de rezistență antihitleristă a poporului român.

Orientarea politică a comuniștilor a permis inițierea unor acțiuni de front unic și încheierea unor acorduri de colaborare între organizațiile politice muncitorești. Rezultatul acestei activități s-a concretizat și în crearea a zeci de organizații de masă democratice, cu ramificații în cele mai largi straturi ale maselor de la orașe și sate. Dintre aceste organizații, un rol important l-a avut Comitetul Național Antifascist. Confruntat, la începutul anului 1933, cu noua situație politică internațională, determinată de instaurarea la putere a hitlerismului în Germania, cu programul său revanșard și cu aroganța sa disprețuitoare față de celelalte state și popoare, și în condițiile unei situații interne în care Garda de fier devenea o declarată agentură a nazismului în România, Partidul Comunist Român a hotărît, în primăvara anului 1933, înființarea unei organizații de masă legale largi, cu ajutorul căreia să antreneze mase tot mai importante de cetățeni la acțiuni de luptă împotriva pericolului hitlerist și revizionist. În acest sens, pe baza hotărîrii Biroului Politic al C.C. al P.C.R., în aprilie 1933 a fost format un comitet de inițiativă, sub îndrumarea căruia a început acțiunea de organizare a primelor comitete antifasciste locale, iar din iunie 1933 a fost creat Comitetul Național Antifascist, care reunea în rîndurile sale reprezentanți ai celor mai diverse clase și păături sociale, muncitori, profesori, avocați, scriitori, ziariști, artiști, studenți.

În cadrul procesului de făurire a unității de acțiune a clasei muncitoare, precum și în ce privește politica de alianțe a P.C.R. cu diferite păături sociale și organizații politice interesate în lupta împotriva pericolului hitlerist și revizionismului, Comitetul Național Antifascist și-a adus un aport substanțial. Iar faptul elocvent al prizei de care s-a bucurat în mase, îl reprezenta sutele de mii de adesiuni la programul său, ce cuprindeau în anul 1934 membrii din rîndurile muncitorilor, țărănilor, intelectualilor, femeilor și tineretului.

Un rol însemnat în orientarea activității P.C.R., în conformitate cu imperatiile momentului istoric, l-au avut Rezoluția C.C. al P.C.R. din februarie 1935, și, mai ales, hotărîrile plenarei lărgite din iulie 1936, care au analizat pe larg activitatea partidului, situația politică internă și au stabilit ca tactică frontul unic muncitoresc și frontul popular în vederea salvagardării intereselor țării, împotriva pericolului hitlerist pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

Analiza temeinică a activității partidului care are loc în această perioadă duce la adoptarea unor hotărîri de o deosebită importanță în ceea ce privește liniile

directoare ale poziției P.C.R. în politica de realizare a unei largi baze de conlucrare cu partidele social-democrat și socialist, cu diferite grupări și organizații politice burgheze, scopul fiind apărarea independenței și integrității patriei.

Precizările aduse de Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936, concluziile sale au constituit baza de susținere și de orientare a activității practice a P.C.R. în perioada care a urmat cînd în fața poporului român s-a ridicat problema nu numai a apărării teritoriului național și a independenței, ci a însăși supraviețuirii în contextul în care devine „obiect” al tranzacțiilor interimperialiste.

Vibrantele chemări ale partidului comunist pentru apărarea independenței și suveranității naționale, amenințate de pericolul hitlerismului, au avut un puternic răsunet în conștiința maselor populare. Printr-o gamă largă de manifestări, clasa muncitoare și-a afirmat hotărîrea de luptă contra primejdiei hitleriste. La București, Cluj, Bacău, Suceava, Brașov, Galați, Satu Mare, Reșița, Timișoara, Constanța, Iași, Turnu Severin, Arad etc. muncitorii au adoptat, cu diverse prilejuri, moțiuni de protest împotriva activității Gărzii de fier și a susținătorilor ei.

Consecvență politicii sale profund patriotice, P.C.R. a urmărit cu îngrijorare planurile revizioniste ale statelor fasciste și a luat atitudine publică împotriva lor. Cînd, la 1 noiembrie 1936, la Milano, Mussolini a făcut o declarație provocatoare cu privire la revizuirea granițelor țărilor dunărene, C.C. al P.C.R. a lansat un manifest în care își exprima încă o dată hotărîrea de a lupta contra oricărei revizuiți a tratatelor de pace. Totodată, partidul comunist considera orice acțiune care „duce la întărirea relațiilor dintre statele Micii Antante, Înțelegerii Balcanice, cu Franța, U.R.S.S., la întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor cu toate țările pacifice, ca acte pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist”.

De altfel, opinia publică din întreaga țară a fost cuprinsă, după discursul rostit la Milano, de o puternică stare de spirit antirevizionistă și antifascistă. Prefuturindeni în țară au avut loc întruniri și demonstrații antirevizioniste (București, Oradea, Cluj, Arad, Baia Mare, Iași etc.) la care au luat parte sute de mii de oameni din cele mai diverse straturi sociale și diferite orientări politice, interesate nemijlocit în slujirea comandamentului suprem: apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei.

În toamna anului 1936 s-a stabilit o înțelegere între reprezentanții Partidului comunist, Partidului social-democrat, Partidului național-țărănesc, Partidului radical-țărănesc, Partidului conservator, Frontului plugarilor și o serie de alte personalități ale vieții publice românești, care a dus la constituirea Comitetului român pentru pace.

În desfășurarea luptei pentru respectarea și apărarea drepturilor democratice, împotriva pericolului hitlerist, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, P.C.R. s-a folosit de o gamă variată de mijloace, între care un loc important l-a ocupat presa. În perioada 1933—februarie 1938, au apărut peste 300 de gazete, precum și un însemnat număr de reviste, broșuri și manifeste.

P.C.R. a editat, alături de ziare și reviste ilegale ca „Scinteia”, „Lupta de clasă”, „Steagul Roșu”, „Tinărul leninist”, „Tinăra gardă”, „Brazda”, „Noi vrem pămînt”, „Cazarma”, un mare număr de publicații legale, unele cu caracter teoretic-cultural, ca „Era nouă” și „Korunk”, altele de atitudine și informație social-politică, ca „Blocul”, „Arena”, „Reporter”, „Cuvîntul liber”, „Fapta”, „Atlas”, „Ecoul”, „Omul liber”, „Tinăra generație”, „Torța”, „Valul”, „Clopotul”, „Manifest”, „Drumul femeii” și multe altele. În coloanele acestei prese s-a făcut auzit răspicat glasul comunistilor, de mobilizare a maselor la lupta pentru apărarea intereselor vitale ale maselor populare, a libertăților democratice, contra pericolului hitlerist. Un rol important în combaterea pericolului hitlerist și apărarea libertăților democratice l-au avut și publicațiile social-democrate sau socialist-unitare „Lumea nouă”, „Șantier”, „Munca”, „Proletarul”, „Calendarul muncii”, gazetele sindicale „Metalurgistul”, „Minerul”, „Constructorul”, „Lupta sindicală”, „Funcționarul particular” etc.

Influența activității Partidului Comunist Român și a forțelor democratice, antifasciste s-a făcut puternic simțită și în coloanele unora dintre cele mai răspîndite ziare și reviste burgheze sau general-democratice ca „Dimineața”, „Adevărul”, „Zorile”, „Lumea românească”, „Tempo”, „Excelsior”, „Viața românească”, „Opinia”, „Societatea de miine”, „Adevărul literar și artistic”, „Însemnări ieșene” etc.

Activitatea culturală, ideologică desfășurată de partidul comunist a contribuit în măsură însemnată la clarificarea intelectualității românești în acei ani de primejdie a răspîndirii morbului fascist. Prin documentele sale, prin presă, prin discuțiile inițiate și purtate de către intelectualii comunisti cu intelectuali aparținînd altor partide și orientări politice, P.C.R. a dezvăluit rădăcinile de clasă sociale și

politice ale ideologiei retrograde, a influențat orientarea unor scriitori spre o literatură organică legată de interesele poporului, a menținut și dezvoltat tradiția progresistă a criticii literare românești, a impulsiona concentrarea oamenilor de cultură, materialişti, naturalişti, împotriva curentelor de idei retrograde cum erau gindirismul, trăirismul, ideologia rasistă, mistică și iraționalistă.

Partidul Comunist Român în perioada dictaturii regale (februarie 1938 — septembrie 1940)

Regimul politic din România a suferit o schimbare la începutul anului 1938, în sensul concentrării unei puteri mai mari în mâinile regelui și a desființării pluralismului partidelor politice. Această schimbare era datorată pe de o parte tendințelor dictatoriale ale regelui, dar, pe de altă parte, era favorizată de agravarea situației politice interne și internaționale.

În timpul guvernării Partidului Național Creștin (29 decembrie 1937 — 10 februarie 1938), s-a accentuat atmosfera contradictorie și de confuzie în viața politică internă, ceea ce a permis regelui Carol al II-lea și cercurilor ce gravitau în jurul său să-și pună în practică planurile mai vechi de instaurare în România a dictaturii personale. La 10 februarie 1938, principalele atribuții ale puterii politice au fost preluate de rege. Instaurarea dictaturii regale reprezenta o soluție politică prin care o parte a burgheziei române, în frunte cu regele Carol al II-lea, încerca să facă față crizei determinată de accentuarea pericolului hitlerist și revizionist cu care era confruntată România în acea epocă istorică.

Guvernele dictaturii regale, au fost constituite, în cea mai mare parte, din exponenți ai palatului, ai armatei și ai unor foști membri ai P.N.Ț. și P.N.L. Compoziția lor reflecta tendința noului regim de a constitui guverne de concentrare națională pentru a face față pericolelor derivate din situația internațională.

Pe de altă parte, urmărind consolidarea regimului de dictatură regală, aceste guverne au adoptat măsuri care au îngustat libertățile democratice, cetățenești. Constituția din 1923, ale cărei prevederi, deși eludate și încălcate frecvent de-a lungul anilor, ofereau totuși, un cadru politic general-democratic, a fost abolită; în locul ei a fost decretată o nouă constituție, menită să legitimeze, pe plan juridic, schimbarea din 10 februarie 1938. Noua constituție concentra puterile statului în mâinile regelui, atribuia parlamentului un rol formal, transformându-l într-o instituție auxiliară regimului dictatorial. Activitatea partidelor politice a fost interzisă; s-a înăsprit cenzura și s-au adoptat noi măsuri represive împotriva mișcării muncitorești și democratice. Noul regim a întreprins măsuri represive și împotriva organizațiilor fasciste, mergând până la lichidarea fizică a unor căpetenii legionare. Totodată, prin decrete-legi speciale au fost create noi instituții de stat și politice cum au fost Consiliul de Coroană și Consiliul Superior economic; s-a adoptat o reformă administrativă care a întărit centralismul în organizarea aparatului de stat local. În octombrie 1938, sindicatele muncitorești au fost dizolvate, fiind înlocuite cu breslele, organizații profesionale care au fost subordonate controlului și țelurilor factorilor guvernamentali.

În decembrie 1938, s-a creat partidul politic numit Frontul Renașterii Naționale, care reunea o serie de personalități politice și membri ai fostelor partide burgheze, demnitari și funcționari de stat. Ulterior, în iunie 1940, dictatura regală a transformat F.R.N. în Partidul Națiunii, partid menit să joace un rol de unic partid legal.

În aceste condiții, guvernele, celelalte organizații și organisme politice ale regimului au fost foarte diversificate sub aspectul conduitei lor. Deși antidemocratice, în esență lor, în raport cu aspirațiile economice și social-politice ale maselor populare, aceste organizații și organisme de stat, care imprimau conținutul politic specific regimului carlist, au fost dominate însă de reprezentanți ai burgheziei cu vederi antihitleriste, preocupați de menținerea integrității teritoriale și independenței naționale a țării. Astfel se explică păstrarea cursului tradițional, antinazist și anti-revizionist în politica externă a țării, strădaniile pentru menținerea vechilor alianțe politice ale României și legăturilor tradiționale cu democrațiile burgheze occidentale.

Totuși îngustarea cadrului democratic de manifestare a vieții politice interne și influența unor factori externi au împiedicat unirea tuturor forțelor politice patriotice în lupta antihitleristă, slăbind capacitatea de rezistență a țării împotriva pericolului fascist, în condițiile înrăutățirii poziției internaționale a României.

Situația țării sub noul regim de dictatură a regelui a constituit obiectul unor ample analize din partea Partidului Comunist Român. Deși, pe bună dreptate, dictatura regală a fost apreciată ca un regim antipopular, expresie a intereselor de clasă specifice cercurilor reacționare ale burgheziei românești, în frunte cu Carol al II-lea, partidul comunist a făcut distincția clară între acest regim și regimul fascist. El a atras de nenumărate ori atenția că ar fi o greșeală să se confunde regimul dictatorial al lui Carol al II-lea „reacționar și antipopular, cu fascismul și Frontul Renașterii Naționale ca o unealtă directă a acestuia”. În concepția tactică a P.C.R., dușmanul cel mai periculos din acea epocă îl constituia Germania hitleristă și Garda de fier, agentura sa în România, împotriva căreia trebuia îndreptat atacul principal. Asemenea aprecieri își găsesc expresia într-o serie de documente de bază ale partidului comunist.

Pericolele grave care se degajau pentru întreaga națiune din atare situație, au fost sesizate deopotrivă de oamenii politici lucizi ai burgheziei și de cercuri largi ale opiniei publice democratice și antifasciste. Spre deosebire însă de cercurile burgheze, care gravitau în special în jurul fostelor partide istorice dizolvate, a căror atitudine critică la adresa regimului de dictatură regală s-a redus la proteste, lipsite de eficiența practică, clasa muncitoare în frunte cu P.C.R. a acționat hotărât și viguros pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice.

Continuând linia politică din anii anteriori, Partidul Comunist Român a militat în direcția făuririi Frontului Unic Muncitoresc, ca bază a realizării unui larg front al forțelor democratice patriotice pentru apărarea hotărâtă și consecventă a intereselor naționale vitale ale poporului român.

În același timp, apreciind în mod realist faptul că existau cercuri largi ale burgheziei și ale partidelor politice burgheze care, deși manifestau inconsecvențe și oscilații, se pronunțau împotriva dictaturii regale, P.C.R. a adoptat față de acestea o atitudine diferențiată, realistă. Reprezentanții ai partidului comunist și ai organizațiilor de masă aflate sub influența sa s-au adresat în repetate rânduri unor lideri ai P.R.T., P.N.L. și, mai ales, P.N.Ț. propunându-le acorduri de colaborare pe temeiul unor obiective de interes general, cum erau lupta pentru doborârea dictaturii regale și restabilirea libertăților democratice și a regimului parlamentar constituțional, împotriva stării de asediu, a dizolvării partidelor politice și a altor organizații democratice ș.a.

Pentru a face față noilor sarcini deosebit de grele și complexe P.C.R. a adoptat o serie de măsuri vizând întărirea capacității sale de organizare, îndrumare și conducere a luptei maselor populare, a întregului nostru popor. Au fost create noi organizații de partid în întreprinderile industriale din București, Iași, Cluj, Oradea, Sibiu, Comănești, la unele facultăți ale Universităților din București, Cluj, Iași.

Un loc important în activitatea organizatorică a P.C.R., de stabilire a liniei sale tactice de luptă a fost acordat organizațiilor revoluționare și democratice de masă. Astfel, apreciind dizolvarea organizației comuniste de tineret ca „o gravă greșeală politică”, partidul comunist a luat, încă din primăvara anului 1939, măsuri pentru reorganizarea U.T.C.

Conferința pe țară pentru reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist s-a desfășurat la București, în octombrie 1939. Conferința a adoptat planul de acțiune cuprinzând sarcinile imediate ale organizației și a ales Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist.

Alături și sub conducerea P.C.R. a continuat să activeze în acești ani alte organizații democratice de masă: Frontul Plugarilor, Ajutorul Roșu, Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madosz). De asemenea, un teren propice pentru activitatea legală a comuniștilor l-a oferit organizațiile și asociațiile profesionale, culturale, științifice, sportive. Comuniștii, uteciștii, elementele revoluționare, democratice din alte grupări politice au acționat în cooperative, cluburi muncitorești, cercuri culturale „Muncă și lumină”, asociații studențești, Asociația creștină a femellor, organizația oficială de copii și tineret „Straja țării” și altele, pentru crearea unei opinii de masă potrivnice dictaturii regale, pentru mobilizarea maselor la luptă pentru drepturi și libertăți democratice.

În conformitate cu documentele sale programtice din această epocă, Partidul Comunist Român a acordat o atenție deosebită luptei pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare. El a cultivat în continuare tradițiile colaborării între comuniști, socialiști și social-democrați, pe baza unei platforme de luptă comună. Este astfel semnificativ, că în cursul lunii martie 1938, ca urmare a propunerilor C.C. al P.C.R., între conducerea partidului comunist și social-democrat, s-a ajuns la hotărârea de a se continua stringerea legăturilor între cele două partide muncitorești pentru organizarea, în comun, a unor acțiuni împotriva măsurilor antidemo-

cratice inițiate de noul regim, pentru realizarea unei coaliții largi de forțe antihitleriste și antirevizioniste.

Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iunie 1939, a stabilit drept sarcină centrală a partidului concentrarea eforturilor pentru înfăptuirea grabnică a Frontului Unic Muncitoresc și a unui larg front al forțelor patriotice capabile să impună un guvern de salvare națională care să restabilească regimul parlamentar democratic, să îmbunătățească nivelul de trai al maselor, să ducă o politică de securitate colectivă, de prietenie cu toți vecinii, de apărare a țării.

Desființarea sindicatelor muncitorești și crearea unor noi organizații profesionale nu au adus însă rezultatele scontate de regimul de dictatură regală. Foloșind posibilitățile de activitate legală oferite de bresle, comuniștii, în colaborare cu muncitorii și militanții socialiști și social-democrați, au desfășurat o intensă muncă în cadrul acestora, izbutind să preia conducerea unora (ca de pildă cele din industria textilă, pielărie, metalurgică, tipografică, construcții) și să le folosească în vederea desfășurării luptei de clasă revoluționare, în organizarea și conducerea de greve muncitorești, manifestări cultural-sportive, demonstrații antihitleriste și antirevizioniste etc.

Sesizând conținutul imprimat unor bresle muncitorești de către membrii partidului comunist, organele de stat au dizolvat comitetele breslelor muncitorești alcătuite din elemente revoluționare, operind arestări. Aceasta nu a putut anihila însă curentul care se afirma tot mai vizibil spre realizarea, în cadrul breslelor, a unității de acțiune a clasei muncitoare și spre organizarea unor acțiuni comune de luptă. Această realitate a fost apreciată în Raportul C.C. al P.C.R. la Plenara a VI-a din iunie 1939, care sublinia că s-a atins un stadiu capabil să creeze condiții favorabile pentru organizarea unor bătălii pe scară națională, înregistrându-se succese pe linia colaborării cu membri ai Partidului Social-Democrat și cu cadrele locale și regionale care au deschis perspective pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc.

Ca și în anii precedenți, partidul comunist a acordat atenție activității sale politice în mediul rural. În lupta pentru răsturnarea dictaturii regale și pentru atingerea unor țeluri general-democratice, în documente ale partidului se afirmă ideea necesității atragerii în luptă a întregii țărâni.

Situația grea în care se aflau masele țărănești a dat naștere la revolte locale și frământări, îndreptate împotriva impozitelor apăsătoare, a muncii forțate pe moșii și a prestațiilor, pentru anularea datorilor, pentru cucerirea dreptului de folosire a izlazurilor (în județele Iași, Botoșani, Ialomița, Dimbovița, Cernăuți, Cluj, Hotin, Bihor, Constanța, Alba, Dorohoi, Satu Mare, Vlașca și altele). Însemnate acțiuni revendicative au desfășurat și muncitorii agricoli sezonieri care lucrau pământurile moșierești.

Influențate de lupta clasei muncitoare și a țărânilor, în perioada de după 1938 au continuat acțiunile păturilor mijlocii de la orașe — meșteșugari, funcționari ș.a. — împotriva scăderii salariilor, inflației și speculei, ale intelectualilor pentru apărarea libertății conștiinței, a tradițiilor umaniste și valorilor științei, culturii și învățămîntului românesc, împotriva ideologiei fasciste.

Semnificația deosebită pe care a avut-o unitatea de acțiune a clasei muncitoare în contextul luptei Partidului Comunist Român împotriva dictaturii regale, pentru drepturi și libertăți democratice, s-a evidențiat în mod deosebit cu prilejul unor mari acțiuni revoluționare de masă cu puternic ecou în epocă. În rindul acestora se detașează marile întruniri și manifestații de stradă de la 1 Mai 1939. Campania politică, de organizare de către P.C.R. a zilei de 1 Mai în acest an s-a desfășurat în condiții specifice. Pornind de la constatarea că, în pofida oricăror măsuri represive, clasa muncitoare nu putea fi împiedicată să sărbătorească evenimentul în mod revoluționar, autoritățile și-au propus să-i denatureze caracterul și semnificația istorică, să-i imprime un conținut „oficial”, de sprijinire a regimului existent în întrunirile și demonstrațiile pentru a căror organizare uniunile de breaslă ceruseră aprobarea prealabilă. Astfel, pentru a da evenimentelor un caracter cit mai festiv, de „adeziune” a maselor la regimul de dictatură regală, guvernul a organizat în București primul congres general al breslelor muncitorești, la care urmau să participe reprezentanți din întreaga țară.

Este meritul Partidului Comunist Român, că în acele condiții, dejucind măsurile adoptate împotriva sa, a găsit orientarea tactică cea mai potrivită, reușind, pe baza colaborării cu socialiștii și social-democrații, să transforme întrunirile și demonstrațiile din ziua de 1 Mai 1939 în puternice acțiuni de protest contra regimului de dictatură regală și hitlerismului. P.C.R. a constituit o comisie care a primit sarcina să coordoneze transpunerea în fapt a programului său de acțiune.

Totodată, comuniștii au luat inițiativa unor tratative cu Partidul Social-Democrat cu prilejul cărora s-a realizat o înțelegere privind unitatea de acțiune a

celor două partide muncitorești, acord care a stat la baza manifestărilor revoluționare, a întrunirilor și demonstrațiilor de masă care au avut loc la 1 Mai 1939 în București și în alte numeroase localități din țară.

Demonstrațiile muncitorești din ziua de 1 Mai 1939 au reliefat — pe lângă creșterea activității revoluționare a maselor populare — sporirea influenței și capacității politice a partidului comunist de organizare și conducere a lor, de mobilizare a clasei muncitoare în cadrul Frontului Unic Muncitoresc. Unitatea de acțiune muncitorească pe care P.C.R. a realizat-o cu prilejul manifestațiilor revoluționare de masă de la 1 Mai 1939 a constituit o perspectivă dintre cele mai promițătoare pentru activitatea politică de viitor a proletariatului român.

Evenimentele de la 1 Mai 1939 au mărit prestigiul partidului comunist, al membrilor săi care activau în bresle, au stimulat dezvoltarea acțiunilor revoluționare ulterioare ale clasei muncitoare. Ca urmare a consolidării pozițiilor și a prestigiului tot mai mare de care se bucura P.C.R. în mijlocul maselor muncitoare, în perioada ce a urmat s-au desfășurat un număr însemnat de acțiuni greve revendicative și de lupte politice. Intensă a fost activitatea desfășurată de comuniști și social-democrați în cadrul breslelor pentru ajutorarea materială, pentru apărarea morală și juridică a militanților revoluționari, antifasciști arestați și întemnițați.

Lupta Partidului comunist împotriva regimului de dictatură regală pentru drepturi și libertăți democratice, organizarea și conducerea acțiunilor revendicative ale maselor largi populare din perioada care a urmat s-a împletit tot mai organic cu activitatea sa revoluționară și patriotică împotriva pericolului hitlerist și revizionist, pentru salvagardarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale a poporului român.

Izolarea României, accentuarea pericolului fascist.

Apărarea independenței și integrității patriei — obiectiv fundamental al întregului popor român (1938—1940)

Evoluția situației internaționale în perioada 1938—1940, a pus o amprentă gravă asupra vieții social-politice din România.

În ajunul celui de-al doilea război mondial, în condițiile când politica agresivă a celui de-al treilea Reich întimpina tot mai puțină opoziție din partea marilor puteri, care tindeau spre compromisuri și pactizări cu agresorul pe seama țărilor mai mici și mai slabe, poziția României s-a agravat continuu. După cucerirea Austriei, Germania hitleristă, cu o poziție strategică întărită în centrul Europei, a intensificat presiunile asupra României. Hitleriștii exploatau dificultățile guvernului român în relațiile economice cu Marea Britanie și Franța, dezinteresul acestor puteri pentru sprijinirea României și a celorlalte țări din centrul și sud-estul Europei, amenințate de politica de „Drang nach Osten”. Acționând în direcția menținerii și dezvoltării legăturilor economice cu Anglia, Franța, S.U.A., a evitării acaparării economiei țării de Germania nazistă, România a continuat linia tradițională a politicii sale externe, manifestându-se în viața internațională ca un factor activ de apărare a păcii și securității popoarelor.

Manifestele și articolele din presa P.C.R. și a P.S.D., numeroasele declarații ale personalităților politice și culturale burgheze românești, din acea vreme, subliniau, într-un context mai larg, consecințele deosebit de primejdioase ale amplificării tendințelor expansioniste ale Germaniei. În cunoscutul document „După Austria, Cehoslovacia”, P.C.R. dezvăluia mijloacele și căile folosite de Germania hitleristă pentru înrobirea economică și politică a țărilor din centrul și sud-estul Europei, atrăgând atenția asupra pericolului ce planau și asupra României.

În Platforma adresată de către C.C. al P.C.R. în iunie 1938 „tuturor partidelor și organizațiilor democratice, tuturor cetățenilor iubitori de democrație, progres și pace”, printre măsurile de ordin politic, se prevedea pregătirea temeinică și efectivă a apărării țării „prin înarmarea tehnică și sufletească contra primejdiei agresiunii fasciste”.

În această perioadă de gravă criză politică europeană, de înrăutățire continuă a situației internaționale a României, masele largi populare, forțele democratice și patriotice în frunte cu P.C.R. s-au solidarizat într-un front comun de luptă pentru apărarea țării și sprijinirea victimelor agresiunii.

Caracteristic, pentru starea de spirit a maselor populare, a fost avântul cu care ele au răspuns la mobilizarea parțială decretată de guvernul Armand Călinescu în martie 1939. Comuniștii au adresat poporului, cu acest prilej, manifestul din 17

martie, în care se arăta că „războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării, contra agresiunii fasciste, este un război drept“. Declarînd că „comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri“, manifestul cerea membrilor partidului, simpatizanților săi să acționeze „pentru întărirea forței politice și morale a armatei contra Germaniei hitleriste și statelor revizioniste“.

Analizînd politica de expansiune nazistă după cîștigarea Cehoslovaciei și țelurile ei în viitorul apropiat, Plenara a VI-a a P.C.R. din iunie 1939 preciza că România „este unul din cele mai apropiate obiective ale expansiunii germane“, teritoriul său putînd fi folosit azi ca „punct de sprijin pentru atacul hitlerist contra țărilor neagresive“. Este de remarcat că în documentul elaborat de conducerea P.C.R. se aprecia încercuirea și izolarea României nu ca rezultat al unui eveniment, ci ca un proces desfășurat într-un cadru mai amplu. „Recentele evenimente — se sublinia în documentele plenarei — au agravat mult situația internațională a României. Ea a pierdut o aliată fidelă și puternică, principala ei furnizoare de armament, Cehoslovacia. În locul ei, România a căpătat un primejdios vecin, Germania. Politica Ungariei și Bulgariei fiind determinată de Berlin, iar Iugoslavia căzînd tot mai mult sub influența țărilor fasciste, apare clar că, într-un tempo rapid, Germania realizează o veritabilă încercuire și izolare a țării noastre“.

Pe baza acestor aprecieri cu privire la pericolul ce amenința România, plenara considera că imperativul aceluia moment era apărarea independenței și integrității patriei împotriva agresiunii hitleriste și a trădării Gărzii de fier. Calea de urmat era mobilizarea energiilor întregului popor într-un Front național antifascist.

Noile orientări survenite în poziția Internaționalei Comuniste față de hitlerism, după evenimentele din august-septembrie 1939, au avut consecințe importante asupra activității mai multor partide comuniste. În acele condiții grele, cînd pericolul nazismului plana tot mai amenințător asupra României, cînd Partidul Comunist Român desfășura o luptă eroică de mobilizare a tuturor forțelor vii ale țării pentru a se opune expansiunii Germaniei hitleriste și aliaților ei, P.C.R. a primit din partea Internaționalei Comuniste indicații și directive care contraveneau poziției antihitleriste a partidului, intereselor vitale ale poporului român. La sfîrșitul anului 1939 și începutul lui 1940, forurile conducătoare ale Cominternului au criticat multe din aprecierile și indicațiile realiste respective, considerîndu-le o capitulare în fața regimului dictatorial regelui.

Asemenea orientări și directive, care veneau în contradicție cu linia politică a partidului comunist, cu imperativele luptei împotriva fascismului și agresiunii hitleriste, au produs confuzie în activitatea partidului, au creat pericolul îndepărtării de partid a unor largi categorii sociale. Este însă meritul comuniștilor din România, al cadrelor de bază ale partidului, că au știut în acele grele momente să depășească dificultățile ivite și să promoveze în mase o linie politică conformă cu interesele majore ale țării.

Ca urmare a politicii marilor state europene din anii 1939—1940, țara noastră a fost complet izolată. Din trupul României unitare s-au cîștigat, în vara anului 1940, un vast teritoriu, o mare parte din avuția sa națională și o numeroasă populație.

O adîncă durere și revoltă au străbătut întregul popor român, silit să fie martor la sfîșierea teritoriului său, pentru a cărui apărare, unitate și integritate se jertfise pe parcursul unor secole de luptă. Continuînd activitatea pe linia luptei patriotice, comuniștii au chemat masele la apărarea teritoriului național.

Experiența și tradițiile îndelungate ale mișcării muncitorești din România de a fi unitară, de a nu-și fărîmița forțele, a influențat tot mai mult și constant activitatea P.C.R. și a celorlalte organizații muncitorești din țară. Unitatea de acțiune a evoluat neîncetat spre o lărgire a cadrului unității, marcînd o etapă importantă pe drumul făuririi frontului unic muncitoresc și a refacerii partidului unic al clasei muncitoare.

În împrejurările premergătoare declanșării celui de-al doilea război mondial și în primul an al acestuia, obiectivul principal al P.C.R. a fost lupta pentru apărarea independenței și integrității patriei, împotriva acțiunilor agresive ale Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste, contra pericolului fascist al Gărzii de fier, agentură hitleristă din România. În acest scop activitatea partidului comunist s-a caracterizat printr-o mare diversitate de forme — în cadrul organizațiilor legale și al politicii de alianță cu alte grupări democratice antifasciste. S-au făcut pași importanți pe calea făuririi alianței muncitorești-țărănești, a unității de luptă a tuturor oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități.

Evenimentele grave cu care a fost confruntat poporul român și statul său unitar în anul 1940 au găsit partidul comunist, partidul proletariatului român, pe poziția cea mai înaintată, patriotică de apărare a integrității și independenței României.

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1923 — BULGARIA*

Reformele economice ale guvernului Uniunii Populare Agrare **, politica sa internă, care a dus la discreditarea partidelor politice burgheze și cea externă ce venea în contradicție cu visurile revanșarde ale marii burghezii, determină partidele politice reacționare să lanseze o campanie de înlăturare a regimului agrarian, în numele unei așa-numite reinstaurări a „ordinii și libertății”. Încercind să pareze procesul de eliminare din arena politică,

* La întocmirea acestui studiu, autorul a consultat : *BKP v rezoluții i rešenii na Kongresite, na konferențite i na plenumi na T.K.* (P.C.B. în rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor și plenarelor C.C.), vol. II, Sofia, 1937 ; Gh. Dimitrov, *Săcneniia* (Opere), vol. II, Sofia, 1953 ; Gh. Dimitrov, *Politiceskii otčet sdelanii na V siezde BRPI-K* (Raport politic prezentat la Congresul V al PMB-c), Sofia, 1948 ; *Istoriia na Bălgarskata Komunisticeska partiia* (Istoria Partidului Comunist Bulgar), Sofia, 1969 ; *Istoriia na Bălgariia* (Istoria Bulgariei), vol. II, Sofia, 1955 ; vol. III, Sofia 1964 ; *Istoriia na antifasistkata borba v Bălgariia, 1939—1944* (Istoria luptei antifasciste în Bulgaria), vol. I—II, Sofia, 1976 ; *Septemvriisko antifasistko vāstanie 1923 g.* (Insurecția antifascistă din septembrie 1923), documente și materiale, vol. I, Sofia, 1973 ; *Vāorājenata borba na bālgarskiiia narod protiv fašizma, 1941—1944* (Lupta poporului bulgar împotriva fascismului), Documente, Sofia, 1962 ; *Romānia în războiul antihitlerist, 23 august 1944—9 mai 1945*, București, 1960 ; *Velikiiat prelom, 1923* (Marea cotitură), Sofia, 1974 ; *Ikonomika na Bălgariia do sofiialisticeskata revoliūtiia* (Economia Bulgariei pînă la revoluția socialistă), vol. I, Sofia, 1969 ; Tr. Anghelova, *Borba na mladejko antifasistko edinstvo v Bălgariia prez 1934—1939 g.* (Lupta pentru unitatea antifascistă a tineretului din Bulgaria în anii 1934—1939), Sofia, 1965 ; Il. Dimitrov, *Bălgaro-italianski politiceski otnošenii, 1922—1943* (Relații politice bulgaro-italiene), Sofia, 1976 ; Il. Dimitrov, *Bălgarskata demokraticna obštestvenost fašizmat i vojnata, 1934—1939* (Opinia publică democrată bulgară, fascismul și războiul), Sofia, 1976 ; N. Gornenski, *Vāorājenata borba, 1941—1944* (Lupta armată), Sofia, 1971 ; N. Gornenski, *Klasite v Bălgariia i borbite im, 1934—1944* (Clasele în Bulgaria și luptele lor), Sofia, 1976 ; B. Grigorov, *Le Parti Communiste Bulgare a la tête de la lutte contre la dictature fasciste, 1923—1944*, Sofia, 1967 ; R. P. Grišina, *Voznikovenie fašizma v Bolgarii, 1919—1925* (Apariția fascismului în Bulgaria), Sofia, 1976 ; F. Hristov, *Voenna-revoliūtionna deinost na BKP, 1912—1944* (Activitatea revoluționară-militară a P.C.B.), Sofia, 1959 ; D. Kazasov, *Vidiano i preživiano, 1891—1944* (Văzute și trăite), Sofia, 1966 ; J. Kolev, *Sāiuz na bālgarskite naționalni leghioni* (Uniunea legiunilor naționale bulgare), Sofia, 1976 ; N. Kosaški, *Zad jeleznite rešetki* (Înapoia gratiilor de fier), Sofia, 1971 ; D. Kosev, *Mejdunarodnato znacenie na Septemvriiskoto vāstanie prez 1923 g.* (Însemnătatea internațională a insurecției din septembrie 1923), Sofia, 1964 ; D. Micev, *N.R.P.S., sāzdavne i deinost, 1925—1936* (U.S.M.I., creare și activitate), Sofia, 1965 ; I. Mitev, *Deveti iuni 1923, kratāk istoriceski pregled* (9 iunie 1923, scurtă schiță istorică), Sofia, 1968 ; V. Mutafchieva, *N. Todorov, Le passe de la Bulgarie*, Sofia, 1969 ; Sl. Petrovna, *Borbata na BRP za ustanoviavone narodno-demokra-*

* continuare în p. 170

** *Uniunea Populară Agrară Bulgară* (Bălgarski zemedelski naroden sāiuz) s-a înființat, în anul 1899, ca o organizație economică, de instruire a țărănimii mici și mijlocie. Începînd din anul 1900 are loc un proces de transformare a ei în organizație politică, proces care se încheie în anul 1905 cînd este adoptat programul Uniunii. Considerînd că democrația se bazează pe tipul de proprietate mică și mijlocie, agrarienii susțin teoria vitalității agriculturii organizate pe baza gospodăriilor individuale, principiul repartizării egale a bunurilor, luptă împotriva marelui

** continuare în p. 170

partidele burgheze din opoziția de dreapta caută să se unească sperind că-și vor spori influența, își vor lărgi baza socială, se vor întări organizatoric și politic și vor putea lupta cu succes împotriva regimului agrarian¹. Înțelegând că o opoziție fără-mișcată nu poate realiza răsturnarea pe cale legală a guvernului existent, cu incurajarea și sprijinul celor mai reacționare forțe ale societății bulgare, reprezentate în principal prin organizațiile Armonia populară (Naroden sgovor) și Liga militară (Voenna liga), în anul 1922 au loc tratative între partidele popular-progresist, democratic și radical în vederea alcătuirii unui bloc, pertractări ce se încheie cu formarea, în vara anului 1922, a Blocului constituțional (Konstituționen blok). Formațiunea își propunea ca sarcină de bază lupta împotriva „regimului dictatorial” al agrarienilor și „restaurarea Constituției”, urmărind ca partidele ce intrau în componența blocului să preia, pe cale legală, puterea de stat. După formare, blocul lansează un „Apel către poporul bulgar”² în care este expus programul său și arată că forțele componente au hotărât să-și unească eforturile „în lupta împotriva guvernului” (Stamboliiski — n.n.) și pentru „cucerirea puterii în baza programului politic adoptat de cele trei partide”, în care scop cereau sprijinul „tuturor forțelor sociale care condamna politica guvernului”, al „partidelor ce nu intră în Bloc și al întregii intelectualități”. Avind puncte consacrate politicii externe, interne, economice, programul Blocului urmărea de fapt doar restaurarea vechilor rânduiri, existente în Bulgaria până la venirea la cîrmă țării a guvernului agrarienilor, respectiv restaurarea rolului jucat de reacțiune în stat și parlament³. Planul acțiunilor politice se baza pe principiul legalității și consta în ținerea a o serie de mitinguri îndreptate împotriva agrarienilor în urma cărora, și prin intervenția țarului, guvernul ar fi fost obligat să demisioneze, iar Blocul ar fi venit la putere.

Astfel partidele politice din opoziția reacționară, nemulțumite de regimul agrarian încep, în toamna anului 1922, lupta deschisă, pe baze legale, împotriva acestuia.

Între forțele care au luptat împotriva regimului ofițerimea a fost una dintre cele mai importante. Cadrele mai tinere, până la gradul de colonel, educate în spiritul castei militare, al fidelității față de monarh înființează în toamna anului 1919 o organizație a lor, „Liga militară”. Aceasta, în afara unor cerințe ca întărirea disciplinei în armată, îmbunătățirea situației ofițerilor etc., avea drept scop „revizuirea condițiilor Tratatului de pace” semnat de Bulgaria și opunerea organizației oricui ar fi dus „patria la pieire”⁴, ceea ce dezvăluie intenția ofițerimii de a juca rolul de arbitru în stat. Această pretenție însemna, de fapt, opoziție față de politica tuturor partidelor, organizațiilor, persoanelor care ar fi promovat idei contrare concepțiilor în care ei fuseseră educați și, după cum au demonstrat-o evenimentele, în primul rînd a mișcării revoluționare⁵.

Neavînd un program politic încheiat, Liga era gata să servească orice partid sau organizație ce ar fi corespuns cerințelor ei. Deși inițial a avut raporturi bune cu

¹ St. Radulov, *Krizata v obštestveno-politiceskite vāzgledi na burjoaznata demokraŭia v. Bālgariā, 1919—1923*, în „Naucini trudove”, seria „Istoria”, vol. 52, Sofia, 1972, p. 30.

* continuare din p. 169

ticeskata vlast, mai-septembrie 1944 (Lupta P.M.B. pentru instaurarea puterii democrat-populare), Sofia, 1964; Sl. Petrovna, *Deveto-septemvriiskata hronika, 1.VI—9.IX.1944* (Cronica lui 9 septembrie), Sofia, 1969; Sl. Petrovna, *Strateghiata i taktikata na BKP v borbata protiv monarho-fašizma prez 1941—1944 g.* (Strategia și tactica P.C.B. în lupta împotriva monarho-fascismului în anii 1941—1944), Sofia, 1965; D. Sarlanov, *Sāzdavāne i deinost na Otecestvenia front, tulle 1942—septembrie 1944* (Crearea și activitatea Frontului Patriei), Sofia, 1966; D. Tišev, *Edinodestvie mejdu komunisti i zemedelci v borbata protiv fašizma* (Unitatea de acțiune dintre comunisti și agrarieni în lupta împotriva fascismului), Sofia, 1967; I. Tončev, *Sāzdavanato na RMS i pārvīte mu borbi protiv fašizma* (Crearea RMS-ului și primele lui lupte împotriva fascismului), Sofia, 1969; Iv. Tolov, *Revoluŭionoto prošađuzno dvīženie v Bālgariā, 1878—1944* (Mișcarea sindicală revoluționară din Bulgaria), Sofia, 1968 etc. Au mai fost consultate unele din studiile pe această temă publicate în revistele „Istoriceski pregled” (anii 1966—1969), „Izvestiia na Instituta po istoriia na BKP”, „Naucini trudove” (seria „Istoria”), „Novaia i novešaia istoriia”, „Novo vreme”, articolele apărute în ziarele „Socialismul” și „Tineretul socialist” din anul 1923 ș.a.

** continuare din p. 169

capital și a exploatării satului de către acesta, contra monarhiei și a partidelor politice ale burgheziei.

Deși concepțiile economice ale organizației sînt, la origine, mic burgheze, totuși, prin politica sa de apărare a intereselor țărănilor mici și mijlocie, Uniunea Populară Agrară s-a constituit într-un factor de mobilizare a maselor țărănești la luptă împotriva regimului capitalist, a monarhiei, conferindu-i treptat un caracter democrat-popular.

² „Mir”, din 15 iulie 1922.

³ R. P. Grišina, *Vozniknovenie fašizma v Bolgarij, 1919—1925 g.*, Sofia, 1976, p. 98—99.

⁴ *Ibidem*, p. 66.

⁵ Vorbînd în Parlament, în anul 1924, unul din organizatorii și conducătorii Ligii a afirmat că „principala sarcină a Ligii a fost, din momentul creării ei, de a nu admite în Bulgaria ceea ce s-a petrecut în Rusia și Ungaria”. Vezi: R. P. Grišina, *Op. cit.*, p. 67.

guvernul Stamboliiski *, politica internă și externă promovată de acesta, trecerea armatei sub conducerea guvernului și pierderea rolului de forță principală în stat, fac ca în rândurile Ligii să se întărească curentul dușmănos al Uniunii agrariene, iar în anul 1920 se ajunge la conflict deschis cu agrarienii. Guvernul dizolvă Liga, membrii conducerii ei sînt mutați în garnizoane de provincie și apoi scoși din cadrele armatei. Deși Stamboliiski afirma, în anul 1921, că Liga nu mai există, liderii ei acționează pentru refacerea organizației, de data aceasta în clandestinitate, propunindu-și ca linie de conduită lupta împotriva Uniunii Populare Agrariene, iar ca metodă principală de acțiune — lovitura de stat. În noiembrie 1921 are loc, ilegal, congresul de reorganizare a Ligii, cu care ocazie se ia și hotărîrea organizării și desfășurării, în februarie 1922, a unei lovituri de stat. Dar, aflînd că U.P.A. cunoaște pregătirea loviturii de stat, ofițerii retrograzi renunță, pentru moment, s-o mai înfăptuiesc, fără a abandona planurile lor. Noul congres al Ligii, ținut la sfîrșitul anului 1922, reafirmă hotărîrea de a înfăptui lovitura de forță, dar, de data aceasta, conducerii Ligii i se acordă libertatea de a hotărî momentul declanșării.

În primăvara anului 1922, în timp ce opoziția reacționară mai caută o cale legală de luptă pentru răsturnarea regimului agrarian, militarii, mai exact „Liga militară”, ajung în faza organizatorică de transpunere în fapt a ideii privind crearea unei forțe politice care să grupeze pe toți cei ce urmăreau înlăturarea guvernului Stamboliiski și a regimului agrarian, pentru instaurarea unei puteri de „mină forte”⁶. Sub influența și cu sprijinul lor direct se creează organizația Armonia populară (Naroden sgovor), care reprezenta o simbioză între reprezentanții marelui capital, militarii și intelectualitatea reacționară⁷. În fruntea ei se afla Al. Grekov, jurist, fost secretar al cabinetului politic al Palatului regal; el avea în continuare legături cu țarul. După uciderea lui Grekov — mai 1922 — conducerea organizației este preluată de Aleksandăr Ţankov **, profesor de economie politică și rector al Universității din Sofia.

Slabă din punct de vedere organizatoric, neavînd între membrii ei personalități cu mare autoritate în fața opiniei publice, organizația n-a manifestat inițial pretenția de a deveni centrul conducător al luptei împotriva agrarienilor, punîndu-și mari speranțe în unirea partidelor politice burgheze de opoziție. În acest scop „Armonia populară”, folosind lozincă „salvării țării” acționează pentru unirea forțelor politice reacționare și elaborează programul viitoarei coaliții a partidelor politice de dreapta.

Programul „Armoniei populare”, publicat în vara anului 1922 în ziarul „Slovo”⁸, cuprindea o seamă de prevederi legate de înlăturarea guvernului agrarian și de funcționarea viitoarei conduceri de stat.

Ideea fundamentală a programului era cea a statului „deasupra partidelor și claselor”, stat care, în numele „păcii sociale”, urma să reglementeze relațiile sociale. Acestui stat trebuiau să i se subordoneze toate interesele, individuale sau de grup. Idealul programatic al organizației — statul deasupra tuturor — și ideea militarilor privind instaurarea unei puteri de „mină forte”, sînt caracteristice pentru evoluția lor în continuare pe calea fascismului.

* Aleksandăr Stamboliiski (1879—1923), agronom, a studiat la Halle (Germania). Participă la congresul de întemeiere a Uniunii Populare Agrare Bulgare. În anul 1904 este redactor al ziarului „Zemledelsko zname” și se afirmă ca unul din conducătorii organizației. Participă la elaborarea programului Uniunii, adoptat la congresul din anul 1905, an de cînd se află și în fruntea ei. Deputat în parlament, a luptat pentru apărarea intereselor țărănimii, împotriva monarhiei și a politicii militariste și războinice a acesteia. În septembrie 1915 condamnă politica filogermană a guvernului și țarului și declară că Ferdinand va răspunde cu capul pentru nenorocirile ce vor cădea asupra Bulgariei. Pentru aceasta este arestat, iar apoi condamnat la închisoare pe viață. Este eliberat din închisoare în septembrie 1918 și trimis, împreună cu alți deputați, la Radomir, pentru a-l convinge pe soldați să înceteze revolta. Răsculații proclamă republica în Bulgaria și-l aleg președinte pe Stamboliiski. Din august 1919 și pînă în iunie 1923 este în fruntea guvernului.

⁶ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 95.

⁷ *Istoriia na Bălgarskata komunisteska partiia*, Sofia, 1969, p. 259.

** S-a născut în anul 1879. Ca bursier al Universității din Sofia, Ţankov a studiat în Germania unde între mentorii săi au fost I. Konrad, profesor reacționar de economie politică și W. Sombart, unul din principalii ideologi ai imperialismului, iar mai tîrziu al fascismului german.

Ca student Ţankov a fost membru al partidului socialist. În iunie 1919 a cerut să fie primit în Uniunea Populară Agrară, dar la insistența lui Stamboliiski, cererea i-a fost refuzată. Apoi a început să critice reformele guvernului U.P.A. În 1921 a intrat în legătură cu cercurile militare care l-au pus, după cum afirma, „în fruntea mișcării ce avea drept scop răsturnarea regimului care exista atunci, al lui Al. Stamboliiski”. (R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 108—109).

⁸ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 10.

Existau acum centrele conducătoare („Armonia populară” și „Blocul Constituțional”) ale forțelor ce se opuneau regimului agrarian. Lipsite de forță ideologică și politică, cele două organizații aveau nevoie una de alta și se sprijineau, dar, în același timp, se suspectau reciproc, deoarece membrii „Armoniei” se îndoiu de capacitatea „Blocului” de a aduce „un suflu nou” în viața politică, iar politicienii din „Bloc” se temeau ca, în urma schimbării regimului agrarian, să nu fie privați de rolul pe care credeau că trebuie să-l aibe în exercitarea puterii.

Singura „mare acțiune” declanșată de „Blocul constituțional” împotriva regimului U.P.A., mitingul de la Tirnovo, numit de ei „împotriva guvernului și în apărarea Constituției”⁹, din 17 septembrie 1922, se soldează cu o răsunătoare înfringere. Acțiunile maselor țărănești în favoarea guvernului, sprijinul acordat agrarienilor de către Partidul Comunist Bulgar demonstrează lipsa bazei de masă a partidelor Blocului și refuzul opiniei publice bulgare de a accepta un regim de mină forte. Apreciind lucid situația, deși erau pregătiți să sprijine acțiunile Blocului, militarii, organizațiile lor n-au îndrăznit să acționeze. Nici țarul, la care apelează opoziția reacționară cerind demiterea guvernului, nu face gestul dorit de aceasta. Mai mult, la 19 noiembrie 1922, Boris al III-lea semnează decretul asupra referendumului prin care poporul urma să-și exprime punctul de vedere asupra vinovăției partidelor politice aflate la conducerea țării în timpul războaielor purtate între anii 1912—1918 și care, în 1922, făceau parte din „Blocul Constituțional”. Ca urmare a rezultatelor referendumului, unii dintre conducătorii acestor partide (deci și ai Blocului), sînt arestați, iar alții fug în străinătate, formațiunea încetîndu-și, de facto, efemera existență. Evenimentele din toamna anului 1922 fac ca partidele de dreapta să-și dea seama că n-au forța necesară pentru a înlătura pe cale legală guvernul agrarian și începe să se cristalizeze tot mai mult ideea înlăturării cu forța a guvernului Stamboliiski și a regimului Uniunii Agrariene. Reacționarii, neputînd realiza singuri acest act, cedează, vrînd-nevrînd, rolul principal militarilor și în consecință firele pregătirii și înlăturării loviturii de stat se concentrează în miinile Ligii militare, ale organizațiilor și personalităților cu care se afla în legătură (între acestea, pe loc principal, se afla „Armonia populară”).

Pregătînd răsturnarea regimului, Liga își asigură ajutorul uniunilor ofițerilor și subofițerilor în rezervă, al organizației Kubrat, al țarului. În același timp se folosește de Organizația Revoluționară Macedoneană Internă (Vătreshna makedonska revoliucionna organizatiia) în vederea sondării prin luptă a capacității guvernului de a reacționa la o acțiune militară; se hotărăște ca în timpul înlăturării loviturii de stat această organizație să se afle în rezerva forțelor ce o executau. În ziua de 4 decembrie 1922, un detașament al „Organizației Revoluționare Macedonene Interne” ocupă orașul Kiuștendil fără ca garnizoana locală să-i opună rezistență. Forțele guvernamentale trimise împotriva detașamentului nu acționează și-i permit, după tratative, să se retragă nestîngherit din oraș. Acțiunea întreprinsă a arătat că „guvernul agrarian este incapabil să pareze o lovitură organizată din interior, că între U.P.A.B. și P.C.B. nu exista unitate, că armata putea fi folosită împotriva poporului”¹⁰.

În cadrul forțelor ce s-au opus și au urmărit răsturnarea regimului agrarian s-au aflat și organizațiile Uniunea ofițerilor în rezervă (Săiuz na zapasnite ofițeri) și Uniunea subofițerilor în rezervă (Săiuz na zapasnite podofițeri). Ca urmare a legăturilor avute cu Liga (semnificativ este faptul că în conducerea lor se aflau și lideri ai acesteia), a excluderii din rîndurile lor a ofițerilor și subofițerilor agrarieni și comuniști, aceste organizații adoptă ca linie de conduită opoziția față de regimul agrarian. Astfel, congresul din 1920 al „Uniunii ofițerilor în rezervă”, prin schimbările aduse statutului, orientează organizația spre luptă împotriva agrarienilor și a guvernului format de ei¹¹. Iar un alt congres al uniunii (mai 1922), printr-o rezoluție hotărăște: dacă conducerea Uniunii consideră că „autoritățile, prin acțiunile lor, amenință siguranța și ordinea, încalcă libertatea cetățenilor”¹², atunci aceasta poate convoca într-un congres extraordinar (deci să-i pună în formație de luptă) pe toți ofițerii de rezervă. În polemica începută între agrarieni și opoziția de dreapta pe marginea hotărîrilor adoptate de congres, presa reacționară declară că este normal ca Uniunea ofițerilor să iasă din sfera problemelor ei obișnuite și să se gîndească la mijloacele prin care să se asigure îndeplinirea „intereselor supreme ale țării”¹³. Cu alte cuvinte, militarii și opoziția își string rîndurile și se pregătesc să-și impună, prin forța armelor, concepțiile lor.

⁹ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 100.

¹⁰ *Istoriia na Bălgarskata komunisticheska partiia*, p. 268.

¹¹ Iv. Uzunov, *Legalizirano na tainata Voena tuga i oformiavaneto na burjoaznata biala gvardiia*, în „Voenno-istoricheski sbornik”, Sofia, 1965, nr. 3, p. 21.

¹² „Slovo”, din 1 iunie 1922.

¹³ „Slovo”, din 8 iunie 1922.

Puternice prin caracteristicile membrilor — militari de carieră cu experiență, care puteau organiza, conduce și purta lupta armată împotriva autorităților legale — aceste organizații, lipsite de un program politic clar și sprijin de masă, au manifestat un interes deosebit față de alianțele cu alte forțe nemulțumite de regimul agrarian. Încercând să atragă de partea lor și pe civili, ofițerii au fost inițiatorii a o serie de organizații naționaliste, reacționare-fasciste și le-au sprijinit pe cele existente. Din inițiativa militarilor s-a format, în anul 1921¹⁴, Apărarea neamului (Rodna zaštita), formațiune cu program antiguvernamental, antisemit și filofascist¹⁵, care căuta să atragă în rindurile ei meseriași, mici comercianți, foști militari etc. Considerându-se „organizație patriotică”, „Apărarea neamului” milita pentru un rol activ al țarului în conducerea statului, pentru limitarea dreptului de vot în funcție de „inteligentă și competență”, a drepturilor parlamentului și interzicerea formațiunilor politice de clasă¹⁶. După o scurtă perioadă (1929—1930) în care s-a remarcat printr-o susținută propagandă demagogică, organizația intră într-un proces de scindare, în urma căruia se desprinde o grupă nemulțumită de conducere și care se declară împotriva clauzelor tratatului de pace, contra plății datoriilor contractate de guverne, pentru o atitudine mai fermă împotriva mișcării revoluționare. Această fracțiune se va afla la baza viitoarei organizații fasciste Uniunea legiunilor naționale bulgare (Săiuz na bălgarskite naționalni leghioni)¹⁷.

În anul 1921, reprezentanții intelectualității reacționare întemeiază organizația Părintele Paisie (Oteț Paisii)¹⁸; membrii săi nemulțumiți de politica dusă de Uniunea Populară Agrară față de intelectualitate, au hotărât să facă „la fel ca în Italia”¹⁹. Prin apariția organizației, o parte a intelectualității legate de burghezia reacționară a trecut pe pozițiile luptei deschise împotriva regimului agrarian. Ulterior, unii profesori universitari stabilesc legătura cu ofițerimea reacționară, fiind gata să participe la campanii antiguvernamentale, la pregătirea platformei ideologice a luptei împotriva regimului agrarian.

În anul 1922 a fost întemeiată, de către ofițerii de rezervă organizația de dreapta Kubrat. Membrii ei erau adepții răsturnării guvernului Stamboliiski printr-o lovitură de stat, iar din punct de vedere al programului, organizația flutura lozinci naționaliste, antiguvernamentale. Ca urmare a faptului că o parte din membri susțin crearea „Armoniei Democratice” și intră în aceasta, organizația „Kubrat” trece printr-un moment de criză, care dispare odată cu intrarea masivă a ofițerilor și subofițerilor rezerviști în rindurile ei, anii 1925—1928 fiind ani de maximă activizare. Deși se considera o organizație apolitică, ea își propunea să lupte pentru susținerea regimului monarhic, în primul rînd în caz de revoluție²⁰.

În afară de pregătirea militară a acțiunii preconizate, conducerea „Ligii militare” s-a străduit să asigure și o pregătire politică a acesteia. Pentru a-și asigura un „sprijin politic”, membrii „Ligii” au realizat o serie de contacte cu partidele din opoziția reacționară, rămase fără conducători și ai căror membri, în mare măsură, se orientau încă spre vechile metode legale de luptă.

Un alt pas spre pregătirea loviturii de stat l-a reprezentat alcătuirea viitorului guvern care, din considerente externe și interne, nu putea fi pur militar, ci unul de coaliție în care să intre și reprezentanți ai partidelor politice burgheze. Proiectatul guvern a fost gândit de o asemenea manieră încît rolul principal să revină reprezentanților Ligii militare și ai Armoniei populare. Includerea liderilor partidelor politice în guvern le crea acestora impresia că participă la putere și, în același timp, răspunderea înlăturării loviturii de stat cădea și asupra lor.

Socialiștii largi au argumentat, ulterior, participarea la guvern prin dorința de a consolida „situația instabilă a țării”²¹, iar militarii au dorit-o deoarece era singurul partid care avea legături cu organizații internaționale (Internaționala Socialistă), fapt ce putea servi la întărirea pozițiilor externe ale regimului pe care doreau să-l instaureze.

Un moment important pe calea activizării „Ligii militare” și al accelerării pregătirilor de înlăturare cu forță a guvernului Uniunii agrare l-a reprezentat acordul

¹⁴ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 77. În lucrarea lui Ilcio Dimitrov, *Bălgarskata demokracicina obștestvenost, fașizmăt i voinata 1934—1939*, Sofia, 1976, se arată că organizația a fost creată în aprilie 1923.

¹⁵ Ilcio Dimitrov, *Op. cit.*, p. 13.

¹⁶ Ilcio Dimitrov, *Włochy o organizacje polityczne bulgarskiego faszysmu*, în „Z dziejów stosunków polska rodzieckich”, XV, Warszawa, 1977, p. 145.

¹⁷ Jeliasko Kolev, *Săiuz na bălgarskite naționalni leghioni*, Sofia, 1976, p. 16—17.

¹⁸ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 81.

¹⁹ N. Ghencev, *Nujni sa seriozni izsledvania za fașizma v Bălgaria*, în „Istoričeski pregled”, nr. 4/1968, p. 90.

²⁰ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 317—319.

²¹ „Epoha”, din 22 februarie 1924.

țarului pentru această acțiune, acord dat în secret în aprilie 1923²². Iar țarul nu și-a dat acordul până ce n-a văzut că relațiile dintre U.P.A. și singurul său aliat posibil, P.C.B., ce se deterioraseră simțitor către finele anului 1922, s-au rupt²³.

Forțele unite ale reacțiunii bulgare înfăptuiesc, în noaptea de 8/9 iunie 1923, o „lovitură de stat militaro-fascistă“²⁴, în urma căreia guvernul agrarian este înlăturat de la putere. Noul regim instaurat, caracterizat de istoriografia bulgară drept „militaro-fascist“, a căutat, în prima perioadă a existenței sale (1923—1931), să conducă țara atît prin vechile forme constituționale burgheze, dar, și mai ales, folosind metode reacționare, teroriste, fasciste, de mină forte, în concordanță cu principiile sale ideologice și programatice.

Primul cabinet format după lovitură de stat, condus de Al. Tankov, s-a aflat la conducerea statului pînă în ianuarie 1926. După aspectul exterior el nu părea un guvern de dictatură. Practic însă, din cei 10 miniștri, trei — militari de carieră și membri ai Ligii militare — aveau în minile lor ministerele cheie (internele, apărarea și externele), iar doi, unul fiind și prim-ministru, erau membri ai „Armoniei populare“. Celelalte cinci portofolii ministeriale au fost acordate partidelor radical, democrat, progresist-popular, național-liberal și P.M.S.D.B. — socialiștii largi. Deși prin această formulă s-a încercat să se mascheze adevăratul caracter al puterii, faptul că militarii încep să ocupe toate posturile cheie în administrația de stat, că „Liga militară“, prin noul ei organ de conducere denumit „Convent“, ia hotărîri în toate problemele importante, punind Consiliul de Miniștri în situația doar de a „înregistra hotărîrile“ adoptate de aceasta²⁵, arată clar că în țară se instaurase un regim de dictatură militară, regimul unor forțe reacționare, fasciste.

Lovitura de stat militaro-fascistă a provocat o puternică nemulțumire în rîndul maselor populare, o răscoală spontană declanșîndu-se în mari zone ale țării. Avînd în fruntea lor pe conducătorii locali ai Uniunii Populare Agrare și ai Partidului Comunist, masele de țărani și muncitori pun stăpînire pe numeroase orașe și sate pe care le apără cu arma în mină împotriva forțelor militaro-fasciste. În timp ce cîteva mii de țărani conduși de Al. Stamboliiski luptă fără succes împotriva trupelor regulate la Pazargik (Stamboliiski va fi luat prizonier și apoi ucis cu bestialitate), în județele din nordul Bulgariei poporul răscolat este la un pas de a înfrînge forțele militaro-fasciste. În acest moment hotărîtor, Partidul Comunist Bulgar a apreciat greșit situația, afirmînd că se desfășoară o luptă între burghezia orășenească și burghezia sătenească și s-a situat pe o poziție de „neutralitate“, care s-a dovedit a fi fatală pentru soarta luptei poporului²⁶. În focul răscoalei, la Plevna, de exemplu, atunci cînd muncitorii participanți la răscoală s-au unit cu țăranii, C.C. al P.C.B. a dat instrucțiuni comuniștilor să depună armele. Rămasă fără conducere, insurecția antifascistă din iunie a fost sortită înfrîngerii.

Programul noului guvern, expus prima dată într-o cuvîntare rostită de Al. Tankov la 8 iulie 1923, relua, în linii generale, programul „Armoniei populare“, publicat în ziarul „Slovo“, în anul 1922. Axat pe ideea promovării politicii „păcii sociale“, Tankov susținea că guvernul este „al poporului“, și nu face deosebiri între clase sau stări sociale, între orășeni și țărani, că pentru el „principalul este că toți sînt bulgari“²⁷.

Venirea la putere a „Armoniei democratice“ a însemnat renașterea politicii șoviniste, revanșarde urmată de fostul țar Ferdinand²⁸, chiar dacă imposibilitatea de a lansa direct lozinci revizioniste l-a făcut pe Tankov să declare că politica externă a guvernului său va urmări „îndeplinirea obligațiilor ce ne revin prin tratatele de pace“²⁹. Aceasta nu l-a împiedicat să afirme că „nu putem să nu fim îndurerăți pentru părțile rupte din corpul nostru“³⁰, voalat deci, nu era de acord cu hotărîrile Tratatului de pace de la Neuilly.

Politica externă promovată de guvernul Tankov a urmărit, pe lîngă recunoașterea noului regim de către marile puteri apusene (Italia, Anglia, Franța) învingătoare în primul război mondial și obținerea apoi, pe această bază, a unor derogări de la clauzele tratatului de pace (reducerea reparațiilor de război, mărirea efectivului armatei, schimbarea modului de recrutare etc.). În pofida opiniei publice europene

²² R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 123.

²³ I. Mitev, *Deveti iuni 1923, kratăk istoriceski pregled*, Sofia, 1968, p. 23—24.

²⁴ *Istoria na Bălgarskata komunisticeska partiia*, p. 269.

²⁵ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 269.

²⁶ „Rabotniceski vestnik“, din 9 iunie 1923.

²⁷ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 149.

²⁸ *Istoria na Bălgartia*, vol. II, Sofia, 1955, p. 520.

²⁹ „Demokraticeski sgovor“ din 13 decembrie 1923.

³⁰ „Reci proiznesena ot ministăr-predsdatel prof. Al. Tankov pred publicinoto săbrante v grad Sofia na 8.VII.1923, Sofia, 1923, p. 8.

care condamnă cu tărie regimul instaurat prin lovitură de stat de la 9 iunie, marile puteri îl recunosc și-l ajută să-și reglementeze relațiile cu vecinii³¹, deși, în același timp, nu-i acordă încrederea lor, fapt demonstrat prin poziția adoptată față de unele cereri ale țankoviștilor (mărirea efectivului armatei, reducerea sumei reparațiilor de război etc.). De altfel, această lipsă de încredere va fi una dintre cauzele ce vor contribui la căderea cabinetului militar-fascist Țankov.

Guvernul va încerca să îmbunătățească relațiile Bulgariei cu țările vecine, fără mari succese deoarece „revanșismul lui a creat neîncredere și conflicte ascuțite”³² cu statele din jur.

În domeniul politicii interne, măsurile luate pe plan economic au urmărit sprijinirea marii burghezii, încurajarea dezvoltării industriei, a comerțului exterior, înțărirea situației financiare etc. În contextul respectiv se inscriu actele normative din anii 1924 și 1925 care prelungesc durata de acțiune a legii de încurajare a industriei, politica vamală protecționistă, interzicerea importului de mărfuri ce nu erau de primă necesitate, închiderea bursei valutare etc.³³

Deși Țankov vorbea de egalitatea dintre clase, de obligații și drepturi egale pentru toți, lovitură de stat militar-fascistă a schimbat radical situația politică din țară. La putere au venit marele capital, cele mai reacționare forțe ale burgheziei contrarevoluționare. Guvernul condus de Aleksandăr Țankov a introdus o teroare singeroasă, lipsită de orice scrupule, iar după ce a zdrobit Uniunea Populară Agrariană Bulgară — au fost uciși peste 3 500 membri și adepți ai Uniunii³⁴, între care 6 miniștri și câteva zeci de deputați în parlament — și-a îndreptat loviturile împotriva partidului comunist. Banderile fasciste au început să atace adunările și sediile P.C.B., să-i aresteze pe comuniști și să-i tortureze. Presa comunistă a fost supusă cenzurii, s-au pronunțat mii de sentințe împotriva muncitorilor și țăranilor participanți la insurecția de la 9—12 iunie. Guvernul lui Țankov amenința drepturile, libertatea și viața maselor largi populare, a membrilor partidului comunist. Esența acestui guvern nu era doar fascistă ci și antipopulară, anticomunistă.

Concomitent, capitaliștii au întreprins o largă ofensivă împotriva cuceririlor economice ale oamenilor muncii, dobândite în urma unor grele și îndelungate lupte. Ei au redus salariile cu 20—30 la sută, au luat măsuri în vederea măririi duratei zilei de muncă la 10—12 ore, au aruncat în stradă mii de muncitori, au ridicat prețurile la articolele de strictă necesitate³⁵.

Guvernul fascist a lichidat și cuceririle țăranilor dobândite în timpul guvernării Uniunii Populare Agrariene Bulgare. Proprietarii pământurilor confiscate și împărțite țăranilor săraci de guvernul lui Aleksandăr Stamboliiski nu numai că s-au grăbit să și le ia înapoi, ci au pus stăpînire și pe recolta de pe aceste pămînturi, iar produsele agricole ale țăranilor au fost achiziționate la prețuri extrem de mici.

Sub presiunea maselor populare, în condițiile crizei politice existente în țară, în strategia și tactica partidului comunist are loc o schimbare radicală. Analizînd poziția avută la 9 iunie 1923, partidul adoptă, în plenara din 5—7 august 1923, o hotărîre în care se arată că lovitură de stat de la 9 iunie a deschis criza în problema puterii iar din aceasta nu se poate ieși decît prin „insurecția armată a maselor”³⁶.

Partidul Comunist Bulgar a chemat muncitorii și țăranii la arme în numele unei largi platforme democratice, a formulat necesitatea stabilirii de legături pașnice și de prietenie cu toate popoarele și statele, revendicări privind suportarea sarcinilor fiscale și de către burghezie, în apărarea muncitorilor de exploatare, pentru improprietărea țăranilor fără pămînt și a celor săraci. Partea politică din platformă se referea, în principal, la restabilirea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice. Platforma frontului unic reflecta în modul cel mai direct necesitățile vitale ale muncitorilor, ale țăranilor, ale meseriașilor și intelectualității legate de popor³⁷.

Deși comparativ cu perioada imediat următoare lui 9 iunie situația era mai grea și nefavorabilă acțiunii, P.C.B. a trecut imediat la pregătirea insurecției. În acest scop el se adresează U.P.A.B., P.M.S.D.B. (socialiștii largi), altor organizații pentru a se realiza frontul unic. Liderii agrarieni acceptă imediat propunerea recunoscînd că

³¹ Mai pe larg vezi: D. Kosev, *Mejdunarodnoto znacenie na Septemvriiskoto vŭstanie prez 1923 g.*, Sofia, 1964; I. Dimitrov, *Fașistka Italija, zemedelskiat reŭim i devototunskiat prevrat*, în *V cest na akad. D. Kosev. Izsledvanija po sluceati 70 godini ot rojdenieto mu*, Sofia, 1974; R. P. Grișina, *Op. cit.*, etc.

³² *Istoria na Bălgarskata komunisteska partiia*, p. 306.

³³ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 262—304.

³⁴ I. Zarcev, *Septemvriiskoto vŭstanie i Zemedelskiat sŭtuz*, în „Vekova”, 5/1973, p. 16.

³⁵ „Rabotniceski vestnik”, nr. 15, din februarie 1924 și nr. 25 din iunie 1924; „Zname na truda”, din 31 ianuarie 1924.

³⁶ *Istoria na Bălgarskata komunisteska partiia*, p. 281.

³⁷ Stela Dimitrova, „Insurecția din septembrie 1923 în Bulgaria”, în „Anale de istorie”,

5/1969, p. 61.

în luptă „pentru înlăturarea puterii fasciste“, trebuie să meargă „umăr la umăr și mină în mină cu partidul comunist“³⁸. Organul partidului, ziarul „Rabotniceski vestnik“, publică, începând cu numărul din 14 august, o serie de materiale consacrate problemei frontului unic.

Paralel cu pregătirea politică a insurecției se fac și preparative militare, elaborându-se planul general al acesteia. În el se prevedea ca insurecția să izbucnească în același timp în toată țara, iar în eventualitatea izbucnirii ei înainte de timp într-un județ oarecare trebuia declanșată imediat și în celelalte, fără a se mai aștepta instrucțiuni speciale. Se luase și măsura ca în caz de arestare a cadrelor de conducere a partidului să fie declanșată o grevă generală de protest, de 24 ore, prin aceasta mobilizându-se muncitorii pentru pasul următor — insurecția armată.

Aflind, la finele lunii august, de pregătirea insurecției, guvernul hotărăște să dea o lovitură hotărâtoare partidului comunist și, la 12 septembrie, arestează peste 2 000 membri de partid, interzice ziarul „Rabotniceski vestnik“, închide cluburile partidului etc. În urma acestor acțiuni partidul comunist este scos, de facto, în afara legii. Conform planului insurecției, la această măsură trebuia să se răspundă printr-o grevă generală de 24 ore. Declanșată la Sofia pe data de 14 septembrie, din cauza numeroaselor arestări, a pregătirii insuficiente ea cuprinde un număr relativ mic de muncitori și nu se generalizează în întreaga Bulgaria.

Încă din zilele de 12 și 13 septembrie, în unele sate izbucniseră ciocniri armate, cu ocazia încercărilor făcute de poliție pentru a aresta pe comuniști. Practic, primul focar al insurecției, în seara zilei de 13 septembrie 1923, se aprinde în satul Măglij, jud. Kazanlak. Dar, deși evoluția rapidă a evenimentelor, ca urmare a arestărilor din ziua de 12 septembrie, impunea să se acționeze cu fermitate, fără să se piardă nici o clipă, C.C. al P.C.B. reușește să se adune abia la 15 septembrie. Cu această ocazie, constatându-se că insurecția este iminentă, se încredințează unui număr de 4 membri ai Comitetului Central (între care V. Kolarov și Gh. Dimitrov) sarcina de a hotări momentul declanșării. Trei zile mai târziu aceștia hotărăsc ca acțiunea să fie declanșată în noaptea de 22/23 septembrie.

Insurecția izbucnește în noaptea de 19/20 septembrie în județul Stara Zagora. Masele populare au pornit la luptă cu mult elan, fapt ce a dus la rapida înlăturare a organelor puterii militar-fasciste, la neutralizarea forțelor înarmate pe care se sprijineau și instaurarea puterii muncitorești-țărănești sub forma comitetelor revoluționare. Neavînd însă sprijinul județelor vecine în care nu se declanșase insurecția, aceasta este înăbușită de autoritățile militar-fasciste care au putut folosi trupele aflate în garnizoanele apropiate.

În ziua de 20 septembrie, cînd flăcările insurecției se răspindiseră în județul Stara Zagora, la Sofia are loc o ședință lărgită a C.C. al P.C.B. la care se hotărăște definitiv ca insurecția să fie declanșată în noaptea de 22/23 septembrie. Scopul insurecției era „înlăturarea guvernului uzurpator al lui Tankov, venit la putere în urma loviturii de stat militar-fasciste de la 9 iunie și instaurarea unui guvern muncitoresc-țărănesc“³⁹. Este numit și un Comitet militar-revoluționar central care să aibă conducerea generală a insurecției.

Insurecția izbucnește și în restul Bulgariei în noaptea de 22/23 septembrie. Ca durată, participare a maselor și ca rezultate cea mai puternică răbufnire a avut loc în nord-vestul Bulgariei (jud. Vrața) unde se aflau membrii Comitetului militar-revoluționar central. Aici forțele insurecționale ocupă orașul Ferdinand (Mihailovgrad), declarîndu-l centrul provizoriu de conducere a luptei și eliberează de sub stăpînirea militar-fascistă aproape întreg teritoriul cuprins între riul Isker și granița cu Iugoslavia, munții Stara Planina și Dunăre. Se instaurează puterea muncitorească-țărănească, care, prin organele ei — comitetele revoluționare locale — mobilizează masele la luptă împotriva forțelor militar-fasciste, aprovizionează forțele insurecționale cu cele necesare, asigură alimente pentru familiile celor ce luptau, păstrează ordinea și legalitatea în localități etc.

Folosind faptul că în celelalte județe insurecția fusese înăbușită, autoritățile tankoviste concentrează puternice forțe militare și declanșează, la 26 septembrie, o ofensivă generală împotriva insurgenților aflați în această zonă. După lupte crîncene, ce se poartă pînă în ziua de 29 septembrie, ultimele focare de rezistență ale insurecției sînt înăbușite, iar puterea militar-fascistă este reinstaurată în toată țara.

În zilele eroice ale luptei armate din septembrie, muncitorii și țăranii au dat dovadă de eroism și abnegație inegalabile, dar eforturile lor enorme nu au fost încununate de succes, bandele fasciste înăbușind insurecția în acte nemaiauzite de cruzime și teroare. Mii de comuniști, agrarii și alți bravi fii ai poporului bulgar au fost uciși

³⁸ Istoria na Bălgarskata komunisteska partia, p. 284.

³⁹ Ibidem, p. 290.

fără a fi judecați și condamnați, căzind pradă bestialităților fasciste, zeci de mii au fost arestați și crunt maltratați, o mulțime de sate și orașe au fost pustiite. Inchisorile gemeau de muncitori și țărani, supuși unor torturi inchiziționale. Numeroși antifasciști au fost nevoiți să fugă în străinătate pentru a se salva, casele răsculaților au fost jefuite și incendiate, iar prietenii și cunoștințele lor prigonite.

Facându-și un punct de glorie din această politică, într-un apel adresat „prietenilor și adepților” săi, Tankov declara : „Meritul meu este tocmai acesta că am înăbușit, da, mulțumită jertfelor singeroase : frontul anarhiei, frontul emigranților, frontul Internaționalei a III-a, frontul agenților și instrumentelor străine”⁴⁰.

Într-un bilanț al răfuiei rușinoase și barbare a conducerii fasciste, Gheorghe Dimitrov scria la 7 noiembrie 1923 : „Cinci mii de comuniști, agrarieni și alți fii demni ai poporului, uciși cu ferocitate ; cincisprezece mii de muncitori, țărani, învățători, preoți și alți intelectuali aflați în slujba poporului — arestați, maltratați și schingiuiți fără de milă ; mii de familii ruinate și îndoliate ; numeroase femei și fete batjocorite într-un mod îngrozitor ; o mulțime de sate și orașe pustiite ; întreaga țară — de la Burgas și Stara Zagora pînă la Ferdinand și Berkovița — înecată în sînge și lacrimi ; acte de cruzime de nedescris, pe care poporul bulgar nu le-a cunoscut într-o asemenea formă nici în timpul perioadei de cinci secole de robie turcească”⁴¹.

Insurecția antifascistă a poporului bulgar, din septembrie 1923, a reprezentat un eveniment „care a cutremurat sistemul monarho-fascist, a avut un mare ecou internațional și a jucat un rol hotărîtor în luptele ulterioare ale P.C.B. împotriva fascismului și capitalismului”⁴².

P.C.B. trece, după înfringerea insurecției, la activitatea de refacere a organizațiilor sale pe baze ilegale dar creează, în ianuarie 1924, și un partid legal — Partidul muncii (Partia na truda) — aceasta fiind o încercare de a îmbina lupta ilegală cu cea legală. În aprilie 1924⁴³ acest partid, ca și celelalte organizații revoluționare, este declarat în afara legii. În mai 1924, apreciind că insurecția din septembrie a fost doar un episod al războiului civil declanșat de autorii loviturii de stat militaro-fasciste de la 9 iunie, război ce nu se va termina decît prin „victoria definitivă obținută de poporul muncitor împotriva singeroșilor lui asupritori, exploataatori și jefuitori”⁴⁴, P.C.B. adoptă hotărîrea de a continua linia pregătirii unei noi insurecții armate pentru ca să fie gata „în orice moment favorabil să conducă masele la înlăturarea cu forța a puterii burgheze și la instaurarea puterii muncitorești-țărănești”⁴⁵. Adoptînd această linie fără nici un fel de rezerve, apreciază istoricii bulgari, partidul este lipsit de posibilitatea de a manevra și a-și schimba tactica în funcție de raportul forțelor de clasă.

Urmărind completa distrugere a mișcării antifasciste, revoluționare, guvernul Tankov trece prin parlament Legea apărării statului, în baza căreia toate organizațiile revoluționare sînt scoase în afara legii, repune în stare de funcțiune o serie de inchisori, numărul acestora fiind de 22 după 9 iunie 1923⁴⁶, organizează numeroase procese împotriva activiștilor Partidului muncitor și ai Uniunii agrare, între acestea fiind și procesul înscenat, în iunie 1925, C.C. al P.C.B., pentru organizarea și conducerea insurecției antifasciste din septembrie 1923.

Folosind bande de ucigași plătiți, tankoviștii caută să decimeze mișcarea antifascistă, să răspîndească teroarea, să nimicească cadrele de conducere comuniste și agrariene. În anul 1925 asemenea bande sînt concentrate în Sofia și orașele mari în vederea unei „acțiuni hotărîtoare”⁴⁷. Crimele politice ale lui Tankov deveniseră o practică atît de curentă încît un grup de parlamentari englezi, care vizitaseră Bulgaria în anul 1925, au declarat presei că în ultimii doi ani aproape nu fusese săptămînă în care să nu fie ucis un activist al P.C.B. sau U.P.A.B.⁴⁸

În condițiile de la finele anului 1924 și începutul lui 1925, cînd guvernul își consolidează situația internă și internațională și intensifică teroarea contra comuniștilor și a stîngii agrariene, timp în care mișcarea revoluționară de masă slăbește, P.C.B., în loc să renunțe pentru un timp la insurecția armată și să pătrundă cît mai adînc în mase pentru a le organiza în vederea apărării intereselor lor imediate, continuă linia de pregătire a acesteia, amplificînd activitatea de partizani, iar ca răspuns la teroarea tankovistă se folosește tot acțiunile teroriste. Deși o parte dintre membrii conducerii

⁴⁰ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 166.

⁴¹ Gh. Dimitrov, *Săcineniia*, vol. VII, Sofia, 1953, p. 277—278.

⁴² Iv. Mihailov, *Cuvînt introductiv* rostit la sesiunea științifică jubiliară de la Mihailovgrad (13—14.IX.1973), în *Velikiat prelom*, 1923, Sofia, 1974, p. 7.

⁴³ *Istoriia na Bălgarskata komunisticheska partiia*, p. 316—317.

⁴⁴ Gh. Dimitrov, *Săcineniia*, vol. VII, p. 266.

⁴⁵ *Izvestiia na Instituta po istoriia na BKP pri TK na BKP*, Sofia, 1957, vol. 1—2, p. 469.

⁴⁶ N. Kosașki, *Zad jeleznite rešetki*, Sofia, 1971, p. 55.

⁴⁷ *Istoriia na Bălgarskata komunisticheska partiia*, p. 324.

⁴⁸ R.P. Grișina, *Op. cit.*, p. 181.

partidului cer schimbarea liniei de conduită politică, încetarea activității teroriste, recomandând formele legale de luptă împotriva fascismului⁴⁹, organizația militară nu ține cont de aceasta și organizează, în aprilie 1925, atentatul de la biserica „Sf. Nedelea” din Sofia. Atentatul a constituit un pretext nesperat pentru guvernul militarofascist în vederea reprimării mișcării revoluționare și întăririi situației regimului. S-a decretat starea de asediu, zeci de mii de antifasciști sint arestați, închiși (numai în regiunile Varna și Plovdiv sint arestate în decurs de 3 luni peste 23 000 persoane⁵⁰), în timp ce alte mii sint omorite, cu sau fără condamnare la moarte, este modificată și înăspriată legea apărării statului etc.

În paralel cu lupta împotriva mișcării revoluționare, căutînd să asigure o bază socială cit mai largă regimului militarofascist, Ţankov a insistat asupra necesității creării unei organizații politice pe calea unirii partidelor reacționare, pînă la contopirea lor⁵¹, forță care s-ar fi aflat sub conducerea „Armoniei populare”. Intrucit, „democratismul, principiul egalității, ideea liberalismului”⁵² intraseră în criză, după cum afirma Al. Ţankov, ca urmare a sosirii unor „vremuri noi” ce făceau ca vechile partide politice să iasă din scenă, „Armonia populară” și „Liga militară” considerau necesară o „reorganizare” politică care să contribuie la depășirea crizei parlamentarismului burghez pe calea fascizării.

Ideea a întîlnit rezistența partidelor ai căror lideri doreau reîntoarcerea pe arena politică și ducerea unei activități independente. Chiar dacă unii dintre ei erau pentru o unire a partidelor politice, doreau ca aceasta să se facă în cadrul „Blocului Constituțional”, fapt cu care însă nu erau de acord conducătorii „Armoniei populare” (în spatele lor aflîndu-se „Liga militară”) care, față de situația din anul 1922, considera că acum ea reprezenta centrul principal în jurul căruia trebuia să se contopească partidele politice.

În lunile iunie-august au avut loc tratative pe tema unirii, atît între partidele din „Blocul constituțional”, cit și între alte partide și „Armonia populară”, fiecare luptînd pentru a-și asigura rolul dominant în viitorul partid unic. Practic, după cum afirmă istoricul bulgar St. Radulov, s-a dus lupta pentru dominație între tendința burghezo-parlamentară și cea fascistă⁵³. Ca urmare a tratativelor, partidele radical și democrat adoptă, în zilele de 23 și 24 iulie 1923, hotărîri de fuzionare cu „Armonia populară” și de formare a partidului Armonia democratică (Demokraticeski sgovor) în care „Armonia populară” nu deținea rolul pe care și-l dorea. Atunci, după demersuri rapide, la 25 iulie și partidul progresist-popular se declară fuzionat cu „Armonia populară”. Drept urmare, schimbîndu-se condițiile în care radicalii și democrații erau dispuși să fuzioneze cu „Armonia populară”, ei denunță acordul de creare a „Armoniei democratice”, iar la 3 august declară fuzionarea partidelor lor și formarea „Uniunii democratice”⁵⁴.

Uniunea există doar cîteva zile, deoarece, în urma presiunilor „Ligii militare”, liderii „Uniunii democratice” fiind amenințați cu internarea sau moartea, a procesului de sciziune existent în sinul partidelor datorită legăturilor avute de unii membri ai lor cu „Armonia populară”, la 10 august 1923 se semnează documentul de renaștere a organizației „Armonia democratică”, partid fascist ce avea ca nucleu de bază „Armonia populară”⁵⁵. În conducerea noului partid se aflau reprezentanți ai celor patru partide ce fuzionaseră: „Armonia populară”, partidele progresist-popular, democrat și radical. Deși formal partidul unic fusese alcătuit, el nu reprezenta, după cum remarcă contemporanii, „forma definitivă” a partidului dorit, fapt demonstrat și prin aceea că în momentul creării nu era încă pregătît proiectul său de program⁵⁶.

Pe calea „reorganizării structurii politice a țării”, în afara creării partidului unic, un alt element important îl constituia parlamentul, un parlament în care „Armonia democratică” să aibă rolul hotărîtor. Existența lui era necesară pentru a se lăsa impresia că noul guvern este constituțional și că reprezintă voința populară. Fiind format din membrii „Armoniei democratice”, parlamentul trebuia să devină un instrument docil în mîinile guvernului. Astfel, deținînd puterea politică, executivă și legis-

⁴⁹ BKP v rezoluții i rešenita na no konferențite i plenumite na ŢK, 1924—1944 g., vol. III, Sofia, 1954, p. 74.

⁵⁰ Boyan Grigorov, *Le Parti Communiste Bulgare à la tête de la lutte contre la dictature fasciste (1923—1944)*, Sofia, 1967, p. 24.

⁵¹ „Recita na ministăr-predsedatel Al. Ţankov, proiznesena v letnîia obštinski teatăr”, 27.VII.1923, cf. R.P. Grișina, *Op. cit.*, p. 150.

⁵² R.P. Grișina, *Op. cit.*, p. 151.

⁵³ St. Radulov, *Săzdavaneto na demokraticeskîia sgovor*, în „Naucîni trudove”, seria „Istoriia”, Sofia, 1974, vol. 64, p. 89.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 107.

⁵⁵ *Istoriia na Bălgarskata komunisteska partiia*, p. 278.

⁵⁶ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 157.

lătivă, inspiratorii și autorii loviturii de stat militar-fasciste sperau să suplinească lipsa bazei de masă a regimului. Promise imediat după răsturnarea guvernului Stamboliiski, alegerile parlamentare s-au ținut abia la 18 noiembrie 1923, după ce mișcarea revoluționară, crunt reprimată, nu mai prezenta un pericol real imediat. Prin numărul de mandate obținute (172 „Armonia democrată” și 29 „socialiștii largi”) ⁵⁷, coaliția guvernamentală (în septembrie reprezentantul național-liberarilor fusese exclus din guvern) și electorală au raportat „succesul”. Încă în timpul campaniei electorale s-a văzut fragilitatea „unității” politice realizate prin crearea „Armoniei democratice”, disensiuni manifestându-se între liderii militar-fasciști ce doreau transformarea parlamentului într-un instrument pasiv în mâinile lor și vechii lideri ai partidelor politice care, intrați mai mult cu forța în „Armonia democrată” și nevoiți să se supună conducerii acesteia, vedeau în parlament singura posibilitate de a duce o politică mai mult sau mai puțin independentă. Fragilitatea „succesului” este demonstrată și de faptul că deputații continuau să se considere membri ai vechilor partide politice și nu ai „Armoniei democratice”.

De altfel, unitatea politică impusă de liderii regimului militar-fascist n-a rezistat mult timp. La numai câteva luni după alegerea noului parlament, în februarie-martie 1924, în cadrul acestuia se formează opoziția parlamentară ⁵⁸. Ea apare ca urmare a ieșirii socialiștilor largi din coaliția guvernamentală, pentru că li s-a refuzat sporirea numărului de membri în organele puterii ⁵⁹ și scindării partidelor liberal și democrat.

Deși era slabă, fărâmițată, inconsecventă, fără un program de acțiune, opoziția burgheză a perturbat planurile conducătorilor regimului de a-și asigura monopolul în domeniul politic, al puterii legislative, a împiedicat procesul trecerii la fascism a burgheziei în totalitatea ei.

Rezultatele firave ale guvernului Tankov în activitatea politică, economică, socială etc., precum și pe plan extern, au generat chiar în rândurile militarilor, autorii direcți ai loviturii de stat fasciste de la 9 iunie 1923, apariția a o serie de nemulțumiri, ceea ce îi face să nu mai fie forța sigură pe care se bazează guvernul. Și astfel, încă din momentul instaurării regimului militar-fascist are loc un proces invers celui dorit; în loc să se creeze unitatea de monolit vizată de virfurile militar-fasciste, începe fărâmițarea forțelor ce contribuiseră la înlăturarea regimului agrarian.

În încercarea de a menține regimul, guvernul Tankov este înlocuit, în ianuarie 1926, cu un guvern condus de A. Liapcev. Cauzele principale ale înlocuirii guvernului Tankov au fost de ordin intern. Înăbușirea cu cruzime a mișcării revoluționare, teroarea ca formă de conducere, politica antipopulară făcuseră ca guvernul condus de Tankov să fie urit de întregul popor. Prin schimbarea lui s-a încercat potolirea nemulțumirii maselor populare. Tankov a fost înlăturat și datorită faptului că organizația de guvernământ nu devenise monolitul scontat, concentrarea în cadrul ei a diferite partide făcând să se manifeste, încă de la început, două tendințe: fascistă și tradițională burgheză.

Numirea lui A. Liapcev în fruntea guvernului urmărea întărirea regimului în interior și creșterea autorității sale în exterior. Fost membru al partidului democrat, în legătură cu cercurile industriale și bancare, bucurându-se de încrederea „Ligii militare”, se spera ca el să anihileze opoziția burgheză din cadrul partidului de guvernământ și să creeze impresia că într-adevăr în țară s-a instaurat un regim democratic. În realitate, Liapcev a continuat politica anterioară, dar cu mai multă demagogie, conform devisei lui: „Cu blindețe, cu mîngiere”.

Încercînd să dea o fațadă democratică guvernului său, Liapcev promulgă, în februarie 1926, o lege de amnistie, condițională și parțială, în baza căreia sînt eliberați circa 1 100 antifasciști. Pentru a se arăta că guvernul este constituțional, că se bucură de încrederea maselor, sînt organizate alegeri pentru consiliile comunale și județene (1926) și alegeri parlamentare (1927). Guvernul permite manifestarea legală a unor organizații muncitorești, în timpul cabinetului Liapcev fiind refăcute organizațiile sindicale, întemeiat Partidul Muncitoresc, organizație legală înființată și condusă de P.C.B., se extinde activitatea presei comuniste și muncitorești legale. În acest context și parlamentul capătă o oarecare importanță, iar opoziția burgheză se poate manifesta mai pregnant.

Cu toate aceste măsuri, în țară domnea „un regim de teroare față de forțele revoluționare și democratice ale poporului bulgar” ⁶⁰, ceea ce se vede foarte bine din continuarea aplicării Legii apărării statului, a arestărilor, proceselor, condamnărilor

⁵⁷ R. P. Grișina, *Op. cit.*, p. 194.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 199—204.

⁵⁹ D. Kazasov, *Vidiano i preživiano, 1891—1944*, Sofia, 1966, p. 327.

⁶⁰ Jak Natan, „Harakter, sâstnost i glavni etapi v razvitiето na bôlgarskita fașizm”, în „Istoriceski pregled”, 6/1966, p. 89.

și a crimelor politice. În anul 1926 sint arestați numeroși țărani din județele Loveci și Troian; expediați sub pază polițienească spre orașele apropiate, 200 dintre ei sint uciși pe drum⁶¹. Tot în 1926 sint arestați și torturați sute de comsomoliști, iar un an mai târziu au loc o serie de procese intentate activiștilor P.C.B., în localitățile Pazar-gik, Sliven, Plovdiv, Kiustendil, Varna, Plevna, Burgas, Troian. La începutul anului 1929 a fost arestat tot Comitetul Central al P.C.B., iar spre finele lui 1929 se desfășoară cunoscutul proces al celor 52 de activiști comuniști. Poliția interzice de nenumărate ori adunările Partidului Muncitoresc, îi închide cluburile, persecută presa progresistă.

Sub guvernul Liapcev, se intensifică activitatea organizațiilor fasciste precum „Kubrat” și „Apărarea neamului”, se formează altele (Uniunea fasciștilor bulgari). Deși înlăturat de la conducerea țării, Al. Tankov nu este scos și din arena politică; el este ales președinte al parlamentului, apoi ministru în cabinetul lui Liapcev (1930). Se ascut contradicțiile din lagărul burgheziei și în partidul de guvernământ unde adepții lui Tankov constituie opoziția față de Liapcev, între acesta și burghezia ne-fascistă, între burghezie și masele populare în frunte cu proletariatul.

Deși în urma atentatului din aprilie 1925 Partidul Comunist Bulgar a suportat lovituri grele din partea regimului fascist, el a continuat să conducă lupta împotriva acestuia, a capitalismului. Adaptându-și tactica la noile condiții, P.C.B. renunță la linia luptei armate și trece la acțiuni cu caracter larg „pentru satisfacerea nevoilor esențiale” ale maselor⁶². În vederea întăririi legăturilor cu poporul, comuniștii creează Uniunea muncitorească sindicală independentă (Nezavisimi rabotniceski profesionalni soluzi), militează pentru realizarea unității sindicale, organizează și conduc mișcarea grevistă ce se desfășoară sub lozincile aplicării legislației muncii, creșterii salariilor, amnistie, contra Legii apărării statului etc.

Criza economică mondială, din anii 1929—1933, se răsfringe cu putere asupra Bulgariei. Datorită caracterului economiei țării, ea se manifestă mai ales printr-o puternică scădere a prețurilor produselor agricole, prin sporirea datoriilor țăranimii față de stat, bănci etc. Acest proces este însoțit de proletarizarea în masă a țăranilor mici și mijlocii, de reducerea salariilor, creșterea șomajului (peste 100 000 șomeri) etc. În același timp, se întărește spiritul ofensiv al maselor, exprimat prin extinderea mișcărilor greviste, a acțiunilor revendicative ale șomerilor, țăranilor⁶³.

Tot în această perioadă (iunie 1931) sint prevăzute să se țină alegeri parlamentare. Paralel cu căutările guvernului de a opri ofensiva maselor populare, de a găsi o rezolvare situației economice și politice în care se afla Bulgaria, în lagărul burgheziei are loc un proces de regroupare a forțelor politice. Ca urmare, o parte a partidelor politice burgheze se grupează în cadrul Blocului Popular (Naroden blok) în jurul Partidului Democrat condus de Al. Malinov, pregătindu-se să vină la cîrma țării.

Sub presiunea luptelor revoluționare, cel de al doilea guvern al Armoniei democratice primește o lovitură zdrobitoare, fiind înlăturat de la putere pe cale electorală. În urma alegerilor parlamentare, gruparea burgheză de opoziție „Blocul popular” formează guvernul care se află la conducerea Bulgariei de la 21 iunie 1931 la 19 mai 1934. Prin venirea Blocului la cîrma țării s-a dat o puternică lovitură dictaturii fasciste, s-a creat o breșă în ea, dar datorită liniei sectariste a P.C.B. această breșă n-a fost lărgită și folosită pentru înfringerea deplină a fascismului⁶⁴.

În timpul guvernării Blocului Popular, forțele fasciste se grupează în principal în jurul lui Al. Tankov care, ca urmare a scindării partidului Armonia democrată, creează în anul 1932 un partid denumit Mișcarea național-socială (Nacionalno soŭialno dvijenie) cunoscut în istoriografia bulgară și sub denumirea de „mișcarea lui Tankov”. Organizarea lui a constituit o încercare de a crea un partid fascist de masă care să fie o copie, de un tip deosebit, a fascismului german⁶⁵. Reprezentînd forma de manifestare a fascismului bulgar, cu program economic și politic ce decurgea din situația Bulgariei, mișcarea lui Tankov împrumutase rădăcinile teoretice ale ideilor și metodelor activității politice și de propagandă de la național-socialismul german și fascismul italian. Programul politic al mișcării, al cărei esență fundamentală o reprezenta apologia dictaturii fasciste deschise, nega democrația burgheză, cerea reducerea rolului și funcțiilor parlamentului, înlăturarea dreptului electoral general, instaurarea unui regim „de mină forte”, susținea ideea „păcii sociale și de clasă”, și afirma că mișcărilor fasciste sint situate deasupra „partidelor și claselor”⁶⁶. Deși nu-

⁶¹ Istoriia na Bălgarskata komunisteska partiia, p. 332.

⁶² B.K.P. v rezoliuții i rešenii na konferenŭite i plenumite na Ţ.K. 1924—1944 g., vol. III, p. 65.

⁶³ Istoriia na Bălgarskata komunisteska partiia, p. 359—361.

⁶⁴ Ibidem, p. 372—374.

⁶⁵ Istoriia na Bălgariia, vol. III, Sofia, 1964, p. 213—214, 233—234.

⁶⁶ Vl. Mighev, „Utvărđdavane na monarhoŭaŭstikata diktatura v Bălgariia prez 1935—1936 g. i Tankovoto dvijenie”, în „Istoriiceski pregled”, nr. 6/1967, p. 63—64.

cleul mișcării îl constituia o grupă de mari capitaliști, reprezentanți ai marii finanțe, fapt ce făcea ca toate acțiunile acestora să fie în favoarea lor, aceasta, printr-o puternică demagogie antiparlamentară, lansind lozinci specifice fiecărei păături sociale, încercând să atragă în rândurile ei pe meseriași, funcționari, intelectuali, muncitori, țărani etc.⁶⁷. Ca urmare, deși nu devine un partid de masă, puternic, mișcarea reușește în alegerile din anul 1934, pentru consiliile comunale și satești, să obțină 11,50% din voturile alegătorilor, ocupind locul al treilea în ordinea voturilor exprimate⁶⁸, cu toate că baza „mișcării lui Tankov” nu o reprezentau satele ci orașele⁶⁹.

În aceeași perioadă, cercul politic „Zveno”, înființat în anul 1927 ca cerc ideologic și transformat în anul 1930 în cerc politic⁷⁰, devine un adevărat partid politic, cu un program de conducere⁷¹, dar, ca majoritatea partidelor politice din acea perioadă, cu excepția U.P.A.B. și P.C.B., fără bază de mase. În jurul lui sint grupate anumite forțe politice burgheze, reprezentanți ai intelectualității, o parte a ofițerilor în rezervă. Membrii lui au strins legături cu Uniunea militară (noua denumire a „Ligii militare”).

Căutind o ieșire din marile greutăți postbelice cărora Bulgaria trebuia să le facă față, depășirea greutăților și lipsurilor capitalismului manifestate deosebit de acut în perioada crizei generale, îngrijorat de soarta statului bulgar care doar într-un deceniu participase la trei războaie⁷², „Zveno” are o evoluție contradictorie, de la participarea la lovitură de stat fascistă din 1934 până la lupta împotriva fascismului în cadrul Frontului Patriei, de la anticomunism la colaborarea cu comuniștii*.

Deși inițial a avut anumite rezerve față de fascism, în ajunul loviturii de stat, „Zveno” se află sub influența acestuia. Criticind forma burghezo-democratică de conducere a statului și considerind drept necesară și de neînălțat folosirea forței și a metodelor antidemocratice de către „elita” națiunii în reorganizarea acestuia, „Zveno” militează pentru organizarea unui stat autoritar și totalitar, pe baze corporatiste⁷³.

Ca urmare a adâncirii crizei economice, a incapacității guvernului de a face față situației, cresc contradicțiile în rândurile coaliției guvernamentale a Blocului Popular, dar și contradicțiile dintre acesta și forțele de opoziție unde cele mai active sint forțele fasciste grupate în jurul lui Tankov⁷⁴. Reapare ideea răsturnării regimului cu ajutorul forței și, la începutul anului 1934, „mișcarea lui Tankov” începe să pregătească luarea puterii printr-o lovitură de stat și organizarea unui marș asupra Sofiei, asemănător celui al lui Mussolini⁷⁵. Nereușind să atragă masele de partea lui și fără sprijinul armatei, posibilitățile lui Tankov de a pune mina pe putere erau extrem de limitate.

În timp ce Tankov pregătea acțiunea, „Uniunea militară”, care încă din 1933 adoptase hotărârea de a organiza o lovitură de stat pentru a înlătura guvernul „Blocului Popular”⁷⁶, o înlătuiește la 19 mai 1934. Ca urmare a acestui act, la conducerea țării este instalat un cabinet condus de K. Gheorghiev, liderul grupării politice „Zveno”, guvern în care predominau oameni cunoscuți ca adepți ai ideii de înțelegere balcanică și adversari ai politicii revanșarde. În același timp, pozițiile ideologice ale regimului militar-fascist îi asigurau simpatia statelor fasciste. Această situație explică de ce, înlăturarea „Blocului Popular” de la conducerea țării n-a provocat, în linii generale, reacții negative pe plan internațional⁷⁷.

Lovitura de stat⁷⁸ de la 19 mai 1934 a fost o etapă nouă în istoria fascismului bulgar; în urma ei a început acea evoluție a evenimentelor care a dus la „instaurarea

⁶⁷ Ibidem, p. 64.

⁶⁸ „Zaria”, din 21.II.1934.

⁶⁹ Vl. Mighev, Op. cit., p. 65.

⁷⁰ G. Slaveeva, *Evoluția na politiceskita krąg „Zveno” kām antiŃaŃistko sātružnicestvo s BKP v navecieto na vtorata svetovna voina* în „Izvestia na instituta po istoria na BKP”, nr. 25/1971, p. 75.

⁷¹ *Istoria na Bālgarskata komunisteska partiia*, p. 393.

⁷² G. Slaveeva, Op. cit., p. 76.

* După înlăturarea de la conducerea țării, fiind lipsiți de posibilitatea de a-și pune în practică ideile politice, membrii organizației „Zveno” se orientează spre lupta împotriva țarului și, treptat, văzind consecințele pe care le suporta Bulgaria de pe urma politicii monarho-fasciste, se îndreaptă spre mișcarea democratică devenind adepți ai sistemului republican de conducere. Lupta lor explică prezența lui K. Gheorghiev, la 9 septembrie 1944, în fruntea primului guvern alcătuit de Frontul Patriei.

⁷³ Ibidem, p. 76—77. Vezi și „Zveno”, din 8.X.1933, 26.XI.1933, 11.II.1934, 18.III.1934, 8.IV.1934, 13.V.1934, etc.

⁷⁴ Jak Natan, *Harakter, sātružnost i glavni etapi v razvitiето na bālgarskita ŃaŃizm, în „Istoriceski pregled”, nr. 6/1966, p. 92.*

⁷⁵ Vl. Mighev, Op. cit., p. 66.

⁷⁶ *Istoria na Bālgaria*, vol. II, Sofia, 1955, p. 658.

⁷⁷ Ilcio Dimitrov, *Bālgarskata demokracicina obŃestvenost, ŃaŃizmāt i voinata, 1934—1939*,

p. 26.

⁷⁸ *Istoria na Bālgarskata komunisteska partiia*, p. 392.

dictaturii monarho-fasciste, la concentrarea puterii în mâinile țarului, generalilor, funcționarilor superiori de stat și a carieriştilor politici grupați în jurul acestuia”⁷⁹. Ea a fost înfăptuită în condițiile existenței unei nemulțumiri generale față de modul și rezultatele guvernării „Blocului Popular”, a unui grad ridicat de corupție la nivelul conducerii țării, al sciziunii partidelor de guvernământ, împrejurări în care nici forțele antifasciste nu sînt strîns unite și nu vād că mișcarea lui Ţankov și celelalte forțe fasciste de opoziție reprezintă principalul pericol al instituțiilor democratice ale țării, al drepturilor și libertăților democratice ale poporului.⁸⁰

Expunînd programul guvernului, într-o cuvîntare ținută la 12 iulie 1934, K. Gheorghiev conchidea că cea mai bună formă de conducere a țării o constituia crearea unei puteri executive autoritare, puternice și competente, în cadrul unui regim fără de partide⁸¹. Conform teoriilor autorilor loviturii de stat, guvernul nu depinde de parlament; format din reprezentanți ai corporațiilor economice și un număr foarte mic de activiști politici, lui i se rezerva sarcina unică de a înfăptui programul economic al regimului⁸².

Acordînd o mare atenție propagandei ideologiei și politicii sale, noul regim creează o „Direcție a reinnoirii” prin intermediul căreia Bulgaria trebuia reorganizată după „modelul statelor corporatiste fasciste”⁸³.

În cuvîntările ținute de cei mai competenți membri ai grupării „Zveno”, în materialele publicate, lovitura de stat de la 19 mai este prezentată ca începutul unei noi revoluții care, negînd liberalismul și democrația burgheză, urmărea să instaureze nu o conducere a unei pătri oarecare, ci a întregului popor, conducere formată din elementele creatoare ale organizațiilor economice. Avangarda acesteia urma să fie reprezentată de tineretul organizat după principiile lor, iar baza — armata. Punînd accentul pe ideea păcii între clase, oficiosul „Novi dni” arăta că noul regim a venit la putere în numele negării luptei de clasă și sublinia că una din sarcinile principale ale noii puteri consta în instaurarea concilierii și solidarității sociale, pentru cei ce propovăduiau lupta de clasă nefiînd loc în societatea bulgară⁸⁴.

Aplicînd în practică ideile teoretice, guvernul suspendă Constituția, dizolvă parlamentul, își arogă funcțiile acestuia și conduce țara în baza decretelor-legi.

Deși inițial gruparea „Zveno” fusese adeptă sistemului de conducere unipartidistă, după 19 mai se orientează spre un regim fără de partide, în care scop se și autodizolvă. Apoi, la 14 iunie 1934, guvernul dă un decret prin care interzice activitatea tuturor organizațiilor și partidelor politice, inclusiv cele fasciste, sînt oprite tipăriturile acestora, adunările politice etc. Sindicatelor sînt și ele interzise. În paralel se intensifică activitatea de reprimare a mișcării antifasciste, a forțelor progresiste, revoluționare, acțiunile în acest domeniu putînd fi comparate, după cum se exprimă un martor ocular al vremii, cu acele ce au avut loc în timpul lui Ţankov după atentatul din aprilie 1925⁸⁵.

Mișcarea comunistă a suportat, la scurt timp după înfăptuirea loviturii de stat, un puternic atac. La 10 iulie 1934 au avut loc masive arestări în Sofia și în provincie, ulterior citeva zeci de activiști fiind judecați în așa numita „Conspirație din Sofia”. S-au înscenat conspirații în cazărmi, condamnările la moarte ordonate împotriva unor soldați sau conform Legii apărării statului au fost îndeplinite. La 15 iulie 1934 a fost ucis un membru al C.C. al P.C.B. în schimbul de focuri ce a avut loc cînd s-a încercat arestarea lui. Aceeași soartă a avut-o și un deputat din partea Partidului Muncitoresc⁸⁶.

Mai tirziu, în septembrie 1934, este dat un decret de creare a organizațiilor profesionale de stat, după model fascist, în care erau incluse obligatoriu toate profesiile, iar în ianuarie 1935, tot prin decret, sînt create organizații sindicale muncitorești de stat care, mai tirziu, se vor uni în cadrul Uniunii muncitorești bulgare⁸⁷.

Urmărind întărirea și centralizarea puterii de stat, se reorganizează structura teritorial-administrativă a țării, în locul vechilor județe formîndu-se 7 regiuni, iar, prin comasare, din 2552 comune se alcătuiesc numai 800⁸⁸. În același timp este în-

⁷⁹ Ilcio Dimitrov, *Op. cit.*, p. 25.

⁸⁰ Jak Natan, *Op. cit.*, p. 93.

⁸¹ Kîmon Gheorghiev, 19 mai i novata dărjava. Recî proiznesena v teatăr „Royal”, Sofia, 1934.

⁸² „Novi dni”, din 26.VIII.1934.

⁸³ Ilcio Dimitrov, *Op. cit.*, p. 39.

⁸⁴ „Novi dni”, din 12, 21, 22.X.1934.

⁸⁵ Jak Natan, *Zakliucenia i izvodi po osnovnite vāprosi na diskustata za fașizma v Bālgariia*, în „Istoriceski pregled” nr. 1/1969, p. 115.

⁸⁶ *Istoriia na Bālgarskata komunisticeska partiia*, p. 393; Jak Natan, *Harakter, sāsnošt i glavni etapi v razvitiio na bālgarskita fașizām*, în „Istoriceski pregled”, nr. 6/1968, p. 93.

⁸⁷ *Istoriia na Bālgariia*, vol. II, p. 669.

⁸⁸ Ilcio Dimitrov, *Op. cit.*, p. 41.

locuit principiul eligibilității organelor de conducere comunale și orașenești cu cel al numirii primarilor dintre persoane „competente“, fidele regimului⁸⁹.

În politica economică, străduindu-se spre „reformarea“ capitalismului, etatizând cele mai importante întreprinderi și monopoluri, autorii loviturii de stat sprijină formarea de cooperative agricole și meșteșugărești, se străduiesc să ridice prețul produselor agricole, încearcă să reducă numărul șomerilor dându-le de lucru la construirea de drumuri și a altor obiective importante⁹⁰.

Fără a-și propune lichidarea monarhiei ca instituție, regimul a avut o anumită orientare antimonarhică, prin măsurile adoptate știrbind unele din prerogativele țarului⁹¹.

În domeniul politicii externe, adoptînd ca linie de conduită îmbunătățirea relațiilor cu vecinii și de apropiere de Franța și Anglia, guvernul stabilește în același timp, relații diplomatice cu Uniunea Sovietică.

Politica economică, orientarea politicii externe împotriva „influenței imperialismului german și a blocului fascist“⁹², deși, ca urmare a acordurilor economice încheiate, Germaniei îi revenea 40,5% din importul și 42,7% din exportul bulgar⁹³, limitarea prerogativelor țarului fac ca în jurul lui Boris al III-lea, pe care opoziția filoregală îl prezenta ca pe o jertfă a regimului, să se grupeze întreaga opoziție burgheză, fascistă sau nefascistă. Reprezentanții acesteia încep să vadă, tot mai mult, în țar singurul factor capabil să „normalizeze“ situația din țară.

Fără a avea o bază socială largă, bîzîndu-se doar pe „o parte a armatei, în primul rînd pe cadrele medii ale ofițerilor activi și în rezervă, și pe pături foarte subțiri ale burgheziei“⁹⁴, regimul este subminat și din interior de lupta dintre curentele * existente în cadrul „Uniunii militare“. În aceste condiții țarul reușește să provoace, în ianuarie 1935, demisia cabinetului condus de K. Gheorghiev și să manevreze pentru a-și instaura puterea personală sub forma dictaturii monarho-fasciste.

Apoi, folosind două guverne de tranziție, Boris al III-lea reușește să scoată „Uniunea militară“ din arena politică și să curețe terenul pentru a prelua frînele puterii, pentru ca în timpul guvernării lui Gh. Kioseivanov (noiembrie 1935—februarie 1940) să ia efectiv conducerea politicii interne și externe instaurînd dictatura monarho-fascistă⁹⁵.

Exprimînd interesele cercurilor burgheziei revizioniste, legate de imperialismul german, dictatura monarho-fascistă a reprezentat un instrument în mîinile acestora în lupta împotriva mișcării muncitorești și democratice, a drepturilor și libertăților cetățenești, pentru apărarea regimului social existent și satisfacerea intereselor lor specifice ce nu concordau cu cele ale celorlalte pături ale burgheziei. Ele l-au sprijinit pe țar, care pînă atunci nu se legase direct de o anumită grupare politică, în instaurarea puterii sale personale, a unei dictaturi „fără de partide“, în care nu numai că domnea dar și conducea efectiv puterea executivă, era conducătorul suprem al regimului, „factorul stabilizator“ și de unire a forțelor reacționare. În instaurarea regimului său, țarul a fost ajutat și de faptul că se bucura nu numai de simpatia burgheziei fasciste, dar și de cele ale unor cercuri burgheze nefasciste care sperau să-l poată folosi pentru a reinstaura regimul parlamentar. Astfel, monarhia și fascismul s-au contopit în baza interesului comun, dictatura fiind nu numai fascistă ci și monarhică.

Înțelegînd bine că baza puterii sale nu este largă și nici stabilă, trebuind să țină cont de faptul că în rîndurile poporului predomina starea de spirit antifascistă, că acesta era legat de democrație, de organizațiile politice ale acesteia, „orice alt sistem de conducere fiind potrivit spiritului și aspirațiilor poporului nostru“⁹⁶, țarul s-a străduit să mascheze caracterul dictatorial al regimului pînă ce s-a consolidat suficient. Din acest motiv, toată politica urmată de el este plină de manevre, avansuri,

⁸⁹ Istoria na Bălgarskata komunisteska partiia, p. 394.

⁹⁰ Ikonomika na Bălgaria do sofiialisticeskata revoliutia, vol. I, Sofia, 1969, p. 560 ; Ilcio Dimitrov, Op. cit., p. 41 ; Istoria na Bălgaria, vol. II, p. 666.

⁹¹ Jak Natan, Op. cit., p. 114.

⁹² Ibidem, p. 115.

⁹³ Istoria na Bălgaria, vol. II, p. 671.

⁹⁴ BKP v rezoliutii i rešenii na konferenitite i plenumite na T.K. 1924—1944 g., vol. III, p. 321.

* Aceste curente erau : cel care în principal susținea ca armata să nu se amestece în conducerea țării, Uniunea militară să se desființeze sau, dacă continuă să existe, să fie condusă de țar ; un altul considera că armata trebuie să dețină conducerea în stat pînă la crearea unei „forțe sociale“ ce să preia conducerea, dar care trebuie să fie controlată de armată ; al treilea cerea înlăturarea țarului de la conducerea Bulgariei, rămînînd doar o figură protocolară, iar conducerea țării s-o exercite armata, respectiv Uniunea militară, cu ajutorul unui guvern numit de ea (vezi : G. Savceva, Op. cit., p. 77).

⁹⁵ Istoria na Bălgarskata komunisteska partiia, p. 400.

⁹⁶ „Nova kambana“, din 7 iunie 1938. Extras dintr-o cuvîntare a lui G. Kioseivanov.

promisiuni, demagogie. Pe această linie se înscriu promisiunile lui Kioseivanov, făcute în 1935, că va milita pentru normalizarea situației în vederea instaurării unei vieți politice corecte și liniștite, pentru „atragera poporului” la conducerea țării, ceea ce urma să se realizeze prin alegeri comunale și parlamentare. Acestea se țin ceva mai târziu — în anul 1937 cele comunale, iar cele parlamentare în 1938 — cînd puterea țarului, consolidată definitiv, transformase regimul „fără partide” în principiu politic fundamental⁹⁷. Deși la prima vedere se mențin unele atribute ale democrației burgheze (alegeri, parlament etc.), prin schimbarea legii electorale, a regulamentului de funcționare a parlamentului, prin aprobarea de către acesta a tuturor decretelor-lege emise în perioada următoare lui 19 mai 1934⁹⁸ etc., s-a păstrat numai forma ei nu și conținutul.

În încercarea de a crea o bază de masă regimului monarho-fascist au fost înființate o serie de organizații controlate de stat ca Uniunea muncitorească bulgară (Bălgarski rabotniceski săiuz), Asociațiile agricole (Zemedelski zadrughi) și altele, sînt schimbate organele de conducere a o serie de alte organizații de masă, se creează un șir de structuri politice fasciste, iar altele, ca Uniunea legiunilor naționale bulgare (Săiuz na bălgarskite naționalni leghioni), care-și educă membrii în spiritul credinței fanatice față de Bulgaria monarho-fascistă și conducătorii ei⁹⁹, sînt relegalizate. Pentru a spori influența fascistă în rîndul tineretului și a-și lărgi astfel baza socială, în anul 1940 regimul adoptă o lege pentru unirea tineretului în cadrul organizației Străjerul (Brannik) în care intrau în mod obligatoriu toți tinerii, organizațiile fasciste, culturale de masă ș.a.

Acțiunile demagogice ale regimului („lupta” împotriva speculei, amnistia din 1941, eliberarea, în 1943, a 635 antifasciști internați în lagărele de concentrare, legea construirii de locuințe muncitorești, campania legată de așa-numita realizare a „unității naționale” prin ocuparea unor teritorii din Iugoslavia și Grecia) sînt însoțite de nenumărate acțiuni ce exprimă adevărul despre monarho-fascism: pentru acoperirea cheltuielilor militare extraordinare se pune un impozit în plus pe persoanele fizice sau juridice (27.III.1940); este adoptată legea mobilizării civile (23.IV.1940) prin care Consiliul de Miniștri capătă puteri nelimitate; se raționalizează consumul alimentară; printr-un decret — 21.XI.1940 — timpul de muncă crește de la 8 la 10 ore; se creează lagăre de concentrare (decretul din 21.I.1941); la 21.II.1941 se aduc schimbări în Legea apărării statului, noi fapte fiind incriminate ca infracțiuni și pedepsite cu moartea; se adoptă Legea prin care minorii pot fi condamnați la moarte (21.VII.1943) etc. Sînt întărite administrația de stat, aparatul polițienesc, rasismul și antisemitismul se transformă în politică de stat.

Guvernul bulgar semnează, în februarie 1943, un acord secret cu Germania nazistă în vederea deportării a peste 20 000 de evrei. Pînă la 20 martie 1943 sînt deportați 11 800 evrei din teritoriile în care se afla armata bulgară de ocupație și se pregătește deportarea a încă 9 000 de evrei din Bulgaria. În martie același an 43 de deputați în frunte cu D. Peșev, vicepreședintele parlamentului, cer guvernului revizuirea deciziei privind deportarea evreilor. Din ordinul țarului, Peșev este blamat și destituit din funcția de vicepreședinte, fără votul parlamentului. Ulterior se mai încheie un acord privind deportarea altor 48 000 evrei din Bulgaria, acord care nu se pune însă în practică datorită puternicelor demonstrații și acțiuni de protest organizate de Partidul Comunist Bulgar, acțiuni la care se realizează și o serie de personalități politice burgheze, între care se afla și K. Gheorghiev. Sînt îngrădite tot mai mult drepturile și libertățile democratice ale poporului, este intensificată teroarea împotriva mișcării comuniste și antifasciste. Deputații comuniști sînt excluși din parlament și trimiși în lagăre de concentrare, numeroși comuniști și antifasciști sînt arestați, închiși, condamnați la moarte. În timpul războiului, cînd poporul bulgar s-a ridicat la lupta armată împotriva regimului monarho-fascist, în fața instanțelor de judecată au fost trimise circa 64 000 persoane, din care 1 590 au fost condamnate la moarte și peste 9 000 la închisoare¹⁰⁰, mai mult de 32 000 de antifasciști au fost internați în lagăre de concentrare sau detașamente de muncă. În încercarea zadarnică de a înăbuși mișcarea de rezistență, regimul monarho-fascist a omorît peste 9 100 partizani și circa 20 000 de colaboratori și simpatizanți ai acestora.

Principalul țel urmărit de politica externă a regimului monarho-fascist a fost revizuirea tratatului de pace de la Neuilly. De fapt același țel l-a avut și politica externă a guvernelor anterioare, însă fără ca să obțină rezultatele sperate. Din acest motiv, în momentul în care Hitler acționează pentru revizuire prin forță a tratate-

⁹⁷ Ilco Dimitrov, *Op. cit.*, p. 257.

⁹⁸ *Istoria na Bălgaria*, vol. II, p. 733.

⁹⁹ Jeliasko Kolev, *Săiuz na bălgarskite naționalni leghioni*, Sofia, 1973, p. 25.

¹⁰⁰ Nikifor Gornenski, *Klasite v Bălgaria i borbite im, 1934—1944*, Sofia, 1967, p. 195.

lor de pace, avind la bază și apropierea politică, ideologică și economică între regiunile politice din Bulgaria și Germania, mai intensă după anul 1935, apare speranța că acțiunile Germaniei vor ajuta și Bulgariei. Din această cauză chiar și cercurile burgheze influente nefasciste încep să propovăduiască o politică externă progermană, revizionistă față de țările vecine.

În același timp, slăbiciunea internă a regimului, generată de lipsa unei largi baze sociale și absența încrederii depline a cercurilor guvernante în posibilitățile Germaniei de a câștiga într-un eventual război, fac ca cercurile guvernante să evite angajarea deschisă alături de Germania¹⁰¹. Din aceste considerente, cu toată simpatia sa față de politica fascistă, revizionistă a Germaniei, regimul de dictatură monarho-fascistă din Bulgaria va căuta — cu ajutor german — rezolvarea prin tratative a diferendelor cu vecinii față de care au pretenții teritoriale, va evita să se manifeste dușmănos la adresa Angliei și Franței și va elabora și infăptui o linie externă de „neutralitate și neangajare”¹⁰², pozitivă însă față de Germania și Italia. Această conduită este adusă la cunoștința celorlalte state prin declarația din 15 septembrie 1939 în care se arată că „avind în vedere situația internațională existentă și evoluția evenimentelor, Bulgaria, continuind politica sa iubitoare de pace, va rămâne neutră”¹⁰³. Aplicind această linie, deși strins legată de Germania, Bulgaria amină semnarea Pactului tripartit până în martie 1941¹⁰⁴, refuză să angajeze armata în acțiunile militare hitleriste împotriva Greciei dar trimite trupe de ocupație pe teritoriul Greciei și Iugoslaviei, nu rupe relațiile cu Uniunea Sovietică dar respinge propunerea acesteia de a încheia un pact de prietenie și ajutor reciproc, nu participă cu trupe combatante pe frontul de rășărit etc.

Prin punerea teritoriului țării la dispoziția Germaniei, prin trimiterea de trupe de ocupație în Iugoslavia și Grecia, trupe ce au permis ca un număr de mari unități germane să fie folosite pe alte fronturi, Bulgaria fascistă a dat un ajutor substanțial Germaniei hitleriste. Marea majoritate a poporului, o parte a liderilor și a partidelor politice au dezaprobat această orientare a guvernărilor, poziție exprimată într-o mare varietate de forme, de la simpla pasivitate la rezistența armată. În mod deosebit s-a evidențiat Partidul Comunist Bulgar care a dus o luptă continuă contra politicii de fascizare a țării, de înhămare a ei la carul de război german.

În ajunul celui de-al II-lea război mondial, Partidul Comunist Bulgar era un partid cu o largă bază de masă, la sfârșitul anului 1937 aproape în fiecare întreprindere, oraș sau sat existind organizații sau grupe de partid. Prin unirea sa cu Partidul Muncitoresc el s-a întărit din punct de vedere organizatoric și ideologic, și-a strins legăturile cu clasa muncitoare, masele țărănești și ceilalți aliați în lupta antifascistă, pregătindu-se politic și organizatoric pentru evenimentele ce vor urma.

Ridicându-se împotriva politicii monarho-fasciste, luptind pentru redobândirea drepturilor și libertăților democratice, pentru o politică de pace și neutralitate, P.C.B. a lansat lozincă creării frontului popular antifascist.

După declanșarea de către Germania a războiului antisovietic, partidul comunist a hotărât începerea luptei armate împotriva dictaturii monarho-fasciste și a dominației hitleriste. Ca urmare a acestui fapt, în scurt timp a apărut și a căpătat o largă amploare mișcarea de partizani. Principala forță motrice în lupta contra dictaturii monarho-fasciste urma s-o constituie proletariatul aliat cu țărănimea muncitoare dar, în vederea atingerii scopului final — înlăturarea dictaturii monarho-fasciste și instaurarea unui regim democratic — era necesară atragerea de partea lor a tuturor forțelor democratice și patriotice din țară. Pornind de la această necesitate, P.C.B. a militat pentru crearea Frontului Patriei ca formă politică a alianței tuturor forțelor antifasciste, democratice și patriotice din țară. Acesta s-a creat treptat, de jos, în baza programului difuzat la data de 17 mai 1942 de către postul ilegal de radio „Hristo Botev”. Programul Frontului Patriei, a cărui formă definitivă a fost elaborată de Gheorghe Dimitrov, cuprindea sarcini cu caracter antiimperialist, antihitlerist, antifascist și democratic¹⁰⁵.

Frontul Patriei a fost constituit ca o organizație a întregului popor care unea cele mai largi mase populare. Fără a fi organizație a unui partid, forțele de bază din cadrul său erau reprezentate de muncitori, țărani, meseriași, funcționari, intelectuali. Organizațiile sale de bază, comitetele de Front al Patriei, înființate la nivel de ateliere, întreprinderi, cartiere, sate, orașe, etc. au apărut încă în cursul anu-

¹⁰¹ Ilcio Dimitrov, *Op. cit.*, p. 222—223.

¹⁰² *Istoria na antifasistskata borba v Bălgariia, 1939—1944*, vol. I, Sofia, 1976, p. 59.

¹⁰³ „Zora”, din 17 septembrie 1939.

¹⁰⁴ N. Ghencev, *Vănsnata politika na Bălgariia pres nacealnia period na Vtorata svetovna volna* în „Godisnik na Sofiiskia universitet”, vol. LXIII, Sofia, 1971, p. 372—373.

¹⁰⁵ *Vărdženata borba na bălgarskita narod protiv fasizma, 1941—1944* (documente), Sofia, 1962, p. 122—124.

lui 1942, în timp ce organul central de conducere, Comitetul Național al Frontului Patriei, a fost înființat în vara anului 1943, fiind format din reprezentanți ai Partidului Comunist Bulgar, Uniunii Populare Agrare Bulgare — grupării Pladne, Partidului Social Democrat și ai organizației Zveno. În rindurile sale se aflau și personalități marcante fără de partid¹⁰⁶. În ajunul insurecției în țară activau 678 comitete ale Frontului Patriei care aveau peste 3 800 membri.

Mișcarea de partizani, inițiată după atacarea Uniunii Sovietice de către Germania, a căpătat în decursul anilor o astfel de amploare încât a impus, în anul 1943, unirea tuturor formațiunilor de partizani într-o armată (Armata Populară Insurecțională de Eliberare) care acționa în baza unui plan unic ce cuprindea sarcinile imediate și de perspectivă ale luptei. În vara anului 1944 această armată număra 30 000 de luptători și era sprijinită de aproximativ 200 000 de simpatizanți¹⁰⁷.

La sfârșitul lunii august 1944, C.C. al P.C.B. analizând situația externă și internă în care se afla țara, a luat hotărîrea și a trecut la pregătirea nemijlocită a insurecției armate. Un rol însemnat în adoptarea acestei hotărîri l-a jucat și victoria insurecției din țara noastră care, deschizînd calea trupelor sovietice spre „Bulgaria, Iugoslavia de Est și Ungaria“¹⁰⁸ a provocat „tulburare și panică în rindurile cercurilor fasciste“¹⁰⁹ și a dus Bulgaria „la o izolare deplină“¹¹⁰. Paralel cu trecerea, la data de 8 septembrie, a graniței dintre România și Bulgaria de către armatele sovietice și ajungerea lor pe aliniamentul Varna — Sumen-Ruse¹¹¹, cu acțiunile desfășurate în Bulgaria pentru luarea puterii de către comitetele Frontului Patriei, în noaptea de 8/9 septembrie, la Sofia, regimului de dictatură monarho-fascistă i s-a dat principala lovitură. În această noapte a fost înlăturat de la conducerea țării guvernul Muraviev, în locul său fiind instalat primul guvern al Frontului Patriei, condus de Kimon Gheorghiev¹¹².

Instaurarea puterii populare s-a făcut în condițiile prezenței unei coaliții de partide în cadrul Frontului Patriei sub conducerea Partidului Comunist Bulgar care, în ajunul zilei de 9 septembrie, avea 25 000 membri¹¹³, uniți în cadrul unei organizații încheiate, în timp ce celelalte partide au trecut la refacerea organizațiilor lor abia după cucerirea puterii. Deși a avut sarcini nemijlocit democratice, insurecția și regimul instaurat în urma ei au depășit cadrul democrației burgheze deoarece înlăturarea fascismului de la putere, asigurarea, întărirea și dezvoltarea drepturilor și libertăților democratice ale poporului „nu puteau să nu clatine din temelii regimul capitalist“¹¹⁴, existent în Bulgaria. Insurecția, rezolvînd problema puterii în favoarea maselor largi populare, a reprezentat începutul și momentul hotărîtor al revoluției socialiste în Bulgaria.

CRIȘAN ILIESCU

¹⁰⁶ Petrova Slavka, *Znacenie pobed Krasnoi armii dlia razvertivanija borbi bolgarskogo naroda, 1941—1944*, în : *Vtorata mirovaia voina dvijenie soprotivlenija v Evrope*, Moskva, 1966, p. 162.

¹⁰⁷ *Vărojenata borba na bălgarskija narod protiv fașizma, 1941—1944* (documente), p. 13.

¹⁰⁸ *România în războiul antihitlerist*, 23 August 1944—9 Mai 1945, Editura militară, București, 1960, p. 142—143.

¹⁰⁹ *Vărojenata borba na bălgarskija narod protiv fașizma, 1941—1944* (documente), p. 623.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 619.

¹¹¹ Petrova Slavka, *Op. cit.*, p. 215.

¹¹² Gornenski Nikifor, *Klasite v Bălgariia i borbite im, 1934—1944*, p. 201.

¹¹³ Dimitrov Mircio, *Patriot kongres na Bălgarskata kommunističeska partiia*, Sofia, 1965,

¹¹⁴ Dimitrov Gheorghe, *Politiceskii otčet sdelannii na V sjezde B.R.P.(k)*, Sofia, 1948, p. 53.

Sesiune științifică: „Unirea din 1859 — moment crucial in afirmarea și dezvoltarea României moderne”

În suitea manifestărilor științifice consacrate aniversării a 120 de ani de la Unirea Moldovei cu Muntenia și făurirea statului național modern român, la loc principal s-a înscris pe plan național Sesiunea științifică cu tema: *Unirea din 1859 — moment crucial în afirmarea și dezvoltarea României moderne*, desfășurată la Focșani, în zilele de 19 și 20 ianuarie 1979.

La lucrările Sesiunii, organizată de Academia de Științe Sociale și Politice, Comitetul județean Vrancea al P.C.R., Academia Republicii Socialiste România, Academia „Ștefan Gheorghiu”, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., au participat activiști de partid și de stat, oameni de știință, artă și cultură, cercetători științifici din principalele centre universitare ale țării, oameni ai muncii din orașul Focșani.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de prof. univ. dr. docent MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, care a relevat că o semnificație majoră a istoricului act al Unirii din 1859 constă în înfrunțarea conștiinței unității noastre de neam, de limbă și de teritoriu, la fel de veche ca însuși poporul român.

În programul lucrărilor Sesiunii — a arătat vorbitorul —, apare și o amplă judecată de valoare asupra ecorurilor în contemporaneitate ale evenimentului aniversat, semnificația actuală a luptei poporului român pentru unitatea, independența și suveranitatea statului său, pe pămîntul strămoșesc.

Au fost expuse, în continuare, comunicările: *Vrancea, trecut, prezent și viitor*,

de SIMION DOBROVICI, prim-secretar al Comitetului județean Vrancea al P.C.R.; *Importanța realizării unității naționale a poporului român — oglindită în opera președintelui NICOLAE CEAUȘESCU*, de dr. RADU PANTAZI, secretar științific al Academiei Republicii Socialiste România, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; *Lupta pentru libertate, unitate și independență națională, permanență a istoriei poporului român*, de prof. univ. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, director al Institutului de istorie „Nicolae Iorga” din București, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România; *Elemente de continuitate dintre statul dac din antichitate și statele feudale românești — Moldova, Muntenia și Voievodatul Transilvaniei*, de dr. ROMULUS VULCĂNESCU, membru al Comisiei de etnologie și antropologie a Academiei Republicii Socialiste România; *Ideea unității în gîndirea și acțiunea marilor conducători de țară și de oști în evul mediu*, de conf. univ. EUGEN STĂNESCU, de la Universitatea București, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; *Revoluțiile de la 1821 și 1848 — expresie a dezvoltării economice, social-politice și culturale unitare a Țărilor Române*, de dr. AUGUSTIN DEAC, cercetător principal II la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; *Ideea unității naționale în viziunea fruntașilor revoluției din 1848*, de dr. docent CORNELIA BODEA, de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” din București; *Unirea românilor din Moldova și Muntenia — problemă europeană*, de dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului de

studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT, Academia de studii economice din București; *Adunările ad-hoc din Iași și București, etapă importantă în realizarea Unirii Moldovei cu Țara Românească*, de dr. NICOLAE COPOIU, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Adunarea electivă de la București — 24 ianuarie 1859*, de dr. DINU GIURESCU, profesor la Institutul de arte plastice din București; *Probleme privind unificarea orașului Focșani*, de prof. GEORGETA CARCADIA, director al Muzeului de istorie din Focșani; *Constituirea statului național modern — moment fundamental al istoriei poporului român*, de dr. DAN BERINDEI, cercetător științific principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” din București; *Contribuția diplomației românești la consolidarea statului național român modern*, de dr. DUMITRU VITCU, cercetător științific la Institutul de istorie și arheologie din Iași; *Înnoirea structurii social-economice a României în vremea lui Alexandru Ioan Cuza*, de prof. univ. dr. docent TITU GEORGESCU, prorector la Universitatea București, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; *Mihail Kogălniceanu — ctitor al Unirii Principatelor*, de dr. ALEXANDRU ZUB, cercetător științific principal la Institutul de istorie și arheologie din Iași; *Rolul țărânimii la realizarea Unirii*, de dr. NICHITA ADĂNILOAIIE, cercetător științific principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” din București; *Întărirea capacității de apărare a țării în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza*, de dr. CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU, de la Centrul de istorie și teorie militară din București; *Unirea Principatelor reflectată în literatură și artă*, de prof. univ. ION FRUNZETI, de la Institutul de istoria artei din București, președintele Secției de teoria și istoria artei și literaturii a Academiei de Științe Sociale și Politice; *Războiul de independență — cauză a întregului popor român*, de general dr. ILIE CEAUȘESCU, general dr. CONSTANTIN OLTEANU; *Unirea de la 1859 în tradițiile mișcării muncitorești și socialiste din România*, de dr. VASILE NICULAE, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., VIRGIL SMĂRCEA, secretar responsabil, revista „Anale de istorie”; *Unitatea și libertatea națională, obiective majore ale poporului român în perioada 1878—1918*, de prof. univ. dr. DAMIAN HURE-

ZEANU, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; *Înceierea procesului de formare a unității de stat a poporului român și recunoașterea ei internațională*, de conf. univ. dr. ION ARDELEANU, director adjunct al Muzeului de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; *Desăvârșirea unității național-statale a României în perspectiva istoriei relațiilor internaționale*, de prof. univ. dr. VASILE IONESCU, rectorul Institutului de învățământ superior din Suceava; *Afirmarea independenței și suveranității naționale, componentă a procesului edificării unei noi ordini economice și politice mondiale*, de prof. univ. dr. MARIN VOICULESCU, conf. univ. dr. VICTOR DUCULESCU, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”; *Educarea și formarea tinerei generații în spiritul patriotismului socialist, al idealurilor de unitate și independență națională*, de ION TRAIAN ȘTEFĂNESCU, prim-secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist; *Participarea oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la întreaga activitate economică, politică și culturală a țării, în conducerea României socialiste*, de prof. dr. CONSTANTIN VLAD, director al Institutului de științe politice și de studiere a problemei naționale, membru titular al Academiei de Științe Sociale și Politice, prof. dr. L. LÖRINCZ, director adjunct al Institutului de științe politice și de studiere a problemei naționale; *Focșani — simbol al Unirii din 1859*, de ION CIOARĂ, prim-vicepreședinte al Consiliului popular județean Vrancea; *Partidul Comunist Român — continuator al tradițiilor înaintate de apărare a patriei, a suveranității și independenței naționale*, de prof. univ. dr. NICOLAE PETREANU, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”, conf. univ. dr. GHEORGHE IONIȚĂ, de la Universitatea București.

Comunicările expuse au tratat atît evenimentele istorice premergătoare actului Unirii, cit și evoluția ulterioară, mereu ascendentă, a României, pînă în zilele noastre. Au fost reliefate participarea și contribuția determinantă a maselor la înfăptuirea acestui act istoric, rolul principalelor personalități din epoca Unirii.

Un loc deosebit a fost rezervat în comunicări problemelor unității, independenței și suveranității în gîndirea social-politică a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU. În acest context, a fost subliniată marea valoare teoretică și metodologică pe care o prezintă opera se-

cretarului general al partidului nostru pentru aprofundarea momentelor esențiale ale luptei de eliberare națională și socială a poporului român, rolul său determinant în elaborarea programului de ridicare a României socialiste pe noi culmi de civilizație și progres, în afirmarea țării pe arena internațională.

Cuvîntul de închidere a lucrărilor Sesiunii a fost rostit de tovarășul SIMION

DOBROVICI, prim-secretar al Comitetului județean Vrancea al P.C.R.

Participanții la Sesiune au adresat o telegramă Comitetului Central al Partidului Comunist Român, tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

Al III-lea colocviu româno-american de istorie

Desfășurat la Sibiu, între 30 august și 4 septembrie 1978, cel de-al treilea dialog științific dintre delegația istoricilor români, condusă de acad. prof. univ. ȘTEFAN PASCU, și delegația istoricilor americani, condusă de ȘTEFAN FISCHER-GALAȚI, profesor la Universitatea din Colorado, vicepreședinte al Fundației culturale americano-române, a fost dedicat făuririi, în urmă cu șase decenii, a statului național unitar român.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de acad. ȘTEFAN PASCU, care a relevat importanța întîlnirilor bilaterale dintre istoricii români și americani pentru mai buna cunoaștere a unor aspecte și momente majore ale istoriei celor două țări. Un asemenea moment înfăptuit de poporul român — a spus vorbitorul — îl constituie Marea Unire din 1918, una din cele mai importante pagini din multimilenara sa istorie.

În cadrul aceleiași reuniuni inaugurale, istoricul american ȘTEFAN FISCHER-GALAȚI a subliniat însemnătatea pe care istoricii americani o acordă formării statului național unitar român, precum și consecințelor acestui măreț eveniment pentru evoluția ulterioară a poporului român. „Pentru cei care sîntem specializați în istoria României — a arătat vorbitorul —, 1918 reprezintă o dată covîșitoare. Pentru istoricii americani care nu se ocupă în mod special de istoria României această dată, anul 1918, este considerată, de asemenea, importantă, deoarece reprezintă un fel de prototip, valabil ca punct de referință și pentru soarta altor țări, din alte părți ale lumii. Pe istoricul american — a continuat ȘTEFAN FISCHER-GALAȚI — îl interesează condițiile în care poate fi creat un stat unitar dezvoltat, condițiile în care el se poate menține și dezvolta. Și exemplul

României este elocvent în această privință. Pentru că succesul oricărui stat depinde nu numai de alcătuirea lui, ci și de menținerea lui. De aceea, istoria României este bine apreciată în America. Aceasta și pentru faptul că are elemente unice, ca, de exemplu, problema continuității și problema adaptării la diferite fenomene“.

Istoricii români au prezentat, în cadrul colocviului, comunicările: *Lupta poporului român pentru formarea statului național unitar român*, de acad. prof. univ. ȘTEFAN PASCU; *Lupta poporului român pentru desăvîrșirea unității naționale și opinia publică europeană*, de prof. univ. CAMIL MUREȘAN, de la Universitatea „Babeș-Bolyai“ din Cluj; *Lupta popoarelor din monarhia austro-ungară; ecoul ei în S.U.A. și formarea statelor naționale*, de ION STANCIU, cercetător științific la Institutul de istorie „Nicolae Iorga“; *Recunoașterea internațională a dreptului poporului român la unitatea sa statală, pentru crearea statului național unitar român*, de dr. FLORIN CONSTANTINIU, cercetător științific principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga“, și dr. docent ALEXANDRU BOLINTINEANU; *Urmările Unirii din 1918 asupra României dintre cele două războaie mondiale*, de dr. PAUL CERNOVODEANU, cercetător științific principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga“, și prof. univ. TEODOR POMPILIU, de la Universitatea „Babeș-Bolyai“ din Cluj; *Naționalitățile conlocuitoare și actul Unirii. Rezolvarea problemei naționale în România socialistă*, de prof. univ. dr. docent CAROL GÖLNER, de la Institutul de învățămînt superior din Sibiu, și prof. univ. dr. IOSIF KOVÁCS, prorector al Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj.

Istoricii americani au prezentat comunicările: *Românii americani și desăvîrșirea statului român unitar*, de prof. GERALD BOBANGO; *România Mare — Unele considerații generale*, de prof. univ. RADU FLORESCU, de la Universitatea din Boston, președinte al Societății de studii româno-americane; 1918 — *Considerații contemporane*, de prof. univ. ȘTEFAN FISCHER-GALAȚI, de la Universitatea din Colorado; *Relațiile economice româno-americane după anul 1918*, de prof. ROBERT FOREST, de la Western College din statul Nebraska.

Comunicarea prof. GERALD BOBANGO a relevat, pe bază de date și fapte inedite, contribuția americanilor de origine română la înfăptuirea Unirii. Prin numeroase și variate mijloace, cum ar fi: articole de presă, apeluri către personalități marcante ale vieții politice americane, difuzarea de broșuri, editarea unor reviste, organizarea de conferințe și mitinguri — a arătat prof. Gerald Bobango —, românii din Statele Unite ale Americii au participat activ la succesul luptei pentru făurirea statului național unitar român. Un rol important în activitatea propagandistică desfășurată de românii americani a jucat revista „România”, editată de Paul Negulescu, la Chicago, precum și marile întruniri organizate la Boston, Baltimore, Cleveland, Pittsburgh, Detroit și altele, în cadrul cărora s-a manifestat hotărîrea lor unanimă de a participa, fie în cadrul unităților armatei americane, fie într-o legiune proprie, la luptele ce se desfășurau pe diferite fronturi împotriva Puterilor Centrale. Coroborate cu activitatea desfășurată de misiunea română în Statele Unite ale Americii, formată din Vasile Lucaciu, Vasile Stoica și alții, precum și cu cea a primului reprezentant diplomatic al României în S.U.A., dr. C. Angelescu, acțiunile românilor americani au reușit să creeze în rîndul opiniei publice din S.U.A. un curent favorabil cauzei românești.

Consecințele acestei ample campanii de propagandă s-au concretizat, potrivit datelor și faptelor conținute de comunicarea amintită, în apariția unui mare număr de articole în coloanele presei americane scrise fie de români, fie de americani, în care se pleda pentru dreptul la autodeterminare al românilor aflați sub dominație străină, în luările de poziție ale unor personalități americane în favoarea acestui drept, în sporirea ajutorului acordat de S.U.A. luptei poporului român în anii războiului, iar apoi în recunoașterea oficială de către guvernul

acestei țări a dreptului românilor la unirea națională.

Istoricul RADU FLORESCU, autor al mai multor lucrări despre istoria României, a adus o serie de argumente de ordin istoric, etnic și lingvistic pentru a demonstra că unitatea poporului român nu a fost urmarea unor conjuncturi sau a unor decizii diplomatice, ci rezultatul luptei seculare a românilor din toate părțile țării pentru realizarea acestui ideal. „Prăbușirea monarhiei austro-ungare — a spus RADU FLORESCU — a fost un fapt împlinit cu mult înainte de deschiderea lucrărilor Conferinței de pace de la Paris, ea fiind hotărîtă de popoarele asuprite din cadrul acestui imperiu, inclusiv de poporul român”.

Făcînd unele considerații asupra evoluției României în perioada interbelică, el a scos în evidență accentele pozitive pe planul politicii externe și al diplomației românești datorate atitudinii lucide a unor politicieni de mare clasă, ca Nicolae Titulescu, care au înțeles să apropie România de toate țările și să inițieze Mica Antantă ca reacție împotriva politicii revizioniste. A fost evidențiată, de asemenea, poziția antifascistă a poporului român, care s-a ridicat cu vehemență împotriva politicii Germaniei hitleriste și a Gărzii de Fier.

Comunicarea istoricului ȘTEFAN FISCHER-GALAȚI s-a axat, cu precădere, pe importanța și semnificația Unirii din 1918 pentru dezvoltarea ulterioară a poporului român. El a insistat asupra faptului că așa cum între împlinirea din 1918 și obținerea independenței de stat în 1877—1878 există o legătură indisolubilă, tot astfel evenimentele care au urmat după Unire își găsesc punct de referință în momentul 1918. Marea Unire — a apreciat vorbitorul — a fost hotărîtoare pentru definirea obiectivelor și caracterului politicii externe românești în conjunctura internațională interbelică, în anii celui de-al doilea război mondial, ca și în epoca actuală pentru apărarea independenței, integrității teritoriale și legitimității drepturilor naționale ale poporului român.

O serie de considerații asupra istoriei poporului român, în general, și asupra luptei sale pentru unitate, în special, a făcut și istoricul american BELLA KIRALLY. În intervențiile sale, a ținut să releve importanța participării maselor populare la realizarea Unirii din 1918, făcînd, totodată, aprecierea că, pe lângă acest factor obiectiv, cu rol hotărîtor în înfăptuirea acestui act, trebuie luați în considerare și o serie de factori subiec-tivi, care, deși au un rol secundar, își pun amprenta asupra evoluției evenimentului istoric. El a subliniat, de asemenea,

că, în istoria României, există numeroase momente ce contribuie, printr-o abordare obiectivă și științifică, la dezvoltarea legăturilor de prietenie dintre poporul român și alte popoare.

Bazat pe o serie de date inedite, ROBERT FOREST a făcut o prezentare globală a evoluției relațiilor româno-americane în anii care au urmat Unirii din 1918. După acest eveniment — a arătat vorbitorul — legăturile economice dintre România și Statele Unite ale Americii au cunoscut o continuă dezvoltare, contribuind la cunoașterea reciprocă a celor două popoare. Aceste relații s-au intensificat și s-au diversificat în ultimii ani, ca urmare a politicii independente a României și a dorinței reciproce a factorilor de răspundere din cele două țări. Pe baza unor documente inedite ale Congresului și Senatului Statelor Unite ale Americii, ale Casei Albe, ca și ale mari-

lor societăți industriale și financiare care au legături cu România, prof. ROBERT FOREST a evocat aspecte esențiale ale relațiilor economice bilaterale româno-americane, ascensiunea lor din ultima vreme, mai ales ca urmare a vizitelor reciproce la nivel înalt, și a schițat cadrul de perspectivă al acestor relații.

Programul colocviului a fost întregit prin vizite de documentare științifică la Biblioteca „Astra” și Muzeul „Brukenthal” din Sibiu, precum și la Muzeul Unirii și la Biblioteca „Bathyanem” din Alba Iulia.

Cel de-al III-lea colocviu româno-american de istorie de la Sibiu, prin ținuta științifică în care și-a desfășurat lucrările, se înscrie ca un moment de seamă în cadrul manifestărilor româno-americane în domeniul istoriei.

BOTORAN CONSTANTIN

Simpozion româno-polon

În zilele de 30 octombrie — 4 noiembrie 1978, la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. s-au desfășurat lucrările celui de al cincilea simpozion româno-polon, pe baza acordului de colaborare dintre Institutul nostru și Institutul mișcării muncitorești din cadrul Școlii Superioare de Științe Sociale de pe lângă C.C. al P.M.U.P., pe tema *P.C.R. și P.M.U.P. în perioada construirii bazelor socialismului. Strategia lor față de industrializare.*

Din partea delegației polone, compusă din dr. doc. BOGDAN HILLEBRANDT, cercetător științific principal la institutul polonez amintit, prodecan al facultății de istorie din cadrul Școlii Superioare de Științe Sociale, și dr. BENON DYMEK, cercetător științific la același institut, au fost prezentate referatele: *P.M.U.P. în perioada construirii bazelor socialismului, 1948—1959 și Strategia P.M.P. și P.M.U.P. în domeniul industrializării.*

Delegația română, compusă din dr. GHEORGHE SURPAT, șef de sector la I.S.I.S.P., GHEORGHE TUDOR, cercetător, și dr. MILICĂ MOLDOVEANU, cercetător principal, ambii de la același institut, a susținut referatele: *Modalități de exercitare a rolului conducător al P.C.R. în perioada construirii bazelor socialismului și Strategia P.C.R. în domeniul industrializării țării în perioada construirii bazelor socialismului.*

Prezentînd primul referat al părții poloneze, BENON DYMEK s-a oprit asu-

pra unor probleme legate de unificarea mișcării muncitorești poloneze, crearea P.M.U.P., activitatea și transformările care au avut loc în cadrul partidului în anii 1948—1959, accentul fiind pus pe latura politico-organizatorică, îndeosebi pe creșterea și compoziția rîndurilor partidului. Autorul s-a oprit, de asemenea, pe scurt asupra problemelor pe care le ridică periodizarea revoluției socialiste în Polonia.

B. DYMEK a reliefat importanța creării P.M.U.P. la congresul de unificare a P.M.P. cu P.S.P. care a avut loc la 15 decembrie 1948. În urma acestui eveniment a fost lichidată scindarea care a existat mai bine de o jumătate de secol în mișcarea muncitorească poloneză, deschizîndu-se o nouă etapă în dezvoltarea partidului clasei muncitoare și a mișcării înseși.

Declarația ideologică a P.M.U.P., aprobată de Congresul de unificare, sublinia rolul clasei muncitoare în dezvoltarea economică a Poloniei și asigurarea independenței țării, precizînd totodată că P.M.U.P. a unit într-un tot indestructibil lupta pentru eliberare socială și națională cu lupta maselor populare, sub conducerea clasei muncitoare, pentru cucerirea puterii. Totodată, declarația a definit caracterul democrației populare din Polonia ca o formă specifică a dictaturii proletariatului, apărută în noile condiții istorice.

Congresul de unificare a trasat preve-

derile planului de șase ani de industrializare a țării. Desfășurarea ofensivei socialiste, a arătat B. Dymek, necesita nu numai luarea în considerație a legităților generale și a experienței Uniunii Sovietice ci și a condițiilor concret-specifice ale fiecărei țări în parte. Aceasta a fost împiedicată de tendințele de uniformizare a întregii mișcări comuniste, născute pe fondul „cultului personalității” și amplificate de creșterea încordării internaționale. Ca atare, nu s-a ținut în suficientă măsură cont de condițiile specifice ale diferitelor țări și de dreptul fiecărui partid de a-și stabili pe deplin independent metodele și ritmul dezvoltării socialiste în țara sa. El a amintit de influența negativă pe care au avut-o asupra situației P.M.P. tendințele dogmatico-centraliste și sectare, manifestate în vara anului 1948, stimulate de așa numita teorie a ascuțirii luptei de clasă din care a derivat o alta, tot așa de dăunătoare, despre devierea naționalistă de dreapta, anulată de către Congresul al III-lea al P.M.U.P., în martie 1959. Această atmosferă s-a repercutat și asupra situației P.S.P., determinând o anumită amânare a congresului de unificare. În perioada dinaintea unificării, acțiunea de curățire a rîndurilor partidului de elementele străine de clasă și ideologie, precum și de cele pasive și întâmplătoare, a dus la excluderea a 29 mii membri, adică 30% din efectivul P.M.P., iar din P.S.P. a 82 mii, 13% din efectiv. Dar, concluzionează B. Dymek, linia fundamentală a partidului îndreptată spre industrializarea țării, spre asigurarea dezvoltării socialismului și creșterea însemnătății clasei muncitoare a fost în principiu justă.

Concomitent cu procesul unificării mișcării muncitorești s-a desfășurat cel al unificării mișcării de tineret. Deja în iulie 1948 a fost creată Uniunea Tineretului Polonez în cadrul căreia au intrat Uniunea Luptei Tinerilor (organizație aflată sub influența P.M.P.), Organizația Tineretului — T.U.R. (aflată sub influența P.S.P.), Uniunea Tineretului Sătesc (aflată sub influența Partidului Țărănesc) și Uniunea Tineretului Democrat (aflată sub influența Partidului Democrat).

Făurirea P.M.U.P. a grăbit procesele de integrare din cadrul celorlalte partide. În noiembrie 1949 s-au unificat Partidul Țărănesc cu Partidul Țărănesc Polonez renăscut (curățat de adepții lui Mikołajczyk) în cadrul Partidului Țărănesc Unificat Polonez, iar în 1950, după autodizolvarea Partidului Muncii, foștilor săi membri li s-a recomandat să intre individual în Partidul Democrat. În acest fel

în Polonia s-a conturat sistemul tripartit compus din P.M.U.P., P.T.U.P. și P.D. în care rolul conducător îl joacă P.M.U.P. Cele trei partide constituie baza frontului național (în prezent Frontul Unității Poporului). Hotărârile politice și economice cele mai importante sînt discutate și aprobate în cadrul comisiilor interpartite de înțelegere.

Referindu-se apoi la problemele organizatorice, B. DYMEK a subliniat faptul că dezvoltarea P.M.U.P. a fost strîns legată de transformările de regim din Polonia, de refacerea structurii ei economice, de progresul socialismului la orașe și sate și de industrializarea socialistă a țării de care a depins creșterea numerică și calitativă a clasei muncitoare. A arătat, de asemenea, că în cei 30 de ani de activitate ai P.M.U.P., numărul membrilor săi aproape s-a dublat, de la 1,333 mil. membri, imediat după unificare, la peste 2,573 mil., în 1976, aceasta fiind o dovadă a sprijinului de care partidul se bucură în rîndul societății. Menționînd că dezvoltarea rîndurilor partidului nu s-a desfășurat uniform în toți acești 30 de ani, referatul apreciază că se pot defini clar perioade de creștere și stagnare, ba chiar de scădere a efectivului partidului, îndeosebi în anii 1948—1958. Scăderea efectivului P.M.U.P., în anii 1949—1951, se arată în referat, a fost o consecință a procesului de unificare, precum și a înăsprii criteriilor politice, a excluderilor excesive, a părăsirii partidului de către unii membri, îndeosebi proveniți de la P.S.P., precum și ca urmare a acțiunii de ordonare a evidenței de partid. Un alt grup de cauze a influențat asupra reducerii rîndurilor P.M.U.P., în anii 1957—1959. Aceasta a fost o perioadă deosebită în istoria P.M.U.P., întrucît partidul a trebuit să învingă fenomenele de criză din cadrul dezvoltării social-economice, să combată activitatea fracționistă și altele. De aci, concluzia lui B. Dymek că în perioadele cînd au loc fenomene de criză provocate de diverse cauze partidul își restrînge rîndurile, fapt care duce la scăderea efectivului, chiar la înrăutățirea structurii sale sociale.

În continuare, el a amintit o serie de dificultăți cu care P.M.U.P. a trebuit să se confrunte în perioada anilor 1948—1960, precum și de unele măsuri întreprinse în vederea perfecționării evidenței de partid. A precizat totodată că în anii 1948—1958 a avut loc un proces de înnoire și întinerire a rîndurilor partidului cu numeroși tineri care nu proveneau din rîndurile P.M.P. sau P.S.P., liberi de vechile animozități de partid, educați și

pregătiți în Polonia populară cu a cărei cauză s-au identificat.

În perioada analizată au avut loc mari mutații în ce privește compoziția socială a partidului, conturându-se un nou model al structurii sociale a acestuia. Ca urmare a transformărilor care au avut loc în cadrul societății constructoare a bazelor socialismului și a consolidării rolului conducător al partidului, P.M.U.P. a obținut sprijin nu numai din partea muncitorilor și țăranilor, ci într-o măsură tot mai mare și din partea intelectualității. În anii 1949—1955 s-a conturat o scădere a ponderii țăranilor și a muncitorilor și o creștere a numărului intelectualilor din partid. Acest fapt a trezit neliniștea conducerii de partid care a luat unele măsuri menite să ducă la schimbarea acestor raporturi. Ponderea muncitorilor și țăranilor primiți în partid a început să crească de-abia la sfârșitul anilor șaiszeci. B. Dymek afirmă că scăderea numerică a partidului și înrăutățirea compoziției sale sociale în perioada dată a avut o profundă condiționare, și ca atare trebuie privită într-un context social mai larg. El a considerat că, pînă în prezent, aprecierea transformărilor sociale din partid a fost exagerată și nu a ținut seama de anumite proporții. Din perspectiva timpului — a arătat el — vedem că schimbările din structura socială a partidului au fost un fenomen durabil, de natură obiectivă, un rezultat al proceselor social-structurale din cadrul societății și al activității subiective a partidului.

B. DYMEK s-a oprit asupra importanței Plenarei a VIII-a a C.C., din octombrie 1956, care a constituit o cotitură în politică, a trasat directivele pentru învingerea situației economice dificile și continuarea dezvoltării construcției socialiste în Polonia. O problemă cheie care se punea atunci era întărirea partidului, a unității lui politice. În același timp s-a întărit legalitatea populară, s-a pus capăt greșelilor din perioada precedentă, au fost îndreptate nedreptățile făcute unor oameni; pînă în februarie 1957 comisiile de reabilitare ale P.M.U.P. au redat calitatea de membri la peste 1 500 de foști activiști ai P.M.P. și P.S.P., înlăturați nejustificat din partid. Un nou conținut a îmbrăcat lozinca frontului național, în decembrie 1956 creîndu-se Frontul Unității Poporului, care a devenit o organizație politică de masă. Importante modificări a suferit politica economică. În iureșul noilor schimbări — a arătat autorul referatului — au avut însă loc unele exagerări care și-au găsit reflectarea în dizolvarea unor cooperative de producție sănătoase și eficiente.

De asemenea, pe fondul criticării aspre a mișcării de tineret, s-a ajuns la autodizolvarea Uniunii Tineretului Polonez, la începutul anului 1957 fiind create două organizații: Uniunea Tineretului Socialist, care activa în rîndul tineretului muncitoresc și intelectual, și Uniunea Tineretului Sătesc.

Procesul consolidării P.M.U.P. a fost încheiat în principiu de Congresul al III-lea al partidului, din martie 1959, care a făcut o analiză a situației interne și externe a Poloniei, a situației din partid și din mișcarea comunistă internațională și a stabilit noile sarcini ale partidului în opera de construire a socialismului. Drept consecință în anii șaiszeci a crescut treptat efectivul P.M.U.P. care la jumătatea anului 1968 a depășit 2 milioane de membri, iar structura socială a partidului a devenit destul de stabilă. În prezent P.M.U.P. numără peste 2,8 milioane membri și candidați, ponderea muncitorilor în partid era, în septembrie 1977, de 45,6%, a țăranilor de 9,3% și a intelectualilor de 34,3%.

În ultima parte a referatului, B. DYMEK s-a oprit asupra discuțiilor care se poartă încă în Polonia asupra periodizării istoriei P.M.U.P., relevînd existența unor păreri diferite în acest domeniu. În general, în prezent se iau ca puncte de hotar așa numitele cotituri, cum au fost, de pildă, decembrie 1948 (crearea P.M.U.P.), octombrie 1956 (plenara a VII-a a C.C.), sau decembrie 1970 (plenara a VIII-a a C.C.).

La institutul mișcării muncitorești din cadrul Școlii Superioare de Științe Sociale — a arătat el — considerăm că atunci cînd analizăm politica organizatorică a partidului mai utilă este periodizarea conform datelor congreselor partidului, deși și acestea își are slăbiciunile sale deoarece nu toate congresele au avut aceeași importanță, iar cîteva plenary au fost mai importante decît unele congrese. Menționînd că sînt cercetători, îndeosebi cei care se ocupă de istoria economiei, care acceptă drept criterii ale periodizării diferitele planuri economice, că există un șir întreg de alte periodizări, B. DYMEK a considerat aceasta drept una din slăbiciunile istoriografiei contemporane poloneze.

Al doilea referat, prezentat de B. Hillebrandt, a scos în evidență importanța naționalizării industriei, realizată din primele zile ale eliberării, sub forma introducerii în întreprinderile mari și mijlocii a oficiilor muncitorești provizorii și sancționată prin legea Consiliului Național al Țării, la 3 ianuarie 1946. În acest context, s-a arătat că potențialul economic al Poloniei interbelice, și

aşa nu prea dezvoltat, a avut mult de suferit în timpul războiului şi al ocupaţiei hitleriste (din cele 30 mii de întreprinderi existente în 1945, peste 19 500, adică 2/3, erau complet sau în mare parte distruse). Ca atare, refacerea industriei făcea parte din obiectivele cele mai urgente ale tinărului stat popular, sarcină realizată în cadrul planurilor de resort, al planului trienal de refacere economică, realizat cu succes în anii 1947—1949. Odată cu refacerea industriei a avut loc şi reconstrucţia ei, iniţiindu-se fabricarea pentru prima dată în Polonia a unor produse cum erau tractoarele şi navele maritime.

În perioada refacerii s-a resimţit o acută lipsă de cadre tehnice şi muncitori calificaţi, decimaţi sistematic de către cotropitorii hitlerişti. Pentru a completa golurile evidente s-a dezvoltat serios învăţământul profesional, numărul elevilor şcolilor profesionale depăşind, în 1949, de două ori şi jumătate pe cel din anul 1938; în acelaşi timp, s-a dublat numărul studenţilor.

Unul din factorii de bază ai dezvoltării ţării, atât în perioada de refacere cât şi de industrializare accelerată, a devenit investiţiile industriale. La început, marea concentrare a cheltuielilor de investiţii în industrie nu a provocat încă încordări economice evidente. Sarcinile construirii bazelor socialismului, îndeosebi a industriei socialiste dezvoltate au fost cuprinse în planul şesenal 1950—1955. Această perioadă, a arătat B. Hillebrandt, a fost una din cele mai grele ale procesului industrializării Poloniei; acum au fost construite din temelii noi ramuri ale producţiei, inexistente în ţară înainte de război, precum şi sute de noi şi mari întreprinderi cum a fost, de pildă, combinatul Nowa Huta de lângă Cracovia. Referatul a menţionat şi o serie de dificultăţi manifestate în perioada planului şesenal, când a avut loc o refacere forţată a industriei grele pe seama altor ramuri ale economiei naţionale, îndeosebi a agriculturii.

Dificultăţile au fost amplificate atât de unele greşeli săvârşite în timpul elaborării planului şesenal cât şi ca urmare a încordării situaţiei internaţionale, după izbucnirea războiului din Coreea. Dirijarea unor mijloace însemnate spre dezvoltarea industriei de apărare, arăta B. Hillebrandt, a avut loc de regulă pe seama obiectivelor ce trebuiau construite în domeniul industriei ce producea direct pentru nevoile pieţii şi populaţiei. Întrucât, în primii ani ai planului şesenal, creşterea numărului de angajări a continuat să constituie principalul factor al creş-

terii producţiei industriale, în anii 1950—1953 s-a conturat o vizibilă discrepanţă între creşterea consumului şi cea a salariilor reale ale populaţiei. Aceasta a fost legată de situaţia economică generală a ţării, în principal însă de creşterea tensiunii în economia naţională ca urmare a realizării intensive a investiţiilor, ale căror dimensiuni depăşeau posibilităţile ei de atunci.

Necesitatea efectuării unor schimbări în politica de industrializare a fost subliniată pentru prima dată la Plenara a IX-a a C.C. al P.M.U.P. din octombrie 1953, iar programul concret de aplicare a lor a fost aprobat de Congresul al II-lea al P.M.U.P. din martie 1954. Ca urmare a măsurilor luate la sfîrşitul anului 1953 şi începutul anului 1954, au avut loc numeroase schimbări în politica economică care au influenţat asupra evoluţiei ritmului şi structurii economiei în ultimii doi ani ai şesenalului şi, într-o măsură şi mai mare, în perioada care a urmat. Încheierea planului şesenal — a arătat în concluzie B. Hillebrandt — cu toate că nu a fost îndeplinit la toţi indicatorii, a însemnat totuşi efectuarea unui pas uriaş în direcţia transformării Poloniei dintr-o ţară agrară într-o ţară industrial agrară. Cu toate modificările efectuate în timpul realizării lui, scopul strategic fundamental trasat la Congresul de unificare a partidului nu a fost schimbat. Bazele industrializării ţării la scară mare — şi acesta era acel scop — au fost în linii generale construite în cei şase ani ai planului.

Din analiza situaţiei industriei Poloniei, referatul a desprins concluzia că, schimbările în tabloul social-economic au fost efectuate prin mari salturi şi au fost obţinute pe calea efortului forţat al naţiunii, nu fără renunţări şi greutăţi. Un spaţiu apreciabil a acordat autorul schimbărilor care au avut loc în structura industriei poloneze în anii şesenalului, subliniind faptul că din punctul de vedere al dezvoltării de lungă durată a întregii economii naţionale dezvoltarea industriei grele a avut o mare însemnătate. În cursul planului şesenal au fost construite peste 500 de mari obiective industriale, au luat naştere noi centre industriale în zone altădată agricole, au apărut noi oraşe. Noile obiective corespundeau din punct de vedere tehnic nivelului mediu existent în întreprinderile din ţările apusene, crescînd gradul de concentrare şi specializare a producţiei şi s-a schimbat structura tradiţională a exportului polonez.

Bilanţul general al strategiei partidului în domeniul construirii bazelor socialis-

mului — a arătat B. Hillebrandt — cu toate insuccesele în anumite domenii s-a dovedit avantajos și, în final, pozitiv. În ultimii ani ai planului cincinal scopul strategic suprem, căruia au început să-i fie subordonate scopurile parțiale, a devenit creșterea rapidă a nivelului de trai al societății poloneze.

În continuare autorul referatului s-a oprit asupra unor schimbări din domeniul angajărilor, structurii de clasă, mentalității societății și a clasei muncitoare însăși ca urmare a procesului de industrializare a țării, trăgând concluzia că în timpul acestui proces intens s-a creat adevăratul tip al muncitorului și al clasei muncitoare însăși.

Atât experiența pozitivă cât și cea negativă a planului șesenal — a arătat el — a fost folosită cu ocazia elaborării planului cincinal 1956—1960, care a constituit următoarea etapă de realizare a prevederilor strategice ale construirii bazelor economice ale orînduirii socialiste. În fața economiei poloneze au început însă să se contureze noi probleme pe care partidul a trebuit să le prevadă pentru a crea condițiile necesare rezolvării lor. Ultima parte a referatului s-a oprit asupra realizărilor economiei poloneze în anii șaizeci și, îndeosebi, a schimbărilor care au avut loc în domeniul funcționării și organizării economiei na-

ționale. O cotitură fundamentală, apreciază referatul, a fost efectuată de-abia în perioada planului cincinal 1971—1975, cînd dezvoltarea economiei naționale a pășit clar pe făgașul unei dezvoltări intensive a cărei mărturie a fost creșterea cu aproape 40% a venitului național și tot cu atîta a salariilor reale ale angajaților. Dezvoltarea dinamică a economiei poloneze după 1971 a avut loc ca urmare a realizării noii linii de dezvoltare social-economică a țării aprobată la Congresul al VI-lea al P.M.U.P., din decembrie 1971, care a inițiat o nouă etapă în construcția socialismului în Polonia — a spus în încheiere autorul referatului.

În timpul discuțiilor au fost aprofundate problemele esențiale ale temei, au fost evidențiate similitudinile și deosebirile rezultate din specificul construirii bazelor socialismului în cele două țări. Membrii delegațiilor au fost primiți la conducerea I.S.I.S.P. de către tovarășul dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct al Institutului.

În timpul întrevederii s-a subliniat, de comun acord, importanța unor astfel de simpozioane bilaterale pentru mai buna cunoaștere a proceselor istorice petrecute în cele două țări prietene, convingîndu-se ca ele să fie continuate în viitor.

MILICĂ MOLDOVEANU

SUMARUL NUMERELOR 1-6/1978

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU la adunarea festivă consacrată sărbătoririi împlinirii a 60 de ani de viaţă şi a peste 45 de ani de activitate revoluţionară . . . 1/12 *

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU din ziua de 24 ianuarie 1978 cu prilejul conferirii titlului de doctor în ştiinţe politice şi titlului de doctor în economie . . . 1/27

Expunerea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Naţional al Frontului Unităţii Socialiste şi Marii Adunări Naţionale consacrată sărbătoririi a şase decenii de la făurirea statului naţional unitar român . . . VI/3

POPORUL, PARTIDUL, ŢARA INTREAGĂ AU SĂRBĂTORIT CU SENTIMENTE DE ÎNALTĂ STIMĂ ŞI PREŢUIRE PE TOVARĂŞUL NICOLAE CEAUŞESCU CU PRILEJUL IMPLINIRII A 60 DE ANI DE VIAŢĂ ŞI A PESTE 45 DE ANI DE ACTIVITATE REVOLUŢIONARĂ

Mesajul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat şi al Guvernului . . . 1/3

Decret pentru conferirea, pentru a doua oară, a Titlului de Onoare Suprem „Erou al Republicii Socialiste România” şi a Ordinului „Victoria Socialismului” tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU . . . 1/11

Expoziţia : Dovezi ale dragostei, înaltei stime şi profunde preţuiţi de care se bucură preşedintele NICOLAE CEAUŞESCU şi tovarăşa ELENA CEAUŞESCU, ale amplelor relaţii de prietenie şi colaborare dintre poporul român şi popoarele altor ţări . . . 1/37

Mesajul Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. adresat tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU la aniversarea a 60 de ani de viaţă şi a peste 45 de ani de activitate revoluţionară . . . 1/42

ION POPESCU-PUŢURI : Concepţia tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU cu privire la rolul istoriei patriei, al mişcării muncitoreşti în dezvoltarea şi afirmarea poporului român . . . 1/44

ION COMAN : Activitatea Partidului Comunist Român, a tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU pentru întărirea capacităţii de apărare a cuceririlor revoluţionare, a independenţei şi suveranităţii naţionale . . . 1/60

LUIGI LONGO : Opera tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU în Italia . . . 1/81

60 DE ANI DE LA MAREA UNIRE

Hotărîrea Sesiunii solemne comune a C.C. al P.C.R., Consiliului Naţional al Frontului Unităţii Socialiste şi Marii Adunări Naţionale . . . VI/32

Sesiunea ştiinţifică pe tema : Făurirea statului naţional unitar român — moment crucial în lupta maselor populare pentru libertate şi progres . . . VI/35

* Cifrele romane indică numărul revistei, iar cifrele arabe pagina.

STUDII

Congresul partidului revoluţionar unic al clasei muncitoare din februarie 1948. Semnificaţii istorice . . . 1/84

ION POPESCU-PUŢURI : Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916 (II) . . . II/3

GHEORGHE SURPAT : Contribuţia Partidului Comunist Român la dezvoltarea teoriei şi practicii revoluţiei şi construcţiei socialiste . . . II/17

GHEORGHE UNC : Participarea naţionalităţilor conlocuitoare, împreună cu poporul român, la înfăptuirea transformărilor revoluţionare, democratice şi la edificarea socialismului în România . . . II/40

VASILE NICULAE : Politica de alianţe a partidului clasei muncitoare din România la sfîrşitul secolului al XIX-lea . . . II/53

MIRCEA MUŞAT : Românii în vîltoarea vîtregiilor istoriei . . . III/16

AURICĂ SIMION : Creşterea rolului conducător al partidului în viaţa societăţii în perioada consolidării construcţiei socialiste . . . III/47

ION POPESCU-PUŢURI : 2050 de ani de la făurirea statului dac centralizat şi independent — eveniment fundamental pentru istoriografia noastră . . . IV/3

GHEORGHE CREŢOIU : Evoluţia României spre stadiul de ţară cu dezvoltare economică medie . . . IV/20

VASILE MACIU : România şi Congresul de la Berlin (1878) . . . IV/37

AUGUSTIN DEAC : Sprijinul moral şi material acordat de românii aflaţi sub dominaţie străină războiului pentru independenţa deplină a României . . . IV/51

ION POPESCU-PUŢURI : Lupta poporului român pentru unitate, independenţă şi suveranitate în opera tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU . . . V/3

MIRCEA MUŞAT, GHEORGHE ZAHARIA : De la Dacia lui Burebista la Marea Unire din 1918 . . . V/20

MARIN VOICULESCU : Contribuţia P.C.R., a tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU la dezvoltarea doctrinei socialismului ştiinţific... . . . V/48

GHEORGHE SURPAT : Politica ştiinţifică a P.C.R. în opera de transformare a României într-o ţară industrializată . . . V/60

ELENA MUREŞAN : Locul Frontului Unităţii Socialiste în politica P.C.R. de dezvoltare a democraţiei socialiste . . . V/78

COMUNICĂRI

MIHAI FĂTU : Cu privire la politica de alianţe promovată de P.C.R. în anii 1921—1933 . . . I/112

NICOLAE RAUŞ : Contribuţii ale gândirii social-politice româneşti de la 1848 în contextul afirmării socialismului ştiinţific pe plan internaţional . . . I/127

PETRU IGNAT : Instaurarea guvernului prezidat de dr. Petru Groza şi acţiunea sa pentru reunirea cu România a teritoriului răpit prin dictatul de la Viena . . . III/99

LIVIA DANDARA : Apărarea unității, independenței și integrității patriei noastre în dezbaterile parlamentare din anii 1929—1939 III/112

TEODOR PINTEAN : Aspecte ale activității de propagandă desfășurată de mișcarea muncitorească din România în perioada 1890—1916 III/124

2 050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

ION POPESCU-PUTURI : Semnificația istorică a revoluției române de la 1848 în opera tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU III/3

GHEORGHE POP : Județul Maramureș în întimplinarea aniversării a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent II/71

DINU C. GIURESCU : Continuitatea statului la români II/88

MATEI D. VLAD : Din lupta poporului român pentru unitate politică în evul mediu III/63

Concluziile formulate în 1869 de Cezar Bolliac, ca președinte al Comitetului Arheologic, privind însemnătatea cercetărilor arheologice românești V/88

MIRCEA MUȘAT : „Unirea este sufletul poporului, glasul României“ VI/56

ILIE CEAUȘESCU : Transilvania de la daci la 1918. Două milenii de luptă și muncă pentru menținerea și afirmarea ființei și demnității naționale VI/69

CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU : Războiul popular, formă superioară de luptă a poporului român pentru apărarea libertății și independenței patriei VI/85

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

LAUREAN TULAI : Județul Sălaj în contextul istoriei patriei I/96

ADALBERT CRIȘAN : Județul Bistrița-Năsăud în contextul istoriei patriei III/80

NICOLAE VEREȘ : Județul Mureș în contextul istoriei patriei IV/85

TRAIAN GİRBA : Județul Suceava în contextul istoriei României V/109

NICOLAE BUȘUI : Județul Caraș-Severin în contextul istoriei patriei VI/103

STUDII DOCUMENTARE

Înfrățiti în luptă și munca comună pentru înflorirea României (II) : László Gergely, Nicoale Rauș I/147

Partidul Comunist Român în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră II/97

Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare în opera de construire a socialismului (1948—1965) III/133

Lupta P.C.R., în fruntea forțelor patriotice, împotriva dominației Germaniei naziste și a dictaturii antonesciene. Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din august 1944 IV/112

P.C.R. în fruntea luptei maselor pentru transformări revoluționare fundamentale în societatea românească (1944—1947) V/130

Aspecte ale mișcării socialiste, social-democrate din România. 1921—1927 : Florian Tănăsescu V/152

Inceputurile mișcării muncitorești din România. Activitatea partidului politic al clasei muncitoare până în primele decenii ale secolului al XX-lea VI/131

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1933 — Germania : Marin Badea, Gheorghe Unc IV/151

1926 — Portugalia : Constantin Botoran V/167

1920 — Ungaria : Augustin Deac, Gheorghe Bodea VI/168

DOCUMENTE

Din arhiva istoriei României (IX) I/174

Din arhiva istoriei României (X) II/125

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ REVOLUȚIONARĂ ȘI DEMOCRATICĂ INTERNAȚIONALĂ

Ideologie națională și decolonizare spirituală în Africa : Elena Voiculescu IV/138

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

Independența României, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 526 p. : E. Vișteanu II/179

România în războiul de independență. 1877—1878, Editura militară, București, 1977, 476 p. : Elena Gheorghe II/184

Întrebări și răspunsuri privind mișcarea revoluționară și democratică de tineret din România, Editura politică, București, 1977, 240 p. : Ion Tomescu II/188

MARX-ENGELS. Ediție completă (MARX-ENGELS. Gesamtausgabe), Dietz Verlag, Berlin, 1975 : Emilia Bălănică II/190

Războiul independenței României în documente. [Independența României. Documente, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977. Vol. I : Documente și presă internă, 420 p. ; vol. II : Corespondență diplomatică străină, partea I, 1853—1877 mai, 428 p. ; partea a II-a, 1877 mai — 1878 decembrie, 382 p. ; vol. III : Presa străină, 338 p. Coordonator Ionel Gal ; redactori responsabili : Ștefan Hurmuzache (vol. I și III), Vasile Arimia (vol. II)] : Nicolae Copoiu III/172

O lucrarea memorialistică consacrată luptei eroice a tinerilor comuniști în perioada interbelică [Dumitru Ivanovici, Căminul ucenicilor, Editura Eminescu, București, 1976, 248 p.] : Iulian Postelnicu III/182

„Lishi Yanjiu“ („Studii de istorie“) — R. P. Chineză (1976—1978) : Ana Budura III/185

Probleme de politică externă a României. 1918—1940, vol. II, Editura militară, București, 1977, 456 p. : Dinu C. Giurescu V/184

DAN BERINDEI, CSUCSUJA ISTVÁN, 1877. A függetlenségi háború és Erdély, 1877. Războiul de independență și Transilvania, Editura politică, București, 1977, 239 p. : Ladislau Gergely V/187

KENNETH JOHNSTONE, The Place of Romania in European History (Locul României în istoria europeană) [in „History Today“ (Londra), vol. XXVIII, nr. 5 și 6, mai și iunie 1978, p. 313—321 ; 397—425] : Nicolae Copoiu V/190

Sumarul numerelor 1—6/1977 I/204

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiune științifică consacrată comemorării a 125 de ani de la moartea lui Nicolae Bălcescu I/200

Sesiunea științifică solemnă consacrată aniversării a trei decenii de la făurirea Republicii Populare Române I/201

Simpozionul cu tema : Făurirea partidului politic unic al clasei muncitoare — rezultat al unui proces istoric, obiectiv, contribuție la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale II/164

Varșovia : Simpozion științific prilejuit de aniversarea a 20 de ani de activitate a revistei „Z pola Walki” : Ion Mamina II/176

Din activitatea pe plan internațional a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în anul 1977 : Gheorghe Unc II/177

160 de ani de la nașterea lui Karl Marx. Simpozion : Dezvoltarea creatoare de către P.C.R. a teoriei marxiste cu privire la construirea socialismului și comunismului : Ion Oprea III/158

Sesiune științifică prilejuită de aniversarea a 130 de ani de la revoluția română de la 1848 IV/179

Sesiunea științifică : 30 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție IV/181

Lucrările celei de-a treia sesiuni a Comisiei mixte de istorie româno-polone : Milică Moldoveanu IV/185

СОДЕРЖАНИЕ

«ПОЧТЕНИЕ ПРЕЗИДЕНТУ НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ» 3

К юбилею Елены Чаушеску 13

● Президентский декрет присуждения Елене Чаушеску ордена «Звезда Социалистической Республики Румынии» первой степени. 13

● Письмо Политического Исполнительного Комитета ЦК РКП Елене Чаушеску 15

● Выступление Елены Чаушеску. 17

Поздравительное письмо Елене Чаушеску от имени Института исторических и социально-политических исследований. 19

СТАТЬИ

ГЕОРГЕ СУРПАТ : Историческое значение Пленума ЦК РКП от 3—5 марта 1945 года по вопросам организации и развития румынского сельского хозяйства на социалистических основах. 20

НИКОЛАЕ ЧИОРОЮ : 1-ое Мая — символ воюющего единства рабочего класса Румынии. 41

УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

ГЕОРГЕ ПРЕОТЯСА : Уезд Мехединц в контексте истории Родины. 64

2050—ЛЕТИЕ СОЗДАНИЯ ПЕРВОГО ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗАВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА

ВИОРИКА МИХАЙ : Точки зрения по поводу письменности даков. 98

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Румынское рабочее движение, Румынская Коммунистическая Партия в межвоенный период. 130

ПРИЧИНЫ И РОКОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ УЧРЕЖДЕНИЯ ФАШИСТСКИХ РЕАКЦИОННЫХ РЕЖИМОВ В ЕВРОПЕ

1923 год — Болгария : Кришан Илиеску. 167

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Содержание 1—6 номеров журнала по 1978 год 196

SUMMARY

HOMAGE TO PRESIDENT NICOLAE CEAUȘESCU 3

At comrade Elena Ceaușescu's Anniversary. 13

● Presidential Decree Conferring the order „The Star of Socialist Republic of Romania” class I. for comrade Elena Ceaușescu. 13

● Letter addressed by the Political Executive Committee of the C.C. of the R.C.P. to comrade Elena Ceaușescu. 15

● Speech delivered by comrade Elena Ceaușescu. 17

Telegram of congratulation addressed by the Institute of Historical and social-political studies to comrade Elena Ceaușescu. 19

ARTICLES

GHEORGHE SURPAT: The Historical Significance of the Plenary Session of the C.C. of the R.C.P. at 3rd—5th March 1949 for Socialist Organization and Development of the Romanian Agriculture. 20

NICOLAE CIOROIU: May the First — Symbol of United Struggle of the Working Class of Romania. 41

MOTHERLAND'S COUNTIES — TRADITION AND CONTEMPORANEITY

PETRE PREOTEASA: Mehedinți Conty in the Context of the Motherland's History. 64

2050 YEARS SINCE THE CREATION OF THE CENTRALIZED AND INDEPENDENT DACIAN STATE

VIORICA MIHAI: Point of Views Concerning the Dacian's Writing 95

ESSAIS — DOCUMENTS

The Workers' Movement of Romania. Romanian Communist Party in the Inter-war Period. 137

CAUSES AND NEFARIOUS CONSEQUENCES OF THE INSTALATION OF REACTIONARY AND FASCIST REGIMS IN EUROPE

1923 — Bulgaria: *Iliescu Crişan* 160

SCIENTIFIC LIFE

Summary of issues 1—6/1978 196

SOMMAIRE

HOMMAGE AU PRÉSIDENT NICOLAE CEAUŞESCU 3

*

A l'anniversaire de la camarade Elena Ceauşescu 13

● Decret Presidientiel concernant la décoration de l'Ordre „L'Etoile de la République Socialiste de la Roumanie”. I-ere classe a la camarade Elena Ceauşescu 13

● La lettre du Comité Politique Executif du C.C. du P.C.R. adressée a la camarade Elena Ceauşescu 15

● L'allocation de la camarade Elena Ceauşescu 17

*

Le telegramme de felicitacion adressé a la camarade Elena Ceauşescu par l'Institut d'etudes historiques et socio-politiques... 19

ARTICLES

GHEORGHE SURPAT: La signification historique de la Séance Pléniere du C.C. du P.C.R. de 3—5 mars 1949 sur l'organisation et le développement sur des bases socialistes de l'agriculture roumaine. 20

NICOLAE CIOROIU: Le 1-er Mai — symbole de l'unité de lutte de la classe ouvrière roumaine. 41

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — TRADITION ET CONTEMPORANEITÉ

PETRE PREOTEASA: Le district Mehedinţi dans le contexte de l'histoire de la patrie. 64

2050 ANS DEPUIS LA CRÉATION DU PREMIER ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT

VIORICA MIHAI: Points de vues concernant l'écriture des daces. 95

ETUDES DOCUMENTAIRES

Le mouvement ouvrier de Roumanie, le Parti Communiste Roumain entre les deux guerres mondiales. 130

LES CAUSES ET LES CONSÉQUENCES MALHEUREUX DE L'INSTAURATION DES RÉGIMES RÉACTIONNAIRES FASCISTES EN EUROPE

1923 — La Bulgarie: *Crişan Iliescu* 167

LA VIE SCIENTIFIQUE

Le sommaire des sommaires — 1—6/1978 .. 169

SUMARIO

HOMENAJE AL PRESIDENTE NICOLAE CEAUŞESCU 3

*

Al aniversario de la camarada Elena Ceauşescu. 13

● Decreto Presidencial concerniente a condecoración del Orden „Estrella de la República Socialista Rumania”, I-a clase a camarada Elena Ceauşescu. 13

● La carta del Comité Político Exejutivo del Comité Central del Partido Comunista Rumano, dirigida a camarada Elena Ceauşescu. 15

● El discurso de camarada Elena Ceauşescu 17

*

Telegrama de felicitaciones dirigida a camarada Elena Ceauşescu del Instituto de estudios historicos y social-politicos. 19

INFORMES

GHEORGHE SURPAT: La significación historica del Pleno del Comité Central del Partido Comunista Rumano de 3—5 de marzo 1949 en la organización y desarrollo a base socialista de la agricultura rumana. 20

NICOLAE CIOROIU: 1 de Mayo — símbolo de la unidad de lucha de la clase obrera de Rumania. 41

LOS DEPARTAMENTOS DE LA PATRIA — TRADICIÓN Y CONTEMPORANEIDAD

PETRE PREOTEASA: El departamento Mehedinţi en el contexto de la historia de la patria. 64

2050 AÑOS DE LA CREACIÓN DEL PRIMER ESTADO DACIO CENTRALIZADO E INDEPENDIENTE

VIORICA MIHAI: Puntos de vista con respeto al escrito de los dacios. 95

ESTUDIOS — DOCUMENTALES

El movimiento obrero de Rumania, el Partido Comunista Rumano en el periodo entre los dos guerras mundiales. 130

LAS CAUSAS Y CONSECUENCIAS NEFASTOS DE LA INSTAURACION DE LOS REGIMENES REACCIONARIOS FASCISTAS EN EUROPA

1923. Bulgaria: *Crişan Iliescu* 167

VIDA CIENTIFICA

El sumario de los numeros 1—6/1978,. 196

INHALT

„EHRENBEZEUGUNG DEM PRÄSIDENTEN NICOLAE CEAUŞESCU” 3

*

Genossin Elena Ceauşescu zum Geburtstag.. 13

● Präsidialdekret über die Verleihung des Ordens „Stern der Sozialistischen Republik Rumänien” I. Klasse an Genossin Elena Ceauşescu. 13

- Schreiben des Politischen Exekutivkomitees des ZK der RKP an Genossin Elena Ceaușescu. 15
- Ansprache der Genossin Elena Ceaușescu. 17

Gratulationstelegramm vom Institut für historische und sozialpolitische Studien an Genossin Elena Ceaușescu. 19

ARTIKEL

GHEORGHE SURPAT: Historische Bedeutung des Plenums des ZK der RKP vom 3 bis 5. März 1949 für die Organisation und Entwicklung der rumänischen Landwirtschaft auf sozialistischer Grundlage. 20

NICOLAE CIOROIU: 1. Mai — Symbol der Kampfeinheit der Arbeiterklasse Rumäniens. 61

DIE KREISE DES VATERLANDES TRADITION UND GEGENWART

PETRE PREOTEASA: Der Kreis Mehedinți im Zusammenhang mit der Geschichte des Vaterlandes. 64

2050 JAHRE SEIT DER BEGRÜNDUNG DES ZENTRALISIERTEN UND UNABHÄNGIGEN DAKERSTAATES

VIORICA MIHAI: Standpunkte über die Dakerschreibung. 95

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Die Arbeiterbewegung Rumäniens, die Kommunistische Partei Rumäniens zwischen den beiden Weltkriegen. 130

DIE URSACHEN UND DIE UNGLÜCKSELIGEN FOLGEN DER ERRICHTUNG DER REAKTIONÄREN FASCHISTISCHEN REGIERUNG IN EUROPA

1923 — Bulgarien: Crișan Iliescu. 167

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Inhaltsverzeichnis 1978. 196

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Rauș, Florian Tănăsescu

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

58988



anale de istorie

anul XXV **2** 1979

1934

0 JUL 2005



58988

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

-- DLU 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXV

2

1979

SUMAR

ION POPESCU-PUȚURI : România socialistă — expresia continuității și ascensiunii istorice a poporului nostru 3²

N. N. CONSTANTINESCU : Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România. Perfecționarea mecanismului economico-financiar 17

BRÎNDUȘA ȘTEFĂNESCU, PETRU IGNAT : România socialistă — promotoare a principiilor independenței și suveranității naționale în relațiile dintre state 25

*

Sesiune științifică consacrată împlinirii a 40 de ani de la marea demonstrație antifascistă de la 1 Mai 1939, 35 de ani de la realizarea Frontului Unic Muncitoresc și 90 de ani de la declararea zilei de 1 Mai ca sărbătoare a celor ce muncesc 37

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

GHEORGHE TÂNASE : Județul Vaslui în contextul istoriei patriei 52

2 050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

IOAN NĂDEJDE : Istorie. Originea dreptului consuetudinar român 75

ILIE CEAUȘESCU : Din cronică luptei poporului român pentru unitate și independență (1878—1918) (II) 92

DOCUMENTE

Din arhiva istoriei universale 116

28920

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ

EMILIA BĂLĂNICĂ : Începuturile mișcării muncitorești internaționale (Documente)	143
ANA BUDURA : Împrejurările istorice ale creării Partidului Comunist Chinez	154

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REAȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1922 — Italia : Maria Covaci	166
--	-----

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONITĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMĂRCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA

România socialistă — expresia continuității și ascensiunii istorice a poporului nostru

ION POPESCU-PUȚURI

Istoria noastră contemporană este istoria dezvoltării socialiste a României, pregătită pas cu pas de creația materială și spirituală, de lupta tuturor generațiilor de înaintași, care, timp de peste două milenii, au lucrat și s-au jertfit pentru propășirea acestor străvechi meleaguri dacice. Se încorporează în arhitectura socialistă a țării valorile civilizației unui popor de statornicie și construcție mereu ascendentă în vatra sa de viață, experiența lui istorică, înțelepciunea, luciditatea și dârzenia în înfruntarea potrivnicilor de tot felul, pentru a face triumfătoare făgașurile de progres.

Din realitățile intime ale acestei istorii s-a născut, ca o necesitate firească, obiectivă a propulsării României în evul modern, forța social-politică cea mai viguroasă, mai revoluționară a țării — clasa muncitoare —, chemată la rolul de inaintemergător, dinamizator și făptuitor de vremuri noi de toți factorii launtrici care generau și cereau mersul spre înnoirea fundamentală a societății românești. În frunte cu partidul său revoluționar, care s-a afirmat drept centrul dezvoltării și afirmării valorilor libertății sociale și naționale, clasa muncitoare a fost resortul de temelie în epopeea luptei revoluționare a poporului nostru, care a dus la cea mai grandioasă izbândă din întreaga sa existență — socialismul.

Epoca circumscriasă de începuturile mișcării noastre muncitorești și victoria insurecției din August 1944 este jalonată de nenumărate bătălii de clasă purtate de oamenii muncii împotriva exploatării și dominației capitalului străin, pentru dreptate socială și independență națională. Viața politică a României a fost puternic dominată de mișcarea revoluționară a proletariatului nostru, care, sub conducerea partidului său politic, a luptat neînfricat împotriva regimului nedrept al burgheziei, pentru realizarea aspirațiilor celor ce muncesc.

Această luptă, purtătoare a noului cutezant, este oglinda vie, supremul simbol a ceea ce înseamnă continuitate de acțiune istorică la poporul român în epoca modernă, pentru că ea aduce în prim-planul gândirii și acțiunii revoluționare țelurile cardinale — și sociale, și naționale —

năzuite de oamenii acestui pământ, le ridică pe treapta cea mai înaltă, imprimându-le sensul și măreția idealului proletar. Se identifică în aceasta înțelesurile adinci ale ideii relevate de secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia Partidul Comunist Român este „continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România“. Se poate conchide astfel, cu îndreptățit temei — și faptele o dovedesc în chip elocvent —, că istoria poporului nostru înfățișează, în substanța lucrării sale, un proces revoluționar unic, care, de la etapă la etapă, de la epocă la epocă, a urcat trepte noi, oricât de mari și de multe au fost opreliștile și vicisitudinile interpuse în cale. Este un proces al devenirii de zi cu zi, din care au țîșnit numeroasele momente de acțiune incandescentă a maselor, adevărate sinteze ce au pregătit și au proiectat noi orizonturi transformatoare.

Pe firul acestui drum, ne apare în întreaga sa semnificație rolul insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din August 1944 ca făurire dinlăuntrul istoriei noastre și ca deschizătoare de pe acest temei a noii epoci, socialiste, a României. Gîndită și pregătită de partidul comunist al clasei muncitoare de la noi, insurecția își are rădăcinile în toate înfăptuirile revoluționare — naționale și sociale — care au pus bazele României moderne și se ancorează în acest chip în întreaga devenire anterioară a poporului român. Glăsuiesc în această bătălie Posada, Vaslui și Călugăreni, Plevna și Mărășești, Bobilna, Doja, Horea și Vladimirescu, Bălcescu, Iancu și Cuza și, pe un plan superior, glorioasele lupte ale mișcării noastre muncitorești. Toate aceste momente stau în fundamentele remarcabilelor acte ale edificării României moderne, care s-au transpus cu întreaga lor încărcătură valorică în insurecție. Este o corelație organică — pe care secretarul general al partidului nostru a pătruns-o în marea ei complexitate — între Unirea Principatelor, iniția înfăptuire practică a prevederilor programatice ale revoluției române de la 1848 în domeniul național, și insurecția victorioasă din 1944. Unirea de la 1859, a stat la baza tuturor evenimentelor ulterioare — războiul pentru independență, realizarea statului național unitar, în urmă cu 60 de ani, dezvoltarea forțelor de producție, a științei și culturii, ridicarea bunăstării poporului.

Idealurile de libertate națională și dreptate socială promovate de partidul comuniștilor români au fost liantul și resortul de viață în bătăliile oștirii, ale întregii națiuni, cheia mării biruințe din 1944, înscrise sub semnul preluării în mîinile proprii de către popor a destinului său. Se tîlmăcește în aceasta faptul că necesitatea regenerării societății românești, căreia i-a corespuns opțiunea socialistă a maselor, a adus în prim-planul creației istorice partidul clasei care a dovedit atașamentul său la cauza celor mulți, la cauza țării și care a oferit soluțiile științei revoluționare pentru înfăptuirea aspirațiilor celor mai cutezante ale oamenilor acestui pământ în evul contemporan. Insurecția este astfel sinteza și veriga cea mai puternică pe drumul spre limanurile visate și năzuite de cei mai luminoși vizionari ai acestui popor, spre concretizarea idealului socialist, îmbrățișat și promovat aici încă în urmă cu peste un veac.

De la datele solului național își relevă insurecția rolul de moment de importanță cardinală în dezvoltarea României contemporane, de continuator și propulsor pe trepte superioare a acțiunii istorice a poporului român. Odată cu victoria insurecției, România a pășit pe calea dezvoltării independente, punînd capăt cu desăvîrșire dominației, sub orice

formă, a imperialismului. S-a trecut astfel la dezvoltarea democratică și apoi socialistă a țării. În perioada istoricește scurtă, de trei decenii și jumătate, care a urmat insurecției, poporul român a înfăptuit o operă materială și spirituală care indică că acum a avut loc cea mai importantă împlinire a evoluției sociale, cea mai mare densitate istorică. Relevarea acestei istorii este un comandament politic-științific, aparține atitudinii noastre civice, militante, cu atât mai mult cu cât am făurit-o nemijlocit, ne identificăm în ea și ne revine misiunea de înaltă cinste și responsabilitate de a-i asigura continuitatea în comunism. Generațiile viitoare vor vorbi cu mândrie și demnitate despre acești ani, în care se cuprind, deopotrivă, valorile materiale, politice și morale, cugetul nostru despre vremea noastră.

România a parcurs, în anii noștri, mai multe etape, fiecare cu un rol precis, bine definit, în cadrul urcușului nostru continuu pe treptele noi, deosebite, ale progresului contemporan. Acum a fost instaurată puterea oamenilor muncii și lichidată exploatarea omului de către om; mijloacele de producție, toate bogățiile țării au trecut în mâinile poporului, care a devenit stăpîn pe averea națională și pe roadele muncii lui; a fost creată economia socialistă unitară, baza trainică a ridicării bunăstării oamenilor muncii; s-a consolidat construcția socialistă, trecîndu-se apoi la o nouă etapă, superioară, la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. S-a dovedit, prin graiul faptelor, că socialismul și comunismul împlinesc aspirațiile de dreptate socială și libertate națională ale tuturor celor ce muncesc și trăiesc pe pămîntul patriei.

O cuprindere a istoriei revoluției și construcției socialiste din țara noastră evidențiază cu o deosebită forță că ea este bogată în valoroase învățăminte, în rezolvări științifice originale, concretizate în înaintarea în ritm rapid și ferm a societății românești pe treptele civilizației socialiste, permițînd desprinderea unui prețios fond de teze și principii care dezvoltă tezaurul socialismului științific. Întreaga această operă pune în relief experiența prodigioasă în soluționarea problemelor fundamentale ale societății din țara noastră, contribuția istorică proprie și a partidului nostru atît la patrimoniul mondial al experienței edificării noii orînduiri, cît și la tendințele din istoria universală care urmăresc înfăptuirea unei lumi mai drepte și mai bune, a unei noi ordini economice și politice internaționale, instaurarea unor relații noi, de conlucrare pe baze egale și echitabile între toate statele și națiunile lumii.

Firește că, datorită condițiilor deosebit de grele în care a avut loc pe plan intern și internațional construcția socialismului, aceasta nu a constituit cîtuși de puțin un drum neted, ci o operă eroică cu nimic mai prejos, ci, dimpotrivă, la o altitudine superioară celorlalte epoci ale existenței poporului nostru, ea ancorîndu-se în chip necesar și întemeindu-se pe lucrarea istoriei românești în general și a celei socialist-muncitorești în special. Tocmai de pe terenul solid al unei istorii de constantă creație și luptă în numele progresului și libertății, poporul nostru a găsit făgașul de certitudine și eficiență al devenirii sale socialiste, a decantat soluțiile corespunzătoare abordării fiecărei etape, fiecărui obiectiv. Misiunea de a conduce această operă de o înaltă complexitate a revenit Partidului Comunist Român, care, folosind bogata sa experiență de luptă dobîndită de-a lungul întregii sale existențe și ținînd seama de legile obiective ale noii orînduiri sociale, de trecutul istoric național, de gradul de dezvoltare socială, de tradițiile și interesele fundamentale ale poporului român, a definit etapele dezvoltării României, a elaborat o politică adecvată fiecăreia

din aceste etape, a desfășurat o amplă activitate teoretică și practică pentru rezolvarea problemelor social-economice, politice, ideologice și culturale puse de edificarea societății socialiste. Partidul a ținut seama de adevărul fundamental al materialismului dialectic și istoric potrivit căruia socialismul, care exprimă o esență comună, există numai în diversitate, în multitudinea de manifestări concrete și, ca atare, nu e posibilă o uniformitate a formelor și metodelor de construire a noii societăți. „Am avut întotdeauna în vedere — subliniază secretarul general al partidului nostru — de a ține seama de legitățile generale, de legitățile dialectice ale dezvoltării societății, dar întotdeauna am studiat bine condițiile concrete din țara noastră — economice, sociale, naționale, istorice —, inclusiv gradul de dezvoltare al poporului, și am căutat ca aceste legități generale să le aplicăm la condițiile din țara noastră, să găsim pentru problemele pe care le avem în față acele soluții care corespund condițiilor din România“.

Ca un filon roșu străbate în orientarea și activitatea partidului nostru, încă din anii revoluției popular-democratice (1944—1947), preocuparea pentru aplicarea soluțiilor originale conforme cerințelor specifice societății noastre în mersul său revoluționar spre socialism. În această primă etapă, Partidul Comunist Român, împreună cu Partidul Social-Democrat și cu celelalte forțe revoluționare și democratice, a reunit în lupta antifascistă, democratică, principalele forțe ale națiunii — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe și sate. Era ridicarea pe o nouă treaptă și în noi condiții istorice a tradițiilor proprii ale P.C.R. de polarizare în forme specifice a celor mai largi forțe sociale, în frunte cu clasa muncitoare, în vederea abordării obiectivelor de fundament ale evoluției istorice a țării pe calea progresului social. Aceasta a creat posibilitatea realizării unor profunde mutații sociale, a înfăptuirii unui șir de reforme economice și sociale în interesul maselor populare, a instaurării puterii politice a clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, a victoriei socialismului. Trecerea spre noua orînduire a fost, astfel, actul conștient al istoriei noastre, generat de evoluția societății românești, de avîntul forțelor sociale avansate.

În etapa construirii bazelor societății socialiste (1948—1965), poporul român, luptînd pentru făurirea unei economii noi, pentru lichidarea rămîinerii în urmă față de țările dezvoltate economic-industrial, a realizat economia socialistă unitară, care a marcat victoria socialismului în toate sectoarele de activitate, desființarea deplină și pentru totdeauna a exploataării omului de către om, afirmarea principiilor socialiste fundamentale în viața socială. Este meritul partidului nostru, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a fi apreciat, pe baza abordării dialectice, procesuale, a problemelor edificării societății socialiste, că, prin construirea în linii esențiale a socialismului și asigurarea victoriei lui asupra capitalismului, încă nu a fost soluționat ansamblul problemelor sociale pe care le implică înfăptuirea plenară a principiilor noii orînduirii. În acest sens, Congreșele al IX-lea (1965), al X-lea (1969) și al XI-lea (1974) ale P.C.R. au elaborat programul unitar al consolidării socialismului, al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Partidul Comunist Român a desfășurat o amplă activitate de fundamentare a tacticii și strategiei în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării treptate a țării spre comunism, de aprofundare și aplicare a conceptelor, aprecierilor și tezelor despre socialism la conținutul și sarcinile etapelor pe care, în continuare, construirea socialismului le are de parcurs,

la nivel superior, în condițiile concrete ale României, de abordare teoretică a problemelor noi interne ale edificării societății socialiste, ale relațiilor internaționale, pe temeiul analizei profunde a fenomenelor și proceselor social-politice. „Meritul istoric al Congreselor al IX-lea, al X-lea și îndeosebi al XI-lea — relevă secretarul general al partidului — constă în faptul că a rupt cu manifestările de neîncredere în forța maselor populare, cu concepțiile dogmatice, rigide, elaborînd Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, în conformitate cu realitățile, cu condițiile concrete din țara noastră și năzuințele poporului nostru“.

Se relevă puternic, în istoria contemporană a țării, semnificația deosebită a celui de-al IX-lea Congres al partidului, care a dat un suflu nou societății românești, caracterizată printr-un dinamism fără precedent, amplificat mereu în acest deceniu și jumătate de Congresele al X-lea și al XI-lea, de Conferințele naționale ale partidului. Perioada inaugurată de acest Congres a determinat prefaceri profunde în toate domeniile vieții economice, politice și sociale, progrese grandioase în dezvoltarea României pe calea socialismului fiind cea mai fertilă în realizări înnoitoare din întreaga noastră istorie. Ea ilustrează forța și superioritatea socialismului pentru dezvoltarea economică susținută a patriei, ridicarea nivelului de viață material și cultural al poporului, adîncirea procesului de omogenizare socială, politică, morală a societății, înflorirea plenară a națiunii române și afirmarea amplă, fără precedent, a României socialiste pe plan mondial.

Marile succese pe care le-a dobîndit poporul nostru în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului în procesul de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și tot ceea ce și-a proiectat pentru construirea viitorului său comunist sînt indisolubil legate de gîndirea cu-tezătoare și de activitatea practică desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de capacitatea sa de a descifra cerințele mereu noi ale dezvoltării sociale și de a le da expresie clară în elaborarea strategiei și tacticii Partidului Comunist Român, concretizate în programe realiste, în toate sferele vieții sociale. În fruntea partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a afirmat ca înflăcărat promotor al noului, ca militant hotărît împotriva a tot ceea ce este învechit, depășit de realitate, a tot ceea ce frînează mersul înainte, veghind neobosit ca întreaga politică a partidului să fie cu adevărat emanația voinței și aspirațiilor clasei muncitoare, ale poporului, în deplină concordanță cu cerințele vremii, cu schimbările care au loc în societate. Vasta activitate desfășurată de secretarul general al partidului pe tărîmul gîndirii social-politice, al generalizării teoretice a practicii revoluționare — activitate concretizată în elaborarea și fundamentarea unor teze și concepte de mare valoare teoretică și practică cu privire la problemele de bază ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism — a înarmat partidul și poporul cu orientări principiale și clare, a îmbogățit patrimoniul cunoașterii științifice și creației istorice a epocii noastre.

Originalitatea concepției partidului nostru, a secretarului său general despre făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate se exprimă, înainte de toate, în faptul că această operă este concepută ca un proces complex și atotcuprinzător, care vizează dezvoltarea armonioasă și perfecționarea neconținută a sistemului forțelor de producție, realizarea unei puternice și susținute creșteri economice a țării, transformări revoluționare corespunzătoare în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor, perfecționarea permanentă a între-

gului sistem al suprastructurii, promovarea eticii și echității socialiste, afirmarea personalității umane, a umanismului nou, care pune în primul plan omul cu aspirațiile lui, stăpîn pe destinele sale, constructor liber și activ al viitorului său.

Strategia, orientările tactice ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism și-au găsit o formulare aprofundată în Programul Partidului Comunist Român adoptat de Congresul al XI-lea. Bazat pe principiile materialismului dialectic și istoric, pe experiența practicii proprii, Programul dezvoltă concepția partidului nostru asupra problemelor fundamentale ale transformării revoluționare a societății din România și ale dezvoltării lumii contemporane. Prin conținutul său și prin modalitățile de acțiune preconizate, Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism pune în evidență capacitatea P.C.R. de analizare temeinică a fenomenelor din societatea românească și din viața internațională, conceperea teoriei socialismului științific ca știință revoluționară vie și dinamică, a cărei viabilitate constă în permanenta înnoire, în raport cu dezvoltarea societății, cu marile cuceriri ale cunoașterii științifice.

Partidul Comunist Român concepe făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în contextul amplului proces revoluționar mondial, în firească relație cu preocuparea activă pentru întărirea coeziunii și unității țărilor socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor progresiste, cu promovarea colaborării fructuoase cu toate statele lumii, cu afirmarea cursului spre destindere, securitate, colaborare și pace în lume.

Sprijinindu-se pe forțele poporului, P.C.R. a pus în centrul politicii sale problemele construcției economice, domeniu hotărîtor al progresului general al societății, al înfloririi națiunii, temelia de granit a suveranității și independenței patriei. Partidul a urmărit dezvoltarea economiei naționale ca un complex armonios, dinamic și eficient, în cadrul căruia să se dezvolte, într-o strînsă corelare, industria și agricultura, ramurile extractive și cele prelucrătoare, ramurile generatoare de progres tehnic și cele clasice, sectorul mijloacelor de producție și cel al bunurilor de consum. Această concepție și-a găsit materializarea în politica de industrializare a țării, promovată într-o concepție unitară și de largă perspectivă, în contextul revoluției tehnice-științifice contemporane.

Experiența României demonstrează că un popor care pășește pe calea unei vieți noi și vrea să fie stăpîn pe bogățiile sale, liber și independent, trebuie să-și făurească o puternică industrie proprie, bazată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane. Ea relevă, totodată, că politica de industrializare concepută pe această bază, urmărind amplasarea armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, armonizarea criteriilor economice și sociale, perfecționarea structurii economiei naționale și dezvoltarea complexului economic național, în condițiile adîncirii interdependenței universale, reprezintă factorul decisiv al progresului material și spiritual.

Industrializarea a determinat schimbări calitative în structura socială și profesională a populației, a asigurat ocuparea deplină, rațională a forței de muncă, creșterea venitului național și a nivelului de trai al poporului, promovarea de legături trainice, echitabile cu celelalte țări ale lumii. Ea a favorizat substanțial condițiile pentru cooperativizarea agriculturii, extinderea mecanizării, chimizării, irigațiilor, aplicarea tot mai

largă a cuceririlor științei, creșterea producției agricole, a deschis perspective pentru transformarea agriculturii într-o variantă a muncii industriale.

În etapa actuală, caracteristica dezvoltării economiei naționale o formează puternica afirmare a factorilor calitativi în valorificarea superioară, cu eficiență înaltă, a resurselor țării, orientarea hotărâtă a operei de industrializare spre dezvoltarea ramurilor și subramurilor de vîrf, purtătoare ale progresului tehnic-electronic, mecanica fină, industria mașinilor-unelte, petrochimia —, modernizarea tuturor ramurilor economiei pe baza celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnice-științifice, concomitent cu eforturile pentru crearea unei agriculturi intensive, de înaltă productivitate.

Construcția societății socialiste în România demonstrează justetea politicii consecvente de industrializare a țării, de organizare pe baze socialiste a agriculturii — condiții obligatorii pentru realizarea economiei socialiste unitare, pentru victoria socialismului. Ea relevă că intensificarea dezvoltării economiei naționale poate fi asigurată numai prin mobilizarea maximă și prin folosirea eficientă a tuturor mijloacelor materiale, financiare și umane proprii, prin realizarea unui raport bine întemeiat, just între fondul de acumulare și fondul de consum, prin conjugarea efortului poporului cu o amplă colaborare și cooperare internațională. Punerea în valoare a resurselor interne, a muncii și forței creatoare a națiunii a asigurat edificarea cu succes a economiei socialiste moderne.

Partidul și statul au acționat pentru a asigura o astfel de utilizare a venitului național care, potrivit condițiilor existente în fiecare etapă a dezvoltării țării, să determine creșterea rapidă a forțelor de producție, a venitului național și, pe această bază, satisfacerea necesităților materiale și culturale mereu crescînde ale poporului. Momente decisive în strategia repartizării venitului național pentru dezvoltare și pentru consum au reprezentat Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului, care au fundamentat științific necesitatea imperioasă pentru România de a folosi o rată înaltă a acumulării, în măsură să asigure atît creșterea venitului național, deci și posibilitățile ca societatea să dispună de un venit net mai mare, în scopul dezvoltării, cît și pentru ridicarea nivelului de viață al poporului. În condițiile țării noastre, rata înaltă a acumulării este o cerință obiectivă, determinată de necesitatea depășirii într-un timp cît mai scurt a stadiului de țară în curs de dezvoltare — cerință ce devine și mai imperioasă în condițiile revoluției tehnice-științifice mondiale, care determină o dezvoltare vertiginoasă a forțelor de producție.

Dezvoltarea în ritm susținut a economiei naționale și, pe această bază, creșterea venitului național în răstimpul dintre anii 1951 și 1977 de circa 12 ori au permis sporirea veniturilor reale directe ale populației de 5,2 ori, la care s-au adăugat importante venituri de care au beneficiat oamenii muncii prin intermediul fondurilor social-culturale alocate de la bugetul de stat. Tocmai ca rezultat al dezvoltării accelerate a economiei în actualul cincinal (1976—1980) a fost posibilă alocarea suplimentară, peste prevederile inițiale, a circa 40 de miliarde lei pentru majorarea fondului de retribuții al oamenilor muncii, ceea ce asigură sporirea retribuției medii reale cu 32%, față de 20%, cît se stabilise inițial.

Într-un timp istoric foarte scurt, a fost înlăturată complet neștiința de carte, s-a ridicat nivelul de cultură generală al întregului popor. Învățămîntul a devenit larg deschis tuturor tinerilor, indiferent de apartenență socială, naționalitate, sex, religie. În anul școlar 1978—1979, popu-

lația școlară în învățământul de toate gradele reprezenta aproape 25% din populația țării. Învățământul asigură pregătirea întregului necesar de cadre de specialitate și contribuie la pregătirea a mii de cadre naționale din țările în curs de dezvoltare. Potrivit concepției partidului nostru, menirea istorică a socialismului este nu numai de a elibera omul de asuprire și exploatare, de a asigura bunăstarea lui materială, ci și de a făuri o civilizație spirituală superioară, care se realizează prin formarea unui om cu o înaltă conștiință și temeinică pregătire culturală, profesională, cu un profil moral-politic înaintat.

În anii socialismului, știința, cultura și arta au devenit bun al întregului popor, România înfățișându-se astăzi lumii ca o țară cu un nivel de instruire a populației dintre cele mai înaintate, cu o creație artistică înfloritoare, cu o intelectualitate numeroasă și valoroasă, capabilă să se adapteze creator la revoluția științifică-tehnică contemporană, să contribuie la îmbogățirea patrimoniului științei și culturii universale.

Se știe foarte bine că tocmai realizarea în fapt a socialismului, desființarea tuturor inegalităților sociale au constituit baza obiectivă a afirmării democrației, a drepturilor și libertăților cetățenești reale pentru oamenii muncii. Pornind de la unitatea dialectică dintre socialism și democrație, Partidul Comunist Român a acționat și acționează consecvent pentru asigurarea conducerii științifice a operei de edificare a noii orânduri sociale, pentru perfecționarea permanentă a cadrului organizatoric menit să faciliteze participarea la conducerea societății a clasei muncitoare — care și-a dovedit pe deplin capacitatea de clasă conducătoare a societății —, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor oamenilor muncii. În perioada marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului, au fost create noi forme și structuri de conducere democratică a întregii vieți economice-sociale, societatea noastră dispunând, atât la nivel național, cât și la nivelul unităților economice-sociale, al orașelor și comunelor, de cadrul organizatoric care asigură efectiv tuturor oamenilor muncii cele mai largi posibilități de a participa la conducerea statului, a treburilor obștești. Frontul Unității Socialiste, creat în 1968, organism cu caracter larg democratic, reunind toate forțele politice și sociale ale țării, constituie un adevărat forum național al tuturor claselor și categoriilor sociale, care exprimă întărirea unității sociale și politice a întregii societăți pe linia omogenizării ei treptate, adîncirea democratismului socialist, printr-o participare tot mai activă a tuturor oamenilor muncii la procesul decizional, la conducerea statului și societății.

Dînd un înalt exemplu, tovarășul Nicolae Ceaușescu a inspirat partidului un stil de muncă avînd drept trăsături definitorii legătura indisolubilă cu masele largi ale poporului, consultarea permanentă a oamenilor muncii și atragerea lor activă la întreaga activitate de conducere, investigarea aprofundată a realităților, examinarea minuțioasă a problemelor, abordarea lor într-o viziune de largă perspectivă. Este un titlu de mîndrie socialistă a țării noastre că, în perioada deschisă de Congresul al IX-lea al P.C.R., politica partidului a fost în mod organic elaborată prin consultarea permanentă a poporului, cu participarea sa nemijlocită, dialogul viu cu masele cele mai largi, atragerea lor la dezbaterea tuturor problemelor care privesc dezvoltarea țării afirmîndu-se ca principala metodă de conducere.

Expriența României socialiste demonstrează că numai asigurînd o conducere științifică și democratică partidul poate cunoaște stările de fapt, contradicțiile și greutățile, că numai printr-o legătură strînsă cu masele,

cu sprijinul efectiv al oamenilor există garanția desfășurării normale a întregului proces de edificare a societății socialiste.

În anii socialismului, și-a găsit deplină întruchipare aspirația legitimă ca poporul să-și fie sieși stăpîn, propriul său suveran. Socialismul a deschis calea pentru întărirea și dezvoltarea pe baze noi a națiunii române, i-a creat condiții pentru ridicarea ei pe o treaptă nouă, calitativ superioară. Națiunea română este astăzi alcătuită din clase și categorii sociale prietene — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea și alți oameni ai muncii, uniți prin interese fundamentale comune —, se întemeiază pe economia socialistă unitară, îi sînt proprii o cultură, o conștiință socialistă și o organizare statală unitară, independentă și suverană, statul socialist unitar român. În lumina marilor posibilități de progres ale națiunii, ale statului național în cadrul formațiunii sociale, pe de o parte, și în sistemul relațiilor internaționale, pe de altă parte, Partidul Comunist Român relevă că națiunea, statul național își păstrează deplina valabilitate în zilele noastre, avînd încă mult timp de îndeplinit un rol de cea mai mare însemnătate în progresul societății omenești. În acest sens, partidul nostru se preocupă de asigurarea condițiilor pentru înflorirea necentenită a națiunii, întărirea statului național, afirmarea independenței și suveranității sale, odată cu preocuparea privind dezvoltarea colaborării internaționale cu toate națiunile lumii.

Înaintarea țării noastre pe calea socialismului a avut și are loc în condițiile asigurării unei unități strînse, dialectice, între politica internă și externă. În activitatea internațională, partidul și statul nostru au promovat și promovează o amplă politică de dezvoltare multilaterală a relațiilor cu toate țările socialiste, de întărire a colaborării cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, în scopul consolidării păcii și securității internaționale, al edificării unei lumi mai bune și mai drepte. La baza activității internaționale a României socialiste stau principiile independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, egalității în drepturi, renunțării la folosirea forței și la amenințarea cu forța în relațiile dintre state — principii care se afirmă ca singurele în măsură să asigure pacea, securitatea și cooperarea între națiuni și care capătă o tot mai largă recunoaștere internațională. O asemenea politică a adus patriei noastre numeroși prieteni, înalt respect și profundă prețuire pe toate meridianele lumii, ca niciodată în întreaga sa istorie. Ea a impus România prin spiritul constructiv și pozițiile principiale susținute în abordarea marilor probleme ale lumii contemporane, prin preocuparea constantă de a găsi acestora soluții corespunzătoare cu interesele tuturor popoarelor.

Organic animat de spiritul solidarității revoluționare internaționale, P.C.R. a desfășurat și desfășoară o vastă și rodnică activitate de întărire a colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste, cu partidele socialiste și democratice, cu toate forțele progresiste, revoluționare, antiimperialiste. Partidul nostru a dezvoltat concepția privind întărirea solidarității muncitorești în epoca contemporană, fiind unul dintre primele partide comuniste care s-au ridicat cu fermitate pentru promovarea și respectarea pe arena mondială, în raporturile dintre partide și state, a unui sistem de relații noi, întemeiate pe principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne. Partidul Comunist Român a abordat conceptul de solidaritate internațională în spirit dialectic, în contextul

transformărilor ce se produc în lume, astfel încît acesta să înglobeze atît unitatea țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a clasei muncitoare, cît și mișcările de eliberare națională, lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, împotriva subdezvoltării, pentru făurirea noii ordini economice și politice internaționale, realizarea dezarmării, respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale. Forța și vitalitatea politicii externe românești decurg din analiza și interpretarea științifică, în lumina materialismului dialectic și istoric, a fenomenelor vieții internaționale, din aprecierea realistă a tendințelor evoluției lumii contemporane, din caracterul principial și constructiv al acestei politici, din adevăruțarea și sprijinul deplin de care se bucură din partea întregului popor.

Politica internă și externă a României poartă amprenta puternicei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, exprimînd astfel îmbinarea rigurozității științifice cu îndrăzneala, cutezanța spiritului revoluționar, novator, a intransigenței principiale cu o mare dragoste de oameni, cu un profund umanism comunist. Un rol determinant în dezvoltarea întregului ansamblu al relațiilor externe ale României au avut vizitele întreprinse de tovarășul Nicolae Ceaușescu în zeci și zeci de țări ale lumii, practic pe întregul glob — manifestări memorabile ale prieteniei dintre poporul român și popoarele țărilor respective. Tratatelor, declarațiile solemne, celelalte documente semnate cu aceste prilejuri, ca, dealtfel, și cu ocazia vizitelor în România a numeroși șefi de state și guverne, au creat teren fertil colaborării bilaterale, conlucrării pe arena internațională în interesul destinderii, înțelegerii și păcii. Pe toate meridianele globului, numele președintelui țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este rostit cu profund respect, semnificînd înalta considerație față de una din personalitățile proeminente ale vieții politice contemporane.

Marile realizări obținute de poporul român în anii socialismului au cerut, desigur, eforturi uriașe din partea clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor oamenilor muncii. A trebuit să fie învinse multe greutăți, să fie făcute, uneori, sacrificii materiale, să se renunțe, vremelnic, la satisfacerea unor necesități, dacă toate acestea erau inevitabile pentru a se putea soluționa marile probleme ale progresului general istoric mai rapid. În momentul trecerii la construirea socialismului, România era o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic, care suferise serioase distrugerii în timpul războiului, avînd, totodată, mari obligații de plăți externe. În același timp, în desfășurarea procesului complex al edificării societății socialiste s-au săvîrșit și greșeli, și chiar unele abuzuri, încălcări ale legalității socialiste, datorită subiectivismului sau altor cauze. De fiecare dată însă Partidul Comunist Român a găsit în sine forța necesară pentru a depăși dificultățile, a arătat deschis în fața poporului, odată cu realizările, și neajunsurile, a știut să înlăture lipsurile, greșelile, să asigure mersul neabătut înainte al construcției socialiste. În toate împrejurările, partidul nostru comunist s-a afirmat ca forța politică conducătoare a societății, ca exponentul intereselor vitale ale celor ce muncesc și tocmai de aceea el s-a bucurat și se bucură de stima și dragostea întregului popor, a oamenilor muncii, care înfăptuiesc politica sa internă și externă, văzînd în ea expresia intereselor vitale ale întregii noastre națiuni socialiste. Sutele de mii de comuniști, dînd dovadă de înalt devotament pentru cauza socialismului, s-au aflat în posturile cele mai avansate ale luptei pentru construirea societății socialiste. Cu fiecare nouă treaptă urcată pe drumul socialismului, s-a cimentat și mai mult unitatea poporu-

lui în jurul partidului, au crescut și mai mult prestigiul și autoritatea sa în rîndul maselor largi ale poporului.

Impresionantele înfăptuiri socialiste ale poporului nostru, în frunte cu comuniștii, sînt pretutindeni identificabile pe pămîntul acestei țări, la dimensiuni proeminente, relieffînd în mod direct că principiile pe care le afirmăm au o integrală acoperire în realitatea nemijlocită, că acordul dintre principii și fapte este modul nostru comunist de a fi, lucrînd ca o puternică forță mobilizatoare și dîndu-ne prestigiu în lume.

Pe temelia realizărilor de pînă acum, a unității social-politice a întregului popor în jurul partidului, a deplinei independențe și suveranității naționale, a afirmării sale largi în lume, România abordează cu certitudine perspectivele grandioase conturate de Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, program care, în fond, înseamnă făurirea unei înalte civilizații materiale și spirituale în folosul omului, al păcii și bunăstării, întruchiparea, la nivel superioar, a progresului istoric multimilenar neconținut realizat prin lupta și munca sa creatoare de către poporul român.

Congresul al XII-lea al partidului, care va avea loc în acest an, este expresia acestui curs istoric impunător și robust. El reprezintă temeiul noii noastre propulsări în anii ce vin, momentul mării analize și sinteze a evoluției noastre sociale, al asumării de către popor a noi angajamente pe drumul accelerării dezvoltării societății românești.

Experiența țării noastre, ca și experiența acumulată pe plan mondial, dovedesc că, în prezent, în condițiile revoluției științifice-tehnice, ritmul creșterii economice, al dezvoltării și modernizării forțelor de producție depinde din ce în ce mai mult nu numai de efortul făcut pentru asigurarea reproducției lărgite, de mărimea resurselor materiale, de muncă și financiare angrenate în circuitul productiv, ci și de capacitatea societății de a gospodări cu înaltă eficiență resursele de care dispune, de a asigura un raport optim între eforturile depuse și rezultatele obținute. Tocmai de aceea, sarcina fundamentală a perioadei 1976—1980 o constituie concentrarea eforturilor asupra laturilor de ordin calitativ ale activității economice și sociale, creșterea eficienței economice în toate domeniile, încorporarea rapidă a cuceririlor revoluției științifice-tehnice. „Consider necesar — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977 — să trecem de la faza acumulării cantitative la o fază nouă, superioară, aceea a luptei pentru calitate. A venit timpul să transformăm cantitatea într-o nouă calitate. Aceasta este cerința primordială de care depinde viitorul industriei românești, viitorul întregii economii naționale. Numai realizînd acest mare salt calitativ revoluționar putem transpune în viață obiectivul stabilit de Congresul al XI-lea cu privire la afirmarea plenară a revoluției tehnico-științifice în acest cincinal“.

În cincinalul 1976—1980, numărul locurilor de muncă sporește cu 1—1,2 milioane. În vederea satisfacerii cererii de forță de muncă, s-a prevăzut ca în această perioadă să fie pregătite, prin diferite forme de învățămînt, un număr de aproape 2 000 000 de persoane, din care 250 000—300 000 tehnicieni, maiștri, ingineri și alte cadre de specialitate, precum și a 1 550 000—1 700 000 de muncitori. Perfecționarea pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii în concordanță cu cerințele progresului tehnic-științific dobîndesc semnificația unor mutații calitative — ridicarea pe o treaptă mai înaltă a nivelului de cultură al poporului, asigurarea

unor noi posibilități de afirmare a personalității umane pe baza apropierii condițiilor de pregătire cultural-științifică a tuturor cetățenilor. Toate acestea influențează favorabil asupra procesului treptat al lichidării deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală. Partidul Comunist Român concepe pregătirea și instruirea profesională de specialitate a oamenilor nu în sens îngust, pur tehnicist. Cunoștințele de specialitate trebuie sădite pe terenul fertil al filozofiei materialist-dialectice, al unui mod de gândire înaintat, revoluționar. Omul societății socialiste, făuritor al societății viitoare, comuniste, trebuie să fie, deopotrivă, un bun specialist și un om politic, un luptător pentru progresul patriei pe drumul edificării noii orânduiri.

Obiectivele înscrise pentru perioada 1981—1985 marchează o nouă etapă, calitativ superioară, în înfăptuirea politicii de industrializare socialistă și dezvoltare a agriculturii, în creșterea și modernizarea forțelor de producție pe baza cuceririlor revoluției tehnice-științifice, a perfecționării tuturor tehnologiilor de fabricație — condiție esențială a progresului continuu, economic și social al țării, a mersului înainte al societății, a ridicării nivelului de bunăstare și civilizație a întregului popor. Puternicul dinamism ce va caracteriza dezvoltarea economică în următoarea etapă va crea condiții pentru creșterea mai substanțială a produsului social și venitului național, ceea ce va permite apropierea României de nivelul statelor avansate economic. În același timp, se va acționa pentru perfecționarea activității de conducere și a cadrului de participare democratică a poporului la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, a întregii societăți.

În politica sa economică și socială, Partidul Comunist Român acordă un loc important modernizării agriculturii, creării unei agriculturi intensive, a unui raport just între industrie și agricultură. Prin politica sa, partidul urmărește asigurarea în condiții optime de către agricultură a cerințelor populației, a necesităților industriei și a altor nevoi ale economiei. Modernizarea agriculturii reprezintă terenul pe care au loc dezvoltarea generală a satului, îmbogățirea nivelului de cunoștințe a lucrătorilor de pe ogoare, o înnoire a vieții lor spirituale, prin apropierea caracterului muncii agricole de cel al muncii industriale, a condițiilor de viață de la sate de cele de la orașe.

Un moment de o însemnătate deosebită, menit să înscrie și mai ferm agricultura pe coordonatele de largă perspectivă trasate de Congresul al XI-lea și de Conferința Națională a partidului din 1977, îl reprezintă *Hotărârea Plenarei C.C. al P.C.R. din 1 februarie 1979 cu privire la îmbunătățirea conducerii și planificării unitare a agriculturii, crearea consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste și creșterea producției agricole*. Principalul obiectiv al măsurilor vizînd îmbunătățirea, în continuare, a conducerii, organizării și planificării agriculturii este asigurarea conducerii unitare a agriculturii, integrarea tot mai profundă a activității de producție și economice a unităților agricole de stat și cooperatiste în vederea utilizării cu eficiență maximă a fondului funciar, a mijloacelor tehnice și a forței de muncă, perfecționarea structurii organizatorice de la unitățile de bază pînă la minister pentru crearea cadrului prielnic manifestării inițiativei oamenilor muncii, întăririi răspunderii în desfășurarea întregii activități, stimulării eforturilor în scopul creșterii producției vegetale și animale în toate sectoarele agriculturii.

Așezarea agriculturii pe temelii noi este o necesitate imperioasă a
14 dezvoltării prezente și viitoare a țării și se fundează pe faptul că există

posibilități reale, certe pentru a fi smulse pământului producției de cîteva ori mai mari. Ea înseamnă folosirea cît mai eficientă a cuceririlor științifice, cu tot ce a înzestrat statul nostru acest sector, pentru ca el să-și sporească la noi parametri contribuția la dezvoltarea industriei, să asigure ridicarea continuă a bunăstării unei populații în continuă creștere, care va trebui să fie hrănită și îmbrăcată prin cultivarea aceleiași suprafețe de teren.

Pe baza dezvoltării susținute a economiei și sporirii venitului național, se realizează creșterea, în continuare, a nivelului de trai material și spiritual al populației. Corespunzător sporirii veniturilor bănești ale populației, vor continua să se producă deplasări în structura consumului acesteia spre produsele alimentare de calitate superioară și spre bunuri de confort de o valoare mare și de lungă durată. În etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate — se arată în Programul P.C.R. —, producția bunurilor de consum va asigura satisfacerea tot mai deplină a necesităților oamenilor muncii stabilite în mod rațional, urmărindu-se, totodată, împiedicarea risipei de materii prime și materiale. Se vor crea condiții pentru realizarea unei alimentații în concordanță cu recomandările științei.

Creșterea gradului de dotare a economiei cu mijloacele tehnice moderne, perfecționarea continuă a organizării producției și a muncii, ridicarea nivelului general de pregătire a cadrelor, sporirea neconținută a productivității muncii au creat condiții pentru înfăptuirea hotărîrii adoptate de cel de-al XI-lea Congres al partidului de trecere treptată la reducerea duratei timpului de lucru pentru toți oamenii muncii. În acest sens, Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 7—9 decembrie 1977 a aprobat Programul de reducere a duratei săptămîinii de lucru, care prevede introducerea treptată a săptămîinii de lucru de 44 de ore și generalizarea ei în întreaga economie națională pînă la sfîrșitul anului 1983.

Paralel cu măsurile de reducere a timpului de lucru săptămînal, vor fi create și condițiile necesare — așa cum prevede Programul P.C.R. — în vederea folosirii cît mai eficiente a timpului liber al oamenilor muncii, atît pentru odihnă, cît și pentru educație, pentru acumularea unei bogate informații științifice și de cultură generală, pentru lărgirea continuă a orizontului lor de cunoaștere. În acest scop, se dezvoltă baza materială pentru odihnă și petrecerea timpului liber al oamenilor muncii.

Toate aceste transformări calitative în nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, în structura socială a țării vor produce modificări radicale și în modul de viață și gîndire al poporului, al întregii societăți românești. Astfel, se va accentua procesul de dispariție treptată a deosebirilor dintre clase și categorii sociale, de apropiere a condițiilor lor de muncă și de viață, a nivelului lor de cunoștințe profesionale, culturale și politice, ceea ce va avea ca rezultat accentuarea procesului de omogenizare a societății, de formare a poporului muncitor unic, animat de aceleași interese și idealuri.

Desigur, acesta va fi un proces îndelungat, care presupune transformări radicale calitative în baza economică a societății, în componența, natura și relațiile reciproce dintre clase, în suprastructura societății, proces care, în ultima instanță, înseamnă acea dezvoltare uriașă a forțelor de producție menite să asigure societății un belșug de bunuri, concomitent cu perfecționarea și armonizarea relațiilor sociale, cu ridicarea pe cele mai înalte trepte a conștiinței tuturor membrilor societății. Dar premisele ma-

teriale și spirituale ale acestui proces se făuresc încă de pe acum, prin munca creatoare și neobosită a poporului, care, sub conducerea Partidului Comunist Român, edifică societatea socialistă multilateral dezvoltată în vederea trecerii treptate la construirea societății fără clase — societatea comunistă.

Acest vast și impunător program de construcție materială și spirituală implică desfășurarea unei munci intense, eforturi susținute din partea întregului popor. Tot ceea ce am realizat până acum este rezultatul muncii eroice a clasei muncitoare, a întregului popor, că în lupta pentru cucerirea puterii a trebuit să dăm multe jertfe, iar în anii construcției socialismului să facem multe sacrificii pentru a obține succesele cu care ne mândrim astăzi. Trebuie să fim pe deplin conștienți că nimic nu se cucerește fără luptă, fără muncă. Făurirea programului de viitor cere unirea forțelor și energiei întregului popor în jurul partidului — forța politică conducătoare a societății. Va trebui să știm să învingem orice fel de greutăți, să facem față oricăror încercări, pentru a asigura mersul ferm înainte al României pe drumul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului.

Avem un orizont clar de acțiune istorică, dispunem de forța necesară abordării lui cu succes, pentru ca România să-și atingă pe deplin obiectivele asigurării progresului societății, creșterii bunăstării întregului popor. Acesta este cursul de înaintare al țării în lumea contemporană, în care continuitatea și ascendența noastră istorică se exprimă la parametrii cei mai înalți și al cărui specific de proeminență îl constituie evoluția dinamică și robustă pe făgașul socialismului și comunismului, într-o unică întemeiere trecut-prezent-viitor, izvorâtă din cerințele și glasul străvechilor noastre meleaguri natale.

Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

Perfecționarea mecanismului economico-financiar

N. N. CONSTANTINESCU

Expresie a aplicării creatoare a socialismului științific, a nevoilor și aspirațiilor poporului nostru, *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism* prevede în mod expres că „perioada istorică următoare va marca amplificarea și modernizarea forțelor de producție, ridicarea lor la nivelul celor din țările avansate economic și, totodată, perfecționarea continuă a relațiilor de producție socialiste, atât în industrie, cât și în agricultură. Proprietatea socialistă, indiferent de forma pe care o îmbracă, se va ridica pe o treaptă nouă, asigurând condiții de muncă și de exigență superioare și tot mai unitare tuturor categoriilor de oameni ai muncii, atât de la orașe cât și de la sate”¹.

În acest context, problema centrală constă, pe de o parte, în necesitatea asigurării, a creșterii puternice și rapide a eficienței economice a întregii producții naționale (sporirea energetică a productivității muncii, reducerea substanțială și sistematică a consumului de materii prime și de energie pe unitatea de produs, ridicarea neîntârziată și hotărâtă a calității produselor și serviciilor, adaptarea elastică a structurii producției la exigențele mereu crescînde ale pieții interne și externe, obținerea unui efect multiplu de antrenare mai ridicat din partea investițiilor, o mai bună și mai eficace angrenare în circuitul economic mondial etc.), iar, pe de altă parte, în necesitatea lărgirii și adîncirii democratismului economic socialist și a sporirii eficienței economice și sociale cu care acesta se exercită. În condițiile în care factorii intensivi ai creșterii economice au o însemnătate decisivă pentru progresul nostru economic și social, calitatea mecanismului economico-financiar capătă o importanță excepțională. A fost și este, deci, firesc ca partidul nostru să-i acorde întreaga sa atenție.

Mecanismul economico-financiar reprezintă sistemul de structuri și forme funcționale, principii, metode și pîrghii de mișcare și conducere a ansamblului economiei naționale, a verigilor și celulelor sale interdepen-

¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 102.

dente, plus modalitățile de măsurare și urmărire a eforturilor cerute de activitatea economică, precum și cele de comensurare, urmărire și stimulare a efectelor utile, direcționind eficiența în sensul exigențelor funcției-obiectiv a economiei socialiste, funcție ce derivă, la rîndul ei, din legea economică fundamentală.

Măsurile adoptate în ultimul an cu privire la mecanismul economico-financiar exprimă modul creator în care P.C.R., în frunte cu secretarul său general, caută să răspundă problemelor care ne stau în față în actuala etapă pe plan economico-social, să soluționeze contradicțiile apărute între baza tehnică-materială modernă creată și eficiența economică încă nesatisfăcătoare cu care este utilizată, între dezvoltarea forțelor de producție umane și materiale, pe de o parte, și diferitele laturi ale relațiilor de producție, pe de altă parte, între sistemul de interese și cel de stimulente, între necesitatea obiectivă a cunoașterii temeinice a cererii, presupusă de existența pieții interne și externe, și caracterul devenit greoi, însoțit de formalism și birocratism al vechiului mecanism economico-financiar, între necesitățile de desfășurare tot mai largă și eficiență a democratismului economic socialist și limitele pe care le punea mecanismul economico-financiar învechit etc.

Chiar și numai această simplă enumerare arată că problemele cărora partidul și statul nostru caută să le facă față sînt privite nu izolate unele de altele ci în interdependență, sistemic, contradicțiile înseși avînd în viața economică-socială un caracter de sistem. Dacă utilizăm termenii consacrați, problema constă, în fond, în necesitatea utilizării mai bune, potrivit condițiilor actuale, a mecanismului general obiectiv de acțiune a legilor economice, mecanism care cuprinde în calitate de componente fundamentale : sistemul nevoilor de consum (productiv și neproductiv), sistemul de interese economice (generale, de grup și personale), sistemul de stimulente economice (și ele generale, de grup și personale) și sistemul de forme și metode de conducere văzute din latura obiectivă a modului în care primele trei sisteme amintite își croiesc drum în viața economică vie, concretă.

De aceea, măsurile adoptate în ultimul an trebuie privite ca un tot, în care componentele sînt interdependente. În acest sens, principalele elemente ale măsurilor care privesc perfecționarea mecanismului economico-financiar sînt :

- afirmarea și perfecționarea autoconducerii muncitorești, ca principiu de bază al conducerii economice, alături de cel al centralismului democratic ;

- trecerea, în aceste condiții, la aplicarea autogestiunii economico-financiare a unităților, sporind competențele și răspunderile lor ;

- perfecționarea sistemului de stimulente economice în vederea unei mai bune puneri în serviciul planului a celui de interese prin introducerea participării la beneficii ;

- perfecționarea sistemului de planificare și de indicatori economici.

Să ne oprim, în cele ce urmează, asupra acestor componente.

Cu privire la autoconducere. Reprezentînd relația de apropiere, atît sub aspectul apropierii ca dispoziție cît și sub acela al apropierii ca utilizare practică a mijloacelor de producție, proprietatea socialistă presupune, prin însăși natura ei, că dreptul la inițiativă economică și la conducere aparține tuturor proprietarilor-asociați, creatori și beneficiari ai producției. Acest caracter profund democratic al conducerii vieții economice își găsește expresia în principiul autoconducerii muncitorești, ca principiu de

organizare, funcționare și conducere a unităților economice proprietate a întregului popor, a cărui esență rezidă în asigurarea cadrului necesar de realizare a dreptului oamenilor muncii, indiferent de naționalitate și sex, de a lua parte direct, ca și prin reprezentanți aleși, la conducerea unităților economice și înfăptuirea practică a autogestiunii acestora. De aceea, art. 1 al Legii cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, adoptată în iulie 1978, prevede expres că : „Întreprinderea de stat este unitatea de bază în care se desfășoară activitatea economico-socială și în care oamenii muncii își exercită direct prerogativele ce decurg din calitatea lor de proprietari ai mijloacelor de producție — bunuri ale întregului popor —, producători și beneficiari ai bunurilor materiale. Fiecare om al muncii, încadrându-se în colectivul unei întreprinderi socialiste de stat, devine participant în conducerea întreprinderii și la administrarea patrimoniului încredințat acesteia, dobândește drepturile și își asumă obligațiile prevăzute de lege, se angajează față de întreaga societate să depună toate eforturile pentru a asigura utilizarea eficientă și dezvoltarea continuă a avutului obștesc, să-și pună întreaga capacitate și putere de creație în slujba intereselor generale, să participe din plin la activitatea economică și socială din unitate”².

Se observă deci că principiul autoconducerii muncitorești se îmbină indisolubil cu acela al maximizării eficienței economico-sociale a activității desfășurate de fiecare unitate și, implicit, este menit a servi la realizarea acestuia din urmă.

Realizarea autoconducerii muncitorești presupune, de aceea :

— sporirea autonomiei unităților economice prin lărgirea competențelor lor (realizarea în mod independent a unui ansamblu de atribuții economico-organizatorice ale statului, largi competențe în domeniul planificării, cercetării științifice și tehnologice, investițiilor, aprovizionării și desfacerii, pregătirii personalului etc.) și stimularea inițiativei și răspunderii colectivelor de muncă în vederea realizării cu rezultate superioare a politicii economice promovate de partid și stat ;

— asigurarea tuturor condițiilor pentru ca personalul muncitor să-și poată exercita dreptul de a-și expune nestingherit, plenar, părerea în privința tuturor măsurilor economico-sociale de importanță majoră preconizate de partid și de stat.

În vederea realizării autoconducerii muncitorești a fost creat un întreg sistem organizatoric cuprinzând : adunarea generală a oamenilor muncii, consiliul oamenilor muncii, biroul executiv al consiliului oamenilor muncii, adunările generale ale reprezentanților oamenilor muncii, consiliile de judecată muncitorești, comisiile pe domenii conduse de consiliul oamenilor muncii ș.a. Merită, totodată, subliniat că aplicarea principiului autoconducerii muncitorești se face în interpenetrare cu cel al centralismului democratic, care îmbină organic conducerea unitară a economiei naționale cu autonomia funcțională a fiecărei unități. Principiul autoconducerii muncitorești este, de asemenea, îmbinat cu principiul conducerii colective. În ceea ce privesc răspunderile, potrivit art. 31 al Legii organizării și conducerii unităților economice, „personalul muncitor din fiecare unitate socialistă de stat poartă răspunderea pentru gospodărirea patrimoniului încredințat și pentru rezultatele economice obținute în unitate. Fiecare om al muncii, în calitatea sa de participant la administrarea avuției naționale,

² *Buletinul oficial al Republicii Socialiste România*, partea I, nr. 56 din 12 iulie 1978, p. 3.

răspunde în fața colectivului din care face parte pentru îndeplinirea sarcinilor proprii de muncă și împreună cu întregul colectiv, pentru bunul mers al activității generale a unității³.

Se observă, deci, că aplicarea autoconducerii muncitorești tinde spre sporirea valorificării potențialului creator al maselor, spre mărirea responsabilității lor în gestionarea fondurilor și, pe această cale, spre ridicarea eficienței unităților economice și a economiei naționale în ansamblu. Desigur, aceste rezultate nu pot veni de la sine, automat, ci ele presupun ca principiul autoconducerii muncitorești să fie transpus în viață cu rigoarea și corectitudinea cuvenite, avîndu-se grijă să se ridice nivelul de pregătire și conștiință economică și politică a celor ce muncesc în sensul celor preconizate de Programul partidului, pentru ca munca să dea eficiența maximă așteptată. Aceasta va necesita, fără îndoială, perfecționarea în continuare a calității de proprietar-asociat, în cadrul căreia funcția de autoconducere muncitorească ocupă, după cum s-a văzut, un loc central. Nu trebuie uitat că în unitatea economică se înfăptuiește unirea dintre factorul subiectiv și cel obiectiv al producției, că acolo vede producătorul cum se plămădește viața sa economică, superioritatea socialismului față de capitalism.

Cu privire la principiul autogestiunii economico-financiare a unităților proprietate a întregului popor. Constînd din totalitatea competențelor acordate unităților, în conformitate cu care fiecare unitate trebuie să obțină, pe baza propriei activități, venituri din care să-și asigure propria dezvoltare, să contribuie în proporții determinate la progresul general al societății, să creeze resursele necesare pentru participarea oamenilor muncii la beneficii și acoperirea cheltuielilor destinate satisfacerii unor nevoi social-culturale, autogestiunea economico-financiară și perfecționarea ei au stat în centrul preocupărilor de reînnoire a mecanismului economico-financiar. Prin ansamblul de măsuri luate de-a lungul ultimului an, măsuri care reflectă atît aplicarea principiului autoconducerii muncitorești cît și a celui al centralismului democratic, s-a acordat unităților mai multă autonomie economico-financiară și funcțională, competențe și răspunderi sporite în elaborarea și îndeplinirea planului de producție, în întocmirea bugetului de venituri și cheltuieli, în asigurarea mijloacelor pentru dezvoltarea economică și ridicarea nivelului de trai al personalului. În acest cadru, un rol esențial revine autofinanțării, care creează unităților economice o bază proprie de automîscare și autocreștere, deși, pentru anumite cazuri, nu omite nici posibilitatea investiției de dezvoltare din fondul centralizat al statului. Posibilitățile de autodezvoltare create prin autofinanțare sînt asigurate pe calea constituirii de către întreprindere a fondului de dezvoltare economică, fondului mijloacelor circulante, fondului pentru cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic, fondului pentru construcții de locuințe și alte investiții cu caracter social, fondului pentru acțiuni sociale, ca și prin condițiile mult lărgite față de trecut de utilizare a creditului.

Fără îndoială că, obligînd la o cît mai judicioasă utilizare a fondurilor și a capacităților de producție, autofinanțarea va impulsiona eficiența investițiilor și va contribui la sporirea răspunderii și eficacității cu care este utilizată baza tehnică-materială a fiecărei unități.

Cu privire la perfecționarea sistemului de stimulente economice. Perfecționarea sistemului de stimulente economice prin măsurile ce se în-

treprind cu privire la formarea, planificarea, destinația și vărsarea beneficiilor reprezintă o componentă de prim ordin a acțiunii de înnoire a mecanismului economico-financiar și caută să conducă la creșterea rolului și importanței beneficiului în înfăptuirea autogestiunii economico-financiare și a cointereseării colectivelor de oameni ai muncii. Se creează un cadru economico-juridic perfecționat și unitar pe baza căruia fiecare colectiv de oameni ai muncii, precum și organele de conducere din unitățile socialiste să acționeze cu răspundere, competență și spirit gospodăresc astfel încât rezultatele activității să se reflecte în sporirea rentabilității.

Destinația beneficiilor este menită să pună în funcție și să armonizeze principalele categorii de interese economice : generale, de grup (întreprindere) și personale. Într-adevăr, prin restituirea fondurilor primite pentru finanțarea investițiilor, într-o cotă de pînă la 10% din beneficii, și prin vărsămintele la bugetul de stat se satisfac interesele generale ; prin constituirea fondului de dezvoltare economică, a fondului mijloacelor circulante și a fondului pentru construcții de locuințe și alte investiții cu caracter social, se satisfac interesele de grup ale unității, iar prin constituirea fondului de participare a oamenilor muncii la beneficii se caută stimularea interesului personal în îmbunătățirea realizărilor economice ale unității. Participarea la beneficii fiind neplafonată în raport cu retribuția, stimulul este real și oferă posibilitatea unor realizări superioare. Aceste realizări, însă, pentru a nu fi temporare ci continue, așa cum reiese din viața practică, presupun, pe de o parte, respectarea deplină a măsurilor adoptate (experiența schimbărilor prea dese în materie de repartizare a beneficiilor poate genera efecte nedorite), iar, pe de altă parte, impun o bună corelare a creșterii producției diferitelor bunuri de larg consum și ridicarea substanțială a calității lor, ca o condiție de bază pentru funcționarea stimulentei. Reiese deci, și din acest punct de vedere, importanța deosebită a îndeplinirii riguroase a sarcinii centrale ridicate de către partidul nostru comunist, aceea a ridicării substanțiale — pe toate planurile — a eficienței activității economice.

Perfecționarea sistemului de planificare și a sistemului de indicatori.

Forma de bază a mișcării economiei socialiste fiind planicitatea, perfecționarea planificării constituie un moment fundamental în elaborarea măsurilor de înnoire a mecanismului economico-financiar. În perfecționarea planificării își găsește expresia nu numai imbinarea principiului centralismului democratic cu acela al autoconducerii muncitorești, ci și luarea în considerare, într-o măsură mult mai mare decît în trecut, a mecanismului general obiectiv de acțiune a legilor economice.

Statuind că strategia dezvoltării economico-sociale se elaborează de P.C.R. ca forță conducătoare a societății, măsurile adoptate prevăd că dezvoltarea economică-socială se înfăptuiește pe baza planului național unic și că planul se elaborează în următoarele trepte organizatorice : întreprindere, centrală, minister, județ (plan teritorial), plan național. Coordonarea lucrărilor de planificare nu se mai face nici de sus în jos (flux descendent), așa cum a fost la începuturile socialismului, nici de jos în sus (flux ascendent) cum se prevăzuse cu ani în urmă, ci în flux complex. În vederea încadrării propunerilor de plan ale unităților etc. în echilibrul și opțiunile generale ale dezvoltării economiei naționale se elaborează de organele corespunzătoare niveluri orientative și normative de plan pe toate treptele organizatorice. Pe această temelie, activitatea de planificare pornește de la unitățile de bază economice și teritorial-administrative.

Semnificativă pentru noua modalitate de planificare este luarea în considerare a revoluției științifice și tehnice și a factorului timp pe acest tărîm. Este vorba atît de faptul că cercetarea științifică a devenit o funcție a marii întreprinderi socialiste, cît și de faptul că s-a prevăzut elaborarea în avans a prevederilor planului de cercetare științifică, a celui de dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic care să stea la baza orientării întreprinderilor și centralelor.

De asemenea acum în elaborarea planului, întreprinderile trebuie să asigure studierea temeinică a pieții interne și, respectiv, externe, valorificarea maximă a potențialului productiv, recuperarea fondurilor cheltuite și obținerea de venit net. Merită subliniat faptul că, pentru prima oară, legislația obligă unitățile la studiul atent al pieții și interzice planificarea de produse care nu au certitudinea desfacerii. Se ține, astfel, seama de prima verigă a mecanismului de acțiune a legilor economice obiective. Cu acest prilej, este de reținut și creșterea rolului contractelor economice.

Un fapt de extremă însemnătate și cu numeroase consecințe în viața noastră economică îl reprezintă creșterea enormă a importanței laturilor calitative ale activității, lucru explicabil dacă ne gîndim la predominarea factorilor intensivi. Sporirea eficienței cu care sînt utilizate resursele de muncă, materiale și financiare a devenit și va constitui tot mai mult factorul decisiv al creșterii noastre economice. De aci accentul excepțional pus de programul dezvoltării economice ca și de noul mecanism economico-financiar pe sporirea puternică a eficienței producției sociale, pe luarea în considerare a rolului fundamental pe care îl au creșterea productivității muncii, reducerea cheltuielilor materiale pe unitatea de produs și ridicarea calității produselor, în mărirea eficienței economice.

Toate acestea au ridicat două probleme esențiale : prima, referitoare la o mai bună, mai precisă comensurare a eforturilor și efectelor utile și a doua, la necesitatea înțelegerii sistemice de către toți cei ce muncesc a categoriei de eficiență economică, spre a acționa corect și a preveni contradicțiile cu efecte negative în sistemul eficienței economice. S-a impus, deci, firesc cerința elaborării unui sistem de indicatori ai eficienței producției sociale, a cărui logică internă să fie clară pentru toți membrii societății și să ușureze înțelegerea subordonărilor și dependențelor obiective care concură la satisfacerea criteriului general absolut al eficienței economiei naționale, acela al ridicării sistematice a nivelului de trai al tuturor membrilor societății (or, într-un cîcinal — două acesta trebuie să atingă nivelul țărilor cu o dezvoltare medie).

Tocmai acestor mari sarcini le răspunde perfecționarea sistemului de indicatori în cadrul mecanismului economico-financiar înnoit. Locul central îl ocupă introducerea ca indicatori de bază — cel al producției nete și cel al producției fizice, în locul producției globale. Ideea conducătoare aci este că producția netă (valoarea nou creată) va permite nu numai înlăturarea deformărilor de care s-a făcut vinovată producția globală, dar și stabilirea precisă și imediată a contribuției fiecărei unități, subramuri, ramuri și sfere economice productive la crearea venitului național, ierarhizarea criteriului de eficiență fiind deosebit de limpede. În același timp, indicatorul producție fizică are ca rost contracaraarea unor posibilități de deformare de care nu este scutit nici indicatorul producție netă atunci cînd este luat izolat. Așa se explică importanța deosebită pe care partidul o acordă îndeplinirii acestui indicator și considerarea planului ca fiind îndeplinit numai dacă, alături de producția netă, este realizată integral și producția fizică planificată. În fine, trebuie spus că rămîne de un real fo-

los urmărirea atentă a indicatorului producție vîndută și încasată, care arată măsura în care producția corespunde exigențelor reale ale pieții, deci nevoii sociale.

Vorbind de perfecționarea sistemului de indicatori trebuie evidențiată extinderea și perfecționarea indicatorilor și normativelor de eficiență. Este vorba de indicatorii productivitate a muncii exprimată în producție netă și în producție fizică prin consumul de muncă pe unitatea de produs, cheltuieli totale și materiale la 1 000 lei producție marfă, costuri pe unitatea de produs, gradul de folosire a capacităților de producție, indici de valorificare a materiilor prime și materialelor, normative de calitate și înnoire a producției, normative de personal, beneficiu în producție netă la 1 000 lei fonduri fixe, indicatorul investițiilor intrate în funcție etc.

Perfecționarea sistemului de indicatori și, îndeosebi, adoptarea ca indicatori de bază a indicatorului producție netă și a indicatorului producție fizică au pus și vor mai pune, fără îndoială, întreprinderilor numeroase probleme economice, ele fiind obișnuite pînă nu de mult să opereze lejer cu indicatorul producției globale. Departate de a fi argumente contra indicatorului producție netă, aceste probleme nu fac decît să arate cît de ineficient era indicatorul producție globală și că nu se mai putea amîna detronarea lui. Cu alte cuvinte, perfecționarea sistemului indicatorilor de planificare corespunde unei necesități de bază a luptei pentru sporirea eficienței cu care se utilizează resursele umane, materiale și financiare.

Înnouirea mecanismului nostru economico-financiar în condițiile autoconducerii muncitorești, introducerea producției nete, a autofinanțării, a participării oamenilor muncii la beneficii, cît și obligativitatea introducerii în plan a producției numai pe baza studierii pieții și asigurării desfacerii producției fac absolut necesare ridicarea substanțială a gradului de pregătire economică a tuturor cadrelor, atît de conducere cît și a muncitorilor, tehnicienilor, inginerilor, ca și utilizarea din plin a economiștilor în procesele de adoptare a deciziilor în întreprinderi, centrale și ministere. Cu alte cuvinte, nu numai că sporește rolul științei economice dar apare necesară și o dezvoltare rapidă a conștiinței economice socialiste a tuturor lucrătorilor. Tocmai în această lumină se poate înțelege, în toată profunzimea, de ce noua lege a învățămîntului a trebuit să prevadă în mod special, între fundamentele învățămîntului nostru, pregătirea economică corespunzătoare a tineretului.

O modalitate particulară deosebit de importantă a manifestării mecanismului economic înnoit o reprezintă recenta creare a *consiliilor unice agro-industriale de stat și cooperatiste*. În ele își găsesc expresia, pe de o parte, dezvoltarea generală a forțelor de producție la sate și necesitatea unor noi forme de organizare, planificare și desfășurare a producției agricole, iar, pe de altă parte, dar în strînsă legătură cu aceasta, dezvoltarea sistematică a colaborării și cooperării tot mai aprofundate în producție între sectorul cooperatist și sectorul de stat, și între agricultură și industrie din aval de agricultură. Consiliile unice prezintă posibilități sporite de coordonare a producției, de amenajare a teritoriului, de sporire a raționalității lucrărilor agricole și utilizării condițiilor pedo-climatice, de utilizare mai eficientă a bazei tehnice-materiale și a forței de muncă la sate. Acest cadru organizatoric creează condiții mai favorabile și activității de sistematizare a satelor, de ridicare a nivelului de civilizație al acestora ca și desfășurării procesului de transformare a unui număr tot mai important de comune rurale în localități de tip urban. Cu alte cuvinte, consiliile unice agro-industriale de stat și cooperatiste au ca sarcină centrală, ca și unită-

țile industriale, sporirea substanțială a eficienței economice și sociale a activității lor.

Eforturile sistematice făcute de partidul și statul nostru pentru sporirea pe toate planurile a eficienței economice și sociale, pentru adîncirea și perfecționarea democratismului economic socialist, pentru crearea unui cadru organizatoric care să asigure participarea nemijlocită a tuturor categoriilor de oameni ai muncii la conducerea economiei impun să se acorde maximum de atenție funcționării practice a acestui cadru în cele mai bune condiții. Căci, așa cum preciza secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, toate acestea sînt puse în serviciul omului, căci „realizăm un umanism nou, în care pe primul plan stă omul, stă societatea, stă preocuparea de a face ca poporul nostru să ducă o viață tot mai demnă, tot mai îmbelșugată, să aibă accesul liber la toate cuceririle științei și culturii și, totodată, să se afirme el însuși ca un creator activ a tot ce este mai bun atît în domeniul material, cît și în domeniul științei și culturii, dovedindu-și capacitatea, geniul său creator“⁴.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 337.

România socialistă — promotoare a principiilor independenței și suveranității naționale în relațiile dintre state

BRÎNDUȘA ȘTEFĂNESCU, PETRU IGNAT

În marea cartă a devenirii României pe treptele progresului, ale libertății și dezvoltării de-sine-stătătoare, momentele cruciale ale luptei pentru neațîrnare s-au gravat pentru totdeauna la loc de frontispiciu.

Idee cardinală a istoriei, independența a străbătut epoci de aprigă înclăștare cu forțe care voiau să îngenuncheze o țară și un popor, cel românesc, așezat la răscrucea intereselor unor mari imperii, constituind liantul care a oțelit brațul lui Mircea cel Bătrîn, al lui Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, Mihai Viteazul și atîtor altor înaintași, în lupta pentru dăinuirea ființei poporului român.

Oamenii acestui pămînt au rezistat vicisitudinilor istoriei, și-au dezvoltat continuu instituțiile proprii, spiritualitatea proprie, izvorită dintr-o civilizație de multimilenară tradiție, generatoare de mari și perene valori, înălțînd, totodată, drept simbol voința de a fi liberi, neîngrădiți de interese dictate dinafara țării, virtutea înțelepciunii și dreptei cumpăniri a lucrurilor, dorința de a trăi în deplină egalitate și de a conlucra fructuos cu celelalte popoare.

Istoria zbuciumată a poporului nostru confirmă cu putere justetea tezei potrivit căreia, în orice împrejurare a istoriei, tăria și izbînda sînt de partea celui care își apără avuția și neamul, propria sa bucată de pămînt și că niciodată armurile strălucitoare ale marilor imperii pornite în goană după alte pămînturi, ce nu erau ale lor, n-au rezistat timpului, s-au pulverizat în negura istoriei.

Sintetizînd cu o deosebită forță expresivă trăsăturile fundamentale ale poporului român, în primul rînd ale acelor eroi care au fost miile, sutele de mii de luptători din oastea cea mare a voievozilor români, pandurii lui Tudor Vladimirescu, dorobanții de la Plevna și Grivița, ostașii de la Oituz, Mărăști și Mărășești, muncitorii și țărani de pe baricadele insurecției din August 1944, soldații de la Păuliș, Oarba de Mureș, Carei, Buda-pesta, Tatra, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „Totodată, experiența istorică a poporului nostru, ca și întreaga experiență socială mondială con-

firmă adevărul de necontestat potrivit căruia orice stat care promovează o politică de dominație și asuprire, care nesocotește și încalcă drepturile elementare ale altor popoare, oricât de puternic ar fi la un moment dat, de oricâtă forță militară ar dispune, el este sortit, pînă la urmă, înfringerii, prăbușirii, dispariției. Omenirea a cunoscut, de-a lungul existenței sale milenare, mari și puternice imperii care au invadat și subjugat alte popoare, dar care, ca urmare a luptei dirze, curajoase a acestora, au dispărut ca imperii pentru totdeauna de pe fața pămîntului. Istoria confirmă cu putere justețea tezei universal valabile, pusă în evidență de teoria științifică materialist-dialectică, a marxismului, că un popor care asuprește alte popoare nu poate fi nici el cu adevărat liber, stăpîn în propria sa țară, nu se poate bucura nici el pe deplin de bunăstare și fericire¹.

Constantă a istoriei noastre, lupta pentru independența și suveranitatea patriei a făcut impact total, organic cu însăși vrerea poporului român de a fi liber, de a înlătura nedreptatea socială, de a fi pe deplin stăpîn pe destinul său, de a respecta și a conlucra îndeaproape cu celelalte popoare, de a trăi în pace și liniște cu ele. Apărarea suveranității și independenței naționale s-a constituit ca o permanență a cugetării politice avansate românești, care a cristalizat idei, principii, teze ce au intrat în patrimoniul revoluționar universal. Pe acest fond de gîndire a poporului nostru, între cele două războaie mondiale ilustrul nostru gînditor de drept internațional și om politic progresist Nicolae Titulescu afirma, în discursul rostit cu prilejul Conferinței presei Înțelegerii Balcanice din 11 iunie 1936: „Vrem prietenia tuturor marilor puteri fără deosebire. Sîntem gata să dăm tuturor acestor puteri dovezile concrete ale sincerei noastre dorințe de a trăi cu ele în pace și prietenie. Dar, în schimb, nu vom renunța niciodată în favoarea nici uneia și nici chiar în favoarea tuturor Marilor Puteri, împreună, la principiul egalității statelor, adică la dreptul suveran de a dispune fiecare de soarta noastră și de a nu primi niciodată o hotărîre care să ne privească și la care noi nu am fi consimțit“². Românii — spunea, în continuare, Nicolae Titulescu — „vor să toarne ei tiparul propriei lor vieți naționale și sînt foarte sensibili la gîndul că făcînd ceea ce fac s-ar putea crede că uită pe cineva. Românii concep ei înșiși interesele lor politice și voiesc ca ceea ce fac să apară ca o acțiune pe care o doresc din toată inima, dar nu ca o acțiune dependentă, pe care o resping ca necorespunzînd sentimentului lor de demnitate națională“³.

În anii luminoși ai socialismului, s-a realizat o deplină concordanță între politica internă — de edificare a noii orînduiri — și politica externă — de consolidare a independenței și suveranității naționale, de pace și cooperare internațională, de participare hotărîtă și activă la lupta forțelor antiimperialiste, progresiste din lumea întreagă pentru o dezvoltare de-sine-stătătoare, fără ingerințe din afară, de realizare a unui nou sistem de raporturi politice și economice între state, fondate pe principii democratice, de etică și echitate internațională. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Clasa noastră muncitoare, Partidul Comunist Român s-au dovedit cei mai vajnici apărători ai independenței și suveranității naționale, promotorii unei politici care a asigurat patriei noas-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României*, 9 mai 1977, Editura politică, București, 1977, p. 21—22.

² Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 501—502.

³ *Ibidem*, p. 501—502.

tre un rol activ în lupta mondială pentru progres, un loc demn în rîndul naţiunilor lumii, consideraţia opiniei publice internaţionale, un binemeritat prestigiu, prieteni pe toate meridianele lumii“⁴. Suveranitatea şi independenţa, deziderate scumpe poporului nostru, şi-au găsit consfinţirea juridică în legea fundamentală a ţării, Constituţia, „carta libertăţii şi suveranităţii naţionale, a înfloririi naţiunii socialiste“⁵, care proclamă că „Republica Socialistă România este stat al oamenilor muncii de la oraşe şi sate, suveran, independent şi unitar“⁶.

În concepţia partidului nostru, suveranitatea este un atribut inalienabil şi esenţial al statului, care îşi găseşte expresia în dreptul acestuia de a decide liber, de-sine-stătător, potrivit propriei sale aprecieri, în problemele interne şi externe, fără a încălca drepturile altor state şi cu respectarea principiilor şi normelor dreptului internaţional⁷.

Suveranitatea de stat este, deopotrivă, exclusivă, indivizibilă şi inalienabilă : *exclusivă* — în înţelesul că pe teritoriul unui stat nu pot exista două suveranităţi, ci numai una singură ; *indivizibilă* — în înţelesul că atributele suveranităţii nu sînt susceptibile de fragmentare ; *inalienabilă* — în înţelesul că cedarea suveranităţii, abandonarea sau transferarea atributelor ei altor state sau unor organisme internaţionale echivalează cu vidarea acesteia de orice conţinut.

Suveranitatea implică independenţa deplină, în egală măsură politică şi economică, a statului, presupune posibilitatea acestuia de a înfăptui o politică internă şi externă independentă, de a decide în conformitate cu interesele fundamentale ale poporului.

Este de subliniat, în acest context, că socialismul, prin însăşi esenţa sa, respinge atentatul la independenţa şi suveranitatea statelor, amestecul în treburile interne ale altor ţări, vînarea de concesi, fiind potrivnic în mod organic politicii imperialiste.

În lumina acestor principii, pe care le aplică consecvent în relaţiile internaţionale, ţara noastră acţionează constant pentru ca lumea de astăzi să fie construită pe baze noi, de deplină egalitate, în care hotărîtoare să fie voinţa liber exprimată a poporului prin organele sale constituţionale.

Are o deosebită însemnătate pentru concretizarea acestei poziţii principiale faptul că România a statuat ferm cine şi în ce împrejurări are căderea să decidă asupra angajării ţării, a armatei sale, în acţiuni militare sau de altă natură. În acest sens, apare cu claritate dreptul inalienabil al organelor supreme de partid şi de stat de a hotări, în deplină concordanţă cu interesele fundamentale ale poporului în faţa căruia răspund, asupra actelor majore, esenţiale, care angajează însăşi fiinţa statului, libertatea şi independenţa sa. „Pornind de la răspunderea deplină a partidului şi statului în faţa poporului — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, este de înţeles că numai aceste organe sînt singurele în drept să poată angaja armata în orice fel de acţiuni. De aceea, răspunzînd numeroaselor întrebări ce mi s-au adresat, am considerat necesar să afirm cu toată clari-

⁴ Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare la Congresul Uniunii Generale a Sindicatelor din România*. 26 aprilie 1976, Editura politică, Bucureşti, 1976, p. 26—27.

⁵ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol 1, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 27.

⁶ *Constituţia Republicii Socialiste România*, Editura politică, Bucureşti, 1972, p. 3.

⁷ A se vedea : Grigore Geamănu, *Dreptul internaţional contemporan*, vol. I, Editura didactică, Bucureşti, 1975, p. 72.

tatea, încă o dată, că armata română va acționa întotdeauna numai la ordinele organelor supreme de partid și de stat, la chemarea poporului, că nu va putea primi niciodată ordine din afară”⁸.

Suveranitatea economică, latură inseparabilă a suveranității statale, înseamnă dreptul statului de a dispune în mod liber de resursele și bogățiile naturale, de a promova o politică economică internă și externă independentă, fără nici un amestec din afară, de a-și alege de-sine-stătător sistemul său politic, economic, social, cultural. Suveranitatea presupune, de asemenea, adoptarea oricăror decizii de politică internă sau externă — inclusiv acelea privind mobilizarea și folosirea forțelor armate naționale — în deplină și totală independență, potrivit intereselor și aspirațiilor poporului din statul respectiv și în acord cu legalitatea internațională.

Suveranitatea și independența de stat se consolidează și se afirmă plenar în cadrul larg al colaborării internaționale. Principiul independenței și suveranității, pe de o parte, și cel al colaborării internaționale, pe de alta, nu vin în nici un fel în contradicție, ci, dimpotrivă, se condiționează reciproc. Cu cât o națiune va fi mai independentă și mai liberă, cu atât va fi mai dornică să colaboreze în condiții de egalitate cu alte state și națiuni. Cu cât va fi mai lipsită de libertate, cu atât se va ridica cu mai multă fermitate împotriva oricăror forme de constrângere. Așa cum subliniază secretarul general al partidului nostru, „afirmarea independenței și suveranității este calea spre colaborare, spre apropiere între națiuni, între tre popoare”⁹.

Procesul colaborării între state suverane implică încrederea reciprocă. Colaborarea trebuie să creeze largi posibilități pentru ca „fiecare națiune să poată hotărî în deplină libertate, fără nici o constrângere, formele și căile de colaborare internațională. Aceasta înseamnă pînă la urmă însăși o manifestare a independenței și suveranității”¹⁰.

Afirmarea independenței și suveranității nu exclude, deci, colaborarea și cooperarea internațională. „Exclude un singur lucru : dominația unei țări asupra alteia”¹¹.

Interdependența mereu sporită a relațiilor între state, datorită, în special, complexității și gradului ridicat de abordare a problematicii contemporane, avîntului revoluției tehnice-științifice contemporane, este un proces istoric obiectiv. Dar interdependența — așa cum relevă secretarul general al partidului nostru — „nu trebuie să ducă la dependență ; ea trebuie să se exprime în posibilitatea fiecărei țări — deci și a țărilor mici și mijlocii — de a participa, în formele pe care le consideră utile, la diferitele acțiuni de cooperare cu alte state, de a-și hotărî de-sine-stătător dezvoltarea. Limita este deci acolo unde interdependența se poate trans-

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*. 1 decembrie 1978, Editura politică, București, 1978, p. 46—47.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 569.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 793.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 495.

forma în dependență, ceea ce înseamnă, de fapt, pierderea independenței naționale”¹².

Efortul pe plan internațional al României socialiste pentru aplicarea conceptului de independență și suveranitate națională — ca pirghie sigură a creării unui climat favorabil realizării idealurilor de propășire, de pace — se evidențiază, mai ales, în cadrul relațiilor de colaborare bi și multilaterale cu toate țările lumii, indiferent de orînduirea socială.

În această sferă se manifestă cu pregnanță preocuparea constantă a României de promovare neabătută, în toate împrejurările, a principiilor eticii și echității internaționale, ale suveranității și independenței naționale în raporturile interstatuale.

Faptele evidențiază și pledează în chip elocvent că România nu se limitează numai la a afirma aceste principii, ci le ridică la rangul de comandamente supreme, de maximă imperativitate, ele fiind înscrise ferm în legea fundamentală a țării, în tratatele încheiate, în documentele internaționale pe care își pune semnătura. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „întreaga evoluție mondială pune în evidență faptul că astăzi condiția esențială a întăririi păcii și colaborării este respectarea riguroasă a independenței și suveranității fiecărei națiuni, a dreptului fiecărui popor de a trăi liber, de-sine-stătător, de a se dezvolta corespunzător intereselor și aspirațiilor sale fundamentale, fără nici un amestec din afară”¹³.

Realitatea a demonstrat și demonstrează cu prisosință că independența, suveranitatea și colaborarea internațională nu sînt în contradicție, ci sînt complementare. Ele se află într-o interdependență intimă, se condiționează reciproc. Participarea crescîndă a statului la desfășurarea relațiilor economice internaționale presupune încheierea de tratate, acorduri, convenții etc., reglementări de tot felul, bi și multilaterale, inclusiv în cadrul organizațiilor internaționale, și care, la rîndul lor, incumbă asumarea unor obligații, luîndu-se însă în considerare raportul dintre suveranitatea națională și obligațiile asumate în cadrul colaborării internaționale. Asumarea liberă de obligații în cadrul tratatelor internaționale nu înseamnă, în nici un fel, o limitare și o încălcare a suveranității. Numai un stat suveran și independent poate încheia un tratat și acesta numai în condiții de egalitate în drepturi și avantaj reciproc, tratatul fiind totdeauna un contract sinalagmatic, cu drepturi și obligații corelative pentru ambele părți.

Dinamica cooperării României cu celelalte state pe temeiul unui cod de principii de echitate internațională, de deplină egalitate în decizii contribuie esențial la consolidarea neîncetată a independenței naționale a țării noastre. Experiența României socialiste și, îndeosebi, experiența anilor care au urmat Congresului al IX-lea al partidului în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate demonstrează în modul cel mai convingător, ca o realitate istorică incontestabilă, importanța primordială pe care o are pentru întărirea continuă a independenței naționale conjugarea eforturilor proprii de dezvoltare economică, prin mobilizarea tuturor resurselor interne, cu extinderea și diversificarea raporturilor de cooperare cu celelalte state, în sprijinul și avantajul acestei dezvoltări. Ea dovedește, totodată, că dezvoltarea independentă a fiecărei economii naționale nu duce

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 146.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 347.

la izolare, ci, dimpotrivă, înflorirea fiecărei țări libere și suverane permite extinderea continuă a colaborării și cooperării economice.

Viața arată necontestat că și de acum înainte cooperarea între state trebuie să se bazeze pe principiul dezvoltării independente a fiecărei economii naționale și că nici o formă care duce la încălcarea acestui principiu nu este și nu poate fi viabilă. „În lumea de azi — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — în care se afirmă tot mai viguros dorința popoarelor de a trăi libere, în care pe arena mondială se manifestă cu putere noi state independente, problema autonomiei și neatîrnării fiecărei națiuni, a dreptului suveran al fiecărui popor de a fi stăpîn în propria țară constituie o legitate obiectivă a însăși dezvoltării social-istorice ¹⁴.

Pe deplin și puternic angajat într-un uriaș efort colectiv de dezvoltare social-economică și spirituală, de progres general în interesul fundamental al întregii națiuni, sub conducerea partidului, poporul român, animat de perspectivele generoase deschise de aplicarea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, pășește cu fermitate la îndeplinirea mărețului obiectiv trasat de Conferința Națională a partidului de transformare a acumulărilor cantitative de pînă acum într-o calitate nouă, superioară, pentru realizarea unui salt în dezvoltarea și modernizarea tuturor sectoarelor economiei naționale, a vieții însăși, pe baza cuceririlor științei și tehnicii. Oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, dau o nouă dimensiune trăsăturilor tradiționale, de eroism, de hărnicie, de capacități creatoare ale poporului român. Pornind de la aceste obiective majore partidul și statul nostru au adoptat măsuri pentru punerea de acord a mecanismului economic și financiar cu cadrul organizatoric creat în ultimii ani. S-a trecut la accentuarea autoconducerii muncitorești și autogestiuunii întreprinderilor, la perfecționarea sistemului indicatorilor de plan, introducîndu-se producția netă ca indicator de bază și accentuîndu-se rolul indicatorului producției fizice și al eficienței economice. Ca urmare a dezvoltării impetuoase a tuturor ramurilor economice, a crescut produsul social și venitul național, ceea ce a permis o creștere mai accelerată a nivelului de trai, a bunăstării întregului popor, probîndu-se, încă o dată, faptul că tot ceea ce se făurește în România este destinat omului, satisfacerii cerințelor de viață ale celor ce muncesc, înfloririi multilaterale a personalității umane.

S-au vădit cu puterea înaltă a exemplului edificator justetea politicii de construcție a socialismului promovată de partidul și statul nostru, care aplică în mod creator legitățile generale la condițiile concrete ale României, realismul prevederilor planului cincinal, forța Partidului Comunist Român, care își îndeplinește cu cinste rolul istoric în conducerea întregii societăți pe drumul progresului, al socialismului și comunismului, fiind urmat cu încredere de întregul popor.

România se înfățișează lumii ca un stat socialist însuflețit de hotărîrea fermă de a face totul pentru mersul înainte al societății, ca un stat dornic de pace și colaborare, decis să-și aducă din plin contribuția la cauza socialismului, a colaborării și păcii pe planeta noastră.

Politica externă a Republicii Socialiste România, activitatea dinamică, prodigioasă, de largă deschidere internațională este, în acest sens, expresia directă a celor mai luminoase tradiții ale luptei poporului român pentru independența națională și eliberare socială, a aspirațiilor și inte-

reselor sale vitale de pace, de securitate, de largă colaborare, cooperare și prietenie cu toate popoarele.

Pornind de la analiza științifică a vieții internaționale, de la faptul că pacea mondială este o componentă de bază a programelor de dezvoltare a României și, în același timp, o premisă și o condiție a îndeplinirii lor, partidul și statul nostru au acționat și acționează în spiritul legalității internaționale, promovind constant linia unei largi deschideri în politica externă a țării, imprimând un dinamism fără precedent raporturilor internaționale ale României.

Arhitectul politicii externe românești, forța care-i catalizează acțiunile și-i diriguiește pașii în lupta pentru afirmarea constantă a principiilor independenței și suveranității naționale, a dreptului fiecărei națiuni de a decide ea însăși, fără amestec din afară, asupra propriului destin este Partidul Comunist Român. Documentele Congresului al XI-lea și Conferinței Naționale ale partidului constituie în permanență fundamentul teoretic și îndreptarul de acțiune practică, sensul opțiunilor strategice și tactice în întreaga politică externă a României, pentru creșterea aportului țării noastre la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, o lume fără arme și fără războaie.

În elaborarea și concretizarea întregii politici externe românești, în materializarea aspirațiilor nobile de independență, de suveranitate, de abordare a problematicii complexe contemporane de pe poziții revoluționare și constructive, meritul fundamental revine președintelui Nicolae Ceaușescu, eminentă personalitate a vieții internaționale, militant revoluționar pentru afirmarea unor noi principii, democratice, în relațiile dintre state, pentru apărarea dreptului sacru la libertate al popoarelor, a intereselor generale ale socialismului, pentru ca în lume să triumfe spiritul de colaborare și înțelegere între toate națiunile, primatul rațiunii în rezolvarea conflictelor, indiferent de coeficientul de dificultate. Pornind de la un adevăr pe care istoria l-a validat cu strălucire și anume că poporul este, în ultimă instanță, făuritorul politicii interne și externe, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus o contribuție originală, profund revoluționară și în această direcție — a exercitării depline a vrierii și puterii poporului, eliberat de exploatare, stăpân definitiv pe destinele sale, în actele de politică externă.

În cadrul dialogului permanent al partidului cu masele de oameni ai muncii asupra problemelor fundamentale ale dezvoltării țării, se asigură, în același timp, informarea poporului asupra direcțiilor esențiale, a problemelor complexe ale vieții internaționale, partidul cunoscând astfel nemijlocit părerea oamenilor muncii și întrunind aprobarea lor deplină în ceea ce privește politica externă a României. Potrivit concepției partidului nostru, politica externă nu constituie un apanaj al unui cerc restrâns, o sferă de activitate închisă, în care hotărârile se iau în spatele ușilor capitonate, în afara cunoștinței poporului, ci este elaborată și aplicată cu deplina aprobare a poporului, deschis, în văzul lumii.

Inițiativele, contactele internaționale, dialogul planetar pe care îl dezvoltă tovarășul Nicolae Ceaușescu — în anul trecut secretarul general al partidului, președintele României socialiste a efectuat vizite oficiale în 11 țări din Europa și de pe alte continente, a primit vizita a 10 șefi de state, semnând cu acest prilej 7 declarații solemne și comunicate ofi-

cială, 25 de acorduri economice, tehnico-științifice și culturale — au determinat rezultate rodnice în adâncirea relațiilor de prietenie cu toate țările socialiste, cu statele angajate pe calea dezvoltării independente din Africa, Asia și America Latină, cu toate statele lumii. Ele au marcat contribuții de seamă la statornicirea unor noi raporturi între țări, bazate pe principiile dreptului internațional, la promovarea procesului de destindere, la cauza păcii, cooperării și înțelegerii între popoare.

Prodigioasa activitate pe tărîm internațional a tovarășului Nicolae Ceaușescu, pătrunsă pregnant de înaltul simț al responsabilității istorice, de grija deosebită pentru propășirea țării, pentru edificarea unei lumi care să se conducă după principii sigure, democratice, o lume a păcii și înțelegerii între popoare, a dus la dezvoltarea impetuoasă, fără precedent, a relațiilor externe ale României, la intensificarea participării țării noastre la circuitul de valori materiale și spirituale, la viața politică mondială.

România are astăzi relații diplomatice și consulare cu 131 de state, față de 25, în 1947, și 67 în 1965, iar numărul țărilor cu care a stabilit și desfășoară legături de colaborare economică, științifice și culturale se ridică la peste 140. Țara noastră are, de asemenea, raporturi culturale cu 125 de state de pe toate continentele, face parte ca membră de drept în peste 50 de organizații internaționale guvernamentale și participă la activitatea a numeroase organizații neguvernamentale.

România își întemeiază ansamblul raporturilor sale internaționale pe respectarea strictă a normelor de drept internațional. „La temelia relațiilor noastre cu toate țările — arată secretarul general al partidului nostru — așezăm statornic principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță, principii tot mai larg recunoscute pe plan internațional ca singurele în stare să asigure pacea, progresul și prosperitatea tuturor popoarelor și națiunilor”¹⁵.

În apărarea cauzei nobile a păcii, pentru afirmarea demnă a fiecărei națiuni în viața internațională, țara noastră militează cu consecvență pentru larga recunoaștere a acestor principii democratice, de vocație universală, în raporturile cu toți și față de toți. Evoluția extrem de sinuoasă a vieții internaționale, tendințele de reîmpărțire a lumii în sfere de influență și de interese, existența unor zone fierbinți demonstrează că respectarea lor riguroasă este o condiție fundamentală a colaborării trainice între state, a creșterii încrederii reciproce dintre națiuni, garantînd consolidarea procesului de destindere și securitate internațională.

Consecvența neabătută cu care România socialistă militează pentru cauza independenței popoarelor, pentru dreptul lor inalienabil de a fi pe deplin stăpîne pe propriile bogății, pe resursele materiale și spirituale, de care să poată dispune cum doresc, în raport cu aspirațiile proprii națiuni, promovarea stăruitoare a aplicării principiilor noi, democratice, în raporturile sale bilaterale, poziția sa revoluționară în respectarea permanentă a acestor principii în viața internațională i-au adus un înalt prestigiu pe

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*. 1 decembrie 1978, p. 38—39.

plan mondial, servind cauza generală a colaborării și înțelegerii între popoare.

Ca țară socialistă, România plasează, în mod firesc, pe primul plan, dezvoltarea largă a raporturilor de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste. În viziunea cuprinzătoare a țării noastre, colaborarea dintre statele socialiste, prin caracterul și conținutul nou pe care îl incumbă acest nou gen de relații interstatale, trebuie să constituie un exemplu de raporturi între națiuni suverane și independente, să dimensioneze imaginea conlucrării viitoare, într-o lume eliberată pentru totdeauna de orice asuprire și exploatare. În acest sens — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „în cadrul colaborării și conlucrării dintre țările socialiste, un rol de cea mai mare însemnătate are, fără îndoială, afirmarea tot mai puternică a principiilor de egalitate, respect reciproc și întraajutorare tovarășească ce trebuie să ofere lumii un model înaintat de raporturi internaționale”¹⁶.

Pe temeiul acestui comandament, raporturile României cu țările socialiste, fără excepție, se completează într-un ansamblu unitar, la baza căruia stă politica sa principială, fermă și consecventă, îndreptată spre întărirea unității tuturor țărilor socialiste, spre creșterea forței și influenței socialismului în lume.

În lumina hotărârilor și documentelor Congresului al XI-lea și Conferinței Naționale ale partidului, România acționează statornic pentru intensificarea relațiilor sale cu țările în curs de dezvoltare, pentru întărirea colaborării și solidarității cu acestea în lupta pentru eradicarea subdezvoltării, a stării de înapoiere economică și socială. Pornind de la aprecierea științifică, realistă a situației internaționale și de la orientările date de Programul partidului, țara noastră dezvoltă, în spiritul principiilor coexistenței pașnice, raporturile sale externe cu toate statele lumii, inclusiv cu statele capitaliste dezvoltate.

Recunoașterea valabilității și aplicării universale a noilor principii în raporturile internaționale, permanentizarea lor ca instrument de maximă importanță în viața internațională și generalizarea acestora în relațiile interstatale se constituie ca una din căile esențiale, primordiale, pentru înlăturarea practicilor vetuste ale politicii „canonierelor”, de forță, presiune și dictat, pentru stingerea stărilor de încordare și conflict, pentru a se da posibilitate tuturor statelor să-și exercite fără limite voința politică, pentru participarea lor absolut egală la edificarea păcii și securității internaționale.

Viața internațională a demonstrat că acolo și atunci când s-au eludat normele și principiile de conduită în raporturile dintre state, iar acestea au fost înlocuite cu politica de forță și cu folosirea căii armate, pentru rezolvarea unor stări de încordare sau neînțelegeri, repercusiunile se simt imediat. Atare practici duc la împovărarea economiei țărilor respective, nu ajută la promovarea politicii progresiste, ci, dimpotrivă, pun în pericol independența națională, progresul economic-social și bunăstarea acestor popoare, generând, totodată, noi conflicte, care periclitează pacea și securitatea internațională. În această ordine de idei, apare cu claritate nece-

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*, 1 decembrie 1978, p. 52.

sitatea — pe care partidul nostru o proclamă permanent — a rezolvării pe cale politică, negociabilă a tuturor conflictelor, indiferent în ce zonă a lumii s-ar desfășura ele, pentru a da posibilitatea afirmării prerogativelor fiecărui stat de a fi liber, independent, stăpîn în întregime pe actele sale. „Soluționarea trainică și echitabilă a problemelor complexe ale lumii contemporane — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — impune participarea activă la viața internațională, în condiții de egalitate, a tuturor statelor, și îndeosebi a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, a țărilor nealiniatelor, care reprezintă marea majoritate a omenirii și sînt direct interesate în promovarea unor relații noi, de egalitate și respect al independenței și suveranității naționale”¹⁷.

Într-o relație dialectică, explicită, trebuie subliniat că edificarea unei noi ordini economice mondiale — problemă fundamentală a omenirii, de care depind înseși pacea și securitatea în lume — determină instaurarea unor principii noi, de natură să garanteze independența și suveranitatea statelor, egalitatea reală a tuturor națiunilor.

În viziunea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, făurirea noii ordini economice internaționale — obiectiv constant prioritar în politica externă a României — este continuarea legică a luptei pentru lichidarea vechii politici imperialiste, colonialiste, cu întregul său cortegiu de inechități, de exploatare crudă, nemiloasă, de înjosire a popoarelor, pentru consolidarea independenței politice și economice a noilor state, pentru afirmarea lor neîngrădită pe arena mondială. Expunerea conducătorului partidului și statului nostru la Ședința activului central de partid și de stat din 3 august 1978 adaugă noi teze și dimensiuni conceptului românesc de realizare a noii ordini economice internaționale, subliniind, în același timp, hotărîrea României de a milita activ, în condițiile actuale — marcate încă de inechități politice, de amestec în treburile interne, de distorsiuni în economia mondială — în vederea îndeplinirii acestui obiectiv fundamental pentru progresul umanității.

România socialistă este participantă activă la „Grupul celor 77”, aducînd contribuții de seamă la promovarea cerințelor și pozițiilor juste ale acestuia în direcția edificării noii ordini economice mondiale, îndeplinirea idealurilor de colaborare și înțelegere pe temeiul unui cod de principii care să asigure respectul neabătut al independenței și suveranității fiecărui stat, indiferent de mărime sau de forța economică. În aceeași măsură, România consideră că edificarea noii ordini economice internaționale interesează, sub raportul economic, țările capitaliste dezvoltate și că această cerință fundamentală, obiectiv necesară, nu poate fi realizată decît prin înțelegerea și conlucrarea dintre toate statele, prin eliminarea barierelor restrictive, a mijloacelor de coerciție economică.

Plecînd de la aceste considerente, temeinic motivate, România acordă un interes deosebit Sesiunii speciale a O.N.U. din anul 1980, consacrate noii ordini economice internaționale, acționează, împreună cu alte state, pentru ca aceasta „să adopte un program concret de acțiune în vederea

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*, 1 decembrie 1978, p. 57.

lichidării subdezvoltării, instaurării unor relații noi între state, a noii ordini economice internaționale”¹⁸.

Cu neasemuită claritate, partidul și statul nostru arată că procesul de însănătoșire a relațiilor internaționale, de creștere a încrederii și de lărgire a colaborării nu poate fi înfăptuit, nu are viabilitate fără trecerea la măsuri practice, concrete, pentru oprirea cursei înarmărilor și reducerea treptată a potențialului militar până la lichidarea sa completă. Rațiunile pentru care România acționează în vederea încetării cursei înarmărilor se bazează pe teza, verificată de istorie, potrivit căreia armele și războaiele au dus la regres social-economic, au determinat mari neajunsuri în evoluția firească a civilizației și progresului. Într-o lume în care sumele alocate înarmărilor sporesc amețitor, grevind puternic și grav asupra dezvoltării popoarelor pe calea progresului, încetarea cursei înarmărilor, dezarmarea se înscriu ca o cerință obiectivă a propășirii independente a fiecărei țări, o componentă fundamentală a păcii și înțelegerii între state. „Pronunțându-ne ferm pentru reducerea cheltuielilor militare — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, adoptînd hotărîrea de a nu spori partea din venitul național alocată înarmărilor, pornim de la faptul că raportul de forțe pe plan internațional evoluează tot mai mult în favoarea popoarelor care acționează împotriva războiului, împotriva politicii de forță și dictat, pentru colaborare, pentru egalitate între toate națiunile, pentru pace”¹⁹.

Escaladarea cursei înarmărilor afectează, în egală măsură, toate popoarele, pentru că, de-a lungul istoriei, ele au fost acelea care au dus greul războaielor. Cursa înarmărilor îngreunează, în același timp, procesul de dezvoltare a țărilor care au pășit pe calea independenței naționale, le forțează să se înscrie într-un perimetru defavorabil propășirii lor.

Demersul românesc pentru dezarmare generală și, în primul rînd, pentru dezarmarea nucleară, propunerile României, clar formulate în Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 13 mai 1978 și prezentate la Sesiunea extraordinară a O.N.U. din mai-iunie 1978, au avut o pondere însemnată în efortul de creare a unui cadru organizatoric mai democratic pentru viitoarele dezbateri și negocieri privind încetarea cursei înarmărilor, au pus și mai puternic în evidență hotărîrea țării noastre de a iniția și de a desfășura, în continuare, în strînsă conlucrare cu alte state, noi acțiuni pentru mobilizarea forțelor înaintate, a popoarelor, pentru înfăptuirea de pași concreți pe calea făuririi unei lumi fără arme și fără războaie.

În condițiile complexe ale vieții internaționale contemporane, de ascuțire a contradicțiilor, de existență a unor stări conflictuale, România socialistă se pronunță constant pentru soluționarea pe cale politică, negociată, a problemelor litigioase. În această concepție se regăsesc componentele morale și spirituale, virtuțile poporului român potențate de gîndirea

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*. 1 decembrie 1978, p. 56.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*. 1 decembrie 1978, p. 43.

și acțiunea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, dorința de dezvoltare, de independență, de suveranitate, care nu poate fi realizată decât într-un climat de liniște, de pace, de siguranță.

În acest spirit, Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la politica internațională a partidului și statutului nostru releva : „Plenara C.C. al P.C.R. subliniază cu tărie că este un imperativ arzător al zilelor noastre ca toate popoarele și toate statele, guvernele, forțele sociale progresiste din întreaga lume să-și intensifice acțiunile îndreptate spre lichidarea hotărîtă a tuturor factorilor de tensiune și încordare din viața internațională. Mai mult ca oricînd popoarele, forțele înaintate trebuie să-și unească eforturile, să conlucreze tot mai strîns pentru cauza destinderii, a întăririi încrederii între națiuni, a păcii în lume“²⁰.

Politica externă a României socialiste stăruie, de asemenea, asupra democratizării relațiilor internaționale în consens cu necesitatea creșterii rolului O.N.U. și al altor organisme internaționale în soluționarea problemelor complexe ale contemporaneității. Această concepție se revendică din contextul complex al vieții internaționale, care reclamă o participare activă, pe baza deplinei egalități, a tuturor statelor, într-un cadru larg, la soluționarea tuturor problemelor care confruntă astăzi omenirea.

Profund atașată principiilor respectării independenței și suveranității statelor, ale deplinei egalități în drepturi și neamestecului în treburile interne — condiție indispensabilă a întăririi păcii, securității și colaborării internaționale —, România socialistă își exprimă încrederea profundă în forța și conștiința popoarelor, capabile să determine un nou curs în viața internațională, un curs al păcii și înțelegerii, al cooperării pe baza respectului personalității, intereselor și demnității fiecărui popor, fiecărei națiuni, în efortul generos pentru crearea unei lumi mai bune și mai drepte, o lume fără arme și fără războaie.

Sesiunea științifică consacrată împlinirii
a 40 de ani de la marea demonstrație antifascistă
de la 1 mai 1939,
35 de ani de la realizarea Frontului Unic Muncitoresc și
90 de ani de la declararea zilei de 1 Mai
ca sărbătoare a celor ce muncesc

Cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la marea demonstrație antifascistă și anti-războinică din țara noastră (1 Mai 1939), 35 de ani de la realizarea Frontului Unic Muncitoresc (1 Mai 1944) și 90 de ani de la declararea Zilei de 1 Mai ca sărbătoare internațională a celor ce muncesc, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România a avut loc, la 27 aprilie a.c., sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice, Academiei „Ștefan Gheorghiu”, Consiliului Central al U.G.S.R., Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., sesiunea științifică cu tema : „Politica Partidului Comunist Român de realizare a unității clasei muncitoare în lupta împotriva exploatării, a reacțiunii și fascismului, pentru victoria revoluției democrat-populare și edificarea societății socialiste. Îmbinarea luptei pentru unitatea clasei muncitoare cu solidaritatea cu mișcarea muncitorească și comunistă internațională”.

La lucrări au participat membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., membri ai C.C. al P.C.R. și ai guvernului, reprezentanți ai unor instituții centrale și organizații de masă, oameni ai muncii din întreprinderi, academicieni, profesori, cercetători, studenți, activiști de partid, participanți la demonstrația de 1 Mai de acum patru decenii.

Lucrările sesiunii au fost deschise de prof. dr. docent MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice.

ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice a prezentat comunicarea : Marea demonstrație antifascistă de la 1 Mai 1939 — moment culminant al luptelor populare conduse de P.C.R. împotriva politicii de fascizare a țării și pentru apărarea independenței naționale. Redăm din cuprins :

„O îndelungată experiență, începută la 1 Mai 1890 și continuată zeci de ani în condiții social-politice diferite — în ani de pace, în ani de război, în ani brăzdați de mari acțiuni revoluționare — căluse proletariatul din țara noastră, îl învățase să folosească ziua de 1 Mai ca zi de concentrare, de exprimare a obiectivelor sale de luptă de clasă în raport cu situația generală a țării, a poporului. Ziua de 1 Mai care avea la poporul român și o veche rezonanță de sărbătoare populară, a fost consacrată de clasa muncitoare ca zi de solidaritate și unitate muncitorească, de sprijinire a muncitorilor aflați în grevă, de revendicare a unor reforme democratice, de afirmare a solidarității cu clasa muncitoare de pretutindeni.

În deceniul al patrulea al secolului nostru ziua de 1 Mai a devenit o zi de afirmare a unității clasei muncitoare, de luptă împotriva pericolului hitlerist și a politicii de revizuire teritorială, pentru pacea lumii, pentru independența și integritatea României. În istoria interbelică a clasei muncitoare din România, sărbătorirea zilei de 1 Mai a reprezentat un factor important, integrat în dezvoltarea mișcării muncitorești, care a contribuit necontenit la întărirea unității clasei muncitoare, la

orientarea ei politică în cadrul general al țării, în bătăliile de clasă pentru o viață mai bună... Muncitorii aparținând partidului comunist, partidului social-democrat și altor partide muncitorești, demonstau umăr lângă umăr pentru aceleași revendicări, pentru aceleași idealuri ale clasei muncitoare, pentru apărarea cuceririlor istorice ale poporului român — unitatea și independența națională.

Rindurile muncitorilor au devenit tot mai strinse în anii de accentuare a pericolului fascist în România. Comuniștii, socialiștii, social-democrații, vechii militanți ai partidului clasei muncitoare, au desfășurat largi acțiuni în vederea refacerii unității muncitorești, ca o necesitate primordială în lupta antifascistă, pentru apărarea independenței și integrității țării.

În deceniul al patrulea, odată cu instalarea hitlerismului la putere în Germania, grave primejdii au început să apese și asupra unității statale a României, problemele apărării în fața unor asemenea pericole au devenit permanente în preocupările politice zilnice ale diverselor partide și grupări democratice, și în primul rînd, ale Partidului Comunist Român.

În împrejurările noi externe și interne, conținutul luptei clasei muncitoare și a partidului ei comunist dobindea un tot mai evident caracter politic-național, tinzînd înainte de toate la preîntîmpinarea pericolului grav pe care-l reprezenta fascismul, la salvagardarea intereselor majore ale patriei. În toată această perioadă, proletariatul român și avangarda sa au confirmat rolul incredințat de dezvoltarea istorică și dobîndit printr-o luptă eroică și neabătută, acela de a fi forța cea mai înaintată a societății, capabilă să polarizeze lupta maselor populare pentru libertate și independență națională, împotriva primejdiei fasciste-hitleriste și a războiului agresiv, de cîmpire a popoarelor.

Hotărîrea fermă de a apăra prin orice sacrificiu și prin orice mijloace independența națională și integritatea teritorială, linia politică realistă a partidului comunist de mobilizare în jurul acestui obiectiv fundamental a tuturor forțelor naționale, progresiste, antifasciste, au fost probate de acordul de Front popular democratic între Blocul pentru apărarea libertăților democratice, Partidul Socialist, Frontul Plugarilor și Madosz, din decembrie 1935, de înfringerea cuceririlor reacționare în alegerile parlamentare parțiale din 1936 din județele Mehedinți și Hunedoara și în alegerile din 1937 pentru consiliile județene la Ploiești, Iași, Bihor și în alte localități.

Atitudinea concesivă față de politica de revizuire teritorială adoptată de marile puteri, de concesiile față de pretențiile expansioniste ale Axei fasciste și a colicilor ei, au influențat însă negativ și evoluția evenimentelor din România, ca și din alte țări europene. În aceste împrejurări, cu sprijinul unor cercuri industrial-bancare românești, în februarie 1938 în țara noastră s-a instaurat regimul de dictatură regală. Aprecierile P.C.R. privind noul regim politic porneau de la o viziune largă, care avea în vedere interesele vitale ale poporului român în ceea ce privește apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale, în contextul situației interne și internaționale. P.C.R. a ținut seama de faptul că noul regim, deși anticomunist, grupa, totuși, oameni politici și militari cu orientare nefascistă și antihitleristă, interesați în salvarea independenței naționale și a integrității teritoriale. Pornind de la această constatare reală, partidul comunist a apreciat că «ar fi o mare greșală să confundăm regimul actual, reacționar și antipopular, cu fascismul, și Frontul Renașterii Naționale, cu o unealtă directă a acestuia». Totodată, în documentele partidului se preciza că «dușmanul principal este și rămîne Garda de fier — împotriva acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist trebuie, în primul rînd, îndreptat focul principal».

Documentele vremii vorbesc cu puternica lor forță de convingere despre preocupările consecutive ale comuniștilor din România în problemele apărării independenței țării. Cu multă căldură apela P.C.R. de fiecare dată la membrii și simpatizanții săi, la toate forțele democratice și patriotice pentru a acționa uniți în lupta pentru apărarea hotarelor țării. În martie 1939, cînd armatele hitleriste ajunseseră la frontiera nord-vestică a țării, după cîmpirea Cehoslovaciei, Partidul Comunist Român a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să răspundă ordinelor de mobilizare hotărîtă de guvern, să se prezinte la unitățile militare și să lupte «pentru întărirea forței politice și morale a armatei contra Germaniei hitleriste și statelor revizioniste», subliniind că «războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării contra agresiunii fasciste este un război drept».

Chemările partidului comunist pentru apărarea drepturilor cetățenești și a integrității țării au avut un ecou deosebit în rîndurile muncitorilor, care «imediat, cu cea mai mare disciplină, au îndeplinit ordinea de mobilizare». Ei au dus cu succes în rîndurile soldaților — cum se subliniază în raportul secretariatului teritorial din Transilvania al P.C.R. — «linia partidului în ce privește organizarea rezistenței, pentru apărarea independenței României».

Străbătînd un proces continuu de maturizare și trebuînd să depășească încă unele teze care nu-i aparțineau, Partidul Comunist Român și-a extins tot mai mult influența în viața politică a țării, el reprezentînd forța principală a luptei împotriva pericolului fascist, hitlerist. Fiînd un organism viu, puternic ancorat în realitățile țării, partidul comunist și-a lărgit contactele cu grupările și cu organizațiile democratice, a stabilit legături cu lideri ai principalelor partide burghezo-democratice, cu diferite cercuri și fracțiuni ale forțelor politice burghezo-democrate nefasciste și cu un considerabil număr de personalități politice animate de sentimente patriotice. Această susținută activitate a evidențiat consensul național al tuturor forțelor politice din țară în lupta împotriva Gărzii de fier, a hitlerismului, pentru apărarea independenței și suveranității țării. Faptul că problema majoră care se punea nu era cea a unei ridicări la luptă de tipul clasă contra clasă, ci a mobilizării tuturor forțelor patriotice, naționale, antihitleriste, a demonstrat că, în noile condiții, conducerea luptei revoluționare ridică clasa muncitoare la rangul de conducător al poporului.

În lumina acestor coordonate ale activității Partidului Comunist și a celorlalte forțe revoluționare, a stării de spirit patriotice și antifasciste a maselor largi populare se evidențiază și legătura organică între amploarea și caracterul demonstrațiilor de la 1 Mai 1939 și întreaga muncă desfășurată de comuniști, de socialiști și social-democrați, pentru mobilizarea tuturor forțelor democratice și antifasciste la lupta împotriva tendințelor expansioniste și revizioniste ale statelor fasciste. Pornind de la tradiția și semnificația lui 1 Mai ca zi de luptă, partidul comunist a luat măsuri organizatorice pentru a asigura desfășurarea manifestației la nivelul marilor pericole care planau asupra țării și a omenirii.

În acest scop, conducerea partidului a constituit o largă comisie de partid cuprinzînd membri care activau la toate nivelele în cadrul breslelor, avînd sarcina să asigure desfășurarea în bune condițiuni a demonstrației. Din această comisie au făcut parte activiști de frunte ai partidului, ai mișcării revoluționare și democratice din România ca : Nicolae Ceaușescu, Constantin David, Teohari Georgescu, Alexandru Iliescu ș.a. Are o deosebită semnificație prezența în primele rînduri ale conducătorilor marii demonstrații a tovarășului Nicolae Ceaușescu, patriot și revoluționar înflăcărat, profund devotat clasei muncitoare, poporului din rîndurile căruia s-a ridicat, participant activ la luptele conduse de partid pentru răsturnarea regimului de exploatare, care se remarcase încă din timpul marilor bătălii de clasă din anii crizei economice prin înaltul spirit organizatoric și tenacitatea cu care a dezvăluit pericolul fascist. Această prezență dă expresie faptului că în fiecare împrejurare tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost un minunat exemplu de curaj și fermitate revoluționară, de dăruire totală pentru cauza libertății și fericirii poporului, pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

Comisia a fost pusă în legătură cu delegațiile din provincie pentru încadrarea lor în marea demonstrație. Demonstrația a căpătat astfel caracterul unei manifestări la scară națională. Aceasta s-a evidențiat și prin faptul că manifestația a avut ca punct final Parcul Libertății, unde delegațiile tuturor forțelor participante au depus coroane de flori pe Mormîntul Eroului Necunoscut — simbol al prețurii pe care poporul român o acorda eroilor care s-au jertfit pentru desăvîrșirea unității statului național român.

Manifestările patriotice antifasciste de la 1 Mai 1939 au constituit o victorie a partidului comunist, a politicii sale de Front unic cu celelalte partide muncitorești și democratice. Ele au fost larg comentate în cele mai diverse pături ale opiniei publice din țară și au avut un larg ecou peste frontiere. Ele au contribuit, în același timp, la creșterea prestigiului, a autorității de care Partidul Comunist Român se bucura în fața întregii națiuni. Ziarul Timpul, răspîndit în cercuri largi ale societății românești, aprecia astfel demonstrațiile muncitorești : «1 Mai 1939 a arătat o dată mai mult că muncitorimea este... temeiul, baza și substanța națională, cheazăia prosperității ei în pace și apărătorea ei atunci cînd patria o cere».

Demonstrația antifascistă de la 1 Mai 1939 — a conchis autorul — s-a înscris ca un serios semnal pe care România l-a adresat Europei, întregii lumi pentru unirea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii conflagrației mondiale de către Germania hitleristă și acoliții săi, a înfățișat conștiinței progresiste internaționale imaginea unui popor profund atașat idealurilor de libertate și de independență națională.

TITU GEORGESCU, prorector al Universității București, s-a referit la Lupta clasei muncitoare, a forțelor democratice și progresiste în anul 1939 împotriva ascensiunii fascismului, a înfeudării țării Germaniei naziste, pentru apărarea integrității teritoriale a României.

Bizuindu-se pe atitudinea neclintită antifascistă a poporului român, P.C.R. și-a concentrat, în împrejurările de acum 40 de ani, principală direcție de activitate

asupra apărării țării de pericolul fascist, punind la temelia acestei activități unitatea de acțiune a clasei muncitoare.

„Partidul comunist — a arătat autorul — a găsit noi și noi căi de apropiere și conlucrare cu celelalte partide și organizații muncitorești atât pentru apărarea intereselor economice ale proletariatului, cât și pentru făurirea osaturii muncitorești pe care să clădească frontul celor mai largi forțe populare contra fascismului. Cercetarea atentă a documentelor mișcării muncitorești din epocă atestă mutațiile de fond ale atitudinii partidului comunist față de celelalte partide muncitorești, față de P.S.D. și P.S.U., față de syndicatele C.G.M. Drept rezultat, aceste organizații și o serie de lideri ai lor încep să răspundă apelurilor Partidului Comunist Român la Front Unic și Front Popular Antifascist. Între acești lideri se remarcă Ștefan Voitec, L. Ghelerter, C. Popovici, N. Moscăuțeanu, Th. Iordăchescu și alții, a căror înțelegere pentru unitatea de acțiune muncitorească avea să se concretizeze în numeroase acțiuni de Front Unic și de mișcare antifascistă.

Succesele, realizarea, fie și parțială, a unității muncitorești de acțiune contra fascismului au constituit temelia pe care s-au ridicat noi alianțe și fronturi comune.

O atenție deosebită a acordat partidul comunist mișcării antifasciste în rindurile naționalităților conlocuitoare. Mai ales populațiile germană și maghiară erau ținta captării în mrejele nazismului și horthysmului, care, deshumind nostalgii filistine, urmăreau să facă din aceste populații cal troian pentru dezmembrarea unității naționale a României. Naționalitățile conlocuitoare aveau însă forțe importante progresiste, democratice, revoluționare în rindurile muncitorimii, țărănimii, intelectualelor, tineretului, care se aflau la nivelul superior, pe care îl cerea epoca, pentru unirea, și nu dezbinarea, tuturor celor care erau amenințați de politica diriguită de la Berlin. Fascismul a amplificat la maximum șovinismul și revizionismul reacțiunii, iar Hitler a știut să profite. Deși aflate de aproape două decenii sub dictatura horthystă, masele populare din Ungaria vecină respingeau rasismul, demența megalomană a fascismului, care în 1939 luase proporții nemaîntinse. Cu multă luciditate, încă în 1937, Partidul Comunist Ungar arăta : «Înțelegerea cu țările vecine este cu atât mai ușoară cu cât ele sînt toate amenințate de pericolul nazist». «Cine vrea revizuirea granițelor în alianță cu Hitler trebuie să știe că această revizuire ar sluji lui și nicidecum intereselor maghiare. Revizuirea hitleristă ar transforma Ungaria într-un stat vasal celui de-al treilea Reich». Este semnificativă întrebarea cu răspuns direct, a organizației antifasciștilor maghiari din România — Madosz : «Cine are interes ca popoarele mici din Europa orientală să se slăbească unele pe altele, reciproc, în loc să se împotrivescă umăr la umăr cîmpitorilor comuni ?»

Prezența naționalităților conlocuitoare din România în largul front al forțelor antifasciste pentru apărarea independenței țării are semnificații bogate, din care Partidului Comunist Român a tras importante concluzii.

Orizontul de activitate a partidului comunist cuprindea o vastă arie politică, educativă, ideologică pentru influențarea maselor în direcția antifascistă. În aceste împrejurări au apărut limanuri noi pentru o mare parte a intelectualității românești, ce își căuta făgașul de afirmare a adevăratelor valori progresiste patriotice pe care să le pună în slujba patriei amenințate.

Cu multă virulență a fost demascată esența teoriilor privind renanțarea la rațiune în favoarea unei conștiințe mistice. Condamnarea Gărzii de fier, dezvăluirea legăturilor strînse ale acesteia cu Germania nazistă erau făcute de pe postamentul solid al intereselor supreme ale patriei, de menținere a suveranității, a ființei naționale. Conținutul patriotic imprimat de partidul comunist propagandei sale și acțiunilor de masă era cu totul opus frazeologiei patriotarde, naționalist șovine. Acest conținut nu era deloc rupt de solidaritatea cu mișcările revoluționare, progresiste, antifasciste din alte țări. Dimpotrivă, mișcarea antifascistă din România a fost prezentă prin reprezentanții săi la mari reuniuni internaționale pentru pace și contra fascismului de la Paris, Bruxelles, New York și alte orașe. Peste 600 de voluntari români au luptat cu arma în mînă în brigăzile internaționale antifasciste din Spania.

Conținutul patriotismului forței conducătoare a mișcării antifasciste românești a ieșit mai clar în evidență în ajunul războiului cînd, cu armatele hitleriste la hotarele nord-vestice ale țării, Partidul Comunist Român în Apelul din martie 1939 se adresa maselor populare : «Hitler vrea să răpească grîul, petrolul și teritoriul. El vrea să vă arunce în robie... Ridicați-vă la luptă pentru a împiedica orice capitulare. Partidul Comunist din România declară : **COMUNIȘTII VOR LUPTA CU ARMA ÎN MÎNA ÎN PRIMELE RINDURI** !» Aici ne găsim pe terenul adevărului pentru a aprecia cea mai responsabilă contopire a partidului comunist cu interesele fundamentale ale țării, aici avem răspunsuri pentru esența patriotismului celor mai radicale forțe politice din istoria României.

Clasa muncitoare a fost avangarda puternicei mișcări antifasciste din România care a împiedicat, în tot deceniul al patrulea, instaurarea fascismului la putere, înlesnind menținerea țării pe un curs al politicii interne și externe ostil fascismului, hitlerismului. Este vorba de rezistența care a așezat țara noastră într-o postură cu totul aparte în ajunul izbucnirii războiului mondial și încă după aceea. Izolată și într-un anume fel singură, România anului 1939, când Germania hitleristă domina centrul și sud-estul Europei, nu numai că nu se aliază puterilor fasciste, dar desfășoară o politică antihitleristă.

Guvernele României au ținut în importante situații seama de climatul general care stăpânea masele populare, au avut în vedere rațiuni supreme de salvagardare a independenței și suveranității naționale. Într-un asemenea climat de ostilitate larg populară față de Germania hitleristă, față de agentura acesteia — Garda de fier —, guvernele Miron Cristea, dar mai ales Armand Călinescu, au acționat pentru apărarea integrității și suveranității naționale, pentru menținerea păcii, contra agresiunii hitleriste și coloanei a V-a din țara noastră. Pregătirile pe care Armand Călinescu le-a inițiat, până la evasimobilizarea armatei întru apărarea țării contra Germaniei hitleriste și aliaților săi, în prima parte a nului 1939, stau mărturie a liniei adoptate de guvernele României pînă la izbucnirea războiului și chiar după. Între altele trebuie arătat că după căderea lui Călinescu sub gloanțele legionarilor în septembrie 1939, alte personalități politice ale României, între care generalul Gh. Argeșanu, Nicolae Iorga, foști prim-miniștri, Virgil Madgearu, Victor Iamandi, miniștri și alții vor fi în aceeași perioadă victime atentatelor și asasinatelor agenturii hitleriste legionare. Un altul, Nicolae Titulescu, murea în 1940, în condiții dramatice, urmărit de furia bandelor hitleriste, departe de țară.

Păstrînd totdeauna proporțiile în aprecierea reală a locului diferitelor personalități ale vieții politice românești, judecîndu-le și în contextul regimului social-politic burghez, în cazul anului 1939 al regimului dictaturii regale, putem și se cuvine să marcăm rolul unor asemenea oameni politici lucizi, cu responsabilitate pentru interesele independenței și integrității patriei, care au acționat, unii cu sacrificiul vieții, împotriva înrobirii României de către imperialismul hitlerist.

Nu este lipsit de semnificație și faptul că în 1939, în ajunul și chiar în primele luni ale războiului, cînd Reichul nazist înregistra cunoscutele succese militare, în România mișcarea antifascistă lua amploare. 1 Mai 1939 este una din dovezile pline de valori politice. Clasa muncitoare care reușise să ridice, prin marile sale lupte politice, prima mare baricadă în Europa contra fascismului după venirea lui Hitler la putere, își exprima cuvîntul, în ajunul războiului, prin noi și ample manifestări antifasciste“.

EFTIMIE ILIESCU participant la demonstrația de 1 Mai 1939, a evocat principalele momente ale pregătirii și desfășurării remarcabilului eveniment înscris în istoria mișcării noastre muncitorești cu 40 de ani în urmă, în comunicarea intitulată Demonstrația de la 1 Mai 1939 din București, expresie a împletirii formelor legale și ilegale în lupta revoluționară condusă de P.C.R. După ce a subliniat faptul că, pentru realizarea unui larg front antifascist pe baza unității clasei muncitoare, comuniștii au utilizat multiple forme și mijloace de luptă atît legale cit și ilegale — acțiuni revendicative, greve, întruniri, manifestații, cărora le-a imprimat un puternic caracter politic, autorul a rememorat aspecte ale activității revoluționare desfășurate de cercurile culturale de pe lîngă breslele muncitorești, în cadrul cărora s-au remarcat în mod deosebit tinerii Comuniști Nicolae Ceaușescu și Elena Petrescu (Ceaușescu).

„Tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost acela care a imprimat activității culturale din cadrul breslelor, un conținut care să contribuie la înțelegerea marilor sarcini care se puneau atunci în fața tinerei generații, a clasei muncitoare în general. Vorbind în acea epocă despre scopurile amintite, tînărul conducător arăta că «tineretul nu poate să se mărginească numai la o activitate culturală și sportivă» și că adevărata sa misiune, în aceste împrejurări, era «de a intensifica acțiunea de propagandă printre muncitori pentru organizarea lor în bresle, pentru educarea morală și patriotică a maselor de muncitori».

Tovarășul Nicolae Ceaușescu era sufletul activității cultural-politice din bresle. Mă pot mindri, ca și alți mulți tovarăși, că am beneficiat din plin de îndrumarea competentă și îndrăzneată a tovarășului Nicolae Ceaușescu în acei ani de înclătcare revoluționară. L-am cunoscut după ieșirea sa din închisoare cînd personalitatea sa de revoluționar se oțelise și mai puternic. Fratele meu Alexandru Iliescu m-a chemat într-o zi din vara anului 1938 în curtea Casei Poporului, prezentîndu-mă unui tînăr cu o privire inteligentă și hotărîtă. Am locuit o perioadă în aceeași cameră modestă pe strada Oîțelor colț cu Radu Vodă. I-am urmărit în această perioadă și după aceea

activitatea, admirându-l pentru maturitatea revoluționară de care dădea dovadă încă din fragedă tinerețe, pentru abnegația și curajul pe care le punea în slujba activității P.C.R. Era în același timp de o mare noblete de caracter, ferm, exigent față de el însuși, atitudini pe care le cerea și celor cu care colabora.

Vreau să arăt că din momentul în care tovarășul Nicolae Ceaușescu a primit sarcina să se ocupe de reorganizarea tineretului am remarcat o evidentă înnoire a activității noastre. Dar munca ilegală era atât de grea încât o oră îți se părea o zi întreagă, o zi îți se părea o lună, o lună îți se părea un an și anul o veșnicie, fiindcă se succedau multe evenimente, iar teroarea siguranței era greu de suportat. Cu toate aceste greutăți, noi, comuniștii ieșeam din luptă mai oțeliți, mai hotărâți să înfruntăm cu curaj greutățile. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a reprezentat încă de atunci pentru mine un model de dăruire, curaj, abnegație revoluționară. El m-a învățat cum să-mi organizez activitatea conspirativă, mă îmbărbăta cînd îmi era greu“.

În legătură cu desfășurarea momentelor premergătoare acțiunilor din mai 1939 vorbitorul a spus :

„Paralel cu congresul, guvernul a autorizat două întruniri : una în sala Tomis pe str. Călărași 11 — pentru muncitorii și funcționarii organizați în bresle și alta în sala Eintracht de pe str. Dionisie Lupu — pentru meseriași și mici patroni.

Potrivit programului anunțat oficial, la sfîrșitul congresului și al întrunirilor, toți participanții trebuiau să se adune în Piața Romană, de unde, în frunte cu oficialitățile să traverseze orașul, trecînd și prin fața palatului regal pentru a aduce un omagiu regelui Carol al II-lea, ajungînd în cele din urmă la Mormîntul Eroului Necunoscut din Parcul Carol (azi Libertății).

După amiază erau prevăzute serbări și spectacole.

Totul părea minuțios și temeinic pregătit de oficialități, de la «ovațiile» demonstrațiilor, pînă la apariția regelui în balconul palatului și filmarea acestui moment.

Ca și în anii anteriori se luaseră severe măsuri de siguranță prin arestări, percheziții, prin cenzurarea cuvîntărilor, paza sălilor de întrunire și a traseului.

În aceste condiții, comuniștii au trebuit să găsească cele mai adecvate mijloace de a transforma evenimentele atît de minuțios pregătite de oficialități, într-o puternică afirmare a voinței naționale împotriva fascismului, războiului, pentru independență, suveranitate și integritate națională.

Îmbinînd lupta legală cu cea ilegală, P.C.R. a reușit chiar sub ochii exigenței ai autorităților, să pregătească una din cele mai răsunătoare acțiuni revoluționare cunoscute de istoria noastră națională.

În condiții de ilegalitate a fost convocată o ședință lărgită a Comitetului organizației din București a P.C.R., desfășurată în strada Corabiei, care a stabilit măsurile «pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai în cadrul programului aprobat de autorități, dar pentru îndeplinirea programului partidului comunist». Comuniștii li s-a indicat să-și ducă activitatea «prin asociațiile profesionale, cercurile culturale, sportive și orice alte organizații profesionale legale în care partidul comunist are influență...». S-a mai hotărît alegerea unor vorbitori din rîndurile comuniștilor, «care să evidențieze în cuvîntul lor necesitatea concentrării tuturor forțelor muncitorești și țărănești în lupta antifascistă și antirăzboinică».

S-a indicat alegerea ca delegați la congresul breslelor a cît mai multor comuniști, social-democrați sau simpatizanți, urmînd ca la sosirea acestora în București (la 30 aprilie) să fie puși la curent cu acțiunile preconizate pentru a doua zi.

Au apărut cu pregnanță acum roadele activității de front unic desfășurate de partid în cadrul breslelor, la pregătirea evenimentului participînd atît comuniștii cît și social-democrații, ceea ce a marcat un pas important în dezvoltarea procesului de unificare a mișcării muncitorești din România.

De asemenea, s-a trecut în Capitală la propagarea chemărilor și obiectivelor P.C.R. în rîndul maselor muncitoare, s-a intensificat acțiunea în rîndul membrilor partidelor politice burgheze pentru atragerea lor la o acțiune antifascistă comună în ziua de 1 Mai.

Pentru asigurarea deplinei conspirativități, ultimele instrucțiuni privind participarea comuniștilor la manifestările organizate de guvern au fost comunicate doar cu cîteva ore înainte de evenimente.

Conform indicațiilor transmise de comitetul de organizare a zilei de 1 Mai, din care făceau parte tovarășul Nicolae Ceaușescu, Ilie Pintilie, Constantin David, Alexandru Iliescu, Teohari Georgescu, activiștii au primit sarcina să se deplaseze în cartierele muncitorești pentru a antrena la acțiune întreaga muncitorime. O parte din activ a fost îndrumat spre sala Tomis, spre a scanda lozincile și chemările antifasciste, democratice, spre a susține pe cei indicați de partid să ia cuvântul.

Cealaltă parte a activului a fost îndrumată să se încadreze printre manifestații, astfel încât «partidul să fie prezent pe toată lungimea coloanei».

Vreau să subliniez că întregul ansamblu de pregătiri și măsuri organizatorice care au determinat caracterul antifascist și partinic al întrunirilor și manifestațiilor din București, este strins legat de activitatea tineretului comunist din Capitală, în primul rând a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Partidul i-a încredințat acest rol deosebit în pregătirea și desfășurarea acestor memorabile evenimente având în vedere dirzenia, spiritul revoluționar pe care le probase în numeroase împrejurări.

Dind glas amintirii, EFTIMIE ILIESCU a înfățișat armindenui proletar de acum patru decenii.

„Imi amintesc ziua de 1 Mai 1939, o dimineață însorită de primăvară. Încă din primele ore ale zilei, grupuri masive de muncitori îmbrăcați sărbătorește se îndreptau spre locuri dinainte stabilite.

La ora 9, sala și grădina cinematografului Tomis erau arhipline. Oficialitățile surizătoare se pregăteau să deschidă adunarea, contînd încă dinainte, pe succesul acțiunii întreprinse. Din mijlocul mulțimii s-au ridicat deodată pancarte cu lozinci ca : Cerem mărirea salariilor ! Trăiască independența națională a țării ! Jos fascismul ! Vrem front patriotic ! Trăiască Pacea ! Cînd vorbitorii desemnați de autorități începeau să sprijine și să justifice politica guvernului de dictatură regală în sală au răsunat lozincile P.C.R. Apoi, în cuvîntul lor, adevărații reprezentanți ai proletariatului au criticat regimul dictaturii regale care determinase înăsprirea exploatarei oamenilor muncii, înrăutățirea condițiilor de viață ale maselor populare, restringerea drepturilor și libertăților democratice. De asemenea, au condamnat tendințele de a merge pe linia concesiilor în fața Germaniei hitleriste, care periclita independența țării, relevînd și adevăratul caracter al zilei de 1 Mai care trebuia să fie «o zi internațională de luptă pentru descătușarea muncitorimii de sub exploatarea capitalistă, pentru drepturile și revendicările muncitorești», împotriva fascismului, pentru pace și înțelegere între popoare. Comuniștii au chemat clasa muncitoare la consolidarea unității de acțiune pentru apărarea păcii, ei au condamnat încheierea în martie 1939 a înrobitorului tratat româno-german, cerînd muncitorilor să-și stringă rîndurile pentru apărarea independenței economice și politice a țării, a integrității sale teritoriale.

După terminarea celor trei întruniri, participanții s-au reunit în jurul orei 12 în Piața Romană, de unde urmau să străbată traseul Calea Victoriei, Splaiul Independenței, strada 11 Iunie, Parcul Carol (azi Libertății). Acțiunea s-a desfășurat conform planului Comitetului de organizare, grupuri compacte de muncitori încadrîndu-se printre manifestații pe toată distanța traseului.

De la 4 000—5 000 persoane, numărul demonștrărilor a crescut la 20 000. Mi-amintesc că din coloane au început să răsunе chemările partidului, așa încît ajuși în fața palatului regal, demonștrânții au strigat : Trăiască 1 Mai, ziua muncii ! Trăiască frontul unic al muncitorimii ! La muncă egală — salariu egal ! Pace, pîine, pămînt, libertate ! Vrem România liberă și independentă ! Vrem respectarea granițelor ! Jos hitlerismul ! Să ținem piept agresorului ! Trăiască Frontul Popular Antifascist ! Printre lozincile folosite de P.C.R., au fost acelea care condamnau organizațiile fasciste : Jos Garda de fier ! Jos gardismul ! Jos agenții hitleriști ! Jos agenții trădători de țară ! În momentul în care unele grupe de legionari aflați în afara coloanelor au încercat să scandeze lozinci fasciste, demonștrânții le-au ripostat prompt : Vrem dreptatea noastră ! Vrem pace, Jos fascismul ! Regele Carol al II-lea, ieșit în balconul palatului, a fost nevoit să asculte adevăratul glas al poporului.

Vreau să subliniez sentimentul de solidaritate, de încredere fermă în forțele sale unite, al muncitorimii, care se detașa din rîndul celor 20 000 demonștrânți. Organele represive înseși recunoșteau : «Calea Victoriei avea aspectul unui cîmp de manifestație revoluționară». Era rezultatul pregătirii minuțioase, al împletirii activității legale cu cea ilegală, al tacticii elastice de care dăduse dovadă P.C.R., care renunțase la acțiunile cu caracter îngust, sectar, izvorite din unele indicații venite din partea țării.

Ajuși în fața Prefecturii poliției Capitalei, mîile de demonștrânți au cerut cu pumnul ridicat, în semn de salut, eliberarea deținuților politici antifasciști și întemnițarea elementelor fasciste, trădătoare de țară. Un alt gest de solidaritate de care-mi aduc aminte cu emoție : în tot timpul desfășurării evenimentelor revoluționare din această zi, echipaje ale Ajutorului Roșu au adunat contribuții benevole destinate

ajutorării materiale a deținuților politici antifasciști aflați în închisori. După terminarea manifestației care a avut ca punct final Parcul Carol (Libertății de azi) unde s-a depus o coroană de flori la Mormintul Eroului Necunoscut, comuniștii au primit din partea Comitetului de organizare a zilei de 1 Mai instrucțiuni să continue acțiunile revoluționare, după-amiază, în cadrul serbării cimpenești organizate pe stadionul muncitoresc din cartierul Ferentari. Rapoartele agenților siguranței semnalau ca principal organizator al «diferitelor manifestațiuni cu caracter comunist» în timpul serbării de pe stadion pe aceiași «cunoscuți comuniști» care se remarcaseră și cu prilejul întrunirii de la sala Tomiș și de-a lungul traseului demonstrației. Printre aceștia erau : Nicolae Ceaușescu, Constantin David, Anton Moiseșcu, Alex. Iliescu, Ion Ionescu, Ion Boilă, Isac Feldman, Ilie Căpățină, Loti Foriș, Ofelia Manole, Gheorghe Gheorghe“.

Dincolo de largul lor ecou intern și internațional, evenimentele din mai 1939 — a spus în încheiere autorul — s-au transmis peste vreme ca o mărturie a luptei desfășurate de clasa muncitoare pentru apărarea țării împotriva pericolului fascist, ca o victorie de prestigiu pe linia făuririi unității de acțiune a maselor muncitoare.

GEORGE MACOVESCU, președintele Uniunii Scriitorilor din R. S. România, în comunicarea Participarea intelectualității, alături de clasa muncitoare, de forțele democratice, la luptele din 1939 împotriva fascismului, pentru libertăți democratice și apărarea independenței patriei, s-a referit la contribuția activă a intelectualității la lupta pentru salvagardarea intereselor fundamentale ale națiunii române, oprindu-se pe larg la momentul 1939, an ce a însemnat pentru România o sporire a primejdiilor cărora trebuia să le facă față sub presiunea valului expansiunii hitleriste și revizioniste. În acest cadru s-a relevat influența exercitată asupra intelectualității de marea demonstrație antifascistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939, marea bătălie, în care au fost încadrați ziaristi comuniști, democrați din București.

„Sînt unanime aprecierile privind semnificația evenimentelor de la 1 Mai 1939 pentru relevarea posibilităților și hotărîrii poporului nostru, a forțelor sale revoluționare și democratice în frunte cu P.C.R., de a apăra, cu orice sacrificiu, libertatea și independența țării. La o zi după 1 Mai 1939, ziarul Iașul publica sub semnătura lui George Ivașcu articolul Patriotismul muncitorilor. Ideea dominantă subliniată de autor pe marginea acțiunilor revoluționare din acea zi de 1 mai este aceea a responsabilității naționale a clasei muncitoare, a patriotismului său hotărîtor, creator : «Evenimentele din ultimii ani, care au dus la desființarea a patru state naționale au avut un adînc ecou în sufletele muncitorești, care au socotit astfel amenințate ineseși temeiile păcii și ale progresului... Muncitorul român se simte strîns legat de acest pămînt românesc pe care muncește, din care se hrănește, care-i dă micul lui loc sub soare, siguranța zilei de mîine. Patriotismul muncitorimii nu poate fi pus la îndoială. El e mai ardent astăzi decît oricînd, căci astăzi mai mult decît oricînd patria constituie simbolul însuși al acțiunii de apărare împotriva dușmanilor ei, declarați sau nu, fățiși sau din umbră».

Ca o reflectare a năzuinței de apărare a patriei în fața primejdiilor tot mai amenințătoare, se înscrie campania publicistică pentru demascarea caracterului reacționar, nociv și agresiv al teoriilor hitleriste privind spațiul vital și inexistența dreptului la independență a popoarelor mici, rasismul, înăbușirea libertății spirituale și a altor teorii cu caracter antiuman. Punerea în practică a acestor «principii» ale politicii naziste însemna încălcarea dreptului la existența liberă a fiecărui popor, înlăturarea oricărei posibilități de cooperare între națiuni, justificarea politicii expansionist-revizioniste promovate de statele fasciste și, în primul rînd, de Germania hitleristă...

Mîna Germaniei naziste, prin ce avea mai odios : terorismul ca armă politică, se întindea tot mai amenințător asupra României, rămasă, practic, izolată pe plan extern în fața primejdiei hitleriste. Din ordinul conducătorilor celui de-al III-lea Reich, la 21 septembrie 1939, primul ministru Armand Călinescu a fost asasinat de o echipă a Gărzii de fier, agentura directă a nazismului în România. În acele momente, dînd expresie stării de spirit a opiniei publice, printre gazetarii care au înfierat asasinatul, Miron Radu Paraschivescu scria în Țara nouă din 24 septembrie 1939 articolul La căpățiul lui Armand Călinescu. Pornind de la constatarea că «Armand Călinescu era un adversar al acestei legiuni de ucigași, tocmai fiindcă el activa în numele și în consensul firesc al istoriei noastre naționale», autorul conchidea că prin acest asasinat «n-a fost ucis un om, n-a fost omorît mișelește primul ministru al țării», ci «s-a săvîrșit o crimă împotriva țării însăși»“.

Evocarea cîtorva din aspectele participării intelectualității la lupta generală antifascistă a poporului român din anul 1939 conduce la concluzia — a spus auto-

rul — că aceasta s-a angajat alături de celelalte forțe patriotice, democratice în confruntarea grea, dar în cele din urmă victorioasă, cu forțele fasciste, hitleriste.

ȘTEFAN VOITEC, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. vicepreședinte al Consiliului de Stat, a susținut comunicarea Realizarea Frontului Unic Muncitoresc în aprilie 1944 — rezultat al luptei comune a întregii muncitorimi împotriva fascismului, pentru o Românie liberă și independentă, din al cărui cuprins redăm următoarele :

„Îndelungata și zbuciumata istorie a mișcării muncitorești din țara noastră și, în cuprinsul ei, istoria perioadei de după primul război mondial, stau mărturie că unitatea clasei muncitoare, a forțelor sale politice și profesionale, a constituit întotdeauna chezașia temeinică a progresului și victoriilor, iar dezbinările au fost izvorul stagnării și regresului, al înfringerilor.

Încă de la apariția sa pe arena politică a României, clasa noastră muncitoare s-a afirmat ca forța socială cea mai înaintată, unitară și combativă. Unitatea și combativitatea ei au izvorit din identitatea intereselor și năzuințelor de clasă, determinate de realitățile specifice naționale, de problemele fundamentale ale dezvoltării țării, și au fost puternic influențate de ideile socialismului științific. Aceasta a adus mișcării noastre muncitorești, de la începuturile ei, aprecierile și elogiile clasicilor marxismului, care o considerau ca fiind cu nimic mai prejos de celelalte mișcări muncitorești și socialiste din lume.

Întemeierea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în anul 1893, a marcat, odată cu ridicarea pe o treaptă superioară a luptei clasei muncitoare, și întărirea unității sale politice, ideologice și organizatorice, sporindu-se, astfel, rolul și influența sa în întreaga dezvoltare social-economică a României moderne. Acționând ca partid revoluționar unic al întregii clase muncitoare, P.S.D.M.R. a organizat și condus numeroase acțiuni cu caracter social-economic și politic revoluționar, a desfășurat o bogată activitate teoretică marxistă și de cultură a maselor, a dezvoltat, totodată, largi raporturi de colaborare și întrajutorare cu socialiștii, cu mișcările muncitorești din alte țări.

Unitatea de clasă și consolidarea ei, lupta unită a maselor au caracterizat, în continuare, activitatea politică și sindicală a mișcării socialiste, care, de la începutul secolului nostru, se afirma tot mai puternic, pe ambele versante ale Carpaților.

Unitatea mișcării muncitorești și socialiste s-a evidențiat în toată plenitudinea, cu prilejul constituirii statului național unitar român, precum și în cursul luptelor revoluționare de după primul război mondial, care au culminat cu greva generală din octombrie 1920. Dar, după cum este știut, mișcarea muncitorească avea să fie greu încercată prin sciziunea provocată, în rindurile mișcării muncitorești de la noi și de pretutindeni, la începutul celui de-al 3-lea deceniu. Aceasta s-a datorat pe de o parte politicii burgheziei de dezbinare a clasei muncitoare, iar pe de altă parte, unor factori externi, care s-au conjugat în opera nefastă de scindare a mișcării muncitorești și socialiste, pe plan național și internațional.

În pofida sciziunii, în România, în centrul preocupărilor din cadrul mișcării muncitorești, a stat mereu problema esențială a unității, ea constituind o tendință constantă, dominantă, care avea să se afirme plenar în timpul luptelor din anii crizei economice, la 1 Mai 1939 și să-și găsească încununarea, de însemnătate istorică, în F.U.M., încheiat în aprilie 1944 de P.C.R. și P.S.D. și anunțat întregii clase muncitoare, întregii națiuni române prin Manifestul-program care va purta data de 1 Mai 1944, chemare înălțătoare la unitate și luptă.

Se cuvine subliniat că în perioada grea a dezbinărilor, forța hotărâtoare a unității de acțiune și-a manifestat din plin eficacitatea în activitatea și luptele uniunilor de ramură ale muncitorilor minieri, petroliști, portuari și funcționarilor particulari, care, datorită unor situații favorabile, n-au cunoscut povara sciziunilor, activitatea și lupta acestora desfășurându-se fără întrerupere, în cadrul organizatoric unitar, într-o atmosferă de rodnică și reală conlucrare tovarășească, umăr la umăr, a comuniștilor, a socialiștilor și social-democraților, a oamenilor muncii fără de partid. A fost un exemplu viu, adine grăitor că, oricât de potrivnice ar fi împrejurările, oricât de abile uneltirile, unitatea de clasă este posibilă, poate fi menținută, pe deasupra disensiunilor ideologice și politice.

Ca un rezultat de o însemnătate inestimabilă în conlucrarea Partidului Comunist Român cu celelalte organizații socialiste, se înscrie refacerea unității sindicale în anii 1935—1936, în cadrul organizatoric unic al Confederației Generale a Muncii. Consecințele evidente ale acestei regrupări se vor resimți neîntrerupt, mișcarea sindicală sporind în forță și combativitate, în prestigiu. Era preludiul mării și definitive concentrări de clasă. În perioada grea ce a urmat, au fost menținute legăturile dintre comuniști și socialiști, au fost extinse contactele, multiplicată căutările,

reluat și extinse inițiativele P.C.R. pentru realizarea unității de acțiune a partidelor muncitorești, ca principal suport al unei largi coaliții a forțelor naționale antifasciste...

În anii dictaturii antonesciene și ai războiului hitlerist, Partidul Comunist Român a militat pentru făurirea Frontului Național Antihitlerist, cuprinzând toate partidele și grupările politice antifasciste, pe toți patrioții români. Baza acestuia trebuia să fie unitatea de acțiune și de vederi a celor două partide muncitorești, în ce privește sarcinile ce reveneau proletariatului în acea etapă de răscruce în istoria țării. «Fără unitatea clasei muncitoare nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea națională a poporului român» — sublinia Circulara C.C. al P.C.R. din iulie 1941, iar Platforma-program a C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941 trasa ca sarcină principală tuturor comuniștilor «să lucreze la crearea Frontului unic al clasei muncitoare în întreprinderi cu muncitori social-democrați, național-tărâniști și fără partid. Însă, în același timp, trebuie realizat frontul unic cu P.S.D., cu conducătorii săi centrali și locali, împotriva fascismului, dușmanul comun».

Se poate spune că se crea atmosfera psihologică necesară încrederii și acțiunilor unitare. Anul 1943 a fost un an de inițiative și contacte, de acțiuni comune. În ianuarie, C.C. al P.C.R. a propus C.E. al P.S.D. un acord de front unic pentru activități comune în vederea apărării intereselor vitale ale maselor muncitorești, împotriva hitleriștilor și a regimului antonescian, eforturi comune pentru unirea forțelor progresiste și patriotice într-un larg Front Național Antihitlerist; alcătuirea unui Comitet comun din reprezentanți ai C.C. al P.C.R. și C.E. al P.S.D.; stabilirea unui program de acțiuni comune; încheierea unui acord pe baza oricărui punct din platforma din 6 septembrie 1941 sau a oricărei propuneri concrete venite din partea C.E. al P.S.D. În februarie al aceluiași an, conducerea lărgită a P.S.D. a adoptat, în unanimitate, două rezoluții esențiale: una referitoare la unitatea de acțiune politică a celor două partide muncitorești, iar cealaltă, în legătură cu organizarea unei mișcări sindicale unice, recunoscute ca necesități imperioase ale momentului. Cum era și firesc, aceste hotărâri au dat un nou impuls relațiilor dintre conducerile celor două partide.

Autodizolvarea Internaționalei Comuniste, în mai 1943, a fost apreciată pozitiv atât de comuniști cât și de social-democrați, iar unele cadre din conducerea P.S.D. au considerat, chiar, că sosise momentul lichidării definitive a sciziunii și al înfăptuirii partidului unic al clasei muncitoare, cu atât mai mult cu cât încetaseră imixtiunile Internaționalei Socialiste în activitatea social-democrației. Odată cu hotărârea privind sarcinile P.C.R. după autodizolvarea Internaționalei Comuniste, C.C. al P.C.R. s-a adresat din nou, în cursul lunii iunie, «tuturor partidelor și organizațiilor politice», chemându-le să formeze un Comitet Național de luptă pentru eliberarea țării, având ca sarcină imediată «să mobilizeze și să unească toate forțele naționale ale țării, fără deosebire de partid, în Frontul unic patriotic antihitlerist al poporului român».

În toamna și în iarna anilor 1943—1944, tratativele între conducerile P.C.R. și P.S.D. au continuat, finalizându-se cu 35 de ani în urmă, prin făurirea Frontului Unic Muncitoresc. De comun acord, conducerile celor două partide au hotărât ca vechea realizări Frontului Unic Muncitoresc să fie adusă la cunoștința opiniei publice prin Manifestul de la 1 Mai 1944, larg difuzat în întreaga țară de militanții comuniști și social-democrați, de numeroși simpatizanți...

Făurirea Frontului Unic Muncitoresc a întărit rolul conducător al clasei muncitoare în mișcarea de rezistență, a exercitat o puternică influență asupra celorlalte clase sociale și grupări politice patriotice, asupra opiniei publice, a pus bazele pregătirii proletariatului pentru a acționa cu arma în mână în vederea răsturnării dictaturii antonesciene, izgonirii din țară a trupelor Germaniei naziste. Unitatea clasei muncitoare a constituit pilonul fundamental pe care s-a clădit, la scurt timp, larga coaliție de forțe care a creat cadrul politic necesar înfăptuirii insurecției din august 1944...

Făurirea unității de acțiune a clasei noastre muncitoare în aprilie 1944 a fost un fericit început al reconcilierii istorice în mișcarea noastră muncitorească, garanția unor succese hotărâtoare, la temelia de nesfârșit, a cărora a fost și este unitatea muncitorească. Ea se reflectă azi, cu profunzime, în coeziunea de granit a întregului partid, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor, în jurul Comitetului Central al P.C.R., al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în lupta pentru înfăptuirea Programului partidului, a istoricelor hotărâri stabilite de Congresul al XI-lea, pentru fericirea națiunii noastre, pentru consolidarea și apărarea independenței și suveranității naționale, pentru creșterea prestigiului României pe toate meridianele planetei noastre».

EMIL BOBU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Central al U.G.S.R., prezentînd comunicarea Politică P.C.R. de împlinire și consolidare a unității clasei muncitoare în lupta pentru triumful revoluției democrat-populare și victoria socialismului în România, a arătat că efortul partidului de a realiza unitatea de acțiune a proletariatului a constituit o trăsătură dominantă a întregii sale activități, ceea ce a condus la împlinirea deplinei coeziuni a mișcării noastre muncitorești, la făurirea partidului unic al clasei muncitoare.

„În condițiile istorice noi, create prin instaurarea la 6 martie 1945, a puterii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii — s-a relevat în comunicare — se consolidează neîntrerupt pozițiile clasei muncitoare în viața politică și socială a țării, se dezvoltă multilateral unitatea tuturor forțelor democratice. Această realitate este în modul cel mai concludent exprimată de victoria forțelor democratice în alegerile generale din noiembrie 1946, victorie care a avut drept urmare creșterea numerică și cucerirea pozițiilor decisive de către reprezentanții clasei muncitoare în guvern și constituirea unui parlament democratic, instrument important în lupta pentru transformarea revoluționară a României.

În procesul dezvoltării economico-sociale a țării, al creșterii avîntului revoluționar al maselor pentru cucerirea întregii puteri politice în stat, a devenit absolut necesară realizarea deplinei unități organizatorice și politice a clasei muncitoare“.

Referindu-se la semnificația înaltă a împlinirii unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare prin făurirea partidului unic în februarie 1948, vorbitorul a spus :

„Anii care au trecut de la făurirea unității depline a mișcării muncitorești din România evidențiază valabilitatea liniei promovată de P.C.R., a formelor și metodelor folosite pentru consolidarea unității clasei muncitoare, constituie o contribuție de seamă la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic de luptă al mișcării muncitorești internaționale.

Principala idee care se relevă din analiza întregului proces de împlinire și consolidare a unității clasei muncitoare este aceea că unitatea a putut fi realizată datorită faptului că ambele partide — P.C.R. și P.S.D. — au vădit o constantă preocupare ca în toate acțiunile întreprinse, în comun sau separat, să pornească de la realitățile românești și de la cerințele împlinirii sarcinilor revoluției. Reflectînd această atitudine, Raportul asupra proiectului de statut, prezentat la Congresul de unificare din februarie 1948, sublinia următoarea idee de mare însemnătate și actualitate : «Noi am ascultat glasul clasei muncitoare, glasul istoriei însăși, glasul conștiinței noastre revoluționare, cînd am pășit pe acest drum și nu ne-am făcut decît datoria de marxști». Aceași orientare, de ancorare puternică în realitățile românești, se remarcă și în Raportul politic prezentat la Congresul de unificare, care formula aprecierea deosebit de mobilizatoare : «Avem tot ce ne trebuie pentru îndeplinirea misiunii istorice pe care și-a luat-o regimul nostru democratic, de lichidare a înapoierii noastre economice» și de «transformare a României într-o țară industrial-agrară înaintată și asigurarea unui nivel de trai ridicat maselor muncitoare».

Unificarea mișcării noastre muncitorești a avut, prin modul în care a fost concepută și realizată, un puternic ecou și pe plan internațional. Exemplul românesc a demonstrat atît că unitatea clasei muncitoare este indispensabilă pentru victoria revoluției socialiste, cit și că această unitate poate lua diferite forme în funcție de specificul condițiilor din fiecare țară, că făurirea pe baze principiale a partidului unic deschide cîmp larg manifestării în viața social-politică tuturor militanților mișcării muncitorești, creșterii influenței clasei muncitoare asupra întregii vieți sociale și politice“.

În comunicarea Îmbinarea luptei pentru împlinirea revoluției socialiste în țara noastră cu solidaritatea față de mișcarea comunistă și muncitorească internațională — trăsătură definitorie a politicii internaționale a Partidului Comunist Român, susținută de **CRISTEA CHELARU**, secretar al Comitetului județean Iași al P.C.R., s-a subliniat faptul că P.C.R., acționînd neabătut pentru împlinirea politicii de edificare multilaterală a patriei socialiste, manifestă în același timp preocuparea constantă și principală pentru întărirea relațiilor de colaborare și solidaritate cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu forțele revoluționare, progresiste și anti-imperialiste din întreaga lume.

ȘTEFAN MOCUȚA, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului județean Cluj al P.C.R., a susținut comunicarea privind Creșterea rolului conducător al partidului — factor determinant al coeziunii și unității întregului popor, al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră.

„Acest rol istoric — a arătat autorul — se evidențiază cu deosebită pregnanță în capacitatea partidului de a se afirma activ în viața societății noastre ca un puternic catalizator al energiilor maselor largi, ca un factor de unificare, coeziune și mobilizare a forțelor creatoare, a priceperii, spiritului gospodăresc și abnegației clasei muncitoare, ale întregului popor într-o direcție unică — aceea a valorificării superioare, în deplin consens cu cerințele stringente ale revoluției tehnico-științifice contemporane, a resurselor materiale și umane de care dispune țara, în vederea transpunerii în viață a obiectivelor insufleteitoare stabilite de Congresul al XI-lea și Conferința Națională ale partidului.

Liniiile de forță ale acestui înalt rol dinamizator își trag seva din caracterul revoluționar, de masă al Partidului Comunist Român, din înaltele calități profesionale, politice și morale ale celor peste 2 840 000 de membri ai săi, din compoziția preponderent muncitorească și structura sa organizatorică bine consolidată, reflectând prezența puternică a partidului în domeniile fundamentale ale construcției socialiste.

Tuturor acestor factori integratori li se adaugă politica statornică a partidului de întărire continuă a unității, frăției și solidarității între toți oamenii muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități — de dezvoltare economico-socială armonioasă a tuturor județelor și localităților țării pentru manifestarea plenară, pe baza deplinei egalități în drepturi, în întreaga viață economică și socială, a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, care contribuie la cimentarea și mai puternică a unității moral-politice a întregului popor, la dezvoltarea și adâncirea procesului de omogenizare a societății noastre socialiste.

Din misiunea Partidului Comunist Român de stat major, nucleu și centru vital al societății, decurge necesitatea elaborării programului, a strategiei și tacticii edificării noii orinduirii sociale, conducerii științifice a procesului revoluționar, pe baza legilor obiective care guvernează înaintarea societății pe calea progresului social.

Partidul comunist își indeplinește această misiune prin următoarele funcții : exprimă ideologia comunistă ce stă la baza făuririi și dezvoltării societății socialiste, fundamentării teoretice a idealurilor celor ce muncesc, ale întregului popor — dezvoltând creator concepția științifică a clasei muncitoare despre lume și societate, prin generalizarea și sintetizarea experienței istorice, justa interpretare a noilor procese, raporturi și fenomene, a celor mai noi rezultate ale cunoașterii umane ; stabilește, în concordanță cu interesele fundamentale ale oamenilor muncii și cu mersul obiectiv al istoriei, linia politică generală, obiectivul strategic fundamental al fiecărei etape istorice, țelurile tactice, mijloacele și căile de înlăptuire a lor ; mobilizează oamenii muncii, unește eforturile întregului popor pentru înlăptuirea exemplară a programului și politicii interne și internaționale a partidului ; elaborează și realizează politica judicioasă de selecționare, educare și promovare a cadrelor de conducere în toate domeniile de activitate ; concepe programul de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste a maselor și conduce activitatea practică de formare a omului nou, multilateral dezvoltat, în personalitatea căruia să se contopească știința cea mai înaltă cu conștiința cea mai înaintată ; susține și dezvoltă legăturile de prietenie, colaborare și solidaritate cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu forțele progresiste înaintate de pretutindeni, participă la elaborarea teoretică și promovarea principiilor noi ale relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești, dintre națiunile, popoarele și statele lumii ; exercită controlul asupra tuturor organelor și organizațiilor de stat, de masă și obștești cu privire la înlăptuirea Programului și politicii partidului.

Rolul conducător al Partidului Comunist Român, de centru vital, de nucleu în jurul căruia gravitează întreaga noastră societate nu constituie un ideal spre care se tinde în România, ci o realitate istorică înlăptuită, cunoscută și recunoscută cu admirație de către întregul nostru popor. Această recunoaștere este rezultatul firesc al activității teoretice, ideologice, politice și organizatorice desfășurate de partid, al competenței și devotamentului cu care el a slujit și slujește cauza poporului român, a progresului și păcii ; este rezultatul succeselor pe care oamenii muncii le-au obținut, sub conducerea partidului, în edificarea noii orinduirii sociale, în ridicarea nivelului lor de trai și civilizație“.

Comunicarea intitulată Exercițarea de către clasa muncitoare a rolului său istoric de forță socială conducătoare în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, de **CONSTANTIN STANCIU**, secretar al Comitetului de partid al întreprinderii „Timpuri Noi“ din București, a subliniat rolul jucat de clasa muncitoare, de partidul său revoluționar, în viața social-politică a României, în lupta pentru făurirea unei societăți noi, străină de orice exploatare a omului, pentru înlăptuirea

aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru de a fi pe deplin stăpin pe destinele sale, de a-și clădi prin munca sa liberă o țară independentă și înfloritoare.

Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate — rod al unității și frăției oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, a făcut obiectul comunicării lui NAGY FERDINAND, prim-secretar al Comitetului județean Covasna al P.C.R., care a evidențiat că, procesul construcției socialiste pe pământul României demonstrează capacitatea P.C.R. de a soluționa în mod științific sarcinile generale și specifice ale edificării noii orânduiri, și în cadrul acestora problema națională, asigurând adevărata egalitate economică, politică, juridică pentru toți cetățenii patriei.

LEONTE RĂUTU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de conducere, rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu“, a prezentat comunicarea Noua unitate în mișcarea comunistă și muncitorească internațională. Raportul dialectic dintre autonomia și solidaritatea partidelor comuniste și muncitorești, din care redăm :

„Lumea contemporană cunoaște un proces de pronunțată accelerare a dezvoltării istorice. Prin multitudinea de contradicții, tipologic foarte variate, își face loc în chip inexorabil tendința istorică obiectivă a trecerii omenirii la socialism pe plan mondial. Un element esențial al acestui proces este lărgirea considerabilă a ariei forțelor sociale vital interesate în depășirea capitalismului, imperialismului, politicii de dominație și dictat, pericolelor grave ce amenință pacea și însăși destinele omenirii.

În raport cu problemele concrete pe care le ridică epoca contemporană, cu diversitatea obiectivelor și forțelor sociale interesate în transformarea înnoitoare a societății, misiunea partidelor comuniste și muncitorești are azi un conținut mai complex, mai bogat decât în trecut. În viziunea partidului nostru îndeplinirea măreței misiuni istorice ce le revine, cere comuniștilor să fie în primele rânduri ale luptei pentru soluționarea pașnică, democratică a problemelor internaționale, pentru realizarea în viață a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamsecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forța în relațiile dintre state.

Noile realități, noile cerințe ce decurg din amplificarea procesului revoluționar mondial, din extrema diversitate a modalităților de manifestare a acestuia, din modificările radicale pe care le cunoaște harta politică a lumii, toate acestea atestă că o condiție imperios necesară pentru realizarea de către partidele comuniste, de către mișcarea comunistă și muncitorească în ansamblul ei a misiunii sale istorice în transformarea revoluționară a societății, în unirea tuturor forțelor progresiste anti-imperialiste este deplina afirmare a unității de tip nou, îmbogățirea și adevărarea la realitățile lumii de azi a conceptului de solidaritate internațională. Așa cum, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu «primiv noțiunea de solidaritate internațională în contextul uriașelor schimbări revoluționare produse în lume, ce fac ca în ea să se înglobeze atât unitatea țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a clasei muncitoare, cât și sprijinul mișcărilor de eliberare națională, lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, împotriva subdezvoltării, pentru făurirea noii ordini economice internaționale, înfăptuirea dezarmării, lupta pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpin pe destinele sale».

A existat în trecut, și din păcate se mai manifestă pe alocuri și azi, o înțelegere greșită a raportului între general și particular, între național și internațional, tendințe de contrapunere mecanică a acestor două laturi ale dinamicii sociale, artificiala ierarhizare a acestora, atitudini de suspiciune față de afirmarea autonomiei și responsabilității fiecărui partid în elaborarea și realizarea liniei sale politice, ce izvorăște din aplicarea adevărilor generale ale teoriei revoluționare la particularitățile naționale și condițiile specifice ale epocii contemporane.

Or, esența unității de tip nou rezidă, înainte de toate, în înțelegerea raporturilor profund dialectice dintre general și particular, dintre național și internațional, în recunoașterea necondiționată a faptului obiectiv că partidele comuniste și muncitorești își desfășoară activitatea într-o mare diversitate de situații și împrejurări, determinate de particularitățile istorice, sociale, și naționale, diferite de la țară la țară, de la etapă la etapă, și că drept consecință unitatea partidelor comuniste și muncitorești nu poate fi o așa-numită unitate monolitică, ci o unitate în diversitate. De aici decurge, în al doilea rând, nu numai dreptul dar și îndatorirea fiecărui partid de a aplica creator teoria socialismului științific la realitățile concrete, de a găsi căile cele mai potrivite cerințelor luptei revoluționare, transformării înnoitoare a societății, de a-și aduce o contribuție originală la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare. Călăuzindu-se după ideile fundamentale ale marilor gânditori și re-

voluționari care au fost Marx, Engels, Lenin, studiind opera altor ginditori eminenți pe care i-a generat mișcarea revoluționară a proletariatului, P.C.R. abordează teoria socialismului științific, a materialismului dialectic și istoric într-un militant spirit novator, antidogmatic, subliniind cu perseverență că teoria marxistă nu este un sistem închis, o culegere de precepte și canoane intangibile, ci o concepție autentic revoluționară și autentic științifică ce se dezvoltă continuu ca rezultat al cuceririlor științei, al cunoașterii umane, confruntând continuu tezele și concluziile sale cu învățămintele istoriei și ale realității.

Intemeiată pe o asemenea viziune a teoriei și practicii revoluționare, unitatea de tip nou impune respectarea riguroasă a dreptului fiecărui partid de a-și stabili în mod autonom linia politică, strategia și tactica revoluționară, fără nici o ingerință din afară, respectarea unor relații între partide, bazate pe deplină egalitate, stimă și respect reciproc. Acestea nu sînt doar premise ale unității, așa cum se afirmă în unele lucrări apărute peste hotare, ci însăși esența constituirii și afirmării plenare a unității de tip nou. O asemenea unitate exclude ideea vreunui centru, sub orice formă s-ar manifesta, exclude existența vreunei forțe conducătoare sau a vreunei ierarhii în mișcarea comunistă și muncitorească, ori ideea că cineva ar putea fi deținătorul unor adevăruri ultime. Ea presupune eforturi comune, solidare, pătrunse de spirit internaționalist a unor partide frățesti egale în drepturi în lupta pentru țeluri și idealuri comune...

Partidul nostru a relevat nu odată că libera confruntare a opiniilor pe probleme actuale ale teoriei și politicii, confruntare desfășurată în deplin respect reciproc, reprezintă un imperativ al abordării novatoare a teoriei revoluționare, o metodă a cărei aplicare este esențială pentru ca teoria marxistă să dea răspunsuri științifice adevărate unor probleme arzătoare ale epocii noastre, să deslușească sensul proceselor extrem de sinuoase și contradictorii care marchează această epocă.

După cum se știe, în mișcarea comunistă și muncitorească s-au purtat și se poartă multe discuții în legătură cu eurocomunismul. Poziția pe care a adoptat-o partidul nostru în aceste discuții este cunoscută, ea inspirindu-se din concepția privind principiile și esența unității de tip nou. Făcînd abstracție de termenul în sine, nelipsit de ambiguitate, P.C.R. a relevat înțelegerea pe care o manifestă pentru eforturile unor partide din țările capitaliste dezvoltate de a elabora în mod autonom o viziune strategică și tactică în corespondență cu realitățile istorice și naționale din țările respective, în vederea realizării unor transformări democratice structurale și înaintării spre socialism. Firește, se pot exprima și se exprimă realmente în mișcarea comunistă păreri diferite privind pozițiile acestor partide, dar existența unor asemenea păreri nu trebuie în nici un caz să justifice etichetările sau procesele de intenții, după cum nu justifică evaluarea tezelor sau soluțiilor, preconizate de partidele menționate, în spiritul concepțiilor perimate ale modelului unic de trecere de la capitalism la socialism. Toate acestea nu exclud, ci presupun, după părerea noastră, examinarea obiectivă de către partidele frățesti din țările capitaliste a realizărilor și experienței partidelor din țările în care s-a înfăptuit transformarea socialistă a societății. Inevitabila diversitate a tacticilor și strategiilor politice nu trebuie să ducă la contrapunerea unor partide altora, la negarea unor experiențe și căi verificate în practică și nici la absolutizarea unor concepte sau soluții noi, elaborate în anumite condiții specifice...

Preocupați de dezvoltarea solidarității partidelor comuniste și muncitorești, de afirmarea deplină în viață a principiului unității, noi ținem seama, totodată, de necesitatea, confirmată de viață, de a se intensifica colaborarea dintre partidele comuniste, pe de o parte, și partidele socialiste și social-democrate, pe de altă parte, atît pe plan național, cit și pe cel internațional. Complexitatea problemelor care pot apărea și apar în calea colaborării într-o țară sau alta, într-un domeniu sau altul, deosebirile existente de natură ideologică nu trebuie, după convingerea partidului nostru, să afecteze eforturile perseverente ale partidelor comuniste în direcția realizării și dezvoltării acestei colaborări.

Un factor de seamă al progresului social contemporan îl reprezintă relațiile de solidaritate cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernămînt din țările în curs de dezvoltare, din țările nealiniate, cu alte partide și curente democratice. Partidul nostru înscrie această largă colaborare internațională în contextul necesității obiective de a uni energiile tuturor forțelor ce se pronunță pentru progres social, pentru independență și suveranitate națională, împotriva imperialismului și subdezvoltării, împotriva vestigiilor colonialismului și neocolonialismului, împotriva tendințelor de împărțire a lumii în zone de influență...

Istoria demonstrează în mod convingător că victoria unei strategii revoluționare atît pe plan național cit și internațional, este indisolubil legată de realizarea și călirea unității forțelor angajate în luptă. De aceea, unitatea de tip nou, printre

ai cărei promotori de frunte se numără partidul nostru, reprezintă valoarea politică cea mai de preț a forțelor revoluționare ale contemporaneității avind drept coloană vertebrală mișcarea comunistă și muncitorească internațională“.

CONSTANTIN VLAD, directorul Institutului de științe politice și de studiere a problemei naționale a susținut comunicarea Politica Partidului Comunist Român de întărire a unității, colaborării și solidarității țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor antiimperialiste în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, pentru pace și progres social, referindu-se la elementele de ordin calitativ care definesc politica P.C.R. și României socialiste. Această politică activă a Partidului Comunist Român și României se concretizează — a remarcat autorul — nu numai în dezvoltarea relațiilor bilaterale și multilaterale ale partidului și statului nostru, ci e, totodată, de natură să exercite și exercită efectiv o influență pozitivă asupra dezvoltării, colaborării, unității și solidarității între țările socialiste, între partidele comuniste și muncitorești, între toate forțele antiimperialiste.

Sînt cunoscute îngrijorarea provocată partidului nostru de agravarea divergențelor dintre unele țări socialiste în ultimele luni, conflictele la care au dus aceste divergențe în Asia de sud-est. Poziția clară și fermă, pe deplin angajată și nicidecum neutrală luată de partidul nostru față de aceste conflicte a reprezentat o contribuție substanțială la depășirea acestui moment deosebit de dificil și periculos în relațiile dintre unele partide comuniste și țări socialiste, avînd în același timp o semnificație deosebită pentru evoluția în perspectivă a relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești, dintre țările socialiste. Între acestea este situarea fermă, deschisă, consecventă, nu în favoarea uneia sau alteia dintre părțile antrenate în conflict, ci de partea principiilor sacre ale independenței și suveranității, ale rezolvării problemelor apărute prin mijloace politice, între părțile interesate și respingerii oricărei forme de ingerințe în treburile interne ale unor state socialiste, care nu pot fi motivate în nici un fel și în nici o împrejurare: reafirmarea convingerii că folosirea forței și amenințarea cu forța nu pot rezolva nici un fel de probleme, ci le pot doar complica și agrava, reprezentînd un serios pericol pentru pacea în zonă, precum și pentru pacea în lume. De asemenea, are o mare însemnătate principială și politică analiza cauzelor care duc la menținerea divergențelor între unele partide comuniste și muncitorești, între unele țări socialiste și a căilor depășirii acestora. Partidul nostru și-a exprimat din nou convingerea fermă, cu valoare de crez științific, ideologic și politic că socialismului, prin natura sa, îi sînt străine conflictele, antagonismele, războaiele între țările în care el a învins. Dar drumul către această stare — care este drumul spre unitatea de tip nou — are de învins obstacole create de probleme moștenire a trecutului, sau apărute în condițiile socialismului. Nerezolvarea acestor probleme prin mijloacele și căile proprii acestei naturi a socialismului, nerespectarea, încălcarea principiilor care decurg din această natură, duc nu la depășirea, ci la menținerea și agravarea divergențelor, chiar la degenerarea lor în conflicte militare...

În sfîrșit, în al treilea rînd, nu pot decît să menționez, în încheiere, semnificația largă pe care o dă Partidul Comunist Român categoriei de solidaritate internațională, care se referă la cooperarea militantă cu toate forțele progresiste, democratice, antiimperialiste. Într-o lume ale cărei probleme globale par a crește și a se înmulți pe măsură ce descoperim limitele inerente planetei, devin tot mai numeroase problemele în care sînt interesate deopotrivă clasa muncitoare, alte clase și categorii sociale, progresiste, multe și diverse grupuri și partidele, organizațiile politice sau profesionale, în care respectivele clase și grupuri se organizează. În aceste condiții, viziunea de largă respirație a Partidului Comunist Român cu privire la conținutul solidarității internaționale constituie premisa deschiderilor sale în planul colaborării celei mai largi cu forțe dintre cele mai diverse, a căror acțiune contribuie la contracararea tendințelor retrograde care continuă să se manifeste, la întărirea pozițiilor forțelor avansate care se pronunță pentru o lume mai dreaptă și mai sigură, pentru progres.

În încheierea lucrărilor sesiunii, participanții au adresat tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU o telegramă în care își exprimă recunoștința și profundul omagiu față de conducătorul iubit al partidului și poporului nostru, de a cărui activitate consecvent revoluționară, patriotică, internaționalistă sînt legate pagini de glorioasă tradiție a luptei clasei muncitoare și a partidului comunist, istoricele realizări ale poporului nostru dobîndite în edificarea noii societăți, afirmarea României ca factor activ și constructiv pe arena internațională.

Județul Vaslui în contextul istoriei patriei

GHEORGHE TÂNASE

membru al C.C. al P.C.R., prim-secretar
al Comitetului județean Vaslui al P.C.R.

Județul Vaslui, situat în Podișul central moldovenesc și pe colinele Tutovei, într-un cadru natural variat și de o deosebită frumusețe, reprezintă un străvechi meleag de istorie românească, care conservă numeroase vestigii și mărturii ale existenței multimilenare statornice a poporului nostru în vatra Daciei străbune, ale spiritului său creator în făurirea unei vieți libere, de sine stătătoare. Relevînd tezaurul de tradiție istorică, eroismul locuitorilor săi, dovedit în luptele împotriva cotropitorilor, pentru neatîrnare, libertate socială și națională, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „Dumneavoastră, fiii de azi ai Vasluiului — asemenea întregului popor — vă puteți mîndri, pe bună dreptate, cu bogatele tradiții de luptă și de muncă ale acestei străvechi vetre românești de cultură și civilizație, cu faptele de vitejie săvîrșite în trecut de oamenii Vasluiului, cu eroismul de care au dat dovadă în marile bătălii purtate de oștile lui Ștefan cel Mare și ale altor domnitori români pentru apărarea pămîntului patriei împotriva cotropitorilor străini, pentru păstrarea ființei naționale, pentru crearea statului unitar român, pentru independență, libertate și progres”¹.

Primele forme de viață umană pe teritoriul județului sînt atestate prin descoperirile făcute la Tîrzii, Curteni, Dănești, Tăcuta, Banca, Zorleni, Dodești, Suletea, Epureni, Mălușteni, Blăgești, Gîrceni, Huși, încă din perioada paleoliticului. Cercetările arheologice atestă o evoluție neconținută în domeniul vieții materiale, datorită perfecționării uneltelor, care a determinat în neolitic mari prefaceri, prin trecerea comunităților umane la sedentarism, la practicarea agriculturii și creșterea animalelor. Pe o întinsă arie a meleagurilor vasluiene au fost date la iveală mărturii ale civilizației neolitice, precum — la Perieni — dovezi ale culturii ceramice cu „note muzicale” și, mai ales, a ceramicii pictate de tip Cucuteni. Astfel, săpăturile de la Dănești, Tăcuta, Blăgești, Rateșul Cuzei, Suletea, Dodești,

52 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 1140—1141.

Coșești, Epureni ș.a. au pus în lumină un bogat inventar arheologic excelind printr-o ceramică splendid decorată, una dintre cele mai uimitoare realizări ale omului în acest domeniu, atât prin eleganța motivelor decorative cât și prin rafinamentul coloristic. De asemenea, numărul mare de figurine zoo și antropomorfe existente în stațiunile neolitice Igești, Chetrești, Orgoești, Bălești reflectă reprezentările spirituale ale locuitorilor, încadrându-se aproape exclusiv în domeniul cultului fecundității și avind elemente de apropiere, ca formă și nivel artistic, cu creațiile de același gen troiene și egeene.

Progresul înregistrat a grăbit trecerea de la neolitic la cultura bronzului, perioadă în care înfloarește civilizația traco-getică, cu contribuții la civilizația europeană a acelor vremuri. Numeroasele așezări din această epocă, răspândite îndeosebi pe văile Prutului, Bîrladului și ale afluenților lor, ca și depozitele de unelte și obiecte de bronz — seceri, topoare, piese de harnașament — de la Duda Epureni, Bozia Nouă, Tomești, Pogana, Ghermănești, Muntenii de Sus, Fedești, Berezeni, Orgoești, atestă prezența pe aceste meleaguri a unor comunități sedentare, practicînd cultivarea pămîntului, creșterea animalelor și meșteșugurile. Odată cu apariția și răspîndirea metalurgiei fierului, care a revoluționat mijloacele de producție, s-au realizat pași înainte în toate domeniile activității și organizării sociale. În stațiunile arheologice de pe Valea Bîrladului și din alte părți ale județului au fost descoperite topoare de fier cu aripioare de tip cimerian, vîrfuri de săgeți și pumnale de fier, aplice, care vorbesc, după anul 800 î.e.n., despre folosirea pe scară largă a obiectelor de metal, fie prelucrate local sau obținute prin relații de schimb cu alte comunități, precum și a roții olarului, despre dezvoltarea accentuată a meșteșugurilor. Urmele culturii și civilizației geto-dacice se întîlnesc pretutindeni pe meleagurile vasluiene, un bogat material arheologic fiind dezvăluit în stațiunile Berezeni, Oșești, Mălușteni, Popeni, Ivănești, Pungești, Bîrzești etc. Inventarul ceramic din aceste așezări ca și din altele reflectă, atât prin varietatea tipologică, cât și prin forma artistică, trăsături specifice geto-dace, formate și dezvoltate pe fondul tradițional al culturii cucuteniene.

Pe aceste temeuri are loc o creștere demografică, o intensificare a schimbului de produse, ceea ce a dus la formarea unor așezări cu funcții politice și militare de tip proto-urban, așa-numitele dave. Asemenea așezări au fost identificate la Rîșești, Sărățenii de Sus, Vetrișoia, Bursuci, Igești, Suletea, Rafaila, Albești, Brăhășoia, Bălteni. Toate acestea au dus la afirmarea cu putere a unor elemente de organizare statală, manifestate în constituirea unor formațiuni politice geto-dace din sec. 6—4 î.e.n., care au înglobat firesc și pămînturile dintre Siret și Prut, creîndu-se condițiile obiective constituirii statului dac centralizat. Printre toponimicile antice menționate de geograful Ptolemeu în descrierea Daciei, la stînga Siretului figurează Zargidava, Piroboridava și Tamasidava², aceasta din urmă C. Cihodaru identificînd-o prin localitatea Poienești, situată la 20 km de Vaslui³.

Cercetările arheologice întreprinse se constituie în dovezi elocvente ale faptului că teritoriul județului s-a înscris ca o parte organică a statului dac centralizat și independent de sub conducerea regelui Burebista. De

² Marin Popescu-Spineni, *Românii în izvoare geografice și cartografice*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 43.

³ C. Cihodaru, *Poienești-Tamasidava*, în „Artă și arheologie”, nr. 13—14, 1937—1938, p. 30.

altfel, pe baza unui studiu aprofundat, istoricul N. Gostar a formulat ipoteza, foarte veridică, că Zargedava amintită de Ptolemeu ar putea să fie una și aceeași localitate cu aceea menționată pe inscripția de la Dionysopolis care vorbește despre personalitatea marelui conducător al dacilor, de unde posibilitatea ca atât de căutata capitală a lui Burebista să fi fost plasată în această parte a Moldovei⁴. În anii care au urmat, daco-geții de pe aceste meleaguri participă la luptele purtate sub conducerea regelui Decebal împotriva Imperiului roman cotropitor, remarcându-se îndeosebi cu prilejul expediției din iarna anului 102 din Dobrogea, încheiată cu bătălia de la Adamclisi.

În timpul ocupației romane asupra unei părți din Dacia, dacii liberi din părțile Vasluiului au constituit o forță importantă de luptă a poporului dac împotriva cotropitorilor. Paralel cu procesul de împletire a celor două civilizații, dacii din această parte a Moldovei, împreună cu triburile geto-dacice ale carpilor, atacă cu putere granițele imperiale de la Dunăre. După retragerea aureliană, stăpînii și truditorii pămînturilor vasluiene și-au continuat neîntrerupt munca, și-au apărut ființa proprie, vatra strămoșească. „Încă de la începutul primului mileniu al erei noastre — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, populația dacică de pe aceste meleaguri avea un nivel ridicat de civilizație materială și de organizare, ceea ce a făcut ca locuitorii acestor așezări să reziste cu succes și să rămînă neclintiți în fața vicisitudinilor provocate de trecerea unor populații migratoare care s-au succedat, de-a lungul secolelor, pe pămîntul patriei noastre”⁵.

Dovezi arheologice, numismatice, epigrafice descoperite în așezările de la Valea Seacă-Bîrlad, Trifești, Fîntinele, Fedești, Ivești, Dodești, Bogdănești, Epurenii, Vălenii, Murgeni ș.a.⁶ atestă continuitatea românilor în aceste locuri între secolele IV—XIII, faptul că obștea sătească, iar, spre sfîrșitul perioadei, uniunile de obști — acele „romanii populare”, cunoscute și sub numele de „țări” sau județe — au reprezentat forțe păstrătoare ale tradițiilor strămoșești, cu caracter prestatal, care au asigurat dezvoltarea pe trepte ascendente a poporului. O astfel de formațiune social-politică și administrativă de pe teritoriul județului Vaslui a constituit-o „țara bîrladnicilor”, menționată în izvoarele scrise în secolele XII și XIII, ce a jucat un rol însemnat în procesul întemeierii statului românesc independent al Moldovei la mijlocul secolului al XIV-lea.

În condiționare reciprocă cu această evoluție se află și procesul formării și dezvoltării țărgurilor și orașelor medievale. Pe meleagurile vasluiene, aflate la răscrucea unor importante drumuri comerciale, care coborau pe văile Siretului și Bîrladului spre Dunăre și cetățile de la Marea Neagră, primele țărguri sînt atestate documentar din secolul al XII-lea. Prima atestare scrisă despre existența unor localități urbane în județul nostru este din anul 1174 și se referă la orașul Bîrlad⁷. În documente interne, Bîrladul apare menționat la 1408 într-un privilegiu comercial

⁴ Vezi: Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, Editura enciclopedică română, București, 1975, p. 95 și urm.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, p. 1140.

⁶ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, Editura Academiei R. S. România, București, 1970, p. 74—122.

⁷ C. C. Giurescu, *Țiguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, Editura Academiei R. S. România, București, 1967, p. 191.

emanat de la cancelaria domnească a lui Alexandru cel Bun. Importanța sa va crește din punct de vedere economic și politic după 1474, când devine reședința vornicului Țării de Jos. Vasluiul, orașul de la confluența Birladului cu Racova, reședința de astăzi a județului, apare menționat în cronicile străine, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea iar în documentele interne la 1420. Așezarea sa centrală pe drumul comercial de la Liov la Cetatea Albă, precum și puternica apărare ce i-o confereau dealurile împădurite din împrejurimi, i-au permis să joace — după cum aprecia Vasile Pârvan — „rolul de aproape a doua capitală a Moldovei, înainte ca Iașii să fi început a avea acest rol”⁸.

Concomitent se dezvoltă și alte târguri, dintre care se remarcă Huși și Fălciu, având funcții administrative, meșteșugărești și comerciale. Orașele vasluiene au ocupat un loc deosebit în cadrul legăturilor economice, politice, culturale și comerciale, care uneau, peste granițe, întreg pământul românesc. De pildă, în registrele vicesimale din Brașov din anul 1503 sînt consemnați 19 negustori vasluieni, care au transportat mărfuri, în valoare de 62 000 aspri, în orașul de la poalele Timpei⁹.

Pe teritoriul județului nostru s-au desfășurat puternice bătălii pentru apărarea independenței țării, la care și-au adus din plin contribuția și locuitorii săi. Astfel, în pădurile Crasnei, la circa 15 km sud de Vaslui, oastea moldovenească condusă de Bogdan al II-lea, alături de care se afla și fiul său Ștefan, viitorul domn, a repurtat o frumoasă victorie împotriva armatei polone invadatoare. Vasluiul a intrat pentru totdeauna în cartea de aur a istoriei naționale prin eroicele fapte de arme săvîrșite de oastea românească condusă de marele domnitor care a fost Ștefan cel Mare în memorabila bătălie de la Podul Înalt din 10 ianuarie 1475, unde coteropitorii otomani au suferit o înfrîngere zdrobitoare. Amintirea biruinței din 1475, transmisă din generație în generație, faptul că marele voievod a poposit în repetate rînduri la Vaslui, unde avea curți domnești, explică în bună măsură de ce aici s-au păstrat cele mai multe legende legate de numele lui Ștefan Vodă cel Mare și Bun. Dintre acestea amintim pe aceea legată de movila lui Burcel, situată în apropierea orașului, unde se organizează anual manifestări cultural-artistice sub genericul „Legendă și actualitate”.

Urmașii lui Ștefan cel Mare acordă aceeași importanță Vasluiului ca loc strategic în luptele duse pentru a obliga Poarta otomană să respecte autonomia țărilor române conform tratatelor (capitulațiilor) româno-turcești. Un puternic ecou în rîndul populației acestor ținuturi l-a avut actul unirii înfăptuite sub sceptrul lui Mihai Viteazul în 1600, vasluienii, ca de altfel întregul popor, vîzînd în aceasta împlinirea aspirațiilor lor spre unitate și neahtîrnare. Un episod important în istoria patriei a fost scris în timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, mare cărturar patriot, originar dintr-o familie de răzeși din vechiul ținut al Fălciului. Credincios crezului său politic de dobîndire a independenței țării, domnitorul român a încheiat cu țarul Rusiei, Petru cel Mare, în condiții de egalitate, un tratat prin care se garanta integritatea hotarelor țării. Pierderea bătăliei din 1711 de la Stănilești pe Prut (județul Vaslui) a însemnat și spulberarea iluziilor pe care domnul român și le pusesese în Imperiul țarist, care manifesta la fel ca imperiile otoman și habsburgic, puternice tendințe anexioniste.

⁸ Gh. Ghibănescu, *Vasluiul — Studii și documente*, Iași, 1926.

⁹ Radu Manolescu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul în secolele XV—XVI*, Editura științifică, București, p. 62.

Meleagurile vasluiene au resimțit, ca și alte zone ale țării, consecințele nefaste ale disputei de interese a marilor puteri vizînd țările române, ele constituind de multe ori teatrul confruntărilor ruso-austro-turce. Asuprirea străină nu a putut însă înfrînge voința de libertate a poporului român, dorința sa vie de unitate și independență națională, de dezvoltare pe calea progresului și civilizației, dimpotrivă, lupta sa pentru libertate socială și națională, pentru neatîrnare, se intensifică în mod impetuos în veacul al XIX-lea. Locuitorii Vasluiului, străveche vatră de cultură și civilizație românească, și-au adus, alături de întregul popor, o contribuție valoroasă în desfășurarea acestui amplu proces revoluționar.

O puternică agitație a cuprins țărănimea vasluiană, începînd din 1831, împotriva legislației agrare apăsătoare cuprinse în Regulamentul organic întocmit în anii ocupației țariste. Dînd expresie stării revoluționare în continuă creștere, într-o petiție adresată Sfatului cîrmuitor de 30 de proprietari mici și mijlocii din ținutul Vasluiului, invocîndu-se „simțitoarea zmintea în economia rurală“, se cerea scutirea de biruri și taxe a satelor ¹⁰. Centrul agitațiilor micii boierimi din Moldova îl constituia moșia Holmu a lui Theodor Râșcanu din ținutul Vaslui, unde luase ființă o „Asociație patriotică“ cu caracter și țeluri asemănătoare „Frăției“ din Muntenia, printre membrii căreia s-au numărat Vasile Mălinescu, Al. I. Cuza, Iordache Racliș, Grigore Cuza ș.a. Asociația a trecut la organizarea de cete înarmate și la stringerea unor stocuri de arme și muniții pentru efectuarea unui atac prin surprindere asupra cîrmuirii la momentul oportun. Aceste planuri au fost zădărnice, domnitorul Mihail Sturdza ordonînd atacarea cu forța armată a conacului moșiei ¹¹. Acțiunile Asociației patriotice au constituit, de fapt, o repetiție generală a revoluției, Vasluiul fiind unul din centrele mișcării de regenerare națională și socială ale furtunosului an 1848.

La adunarea de la Iași din 27 martie 1848 a participat și un numeros grup de vasluieni, între care George Sion, Al. I. Cuza, Emanoil Costache Epureanu și alții. După declanșarea represiunii, unii dintre cei care au reușit să scape sînt semnalati, în aprilie 1848 la Banca, în ținutul Tutova și la Barboși, ținutul Fălciu, ca „răzvrățitori“ și „tulburători“, căuțînd să mobilizeze masele la lupta revoluționară. Astfel, stăpînul moșiei din Miclești se plîngea isprăvniceiei ținutului Vaslui că la moșia sa locuitorii refuză să-și îndeplinească obligațiile față de proprietar. „Un duh de revoltă, de nesupunere și de anarhie se înfățișează astăzi între locuitori“, ei urmărind, — reclama boierul din Spîrcoceni — „să se ridice în contra proprietarilor, să împartă moșiile sau cel puțin să încalce proprietățile lor“ ¹². Printre refugiații vasluieni care au participat la marea Adunare națională de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, din 3/15 mai 1848, unde s-a făcut auzit glasul unanimității de unire al tuturor românilor, s-a aflat și George Sion, a cărui semnătură o găsim și pe importantul document al revoluției, intitulat *Principiile noastre pentru reformarea patriei*, adoptat, la Brașov, la 12/24 mai 1848.

O contribuție însemnată au adus locuitorii meleagurilor noastre la realizarea acelei „visări iubite a voievozilor noștri cei viteji“, a năzuinței

¹⁰ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoare*, vol. X, p. 476—477.

¹¹ Constantin Căzânișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu, Vasile Niculae, *Revoluția română de la 1848*, Editura politică, București, 1969, p. 87—88.

¹² *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 319.

românilor de pretutindeni — unirea Moldovei cu Muntenia și apoi desăvîrșirea ei în acel an de glorioasă aducere aminte — 1918. Comitetele unirii care luaseră ființă în vara anului 1856 în orașele centre de ținuturi — Vaslui, Bîrlad, Huși —, precum și în alte localități, au desfășurat o vastă activitate, imprimînd luptei pentru unire un caracter de masă. În ciuda atmosferei de teroare instaurată de căimăcămie în preajma alegerilor, lupta pentru desemnarea în Adunarea ad-hoc a delegaților unioniști cuprindea întreaga țară. La Bîrlad s-a cîntat Hora Unirii în grădina publică, populația manifestînd apoi prin oraș, fără ca autoritățile să poată stăvili avîntul maselor. Zeci de proteste au fost adresate autorităților care falsificaseră listele electorale, radiindu-i pe alegătorii unioniști.

„La alegerile de dintîi — se spune într-un protest al unui răzeș — am reclamat la administratorul districtului Fălciu dripturile mele de răzeș și nici mi-a răspuns, fiindcă dregătorul are a păzi tot acel drum. Reclam dripturile mele și ale tuturor țintașilor clasei mele ce la alegerile dintîi s-au trecut cu vedere”¹³. Delegați ai țăranilor din ținutul Tutova au protestat împotriva candidatului impus, cerînd „Unirea înainte de toate”, iar la Vaslui opoziția țăranilor față de manevrele separatiste a fost atît de vie încît autoritățile au procedat la izgonirea cu forța a sătenilor din localul cîrmuirii. La Huși, propaganda unionistă avea în frunte pe Anastase Panu, președintele judecătoriei ținutului Fălciu, membru marcant al Comitetului central al Unirii.

Participînd la lucrările Adunării ad-hoc a Moldovei, delegații sătenilor din ținuturile Vaslui, Tutova și Fălciu — Ioniță Olaru, Vasile Stan, Pandelache Croitoru — s-au pronunțat cu entuziasm pentru unire, cerînd totodată îmbunătățirea situației țăranilor, desființarea clăcii și a privilegiilor feudale. Înfăptuirea unirii, „cheia de boltă” a edificiului național, a fost salutăată cu entuziasm de vasluieni, mai mult, cu cît cel ales, Al. I. Cuza, era fiu al Bîrladului. „Bucuria era așa de mare — nota un memorialist bîrlădean — că mari și mici, bătrîni și tineri, țărani și orașeni se îmbrățișau și se felicitau. Toată lumea a fost fericită. A fost un entuziasm adevărat. Toată suflarea moldovenească a împărtășit sentimentul mărețului act săvîrșit”¹⁴.

Încununare supremă a luptelor glorioase și necurmuate purtate de-a lungul veacurilor de poporul român, proclamarea independenței naționale depline, la 9 mai 1877, a fost primită cu entuziasm patriotic și de vasluieni. Informați despre hotărîrea corpurilor legiuitoare, cetățenii orașului Vaslui, întruniți într-o mare adunare populară, au adresat guvernului o moțiune în care se arăta: „Sîntem mîndri a ne asocia cu votul parlamentului care, proclamînd independența țării, a realizat dorința cea mai scumpă a românilor; vasluienii, amintindu-și de vechile fapte glorioase străbune, sînt gata a apăra cu viața libertatea țării”¹⁵.

Urmașii plăieșilor lui Ștefan cel Mare, dorobanții vasluieni, s-au aco-perit de glorie pe cîmpurile de bătălie ale Balcanilor, consfințind prin lupta și jertfa lor independența absolută a patriei. Astfel, Batalionul 2 Vaslui — parte componentă, împreună cu Batalionul I Iași, a Regimentului 13 dorobanți — s-a distins în mod deosebit prin faptele sale de bravură. Dorobanții vasluieni și ieșeni au luat parte, la 27 august 1877, la pri-

¹³ Arhivele statului Iași, fond Tribunal, dosarul nr. 315/1857, fila 107.

¹⁴ *Gîndirea social-politică despre Unire (1859)*, Editura politică, București, 1966, p. 296.

¹⁵ *România în războiul de independență 1877—1878* (coord. princip. general-colonel Ion Coman), Editura militară, București, 1977, p. 123.

mul asalt asupra Plevnei. „Asta — notează G. Coșbuc în paginile dedicate războiului de neatîrnare — era să fie cea dintîi luptă a noastră piept la piept cu turcii, botezul de sînge, cum îl numesc ostașii... Mare laudă li se cuvine ieșenilor și vâsluienilor, că au fost nu numai cei dintîi în luptă, dar și cei mai frămîntați și mai încercați în luptele cîte le-am purtat la Plevna“¹⁶. Printre eroii bătăliei pentru Plevna s-a numărat și sergentul vasluian Constantin Țurcanu, ale cărui fapte de vitejie au fost imortalizate de bardul de la Mircești în cunoscutele poeme „Peneș Curcanul“ și „Sergentul“. Pentru eroismul dovedit, Regimentul 13 dorobanți a fost decorat cu cea mai înaltă distincție. Cu prilejul decorării drapelului ciuruit de gloanțe, se arăta : „Regimentul 13 dorobanți a meritat prin bravura sa cea mai înaltă distincțiune. «Steaua României» pe drapelul vostru va aminti pururea că dorobanții din Iași și Vaslui au fost cei dintîi care au dat piept cu dușmanul la 27 august“¹⁷. Fapte de vitejie au înscris și dorobanții Regimentului 12 Tutova, încadrat în Divizia 2 infanterie, al cărei comandant era colonelul Mihail Christodulo Cerchez, fiu al Bîrladului, unul din marii comandanți ai armatei române, în fața căruia s-a predat, la 28 noiembrie 1877, Osman Pașa cu întreaga sa armată.

Masele populare vasluiene au luat parte cu elan patriotic la acțiunea declanșată pe plan național în vederea susținerii frontului. S-au creat comitete care să se ocupe de întreaga acțiune de colectare a fondurilor pentru cumpărarea de arme. „Fiecare cetățean — s-a afirmat la întrunirea publică din 4 septembrie 1877 de la Bîrlad — a dat și trebuie să dea spre acoperirea nevoilor ce se simt în războiul ce purtăm“¹⁸. Țărani, muncitori (cum au fost cei de la gara din Bîrlad), meșteșugari, funcționari, profesori, medici, locuitori de toate categoriile sociale, români și reprezentanți ai comunității evreiești au oferit bani pentru cumpărarea de arme și îmbrăcăminte necesară ostașilor. Locuitorii din orașul Vaslui au strîns suma echivalentă cu valoarea a 1 500 de puști, cei din Bîrlad a 2 000 arme, iar cei din Huși au subscris 50 000 de lei. Țăranii vasluieni au sprijinit familiile rezerviștilor concentrați, ajutîndu-le material, lucrîndu-le pămîntul, cu conștiința clară a necesității întrajutorării într-un moment de răscruce pentru țară. Tot ei au oferit vite și cai, alimente, furaje în mod gratuit¹⁹. Și în județul nostru s-au constituit comitete ale femeilor pentru sprijinirea armatei și a luptătorilor răniți, a căror activitate patriotică s-a împletit cu aceea a cadrelor didactice și a elevilor. Este emoționant gestul elevilor liceului și școlii normale din Bîrlad, care au oferit întregul venit al unei reprezentații teatrale — 604 lei — în folosul ostașilor români²⁰. Prin toate acestea, se pune încă o dată în lumină faptul că, în bătălia neatîrnării, frontul și spatele frontului au constituit un singur șuvoi de acțiune, ceea ce a conferit o tărie de neclintit luptei drepte a românilor.

Marile evenimente revoluționare și naționale care au trasat drumul României în veacul al XIX-lea au creat cadrul corespunzător pentru evo-

¹⁶ George Coșbuc, *Războiul nostru pentru neatîrnare*, ed. a. III-a, București, 1899, p. 57, 63.

¹⁷ *Registrul istoric al Regimentului 13 dorobanți*, Iași, 1926.

¹⁸ *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României 1877—1878* (coord. Ion Popescu-Puțuri), Editura politică, București, 1979, p. 223—224.

¹⁹ *Ibidem*, p. 173, 185, 210—212, 219, 240.

²⁰ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. VI, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 103—104, 219 ; *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională. 1877—1878*, Editura politică, București, 1967, p. 345.

luția modernă, pe plan economic, social, politic și cultural a patriei. Pe temeiurile dezvoltării economice se naște și se afirmă în viața social-politică mișcarea muncitorească. În acest cadru, apar și pe melagurile vasluiene, deși într-un ritm și proporție insuficiente, întreprinderi industriale și, ca urmare, crește numărul muncitorilor. Datele statistice indică, în anul 1890, cifra de 5 500 muncitori, meșteșugari și lucrători agricoli, concentrați în orașele Bîrlad, Vaslui și Huși.

Procesul de organizare a muncitorimii vasluiene evoluează pe coordonatele afirmării proletariatului la scară națională, în condițiile cînd masele truditoare din această parte a țării manifestau o deosebită receptivitate față de ideile înnoitoare ale socialismului științific. În raportul delegației române la Congresul socialist internațional de la Bruxelles (1891) s-a relevat că propaganda socialistă desfășurată în rîndurile maselor, începînd din toamna anului 1887, s-a dovedit deosebit de fructuoasă și în cazul județului Vaslui²¹, ceea ce s-a relevat în conținutul acțiunilor proletare. În anul 1890, de pildă, muncitorii bîrlădeni și-au exprimat solidaritatea cu lupta proletariatului Capitalei, ridicîndu-se împotriva măsurilor samavolnice ale autorităților. „Datoria noastră — se spunea în protestul bîrlădenilor — este de a vă strînge rîndurile și de a pune o stăruință și mai mare pentru împlinirea sfîntului scop pentru care luptați”²².

Făurirea Clubului muncitorilor din Bîrlad în anul 1895, ca organizație locală a partidului clasei muncitoare din România, a marcat un moment important în dezvoltarea luptei revoluționare în această parte a țării²³. Sub conducerea sa au fost inițiate acțiuni propagandistice în rîndul maselor vasluiene, lupte greviste, s-a sărbătorit ziua internațională a celor ce muncesc, s-au creat asociații profesionale și de ajutor mutual ale lucrătorilor. Drept urmare, așa cum sublinia și ziarul „Lumea nouă” din 5 aprilie 1896, muncitorii vasluieni văd „că scăparea lor nu o pot aștepta și nici nu trebuie să o aștepte de la liberali sau de la conservatori, ci numai de la socialiști, care sînt adevărații apărători ai muncitorilor”. Născuți pe aceste meleaguri, militanții socialiști, ca I. C. Frimu, Gh. N. Darie, au dus o activitate neobosită pentru depășirea momentelor dificile ale anilor 1899—1900 intervenite în viața partidului, pentru consolidarea temeiurilor întregii mișcări revoluționare.

Reprezentanții muncitorimii vasluiene au împărtășit cu entuziasm toate evenimentele din viața partidului derulate în anii de început ai veacului nostru, și-au trimis reprezentanții în forumurile socialiste naționale²⁴, cu înțelegerea adîncă a faptului că partidul proletariatului reprezintă forța politică „care va sfărîma lanțurile cu care stăpînii vor să ne încătușeze”²⁵. Întărirea organizațiilor politice și ale sindicatelor, participarea la campaniile pentru drepturi democratice, la acțiuni revendicative dau expresie acestei creșteri în conținut a luptei muncitorimii și în această parte a țării²⁶.

²¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, Editura politică, București, 1973, p. 727.

²² *Ibidem*, p. 659—660.

²³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 497.

²⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, Editura politică, București, 1975, p. 702, 886.

²⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 110.

²⁶ *Ibidem*, p. 567, 578, 584, 834, 895, 908.

O caracteristică a mișcării muncitorești din județul Vaslui, determinată de profilul predominant agrar al acestei zone, a fost împletirea strînsă a luptei proletariatului cu cea a țărănimii, solidarizarea muncitorilor cu ridicările țărănimii. Mișcările țărănești de pe aceste locuri, desfășurate în contextul general al luptei împotriva exploatarei sociale și naționale, au însoțit permanent evoluția societății, înregistrînd momente de puternică afirmare a potențialului revoluționar al țărănimii.

Ample frămîntări, nemulțumiri și revolte țărănești se înregistrează în anii 1849—1864, statisticile consemnînd pe teritoriul actual al județului peste 20 de asemenea manifestări²⁷. Atunci cînd marii proprietari au căutat să împiedice aplicarea reformei agrare din 1864, sătenii — cum au făcut cei din comuna Bahnari — au alungat pe oamenii trimiși de proprietari să împiedice împărțirea moșiei. Lupta țărănimii nu a încetat, deoarece legiurile agrare acordate, deși au reprezentat un pas important înainte, nu au lichidat marea proprietate moșierească, nu au satisfăcut setea de pămînt și dreptate a truditorilor gliei. Mai mult, prin prevederi constituționale, masele țărănești, cele care au clădit statul român modern, au fost îndepărtate de la viața politică a țării.

În aceste circumstanțe, mișcarea socialistă se apropie de țărănime, pe un fond de o deosebită receptivitate a acesteia la ideile novatoare (cum a vădit-o și țărănimea vasluiană), dînd expresie nevoilor și năzuințelor sale. „Încă din întîii ani care au urmat războiului — scria Radu Rosetti —, s-au constatat urme de propagandă socialistă... În unele județe din Moldova se făcu o propagandă fățișă printre săteni, înființîndu-se ziare care li se distribuiau gratis și în care se predica, printre altele, împărțirea proprietăților mari între săteni. Această propagandă era mai cu seamă vie în județele Roman, Bacău, Vaslui și Iași. Ea își propunea, în primul rînd, ridicarea clasei țărănești pe terenul economic, deșteptarea lui politică și stîrnirea simțămîntului și a demnității lui”²⁸. Pe acest fond au luat ființă primele cluburi socialiste la sate și pe meleagurile vasluiene, fapt ce se va răsfrînge în conștiința și curajul în lupta revoluționară a celor exploatați.

La 1888, țaranii din județul Vaslui s-au ridicat la luptă „sub cuvînt că ei n-au pămînt”, hotărîți să-și facă singuri dreptate. S-au remarcat cei din Vulturești, Uncești, Ivănești, Costești, care au mers pe pămînturile moșierilor, le-au măsurat și apoi au început „să tragă brazde despărțitoare”. Eferescența revoluționară a fost întreținută de propaganda socialistă, sătenii din Ipatele și Brînzești fiind învinuiți pentru faptul că au răspîndit în rîndurile răsculaților ziarul „Muncitorul”²⁹. De altfel, forța politică care s-a ridicat în sprijinul cauzei truditorilor ogoarelor a fost mișcarea socialistă, care și-a făcut auzit cuvîntul, prin reprezentanții săi, și la tribuna Parlamentului. Referindu-se în mod expres la ridicările țărănimii din județele Vaslui și Roman, Ion Nădejde a declarat în ședințele Adunării deputaților din 23 și 24 noiembrie 1888: „Noi găsim cauzele eficiente ale răscoalei: în exploatarea neomenoasă a țăranilor de către proprietari și posesori; pe urmă în împilarea și jefuirea de către slujbașii..., (în) nepăsare din partea justiției”. În aceste condiții, „dacă e exploatare din partea proprietarilor și arendașilor, fiindcă țăranii n-au pămînt,

²⁷ C. Corbu, *Țărănimea din România în perioada 1848—1864*, Editura științifică, București, 1973, p. 164—165, 172.

²⁸ Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răscolat țăranii?*, București, 1907, p. 570.

²⁹ C. Corbu, *Răscoala țăranilor de la 1888*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 173—174, 204.

concluzia e — releva militantul mișcării muncitorești — că trebuie să se dea țăranilor pământ și mijloace de a-l lucra”³⁰.

În anii ce au urmat, apropierea dintre muncitori și țărani, constantă a activității partidului clasei muncitoare, cunoaște trepte de ascendență, forme înalte de solidaritate militantă, manifestate plenar în tumultul evenimentelor din primăvara lui '907 și în județul nostru³¹. Aria de răspîndire a răscoalei a cuprins aici peste 20 de localități, printre care trei ținuturi : Pungești, Codăești și Negrești, precum și capitala județeană, orașul Vaslui. Prin gradul de intensitate al acțiunilor, prin metodele și formele folosite de răsculați împotriva exploatatorilor, care au atins un grad înalt de violență, prin jertfele de sînge ale țăranilor, județul Vaslui s-a înscris ca unul din episoadele cele mai sugestive ale cronicii anului 1907. În zilele de 6 și 7 martie, coloane de țărani răsculați din comunele Muntenii de Sus, Lipovăț, Zăpodeni, Valea Rea, Tanacu, Moara Grecilor, Chițoc, forțează barierele pázite „fără convingere” de trupele de rezerviști și pătrund în Vaslui, unde li se alătură oameni ai muncii din localitate. Piața din fața clădirii Prefecturii a fost în zilele acelei primăveri fierbinți martora unei înclăștări dramatice între cei ce muncesc, uniți în luptă, și trupele de represiune. În ziua de 8 martie, lucrătorii fabricii de spirt din Vaslui, aflați în grevă, coroborîndu-și acțiunile cu cele ale țăranilor, au înconjurat clădirea administrației, cerînd îmbunătățirea condițiilor de trai. După distrugerea registrelor în care se aflau contractele de muncă, muncitorii au obligat procuratorul fabricii să meargă la primărie și să încheie noi contracte în condițiile cerute de ei³². Toate aceste lupte au evidențiat marele potențial revoluționar al țăranimii, au impus în viața țării forța puternică a unității celor ce muncesc în fabrici și pe ogoare, de care depindea însăși viitorul României.

Masele muncitoare vasluiene și-au demonstrat dragostea fierbinte față de pămîntul străbun în furtunoșii ani 1916—1918, cînd România a intrat în bătălia pentru cauza înaltă a desăvîrșirii statului național unitar. Fiii județului au fost încadrați în Regimentul 7 Racova. Drumul luptei lor a fost lung și anevoios, presărat cu minunate fapte de arme și cu grele sacrificii.

La 15 august 1916, regimentul din Vaslui, parte componentă a Diviziei a 8-a, trece Carpații pe la Oituz, avîndu-l ca portdrapel pe veteranul de la Plevna, plutonierul Constantin Țurcanu, care, în ciuda celor peste 60 de ani, a cerut să fie menținut în cadrul armatei și să participe la lupta pentru întregirea neamului. Pînă la sfîrșitul lunii septembrie 1916, prin confruntări grele cu armatele austro-germane, regimentul vasluian a eliberat orașul Miercurea Ciuc, apoi, forțînd Oltul și înaintînd pe direcția Praid, a pătruns în Sovata. În timpul retragerii armatei române, copleșită de superioritatea numerică a inamicului, vasluienii au executat misiunea de acoperire a diviziei, angajînd, la începutul lunii octombrie, lupte defensive pe Trotuș, în zona Onești—Cașin, Soveja. Timp de trei luni de zile, regimentul vasluian a purtat lupte eroice pentru stăvilirea atacurilor insistente ale trupelor austro-germane care intenționau să facă joncțiunea cu forțele care înaintau dinspre sud. Jertfele sale în apărarea pămîntului

³⁰ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892, p. 581—582.

³¹ Marea răscoală a țăranilor din 1907 (redactori responsabili A. Oțetea, I. Popescu-Puțuri), Editura Academiei R. S. România, București, 1967, p. 248 și urm.

³² Răscoala țăranilor din 1907. Documente, vol. I, Editura de stat, 1948, p. 308.

sfinț al patriei se ridică la peste 2 000 morți — ofițeri și soldați —, ceea ce reprezintă jumătate din efectivul unității. „Pentru ca faptele eroice să-vîrșite de acest regiment — menționa înaltul ordin al Comandamentului suprem al armatei române — să rămână neșterse în amintirea fiilor țării se decorează drapelul Regimentului VII Racova cu ordinul militar «Mihai Viteazul»»³³.

În memorabilele bătălii de la Mărășești, Mărăști, Oituz, ostașii vasluieni, alături de întreaga armată română, s-au acoperit de glorie, repur-tînd strălucite victorii împotriva invadatorilor. În cartea de aur a neamului se înscrie la loc de cinste numele căpitanului birlădean Grigore Ignat, fiu al unui veteran din războiul de independență, care, în fruntea unei companii de mitraliere, a respins toate atacurile germane în sectorul co-tei 100, sacrificîndu-și viața împreună cu toți tovarășii săi de luptă. Vic-toriile strălucite din vara anului 1917 au contribuit la eșuarea tentativei trupelor cotropitoare de a ocupa întreaga țară, constituind premisa eli-berării totale a României și înfăptuirii unității statale în anul 1918.

Primind cu entuziasm vestea adoptării istoricei Declarații de unire de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, locuitorii Vasluiului, asemenea în-tregului popor, au salutat cu deosebită mîndrie patriotică acest act măreț, care a încununat, așa cum remarcă ziarul vasluian „Tribuna Tutovei“, „visul de aur al tuturor românilor“.

Desăvîrșirea statului național unitar a marcat intrarea României în-tr-o nouă etapă a dezvoltării sale economice, politice și sociale. În anii care au urmat, în condițiile intensificării generale a luptelor proletariatului, muncitorimea din județul nostru a cunoscut un proces de maturizare poli-tică și ideologică. Se reorganizează activitatea secțiunilor Partidului so-cialist din Vaslui, Birlad, Huși, a sindicatelor și cercurilor de tineret. Or-ganizațiile socialiste au condus lupta maselor vasluiene pentru drepturi sociale și libertăți democratice, remarcîndu-se în acest sens acțiunile prop-agandistice, demonstrațiile și grevele din toamna lui 1919, primăvara anului 1920 și, mai cu seamă, cele din timpul grevei generale a munci-torimii române din toamna aceluiași an³⁴. Ele s-au pronunțat în mod ferm pentru desăvîrșirea unificării mișcării revoluționare într-un singur partid la scară națională, prin făurirea — la Congresul din mai 1921 — a Parti-dului Comunist Român³⁵.

Evidențiind aspecte ale luptei maselor muncitoare pentru o viață mai bună, pentru socialism, relevăm cu mîndrie faptul că pe aceste me-leaguri s-au născut și au activat numeroși militanți de frunte ai partidu-lui clasei muncitoare, printre care I. C. Frimu, Raicu Ionescu-Rion, David Fabian, Leonte Filipescu, Petre Constantinescu-Iași, Gheorghe Gheorghiu-Dej, ale căror nume figurează la loc de cinste în galeria luptătorilor revo-luționari pentru libertatea și fericirea poporului. De asemenea, din jude-țul nostru s-au ridicat numeroase personalități politice, culturale și știin-

³³ Arhiva M.A.N. — Marele Stat Major, jurnal de operații (registrul istoric) al Regimentului 25 infanterie, p. 104.

³⁴ *Crearea Partidului Comunist Român (mai 1921)* (sub redacția Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac), Editura științifică, București, 1971, p. 84—85, 185, 192, p. 218—219; C. Cușnir-Mihailovici, Fl. Dragne, Gh. Unc, *Mișcarea muncitorească din România. 1916—1921. Crearea Partidului Comunist Român*, Editura politică, Bucu-rești, 1971, p. 268—269; *Greva generală din România. 1920* (coord. Nicolae Goldber-ger), București, 1970, p. 238, 270, 399—400.

³⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 507, 681.

tifice de faimă națională și mondială, precum Nicolae Milescu-Spătarul, Dimitrie Cantemir, Al. I. Cuza, Emil Racoviță, Al. Vlahuță, Victor I. Popa, N. D. Cocea, Mihai Ralea, Dimitrie Bagdasar ș.a.

Momentul de cotitură înregistrat în istoria mișcării muncitorești prin făurirea P.C.R. se va vădi și în lupta maselor muncitoare vasluiene. După cum se știe, premisele favorabile dezvoltării economico-sociale a țării create prin desăvârșirea unității naționale nu au putut fi valorificate pe deplin în condițiile menținerii și consolidării pozițiilor dominante ale claselor exploatatoare. Acest fapt este ilustrat de starea de subdezvoltare și înapoiere economică a multor zone ale țării, între care și Vasluiul. Astfel, statisticile anului 1930 înregistrau pentru orașul de reședință al județului un număr de 556 așa-zise întreprinderi industriale, în care lucrau circa 2 000 de muncitori, cu o medie de 2,1 lucrători pe întreprindere. Chiar și în perioadele de reviriment economic din anii 1923—1928 și 1934—1938, această zonă a continuat să rămână o pată albă pe harta industrială a țării.

În aceste împrejurări, organizațiile locale ale Partidului comunist au condus lupta maselor muncitoare pentru îmbunătățirea condițiilor de trai, pentru drepturi și libertăți democratice. O atenție deosebită au consacrat comuniștii vasluieni mișcării revoluționare de tineret, văzând în tinăra generație, așa cum îi îndemnase conducerea partidului, prin intermediul secretarului general, Gh. Cristescu, „speranța ce partidul și-o pune pentru a desăvârși opera în numele căreia lucrează”³⁶. Un rol important în propagarea ideologiei revoluționare, în mobilizarea muncitorilor și celorlalte categorii de oameni ai muncii la lupta condusă de Partidul comunist l-a jucat presa legală și ilegală, precum și cea aflată sub influența partidului. Dintre publicațiile vasluiene, o activitate laborioasă în acest sens au desfășurat „Idealul” (Bîrlad, 1923), „Lumina” (Huși, 1935), „Tribuna liberă”, „Părerii” (Bîrlad, 1936).

În anii crizei economice și ai creșterii pericolului fascist, organizațiile comuniste din întreprinderi și de la sate au mobilizat oamenii muncii la ample acțiuni revendicative, la lupta împotriva organizațiilor fasciste și a războiului. Profundul atașament al poporului român față de cauza apărării cu orice preț a fruntariilor amenințate avea să fie dovedit într-un chip înălțător în cursul demonstrațiilor populare antifasciste de la 31 mai 1936. Luînd cuvîntul în cadrul mitingului organizat în acea zi la Vaslui, profesorul Petre Andrei a înfierat activitatea Gărzii de fier, avertizînd asupra pericolului pe care îl prezintă această organizație și susținătorul ei extern, Germania hitleristă. Demascînd demagogia în care își înveșmîntau organizațiile fasciste propaganda lor, intelectualul democrat a chemat să i se riposteze cu strigătul: „Trăiască Țara Românească”, strigăt care izvorăște „din sufletul nostru cîstit și cu durere de neam”³⁷. Avîntul patriotic impresionant cu care locuitorii acestor meleaguri, majoritatea țărani, s-au prezentat la mobilizarea parțială decretată de guvernul Armand Călinescu în martie 1939 a fost o expresie elocventă a dragostei față de patrie a acelor a căror nume se confundă cu însăși țara.

Lupta antifascistă a continuat și s-a intensificat în județul nostru în anii celui de-al doilea război mondial, culminînd și aici cu participarea maselor la insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Sub conducerea organizațiilor Partidului comunist, care își creaseră un larg cerc de aderenți în orașele și comunele județului, această

³⁶ *File din istoria U.T.C.*, Editura politică, București, 1971, p. 73.

³⁷ „Dimineața” din 2 iunie 1936.

amplă mișcare a cuprins pături largi de muncitori, țărani, intelectuali, oameni de diferite concepții și convingeri politice, manifestându-se în forme variate, de la sabotaje pînă la luptă cu arma în mînă.

În acest cadru, s-au remarcat acțiunile de sabotaj întreprinse de ceferiști pentru a împiedica transporturile de trupe și muniții să ajungă pe front, ce au produs mari pagube mașinii de război hitleriste. Pe linia ferată Bîrlad—Grajduri, organele Siguranței au descoperit cantități însemnate de dinamită destinate provocării deraierii de trenuri, distrugerii și avarierii podurilor și viaductelor. Țărănimea vasluiană s-a împotrivit cu îndrăzneală rechizițiilor forțate, concentrărilor, mobilizării la muncă pe moșiile boieresti, opunându-se uneori cu forța, așa cum s-a întîmplat, în decembrie 1940, în satul Cîrja din comuna Murgeni, măsurilor luate de autoritățile regimului militar-fascist. La fel, intelectuali progresiști s-au ridicat cu hotărîre împotriva trădării intereselor naționale ale poporului român și aservirii țării Germaniei hitleriste. Printre cei 66 oameni de știință, profesori universitari, scriitori, care, în aprilie 1944, au adresat un memoriu lui I. Antonescu cerînd scoaterea României din război și evitarea, în acest fel, a „cumplitului dezastru care amenința țara“, s-au aflat și intelectuali născuți și crescuți pe meleagurile vasluiene, printre care Mihai Ralea, Radu Cernătescu, dr. Dimitrie Bagdasar, Constantin Balmuș. Datorită unei munci politice active, comuniștii din orașul Bîrlad și împrejurimi au inițiat formarea unor grupe de partizani, care au acționat împotriva trupelor hitleriste.

Procesul revoluționar declanșat în August '44 a generat o amplă mișcare socială și politică, care a deschis calea unor profunde prefaceri înnoitoare, calea realizării idealurilor de libertate și fericire ale poporului român. În bătălii de clasă, de o amploare nemaiîntîlnită în istoria țării, oamenii muncii din județul Vaslui, avînd în frunte comuniștii, s-au angajat cu toată energia la această operă de adînci transformări revoluționare și democratice. Astfel, prin acțiunea lor energică, ele au impus instaurarea la Bîrlad a unuia din primii prefecți comuniști din țară.

În cursul lunii septembrie 1944, în fostele județe Tutova, Fălciu și Vaslui, care alcătuiesc, în linii mari, actualul județ Vaslui, s-au constituit comitete județene ale P.C.R., care au activat în cadrul regionalelor de partid Moldova și Dunărea de Jos. S-a trecut imediat la constituirea de celule de partid în întreprinderi, instituții, precum și la sate, a organizațiilor care au inițiat și condus toate acțiunile politice și sociale din acei ani. La sfîrșitul anului 1944 existau organizații ale Partidului comunist în toate întreprinderile mari, precum și în 14 comune³⁸. S-a hotărît, la 4 septembrie 1944, publicarea ziarului local „Flacăra“, organ al județenei P.C.R. Tutova, un puternic mijloc de mobilizare a maselor la lupta pentru democratizarea aparatului de stat și înfăptuirea reformei agrare. A fost acordat, de asemenea, un sprijin larg mișcării sindicale, organizațiilor de tineret și ale Uniunii Patrioților, Apărării Patriotice, Frontului Plugarilor.

Comitetele județene ale Partidului comunist de pe aceste meleaguri au mobilizat masele de oameni ai muncii la acțiunea de instalare a unor prefecți și primari democrați, la înlocuirea elementelor fasciste din administrație, întreprinderi și instituții. După cum relatează ziarul „Flacăra“, pînă

64 ³⁸ Arhiva Comitetului județean de partid Vaslui, fond 1, Tutova, dosarul nr. 1, fila 1.

la 25 noiembrie 1944, în peste 40 de comune din cele 68 existente, au fost instalați primari noi. Concomitent cu procesul de democratizare a aparatului de stat, din inițiativa comuniștilor s-a trecut la constituirea la sate a comitetelor țărănești, primele mlădițe ale puterii populare. În județul Tutova, în decembrie 1944 funcționau astfel de comitete în 61 de comune, iar în județul Vaslui în 41 de comune. Încă din toamna anului 1944, comitetele țărănești au trecut la ocuparea moșiilor proprietarilor plecați și darea lor în folosința țărănimii.

În același timp, organizațiile comuniștilor vasluieni mobilizează muncitorii și țărani la ample mitinguri și manifestații de masă pentru răsturnarea guvernelor cu majoritate reacționară și instaurarea unui regim democratic. La Birlad, în ziua de 15 octombrie 1944, are loc o mare demonstrație politică, cu participarea a peste 4 000 de oameni, la care s-a cerut instaurarea unui guvern al Frontului Național Democrat. Manifestații similare au loc la Birlad în zilele de 5 și 19 noiembrie, participanții au străbătut străzile orașului scandînd lozinci de adeziune la Platforma F.N.D. „Vom apăra cu viața noastră libertățile cucerite la 23 August”³⁹ — se spunea în moțiunea adoptată de delegații comitetelor satești și cetățenii orașului Birlad, la întrunirea din 19 noiembrie. La Vaslui, în ziua de 7 noiembrie 1944, mii de țărani au demonstrat pe străzile orașului Vaslui, purtînd placarde mari, pe care se putea citi : „Vrem pămînt... Vrem un guvern F.N.D.”⁴⁰.

În fața tărăgănării de către guvern a lucrărilor comisiei de reformă agrară, din inițiativa P.C.R., Comitetul Central al Frontului Plugarilor a lansat, la 10 februarie 1945, lozinca ocupării cu forța a pămînturilor moșierești. La numai cîteva săptămîni după această chemare, împărțirea proprietăților boierești s-a generalizat în întreaga țară. Ziarul „Moldova liberă”, organ de presă al Regionalei Moldova a P.C.R., relatează în numărul din 14 februarie 1945, că sătenii din comunele vasluiene Hirșova, Poienesti, Borodești au trecut la confiscarea pămînturilor moșierești și distribuirea lui la țărani. Comitetele județene de partid Vaslui, Tutova, Fălciu au organizat echipe de muncitori, care s-au deplasat în comune pentru sprijinirea acțiunilor de confiscare a pămînturilor. În județul Tutova, pînă la legiferarea reformei agrare au fost expropriate 13 000 hectare iar în județul Vaslui 17 000 ha. „Cînd a apărut legea — se spunea într-o informare a Biroului județean de partid Vaslui — reforma agrară era deja înfăptuită în județul nostru”⁴¹.

Ocuparea cu forța a moșiilor, asaltul primăriilor și prefecturilor s-a împletit strîns cu lupta pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și aliații săi. În întreaga țară, la chemarea Partidului comunist, în impresionante mitinguri și demonstrații, masele populare își manifestă hotărîrea de a impune la cîrma țării un guvern democrat. „Populația orașului Huși și județului Fălciu — se arată în moțiunea adresată Comitetului Central al F.N.D. de către participanții la adunarea din 25 februarie 1945 — vă asigură de tot sprijinul în lupta pentru curățirea țării de elementele fasciste... Vom lupta din toate puterile și cu toată energia pentru ca la cîrma țării să fie adus un guvern al F.N.D.”⁴².

³⁹ *Ibidem*, fila 25.

⁴⁰ *Ibidem*, filele 10—12.

⁴¹ *Ibidem*, fond 29, dosarul nr. 217, filele 10—11.

⁴² *Ibidem*, fond. IV, Fălciu, dosarul nr. 100, fila 2.

Instaurarea la 6 martie 1945 a puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor a deschis poporului român calea largă pentru înfăptuirea într-un timp scurt a sarcinilor cu caracter general-democratic și pentru crearea condițiilor necesare trecerii la socialism. Răspunzând chemării Conferinței Naționale a partidului din octombrie 1945, locuitorii județului nostru, asemenea întregului popor, s-au angajat la acțiunea de refacere a potențialului productiv, grav avariat de război, reușind în scurt timp să repună în funcțiune întreprinderile avariate sau distruse. Vasluienii au luat parte cu însuflețire la opera de mari transformări revoluționar-democratice finalizată prin cucerirea deplină a puterii politice de către clasa muncitoare și aliații ei, la 30 decembrie 1947. Cu prilejul proclamării Republicii, locuitorii orașului Vaslui, ca și din alte localități au manifestat cu bucurie pe străzi, exprimându-și printr-o moțiune adresată guvernului atașamentul lor la procesul de înfăptuiri revoluționare.

Proclamarea Republicii, făurirea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare, naționalizarea principalelor mijloace de producție au marcat intrarea fermă a poporului român în etapa construirii societății socialiste. Inventarul întreprinderilor trecute în proprietatea poporului cuprindea în județul nostru câteva mori de cereale, prese de ulei și fabrici de cărămidă, astfel încât actul naționalizării a avut mai mult un caracter simbolic, bazele unei industrii puternice fiind puse abia în anii construcției noi orânduiri. În același timp, cooperativizarea agriculturii a fost marcată în județul Vaslui prin constituirea, în primăvara anului 1949, a primei cooperative agricole de producție în satul Râșcani, comuna Dănești, una din primele 5 cooperative constituite pe țară. Ca urmare a unei susținute activități politice și organizatorice desfășurate în rîndul țăranimii, prin care au fost evidențiate avantajele muncii în comun a pămîntului, ale făuririi noilor relații de producție în agricultură, acest proces s-a desfășurat progresiv, în aprilie 1962 în tot județul încheindu-se practic cooperativizarea. Actualmente proprietatea cooperatistă cuprinde 123 cooperative agricole de producție, dispunînd de o suprafață de peste 312 000 ha, care dețin o pondere hotărîtoare în producția vegetală și animalieră.

Paralel cu transformările profunde survenite în viața economică prin generalizarea relațiilor de producție socialiste, s-a desfășurat o intensă activitate pentru dezvoltarea învățămîntului și științei, pentru formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste. Procesul de înfăptuire a revoluției culturale este cu atît mai semnificativ cu cît județul Vaslui a moștenit de la regimul burghezo-moșieresc o situație precară. De exemplu, în 1944 peste jumătate din populația adultă a județului era analfabetă iar rețeaua școlilor și dotarea acestora erau cu totul necorespunzătoare.

Crearea sectorului socialist în industrie și agricultură a permis aplicarea în viață a principiilor dezvoltării planificate — opțiune strategică fundamentală a politicii partidului de făurire a noii orânduiri. Procesul de industrializare a fost marcat în județul nostru de construirea în 1953 a Întreprinderii de rulmenți Bîrlad, unul din cele mai însemnate obiective cuprinse în planul cincinal 1951—1955. Totodată au fost reutilate și modernizate vechile capacități industriale, construindu-se și alte obiective cu caracter economic.

Pe aceste baze au loc modificări fundamentale în structura socială, de clasă și profesională a populației. Dacă în 1948 peste 85 la sută din populația activă a județului lucra în agricultură, în 1965 ponderea acestora

a scăzut la circa 70 la sută, înregistrându-se o creștere a populației urbane și îndeosebi a celei ocupate în ramuri industriale.

Perspective minunate de dezvoltare și înflorire a acestor meleaguri, ca de altfel a întregii țări, au fost deschise de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, moment de o deosebită semnificație în istoria patriei. Congresul, care a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, a trasat un amplu și mobilizator program de acțiune, stimulând puternic forța de creație, inițiativa și energiile tuturor oamenilor muncii. Prin conținutul de idei și prin spiritul novator al documentelor adoptate, marele forum al comuniștilor a marcat o cotitură în orientarea politicii de construcție economico-socială a țării. „Odată cu Congresul al IX-lea al partidului, în 1965, cu adoptarea noii Constituții și proclamarea Republicii Socialiste România — se subliniază în *Programul Partidului Comunist Român* —, se deschide o perioadă nouă în dezvoltarea socialistă a țării, în activitatea partidului”⁴³.

Suflul înnoitor care a cuprins toate domeniile vieții economice și sociale în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului este indisolubil legat de ampla și prodigioasă activitate desfășurată în fruntea partidului și statului de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, ziditor de istorie nouă, revoluționar remarcabil, proeminentă personalitate a lumii contemporane. Toate evenimentele ulterioare, cu largi rezonanțe în conștiința maselor, Congresele al X-lea și al XI-lea, Conferințele Naționale ale partidului, care au imprimat țării un ritm fără precedent de dezvoltare, remarcabilele realizări obținute de poporul nostru în această perioadă, cea mai rodnică din întreaga istorie a patriei, poartă pecetea gândirii creatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a laborioasei sale activități teoretice și practice, de aplicare a socialismului științific la condițiile concrete ale României.

O importanță excepțională în opera de edificare a socialismului a avut-o reorganizarea administrativ-teritorială a țării pe baza documentelor adoptate de Conferința Națională a P.C.R. din 1967, care, eliminând o serie de verigi și trepte intermediare, a apropiat conducerea de unitățile de bază, oferind în același timp posibilitatea atragerii pe calea progresului economic și social a tuturor localităților, prin repartizarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării și accelerarea dezvoltării județelor rămase în urmă.

Datorită acestei politici de dezvoltare multilaterală a tuturor zonelor țării, județul Vaslui a înregistrat în perioada de după 1965 o înflorire continuă, înscriindu-se tot mai puternic în circuitul național al valorilor materiale și spirituale. Între anii 1965 — 1968 s-au dat în folosință întreprinderile de confecții și de prelucrarea lemnului Vaslui, Fabrica de produse lactate Birlad și alte obiective economice și social-culturale importante. După constituirea sa în 1968, ca urmare a grijii permanente a conducerii partidului și statului, personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu, județul Vaslui a cunoscut o adevărată renaștere economico-socială.

Comuniștii, oamenii muncii din județul nostru au avut fericirea de a se întâlni, în perioada celor 11 ani de la constituirea județului, de patru ori cu secretarul general al partidului, cu prilejul vizitelor de lucru efectuate pe meleagurile vasluiene. Fiecare din aceste întâlniri s-a constituit în dia-

⁴³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 59.

log rodnic de muncă, s-a concretizat în programe de măsuri și indicații de neprețuită valoare pentru dezvoltarea tot mai rapidă, economico-socială și culturală a acestei zone. De asemenea, secretarul general al partidului a avut unele întâlniri la C.C. al P.C.R. cu cadre din conducerea județului, în cadrul cărora au fost aprobate programe vizînd dezvoltarea diferitelor sectoare economico-sociale ale județului, precum și schițe de sistematizare ale orașului Vaslui, ale celorlalte centre urbane, cu platformele industriale respective.

Desigur că o perioadă de 11 ani nu înseamnă prea mult pe coloana istoriei, dar pentru oamenii muncii vasluieni ea are o valoare aparte, dat fiind ritmul intens de dezvoltare a acestor locuri. Vasluiul face parte din categoria județelor care au intrat pe linia unei intense afirmări ceva mai tirziu în comparație cu alte zone ale țării. Vigoarea acestei dezvoltări este însă atît de puternică, încît a determinat profunde schimbări în profilul economic al localităților și în viața oamenilor.

Dezvoltarea industriei, cu multiplele ei implicații economico-sociale, a reprezentat baza creșterii accelerate a forțelor de producție din întreaga economie a județului. În prezent, aici își desfășoară activitatea un număr însemnat de întreprinderi industriale, cu o producție globală de peste 48 de ori mai mare decît cea realizată în 1938. Județul nostru realizează astăzi circa o treime din întreaga producție globală industrială a României din anul 1938.

Această dezvoltare rapidă se caracterizează, totodată, prin îmbunătățirea structurii industriei, apariția unor ramuri industriale moderne, de înalt randament. Vasluiul s-a înscris în circuitul economic național cu produse noi, de un înalt grad de complexitate, ca : rulmenți, elemente pneumatice, mobilă, confecții ș.a. ; ca urmare, exportăm produse industriale în peste 60 de țări ale lumii.

O constantă a evoluției ascendente a județului în ultimii ani este conferită și de ritmul înalt de creștere al producției industriale. În perioada 1971—1975 și în primii trei ani ai cincinalului actual, acest ritm a fost de peste 18 la sută, ceea ce a făcut să sporească ponderea Vasluiului în producția globală a țării. Astfel, dacă în 1968, județul contribuia cu 0,6 la sută la realizarea producției industriei naționale, astăzi procentul este de circa 1 la sută, în condițiile în care toate județele s-au dezvoltat impetuos. În prezent, producția globală industrială a județului nostru este de circa 7,2 miliarde lei, adică de peste șase ori mai mult decît în 1968.

În cincinalul 1971—1975 s-au dat în funcțiune 25 noi obiective industriale și capacități de producție, dintre care menționăm : Filatura de bumbac, Întreprinderea de ventilatoare și reductoare, Întreprinderea de materiale izolatoare, Fabrica de produse spirtoase — în orașul Vaslui ; Întreprinderea de elemente pneumatice și aparate de măsură, secția de rulmenți mici de la Întreprinderea de rulmenți — în municipiul Bîrlad ; Întreprinderea de prelucrare a legumelor și fructelor și Întreprinderea de încălțăminte — în orașul Huși.

Activitatea politică și organizatorică desfășurată de organizațiile de partid în toate întreprinderile, mai buna organizare a producției muncii au determinat ca județul Vaslui să-și îndeplinească prevederile cincinalului trecut cu 52 de zile mai devreme și să obțină o producție suplimentară în valoare de peste 600 milioane lei. Pentru rezultatele bune obținute, conducerea partidului și statului a conferit județului nostru înalte distincții și medalii : în 1972, Diploma de onoare, iar în anul 1975, Ordinul Steaua Re-

publicii Socialiste România, pentru ocuparea locului VI și, respectiv, a locului IV pe țară în cadrul întrecerii socialiste.

Ca urmare a eforturilor depuse de colectivele de oameni ai muncii vasluieni, sub conducerea organelor și organizațiilor de partid, s-au îndeplinit și depășit sarcinile și în primii trei ani ai actualului cincinal, obținându-se o producție peste plan de circa 240 milioane lei.

Pentru dezvoltarea în ritm intens a industriei, statul a alocat însemnate fonduri de investiții. Dacă în cincinalul 1966 — 1970, fondul de investiții a fost de 2,6 miliarde lei, în cincinalul 1971 — 1975, județul a realizat un volum de investiții de peste 6,5 miliarde lei, iar în acest cincinal fondurile alocate sînt de peste 14 miliarde lei, adică de 2,6 ori mai mari decît în perioada 1971 — 1975. Pe această bază, numai în cei trei ani din actualul cincinal au fost construite în județ 15 obiective industriale și capacități de producție mai importante, printre care : Filatura de bumbac și Fabrica de tricotaje din Huși, Întreprinderea de aparate de măsură și control, fabricile de lapte praf și de boabe soia, secția de mobilă stil Vaslui, fabricile de nutrețuri combinate Vaslui și Bîrlad, dezvoltări la întreprinderile de elemente pneumatice și de rulmenți Bîrlad, la Întreprinderea „Textila” Vaslui.

În ceea ce privește agricultura, care, alături de industrie, este o ramură de bază a economiei județului, s-au înregistrat mari acumulări de ordin tehnic și organizatoric, asigurîndu-se o producție de tip intensiv. Pentru a avea imaginea exactă a mutațiilor pe care această ramură le-a cunoscut este suficient să arătăm că, în prezent, pe ogoarele vasluiene lucrează peste 4 300 tractoare — mai multe decît în întreaga Romînie a anului 1938 —, 1 000 combine (dintre care circa 800 autopropulsate) și 5 200 alte tipuri de mașini agricole moderne. A crescut an de an cantitatea de îngrășăminte chimice, ajungîndu-se la peste 1500 kg substanță activă la ha față de 69 kg la ha cît se administrau în 1970. În această perioadă s-a realizat un vast program de ameliorare a solului și valorificare a fondului funciar. O parte importantă din fondurile de investiții alocate agriculturii au fost destinate realizării de lucrări hidroameliorative. Asemenea lucrări au fost executate în Lunca Prutului, în urma cărora au fost scoase de sub inundații și integrate circuitului agricol circa 18 000 ha. Totodată, s-au efectuat importante lucrări de îndiguiri și desecări, redîndu-se agriculturii o suprafață de peste 22 000 ha ; s-au realizat importante acțiuni de ameliorare a pășunilor și extindere a patrimoniului silvic ; s-au executat 5 acumulări complexe și 24 acumulări zonale cu un volum de peste 250 milioane m.c. apă, care asigură aprovizionarea cu apă potabilă și industrială a orașelor Vaslui și Bîrlad ; au fost extinse irigațiile, de la 5 000 ha în 1971 la circa 20 000 ha în 1978 ; s-au executat lucrări de combatere a eroziunii solului pe o suprafață de peste 40 000 ha.

Astfel, producția agricolă globală a sporit cu 26 la sută în 1978 față de 1975. Este important de subliniat că în anii 1977 și 1978 s-au obținut cele mai mari producții de grîu și porumb din istoria acestor locuri. Pe baza creșterii producțiilor vegetale și animale, a crescut contribuția județului la realizarea fondului central și nivelul de retribuire a lucrătorilor din agricultură.

O atenție deosebită s-a acordat dezvoltării sectorului creșterii animalelor, ponderea zootehniei în valoarea producției totale agricole sporind de la 18 la sută în 1970 la 28 la sută în 1978. În ultimii ani au fost date în folosință un complex avicol, două complexe pentru creșterea și îngrășarea porcinelor, două complexe de îngrășarea berbecuților pentru export, trei

complexe pentru îngrășarea tineretului taurin și două complexe de creșterea vacilor de lapte. Activitatea tot mai bună a asociațiilor economice intercooperatiste din domeniul zootehnicii deschide cîmp larg progresului și modernizării forțelor de producție din agricultura cooperatistă, ridicării pe o treaptă superioară a producției și a muncii în cadrul acestor unități. Viticultura a cunoscut o dezvoltare susținută, suprafața ocupată cu vii fiind în prezent de peste 20 000 ha, ceea ce situează județul nostru pe locul patru pe țară.

Principalul rezultat al dezvoltării economico-sociale îl reprezintă creșterea numărului locurilor de muncă și înfăptuirea unor mutații radicale în structura populației ocupate. Personalul muncitor a crescut în ultimii 11 ani cu peste 45 000 persoane, în circa 40 la sută din forța de muncă activă desfășurîndu-și activitatea în industrie și alte sectoare neagricole. Clasa muncitoare se afirmă tot mai mult în viața județului. La rîndul său, țărănimea, cu o pregătire profesională tot mai perfecționată, joacă un rol esențial în transformarea satului vasluian, în modernizarea producției agricole. În viața politică și economică a județului se afirmă tot mai mult intelectualitatea, îndeosebi cea tehnică. În aceste condiții are loc un profund proces de omogenizare socială, de apropiere între diferitele categorii de oameni ai muncii, care colaborează tot mai strîns și se ajută reciproc în toate împrejurările.

Intensificarea procesului de dezvoltare a județului pe toate planurile a necesitat o continuă diversificare a învățămîntului și îndeosebi a celui tehnic și profesional. De asemenea, dezvoltarea economiei a modificat structura ocupațiilor, a generat profesii noi, a impus cunoașterea și modelarea aptitudinilor, eforturi pentru ridicarea conștiinței oamenilor muncii, cărora li s-a asigurat posibilitatea împlinirii cerințelor materiale și spirituale, afirmării multilaterale a personalității umane. Așa se explică faptul că în ultima vreme au luat ființă noi licee industriale în domeniul construcțiilor de mașini, industriei ușoare, chimiei, industriei alimentare, precum și o secție de subingineri la Bîrlad. De altfel, în județ funcționează o largă rețea școlară : 512 școli generale și 16 licee de specialitate, în care sînt cuprinși peste 100 000 de elevi, adică aproape un sfert din populația județului. Paralel cu generalizarea învățămîntului obligatoriu de 10 ani, organele și organizațiile de partid, consiliile populare au acționat cu consecvență pentru transpunerea în viață a hotărîrilor de partid și de stat privind întărirea legăturilor școlii cu producția, spre a asigura forța de muncă calificată necesară tuturor sectoarelor economice și sociale din județ.

Nevoile mereu crescînde ale populației au impus perfecționarea activității culturale, de asistență sanitară și edilitar-gospodărească. Confortul și civilizația, ca elemente caracteristice pentru condiția omului societății socialiste, își pun tot mai mult amprenta pe aspectul localităților noastre. De la constituire au fost construite circa 20 000 de apartamente și case de locuit, două case de cultură, trei spitale, cu peste 1 200 paturi, o policlinică, două moderne magazine universale și alte obiective social-culturale. De asemenea, a început și va continua sistematizarea satelor, precum și procesul de urbanizare a unor comune, ca Murgeni, Fălcui, Codăiești, Pungești, Puiești, Băcești. Creșterea continuă a veniturilor oamenilor muncii, sporirea producției bunurilor de consum, ca și extinderea și modernizarea rețelei comerciale au făcut ca volumul mărfurilor desfăcute către populație să crească de la an la an, ajungînd în prezent la aproape 4 miliarde lei, de peste trei ori mai mare decît în 1971.

Județul nostru cunoaște o viață cultural-artistică din ce în ce mai bogată, la care participă două instituții profesionale — Teatrul de stat „V.I. Popa“ Bîrlad și Ansamblul de cîntece și dansuri „Trandafir de la Moldova“ — Vaslui, 4 case de cultură, 234 cămine culturale, 169 cinematografe și 486 biblioteci cu peste 2,5 milioane cărți. De asemenea, un rol important în activitatea cultural-educativă îl au Muzeul județean Vaslui și muzeele de istorie și etnografie „Vasile Pârvan“ din Bîrlad și cel din Huși, precum și casele memoriale existente în unele localități din județ.

Constituit într-o amplă manifestare cultural-artistică, Festivalul național „Cîntarea României“ a deschis cîmp larg afirmării plenare a talentului și capacității tuturor oamenilor muncii, a spiritului inventiv, creînd o adevărată emulație pe planul creației și al interpretării, promovînd cu consecvență umanismul artei, patriotismul socialist și popularizînd experiența înaintată în muncă și fruntașii în producție. Participarea largă a tuturor categoriilor sociale, a celor ce se disting prin creație și muncă, conferă și în județul nostru acestei ample manifestări un profund caracter de masă. Semnificative în acest sens sînt schimbările cantitative și valorice care au loc în mișcarea artistică de amatori. Dacă la ediția I a Festivalului au participat 1 100 formații artistice cu 48 000 de artiști amatori, 62 de cercuri și cenacuri cu 1 050 membri, în prezent își desfășoară activitatea un număr de 2 580 formații artistice cu peste 97 000 de interpreți și 278 de cercuri și cenacuri artistice cu un număr de 8 500 membri.

În confruntările pe plan național, în cadrul primei ediții a Festivalului au fost distinse cu premii formații ca : Ansamblul de cîntece și dansuri Perieni, corurile sindicatelor învățămînt din municipiul Bîrlad și orașul Huși, cineclubul Casei de cultură din Huși, fanfara de la Valea Mare—Ivănești, precum și un însemnat număr de interpreți și creatori individuali.

Pe meleagurile noastre se organizează ample manifestări culturale, devenite tradiționale, atît cu caracter județean sau interjudețean. Dintre acestea menționăm : „Toamna culturală hușeană“, „Zilele culturii bîrlădene“, „Neam de eroi“, concursul de poezie patriotică „Vasile Alecsandri“, festivalul umorului „C. Tănase“. Tineretul vasluian și ceilalți oameni ai muncii participă la marile acțiuni sportive din cadrul „Daciadei“, activînd în diferite formații și discipline sportive.

Succesele înregistrate în vasta operă de construcție socialistă ce se desfășoară în județ, ca de altfel pe întreg cuprinsul patriei, sînd indisolubil legate de activitatea plină de dăruire și răspundere a organelor și organizațiilor de partid, care-și exercită în mod dinamic rolul conducător, însușind eforturile creatoare ale oamenilor muncii din toate sectoarele vieții economice și sociale. Consolidîndu-se neîncetat din punct de vedere politic și organizatoric, primind în rîndurile lor pe cei mai înaintați muncitori, țărani, intelectuali, organele și organizațiile de partid desfășoară o vastă activitate pentru soluționarea în bune condiții a complexelor probleme cu care se confruntă fiecare colectiv de oameni ai muncii. Sub conducerea comuniștilor, participă tot mai activ la înlăptuirea politicii generale a partidului, în forme specifice de activitate, organizațiile de sindicat, de tineret și de femei, celelalte organizații de masă și obștești componente ale Frontului Unității Socialiste, care asigură antrenarea largă și efectivă a maselor populare la conducerea activității economice și sociale.

Ca urmare a măsurilor adoptate de conducerea partidului și în județul nostru are loc un amplu proces de adîncire și dezvoltare a democrației socialiste. În cadrul adunărilor generale ale oamenilor muncii cît și în adu-

nări populare, cetățenii județului își aduc contribuția la elaborarea și înfăptuirea programelor economico-sociale din unitățile respective, critică neajunsurile ce se manifestă, participă intens la acțiunile de gospodărire și înfrumusețare a localităților. La nivelul județului s-a încetățenit practica de a se organiza consfătuiri pe domenii, la care participă un număr însemnat de oameni ai muncii și specialiști.

O atenție deosebită au acordat organele și organizațiile de partid activității politico-ideologice, de educare a comuniștilor și celorlalți oameni ai muncii în spiritul principiilor eticii și echității socialiste. Toate acestea se reflectă în participarea conștientă, cu răspundere și dăruire, a locuitorilor acestor meleaguri la îndeplinirea sarcinilor ce revin județului din planul național unic de dezvoltare economico-socială.

Beneficiind în continuare de politica științifică a partidului de repartizare armonioasă a forțelor de producție de teritoriul țării, județul Vaslui va cunoaște și în viitor, pe baza documentelor Congresului al XI-lea, ale Conferinței Naționale a partidului din 1977, o dezvoltare fără precedent. Fondurile mari de investiții care ni s-au alocat în actualul cincinal vor contribui la dezvoltarea și mai intensă a industriei și modernizarea proceselor de producție, la folosirea rațională a tuturor resurselor materiale și umane. Vor fi construite circa 39 de noi obiective industriale, îndeosebi în ramurile construcției de mașini, chimiei, industriei ușoare și alimentare.

Acestea vor permite realizarea, în 1980, a unei producții industriale de peste 12 miliarde lei, adică de aproape trei ori mai mare decât în 1975. Se va îmbunătăți în același timp și structura industriei. Este deosebit de îmbucurător faptul că în cincinalul actual, pe plaiurile vasluiene vor apărea ramuri noi, cum sînt industria chimică, mecanica fină, electrotehnica și metalurgia. Ritmul de creștere va fi de 21 la sută anual, iar volumul de producție prevăzut se va realiza, atît prin extinderea capacităților existente, cît și prin construirea unor noi obiective.

Astfel, pînă în 1980 zestrea industrială a orașului Vaslui se va îmbogăți cu noi obiective, printre care amintim : Combinatul de fire și fibre polyesterice, Întreprinderea de materiale auxiliare pentru turnătorii, extinderea întreprinderii „Textila”, o unitate de prefabricate din beton și un abator modern. În municipiul Birlad se va construi întreprinderea pentru producerea de pietre de polizor și abrazive și întreprinderea textilă „Vigonia” — intrată parțial în funcțiune, iar în orașul Huși, o fabrică de mobilă din împletituri de răchită și o fabrică de scule și dispozitive ; la Negrești se va da în folosință o filatură de fire tip bumbac și o întreprindere mecanică.

Prin amplasarea acestor obiective se va asigura o pondere mai echilibrată a fiecărui oraș în producția industrială a județului. Totodată vor fi atrase în circuitul industrial noi localități, prin construirea la Murgeni a unei filaturi de fire tip bumbac și secții de bunuri de consum la Codăești și Fălciu. Subliniem aceasta în mod deosebit, pentru că este prima dată în istoria localităților rurale din județul nostru cînd se planifică executarea unor asemenea obiective. Atît la orașe, cît și la sate se vor extinde activitățile cooperăției de consum și meșteșugărești.

Toate acestea vor determina mutații profunde în structura socială a populației, prin creșterea numerică și calitativă a clasei muncitoare, a intelectualității tehnice, cu implicații pozitive asupra întregii vieți economice și social-culturale a județului. Pînă la sfîrșitul anului 1980 se vor crea încă

10 000 noi locuri de muncă față de anul 1977, din care 70 la sută vor fi încadrate cu muncitori de înaltă calificare în meserii noi, ca operatori chiști, turnători, electroniști, țesători ș.a. În acest fel se va ajunge ca populația ocupată în activități neagricole să crească de la 25 la sută în 1975 la peste 40 la sută în 1980.

În cincinalul actual și în continuare, o atenție deosebită se acordă dezvoltării și modernizării agriculturii. Se va lărgi continuu baza sa tehnică-materială prin dotarea cu un însemnat număr de tractoare, combine și numeroase alte mașini și utilaje. Parcul de tractoare va ajunge în 1980 la circa 4 600, revenind pe un tractor 67 ha, față de 84 ha în anul 1976. Se vor alocă în anii 1979 și 1980 investiții în valoare de circa 600 milioane lei, care vor contribui la combaterea eroziunii solului pe o însemnată suprafață, la continuarea lucrărilor de regularizare și îndiguire a râului Birlad, lucrare care se va încheia în primii ani ai cincinalului următor. Va spori continuu cantitatea de îngrășăminte chimice substanță activă, ajungându-se în 1980 la circa 300 kg la hectar. De asemenea, va fi înfăptuit un amplu program de extindere a irigațiilor, care va cuprinde o suprafață de aproape 43 000 ha în 1980, de peste 2,5 ori mai mare decât în 1975.

Mărirea gradului de mecanizare, chimizare, efectuarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare, perfecționarea organizării producției și a muncii în acest sector vor duce la creșterea continuă a producției agricole vegetale și animale. Până la sfârșitul actualului cincinal, valoarea producției agricole pe județ va ajunge la peste 3,5 miliarde lei, reprezentând o creștere de 20 la sută față de 1975. Este important de subliniat că, în 1980, producția zootehnică va ajunge la circa 33 la sută din producția agricolă globală.

Dezvoltarea impetuoasă a economiei vasluiene va determina creșterea însemnată a nivelului de viață al locuitorilor. Veniturile oamenilor muncii vor crește continuu, ca urmare a majorării retribuției; volumul desfacerilor de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist va spori în acest cincinal cu 3,4 miliarde lei, iar cel al prestărilor de servicii cu circa 1 miliard lei. Zestrea edilitară a orașelor se va îmbogăți în anii 1979 și 1980 cu încă 8 000 apartamente, din care 4 000 din fondurile statului; se vor construi cămine pentru nefamiliști pe lângă fiecare întreprindere. De asemenea, se va îmbunătăți baza materială a învățământului, culturii și ocrotirii sănătății. Numărul locurilor în grădinițe și cămine va fi în anul 1980 de aproape două ori mai mare decât în 1975. Se vor construi 240 noi săli de clasă, 580 locuri în atelierele-școală, aproape 3 000 locuri în internate, va crește cu circa 4 000 numărul locurilor în creșe. În Huși și Birlad se vor da în folosință câte un cinematograf, un spital cu 250 paturi în orașul Huși, un dispensar uman cu centru stomatologic în orașul Vaslui, opt dispensare veterinare, stații și laboratoare pentru controlul alimentară și altele. La Vaslui se prevede a se realiza o serie de construcții social-culturale, care vor contribui la edificarea unui oraș reședință de județ modern.

Deși planul cincinal 1981—1985 nu este încă definitivat, din datele estimative rezultă că producția industrială a județului Vaslui se va dubla până în 1985, avînd un ritm de creștere anual de aproape 2 ori mai mare decât media pe țară. Pe această bază vor avea loc schimbări radicale în structura și ocupația oamenilor muncii vasluieni. Pentru prima dată în istoria acestor locuri, populația ocupată în industrie și alte ramuri neagricole va depăși pe cea din agricultură. Se vor produce schimbări însem-

nate în aspectul edilitar-gospodăresc al localităților, preconizându-se să se dea în folosință un număr de aproape 20 000 apartamente, precum și numeroase alte obiective social-culturale. La cele patru orașe existente se vor adăuga altele trei până în 1980 — Murgeni, Fălciu, Codăești, iar altele cinci — Băcești, Puiești, Ivănești, Pungești și Roșiești, până în 1985.

Toate acestea vor contribui la ridicarea economică, socială și culturală a județului nostru, la creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii din această parte a țării, la încadrarea și mai organică a Vasluiului în circuitul național de valori materiale și spirituale.

Fată de aceste remarcabile realizări, oamenii muncii vasluieni își exprimă profunda lor recunoștință și cele mai sincere mulțumiri conducerii partidului, personal secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru condițiile minunate de muncă și viață create, precum și a perspectivelor luminoase ce le stau în față. Fără îndoială că membrii de partid, toți locuitorii acestor strămoșești meleaguri vor răspunde acestei griji părintești a conducerii partidului cu fapte de muncă eroice, însuflețire și pasiune revoluționară, onorându-și în mod exemplar angajamentul de a face totul pentru îndeplinirea și depășirea sarcinilor ce le revin din mărețul program de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism a scumpei noastre patrii, România socialistă.

2050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

„Românii, fiind un popor oșebit, nici slavi, nici germani, ci traci, se impune legiutorului reformatoꝛ să aibă la nevoie și curajul de-a lua dispoziții potrivite cu geniul acestui popoꝛ, dar firește că trebuie să aibă și inteligența pꝛegătită pꝛu a pꝛicepe spꝛitul românesc“.

ISTORIE

Originea dreptului consuetudinar român

IOAN NĂDEJDE

E interesant de urmărit istoricește nașterea și treptata dezvoltare a tuturor instituțiilor României actuale; e nu numai interesant, pentru a ne mulțumi curiozitatea științifică în sine, ci și folositor din punctul de vedere practic. În adevăr, nu putem pricepe și pătrunde înțelesul unei instituții și rostul unui obicei, dacă nu vom fi în stare a le privi, cu ochii minții, dezvoltarea în cursul veacurilor. Cel care ar cunoaște astfel țara, neapărat ar fi lipsit de-o admirare exagerată pentru unele progrese păruțe, dar nici nu ar putea fi cuprins de acea sfișietoare deznădejde și descurajare care ne chinuiește cînd ne izbim de deprinderi rămase din modurile vechi de a cugeta și simți, în ciuda poleielei moderne.

Generația trecută a fost, aproape în total, lipsită de spirit istoric și s-a condus de convingerea adîncă și nestrămutată că o nație poate fi prefăcută prin influența discursurilor și, mai ales, prin a legilor și instituțiilor. Vroia să facă din poporul român un popor de cetățeni, care să aibă drepturi întinse politice și să se folosească de dinsele? Era de ajuns să se proclame o constituție și să se aducă la cunoștința țării. Transformarea supușilor în cetățeni avea să se întîmple, dacă nu chiar de-o dată, dar neapărat în timpul cel mai scurt. Pentru a dezrădăcina deprinderile rele era, de asemenea, de ajuns să se traducă un regulament bun din Franța, Belgia sau Anglia și... relele năravuri aveau să fie înfrînte.

Rar s-a văzut mai mare încredere în puterea vorbelor și formelor; din nefericire însă și trista deziluzie n-a întîrziat a cuprinde pe mulți, iar înaintea ochilor noștri începe a se arăta fața adevărată a lucrurilor. Numai să avem curajul de a o privi.

Tocmai din pricina credinței greșite că prin legi s-ar putea face cetățeni de aceeași valoare ca ai Angliei, din locuitorii unei provincii turcești ori chiar din supușii unui rege din mijlocul Africii, generațiunea trecută n-a voit, și poate că nici n-a putut înțelege trecutul, ci l-a disprețuit și ar fi voit să-l nimicească nelăsînd din el nici amintirea. Iată de ce, împinsă de dorința și de nevoia de a face din România un stat după chipul și asemănarea Europei apusene, a introdus un regim cu totul nou, în locul celui vechi, înlocuind în cîțiva ani organizația, administrația, justiția etc., prin forme străine!

Acum însă, după zeci de ani, vedem că, deși s-au schimbat bazele legale ale țării prin desființarea iobăgiei, prin secularizarea averilor mănăstirești, prin proclamarea egalității înaintea legilor și prin introducerea regimului constituțional, totuși, sub formele noi, au rămas aproape neatinse vechile obiceiuri. S-a văzut că altă rădăcină și temeinicie au instituțiile acolo unde au fost cucerite prin luptă îndelungată și sînt susținute de sentimentele puternice ale cetățenilor și cu totul alta acolo unde au fost hărăzite de sus și nu au pătruns în inimi și convingeri. La noi, vechile deprinderi s-au păstrat, prefăcîndu-și formele numai întru atîta întrucît era de nevoie.

Acele schimbări care s-au făcut au fost pricinuite de prefacerile reale suferite de țară sub iniriuirea așa de precumpănitoare a civilizației europene.

Nu voi să alunec pe această cale, ci mă voi mărgini la studiul dreptului ; un lucru voi însă a-l nota : E adevărat că România a ieșit din virsta de mijloc și din regimul feudal abia la 1864, dar nu se poate tăgădui că trecerea aceasta se începuse cu mult înainte de 1848, și anume după acea pace între ruși și turci care a deschis Dunărea comerțului european : pacea de la Adrianopol (1829). La 1834, intră cea dintii corabie engleză pe Dunăre. Căutarea cerealelor, îndată ce li s-a deschis piața lumii, făcea neapărată desființarea proprietății vechi de pământ. Boierii de mult cercaseră a se purta ca proprietari ai moșilor, cu păduri cu tot, și pe țărani îi priveau ca pe niște arendași și deci ca putind fi oricind alungați de pe moșie. De mai înainte nutreau planul de a face pe țăran stăpin pe munca sa, rămânind ca boierii mari proprietari liberi să se înțeleagă cu țăranii muncitori iarăși liberi, dar lipsiți de pământ. Cuza însă puse capăt dezbaterilor, liberind moșile de servitutea către țărani, dar dind țăranilor pământul, la care aveau drept străvechi după obiceiul pământului. Proprietatea romană absolută și-a serbat biruința contra proprietății vechi, dar, nimicind-o pe aceasta, i-a recunoscut caracterul, așa cum nu il mai recunoșteau, în teorie, de mult boierii.

După revoluția de la 1864, se introduc legile acum în vigoare. Credem însă că e o greșeală neiertată că nu ne-am dat și nu ne dăm aproape de loc seamă despre dreptul vechi înainte de această dată.



Dreptul nostru vechi se imparte, firește, în drept scris și în drept nescris sau obiceiul pământului. Cel dintii e mai cunoscut și mai ușor de studiat, deoarece e concentrat într-un număr destul de mărginit de coduri și anafocale întărite prin hris-soave domnești. Unii au și crezut că studiază dreptul vechi românesc cercetind dispozițiile legislative asupra cutării sau cutării materii în Îndreptarea legii lui Matei Basarab, în Pravila lui Vasile Lupu, în Codul lui Ipsilanti, Caragea ori Calimah !

Dreptul nescris sau obiceiul pământului se poate cerceta în obiceiurile juridice ale poporului și în documentele vechi în care surprindem practica vieții juridice în toată sinceritatea ei. Apoi în coduri adesea vedem pomenit obiceiul pământului, tot astfel și în anafocalele privitoare la regularea unor chestii de drept.

Dreptul scris e, netăgăduit, dreptul bizantin, cum se dovedește atit din felurite documente juridice, cit și chiar prin manuscritele care au fost întrebuințate în principate. Astfel, în prefața ediției Pravilei lui Matei Basarab, tipărită la 1871 în tipografia lucrătorilor asociați, vedem că dl. Hăjdău a descoperit la Paris în biblioteca națională un exemplar grecesc, prescurtare a Basilicalelor, care a fost întrebuințat în România pe la 1400. (Cantemir ne spune că Alexandru cel Bun a introdus o prescurtare din Basilicale, a lui Balsamon, veacul al XII-lea).

Această descoperire a făcut-o dl. Hăjdău, la 1868. Tot acolo, în prefață, vedem, după Dobrovosky și Schaffarik, că pe vremea lui Ștefan cel Mare se întrebuința în Moldova bizantinul Matei Vlastares (v. XIII), tradus în slavonește. Dl. Hăjdău, cercetind biblioteca mănăstirei sirbești Opovo, a aflat că fusese acolo un exemplar al acestei pravile, scris în Iași, în anul 1495. Tot acolo am mai aflat două Nomocanonuri slavonești, scrise în veacurile XV—XVI în România. Însăși Pravila cea Mare a lui Matei Basarab nu e altceva decit o traducere după un manuscris grecesc al lui Alexie Aristin, așezat sub forma aceasta pe vremea împăratului Manuel Comnen (v. XII). Această Pravilă a fost în vigoare pe la 1720, de vreme ce austrieii, luind în stăpinire Oltenia, au găsit de nevoie să pună pe un român de dincolo, Dobre, s-o traducă în latinește. Dl. Hăjdău a aflat originalul traducerii în biblioteca de la Budapesta.

De bună seamă nu-și dădeau această osteneală, dacă n-ar fi fost Pravila în vigoare în Muntenia. De altfel, ca pravilă bisericească a fost întrebuințată pentru toate acele pricini, pe care le judecă biserica pină la introducerea legislației noi. Ca pravilă curat bisericească are și acuma putere.

Codul lui Vasile Lupu, de asemenea, în mare parte este bizantin. Codul lui Ipsilanti cearcă să impace dreptul bizantin scris cu obiceiul pământului, lămurind cind să se aplice unul și cind altul, pentru ca din conflictul acestor două drepturi să nu tragă folease asupritorii. Codul lui Caragea și codul lui Calimah sint și ele, în cea mai mare parte, drept bizantin.

În codul lui Ipsilanti, ca și în cele mai nouă, vedem, alături de influența bizantină, și influența feudalismului din țările apusene, care caută să răstoarne atit principiile dreptului bizantin, cit și obiceiul pământului, introducind neegalitatea între

băieți și fete, cu tendința de a lăsa băieților pământul și, indeosebi, „căminul familiei“, care, zice Ipsilanti, e ca un feud (chiar întrebându-l vorba aceasta). De altfel, marile familii feudale încercaseră din veacul al XVII-lea acest lucru. Dovadă testamentul Elenei Cantacuzino (1682, Arh. șt. și lit., Iași, Vol. I, pag. 249).

În codul lui Calimah, aflăm măsuri privitoare la marca neamului, adică la blazon.

În Moldova și Muntenia, înainte de codul lui Ipsilanti, Caragea și Calimah, a fost întrebuițată și prescurtarea lui Constantin Harmenopol, Manuale legum promptuarium juris civilis, compus la 1345. În Basarabia, la 1812, l-au aflat rușii în vigoare și l-au lăsat și mai departe.

Alături cu acest drept scris, cu tendințe bizantine, își urma viața dreptul nescris chiar și în acele puncte în care era combătut de dreptul scris. Învățații noștri însă, fermecați de ipoteza că totul e roman, n-au studiat acest drept. Pe de o parte, ideea preconcepută că dreptul nescris, obiceiul pământului, nu putea fi altceva decît dreptul roman păstrat prin tradiție și intrat în obiceiuri; pe de alta, greutatea de a studia documentele scrise în limba slavonă, de la începutul principatelor pînă în lăuntru veacului al XVII-lea, și cu litere chirilice de atunci încôace pînă la introducerea regimului nou, au făcut să se răspindească ideea greșită că obiceiul pământului ar fi drept roman. Ba mai mult, unii nu se temeau să afirme că dreptul nescris e mai pur roman decît cel scris, care, fiind bizantin, suferise așa de puternică influență slavă!

Nimic mai nefundat și mai greșit și, totuși, mulți, care simțeau și vedeau că obiceiul pământului numai roman nu putea fi, stăteau la îndoială și nu cutezau să-și arate părerile de teamă să nu scandalizeze opinia publică. Dl. Disescu a avut curajul de-a spune acest lucru, de a nega romanitatea dreptului nostru consuetudinar, atît la cursul d-sale de la facultate, cît și în conferință la Ateneu, conferință pe care a și tipărit-o.

Dl. Disescu a adus dovezi, mai mult psihologice și istorice, pentru susținerea părerii că dreptul nostru consuetudinar ar fi cel slav, așa cum s-a dezvoltat la slavii balcanici și, indeosebi, la bulgari.

Eu cred că se poate susține cu succes că numitul nostru drept consuetudinar, în cea mai mare parte a lui, e de origine tracă, și nu slavă și că a fost numai influențat de dreptul slav.

Înainte însă de-a aduce dovezi despre adevărata natură a obiceiului pământului, trebuie să dau oareșicare amănunte asupra căii ce-am urmat în studiul meu, din care am dat un extract foarte necomplet în teza mea de licență „Din dreptul vechi român“.

Nu m-am mulțumit cu rezultatele la care am putut ajunge cercetînd documentele publicate, întrucît le-am putut avea la îndemînă; căci acestea îmi dădeau lămuriri numai privitoare la românii din Moldova și Muntenia și deci nu puteam să mă urc pentru Muntenia mai departe de veacul al XIII-lea și pentru Moldova de al XIV-lea și numai pentru partea de sus pînă în al XIII-lea. Și încă documente mai numeroase întîmpinăm abia din veacul al XV-lea în amîndouă țările.

Am cercetat deci obiceiul pământului sau jus valachicum în Ungaria, și anume atît în țara Făgărașului, cît și în alte regiones olachales, „ținuturi românești“, și am găsit cele mai mari asemănări cu obiceiul pământului din Moldova și Muntenia. Aceiași lucru cu dreptul românesc al românilor din Polonia. Am putut urmări acest drept pînă în veacul al XIII-lea în Ungaria, iar în Polonia pînă în al XIV-lea. Firește că dreptul ungar și cel polon au avut influență asupra obiceiurilor juridice ale românilor, dar asemănarea între acest drept și între obiceiul pământului de la noi ne dă dreptul a admite că acest drept românesc e mai vechi decît despărțirea românilor unii de alții; că dreptul acesta s-a format în acea parte comună unde trăiau românii la un loc înainte de desfacerea lor în cele trei mari triburi caracterizate prin dialecte deosebite.

Compararea cu obiceiurile juridice, în cel mai larg înțeles, ale românilor din Macedonia, Albania de astăzi, precum și cu urmele de drept ce aflăm în documentele privitoare la românii din veacurile trecute în alte părți ale Peninsulei Balcanice, ne arată că dreptul românesc popular de la nordul Dunării e tot cel de la sudul acestui fluviu și deci putem în adevăr să vedem ce instituții de drept aveau românii înainte de desfacerea lor în trei triburi pe la 1000 înainte de Hristos.

Încă un pas mai spre vechime și ne aflăm față cu înseși începuturile poporului român. Se știe că Peninsula Balcanică era locuită de eleni, între care numărăm și pe macedonenii vechi, de traci, care era un popor foarte numeros, întinzîndu-se atît în Asia Mică, cît și la nordul Dunării sub nume de daci, geți și iliri. Aceștia din urmă (ilirii) ocupau partea nordică-apuseană a Peninsulei și parte din Panonia și erau foarte de aproape rude cu tracii.

*
*
*

A fost o vreme cînd se credea că dreptul roman e ceva cu totul izolat în istoria omenirii și că romanii singuri au avut darul special de a dezvolta ideile de drept pînă a alcătui pe temelia lor așa-zisa rațiune scrisă. Despre dreptul germanic, celtic, slav se credea că era cu totul altceva. Închinătorii dreptului roman găseau că numai aceasta e rațiunea scrisă și vrednic de-a regula daraverile unui popor civilizat, grămădind asupra dreptului german toate calificativele cele mai nedrepte. Alții, dimpotrivă, acuzau dreptul roman că e plin de formalism zadarnic și aduceau ca un merit pentru dreptul german că ar fi fost întemeiat pe echitate. N-a fost greu romaniștilor să dovedească netemeinicia acestor acuzări pentru unul și laude pentru altul, deoarece dreptul roman a fost, la începutul lui, așa cum ni s-a păstrat în codul numit cele XII table, plin de formalism, de care mai apoi s-a dezbărat aproape cu desăvîrșire; iar pe de altă parte, tocmai dreptul german era la căderea Imperiului roman, plin de formalism, de bună seamă, cel puțin deopotrivă cu dreptul roman de pe vremea celor XII table. Dar e oare formalismul un rău în sine? De loc. S-a dovedit că formalismul e neapărat necesar formelor primitive ale dreptului, deoarece oamenii anevoie s-au ridicat la abstracții și multă vreme au avut nevoie de formalism și simboluri pentru a-și concretiza ideile abstracte. Prin urmare e firesc să-l aflăm în orice drept primitiv.

Întinderea cercetărilor de tot felul asupra tuturor ramurilor popoarelor indoeuropene a schimbat cu desăvîrșire temeliile științei dreptului. După cum studiul limbilor acestor popoare înrudite a dus la reconstruirea limbii străvechi a poporului aric, din care s-au format limbile indoeuropene sau arice; tot astfel studiul comparat al dreptului acestor popoare a dus la reconstituirea dreptului comun popoarelor arice și a dovedit că precum a fost o limbă unică din care s-au făcut toate cele vorbite astăzi de indoeuropeni, tot așa a fost un drept comun al poporului strămoș, din care s-au făcut drepturile feluritelor popoare coborîte din acela.

Acuma se știe deci că toate popoarele indoeuropene au trecut prin aceleași faze de dezvoltare a dreptului și că obiceiuri juridice, astăzi încă vii în India sau la unele triburi barbare din Afganistan, se aflau la romani pe vremea celor XII table sau mai înainte. Obiceiuri și instituții care erau pe ducă la începutul istoriei romane le aflăm încă vii și deci le putem cerceta pe îndelete la popoare indoeuropene rămase în urmă cu dezvoltarea și trăitoare încă în zilele noastre. Astfel ecuordaliile sau judecata lui Dumnezeu aproape dispărută la romani în perioada istorică, ne mai lăsînd ca urmă decît *judicium offae*¹, întrebuintat înăuntrul familiei, dar în toată vigoarea, nu numai la germani, dar și la celți, slavi și de bună seamă la traci și iliri și care trăiește și azi în credința poporului nostru sub o mulțime de forme.

*
*
*

Se vede deci cum stă problema originii dreptului consuetudinar. Nu e de ajuns să găsim la noi oareșicare obiceiuri juridice aflătoare odinioară la romani. Trebuie să vedem în ce fază se afla dreptul roman în timpul cînd s-a impus în Peninsula Balcanică ori în Dacia traiană. Dacă am afla obiceiuri juridice în armonie cu acel drept roman, am avea dreptul de a crede că ne aflăm față cu o moștenire romană.

Deoarece între dreptul roman, și dreptul tracilor ori slavilor, la momentul cînd vin în contact cu romanii, deosebirea e foarte mare — vreo mie de ani de viață evolutivă — nu ne va fi greu a deosebi ce e roman și ce nu în obiceiul pămîntului sau *jus valachicum*. Nu tot așa de ușor ne va fi de făcut deosebirea între dreptul slav și cel trac, deoarece aceste două popoare indoeuropene erau aproape pe aceeași fază de dezvoltare și deci nu putea fi mare deosebire între instituțiunile juridice ale unuia și ale altuia. Neasemănările între obiceiul pămîntului de la noi și dreptul roman sîr în ochi oamenilor care judecă în cunoștință de cauză și fără idei preconcepute; pe cînd deosebirile între obiceiurile juridice ale slavilor și ale tracilor, ca și deosebirea între ale germanilor și celților ori germanilor și slavilor sînt mult mai mici și deci mai anevoie de descoperit.

În orice caz, știînd că elementul trac a jucat rolul principal în formarea naționalității noastre, avem tot dreptul de a crede, a priori, că dreptul trac e baza dreptului nostru consuetudinar.

*
*
*

¹ Se dădea femeii acuzate de adulter să mănînce o piine otrăvită cu oarecare substanțe: de murea, era privită ca vinovată.

Să vedem acum cu fapte pozitive dacă e măcar cu puțință să se mai susțină origina romană a dreptului consuetudinar român.

★

În privința proprietății. La romani, înainte de cucerirea Peninsulei Balcanice și a Daciei, proprietatea devenise individuală, absolut, cu jus utendi et abutendi. Tatăl de familie putea dispune de avere cum ar fi voit, fără să aibă fiii dreptul de a se împotrivi, chiar majori fiind. La noi, găsim Vrancea proprietate colectivă până după sfîrșirea procesului între răzeși și boierul Iordachi Ruset, căruia C. Alexandru Ipsilanti îi dăruise Vrancea. Abia la 1817 se împart cei 21 de munți între cele 14 comune, rămînînd tot stăpîniți în deavălmășie de locuitorii fiecărei comune. Nu erau departe de-o marcă germană sau de o comunitate de același fel slavă ori tracă.

Tot același lucru putem spune despre Cîmpulungul moldovenesc, despre Tigheciu, despre Cîmpulungul muntenesc și chiar despre toate orașele care aveau în jurul lor proprietăți întinse pentru pășune finețe, agricultură. Se înțelege că locurile de arătură, de grădini și de case deveniseră proprietate a cite o familie, într-o vreme cînd munții, pășunea etc. rămăseseră tot proprietate comună a orașenilor.

Însăși proprietatea ajunsă a fi a unei familii nu era individuală, ci colectivă, a tuturor membrilor ei, adese foarte numeroși și în această proprietate, nedespărțită pe pămînt, fiecare avea partea sa ideală după spița neamului. Mai tirziu, în cazul cînd unul din coproprietari vroia să-și vinză partea sa și rudele întrebate nu vreau sau nu puteau să cumpere ele, se alegea partea vinzătorului și nu arareori vedem vinzări făcute fără ca alegerea să se fi desăvîrșit, ci se vindea „partea” cită se va alege din pădure, din cîmp, din vatra satului...

Așadar, găsim la noi grupe de frați, veri, nepoți stăpînind în devălmășie moșii. Iată deci o proprietate care nu seamănă de loc cu proprietatea individuală romană și seamănă, dimpotrivă, cu zadrugale și verfurile slavilor meridionali, cu verfurile și ognișcile sau pecișcile din Rusia (Pravda lui Iaroslav), cu sebrele din Rusia mică, cu acele confraternități sau grupe de frați și veri trăind în comun (in communis), cum le zice în corpul de legi scris latinește și colecționate în veacul al XIV-lea din porunca regelui Cazimir al Poloniei.

Atît de obișnuit și de organic era acest fel de a stăpîni pămîntul, încît vedem pe domni făcînd danie pentru slujba credincioasă a cutăruia, nu numai lui, ci și fraților lui și nepoților lui de frate. Ce înțeles ar fi avut asemenea danie, dacă frații în viață și cu urmașii fraților morți n-ar fi stăpînit tot ce aveau, în comun?

Nu numai atîta, dar cînd se vindea o moșie, o vindeau adeseori toți coproprietarii la o grupă de alți inși, de bună seamă, în cele mai multe cazuri între ei rude de singe. Cumpărătorii dacă nu dădeau deopotrivă bani sau vite ca plată, aveau grijă să spună ciți bani a dat fiecare pentru a-și stabili astfel dreptul ideal al fiecăruia. Cînd era moșie moștenită, spița neamului arăta dreptul fiecăruia; cînd nu era moștenită, suma dată de fiecare arăta partea ce i se cuvenea.

Aceleași grupe le găsim și în hrisoavele domnești. În loc de a înșira domnul numai pe boierii inșiși, îi cita împreună cu frații, cu fiii, cu nepoții de frate. Deci aceleași grupe care stăpîneau nedespărțit moșiile le vedem la boierii cei mari figurînd în hrisoavele domnești, dînd tărie actelor.

Ce-ar fi zis un pater familias roman, dacă la momentul cînd el ar fi vîndut o bucată de pămînt, fiii, aflători sau nu sub a sa putere părintească, ar fi avut pretenția, în caz de ar fi fost majori, să fie și ei întrebați, să-și dea și ei învoire la facerea vinzării? Ce-ar mai fi zis dacă rudele de singe, frații, nepoții de frate, ar fi pretins și ei să fie întrebați? De bună seamă că ar fi găsit pretenția nebunească și jurisconsultii, întrebați, ar fi clătinat din cap, ar fi spus că asemenea obiceiuri ar fi fost la locul lor pe la începutul statului roman, dar nu pe timpul de la sfîrșitul republicii sau sub împărați.

Dacă obiceiul pămîntului de la noi și jus valachicum de pe aiurea e de origine romană, căci la toți românii proprietatea era tot astfel, cum se explică această organizație așa de neasemănătoare cu cea romană?

Mai departe. Am avut și noi proprietate mare, a mănăstirilor și a boierilor, dar oare această proprietate avea ea vreo asemănare cu latifundiile sau cu alte proprietăți romane?

Să vedem.

Documentele ne arată că domnii aveau drepturi asupra tuturor satelor: de la toate primeau dijme și slujbe felurite, precum cărături etc., slujbă ostășească etc. Aceste drepturi domnii le dăruiau în totul, afară de slujba militară, sau în parte, unor credincioși ai lor, fie celui mai de frunte om din acel sat, fie chiar unui om de-aiurea. Acest ins primea în locul domnului dijmele, slujbele și îngrija de buna îndeplinire a celor rămase pe seama domniei; tot acesta comanda oamenii de oaste

ai satului ; tot el judeca pe săteni pentru vine mai mici sau chiar și mai mari, după actul de danie, rămânind pe seama domniei vinele mari.

Această danie nu turbura de la început starea economică a sătenilor, dar în aste danii se cuprindea viitoarea ingenuunchere și robie a sătenilor liberi.

E de notat că urmele cele mai vechi și, îndeosebi, condițiunea orașelor, dovedesc că avea dreptate Tadeu Czacki să spună că după dreptul românesc nu se dădeau zile de muncă domniei ori celui cărui domnul dăruise drepturile sale, ci acestea se răscumpărau prin bani. Primitiv erau, de bună seamă, la români numai dijme, amende judecătorești și slujbă militară. Daniile nu erau date în veacurile dintii pe vecie, ci numai advitale (pe viață), cum ne dovedesc documentele din Polonia și Ungaria și faza curat chenezială de la noi. Înainte de a fi pe viață, dania fusese usque ad beneplacitum nostrum, „pe cit va fi bună voința noastră”. Dar cu vremea din temporare, vremelnice, adevărate slujbe, daniile ajunseră pe viață sau cel puțin pe cită vreme trăia același domn sau chiar fiii lui. De unde în timpurile mai vechi (veacul al XIV-lea în Moldova) vedem pe boieri înnoindu-și daniile chiar la același domn, mai târziu îi aflăm cerind această înnoire la fiecare schimbare de domn.

Tot astfel era la fiecare schimbare de titular : vinzarea trebuia neapărat să fie încuviințată de domn, care nu întărea numai vinzarea dindu-i oareșicare autenticitate, ci dăruia din nou, din partea sa, moșia, adică suma de drepturi asupra moșiei ; toate acestea în schimbul unei plăți oareșicare : un cal bun, o sumă de bani.

Chiar daniile ce unii boieri făceau mănăstirilor, trebuiau să fie încuviințate de domn, care, la rindul său, dăruia acea moșie...

Mănăstirile erau absolut în aceeași stare ca și boierii, și daniile lor erau tot așa de temporare. Mai apoi s-au făcut mai statornice, dar tot avind nevoie de înnoiri de la fiecare domn nou. Și mănăstirile aveau asupra supușilor lor drept de judecată mai mult sau mai puțin întinsă...

Cum că treptat treptat boierii și mănăstirile au ajuns a cere tot mai mare și mai mare muncă de la supuși, pe care cu vremea îi prefăcură aproape în robi, asemănându-i cu țiganii, se știe ; dar, oricum, țărânii clăcași au rămas cu dreptul asupra a două treimi din moșie, care neapărat trebuia să li se dea să le lucreze în schimbul dijmei și al zilelor de muncă. Tot astfel aveau drept a se folosi de păduri, mai mult sau mai puțin, în schimbul îndatoririi de-a îngrași unele părți și de-a ajuta la stîns în caz de foc.

Deci, pînă la 1864, proprietatea mare nu erau absolută, era mai mult un drept asupra oamenilor decît asupra pămîntului, în sfîrșit era ceva care s-ar fi părut monstruos unui Gaius sau Ulpianus.

Unde au văzut învățații noștri moștenire romană în acest fel de proprietate, fie mare, fie mică ? De bună seamă, acest exemplu poate fi adus cu succes pentru a dovedi unde poate duce o idee preconcepută chiar pe cele mai agere capete.

Unde se vede la romani că proprietarul vinzînd moșia sa avea nevoie de consimțămîntul fiilor și fiicelor majore, al fraților și rudelor ? Unde se vede la romani că vinzarea să fi avut nevoie de-o întărire din partea împăratului ori măcar a autorității judecătorești ?

Erau la romani formalități analoage, cu mancipația, adică vinzarea făcută pe bani înaintea poporului, cînd banii se cîntăreau cu balanța. Acest mod de vinzare data, negreșit, de pe vremea cînd nu erau monede bătute, ci drugi de metal care aveau nevoie să fie cîntăriți. Pe vremea aceea se cerea prezentat poporului pentru ca transmiterea proprietății să fie valabilă. Cu timpul, această prezență era numai o formalitate, ca și balanța, care nu mai era de nevoie, căci banii nu se mai cîntăreau. În faza mai nouă, poporul era reprezentat prin cinci martori și un libripens, cîntăritor cu balanța.

De unde în vechime se cîntăreau sau se numărau banii, în epoca mai nouă vedem că numai atîngea cumpărătorul talerul balanței cu o bucată de bronz sau cu o monedă zicînd formula neapărat de nevoie a cumpărării și atîgînd și lucrul cumpărat, dacă era mobil.

Altă formă de vinzare era așa-zisa in jure cessio. Cumpărătorul și vinzătorul mergeau înaintea pretorului și cumpărătorul revendica lucrul cumpărat ; vinzătorul nu se împotriva și astfel se transmitea proprietatea.

Cum vedem, în acest caz transmiterea proprietății avea nevoie de aprobarea magistratului pentru a fi valabilă.

Dar aceste moduri solemne de-a transmite se pierdură și fură înlocuite prin simpla tradiție, dare în stăpînire. Apoi la romani, în timpul republicii, mancipația față cu martori era numai o rămășiță din vremea cînd se cerea încuviințarea efectivă a poporului pentru a face transmiterea proprietății valabilă, pe cînd la noi vinzarea moșiilor se făcea neapărat cu învoirea domnului, cu aprobarea divanului și sub formă de danie făcută din nou de Vodă ! Mancipația se află la romani pînă pe vre-

mea lui Dioclețian, iar în jure cessio pînă în veacul al IV-lea, dar tradiția simplă era modul obișnuit în provincii ; în dreptul lui Justinian tradiția rămîne singură. Prin urmare, în Peninsula Balcanică și în Dacia n-a avut cum să se introducă modurile de vînzare obișnuite numai pentru moșiile cu jus italicum. Ziceam aceasta, dar chiar nici nu e asemănare între mancipație și în jure cessio, și vînzările la noi.

★

Să trecem la organizarea înșilor, la ginți.

La romani, erau ginți, dar în acea perioadă a vieții statului roman, din care avem prea puține urme. În perioada lui istorică gințile se mai păstrau ca organizații religioase, dar însuși Cicerone nu știa ce însemnau gințile vechi, dovadă vestita lui definiție, care nu definește nimica. Așa de puțin cunoscută era ginta la romani încît toate încercările lui Grotius n-au fost în stare să ne-o arate așa cum era. A trebuit să cerceteze Lewis Morgan ginta la irochezii din Statele-Unite pentru ca, de o dată, să vedem ce era ginta la romani și la greci și pentru a o descoperi ca organism viu la celți, germani, slavi etc., într-o perioadă cînd la romani și la greci abia mai lăsase cîteva urme.

La noi la români, atît în Moldova și Muntenia, cît și în Ungaria, Polonia, Serbia și Bulgaria, se aflau ginți în toată forma ca organisme vii. Aceste ginți se află și astăzi la românii macedoneni și chiar în Transilvania și Bucovina. E vorba de acele grupe de frați, veri și nepoți trăind la un loc, avînd proprietate comună și care se numeau pe românești gintu și corespundeau în totul sau în parte plemelor slave. Dl. Nenitescu, în „călătorii în Macedonia“, ne descrie cum la firșeroți bătrînul ține pe lingă sine fii însurați și chiar fetele măritate, așa că o familie cuprinde pînă la 40 sau 50 de inși, care fac o gospodărie în comun.

Cum se explică existența acestor ginți, dacă dreptul nostru consuetudinar ar fi roman ? De unde ginți la noi și chiar triburi, cînd la romani, pe vremea lui Cicerone, erau numai niște amintiri despre al căror înțeles se certau oamenii cunoscători ai trecutului ?

La aceste ginți mai dăm de un caracter : datoria de-a răzbuna singele vărsat al unui gentil, vendetta, pe care o aflăm în documente cu privire la românii din Transilvania și de aiurea, cu toate urmările ce le vom vedea mai la vale vorbind de dreptul penal.

★

Protimisul (retrait lignager) e o instituție neromană, pe care obiceiul slavilor și tracilor, care formau majoritatea locuitorilor Imperiului, l-au făcut să fie admis în dreptul bizantin în anul 922. Acest drept al rudelor îl aflăm la toate popoarele indoeuropene, într-o fază mai veche de dezvoltare decît romanii. Așa e constatat la germani, la slavi și deci protimisul, departe de a fi o moștenire romană la noi, căci n-avea cum, e obicei juridic al tracilor și slavilor, obicei care a învins dreptul roman oficial și s-a impus. La noi, putem vedea protimisul dezvoltîndu-se firește din felul proprietății. În forma cea mai veche, era firesc să se ceară învoirea tuturor membrilor vîrstnici ai gintei la vînzarea moșiei comune. De aceea găsim așa de numeroase acte de vînzare în care dau consimțămînt fiii sau fiicele majore, cînd tatăl sau muma vindeau moșia. Formula noastră era tot cu același înțeles ca și cea din Germania, consentientibus filiis et propinquis meis, sau ca în Polonia și Bohemia, liberis et universis heredibus rata stipulatione consentientibus.

Firește că o vînzare sau o danie făcută fără acest consimțămînt n-avea putere și cei în drept puteau să o strice. Acesta era protimisul în forma veche și toate amănuntele ce întîlnim în codurile noastre vechi sînt parte bizantine, parte măsuri luate pentru a pune capăt acestui drept îngrădindu-l cu termene fatale și formalități. Față cu tendința boierilor de a-și asigura proprietate absolută, după modelul roman și față cu răslățirea membrilor gintei, protimisul era privit ca o belea, ca o piedică la circularea proprietăților și de aceea a și fost desființat înainte de introducerea noului regim în Muntenia ; în Moldova însă a dispărut abia la introducerea noului cod civil, pentru moșii ; la orașe, și anume pentru locuri de case, bînale, grădini și vii s-a desființat în 1839 de către gheeneralnica obicinuită adunare.

★

Să venim la testament și moștenire în general.

Testamentul se făcea în timpurile cele mai vechi ale Romei, înaintea poporului adunat, în comițiile curiate (testamentum calatis comitiis). Într-adsins pentru ca să-și facă testamente cetățenii, se chemau comițiile de două ori pe an. La caz de război, cei ce erau sub arme făceau testament înaintea cetățenilor înarmați (în procinctu). Tes-

tatorul spunea cu glas tare cui lasă averea și cerea incuviințarea și mărturia poporului roman.

Pe vremea lui Cicerone, testamentul *calatis comitiis* dispăruse de mult, cel în procinetu era foarte rar, în veacurile din urmă ale republicii și în patru veacuri sub împărați se întrebuința testamentul per aes et libram. Era o vânzare a averii (familia) făcută prin mancipație, însoțită de o declarație orală (*nuncupatio*). De la început, cumpărătorul averii era și moștenitorul, mai târziu era numai o formă, și numele moștenitorului îl declara testatorul. Operația se făcea înainte a 5 martori, care reprezentau cele cinci clase ale poporului și cu ajutorul și a unui *libripens* ca la ori ce mancipație. Operația mancipației și a nuncupației trebuia să se facă neîntrerupt, căci altfel era o vânzare care rămânea bună și o declarație de moștenitor, care n-avea nici o valoare. Pe lângă declarația orală, testatorul putea face declarația scrisă pe pe care o arăta. Mai târziu, s-a obișnuit chiar a prezenta tabletele scrise și închise așa ca să nu se știe cine e lăsat moștenitor. Martorii obișnuiau a-și pune pecețile pe tablete și a iscăli, iar de la o vreme această formalitate ajunsese neapărată și esențială. Erau deci 7 peceți; 5 martori, *libripens*ul și cumpărătorul averii. Asta e forma civilă.

Alături cu acest testament, dreptul pretorian însă de pe vremea lui Ciceron, recunoștea de bun un testament scris și pe care se aflau pecețile și iscăliturile a 7 martori, fără să se fi făcut mancipația și nuncupația. Asta e forma pretoriană.

Testamentul civil ajunsese pe vremea lui Constantin cel Mare a fi numai cu 5 martori și fără mancipație dacă era scris. Dacă era oral, se făcea neapărat față cu 7.

Teodosiu al II-lea (439 d. Hr.) contopi amândouă felurile și ceru la testamentele scrise să fie făcute fără întrerupere, iscălite de martori și de testator, iar numărul martorilor să fie 7; dacă nu știa scrie testatorul, se mai cerea al optulea ins, care să-l iscălească. Testamentul oral cerea 7 martori.

Împărații creștini mai stabiliră două forme de testament „publice”. Testatorul mergea înaintea autorității judiciare ori municipale și făcea declarații despre care se încheia proces-verbal și se păstra în arhive. Mai putea testatorul scrie testamentul și a-l trimite împăratului, care, după ce i se cetea în consiliu, ordona să se păstreze în arhive.

Să notăm că la romani testamentul n-a existat din cele mai vechi timpuri. În adevăr, în legea celor XII table îl găsim pomenit, dar după înseși formele lui vechi se vede că nu era lucru obișnuit testamentul, ci moștenirea netestamentară. Era ceva extraordinar să vrea cineva a lăsa moștenirea altora decât celor pe care obiceiul îi îndreptățește. Fustel de Coulanges are dreptate contra lui Mayntz și în adevăr fiul n-ar fi putut fi numit *heres suus et necessarius*, dacă n-ar fi moștenit prin dreptul său și fără puțință de a se lepăda. Mai târziu, asemenea vorbă era fără înțelese, de vreme ce tatăl de familie îl putea desmoșteni; cînd acest nume s-a format trebuia să fi corespuns realității.

La romani, ca și la toți indoeuropenii, era o vreme, cînd averea ginții rămânea nedespărțită și după moartea capului, fiul mai mare îi lua locul în conducerea administrației. Despărțirea fraților, după moartea bătrînului, a fost o revoluție, care, la Roma, s-a întîmplat în vremea republicii; în multe state grecești a fost nevoie de revoluții singeroase pentru a se ajunge la același rezultat. La germani, slavi, indieni etc., nici nu se află moștenire testamentară în fazele cele mai vechi sub care îi cunoaștem. La toți găsim indiviziunea averii ginții.

Ce ne arată documentele în privința românilor?

Mai întîi că și la noi averea ginții nu se împărțea la moartea bătrînului, ci că frații și urmașii fraților morți stăteau împreună. Această viață comună se poate urmări pînă în veacul al XVI-lea și al XVII-lea, ba pe unele locuri se vede și astăzi. Alături de această păstrare a felului vechi de stăpînire, vedem cazuri de frați care își despart ceea ce li se cuvine, deci asistăm la desfacerea ginții în familii.

În perioada comunității ginții e vădit lucru că era numai moștenirea netestamentară și aceasta se reducea la schimbarea șefului; după moartea bătrînului venea în loc fiul mai mare.

Odată cu desfacerea în familii, începe și dorința celor ce nu aveau urmași de-a lăsa averea anume unui frate, unei surori, unui nepot de frate sau de soră sau chiar soției sale.

Dacă noi am fi moștenit prin tradiție dreptul roman de pe vremea lui Traian sau de pe vremea cuceririi tracilor și ilirilor din Peninsula Balcanică, am fi avut nevoie să fi trecut în veacul al XIV-lea, al XV-lea și al XVI-lea și, îndeosebi, în acest din urmă, de la comunitatea de gînte la cea de familie? Desigur că nu, deoarece asemenea trecere se întîmplase la romani în cele dintîi veacuri ale republicii.

Mai departe, cele mai vechi testamente ce le întâlnim la români nu seamănă nici de cum cu cele de la romani din epoca cuceririi Daciei și a Peninsulei Balcanice. Nu cunoaștem nici un testament din veacul al XIV-lea, cele mai vechi sînt din al XVI-lea.

Intr-un document de la 1518, privitor la țara Făgărașului, vedem cum Aldea Pica, bătrîn și lipsit de urmași, adoptă niște strănepoți de soră și-i face în loc de fii, împreună cu toți urmașii lor. (Columna lui Traian, 1882, pag. 553).

Intr-un document de la 1520 (Muntenia, Foaia Soc. Românismului, 1.88), o femeie, Maria, înfiază pe nepoții săi de soră ca să-i fie moștenitori nedespărțiți.

Intr-un doc. de la 1542 (Uricariul XVIII, pag. 432), un ins lasă cu limbă de moarte înaintea lui Vodă partea sa din Voicouți frăține-su.

La 1568—1577 (Arh. Ist. 1.1.39), Ivașcu și soția lui, Elena, înfiază pe nepotul de frate al lui Ivașcu ca să le fie moștenitor împreună cu copiii lor, nedespărțit asupra tuturor averilor.

La 1570 (Col. Traian, I, No. 17), Neacșa moștenește pe frate-so, care n-avea copii și-i dăduse ei la moarte ocinile și ȝiganii.

La 1571 (Col. Traian, an I, nr. 43), Codrea și Ana, soț și soție, fiind supărați pe rude, cu care avuseseră pîri pînă la domnie, se leapădă de ele și se leagă a fi înfrățiți și la moartea unuia să rămînă averile celui alt. Dacă vor muri de odată averea s-o ia o mănăstire.

Înainte de 1600 (Arh. Ist. 1.1.35), vedem că Vlădică Pafomie a lăsat unuia, față cu martori (18 popi), o vie cumpărată cu banii săi.

Tot înainte de 1600 e un testament al lui Negrea din Budești (jud. Ilfov) care lasă ocinele sale frati-ne-so Nedea, deoarece l-a îngrijit de răni, cînd a fugit de la tătari. A pus și martori, 7 ; nu-s iscăliți în testament.

În scurt, testamentele acestea, care nici n-au un nume tehnic special, căci testament în acest înțeles e nou, iar diată e din codurile bizantine de mai tîrziu, o iau deocamdată pe calea înfierii ori a înfrățirii pentru a ajunge la lăsarea averii, adică se petrece la noi fenomenul care s-a observat la popoarele indoeuropene în dezvoltarea lor și care nu se vede de loc la romani în faza ce le-o cunoaștem.

De la o vreme însă iau forma daniilor și vinzărilor făcute în viață și se slujesc de tot aceleași mijloace : se fac înaintea lui vodă și a divanului, ori dacă se fac și înaintea altora se întăresc de vodă și de divan, ca și vinzările. Mai pe urmă, codurile bizantine și măsurile luate de domni regulează amănuntele, cum vedem în răspunsurile date lui Enzenberg, guvernatorul Bucovinei (Ur. XI 1762), în puncturile pentru diate ale lui Moruzi.

În testamentele făcute după obiceiul pămîntului, nu vedem deci nici urmă de drept roman, ci o încercare de-a se folosi de forma înfrățirii, daniilor și vinzărilor.

În moștenirea ab intestat, afară de cele zise la stăpinirea în comun, constatăm că în cele dintîi veacuri ale principatelor, atît la românii din țara Făgărașului, cît și la cei dintre Sava și Drava, nu se făcea deosebire între moștenitori, nici după sex, nici după întîiul născut sau mezin, ci era cea mai desăvîrșită egalitate. Astfel, băieții și fetele aveau părți egale ; ceea ce luau ca zestre se socotea, și la moartea tatălui luau și din moșie și din bucate, odoare, absolut aceeași parte, ținîndu-li-se seama de ceea ce luaseră înainte. Dacă murea cineva fără copii și fără testament — de cînd începuseră a se face acestea —, frații și surorile sau descendenții fraților și surorilor moarte, precum și alte rude, moșteneau fără deosebire, dacă erau rude de pe mamă sau de pe tată. Dacă erau doi soți fără copii și mureau, averea fiecăruia se moșteneau de rudele respective, iar averea agonisită în vremea căsătoriei se împărțea în două.

Cum erau lucrurile la romani ?

În cele mai vechi timpuri pînă la care putem pătrunde, vedem mai întîi o deosebire fundamentală : moștenesc numai fiii neemancipați și fetele nemăritate ; aceea, dacă erau măritate și deci înzestrate, nu mai veneau la moștenire. Cele nemăritate moșteneau, dar erau sub tutela fraților sau a unchilor de pe tată și nu puteau să se mărite ori să testeze averea fără învoirea acestora, care aveau interes să le moștenească. Prin urmare, deși, de formă, aveau și fetele nemăritate drept la moștenire, rudele bărbați aveau mijloace de a moșteni în adevăr totul, luîndu-și numai sarcina de a le înzestra.

La greci acest principiu era chiar limpede recunoscut și de-acolo cunoaștem cazuri concrete în care au moștenit numai fiii. La indieni, în faza în care ni-i arată codul lui Manu, era ca și la greci. Deci românii păstrasera o formă mai veche, cînd, cel puțin în drept, fetele nemăritate aveau drept egal de moștenire cu frații lor.

La romani a trebuit apoi o evoluție de vreo mie de ani pentru a se ajunge la egalitatea copiilor, fără deosebire de sex.

La noi, la români, care ar fi trebuit să avem dreptul de pe la 100 după Hristos ori pe cel de pe la cucerirea tracilor și ilirilor, ca drept consuetudinar, și deci un

drept, care n-ar fi ajuns încă la asemenea egalitate, aflăm aceea egalitate, pe care abia legislația lui Iustinian a admis-o.

Cum se explică asemenea lucru ? Prin aceea că noi românii ne aflăm în veacul al XIV-lea, de pildă, într-o fază de dezvoltare din care romanii ieșiseră demult, pe vremea celor XII table chiar. Ceea ce la romani era recunoscut de acea lege ca drept, la noi era și rămase egalitate de fapt până ce învinse la clasa feudală influența statelor vecine. Acest fapt e de-o însemnătate foarte mare pentru determinarea originii dreptului nostru consuetudinar, căci faza aceasta ce o găsim vie la români în veacul al XIV-lea e o fază care n-o mai aflăm în cele mai vechi documente privitoare la celți, germani, slavi, fără a mai vorbi de italoți, greci, persi, inzi. Avem pricini de-a crede că sintem în fața unei moșteniri trace, la care familia patriarhală cu predominarea fiilor nu apucase încă a se întemeia bine, cînd civilizația romană i-a coplesit. Această caracteristică a moștenirii la romani e unul din argumentele cele mai puternice ce avem pentru originea tracă și nu slavă a dreptului nostru consuetudinar.

La romani femeia căsătorită cu acele forme (confarreatio, coemptio, usus) care dădeau bărbatului asupra ei puterea numită manus, era socotită ca fiica bărbatului și venea în această însușire la moștenire, tot de asemenea la caz de moarte a copiilor venea ca soră a lor. Dar la romani era din cele mai vechi timpuri, și de bună seamă mai veche decît căsătoria cu manus, acea căsătorie în care femeia răminea atîrnătoare tot de tatăl său de familie, păstrîndu-și toate drepturile și familia din care era. Această femeie nu moștenește pe bărbat nici pe copii și nici copiii pe dînsa, în schimb moștenește în familia sa de sînge.

La romani căsătoria cu manus merse împutînzîndu-se și de la o vreme rămase singură căsătoria liberă, și pentru a da drepturi mumei și în această căsătorie a-și moșteni copiii și viceversa s-au urmat un șir de măsuri legiuitoare și abia sub Iustinian s-a ajuns la recunoașterea perfectă a înrudirii după moda veche, de pe tată, cu cea de pe mamă, a agnaților și a cognatilor.

Întîlnim la noi vreo rămășiță din această deosebire între dreptul de moștenire bazat pe înrudire de pe bărbați și cel de pe femei ? Deloc. Și nu sintem noi ajunși la această egalitate pe aceeași cale ca romanii, și nici nu am trecut prin faza lor de privilegii pentru urmașii în linia bărbătească, nici nu amjunsem la această fază, ca unii care eram în adevăr în faza familiei patriarhale, dar fără să ne fi dezbărat de moștenirile, de obiceiurile juridice din epoca matriarhală. Și această fază de drept a strămoșilor noștri, din care ne-au rămas și alte multe urme, ne îndreptățește a da origină tracă și nu slavă dreptului nostru consuetudinar. În adevăr această egalitate a sexurilor la noi o putem admite cu tot dreptul pentru perioada comună tuturor românilor, de vreme ce se află la toți.

Din același izvor e și obiceiul la români de a lua în loc de fii pe gineri. În loc de-a aduce ginerile pe noră în familia lui, întîlnim destule exemple cînd ginerile merge în familia miresei și de aceea la românii din Serbia și de aiurea vedem în pomenitele ginți adesea nu numai grupe de frați sau veri, ci între ei și gineri, ceea ce nu întîlnim la slavi. Acest obicei îl întîlnim și la grecii din Zagori, vilaietul Ianinei pînă la 1868, și desigur acei greci sînt traci sau iliri romanizați și apoi grecizați. Că sînt romanizați se vede de pe numele de comune, cum e Cuculiuf. La romani adoptarea ginerelui în loc de fiu ar fi adus desființarea căsătoriei, deoarece nu putea fratele lua sau ținea pe soră în căsătorie ; iar adoptarea ginerelui presupunea din partea tatălui fetei dorința de a strica zisa căsătorie ; de asemenea se presupunea același lucru din consimțirea ginerelui la adoptare sau mai bine adrogare.

Și acest obicei românesc atît de des încît se consideră nora ca fiică și ginerile ca fiu, chiar în vorbirea comună, nu e deloc roman și e asemănător cu cel de la celți, care a dat la francezi numirile de belle-fille pentru noră și beau-fils pentru ginere.

În legătură cu acestea e că la noi femeile aveau și ele dreptul de a adopta, înfia copii și că opririle din dreptul roman ne-au fost cu totul necunoscute.

★
★ ★

Să cercetăm acum obiceiul răpirei fetelor pentru a face căsătorie.

Știm că tocmai acest obicei al românilor de-a răpi fete pentru a le lua în căsătorie și rămășițele simbolice de la ceremoniile ce preced căsătoria la noi, au dat ocazie învățaților de a serie mult și de a declama și mai mult asupra păstrării la noi a obiceiurilor romane. Ni se aduce ca dovada cea mai convingătoare așa numita deductio care făcea parte din ceremonia căsătoriei la romani.

În ce consta această deductio ? Mai întâi tatăl de familie despărțea pe fată de familia sa ; apoi o duceau la casa soțului ; aci simulau o răpire și bărbatul o lua în brațe și o ducea peste prag ; pe urmă se înșirau alte ceremonii.

Este ceva de acest fel la noi ? Da, întrucît e vorba de răpire și această parte e chiar mai dezvoltată decît la greci și romani și mult mai asemănătoare cu ceea ce vedem la slavi ; dar iarăși deosebirea e, că niciodată la noi mirele nu e tratat de dușman ori de cumpărător, ci de fiedor de împărat care a ieșit să vîneze și a văzut o căprioară pe care ciinii au urmărit-o pînă la casa viitorului socru. Și în această privință ceremoniile de la noi sînt mai arhaice decît la greci și romani și decît la slavi, deci avem tot dreptul de-a le da o origină tracă. În această privință tracii trebuie să se fi asemănat mai mult cu celții, deoarece obiceiurile la nunți la aceștia sînt mult mai asemănătoare cu cele de la noi, decît cele de la romani și de la slavi.

De altfel trebuie să se noteze că la români obiceiul de a-și lua femeii furînd fete, era în toată puterea chiar prin veacul al XVI-lea și al XVII-lea de vreme ce tună și fulgeră contra lor legislația ungurească, iar în Principate cea bizantină.

Astfel, art. IV al Dietei de la Cluj anul 1545 (Revista de ist. și arh., Tocilescu, Mon. comit.) hotărăște : „Fiindcă valahii, profesind religia lui Hristos, întrebuințează rușinoasă răpire în loc de căsătorie legiuită, pentru a înlătura imboldul păcatului, s-a hotărît ca de acum valahii să se logodească după obiceiul bisericeii romane cu o femeie sau fată pentru căsătorie sfîntă și să facă asemenea căsătorie, și — după obiceiul regatului, să fie datori a jura cu soțiile. Cei ce vor face altfel se vor pedepsi cu moarte“.

Totuși la 1626 Dosoftei, vîldica Ardealului publică următoarele pedepse contra aceluiași obicei (Arh. ist., Hăjdău, T. I, p. I, pg. 100) : „Cine va răpi fată, birșag 40 de florinți și cine-i va cununa să se scoată din popie, iară de se vor împăca cu părinții lor, el să-i cunune și să ia 20 de florinți“.

Așadar amenințarea cu moarte de la 1545 nu folosise și aproape cu o sută de ani mai tîrziu vedem pedepsele reduse la amenzi !

În pravila lui Vasile Lupu și-a lui Matei Basarab găsim de asemenea foarte aspre măsuri contra răpirilor de fete, dar se vede că obiceiul era mai puternic.

Cu timpul tot s-a înlocuit însă răpirea prin o simplă comedie la celebrarea nunții. Această luptă făcîndă numai, era mult mai aproape de realitate pe vremea lui Cantemir, în Moldova, de vreme ce acesta ne spune că rudele miresei săreau cu săbiile ei căutau a opri pe mire de-a lua mireasa de la casa părinților ei.

La romani rămăsese numai deductio și despărțirea părului pe frunte cu virful lancei ; la noi răpirea era chiar o realitate în veacul al XVI-lea și pe alocurea se obișnuiește și acum. Iar formele de la nunță sînt la noi cu totul de altă natură decît cele de la romani.

*
*
*

Trecem acuma la urme de altă natură, pe care socotim, nimeni nu le va atribui romanilor și care totodată vor contribui mult a aduce convingerea că instituțiile sociale și juridice primitive ale românilor sînt mai curînd trace decît slave.

Vorbim de rămășițe din familia matriarhală păstrate unele din ele pînă în zilele noastre. Aceste rămășițe sînt la români mai numeroase decît la multe popoare indoeuropene și totdeauna mi-au părut menite a ruina credința că dreptul nostru consuetudinar ar fi de origină romană.

Astăzi avem familia individuală alcătuită din un bărbat și o femeie, soții ; copiii stau în familie numai pînă ce se însoară sau se mărită, formînd astfel o familie nouă.

Această formă de familie s-a desfăcut din familia patriarhală, alcătuită aceasta dintr-un bătrîn cu toți fiii însurați pe lingă sine. După moartea bătrînelui fiii nu se despărțeau, ci trăiau la un loc stăpînînd în comun moșia și fiind conduși de fratele mai mare. Într-o asemenea familie găsim deci un număr de frați, de nepoți, de veri. Toți însurîndu-se își aduceau femeile în familie. Dimpotrivă fetele măritîndu-se intrau în altă familie.

Bărbații din această grupă într-o formă mai veche a familiei aveau cît mai multe femei legitime sau și femei legitime și concubine. Din forma poligamică sau mai exact poliginică, prin distingerea femeii principale de concubine și apoi prin oprirea concubinatuului pentru cei însurați, s-a ajuns la monogamie.

Prin urmare grupa legată prin proprietate colectivă și care nu se desfăcea, era alcătuită din descendenții de parte bărbătească ai unui strămoș și din soțiile acestora, iar descendenții de sex femeiesc, dacă se măritau, plecau din grupă.

Pe cîtă vreme averea grupei rămînea neîmpărțită, fata plecînd își pierdea neapărat orice drepturi, cînd însă s-a introdus obiceiul de-a împărți între copii averea, fata, deși se mărită, totuși păstra drepturi egale cu băieții la moștenire. Mai

tîrziu s-a căutat a se da fetelor zestrea în avere mobilă, rămînînd băieţilor cea nemîscătoare. Unele popoare au adus așa departe principiul încît au înlăturat cu totul de la moştenire fetele măritate. Aşa era la romani pentru fetele măritate prin confarreatio sau coemptio, tot așa la greci.

Bărbaţii din grupa descrisă căutau mai întîi femei prin răpire, căci acestea fiind roabe erau proprietate individuală şi copiii lor erau ai stăpînului, adică ai soţului. Dar rudele de pe mumă ale femeii sau şi cele de pe tată, mai apoi, nu lăsau nerăzbunată răpirea şi de aci urmau războaie singeroase, care se sfîrşeau prin împăcarea şi plată pentru fata răpită. Deci din căsătoria prin răpire se dezvoltă căsătoria prin cumpărare şi cei ce erau ori prea tari ori bogaţi puteau avea cîte femei voiau. Căsătoria cu înzestrare e mai nouă şi presupune învoirea părinţilor fetei, căci pe cele răpite nu aveau obicei să le înzestreze.

Lewis Morgan face din ginta matriarhală în care legăturile erau individuale, dar nu durabile, familia pereche, numind familia grupă pe cea în care un grup de fraţi sau veri au în comun ca soţii un grup de surori sau vere; fireşte că în ambele cazuri e vorba de filiaţia maternă. Pentru trebuinţa noastră e însă indiferentă această distincţie.

Aceste forme vechi ale familiei, de care nici nu visau învăţaţii mai vechi, au făcut pe mulţi să descrie pe unele popoare ca trăind în cea mai desăvîrşită promiscuitate şi desfrinare, ca neavînd nici o idee de căsătorie, deşi, în realitate erau la acele popoare reguli şi legi foarte religioase observate.

Iată acum ce găsim în această privinţă la popoarele arice sau indoeuropene. La inzi, Mahabharata vorbeşte de-o perioadă de promiscuitate, desigur e vorba de familii-grupe. La Goa, Pondichery, era obiceiul ca fetele să se prostitueze mai întîi în templele lui Iaggernaut. Bărbatul are drept să-şi capete copii din femeia sa prin ajutorul unui frate sau rudă.

Legi brahmanice recunosc bunicului şi unchiului de pe mumă preferinţă la tutelă. Poligamia e îngăduită. Ramayana şi Sakuntala descriu cazuri de poligamie. Codul lui Manu prevede cazul cînd un bahmin [brahman] ar avea mai multe femei dintre care unele brahmine şi altele din caste inferioare, specificînd cum să se împartă averea. Iajnavalkya dă brahmanului drept la trei femei, ksatriasii şi vaisii au acelaşi drept, dar sudra poate avea numai o singură femeie. Codul lui Vişnu dă brahmanului drept la patru femei, ksatriasului la trei, vaisiului la două, sudrasului numai la una.

La persii vechi, Herodot ne spune că poligamia era obişnuită de cei mari. Aura Marda e descris în Avesta ca înconjurat de mai multe soţii. Herodot ne spune de un pers Bogos, lăsat cu garnizoană într-un oraş din Tracia, care n-a voit să capituleze, ci s-a omorît împreună cu femeile sale (Herodot, V). Aveau şi concubine pe lingă soţiile legitime şi ambasadorii trimişi la curtea lui Amyntas, regele Macedoniei, după ce acesta dă apă şi pămînt marelui rege şi-i ospătează, pretînd că, după obiceiul pers, să le aducă pe femeile şi concubinele lui (Herodot, V, 18). La persii de astăzi, neputînd deosebi ce e moştenire ariană şi ce e influenţă arabă, nu căutam urme.

La masageţi, popor scitic, deci arian, aflător pe lingă Marea Caspică, avea fiecare bărbat individual o femeie, dar era liber oricare masaget să se poarte ca soţ cu femeile celorlalţi (Herodot). Cred că Herodot a căpătat vestea de la oameni care au confundat familia-grupă cu început de individualizare, cu o comunitate în lăuntrul poporului întreg.

Agathyrsii, alt popor scit, care locuia în Transilvania pe vremea expediţiei lui Darius contra sciţilor, aveau femeile în comun pentru a fi ca fraţii şi a nu se certa între ei (Herodot, IV, 104).

Aci trebuie să fi fost iarăşi familia-grupă rău înţeleasă de greci, care ieşiseră foarte demult din această fază.

Deci la toate popoarele arice din ramura asiatică şi indeosebi la sciţi, aflăm familia-grupă sau forme ieşite din ea. La ceilalţi sciţi familia era poligamă, dar nu exista comunitate de femei.

La popoarele arice din grupa europeană nu ne lipsesc de asemenea urmele.

Caesar vorbind de britanii care locuiau pe vremea lui partea din lăuntru a Britaniei (Angliei) ne spune: „Zece sau doisprezece au soţiile comune între ei, şi mai ales sînt fraţi cu fraţi şi taţi cu fii; iar copiii unei femei se socot ai aceluia care a luat-o în căsătorie de fată“ (Caesar, De bello gallico Lib. V, XIII, 4 şi 5).

La celtii din Islanda şi Țara galilor, copilul pentru a face parte din clanul (ginta) tatălui trebuia să fie recunoscut de tată-său, altfel rămînea în clanul mame-sa. După cartea Aicell, bărbatul întreba pe femeie că al cui e copilul şi dacă femeia îi răspundea „Al tău“, apoi putea bărbatul să-l socoată ca al său. Pentru ca asemenea recunoaştere să aibă valoare trebuia să fi fost plătit părinţilor femeii dreptul nup-

țial. De nu era plătit și voia să fie al său copilul, trebuia să-l răscumpere. În Țara galilor copilul rămânea în clanul mamei: dacă tată-său nu-l recunoștea, dacă era născut în afară de căsătorie, dacă muma era de rang mai înalt. Rudele de pe mamă luau parte mai însemnată la urmărirea omorurilor și la primirea răscumpărării, de asemenea ele erau în prima linie obligate la jurământul purgator (Maxim Kovalevsky).

Caesar ne spune, vorbind de moartea cu prepus a vreunui gal, că puneau la tortură pe femeile lui, deci erau poligami.

În țara galilor (Wales) căsătoria era definitivă numai după șapte ani; dacă lipseau numai trei nopți, soții se puteau despărți și averea se împărțea, de asemenea și copiii. Urmă din familia-grupă era răscumpărarea ce trebuia să plătească mireasa către rege, ca înlocuire a lui *jus primae noctis* (*gobr merch*, *marquette*). Tot așa era în Irlanda. Și să se noteze că pentru Wales e vorba de veacul al XI-lea (Engels, *Ursprung der Familie*, pag. 132).

La germani copilul nu era al bărbatului, dacă nu plătise dreptul de patronaj asupra femeii (*mundium*). În Islanda era așa dacă rămăsese dator cit de puțin din zisa plăta.

Tacit spune că unchiul de pe mamă îl socotea ca fiu pe nepot, ba unii socotesc mai sfântă legătura între unchi de pe mamă și nepot decât între tată și fii, așa că se leagă mai mult dînd ca ostatici pe nepoții de soră decât pe fii.

O rămășiță din vremea familiei matriarhale era respectul cel mai mare ce aveau germanii pentru femei. Poligamia era permisă, și fetelor le cereau să fie neapărat fecioare (Fr. Engels, loc. cit.). Rudele de pe mamă plătesc *wehregeldul* și sînt datori a răzbuna pe omorît.

La slavi aflăm, după Nestor și Cozma de la Praga, că drevlianii și șeșii, nu au căsătorie, ci legăturile între femei și bărbați sînt trecătoare. Va fi fost deci familia-pereche, care precedă familia monogamă. Și la slavi unchiul de pe mamă și fratele ori sora sînt rudele cele mai de aproape, cînd este vorba de răzbunare. Poligamia știm că este obișnuită la slavi înainte de creștinare. Așa radimișii, viatișii și severii, triburi care, confederîndu-se cu crivișii, au pus temelie statului rusesc, aveau cîte două sau trei femei. Casvini, un călător italian, spune că slavii aveau și cîte douăzeci de femei, Cozma de la Praga spune că cehii aveau cîte două sau trei femei; tot așa zice și autorul necunoscut al vieții sfîntului Voiteș. Adam de la Brema spune că prinții pruşilor (popor slav) aveau cîte femei voiau. Vladimir al rușilor înainte de a se creștina avea 20 de femei și 800 de concubine (Maxim Kovalevski, loc. cit.).

Despre traci Herodot spune că erau poligami, că fetele le vindeau.

La traci femeile erau foarte considerate și aveau mare rol în religie.

Ca și la slavi, la sciți, și indienii erau luptă între femei care să fie jertfită pe mormîntul bărbatului și îngropată cu dînsul.

La greci aflăm următoarele. Polybiu ne spune că locrienii cunoșteau numai înrudirea de pe mamă. Varro spune același lucru despre locuitorii Aticeii înainte de Cecrops. Strabon atribuie același obicei beoțienilor. Cretanii și mesenienii numeau patria „locul mamei mele”. Deși în *Iliada* e înrudirea de pe tată, dar sînt bucăți în care se dă mai mare însemnatate înrudirii de pe mamă. Așa Castor și Polux, frați de mamă ai Elenei, nu iau parte contra Troiei. În *Orestia* lui Aeschylus, Erynniile susțin că legătura între mamă și fiu e singură sfîntă, negînd orice valoare celei dintre tată și fiu; Apolon susține teoria contrară și pretinde că tatăl e adevăratul creator al copilului, pe care muma numai îl hrănește. Legislațiunea ateniană oprea căsătoria între copiii aceleiași femei, dar de la bărbați deosebiți; n-o oprea însă așa riguros între copiii aceleiași bărbat, dar de la felurite mume. Pe Zeus îl vedem găsind cu cale să se prefacă a fi născut el pe Minerva și pe Dionisos, deci un fel de cuvadă, dovadă că familia matriarhală nu e departe.

Poligamia a lăsat puține urme la greci, dar avem în Herodot (V, 39—41) un rege spartan, Anaxandrides, care a luat încă o femeie pe lingă ceea ce avea și, trăind cu amîndouă, a avut copii legitimi de la dînsule.

Tot în acea vreme (650 în. de Hr.) alt rege, Ariston, pe lingă cele două femei, a mai luat una, despărțindu-se de una. (Engels, loc. cit., ed. IV, p. 49).

Concubinatul alături cu căsătoria îl găsim la Agamemnon, care aduce pe Cassandra acasă, unde avea pe Clytaimnestra. Însăși căsătoria nu era de ajuns pentru a face pe copil să fie recunoscut de tată-său; trebuia o declarație expresă.

La spartani mai mulți frați puteau avea o singură femeie, ba chiar și doi prieteni.

La romani urmele de familie matriarhală sînt mai slabe decât la oricare alt popor arie. Totuși Papinian spune că regii au întemeiat autoritatea paternă. Dyionisiu spune că plebeii țineau seamă numai la înrudirea de pe mamă. Pe Tarquiniu îl ve-

dem prigonind pe nepotul său de soră Brutus, de care se temea să nu-i ia tronul. Vedem pe Brutus răzbunându-și sora și nu pe bărbatul ei. La romani tatăl trebuia să ridice copilul de jos pentru a fi recunoscut ca al lui (sublevare) și actul imita pe muma care ia copilul în brațe. Așadar pentru a se declara, tatăl copilului imita un act al mumei ca și în cuvadă.

La oseți, trib indoeuropean, din munții Caucazului, femeia n-are voie să se arate fără vâl fraților sau tatălui soțului, nici să le vorbească pînă ce nu naște un băiat. După moartea bărbatului e însă datoare a fi femeia fratelui răposatului ori de nu să se răscumpere. Acest obicei dovedește că mai înainte femeile erau comune pentru grupa de frați sau de fii, și tată. În legătură cu acestea e tutela unchiului de pe mămă, datorită de-a răzbuna moartea nepotului etc.

Popoarele așa-zise georgiene din Caucazia ne pot lumina asupra fazei matriarhale mai mult decît arienii. Zicem așa pentru că șevsuri, pșavii, svaneții sînt de aproape înrudiți cu indogermanii, deși vorbesc o limbă specială. Maxim Kovalevsky, după un studiu adînc făcut la fața locului, ne spune următoarele, pe lingă cele arătate despre oseți.

La cerchezii de lingă Marea Neagră fiul n-are drept de-a spune în public că tată-său e cutare sau cutare. E contrar etichetei să întrebi pe tata despre sănătatea fiului și dimpotrivă.

La pșavi fratele mumei ia locul tatălui în toate împrejurările cînd e vorba de răzbunat singele vărsat, mai ales dacă e omorît nepotul lui de soră. El ia partea cea mai mare din răscumpărarea omorului.

La inguși orice băiat ajuns la pubertate (16 sau 17 ani) are dreptul de-a pre-tinde și chiar a lua de la unchiul de pe mămă cu de-a sila un cal, dacă nu se dă la vreme de bună voie ca dar. E o rămășiță din vremea cînd nepotul moștenea pe unchiul de pe mămă și nu pe tată-său.

La șevsuri, ca și la cele mai multe popoare caucaziene, sînt clanuri sau ginți, înăuntrul cărora căsătoria e oprită. Familia se prezintă ca monogamă, dar înainte de căsătorie e comunitate de femei.

La șevsuri tutorele orfanilor de tată e neapărat fratele mumei.

Ce aflăm la români ?

Rămășiță din perioada cînd era familia grupă, adică răscumpărarea ce tre-buie să dea bărbatul care ia în căsătorie o fată din sat străin. Obiceiul se păstrează și astăzi sub felurite nume și dă loc la atîtea bătăi și scandaluri, cînd mirele e cărpă-nos și nu plătește.

Obicei analog cu vulpea de la noi se află în Italia, Franța, Spania, Germa-nia, Rusia.

Tot amintiri din această perioadă e dansul miresei, pe care o sărută toți nun-tașii și-i dau bani. Aci vine și obiceiul nevestelor la moși de-a săruta pe toți cei ce înfîlînesc în cale și a le cere bani.

Ușurința divorțurilor la noi, de care se scandalizau și catolicii și protestanții, care ne-au vizitat după vremuri, încă face parte din aceste urme. Se știe că Eraclide Despota a fost urît de boieri, între altele, pentru că s-a silit să pună o margine divorțurilor, care se făceau ușor de tot și numai pentru o taxă neînsemnată. În contra acestui obicei s-au luptat și autoritățile noastre bisericești, sub influența legilor bise-ricești și civile ale Bizanțului.

Se mai știe că Radu-cel-Mare a voit să îndrepte legile țării și a chemat în Muntenia pe patriarhul Nifon. Dar înțelegerea între Vodă și Nifon n-a durat, deoarece Vodă voind a da unui Bogdan, care avea femeie, pe sora sa, i-a și dat-o, fără a-și bate capul de căsătoria cealaltă. Nifon a încercat să-l convingă pe Vodă că a doua căsătorie e nelegiuită și adevărat adulter, dar și-a atras următoarea apos-trofă : „Popo ! Popo ! Ce cauți să ne strici obiceiurile ?” și urmarea a fost izgonirea lui Nifon din țară !

Cum se explică obiceiul de-a îngădui domnilor să aibă ori cîte concubine și de-a privi pe fiii acestora ca avînd drepturi la tron ca unii ce erau „din os de domn”, dacă dovedeau origina lor prin vreo pecete cu fier roșu, ce purtau pe piele ori dacă aveau un inel sau un pergament ?

Mai e un obicei aflător la românii de la nordul Dunării și la macedoneni și anume tărbaca. E cunoscut că luni după lăsatul secului pentru postul mare, tinerii prind ciini și-i chinuiesc la tărbacă, ba chiar merg pînă la a-i ucide și jupui de piele. Tot în această zi „dau tîrlie” pe becherii ieșiți din vîrsta flăcăitului și-i bat cu pielea de ciine sau de vulpe umplută cu paie, ba chiar îi amenință cu datul în tărbacă de nu se răscumpără. Cred că e nemerită explicarea că chinuirea ciinilor e numai un fel de aviz becherilor, și că astă prigonire avea de scop a alunga din grupa flăcăilor și a fetelor, cu drept de-a trăi încă împreună, pe acei cărora le sosise vre-

mea de a-și lua femeie individual. Neapărat că oamenii însurați aveau și ei interes să se bage spaima în becheri, ca doar ar fi asigurați cei căsătoriți de puritatea urmașilor. Tărbaca era deci pe de o parte apărarea unui obicei vechi, iar pe de alta slujea la întărirea unui obicei nou.

*

Să ne amintim acum de cele spuse despre feluritele popoare ariene și vom vedea că nu de la romani puteam moșteni aceste rămășiți așa de caracteristice din familia matriarhală. La romani abia se mai aflau urme slabe pe vremea republicii, iar pe vremea care ne interesează pe noi, familia era strict monogamă. Dacă ne întrebăm apoi: să fie oare dreptul nostru consuetudinar în această privință de origine slavă? Trebuie să răspundem că nu, deoarece la slavi urmele de acest fel sînt mai slabe decît la noi și mai avem tărbaca, despre care nu se aude la slavi.

În adevăr, rămășițele de la noi s-ar putea explica prin celți, dar celții sînt prea departe și tracii, în această privință, semănau cu celții. De germani nu poate fi vorba, căci la dinșii era dezvoltarea mai înaintată decît la celți și tracii. Ne rămîne deci numai originea tracă și admitînd-o, sîntem în armonie cu rezultatele studiilor istorice, care recunosc că baza naționalității noastre este tracă.

* * *

Să trecem la dreptul penal și nu vom afla de asemenea drept roman în obiceiul pămîntului, ci un drept al unor popoare, care se aflau într-o fază din care ieșiseră de mult romanii.

În Roma, înainte de legea celor XII table, era dreptul și datoria de răzbunare a rudelor celor mai de aproape, era însă și obiceiul de a se mintui de răzbunare plătind, după învoială, fapta. După legea celor XII table, răzbunarea privată e oprită și rudele aveau a se adresa judecătorului. Cu atîta mai puțin era dreptul de vendetta sub imperiu.

La românii această deprindere o găsim atît la românii din Transilvania cît și la noi. Astfel d-l Hăjdău (Arh. ist., t. III, p. 187—188) citează un document din 1413 din care se vede cum pentru niște femei române (șase la număr) ucise de sași, se întetise o luptă de răzbunare, care dură pînă ce amîndouă părțile se învoiră și sașii plătiră pentru omorul femeilor. Textul întrebuițează chiar vorba latinească tehnică *compositio*, care se întrebuița în toată Europa medievală.

În anul 1363 găsim în „Transilvania” alt document doveditor de vendetă și de *complanatio* sau *compositio* pentru a pune capăt răzbunărilor. La 1382 tot în „Transilvania” e altă împăcare între români și sași.

La noi ne vorbește Cantemir de „pedeapsa ucigașilor care e moartea, dacă nu reușește vinovatul a se împăcui cu rudenile mortului, și dacă arată acestea înaintea Domnului că l-au iertat și că nu cer sînge pentru sînge sau moarte pentru moarte.” Cantemir mai arată că Domnul nu se crede neapărat dator a-l ierta și el pe ucigaș și că uneori tot îl pedepsește cu moarte, mai ales în caz de recidivă sau purtări rele ale vinovatului. Dar acest lucru e nou introdus de domni, dreptul vechi era răzbunarea sau răscumpărarea singelui.

Dealtfel pentru moarte de om găsim numeroase cazuri cînd satul întreg pe hotarele căruia se făcuse omorul era dator a plăti răscumpărarea și așa de mare încît nu odată domnia a confiscat și a făcut domnesc satul întreg pentru neplata răscumpărării.

Și această răspundere colectivă, ca și răzbunarea pomenită, nu se mai afla în dreptul roman în faza cuceririi Daciei și Peninsulei Balcanice.

*

Pentru furt găsim pedeapsa cu moartea și pe furt îl vedem între acele abateri care se judecă de Domn. Sînt în documente numeroase cazuri de furi, care erau să fie omoriți, dacă nu-și răscumpărau capul cu bani, cu vite sau cu moșie. Într-un document de la 1519 (Arh. ist., t. 1, 2, pag. 4 § 12) se vede că furtul urmărit și prins de un podolean dincoace avea să fie spînzurat prin autoritatea boierului locului.

În dreptul roman primitiv era tot astfel pedeapsa, dar nu mai era așa în dreptul roman la epoca de atîtea ori pomenită.

În Roma primitivă puteau ucide pe fur. După cele XII table, furul prins în flagrant sau măcar alergînd să ascundă lucrul furat, putea fi ucis din porunca magistratului, dacă era rob, sau robît, dacă era liber. Pentru furtul neflagrant era numai amendă egală cu în-doita valoare; la cel flagrant despăgubirea era împătrită. Putea însă ucide pe furul care era surprins noaptea sau și ziua, dacă se apăra.

Judecata lui D-zeu, ordaliile germane, se aflau și în cel mai vechi drept român, dar în legea celor XII table nu întâlnim nici o urmă și în tot dreptul roman dăm numai peste *judicium offae*, adică al piinii otrăvite care trebuia s-o mănince femeia acuzată de adulter ca să-și dovedească nevinovăția. Acest obicei se păstrase în judecata familiară, adică tocmai acolo unde era mai ușor să se păstreze obiceiurile vechi. Afară de această rămășiță la romani, în perioada cuceririi Daciei și Peninsulei Balcanice, nu găsim nimic din judecata lui D-zeu.

Cu totul altfel e la ceilalți arieni mai rămași în urmă cu dezvoltarea sau la care avem documente din o fază mai veche. Astfel la georgieni aflăm încercarea cu apă clocotită, cu fierul roșu, cu duelul judiciar. La indienii din India aflăm judecata lui D-zeu, prin ajutorul balanței : acuzatul cîntărit împreună cu titlul procesului trebuia să fie mai ușor decît fără acesta ; e încercarea cu fierul înfierbîntat pînă la roșu, pe care acuzatul trebuia să-l țină în mină fără a se arde ; e proba cu starea sub apă timpul trebuitor pentru a arunca o săgeată și a o aduce îndărăt ; era încercarea cu înghițirea unei otrăvi și dacă o înghițea fără a muri se socotea nevinovat ; mai era încercarea cu virful mîinii într-un sac unde era un șarpe veninos sau într-un vas cu apă clocotită pentru a scoate o săgeată.

La atenieni pîritul putea de asemenea să se desvinovătească prin mijloace analoage : apucînd cu mîna fier înroșit, sau trecînd prin foc.

În Polonia același lucru ; și îndeosebi era că aruncau pe pîrit legat în apă ; dacă plutea se socotea vinovat, dacă dădea la fund se socotea nevinovat. De asemenea era încercarea prin fierul înfierbîntat și duelul judiciar. La celți aceleași obiceiuri : dovadă încercarea prin fierul înfierbîntat și prin apă la celți din Irlanda.

Încercarea prin fierul înfierbîntat o aflăm în toate țările cucerite de germani în veacul de mijloc ; de asemenea și duelul judiciar.

La romani am spus că afară de *judicium offae* și de simulacrul de luptă în procese, pe care pretorul îl oprea prin vorbele ambo mittite hominem sau în procese pentru un imobil prin altă formulă (și lucrul era o rămășiță din duelul judiciar) nu aflăm nimic de acest fel : fusese ca la toți arienii, dar se părăsise.

Ce vedem la români ? În documentele din Ungaria dăm de judecata prin fierul înroșit încă din veacul al XIII-lea. La noi aflăm în credințele populare urme numeroase de judecata lui D-zeu. Astfel e obiceiul de-a pune pe cel presupus de furt să sărute gura puștii încărcate, mai de mult desigur săgeata de la un arc încordat. Tot de acest fel e încercarea cu cheia și cu evanghelia. Mai e încercarea prin aruncarea lăncilor și săgeților în aer și căderea lor asupra vinovaților. Aceste credințe, parte vii încă, parte păstrate în povești, ne dovedesc că românii au cunoscut judecata lui D-zeu și, neavînd cum o moșteni de la romani trebuie s-o privim tot ca o moștenire tracă.

★

Alături cu judecata lui D-zeu e obiceiul de a acuza sau de a se desvinovăți în procesele penale prin cojurători.

Acest obicei se găsește într-o fază oarecare a dezvoltării la toate popoarele și îndeosebi la toate popoarele indoeuropene. La romani nu mai există nici o rămășiță din acest obicei, în epoca de cînd ar fi putut să ne lase nouă obiceiuri juridice ; la noi însă obiceiul se găsește foarte înrădăcinat din cele mai vechi texte pînă în timpul cînd dreptul bizantin i-a pus sfîrșitul, ba chiar se întrebuințează și la procese civile, adică tot ce poate fi mai arhaic.

Obiceiul de a întrebuința cojurători în procesele penale se află la toți arienii într-o anumită fază de dezvoltare. Îl aflăm la oseși și georgieni, popoare din Caucaz, care în multe privințe ne-au păstrat obiceiurile juridice primitive ale arienilor. Îl aflăm la slavi (poloni, sirbi, boemi, dalmăți, muntenegreni). Îl aflăm la germani. Îl aflăm la celți. Deci acei arieni, care n-au obiceiul acesta la momentul cînd îi studiem, îl pierduseră. Între aceștia sînt indienii, perșii, afganii, grecii și romanii.

Dacă romanii și grecii nu au nici urme de jurați purgatori sau de credulitate, de unde au românii acest obicei ? E natural de admis că tracii și ilirii, ca și ceilalți arieni aveau acest obicei, și fiind barbari, îl păstrasera și pe vremea romanizării lor ; deci originea tracă a obiceiului trebuie să fie admisă. Nu se poate crede că românii au luat acest obicei de aiurea, de vreme ce îl aflăm pretutindenea atît în România liberă cît și la românii din Ungaria, la morlaci (români din care se trag istrienii) și la albanezi. Deci fără a nega vreo influență slavă, credem că românii au avut această instituție de la traci și ca traci.

Și totuși chiar instituția cojurătorilor a încercat însemnați învățați români a o dovedi ca romană ! Iată cît e de greu minților celor mai agere a se dezbăra de prejudecii și de ipoteze luate drept adevăruri istorice.

Credem că ajung aplicațiile ce-am făcut la o serie de tot felul de obiceiuri juridice ale românilor și că se vor fi convins cititorii că în acestea nu e nimic roman, ci că zisele noastre obiceiuri sînt trace.

Am putea lungi cercetarea noastră și asupra altor puncte, dar încheierile la care am ajunge n-ar fi altele. Dreptul roman s-a introdus la noi prin dreptul bizantin și în urmă prin legile noi intrucit îl cuprind.

★

Ne mai punem acum o întrebare : ce e de făcut cu legislația noastră actuală ? S-o lăsăm așa cum este silindu-ne a face pe popor s-o înțeleagă ? S-o părăsim și să ne întoarcem la obiceiul pămîntului ? Să ne întoarcem la legile lui Caragea și Calimah, care încercaseră o contopire a obiceiului pămîntului cu dreptul bizantin și chiar cu dreptul feudal european ?

Cred că nici una din aceste întrebări nu poate primi răspuns afirmativ sau negativ.

În adevăr să lăsăm legislațiunea așa cum este, e peste puțină, deoarece prea lovește în multe obiceiuri înrădăcinate și prea aduce mulțime de rezultate în contra cărora se revoltă conștiința juridică a poporului, privindu-le ca nedreptăți strigătoare la cer.

Astfel e absolut nedrept ca o femeie, după ce a muncit alături cu bărbatul zeci de ani și au ajuns la oareșicare avere, dacă îi mor copiii, înaintea bărbatului și apoi rămîne văduvă, să se mulțumească numai cu partea femeii văduve sărace. Tot de asemenea chiar o femeie cu ceva zestre dar care prin munca sa alături cu bărbatul a reușit să agonisească o avere, e nedrept să se vadă lipsită de partea sa din această avere agonisită împreună, și să se mulțumească numai cu zestrea. Mai rău e cînd un bărbat trăiește necununat cu o femeie, moare lăsînd copii, și rudele lui vin și iau tot, dar tot, lăsînd pe femeie și pe copii absolut lipsiți. E de asemenea nedrept codul civil față cu copiii naturali în general.

Prin urmare o reformă se impune pe baza obiceiurilor juridice rămase încă vii în mintea poporului, lucru pentru care se impune o cercetare amănunțită făcută de oameni competenți.

Cît despre Codul lui Caragea și Codul lui Calimah, acestea erau tot pe atîta de străine de obiceiul pămîntului, în cea mai mare parte a lor, pe cît e și noul cod civil.

Demonstrarea faptului că obiceiul pămîntului nu a fost de loc roman trebuie să ne ferească de altă greșeală, de exagerarea romaniștilor, care văd în dreptul roman rațiunea scrisă și care, deci, ar dori să se fi introdus sau chiar să se introducă la noi dreptul roman în loc de codul civil francez care e influențat de dreptul consuetudinar.

Problema legislației devine deci mult mai grea decît își închipuie unii, căci cere, ca o condiție esențială, cunoașterea credințelor juridice ale poporului și alegerea judicioasă din acestea și din legile actuale sau romane, tocmai a acelor norme de drept, care ar garanta mai bine dezvoltarea țării și ar asigura mai cu succes apărarea intereselor legitime și neîngnirea simțului de dreptate. Românii, fiind un popor osebit, nici slavi, nici germani, ci traci, se impune legiuitorului reformator să aibă, la nevoie și curajul de-a lua dispoziții potrivite cu geniul acestui popor, dar firește că trebuie să aibă și inteligența pregătită pentru a pricepe spiritul românesc.

Din cronica luptei poporului român pentru unitate și independență (1878—1918) (II)

ILIE CEAUȘESCU

1878, 28 septembrie. Senatul României a votat o moțiune cu privire la Tratatul de la Berlin, în care arăta că a luat cunoștință „cu adîncă mîhnire” de hotărîrile puterilor europene care, „prin voința lor arbitrară”, au impus României dureroase sacrificii“. Senatul autoriza guvernul „a se conforma Tratatului de la Berlin”.

29 septembrie. Camera Deputaților a votat o moțiune referitoare la „grelele sacrificii la care țara este îndatorată” prin hotărîrile Tratatului de la Berlin. Camera, însă, autoriza guvernul de a accepta hotărîrile congresului de la Berlin care în condițiile istorice date a adoptat și dreapta hotărîre de reunire cu țara mamă a străvechiului teritoriu românesc dintre Dunăre și Marea Neagră-Dobrogea, împreună cu delta Dunării și Insula Șerpilor.

14 noiembrie. Domnitorul Carol a dat o proclamație către Armata română prilejuită de reunirea cu țara a Dobrogei, „pămînt care redevine din nou românesc”. „În această nouă Românie — se arăta în proclamație — veți găsi o populațiune care în cea mai mare parte este deja românească. Însă veți găsi și locuitori din alt neam și alte credințe. Toți aceștia, care devin membri ai statului român, au aceleași drepturi la protecțiunea și dragostea noastră”.

1879, 21 octombrie. Apare un important studiu în revista „Besarabia” în care este rezumată concepția socialiștilor români despre înarmarea întregului popor, despre transformarea armatei permanente în națiune înarmată. „Orice armată, cît de puternică, ar deveni fără putere cînd ar avea să lupte cu întregul popor care cunoaște, simte interesele lui și ține bine de ele. În asemenea cazuri, unei bătălii regulate poporul ar opune rezbelul partizan, în contra căruia nu poate ține mult timp nici o armată regulată... Poporul e puterea”.

1881, 12 mai — 14 mai. Conferința de la Sibiu a cercurilor electorale ale românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș hotărăște unificarea Partidului Național Român din Banat și Ungaria cu Partidul Național Român din Transilvania într-un singur partid — Partidul Național Român. În Programul noului partid erau înscrise obiective ca : lupta pentru recîstigarea independenței Transilvaniei ; dreptul de a folosi limba română în administrație și justiție în toate regiunile locuite de români ; revizuirea legii naționalităților ; lărgirea drepturilor de vot ș.a. Conferința însărcinează pe George Barițiu cu redactarea unui memoriu care să analizeze sub toate aspectele situația românilor din monarhia habsburgică.

1882 Apare la Sibiu, în limbile română, maghiară, germană și franceză, Memorialul explicativ al lui George Barițiu, prima publicație de acest gen destinată străinătății. Memorialul făcea o amplă analiză a istoriei Transilvaniei, străvechi

teritoriul românesc, ocupat prin forță de cetele regilor unguri, a regimului opri-mator al acestora îndreptat împotriva românilor.

24 ianuarie. Înființarea la București, cu sprijinul lui C. A. Rosetti, a societății „Iridenta română”, care își schimbă în același an numele în „Carpații”. Socie-tatea a demască politica de deznaționalizare, promovată de ocupații maghiari față de popoarele subjugate. Societatea a ființat până în anul 1918.

- 1883, 1 februarie. Din inițiativa unui grup de studenți socialiști români apare la Paris și apoi la Bruxelles, revista „Dacia viitoare”, care a avut o importanță deose-bită în afirmarea principiilor patriotice ale socialiștilor români față de desă-vîrșirea statului național unitar. În articolul România față cu principiul na-ționalităților, publicat în nr. 2 al revistei, se arată : „Ne-am unit (în 1859 — I.C.) fiindcă toți eram români. La lumina binefăcătoare a civilizațiunii, mun-tenii și moldovenii au cunoscut că sînt frați, că sînt toți români, că orice luptă între dinșii e o luptă fratricidă și că interesul lor le comandă a se uni (...). Această unire e incompletă. Peste Carpați, trei milioane de români, care zic ca noi : Sînt român, care vorbesc aceeași limbă, și au aceleași sentimente ca noi (...), vom spune dar verde și lămurit cugetarea noastră : Voim Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și pre-zentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie Română (...). Dacă dreptul are vreo putere pe acest pămînt, Transilvania și celelalte părți ale vechii Dacii, unde românii sînt în majoritate, trebuie să se fusioneze și se vor fusiona mai curînd sau mai tîrziu în statul român (...). Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc ; părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru ; nouă ne este dat a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un rău nume (...)

9 martie. Adunarea de protest de la Sibiu, sub președinția lui George Barițiu, împotriva celei de-a doua legi școlare promulgate de parlamentul maghiar. Manifestații asemănătoare au avut loc la Blaj, Deva și în alte localități din Transilvania.

10 martie. Semnarea Tratatului de la Londra în urma Conferinței Internațio-nale (Germania, Austro-Ungaria, Rusia, Turcia, Franța, Marea Britanie, Italia) care a dezbătut problema privind prorogarea puterilor Comisiei europene a Dunării și extinderea competenței acesteia pînă la Brăila precum și sancțio-narea regulamentului fluvial. România, nefiind admisă să ia parte la Conferința de la Londra cu drepturi egale cu celelalte puteri, a declarat ca ilegale preve-derile Tratatului privind extinderea competenței Comisiei europene a Dunării asupra sectorului Dunării cuprinse între Brăila și Porțile de Fier.

15 aprilie. A apărut la București, revista „Emanciparea”, editată de Cercul Socialist, care va milita pentru independență și unitatea națională a românilor. În articolul-program se arată : „Sîntem români și patrioți pînă la marginea aceea care este încă necunoscută șovinismului și patriotismului nostru, legi-timat prin robia veacurilor trecute, cit și prin greutatea ce au neamurile mici de a trăi independente în mijlocul arsenalului european, nu-și va manifesta ființa, nici prin lovituri aduse drepturilor neamurilor străine, nici prin reven-dicări care ar fi mai mari decît promite dreptatea și adevărul istoric”.

- 1884, 26 aprilie. Apare la Sibiu ziarul politic și cultural „Tribuna” (pînă la 16/29 apri-lie 1903), condus între 1884 și 1886 de Ioan Slavici. Ziarul a avut un rol impor-tant în lupta de eliberare națională a românilor din Transilvania, în jurul lui grupîndu-se elemente tinere ale Partidului Național Român („tribuniștii”), care urmăreau să imprime luptelor politice un mai pronunțat caracter militant.
- 1885, 11 septembrie. Într-un articol publicat în „Drepturile omului” Constantin C. Bacalbașa referindu-se la politica promovată de marile puteri, politică bazată pe forță și dictat, de expansiune teritorială, făcută cel mai adesea pe seama statelor mici, notează : „Adevărul, tristul adevăr este că, puternicii stăpînitōri ai lumii se joacă de-a mînea cu micile popoare, că harta Europei se mode-lează, se prefăce, se reformează după cum le convine celor cîțiva arbitri ai omenirii”.
- 1888, 16 ianuarie. Scrisoarea lui Fr. Engels către I. Nădejde, în care marele gînditor analiza situația internațională și releva pericolul pe care-l reprezenta pentru micile state europene, între care și România, politica desfășurată de marile imperii. Cu o înțelegere genială a situației ce se prefigura, Engels a demons-

trat încă de atunci că, pentru eliberarea completă și desăvîrșirea unității statelor mici din centrul și răsăritul Europei, trebuia să cadă atît imperiul țarist cît și cel habsburgic. „Dacă miine despotismul din Petersburg va cădea, poi miine n-ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie” — scria Engels —, previziune pe deplin confirmată de cursul istoriei.

1889, 15 octombrie. *Gazeta sașilor din Sibiu*, *Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt*, referindu-se la situația românilor din Transilvania, scria că : „Între românii din Transilvania și frații lor din regatul învecinat există legături intense, directe, seculare, încît aceste două unități etnice, separate prin frontieră, se simt ca o entitate strîns legată (...). În problema națională, guvernării maghiari trebuie să țină seama nu numai de cele trei milioane și jumătate de români ardeleni, ci de toți românii de dincolo și de dincoace de Carpați”.

1890, 29 decembrie. Se înființează la București „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor” („Liga culturală”), care își începe activitatea în mod oficial la 24 ianuarie 1891. Aceasta a desfășurat o bogată activitate culturală și politică de sprijinire a luptei poporului român de pe ambele versante ale Carpaților pentru unitatea sa politică, reușind ca pînă în 1914 să-și creeze numeroase secțiuni în majoritatea orașelor din țară și în unele centre universitare din străinătate : Paris, Londra, Berlin, Anvers, Bruxelles etc.

— Congresul interparlamentar de la Roma. Nicolae Flea prezintă raportul cu privire la nedreptățile suferite de românii din Transilvania ; se propune o moțiune cu privire la „dreptul tuturor popoarelor la unitate națională”, îmbrățișată cu căldură de toate delegațiile, cu excepția celei austro-ungare.

— Din inițiativa „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor” se publică în limba franceză *Memoriul studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania și Ungaria*, adresat opiniei publice din Apusul Europei, în care se evidențiază politica de oprimare a celor 3 000 000 de români din Austro-Ungaria. *Memoriul* adresează în final un vibrant apel popoarelor europene : „Îndreptați-vă privirile spre Orient, dați-vă silința de a vă încredința voi înșivă prin ai noștri români de încredere despre cele ce se petrec în regatul Ungariei și stăruința prin grai viu și în scris ca adevărul să iasă la iveală. Atunci cînd va vedea că Europa știe cele ce se petrec, reacțiunea din Ungaria se va pleca și ea, se va supune și va face act de liberalism și va scuti astfel naționalitatea română de o încordare păgubitoare progresului și păcii. (...) Iar dacă reacțiunea din Ungaria nu va asculta glasul timpului, atunci (...) nouă, românilor, ni se impune o grea luptă, pe care am fi dorit-o s-o înlăturăm, dar pe care o primim în interesul luminei și al libertății”.

1891, 6 ianuarie. În ziarul „Munca”, organul de presă al Clubului muncitorilor din București, Constantin Mille, referindu-se la lupta pentru unitate, scria : „De citeva luni, tinerimea se mișcă. Care-i ținta ? Dezrobirea fraților români (...). Voiți să dezrobiți poporul românesc din Dacia veche, veniți sub steagul roșu al socialismului și sub cutele lui veți merge desigur la izbîndă”.

26 martie. Într-o notă a cancelarului Germaniei, von Caprivi, către ambasadorul Germaniei la Viena, prințul Heinrich VII Reuss, este analizată situația României în cadrul Triplei Alianțe. „Astăzi, se arată în notă, din cauza politici agresive desfășurate de Pesta față de românii transilvăneni, politică ce și-a găsit ultima expresie în legea privind obligativitatea grădinițelor de copii, aceste raporturi sînt esențialmente mult mai nefavorabile decît în anul 1880”.

1892 Publicarea în limbile română, franceză, engleză, maghiară și germană a *Replicii tineretului român universitar din Transilvania și Ungaria la Răspunsul tineretului maghiar de la Academile Ungariei*. Replica este primul document care atrage pe scară largă simpatiile diferitelor cercuri din Europa pentru cauza românilor.

— 20 ianuarie—21 ianuarie. Are loc la Sibiu o conferință extraordinară a Partidului Național Român, care hotărăște alcătuirea unui „Memorandum” către împăratul Franz Joseph I (cuprinzînd revendicările românilor din monarhia austro-ungară și o critică sistematică a politici intolerante a guvernului maghiar). Conferința alege ca președinte al partidului pe dr. Ioan Rațiu, legat de cercurile „tribuniștilor”. În cuvîntul său, referindu-se la faptul că românii din Austro-Ungaria se află în centrul atenției opiniei publice europene, Ioan Rațiu, noul președinte al P.N.R., sublinia : „plingerile noastre, răspindite astfel în toată Europa, ascultate sînt și recunoscute ca drept și adevărate de toate

națiunile și nu mai purtăm vina că opinia publică europeană a ajuns să ne cunoască că putred este ceva în statul acesta" (austro-ungar — n.a.).

martie. Înființarea Partidului Național Român din Bucovina, pe baza unui program care preconiza menținerea autonomiei Bucovinei în cadrul Austro-Ungariei.

1893, 31 martie—3 aprilie. La Congresul de constituire a P.S.D.M.R., delegații au relevat faptul că „în Transilvania trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic”, că ei „sînt supuși la neconținute vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule”. Față de această stare de lucruri, care „a avut ca consecință de a ridica în România o mișcare de protestare”, congresul „s-a pronunțat clar, protestînd contra purtării nedrepte a guvernelor maghiare”; stări de lucruri pe care socialiștii români le-au făcut cunoscute și în congrese internaționale, cum a fost cel de la Zürich din 25—31 iulie 1893.

9 iunie. Conducătorii Partidului Național Român, însoțiți de 300 de intelectuali, negustori, meseriași și muncitori din Transilvania, sosesc la Viena pentru a prezenta împăratului Memorandumul, semnat de dr. Ioan Rațiu (președinte), Gheorghe Pop de Băsești și Eugen Brote (vicepreședinți), dr. Vasile Lucaciu (secretar general), Iuliu Coroianu (referent), Septimiu Albini (secretar) ș.a. Împăratul refuză să primească delegația și trimite Memorandumul guvernului ungar la Budapesta.

iulie 23—24. Conferința Partidului Național Român din Transilvania de la Sibiu, care adoptă în unanimitate o rezoluție de solidaritate cu conținutul Memorandumului, protestînd în același timp împotriva procesului intentat conducătorilor politici români.

5 septembrie. Ziarul „Munca”, organul de presă al P.S.D.M.R., a publicat o „Declarație” în care arăta: „Noi, ca și toți socialiștii, recunoaștem fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și de a se cîrmui pe sine însuși, în care drept intră și acela de a dezvolta liber cultura sa națională. Cu atît mai mult nu putem nega acest drept poporului căruia (ii) aparținem”.

noiembrie 28. Adunare națională la Sibiu, care protestează împotriva hotărîrii guvernului ungar de desființare a Partidului Național Român și hotărăște convocarea Congresului naționalităților în vederea coordonării programului de luptă națională și politică a popoarelor asuprite de Imperiul austro-ungar.

iulie. O delegație de socialiști români, condusă de Constantin Mille, a vizitat cîteva orașe din Transilvania și Banat — Arad, Brașov, Cluj, Timișoara — luînd cunoștință atît de asuprirea națională la care erau supuși românii, cît și de lupta acestora pentru menținerea limbii și culturii naționale. La întoarcere, C. Mille s-a adresat în mai multe rînduri muncitorimii și tuturor patrioților din România, cerîndu-le să sprijine lupta pentru drepturi politice dusă de românii de peste munți, în care scop socotea necesar să se „trimită fonduri pentru lărgirea ei, pentru agitare ei și prin presă”.

1894, 7 mai. Începe, la Cluj, procesul intentat de autoritățile ungare memorandiștilor. Din dezbaterile care au durat 18 zile a reieșit cu pregnanță că Memorandumul reprezintă poziția întregului popor român. În declarația făcută în numele tuturor memorandiștilor, dr. I. Rațiu arăta: „Ceea ce se discută aici este însăși existența poporului român. Existența unui popor însă nu se discută, ci se afirmă”. Ziarul „Tribuna”, determinat de starea de efervescență creată în jurul procesului, scria: „Ziua de azi va fi pentru pururea înscrisă cu litere de aur în paginile istoriei poporului român ca o zi epocală, ca o zi de triumf a conștiinței naționale, ca o zi de izbîndă a civilizației europene. Ziua de azi, 7 mai 1894, va fi de o însemnătate neperitoare nu numai pentru politica națională și culturală a poporului român, ci ea își va săvîrși efectul binefăcător departe peste hotarele etnice ale neamului românesc (...)”. Cu prilejul procesului a fost redactat și manifestul „Către poporul român”, în care se considera „Memorandumul” ca operă a întregului neam românesc, iar revendicările P.N.R. erau afirmate cu toată energia.

9 mai. Partidul clasei muncitoare, angajîndu-se programatic să acționeze contra oricărei subjugări naționale, a condamnat menținerea în stare de dependență a unor popoare îmbrățișînd idealurile de libertate ale polonezilor, cehilor, slovacilor, sîrbilor, bulgarilor, dezvăluind însemnătatea luptelor naționale și rolul lor în accelerarea procesului de emancipare socială. Ziarul „Evenimentul literar” din 9 mai 1894 preciza: „Din punct de vedere politic e evident că

socialiștii nu pot să nu recunoască fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și a se cîrmui pe sine însuși. Aicea nici nu poate fi altă măsură decît conștiința și voiața poporului însuși. Dacă vreun popor reclamă dreptul său și luptă pentru el, nu socialiștii vor fi aceia care să-i refuze simpatia lor”.

15 mai. În ziarul „Munca” apare un energic protest al socialiștilor români îndreptat împotriva procesului intentat Memorandiștilor. „Toți oamenii cinstiți și sinceri simpatizează cu acuzații, cu poporul suferind. Purtarea stăpînirii maghiare este nedemnă, procesul intentat românilor este condamnat din toate punctele de vedere”.

2 iulie. Contele Goluchowski, ministrul plenipotențiar austro-ungar la București, informa guvernul austriac că: „Plîngerile (revendicările românilor — I.C.) sînt prea întemeiate și dacă nu se revine cît de curînd asupra acestei stări de lucruri, urmările fatale ale unei atari politici (de asuprire — I.C.) vor duce la cele mai intense și neplăcute complicații”. El aprecia că mișcarea națională, care cuprinde „cele mai largi pături ale poporului”, capătă „caracterul unei mișcări naționale ce devine pe zi ce trece, tot mai serioasă și intensă”.

10 august. La Budapesta a avut loc Congresul naționalităților asuprite din Austro-Ungaria, la care au participat peste 400 de delegați ai românilor, slovacilor și sîrbilor. S-a adoptat Programul alianței partidelor naționale române, slovac și sîrb din Ungaria și Transilvania, în care se prevedea: „Menținerea și sprijinirea reciprocă a programelor naționale; încheierea unei alianțe, pentru a se proceda în comun, în toate afacerile politice care privesc statul și afacerile sale contra sistemului actual și a oricărui alt sistem de aservire, la care sînt supuși de către clasele dominante din monarhie, precum și lupta pentru recunoașterea egalei îndreptățiri a popoarelor”.

1895, 19 septembrie. Sub presiunea opiniei publice europene și la intervenția diplomatică a României, împăratul Franz Joseph I grațiază pe memorandiști.

1896, 9 iunie. Miting la Viena al naționalităților asuprite din cadrul Imperiului austro-ungar (cu participarea a peste 6 000 de persoane), prezidat de dr. L. Psenner, președintele Partidului Social Creștin din Austria, la care s-a protestat împotriva sărbătoririi mileniului ungar organizat în luna aprilie de guvernul Bánffy.

1897, 14 decembrie. Proteste energice împotriva proiectului de lege alcătuit de guvernul Bánffy privind maghiarizarea numelor de sate și orașe din Transilvania. S-au organizat puternice întruniri de protest la Sibiu, Arad, Lugoj, Brașov, Orăștie etc.

În moțiunea de protest adoptată la consfătuirea intimă de la Sibiu de către delegații P.N.P., ai societății „Astra” și ai altor organizații se arăta: „Hotărîți a ne păstra întotdeauna caracterul național și limba străbună românească, respingem cu indignare toate tendințele de a ne-o răpi și prigoni. Protestăm deci cu toată energia în contra întregului sistem de maghiarizare inaugurat de actualul guvern pe terenul școlar, bisericesc, administrativ, judiciar, cultural și politic, cu un cuvînt pe toate terenurile vieții politice, și-l condamnăm ca pe un sistem periculos”.

1901, 22—23 august. A avut loc, la Cluj, ședința Comitetului Executiv al Partidului Național Român. În documentul adoptat se sublinia că: „Neînfricați de vijelia grelelor timpuri ce străbatem, printr-o demnă și neclintită susținere a principiilor singur fericitoare, statornicite și consfințite prin jurămîntul străbunilor noștri, să dovedim solidar că sîntem și vrem să fim neclătinați aderenți ai programului nostru național, membri conștiinței (conștienței — n.a.) ai organizațiunii noastre naționale, pe deplin susținute și pîntruși luptători pentru marea ideal național! Să dovedim cu înălțată frunte înaintea lumii întregi că nu lăsăm pradă discuției și negării contrariilor noștri existența noastră, ci neșovăitori o impunem prin însăși afirmarea noastră demnă de trecutul și ființa noastră națională”.

septembrie—decembrie. Comemorarea a 300 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul, vibrantă afirmare la începutul secolului al XX-lea, pentru desăvîrșirea unirii; au avut loc, sub auspiciile „Ligii pentru unitate culturală a tuturor românilor”, întruniri și demonstrații de stradă în principalele orașe din țară, pelerinaje la mănăstirea Dealului (Dimbovița), conferințe în țară și străinătate, șezători și serbări populare etc. Trăsătura caracteristică a ansamblului de acțiuni a fost participarea românilor din toate provinciile la ele, legătura permanentă dintre fapta măreață a lui Mihai Viteazul, care a unificat toate teritoriile românești sub un singur sceptru național, și strădania principală a

fiecărui român ca ideile și faptele marelui domn să nu rămână doar o viziune, ci să fie realizate.

1904, 12 iunie. La Oradea au avut loc festivitățile jubileului a 40 de ani de la apariția revistei „Familia”. Într-o scrisoare din Nisa, Iacob C. Negruzzi scria lui Iosif Vulcan, întemeietorul revistei : „Soarta a voit ca amândoi să punem același fel de muncă întru sprijinirea culturii noastre naționale. D-ta printre românii din Împărăția austro-ungară, eu în regatul român. Numai noi amândoi știm greutățile întâmpinate, descurajările ce au trebuit înfrinte, sacrificiile ce au trebuit făcute, dar, pe de altă parte, iarăși numai noi amândoi știm și bucuriile tot mai dese a izbînzilor cîștigate”. La rîndul său, dr. C. Istrati, evidențiind importanța națională a revistei, care în condiții vitrege a știut să apere demnitatea neamului nostru, scria : „Familia română ! Ea e inima în jurul căreia poate să se încălzească și să crească ideile de patrie și neam, care alcătuiesc, prin puterea lor, stinca rezistentă a naționalității noastre (...). Grație ei am trăit, am progresat și am ajuns unde sîntem”.

2 iulie. La Putna, Galați, București, Suceava, Iași, Rădăuți, Brăila, Constanța, Burdujeni, precum și în alte localități au fost organizate manifestații cu prilejul împlinirii a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare. La Putna, în mijlocul celor peste 15 000 de oameni veniți din toate unghiurile țării, a răsunat vibrant glasul de îmbărbătare al vorbitorilor : Dimitrie Onciul, Nicu Filipescu, I. Sendrea, Eudoxiu Hurmuzachi. Aceștia au arătat semnificația politică a acestei manifestații, pentru poporul român : „Venit-am la acest mormînt ca la un izvor de viață și virtute, izvor de însuflețire și îndemn la fapte patriotice (...). Venit-am pentru ca, preamărindu-l pe el, sufletele noastre să le înălțăm și să le întărim, neamul să ni-l cinstim și țara”. Dealtfel guvernatorul Bucovinei, prințul de Hohenlohe, a recunoscut faptul că „românii din toată lumea serbează azi pe Ștefan cel Mare, apărătorul românismului și creștinătății”.

1905, 23 ianuarie. Conferință a Partidului Național Român la Sibiu. Se alege un nou Comitet Executiv și se votează programul de luptă politică : recunoașterea poporului român ca națiune alcătuitoare în stat, căreia să i se asigure dezvoltarea sa etnică și constituțională ; respectarea legii despre egala îndreptățire a naționalităților ; garantarea prin lege a dreptului de întrunire și de organizare, libertatea presei ; adoptarea votului universal, egal și secret ; reducerea impozitelor pentru pămînt și introducerea contribuției progresive după venit etc. În programul de luptă politică la punctul unu se arăta : Pretindem neclintit recunoașterea poporului român de individualitate politică alcătuitoare de stat și asigurarea dezvoltării sale etnice și constituționale „prin instituțiuni de drept public”. Ținerea însăși a unei conferințe naționale în Transilvania, ca și celelalte manifestări desfășurate, a reliefat adîncirea procesului de luptă pentru eliberarea națională și unire a românilor.

5 mai. Clubul parlamentar al românilor, sîrbilor și slovacilor a înaintat o adresă Parlamentului ungar prin care cerea „să cadă toate zidurile despărțitoare, care dureros se află în ființă și astăzi între o parte mică a națiunii, privilegiată și investită cu drepturi constituționale, și între partea preponderentă a națiunii, împovărată cu datorii de a plăti dări de sînge și bani”.

noiembrie 5. Are loc, la Lugoj, o mare întrunire (20 000 de participanți din 32 de localități din Banat și din Transilvania) ; prin hotărârile adoptate (recunoașterea naționalității române, promovarea culturii și limbii românești ș.a.), adunarea de la Lugoj marchează un moment important în lupta națională a poporului român. În rezoluția adoptată se spunea : „Drepturi politice fără de recunoașterea naționalității noastre, fără drepturile limbii, bisericii și ale școalei noastre românești nu ne trebuiesc, nu le primim de la nime și mai puțin de la cei ce voiesc a ne schimba și naționalitatea, căci nu vrem să fim nicicînd cetățeni cu drepturi cît de mari fără a mai rămînea români”.

1906, mai 10. Apare la București ziarul Neamul românesc (pînă în 1940, cu întreruperi), sub conducerea lui Nicolae Iorga ; ziarul a militat pentru desăvîrșirea unității politice a poporului român, iar în ultimii ani de apariție a avut o pronunțată atitudine antifascistă demascînd cu tărie acțiunile teroriste-fasciste ale Gărzii de fier, legăturile ei cu Germania hitleristă. Ziarul a militat pentru apărarea independenței și suveranității țării, a integrității sale teritoriale.

1907, martie 19 și aprilie 26. Parlamentul maghiar votează legile școlare („Legile Appónyi”), vizând desființarea școlilor confesionale românești, slovace și sirbe, în vederea întăririi procesului de maghiarizare forțată a naționalităților din cuprinsul statului ungar. Împotriva legilor au avut loc mari manifestații, intruniri populare, campanii în presa din Transilvania. În toate aceste acțiuni masele au exprimat hotărârea de a-și apăra școala și limba națională românească, voința lor fermă de a-și apăra drepturile naționale. „Gazeta de Transilvania” scria: „Istoria neamului nostru, toate tradițiile și întreaga noastră valoare de popor conștient de rolul său în mijlocul societății va rămâne și mai departe izvor viu de însuflețire, de gânduri nobile, de vorbe cinstite și de fapte mari”. Socialiștii români transilvăneni condamnând politica guvernelor ungare care au făcut ca poporul să fie „lipsit și răpit de drepturi, lipsit și răpit de limba sa națională” subliniau „nevoia de a ne păstra limba noastră”, în limbă, în dragostea și alipirea față de limba părinților și a strămoșilor stă puterea și încrederea în sine, viața însăși a poporului românesc Victor Rațiu spunea: „Fie ca aducerea-aminte a acestor glorioase timpuri să slujească de îndemn tuturor românilor ca, încurajați și conștienți de datoria lor, să pășească mindri pe calea croită de strămoși”.

25 martie. Românii din Cleveland (S.U.A.) au publicat un protest împotriva politicii cercurilor reacționare austro-ungare, ridicându-se în apărarea școlii și culturii strămoșești: „Românii au fost moși și strămoșii noștri și pentru limba românească, și-au vărsat singele lor! Români ne-am născut noi și români vrem să murim. Tot așa vor face și fiii și nepoții noștri și toți românii care vor urma de aici înainte. Graiul nostru românesc nu-l vom schimba cu altul străin, limba noastră românească vom apăra-o dacă va fi trebuință cu viața noastră”.

1908, 12 martie. S-a sărbătorit 70 de ani de la apariția primului număr al Gazetei Transilvania. Cu acest prilej Nicolae Densușianu în scrisoarea adresată scria: „Gazeta timp de 70 de ani a fost Organul cugetărilor, convingerilor, suferințelor și speranțelor naționale ale românilor de peste Carpați; a apărut cu demnitate onoarea și drepturile poporului român; a strins legăturile ce unesc pe frații din aceeași familie; a întărit puterea morală a națiunii și a transmis faptele demne de memoria părinților noștri”. În scrisoarea Sindicatului ziarștilor din București se aprecia că omagierea gazetei se înscrie ca o dată epocală în istoria renașterii naționale: „Politicește despărțiți, culturalicește însă una, avem astfel dreptul și noi a numi „Gazeta Transilvaniei” a noastră și a o sărbători ca pe a noastră, urindu-i ca și de acum înainte să stea neclintită în slujba acelor idealuri, în lupta pentru care a putut să numere victorii sau înfringeri, dar căroră a rămas de-a pururea și în orice clipă credincioasă”. La mitingul din Piața Brașovului Aurel Mureșanu spunea că gazeta se bucură de sprijinul și simpatia tuturor românilor, „fiindcă unul și același este scopul nostru al tuturor, fiindcă orice ar aduce soarta acestui popor mult zburciat pentru el nu poate să fie altă scăpare decît a-și apăra și a-și cinsti limba și legea cu credință statornică și neînfrînată”. El a relevat „lungul drum ce au trebuit și trebuie încă de aici încolo să-l străbatem cu extraordinare jertfe și lupte, ca să ajungem la ținta urmărită și de părinții și pro-părinții noștri, la ținta emancipării noastre naționale”.

1909 — Se înființează la București societatea „Cercul românilor de peste munți” din inițiativa lui Simion C. Mindrescu, Moise Grozea și G. Popa-Lisseanu, care a sprijinit prin toate mijloacele lupta românilor aflați sub dominația austro-ungară.

9 noiembrie. În lupta pentru făurirea statului național unitar român, Nicolae Iorga sublinia necesitatea concentrării forțelor întregului popor român, oriunde s-ar fi aflat el, pentru că problema națională, „se întinde asupra întregului teritoriu românesc și asupra tuturor domeniilor de viață ale neamului nostru (...). Ea e valoarea noastră națională exclusivă în tot cuprinsul teritoriului locuit de români. Ea poate fi servită deci numai printr-o stăruitoare operă de muncă pe toate terenurile (...). Ea cere colaborarea în același sens, după aceeași concepție, potrivit cu aceleași principii, ale românilor din toate locurile, fără nici o deosebire de clasă, în toate domeniile vieții naționale”.

1910, 31 ianuarie — 2 februarie. La Congresul socialist de la București în cuvinte vibrante socialiștii români au declarat: „Noi voim să se păstreze independența fiecărei națiuni căci altfel nici nu s-ar putea stabili adevăratele legături trai-

nice între popoare, în care fiecare națiune să aducă tributul propriu de cultură în comerțul civilizației omenești“.

aprilie 5. Conferința națională a Partidului Național Român de la Sibiu ; analizează situația politică, economică și socială a românilor din Transilvania. Conferința a protestat împotriva măsurilor vexatorii adoptate de guvern și a chemat populația românească ca prin luptă unită și hotărâtă să respingă atacurile guvernamentale.

septembrie 26. Fruntașii politici români din Transilvania adresează guvernului maghiar un memoriu în 23 de puncte. Se cerea : recunoașterea funcționării constituționale a Partidului Național Român, legiferarea votului universal, egal, direct și secret, folosirea limbii române în administrație și justiție, dreptul de întrunire și de organizare a tuturor cetățenilor, respectarea autonomiei bisericilor române ș.a.

- 1911 A apărut lucrarea lui Constantin Dobrogeanu-Gherea „Asupra socialismului în țările înapoiate“. Referindu-se la posibilitățile desăvârșirii statului național unitar român, seria următoarele : „Cind popoarele muncitoare conștiente vor dispune de soarta lor și a țărilor lor, atunci va suna și ceasul liberării națiunilor mici de sub jugul celor puternice, atunci va deveni cu adevărat posibilă și întregirea țării noastre (...) cuprinzând pe toți românii. Altă posibilitate pentru întregirea unei țări mici ca a noastră, ca să se dezvolte astfel în marginile sale etnice, altă perspectivă nu există“.

august 28—30. Au loc la București festivitățile consacrate jubileului a 20 de ani de la înființarea „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor“. Dimitrie Onciul spunea celor prezenți : „Întorcându-vă la vetrele voastre, spuneți fraților de acolo că o țară frumoasă, liberă și independentă ce năzuiește mereu înainte, mereu tot înainte (...), care este și trebuie să fie mindria și sperarea neamului românesc întreg, v-a primit cu brațele deschise și cu îmbrățișarea firească (...). Spuneți și propovăduiți dragostea ce unește frații de un singe, de o limbă și de o lege, spuneți și propovăduiți credința în puterea de viață a acestui neam, sperarea în viitorul României“. În același timp la Blaj, pe Cimpia Libertății, au avut loc grandioase serbări naționale prilejuite de împlinirea a 50 de ani de la înființarea „Astrei“. „Tribuna“ scria : „Vom grăi orișunde și față de orișicine cu mindrie acest grai care s-a arătat destoinic a exprima orice cugetare cit de înaltă, orice simțire cit de profundă. Îl vom iubi din toată inima, îl vom păzi ca lumina ochilor, și-l vom apăra chiar și cu prețul singelui nostru, toți fără deosebire : bărbați și femei, tineri și bătrâni“. Publicistul maghiar Kos Karoly, vorbind despre această grandioasă adunare, nota : „Am avut impresia că aceasta a fost cel mai mare eveniment politic al anilor din urmă (...). Acum, după adunarea Astrei, trebuie să recunoaștem, dacă nu ne-am acoperit ochii și nu ne-am infundat urechile (...) că în Transilvania avem de-a face cu o societate românească consolidată, atît pe terenul economic și social, cit și pe cel cultural. Societatea aceasta își cunoaște deplin puterile și scopurile (...). Societatea aceasta e națiunea“.

- 1912, 16 mai. Întrunire publică organizată în București de Partidul Social Democrat în semn de protest împotriva politicii țariste. În moțiunea adoptată se arăta : „Politica de cucerire, sub diferite forme este strîns legată de existența regimurilor absolutiste și de dezvoltare a capitalismului, ea sugrumă drepturile imprescriptibile ale popoarelor“.

23 mai — 24 mai. Puternice greve generale în orașele Transilvaniei, Banatului și Crișanei în semn de protest față de politica antipopulară a guvernului maghiar.

11 iunie. Congresul de la Alba Iulia, prezidat de Gh. Pop de Băsești, reunește peste 20 000 de reprezentanți ai populației românești din întreaga Transilvanie. Se adoptă o rezoluție de protest împotriva proiectului de înființare a episcopiei greco-catolice maghiare, care făcea din biserică un instrument politic de deznăționalizare și de silnicie. Congresul a hotărât, de asemenea, crearea unei comisii din 50 de persoane care să ia toate măsurile necesare și legale pentru apărarea drepturilor autonome ale bisericii greco-catolice române.

10 octombrie. Muncitorii din București adoptă o moțiune cu privire la poziția clasei muncitoare față de război, în general, și față de primul război balcanic, în special.

1913, ianuarie 14—februarie 13. Tratatul între guvernul maghiar și fruntașii P.N.R. privind situația românilor din Ungaria și a modalităților de îmbunătățire a situației lor ; au rămas fără rezultat din pricina opoziției guvernului ungar.

1914, 29 martie. „Liga culturală“ organizează în sala „Dacia“ din București un mare miting de protest împotriva asupririi naționale a populației române din Imperiul austro-ungar.

28 iulie. Austro-Ungaria declară război Serbiei folosind ca pretext atentatul de la Sarajevo împotriva prințului moștenitor arhiducele Franz Ferdinand. A început primul război mondial.

30 iulie. Reprezentanții Antantei fac cunoscut guvernului român acordul țărilor lor privind unirea Transilvaniei cu România, în schimbul participării României la război împotriva Puterilor Centrale.

31 iulie. Mesaj al împăratului Germaniei, Wilhelm al II-lea, către regele Carol I, prin care cerea României să-și îndeplinească obligațiile către Puterile Centrale.

1 august. Germania declară război Rusiei. Sistemul general de alianțe care lega marile puteri a dus la implicarea lor în război, dându-i caracterul de conflict mondial.

1 august. A avut loc la Sinaia un Consiliu de miniștri, care a hotărât ca România să rămână neutră. „România — se menționa în hotărârea acestui consiliu — va aștepta cu arma la picior spre a intra în război acolo și atunci cînd va socoti necesar și potrivit cu interesele sale“.

Această hotărâre a fost un succes al politicii naționale. Opinia publică românească, indiferent de orientările politice ale vremii, năzuia fierbinte spre desăvîrșirea unității statului național, dar modalitatea, căile și formele de realizare difereau de la grupare la grupare, de la personalitate la personalitate.

Susținerea de către clasa muncitoare, de către partidul său politic, a neutralității izvoră din analiza condițiilor concrete create României prin izbucnirea războiului imperialist. Bazîndu-se pe situația creată ca urmare a izbucnirii războiului mondial, ținînd seama de politica acaparatoare a marilor puteri imperialiste, urmărită prin declanșarea războiului, socialiștii români susțineau cu perseverență necesitatea promovării unei politici externe de strictă neutralitate. „Într-adevăr — declară în acele zile unul dintre socialiștii români, Ottoi Călin —, ambele tabere au nevoie de ajutorul nostru. Nici una din ele însă... nu dorește mărirea noastră. Cu atît mai mult ele s-ar opune la o mărire a țării noastre fără mari sacrificii din partea ei. Dacă Rusia țaristă ar fi zdrobită, Austria n-ar sta cu miinile în sin, ...pentru că după cum ea n-a tolerat o Serbie mare, tot așa nu va tolera o Românie mare, chiar făcută în detrimentul unei țări dușmane.“ Iată de ce socialistul român conchidea : „Nu există nici o alternativă. Ori neutralitatea desăvîrșită, categoric, oficial, declarată, cită vreme integritatea noastră teritorială nu va fi atinsă, ori greutățile unui război, fie că-l întreprindem acum, mai tîrziu sau la sfîrșitul conflictului european.“

2 august. Președintele Consiliului de Miniștri al Bulgariei a declarat ministrului Germaniei la Sofia, cu asentimentul regelui bulgar, că „în cazul în care România ar merge cu Tripla Alianță, ea nu ar avea nimic a se teme din partea Bulgariei și, în cazul unor modificări teritoriale ulterioare, Bulgaria nu va căuta să facă cuceriri decît în vest. Dacă România ar trece de partea Rusiei, Bulgaria ar avea libertatea de acțiune pentru a-și valorifica pretențiile asupra Dobrogei și s-ar angaja eventual împotriva României“.

10 august. Congresul extraordinar al Partidului Social-Democrat din România și al mișcării sindicale s-a declarat pentru neutralitate, apreciînd că aceasta este „singura politică compatibilă cu interesele vitale ale țării“ ; în caz de primejdie, „muncitorimea română se va lupta chiar cu prețul singelui său, apărînd integritatea teritorială a țării împotriva oricărei încercări de violare“.

16 august. Ministrul afacerilor străine al Rusiei, S. Sazonov, face următoarea comunicare guvernului român : „Ocupînd o parte a Bucovinei, Rusia a făcut primul pas pe calea eliberării acestei provincii de sub puterea austriacă, eliberare care este deopotrivă dorită de poporul rus și de poporul român. În temeiul acestui fapt, guvernul Imperial se adresează încă o dată guvernului regal, chemîndu-l să i se alăture pentru a atinge cît mai repede scopul comun și îi propune să ocupe cu trupele sale, fără a întîrzia, partea de sud a Bucovinei și a Transilvaniei“.

23 septembrie. A fost încheiat la București un acord secret româno-italian, prin care cele două părți se „angajează să nu iasă din neutralitate fără un aviz prealabil de opt zile”.

1 octombrie. Are loc un schimb de note între ministrul afacerilor străine al Rusiei, S. Sazonov, și ministrul României la Petersburg, C. Diamandy. Rusia garantează statu-quo-ul teritorial al României; recunoștea drepturile României asupra teritoriilor monarhiei austro-ungare locuite de români. În Bucovina, delimitarea între Rusia și România se făcea pe baza principiului majorității populației.

1 octombrie. Se încheie o Convenție secretă ruso-română, prin care Rusia se angajează să garanteze și să apere integritatea teritorială a României și recunoaștea drepturilor acesteia asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români în schimbul unei neutralități binevoitoare a României („Acordul Sazonov—Diamandy”).

27 decembrie. Congres extraordinar al „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor”. Se alege un nou comitet de conducere și se hotărăște schimbarea titulaturii în „Liga pentru realizarea ideii unității politice a poporului român”.

1915, 16 martie. Ca urmare a înfringerilor suferite de Antantă marele duce Nicolae, generalisimul armatelor țariste, îi cerea ambasadorului francez la Petrograd să intervină cu orice mijloace la București, pentru a face ca România, ținând seama de potențialul militar și economic, ca și de situația ei strategică — să fie atrasă în război de partea Antantei.

28 martie. Congresul românilor de peste hotare aflători în țară (organizat de „Cercul românilor de peste munți”) la București. Se votează o moțiune de solidaritate cu lupta poporului român pentru realizarea unității sale politice.

12 aprilie. Vasile Lucaciu în condițiile declanșării primului război mondial arăta : „Și acum spiritul timpului, cultura, civilizațiunea, libertatea națională, conștiința drepturilor noastre naționale și mai ales luptele și suferințele noastre de două mii de ani ne dau dreptul și ne impun dorința să mergem cu un pas înainte și împreună cu unitatea noastră culturală să proclamăm unitatea națională a tuturor românilor”. Și tot el arăta scopul luptei românilor : „Noi nu voim subjugare, ci voim libertate ; nu voim asuprirea altor țări și altor popoare, voim dezrobirea neamului român. Nu voim încălcarea altor teritorii ce nu ne aparțin, voim numai asigurarea drepturilor noastre naționale, de veacuri răpite cu nedreptul”.

1916 În „Calendarul muncii”, socialistul român Mihail Gh. Bujor scria : „Patriile sînt cadre naționale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale. În acest înțeles, patriile sînt necesare, căci numai înlăuntrul acestor cadre popoarele și-ar putea dezvolta în voie și pe deplin puterea lor de creație. Acesta e unul — evident nu singurul — din motivele pentru care social-democrația se ridică împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor. Ea a proclamat întotdeauna dreptul imprescriptibil și inviolabil al tuturor națiunilor la viața liberă și integrală”.

1 martie. Președintele Franței, Raymonde Poincaré, adresează o telegramă țarului Nicolae al II-lea al Rusiei, în care arată importanța pe care Franța o acordă intrării României în război și cere urgentarea definitivării planurilor militare privind colaborarea dintre armata rusă și română. „Cer scuze Maestății Voastre de a-i atrage atențiunea asupra importanței capitale ce guvernul republicii atribuie viitoarelor hotărîri ale României. Ar fi pentru aliați o mare primejdie dacă această țară ar ceda, mai curînd sau mai tirziu, presiunilor Germaniei. Pentru ei ar fi un adevărat eșec moral și militar, chiar numai dacă România ar persista în neutralitate pînă la sfîrșitul ostilităților. Franța este dispusă să facă tot ce-i va fi cu putință pentru a determina România să intre în acțiune. Nu mă îndoiesc că însăși Maestatea Voastră apreciază foarte marea însemnătate a cooperațiunii României. O probă strălucită a simțămîntelor Maestății Voastre ați dat-o cînd a fost vorba să se examineze revendicările teritoriale ale României. Astăzi cînd aceste chestiuni delicate au fost re-

gulate și nu a mai rămas decît să se fixeze planul și condițiunile militare, sînt sigur că în aceste noi negociațiuni Maiestatea Voastră va întrebuița voința Sa împăciuitoare astfel ca să fie determinate celor două armate rusă și română o misiune și un teren de acțiune, în care fiecare să dea cel mai mare aport, pentru cel mai mare folos al cauzei comune. Nu este de mirat că România să dorească a îndrepta acțiunea sa principală în regiunile ce i-au fost rezervate prin acordurile diplomatice și este probabil că armata română sprijinită pe armata rusă mai solidă și mai cu experiență, s-ar inflăcăra de propriul său rol de liberator, într-o regiune unde și-ar regăsi frații săi de singe. Desigur, Maiestatea Voastră a cîntărit înaintea mea aceste considerațiuni și am cre-dința fermă că grație înaltei și pătrunzătoarei sale autorități, se vor aplana greutățile care încă opresc încheierea unui acord militar“.

Prin această telegramă se repunea România în adevărata ei situațiune de putere militară rugată să coopereze alături de Împătrita Înțelegere, cum o ceruse deja Marele Duce Nicolae Nicolaevici în martie 1915, iar nu în poziția de miluită și de solicitatoare, cum o dorea Generalul Alexeev, la 27 ianuarie 1916.

1 iulie. Generalul Alexeev, șeful Marelui stat major rus, a transmis colonelului Tatarinov, atașatul militar rus în România, că „Situația impune românilor să se unească cu noi, acum ori niciodată. Vă autorizez să expuneți acest punct de vedere d-lui Brătianu și generalului Ilescu“. Atașatul militar al Franței la București, S. Pichon, a informat imediat guvernul francez asupra intervenției colonelului rus Tatarinov pe lângă ministrul de război al României, pentru a cere o intervenție românească imediată, deoarece „situația militară generală nu va fi niciodată mai favorabilă decît este în prezent“. A doua zi generalul Joseph Joffre, comandantul-șef al armatei franceze, a transmis căpitanului Pichon că „Situația comandă armatei române să intervină acum ori niciodată“. Din ordi-nul comandantului șef al armatei franceze, S. Pichon a exprimat generalului Ilescu că el împărtășește aprecierea înaltului Comandament rus și consideră că România trebuie să intre în război „acum ori niciodată“.

13 iulie. Țarul Nicolae al II-lea a transmis șefului statului francez, R. Poincaré : „Perfect de acord cu d-voastră, domnule președinte, asupra necesității intrării imediate în acțiune a României, am ordonat ministrului meu de Afaceri Ex-terne să autorizeze pe ministrul meu la București pentru a semna convenția care va fi încheiată cu el, Brătianu și reprezentanții puterilor aliate“.

17 august. A fost semnat la București, Tratatul de alianță al României cu Rusia, Franța, Anglia și Italia, care prevedea : garantarea de către cele patru mari puteri a integrității teritoriale a României (art. I) ; România se obligă să de-clare război și să atace Austro-Ungaria (art. II) ; Cele patru puteri recunosc dreptul României de a anexa teritoriile din monarhia Austro-Ungară locuite de români (art. II) ; părțile se obligă să nu încheie pace separată (art. V) ; România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliații săi în tot ce privește preliminarile și tratativele de pace (art. VII).

17 august. La București a fost încheiată convenția militară între Franța, Marea Britanie, Italia, Rusia și România. România se angaja să atace Austro-Ungaria la 28 august. Ofensiva română trebuia să fie precedată de o ofensivă aliată la Salonic, o acțiune „ofensivă și viguroasă“ rusă în Bucovina. Aliații se an-gajau să trimită zilnic în România cel puțin 300 tone de muniții și armament prin Rusia ; în Dobrogea, Rusia trebuia să trimită 3 divizii care să coopereze cu armata română împotriva unui atac din sud.

27 august. La ora 20,45, ministrul român la Viena, Edgar Mavrocordat, a în-minat ministrului afacerilor străine al Austro-Ungariei o notă ce conținea declarația de război a României. „România — se preciza în declarație —, de-parte de a uita legăturile de singe cu românii supuși monarhiei austro-un-gare, a putut constata că speranța ce ne puseserăm... pe adeviziunea noastră la Tripla Alianță a fost înșelată. În cursul unei perioade de mai bine de 30 de ani, românii din monarhie nu numai că n-au văzut niciodată introducindu-se vreo reformă de natură a le da cel puțin o speranță de satisfacție, dar, din contră, au fost tratați ca o rasă inferioară și condamnați să sufere apăsarea unui element străin, care nu constituie decît o minoritate în mijlocul naționa-lităților deosebite din care se compune statul austro-ungar. Toate nedreptățile pe care frații noștri erau, astfel, siliți să le îndure au întreținut între țara noastră și monarhie o stare neîntreruptă de ură... Doi ani de război, în cursul căroro România a păstrat neutralitatea, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă

oricărei reforme interne ce ar putea face mai bună viața popoarelor sale, s-a arătat tot pe atît de gata de a le jertfi... România, împinsă de dorința de a contribui să se grăbească sfîrșitul conflictului și, sub imperiul necesității de a-și salva interesele de rasă, se vede nevoită a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale“.

Intrarea României în război a avut așadar scopul de a elibera teritoriile românești aflate sub dominația monarhiei dualiste austro-ungare și unirea lor cu țara.

— În consiliul de coroană din 27 august 1916, Ion I. C. Brătianu, primul ministru al țării, explicînd poziția guvernului său și cauzele care au determinat intrarea României în război, preciza : „Într-o vîltoare ca aceea a actualului război, în care toată lumea se prefăce, o țară ca a noastră, o țară cu aspirațiuni naționale, nu poate să rămînă pînă la capăt neutră, fără să-și compromită tot viitorul. Prin urmare, se impune să ieșim din neutralitate. Pe de altă parte, avînd drept ideal unitatea națională, sîntem datori să urmărim realizarea lui, căci cine știe dacă, în decursul veacurilor, vom mai găsi un prilej atît de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decît alături de aliați (de Antantă) și în contra Puterilor Centrale. Fără îndoială — continua el —, cred că din acest război vom ieși învingători, dar nu sînt sigur, se poate să fim și învinși. De aceea vreau să se știe bine și de toți că, chiar dacă ar fi să ieșim învinși, tot cred că țara ...trebuie, în această clipă a evoluției ei istorice, să facă acest gest. În viața națiunilor sînt afirmări de drepturi care cîntăresc mai mult decît izbinzi trecătoare și sînt gesturi de abdicare, de dezertare morală, care compromit viitorul lor pentru veacuri de-a rîndul. Într-o atare situație e astăzi românismul. De aceea, chiar de ar fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotărîrea etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decît oricînd... Și dacă nu azi, miine vom culege roadele acestor jertfe și acestor afirmări de drepturi“.

Intrarea țării noastre, după doi ani de neutralitate, în primul război mondial, dobîndește semnificația unui act de dreptate națională, pentru realizarea dezideratelor legitime seculare ale românilor de unire a Transilvaniei cu România. În acest sens secretarul general al Partidului Comunist Român preciza : „Istoria poporului nostru, istoria armatei noastre demonstrează cu putere că niciodată poporul român, armata sa nu și-a propus țeluri agresive. Secole de-a rîndul, armata noastră a luptat pentru a apăra independența țării, pentru a asigura înfăptuirea unității naționale, pentru afirmarea independentă a națiunii noastre (...). Același caracter l-a avut și lupta din 1916—1918, cînd armata noastră a dus un război pentru apărarea independenței țării, a suveranității sale, pentru realizarea unității naționale și formarea statului național unitar“.

28/29 august. În cursul nopții Armata trece Carpații prin 18 puncte deodată pentru a elibera Transilvania. Au început operațiile militare. Peste tot trupele române sînt primite cu entuziasm de către românii transilvăneni. Aliații nu și-au respectat obligațiile asumate prin convenția din 4/17 august 1916 (nu au declanșat ofensiva pe frontul de la Salonic, nu au trimis cele 3 divizii în Dobrogea, iar livrările de armament și muniții nu se efectuau ritmic și în cantități suficiente), situație ce a grevat asupra operațiilor armatei române.

29 august. Trupele române intră în Brașov. La intrarea primelor trupe române în Brașov, notează un contemporan, „Toți românii din oraș le-au ieșit înainte cu flori și discursuri, era o însuflețire nemaipomenită“. Concomitent trupele române eliberează Petroșanii, important centru minier din Valea Jiului ; în cele trei zile de la intrarea în război armata română se afla în fața Orșovei și a Sibiului, dîncolo de Brașov, aproape de Miercurea Ciuc. Toate trecătorile Carpaților se aflau în mina românilor, care luaseră și peste 4 000 de prizonieri.

5 septembrie. Trupele române din grupul „Cerna“, comandate de generalul Ion Dragalina, intră în Orșova, ținînd sub control calea Dunării, folosită de inamic pentru aprovizionarea armatelor germano-bulgare care operau în Dobrogea.

25 septembrie. Puternică contraofensivă a armatei române din sectorul Jiului, care se soldează cu reocuparea orașului Petroșani. Constantin Kirițescu scrie : „Detașamentul Scărlătescu, trecînd munții de la Muncelu, pe la dealul Scurtu și Coarnele Zănoagei, respinge trupele austro-ungare și cade călare pe valea Jiului românesc, între Oborocea și Bărbătenii de sus, cu fața spre est. Bata-

lioanele germane care ocupau defileul Jiului, atacate din față de trupele Diviziei 11-a, întoarse pe la vest prin valea Jiului cu linia de retragere amenințată, sint nevoite să părăsească pozițiile și să se retragă la nord de Petroșani“.

27 septembrie/4 octombrie. Bătălia de la Praid-Sovata. „Trupele române — se inserează într-o lucrare — trebuie să cucerească tranșee cu tranșee, să taie rețele de sîrmă rînd cu rînd, luptînd cu baioneta sub ploaia de granate și mitralii“.

7 octombrie/8 octombrie. Bătălia de la Brașov. Constantin Kirițescu scria : „Cîmpia din marginea de miază-noapte a Brașovului este o veche martoră a vitejiei românești. Cu mai mult de trei veacuri în urmă, la 7 iulie 1603, chiar la marginea Brașovului vechiu, oastea românească, condusă de Radu Șerban Voievod, nimici, pînă la cel din urmă om, oastea ungurească. Urmașii oștenilor Basarabului vor smulge admirația dușmanului. Singele românesc a mai multor generații a înroșit pămîntul Ardealului“. Armata a 2-a română, nevoită să se retragă, ocupă poziții pe crestele Carpaților.

11 octombrie/27 octombrie. Prima bătălie de la Oituz. Trupele române, comandate de generalul Eremia Grigorescu, rezistă eroic, oprind înaintarea armatei germano-austro-ungare (9/22 oct.), și, printr-o singură contraofensivă, restabilește linia frontului pe înălțimile de pe linia fostei frontiere. Constantin Kirițescu scria : „Bătălia de la Oituz se sfîrșise. Inamicul suferise o dureroasă și singeroasă înfrîngere. Planul invaziei prin trecătoarea Oituzului se prăbușise. Divizia 15 — întregită cu brigăzile de ajutor din Divizia 8-a — își cîștigase gloriosul nume de „Divizia de fier“ și înscrise, cu litere de foc și sînge, pe înălțimile ce domina poarta Oituzului, mindra inscripție : Pe aici nu se trece !“.

13 octombrie/23 octombrie. Bătălia de la Predeal. Armata germano-austro-ungară încearcă să străpungă frontul spre Valea Prahovei, acțiune care, datorită eroismului oștirii române și spiritului de sacrificiu, nu reușește. „Timp de zece zile — scrie C. Kirițescu —, de la 13 pînă la 23 octombrie, cu tot potopul distrugător, revărsat din gurile monstroaselor mortiere, Predealul n-a putut fi luat. În ziua de 23 octombrie se dă un mare atac cu forțe mari, după o puternică pregătire de artilerie. Tranșeele de pe povîrnișurile acoperite de livezi ale Pristocolului, ultima înălțime a Susaiului în fața gării, sint sfărîmate de obuze ; ele sint părăsite numai după ce orice rezistență a devenit imposibilă și după ce pozițiile au fost înconjurate și atacate și în flancuri și în spate. Baioneta și granatele de mină ale românilor seceră pe dușman care, totuși, biruie cu artileria și cu numărul“.

14 octombrie. Armata română de nord (Armata a 4-a), comandată de generalul Constantin Prezan, termină retragerea și ocupă poziții pe crestele Carpaților Orientali.

16 octombrie/21 octombrie. Puternică ofensivă germano-austro-ungară pe văile Oltului și Topologului. Ludendorf notează : „O încercare de trecere din partea forțelor Armatei a IX-a, prin defileul cel mai înalt și cel mai larg din tot șirul de munți, avînd în față un inamic ca acesta, puternic (românii — I.C.), pe care nu-l mai puteai surprinde, trebuia să eșueze, cum eșuase în octombrie atacul analog dat la sud de Brașov. Așa că, deși nu ne convenea deloc, trebui totuși să mutăm punctul de invazie (de străpungere a Carpaților Meridionali — n.a.) mai spre apus“.

23 octombrie/29 octombrie. Prima bătălie de la Tirgu Jiu. Trupele române, comandate de generalul Ion Dragalina care este grav rănit în timpul luptelor, resping o puternică ofensivă inamică. Se remarcă prin vitejia sa Ecaterina Teodorescu („Eroina de la Jiu“).

16/17 noiembrie. A doua bătălie de la Tirgu-Jiu, încheiată cu victoria inamicului. „Fusesem înfrînti de marea superioritate numerică și tehnică a adversarului. Ultima barieră, pe care crezusem că o putem ridica la sud de Tirgu-Jiu, în necunoștința noastră de forțele cu care se prezintă de astădată adversarul fusese spulberată. Nimic nu se mai opunea acum la invazia țării. Pe la apus de Jiu, prin valea Motrului și pe drumurile învecinate, masele nenumărate ale cavaleriei germane și automobilele blindate se revărsau ca un pîrjol cotropitor peste țările și satele românești“.

24 noiembrie. Armata germano-austro-ungară forțează Oltul la Stoinesti și începe acțiunile ofensive în Cîmpia Munteniei.

25 noiembrie. Autoritățile de stat părăsesc Bucureștii și se mută la Iași.

28 noiembrie. Șarja eroică de la Prunaru-Vlașca, executată de Regimentul 2 roșiori, soldată cu pierderi grele pentru ostașii români.

29 noiembrie. Bătălia de pe Neajlov și Argeș („Bătălia pentru Bucureștii“), cea mai mare operațiune militară de pe frontul românesc în 1916, ultima încercare a armatei române, comandată de generalul Prezan, de a apăra Bucureștii. Cele mai violente lupte din timpul marii operațiuni militare s-au dat la Călugăreni în 16/29—17/30 noiembrie. După un succes inițial, armata română, copleșită numeric și tehnic, este nevoită să se retragă, lăsând Bucureștii în mina armatei inamice. Constantin Kirițescu apreciază că : „Bătălia de pe Neajlov și Argeș a fost cea mai mare bătălie care s-a dat în prima perioadă a războiului nostru. Prin ideile operative ale conducătorilor, prin mărima efectivelor ce au participat la ea, prin importanța tehnică a manevrelor executate în cursul ei, ca și prin rezultatele așteptate sau obținute, ea contează printre marile lupte date în cursul războiului mondial. În această mare bătălie a trebuit să ținem piept, în cimp deschis, armatelor a patru popoare (țări — n.a.) : germani, austro-ungari, bulgari, turci, superiori nouă ca număr și ca putere militară, comandați de doi generali din cei mai iluștri pe care-i avea mai puternici și cea mai bine organizată dintre armatele europene. Am fost înfrinți, dar n-am fost distruși. Inamicul a plătit scump de tot victoria, două zile chiar l-am ținut noi sub genunchi“.

6 decembrie. Armatele germano-austro-ungare ocupă Bucureștii, din care armata română se retrăsese.

22 decembrie 1917. Bătălia de la Cașin. O nouă ofensivă germano-austro-ungară este oprită pe valea Cașinului, valea Susiței și valea Putnei, poziții de o mare valoare strategică, completind spre Carpați linia de fortificații Focșani-Nămoloasa.

decembrie. Se constituie la Darnița, lângă Kiev, un mare lagăr, unde se concentrează numeroși români transilvăneni, făcuți prizonieri de armata rusă, în vederea organizării unui corp de voluntari care să lupte alături de armata română.

1917, ianuarie/iunie. Refacerea armatei române, care este organizată în Armatele 1 și a 2-a, cuprinzind 15 divizii de infanterie, două de cavalerie, patru regimente de artilerie grea și 12 escadrile de aviație. La această acțiune a concurat și misiunea militară franceză, condusă de generalul H. M. Berthelot.

20 ianuarie. Se înființează la Iași „Comitetul național al românilor emigrați din Austro-Ungaria“, format din 12 persoane (dr. Vasile Lucaciu, Octavian Goga, dr. Ioan Nistor, Sever Bocu ș.a.), care semnează declarația de război împotriva monarhiei austro-ungare.

5 martie. Semnarea de către ostașii români din armata austro-ungară căzuți prizonieri în Rusia și aflați în lagărul de la Darnița (Kiev) a următorului angajament : „Noi, ofițerii, gradații și soldații români de neam, jurăm pe onoare și conștiință că vom să luptăm în armata română pentru dezrobirea ținuturilor noastre românești de sub dominația Austro-Ungariei și pentru alipirea lor la România“.

3 aprilie. Ia ființă Partidul Național Moldovenesc. Din program : „...De azi înainte sintem slobozi și ne e îngăduit să fim moldoveni, sau mai bine zis români, fii ai lui Decebal și urmași ai lui Ștefan-vodă cel Mare“.

16 aprilie. Guvernul rus a aprobat ca 20 000 prizonieri români din armata austro-ungară aflați în Rusia să constituie un corp de voluntari pentru a lupta alături de armata română.

18 aprilie. A plecat în S.U.A. o delegație română în frunte cu Vasile Lucaciu, pentru a face cunoscute opiniei publice și guvernului american situația României și aspirațiile naționale ale românilor din teritoriile ocupate de Austro-Ungaria. La sfârșitul lunii iunie delegația a fost primită de secretarul de stat al S.U.A., Robert Lausing, care a exprimat „toate simpatiile Statelor Unite pentru România, apreciindu-i meritele nepieritoare față de cauza libertății și a drepturilor popoarelor [...]“.

26 aprilie. Proclamația conferinței de la Darnița (lângă Kiev) a soldaților transilvăneni din armata austro-ungară prizonieri în Rusia consemna : „Astăzi,

cind noi, românii, ca și celelalte neamuri subjugate, ne-am convins definitiv, că nouă, ca români, nu ne mai este posibilă existența în cadrele statului austro-ungar și în întreaga noastră ființă etnică și politică, formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință nestrămutată incorporarea noastră la România liberă, pentru a forma împreună cu Ea, un singur Stat Național Românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații. Credem ferm că între viitoarele state fericite, naționale și democratice, va fi și România tuturor românilor“.

9 iunie. Sosesc la Iași primele două batalioane ale Corpului de voluntari transilvăneni, pentru a lupta alături de armata română refăcută. Populația Iașilor le face o primire entuziastă.

24 iulie — 1 august. Bătălia de la Mărăști. Puternică ofensivă a Armatei a 2-a române, comandată de generalul Alexandru Averescu, în cooperare cu Armata a 4-a rusă, soldată cu un strălucit succes tactic (frontul armatei române s-a stabilit pe Valea Putnei, ofensiva germană plănuită în regiunea Nămoaloasa — fiind aminată), dar fără a putea fi exploatat din punct de vedere strategic din pricina situației generale de pe frontul oriental. În bătălia de la Mărăști trupele române au obținut o victorie care a avut urmări importante pentru desfășurarea ulterioară a campaniei pe frontul român. Unitățile române, reorganizate, dotate și instruite pe baza învățămintelor rezultate din experiența campaniei din 1916, și-au arătat superioritatea incontestabilă asupra inamicului, datorită elanului și vitejiei de care au dat dovadă soldații și ofițerii români, care luptau pentru eliberarea teritoriului copleșit, ca și conducerii, care s-a dovedit superioară celei inamice. Primul examen la care au fost supuse trupele române după reorganizarea lor a fost trecut cu deplin succes.

6 august — 19 august. Bătălia de la Mărășești. Ofensivă germano-austro-ungară („bătălia de străpungere de pe Putna și Sușița“), executată cu forțele a 12 divizii. Puterile Centrale puneau mare preț pe o victorie obținută aici de formidabila forță de șoc comandată de generalul Mackensen, specialist în operațiuni de străpungere, fiind supranumit „spărgătorul de fronturi“. Scopul strategic era străpungerea frontului și, prin exploatarea maximă a acesteia, ocuparea Moldovei, scoaterea României din război și a Rusiei. După 14 zile de lupte grele, armata română, în cooperare cu câteva divizii ale armatei ruse, a respins puternica ofensivă a armatei atacatoare. În cursul acestei bătălii, cea mai mare de pe frontul românesc din tot cursul războiului, armata română condusă de generalul Constantin Cristescu, apoi de generalul Eremia Grigorescu, a reputat una dintre cele mai strălucite izbînzii. Cele mai dramatice momente ale mării bătălii de la Mărășești au fost luptele de pe platoul Muncelului (8 august) și lupta de la Răzoare (19 august), unde a căzut eroic întreaga companie de mitraliere comandată de căpitanul Grigore Ignat. Mareșalul Joffre nota : „(...) Mărășești, nobila localitate, martoră a zilelor de grea cumpănă și a luptelor glorioase din 1917, în momentul cînd armata română, luptînd împotriva trupelor germane superioare ca număr, printr-o rezistență îndîrjită, a oprit o ofensivă care după speranța inamicului trebuia să fie hotărîtoare și a silit pe dușmani să renunțe la luptă, după grele pierderi“.

22 august—28 august. A treia bătălie de la Oituz. Acțiune ofensivă a armatei germano-austro-ungare, executată cu două divizii, care făcea parte din ansamblul puternicei ofensive pornite pe direcția Mărășești la 6 august și care urmărea străpungerea munților pe valea Trotușului. Cele mai dramatice momente ale bătăliei au fost atacul Cireșoaiei, care a rezolvat criza în favoarea armatei române, și lupta de la Coșna, care încheie victorios pentru armata română bătălia de la Oituz. Împreună cu victoria de la Mărășești, această victorie a reușit să dejoace planul strategic al inamicului privind frontul românesc.

14 august. Plecarea pe front a primului batalion de voluntari români din Transilvania. Voluntarii au participat, în vara anului 1917, la marile bătălii de apărare de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

1918, 22 ianuarie. Republica Democratică Moldovenească se proclamă „în unire cu voința norodului, Republica Moldovenească slobodă, de sine stătătoare și neatințată, avind ea singură dreptul de a-și hotări soarta în viitor“.

31 ianuarie. Chemarea scriitorilor din România, adresată românilor aflați sub stăpânire străină, semnată de Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, George Rănetti, A. Cazaban, Ion Minulescu, Radu D. Rosetti, Ion Petrovici, Mihail Codreanu, Eugen Heroveanu, Izabela Sadoveanu, Ion Pillat, C. Giurescu, Mihail Sorbul ș.a., glăsuia : „A sosit ceasul cel mare, intru care am nădăjduit, să ne întindem miinile și să ne îmbrățișăm. Au sunat ceasul înfrățirii, în care frate pe frate se caută. Am fost laolaltă țara lui Ștefan voievod cel Mare și Sfint, am luptat și am suferit împreună prin veacuri. Cultura, limba și școala noastră de acum trebuie să ne unească pe veci și nedespărțiți vom rămâne pină la sfârșitul sfârșitului“.

27 martie. Sfatul Țării a adoptat, cu majoritate de voturi (86 voturi pentru, 3 voturi contra, 36 abțineri ; 13 deputați absenți), hotărîrea unirii Basarabiei cu România.

27 martie. Apare în ziarul „Trăiască Socialismul“ Manifestul Partidului Socialist, al Uniunii sindicale din România intitulat „Către muncitorimea de la orașe și sate“ în care se arată : Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917 „a dat tuturor popoarelor din imensul imperiu libertatea de a hotări de soarta lor“.

8 aprilie — 10 aprilie. Are loc la Roma un Congres al naționalităților asuprite din monarhia austro-ungară, care votează o moțiune cerind recunoașterea dreptului fiecărei națiuni de a se constitui în stat național independent sau de a se uni cu statul său național dacă acesta există.

7 mai. Tratatul de pace de la București, dintre România, pe de o parte, și Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia, pe de altă parte. România era nevoită să cedeze Dobrogea, să accepte rectificări de frontieră în Carpați (prin care se cedau teritorii însumind 5 600 km²) și să încheie înrobitoare convenții economice (agricolă, a petrolului, a pădurilor etc.).

5 iulie. Se înființează la Washington, din inițiativa lui Vasile Stoica, „Liga socială română“ cu scopul de a face propagandă în jurul problemei românești.

6 septembrie. Se creează la Paris Consiliul Național al Unității Române, avind în conducere pe Take Ionescu (președinte), Vasile Lucaciu, Octavian Goga, dr. Constantin Angelescu și Ioan Th. Florescu (vicepreședinți). Consiliul este recunoscut la 23 octombrie de guvernul S.U.A., la 29 octombrie de guvernul englez, iar la 9 noiembrie de cel italian drept exponent al intereselor poporului român.

15 septembrie. Congresul de la New York al românilor, cehilor, slovacilor, polonilor, sîrbilor, croaților și rutenilor votează o moțiune prin care se cere dezmembrarea Austro-Ungariei și eliberarea tuturor popoarelor asuprite.

7 octombrie are loc ședința Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania în cadrul căreia se hotărăște reluarea contactelor cu conducătorii Partidului Social-Democrat.

7 octombrie. Comitetul Central al Partidului Social-Democrat adoptă o hotărîre asemănătoare.

12 octombrie—13 octombrie. Comitetul Executiv al Partidului Național Român, întrunit la Oradea, adoptă în unanimitate o declarație redactată de Vasile Goldiș privind hotărîrea națiunii române din Transilvania de a se așeza „printre națiunile libere“ (în temeiul dreptului național ca fiecare națiune să dispună liber de soarta sa) și recunoașterea lui ca organ provizoriu de conducere a Transilvaniei. Se constituie un „Comitet de acțiune“ cu sediul la Arad, avindu-l în frunte pe Vasile Goldiș.

16 octombrie. Declarația de răspuns a „Corpului voluntarilor transilvăneni și bucovineni“, la manifestul împăratului Carol I de Habsburg, în care, expri-

mind voința românilor, se proclamă dezlipirea ținuturilor românești de la Austro-Ungaria și unirea lor cu România.

18 octombrie. Deschiderea lucrărilor parlamentului ungar la Budapesta. Reprezentantul Partidului Național Român din Transilvania, deputatul Alexandru Vaida, citește în parlamentul maghiar, declarația Comitetului Executiv al partidului, prin care românii transilvăneni își afirmă dreptul inalienabil la o viață națională integrală.

19 octombrie. Declarația de la Iași a „Comitetului național al românilor emigrați din Austro-Ungaria“, ca răspuns la manifestul lui Carol I de Habsburg, în care se contesta monarhiei habsburgice dreptul de a se ocupa de soarta românilor din Austro-Ungaria și se cerea ca întreg teritoriul locuit de români să fie eliberat și unit cu România.

24 octombrie. În casa doctorului Isidor Bodea a avut loc întrunirea intelectualilor de marcă de la Universitatea Cernăuți, în frunte cu Sextil Pușcariu. Participanții s-au pronunțat pentru libertate națională, pentru unire cu România și au adoptat o declarație de principii ale cărei idei conducătoare au fost publicate în ziarul „Glasul Bucovinei“, apărut ca urmare a hotărârii luate la întrunire.

27 octombrie. La Palatul Național din Cernăuți are loc o adunare la care au participat deputați români din parlamentul de la Viena, foștii deputați din Dieta Bucovinei și primarii din întreaga provincie. Proclamându-se Adunarea Constituantă, adunarea a votat o moțiune pentru „Unirea Bucovinei cu celelalte țări românești într-un stat național independent“, militând în deplină solidaritate cu românii din Transilvania. Adunarea Constituantă a instituit un consiliu național, compus din 50 de membri, care a delegat din rîndul său un comitet executiv, condus de Iancu Flondor.

31 octombrie. Al. Vaida-Voievod prezintă, în ședința Parlamentului de la Budapesta, declarația elaborată la Oradea. „Comitetul executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria — se spunea în declarație, ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptătesc pretențiile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională. Pe temeiul firesc că fiecare națiune poate hotări singură și liber de soarta sa — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul maghiar prin propunerea de armistițiu a monarhiei — națiunea română dorește să facă acum uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice iniriure străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere. Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui parlament și acestui guvern să se considere ca reprezentante ale națiunii române ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal. Căci apărarea intereselor ei, națiunea română o poate încredința numai unor factori desemnați de propria ei adunare națională.

Națiunea română, care trăiește în monarhia austro-ungară, așteaptă și cere, după multe suferințe de veacuri, afirmarea și valorificarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile la deplina viață națională“.

31 octombrie. În Transilvania s-a constituit Consiliul Național Român Central, „ca unic for care reprezenta voința poporului român“ format din șase social-democrați : Tiron Albani, Ion Fluieraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu și șase reprezentanți ai P.N.R. : Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Ciceo-Pop, Al. Vaida-Voievod și Aurel Vlad. Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii naționale regionale, locale și gărzii naționale, ca organe ale mișcării de eliberare, care activau sub conducerea Consiliului Național Român.

4 noiembrie. Apare în ziarul „Glasul Bucovinei“ editorialul „Ce vrem“. Între altele, articolul scria : „Vrem să rămînem români pe pămîntul nostru strămoșesc și să ne ocîrmuim singuri precum o cer interesele noastre românești“.

4 noiembrie. Întîlnire la Cernăuți a lui Iancu Flondor cu Etdzorf, guvernatorul austriac al provinciei. Iancu Flondor a protestat contra înțelegerii secrete dintre Austria și Ucraina privitoare la împărțirea Bucovinei și a declarat că românii stau neclintîți pe pozițiile exprimate în Adunarea Constituantă.

6 noiembrie. **Autoritățile austriece au dezlănțuit o mare prigoană contra membrilor Constituantei, au fost devastate sediile Consiliului Național Român din Cernăuți.**

10 noiembrie. **În condițiile creșterii presiunilor din partea maselor populare pentru autodeterminare și unire — Consiliul Național Român a adresat Consiliului Național Maghiar un ultimatum, prin care cerea „puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de români în Ardeal și «Țara Ungurească», pe baza dreptului de autodispozițiune a neamurilor”, urmînd ca o comisie mixtă să stabilească modalitățile de predare a guvernării.**

12 noiembrie. **A apărut comunicatul Consiliului Național al Bucovinei prin care anunța că a luat pe seama sa puterea de conducere în Bucovina și „va exercita puterea prin guvernul său”. S-a stabilit atunci un guvern format din 14 miniștri.**

13 noiembrie. **Socialistul George Grigorovici, membru în Consiliul Național al Bucovinei, într-o declarație referitoare la programul guvernului, a spus: „Unirea trebuie să rămînă un ideal pentru care, dacă nu-l vom îndeplini, nu merităm numele de români”.**

13 noiembrie. **Au început, la Arad, tratativele între delegațiile Consiliului Național Român și Consiliului Național Maghiar (Budapesta). Răspunsul delegației maghiare la nota ultimativă, din 10 noiembrie, încerca, de fapt, să ocolească esența cererilor românilor, propunînd menținerea integrității Ungariei „pînă la tratativele de pace”, ca un fel de scut față de „bolșevismul care amenința pe toți deopotrivă”, cu acordarea autonomiei grupurilor naționale din Transilvania.**

14 noiembrie. **Reluarea tratativelor de la Arad. V. Goldiș citește Comunicatul Consiliului Național Român în care se declara că „națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat prin rezolvări provizorice, care pe de altă parte nu oferă nici o garanție care și pînă la rezolvarea definitivă ar putea asigura ordinea publică, siguranța averii și a vieții pe teritoriile locuite de români”. Ultima încercare a delegației maghiare de a menține Transilvania în frontierele Ungariei, prin acordarea unei largi autonomii, a fost respinsă de reprezentanții românilor, care voiau recunoașterea clară a dreptului lor la autodeterminare. Poziția delegației Ungariei de nerecunoaștere a dreptului românilor la autodeterminare a dus la eșecul tratativelor de la Arad.**

15 noiembrie. **Consiliul Național Român face cunoscut „regulamentul pentru alegerea deputaților Adunării Naționale”.**

18 noiembrie. **Manifest Către popoarele lumii, al Marelui Sfat Național din Transilvania, prin care Consiliul Național Român Central afirmă în fața opiniei publice mondiale dorința de a se uni cu România.**

20 noiembrie. **Manifest al Marelui Sfat Național din Transilvania privind convocarea la 18 nov. / 1 dec. a Marii Adunări Naționale la Alba Iulia.**

22 noiembrie. **Consiliul Național Român Central din Transilvania cere guvernului maghiar să-i recunoască puterea deplină asupra teritoriului Transilvaniei.**

22 noiembrie. **Consiliul Național Român din Bucovina hotărăște unirea Bucovinei cu România.**

noiembrie. **Au loc adunările pentru alegerea deputaților în Marele Sfat, la care miile de participanți au afirmat voința nestrămutată de unire a tuturor românilor.**

28 noiembrie. **S-a desfășurat, în Palatul Mitropoliei din Cernăuți, Congresul reprezentanților populației din Bucovina la care au luat parte, pe baze democratice, 7 delegați români, 7 delegați ai naționalității germane, 6 delegați polonezi și 13 ruteni. Au fost prezenți la Cernăuți mii de reprezentanți ai tuturor naționalităților și datelor sociale din toate părțile Bucovinei. Lucrările Congresului au fost conduse de Iancu Flondor, care a propus următoarea moțiune: „Considerînd că de la fondarea principatelor române, Bucovina care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevei și Cernăuților, a făcut pururea parte din Moldova..., că în 1774, prin vicleșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Mol-**

dovei și cu de-a sila alipită coroanei habsburgilor..., că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocîrmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naționale și care prin strîmbătăți și persecuții căuta să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu care el voiește să trăiască ca frate..., considerînd că cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mintuirii, așteptat cu atît dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună tăiată prin granițe nelegiuite, se va întregi prin realipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan, și că au nutrit vecinic credința că marele vis al neamului se va împlini, cînd se vor uni toate țările române într-un stat național unitar; constată că ceasul acesta mare a sunat !... Drept aceea noi, Congresul general al Bucovinei, întrupînd suprema putere și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărîm : Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare pînă la Ceremuș, Colacin și Nistru cu regatul României“. Hotărîrea a fost adoptată în unanimitate de voturi. Reprezentantul delegațiilor germani s-a pronunțat, în numele germanilor din Bucovina, „pentru alipirea Bucovinei la regatul României“, delegatul polonezilor a salutat călduros „ziua sfîntă a renașterii României unite“, iar reprezentantul țărănimii rutene și-a exprimat „dorința de a trăi împreună cu țărănimea română și că de aceea va vota mișcarea pentru unire“. Exprîmîndu-și adevărul față de actul unirii, delegatul socialiștilor români, George Grigorovici, arăta : „Dacă-mi strînge cineva mîna că am vorbit în sens național, trebuie să o spun că aceasta nu o fac numai ca român, ci tocmai ca socialist, căci dorește libertatea oricărui popor“.

30 noiembrie. Consfătuirea frunțașilor politici, membri ai Partidului Național și ai Partidului Social-Democrat, sub președinția lui St. Cicio-Pop, la care se discută proiectul în opt puncte întocmit de V. Goldiș, St. Cicio-Pop și I. Suciu; conținea hotărîrea de unire cu România și o seamă de principii fundamentale pentru viața social-politică a noului stat.

1 decembrie. S-au strîns la Alba Iulia, pe Cîmpul lui Horea, peste 100 000 de oameni, muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, veniți să consfințească actul legic, obiectiv și progresist de încheiere a procesului de formare a statului național unitar român. La adunare au participat 1228 de delegați, aleși prin vot de cercurile electorale sau de organizațiile politice și de instituțiile românești din Transilvania, printre care oameni politici și frunțași ai mișcării naționale. Între aceștia erau 150 de delegați ai social-democrației, reprezentînd aproape 70 000 de muncitori organizați, atît români cît și maghiari, germani și de alte naționalități.

Marea Adunare Națională a adoptat istorica „Declarație de la Alba Iulia“, prin care a proclamat solemn unirea Transilvaniei și Banatului cu România pentru toate veacurile viitoare.

Vasile Goldiș, om de vastă cultură și cu înaintate concepții social-politice, a avut cîntecul să prezinte în fața delegațiilor hotărîrea care, la punctul 1 prevedea : „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia, în ziua de 18 noiembrie / 1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii cu România...“

De asemenea, hotărîrea consfințea : dreptul tuturor naționalităților conlocuitoare de a se instrui, administra și judeca în limba națională ; libertatea confesională ; votul universal, egal, direct și secret ; libertatea presei și de asociere ; reforma agrară etc.

Președintele Adunării, G. Pop de Băsești, a anunțat solemn : „Adunarea națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezolvarea prezentată prin Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel unirea acestor provincii românești cu țara mamă este pentru toate veacurile decisă“.

11 decembrie. Consiliul Dirigent adresează națiunii române din Transilvania și din Banat o proclamație, în care îi aduce la cunoștință împlinirea unirii Transilvaniei cu România.

24 decembrie. Regele Ferdinand emite Decretul de unire a Transilvaniei cu vechea Românie și Decretul de organizare provizorie a Transilvaniei, potrivit căruia „serviciile publice“ rămîn sub conducerea Consiliului Dirigent, în administrația guvernului României trecînd afacerile străine, armata, căile ferate, poștele, telegraful, telefoanele, circulația financiară, vămile, împrumuturile

publice și siguranța generală a statului. În guvernul central român, Transilvania urma să fie reprezentată prin miniștri fără portofoliu.

1919, 9 ianuarie. Naționalitatea germană din Transilvania, întrunită la Mediaș, a hotărât în unanimitate recunoașterea unirii Transilvaniei cu România. Printr-un manifest, s-a adus la cunoștință hotărîrea de alipire la România, trimițînd „poporului român salutul său frățesc împreună cu urările cordiale la îndeplinirea idealurilor sale naționale”.

18 ianuarie. S-au deschis la Paris lucrările Conferinței de pace. La Conferință au participat delegații din 32 de țări, cu un număr variat de membri, între 1 și 5. Dar acest „Parlament al lumii”, cum a fost caracterizată Conferința, se deschidea de fapt sub auspiciile Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii, Franței, Italiei și Japoniei.

ianuarie. Populația evreiască din Transilvania aderă la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România.

13 februarie. Este publicată Declarația Comitetului Executiv provizoriu al Partidului Socialist și a Comisiei generale provizorii a sindicatelor din România în care se arăta: „Provinciile românești subjugate de alte națiuni nu puteau să rămînă în afară de aceste prefaceri. Locuite în marea lor majoritate de populațiune românească, apăsate de secole de dominațiune străină, împiedicate în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominațiuni devenind libere.

Prin dreptul de autodeterminare a națiunilor, acest principiu recunoscut de întregul socialism internațional, românii din teritoriile subjugate și-au manifestat, prin hotărîrile lor naționale, voința de a se uni cu România, pe baza rezoluțiunilor votate.

Ca socialiști români internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine”.

28 iunie. S-a semnat Tratatul de la Versailles de către reprezentanții puterilor aliate și asociate și ai Germaniei învinse. Acest tratat a constituit baza și cadrul tratatelor speciale ce i-au urmat: Tratatul de la Saint-Germain din 10 septembrie 1919 cu Austria, Tratatul de la Neuilly din 27 septembrie 1919 cu Bulgaria, Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920 cu Ungaria, Tratatul de la Sèvres din 10 august 1920 cu Turcia și Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920.

10 august. Congresul de la Timișoara al șvabilor din Banat a exprimat dorința unirii lor cu România, considerînd că hotărîrea de la Alba Iulia este o cheazășie pentru dezvoltarea lor etnică și culturală.

★

Tratatul de pace încheiate în anii 1919—1920 consfințeau voința popoarelor de a-și făuri state naționale sau de a-și desăvîrși unitatea de stat, așa cum au fost România, Polonia, Iugoslavia și Cehoslovacia.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român realizate în 1918 și confirmarea lor prin hotărîrile Conferinței de Pace pun și mai mult în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul ghiftuiților unei păci realizate prin bunăvoința învingătorilor sau a ciștigurilor aduse de hazardul biruinței într-un război, ci a fost expresia vie, dinamică, a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a născut și dezvoltat timp de milenii.

CONCLUZII

Odată cu realizarea statului național unitar român, la 1 decembrie 1918, prin lupta maselor largi populare din întreaga Românie, și consfințirea acestei realități în tratate de pace internaționale, se încheia un lung proces legic, obiectiv de luptă și muncă creatoare a poporului nostru. Problemele privind existența, continuitatea, munca și lupta poporului pe acest străvechi pămînt al său, contribuția sa notabilă la dezvoltarea civilizației universale, conviețuirea în bune condiții cu oamenii de altă naționalitate, care, de-a lungul secolelor, în diferite împrejurări și momente istorice, s-au așezat pe aceste meleaguri românești primitive și ospitaliere sînt fundamentate științific, în spiritul materialismului dialectic și istoric, în documente fundamentale ale Partidului Comunist Român — Programul Partidului Comunist

Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism ; Programul cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România, adoptat de *Congresul educației politice și al culturii socialiste din iunie 1976* ; Planul de măsuri privind aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista, aprobat de *Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 26—27 octombrie 1977* ; Expunerea secretarului general al Partidului Comunist Român la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român, *din 1 decembrie 1978, în celelalte documente ale partidului și statului nostru, fără excepție.*

În aceste documente programatice, se face o analiză profund științifică, în lumina socialismului științific, a drumului milenar parcurs de poporul român, a luptei sale eroice, cu caracter de epopee, împotriva a numeroși invadatori, de regulă mari imperii cotropitoare, a succeselor și victoriilor obținute prin grele lupte împotriva agresorilor prin care și-a păstrat și apărât glia străbună, ființa, limba și comorile inestimabile ale culturii materiale și spirituale. În acest sens, în Programul Partidului Comunist Român se precizează că „Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală“. Această teză a fost dezvoltată în Planul de măsuri privind aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista aprobat de Plenara C.C. al P.C.R., în care se subliniază că : „Numeroasele vestigii arheologice și mărturii scrise ale antichității atestă existența omului pe teritoriul patriei noastre cu sute de mii de ani î.e.n. Ele atestă existența geto-dacilor, care făceau parte din numeroasa populație a tracilor, cu adînci rădăcini în întreg spațiul carpato-danubian-pontic... Începînd din a doua jumătate a secolului al doilea î.e.n., bogata moștenire a culturii spirituale și materiale a geto-dacilor a cunoscut o mare dezvoltare, care a dus la apariția primelor elemente de organizare statală“. În Planul de măsuri se precizează că „o influență puternică asupra dezvoltării vieții materiale și culturale a Daciei au avut-o contactele largi și înriurirea reciprocă cu unele din civilizațiile cele mai avansate ale antichității — greacă, persană și apoi romană“.

În programul ideologic al Partidului Comunist Român adoptat de *Congresul educației politice și al culturii socialiste* se arată că „istoria poporului român este istoria dezvoltării forțelor de producție, a relațiilor de producție și sociale, a luptelor de eliberare socială și națională, împotriva cotropirii și dominației străine, pentru libertate și neatințare“.

De mare însemnătate privind locul și rolul poporului român de-a lungul milenarei sale istorii este precizarea din Programul ideologic în care se arată că : „De la formarea de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dacic centralizat, de la epoca înfloritoare a societății dacice a lui Decebal și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și constitui și apăra ființa proprie, entitatea națională“. În același timp, prezintă un interes deosebit teza din Programul ideologic potrivit căreia legăturile strînse ale poporului dac cu popoarele antichității, „contactele cu marile civilizații antice, războaiele duse încă din cele mai vechi timpuri împotriva năvălitorilor — îndeosebi împotriva Imperiului roman —, cucerirea Daciei de către romani și conviețuirea îndelungată a dacilor și romanilor pe acest teritoriu au pus o amprentă puternică pe caracterul și fizionomia morală a poporului nostru“.

Se arată astfel cu claritate vechimea milenară a poporului român, rolul determinant al împletirii celor două civilizații — dace și romane — în definirea caracterului și fizionomiei morale a poporului român. „Urmas al «celor mai drepți și mai viteji dintre traci» — cum îi numea Herodot pe geto-daci —, precum și al mîndrilor romani, poporul român — se arată în Programul ideologic — s-a distins întotdeauna prin dragostea de adevăr și dreptate, prin dirzenie și neînfriecare în luptă, prin voința de a fi stăpîn pe destinul său, de a-și făuri viitorul în deplină libertate. Așa se explică și faptul că marile migrațiuni ale unor popoare asiatice în Europa — fenomen care a frînat mult progresul societății de pe acest teritoriu — nu au putut schimba caracteristicile spirituale și morale ale poporului nostru“.

Din teza enunțată se degajă faptul că populațiile migratoare care au invadat teritoriul românesc au avut un rol retrograd, negativ, constituind o frînă în calea progresului. Dealtfel, așa se și explică lupta de rezistență a poporului român care și-a apărât cu eroism pămîntul și nu a permis invadatorilor să-l cotopească. De

asemenea, de aici se desprinde, ca o idee centrală, faptul că, atunci când a început migrațiunea populațiilor asiatice după anul 271, poporul român avea o fizionomie distinctă, cu limbă și spiritualitate proprii de caracter latin, atestând încă o dată vechimea și continuitatea sa, pe gila străbună dacică, de două milenii. Această idee reiese și din Planul de măsuri al C.C. al P.C.R., în care se arată că „După cucerirea Daciei de către romani — care ca orice cucerire, a avut și urmări tragice pentru poporul dac — pe baza împletirii strinse a celor două civilizații ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou și puternic progres, poporul român punându-și amprenta asupra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din acest spațiu geografic”. Iar mai departe, în Planul de măsuri se face precizarea de o mare importanță teoretică și practică pentru înțelegerea istoriei adevărate a poporului român, și anume: „După retragerea armatei și a administrației romane din Dacia, poporul autohton și-a păstrat neîntrerupt continuitatea de viață materială și etnolingvistică pe teritoriul corespunzând vetrei străvechi”. De aici se desprinde clar ideea că poporul dac, prin conviețuirea cu romanii, nu a fost transformat în populație, ci și-a menținut continuitatea de popor.

În documentele programatice ale Partidului Comunist Român se analizează procesul de formare a statelor românești, Transilvania, Moldova și Țara Românească, pe teritoriul străvechi al Daciei. „Odată cu încheierea epocii migrațiilor — se arată în Programul ideologic —, vechii locuitori ai țării au trecut la organizarea pe baze noi a vieții economice, politice și sociale”, au început să se organizeze în diferite formațiuni statale, în voievodate, ai căror conducători Gelu, Glad, Menumorut au dus lupte grele „pentru apărarea și consolidarea entității politice distincte”. Deci se arată foarte clar că în Țara Românească, Moldova și Transilvania erau entități politice distincte, după trecerea valului populațiilor migratoare, care „erau purtătoare ale unei civilizații mai puțin dezvoltate” și care „au frânat dezvoltarea forțelor de producție, dar n-au putut schimba caracteristicile spirituale și morale ale poporului nostru, nu l-au putut abate din drumul său istoric”. De asemenea, se subliniază că „cele trei mari state feudale — Moldova, Transilvania și Țara Românească — în care întotdeauna majoritatea populației a fost alcătuită din urmașii celor «mai drepți și mai viteji» constituiți în poporul român”, au dus lupte de un eroism fără seamăn, apărându-și și păstrându-și gila, limba și civilizația, păstrându-și autonomia, ființa și posibilitatea de a se dezvolta ca entități politice.

În documentele programatice ale partidului nostru este precizat cu toată claritatea că cele trei țări românești nu au fost încorporate la alte state și nici nu au fost transformate în provincii ale marilor imperii vecine, ele păstrându-și tot timpul autonomia, cu excepția perioadei 1867—1918, când Transilvania — pentru o perioadă de 51 de ani — a fost încorporată la Ungaria, care făcea parte din Imperiul austro-ungar. „Prin crearea imperiului austro-ungar — subliniază secretarul general al partidului la Sesiunea solemnă consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român —, Transilvania, care timp de peste 300 de ani s-a menținut ca principat autonom, a fost înglobată în Ungaria”.

În documentele Partidului Comunist Român se arată cu multă profunzime că, de-a lungul secolelor, pe teritoriul locuit de români s-au stabilit diferite populații, care, împreună cu poporul român, au luptat și au muncit pentru progresul material și spiritual al acestor meleaguri. „În această perioadă deosebit de frământată — se arată în Planul de măsuri al C.C. al P.C.R. — unele populații, cum sînt maghiari, germani, slavi, tătari și alții, s-au așezat și pe teritorii locuite de români, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru, muncind și trăind împreună, făurind laolaltă progresul material și spiritual, luptînd tot la o cot pentru libertate și independență, pentru dreptate socială și o viață mai bună. În același timp, populații de naționalitate română s-au așezat pe teritorii vecine, rămînînd să conviețuiască cu popoarele vecine”. Se impune a aminti că aceste populații ale naționalităților conlocuitoare s-au așezat și au conviețuit pe întregul teritoriu românesc. Așa, de exemplu, maghiarii, germanii, sîrbii au putut și pot fi întîlniți în toate zonele mari ale țării, București, Dobroea, Moldova, Transilvania, Banat, Oltenia. Ei s-au încadrat organic în munca pașnică și lupta pentru o viață mai bună și pentru apărarea pămîntului românesc. „De-a lungul timpului — releva secretarul general al Partidului Comunist Român — s-a dezvoltat o bogată tradiție de conviețuire frățească și de luptă comună pentru libertate socială și națională a românilor, maghiarilor, germanilor și altor naționalități”.

Trăind și muncind împreună cu poporul român, naționalitățile conlocuitoare de pe întreg cuprinsul României au luat parte efectivă la lupta de eliberare socială și națională, împotriva invadatorilor de tot felul, sub conducerea unor vestiți căpitani de oști, ca Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara,

Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și mulți alții. „Masele populare românești și de naționalitate maghiară și germană din Transilvania — remarca secretarul general al partidului — au luptat, de asemenea, nu odată, împreună sub conducerea unor mari domnitori români ca Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Petru Rareș, Mihai Viteazul și alții“.

În tot cursul evului mediu, cele trei țări române surori — Moldova, Transilvania și Țara Românească — au dus lupte comune împotriva Imperiului otoman și habsburgic, lupte care au constituit o stavilă de netrecut împotriva agresorilor otomani și habsburgici și a tendințelor expansioniste ale regatului ungar. După ce, în 1542, regatul ungar a fost desființat și transformat în provincie otomană, iar după 1688 a devenit provincie a Imperiului habsburgic, pînă în 1867, Moldova, Transilvania și Țara Românească, păstrîndu-și autonomia statală, prin luptele hotărîte pe care le-au dus împotriva celor două imperii, au contribuit la scăderea puterii acestora și, implicit, la eliberarea popoarelor subjugate de imperiile amintite. „Spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean — se arată în Planul de măsuri al C.C. al P.C.R. —, care fuseseră integrate în imperiul otoman sau habsburgic, poporul român a reușit să-și păstreze autonomia“. A prezenta cele trei țări române — Moldova, Transilvania și Țara Românească —, care, potrivit adevărului istoric, s-au dezvoltat ca principate autonome, ca făcînd parte organică din alte state, state care, cum a fost cazul regatului Ungariei, s-au aflat, secole întregi, înglobate la imperiile otoman și habsburgic, înseamnă a denatura adevărul istoric și a crea grave confuzii în rîndul maselor largi populare, fără deosebire de naționalitate, înseamnă a le jigni sentimentele lor, socotindu-le că nu-și cunosc istoria, înseamnă a induce în eroare opinia publică din țară și de peste hotare.

„Cunoașterea istoriei proprii — se arată în Programul ideologic al Partidului Comunist Român — constituie un factor important al dezvoltării conștiinței de sine a poporului, al cunoașterii a ceea ce a fost înaintat, cu adevărat revoluționar în trecutul său, precum și a ceea ce a fost retrograd și trebuie combătut. Totodată, studierea istoriei permite cunoașterea legăturilor tradiționale care au existat de-a lungul secolelor între popoare, în special între popoarele vecine, a relațiilor lor de solidaritate și întraajutorare în lupta pentru cauza libertății și independenței, precum și a aspectelor legate de vechea politică de dominație și asuprire promovată de marile imperii din trecut, de învrăjbiere între popoare cultivată de clasele exploatare. Iată de ce înfățișarea profund obiectivă și interpretarea justă, corectă, principială a datelor și faptelor istorice au o importanță esențială pentru lichidarea surselor de neîncredere și animozitate create de-a lungul timpului între popoare. Tendințele de denaturare a datelor istorice, interpretarea lor subiectivă, eronată, în funcție de anumite conjuncturi sau potrivit unor interese unilaterale, nu slujesc cauzei prieteniei între popoare. Asemenea practici sînt străine principiilor materialismului dialectic și istoric — concepția științifică despre lume a proletariatului —, spiritului de dreptate și adevăr al clasei muncitoare, poziției ei critice juste în valorificarea moștenirii trecutului“.

Falsificarea adevărului privind istoria poporului român, trecutul său glorios, aparține astăzi celor mai opace și mai degradate elemente, cele fasciste-horthyste, cele legionare și alți renegați, altădată stipendiate de acea nefastă putere străină ostilă libertății popoarelor care a fost Germania nazistă, acum fugite în țările capitaliste, de unde își denigrează țara în care s-au născut în schimbul arginților trădării. Nimic nu poate fi mai laș și mai inuman decît aceste practici. Tot atît de grav este și faptul că astfel de elemente morbide găsesc sprijin material și moral în activitatea lor josnică la diferite instituții și chiar state, care le încurajează și le finanțează pentru răstălmăcirea cu bună știință a realității, dezinformînd opinia publică și urmărind de fapt, în mod deliberat, să creeze confuzii și incertitudini, să alimenteze patimi și speranțe zadarnice, în așteptarea unor vremuri tulburi, cînd forța și dictatul să înlocuiască rațiunea. Pînă acolo merg asemenea elemente cu desfigurarea istoriei încît ajung să susțină în reviste de tristă faimă — care, gîzduind eșafodajele lor de neadevăruri, devin tribune de aberații — că Burebista și Decebal, conducători vestiți ai strămoșilor noștri daci, nu ar fi fost... daci, că dacii și geții nu ar fi fost unul și același popor, locuitori ai spațiului carpato-danubian-pontic. Unele publicații afirmă în mod incorect că poporul român, care, dintotdeauna, a fost satornic în vatra părinților săi și a părinților părinților săi, nu ar avea continuitate pe aceste străvechi meleaguri ale sale, că Transilvania dintotdeauna vatră de viață românească, nu s-ar fi dezvoltat ca principat autonom, care a însemnat, practic, o organizare și o administrare distincte, în consonanță cu celelalte țări române, că voievozii și principii săi ar fi fost de neam străin. Se mai elucubrează că unirea tuturor meleagurilor românești în 1600, înfăptuire legitimă, de progres istoric, ar fi fost un act retrograd, nefiresc, pentru poporul român, iar făurirea statului național

unitar român, în 1918, nu ar fi avut rol progresist. Este nejustificată ușurința cu care publicații „științifice” fac pe ignorantele pentru a putea scrie asemenea neadevăr că poporul român, care a fost tot timpul ținta expansiunii Germaniei naziste și a statelor revizioniste, ar fi dus o politică războinică. După cum unele elemente caută să minimalizeze importanța istorică a insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din august 1944 înfăptuită de poporul român, cât și contribuția esențială a României, a armatei sale la înfrângerea Germaniei hitleriste, trecându-le sub tăcere sau, pur și simplu, falsificându-le.

Se cuvine ca, față de orice mistificări și invective, frontul nostru istoric să ia poziție, să denunțe conținutul lor fals în fața opiniei publice și să redea mai incisiv realitatea istorică așa cum a fost ea.

Este cunoscut faptul că, așa cum subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român, „populația română din Transilvania, împreună cu masele aparținând celorlalte naționalități, s-a ridicat în nenumărate rânduri împotriva dominației străine, pentru înlăturarea nedreptăților naționale și sociale. Istoria consemnează momente cu adevărat memorabile, cum au fost răscoala condusă de Gheorghe Doja, la care au participat țărani români, maghiari, germani și de alte naționalități, răscoala de la Bobilna, răscoalele secuilor, la care au participat și țărani români, marea răscoală țărănească din secolul al XVIII-lea, în fruntea căreia s-a aflat Horea, Cloșca, și Crișan și nenumărate alte mișcări sociale și naționale”. A escamota acest adevăr, a diminua contribuția importantă a naționalităților conlocuitoare la lupta dusă împotriva dominației străine, împotriva asupririi sociale, înseamnă a lovi în demnitatea lor.

Prin înfăptuirea statului național unitar român, în decembrie 1918, s-a realizat un act de profundă dreptate națională, s-a realizat astfel o concordanță logică între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului român, inclusiv ale naționalităților conlocuitoare. A fost creat astfel cadrul firesc, necesar pentru afirmarea plenară a spiritului creator al maselor largi populare, deși clasele dominante din România, fără deosebire de naționalitate, au făcut totul pentru a folosi în interesele lor marile avantaje ale înfăptuirii unirii. Marile probleme ale societății românești nu și-au putut găsi o soluționare deplină, corespunzătoare intereselor maselor largi populare.

În noile condiții economice și social-politice create după realizarea statului național unitar român, masele largi populare, fără deosebire de naționalitate, conduse de Partidul Comunist Român, au luptat cu fermitate împotriva asupririi sociale, s-au pronunțat împotriva expansiunii Germaniei hitleriste și politici revizioniste a Ungariei horthyste, care au reprezentat un pericol potențial pentru independența României și pentru pacea mondială. Poporul român a fost tot timpul, în special după 1933, ținta presiunilor și șantajelor exercitate de Germania nazistă și Ungaria horthystă, care au culminat cu Dictatul fascist de la Viena din 30 august 1940, prin care României i se smulgea fără nici un drept partea de nord-vest a Transilvaniei. Împotriva acestei nedreptăți fără precedent în istoria relațiilor dintre state s-a ridicat la luptă întregul popor, inclusiv masele muncitoare ale naționalităților conlocuitoare din România. „După cum se știe — arată secretarul general al Partidului Comunist Român —, MADOSZ-ul a condamnat cu fermitate «Dictatul de la Viena», exprimând adevărată indignare a populației maghiare din Transilvania la statul național unitar român, hotărârea ei de a lupta pentru apărarea suveranității și integrității României”.

Victoria revoluției socialiste în România, rod al luptei și activității maselor largi populare din țara noastră, fără deosebire de naționalitate, a asigurat în mod plenar independența și suveranitatea națională, drepturi și libertăți egale pentru toți cetățenii patriei noastre, fără excepție, pentru care au luptat și s-au jertfit înaintașii noștri.

DIN ARHIVA ISTORIEI UNIVERSALE

Inscriindu-se în problematica largă a antecedentelor celui de al doilea război mondial, documentele incluse în prezentul grupaj se referă la jocul intereselor marilor puteri în perioada cînd criza politică europeană din vara anului 1938 amenința direct independența și integritatea teritorială a Cehoslovaciei și, prin aceasta, securitatea tuturor țărilor mici și mijlocii din Centrul și Sud-Estul Europei ce-și desăvîrșiseră sau realizaseră unitatea național-politică de stat în anul 1918. Conciliabulele Paris—Londra—Berlin se cantonau în sfera unei singure chestiuni: găsirea formulei pentru abandonarea — dinainte stabilită — a Cehoslovaciei în sfera de dominație și influență a Germaniei naziste.

VIORICA MOISUC

1

MEMORANDUM-UL ENGLEZ DIN 22 MAI 1938 *

Notă luată sub dictarea lui Sir Eric Phipps¹
la 22 mai, ora 23,15, din partea lordului Halifax²

Este de cea mai mare importanță ca guvernul francez să nu-și facă nici o iluzie în ceea ce privește atitudinea guvernului britanic, așa cum se poate prevedea în acest moment, în cazul cînd eforturile noastre pentru a ajunge la o soluție pașnică a chestiunii Cehoslovaciei ar eșua. Guvernul britanic a dat avertismentele cele mai serioase la Berlin și trebuie să sperăm că acestea vor împiedica guvernul german să ia măsuri extreme. Dar totodată ar fi periculos ca guvernul francez să exagereze întinderea acestor avertismente.

Guvernul britanic, desigur, va îndeplini întotdeauna angajamentul său de a veni în sprijinul Franței dacă aceasta ar fi victima unei agresiuni neprovocate din partea Germaniei. În acest caz, va folosi toate forțele de care dispune.

Dacă, totodată, guvernul francez ar trage concluzia că guvernul britanic ar intra de îndată într-o acțiune militară alături de el, pentru a apăra Cehoslovacia contra unei agresiuni germane, este cazul să prevenim guvernul francez că declarațiile noastre nu justifică în nici un fel o atare supoziție. Guvernul britanic consideră că situația militară este de așa natură încît chiar și în cazul cînd Franța și Anglia ar putea avea o asistență din partea Rusiei, nu ar fi totuși în măsură să împiedice Germania să-și subordoneze Cehoslovacia. Singurul rezultat, drept consecință, ar fi un război european a cărui izbucnire, așa cum se poate judeca în acest moment, este cel puțin indoielnică.

Guvernul britanic este foarte conștient de natura și întinderea obligațiilor franceze. Dar el consideră că guvernul francez ar trebui, în situația actuală, în mod real gravă și critică, să încerce să-și dea seama cu exactitate de considerațiile de mai sus.

Guvernul britanic consideră că înainte de a se trece la vreo acțiune care ar putea agrava situația, sau care ar putea avea ca rezultat să expună Franța unui atac german, guvernul francez să se angajeze să consulte guvernul englez și să-i creeze posibilitatea de a-și exprima punctele de vedere.

* Documentele din acest grupaj se găsesc în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice.

¹ Sir Eric Phipps — ambasadorul Marii Britanii la Paris.

² Halifax viconte Edward Wood, ministru de externe al Marii Britanii.

Lordul Halifax roagă ca să i se expună toate acestea d-lui Georges Bonnet adăugând că, desigur, nimic nu va fi divulgat la Berlin care ar putea să slăbească caracterul avertismentelor deja date, și că guvernul Majestății Sale va continua să exercite toate eforturile pentru a frina guvernul german și pentru a obține o reglementare pașnică.

Sir Eric Phipps a adăugat că printre măsurile pentru care guvernul francez, înainte de a le lua, trebuie să consulte guvernul britanic, este și mobilizarea parțială sau generală.

El a încheiat spunând că este necesar să se facă un efort considerabil la Praga pentru a determina [guvernul cehoslovac] să aibă o atitudine prudentă și să-l facă să înțeleagă necesitatea unei reglementări à l'amiable a chestiunii sudeților.

2

AIDE-MEMOIRE REMIS [DE GEORGES BONNET]¹ D-LUI OSUSKY² la 9 iunie 1938

1. Demersurile repetate ale guvernului britanic la Praga au reflectat preocuparea crescândă pe care o provoacă la Londra încetineala cu care se desfășoară negocierile angajate între guvernul cehoslovac și reprezentanții sudeți. Aceeași preocupare se reflectă și în rapoartele trimise de ambasadorul Franței la Londra asupra convorbirilor pe care le-a avut în cursul ultimelor luni cu secretarul de stat și colaboratorii acestuia. Informațiile adunate de dl. Corbin³ arată, în general, că propunerile transmise la Londra de dl. Henlein⁴ au impresionat puternic cercurile britanice prin aceea că ele erau în afara problemelor de politică externă precum și de ideologia național-socialistă. Întârziind să negocieze și să rezolve chestiunea pe această bază, guvernul cehoslovac se expune în a pierde avantajele unei situații care este încă favorabilă la ora actuală și care nu va mai rămâne astfel dacă se va produce un nou incident.

2. Acțiunea efectivă exercitată de guvernul britanic în favoarea Cehoslovaciei nu s-ar putea justifica în opinia publică engleză decît în perspectiva unei rezolvări echitabile, înțelegătoare și rapide. Toate informațiile care parvin de la Londra arată că întîrzierea soluției scontate deziluzionează în mod periculos speranțele opiniei publice britanice și subminează simpatia pe care a trezit-o [în Anglia] atitudinea înțelegătoare a guvernului cehoslovac.

3. La ora actuală, guvernul francez nu știe încă exact natura și caracterul reformelor pe care guvernul cehoslovac este dispus să le facă ca bază a noului statut al naționalităților. Totodată, o schimbare a opiniei publice britanice ar avea în ceea ce privește guvernul francez o influență de așa natură încît guvernul cehoslovac ar trebui să fie o dată în plus mai atent la riscul grav ce l-ar putea avea descurajînd sau subminînd speranțele pe care se bazează acțiunea solidară franco-britanică în favoarea Cehoslovaciei. Orice întîrziere sau orice restricție imputabilă guvernului cehoslovac, ar risca să antreneze consecințe nefaste, întărind acțiunea elementelor care, în diverse țări interesate, militează în favoarea unei politici de rezervă și abținere.

4. Din punctul de vedere cehoslovac, indiferent dacă este vorba de statutul naționalităților, de relațiile lor culturale, sau de recrutarea funcționarilor, este în orice caz esențial să apară clar celor interesați, indiferent de originea etnică ce o au, că se tinde la instituirea unui regim ale cărui avantaje nu le-am putea găsi în afara statului cehoslovac.

5. Apare deci esențial și urgent ca măiestria de care a dat dovadă guvernul cehoslovac de la începutul crizei să se reflecte acum în decizii efective și concrete care să răspundă atît așteptărilor opiniei publice mondiale, cît și necesităților unei situații a cărei soluționare nu mai poate să aștepte.

¹ Georges Bonnet, ministru de externe al Franței.

² Ștefan Osusky, ministrul Cehoslovaciei la Paris.

³ Charles Corbin, ambasadorul Franței la Londra.

⁴ Konrad Henlein, șeful partidului german al sudeților.

**NOTA MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE [GEORGES BONNET]
ASUPRA CONVORBIRII SALE CU DL. OSUSKY,
din ziua de 20 iulie [1938]**

Am avut o conversație cu d-l Osusky. Era vorba de a preciza în mod clar d-lui Osusky o dată în plus, poziția franceză.

I-am citit din nou pasajele principale din Memorandum-ul britanic din 22 mai. Guvernul britanic n-a acceptat să manifeste solidaritatea sa cu Franța pentru afacerea sudeților atita vreme cit negocierile se desfășurau între Germania și Cehoslovacia pentru a reglementa „à l'amiable” afacerea sudeților. Mai mult, el judecă că izbucnirea unui conflict general ar fi „îndoielnică” la ora actuală.

Guvernul cehoslovac trebuie să cunoască clar poziția noastră: Franța nu va face război pentru afacerea sudeților. Desigur, public, vom afirma solidaritatea noastră — așa cum o dorește guvernul cehoslovac — dar această afirmare a solidarității trebuie să permită guvernului cehoslovac să obțină o soluție pașnică și onorabilă. În nici un caz, guvernul cehoslovac nu trebuie să creadă că dacă războiul izbucnește noi vom fi alături de el, mai ales atunci cind din această afacere noi ne vom afla într-o izolare diplomatică qvasi-totală.

Dl. Osusky mi-a răspuns că de la ultima sa călătorie la Praga, și în telegramele sale, a expus clar punctul meu de vedere guvernului, că el a vorbit personal și îndelung domnului Beneš. Face din partea sa tot posibilul pentru ca la Praga să se înțeleagă bine situația. A insistat mult pe lângă mine — așa cum a făcut-o și cu citeva săptămîni mai devreme — atunci cind i-am citit memorandum-ul din 22 mai — în sensul ca nimic să nu transpire în afară asupra acestei convorbiri, că, dimpotrivă, guvernul francez să continue să afirme solidaritatea sa cu guvernul cehoslovac. Numai așa acesta ar putea obține o soluție onorabilă în afacerea sudeților.

I-am răspuns că, desigur, dacă aş vorbi în public, aş aminti legăturile care ne unesc cu Cehoslovacia. Dar guvernul cehoslovac trebuie să fie convins că Franța, ca și Anglia, nu va face război.

Mi-a fost penibil să port discuții de această natură cu dl. Osusky pentru care nutresc o mare prietenie. Dar este important, înainte de toate, ca lucrurile să fie clare.

Guvernul cehoslovac va fi deci, o dată în plus, avertizat atit prin demersul pe care dl. de Lacroix îl face pe lângă dl. Beneš, cit și de dl. Osusky care trebuie să raporteze d-lui Beneš și d-lui Hodza¹ această convorbire.

**TELEGRAMA MINISTRULUI FRANȚEI LA PRAGA, DE LACROIX,
CĂTRE GEORGES BONNET**

MINISTERUL AFACERILOR
EXTERNE

TELEGRAMA SOSITA

Descifrat
REZERVAT
Nr. 1396-1409

Praga, 21 iulie 1938 ora 2,45
Primită la 21 iulie 1938 ora 7,17

SECRET

Urmare la telegrama mea nr. 1382—1394

Un raport relatind convorbirea pe care dl. Osusky a avut-o ieri, cred, cu Excelența Voastră, l-a adus pe dl. Beneš în culmea emoției. Președintele mi-a citit unele pasaje din acest raport.

¹ Milan Hodza, președintele Consiliului de Miniștri al Cehoslovaciei.

S-a degajat impresia, pe de o parte, că Excelența Voastră a adăugat ceva în plus la afirmațiile că se pun obstacole realizării unei înțelegeri între guvernul cehoslovac și sudeți, pe de altă parte că interpretarea dată de dl. Osusky memorandumului remis în mai este că guvernul francez va reconsidera întinderea acordurilor sale cu Cehoslovacia dacă această înțelegere nu se va realiza.

Președintele mi-a cerut îngrijorat, să-i spun ce știu despre starea de spirit a Excelenței Voastre în ceea ce privește aceste chestiuni.

În ceea ce privește prima chestiune am răspuns că Excelența Voastră nu mi-a spus nimic. Am amintit totodată că fac o impresie proastă declarațiile războinice pe care multe personalități cehoslovace le-au făcut unor compatrioți de ai noștri. Dl. Beneš mi-a repetat că nu numai în negocieri a fost în deplin acord cu dl. Hodza, dar că i-a dat acestuia un ajutor eficace din moment ce, ca urmare a atitudinii adoptată în politica internă în iarna aceasta de către agrarieni, recomandând adoptarea unei politici analoge celeia a Poloniei sau a Belgiei, președintele Consiliului era fără putere asupra partidelor naționaliste rămase fidele ca și președintele Republicii, politici de colaborare intimă cu Franța. Dl. Beneš a adăugat că și el, ca și președintele Consiliului, își exercită influența asupra miniștrilor și a partidelor politice în sensul acceptării tuturor revendicărilor sudete compatibile cu menținerea independenței și integrității statului. Personal, cred că aceste declarații corespund realității. Este și părerea multora dintre colegii mei, în special a ministrului României. Acesta, ca și ministrul Iugoslaviei, vorbește despre disensiuni ministeriale, pe care le exagerează cred, și ar avea ca mobil dorința Monseniorului Sramek¹, cel mai intransigent dintre miniștri, de a-l înlocui pe dl. Hodza la Președinția Consiliului.

Dl. Beneš mi-a declarat că numai dacă ar fi idiot sau criminal el ar avea în vedere un război general, așa cum a fost acuzat, ca mijloc de a ieși din dificultățile actuale. Nimeni, crede el, n-ar putea gândi la Paris că el ar fi într-un fel sau altul.

În ceea ce privește ipoteza după care guvernul Republicii ar fi inclinat să reconsidere acordul franco-cehoslovac în cazul când înțelegerea cu sudeții nu s-ar realiza, ea a fost de natură să-l copleșească pe dl. Beneš².

De mai multe ori, într-o convorbire care a durat trei ore, mi-a repetat întrebarea : „credeți că poate fi adevărat?”. Cred că dl. Osusky i-a vorbit despre schimbul de note dintre lordul Halifax și Excelența Voastră care mi-a fost comunicat la Paris. I-am răspuns că nu pot decât să repet ceea ce i-am spus ieri : „Dacă se va produce o dispută între majoritatea parlamentului și deputații minoritari germani, dacă din acestea vor rezulta incidente violente sau inițiative ilegale, ducând la o intervenție a Germaniei, situația ar deveni foarte periculoasă. În adevăr, ar fi foarte greu pentru guvernul Republicii Franceze ca să se bazeze pe toată opinia publică franceză în caz de război cu Germania din moment ce teritoriul Franței nu va fi fost atacat de nicăieri și nici nu ar avea certitudinea ca în caz de război Anglia să fie alături de el”.

Președintele mi-a răspuns că pentru a face un acord trebuie să fie doi ; că din acest moment, după informațiile sale, guvernul german încurajează pe sudeți la intransigență ; că dacă el [Reichul] ar fi cunoscut starea de spirit franco-engleză, ar fi întărit această acțiune, făcând orice acord imposibil. A repetat că atât el cât și dl. Hodza sînt dispuși să facă toate concesiile care nu pun în pericol integritatea și independența statului. Revendicările ce poartă amprenta ideologiei rasiste, adică crearea unei Diete reprezentînd minoritatea germană și atribuirea către această minoritate a unui teritoriu delimitat, în care să-și exercite jurisdicția, adunări provinciale și organe executive care, după proiectul de statut cehoslovac, ar reprezenta această minoritate. El nu ar putea să-și dea asentimentul la preluatul dezmembrării sau la vasalizarea statului. Franța are asupra acestui punct de vedere aceleași interese ca și Cehoslovacia, pentru că, dacă acest stat va fi dezmembrat sau vasalizat de Germania, ar dispărea odată cu acest aliat ultimul bastion care să se opună încă aservirii Europei centrale de Reich. De fapt, din punctul nostru de vedere [francez] este indiferent dacă Cehoslovacia dispare sau cade sub hegemonie germană. Este în interesul nostru, consideră președintele, de a susține cele de mai sus în fața Angliei. Reluînd chestiunea sub un alt unghi, Beneš mi-a remarcat că dacă ezităările franco-engleze ar fi cunoscute de opinia publică cehoslovacă, s-ar produce probabil o criză guvernamentală care, în starea actuală de tensiune, ar avea cele mai grave repercusiuni asupra stabilității și forței de rezistență a Cehoslovaciei ; Reichul și-ar accentua presiunile sale și s-ar deda la acțiuni care ar putea fi încoronate de succes.

Președintele m-a întrebat ce va face Franța dacă minoritatea germană, așa cum pretinde, ar proceda la un plebiscit, la care ar lua parte indivizi aflători pe tot

¹ Jan Sramek, șeful Partidului Populist Cehoslovac.

² Observația marginală pe acest document, a lui Ed. Daladier : „presiunea lui Bonnet” (n. red.).

teritoriul Republicii. Am răspuns că acesta este unul dintre cazurile-limită pe care le-am semnalat ca primejdioase și a cărui posibilitate de a surveni explică caracterul presant al sfatului pe care am fost însărcinat să-l dau, de a se evita o rupătură cu sudeții. Președintele a insistat spunind că avînd responsabilitatea conducerii statului, sarcina sa este de a examina toate ipotezele. I-am spus că n-aș putea fără instrucțiuni, să răspund la această chestiune. Președintele m-a rugat să întreb pe Excelența Voastră despre această problemă.

Am revenit asupra incertitudinii în care am fost lăsați în ceea ce privește intențiile guvernului cehoslovac despre statutul minorităților și despre desfășurarea negocierilor. Am spus că dacă guvernele de la Paris și Londra ar fi fost mai riguros ținute la curent cu neînțelegerile și neliniștile ce se manifestau, fără îndoială, ele ar fi putut fi evitate și pot fi încă, dacă, așa cum am repetat-o mereu, proiectele guvernului cehoslovac ar răspunde sfaturilor pe care am fost însărcinat să le dau. Dl. Beneș a răspuns că a reflectat asupra a ceea ce i-am spus ieri în această chestiune și că s-a convins că observațiile noastre sînt bine întemeiate. El mi-a arătat legea asupra limbilor și partea din statut care nu cuprinde autoadministrarea și care, mi-a spus el, sînt deja redactate sub formă de proiect de lege. Aceste documente sînt în cehă. El va da dispoziții să fie traduse și ni le va comunica împreună cu un comentariu, precum și proiectul cuprinzînd autoadministrarea. Acesta din urmă, bazat pe principiile esențiale asupra cărora Consiliul de Miniștri a căzut de acord, grație ajutorului pe care i l-a dat domnului Hodza, va lua forma de proiect de lege. Președintele mi-a promis aceste informații pentru sfîrșitul săptămîinii. Fără să fi primit încă telegrama nr. 647, am insistat ca acest termen să fie redus pe cît posibil și să ne fie înaintate toate textele și nu numai comentariile. Voi face cunoscut miine președintelui apelul pe care mi l-a trimis Excelența Voastră. Dl. Beneș mi-a repetat că delegații minorităților vor fi în măsură, în ce-i privește, să studieze aceste texte și să le discute înainte de prezentarea lor în Parlamentul cehoslovac ; după aceea ele vor fi supuse Comisiilor parlamentare și apoi Adunării.

5

AIDE-MÉMOIRE REMIS DE SIR ERIC PHIPPS D-LUI GEORGES BONNET

5 septembrie 1938

CONFIDENȚIAL PENTRU PREȘEDINTELE DALADIER

Ministrul majestății sale la Praga a văzut pe președintele Beneș la 4 septembrie.

După ce i-a explicat că de la sosirea lordului Runciman¹ el a evitat să-l vadă pe dr. Beneș, dl. Newton² a declarat că s-a ajuns în prezent la o situație critică în fața căreia guvernul majestății sale consideră necesar să-l pună dl. Beneș la curent cu vederile sale și cu atitudinea sa.

Dl. Newton a făcut atunci următoarea declarație :

Pregătirile militare germane și informațiile pe care le-a primit guvernul majestății sale din diferite surse relativ la intențiile guvernului german fac ca un acord fără o nouă aminare între guvernul cehoslovac și germanii sudeți pe baza unei reglementări generale, să devină absolut esențial. Acesta pare a fi mijlocul cel mai bun de a împiedica pe dl. Hitler de la o acțiune extremă fie la Nürnberg fie imediat după Congres.

Guvernul majestății sale a primit numeroase indicații după care guvernul german ar fi decis să ajungă la o reglementare a problemei cehoslovace în această toamnă folosind forța dacă circumstanțele o vor face necesară. Pare sigur că dl. Hitler va vorbi de Cehoslovacia la Congresul de la Nürnberg și dacă pînă la această dată nu se va realiza nici un progres, după cinci luni de negocieri el ar putea să pledeze o cauză care ar impresiona puternic opinia publică. Dl. Hitler ar putea cere autonomie teritorială în sensul cel mai larg sau ar putea cere un plebiscit pentru sudeți. Într-un caz ca și în celălalt cererea germană ar fi desigur însoțită de un apel la

¹ Walter, viconte Runciman, membru al Camerei Lorzilor trimis în misiune de conciliere în Cehoslovacia.

² Basil Cochrane Newton — Ministrul Marii Britanii la Praga (nota red.).

dreptul sudeților de a dispune liber de ei înșiși și consecința sa cea mai generală ar putea fi un apel la forță prin care această operație să fie acoperită.

În aceste circumstanțe guvernul majestății sale consideră că a venit momentul de a aduce în atenția d-lui Beneș aceste fapte dezagreabile dar inevitabile și să-l avertizeze în mod sincer că în opinia guvernului majestății sale, guvernul cehoslovac trebuie să lase fără întârziere de o parte ideile prea răspindite că ar putea conta pe ajutorul unei puteri străine și bazându-se pe aceasta să întârzie negocierile, fără nici o intenție sinceră de a face față realității imediate. Singurul mijloc pe care îl are guvernul cehoslovac ca să înlăture pericolul este de a oferi imediat și fără rezerve concesiї fără de care va fi imposibil să se reglementeze în mod pașnic chestiunea sudeților. Guvernul majestății sale n-ar putea să spună dacă în acest moment o concesiie mai mică decât planul integral de la Karlsbad ar fi suficientă.

Dl. Newton amintește d-lui Beneș vederile guvernului britanic asupra situației militare defavorabile a Cehoslovaciei, și face remarca că în caz de ostilități Cehoslovacia chiar dacă va beneficia sau nu de alianța unei mari puteri, teritoriul său va fi invadat și ocupat pe o lungă perioadă. Există de asemenea pericolul mare al pagubelor ce ar putea rezulta dintr-un război civil.

Indiferent care ar fi rezultatul final, este mai mult decât îndoielnic că Cehoslovacia va putea fi reconstituită în forma sa actuală. Este vital pentru Cehoslovacia să accepte sacrificii mari și chiar, dacă este necesar, riscuri, în scopul de a evita alte riscuri și mai mari încă ce ar conduce-o la dezastru.

D-l Newton a adăugat că după interpretarea pe care el o dă propriilor instrucțiuni, Cehoslovacia trebuie să meargă de îndată și fără rezerve pînă la limita maximă a concesiilor și că această limită nu se poate opri dincoace de cele opt puncte de la Karlsbad din moment ce s-a dovedit că o reglementare nu poate fi obținută altfel.

Răspunzind obiecțiilor dr-ului Beneș în ceea ce privește acceptarea programului de la Karlsbad, dl. Newton a declarat că deși el este conștient de dificultăți, s-au scurs multe luni în timpul cărora ele puteau fi surmontate și că atitudinea dr-ului Beneș lăsa să se înțeleagă că nu e nici o speranță de progres.

Dr. Beneș a remarcat că, chiar dacă cele șapte puncte n-au fost acceptate, ele n-au fost înlăturate și că dealtfel negociatorii sudeți au făcut noi propuneri — semn evident de progres. Dl. Newton a arătat că aceste semne erau, după el, puțin substanțiale, neconvingătoare și insuficiente pentru satisfacerea, la nevoie, a opiniei publice în general și încă și mai puțin a conducătorilor Reichului, că un progres rapid și real se impune în momentul actual al situației cînd nisiparnița e aproape goală.

Dl. Newton a conchis amintind dr-ului Beneș că alegerea guvernului britanic va fi în mod cert mai curînd programul de la Karlsbad decât războiul, exprimînd speranța că cel puțin un comunicat asupra căruia cele două părți să fie de acord, ar putea fi publicat la începutul acestei săptămîni, marcînd astfel că în poziția celor două părți este pe cale de a se înfăptui un real progres.

6

ROLUL SOCIETĂȚII NAȚIUNILOR ÎN IPOTEZA UNEI AGRESIUNI A GERMANIEI CONTRA CECOSLOVACIEI

DIRECȚIUNEA POLITICĂ

7 septembrie 1938

Prezenta notă a fost întocmită în ideea eventualității unei agresiuni directe a Germaniei contra Cehoslovaciei.

În prezența a ceea ce s-ar putea numi o „agresiune indirectă” (însurecția sudeților susținută cu oameni și material din Germania), situația ar fi diferită; [această situație] ar cere de altfel un rol activ din partea Consiliului Societății Națiunilor.

* *

Recentele comunicări ale d-lui Payart¹ au semnalat preocuparea d-lui Litvinov de a provoca o intervenție a Consiliului Societății Națiunilor, fie imediat, pe baza articolului 11 al Pactului, motiv determinat de amenințarea de război ce există în Europa centrală, fie ulterior, în cazul unei agresiuni germane.

Cele două cazuri trebuie examinate separat.

A. În virtutea articolului 11 Consiliul Societății Națiunilor trebuie să fie convocat la cererea oricărui membru al Societății în momentul cind există un pericol de război afectînd direct sau indirect pe unul dintre membrii Societății; cade atunci în sarcina Consiliului de a lua măsuri necesare pentru salvagardarea în mod eficace a păcii tuturor națiunilor.

Pe baza acestui articol s-ar putea înțelege că Consiliul trebuia să sesizeze chestiunea sudeților din momentul cind criza a devenit foarte gravă și că dintr-o problemă de politică internă cehoslovacă poate rezulta posibilitatea unui conflict internațional. Nu s-a socotit oportun să se facă aceasta; în actuala stare de slăbiciune a instituției de la Geneva, această abținere este desigur justificată. Ca atare, lordul Runciman a fost trimis la Praga; el exercită acolo o activitate de conciliator; Consiliul Societății Națiunilor nu ar putea, la ora actuală, să facă nimic mai mult; intervenția sa ar părea, dimpotrivă, să tindă la subminarea medierii pe care ar putea s-o paralizaze; ar fi deci absolut inoportun. Mai mult, ar fi inutil, pentru că Germania nu s-ar supune în mod sigur, în această fază a lucrurilor, unei acțiuni a Consiliului.

Rezultă deci, prin urmare, că dl. Litvinov trebuie descurajat în prezent de a da urmare intențiilor sale.

B. Situația ar fi cu totul alta în ziua cind Germania ar declanșa o operațiune de forță contra Cehoslovaciei. Într-o asemenea ipoteză, trebuie să distingem: a. cazul Franței și U.R.S.S.-ului legate de Cehoslovacia prin angajamente speciale; b. cazul celorlalte puteri, membre ale Societății Națiunilor, care nu au obligații particulare față de Cehoslovacia, dar dintre care una — Anglia — are angajamente speciale față de Franța (tratatul de la Locarno).

* *

CAZUL FRANȚEI ȘI U.R.S.S.-ULUI

Situația U.R.S.S.-ului în raport cu Cehoslovacia este analogă celei a Franței cu diferența că angajamentele de asistență mutuală existente între Praga și Moscova nu se aplică decît în măsura cind una din cele două țări victimă a agresiunii, primește asistența Franței.

În eventualitatea amintită, obligațiile de asistență ale Franței există din momentul în care sint create următoarele condiții:

- a) Germania atacă Cehoslovacia;
- b) acest atac nu a fost provocat;
- c) acest atac se produce în condițiile cind Germania a încălcat obligațiile față de Cehoslovacia în ceea ce privește reglementarea diferendelor (vezi tratatul de arbitraj germano-cehoslovac).

Într-un astfel de caz, Franța acționînd prin aplicarea art. 16 al Pactului este obligată să acorde imediat ajutor și asistență Cehoslovaciei atacate. Cade însă în competența Franței să aprecieze dacă sint create acele circumstanțe necesare acordării asistenței sale. Nu este indispensabil ca Consiliul Societății Națiunilor să constată faptele. De altfel, nimic în textul tratatului nu subordonează aplicarea asistenței noastre unei astfel de constatări. Mai mult, jurisprudența admisă în ceea ce privește art. 16 [al Pactului Societății Națiunilor] lasă fiecărui stat ce acționează pe răspunderea sa, și nu Consiliului, responsabilitatea de a constata existența unei agresiuni ce ar crea condiții aplicării articolului 16.

Deci, fiecărui membru îi revine să constate dacă există o ruptură de pact. În acest sens numai, obligația noastră de asistență se aplică în mod automat.

Dar, dacă Franța este în drept să intervină fără a aștepta deliberarea Consiliului, nu rezultă că ea ar trebui în mod necesar să acționeze fără să aștepte această deliberare.

Dacă în adevăr, incumbă fiecărui membru de a constata că există caz de agresiune, este conform spiritului Pactului ca situația să fie examinată în comun de către Consiliu așa cum s-a întâmplat în 1935. Este, de asemenea, în interesul Franței să aștepte ca acest examen să aibă loc pentru a da intervenției sale un curs activ. De fapt, intervenția noastră va provoca o ripostă germană; or, într-un asemenea caz asistența engleză nu ne este asigurată decât dacă Marea Britanie din partea sa, recunoaște că acțiunea noastră nu vine în contradicție cu stipulațiile Tratatului de la Locarno. Dacă asigurarea sprijinului britanic ne-a fost dată în prealabil, noi nu avem deci nevoie de Consiliu. Dar, în caz contrariu, Franța, angajându-se activ prea repede ar comite o gravă imprudență și Cehoslovacia însăși nu poate să ne ceară ca să ne expunem atât de ușor unui pericol care dacă nu am lua aceste măsuri situația ar deveni grea pentru noi. Cehoslovacia cunoaște de fapt că tratatul renan este legat de tratatul cehoslovac: unul se articulează pe celălalt.

Din acest ansamblu de considerații se degajă deja concluzia că, în caz de agresiune inopinată a Germaniei contra Cehoslovaciei, o reuniune imediată a Consiliului ar fi cel puțin oportună. Fără îndoială, ar fi avantajos ca în aceste condiții să fie reunit Consiliul fără a aștepta ca agresiunea să se producă, pentru a evita orice pierdere de timp. Ziua cînd misiunea lordului Runciman s-ar termina printr-un eșec, fie pentru că mediatorul trebuie să-l constate că n-a putut să pună de acord părțile, fie că a formulat o recomandare pe care numai una dintre părți ar fi acceptat-o, o reuniune imediată a Consiliului făcută pe baza art. 11 ar permite Consiliului să fie pregătit pentru a acționa în ziua cînd Germania ar declanșa acțiunea sa; s-ar câștiga astfel un timp prețios.

CAZUL ALTOR PUTERI MEMBRE ALE SOCIETĂȚII NAȚIUNILOR

Din observațiile de mai sus, rezultă că chiar din punctul de vedere al Franței și U.R.S.S., o reuniune a Consiliului în caz de agresiune germană nu ar fi inutilă; cel mai puternic motiv este că trebuie să considerăm că această reuniune ar fi necesară pentru a pune în mișcare acțiunea altor membri ai Societății.

S-a făcut aluzie mai sus la utilitatea unei astfel de reuniuni în ceea ce privește aplicarea Tratatului de la Locarno și putem fi siguri că guvernul britanic o va reclama chiar dacă n-ar fi decât pentru a-și asigura concursul Dominioanelor; în ceea ce privește alte puteri, autoritatea Consiliului, nu este de așa natură încît să ne poată permite să sperăm că le-ar putea antrena în acțiuni. Din contră, se poate imagina că unii membri ai Consiliului ar putea veni să declare că nu e vorba de agresiune; alții ar putea să se derobeze și să refuze să se pronunțe, alții nu ar nega agresiunea. Din aceste declarații individuale chiar dacă ar fi abțineri s-ar putea degaja o constatare colectivă a agresiunii. Din acest moment, în termenii Pactului și fără a prejudicia acțiunea militară la care s-ar decide în mod individual (votul unei recomandări colective a Consiliului pentru o acțiune militară pare în afara posibilităților), membrii Societății vor fi — teoretic — în situația obligatorie de a aplica sancțiuni economice și de a-și acorda un ajutor mutual; ei vor avea de asemenea obligația de a facilita trecerea forțelor oricărui membru al Societății, participînd la o acțiune comună. Este clar că un mare număr din ei se vor deroba de angajamentele lor; dar, se înțelege că dl. Litvinov, dornic să exercite asupra României presiunea care ar duce la tolerarea cel puțin a survolului pe teritoriul său, acordă o anumită importanță une deliberări geneveze.

În tot cazul, dacă noi am neglija să determinăm o reuniune a Consiliului, am furniza dinainte o scuză puterilor de la care noi dorim să obținem concursul iar răuvoitorii ar putea pretinde că, dacă s-ar fi pus chestiunea aplicării art. 16 noi am fi putut să obținem o decizie în acest sens.

NOTA LORDULUI HALIFAX CĂTRE AMBASADORUL MARII BRITANII LA PARIS

Foreign Office, 9 septembrie 1938

I. Ambasadorul Franței a venit să mă vadă astă seară. Excelența Sa a început prin a-mi spune că dl. Bonnet dorește să insiste pe lângă guvernul Majestății Sale ca în cazul cînd toate eforturile în vederea unei concilierii ar eșua la Praga, lordul Runciman¹ să fie pregătit să formuleze propriile noastre propuneri și concluzii.

II. Scopul unei astfel de propuneri, ar fi în concepția d-lui Bonnet, să anticipeze propunerile d-lui Hitler ca de exemplu propunerile vizînd un plebiscit care, știm dinainte, ar fi inacceptabile pentru cehoslovaci și ar crea prin aceasta o situație foarte dificilă. Contactele pe care le întreține lordul Runciman cu cele două părți sînt de natură a-l face să cunoască ce ar trebui să fie întreprins și guvernul francez este întotdeauna gata să accepte orice propunere de conciliere pe care lordul Runciman ar face-o.

III. Dl. Corbin mi-a arătat atunci o telegramă pe care o primise de la dl. Bonnet în care se declara că după informațiile primite de guvernul francez, acesta ar avea de acum siguranța că dl. Hitler este hotărît să intervină cu forța în Cehoslovacia, speculînd ceea ce el consideră incertitudinea politicii engleze și efectul paralizant pe care aceasta ar exercita-o asupra Franței. După părerea d-lui Bonnet este urgent ca guvernul Majestății Sale să facă tot ce îi stă în putere pentru a modifica această impresie prin demersuri directe pe lângă guvernul german și pe lângă dl. Hitler.

IV. Dl. Corbin a făcut cîteva remarci asupra poziției Franței. El a fost adesea surprins de îndoielile exprimate de prietenii săi englezi în ceea ce privește atitudinea pe care ar adopta-o Franța dacă ar surveni un conflict. El crede că noi am primit raportul dv. asupra convorbirii de ieri cu dl. Daladier, [care a precizat] că dacă s-ar produce un atac german asupra Cehoslovaciei, guvernul francez nu ar avea de ales. Franța trebuie să mobilizeze și să declare război, dar el subliniază că aceasta nu se va produce decît în cazul unui atac deliberat al Germaniei.

V. Am declarat d-lui Corbin că în ceea ce privește prima sa sugestie o voi transmite în mod sigur lordului Runciman dar că n-aș putea să-i spun care ar fi reacția lui. Acesta are multă grijă să se mențină în rolul de mediator și s-ar putea ca, în situația cînd continuarea negocierilor ar deveni imposibilă din cauza unei intervenții germane, lordul Runciman să considere că o nouă contribuție a sa nu ar servi la nimic. Dl. Corbin a fost de acord, dar a insistat totuși asupra unei astfel de declarații a lordului Runciman chiar în această situație, gîndindu-se la efectul pe care l-ar putea produce asupra opiniei publice și dificultățile ce le-ar crea guvernului german.

VI. În ceea ce privește telegrama relatînd informațiile franceze asupra intențiilor d-lui Hitler, i-am spus că o mare parte a propriilor noastre informații corespund acelorale ale guvernului francez. Am convenit astăzi asupra unui proiect cuprinzînd noi instrucțiuni pentru ambasadorul nostru la Berlin. Cînd vor fi făcute noile intervenții pe lângă guvernul german, ele îl vor face să înțeleagă în mod clar și fără echivoc, gravitatea situației și marile pericole ale unui conflict generalizat ce va antrena nașterea a nenumărate probleme.

VII. Totodată noi am primit o informație de presă în termenii căreia ambasadorul nostru a avut o lungă întrevedere cu dl. Hitler în această după amiază. Ar fi, desigur, preferat să așteptăm raportul său asupra acestei întrevederi înainte de a lua alte măsuri. Vom examina raportul lui Sir Neville Henderson² de îndată ce-l vom avea. S-au luat astă seară unele măsuri în ceea ce privește flota, măsuri care, cred, vor produce un efect pozitiv asupra guvernului german cînd îi vor fi anunțate.

VIII. În ceea ce privește declarația d-lui Corbin asupra poziției franceze, i-am spus că nu mai este nevoie să-i subliniez importanța pe care o acord celor spuse de dl. Daladier, privind angajamentele Franței într-un anumit caz. Poziția guvernului

¹ Ambasadorul Marii Britanii la Berlin.

francez, în virtutea obligațiilor sale față de Cehoslovacia, este bine înțeleasă. În același timp, nu vreau să-i las nici o îndoială, deși cred că nu există vreo îndoială nici în spiritul lui, nici în a guvernului francez, în ceea ce privește poziția engleză. Gîndindu-ne la o acțiune a Germaniei împotriva Cehoslovaciei, consider că opinia publică engleză nu este mai puțin pregătită decît guvernul Majestății Sale de a nu intra în război contra Germaniei din cauza unei agresiuni germane contra Cehoslovaciei. Așa cum i-am spus de repetate ori, deși sîntem conștienți de angajamentele franceze, nu este mai puțin adevărat că Cehoslovacia nu ar putea fi efectiv protejată contra unui atac german dacă el se va produce. Este de asemenea adevărat, dacă ne-am putea imagina politicienii Europei așezați în jurul unei mese după un nou război pentru a trasa frontierele Cehoslovaciei cu ocazia stabilirii unui nou tratat de pace, că nimeni n-ar putea presupune că frontiera, așa cum ea este astăzi, ar putea să fie menținută. A te lansa într-un război european pentru ceva pe care nu-l poți proteja și pe care, de altfel, nu speri să-l poți reglementa, este dintr-un anumit punct de vedere o inițiativă care merită cea mai serioasă gîndire înainte de a fi întreprinsă. De altfel, presupunînd că dl. Hitler cere un plebiscit, o mare parte a opiniei publice din toate țările ar gîndi, desigur, că este lipsit de rațiune să se aventureze într-un război european pentru a împiedica un popor să voteze viitorul lui statut. Dl. Corbin mi-a remarcat că francezii nu ar dori să se bată contra plebiscitului, ci numai în cazul unui atac german direct. Am observat atunci că dacă soluția plebiscitului s-ar prezenta și ar fi refuzată de dl. Beneș, situația nu ar fi prea clară, iar opinia publică din această țară cel puțin, ar fi desigur nelămurită.

L-am rugat, în consecință, să insiste pe lîngă guvernul său din nou în legătură cu dorința noastră urgentă, ca guvernul francez să ne țină sistematic la curent și să ne consulte înainte de a se angaja în măsuri care ar putea să antreneze un război. Dl. Corbin a declarat că guvernul său acționează, desigur, în acest sens, pentru că este conștient de extrema gravitate a situației și că el dorește să insiste din nou asupra importanței pe care o acordă tuturor intervențiilor noastre ce ar putea să producă o schimbare în spiritul celui care guvernează Germania, și care singur ar putea asigura un sfîrșit pașnic prezentelor probleme.

IX. La un moment dat, pe parcursul conversației noastre, dl. Corbin a spus că dacă ar fi vorba numai de Cehoslovacia, situația se poate judeca în mod diferit, dar guvernul francez consideră că dacă am lăsa să se producă agresiunea fără a-i rezista, rîndul Franței va veni imediat. I-am răspuns că în realitate, el vorbește despre un argument în favoarea unui război sigur astăzi, contra unui război posibil mîine, care s-ar produce în circumstanțe mult mai defavorabile. Nu am putut privi niciodată cu simpatie acest argument și nu consider că poate fi justificat.

8

SCHIMBUL DE MESAJE BONNET—HALIFAX,

10—14 septembrie 1938

A. CONVORBIREA D-LUI GEORGES BONNET, MINISTRUL AFACERILOR EXTERNE, CU SIR ERIC PHIPPS, la 10 septembrie 1938

Nota Ministrului,

Am primit azi dimineață pe ambasadorul Marii Britanii la Paris Sir Eric Phipps. Nu i-am ascuns că situația îmi apare din ce în ce mai gravă. Ca întotdeauna, l-am găsit pe ambasadorul Angliei foarte înțelegător. I-am spus că am ajuns într-un moment cînd trebuie să vorbim clar. I-am pus următoarea chestiune: „Dacă germanii vor ataca Cehoslovacia și dacă Franța ar mobiliza și se va întoarce către Marea Britanie spunîndu-i: Noi mergem, mergeți cu noi? Care ar fi răspunsul guvernului britanic?”.

Am făcut apel la Sir Eric Phipps mai mult ca prieten vechi decît ca ambasador al Marii Britanii. El trebuie să înțeleagă importanța acestei chestiuni. Doresc ca un răspuns clar să ne fie dat.

Ambasadorul îmi spune că este vorba aici de o problemă de circumstanță, dar că el înțelege perfect preocuparea mea și că îi va scrie chiar în această zi lordului Halifax pentru a obține, conform dorinței mele, un răspuns prompt și clar.

Ambasada Britanică la Paris
14 septembrie 1938

B. SCRISOAREA LUI SIR ERIC PHIPPS CĂTRE GEORGES BONNET,
14 septembrie 1938

Dragul meu Ministru,

Pentru a răspunde dorinței pe care ați exprimat-o azi dimineață, iată textul scrisorii particulare pe care lordul Halifax mi-a adresat-o ca răspuns la chestiunea pe care mi-ați pus-o la 10 septembrie: „Dacă germanii vor ataca Cehoslovacia și dacă Franța ar mobiliza și se va întoarce către Marea Britanie spunându-i: Noi mergem, mergeți cu noi? Care ar fi răspunsul guvernului britanic?”. Ați adăugat că este de cea mai mare importanță să cunoașteți răspunsul nostru și că acest răspuns să fie dat repede și clar.

Primiți vă rog, d-le ministru...

Eric Phipps

C. SCRISOAREA LUI ED. HALIFAX CĂTRE G. BONNET,
12 septembrie 1938

Foreign Office
12 septembrie 1938

Dragul meu Phipps,

Am primit ieri seară scrisoarea ta personală și confidențială din 10 septembrie în care îmi transmiți întrebarea pe care Bonnet, adresându-se nu ambasadorului, ci prietenului, ți-a pus-o.

Îmi dau seama perfect de importanța pe care guvernul francez o acordă unui răspuns net la această chestiune. Dar, așa cum i-ai remarcat lui Bonnet (și cred că pot să spun că i-ai vorbit admirabil), chestiunea în sine este clară dar în formă ea nu poate fi disociată de circumstanțele în care s-ar produce, circumstanțe care în acest moment sînt absolut ipotetice.

De altfel, în această chestiune este imposibil pentru guvernul Majestății Sale să ia în considerare numai propria sa situație, pentru că în toate deciziile sau acțiunile pe care ar putea să le întreprindă, el angajează în fapt și Dominioanele. Guvernele acestora s-ar opune în mod sigur ca poziția lor să fie decisă pentru ei dinainte în funcție de circumstanțe pe care ei doresc să le judece personal.

Iată de ce, în acest moment, singurul răspuns pe care sînt în măsură să-l dau d-lui Bonnet, este următorul: guvernul Majestății Sale nu va îngădui niciodată ca securitatea Franței să fie amenințată: el nu este în măsură să furnizeze precizări asupra caracterului acțiunii sale viitoare sau asupra momentului cînd va fi întreprinsă, în circumstanțe pe care nu le poate prevedea în prezent.

Al dvs. Halifax

9

**NOTĂ-MANUSCRIS A LUI EDUARD BENEŠ, REMISĂ ÎN MÎINILE
LUI NEČZAS¹, la 17 septembrie 1938, ÎNAINTE DE PLECAREA
ACESTUIA SPRE PARIS**

Nu voi admite niciodată să se pretindă că acest plan emană de la Cehoslovacia. Trebuie să rămînă strict secret. Nimic nu va putea să fie publicat.

Prevederile [acordului] vor trebui să fie negociate confidențial între Franța și Anglia numai după ce noi vom fi delimitat cu precizie înținderea teritoriilor pe

¹ Emisarul personal al președintelui Beneš, către președintele Edouard Daladier.

care le-am putea ceda, deoarece există pericolul ca, odată ce am accepta principiul, aceste puteri să cedeze în fața lui Hitler și să abandoneze totul în bloc.

Ca urmare, este necesar o dată ce propunerea a fost stabilită, ea să-i fie impusă lui Hitler ca ultimă concesie.

Aceasta înseamnă că Germania va primi mii de km² de teritoriu (nu știu exact cit, dar ar reprezenta între 4—6 000 de km², cu condiția ca acest teritoriu să cuprindă cel puțin 1 500 000 sau 2 000 000 de locuitori de limbă germană. Aceasta ar însemna, prin urmare, și un transfer de populație, socialiștii, israeliții răminind la noi.

Să nu se spună că aceasta vine de la mine.

Să nu se spună nimic lui Osusky și să se ceară ca să nu i se spună acestuia nimic.

Să se distrugă această hirtie ¹.

10

NOTĂ

ADRESATĂ PREȘEDINTELUI BENEȘ DE GUVERNUL BRITANIC ȘI GUVERNUL FRANCEZ CA URMARE A DELIBERĂRIILOR CE AU AVUT LOC LA LONDRA ², la 18 septembrie 1933

1. — Reprezentanții guvernelor francez și britanic s-au reunit astăzi pentru a studia situația generală și au examinat raportul făcut de primul ministru al Marii Britanii asupra conversației sale cu dl. Hitler. Miniștrii britanici au prezentat, de ase-

¹ În ședința din 30 iulie 1947 a Comisiei parlamentare franceze de anchetă a evenimentelor survenite în Franța în anii 1933—1945, Leon Blum, fost președinte al Consiliului de Miniștri al Franței (iunie 1936—iunie 1937, 13 martie—8 aprilie 1938), relatează în depoziția sa următoarele cu privire la acest episod : „Dl. Leon Blum — ... Dl. Daladier v-a relatat că Dominois a venit să-mi transmită din partea lui Beneș propuneri pentru tranzacții pe care el le considera acceptabile și care sînt de fapt propunerile ce au fost în final acceptate la Londra.

Aceasta este totodată exact și inexact. De fapt am primit simbătă, în ajunul zilei cînd Daladier trebuia să plece la Londra, vizita unui emisar al lui Beneș. Acest emisar nu era Dominois, era un membru social-democrat al cabinetului cehoslovac cu care eu eram în raporturi foarte apropiate și care se numea Neczas. El a murit la Londra și era membru al guvernului cehoslovac în exil.

Deci, emisarul nu era acela despre care v-a spus Daladier, iar misiunea nu era chiar așa cum a relatat-o acesta.

Neczas a venit să-mi spună din partea lui Beneș : „Lucrurile se desfășoară în acest moment în așa fel încît Anglia și Franța vor să ne ceară concesi. Vă aduc harta pe care Daladier v-a putea vedea prin indicațiile asupra lucrărilor fortificațiilor noastre militare, care este traseul extrem, dincolo de care noi am considera Cehoslovacia ca pierdută“.

Aceasta s-a petrecut simbătă seara. Neczas a sosit la Paris cu avionul. Prietenul meu André Blumel l-a așteptat la aeroport și l-a adus la mine la țară, lângă Paris. N-am putut să-l văd pe Daladier a doua zi dimineață în momentul cînd se îmbarca în avionul pentru Londra, dar l-am trimis la el pe Blumel care desigur, își amintește perfect, de conversația cu Daladier.

El i-a remis documentul, harta cu caracter secret, pe care Neczas mi-a adus-o din partea lui Beneș.

Traseul lui Beneș nu a fost respectat la Londra, și Franța și Anglia au căzut de acord să-i impună Cehoslovaciei un alt traseu mult mai periculos. Dar ceea ce este semnificativ, este starea de spirit în care l-a găsit André Blumel pe Daladier în acea dimineață, cînd se pregătea să plece la Londra.

L-a găsit foarte îngrijorat de pericolul în care se afla Cehoslovacia și dornic de a face totul pentru a-l para dar, se simțea complet neputincios în fața celui soi de coaliție pe care o formau contra lui liderii guvernului englez și propriul său ministru de externe“. (Les événements survenus en France de 1933 à 1945. Témoignages et documents recueillis par la Commission d'enquête parlementaire, Tome premier, Presses Universitaires de France, Paris, 1951, p. 256—257).

² La 18 septembrie 1933, au avut loc la Londra convorbiri franco-britanice la care au luat parte primii miniștri ai celor două țări, miniștrii de externe ș.a. În cursul acestor discuții, primul ministru britanic a relatat întvederea sa cu Hitler precizînd că acesta a promis suveților că „este gata să riște un război mondial“ pentru încorporarea germanilor sudeți la Reich. El precizează că după informațiile primite din partea trimisului lordului Runciman „situația poate să fie redusă la termeni foarte simpli : acceptarea principiului de autodeterminare“. Referindu-se la poziția Franței și a Angliei a subliniat că „Franța este legată de Cehoslovacia printr-un tratat, iar Anglia nu. Dacă se hotărăște rezistența față de condițiile puse de dl. Hitler, șansele de pace dispar“. Președintele Consiliului de Miniștri francez, Daladier, a arătat că datorită angajamentelor sale față de Cehoslovacia, guvernul francez se găsește într-o situație delicată, dat fiindcă „este vorba de o țară prietenă și aliată și că este întotdeauna dificil să propui unui amic ca să-și taie un picior sau chiar pe amîndouă“. Daladier arată că de fapt „s-ar putea merge foarte departe pe calea acestei autonomii care ar antrena distrugerea Cehoslovaciei : ar fi o nouă victorie a pangermanismului, o etapă în marșul său către est. Dl. Hitler nu-și propune

menea, colegilor lor francezi concluziile trase din raportul asupra acțiunii desfășurate în timpul misiunii sale de lordul Runciman. Și unii și alții sîntem convinși că după recente evenimente ne aflăm în momentul cînd menținerea pe mai departe în cadrul frontierelor statului cehoslovac a districtelor locuite în principal de germanii sudeți, nu mai este posibilă fără a se pune în pericol înseși interesele Cehoslovaciei și de asemenea ale păcii europene. În lumina acestor considerații, cele două guverne au fost în consens asupra faptului că menținerea păcii și salvagardarea intereselor vitale ale Cehoslovaciei nu pot fi efectiv asigurate decît dacă aceste districte sînt acum transferate Reichului.

12. — Acest rezultat ar putea să fie atins sau printr-un transfer direct, sau ca urmare a unui plebiscit. Sîntem conștienți de dificultățile pe care le comportă un plebiscit și noi cunoaștem bine obiecțiile pe care dvs. deja le-ați ridicat împotriva unei astfel de proceduri în mod particular în ceea ce privește posibilitatea repercusiunilor foarte largi pe care această tranzacție le-ar putea avea, avînd în vedere principiul pe care se bazează. Din acest motiv, presupunem că dv. ați prefera să rezolvați problema germanilor sudeți prin metoda unui transfer direct, rezolvînd astfel această afacere.

3. — Districtele ce ar urma să fie transferate ar cuprinde, desigur, regiunile locuite în proporție de mai mult de 50% de germani, și în același timp sperăm să obținem pe calea negocierilor, sub îndrumarea unei comisii internaționale care ar cuprinde un reprezentant cehoslovac, o ajustare de frontieră acolo unde s-ar fi considerat necesar. Sîntem convinși că transferul districtelor mai mici, pe baza unui procentaj superior, nu ar constitui o soluție

4. — Organismul internațional de care este vorba ar putea, de asemenea, să fie însărcinat și cu chestiunile privind un eventual schimb de populație pe baza dreptului de opțiune într-o limită de timp determinată.

5. — Ne dăm seama că dacă guvernul cehoslovac este dispus să accepte măsurile sugerate în ceea ce privește modificările de mai sus, este justificat din partea lui să ceară asigurări pentru securitatea sa viitoare.

6. — În consecință, guvernul Majestății Sale britanice ar fi gata, ca drept contribuție la pacificarea Europei, să participe la o garanție internațională a noilor frontiere ale statului cehoslovac, contra unei agresiuni neprovocate. Una din principalele condiții ale acestei garanții ar fi salvagardarea independenței statului cehoslovac, prin substituirea unei garanții generale contra oricărei agresiuni neprovocate, tratatelor actualmente în vigoare și care comportă obligații reciproce cu caracter militar.

7. — Guvernele francez și britanic recunosc, și unul și celălalt, proporția sacrificiului care este acum cerut guvernului cehoslovac în interesul păcii. Dar, tocmai pentru că este vorba aici de un interes general comun, al Europei și în mod particular al Cehoslovaciei, au considerat că este sarcina lor să expună în mod deschis condițiile esențiale pentru salvagardarea păcii.

8. — Primul ministru trebuie să reia convorbirile sale cu dl. Hitler, cel mai tîrziu miercuri și mai devreme dacă ar fi posibil. Considerăm deci că trebuie să vă cerem să ne dați un răspuns cît mai curînd posibil.

COMMUNIQUE

După o discuție cuprinzătoare asupra situației internaționale actuale, reprezentanții guvernelor francez și britanic au ajuns la un acord complet asupra politicii de urmat în vederea facilitării unei soluții pașnice a problemei cehoslovace.

Cele două guverne speră, prin urmare, că va fi posibil să se ajungă la o soluționare mai generală în interesul păcii europene.

altceva decît să facă presiuni asupra României pentru Transilvania ; cînd el va putea dispune de grîul, petrolul și porumbul României, se va întoarce contra Franței și contra Marii Britanii care atunci vor trebui să se aplece în condiții mult mai dificile". Lordul Halifax, ministrul de externe britanic, a declarat că împărtășește întru totul cele spuse de Daladier, dar că „toată lumea va fi de acord, fără îndoială, să aprecieze că chiar dacă rușii, englezii sau francezii ar face-o, este practic imposibil să protejeze Cehoslovacia", iar „într-un nou tratat de pace frontierele cehoslovace nu vor fi trasate cum sînt astăzi". În cele din urmă se hotărăște efectuarea unor intervenții și presiuni la Praga pentru a se obține avizul guvernului cehoslovac în favoarea cedării către Germania a regiunilor locuite de germanii sudeți. Noul stat cehoslovac, redus ca întindere, ar căpăta o garanție din partea marilor puteri (nota red.)

**CONVORBIREA DINTRE
GEORGES BONNET, MINISTRUL DE EXTERNE AL FRANȚEI,
CU AMBASADORUL CECOSLOVACIEI LA PARIS, OSUSKY,
la 19 septembrie 1938, ora 12,30**

La terminarea Consiliului de Miniștri, am remis d-lui Osusky planul franco-britanic. I-am amintit convorbirile noastre anterioare din iunie și iulie. Dacă eu am continuat așa cum a dorit guvernul cehoslovac, să afirm în mod public solidaritatea noastră cu Praga, Praga știa foarte bine că o făceam nu în vederea pregătirii unui război, pe care Anglia și noi înșine nu dorim să-l facem, ci, pentru a permite guvernului cehoslovac să ajungă la o soluție pașnică; despre această situație el [guvernul cehoslovac] a fost de fapt de foarte multă vreme prevenit. Am regretat că nu s-a putut realiza mai devreme un aranjament. În tot cazul, planul franco-britanic prezintă pentru Cehoslovacia formula cea mai puțin rea la ora actuală. Am rugat pe dl. Osusky să-l transmită numaidecît guvernului său împreună cu sfatul de a-l accepta.

Dl. Osusky mi-a răspuns că va transmite la Praga planul și convorbirea noastră.

Părăsindu-mă, el nu și-a ascuns emoția pe care o înțeleg foarte bine.

**TELEGRAMA AMBASADORULUI FRANCEZ LA PRAGA,
DE LACROIX, CĂTRE G. BONNET,
20 septembrie 1938**

**MINISTERUL AFACERILOR
EXTERNE**

TELEGRAMĂ SOSITĂ

Rezervat

SECRET

Nr. 2219—2220

Praga, 20 septembrie 1938
primită prin telefon la orele 21,45

Președintele Consiliului m-a convocat. De acord, mi-a spus el, cu președintele Republicii, îmi declară că dacă în această noapte chiar aş declara d-lui Beneš că în caz de război între Germania și Cehoslovacia din cauza germanilor sudeți, Franța din cauza angajamentelor sale cu Anglia nu ar merge, președintele Republicii ar lua act de această declarație; președintele Consiliului ar convoca imediat Cabinetul ai căruia membri sînt în prezent de acord cu președintele Republicii pentru a ceda. Conducătorii cehoslovaci au nevoie de această acoperire pentru a accepta propunerile franco-engleze. Ei sînt siguri de armată, ai cărei șefi au declarat că un conflict separat cu Germania ar fi o sinucidere. Dl. Hodza declară că demersul pe care îl sugerează este singurul mijloc de a salva pacea. El dorește ca totul să fie isprăvit înainte de miezul nopții, dacă este posibil¹, sau în tot cazul în timpul nopții. Președintele Consiliului va face aceeași comunicare ministrului Angliei.

¹ Sublinierea aparține lui Edouard Daladier.

**DECLARAȚIA FĂCUTĂ DE MAXIM LITVINOV, COMISARUL
SOVIETIC PENTRU AFACERI EXTERNE LA GENEVA
septembrie 1938**

„Uniunea Sovietică, legată de Cehoslovacia printr-un pact de asistență mutuală, s-a abținut de la orice intervenții în negocierile guvernului cehoslovac cu germanii sudeți, considerind că este vorba de o problemă internă a statului cehoslovac. Noi ne-am abținut să dăm sfaturi guvernului cehoslovac considerind ca inadmisibil de a-i cere să facă concesii unor elemente pe care el le considera culpabile de a aduce prejudicii intereselor sale naționale, pentru a fi degajați de necesitatea de a îndeplini angajamentele noastre conform pactului. Noi nu am dat sfaturi nici în sens opus. Am apreciat întotdeauna tactul guvernului cehoslovac care nu ne-a întrebat dacă noi ne-am îndeplini obligațiile conform pactului. Nu este deci locul să credem că el se îndoia cind citeva zile înainte de plecarea mea la Geneva guvernul francez ni s-a adresat, pentru prima dată, spre a afla care ar fi poziția noastră în caz de agresiune contra Cehoslovaciei.

Am dat, în numele guvernului meu, un răspuns absolut clar și precis, adică, noi sintem hotărâți să ne îndeplinim angajamentele conform pactului și să acordăm asistență Cehoslovaciei în același timp cu Franța prin toate mijloacele de care dispunem. Autoritățile noastre militare sint gata să participe imediat la o conferință cu reprezentanții militari ai Franței și ai Cehoslovaciei pentru a studia măsurile pe care le impune situația.

Independent de aceasta noi vom socoti profitabil ca problema să fie adusă în fața Societății Națiunilor chiar dacă aceasta s-ar face doar în scopul prevăzut de art. 11 :

1. De a mobiliza opinia publică și
2. de a clarifica poziția altor state și a eventualei lor asistențe active sau cel puțin pasive.

Totodată, este necesar să epuizăm toate mijloacele capabile a evita conflictul armat și noi considerăm că una dintre măsurile ce ar corespunde acestui scop ar fi de a convoca imediat o conferință a marilor puteri europene și a altor state interesate pentru a pregăti un eventual demers colectiv“.

**NOTĂ
PRIVIND MEMORANDUM-UL GERMAN PREZENTAT
D-LUI CHAMBERLAIN
la 23 septembrie 1938**

Statul Major al Armatei
Biroul 2

25 septembrie 1938

Secret

Examenul momorandum-ului german duce la următoarele observații :

I. Diferențele dintre memorandum și propunerile franco-britanice din 18 septembrie, se referă, în general, la condițiile de transfer a teritoriilor sudețe la Germania.

Memorandum-ul franco-englez propune constituirea unei comisii internaționale însărcinată cu delimitarea noii frontiere, după negocieri în cazuri litigioase ;
130 P acestea, departe de a fi o excepție, sint, dimpotrivă, foarte numeroase.

Germanii reclamă stabilirea din capul locului a unor noi frontiere în care să-și aducă, fără întârziere, forțele lor militare; ori această nouă frontieră înglobează teritorii unde chiar după hărțile germane, populația este în majoritate cehă; faptul este valabil, în special, în zona Moraviei și în zona Brno, unde Germania pretinde, fără plebiscit, să-și adjuce teritoriile formind o insulă, reluind astfel tradiționala politică prusacă a enclavelor și creind prin aceasta o situație susceptibilă să ducă la complicații ulterioare.

II. O notă precedentă a arătat pierderile pe care le-ar suferi Cehoslovacia în domeniul economic chiar din propunerile britanice.

Dacă acest stat păstrează cea mai mare parte a materiilor sale prime (cu excepția lignitului), potențialul său industrial scade considerabil (industriile textile, chimică, metalurgică, fabricare de armament), pierde de asemenea importante căi de comunicație. Pretențiile germane actuale nu fac decât să agraveze această scădere, mai ales în regiunea Brno și Moravska-Ostrava).

III. Din punct de vedere militar, acceptarea integrală a memorandum-ului german ar însemna pentru Cehoslovacia, abandonarea cvasi-totală a sistemului său de fortificații și, în particular, a fortificațiilor grele (linia Trutnov—Zamberg—Moravska—Ostrava).

Dacă propunerile franco-engleze au deja în vedere cedarea anumitor fortificații, acesta este un rezultat al negocierilor și nu consacrară unei stări de fapt. Armata cehoslovacă ar accepta, fără îndoială, cedarea fortificațiilor sale, dar numai către o comisie internațională; ar admite ea să le abandoneze fără luptă unei armate străine?

IV. Se poate obiecta contra unui război general care este pe punctul de a izbucni pe motivul prestigiului cehoslovac. Acest motiv este foarte dificil de apărat; cedarea teritoriilor sudete, așa cum ar rezulta din proiectul franco-britanic, dă deja Germaniei o satisfacție fără precedent. Această din urmă putere ar putea, se pare, să abandoneze pretenția de ocupare militară imediată. Revendicările germane privind Valea Moravei, dacă ar fi acceptate ar marca strangularea Boemiei și ar favoriza cu puține cheltuieli separarea sa de Slovacia: (culoar redus la 20 km lăsat, în caz de alipire a [regiunii] Brno la Germania, de toate căile ferate de la vest la est).

V. Armata. Armata cehoslovacă este în așteptare în spatele fortificațiilor; odată mobilizarea terminată, ea ar reprezenta o forță serioasă de 35 de divizii, echipate modern, decisă să reziste și să se lupte cu invadatorul. Totuși, certitudinea unei lupte ucigătoare între germani și cehi ar trebui să constituie un element de reflecție pentru guvernul german.

S-a admis până acum că rezistența cehă ar putea să fie apreciată pe o durată de o lună în Cadrilaterul Boemiei pentru a fi apoi continuată în Valea Moravei, în așteptarea aliaților. Deși unii factori noi au apărut (defecțiune posibilă a unor contingente minoritare) se poate încă conta pe rezistența cehoslovacă, dar cu condiția ca Cehoslovacia să se lupte cu Germania singură. Situația ar fi total schimbată dacă Polonia și Ungaria ar aduce Germaniei ajutorul efectiv al concursului lor militar.

15

DISCURSUL ROSTIT LA RADIO DE N. CHAMBERLAIN

Emisiunea din 27 septembrie 1938

„Miine Parlamentul va fi convocat. Voi face o declarație completă asupra evenimentelor care ne-au condus în această situație critică. Nici o declarație prealabilă nu ar fi fost posibilă în timpul acestui du-te-vino prin Europa, cînd situația se schimba de la o oră la alta. Dar astăzi, avem un scurt răgaz și doresc să vă adresez câteva cuvinte vouă, cetățeni ai Marii Britanii, ai Imperiului și de aiurea.

Și mai întâi, vreau să mă adresez acelor care mi-au scris în ultimele săptămîni pentru a-și exprima grațitudinea față de eforturile ce le-am făcut și care mi-au urât succes. Cele mai multe dintre scrisori veneau de la mamele și surorile concetățenilor noștri. Dar au fost și nenumărate scrisori din Franța, din Belgia, din Italia și chiar din Germania. Văzînd neliniștea lor mi s-a strîns inima și am înțeles și sentimentul lor de intensă ușurare cînd credeau că pericolul de război a trecut.

Nu este oribil, fantastic și de necrezut ca noi să săpăm tranșee, să facem exerciții cu măștile de gaze, din cauza unei dispute dintr-o țară îndepărtată, între două popoare despre care noi nu știm nimic? Pare încă și mai imposibil ca o problemă deja soluționată, în principiu, să devină cauză de război. Înțeleg perfect rațiunile care au incitat guvernul ceh să nu accepte termenii memorandum-ului german. Cred că, după convorbirile avute cu dl. Hitler și dacă timpul acordat este suficient, ar fi posibil să se hotărască asupra modalităților pentru cedarea teritoriilor, pe care guvernul ceh a acceptat să le dea Germaniei printr-un acord ale cărui condiții ar acorda un tratament echitabil populațiilor interesate.

Dvs. știți deja că am făcut tot ceea ce un om putea să facă pentru a aplatiza această ceartă. După vizitele mele în Germania, mi-am dat seama perfect de simțăminte d-lui Hitler, că el trebuie să susțină cauza celorlalți germani, și de indignarea sa față de faptul că nu s-a acordat atenție până acum revendicărilor sale. El mi-a declarat personal, și a repetat aceasta în mod public ieri seară, că reglementarea acestei chestiuni sudete constituie sfârșitul revendicărilor teritoriale germane în Europa.

După prima mea vizită la Berchtesgaden, am obținut consimțământul guvernului ceh, pentru aprobarea propunerilor supuse la Praga și care conțineau, în esență, dezideratele d-lui Hitler. La întoarcerea mea, am fost extrem de suprins că dl. Hitler insistă pentru ca teritoriul în chestiune să-i fie transmis imediat, să fie ocupat de trupele germane, aceasta fără nici o garanție pentru persoanele ce nu erau de naționalitate germană și care nu doreau să fie încorporate la Germania. În cazul cînd el ar fi avut îndoieli în ceea ce privește intențiile guvernului ceh, i-am oferit garanția guvernului britanic, și cred că garanția guvernului nostru nu trebuie să fie subestimată.

Nu voi ezita să fac o a treia călătorie, dacă voi considera că aceasta ar putea avea o utilitate oarecare.

Dar avem destule lucruri de făcut în interior; avem nevoie de voluntari pentru corpul de apărare antiaeriană; pentru combaterea incendiilor și pentru unitățile teritoriale. Știu că dvs. toți vă veți face datoria, și vă rog să vă adresați autorităților competente care vă vor spune ceea ce aveți de făcut. Fiți calmi; nu vă speriați dacă vor avea loc exerciții sau chemări [în armată]. Nu este vorba decît de măsuri de precauție necesare în circumstanțele actuale.

Indiferent care ar fi simpatiile ce le avem pentru un popor mic amenințat de unul mare, noi nu putem să aruncăm toată națiunea britanică într-un război din cauza acestor simpatii și fără să fim siguri că am putea împiedica izbucnirea unui conflict de mare anvergură. Eu sînt un om al păcii. Am oroare de război, dar dacă aș avea sentimentul că o putere oarecare ar dori să devină predominantă, n-aș ezita să afirm că trebuie să-i opunem rezistență. Dar nu este cazul să ne lansăm într-un război fără a fi convinși că s-au făcut toate încercările și că s-au avut în vedere toate consecințele.

Pentru moment, așteptați cît mai calm posibil evenimentele din următoarele zile. Atîta vreme cît războiul nu a fost declanșat, speranța de a-l împiedica există. Știți că voi face totul pentru a păstra pacea.

16

TELEGRAMA MINISTRULUI FRANȚEI LA PRAGA, DE LACROIX, CĂTRE G. BONNET,

28 septembrie 1938

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE

Rezervat
SECRET

TELEGRAMĂ SOSITĂ

Nr. 2342—2353

Praga, 28 septembrie 1938, ora 2,55
primită la 28 septembrie 1938, ora 5,50

Președintele Republicii m-a convocat. El a început prin a-mi mulțumi pentru atitudinea adoptată la Conferința de la Londra de către președintele Consiliului și de Excelența voastră [lipsă trei grupuri de litere]. A subliniat obiecțiile miniștrilor englezi că propunerile incluse în memorandum-ul d-lui Hitler au un scop nu numai

etnic dar și politic, militar și economic și ar avea ca rezultat să pună la discreția Germaniei tot ceea ce rămâne din Cehoslovacia. Dl. Beneș mi-a repetat cu putere că el nu ar vrea deloc să facă dificultăți Franței și Angliei, că nu vrea deloc război, ca și guvernele de la Paris și Londra, că menține acceptarea integrală a propunerilor franco-engleze.

Fără a avea vreo informație cu privire la aceasta, președintele a adăugat că el se teme foarte mult ca în cursul negocierilor care au loc cu guvernul Reichului, puterile occidentale să nu se lase antrenate dincolo de limitele acestei propuneri. El mi-a declarat în mod categoric că nu ar putea accepta nici o nouă concesie, chiar dacă ar trebui să se bată singur pentru a păstra limitele acestui sacrificiu extrem de dureros pe care a fost obligat să-l consimtă. El n-ar putea accepta nici o evacuare înainte ca să fie fixate frontierele noi ale statului astfel micșorat. În momentul de față cu un efectiv de 1 300 000 de oameni aflați sub drapel, și ocupând fortificațiile, el este în măsură să se apere. Dezarmat, n-ar avea nici un mijloc de a face față încălcărilor d-lui Hitler și se îndoiește că acesta ar fi de acord să se resemneze. Consideră că a fost pus într-o situație delicată, că nu i s-a lăsat timp pentru a pregăti opinia publică și armata.

El a adăugat că nu poate evacua decît atunci cînd va avea garanția statului micșorat care i s-a promis în propunerile franco-engleze. A remarcat că această garanție ar fi un lucru greu pentru Franța și Anglia dacă ea ar fi dată unei țări pusă dinainte în afara situației de a putea să opună o oarecare rezistență. Am impresia că el nu s-ar resemna cu cedarea fortificațiilor. Fără îndoială, ar dori, să aibă timp să le distrugă pe acelea care se află în teritoriul ce va fi cedat și să evacueze materialul. El a fost indignat față de pretenția germană de a asimila modul de realizare a cedării a l'amiable a teritoriilor cehoslovace cu acela adoptat în 1918 după un război de patru ani pentru restituirea Alsaciei și Lorenei Franței.

Revenind asupra chestiunii termenului, am declarat că trebuie să se înțeleagă necesitatea de a merge foarte repede [pentru un acord], tensiunea actuală neputînd să dureze fără a crea mari pericole. Am exprimat părerea că Comisia internațională trebuie să înceapă a acționa cit mai repede posibil; am adăugat că după părerea mea, o poliție internațională sub ordinele Comisiei ar putea să ocupe, fără întîrziere, regiunea în cauză. Dl. Beneș mi-a răspuns acceptînd tot ceea ce conținea propunerea franco-engleză.

Cu ajutorul unor hărți foarte precise menționînd procentajul populației pe districte, dl. Beneș mi-a arătat că teritoriile pentru care Hitler reclamă transferul imediat cuprind districte cu majoritate cehă; că ele înglobează districte cu majoritate germană dar că ele sint populate, în același timp, de o minoritate cehă importantă; că în cazul invers, el împarte districtele după procentajul populației, fără a ține cont de regiune [cuvinte lipsă], numai în funcție de interese politice, militare, economice urmărite de guvernul Reichului; că peste tot, și adesea fără a ține seama de considerații etnice, scopul urmărit prin trasarea liniei de demarcație este de a priva statul micșorat de frontierele sale naturale și de a-i lua aproape toate fortificațiile.

Dl. Beneș a repetat că în nici un caz el nu va putea admite plebiscitul în regiunile cu majoritate cehă. În mod vizibil, el n-a vrut să dea nici o explicație pentru a lăsa afirmației sale toată forța. Am crezut că o va respinge. El mi-a revorbit de caracterul insuportabil și umilitor pentru opinia publică cehoslovacă al unei astfel de consultări populare, de pericolul tulburărilor care pot deveni sîngeroase; de imposibilitatea și de pericolul unui plebiscit sub control german în asemenea regiuni. Am spus că dacă teritoriile sint puse sub controlul Comisiei și a unei poliții internaționale, acest ultim pericol ar putea să dispară. Președintele a menționat, de asemenea, pretenția lui Hitler de a fixa dreptul de vot după situația populației în octombrie 1918. Am înțeles că el se temea că pierde teritorii. A declarat că nu poate accepta cu nici un preț pretenția lui Hitler. Am întrebat dacă pentru a face o concesie nu ar putea să fie fixată o dată intermediară între 1918 și 1938. Mi-a răspuns că nu a studiat chestiunea. Cred că dl. Osusky are la dispoziție hărțile pe care mi le-a arătat președintele și că ar putea să facă, în fața Excelenței Voastre, o demonstrație mai convingătoare despre exactitatea afirmațiilor d-lui Beneș. Trebuie să spun că dacă sint exacte procentajele de populație menționate pe hărți, am fost frapat de argumentația președintelui.

SECȚIUNEA DIPLOMATICĂ

Sedința de marți 16 martie 1948

Președinte — dl. Michel Clemenceau

Audierea d-lui. de Lacroix, fost ministru plenipotențiar la Praga *

.....

Dl. Michel Clemenceau — Guvernul francez v-a cerut să frinați acțiunea antinazistă a președintelui Beneș ?

Dl. De Lacroix — Guvernul d-lui Blum și acelea care i-au urmat au dorit mult menținerea situației geografice ce a rezultat din Tratatul de la Versailles și nu admiteau nici o rectificare de frontiere. D-nii Blum și Delbos erau foarte apreciați în Cehoslovacia. Totuși, începând din martie 1938 atmosfera s-a schimbat deoarece conducătorii cehi și-au dat seama că Franța nu se simțea în măsură să intre în conflict contra Germaniei.

Dl. Michel Clemenceau — În 1938 dl. Beneș a trimis în Franța o misiune militară. Dar, generalul Gamelin¹ pretinde că nu ar fi primit nici o indicație pentru a trata cu ea și delegații cehi au plecat cu impresia că Franța nu va risca un conflict armat.

Dl. De Lacroix — Eu n-am auzit ca statul major francez să fi opus un astfel de NU categoric misiunii cehi. În timpul unei călătorii la Paris am întrebat pe generalul Gamelin dacă o intervenție militară ar fi posibilă în cazul agresiunii germane contra Cehoslovaciei. El mi-a răspuns că crede că s-ar putea interveni. Atunci eu i-am amintit carențele politicii noastre în momentul militarizării Renaniei. Generalul mi-a răspuns că atunci a fost împiedicat să mobilizeze dar, că, dacă evenimentele vor lua o turnură proastă în Cehoslovacia, el consideră că este posibilă înfringerea armatei germane.

Dl. Dhers — În ce timp a avut loc această conversație ?

Dl. De Lacroix — În 1938, cel mai probabil în luna mai.

Dl. Michel Clemenceau — Ce instrucțiuni primeați dvs. atunci din partea guvernului francez ?

Dl. De Lacroix — Dl. Georges Bonnet m-a rugat întotdeauna să fac totul pentru a evita războiul. Guvernul francez considera că un conflict armat nu era posibil. După călătoria în Germania a generalului Vuillemin², dl. Georges Bonnet mi-a mărturisit chiar că aviația franceză nu ar rezista mai mult de 8 zile în fața Luftwaffe!

Dl. Michel Clemenceau — Dar care erau instrucțiunile pentru dvs. în cazul cînd războiul ar fi izbucnit ?

Dl. De Lacroix — Guvernul înlătura această ipoteză. Am fost însărcinat să fac presiuni asupra guvernului ceh pentru ca el să accepte concesiile în favoarea sudeților. Mi s-a subliniat cu insistență faptul că Anglia nu avea nici un angajament în Europa centrală și că nu dorea să intervină în caz de conflict. În plus, s-a subliniat că opinia publică franceză nu ar înțelege de ce noi să intrăm în război dacă nu eram direct atacați.

Dl. Michel Clemenceau — Dar acest lucru era foarte de înțeles din moment ce noi eram legați de Cehoslovacia printr-un tratat de asistență mutuală.

Dl. De Lacroix — Drama este că acest tratat nu a fost pus în aplicare pentru că noi am obligat Cehoslovacia să cedeze. Către mijlocul lunii septembrie l-am întrebat pe dl. Beneș dacă nu are în vedere o soluție susceptibilă a pune capăt crizei. După un lung moment de tăcere, el mi-a răspuns că în 1919 s-a gîndit la posibilitatea de a nu include între frontierele țării sale unele mici regiuni situate la nord-vestul și sud-vestul Boemiei. Dar el a adăugat numai decît, că această amintire nu are nici o legătură cu negocierile în curs și mi-a cerut să rog guvernul francez de a nu face uz de ea.

Am informat telegrafic despre această convorbire pe dl. Georges Bonnet recomandîndu-i să păstreze secretul. Dar, am impresia că ea a fost comunicată gu-

* Les événements survenus en France de 1933 à 1945. Rapport de M. Charles Serre, député au nom de la Commission d'enquête parlementaire, tome premier, Presses Universitaires de France, Paris, [1952], p. 267—269.

¹ General Maurice Gamelin — șeful Statului Major General francez al Apărării Naționale, vicepreședinte al Consiliului superior al apărării naționale.

² General Joseph Vuillemin — șeful Statului Major General francez al Armatei Aeriului.

vernului englez în timpul întrevederii de la Londra care a avut loc cam în același timp. Nu am iertat niciodată guvernului nostru această indiscreție.

Mai mult, consultând arhivele Ministerului de Externe am aflat că telegrama mea a fost falsificată astfel încât să se creadă că amintirea evocată de dl. Beneș ar fi fost de fapt o soluție pe care el o propunea. De fapt, dacă am fi acționat fără să bruscăm lucrurile, poate că ar fi fost posibil un acord în acest sens. Dar, în urma întrevederii de la Londra, s-a cerut în mod brutal guvernului ceh să cedeze unele teritorii Germaniei.

Dl. Michel Clemenceau — Care a fost reacția d-lui Beneș ?

Dl. De Lacroix — El a fost penibil impresionat și a cerut să reflecteze. El a manifestat o puternică indignare în luna iulie când l-am anunțat că în cazul unei acțiuni a sudeților, Franța va reconsidera politica sa față de Cehoslovacia. De altfel, am împărtășit întru totul sentimentul său.

Dl. Michel Clemenceau — Guvernul ceh nu v-a rugat să cereți guvernului francez să-i trimită o telegramă în care să-i impună să cedeze exigențelor germane, pentru a putea avea o scuză în fața maselor populare ?

Dl. De Lacroix — După conferința de la Londra Franța și Anglia s-au arătat speriate de aroganța crescândă a lui Hitler și au ajuns la concluzia că dacă Cehoslovacia nu cedează imediat, ea va fi deindată cotropită.

În acel moment, ministrul de externe cehoslovac a făcut cunoscut ambasadorului englez precum și mie personal, că țara sa respinge propunerile franco-britanice și sugerează o soluție în cadrul tratatului de arbitraj germano-ceh. Eram tocmai în timpul redactării telegramei ce cuprindea acest răspuns către guvernul francez, când dl. Hodza, președintele Consiliului, m-a convocat telefonic. Am întrerupt redactarea pentru a răspunde invitației sale. Dl. Hodza m-a întrebat dacă eram sigur că Franța se dă la o parte în caz de conflict. I-am răspuns că nu știu nimic. Și i-am propus să telegrafiez imediat la Paris pentru a avea un răspuns ferm. El mi-a obiectat că acest demers ar fi prea lung și a adăugat : „Admit apriori că Franța nu va acționa și dacă chiar în această noapte dvs. ați putea obține din partea guvernului francez o telegramă de confirmare, președintele Republicii va ceda. Este singurul mijloc de a salva pacea“.

Dl. Hodza a adăugat, răspunzând întrebărilor mele, că acționează în acord (înțelegere) deplină cu dl. Beneș și cu Statul Major și că estimează că fără ajutorul Franței un război contra Germaniei ar echivala cu o sinucidere.

Am informat de îndată guvernul despre această convorbire. Or, examinând arhivele Ministerului de Externe am constatat că din telegrama mea a fost omisă prima întrebare a d-lui Hodza, precum și răspunsul meu referitor la aceasta.

Dl. Michel Clemenceau — Nu vi s-a părut ciudată propunerea d-lui Hodza ?

Dl. De Lacroix — Da, bineînțeles, dar în cursul acelei oribile nopți totul mi se părea posibil. De altfel nu am fost asigurat că dl. Beneș era de acord ?

Dl. Michel Clemenceau — I-ați vorbit și lui ?

Dl. De Lacroix — Nu-mi aduc aminte. În tot cazul, consider că mutilarea telegramelor mele este o grea răspundere pentru guvernul francez deoarece mi se pare că ea arată că, fără a o spune deschis, guvernul nu era decis să-și țină angajamentele.

Ca urmare, spre marea mea surprindere, dl. Beneș a cedat pe toată linia.

Dl. Michel Clemenceau — Nu vă promisese aceasta dl. Hodza ?

Dl. De Lacroix — Desigur. Dar nu era suficient. Dl. Beneș avea la Paris numeroși prieteni care erau în relații strânse cu partidul socialist. Mă gândesc că aceste persoane au întrefinut d-lui Beneș certitudinea că noi nu l-am abandona. Aceasta ar explica toate reticențele cehoslovace în timpul negocierilor cu sudeții.

Dl. Michel Clemenceau — În memoriile sale, dl. Beneș nu vorbește de propunerile pe care vi le-a făcut dl. Hodza. Și spune, dimpotrivă, că ultimatum-ul franco-britanic a avut efectul unei lovituri de măciucă.

Dl. Pinay — Toată lumea era deci de acord să evite războiul, iar guvernul ceh admitea apriori că Franța nu va interveni și se declara gata să cedeze dacă noi i-am fi expediat o telegramă cuprinzând presiuni susceptibile de a-l degaja de responsabilitate față de masele populare.

Dl. De Lacroix — Guvernul ceh a trebuit să cedeze ca urmare a presiunilor permanente pe care noi le-am exercitat asupra lui. De altfel, eu am fost primul surprins și cred că atitudinea d-lui Beneš a fost dictată de unele considerații de politică internă. Poate că ar trebui să vedem aici o consecință a acțiunii Partidului Agrarian, foarte favorabil sudeților !

La prima vedere, președintele Beneš nu avea nici un motiv să capituleze din moment ce armata era gata să intre în luptă iar Parlamentul era în vacanță. M-am întrebat întotdeauna dacă nu i-a lipsit curajul în acest din urmă moment.

Dl. Raymond Laurent — Ați terminat și ați expediat telegrama pe care o redactați în momentul cînd dl. Hodza v-a convocat de urgență ?

Dl. De Lacroix — Da, dar guvernul nu mi-a răspuns, deoarece el a primit imediat după aceea telegrama mea cuprinzînd convorbirea pe care am avut-o cu dl. Hodza.

Dl. Michel Clemenceau — Și al cărei text a fost amputat la Quai d'Orsay.

Dl. De Lacroix — În adevăr. Trebuie totodată să vă spun că arhivele Ministerului Afacerilor Externe sînt incomplete, numeroase documente fiind arse în momentul evacuării¹. Ele au fost parțial reconstituite grație documentelor personale ale d-lui Georges Bonnet.

Dl. Dhers — Păreți a fi în contradicție cu dl. Daladier care ne-a declarat că dvs. ați trimis la Quai d'Orsay propunerile d-lui Hodza telefonic și nu printr-o telegramă.

Dl. De Lacroix — I-am telefonat o telegramă cifrată.

Dl. Charles Serre — Dvs. ați subliniat acum că documentele relative la problema sudeților au fost distruse și că ele au fost înlocuite cu cele ale d-lui Georges Bonnet.

Dl. De Lacroix — Cel puțin așa mi s-a spus.

Dl. Charles Serre — Dl. Bonnet povestește în cartea sa că a remis personal aceste documente administrației Ministerului Afacerilor Externe. Dar ele, trecînd prin mîinile unui interesat, trebuie luate cu rezerve.

Dl. Michel Clemenceau — Și ce s-a întîmplat cu documentele Cămarilor dvs. ?

Dl. De Lacroix — Au fost arse. Nu am adus nimic în Franța pentru că în momentul cînd am părăsit Praga în aprilie 1939 nu-mi închipuiam că va fi în mod definitiv.

Dl. Dhers — Ați asistat la Consiliul de Miniștri ceh ținut în noaptea de 20 spre 21 septembrie ?

Dl. De Lacroix — N-am asistat niciodată la vreun Consiliu de Miniștri.

Dl. Dhers — ...deoarece dl. Camille Bloch, referindu-se la o carte a d-lui Pierre Buk „La tragédie tchécoslovaque de septembre 1938 à mars 1939“, semnalează că în cursul acestui consiliu, ministrul de interne și colegul său de la Ministerul Apărării Naționale, membri amîndoi ai Partidului Agrarian, au declarat fără a fi desmințiți de ambasadorul Franței și Angliei — prezenți prin urmare — că puterile occidentale nu vor rămîne indiferente în caz de conflict.

Dl. De Lacroix — Toate acestea sînt false. De altfel, dl. Camille Bloch, mi-a arătat o interpretare complet fantezistă a demersului d-lui Hodza.

După ce dl. Beneš a cedat, problema s-a redeschis din nou. Hitler a declarat la Godesberg că propunerile franco-britanice nu i se par satisfăcătoare. Guvernul ceh a considerat atunci că războiul devine inevitabil și a luat măsuri pentru evacuarea ambasadelor aliate în Rusia Subcarpatică.

Dar întrevederea de la München a deznodată situația. M-am întrebat întotdeauna de ce ambasadorul englez la Praga și eu însumi — cunosători ai problemei cehoslovace — nu am fost convocați la München deși colegii noștri din Berlin asis-tau la această conferință.

O comisie în care erau reprezentate Franța, Anglia și Italia a fost însărcinată să rezolve problema. Dar lucrările sale au devenit inutile prin intervenția lui von Ribbentrop care a declarat că Germania ar ocupa cu voie sau prin forță teritoriile pe care le revendică. În fața acestui ultimatum, guvernele francez și englez au cedat.

¹ În ziua de 16 mai 1940 la știrea că Parisul va fi invadat de trupele naziste în cca 48 de ore, la Ministerul de Externe al Franței s-a luat decizia arderii arhivei ce cuprindea documente referitoare la deceniul al IV-lea.

Dl. Michel Clemenceau — Cînd a părăsit țara dl. Beneș ?

Dl. De Lacroix — Aproape imediat după Munchen ; mai întîi s-a retras la țară, apoi a plecat în Anglia și, în sfîrșit, în Statele Unite, unde se afla în momentul ocupării Pragăi. De altfel, toți cehii știau că la 15 martie Hitler va intra în Praga.

Cartea galbenă publicată de Ministerul Afacerilor Externe la începutul războiului precizează că Hitler a declarat guvernului ceh după Munchen că el a oprit trupele sale acolo unde a vrut și că nici Anglia, nici Franța nu l-ar fi împiedicat să meargă mai departe dacă aceasta ar fi fost intenția sa. Hitler a adăugat : „Să știți că dacă vă mișcați, vă distrug“.

A doua zi după convocarea președintelui Hacha la Berlin, radio-ul cehoslovac anunța apropiata sosire a armatelor naziste. Totodată, curtea Legației mele s-a umplut de refugiați, care se simțeau amenințați de germani.

La Berlin, dl. Hacha a trebuit să accepte ca politica externă a țării sale să fie dirijată de un funcționar german. Guvernul francez a refuzat să recunoască această situație, și atunci eu n-am avut nici un motiv să mai rămîn la post. În final, am hotărît să joc rolul de consul protejînd pe francezii ce locuiau la Praga. Aceștia trebuiau să fie repatriați și de aceea am intrat în negocieri cu germanii pentru a obține vizele necesare plecării.

Funcționarul german care avea funcția de ministru de externe, m-a întrebat atunci ce am de gînd să fac cu cehii refugiați la Legația mea. I-am răspuns că dacă consimte să le acorde viza de ieșire, i-ași trimite în Franța. Sub pretextul de a verifica dacă printre ei nu se aflau unii indivizi căutați de poliția cehoslovacă pentru delict de drept comun, mi-a cerut să-i spun numele acestora. Bineînțeles, am refuzat să-i dau aceste nume.

Dl. Dhers — Care a fost atitudinea ambasadorului sovietic în 1933 ?

Dl. De Lacroix — A căutat întotdeauna să se apropie de mine ; dar, chiar dacă Uniunea Sovietică era legată de Cehoslovacia printr-un pact de asistență mutuală, guvernul francez s-a arătat foarte reticent față de Rusia.

Dl. Dhers — Credeți că U.R.S.S. ar fi intervenit în conflict ?

Dl. De Lacroix — Sigur. Ca și fosta Rusie a țarilor, Uniunea Sovietică se temea mult de Germania și dorea să aibă contra acesteia aliați puternici. Din păcate, atitudinea noastră la Munchen a îndepărtat-o de noi.

De altfel, Statul Major francez era destul de puțin dispus să colaboreze cu Armata roșie, deși eu am insistat pe lîngă dl. Daladier pentru a se studia împreună cu Sovietele un plan de operațiuni militare combinate.

Dl. Dhers — Ce efect a produs la Praga comunicatul de la Foreign Office din 26 septembrie, care preciza voința Angliei de a rezista pretențiilor germane ?

Dl. De Lacroix — A trezit o mare speranță.

Dl. Dhers — Nu a fost pusă la îndoială autenticitatea sa ?

Dl. De Lacroix — Pentru nimic în lume.

Dl. Dhers — La Paris dl. Georges Bonnet a lansat zvonul că este un comunicat fals.

Dl. De Lacroix — La Praga a fost luat în serios.

Dl. Michel Clemenceau — Nimeni nu dorește să pună întrebări ?

Ședința se ridică ¹.

¹ Iată ce relatează Leon Blum, privitor la aceleași probleme, în depoziția pe care o face în fața Comisiei la 30 iulie 1947 :

„Leon Blum... Dacă vă amintiți bine, au existat două faze în afacerea cehoslovacă. O primă fază care se termină la Londra și la Praga, cînd Anglia și Franța cad de acord pentru a-i impune un anumit număr de concesiuni lui Beneș și la care Cehoslovacia crezîndu-se părăsită a subscris de bine, de rău.

Apoi o a doua fază care repune pe tapet din nou toată problema atunci cînd se credea că este deja terminată, chestiune care pentru noi nu este fără oprobriu. Ea s-a redeschis odată cu călătoria lui Chamberlain la Godesberg și cu noile pretenții adăugate de Hitler la acelea la care deja Cehoslovacia subscrisesese. Și această a doua fază s-a terminat la Munchen.

Ei bine, momentul care a rămas obscur pentru mine, este modul în care s-a terminat prima fază. Modul în care a avut loc acel Consiliu istoric al guvernului de la Praga, mai întîi al ministrilor sub președinția lui Hodza, și apoi în prezența președintelui Republicii și cînd Cehoslovacia a trebuit să se pronunțe asupra acestui soi [espèce] de ultimatum franco-englez sau, mai exact, asupra acestui prim ultimatum hitlerist pe care Franța și Marea Britanie l-au transmis [guvernului cehoslovac], însușindu-și-l.

Nu am exclus cu totul că Cehoslovacia, nu spun președintele Republicii, ci șeful guvernului a sugerat în mod mai mult sau mai puțin direct Angliei și Franței ca să-i smulgă această

**SCRISOAREA D-LUI GEORGES BIDAULT,
MINISTRUL AFACERILOR EXTERNE,
8 mai 1948 ***

**MINISTERUL AFACERILOR
EXTERNE**

Paris 8 mai 1948

Nr. 972

Personal. Confidențial.

D-lui Gérard Jaquet, președintele Comisiei de anchetă privind evenimentele din perioada 1933—1945.

Domnule Președinte,

Ați binevoit a mă informa că Comisia însărcinată să ancheteze evenimentele petrecute în Franța în perioada 1933—1945, ar dori să cunoască telegramele trimise în noaptea de 20 spre 21 septembrie 1938 de dl. De Lacroix, pe atunci ministrul Franței la Praga, și răspunsurile d-lui Georges Bonnet.

Arhivele Ministerului pentru această perioadă fiind în întregime distruse în 1940, nu mai există la Quai d'Orsay nici un document original cerut de Comisie. A fost însă posibilă reconstituirea celei mai mari părți după dosarele personale ale d-lui Georges Bonnet și cu ajutorul arhivelor Ambasadei Franței la Londra, căreia i-au fost comunicate unele dintre aceste documente. Vă trimit, pentru informarea Comisiei parlamentare pe care o prezidați, copiile acestor documente. În cazul în care Comisia sau dvs. personal ați dori să consultați chiar în arhivele Departamentului dosarele ce se referă la ansamblul crizei cehoslovace, care au putut fi reconstituite deja, colaboratorii mei vor sta la dispoziția dvs.

Primiți d-le președinte etc.

Bidault

concesie prin presiune sau chiar prin amenințare. N-aș putea să mă pronunț asupra acestui punct. Îmi permit însă să vă dau un sfat, acela de a asculta pe omul care era în acea vreme ministrul Franței la Praga, pe care eu îl consider ca pe un om drept și cinstit și care se numește dl. De Lacroix. El trăiește. El este acela care a venit în contact cu colegul său englez, el este acela care împreună cu colegul său englez a dus președintelui Consiliului, dl. Hodza, ultimatum-ul franco-britanic și dacă a existat anterior acestui ultimatum vreo cerere a lui Hodza, ipotезă pe care în ceea ce mă privește nu cred că am dreptul să o exclud în mod absolut, prin intermediul lui o astfel de cerere a fost transmisă [la Paris].

Acum aș vrea să vă spun o vorbă despre ceea ce s-a petrecut înainte de sfârșitul celei de-a doua faze, cu alte cuvinte, înainte de München.

Daladier și Bonnet s-au reîntors la Londra în duminică ce a precedat Münchenul. Vă relatez toate acestea după cele ce mi-au fost expuse de Daladier la întoarcerea sa. Au avut loc convorbiri între Georges Bonnet, Daladier, Lord Halifax și dl. Chamberlain. A avut loc și un *tête à tête* între dl. Chamberlain și dl. Daladier. Această a doua întrevvedere în *tête à tête* a fost cea mai importantă deoarece în cursul ei a fost redactat textul unui fel de ultimatum care trebuia să fie transmis în numele celor două puteri la Berlin, și al cărui text a fost dus la Berlin de omul care era confidențial intim al d-lui Chamberlain, Sir Horace Wilson. (Consilier al primului ministru britanic) (nota red.).

Daladier mi-a arătat textul notei încheiată între el și Chamberlain. Nu sînt sigur dacă ea a fost în mod real comunicată lui Hitler. Cred, dimpotrivă, că pentru motive care îmi scapă Sir Horace Wilson plecat la Berlin nu a îndeplinit decât parțial misiunea sa, adică declarațiile pe care le-a făcut lui Hitler corespundeau numai primei părți a acestei note.

Cea de-a doua frază a notei, aceea care avea un caracter net cominatoriu a fost, cred, omisă de el. Și după mine, așa cum am putut interpreta lucrurile în acea vreme pentru a restabili omisiunea lui Sir Horace Wilson, adică pentru ca această comunicare să fie făcută integral, Foreign Office a publicat marți seara acea notă istorică pe care Georges Bonnet a negat-o sau a cărei autenticitate a făcut să fie negată, dar în care nu se afirma că dacă Franța prin jocul alianțelor sale ar fi antrenată să sprijine cu armele Cehoslovacia, Marea Britanie, care nu se considera legată de Cehoslovacia, se considera însă legată de Franța.

În ceea ce mă privește eu nu cred că pentru dl. Chamberlain ultimatum-ul adresat de Franța și Marea Britanie Cehoslovaciei era maximum ceea ce se putea face. Acest ultimatum a fost acceptat de Cehoslovacia, dar acest succes nu l-a satisfăcut pe Hitler. Noile pretenții ale lui Hitler și limbajul pe care acesta l-a avut la Godesberg au modificat în întregime starea de spirit a d-lui Chamberlain. (Les événements survenus en France de 1933 à 1945. Témoignages et documents recueillis par la Commission d'enquête parlementaire, Tome premier, Presses Universitaires de France, Paris, 1951, p. 256—257).

* Les événements survenus en France de 1933, à 1945, Rapport de M. Charles Serre, député, au nom de la Commission d'enquête parlementaire, tome premier, p. 270.

NEGOCIERILE DE LA PRAGA ¹

20 septembrie 1938 *
ora 1,30

Dl. De Lacroix telefonează ministrului la ora 1,30 că guvernul ceh ar ezita între două soluții, o acceptare de principiu a planului franco-britanic, cu unele rezerve, sau o propunere de arbitraj.

Dl. Georges Bonnet a rugat imediat pe dl. De Lacroix să intervină în modul cel mai presant pe lângă președintele Beneș pentru a-l face să înțeleagă să nu mai piardă timpul și să dea un răspuns precis la comunicarea franco-britanică.

Dl. Georges Bonnet a rugat în același timp pe ambasadorul Angliei la Paris să informeze guvernul englez despre această atitudine a guvernului cehoslovac în scopul ca acesta să dea reprezentantului său la Praga instrucțiuni analoge.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE

Descifrat

Rezervat.

Praga, 20 septembrie 1938 **,
Primită prin telefon la
ora 15,05

TELEGRAMĂ SOSITĂ

Nr. 2210. — Directorul politic îmi comunică faptul că răspunsul guvernului cehoslovac la propunerea franco-engleză ne va fi remis după amiază.

Profitînd de această ocazie [am] reînnoit în fața d-lui Kr[ofta] sfaturile insistente pe care le-am dat ieri seară Președintelui Republicii, servindu-mă de indicațiile pe care Excelența Voastră mi le-a dat azi dimineață prin telefon, în special în ceea ce privește ajutorul economic și financiar pe care guvernul francez este dispus să-l acorde guvernului cehoslovac. De altfel am argumentat imposibilitatea ca în...

Nr. 2111 — ...circumstanțele de față Cehoslovacia să poată păstra în (frontierele sale) o populație animată acum de o adevărată ură contra statului și sprijinită de altfel de marea Germanie. La o întrebare a interlocutorului meu, am spus că după părerea mea, guvernul francez nu-și va modifica în nici un caz punctul de vedere expus în nota pe care dl. Newton și cu mine am remis-o ieri.

Lacroix

Marți 20 septembrie ***

PROGRAMUL MINISTRULUI

ora 15,30 —

Sir Eric Phipps.

Evenimentele zilei.

Presa cehoslovacă subliniază caracterul inacceptabil al propunerilor formulate în planul franco-englez (telegrama din Praga nr. 2207, din 20 sept.)

Un comunicat oficial cehoslovac anunță că în timpul nopții de 19 la 20 septembrie, bande înarmate venite din Germania au făcut incursiuni pe teritoriul cehoslovac (telegramă din Praga 2212 din 20 sept.).

„Cehii atacă : frontiera este străpunsă“, declară presa germană care relatează detaliile a trei incidente de frontieră survenite în cursul nopții (telegramă din Berlin nr. 3526 din 20 sept.)

Dl. von Ribbentrop invită pe d-nii de Imredy și de Kanya ² să se ducă la Berchtesgaden unde sînt transportați cu avionul personal al fűhrer-ului (telegramă din Budapesta nr. 196 din 20 sept.)

¹ Toate documentele reproduse mai jos poartă indicația „Dossiers Georges Bonnet“ (notă m text)

* Ibidem.

** Ibidem, p. 271.

*** Ibidem, p. 271—272.

² Imredy Béla, președintele Consiliului de Miniștri al Ungariei ; Kanya Koloman, ministrul afacerilor externe al Ungariei.

Dl. Hitler acordă o audiență miniștrilor unguri apoi d-lui Lipski, ambasadorul Poloniei la Berlin (telegramă din Berlin nr. 3527 din 20 sept.)

La orele 19, guvernul din Praga remite miniștrilor Franței și Marii Britanii o notă cerind arbitrajul Curții de la Haga sau numirea unei comisii restrinse.

Dl. De Lacroix efectuează, la orele 10, un demers pe lângă dl. Krofta. În el se precizează că guvernul francez sfătuiește guvernul cehoslovac să nu adopte măsuri de mobilizare imediată, în scopul salvării păcii și a intereselor vitale ale Cehoslovaciei. Dl. Krofta spune că acest sfat riscă să pună țara sa în imposibilitate de a se apăra în caz de agresiune.

După dl. De Lacroix ministrul Angliei a făcut la rindu-i un demers analog.

Ministrul Angliei a anunțat la Foreign Office că nota franco-britanică nu face nici o mențiune referitoare la revendicările minorităților poloneză și ungară. I s-a indicat să se limiteze la textul notei.

În cursul nopții, telefon Beneș—De Lacroix. Dl. Beneș roagă insistent ca să nu se facă uz de indicațiile (raportate prin telegrama din 17 sept.) privind posibilitățile de retrocedare a teritoriilor sudete, Germaniei. Dl. De Lacroix insistă ca guvernul cehoslovac să accepte propunerile franco-engleze și sugerează ca guvernul să explice țării necesitatea acestei soluții înțelepte.

Nota Foreign Office-ului către ministrul Ungariei (răspuns la o notă ungară din 17 sept.): „Guvernul britanic apreciază pe deplin interesul purtat de Ungaria minorităților ungare din Cehoslovacia, dar cere guvernului ungar să evite extinderea conflictului. Arată că cererea sa va fi luată ulterior în considerație“.

Dl. Osusky — la cererea d-lui Léger¹ — va insista pentru obținerea răspunsului pozitiv de la Praga.

Dl. Corbin este invitat telefonic să se ducă la Foreign Office pentru a cere ca Sir N. Henderson² să efectueze la Berlin un demers presant pentru a evita agravarea situației.

Dl. De Lacroix insistă pe lângă dl. Krofta pentru adoptarea răspunsului francez, indică posibilitatea unui ajutor economic și financiar francez.

Dl. Krofta remite succesiv miniștrilor Franței și Angliei răspunsul cehoslovac: imposibilitatea acceptării soluției propuse în afara guvernului cehoslovac care nu va pune capăt conflictului și va duce la vasalizarea Cehoslovaciei. Propune să se recurgă la un arbitraj pe baza tratatului din octombrie 1925. Guvernul cehoslovac roagă guvernele francez și englez să reconsidere punctul lor de vedere.

Dl. Hodza convoacă pe dl. De Lacroix și îi declară că dacă Franța va face cunoscut guvernului cehoslovac că din cauza angajamentelor sale față de Anglia ea nu va susține Cehoslovacia, în caz de conflict pentru sudetii, guvernul cehoslovac de acord asupra acestui unic mijloc de a salva pacea, dar doritor de a se acoperi, va accepta propunerile.

Armata este prevenită. Ea nu poate accepta un „tête-à-tête“ cu armata germană.

MINISTERUL AFACERILOR

EXTERNE

Descifrat

Rezervat.

Praga, 20 septembrie 1938 *
Primită prin telefon la ora 20,50

Nr. 2215, 2216 — Dl. Krofta mi-a remis contra-propunerea guvernului cehoslovac la demersul pe care l-am făcut ieri dimineață împreună cu colegul meu britanic. Acesta din urmă a fost primit de ministrul afacerilor externe imediat după mine. Guvernul cehoslovac se declară în imposibilitate de a accepta o soluție luată în afara lui care, după părerea lui, nu ar pune capăt conflictului, dar ar deschide în schimb Germaniei poarta unor noi pretenții, care ar duce la vasalizarea completă a Cehoslovaciei, ar determina ruperea echilibrului în bazinul dunărean și în toată Europa.

El invocă larghețea concesiilor pe care...

Nr. 2217 — ...le-a făcut în ultimul timp sudeților.

¹ Alexis Léger — secretar general la Ministerul Afacerilor Externe al Franței.

² Sir Neville Meyrick Henderson — ambasadorul Marii Britanii la Berlin.

* Ibidem, p. 273.

Propune recurgera la un arbitraj pe baza tratatului germano-ceslovac din 16 octombrie 1926 și conchide făcînd apel la alianța Franței și la prietenia Marii Britanii pentru a cere acestor două mari puteri să-și reconsidere punctul de vedere
Lacroix.

NOAPTEA DE 20 SPRE 21 SEPTEMBRIE *
(DIN TREI TELEGRAME)

La ora 22,20 la 20 septembrie, dl. Georges Bonnet primește prima telegramă din Praga care constituie primul răspuns al guvernului cehoslovac la propunerea franco-britanică.

Acest răspuns în care Cehoslovacia cere aplicarea procedurii prevăzută prin tratatul de arbitraj germano-ceh din 1925, constituie un refuz voalat a planului Londrei.

La orele 22,30 parvine o a doua telegramă de la Praga, în care dl. De Lacroix declară că o intervenție a Marelui Stat Major francez pe lângă Marele Stat Major ceh ar fi decisivă pentru a determina guvernul cehoslovac să accepte planul franco-englez.

La primirea acestor două telegrame, dl. Georges Bonnet telefonează d-lui Daladier pentru a-i comunica și a-l întreba dacă n-ar fi momentul să se convoace imediat un consiliu de miniștri. În acest moment, dl. De Lacroix telefonează pentru a anunța că o a treia telegramă cu un caracter decisiv a fost tocmai telefonată departamentului, prin care guvernul ceh pune guvernului francez o chestiune foarte precisă.

Această telegramă sosește cîteva minute mai tîrziu și pune următoarea chestiune guvernului Franței :

„Dacă Germania atacă Cehoslovacia guvernul din Praga poate să conteze că va avea Franța alături ? Dacă Franța răspunde în mod negativ, guvernul din Praga este gata să accepte imediat planul franco-englez deoarece, după cum declară statul major ceh, un război al Cehoslovaciei singură contra Germaniei ar fi o sinucidere“.

Răspunsul guvernului francez este așteptat înainte de miezul nopții și Cabinetul cehoslovac rămîne reunit pînă la ora cînd îi va parveni acest răspuns.

Dl. Georges Bonnet telefonează d-lui Daladier și îi comunică textul celei de a treia telegramă.

Dl. Daladier consideră inutil să convoace un Consiliu de Miniștri și declară că este cazul, pentru el și pentru dl. Georges Bonnet, de a-și lua ei înșiși responsabilitatea de a răspunde guvernului din Praga.

La orele 22,45 dl. Georges Bonnet telefonează d-lui Léger și îi cere să vină la Minister.

La orele 23 d-nii Georges Bonnet și Léger, avînd acordul d-lui Daladier, redactează răspunsul guvernului francez care este trimis la Praga către ora 0 și 15.

Dl. Lebrun, președintele Republicii, care se găsește la Rambouillet, este prevenit telefonic de dl. Georges Bonnet și își dă acordul.

La ora 3.30 dimineața, ambasadorul Angliei telefonează d-lui Jules Henry¹ pentru a-i aduce la cunoștință telegrama trimisă de Londra la Praga.

În aceeași noapte de 20 spre 21 septembrie, guvernul cehoslovac recunoaște că un conflict cu Germania ar fi o sinucidere și cere acoperirea guvernului francez pentru a putea evita intrarea în război.

20 SEPTEMBRIE 1938
la orele 20,35

Am primit o telegramă de la Praga declinînd propunerea franco-engleză.

la orele 21,45

Fără nici un alt nou demers, am primit o nouă telegramă de la Praga, nr. 2219, în care se spune : „că are nevoie de această acoperire“.

între orele 22 și 24

După ce s-a vorbit cu președintele Consiliului și cu Léger, după ce a fost prevenit președintele Republicii, telefonez la Praga nota de mai jos, care cuprinde un avertisment solemn, solicitată de Praga, dar nu cuprinde nimic în ceea ce privește tratatul din 1925.

* Ibidem, p. 274—275.

¹ Jules Henry — directorul Cabinetului ministrului de externe al Franței.

21 SEPTEMBRIE 1938

Ca răspuns la telegrama nr. 2219 de la Praga, ministrul a telefonat la 21 septembrie la ora 0,30 următorul mesaj, d-lui De Lacroix :

„Franța, de acord cu Anglia s-au oprit asupra singurei proceduri pe care o consideră, în actualele circumstanțe, în măsură să împiedice intrarea germanilor în Cehoslovacia.

Respingînd propunerea franco-britanică, guvernul ceh își asumă responsabilitatea de a determina Germania să recurgă la forță. Prin aceasta el rupe solidaritatea franco-britanică care s-a stabilit și anulează orice eficacitate practică a unei asistențe din partea Franței.

Aceste avertismente au mai fost date, în special în instrucțiunile mele din 16 iulie și în convorbirea de ieri cu dl. Osusky.

Cehoslovacia își asumă deci un risc de la care credeam că am îndepărtat-o.

Ea trebuie să fie conștientă de concluziile pe care Franța este în drept să le tragă dacă guvernul cehoslovac nu acceptă imediat propunerea franco-britanică.

Începuturile mișcării muncitorești internaționale (Documente)

Încă înainte de apariția comunismului științific, în rîndurile mișcării muncitorești care de-abia se închea, s-au afirmat sentimente, idei și acțiuni de solidaritate proletară. Tendințele internaționaliste ale proletariatului devin mai evidente din deceniul al IV-lea al secolului trecut, cînd apar și primele organizații cu o componentă dominant proletară. Aceasta era perioada dezvoltării largi a capitalismului — mai ales ca urmare a revoluției industriale — în Anglia, Franța, Țările de Jos, Germania, precum și în Statele Unite.

În Anglia, țara cu cel mai numeros proletariat, se organizase pentru prima oară mișcarea sindicală, iar în 1834 funcționa marea Uniune națională a sindicatelor. Tot aici apare, în 1837, cartismul — primă încercare de organizare la nivel național a unui partid al clasei muncitoare —, care a reprezentat o experiență importantă în dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale. Forța și nivelul atins de mișcarea muncitorească engleză explică și faptul că primele eforturi în vederea făuririi solidarității internaționale au pornit din Anglia. De asemenea, la Londra și-au desfășurat, în principal, activitatea și au avut cele mai importante sedii organizațiile : *Liga proscrisilor* (1834—1836), *Liga celor drepti* (1836—1839) și *Liga comuniștilor* (1847—1852).

O organizație importantă din această perioadă este *Democrații înfrățiți*, întemeiată la Londra, la 22 septembrie 1845, de către grupuri de luptători englezi și emigranți politici europeni. Un rol important în activitatea sa l-au avut unii conducători ai mișcării cartiste, iar Marx și Engels au întreținut legături strînse cu organizația, activînd chiar în rîndurile ei. Prin ideile propagate, prin participarea activă la luptele muncitorilor și la alte mișcări revoluționare de pe continent, *Democrații înfrățiți* — organizație internaționalistă — a contribuit la pregătirea căii spre *Internaționala I*.

Inițial, *Democrații înfrățiți* n-au adoptat o formă organizatorică precisă întrucît considerau că „nu constituie o asociație sau un partid, ci doar o reuniune de oameni provenind din diferite țări, în vederea infor-

mării reciproce”¹. Mai târziu, la 13 decembrie 1847, adunarea organizației a adoptat o declarație de principii și un statut, care cuprindeau următoarele :

„Această societate, formată din cetățeni din Marea Britanie, Franța, Germania, Scandinavia, Polonia, Italia, Elveția, Ungaria și alte țări, are ca Scop

clarificarea reciprocă a membrilor ei și propagarea principiului marelui cuprins în motto-ul societății : «Toți oamenii sînt frați»

Membrii acestei societăți au hotărît să adopte următoarea

Declarație de principii :

În concordanță cu declarația de mai sus, a înfrățirii omenirii, desfidem toate inegalitățile politice moștenite și deosebirile de «castă», le respingem și le condamnăm ; în consecință, noi considerăm regii, aristocrațiile și clasele care monopolizează privilegiile politice în virtutea stăpînirii de proprietăți ca uzurpatori și violatori ai principiului fraternității umane. Guverne alese de întregul popor și răspunzătoare în fața lui constituie crezul nostru politic.

Noi declarăm că pămîntul cu toate bogățiile sale naturale este proprietatea comună a tuturor ; condamnăm, de aceea, orice încălcare a acestei legi, evident juste și naturale, ca jaf și uzurpare. Noi declarăm că starea actuală a societății, care permite celor trîndavi și intriganți să monopolizeze roadele pămîntului și produsele industriale și silește clasa muncitoare să muncească pentru un salariu insuficient, condamnînd-o chiar la sclavie socială, privațiuni și degradare, ca fiind în mod esențial nedreaptă. Egalitatea muncii și salariului este crezul nostru social.

Noi condamnăm ura «națională», care a divizat pînă acum omenirea, ca nebunie și infamie ; nebunie, pentru că nimeni nu poate să hotărască pentru sine în ce țară să fie născut ; și infamie, după cum o dovedesc învrăjbirile și războaiele sîngeroase care au pustiit pămîntul ca urmare a acestor vanități naționale. Convinși de faptul că prejudecățile naționale au fost folosite întotdeauna de către asupritorii popoarelor pentru a le pune să se sfișie unul pe altul, în timp ce ele ar trebui să conlucreze pentru binele comun, această societate condamnă expresia «străin», indiferent de către cine și împotriva cui va fi folosită. Crezul nostru moral este să-i primim pe semenii noștri fără deosebire de «țară», ca membri ai unei familii, ai omenirii și ca cetățeni ai comunității noastre — lumea. În sfîrșit, noi recunoaștem marea lege morală : «Poartă-te cu fratele tău așa cum ai dori ca fratele tău să se poarte cu tine», ca marea garanție a fericirii publice și personale.

Statut.

I. Democrații tuturor națiunilor pot, indiferent de domiciliul lor, să devină membri ai acestei societăți.

II. Candiđații la calitatea de membru trebuie să fie propuși de doi membri, într-o adunare ordinară, în cadrul căreia susținătorii își iau răspunderea cu privire la principiile democratice și caracterul moral al persoanei propuse de ei. Persoana propusă este acceptată sau respinsă prin majoritatea de voturi a membrilor prezenți.

III. Pentru acoperirea cheltuielilor de taxe poștale, tipărituri și alte necesități trebuie ca fiecare membru să contribuie anual cu o sumă, nu

¹ „The Northern Star“ (London), nr. 436. 21 martie 1846 reprodus după *Der Bund der Kommunisten, Dokumente und Materialien*, Band 1, 1836—1849, Dietz Verlag, Berlin, 1970, p. 288.

mai mică de un şiling. Şilingul (sau orice altă sumă datorată de fiecare membru) va fi plătit la 22 septembrie al fiecărui an. Suma poate fi plătită şi în rate.

IV. Din fiecare ţară reprezentată în această societate va fi ales un secretar general. Numele său întreg trebuie înscris pe carnetele de membru şi pe toate documentele publice emise de societate. Secretarii generali trebuie să aleagă dintre ei unul sau mai mulţi secretari corespondenţi.

V. Va fi numit un comitet, compus din secretarii generali şi, în plus, din câte un membru ales din fiecare ţară reprezentată în această societate, pentru a pregăti şi conduce treburile generale şi financiare.

VI. Va fi numit un trezorier şi secretar pentru problemele financiare².

Ideea privind numirea unui secretar pentru fiecare ţară, stipulată în articolul IV, a fost preluată ulterior de *Internaţionala I*. În cadrul organizaţiei *Democraţiei înfrăţiţi* existau secretari pentru Anglia, Franţa, Germania, Italia, Polonia şi Spania.

La Londra, în vara anului 1847, a fost fondată, prin transformarea *Ligii celor dreپti* — organizaţie politică a clasei muncitoare germane —, *Liga comuniştilor*, care cuprindea, în majoritate muncitori şi intelectuali germani, precum şi francezi, elveţieni, italieni, ruşi etc., aflaţi la Londra, Paris şi Bruxelles; Liga număra în total aproximativ 500 de membri.

Liga comuniştilor este cea dintâi organizaţie comunistă internaţională, precursora *Internaţionalei I*, care va fi întemeiată un deceniu şi jumătate mai târziu.

În iunie 1847 — la Congresul de constituire la care a fost prezent şi Engels — s-a adoptat un statut şi un program provizoriu: „crezul comunist“, iar la cel de-al doilea congres (28 noiembrie—8 decembrie 1847) *Liga comuniştilor* s-a organizat în mod definitiv, adoptînd statutul modificat şi hotărînd elaborarea, de către Marx şi Engels, participanţi activi la congres, a programului organizaţiei.

Marx şi Engels au elaborat şi tipărit, în februarie 1848, la Londra, programul Ligii, cunoscut sub numele de *Manifestul Partidului Comunist* * — primul document-program al partidului revoluţionar al clasei muncitoare. În Manifest este prezentat procesul formării societăţii capitaliste, contradicţia dintre proletariat şi burghezie, se fundamentează ştiinţific inevitabilitatea trecerii de la capitalism la socialism şi misiunea istorică a proletariatului în construirea noii societăţi.

EMILIA BĂLĂNICĂ

² Statutul cuprinde 11 articole. Textul, în limba engleză, este publicat în *Der Bund der Kommunisten*, Band 1, 1836—1849, p. 1086.

* Răspîdit în ţara noastră încă din 1848, Manifestul a fost în întregime tradus şi tipărit în limba română în anul 1892 de către militantul socialist Panait Muşoiu şi de atunci a apărut în mai multe ediţii. De asemenea, fragmente din Manifestul Comunist au fost publicate cu regularitate în presa progresistă, revoluţionară din România. Fiind, deci, una din lucrările elaborate de Marx şi Engels cu cea mai largă răspîndire în ţara noastră, acest grupaj de documente nu îl mai reproducem.

**Proiectul crezului comunist
adoptat de primul congres al Ligii Comuniștilor³,
9 iunie 1847**

ÎNTREBAREA 1 — Ești comunist ?

RĂSPUNS — Da.

ÎNTREBAREA 2 — Care este scopul comuniștilor ?

RĂSPUNS — Să organizeze în așa fel societatea încît fiecare membru al acesteia să-și poată dezvolta și manifesta toate aptitudinile și forțele sale în deplină libertate, fără ca prin aceasta însă să violeze principiile de bază ale acestei societăți.

ÎNTREBAREA 3 — Cum vreți să atingeți acest scop ?

RĂSPUNS — Prin înlăturarea proprietății private, în locul căreia se instaurează stăpînirea în comun a bunurilor.

ÎNTREBAREA 4 — Pe ce întemeiați stăpînirea în comun a bunurilor ?

RĂSPUNS — În primul rînd pe masa forțelor de producție și a produselor alimentare, create prin dezvoltarea industriei, agriculturii, comerțului și colonizării, și a înmulțirii lor la nesfîrșit, prin posibilitatea pe care o oferă mașinile, mijloacele chimice și alte mijloace ajutătoare.

În al doilea rînd pe aceea că în conștiința sau simțămintele oricărui om anumite principii există ca axiome de necontestat, principii care, ca rezultat al întregii dezvoltări istorice, n-au nevoie de nici o dovadă.

ÎNTREBAREA 5 — Care sînt asemenea principii ?

RĂSPUNS — De ex. Fiecare om năzuiește să fie fericit. Fericirea fiecăruia este de nedespărțit de fericirea tuturor, etc.

ÎNTREBAREA 6 — În ce mod vreți să pregătiți stăpînirea în comun a bunurilor ?

RĂSPUNS — Prin lămurirea și unirea proletariatului.

ÎNTREBAREA 7 — Ce este proletariatul ?

RĂSPUNS — Proletariatul este acea clasă a societății care trăiește exclusiv din munca sa, și nu din profitul vreunui capital ; acea clasă a cărei bunăstare sau suferință, a cărei viață sau moarte depinde de alternanța perioadelor bune și rele în afaceri, într-un cuvînt de oscilațiile concurenței.

ÎNTREBAREA 8 — Așadar, nu au existat dintotdeauna proletari ?

RĂSPUNS — Nu. Au existat întotdeauna săraci și clase muncitoare ; și aproape întotdeauna cei ce munciau erau săraci. Proletari n-au existat însă întotdeauna, tot așa cum nici concurența n-a fost întotdeauna liberă.

ÎNTREBAREA 9 — Cum s-a născut proletariatul ?

RĂSPUNS — Proletariatul a apărut prin introducerea mașinilor, care au fost descoperite pe la mijlocul secolului trecut și din care cele mai importante sînt : mașina cu aburi, mașina de tors și războiul de țesut mecanic. Aceste mașini, care erau foarte scumpe și, așadar, puteau fi procurate numai de oamenii bogați, înlăturau pe muncitorii de odinioară pe măsură ce, cu ajutorul mașinilor, se puteau livra mărfuri mai ieftine și mai repede, decît le stătea în putință muncitorilor de pînă acum, cu roțile lor de tors și războaiele de țesut imperfecte. Prin aceasta, mașinile au plasat în întregime industria în mîinile marilor capitaliști și au făcut puținul avut al muncitorilor, care consta în principal în unelte și războaie de țesut, complet nevaloros, astfel încît capitalistul avea totul, iar muncitorului nu-i mai rămînea nimic. Așa a fost introdus sistemul de fabrică. Cînd capitaliștii au văzut cît de avantajos le era acesta, au căutat să se extindă în ramuri de muncă din ce în ce mai numeroase. Ei au divizat munca din ce în ce mai mult între muncitori, încît aceștia din urmă, care în trecut realizau fiecare un produs integral al muncii lor, acum făcea fiecare numai o parte a acestui produs. Munca astfel simplificată realiza mai repede produsele și, de aceea, mai ieftin, numai acum a ieșit la iveală că aproape în fiecare ramură de muncă ar putea fi, de asemenea, întrebuințate mașinile. De îndată ce o ramură de muncă producea acum ca în fabrică, muncitorii ajungeau, ca și torcătoria sau țesătoria, în mîinile marilor capitaliști, luîndu-li-se ultimul rest de independență. Treptat, am ajuns acolo ca aproape toate ramurile de muncă să producă ca în fabrică. Prin aceasta, clasa mijlocie de pînă acum, îndeosebi micii meșteșugari, este din ce în ce mai mult ruinată, vechea situație a muncitorilor complet schimbată și s-au creat două noi clase, care le-au înghițit, treptat, pe toate celelalte. Anume : I. Clasa marilor capitaliști, care, în toate țările avansate, dețin în proprietate aproape exclusivă produsele alimentare și acele mijloace (mașini, fabrici, ate-

liere ș.a.) cu care aceste alimente sînt fabricate. Aceasta este clasa burghezilor sau burghezia.

II. Clasa celor complet lipsiți de proprietate, care sînt obligați să-și vîndă munca lor primei clase, burghezilor, numai pentru a obține în schimb hrana de la aceștia. Intrucît în acest comerț cu munca părțile nu au poziții egale, ci burghezii sînt avantajați, cei lipsiți de proprietate trebuie să se supună condițiilor proaste oferite de burghezi. Această clasă dependentă de burghezi se numește clasa proletarilor sau proletariatul.

INTREBAREA 10 — Prin ce se deosebesc proletarii de sclavi ?

RĂSPUNS — Sclavul este vîndut o dată pentru totdeauna. Proletarul trebuie să se vîndă pe sine însuși zilnic și cu ora. Sclavul este proprietatea unui stăpîn și, tocmai din această cauză, are o existență asigurată, oricît de mizerabilă ar fi ea. Proletarul este, ca să spunem așa, sclav al întregii clase burgheze, nu al unui stăpîn și, din această cauză, nu are nici o existență asigurată, deoarece nimeni nu-i cumpără munca sa dacă nu are nevoie de ea. Sclavul este considerat ca un obiect, nu ca un membru al societății civice. Proletarul este recunoscut ca o persoană, ca un membru al societății burgheze. Sclavul poate de aceea să aibă o existență mai bună decît proletarul, dar acesta din urmă se află pe o treaptă mai înaltă de dezvoltare. Sclavul se eliberează prin faptul că el devine proletar și, dintre toate relațiile de proprietate, desființează numai condiția de sclavie. Proletarul poate să se elibereze numai atunci cînd desființează orice proprietate.

INTREBAREA 11 — Prin ce se deosebește proletarul de iobag ?

RĂSPUNS — Iobagul are în folosință o bucată de pămînt, așadar un instrument de producție, în schimbul cedării unei părți mai mari sau mai mici din recoltă. Proletarul muncește cu instrumente de producție care sînt proprietatea altuia, de la acesta primind pentru munca sa o anumită parte a produsului, stabilită de concurență. Cota parte a iobagului ce muncește este hotărîtă de propria lui muncă, așadar de către el însuși. A proletarului este hotărîtă de concurență, deci în primul rînd de burghezi. Iobagul are o existență asigurată, proletarul nu o are. Iobagul se eliberează în momentul în care îi alungă pe stăpînii săi feudali și devine el însuși proprietar, așadar intră în concurență și, uneori, se alătură clasei posedante, clasei privilegiaților. Proletarul se eliberează în momentul în care înlătură proprietatea, concurența și orice deosebire de clasă.

INTREBAREA 12 — Prin ce se deosebește proletarul de meseriaș ?

RĂSPUNS — Spre deosebire de proletar, așa-numitul meseriaș, cum exista el aproape pretutindeni încă din secolul trecut și cum mai există și acum ici și colo, este doar cîva timp proletar. Scopul său este de a dobîndi el însuși capital și, prin aceasta, de a exploata alți muncitori. Acest scop poate să-l atingă deseori acolo unde există încă bresle sau unde libertatea meșteșugărească nu a dus la nici o practicare a meseriei ca în fabrică, la nici o concurență puternică. De îndată ce sistemul de fabrică este introdus în atelierul meșteșugăresc și concurența este în plină floare, această perspectivă dispare și meseriașul devine din ce în ce mai mult proletar. Așadar, meseriașul se eliberează prin faptul că el devine sau burghez, sau trece în general în pătura mijlocie, sau prin aceea că datorită concurenței devine proletar (așa cum se întîmplă acum de cele mai multe ori) și se alătură mișcării proletariatului, adică, mai mult sau mai puțin conștient, mișcării comuniste.

INTREBAREA 13 — Nu credeți deci că stăpînirea în comun a bunurilor era posibilă oricînd ?

RĂSPUNS — Nu. Comunismul a apărut de-abia atunci cînd mașinile și celelalte descoperiri au făcut posibil să se deschidă, pentru toți membrii societății, perspectiva unei educații multilaterale, a unei existențe fericite. Comunismul este învătătura despre o eliberare, care nu era posibilă pentru sclavi, iobagi sau meseriași, ci, în primul rînd, pentru proletari și de aceea, în mod necesar, aparține secolului al nouăsprezecelea și nu era posibilă în nici o perioadă anterioară.

INTREBAREA 14 — Să ne întoarcem la întrebarea a șasea. Dacă vreți să pregătiți comunitatea prin lămurirea și unirea proletariatului, respingeți așadar revoluția ?

RĂSPUNS — Noi sîntem convinși nu numai de inutilitatea, ci chiar de nocivitatea tuturor comploturilor. Totodată, noi știm că revoluțiile nu pot fi plănuite, nu vor fi făcute arbitrar, dimpotrivă, ele sînt, pretutindeni și în orice perioadă, urmarea necesară a circumstanțelor, care nu sînt deloc dependente de voința și de conducerea vreunui partid și nici de a unei clase întregi. Dar, noi vedem, de asemenea, că în aproape toate țările lumii dezvoltarea proletariatului este oprimată cu violență de clasele posedante și că, în acest mod, adversarii comunismului uneltesc cu forță pentru o revoluție. Dacă proletariatul oprimat va fi prin

aceasta împins în cele din urmă într-o revoluție, atunci noi vom apăra, tot așa de bine cu fapta ca și acum cu vorba, cauza proletariatului.

ÎNTREBAREA 15 — Vreți ca în locul ordinii sociale actuale să introduceți, dintr-o lovitură, stăpînirea în comun a bunurilor ?

RĂSPUNS — Nu ne gîdim la aceasta. Dezvoltarea maselor nu se lasă decretată. Ea este condiționată de dezvoltarea raporturilor în care trăiesc aceste mase și înaintea, de aceea, treptat.

ÎNTREBAREA 16 — În ce mod credeți că se va realiza trecerea de la starea actuală la stăpînirea în comun a bunurilor ?

RĂSPUNS — Prima condiție de bază pentru instaurarea stăpînirii în comun a bunurilor este eliberarea politică a proletariatului, printr-o constituție de stat democratică.

ÎNTREBAREA 17 — Care va fi prima dv. măsură de îndată ce ați realizat democrația ?

RĂSPUNS — Asigurarea existenței proletariatului.

ÎNTREBAREA 18 — Cum doriți să realizați aceasta ?

RĂSPUNS — I. Printr-o astfel de îngrădire a proprietății private, care să pregătească transformarea sa treptată în proprietate socială. De exemplu, prin impozite progresive, limitarea dreptului de moștenire în favoarea statului și altele.

II. Prin ocuparea muncitorilor în ateliere și fabrici naționale, precum și pe terenuri naționale.

III. Prin educarea tuturor copiilor pe cheltuiala statului.

ÎNTREBAREA 19 — Cum se va organiza această educație în perioada de trecere ?

RĂSPUNS — Toți copiii, din momentul în care vor putea fi lipsiți de primele îngrijiri materne, vor fi crescuți și educați în instituții de stat.

ÎNTREBAREA 20 — Odată cu introducerea stăpînirii în comun a bunurilor, nu va fi proclamată totodată și stăpînirea în comun a femeilor ?

RĂSPUNS — Nicidecum. În raporturile particulare dintre bărbat și femeie și în general în familie, ne vom amesteca numai atunci cînd, prin menținerea situației existente, ar fi tulburată noua ordine socială. De altfel, noi știm foarte bine că, în cursul istoriei, relațiile de familie au suferit modificări potrivit cu raporturile de proprietate și perioadele de dezvoltare și că, de aceea, înlăturarea proprietății private va avea cea mai importantă influență asupra acestora.

ÎNTREBAREA 21 — Naționalitățile vor dăinui în comunism ?

RĂSPUNS — Potrivit principiului comunității popoarelor ce se unesc între ele, naționalitățile vor fi nevoite prin această reuniune, să se amestece tot atît de mult și prin aceasta să se desființeze, așa cum diferitele deosebiri de stări și clase dispar prin înlăturarea bazei lor, proprietatea privată.

ÎNTREBAREA 22 — Repudiază comuniștii religiile existente ?

RĂSPUNS — Toate religiile de pînă acum au fost expresia nivelului de dezvoltare istorică a fiecărui popor sau a unui grup de popoare. Comunismul, însă, este cea treaptă de dezvoltare istorică care face de prisos toate religiile existente și le desființează.

În numele și din însărcinarea congresului,

Secretar,

Heide *

Președinte,
Carl Schill **

Londra, 9 iunie 1847 ⁵

Proiect de statut, adoptat la primul congres al Ligii Comuniștilor ⁶, 9 iunie 1847

Statutul Ligii Comuniștilor

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Capitolul I

Liga

Art. 1 — Liga are ca scop scoaterea din sclavie a oamenilor prin răspîndirea teoriei stăpînirii în comun a bunurilor și introducerea în practică a acesteia, cît mai repede posibil.

* Numele conspirativ în Ligă al lui Wilhelm Wolff.

** Numele conspirativ în Ligă al lui Karl Schapper.

⁵ Manuscris multiplicat. Originalul în : Staats — und Universitätsbibliothek, I.M.L./2 P.A., NL 116, Hamburg.

⁶ *Der Bund der Kommunisten*, Band 1, 1836—1849, p. 466.

Art. 2 — Liga se compune din comune și cercuri, în fruntea acestora aflându-se Conducerea centrală, ca putere executivă.

Art. 3 — Fiecărui, care vrea să intre în Ligă, i se cere :

- a) comportare bărbătească ;
- b) să nu înfăptuiască niciodată o acțiune dezonorantă ;
- c) recunoașterea principiilor Ligii ;
- d) mijloace de existență cunoscute ;
- e) să nu aparțină vreunei asociații politice sau naționale ;
- f) să fie primit în comună cu unanimitate de voturi ;
- g) cuvântul său de onoare că va acționa cu credință și că va păstra secretul.

Art. 4 — Toți membrii Ligii sint egali și frați și, ca atare, își datorează ajutor în orice situație.

Art. 5 — Toți membrii poartă un nume în Ligă.

Capitolul II

Comuna

Art. 6 — O comună se compune din cel puțin trei și cel mult doisprezece membri. Depășirea acestui număr va fi prevenită prin diviziune.

Art. 7 — Fiecare comună își alege un președinte și un ajutor. Președintele conduce ședințele ; ajutorul ține casa, în care se varsă cotizațiile membrilor.

Art. 8 — Membrii comunelor trebuie să depună zel pentru mărirea Ligii prin atragerea de oameni destoinici și să caute să acționeze mereu în sensul ca criteriul (de selecționare — n.n.) să-l constituie principiile și nu o persoană sau alta.

Art. 9 — Primirea de noi membri se face de către președintele comunei și de acel membru care l-a introdus pe cel ce cere să fie primit în Ligă.

Art. 10. — Comunele nu se cunosc între ele și poartă diferite nume, pe care și le aleg ele însele.

Capitolul III

Cercul

Art. 11. — Un cerc cuprinde cel puțin două și cel mult zece comune.

Art. 12 — Președinții și ajutorii comunelor formează conducerea cercului. Ei își aleg un președinte din mijlocul lor.

Art. 13 — Conducerea cercului reprezintă puterea executivă pentru toate comunele cercului.

Art. 14. — Comunele izolate trebuie să se alăture fie unei conduceri de cerc deja existente, fie să formeze, împreună cu alte comune izolate, un nou cerc.

Capitolul IV

Conducerea Centrală

Art. 15 — Conducerea Centrală reprezintă puterea executivă pentru întreaga Ligă.

Art. 16 — Ea este compusă din cel puțin cinci membri și este aleasă de conducerea cercului acelei localități în care trebuie să-și aibă sediul.

Capitolul V

Congresul

Art. 17 — Congresul reprezintă puterea legislativă a Ligii.

Art. 18 — Fiecare cerc trimite un delegat.

Art. 19 — Congresul are loc în luna august a fiecărui an. În cazuri importante, Conducerea Centrală are dreptul să convoace un congres extraordinar.

Art. 20 — De fiecare dată, congresul hotărăște localitatea în care Conducerea Centrală își va avea sediul în anul în curs.

Art. 21 — Toate hotărârile legislative ale congresului vor fi prezentate comunelor spre acceptare sau respingere.

Art. 22 — Conducerea Centrală, ca putere executivă a Ligii, trebuie să dea socoteală congresului despre felul cum și-a desfășurat activitatea și, de aceea, participă la ședință, dar nu are vot deliberativ.

Dispoziții generale

Art. 23 — Cine acționează nebărbătește sau împotriva principiului Ligii, va fi, după împrejurări, exclus sau îndepărtat din Ligă. Excluderea face imposibilă repri-mirea.

Art. 24 — Conducerea cercului judecă pe acei membri care comit infracțiuni și se îngrijește de executarea sentinței.

Art. 25 — Fiecare comună trebuie să vegheze în modul cel mai sever asupra celor îndepărtați sau excluși ; de asemenea, să observe cu atenție subiecții dubioși din regiunea lor și tot ce s-ar putea întâmpla din partea acestora în detrimentul Ligii, să anunțe imediat conducerii cercului, care, după aceea, trebuie să ia măsurile necesare pentru asigurarea Ligii.

Art. 26 — Comunele și conducerile cercurilor, precum și Conducerea Centrală trebuie să se întrunească cel puțin o dată la patrușprezece zile.

Art. 27 — Comunele plătesc săptăminal sau lunar cotizații, a căror mărime vor fi fixate de conducerile cercurilor respective. Aceste cotizații vor fi folosite pentru răspindirea principiilor stăpînirii în comun a bunurilor și pentru cheltuieli de co-respondență.

Art. 28 — Conducerile cercurilor, la fiecare șase luni, vor da socoteală comune-lor asupra cheltuielilor și veniturilor.

Art. 29 — Membrii conducerilor cercurilor și a Conducerii Centrale sînt aleși pe timp de un an și apoi trebuie să fie sau confirmați din nou în funcțiile lor sau în-locuiți cu alții.

Art. 30 — Alegerile au loc în luna septembrie. De altfel, alegătorii pot revoca oricînd funcționarii lor, dacă nu sînt mulțumiți cu desfășurarea activității acestora.

Art. 31 — Conducerile cercurilor trebuie să se îngrijească ca în comunele lor să existe subiecte de discuții folositoare și necesare. În schimb, Conducerea Centrală trebuie să considere ca fiind de datoria sa să trimită tuturor conducerilor de cerc ast-fel de probleme, a căror discutare reprezintă importanță pentru principiul nostru.

Art. 32 — Fiecare conducere de cerc și, în lipsa ei, fiecare comună, ba chiar fie-care membru al Ligii, atîta timp cît se află singur, trebuie să rămînă în corespondență regulată cu Conducerea Centrală sau cu o conducere de cerc.

Art. 33 — Orice membru al Ligii, care vrea să-și schimbe domiciliul, trebuie mai întîi să-l informeze despre aceasta pe președintele său.

Art. 34 — Fiecărei conduceri de cerc îi revine sarcina să ia măsurile pe care le consideră oportune pentru securitatea cercului și pentru activitate intensă a ace-s-ua. Aceste măsuri trebuie totuși să nu contravină statutului general.

Art. 35 — Toate propunerile privind schimbările în statut trebuie să fie trimise Conducerii Centrale și supuse de ea congresului, spre aprobare.

Capitolul VII

Primire

Art. 36 — După citirea statutului, celui care cere să fie primit i se pun de către cei doi membri ai Ligii, amintiți în art. 9, următoarele cinci întrebări. Dacă se răs-punde cu „da“ i se cere cuvîntul său de bărbat și este declarat membru al Ligii.

Aceste cinci întrebări sînt :

a) Ești convins de adevărul principiilor cu privire la stăpînirea în comun a bunurilor ?

b) Consideri că este necesară o Ligă puternică pentru a realiza, cît mai curînd posibil, aceste principii și vrei să intri într-o asemenea Ligă ?

c) Promiți să acționezi continuu, prin vorbă și prin faptă, pentru răspindirea și îndeplinirea în practică a principiilor stăpînirii în comun a bunurilor ?

d) Promiți păstrarea secretului asupra existenței și tuturor treburilor Ligii ?

e) Promiți să dai urmare hotărîrilor Ligii ? Atunci, dă-ne aici cuvîntul tău de bărbat ca asigurare !

În numele și din însărcinarea congresului.

**Secretar
Heide ***

**Președinte
Carl Schill ****

Londra, 9 iunie 1847⁷

**Statutul Ligii Comuniștilor, adoptat la cel de-al doilea congres, 8 decembrie 1847.
Statutul Ligii Comuniștilor⁸**

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Capitolul I

Liga

Art. 1 — Scopul Ligii este răsturnarea burgheziei, dominația proletariatului, în-lăturarea vechii societăți burgheze bazată pe contradicțiile de clasă și crearea unei societăți noi, fără clase și fără proprietate privată.

Art. 2 — Condițiile calității de membru sînt :

a) un mod de viață și de activitate corespunzător scopului ;

b) energie revoluționară și ardoare în propagandă ;

c) recunoașterea comunismului ;

d) abținerea participării la orice asociație națională sau politică anticomunistă și înștiințarea organului superior despre participarea la orice alt fel de asociație ;

e) supunere față de hotărârile Ligii ;

f) păstrarea secretului cu privire la existența tuturor problemelor Ligii ;

g) primirea în cadrul comunei, prin vot unanim.

Cine nu va mai corespunde acestor condiții va fi exclus (Vezi capitolul VIII).

Art. 3 — Toți membrii sînt egali și frați și ca atare au datoria să se ajute în orice situație.

Art. 4 — Membrii poartă un nume în Ligă.

Art. 5 — Liga este organizată în comune, cercuri, cercuri conducătoare, Conducerea Centrală și congrese.

Capitolul II

Comuna

Art. 6 — Comuna cuprinde cel puțin trei și cel mult douăzeci de membri.

Art. 7 — Fiecare comună alege un președinte și un ajutor. Președintele conduce ședința, ajutorul se ocupă de problemele financiare și reprezintă, în caz de absență, președintele.

Art. 8 — Primirea de noi membri se face de către președintele comunei, după consimțămîntul prealabil al comunei dat membrului propus.

Art. 9 — Comunele de diferite feluri nu se cunosc între ele și nu întrețin nici un fel de corespondență una cu alta.

Art. 10 — Comunele poartă nume diferite.

Art. 11 — Fiecare membru, care își schimbă domiciliul, trebuie să înștiințeze mai înainte președintele său.

Capitolul III

Cercul

Art. 12 — Cercul cuprinde cel puțin două și cel mult zece comune.

Art. 13 — Președinții și ajutorii comunelor constituie conducerea cercului. Aceasta își alege din mijlocul său un președinte. Conducerea cercului poartă corespondență cu comunele sale și cu Cercul conducător.

Art. 14 — Conducerea cercului reprezintă puterea executivă pentru toate comunele cercului.

Art. 15 — Comunele izolate trebuie fie să se alăture cercurilor deja existente, fie să formeze un nou cerc cu alte comune izolate.

* Numele conspirativ în Ligă al lui Wilhelm Wolff.

** Numele conspirativ în Ligă al lui Karl Schapper.

⁷ Multiplicat de mînă, originalul în : Staats — und Universitätsbibliothek, I.M.L./2 P.A., N.L. 116, Hamburg.

⁸ *Der Bund der Kommunisten*, Band 1, 1836—1849, p. 626.

Capitolul IV

Cercul conducător

Art. 16 — Diferitele cercuri dintr-o țară sau dintr-o provincie se află sub conducerea unui cerc conducător.

Art. 17 — Repartizarea cercurilor Ligii în provincii și numirea Cercului conducător o face congresul, la propunerea Conducerii Centrale.

Art. 18 — Cercul conducător reprezintă puterea executivă pentru toate cercurile din provincia sa. El poartă corespondență cu aceste cercuri și cu Conducerea Centrală.

Art. 19 — Cercurile nou create se alătură Cercului conducător cel mai apropiat.

Art. 20 — Cercurile conducătoare sînt obligate să dea socoteală, în mod provizoriu, Conducerii Centrale și, în ultimă instanță, congresului.

Capitolul V

Conducerea Centrală.

Art. 21 — Conducerea Centrală reprezintă autoritatea executivă a întregii Ligi și ca atare este obligată să dea socoteală congresului.

Art. 22 — Ea cuprinde cel puțin cinci membri și este aleasă de conducerea cercului din localitatea în care congresul și-a stabilit sediul.

Art. 23 — Conducerea Centrală întreține corespondență cu Cercurile conducătoare. Ea întocmește o informare trimestrială asupra situației întregii Ligi.

Capitolul VI

Dispoziții comune

Art. 24 — Comunele și conducerile cercurilor, precum și Conducerea Centrală se întrunesc cel puțin odată la patrușprezece zile.

Art. 25 — Membrii conducerii cercului și ai Conducerii Centrale sînt aleși pe un an, reeligibili și pot fi în orice moment destituiți de către alegători.

Art. 26 — Alegerile au loc în luna septembrie.

Art. 27 — Conducerile cercurilor trebuie să dirijeze discuțiile comunelor potrivit scopului Ligii. Dacă Conducerii Centrale i se pare că discutarea anumitor probleme este de un interes general și nemijlocit, trebuie să pună acestea în discuția întregii Ligi.

Art. 28 — Membrii individuali ai Ligii trebuie să rămînă în corespondență, cel puțin trimestrial, comunele ca atare cel puțin lunar, cu conducerea cercului lor. Fiecare cerc trebuie să informeze Cercul conducător despre sectorul său, cel puțin o dată la două luni, iar fiecare Cerc conducător trebuie să informeze Conducerea Centrală, cel puțin la trei luni.

Art. 29 — Orice organ de conducere al Ligii este obligat să ia măsurile ce-i revin potrivit statutului, pentru securitatea și activitatea internă a Ligii, pe răspunderea sa și informînd imediat organul superior.

Capitolul VII

Congresul

Art. 30 — Congresul reprezintă puterea legislativă a întregii Ligi. Toate propunerile cu privire la modificări statutare vor fi comunicate de Cercurile conducătoare Conducerii Centrale și supuse de aceasta congresului.

Art. 31 — Fiecare cerc trimite un delegat.

Art. 32 — Fiecare cerc izolat, cu pînă la 30 de membri, trimite un delegat, cu pînă la 60 de membri, doi, cu pînă la 90 de membri, trei și așa mai departe.

Cercurile pot fi reprezentate de membri ai Ligii, care nu aparțin localităților lor. În acest caz, ele trebuie însă să trimită delegaților lor un mandat detaliat.

Art. 33 — Congresul se întrunește în luna august a fiecărui an. În cazuri urgente, Conducerea Centrală convoacă un congres extraordinar.

Art. 34 — Congresul hotărăște de fiecare dată locul în care Conducerea Centrală își va avea sediul anul următor și locul în care urmează a se întruni congresul.

Art. 35 — Conducerea Centrală participă la congres, dar nu are vot deliberativ.

Art. 36 — Congresul emite, după fiecare sesiune, în afară de circulara sa, un manifest în numele partidului.

Capitolul VIII

Contravenții împotriva Ligii

Art. 37 — Cine încalcă condițiile calității de membru (Art. 2) va fi, după împrejurări, îndepărtat sau exclus din Ligă. Excluderea face imposibilă reprimirea.

Art. 38 — Asupra excluderii hotărăște numai congresul.

Art. 39 — Cercul sau comunele izolate pot îndepărta membrii individuali, informînd imediat organul superior. Congresul hotărăște în ultimă instanță și asupra acestei situații.

Art. 40 — Reprimirea membrilor îndepărtați se face de Conducerea Centrală, la propunerea cercului.

Art. 41 — Conducerea cercului judecă delictele împotriva Ligii și se îngrijește de executarea sentinței.

Art. 42 — Indivizii îndepărtați sau excluși, ca și orice subiecți suspecti, trebuie supravegheați, pentru binele Ligii și făcuți inofensivi. Uneltirile unor asemenea indivizi trebuie aduse imediat la cunoștința comunei respective.

Capitolul IX

Mijloacele bănești ale Ligii

Art. 43 — Congresul fixează pentru fiecare țară minimul contribuției pe care trebuie s-o plătească fiecare membru.

Art. 44 — Jumătate din aceste cotizații se varsă la Conducerea Centrală, cealaltă jumătate rămîne în casa cercului sau comunei.

Art. 45 — Fondurile Conducerii Centrale vor fi folosite :

1. pentru acoperirea cheltuielilor de corespondență și administrație ;
2. pentru tipărirea și răspindirea materialelor volante propagandistice ;
3. pentru trimiterea de emisari ai Conducerii Centrale, în scopuri precise.

Art. 46 — Fondurile locale vor fi folosite :

1. pentru acoperirea cheltuielilor de corespondență ;
2. pentru tipărirea și răspindirea materialelor volante propagandistice ;
3. pentru trimiterea de emisari ocazionali.

Art. 47 — Conducerea Centrală va anunța îndepărtarea din Ligă a comunelor și cercurilor care timp de șase luni nu au plătit Conducerii Centrale cotizațiile.

Art. 48 — Conducerea cercurilor trebuie să prezinte comunelor, cel mai târziu o dată la trei luni, o situație asupra cheltuielilor și încasărilor. Conducerea Centrală dă socoteală congresului cu privire la administrarea mijloacelor bănești ale Ligii și a situației casei. Orice fraudă în mijloacele bănești ale Ligii va fi urmată de cea mai aspră pedeapsă.

Art. 49 — Cheltuielile pentru congres și cele extraordinare vor fi acoperite cu sume extraordinare.

Capitolul X

Primire.

Art. 50 — Președintele comunei citește celui ce cere să fie primit articolele de la 1 la 49, le explică, reliefează într-o scurtă cuvîntare obligațiile pe care și le ia cel care intră [în Ligă] și apoi îi pune întrebarea : „Vrei acum să intri în această Ligă ?” Dacă el răspunde cu „da”, președintele îi cere cuvîntul de onoare că el vrea să îndeplinească obligațiile unui membru al Ligii, îl declară membru al Ligii și îl introduce la următoarea ședință, în comună.

În numele celui de-al doilea congres din toamna 1847,

Secretar,
semnat Engels

Londra, 8 decembrie 1847.

Președinte,
semnat Karl Schapper

Împrejurările istorice ale creării Partidului Comunist Chinez

ANA BUDURA

La 1 iulie 1921 lua ființă Partidul Comunist Chinez — rezultat obiectiv al evoluției societății chineze, al acumulărilor de pînă atunci din cadrul mișcării muncitorești și revoluționare din această țară. Partidul Comunist Chinez a înscris de la început pe stindardul său de luptă drept obiectiv fundamental transformarea revoluționară a societății chineze, dobîndirea independenței și suveranității patriei.

Pentru îndeplinirea acestor obiective, au fost antrenate și mobilizate uriașe mase de oameni ai muncii, care au urmat cu încredere pe comuniști în lupta pentru dezrobirea socială și națională a poporului chinez.

Partidul Comunist Chinez s-a născut din însăși ființa poporului chinez, preluînd și ridicînd pe o treaptă mereu ascendentă lupta sa pentru o viață mai bună, demnă și liberă. Partidul Comunist Chinez a apărut pe scena social-politică a țării într-un moment cînd împrejurările istorice creaseră condițiile pentru constituirea sa.

Cunoașterea și înțelegerea acestor împrejurări istorice permit urmărirea procesului de făurire a avangardei revoluționare a marelui popor chinez, care, în condiții complexe interne și externe, a făcut să triumfe socialismul pe pămîntul milenarei Chine, să schimbe din temelii viața marelui popor chinez, să propulseze țara pe calea progresului multilateral.

China secolului al XIX-lea era depozitara unui inestimabil tezaur material și spiritual, contribuind la civilizația umanității prin nepieritoare opere artistice, arhitectonice, medicale, literare, filozofice, politice etc.

Cînd imperialismul a început să forțeze porțile Marelui Imperiu Chinez, acesta s-a opus atît presiunilor diplomatice cît și intervențiilor armate, în numele unui trecut glorios și al unei istorii multimilenare. Conștiința măreției trecutului nu putea însă compensa slăbiciunile societății feudale. Caracterizînd societatea chineză din secolul al XIX-lea, Mao Ze-dong arăta : „Cu toate că China este o țară măreață, cu o populație imensă, cu o lungă istorie bogată în tradiție revoluționară și moștenire elevată, totuși după ce China a pășit în orînduirea feudală, dezvoltarea sa economică, po-

litică și culturală s-a menținut o perioadă lungă de timp într-un ritm lent¹. Cauza acestei dezvoltări lente trebuie căutată în societatea feudală însăși în care „nu apăruseră noi forțe de producție, noi relații de producție, noi forțe de clasă, noi partide politice” și în cadrul căreia „relațiile economice și sistemul politic feudal au rămas fundamental neschimbate”².

La începutul secolului al XIX-lea în interiorul Imperiului chinez se manifestau semnele unei crize politice și sociale grave, manifestată prin scăderea capacității statului de a administra lucrările publice, creșterea corupției aparatului birocratic, intensificarea exploatării țăranilor și meșteșugarilor care s-au ridicat la luptă, răscoalele și revoltele fiind din ce în ce mai numeroase în toate provinciile țării. Această criză avea loc în condiții deosebite. Un inamic puternic, ce dispunea de forțe armate moderne, producție mare, calitativ superioară și mărfuri ieftine forța porțile Chinei în căutarea unor noi debușeuri. „Capitalismul străin a jucat un rol uriaș dezintegrator al economiei sociale chineze — arăta Mao Ze-dong —, pe de o parte, a distrus baza economiei naturale, a meșteșugurilor din orașe și gospodăriilor țărănești, pe de altă parte, a stimulat dezvoltarea economiei de mărfuri din orașele și satele Chinei”³. Pătrunderea capitalismului străin în China nu a avut însă drept scop dezvoltarea forțelor de producție autohtone ci „transformarea Chinei într-o semicolonie și colonie a lor. În acest scop puterile imperialiste au folosit... mijloace militare, politice, economice și culturale de asuprire pentru a o transforma, pas cu pas, într-o semicolonie și colonie”⁴.

Înfrângerea militară a Chinei în războaiele din 1840—1842 (cunoscut sub numele de războiul opiuului), 1856—1860 (chino-anglo-francez), 1884 (chino-francez), 1894 (chino-japonez), cât și reprimarea răscoalei Ligii celor drepti (1900—1901) de către trupe aliate a opt țări capitaliste au creat condiții ca marile puteri imperialiste să impună semnarea unui impresionant număr de tratate, cunoscute în istoriografia chineză sub denumirea de tratatele inegale*. În temeiul acestora, China era constrinsă să cedeze în favoarea Angliei insula Hsianggang-Hongkong și teritoriul adiacent din Peninsula Iiulong, a Rusiei țariste insula Guyeh (Sahalin), teritoriul de nord și est de fluviul Amur și de la est de fluviul Ussuri, situat între creasta Marelui Xingan Exterior și Strimtoarea Tatară, precum și regiunea ce se întindea la sud-est de Lacul Balhas, a Japoniei insula Taiwan și insulele aferente, precum și Arhipelagul Penghu. Totodată China era forțată să concesioneze Angliei așa-numitul Teritoriu Nou din Peninsula Iiulong, golful Jiaozhou, portul Weihaiwei și Golful Guangzhou, Rusiei porturile Talien și Lüshun**, precum și un culoar prin China de nord-est pînă la cele două porturi, Portugaliei teritoriul Aomen***, să cedeze spații întinse în 16 orașe ale țării, să recunoască în fața Japoniei „independența” Coreei și în fața Franței „protectoratul” acesteia asupra Indochinei, să accepte ocuparea Birmaniei și Sikkimului de către Anglia și extinderea dominației

¹ Mao Ze-dong, *Opere alese*, vol. II, în limba chineză, Beijing, [Peking] 1968, p. 586.

² Mao Ze-dong, *Op. cit.*, p. 588.

³ Mao Ze-dong, *Op. cit.*, vol. I, Beijing, 1968, p. 589.

⁴ Mao Ze-dong, *Op. cit.*, p. 591.

* Între 1842—1949 „principalele țări capitaliste din lume au constrins China să încheie în total peste o mie de tratate și acorduri inegale”, Gu Yün, *Tratate inegale din istoria modernă a Chinei*, Editura populară, Beijing, 1973.

** Port Artur și Dairen.

*** Macao.

ruso-engleze asupra Pamirului și Tibetului. În fața Chinei se prefigura astfel pericolul divizării ei între marile puteri imperialiste și, în consecință, pieirea ei ca stat.

Aceleași tratate au impus Chinei plata unor despăgubiri împovărătoare, ce au grevat din ce în ce mai mult veniturile guvernului imperial⁵. Pentru a le putea plăti, administrația imperială a recurs la contractarea unor împrumuturi oneroase, garantate de veniturile provenite din vamă (impozitul pe sare, veniturile tezaurului etc.). În anul 1914, datoriile externe ale guvernului chinez se ridicau la peste 1 100 milioane dolari⁶. Plata despăgubirilor, rambursarea împrumuturilor și a dobânzilor acestora au împovărat peste măsură viața țăranilor și meșteșugarilor, au lipsit țara de fonduri însemnate, care ar fi putut fi folosite pentru dezvoltarea sa, au dus la subordonarea economiei Chinei țărilor capitaliste și au oferit prilejul acestora de a controla și manevra, conform intereselor lor, viața social-economică și politică a Chinei.

În virtutea acestor tratate China era obligată să deschidă porturile maritime și fluviale și, treptat, orașele din interiorul Chinei pentru comerțul cu țările capitaliste. În porturile și orașele deschise comerțului, străinii obțineau dreptul de a se stabili, de a cumpăra imobile și pământuri, de a înființa consulate care se bucurau de drepturi foarte largi. Tratatelor au constrâns guvernul imperial să fixeze taxele și tarifele vamale în conformitate cu interesele puterilor străine, iar mai târziu să-l determine să treacă vămile sub administrație străină. Totodată, marile puteri obțin dreptul de navigare pe râurile interioare și deschiderea largă a pieții Chinei pentru desfacerea mărfurilor lor.

Ca urmare a acestor tratate, investițiile de capital străin au crescut considerabil în China. Astfel, în anul 1914 valoarea capitalului străin în China se ridica la peste 1,7 miliarde dolari S.U.A., extracția de minereu de fier și cărbune fiind aproape în întregime deținută de capitalul străin.

În sfârșit, puterile străine au obligat dinastia manciuriană să accepte stabilirea în capitala Chinei a reședințelor permanente ale reprezentanților țărilor capitaliste, protejarea acestora, a cetățenilor și a liniilor de cale ferată cu armate proprii, înființarea de biserici, școli patronate și administrate de străini și acordarea, în mod unilateral, a tratamentului națiunii celei mai favorizate.

Drept urmare a acestor tratate, în decurs de 70 de ani statul și societatea chineză cunosc transformări fundamentale. Dacă înaintea războiului opiumului, China era o țară independentă, care se bucura de prestigiu și influență în Asia, după încheierea acestuia decade treptat, devenind obiectul agresiunii puterilor capitaliste. Independența și suveranitatea sa au fost grav încălcate, întreaga sa viață politică și economică fiind manevrată de către țările capitaliste în propriul lor interes. Dacă înaintea războiului opiumului, economia naturală autarhică, feudală ocupa un loc dominant în China, după război, datorită pătrunderii masive a produselor și finanței străine, baza economiei feudale s-a dezintegrat treptat. Acest proces a determinat agravarea situației maselor mari țărănești, ca urmare a pierderii

⁵ În anul 1901 China imperială dispunea de un venit anual de cca 80 milioane uncii de argint, iar despăgubirea impusă după reprimarea răscoalei Ligii celor drepti se cifra la 450 milioane uncii de argint, care, împreună cu dobânzile pe 39 de ani, s-a ridicat la 982 mil. uncii de argint (Vezi: *Tratate inegale din istoria modernă a Chinei*, p. 40).

⁶ Hu Hua, *Curs de istoria revoluției chineze*, Editura Universității Populare, Beijing, 1959, p. 5.

pământurilor lor, scăderii prețurilor produselor agricole și creșterii de peste 10 ori a taxelor și impozitelor impuse acestora ; decăderea unor centre vestite meșteșugărești ; sporirea vertiginoasă a celor care au rămas fără ocupație. Drept urmare a concurenței mărfurilor străine și a pătrunderii intense a capitalului străin, în condițiile lipsei capitalului autohton, a unor legi cu caracter protecționist și a autonomiei vamale, germenii modului de producție capitalist, ce apăruseră în China în secolele XVII—XVIII, deși sînt stimulați în mod obiectiv, într-o oarecare măsură, de pătrunderea capitalului străin, au cunoscut o dezvoltare lentă și inegală.

Aceste schimbări fac ca principala contradicție a societății chineze să devină contradicția dintre capitalismul străin și națiunea chineză. Ascutirea acesteia a dus la apariția și dezvoltarea unei puternice mișcări revoluționare, îndreptate împotriva imperialismului și a feudalismului.

Starea de semicolonie a Chinei a fost puternic resimțită de toate clasele și straturile sociale. Dincolo de reacțiile lor diferențiate, în funcție de poziția deținută în societate, de interesele și mijloacele lor de acțiune, toate aceste clase și straturi sociale erau însă preocupate de găsirea unor căi și modalități practice, pentru obținerea independenței și integrității teritoriale ale patriei lor, pentru angajarea acesteia pe calea progresului economico-social-politic. Acest proces a fost însă îndelungat și sinuos.

Penetrația puterilor străine în China s-a lovit de rezistența, la început spontană, iar mai târziu din ce în ce mai organizată, a maselor largi populare și a elementelor patriotice din toate straturile sociale. În timpul războiului opiumului, în porturile și localitățile Chinei afectate de acțiunile militare și operațiunile comerciale ale Angliei au avut loc ciocniri între populația chineză și contingente ale armatei engleze. Între acestea, rezistența opusă de locuitorii satului San Yüan Li a rămas în istorie ca prima acțiune de mari proporții, ce a oferit un exemplu încurajator pentru viitoarele lupte de apărare a demnității poporului chinez. În deceniul care a urmat războiului opiumului, au izbucnit peste 100 de răscoale și revolte izolate, care anunțau declanșarea unor acțiuni revoluționare de amploare. În 1851 a izbucnit primul război țărănesc care a deschis epoca revoluțiilor burghezo-democratice în China : răscoala Taiping Tianguo (Țara Supremei Liniști Cerești). Timp de 14 ani, masele răscolite au dus o luptă dirză împotriva asupririi feudale, a dinastiei manciuriene, care capitulase în fața trupelor străine. Răscoala a reprezentat o îmbinare sui generis a tradițiilor de luptă revoluționară a poporului chinez cu idealurile gîndirii occidentale, prima încercare „de a învăța” de la străini mijloace de luptă în scopul salvării și modernizării Chinei. Hung Xiu-chuan, conducătorul răscoalei, a fost primul dintre „chinezii progresiști, care cu prețul unor greutăți neimaginabile, a căutat adevărul în țările occidentale”⁷. Documentele programatice ale răscoalei enunțau principiul egalității dintre țări și popoare, bărbați și femei, bogați și săraci ; proclamau desființarea proprietății funciare feudale și împărțirea pămîntului în mod egal țăranilor pentru a fi lucrat și organizarea unei noi puteri de stat cu funcționari aleși de colectivitate ; se pronunțau pentru dezvoltarea transportului feroviar, a navigației și poștei, deschiderea de mine, stimularea inovațiilor tehnice, organizarea băncilor și a companiilor de asigurări, cît și pentru încurajarea culturii și îmbunătățirea sănătății publice, pentru lichidarea superstițiilor feudale și a obiceiurilor retrograde. Toate acestea au rămas însă doar obiective ale unor gînditori cu bune intenții, deoarece permanenta stare de război, dar

⁷ Mao Ze-dong, *Op. cit.*, vol. IV (în limba chineză), Beijing, 1968, p. 1358.

mai ales coalizarea împotriva revoluției a puterilor capitaliste străine — de la care conducătorii ei își propuseseră să învețe — cu forțele monarhiei feudale au făcut imposibilă punerea lor în practică.

Odată cu mărfurile străine au pătruns în China și cunoștințele, ideile și concepțiile noi cu privire la organizarea statului și producției, științele pozitive, gândirea democratică. „Chinezii dornici de progres au citit orice carte care conținea noi cunoștințe ale Occidentului. Numărul studenților trimiși în Japonia *, Anglia, America, Franța, Germania a fost surprinzător de mare. În țară s-a abolit sistemul imperial de examinare **, școli moderne au apărut ca mugurii de bambus după ploaie, s-au depus toate eforturile pentru a învăța de la Occident... Acestea reprezentau cultura democrației burgheze din Occident, care cuprindea științele sociale și științele naturii, numită «noua învățătură»*** spre deosebire de cultura feudală a Chinei, numită «vechea învățătură». Pentru o perioadă relativ lungă, în rândurile celor care și-au însușit această «nouă învățătură» s-a născut credința, că aceasta va putea salva China. Cu excepția adepților «vechii învățături», foarte puțini dintre adepții «noii învățături» s-au îndoit de acest lucru. Numai modernizarea va putea salva China, numai învățând de la străinătate se va moderniza China... Acesta a fost modul în care chinezii au încercat să învețe de la țările străine în perioada dintre 1840 și începutul secolului al XX-lea”⁸. Reprezentanți de seamă ai acestui curent au fost Kang You-wei, Yan Fu, Tan Zi-tong, Liang Qi-qao și alți inspiratori ai mișcării reformatoare din anul 1898. Profund indignați și îngrijorați de înfrângerea suferită de China în războiul chino-japonez (1894) și de prevederile Tratatului de la Shimonoseki, aceștia militau pentru reforma suprastructurii politice și culturale a statului chinez sub lozincă „popor prosper, țară puternică”. Ei au propus inițierea unor măsuri care să încurajeze dezvoltarea economiei de tip capitalist, înființarea de bănci, ridicarea de fabrici, deschiderea de mine, construirea de căi ferate, organizarea unei administrații moderne de stat, lichidarea sistemului de examinare de tip feudal și introducerea învățământului modern, care să pregătească cadre calificate, dezvoltarea mijloacelor de informare a publicului. Încercările reformatorilor, reprezentanți ai tinerei burghezii naționale, vor rămâne de asemenea doar în sfera bunelor intenții, fără a putea fi finalizate.

„Mișcarea pentru treburile occidentale” a constituit o altă încercare a claselor dominante de a moderniza China cu ajutorul tehnicii occidentale și cu sprijinul puterilor capitaliste străine. Impresionați, în primul rând, de eficiența armamentului străin, promotorii acestei mișcări — în principal dregători cu înalte funcții în aparatul birocratic — au inițiat, sub lozincă „fortificarea”, construirea câtorva arsenale și șantiere navale, cît și achiziționarea din străinătate a unor vase de război în vederea constituirii unei flote moderne. Din 1870 ei au încercat să atragă și capital particular și și-au extins preocuparea pentru construirea și exploatarea unor întreprinderi civile — țesătorii, mine de cărbune, uzine siderurgice etc. „Mișcarea pentru treburile occidentale” s-a discreditat definitiv în anul 1895.

* În 1906, în Japonia se aflau circa 10 000 studenți chinezi („Renmin Ribao” din 30 octombrie 1978).

** În anul 1905.

*** În anul 1904 au fost traduse 533 de titluri de cărți din aceste domenii („Renmin Ribao” din 30 octombrie 1978).

⁸ Mao Ze-dong, *Op. cit.*, vol. IV, (în limba chineză), Beijing, 1968, p. 1358—1359.

În pofida acestor încercări de a salva China, la începutul secolului al XX-lea procesul de colonizare a societății și a economiei Chinei se accelerează. Pentru a-și asigura condiții favorabile exportului de capital, marile puteri au început lupta pentru demarcarea sferelor de interese și acapararea teritoriilor închiriate și concesionate. Masele populare, în rîndul cărora țărăimea constituia forța principală, s-au opus în permanență acțiunilor de împărțire a Chinei și lupta lor va juca rolul hotărîtor în zădărnicierea acestora. Mișcarea populară antiimperialistă a Ligii celor drepti din anul 1900 — prima mișcare populară din colonii îndreptată împotriva colonialismului —, a canalizat într-un șuvoi puternic toate nemulțumirile generate de suferințele cauzate de puterile capitaliste, de misionarii și armatele acestora după începerea colonizării Chinei. Bine organizată mișcarea, care se bucura de o largă aderență de mase, a impresionat Curtea Imperială, determinînd-o să se sprijine pe aceasta pentru a cîștiga poziții în fața puterilor străine. Armata aliată a opt țări capitaliste a înfrînt eroica încercare a poporului chinez de a izgoni pe cotropitorii străini din țară, dar nu l-a oprit din lupta sa pentru atingerea acestui obiectiv major.

După răscoala din 1900, pentru a tempera lupta revoluționară Curtea Imperială a anunțat aplicarea unor reforme privind apărarea și încurajarea industriei naționale. Efectele acestora au fost însă minime, datorită concesiilor făcute puterilor imperialiste și lipsei de capital autohton pentru industrializare. În aceste condiții, elementele revoluționare ale burgheziei naționale, reprezentate de Sun Yat-sen, și-au intensificat activitatea. Sub lozinca „renașterea Chinei“, ele militau pentru răsturnarea dinastiei, instaurarea unei republici democratice burgheze, pentru drepturi egale asupra pămîntului și impulsionează industrializării și urbanizării. Tînăra burghezie națională era hotărîtă să cucerească puterea pe calea armelor pentru ca după victorie să transpună în realitate planul său. Poziția precară a burgheziei naționale a făcut însă ca roadele revoluției din 1911 — răsturnarea monarhiei și instaurarea Republicii China — să fie însușite de puterile conservatoare și reacționare ale moșierimii feudale și ale armatei, care au avut concursul și sprijinul puterilor imperialiste. Sintetizînd experiența dobîndită de poporul chinez pînă la acea dată, Mao Ze-dong arăta : „Agresiunea imperialistă a spulberat iluziile chinezilor în legătură cu învățarea de la Occident. Este foarte ciudat de ce dascălii comit totdeauna agresiuni împotriva discipolilor lor ? Chinezii nu au învățat puține lucruri de la Occident, dar ei nu au reușit să le pună în aplicare, nu au putut să-și realizeze niciodată idealurile. Luptele lor repetate, inclusiv o mișcare de proporții naționale, ca revoluția din 1911, toate au fost înfrînte. Situația țării era din ce în ce mai dezastruoasă, viața devenea imposibilă. S-a născut îndoiala, ea s-a multiplicat și a luat proporții“⁹.

În țară continua dominația moșierilor feudali, a militariștilor stăpîni pe armate modern echipate și a burgheziei compradore aservite imperialismului străin. Procesul de colonizare a Chinei continua și se accentua. Anii de dominație a militariștilor au rămas în istoria Chinei ca ani ai decăderii puterii centrale, ai războaielor civile, ai încercărilor de restaurare a monarhiei, ai corupției, ai pierderii în continuare a prerogativelor independenței și suveranității sale, ai marilor frămîntări și lupte politice și sociale.

În condițiile desfășurării primului război mondial, cînd marile puteri imperialiste își disputau interesele îndeosebi pe cîmpurile de luptă din

⁹ Mao Ze-dong, *Op. cit.*, vol. IV, Beijing, 1968, p. 1359.

Europa presiunea lor asupra Chinei slăbește. Forțele de producție capitaliste cunoscuseră o dezvoltare fără precedent. Dacă între 1911—1913 în fiecare an s-a înregistrat în medie construirea a 19,3 întreprinderi noi, între 1916—1919 s-au înregistrat 124,6¹⁰. O dezvoltare deosebită a cunoscut industria ușoară, textilă și alimentară. Între 1913—1920 în 23 ramuri ale industriei ușoare au luat ființă 675 de fabrici. În 1920, capitalul întreprinderilor aparținând burgheziei naționale însuma cca 165 milioane yüan¹¹. Balanța comercială a Chinei s-a redresat, structura comerțului său exterior s-a schimbat predominând acum mijloacele de producție și de transport. Numărul băncilor cu capital chinez a crescut de la 8, câte existau în 1911, la peste 48 în 1919¹². Însă chiar în această perioadă de înflorire a capitalului național, concurența străină, în special cea japoneză, a împiedicat dezvoltarea sa.

Odată cu dezvoltarea capitalismului autohton și creșterea numărului întreprinderilor înființate cu capital străin, în societatea chineză se formează o nouă forță socială — clasa muncitoare. În 1913 numărul muncitorilor se ridica la cca 650 000, iar în urma dezvoltării înregistrate în anii primului război mondial la peste 2 milioane. Tînăra clasă muncitoare provenită din rîndul țăranilor și meșteșugarilor pauperizați era supusă metodelor capitaliste și feudale de exploatare, ducea o viață plină de lipsuri și privațiuni. Totuși, ea s-a dovedit capabilă să analizeze în mod independent fenomenele vieții sociale și politice ale țării și să găsească noi forme de organizare prin intermediul cărora să joace un rol determinant în societate. Luptele greviste, începute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s-au amplificat și, fără a avea încă un caracter politic, au influențat în mod pozitiv lupta revoluționară antifeudală și antiimperialistă. Presa vremii menționează între 1897—1913 78 greve de mari proporții¹³. Acțiunile revoluționare organizate de Sun Yat-sen au fost sprijinite de către clasa muncitoare. În timpul și imediat după primul război mondial rîndurile clasei muncitoare se întăresc și, în consecință, acțiunile sale greviste sporesc considerabil.

Schimbările ce au avut loc în primul deceniu al secolului al XX-lea au condus la dezvoltarea învățămîntului de toate gradele și la nașterea unei noi intelectualități, care avea o bună pregătire științifică și era animată de idealurile progresului patriei.

Legată de realitățile Chinei, aceasta era preocupată de „salvarea” ei și dornică de a-i asigura o dezvoltare pe calea democrației și independenței. Ca o reflectare a noii conștiințe a poporului chinez, în 1915 ia naștere mișcarea pentru o „nouă cultură”, grupată în jurul revistei „Xin Qingnian” („Noul tineret”). Această mișcare avea ca obiectiv fundamental propagarea democrației, răspîndirea științei și a noii literaturi. În cadrul mișcării se desfășura o luptă hotărîtă împotriva ideologiei, moralei și culturii feudale, împotriva gîndirii conservatoare a lui Confucius, baza ideologică a asupririi feudale, care condamnase individul la resemnare, la venerarea strămoșilor, împiedicîndu-l să se manifeste în deplinătatea forțelor sale creatoare; se propagau ideile democratice înaintate și se susțineau

¹⁰ *Istoria modernă a economiei Chinei*, Catedra de istorie a economiei și a doctrinelor economice din cadrul Facultății de economie a Universității Beijing, 1973, p. 254.

¹¹ Hu Hua, *Curs de istorie a revoluției chineze*, Editura Universității Populare, Beijing, 1959, p. 12.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 18.

necesitatea eliberării individului din cătușele prejudecăților, superstițiilor, fatalismului și ale subordonării oarbe ; se popularizau cuceririle științei, ateismul și dialectica. Intelectualii angajați în această luptă au inițiat de asemenea dezbateri cu privire la eliberarea femeii de sub jugul legăturilor matrimoniale de tip feudal, eliberarea individului și altele.

În scopul luminării poporului cu ideile democrației și cu cunoștințele științifice, în cadrul mișcării s-a subliniat necesitatea creării unei literaturi noi, scrise într-o limbă accesibilă maselor, a criticării literaturii feudale și a ideilor promovate de ea, a înlocuirii limbii vechi accesibile doar nobilimii feudale. Mișcarea pentru „noua cultură” a promovat ideea elaborării unei literaturi naționale realiste, care să reflecte o gândire democratică. Stegarul mișcării pentru „noua cultură”, Lu Xūn, a publicat în această perioadă opere literare de o mare valoare artistică, scrise într-o limbă accesibilă maselor, lucrări care au pus bazele noii literaturi chineze.

Mișcarea pentru „noua cultură” a zguduit viața spirituală a întregii țări și, prin spiritul său revoluționar, a declanșat o luptă puternică între diferitele curente și școli de gândire existente în acea vreme, care a contribuit la trezirea conștiinței democratice a poporului, pregătind, astfel, condițiile popularizării largi a marxismului.

Victoria Revoluției din Octombrie în Rusia, țară rămasă în urmă din punct de vedere economic asemenea Chinei, constituirea statului muncitorilor și țăranilor, care prefigura o dezvoltare economico-socială impetuoasă, enunțarea unor principii noi în relațiile cu China au furnizat tineretului revoluționar chinez încrederea în posibilitatea realizării propriilor sale năzuințe. „Revoluția din Octombrie a ajutat elementele progresiste din China, ca și cele din lumea întreagă, să adopte concepția proletară despre lume drept instrument pentru studierea destinului națiunii și pentru reconsiderarea problemelor lor proprii... Salvele Revoluției din Octombrie ne-au adus marxism-leninismul... Atunci și numai atunci au început chinezii să intre într-o eră absolut nouă a gândirii și vieții lor. Ei au găsit marxism-leninismul, adevărul universal valabil, și astfel înfățișarea Chinei a început să se schimbe”¹⁴.

Pe de altă parte Hotărîrea Conferinței de pace de la Paris de a transfera Japoniei posesiunile Germaniei din Peninsula Shandong în loc să le restituie Chinei, a spulberat în rîndul intelectualității progresiste din China orice speranță pusă în democrațiile burgheze. Dînd expresie sentimentelor lor de dezamăgire, Li Da-Zhao, unul din promotorii de frunte ai mișcării pentru o cultură nouă și animatorul mișcării antiimperialiste de la 4 Mai 1919, ulterior, unul din fondatorii Partidului Comunist Chinez, scria : „Atunci cînd războiul s-a terminat, visam victoria umanismului și a păcii ; ne gîndeam că lumea nu va mai fi o lume a tilharilor sau că, cel puțin, va exista o fărîmă de umanism în lume. Cine ar fi crezut că vorbele nu erau altceva decît niște reclame ale guvernelor tilhare ? Cînd ne aruncăm privirea asupra hotărîrii adoptate de Conferința de la Paris ne întrebăm unde este oare și cea mai slabă umbră a umanismului, a dreptății, a păcii sau a luminii. În ce împrejurări nu au fost oare sacrificate de cîteva mari state tilhare, libertatea și drepturile popoarelor slabe și mici ?”¹⁵.

Ca răspuns la această hotărîre umilitoare a Conferinței de pace de la Paris, studenții și elevii din Beijing organizează „mișcarea antiimperialistă de la 4 Mai” (1919). Cu această ocazie, pentru prima oară în istoria

¹⁴ Mao Ze-dong, *Op. cit.*, vol. IV, Beijing, 1969, p. 1359—1360.

¹⁵ M. Meisner, *Li Ta-chao and the Origins of Chinese Marxism*, Harvard U. P. Cambridge, Massachusetts, 1967, p. 96—97.

modernă a Chinei, clasa muncitoare urcă în arena luptei politice și își dovedește puterea sa politică și organizatorică. Greva politică, începută la 3 iunie 1919, în sprijinul luptei antiimperialiste și patriotice a tineretului din 4 mai același an, la care au participat 60—70 000 de muncitori, a confirmat forța clasei muncitoare. Participarea proletariatului la această acțiune a transformat mișcarea studențească într-o amplă mișcare națională a muncitorilor, studenților și a micii burghezii, impulsționând formarea uniunilor pentru salvarea patriei. „Mișcarea de la 4 Mai“ a marcat începutul unei etape noi, hotărâtoare în mișcarea revoluționară chineză, a cărei forță conducătoare nu va mai fi burghezia ci proletariatul, având drept avangardă Partidul Comunist Chinez. Pe planul căutărilor de a salva China, „mișcarea de la 4 Mai“ a marcat sfârșitul influenței ideologiei burgheze occidentale. „Civilizația burgheză, democrația burgheză și planul înființării unei republici burgheze au dat faliment în ochii poporului chinez“¹⁶. Noua generație de tineri intelectuali progresiști, preocupați de „salvarea națiunii chineze“, spre deosebire de generațiile anterioare de intelectuali educați în Occident, nu mai erau impresionați de puterea, bogăția și cultura Occidentului. Ei nu mai vedeau în Occident purtătorul progresului, al democrației și al științei, ci exponentul asupritor propriei lor țări, vedeau falșitatea democrației burgheze și relațiile de inegalitate dintre țările occidentale și țările coloniale asuprite. Căutărilor tineretului revoluționar de a găsi soluții pentru problemele vitale ale Chinei, s-au îndreptat spre noi orizonturi. Singure idealurile socialiste s-au dovedit a fi capabile să călăuzească masele revoluționare spre țelul mult visat — eliberarea națională și socială a Chinei. Pentru tinerii revoluționari chinezi participanți la „mișcarea de la 4 Mai“, socialismul constituia treapta cea mai înaltă, încă neatinasă a democrației occidentale, o structură care respingea ordinea socială și politică existentă în Occident și relațiile existente între China și puterile occidentale. În socialism ei au găsit mijlocul de a respinge atât tradițiile trecutului feudal, ce încătușau forțele creatoare ale maselor populare, cât și dominația puterilor imperialiste. „Numai socialismul putea să aducă eliberarea claselor celor ce muncesc — arăta Zhou En-lai. Acest lucru este valabil nu numai pentru Europa. Toți muncitorii din America și Australia așa cred, chiar mai mult acest nou curent a pătruns și în Asia și a început să exercite o anumită influență. Socialismul nu poate fi defăimat. El a devenit o tendință inevitabilă“¹⁷. „Numai comunismul poate ajuta națiunea chineză să ocupe un loc egal în marea familie a omenirii“¹⁸, sublinia acesta într-un alt articol publicat în anul 1922.

În întreaga Chină, în orașele mari au luat ființă numeroase organizații care își propuneau studierea problemelor societății chineze și dezbăteau modalitățile de „salvare“ a ei. Dintre acestea, un rol deosebit au jucat „Asociația oamenilor noi pentru studiu“ înființată de Mao Ze-dong în orașul Changsha, la 14 aprilie 1918, „Liga Conștiința“ organizată de Zhou En-lai în orașul Tianjin și altele.

În primăvara anului 1919, activitatea tinerilor revoluționari radicali a cunoscut o creștere simțitoare. S-au format cercuri pentru studierea marxismului și organizații care și-au pus ca scop cunoașterea realităților sociale din China, „trezirea conștiinței oamenilor simpli“ și realizarea unității dintre intelectuali și muncitori. În ajunul „mișcării de la 4 Mai“, un grup de

¹⁶ Mao Ze-dong, *Op. cit.*, vol. IV, Beijing, 1969, p. 1360.

¹⁷ „Lishi Yanjiu“ (Studii de istorie), nr. 1/1977, p. 26.

¹⁸ *Ibidem*, p. 25.

studenți și profesori de la Universitatea Peking, conduși de Li Da-zhao, au inițiat înființarea Asociației pentru studierea marxismului. Revista „Noul Tineret” — organul mișcării pentru o „nouă cultură”, devine principalul instrument al propagării marxismului.

Discuția care s-a declanșat în iulie 1919 în jurul articolului „Să dezbatem mai mult unele probleme și să vorbim mai puțin despre unele isme” (doctrine) oferă prilej tinerilor marxiști de a propaga marxismul, de a-l apăra de atacurile ideologilor burghezi și de a-și clarifica propria lor atitudine față de acesta, ca instrument eficient al propășirii Chinei. „Pentru ca ism-ul său (doctrina sa — *n.a.*) să influențeze lumea, un socialist trebuie să studieze modul cum pot fi aplicate idealurile sale la condițiile reale, care îl înconjoară. Din această cauză, în socialismul contemporan există multe încercări de a-i folosi spiritul și de a-l schimba în forme practice pentru a răspunde cerințelor actuale. Acest lucru dovedește că în natura fundamentală a unui ism există posibilitatea de a-l aplica în practică”¹⁹ — arată Li Da-zhao într-un articol publicat în timpul acestei dispute.

În decurs de doi ani, revista „Noul tineret” a publicat 137 de articole cu privire la marxism, la problemele revoluției socialiste și ale mișcării muncitorești din China și din lumea întreagă. În ciuda faptului că materialele publicate purtau amprenta nivelului incipient al cunoașterii teoriei marxiste, totuși revista a jucat un rol însemnat în radicalizarea „mișcării de la 4 Mai” și în înarmarea tineretului cu teoria marxistă, în ridicarea mișcării revoluționare pe o treaptă nouă.

În orașele mari ca Shanghai, Tianjin, Hangzhou, Changsha, Chengdu, Guangzhou și altele în această perioadă au apărut peste 300 de ziare, între care „Comentatorul de pe riul Xiang”, editat de Mao Ze-dong, și „Conștiința”, editat de Zhou En-lai.

Publicarea lucrărilor clasice marxiști s-a bucurat de o atenție deosebită. La 6 aprilie 1919 în ziarul „Comentatorul săptămînal” a apărut un articol în care se făcea prezentarea „Manifestului Comunist” însoțit de cîteva pasaje traduse din acesta. În luna noiembrie 1920 au fost editate la Shanghai traducerile complete în limba chineză a Manifestului Comunist și a lucrării lui F. Engels „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință”. În suplimentul ziarului „Comentatorul săptămînal” a apărut „Muncă salariată și capital” de K. Marx, iar în colecția de cărți editate de redacția revistei „Noul tineret” au fost publicate volume de traduceri și prezentări ale lucrărilor marxiste și socialiste de largă circulație din acea vreme.

În urma acestei activități, gîndirea marxistă s-a răspîndit larg în cercurile tineretului revoluționar. Elementele revoluționare cele mai radicale, strîns unite cu mișcarea revoluționară în creștere, vor forma nucleul viitorului partid comunist.

Formarea grupurilor comuniste marchează o nouă treaptă în procesul cunoașterii și popularizării teoriei marxiste. În mai 1920, la Shanghai, se formează primul grup comunist din China, iar în luna august ia ființă Liga tineretului socialist din acest oraș ; Mao Ze-dong organizează în luna septembrie o grupă comunistă, iar în octombrie Liga Tineretului socialist din provincia Hunan ; la Beijing, Tianjin, Wuhan, Guangzhou, Hangzhou,

¹⁹ M. Meisner, *Op. cit.*, 1967, p. 106.

precum și în rândurile studenților-muncitori²⁰ chinezi din Franța și Japonia se organizează de asemenea grupuri comuniste.

În luna noiembrie 1920, grupul comunist din Shanghai a început să editeze revista lunară „Partidul Comunist“, primul organ profilat pe prezentarea sistematică a marxism-leninismului, pe reflectarea problemelor specifice ale mișcării muncitorești și comuniste din China, pe clarificarea cunoștințelor despre partid. Până în luna iulie 1921, această revistă a jucat un rol important în pregătirea ideologică a înființării Partidului Comunist Chinez.

În urma răspîndirii cunoștințelor fundamentale ale marxismului, a creșterii rîndurilor clasei muncitoare și a rolului ei în societate, tinerii revoluționari și-au îndreptat atenția spre clasa muncitoare, au acționat pentru răspîndirea marxismului în rîndurile sale, pentru organizarea și mobilizarea ei. Membrii grupurilor comuniste din Beijing, Shanghai, Tianjin, Changsha, Wuhan și alte orașe au organizat școli serale pentru muncitori și fiii lor, cursuri politice și culturale, au întreprins studii cu privire la condițiile lor de muncă și de viață, au inițiat organizarea cluburilor muncitorești și a unor organizații patriotice și de înțajutorare a muncitorilor, impulsînd formarea primelor organizații profesionale muncitorești. În 1920, la scurtă vreme după prima sărbătoare a zilei internaționale a muncii, a luat ființă prima organizație sindicală condusă de comuniști — Uniunea muncitorilor mecanici din Shanghai.

Toate aceste manifestări s-au obiectivat în crearea unui puternic curs pentru constituirea partidului comunist.

La 1 iulie 1921, la Shanghai și-a început lucrările congresul de constituire a Partidului Comunist Chinez, eveniment de însemnătate istorică, care a determinat o cotitură fundamentală în procesul revoluționar din China.

Prin înființarea Partidului Comunist Chinez s-au pus bazele unei organizații revoluționare, cu o concepție clară despre lume și viață care a militat ferm pentru obținerea independenței și suveranității Chinei, pentru dezvoltarea sa pe calea democrației și progresului. „Adevărul universal al marxism-leninismului s-a unit cu practica concretă a revoluției chineze — și acest lucru a făcut ca înfățișarea revoluției chineze să se înnoiască, dînd naștere la etapa istorică a noii revoluții democratice“²¹. Partidul Comunist Chinez își punea drept scop „organizarea proletariatului și, prin intermediul luptei de clasă, instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor, lichidarea proprietății private și crearea treptată a societății comuniste“²², iar ca sarcină imediată, ce corespundea preocupării multor generații de gînditori progresiști și de militanți revoluționari, „lichidarea războiului civil, răsturnarea militaristilor, instaurarea păcii în interiorul țării, răsturnarea dominației imperialismului străin și obținerea independenței naționale complete, unificarea întregii țări și înființarea unei republici adevărat democratice“²³.

²⁰ Studenți chinezi plecați în străinătate, care își asigurau existența muncind în fabrici și întreprinderi.

²¹ Mao Ze-dong, *Op. cit.*, vol. II, Beijing, 1968, p. 994.

²² *Manifestul celui de-al II-lea Congres al Partidului Comunist Chinez* în „Material bibliografic pentru studierea istoriei partidului“, (în limba chineză), Hohhot, 1955, p. 15.

²³ *Ibidem*.

Constituirea Partidului Comunist Chinez reprezenta expresia sintetică a acelor condiții materiale — existente sau în devenire — care ofereau soluția problemei „salvării” Chinei de destinul pe care i-l hărăziseră forțele feudale și puterile imperialiste colonialiste. Dintr-un nucleu ce număra 57 de membri, Partidul Comunist Chinez a crescut, s-a călit și maturizat, și-a amplificat puterea organizatorică și militară, a câștigat încrederea și sprijinul întregului popor, transformându-se într-un partid de anvergură națională. Cristalizându-și căile de salvare a Chinei, Partidul Comunist Chinez a condus cu abnegație și eroism lupta revoluționară, de eliberare națională și socială a poporului chinez, care a triumfat prin proclamarea Republicii Populare Chineze. Partidul Comunist Chinez a condus opera de transformare revoluționară a societății chineze, angajînd-o ferm pe calea progresului, spre socialism și comunism. Cel de-al XI-lea Congres al partidului, ședințele plenare ale Comitetului Central care i-au urmat au concretizat perspectivele transformării Chinei într-un stat socialist puternic și prosper — împlinire a năzuințelor seculare, nezdruincinate ale întregului popor chinez.

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1922 — ITALIA

A apariția și evoluția fascismului în Italia a suscitat și suscită interes în cercurile istoricilor, filozofilor, politologilor, ale tuturor celor care se ocupă de problemele social-politice dintre cele două războaie mondiale *. Luind naștere pe fondul crizei generale a sistemului economic capitalist, al crizei parlamentarismului burghez și ideologiei burgheze, ca o modalitate de manifestare a reacțiunii și a contrarevoluției, fascismul nu a fost și nu putea fi o inevitabilitate implacabilă, unica alternativă a evoluției diverselor țări.

Referindu-se la particularitățile fascismului italian, Palmiro Togliatti sublinia că : „Fascismul nu reprezintă numai reacțiunea capitalistă. El cuprindea în același timp multe alte elemente. El cuprindea o mișcare a maselor mic-burghize de la sate, era, de asemenea, o luptă politică a anumitor reprezentanți ai burgheziei mici și mij-

* GIORGIO AMENDOLA, *Storia del Partito Comunista Italiano. 1921—1943*, Roma, 1978 ; A. AQUARONE, *L'organizzazione dello Stato totalitario*, Torino, 1965 ; P. ALATRI, Nitti, D'Annunzio e la questione adriatica (1919—1920), Milano, 1959 ; P. ALATRI, *Le origini del fascismo*, Roma, 1956 ; WALTER AUDISIO, *In nome del popolo italiano*, Milano, 1975 ; P. BADOGLIO, *L'Italia nella seconda guerra mondiale*, Milano, 1946 ; ROBERTO BATTAGLIA, GIUSEPPE GARRITANO, *Breve storia della Resistenza italiana*, Roma, 1971 ; R. BATTAGLIA, *La seconda guerra mondiale*, Roma, 1960 ; L. BASSO, *Dal delitto Matteotti, alle leggi eccezionali del 1926 in Trent'anni de storia italiana*, Torino, 1961 ; G. BIANCHI, *25 luglio, crollo di un regime*, Milano, 1963 ; E. COLLOTTI, *La seconda guerra mondiale*, Torino, 1973 ; G. CAROCCI, *Storia del Fascismo*, Milano, 1959 ; F. CATALANO, *La grande crisi del 1929. Conseguenze politiche et economiche*, Milano, 1976 ; G. CIANO, *Diario 1939—1943*, Milano, 1963 ; E. CURIEL, *Scritti 1935—1945 introduzione di G. Amendola*, Roma, 1973 ; R. DE FELICE, *Mussolini e Hitler, rapporti segreti 1922—1933*, Firenze, 1975 ; R. D. FELICE, *Mussolini il fascista. La conquista del potere. 1921—1925*, Torino, 1970, vol. II ; D. FELICE, *Gli anni del consenso (1929—1936)*, Torino, 1971 ; MAX GALLO, *Italia lui Mussolini*, București, 1969 ; G. GENTILE, *Che cosa è il fascismo. Discorsi e polemiche*, Firenze, 1925 ; ANTONIO GRAMSCI, *Quaderni di Carcere*, Roma, 1970 ; LUIGI LONGO, *I centri dirigenti del P.C.I. nella Resistenza*, Roma, 1973 ; LUIGI LONGO, CARLO SALINARI, *In tre reazioni si rivolue*, București, 1974 ; LUIGI LONGO, *Brigăzile internaționale în Spania*, București, 1957 ; LUIGI LONGO, *Poporul italian la armele*, Editura politică, București, 1970 ; MASSIMO MASSARA, *Storia d'Italia in date*, Milano, 1973 ; U. MASSOLA, *Marzo 1943, ore 10*, Roma, 1963 ; H. MICHEL, *Storia delle seconda guerra mondiale*, Milano, 1977 ; PALMIRO TOGLIATTI, *Scritti alee*, Editura politică, București, 1973 ; G. PROCCACI, *Storia degli Italiani*, vol. II, Bari, 1968 ; CAMILA RAVERA, *Diario di trent'anni, 1913—1943*, Roma, 1973 ; A. RAPACCI, *La Marcia su Roma*, Milano, 1963 ; PIETRO SECCHIA, *Il Partito Comunista Italiano e la guerra di liberazione. 1943—1945. Ricordi, documenti inedite e testimonianze*, Feltrinelli Editore, Milano, 1973 — Ibid. Aldo dice 26×1, *Cronistoria del 25 aprile 1945*, Milano, 1963 ; PIETRO SECCHIA, FILIPPO FRASATI, *Storia della Resistenza. La guerra di Liberazione in Italia 1943—1945*, Roma, 1965 ; PAOLO SPRIANO, *Storia del Partito Comunista Italiano. Gli anni della clandestinità*, Torino, 1969 ; L. SALVATORELLI—G. MIRA, *Storia d'Italia nel periodo fascista*, Torino, 1956 ; ERNESTO RAGIONIERI, *La storia politica e sociale*, in *Storia d'Italia*, vol. IV, Torino, 1976 ; E. SANTARELLI, *Storia del movimento e del regime fascista*, 3 volume, Roma, 1967 ; W. L. SHIRER, *Storia del Terzo Reich*, Torino, 1962 ; A. TAMARO, *Vent'anni di storia (1922—1943)*, 3 volume, Roma, 1954 ; N. TRANFAGLIA, *Dallo Stato lterale al regime fascista*, Problemi e ricerche, Milano, 1975 ; LEO VALIANI, GIANFRANCO BIANCHI, ERNESTO RAGIONIERI, *Azionisti cattolici e comunisti nella Resistenza*, Milano, 1971 ; A. WERTH, *La Russia in guerra*, Milano, 1966.

locii împotriva unei părți a vechilor clase diriguitoare, era o încercare de creare a unei organizații unificate la scara întregii țări, grupind o fracțiune a micii burghezii de la orașe condusă de o serie de elemente (foști ofițeri, șomeri de profesie); era, în sfârșit, o organizație militară care putea pretinde să se opună cu o anumită probabilitate de succes forței armate regulate a statului¹.

APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA FASCISMULUI

În luna ianuarie 1919, din inițiativa foștilor ofițeri arditiști* de pe front, se constituie la Roma Asociația „Arditi” — Italia care va reprezenta punctul de plecare al mișcării fasciste în Italia. În luna februarie se trece la organizarea fasciilor „Arditi” pe scară națională. Fascia „Arditi” din Milano, unde activau Carli, Vecchi și Mussolini, reușește să editeze ziarul „Ardito”, care pentru început va realiza legătura ideologică și organizatorică cu celelalte organizații fasciste. O lună mai târziu, Benito Mussolini, unul din protagoniștii curentului intervenționist, convoacă la 20 martie 1919, la Milano, o reuniune la care participă circa 60 de persoane. În încheierea reuniunii cei prezenți au hotărât înființarea „fasciei milaneze de luptă” și convocarea unei adunări generale a „fasciei milaneze de luptă” pentru ziua de 23 martie 1919. Adunarea s-a ținut într-o sală din Piața San Sepolcro din Milano cu asentimentul și sprijinul „Cercului Intereselor Industriale și Comerciale” care grupa reprezentanții marelui capital italian. La reuniune au participat 119 persoane reprezentând pe anarho-sindicaliști, „Arditi” și alți extremiști². S-a hotărât constituirea organizației „fasciile italiene de luptă”**. Președinția acestei organizații a fost încredințată lui Ferruccio Vecchi.

La adunarea de la 23 martie au fost alese organele de conducere ale organizației și s-a adoptat un program demagogic³.

Acest program a făcut ca la început fenomenul fascist în Italia să nu apară în adevărata sa lumina. „Trebuie să ținem seama — scrie Luigi Longo, președintele Partidului Comunist Italian — că în legătură cu adevărata natură a fascismului toți s-au înșelat în primii ani, nimeni, în momentele acelea, n-a reușit să facă o analiză a fascismului, care să se apropie de înțelegerea a ceea ce era cu adevărat”⁴. În Italia fascismul se dezvoltă paralel cu ascuțirea luptei de clasă. Recurgând la programul anunțat în mod demagogic, la accentele sociale și republicane, speculând și exploatarea starea de nemulțumire și aspirațiile unor păături sociale, ale foștilor luptători, ale țărănimii și micii burghezii, ale unor straturi ale clasei muncitoare, el a reușit să-și creeze o bază printre păturile burgheziei mici și mijlocii de la orașe și sate. La sporirea aderenților la mișcarea fascistă au contribuit și unele orientări din tactica Partidului Socialist, acele curente din partid care s-au menținut pe o poziție potrivnică războiului. Luigi Longo subliniază că „obiceiul acestor curente, de a nu da importanță faptelor și de a rămâne la abstracțiuni nu le îngăduise să sesizeze aceste schimbări politice și sociale. Păturile sociale intermediare — mica burghezie de la orașe și sate — nu erau văzute nici de mișcarea muncitorească, nici de cea socialistă ca o forță ce trebuie cucerită și canalizată pe făgașul mișcării muncitorești, ci doar ca un obstacol ce trebuie înlăturat, pretinzându-se că în felul acesta se păstrează credința față de o concepție care era socotită în mod rigid ca o concepție de clasă, în timp ce ea era numai o manifestare de îngustare intelectuală și politică”⁵. Asupra acestor păături sociale și-a concentrat atenția propaganda naționalistă și conservatoare. În același timp, marea burghezie industrială și agrară a finanțat și sprijinit fascismul folosindu-l ca un bun mijloc de dezbinare a forțelor populare și cele potrivnice ei, pentru a împiedica unirea lor într-un front de luptă comun, pentru reînnoirea Italiei.

La 15 aprilie 1919 la Milano membrii organizației „fasciile italiene de luptă” au fost folosiți de cercurile cele mai retrograde ale claselor exploatoare împotriva

¹ Palmiro Togliatti, *Scrieri alese*, Editura politică, București, 1973, p. 3.

* Unități militare de asalt (brigăzi de șoc) italiene. Constituite pentru prima dată în 1917, în timpul primului război, acestea grupau elemente aventuriste, anarhice, care au organizat numeroase acțiuni teroriste împotriva populației civile.

² *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, volume II, Editore „La Pietra”, Milano, 1971, p. 273.

** Mussolini a preluat termenul istoric de fascii — care reprezenta o grupare organizată politic și militar în Roma antică — și l-a adaptat ca bază organizatorică a mișcărilor sale. Fasciile italiene de luptă — pentru organizațiile locale ale mișcării fasciste italiene.

³ „Corriere della Sera”, 24 martie 1919.

⁴ Luigi Longo, Carlo Salinari, *Între reacțiune și revoluție*, Editura politică, București, 1974, p. 110.

⁵ Luigi Longo, Carlo Salinari, *Între reacțiune și revoluție*, Editura politică, București, 1974, p. 44.

mişcărilor și acțiunilor forțelor progresiste, revoluționare. Sub oblăduirea carabinierilor și a soldaților au fost atacate coloane muncitorești de manifestanți. Clădirea ziarului „Avanti”, organ al P. S. Italian, a fost incendiată. Partidul socialist italian față de acțiunile fasciștilor, nu a luat însă măsuri hotărâte, nu a mobilizat masele în stradă, ci s-a limitat la a lansa o listă de subscripții pentru a crea un nou sediu al ziarului „Avanti”. Acțiunile fasciștilor au fost aprobate de diferite personalități și organisme politice, de presă.

În luna august 1919 Italia traduce în viață hotărârile Conferinței de pace de la Paris. Dar la 12 septembrie orașul Fiume este ocupat de unitățile de grenadieri din Sardinia și de „Arditi” în frunte cu poetul Gabriele D’Annunzio. Populația italiană din Fiume îl aclamă. La marea adunare ce a avut loc în centrul orașului se cerea populației să-și reînnoiască plebiscitul în favoarea încorporării orașului la Italia⁶. La acțiunea întreprinsă de D’Annunzio s-au raliat o parte din membrii asociației „Arditi”, naționaliștii, toți cei care au fost pentru intervenția Italiei în război. Mussolini a exploatat acest moment. Din primele zile în ziarul „Il Popolo d’Italia” — ziar editat sub îndrumarea lui B. Mussolini — a fost exaltată acțiunea, publicându-se apelul trimis de D’Annunzio din localitatea Ronchi, de unde-și pregătise marșul asupra orașului Fiume.

Viața politică în Italia devine și mai agitată în toamna anului 1919. Cercurile palatului, în frunte cu monarhul, convoacă la 25 septembrie un consiliu de coroană, la care participă personalități ale vieții politice, în cadrul căruia s-a discutat iminența unor noi alegeri politice. Noile alegeri politice urmau să se desfășoare în baza votului universal și proporțional conform legii votate la 14 august 1919.

În această efervescență politică, naționaliștii sînt primii care se pronunță împotriva alegerilor. În ședința Camerei din 28 septembrie au loc incidente violente între deputații naționaliști și socialiști. Cu toată opoziția, la 29 septembrie apare decretul regal prin care Camera era dizolvată și se fixa alegerile pentru 16 noiembrie 1919.

În vederea delimitării și precizării pozițiilor grupărilor politice, partidele și organizațiile ce urmau să participe la alegeri, în mare grabă, convoacă congrese sau conferințe.

Între 5—8 octombrie 1919 are loc la Bologna cel de al XVI-lea Congres al Partidului Socialist⁷. La acest congres s-a hotărît cu majoritate de voturi abolirea programului evoluționist al partidului. Congresul a adoptat o moțiune privind poziția față de noile alegeri. Maximaliștii au fost pentru participarea la alegeri. În același timp a apărut gruparea celor care cereau „abținerea de la alegeri”. Imediat după Congresul de la Bologna, P.S.I. s-a angajat în campania electorală pentru alegerile politice.

La 9 octombrie 1919, la Florența, B. Mussolini reunește primul congres al „fasciilor de luptă”. Iminența alegerilor politice impunea și pentru „fasciile de luptă” adoptarea unei linii politice și propagandistice clare. Programul adoptat și lucrările congresului erau străbătute de spiritul și ideile elaborate la reuniunea din martie 1919 ținută la Milano⁸, la San Sepolcro, și întărite de acțiunea de la Fiume. Mussolini a rostit la Congres un discurs în care a formulat doctrina și programul fascismului italian. Mussolini arăta că „Noi sintem împotriva discuțiilor prealabile, împotriva doctrinelor, sintem pentru ridicarea problemelor, sintem dinamici, n-avem nici prejudecăți monarhiste, nici prejudecăți republicane”. În ce privește instituția monarhică el arăta că „monarhia și-a trăit desigur traiul”⁹.

La 16 noiembrie 1919 au avut loc alegerile politice. Rezultatul acestora a fost următorul: din totalul de 6 500 000 de alegători, Partidul Socialist ocupă locul întâi, cu 1 840 693 de voturi, ceea ce reprezenta 32% din totalul alegătorilor, respectiv 156 de deputați din 508 locuri¹⁰. Cel de al doilea partid era Partidul popular de sub conducerea lui Don Sturzo, care obține 1 175 000 de voturi, respectiv 100 de deputați. Restul voturilor și locurilor de deputați revenind grupărilor politice burgheze tradiționale care erau însă foarte fărîmîțate. „Fasciile de luptă” care s-au prezentat pe lista de candidați doar la Milano obțin 4 795 voturi fără drept de reprezentare în parlament.

Victoria în alegerile din noiembrie 1919 a impus elaborarea de către socialiști a unui nou program de guvernămînt. În acest program erau prevăzute sarcini de ordin politic intern și extern cît și măsuri de ordin economic. Pe plan extern se cerea recunoașterea de către Italia a Rusiei Sovietice și stabilirea de relații cu aceasta; pe plan intern: instituirea republicii și desființarea armatei permanente, confiscarea marilor averi și a beneficiilor obținute de pe urma războiului.

⁶ Massimo Massara, *Storia d’Italia in date*, Teti-Editore, Milano, 1973, p. 348—349.

⁷ Massimo Massara, *Storia d’Italia in date*, Teti-Editore, Milano, 1973, p. 349.

⁸ *Enciclopedia dell’ antifascismo e della Resistenza*, volume II, D—G. Editore „La Pietra”, Milano, 1971, p. 275.

⁹ Max Gallo, *Italia lui Mussolini*, Editura politică, București, 1969, p. 131.

¹⁰ Massimo Massara, *Storia d’Italia in date*, Teti-Editore, Milano, 1973, p. 349.

Criza politică care a cuprins Italia după război, se dezvoltă sinuos în anii 1919—1920. În anul 1920 este tot mai evidentă impunerea în viața politică a mișcării revoluționare a clasei muncitoare. Au avut loc acțiuni organizate și de răsunet larg cum au fost greva muncitorilor de la Torino, din aprilie 1920, greva muncitorilor agricoli din vara anului 1920, greva cu ocuparea fabricilor în septembrie 1920, dar ele „nu au depășit cadrul unor acțiuni organizate de syndicate, nu s-a reușit să se impună acestor acțiuni mari un caracter politic, care să ducă la o puternică mișcare revoluționară. Din contra, de cele mai multe ori ele s-au epuizat în manifestații dezordonate”¹¹.

Apreciind caracterul mișcării revoluționare din anii 1919—1920 din Italia, Giorgio Amendola subliniază că anii „1919—1920 nu constituie «doi ani roșii» de ascensiune a mișcării revoluționare, până la ocuparea fabricilor (septembrie 1920), cum încă sînt prezențați, ci sînt «doi ani negri» cărora le vor fi urmat apoi marșul asupra Romei. În realitate, de la începutul anului 1919, se dezvoltă două procese paralele și progresiv contrastante : o mișcare revoluționară, practic lipsită de conducere și obiective concrete și o mișcare naționalistă și ea la începuturi incertă și în căutare de o ocazie propice pentru a se afirma”¹².

După Congresul de la Florența în rîndurile conducătorilor fasciilor se face simțită dorința spre organizare și sincronizare a acțiunilor mișcării. Se cerea trecerea de la o mișcare la un partid. Discuțiile legate de acest proces vor fi concretizate la Congresul de la Roma.

La 24 mai 1920 mișcarea fascistă a avut cea de a doua reuniune națională a sa la Milano. La această reuniune au fost reprezentate 82 de organizații din 118 și 22 de organizații studențești din 30 care grupau peste 30 000 de membri.

Reuniunea a evidențiat unele disensiuni între liderii mișcării fasciste. Unii lideri, printre care Marinetti, susținea că unele idei exprimate de Mussolini aveau un caracter reacționar și naționalist. În problema bisericii și a monarhiei, contrar lui Mussolini, el era de părere că papalitatea „constituia cel mai mare obstacol în calea reînnoirii Italiei” și se pronunța pentru republică. S-au purtat discuții și asupra denumirii mișcării și a platformei ei.

Divergențele existente în mișcare au determinat ca unii dintre liderii acesteia, printre care Ferruccio Vecchi, Mario Carli, F. T. Marinetti și Marisch, să se retragă din funcțiile pe care le dețineau. De altfel, B. Mussolini era pe deplin conștient de slăbiciunea internă și de caracterul contradictoriu al mișcării fasciste, el era departe de a „confunda dorințele și veleitățile cu realitatea”. El a înțeles că fără o perspectivă concretă și apropiată, fascismul va sfîrși prin a intra în criză și prin a se dizolva de îndată ce va trece efemera conjunctură politică ce-l ținuse la suprafață. Această perspectivă nu putea fi decît a puterii și a identificării mișcării fasciste cu statul. Pentru a atinge acest scop era însă necesar să se dea fascismului o notă de „respectabilitate”, să-l purifice de elementele „cele mai extremiste”¹³.

Spre sfîrșitul anului 1920, cînd grupările industriale și latifundiare au pășit la represalii violente împotriva mișcării muncitorești și țărănești, rolul și importanța mișcării fasciste sporește. La scurt timp după alegerile administrative din acel an care și la Bologna asigurase victoria listei socialiste, în ajunul Convocării noului Consiliu al Primăriei din Bologna, fasciștii cu aprobarea guvernului și-au mobilizat forțele împotriva noilor deputați. În timpul sesiunii de constituire a organului de conducere a fost ales ca primar un deputat socialist. În momentul ieșirii la balcon pentru a saluta mulțimea ce se adunase în piață, fasciștii au început să tragă focuri de armă. În piață au rămas 9 morți și circa o sută de răniți. În timpul incidentului și-a pierdut viața și un deputat de dreapta.

Asaltul de la „Palazzo d'Accursio”, sediul primăriei din Bologna, deschide perioada marii ofensive fasciste¹⁴. Violențele și expedițiile de pedepsiri întreprinse de fasciști care au avut caracter sporadic și izolat pînă în 1920, după atacul de la „Palazzo d'Accursio” s-au transformat într-o ofensivă generală pe scară națională. În primele luni ale anului 1921 ziarele aduc zilnic știri despre incendierea Camerelor de muncă, despre jafurile săvîrșite la cooperative, despre teroarea dezlănțuită asupra conducătorilor socialiști sau democrați și expulzarea lor din orașe. Antonio Gramsci publica în „L'Ordine Nuovo” din 29 iulie 1921 un bilanț asupra violențelor fasciste subliniind că : „În cele 365 de zile ale anului 1920, 2 500 de italieni (bărbați, femei, copii și bătrîni) au fost asasinați pe străzi, în piețe, de gloanțele fasciștilor. În cele 200 de zile ce au trecut din acest an barbar 1921, circa 1 500 de italieni au fost uciși de gloanțele

¹¹ Giorgio Amendola, *Fascismo e movimento operaio*, Editori Riuniti, Roma, 1975, p. 10.

¹² Giorgio Amendola, *Op. cit.*, p. 10.

¹³ Giuliano Procacci, *Istoria Italianilor*, Editura politică, București, 1975, p. 449.

¹⁴ *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, Editore „La Pietra”, Milano, 1969, vol. I, A—C, 1965, p. 5.

și pumnalele fasciștilor, circa 40 000 de cetățeni italieni au fost bătuți și răniți iar alte 20 000 de persoane au fost nevoite, ca urmare a presiunilor și măsurilor de represiune fasciste, să părăsească locurile de baștină. În 30 de primării conducerea administrativă a fost constrinsă să-și dea demisia; au fost distruse circa 20 de ziare socialiste, comuniste, republicane sau populare. Au fost jefuite și incendiate sute și sute de camere de muncă, case ale poporului, cooperative, sedii socialiste sau comuniste. În încheierea articolului Gramsci sublinia că: „au fost uciși în acest timp 13 fasciști de către forțele publice, 13 membri ai unei bande de 600 de persoane îndreptată împotriva unui oraș, care lăsa în urma lor doliu, plinsete, dezolare”¹⁵.

„Succesul” expedițiilor de „pedepsire” și ale raidurilor fasciste n-ar fi fost însă posibil fără poziția și uneori complicitatea armatei și a puterii executive. „Mulți prefecți și generali se grăbeau, subliniază Giuliano Proccaci, să închidă ochii în fața violențelor și agresiunilor fasciste, în schimb erau gata să pedepsească cu deosebită severitate eventuala reacție din partea opusă. Cu toate acestea faptul că militarii, prefecții, miniștrii și însuși Giolitti au favorizat sau cel puțin nu s-au opus acțiunii fasciste, nu trebuie considerat un indiciu și o dovadă că oamenii politici italieni erau dispuși acum să accepte fascizarea statului și că se resemnau în fața întorsăturii pe care o luaseră evenimentele”¹⁶. Asaltul de la „Palazzo d'Accursio” a constituit o cotitură în evoluția mișcării fasciste atît pe plan organizatoric cît și al doctrinei. Se constată o creștere rapidă a rîndurilor mișcării: în iulie 1920 existau 108 fascii, la sfîrșitul lunii octombrie erau 190, iar la sfîrșitul anului 800. În luna mai 1921 numărul fasciilor s-a ridicat la 1 600. După asaltul de la Bologna fasciile apar pretutindeni ca nuclee de raliere a tuturor acelor care erau împotriva socialismului.

În luna mai 1921 s-au anunțat noi alegeri politice, chipurile pentru a chema la vot pe cetățenii din teritoriile intrate în componența Italiei. Scopul adevărat al guvernului în aceste alegeri era de a da o lovitură hotărîtoare opoziției și de a restabili echilibrul parlamentar în vederea asigurării stabilității guvernului. În alegerile din 15 mai 1921 au fost prezente și forțele de dreapta și de extremă dreapta; erau 7 liste liberale, 6 liberal-democrate, 3 democrat-sociale și circa douăzeci care cuprindeau așa-zisul „bloc național” în care intrau liberali, naționaliști, democrați, fasciști, socialiști, reformiști. Campania electorală s-a caracterizat prin sporirea violențelor fasciste. În alegerile desfășurate la 17 mai 1921 s-a reconfirmat, de fapt, verdictul din alegerile din 1919. Partidul socialist va fi reprezentat de 122 de deputați, el rămînînd cel mai mare grup politic din țară, popularii lui Don Sturzo își sporesc pozițiile obținînd 107 deputați. Comuniștii, care s-au prezentat pe liste proprii, au 16 deputați. Pe de altă parte — fasciștii intră și ei în parlament cu un număr de 35 de deputați¹⁷, fiind cuprinși în listele „Blocului național”. Fasciștii au prezentat liste independente numai în două localități, la Verona și Napoli. Rezultatul alegerilor a permis lui Mussolini să intre în parlament în fruntea a 35 de deputați fasciști printre care era și Dino Grandi. Aflînd de alegerea sa ca deputat, Mussolini a declarat „noi nu vom fi un grup parlamentar ci un pluton de acțiune și de execuție”¹⁸. Rezultatul general al alegerilor din 15 mai 1921, mutațiile ce au avut loc în cadrul partidelor politice burgheze, în rîndurile diferitelor grupuri economice burgheze și mic-burgheze, orientarea presei, refluxul mișcării muncitorești, indicau în viața politică mutații treptate spre dreapta. Faptul că fasciștii la 15 mai 1921 au intrat în mod independent, cu deputații lor, în parlament marca începutul apusului statului-liberal și în același timp primii pași pentru Mussolini pe calea cuceririi puterii¹⁹.

După alegerile din mai 1921 Italia intră definitiv într-o nouă etapă politică. Formarea „blocului național” a permis fascismului să pătrundă în parlament, provocînd o rapidă dizolvare a vechiului echilibru politic, deschizîndu-se drumul spre o nouă formă de organizare a dominației burgheziei — dictatura fascistă.

ASCENSIUNEA FASCISMULUI SPRE GUVERN

Cu cîteva zile înainte de deschiderea lucrărilor noii legislaturi, în ziarul „Il Giornale d'Italia” apăruse un interviu al lui Mussolini, în care acesta sublinia: „Fascismul nu a fost în prealabil monarhic sau republican, dar este în tendința lui republican”²⁰. Interviul lui Mussolini a provocat mari discuții în cadrul mișcării fasciste și în cadrul grupului parlamentar fascist. Împotriva poziției adoptate de Mussolini protestează

¹⁵ Antonio Gramsci, „L'Ordine Nuovo”, 23 Iuglio 1923, nr. 203.

¹⁶ Giuliano Proccaci, *Istoria italianilor*, Editura politică, București, 1975, p. 456.

¹⁷ Massimo Massara, *Storia d'Italia in date*, Teti-Editore, Milano, 1973, p. 351.

¹⁸ Max Gallo, *Italia lui Mussolini*, Editura politică, București, 1969, p. 169.

¹⁹ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, vol. I, Editori Riuniti, Roma, 1967, p. 243.

²⁰ „Il Giornale d'Italia”, 26 mai 1921.

vehement Cesare de Vecchi, fascist și monarhist. În fața acestei situații, Mussolini, în ziua de 27 mai 1921, declară că cele arătate în interviu erau „vederi personale care nu trebuie și nu pot să angajeze nici totalitatea fascismului italian, nici chiar pe neodeputații fasciști”²¹. El se menține pe poziția adoptată și nu participă la ședința Camerei din ziua de 11 iunie, cînd se rostește discursul tronului. În ziua de 12 iunie, după discursul tronului, deputații fasciști își ocupă locurile pe băncile din extrema dreaptă a camerei. Erau, așa cum îi caracterizase Mussolini, un adevărat „pluton parlamentar de acțiune și execuție”. La 21 iunie Mussolini ia cuvîntul la tribuna Camerei. În discursul său atacă problemele privind politica internă și externă a țării.

În toamna anului 1921 Mussolini convoacă la 7 septembrie 1921 la Milano o întrunire a deputaților fasciști. Cu acest prilej s-a cerut denunțarea pactului de pacificare și transformarea mișcării fasciste într-un partid politic. În urma hotărîrii Consiliului Național fascist, a fost convocat Congresul fasciilor pentru luna noiembrie la Roma. Structura mișcării fasciste era în toamna anului 1921 de așa natură încît nu se putea vorbi de o organizație națională omogenă. Fascismul devenise deci — sau era pe cale de a deveni — un mănunchi de organizații paramilitare, adevărate corpuri de pedepsiri în mina reacțiunii, finanțate și conduse împotriva mișcării socialiste, pentru apărarea și afirmarea intereselor claselor proprietarilor funciari și a noilor îmbogățiți. După un an de expansiune continuă, politică, electorală, sindicală și militară, fascismul ajunsese să cuprindă în rîndurile sale între 230—250 000 de membri cărora li se adaugă un număr de circa 64 000 aderenți din organizațiile economice de tip fascist²². Printre primele măsuri care se cereau să fie îndeplinite era transformarea mișcării fasciste într-un partid, fapt ce a readus și accentuat în cadrul mișcării o intensă polemică.

În toamna anului 1921, Mussolini respinge formula de antipartid și, în numele organizațiilor fasciste, îmbrățișează ideea creării unui partid fascist, considerînd fasciile un partid. În zilele de 7—10 noiembrie 1921 s-au ținut la Roma lucrările Congresului „Fasciilor de luptă”, care s-au desfășurat în sala Augusto. Deschiderea lucrărilor, la 7 noiembrie, a fost făcută de Pasella. La Congres s-au confruntat două tendințe: tendința doctrinară, intransigentă, care susținea necesitatea creării unui puternic partid, și tendința reprezentată de Mussolini și ceilalți conducători ai mișcării, care urmăreau ca fascismul să cucerească puterea acționînd din interiorul sistemului capitalist. Această acțiune se sprijinea pe acordul tacit ce-l acorda guvernul, pe simpatia manifestată de burocrație și poliție, de unele cercuri superioare militare, pe atitudinile binevoitoare ale unor largi cercuri conservatoare. La acest Congres a învins curentul dominat de Mussolini.

În ziua de 10 noiembrie, Italo Balbo a prezentat, iar Congresul a votat și a hotărît transformarea mișcării fasciilor de luptă în partid. La Congres s-a votat pentru titulatura Partidului Național Fascist. Sediul conducerii partidului a fost mutat la Roma²³. Congresul a ales un Comitet Central format din reprezentanții regionali și direcțiunea.

Programul partidului, publicat la 21 noiembrie 1921, cuprindea obiectivele tactice și strategice ale Partidului Național Fascist²⁴.

Guvernul a luat unele măsuri împotriva Partidului Național Fascist, pronunțînd măsuri restrictive de mică însemnătate împotriva unor organizații extremiste de dreapta.

Încet, încet sub presiunea fascismului guvernul este obligat la o serie de concesiuni, care vor deschide pentru fascism noi posibilități de a se avînta spre putere. Ascensiunii fascismului începe să i se opună „Alianța muncii”, apărută în primele luni ale anului 1922*. Era cea mai mare concentrare de forțe de stînga din Italia de după primul război mondial. Era o încercare a stîngii de a stringe într-un organism politic forțele antifasciste din țară. Împotriva violențelor fascismului „Alianța muncii” a hotărît organizarea unei greve generale la începutul lunii august 1922. În manifestul Comitetului Central al „Alianței muncii” se spunea: „Treziți-vă muncitori pentru a apăra tot ce este mai sfînt oricărui om civilizat. Libertatea!”.

Infruntarea dintre „Alianța muncii” și fascism se produce într-un moment defavorabil pentru forțele de stînga. Mișcarea muncitorească intrase într-un reflux iar fascismul era în plină ascensiune. Greva generală din august 1922 nu a fost pregătită temeinic. S-a ținut secret chiar și zona declanșării, fapt ce a împiedicat partici-

²¹ Max Gallo, *Italia lui Mussolini*, Editura politică, 1969, București, p. 171.

²² Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, vol. I, Editori Riuniti, Roma, 1967, p. 262.

²³ Enzo Santarelli, *Op. cit.*, p. 270—271.

²⁴ Enzo Santarelli, *Op. cit.*, p. 273.

* „Alianța muncii” cuprindea în rîndurile ei, în afară de sindicatele și federațiile care au înfiat-o, Confederația generală a muncii, Uniunea italiană a muncii, Uniunea sindicală italiană și partidele socialist, comunist, republican, uniunea anarhică.

parea în timp și concomitent a maselor din unele orașe. Greva a durat trei zile. Fasciștii în acest timp dau ultimatum, cerind să se reia lucrul. Ei trec la represalii puternice.

P.N.F. adresează la 1 august membrilor săi un manifest în care cerea: „Fasciști italieni! Partidele antinaționale... au aruncat fascismului și națiunii mânușă provocării... Fasciștii italieni, din Alpi până în Sicilia, sint mobilizați... Acordăm patru-zeci și opt de ore statului pentru a-și dovedi autoritatea. După ce va trece acest răgaz, fascismul... se va substitui statului care-și va mai dovedi încă o dată neputința...” Fasciile au primit ordin precis în sensul ca toate forțele să fie mobilizate, capitalele de provincie să fie ocupate și fasciștii să-i substituie pe prefecți. În baza acestor ordine s-a trecut la acțiune, au fost ocupate la Milano sediile socialiștilor și comuniștilor, a fost devastat sediul ziarului „Avanti”²⁵. Rind pe rind fasciștii prin măsuri de teroare reușesc să ocupe numeroase orașe, iau cu asalt Casele populare și sediile co-operativelor și sindicatelor revoluționare.

PARTIDUL NAȚIONAL FASCIST DE LA CONGRESUL DE LA ROMA PÎNĂ LA „MARȘUL ASUPRA ROMEI”

Activitatea desfășurată de Mussolini și alți deputați fasciști în cameră, propaganda prin presă au fost supuse dezbaterii Comitetului Central al Partidului Național Fascist în ședințele din zilele de 13 și 14 august, care s-au ținut la Milano. În raportul prezentat de secretarul partidului, Michele Bianchi, era aprobată tactica mussoliniană a „jocului dublu”. S-au luat măsuri pentru a se elabora planul concret de acțiuni politico-militare*. Pentru asigurarea succesului acțiunii militare a fost elaborat un regulament de disciplină al forțelor miliției și s-au dat instrucțiuni privind funcționarea și organizarea legiunilor. În această perioadă din rindurile armatei Mussolini recrutează primii ofițeri. De asemenea fascismului i s-au alăturat, fie integrându-se în mișcare, fie simpatizind cu acesta, și unii generali. Cu ajutorul acestora s-a trecut la reorganizarea forțelor militare fasciste, în vederea cuceririi puterii²⁶.

În ședințele guvernului din zilele de 6, 7, 13 și 17 octombrie, guvernul s-a prezentat divizat. O parte din miniștri erau împotriva cererii deputaților fasciști de a se dizolva Camera, alții erau de acord cu deschiderea unei crize extraparlamentare. În eventualitatea că guvernul nu accepta cererile fasciștilor, Mussolini luase măsuri de declanșare a acțiunii insurecționale. S-a hotărât ca acțiunea să înceapă în timpul Congresului Partidului Național Fascist convocat pentru 24 octombrie 1922 la Napoli.

La 24 octombrie circa 40 000 de cămăși negre venite din toate colțurile țării au fost concentrate la Napoli. În cursul dimineții, în prezența prefectului și a lui Benedetto Croce, s-au deschis lucrările Congresului Partidului Național Fascist. Mussolini a rostit un discurs amenințător. În aceeași seară, rețrași la Roma, De Vecchi, Grandi și Constanzo Ciano îl însărcinează pe Salandra să-i prezinte primului ministru, Facta, și regelui ultimatumul fascist — demisia guvernului sau marșul asupra Romei²⁷.

La 26 octombrie 1922 Facta și cabinetul său au depus demisia iar la 27 octombrie fasciștii au trecut la realizarea mobilizării, au ocupat, cu colaborarea autorităților militare, principalele orașe. A urmat declanșarea „marșului”. Coloanele fasciste cuprindeau circa 25 000 de oameni sumar echipați și slab înarmați. De-a lungul drumului, acolo unde întâlneau unități armate care li se împotriveau, se produceau ciocniri sângeroase. În ziua de 28 octombrie guvernul Facta a proclamat starea de asediu. Când Facta, primul ministru, a prezentat regelui semnarea decretului pentru introducerea stării de asediu, monarhul a refuzat. Prin acest act, regele dorea să-și facă publică poziția sa favorabilă mișcării fasciste.

În seara zilei de 28 octombrie regele a încredințat lui Salandra misiunea de a forma un nou cabinet în care să intre și Mussolini. Reprezentanții asociațiilor bancare, cei mai autorizați reprezentanți ai industriei, agriculturii și finanțelor au telegrafiat lui Salandra că unicul guvern posibil ar fi cel format sub conducerea lui Mussolini. Propunerea aceasta venea în întîmpinarea condițiilor puse de Mussolini care se pronunțase pentru participarea la guvern numai dacă va avea președinția acestuia²⁸.

²⁵ Pietro Secchia, *Le armi del fascismo, 1921—1971*, Editura G.G. Feltrinelli, Milano, 1971, p. 146.

²⁶ Italo Bolbo a fost însărcinat cu funcția de comandant general al miliției, pe lângă el mai colaborau De Vecchi și De Bono. Conducerea politică și insurecțională au fost încredințate lui Mussolini și Bianchi. În cadrul comandamentului general mai erau prezente și elemente militare care proveneau din armată. Legătura acțiunilor politice și militare era făcută de secretarul partidului și de comandantul general al scvadrelor.

²⁷ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, vol. I, Editori Riuniti, Roma, 1967, p. 313—314.

²⁸ Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano*, Editori Riuniti, Roma, 1978, p. 69.

²⁹ *Il Popolo d'Italia*, 29 octombrie 1922.

În ziua de 29 octombrie scvadrele, în marșul lor, s-au oprit în jurul capitalei pînă la noi dispoziții. În aceeași zi, Mussolini, aflîndu-se la sediul ziarului „Il Popolo d'Italia” din Milano, este înștiințat că regele îl invită la Roma pentru a forma guvernul.

GUVERNUL DE COALIȚIE NAȚIONALĂ ȘI PARTICIPAREA FASCIȘTILOR LA PUTERE. MĂSURILE DE CONSOLIDARE A PUTERII FASCISTE

La 30 octombrie s-a format la Roma noul guvern prezidat de B. Mussolini în care au fost prezenți militari cunoscuți, conservatori, democrat-creștini și patru deputați fasciști. Se formase un guvern de coaliție națională²⁹. Căpeteniile fasciste fuseseră instalate în funcția de subsecretari de stat la ministere importante. La 16 noiembrie guvernul a prezentat în fața Camerei programul de guvernare.

Guvernul trece la dizolvarea administrațiilor provinciale și numirea elementelor fasciste în funcții de prefecți. Noii prefecți dizolvă conducerile a peste 574 de primării din care peste 900/0 erau ocupate de socialiști și populari. În același timp, cu sprijinul noilor prefecți, organizațiile producătorilor independenți trec sub controlul organizațiilor fasciste. Deputații opoziției sînt persecutați iar împotriva presei de stînga se iau cele mai severe măsuri.

MARELE CONSILIU FASCIST

La 15 decembrie 1922 Mussolini a convocat principalele personalități ale fascismului italian pentru constituirea Marelui Consiliu Fascist, organism politic de conducere al Partidului Național Fascist³⁰.

Fiind constituit ca un organ consultativ pentru partid și guvern și în special pentru primul ministru și miniștrii fasciști din guvern, el strîngea în jurul lui Mussolini pe membrii conducerii partidului, pe conducătorii mișcării sindicale și corporative fasciste, ai miliției voluntare, miniștri și secretari de stat înscrși în partid, pe șeful poliției, comisarul extraordinar al căilor ferate, directorul biroului de presă de la președinția Consiliului de Miniștri. Sarcinile Marelui Consiliu constau în rezolvarea diferendelor ce se iveau între partid și guvern, între scuadrism și instituțiile de stat, între vechea organizare administrativ-politică care era pe cale să dispară și noua ordine care era pe cale de afirmare. La ședința de constituire a Marelui Consiliu s-a hotărît și crearea Miliției voluntare pentru securitatea națională (M.V.S.N.), organ pus la dispoziția lui Mussolini, fără a depune jurămint în fața regelui. În felul acesta P.N.F. absorbea, într-un organism constituit la scară națională, scuadrele fasciste. Odată cu organizarea miliției voluntare, garda regală era dizolvată. În sarcina Marelui Consiliu a revenit și constituirea „grupurilor de experți” care se vor ocupa cu studierea problemelor de ordin economic și tehnic, al viitorului economic, politic și social al țării.

Fascismul a promovat pe plan intern o politică economică favorabilă claselor exploatatoare. La 10 noiembrie 1923³¹ a fost abolită, printr-un decret-lege, nominativitatea titlurilor de acțiuni, a fost micșorat impozitul pe moștenire, din monopol de stat telefoanele au redevenit în mîinile societăților particulare. Prin decretul lege pentru așa zisa „apărare a produsului național” au fost sporite taxele vamale pentru produsele din import, creîndu-se astfel industriei autohtone șanse de mari profituri. Au fost date o serie de decrete lege care duceau la îngrădirea dreptului și acțiunilor maselor populare. La 10 martie 1923 a fost sancționat principiul celor 8 ore de lucru (care însă s-a soldat cu reducerea salariilor); a fost suprimată sărbătorirea zilei de 1 Mai și a fost înlocuită cu sărbătoarea fascistă din 21 aprilie, „Crăciunul Romei”. A fost desființat Ministerul muncii, în scopul subordonării tuturor problemelor noului minister al „Economiei naționale”.

Concomitent guvernul a luat o serie de măsuri represive antimuncitorești și antidemocratice care erau susținute și aplicate de miliția voluntară. S-au dezlănțuit atacuri împotriva muncitorilor, a comuniștilor³².

În citeva săptămîni de la venirea fascismului la putere au fost arestați secretariatul partidului comunist, aproape tot comitetul central, 72 de secretari de

²⁹ Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano. 1921—1943*, Editori Riuniti, 1978, p. 70.

³⁰ *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, vol. II, D—G. Editore „La Pietra”, Milano, 1971, p. 634.

³¹ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, vol. I, Editori Riuniti, Roma, 1973, p. 337.

³² *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, Editore „La Pietra”, Milano, 1971, vol. II, D—G, p. 182—187.

federație, 41 de secretari ai organizațiilor de tineret, membri ai secretariatului federației de tineret; aproape întreg activul de partid a fost arestat și acuzat de complot împotriva statului³³.

În aceste împrejurări căpeteniile fasciste au trecut la pregătirile unor noi alegeri. La 25 ianuarie 1924 a fost dizolvată Camera. Alegerile — sub regimul noii legi electorale majoritare — au fost prevăzute pentru 6 aprilie iar deschiderea noii legislaturi a fost fixată pentru 24 mai.

În alegerile desfășurate la 6 aprilie 1924, sub semnul unor puternice presiuni asupra alegătorilor, fasciștii au „obținut” 64,9% din voturi și 374 de locuri în camera deputaților din totalul de 535.

„Succesul” în alegeri și întărirea pozițiilor dictatoriale în cadrul partidului au permis lui Mussolini să recurgă la noi măsuri represive împotriva opoziției și în același timp să reactiveze escuadrelle. În discursul său la deschiderea Camerei deputatul socialist Giacomo Matteotti a ridicat problema legitimității alegerilor, denunțând toate ilegalitățile guvernului și ale partidului fascist săvârșite în campania electorală. În încheierea discursului, Matteotti, care deținea și funcția de secretar general al partidului socialist unitar, a cerut anularea în bloc a alegerilor majorității³⁴. La 10 iunie 1924, la puțin timp după discursul rostit în Cameră, curajosul deputat a fost răpit iar la 16 august cadavrul său a fost găsit într-o mlaștină, în vecinătatea Romei.

La 13 iunie, în timp ce întreaga țară era cuprinsă de indignare, grupurile parlamentare de opoziție — comuniștii, cele două partide socialiste, republicanii, popularii și democrații — au părăsit sala parlamentului în semn de protest față de președintele Consiliului de Miniștri, răspunzător moral al asasinării liderului politic socialist. Acum ia naștere, sub conducerea socialistului Filippo Turatti, Mișcarea Aventină*. Tactica ei se limita însă la protestele din parlament și la așteptarea intervenției regelui, păstrându-se pe pozițiile legalismului constituțional, fapt ce i-a determinat pe deputații comuniști s-o dezaprobe și să militeze pentru mobilizarea maselor la acțiuni de stradă îndreptate împotriva fascismului.

La 10 iulie a fost elaborat decretul lege privind presa prin care se prevedea că orice ziar putea fi sechestrat printr-o hotărâre a autorităților de stat. La 1 august 1924 Miliția fascistă depune jurămint regelui, dar rămâne sub ordinele personale ale lui Mussolini. Prin aceasta s-a dat satisfacție monarhului dar s-a întărit aspectul legal și constituțional al fascismului. Era „un pas formidabil înainte spre fascizarea statului”, după cum aprecia ziarul „Il Popolo d'Italia”. La sfârșitul anului 1924 și începutul anului 1925, forțele politice democratice care au încercat să se impună fascismului au fost fărâmițate. Prin poziția sa pasivă față de acțiunile guvernului, regele legitimase metodele fascismului ajuns la putere.

DE LA GUVERN FASCIST LA REGIM FASCIST

În decurs de doi ani, opoziția a fost aruncată în afara legii, în timp ce fascismul continua să se întărească. Modificarea legii electorale în vara și toamna anului 1923, folosirea sistematică a violenței imbinată cu terorismul, recunoașterea oficială de către rege a rolului și locului „miliției naționale”, ridicarea Marelui Consiliu al fascismului la rangul de organ suprem cu puteri politice și suprimarea lui Matteotti dovedeau înaintarea rapidă pe calea lichidării vechiului stat liberal și constituirea statului fascist. În această perioadă, 1923—1924, marea majoritate a forțelor liberale a fost absorbită de fascism, fiind în fruntea organelor puterii fasciste. Astfel în rândurile P.N.F. au trecut președintele Camerei, Antonio Casertano, provenit din partidul democrat-liberal, președinții Confederației Industriale, Ștefano Benni și Gino Olivetti. Ca urmare în cadrul partidului fascist se evidențiază două curente politice: curentul conservator, reprezentat de căpeteniile fasciste din guvern grupate în jurul naționalistilor, exponenți ai lumii financiare și titularii departamentelor militare. Cel de al doilea curent, cel extremist, avea în frunte pe Farinacci, secretar al P.N.F., exponentul celei mai intransigente și violente aripi din P.N.F. El reprezenta acel curent din partid care cerea „un nou val”, o nouă epurare în partid care să ducă la eliberarea partidului de pericolul de a fi înecat de forțele conservatoare³⁵.

Începând cu anul 1925 fascismul intră într-o nouă etapă, cea de a doua fază a

³³ Fernando Entazi, *La Resistenza in Europa*, Editori Grafica, Roma, 1971, vol. 1, p. 345.

³⁴ Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano. 1921—1943*, Editori Riuniti, Roma, 1978, p. 84.

* Mișcare de opoziție care simboliza adunările plebeilor din Roma antică ținute în anul 493 î.e.n. pe colina Aventino, în timpul cărora s-a hotărât ruptura cu patricienii.

³⁵ Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano. 1921—1943*, Editori Riuniti, Roma, 1978, p. 92—93.

dezvoltării sale, în care lupta se dădea pentru reorganizarea întregii structuri de stat și a puterii politice. Au fost luate măsuri care au dus la înlăturarea oricărei urme de democrație și scoaterea din funcții a tuturor elementelor cu vederi liberale și democratice și înlocuirea lor cu cadrele Partidului Național Fascist. Treptat, a avut loc procesul de lichidare a vechiului stat burghez-liberal și înlocuirea acestuia cu noile structuri fasciste ce se constituiau.

S-au luat măsuri de intensificare a pătrunderii partidului în sinul organizațiilor de tineret, femei și a sindicatelor în vederea lărgirii activității acestora și transformarea lor în instrumente, pîrghii ale partidului în cele mai largi straturi ale societății.

La sfîrșitul anului au fost suspendate dreptul la grevă, libertatea presei, iar prin legea votată la 26 noiembrie 1925 dreptul de asociere a fost pus sub controlul partidului fascist. A fost dată, în aceeași zi, legea Masoneriei și a asociațiilor libere. La 24 decembrie 1925 a fost sancționată legea prin care funcționarii ce nu prezentau garanții complete din punct de vedere politic puteau fi concediați. La ședința parlamentară din 24 decembrie a fost desființată inițiativa parlamentară și votul de încredere în ce privește puterea cu care urma să fie investit șeful guvernului. A fost desființată tot în acea ședință și titulatura de președinte al Consiliului de Miniștri.

Noile legi au întîmpinat opoziții din partea unor parlamentari democrați și indeosebi din partea grupului parlamentar comunist. Împotriva opoziției se iau noi măsuri represive, orice încercări de acțiuni antifasciste erau aspru pedepsite. Deosebit de aspre au fost acțiunile întreprinse de fasciști la 4 octombrie 1925 la Florența, împotriva antifasciștilor, cînd au ucis pe deputatul socialist Gaetano Pilati, pe avocatul Gaetano Console și pe Giovanni Becciolini, iar redacția ziarului „Non Molare” („Nu ceda”) a fost devastată. A fost suspendat ziarul „La Giustizia” din Reggio Emilia și a fost dizolvat partidul socialist unitar, creîndu-se posibilitatea de a se lovi puternic în mișcarea antifascistă. În urma acestor acțiuni, la 24 decembrie 1925, a fost votată legea privind prerogativele șefului guvernului prin care erau exaltate funcțiile și autoritatea lui Mussolini.

În vara și toamna anului 1926 guvernul fascist recurge la adoptarea unor legi excepționale. La 5 noiembrie 1926, Consiliul de Miniștri decide dizolvarea tuturor partidelor și organizațiilor antifasciste, suspendarea tuturor ziarelor care nu sînt legate de regim, arestarea celor din opoziție, organizarea poliției politice, anularea tuturor pașapoartelor pentru exterior și măsuri severe împotriva celor care încearcă trecerea clandestină a graniței. La 8 noiembrie 1926, în baza acestor hotărîri, au avut loc arestări masive printre conducătorii comuniști, învinuiți pentru fapte săvîrșite cu șase ani în urmă. Astfel, în seara aceleiași zile a fost arestat, la Roma, Antonio Gramsci, secretar al P.C.I., deputat în Parlament³⁶. Arestările în rîndurile comuniștilor au continuat și astfel la sfîrșitul anului 1926, după cum rezultă din date oficiale, o treime din activul P.C.I. se afla în închisori³⁷. Concomitent s-au luat măsuri drastice împotriva deputaților care au aderat la Mișcarea Aventină. La 9 noiembrie majoritatea fascistă din Cameră a declarat „decăzuți” din mandatul parlamentar 120 de deputați democrați. La 10 noiembrie au fost ocupate de către poliția fascistă și închise toate sediile partidelor și organizațiilor antifasciste, iar la 25 noiembrie intra în vigoare legea excepțională „pentru apărarea statului” cu efect retroactiv. Din acest moment orice formă de opoziție față de regim era considerată „delict contra statului” și era aspru pedepsită. La 30 noiembrie Agenția Stefani anunța că 522 de persoane, printre care și unii deputați, au fost arestate pentru activitate antifascistă. Prin aceste măsuri și legi de fapt guvernul fascist a pus capăt activității legale a opoziției parlamentare. Pe plan politico-juridic, măsurile adoptate la sfîrșitul anului 1926 au accelerat procesul de constituire a regimului fascist și înfrîngerea statului liberal, a drepturilor democratice. În mod legal Italia încetase de a mai fi un stat parlamentar în care cetățenii să aibă drepturile garantate de vechiul statut piemontez. Statul se va guverna după doctrina lui Mussolini „totul în stat, nimic în afara statului, nimic împotriva statului”. La începutul lunii februarie 1927 au intrat în funcțiune tribunalele speciale pentru apărarea statului și Comisiile provinciale pentru domiciliul forțat care au pronunțat nenumărate sentințe de condamnare, deportări și pedeapsa cu moartea. În aproape 17 ani, cît au funcționat aceste instituții speciale, au fost judecate circa 21 000 de persoane, iar alți 160 000 de cetățeni au fost etichetați drept „suspecți sociali”³⁸.

Schimbările profunde survenite pe plan politic au fost consfințite de alegerile din martie 1929. Pregătirile alegerilor intrau în atribuțiile Marelui Consiliu. Ele s-au desfășurat în baza sistemului listei unice, fapt ce le-a imprimat un caracter plebiscitar,

³⁶ Camilla Ravera, *Diario di trent'anni, 1913-1943*, Editori Riuniti, Roma, 1973, p. 253.

³⁷ Paolo Spriano, *Storia del Partito Comunista Italiano. Gli anni della clandestinità*, Editore Giulio Einaudi, Torino, 1969, p. 63.

³⁸ Fernando Etnazi, *La Resistenza in Europa*, Editori Grafica, Roma, 1971, vol. I, p. 357.

iar exprimarea votului se făcea prin „da” sau prin „nu”. Revista comunistă „La stato operaio”, referindu-se la alegerile din martie 1929, sublinia că „fascismul a reușit să transforme forțe în «consens»”. Pentru a obține acest „consens”, lozincile sub care s-a desfășurat plebiscitul au fost : „Pentru duce, pentru papa «da»”. Pentru fascism și pentru biserică „da”³⁹. Din 9 650 570 de electori s-au prezentat în fața urnelor 8 650 740. Un număr de 8 506 576 au votat pentru regim iar 136 198 s-au pronunțat împotriva. X

REGIMUL FASCIST ȘI BISERICA CATOLICĂ

După ce a dizolvat partidul popular, după ce activitatea organizației „Acțiunea Catholică” a fost îndreptată spre o nouă tactică și strategie, problema raporturilor dintre P.N.F. și statul italian pe de o parte și Sfintul Scaun pe de altă parte⁴⁰ trebuia reglementată și astfel se statorniciră primele contacte oficiale. Tratatul au fost îndelungate și anevoioase : o piedică serioasă a constituit-o hotărîrea fasciștilor de a-și asigura monopolul asupra organizațiilor de tineret prin crearea așa-numitei „Opera nazionale balilla”, dizolvînd toate celelalte organizații de tineret, inclusiv organizațiile catolice de cercetași. Regimul fascist nu era dispus să facă concesii în ce privește educarea fascistă a tineretului. Timp de aproape trei ani au durat tratativele dintre P.N.F. și Vatican. În cele din urmă, la 11 februarie 1929, în sala papilor din palatul Apostolic, Laterano, au fost semnate acordurile care au reglementat raporturile dintre statul italian și Vatican. Ele consfințeau alianța dintre biserica catolică și fascism.

Semnarea și aplicarea în viață a clauzelor Concordatului duceau Italia și Vaticanul la un tip de raporturi sociale bazate pe principii laice. Concilierea a fost privită de cea mai mare parte a opiniei publice italiene ca o „victorie” a lui Mussolini. Repercusiunile imediate, pe plan intern, s-au reflectat în faptul că a avut loc o orientare a unor cercuri largi populare cu slabă pregătire politică spre acțiunea guvernului național. Concilierea a contribuit la consolidarea treptată a unui bloc de forțe în jurul alianței clerical-fasciste, cu excepția avangărzii proletariatului, a unor grupuri de intelectuali democrați și antifasciști, a unei minorități din rîndurile catolicilor.

Realizarea acestei înțelegeri între Mussolini și Vatican, care a dus la consolidarea regimului fascist, declanșarea puternicului val de represiuni din partea forțelor fasciste, adoptarea legilor excepționale din 1926, al căror ascuțit principal era îndreptat împotriva mișcării antifasciste, nu au putut însă stăvilii lupta antifascistă în țară.

Condițiile grele în care acționau antifasciștii italieni au impus, în același timp, trecerea la noi forme de rezistență. În aceste condiții, rezistența în afara granițelor a fost puternic stimulată. Pe pămîntul Franței, în anul 1927, Partidul Socialist Italian, Partidul Socialist al muncitorilor italieni, Partidul Republican, Confederația Generală a Muncii, Liga Italiană pentru Drepturile Omului, precum și alte grupări politice s-au reunit și au constituit „Concentrarea antifascistă”, cunoscută și sub numele de „Concentrarea de la Paris”. Aceasta a editat și un organ de presă săptămînal ce apărea sub titlul „Liberta” (Libertatea). Tot în Franța, Partidul Comunist Italian a refăcut conducerea centrală, în frunte cu Palmiro Togliatti, după ce în țară fusese arestat aproape în întregime Comitetul Central. Conducerea P.C.I. din exterior a desfășurat o activitate intensă pe multiple planuri.

Paralel cu dezvoltarea organizațiilor antifasciste, peste hotare, în emigrație, începe să apară și să se răspîndească tot mai mult activitatea „fasciilor italienilor de peste hotare”. Încă din 1921 și în special din 1922 și-au făcut apariția la Paris, Alexandria din Egipt, la New York, la Cairo, la Londra, la Berlin, la Lugano, la Buenos Aires, la Santa Fé și în alte părți nuclee de aderenți la mișcarea fascistă formate din foști luptători, din exponenți ai comunității italiene, din propagandiști șovini.

Începînd din anul 1930 simptomele clasice ale crizei s-au manifestat și în Italia : scăderea prețurilor și convulsii în producție.

Criza a fost depășită printr-o accentuare a caracterului totalitar al regimului fascist. Împotriva greviștilor, al căror număr fusese destul de mare, regimul a recurs la măsuri de teroare, tribunalul special a pronunțat 101 condamnări pentru acte de grevă. Represiunea devine cheia de boltă a statului, regimul fascist își arată tot mai evident caracterul represiv. Este perioada cînd se întronizează domnia denunțului, a spionajului, iar poliția politică (O.V.R.A.) desfășoară acțiuni fără a justifica activitatea sa împotriva antifasciștilor.

Pentru a-și consolida puterea Mussolini a făcut în iulie 1932 o nouă remaniere guvernamentală, în urma căreia toate pîrghiile statului sînt concentrate în mina sa.

³⁹ „La stato operaio”, martie 1929.

⁴⁰ *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, Editore „La Pietra”, Milano, 1969, vol. I, A—C, p. 198—201.

POLITICA PE PLAN EXTERN A FASCIS- MULUI ITALIAN

În întreaga perioadă interbelică regimul fascist din Italia s-a străduit fie pe cale diplomatică fie pe calea intervenției armate să realizeze dezideratele expansioniste ale imperialismului italieni. Fiindu-i barate expansiunea în zona Mării Mediterane și în Balcani de celelalte puteri, Mussolini și-a îndreptat privirile spre Africa.

Promovind pe plan extern o politică dublă, speculând disensiunile dintre marile puteri europene, Mussolini a reușit — mai ales în primii ani de guvernare — să se bucure de sprijinul principalelor state imperialiste. Astfel la 24 iulie 1923 guvernul fascist obține un succes deosebit: se recunoștea în mod oficial incorporarea la Italia a insulelor Dodecanezului. Tot în 1923, fascismul italian întreprinde prima sa agresiune împotriva Greciei, ocupind insula Corfu. La scurt timp este însă constrins să retragă trupele de ocupație și să accepte soluția Conferinței ambasadurilor.

Urmează apoi agresiunea din Libia și Tripolitania. Agresiunea din Libia urmărește exterminarea populației locale s-a încheiat în 1929 cu măcelărirea a 20 000 de băștinași, bărbați, femei și copii. Treptat Italia se realizează politicilor statelor revizioniste încercând ca pe această cale să-și realizeze scopurile sale expansioniste. Ea se manifestă pe plan diplomatic foarte activ, încheind o serie de tratate bilaterale.

În practică Mussolini a trecut la înarmare, la refacerea armatei și întărirea ei, la elaborarea de planuri strategice militare expansioniste. Acestea au fost confirmate de discursul rostit în 1930 la întrunirea de la Florența, cînd a declarat: „Miine în zori spectacolul forțelor noastre armate va dezvălui lumii chipul calm și războinic al Italiei... Cuvintele sînt lucruri frumoase dar puștile, tunurile, vapoarele, avioanele sînt și mai frumoase încă”⁴¹. În pofida acestor declarații la numai doi ani, în 1932, Italia participă împreună cu alte 60 de state la Conferința internațională pentru dezarmare de la Geneva. După Conferința dezarmării Mussolini, în mod demagogic, flutură ideea unui pact al celor patru mari puteri din Europa occidentală. Pactul v-a fi semnat la 7 iunie 1933. Prin aceasta părțile se angajau să consolideze „solidaritatea țărilor lor, capabile să întărească în Europa încrederea în pace”⁴². Dar cele stipulate în acest pact nu vor avea nici o valoare pentru activitatea practică a statelor semnatare. Este edificatoare în acest sens poziția Italiei fasciste în cadrul Societății Națiunilor Unite. Astfel, ca urmare a refuzului Societății Națiunilor și a celei de a doua Conferințe Internaționale de la Geneva pentru dezarmare terestră, de a satisface cererea germană de aplicare imediată a principiului „egalității în drepturi, în materie de armament terestru”, Germania se retrage la 6 decembrie 1933 din Societatea Națiunilor. Marele Consiliu Fascist hotărăște și el ca Italia să nu mai rămînă în cadrul Societății Națiunilor dacă nu se realizează o „reformă radicală a acestei organizații și în termenul cel mai scurt”⁴³.

Prin această succesiune de zigzaguri în politica externă fascismul italian încerca să rezolve pe calea armelor problemele și contradicțiile interne și externe ale regimului, urmărind consolidarea bazelor dictaturii printr-o victorie militară.

Acțiunea guvernului fascist italian în atingerea scopurilor sale revizioniste și expansioniste va fi favorizată în anii următori atît de factori interni cît și de consolidarea hitlerismului la putere în Germania.

În zilele de 14 și 15 iunie 1933 a avut loc prima întîlnire dintre Hitler și Mussolini la Veneția. La această primă întîlnire s-a clarificat poziția părților față de problema austriacă în care erau interesați deopotrivă interlocutorii.

Apropierea celor două țări a fost accentuată de acțiunile agresive ale Italiei întreprinse în Abisinia în 1935, de participarea comună la războiul din Spania. În acest context cele două regimuri s-au aliniat în același front revizionist împotriva democrațiilor occidentale și a echilibrului european din 1919.

Un pas important pe calea escaladării războiului l-a constituit atacarea Etiopiei de către Italia fascistă. Războiul a fost declanșat ca urmare a presiunii forțelor fasciste din interior care doreau cu orice preț „o afirmare a forței și capacității fascismului”.

Printr-un singeros război, la 8 mai 1936 a fost ocupată capitala statului etiopian. Abisinia, Somalia și Eritrea au fost unite și s-a creat Africa orientală italiană.

Pe plan intern, în toamna anului 1936, consensul național în politica fascismului, care se manifestase după victoriile din Africa, a început să se diminueze ca urmare a dificultăților mari de ordin economic prin care trecea Italia.

⁴¹ Max Gallo, *Italia lui Mussolini*, Editura politică, București, 1969, p. 318.

⁴² *Ibidem*, p. 319.

⁴³ *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, Editore „La Pietra”, Milano, 1971, vol. II, D—G, p. 634—637.

Pentru războiul din Etiopia, Italia cheltuiuse peste 21 de miliarde de lire⁴⁴ iar în octombrie 1936 lira italiană fusese puternic devalorizată, cu 40% mai mult decât alte monede europene. Costul vieții se ridicase cu 82,4% în 1936 în comparație cu 1929 și va ajunge la 92,2% în 1937. Indicele salariului real scăzuse de la 106,1% în 1934 la 92,7% în 1936. Producția industrială nu atinsese creșterea sperată de grupările industriale ce susținuseră războiul. Indicele de creștere a producției sporise doar de la 80% în 1934 în comparație cu 1929 la 86,6% în mai 1936 iar în ce privește posibilitățile de plasare a forței de muncă și acestea au crescut foarte puțin — de la 82 în 1934 la 93 în 1936.

În ciuda chemării sub arme și a trimiterii în Etiopia a circa 500 000 de persoane ca trupe și muncitori, numărul șomerilor a scăzut doar de la 963 000 la 700 000. Toate acestea dovedeau că Etiopia nu oferea ceea ce se estimase înainte de începerea operațiunilor. La sfârșitul anului 1936 se găseau în Etiopia 145 000 de italieni care erau ocupați în construcția de șosele și în administrația publică. Acest număr va scădea continuu ajungând în 1937 la 75 000 iar în 1938 la 50 000 de persoane⁴⁵.

Consecințele de ordin economic au provocat perturbații în toate straturile societății, determinând puternice frământări. Au fost angrenate în aceste acțiuni chiar sindicatele fasciste, care s-au pronunțat pentru ca salariile să fie ridicate cel puțin la nivelul celor dinainte de începerea războiului cu Etiopia.

Italia mussoliniană nu renunță la politica de forță și dictat asupra altor state, nu renunță la acțiuni războinice care să-i permită afirmarea și consolidarea regimului fascist.

În vara anului 1936, în baza acordurilor * anterioare dintre Mussolini și reprezentanții antirepublicani spanioli, Italia fascistă a intervenit în războiul ce se desfășura în Spania.

Mussolini a hotărât să angajeze fascismul alături de generalul Franco, trimițând un mare număr de italieni în Spania. Batalionul „Cămășile negre” a fost alcătuit din grupurile de militari care se întorceau din Etiopia sau șomeri din sudul Italiei care plecaseră în căutare de lucru în imperiu. Intervenția Italiei a avut un caracter de masă, fiind trimiși în Spania 70 000 de oameni.

În apărarea Republicii Spaniole s-au ridicat însă forțele progresiste din întreaga Europă, inclusiv cele reprezentând poporul italian.

Ajutorul acordat de mișcarea antifascistă italiană poporului spaniol a constat nu numai în strângerea de medicamente și alimente ci în primul rând în participarea cu arma în mână a mii de antifasciști italieni la lupta dreaptă a poporului spaniol.

A săvârșit fapte de eroism în lupta de apărare a Republicii Spaniole batalionul italian „alcătuit în cea mai mare parte din comuniști emigrați în Franța și Belgia, dar care cuprindea și numeroși socialiști, un important grup de anarhiști, cițiva militari ai organizației «Giustizia e libertà» și cițiva republicani sau antifasciști fără partid”⁴⁶. Transformat în brigada „Garibaldi”, a participat la marile bătălii pentru apărarea Madridului, ca cele de pe frontul din Aragon ș.a.m.d. Din cei 3 200 de voluntari italieni care au format brigada, 600 au căzut în lupte, iar 2 000 au fost răniți⁴⁷.

La 18 noiembrie Italia și Germania recunosc de iure guvernul Franco⁴⁸. Prin acest act de fapt fascismul italian pășește pe calea contrarevoluției, devine nu numai laitmotivul de propagandă pe plan intern ci și un element important al relațiilor externe ale regimului. Pe platforma luptei anticomuniste se vor întări relațiile dintre Italia și Germania. La 24 octombrie 1936, la Berchtesgaden, Ciano a fost primit de Hitler. În discuția purtată cancelarul nazist preciza că „în Spania italienii și nemții au săpat deja împreună prima tranșee împotriva bolșevismului”⁴⁹.

Acordul semnat la Berlin de Ciano prevedea consultarea și adoptarea unei linii comune în eventualele conferințe internaționale pe probleme de politică economică

⁴⁴ Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano. 1921—1943*, Editori Riuniti, Roma, 1978, p. 269.

⁴⁵ Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano. 1921—1943*, Editori Riuniti, Roma, 1978, p. 269.

* În 1934 a fost semnat între guvernul italian și reprezentanții opoziției spaniole un acord prin care fascismul italian se angaja să furnizeze opoziției antirepublicane din Spania ajutoare în bani și arme. La încheierea acestui acord Mussolini declarase că el era dispus să ajute cu asistență proprie cele două partide de opoziție în efortul lor de a răsturna regimul și a-l substitui cu o regență cu sarcina de a pregăti terenul pentru restaurarea monarhiei; de asemenea, era dispus să furnizeze imediat 20 000 de arme, 20 000 de grenade, 200 de mitraliere și să dea 1 milion și jumătate de pesetas (Pietro Nenni, *Spania*, Milano-Roma, 1958, p. 25—26).

⁴⁶ Luigi Longo, *Brigăzile internaționale în Spania*, Editura de stat pentru literatură poetică, București, 1957, p. 91.

⁴⁷ Luigi Longo, *Poporul italian la armele*, Editura politică, București, 1970, p. 23.

⁴⁸ Massimo Massara, *Storia d'Italia in date*, Teti-Editore, Milano, 1973, p. 373.

⁴⁹ Max Gallo, *Italia lui Mussolini*, Editura politică, București, 1969, p. 350.

și financiară⁵⁰. La 1 noiembrie 1936, Mussolini, la întrunirea cu căpeteniile fasciste la Milano, referindu-se la înțelegerile italo-germane, declara că „verticala Berlin—Roma nu este o diafragmă ci mai degrabă o Axă în jurul căreia se pot uni toate statele Europei“⁵¹. Aproximativ aceasta va duce la începutul lunii octombrie 1937 la aderarea Italiei la pactul anticomintern.

Pentru a depăși momentul critic din anii 1936—1937 pe plan intern Mussolini întreprinde o substanțială remaniere guvernamentală. Cea mai spectaculoasă schimbare din guvern a fost aducerea în fruntea Ministerului de Externe a lui Galeazzo Ciano. Prin această măsură se asigură un arbitru între cercurile fasciste și cele frondiste. În această etapă mitul lui Mussolini ca fondator al imperiului contribuie tot mai mult la situarea „Ducelui“ pe un pedestal ce-l izolează tot mai mult.

Acțiunile fascismului italian din anul 1936, apropierea tot mai accentuată de Germania hitleristă a pus într-o lumină nouă adevărata față a acestuia. Ca urmare opoziția din rândurile intelectualității și a tineretului universitar cunoaște o creștere deosebită.

La 9 martie 1937 Marele Consiliu a hotărât ca toți salariații de stat să fie înscrși în partid, ajungându-se ca numărul membrilor să depășească, la sfârșitul anului 1937, 1 milion⁵². Totodată s-a introdus obligativitatea purtării uniformei fasciste etc. În vederea asigurării controlului fascismului asupra tinerei generații în anul 1937 s-a creat organizația unică de tineri „Gioventu italiana del lictorio“ („Organizația tineretului italian al lictoriului“), care strângea în rândurile sale și coordona activitatea fostelor organizații de tineret însumând o forță de 6 122 535 de membri. Prin hotărârea Marelui Consiliu Fascist, mișcarea de tineret a trecut direct în subordinea secretarului partidului. Aceeași evoluție au avut-o și organizația Gioventii Universitaria Fascista (G.U.F.), care avea în rândurile ei peste 100 000 de membri.

Deși regimul fascist dispunea după cum s-a văzut la 31 octombrie 1936 de o serie de organizații și de un partid puternic numeric, circa 20 000 000 de membri înscrși, aproape 50% din populația țării, care era de 43 000 000 și avea un efectiv de circa 200 000 de conducători la diferite nivele, el nu va mai putea să se mai întărească, va fi tot mai șubrezit, mai ales începând din 1936, cînd Partidul Comunist Italian a înțeles și a făcut o delimitare netă între organizațiile fasciste politice (P.N.F.) și militare (O.V.R.A.) pe de o parte și sindicatele și alte organizații de masă fasciste. Partidul Comunist, îndeosebi după ce în 1935 și în 1936 conducerea P.C. definitivase analiza raportului dintre comuniști și organizațiile de masă fasciste, a dat directive precise de mutare a centrului de activitate a partidului în sinul organizațiilor de masă fasciste.

Pentru a înăbuși nemulțumirile, regimul fascist recurge la măsuri teroriste, polițienești. În anul 1937 au fost condamnați de Tribunalul special 172 de antifasciști la 992 de ani de temniță, alți 228 de antifasciști au fost condamnați în 1938 la 1 597 de ani de carceră. La 27 aprilie 1937 moare, la Roma, după zece ani de detenție și suferințe, Antonio Gramsci. De asemenea a fost arestat grupul socialiștilor din Milano în frunte cu Rodolfo Morandi, iar în Franța fuseseră uciși de către agenții spionajului fascist frații Carlo și Nello Rosselli.

Anul 1938 va începe cu o serie de insuccese pentru diplomația italiană fascistă. În zorii zilei de 12 martie 1938 trupele germane trec granița austriacă. Invadarea Austriei de către Germania apropiă și mai mult pe Hitler de estul și sud-estul Europei. Mussolini nu s-a pronunțat deschis asupra acestui act de agresiune al Germaniei hitleriste, declarînd că „soarta Austriei îl interesează prea puțin“⁵³. Această declarație a declanșat mari proteste în țară. Astfel la Universitatea din Roma studenții protestează împotriva atitudinii guvernului. Au loc incidente cu conducătorii grupărilor universitare fasciste. În același timp, la 14 martie 1938 Papa dezavuează acțiunea lui Hitler, condamnînd poziția adoptată de episcopul austriac care aprobase invadarea Austriei.

Căutînd o „justificare“ a poziției adoptate Mussolini declara cu emfază, la 16 martie 1938, în fața Camerei: „A sosit momentul să facem ceea ce se numește proba Axei“. Evident Mussolini angaja Italia tot mai mult alături de Germania hitleristă, de acțiunile acesteia, acțiuni contrare intereselor fundamentale ale poporului italian.

⁵⁰ Rodolfo Mosca, *L'Europa verso la catastrofe*, Milano, 1964. Documentele acordului de la Berlin, vol. I, p. 90—110.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano. 1921—1943*, Editori Riuniti, Roma, 1978, p. 288.

⁵³ „Il Popolo d'Italia“, 17 marzo 1938.

Ca o expresie a acestei apropieri, în luna mai 1938, Italia a primit vizita lui Hitler și a altor căpetenii naziste. Cu acest prilej, s-a discutat lărgirea alianței italo-germane prin încheierea de acorduri economice și militare.

În vara anului 1938, în climatul politic creat de atitudinea concesivă a guvernelor englez, francez și italian, pericolul agresiunii naziste împotriva independenței și libertății popoarelor europene devenea din ce în ce mai amenințător.

După cucerirea Austriei punctul următor aflat pe agenda agresiunii celui de al III-lea Reich îl constituia Cehoslovacia. Teritoriul Cehoslovaciei avea mare importanță economică și strategică pentru Germania datorită potențialului său industrial și a poziției sale dominante în centrul Europei.

La 29 septembrie s-au deschis lucrările conferinței de la München, la care au participat Anglia, Franța, Germania și Italia. A doua zi, 30 septembrie, fără consultarea guvernului cehoslovac, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Neville Chamberlain și Edouard Daladier au semnat la München acordul cu privire la cedarea de către Cehoslovacia a regiunii Sudete către Germania hitleristă⁵⁴.

Münchenul încheiase o etapă în viața politică internațională, în care Germania hitleristă, încă insuficient pregătită militar dar speculind politica concesivă a marilor puteri, a reușit să ocupe o serie de zone din Europa, pregătindu-și în acest fel terenul pentru cea de a doua fază — atacul armat asupra viitoarelor victime ale planurilor sale războinice.

Italia fascistă, aflată la remorca acestor acțiuni ale Germaniei hitleriste, a continuat să adopte o poziție binevoitoare față de planurile lui Hitler. Mussolini, e drept, nu privea cu ochi buni modul în care Hitler înțelegea să „colaboreze” cu unul din principalii aliați. Așa de pildă la 15 martie 1939 Mussolini este din nou înștiințat, ca și în cazul Austriei, de faptul implinit: Germania începuse ocuparea Cehoslovaciei.

Pentru a salva aparențele și a-i da o „lecție” lui Hitler, la 7 aprilie 1938 Italia fascistă cotopește Albania. Trupele italiene ocupă Tirana în prima zi a intervenției. Regele Albaniei, Zogu, cu familia se refugiază în Grecia. Operațiunile militare se desfășoară fără vreo rezistență însemnată din partea micului regat. În aceste noi condiții Ducele își manifesta din primăvara anului 1938 hotărîrea de a încheia alianța militară cu Germania. Acțiunea de ocupare a Albaniei în planurile lui Mussolini viza și blocarea penetrației germane în Balcani. Acest lucru a fost înțeles și de căpeteniile hitleriste, fapt care va contribui la grăbirea încheierii alianței militare dintre Mussolini și Hitler. Pactul dintre Mussolini și Hitler a fost semnat la Berlin la 22 mai 1939⁵⁵. Noul pact transforma solidaritatea politico-ideologică a puterilor Axei într-o alianță puternică militară.

Drept urmare, în perioada următoare se accentuează tot mai mult caracterul imperialist revanșard al politici externe italiene. Guvernul, presa, partidul, forțele economice explorează toate posibilitățile pentru acțiuni expansioniste imperialiste. Tendințele și dorințele expansioniste ale Italiei fasciste mergeau de la Gibraltar și Maroc pînă în Orientul mijlociu, pînă la porțile Oceanului indian.

Declanșarea celei de a doua mari conflagrații mondiale, soldate în faza inițială cu ocuparea Poloniei de către Germania hitleristă și cu angajarea în conflict a Angliei și Franței, a impus Italiei să-și definească deschis poziția față de război.

La 25 august 1939 Mussolini⁵⁶ a luat hotărîrea de a nu participa la operațiunile militare ale Germaniei, menținînd Italia în stare de nebeligeranță.

Înaintarea rapidă a Germaniei hitleriste în Europa și cucerirea în primăvara anului 1940 a Danemarcei, Norvegiei, Olandei, Luxemburgului, Belgiei și a unei părți a Franței a determinat pe Mussolini să renunțe la tactica nebeligeranței și să se angajeze alături de Hitler în război. Sancționarea oficială a acestei hotărîri s-a făcut la 10 iunie 1940 printr-un discurs al lui Mussolini rostit din balconul Palatului Venezia din Roma⁵⁷. Franța a calificat acțiunea Italiei drept „o lovitură de pumnal în spate”. Declarația de război însă fusese înminată ambasadorilor Angliei și Franței. Marele Consiliu nu a mai fost convocat, pentru a se pronunța asupra acestei hotărîri. Italia a fost împinsă în război fără ca vreun organism instituțional să hotărască, să sancționeze în comun hotărîrea luată. Trecerea de la nebeligeranță la intervenție a fost bruscă și nepregătită. Țara a fost aruncată într-o aventură în baza hotărîrii personale a lui Mussolini. El a putut să acționeze după bunul plac datorită divizării forțelor politice, iar pe de altă parte și datorită faptului că foștii adepți ai poziției neutralității

⁵⁴ *Marea conflagrație a secolului al XX-lea. Al doilea război mondial*, Editura politică, București, 1971, p. 60.

⁵⁵ *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, Editore „La Pietra”, 1966, vol. I, A—C, p. 4.

⁵⁶ „Il Popolo d'Italia”, 26 august 1939.

⁵⁷ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, Editori Riuniti, volumul III, Roma, p. 183.

au renunțat la pozițiile lor, fiind influențați de rapiditatea cu care Hitler cotopea Europa.

Italia a început defectuos operațiunile militare. Mobilizarea a fost confuză. O primă consecință a acesteia a fost pierderea a o treime din flota comercială, care nu fusese avizată la timp pentru a se putea retrage⁵⁸.

Acțiunea lui Mussolini în Franța alături de Hitler nu s-a soldat cu rezultatele scontate de acesta. Hitler nu a ținut seama de pretențiile Italiei. După încheierea armistițiului la 24 iunie 1940 dintre Italia și Franța⁵⁹, Mussolini a fost obligat să se mulțumească cu ocuparea unor zone restrinse de-a lungul frontierei italo-franceze. Și în cazul Franței Hitler l-a tratat pe Mussolini ca pe un auxiliar care trebuia să accepte numai ce el hotăra.

După această primă fază a acțiunilor militare a hitleriștilor, a celor din Africa și Extremul Orient a italienilor și japonezilor, s-a trecut în toamna anului 1940 la definitivarea și încheierea la 27 septembrie 1940 la Berlin a Pactului Tripartit⁶⁰. Italia devenind principalul partener al Germaniei hitleriste în agresiunea împotriva U.R.S.S.

Beneficiarii acestui pact au fost Germania și Japonia. Italia la acea dată nu stăpânea decât o mică porțiune din teritoriul francez, iar succesele ei militare în Africa erau indoieelnice. În vara anului 1940 Hitler refuzase categoric aliatului său Mussolini să-i satisfacă cerințele teritoriale asupra Nisei, Savoiei, Tunisului, sub motivul împiedicării pătrunderii englezilor în coloniile franceze și retragerii flotei franceze în porturile engleze. Era o formă evidentă de neîncredere a Germaniei în capacitatea militară a Italiei. În aceste împrejurări Mussolini hotărăște să desfășoare un „război paralel” al său, pentru a reuși să pătrundă în Balcani. Elementul determinant pentru a întreprinde această acțiune l-a constituit inițiativa Germaniei hitleriste de trimitere în octombrie 1940 a trupelor sale, chipurile sub forma unei misiuni militare, și în România. Cu acel prilej Mussolini declarase că „Hitler mă pune întotdeauna în fața unui fapt împlinit. De data asta îi voi plăti cu aceeași monedă. Va afla din ziare că am ocupat Grecia. În felul acesta, echilibrul va fi restabilit”⁶¹.

La 15 octombrie 1940 Mussolini, la ședința Consiliului de război ținută la Roma, a hotărât începerea agresiunii în Grecia în cursul aceleiași luni⁶². La 28 octombrie Hitler a sosit la Florența cu intenția de a împiedica pe Mussolini să dezlănțuie agresiunea contra Greciei, dar în aceeași zi Italia atacă Grecia. Pregătirile s-au făcut în grabă. Ofensiva începută la 31 octombrie s-a terminat la 5 noiembrie după succese efemere. La 8 noiembrie guvernul italian a dispus încetarea ofensivei în Grecia iar trupele italiene, sub presiunea armatei grecești, au fost nevoite să se retragă peste frontiera albaneză.

La 18 noiembrie 1940 are loc o întâlnire între ministrul de externe italian și Hitler. Situația Italiei după înfringerea din Grecia a permis lui Hitler să-l subordoneze și mai mult pe Mussolini. În scrisoarea pe care i-a trimis-o, Hitler i-a reproșat insuccesul din Balcani. Fiind preocupat de planurile sale din Răsăritul Europei Hitler a fost totuși mai concesiv, căutând să-l atragă și mai mult de partea sa. Astfel el îl solicita să fie alături de Germania pentru realizarea următoarelor obiective: intervenția Spaniei în război; înlăturarea Rusiei prin toate mijloacele din sfera Balcanică și împingerea ei spre est; înțelegere cu Turcia; trecerea trupelor prin Ungaria; colaborarea Bulgariei și Iugoslaviei în lupta contra Greciei; minarea Canalului de Suez pentru a bara intrarea în Mediterană și izgonirea flotei engleze cu ajutorul aviației germane etc.⁶³. Mussolini se va angaja total în transpunerea în viață a acestui plan hitlerist. Țara însă, armata nu erau pregătite pentru acest mare efort. În perioada următoare Italia va suferi mari înfringeri: la sfârșitul anului 1940 în Libia, în aprilie 1941 în Etiopia⁶⁴. În același timp, cu economia aflată în plină criză, Mussolini participă alături de Germania hitleristă la atacul împotriva Greciei și Iugoslaviei. El ocupă Dalmația, Muntenegru și Croația.

Imediat după ce Germania a intrat în război cu U.R.S.S., Italia, Mussolini s-au raliat acțiunii hitleriștilor. La sfârșitul lunii iunie 1941, alături de cele 154 de divizii germane și 34 ale altor state care au atacat U.R.S.S., acționau în partea de sud a fron-

⁵⁸ Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano, 1921—1943*, Editori Riuniti, Roma, 1978, p. 458.

⁵⁹ I documenti diplomatici italiani, nona serie 1939—1943, volume V (11 giugno — 22 ottobre 1940), p. 76—82.

⁶⁰ I documenti diplomatici italiani, nona serie, volume V (11 giugno — 22 ottobre 1940), p. 628—629.

⁶¹ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, Editori Riuniti, Roma, 1967, vol. III, p. 201.

⁶² Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, Editori Riuniti, Roma, 1967, vol. III, p. 203.

⁶³ Rodolfo Mosca, *L'Europa verso la catastrofe*, vol. II, p. 61.

⁶⁴ *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, vol. II, D.—G. Editore „La Pietra”, Milano, 1971, p. 246.

tului rus 3 divizii italiene : una motorizată pe care Mussolini la 26 iunie a trecut-o în revistă, la Verona, și două autotransportate. S-a format astfel așa zisul corp expediționar italian în U.R.S.S. (CSIR).

Anul 1943 a înscris noi înfringeri pentru regimul fascist italian. În cursul lunilor decembrie 1942—ianuarie 1943 armata italiană de pe fronturile din U.R.S.S., abandonată de naziști în luptele de la Cotul Donului și din fața Stalingradului, a suferit pierderi enorme. Conform datelor Marelui Stat Major italian rezultă că trupele italiene din U.R.S.S. înregistraseră până în momentul retragerii — în primăvara anului 1943 — 84 830 morți și dispăruți precum și 29 690 răniți și degerați ⁶⁵.

În luna mai a aceluiași an trupele italiene din Tunisia erau presate de aliați și amenințate să fie aruncate în mare. În zona de operațiuni militare a Africii de nord au pierit din rindul trupelor terestre circa 22 569 de ostași în perioada 1940—1943, iar din rindul marinei militare și comerciale și al trupelor de aviație — angajate în operațiuni de aprovizionare și lupte — circa 27 000 de oameni ⁶⁶.

MIȘCAREA ANTIFASCISTĂ ITALIANĂ PÎNĂ ÎN 1943

Înfringerile suferite pe fronturi de hitleriști și aliații lor, răsunătoarele succese ale Națiunilor Unite au contribuit la dezvoltarea treptată a mișcării antifasciste din țară. Încă din 1940 la Assisi a avut loc conferința unor grupări democratice care-și puneau ca scop reînnoirea politică și socială a Italiei. În anii care au urmat, mișcarea de la Assisi a contribuit la crearea Partidului Acțiunii (Partito d'Azione — P.A.).

În toamna anului 1941, mișcarea italiană reprezentată de Partidul Comunist Italian, Partidul Socialist Italian și mișcarea „Dreptate și libertate” a întreprins noi acțiuni de consolidare a forțelor sale. Întruniți la Toulouse, în octombrie 1941, reprezentanții celor trei organizații au constituit Comitetul de acțiune pentru unirea poporului italian *. Mișcarea antifascistă italiană își puna ca sarcină din acel moment scoaterea Italiei din război, acțiune la care urma să-și aducă contribuția „toate mișcărilor sociale, politice, religioase, culturale care dintr-un motiv sau altul sînt gata să ceară să se pună capăt războiului pe care fascismul îl duce în interesul lui Hitler și al plutocrației mussoliniene rapace” ⁶⁷. Apelul era adresat „curenților democratice, liberale catolice, animate de idealurile libertății și fraternității... tuturor acelor interesați de denunțarea pactului de alianță cu Hitler, pace separată imediată cu Anglia, U.R.S.S. și cu alte țări atacate de fascism ; retragerea trupelor italiene de pe frontul din U.R.S.S. și de pe toate celelalte fronturi ale războiului, alungarea asupritorilor hitleriști din Italia, alungarea lui Mussolini de la putere, libertatea presei, a asocierii și a cuvintului, redobîndirea de către poporul italian a dreptului suveran de a-și alege guvernul care să răspundă intereselor sale” ⁶⁸.

Apelul lansat la Toulouse a fost răspîndit în cele mai largi straturi ale societății italiene, mobilizîndu-le la luptă. Ca urmare, în vara anului 1942, cînd trupele hitleriste se aflau în fața Stalingradului iar în Africa trupele italo-germane presau la porțile Alexandriei, în țară mișcarea antifascistă se afla în continuă creștere, sporeau rîndurile opoziției, se statorniceau noi contacte între grupările și organizațiile de diferite orientări. În urma intensificării contactelor dintre reprezentanții opoziției, spre sfîrșitul anului 1942 s-a constituit, la Torino, pe baza apelului de la Toulouse, primul Comitet de front național, în care erau reprezentate, alături de comuniști, socialiști și liberali, încă două partide : Partidul de Acțiune, continuator al mișcării „Dreptate și Libertate”, și „Democrația Creștină”, partid de creație recentă apărut ca expresie a mutațiilor ce avuseseră loc în politica Vaticanului față de războiul în curs și a atitudinii sale față de regimul fascist. Comitete de front național au fost organizate și în alte părți ale țării. La Roma cercurile de opoziție ale liberalilor și democraților creștini s-au grupat în jurul lui Ivanoe Bonomi. Un semn al activizării forțelor antifasciste și opoziționiste a fost și renașterea presei antifasciste. În vara anului 1942 își reia activitatea ziarul P.C.I., „L'Unità”. Puțin mai tîrziu a apărut ziarul socialist „Avanti”, apoi cel al Partidului de Acțiune — „L'Italia Libera”,

⁶⁵ Curzio Malaparte, *Il Volga nasce in Europa*, Milano — Roma, edizione II, 1951, p. 137.

⁶⁶ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, Editori Riuniti, Roma, 1973, vol. III, p. 228.

* La discuții au participat Emilio Sereni și Giuseppe Dozza din partea P.C.I., Pietro Nenni și Giuseppe Saragat din partea P.S.I., Silvio Trentini și Fausto Nitti din partea mișcării „Dreptate și Libertate”.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 229.

⁶⁸ Emilio Lusso, *Sul Partito d'Azione e gli altri*, note critice U. Mursia et. C., Milano, 1968, p. 9—21.

ca și al democrației creștine, „Il Popolo“, ale republicanilor, „L'Italia del Popolo“ și „La Ricostruzione“ ; „Il Risorgimento Liberale“, organul Partidului Liberal.

La sfârșitul anului 1942, opoziția față de regimul fascist, atât din interiorul țării, cât și cea de peste hotare se caracterizează printr-o largă contraofensivă. În această perioadă se reconstituia unitatea forțelor de stînga iar pe de altă parte se afirmau tot mai mult pe arena vieții politice naționale forțele moderate antigermane și antimussolinienne care își aveau originea chiar în rindurile partidului fascist și în armată⁶⁹. În cadrul partidului fascist, contradicțiile se accentuau și ca urmare a faptului că hitleriștii au pus încetul cu încetul stăpînire pe Italia. Ultimele forțe care s-au ridicat și s-au manifestat împotriva regimului fascist în anul 1942 au fost cercurile burgheziei liberale, monarhia și cercurile din jurul său și opoziția catolică. La rîndul lor cercurile industriale încep să se îndepărteze de fascism, se înmulțesc călătoriile în Elveția ale marilor financiari care se întilnesc la Geneva, la Lausanne cu oameni politici și de afaceri anglo-saxoni. Trecerea la o altă fază a luptei politice în Italia a fost deci condiționată de marile înfringeri suferite pe fronturi în anul 1942, de reorganizarea și dezlănțuirea luptei „frontului intern“. Încă din ajunul intervenției Italiei în război nu au lipsit, după cum bine este cunoscut, simptomele crizei partidului fascist.

În iarna anului 1943, respectiv în ianuarie, armata italiană a suferit înfrîngerea completă pe frontul din U.R.S.S., iar resturile armatei au fost rechemate în țară. La 23 ianuarie, trupele britanice au ocupat Tripoli, trupele italo-germane se retrag în Tunisia. În aceste împrejurări Mussolini înlocuiește pe șeful Statului Major, pe generalul Cavallero, cu generalul Vittorio Ambrosio. De asemenea, se iau măsuri și pe plan politic : la 5 februarie 1943 se produc schimbări în conducerea partidului fascist și a guvernului⁷⁰.

Aceste măsuri luate de Mussolini, în cele două etape — februarie și martie 1943 —, măsuri adoptate în grabă, nu au dus la întărirea guvernului și a partidului, ci, paradoxal, au scos din rindurile căpeteniilor fasciste o serie de membri care îl aduseseră pe Mussolini la putere. Criza virfurilor fascismului italian era expresia crizei întregului regim fascist.

În aceste împrejurări, opoziția, care pînă atunci rămăsese pasivă, trece la acțiuni.

În luna martie 1943 regimul fascist a trebuit să înfrunte valul de agitații politico-sindicale inițiate și conduse de conducerea ilegală a P.C.I. Acesta a fost momentul în care întreaga mișcare antifascistă a început să organizeze mari acțiuni.

În primele rînduri ale luptei pentru doborîrea fascismului a pășit clasa muncitoare italiană. Una din formele de luptă verificate în practică a fost greva. Numărul acestora a sporit continuu începînd cu primăvara anului 1943*. Prin intermediul sindicatelor corporative, deși le era limitată activitatea politică, clasa muncitoare putea să acționeze și să organizeze acțiuni de mare amploare.

Grevele din martie 1943 au contribuit la deteriorarea raporturilor dintre monarhie și fascism. Grevele din primăvara anului 1943 au fost „prima mare și adevărată înfrîngere a fascismului în componentele lui cele mai vitale, în forțele sale represive și politice ; a fost înfrînt mitul că partidul este monolit și că chipurile muncitorii și poporul italian își dăduseră adeziunea totală la regim“. Pentru prima dată

⁶⁹ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, vol. III, Editori Riuniti, Roma, 1967, p. 231.

⁷⁰ Massimo Massara, *Storia d'Italia in date*, Teti-Editore, Milano, 1973, p. 385.

* Din august 1942 pînă în februarie 1943 în provinciile italiene au avut loc numeroase greve care arată starea de spirit a clasei muncitoare :

	aug.	sept.	oct.	nov.	dec.	ian.	febr.
Piemonte	2	1	2	—	2	10	4
Lombardia	2	3	—	2	2	2	4
Emilia	—	1	—	—	—	1	—
Liguria	—	—	—	—	—	—	1
Toscana	—	—	—	—	1	—	1
Veneto	—	—	—	—	—	—	1
TOTAL	4	5	2	2	5	13	11

muncitorii care cedaseră demagogiei fasciste au refuzat să se prezinte în fabrici îmbrăcați în cămașă neagră, iar miliția fascistă, mobilizată pentru a înăbuși lupta muncitorilor, s-a alăturat acestora. Sînt evidente în acest sens acțiunile de la întreprinderea „Fiat”. În toate secțiile acestei întreprinderi, membrii partidului fascist participă la grevă. În același timp componenții Legiunii „18 noiembrie” din miliția fascistă de la „Fiat” se alătură acțiunii greviste⁷¹.

Pentru Partidul fascist și miliția fascistă devenise foarte vizibil procesul de dezagregare în care intraseră. Situația regimului fascist determină căpeteniile hitleriste să încerce redresarea sa. Drept urmare, Mussolini are o întrevedere în Germania cu Hitler, între 7 și 10 aprilie 1943. Mussolini și Ambrosio, șeful Statului major, au făcut o largă expunere asupra situației din țară, în cadrul căreia s-au resimțit și unele accente de reproș la adresa Germaniei. În același timp Hitler a fost foarte dur cu Mussolini, invinuindu-l de situația din țară. Căutînd să răspundă problemelor ridicate de Hitler, Mussolini nu a adoptat o poziție care să vină în întîmpinarea căpeteniilor fasciste italiene și cercurilor atașate Coroanei, ci, din contra, plasîndu-se în continuare pe o poziție de subordonare față de Hitler, Mussolini a dezamăgit aceste cercuri politice din țară. Urmarea directă a acestei situații a fost întărirea curentului care se pronunța pentru înlăturarea lui Mussolini⁷².

Întors în țară, după convorbirile cu Hitler din aprilie 1943, Mussolini dezlanțuie un nou val de arestări. Ascuțișul represiviilor a fost îndreptat în primul rînd împotriva mișcării de rezistență, împotriva partidului comunist. În decurs de trei luni, din martie pînă în iunie, numărul celor arestați a atins cifra de 2000, din care circa 600 în Piemont, 400 în Lombardia, 200 în Emilia, 100 în Liguria și 100 în Toscana⁷³.

Ca răspuns la aceste represalii se declanșează puternice acțiuni muncitorești. Intensificarea luptelor clasei muncitoare prin sindicate, insuccesele de pe fronturile hitleriste, pierderea coloniilor, pericolul distrugerii întreprinderilor industriale de către aviația aliată, iminența debarcării acestora și transformarea țării în teatru de război au determinat cercurile capitaliste să-și intensifice presiunea asupra lui Mussolini și a monarhiei, pronunțîndu-se tot mai hotărît pentru o pace separată și ruperea alianței cu Germania hitleristă.

La scurt timp după evenimentele din martie—aprilie 1943 apar primele manifestări concrete ale crizei virfurilor regimului fascist. La 22 iunie 1943 magnatul Vittorio Cini a demisionat din funcția de ministru al muncii. Acestuia i se va alătura contele Volpe de Misurata, care a demisionat din funcția de președinte al Confederației fasciste, Luigi Benno și Ugo Cavallero, fost șef al statului major. Au început seria contactelor cu capitalurile din Elveția. În luna aprilie noul secretar al partidului a trecut la realizarea în practică a indicațiilor date de duce. Astfel, organizează scvadre de bătăuși care au misiunea de a lovi pe cei ce nu purtau insigna fascistă; propune lui Mussolini ca pe lingă fiecare federație fascistă să existe cîte o scvadă înarmată, cunoscută sub numele de „Garda cu steaguri”.

În luna mai 1943 Carlo Scorza, secretar al Partidului Național Fascist, a convocat căpeteniile fasciste din întreaga țară pentru a discuta situația internă din partid. În raportul principal Scorza sublinia: „Voi face un raport pe care-l putem numi raportul forței, al demnității, al onoarei și intransigenței revoluționare”. Subliniind rolul politic ce trebuie să-l îndeplinească P.N.F. în acțiunea sa din acea perioadă, el cerea membrilor acestuia „a crede în victorie orbește pînă la absurd”. Reuniunea căpeteniilor fasciste, provinciale și naționale, din mai 1943⁷⁴ evidențiază faptul că regimul era cuprins de o puternică criză. Înfîrșirile din Tunisia, căderea Pantelleriei la 11 iunie au determinat ca la 28 iunie 1943 directoratul partidului să ceară lui Mussolini prerogative depline în coordonarea și conducerea armatei. Era o acțiune care evidențiază o dată în plus criza regimului lui Mussolini.

În acest timp statele majore ale aliaților apuseni făceau pregătiri pentru operația „Husky” — planul de ocupație a Siciliei, elaborat la Conferința de la Casablanca în ianuarie 1943⁷⁵. Operația de ocupare a Siciliei a început la 9 iulie 1943 și s-a terminat la 17 august⁷⁶ prin ocuparea portului Messina, cu zece zile mai tîrziu decît prevedeau planurile înaltului comandament aliat.

⁷¹ Umberto Massola, *Marzo 1943, ore dieci*, Editori Riuniti, Roma, 1963, p. 17.

⁷² Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, Editori Riuniti, Roma, 1967, vol. III, p. 260—264.

⁷³ Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano. 1921—1943*, Editori Riuniti, Roma, 1978, p. 545.

⁷⁴ Luigi Cortesi, *Mussolini e il fascismo alla vigilia del crollo in Quaderni di Cooperazione es societă*, nr. 1/Roma, 1975, p. 39—40.

⁷⁵ *Marea Conflagrație a secolului XX*, p. 259.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 252—261.

CONVOCAREA MARELUI CONSILIU FASCIST ȘI ÎNLĂTURAREA LUI MUSSOLINI

În aceste împrejurări, la 12 iulie 1943, în timp ce regele și cercurile din jurul său erau hotărâte să-l înlăture pe Mussolini — Scorza încerca să mai salveze ceva din partidul național fascist, cerînd căpeteniilor fasciste să participe la organizarea unei acțiuni de rezistență în interiorul țării. Paralel însă în partid se întărește opoziția împotriva lui Mussolini.

Marele Consiliu Fascist și-a deschis lucrările în ziua de 24 iulie 1943. În cadrul consiliului s-au conturat mai multe dizidențe. Una, cea mai importantă, avînd în frunte pe Dino Grandi și alți conducători fasciști, se pronunță pentru înlăturarea lui Mussolini și a regimului său autocrat, conducerea țării urmînd să se exercite pe baza Constituției de către monarhie și Marele Consiliu, începerea tratativelor cu aliații; o altă era cea care grupa cercurile monarhiei și Vaticanului, pe unii foști susținători ai regimului care erau pentru înlăturarea lui Mussolini și a regimului său, scoaterea țării din alianța cu Hitler și alăturarea la Națiunile Unite. Desigur o altă grupare avînd în frunte pe Farrinacci a susținut regimul și alianța cu Germania hitleristă.

După lungi dezbateri în noaptea de 24 spre 25 iulie Marele Consiliu în majoritate (19 voturi pentru, din 28) a aprobat calea indicată de Dino Grandi. Practic Mussolini era înlăturat iar regimul său se prăbușise.⁷⁷ Prin hotărîrea Marelui Consiliu din 25 iulie 1943 s-a realizat o desolidarizare față de Mussolini și de regimul instaurat de el. Întreg sistemul care a guvernat Italia circa douăzeci de ani s-a dizolvat ca urmare a profunde crize generate mai presus de toate de politica externă pe care o promovase fascismul în ultimul deceniu.

În dimineața zilei de 25 iulie lucrurile se precipită. Atît Mussolini cit și Grandi în puține ore vor fi depășiți de dezvoltarea evenimentelor și a situației și vor fi înlăturați pentru totdeauna. Situația creată în ședința Marelui Consiliu se repercutează la toate nivelele cu o mare rapiditate. Grandi și De Stefani se îndreaptă în același timp spre Quirinale și Vatican. Intransigenți, mussolinienii sau mai bine zis fasciștii de ultimă oră, Farrinacci, Buffarini, Pavollini iau contact cu ambasada germană, cu Berlinul, cu comandamentul trupelor SS din Roma. Scorza încearcă o schimbare de guvern.

Mussolini încearcă și el o manevră de ultimă oră. Deși destituit el are în ziua de 25 iulie o întrevvedere cu regele prin care încearcă să-și mențină pozițiile. Regele, după discuție, conform planului, dispune arestarea sa. Regele îi promite protecția sa și a familiei. Mussolini este internat la Comandamentul carabinierilor din Roma de unde mai tirziu este transferat la Ponza.

Imediat, în seara zilei de 25 iulie, s-a trecut la traducerea în continuare în fapt a măsurilor prevăzute în planul monarhiei și al celor care o sprijineau. Mareșalul Pietro Badoglio a fost numit șef al guvernului. Au fost emise dispozițiuni către toți prefecții pentru a acționa în cooperare cu autoritățile militare. S-a introdus regimul stării de asediu. Sedilele centralelor telefonice și al radioului au fost ocupate. În această acțiune nu a fost nici o opoziție.

A doua zi, 26 iulie, ziarul „Il Popolo d'Italia“ publica lista noului guvern în frunte cu Badoglio. Se sublinia că Italia va găsi calea de a se reface, rămînînd „credincioasă cuvîntului dat“. Fasciștii s-au supus ordinelor primite.

Primele măsuri ale noului guvern au fost: publicarea proclamației în care se anunța continuarea războiului. În ziua de 27 iulie a avut loc prima ședință a guvernului, care a hotărît dizolvarea partidului fascist, a miliției fasciste, a Tribunalului Special, a Marelui Consiliu Fascist, Camera fasciilor și a Corporațiilor. Au fost destituite comandamentele diviziilor și ale legiunilor fasciste. Din datele de care dispun se constată că au fost destituiți din funcție 18 generali-locotenenți, aproape 1 000 de generali și ofițeri superiori, fiind trecuți în rîndurile armatei circa 50 000 de ofițeri, 80 000 de subofițeri și 200 000 de grade inferioare și milițieni, la care se mai adaugă 70 000 de ofițeri din rîndurile organizațiilor de tineret.⁷⁸

Ca demnitari, noul guvern a continuat să mențină numeroși slujitori ai fostului regim dictatorial. S-a dispus eliberarea deținuților politici și au fost menținute măsurile care interziceau întrunirile și manifestațiile, activitatea altor partide. Conform promisiunilor lui Badoglio în politica internă se va reveni la normal abia după terminarea războiului.⁷⁹

⁷⁷ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, Editori Riuniti, Roma, 1967, vol. III, p. 284—290.

⁷⁸ Attilio Tamaro, *Due anni d'istoria 1943—1945*, Roma, 1948—1950, vol. I, p. 120.

⁷⁹ Pietro Secchia, Filippo Frassati, *Storia della Resistenza, La guerra di liberazione in Italia, 1943—1945*, vol. I, Editori Riuniti, Roma, 1965, p. 4—5.

Cu toate acestea în dimineața zilei de 26 iulie străzile și piețele orașelor Italiei au fost scene ale revărsării unui entuziasm de nedescris. Italienii aveau convingerea că sfârșitul dictaturii fasciste va fi urmat, la scurtă vreme, de sfârșitul războiului și al suferințelor.

Italia trecuse de la dictatura fascistă la dictatura militară printr-un transfer pașnic de putere, care concorda cu viziunea politică a claselor conducătoare. Printr-o conspirație de palat, dictatorul fascist a fost înlăturat. De la dictatura fascistă s-a trecut direct la dictatura militară. Manevra claselor exploatoare reușise pentru moment, căci de la putere fuseseră înlăturate doar persoane fără a se atenta la sistemul social⁸⁰.

Căderea lui Mussolini nu a însemnat numai sfârșitul unei dictaturi de peste două decenii ci și începutul destrămării coaliției hitleriste. Încercarea guvernului hitlerist de a menține cu forța armelor fascismul în Italia a eșuat.

Pe planul relațiilor externe nu s-au operat modificări, Italia continuând să fie legată de Germania. Din aceste motive noul guvern nu privea cu ochi buni revărsarea în stradă a maselor, chiar dacă acestea erau pașnice. De aici și adoptarea unor legi de împiedicare a manifestațiilor. La 27 iulie 1943 a fost difuzată o circulară semnată de generalul Roatta⁸¹, care interzicea orice întrunire publică și dispunea ca, în caz de nerespectare a ei, împotriva mulțimii să se facă uz de arme. Dispoziția a fost aplicată la Reggio Emilia în timpul unei manifestații, când au fost împușcate douăzeci și patru de persoane, iar alți șaptezeci au fost răniți.

Măsurile de reprimare nu au speriat masele muncitoare. Grevele au continuat, mai ales în Italia de nord, în tot cursul zilelor de 26—28 iulie 1943.

În timpul acțiunilor populare, în cadrul cărora un rol important l-au jucat muncitorii din fabrici, a fost constituit la 26 iulie 1943, la Milano, Comitetul de Unitate a Opoziției * antifasciste, care a exprimat în unanimitate hotărârea de a lupta pentru lichidarea totală a fascismului, încheierea armistițiului, restabilirea libertăților cetățenești și politice, și în primul rând a libertății presei, eliberarea imediată a deținuților politici, formarea unui guvern în care să fie reprezentate toate partidele antifasciste. „Partidele antifasciste — se arăta în apelul Comitetului lansat în aceeași zi — invită pe toți italienii să nu se limiteze la manifestări de bucurie, ci, conștienți de gravitatea momentului, să se organizeze pentru a impune cu voință hotărârile ca noua situație să nu fie nici cum exploatată în scopuri reacționare sau de salvare a celor ce au susținut fascismul și sînt încă susținuți de fascism⁸².

Paralel cu măsurile luate de guvern asupra Italiei s-au abătut noi greutăți. La 27 iulie 1943, deși Badoglio dăduse asigurări lui Hitler că Italia va continua războiul alături de Germania, Înaltul Comandament al Germaniei a trecut la aplicarea planului general „Alaric” care prevedea eliberarea lui Mussolini, reinstaurarea „ducelui” la Roma, ocuparea Italiei, capturarea flotei maritime italiene. În intervalul de la 25 iulie la 8 septembrie 1943 în timpul guvernării badogliene au fost transferate în Italia 18 divizii germane, care și-au instituit controlul asupra întregii peninsule. Acestea au constituit grupul de armată „B”, comandat de mareșalul Rommel, și au acționat în Italia de nord, iar grupul de armată „Sud” comandat de mareșalul Kesselring a acționat în centrul și sudul Italiei. Forțele armate italiene rămăneau cu vechiul efectiv și dotarea existentă.⁸³

În perioada imediat următoare constituirii guvernului Badoglio reprezentanții săi diplomați s-au străduit să stabilească contacte cu aliați apuseni. Aceștia erau imputerniciți să discute problema alăturării Italiei la Națiunile Unite, fără să accepte însă „capitularea necondiționată”. Convorbirile care s-au purtat la Lisabona, apoi la Tanger au fost târăgănate de trimișii guvernului Badoglio, în pofida precizărilor făcute la 14 august 1943 de consulul general al Marii Britanii din Tanger asupra hotărîrii aliaților de a accepta doar capitularea necondiționată. Prin tergiversările și ezităările sale, guvernul Badoglio a stîrnit neîncrederea tuturor : a germanilor care intuiau întorsătura ce o vor lua evenimentele, a aliaților care priveau cu neîncredere argumentele și combinațiile guvernanților de la Roma, a italienilor care erau tot mai hotărîți să-și facă tot mai simțită voința lor.

Convorbirile cu reprezentanții aliaților au continuat pînă la sfârșitul lunii august.

În cele din urmă Italia a acceptat condițiile formulate de aliați. În după amiaza zilei de 3 septembrie 1943, în localitatea Cassibile, un sătuc îndepărtat din Sicilia, în

⁸⁰ Roberto Battaglia, Giuseppe Garritano, *Breve storia della Resistenza italiana*, Editori Riuniti, Roma, 1971, p. 32—33.

⁸¹ Pietro Secchia, Filippo Frassati, *Op. cit.*, p. 12.

* Din comitet făceau parte reprezentanți ai Grupului Reconstrucției liberale, Partidul Democrat Creștin, Partidul de Acțiune, Partidul Comunist Italian, Mișcarea unității proletare pentru Republica Socialistă și Partidul Socialist Italian.

⁸² *Il comunismo italiano nella seconda guerra mondiale*, p. 188—189, doc. 20.

⁸³ Giorgio Amendola, *Lettere da Milano*, Editori Riuniti, Roma, 1973, p. 137—138.

prezența generalului Eisenhower, generalul Smith în numele Națiunilor Unite și generalul Castellano în numele Italiei au semnat un armistițiu, care urma să intre în vigoare în momentul debarcării trupelor aliate.

În seara zilei de 8 septembrie, orele 19,45, după ce la orele 18,30 Înaltul Comandament aliat anunțase încheierea armistițiului, postul de radio Roma a transmis o declarație a lui Badoglio, în care anunța și el armistițiu și ordona trupelor italiene să înceteze orice rezistență împotriva armatelor anglo-americane și să fie gata de a riposta unor eventuale atacuri de altă proveniență⁸⁴.

În aceeași zi, conform prevederilor armistițiului, Înaltul Comandament aliat a trecut la realizarea operației „Avalanche”, debarcând în Golful Salerno, portul Taronto și Reggio Calabria⁸⁵, dar marșul spre nord avea să înainteze foarte încet. După două luni de la debarcare, în mina aliaților se afla numai partea de sud a Italiei. În a doua jumătate a lunii octombrie 1943, aliații s-au oprit la jumătatea drumului dintre Neapole și Roma⁸⁶.

În aceste împrejurări, la 9 septembrie, singura măsură luată de guvernul Badoglio a fost de a se pune în siguranță, părăsind Roma în dimineața acelei zile împreună cu regele și familia acestuia, precum și cu un grup de generali și funcționari. Ei s-au îndreptat spre sudul Italiei, lăsând restul țării ocupate de hitleriști în voia soartei.

Ca urmare a evenimentelor de la 8 și 9 septembrie, a pătrunderii în profunzimea țării a trupelor hitleriste, a lipsei de organizare a apărării Romei și a părăsirii capitalei de către rege, țara s-a împărțit în două zone separate de linia frontului. Linia frontului s-a stabilit pe aliniamentul Adriatica — Marea Tireniană, separând sudul țării de capitală și de partea de nord a țării. Nordul fusese supus unei administrații tipic naziste. La sud se delimitase un fel de „Regat din Sud”.

La Roma lipsind autoritățile politice și militare, puternica Coloană a V-a fascistă apare din nou în stradă. Forțele polițienesti fasciste trec la dezarmarea detașamentelor muncitorești care-și procuraseră armele din depozitele militare abandonate. În aceste zile tumultuoase reprezentanții partidelor antifasciste au hotărât, în ziua de 9 septembrie 1943, transformarea Comitetului opoziției în Comitet de Eliberare Națională (C.L.N.)⁸⁷. În aceeași zi, C.N.L. a lansat un apel către populația Romei, chemând-o la arme⁸⁸.

Concomitent, la Roma, comuniștii, socialiștii și membrii Partidului de acțiune au organizat primele grupuri înarmate.

Autoritatea populară se impunea cu atât mai mult cu cât Italia se afla la un pas de dezastru, iar masele populare erau hotărâte să-și spună cuvântul, să facă totul pentru salvarea țării. În plus, existau suficiente premise pentru ca armata să se alăture în cea mai mare parte acestei inițiative.

În pofida faptului că unii comandanți militari s-au predat hitleriștilor, părăsindu-și unitățile, au rămas foarte mulți care au încercat să organizeze sau au organizat rezistența împotriva trupelor germane⁸⁹.

Generalul Giacomo Carboni, comandant al corpului motorizat compus din diviziile „Ariete”, „Piave”, „Granatier”, „Centaur”, căruia i s-a încredințat apărarea Romei, a încercat unele măsuri de apărare a Romei, nu a dezarmat pe muncitori. Planul său a eșuat ca urmare a măsurii inițiate de mareșalul Enrico Caviglia, care a permis hitleriștilor să treacă prin Roma. În acest fel practic Roma a capitulat. La Milano și Torino, unități militare comandate de generalii Vittorio Ruggero și Enrico Adami, Rossi, au opus rezistență împreună cu forțele antifasciste înarmate. Dovadă de fermitate au dat marina și aviația. Prima, executând prevederile armistițiului, s-a îndreptat spre Malta, punind în siguranță navele aflate în această acțiune — 49 de stabilimente, printre care și marea navă de luptă „Roma” — la bordul căreia se aflau 1 500 de marinari, în frunte cu amiralul Bergamin. Cele 367 de avioane care s-au sustras capitulării ca urmare a acțiunii echipajelor lor au fost puse și ele la dispoziția aliaților. Căutând să se răzbune, hitleriștii au masacrat pe cei 8 400 de ostași italieni din Cefalonia.

⁸⁴ Pietro Secchia, Filippo Frassati, *Op. cit.*, p. 86.

⁸⁵ Dwight D. Eisenhower, *Cruciada în Europa*, Editura politică, București, 1975, p. 268.

⁸⁶ Marea Conflagrație a secolului XX, p. 264, Pietro Secchia, Filippo Frassati, *Op. cit.*, p. 97—98.

⁸⁷ În componența C.L.N. au intrat Mauro Scoccimaro și Giorgio Amendola (P.C.I.), Pietro Nenni și Giuseppe Romita (P.S.I.), Ugo La Malfa și Sergio Fenoaltea (P.A.), Menecio Ruini (Partidul Democrației Muncitorească), Alcide de Gasperi (Democrația Creștină), Alessandro Casati (Partidul Liberal), Roberto Battaglia, *Storia della Resistenza italiana*, Piccola Biblioteca Einaudi, Torino, 1964, p. 93.

⁸⁸ *Il comunismo italiano nella seconda guerra mondiale*, p. 198, doc. nr. 30.

⁸⁹ *Rezistența în Europa. 1939—1945, Italia — vol. II*, Editura politică, 1976, p. 229—243.

Impotrivindu-se direct hitlerismului numeroși soldați italieni aflați în Iugoslavia, Grecia, Albania, Franța și Corsica au îngroșat rindurile mișcării de partizani din aceste țări.

Măsurile teroriste ale hitleriștilor au continuat și cu mai multă bestialitate. În Germania au fost deportați 650 000 de ostași italieni. Din aceștia 30 000 au murit în prizonierat și numai 1% au acceptat să se înroleze în forțele armate ale Republicii de la Saló, cu speranța împlinirii promisiunii că își vor recăpăta libertatea⁹⁰.

OCUPAȚIA GERMANĂ ÎN ITALIA

După semnarea armistițiului, în septembrie 1943, prin descompunerea armatei italiene, naștiți nu numai că au pierdut un însemnat număr de forțe și de mijloace de luptă, dar au fost nevoiți să aducă noi unități pentru a înlocui trupele italiene de ocupație din peninsula Balcanică. Prin căderea Italiei a fost înlăturat controlul hitleriștilor asupra căilor de navigație în Mediterană, precum și asupra porturilor și coastelor nordice și sudice ale acestei mări.

Acțiunea de ocupare a Italiei a fost pregătită pînă în cele mai mici amănunte de către hitleriști cu multe săptămîni înainte. Ocuparea Italiei a devenit un fapt împlinit în seara zilei de 11 septembrie 1943 și a început cu spolierea economică și deportările de oameni.

La 10 septembrie 1943, învingînd rezistența patrioților, hitleriștii ocupă Roma. În aceeași zi, Rodolpho Rahn a fost numit plenipotențiar al Reichului pentru probleme politice pe lingă „guvernul național fascist”.

Generalul SS Karl Wolff a fost numit șef al poliției. La 13 septembrie, Hitler ordona ministrului Albert Speer „de a salva” toată industria de război italiană. Din măsurile luate și ordinele date erau evidente intențiile ocupantului hitlerist, exploatarea și jefuirea pînă la maximum a resurselor italiene⁹¹.

Sub auspiciile generalului SS Wolff s-a desfășurat jaful organizat al hitleriștilor în Italia ocupată. Hitleriștii au golit depozitele de produse alimentare, industriale. Au fost jefuite depozitele spitalelor. În fiecare provincie italiană se găsea un comandament german care se ocupa cu jafurile. Au fost organizate convoaie de autocamioane care, încărcate cu bunuri jefuite din Italia, luau direct drumul Germaniei.

Exploatarea resurselor însemna în primul rînd exploatarea forței de muncă și transformarea italienilor în sclavi. Iar în ce privește integritatea teritorială a țării, lucrurile erau deja clarificate. La 18 septembrie a fost făcută publică hotărîrea lui Hitler, din 10 septembrie, de constituire a zonei Prealpină în care intrau provinciile Bolzano, Trento și Belluno, care erau subordonate înaltului comisar, gauleiterului din Tirol, Franz Hofman. Zona litoralului adriatic cuprindea provinciile Udine, Gorizia, Trieste, Fiume, Pola, Lubiana, al cărei comandant era gauleiterul din Carenzia, Friedrich Rainer⁹². La 11 septembrie Goebbels considera că măsurile propuse nu ar „compensa trădarea italienilor” și propune lui Hitler să fie anexată și zona Veneto. Hitler se va manifesta receptiv la această propunere⁹³.

Paralel cu măsurile luate de hitleriști în zilele imediat următoare armistițiului, înainte de a se ști de eliberarea lui Mussolini, căpetenii fasciste se pun imediat la dispoziția Germaniei naziste. Printre primii care și-au oferit serviciile nazismului au fost Roberto Farrinacci, Alessandro Pavollini, Vittorio Mussolini, Renato Ricci și Giovanni Preziosi. Aceștia, în urma discuțiilor cu Goebbels, în seara de 9 septembrie 1943, au prezentat la postul de radio München discursuri. În situația confuză și incertă în care se află țara, aceștia difuzează o proclamație.

Problema refacerii partidului fascist, a unui nou guvern fascist se punează cu multă acuitate. Aceste probleme au fost în atenția hitleriștilor încă din iulie 1943. Dar în modul de soluționare a sarcinilor ce urmau să revină guvernului s-au ivit divergențe în cadrul statului major german. Militarii și tehnicienii germani preferau un regim de ocupație, politicienii preferau însă o soluție italiană de mediere, posibilă doar prin acțiunile fasciștilor italieni. În cele din urmă, ciștig de cauză a avut această teză, intrucît această soluție era și în vederile lui Hitler. La 30 august,

⁹⁰ Pietro Secchia, Filippo Frassati, *Op. cit.*, p. 117—153; Luigi Longo, *Poporul italian la armele*, p. 50—64.

⁹¹ Pietro Secchia, Filippo Frassati, *Op. cit.*, p. 259—262.

⁹² Giorgio Bocca, *Storia dell'Italia partigiana, settembre 1943 — maggio 1945*, Editore Laterza, Bari, 1966, p. 41—42.

⁹³ Paul Joseph Goebbels, *Diario intimo*, Mandadore, Milano, 1947, p. 591—632.

mareșalul Keitel s-a ocupat cu rezolvarea practică a acestei soluții, a mobilizat comandamentele germane ca în momentul indicat să recurgă la utilizarea fasciștilor italieni. Germania hitleristă nu se gindea la restaurarea unui stat fascist italian suveran; nici comunicatul de la postul de radio München nu avea acea semnificație. „Statul național fascist“ de care se vorbea era o formulă propagandistică și nu o hotărâre politică. Căpeteniile fasciste ce se aflau în Germania nu făceau altceva decât să concure prin acțiunile lor la întărirea Germaniei. „Așa zisul guvern fascist — sublinia Goebbels — lucrează cu diligență la Cartierul general al Führerului, chiar dacă unul sau altul dintre membrii săi își pierde răbdarea câteodată pentru că nu este de acord cu tendințele politice generale urmărite de noi... Dar ce pot să facă altceva acești domni decât să lucreze pentru noi?“⁹⁴ Astfel s-a reușit ca atât în exterior, cât și în interior să intre în prim plan forțele fasciste.

La 9 septembrie 1943 la Bologna a fost redeschisă federația fascistă arborind steagul fascist. La Trieste, cu sprijinul hitleriștilor fasciștii reocupă sediul organizației din localitate și își reîncep activitatea legal. În zilele de 11—12 septembrie se redeschid și reîncep activitatea în cea mai mare parte a Italiei Padane organizațiile fasciste⁹⁵.

„REPUBLICA DE LA SALÓ“

La 13 septembrie 1943 posturile de radio germane anunțau eliberarea, la 12 septembrie, a lui B. Mussolini din locul de detenție, de la un hotel de pe muntele Gran Sasso⁹⁶. Deși Mussolini ceruse să fie dus la familie, la reședința lui de la Rocca delle Caminate, el a fost transportat conform dispoziției lui Hitler la Viena. Aici Mussolini a fost găzduit la hotel Continental. În ziua de 12 septembrie a avut loc întâlnirea cu Hitler la Rastenberg. Discuția dintre cei doi dictatori a durat mai puțin de două ore. Mussolini nu mai reprezenta o putere reală. Raporturile sale cu Führerul erau acelea ale unei rude sărace. De altfel, acest lucru l-a recunoscut Mussolini în discuția purtată cu amiralul Maugeri când acesta fusese însărcinat să-l însoțească în drumul de la închisoarea de la Ponza la Maddalena, afirmând că „eu sint din punct de vedere politic mort“⁹⁷.

La 15 septembrie Mussolini făcuse alegerea. La noua întâlnire cu Hitler cei doi dictatori s-au pus de acord asupra constituirii unui stat nou fascist. Referindu-se la această discuție Goebbels subliniază în memoriile sale că „Ducele intenționează ca mai înainte să refacă partidul și apoi cu ajutorul lui să reconstituie statul. Ca încununare a acțiunii el propune alcătuirea unei adunări constituanțe...“⁹⁸.

Mussolini a trecut la refacerea partidului fascist sub denumirea de Partidul Fascist Republican. Din rindurile fasciștilor rămași credincioși lui Mussolini a fost formată o nouă echipă de conducere, atât în ce privește partidul, cât și guvernul.

La 17 septembrie Partidul Fascist Republican emana o directivă prin care transmitea că ofițerii erau eliberați de jurământul depus față de rege. În aceeași zi, Pavollini se reîntoarce la Roma pentru a iniția constituirea noului guvern pe care-l așteptau de altfel și trupele germane.

Intr-un timp foarte scurt, în câteva zile, partidul fascist republican s-a reorganizat peste tot. La sfârșitul lunii octombrie existau 1 072 de sedii ale organizației și avea un număr de 250 000 de membri. La data de 31 decembrie 1943 în partid se aflau mai bine de 700 000 de înscriși în rindul cărora foarte mulți tineri⁹⁹. Evident că cifrele date de fasciști nu exprimau realitatea, partidul era mult redus, dar necesitățile politice au făcut ca propaganda fascistă să exagereze numărul celor înscriși în partid.

La 23 septembrie 1943 Mussolini se reîntoarce în Italia, la reședința lui la Rocca delle Caminate. Germanii îi refuză lui Mussolini dreptul de a se instala la Roma. Pentru a constitui guvernul el trebuie să plece la Saló pe malul lacului Garda în imediată apropiere a Reichului. De aici Mussolini încearcă constituirea noului guvern fascist.

⁹⁴ P. I. Goebbels, *Diario intimo*, Mandadore, Milano, 1947, p. 584.

⁹⁵ Giorgio Bocca, *Storia dell'Italia partigiana, settembre 1943 — maggio 1945*, Editori Laterza, Bari, p. 48—50.

⁹⁶ Giorgio Bocca, *Op. cit.*, p. 51.

⁹⁷ Giorgio Bocca, *Storia dell'Italia partigiana, settembre 1943—maggio 1945*, Editori Laterza, Bari, 1966, p. 53—54.

⁹⁸ P. I. Goebbels, *Op. cit.*, p. 586.

⁹⁹ *Storia della guerra civile in Italia*, vol. I, p. 95.

Dar acum Mussolini nu mai avea putere. El era un simplu pion în miinile lui Hitler. Totul trebuia aprobat de Berlin.

În programul noului guvern se preciza că „acesta are printre sarcinile sale și aceea fundamentală de a pregăti adunarea constituantă care să acționeze pentru crearea Statului fascist republican...“. El urmărind două elemente esențiale: republica să fie unitară pe tărîm politic, descentralizată pe plan administrativ. În aceste noi împrejurări, partidul chiar dacă nu avea unitate desăvîrșită avea rolul conducător în stat ¹⁰⁰.

În timp ce în zona ocupată de naziști și unde se reorganizează fascismul în cadrul noii „Republici de la Saló“, la 11 octombrie 1943, în sudul țării eliberat, guvernul regal declară război Germaniei ¹⁰¹.

În această perioadă deosebită ampoare au luat luptele poporului italian contra naziștilor și a fasciștilor pe teritoriile ocupate. Ele au îmbrăcat forma unor adevărate revolte ale populației împotriva ocupanților germani și au durat pînă în momentul stabilirii frontului la Cassino. Printre aceste lupte s-a remarcat insurecția populației din Neapole — 28 septembrie — 1 octombrie 1943.

Ridicarea la luptă a fost determinată de politica de jaf și samavolniciei a ocupanților germani. Pînă la 27 septembrie ocupanții dăduseră foc universității din Neapole și executaseră peste o sută de persoane. Oamenii erau împușcați din distracție, furtul și violul deveniseră o indeletnicie obișnuită a ocupanților germani. Acestor acte barbare, cărora li s-a adăugat ordonanța cu privire la munca obligatorie, populația le-a opus inițial o rezistență pasivă. De pildă, în loc de 30 000 de tineri, ce urmau să se prezinte pentru munca obligatorie, pe care contau organele de ocupație, la muncă s-au prezentat doar 150. Sub impulsul stării cu privire la debarcarea iminentă a aliaților, precum și al samavolniciei ocupanților care anunșaseră data de 28 septembrie ca ultimă dată a prezentării la muncă obligatorie, după care cei ce nu se supuneau urmau să fie împușcați, populația orașului Neapole s-a ridicat la luptă armată.

Luptele au început la 28 septembrie. În ziua următoare ele au cuprins între-gul oraș, îmbrăcînd un caracter mai organizat. La 30 septembrie, sub presiunea luptei maselor, garnizoana germană a fost silită să părăsească orașul, în care apoi au intrat, fără lupte, trupele aliate ¹⁰².

Acțiunea insurecțională de la Neapole, cu toate limitele manifestate și în ciuda pierderilor suferite, a constituit o mare experiență pentru patrioții din Neapole și pentru Rezistența italiană în general. Apreciind importanța deosebită morală și politică a insurecției din Neapole, Pietro Secchia scria că „ea demonstrează că un popor amenințat în existența sa se poate răzvrăti cu succes folosind tot ceea ce are el, oameni și lucruri, toate armele, lăsînd strategilor grija de a teoretiza asupra manevrelor înțelepte și mijloacelor indispensabile pentru a înfrunta o armată modernă. Din victoria de la Neapole, Rezistența italiană trage concluzia și confirmă posibilitatea de a conduce războiul de partizani“ ¹⁰³. Exemplul orașului Neapole a fost urmat și de alte localități. Timp de trei zile (4—6 octombrie) a luptat cu eroism populația din Lanciano. Dacă la aceasta adăugăm faptul că încă din septembrie populația din Matera se revoltase eliberînd orașul de sub dominația nazistă pentru ca apoi răscoalele să cuprindă rînd pe rînd numeroase alte localități, avem tabloul amplorii pe care au luat-o luptele față de ocupanții hitleriști, față de fascismul italian și de război.

În acest timp căpeteniile fasciste au organizat la 14 noiembrie 1943, la Verona, un congres, prin care s-a urmărit salvarea partidului fascist și a lui Mussolini. În noua epocă, fascismul italian nu se mai putea menține prin demagogia socială, erau necesare fapte care să-l mențină la putere, dar cele mai evidente fapte au fost cele de teroare.

După Congresul P.F.R. ¹⁰⁴, Pavollini dă cale liberă terorismului represaliilor cu intenția de a renaște mișcarea scuardistă care se manifestase inițial tocmai în această zonă, Valea Padului. Momentul l-a constituit asasinarea secretarului federal fascist de la Ferrara de către antifasciști. Căutările disperate ale fasciștilor italieni culminează cu anchetele și procesele împotriva membrilor marelui Consiliu care au votat propunerea lui Grandi împotriva lui Mussolini la 24/25 iulie 1943. Procesele se încadrau în climatul răzbunării, al luptei intestinale care măcina ultima zvîrcolire a regimului.

¹⁰⁰ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, Editori Riuniti, Roma, 1967, vol. III, p. 327.

¹⁰¹ *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, Editore „La Pietra“, vol. I, 1969, p. 215.

¹⁰² Luigi Longo, *Poporul italian în armele*, p. 80—86.

¹⁰³ Pietro Secchia, *Aldo dice* 26x1. *Cronistoria del 25 aprilie 1945*, G. G. Feltrinelli, Editore Milano, 1963, p. 19.

¹⁰⁴ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, vol. III, Editori Riuniti, Roma, 1973, p. 328—329.

Guvernul „Republicii de la Saló” a avut mari greutăți în organizarea armatei, a administrației civile. Nimic nu mai era stabil. De altfel, în toamna anului 1943, cu fiecare zi ce trecea, devenea tot mai clar faptul că frontul italian ocupa în planurile aliaților un loc secundar. Înaltul comandament aliat era absorbit de pregătirea celui de-al doilea front. În acest scop, câteva divizii aliate au fost retrase de pe frontul italian. Linia frontului se stabilizase la sud de Roma. În aceste împrejurări s-a ridicat la luptă cu o deosebită forță mișcarea de rezistență armată italiană.

Un rol important în organizarea acestei mișcări l-au jucat comitetele de eliberare națională, în esență comitete ale frontului național, care au fost organizate și au acționat în toate orașele și satele țării. O activitate deosebit de intensă a desfășurat-o comitetul de eliberare națională din Milano și C.L.N. din Roma, cunoscut și sub numele de Comitet Central și care a jucat în mare măsură rolul de coordonator la nivelul întregii țări¹⁰⁵.

Activitatea desfășurată de aceste comitete a angajat în mișcarea de rezistență forțe noi, animate de convingerea că numai lupta activă împotriva ocupanților hitleriști poate duce la salvarea națiunii italiene.

Baza socială a mișcării de rezistență au constituit-o clasa muncitoare și țărănimea. În rindurile mișcării s-au înscris și alte categorii sociale între care intelectualii și militarii care și-au adus un însemnat aport. De altfel, ultimii au constituit cadrele specializate în instruirea militară a detașamentelor de partizani.¹⁰⁶

Apariția „Republicii de la Saló” a dinamizat mișcarea de rezistență italiană. Sabotarea incorporărilor în noua armată fascistă a luat proporții, a crescut numărul voluntarilor intrați în detașamentele de partizani. O atitudine hotărâtă au adoptat muncitorii din nord: între 18 noiembrie și 16 decembrie 1943 grevele au cuprins fabricile din Torino, Milano, Genova. Este perioada cînd se creează primele detașamente de partizani.

Dezvoltarea mișcării de rezistență, în primul rînd a detașamentelor și grupurilor de partizani, a imobilizat numeroase forțe pentru înfringerea acestora. Ocupanții hitleriști, sprijiniți de fasciștii italieni, vor organiza operațiuni de anvergură la care vor participa unități speciale, aviația și alte forțe motorizate.

În toamna anului 1943 mișcarea de rezistență italiană s-a îmbogățit cu o nouă formă organizatorică și de luptă — au fost create la orașe primele grupuri de acțiune patriotică (Gruppi di azione patriottica — G.A.P.) formate dintr-un număr restrîns de membri, care neutralizau pe spioni și trădători, executau lovituri asupra unor obiective de mare importanță. Ceva mai tirziu au apărut echipele de acțiune patriotică (S.A.P. — Squadre di azione patriottica)¹⁰⁷.

La începutul anului 1944, la puțin timp după procesul și execuțiile de la Verona, cartierul general al partidului fascist a fost cuprins de neliniște și panică. La 22 ianuarie 1944, la Anzio, la o distanță de numai șaiszeci de km de Roma, au debarcat trupele anglo-americane. Faptul a produs mare panică în rîndul forțelor fasciste. Liderii fasciști părăsesc Roma și se îndreaptă spre nordul țării. După lupte grele înaintarea aliaților spre Roma este oprită de către hitleriști; ca urmare, în retragerea spre zonele muntoase, hitleriștii organizează numeroase asasinat și distrugerii. La Marzabotto și Sant'Anna au fost executați de către hitleriști toți cetățenii, femei, copii, bărbai, tineri, bătrîni. La San Giovanni Valdarno, 40 de persoane au fost omorîte, la Marradi au fost executate 30 de persoane. În apropiere de Paludi de Fucecchio, o unitate germană nimicește 314 persoane, din care trei sferturi femei și copii¹⁰⁸. Acestor crime ale naziștilor în rîndul populației italiene li se adaugă și deportările și exterminările în masă din rîndurile populației evreiești. La Trieste fusese pus în funcțiune un cuptor crematoriu. În numeroase alte lagăre de exterminare naziste au fost deportați numeroși italieni. La Dachau, primul convoi de deportați din Italia este înregistrat la 22 septembrie 1943. Pînă la 24 martie 1945 au fost deportați aici 7 052 evrei și antifasciști italieni, din care 1 619 au pierit.¹⁰⁹

Crimelor naziștilor li se adaugă cele ale fasciștilor italieni. În fiecare oraș exista o „casă de tortură”. La Roma, casa de tortură se găsea în via Tasso, aici se experimentau și aplicau cele mai oribile torturi de către fasciști. La Milano, sediul fasciștilor și al SS-îștilor se afla la Hotel „Regina”. Pe lângă participarea organizată în scuaadre de teroare, fasciștii italieni mai îndeplineau și misiunea de spioni în slujba

¹⁰⁵ Giorgio Amendola, *Storia del Partito Comunista Italiano. 1921—1943*, Editori Riuniti, Roma, 1978, p. 608.

¹⁰⁶ *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938—1945*, vol. 2. Țările din Europa occidentală și nordică, Italia, p. 243—276.

¹⁰⁷ Roberto Battaglia, G. Garritano, *La Resistenza italiana*, Editori Riuniti, Roma, 1974, p. 64—65.

¹⁰⁸ *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, Editore „La Pietra”, Milano, 1965, vol. I, A—C, p. 116.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

hitleriștilor. Ca urmare a acțiunilor de trădare, în mina hitleriștilor au fost predați mii de cetățeni italieni care și-au pierdut viața. Așcușul terorii nazisto-fasciste era îndreptat în primul rînd împotriva partizanilor, a forțelor revoluționare patriotice. Cu toate acestea, începînd din primăvara anului 1944 apar în cele mai multe orașe Comitete de eliberare națională : se creează Corpul de voluntari ai libertății — organizație militară a C.L.N.A.I.¹¹⁰

La 1 martie 1944 în Italia de nord clasa muncitoare a încetat lucrul. Centrele principale ale luptei au fost Milano și Torino. Răspunzînd lozincii „nici un muncitor, nici un tînăr, nici o mașină să nu plece în Germania !”, muncitorii din Torino s-au aflat în grevă 8 zile și au reluat lucrul numai la cuvîntul de ordine dat de Comitetul secret de agitație. La Milano greva generală a fost un model de colaborare a muncitorilor din cele mai diferite categorii precum și de coordonare a luptei clasei muncitoare cu acțiunile G.A.P. Atît la Milano cît și la Torino hitleriștii au încercat să înăbușe greva muncitorilor. Greva din martie la care au participat peste 1 000 000 de persoane a fost prima manifestare generală a clasei muncitoare din așa-numita „Republică de la Saló” și, așa cum subliniază Luigi Longo, „prima grevă națională din Europa în condițiile ocupației nazisto-fasciste”.¹¹¹

Ca urmare a desfășurării în vara anului 1944 a operațiunilor militare de către trupele aliate și a forțelor din rezistența italiană, capitala țării, Roma, a devenit principalul obiectiv care urma a fi eliberat. Hitleriștii își intensifică măsurile represive din acest mare oraș. O serie de instituții publice precum și podurile ce asigurau legătura între diferite cartiere ale orașului au fost minate. Viața a devenit foarte grea. În aceste împrejurări, la Roma se organizează puternice acțiuni ale patrioților italieni care produc numeroase pierderi ocupanților hitleriști. A fost organizat atentatul asupra trupelor din comandamentul german în via Rassella. În urma acțiunii au fost uciși 32 de naști și alți 50 au fost răniți. Hitleriștii dezlanțuie o teroare cumplită. S-a hotărît ca pentru fiecare nazist să fie executăți cîte zece ostați italieni. Pentru aceasta, 335 de persoane sînt scoase din beciul prefecturii din Roma, printre care colonelul Montezemolo, generali, evrei, muncitori, ziariști, cinești. Aceștia sînt urcați în camioane și duși în Via Ardeatina unde se aflau numeroase galerii. În noaptea de 24 martie pînă în ziua de 25 martie orele 9 dimineața, una cîte una cele 335 de persoane au fost executate de către naști. Apoi galeriile au fost minate iar explozia a îngropat victimele acestui monstruos masacru. Tragedia de la Gropile Ardeatine a zguduît întreaga Italie. Sfidînd cele mai elementare norme, la 25 martie, comandamentul german a anunțat în mod oficial săvîrșirea atentatului și represaliile.¹¹²

În primăvara anului 1944 naști și fasciști italieni au declanșat mari acțiuni îndreptate împotriva partizanilor. S-au înregistrat pierderi grele în rîndurile partizanilor, deosebi în regiunea Veneto de sus.¹¹³ Cu toate acestea, în vara anului 1944 „Republica de la Saló” intrase definitiv și iremediabil în criză : debarcarea anglo-americană pe coastele Franței ; acțiunile victorioase ale forțelor sovietice pe celelalte fronturi ; victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944 din România și din septembrie 1944 din Bulgaria au creat o situație grea pentru toate fronturile celui de-al doilea război mondial.

Prin acțiunea forțelor aliate, a patrioților italieni, în mari orașe italiene se organizează insurecții victorioase. Roma, capitala țării atît de mult încercată, este eliberată.

În aceste împrejurări a avut loc la Salzburg o întrunire între Hitler și Mussolini. Partea italiană a încercat să obțină o oarecare autonomie în administrația republicii, a refacerii militare. După această întîlnire și după nenumăratele demersuri făcute ulterior, Hitler a acceptat reîntrarea în Italia a unor unități militare italiene reconstituite din unitățile capturate în Balcani și internate în Germania și angajarea lor în lupte operative pe front. La 1 iulie 1944, Mussolini dispune dizolvarea P.F.R. în „Brigăzile negre” care își vor cîștiga o sinistă faimă prin actele de barbarie săvîșite în rîndurile populației. La 20 iulie 1944 a avut loc o nouă întrevvedere între Hitler și Mussolini la cîteva ore după atentatul împotriva lui Hitler.

În toamna anului 1944 situația se agravează ; Mussolini recurge din nou la o serie de manevre de ultimă oră pentru a salva ce mai rămăsese din regimul său. Toate încercările sale sînt zadarnice. La începutul anului 1945 se inițiază chiar tato-

¹¹⁰ Atti del Comando generale del corpo volontari della liberta (gennaio 1944 — aprile 1945), Franco Ognelli, Editore, Milano, 1972, p. 7.

¹¹¹ Luigi Longo. In centri dirigenti del P.C.I. nella Resistenza, Editori Riuniti, Roma, 1973, p. 45.

¹¹² Roberto Battaglia, G. Garritano, *La Resistenza italiana*, Editori Riuniti, Roma, 1974, p. 85.

¹¹³ Giorgio Bocca, *Storia dell'Italia partigiana...*, Editori Laterza, Bari, 1966, p. 279—293.

nări pentru a se ajunge la o înțelegere cu aliații. La 13 martie 1945, prin intermediul lui Vitto Mussolini, Ducele a înmănat înaltului cardinal Schuster din Milano documentul ce conținea propunerile ce urmau să stea la baza tratativelor și înțelegerilor cu aliații ¹¹⁴.

Tratatивele cu aliații nu au dus la rezultatele scontate. Ca urmare la 14 aprilie 1945 la Gargnano a avut loc o întrevedere între Mussolini, Pavollini, Anfuso, Baraccu, Zerbino pe de o parte și Wetinhaloff, Wolf, Rahn și Dollmann ¹¹⁵. În timpul discuțiilor s-a evidențiat clar poziția italiană de a se desprinde de alianța cu Germania. Erau ultimele încercări disperate ale lui Mussolini de a se menține. Ofensiva partizanilor din primăvara anului 1945 ¹¹⁶ a constrins căpeteniile fasciste și hitleriste să refacă planurile de operațiuni și să ajungă la convingerea că singurul loc de unde ar putea să reziste era zona Valtellina. Înfringerile suferite i-a determinat pe fasciști și hitleriști ca în aprilie 1945 să se îndrepte în retragerea lor în zona Valtellinei. Hitleriștii mai dispuneau încă de 27 de divizii din care 18 pe linia operațiunilor, 3 de rezervă în Alto Adige, 3 în Veneto, 3 în Piemonte dar toate erau cu efectivele înjumătățite și moralul trupei foarte scăzut. Ideea vinturată că efectivele armatelor germane ar putea fi refăcute în zona Veneto în vederea unei noi ofensive s-a spulberat, nici cel din urmă ostaș nu mai credea în această posibilitate. Convingerea că pentru Germania și aliații ei războiul era pierdut pusese stăpânire peste tot ¹¹⁷. În dimineața zilei următoare, la Milano, Comitetul de Eliberare Națională pentru Italia de nord, format din Luigi Longo și Emilio Sereni (P.C.I.), Ferruccio Parri și Leo Valiani (Partidul de Acțiune), Achille Marazza și Augusto de Gasperi (Democrația Creștină), Giustino Arpesani și Filipo Jacini (Partidul Liberal Italian), Rodolfo Morandi și Sandro Pertini (Partidul Socialist Italian al Unității Proletare) a hotărât declanșarea insurecției prin intrarea în acțiune a tuturor unităților de garibaldieni din Milano, Lombardia și Piemont ¹¹⁸.

La Milano, comandamentul brigăzilor de partizani „Garibaldi” împreună cu Comitetul insurecțional al orașului, format din Luigi Longo, Sandro Pertini, Emilio Sereni și Leo Valiani, au hotărât ca insurecția să fie declanșată în ziua de 25 aprilie. C.L.N. din Milano a adresat un apel către întreaga populație chemînd-o să pună mina pe arme. În apelul difuzat în aceeași zi se spunea: „Lupta insurecțională se precipită spre un final victorios. În fabrici, în birouri, în întreprinderi nu trebuie să se mai lucreze; peste tot trebuie să se vorbească numai de capitularea necondiționată care trebuie impusă nazisto-fasciștilor pentru a grăbi sfîrșitul războiului, pentru a salva de bombardamente și distrugeri instalațiile și orașele noastre” ¹¹⁹. La ora fixată a început greva generală și ocuparea întreprinderilor din oraș. Toate fabricile și uzinele au răspuns chemării. La Milano ca și la Torino, hotărîtoare în desfășurarea victorioasă a insurecției a fost ocuparea fabricilor. Aici se aflau cele mai importante forțe ale clasei muncitoare avînd depozite de arme și muniții; din uzine și fabrici pleaua detașamente de patrioți înarmați pentru a lua cu asalt cazărmlle, sediile și posturile fixe fasciste. În timp ce muncitorii ocupau fabricile, în cartiere și în centru populația manifesta. În aceste împrejurări hitleriștii atacă cu violență uzinele ocupate, la Pirelli ei au reușit să-i respingă pe muncitori, însă la 26 aprilie aceștia au reocupat uzina. În același chip s-au petrecut lucrurile și în alte uzine ¹²⁰.

¹¹⁴ În document se sublinia că: „guvernul Republicii Sociale Italiene propune ca să fie semnate acorduri preliminare cu Comandamentul suprem aliat în baza cărora cele două părți contractante se vor angaja pe următoarele puncte: 1. Forțele armate ale Republicii Sociale de sub comanda Mareșalului Graziani și toate celelalte formațiuni armate ale republicii vor menține pe cit este posibil ordinea în orașe și în sate, pînă cînd vor fi semnate acorduri directe între comandamentul aliat și cel al Republicii Sociale Italiene [...] 2. Orice mișcare necontrolată și extremistă din partea formațiunilor neregulate sau de stradă (grupe de partizani, comuniști, adunări, greve) vor fi înfrînte de forțele armate republicane și de cele aliate... 3. Comandamentul aliat să se angajeze să împiedice, ca forțele de partizani să desfășoare acțiuni de teroare și jaf și să hotărască dezarmarea lor înainte de a dezarma unitățile regulate militare ale R.S.I. Comandamentul aliat va lua toate măsurile ca în Valea Padului să nu ajungă guvernul lui Bonomi, pînă cînd ordinea nu va fi restabilită complet. 4. Condiția principală de care depinde semnarea acordului consta în aceea că cei ce vor semna acordurile să fie fasciști sau soldați, care au jurat credință R.S.I. Civili angajați în diferite ministere sau familiile lor să nu fie pedepsiți; să fie sistate procesele, epurările pe care le face Comisia de epurare de la Roma... 5. Partidul Republican Fascist se dizolvă (Ildifonso Schuster, *Gli ultimi tempi de un regime*, Milano, 1950, p. 105-106).

¹¹⁵ *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, Ed. „La Pietra”, Milano, 1971, vol. II, D-G, p. 118-119.

¹¹⁶ Pietro Secchia, *Aldo dice 26×1. Cronistoria del 25 aprilie 1945*, Editore G. G. Feltrinelli, Milano, 1963, p. 65.

¹¹⁷ Pietro Secchia, *Aldo dice 26×1. Cronistoria del 25 aprilie 1945*, Editore G. G. Feltrinelli, Milano, 1963, p. 67.

¹¹⁸ Pietro Secchia, *Aldo dice 26.X*, p. 78.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 78.

¹²⁰ Luigi Longo, *I centri dirigenti del P.C.I. nella Resistenza*, Editori Riuniti, Roma, 1974, p. 500-501.

În seara zilei de 25 aprilie 1945 a avut loc întrevederea dintre Mussolini și reprezentanții ai C.L.N.A.I. Atmosfera în timpul tratativelor a fost deosebit de încordată. C.L.N.A.I. a acceptat să discute cu Mussolini în ideea că acesta va accepta capitularea fără condiții. În timpul discuțiilor a sosit știrea referitoare la încheierea tratativelor de capitulare a trupelor germane, acțiune dusă de Wolff, fapt ce a determinat pe Mussolini să întrerupă tratativele.

Ajuns la palatul prefecturii, Mussolini a hotărât în grabă să părăsească orașul și să se îndrepte spre nord. La orele 20 a părăsit fortăreața, cu un grup restrâns de colaboratori. La plecarea din Milano era însoțit de o mică escortă germană și de un grup de colaboratori¹²¹. Din urmă grupul lui Mussolini va fi ajuns de Pavollini și un mănunchi de membri ai brigăzilor negre fasciste.

La orele 21 delegații la tratative au aflat că Mussolini însoțit de un grup de colaboratori a părăsit Milano¹²².

La orele 21,30 postul de radia „Milano-liber“ a transmis comunicatul prin care se anunța că încă de dimineață în Milano și Lombardia s-a declanșat insurecția. În comunicat se spunea: „Patrioți din nord... Radio Milano-liber, autorizat de C.L.N.A.I. vă cere să luați armele și să vă răsculați în toate orașele și în toate satele. Patrioți din nord! Insurecția a început la Bologna¹²³. Întreg transportul este aproape oprit. Partizanii au pus stăpânire pe zone întinse din Emilia, Liguria, Piemont, Lombardia și Veneto. Acum este momentul de a arunca în luptă toate rezervele. Toți bărbații și femeile ce au în piept o inimă italiană trebuie să se răscoale, să treacă la luptă și să zdrobească cu arma în mână pe dușmanul odios. A sosit ora răscoalei armate a întregului popor. Patrioți din Milano, din Torino, Geneva, Veneto și Trieste ridicăți-vă la luptă“¹²⁴.

În noaptea de 25/26 aprilie forțele patriotice au ocupat principalele instituții publice, radioul, uzina electrică, cazărmlile, tipografia ziarului „Corriere della Sera“. Cea mai mare parte a orașului a fost eliberată. În aceeași noapte drumul lui Mussolini pînă la lacul Como era supravegheat de elementele fasciste din brigada „Ettore Muti“. La Como fugarii se opresc. Coloana va continua drumul în zorii zilei de 26 aprilie în cadrul coloanei germane care se retrăgea în direcția Valtellina spre Brenner.

În timp ce în cartierele mărginașe și în împrejurimile orașului Milano continuau luptele, în ziua de 27 aprilie coloana germană în care se încadraseră și grupul de fugari fasciști italieni a fost capturată de o unitate a Brigăzii 52 garibaldiene ce acționa în zona Dongo. În acest convoi a fost descoperit într-un camion german de care se agățase în ultimul moment, îmbrăcat cu o manta germană, Mussolini.

În seara de 27 aprilie la orele 20,30 la Comandamentul general al C.V.L. provenea de la brigada a 52-a Garibaldi, „Luigi Clerici“, mesajul: „Mussolini, Pavollini și Bombacci au fost arestați. Vor urma alte știri“¹²⁵.

La orele 22,30 printr-un alt mesaj se comunică că împreună cu Mussolini au mai fost arestați și alte căpetenii fasciste. Arestarea lui Mussolini s-a efectuat de către un grup de partizani la Dongo¹²⁶, el a fost condus într-un salon al primăriei Dongo, unde a fost reținut sub pază. După circa două ore s-a hotărât transferarea lui Mussolini la Cazarma gărzii de finanțe în localitatea Gerasmasino¹²⁷, unde a fost pus sub o strictă pază și s-a hotărât ca în cursul nopții să fie transportat într-un loc sigur, unde să fie ținut pînă la primirea ordinelor de la Comandamentul General. Transferarea a fost făcută în cel mai strict secret, Mussolini și Clara Petacci au fost conduși într-o localitate foarte aproape de Azzanò, la Giulino di Mezzagra, unde au fost reținuți într-o casă a unui țaran.

În ziua de 28 aprilie 1945 a sosit la Dongo colonelul Valerio (Valter Audisio)¹²⁸, de la Comandamentul General din Milano, care a ordonat să-i fie predat Mussolini, Clara Petacci, concubina sa, și alți oameni politici. S-au luat toate măsurile de securitate pentru transportul ce trebuia efectuat și au fost predați prizonierii colonelului Valerio.

Mussolini și Clara Petacci au fost executați în localitatea Giulino di Mezzagra (Como) iar alte 14 căpetenii fasciste au fost executate în piața din Dongo în baza ordinului dat de C.L.N.A.I. Hotărîrea privitoare la executarea lui Mussolini și a căpeteniilor fasciste fusese luată de Comandamentul general al C.V.L. în timpul unei discuții premergătoare declanșării insurecției. În timpul convorbirii avute cu cei

¹²¹ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, vol. III, Editori Riuniti, Roma, 1967, p. 362.

¹²² Walter Audisio, *In nome del popolo italiano*, Teti-Editore, Milano, 1975, p. 331.

¹²³ Pietro Secchia, Filippo Frassati, *Op. cit.*, vol. II, p. 1007.

¹²⁴ Pietro Secchia, Filippo Frassati, *Op. cit.*, vol. II, p. 107.

¹²⁵ Walter Audisio, *In nome del popolo italiano*, Teti-Editore, Milano, 1975, p. 324-325.

¹²⁶ Enzo Santarelli, *Storia del fascismo*, vol. VII, Editori Riuniti, Roma, 1973, p. 362.

¹²⁷ Arhiva Primăriei Dongo, Dosar procese verbale, 1945, aprilie.

¹²⁸ Walter Audisio, *In nome del popolo italiano*, Teti-Editore, Milano, 1975, p. 239.

ce l-au arestat pe Mussolini și îndeosebi asupra împușcării acestuia, Luigi Longo a spus: „Trebuie să se acționeze imediat cu hotărîre, fără proces, fără paradă teatrală, fără fraze istorice. De mult timp poporul italian a pronunțat sentința, nu este vorba de altceva decît de a o transpune în practică”¹²⁹. Ceilalți membri ai Comandamentului Corpului de Voluntari ai libertății au fost de acord cu Luigi Longo.

După împușcarea lui Mussolini, C.L.N.A.I. a dispus publicarea în toate ziarele din 29 aprilie a următorului comunicat:

„C.L.N.A.I. declară că împușcarea lui Mussolini și a complicilor săi, ordonată de el, este sfîrșitul necesar al unei faze istorice care lasă țara noastră încă acoperită de ruină materială și morală, este cerința unei lupte insurecționale care înseamnă pentru țară premisa renașterii și reconstrucției. Poporul italian nu ar fi putut păși pe o cale liberă și nouă pe care timp de două decenii fascismul i-a negat-o — dacă C.L.N.A.I. nu și-ar fi arătat în momentul potrivit hotărîrea sa fermă de a face dreptatea pe care istoria o pronunțase”¹³⁰.

Arestarea și executarea căpeteniilor fasciste de către forțele naționale revoluționare italiene și desfășurarea victorioasă a insurecției în nordul Italiei a dus la asigurarea victoriei poporului italian asupra nazismului și fascismului italian.

O pagină neagră din istoria națională a Italiei se încheiase. Au pierit speranțele fascismului de a se salva prin retragerea în Elveția pe la Valtellina. După represiuni de peste douăzeci de ani, Italia își făcuse dreptate cu armele proprii. „Scuadarele, mișcarea politică au dispărut pentru totdeauna” chiar dacă, după cum spune Enzo Santarelli „rădăcinile cele mai profunde nu au fost și nu puteau fi smulse din solul din care crescuseră”. Alianța antifascistă a mobilizat și unit forțe însemnate din cele mai diferite straturi ale societății italiene și a realizat acea mare ridicare a poporului împotriva fascismului și a hitlerismului.

„Insurecția simultană a orașelor industriale și a celor mai importante centre ale Italiei ocupate — spunea Pietro Secchia, unul din conducătorii P.C.I. și ai mișcării de Rezistență din nordul Italiei, — nu are precedente în istoria noastră și a altor țări”¹³¹.

Momentul culminant al insurecției — 25 aprilie 1945 — a însemnat în același timp un moment de cotitură în viața națională italiană; drumul a fost deschis, după peste două decenii de dictatură și teroare, spre un regim democratic. Condamnarea de către Tribunalele populare a fasciștilor, a fascismului în general era dovada evidentă a rupturii violente cu trecutul fascist și deschiderea unei noi ere revoluționare.

În scrisoarea de salut adresată la 27 aprilie 1945 de conducerea Partidului Comunist Italian din nordul Italiei lui Palmiro Togliatti se spunea: „Întreaga Italie de nord a fost eliberată prin insurecția națională a poporului italian. Toți tovarășii și toate organizațiile, în perfectă unitate de vederi cu toate forțele antifasciste, s-au situat în fruntea luptei și au inseris o pagină memorabilă de eroism și hotărîre.

Lupta forțelor populare a salvat în întregime patrimoniul industrial și însemnate bogății. Peste tot puterea se află în miinile forțelor naționale populare aflate sub conducerea Comitetelor de eliberare națională.

Mobilizăm întregul partid în vederea reconstrucției și a reinnoirii democratice a țării.

Linia unității trasată de tine, ne-a slujit de călăuză în lupta insurecțională, fapt ce ne va conduce, în fruntea întregului popor, la victorie și în opera de reconstrucție.

În numele întregului partid și al maselor populare în aceste clipe de entuziasm și victorie îți transmitem cele mai calde salutări și așteptăm să vii cit mai repede între noi. Conducerea Partidului Comunist pentru Italia de nord. Luigi Longo, Pietro Secchia, Giovanni Roveda, Giorgio Amendola, Arturo Colombi, Luigi Grassi¹³².

Generalul Clark a transmis patrioților italieni un mesaj, în care se spunea: „Înfringerea și capitularea armatelor dușmane în Italia a fost urmată de capitularea completă a Wehrmacht-ului. Pacea a fost reîntronată în Europa. Națiunile pot acum să se dedice reconstrucției în atmosfera limpezită a libertății. Viitorul este luminat de noi speranțe. În această zi a victoriei în Europa, trimit un fierbinte salut tuturor patrioților italieni care au luptat împreună cu armatele mele în ciuda unor greutăți ale campaniei... Lupta s-a terminat: ne așteaptă mari responsabilități; participați la

¹²⁹ Pietro Secchia, *Il Partito Comunista Italiano e la guerra di liberazione. 1943—1945*, Ricordi documenti e testi monianze G. G. Feltrinelli Editore, Milano, 1973, p. 105.

¹³⁰ Pietro Secchia, „Aldo dice 26×1”, p. 94.

¹³¹ *Ibidem*, p. 98.

¹³² Luigi Longo, *I centri dirigenti del P.C.I. nella Resistenza*, Editori Riuniti, Roma, 1975, p. 506.

refacerea Italiei și sărbătoriți cu onoare libertatea cucerită cu un preț atât de scump”¹³³.

Fascismul italian și Germania hitleristă au impus poporului italian după 1943 jertfe și sacrificii enorme. Poporul italian a plătit eliberarea și independența țării, zdrobirea fascismului, cu cei 46 000 de partizani morți, 21 000 răniți și mutilați, numai pe teritoriul național. Aceștia li se adaugă 30 000 de italieni căzuți în luptele purtate pe alte meleaguri. În lagărele germane au pierit peste 33 000 de soldați italieni și circa 8 000 de deportați politici, 10 000 de ostași italieni au pierit în luptele purtate alături de aliați¹³⁴.

Eforturile și sacrificiile poporului italian timp de peste două decenii împotriva fascismului au fost încununate de victoria Rezistenței antifasciste italiene; forța politică cea mai consecventă și mai activă în lupta contra fascismului a reprezentat-o Partidul Comunist Italian. Partidul Comunist Italian a chemat la unire în lupta pentru eliberarea țării toate forțele naționale patriotice, antifasciste, antihitleriste, indiferent de apartenența de clasă, de concepțiile ideologice și politice. Eforturile comuniștilor italieni au fost încununate de un succes strălucit concretizat în realizarea unei largi coaliții politice de factură națională, antihitleristă, cuprinzând reprezentanți ai unor clase și păături sociale diferite de la clasa muncitoare, până la grupări burgheze —, de la democrat-creștini la socialiști și comuniști, de la republicani la monarhiști. Larga coaliție antifascistă realizată în Italia în anii 1943—1945 a asigurat succesul luptei contra fascismului până în aprilie 1945. În această coaliție își au rădăcinile, în prezent, acțiunile unite ale forțelor democratice îndreptate împotriva neofascismului, acțiunile preconizate de comuniști în vederea realizării unui consens național care să ducă la înnoirea structurală a societății italiene.

MARIA COVACI

¹³³ Pietro Secchia, „Aldo dice 26×1”, p. 145.

¹³⁴ Pietro Secchia, „Aldo dice 26×1”, p. 150.

СОДЕРЖАНИЕ

ИОН ПОПЕСКУ ПУЦУРЬ: Социалистическая Румыния — выражение продолжительности и исторического восхождения румынского народа.	3	2050-И ЛЕТИЕ СОЗДАНИЯ ПЕРВОГО ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗАВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА	
Н.Н. КОНСТАНТИНЕСКУ: Построение всеобщего развитого социалистического общества в Румынии. Усовершенствование экономико-финансового механизма.	17	ИОН НЭДЕЖДЕ: Происхождение румынского обычного права.	66
БРЫНДУША ШТЕФЭНЕСКУ, ПЕТРУ ИГНАТ: Социалистическая Румыния — зачинатель принципов национальной независимости и суверенитета в межгосударственных отношениях.	25	ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ: Борьба за единство и независимость — постоянная черта румынского народа. 1878—1918 гг.	83
Научная сессия посвященная 40-летию великой антифашистской демонстрации 1 Мая 1939 года, 35-и летию создания Единого Рабочего Фронта и 90-летию провозглашения дня 1 Мая как праздник трудящихся.	37	ДОКУМЕНТЫ	
УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ		Из архива всемирной истории.	104
Уезд Васлуй в контексте истории Румынии.	43	МЕЖДУНАРОДНОЕ РАБОЧЕЕ ДВИЖЕНИЕ	
		ЭМИЛИЯ БЭЛЭНИКЭ: Начала международного рабочего движения.	121
		АНА БУДУРА: Исторические обстоятельства в которых создавалась Китайская Коммунистическая Партия.	135
		ПРИЧИНЫ И РОКОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ УЧРЕЖДЕНИЯ РЕАКЦИОННЫХ ФАШИСТСКИХ РЕЖИМОВ В ЕВРОПЕ	
		1922 год: Италия — МАРИА КОВАЧ.	150

SOMMAIRE

ION POPESCU-PUȚURI: La Roumanie socialiste — expression de la continuité et de l'ascension historique du peuple roumain.	3	trice des principes de l'indépendance et de la souveraineté nationale dans les relations entre les États.	25
N.N. CONSTANTINESCU: L'édification de la société socialiste multilatéralement développée en Roumanie. Le perfectionnement du mécanisme économique-financier.	17	— La Session scientifique consacré à l'anniversaire des 40 ans depuis la grande démonstration antifasciste du 1 Mai 1939, 35 ans depuis la réalisation du Front Unique Ouvrier et 90 ans depuis la déclaration de la journée de 1 Mai comme la fête des travailleurs.	37
BRÎNDUȘA ȘTEFĂNESCU, PETRU IGNAT: La Roumanie socialiste — promo-			

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — TRADITION ET CONTEMPORANEITE

GHEORGHE TÂNASE: Le district Vaslui dans le context de l'histoire de la Roumanie. 43

2050 ANS DEPUIS LA CRÉATION DU PREMIER ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT

IOAN NÂDEJDE: L'Origine du droit coutumier roumain. 67

ILIE CEAUȘESCU: La lutte pour l'unité et l'indépendance — trait constant du peuple roumain. (1878—1918). 83

DOCUMENTS

— De l'archive de l'histoire universelle.... 104

LE MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL

EMILIA BALANICA: Les débuts du mouvement ouvrier international. 121

ANA BUDURA: Les circonstances historiques de la creation du Parti Communiste Chinois. 135

LES CAUSES ET LES CONSÉQUENCES NÉFASTES DE L'INSTAURATION DES RÉGIMES RÉACTIONNAIRES FASSICITÉS EN EUROPE

1922: Italie — MARIA COVACI..... 150

SUMARIO

ION POPESCU-PUTURI: Rumania socialista — expresion de la continuidad y de la ascension historica del pueblo rumano 3

N.N. CONSTANTINESCU: La consolidación de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada en Rumania. El perfeccionamiento del mecanismo economico financiero 17

BRÎNDUȘA ȘTEFĂNESCU, PETRU IGNAT: Rumania socialista — el promovedor de los principios de la independencia y de la soberanidad nacional en las relaciones de los estados 25

— Sesión científica consagrada al cumplimiento de 40 años de la gran demostración antifascista del 1 de Mayo de 1939, 35 de años de la realización del Frente Unico Obrero y 90 años de la declaración del día de 1 de Mayo como fiesta de los trabajadores 37

LOS DISTRICTOS DEL PAIS — TRADICION Y CONTEMPORANEIDAD

GHEORGHE TÂNASE: El distrito Vaslui en el contexto de la historia de la patria 43

2050 ANOS DE LA CREACIÓN DEL PRÍMERO ESTADO DACIO CENTRALIZADO E INDEPENDENTE

IOAN NÂDEJDE: Historia. El origen del derecho consuetudinario rumano 66

ILIE CEAUȘESCU: De la cronaca de la lucha del pueblo rumano por la unidad y independencia (1878—1918) 83

DOCUMENTOS

— Del archivo de la historia universal.... 104

EL MOVIMIENTO OBRERO INTERNACIONAL

EMILIA BĂLĂNICĂ: Los comienzos del movimiento obrero internacional. 121

ANA BUDURA: Las circunstancias historicas de la creación del Partido Comunista de China. 135

— Las causas y las consecuencias nefastas de la instauracion de los regimenes reaccionarias fascistas en Europa. 150

1922: Italia — MARIA COVACI. 150

INHALT

ION POPESCU PUTURI: Sozialistische Rumänien — Ausdruck der Kontinuität und des historischen Aufstiegs unseres Volkes. 3

N.N. CONSTANTINESCU: Der Aufbau der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft Rumäniens. Die Vervollkommnung des ökonomisch-finanziellen Mechanismus. 17

BRÎNDUȘA ȘTEFĂNESCU, PETRU IGNAT: Sozialistische Rumänien — Verfechterin der Prinzipien der Unabhängigkeit und nationalen Souveränität der zwischenstaatlichen Beziehungen. 25

Wissenschaftliche Tagung anlässlich des 40. Jahrestags der grossen antifaschistischen Demonstration (1. Mai 1939), des 35. Jahrestags der Gründung der Arbeiterfront (1. Mai 1944) und des 90. Jahrestags der Erklärung des 1. Mai zum Feiertag aller Werktätigen. 37

DIE KREISE DES VATERLANDES — TRADITION UND GEGENWART

GHEORGHE TÂNASE: Der Kreis Vaslui im Zusammenhang mit der Geschichte des Vaterlandes. 43

2050 JAHRE SEIT DER SCHAFFUNG DES ERSTEN ZENTRALISIERTEN UND UNABHÄNGIGEN DAKERSTAATFS

IOAN NÂDEJDE: Geschichte. Der Ursprung der rumänischen Rechtsgewohnheit. 66

ILIE CEAUȘESCU: Aus der Chronik des rumänischen Volkskampfes für Einheit und Unabhängigkeit (1878—1918) 83.

DOKUMENTE

Aus dem Archiv der allgemeinen Geschichte. 104

INTERNATIONALE ARBEITERBEWEGUNG

EMILIA BĂLĂNICĂ: Von den Anfängen der internationalen Arbeiterbewegung (Dokumente). 121

ANA BUDURA: Die historischen Umstände der Schaffung der Chinesischen Kommunistischen Partei. 135

DIE URSACHEN UND DIE UNGLÜCKSELIGEN FOLGEN DER EINSETZUNG DER FASCHISTISCHEN REAKTIONAREN REGIME IN EUROPA

1922 — Italien: MARIA COVACI. 150

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Rauș, Florian Tănăsescu

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

1979

78989



anale de istorie

anul XXV 3 1979

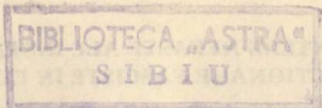
1950

0 JUL 2005

9

8989

2014



Proletari din toate țările, uniți-vă !

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale de
istorie**

Anul XXV
3
1979

S U M A R

**35 DE ANI DE LA VICTORIA INSURECȚIEI NAȚIONALE
ARMATE ANTIFASCISTE ȘI ANTIIMPERIALISTE**

MIRCEA MUȘAT, VIRGIL SMÂRCEA : Rădăcinile istorice ale revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă din August 1944	3
GHEORGHE SURPAT : Unitatea dintre partid și popor — cheazășia înaintării României pe coordonatele socialismului și comunismului	81
ION MITRAN : Partidul Comunist Român — centrul vital al națiunii noastre socialiste	45

S T U D I I

ION FLOREA : Concepția P.C.R. privind dezbaterile ideologice din mișcarea muncitorească internațională contemporană	57
ELENA MUREȘAN, GHEORGHE PRODEA : Probleme ale trecerii la socialism în viziunea unor partide comuniste din țările capitaliste dezvoltate	68

**2 0 5 0 DE ANI DE LA CONSTITUIREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT
ȘI INDEPENDENT DE SUB CONDUCEREA LUI BUREBISTA**

ALBERTI ARNALDO (Italia) : Pentru o nouă metodologie în cercetările istorico-lingvistice de românologie	81
---	----

**IN AJUTORUL CELOR CARE STUDIAZĂ „PROBLEME FUNDAMENTALE
ALE ISTORIEI PATRIEI, A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN”
IN ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL**

90

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ

Internaționala I (Documente), Emilia Bălănică	102
---	-----

28921

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1939 — SPANIA : Vladimir Zaharescu	122
--	-----

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

— Sesiune de comunicări consacrată împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui Ștefan Gheorghiu	166
— Din activitatea științifică a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în anul 1978	179
— Expoziția „90 de ani de la declararea zilei de 1 Mai ca zi internațională a oamenilor muncii (1889) ; 40 de ani de la marea demonstrație antifascistă și antirăzboinică din țara noastră (1 Mai 1939) ; 35 de ani de la realizarea Frontului Unic Muncitoresc (1 Mai 1944)“	187
— Colocviul : „Geto-dacii din Cîmpia Română“	189

REVISTA REVISTELOR

„Revue des Etudes Sud-Est Européennes“ nr. 1—4/1978	190
„Revista arhivelor“, anul LV, nr. 4/1978	193

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMARCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA

35 DE ANI DE LA VICTORIA
INSURECȚIEI NAȚIONALE ARMATE ANTIFASCISTE
ȘI ANTIIMPERIALISTE

Rădăcinile istorice ale revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă din August 1944

MIRCEA MUȘAT, VIRGIL SMÂRCEA

Uriașă ridicare la luptă a unui popor hotărît să-și ia soarta în propriile mâini, să asigure libertatea și independența patriei sale și înfăptuirea unor profunde transformări democratice, revoluționare în memorabilul August 1944, reprezintă o adevărată revoluție de eliberare națională și socială, unește în timp, ca un arc de boltă al istoriei noastre naționale, lupta seculară dusă de poporul român pentru libertate și dreptate socială, pentru desăvîrșirea unității naționale și cucerirea independenței de stat cu luptele clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, ale tuturor forțelor de bază ale națiunii noastre care, sub conducerea Partidului Comunist Român, au deschis României calea cuceririi socialiste de azi. Toate aceste momente sînt trepte în fundamentul remarcabilelor acte ale edificării României moderne, care s-au transpus cu întreaga lor încărcătură valorică în actul demnității naționale înfăptuit acum 35 de ani. Este o corelație organică — pe care secretarul general al partidului nostru a pătruns-o în marea ei complexitate — între Unirea Principatelor, întîia înfăptuire practică a prevederilor programatice ale revoluției române de la 1848 în domeniul național, și insurecția victorioasă din 1944¹. Unirea de la 1859 a stat la baza tuturor evenimentelor ulterioare — războiul pentru independență, realizarea statului național unitar, în urmă cu 60 de ani, dezvoltarea forțelor de producție, a științei și culturii, ridicarea bunăstării poporului².

Formarea statului național unitar în memorabilul an 1918, marchează intrarea României într-un stadiu nou al evoluției sale economico-sociale, caracterizat prin creșterea rapidă a forțelor de producție și accelerarea dezvoltării capitaliste. Totodată se accentuează și penetrația marilor monopoli în economia românească, se intensifică exploatarea masei muncitoare de către capitaliștii autohtoni și străini, se ascut tot mai puternic contradicțiile de clasă.

Societatea românească postbelică înfățișează tabloul unei națiuni tinere și viguroase, intrată istoricește pe făgașul firesc al unității ei politico-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Interviu acordat ziarului spaniol „Pueblo”, în „Scînteia” din 30 ianuarie 1979.*

² Ion Popescu-Puțuri, *România socialistă — expresia continuității și ascensiunii istorice a poporului nostru*, „Anale de istorie” nr. 2/1979, p. 3.

administrative, prielnic descătușării energiilor creatoare, atât pe planul construcției economice, cât și pe plan revoluționar. Greutățile începutului au fost duse de către masele largi de oameni ai muncii, cu deosebire de către proletariat și țărănime. Pe plan extern, pentru a face față cu succes acestor complicate probleme ale perioadei interbelice, țara noastră a militat pentru păstrarea statu-quo-ului legiferat prin tratatele de pace de la Versailles și cele adiacente ; instalarea unui climat de pace generală și indivizibilă ; crearea unor zone regionale de securitate ; bune relații de vecinătate ; realizarea unor tratate sau convenții mutuale ; lupta împotriva politicii revizioniste, care a marcat perioada de ascensiune și instaurare în multe țări europene a unor regimuri fasciste și dictatoriale. Astfel, după cum se știe, încă de la sfârșitul celui de-al doilea deceniu și începutul deceniului al treilea din acest secol, forțele cele mai reacționare ale burgheziei au trecut la lichidarea libertăților democratice și la instaurarea dictaturii fasciste. Astfel, în 1920 vine la putere dictatura fascistă horthystă în Ungaria, în 1922 se instaurează fascismul la conducerea Italiei, în 1923 triumfă dictatura fascistă în Bulgaria, iar în 1926 în Portugalia. Urmează apoi în 1926, instaurarea dictaturii militare în Polonia, a dictaturii militaro-regale în Iugoslavia în 1929, iar în 1933 a dictaturii fasciste hitleriste în Germania. În anul 1934 se instaurează fascismul în Austria, în 1936 vine la putere dictatura militară în Grecia, iar în 1939 se instalează dictatura fascistă în Spania. De aceea, ceea ce a caracterizat politica externă a României în această perioadă a fost cuprinderea tuturor acțiunilor sale într-un sistem ale cărui articulații să garanteze lupta împotriva fascismului și revizionismului, păstrarea unui climat de pace, securitate și bună înțelegere între toate națiunile lumii. Liga Națiunilor a constituit pentru România interbelică tribuna internațională de la care și-a putut face cunoscute opiniile și aspirațiile. *„Izvorînd din poruncile unității noastre naționale — arăta N. Titulescu — politica noastră externă are ca scop principal : păstrarea ei, iar ca metodă constantă de lucru, coordonarea progresivă a acțiunii noastre cu aceea a statelor cu interes comun, pînă la integrarea ei în grupuri internaționale din ce în ce mai mari. De la național, prin regional, la universal, iată lozincă României peste graniță“.*³

Definitiv pentru societatea românească din această perioadă a fost puternica aspirație a maselor populare spre libertate și democrație, dorința lor de a înscrie țara pe coordonatele unei dezvoltări progresiste, multilaterale. Frontul larg al celor antrenați în efortul menit să asigure ascensiunea societății românești pe drumul democrației și progresului a cuprins pe toți cetățenii României, fără deosebire de naționalitate. În lupta pentru o viață nouă s-a întărit neconținut prietenia și colaborarea frățească dintre oamenii muncii români și oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare.

Oricine își va îndrepta atenția obiectivă spre acei ani de luptă eroică, plină de sacrificii, dar încununată de o victorie ce s-a înscris ca un moment memorabil al istoriei naționale și universale, va constata că unul dintre factorii hotărîtori ai acestei victorii a fost acel spirit creator, acea capacitate de a descifra din complexul evenimentelor tendințele principale și direcțiile de acțiune necesare, care au caracterizat activitatea Partidului Comunist Român și i-au dat putința de a-și îndeplini nobila misiune de conducător al luptei de eliberare a poporului.

³ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura politică, București, 1967, p. 484.

Continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste, Partidul Comunist Român, născut din solul realităților românești, a luptat neobosit împotriva exploatării și asupririi, dând o înaltă pildă de patriotism, de devotament față de interesele sociale și naționale fundamentale ale poporului.

Acționînd cu fermitate comuniștii n-au ezitat să-și riște libertatea și viața, iubindu-și cu înflăcărare patria. Fii și conducători legitimi ai clasei muncitoare, trăgîndu-și vigoarea din seva istoriei milenare a poporului român, au fost și sînt stegarii luptei pentru drepturile și interesele maseilor muncitoare, pentru apărarea și consolidarea independenței și suveranității naționale a României.⁴

Partidul Comunist Român s-a impus în viața social-politică a României ca o forță distinctă. El a devenit stegarul maselor pentru cucerirea unui real democratism, pentru o Românie socialistă. P.C.R. a înfățișat întregului popor perspectiva însofleteitoare a răsturnării de la putere a claselor exploatoare, a transformării revoluționare a societății, a făuririi unei vieți mai bune și mai fericite pentru cei ce muncesc, reușind să mobilizeze în jurul obiectivelor sale de luptă masele largi muncitoare din România, forțele politice progresiste ale întregii națiuni.

În perioada interbelică, partidul comunist a organizat și condus mari bătălii de clasă ale proletariatului, ale maselor de oameni ai muncii fără deosebire de naționalitate, împotriva asupririi claselor dominante, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, s-a ridicat ferm în apărarea independenței, suveranității și integrității patriei. În această luptă, el a acumulat o bogată experiență pentru unitatea clasei muncitoare, a tras prețioase învățăminte asupra valorii inestimabile a tendinței spre unitate care s-a manifestat în rîndurile proletariatului în toate momentele importante în pofida scindării mișcării sale politice.⁵

Un loc important în lupta pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare, pentru închegarea unui front patriotic național l-au ocupat marile bătălii de clasă din anii crizei economice, care au culminat cu luptele proletare din ianuarie—februarie 1933, organizate și conduse de partidul comunist. Unitatea de acțiune înfăptuită atunci, pe baza frontului unic, a creat condiții favorabile mobilizării maselor largi de oameni ai muncii, comuniști, socialiști, social-democrați, membri ai altor organizații și partide politice sau muncitori fără de partid, dînd luptelor o amploare fără precedent, ceea ce demonstra că forța proletariatului constă în unitatea sa, că aceasta constituie o condiție esențială pentru asigurarea rolului conducător al clasei muncitoare în lupta întregului popor pentru doborîrea regimului burghezo-moșieresc, pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român.⁶

În anii ce au urmat, cînd pericolul fascist și revizionist amenința direct interesele supreme ale poporului nostru, integritatea și suveranitatea patriei, P.C.R. s-a situat în fruntea forțelor patriotice, naționale, desfășurînd largi acțiuni politice pentru unirea tuturor partidelor și organizațiilor politice și profesionale, a claselor și grupărilor sociale ale căror interese

⁴ Mișcarea muncitorească din România. Partidul Comunist Român în perioada interbelică, „Anale de istorie” nr. 1/1979, p. 142 și urm.

⁵ Ibidem.

⁶ Florian Tănăsescu, Colaborarea dintre comuniști, socialiști și social-democrați în acțiunile de clasă și antifasciste din România în anii 1933—1938, „Anale de istorie” nr. 6/1974, p. 37.

coincideau cu cele ale țării, ale democrației, într-un larg front popular de luptă pentru apărarea independenței și integrității țării, pentru a bara calea fascismului și războiului. În acest sens, Partidul Comunist Român a reușit să activeze în jurul său cele mai largi forțe sociale antifasciste — clasa muncitoare, masele țărănești, intelectualitatea progresistă, alte păături și categorii sociale. El și-a lărgit contactele cu grupările și organizațiile democratice, a stabilit legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și cu un mare număr de personalități politice. Rezultatul acestei activități s-a concretizat în crearea a zeci de organizații de masă democratice, antifasciste: Comitetul național antifascist, Liga muncii, Blocul democratic, Frontul plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madoszul), Frontul studențesc democrat, Frontul feminin ș.a.

Se poate aprecia că între viziunea din care a derivat crearea Comitetului Național Antifascist, în 1933, și cea care a stat la baza alianțelor politice largi având ca obiectiv făurirea Frontului Unic Național al poporului român, care a chezurit victoria epocală a insurecției din august 1944, există o legătură de continuitate și de împlinire istorică.⁷

Organizațiile de masă, legale, unele dintre ele activând o perioadă mai lungă de timp, altele mai scurtă, unele pe o problematică mai largă, altele pe una mai îngustă, unele având mii de membri, altele numai câteva sute, au constituit pentru P.C.R. un sprijin eficient în acțiunea dusă de acesta cu asiduitate pentru activizarea maselor, pentru ralierea pe o platformă comună a tuturor forțelor democratice, patriotice, antifasciste, anti-hitleriste.⁸

În lupta pentru apărarea unității și independenței țării în anii 1933—1940, Partidul Comunist Român a desfășurat o activitate multilaterală pentru unitatea clasei muncitoare, ca temelie a frontului tuturor forțelor ce se opuneau fascismului, hitlerismului, politicii de revizuire teritoriale. Pentru realizarea frontului unic al tuturor muncitorilor Partidul Comunist Român a inițiat sistematic tratative cu Partidul Socialist-Unitar și cu Partidul Social-Democrat adresind acestora propuneri de colaborare privind organizarea de acțiuni revoluționare, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, lupta împotriva primejdiei fasciste și a războiului.⁹ Asemenea propuneri au fost înaintate conducerilor P.S.U. și P.S.D. în aprilie și decembrie 1933, iulie, septembrie și octombrie 1934, martie, aprilie și noiembrie 1935, ianuarie și aprilie 1936, noiembrie și decembrie 1937.

În acțiunea de realizare a unității clasei muncitoare activitatea desfășurată de P.C.R., P.S.U. și P.S.D. împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței și integrității patriei a reprezentat în această perioadă principalul liant al frontului unic muncitoresc.

Unul din principalele obiective ale acțiunilor revoluționare ale partidelor clasei noastre muncitoare din această perioadă l-a reprezentat demascarea politicii promovate de Germania hitleristă, țelurile revanșarde, războinice a alianțelor pe care aceasta le încheia. „Creșterea dictaturii fasciste în Germania, Austria — sublinia organul central de presă al P.C.R. —

⁷ Aurică Simion, Stelian Neagoe, *Comitetul Național Antifascist din România*, Editura politică, București, 1973, p. 80—81.

⁸ Gheorghe I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare. 1934—1938*, Editura științifică, București, 1971, p. 164.

⁹ Florian Tănăsescu, *Colaborarea dintre comuniști, socialiști și social-democrați în acțiunile de clasă și antifasciste din România în anii 1933—1938*, „Anale de istorie” nr. 6/1974, p. 38—50.

întărirea ei în Balcani, pactele de înțelegere între Hitler, Mussolini, Mac Donald — pun în fața proletariatului internațional, cu o tărie mai mare ca oricând, sarcina istorică a unor lupte, care vor însemna lupte pe viață și pe moarte”¹⁰. Pe aceeași linie de demascare a hitlerismului se înscrie și rezoluția adoptată de Congresul Partidului Social-Democrat din România din 14 mai 1933 : „Regimul barbar instituit în Germania scoate această țară din rîndurile statelor civilizate, amenință prin contagiune re-întoarcerea la reacțiune și la barbarie și a altor state, fără tradiție democratică și este un permanent pericol pentru pacea lumii. Congresul Partidului Social-Democrat angajează muncitorimea de toate neamurile din România, în lupta social-democrației internaționale, pentru demascarea și înnfierarea regimului hitlerist și cere guvernului român să se opună la orice revizuire a tratatelor în folosul unui regim barbar, care este un permanent pericol de război”¹¹.

Anul 1934 începea sub auspiciile desfășurării unor ample acțiuni anti-revizioniste, pentru pace, împletite cu cele duse împotriva manifestărilor huliganice și teroriste ale Gărzii de fier care, la finele anului 1933 curmaseră în chip bestial viața primului ministru al țării I. G. Duca, asasinat pe care „Scînteia” îl aprecia ca fiind opera elementelor stipendiate de Germania hitleristă¹² iar Comitetul Executiv al Partidului Social-Democrat îl considera ca „cea mai ticăloasă armă de luptă a partidelor reacționare și a ex-crescenței lor, fascismul internațional”¹³.

Noi acțiuni antirevizioniste, cu puternice semnificații au avut loc în țara noastră în cursul lunii februarie 1934 în legătură cu împrejurările tragice pentru soarta democrației din Austria. „Se impune — se sublinia în Memoriul elaborat la 15 februarie 1934 de P.S.D. — ca România să intervină ea însăși și să determine și un demers colectiv al Micii Antante pentru menținerea regimului democrat din Austria, singurul care poate asigura independența Austriei și prin aceasta însăși pacea Europei”¹⁴.

În împrejurările politice de la începutul anului 1935, partidul comunist aduce unele corecturi orientării sale tactice¹⁵. La Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935 se precizează că „sarcina cea mai importantă a P.C.R. constă în a respinge ofensiva capitalului și a reacțiunii fasciste, în a zdrobi orice încercare de a întrona în România dictatura fătîșă”¹⁶. În același timp apreciind rezultatele pozitive obținute pe terenul colaborării dintre forțele proletare în confruntările de clasă și în lupta împotriva pericolului fascist, plenara stabilea ca obiectiv principal realizarea unei largi concentrări de forțe social-politice, democratice și patriotice : „Sîntem gata să ne înțelegem asupra oricărui punct cît de minimal, care ar contribui la mobilizarea antifascistă a maselor, la întărirea unității de acțiune, la grăbirea unității sindicale, la oprirea și respingerea ofensivei de înfometare a capitalismului, la împiedicarea triumfului fascismului” — se arăta în scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată Comitetului Executiv al P.S.D.¹⁷.

¹⁰ „Scînteia” din 1 aprilie 1933.

¹¹ Constantin-Titel Petrescu, *Socialismul în România. 1835—6 septembrie 1940*, Biblioteca Socialistă, p. 431.

¹² „Scînteia” nr. 5 din 1934.

¹³ Constantin-Titel Petrescu, *Op. cit.*, p. 431.

¹⁴ „Lumea nouă”, din 25 februarie 1934.

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4178, fila 21 ; dosarul nr. 4180, fila 24 ; fondul nr. 3, dosarul nr. 610, fila 227.

¹⁶ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota Ab XX—3, inv. nr. 96.

¹⁷ *Loc. cit.*, cota A XIX—23.

Cursul ascendent al colaborării între forțele muncitorești în anii 1935—1937 a făcut posibilă organizarea unor acțiuni de masă antifasciste la scară națională. Acordurile de la Băcia, București și Tebea încheiate la sfârșitul anului 1935 între organizații de masă legale conduse sau influențate de P.C.R. și Partidul Socialist, în realizarea cărora un rol important a avut dr. Petru Groza, au dat un nou impuls luptei antifasciste.

Îngrijorarea poporului român, a partidelor politice ale clasei muncitoare, a celorlalte forțe politice democratice a crescut și mai mult în condițiile când în prima jumătate a anului 1935 s-au făcut noi pași pe calea încurajării manifestărilor revanșarde și revizioniste ale Germaniei hitleriste și ale acoliților ei de către unele puteri imperialiste. Pe această linie se înscrie acordul guvernelor francez și englez de recunoaștere a „dreptului de egalizare” a potențialului militar al Germaniei cu celelalte puteri. La scurt timp Germania hitleristă a denunțat Tratatul de la Versailles și a trecut la înarmare deschisă¹⁸. Marile primejdii care amenințau pacea omenirii ca urmare a acestor acte sînt înfățișate și în Manifestul de 1 Mai 1935 elaborat de Partidul Social-Democrat și Confederația Generală a Muncii din România : „Fascismul german — se arată în Manifest — încălcînd tratatele de pace, s-a înarmat pînă în dinți și azezlăntuit o nouă și furioasă cursă de înarmări între state. Zadarnic se întrunesc conferințe internaționale pentru a căuta drumurile păcii. Tot mai limpede, statele se împart în două tabere potrivnice. Pacea lumii este serios primejduită și omenirea amenințată de un nou măcel. Să ne strîngem, deci, rîndurile pentru ca, de acest 1 Mai, să manifestăm mai hotărît ca oricînd contra războiului, criminal și distrugător al civilizației omenesti ; pentru pacea între popoare, pentru dezarmare generală și arbitrajul obligator !”¹⁹. Aceași atitudine demascatoare a Germaniei hitleriste se degajă și din manifestul P.C.R. din aprilie 1935 în care se apreciază că Germania nazistă este „vasul de pulbere, gata de sîngeroasă explozie, gata de pornit un crîncen și criminal război”²⁰.

În ultimele luni ale anului 1935 — octombrie — omenirea va înregistra una din primele acțiuni revanșarde — atacarea Etiopiei de către Italia fascistă. P.C.R., subliniind în acele zile că „aventura mussoliniană a încurajat și dezlăntuit puterile militarismului fascist în întreaga lume”, sesiza gravul pericol ce amenința omenirea. „Vai de lituanieni, vai de cehi, vai de români dacă nu vor ști să se asigure din vreme contra fascismului cotropitor” — preciza P.C.R. într-un document elaborat la 1 noiembrie 1935. „Noi comuniștii — sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist”²¹.

Acțiunile organizate de partidele clasei noastre muncitoare împotriva politicii statelor fasciste pentru apărarea independenței cunosc o amploare deosebită în cursul anului 1936, urmare directă a încordării situației internaționale prin intrarea trupelor germane în zona Renană (martie), intervenția fascistă germano—italiană în Spania, definitivarea blocului militar agresiv „Axa Berlin—Roma”, evenimente care amenințau pacea lumii, ființa națională și existența unor popoare. Între aceste mari acțiuni se înscriu cele prilejuite de pregătirea alegerilor parlamentare parțiale din jude-

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ „Lumea nouă” din 21 aprilie 1935.

²⁰ „Scînteia” din 15 aprilie 1935.

²¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice, cota A XIX—23.

tele Mehedinți și Hunedoara de la 18 februarie 1936, demonstrația antifascistă, antihitleristă din 13 martie 1936 din Capitală, demonstrațiile antifasciste de la 31 mai 1936 din Capitală și din alte centre ale țării.

În cadrul acestor mari demonstrații la care au participat comuniști, socialiști, social-democrați, țărani, intelectuali reprezentanți ai forțelor democrat-patriotice, masele au militat împotriva fascismului, pentru respectarea libertăților democratice, pentru desființarea organizațiilor fasciste, pentru pace, împotriva politicii revanșarde și de revizuire teritoriale, pentru o Românie liberă și independentă²².

În apărarea integrității teritoriale a României amenințată de uneltirile revanșarde și revizioniste ale Germaniei naziste și a acoliților săi s-a ridicat cu țările și glasul delegaților la cel de-al XVI-lea Congres al Partidului Social-Democrat. În „Rezoluția în problema păcii externe“, „Congresul Partidului Social-Democrat în fața gravității situației politice internaționale, provocată de dictatura hitleristă prin loviturile de forță, repetate și de dictatura fascistă prin dezlănțuirea războiului din Abisinia, precizează odată mai mult, atitudinea clasei muncitoare, care este strâns legată de menținerea păcii, prin colaborare internațională“²³. În continuare rezoluția denunță opiniei publice fascismul care „constituie astăzi cel mai mare pericol de război, din care cauză lupta pentru menținerea păcii nu trebuie separată de lupta contra fascismului. În împrejurările grave de astăzi, războiul nu poate fi împiedicat și pacea salvată decât prin solidaritatea internațională a popoarelor și realizarea securității colective în cadrul Pactului Societății Națiunilor“²⁴.

Sarcinile mari ce se ridicau în vara anului 1936 în fața maselor populare din țara noastră în lupta pentru apărarea independenței și integrității țării au fost amplu analizate la Plenara a V-a lărgită a Comitetului Central al P.C.R. din august 1936. Au fost indicate căile de organizare a rezistenței poporului român împotriva unui atac din partea fascismului german prin măsuri de ordin politic, economic, social și militar. În Rezoluția plenarei se arată că Germania se străduiește să atragă România de partea sa dar în același timp o consideră drept obiect de „cucerire și supunere“. „Triumful imperialismului german ar duce la triumful fascismului ungar, bulgar etc., la dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la înrobirea străină a poporului român, la acapararea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german. Situația creată în 1917 prin pacea de la București, impusă României de imperialismul german învingător s-ar repeta într-o mai mare măsură, reducând România la o anexă a imperialismului german“²⁵. Ca urmare în cazul în care Germania hitleristă va ataca România cu ajutorul Ungariei horthyste „comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pământ a țării noastre“, că vor intra în primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste²⁶.

Consecvenți politicii lor patriotice P.C.R., P.S.D., P.S.U. au urmărit îndeaproape planurile revizioniste ale statelor fasciste și au luat atitudine publică împotriva lor. Cînd, la 1 noiembrie 1936, Mussolini a făcut o declarație provocatoare la Milano cu privire la revizuirea granițelor țărilor dunărene, C.C. al P.C.R. a lansat un manifest în care își exprima încă odată hotărîrea de a lupta contra oricărei revizuii a tratatelor de pace. Totodată

²² Arhiva C.C. al P.C.R., fond 6, dosarul nr. 1188, filele 26 și 27.

²³ „Lumea nouă“ din 19 aprilie 1936.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ A.I.S.I.S.P., Cota Ab XX—3, inv. nr. 956.

²⁶ *Loc. cit.*

partidul comunist consideră orice „acțiune care duce la întărirea relațiilor dintre statele Micii Antante, Înțelegerii Balcanice cu Franța, U.R.S.S., la întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor cu toate țările pacifice, ca acte pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist“²⁷. Iar P.S.D. în ședința Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat a adoptat o hotărîre în care se arată : „În ceea ce privește declarațiile d-lui Mussolini s-a constatat că ele confirmă întru totul prevederile politice ale social-democrației care a arătat întotdeauna că statele fasciste sînt acelea care amenință statutul teritorial al Europei și prin aceasta, pacea lumii. În consecință, încă de mult Partidul Social-Democrat a exprimat public punctul său de vedere că este hotărît să lupte împotriva fascismului, ațîțitor de războaie atît în ordine internă cît și în ordine externă, fiind gata să apere țara împotriva oricărei agresiuni și să susțină pînă la ultimele ei consecințe, aplicarea politicii de securitate colectivă în sînul Societății Națiunilor“.²⁸

La acțiunile organizate de partidele muncitorești se adaugă protestele Madoszului, a altor organizații de masă legale și ilegale.

„Mussolini în discursul său de la Milano — se arată în apelul lansat de conducerea Madoszului — a vorbit despre Ungaria ca de «marea mutilată», care vrea să i se facă dreptate, dînd un exemplu de prietenie italo-maghiară. Prietenia aceasta anunțată cu atîta vîlvă, are scopul să infiltreze în masele maghiare și pe mai departe nădejdea deșartă că aceste mase să vadă în Mussolini și Hitler mult așteptatul Messia, că în momentul oportun, cînd Roma și Berlinul vor suna alarma, să sară și să-și verse sîngele, ca figuri inconștiente, în jocul intereselor germane și italiene. Poporul maghiar, se arată în continuare, trebuie să fie conștient că într-o eventuală aventură războinică „poate pierde însă și ființa sa“.²⁹

Acțiunile de condamnare a discursului lui Mussolini au continuat și în preajma zilei de 1 decembrie, zi în care poporul nostru aniversa Marea unire din 1918. Astfel, într-un editorial apărut în ziarul „Lumea nouă“ se arată : „Dar azi, sărbătoarea Unirii are o semnificație deosebită, din cauza împrejurărilor internaționale în care ea se produce. Fascismul revizionist al d-lor Hitler și Mussolini amenință hotarele statomnicite după război și prin aceasta însăși ființa — și așa destul de debliă — a păcii în Europa. Acestui fascism agresiv și războinic trebuie răspuns în ziua de 1 decembrie. Nu este de ajuns să se înșire fraze frumoase despre veșnicia hotarelor noastre. Trebuie arătat, în același timp, și modul cum aceste hotare, și implicit pacea pot fi salvate și puse la adăpost“³⁰

Întreaga țară a participat la mari adunări de cinstire a marelui act înfăptuit la 1 decembrie 1918. Muncitorii au organizat mari mitinguri în care au evocat semnificația istorică a acestui mare eveniment din istoria noastră subliniind rolul clasei muncitoare în înfăptuirea sa, datoria de a lupta împotriva acelor care atentează la independența și unitatea patriei noastre. „Să nu se uite — arăta Eftimie Gherman, secretarul Uniunii Muncitorilor Minerii la adunarea festivă din București — că la Adunarea de la Alba Iulia, nu numai muncitorimea a participat în număr mare și cu însuflețire, dar chiar ea a fost promotoarea solemnei manifestații a poporului român din Ardeal și Banat. Mai mult chiar, muncitorii au acti-

²⁷ Loc. cit., cota XX—22, inv. nr. 947.

²⁸ „Lumea nouă“ din 15 noiembrie 1936.

²⁹ „Dimineța“ din 5 decembrie 1936.

³⁰ „Lumea nouă“ din 29 noiembrie 1936.

vat pentru unire încă înainte de război, iar în timpul războiului, timp de 4 ani, au desfășurat o intensă activitate”³¹.

Anul 1937 cu situația sa internațională tot mai complicată a adus în prim-planul acțiunii forțelor politice — alianțele pe plan extern ale țării noastre în noua conjunctură internațională. P.C.R., P.S.D., P.S.U. și-au manifestat atitudinea realistă și constructivă față de politica externă pe care trebuie s-o promoveze România. În articolul „Alianțele noastre firești” apărut în ziarul „Reporter”, P.C.R., expunându-și poziția față de politica externă a României, arăta că, „în interesul integrității sale teritoriale amenințate de puterile revizioniste și în interesul independenței sale naționale amenințate de agresivitatea imperialismului german”, aceasta trebuie să se concretizeze în „necesitatea încadrării României în sistemul de organizare a păcii reprezentat prin alianța cu Franța, Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică, U.R.S.S. și consolidarea acestui sistem prin aplicarea principiului securității colective și asistență reciprocă contra oricărei agresiuni nemotivate”³². În același spirit, Constantin-Titel Petrescu scrie în articolul „Situația internațională a României”: „Partidul nostru, luptând pentru apărarea intereselor și aspirațiilor poporului muncitor, afirmă odată mai mult crezul său, în politica externă, în sensul că România trebuie să se sprijine pe alianțele vechi cu statele mari, democrate și pacifice și pacifiste care tind spre o ordine internațională întrupată în Societatea Națiunilor”³³.

În același timp P.C.R., P.S.D. și P.S.U. organizează puternice acțiuni pentru apărarea unității și integrității țării. Se editează broșura „Nicolae Iorga, fost președinte al Consiliului de Miniștri, către E.S. Benito Mussolini, șeful guvernului italian”. Au loc o serie de întrevederi între împuterniciții țărilor componente ale Micii Înțelegeri, ale Înțelegerii Balcanice, se desfășoară alegerile parlamentare din 1937 sub lozincă „Propășirea țării și conservarea cu orice preț a integrității noastre naționale”, are loc marea întrunire democratică, antifascistă de la 12 decembrie 1937 din sala „Marna” din București. Îndrumând masele, P.C.R. lansează în decembrie 1937 un vibrant *Manifest*: „Italia fascistă după ce-a înrobit poporul abisinian, duce acum războiul împotriva poporului spaniol; ea vrea să cucerească noi poziții strategice pentru marele război de reîmpărțire a lumii pe care Germania hitleristă îl pregătește cu febrilitate. Germania hitleristă — se pregătește să pună mâna pe Danzig, pe Austria, Cehoslovacia, Belgia și, împreună cu Italia lui Mussolini, să înconjoare și să zdrobească Franța democratică și să stabilească hegemonia fascistă în Europa. Fascismul german, ungar, bulgar, în alianță cu cel italian, pîndesc momentul pentru a impune prin război revizuirea tratatelor de pace”³⁴.

Atitudinea concesivă față de politica de revizuire teritorială adoptată de marile puteri, de concesiile față de pretențiile expansioniste ale Axei fasciste și acoliților ei, au influențat însă negativ și evoluția evenimentelor din România, ca și din alte țări europene. În aceste împrejurări, cu sprijinul unor cercuri industrial-bancare românești, în februarie 1938 în țara noastră s-a instaurat regimul de dictatură regală, regim

³¹ *Ibidem*.

³² „Reporter” din 1 august 1937.

³³ „Lumea nouă” din 23 mai 1937.

³⁴ A.I.S.I.S.P., Cota A XXII-7, inv. 982.

care a dus la restrângerea unor drepturi și libertăți cetățenești. Aprecierile P.C.R. privind noul regim politic porneau de la o viziune largă, care avea în vedere interesele vitale ale poporului român în ceea ce privește apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale, în contextul situației interne și internaționale. P.C.R. a ținut seama de faptul că noul regim, deși anticomunist, grupa, totuși, oameni politici și militari cu orientare nefascistă și antihitleristă, interesați în salvarea independenței naționale și a integrității teritoriale. Pornind de la această constatare reală, partidul comunist a apreciat că „ar fi o mare greșeală să confundăm regimul actual, reacționar și antipopular, cu fascismul, și Frontul Renașterii Naționale, ca o unealtă directă a acestuia“. Totodată se apreciază în documentele partidului că „dușmanul principal este și rămîne Garda de fier — împotriva acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist trebuie, în primul rînd, îndreptat focul principal“³⁵. Stabilirea acestui obiectiv strategic de către P.C.R. era expresia unei realități a vieții politice românești — consensul tuturor forțelor politice de stăvilire a ascensiunii la putere a Gărzii de fier. Era expresia faptului că fascismul în România prin marile acțiuni desfășurate de comuniști, de forțele democratice și patriotice nu reușise să ajungă la putere fiind o ideologie nepopulară, repugnată de forțele democratice, de marea masă a poporului român.

La sfîrșitul anului 1938 și în anul 1939 Germania nazistă, folosindu-se de Garda de fier, organizațiile naziste ale Grupului Etnic German și alte cercuri fasciste, progermane și-a intensificat presiunile asupra României, pentru angajarea ei în sfera de interese naziste. În octombrie 1938 Hitler a cerut lui Carol al II-lea să aducă la putere un guvern legionar. Ca o reacție a lui Carol al II-lea față de această pretenție, precum și ca un rezultat al vechilor contradicții dintre Garda de fier și cercurile din jurul lui Carol al II-lea, un grup de legionari, în frunte cu Corneliu Codreanu, este lichidat, la sfîrșitul lunii noiembrie 1938. De altfel, încă din aprilie—mai 1938 — cînd Garda de fier a fost scoasă pentru a patra oară în afara legii, iar fruntașilor legionari le-au fost intentate procese cu condamnări și internări în lagăre — mișcarea legionară își desfășoară și în cursul anului 1939, acțiunile în mod subversiv și clandestin.

După măsurile represive luate împotriva Gărzii de fier de către guvernul român, ambasadorul Germaniei la București raporta ministrului de externe al Reichului Ribbentrop : „Garda de fier a încercat a deveni o mișcare populară, dar sub loviturile dictaturii (regale — *n.n.*) au căzut toți cei ce mai făceau parte din conjurație și a rămas doar secta. [...] Teroarea și crima le este străină românilor, dar crima politică a fost introdusă de Gardă, atunci cînd în 1924 Codreanu l-a împușcat pe prefectul poliției din Iași, pe Duca în 1933, pe Stelescu în 1935, apoi atentatul de la Cluj și Cernăuți. Cu asta însă a trebuit să se încheie lanțul de crime. Acești oameni sînt fanatici pentru că sînt bolnavi ; o societate asocială. Acest misticism este nesănătos. Sînt puțini români cumsecade printre activiștii Gărzii. Se pune problema : așa ar arăta reînnoirea românească ? Succesul în alegeri în decembrie anul trecut (1937) nu a fost decît o reacție a poporului față de partidele politice. La sate nemulțumiții au votat pentru Gardă, însă dacă aceștia ar fi venit la putere

ar fi înălțat peste tot spînzurători. Iată un scurt bilanț despre așa-numita forță politică din România”³⁶.

În pofida acestei realități, legionarii vor fi tot mai mult folosiți de Germania nazistă ca principal sprijin pentru a îndepărta orice obstacol în calea satisfacerii intereselor ei pe seama poporului român. Teroarea, agresiunile și asasinatele vor fi socotite de naziști și legionari ca mijloace de primă importanță în realizarea acestor planuri.

Eforturile pe plan intern, ale guvernului român, prin care se urmărea stăvilirea ascensiunii Gărzii de fier au fost conjugate cu o serie de acțiuni externe menite să consolideze alianțele tradiționale, asigurîndu-se sprijinul puterilor occidentale în fața pericolului subjugării economice și politice de către Germania hitleristă.

În acest context se înscriu vizitele pe care regele Carol al II-lea le-a făcut în noiembrie 1938 la Londra, Paris și Berlin. Încheiate cu rezultate nesatisfăcătoare pentru partea română, vizitele efectuate în Marea Britanie și Franța au arătat cercurilor conducătoare românești că guvernele britanic și francez continuau să se dezintereseze de situația din sud-estul Europei. „O serie întreagă de forțe naturale — declara premierul englez Chamberlain regelui Carol al II-lea — au dus la faptul că în prezent este inevitabil ca Germania să se bucure de o poziție preponderentă în domeniul economiei”³⁷.

În fața presiunilor tot mai insistente ale Germaniei hitleriste, între decembrie 1938—martie 1939 guvernul român a făcut mari eforturi să depășească pe calea tratativelor criza din raporturile româno-germane, mergînd pînă la încheierea unui acord economic pe termen lung (20 martie 1939), în schimbul unor concesiuni economice și a angajamentului Berlinului că nu va sprijini pretențiile revizioniste ale vecinilor României. Pentru a contracara efectele tratatului economic încheiat, România a perfectat acorduri economice și cu Franța (31 martie 1939) și cu Anglia (11 mai 1939). „Dacă am făcut acordul economic cu Germania — explica Armand Călinescu — a fost pentru a cîștiga timp și unele avantagii economice, nu pentru a ne apropia politicește de Germania”³⁸. Acordul cu Germania — declara ministrul afacerilor străine, Grigore Gafencu, la tribuna Parlamentului — „cere, pentru a da roadele pe care le așteptăm [...] o lungă perioadă de pace și raporturi de încrezătoare colaborare [...] Acordurile economice cu Franța și cu Marea Britanie înseamnă locul nostru pe piața internațională și trebuie, în împrejurări prielnice, să se poată dezvolta în proporții tot mai însemnate”³⁹.

În realitate, aplicarea acordului a fost îndelung tergiversată și îngreuiată, în mod deliberat, de guvernul român. „Din punct de vedere al aplicării practice a tratatului din martie, nu s-a făcut nimic pînă în prezent” — conchidea, în iulie 1930, un Raport al Direcției economice din Ministerul Afacerilor Străine⁴⁰.

³⁶ „Raportul Ambasadei germane din București, din 1938 către Ribbentrop, ministrul de externe al Germaniei, despre situația politică în România”, Direcția Generală a Arhivelor Statului.

³⁷ Documents on British Foreign Policy, Seria a III-a, vol. III, doc. nr. 262, scrisoarea lordului Halifax către M. Palairat, București, din 17 noiembrie 1938.

³⁸ „Insemnări zilnice”, Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosar nr. 11, filele 1—2.

³⁹ *Dezbatările Adunării Deputaților*, Monitorul Oficial nr. 2, ședința din 9 iunie 1939, p. 12.

⁴⁰ Arhiva M.A.E., fond Convenții, Germania, vol. I.

Această situație este confirmată de mareșalul Keitel în iunie 1939 care, într-o consfătuire a lui Hitler cu conducerea O.K.W.-ului, raporta neîndeplinirea prevederilor tratatului din martie „în nici un capitol“, datorită rezistenței permanente a ministerelor de resort române, dispuse de a dezvolta schimburile cu Anglia, nu cu Germania“⁴¹.

În organele și instituțiile centrale ale dictaturii regale — guvern, Consiliul de coroană, Frontul Renașterii Naționale — s-au manifestat tendințe deosebite în problemele legate de politica externă, de căile preconizate în vederea apărării independenței, suveranității și integrității țării.

Dacă un grup restrâns (îndeosebi gruparea industrial-bancară reprezentată de Carol al II-lea) a evoluat, treptat, pe calea unor compromisuri și concesiilor față de Germania, oameni politici și personalități influente în mecanismul guvernării — ca Armand Călinescu, Nicolae Iorga, Victor Iamandi, Gheorghe Tătărescu, Grigore Gafencu, Mitiță Constantinescu, Victor Slăvescu, Petre Andrei, Mihail Ralea, Mihail Ghelmegeanu ș.a. — au luptat pentru întărirea capacității de rezistență a națiunii, respingînd încercările de imixtiune politică din partea Germaniei care periclita suveranitatea, independența și integritatea patriei. Asupra acestor tendințe s-a exercitat, de asemenea, influența și opțiunile maselor populare, ale opiniei publice — de la Partidul Comunist Român și pînă la liderii partidelor burgheze tradiționale — care se opuneau aservirii țării de către Germania hitleristă, cerînd continuitatea politicii tradiționale a României, alături de statele care-i promisesea menținerea integrității teritoriale și independenței naționale.

Anexarea Austriei în martie 1938, accentuarea politicii expansioniste a Germaniei hitleriste în sud-estul Europei după Conferința de la München, cîmpirea Cehoslovaciei, pe plan extern, recrudescența organizațiilor fasciste românești, pe plan intern, au creat grave pericole pentru independența și integritatea teritorială a României. În aceste condiții, animat de un profund patriotism, Partidul Comunist Român a acționat cu și mai mare hotărîre în vederea concentrării tuturor forțelor democratice într-un front larg patriotic antifascist și mobilizării întregului popor la luptă pentru apărarea patriei.

Conducerea P.C.R., pe baza unei ample analize a noilor evenimente ce avuseseră loc pe plan intern și extern, a avertizat asupra accentuării izolării României pe plan internațional, cît și asupra pericolului unui atac iminent hitleristo-horthyst asupra țării noastre. În acest sens ziarul „Scînteia“ din 25 noiembrie 1938 scria în articolul „Nori grei deasupra României“ : „România după München e mai mult ca oricînd — după ferocita expresie a lui Iorga — «o țară pîndită». Și pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului maghiar, ci și de sălbateca fiară îmbătată de sîngele jertfelor sfișiate, care este fascismul german [...] „Nori grei se strîng deasupra țării noastre. Existența ei liberă este amenințată. Partidul nostru nu va cruța nici o efortare, nici o jertfă, pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni în fruntea ei la unirea tuturor forțelor dornice să apere pacea și independența României“.⁴²

Un manifest al C.C. al P.C.R. editat în luna noiembrie cu titlul „Agenții lui Hitler, gardiștii de fier, trădează țara. La luptă împotriva

⁴¹ Deutsches Zentral Archiv, Potsdam, Handakelen Clodius, Korrespondenz.

⁴² „Scînteia“ din 25 noiembrie 1938.

trădătorilor !”, lua atitudine împotriva lozincilor Gărzii de fier ce îndemneau România la alianță cu Germania și Italia. „Legionarii hitleriști au împrăștiat fițuici hitleriste, în care dau pe față adevărata lor țintă : «Alianța României cu Roma și Berlinul» iată ce declară gardiștii că vor face la «48 de ore după venirea lor la putere». Alianța cu Roma și Berlinul înseamnă predarea României lui Hitler și victoria barbariei fasciste în România. Aceasta înseamnă că «legionarii» gardiști lucrează fățiș pentru dezmembrarea țării”. Manifestul chema masele la luptă unită împotriva pericolului fascist : „Apărarea țării nu se poate duce fără o luptă neșovăielnică și necruțătoare împotriva dușmanilor ei ; împotriva Gărzii de Fier și a celorlalte bande fasciste. Muncitori social-democrați, organizați și neorganizați, în primul rînd către voi adresăm apelul nostru. Uniți-vă în frontul unic de luptă al clasei muncitoare din România”⁴³.

La 1 decembrie 1938, cu ocazia aniversării a 20 de ani de la adunarea de la Alba Iulia și încheierea procesului de făurire a statului național unitar român conducătorii organizațiilor profesionale ale clasei muncitoare au organizat întruniri muncitorești în numeroase orașe din țară „pentru a comemora acest fapt istoric, pentru a arăta însemnătatea lui și pentru a manifesta hotărîrea întregii muncitorimi de a apăra Uniunea împotriva oricărei amenințări”⁴⁴.

La mijlocul lunii decembrie 1938, reprezentanți ai Uniunii democratice și Madosz-ului au înaintat primului ministru un Memoriu în care arătau : „Conștienți de îndatoririle noastre de cetățeni și români am combătut întotdeauna cu energie uneltirile străine, neîngăduite, introduse în țara noastră prin mijlocirea Gărzii de Fier. De ani de zile am denunțat opiniei publice românești rolul de trădare de țară al Gărzii de Fier, rolul ei de spionaj și agentură a statelor revizioniste și agresoare. În aceste condiții, am fost adînc îngrijorați, cînd, după dezmembrarea Cehoslovaciei, am văzut renăscînd sub impulsul și conducerea aceluiași state revizioniste, activitatea teroristă și destrăpătoare de țară a Gărzii de Fier”⁴⁵.

La începutul anului 1939 P.C.R. a adoptat o serie de măsuri în vederea intensificării activității antifasciste a maselor. Ziarul „Scînteia” a publicat articolul „24 ianuarie 1859—1939” în care, după ce arăta importanța unirii făurite la 1859, sublinia : „Astăzi cînd independența națională a poporului român și unitatea României sînt din nou primejduite, amintirea luptelor duse pentru unire trebuie să îndemne la o luptă dîră și hotărîtă contra dușmanilor din afară și a agenților lor dinăuntru”⁴⁶.

Lichidarea Cehoslovaciei ca stat și amenințarea directă ce plana asupra României în martie 1939 a prilejuit Partidului Comunist Român o luare de atitudine și mai hotărîtă împotriva pericolului cotropirii României de către Germania hitleristă și aliații săi : Manifestul C.C. al P.C.R. din 17 martie 1939 glăsuia : „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Întreg poporul să se pună în stare de alarmă [...] Partidul Comunist din România dă alarma ! Să fie pregătit de luptă întreg poporul român și toate popoarele [naționalitățile — *n. n.*] conlocuitoare, pentru apărarea țării împotriva cotropitorilor fasciști. Hitler vrea să ne răpească grîul, petrolul și teritoriul. El vrea să

⁴³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 6, dosarul nr. 1199, fila 10.

⁴⁴ „România” din 2 decembrie 1938.

⁴⁵ Arh. C.C. al P.C.R., fondul 6, dosarul 1199, filele 117—118.

⁴⁶ „Scînteia” din 8 februarie 1939.

ne arunce în robie [...] Partidul Comunist Român declară : comuniștii vor lupta cu arma în mână în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților săi revizionişti. Impuneți guvernului să se unească cu acele forțe externe care sînt hotărîte să lupte contra agresorilor fascişti [...]”.⁴⁷ În consens cu apelul adresat poporului de către P.C.R., Cezar Petrescu scria în legătură cu măsurile militare luate de guvernul Armand Călinescu pentru apărarea hotarelor țării : „Încă odată, România ține să dovedească pînă în ceasul din urmă intențiile pacifice, lipsa de orice veleitate agresivă, respectul pactelor și tratatelor în care Europa, prea îndelung și în deșert a crezut... Fie ca alarma să treacă încă odată, salvînd omenirea de duhul vărsării de sînge ! Noi încă o nădăduim, fiind de douăzeci de ani, cu toată ființa am fost pregătiți pentru pace, pentru tămăduirea rănilor lăsate de hecatomba marelui război, pentru consolidarea unei Românie de tînără și optimistă civilizație”. Pe aceeași linie se înscrie și scrisoarea adresată în aprilie 1939 lui Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, de către meseriași, muncitori, agricultori și cărturari din Cluj, membri ai secțiunii maghiare a Frontului Renașterii Naționale în care se arăta : „Socotim că în momentele de acum apărarea hotarelor României pe baza fraternității între poporul român și maghiar din țară, pe baza principiilor de libertate, a egalității de drepturi și a păcii interne, formează nu numai singura cale de urmat pentru înfăptuirea unei conviețuiri fericite a popoarelor de pe aceste meleaguri, dar este și aportul cel mai mare pe care l-am putea aduce independenței și libertății tuturor popoarelor din bazinul dunărean și confrăților noștri din Ungaria... Convingerea noastră fermă este că față de pericolul comun, maghiarimea din țară trebuie să-și spună cuvîntul răspicat, clar și fără șovăire în interesul solidarității comune”⁴⁸.

Relevînd înaltul spirit civic de care au dat dovadă muncitorii români în timpul evenimentelor din martie 1939, deputatul socialist Eftimie Gherman arată în Adunarea deputaților în ședința din 27 iunie 1939 : „Am fost martori cu toții și am văzut cum zeci de mii, sute de mii de muncitori și-au îmbrățișat nevestele, și-au sărutat copiii și au plecat la unități, plini de voință să ajungă cu un minut mai devreme la datorie, unde țara îi chema”. În continuare el a declarat : „Trebuie să se știe că aceste granițe, ale noastre, sînt trasate pentru totdeauna. Ele au fost consfințite nu numai de dreptate, dar au fost consfințite de atîtea jertfe făcute în atîtea secole. Datoria noastră este să le apărăm și le vom apăra”⁴⁹.

Străbătînd un proces continuu de maturizare și trebuind să depășească încă unele teze care nu-i aparțineau, Partidul Comunist Român și-a extins tot mai mult influența în viața politică a țării, el reprezentînd forța principală a luptei împotriva pericolului fascist-hitlerist. Fiind un organism viu, puternic ancorat în realitățile țării, partidul comunist și-a lărgit contactele cu toate forțele potrivnice hitlerismului.

În lumina acestor coordonate ale activității partidului comunist și a celorlalte forțe revoluționare, a stării de spirit patriotice și antifasciste a maselor largi populare se evidențiază și legătura organică între amploarea și caracterul demonstrațiilor de la 1 Mai 1939 și întreaga muncă desfășurată de comuniști, de socialiști și social-democrați, pentru mobilizarea tuturor forțelor democratice și antifasciste la lupta împotriva tendințelor

⁴⁷ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXIII—1, inv. nr. 1030

⁴⁸ „România” din 23 martie 1939.

⁴⁹ „Lumea nouă” din 23 aprilie 1939.

expansioniste și revizioniste ale statelor fasciste. Pornind de la tradiția și semnificația lui 1 Mai ca zi de luptă, Partidul Comunist a luat măsuri organizatorice pentru a asigura desfășurarea manifestației la nivelul marilor partide care planau asupra țării și a omenirii.

Are o deosebită semnificație prezența în primele rînduri ale organizatorilor marii demonstrații a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Patriot și revoluționar înflăcărat, profund devotat clasei muncitoare, poporului din rîndurile căruia s-a ridicat, participant activ la luptele conduse de partid, pentru răsturnarea regimului de exploatare, care se remarcase încă din timpul marilor bătălii de clasă din anii crizei economice prin înaltul spirit organizatoric și tenacitatea cu care a dezvoltat pericolul fascist.

Manifestările patriotice antifasciste de la 1 Mai 1939 au constituit o victorie a partidului comunist, a politicii sale de Front unic cu celelalte partide muncitorești și democratice. Ele au fost larg comentate în cele mai diverse pături ale opiniei publice din țară și au avut un larg ecou peste frontiere. Ele au contribuit, în același timp, la creșterea prestigiului, a autorității de care Partidul Comunist Român se bucura în fața întregii națiuni. Ziarul *Timpul*, răspîdit în cercuri largi ale societății românești, aprecia astfel demonstrațiile muncitorești: „1 Mai 1939 a arătat o dată mai mult că muncitorimea este... temeiul, baza și substanța națională, cheazăia prosperității ei în pace și apărătoreea ei atunci cînd patria o cere“.

Demonstrația antifascistă de la 1 Mai 1939 — cea mai mare demonstrație din Europa îndreptată împotriva hitlerismului — a reprezentat poziția hotărît antifascistă a României, a forțelor politice din țară, a guvernului și a monarhiei. Ea se înscrie ca un serios semnal pe care România îl adresa Europei, opiniei publice mondiale pentru unirea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial de către Germania hitleristă și acoliții săi ⁵⁰.

Puternica mișcare antifascistă și antihitleristă din România, al cărei promotor a fost Partidul Comunist Român, a profilat în opinia publică progresistă internațională imaginea unui popor profund atașat idealurilor de libertate și de independență națională, demn de tradițiile sale eroice glorioase. Subliniind acest aspect în fața celor 1 500 de delegați și participanți la Congresul breslelor muncitorești, ținut în sala cinematografului „Aro“ la 1 Mai 1939, Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, a precizat poziția guvernului față de politica agresivă și revizionistă promovată de statele fasciste față de România, dorința poporului român de a trăi în pace și în bună înțelegere cu toate națiunile lumii: „Cînd însă se va schița de undeva o încercare de atingere a teritoriului nostru — declară el —, ea se va izbi de cea mai hotărîtă și cea mai neclintită rezistență [...]. Această politică nu este numai politica guvernului sau politica unui grup de oameni: aceasta este politica țării, este politica națională. [...] Generația care ne-a precedat a avut nobila misiune de a realiza unitatea națională. Generația noastră a răspuns la datoria ei de a se sacrifica pentru păstrarea ei“ ⁵¹.

Seria demonstrațiilor cu caracter antifascist a continuat și în perioada următoare. La 10 mai 1939, cu prilejul demonstrației organizate la Cluj de Frontul Renașterii Naționale, Madosz-ul a mobilizat pe membrii săi sub lozincă „Apărînd hotarele României, apărăm pămînturile noastre“.

⁵⁰ Nicolae Cioroiu, *1 Mai — simbol al unității de luptă a clasei muncitoare din România*, „Anale de istorie“ nr. 1/1979, p. 41.

⁵¹ „Timpul“ din 3 mai 1939.

La 16 mai 1939 C.C. al P.C.R. a adresat conducerilor partidelor burgheze o scrisoare în care arăta : „În fața primejdiilor din afară și a atacului pe care statele agresoare, sub conducerea Germaniei hitleriste, îl pregătesc împotriva granițelor țării și a independenței ei, credem că se cere o unitară acțiune a tuturor partidelor hotărâte să apere această independență, indiferent de ideologia căreia fiecare grupare în parte rămîne credincioasă”⁵².

În condițiile accentuării pericolului declanșării de către Germania hitleristă a războiului, Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iunie 1939 stabilea : „P.C.R. trebuie să-și concentreze toate eforturile pentru înfăptuirea grabnică a frontului unic, a frontului popular antifascist și a unui larg front al forțelor patriotice care să lupte contra agresiunii fasciste, pentru stîrpirea agenturilor hitleriste”.

Marșul războinic al Germaniei hitleriste, cotropirea succesivă a unor țări europene, începutul celui de-al doilea război mondial la 1 septembrie 1939 au creat o situație din ce în ce mai grea pentru România. Eforturile forțelor democratice, antifasciste de a se opune presiunilor cercurilor fasciste interne și ale Germaniei naziste, eforturi în care s-au antrenat inclusiv exponenți ai cercurilor burgheze, au primit o lovitură la 21 septembrie 1939, cînd primul ministru al țării, Armand Călinescu — adversar al expansiunii Germaniei hitleriste — a fost asasinat mișelește de către elemente ale Gărzii de fier, cu complicitatea directă a Gestapoului.

Asasinarea lui Armand Călinescu a fost aspru condamnată de partidele clasei muncitoare. Partidul Comunist Român a lansat un Manifest în care arăta : „După I. G. Duca mîna hitleristă l-a ucis pe Armand Călinescu. Ca și I. G. Duca, Armand Călinescu a fost ucis de legionarii lui Hitler. Ordinul de asasinare a primului ministru a fost dat de Berlin”⁵³. De asemenea, într-o chemare lansată în numele muncitorimii române de conducătorii breslelor muncitorilor și funcționarilor particulari din industrie și comerț, se arăta : „În clipa în care întreaga suflare românească, copleșită de griji și de neliniști... caută să-și îndeplinească întreaga datorie către țară, niște nemernici au comis oribila crimă de a ucide pe primul ministru al țării... Numai nebunia și sălbăticia au putut zăpăci mințile și au împins pe acești oameni la cea mai monstruoasă și ticăloasă faptă... Întreaga opinie publică românească cere sancționarea exemplară a tuturor criminalilor și complicilor”⁵⁴.

În perioada septembrie 1939 — august 1940, România a traversat ultima etapă a desăvîrșirii izolării sale, rămînînd singură, la discreția blocului revizionist-agresiv.

O sugestivă evaluare a locului României în acele grave momente prezenta directorul oficiosului guvernamental Cezar Petrescu : „Între aceste probleme, ține loc de frunte atitudinea așa-ziselor țări mijlocii și mici, care răsîndite și răsfireate pe marginile marilor imperii, se străduiesc să asigure popoarelor respective o liniștită și fecundă dezvoltare. [...] Din nefericire, imperialismele nu sînt de acord asupra razei în care au dreptul să-și exercite protecțiunea. De aceea se și bat între ele pe viață și pe moarte. Iar țările mijlocii și mici privesc uluite această gigantică dispută în care e pusă deseori în joc însăși soarta lor și se străduiesc prin eforturi supraomenești să-și ferească destinul abia limpezit, de catastrofalele consecințe

⁵² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul 1, dosarul nr. 160, filele 62—63.

⁵³ A.I.S.I.S.P., Cota A XXIII, nr. 1038.

⁵⁴ „România” din 27 septembrie 1939.

ale luptei dintre uriași. [...] Experiența istorică ne-a învățat să înțelegem bine că marile puteri nu întreprind niciodată acțiuni de generoasă protecțiune fără a avea interese proprii de o dură evidență”⁵⁵.

În acest context internațional, guvernul nazist declanșase o adevărată ofensivă economică și politică împotriva României, de la reproșuri față de neîndeplinirea obligațiilor asumate prin tratatul economic din martie 1939, până la amenințări, la folosirea forței și activizarea agenturilor sale din cadrul minorității germane din România și a Gărzii de fier. Căutînd o cale de înțelegere cu Germania, regele Carol al II-lea a proclamat, în primăvara anului 1940, așa-numita politică de „pacificare națională”, a scos pe legionari din închisori, ceea ce le-a permis să treacă, cu sprijinul Berlinului, la pregătirea unei lovituri de stat fasciste.

În situația agravată, din lunile aprilie-iunie 1940, prin invazia germană într-o serie de țări din Europa occidentală, unele grupări ale cercurilor conducătoare, în frunte cu regele, au hotărît la 28 mai 1940, ca unică soluție, trecerea la o politică de apropiere de Germania; în acest scop, au fost incluși în guvern cîțiva oameni politici care sprijineau orientarea progermană. La 29 mai 1940, guvernul român, astfel reorganizat, a semnat „Pactul petrol-armament”.

Grupările interne progermane și profasciste, aduse de evenimente pe primul plan al vieții politice, au impus guvernului condus de Gh. Tătărescu să renunțe, la 1 iulie 1940, la garanțiile franco-britanice din aprilie 1939 și apoi, la 4 iulie, să cedeze locul unui guvern sub președinția lui Ion Gigurtu, în care numărul elementelor progermane era preponderent. Horia Sima, șeful Gărzii de fier, care fusese numit subsecretar de stat la Educația Națională (28 iunie), deținea acum șefia departamentului Cultelor.⁵⁶

Analizînd politica de expansiune nazistă și țelurile ei în viitorul apropiat, Plenara a VI-a a P.C.R. din iunie 1939 preciza că România „este unul din cele mai apropiate obiective ale expansiunii germane”, teritoriul său putînd fi folosit azi ca „punct de sprijin pentru atacul hitlerist contra țărilor neagresive”. Este de remarcat că în documentul elaborat de conducerea P.C.R. se aprecia încercuirea și izolarea României nu ca rezultat al unui eveniment, ci ca un proces desfășurat într-un cadru mai amplu. „Recentele evenimente — se sublinia în documentele plenarei — au agravat mult situația internațională a României. Ea a pierdut o aliată fidelă și puternică, principala ei furnizoare de armament, Cehoslovacia. În locul ei, România a căpătat un primejdios vecin, Germania. Politica Ungariei și Bulgariei fiind determinată de Berlin, iar Iugoslavia căzînd tot mai mult sub influența țărilor fasciste, apare clar că, într-un tempo rapid, Germania realizează o veritabilă încercuire și izolare a țării noastre.”⁵⁷

Pe baza acestor aprecieri cu privire la pericolul ce amenința România, plenara considera că imperativul aceluși moment era apărarea independenței și integrității patriei împotriva agresiunii hitleriste și a trădării Gărzii de fier. Calea de urmat era mobilizarea energiilor întregului popor într-un Front național antifascist.

Noile orientări survenite în poziția Internaționalei Comuniste față de hitlerism, după încheierea tratatului sovieto-german din august 1939,

⁵⁵ „România” din 1 aprilie 1939.

⁵⁶ Gheorghe Zaharia, *Premise istorice ale rezistenței și insurecției din august 1944*, în „Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică”, Editura militară, București, 1974, p. 38.

⁵⁷ „Scînteia” din 26 iulie 1939.

atacarea Poloniei și declanșarea celui de-al doilea război mondial au avut consecințe nefaste asupra activității mai multor partide comuniste. În acele condiții grele, când pericolul nazismului plana tot mai amenințător asupra României, când Partidul Comunist Român desfășura o luptă eroică de mobilizare a tuturor forțelor vii ale țării pentru a se opune expansiunii Germaniei hitleriste și aliaților ei, P.C.R. a primit din partea Internaționalei Comuniste indicații și directive care contraveneau poziției anihitleriste a partidului, intereselor vitale ale poporului român. La sfârșitul anului 1939 și începutul lui 1940, forurile conducătoare ale Cominternului au criticat multe din aprecierile și indicațiile realiste respective, considerându-le o capitulare în fața regimului dictaturii regelui.

Asemenea orientări și directive, care veneau în contradicție cu linia politică a partidului comunist, cu imperativele luptei împotriva fascismului și agresiunii hitleriste, au produs confuzie în activitatea partidului, au creat pericolul îndepărtării de partid a unor largi categorii sociale. Este însă meritul comuniștilor din România, al cadrelor de bază ale partidului, că au știut în acele grele momente să depășească dificultățile ivite și să promoveze în mase o linie politică conformă cu interesele majore ale țării.⁵⁸

Ca urmare a politicii marilor state europene din anii 1939—1940, țara noastră a fost complet izolată. Din trupul României unitare s-au cotoropit, în vara anului 1940, un vast teritoriu, o mare parte din avuția sa națională și o numeroasă populație.

În împrejurările de atunci, Gheorghe Tătărescu, președintele Consiliului de Miniștri, arăta : „Trecutul nostru stă mărturie că actele de cotoropire săvârșite împotriva neamului nostru n-au lăsat urme durabile pe pământul românesc și întreaga noastră istorie ne-a învățat că procesele deschise prin forța asupririi, nu se sfârșesc decît prin triumful Dreptului, iar izbînzile silniciei nu au fost decît popasuri trecătoare, care au pregătit izbînda cea de pe urmă a Dreptății“.

O adîncă durere și revoltă au străbătut întregul popor român, silit să fie martor la sfîșierea teritoriului său, pentru a cărui apărare, unitate și integritate se jertfise pe parcursul unor secole de luptă. Continuînd activitatea pe linia luptei patriotice, comuniștii au chemat masele la apărarea teritoriului național.

Experiența și tradițiile îndelungate ale mișcării muncitorești din România de a fi unitară, de a nu-și fărîmița forțele, au influențat tot mai mult și constant activitatea P.C.R. și a celorlalte organizații muncitorești din țară. Unitatea de acțiune a evoluat neîncetat spre o lărgire a cadrului unității, marcînd o etapă importantă pe drumul făuririi frontului unic muncitoresc și a refacerii partidului unic al clasei muncitoare.

În împrejurările premergătoare declanșării celui de al doilea război mondial și în primul an al acestuia, obiectivul principal al P.C.R. a fost lupta pentru apărarea independenței și integrității patriei, împotriva acțiunilor agresive ale Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste contra pericolului fascist al Gărzii de fier, agentură hitleristă din România. În acest scop activitatea partidului comunist s-a caracterizat printr-o mare diversitate de forme — în cadrul organizațiilor legale și al politicii de alianță cu alte grupări democratice antifasciste. S-au făcut pași importanți pe calea făuririi alianței muncitorești-țărănești, a unității de luptă a tuturor oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități.

⁵⁸ Mișcarea muncitorească din România. Partidul Comunist Român în perioada interbelică, „Anale de istorie“, nr. 1/1979, p. 158.

Evenimentele grave cu care a fost confruntat poporul român și statul său unitar în anul 1940 au găsit partidul comunist, partidul proletariatu-lui român, pe poziția cea mai înaintată, patriotică de apărare a integrității și independenței României.

La 6 septembrie, Carol al II-lea a abdicat în favoarea fiului său Mihai, iar la 14 septembrie a fost instaurată dictatura legionaro-antonesciană, legionarii avînd rolul dominant în guvern; România a fost proclamată „Stat național-legionar”. În cursul lunii octombrie, cu acordul acestora, în România au intrat trupe germane, care au fost instalate în principalele puncte strategice, în special în zona petroliferă.⁵⁹

În țară s-a instaurat un val de teroare fascistă, anticomunistă și anti-democratică. Legionarii și-au îndreptat teroarea împotriva P.C.R., a altor organizații și personalități politice progresiste și democratice, care luaseră în trecut atitudine împotriva ideologiei și politicii fasciste, a acțiunilor brutale și expansiunilor agresive ale celui de-al III-lea Reich. În zilele de 24—26 noiembrie 1940, ei au împușcat, în închisoarea Jilava și în localul poliției din București, un număr de 67 de persoane, între care foști demni-tari și funcționari superiori. O mare indignare a stîrnit în întreaga țară asasinarea savantului de renume mondial Nicolae Iorga, a lui Virgil Madgearu, profesor universitar, fost ministru de finanțe, a lui Victor Iamandi, jurist, fost ministru al justiției.⁶⁰

La 23 noiembrie 1940 dictatura legionaro-antonesciană a aderat la „Pactul tripartit”, alianță politico-militară încheiată la 27 septembrie 1940, la Berlin, între Germania, Italia și Japonia.

Crimele și jafurile comise i-au compromis și mai mult pe legionari în fața poporului, iar demagogia lor socială a stîrnit o profundă îngrijorare în numeroase cercuri ale burgheziei. În aceste împrejurări, între grupările din guvern — antonesciană, pe de o parte, și șefii legionari, pe de altă parte — s-a deschis o luptă, cu final sîngeros, pentru acapararea monopolului puterii. În ianuarie 1941, legionarii, contînd pe simpatia și sprijinul Germaniei, au încercat să-l înlăture pe Antonescu din guvern printr-un puci, în cursul căruia jafurile și asasinatele au atins punctul culminant. Haosul și actele anarhice ale legionarilor îi convinseseră însă pe hitleriști că gruparea legionară nu era capabilă să asigure o stare de ordine în care Germania să poată exercita sistematic și în mod organizat exploatarea economică a bogățiilor României și atragerea armatei române în războiul antisovietic. Faptul acesta a determinat guvernul german să dea cîștig de cauză grupării antonesciene.

La 22 iunie 1941, împotriva voinței poporului român, România a fost împinsă în războiul hitlerist antisovietic ce-i fusese impus; la 6 decem-brie 1941 a fost pusă în stare de război cu Marea Britanie, iar la 6 iunie 1942 și cu Statele Unite ale Americii. Cîrdășia reacțiunii române cu fascismul german a dus la subordonarea țării Germaniei naziste, la ruinarea econo-miei naționale, la sărăcirea și înfometarea maselor. Participarea la război alături de Germania hitleristă, jefuirea bogățiilor țării de către imperialis-mul german au dus România în pragul unei catastrofe naționale.

Suferințele abătute asupra poporului român în anii dictaturii mili-tare antonesciene, 1941—1944, și ai dominației hitleriste fasciste sînt ilus-trate prin arestarea și judecarea a 11 000 antifasciști, verdictele însumînd

⁵⁹ A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 — ia-nuarie 1941*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1976.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 102—103.

zeci de mii de ani de închisoare sau muncă silnică ; peste 300 de condamnați la moarte, internarea în ghetouri și lagăre din Germania a circa 50 000 de cetățeni români. Tragedia a fost cumplită pentru populația din nordul Transilvaniei „cedat” Ungariei horthyste : concedieri masive de muncitori români ; deposedarea de pământ a zeci de mii de țărani ; trimiterea în lagăre a 170 000 oameni, dintre care peste 100 000 uciși ; asasinarea a zeci de mii de oameni, a unor militanți revoluționari români, evrei, slovaci, maghiari care au plătit pentru dirzenia în lupta împotriva horthystilor.

În această perioadă de grea cumpănă pentru poporul român, cînd însăși ființa României ca stat era grav amenințată, P.C.R. și-a asumat cu îndrăzneală și luciditate răspunderea de a organiza și conduce la victorie lupta tuturor forțelor muncitorești și populare, patriotice și naționale, a întregului nostru popor, pentru eliberarea de sub dominația fascistă. Mișcarea de rezistență antifascistă din România, al cărui organizator și conducător a fost P.C.R., s-a manifestat sub diverse forme, cu intensități diferite, de la o perioadă la alta, ceea ce demonstrează îmbinarea principalității revoluționare cu elasticitatea în stabilirea obiectivelor și metodelor de luptă.⁶¹

În circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941, în Platforma-program din 6 septembrie 1941 și în alte documente ulterioare, partidul comunist a elaborat tactica de luptă corespunzătoare noilor condiții în care se afla țara, stabilind, printre altele, următoarele obiective de luptă : răsturnarea regimului antonescian ; formarea unui guvern al independenței naționale, compus din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice ; ieșirea României din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite ; alungarea trupelor hitleriste din țară și eliberarea părții de nord a Transilvaniei ; recucerirea libertăților cetățenești și democratice etc.⁶²

Garanția realizării acestor obiective consta în făurirea Frontului unic muncitoresc și a unui Front unic național antihitlerist al poporului român, la care să participe toate partidele, grupările și cercurile politice antihitleriste. „Partidul Comunist din România — se arăta în documentul din 6 septembrie 1941 — propune lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, personalităților politice și tuturor patrioților români, pentru realizarea Frontului unic național al poporului român contra ocupanților hitleriști și a slugilor lor trădătoare de țară, pentru cucerirea cerințelor de platformă, care sînt cerințele cele mai arzătoare și comune ale poporului român“.

Obiectivele platformei și sarcinile ce stăteau în fața poporului pentru eliberarea patriei de sub dominația fascistă au fost popularizate prin presă și prin viu grai de către Partidul Comunist Român în rîndurile maselor muncitoare, în armată, în cercuri ale intelectualității și micii burghezii, fiind de asemenea aduse la cunoștința conducătorilor Partidului Social-Democrat și a principalilor lideri ai partidelor burgheze. Pînă în vara anului 1944, Partidul Comunist Român a editat peste 30 de ziare și buletine centrale și regionale, a difuzat numeroase manifeste, broșuri, apeluri.

⁶¹ Maria Covaci, *Lupta Partidului Comunist Român pentru organizarea și dezvoltarea rezistenței antifasciste în România*, în „Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică”, Editura militară, București, 1974, p. 41—53.

⁶² A.I.S.I.S.P., cota A XXX — 10, inv. 1580 ; cota Ab XXV — 2.

În mișcarea de rezistență, o contribuție însemnată au adus organizațiile de masă conduse sau aflate sub influența partidului : Uniunea Tineretului Comunist, Apărarea patriotică, Frontul plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madosz) etc. În 1942, P.C.R. a înființat organizația Uniunea patrioților, care avea sarcina ca, pe baza obiectivelor platformei P.C.R. din 6 septembrie 1941 și a rezoluției C.C. al P.C.R., din ianuarie 1942, să strângă în jurul său și să mobilizeze la luptă pe intelectuali, funcționari, studenți, meseriași, mici comercianți și industriași.⁶³ În același timp, P.C.R. și-a pus ca sarcină organizarea unui aparat militar al partidului cu ramificații în întreaga țară. Aparatul militar avea misiunea de a organiza desfășurarea luptei armate împotriva dictaturii militaro-fasciste și a hitleriștilor. Se preconiza atragerea armatei de partea frontului patriotic, organizarea de grupe de patrioți înarmați în orașele și satele unde existau organizații de partid și în rîndurile unităților militare. Se stabileau, de asemenea, cadrul organizatoric al aparatului militar și atribuțiile fiecărui compartiment în parte.⁶⁴

Mișcarea de rezistență antifascistă din România a îmbrăcat cele mai diverse forme : deteriorarea utilajelor în uzine ; deraierea trenurilor militare ; acțiuni de sabotaj în uzinele de armament și incendierea depozitelor militare ; acțiuni de partizani și ale formațiunilor de luptă patriotice ; nesupunerea țăranilor la rechiziții ; proteste adresate guvernului antonescian de numeroase personalități din domeniul culturii ; neprezentarea a zeci de mii de oameni la recrutare ; dezertări în masă ; ciocniri între soldați români și hitleriști ; opoziția unor cercuri industriale și bancare față de cererile economice ale Germaniei naziste.

Coaliția forțelor patriotice antihitleriste s-a sudat verigă cu verigă, moment cu moment : în septembrie 1943 s-a creat Frontul Patriotic Antihitlerist, care grupa P.C.R., Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, P.S.Ț., MADOSZ-ul și organizații ale P.S.D. Frontul Patriotic Antihitlerist a dat expresie, pe plan organizatoric, voinței celor mai diverse forțe social-politice de a acționa unite pentru eliberarea țării. De asemenea, s-au vădit roadele activității partidului de ralieri în frontul forțelor democratice a oamenilor aparținînd naționalităților conlocuitoare : „Din robia hitleristă nu este decît o singură scăpare : lupta comună antihitleristă de eliberare... Populația maghiară din țara noastră își poate dobîndi libertatea numai prin scuturarea împreună cu poporul român a jugului hitlerist”.⁶⁵

Crearea Frontului patriotic antihitlerist a marcat un moment de seamă în procesul de unire a tuturor forțelor antihitleriste, a înlesnit o mai bună coordonare a mișcării de rezistență antifascistă, impulsînd dezvoltarea ei rapidă.

O condiție primordială pentru realizarea unor largi alianțe politice bazate pe unitatea clasei muncitoare o constituia întărirea partidului comunist, a unității rîndurilor sale. În noua sa componență, instituită la 4 aprilie 1944, — Constantin Pirvulescu, Emil Bodnaraș, Iosif Rangheț — conducerea partidului a desfășurat o intensă activitate pentru întărirea unității și capacității de luptă a partidului, dînd un puternic impuls mișcării de rezistență antifascistă. Păstrînd o strînsă legătură cu activiștii din afară

⁶³ Maria Covaci, *Aspecte din activitatea antifascistă, antihitleristă a organizației Uniunea Patrioților (1942—1944)*, în „Lupta antifascistă pentru independența și suveranitatea României”, Editura militară, 1971.

⁶⁴ Ilie Ceaușescu, *Din activitatea P.C.R. în rîndurile armatei. 1921—1944*, Editura militară, 1971.

⁶⁵ L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 244—245.

și cu cei din închisori și lagăre, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceaușescu, Teohari Georgescu, conducerea partidului s-a orientat tot mai insistent spre mobilizarea tuturor forțelor partidului pentru lărgirea frontului antihitlerist, organizarea și conducerea fermă a luptei de eliberare a poporului.

Un factor care a contribuit la făurirea unei și mai largi coaliții și la întărirea potențialului de luptă al forțelor antidictatoriale și antihitleriste l-a constituit realizarea, în aprilie 1944, a Frontului unic muncitoresc dintre P.C.R. și P.S.D. La obținerea acestui important succes, o contribuție de seamă au adus : Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Pîrvulescu, Constantin Agiu, Petre Constantinescu-Iași ș.a. din partea P.C.R. și C.-Titel Petrescu, Ștefan Voitec, Lothar Rădăceanu, Th. Iordăchescu din partea P.S.D. Prin făurirea F.U.M. s-a realizat unitatea de acțiune a clasei muncitoare și s-a întărit capacitatea ei de luptă pentru eliberarea patriei și progres social. Manifestul programatic al F.U.M., dat publicității cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, chema la unire în lupta hotărâtă de eliberare toate forțele patriotice, antihitleriste, în lupta hotărâtă pentru : „Pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu. Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă”.⁶⁶

Realizarea Frontului Unic Muncitoresc, acțiunile comune duse de reprezentanții celor două partide muncitorești pe linia apărării intereselor fundamentale ale patriei au dat un nou impuls coalizării forțelor antihitleriste. În aceste condiții, la 26 mai 1944, P.C.R. și P.S.D. au semnat un acord cu gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu și cu gruparea iorghistă a dr. Țopa și s-a putut convoca, la inițiativa Partidului Comunist Român, în noaptea de 13/14 iunie, într-o casă conspirativă a comuniștilor, o consfătuire la care au luat parte reprezentanți ai P.C.R., ai palatului și armatei. După îndelungi dezbateri în cadrul consfătuirii au fost acceptate punctul de vedere și planul Partidului Comunist Român de răsturnare prin forță a dictaturii antonesciene, de bizuire a întregii lupte insurecționare pe forțele interne, luptă coordonată cu situația externă în vederea scoaterii țării din războiul hitlerist și întoarcerii armelor împotriva Germaniei naziste.⁶⁷

Împrejurările externe și creșterea puternică a stării de spirit antihitleriste în toate categoriile populației, realizarea acordului între P.C.R. și P.S.D., contactele stabilite de partidul comunist cu generali și ofițeri superiori și cu cercurile palatului regal dovedeau caracterul iluzoriu al speranțelor liderilor partidelor burgheze P.N.Ț.-Maniu și P.N.L.-Brătianu în posibilitatea găsirii unei soluții de ieșire din situația existentă fără comuniști și fără o participare a maselor ; în rîndurile lor își făcea loc tot mai mult teama de a nu rămîne în afara evenimentelor și în izolare totală, de a nu-și pierde definitiv pozițiile politice și influența în țară, de a nu se compromite chiar în ochii partizanilor lor. Tocmai de aceea, liderii P.N.Ț. și P.N.L. s-au văzut nevoiți să accepte, la 20 iunie 1944, încheierea unui acord cu Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat. Rezultat al politicii de largi alianțe general-democratice, antihitleriste, preconizată de

⁶⁶ Ștefan Voitec, *Întărirea Frontului Unic Muncitoresc prin crearea sindicatelor unite — septembrie 1944*, în „Anale de istorie” nr. 4/1974.

⁶⁷ Aurică Simion, *Politica de alianțe a Partidului Comunist Român în pregătirea insurecției*, în „Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică”, p. 121—131.

P.C.R., acest acord exprimat prin crearea Blocului național-democrat (B.N.D.) a reprezentat unirea în lupta antifascistă a celor mai diverse clase și pături sociale, partide și grupări politice, coalizînd în jurul clasei muncitoare — forța de bază a mișcării de rezistență — toate forțele patriotice, masele largi ale oamenilor muncii de la orașe și sate și, totodată, chiar și unii aliați vremelnici din rîndul claselor dominante.

Semnificația realizării B.N.D. și rolul P.C.R. în ansamblul alianțelor politice create nu au scăpat observației organelor informative naziste, care raportau în acele zile că evoluția politicii interne din ultimele săptămîni arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerii acestei opoziții de către partidul comunist.

La baza făuririi acestor alianțe au stat, în esență, obiectivele de luptă stabilite și propuse de P.C.R. încă din anii 1940—1941. Fiind prezent în toate înțelegerile realizate din inițiativa și la insistențele sale, P.C.R. a jucat rolul conducător, dinamizator al tuturor forțelor politice capabile să-și aducă, într-o măsură mai mare sau mai mică, indiferent de motive și scopuri proprii, contribuția la opera de eliberare națională a țării de sub dominația fascistă.

De teamă de a nu se compromite și a-și îngreua singuri situația de pe urma susținerii războiului antisovietic dus de Antonescu alături de Hitler, treptat, regele și sfetnicii săi mai importanți, cercurile palatului au evoluat spre o apropiere de forțele politice care consimțiseră la realizarea B.N.D. De unde la început regele personal susținuse acțiunea militară dusă de Ion Antonescu alături de Germania hitleristă, el însuși vizitînd în cîteva rînduri frontul și interesîndu-se îndeaproape de desfășurarea și perspectivele operațiilor armatei, treptat avea să se distanțeze de această cauză. Astfel se și explică acceptarea de către rege a stabilirii unor legături tot mai strînse cu reprezentanții P.C.R. și ai celorlalte forțe înmănunchate în Blocul național democrat.

Între 20 iunie și 23 August 1944 au avut loc ședințe conspirative ale reprezentanților partidelor B.N.D. și ai cercurilor palatului regal, în cadrul cărora s-au discutat îndeosebi probleme de ordin politic, privind structura noului guvern, întocmirea proclamației regale, a decretelor ce urmau să fie adoptate imediat după înlăturarea dictaturii militarofasciste și alte probleme cu caracter general.⁶⁸

O importanță hotărîtoare pentru victoria luptei de eliberare națională a poporului român a avut-o atragerea armatei de partea forțelor patriotice. Condițiile concrete ale României, starea de spirit antifascistă, antihitleristă a maselor și ura ce clocotea în rîndurile militarilor împotriva ocupanților germani au constituit terenul fertil pentru activitatea tuturor forțelor antifasciste în vederea atragerii întregii armate la acțiunea de răsturnare a dictaturii antonesciene și de lichidare a ocupației hitleriste. Pentru pregătirea armatei în vederea răsturnării dictaturii antonesciene a fost creat în vara anului 1944 comitetul militar.

În vara anului 1944, condițiile interne și externe deveniseră favorabile trecerii la înfăptuirea insurecției armate. Factorii principali care indicau această realitate erau : starea de efervescență a maselor ; adîncirea crizei politice și militare a regimului de dictatură militarofascistă ; atitudinea profund ostilă a majorității armatei române față de continuarea războiului hitlerist ; înfăptuirea în ansamblu a măsurilor politice și militare de pregă-

⁶⁸ Ilie Petre, *Pregătirea insurecției în „Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică”*, p. 154—164.

tire a insurecției. Pe plan extern existau condiții favorabile create de succesele militare hotărâtoare ale armatei sovietice, care ducea greul războiului, de acțiunile ofensive ale armatelor anglo-americane în vestul Europei după deschiderea celui de-al doilea front în iunie 1944, de amploarea luptei antifasciste a popoarelor Europei, de mișcarea de partizani, ce dădea puternice lovituri mașinii de război hitleriste, de forțele populare, care au adus o contribuție de mare însemnătate la cauza generală a victoriei în războiul antifascist. Arestarea principalelor căpetenii fasciste, în după amiaza zilei de 23 August 1944, și răsturnarea guvernului dictaturii antonesciene a marcat începutul insurecției naționale armate antifasciste și anti-imperialiste. Odată cu răsturnarea dictaturii fasciste întreaga armată a întors armele împotriva Germaniei hitleriste ; o asemenea schimbare a rămas unică în analele celui de-al doilea război mondial. În strânsă colaborare cu armata și alături de ea au participat masele populare de la orașe și sate.

Marele merit al Partidului Comunist Român constă în faptul că a știut să folosească împrejurările interne și externe favorabile și să organizeze cu succes asaltul decisiv.

Sub politica acelor patru partide din Blocul național-democrat s-a constituit noul guvern, avându-l ca președinte pe generalul Constantin Sănătescu, iar ca miniștri fără portofoliu pe Lucrețiu Pătrășcanu din partea P.C.R., Constantin-Titel Petrescu (P.S.D.), Iuliu Maniu (P.N.Ț.) și C. I. C. Brătianu (P.N.L.), celelalte ministere fiind atribuite unor militari și specialiști.

În declarația elaborată în noaptea de 23—24 august 1944 și publicată în ziarul „România liberă” din 24 august, partidul comunist arăta că : „Încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice” sînt obiective care formează programul actualului guvern. În seara zilei de 23 August, începînd de la ora 22, s-a difuzat la radio proclamația regelui Mihai care aducea la cunoștința țării și a lumii întregi evenimentele istorice petrecute în România.

În cursul unor bătălii grele, unitățile militare, împreună cu formațiunile patriotice, care numărau mii și mii de luptători în principalele centre ale țării, au lichidat rezistența trupelor naziste, au eliberat în cîteva zile capitala și o mare parte a țării. Sosirea, la 30 august 1944, a trupelor sovietice în Bucureștiul eliberat a fost salutăată cu entuziasm de masele largi ale populației.

Vigoarea și fermitatea cu care întregul popor s-a ridicat la luptă, larga participare a tuturor forțelor patriotice la insurecție demonstrează că August 1944 a reprezentat un energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărîrii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotărî singur destinele.

Diversitatea și multitudinea surselor documentare dau posibilitatea să se aprecieze la justa lui valoare actul înfăptuit de poporul român acum 35 de ani. Numeroase documente — acte și declarații oficiale, rapoarte ale unor diplomați sau oameni politici, comunicate, comentarii și informații ale unor agenții de presă, posturi de radio și ziare vin să ateste însemnătatea internă și externă a actului săvîrșit de poporul român. Astfel, postul de radio Londra făcea cunoscut ascultătorilor săi : „România a trecut acum în rîndul Națiunilor Unite, care luptă azi pentru civilizație și împotriva stăpînirii Europei de către germani. Fapta României constituie un act de mare curaj și acest act va grăbi sfîrșitul războiului. Situația Germaniei în

Balcani se apropie de o catastrofă îngrozitoare... Prăbușirea hitleriștilor se apropie cu pași repezi, iar zilele nemților în Balcani vor fi numărate pe degete...”.

Într-un comentariu referitor la ruperea alianței României cu Axa, ziarul *The Evening Star* scria la 24 august : „Deși nu sînt clare toate detaliile momentului, este sigur că România a înlăturat regimul antonescian, a format un nou guvern, s-a desprins de Hitler și a pus în mișcare evenimente de importanță hotărîtoare în estul Europei. Actul săvîrșit de România — continuă același ziar — a făcut mai mult decît să deposeze pe națiști de cele mai importante surse de petrol și trupe, el a zdruncinat întregul front din Balcani și a pus în primejdie forțele germane din Grecia, Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia și din sudul Poloniei”. „Acest eveniment — continuă ziarul — va grăbi decizia bulgarilor și ungurilor de a termina cu nefericita lor întovărășire cu Berlinul, fapt ce accelerează sosirea zilei cînd Hitler va fi obligat să facă tot drumul înapoi în Germania unde să fie reținut pînă va fi îngenunchiat sau pînă cînd cineva îl va înlătura pentru ca Reichul să poată capitula”.

Tot în ziua de 24 august ziarul „*The New York Times*” scria : „România a deschis prima mare fisură în structura Balcanică a Germaniei și poate încuraja Bulgaria să-i urmeze exemplul. Un astfel de eveniment, desigur, eliberează trupele rusești pentru acțiuni în altă parte”... iar „*Le Figaro*” informa pe cititorii săi, în aceeași zi, că „Unitățile române au intrat deja în Transilvania, în timp ce diviziile române de pe frontul rus au deschis foc împotriva unităților germane. Întregul bastion din Balcani este dezorganizat : „România scăpînd de sub dominația germană, calea spre Iugoslavia și Grecia se deschide larg armatelor sovietice”. Pe aceeași linie, postul de radio Londra transmite în seara zilei de 25 august știrea potrivit căreia „România n-a capitulat, ci luptă acum mai departe alături de aliați. Noul guvern român a hotărît mobilizarea tuturor forțelor naționale pentru noua luptă împotriva germanilor și alături de aliați. După gestul României retragerea Bulgariei din război este numai o chestiune de timp... Prin intrarea României în luptă alături de aliați, calea Dunării este deschisă. Ruperea alianței cu Germania înseamnă apoi amenințarea diviziilor germane în Grecia. Cele din Iugoslavia sînt de mult crîncen lovite de Tito. Astfel întreg Balcanul se va prăbuși”. Două zile mai tîrziu, același post de radio afirma că : „Prin ruperea relațiilor cu Germania și prin declanșarea războiului împotriva acestei țări, România a zdrobit zidul Balcanilor ce fusese ridicat acum 5 ani de Hitler”.

Dintr-o țară mai apropiată de România, o țară interesată în situația din Balcani și anume din Turcia, un ziar publica la 25 august sub titlul „Armistițiul României” un articol în care de la început afirma că 23 August este „o zi care va ocupa un loc bine definit în istoria ultimei faze a acestui război”. „Pentru Germania — continua ziarul — în această jalnică și dezasperantă perioadă a ei, ieșirea României din război și, pe deasupra, întoarcerea armelor, constituie una din cele mai dureroase lovituri. Pierderea României va fi începutul pierderii Balcanilor, va prilejui o rezolvare și mai rapidă a situației Bulgariei și Ungariei... Acest armistițiu va fi important și în ceea ce privește pretenția îndeosebi a Uniunii Sovietice de a-și duce, peste puțin timp spre frontul de sus, forțele pe care a fost nevoită să le folosească în sud”. La rîndul său ziarul „*Times*” scria : „Decizia României va avea un efect direct asupra Turciei care a rupt relațiile diplomatice cu Reichul. Acțiunea României va da formațiunilor militare

și organizațiilor politice din Grecia cel mai bun motiv de a coopera cu guvernul național al lui Papandreu și va încuraja partizanii mareșalului Tito“.

Actul de voință al întregului popor român înfăptuit la 23 August 1944 a fost susținut și apărât cu arma în mână. N-au putut hitleriștii să găsească nici un om politic care să-și ia sarcina de a-i urma în efortul lor de a forma un nou guvern, nici un comandant militar care să-i susțină cu sau fără trupe. Astfel, general-locotenent de tristă memorie Gerstenberg, fostul comandant al aviației germane din România, care reușise să fugă din București la Ploiești, comunica în dimineața zilei de 25 august la Berlin : „Orașul București a fost atacat cu efect bun, cu punctul de greutate asupra palatului regal și a ministerelor precum și a obiectivelor din fața propriilor poziții, anume au fost date 150 de atacuri ziua și 40 noaptea, cu participarea forțelor de luptă, a forțelor de bătaie și a aviației Stuka“. Și cu toată această ispravă era nevoit să-și încheie raportul cu aprecierea : „Succes politic nu e de scontat nici în rîndul politicianilor, nici al ofițerilor și mai ales în rîndul trupelor“. Cîteva zile mai tîrziu, la 4 septembrie, Werkmeister, consilier politic la grupa de armată Ucraina-Sud I.A., raporta și el : „Așa cum se înfățișează în momentul de față situația în spațiul român, nu văd nici o posibilitate de a face propuneri pentru un guvern român național...“ Același răspuns la 6 septembrie : „Am avut convorbiri cu Obergruppenführer Phleps. Acesta consideră că nu mai este posibilă formarea unui guvern român-național. Phleps este uimit că nici un general român nu s-a alăturat nouă“.

Începînd cu 23 August 1944, România și-a pus toate resursele materiale și umane, întregul potențial economic și militar în slujba luptei împotriva Germaniei hitleriste. Însuflețită de un fierbinte patriotism, armata română a săvîrșit fapte de eroism legendar în lupta dusă, umăr la umăr, cu armata sovietică, pentru desăvîrșirea eliberării teritoriului național de sub ocupația fascisto-horthystă, ca și în bătăliile pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei, pînă la încheierea victorioasă a războiului.

În operațiunile din timpul insurecției și pînă la 9 mai 1945, efectivele militare angajate de România în războiul antihitlerist s-au ridicat la peste o jumătate de milion de oameni. În lupta pentru eliberarea a peste 3 800 de localități, dintre care 53 de orașe importante, cîmpionate de armatele germane, pentru forțarea și cucerirea a nenumărate poziții strategice — în cursul cărora diviziile românești au capturat peste 118 000 de prizonieri — au căzut jertfă aproape 170 000 de militari români, răniți și dispăruți. Ca o recunoaștere a eroismului ostașilor români, a aportului lor la înfrîngerea fascismului o constituie cele peste 300 000 de ordine și medalii de război românești, sovietice, cehoslovace și ungare cu care au fost distinși soldații și ofițerii români.

Partidul comunist, acționînd cu multă vigoare, atît în guvernele instaurate după 23 August, cît și în rîndurile maselor, sub lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie“, a avut un rol de prim ordin în concentrarea eforturilor întregului popor pentru susținerea războiului antihitlerist.

Întreaga economie națională a fost pusă în slujba nevoilor frontului asigurîndu-se aprovizionarea trupelor, concomitent cu îndeplinirea obligațiilor asumate prin armistițiul încheiat cu Națiunile Unite la 12 septembrie 1944. Contribuția economică a României la războiul antihitlerist, după date incomplete, s-a ridicat cu mult peste un miliard de dolari (valută

1938), sumă care, raportată la posibilitățile de atunci ale țării noastre, la timpul scurt în care a fost folosită și la numărul populației, este cu adevărat uriașă.

Valoarea contribuției militare a României a fost recunoscută pe plan internațional : „Împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democrată a început lupta pentru înfrângerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți cunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze“ (Conferința de pace de la Paris — 1946 — declarația ministrului de externe sovietic). Prin lupta și jertfa poporului nostru durata conflagrației a fost simțitor redusă : „acțiunea românilor a dus la scurtarea războiului și a salvat viața a mii de soldați aliați“ (Radio Londra sublinia la 23 August 1944). La 13 ianuarie 1946 postul de radio Paris considera că „România a adus prin contribuția ei o scurtare a războiului cu cel puțin șase luni“.

Evenimentele de acum 35 de ani se înscriu ca un moment epocal în întreaga istorie a României, care a determinat o cotitură radicală în destinele țării noastre, a dus la înfăptuirea celor mai înalte idealuri de libertate și dreptate socială, spre care au aspirat și pentru care au luptat de-a lungul secolelor generații după generații, patrioții cei mai luminați, forțele cele mai înaintate ale poporului român.

Sărbătorim a 35-a aniversare a insurecției din august 1944, în atmosfera de muncă însuflețită cu care poporul nostru întâmpină cel de al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român prin înfăptuirea tuturor sarcinilor dezvoltării social-economice și politice stabilite de Congresul al XI-lea și de Conferința Națională din 1977 ale partidului.

Idealurile pentru care a luptat poporul român în istoria sa multimilenară, toate forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai poporului și-au găsit împlinirea odată cu trecerea la revoluția și construcția socialistă, care au deschis României calea profundelor transformări și împliniri de azi.

Trăgînd învățăminte din lupta sa îndelungată și grea pentru unitate națională și independența de stat, poporul român, care în decursul istoriei sale a cunoscut consecințele nefaste ale dominației străine și prețul greu al dobîndirii unității și libertății, acționează consecvent pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduirea socială, militează cu fermitate pentru securitate și colaborare în Europa, pentru dezarmare și, în primul rînd, dezarmarea nucleară, pentru lichidarea subdezvoltării și realizarea unei noi ordini economice internaționale, pentru afirmarea principiilor noi de relații între state, pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

În cele trei decenii și jumătate care au trecut de la evenimentul epocal din August 1944, urmînd cu devotament și încredere politica partidului, poporul muncitor a schimbat radical chipul patriei. Conducut de partidul comunist, poporul român a parcurs o întreagă epocă istorică — de la orînduirea bazată pe exploatare și asuprire din trecut, la orînduirea nouă, socialistă, în care, liber și deplin stăpîn pe soarta sa, își făurește în mod conștient propria-i istorie ; de la vechea Românie burghezo-moșierească, slab dezvoltată, cu o economie preponderent agrară, dependentă de marile trusturi monopoliste, la România de astăzi, cu o economie dinamică, o industrie și o agricultură în plin proces de dezvoltare, cu un nivel de viață și civilizație materială și spirituală tot mai ridicat.

România, țară care în decursul istoriei a luptat continuu pentru asigurarea independenței și suveranității naționale, se înalță astăzi între popoarele lumii ca o țară a demnității, a progresului, a libertății și democrației, ilustrând prin faptele și împlinirile sale forța pe care o dobîndește un popor stăpîn pe destinele sale. Datorită succeselor interne, precum și politicii sale externe principiale și constructive, România se bucură astăzi de un prestigiu în lume fără precedent în întreaga sa istorie. De la România de odinioară, aservită economic și dominată politic de diferitele mari puteri, izolată, puțin cunoscută în lume, s-a ajuns la Republica Socialistă România de astăzi, liberă, independentă și înfloritoare, cu o înaltă autoritate și prieteni pe toate meridianele, respectată și apreciată cu căldură pentru contribuția pe care o aduce la instaurarea unor noi relații între state și a unei noi ordini economice și politice internaționale, pentru prezența sa deosebit de activă și dinamică, pentru cuvîntul său chibzuit și realist în soluționarea problemelor mondiale în conformitate cu năzuințele popoarelor dornice de pace și libertate.

Întreaga politică internă și externă a țării noastre poartă amprenta puternicei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, al cărui rol determinant, esențial, în elaborarea obiectivelor dezvoltării noastre economico-sociale asigură organizarea și conducerea științifică a întregii activități de aplicare în viață a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Unitatea și coeziunea întregului popor, a tuturor fiilor țării, fără deosebire de naționalitate, în jurul încercatei forțe politice călăuzitoare — Partidul Comunist Român — constituie izvorul forței și trăinicieii de nezdruccinat a orînduirii noastre, garanția apărării și consolidării libertății, independenței și suveranității patriei, a cuceririlor revoluționare obținute prin lupta și munca întregului popor, cheazăia unor noi și minunate victorii pe calea socialismului și comunismului.

Unitatea dintre partid și popor — chezășia înaintării României pe coordonatele socialismului și comunismului

GHEORGHE SURPAT

A parținem unei istorii care adeverește, pas cu pas, că toți pivoții dăinuirii și ascensiunii noastre prin vremuri s-au clădit pe temelia unității. În fapt, acesta este marele mesaj al unui popor care s-a aflat dintotdeauna în vatra lui strămoșească, a evoluat pe același făgaș și de la aceleași resorturi de viață, a avut și a dezvoltat continuu o unică civilizație materială și spirituală, de reputată tradiție, a năzuit, în numele acelorași interese ca neam, ca națiune, să fie unit și independent. Conștiința unității, asemenea unei făclii, a luminat prin secole și a propulsat întreaga operă istorică a poporului român, care s-a alimentat de la gândirea și acțiunea maselor populare — făurarul împlinirilor acestui pământ, luptătorul vajnic pentru rânduiri de mai bine, pentru o viață de-sine-stătătoare în unul și același edificiu național. Prin masele populare — ca forță de constantă catalizare și cimentare a unității poporului — se proiectează conținutul și sensul istoriei românești, care este istoria unitară a dezvoltării forțelor de producție, a relațiilor de producție și sociale, a luptelor de eliberare socială și națională împotriva cotropirii și dominației străine, pentru libertate și neațîrnare.

Din valorile și comandamentele lăuntrice ale acestei istorii a apărut și s-a afirmat pe firmamentul țării cea mai avansată, mai revoluționară forță social-politică — clasa muncitoare —, chemată la rolul de purtător și făptuitor al destinului poporului de către toți factorii obiectivi și subiectivi care cereau mersul spre înnoirea structurală a societății românești. În profilul revoluționar și patriotic al clasei muncitoare se află încorporate rădăcinile unitare și specificul unitar al formării sale în solul național, năzuințele supreme ale poporului român, care, din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, s-a angajat ca o unică forță în transformările ce au condus la edificarea României moderne. Lupta sa este purtătorul noului cutezant, este oglinda vie, simbolul cel mai reprezentativ a ceea ce însemnează continuitate și unitate de acțiune istorică la poporul român în epoca modernă, pentru că ea aduce în prim-planul gândirii și acțiunii revoluționare țelurile cardinale — și sociale, și naționale — năzuite de oamenii acestui pământ, le ridică pe treapta cea mai înaltă, dându-le sensul și măreția idealului proletar. Prin clasa muncitoare se desemnează astfel marea soluție a progresului istoric în România modernă. Îi conferă această menire natura de clasă, locul și rolul său în producția materială, idealurile pe care le poartă și mijloacele de acțiune istorică proprii misiunii sale de portdrapel al poporului, al națiunii.

Apărută din aceleași fundamentale condiții economice-sociale și politice, avind aceeași proveniență și încorporînd aceleași mari idealuri ale poporului, clasa muncitoare se va dezvolta, se va organiza și va acționa, de la început, unitar. De la întîia asociație de întraajutorare a lucrătorilor, creată la Brașov cu doi ani înainte de revoluția română de la 1848, se va desfășura un proces unitar de organizare, mai întîii profesională, apoi politică, a muncitorimii, care se va încununa cu făurirea, în 1893, a partidului politic unic al clasei noastre muncitoare. „Trecînd în revistă istoria mișcării muncitorești din țara noastră — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — constatăm că proletariatul român a afirmat, de la început, cu tărie, necesitatea de a se uni și organiza într-un partid unic revoluționar de clasă, care să conducă cu fermitate, pe baza unei concepții clare, luptele maselor populare împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate și dreptate socială”¹.

Desăvîrșirea statului național român unitar, în 1918 —, victorie epocală a maselor populare din întreaga țară — a deschis noi perspective pentru progresul economic, politic, social și cultural, a contribuit la concentrarea resurselor economice și spirituale ale poporului român; ea a creat, totodată, condiții favorabile pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății, pentru o viață mai bună, pentru drepturi și libertăți sociale. Rezultat al dezvoltării mișcării muncitorești, a partidului clasei muncitoare făurit în 1893, Partidul Comunist Român, tocmai pe temeiul unor asemenea rădăcini istorice adînci, a ridicat pe o treaptă superioară lupta proletariatului și a celorlalte mase muncitoare, a forțelor democratice, progresiste, exercitînd o puternică influență asupra evoluției ulterioare a României. Idealurile sociale și naționale ale clasei noastre muncitoare, expresie organică a intereselor întregului popor muncitor, a imperativelor dezvoltării societății românești, au fost consecvent promovate prin bătălii eroice, al căror fundal îl formează spiritul de solidaritate și unitate a maselor muncitorești.

Politica agresivă a statelor fasciste și revizioniste, ascensiunea grupărilor fasciste în interiorul țării, promovarea de către acestea a actelor de intimidare, teroare și violență impuneau cu acuitate o rezistență hotărîită împotriva oricăror amenințări la adresa drepturilor și libertăților democratice, pentru apărarea fruntariilor țării. Era o sarcină grea, cu fundamentale implicații politice și naționale, pe care partidul comunist a înțeles-o și a privit-o cu toată responsabilitatea, înscriind ca unul din obiectivele sale principale făurirea unității de acțiune a muncitorimii, ca etapă importantă în pregătirea terenului pentru realizarea unității organizatorice, politice și ideologice a clasei muncitoare. Atașată organic acestui curs, care a găsit un vibrant ecou, masa muncitorimii române s-a ridicat umăr la umăr, toate organizațiile proletare concentrîndu-și direcția luptei spre punctele de convergență, de conlucrare pe terenul luptei antifasciste.

Drumul spre încheierea Frontului Unic Muncitoresc este punctat de asemenea momente cu manifestă semnificație, cum sînt încheierea, în octombrie 1934, a acordului de front unic între Comitetul Național Antifascist și Liga Muncii, ca organizații de masă legale îndrumate de P.C.R., și Partidul Socialist Unitar; acordurile de colaborare antifascistă de la

Băcia, București și Tebea, de la finele anului 1935 ; participarea în comun la alegerile parlamentare parțiale de la Hunedoara și Mehedinți din anul 1936 ; succesele înregistrate în înfăptuirea unității de acțiune în principalele centre ale țării cu prilejul unor lupte greviste, alegeri pentru camerele de muncă, întruniri și demonstrații antifasciste. O vibrantă expresie a sporirii influenței și capacității politice a partidului comunist de a organiza și de a conduce lupta maselor populare, de a mobiliza clasa muncitoare în cadrul Frontului Unic Muncitoresc a reprezentat-o uriașa demonstrație antifascistă și antirăzboinică de la București din ziua de 1 Mai 1939. Același spirit de unitate muncitorească, lărgită prin participarea și a celorlalte forțe progresiste și democratice, a caracterizat demonstrațiile împotriva dictatului imperialist de la Viena, prilej de afirmare a hotărîrii poporului român de a apăra independența și integritatea teritorială a țării, unitatea statului național.

În anii războiului hitlerist, cînd însăși ființa României era grav periclitată, Partidul Comunist Român, înțelegînd răspunderile ce-i reveneau în acel moment istoric, a realizat în jurul clasei muncitoare o largă unitate a forțelor democratice, patriotice, antifasciste, a stabilit legături și o largă colaborare cu forțele armate în lupta pentru doborîrea dictaturii antonesciene, pentru ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea României la coaliția antihitleristă. Frontul Unic Muncitoresc, realizat cu 35 de ani în urmă, a devenit coloana vertebrală a unirii tuturor forțelor democratice, antihitleriste, a maselor largi populare în bătălia decisivă și triumfătoare pentru salvarea țării și a națiunii, pentru descătușarea definitivă a întregului popor, pentru edificarea noii noastre istorii.

Idealurile promovate de partidul comuniștilor români, lupta sa eroică și plină de jertfe au fost liantul și cheia mării biruințe din August 1944, înscrisă sub semnul preluării în miinile proprii de către popor a destinului său. Moment crucial, deschizător de epocă nouă în istoria milenară a României — epoca contemporană —, victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, a deschis calea unor însemnate prefaceri în viața țării, a poporului român, care convergeau spre trecerea la edificarea socialismului, la înfăptuirea idealului socialist, îmbrățișat și promovat de cei mai luminoși vizionari ai poporului nostru încă în urmă cu peste un veac.

După victoria insurecției, care a marcat începutul revoluției popular-democratice, România a pășit într-o etapă istorică de profunde înnoiri democratice, revoluționare, de cucerire a puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, de înfăptuire a idealurilor de libertate și dreptate socială și națională ale poporului român. În procesul înfăptuirii revoluției popular-democratice, al realizării unor profunde reforme economice și sociale în interesul maselor muncitoare, Partidul Comunist Român, împreună cu Partidul Social-Democrat și cu celelalte forțe revoluționare și democratice, a reunit în lupta antifascistă, democratică, principalele forțe ale națiunii — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe și sate. Era ridicarea pe o nouă treaptă și în noi condiții istorice a tradițiilor proprii ale P.C.R. de polarizare a celor mai largi forțe sociale, în frunte cu clasa muncitoare, în vederea abordării obiectivelor de fundament ale evoluției istorice a țării pe calea progresului social. Aceasta a permis instaurarea, la 6 Martie 1945, a guvernului revoluționar-democratic, în care precumpăneau reprezentanții clasei muncitoare și ai țărâni-

mii. În perioada următoare, datorită luptei revoluționare unite a mase-
lor populare, conduse de partidul comunist, precum și succesorilor ob-
ținute în refacerea economiei naționale, raportul de forțe pe plan intern
înclina continuu și în mod hotărâtor în favoarea clasei muncitoare și a
aliaților săi, se accentua tot mai mult contradicția între caracterul real al
puterii politice deținută de clasa muncitoare, țărănime și ceilalți oameni
ai muncii și forma de stat monarhică. În aceste condiții, la sfârșitul anu-
lui 1947, întreaga putere politică a trecut în mâinile clasei muncitoare și
aliaților ei, monarhia a fost înlăturată, iar România proclamată Repu-
blică Populară.

Etapa profundelor mutații social-politice și economice pe care le-a
trăit țara noastră în anii care au urmat Eliberării a fost, în același timp,
etapa consolidării unității de acțiune între partidul comunist și partidul
social-democrat. Congresul din februarie 1948, consfințind această reali-
tate, a proclamat în mod solemn unificarea partidelor comunist și social-
democrat în partidul unic al clasei muncitoare, fundat pe concepția ma-
terialismului dialectic și istoric.

Devenind forța politică conducătoare în stat, partidul clasei mun-
citoare s-a situat în fruntea forțelor avansate ale națiunii în lupta pentru
lichidarea exploatării, a oricăror fenomene de asuprire socială și națio-
nală, și-a asumat răspunderea pentru înflorirea multilaterală a țării și
dezvoltarea pe baze noi a unității naționale a poporului. Partidul a repre-
zentat axul polarizării fiilor acestui pământ, al înmănuncherii tuturor
forțelor constructoare și luptătoare pe făgașul revoluționar unic menit să
situeze România la dimensiunile unei dezvoltări fără precedent în istoria
sa. Specificul înaintării poporului român pe treptele istoriei sale noi, al
ofensivei neîntrerupte a socialismului este conferit de forța uriașă a uni-
tății poporului în jurul partidului. Au putut fi abordate astfel cu succes
toate obiectivele pe care le reclama reorganizarea socialistă a societății
românești. În iunie 1948, a fost înfăptuită naționalizarea principalelor mij-
loace de producție, act revoluționar care a însemnat pentru poporul român
condiția necesară și momentul declanșării progresului său economic rapid.
Naționalizarea a deschis calea trecerii la conducerea planificată a econo-
miei naționale, la industrializarea socialistă a țării, a permis statului, în
calitate de deținător al principalelor mijloace de producție și al surselor
de acumulare, să devină principalul instrument al dezvoltării economiei
naționale pe baze socialiste, al creșterii permanente a bunăstării poporu-
lui. Proprietatea socialistă, dezvoltată și consolidată neîncetat, a devenit
fundamentul trainic al puterii clasei muncitoare, al progresului economic,
social, științific și cultural al țării, temelia economică a independenței și
suveranității naționale, a înfloririi multilaterale a națiunii noastre, a de-
mocrației reale. Ea a constituit suportul material al unității socialiste în
țara noastră, al continuiei dezvoltări a valorilor acesteia.

Partidul Comunist Român, folosind bogata experiență de luptă do-
bîndită de-a lungul întregii sale existențe și ținînd seama de legile obiec-
tive ale noii orînduiri sociale, de trecutul istoric național, de gradul de
dezvoltare socială, de tradițiile și interesele fundamentale ale poporului
român, a definit etapele dezvoltării României, a elaborat o politică adec-
vată fiecăreia din aceste etape, a desfășurat o amplă activitate teoretică
și practică pentru rezolvarea problemelor social-economice, politice, ideo-
logice și culturale puse de edificarea noii orînduiri sociale. Conducînd clasa

tică-organizatorică pentru consolidarea statului socialist, făurirea economiei socialiste unitare, pentru crearea bazei tehnice-materiale a socialismului, înflorirea științei și culturii, reușind să soluționeze în mod corespunzător multiplele probleme ale construirii noii orînduiri sociale. Caracteristica generală a activității partidului o reprezintă slujirea devotată a intereselor fundamentale ale poporului, unirea și organizarea cu succes a maselor muncitoare, edificarea noii orînduiri sociale pe pămîntul României.

Toate treptele procesului revoluționar unic din România — cucerirea deplină a puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, naționalizarea mijloacelor de producție și trecerea lor în proprietatea socialistă, cooperativizarea agriculturii, desființarea exploatării, generalizarea relațiilor de producție socialiste la orașe și sate și crearea economiei socialiste unitare, care se dezvoltă pe baza unui plan național unic, lichidarea opoziției dintre munca fizică și munca intelectuală, dintre oraș și sat, făurirea unei structuri sociale formate din clase și categorii sociale prietene, animate de interese fundamentale comune, realizarea deplinei egalități în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, și întărirea continuă a relațiilor tradiționale de unitate și frăție dintre oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare, triumful ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, ideologie care călăuzește întreaga noastră societate, victoria socialismului — constituie, totodată, trepte ale întăririi unității și coeziunii poporului în jurul partidului, a unității social-politice a poporului român.

Unitatea social-politică a poporului nostru exprimă unitatea economică a societății socialiste românești, unitate întemeiată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție. Pe plan social-politic ea oglindește comunitatea de interese fundamentale ale tuturor claselor și păturilor sociale, noile relații socialiste de colaborare și ajutor reciproc care se statornicesc între toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate. Pe plan spiritual, unitatea social-politică a poporului înseamnă comunitatea de idei și convingeri politice, morale și spirituale ale oamenilor muncii, unitatea de voință, de acțiune și de scop a întregului popor, bazată pe concepția socialismului științific. Unitatea întregului nostru popor s-a plămădit în jurul *clasei muncitoare*, care, prin lupta sa eroică pentru înnoirea societății, prin aportul decisiv la victoria revoluției socialiste și la edificarea noii orînduiri, a dovedit capacitatea politică de a uni energiile tuturor oamenilor muncii în direcția dezvoltării țării pe calea progresului social. Victoria socialismului a consacrat definitiv rolul clasei muncitoare ca forță socială conducătoare și a demonstrat importanța hotărîtoare a întăririi continuie, în forme specifice fiecărei etape, a unității sale. Întărirea rolului conducător al clasei muncitoare a avut loc în condițiile consolidării neconținute a alianței ei cu țărănimea, intelectualitatea și celelalte categorii de oameni ai muncii.

Desființînd exploatarea și clasele exploatoare, socialismul a realizat cu adevărat unitatea social-politică a tuturor claselor și categoriilor sociale ale societății noastre, a creat comunitatea reală de interese a tuturor cetățenilor, condiții pentru manifestarea deplină a energiilor și forțelor creatoare ale întregii națiuni. Asigurarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor patriei a cimentat trainic frăția și unitatea dintre națiunea română și naționalitățile conlocuitoare, ale căror puternice ante-

cedente vin din secole de luptă comună împotriva exploatării, a asupritorilor autohtoni și străini.

Faptul că realizările obținute în toate domeniile în anii socialismului sînt rodul muncii creatoare a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor oamenilor muncii dă o tărie de nezdruccinat unității social-politice a întregului popor în jurul partidului, fiind una dintre forțele motrice de bază a înaintării țării noastre pe calea progresului social. „Politica justă promovată de Partidul Comunist Român, modul în care el a reușit să soluționeze problemele fundamentale de care depindea progresul social al României — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — au dus la creșterea autorității și prestigiului său în masele oamenilor muncii. Poporul vedea în partidul comunist singura forță politică în stare să asigure satisfacerea revendicărilor sale vitale, înaintarea țării pe calea făuririi unei vieți libere și independente, a dezvoltării economice și social-politice. Încrederea, stima și prețuirea muncitorilor, țăranilor și intelectualilor i-au permis partidului nostru să îndeplinească cu succes marile sarcini ce i-au revenit în conducerea destinului României, să-și îndeplinească misiunea de călăuză a poporului în revoluția proletară, în construcția societății socialiste”².

O expresie profund elocventă a gradului atins de întărirea unității social-politice a poporului nostru, a coeziunii națiunii socialiste române o constituie Frontul Unității Socialiste, creat în octombrie 1968. Organism politic larg reprezentativ, care înmănușează, sub conducerea partidului, toate clasele și păturile sociale, indiferent de naționalitate, Frontul Unității Socialiste se manifestă ca un adevărat forum național, în care masele populare își spun liber și deschis părerea asupra mersului construcției socialiste, participă la perfecționarea organizării activității sociale, la conducerea societății. El reunește în rîndurile sale Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare —, organizațiile de masă și obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile naționalităților conlocuitoare, uniunile creatorilor, asociațiile și societățile științifice, cultural-artistice și sportive etc.³. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Constituirea Frontului Unității Socialiste reprezintă un act politic de importanță majoră, care reflectă întărirea coeziunii societății noastre socialiste”⁴.

În etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, unitatea social-politică a poporului, întărirea coeziunii sale în jurul partidului se ridică pe o treaptă superioară, fiind determinată de dezvoltarea armonioasă și de perfecționarea întregului sistem al forțelor de producție, de transformările revoluționare de importanță istorică în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor, de perfecționarea întregului sistem al suprastructurii, promovarea eticii și echității socialiste. Definind esența conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta, în Raportul prezentat la Congresul al X-lea al partidului, că realizarea acestui țel major al partidului nostru presupune, alături de îndeplinirea altor obiective, „perfecționarea continuă a relațiilor de producție, a organizării societății, crearea cadrului organizatoric

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 328.

³ *Frontul Unității Socialiste. Documente constitutive*, Editura politică, București, 1969.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 312.

care să permită manifestarea în sfera vieții sociale a fiecărui cetățean, participarea tot mai activă a celor ce muncesc la conducerea treburilor țării, lărgirea libertăților, dezvoltarea democrației socialiste“⁵. Concepției atotcuprinzătoare a secretarului general al partidului nostru asupra conținutului conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată — prin care este definită o întreagă etapă din dezvoltarea societății noastre spre comunism — i-au fost aduse noi precizări la Conferința Națională a partidului din 1972, când tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că este vorba de un obiectiv strategic care vizează „înfăptuirea plenară a socialismului“, dezvoltarea continuă a societății, astfel încât să se asigure „aplicarea din plin a principiilor socialiste“, „înflorirea tuturor laturilor vieții sociale, atât a economiei cât și a științei și culturii, perfecționarea conducerii, formarea omului nou, promovarea eticii și echității socialiste“⁶.

În procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în România, evoluția întăririi unității social-politice a poporului se realizează, în chip obiectiv, prin creșterea impetuoasă a forțelor de producție, în condițiile perfecționării neconținute a relațiilor de producție socialiste, bazate pe proprietatea socialistă, prin dezvoltarea proprietății socialiste, care formează sursa propășirii materiale a întregului popor, prin procesele calitative în cadrul fiecărei categorii sociale și al raporturilor dintre ele, care dau fundament unitar orînduirii noastre sociale și de stat. Programul Partidului Comunist Român, precizînd direcțiile în care va acționa partidul pentru îndeplinirea societății socialiste multilateral dezvoltate, arată că „schimbările în structura socială a țării vor duce la creșterea și mai accentuată a rolului clasei muncitoare în întreaga viață socială, la o și mai mare apropiere între clasele și categoriile sociale, la întărirea coeziunii lor, la omogenizarea și întărirea unității întregului popor“⁷.

Pe temeiul caracterului său unitar, al dezvoltării coeziunii sociale, politice, ideologice, morale, poporul român se află tot mai strîns unit în jurul partidului său comunist, a cărui unitate exprimă condensat unitatea tuturor oamenilor muncii, confluirea dintre partid și popor, dintre popor și partid.

În etapa actuală, odată cu ridicarea la un nivel superior a conducerii științifice a societății, Partidul Comunist Român, ca centru vital al întregului sistem social, își amplifică legăturile cu masele, își împletește tot mai strîns existența sa cu existența societății, munca sa cu munca tuturor colectivelor de oameni din producția materială și spirituală. El se afirmă ca un puternic factor de coeziune și mobilizare a forțelor creatoare ale poporului spre îndeplinirea programului edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. „Partidul nostru — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — se afirmă tot mai intens ca centrul vital al întregii vieți sociale, inspirîndu-se din experiența maselor largi populare și asigurînd desfășurarea dinamică a procesului de transformare revoluționară a societății românești“⁸.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1974, p. 256.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1972, p. 546.

⁷ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 69.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*, 1 decembrie 1978, Editura politică, București, 1978, p. 34.

Adîncirea și lărgirea legăturii partidului cu masele și, totodată, înfăptuirea rolului său conducător sînt condiționate de cunoașterea de către partid a legilor obiective de dezvoltare a societății, de însușirea creatoare a teoriei socialismului științific în așa fel încît să devină o călăuză în acțiune și, în același timp, de căutarea pulsului maselor, de cunoașterea necesităților și posibilităților lor în fiecare etapă a dezvoltării societății, de respectarea voinței lor, ceea ce se înfăptuiește prin asigurarea democrației socialiste. „O condiție esențială a succesului în întreaga activitate a partidului — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — este legarea tot mai strîns de mase, dialogul viu, neîncetat, cu clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea, cu toți cei ce muncesc, consultarea largă a întregului popor asupra problemelor care privesc soarta națiunii noastre. Numai astfel Partidul Comunist Român va putea asigura mobilizarea și unirea într-un singur torent a energiilor creatoare ale națiunii, a elanului revoluționar al tuturor claselor și păturilor sociale. Numai în felul acesta partidul își va putea îndeplini și în viitor în mod exemplar înalta răspundere ce-i revine față de popor, misiunea istorică de forță politică conducătoare a țării pe calea bunăstării și fericirii. Numai așa partidul își va îndeplini, în continuare, în cele mai bune condiții, îndatoririle ce-i revin ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, întărind continuu prietenia și solidaritatea cu celelalte partide comuniste și muncitorești, cu toate forțele ce luptă în zilele noastre pentru libertate și progres social, pentru pace și prietenie între popoare”⁹.

Partidul Comunist Român este strîns legat de masele populare prin membrii săi, prin organele și organizațiile sale. Rîndurile partidului nostru au crescut continuu, de la 595 389 de membri în 1955, la 2 842 064 de membri în 1978. O expresie a puternicei atracții pe care o exercită partidul în mase o constituie faptul că, la sfîrșitul anului 1978, peste 18,57% din populația majoră și 25,09% din populația activă a țării se afla în rîndurile sale. Ca urmare a orientării consecvente a partidului pentru întărirea caracterului de clasă și a nucleului său muncitoresc, în cursul anului 1978 au continuat să se înregistreze o serie de modificări cu caracter pozitiv. Astfel, la 31 decembrie 1978, rîndurile P.C.R. cuprindeau 1 495 253 de muncitori, ceea ce reprezintă 51,61% din totalul membrilor ; 504 645 de țărani, reprezentînd 17,76% din totalul membrilor de partid ; 620 920 de intelectuali și funcționari, reprezentînd 21,85% din totalul membrilor ; un număr de 221 246 de membri ai partidului (7,78%) proveneau din celelalte categorii de oameni ai muncii. Peste 1 287 000 (45,30%) din membrii partidului își desfășurau activitatea în industrie, construcții și transporturi, 688 760 (24,24%) în agricultură, 143 000 (5,04) în circulația mărfurilor, iar 224 000 (7,90%) în domeniul ocrotirii sănătății, învățămîntului, științei, artei și culturii.

Proporția muncitorilor în Partidul Comunist Român a crescut continuu, ajungînd să reprezinte, la începutul anului 1979, 26% din totalul muncitorilor. În unele ramuri de bază ale economiei naționale — industria minieră, metalurgică, energie electrică și termică, petrol și geologie —, ponderea membrilor de partid în totalul muncitorilor acestor ramuri este mult mai mare.

Compoziția socială a partidului, structura sa organizatorică, precum și pregătirea politică-ideologică, profesională și calitățile morale ale comunistilor asigură unitatea și coeziunea rîndurilor P.C.R., capacitatea sa de a întări continuu alianța, unitatea clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, de a se integra organic în viața societății și de a-și exercita la un nivel tot mai înalt rolul conducător în societatea noastră. De asemenea, compoziția socială a partidului conferă cadrul propice ca interesele clasei muncitoare, țărănimii și celorlalte pături sociale — prezente și de perspectivă — să fie cunoscute în profunzime și reflectate în mod adecvat în politica generală a partidului.

Compoziția națională a P.C.R. corespunde structurii populației din țara noastră *. Peste 90% din membrii partidului sînt români, 7,5% maghiari, 1,06% germani, 1,10% de alte naționalități, fapt care exprimă justetea politicii naționale a partidului nostru de egalitate deplină în drepturi a tuturor oamenilor muncii.

Creșterea continuă a rîndurilor Partidului Comunist Român reflectă marea încredere a oamenilor muncii în partid, uriașa influență și prestigiul de care se bucură în popor, adeziunea acestuia la politica internă și externă a P.C.R., unitatea indisolubilă a întregului popor în jurul partidului, al secretarului general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU. „Tăria partidului nostru, atît în anii ilegalității, cît și în anii construcției socialiste — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constatat și constă în legătura strînsă cu masele largi populare. Tocmai de aceea trebuie să facem totul și în viitor pentru ca poporul nostru, care a devenit stăpîn pe destinele sale, să participe activ și nemijlocit la făurirea propriului său viitor — a viitorului comunist. În condițiile acestei unități indisolubile dintre partid și popor nu va exista nici o forță în lume în stare să împiedice mersul nostru victorios spre comunism, să pună în pericol vreodată independența și suveranitatea patriei socialiste“¹⁰.

Prin membrii săi — muncitori, țărani, intelectuali și alte categorii, cadre de conducere din viața economică și de stat —, partidul își spune cuvîntul în toate sferele vieții materiale și spirituale a societății, acționează nemijlocit în fiecare sector de activitate. În Marea Adunare Națională — organul suprem al puterii de stat — sînt reprezentate toate forțele politice și sociale (Partidul Comunist Român, syndicatele, organizațiile de femei, de tineret), toate forțele economice (organizațiile și întreprinderile economice, cooperativele agricole, meșteșugărești, de consum, toate forțele culturale (academiile și uniunile de creație). Astfel, dintre cei 349 de deputați ai Marii Adunări Naționale — aleși la 9 martie 1975 — 115 lucrează nemijlocit în producție, 60 în învățămînt, cercetare, știință și cultură, 136 dețin funcții de conducere pe linie de partid și de stat, iar 38 sînt medici, economiști, juriști, ofițeri și reprezentanți ai cultelor. Din totalul deputaților, 53 sînt femei; de asemenea, din totalul deputaților, un număr de 33 aparțin naționalităților conlocuitoare. În consiliile populare — organe locale ale puterii de stat — din totalul de 57 000 de deputați, 13 630 sînt muncitori, 33 205 țărani, 8 358 intelectuali și 1 662 din alte

* Potrivit recensămîntului din 5 ianuarie 1977, în Republica Socialistă România, stat național unitar, din totalul de 21 559 416 cetățeni, 19 001 721, respectiv 88,137% erau de naționalitate română, iar 2 557 695 (11,863%) s-au declarat că aparțin altor naționalități. (Comunicat privind rezultatele preliminare ale recensămîntului populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977, în „Scînteia” din 14 iunie 1977).

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 452.

categorii sociale. În ceea ce privește compoziția națională, 90,09% erau români, 7,38% maghiari, 1,57% germani și 0,96% de alte naționalități.

Coeziunea indestructibilă a partidului nostru reprezintă nucleul unității clasei muncitoare, al alianței muncitorești-tărănești, factorul hotărâtor al unității dintre partid și popor, al întregii noastre națiuni. Tocmai de aceea, Partidul Comunist Român acordă o importanță primordială întăririi neconținute a forței de acțiune a partidului, cimentării unității sale de monolit, prin dezvoltarea răspunderii și disciplinei în muncă a fiecărui activist și membru de partid, respectarea unei ordini desăvârșite în viața sa internă, sporirea combativității tuturor organizațiilor de partid, înrădăcinarea în activitatea de partid, în întreaga societate a spiritului revoluționar, a normelor eticii și echității socialiste.

Caracteristica esențială a activității partidului nostru de conducere a societății o constituie consultarea permanentă a oamenilor muncii și atragerea lor activă la întreaga activitate de conducere, investigarea aprofundată a realităților, examinarea minuțioasă a problemelor, abordarea lor într-o viziune de largă perspectivă. În perioada marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale P.C.R., politica partidului a fost în mod organic elaborată prin consultarea permanentă a poporului, cu participarea sa nemijlocită, dialogul viu cu masele cele mai largi, atragerea lor la dezbaterile tuturor problemelor care privesc dezvoltarea țării. Experiența noastră confirmă pe deplin că numai prin participarea clasei muncitoare, a maselor populare la conducerea societății, îmbinând activitatea organelor reprezentative cu cea a organelor de participare directă a oamenilor muncii la conducere, se asigură o democrație reală, superioară. În acest sens, alături de modalitatea largă, asigurată de organizațiile de masă și obștești, de Frontul Unității Socialiste, o deosebită însemnătate are instituționalizarea adunărilor generale ale oamenilor muncii, a consiliilor oamenilor muncii din unitățile socialiste, a noilor forumuri naționale: Congresul consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimi și Consiliului Național al Agriculturii, Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi, Congresul deputaților consiliilor populare județene și conferința pe țară a președinților consiliilor populare comunale și orașenești, Camera legislativă a Consiliilor populare, Congresul educației politice și al culturii socialiste. De asemenea, au fost create organisme noi, la nivel național, care asigură participarea maselor populare la conducerea societății pe plan național. Partidul acționează consecvent pentru perfecționarea sistemului instituțional democratic. De cea mai mare importanță sînt în acest sens măsurile adoptate în martie 1978 pentru lărgirea democrației muncitorești, întărirea autoconducerii muncitorești și a autogestiunii financiare.

Creșterea continuă a rolului clasei muncitoare de clasă conducătoare în societatea noastră, întărirea autoconducerii muncitorești, ca expresie a adîncirii democrației socialiste, constituie o cheazăsie a înrădăcinării în întreaga viață socială a spiritului revoluționar, a ridicării nivelului de organizare și disciplină corespunzător cerințelor înaintării ferme pe calea socialismului.

Revelator pentru esența înaltului democratism al vieții noastre sociale este și faptul că la activitatea de conducere din diferite domenii sînt atrași în tot mai mare măsură și oameni ai muncii care nu sînt membri de partid. În această viziune au fost aleși mii și mii de nemembri de partid

ca deputați ai consiliilor populare, ai altor organisme democratice, act de natură să asigure participarea tuturor categoriilor de cetățeni la conducerea societății, să consolideze și mai mult unitatea oamenilor muncii, a întregului popor, în jurul partidului.

O caracteristică esențială a dezvoltării democrației în societatea socialistă românească constă în faptul că ea asigură și garantează material tuturor oamenilor muncii drepturi și libertăți cetățenești din cele mai largi. Au fost amplu dezvoltate formele obștești de dezbateri a principalelor probleme politice și sociale cuprinse în Programul P.C.R., în documentele Congreselor partidului, a proiectelor de legi și hotărâri, conferințele și consfăturile la nivel național și local pe diverse probleme care interesează mersul înainte al societății. Dialogul permanent al conducerii partidului și statului cu oamenii muncii, real și în formele cele mai variate, realizează o adevărată osmoză între organele de conducere și masele celor ce muncesc, dintre partid, stat și popor. În perioada dintre Congresul al XI-lea al partidului, din noiembrie 1974 și Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1977, de pildă, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu alți conducători de partid și de stat, a participat la 22 de congrese, conferințe, consfătuiri, întâlniri de lucru la nivelul național, cu care prilej a rostit importante cuvântări, a efectuat 52 de vizite de lucru în Capitală și 91 în județele țării, analizând la fața locului, împreună cu cadrele de conducere, cu oamenii muncii, aspecte majore ale vieții economice-sociale din întreprinderi industriale, șantiere de construcții, unități agricole, social-culturale, de învățământ și cercetare, cartiere de locuit, piețe etc.

Consfăturile și conferințele de lucru organizate periodic la nivel național sau local, pe ramuri ale economiei naționale (industrie, construcții, agricultură, transporturi, comerț etc.) sau pe domenii de activitate (învățământ, știință), constituie un mijloc important de întărire a legăturilor partidului cu poporul.

Practica dialogului direct cu masele largi populare, statuată în hotărârile și documentele P.C.R., constituie un prilej de informare a maselor asupra modului cum concepe partidul rezolvarea problemelor majore ale politicii interne și externe și, totodată, amplifică interesul maselor față de problemele vieții politice, economice și ideologice, dezvoltă simțul de răspundere pentru înfăptuirea lor. De aceea, partidul nostru acordă o mare importanță creării climatului propice dezbaterilor libere, afirmării spiritului critic și autocritic al oamenilor muncii; el stimulează — atât în adunări sau consfătuiri, cât și prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă — exprimarea liberă, nestingherită a părerilor și propunerilor, criticarea lipsurilor și neajunsurilor din organele de stat, de partid sau obștești, în vederea îmbunătățirii muncii din fiecare sector de activitate. „În condițiile actuale, o conducere bună — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu se poate realiza fără o comunicare tot mai strânsă cu masele populare. Aceasta constituie, de altfel, una din expresiile cele mai directe ale democrației înseși”¹¹. Numai „trăind și muncind împreună cu poporul, inspirându-se din înțelepciunea și experiența poporului, sorbind neîncetat din forța sa inepuizabilă, partidul comunist rămîne veșnic tânăr,

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la ședința de constituire a Consiliului Național al Oamenilor Muncii*, 13 octombrie, 1977, Editura politică, București, 1977, p. 19.

poate conduce cu succes opera de transformare revoluționară a societății, poate asigura înfăptuirea visului de aur al omenirii — comunismul¹².

Gradul și eficiența participării maselor populare la conducerea societății sînt într-un raport direct nu numai cu lărgirea democrației socialiste, ci și cu nivelul cultural-științific al membrilor societății. Ca urmare a progresului general al societății socialiste românești, a extinderii și perfecționării cunoștințelor științifice, politice și culturale, în anii socialismului a avut loc o puternică ridicare a nivelului de cultură al întregului popor.

Avînd permanent în vedere faptul că în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism rolul hotărîtor îl au masele populare, poporul, adevăratul făuritor al istoriei, Partidul Comunist Român acordă, în etapa actuală, o importanță deosebită activității ideologice și de educație politică, formării conștiinței revoluționare a maselor, a omului nou. Întreaga muncă ideologică și politică-educativă a partidului se bazează pe concepția revoluționară despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric — pe Programul P.C.R. adoptat la cel de-al XI-lea Congres. Ea se desfășoară sub conducerea nemijlocită a organelor și organizațiilor P.C.R., fiind un atribut al conducerii de către partid. În concepția Partidului Comunist Român, educația socialistă a maselor implică o temeinică pregătire politică-ideologică, bazată pe însușirea concepției materialist-dialectice și istorice despre natură și societate, lărgirea orizontului general de cunoaștere prin însușirea a tot ceea ce este valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, creșterea spiritului de responsabilitate socială, generalizarea în întreaga societate a atitudinii noi, înaintate față de muncă, față de proprietatea socialistă, dezvoltarea continuă a devotamentului față de cauza socialismului „Partidul — se relevă în Programul P.C.R. — va acționa cu consecvență pentru participarea conștientă a tuturor oamenilor muncii la făurirea destinului colectiv al societății socialiste și comuniste. Înăptuirea acestui principiu presupune o temeinică pregătire politico-ideologică, o cunoaștere și înțelegere aprofundată a legilor obiective ale dezvoltării sociale și, totodată, o înaltă răspundere din partea fiecăruia în exercitarea drepturilor democratice, cetățenești, în contribuția adusă la guvernarea țării¹³.

Unitatea social-politică a poporului constituie izvorul de nezdruccinat al orînduirii noastre, o uriașă forță motrice a progresului multilateral al țării noastre. Forța unității poporului s-a manifestat și se manifestă permanent în eforturile tuturor oamenilor muncii pentru făurirea unei economii naționale moderne, puternic dezvoltate, în toate momentele procesului complex de edificare a noii orînduirii sociale. Ea s-a exprimat cu deosebită pregnanță în perioada evenimentelor tragice prin care a trecut țara ca urmare a seismului de la 4 martie 1977. Unitatea social-politică a poporului nostru în jurul partidului a demonstrat atunci — în condiții de excepție — trăinicia indestructibilă a orînduirii noastre, legăturile strînse, cu adevărat organice, existente între partid și popor, trăsăturile moral-politice înaintate ale celor ce muncesc.

Pe temelia de granit a unității partidului, a întregii noastre națiuni s-au clădit marile înăptuiri istorice ale poporului român în anii socia-

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 803.

¹³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 112.

lismului. Astfel, în 1978 s-au realizat o producție industrială de 42 de ori mai mare decât în 1938, recolte întregite față de anii antebelici, un venit național de 12 ori mai mare și venituri reale pe locuitor de patru ori mai mari decât în 1950. Toate acestea au determinat dezvoltarea învățămîntului de toate gradele, a științei și culturii, asigurînd accesul larg al masei la comorile științei și culturii. Pe această bază a fost dezvoltată larg colaborarea internațională a României, care întreține relații diplomatice și economice cu peste 141 de state, participînd activ la viața internațională, la lupta pentru o nouă ordine economică, și politică internațională, pentru destindere, pace și colaborare, pentru respectarea drepturilor fiecărei națiuni de a fi pe deplin stăpîină pe propriile destine. Marile victorii obținute în edificarea societății socialiste, în ridicarea gradului de civilizație și a nivelului de trai își au izvorul în uriașa activitate creatoare desfășurată de poporul nostru, de toți oamenii muncii, care vîd în Programul și politica generală a Partidului Comunist Român propriul lor program, propria lor politică.

Pe măsura edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, se afirmă cu tot mai multă putere noile caracteristici ale națiunii socialiste române comunitatea de interese economice, sociale, politice și culturale, unitatea, coeziunea morală și volițională a națiunii în jurul politicii partidului de ridicare a patriei pe noi culmi de civilizație socialistă, de progres material și spiritual. Aceste trăsături conferă națiunii noastre socialiste rolul și funcționalitatea de cadru social-istoric necesar progresului multilateral al țării, pe deplin corespunzător stadiului actual și de perspectivă al evoluției societății românești. Relevînd marile potențe de progres ale națiunii și statului național în cadrul formațiunii sociale, pe de o parte, și în sistemul relațiilor internaționale, pe de altă parte, Partidul Comunist Român apreciază că națiunea și statul național au de jucat încă pentru multă vreme un rol de cea mai mare însemnătate în perioada construcției socialiste și în societatea comunistă. În acest sens, P.C.R. se preocupă, în calitate de forță politică conducătoare în societate, de asigurarea condițiilor optime pentru dezvoltarea pe o treaptă superioară a națiunii, pentru întărirea continuă a statului național, a independenței și suveranității sale, preocupare aflată în strînsă interdependență cu cea privind dezvoltarea colaborării cu toate statele lumii.

Unitatea social-politică a poporului nu înseamnă uniformizare, o unitate în care ar înceta manifestarea oricăror contradicții, lupta dintre nou și vechi. Unitatea poporului presupune o preocupare permanentă din partea partidului și statului pentru armonizarea intereselor claselor și categoriilor de oameni ai muncii existente în etapa pe care o traversează astăzi România, pentru rezolvarea diferitelor contradicții neantagoniste și fenomene negative care pot apărea în procesul dezvoltării societății. Căci unitatea societății socialiste nu poate fi înțeleasă ca o entitate absolută, necontradictorie. Societatea socialistă, ca orice organism social, cunoaște și ea diverse contradicții, unele dintre ele fiind generate de existența unor interese specifice diferitelor clase și pături sociale, care sînt determinate de diviziunea socială a muncii (industrie, agricultură, comerț ș.a.), de formele de proprietate ce se află la temelia repartiției venitului național, de gradul de înțelegere a realității, de experiența politică etc. Datorită intereselor fundamentale comune ale claselor și categoriilor sociale, în societatea socialistă românească forța dinamică principală a dezvoltării sociale

o formează *unitatea*, pe baza căreia partidul, ca forță politică conducătoare, este în măsură să aplice o politică științifică de dezvoltare a țării pe calea progresului multilateral.

Partidul Comunist Român acordă o deosebită atenție întăririi continue a unității poporului, a rolului ei în viața socială, desfășoară o neobosită activitate în acest sens. Printr-o temeinică analiză a realității, a necesităților și posibilităților reale, observînd în permanență rezultatele obținute prin aplicarea liniei sale politice, partidul dezvăluie tendințele obiective fundamentale, cerințele dezvoltării istorice, asigură îndrumarea, organizarea și conducerea unitară a eforturilor clasei muncitoare, țărânimii, intelectualității, ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a organizațiilor de masă și obștești spre înfăptuirea acestor tendințe. Prin aceasta, unitatea poporului devine tot mai trainică, sporește continuu rolul ei de forță motrice a înaintării societății spre comunism. „Pe măsura înaintării spre comunism — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — vor avea loc dispariția treptată a deosebirilor esențiale dintre munca industrială și cea agricolă, accentuarea procesului de omogenizare a societății, de formare a poporului muncitor unic. Se va făuri astfel societatea unitară a oamenilor muncii — proprietari ai mijloacelor de producție și producători ai bunurilor materiale și spirituale — care își bazează existența pe munca pentru sine și pentru societate”¹⁴.

Desigur, acesta va fi un proces îndelungat, care presupune dezvoltarea puternică a forțelor de producție, transformări radicale calitative în baza economică a societății, în componența, natura și relațiile reciproce dintre clase, în suprastructura societății, ridicarea pe cele mai înalte trepte a conștiinței tuturor membrilor societății. Dar premisele materiale și spirituale ale acestui proces se făuresc încă de pe acum, prin munca creatoare și neobosită a poporului, care, sub conducerea Partidului Comunist Român, făurește societatea socialistă multilateral dezvoltată în vederea trecerii treptate la construirea societății fără clase — societatea comunistă.

Pe temelia realizărilor de pînă acum, a unității social-politice a întregului popor în jurul partidului, a deplinei independențe și suveranității naționale, a afirmării sale largi în lume, România abordează cu certitudine perspective grandioase conturate de Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, program care, în fond, înseamnă făurirea unei înalte civilizații materiale și spirituale în folosul omului, al păcii și bunăstării, întruchiparea, la nivel superior, a progresului istoric milenar neconținut realizat prin lupta și munca sa creatoare de către poporul român.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 585—586.

Partidul Comunist Român — centrul vital al națiunii noastre socialiste

ION MITRAN

Cea de a 35-a aniversare a Eliberării patriei, pregătirile pentru Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român relevă, ca una din concluziile de sinteză istorică, strînsa relație dintre progresul social și rolul de conducător politic al partidului clasei muncitoare. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „clasa muncitoare, masele populare au avut în partid un conducător încercat, care a știut întotdeauna să țină sus steagul luptei revoluționare, să conducă neabătut poporul nostru pe calea revoluției socialiste, a socialismului, spre victorie, spre măreția României“.

Marile victorii care au transformat fundamental înfățișarea României — victorii exprimate prin glorioasa insurrecție națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944, prin cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și aliații ei, prin abolirea exploatării omului de către om, prin instaurarea unei democrații dinamice, prin făurirea unei economii moderne în plin avînt, pe baza căreia are loc ridicarea continuă a nivelului de trai al maselor, prin triumful ideologiei socialiste — sînt indisolubil legate de existența și de acțiunea revoluționară a partidului comunist, de capacitatea lui de a conduce poporul. Iar această capacitate s-a reflectat și se reflectă în linia strategică și tactică elaborată pe temeiul cercetării atente și cunoașterii profunde a vieții sociale, al aprecierii realiste a evoluției acesteia, partidul îndeplinind funcția de adevărat centru vital al națiunii în înaintarea ei pe magistrala civilizației socialiste.

Înfăptuind cu succes Programul adoptat de Congresul al XI-lea, hotărîrile Conferinței Naționale din decembrie 1977, întregul nostru popor acționează cu convingerea că are în fruntea sa un cîrmaci de o remarcabilă iscusință, călăuzit de concepția științifică despre lume, un partid politic consecvent revoluționar.

Perenitatea idealului revoluționar

În îndelungata existență a mișcării noastre muncitorești, manifestarea puternică pe arena politică a partidului comunist, cu aproape șase decenii în urmă, a deschis o etapă nouă, superioară a luptei pentru progres

social. Partidul Comunist Român s-a dovedit autentic exponent al intereselor și năzuințelor poporului muncitor, al cauzei independenței naționale, purtător al înaltelor sentimente de solidaritate militantă cu forțele progresului social de pretutindeni.

În condițiile României, evoluția vieții social-politice, trecerea la făurirea noii orînduiri înfățișează tabloul unor continue transformări revoluționare. După insurecția victorioasă din August 1944, succesive deplasări și regroupări de forțe politice, efortul de unificare a partidelor clasei muncitoare au avut drept rezultat cristalizarea formulei unui singur partid al clasei muncitoare, care a primit adeziunea tuturor forțelor muncitorești și democratice din țară. Desigur, în perioada 1944—1947, largile coaliții ale forțelor politice democratice, realizate în diferite forme și structuri — Blocul Național Democrat, Frontul Național Democrat, Blocul Partidelor Democratice — erau expresia unui pluralism politic specific etapei, reprezentau necesitatea coalizării și acțiunii armonizate a forțelor politice înaintate pentru evoluția spre progres a patriei. „Coloana vertebrală” a acestui proces politic de o deosebită complexitate o constituia acțiunea unită a P.C.R. și a P.S.D., valorificarea experienței Frontului Unic Muncitoresc.

Constituirea partidului unic este rezultatul unui proces istoric concret, al evoluției forțelor politice din societatea românească. Afirmarea partidului comunist în viața social-politică a României a accelerat, în ciuda unor obstacole, greutăți și influențe negative, luptele politice și sociale, confruntarea de clasă, a deschis perspectiva unei unități de tip nou a clasei muncitoare, ca factor esențial al coalizării maselor populare. Retrospectiva evenimentelor relevă că dinamica interioară a procesului revoluționar din România are drept ax central tendința spre unificarea forțelor sociale înaintate, înfăptuirea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare. Crearea, în februarie 1948, a partidului unic al clasei muncitoare s-a înscris în istorie ca unul din momentele cruciale, ca o victorie pe calea revoluției socialiste. „Această victorie — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a avut și o profundă semnificație internațională; realizînd printre primii în lume partidul unic muncitoresc prin unirea comunistilor și socialiștilor, muncitorii din România au înscris o contribuție originală la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale”.

Preocuparea constantă pentru realizarea obiectivului strategic al unirii politice și organizatorice a clasei muncitoare, pentru intensificarea luptei în vederea transformărilor democratice a vitalizat procesul revoluționar neîntrerupt din România. Creșterea influenței politice și a capacității organizatorice a partidului a făcut posibil ca, la scurt timp după Eliberare, să se înfăptuiască reforma agrară, să fie instaurat primul guvern revoluționar-democratic, cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, expresie a colaborării unor largi forțe sociale. Evaluînd semnificația istorică a acestei dezvoltări, apare cu toată claritatea justetea principiului subliniat nu o dată de fondatorii socialismului științific, potrivit căruia avangarda politică a clasei muncitoare își îndeplinește sarcinile sale numai atunci cînd știe să cîștige, să-și apropie noi și noi categorii ale populației.

În concordanță cu înaltele sale idealuri revoluționare, partidul a
46 chemat la luptă masele largi populare, a organizat și a condus bătălii de

amplu, dejucînd tentativele reacţiunii, care încerca să submineze calea progresului social. Strategia şi tactica partidului comunist îmbinau simultan, într-un tot armonios, cerinţele întregului ansamblu de obiective care urmau a fi îndeplinite în procesul revoluţionar, urmărind îndeaproape asigurarea unităţii de acţiune a clasei muncitoare, a maselor populare. Organizarea în noile condiţii a maselor şi strînsa legătură cu acestea, colaborarea cu toate forţele interesate în dezvoltarea democratică şi progresistă a României, luarea în considerare şi anticiparea unor schimbări în tactica luptei revoluţionare în funcţie de apariţia unor situaţii noi — aşteptate şi, cel mai adesea, neaşteptate, cum se întîmplă în momentele de tensiune socială — au dus, în cele din urmă, la cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, în alianţă cu ţărănimea muncitoare şi cu celelalte categorii de oameni ai muncii, au deschis calea edificării societăţii socialiste în România.

În asemenea condiţii, „retorta” procesului revoluţionar a scos la iveală fizionomia şi personalitatea Partidului Comunist Român ca forţă de esenţă autentic revoluţionară şi patriotică, purtător al unor înalte idealuri, promotor consecvent al noului, întrunind verificate calităţi de strateg al vastei opere de renovare structurală economică, socială, spirituală a naţiunii române. Forţa creatoare a partidului, capacitatea lui de fructificare a valenţelor de progres ale noii orînduiri constau în perenitatea spiritului revoluţionar propriu clasei muncitoare.

Trecînd proba de foc a unor decenii de grele bătălii, Partidul Comunist Român a acţionat şi acţionează ca un partid esenţialmente muncitoresc, cu o coeziune de monolit, organic legat de realităţile economice-sociale ale patriei, trecînd cu succes peste dificultăţile create în anii luptei duse în condiţiile ilegalităţii de metode şi practici care, de fapt, îi submineau propria fiinţă prin ingerinţe şi influenţe exterioare, din principiu nefavorabile cauzei progresului. Tocmai atunci cînd şi-a elaborat de-sine-stătător politica, pornind de la realităţile ţării, partidul a declanşat o puternică comuniune de gînduri şi simţiri în rîndurile maselor populare, convinge că în frunte cu partidul lor comunist şi urmînd linia lui îşi edifică o viaţă nouă.

Prin permanenţa spiritului său revoluţionar, Partidul Comunist Român s-a identificat astfel pînă la contopire cu gîndurile şi aspiraţiile oamenilor muncii, iar aceştia l-au urmat fără şovăire în lupta aspră din anii grei ai exploatării capitaliste, în bătăliile pentru eliberarea ţării de sub dominaţia fascistă şi apoi pentru cucerirea puterii politice din mîinile claselor exploatoare, în efortul eroic pentru făurirea noii orînduiri.

Stăpînind, prin cunoaştere, legile dezvoltării sociale, călăuzit de o teorie revoluţionară bazată pe datele ştiinţei, partidul şi-a cîştigat prin fapte rolul şi misiunea de a conduce vasta operă de transformare radicală a ţării. Aceste fapte, care sînt ale revoluţiei şi construcţiei socialiste, izvorăsc din fizionomia de partid revoluţionar al clasei muncitoare, din concepţia sa teoretică-ideologică, concepţie ştiinţifică, realistă, mereu receptivă la exigenţele vieţii. Astfel, făurirea în România a noii orînduiri pune în lumină acea trăsătură proprie concepţiei partidului nostru potrivit căreia socialismul nu este o teorie finită, rigidă, o colecţie de teze imuabile, ci o ştiinţă revoluţionară mereu vie şi dinamică, permanent regenerată prin raportarea la realitate, la condiţii concrete, la particularităţile şi cerinţele fiecărei etape istorice — din care nu lipsesc, desigur, anumite contradicţii specifice.

Cu atât mai valoroasă este, în acest complex de situații, forța de creație istorică a partidului. Justețea liniei sale politice este probată de rezultate practice remarcabile, fie că este vorba de economie, de viața social-politică, de cea spirituală, de cursul constructiv al prezenței dinamice a României pe arena internațională. Toate acestea sînt o dovadă a puternicei dezvoltări a partidului, a maturizării teoretice și politice cu care, pornind de la teoria materialismului dialectic și istoric, generalizează experiența poporului, a maselor.

Pe această bază, documentele partidului, Programul său — elaborat, cum se știe, din inițiativa și cu participarea directă a secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, întrunesc drept calități esențiale clarviziunea politică, receptivitatea față de nou, evaluarea lucidă, realistă a fenomenelor și proceselor vieții economice, politice și sociale, interne și internaționale.

Este bine cunoscut faptul că, îndeosebi după Congresul al IX-lea, în elaborarea și aplicarea politicii partidului un rol decisiv revine secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu — militantul politic de cutezătoare acțiune și profundă gîndire, care și-a făcut un înalt crez de viață din slujirea devotată a celor mai înalte aspirații ale poporului, a cauzei socialismului și comunismului. În neobosita sa activitate își găsesc o strălucită întrupare înseși trăsăturile care asigură forța de nebiruit a partidului nostru : principialitate revoluționară, strînsă legătură cu poporul, spirit creator, nesecat dinamism, consecvență în promovarea noului.

Cu deosebită strălucire s-a afirmat puterea de creație a partidului în perioada marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea, care au marcat transformări calitative superioare în toate domeniile. Investigarea temeinică a realităților economice-sociale, înlăturarea energică, cu curaj a unor anacronisme, eliberarea gîndirii social-politice de presiunea unor dogme și prejudecăți, declanșarea unei largi acțiuni de perfecționare a tuturor laturilor vieții sociale au favorizat descătușarea unor vaste energii, au generat un nou avînt muncii întregii națiuni, accelerarea ritmului de dezvoltare a țării, realizarea unor mari progrese — cantitative și calitative — în toate domeniile construcției socialiste.

Cadrul social-istoric concret și valorificarea potențialului său revoluționar

Este un adevăr axiomatic al teoriei și practicii construcției socialiste că împrejurările concrete, aspectele noi și aproape inevitabil contradictorii ale fiecărei etape au impus și impun înțelegerea socialismului științific, a tezelor sale de bază ca factori ideologici orientativi, ca metodă de cercetare, analiză și apreciere realistă a condițiilor luptei pentru transformări revoluționare. Aplicarea creatoare a acestor teze, a teoriei generale și, implicit, permanenta lor îmbogățire, depind de măsura în care nu sînt scăpate din vedere condițiile concrete, istorice, sociale și naționale. Cu alte cuvinte, este vorba de luarea în considerare a viabilității tezei potrivit căreia partidul clasei muncitoare acționează cu atât mai eficient cu cît este organic integrat realității, cu cît el reușește să dea liniei strategice și tactice o expresie conceptuală adecvată, ferindu-se de tendința aplicării mecanice a principiilor generale.

Partidului i-au fost și îi sînt proprii acțiunea revoluționară și gîndirea creatoare, a căror rezultantă o constituie afirmarea personalității de

detașament de avangardă al clasei muncitoare, de catalizator al intereselor maselor largi populare. De aici și concluzia mai generală că transformările revoluționare, făurirea noii orînduiri nu pot fi rodul unui „transplant” de metode și structuri politice-organizatorice. Calea fertilă a revoluției constă în „descoperirea” metodelor celor mai adecvate contextului social-economic în care acționează fiecare partid. Aceasta deoarece, cum probează o mai largă experiență internațională, rezultatele pozitive sau negative ale oricăror acțiuni sau inițiative politice sînt date de concordanța sau, respectiv, neconcordanța cu condițiile concret-istorice, aflate într-o continuă și dialectică reînnoire. În fiecare domeniu, și cu atît mai mult în viața social-politică, orice problemă nu se poate rezolva de la sine, automat, numai ca urmare a cunoașterii și a recunoașterii unor adevăruri generale, a principiilor; cu atît mai mult ar deveni inoperant transferul de metode și practici utilizate în alte condiții. Acționînd într-un *cadru național concret*, într-o structură social-economică istoricește determinată, partidul clasei muncitoare își elaborează realist linia politică pe baza cercetării vieții sociale, apreciată lucid și realist în evoluția ei firească, în perspectivă istorică, în lumina raportului dialectic dintre general și particular.

În această privință, partidul nostru acordă o deosebită atenție trăirii juste a unei asemenea relații care, în unitatea laturilor sale, obligă la cunoașterea și la aplicarea adevărurilor generale ale socialismului științific în funcție de multitudinea și diversitatea particularităților fenomenelor. Terenul de manifestare a spiritului creator în revoluția și construcția socialistă îl reprezintă astfel interpretarea legilor generale în condiții particulare, concrete. „Aceasta este o condiție esențială pentru victoria socialismului — operă cu totul nouă care se săvîrșește în condiții economice și sociale concrete, diferite de la țară la țară, de la etapă la etapă, și care îmbracă noi și noi forme particulare de-a lungul procesului de dezvoltare” — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Datorită conducerii de către partid, capacității sale de a descifra cerințele progresului și de a concentra ca într-un focar interesele întregii națiuni în România și-au găsit o trainică împlinire idealurile pentru care au luptat clasa muncitoare, forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai poporului. În cele trei decenii și jumătate care au trecut de la Eliberare, România a parcurs mai multe etape istorice, de la instaurarea puterii revoluționar-democratice la triumful deplin al socialismului și trecerea la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, a cunoscut uriașe înnoiri, care au schimbat radical înfățișarea țării, viața celor ce muncesc.

Cucerirea cea mai de preț a acestei perioade o reprezintă instaurarea puterii clasei muncitoare, aliată cu țărănimea, cu ceilalți oameni ai muncii, trecerea mijloacelor de producție, a tuturor bogățiilor țării în mîinile poporului, devenit stăpîn pe avuția socială, pe roadele muncii lui, făurindu-și în mod conștient propriul viitor. Ca urmare a trecerii în patrimoniul întregii națiuni a principalelor mijloace de producție, a cooperativizării agriculturii, întreaga economie a fost așezată pe temelii noi; s-au generalizat relațiile socialiste de producție. În asemenea condiții, ca rezultat al politici de industrializare consecventă a țării, au fost asigurate avîntul impetuos al forțelor de producție, lichidarea în bună parte a înapoierii economice moștenite din trecut, făurirea unei noi baze tehnice-materiale a societății. Dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură aproape rudimentară, România a devenit o țară

industrial-agrară, cu o industrie puternică și o agricultură modernă în continuă dezvoltare.

Ca urmare a înfăptuirii politicii partidului și sub conducerea lui încercată, acționând cu forțe unite, oamenii muncii au demonstrat că știu să gospodărească incomparabil mai bine averea națională. În anii construcției socialiste, producția industrială a țării a sporit de circa 43 de ori, față de perioada antebelică, iar cea agricolă de circa 3 ori. De asemenea, venitul național a crescut, față de 1938, de circa 13 ori, iar veniturile reale ale oamenilor muncii au sporit din 1950 până la începutul anului 1979 de aproape 6 ori.

Schimbările intervenite în structura economică și socială au avut drept rezultat realizarea unei adevărate unități politice-morale a tuturor oamenilor muncii, a întregului popor, pe baza acelorași interese și aspirații fundamentale, în această unitate aflându-se un nesecat izvor de forță al națiunii socialiste.

Marile realizări ale construcției socialiste pun în evidență înalta capacitate a partidului de a cimenta coeziunea întregului popor, frăția dintre toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. Este știut că printre primele acte politice înfăptuite de partid după 23 August 1944 s-a înscris asigurarea deplinei egalități în drepturi a tuturor fiilor patriei; un amplu complex de măsuri pe toate planurile, având la bază politica de repartizare rațională a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării, a urmărit și urmărește consecvent asigurarea în fapt a acestei egalități, crearea condițiilor ca toți cetățenii țării — fie ei români, maghiari, germani sau de alte naționalități — să participe, deopotrivă, la întreaga viață politică, economică, socială, să-și pună pe deplin în valoare aptitudinile. Este ceea ce a dat temeiuri de nezdruccinat unității marii familii a României socialiste, unitate ce reprezintă unul dintre factorii esențiali ai accelerării progresului material și spiritual al poporului, chezușuind împlinirea aspirațiilor sale de mai bine.

În prezent, națiunea noastră socialistă este angajată cu toate forțele în vasta activitate pentru transpunerea în viață a mărețului program elaborat de Congresul al XI-lea, a hotărîrilor Conferinței Naționale. După cum se știe, în cei trei ani care au trecut din actualul cincinal, producția industrială a crescut în medie cu 11,2% anual, obținându-se o importantă producție suplimentară. Numărul județelor care au depășit anul trecut producția de 10 miliarde de lei a ajuns la 31. În agricultură, deși condițiile naturale au fost mai puțin favorabile, s-au obținut, în ultimii trei ani, producții cu 20% mai mari. Ca rezultat al politicii de investiții, peste două treimi din volumul fondurilor fixe ale economiei noastre naționale datează din ultimii 10 ani.

Dezvoltarea impetuoasă a tuturor ramurilor economice se reflectă în creșterea produsului social și venitului național, ceea ce a permis adoptarea cunoscutelor măsuri de ridicare mai accelerată a nivelului de trai al poporului. Această orientare consecventă a partidului atestă în mod grăitor faptul că tot ce se făurește în țara noastră este destinat omului, satisfacerii cerințelor celor ce muncesc, înfloririi multilaterale a personalității umane.

În întreaga sa activitate orientată spre valorificarea superioară a condițiilor concret-istorice în care acționează, partidul nostru are în vedere că făurirea noii orînduiri, etapele istorice superioare ale acesteia sînt confruntate cu o serie de probleme noi, legate de creșterea și de moderni-

zarea bazei tehnice-materiale a economiei, de perfecționarea continuă a relațiilor de producție, de așezarea consecventă a raporturilor sociale pe principiile echității socialiste, de generalizarea conștiinței înaintate a maselor de oameni ai muncii. Toate acestea solicită cu necesitate ridicarea nivelului conducerii și organizării activității economice-sociale, iar în acest cadru are loc perfecționarea democrației socialiste.

Orientarea programatică a partidului nostru privind legătura organică dintre socialism și democrație își găsește expresie în fundamentarea modului de punere efectivă în valoare a noilor structuri organizaționale care permit accesul maselor la exercitarea puterii, participarea tuturor categoriilor de oameni ai muncii la elaborarea deciziilor social-politice. În acest sens, din inițiativa partidului și sub directa sa conducere, a fost creat în anii din urmă acel sistem larg de organisme democratice, unic în felul său, care asigură, la toate nivelurile și în toate sectoarele, fructificarea voinței și înțelepciunii colective a poporului.

Așa cum subliniază secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „nu se poate vorbi de o politică realistă și eficientă, care să nu aibă asentimentul poporului, să nu fie elaborată cu participarea directă a maselor largi populare ; nu se poate asigura realizarea unei politici dacă la înfăptuirea ei nu participă zi de zi întregul nostru popor. Tocmai în aceasta constă rolul partidului nostru comunist, al celorlalte organizații de masă și obștești, al organismelor de stat — de a uni într-un singur șuvoi forța uriașă a poporului, factorul determinant a tot ceea ce am realizat, garanția victoriei comunismului în România“.

Ca urmare a preocupării pentru perfecționarea conducerii societății noastre socialiste, s-au făurit organisme de conducere noi în toate sectoarele — de la unitățile economice-sociale și administrativ-teritoriale pînă la organele centrale —, care funcționează pe principiul muncii colective. În cadrul acestora, pe calea unor dezbateri publice largi, începînd de la problemele concrete ale unei unități pînă la cele de interes național, oamenii muncii acționează ca factori ai adopției hotărîrilor. În fapt, clasa muncitoare, țărănimea cooperatistă, intelectualitatea, ceilalți oameni ai muncii sînt prezenți în toate etapele elaborării și înfăptuirii politicii partidului și statului.

Caracteristica esențială a perfecționărilor aduse în ultimii ani sistemului democrației noastre socialiste o constituie accentuarea participării la conducere a maselor de oameni ai muncii, pornind de la întărirea rolului social conducător al clasei muncitoare. Prezența muncitorilor din producție în consiliile oamenilor muncii, atragerea reprezentanților direcți ai făuritorilor bunurilor materiale în consiliile de conducere ale ministerelor și ale altor organisme centrale, crearea consiliilor unice agro-industriale, reprezintă — așa cum relevă experiența, aflată în continuă îmbogățire — un cadru organizatoric propice fructificării inepuizabilei capacități de creație a poporului liber și stăpîn pe soarta lui. În acest cadru, pe calea continuei confruntări și coordonări a nevoilor și intereselor sociale, se armonizează relațiile dintre diferite categorii de oameni ai muncii. Pornind de la obiectivele fundamentale dintr-un domeniu sau altul, pe baza liniei politice generale a partidului, se stabilesc astfel căi, modalități de rezolvare a diverse cerințe și nevoi sociale. În cadrul consiliilor oamenilor muncii, al adunărilor generale sînt soluționate, în ultimă instanță, probleme privind descifrarea și însumarea nevoilor sociale, definirea raporturilor dintre nevoi și interese, alegerea metodelor celor mai bune, mai economicoase pentru atingerea obiectivelor. Stabilirea

în fiecare loc a unor programe social-economice optime decurgînd din Programul partidului, din sarcinile planului unic de dezvoltare a economiei naționale, reprezintă astfel una din căile participării celor ce muncesc la conducere. În același timp, după cum se știe, au intrat în practică asemenea forme cum sînt : discutarea publică a celor mai importante proiecte de legi și hotărîri, consultarea frecventă a activului de partid și de stat, a specialiștilor, a celorlalți oameni ai muncii, organizarea de consfătuiri de lucru pe țară sau locale în cele mai variate domenii ale vieții economice, ideologice, sociale. La toate acestea se adaugă, desigur, instituționalizarea unor forumuri naționale — congrese, conferințe — care dezbate și adoptă decizii în probleme hotărîtoare.

În esența sa, viața democratică reprezintă acel sistem de organizare și conducere socială prin intermediul căruia se obține o sinteză optimă între necesitatea concentrării către scopuri unice a acțiunilor întregului popor și afirmarea efectivă a suveranității, a prerogativelor acestuia în procesul definirii programelor de acțiune.

În concepția partidului nostru, autoconducerea înseamnă, în fapt, crearea condițiilor pentru creșterea contribuției fiecărui colectiv de oameni ai muncii la dezvoltarea generală a societății. Din măsurile luate de partid se desprinde concluzia că în mod deosebit se pune problema de a dezvolta inițiativa și răspunderea întreprinderilor, centralelor, consiliilor unice agroindustriale în planificarea propriei lor activități. Din acest punct de vedere, întărirea autogestiei economice-financiare, lărgirea competențelor în luarea deciziilor, în înfăptuirea hotărîrilor adoptate și îndeplinirea planului unic național dau funcționalitate mecanismului economic, fructificînd avantajele cadrului organizatoric democratic al societății noastre.

Semnificația socială înaltă și valoarea cu adevărat umană a sistemului democrației noastre socialiste sînt puse în evidență prin activitatea practică, prin participarea efectivă a maselor la rezolvarea unor probleme esențiale ale vieții sociale.

Rolul conducător al partidului în actuala etapă

Rolul partidului, ca forță politică de înnoire a societății românești, de propulsare a ei pe noi culmi de progres și civilizație, se afirmă și mai puternic în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Acestei etape îi este caracteristică elaborarea unor soluții noi, corespunzătoare schimbărilor și exigențelor calitative din viața economică-socială, ofensiva largă a perfecționării cuprinzînd toate domeniile și sectoarele de activitate.

Principialitatea revoluționară, spiritul creator, receptivitatea la nou, devotamentul fierbinte față de interesele vitale ale poporului, față de cauza socialismului, îndreptățesc pe deplin afirmația, care nu este o simplă metaforă, potrivit căreia partidul reprezintă inima și conștiința națiunii noastre socialiste.

Conducînd vasta operă de înnoire a societății, partidul se preocupă statornic de întărirea sa internă, de perfecționarea propriei activități în vederea exercitării optime a rolului său de conducător politic, a integrării organice în viața socială.

O pîrghie importantă în acest sens o constituie creșterea numerică și calitativă a rîndurilor partidului. Astăzi, cei peste 2 842 000 membri, cît numără partidul nostru, constituie, într-adevăr, o imensă forță politică, fapt

care ilustrează atracția crescândă pe care o exercită partidul în rîndul masei, identificarea sa tot mai deplină cu năzuințele vitale ale întregului popor.

Este de subliniat semnificația social-politică a faptului că aproape 70% dintre membrii partidului își desfășoară activitatea în industrie, construcții, transporturi și agricultură — sectoare de bază ale economiei naționale. Analiza compoziției sociale a partidului pune în evidență creșterea continuă a numărului și proporției muncitorilor în rîndurile sale, în prezent fiind membri ai partidului aproape 26% din totalul muncitorilor. Ponderea femeilor în efectivul partidului a ajuns la peste 27%. Compoziția membrilor de partid după vîrstă asigură o îmbinare armonioasă a elanului revoluționar al tineretului cu experiența și maturitatea comuniștilor mai în vîrstă.

În ceea ce privește compoziția națională a partidului, aceasta corespunde structurii populației din țara noastră, fapt care exprimă elocvent justetea politicii naționale a partidului de egalitate deplină în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate.

Așa cum a relevat Plenara C.C. al P.C.R. din martie 1979, în compoziția membrilor de partid după studii au avut loc însemnate mutații calitative, reflectate în faptul că 26% dintre ei sînt absolvenți ai școlilor tehnice, profesionale sau de maeștri, în creșterea ponderii celor cu studii superioare de specialitate. Organele și organizațiile de partid desfășoară o amplă activitate de sprijinire a membrilor de partid și a altor oameni ai muncii pentru completarea studiilor.

În practica partidului nostru au o deosebită însemnătate organizarea sistematică a discuțiilor individuale cu membrii de partid, întărirea controlului asupra modului în care aceștia își îndeplinesc îndatoririle statutare. Participarea activă a comuniștilor la viața internă de partid se oglindește în creșterea eficienței adunărilor generale ale organizațiilor de bază, atît sub raportul soluționării problemelor dezbătute, cît și al conținutului lor educativ.

Organele și organizațiile de partid manifestă o preocupare sporită pentru îmbunătățirea muncii politice-ideologice, pentru educarea tuturor comuniștilor în spirit partinic revoluționar. Afirmarea responsabilității membrilor de partid, îndeosebi mai tineri, față de respectarea întocmai a prevederilor Statutului, aplicarea în practică a principiilor și normelor eticii și echității socialiste contribuie la creșterea continuă a gradului participării lor la îndeplinirea hotărîrilor partidului și legilor țării. Învățămîntul politic-ideologic — în care sînt cuprinși aproape totalitatea membrilor de partid — acționează ca unul din factorii activi ai ridicării nivelului lor de pregătire teoretică și ideologică, vine în sprijinul cunoașterii și însușirii conținutului documentelor de partid, a orientărilor și indicațiilor secretarului general al partidului.

Organism viu, dinamic, partidul are o structură organizatorică în deplină concordanță cu sarcinile sale, cu necesitățile dezvoltării economice-sociale a țării. În unitățile economice și social-culturale își desfășoară activitatea aproape 7 000 de organizații de partid conduse de comitete și circa 60 400 de organizații de bază. Ca urmare a creșterii numărului membrilor de partid, a schimbărilor în organizarea tehnică-administrativă a unor întreprinderi industriale, de construcții, transporturi etc., a dezvoltării lor în pas cu noile cerințe, structura organizatorică urmează un continuu proces de perfecționare.

Orientările conducerii partidului de a se acționa consecvent pe linia creșterii ponderii muncitorilor în rândurile partidului, a femeilor — corespunzător participării lor la activitatea economică-socială —, precum și a unui număr mai mare de tineri au în vedere accentuarea mai puternică a rolului partidului în toate verigile vieții sociale.

Prin înseși îndatoririle lor statutare de militanți pe tărâm social, de membri ai avangardei revoluționare a societății, comuniștii au datoria — așa cum accentuează Programul — să se integreze organic în viața economică-socială, să participe nemijlocit, în colectivul în care lucrează, la soluționarea concretă a problemelor construcției socialiste. Este astfel evident că teza potrivit căreia partidul își exercită rolul conducător asumându-și răspunderea nemijlocită și acționînd direct pentru realizarea programului de edificare socialistă și comunistă a României, înseamnă, în fapt, implicarea efectivă a organelor și organizațiilor de partid, a comuniștilor de la toate nivelurile în activitatea nemijlocită pentru realizarea sarcinilor specifice ce le revin. Există, prin urmare, o relație de determinare directă între modul de a acționa al fiecărui comunist și capacitatea, forța de acțiune a organizației de partid din care acesta face parte, relație ce se extinde firesc, în cele din urmă, asupra partidului în întregul său.

În literatura social-politică de peste hotare se discută, adesea, despre sistemul de partide în conducerea socială, despre existența unuia sau mai multor partide în procesul făuririi noii orînduirii. În condițiile României, sistemul politic bazat pe partidul unic a fost determinat de condițiile concret-istorice, experiența relevînd că important este nu numărul partidelor, ci conținutul activității social-politice care să garanteze luarea în considerare în permanență a diferitelor interese ale oamenilor muncii.

Acei politologi burghezi care perorează pe tema așa-zisei incompatibilități dintre democrație și partidul unic se fac a nu vedea că partidul comunist ca partid de guvernămînt își elaborează politica ținînd seama de ansamblul vieții sociale. În acest sens, partidul nostru, luînd în considerare diferitele interese din societate, depune eforturi ca, pornind de la interesele clasei muncitoare, ale maselor de oameni ai muncii, să facă să prevaleze pe acelea care aparțin societății în ansamblu. Desigur, interesele diferite sau divergente, atunci cînd există în cadrul anumitor grupuri sociale, se manifestă și ca diferențe de vederi. În acest context, posibilitatea asigurată în interiorul partidului și în societate în general de a se dezbate orice probleme, de a se confrunta opiniile constituie un factor al cimentării continuie a unității politice și de acțiune a partidului. În orice organism democratic rațiunea de a fi a discuțiilor este aceea de a facilita o mai bună soluționare a problemelor. În concepția partidului nostru, stimularea schimbului de opinii, simultan cu întărirea disciplinei, reprezintă modalitatea prin care comuniștii participă la elaborarea și la îndeplinirea politicii. Chezășia realizării sarcinilor actuale și de perspectivă constă în ridicarea continuă a rolului conducător al partidului. „Avem un partid puternic și unit, o linie politică internă și externă justă, confirmate pe deplin de viață, de evenimente. Avem organizații de partid puternice în toate județele, în toate unitățile — și sîntem convinși că se va acționa cu toată fermitatea pentru îmbunătățirea activității și îndeplinirea în cele mai bune condiții a tuturor sarcinilor“ — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Întregul nostru popor — pregătindu-se să întîmpine cu noi succese cea de a 35-a aniversare a Eliberării, înaltul forum al comuniștilor, Congresul al XII-lea — acționează cu convingerea că dezvoltarea echilibrată

și în ritmuri înalte a economiei naționale, adîncirea proceselor de modernizare a ramurilor producției materiale, intensificarea laturilor calitative ale întregii activități economice au creat o puternică bază pentru continua înflorire a economiei naționale, pentru progresul armonios al tuturor ramurilor. Prin obiectivele ce se prevăd a fi realizate, cincinalul 1981—1985, ale cărui directive vor fi supuse dezbaterii Congresului al XII-lea al partidului, este menit să marcheze o etapă nouă, calitativ-superioară în opera de industrializare socialistă a țării, de dezvoltare și modernizare a agriculturii, de creștere a forțelor de producție pe baza celor mai noi și importante cuceriri tehnice-științifice.

Prevederile preliminare ale viitorului cincinal, la definirea cărora un rol însemnat revine dezbaterilor democratice din partid, din întreaga societate urmăresc ridicarea calitativă a întregii activități economice. Aceasta se va realiza pe calea folosirii intensive a potențialului productiv de care dispune societatea noastră, economisirii maxime a resurselor energetice și de combustibil ale țării, ridicării substanțiale a gradului de valorificare a materiilor prime, promovării largi a progresului tehnic în întreaga economie, ridicării productivității muncii sociale și sporirii eficienței economice în vederea dezvoltării avuției naționale, creșterii nivelului de trai al întregului popor.

Puternicul dinamism ce va caracteriza dezvoltarea economică în următoarea etapă va crea condiții pentru creșterea mai substanțială a produsului social și venitului național, ceea ce va permite apropierea României de nivelul statelor avansate economic.

În spiritul realismului politic și lucidității ce-l caracterizează, partidul nostru a relevat că în aprecierea marilor succese obținute nu se poate, desigur, face abstracție de stadiul de la care au pornit revoluția și construcția socialismului în România, de dificultățile subdezvoltării economice care a trebuit să fie învinse. Este reflectată în aceasta conștiința că mai sînt probleme de soluționat pentru înfăptuirea plenară a principiilor socialismului. Partidul consideră că eficiența muncii sociale, productivitatea ei, care au o însemnătate covârșitoare pentru destinul socialismului, nu se situează încă la nivelul corespunzător realizărilor tehnicii și științei în acest ultim pătăr de veac, nu reflectă pe deplin posibilitățile oferite de orînduirea pe care o construim.

În acest spirit, răspunzînd necesității istorice, politica partidului situează pe primul loc creșterea puternică a forțelor de producție, pe baza cuceririlor revoluției tehnice-științifice, ca unul din factorii decisivi pentru înaintarea construcției socialiste.

Călăuzit de conștiința unor înalte idealuri insuflate de partid, poporul este profund angajat în materializarea Programului de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate. Enunțul cel mai sintetic al obiectivelor acestei angajări se referă la situarea României printre țările industriale avansate ale lumii, la dezideratul realizării în perspectivă a unei abundențe de bunuri materiale care să permită afirmarea principiilor comuniste de repartitie după necesități determinate științific, la înlăturarea treptată a deosebirilor esențiale dintre oraș și sat, dintre condițiile muncii fizice și celei intelectuale, la afirmarea nestingherită a personalității umane, a forței creatoare a fiecărui individ, la instaurarea deplină a dreptății și echității sociale, a celui mai înalt umanism.

Formulate programatic de către partid și înfăptuite militant prin muncă fără preget și luptă cu vechiul, cu anumite dificultăți, asemenea obiective, ca și concentrarea, mobilizarea conștientă a națiunii în jurul lor

exprimă capacitatea partidului de a uni rigoarea spiritului științific și creativitatea idealului revoluționar ca trăsături generice și atribute definitorii ale unei concepții profund umaniste, care face din comunism nu un vis utopic, o imaginară „cetate a soarelui“, ci o omenească aspirație, realizabilă prin voința, conștiința și munca efectivă a tuturor fiilor patriei.

Ca rezultat al luptei revoluționare a partidului comunist, al împlinirilor mereu mai bogate ale noii orînduiri, destinele poporului se află în propriile sale mîini. Oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, urmează cu profund devotament partidul comunist, al cărui program politic izvorăște din aspirațiile și interesele supreme ale celor ce muncesc.

Aflată într-un dinamic proces de perfecționare, viața social-politică a țării pune în evidență deosebita însemnătate a rolului partidului ca factor politic conducător. În această privință, experiența politică din România socialistă pune în evidență caracterul dinamic al exercitării rolului partidului, în totalitatea componentelor sale, de la elaborarea democratică a liniei politico-ideologice, care fundamentează și orientează unitar activitatea în toate domeniile, pînă la sistematica muncă organizatorică și educativă desfășurată militant, în concordanță cu idealurile revoluționare ale socialismului și comunismului.

Cuprinzînd în rîndurile sale partea cea mai conștientă a națiunii noastre, avînd o compoziție preponderent muncitorească, pătruns de o disciplină fermă, ancorat adînc în viața societății, militînd pentru continuă ridicare a nivelului politic-ideologic al cadrelor, al tuturor membrilor săi, partidul conduce cu succes opera de făurire a socialismului multilateral dezvoltat, de înaintare a patriei spre comunism.

Concepția P.C.R. privind dezbaterile ideologice din mișcarea muncitorească internațională contemporană

ION FLOREA

Activitatea teoretică și ideologică reprezintă o latură esențială a acțiunii fiecărui partid comunist, o necesitate a fundamentării științifice a liniei sale politice, a programului său revoluționar. Pentru un partid aflat la putere, activitatea teoretică constituie o necesitate a făuririi noii orînduiri, a exercitării și adîncirii rolului său conducător în societate. Este știut că rolul factorului conștient crește pe măsura înaintării în construcția socialistă, amploarea și ritmul progresului socialist depinzînd într-o mare măsură de gradul în care activitatea politico-ideologică fundamentează științific programele dezvoltării economico-sociale, măsurile adoptate, de modul în care oamenii muncii acționează în cunoștință de cauză în direcția satisfacerii necesităților sociale obiective.

Desigur, activitatea ideologică a fiecărui partid revoluționar vizează în primul rînd sarcini de ordin intern cum ar fi elaborarea unei politici științifice, a unei strategii și tactici revoluționare adecvate realităților interne și internaționale, particularităților din fiecare țară, etapei în care se află procesul revoluționar național. Asigurarea victoriei construcției socialiste, perfecționarea continuă a conducerii economico-sociale și înaintarea fermă spre societatea comunistă poate fi fundamentată științific numai printr-o susținută activitate teoretică. Cercetarea temeinică a realităților social-politice, interne și internaționale, dezvoltarea continuă a gîndirii teoretice revoluționare, a științelor sociale reprezintă pentru fiecare partid, în primul rînd o datorie internă față de propriul popor, contribuind astfel la fundamentarea științifică a soluțiilor și măsurilor politice și, totodată, la îmbogățirea conștiinței socialiste a maselor.

Activitatea teoretică și ideologică constituie în același timp o sarcină internaționalistă, fiecare partid comunist fiind dator să contribuie prin activitatea sa practică și teoretică la sporirea prestigiului și influenței socialismului în lume, la dezvoltarea creatoare a învățaturii revoluționare. „Prelucrarea de sine stătătoare a teoriei lui Marx“, a întregului material

și experienței revoluționare naționale și mondiale de către fiecare partid, pentru a trage concluzii pentru propria activitate, pentru elaborarea căilor de urmat în activitatea de transformare a societății reprezintă, așa cum releva V. I. Lenin, o sarcină de prim ordin, „deoarece această teorie nu dă decât principii *călăuzitoare*“¹, care se aplică diferit în condițiile concrete din diverse țări și epoci istorice.

K. Marx și F. Engels au arătat că teoria lor nu reprezintă o dogmă, ci o călăuză în acțiune, o metodă de analiză științifică a fenomenelor sociale, a schimbărilor care se produc pe plan intern și internațional și de stabilire a strategiei și tacticii revoluționare, a politicii adecvate situațiilor istorice concrete. La rîndul său, Lenin sublinia că orice încercare de interpretare mecanică și uniformă a marxismului „îl transformă în ceva mort“, îi răpește „sufletul lui viu“, subminează „bazele lui teoretice fundamentale — dialectica, teoria dezvoltării istorice multilaterale și pline de contradicții“, îi rupe „legătura lui cu problemele practice concrete ale epocii, care se pot schimba la fiecare nouă cotitură a istoriei“².

Mai ales în zilele noastre, cînd s-a accentuat diversitatea condițiilor social-economice și politice de la o țară la alta, cînd mișcarea muncitorească și revoluționară a cunoscut o dezvoltare și amploare mai accentuate ca ori-cînd în trecut se impune ca activitatea fiecărui partid să se bazeze pe studierea aprofundată a realităților interne și internaționale, a particularităților specifice ale fiecărui popor și ale etapei istorice actuale, pe aplicarea creatoare a principiilor generale ale teoriei revoluționare la condițiile concrete ale fiecărei țări. Numai astfel fiecare detașament al comuniștilor poate deveni cu adevărat exponentul clasei muncitoare din rîndul căreia s-a ridicat, al intereselor și aspirațiilor naționale vitale.

În acest spirit a acționat și acționează Partidul Comunist Român, elaborîndu-și politica, măsurile concrete, inclusiv cele în domeniul activității ideologice și educative, pornind de la fidelitatea față de adevărurile generale ale socialismului științific și de la necesitatea aplicării lor creatoare la condițiile concrete ale epocii contemporane, de la realitățile specifice ale țării noastre, de la interesele generale ale socialismului și ale poporului nostru. Răspunzînd unor necesități obiective privind dezvoltarea societății socialiste și formarea omului nou, partidul nostru acordă o deosebită atenție activității ideologice și teoretice, ridicării continue a pregătirii politice a comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii. Congresul al IX-lea al partidului din 1965 a determinat o largă deschidere și înnoire a gîndirii social-politice, depășirea unor deformări dogmatice din trecut, a dus la instituirea unui climat de dezvoltare liberă, bazată pe principialitate și obiectivitate științifică, pe emulație creatoare a valorilor autentice. Această perioadă de un deceniu și jumătate se înscrie în istoria României socialiste, nu numai ca cea mai dinamică în dezvoltarea economico-socială, în perfecționarea conducerii politice, dar ca și cea mai bogată și fertilă pe plan ideologic și teoretic, în abordări creatoare, curajoase ale diferitelor probleme teoretice și practice.

O expresie a acestei preocupări o constituie elaborarea și adoptarea în 1971 a unui program ideologic de largă perspectivă istorică, avînd ca obiectiv fundamental îmbunătățirea generală a activității ideologice, educarea socialistă a maselor, așezarea relațiilor din societatea noastră pe

¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 4, Editura politică, București, 1961, p. 178.

² *Ibidem*, vol. 20, Editura politică, București, 1963, p. 88.

baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. Elementele constitutive ale acestui program ideologic au devenit parte componentă a Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism adoptat de Congresul al XI-lea. Elaborarea Programului partidului, care sintetizează întreaga gândire teoretică creatoare acumulată de partidul nostru a fost posibilă atât datorită mărețelor victorii obținute de poporul nostru în edificarea socialismului, cât și dezvoltării puternice a partidului, maturizării sale teoretice și practice, exprimată și în ridicarea nivelului ideologic al comuniștilor, creșterii rolului său istoric în conducerea generală a societății românești. Programul partidului concentrează gândirea teoretică și politică a partidului, concepția sa strategică privind direcțiile de acțiune pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, evoluția partidului și statului, căilor de dezvoltare a democrației socialiste, formării omului nou, precum și asupra principiilor relațiilor internaționale, cu privire la întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești contemporane.

Pătruns de atitudinea creatoare, novatoare în toate problemele teoretice și practice ale construcției socialiste, ale vieții internaționale contemporane, Programul partidului, celelalte documente ale partidului nostru, întreaga sa politică constituie expresia socialismului științific creator în România.

Programul partidului a devenit Carta ideologică teoretică și politică fundamentală a întregului nostru popor, dînd o perspectivă revoluționară clară activității de transformare socialistă a societății românești și de asigurare a progresului ei spre culmile comunismului. Relevînd importanța concepțională a Programului, tovarășul Nicolae Ceaușescu atrăgea totodată atenția asupra faptului că acesta nu dă și nu poate să dea decît orientarea științifică generală, iar tezele și prevederile sale nu sînt dogme date o dată pentru totdeauna, fapt pentru care va trebui să se țină permanent seama de transformările revoluționare ce se produc în societatea românească și în viața internațională, trăgîndu-se concluziile corespunzătoare pentru activitatea din fiecare etapă, pentru îmbogățirea gândirii teoretice revoluționare ³.

Amintind foarte succint aceste preocupări se cuvine să relevăm că în revoluționarea modului de gândire și acțiune al partidului nostru în direcția teoriei revoluționare creatoare un rol hotărîtor l-a avut secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a cărui operă teoretică și acțiune politică neobosită în fruntea partidului și statului sînt pătrunse de o înaltă răspundere pentru înțelegerea și soluționarea în spirit novator, dialectic a marilor probleme ale construcției socialiste, ale vieții internaționale, pentru dezvoltarea creatoare a teoriei revoluționare și creșterea continuă a prestigiului și influenței socialismului în lumea contemporană.

Afirmarea puternică a ideilor socialismului științific în dezbaterile de idei reprezintă o coordonată majoră a vieții ideologice contemporane, acesta devenind astăzi centru de referință în toate domeniile științelor sociale, într-o așa măsură încît valoarea și influența sa incontestabilă este recunoscută chiar și de adversarii săi ideologici. Această influență consi-

³ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 10—11.

derabilă a socialismului științific este un fapt, spunea un asemenea adversar al acestuia, „fiind vorba de a-l constata“, de a consemna pur și simplu pentru că „el este prezent și acționează pretutindeni“, necunoscînd „altă limită decît cea a planetei însăși“⁴. Asemenea recunoașteri, chiar din partea gînditorilor anticomuniști, nu sînt fortuite, ci exprimă de fapt forța și amploarea cu care s-a impus ideologia socialismului științific. Desigur, nu trebuie să scăpăm din vedere că, în cazul gînditorilor anticomuniști, recunoașterile despre valoarea și influența socialismului științific ce li se impun prin forța faptelor sînt însoțite de interpretări denaturate și mistificări la adresa acestuia de respingere a esenței lui științifice și revoluționare.

Teoria socialismului științific a cucerit astăzi mintea și conștiința maselor cele mai largi, devenind cu adevărat conștiința ideologică a epocii noastre. Apărută ca ideologie a clasei muncitoare, teoria socialismului științific și-a lărgit continuu baza de masă, inspirînd astăzi opțiuni politice a numeroase popoare, ale claselor și păturilor exploatate și asuprite de pretutindeni, oferind o perspectivă clară, însuflețitoare, de dezvoltare a societății, de înfăptuire a aspirațiilor de progres ale maselor.

În zilele noastre asistăm însă, așa cum arăta secretarul general al Partidului Comunist Român, la „o intensă confruntare ideologică între forțele revoluționare și progresiste, pe de o parte, și clasele exploatatoare și cercurile reacționare, pe de altă parte, în legătură cu o serie de probleme fundamentale ale dezvoltării sociale, ale organizării societății, ale drepturilor și libertăților maselor, ale condiției umane, ale gîndirii filozofice și creației spirituale“⁵, cu privire la viitorul omenirii și modul de concepere a relațiilor internaționale. Această înfruntare se manifestă ca o legitate a luptei de clasă pe planul ideilor care însoțesc schimbările revoluționare atît în baza cît și în suprastructura societății omeniești.

Istoria socialismului științific demonstrează că teoria noastră revoluționară s-a dezvoltat în confruntare cu concepțiile opuse, cu ideologiile adverse. Astăzi, cînd în lumea capitalistă sînt inventate fel de fel de interpretări sînt „din nou scoase la lumina zilei, sub o formă modificată, vechi teorii înfrînte și compromise la timpul lor, cu scopul de a crea confuzii în rîndul diferitelor pături sociale, de a ascunde racilele orînduirii burgheze și de a dezorienta pe cei care caută un drum nou în evoluția societății“⁶, confruntarea ideologică capătă accente dintre cele mai ascuțite. Ideologia noastră revoluționară nu se poate dezvolta însă izolîndu-se de confruntările care au loc pe plan internațional, ci, dimpotrivă, în confruntarea cu celelalte curenți și tendințe ideologice, dezvoltînd cercetarea proprie și abordarea curajoasă a problemelor pe care le pune în fața gîndirii umane epoca noastră.

Esența și explicația acestor fenomene noi este denaturată în fel și chip de diversele interpretări formulate de pe poziții reacționare. Principalitatea de clasă și fermitatea ideologică, împletite cu grija pentru adevăr și obiectivitate rămîn, de aceea, o necesitate a dezvoltării teoriei noastre revoluționare. Plecînd de la această necesitate, Partidul Comunist Român acționează cu hotărîre împotriva a tot ceea ce poate atrage manifestarea fenomenului poluării spirituale, împiedicînd răspîndirea concepțiilor re-

⁴ Pierre Masset, *Le marxisme dans la conscience moderne*, Paris, 1974, p. 9.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Ședința activului central de partid și de stat. 3 august 1978*, Editura politică, București, 1978, p. 44.

⁶ *Ibidem*, p. 45.

trograde, reacționare, pentru educarea poporului nostru, a tineretului indeosebi, în spiritul concepțiilor înaintate, al umanismului revoluționar, al prieteniei și colaborării între oameni și popoare, al cauzei socialismului și păcii.

În desfășurarea activității teoretice și ideologice, partidul comunist pleacă de la faptul că în lume există încă imperialism, forțe reacționare și anticomuniste active. Atrage atenția astăzi recrudescența unor organizații care propagă teorii fasciste, hitleriste, ce reprezintă un serios pericol pentru cauza democrației și progresului social și față de care se impune să luăm o poziție din cele mai ferme, de demascare și combatere politică și ideologică. În ultimul timp se constată o activizare a ideologiei anticomuniste, uneori exprimată în forma cea mai grosolană și fățișă chiar în domeniul cum ar fi cel al filozofiei.

Astfel, de câțiva ani s-a afirmat, pentru a da doar un singur exemplu, așa numita „nouă filozofie“, care, părăsind orice ținută filozofică propriu-zisă, împoașcă cu noroi socialismul științific în numele unei metafizici a puterii, în fața căreia omul, masele muncitoare ar fi total neputincioase. Unul din procedeele anticomunismului, uzitat până la obsesie de acești „noi filozofi“, este specularea unor greșeli din istoria socialismului și identificarea noii orînduiri cu asemenea fenomene, închizînd total ochii în fața marilor realizări ale societății socialiste, a faptului că aceasta a deschis calea eliberării oamenilor muncii de exploatare și asuprire socială și națională, a înfăptuirii principiilor echității și dreptății în relațiile dintre oameni. De pe această poziție, B. H. Lévy, mentorul acestei orientări, ajunge să nu mai facă nici un fel de distincție între socialism și capitalism, între puterea clasei muncitoare și regimul de dictatură fascistă, între socialism științific și ideologiile burgheze cele mai reacționare, punîndu-le pe același plan, atribuindu-le aceleași caracteristici. Totodată, reprezentanții acestei orientări ajung să contrapună socialismul democrației, libertății, egalității, prezentînd noua orînduire ca oprimatoare a drepturilor și libertăților umane. Față de asemenea produse ale anticomunismului, care încearcă să semene neîncredere în rîndul maselor pentru orice încercare de schimbare a cursului politicii în țările capitaliste, apărînd prin aceasta statu-quo-ul politic și de clasă existent, nu putem fi sub nici o formă îngăduitori și se impune să manifestăm cea mai neînduplecată fermitate și combativitate ideologică și politică.

Paleta confruntărilor ideologice contemporane este însă mult mai complexă, mai bogată. Gîndirea anticomunistă contemporană nu se reduce însă la concepțiile reacționare, apărătoare ale imperialismului. Tumultuoasa epocă pe care o trăim, adeseori caracterizată ca o etapă de răscruce în istoria omenirii, își găsește reflectarea pe plan ideologic și prin încercări de analiză lucidă a crizei societății capitaliste contemporane, a contradicțiilor ei antagoniste în proces de adîncire. În lume acționează largi forțe progresiste, antiimperialiste, democratice, care-și găsesc expresia pe plan ideologic în orientările raționaliste și umaniste, în încercările mai largi de promovare a spiritului științific, pătruns de obiectivitate în descifrarea tendințelor de progres care se conturează în evoluția societății și afirmarea necesității unor reforme și transformări democratice, a unei politici noi de colaborare între state, pe baza deplinei egalități între state, a respectării principiilor independenței și suveranității naționale și se pronunță pentru o nouă ordine economică internațională.

Dialogul cu concepțiile progresiste nu poate echivala, însă, cu o atitudine necritică față de limitele acestor concepții, nu înseamnă să închidem ochii față de unele alunecări idealiste și influențe ale ideologiei burgheze, față de prejudecăți anticomuniste adeseori împărtășite de purtătorii lor, în ciuda notei lor dominante progresiste. În viziunea partidului nostru dialogul care se impune ca o legitate a progresului gândirii teoretice și a dezvoltării spirituale presupune critica principială, afirmarea activă și fermă a poziției ideologice, dezvoltarea gândirii și cercetării materialist-dialectice în aceste domenii.

Teoria revoluționară, care a apărut și s-a dezvoltat în contact și confruntare cu celelalte curente de idei din lume, însușindu-și tot ce a creat mai valoros gândirea umană de-a lungul istoriei, are numai de câștigat din acest dialog. Teoria revoluționară nu a pretins și nu poate pretinde nici astăzi că deține monopolul întregii gândiri sociale, al adevărului absolut. Teoria revoluționară trebuie să fie receptivă față de tot ce este nou și progresist în lume, față de cuceririle și adevărurile științei universale și să sintetizeze roadele întregii cunoașteri, pentru a găsi răspuns la problemele pe care le ridică neîncetat viața, evoluția în perspectivă a societății umane. Există numeroase probleme de larg interes, unele dintre cele mai vitale pentru omenire, cum ar fi cea a păcii și salvării umanității de un nou război, a instaurării unei noi ordini economice mondiale, a asigurării surselor de energie și materiilor prime etc., la a căror rezolvare este chemată să-și aducă contribuția întreaga gândire socială și științifică contemporană și în cadrul căreia teoria noastră revoluționară trebuie să fie cea mai activă.

Trecerea pe prim planul luptei ideologice în filozofia contemporană a problematicii umane, în legătură cu pericolele care amenință condiția omului în capitalismul contemporan și cu tendințele antiumanismului structuralist și tehnocratic, ca și cel promovat de „noii filozofi“, a adus în actualitate dialogul dintre umanismul nostru și alte concepții umaniste — fie ele cu caracter laic sau religios (personalism, neotomism), cele promovate de gânditorii existențialiști sau „umanismul african“ din viziunea unor oameni politici de pe continentul african. Importanța concepțiilor umaniste progresiste și democratice în confruntările actuale de idei constă în contribuția adusă la denunțarea răului și amenințărilor la adresa omului în societatea capitalistă contemporană, printr-o atitudine critică manifestată față de capitalism și dezvăluirea unor contradicții și forme noi ale înstrăinării omului în această societate, subsumate adeseori unor concepții filozofice idealiste, religioase ca în cazul unor gânditori existențialiști, personalști sau de alte orientări.

Operele unor gânditori existențialiști, deși dintr-o viziune subiectivistă și tragică despre om, pesimistă, conțin unele accente critice asupra procesului deumanizării și depersonalizării în societatea capitalistă. Reprezentanții diverselor forme ale umanismului nu văd însă cu claritate calea realizării cu adevărat a omului, faptul că socialismul este singura soluție contemporană la „barbaria“ capitalistă, care creează condițiile obiective ale eliberării omului de orice forme de exploatare și asuprire socială și națională, a dezalienării în fapt a omului și împlinirii multilaterale a personalității sale pe tărîmul muncii și creației, al unei existențe libere și fericite.

În dialogul și disputa umanismelor, concepția noastră revoluționară despre om își dovedește superioritatea nu numai printr-o explicație științifică a omului și căilor împlinirii sale creatoare, dar și prin realizarea sa

în practică, ca umanism practic, revoluționar, eliberându-se de orice fel de mistificări și iluzii cu privire la condiția omului de care păcătuiesc adeseori alte „umanisme“.

Gîndirea revoluționară și mișcarea comunistă au datoriat să sprijine tendințele progresiste, atît pe plan politic cît și ideologic, să promoveze dialogul cu asemenea concepții, făcînd astfel front comun împotriva orientărilor anticomuniste, reacționare. Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat cu numeroase prilejuri necesitatea unei atitudini diferențiate față de concepțiile progresiste, arătînd că nu trebuie să punem sub aceeași emblemă a anticomunismului asemenea concepții și teorii democratice, contestatare, adeseori critice față de societatea capitalistă cu cele apologetice, antimarxiste.

Ne referim, în acest context, la concepțiile atît de controversate ale reprezentanților „Școlii de la Frankfurt“ în filozofie, care au plecat inițial de la teoria socialismului științific. În urma unei evoluții complexe, unii dintre acești filozofi nu mai au astăzi nimic comun cu teoria revoluționară, încercînd să îmbine teoria lui Marx cu freudismul și să respingă socialismul pentru că ar fi birocratic, să nege rolul revoluționar al clasei muncitoare în zilele noastre. Dincolo de aceste concluzii și demersuri neștiințifice, care trebuie luate în considerare în critica concepțiilor filozofilor „Școlii de la Frankfurt“, nu putem omite atitudinile asupra societății capitaliste contemporane, proprii cu deosebire lui Herbert Marcuse și Erich Fromm, promovarea de către aceștia a unei viziuni umaniste, deși este vorba despre un umanism abstract, cu accente individualiste, care escamotează prioritățile de ordin economic și politic ale umanizării cu adevărat a societății și a tehnicii, în primul rînd înlăturarea proprietății privat capitaliste și cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și aliații săi.

Un asemenea umanism oricît s-ar intitula el „radical“ (așa cum își denumesc concepția Erich Fromm) rămîne ineficient pe plan practic și unilateral, abstract-speculativ din punct de vedere teoretic. Cei doi gînditori din „Școala de la Frankfurt“ împărtășesc, însă, odată cu atitudinea critică față de capitalism, idealul socialist și vorbesc despre necesitatea dispariției claselor exploatare dominante, pentru a soluționa problemele grave care deteriorează și pun în pericol condiția omului în lumea capitalistă contemporană. Desigur, a reține aceste aspecte nu poate echivala cu o atitudine necritică față de limitele acestor concepții, nu înseamnă să închidem ochii față de unele alunecări idealiste, psihologice la cei doi gînditori, față de prejudecățile anticomuniste împărtășite adeseori de reprezentanții acestei orientări, în ciuda notei lor dominant anticapitaliste, antifasciste și progresiste. În raportarea la alte concepții, dialogul dintre marxism și acestea nu exclude critica, lupta ideologică, ci ele formează o unitate.

Dialogul marxismului cu alte teorii nu este un principiu abstract, care ar avea o aplicabilitate globală, nediferențiată, ci are un caracter concret, în funcție de autenticitatea problemelor dezbătute și a soluțiilor propuse de o teorie sau alta, de un gînditor sau altul, de spiritul general al concepțiilor lor și de funcția lor socială. Limitele dialogului se largesc sau se îngustează în raport cu funcția socială a teoriilor cu care dialogăm, de contribuțiile pe care acestea le aduc la dezvoltarea gîndirii sociale.

Participarea activă a gîndirii noastre teoretice la dialogul pe plan internațional, ca și influența exercitată de socialism în lumea contemporană depinde în mod hotărîtor de promovarea și dezvoltarea cercetărilor originale pe baza materialismului dialectic și istoric în domeniul științelor so-

ciale, de abordarea cu curaj și în mod creator a problematicii complexe a lumii contemporane.

Coexistența pașnică și lupta pentru afirmarea în viață a principiilor ei nu presupun nicidecum diminuarea luptei ideologice, reflectare a contradicțiilor de clasă dintre clasa muncitoare și burghezia imperialistă, dintre socialism și capitalism, dintre țările în curs de dezvoltare și imperialismul colonialist. O componentă a politicii de coexistență pașnică o constituie promovarea hotărâtă a metodei tratativelor și dialogului în soluționarea problemelor litigioase, în propunerea securității și păcii între state. Asigurarea succesului acestor tratative sau al unor reuniuni ca cele privind securitatea europeană necesită abordarea problemelor litigioase cu spirit de răspundere, evitându-se transformarea acestor importante manifestări consacrate normalizării relațiilor dintre state într-o tribună de dezbateră a divergențelor și antagonismelor de ordin ideologic, filozofic și etic existente între societatea socialistă și cea capitalistă, între un stat sau altul. Declanșarea, într-un asemenea cadru, a unor astfel de dispute ideologice nu numai că nu contribuie cu nimic la soluționarea problemelor de care depind pacea și securitatea popoarelor, dar ar duce incontestabil la ascuțirea încordării, ar afecta grav destinderea internațională. Glasul rațiunii și al lucidității, al răspunderii pentru cauza păcii și securității internaționale trebuie să prevaleze asupra unor animozități și neînțelegeri de ordin politic și ideologic cu atât mai mult în cazul apariției unor situații conflictuale între țări socialiste.

Dialogul este o necesitate internă însăși pentru dezvoltarea socialismului științific, pentru întărirea unității și colaborării în interiorul mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Dialogul și dezbateră în comun reprezintă o necesitate pentru clarificarea numeroaselor probleme pe care le ridică astăzi revoluția și construcția socialistă, dezvoltarea și viitorul societății contemporane. Diversitatea căilor de trecere la socialism în funcție de condițiile naționale specifice, și ca o consecință, a strategiilor și tacticilor revoluționare impune desfășurarea largă a schimburilor de păreri cu toate partidele, pentru dezbateră democratică în comun a numeroaselor probleme ale lumii contemporane, într-un spirit de respect și încredere reciprocă, pe baza respectării stricte a independenței și autonomiei fiecărui partid, a deplinei egalități dintre acestea.

Dezbateră diverselor probleme de interes general pentru mișcarea comunistă trebuie să se facă, după părerea partidului nostru, pe baza respectului reciproc și considerației pentru opiniile celui alt, pornindu-se de la datoria și necesitatea ca fiecare partid să-și aducă contribuția proprie la dezvoltarea și îmbogățirea creatoare a tezaurului comun al teoriei și practicii revoluționare. Diversitatea orientărilor, strategiilor și practicilor politice adoptate de partidele comuniste nu trebuie să ducă însă la contrapunerea unor partide altora, la negarea unor experiențe și căi verificate în practică, ci la întărirea unității și colaborării frățești. Totodată, pronunțarea împotriva unui anumit model nu poate justifica pretenția absolutizării unui alt model, care să fie contrapus celui alt. În acest context, este de apreciat preocuparea unor partide de a găsi, corespunzător condițiilor din țara lor, căile de unire a forțelor sociale înaintate în lupta pentru democratizarea societății, pentru crearea condițiilor în vederea trecerii la socialism, în concordanță cu condițiile și realitățile din țara respectivă, cu interesele și dorințele marii majorități a poporului, aceasta fiind o dovadă a dezvoltării și maturizării lor. Afirmarea politicii independente nu contra-

vine în nici un caz solidarității partidelor comuniste și muncitorești, dezvoltării unei tot mai largi și mai strânse colaborări între ele.

Partidul nostru consideră că între comuniști trebuie exclusă practica etichetărilor, acuzărilor și condamnărilor la adresa unui partid sau altul, aceasta frînând și chiar împiedicând dezvoltarea gândirii revoluționare. Istoria mișcării comuniste și muncitorești ne amintește despre consecințele extrem de dăunătoare ale unor asemenea practici în trecut pentru dezvoltarea mișcării muncitorești și a socialismului, care, reînnoite, nu pot decît să ducă la ascuțirea încordării și divergențelor.

Diversitatea condițiilor și multitudinea strategiilor și a formelor luptei revoluționare și ale construcției socialiste, deosebirile privind nivelele dezvoltării economice, tradițiile istorice etc. pot determina uneori unghiuri deosebite de vedere și modalități distincte de abordare și rezolvare a problemelor revoluției și construcției socialiste, ale luptei revoluționare, afirmarea unor păreri diferite în aceste probleme. Apariția unor asemenea deosebiri de păreri într-o problemă teoretică sau practică trebuie considerată, de aceea, ca un lucru firesc, ca o realitate ce ține de însăși dezvoltarea dialectică a societății și gândirii sociale. De altfel, Marx afirma că, „întrucît diferitele detașamente ale clasei muncitoare din fiecare țară și clasa muncitoare din diferite țări se dezvoltă în condiții extrem de diferite, este inevitabil ca și concepțiile lor teoretice, care reflectă mișcarea reală, să se deosebească între ele”⁷. Această idee este cu atît mai valabilă astăzi cînd asistăm la o și mai mare diversificare a condițiilor de luptă și acțiune a partidelor revoluționare.

Este de aceea contrar spiritului socialismului științific și normelor relațiilor dintre partidele comuniste, a vedea în exprimarea unor păreri diferite, în interpretarea deosebită și chiar în controversele de opinii din mișcarea comunistă și muncitorească, tendințe dușmănoase dintr-o parte sau alta, pe care să le etichetăm drept anticomuniste. Aceasta nu poate decît să dăuneze influenței socialismului și comunismului, progresului gândirii revoluționare, să genereze neînțelegeri, avînd drept consecință întărirea reacțiunii, slăbirea luptei împotriva adevăratului anticomunism, a imperialismului. Se impune să facem, de aceea, o delimitare netă dintre lupta ideologică, ca reflectare pe planul ideilor a luptei de clasă între clasa muncitoare și burghezie, între forțele progresiste și cele reacționare, între socialism și capitalism și controversele de opinii ce apar între comuniști, între cei care împărtășesc același ideal revoluționar și aceeași concepție despre lume. Lenin avertiza în acest sens, în 1919, că divergențele de păreri între adepții teoriei revoluționare a proletariatului „sînt de altă natură” decît divergențele dintre aceștia și adversarii lor de clasă; „ele apar pe o bază fundamentală comună”⁸. După părerea partidului nostru, ceea ce unește partidele de avangardă ale clasei muncitoare este mult mai trainic și mai important decît ceea ce le desparte. Aprecierile lui Lenin sînt cu atît mai pline de adevăr astăzi, cînd s-a accentuat diversitatea condițiilor luptei revoluționare și complexitatea problemelor ce le avem de rezolvat.

Divergențele, atunci cînd ele apar, trebuie rezolvate după părerea partidului nostru exclusiv prin tratative și discuții tovarășești de la partid la partid, de la conducere la conducere, pe baza respectării depline a normelor și principiilor relațiilor dintre partide. Deosebirile de păreri între

⁷ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 16, Editura politică, București, 1963, p. 373.

⁸ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 39, Editura politică, București, 1966, p. 216—

diferite partide într-o problemă sau alta nu trebuie însă să afecteze bunele relații de colaborare dintre partide și mai ales dintre țările socialiste; ele nu trebuie să ducă, de asemenea, la criticarea sau blamarea partidelor care exprimă păreri diferite. Numai pe baza egalității și respectului independenței și autonomiei fiecărui partid se poate realiza o adevărată unitate în mișcarea comunistă și muncitorească internațională. Socialismul științific este contrar uniformismului părerilor, aducerii la unison a unghiurilor de abordare, a tuturor opiniilor, a strategiilor și tacticilor revoluționare, a căilor și metodelor construcției socialiste.

Desigur, asemenea reguli de conduită, care să pună în evidență în primul rând ceea ce unește partidele comuniste și muncitorești și să ducă la aplanarea divergențelor existente și în cele din urmă la eliminarea lor și le impune în primul rând sieși partidul nostru, contribuind astfel la întărirea unității și solidarității țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești. La Congresul al X-lea, partidul nostru a adoptat hotărîrea ca, dezvoltînd bunele relații ale țării noastre cu toate statele socialiste și pe linie de partid cu mișcarea comunistă și muncitorească de pretutindeni, să nu participe la nici un fel de polemică publică, la blamarea uneia sau alteia dintre țările socialiste, unuia sau altuia dintre partidele comuniste, ci, dimpotrivă, să facă tot ce depinde de el pentru depășirea actualelor divergențe, pentru întărirea solidarității întregii mișcări comuniste. Congresul al XI-lea și Conferința Națională din decembrie 1977 ale partidului au reafirmat justetea acestei hotărîri. Fără a se angaja în polemici publice, chiar și atunci cînd a avut rezerve față de un punct de vedere sau altul, partidul nostru dezbate problemele ivite de la partid la partid, de la conducere la conducere.

În același timp partidul nostru este partizanul lărgirii schimbului de opinii și de experiență între comuniști, între teoreticienii revoluționari, considerînd aceasta ca o necesitate pentru dezvoltarea teoriei revoluționare, pentru îmbogățirea experienței și gîndirii proprii.

Pornind de la necesitățile lărgirii dialogului pe plan internațional, partidul nostru dezvoltă totodată relațiile de colaborare cu partidele socialiste și social-democrate, considerînd că, în prezent, este absolut necesar să se intensifice colaborarea cu aceste partide atît pe plan național, în scopul accelerării dezvoltării progresiste a țărilor respective, cît și pe plan internațional în lupta pentru securitate și dezarmare, democratizarea relațiilor internaționale, lichidării subdezvoltării și făuririi unei noi ordini economice mondiale, progresului general și păcii în lume.

Partidul Comunist Român întărește totodată solidaritatea și conlucrarea cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernămînt din țările în curs de dezvoltare, cu alte forțe democratice, inclusiv religioase, înscriind această colaborare în contextul unirii tuturor forțelor antiimperialiste, a celor care se pronunță pentru progres social, pentru independență și suveranitate națională, pentru prietenia între popoare, pentru pace.

Dialogul și dezbaterile sînt folosite totodată ca o metodă profund democratică în întreaga viață ideologică și culturală din țara noastră, care stimulează gîndirea și activitatea creatoare de valori, clarificarea problemelor ideologice și științifice. Desigur, în dezbateri pot apărea unele abordări unilaterale sau chiar idei greșite. Dezbateră deschisă a acestor idei,

a erorilor eventuale nu face decît să constituie o cale firească de corectare a acestora, o metodă spre adevăr. Partidul nostru este împotriva metodelor administrative de îndrumare a activității ideologice și a creației cultural-artistice, împotriva stopării dialogului promovînd larg dezbaterea problemelor în acest domeniu atît de sensibil al creației de către înșiși oamenii de cultură și artă.

Partidul Comunist Român a pus plenar în evidență, în condițiile intensificării generale a creației valorilor materiale și spirituale din ultimul deceniu și jumătate în țara noastră, virtuțile profund stimulatorii de progres ale dialogului ideologic, politic și științific în concordanță deplină cu rolul pe care-l conferă dialogului pe plan internațional de inegalabil instrument de soluționare a conflictelor și litigiilor, de factor general de progres în gîndirea și creația contemporană. Partidul nostru a redat astfel dialogului și confruntărilor de opinii în țara noastră funcția pe care acestea o aveau în viziunea socialismului științific, aceea de forță motrice a progresului gîndirii teoretice și științifice.

Probleme ale trecerii la socialism în viziunea unor partide comuniste din țările capitaliste dezvoltate

ELENA MUREȘAN,
GHEORGHE PRODEA

Evoluția vieții internaționale în acest deceniu de istorie contemporană este marcată profund de actuala criză mondială a capitalismului, care se manifestă în toate domeniile vieții social-economice, demonstrînd, așa cum precizează Programul adoptat de cel de-al XI-lea Congres al partidului nostru, că „vechile relații interne și internaționale create de orînduirea capitalistă nu mai corespund noilor forțe de producție, dezvoltării impetuoase a revoluției tehnico-științifice, nu mai pot oferi soluții corespunzătoare — în interesul maselor largi populare, al progresului — problemelor complexe ce preocupă lumea contemporană”¹. Contradicțiile generate de sistemul economico-social capitalist, de politica imperialistă, colonialistă și neocolonialistă promovată de acest sistem confruntă tot mai mult societatea umană, în ansamblul ei, făcînd evident faptul că înseși necesitățile progresului social general impun restructurarea actualelor relații apărute pe temeiul orînduirii capitaliste, înlocuirea lor cu relații noi, bazate pe principiile egalității între state, justiției și echității.

Atunci cînd se vorbește despre societatea capitalistă contemporană analiza surprinde, pe baza trăsăturilor particulare proprii diverselor țări, note comune, care permit o caracterizare de ansamblu a capitalismului actual. Care sînt aceste caracteristici ? În primul rînd, *dominația monopolurilor* se constituie ca trăsătură definitorie a *structurii* economice în țările capitaliste dezvoltate, fapt evident atît sub raport cantitativ, cît și calitativ². Aceasta se exprimă într-o sumă de procese specifice, care pun în lumină agravarea contradicției dintre forțele de producție avansate, și ca urmare a revoluției tehnico-științifice, și relațiile capitaliste de producție perimate, raport a cărui analiză are o deosebită importanță principial-teo-

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 188.

² Vezi în acest sens : Niță Dobrotă, *Mecanisme interne ale capitalismului monopolist de stat*, București, Editura politică, 1974, p. 42—65.

retică, politică și ideologică pentru definirea strategiei actuale de luptă a proletariatului, a celorlalte păături sociale progresiste din țările capitaliste dezvoltate economic.

Pentru înțelegerea acestui raport este indispensabilă prezentarea succintă a unor particularități ale vieții economice capitaliste care contribuie la clarificarea mecanismului de exercitare — pe plan politic — a dominației monopolist-statală, și anume : gradul deosebit de înalt al monopolizării producției și desfacerii mărfurilor în țările capitaliste avansate (cît și în lumea capitalistă în general) ; ca urmare, concentrarea și mai puternică a profiturilor ; modificarea foarte rapidă a raportului dintre marile uniuni monopoliste, inegalitatea repartiției lor pe țări — expresie concretă a legii dezvoltării economice și politice inegale și în salturi a țărilor capitaliste în imperialism ; cîteva zeci de bănci gigant concentrează marea majoritate a operațiilor de bancă și de credit din țările capitaliste ; capitalul financiar — a cărui bază de formare se lărgește pe măsura consolidării dominației monopolurilor în toate sectoarele de activitate (industrial, bancar, comercial, prestator de servicii neproductive etc.) — devine forma principală de extindere a dominației capitalului monopolist. Astfel, prin mijloace specifice, capitalul financiar extinde relația de capital, respectiv „exploatarea burgheză asupra unor păături sociale la prima vedere fără nici o legătură cu o formă sau alta de capital monopolist. Premisa unei asemenea extinderi stă în lărgirea creditului“. Capitalul financiar și grupurile financiare sînt deținute de oligarhia financiară, reprezentînd un „cerc îngust al burgheziei monopoliste“, formată din marii proprietari ai capitalului monopolist industrial, comercial, bancar, din sectorul prestator de servicii, vechile familii aristocratice deținătoare de proprietăți funciare și imobiliare, grupa superioară a managerilor, care dispun de proprietate asupra capitalului, avere personală, precum și de putere administrativă³. Lărgirea crescîndă, în perioada postbelică, a intervenției statului în economie, intensificarea dominației monopolurilor, cît și extinderea dominației oligarhiei financiare asupra ansamblului vieții economice și social-politice a țărilor capitaliste puternic dezvoltate au generat o formă nouă, mai subtilă de dominație a burgheziei — dominația monopolist-statală. Aceasta se concretizează într-o structură distinctă, social-economică și politică — *uniunea personală financiar-statală*, formată din oligarhia financiară și vîrfurile conducătoare ale statului burghez, avînd, sub aspectul componenței, un caracter extrem de eterogen. În ceea ce privește mecanismul de constituire al acesteia, el are loc prin pătrunderea oamenilor de stat, a personalităților guvernamentale și parlamentare, cît și a vîrfurilor militare în rîndul oligarhiei financiare (devin acționari importanți la diverse întreprinderi ori ocupă posturi de conducere în consiliile de administrație ale marilor monopoluri) și, respectiv, marii monopolști, „cîțul superior“ al managerilor reușesc să pătrundă în guvern, în parlamente, în administrația locală, în instituții specializate ale statului. În consecință, membrii acestei oligarhii financiar-statale nu mai sînt doar „oameni de afaceri sau «manageri», oameni de stat sau conducători militari, ci toate deodată, indiferent de statutul social concret pe care-l are fiecare în parte“, ei fiind beneficiari și purtători — individuali și sociali — ai dominației monopolist-statale⁴.

Constituirea oligarhiei financiar-statale se reflectă, pe plan social, în raporturi de clasă, între cei ce domină și cei care sînt dominați (organizarea

³ *Ibidem*, p. 64—65.

⁴ *Ibidem*, p. 112.

socială, respectiv ansamblul relațiilor dintre clasele și păturile sociale fiind determinate de relațiile de producție), relevind noile direcții și căi de manifestare ale exploataării, de producere și creștere a profitului. Este vorba, în primul rând, de o nouă relație între muncă și capital, în sensul că producerea și însușirea plusvalorii are loc în toate activitățile asupra cărora își pune pecetea mecanismul unic monopolist-statal — în întreprinderile aparținând marilor monopoluri, în sectorul monopolist de stat, cât și în celelalte întreprinderi capitaliste. În al doilea rând, munca micilor producători devine tot mai mult sursă a profitului monopolist-statal. În al treilea rând, această dominație implică, la nivelul sistemului mondial capitalist, existența unor raporturi inechitabile între țările capitaliste avansate și cele în curs de dezvoltare, pe temeiul cărora o parte a valorii nou create în acestea din urmă devine sursă suplimentară de profit pentru burghezia țărilor capitaliste avansate, cu deosebire pentru oligarhia financiar-statală. În al patrulea rând, se creează un cadru foarte complex de redistribuire a venitului național în țările capitaliste dezvoltate — implicit a plusvalorii ca parte a acestuia — în favoarea burgheziei, în special a celor mai puternice vîrfuri ale ei.

În al cincilea rând, dominația monopolist-statală se impune și prin sistemul relațiilor economice externe, o manifestare în acest sens fiind integrarea vest-europeană ⁵.

În același context se include și existența monopolurilor transnaționale, a căror esență constă în faptul că instituie structuri care integrează resurse materiale și umane în afara sau pe deasupra apartenenței lor naționale, neținînd seama de obiectivele economico-sociale specifice ale popoarelor din țările pe teritoriul cărora își extind sfera de acțiune și adîncind caracterul cosmopolit al capitalului.

Concentrarea puterii economice și politice în țările capitaliste avansate, concretizată în existența și manifestarea dominației monopolist-statale de către o oligarhie restrînsă, extinde, implicit, sfera și numărul celor dominați, a celor exploatați economic și frustrați de posibilitatea de participare reală la procesele de decizii. În acest cadru distingem o largă paletă de forțe asupra căreia se exercită dominația monopolist-statală. Clasa muncitoare ocupă, în acest sens, locul central. Dezvoltarea capitalismului, a forțelor de producție, desfășurarea revoluției tehnico-științifice contemporane au dus la creșterea numerică a rîndurilor clasei muncitoare, la creșterea nivelului ei de calificare și competență profesională, de conștiință politică, exprimate și prin creșterea gradului de organizare sindicală și politică.

Clasa muncitoare din Europa Occidentală, ale cărei efective reprezintă cca 105 000 000 de oameni ⁶, se afirmă ca o forță socială care promovează cu hotărîre progresul material și social, fiind animată în ansamblul său — în pofida unor deosebiri de ordin politico-ideologic ori organizatoric — de obiective fundamentale, al căror țel îl constituie edificarea celei mai drepte orînduiri din cîte a cunoscut istoria umanității.

Pe de altă parte, o importantă forță socială în țările capitaliste dezvoltate, asupra căreia se exercită, de asemenea, dominația monopolist-statală, o reprezintă categoria salariaților, a „muncitorului colectiv productiv” — care oscilează în aceste țări între trei pătrimi și nouă zecimi.

⁵ *Ibidem*, p. 115.

⁶ Traian Caraciuc, Constantin Florea, Ion Iuga, Carol Niri, *Clasa muncitoare contemporană*, București, Editura politică, 1974, p. 24.

În ea se includ funcționari, intelectuali, o mare parte a personalului tehnic-ingineresc, cercetătorii științifici salariați ai monopolurilor, un important număr de salariați din sfera serviciilor, legați nemijlocit de producție. Prin poziția față de mijloacele de producție, prin faptul că sînt salariați, că își vînd forța de muncă, că desfășoară o muncă strîns legată de procesul de producție, și necesară acestuia, participînd la crearea valorii și plusvalorii, toate aceste categorii se încadrează ca părți constitutive ale „muncitorului colectiv productiv”⁷, în condițiile capitalismului manifestîndu-se deopotrivă exploatarea muncii manuale și a celei intelectuale. În acest context se distinge și un alt grup, apropiat prin condițiile de muncă și de trai de clasa muncitoare, dar cu un alt rol în procesul de producție — funcționarii ocupați în special în „sfera neproductivă”, care nu participă la crearea valorii și a plusvalorii.

Referindu-se la această situație, Partidul Comunist Francez face constatarea că, odată cu progresul științei și tehnicii, activitatea inginerilor, tehnicienilor, cadrelor, cercetătorilor etc. „este din ce în ce mai mult necesară dezvoltării economice, sociale și culturale. Acești lucrători nu pot fi asimilați clasei muncitoare. Totuși, ca și ea, ei nu posedă mijloace de producție și sînt salariați. Dar legăturile lor cu producția sînt variate, funcțiile și situațiile lor sînt extrem de diverse. Unii dintre ei, ca inginerii și tehnicienii de fabrică, sînt producători de plusvaloare și fac parte din clasa muncitoare. Totuși, cea mai mare parte a intelectualilor salariați nu sînt în această situație. Prin aceasta ei nu sînt mai puțin loviți de dominația marelui capital și a crizei, în același timp ca cetățeni, ca salariați și ca intelectuali. Există deci bazele obiective ale unei strînse alianțe între aceste pături și clasa muncitoare”⁸.

Existența în țările capitaliste avansate a acestor situații schimbate sub aspectul stratificării sociale față de perioada din urmă cu cîteva decenii este sesizată — în planul teoretic — și de către ideologii nemarxiști. Astfel, Jean Delmarle relevă : cadrele tehnice au descoperit că ele reprezintă mai puțin „brațul drept” al categoriilor conducătoare, cît „executantul științific competent al unui grup care posedă puterea de decizie, putere care se sprijină întotdeauna, pînă la un anumit punct, pe proprietatea mijloacelor de producție”. În măsura în care aceste cadre se consideră ca fiind salariate, „cu același titlu ca orice muncitor, care aderă la o concepție mai degrabă democratică a organizării sociale, ele constituie o forță revoluționară fundamentală”⁹. Explicația acestui fapt constă în însăși esența organizării economico-sociale capitaliste, care, deși a permis satisfacerea unor probleme legate de condițiile materiale de existență, a generat, pe de altă parte, într-o măsură crescîndă, conflicte ale căror obiective vizează „statutul de salariat în întreprindere, repartitia puterilor în societate”. Așa cum remarcă sociologul francez, societatea capitalistă contemporană nu rezolvă conflictele și inegalitățile dintre indivizi și dintre grupuri sociale. Majoritatea oamenilor și a grupurilor sociale nu participă la putere ; mulți nu au condiții decente de existență, iar structurile actuale ale puterii nu asigură dezvoltarea fiecăruia pe măsura posibili-

⁷ Vezi Tudorel Postolache, *Capitalismul monopolist de stat*, București, Editura politică, 1975, p. 81—84.

⁸ *Les principes de la politique du Parti Communiste Français*, Paris, Editions Sociales, 1976, p. 107—108.

⁹ Jean Delmarle, *Classes et lutte de classes*, Paris, Les Editions ouvrières, 1973, p. 222—223.

tăților, neexistînd o reală egalitate a șanselor. „Se poate spune chiar că organizarea noastră socială, inspirată de liberalism, condiționează omul și secretă structuri care perpetuează un mod de organizare ce rămîne de tip aristocratic, în sensul că puterea aparține unui număr restrîns, iar repartitia puterii rămîne dependentă de o ereditate a competențelor“, în care rolul principal îl joacă mediul social de apartenență, cultura și instrucția pe care acest mediu le permite ¹⁰.

Tot în masa celor dominați se includ micii întreprinzători, atît cei din agricultură — ponderea gospodăriilor independente, cît și a agricultorilor în ansamblul populației active fiind în evidentă scădere —, precum și cei de la orașe, cu deosebirea că numărul miciei burghezii orășenești se menține relativ la același nivel. Aceasta pentru că pe măsură ce un număr de mici firme dispar, ca urmare a concurenței și conjuncturii, cu aceeași regularitate se produce și procesul invers, de formare a micilor firme ¹¹, care asigură monopolurilor diferite materii prime și unele piese, se ocupă cu întreținerea și repararea utilajelor folosite de monopoluri etc.

Procesul de stratificare socială din țările capitaliste avansate, formele noi, complexe de exprimare a relației capital-muncă oferă ideologilor burghezi posibilitatea ca pe fondul unor economii puternic dezvoltate, a unor venituri naționale ridicate și, implicit, a ameliorării condițiilor generale de existență în aceste țări să dezvolte teorii care tind la escamotarea conflictelor sociale. În rîndul acestora se includ și teoriile tehnocratice, în varianta lor liberală sau autoritară, care, susținînd că factorului politic i se substituie, în capitalismul contemporan, factorul tehnic, ignoră că orice pătrundere în sfera guvernamentală înseamnă, implicit, activitate politică, tentativa de conservare a ordinii sociale existente; deci atunci cînd tehnicianul devine „tehnocrat“, el este, automat, și om politic ¹².

Bazîndu-și analiza pe experiența franceză, Alain Touraine observă, în acest sens, că în Franța tehnocrația se prezintă ca o meritocrație, sprijinindu-se pe tradițiile vechiului aparat de stat, pe importanța pe care și-au conservat-o marile școli. Ea formează aici un mediu ce se constituie ca o clasă dominantă, identificînd interesul social cu cel al marilor organizații economice și politice care orientează creșterea economică. Oricît de vaste ar fi aceste organizații, ele constituie totuși centre de interese particulare, „care creează noi forme de inegalitate și de privilegiu“ ¹³. În funcție de acest statut al clasei dominante, susține Touraine, sfera celor dominați se stabilește prin nivelul de dependență față de „mecanismele de transformare dirijată“ și de „integrare socială și culturală“. ¹⁴

¹⁰ *Ibidem*, p. 263, 275—276.

¹¹ Vezi T. Postolache, *op. cit.*, p. 84.

¹² Vezi Jean Meynaud, *Le technocratie. Mythe ou réalité?*, Paris, Payot, 1964, p. 20.

¹³ Alain Touraine, *La société post-industrielle*, Paris, Editions Denoel, 1969, p. 77.

¹⁴ *Ibidem*, p. 98.

Ceea ce se desprinde chiar la prima vedere este absența clasei muncitoare din această schemă a structurii sociale franceze, principala clasă producătoare de bunuri materiale, supusă dominației monopolist-statale, și care desfășoară, în Franța, prin sistemul organizării sale sindicale și politice, importante lupte de clasă, vizînd obiective majore pentru ansamblul societății. Analiza unor atare aserțiuni pune în evidență, în ultimă instanță tendința de negare a faptului că, chiar în condițiile unei societăți capitaliste avansate economic, noțiunea de clasă socială se definește tot prin „posesia sau non-posesia mijloacelor de producție prin rolul pe care oamenii îl joacă în producție, prin mijloacele de obținere și partea de care dispun din bogăția dobîndită“¹⁵. Referindu-se la semnificația acestor opinii, teoreticianul comunist Jacques Duclos exprimă ideea că toate demersurile ideologice și politice care se fac în sensul argumentării legitimității tehnocrației parvin la concluzia că instituțiile democratice ar fi depășite. „Acele concepții antidemocratice alimentează campaniile favorabile puterii personale și tind să dezvolte curentele de depolitizare care convin susținătorilor dictaturii... Competențele tehnice nu trebuie să se substituie aleșilor, ci să lucreze sub conducerea lor în interesul poporului“¹⁶. În același sens, Jean Meynaud remarcă că regroupările care au loc în rîndul clasei dominante nu au altă finalitate decît „grija de a «coloniza» carierele profitabile, cît și voința de a-și asigura puterea asupra oamenilor“¹⁷.

Criza gravă care confruntă actualmente economia capitalistă a adus la ordinea zilei, în ultimii ani, în locul ideii de creștere economică și a teoriilor apologetice apărute pe acest fond, realități și concepte presante prin amploare și gravitate, exprimate prin șomaj și inflație cronice, stagflație, instabilitate monetară, criză a echilibrului, criză a dezvoltării, criză a relațiilor internaționale generate de capitalism și necesitatea restructurării lor, criză a civilizației de tip capitalist ș.a. Pe baza analizei acestor realități, care au sensibilizat conștiința politică a maselor largi de oameni ai muncii din țările capitaliste avansate, partidele comuniste și muncitorești din aceste țări au formulat — în funcție de experiența concret istorică a țării respective — strategii și tactici de luptă politico-ideologică și economică, corespunzătoare noilor condiții, exprimînd contribuții la dezvoltarea socialismului științific în zilele noastre.

Astfel, toate aceste partide comuniste au ca obiective fundamentale schimbarea sistemului economic, politic și social din țările în care își desfășoară activitatea, preluarea puterii în mîinile clasei muncitoare și a aliaților săi, ceea ce le situează în rîndul celor mai avansate forțe politice din țările respective. Desigur, linia politică ce se elaborează în vederea realizării acestui țel major, căile și mijloacele preconizate în acest scop, pot diferi de la țară la țară, depinzînd, printre altele, de mărimea, forța și influența partidului respectiv, de capacitatea lui de mobilizare a mase-

¹⁵ *Les principes de la politique du Parti Communiste Français*, p. 102.

¹⁶ Jacques Duclos, *Gaullisme. Technocratie. Corporatisme*, Paris, Editions Sociales, 1963, p. 173.

¹⁷ Jean Meynaud, *op. cit.*, p. 176.

lor, de gradul de militantism al componentelor sociale chemate să colaboreze, de stadiul raporturilor dintre diferitele formațiuni politice și, în primul rînd, dintre comuniști și socialiști. Aceste preocupări și căutări ale partidelor comuniste pentru soluționarea problemelor specifice țărilor lor se concretizează în strategii și tactici corespunzătoare diferitelor situații particulare ale căror exponente sînt.

În acest context, ultimii ani au fost martorii afirmării tot mai puternice a formulei „eurocomunismului“, expresie a faptului — după cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român — că partidele comuniste din Europa occidentală și din alte părți ale lumii „doresc să promoveze o politică independentă, să acționeze în lupta revoluționară în concordanță cu condițiile din țara respectivă, cu interesele și dorințele marii majorități a poporului“¹⁸.

Așadar, atunci cînd se vorbește de eurocomunism nu se urmărește definirea unei modalități de înaintare spre socialism avînd valoare universală, ci se atrage atenția numai asupra unor particularități ale Europei occidentale care caracterizează situația unor țări, cum sînt Franța, Italia, Spania și altele, state ce prezintă o economie avansată din multe puncte de vedere, o societate cu stratificări sociale complexe și diferențiate și, în același timp, cu o îndelungată tradiție democratică, concretizată în variate forme de democrație reprezentativă. Prin noțiunea de eurocomunism se indică, deci, o cale de înaintare spre socialism, pentru care acționează, în moduri specifice, toate aceste partide, o cale menită să țină seama de particularitățile proprii, economice, politice, sociale și culturale, de raporturile dintre democrație și socialism, precum și de faptul că — pe baza unor împrejurări interne și istorice noi — nu este posibil ca victoria socialismului în aceste țări să repete experiența existentă în ajunul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și nici pe cea rezultată după cel de-al doilea război mondial. După cum relevă, în acest sens, secretarul general al partidului nostru, „faptul că unele partide se pronunță împotriva unui model în construcția socialistă — și este dreptul lor să facă aceasta — nu poate justifica însă pretenția elaborării unui alt model obligatoriu pentru ceilalți“, aceasta, întrucît „transformarea socialistă nu se poate face decît ținînd seama de realități, nu de șabloane; nici un fel de denumire nu poate schimba concepția revoluționară despre dezvoltarea societății omenești“¹⁹.

În cadrul procesului de preluare a puterii, obiectiv major al partidelor comuniste din țările capitaliste dezvoltate, un rol deosebit îl are realizarea unor alianțe largi de clase și pături sociale, de forțe politice, de partide și organizații de orientări progresiste, de grupări și chiar de persoane individuale.

În acest sens, P.C.F. consideră că „În stadiul capitalismului monopolist de stat, atunci cînd marele capital agravează și își lărgeste exploatarea, în care dominația sa se extinde asupra tuturor păturilor nemonopoliste, *rolul conducător al clasei muncitoare* nu se diminuează, ci se dezvoltă. Necesitatea unei largi și solide alianțe a tuturor acestor pături cu ea se impune încă mai evident. Există astfel din ce în ce mai mult o coinci-

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Ședința activului central de partid și de stat. 3 august 1978*, Editura politică, București, 1978, p. 38—39.

¹⁹ *Ibidem*, p. 39.

dență de interese — imediate și de viitor — între clasa muncitoare și imensa masă a populației muncitoare”²⁰.

Dacă dialogul și colaborarea între comuniști și socialiști stau la baza unității de acțiune a clasei muncitoare, constituie embrionul ei²¹, la fel de importantă este și atragerea altor forțe și partide politice care continuă să aibă o serioasă influență asupra unor mase largi ale populației — în rîndul țărănimii, intelectualității și păturilor mijlocii, a uriașei mase de muncitori, cu brațele și cu mintea —, în parte aflate sub influența partidelor democrat-creștine sau de altă natură confesională, a unor părți importante ale partidelor liberale ș.a.

Referindu-se la tendințele noi care au loc în societatea contemporană, de afirmare tot mai puternică a forțelor avansate în viața politică, națională și internațională, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „cerințele progresului și păcii reclamă în modul cel mai imperios unirea și solidaritatea tot mai strînsă a tuturor forțelor progresiste, a tuturor celor care se pronunță pentru respectarea libertății popoarelor, pentru făurirea unei lumi a păcii și bunăstării”²².

În această direcție, în Declarația comună adoptată de Partidul Comunist Francez și Partidul Comunist Italian, în luna noiembrie 1975, se arată că „pentru garantarea succesului în lupta împotriva dușmanului principal al clasei muncitoare și al maselor populare — capitalismul monopolist — este necesar să se realizeze o înțelegere liberă între diferite forțe sociale și politice în rîndul cărora clasa muncitoare unită să știe să cucerească capacitatea de conducere. În afara alianței dintre comuniști și socialiști, care constituie în prezent fundamentul unei cooperări solide și trainice, se poate constata că astăzi pături largi ale lumii catolice capătă conștiința crescîndă a contradicției ce se deschide între realitatea imperialismului și a capitalului, pe de o parte, și aspirațiile cele mai profunde ale maselor largi pe de altă parte. Acest fapt creează posibilități tot mai mari pentru o întîlnire între comuniști, ansamblul mișcării muncitorești și forțele populare de inspirație creștină. Ele pot și trebuie să aibă un rol important în crearea unei noi societăți”²³.

În concepția Partidului Comunist Francez, realizarea uniunii poporului reprezintă treapta superioară a unității stîngii franceze, a calității acesteia. Acest adevăr este, dealtfel, valabil nu numai în cazul Franței, ci pentru toate popoarele aflate în aceeași situație istorică, iar experiența chiliană, chiar cu deznodămîntul avut, l-a confirmat.

Ideea realizării uniunii poporului pornește de la premisa că unirea necesară pentru succesul Programului comun nu se poate reduce exclusiv la forțele politice organizate ale stîngii, masele populare cele mai largi fiind acelea care trebuie să preia programul și să-și unească forțele pentru traducerea lui în viață, să acționeze împreună. Comuniștii francezi consideră, așadar, că unitatea stîngii nu trebuie nici opusă, nici substituită

²⁰ *Les principes de la politique du Parti Communiste Français*, Editions Sociales, Paris, 1976, p. 114.

²¹ Vezi Gh. Prodea, *Partidul Comunist Român și imperativul actual al reconcilierii istorice dintre comuniști și socialiști*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1975, p. 42—52.

²² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Marea Adunare Națională cu privire la măsurile realizări ale poporului român în cincinalul 1971—1975 și la politica externă a României, pusă în slujba păcii și colaborării internaționale* — 18 decembrie 1975, Editura politică, București, 1975, p. 14.

²³ „L'Humanité” din 16 noiembrie 1975.

uniunii poporului, ci, pentru a învinge și a pune în practică programul asupra căruia au căzut de acord, partidele de stînga trebuie să obțină sprijinul activ și permanent al imensei mase a muncitorilor manuali și intelectuali, de la orașe și de la sate, al tuturor celor supuși exploataării monopolurilor capitaliste, adică al mării majorități a poporului francez. În această privință, comuniștii francezi susțin opinia că masele populare trebuie să participe pe deplin la lăptălia care hotărăște viitorul lor, că tocmai datorită acestei vaste uniuni — care poate depăși, în condițiile actuale, ceea ce s-a făcut în 1936 și în 1945 — se poate obține scoaterea țării de sub dominația marelui capital. Ei subliniază că pentru realizarea acestei uniuni, clasei muncitoare i se poate alia imensa masă a fermierilor, tehnicienilor, inginerilor, membrilor corpului didactic, intelectualii și artiștii.

În documentele celui de-al XXIII-lea Congres al P.C.F., care a avut loc la Paris între 9 și 13 mai 1979, se reafirmă ideea potrivit căreia uniunea tuturor forțelor populare rămîne o opțiune irevocabilă, subliniindu-se, în același timp, faptul că în viitor se va acorda prioritate absolută *uniunii în acțiune*, realizată, la bază, prin luptele oamenilor muncii și ale populației. „Realizarea, menținerea, progresul uniunii în luptele pentru schimbarea democratică nu pot fi înfăptuite fără existența și întărirea partidului revoluționar, adică a Partidului Comunist Francez — se apreciază în Raportul prezentat de tovarășul Georges Marchais. P.C.F. este un partid al luptei. Pretutindeni comuniștii se află împreună cu masele populare pentru a organiza acțiunea, pentru a obține ceea ce poate fi ea, pentru a face ca dreptatea și libertatea să înainteze”²⁴.

Unitatea de acțiune a tuturor forțelor politice și sociale a fost susținută în repetate rînduri și de Partidul Comunist Italian. În multe din cuvîntările sale, Palmiro Togliatti a acordat o deosebită atenție politicii unitare și convergențelor dintre toate aceste forțe populare. Ulterior, Partidul Comunist Italian și-a adus o contribuție majoră la exprimarea acestei poziții prin elaborarea tezei „compromisului istoric”. În esență, această teză expune pe larg locul și rolul catolicilor, al democrat-creștinilor, al altor forțe politice, democrate și populare italiene, neeludînd, ci, dimpotrivă, punînd la baza nucleului pe comuniști și socialiști. În mod sintetic, ceea ce constituie esența problemei a fost exprimat de Enrico Berlinguer în articolul *Alianțe sociale și grupări politice*, care, alături de alte două articole, publicate în „Rinascita”, organ teoretic al P.C.I., au stat la baza elaborării tezei „compromisului istoric”, exprimată astfel: „Evident, unitatea, forța politică și electorală a stîngii și înțelegerea tot mai trainică între componentele lor diferite și autonome sînt condiția indispensabilă pentru menținerea în țară a unei presiuni crescînde, în vederea schimbării situației și pentru determinarea ei. Dar ar fi întru totul iluzoriu să se creadă că, chiar dacă partidele și forțele de stînga ar reuși să atingă 51 la sută din voturi și din reprezentanța parlamentară (lucru care ar însemna prin sine însuși un mare pas înainte în raporturile de forță între partidele din Italia), acest fapt ar asigura supraviețuirea și activitatea unui guvern care să fie expresia unei asemenea cifre de 51 la sută. Conștienți de aceasta, noi am considerat întotdeauna că unitatea dintre partidele oamenilor muncii și forțele de stînga nu este o condiție suficientă pentru a garanta apărarea și progresul democrației, dacă acestei unități i se opune un bloc de partide care se situează de la centru pînă la extrema

dreaptă. Problema politică centrală din Italia a fost, și continuă să fie mai mult ca oricând, tocmai aceea de a evita să se ajungă la o legătură stabilă și organică între centru și dreapta, la un larg front de tip clericalo-fascist și de a reuși în schimb să deplasăm pe poziții consecvent democate forțele sociale și politice care se situează în centru. Iată de ce noi vorbim nu despre «alternativa de stînga», ci despre o «alternativă democratică», adică despre perspectiva politică a unei colaborări și a unei înțelegeri între forțele populare de inspirație catolică, precum și cu formațiuni de alte orientări democratice²⁵.

În același sens, secretarul general al P.C.I. releva în Raportul expus la Congresul al XV-lea, recent desfășurat, faptul că elementul esențial al politicii de unitate democrată continuă să fie pentru comuniști raporturile unitare cu Partidul Socialist Italian, unitatea stîngii constituind o pîrghie hotărîtoare pentru dezvoltarea democratică și socialistă. În același timp, politica de reînnoire socială vizată de comuniștii italieni comportă și alți interlocutori importanți, și în primul rînd forțele sociale și politice democratice, de inspirație catolică, inclusiv cele care își găsesc exprimarea în democrația creștină.

„Problema cu care sîntem confrunțați — arăta Enrico Berlinguer — este aceea a lărgirii grabnice a întregului sistem de alianțe al clasei muncitoare, care trebuie să aibă o capacitate tot mai mare de înțelegere a noilor fenomene sociale de astăzi pentru a sesiza și orienta spre o transformare a societății interesele și aspirațiile pe care le exprimă. Dar trebuie să se țină seama și de faptul că o politică a alianțelor nu se poate defini doar în funcție de interesele economice și sociale. Trebuie să se țină seama și de alte elemente — politice, ideologice, culturale, morale — problema centrală fiind aceea a lărgirii grabnice a întregului sistem de alianțe al clasei muncitoare, în scopul însănătoșirii și reînnoirii întregii societăți. Această concepție cu privire la alianțele clasei muncitoare pune în evidență în mod clar sensul adevărat al compromisului istoric. Strategia compromisului istoric nu poate fi înțeleasă ca o știrbire a identității istorico-politice a fiecărui partid, nici nu exclude posibilitatea unor formule diferite de guvernare. Ceea ce comuniștii consideră indispensabil pentru salvarea și reînnoirea țării sînt convergența și acordul maselor largi de orientare socialistă, comunistă, catolică²⁶.”

În condițiile actuale din Spania, conducerea Partidului Comunist din această țară consideră că nu se află la ordinea zilei problema unui program comun al stîngii, ci a unui program al tuturor forțelor democratice, în care, așa cum aprecia tovarășul Santiago Carrillo, într-un interviu acordat săptămînalului „Nin” în decembrie 1978, trebuie „să intre Uniunea de Centru Democrată, Partidul Socialist Muncitoresc, Partidul Comunist, cei din Catalonia, naționaliștii basci. Cu alte cuvinte, este necesar ca prin forțe comune să creăm un program democratic, care să permită normalizarea situației pe plan politic, social și economic. Totul, cu excepția unui larg front democratic, ar duce astăzi Spania spre o catastrofă”.

Partidul Comunist din Japonia își propune „să depună eforturi susținute pentru realizarea unității de clasă a celor mai largi pătri de oameni ai muncii, prin susținerea revendicărilor fundamentale ale tuturor celor ce muncesc, ale tineretului, femeilor, inginerilor și ale altor pătri

²⁵ „Rinascita” din 12 octombrie 1973.

²⁶ „Scînteia” din 4 aprilie 1979.

sociale, prin activizarea sindicatelor, prin apărarea diferitelor grupări ce se pronunță împotriva ridicării prețurilor, apărării împotriva poluării mediului ambiant, pentru ridicarea pensiilor etc., astfel încât să fie principalul promotor al luptei comune desfășurate de întregul popor”²⁷.

Referindu-se la necesitatea de a realiza o unitate cât mai largă a forțelor din țară, Rezoluția politică a Congresului P.C. din S.U.A., ținut în iunie 1975, sublinia în această privință : „S-au creat condiții noi și favorabile pentru cîștigarea de noi aliați ai clasei muncitoare, prin realizarea unității oamenilor de culoare, a celor de origine asiatică și a albilor în valul crescînd al grevelor, a comitetelor lor de organizare, a întăririi ferme a luptei împotriva discriminărilor rasiale. Trebuie, de asemenea, să se folosească intrarea masivă a muncitorilor tineri și a femeilor în rîndul forțelor muncitorești, ceea ce adaugă noi dimensiuni luptei de clasă”²⁸.

Paralel cu problema forțelor politice și sociale care participă la procesul revoluționar de trecere la socialism, partidele comuniste din țările capitaliste dezvoltate abordează în programele lor principalele obiective de realizat. Acestea sînt, în esență, trei : înfăptuirea democrației sociale, a democrației economice și a democrației politice.

Primul dintre aceste obiective implică lupta împotriva programelor de austeritate și a șomajului, care afectează masele populare, a sărăciei și a inegalităților, respectiv posibilități egale pentru dezvoltarea tuturor indivizilor și a fiecăruia în parte. Democrația economică înseamnă un nou tip de dezvoltare, conceput, orientat și controlat de și pentru oamenii muncii. Ea presupune ca mijloacele de producție și de schimb să devină proprietatea întregii societăți, cu alte cuvinte un ansamblu de naționalizări, alături de alte forme de proprietate socială, dar și de un sector economic bazat pe proprietatea particulară. În legătură cu acest din urmă aspect, dealtfel foarte discutat, în special în materialele elaborate de P. C. Italian, se fac unele precizări, în sensul că sectorul particular se referă la domenii ca agricultura, sectorul meșteșugăresc, mica industrie și serviciile. Totodată, se subliniază că nu se poate avansa spre socialism fără alianța cu păturile mijlocii, care constituie majoritatea celor ce activează în aceste sectoare. De asemenea, se apreciază că dacă s-ar face naționalizări masive în toate sectoarele — primar, secundar și terțiar — pentru situația Italiei aceasta ar însemna un haos și, probabil, o cădere a economiei țării, rupturi politice care ar deschide calea unor soluții spre dreapta.

Democrația politică implică o putere reprezentativă a poporului muncitor, în cadrul căreia clasa muncitoare să exercite rolul politic conducător, menit să asigure garantarea drepturilor imprescriptibile ale omului, o extindere a libertăților, respectarea pluralismului, precum și alternanța la putere (acest din urmă aspect, în special, creînd o serie de elaborări, de poziții contradictorii).

În același context de idei, partidele comuniste subliniază că, paralel cu transformarea proprietății și puterii de stat, trebuie să se depună eforturi pentru modificarea relațiilor sociale, care să aibă la bază autoconducerea, în toate domeniile vieții economice, politice, sociale.

Între problemele ridicate de partidele comuniste din țările capitaliste dezvoltate se pune și aceea referitoare la raportul dintre partid și stat. Astfel, într-o societate în care sînt prezente mai multe partide po-

²⁷ „Japan Press News“ din iulie 1974.

²⁸ „Daily World“ din 6 iunie 1975.

litice, într-un stat în care nu se prevede ca o anumită ideologie să fie predominantă, partidul comunist se prefigurează ca o parte a societății, ca o forță politică care nu este expresia întregii societăți. Aceasta este o nouă concepție despre partid, diferită de cea existentă în trecut. Spunînd aceasta, comuniștii dau un răspuns acelor forțe care îi critică, pretextînd că dacă în viața partidului se aplică principiul centralismului democratic, același principiu ar putea deveni o regulă pentru viața de stat, ceea ce va duce la dispariția democrației parlamentare reprezentative. Or, comuniștii consideră că ceea ce este regulă de viață, de comportament al partidului, adică a unei forme politice organizate, a unei forțe care luptă pentru transformarea societății, nu trebuie să fie regulă în viața statului, unde este necesar să se țină seama de o multitudine de prezențe sociale, politice, culturale ș.a.m.d.

O altă problemă importantă, atît în prezent, dar mai ales în perioada de trecere la socialism, se referă la poziția față de conceptul de marxism-leninism, chestiune foarte discutată, căreia i se dau răspunsuri diferite. În esență, partidele comuniste dintr-o serie de țări capitaliste dezvoltate, cunoscînd gîndirea și experiența revoluționară ale lui Marx și Lenin, pleacă de la premisa că forța unei mișcări revoluționare se verifică, atît pe plan teoretic, cît și al acțiunii revoluționare, și prin capacitatea de a prelua critic experiența acestor revoluționari, respectiv de a renunța la tezele care nu mai sînt valabile în noile condiții istorice și, pe de altă parte, de a menține și îmbogăți tezele care-și păstrează valabilitatea. Totodată, partidele comuniste consideră că tezele ce se preiau de la clasici nu trebuie traduse în mod dogmatic, ci verificate în lumina evenimentelor în schimbare, în cadrul diverselor situații obiective și totodată în raport de toate cuceririle gîndirii moderne. Prin urmare, întrucît conceptul de marxism-leninism nu exprimă întreaga bogăție a patrimoniului teoretic și de idei propriu concepției revoluționare a proletariatului, partidele comuniste își aduc propria contribuție, în noile condiții istorice, prin documentele pe care le formulează, studiază și aplică în viață și gîndirea altor teoreticieni și conducători ai mișcării comuniste și muncitorești, care au adus și aduc o contribuție deosebită la îmbogățirea acesteia, au constituit și constituie o sursă de orientare pentru analiza situațiilor din diversele țări și pentru elaborarea unor instrumente de cercetare care pot fi verificate critic, valorificate și reînnoite în raport cu realitatea în devenire, cu noile experiențe practice și teoretice. „Desigur, noțiunea de marxism-leninism — subliniază în această privință tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost folosită pentru recunoașterea meritelor acestor mari gînditori și militanți revoluționari. Dar trebuie înțeles că socialismul științific nu este o doctrină închisă, dată odată pentru totdeauna. Teoria noastră revoluționară se dezvoltă și se îmbogățește neconținut, în raport cu schimbările ce se produc în viața socială, în practica partidelor comuniste, în cunoașterea universală“²⁹.

Pornind tocmai de la această evoluție în gîndire și în condițiile de manifestare, unele partide comuniste au dat o nouă interpretare ideii de internaționalism și de solidaritate, care include și alte componente în afara partidelor comuniste. Într-adevăr, astăzi procesul revoluționar mondial vede pe cîmpul de luptă mișcări și curente de emancipare foarte diferite

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Ședința activului central de partid și de stat. 3 august 1978*, p. 39—40.

și vaste. Pentru izbînda lor sînt necesare solidaritatea și angajamentul comun al acestor forțe, iar o nouă viziune și practică a internaționalismului implică recunoașterea faptului că mișcările de eliberare și de edificare a unei noi societăți merg înainte pe căi și cu soluții care poartă amprenta unor tradiții istorice, culturale, a unor civilizații și experiențe diferite. Această originalitate nu trebuie considerată un impediment ci, dimpotrivă, un element de forță, o pîrghie menită să îmbogățească și să amplifice întreaga mișcare pentru pace, democrație, independență și pentru progres social. Astăzi nu mai sînt posibile nici modele universale, nici catedre de ortodoxism ideologic, nici centre exclusive de conducere politică. Procesul necesar către o apropiere și o colaborare a acestor forțe revoluționare trebuie să se desfășoare cu respectarea autonomiei și independenței fiecărui stat, fiecărui partid și mișcări, într-o confruntare critică liberă și constructivă între diferitele experiențe și elaborări. În același sens concep partidele comuniste și o linie politică externă nouă, prin afirmarea principiilor fundamentale ale coexistenței pașnice și ale cooperării între statele cu sisteme sociale și economice diferite. Ele consideră că aceasta impune, înainte de toate, să fie făcuți pași înainte pe calea destinderii, să fie rezolvate conflictele pe calea pașnică a negocierilor, să se treacă la dezarmare și la edificarea unei noi ordini economice internaționale. Soluționarea acestor probleme nu poate fi încredințată numai tratativelor dintre guverne, ci ea necesită mobilizarea celor mai largi forțe progresiste, revoluționare, a maselor largi populare.

Evoluția pe care au cunoscut-o multe partide comuniste din țările capitaliste dezvoltate s-a datorat, dealtfel, și faptului că întotdeauna au pus în centrul activității lor lupta pentru pace și progres și că au conceput să ducă această luptă în mod deschis, în alianță și unitate revoluționară și cu alte forțe sociale și politice. Problemele trecerii la socialism, ale lărgirii democrației sînt privite de aceste partide, în același spirit, al unor largi alianțe de luptă.

2050 DE ANI DE LA CONSTITUIREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT DE SUB CONDUCEREA LUI BUREBISTA

Dacoromâna continuă limba dacă devenită substratul său. Ea s-a dezvoltat în Dacia și aici s-a perpetuat până în zilele noastre

Pentru o nouă metodologie în cercetările istorico-lingvistice de românologie

ALBERTI ARNALDO
Italia

Un cronicar olandez din veacul al XVI-lea povestește, nu fără ironie, despre niște neguțatori batavi* care, după ce au ajuns în apropierea unui chei și au constatat că abundența mărfii lor ar fi scăzut mult prețul acesteia, au aruncat în mare o bună parte din încărcătură, urcînd din nou, în acest fel, odată cu prețul mirodeniilor, însăși rațiunea îndelungatei și primejdioasei lor călătorii peste oceane.

Într-o situație analoagă se găsește, de la o vreme, și românistica, pentru că și ea suferă de o supraabundență de teorii și cercetări, deși toate demne de stimă și valoroase în sine. Și de o astfel de cunoaștere a legilor economice și promptitudine în acțiuni ar avea, poate, nevoie, la rîndu-le, mulți dintre istoricii și lingviștii care abordează problemele românești.

Acestea fiind spuse, precizăm că nu stă în intenția noastră să conturăm aici un tablou al istoriei — mai exact al *preistoriei* — limbii române, ci să aducem în discuție argumentele din acele „cercetări suferinde”, ca să le numim așa, care, pe drept sau pe nedrept — după cum vom încerca să o demonstrăm —, au ajuns puncte pe cît de obligatorii, pe atît de spinose, pînă într-atîta încît, pentru mulți cercetători, cu deosebire străini, a devenit aproape un obicei să invoce lipsa de calm a părerilor din multe lucrări, altminteri sobre și valoroase, ale eminentilor exegeți români. Pentru toți este suficientă părerea lui Wolfgang Rothe din foarte buna sa *Introducere în fonetica și morfologia istorică a limbii române*: „De aici au rezultat, în acest domeniu, probleme aprig disputate și, întrucît această chestiune are și o latură net politică, disputa, din păcate, n-a fost întotdeauna pe deplin obiectivă. Cu părere de rău trebuie să arătăm că lingvistica a fost implicată într-o prea mare măsură în această polemică”¹. Ținînd seama că marea majoritate a lingviștilor români susține teoria „continui-

* Batavi — populație germanică ce locuia în antichitate pe actualul teritoriu al Olandei. (Nota red.)

¹ Wolfgang Rothe, *Einführung in die historische Laut- und Formenlehre des Rumänischen*, Max Niemeyer Verlag, Halle, 1957, p. 2.

tății“, în timp ce alții preferă teoria „reîntoarcerii“ — atît unii, cît și ceilalți, bazîndu-se, în special, pe identificarea sau neidentificarea vechilor români cu vlahii, pe comunitatea dintre limba română și cea albaneză și pe absența împrumuturilor germanice în limba română — deși pare o îndrăzneală, ne îngăduim să ne întrebăm : nu cumva este vorba de o eroare de fond, mai precis de punct de plecare, deoarece chiar datele istorice și lingvistice — e adevărat, destul de puține — sînt interpretate în mod opus ? Oare adepții celor două teorii vor să citească cu adevărat obiectiv puținul pe care istoria l-a lăsat ? Nu cumva e de preferat să începem să citim *da capo* ?

Este, într-adevăr, ciudat că lingvistic nu distîng *uzul lingvistic* de *apartenența etnică*, după cum ciudată pare și ușurința acelor istorici care uită că o cultură sau o civilizație (ca și un imperiu sau un regat) implică și o *cultură lingvistică* sau, pentru a folosi expresia lui G. Devoto, o „civilizație de cuvinte“. O atare ciudățenie se leagă foarte direct de afirmarea principiului potrivit căruia o limbă, după desprinderea sa de o altă limbă — fie ea numită genealogic „mamă“ sau geografic „isoglosă“, este ceva ce rămîne mereu identic în spațiu și în timp și începe să se dezvolte *în întregime* după propriile sale legi, primind, de bună seamă, elemente străine (mai ales lexicale, dar și gramaticale) conform unei concepții organico-fiziologice „pozitiviste“ a limbii. Și nu întîmplător s-a spus și s-a repetat că limba este ca un organism natural, cu propriul său ritm biologic (naștere, dezvoltare, influențe, mutilări, moarte) ; dealtfel, avem chiar expresiile curențe de „limbă vie“ și „limbă moartă“.

Dar lucrurile nu stau astfel și această concepție asupra naturii unei limbi se află la baza a nu puține echivoci și *impasuri* în cercetarea științifică, istorică și politică. În fapt, limba este cu adevărat rezultatul, într-un echilibru instabil, al diferitelor elemente ; ea este ansamblul faptelor comune actelor lingvistice ale oamenilor care doar *în acest* și *prin acest* mod formează o comunitate reală, capabilă să realizeze schimbul, care întotdeauna a fost un schimb ideologic. Și tocmai prin această funcție a sa de mijloc de schimb limba este cultivată, transmisă, dar și reînnoită, schimbată, pusă într-un circuit care tinde să devină tot mai amplu. Privind lucrurile în acest fel, este, firește, greu de stabilit, din punctul de vedere al etnogenezei, care erau oamenii care vorbeau „o anumită limbă“. Pînă în veacul trecut, nu existau dubii printre cercetători : ilirii vorbeau limba iliră, tracii limba tracă, romanii latina, iar dacii limba dacă. Cu toate că, mai apoi, s-a început a se gîndi cu mai puțină candoare, totuși au fost construite, deseori, teorii în continuă căutare de confirmări sau, mai degrabă, s-a trecut la cercetări mai obiective, chiar fără ajutorul și apărarea unui cadru ipotetic. În mod paradoxal, aș spune că *marea parte a romanilor nu erau latinofoni, ci se serveau de limba latină*, și aceasta mai cu seamă prin secolele I și II e.n. Oscii, etruscii, galii, ilirii etc. foloseau o limbă latină *de schimb*, tocmai pentru avantajele culturale și economice pe care le oferea folosirea acesteia. Și trebuie să amintim că cuceritorii nu impun în mod necesar limba lor ori elemente noi limbii țării ocupate, că pentru a prelua elemente dintr-o altă limbă nu este indispensabilă nici prezența fizică a cuceritorilor (ajung contactele comerciale, legăturile de călătorie etc.). În liberul schimb de cultură și de bunuri, fiecare ia ceea ce îi folosește sub raport spiritual sau material.

Rezultă că unicul mod corect de a face istoria limbii, de pildă a celei române, și prin ea a unui popor, este de a porni de la datele prezentului,

de la limba și de la lumea care reprezintă continuarea genetică a comunităților ce au trăit în vremuri istorice și preistorice pe teritoriul României, fără a ne ocupa de „continuitatea” unei anume limbi, urmărind adică în sens invers destinul unei zone geografice, a mediului, a ceea ce aș numi „cultural environment” *. Chiar Devoto invita — tocmai într-un eseu dedicat lingvistului român Iorgu Iordan — la cercetări „parcurend înapoi vicisitudinile mediului și rămânând aderent la acest mediu” ² și la examinarea cu calm a tuturor tradițiilor lingvistice, a tuturor datelor filologice și a documentelor istorice, inclusiv și mai cu seamă a acelor care taie firul ipotetic al unei continuități în același mediu și sugerează diferite ipoteze, ce nu trebuie să fie acceptate de îndată, după cum nu sînt de acceptat fără discernămint nici cele în favoarea „continuității”.

Trebuie să avem încredere în cercetarea cea mai obiectivă, trebuie să facem uz de un spirit extrem de sceptic față de orice fel de material care confirmă sau neagă tema ce ne este dragă și să recurgem cît mai mult cu putință la dubiul sistematic, pînă cînd vom ajunge la ceea ce filozoful Herbart numea *sceptsi maier*, poate ultima ușă închisă în fața adevărului uman.

Am spune, în încheierea acestui preambul, că fiecare problemă a culturii umane, pentru a constitui o problemă reală, trebuie să conțină în sine propria soluție ; în caz contrar, ea nu este altceva decît aporie, pre-text, fiind menită să rămînă pură fantezie.

Atît de mult s-a avansat în disputa asupra continuității populației dace pe teritoriul român — dispută devenită, în fond, *porro unum* a numeroase cercetări și dezbateri etno-istorice și lingvistice — încît s-a ajuns ca potrivnicii să accepte principiile și chiar terminologia analizelor adversarului, ba pînă și subtilele sale urzeli teoretice și vicleana sa prezentare metodologică. Așa se face că, după toate probabilitățile, pentru un cititor român atent va părea dificilă, profanatoare și de-a dreptul diletantistă aserțiunea noastră că se discută tot despre o nonproblemă. *Aliis verbis* **, a înjgheba o dizertație despre problema continuității române este astăzi tot atît de important și de imperios pentru progresul științific al cunoașterii cît este, să spunem, a dizerta asupra continuității germanice în Germania și iberice în Spania, sau, mai bine-zis, faptul constituie o mică necesitate istorică (exigența ar fi doar politică), întrucît problema în sine, mai mult decît evidentă, și de nedemonstrat, este o problemă care *nu trebuie să fie demonstrată*. În situațiile de drept (și posesiunea, în timp istoric, ca și cea actuală, asupra pămîntului este una fundamentală), sarcina probării contrariului revine eventualului pretendent, nicicînd posesorului. Și, desigur, în lumina cunoștințelor arheologice, etnografice și lingvistice actuale, este o îndrăzneală fără seamăn să *demonstrezi*, în afara oricărui dubiu, că populația actuală a României *nu continuă* în totul și prin totul nu numai străvechea populație a Daciei (de la sfîrșitul secolului al VI-lea î.e.n.), ci și populațiile anterioare. Dorind să le enumerăm, am sfîrși prin a face o istorie inversă, cu lacune, a României de la neolitic la epoca fierului. Ne vom mulțumi să observăm că atît faptul de a fi fost *influențați de o cultură străină, cît și cel de a fi asimilat-o, presupune, totuși, pe de o parte, o cultură vie și receptivă și — în momentul asimilării —*

* Mediul cultural.

² *Omăgiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, Editura Academiei R.P.R., București, 1958, p. 236.

** Cu alte cuvinte.

chiar superioară celei asimilate, în orice caz organică și compactă, iar pe de altă parte continuitatea pe tărîmul unei culturi dinamice.

Dar să revenim la ceea ce ne preocupă mai mult : să dovedim lipsa de fundament a obstacolelor care se opun posibilității unei permanențe continue a dacoromânilor pînă în secolele X—XI și să insistăm asupra faptului că nu există motiv sau necesitate pentru a demonstra acest lucru. Să menționăm, mai cu seamă, identificarea vlahilor din Moesia cu protoromânii ca explicație a strînsei unități lingvistice existente între română și albaneză și a absenței în ambele limbi a adstratului germanic, ceea ce ar însemna absența românilor din pămînturile românești în perioada invaziei pașnice a goților (începînd din anul 297 e.n.) și, deci, o confirmare *ex silentio* a depopulării (!) Daciei romane și a formării limbii protoromâne într-un teritoriu transdanubian. Unii autori români s-au lansat, de curînd, într-o pasionantă apărare a exegezelor celor mai favorabile cauzei „continuității“. Făcînd referire, bunăoară, la un fragment din Eutropiu și găsindu-l cel puțin ambiguu, ei dau apă la moară, chiar în acest mod, versiunilor malițioase și stupide ale unor cercetători. Pentru a corecta citirea lui, respectivii autori recurg la sprijinul unor mărturii din alți istorici latini asupra evacuării romanilor din Dacia, ordonată de Aurelian. Ar fi fost, însă, de ajuns să citească *sine ira et studio* * pe același Eutropiu, urmărind firul povestirii în care însuși autorul lucrării *Breviarum ab urbe condita* scria, cu puține rînduri mai sus : „*Traianus victa Dacia ex toto orbe romano infinitas eo copias hominum transtuberat ad agros et urbes colendas*“ („Traian, după cucerirea Daciei, adunase aici din toate părțile imperiului o mulțime nenumărată de oameni spre a cultiva cîmpurile și a locui orașele“) (VIII—6) și apoi, după hotărîrea aureliană : „*abductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae*“ — („romani aduși din orașele [cetățile] și cîmpiile Daciei“). Este evident că :

1. Eutropiu se referă la transferarea și la chemarea aceluiași persoane, adică „*infinitas copias hominum ex toto orbe romana = romanos*“ ;

2. Există un paralelism între cele două verbe de mișcare *trans-fero* și *ab-duco*, sau între *venirea* și *întoarcerea* romanilor ;

3. Apare inevitabil paralelismul dintre „*ad agros et urbes*“ și „*ex urbibus et agris*“, dar cu o semnificativă și subtilă inversare a celor două substantive. Colonii romani au fost trimiși special pentru a lucra pămîntul (cu o suită — în afară de armată, se înțelege — de funcționari cu în-sărcinări fiscale, care, se presupune, s-au așezat în orașe), dar au fost retrași în sens contrar, cu referire cantitativă și de importanță, mai cu seamă de la orașe, și, evident, o minoritate de la sate ;

4. Este limpede că Eutropiu continuă scrierea prin simplu paralelism, procedeu stilistic frecvent în proza latină.

La acest punct s-ar putea argumenta, potrivit acestei interpretări, că acei romani care au fost transferați, *aceia* au fost și retrași, așa cum, dealtfel, deduc susținătorii teoriei „reîntoarcerii“, căzînd — după cum se vădește că, în parte, ar fi căzut și autorii români mai sus-amintiți — în obișnuitul procedeu silogistic, cu care mulți cercetători analizează istoria protoromânilor.

Dar lucrurile nu stau așa. Între *infinitas copias hominum* transferați în Dacia și *Romanos abductos* s-au scurs cel puțin 165 de ani, ceea ce în-

semnează, în primul rînd, că nu mai este vorba de aceleași persoane (și deci de aceiași vorbitori ai graiului italicilor, ci de descendenții lor din a șasea — a șaptea generație, care au în urmă o inevitabilă țesătură de legături, înrudiri, interese și care exprimă acum o nouă cultură, *rezultată dintr-o progresivă fuziune cu cultura dacică și cu autohtonii, în termeni de înrudire*. Ei le-au furnizat acestora instrumentul lingvistic, limba lum-penproletariatului țărănesc italic, cu funcție de comunicare între „italicii” de proveniență diferită, dacii autohtoni și funcționarii — cu întreg aparatul birocratic, comercial și militar (*canabae*) — de la Roma. Această țesătură socială nu poate fi dezrădăcinată din *local environment* * al său decît prin forță, o forță vie și crudă, și nicidecum prin retragerea unei armate și a cîtorva funcționari. În orice caz, o astfel de forță ar fi fost menționată de istorici în mod clar și explicit. Dar pentru ce să insistăm repetînd acest lucru? Fragmentele celorlalți istorici ai faptului devin aici nu pivot sau punct de susținere al unei ipoteze interpretative asupra lui Eutropiu — care, o repetăm, trebuie citit pentru *ceea ce spune și cum o spune* —, chiar cu specificația persoanelor fizice transferate dincolo de malul drept al Dunării: contingentele de trupe (*evocati extinde legionibus* ** de către Iordanes) și un număr mai mic sau mai mare de funcționari (*provincialibus* *** de care vorbește Fl. Vopiscus). Dar și cu acești „pribegi” raporturile continuă, întrucît, după cum se știe, avanposturile romane au rămas timp de secole pe malul stîng al Dunării la Dierna (Orșova), Drobeta (Turnu-Severin), Sucidava **** în legătură cu populația din interior.

Să luăm acum în considerație cel de-al doilea punct care ar părea că vine în contradicție cu teoria „continuității”: afinitățile sau, mai bine-spus, comunitatea dintre limbile albaneză și română, care este cu mult mai profundă și mai importantă decît vor să pară că o cred unii lingviști și istorici contemporani ³. Ei se limitează la trimiteri la lexic, care, fiind de un limpede substrat dacic, sfîrșesc, pe bună dreptate, în exaltarea tradiției dace a limbii române (*brad, brînză, a bucura, copac, copil, groapă, mal, moș* etc. — noi, de acord cu Ov. Densusianu, am avansa unele rezerve asupra unora dintre acești termeni), dar nu spun nimic referitor la continuitatea pe teritoriul românesc. Sînt uitate legăturile de comunitate, cu mult mai importante decît ale lexicului, dealtfel lesne de împrumutat. Ne referim la acele fenomene lingvistice comune limbii române și limbii albaneze, care își au originea în limba indoeuropeană, și la cele ce se pot atribui unei romanizări comune. Acestea sînt, spre exemplificare, următoarele:

1. Trecerea comună a vocalei latine atone de la sfîrșitul silabei, care devine *ă* în română și *ë* în albaneză: latină — *camisiam*, dacoromână — *că-mașă*, albaneză — *këmisë*.

2. Disparația diftongilor *li* și *ni*. Latinescului *milia* îi corespunde în dacoromână *mîe*, în albaneză *mijë* și, analog, latinescului *venio*, dacoromânul *vîu* și albanezul *vij*;

3. Disparația comună a lui *v* (o-w-, o-u) intervocalic: lat. *caballum*,

* *Mediul local*.

** *Chemați din legiune*.

*** *Din provincie*.

**** Așezare dacă situată pe locul unde s-a aflat satul Celei (astăzi în raza orașului Corabia).

³ Cităm pentru toți pe regretatul istoric Ion Nestor pentru recenta sa sinteză a etnogenezei poporului român din lucrarea *Istoria poporului român*, Editura științifică, București, 1970 (cap. IV).

dacoromână *cal*, albaneză *kal* ; latinește — *cubitus*, dacoromână *cot*, albaneză *kut*.

4. Căderea vocalelor finale (-o, -u, -i) cu excepția lui *e* : în latină *civitate*, în dacoromână *cetate*, în albaneză *k'utete*.

5. Trecerea lui *an*+ consoană în *ân* (*în*) în română și în *ën* în albaneză : lat. *canticum*, dacoromână *cântec* (grafie modernă *cîntec*), alb. toscă *kênge*, alb. gheghă *kângë*.

6. Albaneza și dacoromâna păstrează ca și latina, vocala scurtă *u*, și nu o reduc în *o*, cum fac celelalte limbi neolatine : lat. *fundus*, dacorom. *fund*, alb. *fund*, dar ital. *fondo*.

7. Să reunim într-o singură frază numeroasele concordanțe de natură morfologică, sintactică și lexicală, ca, de pildă :

a) Fenomenul cel mai greu asimilabil de către celelalte limbi, cum ar fi ritmul de vorbire este, în română și albaneză, de tip pur descrescător, așa cum, dealtfel, observa, chiar în îndepărtatul 1914 reputatul lingvist Meyer-Lübke. Este adevărat că în dacoromână, ca și în albaneză, nu există o sincopă în penultima silabă atonă, dar ambele păstrează ultima silabă, imprimând un ritm deosebit în vorbire, diferit de ceea ce se observă în franceză și în spaniolă, de pildă, care nu o păstrează, ceea ce are drept consecință un ritm mai sincopat. Este destul să ne gândim la latinescul *duodecim*, care face în franceză *douze* și în spaniolă *doce*, pentru a confrunța, odată pentru toate, cu latinescul *basilica*, trecut în dacoromână în *besëreca* (modern *biserică*) și cuvintele albaneze *vétulle*, *voqelë*, *vókete* etc., etc.

b) Cele două limbi folosesc participiul trecut ca un abstract verbal, acolo unde alte limbi au infinitivul (cu sau fără articol) : dacoromânul zice *le dă de mâncat* și albanezul *u jep për të nrgënë*; dacoromânul — *de înțeles* *o înțeleg*, albanezul (din zona toscă) — *për të kupetuar ë kupëtonj* (de confruntat cu francezul *il leur donne à manger* și cu italianul *gli dà da mangiare*).

c) Dacoromâna și albaneza, caz unic în limbile indoeuropene, folosesc femininul în sens neutru : dacoromâna — *una e s-o vrei și alta s-o faci* ; albaneza — *q'ishte këjó ké pësove*.

d) Există cuvinte, sigur anterioare impactului cu latina al celor două limbi, care se află exclusiv în aceste limbi și care sînt atribuite unui substrat comun geto-dacic, despre care s-a amintit și la care istoricul Ion Nestor voia în mod special să se refere, pentru că asupra lor există un acord unanim sau aproape unanim.

Noi considerăm, dimpotrivă, că faptele lingvistice cele mai temute și asupra cărora discuția (substrat indoeuropean comun și romanizare comună) este foarte aspră, clarifică cu o evidență în afară de orice dubiu rațional vatra istorică în care s-au inițiat aceste procese lingvistice și etnogeneza celor două popoare respective. Asupra înfriurii comune a dacoromânilor și a albanezilor există un acord de principiu între lingviști. „Identic și diferit de cel al tuturor celorlalte limbi neolatine este vocalismul cuvintelor latine“ scrie Giuliano Bonfante ⁴.

8. La *ê*-ul tonic din latină, limbile română și albaneză răspund cu *ie* ; la *i*-ul tonic cu *e*, în timp ce *û* și latinești rămîn *u* și *o*, după cum se poate vedea din exemplele următoare : lat. *pērsica*, dacorom. *piersică*, alb. *pješkë* ; lat. *piscis*, dacorom., *pește*, alb. *pešk* ; lat. *socium*, dacorom. *soț*, alb. *šok* ; lat. *bucca*, dacorom. *bucă*, alb. *bukë*, respectiv, în italiană, *pescă*, *persico* și *bucca*.

9. Sintaxa română și cea albaneză nu prevăd articolul cu prepoziții : dacorom. *pe cal*, alb. *në kal*, dar prevăd articolul nehotărît în fața numeralului : dacorom. *o sută* (<*satem*), alb. *një quind* (<*centum*). Ni se pare superfluu să insistăm asupra importanței acestui articol în fața unui numeral care în cele două limbi are o origine târzie și este luat din isoglose diferite.

10. În mod intenționat am lăsat la sfârșitul seriei noastre de exemple, care, de altfel, prezintă lacune, fenomenul lingvistic considerat cheie de boltă a comuniunii exclusive dacoromâne și albaneze ; *rotacismul* lui *n*. Acordul este unanim, și nu ar putea fi altfel, asupra faptului că acest rotacism este anterior apariției slavilor în aceste locuri, întrucît cuvintele de origine slavă nu prezintă trecerea lui *n* în *r* sau *m* (și a lui *l* în *r*). Exemple : latin, *lana*, dacorom. *lără*⁵, unde *â* este consecința unui *n* și presupune o trecere intermediară *lanra*) *lâna* ; tot astfel lat. *granum*, dacorom. *grâu* (<*granu* ; lat. *fre-num*, dacorom. *frâu* <*franu*). Despre vechimea fenomenului mărturisesc cuvintele slave care nu au participat la el ; drept pentru care vechiul cuvînt slav *ranà* trece în dacorom. *rană*, și nu *rănă*. Un alt exemplu este cuvîntul *bire* din dacoromâna veche și istroromână, pentru modernul *bine*. Pentru toate este de ajuns să cităm începutul celui de-al optsprezecelea psalm, tot din *Psaltirea scheiană* :

„Ceriul spure slavă Dumnedzeului ;
făptura mărilor mi spuse vrătute.“

Pentru rotacismul în albaneza toască amintim : lat. *vinum*, alb. *vërë* (gheghă *vënë*) ; toască *zëri*, gheghă *zâni* (*voce*’).

Concluziile care se pot desprinde din exemplele înfățișate nu pot fi decît următoarele :

a) dacoromâna și albaneza toască prezintă fenomene intime de comuniune lingvistică ce datează dinainte de întîlnirea cu lumea romană ; drept consecință, popoarele albanez și dacoromân formau un singur popor înainte și după invazia romană (în Dacia sau, ipotetic, în Iliria) ;

b) Pe de altă parte, istroromâna, meglenoromâna și aromâna sînt, fără nici un fel de dubiu, dialecte ale aceleiași limbi (sau protolimbi) căreia îi aparține dacoromâna, după cum ghega este dialectul unei limbi căreia îi aparține albaneza toască ;

c) Rezultă că dacoromâna și albaneza toască reprezintă, datorită marii lor intimități, puntea de legătură dintre cele două limbi și presupun o protolimbă comună (traco-dacă), din care am amintit lexicul de substrat (pentru scurtare au fost lăsate de o parte numeroase alte elemente de substrat comun) ;

d) Comuniunea sau identitatea de limbă înseamnă, de bună seamă, identitate sau comuniune de popoare. În concluzie :

e) Comunitățile vorbitorilor de limbă dacoromână și albaneză toască au fost între ele mai apropiate din punctul de vedere geografic decît au fost comunitățile vorbind aromâna și meglenoromâna, care, în schimb, se află acum apropiate. Cu alte cuvinte, vetrele dacoromânilor și albanezilor erau, pînă la impactul cu civilizația romană, vecine.

f) Aceste vetre puteau fi, într-o primă ipoteză, în Dacia istorică, în Albania sau la jumătatea drumului (Moesia Inferior, Dardania sau măcar Epirul). Nu poate fi Albania de astăzi, din mai multe motive diferite, cum ar fi absența unui lexic autohton de origine marinărescă, fie el în dacoromână, fie în albaneză, nu numai toască, dar chiar ghegă. Dacă ne mai

⁵ A se vedea : *Psaltirea scheiană*, ediția Ioan Bianu, București, 1889, 148 b.

gîndim apoi că Albania era locuită în mod cert de iliri, popor de navigatori, și că există un consens total în a nu considera albaneza drept limba autohtonă și că nici un istoric nu ar putea afirma, cu bun simț, că etnogeneza poporului român a avut loc pe teritoriul albanez, nu ne mai rămîne decît să luăm în considerație celelalte două ipoteze de vatră. Dar această vatră comună a albanezilor și a dacoromânilor nu poate fi nici măcar vatra intermediară, întrucît ei i se opune ; mai marea asemănare pe care am demonstrat-o între limbile dacoromână și albaneză decît față de româna care se vorbește și astăzi încă în această vatră intermediară (meglenoromâna și aromâna), care în mod sigur s-au format în actualele lor vetre, potrivit multiplelor mărturii istorice și continuității lor după hotărîrea lui Aurelian de a retrage trupele din Dacia ; poziția intermediară (Bosnia sau Bulgaria de astăzi) este exclusă și prin ceea ce am demonstrat referitor la comunitatea lingvistică dintre dacoromână și albaneză, întrucît în toponimia bosniacă antică nu a avut loc dispariția lui *b* — *u* (*w*) intervocalic, ci s-au păstrat perfect ca în *Lasva* (Serbia) din latinescul *Leusaba* și în *Plovdiv* (Bulgaria) din forma latină *Pulpudera* a unui nume dacic.

Nu ne mai rămîne decît vatra dacică, care — chiar dacă, ulterior, ar trebui să fie demonstrată — este confirmată și din punctul de vedere toponimic, de pildă, de orașe ca *Potaissa* (azi Turda), nume derivat dintr-o formă mai veche *Potavisis*⁶, care a suferit, ca toate numele latinești în dacoromână și albaneză toscă, căderea lui *u* (*v*) intervocalic. Dar mai este și altceva, în plus. Acest nume de localitate ne duce în Transilvania sau, mai bine-zis, în Dacia septentrională, pe versantul carpatic, unde dialectele au prezentat, pentru dacoromână, acele fenomene de rotacism care se leagă cel mai mult de albaneza toscă. O lectură calmă a ecuațiilor lingvistice, mai cu seamă relative la acceptarea originii comune a albanezilor și a protoromânilor, ne duce la o concluzie univocă chiar evidentă : *dacoromâna continuă limba dacă, devenită substratul său ; ea s-a dezvoltat în Dacia și aici s-a perpetuat pînă în zilele noastre*. Din protolimba sa au luat naștere, prin dispersiune, limba albaneză (ilirizîndu-se) și dialectele românești. *Dacoromâna, fiind mai puțin expusă și, în fond, mai puțin influențată de limba latină, căci a rămas în vatra sa de origine, și-a putut păstra caracteristicile originare ale limbii antice, care o apropie mai mult decît pe celelalte dialecte românești de albaneza puțin romanizată*.

g) Absența în dacoromână a elementelor germanice antice — care ne întoarce la pașnica invazie a goților și gepizilor — este argumentul „forte“ al susținătorilor „reimigrării“ sau al „reîntoarcerii“ dacoromânilor în Dacia după presupusul exod. Încă odată, acest argument, considerat cu calm, devine o nonproblemă.

Desigur, sîntem de acord că dacă astfel de elemente ar fi prezente în mare număr, această obiecție ar trebui îndepărtată, iar teoria „continuității“ poporului român pe pămîntul său ar fi confirmată. Este, totuși, o viziune distorsionată gîndul că absența unui fapt ar confirma necesitatea contrariului. Ne place să repetăm principiul nostru metodologic : *ex silentio nihilo*. Într-adevăr, problema, așa cum e pusă de numeroși istorici și lingviști, seamănă mai degrabă cu un proces care se bazează mai mult pe indicii, în care acuzatul trebuie să furnizeze alibiul, decît cu o problemă științifică adevărată, care trebuie cercetată cu o metodologie corectă. Acceptînd ca o provocare o astfel de prezentare a problemei, ne întrebăm, înainte

de a înlătura problema unei efective lipse a acestor elemente, *dece oare limba dacoromână și cu ea poporul român, etnogeneza și continuitatea sa trebuie să fie suspectate de infracțiune*. După acest criteriu am putea pune sub acuzare alte limbi romanice, în care elementul germanic de adstrat și superstrat este, hotărît, în cantitate redusă. Și nici măcar nu ne referim la portugheză sau la limba sardă, ci la spaniolă și la franceză, prezentînd do- vada cuvintelor care au intrat în uz după a doua jumătate a secolului al XI-lea. Franceza, apoi, furnizează indicii mai mult decît oricare altă limbă, datorită originii sale și pentru că are un etnonim de origine germanică, dar în rest foarte puține lucruri.

Și ne mai întrebăm dacă o invazie comportă în mod necesar o moște- nire lingvistică, chiar atunci cînd invadatorul este egal sau inferior în cul- tură cu ocupatul, și *ambii, pe planul relațiilor oficiale* — întrucît nu există știri relative la o intimă compenetrație între poporul din Dacia și cel al go- ților și gepizilor —, *vorbesc aceeași limbă : latina*. Și nici nu trebuie să uităm că în Dacia secolelor IV, V și VI continua procesul unei tot mai pro- funde interferări a celor două civilizații — ce trebuia să ducă la diferen- țierea dacoromânei de albaneză, care, la rîndul său, se iliriza treptat — proces care lăsa puțin loc dobîndirii de suprastructuri.

În afară de aceasta, în secolul al VI-lea trebuia să înceapă întîlnirea- ciocnire cu limba și cultura slavă.

Există și elemente lingvistice germanice antice, și pentru multe dintre ele este zadarnic să punem la îndoială vechimea sau împrumutul direct, pentru dacoromână tot atît cît și pentru celelalte limbi europene.

În concluzie, pentru dacoromână situația este aceeași cu a tuturor celorlalte limbi romanice, despre care eminentul lingvist italian C. Taglia- vini scria : „Chiar dacă, după cum s-a spus, numărul cuvintelor germanice documentate la autorii latini este redus, este permis să considerăm că chiar de la sfîrșitul secolului al V-lea unele elemente germanice erau introduse în latina populară“⁷.

Și astfel obstacolul împrumuturilor germanice este complet eliminat. Dar, tocmai pentru dacoromână, problema poate fi răsturnată și poate duce la o ulterioară confirmare a etnogenezei în Dacia a limbii (și a poporului). Dacă este adevărat, după cum este adevărat că goții și gepizii s-au stabilit temporar în Moldova și într-o măsură mai proeminentă și pentru o mai mare durată de timp în Valahia, mai cu seamă în vecinătatea Dunării, rezultă că Transilvania a rămas ferită de invazii importante, cu excepția unor mici grupuri militare la care se pot referi documentele arheologice de la Sîntana pe Mureș și de la Tîrgu-Mureș. Este tocmai ceea ce ne putem aștepta pentru pămîntul-vatră al protoromânei, care, în acest fel, nu a fost aproape deloc lovit de această bicentenară invazie și care va putea oferi urmașilor din celelalte regiuni românești o limbă despre care umanistul padovan Andrea Brenta va spune, la 1463 : „...*ita verba nostratia sonant, ut nihil suavius quam illos antiquo more loquentes audire*“ — „...*cuvintele de pe la noi sună astfel încît nimic nu e mai plăcut decît să-i ascuți pe acei vorbitori, după un străvechi obicei*“.

⁷ *Le origini delle lingue neolatine*, Bologna, 1962, p. 233.

ÎN AJUTORUL CELOR CARE STUDIAZĂ „PROBLEME FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI PATRIEI, A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN“ ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL

Publicăm, începînd cu acest număr, lecții în ajutorul cadrelor didactice și elevilor care studiază „Probleme fundamentale ale istoriei patriei, a Partidului Comunist Român“ în învățămîntul liceal.

Lecțiile au fost elaborate de un colectiv format din : conf. univ. dr. Mircea Mușat, prof. Iulia Florescu de la Liceul industrial nr. 6 București, prof. Livia Musculiu de la Liceul pedagogic de învățători nr. 1 București.

Autorii aduc mulțumiri cadrelor didactice din Comisia de specialitate a Ministerului Educației și Învățămîntului pentru interesul deosebit manifestat față de apariția acestor lecții.

REDACȚIA

Lecția :

Cultura materială și spirituală a ramurii de nord a tracilor: geto-dacii

„Este vorba de un popor care prin strămoșii săi își are rădăcini de patru ori milenare ; aceasta este mîndria și aceasta este puterea noastră“.

Nicolae Iorga

Strămoșii noștri geto-dacii, „cei mai viteji și mai drepti dintre traci“, sau intrat în istorie prin scrierile marelui Herodot. Istoria poporului nostru începe cu milenii în urmă, după cum ne-o demonstrează numeroasele vestigii arheologice și mărturii scrise ale antichității. Ea a străbătut în succesiunea sa, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, toate orînduirile sociale cunoscute pe plan universal.

Descoperirile arheologice de pe întreg cuprinsul țării, ca cele de pe Valea Dîrjovului (județul Olt), de la Ripiceni (în nordul Moldovei), în peștera de la Ohaba Ponor (județul Hunedoara) și atîtea alte locuri, atestă existența omului pe teritoriul patriei noastre cu sute de mii de ani înaintea erei noastre. Din acest moment începe, de fapt, istoria României. Primele știri scrise despre pămîntul carpato-dunărean-pontic și oamenii care l-au locuit datează de aproximativ 2500 de ani. Ele amintesc despre geți sau daci, unul și același popor, care făceau parte din marea familie a tracilor. Cu istoria geto-dacilor începe de fapt istoria poporului român.

Din cele peste 100 de triburi trace, așezate în „spațiul tragic“, cuprins între Dunărea de mijloc, Marea Egee, vestul Asiei Mici, mlaștinile Pripetului, Bugul și Cadri-laterul Boemiei, se poate spune că dacii sau geții reprezintă nucleul avansat al numerosului neam al tracilor. Mărturiile scrise ale contemporanilor strămoșilor noștri, completate de arheolog, antropolog, etnograf și lingvist, permit istoricului să închege tabloul unei vieți veridice, chipul unor oameni care au trăit dintotdeauna pe aceste pămînturi, care prin munca, lupta și priceperea lor au lăsat mărturii bogate ale culturii materiale și spirituale.

Atingînd un înalt indice demografic, datorită unei culturi materiale avansate ca urmare a unei vieți sedentare, numerosul neam tragic s-a menținut pe țărmurile egeene, helespontice și în Asia Mică. Prezenți în marea înclăstare a războiului Troian, aliați ai stăpînitorilor bătrînei cetăți, tracii impresionează prin meșteșugul armelor, bogăția regilor, prin arta lor princiară de o rară finețe, care poartă pecetea unor

tradiții străvechi. Relevante sînt în acest sens, piesele de argint descoperite la Agighiol, coiful de aur de la Poiana-Coțofenești, tezaurul de aur de la Băiceni și altele.

Traversînd milenii de istorie, figura „cavalerului trac”, este completată cu descrierea veșmintelor nobililor făcută de Herodot (căciuli din blană de vulpe, tunică, mantale lungi frumos colorate, încălțăminte din piele de căprioară). La timpul său, Homer, în numeroasele cînturi din opera sa descrie războiul troian, în care Rhessos, regele tracilor, impresionează prin armura de aur, armele încrustate în același metal, carul său de luptă placat cu aur și argint și caii „cei mai frumoși văzuți vreodată”. Toate acestea întregesc pentru noi imaginea unei înfloritoare economii, ale cărei ramuri principale au fost agricultura, păstoritul și prelucrarea metalelor. Meșteșugarii pricepuți, făuritori de arme mult căutate și prețuite, s-au dovedit la fel de meșteri și în realizarea unei ceramici cu o arie de răspîndire impresionantă. Marea asemănare a ceramicii de la Troia cu cea de pe „malul” tracic și asiatic al Helespontului stă mărturie incontestabilă a prezenței produselor tracice pe marile drumuri ale antichității.

Aceste mărturii ale culturii lor materiale se însoțesc și se îmbogățesc cu cele ale culturii spirituale. Istoricul antic Theopompus vorbește despre instrumentele muzicale ale tracilor : citera, fluietul, naiul, buciul și toba, iar Jordanes completează informația privind preoții care oficiau cîntînd.

Tabloul vieții lor spirituale este caracterizat printr-o puternică tradiție a credințelor religioase. Faptul că în panteonul grec și roman figurează și unele zeități împrumutate de la traci confirmă bogăția vieții lor spiritual-religioase, originalitatea și nivelul impunerii culturii lor în raporturile de interferență cu celelalte civilizații antice.

Prezenți în viața economică, militar-politică și spirituală a epocii de formare a popoarelor europene, tracii și-au adus contribuția și la dezvoltarea ulterioară a civilizațiilor lor. Constituie un adevăr istoric de necontestat faptul că toate națiunile care trăiesc astăzi în această zonă geografică au suferit, în trecut lor îndepărtat, într-o măsură mai mare sau mai mică, influența tracilor, care și-au pus pecetea pe însăși felul de a fi al acestor popoare, a favorizat dezvoltarea contactelor și legăturilor dintre ele. Vechile populații migratoare care au venit și s-au stabilit în această parte a Europei au găsit aici o organizare și o civilizație constituită — cea a tracilor — în spațiul căreia s-au dezvoltat apoi și s-au afirmat ca unități distincte, de-sine-stătătoare, popoarele care trăiesc astăzi în centrul și sud-estul Europei.

Imprejurările timpului au făcut ca, probabil, prețioase mărturii scrise despre cea mai cunoscută ramură din marea familie tracă, ramura de nord a geto-dacilor, să nu se păstreze pînă în zilele noastre. Totuși, însemnările scrise rămase, provenind în majoritate de la istoricii greci și romani contemporani — sau aproape contemporani — străbunilor noștri, cuprind un registru variat referitor la viața acestora.

Chipurile lor săpate cu aproape două milenii în urmă, pe Columna traiană, la care se adaugă afirmația lui Strabo că erau „flavi”, — blonzi — ne indică asemănări somatice și de ținută vestimentară cu a locuitorilor care trăiesc și astăzi în diverse zone geografice ale țării.

Numeroși, constituiți în puternice formațiuni politice, locuind un teritoriu întins și generos din punct de vedere al bogățiilor solului și subsolului, geto-dacii au atins un nivel economic ridicat în acea perioadă istorică.

Reținem doar unele date consemnate de izvoarele antice, care ne oferă o imagine clară a nivelului vieții economice a strămoșilor noștri. Astfel, Ptolemeu, descriînd Dacia, enumeră 44 de orașe; în anul 335 î.e.n., 4000 de călăreți geți nu pot evacua toate femeile și copiii din orașul nord-dunărean, atacat de Alexandru cel Mare.

Atît din însemnările lui Herodot, cit și de la Ptolemeu, fiul lui Lagos, completate cu informațiile date de Criton — medicul grec al împăratului Traian —, rezultă că agricultura era ramura cea mai importantă a economiei geto-dace; din același izvor rezultă și marea dezvoltare a apiculturii și viticulturii, așa precum din scrierile ceva mai tîrzii ale lui Strabo și Arrian, preluate din Ptolemeu, aflăm de întînșerea mare a semănăturilor de grîu. Tot din izvorul citat apreciem importanța pescuitului în economia geto-dacilor, ținînd seama că întreaga falangă și cavaleria cu care Alexandru cel Mare ataca pe geți în anul 335 î.e.n. au fost transportate peste fluviu, într-o singură noapte și cu numeroasele bărci ale geto-dacilor.

Crescători de vite cornute mari și mici — pe care le foloseau în comerțul lor cu grecii —, geto-dacii acordau o atenție deosebită creșterii cailor. De frumusețea și calitatea rasei lor ne vorbesc două izvoare importante : în Iliada, Homer amintește și de caii regelui trac „frumoși cum nu au mai fost văzuți vreodată”, furați de însuși Ulisse. Trogus Pompeius ne vorbește despre prada ridicată de Filip al II-lea în lupta cu Atheas, regele scit în Dobrogea; se menționează și cele 20 000 de iepe, trimise în Macedonia pentru îmbunătățirea rasei (Strabo și Arrian).

Pausanias și Diodor Sicilianul, consemnând cele două războaie ale lui Lisimah împotriva lui Dromichaïtes, regele geților, ne lasă date prețioase asupra bogăției de la curtea acestuia : veselă de aur și argint, covoare scumpe. Referindu-se la bogățiile Daciei și la prada luată de către cuceritori, savantul francez J. Carcopino evaluează cantitatea de aur ridicată de romani în anul 106 de la Sarmizegetusa la 536 milioane lei — valoarea din 1916 —, iar pe cea de argint la 62 milioane, aceeași valoare.

Numeroasele tezaurе monetare scoase la iveală de săpăturile arheologice, ne înfățișează întinderea relațiilor economice cu grecii stabiliți pe țărmurile Pontului Euxin, ca și interesul pe care l-au manifestat negustorii romani cu circa două secole înainte de cucerire, față de produsele pe care veneau să le achiziționeze în partea sudică a Daciei, sint dovezi grăitoare ale unei economii dezvoltate, materializată într-o vie activitate meșteșugărească, comercială și edilitară, rezultate din munca și priceperea unui popor numeros, înzestrat cu calități deosebite.

Dacă Herodot sublinia frumusețea țesăturilor din cîneapă, realizate de geto-daci, săpăturile arheologice au scos la iveală frumusețea ceramicii, strămoșii noștri ridicînd meșteșugul olăritului la nivel de artă.

Metallurgia bronzului, apoi a fierului atinge un stadiu înalt care avea pe solul geto-dac tradiții bogate. Răspîndirea fierului, a acestui metal despre care Engels afirmă că a jucat un rol revoluționar în istoria omenirii, a dus la o dezvoltare remarcabilă a forțelor de producție. Cuptoarele de reducere a minereurilor de fier descoperite pe teritoriul țării noastre și care datează din a doua epocă a fierului, arată că se crease o tradiție în metallurgia locală a fierului și că geto-dacii aveau cunoștințe tehnologice înaintate privitoare la extragerea, reducerea și prelucrarea fierului. Aceasta a dus, fără îndoială, la un neîncetat progres. S-au înmulțit unele și s-a diversificat funcțiunea lor, în legătură cu meșteșugurile la care erau folosite, cît și cu perfecționarea însăși a unor procese tehnologice.

Plugari și păstori, la nevoie războinici de temut, și-au însoțit existența cu gîgășia melosului vocal sau instrumental. Trebuie să fi fost muzicalitatea o însușire spirituală deosebită a geto-dacilor, dacă în momentele de mare importanță ale vieții lor se exprimau prin cîntece vocale sau cu diverse instrumente bine cunoscute ale lumii trace, după cum aflăm de la Aristotel, Theopompus și Jordanes.

„Lipite de stînci“, așezările fortificate ale dacilor prin acele vestite „murus dacicus“ impresionează și azi prin masivitate și mai ales prin meșteșugită pricepere tehnică de îmbinare a pietrei cu lemnul. Din aproape tot ce era contemporan lor în lumea greco-romană ca manifestare științifică sau artistică nu le-a rămas străin ; dar prin tot ce au realizat, dacii au rămas ei înșiși, păstrîndu-și individualitatea și originalitatea civilizației lor materiale și spirituale, ridicîndu-se de multe ori peste nivelul civilizațiilor create de vecinii lor sud-dunăreni.

În interiorul cetăților lor ingenios construite se desfășura, la nivelul clasei conducătoare, o viață cu preocupări științifice și spirituale, bogate și variate. Platon a apreciat principiile terapeutice ale medicilor geto-daci. Trusele chirurgicale descoperite în săpăturile arheologice, ca și numeroasele denumiri dacice de plante medicinale consemnate de farmacopeea grecească, dovedesc cunoștințele dacilor. Descifrarea semnificației grupării stîlpilor și lespezilor din sanctuarele de la Sarmizegetusa așază preoții daci la nivelul astronomilor vremii lor. Știința lor ne-au transmis-o și durată în piatra construcțiilor lor religioase și militare, precum și prin aceea a tradiției înstăpînită multimilenar pe acest pămînt al nostru.

Deosebit de prețioase pentru noi sint informațiile preluate de Jordanes de la Dio Chrysostomul privitoare la rolul marilor preoți daci, în împămîntenirea și dezvoltarea cunoștințelor științifice în societatea dacă. Autoritatea politică și moral-spirituală cu care erau în mod firesc investiți preoții în societatea dacă ne este limpede evocată de izvoarele antice : Zamolxis, zeul suprem al dacilor, se bucura nu numai în rîndul lor de o considerație extraordinară, dar era cunoscut și de marii învățați ai lumii antice, care îl comparau fie cu Kronos, Licurg sau marii regi. Iulian Apostatul, atribuie lui Traian următoarea apreciere : „Am învins chiar și pe geți, cei mai războinici dintre toate neamurile care au existat vreodată, nu numai din cauza puterii corpului lor, dar și din aceea a învățăturilor lui Zamolxis care este între ei așa de slăvit. Acesta le-a întipărit în inimă că ei nu mor, ci numai își schimbă locuința și, de aceea, merg la moarte mai veseli decît la orice altă călătorie“. Chiar dacă cunoșteau mai multe zeități, faptul că dacii aveau o ierarhizare a divinităților religioase, avînd în vîrfurile piramidei un zeu suprem, Zamolxis, explică rapiditatea cu care s-a răspîndit în secolele II—IV e.n. creștinismul în Dacia.

Geto-dacii au folosit scrisul. Au fost descoperite la Oenița inscripții pe vase, care redau nume de persoane traco-dace : Reb, Mark, precum și numele centrului dacic din jurul salinelor de la Ocele Mari-Oenița, care era Buridava. La acestea se adaugă inscripția de pe un vas de cult descoperit la Sarmizegetusa — Decebalus și Per Scorilo — cu litere latine. Aceasta reprezenta, de fapt, o consecință firească a nivelului înalt de civilizație geto-dac și a contactelor permanente cu marile civilizații ale antichității. Scrierea era folosită la curtea regelui și de către preoțime, dar descoperirile din 1973 și 1974 de la Oenița (Vilcea) arată că și alte categorii sociale cunoșteau scrisul.

Limba geto-dacilor era de tip tracic : mai exact, un dialect (grai), o variantă zonală a acestei limbi.

Ea era distinctă de celelalte grupe lingvistice indo-europene, dar mult apropiată de cea vorbită în sudul Dunării — illyro-moesica. În antichitate se știa precis că „dacii vorbeau aceeași limbă cu geții, iar marele istoriograf-geograf Strabo ne informează că fiind și ei traci „geții vorbeau aceeași limbă cu tracii“. Dacă s-ar fi păstrat acea parte a liricii lui Ovidiu, scrisă în limba geto-dacilor și pe care poetul o recita cu mult succes, cum însuși o spunea ascultătorilor săi localnici, imaginea vieții lor spirituale ar fi fost mai bogată și multe din întrebările tulburătoare pe care ni le punem și-ar fi aflat răspunsul. Dar însuși faptul că marele exilat și-a rostit o parte din simțămintele lui în limba dacilor, este o dovadă incontestabilă a puterii ei de expresie.

Preluând cu inteligență și în mod creator elemente de cultură material-spirituală de la toate popoarele cu care au venit în contact „geto-dacii, stăpînitorii marelui drum de civilizație al Dunării, se mențineau pe același întins teritoriu, la Dunărea de jos. Ei primeau puternice îniriuri grecești pe Dunăre în sus — și apoi romane pe Dunăre în jos —, dar în aceeași vreme ofereau, la rîndul lor, și grecilor și romanilor o consistență spirituală superioară și foarte caracteristică, pe care literatura antică a însemnat-o cu mirare și admirație, făcînd din geto-daci aproape un popor fabulos, prin vitejie, înțelepciune și spiritul lui de dreptate“. (V. Pârvan).

Cultura materială și spirituală a geto-dacilor, ramura de nord a tracilor, atinsese acea treaptă în evoluția sa istorică ce impunea făurirea statului — fapt realizat în sec. I î.e.n.

Lecția :

Statul dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista și Decebal

„Apărarea pămîntului dacic de către poporul său, a fost un imn de iubire cum rar au mai înălțat popoarele moșiei lor amenințate“.

VASILE PÂRVAN

Imaginea vieții economico-sociale și politice a strămoșilor noștri geto-daci, se fundamentează pe numeroase izvoare și mărturii, urme de viață materială și spirituală din spațiul carpato-danubiano-pon-tic. Săpăturile arheologice scot la iveală locuințe și morminte al căror inventar atestă o evidentă stratificare socială. Numeroase tezaure compuse din piese de orfevrărie specifice artei „princiare“, realizate de geto-daci, stau mărturie acestei stratificări, care a împărțit societatea dacă în clase sociale ce se vor contura către sfîrșitul ultimului mileniu dinaintea erei noastre.

Orașele-tirguri atestate de Ptolemeu, cu o populație destul de densă, constituie și ele un indiciu al unor diferențieri social-economice. Dealtfel, înfloritoarea economie a dacilor presupune dezvoltarea unor forțe de producție antrenate într-un proces care în mod obiectiv duce la stratificarea societății. Dacă izvoarele antice atestă prezența acelor nobili daci — tarabostes și a oamenilor de rînd — comati prin scrierile lui Dio Cassius, Criton și cele de mai tirziu ale lui Jordanes, prezențe bine conturate

și pe Columna traiană, mărturiile nescrise îngăduie istoricului să accepte prezența sclavajului și la daci. Societatea geto-dacă, creatoarea unei civilizații materiale și spirituale de prestigiu în lumea antică a evoluat din punct de vedere social ca și marii ei vecini sud-dunăreni, grecii și romanii. Cu toate acestea, cercetările istorice ne conduc la concluzia că geto-dacii nu au cunoscut orînduirea sclavagistă clasică nici în vremea lui Burebista și nici în cea a lui Decebal. Chiar dacă existau sclavi, aceștia nu jucau un rol hotărîtor în producție. Cea mai mare pondere în producția materială a societății geto-dace o dețineau oamenii liberi, acei comati.

Manifestare a unei legități istorice, organizarea statală a dacilor se cerea înfăptuită pornind de la realitățile interne și externe ale acelei epoci istorice. Știrile scrise ale marilor istorici ai lumii antice, însoțite de izvoarele epigrafice, tezaurile monetare ș.a., ne îngăduie să descifrăm istoria politică a străbunilor noștri, organizarea statală în perioade bine definite în timp și prin trăsături care le-au fost caracteristice.

Din confruntările pe care geto-dacii le-au avut cu oștile invadatoare ale lui Darius, regele persilor, în 514 î.e.n., împotriva sciților și a lui Alexandru cel Mare în 335 î.e.n., rezultă implicit existența unor formațiuni politice închegate, care le-a permis să-i înfrunte și să-i oblige să părăsească pămîntul strămoșesc. Știrile referitoare la aceste campanii ne permit să surprindem existența unor formațiuni politice încă din secolul al VI-lea î.e.n. Relatările referitoare la încercarea lui Lisimah de a cucerii cetățile geților din nordul Dunării ne prilejuiesc cunoașterea evoluției acestui proces, care avea să aducă în fruntea unei formațiuni politice temeinic organizate pe cel dintîi dintre „monarchii” cunoscuți din istoria geților, Dromichaïtes. Conducător al geto-dacilor din spațiul carpato-danubian, cu capitala la Hellsis a impresionat lumea contemporană lui, prin calitatea de strateg, diplomat și autoritatea de care se bucura și pe care o exercita.

Perioada cuprinsă între Dromichaïtes și Burebista se caracterizează, pe de o parte, prin continuitatea procesului de dezvoltare a vieții statale în lumea dacică — texte epigrafice vorbesc de prezența unor conducători geți în Dobrogea ca : Zalmodegikos și Rhemaxos ; pe de alta, prin creșterea continuă a unor pericole externe care solicitau consolidarea acestor formațiuni statale, în întreg spațiul carpato-danubiano-pontic.

Prezenți în istoria scrisă a perioadei cuprinsă între sec. VI—III î.e.n., prin luptele purtate cu sciții, persii și macedonenii, geto-dacii se afirmă în perioada imediat următoare, avînd de înfruntat de data aceasta pe celți, romani și bastarni.

Dezvoltarea forțelor de producție, atestată prin descoperirile arheologice pe întreg teritoriul locuit de geto-daci, prezintă tabloul unei economii în plin proces de dezvoltare și consolidare, fapt ce a imprimat o adîncire a stratificării sociale în sinul societății geto-dace, în perioada imediat apropiată lui Burebista. Astfel, în anul 70 î.e.n. stadiul societății geto-dace a impus în mod legic, obiectiv, închegarea statului dac centralizat și independent.

Binecunoscutul decret al orașului, în cinstea cetățeanului Acornion din Dyoniopolis — anul 48 î.e.n. și știrile transmise nouă de Strabon și Jordnes conțin mărturii prețioase, cu mare putere de evocare, referitoare la „cel dintîi și cel mai mare dintre toți regii care au domint vreodată asupra Traciei — care și-a ridicat atît de mult neamul său, încît în cîțiva ani a creat o mare împărăție și chiar de romani era temut”.

Dacă la această mărturie a lui Strabo completăm și faptul că a cucerit și cetățile grecești de pe litoralul vest-pontic, spre a preveni o alianță a acestora cu statul roman, care își orienta expansiunea în direcția Dunării, putem aprecia întinderea foarte mare a teritoriului asupra căruia își exercita Burebista autoritatea de necontestat. În timpul său, statul dac centralizat și independent se întindea spre nord-vest pînă la Munții Slovaci și Dunărea mijlocie, spre sud pînă la Balcani, iar spre sud-est pînă la estul Mării Negre, cuprinzînd și orașele grecești de pe țărmul pontic. Fără a fi limitată de granițe fixe, autoritatea politică a lui Burebista este confirmată pe tot acest teritoriu și de descoperirile arheologice și numismatice din Cimpia Panonică, pe teritoriul Slovaciei, în zona Drava-Sava și sanctuarul dacic în regiunea Nistrului, care vin să demonstreze prezența unei puternice culturi material-spirituale realizată de geto-daci, precum și caracterul centralizat al statului.

Informația lui Strabo referitoare la existența unor „porunci” și „ascultări” au darul să lămurească în plus autoritatea de care se bucura Burebista, organizarea politică, administrativă și militară a statului. Jordanes și Strabo întregesc imaginea pe care ne-o facem asupra statului condus de Burebista. Faptul că Burebista dispunea de o armată destul de mare pentru acea epocă istorică — apreciată de Strabo la 200 000

luptători, atribuie statului său un caracter organizat, militar ; caracterul teocratic fiind dezvăluit de istoricii citați prin următoarea informație : „Burebista îi dăruise marelui preot Deceneu o putere aproape regală“, și „el — regele — a luat ajutor pe Deceneu... care se bucura de cinstire ca zeu“.

În timpul celor aproape patru decenii cît a condus statul dac — în prima jumătate a sec. I î.e.n., Burebista — a dat dovadă de fermitate și clarviziune, atît în politica internă cît și în cea externă. Caracterul militar pe care l-a conferit statului său, departe de a fi fost suportul unei politici de cucerire, demonstrează, dimpotrivă, hotărîrea de a apăra glia strămoșească în fața gravelor amenințări externe. Acest fapt i-a permis să se amestece în conflictul dintre Caesar și Pompei.

Personalitate proeminentă a lumii antice, puternic ancorată în realitățile vremii în care a trăit, Burebista rămîne una dintre marile figuri ale istoriei poporului român, sub care s-a format statul centralizat și independent, întemeiat de străbunii noștri geto-daci cu peste 2050 de ani în urmă.

După anul 44 î.e.n., anul morții lui Burebista, statul centralizat dac se împarte în patru, apoi în cinci părți. Izvoarele antice ne permit să stabilim o succesiune de regi care acoperă aproape în întregime perioada interpusă între Burebista și Decebal : Deceneu, Costio, Dicomis-Roles, Dapyx și Zyraxes „regi“ din Dobrogea — Scirilo, Comosicus, Duras-Diurpaneus.

Descoperiri arheologice recente pun în evidență faptul că, deși împărțită în mai multe formațiuni statale, societatea geto-dacă de după Burebista își urmează cursul ascendent, unitar pe tot cuprinsul vetrei geto-dacice.

Prima jumătate a secolului I al erei noastre este martorul încercuirii lente a dacilor de către cel mai puternic imperiu al antichității, imperiul roman, care se instalează deja pe linia sudică a Dunării și reușise deci să domine formațiunile politice-statale din această zonă. Spațiul dintre Balcani și Dunăre, ca și Dobrogea dealtfel, a fost integrat Imperiului roman pînă în anul 46 e.n. În fața pericolului iminent, virstnicul rege Duras — Diurpaneus cedează conducerea statului nepotului său Decebal, care se pare că înfruntase cu succes pe romani în cîteva lupte din jurul anilor 85—86 e.n.

Domnia lui Decebal a însemnat perioada unui suprem efort al poporului dac pentru apărarea patriei amenințate. Portretul regelui erou, ajuns la cîrma statului dac în jurul anului 87, a fost zugrăvit de Dio Cassius prin următoarele cuvinte : „Era priceput în ale războiului și iscusit la faptă, știind cînd să năvălească și cînd să se retragă la timp ; meșter în a întinde curse, viteaz în luptă, știind a se folosi cu dibăcie de o victorie și a ieși cu bine dintr-o înfrîngere“. Istoria a vrut ca bărbatul care a condus destinul poporului dac în cel mai dramatic moment al său să înlănească în Traian, împăratul Romei, o personalitate la fel de inzestrată. „Se purta cu blindețe față de popor — scria același Dio Cassius — și cu demnitate în relațiile sale cu senatul ; era iubit de toți, dar netemut de nimeni, în afară de inamici“.

În persoana celor doi bărbați se confruntau de fapt două lumi : lumea dacă, care lupta cu înverșunare să-și apere singura „ordine“ în care putea trăi, cea a libertății, și lumea romană, hotărîită să stabilească o ordine universală, cea a voinței Romei. Marea, dramatica încheiere dintre Roma și Sarmizegetusa, reinvia epoca marii confruntări dintre Cartagina și Roma.

Statul dac din vremea lui Decebal, deși mai restrîns teritorial decît în vremea lui Burebista, atinsese totuși un stadiu de dezvoltare care-l făcea să fie considerat de Roma ca cel mai redutabil dușman al ei. Calitățile regelui Decebal, de organizator desăvîrșit, strateg și diplomat, au contribuit fără idolaia la întărirea statului și s-au evidențiat cu prisosință în raporturile lui cu Roma, atît în timp de pace, cît și de război. Consemnările rămase de la Criton, Dio Cassius, precum și din alte izvoare antice, subliniază puternic aceste trăsături ale marelui conducător al dacilor, fie în legătură cu măsurile administrative luate în vederea conflictului cu Imperiul Roman, fie cu cele militare de pregătire și orînduire a oștilor, de întărire a sistemului ingenios de apărare din munții Orăștiei, sau în efortul de închegare a unui sistem de alianțe. Mintea lui cutezătoare și clarvăzătoare a știut să se folosească de o gamă inepuizabilă de măsuri pentru apărarea poporului său și pămîntului strămoșesc. Din bogatul său arsenal diplomatic n-au lipsit nici încercarea de intimidare a dușmanului, de atragere în cursă, încercarea de a suprima pe conducătorii dușmani, de a-i hărțui și a le măcina forțele. Diplomat se dovedește însă și în felul cum știe să cîștige o pace, după ce pierde un război — pacea din 89 cu Domițian ; cum a știut să accepte o pace dureroasă, pentru a cîștiga timp ; cum a acceptat această pace pentru a salva demnitatea libertății poporului său — pacea din 102, precum și din felul cum știa să strîngă cercul dușmanilor Romei, prin alianțele realizate sau gîndite. În cîte împrejurări Decebal a pus armata romană în deosebită dificultate, stau dovadă monumentele ridicate de Traian pe locul marilor bătălii purtate cu dacii. Cu deosebire ne reține atenția campania din

iarna anului 101—102, cînd printr-o mișcare de trupe ingenios gîdită, determină pe Traian să ridice aproape întreg efectivul militar cu care se îndrepta spre Sarmizegetusa spre a-l opune lui Decebal, în Dobrogea la Adamclisi.

Inzestrat cu geniu militar și politic, „Marele Rege” în momentul cînd socotește că efortul supraomenesc susținut de un întreg popor nu-i poate păstra libertatea „cu arma muiată în zile de glorie, în sînge dușman, Regele, liber, pe pămînt încă liber săvîrșește jertfa... În zidul cetății de munți și de riuri, sufletul lui părintesc ocrotește etern dăinuirea Daciei” (V. Pârvan).

În anul 106, marea confruntare a luat sfîrșit prin victoria Romei. Societatea dacică însă era prea evoluată, astfel încît cultura ei materială și spirituală nu putea fi anihilată prin suprapunere de cea romană. Prin împletire, cele două lumi vor da naștere, aici, în această străveche vatră de civilizație a Europei, civilizației române care va juca un rol important în această parte a continentului.

Lecția:

Dacia în secolele II—III e.n. Cucerirea și stăpînirea unei părți a Daciei de către Imperiul roman (106—275 e.n.)

„După cucerirea Daciei de către romani — care, ca orice cucerire, a avut și urmări tragice pentru poporul dac —, pe baza împletirii strînse a celor două civilizații ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou și puternic progres”.

NICOLAE CEAUȘESCU

După cucerirea unei părți din Dacia, administrația romană s-a făcut simțită din prima zi prin măsurile administrative și militare luate personal de către Traian. S-a început construcția Ulpiei-Traiana, capitala noii provincii Dacia — situată la cca. 40 km depărtare de vechea capitală dacică Sarmizegetusa —, în munții Hațegului, la poalele masivului Retezat. Ulterior, i se va adăuga și numele vechii capitale regale și va rămîne reședința guvernatorului al celor trei provincii, pînă cînd unul dintre succesorii lui Traian va muta această reședință la Apulum.

Dacia cucerită de romani cuprindea Transilvania, Banatul, Oltenia, vremelnice și Muntenia și sudul Moldovei. Ea a fost împărțită în anii 118—119 în Dacia Superior și Dacia Inferior, iar în anul 123 în Dacia Porolissensis, Dacia Apulensis și Dacia Malvensis.

Ca provincie imperială, a stat sub supravegherea directă a împăratului, condusă fiind de un guvernator — Legatus Augusti Propraetore Daciarum trium — care înmănușea puterea militară, administrativă și juridică. Din secolul al III-lea, acesta era ajutat de un consiliu de cetățeni: Concillium Provinciarum Daciarum trium. Aparatul administrativ era format din numeroși funcționari, dintre care cunoscuți documentar, pînă în prezent, sînt cei însărcinați cu fiscalitatea. Măsurile administrative luate reflectă preocuparea cuceritorului pentru exploatarea cu maximum de eficiență a noii provincii foarte bogate, care opunea rezistență cuceritorilor străini.

Tot în vederea asigurării securității noii provincii cucerite, efectivul militar oprit în Dacia însuma circa 50 000 de ostași înrolați în diferite unități militare: allae, cohorte și legiuni, aduse din toate colțurile imperiului. Prima legiune instalată aici a fost a XIII-a Gemina cu sediul la Apulum, iar mai tîrziu, din cauza presiunilor exercitate de neamurile germanice și dacii liberi, — prin anii 167—168 — a fost adusă și Legiunea a V-a Macedonica, cu sediul la Potaissa. În afara prezentei unui efectiv mili-

tar atât de numeros, apărarea provinciei era asigurată și prin lucrări militare judicioase gândite și amplasate: caste, „castele” și limesuri, construite în interiorul provinciei sau la hotare, uneori depășind chiar hotarele. În momentul cînd atacurile populațiilor migratoare cresc, au fost întărite și orașele cu ziduri puternice.

Alături de măsurile administrative și militare, aducerea coloniștilor a fost gîndită de romani ca mijloc deosebit de important al consolidării noii stăpîniri și al unei maxime eficiențe economice. Alături de aceștia însă, și împreună cu ei, continuă să-și ducă existența poporul dac. Stau cheazăse pentru aceasta, încă din antichitate, mărturiile lui Dio Cassius și multe scene de pe Columna Traiană.

Fiii pămîntului dacic își poartă cu mîndrie frumoasele nume moștenite din străbuni, chiar și atunci cînd din anumite considerente își adaugă și nume romane. Mucater, Mucattrelis, Rescuturme, Diales, Dizo, Duras, Eptala și Scorilo continuă să-și ducă viața în centrele urbane care și ele își păstrează vechile denumiri: Sarmizegetusa — adăugată Ulpiei Traiana, Apulum, Potaissa, Porolissum, Napoca, Tibiscum, Drobeta — pentru a enumera numai pe acelea care reprezintă centre foarte importante ale Daciei romane —, ca și satele. Viața lor se scurge de-a lungul marilor riuri care curg sub același vechi nume; ei nu renunță la ceramica tradițională, descoperită alături de alte obiecte caracteristice, prin săpăturile arheologice de la Cernatul de Jos, Lechința de Mureș, Obreja ș.a. Deși numele vechiului zeu Zamolxes nu apare, nu s-a renunțat la cultul străbun al credințelor religioase autohtone, de vreme ce la înmormîntare folosesc aceleași rituri. Sînt mărturii grăitoare ale persistenței solide a poporului dac în acea parte a patriei sale care vremelnic a fost cucerită de romani. Numărul lor este atât de mare, încît cel puțin zece unități militare romane — allae și cohorte — sînt formate din daci și trimise pînă la marginile cele mai îndepărtate ale Imperiului, fără a tulbura prin aceasta echilibrul demografic al provinciei.

Într-o provincie căreia cuceritorul îi atribuie numele de „Felix” — în secolul al III-lea, poporul dac răspunde prin răscoale și frămîntări sociale care amenință stăpînirea străină instalată. Așa au fost marile mișcări pornite de dacia de sub stăpînirea romană uniți cu dacia liberi în momentele critice pentru Imperiu: în anul morții împăratului Traian (117), și cea mai puternică (între anii 166—175) în timpul războiului cu evazii și marcomanii.

Faptul că cei ridicați la luptă nu pot fi înfrinți decît după ani de eforturi mari, de către stăpînirea romană, este un argument indubitabil forței de rezistență a poporului dac numeros dar, în același timp, ne îngăduie să înțelegem că ordinea romană nu a însemnat pentru vechii locuitori ai noii Dacie „Felix” și ordinea dorită, cu toate progresele realizate.

Dacia romană, cu o populație atât de numeroasă, formată din daci și coloniști aduși, a cunoscut trei tipuri de așezări: colonii, municipii și sate, primele două așezări de tip urban, ultimele rurale. Reținem de la început faptul că cele mai multe dintre așezările urbane continuă viața vechilor orașe-tîrguri dacice, menționate de Ptolemeu, și că ele acopereau deopotrivă versantele Carpaților, și regiunea pontică. Remarca oamenilor de știință, că numărul orașelor — dintre care șase colonii — din Dacia romană, depășește cu mult pe cel amintit de izvoare pentru celelalte provincii cucerite, vine să confirme că trecerea spre viața urbană reprezintă o trăsătură a civilizației materiale evolute, anterioară cuceririi romane.

Satele-pagii sînt numeroase; uneori grupate formează unități administrative distincte, cu caracter evazimunicipal. În preajma castrelor se întemeiau de multe ori canabele, așezări civile locuite de familiile soldaților, obligați să-și petreacă 25 de ani din viață în cadrul armatei. Faptul că satele pot obține rangul de municipii, iar acestea de colonii, constituie pentru localnici un mijloc de emulație a vieții economice, pe care o doresc tot mai prosperă.

Așezări urbane și rurale, civile sau militare sînt legate între ele prin drumuri puternic construite. Întreaga provincie e brăzdată de căi de comunicație care servesc interese civile și militare. Exploatarea și valorificarea bogățiilor solului și subsolului constituie principala preocupare a noilor stăpîni, cu deosebire a minelor de aur și argint, care sînt în proprietatea împăratului. Cu aurul acesta, ca și cu cel capturat de romani la Sarmizegetusa, Traian a rezolvat criza financiară de care era bîntuit imperiul și a făcut marile construcții care îl așază în rîndul celor mai mari cîștitori ai Romei. Cît aur dacic se va fi scurs spre Roma în cei 165 de ani de stăpînire? Cîtă forță de muncă superior calificată pentru construcții?

Se exploatează, de asemenea, sarea și incidental pămîntul și marmora. Textele epigrafice fac dovada acestor ramuri ale economiei, ca și descoperirea unor ateliere de prelucrare a materiilor prime. Alături de agricultori și crescători de animale, inscripțiile vorbesc de colegiile de meseriași și negustori, asociații profesionale care aveau și scop de intrajutorare.

Comerțul este intens, prezența mărfurilor străine în așezările descoperite demonstrează volumul apreciabil al importului. Negustorii Daciei îi întâlnim în marile centre ale Imperiului.

O viață economică atât de intensă, dar mai ales preocuparea pentru exploatarea maximă a bogățiilor, atrage după sine o accentuare a formării celor două clase sociale. Pe ogoare și în mine, alături de mina liberă de lucru, sînt folosiți și sclavii. Inscriptiile găsite ne rețin atenția însă asupra diversității care există și în rîndul sclavilor. Sînt sclavi folosiți la muncile cele mai anevoioase, dar sînt și sclavi care fac parte din categoria funcționarilor. Dealtfel, structura societății din Dacia romană e mult mai complexă decît cea din perioada anterioară cuceririi. În afară de clasele sociale bine cunoscute, există categorii determinate de ordinea administrativă și politică urbană. Locuitorii Daciei romane se împart în cetățeni romani — în rîndul cărora se mai operează o stratificare în funcție de gradul de care beneficiază orașul în care își au reședința : cu mai puține drepturi cei din municipii —, față de cei domiciliați în orașe — colonii — și necetățeni. Din rîndul acestei ultime categorii face parte populația autohtonă dacică, exceptînd unele virfuri înstărite, foști taraboste, cei din trupele auxiliare, care după satisfacerea serviciului militar obțineau cetățenia romană.

Putem trage concluzia că la baza stratificării sociale este o cauză obiectivă, istoricește determinată, cea a modului de producție sclavagist, în continuă afirmare, dar și una subiectivă — artificial creată la orașe — rezultat al politicii de urbanizare romană. Astfel se poate afirma, în virtutea descoperirilor arheologice, a inscripțiilor, că orașele din Dacia romană adăposteau o clocotitoare viață economică și social-politică. Intens locuite, cu o populație eterogenă din punct de vedere etnic, dar unită prin aceeași limbă — latina, cu pulsul comercial activ, de la negoțul cu griu la cel cu aur, de la preocupări mercantile și administrativ-gospodărești la cele spirituale. Nimic din atributele edilitare ale marilor orașe din vechile provincii ale Imperiului nu a lipsit orașelor noii provincii. Prezența termelor cu încălzire centrală, a mozaicurilor care pardoseau sau împodobeau clădirile publice și particulare, conductele pentru apă potabilă, marile amfiteatre sînt dovezi incontestabile.

Stăpînirea romană în Dacia a fost stînjinită treptat de presiunile făcute de dacii din interiorul provinciei, ca și ale poporului dac liber al Daciei Mari, conjugate cu atacurile populațiilor migratoare.

Izvoare epigrafice, numismatice, precum și știrile transmise nouă de către scriitorii antici menționează trei aspecte care se cer reținute în legătură cu aceste presiuni și atacuri din interior și din afară : 1) dacii liberi, se asociază populațiilor migratoare ; 2) conjugarea atacurilor externe cu răscoale ale dacilor din interior ; 3) tenacitatea pe care o demonstrează Roma în apărarea și păstrarea Daciei, prima provincie din care romanii sînt nevoiți să-și strămute armate și aparatul administrativ.

Împărați ca Hadrian, Antoninus Pius, Marcus Aurelius și Claudius se acoperă de glorie prin măsurile și victoriile repurtate asupra dacilor. Și totuși, scriitorii antici pun în seama lui Hadrian prima intenție de părăsire a Daciei și a lui Galienus efectiva ei cedare în 260—268. Fapt cert este însă că retragerea administrației și armatei romane din Dacia se operează din ordinul împăratului Aurelian în anul 275, ca măsură economico-militară, determinată de puternicele contradicții din societatea romană, agravată de atacurile tot mai insistente ale migratorilor. Această măsură n-a avut sensul unei abandonări totale, puternice capete de pod rămînînd în continuare să lege Imperiul cu regiunea nord-dunăreană.

Dacia continuă să rămînă intens populată de oamenii acestui pămînt, păstrînd în continuare unele legături cu Imperiul roman. Cine sînt ei ? Ce etnie poartă ?

Procesul de contopire a celor două civilizații a coborît mult în timp, înainte de cucerire. Prezența negustorilor romani veniți în Dacia să cumpere produsele specifice țării și invers, colaborarea dintre daci și romani ca urmare a înțelegerilor de pace dintre Decebal și Domițian ; trimisiile regilor daci spre a tatona și surprinde „de visu” intențiile romanilor în însăși capitala imperiului roman au facilitat interferența celor două civilizații. Prezența monedelor romane pe tot teritoriul locuit de daci — să nu uităm că în perioada care desparte domniile celor doi mari regi Burebista și Decebal, toate tipurile de monezi dace au fost înlocuite cu o singură monedă, cea care purta effigia Romei —, și folosirea alfabetului latin cu mult înainte de cucerire, demonstrează strînsele legături cu lumea romană. Cei care foloseau litera latină cunoșteau și vorbeau această limbă înainte de cucerirea romană. Evident, un proces care a acoperit o foarte mare durată în timp a cunoscut perioade de mai lentă acțiune înainte de cucerire, pentru ca să devină intensiv în timpul stăpînirii Daciei de către romani.

În părțile libere ale Daciei, cele de vest, de nord-vest și cele de est, cunoscute sub numele de Dacia Mare, poporul dac rămas liber și-a continuat viața, menținînd în același timp o permanentă legătură de viață materială, etnico-lingvistică și cultural-spirituală în întregul teritoriu corespunzînd străvechii Daciei.

Atît între dacii din provincia romană, cit şi cei din teritoriul rămas liber, au continuat să existe permanente legături, menţinindu-se şi dezvoltîndu-se unitatea de limbă, credinţă şi obiceiuri. Simţămîntul de unitate în spaţiul carpato-danubiano-pon-tic, la baza căruia se afla o civilizaţie creată în decursul citorva milenii de viaţă se-dentară, s-a întărit în noile condiţii politico-administrative.

Procesul de împletire a celor două civilizaţii continuă în timp şi după retragerea aureliană din Dacia, pentru că aceasta nu a însemnat ruperea legăturilor cu lumea romană. Ceea ce îl defineşte este reciprocitatea întrepătrunderii şi contopirii celor două culturi, celor două civilizaţii, celor două popoare : „E drept însă că această viaţă care tocmai pe cînd se împlînta în Dacia — scrie A. D. Xenopol — ajunsese pe povirnişul decăderii, nu ar fi putut da o odraslă atît de roditoare, dacă nu s-ar fi altoit pe viţa cea plină de vînjă a rasei tracice din poalele Carpaţilor“.

Lecţia :

Poporul român după retragerea administraţiei Imperiului roman. Populaţiile migratoare

„Un popor de dimensiunile celui dac, răs-pîndit pe o arie geografică atît de întinsă şi ocrotită de un relief atît de variat (atît din punct de vedere orografic cit şi din punct de vedere al hainei vegetale) nu pu-tea fi desfiinţat. Concepţia aceasta catast-rofală e în contradicţie cu tot ce cunoaş-tem din istoria altor popoare“.

SIMION MEHEDINȚI

În dezvoltarea poporului român trebuie să avem în vedere rolul de-terminant al următorilor factori : poporul geto-dac ; împletirea ci-vilizaţiei autohtone cu civilizaţia romană şi continuitatea neîntre-ruptă de viaţa materială şi spirituală a poporului român, rezultat din simbioza celor două civilizaţii. Elementul autohton, poporul geto-dac, constituie prin număr şi vechime factorul de bază al dezvoltării poporului român, la care se adaugă elementul roman. Acesta din urmă joacă un rol important în ceea ce priveşte limba, deoarece prin structura gramaticală, morfologie şi lexic limba noastră este o limbă romanică. Nu există domeniu de manifestare a românului atît în viaţa economică, social-politică, cit şi în cea spirituală, care să nu-şi găsească „expresia“ prin limba latină. Aceaşi situaţie şi cu privire la însuşirile fizice şi moral-spirituale ale individului.

Problema „dispariţiei“ limbii dace rămîne să constituie una dintre preocupările cele mai de seamă ale lingviştilor români şi străini. Tot mai mult se acreditează teza susţinută de Vasile Pârvan, potrivit căreia a existat un fond comun ligvistic al popoa-relor locuitoare ale spaţiului geografic european, precum şi a marii apropieri între limbile tracilor, celţilor, grecilor şi romanilor.

Cercetătorii au identificat cel puţin 170 de cuvinte din limba traco-geto-dacă, existente în lexicul actual al limbii române. Majoritatea celor 170 de cuvinte autohtone au o circulaţie foarte largă şi aparţin tuturor domeniilor de activitate, relaţiilor sociale şi de producţie, stărilor psihice, raporturilor social-familiale etc.

Aria de dezvoltare şi afirmare a poporului român o descoperă arheologii pre-tutîndeni, nu numai în provincia Dacia, ci şi în Dacia liberă, în Maramureş, Crişana, Bucovina, Basarabia, fără a mai vorbi de Muntenia, care a fost, ca şi sudul Moldo-vei, mereu în legătură cu romanitatea.

Poporul român a continuat să trăiască pe străvechea vatră unde s-a născut, dezvoltînd o cultură materială şi spirituală care i-a fost caracteristică. Oamenii aceştia au avut aceleaşi indeleţniciri ca şi strămoşii lor geto-dacii. Bogăţiile solului şi subso-

lului au fost în continuare exploatate, de data aceasta în sinul unor comunități de oameni liberi, obștile sătești, de tradiție locală. Plugari și crescători de vite au exploatat sarea, minereurile și aurul din regiunile muntoase, dar și din nisipul riurilor ca pe vremea dacilor. Apele, bogate în pește, bune pentru transportul produselor au continuat să fie folosite, purtând aceleași nume din vechime. Prisosul de produse a luat drumul comerțului, într-o regiune unde se încrucișau mari și importante drumuri comerciale care legau centrele economice și piețele cele mari ale lumii. Negustorii romani, apoi cei bizantini, pătrund pe teritoriul fostei Dacii, până în inima Transilvaniei, achiziționând bogățiile solului și subsolului. În același timp și odată cu ei pătrund la autohtoni produsele scumpe ale Europei centrale și răsăritene și ale Orientului: țesături, blănuri, ceramică. Sviatoslav, cneazul Kievului, martor ocular al acestui intens comerț, mărturisește varietatea și bogăția produselor de pe piețele pontice ale Daciei.

Impulsionată prin reluarea raporturilor cu romanitatea apuseană în vremea lui Constantin cel Mare, sec. al IV-lea, apoi cu cea bizantină, în sec. al VI-lea, în timpul lui Iustinian, și în sec. al X-lea, viața economică cunoaște un proces continuu de urbanizare. Cronica lui Nestor menționează 80 de orașe — goroduri — în partea de sud-est a fostei Dacii, care au impresionat pe cneazul Sviatoslav, citat mai sus, ca și nota Toparhului bizantin, care constata prezența a numeroase așezări urbane pe cursul inferior al Dunării.

La baza relațiilor de producție se află proprietatea obștească asupra pământului arabil și al pășunilor. Începând cu a doua jumătate a mileniului I, treptat se alătură forme ale proprietății private, care vor atrage după ele o stratificare social-economică în cadrul obștilor sătești. În așezările descoperite prin săpăturile arheologice, așezări care acoperă întreaga arie de locuire a românilor din acea vreme, s-au găsit produse specifice regiunii : ceramică, inventar agricol de factură romană provincială sau tipic dacice (vezi cultura Sintana de Mureș, prezentă în Transilvania, ca și la est de Carpați și în Dobrogea, precum și cultura Brăteiu).

Monezile romane scoase la iveală în tezaure sau izolate, ca și cele bizantine, vin să întregască imaginea vieții economice dezvoltate și continuitatea legăturilor cu romanitatea din sud. Denumirile specifice numai limbii române ne fac cunoscute o sumă de îndeletniciri, exclusiv legate de bogățiile pământului nostru, atestând prezența și continuitatea pe aceste locuri a poporului român.

Morminte izolate, necropole, scot la iveală practicarea acelorăși ritualuri de înmormintare, ca și păstrarea vechilor credințe religioase. Inscriptia creștină de la Biertan din sec. al IV-lea, formulată în limba latină „Ego Zenovius votum Posui”, marchează pătrunderea noii religii în sinul societății autohtone. Alte vestigii creștine au fost găsite tot în Transilvania, la Apulum, Ampelum, Napoca, Potaissa, din aceeași perioadă. Martirionul din sec. al IV-lea la Niculițel-Dobrogea, groapa funerară în formă de cruce albă de la Brăteiu — sec. IV-V —, cripta creștină de la Galați, tiparele de cruce din sec. VI-VII, medalioanele cu cruce din sec. VIII-IX, vin să mărturisească aderarea poporului nostru la noua credință pe tot cuprinsul pământului românesc. Verificată arheologic, răspindirea creștinismului cistigă masa românilor în sec. al IV-lea, deci cu mult înainte de creștinarea vecinilor noștri. Fenomenul este explicabil, prin unele apropieri existente între religia dacilor și cea creștină.

Viața religioasă și unele forme organizate — episcopatele creștine înființate de timpuriu — demonstrează pătrunderea rapidă și intensă a creștinismului în rindurile românilor. Propagarea noului cult prin intermediul limbii române și folosirea termenilor de origine română privind noțiunile fundamentale ale credinței confirmă continuitatea neîntreruptă a poporului român pe aceste meleaguri.

Deși surprins în plin proces de cristalizare a fizionomiei sale etnice și spirituale, de către valurile populațiilor migratoare, începând cu sec. al III-lea (goții, hunii, gepizii, avarii), poporul român și-a continuat evoluția lui firească economică, socială și politică. Toți migratorii care s-au perindat timp de un mileniu pe pământul nostru, erau purtătorii unei civilizații net inferioare poporului român ; dacă ne-au provocat o întârziere a dezvoltării forțelor de producție, nu au putut modifica procesul istoric obiectiv al evoluției noastre. Dimpotrivă, cei ce au întârziat pe pământul nostru au fost asimilați de către autohtoni. Chiar și slavii, care ajung pe teritoriul locuit de români în sec. VI-VII, și care au jucat în ținuturile dunărene un rol similar cu cel al neamurilor germanice din Apus, au sfârșit prin a fi asimilați de români.

Așezați în sec. VI-VII în unele regiuni locuite de români, cea mai mare parte a lor se va desprinde, spre a se stabili în Peninsula Balcanică. Așezarea slavilor în sudul Dunării a dislocat marea masă romanică aflată în spațiul tracic.

Prezența slavilor sudici în Peninsula Balcanică nu a întrerupt raporturile dintre românii de pe cele două maluri ale Dunării. Ele continuă atât în ceea ce privește viața economică și politică, cât și în cea spiritual-religioasă.

În timpul acestei ample mișcări demografice, care a cuprins și valul — din care au făcut parte ; bulgarii, ungurii, pecenegii, cumanii, tătarii — unele populații migratoare au trecut peste teritoriul nostru, altele s-au așezat în vecinătatea țării noastre și unele grupuri au rămas pe teritoriul locuit de români. În același timp, și grupuri de populație românească au rămas să conviețuiască cu popoarele vecine.

Între poporul român și populațiile migratoare s-au stabilit, într-o mai mică sau mai mare măsură, relații de conviețuire, determinate de superioritatea de civilizație a românilor și nevoile economice ale noilor veniți. În acest cadru, superioritatea civilizației române este atestată de numeroase dovezi de cultură materială datînd din sec. VI, VII, VIII, și care acoperă tot teritoriul Daciei străvechi atestate de culturile : Ipotești—Cindești—Ciurelu, Șipot—Suceava ; Morești, Bandu—Noșleac, Dridu, cu aceeași arie de răspîndire, mărturisesc viața materială și spirituală neîntreruptă pe care au adus-o românii pe pămîntul strămoșesc.

Faptul că izvoarele scrise informează prin pana lui Anonymus, Nestor, Ana Comnena despre viața organizată a românilor, începînd cu sec. al IX-lea, constituie dovada preeminentă a evoluției firești a procesului istoric obiectiv care nu a putut fi modificat de valurile populațiilor migratoare. Dezvoltarea forțelor de producție, înflorirea economică accelerează procesul stratificării sociale în cadrul obștilor românești. Secolul al VI-lea este posibil să fi fost martorul desprinderii conducătorilor obștilor din rîndul membrilor comunității prin acumulări de bunuri materiale. Funcția pe care o dețin, din electivă, devine „monopolul” unei singure familii. Proprietatea privată se instituie treptat asupra tuturor mijloacelor de producție. Relațiile de egalitate din sinul comunității dispar ; încep să se contureze viitoarele clase sociale specifice lumii feudale. Obștile se alcătuiesc în uniuni de obști, Romanii populare, — cum le denumea Nicolae Iorga, conduse la căpetenii — juzi, judeci.

Documentele istorice atestă, începînd cu secolul al IX-lea și al X-lea existența unor voievodate pe întreg teritoriul vechii Dacie. Sînt pomenite în Crișana : voievodatul lui Menumorut, în Banat : voievodatul lui Glad-Achtum, voievodul Gelu pe Someș, în Maramureș, voievodatele Drăgoșestilor și Bogdăneștilor, precum și cunoscutele Țări din această regiune. La răsărit de Carpați : Țara Cimpulungului, a Birladnicilor ș.a., ca și numeroase voievodate cu un nivel remarcabil de viață social-economică, politică și culturală ; la sud de Carpați românii conduși de voievozii Seneslau și Litovoi, Ioan și Farcaș au pus bazele unor formațiuni puternice de-a lungul marilor afluenți ai Dunării.

În secolul X teritoriul dintre Dunăre și Mare — Dobrogea — reîntra în componența Imperiului bizantin, ceea ce a determinat o puternică înfriurire a evoluției societății românești de la Dunărea de Jos, îndeosebi, după ce s-a ridicat cetatea bizantină de la Păcuilui lui Soare, iar la Dinogetia, Capidava, și alte centre au început activități cu caracter urban.

Sînt atestate formațiuni politice : Jupanatul lui Dimitrie ; mai tîrziu, cele conduse de Tatos, Satza și Seslau. Dealtfel, prezența românilor în Dobrogea este consemnată și printr-o sumă de toponimice, preluate apoi de stăpînitorii străini : Portița, Biserica, Biseriçuța.

La sud de Dunăre, românii își orînduiesc viața statală în numeroasele Valahii : Albă (Moesia), Mică (Etolia), Mare (Tesalia), Țara Valahia (Epir).

Menționăm caracterul unitar al dezvoltării economice și social-politice a românilor de pe tot cuprinsul spațiului geto-dacic, demonstrat prin existența formațiunilor atestate. Același lucru este învederat și de prezența cetăților, unele dintre ele reședințe ale cîrmuitorilor acelor formațiuni, în toate cazurile însă, adăpost al comunității. Izvoarele vorbesc despre cetatea Morești — încă din sec. al VI-lea, cetățile de la Moldovenesti, Fundul Hertii, Biharia, Dăbica. Obiectele scoase la iveală de săpăturile arheologice : ceramică policromă, podoabe, piese de harnașament aurite, sînt tot atîtea mărturii ale nivelului ridicat pe care l-a atins societatea românească către sfîrșitul primului mileniu.

În dezvoltarea poporului român se conturează unele particularități născute în condițiile istorice impuse de populațiile migratoare : desfășurarea procesului cu prioritate în mediul sătesc, ceea ce explică vitalitatea poporului — satul a fost izvorul țării noastre și a forței noastre de a fi — ; spre deosebire de celelalte popoare romane, care s-au format în cadrul unor regate barbare, poporul nostru a cunoscut forme specifice de organizare — obști satești, uniuni de obști, Romanii populare, voievodate, cnezate, ducate.

În această perioadă îndelungată, de puternice frămîntări social-politice, izvoarele istorice demonstrează continuitatea neîntreruptă de viață materială și spirituală a poporului român în spațiul în care s-a zămislit. Prin grele furtuni ale istoriei ne-am păstrat entitatea etnico-lingvistică și culturală spirituală, pășind în evul mediu ca un popor distinct, în rîndul popoarelor europene.

Internaționala I (Documente)

După mai bine de un deceniu și jumătate de la apariția primelor organizații muncitorești importante* care afirmau principiul solidarității muncitorești internaționale, într-un stadiu superior de dezvoltare a proletariatului și într-o etapă de nou avînt se creează în 1864, la Londra, Asociația Internațională a Muncitorilor (A.I.M.), cunoscută în istorie și sub numele de Internaționala I.

Prezența în A.I.M. a celor mai diverse grupuri, naționalități, orientări a impus adoptarea unui program care, după cum remarcă Engels, „să nu închidă ușa trade-unionurilor engleze, proudhoniștilor francezi, belgieni, italieni și spanioli și lassalleenilor germani“.

Hotărârile adoptate la congresele Internaționalei I oglindesc afirmarea treptată a ideilor socialismului științific, idei confirmate de realitățile din aceea epocă, ca și din perioadele care au urmat.

A.I.M. a activat între 1864 și 1876, cînd s-a autodizolvat. Organul de conducere al A.I.M. a fost Consiliul General (cu sediul la Londra, pînă în 1872), în care un rol deosebit l-au avut Karl Marx și Friedrich Engels.

După autodizolvarea A.I.M., în condițiile unei dezvoltări rapide a clasei muncitoare și a conștiinței sale de clasă, Engels scria în octombrie 1885 : „Mișcarea internațională a proletariatului european și american a devenit acum atît de puternică, încît nu numai prima ei formă, îngustă — Liga secretă — (Liga Comuniștilor n.n.), dar chiar și a doua formă a ei, infinit mai cuprinzătoare — Asociația Internațională a Muncitorilor, asociație legală —, au devenit pentru ea o cătușă ; simplul sentiment de solidaritate, care se bazează pe înțelegerea identității situației lor de clasă, e suficient pentru a uni pe muncitorii din toate țările și de toate limbile într-un singur mare partid al proletariatului și pentru a menține coeziunea acestuia“.

În cele ce urmează redăm documentele mai importante adoptate la congresul de la Geneva (1866), precum și alte materiale care pot ajuta la înțelegerea evoluției ideilor și principiilor organizatorice ale Internaționalei I.

EMILIA BĂLĂNICĂ

* Liga comuniștilor, constituită în 1847, s-a autodizolvat în 1852, ca urmare a represaliilor împotriva organizației și a militanților săi de frunte. În scrisoarea din 19 noiembrie 1852 adresată lui Engels, Marx scria : „Miercurea trecută (17 noiembrie 1852), la propunerea mea, liga de aici (circumscripția din Londra a Ligii comuniștilor) s-a dizolvat, declarîndu-se depășită și existența Ligii pe continent. Pe continent, de fapt, ea și-a încetat activitatea de la arestarea lui Bürgers și Röser“ (vezi Marx-Engels, Opere, vol. 28, Editura politică, București, 1967, p. 172). Menționăm totodată că statutul adoptat de Ligă în decembrie 1847 (vezi „Anale de istorie“, nr. 2, 1979) a fost modificat de două ori : în anii 1848 și 1850. Redăm din „Der Bund der Kommunisten, Dokumente und Materialien I. Dietz Verlag, Berlin, 1970, p. 876—880, statutul Ligii comuniștilor, adoptat la sfîrșitul lunii noiembrie — începutul lunii Decembrie 1848 :

Statutele Ligii partidului revoluționar
Proletari din toate țările, uniți-vă !

Capitolul I. Liga

Art. 1. Scopul Ligii este instaurarea unei republici social-democrate unite și indivizibile.

Art. 2. Condițiile pentru a fi membru sînt :

- energie revoluționară și zel în propagandă ;
- supunere față de hotărârile Ligii ;

MANIFESTUL CONSTITUTIV AL ASOCIAȚIEI INTERNAȚIONALE A MUNCITORILOR *

Muncitori,

Este un fapt incontestabil că mizeria maselor muncitoare nu a scăzut în decursul perioadei 1848—1864, și totuși această perioadă de progres a industriei și comerțului este fără precedent în analele istoriei. În 1850, un organ de presă moderat,

- c) abținere de la participarea la orice altă asociație politică sau conspirație ;
- d) păstrarea secretului cu privire la existența tuturor problemelor Ligii și
- e) primirea în comună prin vot unanim.

Cine nu mai corespunde acestor condiții va fi exclus. (Vezi capitolul VIII).

Art. 3. Toți membrii sînt egali și frați și ca atare își datorează unul altuia ajutor în orice împrejurare.

Art. 4. Membrii Ligii poartă nume conspirative.

Art. 5. Liga este organizată în comune, cercuri, cercuri conducătoare, Conducerea Centrală și congrese.

Capitolul II. Comuna.

Art. 6. Comuna este alcătuită din cel puțin 3 și cel mult 20 de membri.

Art. 7. Fiecare comună își alege un președinte și un adjunct. Președintele conduce ședințele, adjunctul se ocupă de problemele financiare și reprezintă, în caz de absență, președintele.

Art. 8. Primirea de noi membri se face de către președintele comunei și de membrul care l-a propus, cu asentimentul prealabil al comunei.

Art. 9. Comunele poartă denumiri distinctiv.

Art. 10. Orice membru care își schimbă domiciliul e dator să-și anunțe în prealabil președintele.

Capitolul III. Cercul

Art. 11. Cercul cuprinde cel puțin două și cel mult zece comune.

Art. 12. Președinții și adjuncții comunelor alcătuiesc organul de conducere al cercului. Acesta își alege din mijlocul său un președinte. Conducerea cercului poartă corespundență cu comunele sale și cu cercul conducător.

Art. 13. Comunele izolate trebuie fie să se alăture cercurilor deja existente, fie să formeze un nou cerc cu alte comune izolate.

Capitolul IV. Cercul conducător

Art. 14. Diferitele cercuri ale unei țări sau ale unei provincii sînt subordonate unui cerc conducător.

Art. 15. Împărțirea cercurilor Ligii pe provincii și instituirea cercului conducător a face congresul, la propunerea Conducerii Centrale.

Art. 16. Cercurile nou formate sînt incluse în cercul conducător cel mai apropiat.

Art. 17. Cercurile conducătoare sînt răspunzătoare în mod provizoriu față de Conducerea Centrală și în ultimă instanță față de congres.

Capitolul V. Conducerea Centrală

Art. 18. Conducerea Centrală reprezintă puterea executivă a întregii Ligi și ca atare este răspunzătoare față de congres.

Art. 19. Ea se compune din cel puțin cinci membri și este aleasă de către organul de conducere al cercului din localitatea în care congresul și-a stabilit sediul.

Art. 20. Conducerea Centrală este în corespondență cu cercurile conducătoare. Ea întrunește trimestrial o dare de seamă asupra situației întregii Ligi.

Capitolul VI. Dispoziții comune

Art. 21. Comunele și organele de conducere ale cercurilor, precum și Conducerea Centrală se întrunesc cel puțin o dată la patrușprezece zile.

Art. 22. Membrii organelor de conducere ale cercului și ai Conducerii Centrale sînt aleși pe termen de un an, sînt reeligibili și pot fi în orice moment revocați de către alegătorii lor.

Art. 23. Organele de conducere ale cercurilor vor conduce dezbaterile comunelor în conformitate cu țelurile Ligii. Dacă conducerea centrală consideră că dezbaterile anumitor probleme este de interes general și direct va invita întreaga Ligă să le dezbată.

Art. 24. Membrii Ligii vor lua legătura cel puțin o dată la trei luni, iar comunele cel puțin o dată pe lună cu organe de conducere ale cercului lor. Fiecare cerc trebuie să informeze cercul conducător cel puțin o dată la două luni, iar fiecare cerc conducător trebuie să informeze Conducerea Centrală cel puțin la trei luni despre districtul său.

Art. 25. Fiecare organ de conducere al Ligii este obligat să ia măsurile necesare pentru siguranța și activitatea susținută a Ligii, în cadrul statutelor și pe răspundere proprie, informînd imediat organul superior.

Capitolul VII. Congresul

Art. 26. Congresul reprezintă puterea legislativă a întregii Ligi. Toate propunerile cu privire la modificări statutare vor fi înaintate de cercurile conducătoare conducerii centrale, care le supune congresului.

* Înființată la 28 septembrie 1864 în adunarea publică ținută la St. Martin's Hall, Long Acre, Londra. Manifestul a fost scris de Karl Marx între 21 și 27 octombrie 1864 și publicat în broșura „Address and Provisional Rules of the Working Men's International Association, Established September 28, 1864, at a Public Meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London. Redăm documentul după Karl Marx—Friedrich Engels, Opere, vol. 16, Editura politică, București, 1963, p. 5—14.

dar bine informat al burgheziei engleze, a prezis că, dacă importul și exportul Angliei ar crește cu 50%, n-ar mai exista pauperism în Anglia. Ei bine ! La 7 aprilie 1864 cancelarul trezoreriei, Gladstone, a declarat, spre încântarea auditoriului său din Parlament, că cifra totală a importului și exportului Angliei s-a ridicat în 1863 la nu mai puțin de 443 955 000 l/ire/ st/erline/ ! „O cifră uimitoare, aproximativ de trei ori mai mare decît cea a întregului comerț britanic din perioada relativ recentă a anului

Art. 27. Fiecare cerc trimite un delegat.

Art. 28. Fiecare cerc cu mai puțin de 30 de membri trimite *un* delegat, cele cu mai puțin de 60 de membri trimit *doi* delegați, cele cu mai puțin de 90 de membri trimit *trei* delegați și așa mai departe. Cercurile pot fi reprezentate de membri ai Ligii care nu sînt din localitatea respectivă. În cazul acesta vor trimite însă delegatului lor un mandat amănunțit.

Art. 29. Congresul se întrunește în luna august a fiecărui an. În cazuri urgente, conducerea centrală convoacă un congres extraordinar.

Art. 30. Congresul stabilește de fiecare dată localitatea în care Conducerea Centrală își va avea sediul în anul următor, precum și localitatea unde se va întruni viitorul congres.

Art. 31. Conducerea Centrală participă la congres, dar nu are vot deliberativ.

Capitolul VIII. Infracțiuni împotriva Ligii

Art. 32. Cel ce încalcă condițiile cerute membrilor va fi exclus.

Art. 33. Orice trădare va fi pedepsită cu moartea.

Art. 34. Cercul sau comuna izolată poate să excludă membri, anunțînd imediat organul superior, Conducerea Centrală poate exclude întreaga comună, răspunzînd pentru aceasta față de congres.

Art. 35. Indivizii excluși, cu semnalamentele exacte, trebuie să fie imediat anunțați întregii Ligi ; de asemenea, ținînd seama de interesele Ligii, subiecții dubioși, în general, trebuie supravegheați și făcuți inofensivi. Uneltirile unor asemenea indivizi trebuie aduse de îndată la cunoștința organelor respective.

Capitolul IX. Fondurile Ligii

Art. 36. Congresul stabilește pentru fiecare țară un minimum pe care *trebuie* să-l plătească fiecare membru.

Art. 37. Jumătate din această contribuție se varsă la Conducerea Centrală, cealaltă jumătate rămîne în casa cercului sau o comunei.

Art. 38. Fondurile Conducerii Centrale se întrebuințează :

- I. Pentru acoperirea cheltuielilor de corespondență și administrație
- II. Pentru tipărirea și difuzarea materialelor volante propagandistice
- III. Pentru trimiterea de emisari ai Conducerii Centrale cu anumite sarcini.

Art. 39. Fondurile organelor de conducere locale se întrebuințează :

- I. Pentru acoperirea cheltuielilor de corespondență
- II. Pentru tipărirea și difuzarea materialelor volante propagandistice
- III. Pentru trimiterea de emisari în anumite ocazii.

Art. 40. Comunele trebuie să achite cu regularitate trimestrial contribuția lor organului de conducere al cercului, acesta cercului conducător și ultimul conducerii centrale.

Art. 41. Organele de conducere ale cercurilor trebuie să prezinte comunelor, cel mai tîrziu o dată la trei luni, o situație asupra cheltuielilor și încasărilor. Conducerea centrală dă socoteală congresului de administrarea fondurilor Ligii și de situația casei Ligii. Orice delapidare a fondurilor Ligii se sancționează cu pedeapsa cea mai aspră.

Art. 42. Cheltuielile pentru congres și cele extraordinare vor fi acoperite prin contribuții extraordinare.

Capitolul X. Primirea

Președintele comunei citește celui ce urmează a fi primit articolele de la 1 la 42 ale statutului, le explică, reliefează într-o scurtă cuvîntare obligațiile pe care și le ia acesta și apoi îi pune întrebarea : „Vrei deci să intri în Ligă ?” Dacă răspunde cu „da”, președintele îi cere cuvîntul de onoare că-și va îndeplini obligațiile de membru al Ligii, îl declară membru al Ligii și îl introduce la următoarea ședință în comună.

Statutul elaborat de organul central al Ligii din Köln, în decembrie 1850, care corespunde noilor condiții de activitate a Ligii comunistilor, și a fost aprobat de Marx în numele circumscripției din Londra, cuprindea următoarele :

Statutele Ligii comunistilor

1. Scopul Ligii comunistilor este să înfăptuiască, prin toate mijloacele propagandei și ale luptei politice, lichidarea vechii societăți — *răsturnarea burgheziei* —, [Cuvintele tipărite cu cursive au fost adăugate de Marx — Nota red.] eliberarea spirituală, politică și economică a proletariatului, revoluția comunistă. Pe diferite trepte de dezvoltare pe care le parcurge lupta proletariatului, Liga reprezintă întotdeauna interesele întregii mișcări și totodată caută întotdeauna să unească în jurul ei și să organizeze toate forțele revoluționare ale proletariatului ; ea este o organizație secretă și nu poate fi dizolvată atîta timp cît revoluția proletară nu și-a atins scopul final.

2. Membru al Ligii poate fi numai cine îndeplinește următoarele condiții :

a) să nu aibă nici o religie și în viața de toate zilele să nu facă parte din nici o comunitate religioasă și să nu participe la nici un fel de ceremonii în afară de acelea a căror respectare este prevăzută de legile civile ;

b) să dea dovadă de înțelegerea condițiilor, mersului dezvoltării și scopului final al mișcării proletare ;

c) să nu participe la nici o asociație și să nu sprijine nici un fel de revendicări particulare care ar fi potrivnice țărilor Ligii sau ar putea să împiedice înfăptuirea lor ;

1843 !". Cu toate acestea, el a vorbit cu multă elocință despre „sărăcie“. „Gîndiți-vă — a exclamat el — la cei ce se află în pragul mizeriei !", la „salariile care n-au crescut", la „viața omului care, în nouă cazuri din zece, nu este decît o luptă pentru existență !". El n-a suflat însă nici o vorbă despre poporul irlandez care în nord este tot mai mult înlăturat de mașini, iar în sud — de pășunile pentru oi, cu toate că în această țară nenorocită scade pînă și numărul oilor, ce-i drept, nu atît de repede ca cel al oamenilor. El nu a repetat cele date în vileag chiar atunci, într-un subit acces de groază, de reprezentanții protipendadei. Într-adevăr, atunci cînd panica provocată

d) să dea dovadă de capacitate și sirguință în desfășurarea propagandei, de statornicie nestrămutată a convingerilor și de energie revoluționară ;

e) să păstreze cel mai strict secret în toate problemele Ligii.

3. Hotărîrea de a fi primit în Ligă trebuie adoptată de către comunitate în unanimitate. Primirea se face, în general, de către președinte, la adunările comunității. Cei primiți în rîndurile Ligii se angajează solemn să se supună fără rezerve hotărîrilor ei.

4. Cine încalcă condițiile cerute de calitatea de membru este exclus din rîndurile Ligii. Excluderea unor membri se hotărîște de către comunitate cu majoritate de voturi. Conducerea centrală poate exclude comunități întregi dacă primește cerere în acest sens din partea Comunității principale a unei circumscripții. Numele celor excluși sînt aduse la cunoștința întregii Ligi, care-i pune sub supraveghere ca pe toți indivizii suspecti.

5. Structura Ligii este următoarea : comunități, circumscripții, Organ Central și congres.

6. O comunitate este alcătuită din cel puțin trei membri din aceeași localitate. Ea își alege un președinte, care conduce ședințele, și un locțitor, care ține casa.

7. Comunitățile unei țări sau ale unei provincii sînt subordonate unei comunități principale, unei circumscripții, care este numită de către Organul Central. Comunitățile se află în directă legătură numai cu circumscripția respectivă, iar circumscripțiile cu Organul Central.

8. Comunitățile se întrunesc cu regularitate, cel puțin o dată la două săptămîni ; ele înțrețin corespondență, cel puțin o dată pe lună, cu circumscripțiile lor ; comunitățile principale ale circumscripțiilor înțrețin corespondență, cel puțin o dată la două luni, cu Organul Central, iar Organul Central prezintă, la fiecare trei luni, o dare de seamă despre situația Ligii.

9. Președinții de comunități și circumscripții și locțitorii lor sînt aleși pe timp de un an și pot fi oricînd revocați de către alegătorii lor ; membrii Organului Central pot fi revocați numai de către congres.

10. Fiecare membru al Ligii trebuie să plătească o cotizație lunară, al cărei minim este stabilit de către congres. Jumătate din aceste cotizații sînt atribuite circumscripțiilor, iar jumătate Organului Central, și sînt destinate acoperirii cheltuielilor organizatorice, difuzării literaturii de propagandă și trimiterii de emisari. Circumscripțiile suportă cheltuielile de corespondență cu comunitățile. O dată la trei luni, cotizațiile sînt trimise circumscripțiilor care expediază Organului Central jumătate din încasările totale și, în același timp, dau socoteală comunităților lor asupra cheltuielilor și încasărilor efectuate. Organul Central dă socoteală congresului de banii primiți. Cheltuielile extraordinare se acoperă prin cotizații extraordinare.

11. Organul Central este organul executiv al întregii Ligi. El se compune din cel puțin trei membri și este ales — din rîndurile ei — de către circumscripția din localitatea pe care congresul a desemnat-o ca sediu al Organului Central ; Organul Central este răspunzător numai față de congres.

12. Congresul este organul legislativ al întregii Ligi. El este format din delegații adunărilor de circumscripții care aleg cîte un deputat de fiecare 5 comunități.

13. Adunarea de circumscripții este reprezentanta circumscripției care se întrunește cu regularitate la fiecare trei luni în centrul circumscripției sub conducerea comitetului comunității principale, pentru a examina problemele organizației circumscripției. Fiecare comunitate trimite acolo un delegat. Adunarea circumscripției pentru alegerea de delegați la congresul Ligii este convocată în mod invariabil la jumătatea lunii iulie a fiecărui an.

Art. 5 Comunitatea. Art. 6 Circumscripția. Art. 7 Organul Central. Art. 8 Congresul. Art. 9 Primirea în Ligă. Art. 10 Excluderea din Ligă (probleme financiare). [Cuvintele tipărite cu cursive au fost adăugate de Marx la sfîrșitul paginii a doua a manuscrisului. — Nota red.]

14. La două săptămîni după încheierea adunărilor circumscripțiilor pentru alegerea de delegați se întrunește de regulă congresul, la sediul Organului Central, dacă acesta n-a fixat un alt loc.

15. Congresul primește din partea Organului Central, care asistă la congres, însă nu are drept de vot deliberativ, o dare de seamă asupra întregii sale activități și asupra situației din Ligă ; el explică principiile politicii pe care trebuie s-o urmeze Liga, hotărîște ce modificări trebuie introduse în statute și stabilește unde își va avea sediul Organul Central în anul următor.

16. În cazuri urgente, Organul Central poate convoca un congres extraordinar, la care participă, în acest caz, delegații aleși de circumscripții la ultimul congres.

17. Diferențele dintre membrii aceleiași comunități sînt definitiv rezolvate de către comunitate ; cele din sînul aceleiași circumscripții de către comunitatea principală a circumscripției, cele dintre diferite circumscripții de către Organul Central ; plîngerile personale împotriva membrilor Organului Central sînt supuse spre rezolvare congresului. Diferențele dintre comunitățile aceleiași circumscripții sînt rezolvate de către comunitatea principală a circumscripției, cele dintre comunități și circumscripția respectivă sau dintre diferite circumscripții de către Organul Central ; totuși, în primul caz, se poate face apel la adunarea circumscripției, în al doilea caz la congres. Congresul rezolvă de asemenea toate conflictele dintre Organul Central și organele în subordine ale Ligii. (Din Marx-Engels, Opere, vol. 7, Editura politică, București, 1960, p. 580—583. Menționăm că în traducere denumirile de comunitate, circumscripție, organ central corespund celor de comună, cerc, conducere centrală, din statutele prezentate anterior, în textul din limba germană ele fiind date prin : die Gemeinde, der Kreis, die Zentralbehörde).

de „sugrumători“ ajunsese la culme, Camera lorzilor a numit o comisie însărcinată să ancheteze condițiile de viață ale deportaților și condamnaților la muncă silnică și să publice rezultatele sub formă de raport. Adevărul a reieșit din paginile voluminoasei Cărți albastre din 1863, dovedind, pe bază de date și fapte oficiale, că în Anglia și în Scoția cei mai înrăiți criminali și condamnați la muncă silnică trudeau mult mai puțin și erau mult mai bine hrăniți decât muncitorii agricoli din Anglia și Scoția. Dar aceasta nu este încă totul. Cînd, ca urmare a războiului civil din America, au fost aruncați în stradă muncitorii industriali din Lancashire și Cheshire, aceeași Cameră a lorzilor a trimis în acele districte industriale un medic cu însărcinarea de a cerceta care este cantitatea minimă de carbon și azot care, administrată sub forma cea mai ieftină și mai simplă, este în medie absolut necesară pentru „prevenirea bolilor provocate de inaniție“. Dr. Smith, medicul imputernicit să facă această anchetă, a găsit că o rație săptămînală de 28 000 de grani de carbon și 1 330 de grani de azot menține în viață pe un adult normal exact la nivelul sub care încep bolile provocate de inaniție; că acestei rații îi corespunde aproximativ hrana sărăcăcioasă la care, sub presiunea mizeriei extreme, sînt nevoiți să se limiteze muncitorii din industria bumbacului*. Dar ascultați mai departe! Același doctor savant a fost ulterior însărcinat din nou de către resortul sanitar din cadrul Consiliului secret să facă o anchetă în legătură cu alimentația păturii celei mai sărace a clasei muncitoare. Rezultatele cercetărilor sale sînt cuprinse în „Al șaselea raport asupra stării sănătății publice“, publicat din ordinul Parlamentului în cursul acestui an. Ce a constatat doctorul? Că hrana țesătorilor de mătase, a cusătoreseleor, a lucrătorilor de mînuși, a lucrătorilor de ciorapi și a altor muncitori este, în medie, mai proastă** decât rația de mizerie a muncitorilor șomeri din industria bumbacului și nu conține nici măcar cantitatea de carbon și azot „absolut necesară pentru prevenirea bolilor provocate de inaniție“.

„În afară de aceasta — cităm din raportul oficial — în ceea ce privește familiile din rîndurile populației agricole care au făcut obiectul cercetărilor, reiese că peste 1/5 din aceste familii capătă mai puțin decît minimul necesar de substanțe hidrocarbonate, că peste 1/3 capătă mai puțin decît minimul necesar de substanțe proteice și că în alimentația locală obișnuită din cele trei comitate (Berkshire, Oxfordshire și Somersetshire) intră o cantitate insuficientă de alimente conținînd substanțe proteice“. „Trebuie să ținem seama — adaugă raportul oficial — că lipsa de hrană este suportată numai cu foarte mare greutate și că, de regulă, un regim alimentar foarte sărac este precedat de alie privațiuni de tot felul. Chiar și curățenia devine costisitoare și anevoioasă, iar dacă dintr-un sentiment de demnitate se mai fac totuși încercări de a o menține, fiecare încercare de acest fel înseamnă sporirea chinurilor foamei... Acestea sînt reflecții penibile, mai cu seamă cînd te gîndești că sărăcia despre care este vorba aici nu este binemeritata sărăcie a trîndavului, ci în toate cazurile se referă la sărăcia populației muncitoare. Și într-adevăr, munca, pentru care muncitorii capătă o rație de mizerie, este de fapt prelungită adesea peste orice măsură“.

„Raportul“ dezvăluie faptul ciudat și, desigur, neașteptat că „dintre cele patru părți componente ale Regatului Unit — Anglia, Wales, Scoția și Irlanda —, populația agricolă din Anglia“, cea mai bogată parte a Regatului Unit, „este cea mai prost hrănită“; că pînă și cei mai nenorociți muncitori agricoli din Berkshire, Oxfordshire și Somersetshire sînt mai bine hrăniți decît marea masă a muncitorilor calificați din estul Londrei, care lucrează la domiciliu.

Acestea sînt date oficiale, publicate din ordinul Parlamentului în 1864, în secolul de aur al libertății comerțului, într-o vreme cînd cancelarul trezoreriei aduce la cunoștință Camerei comunelor că

* Cred că nu e nevoie să amintim cititorului că, în afară de elementele din care e constituită apa și de anumite substanțe anorganice, carbonul și azotul constituie elemente de bază ale hranei omenești. Firește, pentru a se hrăni, organismul omeneșc trebuie să primească aceste simple elemente chimice sub formă de substanțe animale sau vegetale. Cartofii, de pildă, conțin mai ales hidrocarbonate, în timp ce piinea de grîu conține substanțe hidrocarbonate și proteice într-o anumită proporție. (Nota lui Marx, la ediția engleză din 1864).

** În textul german urmează: „an de an“.

„în medie situația muncitorului britanic s-a îmbunătățit, precum se știe, într-o măsură extraordinară și fără seamăn în istoria tuturor țărilor și a tuturor epocilor“.

Aceste osanale oficiale sînt însă în contradicție cu observația seacă a raportului oficial cu privire la sănătatea publică :

„Sănătatea publică a unei țări înseamnă sănătatea maselor sale, și cum pot fi sănătoase aceste mase dacă ele nu au, pînă în păturile cele mai de jos, o situație cel puțin suportabilă ?“.

Amețit de datele statistice ale „propășirii naționale“ care-i joacă înaintea ochilor, cancelarul trezoreriei exclamă în culmea extazului :

„Din 1842 pînă în 1852, venitul impozabil al țării a crescut cu 6%... În cei opt ani din 1853 pînă în 1861, el a crescut, dacă luăm ca bază anul 1853, cu 20% ! Faptul e atît de uluitor, încît e aproape de necrezut !... Această creștere amețitoare a avuției și a puterii — adaugă d-l Gladstone — se limitează pe de-a-ntregul la clasele avute“.

Dacă vreți să știți în ce condiții de distrugere a sănătății, de decădere morală și de degenerare spirituală a fost produsă și este produsă de către clasa muncitoare această „creștere amețitoare a avuției și a puterii, care se limitează pe de-a-ntregul la clasele avute“, citiți descrierea atelierelor tipografilor, croitorilor și croitoreselor din ultimul „Raport cu privire la sănătatea publică“ ! Comparați-l cu „Raportul din 1863 al Comisiei pentru cercetarea condițiilor de muncă ale copiilor“, unde, printre altele, se spune că

„olarii, bărbați și femei, reprezintă o populație degenerată din punct de vedere fizic și intelectual“ ; că „copiii debili devin la rîndul lor părinți debili“, că „degenerarea progresivă a rasei este inevitabilă“, că „degenerarea populației din Staffordshire este totuși încetinită datorită afluenței permanente din districtele rurale învecinate și datorită căsătoriilor cu persoane aparținînd unor rase mai sănătoase !“.

Aruncați o privire asupra Cărții albastre întocmite de d-l Tremenheere cu privire la „plîngerile calfelor de brutari“ ! Cine nu se înfioară în fața afirmației paradoxale a inspectorilor de fabrici, ilustrată de statistica oficială a natalității și mortalității, că în perioada încetării temporare a lucrului în fabricile de bumbac din cauza lipsei de bumbac, sănătatea muncitorilor din Lancashire s-a îmbunătățit, deși primeau o rație de foame, și că mortalitatea copiilor a scăzut, pentru că mamele lor și-au putut îngădui, în sfîrșit, să-i alăpteze în loc să le dea o mixtură de opiu.

Să vedem acum reversul medaliei ! Tabelele de impozite pe venit și pe proprietate prezentate Camerei comunelor la 20 iulie 1864 arată că, potrivit constatărilor biroului, numărul contribuabililor cu un venit anual de 50 000 l. st. și peste 50 000 l. st. a crescut de la 5 aprilie 1862 pînă la 5 aprilie 1863 cu 13, numărul lor sporind în acest an de la 67 la 80.

Aceleași tabele dezvăluie faptul că aproximativ 3 000 de persoane împart între ele un venit anual de aproximativ 25 000 000 l. st., mai mult decît venitul total care revine anual întregii mase de muncitori agricoli din Anglia și Wales !

Priviți recensămîntul din 1861 și veți vedea că numărul proprietarilor funciari de sex bărbătesc din Anglia și Țara Galilor a scăzut de la 16 934, cît era în 1851, la 15 066 în 1861, ceea ce înseamnă că concentrarea proprietății funciare a crescut în 10 ani cu 11% în Anglia. Dacă concentrarea pămînturilor în mîinile unui număr redus de persoane va progresa în același ritm, problema agrară se va simplifica în mod foarte ciudat, ca pe vremea Imperiului roman, cînd Nero a rînjit cu satisfacție auzind că jumătate din provincia Africa era proprietatea a șase gentlemeni.

Ne-am oprit atît de mult asupra acestor „fapte atît de uluitoare, încît par aproape de necrezut“, din pricină că, în ceea ce privește comerțul și industria, Anglia ocupă primul loc în Europa *. Acum citeva luni, unul dintre fiii emigrați ai lui Ludovic-Filip a felicitat în mod public pe muncitorul agricol englez pentru situația sa net superioară în comparație cu aceea mai puțin înfloritoare a tovarășilor lui de dincolo

* În textul german urmează : pe care o reprezintă de fapt pe piața mondială.

de Canalul Minecii. Într-adevăr, cu un alt colorit local și pe o scară mai redusă, faptele din Anglia se repetă în toate țările industriale și înaintate de pe continent. În toate aceste țări a avut loc, începând din 1848, o nemaipomenită dezvoltare a industriei, o inimaginabilă creștere a importului și a exportului. În toate aceste țări a avut loc „o creștere” cu adevărat „amețitoare a avuției și a puterii care se limitează pe de-a întregul la clasele avute”. În toate aceste țări, ca și în Anglia, salariul real * s-a urcat intrucitva pentru o minoritate a clasei muncitoare, în timp ce, în majoritatea cazurilor, creșterea salariului nominal a însemnat tot atât de puțin o adevărată creștere a bunăstării pe cât înseamnă, de pildă, pentru un pensionar al azilului de săraci sau al orfelinatului din Londra o îmbunătățire a situației faptul că mijloacele strict necesare traiului său au costat în 1861 9 lire, 15 șilingi și 8 pence în loc de 7 lire, 7 șilingi și 4 pence, cât s-a cheltuit în 1852 în acest scop. Pretutindeni masele largi ale clasei muncitoare au decăzut tot mai mult, cel puțin în aceeași măsură în care clasele suprapuse au urcat scara socială. Și astfel, în toate țările Europei a devenit acum un adevăr, evident pentru orice minte lipsită de prejudecăți și contestat numai de niște oameni interesați să lege pe alții în iluzii deșarte, că nici perfecționarea mașinilor **, nici aplicarea științei în producție, nici îmbunătățirea mijloacelor de comunicație, nici noile colonii, nici emigrările, nici deschiderea de noi piețe, nici libertatea comerțului și nici toate acestea luate la un loc nu pot înlătura mizeria maselor muncitoare, ci că, dimpotrivă, pe temelii vicioase de astăzi orice nouă dezvoltare a forței productive a muncii trebuie să ducă inevitabil la adâncirea contrastelor sociale și la ascuțirea antagonismelor sociale. În timpul acestei „epoci amețitoare” de progres economic, moartea prin inanție s-a ridicat aproape la rangul unei instituții sociale în capitala imperiului britanic. În analele omenirii, această epocă este caracterizată prin repetarea tot mai rapidă, prin proporțiile tot mai vaste și prin efectele tot mai nefaste ale plăgii sociale denumite criză comercială și industrială.

După eșecul revoluțiilor din 1848, toate organizațiile de partid și ziarele de partid ale clasei muncitoare de pe continent au fost suprimate de forța brutală, cei mai înaintați fii ai muncitorimii, cuprinși de desperare, au fugit în republica de peste Atlantic și efemerele visuri de libertate au fost risipite de o epocă de industrializare febrilă, de marasm moral și de reacțiune politică. Înfringerile suferite de clasa muncitoare de pe continent, la care a contribuit nu în mică măsură amestecul diplomatic al guvernului englez atunci ca și acum în alianță frățească cu guvernul de la Petersburg, și-au extins curind efectul contaminant și pe această parte a Canalului Minecii. În timp ce eșecul mișcării muncitorești de pe continent a demobilizat clasa muncitoare britanică și i-a frânt credința în propria ei cauză, ea a restabilit încrederea în sine, oarecum zdruncinată, a landlorzilor și a magnaților finanței. Concesiile deja anunțate în mod public au fost retrase cu insolență. Descoperirea de noi terenuri aurifere a dus curind după aceea la o emigrare în masă, care a produs goluri ireparabile în rindurile proletariatului britanic. Alți reprezentanți ai lui, altădată dintre cei mai activi, ademeniți de momeala unui serviciu mai bun și a unei salariări momentane mai mari, „au devenit niște transfugi politici”. Toate încercările de a menține sau de a reorganiza mișcarea cartistă au eșuat complet; toate organele de presă ale clasei muncitoare au dispărut unul după altul din pricina indiferenței maselor; și într-adevăr, niciodată înainte clasa muncitoare engleză nu părea că se împacă atât de bine cu o stare de nulitate politică. Așadar, dacă între clasa muncitoare britanică și cea de pe continent nu a existat o solidaritate în acțiune, în orice caz exista acum o solidaritate în înfringere.

Și totuși, perioada dintre 1848 și 1864 nu a fost lipsită de aspecte luminoase. Vom aminti aici numai două evenimente însemnate.

După o luptă de 30 de ani, dusă cu o tenacitate admirabilă, clasa muncitoare engleză, folosind discordia momentană dintre aristocrația funciară și cea financiară, a reușit să impună legea cu privire la ziua de muncă de 10 ore. Marile avantaje fizice, morale și spirituale care au rezultat de aici pentru muncitorii de fabrică și pe care le găsim consemnate semestrial în rapoartele inspectorilor de fabrici sînt acum unanim recunoscute. Majoritatea guvernelor de pe continent adoptă legea engleză cu privire la reglementarea muncii în fabrici într-o formă mai mult sau mai puțin modificată, și chiar în Anglia parlamentul a fost nevoit an de an să lărgască sfera

* În textul german urmează: adică mijloacele de trai care se pot procura cu salariul nominal.

** În textul german urmează: nici descoperirile din domeniul chimiei.

ei de acțiune. Dar, abstracție făcînd de importanța ei practică, la succesul răsunător al acestei legi muncitorești a mai contribuit și un alt fapt. Burghezia prorocise și susținuse într-una prin reprezentanții dintre cei mai notorii ai științei ei, ca dr. Ure, profesorul Senior și alți înțelepți de aceeași teapă, că orice limitare prin lege a zilei de muncă va face să sune ceasul din urmă al industriei engleze, care, asemenea unui vampir, trebuie să sugă sînge omenesc, în special sînge de copii. În timpuri străvechi, uciderea copiilor constituia ritul misterios al religiei lui Moloh, dar ea se practica numai în anumite ocazii foarte solemne, poate o dată pe an, și, în afară de aceasta, Moloh nu avea o predilecție deosebită pentru copiii săracilor.

Lupta pentru limitarea prin lege a zilei de muncă a fost dusă cu o înverșunare cu atît mai mare, cu cît, abstracție făcînd de burghezia lacomă care intrase în panică, era vorba de fapt de marea dispută dintre dominația oarbă a legii cererii și ofertei, care stă la baza economiei politice a burgheziei, și producția socială dirijată de previziunea socială, care stă la baza economiei politice a clasei muncitoare. De aceea legea cu privire la ziua de muncă de 10 ore n-a fost numai o mare cucerire practică; ea a însemnat victoria unui principiu. Pentru prima oară economia politică a burgheziei a capitulat în vîzul tuturor în fața economiei politice a clasei muncitoare.

Dar o victorie și mai mare a economiei politice a muncii asupra economiei politice a proprietății * urma să aibă loc. Ne referim la mișcarea cooperatistă, în-deosebi la fabricile cooperative, această operă a citorva „mîini“ îndrăznețe. Valoarea acestor mari experiențe sociale este de neprețuit. Muncitorii au dovedit prin fapte, și nu prin vorbe, că producția pe scară largă și potrivit progresului științei moderne poate avea loc fără existența unei clase de patroni care folosește o clasă de „mîini“, că pentru a da roade nu este necesar ca mijloacele de muncă să fie monopolizate ca mijloc de dominație asupra muncitorului și de exploatare a lui, că munca salariată, întocmai ca și munca sclavului, ca și munca iobagului, nu este decît o formă socială trecătoare și inferioară, menită să dispară în fața muncii asociate, prestate de bunăvoie, cu însuflețire și bucurie. În Anglia, sămînța sistemului cooperatist a fost aruncată de Robert Owen; experiențele întreprinse de muncitori pe continent au fost de fapt concluzia practică imediată a teoriilor care, chiar dacă nu au fost inventate în 1848, au fost totuși proclamate pe atunci sus și tare.

În același timp, experiența perioadei dintre 1848 și 1864 a dovedit în mod neîndoielnic ** că, oricît de excelentă ar fi în principiu și oricît de folositoare în practică, munca cooperatistă, dacă e limitată la cerul îngust al încercărilor sporadice ale unor muncitori izolați, nu va fi în stare să oprească creșterea în progresie geometrică a monopolului, să elibereze masele și nici măcar să ușureze simțitor povara mizeriei lor. Tocmai acesta este, poate, motivul pentru care diferiți lorzi onorabili, flecari filantropici burghezi și cîțiva economiști pedanți cochetează acum cu același sistem cooperatist pe care mai înainte încercaseră să-l înăbușe în germene, pe care-l zeflemisiseră ca utopie a visătorilor și-l infieraseră ca erezie a socialiștilor. Pentru a elibera masele muncitoare, sistemul cooperatist trebuie dezvoltat pe scară națională, și prin urmare, cu mijloacele naționale. Dar magnații funciari și magnații capitalului vor folosi întotdeauna privilegiile lor politice pentru apărarea și eternizarea monopolurilor lor economice. Ei nu numai că nu vor sprijini cauza eliberării muncii, dar, dimpotrivă, vor continua să-i pună în cale tot felul de piedici. Ne amintim sarcasmul cu care lordul Palmerston a ripostat în cursul ultimei sesiuni a parlamentului celor care apărau drepturile fermierilor irlandezi: „Camera comunelor este o Cameră de proprietari funciari!“.

De aceea cucerirea puterii politice a devenit prima datorie a clasei muncitoare. Se pare că ea a înțeles acest lucru căci în Anglia, Franța, Germania și Italia se vădese semnele unei redeșteptări simultane și au loc încercări simultane în vederea reorganizării partidului muncitoresc. Muncitorii posedă unul din elementele succesului: numărul. Dar numărul este hotărîtor numai atunci cînd masa este organizată și acționează în cunoștință de cauză. Experiența trecută a arătat că desconsiderarea alianței frățești, care trebuie să-i unească pe muncitori *** și să-i stimuleze să fie strîns uniți în lupta lor de eliberare, este întotdeauna pedepsită prin zădărnicierea tuturor eforturilor lor desperate. Recunoașterea acestui fapt a îndemnat pe muncitorii din diferite țări prezenți la 28 septembrie 1864 la adunarea publică ținută la St. Martin's Hall din Londra să înființeze Asociația Internațională.

* În textul german a apărut : a capitalului.

** În textul german urmează : ceea ce, în opoziție cu mișcarea cooperatistă din Anglia, conducătorii cei mai inteligenți ai clasei muncitoare afirmaseră încă în anii 1851—1852.

*** În textul german urmează : din diferitele țări.

Și o altă convingere însuflețea această adunare.

Dacă eliberarea clasei muncitoare reclamă colaborarea frățească a muncitorilor *, cum își vor putea ei îndeplini această măreață misiune în condițiile unei politici externe care, urmărind scopuri criminale, mizează pe prejudecățile naționale, varsă singele și risipește averea poporului în războaie de jaf ? Nu înțelepciunea claselor dominante, ci rezistența eroică a clasei muncitoare din Anglia împotriva nebuniei lor criminale a ferit apusul Europei de o rușinoasă cruciadă transatlantică pentru eternizarea și răspindirea sclaviei. Aprobarea nerușinată, simpatia fătarnică sau nepăsarea idioată cu care clasele de sus din Europa au privit cucerirea fortăreței muntoase a Caucazului de către Rusia și asasinarea eroicei Polonii, monstruoasele abuzuri, care nu întîmpină nici o împotrivire, ale acestei puteri barbare, al cărei cap este la Petersburg și a cărei mină trage sforile în fiecare cabinet din Europa, au învățat clasele muncitoare că au datoria să pătrundă secretele politicii internaționale, să supravegheze activitatea diplomatică a guvernelor lor și, la nevoie, să acționeze împotriva lor ; iar în cazul cînd nu sînt în stare să preîntîmpine această activitate, să se unească pentru a le demasca simultan și să facă în așa fel încît legile simple ale moralei și echității, care trebuie să reglementeze relațiile dintre persoanele particulare, să devină legi supreme în relațiile dintre națiuni.

Lupta pentru o asemenea politică externă face parte din lupta generală pentru eliberarea clasei muncitoare.

Proletari din toate țările, uniți-vă !

STATUTUL PROVIZORIU AL ASOCIAȚIEI**

Avînd în vedere :

că eliberarea clasei muncitoare trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși ;
că lupta pentru eliberarea clasei muncitoare nu este o luptă pentru privilegii de clasă și monopoluri, ci pentru drepturi și datorii egale și pentru desființarea oricărei dominații de clasă ;

că aservirea economică a muncitorului de către acaparatorii mijloacelor de muncă, adică a izvoarelor vieții, stă la baza sclaviei sub toate formele ei, la baza mizeriei sociale, a degradării intelectuale și a dependenței politice ;

că eliberarea economică a clasei muncitoare este, prin urmare, țelul măreț căruia trebuie să-i fie subordonată, ca mijloc, orice mișcare politică ;

că toate încercările făcute pînă acum pentru atingerea acestui țel au dat greș din cauza slabei solidarități a muncitorilor din diferitele ramuri de activitate din fiecare țară și a lipsei unei uniuni frățești a clasei muncitoare din diferitele țări ;

că eliberarea clasei muncitoare nu este o problemă locală sau națională, ci o problemă socială care privește toate țările în care există societatea modernă, și că rezolvarea ei depinde de colaborarea practică și teoretică a țărilor celor mai înaintate ;

că noul avînt pe care l-a căpătat în ultima vreme mișcarea clasei muncitoare în țările industriale cele mai dezvoltate din Europa, trezind noi speranțe, constituie totodată un serios avertisment împotriva repetării vechilor greșeli și impune să se treacă imediat la unirea mișcărilor care mai sînt încă răzlețe ;

pornind de la aceste considerente, subsemnații membri ai comitetului ales la adunarea publică ținută la 28 septembrie 1864 la St. Martin's Hall din Londra au făcut demersurile necesare pentru întemeierea Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Ei declară că această Asociație Internațională, precum și toate asociațiile și persoanele care aderă la ea trebuie să recunoască adevărul, dreptatea și moralitatea. ca regulă de conduită a unora față de alții și față de toți oamenii, fără deosebire de culoare, credință sau naționalitate.

Ei socot că este de datoria fiecărui om să ceară să i se recunoască nu numai lui însuși, ci și tuturor acelor care-și fac datoria drepturilor omului și ale cetățeanului. Nici datorii fără drepturi, nici drepturi fără datorii.

* În textul german urmează : aparținînd diferitelor națiuni.

** Scris de K. Marx între 21 și 27 octombrie 1864. Documentul este redat după : Karl Marx-Friedrich Engels, *Opere*, vol. 16, p. 15—18.

Și în acest sens a fost întocmit următorul statut provizoriu al Asociației Internaționale :

1. Prezenta Asociație se întemeiază cu scopul de a servi drept centru de legătură și de colaborare între asociațiile muncitorești care există în diferite țări și care urmăresc același scop, și anume : apărarea, dezvoltarea și deplina eliberare a clasei muncitoare.

2. Numele Asociației este „Asociația Internațională a Muncitorilor“.

3. În 1865 va avea loc în Belgia un congres general al muncitorilor. La acest congres vor participa reprezentanții tuturor asociațiilor muncitorești, care vor adera până atunci la Asociația Internațională. Congresul va proclama în fața Europei năzuințele comune ale clasei muncitoare. Va stabili statutul definitiv al Asociației Internaționale, va examina mijloacele necesare pentru o activitate rodnică a ei și va numi Consiliul Central al Asociației. Congresul general urmează să se întrunească o dată pe an.

4. Consiliul Central își are sediul la Londra ; el se compune din muncitori aparținând diferitelor țări reprezentate în Asociația Internațională. El alege din sinul său persoanele care urmează să îndeplinească funcțiile necesare pentru conducerea treburilor Asociației, cum sint funcțiile de președinte, casier, secretar general, secretari-corespondenți pentru diferitele țări, etc.

5. La fiecare din congresele anuale, Consiliul Central prezintă un raport public asupra activității desfășurate în cursul anului. Consiliul Central numit în fiecare an de congrese este împuternicit să coopteze noi membri. În cazuri urgente, Consiliul Central poate convoca congresul înainte de termenul anual reglementar.

6. Consiliul Central acționează ca un organ internațional care stabilește legătura dintre diferitele asociații care colaborează între ele, astfel ca muncitorii dintr-o țară să fie în permanență informați despre mișcările inițiate de clasa lor în toate celelalte țări ; ca în mod concomitent și sub o conducere comună să se facă o anchetă asupra condițiilor sociale din diferitele țări ale Europei ; ca problemele de interes general care se ridică într-o asociație să fie discutate de toate celelalte asociații și ca, în cazul cînd ar fi necesare măsuri practice imediate, de pildă cazul unor conflicte internaționale, toate asociațiile afiliate Asociației Internaționale să poată acționa simultan și în mod coordonat. Ori de cîte ori va fi nevoie, Consiliul Central trebuie să ia inițiativa propunerilor care urmează a fi prezentate diferitelor asociații naționale sau locale.

7. Dat fiind că, pe de o parte, succesul mișcării muncitorești în fiecare țară poate fi asigurat numai prin puterea pe care o dă unirea și organizarea și că, pe de altă parte, eficiența activității Consiliului Central Internațional depinde în bună parte de faptul dacă el va avea de-a face cu cîteva centre naționale ale asociațiilor muncitorești sau cu un număr mare de asociații locale, mici și răzlețe, e necesar ca membrii Asociației Internaționale să depună toate eforturile pentru a unifica asociațiile muncitorești fărîmîțate din țările respective în organizații naționale, care să fie reprezentate prin organe centrale naționale. Se înțelege de la sine că la aplicarea acestui articol trebuie să se țină seama de caracterul specific al legilor din fiecare țară și că, indiferent de piedicile puse de legi, nici unei asociații locale independente nu-i este interzis să fie în corespondență directă cu Consiliul Central de la Londra.

8. Pînă la convocarea primului congres, comitetul ales la 28 septembrie 1864 va funcționa în calitate de Consiliu Central provizoriu, va căuta să stabilească legături între asociațiile muncitorești din diferite țări, să recruteze membri în Regatul Unit, să ia măsurile necesare în vederea convocării congresului și să discute cu asociațiile naționale și locale principalele probleme care urmează să fie puse la acest congres.

9. În caz de schimbare a domiciliului dintr-o țară în alta, fiecare membru al Asociației Internaționale se va bucura de sprijinul frățesc al muncitorilor organizați în Asociație.

10. Deși unite printr-o legătură permanentă de colaborare frățească, asociațiile muncitorești care aderă la Asociația Internațională își păstrează totuși neatînsă organizația lor existentă.

**[DOCUMENTE ALE PRIMULUI CONGRES AL ASOCIAȚIEI
INTERNAȚIONALE A MUNCITORILOR,
GENEVA, 3—8 SEPTEMBRIE 1866*]**

A. RAPORTUL CONSILIULUI CENTRAL [PROVIZORIU]

privind diferitele probleme supuse spre studiu de Conferința din septembrie 1864 **

1. Organizarea Asociației.

Consiliul [Central] provizoriu din Londra recomandă să fie adoptat planul de organizare, expus în statutul provizoriu. O experiență de doi ani a arătat justetea acestui plan și posibilitatea aplicării lui la condițiile specifice ale diferitelor țări, fără a se prejudicia unitatea de acțiune. Propunem ca anul viitor sediul Consiliului Central să fie la Londra, deoarece situația politică de pe continent face imposibilă orice schimbare.

Membrii Consiliului Central sint aleși de congres (art. 5 din statutul provizoriu) și au dreptul să coopteze noi membri.

Secretarul general este ales de congres (pe timp de un an) și este singurul membru remunerat de Asociație. Propunem să i se plătească două lire sterline (50 franci) pe săptămână.

Comitetul permanent, care reprezintă de fapt organul executiv al Consiliului Central, va fi ales de congres; funcția fiecăruia dintre membrii săi va fi stabilită de Consiliul Central.

Fiecare membru al Asociației va plăti la casa Consiliului Central o cotizație anuală și egală, care propunem să fie de un sou (poate chiar de doi sous). Costul carnetelor sau livretelor (de membru) se va achita separat.

Chemînd pe membrii Asociației să înființeze societăți de ajutor reciproc și să stabilească o legătură internațională între ele, lăsăm în același timp inițiativa în aceste probleme (stabilirea de asociații de ajutor mutual, sprijinirea morală și materială a orfanilor Asociației) elvețienilor, care la conferința din septembrie au făcut aceste propuneri.

2. Realizarea cu ajutorul Asociației a unității internaționale de acțiune, în lupta dintre muncă și capital.

a) Această problemă cuprinde, în general vorbind, întreaga activitate a Asociației Internaționale, care își pune ca scop să unească, să generalizeze și să îndrepte pe un făgaș comun lupta răzlețită, desfășurată de clasa muncitoare din diferite țări pentru eliberarea ei.

b) Una din funcțiile principale pe care Asociația a indeplinit-o pînă acum, în diferite împrejurări, cu mare succes, este de a opune rezistență uneltirilor capitaliștilor, care sînt întotdeauna gata să folosească, în caz de grevă sau de închidere a atelierelor (lock-out), muncitori străini, drept instrumente pentru a înăbuși revendicările îndreptățite ale muncitorilor din țara lor. Unul din marile țeluri ale Asociației este de a dezvolta la muncitorii din diferite țări nu numai sentimentul fraternității lor, dar și acțiunea ca atare, și de a-i uni pentru a forma armata eliberării.

c) Noi propunem să fie adoptată de congres, ca exemplu de „mare unitate de acțiune“, o statistică asupra situației clasei muncitoare din toate țările, făcută de muncitorii înșiși. Evident, pentru a acționa cu oarecare șansă de succes, trebuie să se cunoască materialul asupra căruia urmează să se acționeze. În același timp, mun-

* Documentele lucrărilor Congresului de la Geneva din 1866 nu au fost publicate într-o dare de seamă oficială, detaliată, deoarece — potrivit explicației ce a fost dată la congresul următor (Lausanne, septembrie 1867) Consiliul General a întâmpinat unele greutăți determinate, pe de o parte, de confiscarea materialelor Congresului de către poliția franceză, în tranzitul prin Franța, iar pe de altă parte, de lipsa de bani.

Istoriografia reține ca documente de bază ale lucrărilor primului Congres al Internaționalei două dări de seamă: broșura *Congrès ouvrier de l'Association internationale des travailleurs tenu à Genève du 3 au 8 septembre 1866* a lui J. Card, secretar al lucrărilor Congresului — broșură apărută la Geneva în 1866, imediat după Congres — și materialul întocmit de J. Collet „cu permisiunea Consiliului Central al A.I.M.“, intitulat *Compte rendu du Congrès de Genève*, publicat în „Le Courrier International“ (organul oficial al Internaționalei, în limba franceză), la Londra, în 1867. Darea de seamă a lui J. Collet nu cuprinde însă statutul A.I.M.

** Reproducem darea de seamă a Consiliului Central, care a stat la baza dezbaterilor Congresului, publicată în „Le Courrier International“, în traducerea noastră după: *La Première Internationale. Recueil de documents publiés sous la direction de Jacques Freymond*, Librairie E. Droz, Genève, 1962, vol. 1, p. 29—36. Acest text nu este identic cu documentul „Instrucțiuni pentru delegații Consiliului Central provizoriu în legătură cu diferite probleme“, publicat în Karl Marx-Friedrich Engels, *Opere*, vol. 16, p. 202—212.

citorii, luind inițiativa unei acțiuni atât de importante, vor dovedi că sînt capabili să-și ia soarta în propriile lor mîini. De aceea propunem următoarele :

În fiecare localitate în care există filiale ale Asociației noastre să se treacă imediat la lucru și să se culegă date în legătură cu diferitele puncte specificate în formularul anexat ;

Congresul cheamă pe toți muncitorii din Europa și America să colaboreze la culegerea de date statistice cu privire la clasa muncitoare ;

Rapoartele și datele culese vor fi trimise Consiliului Central.

Consiliul Central le sintetizează într-un raport, la care se vor anexa datele în baza cărora el a fost întocmit.

Acest raport, împreună cu anexele va fi prezentat viitorului congres și, după aprobarea lui de către acesta, va fi tipărit pe cheltuiala Asociației.

Formular general de anchetă

(el poate fi extins potrivit necesităților din fiecare localitate)

1. Denumirea întreprinderii.
2. Vîrsta și sexul muncitorilor.
3. Numărul angajaților.
4. Salarii : a) ale ucenicilor ; b) plata cu ziua sau cu bucata. Cuantumul salariilor plătite de intermediari. Cîștigul mediu săptămînal, anual etc.
5. a) Durata zilei de muncă în manufacturi ; b) Durata zilei de muncă la micii patroni și în producția la domiciliu ; c) Munca de zi și munca de noapte.
6. Pauzele pentru masă și felul cum sînt tratați muncitorii.
7. Descrierea atelierului și a muncii : supraaglomerare și ventilație proastă, lumină de zi insuficientă, folosirea iluminatului cu gaz, starea de curățenie, etc.
8. Felul ocupației.
9. Efectele muncii asupra stării sănătății.
10. Moralitatea. Educația.
11. Descrierea producției. Dacă este sezonieră sau dacă se desfășoară mai mult sau mai puțin uniform de-a lungul întregului an ; dacă este supusă unor mari oscilații, de prosperitate și stagnare ; dacă are de înfruntat concurența străină ; dacă, în general, produce pentru piața internă sau pentru piața externă etc.

3. Limitarea zilei de muncă.

Considerăm limitarea zilei de muncă drept condiția preliminară fără de care toate încercările ulterioare de îmbunătățire (a situației muncitorilor) și de eliberare a lor sînt sortite eșecului. Este necesară refacerea forței fizice și sănătății claselor celor ce trudesc, care formează adevăratul corp al națiunii, precum și dezvoltarea lor intelectuală, a stabilirii unor relații amicale între ei și a unei activități politice și sociale.

Noi propunem limitarea prin lege a zilei de muncă la opt ore. Această limitare reprezintă în general revendicarea muncitorilor din Statele Unite ale Americii ; votul congresului va face din ea stîndardul comun al revendicărilor clasei muncitoare din întreaga lume.

Pentru informarea membrilor de pe continent, a căror experiență în ceea ce privește legislația (pentru reglementarea muncii) în fabrici este de o dată mai recentă decît cea a muncitorilor englezi, adăugăm că orice lege pentru limitarea zilei de muncă va eșua și va fi încălcată de capitaliști dacă nu este precizată durata zilei în limitele căreia trebuie să fie cuprinse cele opt ore de muncă. Mărimea acestei durate trebuie să atingă opt ore, cu adaosul orelor de odihnă. De exemplu, dacă diferitele pauze pentru masă însumează o oră, durata legală a zilei trebuie să fie limitată la nouă ore. De la ora șapte dimineața la ora patru după-amiază sau de la ora opt dimineața la ora cinci după-amiază, etc.

Munca de noapte poate fi permisă, în mod excepțional, în anumite întreprinderi specificate de lege. Legea trebuie să tindă la suprimarea oricărei munci de noapte.

Această limitare a zilei de muncă privește numai adulții de ambele sexe. Femeile însă trebuie să fie riguros exceptate de la orice muncă de noapte, precum și de la orice fel de muncă în care decența ar fi lezată și în care organismul lor ar fi expus agenților toxici sau altor agenți nocivi.

Propunem să socotim adult orice persoană care a împlinit vîrsta de optsprezece ani.

4. Munca adolescenților și copiilor de ambele sexe.

Considerăm tendința industriei moderne de a face să coopereze copiii și adolescenții de ambele sexe la marea operă a producției sociale drept un progres și o tendință legitimă, deși felul în care această tendință se realizează sub jugul capitalului este execrabil. Într-o societate rațională, orice copil, începând de la vîrsta de 9 ani, trebuie să fie un lucrător productiv, după cum un adult nu poate să nu se supună legii generale a naturii: „Cine nu muncește, nu mănîncă”. Dar, spunînd muncă noi dorim să vorbim mai ales de munca manuală. În momentul de față însă sarcina noastră este să ne ocupăm numai de copiii și adolescenții din rîndurile clasei muncitoare.

Considerăm necesar, din motive de ordin fiziologic, să împărțim copiii și adolescenții de ambele sexe în trei grupe, care urmează să fie tratate în mod diferențiat. Prima grupă cuprinde copiii de la 9 la 12 ani, a doua grupă de la 12 la 15 ani și a treia grupă de la 15 la 18 ani. Propunem ca pentru prima grupă timpul de muncă în orice ocupație, fie în fabrici fie la domiciliu, să fie limitat legal la două ore, pentru a doua grupă la patru, și pentru a treia grupă la șase ore. Pentru grupa a treia va trebui să se acorde o pauză de cel puțin o oră pentru masă și odihnă.

Ar fi de dorit ca învățămîntul elementar să înceapă înainte de vîrsta de 9 ani; dar pentru moment noi trebuie să ne gîndim la măsurile neapărat necesare pentru a contracara tendințele unui sistem social care reduce pe muncitor la rolul de simplu instrument pentru acumularea de capital și transformă pe părinți în negustori de sclavi, făcîndu-i să-și vîndă propriii lor copii.

Drepturile copiilor trebuie să fie apărute pentru că ei înșiși nu pot să și le le apere. De aceea, datoria societății este de a acționa în favoarea lor.

Dacă burghezia și aristocrația își neglijează obligațiile față de propriii lor copii, aceasta le privește. Beneficiind de privilegiile acestor clase, copiii sînt nevoiți să suporte și consecințele.

Pentru clasa muncitoare lucrurile se prezintă cu totul altfel. Muncitorul nu poate evita acțiunile dezgustătoare care îi sînt impuse de nevoile sale urgente. De cele mai multe ori el este chiar prea ignorant pentru a putea înțelege adevăratul interes al copilului său sau condițiile normale de dezvoltare a omului. Partea cea mai înaintată a clasei muncitoare este însă pe deplin conștientă că viitorul clasei ei, prin urmare și viitorul omenirii, depinde întru totul de educarea tinerei generații de muncitori. Ea înțelege că în primul rînd copiii și adolescenții trebuie feriți de urmările nefaste ale actualului sistem. Acest lucru se poate realiza numai pe calea transformării conștiinței sociale într-o forță socială iar, în condițiile date, aceasta se poate dobîndi numai prin intermediul legilor generale, aplicate de puterea de stat. Impunînd asemenea legi, clasa muncitoare nu va întări puterea guvernului, tot așa după cum există legi pentru a apăra privilegiile proprietății, de ce n-ar exista legi pentru a împiedica abuzurile? Dimpotrivă, aceste legi vor transforma puterea îndreptată împotriva clasei muncitoare într-o armă a ei. Proletariatul obține printr-un act legislativ general ceea ce zadarnic ar încerca să realizeze prin numeroase eforturi individuale.

Pornind de la acest punct de vedere, noi declarăm :

Societatea nu poate să îngăduie nici părinților, nici patronilor să folosească munca copiilor și adolescenților decît atunci cînd munca productivă este îmbinată cu educația. Prin educație înțelegem trei lucruri :

1. Educație intelectuală.
2. Educație fizică, așa cum se face prin exercițiile de gimnastică și militare.
3. Învățămîntul tehnic, cuprinzînd principiile generale și științifice ale tuturor proceselor de producție, și care inițiază în același timp copiii și adolescenții în mînuirea uneltelor elementare, folosite în toate ramurile de producție.

Repartizării copiilor și adolescenților în trei grupe, de la 9 la 18 ani, trebuie să-i corespundă cursuri tot mai complexe de educație intelectuală, fizică și de învățămînt tehnic.

Exceptînd poate prima grupă, cheltuielile pentru aceste școli politehnice trebuie să fie acoperite parțial prin vînzarea produselor acestora.

Îmbinarea muncii productive retribuite cu educația intelectuală, exercițiile fizice și ucenicia tehnică va ridica clasa muncitoare la un nivel mult superior nivelului burgheziei și aristocrației.

Se înțelege de la sine că folosirea oricărei persoane între 9 și 18 ani în orice muncă de noapte sau ramură de producție dăunătoare sănătății trebuie să fie strict interzisă prin lege.

5. Munca cooperativizată.

Activitatea Asociației Internaționale constă în a îmbina, generaliza și îndrepta pe un făgaș comun mișcarea spontană a clasei muncitoare, dar nicidecum în a-i dicta sau a-i impune vreun sistem doctrinar. De aceea congresul nu trebuie să proclame un anumit sistem de cooperare, ci să se limiteze la enunțarea citorva principii generale.

a) Noi socotim că mișcarea cooperatistă constituie una din forțele de transformare a societății actuale, bazată pe antagonismul de clasă. Marele merit al acestei mișcări este de a demonstra în practică că sistemul actual de subordonare a muncii față de capital — sistem despotice și care generează pauperismul — poate fi înlocuit prin sistemul republican de asociere a producătorilor liberi și egali între ei.

b) Dar mișcarea cooperatistă, limitată la formele microscopice de dezvoltare pe care robii muncii salariați sînt în stare să le creeze prin eforturile lor individuale, nu va putea transforma numai ea singură societatea capitalistă. Pentru a transforma producția socială într-un vast și armonios sistem de muncă cooperativizată sînt necesare schimbări sociale generale, schimbări ale temelilor orînduirii sociale, schimbări care nu pot fi realizate decît prin trecerea forțelor organizate ale societății, adică a puterii de stat din minile capitaliștilor și proprietarilor funciari în minile producătorilor înșiși.

c) Recomandăm muncitorilor să înființeze mai curînd cooperative de producție decît cooperative de consum. Acestea din urmă afectează numai suprafața sistemului economic actual, în timp ce primele subminează însăși temeliile ei.

d) Recomandăm tuturor asociațiilor cooperatiste să repartizeze o parte din fondurile bănești pentru propagarea principiilor lor, să sprijine constituirea de noi asociații cooperatiste de producție și să facă această propagandă atît oral cît și prin presă.

e) Pentru a împiedica degenerarea asociațiilor cooperatiste în simple societăți burgheze (societăți în comandită), muncitorii angajați, indiferent dacă au contribuit cu o cotă-parte sau nu, trebuie să primească același salariu. Consimțim să se admită, ca un compromis pur temporar, să li se plătească un mic procent celor care au contribuit cu o cotă-parte.

6. Sindicatele (trade-unionurile). Trecutul, prezentul și viitorul lor.

a) Trecutul lor.

Capitalul este o forță socială concentrată, în timp ce muncitorul nu dispune decît de forța sa de muncă. Deci, contractul dintre capital și muncă nu poate fi încheiat vreodată în condiții echitabile, chiar cînd dăm cuvîntului echitabil sensul pe care i-l atribuie societatea care plasează pe de o parte condițiile materiale ale muncii și pe de alta energia vitală productivă. Singura forță socială a muncitorilor o constituie numărul lor. Dar forța numerică este anihilată de dezbinarea lor. Dezbinarea muncitorilor este generată și menținută de concurența inevitabilă dintre ei. La început, trade-unionurile (sindicatele) au apărut datorită încercărilor spontane ale muncitorilor, care se găseau în luptă împotriva rînduielilor despotice ale capitalului, de a împiedica sau cel puțin a atenua rezultatele acestei concurențe pe care muncitorii o făceau între ei. Trade-unionurile doreau să schimbe termenii contractului în așa fel încît să poată cel puțin să se elibereze din situația de simpli sclavi. Scopul imediat al trade-unionurilor s-a limitat de aceea la nevoile luptei zilnice dintre muncă și capital, la probleme privind salariul și timpul de muncă. Atîta vreme cît sistemul actual continuă să existe, nu putem renunța la această activitate; dimpotrivă, trade-unionurile trebuie să generalizeze activitatea lor, să se unească unele cu altele.

Pe de altă parte, trade-unionurile au devenit, fără să-și dea seama, centre de organizare pentru clasa muncitoare, așa cum municipalitățile și comunele medievale au fost centre de organizare pentru burghezie. Dacă trade-unionurile sînt necesare pentru lupta de guerilă dintre muncă și capital, ele prezintă o importanță și mai mare ca organe de transformare a sistemului muncii salariate și a dictaturii capitaliste.

b) Prezentul lor.

Trade-unionurile sînt angajate prea exclusiv în luptele imediate. Ele n-au înțeles încă pe deplin forța lor de acțiune împotriva sistemului capitalist însuși. Totuși, în ultimul timp, ele au început să-și dea seama de marea lor misiune istorică. De exemplu, rezoluția care urmează, adoptată de curînd la o mare conferință a diferiților delegați ai trade-unionurilor, ținută la Sheffield :

„Prezenta conferință, apreciînd pe deplin eforturile depuse de Asociația Internațională a Muncitorilor în scopul unirii muncitorilor din toate țările printr-o legătură frățească, recomandă în modul cel mai insistent diferitelor asociații prezente să

între în această Asociație, avînd convingerea că ea constituie un element necesar pentru progresul și prosperitatea tuturor celor ce muncesc“.

c) Viitorul lor.

Independent de activitatea lor imediată, de reacție împotriva manevrelor de hărțuială ale capitalului, ele trebuie să învețe acum să acționeze în mod conștient ca centre de organizare a clasei muncitoare, în scopul marelui al deplinei sale eliberări. Ele trebuie să sprijine orice mișcare socială sau politică care urmărește acest scop. Considerîndu-se și acționînd ca luptătoare de frunte și reprezentante ale întregii clase muncitoare, syndicatele vor reuși să includă în rîndurile lor pe „non — society men“ (muncitorii neorganizați); apărînd muncitorii din ramurile de producție cu cele mai mizere salarii, cum este de pildă ramura agricolă, în care condiții cu totul defavorabile au împiedicat orice rezistență organizată, syndicatele vor trezi convingerea în masele largi muncitorești că ele nu luptă pentru interese înguste și egoiste, ci pentru eliberarea milioanele de proletari asuprași.

7. Impozite directe și indirecte.

a) Nici o modificare a formei de impunere fiscală nu ar putea produce o schimbare importantă în relațiile dintre capital și muncă.

b) Totuși, dacă este vorba să alegem între două sisteme fiscale, recomandăm desființarea totală a impozitelor indirecte și înlocuirea lor pe scară generală prin impozite directe; pentru că perceperea impozitelor directe este mai ieftină și nu intervine în producție; pentru că impozitele indirecte urcă prețurile mărfurilor, comercianții adăugînd la aceste prețuri nu numai suma impozitelor indirecte, ci și dobinzile și profitul la capitalul avansat pentru achitarea lor; pentru că metoda impozitelor indirecte ascunde contribuabilului suma pe care o plătește statului, în timp ce taxele directe nu admit travestiuri. Prin urmare, impozitele directe țin treaz controlul făcut de fiecare membru al statului asupra guvernului, în timp ce impozitele indirecte înăbușă tendința spre self government (autoadministrare).

8. Creditul internațional

Problemă lăsată la inițiativa francezilor, care au propus-o la conferința din septembrie.

9. Despre necesitatea de a anihila influența rusească în Europa, pentru aplicarea dreptului popoarelor de a dispune de ele înșile și de a reconstitui o Polonie pe baze democratice și sociale.

a) De ce ridică muncitorii din Europa această problemă? În primul rînd pentru că scriitorii și agitatorii burghezi au convenit s-o treacă sub tăcere, deși au luat sub ocrotirea lor toate națiunile de pe continent, chiar și Irlanda.

De ce această tăcere? Pentru că burghezii și aristocrații împreună contează pe această sinistră putere asiatică, plasată în arierescenă, care trebuie să-și facă apariția atunci cînd se revărsă valul crescînd al mișcării muncitorești. Această putere poate fi cu adevărat zdrobită numai prin restaurarea Poloniei pe baze democratice.

b) În situația ultimelor schimbări din Europa centrală, și în special din Germania, este mai necesar ca oricînd să existe o Polonie democrată și independentă. De existența ei va depinde soarta Germaniei care sau va deveni avangarda Sfintei Alianțe, sau aliatul Franței republicane. Atîta timp cît această importantă problemă nu va fi rezolvată, mișcarea muncitorească va avea mereu de întîmpinat piedici, va suferi înfrîngerii, iar dezvoltarea ei va fi frînată.

c) Este în special de datoria clasei muncitoare din Germania să ia inițiativa în această problemă, întrucît Germania a fost participantă la împărțirea Poloniei.

10. Armatele permanente; raportul lor cu producția.

a) Faptul că marile armate permanente exercită o influență nefastă asupra producției a fost cu prisosință denunțat de congresele burgheze de tot felul și cu diferite denumiri (congrese de pace, congrese ale economiștilor, congrese statistice, congrese filantropice, congrese sociologice). Considerăm de aceea cu totul de prisos să insistăm asupra acestei probleme.

b) Propunem înarmarea generală a poporului și instruirea generală în ceea ce privește minuirea armelor.

c) Admitem, ca o necesitate tranzitorie, existența unor armate permanente cu efective mici, care să servească drept școli pentru instruirea ofițerilor de miliție; fiecare cetățean este obligat să urmeze un timp foarte scurt în această armată.

11. Ideile religioase : influența lor asupra mișcării sociale, politice și intelectuale.

Problemă lăsată la inițiativa francezilor, care au propus-o la conferința de la Londra.

DOCUMENTE ALE CONFERINȚEI DELEGAȚILOR A.I.M. DE LA PHILADELPHIA DIN 15 IULIE 1876*

Ultimul congres general al asociației noastre, ținut la Geneva în 1873, a luat după cum se știe, un curs puțin satisfăcător. Dările de seamă ale dezbaterilor sale au fost predate Consiliului General sub forma unei multitudini de hirtii incoerente. Singurele comunicări clare privind rezoluțiile congresului au fost acelea ale președintelui său Dupare, și ele au fost în mod scrupulos urmate, și anume :

1. New York este sediul Consiliului General ; și

2. Federația nord-americană alege membrii Consiliului General.

Consiliul federal al Federației nord-americane, în exercițiul la sfârșitul anului 1873, a recomandat în mod clar să nu se treacă la alegerea imediată a Consiliului General, deoarece el considera nepotrivită organizarea unor alegeri în situația în care se găsea atunci federația, astfel încât Consiliul General în exercițiu în momentul de față a fost ales de congresul Federației nord-americane ținut la Philadelphia, între 11 și 13 aprilie 1874. Au fost aleși : A. Henninger, E. Hess, J. Nowack, C. Praitsching, F. A. Sorge, C. Speyer și C. Voss.

Noul Consiliu General, căruia i-a fost atribuită, de asemenea, funcția de Consiliu federal al Federației nord-americane, și-a pus ca sarcină să îndeplinească, potrivit împrejurărilor, în mod conștiințios dubla sa funcție. Acest efort s-a lovit de greutăți serioase. În adevăr, pe de o parte, de la ultimul congres de la Geneva, relațiile cu Europa au slăbit treptat, și pe de altă parte, în Federația nord-americană au izbucnit noi conflicte, de o deosebită gravitate, care au afectat Consiliul General și l-au stingerit în munca sa.

După ce Consiliul General a considerat reglat, în ceea ce îl privește, conflictul care opunea, în Austria, tabăra [organului de presă] Gleichheit și tabăra [organului de presă] Volkswille, unii vechi membri ai Consiliului General au cerut pe neașteptate ca el să rezolve problema, pronunțându-se în favoarea taberei Gleichheit. Consiliul General nu a dat urmare acestei cereri, pe de o parte pentru că vecinii cei mai apropiați ai părților în conflict, ungurii și elvețienii, au adoptat atunci în organele lor de presă un punct de vedere complet neutru în această problemă, pe de altă parte pentru că tovarășii din partidul german făcuseră deja declarații de mult timp și luaseră poziție în această problemă, acționând astfel înaintea Consiliului General. Persoanele menționate, și în special personalul redacției Arbeiter-Zeitung din New York, care la acea epocă se făcuse vinovat de mai multe acte arbitrare și avea motive întemeiate să se teamă că își pierde locul și că va fi dizolvat, au exploatat în așa măsură tulburările austriece încât au acuzat de trădare pe unii membri ai Consiliului General care s-au abținut de a lua vreo parte în această problemă. Ei au incitat Secția I din New York să acapareze Arbeiter-Zeitung, sub pretextul de a-l proteja împotriva acestor membri ai Consiliului General. În împrejurările date, Consiliul General s-a văzut nevoit să expulzeze din Asociație pe C. Carl, F. Bolte și C. Praitsching, principalii responsabili ai acestei acțiuni, să-l declare, pe acesta din urmă, scos din funcția ce o avea în Consiliul General, și să suspende secția I din New York până la viitorul congres general. Faptul că această secție n-a protestat și nici nu a făcut apel împotriva acestor excluderi și suspendări demonstrează că era deplin conștientă de responsabilitatea sa. De asemenea, s-a dovedit că [secția I din New York] avea relații cu partidele burghize ; ea s-a dedat la injurii și la defăimarea membrilor Consiliului General și a federației și a căutat să deprecieze mișcarea și organizația muncitorilor progresiști din această țară într-o scrisoare adresată Convenției muncitorilor cu sediul la Pittsburgh, în 17 aprilie anul curent ; și, de asemenea, oferind ziarelor burghize informații cu privire la treburile interne ale asociației.

Consiliul General cere conferinței să aprobe măsurile luate împotriva acestei secții.

* Documentul este reprodus după *La Première Internationale...*, vol. IV, Geneva, 1971, p. 407.

Atunci cind Consiliul General a declarat vacant locul lui A. Henninger, care își găsisse o ocupație și își avea reședința la o mare distanță de New York, locurile vacante au fost ocupate de C. Rambach, cizmar, membru al secției I din Hoboken și C. Bading, croitor, membru al secției IV din New York. J. Nowack a părăsit Consiliul din cauza plecării sale din New York și O. Roepcke, pălărier, membru al secției I din Hoboken, îi luă locul. C. Speyer a fost numit secretar general în locul lui F. A. Sorge, care și-a dat demisia.

Legăturile cu membrii din Europa au slăbit mereu de la ultimul congres de la Geneva, după cum s-a menționat mai înainte, și Consiliul General a dobândit convingerea că în aceste împrejurări ar fi imposibilă întrunirea unui congres general, demn de acest nume. În consecință, Consiliul General hotărî expedierea circularei următoare, datată 16 mai 1875 :

Către toate secțiile Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Potrivit rezoluției ultimului congres, ținut la Geneva, viitorul congres al Asociației Internaționale a Muncitorilor urmează să aibă loc în septembrie anul acesta și, în această privință, Consiliul General atrage atenția asupra următoarelor probleme :

a) Situația Asociației nu a încetat să se înrăutățească de la Congresul de la Geneva. Legături aproximativ neîntrerupte s-au putut practic menține numai cu Zürich și Londra, și legături cu totul neînsemnate cu Germania, Austria și Ungaria. Singura federație care subzistă cu adevărat este cea din America de Nord, care la rîndul ei a suferit mult din pricina neînțelegerilor interne ; ea este totuși capabilă să subziste și va rămîne credincioasă sarcinii care îi revine. Ea este singura care a plătit cotizații.

b) În majoritatea țărilor europene, cum sînt Franța, Austria, Italia, Spania, Germania, Danemarca și încă altele, persecuțiile declanșate împotriva membrilor și partizanilor noștri au fost atît de aspre încît, chiar din rîndul celor mai convinși membri ai noștri unii au fost intimidați și constrinși să renunțe la legături directe.

Din pricina acestor împrejurări, la prima ședință a noului Consiliu General de la sfîrșitul lunii aprilie 1874, vechiul secretar general a făcut declarația următoare, acceptată în unanimitate :

„Consiliul General trebuie să evite orice larmă inutilă și să se mulțumească să mențină atît cît e posibil legăturile existente și să le salveze de un amestec străin, pentru a le transmite unei noi organizații generale a muncitorilor din toate țările, care va renaște curînd.“

În acest sens a acționat Consiliul General și va continua să acționeze. În condițiile date, ținerea unui congres general în anul curent ar fi ceva prezumțios și ar pune foarte ușor în pericol securitatea personală a vitejilor combatanți ai avangardei proletariatului. În consecință, Consiliul General propune următoarele :

I. Nu se va ține un congres general în 1875.

Să luăm în considerație celălalt aspect al situației :

Lupta de clasă, pe fondul căreia se desfășoară criza din prezent, se agravează într-o asemenea măsură încît face inevitabilă producerea unor explozii sporadice urmate de înfringeri și, în orice moment deținătorii puterii, pentru a paraliza lupta clasei muncitoare, pot provoca un nou război în interesul claselor stăpînitore. În această situație, dacă nu vrem să ne expunem unor reproșuri justificate, este necesar să reinnodăm legăturile slăbite ale Asociației Internaționale de îndată ce devine posibil și să formăm unitatea mișcării proletare.

Mișcările naționale din Germania, Anglia, Austria și Elveția, care concentrează aproape întreaga energie în momentul de față, s-ar putea să facă, în cursul acestui an, asemenea progrese, încît partidele muncitorești din aceste țări vor putea din nou să-și pună perspective mai îndepărtate și, de asemenea, Federația nord-americană va căpăta forțe noi.

Deoarece cu ocazia sărbătoririi centenarului Declarației de independență a Statelor Unite se va organiza la Philadelphia, în iulie 1876, o expoziție universală și astfel călătoria a numeroși muncitori și delegați ai asociațiilor muncitorești ar putea fi ușurată, fără ca securitatea lor personală să fie pusă în primejdie, Consiliul General aderă la proiectul prezentat de secția franceză din Paterson, New Jersey, și propune următoarele :

II. În iulie 1876 va avea loc în Statele Unite, la Philadelphia, un congres general sau o conferință a delegațiilor asociațiilor muncitorești. Desigur, lăsăm la latitudinea tovarășilor din partidele europene să hotărască dacă va fi vorba de un congres public

sau de o conferință particulară. Noi dorim cu înflăcărare ca sediul Consiliului General să fie readus în Europa, dar dacă este necesar ne declarăm gata să ne îndeplinim sarcina, pînă la viitoarea întrunire a adunării delegaților.

Salutări frățești
New York, 16 mai 1875

Consiliul General :
C. Speyer, secretar general
94 S. 5th Avenue, New York

În urma acestei circulare, Consiliul General comunică că United Workers¹, societate muncitorească de limbă engleză din Statele Unite a aderat la asociație. Federația din Geneva a reluat legăturile cu Consiliul General și a protestat împotriva ținerii conferinței la Philadelphia, deși nu a plătit nici o cotizație.

Potrivit unui raport al secției din Zürich, secțiile din Elveția germană au devenit ceva mai active, dar Consiliul General nu se așteaptă ca ele să participe la conferință deoarece știrea privind această întrunire n-a declanșat nici un ecou. Mandatarul nostru în Ungaria a omis să informeze Consiliul General asupra situației Asociației din această țară și a poziției ei în legătură cu conferința. Consiliul General n-a putut avea nici un fel de relații cu Austria din cauza situației politice care domnește în această țară.

Consiliul General a încercat să mențină relații cu Spania și Italia prin intermediul mandatarului său la Londra, Fr. Engels, dar, în aceste țări, muncitorii organizați sînt paralizați în acțiunile lor de intrigile partizanilor lui Bakunin și a frazeologiei lor revoluționare și condamnați la neputință. Mandatarul citat ne-a adus la cunoștință, în august anul trecut, care erau relațiile cu Franța și cu Spania și că corespondența cu Franța n-a fost întreruptă. La începutul anului trecut, secția germană din Londra a interpellat Consiliul General în legătură cu atitudinea sa pasivă în neînțelegerile austriece. Interpelarea a fost provocată de cel ce era atunci secretar al acestei secții ; el a luat o parte activă în aceste neînțelegeri și, de altfel, a renegat Internaționala. Au rezultat lupte în sinul acestei secții care, de atunci, a rămas inactivă față de Consiliul General. Toate hotărârile Consiliului General au fost comunicate membrilor danezi, fără să obținem un răspuns direct. Relațiile cu Germania au fost stabilite în mod direct cu tovarășii care se găseau la fața locului. Răspunsurile au venit regulat, dar nici o cotizație.

La 5 martie anul acesta, Consiliul General a convocat, prin circulară, conferința delegaților pentru 15 iulie la Philadelphia, declarînd, în aceeași circulară, că el nu va mai continua să funcționeze în nici un caz și că sarcina sa va lua sfîrșit cu ocazia reuniunii conferinței. Punctul de vedere al Consiliului General este că Asociația trebuie să fie considerată ca inexistentă atîta timp cît redresarea sa este imposibilă în Franța și cît timp reprezentanții actuali ai muncitorilor din Germania nu se vor arăta hotărîți să ia parte efectivă la Asociație. De asemenea, Consiliului General îi pare prezumțios să lase să subsiste o instanță internațională care trece drept capul mișcării, dar care nu are în spatele ei decît cîteva grupări regionale care aproape nu-i mai furnizează cotizațiile.

Deoarece din situația politică din Europa rezultă că restabilirea legăturilor exterioare ale Asociației este pentru moment irealizabilă, Consiliul General recomandă Conferinței să ia hotărârile următoare :

1. Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor este dizolvat ;
2. Conducerea Partidului unificat american sau, eventual, Consiliul federal al Federației nord-americane, este însărcinată să mențină relațiile care mai există încă și să lege altele noi ;
3. Același organism este însărcinat să convoace în Europa un congres internațional sau o conferință, de îndată ce se vor realiza condițiile reconstituirii unei organizații internaționale și de îndată ce evenimentele vor permite ;
4. Un comitet, format din membrii ultimului Consiliu General, are misiunea de a păstra toate documentele Consiliului pînă la reconstituirea unui nou organ internațional.

În numele Consiliului General : C. Speyer, secretar general

¹ Grup format din muncitori americani de origine irlandeză aflați la New York și în împrejurimile acestui oraș. În programul Muncitorilor Reuniți (United Workers) era înscrisă sprijinirea luptelor politice care vizau emanciparea muncitorilor. Între acest grup și A.I.M. nu a existat o colaborare efectivă.

(...) Propunerile făcute la sfârșitul raportului Consiliului General (punctele 1, 2, 3 și 4) au fost adoptate și transformate, în unanimitate, în rezoluții.

(...) Declarația finală a conferinței este concepută astfel :

Membrilor Asociației Internaționale a Muncitorilor.

Tovarăși,

Conferința generală a delegaților reuniți la Philadelphia a dizolvat Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor și, prin aceasta, legătura exterioară a Asociației a încetat să mai existe.

„Internaționala e moartă“ va striga din nou burghezia din toate țările și își va trimbița disprețul și bucuria în legătură cu hotărârile conferinței, pe care ea le va considera drept dovada înfringerii mișcării internaționale a muncitorilor. Să nu ne lăsăm deconcertați de strigătele dușmanilor noștri. Ținând seama de situația politică din Europa am abandonat organizația Internațională dar, în schimb, vedem că principiile ei sînt recunoscute și apărute de muncitorii progresiști din întreaga lume civilizată.

Să lăsăm tovarășilor noștri europeni puțin timp pentru a prinde forțe și a-și pune în ordine treburile în țările lor și, nu după mult timp, ei vor fi fără îndoială în stare să doboare toate barierele care îi despart pe unii de alții și îi îndepărtează de muncitorii din celelalte părți ale lumii.

Tovarăși ! Voi care v-ați proclamat membri ai Internaționalei din toată inima și cu toată dragostea voastră, veți găsi mijlocul să lărgiți cercul partizanilor ei, chiar fără organizație. Voi veți cîștiga noi militanți ce vor continua să îndeplinească sarcina pe care și-a trasat-o Asociația noastră.

Tovarășii din America vă fac promisiunea că ei vor avea grijă, de asemenea, să salveze ceea ce a fost obținut de membrii Internaționalei în această țară, pînă ce împrejurări mai favorabile vor reuni pe muncitorii din toate țările într-o acțiune comună și, din nou, și mai tare va răsună chemarea :

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Geo. G. Block

C. Speyer

Alb. Currlin

H. Stroele

Carl Herzog

J. Törpe

Christoph [Christian ?] Hesse

C. Vass

F.A. Sorge

O. Weidemayer

[ANEXA]

APRECIERI ALE LUI FR. ENGELS CU PRIVIRE LA
INTERNAȚIONALĂ III. DIN SCRISOAREA
CĂTRE FRIEDRICH ADOLPH SORGE*

Londra 12 [-17] septembrie
1874

[...]

Cu retragerea ta, vechea Internațională și-a încetat complet existența. Și e bine așa. Ea aparținea perioadei celui de al doilea Imperiu, cînd, dată fiind asuprirea care domnea în toată Europa, i se cerea mișcării muncitorești, care tocmai se redeștepta, să fie unită și să se abțină de la orice polemică internă. Era momentul în care interesele cosmopolite comune ale proletariatului puteau trece pe primul plan. Germania, Spania, Italia, Danemarca abia intraseră sau erau pe cale să intre în mișcare. În 1864, caracterul teoretic al mișcării era în întreaga Europă, adică în rîndul maselor,

realmente, încă foarte neclar. Comunismul german nu exista încă sub formă de partid muncitoresc, proudhonismul era prea slab pentru a-și etala marotele sale speciale, balivernele lui Bakunin nu existau încă nici măcar în propria lui minte și pînă și conducătorii trade-unionurilor engleze credeau că pot intra în mișcare în baza programului expus în considérants¹ ale statutului. Primul mare succes trebuia să pună capăt acestei naive colaborări a tuturor fracțiunilor. Acest succes a fost Comuna, care a fost, indiscutabil, vlăstarul spiritual al Internaționalei, deși Internaționala nu a mișcat un deget pentru a o crea și pentru care Internaționala a fost, pe drept cuvînt, într-o oarecare măsură, făcută răspunzătoare. Atunci cînd, datorită Comunei, Internaționala a ajuns o forță morală în Europa, cearta a izbucnit imediat. Fiecare curent voia să exploateze pentru sine succesul. Dezagregarea, care nu mai putea întîrzia, s-a produs. Invidia stîrnită de forța crescîndă a celor într-adevăr pregătiți să continue activitatea pe baza vechiului și vastului program — al comuniștilor germani — i-a aruncat pe proudhoniștii belgieni în brațele aventurierilor bakuniști. Cu Congresul de la Haga, totul s-a sfîrșit, și anume pentru ambele partide. Singura țară unde se mai putea face ceva în numele Internaționalei era America și, datorită unei inspirații fericeite, conducerea superioară a fost mutată acolo. Acum prestigiul ei s-a epuizat și acolo, și orice alt efort de a-i insufla viață nouă ar fi o prostie și o risipă de forțe. Timp de zece ani Internaționala a dominat un aspect al istoriei europene, și anume acela în care se află germenele viitorului, și ea își poate privi cu mindrie opera. Dar în forma ei veche, ea și-a trăit traiul. Pentru a crea o Internațională nouă de tipul celei vechi, o alianță a tuturor partidelor proletare din toate țările ar fi nevoie de o reprimare generală a mișcării muncitorești, ca cea din 1849—1864. Pentru așa ceva lumea proletară a devenit azi prea mare, prea vastă. Cred că viitoarea Internațională — după ce scrierile lui Marx își vor fi exercitat influența timp de cîțiva ani — va fi pur comunistă și va proclama tocmai principiile noastre [...]

¹ preambulul statutului (n.n.)

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1939 — SPANIA

În 1936, în urma rebeliunii generalilor reacționari împotriva Republicii Spaniole a guvernului Frontului Popular, pe aproape o jumătate din teritoriul Spaniei se instaurează o dictatură militară ultrareacționară, avînd ca suport politic forțele de dreapta și extremă dreapta, în primul rînd mișcarea fascistă a Falangei. În cursul unui înverșunat și sîngeros război civil, subsumat, de fapt, masivei intervenții străine a puterilor Axei, forțele rebele și cele intervenționiste reușesc în cele din urmă să înfrîngă, în 1939, Republica Spaniolă și să-și extindă controlul asupra întregului teritoriu al țării. În cursul acestui proces s-a constituit, iar în anii ce au urmat a evoluat și și-a precizat contururile regimul franchist de dictatură totalitară de tip fascist.

Mișcarea fascistă spaniolă și, apoi, regimul franchist — a cărui instaurare nu a însemnat, însă, o cucerire directă a unei puteri depline și de nimic limitată de către partidul fascist existent înainte de rebeliunea militară — au avut, în esență, o serie de factori generatori și trăsături fundamentale comune, multe similitudini de conținut și de formă, cu fascismul italian, cu național-socialismul german și alte regimuri, reunite în terminologia politică a timpului și în literatura istorică sub denumirea generică de fascism european. Dar ar fi eronat a considera Falanga, și apoi regimul franchist, drept un simplu import de model fascist. De altfel, nici nu a existat un asemenea model unic, deoarece ceea ce a reprezentat ca esență fascismul și-a găsit o expresie proprie în diferite țări, iar acolo unde nu a predominat evoluția pe teren propriu, ci rolul de agentură străină — în special a imperialismului nazist german —, nici nu a accedat la putere, decît în calitate de forță-anexă a ocupației germane, în condiții de război. Falanga și regimul franchist s-au născut însă în și din complexul de contradicții acute care zguduiau societatea spaniolă, ca răspuns dat acestora de către păturile reacționare ale claselor exploatatoare, ca variantă deformantă și extremistă a dominației oligarhiei financiare și latifundiare. Aceasta a văzut în statul totalitar, în teoriile fasciste la modă și regimul respectiv mijlocul de a integra în capitalism, de a-i asocia forțat păturile mijlocii și masele muncitoare și de a bara calea schimbărilor înnoitoare anunțate de victoria Frontului popular în alegerile din februarie 1936. În aceste condiții, fascismul spaniol are, chiar de la apariție, însemnate particularități, asupra evoluției sale își pun amprenta specifică structurile sociale, situația politică, tradițiile istorice și politice definitorii pentru Spania. Pe de altă parte, fiind unul dintre puținele regimuri de acest tip care au supraviețuit celui de-al doilea război mondial și avînd o existență îndelungată, regimul franchist nu poate fi privit static. Nu se poate face abstracție de mutațiile importante survenite în societatea spaniolă încă în perioada dominării ei de către dictatura lui Franco, nici de anumite evoluții chiar în unele componente ale sistemului de putere.

Care au fost, deci, premisele apariției curentelor fasciste în Spania și instaurării regimului franchist, formele pe care le-a îmbrăcat în Spania ideologia fascistă și regimul totalitar de tip fascist, evoluția acestuia ?



Spania începutului de secol oferea imaginea unei țări ce înregistra o serioasă întârziere în dezvoltarea potențialului economic și în modernizarea structurilor sociale și politice în comparație cu multe state capitaliste europene. Asupra ei își puseseră amprenta puternicele frământări interne din secolul precedent (războiul dinastic, instabilitatea politică, alternarea unor dictaturi militare cu guvernări de orientare liberală, ascuțirea conflictelor sociale) și aceea evoluție a situației ei externe, care a făcut-o să-și piardă rolul de mare putere maritimă și colonială.

Războiul de independență împotriva Franței, început în 1808, a deschis perioada unor revoluții și transformări burgheze, care nu au reușit însă să se realizeze radical, să distrugă definitiv baza și suprastructura vechii societăți. Menținerea unor puternice rămășițe semif feudale, în special a marii proprietăți latifundiare, a frinat dezvoltarea forțelor de producție în Spania. La sfârșitul secolului trecut ea își pierde și ultimele colonii — Cuba, Porto Rico și Filipinele, după răscoala din Cuba (1895) și războiul cu S.U.A. (1898) și o serie de insule, vindute Germaniei. În 1904, însă, Spania reîncepe lupta pentru posesiuni coloniale, ocupînd o parte din Maroc.

Neîndoielnic, în ultima parte a secolului trecut și în primele decenii ale sec. XX a avut loc o anumită dezvoltare a industriei, comerțului, finanțelor, dar ea a continuat să nu corespundă potențialului material și uman al Spaniei, să se resimtă de pe urma îngustimii pieței interne, nivelului de trai scăzut al ansamblului populației, crizelor economice.

Un indiciu, pe plan demografic, al acestei situații economice și sociale, al incapacității economiei spaniole de a asigura o ocupare suficientă a populației și mijloace de trai, chiar minime, unei mari părți a oamenilor muncii, a fost intensificarea curentului de emigrare în căutare de lucru, existent încă în secolul XIX. Astfel, în 20 de ani (între 1911 și 1930) numai dintr-o singură provincie, Galicia, au emigrat 733 176 de persoane¹.

Factorul determinant al situației descrise l-a constituit faptul că „în Spania pe ansamblu, ca stat, structurile arhaice, semif feudale, economice, sociale și politice, nu au fost... distruse din rădăcini printr-o revoluție burgheză radicală. La acest factor se adaugă acela că, pe de altă parte, capitalismul spaniol se dezvoltă intermediat de interferența și dominația capitalului străin în ramuri importante ale producției. Acești factori au afectat ansamblul economiei spaniole și dezvoltarea ei, și, în consecință, toate sferele vieții țării”².

În primul război mondial Spania și-a păstrat neutralitatea, ceea ce a avut repercusiuni favorabile asupra întăririi burgheziei spaniole și a potențialului economic al țării. Aprovizionînd cu materii prime și produse alimentare ambele părți beligerante, Spania și-a asigurat o balanță comercială activă. Rezervele de aur au crescut din 1917 pînă în 1919 de la 0,6 la 2,2 miliarde de pesetas³. Au crescut asemenea ramuri ale industriei ca cea textilă, chimică, metalurgică, de construcții navale, extractivă, a avut loc o sporire numerică a proletariatului. Dar avîntul s-a dovedit a fi de scurtă durată, fiind urmat, în anii 1920—1921, de o criză însoțită de reducerea producției în ramuri importante ale economiei naționale și creșterea masivă a șomajului. O situație grea se menținea și în agricultură, unde, de pildă, un milion de mici proprietari dețineau în total 6 milioane de ha, în timp ce un număr de 150 000 de moșieri dețineau 12 milioane ha⁴. În plus, exista un număr mare de țărani săraci sau complet lipsiți de pămînt. Peste jumătate din țărani se aflau în situația de mici arendași, se mențineau diferite forme de dijmă și chiar clacă.

Alături de greutățile economice, un factor care acționa în direcția intensificării unor fenomene de criză politică internă era rezistența populației din așa-numitul Maroc Spaniol împotriva dominației străine, războaiele coloniale pe care Spania era nevoită să le poarte. În iulie 1921 armata expediționară spaniolă a suferit o grea înfrîngere din partea rifilor răsculați.

¹ Santiago Alvarez, *Sobre la Galicia*, Colección Ebro, Paris, 1968, p. 17.

² *Ibidem*.

³ A. V. Volkov, *Ispania, Oчерк ekonomiceskoj gheografii*, Moscova, 1955, p. 60.

⁴ *Ispania i Portugalia*, Gosudarstvennii nauchnii institut „Sovetskaja Eniklopedija“, Moscova, 1947, p. 118.

În această situație, a avut loc o ascuțire a conflictului social, a luptelor de clasă în Spania, a crescut puternic gradul de organizare a clasei muncitoare. Uniunea Generală a Muncitorilor (Union General de Trabajadores — U.G.T.), organizație sindicală creată încă în 1888 și aflată sub directă influență a Partidului Muncitoresc Socialist Spaniol, a ajuns în 1913 să cuprindă 150 000 de membri⁵, iar în 1919—1920 — 200 000⁶. O altă puternică centrală sindicală, Confederația Națională a Muncii (Confederacion General del Trabajo — C.N.T.), creată în 1911 și aflată sub conducerea anarhosindicaliștilor, a crescut de la 15 000 membri în 1914 la 714 000 membri către sfârșitul anului 1919⁷. În 1920 a luat ființă Partidul Comunist din Spania. Se contura o creștere generală a mișcării revoluționare-democratice și muncitorești. Instabilitatea politică, manifestată, printre altele, în faptul că în 2 ani și jumătate (din 1921 începând) s-au perindat la cîrmă țării 8 guverne, a fost agravată de instaurarea unui climat de violență, atentatele politice soldându-se, în special la Barcelona, cu sute de victime.

În această situație, cercurile militariste, sectoare ale marii burghezii, moșierimii și clerului catolic întreprind o primă încercare de a obține o stabilitate social-politică pe calea instaurării unei dictaturi militare, care să făurească un stat totalitar, imitînd, pînă la un anumit grad, Italia lui Mussolini.

În 1923 are, astfel, loc lovitură de stat a generalului Primo de Rivera. Parlamentul a fost dizolvat, s-a declarat și dizolvarea partidelor politice, toți guvernatorii civili ai provinciilor au fost înlocuiți cu guvernatori militari, s-a constituit un guvern de generali, denumit Directorat. Pentru a-și crea un suport politic mai larg, Primo de Rivera, a constituit, în 1925, un partid oficial, Uniunea Patriotică. Se fac unele încercări de tip corporatist, se promovează o ideologie de tip naționalist.

Primo de Rivera și mulți susținători ai săi manifestau admirație pentru regimul lui Mussolini, iar regele Alfons al XIII-lea îl numea pe dictatorul spaniol „Mussolini al meu”, dar, în fapt, regimul său, bazat pe forțe politice conservatoare și de dreapta de tip tradițional, a fost mai aproape de o dictatură militară „clasică” decît de un stat totalitar fascist. Uniunea Patriotică a rămas un partid hibrid și amorf mai curînd, decît un partid fascist autoritar. Regimul a promovat o politică de teroare antimuncitorească, dar i-a lipsit capacitatea de a promova și un program social de tip fascist, care să permită asigurarea prin forță, prin intermediul statului și sub egida sa, a unei „cooperări” între forțele angajate în producție — capitaliștii și oamenii muncii încorporați în masă, într-o formă sau alta, de organisme oficiale. Situația economică s-a degradat, în ultimă instanță, și mai mult, finanțele au ajuns într-o stare catastrofală.

În mijlocul unei nemulțumiri generale, lipsit și de sprijinul armatei de data aceasta, Primo de Rivera a fost nevoit în 1930 să demisioneze. Încercarea regelui Alfons al XIII-lea de a ieși din criză prin revenirea la monarhia constituțională a dat greș. Nici măcar forțele de dreapta nu au mai depus eforturi pentru a salva monarhia. În aceste condiții, în aprilie 1931 a fost proclamată republica. Se formează un guvern provizoriu, din care fac parte și reprezentanți ai socialiștilor.

Dar aceste evenimente survin într-un moment în care forțele mișcării muncitorești nu se dovedesc suficient de puternice și de pregătite pentru a controla în mai mare măsură situația și a asigura o promovare eficientă și radicală a transformărilor democratice. Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol se dovedește a fi o forță politică influentă. De multă audiență se bucura și Confederația Națională a Muncii de sub influența anarhiștilor. Partidul Comunist Spaniol, deși numericeste redus, se manifesta ca o avangardă revoluționară combativă. Mișcarea muncitorească continua însă să se resimtă de pe urma lipsei de unitate și a orientărilor diferite ale forțelor ei politice și sindicale. P.S.M.S. a adoptat o politică de colaborare cu forțele republicane burgheze și mic-burgheze, dar conducătorii săi, reprezentați și în guvern, au nutrit iluzii cu privire la capacitatea unei asemenea coaliții de a promova cu fermitate o politică de profunde transformări democratice. P.C.S. a apreciat în cadrul celui de-al III-lea Congres al său, ținut în august 1929 la Paris, situația din Spania ca un început al revoluției burghezo-democratice și a lansat lozincă „guvernului muncitoresc-tărănesc”, care să ducă pînă la capăt această revoluție⁸. Afîindu-se în fruntea unor lupte muncitorești, P.C.S. a depus eforturi pentru a-și lărgi baza de masă și influența în rîndurile clasei muncitoare, în special în sindicate, lucru înlesnit de aderarea, în 1927, la partid, a unui grup de militanți anarhosindicaliști de vază. Dar acest proces a fost serios îngreunat de faptul că, pe baza hotărîrilor Congresului al VI-lea al Internaționalei Comuniste, P.C.S. i-a apreciat pe anarhiști drept „anarho-fasciști”, iar

⁵Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, vol. II, IMRP, Belgrad, 1970, p. 601.

⁶Spania i Portugalija, p. 119.

⁷Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, vol. II, p. 598.

⁸Historia del Partido Comunista de España (Version abreviada), Editions Sociales, Paris, 1960, p. 48—49.

pe socialiști drept „social-fasciști“, ambele curente fiind aspru atacate de comuniști. În cursul luptelor de la sfârșitul anului 1930 — începutul 1931, dorind să se diferențieze de liderii socialiști, Comitetul Executiv al P.C.S. a opus pericolului de a i se rezerva clasei muncitoare în această etapă a luptei doar rolul de auxiliar al burgheziei lozincea sectară „Proletariatul trebuie să lupte doar pentru el însuși“⁹, iar în cursul campaniei pentru alegerile municipale ce au precedat proclamarea republicii a opus tipului de compromisuri pe care le acceptau socialiștii lozincea „Nici un compromis!“¹⁰.

După proclamarea republicii, orientările celor două partide muncitorești au continuat să fie divergente. Guvernul provizoriu, la care participau și socialiștii, a dus o politică discriminatorie față de P.C.S. Apreciind în mod just caracterul progresist al trecerii la republică, liderii socialiști au tras concluzia eronată că, dată fiind necesitatea unor transformări burgheze, rolul lor ar fi în această fază doar de a sprijini aceste transformări și pe purtătorii lor. Reflectând această poziție, ziarul „El Socialista“ scria: „Colaborarea leală a miniștrilor noștri în guvernul republican burghez implică în fiecare moment sacrificarea tuturor principiilor noastre și a multor lucruri ce ar fi în folosul proletarilor. În aceste momente, miniștrii socialiști își pun inteligența și activitatea lor în serviciul cauzei burgheze...“¹¹.

P.C.S., ieșit din ilegalitate în primele rinduri ale luptătorilor împotriva vechiului regim, a purces la o luptă susținută pentru interesele oamenilor muncii, a formulat în documentele și în presa sa sarcini importante istorice ale revoluției democratice și a propus unele soluții corespunzătoare etapei istorice, a avertizat împotriva pericolului încercărilor de a ineca revoluția într-o „mare de dezbateri parlamentare“¹².

Dar conducerea de atunci a P.C.S. a comis, totodată, serioase erori de apreciere a situației, cu repercusiuni asupra pozițiilor politice ale partidului și posibilităților de colaborare cu alte forțe democratice. Subapreciind ponderea aristocrației latifundiare în sistemul de putere din timpul monarhiei și considerând că în cadrul blocului guvernamental rolul principal revenea burgheziei, grupul conducător a considerat că revoluția trebuie să fie îndreptată împotriva burgheziei. Drept urmare, după proclamarea celei de-a doua Republici Spaniole, P.C.S. s-a situat în opoziție față de guvernul provizoriu. Într-un manifest elaborat cu acordul reprezentanților Internaționalei Comuniste, el cheamă la doborârea republicii burgheze și instaurarea unui guvern muncitoresc-tărănesc, lansează chiar, la 14 aprilie 1931, lozincea „Jos Republica burgheză“¹³, emite, printre alte revendicări, pe aceea a creării de soviete în Spania¹⁴. Pozițiile și activitatea partidului se resimțeau de pe urma faptului că, în perioada premergătoare, grupul conducător a subestimat importanța pe care o avea în acea etapă revoluția agrară și potențialul revoluționar pe care îl putea reprezenta mișcarea țărănească, a adoptat o poziție eronată în problema națională. Neînțelegând faptul că lozincea P.C.S. „Dreptul la autodeterminare pînă la separare pentru Catalonia, Euzkadi și Galicia“¹⁵ este, în concepția partidului, baza pentru asigurarea unității benevole a popoarelor Spaniei, și nu pentru separarea lor, conducerea din acei ani a interpretat lozincea ca o revendicare a separării imediate și obligatorii a acestora.

În luna mai 1931 situația din Spania și tactica pe care trebuia să o adopte P.C.S. au fost analizate de o comisie a Internaționalei Comuniste, compusă din Manuilski, Kuusinen, Piatnițki, Martinov, Lozovski (P.C. (b) al U.R.S.S.) și Pieck (P.C. German), la care, din partea P.C.S., au participat Bullejos și Adame, membri ai conducerii partidului. Comisia a adoptat punctul de vedere conform căruia trebuie depuse toate eforturile pentru a adînci criza regimului republican și a împiedica consolidarea sa, deoarece, în cazul consolidării, ar dispărea, chipurile, posibilitățile pentru dezvoltarea revoluției¹⁶.

Firește, asemenea erori de apreciere și poziții îngreunau lărgirea suficientă a bazei de masă a P.C.S. și ieșirea sa dintr-o anumită izolare față de celelalte forțe politice progresiste, împiedicau masele să vadă în P.C.S. o forță conducătoare națională.

În iulie 1931 au avut loc alegeri pentru Adunarea Constituantă. În aceasta, Partidul republican de stînga a obținut cca 150 de mandate, republicanii de dreapta — cca 100, din care 90 — radicalii. Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol a obținut

⁹ Ibid., p. 59.

¹⁰ Ibid., p. 60.

¹¹ „El Socialista“ din 27.III.1932 (vezi în Ibid., p. 66).

¹² Historia del Partido Comunista de España, p. 68.

¹³ Ibid., p. 78.

¹⁴ Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, vol. II, p. 589.

¹⁵ Historia del Partido Comunista de España, p. 70.

¹⁶ Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, vol. II, p. 589—590.

116 locuri din totalul de 422. P.C.S. a obținut în jur de 70 000 de voturi, dar nici un mandat¹⁷. Restul de locuri a revenit unor partide adverse proclamării republicii¹⁸. Raportul de forțe creat și presiunea maselor au dus la schimbarea componenței guvernelor, fiind eliminate, consecutiv, cele două fracțiuni politice mai de dreapta, reprezentante ale marii burghezii — cea a conservatorilor lui Miguel Maura și Alcalá Zamora (președintele primului guvern republican) și cea a radicalilor lui Alejandro Lerroux¹⁹. Rolul preponderent în guvern revine spre sfârșitul anului reprezentanților micii burghezii, în colaborare cu socialiștii.

La 9 decembrie 1931 Adunarea Constituantă a adoptat Constituția celei de-a 2-a Republici Spaniole, care a proclamat o serie de libertăți cetățenești și politice și a înlesnit, prin prevederile sale, activitatea partidelor politice și a organizațiilor muncitorești. Se prevedea separarea bisericii de stat, o reformă agrară parțială și altele.

Guvernul nu a aplicat, însă, o politică fermă de transpunere în viață a unor asemenea prevederi. Reforma agrară se înfăptuia foarte lent, confiscarea întinselor proprietăți și a averilor bisericesti trenea, armata își păstra în ce privește corpul de comandă în bună măsură un caracter de castă. Criza economică, care în Spania a atins punctul culminant în anii 1932—1933, era agravată de transferul de către marii capitaliști a capitalului lor peste graniță, închiderea multor întreprinderi, șomajul masiv care rezulta.

În aceste condiții, are loc o puternică ascuțire a luptei de clasă în Spania începuturilor Republicii. În iulie 1931 se desfășoară semnificativa grevă de la Sevilla, în cursul căreia se realizează un front unic al comuniștilor și anarhiștilor²⁰. Greva devine punctul de plecare al unui puternic val de lupte ale maselor muncitoare, care culminează cu puternicele greve generale din ianuarie și februarie 1932 contra pericolului reacțiunii și represiunilor antimuncitorești ale autorităților. A doua jumătate a anului 1932 este marcată de un nou val de greve. Începând cu toamna anului 1931 au loc puternice agitații în mediul rural, împărțiri ale unor suprafețe nelucrate, mișcări ale arendașilor împotriva unor forme arhaice de dijmă, acțiuni ale argaților și zilerilor etc. În multe părți ale țării luptele revendicative sînt însoțite de ciocniri violente între jandarmerie și muncitori și țărani.

Situația a fost mult complicată de acțiunile anarhiștilor din Federația Anarhistă Iberică (FAI). În locul sarcinilor reale care stăteau în fața forțelor revoluționare din Spania în acel moment, anarhiștii își manifestă intenția de a stabili iluzoriul lor „comunism libertar”²¹, și, în acest scop, dezlănțuie o serie de greve intempestive și încercări de puciuri, ba, mai mult, conform „conceptului” lor elitist de „a face” revoluția prin acțiunea unor grupe mici și eroi individuali, trec la atacuri teroriste împotriva poliției, santinelor etc. Într-un cuvînt, FAI căuta „...să înlocuiască formele luptei conștiente de clasă a proletariatului — luptă economică, politică și ideologică — contra claselor reacționare cu violența fizică împotriva unuia sau altuia dintre reprezentanții autorităților”²². Asemenea acțiuni nu făceau decît să provoace dezorientare și dezorganizare, să înlesnească forțelor reacționare agitarea spectrului „anarhiei” pe care ar instaura-o revoluția „roșilor”, să ofere pretexte pentru loviturile îndreptate împotriva mișcării muncitorești.

Folosind inconsecvența și lipsa de fermitate a guvernelor republicane în transpunerea în viață a transformărilor democratice necesare și atitudinea lor tolerantă, pozițiile pe care le dețineau în aparatul de stat și în armată, deruta care apărea în unele sectoare sociale, reacțiunea se înviorază, trece la regrouparea forțelor sale și întreprinde o primă încercare de a bara cu ajutorul forței calea unei evoluții progresiste. Fostul șef al Gărzii civile din perioada premergătoare proclamării Republicii, generalul Sanjurjo, trece în fruntea unui complot și la 10 august 1932 dezlănțuie o lovitură de stat, cu baza în garnizoana din Sevilla. Dar, sprijinit de altfel de un număr mic de ofițeri din armată, complotul este zdrobit ca urmare a contraacțiunii rapide și eficiente a organizațiilor muncitorești.

Perioada extrem de frământată din viața Spaniei — la sfârșitul dictaturii lui Primo de Rivera și a scurtelor guvernări ce i-au urmat pînă la proclamarea Republicii și la începuturile acesteia —, schițată în rîndurile de mai sus doar în linii foarte mari și generale, este și aceea a apariției primelor grupări fasciste în Spania.

¹⁷ *Ibid.*, p. 590.

¹⁸ *Ibid.*, p. 571.

¹⁹ *Historia del Partido Comunista de España*, p. 65.

²⁰ *Ibid.*, p. 71.

²¹ *Ibid.*, p. 74.

²² *Ibid.*, p. 75.

Ele sînt, pentru început, mai mult decît reduse ca număr de aderenți și nesemnificative pentru viața politică a țării. În condițiile în care în Italia se instaurase și dăinuia regimul fascist al lui Mussolini, iar național-socialismul hitlerist avansase în Germania, doctrina și practica fascistă, reunind naționalismul șovinist extrem cu discursul social, le apărea unora — în special în țări în care conflictele sociale ajunseseră la o acuitate deosebită — drept un semn al timpurilor, o soluție „modernă”. Elemente oglindind starea de confuzie politică și căutări sociale în bună parte utopice și reacționare ale unor sectoare ale păturilor mijlocii — aduse la marginea disperării de criză, de presiunea economică a marii burghezii, în special a capitalului financiar care le înlănuia, pe de o parte, de spaima în fața mișcării muncitorești în creștere, care le „amenința proprietatea”, pe de altă parte —, erau atrase de „ordinea” pe care promitea s-o instaureze fascismul, de aversiunea sa declarată împotriva mecanismului parlamentarist tradițional, manevrat de „elici politice” și impregnat de corupție care, firește, nu că nu ar fi existat, dar pe care o asimilau cu regimul de democrație parlamentară însuși! Un punct de atracție deosebit îl constituia pentru elementele respective anticomunismul și, în general, antimarxismul înversunat al fascismului, în care găseau o expresie pentru dorința lor de a înlătura „pericolul” ce pîndea „proprietatea” și de a conserva un mod de trai vechi, impregnat adesea de obiceiuri și prejudecăți pe care le simțeau amenințate nu numai de o eventuală victorie a stîngii proletare, ci chiar și de transformările cu caracter burghezo-democratic. Programul social al doctrinei fasciste, preconizînd o anumită reorganizare, anumite restructurări în planul relațiilor social-economice sub egida statului totalitar, cu scopul — care pe termen lung nu putea fi decît utopic — de a „stînge” lupta de clasă, atrăgea de asemenea aceste elemente. Programul respectiv îi tenta, însă, în special nu prin conținutul real al acestor restructurări — a căror funcție socială adevărată, de întărire a dominației marelui capital, nici nu o decelau —, ci tocmai prin ceea ce reprezenta în el în cel mai înalt grad demagogia socială disimulatoare a acestei funcții — lozincă „anticapitalistă”, „antiplutocratică”, chemarea la „sacrificii egale”, la grija statului „pentru toți”, la subordonarea „tuturor” față de stat. Dar aderența pe care — pe baza unor asemenea laturi ale doctrinelor de tip fascist, însoțite și de o exploatare la maximum a sentimentelor naționale într-o direcție ultrașovinistă — o puteau cuceri propovăduitorii acestor doctrine în rîndurile sectoarelor derutate ale păturilor mijlocii — insuficient influențate, luate în considerare și reprezentate de forțele democratice — ba chiar și în rîndurile păturilor mai înapoiate ale maselor muncitoare, nu era decît unul dintre factorii de bază în măsură să potențeze nașterea și dezvoltarea mișcării fasciste.

Un alt factor de prim ordin l-a reprezentat acțiunea — de data aceasta perfect conștientă — a unor sectoare importante ale claselor dominante, care și-au dat bine seama de faptul că fascismul, cu demagogia lui socială „antiplutocratică” și cu soluțiile practice preconizate, care nu atingeau nicidecum bazele orînduirii capitaliste, nu reprezintă o amenințare reală, ci, din contra, poate fi utilizat ca un instrument folositor lor, chiar dacă va aduce cu sine o anumită schimbare — o schimbare nu a esenței sistemului relațiilor social-politice, firește, ci în ce privește persoanele care ocupă poziții dominante în acest sistem. Aceste elemente înțeleg la un moment dat că, spre deosebire de dreapta clasică deja compromisă — care se rezuma la o simplă împotrivire față de progresul social și politic pe calea apărării acerbe și nedismulate a vechilor stări de lucruri și privilegii și nu deținea un sistem ideologic propriu-zis, unitar —, fascismul poate oferi, în condițiile în care masele în acel moment nu posedau încă experiența istorică a ceea ce reprezintă el în realitate, o ideologie care să devină suportul unei mișcări pe care să o opună forțelor de stînga. Cercuri ale marii burghezii și aristocrației funciare, deținătoare ale puterii economice și interesate în stabilirea acelei stări de „ordine și disciplină” care să le consolideze această putere, decelează în „reformele sociale” preconizate de fascism, în unele sau altele dintre ideile sale „corporatiste”, „sindicaliste”, „statale” etc., acel mecanism care să asigure încorporarea, înregimentarea, încorsetarea de fapt, a oamenilor muncii în structuri organizatorice total subordonate unui stat totalitar și, deci, să le permită în continuare exploatarea maselor muncitoare. Exploatare cu atît mai eficientă, cu cît acestea vor fi lipsite de instrumentele lor de apărare a propriilor interese și vor fi încadrate în structuri care să îmbine teroarea cu demagogia socială și iluzia propriei apartenențe la sistem. Or, tocmai aceste cercuri economice la care ne-am referit erau acelea care puteau oferi fascismului mijloacele materiale necesare și puteau determina anumite sectoare ale aparatului de stat, elementele reacționare din armată și poliție etc. să-l tolereze, să-i preia ideile și să-i deschidă, la un moment dat, drumul spre putere.

Așa cum a dovedit-o experiența Spaniei, ca și a altor țări, pentru că cei doi factori nu apar chiar concomitent, fără acțiunea celui de-al doilea factor de bază primul nu este nici pe departe suficient pentru triumful fascismului, îi poate asigura cel mult rolul de forță de diversivitate în viața politică a țării.

În perioada sa de germinație, de prime încercări, mișcarea de tip fascist din Spania a avut un caracter grupuscular, cu manifestări izolate, rămase în acel moment la periferia vieții politice spaniole.

O primă încercare — Partidul naționalist spaniol, fondat de José Maria Albiñana, care se proclama deasupra tuturor partidelor, adversar al regimului liberal și apărător al „instituțiilor spaniole“, eșuează în scurt timp²³. Organizația paramilitară a acestui partid, ai cărei membri își spuneau „legionarii lui Albiñana“, a încercat în chiar momentul proclamării republicii să se opună fără succes forțelor republicane în câteva izolate lupte de stradă.

În momentul acela, triumfal, de început al republicii, cînd se producea o liberalizare a regimului politic, dar sub egida unor guverne în care exponenți ai marii burghezii dețineau posturi cheie, programul și forța — insignifiantă de altfel — a partidului lui Albiñana nu trezesc interesul nimănui, nici măcar dreapta nu percepe încă în ce tip de forță politică ar putea fi transformat un asemenea partid. Albiñana avea să scrie ulterior: „Noi, care eram atît de plini de entuziasm și de hotărîre, nu ne puteam achita nici chiria pentru centrul nostru, pentru că cei bogați nu ne-au ajutat. A vrea să împrumuți bani care nu aduc un profit imediat înseamnă, în Spania, a face o experiență amară“²⁴. În scurt timp, partidul lui Albiñana a fost interzis, iar el exilat în provincie.

O evoluție diferită au avut alte două mici grupări — cea a lui Ramiro Ledesma Ramos la Madrid și a lui Onesimo Redondo la Valladolid, deoarece, cu toată insignifianța lor inițială ca număr de aderenți și influență politică, ele pot fi privite ca germeni și componente ale mișcării fasciste de mai târziu.

Funcționarul poștal Ramiro Ledesma reușește să-și ralieze un grup de colaboratori, colegi de studii cu dînsul. El percepe faptul că dreapta clasică este depășită în condițiile noi, o consideră incapabilă de a promova un adevărat naționalism și o tratează de „reacționară“, în timp ce pe sine se concepe drept „revoluționar“, preia o serie de idei din arsenalul fascist și caută să le adapteze la realități spaniole, sperînd să îndrepte pe acest făgaș, proclamat drept un soi de „revoluție“ socială și națională, mase muncitoare smulse de sub influența socialismului științific sau a anarhosindicaliştilor, aceștia din urmă avînd, în concepția sa din anii 1931—1932, meritul de a fi fost primii în Spania care s-au eliberat „de cultul burghez al libertății (individuale)“²⁵, de a fi „forța de subversiune cea mai eficace, deoarece arderea lor revoluționară nu datora nimic influenței socialismului internațional“²⁶, dar și vina de a-și îndrepta aspirațiile nu pe făgaș naționalist, ci pe acela al luptei împotriva patronatului. Aceste plecături, nu lipsite probabil de intenții diversioniste, pe care Ledesma, în faza de început a elaborării doctrinei sale încă imprecis conturate și confuze, le făcea unei forțe în fond profund ostilă fascismului, ca și intenția de a da o specificitate spaniolă programului său și mișcării pe care dorea s-o creeze explică, în parte, de ce Ledesma alege, pentru a le defini, expresia „național-sindicalism“. Decis să creeze un partid fascist în fond, Ledesma, ca și colaboratorii săi din acel timp, refuză să folosească termenii de proveniență străină, ca „național-socialism“ sau „corporatism“ și nu se definesc ei înșiși ca fasciști.

Dar aducerea ideilor sale la cunoștința opiniei publice îl pune pe Ledesma în fața problemei fondurilor necesare. Un prim ajutor îl primește prin agenți ai guvernului Aznar — ultimul guvern monarhist dinaintea proclamării republicii —, din fondurile de propagandă ale acestuia. În felul acesta, reușește să lanseze, la 14 martie 1931, săptămînalul „La conquista del Estado“. Apoi a primit un timp subvenții — nu foarte generoase — din partea marii finanțe, în speță a bancherilor din Bilbao, care însă la un moment dat seacă, ceea ce determină spre sfîrșitul aceluiași an și încetarea apariției revistei. Interesant de remarcat că aceste subvenții au generat în grupul lui Ledesma conflicte, unii dintre colaboratori socotind drept scandalos a primi fonduri de la extrema dreaptă^{26bis}. Încă un exemplu — ca atîtea altele în istorie — a contradicției, a enormului decalaj dintre felul cum se concepeau pe sine înșiși unii militanți și ce reprezenta în mod obiectiv mișcarea din care făceau parte și ideologia sa! Dar acesta putea juca un rol cel mult în conduita, evoluția ulterioară

²³ Vezi Stanley G. Payne, *Phalange, Histoire du fascisme espagnol*, Editions Ruedo ibérico, Paris, 1965, p. 9.

²⁴ Citat în *Ibid.*, p. 9.

²⁵ *Ibid.*, p. 12.

²⁶ ^{26bis} *Ibidem*.

și soarta individuală a unora, nu și pentru configurația mișcării ca atare, a cărei esență fascistă se contura destul de bine în ideile proclamate în chiar primul manifest publicat. Ideile respective erau, în fond, tipice : sacralizarea statului, conceput abstract, în afara și deasupra relațiilor sociale, ca un factotum, substituirea ideii de suveranitate a poporului (proclamată încă de burghezia democratică și avînd ca atribut suveranitatea națională, asigurată prin intermediul statului) cu cea a suveranității aceluiași „stat” aflat deasupra tuturor („Statul nou va fi constructiv și creator. Autoritatea sa se va substitui celei a indivizilor și grupurilor și el va fi singurul, unicul depozitar al suveranității naționale... Sintem, deci, pentru pan-etatism...”²⁷) ; propovăduirea unui tip de corporatism, sau sindicalism etatist, fără precizarea exactă a formelor sale („În sectorul economic sindicalizarea va fi obligatorie și strîns subordonată intereselor superioare ale Statului”²⁸) ; promisiunea intervenției statului în sfera economică („Statul va organiza și controla producția...”²⁹), care, nefiind, se înțelege, vorba de trecerea principalelor mijloace de producție în proprietate obștească și de rolul statului ca instrument al clasei muncitoare reflecta, în fond, tendința spre un capitalism monopolist de stat, asigurat cu mijloacele unui regim totalitar fascist ; elitismul, teoria rolului „celor aleși” („Primul nostru țel este eficacitatea revoluționară. Nu căutăm, deci, sprijinul multora, ci pe acela al cîtorva oameni plini de curaj și îndrăzneală”³⁰).

Un grup asemănător cu cel al lui Ledesma, și de asemenea restrîns ca număr de membri, se formează în jurul lui Onesimo Redondo, provenit dintr-un mediu rural conservator al vechii Castilii și devenit, după o ședere în Germania în calitate de lector de limbă spaniolă, admirator al național-socialismului, pe care însă îl amendează — conform propriilor vederi și sentimente și pentru a-l face acceptabil aderenților din Spania — cu un catolicism gervent și intransigent, opus categoric reformelor anticlericale ale Republicii, oricărei laicizări. La 13 iunie 1931 Redondo scoate la Valladolid primul număr al unui săptămînal intitulat „Libertad”, iar la 9 august 1931 fondează în aceeași localitate gruparea politică Juntas Castellanas de Actuación Hispánica. Redondo ataca concomitent stînga muncitorească din orașe, capitaliștii din Madrid și Bilbao, elementele anticlericale din partidele burgheze liberale, preconiza ca sfera economică să depindă de „sindicate naționale” reunite într-un organism rigid, nimicirea tuturor „erezilor” de genul ateismului și atitudinilor neconforme cu tradiția religioasă, apela la poporul „virtuos” și „credincios” să salveze integritatea „spirituală” a Spaniei, amenințată de „egotism”, „pornografie” și „iudaism”³¹. Iată, de pildă, o mostră a pozițiilor lui Redondo față de reformele Republicii : „Învățămîntul mixt este un adevărat atentat la pudoarea femeilor cinstite. Este un nou capitol din istoria atrocităților comise de evrei împotriva națiunilor libere, o crimă care amenință sănătatea morală a țării ; trădătorii care sînt răspunzători pentru aceasta vor trebui să plătească cu capul”³². Dacă ținem cont de faptul că în Spania, lipsită de populație evreiască, antisemitismul ca fenomen nu era cunoscut, devine și mai clară simbioza dintre poziții retrograde specifice unei situații din această țară și sloganuri imprumutate de la hitleriști.

De altfel, concepția lui Redondo pune un accent deosebit pe violență, văzînd în ea nu numai un instrument impus de împrejurări, ci ridicînd-o, într-o variantă proprie a „supraomului”, la rangul unui cult, al unei trăsături de caracter național : „Acest program — scria Redondo — îl poate realiza numai un partid tînăr, animat de violența care caracterizează profund caracterul nostru național și hotărît să lupte fără încetare împotriva nebulunii materialismului și ipocriziei lipsite de sens a burgheziei”³³. Mizînd, în propaganda sa, pe lipsa de maturitate politică a tineretului, gustul pentru aventură și posibilitatea de a-i insufla mai ușor decît celor adulți un spirit militarist, Redondo îi chema de pe atunci deja pe tineri să se înarmeze pentru luptă : „Tinerii trebuie să se antreneze pentru luptă, să aibă cultul violenței. La tineri, violența patriotică este justă, necesară și de dorit. Trebuie să ne pătrundem de ideea unei moralități a violenței și de spiritul militar”³⁴.

²⁷ „La conquista del Estado”, nr. 1, 14 martie 1931 (manifestul este pe larg citat în Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 11).

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 14.

³¹ *Ibidem.*

³² „Libertad”, nr. 17, din 5 oct. 1931 (citat de Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 14).

³³ „Libertad”, nr. 23, din 28 dec. 1931 (citat în *Ibid.*, p. 14).

³⁴ Citat de Pedro de Basaldúa, *En España sale el sol*, Buenos Aires, 1948, p. 11 (vezi și Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 14).

Spre sfârșitul anului 1931, cele două grupuri fuzionează într-o organizație denumită Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (JONS). În fruntea acesteia se afla un consiliu național, dar de fapt — Ledesma și Redondo, fiecare menținându-și conducerea propriului grup. Noua organizație continua să fie restrinsă ca număr de aderenți, cu poziții ideologice confuze. Proclamînd o mișcare „național-sindicalistă”, ea nu elaborase nici un plan concret de organizare sindicală, nu precisase în nici un fel cum urmează să arate în practică național-sindicalismul. JONS era lipsită, pentru moment, și de un sprijin financiar serios. În acel moment, marea burghezie și aristocrația continuau să se vadă reprezentate în primul rînd de partidele politice de dreapta parlamentare și să mizeze pe ele, priveau cu neîncredere vorbăria JONS-istilor despre o revoluție economică. Tactica pe care au adoptat-o aceștia, intenția de a instaura o dictatură împotriva forțelor de stînga și diferențierea față de dreapta clasică îi plasa în acel moment într-o poziție de izolare, astfel încît „Ei nu puteau conta pe o reușită decît în cazul unor tulburări interne”³⁵.

În aceste condiții, activitatea organizației a rămas, pînă la sfârșitul anului 1932, nesemnificativă, nu s-a transformat cu adevărat într-o mișcare în favoarea unui program „național-sindicalist”. Înseamnă, oare, aceasta, că primii doi ani de activitate a grupurilor din Madrid și Valladolid nu au avut nici o importanță pentru viitorul mișcării fasciste în Spania? Mai curînd am putea, cu anumite rezerve, accepta aprecierea rolului revistei „La conquista del Estado” făcută de Stanley G. Payne, extinzînd-o, însă, asupra întregii activități a grupurilor respective: „Cu toată cariera sa scurtă, revista lui Ledesma a conținut în germene tot ceea ce mai tirziu va face național-sindicalismul. Cei care au colaborat la ea refuzau eticheta de fasciști și nu foloseau niciodată acest cuvînt atunci cînd vorbeau despre sine. Ei au depus eforturi, adeseori fără pricepere, de a degaja trăsăturile unei ideologii naționaliste potrivite pentru Spania, chiar dacă, la pornire, inspirația le-a venit din străinătate. Ideea unui naționalism de stat, ca și acelea ale legitimității violenței, a gloriei imperiului, a sindicalizării muncii la scară națională, a confiscării pămînturilor și a colaborării necesare a masei cu puterea aveau să-și facă drum, iar ecoul pe care îl vor avea în rîndurile studenților și ale extremei drepte va arăta că cei ce l-au subestimat pe Ledesma și pe prietenii săi s-au înșelat. Din nefericire pentru Ledesma, această evoluție a cerut timp și a fost condiționată de o serie de evenimente pe care el nu le putea prevedea”³⁶. Vom remarca numai, în legătură cu cele citate mai sus, că însuși ecoul pe care îl vor găsi la extrema dreaptă demonstrează care era conținutul real al „sindicalizării muncii”, preconizate de național-sindicalisti în condițiile cînd clasa muncitoare spaniolă dispunea de puternice organizații sindicale, sau al „colaborării masei la putere”.

În timp ce grupurile „național-sindicaliste” ale lui Ledesma și Redondo rămîneau la periferia vieții politice spaniole, aceasta evolua pe linia unei delimitări tot mai pronunțate și a unei confruntări tot mai acute între principalele forțe politice.

Dreapta, avînd drept numitor comun ostilitatea față de reformele Republicii, era divizată din punct de vedere politic și organizatoric, țelurile urmărite de curente ei continuau să fie diferite — de la restaurarea monarhiei sau fărîmarea unui stat „nou” de tip totalitar la asigurarea dominației în cadrul Republicii. În afara grupurilor „național-sindicaliste” nesemnificative și rămășițelor grupării lui Albiñana, la extrema dreaptă a arenei politice spaniole se mai situau și alte organizații, dintre care unele, mai puternice, aveau să joace un rol însemnat în evenimentele ce vor urma. Este vorba, în primul rînd, de Comuniunea tradiționalistă, cu baza în special în Navarra, partid reunind elementele deosebit de conservatoare, tradiționaliste, cu obîrșie în fracțiunea „carliștilor”, care în prima jumătate a sec. XIX a purtat războiul dinastic, disputînd reginei Isabela tronul în favoarea unchiului ei Carol. De atunci, carliștii, generație după generație, s-au pronunțat împotriva dinastiei „ilegitime” și au așteptat un moment favorabil. După proclamarea Republicii, ei trec la reorganizarea unităților lor, numite Requetés sau Berete roșii. Un alt partid monarhist, denumit Refacerea spaniolă, a fost creat după proclamarea Republicii de adepții regelui Alfons al XIII-lea. O serie de conservatori, împreună cu un număr de colaboratori ai dictatorului înlăturat, Primo de Rivera, au format încă în 1930 Uniunea monarhistă națională, adeptă a unei monarhii amendate cu eventuale reforme de tip corporatist.

Dar în 1931—1932 forțele principale ale burgheziei se orientau nu înapoi, ci spre asigurarea în cadrul Republicii a unui regim de stabilitate, care să pună capăt agitației sociale, să împiedice evoluția spre transformări social-economice profunde și cursul anticlericalist al forțelor republicane democratice. În aceste condiții, nici cu-

³⁵ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 16.

³⁶ *Ibid.*, p. 13.

rentele monarhiste, nici cele corporatiste nu aveau șansa de a ralia în jurul lor principalele forțe de dreapta. Acestea se grupează în jurul Acțiunii populare, mișcare politică emanând din gruparea Acțiunii catolice. Acțiunea populară (Accion Popular), în frunte cu José Maria Gil Robles, devine centrul de raliere a tuturor forțelor de dreapta în cadrul unei Confederații spaniole a drepturilor autonome (CEDA) — principală forță a opoziției în interiorul sistemului politic republican. Inițial CEDA își propunea, fără să conteste Republica, să mențină în cadrul ei privilegiile claselor dominante și ale bisericii, uzind în acest scop de lupta electorală.

Anul 1933 se distinge, însă, prin sporirea atracției cercurilor industriale și financiare spre o soluție de tip fascist. Un impuls important îl dă în această privință venirea hitlerismului la putere în Germania. Inclinația spre o variantă sau alta, corporatistă de tip mussolinian sau național-socialistă, începe să se manifeste în diverse cercuri politice de dreapta, cuprinde o arie mult mai largă decât grupurile JONS-iste (și independent de ele).

În aceste condiții, înregistrează o anumită activizare și JONS-ul. După datele unor autori mari capitaliști, printre care industriași și bancheri din Bilbao și Banca din Biscaya³⁷ reiau subvenționarea lui Ledesma. JONS-ul se extinde, având în vara anului 1933 celule în 8 localități, obține un număr de circa patru sute de aderenți în rândul studenților madrileni, înființând o asociație universitară, fondează un sindicat al șoferilor de taxi și începe antrenarea militanților săi, în grupe mici, pentru lupte de stradă³⁸.

Activitatea JONS rămâne, însă, în continuare marginală. Pentru viitorul mișcării fasciste capătă în acel moment o importanță mai mare orientarea spre doctrina fascistă a unor exponenți direcți, de suprafață, ai claselor dominante, provenind chiar din rindurile acestora sau dintr-un mediu intelectual legat de ele. Spre deosebire de liderii JONS-ului, aceștia sînt tentați de o preluare fățișă, inclusiv ca denumire, a doctrinei fasciste, fapt ce se reflectă și în publicarea revistei „El Fascio”, interzisă de guvern după primul număr. În poziția de a ralia în jurul său asemenea elemente și de a ajunge liderul noii mișcări s-a aflat un tânăr marchiz, licențiat în drept, fiul fostului dictator — José Antonio Primo de Rivera. Avînd strîns legături cu diferite cercuri reacționare, inclusiv adepți ai tatălui său, José Antonio ajunge la concluzia imposibilității de a rezolva situația prin simpla reîntoarcere la vechile forme de guvernare și începe să-și manifeste public un credo fascist. Dînd fascismului o definiție idealistă, dar conformă cu ideea necesității de a opune dezvoltării conflictului social un „ideal” comun tuturor, promovat sub egida unui stat de „ordine”, din care să fie eliminat principiul democratic electoral al majorității, el își formulează în mod public concepția într-un articol din „El Fascio” și apoi într-o scrisoare publicată în revista monarhistă „ABC”, în care susține: „Idealul fascist nu este un ideal de dreapta (deoarece dreapta pretinde să conserve totul, chiar și ceea ce este rău) și nici un ideal de stînga (deoarece stînga pretinde să distrugă totul, chiar și ceea ce este bun), ci un ideal valabil pentru ansamblul națiunii.

Un stat fascist nu se naște din triumful partidului celui mai puternic (dreptatea nu se află în mod obligatoriu de partea partidului celui mai puternic, chiar dacă regula absurdă a consultărilor electorale pretinde contrariul), nu, un Stat fascist ia naștere din triumful unui mare principiu al ordinii colective, dintr-un sentiment pe care îl împărtășesc toți locuitorii, el nefiind decît expresia acestuia...”³⁹.

Asociindu-se cu un alt fervent adept al instaurării unui regim totalitar, Ruiz de Alda, aviator cunoscut, în care anumite personalități de dreapta vedeau de asemenea un candidat la conducerea unui partid fascist, José Antonio trece la preparative directe, stabilește numeroase legături prin corespondență, contacte directe sau prin colaboratori. În cadrul acestor contacte, un loc important îl ocupă discuțiile cu cercurile de afaceri, în speță cu puternicii magnați financiari din Bilbao. Spre deosebire de Ledesma și Redondo, mereu limitați în ce privește resursele financiare, José Antonio și Ruiz de Alda primesc fondurile de care au nevoie și în vara anului 1933 încep o campanie de manifeste. Inițiatorii noii mișcări poartă și tratative cu Ledesma, care, pentru moment, nu dau rezultate, deoarece acesta din urmă le propune doar intrarea în conducerea JONS și dezvoltarea mișcării pe această bază, în timp ce José Antonio urmărea crearea unui partid nou, pe o bază mult mai largă, și pe care propunea să-l numească Fascismul spaniol⁴⁰ — împrumut străin pe care Ledesma îl respingea categoric.

³⁷ Charles Foltz Jr., *The Maggearade in Spain*, Boston, 1948, p. 64.

³⁸ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 36.

³⁹ *Obras completas de José Antonio Primo de Rivera*, Madrid, 1952, p. 43—47.

⁴⁰ Vezi Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 28—29.

Considerind preparativele terminate, liderii fasciști convoacă un miting la 29 octombrie 1933, la care participă circa 2 000 de persoane. José Antonio Primo de Rivera expune, cu acest prilej, bazele ideologice ale mișcării ce își anunța astfel constituirea. Cuvîntarea se distinge prin conținutul eterogen, eclectic, caracteristic doctrinei fasciste în genere, prin încercarea de a disimula adevăratele scopuri prin demagogie socială, prin recunoașterea și criticarea „relelor” regimului liberal burghez, inclusiv a exploatării oamenilor muncii, însoțită de atacul direct la adresa democrației etc.

Chiar de la începutul cuvîntării, căreia José Antonio i-a imprimat o formă literară, focul este concentrat împotriva a însăși ideii de democrație, de voință a poporului, care, din momentul în care „în martie 1762 un om de rău augur, numit Jean Jacques Rousseau a publicat «Contractul Social»”, a distrus „adevărul politic” ca „entitate permanentă”. Atacul împotriva ideii este însoțit, firește, de cel împotriva mecanismului presupus a exprima voința colectivă: „Jean Jacques Rousseau a presupus că fiecare popor ca un întreg posedă un suflet propriu, situat deasupra fiecăruia dintre sufletele noastre individuale, și că acest ego superior este dotat cu o voință infailibilă, capabilă în fiecare moment dat să definească ce este drept și ce e nedrept, binele și răul. Această voință suverană colectivă poate fi exprimată numai prin sufragiu — în care ipoteza majorității prevalează asupra celei a minorității, ghicind ce trebuie să fie voința superioară. Rezultă că votul — jocul care constă în a arunca mici foi de hirtie într-o urnă electorală — are puterea de a ne spune în fiecare moment dat dacă există Dumnezeu sau nu, dacă adevărul este adevărat sau fals și dacă țara noastră trebuie să continue a exista sau ar trebui mai bine sfătuită să se sinucidă”⁴¹.

După o asemenea expunere „profundă” a învățăturii lui Jean Jacques Rousseau, José Antonio conchide că, urmînd-o, statul liberal „a încetat să fie un executor hotărît al destinului țării și s-a transformat într-un simplu spectator al luptelor electorale”, a cărui grijă este ca urnele de vot să nu fie distruse, „pe cită vreme a fi distrusă este lucrul cel mai nobil ce se poate întîmpla unei urne de vot”⁴². În urmărirea scopului său de a lichida regimul democratic bazat pe consultări electorale, care deschidea vaste posibilități de acțiune și maselor muncitoare, fascismul a exploatat pretutindeni din plin decepția resimțită de sectoare însemnate ale opiniei publice de pe urma tarelor democrației burgheze și sistemului său electoral. Și José Antonio Primo de Rivera schițează în această cuvîntare programatică un tablou succint, dar sugestiv, al acestor tare: „...cum sistemul funcționează prin obținerea majorității, oricine intenționează să pună stăpînire pe sistem trebuie să obțină o majoritate a voturilor. Trebuie să o obțină, la nevoie, sustrăgînd voturi de la alte partide; de aici și faptul că el nu trebuie să ezite în a le defăima, în a arunca asupra lor cele mai abjecte calomnii, în a falsifica în mod deliberat adevărul, în a nu lăsa să-i scape nici o metodă de minciună și denigrare”⁴³. Dar, omîtînd faptul că lupta electorală și activitatea parlamentară reprezintă și o ciocnire între diferite opțiuni și practici politice — iar pe măsură ce încetează să fie apanajul unor grupări ale burgheziei și aristocrației devine și un important mijloc de luptă al forțelor populare și de exprimare a voinței acestora —, și reducînd totul la tare caracteristice în special unei democrații parlamentare neevoluate și neconsolidate, sau denaturate, José Antonio dă în vileag și obiectul, scopul adevărat al criticii — nu de a consolida democrația înlăturîndu-i tarele, ci de a o distruge ca atare! Fiîndcă din anumite idei-cheie ale acestei părți a cuvîntării reiese clar și ce i se impută democrației: după alegeri, „statul liberal trebuie să se țină cu seninătate de orice rezultat din scrutin”, sistemul democratic este „în primul rînd, sistemul cel mai dezastruos, din cauza risipirii energiei”, printre altele pentru că un „om dotat cu talent pentru înalta funcție de a guverna, care este, poate, cea mai nobilă dintre toate funcțiile omului”, este obligat să cheltuiască multe din energiile sale pentru „a flata alegătorii și a îndura obrăznicile lor — deoarece din partea lor primește puterea —, a suporta umilînța și ofensele din partea celor care, tocmai datorită funcției cvasi-divine a guvernării, sînt chemați să i se supună”⁴⁴. Deja în aceste argumente este implicată și teoria elitistă proprie doctrinelor fasciste.

Critica stărilor economice și sociale pornește de asemenea de la realități, pentru a ajunge la concluzii false. Statul liberal vine, în fine, să „ne ofere sclavia economică, spunînd cu crudă ironie lucrătorilor: «Sînteți liberi să munciți cum vă alegeți: nimeni

⁴¹ *Mediterranean Fascism 1919—1945*. Selected documents edited by Charles F. Delzell, The Macmillan Press Ltd., 1971, p. 260.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibid.*, p. 261.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 260—261.

nu vă poate obliga să acceptați un fel sau altul de condiții. Cum însă noi sintem cei bogați, noi vă oferim acele condiții pe care le găsim de cuviință. Ca cetățeni liberi, voi nu sinteți obligați să le acceptați dacă nu vă convin, dar ea cetățeni săraci, dacă nu acceptați condițiile impuse de noi, veți muri de foame, înconjuțați în cel mai înalt grad de demnitate lumii liberale». Și așa se face că în țări ce posedă cele mai superbe parlamente și cele mai splendide instituții democratice este suficient să mergeți numai cîteva sute de iarzi în afara cartierelor luxoase ale marilor orașe pentru a vă găsi în mijlocul unor mahalale rău mirositoare, unde lucrătorii și familiile lor trăiesc înghesuși grămadă în condiții aproape subumane⁴⁵. Dar tabloul schițat nu slujește pentru a motiva vreo soluție pozitivă propusă, ci pentru a demonstra că „sistemul liberal”, prin lipsa de grijă față de muncitori, provoacă apariția socialismului cu „relele” sale (decîi nu proprietatea privată propriu zisă, nu relațiile de producție existente, ci lipsa unui regim paternalist este, în fond, ceea ce se impută) : „De aceea s-a născut socialismul, și nașterea sa a fost justificată. Nu vom nega o asemenea evidență : lucrătorii au fost siliți să se apere împotriva acestui sistem, care le oferă numai promisiunea unor drepturi și nu-și dă osteneala să le asigure mijloace multumitoare de viață. Dar socialismul, care a fost o reacție legitimă împotriva înrobirii liberale, a apucat-o pe căi greșite în trei feluri : întîi, el a acceptat interpretarea materialistă a lumii ; în al doilea rînd, el a adoptat o atitudine de răzbunare ; și în al treilea rînd, a proclamat dogma luptei de clasă”⁴⁶. Cu alte cuvinte, descifrînd întregul context al cuvîntării, fiți liniștiți, muncitori, noi înțelegem de ce vă atrag ideile socialiste, dar este o rătăcire, noi însă vom restabili „justiția socială” lichidînd economia liberală și instaurînd un regim care să vă poarte de grijă. Și fiți liniștiți, domnilor capitaliști ! Renunțați, nu la proprietate, la liberalism numai, care provoacă „dezunire, vrajbă”, și veți scăpa și de socialism, care „proclamă monstruoasa dogmă a luptei de clasă”⁴⁷. Iar noi ? Noi sintem deasupra dreptei și a stîngii, „mișcarea noastră nu își va lega în nici un caz destinul de interesele de grup sau de clasă care se ascund sub deosebirea superficială dintre Dreapta și Stînga”⁴⁸.

Caracteristic este, însă, faptul, că în momentul nașterii sale mișcarea condusă de José Antonio evită să-și asume obligații clare, un program practic. Cuvîntarea rămîne confuză în ce privește modul cum vor fi rezolvate problemele, altfel decît o pot face dreapta sau stînga. De altfel, oratorul a și motivat acest lucru prin faptul că este suficient un „mare principiu” care să ghideze actele viitoare ale mișcării, deoarece, propunînd un program de soluții concrete „nu am fi decît încă un partid în plus”. Totuși, unele trăsături, cerințe pentru viitorul regim sînt formulate, printre ele fiind⁴⁹ :

— „partidele politice trebuie să dispară... Factorii noștri naturali sînt: familia, municipalitatea și profesia...” ;

— mai puțin verbiaj liberal, mai multă grijă pentru libertatea veritabilă a omului, care este respectată numai cînd acesta este privit ca „un înveliș corporal al unui suflet capabil de a fi salvat sau damnat” și cu atît mai mult, cu cit „această libertate este integrată, cum o cerem noi, într-un sistem de autoritate, ierarhie și ordine” ;

— „Dorim ca spiritul religios... să fie respectat și sprijinit așa cum o merită”, fără însă ca statul sau biserica să intervină în treburile specifice ale fiecăruia ;

— „Vrem în mod hotărît ca Spania să redobîndească sensul universal al culturii și istoriei sale”.

Nu lipsită de importanță pentru viitoarele metode de acțiune ale mișcării a fost abordarea de către José Antonio a problemei violenței (chiar dacă unii autori, inclusiv Stanley G. Payne, citat de noi, sînt tentați să acrediteze ideea că, în ce-l privește pe José Antonio personal, a fost vorba mai mult de retorică) : „Dacă în anumite cazuri aceasta nu se poate obține decît prin violență, să nu evităm violența. Cine a spus — vorbind despre «orice, în afară de violență» — că treapta supremă a valorilor morale constă în blîndețe ?”⁵⁰. Punînd și în Spania bazele mitului despre tipul deosebit de om înregimentat în „mișcare”, José Antonio declară că aceasta din urmă „nu este un mod de a gîndi, ci un mod de a fi”, că „Trebuie să adoptăm față de viață în ansamblu și în fiecare din acțiunile noastre, o atitudine ce este proprie omului, este profundă și integră. Această atitudine este spiritul slujirii și sacrificiului, modul de viață ascetic și militar”⁵¹.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 261.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 262.

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Ibid.*, p. 263.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 264—265.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 265.

⁵¹ *Ibidem.*

În fine, José Antonio este conștient de faptul că, nereușind în Spania suscitarea unei mișcări de tip fascist „de jos”, la suprafața căreia să apară un „prefet” din rîndurile „poporului simplu” — cum, de altfel, pentru a conferi mișcării mai multă credibilitate, ar fi dorit-o cercurile de afaceri cu care tratase —, declarațiile de grijă față de cei săraci făcute de reprezentanți direcți ai claselor dominante vor fi privite cu neîncredere. De aceea, caută să prevină acest lucru, declarînd : „Da, este posibil să ne numiți señoritos (domnișori — n.n.). Dar aducem cu noi voința de a lupta pentru lucruri care nu sînt de fel în interesul domnișorilor : sîntem aici pentru a lupta, a impune sacrificii grele, dar juste, multor oameni din propriile noastre clase, sîntem aici cu scopul de a lupta pentru un stat totalitar, care își va revărsa belșugul asupra celor umili la fel ca asupra celor puternici”⁵².

Această cuvîntare „inaugurală” a lui José Antonio, — asupra căreia ne-am oprit mai îndelung datorită caracterului ei programatic, a faptului că temele ei vor fi reținute în documente ulterioare ale Falangei —, avea, nimic de zis, o anumită încălcătură „poetică” voit imprimată („popoarele i-au ascultat întotdeauna numai pe poeți”, zicea autorul ei). Dar, dacă latura ei „demolatoare” contura clar adversitatea acerbă a liderilor ce anunțau noua mișcare față de democrație, economia capitalistă nedirijată, de tip „liberal”, și, îndeosebi, față de lupta de clasă și socialism, programul pozitiv era expus în schimb în termeni mai mult decît vagi, rezumîndu-se, cum am văzut, la a proclama drept țel statul totalitar, autoritatea, ierarhia și ordinea, iar ca mijloc — violența. Nimic în această cuvîntare nu permitea o descifrare a unor orientări practice, a formei de stat preconizate, a bazelor și structurii sale. Tendința spre un fel de corporatism putea fi întrezărită în ideea desființării partidelor politice (deoarece „nimeni nu se naște membru al unui partid politic”) și în cea a existenței omului doar în interiorul circuitului închis al triadei : familie-comunitate locală-profesie. Dar, pentru moment, nu se fundamenta în nici un fel ideea „național-sindicalistă” și nu se făceau nici un fel de referiri cu privire la cele preconizate în domeniul economic. Singurul eveniment concret din viața politică a Spaniei abordat era cel al alegerilor ce urmau să aibă loc în scurt timp. José Antonio, care, de altfel, cu sprijinul altor forțe de dreapta, își pusese candidatura în provincie, declară că „...victoria va fi a noastră, o victorie care — este oare nevoie s-o spun ? — nu o vom reperta la alegerile care vin... Spania noastră nu va rezulta din așa ceva, nu acesta este terenul nostru... Locul nostru este în aer liber, sub cerul clar de noapte, cu spada în mînă și stelele deasupra”⁵³.

Înființarea oficială a noii organizații a avut loc peste cîteva zile, cu prilejul unui nou miting, ținut la 2 noiembrie 1933. Renunțîndu-se la ideea de a introduce cuvîntul „fascism” în chiar denumirea mișcării, s-a adoptat titulatura de Falanga Spaniolă. Doctrina antidemocratică, dar vagă, expusă de José Antonio, în special lipsa celui radicalism intransigent care caracteriza JONS-ul, a amenințărilor cu „revoluția”, a avut darul de a oferi anumite „asigurări” elementelor reacționare. Într-adevăr, în condițiile Spaniei, „național-sindicalismul” radical al JONS-ului lui Ledesma și Redondo, frazeologia lor „revoluționară”, inclusiv atacurile „anticapitaliste” destul de virulente, nu au reușit să înșele masele de oameni ai muncii, angajate intens în luptă pentru o evoluție democratică și îmbunătățirea condițiilor lor social-economice sub conducerea partidelor muncitorești și în cadrul unor puternice organizații sindicale. În schimb, au reușit să stîrnească rezerve la dreapta. În felul acesta, cu toată activizarea sa din primăvara anului 1933 și confuzia stîrnită în rîndurile unei părți a studențimii, JONS rămîne redus, ca număr, la cîteva sute de membri adulți în întreaga Spanie. Falanga, însă, se bucură de o audiență mai largă în rîndurile elementelor conservatoare și ajunge în primele luni la aproximativ 2 000 de membri.

Nici una dintre aceste componente ale mișcării care încerca să dea expresie curentului fascist în Spania prin organizații noi nu se bucura de o audiență cu adevărat însemnată și nu devenise încă centrul de raliere a principalelor forțe de dreapta. Grosul forțelor conservatoare continua să se grupeze în CEDA, în special în jurul Acțiunii populare a lui Gil Robles, orientîndu-se spre o victorie a dreptei pe cale parlamentară.

Evenimentele păreau să le dea dreptate. Greutățile mari întîmpinate, imposibilitatea de a asigura înfăptuirea programului politic și social preconizat prin simpla participare la guvern în coaliție cu republicanii burghezi, îi determină pe socialiști să se orienteze spre ruperea acestei coaliții. În același timp, o parte mare a muncitorilor de sub influența sindicatelor conduse de anarhiști se situează în alegeri pe o poziție abstenționistă. În aceste condiții, în cursul consultării electorale din noiembrie 1933 victoria revine partidelor reacționare. În locul celor 42 de mandate de care dispuneau

anterior, partidele reunite în CEDA au obținut 207. Republicanii de stînga pierd majoritatea celor 120 de locuri pe care le deținuseră anterior⁵⁴. Socialiștii, care trecuseră deja în opoziție, obțin un spor de voturi (1 627 000), dar mult mai puține mandate (58 în loc de 116)⁵⁵, încetînd să fie cel mai puternic partid din Cortesuri. P.C.S. a obținut 145 000 de voturi⁵⁶, dublu față de alegerile din 1931.

Forțele cele mai conservatoare nu puteau, însă, să formeze ele însele guvernul, nedispunînd de o majoritate suficientă. În aceste condiții, oscilația spre dreapta a „centrului“, adică a partidului radical condus de Lerroux, vine să dea o puternică lovitură evoluției democratice din Spania. Guvernul radical, sprijinit în această privință de partidele de dreapta, a trecut la lichidarea a o serie de cuceriri ale Republicii. În condițiile presiunii crescînde a forțelor reacționare și ale împotrivirii pe care o întîmpinau, în special din partea mișcării muncitorești, se manifestă tot mai clar orientarea unor elemente de frunte din cadrul partidelor parlamentare de dreapta spre un regim de tip fascist, pe care, însă, să-l instaureze „de sus“, folosind mecanismul guvernamental și parlamentar. O asemenea perspectivă, speranța principalelor cercuri reacționare de a rezolva situația din Spania în favoarea lor printr-o evoluție spre totalitarism și corporatism în cadrul regimului existent și folosind instituțiile sale legale — evitînd, deci, zguduiri în plus și aducerea la putere a unor grupări al căror program neclar și componență eterogenă nu ofereau încă garanții „solide“ —, reduceau mult șansele Falangei, cit și ale JONS-ului.

Tocmai aceasta îi determină pe José Antonio — care își definise organizația drept „mișcare poetică“ —, și pe colaboratorii săi, în continuare sceptici față de posibilitățile dreptei tradiționale, să caute posibilități de delimitare mai clară față de aceasta. Printre altele, faptul că în rîndurile ei se vorbea tot mai des și cu tot mai multă simpatie de fascism îi determină pe liderii Falangei să renunțe a-l reclama pentru dinșii, bineînțeles ca terminologie, nu în esență. Dar, mai important, ei caută să-și definească ceva mai clar doctrina și vădesc preocupări pentru conturarea unui program economic. Fonduri continuau să primească suficiente pentru desfășurarea unei activități propagandistice publice mult mai largi decît ar fi permis-o, în alte condiții, forța numerică și organizatorică a Falangei.

În luna decembrie 1933 apare ziarul „Falange Española“, care chiar în primul său număr publică documentul „Punctele de bază ale Falangei“. Prin acestea, Falanga încearcă să-și definească mai bine concepția sa asupra destinului Spaniei, relațiilor dintre clase, vieții economice a țării etc.

Definirea bazelor filosofice ale doctrinei sale se rezumă la declarația că „Falanga nu poate privi viața ca o simplă interacțiune a factorilor economici. Ea respinge interpretarea materialistă a istoriei. Resortul vieții oamenilor și popoarelor a fost și este spiritualul“⁵⁷.

Correspunzător unui asemenea punct de vedere, se urmărea o definire idealistă, abstractă, pe alocuri frizînd misticiul, a Spaniei, națiunii, statului. Documentul declara că „Spania nu este un teritoriu, nici o comunitate de bărbați și femei. Spania este, mai presus de toate, o unitate a destinului, un fapt istoric, o entitate reală în sine însăși, care a îndeplinit misiuni universale și va mai avea altele de îndeplinit“⁵⁸; ea există, întîi „...ca ceva distinct de oricare dintre indivizii, clasele și grupele care o compun; în al doilea rînd, ca ceva superior fiecăreia dintre aceste persoane individuale, clase și grupe, sau chiar a lor a tuturor laolaltă“⁵⁹; națiunea, la rîndul ei, „nu este o limbă, o rasă, un teritoriu; ea este o unitate a destinului în ordinea universală“⁶⁰. Drept urmare, Spania „există ca o realitate distinctă și superioară, este legată să aibă scopuri proprii, în sine. Aceste scopuri sînt: existența continuă în unitate, renașterea vitalității interioare și o parte proeminentă în sarcinile spirituale ale lumii“⁶¹. Dar scopul definirii unei asemenea Spanii și națiuni abstracte, în afara și deasupra realităților naționale, sociale și economice și avînd „scopuri în sine“ destul de abseconse, poate fi lesne descifrat în momentul în care José Antonio și colaboratorii săi definesc și „marile obstacole“ care stau în calea atingerii acestor scopuri. Pentru că aceste „obstacole“ corespund și cu realitățile pe care vor să le „înlăture“ prin metode totalitare, deoarece Spania este, după ei, „divizată în trei feluri: de către separatismul local, de rivalitatea dintre partidele politice și de lupta de clasă“⁶².

⁵⁴ Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, vol. II, p. 572.

⁵⁵ Ibid., p. 586.

⁵⁶ Ibid., p. 572.

⁵⁷ „Punctele de bază ale Falangei“, în *Mediterranean Fascism*, p. 270.

⁵⁸ Doc. cit., în *Ibid.*, p. 286.

⁵⁹ Ibid., p. 267.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem.

Documentul nu-i mai atacă cu aceeași virulență ca prima cuvîntare a lui José Antonio pe „liberalii“, mulțumindu-se să critice în sine existența partidelor politice, fie de dreapta, fie de stînga, care apără interese parțiale. Focul este, în schimb, îndreptat împotriva socialismului și a luptei de clasă.

În această ultimă privință, concepția este, de data aceasta, expusă cu un plus de claritate, trădînd și scopul urmărit, și impresia idealistă că lupta de clasă poate fi înlăturată în funcție de voință. Conform cu punctul esențial de pornire, care, cum am văzut, respinge interpretarea materialistă a istoriei, lupta de clasă rezultă, firește, nu din relațiile de proprietate, de producție existente și nu are un caracter ineluctabil; ea, chipurile, ignoră unitatea patriei, deoarece „distruge ideea producției naționale ca un tot“ și, în statul care o permite, este — ar rezulta din cele scrise în document — indusă prin acte de voință, de atitudine: „...patronii caută să-și sporească veniturile. Lucrătorii fac același lucru și fiecare la rîndul său îi terorizează pe ceilalți. Cînd nu este suficient de lucru pentru a le ajunge tuturor, patronii îi exploatează pe oameni, cînd este în plus, sau cînd organizațiile clasei muncitoare sînt foarte puternice, oamenii îi exploatează pe patroni“⁶³. Cu alte cuvinte, documentul căuta să acrediteze ideea că nu ar exista o exploatare a oamenilor muncii de către capitaliști, ci una reciprocă, iar ea, această exploatare, nu rezidă în principal în însușirea de către proprietarii mijloacelor de producție a plusvalorii create de muncitori — cum susține socialismul științific —, ci doar într-un aspect particular — atunci cînd patronii își pot mări veniturile, sau atunci cînd muncitorii reușesc să-și impună revendicările. Și aceasta, pentru că... „nici muncitorii, nici patronii nu realizează adevărul că sînt, și unii și alții, parteneri în sarcina comună a producției naționale. Din cauză că nu se gîndesc la producția națională, ci doar la interesul sau ambiția fiecărei clase, și patronii, și lucrătorii sfîrșesc prin a se distruge și ruina reciproc“⁶⁴. Rezumînd concepția privitoare la „partenerismul“ patronilor și muncitorilor, negarea caracterului obiectiv al antagonismului de clasă ce rezulta din însăși esența orînduirii sociale, documentul afirma: „Într-un cuvînt: actuala situație conflictuală consideră clasele ca fiind împărțite în două părți, cu interese diferite și opuse; noul punct de vedere îi consideră pe toți cei ce contribuie la producție ca fiind interesați în una și aceeași mare întreprindere comună“⁶⁵. În felul acesta, complexei dialectici a relațiilor dintre clasele implicate în funcționarea modului de producție capitalist i se substituie doar o latură a lor — aceea a legăturii dintre aceste clase în procesul de producție, privită izolat, în afara contradicției principale care amenința să rupă această legătură prin schimbarea însăși a modului de producție. Pe aceasta își întemeiază fondatorii Falangei viziunea, în fond, a unei orîndiri capitaliste „amendate“, mai aptă să se conserve în condițiile în care pericolul socialist va fi îndepărtat datorită înăbușirii contradicțiilor și luptei de clasă prin acțiunea voluntaristă și dirigistă, bazată pe forță, a regimului preconizat de ei.

Pentru că, dacă „lupta și decadența provin din pierderea de către noi a ideii permanente a Spaniei“, conchid falangiștii, atunci și remediul constă „în a o restaura“⁶⁶.

În strînsă legătură cu acest remediu și cu rezolvările politice preconizate este tratată tema statului, pe care falangiștii, refuzînd să-l recunoască ca o emanație a raporturilor reale economice, sociale și politice din interiorul societății, vor să-l transforme în forța care să impună regimul economic și social preconizat. În locul statului pe care unii îl vor, se afirma în document, doar ca gardian al ordinii, care nu este atașat „de o idee anume“, iar alții vor să-l domine, astfel „încît să-l folosească, chiar să-l folosească în mod tiranic, ca un instrument al intereselor lor de grup sau de clasă“⁶⁷, liderii Falangei promit un „Stat care crede în realitatea și misiunea înaltă a Spaniei; un stat care va sluji acestei idei fixînd fiecărui om, fiecărei clase și grup sarcinile, drepturile și sacrificiile corespunzătoare“⁶⁸. Pentru ca statul să poată „dirija“ astfel lucrurile, vor trebui abolite partidele politice, care sînt un rezultat al unei „false organizări politice, anume a sistemului parlamentar“, sînt „ceva artificial, care ne leagă de oameni din alte localități și de alte ocupații, cu care nu avem nimic în comun, în timp ce ne separă de vecinii noștri și colegii de lucru, cu care de fapt trebuie să trăim“⁶⁹. Prin urmare, „statul autentic pe care îl dorește Falanga, nu va fi întemeiat pe făgădnicia partidelor politice, nici pe parlamentul pe care ele îl generează“, el va recunoaște drept „baze autentice“ ale organizării statului „integritatea familiei ca unitate socială, autonomia municipalității ca unitate teritorială și breasla, sindica-

⁶³ *Ibid.*, p. 267—268.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 268.

⁶⁵ *Ibid.*, p. 270.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 268.

⁶⁷ *Ibidem.*

⁶⁸ *Ibidem.*

⁶⁹ *Ibidem.*

tul sau asociația profesională”⁷⁰. Astfel era schițată varianta falangistă a unui regim corporatist. Dar, odată lupta de clasă „lichidată”, partidele politice abolite, iar statul organizat pe baze corporatiste, ce promise el în mod concret pe plan social oamenilor? În această privință, Falanga se ferește să-și însușească, în special într-un document cu valoare programatică, radicalismul verbal al „național-sindicalismului” inițial al JONS-ului. Ea știe că și-ar pierde însăși rațiunea de a fi, de a apare ca o alternativă la guvernarea dreptei clasice, dacă nu promite o schimbare a situației maselor muncitoare. Dar mai știe și că nu vrea, nu trebuie, să sperie clasele avute, și cu atât mai puțin păturile mijlocii. Și atunci? Atunci în acest domeniu sînt de preferat generalitățile promițătoare: „Nimic nu va putea fi mai vrednic de atenția statului decît demnitatea și prosperitatea celor ce lucrează. Ceea ce el va considera drept prima sa obligație, cu orice preț, va fi de a procura fiecărui om munca care să-i asigure nu simpla subsistență, ci o existență umană decentă”⁷¹. Cum se va asigura acest lucru? Firește, nici vorbă de schimbarea în fond a regimului proprietății, de înlăturarea însușirii private de către proprietarii mijloacelor de producție a rezultatelor muncii salariate a proletariatului lipsiți de ele. Va fi suficient numai să se înlătore „profiturile nejuste”, pentru că „nici profiturile capitalului — astăzi deseori nejuste — nici sarcinile muncii nu vor mai fi determinate de interesul sau puterea acelei clase care ar putea domina într-un moment sau altul, ci de interesul general al producției naționale și de către puterea statului”⁷². Și odată ce aceasta va fi situația, nimeni nu va mai trebui să-și apere interesele, „clasele nu vor mai trebui să se organizeze pe picior de război în scopul autoapărării, pentru că vor avea siguranța că statul va proteja neabătut interesele lor îndreptățite”, iar sindicatele și breslele, organizate „pe picior de pace”, vor deveni „organe directe ale statului”⁷³.

Așadar, acum avem un tablou mai complet al acelei „organizări politice trainice” ale cărei „temelii sînt Autoritatea, Ierarhia și Ordinea”⁷⁴.

Idilic tablou! Cu atât mai mult, cu cît conducătorii Falangei erau conștienți de faptul că numai răsturnarea Republicii, forța, violența pot, eventual, impune poporului spaniol să-l accepte! Nu întimplător aminteam și în acest document de violență. Este adevărat, José Antonio nu o absolutiza, declara că ea „poate fi legitimă atunci cînd este folosită pentru un ideal care o justifică”, că Falanga „...nu va folosi niciodată forța ca un instrument de opresiune”⁷⁵. Dar violența era implicită faptului că „Falanga Spaniolă, înflăcărată de dragoste, sigură în credința ei, va reuși să învingă Spania pentru Spania, acționînd ca o oaste”⁷⁶, că pentru a-și atinge scopul Falanga „proclama o cruciadă”, că cei care se alătură acestei cruciade vor trebui să-și pregătească conștiința pentru „a servi și a se sacrifica”, privind „viața ca un serviciu militar”⁷⁷.

Se prea poate — lucrul acesta e greu de judecat acum — ca unii dintre fruntașii Falangei și, cu certitudine, mulți dintre aderenții ei de rînd, să fi nutrit într-adevăr în mod sincer iluzii în ce privește misiunea ei patriotică, „renașterea Spaniei” prin regimul preconizat de ea și posibilitatea înfăptuirii angajamentului ei social, să fi fost atrași de chipul romantic al participanților la „cruciadă” descris de José Antonio — „disciplină și pericol, abnegație și renunțarea la orice vanitate, invidie, lenevie și birfă; în același timp, ei vor sluji acest spirit cu un fel de a fi voios și atitudine sportivă”⁷⁸. Dar, dacă de la bun început virfurile Falangei au purces la înființarea ei după ce și-au asigurat în prealabil sprijinul anumitor cercuri de industriași și bancheri, pe parcurs, pe măsură ce se contura mai bine doctrina și activitatea practică a Falangei, sectoare mai largi ale marelui capital și aristocrației se convingeau că noua mișcare poate fi „stăpînită”. Ele înțelegeau că, în condițiile păstrării proprietății lor asupra mijloacelor de producție, statul totalitar preconizat, „dirigismul” lui, „partenerismul” dintre muncă și capital proclamat, lichidarea partidelor politice și a sindicatelor de clasă și înființarea unor „bresle” sau „sindicate” care să fie „organe ale statului” — toate acestea vor îndeplini, în realitate, o funcție socială și politică convenabilă lor. Și anume — aceea de a impune și mai puternic dominația mării burghezii, controlul ei asupra întregii „producții naționale”, de a asigura „integrarea” maselor muncitoare în sistem, de natură să împiedice sau, cel puțin, să frîneze pentru mult timp lupta lor

⁷⁰ Ibid., p. 269.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem.

⁷³ Ibid., p. 269—270.

⁷⁴ Ibid., p. 270.

⁷⁵ Ibid., p. 271.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Ibidem.

de clasă pentru interese proprii. Unii falangiști și, în special, sectoare sociale atrase de partea lor mai tirziu, în cursul rebeliunii, aveau să plătească scump această contradicție dintre crezul lor și funcția socială și politică reală a Falangei.

Dar, deocamdată, dacă anumite cercuri de afaceri erau perfect conștiente de această funcție și alocau Falangei fondurile necesare activizării ei, dreptă în ansamblu nu vedea încă în ea o forță căreia să-i fie deschis drumul spre putere, ci doar un element de manevră și diversiune, iar masele muncitoare nu se vedeau ușor de înșelat, își intensificau propria lor luptă, urmind forțele politice de stînga.

În aceste condiții, după ce își asigură la început aderența a circa 2 000 de membri, Falanga nu înregistrează în 1934 vreo tendință spre o creștere numerică semnificativă, care să-i permită cit de cit transformarea într-o mișcare de masă.

O anumită consolidare a ei intervine în februarie 1934, cînd se realizează fuziunea dintre Falanga Spaniolă și JONS. Consiliul Național al JONS, reprezentînd cele nouă junte național-sindicaliste locale, a adoptat hotărîrea respectivă la 11 februarie ⁷⁹. Liderii Falangei o doreau de mult. În felul acesta, cei aproximativ 300 de membri ai JONS, în special studenți și șoferi de taxi și cei 2 000 de falangiști ai lui José Antonio s-au unit într-o nouă organizație — Falange Española de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista ⁸⁰. Conducerea ei a revenit unui triumvirat compus din Ledesma, José Antonio și Ruiz de Alda ⁸¹. Deși aportul numeric al JONS nu era mare, organizația care a rezultat din fuziune a purtat în mare măsură amprenta sa. Ea a adoptat emblema, steagul și lozincile JONS-ului, organizațiile locale urmau să poarte denumirea de JONS ⁸². Cadrele fostelor JONS au adus Falangei un plus de militantism și ideologia național-sindicalistă mai radicală, care ajunge să predomină, împărțită fiind și de José Antonio, care se delimita astfel mai puternic de dreapta clasică. Aceasta, avînd în vedere rezultatul alegerilor din 1933, miza încă pe stabilirea unui control total asupra puterii prin principalele sale formațiuni politice reunite în CEDA, în special prin Acțiunea Populară. Asemenea orientare, însoțită de animozitățile create ca urmare a preluării de către noua mișcare a verbiajului social radical al JONS și de dezordinile pe care le provoca, faptul că principalele cercuri ale claselor exploatatoare nu împărțeau veleitățile spre putere ale Falangei și doreau încă să o limiteze la rolul de forță de diversiune împotriva stîngii, explică dificultățile financiare pe care le-a resimțit Falanga în 1934 (fără a i se include complet creditul !), represiunile la care a fost supusă de autorități (percheziții la sedii, reținerea pe scurtă durată a unor militanți). Ceea ce se dorea de la Falangă, era în primul rînd să sus-tragă cel puțin o parte a maselor muncitorești de sub influența forțelor cu orientare socialistă. Nu întîmplător acordul semnat la 20 august 1934 între Falangă și Refacerea spaniolă, care dispunea de fonduri de la monarhiștii bogați, prevedea acordarea unui sprijin financiar Falangei, cu condiția ca, dacă acesta va depăși suma de 10 000 pesetas pe lună, 45% să fie folosite pentru „organizarea unui sindicalism muncitoresc antimarxist” ⁸³. Pe acest teren însă, reușitele Falangei sînt mai mult decît neînsemnate. Ea dispunea, încă de la sfîrșitul anului 1933, de un prim sindicat falangist — SEU (Sindicatul Universitar Spaniol). Din rîndurile studențimii, a cărei majoritate era cuprinsă fie într-o asociație a studenților catolici, fie în organizația democratică Federația Universitară Spaniolă (FUE), numai o minoritate s-a raliat Falangei, dar, organizată în SEU, ea s-a dovedit a fi deosebit de agresivă. După fuzionarea cu JONS, Falanga a putut conta în 1934 pe sindicatul șoferilor de taxi organizat de acesta. Dar încercarea ei de a crea, în august 1934, cu sprijinul unor elemente declasate din rîndurile muncitorilor, o așa-numită Confederație a muncitorilor național-sindicaliști eșuează lamentabil ⁸⁴. Ea nu a reușit să se implanteze în întreprinderi, nici în capitală, nici în provincie, primind o ripostă hotărîtă din partea clasei muncitoare, organizată în U.G.T. și C.N.T.

În afară de aceste insuccese, Falanga, care nu-și cîștigase încă nici stabilitatea internă, a fost, în cursul anului 1934, zdruncinată de conflicte și rivalități chiar în interiorul triumviratului. În sinul organizației crește tendința spre asigurarea unei conduceri unice, exercitate de un șef autoritar, un „caudillo” — variantă spaniolă a unui „führer”. La 4 octombrie 1934 Consiliul Național al Falangei, organizație ce se proclama antiparlamentară, adversară a principiului majorității și partizană a autoritarismului, adoptă o hotărîre care pune de acord și propria ei organizare cu aceste idei.

⁷⁹ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 37.

⁸⁰ *Mediterranean Fascism*, p. 271.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 37—38.

⁸³ *Ibid.*, p. 50.

⁸⁴ *Voina și revoluția în Spania, 1936—1939*, elaborată sub îngrijirea unei comisii sub președinția lui Dolores Ibárruri, vol. 1, Editura „Progress”, Moscova, 1968, p. 41, traducere din limba spaniolă (titlul original — *Guerra y revolucion en España, 1936—1939*).

Cu 17 voturi, contra 16, Consiliul național hotărăște introducerea principiului existenței unui singur șef — „jefatura unică“, apoi îl alege în calitate de „jefe nacional“ pe José Antonio Primo de Rivera⁸⁵.

Principiul conducerii unice este însoțit de transformarea legăturii membrilor Falangei cu mișcarea într-o legătură de fidelitate și supunere de ordin personal, pe diferite trepte ale ierarhiei, în ultimă instanță — față de „șeful național“ deci. Jurământul falangist adoptat consfințează acest lucru prin formule ca : „Jur să nu am altă mindrie, decît cea a patriei și a Falangei și să trăiesc sub Falangă în supunere și voioșie, impetuositate și răbdare, curaj și tăcere.

Jur credință și subordonare față de șefii noștri...

Jur că în orice situație aș fi, în aceea de a executa sau în aceea de a comanda, voi respecta Ierarhia noastră, de la prima pînă la ultima ei treaptă“⁸⁶.

Dacă Falanga nu a fost încă în măsură nici să asigure un caracter de masă proprii organizației, nici să avanseze cît de cît semnificativ pe teren sindical, ea a reușit, însă, încă din 1934, să-și activeze milițiile — de fapt grupurile teroriste. Operațiile de răspîndire a ziarului Falangei pe stradă se transformau deseori în ciocniri violente. Sesizînd pericolul structurării paramilitare a Falangei și proclamării violenței, amenințarea fascistă, stînga, în special Tineretul socialist, ripostează de asemenea deseori în forță. Santiago Carrillo, pe atunci secretar general al Tineretului socialist, relatează în legătură cu această perioadă : „Noi formam un fel de aripă de stînga a Partidului Socialist. În acel timp eram foarte stîngiști ; ne plăceau mult istoriile cu bombe. Trebuie să spun că era o perioadă foarte dificilă, caracterizată printr-o înfruntare directă între fasciști și noi. Fasciștii îi omorau pe oamenii noștri și noi răspundeam în același fel“⁸⁷.

Exploataînd cultul morților, prezent în ideologia Falangei, milițiile falangiste se angajau tot mai puternic pe calea atentatelor și asasinatelor.

Ca urmare a presiunii crescînde a reacțiunii în țară domnea o atmosferă de tensiune maximă, apropiată de cea a unui război civil. Pericolul fascist, însă, nu provenea în acel moment numai de la Falangă în sine, ci de la orientări mult mai largi spre o variantă sau alta de fascism, care se manifestau în sinul a diferite organizații de dreapta, în speță în rîndul unor frunțași ai Acțiunii Populare a lui Gil Robles, cărora politica guvernului radical le deschidea drumul spre putere.

Dar în aceste momente de importanță capitală pentru evoluția evenimentelor se manifestă din ce în ce mai puternic un fapt caracteristic pentru Spania. Și anume — clasa muncitoare spaniolă și cercuri largi ale opiniei democratice au înțeles repede necesitatea de a bara calea fascismului, au sesizat faptul că în țările în care dominația fascismului se stabilise deja ascensiunea lui a fost într-o anumită măsură facilitată de o doză de pasivitate a organizațiilor muncitorești, rezultată în bună parte din lipsa lor de unitate. Se conturează, drept urmare, în Spania — nu fără multiple dificultăți de ordin intern și extern și contradicții ce trebuiau depășite — o evoluție spre organizarea unor riposte antifasciste unitare și hotărîte, facilitată de importanțele mutații ce au avut loc în pozițiile și activitatea forțelor muncitorești.

Însăși viața, practica politică de zi cu zi, generau în interiorul partidului comunist tendința de a depăși ceea ce actualul secretar general al P.C.S. califică drept o dihotomie ce se conturase între „anumite poziții generale ale partidelor comuniste — conținute în linia ce ar putea fi calificată drept stalinism, care forma multe dintre conceptele și pozițiile noastre — și o practică ce tindea să se lege strîns de realitate și intra în conflict cu acestea, uneori fără a apărea la vedere“⁸⁸. Tendința respectivă era îndreptată spre adoptarea unor poziții care să rezulte din analiza contradicțiilor interne, nu a acelora din alte părți, și să ofere soluții conforme cu imperatiile procesului revoluționar intern de după căderea monarhiei — imperative ce nu erau de fel reductibile la cele conținute în analize și decizii ale unui centru de conducere internațional. Ea își găsește expresia în concretizarea în sinul partidului, în 1932, a unei mișcări, avînd în frunte pe José Diaz și Dolores Ibárruri⁸⁹, contra sectarismului, a orientărilor înguste și stîngiste, care își aveau originea încă „în directivele și rezoluțiile I.C. ce condamnau orice acord cu forțele mic-burgheze care conspirau împotriva monarhiei“⁹⁰, precum și în faptul că, deja după căderea monarhiei în Spania, la începutul anilor '30, Internaționala Comunistă menținea conceptele sectare ca „clasă contra clasă“, lupta împotriva „social-fascismului“, nici o colaborare cu forțe burgheze.

⁸⁵ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 53.

⁸⁶ *Mediterranean Fascism*, p. 272.

⁸⁷ Santiago Carrillo : *Mañana España* (Max Gallo, Regis Debray), Editorial Laia, Barcelona, 1977, p. 32.

⁸⁸ Santiago Carrillo, „Eurocomunismo“ y Estado, Editorial Critica, Barcelona, 1977, p. 144.

⁸⁹ *Mañana España*, p. 42.

⁹⁰ „Eurocomunismo“ y Estado, p. 147.

Tendința nouă din cadrul P.C.S. inițiază, de fapt, etapa transformării partidului într-o însemnată forță de masă, un moment important pe această cale fiind Congresul al IV-lea al partidului. În cursul anului 1932 în cadrul Biroului Politic al P.C.S. are loc o reapreciere a situației din Spania, considerându-se că există un serios pericol reacționar și este necesară adoptarea unei poziții de apărare a Republicii, inclusiv pe calea formării unei coaliții a tuturor forțelor democratice populare. Dezacordul conducerii Internaționalei Comuniste cu noua apreciere a situației din Spania și condamnarea de către ea a inițiatorilor liniei de apărare a Republicii⁹¹ întârzie, însă, transpunerea ei în viață și determină continuarea, pentru un timp, a campaniei politice împotriva socialiștilor și anarhosindicaliștilor. Totuși, noua conducere, în cadrul căreia José Diaz devine secretar general, reușește apoi să promoveze orientarea partidului spre mase, spre o politică de unire a forțelor democratice, antifasciste, facilitată la un moment dat de faptul că, în fața pericolului fascist, începuseră să apară modificări și în politica Internaționalei Comuniste. În aceste condiții, P.C.S. a semnalat din timp pericolul fascist în Spania și a acționat pe scena vieții politice din această țară în calitate de forță inițiatoare a unei largi alianțe antifasciste, care conținea deja în germene ideea Frontului Popular. În timp ce mulți luau în Spania încă în glumă pericolul fascist, afirmând că n-ar fi vorba decât de o fantoasă vinturată de comuniști, P.C.S. adresează, la 17 martie 1933, Partidului Socialist Muncitoresc Spaniol, Uniunii Generale a Muncitorilor, Federației Anarhiste Iberice și Confederației Naționale a Muncii un mesaj în care spunea : „Toți oamenii muncii, indiferent de tendința căreia îi aparțin, trebuie să se unească într-un mare front comun în vederea luptei antifasciste. Toți oamenii muncii au același interes vital de a anihila chiar în germene pericolul reacționar, provocările sale funeste și pregătirile sale pentru o lovitură de stat. Exemplul Germaniei trebuie să servească tuturor drept un avertisment imperios. O dictatură fascistă în Spania, dacă va reuși să se instaureze grație vigilenței insuficiente și a lipsei de unitate a oamenilor muncii, nu va face nici o distincție, dezlănțuind teroarea sa singeroasă, între muncitorii socialiști, anarhiști sau comuniști“⁹².

Importante mutații au avut loc în acei ani în sinul Partidului Socialist Muncitoresc Spaniol. Procesul ce s-a desfășurat în interiorul acestui partid, care nu o dată adoptase poziții critice față de conducătorii reformiști ai Internaționalei a II-a, a fost determinat de baza sa muncitorească, de experiența colaborării sale concesive cu burghezia în primele guverne republicane și evoluția produsă drept urmare în pozițiile liderilor săi, de necesitatea respingerii pericolului de dreapta și fascist în colaborare cu comuniștii. În cadrul lui slăbesc serios pozițiile tendinței de dreapta reformiste, iar asupra atitudinii celor care căutau să tempereze radicalizarea, reprezentată prin Indalecio Prieto, începe să prevaleze stînga socialistă, care ajunge să fie curentul dominant în partid. În ce privește această evoluție, și în special a cunoscutului lider socialist Largo Caballero, care i-a dat expresie, Santiago Carrillo, care în calitatea de atunci de lider al organizației socialiste de tineret a colaborat strîns cu dînsul, relatează : „Fără îndoială, cu distanțarea pe care o dau anii, este necesar să se recunoască că Largo Caballero a îndeplinit un rol foarte pozitiv în mișcarea muncitorească, democratică și revoluționară a acelei epoci. El, care pînă atunci fusese un reformist declarat, a tras din experiența participării sale în guvern concluzia că nu se poate face nimic definitiv atîta timp cît clasa muncitoare însăși nu va lua puterea. Tot ce a încercat dînsul să facă prin Ministerul Muncii a fost distrus de către guvernul următor... Cum el se bucura de autoritate enormă în sinul Partidului Socialist, din momentul în care a început să susțină aceste poziții a dezlănțuit în rîndurile masei Partidului Socialist o tendință foarte profundă spre radicalizare...“⁹³. Dar baza, fermentul principal al deplasării socialiștilor spre stînga a constituit-o puternica și influenta lor organizație de tineret, care se bucura de multă audiență în numeroase secțiuni ale partidului și se orienta hotărît spre colaborare — ulterior și spre unificare — cu tineretul comunist. Procesul de revedere a pozițiilor anterioare ale Partidului Socialist își găsește o expresie publică în tezele noi susținute de Largo Caballero, care, de pildă, în cuvîntări și lecții ținute în vara anului 1933 se declară adept al dictaturii proletariatului și arată că : „Chiar dacă eu am manifestat sovăeli, ele s-au risipit după mai mult de douăzeci de luni de existență a guvernului Republicii ; acum sînt convins, că nu este posibilă înfăptuirea cauzei socialismului în cadrul democrației burgheze. Una sînt reformele sociale înăuntrul democrației burgheze și alta — socialismul“⁹⁴. După alegerile din noiembrie 1933 și la începutul anului 1934 reconsiderarea cursului P.S.M.S. depășește aria de manifestare a unui curent din partid și devine o poziție

⁹¹ Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, vol. II, p. 590.

⁹² Historia del Partido Comunista de España, p. 83.

⁹³ Mañana España, p. 34.

⁹⁴ „El Socialista“, 13.VIII.1933 (citată după S.P. Pojarskaia, *Socialisticeskaia raboceaia partiia Ispanii*, Editura „Nauka“, Moscova, 1966, p. 95).

oficială, întrunind majoritatea în organele conducătoare. Acest lucru se reflectă în rezoluția Comitetului Executiv al P.S.M.S. și U.G.T. din 25 noiembrie 1933 și în rezoluția Comitetului Național al U.G.T. din 31 decembrie 1933. Deși în acest din urmă organ mai dețineau poziții puternice elemente potrivnice noului curs, rezoluția adoptată cu 28 de voturi contra 16 recunoștea drept „necesară organizarea imediată și fără amânări a unei mișcări revoluționare în întreaga țară în scopul cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare”⁹⁵. La 8 ianuarie 1934 Indalecio Prieto caracterizează, în cadrul unui miting la Barcelona, cursul P.S.M.S. drept „lichidarea hotărâtă a compromisului care ne lega de republicani și năzuința de a lua asupra noastră răspunderea pentru înfăptuirea revoluției socialiste, pentru a pune capăt denaturării esenței democratice și sociale a republicii”⁹⁶. Precizând noua orientare a P.S.M.S. spre cucerirea puterii politice de către socialiști pe calea armelor, Largo Caballero (care, pe lângă faptul că era secretar general al P.S.M.S. și președinte al fracțiunii parlamentare a socialiștilor devenise, în ianuarie 1934, și președinte al U.G.T.) a declarat în aprilie 1934: „Nouă ne este necesară militarizarea, în primul rînd pentru autoapărare, în al doilea — pentru cucerirea puterii. Gil Robles a spus nu de mult că va lua puterea, orice s-ar întimpla. Noi spunem același lucru. Și noi ne îndreptăm către luarea puterii... Cînd vorbesc de putere, nu am în vedere un guvern de socialiști și o majoritate parlamentară. Dacă socialiștii ar guverna în cadrul menținerii instituțiilor burgheze, poate veni un moment, cînd puterea va trece din nou în mîinile dușmanilor”⁹⁷.

Iată dar că, sub imperiul avîntului de luptă al maselor muncitoare și al necesității de a da o ripostă ofensivei reacționare, radicalizarea pozițiilor P.S.M.S. a devenit un fapt împlinit. Ce-i drept, ea era însoțită, așa cum se vede din declarațiile citate, de o subapreciere a sarcinilor general-democratice ale revoluției, de considerarea revoluției socialiste drept un obiectiv nemijlocit în acea etapă, de subestimarea posibilităților de colaborare cu alte forțe, în special cu forțele democratice neproletare, de respingerea categorică a ideii folosirii cadrului burghezo-democratic și instituțiilor republicane. Dar, deși însoțit și de unele poziții stingiste, noul curs al P.S.M.S. a avut un rol important în mobilizarea maselor la luptă, în netezirea drumului unei evoluții și din partea socialiștilor spre unitatea de acțiune reclamată tot mai viguros, în 1934, de către comuniști.

Calea spre această unitate s-a dovedit, însă, a fi deloc simplă, datorită faptului că între componentele mișcării muncitorești revoluționare se mențineau serioase divergențe și diferențe de ordin tactic, precum și în ce privește cadrul de înfăptuire a frontului unic, aria sa de cuprindere și sarcinile nemijlocite. La propunerile P.C.S. privind realizarea Frontului Unic conducerea socialistă răspundea cu cererea ca partidul comunist să adere la organismele pe care P.S.M.S. și U.G.T. le creau pretutindeni de la începutul anului 1934 — alianțele muncitorești. Rezerva comuniștilor față de acestea era determinată de caracterul lor mai îngust decît frontul unic propus de dinșii, deoarece se limita strict la un cadru proletar, excluzînd participarea țărăniimii, fiind, cu alte cuvinte, inadecvate realizării unei alianțe muncitorești-țărănești atît de necesare într-o țară predominant agrară, cum era Spania. În plus, în concepția socialiștilor, care identificau alianțele muncitorești cu frontul unic, ele nu aveau funcția de organizare a luptei de zi cu zi. Virajul P.S.M.S. spre poziții radicale de stînga l-au determinat să vadă în alianțe doar organe a căror misiune „trebuie să constea numai în organizarea insurecției armate”⁹⁸.

Alianțele muncitorești s-au dovedit a fi organisme active și foarte combative, cu toate limitele lor, dînd numeroase riposte acțiunilor forțelor reacționare și fasciste. În aceste condiții, o plenară a C.C. al P.C.S., ținînd cont de atmosfera de tensiune ce exista în țară, de apropiere a unei ciocniri hotărîtoare cu forțele reacționare, adoptă la 12 septembrie 1934 importanta decizie de a participa la Alianțele Muncitorești. Comuniștii își propuneau, însă, să militeze pentru evoluția lor spre Alianțe care să cuprindă și masele țărănești, deoarece, spre deosebire de socialiști, vedeau în țărănime una din forțele motrice principale ale revoluției⁹⁹.

O evoluție importantă s-a produs în cadrul tineretului revoluționar. Între organizațiile de tineret comunist și socialist au avut loc în 1934 ample discuții privind unitatea și numeroase acțiuni practice unitare. Tineretul socialist, urmînd linia confruntării directe, în stradă, cu elementele fasciste, a purces la organizarea unor miliții antifasciste și, aflat deja în contact cu tineretul comunist, a avut rolul principal în marea acțiune de dețurare a adunării forțelor reacționare ale Acțiunii Popu-

⁹⁵ Citat după S. P. Pojarskaia, *op. cit.*, p. 101.

⁹⁶ *Ibid.*, p. 102.

⁹⁷ *Ibid.*, p. 104.

⁹⁸ „El Socialista” din 17.IV și 12.VIII.1934 (citat după S.P. Pojarskaia, *op. cit.*, p. 108).

⁹⁹ *Voinea în revoluția în Spania*, p. 59.

lare de la El Escorial, în februarie 1934, care trebuia să constituie o trecere în revistă a acestor forțe din întreaga țară. Conform mărturiei lui Santiago Carrillo, „am organizat în întreaga țară lupta pentru a împiedica trenurile să ajungă la El Escorial, barind podurile și aruncând în aer șinele de cale ferată. Apoi am dezlănțuit la Madrid greva generală și ne-am înfruntat în stradă cu cei ce se îndreptau spre El Escorial. Lupta împotriva fascismului a atins după aceasta un nivel mai ridicat”¹⁰⁰.

Gradul sporit de combativitate a maselor și necesitatea de a împiedica acele soluții, pe plan guvernamental, ce indicau posibilitatea venirii la putere a reacționarilor cu vederi fasciste din rândurile CEDA, au determinat P.S.M.S. să se angajeze tot mai puternic în orientarea spre organizarea unei greve politice naționale și a insurecției armate. Relevind care a fost motivarea acestei decizii, Santiago Carrillo, participant direct la pregătirile respective, relatează : „Cu prilejul unei reuniuni a Partidului Socialist, a U.G.T. și a Tineretului Socialist s-a hotărât că, în cazul intrării în guvern a miniștrilor fasciști, era necesar să ne răsculăm și să luptăm, uniți cu Partidul Comunist și cu alte forțe muncitorești, deoarece, în caz contrar, fasciștii, așa cum au făcut-o în Italia, Germania și Austria, folosindu-se de anumite complicități, vor ajunge «legal» la putere, iar după aceea va fi imposibil de a-i îndepărta de la ea”¹⁰¹. În esență, premisa de la care porneau socialiștii era perfect justă, dar întreaga acțiune a fost privită de ei ca o problemă proprie, a fost pregătită nu în cadrul vreunui organism unitar, ci a unui comitet de coordonare format de P.S.M.S. și condus de Largo Caballero. În plus, conducerea P.S.M.S. a făcut numeroase declarații publice, prin care a avertizat că va răspunde prin insurecție la intrarea elementelor de tendință fascistă în guvern, că acesta va fi și semnalul pentru acțiune. Tocmai acest lucru, alături de pregătirea politică și tehnică insuficientă a mișcării, a determinat rezerve serioase din partea P.C.S., care considera că, în Spania nefiind maturizate premisele necesare unei insurecții armate, tactica socialiștilor riscă să conțină elemente de pucism, iar stabilirea momentului în funcție de intrarea miniștrilor reacționari în guvern înseamnă, de fapt, să se permită adversarului să ia inițiativa și să aleagă momentul confruntării.

Cu toate acestea, cursul adoptat de conducerea socialistă reflecta hotărîrea fermă a P.S.M.S. și a unor mase muncitorești largi de a bara calea fascismului și pregătea masele în vederea ripostei. Tocmai de aceea, comuniștii nu au rămas nicidecum în afara luptei, ci s-au integrat în ea cu toate forțele.

Evenimentele s-au precipitat la începutul lunii octombrie, cînd guvernul a demisionat, iar în noul guvern au intrat miniștrii din partea CEDA. În aceeași zi, precizînd hotărîrea P.C.S. de a lua cu fermitate parte la lupta ce se dezlănțuie, „Mundo Obrero” scria : „A venit ora deciziei. Responsabilitatea acelor care vor da înapoi, sau vor începe să oscileze, dînd dușmanului posibilitatea de a cucerii poziții, este incalculabilă. Cerem îndrăzneală, hotărîre, atenție și rapiditate, energie și fermitate... Cînd va începe lupta, Alianțele vor concentra conducerea în mîna lor, ele sînt organismul principal al luptei pentru putere”¹⁰².

În Spania a izbucnit greva generală, la Madrid, Barcelona și în alte localități au avut loc ciocniri armate, dar mișcarea a fost reprimată. Ea a atins însă o amploare deosebită, a unei adevărate insurecții muncitorești, în Asturia, unde pregătirile au fost mai temeinice și se procurase din timp o anumită cantitate de arme. Întregul proletariat din regiune, puternic prin unitatea dobîndită, s-a ridicat la luptă, și „Comuna din Asturia”, cum a fost ea denumită atunci, a rezistat pînă la 18 octombrie unităților armatei regulate, inclusiv unor bandere (steaguri) din Legiunea străină și unui tabor de marocani. Represiunea a fost nemiloasă, soldîndu-se cu peste 4 000 de morți¹⁰³. A urmat un val de teroare antimuncitorească, peste 30 000 de oameni, inclusiv un număr de militanți de vază ai mișcării muncitorești, au fost arestați, presa muncitorească a fost interzisă, sediile închise. Explicînd cauzele înfrîngerii mișcării din octombrie 1934, Santiago Carrillo relevă următorii factori : „Răscoala nu a fost bine pregătită ; evenimentele s-au precipitat ; intrarea fasciștilor în guvern s-a produs mai repede decît ne gîndeam și nu am putut organiza mișcarea cu seriozitatea necesară. Pe de altă parte, a existat un anumit «stingism» în orientarea acestei mișcări ; noi, socialiștii din acea epocă, am subestimat păturile mijlocii și, de asemenea, posibilitățile participării la mișcare a republicanilor de stînga și a țărănilor. Partidul Comunist nu era pe atunci suficient de puternic pentru a impune o orientare mai bună, pentru a face să se înțeleagă necesitatea unor alianțe mai largi”¹⁰⁴.

Victoria reacțiunii s-a dovedit însă a nu fi de fel hotărîtoare. Înfrîngerea su-

¹⁰⁰ *Mañana España*, p. 43.

¹⁰¹ *Ibid.*, p. 35.

¹⁰² Vezi *Historia del Partido Comunista de España*, p. 90.

¹⁰³ Dolores Ibarruri, *Singura cale*, Editura politică, București, 1963, p. 172.

¹⁰⁴ *Mañana España*, p. 38.

ferită de forțele revoluționare nu a fost generată de un declin al luptei, nu a fost dintre acelea după care urmează un îndelungat reflux, ci, așa cum aveau s-o demonstreze în scurt timp evenimentele, a constituit doar un eșec vremelnic pe o cale ascendentă. În fond, „mișcarea insurecțională din octombrie 1934 a avut o uriașă valoare educativă pentru mase”¹⁰⁵, a constituit o primă bătălie la scară națională împotriva fascismului, iar imediat după reprimarea ei „Partidul Comunist a început o muncă intensă de reorganizare a forțelor antifasciste, pe care înfringerea le risipise, și a desfășurat o largă activitate propagandistică”¹⁰⁶.

Evenimentele din octombrie 1934 au mai avut, însă, și o altă semnificație, care avea să fie, mai târziu, într-un anumit sens decisivă pentru alegerea căii pe care să fie instaurată în Spania o dictatură totalitară de tip fascist. Și anume — adversarul principal cu care au trebuit să se confrunte forțele antifasciste, forța de șoc a reacțiunii, expresia concentrată a voinței ei de a bara calea unei revoluții populare în Spania s-a dovedit a fi nu vreo forță politică fascistă organizată, de genul Falangei, care, luată în sine, era prea slabă pentru a juca un rol hotărâtor, ci cercurile ofițerești reacționare și conservatoare, care controlau armata și au folosit-o în vederea represiunii. Numele unor ofițeri superiori care au condus represiunea aveau să fie din nou auzite peste mai puțin de doi ani. În mod deosebit, s-a filat deja amenințătoare deasupra Spaniei umbra viitorului dictator, a generalului Francisco Franco. Aflat acum, în 1934, la vârsta de 42 de ani, de origine nearistocrată, mai curînd modestă, F. Franco a urmat o carieră de militar de profesie. Înaintarea sa în grade a fost accelerată de serviciul în trupele coloniale, participarea la reprimarea luptelor din anul 1917 ale minerilor din Asturia și, în mod deosebit, serviciul în Africa în rîndurile Legiunii străine spaniole. Astfel că, la vârsta de 33 de ani, devine, cu gradul de general de brigadă, cel mai tânăr general al armatei spaniole și preia comanda unei unități dislocate la Madrid (1926), iar ceva mai târziu devine șeful noii Academii militare creată la Saragosa. După proclamarea republicii ambițiosul general primește ca o lovitură dată carierei sale desființarea Academiei de la Saragosa și numirea sa în fruntea unei divizii, apoi a unei brigăzi din provincie. F. Franco, care nu participase la nici una dintre conspirațiile ofițerești împotriva dictaturii lui Primo de Rivera și a monarhiei, își menține mult timp faima de profesionist fără opțiuni politice. Manifestînd o prudență deosebită, el nu apare nici în prim-planul activităților antirepublicane ale ofițerilor reacționari din primii ani ai republicii, refuză să participe la conspirația generalului Sanjurjo. Dar, în realitate, stabilește o serie de contacte politice, intră, cu ajutorul cumnatului său Serrano Suñer, în legătură cu personalități din Acțiunea populară a lui Gil Robles și din Tineretul Acțiunii populare, ai cărui lideri nu-și ascundeau simpatiile față de nazismul german¹⁰⁷. Evenimentele din octombrie 1934 îi oferă prilejul să se manifeste în calitatea de „om forte”. El preia, din însărcinarea ministrului de război, conducerea centrului creat în ministere pentru înăbușirea insurecției și organizează operațiile din Asturia. Meritele cîștigate în felul acesta au dat roade, și în februarie 1935 Franco a fost numit comandant șef al forțelor armate din Marocul spaniol, iar în mai 1935, cînd ministrul de război devine Gil Robles în persoană, Franco este numit șef al Marelui Stat Major¹⁰⁸. Nimeni nu ar fi putut prezice în acel moment rolul pe care avea să-l joace acest om timp de decenii în istoria Spaniei, dar din partea militanților de stînga se auziseră deja, chiar și înaintea evenimentelor din octombrie, avertismente cu privire la pericolul pe care îl reprezenta, la faptul că „în ipoteza unei lovituri de stat militare el era acela care putea da impulsul decisiv”¹⁰⁹.

Deocamdată însă, reușind să asigure intrarea în guvern a reprezentanților CEDA, dreapta continuă să sconteze pe o preluare decisivă a puterii pe o asemenea cale, iar Falanga, sceptică în această privință, și-a continuat activitatea de elaborare programatică și de organizare. Executînd ordinul lui José Antonio, milițiile falangiste participaseră, fără a reprezenta o forță decisivă (în total Falanga ajunsese, în toamna anului 1934, la circa 5 000 de membri¹¹⁰), la acțiunile represive din octombrie 1934. Acum, conștient de faptul că lupta nu a fost decisivă și considerînd că politica dreptei clasice nu va fi în măsură să bareze calea procesului revoluționar, José Antonio atacă violent guvernul, acuzîndu-l că va face ca victoria din octombrie să fie sterilă¹¹¹. Totodată, continuînd să considere Falanga și tipul de regim „național-sindicalist” preconizat de ea drept singura soluție și dorînd, fără îndoială, să asigure la momentul potrivit organizației lor monopolul puterii, liderii falangiști iau măsuri

¹⁰⁵ Dolores Ibárruri, *op. cit.*, p. 170.

¹⁰⁶ *Ibid.*, p. 172.

¹⁰⁷ S.P. Pojarskaia, *Taina diplomatiei Madrida, Moscova, 1971*, p. 31.

¹⁰⁸ *Ibid.*, p. 34.

¹⁰⁹ *Mañana España*, p. 38.

¹¹⁰ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 57.

¹¹¹ *Ibid.*, p. 54.

pentru a se delimita și mai puternic de restul dreptei. În acest scop, resping categoric inițiativa lui Calvo Sotelo, reprezentant de seamă al cercurilor financiare, de a forma un front naționalist care să ralieze CEDA, Refacerea spaniolă, Falanga și, în general, diversele curente ale dreptei. Totodată, în noiembrie 1934, ei caută să sublinieze caracterul laic și radical al Falangei publicînd un program în 27 de puncte, redactat de Ledesma, și care relua, într-un mod sistematizat, temele deja cunoscute, vînturate timp de 3 ani de JONS și apoi de Falangă¹¹². Situația Falangei era îngreuiată de lipsa de importanță pe care i-o acorda dreapta în condițiile în care multe dintre curentele ei începuseră să propovăduiască o formulă sau alta de fascism și de corporatism, „adaptate” și făcute mai accesibile multora. Astfel, Blocul național al lui Calvo Sotelo, de tendință monarhistă, își proclama scopul de a făuri un stat „reprezentativ și corporatist în același timp”, „moderații” din CEDA afirmau intenția de a modifica constituția republicii în sensul înlocuirii parlamentului ales pe baza votului universal printr-o adunare corporatistă, membrii organizației catolice Tineretul acțiunii populare au început să poarte cămăși verzi și să adopte un salut asemănător celui fascist¹¹³. În felul acesta, un specific al pătrunderii fascismului în Spania acelor ani îl constituie, pe de o parte, lipsa unui autentic partid fascist puternic, de masă, care să dea o expresie unitară acestei doctrine, iar, pe de altă parte, adoptarea unora sau altora dintre elementele ei de către diverse forțe de dreapta, „moda” corporatistă. Pentru a se demarca mai puternic și a evita ca în ochii opiniei publice Falanga să fie confundată cu corporatismul dreptei clasice, liderii ei declară în public că nu reprezintă o „mișcare fascistă”. Totodată, continuînd să insiste asupra caracterului național și naționalist al mișcării lor și considerînd că numai lor le revine să dea partidului fascist spaniol contururi proprii și specifice, liderii Falangei erau grîlulii ca organizația lor să nu fie în mod oficial asociată cu partidele fasciste din străinătate și refuză să ia parte la Congresul fascist internațional, care, la inițiativa fasciștilor italieni, urma să fie convocat la Montreux, în Elveția. Ca răspuns la zvonurile privind intenția sa de a participa la acest congres, José Antonio remite presei, la 18 decembrie 1934, o declarație în care arată că știrile sînt „total false”, că a refuzat invitația ce i s-a făcut, dorînd să sublinieze „caracterul autentic național al Mișcării, care nu are intenția de a crea aparența că ar avea o conducere internațională”¹¹⁴. Mai mult decît atît, José Antonio nu se limitează la această precizare privind mai curînd raporturile de ordin organizatoric și încearcă să definească în această declarație raporturile de esență dintre mișcarea sa și alte partide fasciste, declarînd: „Mai mult, Falanga Spaniolă a JONS nu este o mișcare fascistă. Ea are anumite similitudini cu fascismul în punctele esențiale care au o valabilitate internațională, dar propriile ei trăsături specifice devin pe zi ce trece mai clare și ea este convinsă că, urmînd această cale, își va realiza cele mai rodnice posibilități”¹¹⁵. Toate acestea nu-l împiedică, însă, pe liderul Falangei să mențină deasupra biroului său portretul lui Mussolini cu autograful personal al „ducelui”, iar în timpul războiului italo-etopian să se manifeste ca un adept fervent al cauzei italiene.

Cu toate stăruințele, nici anul 1935 nu i-a adus Falangei succese deosebite. Delimitările întreprinse față de restul dreptei au provocat din nou și greutăți financiare, iar recrutarea de noi aderenți mergea de asemenea greu. Structura organizatorică făcea o diferențiere între membrii de „primă linie”, adică membrii activi, înscrși oficial, și membrii de „a doua linie” — adică simpatizanți și colaboratori. „Prima linie” număra la începutul anului 1935 numai 5 000 de membri, iar un an mai tîrziu între 8 000 și 10 000 membri¹¹⁶. Falanga continuînd să fie, ca număr, cea mai redusă formațiune politică spaniolă. În sinul ei, însă, José Antonio și-a întărit pozițiile de șef unic, cu autoritatea nedisputată de nimeni, rivalitățile fiind soluționate prin excluderea lui Ledesma, după încercarea acestuia — nemulțumit de refuzul lui José Antonio de a încerca o lovitură de stat imediat după înăbușirea mișcării din octombrie 1934 — de a rupe de Falangă sindicatele JONS-iste. Falanga se structurase, către acest timp, de fapt, ca un partid fascist propriu-zis, cu salutul tipic și uniformă (cămăși albastre)¹¹⁷, cu o disciplină bazată pe ordine venite de sus. Pe lîngă șeful național funcționa un secretar general, în persoana avocatului Raimondo Fernández Cuesta, prieten devotat al lui José Antonio. În ordinea ierarhică urma, în jos, Consiliul Național și Junta politică, iar ierarhia locală era formată din șefii locali, șefii provinciali și șefii teritorialii¹¹⁸. Slabă ca influență politică și număr de membri, Fa-

¹¹² *Mediterranean Fascism*, p. 272—277.

¹¹³ Vezi Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 56.

¹¹⁴ *Mediterranean Fascism*, p. 278.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ *Ibid.*, p. 279.

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 65.

langu nu reușește în această perioadă să se impună nici în fața cercurilor militare. Ea intrase în contact cu asociația secretă a unor tineri ofițeri ce urmăreau răsturnarea republicii, Uniunea militară spaniolă (UME), dar la întrebarea lui José Antonio dacă după o lovitură al cărui succes ar fi asigurat cu sprijinul Falangei militare ar fi dispus să remită acesteia puterea politică, conducătorul UME — organizație care, de altfel, lipsită de sprijinul comandanților superiori nici nu avea vreo șansă de reușită — a dat un răspuns categoric negativ ¹¹⁹.

În vara anului 1935 un plan aventurist elaborat de José Antonio, de a concentra la Toledo milițiile falangiste și a organiza cu ele un marș asupra capitalei, unde, cu sprijinul unor militari rebeli, să ocupe prin surpriză ministerele, a fost repede abandonat, militarii vizați nedorind să se angajeze într-o acțiune condamnată și de șeful Marelui Stat Major, generalul Franco ¹²⁰. În felul acesta, partidul fascist spaniol — Falange Española de las JONS — lipsit atât de un suport de masă pentru a se impune la putere, cât și de forțe necesare pentru o lovitură de stat reușită, continua, practic, să rămână tot atât de departe de cucerirea puterii ca și la începuturile sale.

Aceasta fiind situația, este cazul acum să revenim cu unele precizări în ce privește afirmația făcută la începutul acestui studiu despre evoluția fascismului pe teren propriu, intern, despre Falangă și, mai târziu, regimul franchist ca rezultat al complexului de contradicții ale societății spaniole. Într-adevăr, aceasta era soluția spre care se orientau, în ultimă instanță, cercurile cele mai reacționare. Dar nu înseamnă nicidecum că ar fi fost vorba de singura soluție în momentul respectiv, predeterminată pentru Spania. În funcție de interesele de clasă divergente sau de diverse poziții ideologice împărtășite, contradicțiile respective dădeau naștere unor alternative dintre care cea mai puternică în raportul de forțe intern s-a dovedit a fi cea a dezvoltării democratice pe calea progresului social și politic, perspectivă ce întrunea adeziunea unor largi mase populare.

Această alternativă și-a găsit expresia, la scurt timp după înfringerea grevei generale din octombrie 1934 și a insurecției din Asturia, în larga mișcare populară, inițiată de partidul comunist, pentru anularea condamnărilor la moarte, încetarea represiunilor, amnistierea și eliberarea celor arestați. La această mișcare și la activitatea comitetelor create în acest scop participă, pe o bază unitară, forțele democratice de diverse orientări, ea devine un cadru de refacere a forțelor populare după înfringere și obligă guvernul să facă concesii. Totul indica că Spania se află în fața unui nou avânt al luptelor populare. În aceste condiții, conducerea P.C.S. adresează, încă în luna mai 1935, organizațiilor muncitorești și republicane de stînga propunerea de a se constitui un front popular antifascist, iar la 2 iunie José Diaz repetă în cadrul unui miting public această propunere. Proiectul de program al Frontului popular, avansat de P.C.S., cerea demisia guvernului Lerroux—Gil Robles, dizolvarea Cortesurilor și organizarea de noi alegeri, eliberarea deținuților politici, restabilirea deplină a libertăților democratice, confiscarea marilor latifundii și distribuirea gratuită a pământurilor către lucrătorii agricoli și țărani etc. ¹²¹. Ideea Frontului popular, promovată de comuniști, a început să-și facă tot mai puternic loc în rindurile maselor care tindeau spre unitate, devine obiectul dezbaterilor în rindurile altor forțe politice și între acestea. Trebuiau, firește, să fie puse de acord pozițiile lor diferite, inclusiv să fie depășite reticențele stîngii socialiste în ce privește colaborarea cu forțele republicane nemuncitorești.

Activitatea P.C.S. în vederea făuririi Frontului popular a fost facilitată — în condițiile în care el, ca membru al Kominternului, se supunea directivelor acestuia —, de cotitura ce s-a produs în politica Internaționalii Comuniste după Congresul al VII-lea, ținut în august 1935, care, pornind, printre altele, de la experiența a o serie de partide comuniste, în primul rînd a celor din Spania și Franța, și-a însușit politica de front popular ca orientare generală. Dar însăși modul cum s-a născut în Spania politica de front popular și, apoi, realizarea și trăsăturile acestuia, factorii care l-au determinat, atestă faptul că, dacă elaborările politice autonome ale P.C.S. în această direcție, rezultate din propria sa practică, au coincis într-o anumită măsură cu orientarea adoptată apoi și de centrul de atunci al mișcării comuniste internaționale, și acest lucru a facilitat politica P.C.S., Frontul Popular a fost, totuși, „esențialmente un produs al realității spaniole, un caz evident de aplicare a metodei de analiză marxistă la o situație concretă, chiar dacă a coincis cu liniile generale ale unei orientări internaționale. Să fi fost aceasta din urmă alta, și situația concretă ne-ar fi împins ori-cum, prin propria dialectică a evenimentelor spaniole, spre un Front Popular“ ¹²².

¹¹⁹ Ibid., p. 69.

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ Historia del Partido Comunista de España, p. 95.

¹²² „Eurocomunismo“ y Estado, p. 152—153.

Frontul Popular a fost încheiat la 15 ianuarie 1936, pe baza unei platforme de compromis, în centrul căreia au rămas revendicările democratice și antifasciste, dar cele sociale au fost limitate. La constituire, au făcut parte din Frontul Popular Partidul Comunist din Spania, Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol, Federația tineretului socialist, Partidul sindicalist, Partidul muncitoresc al unității marxiste (POUM — organizație de tendință troțkistă), Uniunea Generală a Muncitorilor, Uniunea republicană, Partidul republican de stînga și unele sectoare ale radical-socialiștilor.

La alegerile generale din 16 februarie 1937 Frontul Popular obține victoria cu circa 4 700 000 de voturi, contra a circa 4 000 000 obținute de partidele de dreapta¹²³. În noile Cortesuri Frontul popular a obținut 269 de mandate¹²⁴ (dintre care 99 — P.S.M.¹²⁵, și 16 — P.C.S.¹²⁶), în timp ce dreapta și așa-numitul centru au primit 211 mandate¹²⁷. Alegerile din februarie 1937 au fost singurele la care a participat vreodată și Falanga ca atare. Acest prilej de verificare a suportului de care se bucura una sau alta dintre forțele politice în rîndurile alegătorilor se dovedește însă a fi catastrofal pentru Falangă. Pe cuprinsul întregii țări ea întrunește numai 40 000 de voturi. În capitala țării voturile date în favoarea ei ating abia 1,2% din total (cu 5 000 de voturi), iar la Valladolid — 4% (cu 4 000 de voturi)¹²⁸. José Antonio, candidînd la Cádiz, obține 7 000 de voturi, dar pierde locul de deputat pe care îl avea în Cortesuri începînd cu 1933¹²⁹. În noua componență a parlamentului nu pătrunde nici un singur falangist. Dar, în mod curios la prima vedere, totuși logic în fond, tocmai înfrîngerea dreptei în general pare să ofere Falangei șansa mult așteptată. Dreapta clasică, aceea dreaptă care dorise să limiteze Falanga la rolul de trupe de șoc și de sacrificiu și adesea o persecutase, era în derută. Planurile ei de a-și asigura dominația, inclusiv înfăptuirea unor tendințe în mod manifest fascizante, pe cale parlamentară, eșuaseră, mulți dintre aderenții ei, decepționați, își îndreaptă privirile spre Falangă, ale cărei rînduri cresc.

Imediat după alegeri s-a format un nou guvern, condus de Manuel Azaña și constituit din reprezentanți ai partidelor republicane burgheze, fără participarea partidelor muncitorești (în bună măsură, din cauza rezervelor pe care P.S.M.S. continua să le aibă față de o colaborare cu republicanii burghezi pe plan guvernamental). Guvernul s-a angajat să traducă în viață programul Frontului Popular. În situația creată, forțele reacționare se orientează spre răsturnarea violentă a Republicii, mizînd, în special, pe o rebeliune militară, la a cărei pregătire nemijlocită trecuseră unele virfurî reacționare ale armatei. Această orientare stîrnește o anumită îngrijorare în rîndurile liderilor Falangei, care se temeau că forțele conservatoare, dispuse acum să se angajeze pe calea lichidării prin forță a sistemului parlamentar, reclamată de Falangă, o vor face, dar fără a înfăptui și dezideratele „revoluției național-sindicaliste”. José Antonio continuă, în aceste condiții, să atace dreapta clasică și caută căi de înțelegere cu cercurile militare în vederea unei acțiuni în care inițiativa s-o dețină Falanga. Aceasta primește, însă, în scurt timp, o puternică lovitură. Militările falangiste se angajaseră într-un adevărat val de atentate teroriste, în dezordine de stradă și ciocniri armate cu Garda republicană și milițiile antifasciste ale organizațiilor muncitorești, victimele din ambele părți numărîndu-se cu zecile. Drept urmare, la 14 martie 1936 guvernul a interzis Falanga, iar membrii Juntei ei politice aflați la Madrid, inclusiv José Antonio, au fost arestați. Rolul de principală forță a reacțiunii revenea acum în mod și mai evident generalilor reacționari. Aceștia au purces la organizarea unui complot antirepublican imediat după victoria Frontului Popular în alegeri. Șeful nominal al complotului era generalul Sanjurjo, aflat în emigrație. De organizarea conspirației pe plan operativ, pe teritoriul țării, se ocupa generalul Mola, aflat la Pamplona. Francisco Franco, înlocuit de noul guvern din funcția de șef al Marelui Stat Major și trimis în insulele Canare a căutat, cu prudența-i caracteristică, să nu apară pînă în ultimul moment în prim-planul activității complotiste.

Generalul Mola, nesigur pe numărul de trupe care îi vor urma pe rebeli, se orientează spre contacte cu cele două forțe de extremă dreaptă care dispuneau de

¹²³ Radnički i nacionalno — oslobodilački pokreti, p. 574.

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Ibid., p. 586.

¹²⁶ Ibid., p. 590.

¹²⁷ Ibid., p. 574. În literatura de specialitate circulă date oarecum diferite cu privire la repartitia mandatelor. Astfel, în *Voina i revoluția*, autorii consideră că din cele 269 de mandate ale Frontului popular P.S.M.S. deține 88, iar P.C.S. — 17, în timp ce dreapta avea 157 și centrul — 48, deci împreună 205 (p. 81—82). G.D.H. Cole citează pentru stînga un total de 256 mandate, în timp ce centrul ar fi avut 52, iar dreapta 165, la un loc — 217 (*Storia del pensiero socialista*, vol. V, *Socialismo e fascismo*. 1931—1939, Editori Laterza, Bari, 1968, p. 149).

¹²⁸ *Mediterranean Fascism*, p. 279.

¹²⁹ Ibidem.

organizații paramilitare — Falanga și monarhiștii din Comuniunea tradiționalistă. La rîndul său, José Antonio, aflat în închisoare, acceptă aceste contacte prin agenți de legătură. Sceptic dintotdeauna în ce privește posibilitățile și capacitățile politice ale militarilor, el trebuie să se incline în fața evidenței — nu Falanga, ci cercurile militare reacționare sînt în măsură să încerce răsturnarea republicii. În aceste condiții, José Antonio își pune drept scop să evite, pe calea angajării Falangei în acțiune alături de militarii rebeli, o asociere dintre aceștia și dreapta clasică, ceea ce ar fi compromis ultima șansă a Falangei de a ajunge la putere. Totodată, el încearcă să prezerve independența Falangei față de militari și să-și mențină controlul asupra acesteia, sperînd ca în cursul rebeliunii să obțină și controlul politic. Vîzînd aceste obiective, el pune condiții politice generalului Mola, dar întîmpină un refuz din partea acestuia. Continuînd tratativele, José Antonio condamnă, într-o circulară din 24 iunie 1936, faptul că o serie de cadre locale ale Falangei au intrat, din proprie inițiativă, în activitățile complotiste pe plan local¹³⁰. La acea dată, el mai afirmă în respectiva circulară că diferitele proiecte ale militarilor sînt, îndeobște, prea puțin realiste, că ele pornesc, aproape totdeauna, de la „o eroare fundamentală — aceea de a crede că relele Spaniei nu se datorează decît dezordinii interioare, și că această stare a lucrurilor poate fi îndreptată prin redarea puterii” în mîinile unor politicieni șarlatani care îi manipulează pe militari¹³¹. „Participarea Falangei la oricare dintre aceste planuri premature și simpliste — continuă circulara — ar fi un lucru extrem de grav și, chiar în caz de victorie, va antrena după sine completa ei dispariție. Motivul este simplu: toți cei ce contează pe Falangă pentru o asemenea întreprindere nu o privesc ca un corpus coerent de doctrine, nici ca o forță care tinde să obțină controlul deplin asupra statului, ci pur și simplu ca trupă auxiliară de șoc, un fel de forță de asalt... Fie ca toți camarazii să ia, dealtfel, în considerare cît de jîgnitor pentru Falangă este să i se propună a lua parte ca un auxiliar la o mișcare ce nu intenționează să instaleze Statul național-sindicalist sau să întreprindă marea sarcină a reconstrucției patriei, schițată în cele 27 de puncte ale noastre, ci tinde mai curînd să restaureze mediocritatea conservativă burgheză... ce va fi doar înfrumusețată... cu acompaniamentul coregrafic al Cămășilor noastre Albastre”¹³². Și totuși, chiar dacă nu în întregime, tocmai spre un asemenea destin se îndrepta, în bună măsură, Falanga lui José Antonio Primo de Rivera! Fiindcă, pregătirile pentru rebeliune fiind înaintate, acesta din urmă, scontînd încă să dețină cel puțin o parte din inițiativă, nu numai că angajează Falanga în acțiunea condusă de militari, dar și exercită presiuni pentru dezlănțuirea mai rapidă a rebeliunii.

Fixată în cele din urmă pentru data de 18 iulie 1936, rebeliunea a început, de fapt, la 17 iulie prin răscoala garnizoanelor militare din Marocul spaniol. A doua zi a sosit aici pe calea aerului, din insulele Canare, generalul Franco și a preluat comanda. La 18 iulie a început rebeliunea garnizoanelor din diferite localități ale Spaniei. Guvernul a ezitat inițial să adopte măsuri hotărîte, în special a refuzat înarmarea muncitorilor. Cu toate acestea, organizațiile muncitorești — comuniștii, socialiștii, anarhiștii și anarhosindicaliștii —, sprijinite și de alte forțe democratice ale țării, au reușit în multe părți ale țării să dea o ripostă eroică și hotărîtă, înăbușînd în fașă rebeliunea a o serie de garnizoane și acțiunile falangistilor, astfel încît mai mult de jumătate din teritoriul țării a rămas, inițial, în mîinile Republicii.

Nereușind să ocupe rapid Madridul, rebelii sînt, în primele săptămîni, în situația de a pierde inițiativa. Marina militară rămăsese, în cea mai mare parte, fidelă guvernului republican, ceea ce a îngreuiat aducerea rapidă a trupelor rebele din nordul Africii în Spania. Franco însă reușește, prin emisari ai hitleriștilor, să obțină o intervenție rapidă a acestora. Navele și avioanele germane puse la dispoziția sa au transportat în Spania, la începutul lunii august, trupe cu un efectiv de aproape 30 000 de oameni.

Șeful inițial al rebeliunii, generalul Sanjurjo, a pierit la 19 iulie într-un accident de aviație, în timp ce încerca să ajungă în Spania. Generalii rebeli au format la Burgos o „Junță”, aflată sub controlul lui Mola. După ce, însă, s-a făcut joncțiunea cu forțele generalului Franco, care a înaintat dinspre sud, acesta din urmă a preluat comanda supremă, fiind numit, la 21 septembrie, generalisim¹³³. La scurt timp, Franco și adepții săi reușesc să impună Juntei militare, înfrîngînd reticențele unor generali, și recunoașterea sa, la 28 septembrie, drept șef al guvernului. Apoi îi pune pe toți în fața faptului implinit, deoarece în decretul respectiv, dat publicității la 1 octombrie 1936, este inserată și titulatura de șef al statului¹³⁴. În felul acesta,

¹³⁰ *Mediterranean Fascism*, p. 280.

¹³¹ *Ibid.*, p. 281.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 104.

¹³⁴ Vezl Guy Hermet, *L'Espagne de France*, Librairie Armand Colin, Paris, 1974, p. 53.

Francisco Franco devine concomitent comandant șef al armatei, șef al guvernului și șef al statului totalitar ce se crea în zona ocupată de rebeli, neîngrădit de constituție, de nici o legislație, în absența oricărui corp reprezentativ care să fi legitimat o asemenea numire. De acum se poate vorbi de conturarea în Spania a regimului franchist, axat în jurul dictaturii, a „omului providențial“, răspunzător doar în fața propriei sale persoane. Statul de esență fascistă care se crea avea deci să poarte nu amprenta „poeticului“ lider falangist José Antonio, ci pe cea a calculatului și nemilosului șef militar Franco, gata să se sprijine pe orice ideologie ultrareacționară sau pe un amalgam de asemenea ideologii, dar centrat, în fond, pe o singură idee și ambiție — cea a asigurării puterii sale personale nelimitate.

Între timp, forțele republicane își intensificau activitatea în vederea luptei împotriva rebeliunii. La 5 septembrie 1936 s-a format un nou guvern al Frontului Popular, condus de socialistul Largo Caballero și alcătuit din 6 socialiști, 2 comuniști, 6 republicani, 4 anarhiști și anarhosindicaliști¹³⁵. Din acel moment pînă la sfîrșitul războiului civil guvernele au fost conduse de socialiști. Conștient de rolul hotărîtor pe care îl avea pentru purtarea cu succes a războiului, menținerea unității Frontului Popular, P.C.S. a promovat cu fermitate politica de apărare a republicii și a instituțiilor ei, a pus pe prim plan nu preocupările privind repartitia portofoliilor, ci activitatea de organizare a forțelor armate ale Republicii, unitățile formate de comuniști devenind trupele de elită în rîndul acestor forțe. Lupta eroică a comuniștilor pe front și activitatea lor politică și organizatorică în spatele frontului au sporit enorm prestigiul P.C.S., ale cărui efective ating acum circa 300 000 de membri.

Scopul acestui studiu nefiind analiza evenimentelor din Spania republicană, a caracterului lor și a raporturilor complexe, adesea contradictorii și conflictuale dintre forțele republicane, ne limităm să cităm aici următoarea apreciere a secretarului general al P.C.S., Santiago Carrillo : „Și cînd în Spania a început războiul, a început în același timp și o revoluție... răspunsul dat rebeliunii fasciste a fost preluarea fabricilor, a întreprinderilor, a proprietăților, reforma agrară, împărțirea pămînturilor la țărani, crearea unei noi armate populare, crearea unei noi justiții, a unei noi politici, a unui stat nou. În timpul acela revoluția se făcea în același timp cu războiul. Am păstrat parlamentul (în care nu au mai rămas decît reprezentanții forțelor populare, deoarece ceilalți au plecat), am păstrat instituțiile Republicii, dar aveam un guvern popular cu un socialist în frunte. Fabricile erau administrate de muncitori. Spania a fost țara în care a început să se înfăptuiască prima revoluție democrat-populară“¹³⁶.

În felul acesta, o caracteristică a instaurării unei dictaturi totalitare de tip fascist în Spania a fost, spre deosebire de Italia și Germania, faptul că ea s-a petrecut nu pe calea unei ofensive primordial politice a unui partid fascist de masă — nelipsită, firește, și de acte teroriste și acțiuni violente —, ci pe cea a unei rebeliuni militare împotriva unei puteri legal constituite, urmată de o masivă intervenție a puterilor fasciste. Rolul fascismului nu a fost de a substitui, după preluarea puterii, sistemul parlamentar burghez cu un regim totalitar care să asigure menținerea puterii claselor dominante, ci de a acționa ca forță nemijlocit contrarevoluționară, care să lichideze procesul revoluționar căruia îi deschisese calea victoria Frontului Popular. Cu alte cuvinte, forțele reacționare de extremă dreaptă și fasciste au trebuit să lupte pentru cucerirea puterii în cadrul unui inversunat război civil, un adevărat război de clasă, în ultimă instanță. Dar, ca întotdeauna în istorie, delimitarea forțelor în acest război nu s-a produs automat, pe orizontală, clase contra clase luate global, pe linii de despărțire nete, conturate de simpla apartenență socială și interesele obiective de clasă. Dimpotrivă, masele de oameni puse în mișcare, animate și de motivații ideologice diferite, care în unele cazuri disimulau adevăratele interese de clasă, s-au scindat într-o anumită măsură și pe verticală. Și, așa cum în tabăra republicană, alături de forța ei principală — proletariatul spaniol — și de mase țărănești, au rămas și republicanii burghezi de orientare democratică, militari de carieră loiali față de Republică etc., tot așa armata lui Franco se compunea din țărani, un anumit număr de muncitori, din mici-burhezi, din oameni proveniți din păturile mijlocii, din catolici care considerau că apără religia și țara. Luptînd în realitate pentru interese de clasă străine lor, numitele sectoare ale populației erau prin însăși acest fapt sortite să cîștige, eventual, victoria militară, dar să piară în război, de cîștigarea căruia aveau să profite doar „un pumn de oameni ai oligarhiei financiare capitaliste și o pătură birocratică“¹³⁷. Și tocmai pentru a determina această parte a populației să cîștige victoria, dar să piardă războiul, pentru a crea dictaturii sale personale un

¹³⁵ Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, p. 577.

¹³⁶ Mañana España, p. 27.

¹³⁷ Ibid., p. 22.

suport politic în măsură să înregimenteze masele și să le ofere o motivație ideologică a războiului, Franco își întoarce, în cele din urmă, privirile spre Falangă.

Care a fost, deci, soarta Falangei Spaniole a Juntelor de Ofensivă Național-Sindicalistă în prima perioadă de după rebeliune ?

Lipsită de conducere centrală (rebeliunea eșuind în Levant, unde José Antonio era deținut în închisoarea de la Alicante, acesta nu a mai ajuns niciodată la adepții săi, fiind după puțin timp condamnat la moarte și executat), Falanga a intrat în luptă necoordonat, în funcție de cursul pe care l-a luat rebeliunea militară într-o regiune sau alta. Dar în scurt timp, în zona controlată de rebeli condițiile se dovedesc propice pentru o creștere însemnată a ei. Partidele de dreapta tradiționale, care, practic, până în 1936 scontaseră pe o victorie în cadru constituțional, nu erau în nici un fel pregătite pentru acțiunea cu arma în mână. În plus, discreditate, ele își încetează, de fapt, existența. În schimb, gata de acțiune la momentul oportun, numai falangiștii și Requetés („Beretele roșii”) au apărut la suprafață, fiind recunoscuți și de militarii rebeli. Requetés, însă, cu tradițiile și concepțiile lor carliste arhaice, atrag mai puțin. În aceste condiții, spre Falangă începe un aflux masiv de aderenți din rindurile adeptilor fostelor partide de dreapta, ale ofițerilor etc. În plus, ea recrutează masiv oameni în milițiile sale, mulți înrolându-se doar pentru a scăpa de represiuni.

Milițiile falangiste mențin o serie de sectoare ale frontului și, împreună cu militarii rebeli, dezlanțuie un val înspăimântător de teroare. Dacă în zona republicană, în primele momente ale ripostei populare spontane împotriva rebeliunii aceasta ia și aspectul terorii împotriva exponenților minorităților exploatoare (milițiile aparținând diverselor forțe politice sau organizații de masă și lipsite de o conducere centralizată procedind și la execuții sumare), ulterior, pe măsură ce autoritățile legale reușesc să controleze situația, reprimarea inerentă a dușmanilor Republicii și agenților „coloanei a V-a” este din ce în ce mai mult supusă cadrului legal al justiției republicane. În zona franchistă, însă, se perpetuează masacrele de masă, destinate în primul rând să decapiteze și să terorizeze proletariatul, dar cărora le cad victime și nenumărați cetățeni „culpabili” doar de loialitate față de Republică. Arestările și execuțiile în masă se ținneau lanț, conform unor proceduri sumare, fără respectarea vreunor norme juridice. Furia teroristă atinge asemenea proporții, încât inițial nici asemenea lideri de dreapta ca Gil Robles și alții nu îndrăznesc să apară în zona ocupată de rebeli, conștienți fiind că pot fi executați de fasciștii fanatici pentru simplul fapt de a fi aparținut unor partide parlamentare, făcându-se prin însăși aceasta „vinovați” de evoluția politică ce avusese loc în cadrul Republicii.

Dar, cu tot rolul jucat de Falangă, generalii continuă să o privească nu ca pe un partener egal, ci doar ca o forță civilă auxiliară. Ei însși lipsiți de un program politic clar, uniți doar prin ura față de Republică și Frontul popular, șefii militari nu văd încă în Falangă o componentă primordială a sistemului politic ce urma să fie instaurat. De altfel, în situația în care se afla — crescută puternic din punct de vedere numeric, dar prin însăși acest fapt eterogenă, cu o masă de membri doritori să se răfuiască cu „roșii”, dar prea puțin cunoscători ai doctrinei falangiste, frământată de rivalități interne și lipsită de o conducere centrală —, Falanga reprezenta, într-adevăr, o forță bună de folosit pe front sau în acțiunile represive, dar nu și un partener cu poziții solide pentru tratative politice, astfel încât a fost ținută departe de centrul de decizie. Este adevărat, la începutul lunii septembrie 1936 membrii Consiliului național reuniți la Valladolid dotează Falanga cu o Juntă executivă provizorie în frunte cu Manuel Hedilla¹³⁸, dar rivalitățile și orientările diferite continuă, unele grupuri simpatizind, de pildă, cu Franco, altele văzind în acesta din urmă un pericol pentru viitorul politic al partidului lor.

La începutul anului 1937, Franco își pune însă problema necesității de a spori moralul trupelor sale printr-o ideologie oficială. El își dă, de asemenea, seama, de foloasele pe care le poate trage regimul pe care îl făurea — și el personal —, dacă va lichida statutul de forțe autonome, care luptă în paralel cu armata, al miliției falangiste cu efective de peste 120 000 de membri și al „Beretelor roșii” carliste, cu efective de 22 000 de oameni¹³⁹, trecându-le sub controlul său direct. Oameni din anturajul său imediat, în primul rând Serrano Suñer, lucrau intens în această direcție, folosind cu abilitate frământările interne din Falangă.

Faptul că la Salamanca, unde își stabiliseră sediul atât Franco, cât și Manuel Hedilla, plutea în aer o serioasă criză politică nu scăpase nici atenției reprezentanților Germaniei naziste și Italiei fasciste. Simpatiile de ordin ideologic ale acestora erau, firește, de partea Falangei, apropiată lor în acest plan, dar miza era pe Franco, exponentul forței ce deținea controlul evasitotal al situației — armata. De altfel, Franco

¹³⁸ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 99.

¹³⁹ *Mediterranean Fascism*, p. 287.

nu a dorit să-și ia aliații și sprijinitorii externi, de ajutorul cărora depindea în mare măsură, prin surprindere, ci a preferat să-i informeze din timp. Din raportul ambasadorului german la Salamanca Faupel către Ministerul de Externe al Germaniei, din 14 aprilie 1937¹⁴⁰, rezultă că în cadrul unei întrevederi pe care a avut-o cu Franco la 11 aprilie acesta din urmă i-a adus la cunoștință „punctele sale de vedere asupra unor chestiuni de politică internă, asupra viitoarei forme de guvernământ și asupra situației militare“. După ce i-a vorbit de evoluția Falangei de la o organizație slabă numerică la un partid numeros ca urmare a sprijinului ofițerilor din mișcarea sa și i-a caracterizat pe conducătorii Falangei, cit și pe cei monarhiști, Franco i-a adus la cunoștință că dorește să „unească aceste grupuri într-un singur partid, a cărui conducere și-o va asuma el însuși“. Conținutul documentului atestă inconsistența părerii unor istorici, cum că reprezentanții puterilor fasciste ar fi preferat să „evite“ adoptarea unei atitudini în această problemă. „Am discutat ieri — raportează Faupel —, această evoluție cu Landesgruppenleiter-ul nostru și cu reprezentantul Fasciei la Ambasadă italiană; acesta din urmă a descris, nu inexact, situația în următoarele cuvinte: „Franco este un lider fără partid, Falanga — un partid fără lider“. Noi și italienii am căzut de acord că, în pofida simpatiei noastre față de Falangă și năzuințele ei sănătoase, dacă în încercarea sa de a uni partidele Franco va întâmpina opoziția Falangei, noi trebuie să-l sprijinim pe Franco, care, în definitiv, intenționează să facă din programul Falangei baza politicii sale interne“.

Documentele necesare pentru început fiind întocmite, Franco folosește un incident singeros petrecut la Salamanca între grupuri falangiste rivale drept pretext convenabil pentru a trece la acțiune. De fapt, prin promulgarea legii privind numirea sa ca șef al statului, iar acum prin documentele menite să unifice cele două organisme politice într-un singur partid oficial, a început instituționalizarea, încă în anii războiului civil, în zona ocupată de rebeli, a regimului franchist, instituționalizare ale cărei contururi principale vor caracteriza apoi regimul o perioadă îndelungată.

Chiar dacă nu cunoșteau detaliile, și nici, la modul concret, soarta ce li se rezerva în noul sistem, cadrele Falangei nu erau în necunoștință de cauză în ce privește intențiile ce se conturaseră la Cartierul general al armatei și în anturajul cel mai apropiat al lui Franco. În esență, realizarea acestor intenții însemna că în noul stat autoritar ce se construia nu puterea de stat urma să fie un instrument al Falangei pentru înfăptuirea programului său, — așa cum aspirase ea dintotdeauna —, ci Falanga avea să devină un instrument al puterii reprezentate de dictatura lui Franco. Și chiar dacă programul național-sindicalist al Falangei urma să fie preluat de această putere, ar exista prea puține garanții de realizare a lui integrală, pentru că în noile condiții, partidul care, poate, va deveni un partid la putere, nu va mai fi Falanga „cea veche“, „autentică“ a lui José Antonio, căreia i se lua pină și dreptul de a-și alege ea însăși noul șef, ci una nouă, substanțial diluată cu militarii și elementele ținând de diferite alte orientări de dreapta, prea puțin legate de doctrina propriu-zisă a Falangei. În fața acestei situații, reacțiile erau diverse. Un număr de vechi falangiști trecuseră de partea lui Franco — unii din realism politic și nutriend speranța că vor putea păstra un anumit control asupra Falangei și, după război, vor repune în discuție lucrurile, alții din simplu oportunism. O serie de vechi falangiști, însă, mai încercau să prezeve unitatea și identitatea partidului lor, erau dispuși, pentru aceasta, să se plece în fața unei evidențe — aceea că José Antonio nu mai există, lucru pe care mult timp refuzaseră să-l accepte — și să aleagă un nou șef național. Ei considerau necesar să se unească în jurul lui Manuel Hedilla, pină atunci președinte doar al Juntei executive provizorii, și de pe aceste poziții să negocieze cu Franco modalitățile unificării și reorganizării partidelor, obținând, cel puțin, pentru vechea Falangă cele mai avantajoase condiții. Era, în mare măsură, un fel de a nu ține seama de raportul real de forțe, de faptul că adevărata putere era în mâinile militarilor, iar forța de masă a lor, a falangiștilor, concentrată în miliții, se afla pe front, angajată în lupte crâncene cu armata Republicii și prea puțin la curent — ba chiar și prea puțin interesată — cu intrigile politice de la Salamanca. Cu toate acestea, Manuel Hedilla, fost mecanic portuar și, astfel, unul dintre puținii reprezentanți ai „elementului muncitoresc“ printre cadrele conducătoare ale Falangei (și el, de altfel, provenind dintr-o veche familie ruinată), se angajează în această orientare și, într-un fel, caută chiar să devanseze acțiunile lui Franco. Chiar a doua zi după ce, în noaptea de 16 aprilie, s-a produs un incident singeros între partizani ai lui Hedilla și un grup ce încercase cu o zi în urmă să-l înlăture pe acesta de la conducerea Juntei, iar autoritățile i-au arestat pe toți participanții la incident, Hedilla a trimis mesaje urgente,

convocînd pentru 18 aprilie Consiliul Național al Falangei. În cursul ședinței, Hedilla comunică că, din cîte a aflat, generalisimul intenționează să pună mina pe conducerea Falangei chiar în cursul nopții¹⁴¹. Se trece, totuși, la alegerea unui nou șef național al Falangei. Rezultatul votului a fost sugestiv: patru dintre cei prezenți primesc cîte un vot, Hedilla — 10, dar se depun și 8 buletine necomplete. Cu 10 voturi din 22 exprimate Hedilla rămîne, totuși, singurul în poziția de a apare ca lider, dar cele 8 buletine albe erau semnificative: „unii delegați gîndeau că era pur și simplu o nebunie să sfidezi comandamentul suprem procedînd la alegerea unui șef suprem în momentul în care însăși independența partidului era pusă sub semnul întrebării“¹⁴².

În aceeași seară, pe neașteptate, din balconul reședinței sale, Franco adresează mulțimii adunate un apel la unirea forțelor. Apelul — de fapt o scurtă cuvîntare —, lăsa să se întrevadă destul de clar intențiile imediate ale dictatorului, precum și hotărîrea sa de a da regimului o întemeiere ideologică eclectică, în care temele „bătătorite“ de generali în lunile ce au urmat rebeliunii să fie completate cu elemente ale ideologiei forțelor eterogene ce urmau să fie unificate, în primul rînd ale Comuniunii tradiționaliste (carliști) și ale național-sindicalismului, puternic retușat în ce privește tezele sale „anticapitaliste“. Căci inițial, bagajul ideologic al ofițerimii reacționare se rezuma la cîteva fraze despre „renașterea“ și grandoarea Spaniei, văzută într-un spirit ultrașovinist și xenofob, și la condamnarea „rătăcirilor intelectualiste“¹⁴³ vinovate de suferințele Spaniei.

Pe cîmpurile de luptă din Spania se dădea o bătălie de mare importanță între fascism și democrație, și prin aceasta conflictul depășise dimensiunile de război civil intern și căpătase mari semnificații internaționale. În interpretarea lui Franco, însă, în alocuțiunea din 18 aprilie, aceste semnificații dobîndesc, în ce privește „cauza“ și „opera“ rebelilor, denumită de ei cu emfază „Revoluția națională“, o grandoare împinsă pînă la limitele grandomaniei de tip paranoiac: pe zi ce trece, spune Franco, războiul capătă tot mai mult din „caracterul unei cruciade, unei bătălii transcendente de grandoare istorică“, fiind „un război în care Spania a fost încă odată aleasă de istorie să servească drept cîmp de tragedie și onoare pentru a aduce pace lumii tulburi de azi“, un război civil ce s-a transformat „într-o conflagrație ce este pe cale de a lumina timp de secole viitorul“¹⁴⁴. Pentru a ilustra spre ce fel de măreție a Spaniei își îndreaptă gîndurile, Franco amintește ca despre o etapă istorică a Mișcării pe care o întruchipează, etapă convertită acum în ideal, „secolele de luptă pentru Reconchista Spaniolă, care urmăreau să consolideze sub Monarhii Catolici, Carol al V-lea și Filip al II-lea, o Spanie unificată, imperială... unită în scopul de a apăra și extinde pretutindeni în lume o idee Catolică și universală, un Imperiu Creștin...“¹⁴⁵. Pe căile „trasate pentru noi de către tradiția imperială, Catolică, a secolelor cincisprezece, șaisprezece și șaptesprezece“, spunea Franco, s-au purtat lupte grele, și cel mai bun exemplu poate fi văzut în „lupta unei Spanii ideale (reprezentată de Carliști) împotriva Spaniei bastarde, a Spaniei franțuzite și europenizate a liberalilor“¹⁴⁶. Chiar dacă aceste din urmă cuvinte aminteau întrucîtva de ideea lui José Antonio cu privire la necesitatea de „a învinge Spania pentru Spania“, apelul la tradiționalismul arhaic al carliștilor nu putea fi pe plac falangistilor, care-l considerau reacționar și desuet. Dar Franco ținea să laude meritele istorice ale ambelor mișcări — Falangei îi distribuie meritul de a fi fost „contemporană“, de a fi reprezentat o fază „extrem de rodnică pentru că a fost dominată de tineri ce și-au îndreptat privirile spre ce a fost mai bun în trecutul nostru, rămînînd în atmosfera spirituală a prezentului“¹⁴⁷ —, pentru a proclama rebeliunea izbucnită la 17 iulie 1936 drept ținînd de aceeași „tradiție sacră“ și a integra ambele într-o așa-numită Mișcare națională difuză al cărei șef se vedea. Tocmai de aceea, el descifrează ce fel de unitate are în vedere, și anume — nu „un conglomerat de forțe, sau o coaliție guvernamentală a unor fracțiuni politice, sau o uniune sacră de tip mai mult sau mai puțin patriotic“¹⁴⁸, ci o „unitate în marșul nostru spre un țel comun“¹⁴⁹, pe baza a ceea ce „este comun majorității spaniolilor neotrăviți de materialism sau de marxism“, care se află „în crezul Falangei spaniole“, se concentrează „în spiritul tradiționalistilor noștri“, este „elementul comun al acelor care, după ce au îngropat liberalismul fals, și-au orientat politica pe

¹⁴¹ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 135.

¹⁴² *Ibidem*.

¹⁴³ S. P. Pojarskaia, *Tainaia diplomatiei Madrida*, p. 50.

¹⁴⁴ *Mediterranean Fascism*, p. 239.

¹⁴⁵ *Ibid.*, p. 290.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ *Ibid.*, p. 291.

¹⁴⁸ *Ibid.*, p. 289—290.

¹⁴⁹ *Ibid.*, p. 290.

calea autoritarismului, patriotismului crescut și justiției sociale“¹⁵⁰. Dar care era acest „factor comun“, ce oferea Franco ca bază a unirii unor forțe ce aveau, într-adevăr, în comun un lucru — ura acerbă față de cuceririle democratice ale maselor populare în timpul Republicii —, dar, în rest, urmăreau scopuri cu totul diferite — de la restaurarea unei monarhii absolute de tip arhaic până la instaurarea unui regim fascist cât mai pur? Ce-i putea reuni într-un singur partid pe toți cei adunați în tabăra franchistă, în speță pe carliști și alți conservatori, considerați de falanști drept reacționari, cu falanștii, în special cu aceia ce continuau să ia în serios promisiunea unor reforme sociale și erau priviți de ceilalți drept un fel de „roșii din tabăra noastră?“ În această privință Franco a preferat să fie mai mult decît vag, să rămînă în sfera banalităților. Din bagajul doctrinar al Comuniunii Tradiționaliste și spre împăcarea cugetelor carliștilor el împrumută ideea unui stat „în care tradiția curată și esența trecutului nostru spaniol ideal se manifestă în forme noi, viguroase și eroice pe care tineretul de astăzi și de mîine le va aporata poporului nostru în aceste noi zori imperiale“¹⁵¹, precum și aceea că doctrina catolică „este profesată de către întreaga națiune“¹⁵². Speranțele falanștilor urmau să fie stimulate prin declarații violente împotriva „statului liberal“, a „fiecărui partidului, legilor electorale și votului“ și prin afirmația că „propunem în schimb o democrație efectivă care dă oamenilor ceea ce îi interesează cu adevărat — adică simțămîntul de a fi guvernați de o justiție integrală, nu numai în ce privește legile și ordinea, ci în laturile sociale și economice; un sentiment de libertate morală în serviciul unui crez patriotic și al unei idei eterne; și libertate economică, fără de care libertatea politică este numai o bătaie de joc“, precum și prin promisiunea că se va asigura „participarea rațională a fiecăruia la activitățile statului, care trebuie să fie îndeplinită prin intermediul grupărilor de tip sindical pe principiu de familie, localitate și profesie“¹⁵³.

Nici un cuvînt, nici un angajament privind restaurarea monarhiei, nici un cuvînt, de asemenea, privind „revoluția național-sindicalistă“. Era clar că nici una dintre grupări nu se putea regăsi cu adevărat în cele schițate de Franco, dar și că, prin însăși acest lucru, fiecare din ele putea, la rigoare, să-și păstreze anumite speranțe și iluzii. De altfel, Franco nici nu sconta pe vreun proces de elaborare a unei platforme organice comune și pe o unificare care să rezulte dintr-un acord al celor două grupări. Noul partid urma să rezulte dintr-o lovitură de forță, dintr-un act de voință a dictatorului!

În scurta parte din discurs care privește, într-un fel, orientările sale pe plan extern Franco caută de asemenea un anumit echilibru. Puterilor capitaliste cu regim democratic din occident el le adresează reproșul de a fi națiuni ce „din cauza miopiei și materialismului își vind presa pe aurul Roșilor și ascultă emisiunile de propagandă criminală ale Roșilor“¹⁵⁴, dar nu le atacă, ci le avertizează împotriva contradicției dintre ele și puterile fasciste, încercînd să se posteze în protagonist al unui front comun împotriva comunismului. Pericolul cel mai mare pentru țări și „imperii lor“ (aluzie evidentă la posesiunile coloniale ale Angliei și Franței!) nu-l mai reprezintă „cei ce reapar acum în viața internațională cu o forță inegalabilă și revendică un loc în exploatarea lumii“, ci „...Bolșevismul distructiv, Comunismul rus, o revoluție ce înaintează — un dușman care, oriunde ajunge să-și consolideze pozițiile, este greu de înfrînt“ și care „duce imperiile la dezintegrare, distruge civilizațiile“¹⁵⁵.

O asemenea abordare a situației internaționale îi permite lui Franco ca, excepție făcînd opțiunea netă împotriva comunismului și primului stat socialist, să lase deschisă problema opțiunilor sale în cadrul constelației puterilor capitaliste, iar pe plan intern să nu jeneze dorința de nealiniere față de nici o putere străină a multora, filonazismul unora, simpatiile față de Italia fascistă ale altora, sentimentele filobritanice împărtășite de numeroși militari.

Ne-am oprit mai în detaliu asupra acestei nu prea ample cuvîntări a lui Franco, — inclusă ulterior, în 1943, nu întîmplător, în ediția *Fundamentos del Nuevo Estado* —, deoarece ea conține, foarte în mare, desigur, acele linii directoare ce vor fi caracteristice (cu rectificări impuse de timp și condiții) comportamentului politic al lui Caudillo în edificarea regimului său și în menținerea echilibrului între forțele pe care se va sprijini acest regim.

Dar atunci, în ziua ce a urmat alocuțiunii lui Franco, un număr de lideri falanști încă mai sperau că situația este negociabilă și că vor reuși menținerea la putere lor a celor pe care se grăbeau să-i desemneze. Convocat din nou în ziua de 19 apri-

¹⁵⁰ *Ibid.*, p. 293.

¹⁵¹ *Ibid.*, p. 292.

¹⁵² *Ibid.*, p. 293.

¹⁵³ *Ibid.*, p. 292.

¹⁵⁴ *Ibidem.*

¹⁵⁵ *Ibidem.*

lie de Hedilla, Consiliul Falangei se mai ocupă de alegerea unei noi Junte politice a partidului.

Noaptea, însă, a urmat lovitura de grație. Printr-un decret redactat de Serrano Suñer și avizat în prealabil de generalii Mola și Queipo de Llano¹⁵⁶ — principali, alături de Franco, capi ai armatei — Franco proclama unirea Falangei Spaniole și Comunității Tradiționaliste. Preambulul relua unele teze din cuvântarea precedentă a dictatorului, dar dădea de înțeles și mai clar că partidul pe care-l preconiza trebuie să fie o „unică entitate politică națională”¹⁵⁷, care să-i integreze pe toți cei ce s-au raliat taberei franchiste — fie ei, deci, fasciști, monarhiști de diverse culori, clericali, conservatori, liberali moderați —, și că nu este vorba de a i se preda partidului oficial al regimului puterea, ci de a-l pune pe el în serviciul guvernării. Fiindcă, ce altceva putea însemna formula că această entitate „va lega Statul și Societatea și va garanta continuitatea politică și loialitatea poporului față de Stat” ?¹⁵⁸

Decretul propriu-zis, alcătuit din 3 articole, stipula în primul dintre ele că Falanga și Requetés „vor fi integrate, sub conducerea mea” (subl. n.), într-un singur partid, care „de acum încolo se va numi Falanga Spaniolă Tradiționalistă și a JONS”¹⁵⁹ (Falange Española Tradicionalista y de las JONS, prescurtarea uzuală — FET). Locul ce i se rezerva FET în sistemul politic franchist era, în cuprinsul acestui articol, formulat fără echivoc : „Principală misiune a acestei organizații (care va fi un intermediar între Societatea noastră și Stat) este de a comunica Statului stările de spirit ale oamenilor și de a-i transmite gândul lor, exprimat în virtuți politice și morale, subordonare ierarhică și relații frățești”¹⁶⁰. În fine, articolul conținea și o dispoziție formală de dizolvare a oricăror altor organizații politice și partide.

Articolul 2 stabilea structura organelor superioare ale FET, acestea fiind enumerate în următoarea ordine : Șeful Statului (Jefe del Estado), un Secretariat sau Juntă Politică și Consiliul Național. Dar atribuțiile Juntei politice, jumătate din membrii căreia erau desemnați de șeful statului, se rezumau la „a-l ajuta pe Șef în elaborarea structurii organice a Statului și în a ajuta pe orice cale munca guvernului”, iar drepturile Consiliului național... la a studia „orice mare problemă națională pe care i-o supune Șeful Statului”¹⁶¹. Mai important era art. 3, care lipsea ambele foste organizații de principalele lor instrumente, prevăzând fuzionarea formațiunilor paramilitare respective într-o singură Miliție Națională, care va servi ca o forță auxiliară a armatei, va avea în calitate de comandant suprem pe Franco, iar la comanda nemijlocită — un general din armată¹⁶².

Actul înfăptuit de Franco nu a fost urmat de vreun semn de protest serios sau de revoltă din partea masei membrilor de rind ai Falangei. Reacția unei părți însemnate, însă, a „vechilor” falangiști a fost negativă, ei recepționind decretul ca o îndepărtare de la principiile lui José Antonio, ca un act ce nu corespunde propriilor lor concepții privind „revoluția națională” și „noul stat” și fiind nemulțumiți îndeosebi de trecerea miliției falangiste în subordinea comandamentului militar și de faptul că li s-a luat dreptul de a-și alege singuri șeful¹⁶³. În plus, s-a vădit imediat că nu prea mai e nimic de negociat și că persoanele abia numite în posturi de răspundere nu vor fi menținute¹⁶⁴. Lui Hedilla i s-a propus numirea în funcția de președinte al noii Junte politice a FET, care abia urma să fie formată, adică a unui organ consultativ simbolic. Hedilla a refuzat categoric și nu s-a lăsat convins de nici un fel de argumente, iar încercările reprezentanților puterilor fasciste de a aplană conflictul, sugerind trimiterea lui Hedilla în misiune în Italia sau Germania nu au întrunit acordul cartierului general¹⁶⁵. Franco a hotărât să fringă împotrivirea falangiștilor intranșigentenți prin măsuri represive. Hedilla a fost arestat și tradus în fața unei curți marțiale sub acuzația de complot împotriva lui Caudillo¹⁶⁶. Odată cu Hedilla au mai fost arestați în noaptea de 24 spre 25 aprilie alți 20 fruntași falangiști. Hedilla și încă 3 persoane au fost condamnate la moarte, pedeapsă comutată în ani grei de închisoare¹⁶⁷ pentru cei 3, iar lui Hedilla — în închisoare pe viață¹⁶⁸. Majoritatea liderilor falangiști cit de cit importanți au fost, însă, numai reținuți pentru cîteva zile, ca măsură

¹⁵⁶ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 136.

¹⁵⁷ *Mediterranean Fascism*, p. 294.

¹⁵⁸ *Ibidem.*

¹⁵⁹ *Ibidem.*

¹⁶⁰ *Ibid.*, p. 295.

¹⁶¹ *Ibidem.*

¹⁶² *Ibidem.*

¹⁶³ S. P. Pojarskaia, *op. cit.*, p. 54—55.

¹⁶⁴ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 136.

¹⁶⁵ *Ibid.*, p. 137.

¹⁶⁶ *Ibidem.*

¹⁶⁷ S. P. Pojarskaia, *op. cit.*, p. 55.

¹⁶⁸ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 137.

de precauție¹⁶⁹. Totuși, militarii, preocupați în primul rînd de purtarea războiului, simțeau nevoia de a-și asigura colaborarea unor cadre politice cu experiență, capabile să ducă la bun sfîrșit reorganizarea prevăzută în decret și să construiască nu un partid existent doar cu numele, ci un organism în măsură să înregimenteze mase și să le integreze regimului. Pe de altă parte, mulți falanșiști ajung, în mod individual sau în grupe mici, la concluzia că este în interesul Falangei să ia asupra sa organizarea FET, pentru a-și asigura continuitatea în cadrul acesteia și speranța de a relua într-o zi conducerea¹⁷⁰. Un grup de lideri ai vechii Falange, întrunit la Salamanca în casa sorei lui José Antonio — Pilar Primo de Rivera (șefa organizației feminine a Falangei) — a intrat în tratative cu Serrano Suñer, ajungîndu-se la un compromis vag — falanșiștii vor respecta noua ierarhie, iar după război se va trece la aplicarea programului național-sindicalist¹⁷¹. S-a trecut la reorganizarea prevăzută în decretul lui Franco.

Drept program al FET a fost preluat, cu mici rectificări, programul în 27 de puncte al Falangei, devenit program în 26 de puncte, deoarece al 27-lea, prevăzînd interzicerea modificării denumirii partidului, a fost, firește, abandonat. Avînd în vedere că, așa cum s-a mai spus, acest program din noiembrie 1934 relua temele obișnuite ale Falangei, prezentate cu prilejul analizei altor documente ale ei, ne rezumăm aici să scoatem în evidență doar cîteva dintre punctele mai importante — pe baza versiunii publicate în 1937 ca program al FET — semnificative pentru ideologia și scopurile pe care acum regimul franchist le proclama ca fiind ale lui.

După obișnuitele afirmații cu privire la „Spania ca realitate supremă“, care ar constitui „țelul colectiv al tuturor spaniolilor“, se proclama un obiectiv cu implicații mult mai serioase, dezvăluind faptul că statul totalitar dorit de cercurile reacționare era privit și ca un instrument care, în cazul unor condiții favorabile, să fie folosit pentru înlăptuirea unor tendințe proprii de natură imperialistă: „Sîntem hotărîți să făurim un imperiu. Afirmăm că împlinirea istorică a Spaniei este Imperiul. Cerem pentru Spania o poziție proeminentă în Europa. Nu putem tolera nici izolarea internațională, nici amestecul străin.

În ce privește țările Americii Hispanice, favorizăm unificarea culturii, intereselor economice și puterii lor. Spania va continua să acționeze ca pivot spiritual al lumii Hispanice, ca un semn al proeminenței ei în treburile mondiale“ (art. 3)¹⁷². Totodată, se prevedea că „Spania își va căuta din nou gloria și bunăstarea pe căile maritime. Spania trebuie să aspire a deveni, atît din motive de apărare, cit și de comerț, o mare putere maritimă“ (art. 5)¹⁷³.

Statul ce trebuia creat era caracterizat drept un „instrument totalitar pentru apărarea integrității patriei“, în care vor fi abolite categorice „sistemul partidelor politice“, alegerile, parlamentul. În ce privește sistemul economic și cel al relațiilor de clasă, se afirma nici mai mult, nici mai puțin că „Repudiem sistemul capitalist, care nu arată înțelegere față de nevoile poporului, dezumanizează proprietatea privată...“ (art. 10)¹⁷⁴. Dar cum se intenționa repudierea acestui sistem dacă era menținută proprietatea privată, dacă ea va fi protejată (art. 13)¹⁷⁵, „împotriva abuzurilor marelui capital financiar, al speculanților și cămătarilor“ (deci, ei vor rămîne, numai abuzurile trebuie să dispară! — n.n.), dacă „Statul Național-Sindicalist va permite orice inițiativă privată compatibilă cu interesele colective și, de asemenea, le va proteja și încuraja pe cele profitabile“ (art. 8)¹⁷⁶? Răspunsul la toate aceste „cum“ și „dacă“, care te asaltează cînd citești programul, rămînea un mister. În schimb, documentul era ceva mai explicit în ce privește intențiile față de clasa muncitoare, proclamînd că „vom reorienta impetuozitatea acelor clase muncitoare care astăzi sînt duse de marxism pe căi rătăcite și vom căuta să le aducem spre participarea directă la îndeplinirea marii misiuni a Statului național“ (art. 10)¹⁷⁷, că regimul „va elimina chiar rădăcinile luptei de clasă“ și va „opri anarhia în sfera relațiilor de muncă“ (art. 11)¹⁷⁸. Un articol important era al 9-lea, care specifica că „În domeniul economic concepem Spania ca un gigant sindical de producători. Vom organiza societatea spaniolă în mod corporatist, printr-un sistem de sindicate verticale pentru diferitele ramuri de producție, toate lucrînd în direcția unității economice naționale“¹⁷⁹. Cu alte cuvinte, în spiritul concepției deja cunoscute a Falangei,

¹⁶⁹ Ibid., p. 138.

¹⁷⁰ Ibid., p. 142.

¹⁷¹ Ibid., p. 141—142.

¹⁷² *Mediterranean Fascism*, p. 273—274.

¹⁷³ Ibid., p. 274.

¹⁷⁴ Ibid., p. 275.

¹⁷⁵ Ibidem.

¹⁷⁶ Ibid., p. 274.

¹⁷⁷ Ibid., p. 275.

¹⁷⁸ Ibidem.

¹⁷⁹ Ibid., p. 274.

privind comunitatea de interese dintre muncitori și patroni, syndicatele de clasă ale oamenilor muncii, apărătoare ale intereselor lor specifice, urmau să dispară, înlocuite de „syndicatele verticale” — un fel de bresle sau corporații profesionale —, cuprinzând laolaltă pe cei exploatați și pe exploatați ¹⁸⁰.

În afară de cuvântarea lui Franco, decretul din 19 aprilie 1937 și programul citat, la baza organizării FET a stat și Statutul revizuit și aprobat de Franco la 4 august 1937, prevăzând structura organizatorică generală, structura organelor de conducere și atribuțiile lor și serviciile specializate ale FET. Acestea, în număr de 13 (Externe, Educație națională, Presă și propagandă, Sindicate, Justiție și drepturi și altele), dublau, de fapt, ministerele și aparatul administrativ de stat, având rolul de a pregăti membri ai FET pentru a ocupa funcții în cadrul acestuia. Spre sfârșitul anului 1937 în zona ocupată de franchiști vine, în urma unui schimb de prizonieri, fostul secretar general al Falangei și prieten apropiat al lui José Antonio, Fernandez Cuesta. Franco decide să-l numească din nou secretar al partidului, dând astfel un fel de satisfacție formală vechilor falangiști, dar, în realitate, menține, împreună cu cumnatul său Serrano Suñer, — devenit în curând ministru de interne în guvern și șef național al presei și propagandei în partid — controlul deplin asupra FET.

Așadar, FET, atit prin compoziția sa (reunind național-sindicaliști — radicali sau mai puțin — tradiționaliști, monarhiști, militari, franchiști etc.), cit și prin doctrină (mai curind prin lipsa, indiferent de programul preluat din ordin, a unei doctrine unitar împărțite de toate componentele ei), era deja altceva, decit vechea Falangă ¹⁸¹. Dar, prin preluarea programului ei și a unei osaturi de cadre, vechea Falangă a dobândit o anumită continuitate, cel puțin parțială, și și-a întins influențele în noua FET, destinată a reuni diferite curente într-un partid organizat în stil fascist și pus în serviciul dictaturii totalitare de tip fascist a lui Franco. Aceste influențe și încercările, cel mai adesea timide, de a acționa în spiritul vechii Falange, uneori chiar apelind la sprijinul național-socialismului german, aveau să mai provoace, în anii ce au urmat, fricțiuni cu alte componente ale FET, sau chiar cu Franco, dar nu au determinat niciodată o răsturnare a echilibrului urmărit de Franco în cadrul FET și, în general, în întregul sistem politic al regimului său.

Mergind mai departe cu instituționalizarea regimului, Franco a constituit în ianuarie 1938 primul său guvern propriu-zis. Într-un fel, compoziția sa reflecta echilibrul dintre toate componentele noii Falange, fiecareia fiindu-i repartizate cite două portofolii, dar, fapt semnificativ, posturile-cheie (ministerele de externe, finanțe, război, ordine publică, interne, comerț și industrie) au fost atribuite monarhiștilor, militarilor și unor civili apropiați de Franco, în timp ce reprezentanții celor două componente principale, de masă, ale noii FET — falangiștii și carliștii —, au primit: primii — ministerul muncii și un portofoliu de membru în guvern pentru Fernandez Cuesta, în calitate de secretar general al FET, iar ceilalți — ministerele justiției și instrucțiunii publice ¹⁸². Mult timp de acum încolo un asemenea raport de forțe avea să fie obișnuit pentru guvernele franchiste, urmărindu-se ca, dacă în aparatul FET și în syndicatele verticale aveau, totuși, un rol mai proeminent falangiștii propriu-zisi, nu aceeași să fie situația în guvern. Metoda denota și intenția ca, în cadrul jocului de echilibrare a forțelor pe care îl practica Franco, fiecare dintre acești factori ai sistemului să poată fi folosit, la nevoie, și ca mijloc de presiune împotriva celuilalt, în joc intrind, bineînțeles, și alți factori, ca armata, clerul, marea finanță.

În legătură cu această caracteristică a politicii sale, unii autori au emis părerea că Franco ar fi fost, prin metodele sale de guvernare, mai aproape de un monarh absolut sau de un dictator militar de stil vechi, decit de tipul de dictator fascist. Eroarea provine, pare-se, din procedeul destul de răspândit de a considera posibilă includerea unui fenomen într-o anumită ordine de fenomene cu legătură esențială între ele doar în cazul în care el are cu acestea similitudini duse pînă aproape de identitate, neținindu-se seama de faptul că, în sfera social-politică mai mult poate ca în oricare alta, fenomenele cu esență comună își păstrează puternice deosebiri, date în special de un raport propriu fiecăruia dintre ele între general și particular.

¹⁸⁰ În problema syndicatelor verticale, alcătuitorul culegerii de documente citată, Ch. F. Delzell, își însoțește scurtul comentariu la document cu următoarea notă la subsol: „Într-o cuvintare la Circulo Mercantil din Madrid, la 9 aprilie 1935, José Antonio sublinia că un sistem unic de syndicate naționale „verticale” era de preferat syndicatelor „paralele” de patroni și muncitori ale lui Mussolini. Syndicatele „verticale” nu vor necesita, a declarat el, o structură atit de birocratică și „vor fi în măsură să funcționeze organic — așa cum o face armata, de exemplu, — fără nici o nevoie de a forma comitete paralele ale soldaților și ofițerilor”. Citat de Frago del Toro (ed.), *La España de ayer*, II, Madrid, Editora Nacional, 1965, p. 136, apud *Mediterranean Fascism*, p. 272—273.

¹⁸¹ *Ibid.*, p. 303.

¹⁸² Vezi S. P. Pojarskaia, *op. cit.*, p. 55.

Regimul lui Franco s-a deosebit de monarhiile absolute, sau de dictatura cîte unui caudillo din trecut, venit la putere în urma unui „pronunciamento“ reuşit, prin natura sa socială şi interesele de clasă pe care le asigura, prin faptul că puterea de tip absolut nu era exercitată în cadrul unui tip de stat şi sistem politic moştenit şi, în mare, neschimbat, ci într-un cadru nou creat de stat totalitar de tip fascist, dotat cu o ideologie oficială bazată pe cele două componente tipice — naţionalismul şovinist şi demagogia socială — şi avînd ca suport un partid menit să înregimenteze masele, să le îndocctrineze cu această ideologie şi să le asocieze la politica puterii, umplînd vidul dintre aceasta din urmă şi popor — vid în prezenţa căruia în acest secol al XX-lea, cu rolul mult sporit al maselor, nici o putere nu se putea menţine timp îndelungat. Şi prin toate aceste elemente, esenţa franchismului l-a situat înlăuntrul fenomenului fascist.

Pe de altă parte, statul totalitar nu a fost, în cazul Spaniei, instaurat ca rezultat al cuceririi puterii, pe o cale sau alta, de către un partid fascist care să-şi fi atras în prealabil o parte cît de cît însemnată a maselor, ci printr-o reacţie — împotriva Republicii şi a perspectivelor democratice, revoluţionare ce se deschideau în cadrul ei — a unor forţe mult mai largi decît cele fasciste propriu-zise, şi ţinînd de orientări ideologice şi politice în rest destul de diferite; aceste forţe au fost apoi „fascizate“, reunite într-un singur partid, de către dictatura militară ce se instaurase, şi care s-a orientat spre impunerea de sus, prin lege şi forţă, a unei formule ideologice şi politico-organizatorice de tip fascist pentru că, printre altele, a fost iniţial lipsită de o doctrină şi un program politic concret clar şi a găsit la îndemînă programul şi organizaţia Falangei, apoi, pentru că se apropiase de puterile fasciste care o ajutau şi a obţinut victoria într-o perioadă cînd umbra fascismului plana asupra Europei şi părea că o va domina; diversele componente reunite nu s-au „dizolvat“ niciodată total în ideologia şi practica politică a FET, iar aceasta — deşi a obţinut controlul asupra unei sfere largi a vieţii sociale, politice, profesionale, administrative, cultural-educative —, nu a fost niciodată lăsată să precumpănească decisiv asupra celorlalte componente ale sistemului şi să obţină controlul total. Toate acestea au conferit regimului franchist o serie de trăsături specifice, distincte faţă de alte dictaturi fasciste şi au constituit, în germene, o parte dintre factorii potenţatori ai unor mutaţii de mai tîrziu.

Deocamdată, însă, structurîndu-şi sistemul politic şi punînd bazele regimului lor, franchişti erau nevoiţi să lupte din greu împotriva forţelor populare devotate Republicii pentru a-şi putea extinde regimul asupra întregii Spanii.

Spania republicană îşi aduna toate forţele, purta o luptă eroică pentru a rezista asaltului fascist. În acelaşi timp, în toată lumea s-a dezvoltat o însemnată campanie de solidaritate a forţelor muncitoreşti şi democratice cu lupta Republicii Spaniole. O înaltă expresie a acestei solidarităţi a constituit-o sosirea în Spania a voluntarilor, comunişti şi antifascişti din diferite ţări, încadraţi în Brigăzile internaţionale. Din punct de vedere strict militar, aportul acestora, deşi important, nu putea fi hotărîtor (efectivul total a fost, după unele date, de 35 000, din care nu mai mult de 15 000 comitent¹⁸³, în timp ce efectivul total al armatei republicane se cifra, de pildă, în ianuarie 1938, la 492 000¹⁸⁴), dar ele au adus cu sine un puternic sprijin moral-politic. În rîndurile lor au acţionat şi unităţi şi subunităţi alcătuite din sute de voluntari internaţionalişti români, dintre care mulţi s-au acoperit de glorie pe cîmpurile de luptă, mulţi şi-au dat viaţa în numele nobilei cauze a poporului spaniol şi a internaţionaliştilor, exprimată sugestiv în lozina „Pentru libertatea voastră şi a noastră“. Cunoscutul salut pe care l-a adresat voluntarilor români Nicolae Titulescu a dat, în felul său, expresie largii simpatii de care s-a bucurat lupta Republicii spaniole în rîndurile opiniei publice democratice din ţara noastră, inclusiv a acelor oameni politici burgeozi clarvăzători, care îşi dădeau seama de importanţa acestei lupte pentru înfrînarea poftelor agresive ale puterilor fasciste.

Ajutorul principal, exprimat în livrări de armament, tehnică de luptă şi muniţii, precum şi în trimiterea unui număr de consilieri militari, specialişti, aviatori şi tanchişti (numărul exact nu se cunoaşte, dar se consideră a fi fost în total de cîteva sute)¹⁸⁵ a fost acordat Republicii spaniole de U.R.S.S. Acest ajutor însă, mult îngreunat şi de dificultăţile în transportarea materialelor, nu a reuşit să precumpănească asupra celui primit masiv, în oameni şi armament, de către franchişti.

Forţele republicane spaniole, obţinînd prin eforturi eroice şi sacrificii grele victorii într-o serie întreagă de bătălii, aveau apoi de fiecare dată în faţa lor un inamic superior numericeste şi ca dotare tehnico-materială de luptă, fiind nevoite să cedeze treptat teren.

¹⁸³ Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, vol. II, p. 578.

¹⁸⁴ Ibid., p. 579.

¹⁸⁵ Ibid., p. 578.

În mod paradoxal, în defavoarea Republicii spaniole au acționat ambele politici ce se conturaseră pe plan internațional față de evenimentele din Spania — atât cea de intervenție, cât și cea de neintervenție. După cum se știe, intervenția puterilor fasciste în ajutorul rebelilor s-a produs chiar în primele săptămâni după declanșarea războiului civil. La 18 noiembrie 1936 Germania și Italia recunosc oficial guvernul ilegal de la Burgos¹⁸⁶, înțelegându-se în ce privește sprijinirea în comun a lui Franco. Caracterizând pozițiile ambelor state, ambasadorul german la Roma, Hassel, scria, la 18 decembrie 1936, într-un raport¹⁸⁷ adresat Ministerului de externe german: „Interesele Germaniei și Italiei în tulburările din Spania coincid în măsura în care ambele țări caută să preîntâmpine o victorie a Bolșevismului în Spania sau Catalonia“. Totodată, ambasadorul considera că Germania trebuie să fie favorabilă unei implicări mai adânci a Italiei în treburile spaniole, deoarece „lupta pentru o influență politică dominantă în Spania aduce la suprafață opoziția naturală dintre Italia și Franța; în același timp, poziția Italiei ca putere în Mediterana apuseană ajunge la o confruntare cu cea a Britaniei. Cu atât mai evident va recunoaște Italia oportunitatea de a înfrunta puterile Apusene umăr la umăr cu Germania...“. Tot în noiembrie 1936 a fost încheiat un tratat între Franco și Italia fascistă, prin care aceasta își lua obligația de a acorda ajutor „guvernului național“. În martie 1937 a fost semnat un protocol secret între regimul franchist și Germania nazistă, prin care ambele părți se obligau să se „consulte“ în ce privește lupta împotriva „pericolului“ comunist, să nu ajute o terță țară în caz de conflict între aceasta și una dintre părțile semnatare, să „intensifice relațiile economice între țările lor cât mai mult posibil“, să „coopereze și să se completeze reciproc pe orice cale în materie economică“¹⁸⁸.

În schimb, imediat după începerea rebeliunii, guvernele Franței și Marii Britanii au inițiat o acțiune în favoarea stabilirii unei așa-numite „politici de neintervenție“ și au continuat să o promoveze ulterior, refuzând să țină cont de importanța pe care ar fi avut-o o ripostă hotărâtă împotriva politicii agresive și intervenționiste a puterilor Axei. La sfârșitul lunii august 1936 propunerile franco-engleze s-au soldat cu semnarea de către 5 puteri — Anglia, U.R.S.S., Franța, Italia și Germania — a unui Pact de neintervenție. S-a constituit și un Comitet de neintervenție, alcătuit din reprezentanții aceluiași țări, care și-a început lucrările în septembrie 1936 la Londra. Întreaga această activitate nu a avut, practic, alt efect, decît de a crea mari dificultăți Republicii Spaniole în aprovizionarea cu armament, muniții, carburanți de pe piețe externe. Semnificația ei s-a redus, în ultimă instanță, la o intervenție sui-generis, la un amestec în treburile Republicii Spaniole, de fapt la o încălcare a drepturilor ei suverane, guvernul legal al Spaniei fiind lipsit de posibilitatea de a se folosi de drepturile și uzanțele normale ale încheierii de acorduri și comerțului internațional, de dreptul său de a contracta nestingherit armament și alte materiale de război în străinătate.

În schimb, puterile fasciste nu au acordat Pactului cu privire la neintervenție un preț mai mare decît valoarea unui petec de hirtie și și-au intensificat mereu intervenția. Pe lângă importante livrări de materiale și tehnică de luptă, ele i-au acordat lui Franco un ajutor nemijlocit în efective combatante. De partea franchiștilor au luptat, după unele date, circa 150 000 de militari italieni și circa 50 000 de specialiști și ofițeri germani¹⁸⁹. În plus, franchiștii s-au bucurat de aportul a circa 15 000 de „voluntari“ din Portugalia salazaristă și al unor trupe marocane cu un efectiv de peste 100 000 de oameni, în total, deci, avînd de partea lor efective străine de peste 315 000¹⁹⁰.

În aceste condiții, intervenția puterilor Axei a devenit un factor determinant în crearea unui raport de forțe defavorabil apărătorilor Republicii și, alături de izolarea crescîndă a Republicii pe plan internațional (dintre celelalte mari puteri semnatare ale Pactului de neintervenție U.R.S.S., protestînd împotriva încălcării acestuia, a declarat apoi că își reia libertatea în ce privește relațiile cu Spania republicană, iar Marea Britanie și Franța, departe de a încerca eficient să împiedice intervenția germano-italiană, sîrșesc prin a recunoaște, la 27 februarie 1939, guvernul franchist), le-a permis franchiștilor să obțină victoria, după 3 ani de rezistență eroică a Spaniei Frontului popular.

A urmat o perioadă în care preocuparea centrală a dictaturii franchiste a devenit consolidarea regimului ei pe teritoriul întregii Spanii și desăvîrșirea, în mare, a sistemului său politic, a bazelor sale instituționale. Instrumentul de „consolidare“ principal a continuat să fie, ca și în anii războiului, teroarea, acțiunile represive îndreptate nu numai împotriva membrilor partidelor republicane, sindicatelor și altor

¹⁸⁶ Vezi Guy Hermet, *op. cit.*, p. 56.

¹⁸⁷ D.G.F.P., 1918—1945, Series D, vol. III, p. 170—173, doc. nr. 157.

¹⁸⁸ *Ibid.*, p. 256—257, doc. nr. 234.

¹⁸⁹ Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, vol. II, p. 576.

¹⁹⁰ *Ibidem*.

organizații de masă, ostașilor republicani ce nu s-au retras peste graniță sau se întorceau, ci, practic, împotriva oricărui cetățean rămas loial republicii după izbucnirea rebeliunii. Cifrele exacte ale victimelor represiunii franchiste nu au devenit niciodată cunoscute. Cifrele oficiale asupra numărului celor deținuți în lagăre și închisori erau vizibil micșorate, cele avansate de diferite surse diferă mult între ele, dar toate, de la cea mai mică la cea mai mare, denotă detenția ca un fenomen de masă. Astfel, în iulie 1939 contele Ciano scria despre existența a 200 000 de „roșii” în închisorile spaniole¹⁹¹ — dar cifra, se înțelege, a crescut în perioada următoare, pe măsura extinderii represiunii pe întregul teritoriu. În toamna anului 1939 informațiile deținuți de Vatican indicau existența a circa o jumătate de milion de deținuți¹⁹². Un corespondent american revenit din Spania la începutul anului 1940 își afirma convingerea că în închisorile și lagărele din Spania se află între 1 milion și 2 milioane de deținuți¹⁹³, iar ambasadorul german Schtorer, care la data aceea nu era dintre cei mai puțin informați, aprecia în același fel numărul deținuților la începutul anului 1941¹⁹⁴. Caracteristica regimului de cruntă teroare instaurat de franchiști continua să fie execuțiile în masă, pe baza unor judecăți sumare sau fără judecată. Nici cifra victimelor acestor execuții nu poate fi deocamdată precizată. În literatura occidentală se întâlnește, ca cifră estimativă minimă a celor executați cea de 40 000 pînă la 50 000, pe care Ch. F. Delzell, de pildă, o citează cu adăugirea că „cifra adevărată s-ar putea să fie dublă sau triplă”¹⁹⁵. Dacă ținem seama de faptul că, după datele altor autori, numai la închisoarea „Modelo” din Barcelona au fost deținuți, între anii 1939—1942, pe motive politice, 80 de mii de oameni, iar dintre aceștia au fost executați pe bază de sentințe 7 800 și fără proces — 3 500¹⁹⁶, adică fiecare al 7-lea deținut, ajungem la concluzia că adăugirea lui Delzell este îndreptățită. Dealtfel, din calculele făcute mai tirziu de unii autori pe baza nu numai a surselor oficiale, ci și a celor officioase, rezultă cifra de 200 000 de executați în zona franchistă în timpul războiului (pentru zona republicană aceleași calcule indică cifra de 20 000) și de 200 000 de prizonieri republicani decedați în detenție sau executați între 1939—1943¹⁹⁷. Mai recent, un autor comunică cifra de 192 000 de executați, pe bază de sentințe între 1 aprilie 1939 și 30 iunie 1944, „fără a include aici asasinatelor sumare săvîrșite de către toți acei care își arogau dreptul de a veni să-și ia contingentul lor de victime din închisori în lunile ce au urmat victoriei. Plutoanele împușcau în lanț, executînd în fiecare zi sute de prizonieri la Madrid, Barcelona, Sévillă și în cele mai multe dintre marile orașe”¹⁹⁸.

În ce privește activitatea care, în mare, desăvîrșea latura instituțională a regimului, ea a constat în introducerea în iulie 1939 a unui statut în parte revizuit al partidului FET y de las JONS, în extinderea pe întregul teritoriu a unor acte legislative adoptate încă în 1938 și în adoptarea altora, noi, majoritatea dintre ele, inclusiv statutul FET, dînd contururi și mai precise caracterului totalitar al regimului. Astfel, Statutul, pe lîngă precizarea atribuțiilor organelor conducătoare, reduse, practic, complet la rolul de corpurî consultative, și acelea nu alese, ci numite prin lege, preciza, în articolul 47, că „șeful național al FET y de las JONS, care este Caudillo suprem al Mișcării, personifică toate valorile și toată gloria acesteia. Ca Autor al Erei Istoriei în care Spania a dobîndit posibilitatea de a-și împlăni destinul și, ca urmare, cele mai profunde aspirații ale Mișcării, Șeful deține în mod total cea mai absolută autoritate.

Șeful răspunde în fața lui Dumnezeu și a Istoriei”¹⁹⁹.

La 9 mai 1938 a fost editată Carta muncii, ale cărei reglementări au stat la baza legislației privind relațiile de muncă. Aceste reglementări reflectau asumarea de către stat a unui rol atît de paternalist și dirigist în domeniul relațiilor dintre patroni și lucrători, încît au nemulțumit și elementele mai radicale ale FET. Carta declara capitalul drept „un instrument de producție” și stabilea acea structură sindicală verticală²⁰⁰, care, departe de a-i reprezenta pe muncitori, îi supunea controlului statului și patronilor. Orice greve sau alte acțiuni revendicative proprii ale salariaților erau, se înțelege, interzise. După instaurarea regimului franchist, pe întregul teritoriu al Spaniei se trece la punerea în practică a principiilor organizării corporatiste

¹⁹¹ G. Ciano, *L'Europa verso la Catastrofe*, Verona, 1948, p. 444.

¹⁹² S. P. Pojarskaia, op. cit., p. 64.

¹⁹³ Ibidem.

¹⁹⁴ D.G.F.P., Series D, vol. XII, p. 36.

¹⁹⁵ *Mediterranean Fascism*, p. 314.

¹⁹⁶ Vezi S. P. Pojarskaia, op. cit., p. 65.

¹⁹⁷ G. Jackson, *The Spanish Republic and Civil War 1931—1939*, Princeton, Princeton University Press, 1965, p. 539.

¹⁹⁸ Guy Hermet, op. cit., p. 89.

¹⁹⁹ *Mediterranean Fascism*, p. 303.

²⁰⁰ Ibid., p. 304, 308, 310.

și a altor prevederi ale Cartei muncii prin promulgarea, în 1940, a Legii de bază a sindicatelor, apoi prin înființarea unor judecătorii de muncă, prin care se pretindea rezolvarea „eventualelor” conflicte de muncă²⁰¹. Reprimind fără cruțare sindicalismul tradițional spaniol, ale cărui mari organizații — U.G.T. și C.N.T. — își mai pot menține doar unele nuclee clandestine, regimul organizează în baza acestei legislații sindicate oficiale verticale pe ramuri, cu înscrierea obligatorie atât a muncitorilor, cit și a tehnicienilor și patronilor. Ele reprezintă mai curind un aparat administrativ, parte integrantă a celui de stat, precum și, după expresia plastică a unui fruntaș de mai târziu al Comisiilor muncitorești, o „tentativă de a organiza non-libertatea oamenilor muncii, de a-i încadra ierarhic pe muncitori, cu scopul ca aceștia să se nege ca clasă autonomă și să satisfacă, forțați fiind, interesele claselor frustratoare”²⁰².

La fel de represivă, în esență, și îndreptată spre lichidarea cuceririlor lor din timpul Republicii a fost și politica regimului franchist față de oamenii muncii de la sate, chiar dacă aici a existat și o anumită nuanțare. Încă în 1938 în zona ocupată de rebeli a fost creat Serviciul național al reformei economice și sociale a pământului²⁰³. Denumirea în sine ar denota o preocupare pentru rezolvarea acutei probleme agrare din Spania. Nu întâmplător, însă, unele manuale și tratate de istorie apărute mai târziu, sub regim franchist și inspirate de versiunile oficiale ale acestuia, omit să amintească acest for printre instituțiile create de dictatură²⁰⁴. Pentru că „reforma” pe care a promovat-o, în virtutea unui decret din 24 septembrie 1936 și a unei legi din 23 februarie 1940, a constat în restabilirea situației funciare dinainte de 1932, restituind în scurt timp foștilor proprietari domeniile expropriate sau ocupate²⁰⁵. Nuanțarea la care ne-am referit a constat în faptul că, în timp ce un mare număr de țărani își părăsiseră satele la apropierea forțelor franchiste, locuitorii comunelor mai puțin angajate în favoarea Republicii și țăranii care se bucurau de o anumită „bunăvoință” a proprietarilor, au beneficiat de unele acomodări cu această contrareformă agrară sub forma unor contracte de arendă sau luare în dijmă a pământului. Ulterior, în intenția de a atenua oarecum efectele brutale ale revenirii totale asupra reformei agrare și de a recompensa micii proprietari din fostele zone franchiste care au sprijinit rebeliunea, s-a încercat, pe baza unei legi din iulie 1942, o reglementare a regimului general al arendărilor ceva mai favorabilă țăranilor²⁰⁶.

Pe plan economic și social se iau și unele măsuri care trebuiau, în intenția autorilor lor, să ateste la modul pozitiv rolul proclamat al „noului stat” în acest domeniu. Astfel, se instituie un Comisariat General pentru regiunile devastate, însărcinat cu refacerea localităților distruse de război și înlăturarea daunelor produse pe întregul teritoriu, iar Institutul Național al locuințelor creat în 1939, inaugurează, în 1941, primele blocuri de „locuințe protejate”, un fel de apartamente populare pentru familiile cu venituri reduse²⁰⁷. Aceste paleative nu parvin, însă, nici pe departe să atenueze situația extrem de grea a populației, problemele acute create de creșterea masivă a prețurilor, deosebit de lentă reluare a activităților economice în condițiile lipsei de materii prime și capitaluri, deficitul enorm în aprovizionarea cu alimente de primă necesitate, în special cu piine, ulei, zahăr, toate drastic raționalizate²⁰⁸. Politica economică a statului franchist, tradusă și în legislație, este orientată, atât din rațiuni „ideologice”, cit și din cauza conjuncturii externe (războiul mondial, apoi izolarea politică a Spaniei), spre o dezvoltare strict autarhică a industriei și agriculturii, dirijată de stat și reglementată printr-un sistem bancar concentrat în mâinile marelui capital²⁰⁹. Oligarhia financiară și agrară care controlează regimul beneficiază de pe urma politicii acestuia de favorizare a unui intens proces de acumularea capitalistă cu prețul menținerii unui standard de viață extrem de redus al oamenilor muncii, al unui protecționism total în materie industrială, al sprijinirii capitalului privat prin facilități financiare, inclusiv printr-un sistem regresiv de impunere fiscală, precum și prin intervenția directă a statului, care în 1941 înființează Institutul național al industriei (I.N.I.), destinat să ajute sau să substituie industria privată în sectoarele cu un nivel scăzut al profitului²¹⁰. Totodată, tocmai acest gen de intervenție a statului franchist în economie, însoțită de reglementări rigide și un rol sporit al aparatului

²⁰¹ Vezi J. L. Camellas, *Historia de España moderna y contemporánea (1474—1965)*, Segunda Edición, Ediciones R.I.A.L.P., Madrid, 1967, p. 642.

²⁰² Nicolás Sartorius, *Riflessioni introduttive*, în: Marco Colamai, *Storia del movimento operaio spagnolo dal 1960 al 1975*, De Donato editore, 1975, p. 9.

²⁰³ Vezi Guy Hermet, op. cit., p. 91.

²⁰⁴ Vezi, de pildă, J. L. Camellas, op. cit., și A. Rumeu de Armas, *Historia de España contemporánea*, Ediciones A.N.A.Y.A., S.A., 1970.

²⁰⁵ Vezi Guy Hermet, op. cit., p. 91.

²⁰⁶ *Ibid.*, p. 92.

²⁰⁷ J. L. Camellas, op. cit., p. 642.

²⁰⁸ *Ibid.*, p. 642—643.

²⁰⁹ Marco Colamai, op. cit., p. 51.

²¹⁰ *Ibid.*, p. 52.

birocratic invadat de falangişti, precum şi gradul foarte scăzut al competitivităţii producţiei spaniole sînt unele dintre cauzele care determină cercurile beneficiare ale acestei politici să utilizeze numai în mică măsură profiturile obţinute pentru noi investiţii industriale şi modernizarea structurilor. În aceste condiţii, rezultatele politicii economice a regimului în primul deceniu sînt deosebit de slabe. Producţia agricolă nu atinge nici pînă în 1950 nivelul dinaintea războiului civil şi înregistrează în 13 ani (1940—1953) un spor de numai 10^{0/0}.²¹¹ Dezvoltarea industrială, lentă şi ea, face ca producţia să depăşească abia în 1949 nivelul dinaintea războiului civil²¹², dar cel din 1929, anterior crizei economice, este atins abia pe la mijlocul anilor '50²¹³.

În versiunea oficială asupra propriei sale istorii, regimul franchist obişnuia să-şi aroge meritul de a fi asigurat pentru deceniile următoare victoriei pacea internă a Spaniei. Dar, din „pacificarea” obţinută cu ajutorul plutoanelor de execuţie şi închisorilor a rezultat un stat poliţist, în care toate drepturile şi libertăţile democratice cucerite anterior de spanioli au fost lichidate, conflictul social „anulat” prin interzicerea şi reprimarea luptei oamenilor muncii pentru revendicările lor. În direcţia construirii unui asemenea stat au fost îndreptate multe dintre actele legislative şi măsurile întreprinse de dictatură în primii ani.

Legea Presei, din 22 aprilie 1938, instaura o strictă cenzură asupra publicaţiilor, însoţită de sancţiuni severe, iar un ordin din 20 iulie 1939 stabilea că orice adunare sau manifestaţie publică trebuie să primească aprobarea Ministerului de interne, pe baza unor cereri înaintate din timp prin guvernatorii civili ai provinciilor şi care să specifice „scopul acţiunii, numele vorbitorilor prevăzuţi a lua cuvîntul, temele pe care le vor aborda”²¹⁴. În continuarea făuririi edificiului legislativ represiv, la 1 martie 1940 a fost promulgată o lege care declara drept crimă apartenenţa la „Masonerie, Comunism şi alte asociaţii clandestine...”, care sînt „dizolvate şi interzise prin lege”²¹⁵. Prin extindere, legea preciza că, în înţelesul ei, „propagandiştii, liderii şi colaboratorii activi la ţelurile şi propaganda Sovietelor, Troiştilor, Anarhiştilor şi similare lor urmează să fie consideraţi comunişti”²¹⁶.

O serie de alte măsuri vin să completeze tabloul regimului retrograd ce se instaura, restaurînd efectele civile ale mariajului religios şi abrogînd divorţul, reintroducînd, în fapt, obligativitatea cununiei religioase, restabilind învăţămîntul religios în şcolile publice şi acordînd clerului catolic un drept de control asupra întregului sistem educaţional²¹⁷.

Pe lingă acest gen de activitate internă, acum preocupările guvernăntilor franchişti sînt, însă din ce în ce mai mult concentrate spre problemele de politică externă, avînd, mai ales, în vedere dezlănţuirea celui de-al doilea război mondial.

Situaţia Spaniei, abia ieşită dintr-un îndelungat război civil, ruinată pe plan economic şi cu mari pierderi umane, era deosebit de complexă, mai ales că, în înţelesul lui Hitler şi Mussolini venise momentul scadenţelor pentru ajutorul acordat lui Franco. În interiorul ţării şi ierarhiei franchiste nu lipseau, de asemenea, adepţi ai angajării Spaniei alături de puterile Axei, aşa cum nu lipseau nici adversari ai unei asemenea angajări.

Ceea ce a caracterizat însă politica externă a Spaniei în acea vreme a fost faptul că ea a reuşit să evite o „satelizare” a ţării în cadrul blocului fascist. La începutul războiului, pretextînd că el, ca duşman înverşunat al comunismului, nu poate acţiona alături de Germania care încheiase un tratat de neagresiune cu U.R.S.S. ba chiar proclamîndu-se solidar cu Polonia, ca stat catolic, Franco declară neutralitatea Spaniei. Apoi, însă, pe măsura extinderii dominaţiei şi ocupaţiei germane în Europa, pentru Spania devine tot mai greu să respingă presiunile Germaniei. Totodată, situaţia creată stimulează simpatiile pronaziste din rîndurile bazei politice a regimului franchist, în special în sinul acelor cercuri extremiste din interiorul Falangei care vedeau acum în naţional-socialism un model de rezolvare a problemelor interne şi externe, iar în victoria „Axei” — perspectiva creării unei Europe unice, în care un rol important ar reveni Spaniei²¹⁸. În aceste condiţii, se conturează încercarea lui Franco de a asigura satisfacerea unor interese teritoriale proprii în cazul unei victorii a „Axei”. Franco consideră că a sosit momentul de a renunţa la neutralitate. Dar nu intră în război, ci îi surprinde pe toţi diplomaţii prin introducerea unei formule necunoscute în dreptul internaţional — Spania nu mai este neutră, dar este parte

²¹¹ Ibidem.

²¹² Ibidem.

²¹³ Guy Hermet, *op. cit.*, p. 107.

²¹⁴ *Mediterranean Fascism*, p. 315.

²¹⁵ Ibid., p. 316.

²¹⁶ Ibid., p. 317.

²¹⁷ Guy Hermet, *op. cit.*, p. 92—93.

²¹⁸ D. Ridruejo, *Escrito en España*, B. A., 1964, p. 109 (vezi în S. P. Pojarskaia, *op. cit.*,

„nebeligerantă“. Ca „nebeligerantă“, dar apropiată Germaniei, Spania franchistă înțelege să acorde acestora avantaje economice și să trateze o eventuală angajare directă în război. În august 1940, Franco îi comunică lui Hitler revindicările sale în vederea unui asemenea act. El cere ca Marocul francez de atunci, regiunea Oran și Gibraltarul să revină Spaniei, ca „Axa“ să-i acorde acestora sprijin militar și economic și, totodată, condiționează angajarea sa în război de debarcarea germană în Anglia. Respingerea de către Hitler a acestor condiții îi oferă lui Franco pretexte pentru a renunța la intrarea în război. O angajare mai puternică, politică și, limitat, militară, alături de „Axa“ se produce după atacarea U.R.S.S. de către Germania nazistă. În perioada inițială a acestui război și a creării coaliției antihitleriste propaganda franchistă și Franco personal, atacă cu virulență nu numai comunismul, ci și „plutocrațiile democratice“ occidentale. Formula „nebeligeranței“ însemna acum că Spania nu declară război nimănui, dar acordă sprijin, în special material, Germaniei, nu luptă împotriva puterilor occidentale, dar ajută Germania în războiul împotriva U.R.S.S. Fără a declara, deci, război, ceea ce ar fi pus Spania, implicit, în stare de război cu aliații occidentali ai U.R.S.S., Franco trimite pe frontul antisovietic așa-numita „Divizie albastră“ și zeci de mii de oameni în completarea ei, pe măsură ce divizia suferea pierderi grele. Pe fondul incertitudinilor ce persistau în ce privește situația externă a Spaniei și al unei situații interne stagnante, în care continuarea politicii represive a regimului nu era însoțită de vreo soluție eficientă, în măsură să impulsioneze refacerea economică și o stabilizare socială care să nu se bazeze doar pe recurgerea la mijloace violente, în anii celui de-al doilea război mondial continuă să se manifeste divergențe serioase între forțele pe care se sprijinea dictatura franchistă. În rîndul componentelor laice ale regimului, reunite formal în FET, se manifestă mai acut contradicția dintre elementele monarhiste, tradiționaliste și falangistii propriu-zisi. Ea dobindește proporții grave în 1942, cînd în cercurile conducătoare se discută mult, din rațiuni interne și externe, despre o restaurare a monarhiei, chiar dacă, în realitate, Franco nu intenționa încă să purceadă la un asemenea pas, preferînd să mențină regimul său de dictatură personală. Totodată, încep să apară la suprafață divergențele dintre unul dintre principalii piloni ai rebeliunii din 1936 și ai regimului instaurat — ierarhia catolică, și cercurile pronaziste ale falangistilor. Toate aceste divergențe duc la o adevărată criză în 1942, cînd elemente extremiste ale Falangei au organizat, la 14 august, un atentat împotriva ministrului de război, generalul Valera, carlist ca orientare politică și bănuît a fi filoenglez. În condițiile în care tradiționaliștii cereau dizolvarea Falangei, iar falangistii — reprimarea tradiționaliștilor, Franco remaniază guvernul, demitînd „omul forte“ de pînă atunci, legat de Falangă — pe Serrano Suñer, iar Falanga este supusă unei noi operații de „curățire“. În scurt timp, avînd în vedere faptul că balanța victoriei începea să incline de partea coaliției antihitleriste, guvernul spaniol ia măsuri pentru retragerea de pe front a diviziei albastre, de fapt a resturilor acesteia, și pentru asigurarea unei atitudini mai binevoitoare din partea puterilor occidentale, proclamîndu-și din nou neutralitatea. Ca bilanț al acestei politici, Spania reușește pînă la capăt să evite angajarea în conflagrația mondială.

*
* *

În 1945 Spania era, cu excepția Portugaliei, singurul stat în care sfîrșitul celui de-al doilea război mondial nu a coincis cu căderea regimului fascist. Acesta este, însă, supus oprobiului opiniei publice democratice mondiale, O.N.U. îl condamnă și recomandă tuturor statelor membre ruperea relațiilor diplomatice. Dictatura franchistă este confruntată și cu mari dificultăți de ordin intern. Rezistența antifranchistă, care nu încetase niciodată, se intensificase mult spre sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. P.C.S., pornind de la aprecierea că înfringerea puterilor fasciste va marca și sfîrșitul regimului franchist, că, date fiind relațiile pe care acestea le-a întreținut cu Germania hitleristă, puterile antihitleriste vor ajuta în mod nemișcînt poporul spaniol să se debaraseze de dictatură, a reluat lupta armată. Rezistența a creat serioase greutăți regimului, dar s-a soldat și cu pierderea a circa 15 000 de membri ai partidului angajați în lupta de guerilă. Cum puterile occidentale s-au rezumat la presiuni de ordin diplomatic și economic doar, iar lupta de partizani organizată de comuniști nu s-a dovedit în măsură de a suscita o ridicare în masă a poporului, P.C.S. s-a văzut în situația de a reveni asupra aprecierii pe care a făcut-o situației și de a înceta lupta armată, continuîndu-și intens activitatea clandestină de organizare a forțelor sale și ale proletariatului spaniol și insistînd asupra necesității unirii tuturor forțelor antifranchiste. Treptat se reorganizează și își intensifică activitatea socialiștii și alte mișcări antifranchiste.

Regimul este confruntat și cu disensiunile ce continuă să persiste, și chiar să se dezvolte, în sinul fostei tabere antirepublicane. Apar anumite semne de distan-

țare a bisericii catolice față de aspectele cele mai brutale ale politicii dictaturii, care prevestesc evoluția ulterioară spre o opoziție mai pronunțată. În rindurile monarhiștilor, adepții reînnoirii regelui Alfons al XIII-lea, apoi a fiului său, don Juan, încep să se regroupeze încă în 1941—1942, iar la 19 martie 1945 pretendentul la tron publică un manifest în care în numele interesului țării și al reconcilierii spaniolilor cere plecarea lui Franco de la putere²¹⁹.

Regimul franchist s-a dovedit pe atunci a avea încă suficiente rezerve de supraviețuire, chiar în condițiile izolării internaționale și ale dificultăților interne. Ce-i drept, el luase o serie de măsuri care să-i înlesnească în cele din urmă situația pe plan internațional. Încă din timpul războiului, în a doua parte a sa, propaganda oficială a amintit din ce în ce mai puțin de apartenența Spaniei „la lumea fascistă”, de care făcuse caz inițial. După război, Falanga este estompată într-o anumită măsură, mai ales în ce privește manifestarea publică a rolului ei. Se folosește tot mai frecvent și o altă denumire — Mișcarea națională. Sint luate măsuri și pentru estomparea altor caracteristici de tip fătis ale regimului, inclusiv a însemnelor exterioare de acest gen, renunțându-se, de pildă, la salutul fascist. Deși mai mult formale, de circumstanță, din punctul de vedere al vreunei reale liberalizări, aceste măsuri reflectau, totuși, un declin continuu al Falangei, în special al membrilor ei vechi, „de primă oră”. Într-un raport prezentat în 1956 în fața Consiliului Național se arată, astfel, că aceștia mai exercitau doar următoarele funcții oficiale: 2 miniștri din 16; un subsecretar de stat din 17; 8 directori generali din 102; 18 guvernatori civili din 50; 137 deputați în Cortesuri din 575; 766 primari din 9 155²²⁰. Fără a fi dizolvată în mod oficial, FET își reduce în anii următori activitatea, ajunge să aibă doar câteva mii de membri care își mai achitau cotizațiile, iar în legea din 15 mai 1958 dispăre până și denumirea de Falangă²²¹.

Pe plan instituțional și legislativ sint de asemenea luate o serie de măsuri care să ateste schimbarea — ce-i drept de fațadă deocamdată — a regimului de dictatură personală. Încă la 17 iulie 1942 au fost instituite cortesurile cu structură corporatistă și cu un rol, mai ales inițial, foarte redus. În 1945 au fost promulgate legea fundamentală a statului, Carta spaniolilor — *Fuero de los Españoles* —, precum și legile referențului și administrației locale²²². La 26 iulie 1947 este aprobată și o lege privind succesiunea șefului statului, care, printre altele, definește forma de stat a Spaniei, declarînd-o monarhie. Insumate toate aceste legi, completate ulterior și cu altele, au conferit Spaniei franchiste postbelice următorul regim și formă de stat: stat autoritar, cu o Cartă formulînd drepturile și îndatoririle cetățenilor în cadrul său, dar și cu clauze derogatorii în legislația pseudo-liberalizantă care îi anulau importanța practică; monarhie fără rege, cu un șef al statului pe viață în persoana lui Franco, șeful statului care, cumulînd pînă în 1973 și funcția de șef al guvernului, rămînea în deplinătatea puterii sale personale, lui revenîndu-i și dreptul de a propune cortesurilor „persoana pe care o consideră că trebuie la timpul său să-i succedă” fie în calitate de rege, fie în cea de regent²²³. Cortesurile, imputernicite să studieze, să dezbată și să aprobe legile, nu rezultau din alegeri întemeiate pe votul universal. O treime din membrii lor erau desemnați de syndicatele oficiale, o altă treime reprezenta administrațiile locale (provinciale și municipale), iar ultima treime era formată din persoane mandatate de diverse organisme corporatiste, plus 50 de imputerniciți desemnați direct de șeful statului²²⁴. Provinciile aveau în frunte un guvernator civil numit de puterea centrală și un consiliu provincial, format din deputați aleși de consiliile locale și deputați reprezentînd unitățile economice, culturale și corporațiile profesionale. În virtutea aceluiași principii corporatiste, municipiile erau conduse de un alcaide (primar) numit de la centru și un consiliu municipal în care o treime din consilieri erau desemnați prin „alegeri directe” — nu de către populație în general, ci pe grupe de vecini capi de familie; o altă parte a lor era aleasă de organismele syndicale, iar o a treia — desemnată prin votul primelor două dintre reprezentanții organismelor economice, culturale și profesionale²²⁵.

În cadrul acestor structuri, în perioada postbelică a avut loc, în special pe plan guvernamental, o treptată schimbare a personalului politic al regimului. Începînd cu mijlocul anilor '50 și pînă la începutul deceniului al 8-lea Franco se sprijină în activitatea de guvernare pe oameni din ordinul „Opus Dei” — un fel de sectă politico-religioasă strîns legată de cercurile financiare și tehnocratice.

²¹⁹ Vezi Guy Hermet, *op. cit.*, p. 101.

²²⁰ Stanley G. Payne, *op. cit.*, p. 209—210.

²²¹ Guy Hermet, *op. cit.*, p. 124.

²²² J. L. Camellas, *op. cit.*, p. 643.

²²³ A. Rumeu de Armas, *op. cit.*, p. 230.

²²⁴ *Ibid.* p. 231.

²²⁵ *Ibid.*, p. 233.

Diferitele măsuri întreprinse, chiar dacă nu au transformat în esență natura regimului totalitar al franchismului, i-au permis să construiască cel puțin o „fațadă” mai prezentabilă, folosită de diplomația sa și în acțiunea de depășire a izolării internaționale. Conjunctura de „război rece” ce a urmat la scurt timp după cel de-al doilea război mondial a determinat puterile capitaliste, în special S.U.A., să-și revizuiască atitudinea, considerind „citadela anticomunistă” a lui Franco drept un partener important în aceste condiții. Apoi, în 1950, O.N.U. ridică condamnarea din 1946, ceea ce autorizează țările care o doreau să-și retrimită la Madrid ambasadorii, iar în 1955 Spania este admisă în O.N.U.

În aceste condiții, se conturează tendința spre noi orientări în politica economică, se creează treptat premisele unor mutații în diferite domenii ale vieții social-politice a țării.

Deosebit de importantă pentru mutațiile care aveau să se producă a fost schimbarea de atitudine a marii majorități a poporului și înțelegerea care își făcea loc chiar în sectoarele de masă care sprijiniseră regimul — că acesta nu le reprezintă. Caracterizind această situație, rezultatul de perspectivă al războiului civil, Santiago Carrillo scria în 1965 :

„Cine a pierdut și cine a câștigat acest război ?

În aparență l-am pierdut noi, republicanii, și l-au câștigat cei care se numeau pe atunci «naționaliști».

De fapt l-a pierdut Spania, poporul ei ; înfrinții se aflau atit într-una din tabere, cit și în tabăra adversă.

El a fost câștigat în exclusivitate de o minoritate de mari financiari și latifundiați, de o oligarhie avidă să-și păstreze privilegiile, și de câteva sute sau mii de înalți funcționari care s-au îmbogățit delapidind fondurile publice...

Spaniolii recunosc astăzi că triumful lui Franco a constituit o înfringere pentru Spania, înfringere care a întârziat și a frinat dezvoltarea economică, culturală și socială a țării, care a adus mari prejudicii prestigiului și influenței sale în lume”²²⁶.

Apreciind la justa sa valoare situația care se contura, P.C.S. a avut meritul istoric de a-și reformula cu mult curaj în 1956 strategia, de a promova cu consecvență obiectivul reconcilierii naționale și al unei căi pașnice, fără un nou război civil, de transformare democratică a Spaniei, ceea ce i-a permis să deschidă noi căi de colaborare cu alte forțe doritoare de schimbare (unele dintre acestea concentrându-se, în același timp, în jurul altei importante forțe antifranchiste — P.S.M.S.), să-și elaboreze mereu tactica în funcție de mutațiile ce interveneau în societatea spaniolă.

Dintre aceste mutații, o importanță deosebită au avut, firește, cele petrecute în domeniul economic și, în structura socială a țării. În mod cert, dictatura franchistă a constituit un timp îndelungat o frână în evoluția Spaniei, dar nu a putut opri dezvoltarea obiectivă a societății, în special progresul ei economic. Cerințele acestei dezvoltări impun o revedere și a politicii economice a regimului, care, începind cu sfârșitul deceniului 6 — începutul deceniului 7 acceptă o liberalizare pe plan economic în cadrul menținerii imobilismului politic și pune un accent deosebit pe industrializare. Soluțiile tehnocratice aplicate, corespunzătoare intereselor marelui capital fac, desigur, ca dezvoltarea industrială rapidă să fie însoțită de menținerea unei situații apăsătoare pe plan social și să lovească în interesele unei mase mari de gospodării agricole mici, dar rezultatul lor economic este, totuși, în ultimă instanță o puternică creștere a producției naționale și a consumului. Se înregistrează un ritm înalt de creștere, care în unele perioade îl depășește chiar pe acel al Comunității economice europene și al Japoniei (conform unor evaluări ale O.C.D.E. creșterea produsului național brut a reprezentat, de pildă, între anii 1960—1966 138% în Spania, 128% în Japonia, 71% în Piața Comună și 48% în S.U.A.²²⁷). Venitul pe locuitor trece de la 250 de dolari în 1953 la 650 în 1968 și la 1 250 în 1973²²⁸. În ce privește structura socială, la sfârșitul deceniului al 7-lea a devenit predominantă acea parte a populației active care lucra în industrie — 4 750 000 de oameni, reprezentind 38% din total²²⁹. În afară de muncitorii industriali, existau în 1970 1 157 968 de muncitori agricoli și 3,2 milioane de persoane ocupate în sfera serviciilor, salariații reprezentind aproximativ 63% (peste 8 milioane) din totalul populației active²³⁰. Un fenomen important, pe lângă reducerea populației rurale, l-a reprezentat scăderea ponderii numerice a păturilor mijlocii tradiționale (mici proprietari, liber-profesioniști) în favoarea creșterii importante a ponderii lucrătorilor intelectuali salariați²³¹.

²²⁶ S. Carrillo, *Ce va fi după Franco*, Editura politică, București, 1966, p. 5.

²²⁷ Vezi Guy Hermet, *op. cit.*, p. 128.

²²⁸ *Ibidem*.

²²⁹ Vezi Santiago Alvarez, *Sobre el campo*, în VIII Congreso del Partido Comunista de España, 1972, p. 115.

²³⁰ Vezi José Ruiz, *Problemas del movimiento obrero*, în *op. cit.*, p. 94.

²³¹ Adriano Beltran, *Los movimientos profesionales*, în *op. cit.*, p. 265.

Dar, așa cum avea să se constate la cel de-al VIII-lea congres al P.C.S., dacă „dezvoltarea capitalistă care a avut loc în Spania în ultimii douăzeci de ani a dus la schimbări considerabile în structurile și în dinamica economică a țării”²³², aceste schimbări nu erau încă „atît de mari, încît structurile noastre să fi încetat să reprezinte o frînă pentru lansarea în apele furtunoase ale concurenței mondiale sau europene”²³³, productivitatea rămînea sub nivelul țărilor europene dezvoltate, în agricultură, cu toate modernizările, persistau rămășițe feudale²³⁴. Totodată, dacă „chiar în structurile economice mai sînt încă elemente ce constituie un impediment în calea dezvoltării, se ajunge la un moment în care suprastructurile politice fasciste se transformă de asemenea într-un grav obstacol”²³⁵.

În aceste condiții, se producea tot mai evident un fenomen de eroziune a dictaturii franchiste, apar elemente de descompunere a regimului său politic. Ca factor fundamental al acestui proces, care a dat franchismului cele mai puternice lovituri, s-a manifestat lupta proletariatului spaniol. Niciodată împăcat cu franchismul, cu încercarea acestuia de a-l „incorpora” regimului prin intermediul sindicatelor oficiale, clasa muncitoare se confrunta mereu cu dictatura, dezvolta o mișcare grevistă care, pe lângă revendicările economice, dobîndea tot mai mult un caracter politic. Cu toată interdicerea strictă a grevelor și represiunile permanente, deja în 1951 are loc o grevă generală la Barcelona în martie, greve în țara Bascilor în aprilie, un început de mișcare grevistă la Madrid în mai²³⁶. În deceniul al 7-lea, în condițiile în care greva continuă să fie considerată o infracțiune și nu o dată s-a deschis focul împotriva muncitorilor (în Granada, Eibar, Barcelona, Madrid, Ferrol), Spania ocupă unul dintre primele locuri în Europa capitalistă în ce privește numărul de greve și de ore de muncă pierdute²³⁷. După marile greve din 1962, 1963 și 1964, unele din ele extinse la scară națională, mișcarea grevistă a crescut continuu în intensitate. În 1970, de pildă, se înregistrează un număr triplu de conflicte colective față de 1969, egal cu numărul total al lor în patru ani anteriori (1966—1969). Iar în 1971 numărul de ore pierdute datorită grevelor (23 milioane) a fost de două ori și jumătate mai mare față de 1970²³⁸.

Un rol deosebit de important pentru dezvoltarea mișcării muncitorești spaniole a avut activitatea desfășurată în sinul ei de comuniști, socialiști, catolici progresiști etc., în primul rînd de Comisiile Muncitorești, formă nouă, care au mers pe calea organizării opoziției unite a muncitorilor, fără deosebire de convingeri politice, religioase etc. și care au refuzat clandestinitatea impusă de regim, acționînd fără structuri organizatorice rigide, ca adunări ale muncitorilor din întreprinderi, al căror drept de a se desfășura, nerecunoscut legal dar impus de fapt, devine una dintre „zonele de libertate” cucerite în plin regim franchist.

Pe lângă lupta maselor muncitorești, un fapt semnificativ pentru caducitatea politică a franchismului, a valorilor sale ideologice, culturale, etc. pe care a căutat să le imprime tineretului a fost puternica mișcare studențească, aflată încă de la mijlocul deceniului al șaselea în permanent conflict cu regimul.

În Spania transformată în anii '60 într-un stat industrial-agrar, în care însăși interesele dezvoltării capitaliste reclamă o deschidere spre restul lumii capitaliste dezvoltate, cercuri însemnate ale claselor dominante își puneau din ce în ce mai acut problema căii de urmat, a perspectivelor epocii „postfranchiste”. Elementele cele mai conservatoare preconizează o trecere de la regimul franchist la o monarhie autoritară, care să păstreze multe dintre trăsăturile regimului. O asemenea tranziție urma să fie asigurată prin efectele unei Legi organice a statului adoptate în 1966, în baza căreia la 23 iulie 1969 fiul lui don Juan, prințul Juan Carlos, actualul rege al Spaniei, a fost desemnat drept succesor oficial al lui Franco în caz de deces sau de incapacitate a acestuia. Condițiile în care s-a făcut această desemnare urmăreau să limiteze de la bun început posibilitățile viitorului rege de a proceda la modificări organice ale regimului. Dar încă de pe atunci însemnate sectoare ale burgheziei, intelectualității, aparatului de stat, din cadrul unui curent numit de unii „neocentrist”, vedeau în această succesiune posibilitatea unei tranziții moderate de la regimul franchist la o monarhie constituțională cu regim democratic.

Toate acestea explică mutațiile care au avut loc, timp de mai bine de două decenii, în regimul franchist. Pierzîndu-și baza politică de masă fascistă, el intră într-o fază de lichidare treptată, pas cu pas, a formelor de guvernare fascistă și devine tot mai pronunțat o dictatură reacționară sprijinită pe forță, dar de un gen,

²³² *Hacia la libertad, Informe del C.C. presentado por Santiago Carrillo*, în op. cit., p. 24.

²³³ *Ibidem*.

²³⁴ *Ibid.*, p. 24—25.

²³⁵ *Ibid.*, p. 25.

²³⁶ Sergio Vilar, *Contro Franco. I protagonisti dell'opposizione alla dittatura. 1936—1970*, Feltrinelli, 1970, p. 25.

²³⁷ José Ruiz, op. cit., p. 96.

²³⁸ *Ibid.*, p. 97.

în multe privințe, anterior regimurilor de tip fascist, și din ce în ce mai izolată. Însăși aparatul de stat pe care se sprijinea a suferit transformări profunde, a fost puternic influențat de curentele politice și sociale din Spania și a încetat să mai fie „aparatul fascist din trecut”²³⁹. În noile condiții ce se creaseră în Spania, în care problema care se punea era „cea a democrației, în care sînt interesate forțele revoluționare, dar și aceia care revendică neocapitalismul”²⁴⁰, comuniștii apreciau, de pildă, că acest aparat „cu retușuri ar putea aproape să se convertească într-un Stat democratic burghez”²⁴¹.

În condițiile în care și în armată se produceau anumite schimbări, întreaga problemă a deschiderii unor căi de dezvoltare democratică pentru Spania se punea în termeni noi, nu putea în nici un caz să mai fie privită prin prisma conflictului dintre forțele ce se înfruntaseră cu 40 de ani în urmă și a înfringerii celor care au invins atunci. Schimbările obiective din societatea spaniolă și cele privind pozițiile diferitelor ei forțe ajunseseră la punctul la care secretarul general al P.C.S. putea afirma: „Astăzi avem o altă țară și o altă populație. Nu este rodul hazardului faptul că între frunții opoziției democratice mulți — și enumerarea lor n-ar prezenta dificultăți — sînt dintre aceia care au făcut războiul de partea lui Franco, contra Republicii. Și unii au servit un timp politicește franchismul. Pe de altă parte, sectoare sociale, și chiar instituții care se aliniaseră contra Republicii aspiră astăzi la schimbarea democratică”²⁴².

În aceste împrejurări, după dispariția lui Franco, elementele ultra, de extremă dreaptă, care ar fi dorit menținerea regimului, nu au mai dispus de forțele și mijloacele necesare acestui scop. Pentru Spania s-a deschis, astfel, calea unei evoluții democratice în cadrul monarhiei constituționale, o pondere mare avînd în soluționarea problemelor tranziției neviolente poziția constructivă adoptată de partidele muncitorești — P.C.S. și P.S.M.S.

VLADIMIR ZAHARESCU

²³⁹ *Mañana España*, p. 21.

²⁴⁰ *Ibid.*, p. 20.

²⁴¹ *Ibid.*, p. 21.

²⁴² *Ibid.*, p. 7.

Sesiune de comunicări consacrată împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui Ștefan Gheorghiu

În București s-au desfășurat lucrările Sesiunii de comunicări consacrate împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui Ștefan Gheorghiu, militant de frunte al mișcării muncitorești din România. Organizată de Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu”, Institutul de studii istorice și social-politice și Uniunea Generală a Sindicatelor din România, sesiunea a reunit activiști de partid și de stat, ai organizațiilor de masă, vechi militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră, cadre didactice, cercetători, studenți și cursanți ai Academiei „Ștefan Gheorghiu”.

Deschizind lucrările, tovarășul MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de științe sociale și politice, a subliniat „omagiul și prețuirea partidului nostru față de păstrarea și cultivarea memoriei eroilor clasei muncitoare”, relevind că „în decursul anilor numele lui Ștefan Gheorghiu a fost evocat cu profundă considerație, simbolizând prin aceasta tradiții ale mișcării muncitorești, ideea de luptă intrinsecă împotriva exploatării, năzuința către propășirea materială și culturală a maselor, ideea păcii între popoare”.

În continuare, președintele Academiei de științe sociale și politice a arătat : „În scurtă sa viață, Ștefan Gheorghiu s-a identificat cu aspirațiile proletariatului, consacrandu-și toate puterile operei de organizare și luminare a acestuia în mijlocul maselor muncitorești din rîndul cărora s-a ridicat, însușindu-le noi și noi combatanți la lupta cea mare. Personalitate impunătoare a cauzei proletariatului, Ștefan Gheorghiu a dobîndit o largă popularitate în rîndurile clasei muncitoare. Ceea ce i-a ridicat prestigiul și mai mult în ochii muncitorilor a fost poziția lui curajoasă, exprimată deschis în momente importante din viața social-politică a țării, dirigența cu care s-a alăturat cauzei țărănilor răsculați din 1907, hotărîrea cu care ani de zile a militat împotriva militarismului, pentru pace și progres. Alături de I. C. Frimu, Ștefan Gheorghiu și-a înscris numele printre cele ale autorilor unor scrieri și cercetări asupra situației clasei muncitoare din România. În condițiile dezvoltării capitalismului, la începutul secolului nostru, peisajul industrial al țării și mai ales latura social-umană a acestuia erau prea puțin cunoscute. Or, mișcarea muncitorească din România, care cuprindea pe lucrătorii din tot mai multe ramuri de activitate, avea imperios nevoie, în munca de propagandă, de cunoașterea condițiilor de muncă și de trai ale muncitorilor”.

Paralel cu eforturile pe care le-a depus pentru organizarea muncitorilor, pentru îmbunătățirea situației lor materiale, Ștefan Gheorghiu a desfășurat o rodnică activitate ca propagandist al ideilor socialismului, a publicat în presa vremii prezențări zguduitoare ale vieții pe care o duceau muncitorii de la petrol și din porturi. „Însetat el însuși de cultură, acest tribun ia cuvîntul la mitingurile de masă, ține în fața muncitorilor conferințe pe teme științifice, sociale și culturale. Era un orator talentat, un adevărat artist al cuvîntului, simplu, sugestiv, cald și penetrant. Scriitorul Panait Istrati, prieten bun al acestuia, spunea : «El era omul tribunei și al grupărilor popu-

lare. În fața mulțimii el scindea de spirit și în mijlocul grupărilor de discuții sociale verva lui anecdotică făcea farmecul ascultătorilor. De acolo nu-l puteau urni ceasuri întregi». Ceea ce constituia forța de atracție a oratorului Ștefan Gheorghiu era convingerea și încrederea lui profundă în tot ceea ce spunea, concordanța deplină dintre vorbele și acțiunile lui. Partidul Comunist Român l-a considerat pe Ștefan Gheorghiu între înaintașii săi, a apreciat în mod deosebit contribuția pe care a adus-o la răspîndirea în mase a spiritului revoluționar“.

În încheiere, tovarășul MIHNEA GHEORGHIU, a spus că „acest centenar este pentru noi toți un prilej de a reconfirma încrederea militantă a poporului român în forța ideilor socialismului științific, în realizarea Programului Partidului Comunist Român, carta teoretică și îndrumarul concret cel mai cuprinzător al edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în România și de a reconfirma, de asemenea, justetea drumului parcurs de gîndirea social-politică românească, de socialiștii români, de un veac încoace, în direcția luptei pentru libertate și justiție socială și națională, pentru independență, pentru pace și prietenie între popoare, această linie politică ascendentă pe care atît de bine o intruchipează astăzi politica internă și externă a partidului nostru“.

Prima comunicare, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a societății românești la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, prezentată de tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R., surprinde faptul, definitoriu pentru evoluția țării noastre, că „odată cu apariția și dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste, în România a luat naștere clasa muncitoare, proletariatul român, care a preluat tradițiile înaintate ale luptei revoluționare de eliberare socială și națională, dusă de-a lungul veacurilor de poporul nostru, le-a continuat și ridicat pe o treaptă superioară.

Una din trăsăturile fundamentale ale mișcării muncitorești din țara noastră, definită încă de la primele sale începuturi a fost efortul stăruitor și permanent de unire a muncitorilor în organizații politice și profesionale, centralizarea lor la scară națională și înarmarea cu un program de luptă corespunzător etapei istorice.

Un moment de însemnătate majoră în organizarea rîndurilor clasei muncitoare l-a constituit înființarea, în 1872 la București, a Asociației generale a lucrătorilor din România, care și-a propus, pentru prima dată în istoria noastră, unirea tuturor lucrătorilor din România, indiferent de profesie, sex, religie sau naționalitate, ea reprezentînd începutul organizării pe principiul luptei de clasă la scară națională a proletariatului român. Această organizație centralizată a clasei noastre muncitoare din 1872 se înscrie ca una dintre cele mai vechi organizații muncitorești, la scară națională din lume“.

Autorul comunicării apreciază, în continuare : „Răspîndirea în România a ideilor socialismului științific, la scurtă vreme de la elaborarea lor de către Marx și Engels și însușirea lor tot mai profundă, care s-a produs pe fundalul dezvoltării și afirmării mișcării muncitorești, au fost de natură să ducă la apariția organizațiilor muncitorești socialiste, la afirmarea, începînd cu 1879, a Partidei muncitorilor, denu-mire generică a acestor organizații revoluționare și la centralizarea lor la scară întregii țări, prin constituirea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România“.

Istoria, viața, faptele au demonstrat că formarea partidului muncitoresc a fost rezultatul evoluției istorice a poporului nostru, al dezvoltării forțelor și relațiilor de producție, rezultatul condițiilor obiective și subiective create în societatea românească. „Izvorît din aceste realități social-politice, relevă comunicarea, partidul clasei muncitoare a imprimat activității desfășurate o linie pătrunsă de spirit de clasă, orientîndu-se spre problemele majore care frămîntau clasa muncitoare, celelalte pături muncitoare, poporul, națiunea română. În cadrul celor 11 congrese și 4 conferințe ale partidului, care au avut loc pînă în 1918, s-au afirmat atît temeiurile de bază ale luptei revoluționare, cît și direcțiile principale de acțiune, corespunzătoare complexului social-politic național. Acestea au determinat dezvoltarea sa unitară și centralizată, au făcut ca la temelia mișcării revoluționare să fie așezate cu consecvență principiile luptei de clasă, unității de acțiune, ale patriotismului și solidarității internaționale proletare.

Puternic ancorat în realitățile patriei, partidul clasei muncitoare a exprimat în peisajul politic al epocii o concepție proprie, conturată prin raportarea nemijlocită la realitatea românească, privind obiectivele aflate în fața țării. Spunîndu-și cuvîntul față de marile și arzătoarele probleme izvorîte din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului material și social, partidul politic proletar a preconizat soluții concrete, potrivit cu interesele și aspirațiile revoluționare și patriotice ale proletariatului, ale maselor largi populare.

Platforma politică generală a partidului proletar a subsumat, pe linia unei continuități de gândire și acțiune, cîștigurile luptelor de veacuri pentru libertate națională și socială ale poporului român, trecute prin filtrul înțelegerii superioare marxiste, propria experiență dobîndită în descifrarea căilor și mijloacelor de urmat, în vederea făuririi României noi, socialiste, ceea ce a fost de natură să capteze interesul maselor largi, să le mobilizeze în jurul unui crez insufletitor.

Afirmînd, în focul bătăliilor de clasă, dezideratele fundamentale ale dezvoltării țării, partidul clasei muncitoare a pus în discuție datele esențiale ale prefacerilor corespunzătoare desăvîșirii revoluției burghezo-democratice — etapă necesară pe calea făuririi orînduirii socialiste pe pămîntul României — precum și mijloacele revoluționare în slujba acestui ideal. „În acest spirit, preluarea celor mai înaintate idealuri ale ideologiei de la 1848 și continuarea lor pe un plan superior a constituit, pentru partidul muncitorimii, unul dintre argumentele prin care și-a fundamentat legitimitatea luptei, girul prețios al obiectivelor programatice propuse. S-a putut desprinde astfel o concluzie extrem de importantă pentru înțelegerea direcțiilor principale de acțiune ale clasei muncitoare, precum și a mijloacelor tactice necesare fiecărui moment istoric: «Luptătorilor de sub steagul roșu de azi le cade datoria — seria organul central al partidului — de a aduce la îndeplinire reformele făgăduite de idealștii (vizionarii) de odinioară. Arma căzută din mîinile lor va fi ridicată de aceștia și minuită cu vrednicie pînă cînd cuvintele care străluceau în aureola roșie de acum cincizeci de ani vor deveni fapte». Tocmai de aceea, în programul partidului și-au găsit locul firesc revendicările general-democratice, care, odată înfăptuite, reprezentau jaloane esențiale pe drumul cuceririi de către clasa muncitoare, în fruntea poporului, a puterii politice și a instaurării socialismului pe pămîntul românesc».

Întreaga activitate teoretică și practică desfășurată de mișcarea muncitorească și socialistă din România în această epocă istorică învederează eforturile susținute îndreptate spre însușirea creatoare a ideilor socialismului științific, de a face din ele un instrument eficient de investigație și de înțelegere a realităților vremii, un ghid al acțiunii de transformare revoluționară a societății. «Un socialist modern — remarcă Programul socialist din 1886 — care ține la socialismul științific își deduce idealul din mișcarea omenirii, din evoluția ei, iar mijloacele de lucrare și felul lucrării din condițiile în care se află un popor».

Pornind de la aceste constatări, gazeta «Munca» scria în 1892: «Trebuie să studiem bine și cu de-amănuntul toate nevoile țării, să vedem ce anume puncte din vechiul nostru program corespund situației de la noi, ce puncte noi trebuie să mai adăugăm și mai cu seamă să stabilim un program practic adaptat la cerințele și nevoile țării agricole ca a noastră».

Analiza documentelor programatice ale mișcării socialiste și muncitorești „relează faptul că obiectivele urmărite nu au fost rezultatul copierii sau aplicării mecanice a unor teze și idei formulate în cadrul mișcării muncitorești internaționale și potrivite altor meridiane, ci au reprezentat o permanentă strădanie de a aplica creator principiile socialismului la realitățile concrete ale României. În raportul pe care delegația mișcării noastre muncitorești l-a prezentat în cadrul lucrărilor Congresului socialist internațional de la Bruxelles (1891) se sublinia, în acest sens: «Din punctul de vedere al tacticii, socialismul român trebuie să existe — armele sale proprii, condițiile economice și cîmpul economic pe care va trebui să lucreze fiindu-i proprii... Îndreptățirea partidului socialist român și strînsa sa legătură cu socialismul european constă în aceea că amîndouă au aceleași convingeri, aceleași tendințe, precum stabilirea unei societăți solidare și armonice, a unei societăți în care toate uneltele de muncă vor fi socialiste. Cît despre mijloacele prin care s-ar ajunge la acest scop, fiecare va întrebuița pe acelea cerute de condițiile specifice ale țării sale».

Străduindu-se să aplice ideile socialismului științific la condițiile specifice României, „socialiștii au tras concluzia justă că țara noastră era rămasă în urma dezvoltării social-economice a țărilor capitaliste din Occident, ea găsindu-se în prima fază a dezvoltării capitalismului, iar clasa muncitoare, în fruntea forțelor democratice și progresiste ale societății era chemată să militeze pentru soluționarea grabnică a unor probleme general-democratice ce se cereau rezolvate în această fază” în care se găsea România.

„Mișcarea muncitorească s-a pronunțat pentru dezvoltarea industrială a țării, pentru introducerea progresului tehnic, în vederea înlăturării înapoierii economice a României și creării premiselor social-economice necesare creșterii progresului țării, întăririi statului, a națiunii noastre.

În concepția militanților partidului clasei muncitoare, numai industrializarea multilaterală a țării putea asigura apărarea și consolidarea independenței naționale și micșorarea treptată a decalajului existent între România și statele avansate din punct de vedere industrial ale Europei. Ei s-au pronunțat cu consecvență pentru dez-

voltarea în România a marii industrii mecanizate, pentru folosirea tuturor cuceririlor tehnice ale timpului, singura cale în stare să țină piept concurenței externe. «Social-democrația — precizau socialiștii români — tinde spre industrializarea țării, pentru că un stat industrial creează relații omenești superioare statelor înapoiate, cum sîntem noi; în societatea industrială se creează mai bune condiții de trai pentru muncitorime, condiții materiale, morale, intelectuale, se creează condiții și mai bune pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății, la termenul cărei dezvoltări social-democrația își întrevede idealul».

Ținînd seama că imensa majoritate a populației țării o constituia țărănimea, clasa socială de bază a societății românești, partidul proletariatului și-a consacrat o parte însemnată a preocupărilor problemei agrar-țărănești, antrenării milioanelor de țărani în lupta generală a poporului muncitor.

Pe această linie, comunicarea relevă: „Socialiștii români au analizat fizionomia, structurile socio-politice ce defineau sistemul agrar existent, fundat pe primatul marii proprietăți, dezvăluind consecințele exploatării moșierești ca principala cauză a contradicțiilor, anomaliilor și situației grele a lumii satelor, și care, toate, conturau un tip de dezvoltare a realității rurale distinct în raport cu formele capitalismului occidental”.

Efortul de descifrare a trăsăturilor unei realități istorice specifice s-a convertit și în acțiunea inițiată de socialiștii români, care a impus forumurilor mișcării muncitorești internaționale luarea în dezbateră a problemei agrare, ca o chestiune de interes major, cu implicații importante asupra strategiei și tacticii partidelor revoluționare dintr-o parte însemnată a țărilor lumii.

Partidul clasei muncitoare a dat expresie teoretică și materializare practică unității de interese ale muncitorilor și țăranilor, o unitate organică, ce a început să fie înțeleasă sub semnul unei solidarități militante, capabile să asigure transformarea din temelii a societății „Sarcinile partidului clasei muncitoare, se arăta în Raportul delegației române la Congresul socialist internațional de la Zürich (1893), constau în a se ocupa de organizarea și ridicarea conștiinței de clasă atât a proletariatului industrial, «avangarda socialismului», cit și a maselor țărănimii, «ariergarda sa»”, iar Congresul partidului din 1910 a reafirmat ideea „că țărănimea găsește în partidul clasei muncitoare «pavăza ei cea mai sigură, protectorul ei natural», întrucît «muncitorii socialiști, în unire cu muncitorimea țărănească, vor fi aceia care vor transforma România»”.

Mișcarea muncitorească din țara noastră a dat strălucite dovezi ale patriotismului său, ale dăruirii și devotamentului pentru cauza poporului și a patriei. Ea a militat pentru cucerirea independenței de stat depline, în războiul din 1877—1878, apoi, după ce acest deziderat vital al tuturor românilor a fost realizat, clasa muncitoare și partidul său politic și-au dovedit în mod plenar atașamentul profund la consolidarea neatrănării, la făurirea unității de stat, la înaintarea României pe drumul progresului și civilizației.

Profund patriotică, mișcarea noastră muncitorească și-a afirmat, în același timp, sentimentele sale de solidaritate internațională, demonstrînd, prin aceasta, înțelegerea superioară a relației dialectice dintre patriotism și internaționalism, ca laturi organice ale procesului unic și amplu de dezvoltare, pe noi trepte, a luptei revoluționare. Subliniînd faptul că, «patria e un tezaur de progres și de civilizație, e sinteza evoluției unui popor, e comunitatea de limbă și obiceiuri și e sanctuarul libertății», militanții socialiști relevau adevărul incontestabil: «Internaționalismul și patriotismul, în sensul cel mai bun și adevărat al cuvîntului, nu numai că nu se exclud, dar sînt legate necesarmente între ele».

În acest cadru, partidul clasei muncitoare a conferit o atenție neabătută relațiilor externe ale țării, dovadă elocventă a înțelegerii sarcinilor majore aflate în fața României în împrejurările complexe ale vieții internaționale, dominată de politica forței și a intervenției brutale a marilor puteri imperialiste.

Analiza întreprinsă de militanții clasei noastre muncitoare asupra politicii externe a statului român a purtat girul realismului, ea ținînd seama de condițiile și posibilitățile interne ale țării, de situația geografică și strategică a României, de jocul alianțelor marilor puteri, de evoluția și dinamica relațiilor internaționale. Din acest punct de vedere, concepția socialistă în domeniul extern a fost convergentă, în aliniamentele sale fundamentale, cu acțiunea politică oficială, ce a urmărit apărarea independenței și înfăptuirea idealului național, obiective de interes major care au animat toate clasele și păturile sociale, au inspirat programele de acțiune ale tuturor partidelor politice. Totodată, ea a purtat pecetea propriei viziuni asupra modalităților și soluțiilor de înfăptuire, mișcarea muncitorească împletind activitatea desfășurată în direcția satisfacerii dezideratelor sociale ale poporului muncitor, cu acțiunile energice și hotărîte, în vederea împlinirii aspirațiilor întregii națiuni.

Reprezentanții de frunte ai partidului s-au ridicat cu tărie împotriva dominației străine și au proclamat solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ea, dealtfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă. Ei au remarcat că existența liberă a națiunilor, respectarea suveranității și integrității statelor sînt în măsură să creeze un climat propice afirmării capacităților creatoare ale popoarelor, capabile numai în aceste condiții să contribuie real și integral la dezvoltarea generală a umanității.

În abordarea acestei chestiuni de importanță vitală pentru destinele poporului român, militanții clasei muncitoare au avut permanent în vedere toate teritoriile românești, descifrind, totodată, atît sarcinile mișcării de eliberare națională, derivate din situația specifică a fiecărei provincii, cît și direcțiile esențiale de acțiune ale partidului politic al proletariatului din România în problema națională. «Cînd vorbim de unitate națională, de ajutorarea românilor de a se putea dezvolta liber — declarau socialiștii în revista «Contemporanul» din aprilie 1891, fără îndoială că ne gîdim la toți românii, din orice parte și sub orice stăpînire ar fi. Acesta e un punct asupra căruia nu mai incapse nici o discuție».

Partidul clasei muncitoare a cultivat în permanență contactele tradiționale firești cu românii aflați sub dominație străină. Prin felurite modalități s-au dezvoltat opinii publice suferințele românilor subjugăți, oprimarea națională exercitată în viața economică, socială și politică, rezistența lor dirză și jertfele aduse în slujba mișcării de eliberare națională. Înseși cerințele luptei au impus îndreptarea eforturilor socialiștilor români de pretutindeni spre intensificarea și stringerea puternică a legăturilor dintre ei.

În încheiere, vorbitorul a remarcat : „incontestabil, prin soluțiile radicale formulate de pe pozițiile proletariatului în marile probleme sociale ale epocii și prin superioritatea bazei sale teoretice, partidul politic al clasei muncitoare din România s-a impus ca cea mai democratică și progresistă orientare în viața ideologică și social-politică a României de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, exercitînd o puternică înfrîurire asupra contemporaneității, precum și asupra întregii evoluții viitoare a țării.

La aceasta a contribuit numerosul grup de conducători ieșiți din rîndurile clasei muncitoare, printre care și sărbătoritul de astăzi, Ștefan Gheorghiu, marele tribun al proletariatului, care au ilustrat în mod strălucit mișcarea muncitorească din România acelor vremi.“

Tovarășii DAMIAN HUREZEANU, profesor la Academia „Ștefan Gheorghiu“ și ION IACOȘ, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice, în comunicarea *Dezvoltarea societății românești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și caracteristicile mișcării muncitorești în această perioadă*, au subliniat că în „a doua jumătate a secolului al XIX-lea din istoria țării noastre a stat, cum se știe, sub semnul unor mari evenimente, al unor mari împliniri, dar și al unor importante sarcini istorice. Realizarea unirii Munteniei și Moldovei, în 1859, cucerirea independenței de stat a României și unirea Dobrogei cu țara, în 1878, au înscris contribuții remarcabile în procesul renașterii naționale și al înfăptuirii unității politico-statale a românilor. Modernizarea instituțională a contribuit la formarea structurilor cerute de dezvoltarea social-economică. Viața culturală s-a diversificat puternic, s-a conectat mai strîns la mișcarea culturală europeană și a căpătat substanțialitate prin creația unor corifei care luminează și astăzi, cu putere de astru, pe bolta culturii noastre — așa cum au fost Eminescu, Caragiale, Creangă.

Cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea a marcat cristalizarea modului de producție capitalist. Acumulările succesive anterioare, dar mai ales condițiile create prin Unirea Principatelor și cucerirea independenței de stat au permis sporirea forțelor productive, adoptarea unei politici economice de încurajare, punerea în stare de funcționare a unor importante pirghii financiare, creșterea veniturilor țării, a puterii de consum și ieftinirea creditului (în anumite limite), rapidă expansiune a mijloacelor moderne de transport și comunicații“.

Cei doi autori arată că România era confruntată, în continuare, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu obiective și mari sarcini. „Înfringerea înapoierii economice, transformarea democratică a societății și mai ales rezolvarea problemei agrare formează piatra unghiulară a sarcinilor care se puneau în fața societății în întreaga perioadă amintită, ca și la începutul secolului al XX-lea. Ele au polarizat gruparea forțelor de clasă, au definit contradicțiile sociale existente în epocă și au generat o serie de confruntări sociale de anvergură, mai ales în legătură cu rezolvarea problemei agrare. Alături de problema națională, care a continuat și după 1878, se for-

mase o coordonată însemnată a procesului istoric românesc, sarcinile amintite dau conținut întregii epoci cuprinse între războiul de independență și unirea din 1918“.

Examinarea principalelor trăsături ale dezvoltării capitalismului în România în această epocă, a nivelului bazei tehnice-materiale, a structurii economice și sociale, a gradului de maturitate a relațiilor de producție, a însăși faptului că unitatea statală nu era desăvârșită, „permite să conchidem că țara noastră era un stat slab dezvoltat, cu o economie predominant agrară în care rămășițe feudale și semif feudale erau încă puternice. România se afla, astfel, în prima fază a dezvoltării capitaliste.

Analiza cadrului de ansamblu permite desprinderea trăsăturilor caracteristice ale mișcării noastre muncitorești, a elementelor ei definitorii. Autorii comunicării arată că „proletariatul din România a manifestat, la un stadiu timpuriu al dezvoltării sale, preocuparea pentru organizarea politică și profesională. Întreaga perioadă de la mijlocul veacului trecut și pînă la 1893 este străbătută de efortul stăruitor pentru înmănuncherea forțelor proletare în organizații profesionale și politice, acțiune reflectată într-o gamă largă de forme organizatorice, de la asociațiile profesionale mutuale, la cercuri și cluburi muncitorești, apoi la făurirea partidului politic al clasei muncitoare. Drumul ascendent parcurs de mișcarea socialistă din România în perioada considerată își găsește o vie expresie în crearea Partidului Social-Democrat al muncitorilor din România. «Acest eveniment — subliniază tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU — a intrat în istoria noastră ca moment de excepțională însemnatate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului și a maselor muncitoare, ca momentul ce marchează înfăptuirea organizării politice a clasei muncitoare pe scară națională». Preocupată să dezvolte conștiința de clasă a muncitorilor, să-i educe în spiritul ideilor socialismului științific, mișcarea socialistă din România a probat, în același timp, o mare sensibilitate pentru a descifra specificul dezvoltării țării noastre, pentru adevărarea principiilor generale ale socialismului la condițiile concrete ale României. Această conștiință foarte pronunțată a abordării concrete a realității se reflectă în numeroase documente ale socialismului român formind de fapt temelia activității sale teoretice și politice, a tacticii și strategiei sale. Cunoaștem cit de răspicat a afirmat acest principiu Dobrogeanu-Gherea la 1886 în studiul programatic, «Ce vor socialiștii români?» : «Școlari ai socialismului științific, membri ai marii familii socialiste europene, noi știm că felul activității noastre atîrnă de condițiile reale ale țării noastre, și mai ales de cele economico-sociale... Un socialist modern care ține la socialismul științific, își deduce idealul din mișcarea omenirii, iar mijloacele de lucrare și felul lucrării din condițiile în care se află la un moment dat»“.

Așa se explică „orizontul larg al preocupărilor mișcării socialiste față de marile probleme ale societății românești, năzuința ei de a se raporta la ele pornind de la conținutul obiectiv al acestor probleme, ca și de la interesele de clasă ale muncitorilor. Așa se explică interesul excepțional al mișcării socialiste din țara noastră pentru problema agrară, impusă, cum se știe, în dezbaterea mișcării muncitorești europene, la congresele Internaționalei a II-a prin stăruințele și perseverența socialiștilor români“.

Finalul comunicării este dedicat acțiunii culturale a mișcării muncitorești din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea : „După generația de la 1848 nici un alt curent de idei nu a creat o mișcare de regenerare moral-spirituală în rindurile unei generații, nu a sădit flacăra unui ideal și nu a determinat avinturi mai pure și mai nobile ca socialismul român la sfîrșitul secolului al XIX-lea. El a reușit să se impună prin acele valori morale, culturale și politice pe care le propaga și care nu puteau să nu capteze un tineret studios ce trăia în atmosfera strîmă a realităților românești de la sfîrșitul secolului trecut. Evident, dimensiunea principală a socialismului românesc, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, este dată de mișcarea practică revoluționară a proletariatului, de procesul său de organizare politică și profesională, de luptă de clasă, sub formele pe care le-a îmbrăcat atunci. Drumul parcurs de mișcarea muncitorească și socialistă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și acumulările din această perioadă au permis afirmarea mai intensă, am putea spune la o scară sensibil crescută, a socialismului român la începutul secolului nostru, atunci cînd a militat, cu patosul său răscolitor, muncitorul cu suflet de erou, Ștefan Gheorghiu“.

Comunicarea Ștefan Gheorghiu — militant revoluționar de seamă al mișcării muncitorești din țara noastră, elaborată de tovarășii ION CÎRCEI, prim-secretar al Comitetului județean Prahova al P.C.R. și NICOLAE PETREANU, șeful Catedrei de istorie a patriei și a P.C.R., Academia „Ștefan Gheorghiu“, remarcă : „În contextul luptei revoluționare a proletariatului din România de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, împotriva exploatării capitaliste, un rol însemnat l-a avut și mișcarea muncitorească desfășurată în Valea Prahovei, din rindul căreia s-au ridicat și s-au afirmat numeroși militanți, printre care și fiul clasei muncitoare, ploieșteanul Ștefan Gheorghiu, al cărui nume îl poartă cea mai înaltă instituție de învățămînt de partid din România și de la nașterea căruia aniversăm astăzi împlinirea a 100 de ani“.

Conștiința de clasă și condițiile vitrege l-au făcut pe Ștefan Gheorghiu, încă din fragedă copilărie, să-și formeze o viziune proprie despre situația clasei muncitoare, a necesității luptei sale, pentru obținerea unor condiții tot mai omenești de viață.

Cu toată munca istovitoare de muncitor timplar, Ștefan Gheorghiu găsea timp să se instruiască. Încetînd de cultură, citea cu nesat, acumulînd, cu timpul, cunoștințe temeinice. În cadrul clubului socialist din Ploiești — unul din cele mai mari și reprezentative pe care le avea muncitorimea română la sfîrșitul secolului al XIX-lea — a cunoscut și literatura socialistă : traduceri din limbi străine, cit și unele lucrări ale socialiștilor români din aceste timpuri, iar cunoștințele pe care le asimila le împărtășea și altor muncitori în cadrul unor întîlniri săptămînale“.

„Problemele majore ale mișcării au mobilizat întreaga capacitate de muncă a lui Ștefan Gheorghiu, care se prezintă ca un luptător format, hotărît și priceput, plin de răspundere față de clasa din care face parte, strălucit propagandist, dublat de calitățile unui talentat agitator și organizator. Cîntea și devotamentul neclintit pentru cauză, fermitatea față de dușmanii de clasă, o energie dinamică, clocotitoare — față doar cîteva din calitățile care l-au făcut iubit, stimat și respectat de către contemporanii și urmașii săi.

El s-a numărat printre membrii fondatori ai Cercului socialist «România muncitoare» din Ploiești și — așa cum sublinia tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român — alături de militanți revoluționari ca : I.C. Frimu, Mihaile Gh. Bujor, Alecu Constantinescu, Vasile Anagnoste și alții, a contribuit la dezvoltarea mișcării muncitorești, la reorganizarea activității sindicale. În acești ani, de început de veac, a cutreierat așezările muncitorești din Valea Prahovei și, printr-o muncă perseverentă, plină de dăruire, a reușit să creeze numeroase sindicate, fiind unul din cei mai apreciați organizatori ai mișcării sindicale din această regiune.“

După conferința sindicală din 1906, se subliniază în comunicare, „s-a avîntat în luptă fără nici o șovăire și fără a ține cont de privațiunile materiale, fiind mereu prezent acolo unde trebuia dată o mîna de ajutor, unde era necesar să fie reparată o nedreptate, unde era nevoie să fie cîștigată o grevă care să îmbunătățească situația celor exploatați. În istoria mișcării muncitorești din România au rămas înscrise, la loc de cinste, marile greve ale proletariatului brăilean din 1910 și 1913, conduse nemijlocit de către Ștefan Gheorghiu și terminate cu victoria greviștilor, acțiuni în care s-a evidențiat ca un eminent organizator al luptei clasei muncitoare pentru drepturile sale.

Datorită activității sale neobosite, a hotărîrii și curajului în luptă, Ștefan Gheorghiu, a ajuns să fie socotit un om «periculos pentru ordinea socială», a fost inclus pe «lista neagră» și, împotriva lui, autoritățile burgheze nu au ezitat să adopte măsuri represive direct. La început i s-a interzis să-și părăsească orașul natal ; au urmat apoi «trimiterile la urmă», adică arestarea lui într-o localitate sau alta și expedierea sub pază polițienească pînă la domiciliu“.

Tovarășii ION CÎRCEI și NICOLAE PETREANU apreciază ca un moment însemnat în activitatea revoluționară a lui Ștefan Gheorghiu atitudinea sa în timpul marii răscoale țărănești din 1907, „față de care a manifestat o deosebită atenție, înțelegînd că lupta țăranilor pentru o viață mai bună, mai dreaptă, este animată de același țel ca și al muncitorilor din fabrici, înălțarea exploatării și a nedreptăților sociale. Împreună cu Constantin Mănescu și muncitorii de la Atelierele Centrale și de la rafinăria «Steaua Română» din Cimpina, Ștefan Gheorghiu a organizat o întrunire de protest împotriva arestării și reținerii celor peste 300 de țărani răsculați din comuna Telega.

Pentru a-l reduce la tăcere, autoritățile l-au arestat sub învinuirea de a fi «instigator al răscoalelor țărănești», pentru «insultă adusă armatei» și a fost depus la arestul Regimentului 7 infanterie din Ploiești, unde a stat două luni în condiții

inumane. După detențiunea de la Ploiești, Ștefan Gheorghiu a fost transferat la Galați pentru judecare, regimul celular fiind mult înăsprit.

Subliniind solidaritatea clasei muncitoare, a tovarășilor săi de luptă și de muncă, în comunicare se subliniază că „în orașele țării au fost organizate întruniri de protest, presa socialistă a publicat, de asemenea, numeroase proteste, iar Comisia Generală a Sindicatelor din România a chemat muncitorii din întreaga țară să acționeze pentru eliberarea acestuia. Sub presiunea maselor muncitoare și pusă în fața falsului probelor acuzării, instanța militară de la Galați a fost nevoită să-l achite“. În urma regimului de detenție celulară Ștefan Gheorghiu a ieșit din închisoarea militară grav bolnav de tuberculoză, boală care avea să-i grăbească sfârșitul.

În pofida înrăutățirii stării sale de sănătate, acționează cu energia caracteristică pentru organizarea muncitorilor din porturile dunărene. „Cerințele muncii politice revoluționare l-au purtat, pe rînd, în porturile Brăila, Galați, Turnu-Severin, Sulina, fiind mereu în mijlocul muncitorilor, organizînd întruniri și manifestații de stradă, ajutîndu-i în organizarea unor acțiuni revendicative și în lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață. În anul 1913, Ștefan Gheorghiu era secretar al Uniunii muncitorilor din transport, calitate în care a depus o muncă intensă pentru activizarea sindicatelor muncitorilor din porturi. Viața agitată, plină de privațiuni i-au grăbit însă sfârșitul, care s-a produs la 19 martie 1914, la spitalul Filaret.

Moartea lui a îndurerat întreaga clasă muncitoare din România, iar înmormîntarea s-a transformat într-o măreață demonstrație a muncitorilor din Valea Prahovei, București, și din alte orașe ale țării, care au ținut să-l conducă pe ultimul său drum“.

În încheiere, comunicarea apreciază activitatea lui Ștefan Gheorghiu, locul lui între militanții mișcării muncitorești din România. „Figura luminoasă a lui Ștefan Gheorghiu, viața și activitatea lui, închinată fără rezerve cauzei celor mulți, vor rămîne neșterse în memoria poporului nostru ca un mesaj viu al luptei grele, pline de sacrificii, pe care au dus-o clasa muncitoare, oamenii muncii din țara noastră, pentru dreptate socială, pentru victoria idealurilor socialiste. Cîstînd memoria militanțului revoluționar care a fost Ștefan Gheorghiu, noi cîstîm înălțătoarele tradiții de luptă ale clasei muncitoare, ale poporului român, tradiții a căror strălucită continuare și îmbogățire o reprezintă întreaga activitate a Partidului Comunist Român pusă în slujba măreței cauze a socialismului și comunismului în patria noastră“.

Comunicarea tovarășilor, ION CATRINESCU, prim-secretar al Comitetului județean Brăila al P.C.R. și GEORGETA TUDORAN, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice, *rolul lui Ștefan Gheorghiu în organizarea mișcării greviste din porturile dunărene*, remarcă, de la început că „deși grav bolnav Ștefan Gheorghiu nu ezită a cutreiera țara în lung și în lat pentru a da viață crezului său. De la Turnu-Severin la Sulina, pe firul inspumat al Dunării, el află durerile și vrerile confrăților de suferință, încrederea lor într-o lume mai bună și mai dreaptă. Îi îmbărbătează și le arată că organizarea și lupta hotărîtă împotriva exploatării îi vor conduce alături de întregul proletariat român, la împlinirea dezideratelor lor legitime. Și de la vorbă trece la faptă! În cursul anului 1910, muncitorii din portul Brăila desfășoară ample acțiuni greviste, Ștefan Gheorghiu este o prezență activă și energică atît în timpul mișcărilor greviste din februarie, cît și în vremea grevei generale din iunie, care cuprinde peste 10 000 de lucrători și se extinde și în Galați“.

Se află mereu în mijlocul muncitorilor, participînd direct la conducerea luptei, în calitate sa de membru în comitetul de grevă. „Arestat și trimis la Ploiești, pentru a-l îndepărta de la desfășurarea luptei, el continuă să sprijine direct pe muncitorii brăileni și gălățeni aflați în grevă. «România muncitoare» publică apelul său intitulat «Către toți muncitorii din portul Brăila», în care relevă importanța organizării pe plan politic și sindical a muncitorilor. «Desfășurarea grevei — arată Ștefan Gheorghiu — v-a arătat vouă, cît și stăpînitorilor de ce forță uriașă dispune muncitorimea cînd e organizată... Luptați, tovarăși, dacă vreți să vă dezrobiți»“.

Activitatea sa îndreptată în direcția organizării muncitorimii din porturi, își găsește fructificarea și în desfășurarea la Brăila, în anul 1912, a unui congres al muncitorilor portuari din întreaga țară, pentru constituirea Uniunii muncitorilor din transport. Cu însuflețirea-i caracteristică, Ștefan Gheorghiu depune o muncă susținută pentru pregătirea congresului. În expunerile făcute, în cadrul adunărilor organizate în preajma congresului, se străduie să lămurească pe muncitori asupra scopului înaintat al organizării uniunii, importanței acestei noi organizații care grupa toate sindicatele muncitorilor din porturi. În decembrie 1912, cu prilejul congresului, prezintă raportul privind tactica Uniunii, document în care se sublinia faptul că întreaga activitate trebuia să se desfășoare după «condițiunile de muncă

ale fiecărui port». În vederea asigurării bunului mers al Uniunii — arăta el — este necesar ca fiecare muncitor să lupte pentru culturalizarea sa, pentru dezvoltarea conștiinței sale socialiste, acțiune care trebuia îmbinată, paralel, cu lupta pentru cucerirea unor revendicări imediate. Congresul hotărăște ca sarcina de secretar al Uniunii să fie încredințată lui Ștefan Gheorghiu. Era o recunoaștere și deopotrivă o apreciere a neobositei sale activități desfășurate în rindurile muncitorilor din porturi. Era totodată o caldă manifestare a încrederii în activitatea sa revoluționară, un gest de adâncă prețuire a meritelor pe care și le dobândise“.

Ca secretar al Uniunii, Ștefan Gheorghiu „depune o permanentă muncă pentru activizarea sindicatelor muncitorilor portuari deja existente, cit și pentru crearea altora noi. Neobosit, cutreieră porturile dunărene. De la Brăila pleacă la Galați, apoi mai departe la Tulcea, unde în ianuarie 1913 este organizat sindicatul pescarilor. Tot pentru organizarea pescarilor poposește la Chilia Veche de unde, în septembrie același an, avea să ajungă la Sulina, centrul de iradiere a propagandei sindicale, într-un șir de comune din această zonă, după cum menționa gazeta „Tribuna transporturilor“.

S-a aflat atît de des și de mult în mijlocul celor care lucrau în porturi încît bunul său amic, Panait Istrati, remarcă că puțini au fost cei care au „călcat pe jumătatea urmelor lăsate printr-atîtea unghiuiri de țară ca acela care a fost mult dorit și totdeauna binevenitul Ștefan!“.

Contribuția lui Ștefan Gheorghiu la apariția, în februarie 1913, a ziarului „Tribuna transporturilor“ ca și la editarea lui a fost deosebit de importantă. „De la apariția gazetei și pînă la internarea sa definitivă în spital, Ștefan Gheorghiu este prezent număr de număr în „Tribuna transporturilor“ cu articole, note și alte materiale. Publică, astfel, în mai multe numere consecutiv, o analiză amănunțită a situației muncitorilor portuari, în ciclul de articole intitulat „Starea socială a muncitorilor din porturi“. Mobilizînd la luptă pe muncitori împotriva exploatării, el atrage atenția că țelul său principal era „idealul socialist“, adică „exproprierea clasei burgheze prin socializarea bunurilor și mijloacelor de producție.“ — cum sublinia el la 24 februarie 1913“.

În final, cei doi autori concluzionează : „În galeria marilor luptători revoluționari Ștefan Gheorghiu ocupă un loc de cinste, figura sa luminoasă dăinuind peste vremi, pînă în zilele noastre, în evul socialist al României, cînd, sub înțeleapta și clarvăzătoare conducere a cîrmaciului nostru, președintele Republicii și secretarul general al partidului, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, întregul popor român își mobilizează toate resursele sale materiale și spirituale, întregul talent și capacitatea sa creatoare, pentru accelerarea operei de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism“.

Tovarășul ION FELEA, vechi militant al mișcării muncitorești din România, a susținut comunicarea cu titlul : *Amintirea lui Ștefan Gheorghiu în mișcarea muncitorească din România*. Autorul precizează că „muncitorimea din întreaga țară a fost profund intristată de moartea lui Ștefan Gheorghiu. Tovarășii săi din Ploiești, adînc îndurerăți, au hotărît să suspende lucrul pentru a lua parte cu toții la înmormîntarea fratelui lor, Ștefan. Ei au cerut ca rămășițele sale pămîntești să le fie redate“.

Pe o zi ploioasă, muncitorii ploieșteni l-au condus pe ultimul său drum pe Ștefan Gheorghiu ; au venit la înmormîntarea lui și delegați ai muncitorilor din Brăila, Galați, Iași, Turnu-Severin, Botoșani, Piatra Neamț, Focșani, Cîmpina etc.

„Amintirea lui Ștefan Gheorghiu a rămas vie în mijlocul muncitorilor. Din propria lor inițiativă și după cum l-au cunoscut, muncitorii din Ploiești au făurit un bust de bronz, pe care l-au așezat în sala clubului lor. Un bust similar a fost făcut în amintirea lui Ștefan Gheorghiu și la Brăila. Uniunea Transporturilor a făcut zece mii de tablouri, ca fiecare muncitor să-l aibă pe Ștefan Gheorghiu în casa lui“.

După înecarea din viață, Ștefan Gheorghiu a fost evocat cu venerație de către mișcarea muncitorească din România. O adunare la Clubul socialist din Iași a prieluit dr. I. Ghelester următoarele cuvinte evocatoare :

„Ștefane, te vom avea mereu în suflet. Ne vei inspira cînd vom grăi și noi fraților tăi. Spiritul tău va pluti deasupra noastră. Il vom auzi în zuzuiul steagului nostru, ce se apleacă azi îndoliat pe mormîntul tău. Vom desluși glasul tău din strigătele de indignare și chemările la luptă ale întrunirilor noastre. Și cînd vom sărbători ziua izbîndei, vei fi atunci alături de noi. Și cînd se vor bucura ai tăi, vor fi mindri că te-au avut și în veci te vor pomeni“.

După război, se arată în continuare, Gh. M. Vasilescu, la rubrica „Figuri revoluționare“ din ziarul „Socialismul“, a publicat, în 1918, un entuziast medalion „Ștefan Gheorghiu“ și, ca un elev care-și amintește de primul său învățător intru socialism, scria : „Ștefan Gheorghiu ! Nume evocator de frumoase amintiri pentru noi, Care

muncitor din orașele noastre n-a ascultat măcar odată cuvântul lui fermecător. Cine nu-și amintește parabolele pline de învățăminte cu care biciuia societatea capitalistă acest umil nazaretean al zilelor noastre !”.

Mai târziu, la 1 Mai 1929, ziarul „Proletarul” a publicat un articol al lui Nicolae Stroescu din Ploiești, care începe astfel : „L-am ascultat o singură dată : ținea o conferință. Vorbea ca un inspirat. Era înfricoșător, era minunat”. De asemenea, în anul 1928, Raportul moral al „Cercului cultural Ștefan Gheorghiu” din Ploiești glăsuia : „Cercul nostru cultural cu denumirea de Ștefan Gheorghiu a luat ființă prin luna octombrie a anului 1926. Tovarășii care au participat la înființarea Cercului au dat denumirea de «Cercul cultural Ștefan Gheorghiu», simbolizînd marea valoare propagandistică și de agitație a lui Ștefan Gheorghiu, mort pentru clasa muncitoare”.

În încheiere, tovarășul ION FELEA arată : „Figura luminoasă a lui Ștefan Gheorghiu a trăit și va trăi de-a lungul vremii, transmisă din generație în generație muncitorească și servind ca pildă de luptă, statornicie și sacrificiu, împinsă pînă la jertfirea întregii vieți pe altarul idealului eliberator”.

Comunicarea *Sindicatelor, participante active la înfăptuirea programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, susținută de tovarășul ȘTEFAN PAVEL, secretar al Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România, relevă că „aniversarea a 100 de ani de la nașterea lui Ștefan Gheorghiu, militant de frunte al mișcării muncitorești din România, are loc în condițiile puternicului avînt creator al tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, al întregului popor, pentru înfăptuirea istoricelor hotărîri ale Congresului al XI-lea și Conferinței Naționale ale partidului, a sarcinilor reieșite din expunerile tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretarul general al Partidului Comunist Român”.

Participînd de tînră la mișcarea muncitorească, în perioada de încheiere a secolului al XIX-lea, „Ștefan Gheorghiu a devenit un propagandist de frunte al intereselor clasei muncitoare, un talentat organizator în sindicate al muncitorimii din Valea Prahovei”.

Idealurile pentru care au luptat și s-au jertfit cei mai buni fii ai poporului nostru s-au înfăptuit și se înfăptuiesc în anii revoluției și construcției socialiste, ani în care s-au produs adînci transformări structurale și prefaceri înnoitoare în viața întregii noastre societăți. Așa cum apreciază tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, „într-o perioadă de mai puțin de trei decenii și jumătate, România a cunoscut uriașe transformări revoluționare, parcurgînd mai multe etape istorice ; s-a instaurat puterea revoluționar-democratică, au fost răsturnate clasele exploatare și a triumfat revoluția proletară, poporul a construit cu succes și a consolidat orînduirea socialistă, trecînd la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate”.

În cadrul transformărilor care au avut loc, partidul a acordat o permanentă și deosebită atenție perfecționării continue a activității sindicatelor, ca organizație largă de masă a oamenilor muncii din întreprinderi și instituții, chemată să aducă o contribuție tot mai însemnată la dezvoltarea, în ansamblu, a societății noastre.

După cum se arată în comunicare, „un rol important pentru îmbunătățirea întregii munci desfășurate de sindicate l-a avut Plenara C.C. al P.C.R. din 10—11 februarie 1971, în cadrul căreia tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a definit, într-o concepție originală și profund științifică, de o deosebită însemnatate principală, teoretică și practică, rolul și atribuțiile sindicatelor în actuala etapă de dezvoltare a societății noastre socialiste. Principiile enunțate au constituit baza măsurilor de ordin organizatoric și politico-educativ stabilite de Congresul U.G.S.R. din martie 1971.

În continuare, tovarășul ȘTEFAN PAVEL remarcă : „participînd la organizarea marii întreceri socialiste — elocventă manifestare a patriotismului oamenilor muncii — inițiată și condusă de partid, sindicatele depun o susținută activitate politică și organizatorică de mobilizare a tuturor celor ce muncesc în industrie, agricultură, construcții, transporturi, institutele de cercetare și proiectare și în celelalte sectoare, la îndeplinirea și depășirea planului de dezvoltare economico-socială a țării. Răspunzînd cu entuziasm și totală adevărată la chemările și îndemnul partidului, colectivele de oameni ai muncii au realizat peste plan în primii trei ani ai actualului cincinal, 1976—1980, o producție industrială în valoare de 60 miliarde lei.

Paralel cu preocuparea pentru atragerea maselor de oameni ai muncii la buna organizare și desfășurare a activității productive, sindicatele participă efectiv la elaborarea și înfăptuirea măsurilor stabilite de partid și de stat în domeniul îmbunătățirii continue a condițiilor de muncă și de viață ale oamenilor muncii, acordă o atenție sporită aplicării măsurilor de protecție a muncii, veghind ca fondurile

alocate de statul nostru socialist în acest scop, să fie folosite judicios. Prin sindicate se asigură controlul obștesc asupra respectării normelor de protecția muncii; sarcini importante revin sindicatelor și în domeniul menținerii sănătății oamenilor muncii. Numai în anii 1976—1978 au fost trimiși la odihnă și tratament, prin sindicate, circa 1 860 000 de oameni ai muncii. Pentru toți copiii țării se asigură locuri în creșele și grădinițele construite din fondurile de stat și ale sindicatelor, iar pentru tinerii nefamiliști, numărul de locuri în cămine va ajunge până la sfârșitul actualului cincinal la peste 600 000.

„Făcînd parte din toate organele de conducere colectivă — inclusiv din guvern — organizînd adunările generale ale oamenilor muncii, îndrumînd activitatea consiliilor de control muncitorească al activității economice și sociale din întreprinderi — subliniază comunicarea — sindicatele aduc o importantă contribuție la dezvoltarea și elaborarea măsurilor privind dezvoltarea economico-socială și ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului, la dezvoltarea autoconducerii și autogestiei muncitorești, la atragerea maselor largi de oameni ai muncii la conducerea activității întreprinderilor și instituțiilor, a întregii vieți economice și sociale a țării.

Uniunea Generală a Sindicatelor din România acționează și își aduce întreaga sa contribuție la realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, a mișcării sindicale internaționale, pe baza unei platforme cu obiective de larg interes, respectării cu strictețe, a dreptului ei inalienabil de a-și elabora de-sine-stătător programul și orientarea, în funcție de condițiile concrete în care își desfășoară activitatea, fără nici un amestec din afară“.

În comunicarea intitulată *Partidul Comunist Român, continuator al tradițiilor luptei pentru eliberarea socială și națională, ale mișcării muncitorești și revoluționare din țara noastră, conducătorul poporului pe drumul socialismului și comunismului*, tovarășii PĂUN BRATU, prorector al Academiei „Ștefan Gheorghiu“ și MIHAI CHIOREANU, decan la Academia „Ștefan Gheorghiu“, arată: „Mișcările sociale și naționale din România — revoluțiile din 1821 și 1848, Unirea din 1859, Războiul de independență — au realizat organic, în timp, cadrul necesar pentru cucerirea independenței de stat a țării noastre, toate aceste mari evenimente culminînd cu nemuritorul 1 decembrie 1918, care a pecetluit desăvîrșirea Statului național unitar român. Realizarea statului unitar a deschis o perspectivă nouă dezvoltării forțelor de producție, științei și culturii, ridicării nivelului general de civilizație al întregului nostru popor. În acest context economico-social nou, mișcarea revoluționară ia un puternic avînt, iar tradițiile revoluționare sînt intruchipate matur în 1921 cînd Congresul Partidului Socialist din România a hotărît transformarea partidului socialist în Partidul Comunist Român.

Continuator glorios al secularelor lupte de eliberare socială și națională, preluînd cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești din țara noastră, Partidul Comunist Român s-a făurit și s-a dezvoltat ca o forță social-politică înaintată, a contribuit în mod hotărîtor la instaurarea unei etape distincte, superioare, în istoria poporului nostru.

Tovarășii PĂUN BRATU și MIHAI CHIOREANU subliniază cu tărie că „niciodată n-a existat în România un alt partid politic cu o istorie atît de bogată și glorioasă, care să fi luptat cu atîta tenacitate pentru înfăptuirea idealurilor de eliberare socială și națională, de făurire a societății bunăstării — societatea socialistă. În chipul cel mai strălucit, secretarul general al partidului, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, arată: «Vor rămîne în veci înscrise cu litere de aur generațiile care au pus bazele mișcării muncitorești, ale Partidului Comunist Român, generațiile de comuniști care s-au jertfit pentru eliberarea națională și socială a patriei noastre. Va rămîne înscrisă de-a pururi în marea carte de istorie a patriei munca eroică a generațiilor care au deschis epopeea construirii socialismului».

Este un fapt unanim recunoscut că perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, este cea mai fructuoasă din istoria țării noastre în multiplele planuri ale făuririi societății socialiste, inserîndu-se ca o treaptă nouă, calitativ superioară în toate sferele vieții sociale. În această perioadă au fost elaborate de către partidul nostru, cu aportul hotărîtor al tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, teze teoretice de o mare valoare practică în toate domeniile procesului de edificare a socialismului care își găsesc o magistrală sinteză în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. În acest mod partidul nostru, secretarul său general și-au adus o contribuție valoroasă la dezvoltarea socialismului științific“.

Partidul și-a dovedit pe deplin capacitatea ideologică, politică și organizatorică în acțiunea sa ca factor de conducere științifică a procesului de edificare a orînduirii

noastre socialiste. În acest sens, comunicarea arată că „pe temeiuri profund științifice, partidul nostru investighează realitățile, sesizează la timp fenomenele și tendințele dezvoltării sociale, contradicțiile care pot interveni, înțelege interacțiunea dialectică dintre obiectiv și subiectiv, dintre general și particular, dintre național și internațional. În acest cadru elaborează strategia și tactica revoluționară în conformitate cu cerințele realităților sociale și legilor obiective, în concordanță cu realitățile sociale, naționale și istorice ale fiecărei etape de dezvoltare a societății. Prin întreaga sa politică, prin linia generală a dezvoltării sociale pe care o elaborează, prin capacitatea de a pătrunde esența cerințelor vieții sociale, partidul trebuie să răspundă și răspunde exigențelor puse de creșterea rolului său conducător“.

Opera de edificare a noii orinduiuri nu se desfășoară după rețete unice, după scheme prestabilite, valabile oriunde și în orice etapă, ci are loc într-o mare diversitate de condiții. „De aici rezidă, arată comunicarea, rolul partidului comunist din fiecare țară de a studia și analiza tendințele și direcțiile progresului social, de a elabora soluții corespunzătoare, de a adopta cele mai adecvate forme de conducere și organizare, funcție de mutațiile survenite. Analizând într-o largă perspectivă realitățile social-economice, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a subliniat ideea potrivit căreia Partidul Comunist Român are dreptul suveran și inalienabil de a studia fenomenele și evoluția lor, de a elabora, pe această bază, linia politică generală, căile și metodele necesare transpunerii ei în viață. Pe baza acestei concepții revoluționare, partidul nostru este adversar neîmpăcat al oricărei închistări în gîndire și acțiune, al aprecierilor dogmatice, simplificatoare, a metodelor și formelor de organizare și conducere depășite de viață. Pornind de la aceste considerente P.C.R. promovează întreaga politică de dezvoltare a relațiilor de stimă și prețuire cu toate partidele comuniste și muncitorești, depune eforturi pentru refacerea unității mișcării comuniste pe baze noi.

De politica partidului nostru, de creșterea continuă a rolului său conducător sînt legate organic dezvoltarea continuă pe care o cunoaște astăzi întreaga noastră țară, marile realizări pe care poporul nostru le obține zi de zi pe calea prosperității și a dinamismului economic și social, al ridicării României pe treptele tot mai înalte ale civilizației și bunăstării.

„Politica externă activă a partidului și statului nostru de pace și colaborare, de dezvoltare a relațiilor cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniate, cu toate statele, fără deosebire de orinduire socială, aportul său constructiv la soluționarea marilor probleme ale vieții internaționale, la cauza dezarmării, a destinderii și securității în lume au adus poporului nostru nenumărați prieteni pe toate meridianele planetei, au făcut ca România să se bucure de un bine-meritat prestigiu pe plan mondial“.

În final, cei doi autori apreciază : „idealurile păcii și ale colaborării cu toate statele lumii, ale înlăturării de pe fața planetei, de atîtea ori îndoliate, a războiului sînt idealuri esențiale ale partidului nostru, pe care marele om politic, luminatul patriot și internaționalist, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU le-a exprimat cu profunzime și claritate în Mesajul de Anul Nou adresat întregului popor : «Avem toate temeiurile să privim cu optimism, convinși că popoarele, forțele înaintate pot asigura instaurarea în lume a politicii noi, de egalitate și respect între națiuni, de dezvoltare liberă și independentă a fiecărui stat, de colaborare și pace mondială».

În încheierea lucrărilor a luat cuvîntul tovarășul LEONTE RĂUTU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președinte al Consiliului de conducere, rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu“, care a spus : „Așa cum s-a remarcat nu o dată în trecut, atunci cînd s-a vorbit de Ștefan Gheorghiu, și cum s-a subliniat și în actuala sesiune, el a dat expresie, cu o mare forță, trăsăturilor caracteristice ale proletariatului român, a reflectat cu putere, în lupta și activitatea sa, idealurile și aspirațiile acestora.

Pornit pe calea luptei revoluționare încă din fragedă tinerețe, Ștefan Gheorghiu a militat cu perseverență, cu abnegație, pentru organizarea clasei muncitoare, pentru întărirea forței sale de acțiune. A fost un tribun răsărit din rîndurile maselor, o conștiință vie a frîmintărilor și preocupărilor care se ridicau în fața mișcării muncitorești și socialiste din România la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, un militant al cărui nume se asociază de acțiuni și momente remarcabile ale luptei revoluționare“.

În continuare, tovarășul LEONTE RĂUTU a relevat că „Tradițiile glorioase ale mișcării muncitorești din România din acea perioadă, tradițiile luptei seculare ale poporului român pentru eliberare națională și socială au fost continuate și ridicate pe o nouă treaptă în bălăile de clasă care au dus la crearea Partidului Comunist Român și, îndeosebi, în cele pe care le-a organizat și condus după constituirea lui.

Greva generală din 1920, luptele de la Lupeni 1929, eroicele bătălii ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, a forestierilor din Valea Timișului în 1934, ca și atâtea alte momente ale istoriei mișcării revoluționare din țara noastră marchează semnificativ amploarea mișcării de luptă a proletariatului român în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Călăuzite de un patriotism înflăcărat, clasa muncitoare și partidul comunist au fost principalii animatori ai luptei împotriva fascismului, sub semnul Frontului popular antifascist, organizatori ai marilor acțiuni antifasciste de masă, care au culminat cu demonstrația de la 1 mai 1939.

Credincioși spiritului internaționalist și idealurilor de libertate ale popoarelor, clasa muncitoare, oamenii muncii din România și-au manifestat solidaritatea cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, cu revoluția din Ungaria, cu mișcările revoluționare din alte țări. Numeroși fii ai clasei muncitoare și alți oameni ai muncii din România, în frunte cu comuniștii, au luptat cu eroism în Spania, Franța, Cehoslovacia, Belgia, China“.

Pregătirea și desfășurarea victorioasă a evenimentelor de răscruce ale insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, din august 1944, pun în evidență rolul determinant al clasei muncitoare, al partidului ei revoluționar. Odată cu marele act de la 23 August 1944, clasa muncitoare din țara noastră a avut posibilitatea să-și demonstreze din plin forța sa creatoare, de a se afla în fruntea operei de edificare a socialismului.

Continuând, vorbitorul a evidențiat : „un eveniment de mare însemnătate l-a constituit, în acea perioadă, realizarea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare, crearea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare. Așa cum spunea tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, «Experiența bogată, acumulată în conducerea societății, capacitatea mobilizatoare, spiritul de disciplină și organizare, care sînt proprii și pe care le imprimă întregului popor, consecvența și fermitatea politică, înalta sa conștiință revoluționară situează clasa muncitoare pe pozițiile cele mai înaintate ale luptei poporului pentru socialism». Eroismul și entuziasmul clasei muncitoare, rolul hotărîtor pe care-l are în cimentarea alianței cu țărănimea, intelectualitatea și alte categorii de oameni, constituie astăzi o garanție de neclintit a înaintării neabătute a țării noastre pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și, mai departe, pe culmile comunismului.

În focul muncii și luptei revoluționare, a asprelor încelestări de clasă și a înălțării noii societăți pe pămîntul patriei noastre, din rîndurile clasei muncitoare s-au afirmat numeroase figuri de militanți eminenți. Sîntem mîndri de faptul că din rîndurile clasei muncitoare s-a ridicat tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, care, prin opera sa patriotică și practică, în activitatea sa pe plan intern și internațional, în fruntea Republicii Socialiste România și a Partidului Comunist Român a dat o excepțională strălucire tradițiilor și aspirațiilor cele mai înalte ale clasei muncitoare și ale poporului nostru“.

Încheind lucrările Sesiunii de comunicări, vorbitorul a arătat : „Partidul și statul nostru se bucură de un înalt prestigiu internațional, datorită consecvenței cu care militează pentru pace, securitate, înțelegere internațională, pentru egalitate, independență și suveranitatea neștirbită a tuturor țărilor, pentru dreptul fiecărui popor de a-și decide liber destinele, pentru cauza libertății sociale și naționale, pentru progres social, democrație și socialism.

Cîstînd tradițiile înaintate ale trecutului istoriei poporului nostru, strîns uniți în jurul partidului, ne exprimăm neclintita voință de a munci cu elan revoluționar pentru a ridica necontenit patria noastră pe culmi mereu mai înalte ale prosperității materiale, ale înfloririi spirituale, ale civilizației și progresului, pentru a aduce și pe viitor o contribuție activă la cauza socialismului și comunismului“.

ION OPREA

Din activitatea științifică a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în anul 1978

In anul care a trecut, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a desfășurat o bogată activitate științifică, ale cărei sensuri și obiective, inspirate din directivele Comitetului Central, din hotărârile Congresului al XI-lea și din Programul partidului, din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, s-au transpus în continuare pe un plan ascendent de evidențiere a marii epopei naționale a poporului nostru, a îndelungatelor și grelelor lupte purtate, de-a lungul secolelor, pentru făptuirea dezideratului unității național-statale, pentru dobândirea libertății și neatinării, împotriva dominației și asupririi străine, a ampleror bătălii sociale duse în strînsă unitate cu oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, împotriva exploatării, pentru progres și o viață mai bună.

Aceste orientări fundamentale ale activității științifice a Institutului s-au concretizat, în primul rînd, prin elaborarea și publicarea unor lucrări, studii și articole de referință care se încorporează strădaniei neobosite de relevare, în întreaga lor dimensiune, a celor mai ilustrative pagini ale istoriei românilor.

Activitatea editorială a Institutului a avut în continuare în obiectiv valorificarea scrierilor din trecut ale unor gînditori și teoreticieni socialiști români care au îmbogățit patrimoniul spiritualității românești cu opere de autentică valoare și consistență. În anul 1978, celor patru volume deja apărute din ediția completă a operelor lui Constantin Dobrogeanu-Gherea („Opere complete”, vol. 5, Editura

politică, 260 pag.), s-a adăugat încă unul care încorporează studiile, articolele, interviurile, luările de cuvînt în cadrul unor reuniuni muncitorești, precum și alte materiale cu caracter politic-ideologic, edite sau inedite, din perioada imediat următoare publicării lucrării monografice „Neoiobăgia” în 1910 și pînă la sfîrșitul vieții acestuia, în mai 1920. Ediția completă a operelor lui C. Dobrogeanu-Gherea, realizată pentru prima oară în țara noastră, apare sub îngrijirea unui colectiv alcătuit din: ION POPESCU-PUȚURI, ȘTEFAN VOITEC (coordonatori), AUGUSTIN DEAC, ION IACȘ, ION MAMINA.

În aceeași idee, a fost editat un nou volum din scrierile militantului comunist Lucrețiu Pătrășcanu — „Studii economice și social-politice. 1925—1945” (Editura politică, 232 pag.) — pregătit pentru tipar de MARIN C. STĂNESCU, SIMION CUȚIȘTEANU, NICOLAE NICOLAESCU. Volumul cuprinde, între altele, lucrarea „Reforma agrară în România mare și urmările ei”, pe baza căreia L. Pătrășcanu a obținut titlul de doctor în economie la Leipzig, studiul „Anglia și Statele Unite” (ambele reproduse de pe manuscrise), cît și un număr de articole prezentate pentru prima dată în versiune românească.

Cu volumul patru al lucrării „Presa comunistă și a organizațiilor de masă create și conduse de P.C.R. 1921—1924” (Editura politică, 484 pag.), s-a trecut la prezentarea publicațiilor editate de către Partidul Comunist Român și organizațiile sale de masă. Volumul, care conține aproape 30 de studii și antologia ziarelor, gazete-

lor, revistelor și publicațiilor ocazionale tipărite de P.C.R. în perioada 1921—1924, a apărut sub îngrijirea unui colectiv de redacție format din ION POPESCU-PUȚURI (redactor responsabil), AUGUSTIN DEAC, ION FELEA, FLOREA DRAGNE.

În contextul amplelor manifestări dedicate aniversării centenarului cuceririi independenței absolute de stat a României, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a pregătit pentru tipar lucrarea monografică „*Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*” (Editura politică, București, 444 pag.). Apărută recent, lucrarea este rodul strădaniei unui colectiv de autori format din ION POPESCU-PUȚURI (coordonator), NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC, ION IACOS, VASILE NICULAE, VASILE PETRIȘOR, GEORGETA TUDORAN. Avînd la bază o amplă investigație documentară, lucrarea prezintă în reala lor lumină raporturile dintre țările române și Imperiul otoman, luptele purtate de armata română în sudul Dunării, efortul poporului român pentru susținerea războiului și asigurarea trupelor cu cele necesare desfășurării sale, sprijinul acordat României de conaționali aflați sub dominație străină, recunoașterea internațională a contribuției țării noastre la înfrîngerea Turciei în acel război, semnificația istorică a luptei purtate de poporul român în anii 1877—1878.

Preocuparea pentru sublinierea permanenței ideii de libertate și neatințarea la români s-a exprimat și prin publicarea lucrării „*Lupta poporului român împotriva cotoropitorilor. 1916—1918*” (Editura militară, București, 300 pag.), semnată de AUGUSTIN DEAC, ION TOACĂ. Lucrarea evocă rezistența maselor populare împotriva trupelor de ocupație ale Puterilor Centrale, manifestată printr-o multitudine de acțiuni, evidențiindu-se, astfel, înaltul spirit patriotic al poporului român în apărarea gliei străbune. Acțiunile de rezistență, spontane sau organizate, din teritoriul vremelnic ocupat, la care au participat muncitori, țărani, funcționari, intelectuali, diferite elemente din rîndul industriașilor, meseriașilor și clerului, înalte personalități politice, cu alte cuvinte întreaga suflare românească, demonstrează pregnant faptul că poporul român nu s-a lăsat niciodată îngenuncheat de străini cotoropitori, nu a renunțat la aspirațiile sale de libertate și independență.

O cuprinzătoare monografie a fost închinată unui alt eveniment epocal din istoria poporului nostru : înfăptuirea statului național-unitar român — marcat, în anul trecut, prin ample și variate manifestări, prilejuite de aniversarea a șase

decenii de la săvîrșirea sa. Aflată la cea de a treia ediție — revăzută și adăugită —, lucrarea „*1918. Unirea Transilvaniei cu România*”, a apărut sub redacția lui ION POPESCU-PUȚURI și AUGUSTIN DEAC, avînd următorul colectiv de autori : ION POPESCU-PUȚURI, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE UNC, ION IACOS, CAROL GÖLNER, IOSIF KOVÁCS, ION ILINCIOIU, GHEORGHE BODEA, CONSTANTIN BOTORAN, MARIN BADEA, NATALIA TAMPA. Noua ediție a monografiei aduce în circuitul științific date și fapte inedite, extrase din cercetări întreprinse în arhive din țară și din străinătate. Pe această bază, sînt relevate noi aspecte în legătură cu lupta maselor populare din teritoriile românești aflate sub dominație străină, care au avut un rol hotărîtor în făurirea statului național unitar, precum și contribuția unor grupuri și personalități de seamă aparținînd claselor sau categoriilor sociale care au stat în fruntea luptei de eliberare națională a poporului român. Totodată, se fac referiri pe larg la aderarea naționalităților conlocuitoare la actul unirii Transilvaniei cu România, la ecoul internațional al acestui mare eveniment din istoria națională, la confirmarea în tratatele internaționale a hotărîrilor plebiscitare de unire ale poporului român.

Colecția de „Evocări” a fost îmbogățită cu o nouă lucrare : „*Elek Köblös (1887—1938)*” de M. C. STĂNESCU, L. GERGELY (Editura politică, 96 pag.), consacrată vieții și activității unuia din secretarii generali ai Partidului Comunist Român din perioada interbelică.

Manifestînd o permanentă și vie preocupare pentru relevarea la adevăratele sale dimensiuni a tradițiilor bogate de solidaritate internațională a mișcării noastre muncitorești cu lupta revoluționară a proletariatului din alte țări, Institutul a predat anul trecut spre tipărire lucrarea „*Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu mișcarea muncitorească și democratică din Iugoslavia (1875—1945). Studiu și antologie*” (Editura politică, 400 pag.), alcătuită de un colectiv format din MARIN BADEA, LADISLAU GERGELY, dr. ION IACOS, dr. VIORICA MOISUC, SILVIA ȘANDRU, NATALIA TAMPA, dr. GHEORGHE UNC (responsabil). Studiul face o incursiune în trecutul raporturilor dintre România și Iugoslavia, relevînd, îndeosebi, bogăția manifestărilor de solidaritate ale mișcării muncitorești și democratice din România cu mișcarea muncitorească și democratică din țara vecină și prietenă. Antologia prezintă formele concrete de manifestare a solidarității cu popoarele Iugoslaviei și relevă ecoul pe

care l-a avut în opinia publică din țara noastră lupta lor revoluționară.

„Zile însingurate la Iași. 28—30 iunie 1941” (Editura politică, 132 pag.) de AUREL KAREŢKI, MARIA COVACI aduce mărturie documentare, amănunţite şi precise, care pun într-o lumină clară şi veridică evenimentele care au avut loc la Iaşi în iunie 1941. Autorii au urmărit să destrame păienjenişul care a învăluit o vreme tragicul episod şi să clarifice problema incompatibilităţii unei asemenea acţiuni cu profundul şi statornicul umanism care a impregnat dintotdeauna raporturile dintre poporul român şi naţionalităţile conlocuitoare.

În problematica complexă a preocupărilor Institutului s-au integrat şi lucrările : „1916. Zile de vară” de ION BULEI (Editura „Eminescu”, Bucureşti, 276 pag.), în care sînt ilustrate pe diverse planuri — politic, social, militar — încrângătura de fapte şi întimplări desfăşurate în ţară sau în străinătate în preajma izbucnirii primului război mondial; Nicolae Iorga, *Ultimele* (Ediţie şi comentariu introductiv de STELIAN NEAGOE) (Scrierul românesc, Craiova, 228 pag.), care înmănuşează ultimele creaţii poetice ale marelui cărturar, însoţite de o selecţie din „tabletele zilnice” publicate de Iorga în ziarele pe care le edita; „Evoluţia Partidului Social-Democrat din România de la frontul unic la partidul unic (mai 1944—februarie 1948)” de dr. GHEORGHE ȚUȚUI (Editura politică, 230 pag.), în care este prezentată şi analizată activitatea politică a P.S.D. în perioada care a urmat insurecţiei din august 1944, în relaţie directă cu transformările revoluţionare ce aveau loc în societatea românească şi cu lărgirea şi consolidarea colaborării dintre P.C.R. şi P.S.D. premergătoare unificării lor din februarie 1948; „Anii tumultuoşi ai luptei pentru republică” de GH. ȚUȚUI, GH. I. IONIȚĂ (Editura militară, 228 pag.), în care este relevată, în toată amploarea sa, lupta maselor populare din România ce a precedat şi a pregătit actul revoluţionar de la 30 Decembrie 1947 : abolirea monarhiei şi proclamarea Republicii; „România şi Conferinţa de pace de la Paris din 1946” de ȘTEFAN LACHE, GHEORGHE ȚUȚUI (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 352 pag.), în care sînt evocate împrejurările internaţionale de după încheierea primei conflagraţii mondiale şi implicaţiile lor asupra situaţiei şi poziţiei României.

Unele studii sau comunicări elaborate de către cercetători ai Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. au apărut în lucrări editate peste hotare. Astfel, studiul „Naționalizarea industriei în România. Rolul

clasei muncitoare în conducerea întreprinderilor industriale” de GHEORGHE SURPAT a fost integrat sub formă de capitol în lucrarea „Naționalizarea în lumea contemporană” tipărită anul trecut la Varşovia (Editura Cartea şi ştiinţa, pag. 185—218), iar comunicarea „Întărirea legăturilor P.C.R. cu clasa muncitoare, cu întregul popor — factor hotărîtor în înfăptuirea rolului său de forţă politică conducătoare a societăţii româneşti”, de acelaşi autor, a fost publicată în culegerea „Creşterea rolului hotărîtor al partidelor marxist-leniniste în condiţiile construirii socialismului dezvoltat şi comunismului” (Moscova, Editura pentru literatură politică, p. 195—204). De asemenea, studiul „Unificarea mişcării muncitoreşti în România”, de PARASCHIVA NICHITA, a fost inclus în culegerea de studii „Unificarea mişcării muncitoreşti în ţările socialiste din Europa. 1946—1948”, editată la Varşovia în anul 1978.

Activitatea ştiinţifică a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. s-a ilustrat şi prin editarea în continuare a revistelor „Anale de istorie” şi „Magazin istoric”, la care colaborează, în afara cercetătorilor din I.S.I.S.P., şi numeroşi istorici din ţară şi din străinătate.

Revista „Anale de istorie” a publicat ample materiale dedicate operei teoretice de însemnătate excepţională a tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU, relevînd sensurile majore ale concepţiei sale privind rolul istoriei patriei, al mişcării muncitoreşti în dezvoltarea şi afirmarea poporului român, contribuţia secretarului general la dezvoltarea doctrinei socialismului ştiinţific, activitatea preşedintelui României socialiste pentru întărirea capacităţii de apărare a cuceririlor revoluţionare, a independenţei şi suveranităţii naţionale.

Studii şi articole publicate de către revistă au abordat teme referitoare la sprîjinul moral şi material acordat de români aflată sub dominaţie străină războiului pentru independenţa deplină a României; politica de alianţe a partidului clasei muncitoare; împrejurările, cauzele şi efectele intrării României în primul război mondial; cuantumul valorilor materiale pierdute de poporul român în urma jafurilor, distrugerilor şi cotozirilor străine de-a lungul timpului; participarea naţionalităţilor conlocuitoare, împreună cu poporul român, la înfăptuirea transformărilor revoluţionare, democratice şi la edificarea socialismului în România; creşterea rolului hotărîtor al partidului în viaţa societăţii în perioada construcţiei socialiste; evoluţia României spre stadiul de ţară cu dezvoltare economică medie;

politica științifică a P.C.R. în opera de transformare a României într-o țară industrializată ș.a.

În cadrul rubricii „2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent“ au văzut lumina tiparului materiale consacrate continuității statului la români, luptei poporului român pentru unitate națională, independență, suveranitate și integritate teritorială, etc.

Revista a continuat să publice sinteze ale istoriei județelor patriei (Sălaj, Bistrița-Năsăud, Mureș, Suceava și Caraș-Severin) și studii documentare dedicate luptei maselor populare, în frunte cu partidul politic al clasei muncitoare, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru transformarea revoluționară a societății românești.

Revista „Magazin istoric“ și-a avut problematica axată în continuare atît pe teme din istoria patriei cît și din istoria universală, antrenînd în paginile sale un număr apreciabil de autori români sau străini.

Omagiind personalitatea și opera președintelui NICOLAE CEAUȘESCU, revista publică în primele numere ale anului trecut gîndurile unor universitari români la aniversarea de către întreaga națiune a conducătorului nostru iubit, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață și peste 45 de ani de activitate revoluționară neîntreruptă.

Între numeroasele teme și aspecte privind istoria poporului român, a mișcării democratice, muncitorești și revoluționare se înscrisu: unirea — independența — suveranitatea — permanențe ale istoriei românilor; vechimea și continuitatea românilor în vatra strămoșească; sensurile majore ale actelor programatice ale revoluției de la 1848 din țările române; cronică Marii Uniri din 1918; contribuția socialiștilor români la obținerea victoriei în lupta poporului român pentru unitate național-statală; unirea și independența românilor în conștiința lumii ș.a.

O gamă largă de probleme din istoria universală, datorată unor autori români sau străini, completează registrul tematic al revistei. Note de călătorie, descoperiri geografice și arheologice, pagini din istoria unor țări și popoare, episoade dramatice din diverse confruntări armate, aspecte ale civilizației materiale și spirituale ale umanității, jurnale politice, memorii ș.a. — toate avînd drept țel lărgirea orizontului informațional al celor mai diverse categorii de cetățeni ai patriei noastre.

Cercetători ai Institutului au publicat studii, articole, prezentări etc. și în alte reviste de specialitate, în presa social-

politică și culturală editată pe plan central sau local.

Un aspect important al activității științifice a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. l-a constituit organizarea unor sesiuni științifice în colaborare cu instituții centrale din capitală, participarea la numeroase alte manifestări științifice atît în țară cît și în străinătate, cu ocazia cărora au fost exprimate punctele de vedere ale Institutului asupra problemelor dezbătute și, totodată, au fost prezentate rezultatele cercetărilor efectuate în domeniul respectiv.

Împlinirea, în luna februarie a anului trecut, a trei decenii de la Congresul de unificare a mișcării muncitorești revoluționare din România — eveniment de însemnătate istorică pentru epoca transformărilor revoluționare care au avut loc în țara noastră după victoria insurecției din august 1944 — a prilejuit, între alte manifestări dedicate aniversării acestui moment, și organizarea Simpozionului cu tema: *„Făurirea Partidului politic unic al clasei muncitoare — rezultat al unui proces istoric, obiectiv, contribuție la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale“*.

Desfășurat la București, în ziua de 22 februarie, Simpozionul a fost organizat de Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu“, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

În cadrul lucrărilor Simpozionului, tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a expus comunicarea: *„Însemnătatea istorică a făuririi Partidului politic unic al clasei muncitoare din România, contribuție la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale“*, în care a relevat tradițiile îndelungate de unitate ale mișcării noastre muncitorești, contribuția hotărîtoare a proletariatului unit la săvîrșirea marilor acte istorice ale românilor, la transformarea revoluționară a societății, originalitatea procesului care a dus la realizarea unității organizatorice, politice și ideologice a clasei muncitoare din România.

În cadrul aceleiași Simpozion, tovarășul GHEORGHE ZAHARIA, director-adjunct al Institutului, a prezentat comunicarea: *„Politica P.C.R. de industrializare a țării. Clasa muncitoare — forță conducătoare a revoluției și construcției socialiste“*, în care s-a evidențiat consecvența orientării P.C.R. spre dezvoltarea industrială a țării, aportul decisiv al tovarășului NICOLAE

CEAUȘESCU la fundamentarea teoretică și la promovarea practică a politicii generale a partidului și statului nostru.

Cu prilejul împlinirii a 160 de ani de la nașterea lui Karl Marx, la București s-au desfășurat, în ziua de 5 mai 1978, lucrările Simpozionului cu tema „*Dezvoltarea creatoare de către P.C.R. a teoriei marxiste cu privire la construirea socialismului și comunismului*”, organizat de Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., la care tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului, a prezentat comunicarea „*KARL MARX despre istoria poporului român și lupta sa pentru eliberare socială, suveranitate și independență*”. Comunicarea a pus în lumină interesul lui Marx pentru țările române, pentru istoria poporului român, strădaniile sale pentru cunoașterea îndeaproape a problemei orientale și a situației românilor, aflați la interfeșterea intereselor rivale ale marilor imperii ale vremii, justetea previziunilor sale privind căile de soluționare a problemei reunirii lor în hotarele Daciei străbune.

Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. s-a numărat și printre organizatorii sesiunii științifice cu tema „*Rolul industrializării în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate*”, prilejuită de împlinirea a trei decenii de la naționalizarea socialistă a principalelor mijloace de producție. În cadrul lucrărilor sesiunii, la care au luat parte membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., membri ai C.C. al P.C.R. și ai guvernului, reprezentanți ai unor instituții centrale și organizații de masă, directori ai unor mari întreprinderi din țară, muncitori, academicieni, profesori, cercetători, studenți, activiști de partid, participanți direcți la înfăptuirea memorabilului eveniment, tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului, a expus comunicarea: „*Importanța și rolul istoric al naționalizării principalelor mijloace de producție pentru construcția noii orînduirii sociale în România*”.

Împlinirea a 60 de ani de la unirea Transilvaniei cu România a fost marcată în țară de ample manifestări, la loc central situîndu-se Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale, la care secretarul general al partidului, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, a prezentat o amplă expunere — document de o ex-

cepțională însemnătate politică și ideologică.

În cadrul manifestărilor prilejuite de acest eveniment s-a înscris și organizarea de către Academia Republicii Socialiste România, Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a sesiunii științifice cu tema: „*Făurirea statului național unitar român — moment crucial în lupta maselor populare pentru libertate și progres*”, desfășurată la București în zilele de 28—29 noiembrie 1978.

În ședința plenară a sesiunii, tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a prezentat comunicarea „*Lupta poporului român pentru unitate, independență și suveranitate în opera președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU*”, în care, între altele, a subliniat: „Cu pătrunzătoarea sa viziune asupra resorturilor acestei istorii, cu atașamentul său neîfărmurit pentru cauza revoluționară a poporului român, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU simbolizează, astfel, forța titanică a cugețului și conștiinței unității, manifestate la altitudinea evului nou, socialist, al patriei. Este conștiința cunoașterii de sine ca popor pentru a ne propulsa lucid în viitor, a existenței unor viguroase antecedente și permanențe — cum este cea a unității — în care ne recunoaștem și de la care se revendică impunătoarele făuriri de astăzi, ca și proiecția lucrării noastre de mîine”.

În cadrul secțiunilor, din partea Institutului de studii istorice și social-politice s-au prezentat următoarele comunicări: „*Ideea unității și continuității poporului român în gîndirea socialistă românească, înainte de primul război mondial*” de ION FELEA, VASILE NICULAE; „*Caracterul reacționar al dualismului austro-ungar și lupta de eliberare pentru autodeterminare națională a popoarelor asuprite*” de AUGUSTIN DEAC, APOSTOL STAN; „*Împletirea luptei de eliberare socială și națională în mișcarea muncitorească din teritoriile subjugate înainte de 1918*” de ION IACOȘ, LA DISLAU FODOR; „*Lupta maselor populare românești în contextul mișcării popoarelor europene pentru autodeterminare națională*” de GHEORGHE ZAHARIA, GHEORGHE UNC; „*Rolul mișcării muncitorești și socialiste în înfăptuirea Marii Uniri de la 1918*” de VIRGIL SMĂRCEA, FLORIAN TĂNĂȘESCU.

Cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C.

al P.C.R. au fost prezenți și la numeroase alte manifestări științifice organizate în București sau în alte centre din țară de către comitete județene ale P.C.R., cabinete de partid, consilii județene de educație politică și cultură socialistă, instituții de învățământ superior, muzee etc. Au fost prezentate următoarele comunicări: „*Lupta pentru unitate națională între 1916—1918*” de dr. ION TOACĂ și „*Caracterul revoluției române de la 1848*” de dr. ION BULEI (prezentate în cadrul sesiunii cu tema „*Lupta milenară pentru libertate socială, unitate națională și independență a poporului român*” organizată la Tîrgoviște, în zilele de 5 și 6 mai 1978, de către Consiliul de educație politică și cultură socialistă și Muzeul județean Dîmbovița); „*Contribuția Consiliului Național Român Central din Arad la înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România*” de GHEORGHE UNC (prezentată la sesiunea științifică de la Arad din 7—8 mai 1978); „*Lupta maselor populare sub conducerea P.C.R. împotriva dictaturii militarofasciste și a războiului hitlerist*” de dr. VASILE PETRIȘOR, „*Forme de rezistență și luptă antifascistă ale militanților comuniști din lagăre și închisori*” de dr. CONSTANTIN PETCULESCU și „*Ecoul internațional al insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944*” de dr. OLIMPIU MATICHESCU (ținute în cadrul sesiunii de comunicări și referate cu tema „*Lupta poporului nostru pentru unitatea și independența sa națională. Organizarea de către P.C.R. a insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944*”, organizată de Secția de propagandă a Comitetului județean Mehedinți al P.C.R., Consiliul județean de educație politică și cultură socialistă și filiala de științe istorice Mehedinți, în luna august 1978); „*Împrejurările internaționale în care s-a produs Dictatul fascist de la Viena din 30 august 1940*” de dr. GHEORGHE ZAHARIA, „*Trăsături ale regimului de ocupație horthystă asupra nord-vestului Transilvaniei. 1940—1944*” de dr. MIHAI FĂTU, „*Vasile Lucaciu și unitatea națională a românilor. 1917—1918*” de dr. ION IACOȘ și „*Maramureșul în lupta pentru eliberarea și independența țării. 1940—1944*” de dr. GHEORGHE BODEA — toate expuse în cadrul sesiunii de comunicări „*Maramația '78*” din 13—14 octombrie 1978, organizată la Baia-Mare de către Consiliul de educație politică și cultură socialistă al județului Maramureș; „*Contextul intern și internațional al înfăptuirii statului național unitar român în 1918*” de GHEORGHE ZAHARIA și „*Indepen-*

dența și suveranitatea națională, trăsături fundamentale ale istoriei poporului român” de MIHAI FĂTU (ambele prezentate în cadrul „*Hronicului careian*” din 20 octombrie 1978, desfășurat la Carei); „*Aspecte ale solidarității socialiștilor din armata germană și bulgară, cu lupta poporului român pentru eliberarea și întregirea neamului*” de dr. ION TOACĂ și „*N. Iorga — militant neobosit pentru înfăptuirea idealului unității naționale*” de MIHAI DOGARU (prezentat în cadrul sesiunii „*60 de ani de la făurirea statului național unitar român*” organizată la Bacău în zilele de 20 și 21 octombrie 1978 de către Consiliul județean de educație politică și cultură socială); „*Mișcarea socialistă și problemele social-istorice ale Dobrogei ca parte integrantă a României*” de MARIN BADEA (expusă la sesiunea științifică anuală a Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța, care a avut loc la 23—25 octombrie 1978); „*Legitimitatea desăvîrșirii unității naționale în conștiința poporului român — armă în lupta pentru apărarea independenței și integrității patriei în perioada interbelică*” de LIVIA DANDRA (expusă în cadrul sesiunii cu tema: „*Marea Unire din 1918 — încununare a luptei de veacuri a poporului român*”, desfășurată la 18 noiembrie 1978 la Bacău și organizată de către Comitetul județean Bacău al P.C.R.); „*Din gîndirea social-politică a lui Alexandru Goleșcu-Arăpila*” de MARIN BADEA (expusă în cadrul sesiunii anuale de comunicări științifice a Complexului muzeal Golești care a avut loc în zilele de 25 și 26 noiembrie anul trecut); „*Socialiștii români și unirea din 1918*” de MARIA COVACI (prezentată la sesiunea științifică din 27 noiembrie 1978 organizată de Comitetul județean Brașov al P.C.R. cu prilejul împlinirii a șase decenii de la Marea Unire); „*Contribuția mișcării muncitorești și socialiste la făurirea statului național unitar român*” de GHEORGHE UNC (expusă în cadrul sesiunii jubiliare de la Arad, din noiembrie 1978, consacrată aniversării a 60 de ani de la făurirea statului național unitar); „*Mișcarea socialistă și probleme ale agriculturii românești la începutul secolului al XX-lea*” de MARIN BADEA (prezentată la cea de a V-a ediție a sesiunii de comunicări „*Ialomița*”, care a avut loc la Slobozia în zilele de 9 și 10 decembrie 1978).

Activitatea științifică a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. s-a împletit strîns cu larga popularizare a cuceririlor istoriografiei românești din ultima vreme, realizată și prin continuarea dialogului cu colective

largi de oameni ai muncii din capitală și din alte localități din țară. Cadre de conducere și cercetători din Institut, cum sînt GHEORGHE ZAHARIA, NICOLAE COPOIU, GHEORGHE UNC, GHEORGHE SURPAT, NICOLAE POPESCU, MIHAI FĂTU, VIRGIL SMĂRCEA, GHEORGHE TUTUI, AUGUSTIN DEAC, MARIA COVACI, M.C. STĂNESCU, AURICĂ SIMION, OLIMPIU MATICHESCU, VASILE PETRIȘOR, DRAGNE FLOREA, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, SIMION COTUȘTEANU, MARIN BADEA, STELIAN NEAGOE, DOGARU MIHAI, FLORIAN TĂNĂȘESCU, ION TOACĂ au prezentat expuneri la instituții centrale, cabinete și școli de partid, întreprinderi, instituții de învățămînt școlar și universitar, universități populare etc. din București, Brașov, Ploiești, Iași, Bacău, Buhuși, Piatra Neamț, Slatina, Craiova, Pitești, Arad, Slobozia, Carei, Drobeta-Turnu Severin, Timișoara, Suceava, Baia Mare, Sfîntu Gheorghe, Tîrgu Secuiesc, Brefcu, Miercurea-Ciuc ș.a. Vorbitoarii au prezentat auditoriului diverse probleme ale istoriei patriei și a mișcării democratice, muncitorești și revoluționare, insistînd îndeosebi asupra celor mai noi cuceriri științifice, în lumina documentelor partidului nostru, a operei teoretice a secretarului său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU; au dezbătut subiecte referitoare la conținutul și sensurile profunde ale documentelor P.C.R.; au expus probleme de politică curentă internă și internațională.

În aceeași idee se înscrie și predarea în continuare la instituții de învățămînt superior din București, de către cadre din cercetare din Institut, a cursului *Probleme fundamentale ale istoriei patriei și ale mișcării muncitorești*.

Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. a desfășurat în anul 1978 o bogată și variată gamă de activități științifice cu caracter internațional. Cercetători ai Institutului au participat la simpozioane, sesiuni științifice bilaterale și multilaterale, la schimburi de experiență cu istorici din alte țări, au efectuat vizite de documentare, etc.

În 1978, ca și în anii precedenți, pe prim plan s-a situat amplificarea relațiilor de colaborare științifică cu institutele similare din alte țări. Pe această linie se înscriu vizitele de experiență la nivel de conducere a acestor institute. La 8 iunie 1978 a sosit în vizită la Institut FABIO GROBART, președintele Institutului de istorie a mișcării comuniste și a revoluției socialiste cubaneze de pe lîngă C.C. al Partidului Comunist din Cuba. În discuțiile avute cu tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de

studii istorice și social-politice, s-a făcut un util schimb de experiență și s-a convenit în principiu asupra încheierii unei convenții de colaborare între cele două institute. În perioada 18—22 decembrie, Institutul a fost vizitat de DAVID ELAZAR și BOIAN GRIGOROV, director și respectiv director adjunct al Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al Partidului Comunist Bulgar. Cu acest prilej, directorii celor două institute au semnat Procesul-Verbal privind completarea Convenției de colaborare din 1971. În document se prevede că Convenția de colaborare se prelungește pe o perioadă de șapte ani (1979—1985). Totodată, s-au trecut în revistă bunele relații statornicite între cele două institute.

În cursul anului trecut au avut loc schimburi de experiență și cu alte institute. Menționăm în acest context vizita la Institut, între 3—13 octombrie 1978, a unei delegații de la Institutul „Makanda Kabobi” din Zair, compusă din: NDOMPOBANI MOBALI și NAYEMBE SELENI — cadre de conducere ale acestui Institut. Discuțiile avute cu directorul Institutului și cu ceilalți membri din conducere au constituit un schimb fructuos de experiență pe probleme științifice de interes comun. Oaspeții zairezi s-au interesat, în același timp, de experiența românească pe linia organizării Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România.

Tot în cadrul schimburilor de experiență se înscriu și vizitele efectuate pe linia revistei „Anale de istorie” cît și cele de documentare. Între 20 și 27 iulie 1978, a sosit în vizită pentru schimb de experiență, la revista „Anale de istorie”, KONSTANTIN JAKIEVICI, redactor la revista „Voprosi istorii K.P.S.S.” din Moscova. În perioada 24—30 octombrie, a efectuat o vizită de documentare la biblioteca Institutului nostru ISTVANÉ VARGA, cercetător la Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.S.U. din Budapesta.

Numeroși istorici străini, sosiți în țara noastră ca oaspeți ai altor institute de cercetare cît și ai unor instituții de învățămînt superior, au făcut vizite de documentare și schimb de experiență la Institut.

În baza acordurilor de colaborare semnate cu institutele similare din străinătate a fost continuată tradiția simpozioanelor bilaterale. Astfel, în zilele de 30 octombrie — 2 noiembrie 1978, s-au desfășurat, la București, lucrările simpozionului româno-polonez (cu istorici de la Institutul de istorie a mișcării muncitorești poloneze), cu tema: „P.C.R. și P.M.U.P. în perioada construirii bazelor socialis-

mului. *Strategia lor față de industrializare*". Din delegația poloneză au făcut parte: prof. dr. BOGDAN HILLEBRANDT și dr. BENON DYMEK, iar din cea română — dr. GHEORGHE SURPAT și GHEORGHE TUDOR.

La rîndul său, Institutul de studii istorice și social-politice a răspuns la invitații ale institutelor similare din străinătate pentru a prezenta comunicări științifice și pentru a efectua schimburi de experiență. Totodată, unii dintre cercetătorii Institutului s-au deplasat pentru documentare în străinătate. În zilele de 29 ianuarie — 3 februarie 1978, ION MAMINA, redactor la revista „Anale de istorie”, a participat la simpozionul de la Varșovia, prilejuit de aniversarea a 20 de ani de la apariția revistei „Z Pola Walki”, susținînd comunicarea: „Modul în care revista *«Anale de istorie»* încadrează istoria mișcării muncitorești din România în istoria patriei” (publicată integral în nr. 3/1978 al revistei poloneze). Între 6 și 13 martie, VIRGIL SMĂRCEA, secretar responsabil de redacție la revista „Anale de istorie”, a efectuat un schimb de experiență la redacția revistei „Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung” din Berlin, iar MIHAI FĂTU a luat parte la simpozionul de la Sofia cu participare internațională, desfășurat în zilele de 27 și 28 mai 1978 și organizat de Comitetul bulgar de istorie a celui de-al doilea război mondial, prezentînd comunicarea: „Lupta poporului român împotriva pericolului fascist, a dominației Germaniei naziste și participarea României la zdrobirea celui de-al treilea Reich”. În perioada 1—15 iunie, MILICĂ MOLDOVEANU a efectuat cercetări în R.P. Polonă. Anul trecut, un alt reprezentant al revistei „Anale de istorie”, ION OPREA, s-a aflat timp de o săptămînă în U.R.S.S. (6—13 august) în schimb de experiență la redacția revistei „Voprosi istorii K.P.S.S.”. La 24—26 septembrie, NICOLAE COPOIU a reprezentat Institutul la Consfătuirea reprezentanților unor institute de istorie a partidelor și de marxism-leninism, de la Varșovia. La masa rotundă, cu tema „Socialismul și țările în curs de dezvoltare”, organizată de revista teoretică iugoslavă „Socialismul în lume” (între 25—29 septembrie), din partea Institutului a luat parte CONSTANTIN BOTORAN, care a prezentat comunicarea: „Națiunea — cadru obiectiv și factor al progresului social în țările în curs de dezvoltare”. LASZLO GERGELY a studiat, timp de 30 de zile (1 octombrie — 1 noiembrie) în arhiva și biblioteca Institutului de istorie a partidului de pe lingă C.C. al P.M.S.U. din Budapesta. La conferința științifică cu participare internațională de la Varșovia, avînd tema „Aspecte con-

temporane ale unității mișcării muncitorești”, organizată de Institutul de istorie a mișcării muncitorești poloneze (17—19 octombrie), delegația Institutului nostru, alcătuită din GHEORGHE SURPAT și VLADIMIR ZAHARESCU, a susținut comunicarea: „Concepția și practica P.C.R. privind colaborarea comunistilor cu socialiștii, cu toate forțele progresiste și democratice”. La sesiunea științifică de la Belgrad din 20—22 decembrie, cu tema „Gîndirea revoluționară și opera lui Filip Filipovici” (consacrată comemorării militantului revoluționar iugoslav cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la naștere), organizată de președinția Comitetului Central al Uniunii Comunistilor din Serbia și de Institutul de istorie contemporană din Belgrad, delegatul Institutului nostru, GHEORGHE UNC, a prezentat comunicarea: „Tradiții de solidaritate revoluționară româno-iugoslavă”.

Totodată, reprezentanții ai Institutului au făcut parte din delegații ale Academiei de științe sociale și politice a R.S. României, participînd la diferite reuniuni științifice internaționale care au avut loc la Belgrad, Berlin, Moscova, Varșovia ș.a.

O mărturie a intensificării legăturilor internaționale ale Institutului de studii istorice și social-politice o constituie faptul că în cursul anului 1978 acesta a fost vizitat de aproape 65 de oaspeți de peste hotare — militanți ai unor partide comuniste, muncitorești și democratice, istorici, politologi, muzeografi, arhiviști, publiciști, editori, doctoranzi ș.a., din țări socialiste, capitaliste și în curs de dezvoltare. La 24 mai, au fost primiți la Institut membrii Biroului Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial — profesorul francez HENRI MICHEL (președinte), prof. ARTHUR FUNK (S.U.A.), G.-ral. lt. PAVEL JILIN (U.R.S.S.), prof. JOVAN MARIA-NOVICI (Iugoslavia), prof. A.H. PAAPE (Olanda) — întruniți în capitala țării noastre în legătură cu pregătirea colocviului ce urmează să se desfășoare la București, în 1980, în cadrul congresului mondial de științe istorice. În aceeași lună a vizitat Institutul delegația de istorici turci, care a participat la simpozionul româno-turc, organizat de Academia de științe sociale și politice și Institutul de istorie „Nicolae Iorga”. Printre oaspeții străini care au vizitat Institutul mai menționăm: publicistul și scriitorul egiptean SAYED FARAG, A. ACONE, directorul revistei „Corriera Africano” din Italia, VELNIKOV RUDOLF, de la Institutul mișcării muncitorești internaționale din Moscova, MACK THOMSON, director executiv al Asociației americane de istorie, profesorul polonez HENRYK BATOWSKI, istoricul norve-

gian JARDAR SEIM, CSÉNÁT KÁLMAN, directorul Arhivelor din Voivodina (Iugoslavia) ș.a.

Oaspeții au fost primiți de tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului, care i-a informat pe larg des-

pre activitatea științifică și editorială a Institutului, prioritățile sale de cercetare în domeniul istoriei patriei și a Partidului Comunist Român.

GHEORGHE UNC,
FLORIAN TÂNĂSESCU

Expoziția „90 de ani de la declararea zilei de 1 Mai ca zi internațională a oamenilor muncii (1889); 40 de ani de la marea demonstrație antifascistă și antirăzboinică din țara noastră (1 Mai 1939); 35 de ani de la realizarea Frontului Unic Muncitoresc (1 Mai 1944)“

În ziua de 27 aprilie a.c., la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România a fost deschisă expoziția „90 de ani de la declararea zilei de 1 Mai ca zi internațională a oamenilor muncii (1889); 40 de ani de la marea demonstrație antifascistă și antirăzboinică din țara noastră (1 Mai 1939); 35 de ani de la realizarea Frontului Unic Muncitoresc (1 Mai 1944).“

La inaugurare au luat parte tovarășii Emil Bobu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Central al U.G.S.R., Leonte Răutu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de conducere și rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu“, Ștefan Mocuța, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului județean Cluj al P.C.R., Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Ion Cioroiu, directorul Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, membri ai C.C. al P.C.R., reprezentanți ai unor instituții centrale și organizații de masă, oameni de știință și cultură.

Expoziția ilustrează tradițiile de luptă ale proletariatului din țara noastră, ale partidului său de clasă, exprimate în mari bătălii sociale, în cadrul cărora la loc de frunte se înscrie sărbătorirea, an de an, a zilei de 1 Mai; totodată, ea pune în evidență una din trăsăturile fundamentale ale mișcării noastre muncitorești — solidaritatea internațională, care a căpătat în ultimii ani noi dimensiuni, confirmând aprecierile de care se bucură politica partidului și statului nostru pe plan mondial, înaltul prestigiu internațional al tovarășului Nicolae

Ceașescu, rolul său decisiv în afirmarea poziției României față de principalele probleme ale lumii contemporane.

După o suită de mărturii care atestă drumul de organizare și de luptă al muncitorimii române în spiritul ideilor socialismului științific, un spațiu deosebit este rezervat în expoziție momentului istoric ce s-a constituit în primul arminden muncitoresc în România — 1 Mai 1890. A fost răspunsul clasei noastre muncitoare, care, prin cei cinci delegați socialiști la Congresul internațional de la Paris (1889) și-a dat adevărul la hotărârea de a se face din ziua de 1 Mai o zi de manifestare a forței mișcării muncitorești de pretutindeni. Este expus numărul festiv al ziarului „Munca“, ce cuprinde relatarea consacrată manifestațiilor muncitorești desfășurate în Capitală și în alte centre din țară, care au avut o semnificație deosebită. „În această zi — scria organul socialist central — s-a arătat tuturor că un alt partid s-a ridicat în țară, că o altă clasă de oameni cere dreptul la viață politică și socială și, în sfârșit, Partidul muncitorilor are temeinice baze și adânci rădăcini împlintate în inima poporului“.

În continuare, numeroase mărturii — documente, fotografii, steaguri, ziare, manifeste — evidențiază creșterea în amploare a manifestațiilor de 1 Mai sub conducerea partidului clasei muncitoare, constituit în anul 1893, transformarea sa în zi de luptă pentru revendicările specifice ale maselor poporului român și, în același timp, de autentică sărbătoare populară. De pildă, este prezentată mișcarea adoptată de adunarea muncitorilor din Ploiești la 1 Mai 1894, împotriva asupririi naționale la care erau suptă frații lor de peste munți. O semnificație politică deosebită au avut întrunirile și demonstrațiile de stradă de la

1 Mai 1916, în cursul cărora masele s-au ridicat împotriva războiului imperialist dezlănțuit de marile puteri, a politiciilor lor de dictat și forță îndreptată împotriva statelor mici, pentru solidaritate și pace între popoare. Demonstrațiile de 1 Mai ce au urmat înfăptuirii statului național unitar au dat expresia năzuinței și hotărârii clasei muncitoare, a partidului său revoluționar, pentru consolidarea statului român și înfăptuirea unor reforme cu un profund caracter democratic. Între documentele care evidențiază aceste manifestări se află cele privind demonstrația de la 1 Mai 1920 din București, la care au luat parte zeci de mii de participanți.

Făurirea Partidului Comunist Român în mai 1921 a ridicat pe o treaptă superioară lupta pentru libertate socială, împotriva exploatării și asupririi, pentru apărarea și întărirea independenței și suveranității naționale. Documentele înfățișate relevă însemnătatea acțiunilor organizate de partidul comunist în vederea realizării frontului unic muncitoresc, a mobilizării tuturor forțelor democratice, patriotice la lupta unită împotriva primejdiei fasciste și a războiului, pentru apărarea libertăților democratice, a independenței, suveranității și integrității țării. Sub titlurile *Vom apăra ce e al nostru*, *Unirea poruncește unire* sînt expuse articole din presa vremii care atestă dorința maselor de a apăra fruntariile țării. Imagini de la o serie de manifestații, desfășurate sub lozincile „Păzim hotarele cu jertfa singelui”, „Nici o brazdă de pămînt”, întregesc tabloul luptei pentru salvagardarea independenței și suveranității României amenințate de statele fasciste și revizioniste. Alte documente menționează că, în urma invadării Austriei și Cehoslovaciei de către Germania hitleristă, partidul comunist a avertizat asupra pericolului izolării României pe plan internațional, cît și asupra iminenței unui atac hitleristohorthyst (din ziarul „Scînteia” este înfățișat, în acest sens, articolul intitulat *Nori grei deasupra României*), fapt pentru care a pus pe prim plan mobilizarea tuturor forțelor naționale împotriva politici de dominație și dictat promovată de cel de al treilea Reich.

În acest cadru internațional, Partidul Comunist Român a organizat marea demonstrație populară de la 1 Mai 1939 — moment culminant în lupta împotriva pericolului fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării, căreia îi este consacrat panoul central al expoziției. Mărturiile prezentate evidențiază măsurile inițiate de P.C.R. în vederea acestei

mari manifestații, pregătită și organizată pe baza unității de acțiune între comuniști și social-democrați, într-un cadru de larg front patriotic antifascist. Ele ilustrează rolul deosebit al tovarășului Nicolae Ceaușescu, aflat în fruntea acestei acțiuni politice de amploare, dovadă a prețurii pe care partidul o acorda meritelor sale, discernămintului său politic, dirzeniei și intransigenței sale revoluționare. Într-un tabel grafic sînt rediate centrele muncitorești care și-au trimis delegații la întrunirile muncitorești din sălile „Tomis” și „Aro”.

O imagine fotografică înfățișează o parte din zecile de mii de manifestați, care, în Piața Palatului, au scandat într-un singur glas: „Trăiască România liberă și independentă”, „Trăiască 1 Mai, ziua muncii”, „Pline, pace, pămînt, libertate”, „Jos fascismul”, „Jos hitlerismul”, „Trăiască frontul păcii”, „Trăiască integritatea teritorială a României”, „Să apărăm granițele țării împotriva agresiunii hitleriste”. Alte exponate menționează că acțiunile revoluționare au continuat în cursul după-amiezii zilei de 1 Mai în cadrul unor serbări cîmpenești. O notă informativă relevă că: „Ieri după-amiază la stadionul Ministerului Muncii din Parcul Veseliei a avut loc serbarea cîmpenească a muncitorilor din Capitală pentru ziua de 1 Mai... Iliescu Eftimie și Nicolae Ceaușescu, ultimul fost condamnat la 3 ani închisoare pentru activitatea comunistă, pedeapsă executată, au strigat la terminarea serbării lozincă comunistă *Trăiască Frontul Popular*”.

Ziua de 1 Mai 1939 a fost sărbătorită, sub semnul aceluiași lozinci, în alte numeroase centre, între care: Ploiești, Iași, Cluj, Timișoara, Constanța, Bacău, Alba Iulia, în întreaga Vale a Jiului, la Cluj, Oradea ș.a. O serie de materiale subliniază că manifestațiile revoluționare de la 1 Mai 1939 din România au avut un larg ecou peste hotare, cotidiane de mare tiraj, posturi de radio, congrese și personalități internaționale au publicat relatări și comentarii relevîndu-le amploarea și semnificația profund patriotică, antifascistă. Rețin atenția documentele Plenarei a VI-a a C.C. al P.C.R. din iunie 1939, care aprecia că „întrunirile și demonstrațiile de 1 Mai, pregătite de partid sub semnul mobilizării clasei muncitoare pentru apărarea țării împotriva fascismului extern și intern, în conlucrarea strînsă cu muncitorii social-democrați au constituit o victorie de prestigiu obținută de P.C.R. pe linia făuririi unității de acțiune a clasei muncitoare împotriva ofensivei patronale, fascismului și pericolului de război”.

Numeroase documente se referă la crearea Frontului Unic Muncitoresc, în 1944, care a asigurat condițiile pentru realizarea sub conducerea P.C.R. a unui amplu sistem de alianțe politice în vederea răsturnării regimului antonescian, a pregătit victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, crearea partidului unic al clasei muncitoare, momente ce au deschis calea marilor transformări revoluționare, socialiste din România.

Exponatele redau cu putere de convingere că în uriașa epopee a muncii și avântului creator al poporului român condus de partid se evidențiază în mod strălucit perioada care a trecut de la

Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. Suflul nou imprimat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, a determinat un dinamism fără precedent, prefaceri uriașe în toate domeniile vieții economice, politice și sociale, în dezvoltarea României pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, în afirmarea puternică de prestigiu a țării noastre în viața internațională.

Întreaga expoziție se constituie într-o frescă ce reconstituie momente semnificative ale istoriei glorioase a clasei noastre muncitoare, plină de învățăminte pentru toate generațiile.

GHEORGHE PÎRVULESCU

Colocviul: „Geto-dacii din Cîmpia Română“

Sub egida Muzeului de istorie a municipiului București a avut loc, în ziua de 14 mai a.c., colocviul cu tema: „Geto-dacii din Cîmpia Română“. În intervențiile lor, participanții au evidențiat diferite aspecte ale problematicei puse în discuție, cu argumente izvorâte din cercetările arheologice întreprinse. Prof. univ. dr. docent Radu Vulpe, membru al Academiei de Științe Sociale și Politice, s-a referit la: *Trăsăturile fundamentale ale civilizației geto-dacilor*; lector univ. dr. Florența Preda — Facultatea de istorie și filozofie București: *Aportul arheologilor bucureșteni la cunoașterea civilizației geto-dacilor*; dr. Mioara Turcu — Muzeul de istorie a municipiului București: *Locul așezărilor geto-dacilor de pe teritoriul Bucureștilor în contextul locuirii getice din Cîmpia Munteniei*; dr. Constantin Preda — Institutul de arheologie București: *Monede getice emise în Cîmpia Română*; prof. Vasilica Lancuzov — Muzeul de

istorie a municipiului București: *Considerații privind demografia geto-dacilor din spațiul extracarpatic*; dr. Alexandru Vulpe — Institutul de arheologie București: *Cetatea de la Popești-Novaci expresie a dezvoltării economice și sociale a geto-dacilor din Cîmpia Română*; dr. Alexandra Alexandrescu — Institutul de arheologie București: *Cetatea geto-dacică de la Zimnicea*; Nicolae Conovici — Institutul de arheologie București și prof. Crișan Mușățeanu — Muzeul județean Iași: *Cetatea geto-dacică de la Piscul Crăsani*; prof. George Trohani — Muzeul de istorie al R. S. România și prof. Done Șerbănescu — Muzeul județean Ilfov: *Așezare și locuință getică pe Valea Mostiștei în lumina recentelor descoperiri arheologice*; prof. Corneliu Mărgărit Tăntulea și prof. Marin Nica — Muzeul Olteniei: *Așezări geto-dacice la Fărcășele-Olt*.

„Revue des Etudes Sud-Est Européennes“

nr. 1-4/1978

„Revista de Studii Sud-Est Europene“ (R.E.S.E.E.), care apare din 1963 — continuînd o veche tradiție a istoriografiei românești — își propune să participe la dezbaterile internaționale, în cadrul cărora exprimă punctul de vedere românesc. Materialele pe care le publică au un caracter inedit și sînt, în general, scrise de cercetătorii români, în mare parte membrii Institutului cu același nume, dar și de istorici străini care își trimit studiile în număr tot mai mare. Această publicație deschisă tuturor specialiștilor a reușit să pătrundă în largi cercuri științifice, bucurîndu-se de calde aprecieri.

Studiile publicate în R.E.S.E.E. acoperă diferitele perioade care intră în atenția cercetărilor sud-est europene, de la antichitate la istoria contemporană; s-au îmbrățișat diverse domenii de cercetare, grupîndu-se articolele pe teme de lingvistică, relații literare, istorie culturală, istorie economică, sau pe aspecte variate ale unuia și aceluiași fenomen, ca în cazul studiilor bizantine. În ultimii ani s-a remarcat o creștere a procentului de articole privitoare la epocile modernă și contemporană. Totodată, a cunoscut o pondere sporită dezbateră în mod critic a unor lucrări referitoare la istoria poporului nostru apărute peste hotare, prilej cu care s-a exprimat hotărît punctul de vedere al istoriografiei românești. Pe linia aniversării unor mari evenimente istorice, au fost publicate articole închinăte civilizației dacilor, războiului de

independență a României, Marii Uniri din 1918.

În tematica anului 1978, un loc important îl ocupă istoria poporului român. Astfel, la rubrica intitulată „Istoria și cultura dacilor“, Alexandru Vulpe a prezentat *Aspecte semnificative în istoria culturii geto-dacilor* (nr. 4, p. 619—631). Autorul evocă această perioadă plecînd de la premisa că, actul de unificare a grupărilor politice geto-dacice, realizat de Burebista către mijlocul sec. I î.e.n., constituie un moment de apogeu, precedat de un lung proces de maturizare a societății geto-dacice. Se urmărește, în cadrul unei expuneri istorico-arheologice, predominarea elementului geto-dac în întreaga zonă a Dunării de Jos, acesta reprezentînd o forță de care s-au ciocnit diferitele puteri sud-balcanice: odrisii, macedonenii și poate chiar perșii, în încercarea lor de a-și stabili frontiera nordică pe fluviu. Alte aspecte abordate se referă la afirmarea politică a uniunii de geți dunăreni a „histrienilor“, în conflict cu regele scit Atheas sau confruntarea lor cu Alexandru cel Mare. Se subliniază tendința uniunilor tribale de a deveni permanente și de a asculta de o putere centrală, încă din sec. VI—IV î.e.n., cînd societatea geto-dacă se găsea la un nivel aproape egal de dezvoltare pe teritoriul Transilvaniei, Moldovei, la Dunărea de Jos și în Dobrogea (fapt atestat de descoperirile arheologice). Procesul de unificare a diferitelor grupuri astfel constituite de către Burebista („impe-

riul“ lui Burebista) corespunde deci leagănului propriu-zis al populației geto-dacice, așa cum reiese din izvoarele literare antice și este confirmat de rezultatele săpăturilor arheologice. Referindu-se la *Motivul animalier în arta traco-dacilor* (nr. 4, p. 633—646), Mihai Gramatopol remarcă faptul că, spre deosebire de arta stepelor, arta traco-geților nu distruge motivul animalier și nu îl dezintegrează, ca în arta celtică, ci păstrează în egală măsură organicitatea figurii umane și a profilului animal, schematizându-l la maximum.

Istoria Bizanțului este reprezentată prin articole ce analizează aspecte ale tradiției bizantine în arta și cultura poporului român, materiale consacrate istoriei politice și culturale a Bizanțului, ca și prin studii pontice. Cităm: Ihor Șevcenko (Dumbarton Oaks), *Circulația unei „Oglinzi a Principilor“ — Agapet — în răsăritul și apusul Europei* (nr. 1, p. 3—44); Era Vranoussis, *„Discursul“ bizantin în onoarea Sf. împărat Nicefor Focas* (nr. 4, p. 729—741); H. Mihăescu, *Literatură bizantină, izvor de cunoaștere a latinei vulgare* (nr. 2, p. 195—215); Arshi Pipa, *Greco-albanezii și cultura greco-bizantină* (nr. 2, p. 239—251); Milan Šešan, *Temele bizantine în epoca Comnenilor și Anghelilor. 1081—1204* (nr. 1, p. 45—55); Stelian Brezeanu, *Funcția ideii de „imperium unicum“ la bizantini în prima jumătate a sec. XII* (nr. 1, p. 57—64); Joby Patterson (La Grande, Oregon), *Gândirea bizantină în frescele bisericești bizantine, grecești și românești: o teorie a originii și difuzării* (nr. 4, p. 663—670); Răzvan Theodorescu, *Portretele brodate și interferențele stilistice din Moldova în prima jumătate a sec. XVII* (nr. 4, p. 687—709); Corina Popa, *Propuneri metodologice în studiul picturii murale: capela mănăstirii de la Hurezi* (nr. 4, p. 711—727); Vasilij Puțko Kaluga (U.R.S.S.), *Rînduiala Înălțării crucii în pictura bizantină* (nr. 4, p. 647—661); Șerban Papacostea, *De la Vicina la Chilia. Bizantini și genovezi la gurile Dunării în sec. XIV* (nr. 1, p. 65—79); Octavian Iliescu, *În căutarea Chiliei bizantine* (nr. 2, p. 229—238); Giovanna Patti Balbi (Genova), *Caffa și Pera la mijlocul sec. XIV* (nr. 2, p. 217—228).

La interesanta rubrică „Economie și societate“, Paul Cernovodeanu publică studiul *Schimbările economice în evoluția relațiilor româno-turcești, sec. XV—XVIII* (nr. 1, p. 81—90). Intrarea țărilor române — în cursul sec. XV — în orbita sistemului economic instaurat de puterea suzerană a Porții a însemnat, în primul rînd, transformarea Țării Românești în-

tr-una din sursele importante de aprovizionare a imperiului cu materii prime și o zonă de tranzit pentru mărfurile orientale dirijate spre Occident prin Transilvania. Moldova avea rolul unei punți de trecere între zona pontică și cea balto-polono-germană. Autorul cercetează modalitățile acestor schimburi comerciale, mărfurile, principalele centre de comerț. În sec. XVIII, dată fiind criza imperiului otoman, se produce o lentă dar ireversibilă desprindere a Principatelor din sistemul economic otoman, prin intensificarea comerțului lor cu țările din centrul și vestul continentului. Acest proces avea să se accentueze după pacea de la Kuciuk-Kainargi, care crea condițiile unei liberalizări a comerțului exterior românesc.

La rubrica „Discuții“ a numărului 4/1978 sînt publicate materialele prezentate de cîțiva membri ai Institutului de studii sud-est europene în cadrul dezbaterii avînd ca temă *Formarea intelectualilor balcanici în România*, organizată în aprilie 1978. Introducerea lui Alexandru Duțu subliniază caracterul românesc al culturii în limba slavă și neogreacă; caracterul politic al ajutorului dat centrelor de cultură balcanică. Al. Duțu constată formarea unui „model“ românesc și utilitatea unui studiu al conexiunilor intelectuale pentru cunoașterea bogăției intelectuale a popoarelor balcanice, în locul studiului tradițional al „influențelor“ și „receptărilor“.

Olga Cicanici prezintă împrejurările în care s-a desfășurat activitatea cărturarilor greci din țările române în sec. XVII și în prima jumătate a sec. XVIII, iar C. Papacostea-Danielopolu, care se ocupă de perioada 1750—1830, caută să contureze rolul țărilor române pentru formarea intelectualilor greci și importanța lor pentru școala politică a acestora. În cadrul tipologiei schițate, un loc de seamă se acordă cărturarilor greci asimilați, care, ca D. Philippide și Dionisie Fotino, scriu *Istoria și Geografia României* (respectiv a Daciei), înainte de a face aceasta pentru Grecia. Ei găsiseră în țările române izvoare, bibliografie, o tradiție istorică formată și o concepție clară a originilor și continuității poporului român, ceea ce lipsea în cultura greacă la data aceea. Elena Siupiur a căutat să obțină o imagine integrală a intelectualității bulgare de emigrație din perioada 1800—1878, printr-un metodă cantitativă, realizând înregistrarea sistematică a intelectualilor bulgari din România pe opt registre (intelectuali, școli, săli de lectură, biserici, societăți și comitete culturale și politice bulgare, periodice, tipografii, tipografii românești care au tipărit cărți bulgare în intervalul amintit); se evidențiază, de

asemenea, participarea întregii intelectualități bulgare de emigrație din România la organizarea statului bulgar modern. Cătălina Vătășescu analizează formația intelectualilor albanezi din România în perioada 1821—1912, începînd prin definirea intelectualului albanez și caracterul său profund militant, scopul final al oricărei activități intelectuale și culturale fiind cucerirea independenței în numele existenței unei națiuni albaneze, care să poată fi integrată în civilizația europeană. Ca și în cazul emigrației bulgare, formația lor din România dă roade după proclamarea independenței, cînd membri ai coloniei din București devin consilieri și membri ai guvernului albanez.

Tot în cadrul „Discuțiilor” (nr. 2, p. 355—363), Vasile Arvinte publică o analiză inedită asupra denumirii de „România” în opera lui Dimitrie Daniil Philippide, raliindu-se opiniei prof. Eugen Stănescu, după care învățatul grec, folosind termenul de România, a exprimat conștiința națională a românilor „sub forma specială a conștiinței unității teritoriale”. Iar Anca Irina Ionescu, ocupîndu-se de probleme ale vieții culturale a popoarelor balcanice la sfîrșitul sec. XVIII — începutul sec. XIX, relevă că, în această perioadă, cultura devenise una din componentele fundamentale ale conștiinței naționale a popoarelor balcanice, care a jucat un rol primordial în lupta pentru cucerirea independenței naționale.

La rubrica „Carte și societate”, Doru Mihăescu analizează *O versiune românească a lui Herodot în sec. XVII* (nr. 3, p. 529—551 și nr. 4, p. 745—770), care consideră drept autor al traducerii românești a *Istoriilor* lui Herodot, pe Dosoftei, aceasta fiind una din cele mai vechi traduceri europene cunoscute a acestei scrieri. Pirin Boiagiev (Silistra) scrie despre *Societatea literară bulgară de la Brașov, 1824—1826* (nr. 3, p. 553—567).

Pe problematica Istoriei moderne și contemporane a României revista a publicat mai multe studii. Dan Berindei expune *Caracterele distinctive și contextul european al revoluției burgheze românești de la 1848* (nr. 3, p. 501—509), explicînd cauzele social-economice și împrejurările politice în care a izbucnit revoluția. Se evidențiază faptul că revoluția europeană nu a constituit o „cauză” a evenimentelor revoluționare din țările române, rădăcinile lor trebuind căutate în procesul transformărilor interne. Autorul pune în lumină caracterul unitar al revoluției române și al programului său, unitate care reiese și din formele de colaborare ale revoluționarilor din toate teritoriile românești. Încadrînd revoluția

română fenomenului general european, D. Berindei evocă, în acest context, bogatele contacte ale revoluționarilor români cu Jules Michelet și Edgar Quinet, cu Adam Mickiewicz, Proudhon, Louis Blanc și Charles Fourier. Se citează fragmente din corespondența lui Nicolae Bălcescu, activitatea agenților români revoluționari trimiși în Germania, Austria și Ungaria. Prezența lui Ioan Maiorescu la Parlamentul din Frankfurt și a lui Dimitrie Brătianu în Comitetul Democratic European de la Londra sînt tot atîtea exemple ale acestei colaborări românești la evoluția europeană. Cunoașterea de către Karl Marx a ziarului „Românul” (pe care-l putea citi în română, fiind la curent cu problemele revoluției românești) este încă o dovadă a contactului permanent stabilit de revoluționarii români cu ideologii europeni în momente politice decisive.

Gerald J. Bobango (Pennsylvania) urmărește *Calea spre unitate și autonomie sub Alexandru Ioan Cuza, 1859—1861* (nr. 3, p. 487—500), modul în care statul român modern avea să-și înfăptuiască două obiective esențiale: consolidarea internă și afirmarea independenței sale în raporturile internaționale.

Béatrice Marinescu reconstituie *Ecoul mișcărilor de eliberare din Balcani în opinia publică românească, 1875—1876*, iar C. Papacostea-Danielopu *Ecoul războiului de independență al României (1877—1878) în presa greacă din România* (nr. 2, p. 289—295).

Șerban Rădulescu-Zoner analizează *Poziția Puterilor Centrale față de problema Dunării și a Mării Negre în timpul dezbaterilor Congresului de la Berlin* (nr. 3, p. 445—463) relevînd schimbările survenite în raportul de forțe din sud-estul Europei și interesele Marii Britanii și Austro-Ungariei în contextul ridicării Rusiei. Problema navigației pe Dunăre și a circulației libere prin strîmtorile Mării Negre constituia cheia „problemei orientale”. Tratativatele conduse de Bismarck aveau ca scop să prevină un nou conflict între Rusia și adversarii săi, Marea Britanie și Austro-Ungaria, urmărindu-se izolarea Franței și întărirea influenței Germaniei în Europa.

Mircea Mușat semnează articolul *Marea Unire din 1918 și recunoașterea sa internațională*. După o cuprinzătoare introducere, care trece în revistă principalele etape ale istoriei unitare a poporului român, autorul prezintă proclamațiile de unire din toate provinciile românești aflate sub stăpînire străină, subliniînd faptul că toate forțele din societatea românească au făcut posibilă unirea din 1918. Rolul delegației române la Conferința de la Paris, condusă de Ion I. C. Bră-

tianu și avînd ca membri pe N. Mișu, Victor Antonescu, C. Coandă, Al. Vaida-Voevod, C. Diamandi și mai tîrziu N. Titulescu și dr. Ioan Cantacuzino, este scos în evidență, șeful delegației demonstrînd energic dreptul României de a nu mai depinde de hotărîrile marilor puteri. Sînt de asemenea expuse tratativele cu Austria și Ungaria pentru recunoașterea unirii cu Bucovina și Transilvania și se precizează că în anii 1918—1921, România a stabilit relații de vecinătate cu Rusia sovietică.

În cadrul unor polemici cu istorici străini, Constantin Iordan-Sima, în materialul *Pe marginea unei cărți despre diplomația franceză în Europa Centrală și Orientală în anii 1933—1938*, îi răspunde lui A. T. Komjathy, relevînd afirmațiile eronate privind statisticile demografice românești, confuziile și contradicțiile referitoare la politica internă românească, interpretările tendențioase ale politicii noastre externe. Se revăd critic unele afirmații privind caracterul tratatului

franco-român, poziția lui N. Titulescu față de proiectul lui Louis Barthou pentru „Pactul oriental” sau atitudinea Miceii Înțelegeri față de ocuparea zonei renane și tratatul de asistență mutuală între România și U.R.S.S.

Eliza Campus aruncă o privire critică asupra *Problemelor anilor 1930 în istoriografia contemporană* (nr. 2, p. 321—335), subliniind că atît Mica Înțelegere, cît și Înțelegerea Balcanică au fost instrumente de securitate izvorîte din interesele vitale ale statelor care le creaseră, urmărind, în general, întărirea securității europene, amenințată de statele fasciste și revizioniste.

Pentru a sugera imaginea de ansamblu a revistei, amintim că mai cuprinde și alte rubrici, ca „Notes Brèves”, că publică permanent cronici relatînd despre întruniri științifice și expoziții, despre activitatea Institutului de studii sud-est europene.

CORNELIA PAPACOSTEA-DANIELOPU

„Revista arhivelor”, anul LV, nr. 4/1978

Dintr-un sumar bogat, axat pe un profil specific, se impun atenției o seamă de materiale consacrate aniversării a 60 de ani de la Marea Unire.

1918. *Marea Unire*, de Augustin Deac, pornind de la statul unitar centralizat și independent al Daciei făurit sub conducerea regelui Burebista, evocă momentele de ascendență ale luptei românilor pentru unitate și libertate. „De atunci și pînă în zilele noastre, de-a lungul a mai bine de două milenii în conștiința tuturor generațiilor a fost mereu trează ideea Daciei, a primului lor stat centralizat și independent, că toată suflarea românească, regi, domnitori sau voievozi și, mai apoi, clase, grupări politice și personalități au acționat pentru refacerea statului Dacia” (p. 386).

Marea Unire din 1918 și confirmarea ei internațională, de Mircea Mușat, surprinde, în aspectele sale esențiale, acțiunea întreprinsă de diplomația românească în primii ani postbelici, care „s-a încheiat cu recunoașterea internațională a hotărîrilor luate prin voința unanimă a maselor populare de unire a tuturor teritoriilor românești într-un singur stat național” (p. 423).

Un număr de documente provenind din arhive străine, prezentate de Vasile Arimia, trezesc un interes aparte. Ele reliefează starea de spirit a românilor aflați sub stăpînire străină, preocupările Austro-Ungariei de a menține România ca

aliată a Puterilor Centrale, acțiunile guvernului român, ca și ale românilor aflați în alte țări, în numele idealului național, sprijinul diplomatic acordat de guvernele altor state luptei poporului român pentru Marea Unire. Cităm din raportul comisarului guvernamental din Turda făcut la ordinul Comandamentului militar din Sibiu din 25 decembrie 1914/7 ianuarie 1915: „În cazul unei pătrunderi românești (în Transilvania — n.n.), trebuie să ținem cont, în modul cel mai serios, nu numai de o răscoală a populației, ci chiar și de ofițerii și soldații români din armată care, dacă vor putea, se vor întoarce împotriva noastră. În sinul populației, cu deosebire a intelectualității acesteia, trăiește puternic dorința pentru o Românie Mare și dacă pătrunderea s-ar întîmpla, fiecare român, fără excepție, ar intra în serviciul acestui ideal” (p. 404). După intrarea României în război pentru cauza sa dreaptă, Beynes, ministrul de externe al Belgiei, îi scria, la 16/29 august 1916, lui T. C. Djuvara, trimisul român în această țară, exprimîndu-și speranța că România „va reuși să-și realizeze în mod glorios aspirațiile naționale și să reunească în marea familie română pe fiii săi de dincolo de munți care au fost pe nedrept separați de ea” (p. 407). „Această cauză — remarcă și telegrama Foreign Office-ului adresată în numele primului ministru Lloyd George, la 13/26 august 1917, lui

I. I. C. Brătianu — nu poate eșua niciodată oricât s-ar părea că este de înfriziat triumful ei. Reconstituirea armatei ei (a României — *n.n.*) și rezistența îndirjită pe care o opune în prezent inamicului în condițiile de excepțională dificultate constituie un exemplu magnific al tăriei pe care libertatea o insuflă unui popor liber“ (p. 409). De asemenea, la 21 octombrie/3 noiembrie 1918, secretarul de stat al S.U.A., Robert Lansing, trimitea o telegramă, prin care reinnoia poziția

guvernului țării sale față de năzuințele României: „În numele guvernului Statelor Unite vă pot aduce la cunoștință că integritatea, libertatea și independența României reprezintă o datorie de onoare a puterilor aliate... Poporul român nu trebuie să se îndoiască că aliații săi, potrivit acordului din 4/17 august 1916, mențin în toată plinătatea lor aspirațiile naționale ale României“ (p. 416).

ION MAMINA

СОДЕРЖАНИЕ

35-АЯ ГОДОВЩИНА ПОБЕДЫ ВОЕННОГО НАЦИОНАЛЬНОГО АНТИФАШИСТСКОГО И АНТИ- ИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКОГО ВОССТАНИЯ

- МИРЧА МУШАТ: ВИРДЖИЛ
СМЫРЧА: Исторические корни
национальной и социальной,
антифашистской и антиимпериа-
листической революции Августа
1944 года 3
- ГЕОРГЕ СУРПАТ: Единство пар-
тии и народа — гарантия продви-
жения Румынии по координатам
социализма и коммунизма..... 31
- ИОН МИТРАН: Румынская Комму-
нистическая Партия — жизнен-
ный центр нашей социалистиче-
ской нации. 45

СТАТЬИ

- ИОН ФЛОРА: Концепция РКП о
идеологических дебатах в совре-
менном международном рабочем
движении 57
- ЕЛЕНА МУРЕШАН, ГЕОРГЕ
ПРОДЯ: Проблемы перехода к
социализму в концепции некото-
рых коммунистических партий раз-
витых капиталистических стран 68

2050 ЛЕТ СОЗДАНИЯ ПЕРВОГО ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗА- ВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУ- ДАРСТВА ПОД ВОЖДЕНИЕМ БУРЕВИСТЫ

- АЛБЕРТИ АРНАЛЬДО (Италия)
За новую методологию истори-
ческо-лингвистических исследо-
ваний румынологии 81

НА ПОМОЩЬ ИЗУЧАЕМЫХ «ФУН- ДАМЕНТАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ РОДИНЫ И РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ» В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ 90

МЕЖДУНАРОДНОЕ РАБОЧЕЕ ДВИ- ЖЕНИЕ

- Первый Интернационал (Документы):
Эмилия Бэлэникэ 102

ПРИЧИНЫ И ПОРОЧНЫЕ ПОС- ЛЕДСТВИЯ УСТАНОВЛЕНИЯ РЕ- АКЦИОННЫХ, ФАШИСТСКИХ РЕ- ЖИМОВ В ЕВРОПЕ

- 1939 год — Испания: Владимир За-
хареску 122

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

SUMMARY

35th ANNIVERSARY OF THE VICTORY OF THE NATIONAL ARMED, ANTIFASCIST AND ANTIIMPERIALIST INSUREACTION

MIRCEA MUŞAT, VIRGIL SMÎRCEA:
The Historic Roots of the National and Social, Antifascist and Anti-imperialist Revolution in August 1944.

3

GHEORGHE SURPAT: The Unity Between the Party and People — the Guarantee of Romania's Advancing Toward Socialism and Communism.

31

ION MITRAN: Communist Party of Romania — Vital Centre of Our Socialist Nation.

45

STUDIES

ION FLOREA: Romanian Communist Party's Conception About the Ideological Debats Existing in the Contemporary International Workers' Movement.

57

ELENA MUREŞAN, GHEORGHE PRODEA: Problems of Passing to Socialism in the Concept of Some Communist Parties in Advanced Capitalist Countries.

68

2050 YEARS SINCE THE CREATION OF THE OF FIRST CENTRALIZED AND INDEPENDENT DACIAN STATE UNDER BUREBISTA'S LEADERSHIP

ALBERTI ARNALDO (Italia): For a New Methodology in Historical and Linguistics Studies of Romanology.

81

IN HELP OF THOSE STUDYING „THE BASIC PROBLEMS OF MOTHERLAND'S AND ROMANIAN COMMUNIST PARTY'S HISTORY“ IN THE SECONDARY SCHOOLS

90

INTERNATIONAL WORKERS' MOVEMENT

— The First International (Documents). Emilia Bălănică.

102

CAUSES AND NEFARIOUS CONSEQUENCES OF THE ESTABLISHMENT OF REACTIONARY FASCIST REGIMS IN EUROPE

— 1939 — Spain: Vl. Zaharescu.

122

SCIENTIFIC LIFE

REVIEW'S REVIEW

SOMMAIRE

35-e ANNIVERSAIRE DE LA VICTOIRE DE L'INSURRECTION NATIONALE ARMÉE, ANTIFASCISTE ET ANTIIMPERIALISTE

MIRCEA MUŞAT, VIRGIL SMÂRCEA: Les racines historiques de la révolution nationale et sociale, antifasciste et antiimperialiste d'Août 1944. 3

GHEORGHE SURPAT: L'unité entre le parti et le peuple, la garantie de l'avancement de Roumanie sur les coordonnées du socialisme et du communisme. 31

ION MITRAN: Le Parti Communiste Roumain, le vital centre de notre nation socialiste. 45

ÉTUDES

ION FLOREA: La conception du P.C.R. en concernant les débats idéologiques du mouvement ouvrier international contemporain.

ELENA MUREŞAN, GHEORGHE PRODEA: Les opinions des certains partis communistes de payes capitalistes développés concernant des problèmes du passage au socialisme. 68

2050 ANS DEPUIS LA CRÉATION DU PREMIER ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT SOUS LE RÉGNE DE BUREBISTA

ALBERTI ARNALDO: (Italia) Pour une nouvelle méthodologie dans les recherches scientifiques historique-lingvistiques de la langue roumain. 81

À L'AIDE DE CEUX QUI ÉTUDIENT „LES PROBLÈMES FOUNDAMENTAUX D'HISTOIRE DE LA PATRIE ET DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN“, DANS L'ENSEIGNEMENT LYCÉEL 90

LE MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL

L'Internationale I (Documents): EMILIA BĂLĂNICĂ 102

LES CAUSES ET LES CONSÉQUENCES NÉFASTES DE L'INSTAURATION DES REGIMES RÉACTIONNAIRES FASCISTES EN EUROPE

— 1939 — Espagne: VLADIMIR ZAHARESCU. 122

LA VIE SCIENTIFIQUE

LA REVUE DES REVUES

SUMARIO

35 AÑOS DESDE LA VICTORIA DE LA INSURRECCIÓN NACIONAL ARMADA, ANTIFASCISTA E ANTI- IMPERIALISTA

MIRCEA MUŞAT, VIRGIL SMÂR-
CEA: Las raíces históricas de la
revolución nacional e social anti-
fascista e antiimperialista de
Agosto de 1944. 3

GHEORGHE SURPAT: La unidad
entre el partido y pueblo — ga-
rancia del adelantamiento de Ru-
mania hacia el camino del socia-
lismo y comunismo. 31

ION MITRAN: El Partido Comunista
Rumano — el centro vital de la
nación socialista rumána. 45

ESTUDIOS

ION FLOREA: La concepción del
Partido Comunista Rumano con-
cerniente a los debates ideológicas
en el movimiento obrero interna-
cional contemporaneo. 57

ELENA MUREŞAN, GHEORGHE
PRODEA: La concepción de ciertos
partidos comunistas de los países
capitalistas desarrollados con
respecto a los problemas del pasaje
al socialismo. 68

2050 AÑOS DESDE LA CREACIÓN DEL PRIMERO ESTADO DACIO CENTRALIZADO E INDEPENDI- ENTE DE BUREBISTA

ARNALDO ALBERTI (Italia): Por
una metodología nueva en las
investigaciones historicos-lingüis-
ticos rumanos. 81

AYUDANDO 'AQUELLOS QUE ES-
TUDIAN' „PROBLEMAS FUNDA-
MENTALES DE LA HISTORIA DE
LA PATRIA Y DEL PARTIDO CO-
MUNISTA' RUMANO“ EN LA ENSE-
ÑANZA SEGUNDA 90

EL MOVIMIENTO OBRERO INTERNACIONAL

Internacional I (Documentos) —
Emilia Bălănică. 102

LAS CAUSAS Y LAS CONSECUENCIAS NEFASTOS DE LA INSTAURACIÓN DE LOS RÉGIMENES REACCIONA- RIOS FASCISTAS EN EUROPA

— 1939 — Espana — Vladimir Za-
harescu. 122

VIDA CIENTIFICA

REVISTA DE LAS REVISTAS

INHALT

35 JAHRE SEIT DEM SIEG DER NATIONALES ANTIFASCHIS- TISCHEN, ANTIIMPERIALISTI- SCHEN INSURREKTION

MIRCEA MUŞAT, VIRGIL SMĂR-
CEA: Die historischen wurzeln der
nationalen und sozialen antifa-
schistischen und antiimperialisti-
schen Revolution vom August 1944.

3

GHEORGHE SURPAT Die Einheit
zwischen der Partei und dem Volk,
Garantie zum Vorwärtsschreiten
Rumäniens auf die Koordinaten des
Sozialismus und Kommunismus.

31

ION MITRAN Die Rumänische Kom-
munistische Partei — Vitalzentrum
unserer sozialistischen Nation.....

45

STUDIEN

ION FLOREA Die Konzeption der Ru-
mänischen Kommunistischen Par-
tei über die ideologische Diskussio-
nen aus der zeitgenössischen in-
ternationalen Arbeiterbewegung. ..

57

ELENA MUREŞAN, GHEORGHE
PRODEA: Probleme des Übergangs
zum Sozialismus in der Vision
einiger kommunistischen Parteien
aus den entwickelten kapitalisti-
schen Staaten.....

68

2050 JAHRE SEIT DER SCHAF- FUNG DES ERSTEN ZENTRALI- SIERTEN UND UNABHÄNGIGEN DAKERSTAATES UNTER BURE- BISTAS FÜHRUNG

ALBERTI ARNALDO (Italien): Für
eine neue Methodologie in den
historischen linguistischen For-
schungen der Rumänologie.

81

ZUR HILFE DEREN DIE IN LYZE- ALUNTERRICHT „DIE GERUND- LEGENDEN PROBLEME DER GE- SCHICHTE DES VATERLANDES UND DER RUMÄNSCHEN KOM- MUNISTISCHEN PARTEI STUDI- EREN“

90

INTERNATIONALE ARBEITER- BEWEGUNG

Die I. Internationale (Dokumente),
EMILIA BĂLĂNICĂ.

102

DIE URSACHEN UND DIE UN- GLÜCKSELIGEN FOLGEN DER EINSETZUNG DER FASCHISTI- SCHEN REAKTIONÄREN REGIME IN EUROPA

1939 — Spanien: VLADIMIR ZAHA-
RESCU

122

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN DIE ZEITSCHRIFT DER ZEITSCHRIF- TEN

TEN

199

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Rauș, Florian Tănăsescu

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

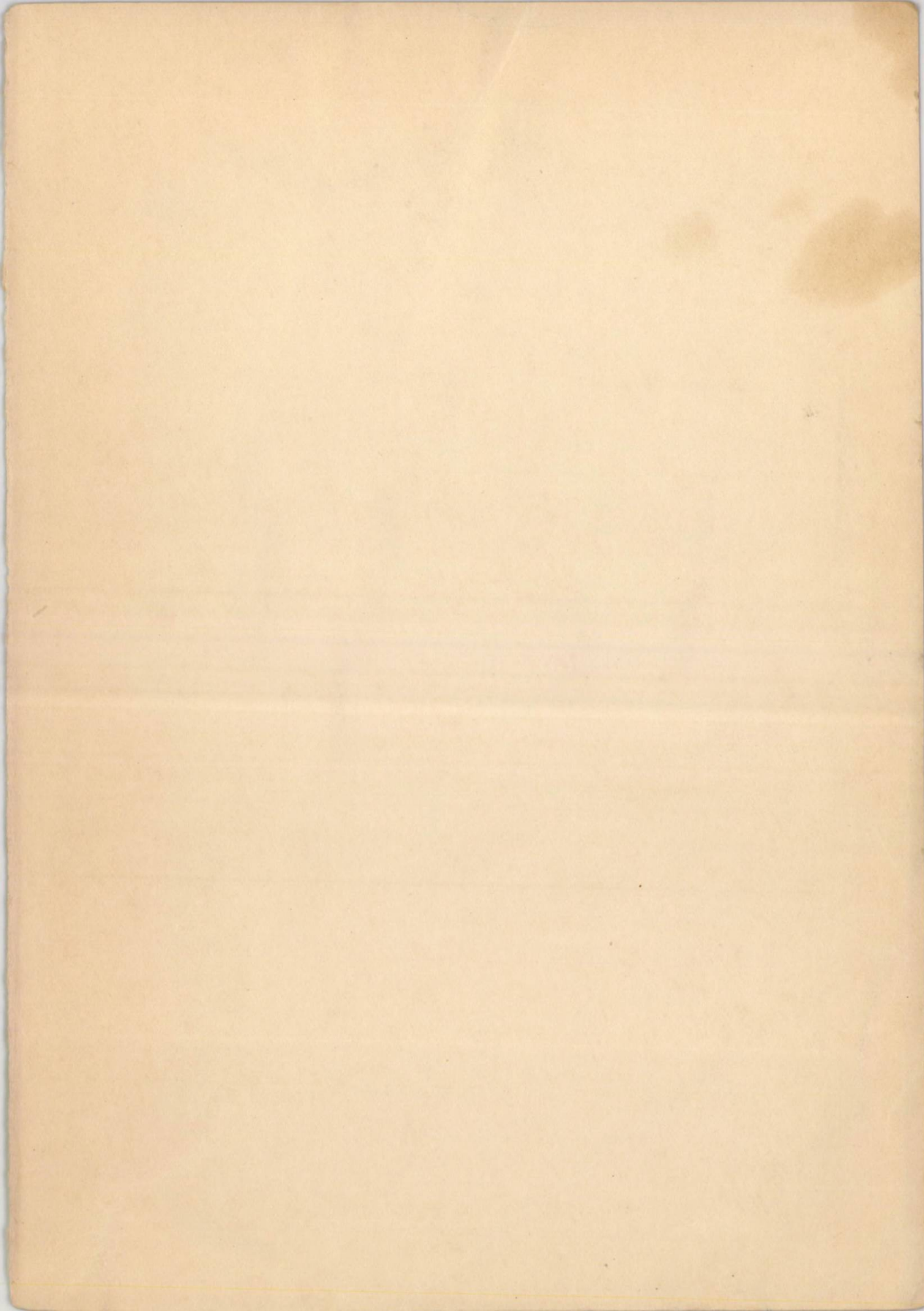
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”



I 8990.

564



anale de istorie

anul XXV 4 1979

1972



0 JUL 2005

8990

UCL 2014

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Proletari din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXV

4

1979

S U M A R

Cuvîntarea tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă 3

LUIGI LONGO : Prefață la volumul al IX-lea al operelor Președintelui **NICOLAE CEAUȘESCU** 23

ARTICOLE

Direcții și semnificații istorice ale documentelor celui de al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român : **Virgil Smârcea** 28

Poziții și acțiuni ferme ale României socialiste în sprijinul dezvoltării libere, independente și suverane a popoarelor : **Elena Voiculescu, Marin Voiculescu** 45

Activitatea pe plan internațional a reprezentanților muncitorimii române pentru recunoașterea desăvîrșirii statului național unitar român (1919—1920) : **Augustin Deac** 59

„Istoria poporului român — o carte excepțional de utilă și valoroasă“ : **Pero Damianovici** (Iugoslavia) 77

**ÎN AJUTORUL CELOR CE STUDIAZĂ „PROBLEME FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI PATRIEI, A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN”
ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL** 83

28922

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ

Internaționala a II-a (Documente) : Emilia Bălănică 109

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REAȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1926 — Polonia : Milică Moldoveanu 119

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiunea de comunicări consacrată celei de-a 35-a aniversări a revoluției de
eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă 146

FIȘIER BIBLIOGRAFIC

Momente fundamentale ale luptei poporului român pentru independență și
suveranitate în apera tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** : Ana Maria-
Coman, Victoria Țândăreanu 152

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE 172

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONITĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMÂRCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU

**la adunarea festivă din Capitală
organizată cu prilejul împlinirii
a 35 de ani de la revoluţia de eliberare
socială şi naţională,
antifascistă şi antiimperialistă**

Dragi tovarăşi,

Aniversăm astăzi un eveniment de importanţă epocală pentru destinele poporului nostru, înscris cu litere de aur în istoria contemporană a patriei — împlinirea a 35 de ani de la revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, care a deschis calea dezvoltării democratice, şi apoi socialiste, a României. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Cu prilejul măreţii noastre sărbători naţionale, în numele Comitetului Central al Partidului Comunist Român, al Consiliului de Stat şi guvernului, precum şi al meu personal, vă adresez dumneavoastră, clasei muncitoare, ţărănimii şi intelectualităţii, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate, întregului nostru popor, un salut călduros, felicitări cordiale şi cele mai bune urări. (*Aplauze şi urale îndelungate ; se scandează „Ceauşescu — P.C.R. !”*).

Măreaţa epopee a insurecţiei de acum trei decenii şi jumătate a fost rezultatul voinţei întregului nostru popor, al acţiunii revoluţionare a eroi-
cei noastre clase muncitoare, a maselor largi populare, al unirii într-un front larg a tuturor forţelor antifasciste, democratice, patriotice. Partidul Comunist Român — dînd dovadă de o înaltă responsabilitate revoluţionară — a fost organizatorul luptei împotriva regimului burghezo-moşieresc, a dictaturii militaro-fasciste şi a războiului, pentru libertate şi independenţa patriei, pentru participarea poporului român la zdrobirea Germaniei naziste şi transformarea revoluţionară a societăţii româneşti. (*Aplauze puternice*).

Partidul nostru comunist a militat de la început, cu toată consecvenţa, pentru o politică de pace şi colaborare cu Uniunea Sovietică şi alte state, unind forţele naţionale împotriva politicii agresive a fascismului. Cercurile progresiste, masele largi populare, în frunte cu comuniştii, au luat poziţie hotărîită faţă de acţiunile cotropitoare ale Germaniei lui Hitler, faţă de agresiunea dezlănţuită de aceasta împotriva Uniunii Sovietice, condamnînd cu tărie angajarea României în acest război contrar intereselor

poporului nostru, profund detestat de întreaga națiune. Partidul Comunist a mobilizat și unit cele mai diverse pături ale populației împotriva acestui război nedrept, organizând lupta formațiunilor de partizani și a detașamentelor patriotice pentru sabotarea mașinii de război hitleriste, pentru răsturnarea dictaturii fasciste militare și alăturarea României coaliției anti-hitleriste. În acest scop a fost întărită colaborarea cu Partidul Social-Democrat, cu alte forțe democratice, realizându-se Frontul Patriotic Antihitlerist.

O însemnătate deosebită a avut crearea, în primăvara anului 1944, a Frontului Unic Muncitoresc între comuniști și socialiști — eveniment remarcabil în procesul unirii clasei muncitoare din țara noastră — precum și a Blocului Național Democritic, expresie a coalizării tuturor forțelor democratice, naționale în lupta împotriva fascismului. De asemenea, partidul a întărit continuu în această perioadă activitatea în rîndul forțelor armate și a dezvoltat colaborarea cu reprezentanții acesteia, inclusiv cu ofițeri din comandamentele superioare, precum și cu Palatul regal, în vederea scoaterii României din război și întoarcerii armelor împotriva celui mai mare dușman al intereselor noastre naționale — Germania hitleristă.

Desfășurarea evenimentelor, activitatea politică a partidului în rîndul maselor populare au determinat crearea unei profunde stări de spirit antifasciste în conștiința poporului, au pus la ordinea zilei, cu cea mai mare acuitate, trecerea la înfăptuirea insurecției armate.

În același timp, evoluția situației internaționale devenea tot mai propice intensificării luptei antifasciste. O importanță deosebită și o înîruiere puternică asupra evoluției mondiale, ca și asupra mișcării politice din țara noastră, aveau înaintarea victorioasă a armatelor sovietice, strălucitele succese obținute de popoarele primei țări a socialismului, care a dus greul războiului și a dat cea mai mare contribuție la înfringerea fascismului. Victoriei de seamă dobîndeau și armatele celorlalte țări ale coaliției antihitleriste, precum și mișcările de partizani și forțele de rezistență din diferite țări înrobite de fascism.

În aceste condiții interne și internaționale favorabile, partidul nostru a trecut la organizarea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste. Prin luptă dîră cu trupele germane, armata română și formațiunile patriotice au eliberat Bucureștiul, alte centre importante, o parte însemnată a teritoriului țării. Ținînd seama de amploarea forțelor populare care au participat la insurecția armată, și în primul rînd a clasei muncitoare, condusă de Partidul Comunist — exponentul intereselor vitale ale întregului popor — de faptul că a răsturnat regimul politic al dictaturii militaro-fasciste, forțele cele mai reacționare vindute Germaniei fasciste, și a lichidat dependența de imperialismul german și de orice imperialism, ducînd la întoarcerea armelor împotriva armatelor hitleriste și la izgonirea lor de pe teritoriul țării, insurecția din august 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României. (*Aplauze și urale puternice, îndelungate; se scandează : „Ceaușescu și poporul !”*) Masele populare și-au dobîndit, cu arma în mînă, dreptul la libertate și neatîrnare, dreptul de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă. (*Aplauze și urale puternice*).

Prin victoria insurecției naționale, România a adus o însemnată contribuție la prăbușirea frontului hitlerist în Balcani, la dezvoltarea ofensivei armatelor eliberatoare spre Europa centrală, la grăbirea înfringerii depline a Germaniei hitleriste. România a intrat în războiul antihitlerist cu întregul său potențial uman, militar și economic, cu toate forțele, alături de Uniunea Sovietică, de întreaga coaliție antifascistă. Poporul nostru a demonstrat astfel, prin nenumărate fapte de vitejie și înalt eroism, că aspirația sa vitală, țelul său suprem erau lichidarea fascismului — cel mai mare dușman al libertății și independenței popoarelor, al civilizației umane, asigurarea independenței patriei, dreptul la dezvoltare liberă. (*Aplauze puternice*). Timp de aproape 9 luni, armata română, cu un efectiv de peste o jumătate de milion de ostași, a luptat cot la cot cu glorioasa armată roșie, dând grele jertfe de sânge, atât pentru eliberarea restului teritoriului țării ocupat de trupele fascisto-horthyste, cât și a teritoriului Ungariei și Cehoslovaciei, a unei părți din teritoriul Austriei, pînă la cucerirea victoriei totale asupra Germaniei hitleriste. Această luptă a fost susținută de efortul întregului popor, care a răspuns fără preget chemării partidului nostru comunist: „Totul pentru front, totul pentru victorie“. Vitejia armatei române în marile înclăștări cu mașina de război germană, contribuția României la războiul antifascist s-au bucurat de o caldă și binemeritată apreciere din partea întregii opinii publice internaționale. Este cunoscută aprecierea făcută în acea perioadă că, prin forțele armate și potențialul cu care a participat la lupta împotriva Germaniei, România a ocupat locul al patrulea, după primele țări ale coaliției antihitleriste. Într-adevăr, poporul român a demonstrat, prin lupta dusă alături de armata sovietică, împotriva fascismului, că nu a avut nimic comun cu războiul antisovietic, că el era ferm de partea acelor care s-au opus fascismului, ridicîndu-se pentru libertatea popoarelor, pentru dezvoltarea lor democratică. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Frăția de arme a ostașilor români și sovietici în această uriașă înclăștare pentru nimicirea definitivă a fascismului a ridicat relațiile tradiționale dintre popoarele noastre pe o bază nouă, superioară, a dus, în condițiile construirii socialismului și comunismului în țările noastre, la cimentarea prieteniei, colaborării și solidarității româno-sovietice. (*Aplauze și urale puternice*).

Astăzi, cînd sărbătorim cea de-a 35-a aniversare a victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, aducem un cald omagiu comuniștilor și antifasciștilor, tuturor luptătorilor patrioți care, dovedind un înalt spirit de eroism, abnegație și devotament pentru cauza libertății și independenței patriei, înfruntînd regimul antonescian și mașina de război a Germaniei hitleriste, au asigurat desfășurarea victorioasă a insurecției din august 1944. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Cinstim cu profundă venerație memoria zecilor de mii de ostași care și-au vărsat sângele și au căzut la datorie pentru eliberarea țării, pentru înfrîngerea fascismului. Dăm o înaltă prețuire tuturor militarilor forțelor noastre armate care s-au acoperit de glorie în marile bătălii pentru zdrobirea Germaniei naziste. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Omagiem, totodată, pe cei care, de-a lungul acestor trei decenii și jumătate, și-au adus contribuția la lupta pentru înfăptuirea mărețelor țeluri ale revoluției în patria noastră, pentru transformarea democratică, socialistă a țării, pe cei care nu și-au precupețit forțele, energia și elanul

revoluționar pentru zidirea României noi, prospere, libere, independente și suverane, a României socialiste. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Toți cei care au participat la această măreață luptă au înscris o pagină nepieritoare în grandioasa bătălie seculară purtată de poporul nostru pentru libertate și neatințare, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria sa țară, pentru o viață mai bună și mai dreaptă. Întregul nostru popor le va păstra de-a pururi o vie recunoștință ! (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Aducem, de asemenea, în acest moment solemn, prinosul nostru de recunoștință eroicilor ostași sovietici care au contribuit la eliberarea patriei noastre, care au dat cele mai mari jertfe pentru salvarea omenirii de robia fascistă. (*Aplauze puternice, îndelungate*). Totodată, cinstim memoria militarilor celorlalte țări ale coaliției antifasciste, a milioaneilor și milioaneilor de luptători antifasciști și partizani ai mișcărilor de rezistență de pretutindeni, a popoarelor care n-au precupețit nici un sacrificiu pentru răsturnarea dominației hitleriste. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Cea mai înaltă cinstire pe care o putem aduce astăzi memoriei comuniștilor, antifasciștilor, ostașilor români căzuți pentru cauza libertății și independenței patriei în marea înclăștare împotriva hitlerismului este aceea de a ne consacra toate energiile, toate forțele noastre creatoare pentru progresul și înflorirea patriei, înaintării ei neabătute pe drumul luminos deschis la 23 August, al edificării pe pămîntul României a celei mai bune, mai drepte și mai umane societăți din cîte a cunoscut istoria — societatea socialistă și comunistă ! (*Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !”*).

Acum, la această mare sărbătoare națională, să ne angajăm, de asemenea, să facem totul pentru ca ororile războiului, care acum patru decenii au zguduît întreaga omenire, să nu se mai repete niciodată, pentru ca forțele negre ale fascismului să nu mai amenințe libertatea și viața popoarelor, pentru dezvoltarea încrederii și colaborării în întreaga viață internațională, pentru înțelegere între toate popoarele, pentru o pace trainică. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Stimați tovarăși,

Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din august 1944 a inaugurat o etapă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale, a afirmării României ca națiune liberă și demnă în rîndul națiunilor lumii. Înfăptuirea insurecției a marcat începutul unor ample mișcări sociale ale maselor largi ale poporului, în frunte cu clasa muncitoare, conduse de partidul comunist, pentru transformarea revoluționară a societății românești.

Un factor esențial al succeselor acestor lupte a fost întărirea continuă a unității clasei muncitoare, căreia i-a revenit rolul decisiv în înfăptuirea marilor reforme și transformări din întreaga perioadă de după 23 August, în refacerea economică a țării, în cucerirea puterii politice și economice în stat, în realizarea victorioasă a revoluției și construcției socialiste. Realizarea, în februarie 1948, a unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare, prin unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat, și crearea partidului unic al clasei muncitoare au asigurat detașamentul revoluționar de avangardă, înarmat cu concepția științifică despre lume și viață a proletariatului, capabil să unească toate forțele sociale și politice ale țării, să organizeze și să con-

ducă măreța operă de dezvoltare socialistă a patriei noastre, de asigurare a bunăstării și fericirii întregului nostru popor. (*Aplauze puternice*).

Stimați tovarăși,

În cei 35 de ani care au trecut de la începerea revoluției de eliberare socială și națională, în societatea noastră s-au realizat uriașe transformări revoluționare, economice și sociale, care au schimbat din temelii înfățișarea țării, modul de viață al întregului nostru popor.

România a parcurs în această perioadă mai multe etape istorice: înfăptuirea revoluției democratice și a revoluției socialiste, construcția bazelor socialismului și consolidarea noii orînduiri sociale în țara noastră, trecerea la înfăptuirea mărețului Program de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism.

Succese cu adevărat istorice s-au realizat în dezvoltarea forțelor de producție, în construirea unei economii moderne, planificate, în creșterea avuției naționale a patriei noastre. Prin realizările obținute în crearea și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului, România s-a transformat, într-o perioadă istorică scurtă, dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înapoiată, într-un stat industrial-agrar, cu o industrie modernă în continuă dezvoltare și cu o agricultură socialistă în plin proces de modernizare, cu un nivel de civilizație materială și spirituală tot mai ridicat.

Dimensiunile acestor mari schimbări sînt oglindite de faptul că industria țării dă în prezent o producție de circa 42 de ori mai mare decît în trecut, devenind ramura conducătoare a economiei cu ponderea principală în crearea venitului național. Este semnificativ, de asemenea, că producția agriculturii — ramură de bază a economiei noastre naționale — a crescut de aproape trei ori și jumătate, asigurînd atît aprovizionarea în bune condiții a populației, cît și satisfacerea cerințelor, în continuă creștere, ale economiei naționale. Politica de repartizare a venitului național a făcut ca în decursul ultimelor cincinale economia țării noastre să se dezvolte într-un ritm mediu anual de circa 12 la sută — unul din cele mai înalte ritmuri înregistrate pe plan mondial în perioada de după război. Numai în ultimii opt ani au fost puse în funcțiune 3 800 mari capacități de producție, din care peste 3 200 în industrie. Pe baza politicii de repartizare echitabilă a forțelor de producție pe teritoriu, s-au înregistrat mari pași înainte în lichidarea rămînerii în urmă pe plan economic și social a unor zone ale țării, s-a asigurat dezvoltarea armonioasă, în ritm rapid, a tuturor județelor.

Oamenii muncii din țara noastră, se prezintă la a 35-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională cu un rodnic bilanț în înfăptuirea prevederilor actualului cincinal, în transpunerea în viață a hotărîrilor Congresului al XI-lea și ale Conferinței Naționale ale partidului din 1977. În primii trei ani ai actualului cincinal industria a realizat un ritm mediu de creștere a producției de 11 la sută față de circa 10 la sută cît era prevăzut inițial, dînd o producție suplimentară de aproape 70 miliarde lei, ceea ce face pe deplin posibilă înfăptuirea sarcinii stabilite de Conferința Națională de a realiza pe întregul cincinal o producție suplimentară de peste 100 miliarde lei. În agricultură, deși condițiile climatice au fost mai puțin favorabile, în perioada 1976—1978 am obținut o producție medie anuală cu circa 24 la sută mai mare decît cea din cincinalul trecut. De asemenea, în această perioadă au fost construite și date în ex-

ploatare 1 800 capacități de producție industriale și agrozootehnice, volumul fondurilor fixe puse în funcțiune, de circa 500 miliarde lei, fiind practic egal cu cel din întregul cincinal trecut. Venitul național a crescut într-un ritm mediu anual de peste 9 la sută, mai rapid decât cel al produsului social, ceea ce evidențiază accentuarea proceselor calitative din economie. Ca urmare a dezvoltării în ritm înalt a economiei naționale, a îmbunătățirii continue a structurii producției materiale, s-a intensificat activitatea de comerț exterior a țării noastre, s-a lărgit participarea României la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori. În acest cadru s-a amplificat cooperarea în producție și în alte domenii cu țările socialiste, cu statele în curs de dezvoltare, cu țările capitaliste dezvoltate, pe baza deplinei egalități în drepturi și avantajului reciproc.

Pentru succesele remarcabile obținute în acești trei ani și jumătate în dezvoltarea și modernizarea economiei naționale, în creșterea producției materiale și sporirea avuției socialiste a poporului, doresc să adresez clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, cele mai calde felicitări și urări de noi și mari succese în toate domeniile de activitate. (*Urale și aplauze ; se scandează : „Ceaușescu — P.C.R. !”*).

Fără îndoială că, în activitatea economică, în diferite domenii ale producției materiale, se mai manifestă și lipsuri, mai sînt rămîineri în urmă, ceea ce face ca nu peste tot rezultatele obținute să fie în întregime pe măsura posibilităților. Mai avem de luptat cu o serie de mentalități învechite, cu manifestări de birocrație, formalism, lipsă de răspundere, cu tendința unora de a pune interesele personale deasupra intereselor generale ale societății, ale întregului nostru popor. Mai trebuie făcute eforturi pentru ridicarea pregătirii profesionale a cadrelor, a oamenilor muncii, pentru însușirea și aplicarea rapidă în viață a noilor cuceriri ale științei și tehnicii moderne, pentru perfecționarea conducerii activității economice. Dispunem însă de tot ce este necesar pentru înfăptuirea în cele mai bune condiții a sarcinilor pe anii 1979—1980 și pe întregul cincinal, asigurînd astfel pregătirea temeinică a viitorului plan de cinci ani, dezvoltarea economico-socială accelerată a Republicii Socialiste România, înaintarea ei tot mai fermă pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, a comunismului ! (*Aplauze și urale puternice. Se scandează : „Ceaușescu — P.C.R. !”*).

Stimați tovarăși,

Partidul a subordonat permanent întreaga politică de construcție a noii orînduiri, de dezvoltare economico-socială a țării, ridicării nivelului de viață al maselor largi de oameni ai muncii, satisfacerii în condiții tot mai bune a cerințelor și necesităților multiple ale celor ce muncesc, asigurării mijloacelor necesare pentru ca întregul nostru popor să se bucure de roadele civilizației moderne, de cuceririle științei și culturii, ale cunoașterii umane. Aceasta se oglindește elocvent în faptul că veniturile reale ale populației au crescut de circa 6 ori în 1978, față de anul 1950. S-a dezvoltat puternic desfacerea de produse agroalimentare, România situîndu-se astăzi, din punct de vedere al consumului de calorii pe locuitor, printre primele 10 țări ale lumii. S-a lărgit, de asemenea, consumul de bunuri de folosință îndelungată, s-au extins serviciile pentru populație, s-au îmbunătățit condițiile de locuit — în perioada 1950—1978 construindu-se peste 4 milioane locuințe. Numai în acest cincinal — 1976—1980 — se vor construi, cu mijloacele statului, circa un milion de apartamente. Este, de ase-

menea, demonstrativ în ce privește grija partidului și statului pentru satisfacerea, pe multiple planuri, a cerințelor de viață ale maselor populare faptul că, pe ansamblu, cheltuielile de la bugetul de stat pentru acțiuni social-culturale au crescut, în perioada 1950—1978, de aproximativ 18 ori. Ca urmare a ridicării generale a nivelului de trai, a crescut durata medie de viață, iar numărul populației a sporit, în perioada 1950—1978, cu peste 5,5 milioane oameni.

În acest cincinal, creșterea producției materiale și a eficienței economice, sporirea venitului național au asigurat condiții pentru suplimentarea programului de ridicare a nivelului de trai stabilit inițial. Prevederile planificate în domeniul creșterii retribuțiilor și veniturilor țăranimii s-au îndeplinit încă din anul 1978. Retribuția reală a personalului muncitor a fost anul trecut cu 21,4 la sută mai mare decât în 1975, iar veniturile reale ale țăranimii au sporit în aceeași perioadă cu 25,6 la sută. Prima etapă de majorare a retribuțiilor în acest cincinal s-a încheiat cu trei luni mai devreme, iar de curând s-a trecut la aplicarea celei de-a doua etape. Paralel cu sporirea venitului de muncă, fonduri tot mai mari s-au alocat pentru plata pensiilor, alocațiilor pentru copii, ajutoarelor pentru mamele cu mai mulți copii, în 1978 cheltuielile social-culturale finanțate de la bugetul de stat ajungând în medie pe locuitor la peste 2 800 lei anual. De asemenea, începând de la 1 ianuarie 1978 s-a trecut la reducerea treptată a săptămânii de lucru, de care beneficiază în prezent aproape 3 milioane de oameni ai muncii, urmînd ca pînă în 1980 să se generalizeze pentru întregul personal muncitor săptămîna redusă de lucru de 46 ore. Toate aceste realități dovedesc în modul cel mai convingător că scopul suprem al politicii partidului nostru, sensul însuși al construcției socialiste îl constituie omul, bunăstarea și fericirea sa, dezvoltarea multilaterală a personalității umane, făurirea unei vieți de înaltă civilizație materială și spirituală pentru întregul nostru popor. (*Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceaușescu și poporul !”*).

Dragi tovarăși,

În perioada care a trecut de la revoluția de eliberare socială și națională din august 1944 au avut loc profunde schimbări în întreaga structură socială a României socialiste. Clasa muncitoare a devenit o clasă nouă, proprietară a mijloacelor de producție și producătoare de bunuri materiale, îndeplinindu-și cu cinste misiunea istorică în conducerea edificării noii orînduiri. Țărănimea, în urma cooperativizării agriculturii și creării marii proprietăți socialiste, a devenit, de asemenea, o clasă nouă, care ocupă un loc important în societatea noastră. Alianța dintre muncitorime și țărănime a jucat un rol hotărîtor în victoria revoluției socialiste și construcția noii orînduiri, ea a constituit și constituie temelia de granit a regimului nostru socialist. (*Aplauze puternice*). S-a dezvoltat, de asemenea, puternic intelectualitatea nouă a țării, îndeplinind, în condițiile revoluției tehnico-științifice moderne, un rol de seamă în asigurarea progresului multilateral al patriei. Societatea noastră socialistă este formată astăzi din clase și categorii sociale legate prin interese și aspirații comune, acționînd în strînsă unitate și colaborare pentru înfăptuirea Programului partidului, pentru ridicarea României pe noi culmi de civilizație. (*Aplauze și urale puternice*).

O cucerire istorică a partidului și statului nostru o constituie rezolvarea, în spiritul principiilor socialismului, a problemei naționale, asigu-

rarea deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate, posibilități egale de afirmare în viața politică, socială și culturală a tuturor fiilor țării. Rod al politicii partidului, s-au întărit continuu unitatea și frăția dintre oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, în munca și lupta comună pentru progresul și înflorirea continuă a patriei socialiste, pentru făurirea propriului lor viitor de bunăstare și fericire. Întărirea tot mai puternică a unității și coeziunii întregului nostru popor constituie o uriașă forță motrice în construcția socialismului și comunismului pe pământul României. (*Aplauze puternice, prelungite*).

S-a întărit și consolidat continuu statul nostru socialist, s-a perfecționat permanent activitatea sa, la baza întregii vieți sociale punându-se tot mai ferm principiile conducerii științifice, colective a societății. În toată această perioadă a avut loc un amplu proces de adâncire continuă a democrației socialiste în toate sferele activității economico-sociale. Partidul a creat un cadru tot mai larg și perfecționat pentru participarea maselor largi de oameni ai muncii la conducerea întreprinderilor și instituțiilor, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a țării, la conducerea întregii societăți. S-au asigurat ridicarea pe un plan superior a autoconducerii muncitorești și întărirea autogestiunii economico-financiare a întreprinderilor, îmbinarea armonioasă a autonomiei fiecărei unități cu conducerea unitară a întregii vieți economico-sociale.

Ne preocupăm permanent de respectarea legalității socialiste, de perfecționarea activității organelor de justiție și procuratură, de asigurarea ordinii și a liniștii poporului nostru, de perfecționarea continuă a întregului ansamblu al noilor relații socialiste din patria noastră. Acordăm cea mai mare atenție întăririi forțelor noastre armate, a capacității de apărare a țării, creării tuturor condițiilor pentru salvagardarea cuceririlor socialismului, a libertății, suveranității și integrității teritoriale a României. (*Aplauze puternice, prelungite*). În același timp, armata noastră dezvoltă o colaborare activă cu armatele țărilor socialiste, cu ale altor state prietene, fiind oricând gata să-și îndeplinească angajamentele și obligațiile asumate în cadrul alianțelor sale în cazul unui atac imperialist.

O preocupare de prim ordin a partidului și statului nostru a fost și este promovarea fermă în întreaga viață socială a principiilor eticii și echității socialiste, introducerea consecventă a noilor norme de conviețuire socialistă și comunistă, înlăturarea vechilor concepții și mentalități retrograde, cultivarea celor mai înalte idealuri ale socialismului în rîndurile maselor largi populare. Partidul nostru a desfășurat și desfășoară o intensă muncă politică și organizatorică de educare socialistă a maselor, în spiritul concepției revoluționare a materialismului dialectic și istoric, de formare a omului nou cu un larg orizont de cunoaștere și înțelegere, cu trăsături morale înaintate — constructor conștient al societății socialiste și comuniste pe pământul României. (*Vii aplauze*).

O expresie profund grăitoare a rezultatelor remarcabile obținute de partidul și statul nostru în dezvoltarea culturii noi, socialiste, în asigurarea condițiilor pentru accesul larg al maselor de oameni ai muncii la comorile artei și culturii naționale și universale, în îmbogățirea continuă a vieții spirituale a poporului o constituie recenta ediție a Festivalului național „Cîntarea României“, încheiată zilele acestea. În cadrul festivalului s-au demonstrat, încă o dată, cu putere, geniul creator al poporului nostru, sensibilitatea artistică și dragostea sa de frumos, capacitatea de a dez-

volta, în condițiile noi de astăzi, tradițiile artei și culturii milenare moștinite de la înaintași, îmbogățindu-le cu noi lucrări inspirate din ampla operă revoluționară ce se înfăptuiește pe pământul României. Activitatea cultural-artistică, în cadrul festivalului, se împletește cu preocuparea pentru realizarea în cele mai bune condiții a sarcinilor de producție, a politici partidului de edificare a socialismului în patria noastră.

Pe baza experienței dobândite pînă în prezent în desfășurarea acestei mari acțiuni cu caracter național, este necesar să se facă totul pentru ca cea de-a III-a ediție a festivalului „Cîntarea României” să ducă la ridicarea pe o treaptă și mai înaltă a activității politico-educative din patria noastră, a procesului de formare a omului nou — parte componentă inseparabilă a întregii opere de construire a socialismului. Cu atît mai necesar este astăzi să acordăm o atenție corespunzătoare activității politico-educative, cu cît, după cum este bine cunoscut, asistăm pe plan internațional la o serie de încercări de a reedita vechile concepții retrograde ale rasismului, ale fascismului, de a întoarce omenirea cu sute de ani în urmă. Este necesar ca socialismul, partidul nostru să desfășoare o asemenea activitate, încît să demonstreze prin fapte că nu mai este posibilă întoarcerea înapoi, că omenirea a lichidat pentru totdeauna ceea ce a aparținut robiei, și feudale și capitaliste, că fascismul nu va mai trece niciodată ! (*Aplauze puternice, îndelungate ; se scandează „Ceaușescu — pace !”*).

De-a lungul acestei clocotitoare istorii de trei decenii și jumătate, jalonată de victorii epocale în toate domeniile vieții economico-sociale, au trebuit înfrînte multe obstacole și greutăți, s-au săvîrșit și o serie de greșeli, au fost comise și abateri de la principiile socialismului, abuzuri și ilegalități. Partidul nostru comunist a dezvăluit însă public, într-un spirit de înaltă răspundere, principialitate și exigență comunistă, toate erorile și abaterile produse, luînd măsuri ferme pentru ca, împreună cu întregul popor, să se evite cu desăvîrșire apariția în viitor a unor asemenea manifestări.

Ceea ce a caracterizat întreaga epocă de construire a socialismului este mersul mereu ascendent al societății noastre spre progres și bunăstare, ridicarea fermă a României pe trepte tot mai înalte de civilizație socialistă.

Este necesar să le răspundem clar acelor care încearcă să ponegrească socialismul, apelînd la unele greșeli sau erori, să le spunem că principiile socialismului, idealul socialismului, nu au avut și nu au nimic comun cu diferite greșeli sau abuzuri, că socialismul este singura societate care va asigura manifestarea reală a demnității umane, a personalității umane, a adevăratei libertăți pentru toate popoarele, pentru toți oamenii. (*Aplauze puternice ; se scandează : „Ceaușescu — pace !”*).

Acum, la a 35-a aniversare a revoluției noastre de eliberare socială și națională, putem afirma, cu îndreptățită mîndrie, că tot ceea ce am realizat în dezvoltarea economico-socială a patriei noastre demonstrează cu putere justiția politicii revoluționare, marxist-leniniste a partidului nostru, care aplică în mod creator principiile generale ale socialismului științific, concepția materialist-dialectică și istorică, adevăruri universal valabile, la condițiile specifice ale României, că prin tot ceea ce noi am realizat demonstrăm în practică superioritatea socialismului, a înaltelor și nobilelor idealuri care au caracterizat și caracterizează socialismul și comunismul. (*Aplauze puternice, îndelungate*). Viața a demonstrat că partidul nostru nu cunoaște alte țeluri mai înalte decît libertatea, prospe-

ritatea și fericirea poporului, că politica sa corespunde pe deplin intereselor și aspirațiilor vitale ale întregii noastre națiuni socialiste. În această perioadă hotărâtoare pentru destinele României, Partidul Comunist Român a fost tot timpul la înălțimea misiunii sale istorice, a exercitat cu succes rolul de forță politică conducătoare a întregii societăți, unind toate forțele țării într-o direcție unică, accelerând progresul material și spiritual, făurirea vieții demne și prospere pentru toți cei ce muncesc, afirmarea liberă și independentă a României socialiste. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Strălucitele victorii obținute în perioada de la revoluția din august 1944 sînt rezultatul eforturilor entuziaste și neobosite, ale muncii eroice, pline de abnegație a clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, a tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate. Toate aceste succese demonstrează minunata forță creatoare a poporului nostru, stăpîn deplin pe destinele sale, sînt o vie expresie a superiorității socialismului, care asigură manifestarea plenară a energiilor și geniului întregului popor, în slujba bunăstării, independenței, colaborării și păcii. (*Aplauze puternice*).

Acum, la împlinirea a 35 de ani de la glorioasele evenimente din august 1944, generația care a săvîrșit marea revoluție de eliberare socială și națională a țării, care a înfruntat cu arma în mînă dictatura fascistă și armatele cîmpătorești ale Germaniei naziste, care a răsturnat de la putere clasele exploatatoare și a înălțat în România edificiul luminos al socialismului poate privi, în mod retrospectiv, viața, lupta și munca ei cu sentimentul datoriei împlinite față de partid, față de socialism, față de patrie. (*Aplauze puternice*). În pofida jertfelor și sacrificiilor pe care a trebuit să le facă, ea poate fi mîndră că a avut fericirea să fie părtașă la această măreață operă, că i-a revenit misiunea de a înscrie în milenara carte de aur a patriei cea mai grandioasă pagină de înfăptuiri și transformări revoluționare, că prin eforturile ei neobosite, prin spiritul patriotic arzător și elanul ei nestins a făcut ca scumpa noastră patrie să se ridice mereu mai sus, liberă, demnă, înfloritoare, spre piscurile socialismului și comunismului, ocupînd un loc de cinste în rîndul tuturor națiunilor lumii. (*Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceașescu — P.C.R. !”*).

Stimați tovarăși,

Sărbătorim trei decenii și jumătate de la revoluția de eliberare socială și națională în condițiile cînd partidul și întregul nostru popor se pregătesc să întîmpine cu noi și importante realizări Congresul al XII-lea — eveniment de o deosebită însemnătate în viața social-politică a întregii țări.

Așa cum se subliniază în proiectul de Directive, obiectivul fundamental în viitorii cinci ani îl constituie continuarea înfăptuirii prevederilor Programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism, intrarea societății românești într-o fază nouă a dezvoltării sale, în care vor avea loc afirmarea cu putere a revoluției tehnico-științifice contemporane în toate domeniile construcției socialiste, accelerarea trecerii, pe baza acumulărilor cantitative din cincinalele anterioare, la o nouă calitate a activității economico-sociale, ridicarea în continuare a gradului de bunăstare materială și spirituală a poporului, întărirea independenței și suveranității patriei noastre socialiste.

Prin prevederile sale, planul cincinal pe perioada 1981—1985 va asigura dezvoltarea armonioasă a întregii societăți, creșterea în ritm înalt a economiei naționale, a produsului social și a venitului național, realizarea unui echilibru corespunzător între diferite ramuri și sectoare de activitate, amplasarea mai judicioasă a forțelor de producție pe teritoriu, înflorirea puternică a științei, învățămîntului și culturii, perfecționarea tuturor raporturilor sociale, adîncirea în continuare a democrației socialiste, conducerea pe baze științifice a întregii societăți.

Proiectul Programului-directivă de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică stabilește aprofundarea continuă a cercetării științifice, legarea și mai strînsă a acesteia de cerințele concrete ale producției materiale și vieții sociale, sporirea rolului său în transformarea naturii, a materiei și mediului înconjurător, ridicarea ei la nivelul celor mai înalte cuceriri ale gîndirii științifice și tehnice pe plan mondial.

În ce privește proiectul Programului-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei, acesta concretizează liniile directoare ale politicii energetice a partidului, stabilind sarcinile de bază privind dezvoltarea potențialului energetic al țării, precum și gospodărirea cu maximă eficiență a resurselor energetice de care dispunem, raționalizarea și reducerea continuă a consumurilor de energie în toate domeniile, urmărind ca în viitorul deceniu România să devină independentă din punct de vedere al combustibilului și energiei.

Creșterea rapidă, echilibrată și eficientă a economiei noastre naționale va face posibilă realizarea în 1990 a unui venit național pe locuitor de 3 000—3 500 dolari, ceea ce va asigura condiții de viață superioare poporului nostru, satisfacerea necesităților științifice determinate, de ordin material și spiritual ale maselor largi populare, ridicarea României pe noi trepte de progres și civilizație.

O importanță deosebită pentru realizarea în viitor a obiectivelor cuprinse în proiectul de Directive și în Programele-directivă ce vor fi adoptate de Congresul al XII-lea are îndeplinirea riguroasă a prevederilor planului pe acest an și pe întregul cincinal. Ministerele economice, întreprinderile, organele și organizațiile de partid, consiliile de conducere ale oamenilor muncii, toți cei ce se muncesc au datoria de a-și concentra forțele pentru realizarea și chiar depășirea producției planificate, pentru înfăptuirea indicatorilor economici de bază — producția fizică și producția netă — care exprimă cel mai bine aportul la dezvoltarea avuției sociale, a venitului național. Trebuie luate măsurile cele mai hotărîte și depuse toate eforturile în vederea îndeplinirii integrale a programului de investiții, intrării în producție la timp și la toți parametrii proiectați a noilor obiective economice, ca și realizării sarcinilor în domeniul construcției de locuințe. De cea mai mare însemnătate este, de asemenea, desfășurarea unei activități corespunzătoare în agricultură pentru realizarea unei recolte cît mai mari în acest an, ca și în anul viitor, pentru creșterea producțiilor vegetale și animale la nivelul stabilit în plan.

O atenție centrală trebuie acordată, totodată, transformării acumulărilor cantitative din economia noastră națională într-o calitate nouă, superioară, sporirii eficienței economice în toate domeniile. Trebuie spus că, dacă la produsele de bază am atins sau vom atinge în următorii ani niveluri pe locuitor comparabile cu cele din țările cu o economie dezvoltată, la unii indicatori calitativi, de eficiență, decalajele sînt încă relativ mari — și trebuie să facem totul pentru înlăturarea lor într-un termen cît mai scurt.

Eforturi susținute trebuie depuse pentru creșterea substanțială a gradului de valorificare a materiilor prime, a calității produselor, pentru utilizarea intensivă a capacităților de producție și a fondurilor fixe, ridicarea continuă a productivității muncii sociale, reducerea costurilor de producție, îndeosebi a cheltuielilor materiale, asigurându-se în fiecare unitate gospodărire rațională, cu rezultate maxime, a resurselor încredințate de societate.

O importanță deosebită au în înfăptuirea tuturor obiectivelor cantitative și calitative ale economiei noastre asigurarea bunei funcționări a noului mecanism economic, perfecționarea continuă a autoconducerii muncitorești și autogestiunii întreprinderilor, creșterea răspunderii organelor colective de conducere din toate unitățile economico-sociale.

Este necesar să se acționeze cu cea mai mare fermitate și consecvență pentru îndeplinirea programului privind creșterea resurselor energetice proprii, și în primul rând a producției de cărbune, pentru valorificarea cât mai rațională a potențialului de care dispunem, pentru realizarea de economii substanțiale de combustibili și energie, atât în consumul public și casnic, cât mai ales în producție, care are cea mai mare pondere în consumul de energie. Economia de combustibil și energie trebuie să devină o cauză a tuturor oamenilor muncii, a tuturor cetățenilor, o acțiune generală a întregului popor, de aceasta depinzând în mare măsură însăși dezvoltarea viitoare a economiei noastre, mersul înainte al patriei pe calea progresului și bunăstării.

Cerințele progresului nostru economic impun accentuarea preocupării pentru dezvoltarea și îmbunătățirea întregii activități de comerț exterior, imprimarea unei dinamici mai susținute exportului, creșterea ponderii vânzării pe piața mondială a produselor cu un grad înalt de prelucrare. Cea mai mare atenție trebuie acordată realizării integrale și la cea mai înaltă calitate a producției destinate exportului, sporirii competitivității mărfurilor românești pe piața mondială. De asemenea, trebuie luate măsuri pentru desfășurarea mai bună a activității de comercializare a produselor românești în străinătate, aprofundându-se studierea tendințelor pieței externe. O preocupare deosebită trebuie să manifeste organizațiile economice, Ministerul Comerțului Exterior și celelalte ministere pentru lărgirea și diversificarea acțiunilor de cooperare, în special în producție, cu alte țări. Este necesar să se ia toate măsurile pentru creșterea susținută a eficienței comerțului exterior, realizarea unei balanțe comerciale active care să asigure o balanță de plăți echilibrată. Activitatea de comerț exterior constituie o parte inseparabilă a înfăptuirii Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de aceea trebuie făcut totul pentru ridicarea acestei activități la nivelul sarcinilor puse de partid.

La cea de-a 35-a aniversare a victoriei revoluției de eliberare socială și națională, făcând bilanțul perioadei celei mai glorioase și bogate în realizări și transformări revoluționare din întreaga istorie a României, să întâmpinăm cu noi și însemnate realizări cel de-al XII-lea Congres al partidului, care prin orientările și hotărârile sale va deschide patriei noastre noi orizonturi de progres, va asigura înaintarea fermă, neabătută a României pe calea socialismului și comunismului. (*Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceaușescu — P.C.R. !”*).

Stimați tovarăși,

Îndeplinind cu succes Programul partidului de dezvoltare economico-socială a patriei, poporul român își aduce contribuția la victoria forțelor socialismului, la cauza prieteniei și colaborării între toate națiunile lumii, la pacea și progresul internațional. Mărețele realizări obținute în toate domeniile în anii construcției socialiste, politica de pace și înțelegere, de contacte și cooperare activă cu toate statele lumii au făcut ca România să se bucure de un binemeritat prestigiu pe plan mondial, de stima și prețuirea tuturor popoarelor, să aibă prieteni pe toate meridia-nele. (*Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Stima noastră și mândria, Ceaușescu — România !”*).

În deplină concordanță cu interesele supreme ale patriei noastre, cu cauza generală a progresului și păcii, România socialistă militează consecvent pentru dezvoltarea prieteniei și conlucrării cu toate țările socialiste, acționează neabătut pentru întărirea solidarității, unității și colaborării lor, considerind că aceasta constituie un factor primordial pentru afirmarea prestigiului socialismului în lume, pentru creșterea rolului țărilor socialiste în accelerarea schimbărilor înnoitoare din viața internațională. Vom face totul și în viitor pentru ca relațiile noastre cu țările socialiste să se amplifice necontenit, slujind prin aceasta atât interesele poporului român, cât și cele ale celorlalte popoare socialiste, ale socialismului, comunismului și păcii. (*Aplauze puternice*).

În cadrul politicii noastre externe acordăm o atenție deosebită întăririi relațiilor cu țările în curs de dezvoltare și nealiniate, cu tinerele state care și-au cucerit independența și au pășit pe calea dezvoltării economice și sociale de sine stătătoare. După cum am mai menționat și cu alte ocazii, România situează raporturile cu țările în curs de dezvoltare în contextul luptei generale împotriva politicii imperialiste și colonialiste, pentru dreptul fiecărui popor de a fi stăpîn pe bogățiile naționale, pe destinele sale, de a se afirma liber și suveran pe calea dezvoltării economico-sociale, independente, ca și în viața internațională. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Pornind de la realitatea împărțirii lumii în țări cu orînduiri sociale diferite și fiind conștienți că această realitate va continua să dăinuie încă o lungă perioadă de timp, promovăm largi relații economice, tehnico-științifice, culturale cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, în spiritul coexistenței pașnice, participăm activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori.

Ca și pînă acum, vom situa în mod ferm la baza tuturor raporturilor internaționale ale României principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței, singurele de natură să asigure colaborarea, securitatea și pacea internațională. (*Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceaușescu — pace !”*).

Stimați tovarăși,

Evoluția evenimentelor confirmă pe deplin justetea analizei marxiste făcute de partidul nostru proceselor dezvoltării mondiale, a marilor schimbări ce au loc pe arena internațională, a orientărilor fundamentale ale politicii externe a Republicii Socialiste România.

Caracteristica amplelor transformări revoluționare, de ordin social și național, a mutațiilor profunde petrecute în raportul mondial de forțe o constituie afirmarea tot mai puternică a voinței și hotărârii popoarelor de a pune capăt pentru totdeauna politicii imperialiste de dominație și asuprire, de forță și dictat, de a se dezvolta libere, deplin stăpîne pe soarta și bogățiile lor naționale, de a promova o politică nouă, de egalitate și respect între națiuni, de colaborare multilaterală, într-un climat de încredere și securitate.

Totodată, în lume are loc o ascuțire a contradicțiilor de tot felul. Continuă să se manifeste politica imperialistă de forță și dictat, să se accentueze tendințele spre o nouă reîmpărțire a zonelor de influență și dominație. Se poate spune că aceste contradicții și tendințe sînt strîns legate și de criza economică, criza monetară și îndeosebi de criza energetică. Dacă vă reamintiți, în luna august anul trecut, la ședința cu activul de partid, apreciam că asistăm, în viața internațională, atît la folosirea căilor militare, cît și a celor economice pentru realizarea anumitor scopuri politice. Se poate spune acum că asistăm la intensificarea amenințărilor. Vă sînt cunoscute unele declarații potrivit cărora, dacă va fi necesar, se va recurge la forța militară pentru asigurarea anumitor interese economice, îndeosebi în ce privește energia. Subliniez acest lucru pentru că în viața internațională sînt, într-adevăr, probleme deosebit de complexe și se impune mai mult ca oricînd să facem totul pentru ca asemenea tendințe să nu se poată manifesta, pentru ca nimeni să nu îndrăznească să recurgă la forță în nici o parte a lumii. (*Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceaușescu — pace !”*).

Situația complexă existentă în lume pune pe prim plan necesitatea intensificării acțiunilor ferme ale popoarelor, ale tuturor forțelor progresiste pentru diminuarea tensiunii și încordării, pentru renunțarea la forță, la folosirea mijloacelor militare în soluționarea problemelor, pentru asigurarea continuării cursului spre destindere, a politicii de colaborare și pace. Acționînd unite, forțele socialismului și progresului, popoarele de pretutindeni pot împiedica izbucnirea unui nou război mondial, pot respinge diferitele amenințări și aventuri militare, pot garanta dezvoltarea liberă, de sine stătătoare, a tuturor popoarelor, pot asigura pacea în întreaga lume, independența tuturor națiunilor. (*Aplauze puternice*).

Pornind de la aceste realități, România își intensifică participarea la viața internațională, la soluționarea constructivă a marilor probleme care confruntă omenirea. Pe primul plan situăm, cum este și firesc, înfăptuirea securității și păcii în Europa, continentul de unde au pornit cele două războaie mondiale și unde există cea mai mare densitate de arme și trupe, precum și cele două blocuri militare opuse. În cei patru ani care au trecut de la semnarea documentelor de la Helsinki s-au realizat o serie de pași în direcția normalizării raporturilor dintre state ; s-a intensificat colaborarea economică, științifică, culturală, s-a extins metoda întîlnirilor și convorbirilor între șefii de state, de guverne și alți oameni politici ; s-au încheiat înțelegeri și acorduri care influențează în mod pozitiv viața continentului. Cu toate acestea, trebuie să arătăm că s-a făcut încă puțin — inclusiv la reuniunea de la Belgrad — pentru înfăptuirea prevederilor înscrise în acordurile de la Helsinki. În Europa continuă să existe numeroase probleme nesoluționate, iar în prezent se reactivează forțe ostile cursului spre destindere. De aceea, considerăm că trebuie intensificate eforturile pentru dezvoltarea largă, neîngrădită a colaborării economice, tehnico-științifice,

culturale și în alte probleme umanitare între toate statele continentului, pentru înlăturarea barierelor și practicilor discriminatorii care afectează cooperarea europeană. În același timp, trebuie acționat pentru adoptarea unor măsuri concrete de dezagajare militară a continentului, fără de care nu se pot înlăptui securitatea și pacea. În acest context România acordă o atenție deosebită pregătirii consfăturii de la Madrid din 1980, considerînd că trebuie făcut totul pentru a se ajunge, la această reuniune, la măsuri concrete de înlăptuire pe continentul european a securității, destinderii și păcii. Interesele supreme ale popoarelor cer ca în Europa să se instaureze relații de deplină egalitate, respect reciproc și încredere între state, care să dea fiecărei națiuni garanția că se află la adăpost de orice amestec din afară, de orice agresiune, să-și poată consacra plener energiile dezvoltării economice și sociale.

O importanță deosebită au, în acest context, întărirea colaborării între țările din Balcani, fără deosebire de orînduire socială, intensificarea eforturilor pentru colaborarea bilaterală și multilaterală în probleme de interes comun, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii și buneii vecinătăți, fără arme nucleare, ca o parte componentă a securității și colaborării în Europa. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Poporul român, ca și toate celelalte popoare, este profund îngrijorat de faptul că în lume continuă să mai ardă flăcările războaielor, că au loc confruntări armate, care provoacă vărsări de sînge și mari pierderi materiale și umane și care pot pune în pericol securitatea și pacea întregii omeniri.

Ținînd seama că în lume sînt multe probleme complexe, că îndelungata dominație imperialistă și colonialistă a generat și a lăsat nesoluționate în mod corespunzător numeroase diferende și probleme litigioase, ne pronunțăm cu fermitate pentru soluționarea oricăror probleme dintre state numai și numai pe calea tratativelor între cei interesați, pentru renunțarea cu desăvîrșire la folosirea forței militare, la amenințarea cu forța. Aceasta corespunde atît intereselor popoarelor respective, cît și intereselor tuturor popoarelor, cauzei păcii și colaborării internaționale. (*Aplauze puternice, prelungite*).

În acest context România se pronunță pentru soluționarea pe cale politică a conflictului din Orientul Mijlociu, pentru o pace globală, care să ducă la retragerea Israelului din teritoriile arabe ocupate în 1967, la înlăptuirea dreptului la autodeterminare al poporului palestinian — inclusiv la constituirea unui stat propriu independent — la asigurarea independenței și suveranității tuturor statelor din zonă. Trebuie înțeles că fără soluționarea problemei palestinienilor, fără un stat palestinian nu se poate realiza pacea în Orientul Mijlociu! (*Aplauze puternice*). După părerea noastră, este necesar ca Organizația Națiunilor Unite să aibă un rol mai activ în soluționarea conflictului din Orientul Mijlociu și, dacă țările interesate vor considera necesar, să se ajungă la o nouă conferință internațională, cu participarea tuturor celor interesați, inclusiv a Organizației pentru Eliberarea Palestinei, precum și a celor doi copreședinți ai Conferinței de la Geneva — U.R.S.S. și S.U.A. Se impune, de asemenea, acționat, cu toată răspunderea, pentru a se pune capăt acțiunilor militare ale Israelului în Liban, pentru asigurarea integrității și independenței Libanului, printr-o reconciliere națională care să asigure dezvoltarea democratică, independentă a acestei țări. (*Aplauze puternice*).

România susține activ lupta popoarelor din Namibia și Zimbabwe pentru independență, lupta populației majoritare din Africa de Sud împotriva politicii rasiste, de apartheid. Le vom acorda și în viitor întregul nostru sprijin, fiind convinși că popoarele din această parte a Africii vor cuceri în curând deplina independență, vor deveni stăpîni pe destinele lor! Le urăm succes deplin în această luptă dreaptă! (*Aplauze puternice, prelungite*).

În legătură cu situația de pe continentul african, ținînd seama de relațiile largi pe care le avem cu statele acestui continent, considerăm că este în interesul tuturor popoarelor africane de a face totul pentru soluționarea diferitelor probleme dintre ele numai pe calea tratativelor, de a se ajunge la întărirea unității lor în lupta împotriva politicii de asuprire colonialistă și imperialistă, pentru dezvoltarea independentă, pentru progres economic și social. Numai această cale corespunde intereselor acestor popoare, ca dealtfel intereselor tuturor statelor lumii! (*Aplauze și urale puternice*).

Ne îngrijorează în mod deosebit continuarea tot mai intensă a cursei înarmărilor, creșterea nemăsurată a cheltuielilor militare, care reprezintă o grea povară pe umerii tuturor popoarelor și o amenințare tot mai mare la adresa securității mondiale. În aceste împrejurări, dezarmarea generală, și în primul rînd dezarmarea nucleară, apare ca obiectiv primordial, cel mai urgent, al întregii omeniri. După cum se știe, România a prezentat un ansamblu de măsuri concrete — atît la sesiunea specială a O.N.U., cît și cu alte prilejuri — menite să impulsioneze trecerea la acțiuni practice, efective în această direcție. O cerință imperioasă, imediată o constituie înghețarea și trecerea la reducerea treptată a cheltuielilor militare și folosirea fondurilor astfel economisite atît pentru progresul fiecărei țări, cît și pentru ajutorarea țărilor în curs de dezvoltare. Să facem astfel ca grandioasele cuceriri ale științei și tehnicii, ale civilizației umane, forța geniului creator al omului să fie puse nu în slujba războiului și distrugerii, ci numai și numai în slujba bunăstării și fericirii omului, a națiunilor, pentru pacea și colaborarea pe planeta noastră. (*Aplauze și urale puternice. Se scandează: „Ceaușescu — pace !”*).

România a apreciat încheierea acordului S.A.L.T. II între Uniunea Sovietică și Statele Unite ca un factor pozitiv în direcția dezvoltării încrederii, în crearea condițiilor pentru trecerea în viitor la măsuri de dezarmare, și în primul rînd de dezarmare nucleară.

Este necesar ca la realizarea dezarmării să participe toate statele, astfel încît să se ajungă la diminuarea efectivelor și bugetelor militare, la lichidarea bazelor militare străine și retragerea trupelor în granițele naționale, la desființarea blocurilor militare, la oprirea producerii atît a armelor nucleare, cît și a armelor clasice, la făurirea unei lumi în care oamenii să se simtă la adăpost de noi războaie. Trebuie să nu uităm niciodată că, dintotdeauna, socialismul s-a manifestat ca o concepție nouă de relații internaționale, umanitare, ca o concepție ce militează ca războaiele să fie eliminate definitiv din viața omenirii. Luptînd pentru progres social, pentru socialism, luptăm pentru a înlătura războaiele de pe planeta noastră, pentru o lume a prieteniei și frăției, a egalității și independenței tuturor națiunilor. (*Aplauze și urale puternice; se scandează: „Ceaușescu — pace !”*).

18 O problemă fundamentală a lumii de azi o reprezintă lichidarea subdezvoltării, a împărțirii lumii în țări bogate și sărace, ca urmare a îndelun-

gatei dominații imperialiste și colonialiste. Noi pornim de la faptul că lichidarea subdezvoltării interesează majoritatea popoarelor, implicit cele dezvoltate, deoarece acest fenomen se repercutează în mod direct și asupra vieții tuturor statelor, alimentînd instabilitatea și criza, care nu pot fi soluționate în mod parțial, ci numai în contextul ansamblului vieții economico-sociale mondiale.

Fără îndoială că, în lichidarea înapoierii, un rol important îl au înseși popoarele în curs de dezvoltare, care trebuie să-și mobilizeze forțele și să întărească colaborarea între ele în vederea punerii în valoare a tuturor mijloacelor și resurselor materiale și umane de care dispun. Dar nu se poate subaprecia răspunderea pe care o au țările dezvoltate, țările care au avut colonii și și-au asigurat dezvoltarea de astăzi și pe seama popoarelor slab dezvoltate. Este necesar să se înțeleagă că pozițiile adoptate la Manila nu corespund în nici un fel realităților și cerințelor lumii de astăzi ; nu mai vorbesc de umanismul care ar trebui să caracterizeze relațiile dintre națiuni. De aceea, noi considerăm că țările dezvoltate trebuie să înțeleagă că au o răspundere și că trebuie să vină în ajutorul țărilor în curs de dezvoltare. Trebuie să fie bine înțeles că este în interesul atît al țărilor în curs de dezvoltare, cît și al celor dezvoltate să se ajungă la o înțelegere corespunzătoare pentru ajutorarea țărilor rămase în urmă, pentru a se realiza progresul lor cît mai rapid. De asemenea, țările socialiste au datoria să fie mai active în sprijinirea cerințelor juste ale țărilor în curs de dezvoltare. În fond, trebuie înțeles că pacea și colaborarea nu se pot realiza fără lichidarea subdezvoltării, fără relații noi, de egalitate în dezvoltarea economică ! (*Aplauze puternice, prelungite*).

România se pronunță ferm pentru participarea tuturor statelor la soluționarea acestor probleme — și în acest scop acordăm o mare însemnătate sesiunii de anul viitor a Organizației Națiunilor Unite, consacrate noii ordini economice internaționale. Sperăm că nu se va mai repeta situația de la Manila, că se vor trage concluziile corespunzătoare și se va acționa cu spirit de răspundere pentru a se ajunge la înțelegeri corespunzătoare. Aceasta corespunde necesităților stabilității economice și unei dezvoltări corespunzătoare a tuturor națiunilor lumii. Trebuie să fie bine înțeles că omenirea nu va mai putea suporta adîncirea decalajelor, concentrarea la un pol a unui număr tot mai mic de bogați, și la alt pol a unui număr tot mai mare de săraci. Trebuie să lichidăm această stare de lucruri ! Așa înțelegem noi noua ordine economică internațională, în care fiecare popor să se poată dezvolta și să poată duce o viață demnă ! (*Aplauze puternice, prelungite*).

Ținînd seama de problemele complexe ale lumii de astăzi, este necesar să se asigure democratizarea relațiilor internaționale, să se creeze condițiile participării, în deplină egalitate, la viața internațională, a tuturor statelor, indiferent de mărime sau de orînduire socială. În acest cadru acordăm o mare însemnătate participării mai active la viața internațională a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, a țărilor nealiniat, considerînd că ele trebuie să poată să-și spună mai răspicat cuvîntul asupra tuturor problemelor internaționale. Acordăm un rol important Organizației Națiunilor Unite, altor organisme internaționale, care asigură cadrul corespunzător participării la soluționarea problemelor a tuturor statelor, pe baza principiilor de drept internațional, de egalitate și respect între toate națiunile.

Partidul nostru acționează cu fermitate pentru întărirea relațiilor cu partidele comuniste și muncitorești, considerînd că aceasta constituie o necesitate și un factor important în dezvoltarea vieții internaționale, în soluționarea marilor probleme care frămîntă omenirea. Noi pornim de la faptul că astăzi partidele comuniste și muncitorești joacă un rol tot mai important pe plan național cît și în viața internațională, și că întărirea colaborării și solidarității lor va ajuta mult la soluționarea corespunzătoare a problemelor care preocupă astăzi omenirea.

Desigur, în relațiile noastre cu toate partidele comuniste și muncitorești pornim de la principiile deplinei egalități, ale respectării dreptului fiecărui partid la elaborarea liniei sale independente, corespunzător condițiilor în care își desfășoară activitatea. Considerăm că pe această bază se poate asigura dezvoltarea la nivel superior a solidarității și colaborării, că aceasta nu contravine în nici un fel, ci, dimpotrivă, condiționează întărirea solidarității și colaborării internaționale.

Acționăm, de asemenea, ferm pentru dezvoltarea relațiilor cu partidele socialiste, social-democrate, cu toate forțele mișcării muncitorești, considerînd că aceasta are o însemnătate esențială pentru dezvoltarea vieții internaționale pe cale democratică și soluționarea corespunzătoare a problemelor. Întărim colaborarea cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernămînt din țările în curs de dezvoltare, cu alte partide democratice, cu organizații revoluționare, progresiste de pretutindeni, considerînd că întărirea solidarității și colaborării între toți cei care se pronunță pentru pace, pentru destindere, pentru independență națională constituie un factor primordial pentru asigurarea progresului omenirii, pentru o lume mai dreaptă și mai bună. (*Aplauze puternice*).

Mai mult ca oricînd este necesar să se întărească unitatea tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste. Este necesar ca popoarele să-și ridice glasul, să facă să fie ascultate. Noi avem convingerea că, acționînd unite, popoarele de pretutindeni pot să asigure o dezvoltare nouă a vieții internaționale, pot să asigure destinderea, independența națională, progresul și pacea! (*Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează: „Ceaușescu — pace!”*).

Stimați tovarăși,

La a 35-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională să ne angajăm că vom face totul pentru înflorirea și prosperitatea patriei noastre socialiste, pentru înaintarea ei victorioasă pe drumul luminos al socialismului și comunismului! (*Aplauze și urale puternice*).

Să ne angajăm că vom îndeplini neabătut actualul plan cincinal, că vom întîmpina Congresul al XII-lea al partidului cu noi succese și vom asigura astfel ridicarea României socialiste pe noi trepte de progres și civilizație, creșterea continuă a bunăstării și fericirii întregului nostru popor! Să ne angajăm că vom face totul pentru a asigura îndeplinirea neabătută a Programului partidului, contribuind la afirmarea tot mai puternică a României socialiste în rîndul națiunilor lumii, la întărirea independenței, suveranității sale. (*Aplauze și urale puternice; se scandează: „Ceaușescu — P.C.R.!”*).

Să ne angajăm că vom milita neobosit pentru întărirea colaborării cu țările socialiste, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, cu toate forțele progresiste de pretutindeni, pentru o politică de independență națională, pentru noua ordine, pentru dezarmare, pentru

pace, pentru o lume mai dreaptă și mai bună ! (*Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceașescu — pace !”*).

Trăiască eroicul nostru popor, constructor al socialismului și comunismului în România ! (*Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceașescu și poporul !”*).

Trăiască Partidul Comunist Român, forța politică conducătoare a întregului popor pe calea prosperității, a socialismului, păcii și colaborării ! (*Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceașescu — P.C.R. !”*).

Trăiască solidaritatea și colaborarea dintre toate țările socialiste, dintre toate forțele progresiste și antiimperialiste, în lupta pentru progres social, pentru destindere și pentru pace ! (*Aplauze și urale puternice, prelungite*).

Trăiască colaborarea cu toate popoarele lumii pe principiile deplinei egalități în drepturi ! Trăiască independența națională, trăiască pacea ! (*Aplauze și urale puternice. Se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !”, „Ceașescu — pace !”, „Stima noastră și mândria — Ceașescu, România !”*. Toți cei prezenți la adunarea festivă se ridică în picioare și aclamă minute în șir, într-o atmosferă de puternic entuziasm, pentru Partidul Comunist Român, pentru Comitetul Central, pentru secretarul general al partidului și președintele țării, tovarășul Nicolae Ceașescu).

Prefazione al IX volume delle opere di Nicolae Ceaușescu di Luigi Longo

„Posso affermare, guardando in retrospettiva ai 45 anni e più della mia attività politica, che gli ideali e le speranze per le quali aderii al movimento rivoluzionario — e per le quali hanno lottato, sino al sacrificio, generazioni di militanti comunisti — costituiscono oggi una realtà tangibile, che la nostra nazione vive. Se fosse dato di poter ricominciare daccapo l'esperienza di quasi cinque decenni, dichiaro qui, dinanzi al partito e al popolo che sceglierei senza esitazione la stessa strada : quella cioè della lotta rivoluzionaria, della difesa della dignità, della libertà e della felicità della mia nazione“.

Così Nicolae Ceausescu, Presidente della Repubblica socialista di Romania, rispondeva agli auguri che un anno fa, in occasione del suo 60° compleanno, gli rivolgevano il Partito comunista, i lavoratori, il popolo rumeno.

Questo volume — il nono della serie che ne raccoglie gli scritti e i discorsi — rappresenta una ulteriore testimonianza della qualità dell'impengo di Ceausescu e legittima la fierezza con la quale il leader romeno tracciava, nelle parole che abbiamo ricordato, un rapido, e tuttora largamente provvisorio, bilancio della sua azione di dirigente dello Stato e del Partito.

Ho già avuto modo, in una precedente e analoga occasione, di sottolineare l'utilità, oltre che l'interesse, di una iniziativa editoriale che permette di far conoscere al pubblico italiano la realtà, i successi, i problemi di un paese al quale l'Italia guarda con profonda, tradizionale amicizia e con spirito sincero di collaborazione.

Prefață la volumul al IX-lea al operelor Președintelui Nicolae Ceaușescu de Luigi Longo

„După mai bine de 45 de ani de activitate revoluționară, privind retrospectiv viața trăită, pot spune că idealurile, visele pentru care am intrat în mișcarea revoluționară, pentru care atîția comuniști și atîția revoluționari s-au jertfit și și-au dat chiar viața s-au realizat, constituie o realitate a zilelor noastre pe care o trăiește întreaga noastră națiune. Dacă, în vreun fel, aș fi pus în situația de a relua de la început activitatea de acum aproape 5 decenii, declar aici, în fața partidului și poporului, că aș merge fără șovăire pe aceleași cale, pe calea luptei revoluționare, a apărării demnității, libertății și fericirii națiunii mele”.

Așa răspundea Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, urărilor pe care, acum un an, cu prilejul celei de-a 60-a aniversări ale sale, i le adresau Partidul Comunist, oamenii muncii, poporul român.

Volumul de față — cel de-al nouălea în seria care reunește scrieri și cuvîntări — reprezintă o nouă mărturie despre caracterul angajării lui Ceaușescu și justifică mîndria cu care liderul României schița, în cuvintele de mai sus, un bilanț, rapid și în mare măsură provizoriu, al activității sale de conducător de stat și de partid.

Am mai avut deja posibilitatea într-o împrejurare similară de a sublinia nu numai interesul, ci și utilitatea unei inițiative editoriale, prin care se aduc la cunoștința publicului italian realitatea, succesele, problemele unei țări pe care Italia o privește cu o adîncă prietenie tradițională și într-un spirit sincer de colaborare.

Aggiungerò, inoltre, che questo ultimo volume appare, anche nell'edizione italiana, proprio mentre la Romania si appresta a celebrare uno storico anniversario : 35 anni or sono, questo Paese nobilissimo veniva liberato finalmente dalla dominazione fascista, e poteva così avviare la sua marcia, non facile ma sicura e irreversibile verso la prospettiva di ampie trasformazioni sociali e culturali e verso la definizione di un progetto, via via più nitido nei suoi contenuti e nella sua logica, di costruzione di un socialismo dallo „sviluppo multilaterale“, di un originale modello di società socialista.

Anche questo libro, come quelli che lo hanno preceduto, propone una raccolta degli scritti più recenti di Ceausescu e, naturalmente, non ha carattere monografico. Molto ampio, infatti, è il „ventaglio“ dei temi affrontati, ora relativi ai problemi dello sviluppo economico, sociale e politico, o della storia e della cultura romena, ora inerenti alle grandi questioni internazionali e al tipo di rapporti che la Romania ha saputo, in maniera davvero autonoma, allacciare con tutti i Paesi del mondo, nello spirito della più leale collaborazione e rivolti alla soluzione dei problemi che travagliano oggi l'umanità.

Non ho davvero la pretesa di entrare nel merito degli argomenti trattati e del quadro complesso e stimolante che emerge dalla lettura di queste pagine. Ma credo di dover sottolineare il modo realistico e rigoroso col quale Ceausescu li affronta, secondo uno stile che gli è proprio e che sa mantenere sia quando espone le sue idee in un discorso o in un articolo, sia quando le spiega, con sobrietà ed acume, durante un colloquio o un'intervista. Io stesso, se mi è concesso un breve, personale ricordo, ho più volte sperimentato (l'ultima occasione è stata un anno fa) le qualità di conversatore, stringato e suadente, del compagno Nicolae.

Ritengo, comunque, di non operare alcuna forzatura affermando che, specialmente al lettore italiano, appariranno di grande interesse le parti del libro dedicate alla situazione internazionale, alla analisi che viene fatta delle sue caratteristiche e dei rapporti di forza che attualmente la distinguono. Una analisi che poggia su solide basi scientifiche e che nello stesso tempo consente, a chi legge, di valutare appieno l'ottica ideale e politica di colui che la compie.

Si comprende così la ragione di fondo per cui viene unanimemente apprezzato, nel mondo, il contributo che la Romania, in particolare nella persona del suo Presidente, offre alla soluzione di problemi di importanza essenziale per il futuro stesso dell'umanità, come quelli della sicurezza e della cooperazione in Europa ; del disarmo (in primo luogo nucleare), e della possibilità, infine, razionalmente proposta, di instaurare un nuovo e più giusto ordine economico e politico mondiale.

Adaug că acest ultim volum apare în ediție italiană, tocmai atunci cînd România se pregătește să sărbătorească o aniversare istorică : cu 35 ani în urmă, această țară de o mare noblețe s-a eliberat în sfîrșit de dominația fascistă, putînd astfel să se îndrepte pe drumul deloc ușor, dar sigur și fără întoarcere, către amplele transformări sociale și culturale și către conturarea unui proiect — tot mai clar în conținutul și logica sa — de edificare a unui socialism „multi-lateral dezvoltat”, a unui model original de societate socialistă.

Ca și cele precedente, acest volum oferă o culegere din scrierile cele mai recente ale lui Ceaușescu, neavînd, firește, un caracter monografic. Într-adevăr, „evantaiul” tematicii abordate este foarte amplu : de la probleme ale dezvoltării economice, sociale și politice sau istorice și culturale ale României, pînă la aspecte ținînd de marile preocupări internaționale și de tipul de raporturi pe care România a știut, într-un mod într-adevăr autonom, să le întrețină cu toate țările lumii, în spiritul celei mai leale colaborări și menite să rezolve problemele care frămîntă astăzi omenirea.

Nu am cîtuși de puțin pretenția de a intra în miezul tezelor prezentate și al climatului complex și stimulator care se degajă din lectura acestor pagini. Dar cred că trebuie să subliniez modul riguros realist în care Ceaușescu le abordează, într-un stil care îi este propriu și pe care știe să-l păstreze cînd își expune ideile într-o cuvîntare sau într-un articol, ca și atunci cînd le prezintă, cu sobrietate și înțelepciune, într-o convorbire sau un interviu. Eu însumi — fie-mi îngăduită o scurtă evocare personală — am putut să-mi dau seama în cîteva rînduri (ultima oară acum un an) de calitățile de interlocutor logic și convingător ale tovarășului Nicolae.

Consider totuși că nu exagerez deloc afirmînd că, în special pentru cititorul italian, vor fi de mare interes acele părți ale cărții care se ocupă de situația internațională — analiza trăsăturilor sale distinctive și a raporturilor de forță care o caracterizează în prezent. O analiză cu solide temeuri științifice, permițînd în același timp cititorului să evalueze pe deplin optica de idei și politică a autorului.

Așa se poate înțelege rațiunea fundamentală pentru care lumea acordă o unanimă prețuire contribuției aduse de România — îndeosebi prin persoana președintelui său — la soluționarea problemelor de importanță esențială pentru însuși viitorul omenirii, cum ar fi securitatea și cooperarea în Europa, dezarmarea (în primul rînd nucleară) și, în sfîrșit, posibilitatea formulată în mod rațional de a instaura o nouă ordine economică și politică, mai dreaptă, pe plan mondial.

Di analogo rilievo — e di sempre viva attualità — è la parte del libro riservata allo stato delle relazioni internazionali del Partito Comunista romeno e al suo apporto all'arricchimento della teoria marxista e leninista, cui si ispira il movimento operaio internazionale. Giustamente, Ceausescu esalta il valore delle relazioni che il P.C.R. intrattiene con tutti i partiti comunisti e operai, con i partiti socialisti, socialdemocratici e progressisti, con tutte le forze democratiche, il confronto con le quali è ritenuto necessario e possibile.

I criteri fondamentali posti alla base di queste relazioni sono quelli della eguale dignità, del rispetto dell'indipendenza di ogni singolo partito, del diritto, e del dovere di ciascun partito di elaborare in modo autonomo la propria linea politica, la propria strategia, applicando creativamente i principi generali del socialismo alla realtà specifica del Paese in cui opera.

A questa logica — ed è motivo per me di soddisfazione il constatarlo ancora una volta — si informano ad esempio gli ottimi rapporti che il Partito Comunista romeno ha stabilito con il P.C.I. e con gli altri partiti democratici del nostro Paese.

Mi sembra così di aver indicato, nei limiti consentiti a una breve presentazione, alcuni punti su cui i lettori italiani, che mi auguro numerosi, possono agevolmente concentrare l'attenzione. Tuttavia, è l'intero volume, nel suo insieme, ad offrire non solo ai comunisti, ma agli studiosi di politica internazionale e ai „politologi“, come oggi si usa dire, molti e sostanziosi motivi di riflessione.

Nel discorso che all'inizio abbiamo citato, Ceausescu ha detto, tra l'altro : „Ho fatto tutto ciò che ho ritenuto fosse giusto. Se ho lavorato bene o male, lo diranno il partito, il popolo“.

Noi non abbiamo i titoli necessari per formulare un analogo giudizio : ma sulla scorta di quel che abbiamo letto — e di quel che sappiamo per diretta esperienza — non possiamo che riconoscere e apprezzare il contributo che Ceausescu ha dato, dà e, ci auguriamo, continuerà a dare per molti anni, all'affermazione sempre più estesa degli ideali socialisti.

LUIGI LONGO

Roma, 28 iunie 1979

La fel de importantă — și de aceeași vie actualitate — este partea din lucrare consacrată relațiilor internaționale ale Partidului Comunist Român și aportului său la îmbogățirea teoriei marxiste și leniniste, din care se inspiră mișcarea muncitorească internațională. Pe bună dreptate, Ceaușescu scoate în relief valoarea relațiilor întreținute de P.C.R. cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste, social-democrate și progresiste, cu toate forțele democratice, cu care contactele se consideră necesare și posibile.

Criteriile fundamentale ce stau la baza acestor relații sînt : o demnitate egală, respectul independenței fiecărui partid în parte, dreptul și îndatorirea fiecărui partid de a-și elabora în mod independent propria linie politică, propria strategie, aplicînd în mod creator principiile generale ale socialismului la realitățile specifice țării în care acționează.

Constat o dată mai mult cu bucurie că acestei logici îi corespund, printre altele, și raporturile foarte bune pe care Partidul Comunist Român le-a stabilit cu Partidul Comunist Italian și cu celelalte partide democratice din țara noastră.

În limitele îngăduite de o scurtă prezentare, mi se pare că am subliniat astfel unele aspecte asupra cărora își pot concentra atenția cititorii italieni — și mi-aș dori ca ei să fie cît mai numeroși.

Dar numai lectura întregului volum, în ansamblul său, va putea oferi atît comuniștilor, cît și specialiștilor de politică internațională și „politologilor”, cum li se spune azi, multe și substanțiale subiecte de reflecție.

În cuvîntarea pe care am citat-o la început, Ceaușescu spunea, printre altele : „...am făcut tot ceea ce am crezut că este bine... Dacă am lucrat bine sau rău, vor judeca partidul și poporul”.

Noi nu avem căderea să formulăm o asemenea judecată. Dar, ținînd seama de cele citite — și de cele cunoscute din proprie experiență —, nu putem decît să recunoaștem și să prețuim contribuția pe care Ceaușescu a adus-o, o aduce și, să sperăm, va continua să o aducă, vreme de mulți ani încă, la afirmarea din ce în ce mai largă a idealurilor socialiste.

LUIGI LONGO

Roma, 28 iunie 1979

Direcții și semnificații istorice ale documentelor celui de al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român

VIRGIL SMÂRCEA

Temeiul viitoarelor înfăptuiri — succesele remarcabile obținute de poporul nostru în transpunerea în viață a mărețului Program elaborat de Congresul al XI-lea al partidului

Întotdeauna, în anii luminoși ai socialismului, congresele Partidului Comunist Român s-au înscris ca evenimente de importanță covârșitoare în viața partidului și a întregului popor, marcînd noile etape ale ascensiunii națiunii noastre pe calea construcției socialiste, a înfloririi și prosperității patriei. O pagină strălucită în istoria României a înscris Congresul al XI-lea, care prin adoptarea Programului partidului a trasat direcțiile fundamentale de acțiune pentru întreaga perioadă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Tocmai prin înfăptuirea prevederilor Programului partidului, a celorlalte hotărîri ale Congresului al XI-lea au fost posibile marile succese obținute în perioada ultimilor cinci ani, accelerarea ritmului de dezvoltare economico-socială a țării, angrenarea tuturor județelor pe orbita progresului, crearea unor condiții tot mai bune de viață pentru oamenii muncii, adîncirea democrației, perfecționările aduse organizării și desfășurării întregii vieți sociale, dezvoltarea activității internaționale a partidului și statului și creșterea la un nivel fără precedent a prestigiului României în lume.

În anii care au trecut, în înfăptuirea actualului cincinal s-a asigurat dezvoltarea industriei noastre socialiste într-un ritm mediu anual de 11,2 la sută, față de 10,2 la sută cît s-a prevăzut. Ca urmare s-a obținut o producție industrială suplimentară de circa 60 miliarde lei, ceea ce dă siguranța că pe întregul cincinal s-ar putea depăși prevederile inițiale de circa 100 miliarde lei.

Ca urmare a promovării ferme a politicii de industrializare a tuturor regiunilor, de dezvoltare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, încă 6 județe depășesc în acest an producția de 10 miliarde lei, numărul celor care îndeplinesc acest important obiectiv al Congresului al XI-lea ridicându-se la 31, față de 4, câte erau în 1965. Și în agricultură, în ciuda unor condiții naturale mai puțin favorabile, s-au obținut în ultimii ani producții superioare, care depășesc cu mult recoltele din perioada corespunzătoare a cincinalului trecut. În acești ani s-a realizat un volum de investiții de circa 520 miliarde lei, aproape cît s-a realizat în întregul cincinal trecut. În prezent, 68 la sută din volumul fondurilor fixe ale economiei noastre sînt noi, datînd din ultimii 10 ani.

Pornind de la obiectivul major al trecerii de la acumularea cantitativă la o calitate nouă, superioară, stabilit de Conferința Națională a partidului, s-au adoptat măsuri pentru punerea de acord a mecanismului economic și financiar cu noul cadru organizatoric creat în ultimii ani. S-a trecut la accentuarea autoconducerii muncitorești și autogestiunii întreprinderilor, la perfecționarea sistemului indicatorilor de plan, introducîndu-se producția netă ca indicator de bază și accentuîndu-se rolul indicatorului producției fizice și al eficienței economice. Experimentarea noului mecanism economico-financiar în cursul semestrului II al anului trecut demonstrează justetea orientărilor stabilite de Conferința Națională și de plenara Comitetului Central al partidului din martie 1978.

Venitul național — care în primii trei ani ai cincinalului a crescut într-un ritm mediu anual de 9,1 la sută — va depăși, în 1980, cu 66 la sută nivelul din 1975, asigurîndu-se resursele necesare dezvoltării susținute a bazei tehnico-materiale a societății, ridicării nivelului de trai al poporului.

Prevederile actualului plan cincinal în domeniul creșterii retribuțiilor și veniturilor țărănimii s-au îndeplinit încă din 1978. A fost încheiată cu trei luni mai devreme prima etapă de majorare a retribuțiilor, iar în acest an se trece la aplicarea celei de a doua etape. Pe întregul cincinal retribuirea reală va crește cu 32,3 la sută, față de 18—20 la sută prevăzut în Directivele Congresului al XI-lea, iar veniturile reale ale țărănimii cu 30 la sută, în loc de 20—25 la sută — sporuri ce se situează cu mult peste realizările obținute în cincinalele anterioare. În anul 1978 a fost majorat venitul net garantat al țăranilor cooperatori. În același timp, au fost sporite pensiile pentru asigurări sociale, ale invalizilor de război, precum și ale membrilor cooperativelor agricole de producție ; s-a instituit sistemul de pensionare pentru țăranii din zonele necooperativizate. De asemenea, au fost majorate alocațiile de stat pentru copii și ajutoarele pentru mamele cu mai mulți copii.

Cheltuielile social-culturale ale statului urmează să reprezinte în 1980 peste 10 mii lei pe o familie, față de 7 400 lei în 1975. O puternică dezvoltare a cunoscut construcția de locuințe ; în acest cincinal se prevede realizarea a circa un milion de apartamente. A fost extinsă și modernizată în continuare baza materială a învățămîntului, au fost construite și date în folosință noi obiective de interes social-cultural ; s-a dezvoltat continuu asistența medicală, România situîndu-se la nivelul unor state avansate în ce privește numărul de medici și de locuri în spitale la o mie de locuitori.

Începînd de la 1 ianuarie 1978, s-a trecut la reducerea treptată a săptămîinii de lucru, urmînd ca pînă în 1980 întregul personal muncitor să beneficieze de săptămîna de lucru de 46 ore.

Toate aceste mari realizări, dobândite în actualul cincinal, apar și mai pregnant în evidență dacă ținem seama de uriașele pagube pricinuite țării de cutremurul catastrofal din martie 1977. Recuperarea acestor pagube și readucerea într-un timp scurt la normal a întregii activități economico-sociale au demonstrat încă o dată forța și superioritatea economiei socialiste planificate, capacitatea și hotărîrea poporului nostru de a învinge orice greutăți, de a asigura mersul neîntrerupt al țării pe calea socialismului și comunismului.

Pe baza dezvoltării economiei naționale au fost create condiții pentru participarea tot mai intensă a României la schimbul mondial de valori. S-a amplificat activitatea de comerț exterior, volumul acestuia sporind, pe întregul cincinal, într-un ritm mediu anual de 15 la sută. S-au extins relațiile economice și tehnico-științifice cu toate țările socialiste, care dețin ponderea principală în comerțul exterior. A fost promovată consecvent colaborarea cu țările membre ale C.A.E.R., România participînd activ, în forme variate, la realizarea „Programului complex” și a programelor de colaborare pe termen lung. Au fost, totodată, amplificate relațiile României cu celelalte țări socialiste. S-a intensificat colaborarea și cooperarea în producție și în alte domenii cu țările în curs de dezvoltare. România conlucrează activ cu peste 100 de țări în curs de dezvoltare, extinzînd formele noi, reciproc avantajoase, de cooperare în producție cu aceste țări, inclusiv prin crearea de societăți mixte.

Au continuat, totodată, să se lărgescă legăturile noastre economice, tehnico-științifice și culturale cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Rezultatele obținute în dezvoltarea economică și socială a țării puteau fi însă și mai mari dacă nu s-ar fi manifestat o serie de lipsuri și neajunsuri în activitatea economică, îndeosebi în ce privește realizarea producției fizice, calitatea unor produse, punerea în funcțiune a unor obiective de investiții, creșterea productivității muncii și reducerea costurilor de producție.

Măsurile adoptate de partid pentru creșterea nivelului de trai material și spiritual atestă în mod grăitor faptul că tot ce se făurește în țara noastră este destinat omului, satisfacerii cerințelor de viață ale celor ce muncesc, înfloririi multilaterale a personalității umane — țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste pe care o edificăm în România.

Succesele obținute în înflorirea multilaterală a civilizației materiale și spirituale din țara noastră evidențiază justetea politicii de construcție a socialismului promovată de partidul și statul nostru, care aplică în mod creator legitățile generale la condițiile concrete ale României, realismul prevederilor planului cincinal, justetea hotărîrilor Congresului al XI-lea, a Programului partidului, forța partidului nostru comunist, ce își îndeplinește cu cinste rolul istoric în conducerea întregii societăți pe calea prosperității și progresului, a socialismului și comunismului.

Marile realizări obținute în toate domeniile de activitate sînt rodul muncii creatoare a minunatului nostru popor, a clasei noastre muncitoare, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică, rodul activității țărănimii, a intelectualității, a întregului nostru popor, constructor al socialismului. Ele demonstrează energia și elanul revoluționar cu care întregul popor urmează neabătut Partidul Comunist Român, politica sa, ce corespunde

pe deplin aspirațiilor vitale ale tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, ale întregii națiuni, reprezintă interesele supreme de bunăstare și fericire, de libertate și independență ale patriei.

Congresul al XII-lea — eveniment de uriașă importanță în viața partidului și a țării

Congresul al XII-lea, analizând activitatea desfășurată în perioada care a trecut de la Congresul al XI-lea, va stabili, corespunzător orientărilor Programului partidului și noilor cerințe și necesități decurgând din realitățile naționale și internaționale, direcțiile de acțiune și sarcinile concrete pentru o nouă perioadă de cinci ani și în perspectivă. După cum s-a stabilit prin hotărârea plenarei, pe ordinea sa de zi vor figura dezbaterile și adoptarea Directivelor pentru viitorul cincinal și a orientărilor dezvoltării economico-sociale a României până în 1990. Programul de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei până în 1990, precum și orientările principale în aceste domenii până în anul 2000.

În ampla cuvîntare rostită la încheierea lucrărilor plenarei comune a C.C. al P.C.R. și Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus în evidență liniile fundamentale, principalele caracteristici ale acestor documente de importanță istorică pentru destinele țării. Ideea majoră ce se desprinde este aceea că, în următorii ani, România va cunoaște o și mai mare înflorire, un mai accentuat proces de dezvoltare și modernizare a economiei, a tuturor ramurilor și sectoarelor de activitate, a tuturor județelor, valorificarea mai intensă și complexă a resurselor materiale și umane de care dispune, afirmarea mai puternică a revoluției tehnico-științifice în toate domeniile. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „putem spune că aceste trei documente — Directivile, Programul cercetării și Programul energeticii — asigură pe deplin, împreună cu programele care urmează să mai fie elaborate, mai buna așezare a activității noastre în toate domeniile, un echilibru mai just între diferitele ramuri și sectoare ale societății. Ele ne dau garanția că dispunem de tot ce este necesar pentru ca, în condiții normale, să îndeplinim neabătut prevederile Programului partidului. Ele vor asigura, fără îndoială, ridicarea țării noastre pe o treaptă nouă de dezvoltare, vor apropia România de societatea socialistă multilateral dezvoltată, realizarea unui pas important în direcția societății comuniste“.

Elaborate, ca dealtfel întreaga politică a partidului, cu contribuția esențială și sub permanenta îndrumare a secretarului general al partidului, documentele ce vor fi supuse dezbaterii și aprobării Congresului reflectă — după cum au subliniat în luările lor de cuvînt participanții la plenară — trăsăturile atât de caracteristice gândirii sale: fundamentarea științifică riguroasă, realismul, capacitatea prospectivă, receptivitatea la nou, umanismul profund și mai presus de toate deplina identificare cu interesele vitale ale țării, cu năzuințele poporului. Oricine parcurge aceste documente nu poate să nu încerce un sentiment de înaltă prețuire și recunoștință față de partid și față de secretarul său general pentru consecvența, fermitatea și priceperea cu care conduc opera de edificare a noii orînduiri în patria noastră. Adoptînd hotărârea ca, în cadrul conferințelor organizațiilor județene de partid ce vor avea loc în pregătirea Congresului, tovarășul Nicolae Ceaușescu să fie propus pentru funcția de secretar general al

partidului, plenara a exprimat înalta apreciere dată de întregul partid și întregul popor calităților sale de eminent conducător comunist și om de stat, neobositei sale activități consacrate fericirii poporului și înfloririi patriei, cauzei generale a socialismului și comunismului.

În spiritul democratismului profund ce caracterizează viața partidului și a societății noastre, proiectul de Directive, proiectele celorlalte programe vor fi supuse dezbaterii întregului partid și opiniei publice, iar apoi în cadrul congresului, astfel încît, prin încorporarea propunerilor care vor fi făcute, să întruchipeze înțelepciunea colectivă, voința unanimă a partidului și a poporului.

Profunda viață democratică a partidului nostru își găsește expresia în măsurile stabilite de plenară privind normele de reprezentare și componența delegaților la congres, organizarea în perioada septembrie-noiembrie a adunărilor și conferințelor pentru dări de seamă și alegeri în toate organizațiile locale ale partidului. În același timp stabilirea pentru alcătuirea Comitetului Central a unor norme de reprezentare pe baza cărora numărul membrilor C.C. va fi sporit, măsurile privind mai justă reprezentare în cadrul Comitetului Central a tuturor județelor țării, adoptarea unor asemenea criterii și pentru organele locale, creșterea ponderii femeilor și, în general, reliefaarea cît mai fidelă în organele de partid a compoziției sociale, pe sexe, vîrstă și naționalități, a membrilor de partid și a populației țării se vor repercuta favorabil asupra activității de conducere la toate nivelurile, asupra muncii de partid în general, contribuind la lărgirea democrației de partid, determinînd o mai activă participare a comuniștilor la adoptarea și înfăptuirea hotărîrilor.

Întreaga muncă de pregătire a forumului suprem al partidului, a adunărilor și conferințelor pentru dări de seamă și alegeri contribuie la creșterea spiritului revoluționar al comuniștilor, la întărirea unității și forței partidului, a ordinii, răspunderii, disciplinei în toate domeniile de activitate. Sporirea forței politice și organizatorice a tuturor organelor și organizațiilor de partid, amplificarea legăturilor lor cu masele dezvoltă capacitatea de mobilizare a tuturor celor ce muncesc pentru înfăptuirea politicii partidului.

Program înălțător al progresului patriei

Proiectul de Directive ale Congresului al XII-lea al P.C.R. privind dezvoltarea economico-socială pînă în 1985 și în perspectivă pînă în 1990, marchează o etapă nouă, calitativ superioară, în opera de industrializare socialistă a țării, de ridicare pe o treaptă mai înaltă a agriculturii, de dezvoltare și modernizare a forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane. Așa cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara C.C. al partidului din 4—5 iulie 1979, în viitorul cincinal „...va continua activitatea de dezvoltare în ritm înalt a întregii economii naționale, a produsului social, producției nete și venitului național — condiții hotărîtoare pentru înfăptuirea prevederilor Programului partidului. În mod deosebit, în următorul cincinal se vor accentua afirmarea revoluției tehnico-științifice și realizarea unei noi calități în toate domeniile de activitate“. Pe această bază, în viitorul cincinal, România va putea să intre în rîndul țărilor cu dezvoltare economică medie,

iar pînă în 1990 să se situeze la un nivel apropiat de cel al țărilor dezvoltate din punct de vedere economic.

Realismul unui asemenea obiectiv se sprijină pe de o parte pe realizările de pînă acum obținute în dezvoltarea economică generală a țării și în îndeplinirea prevederilor actualului cincinal, care la producția industrială s-au îndeplinit pînă acum cu o depășire de aproape 70 miliarde lei, iar pe de altă parte pe eforturile și orientările viitorului plan cincinal.

Ca orice document al partidului nostru și Directivele aflate acum în proiect au capacitatea de a stimula sentimentul implicării, de a mări nevoia de receptare cît mai exactă a exigențelor societății și, mai presus de toate, de a contribui la adîncirea unității dintre partid și popor — condiție esențială a înaintării ferme spre viitorul luminos, comunist al patriei. Argumentele care susțin aceste afirmații le aflăm în însăși construcția, sub raportul ideilor, a Directiveilor, în însuși spiritul realist și vizionar ce caracterizează fiecare capitol al său, desemnînd un domeniu al construcției socialiste și comuniste. Directivele conturează o perioadă de muncă și viață socialistă, de noi împliniri care vor pune și mai puternic în lumină epoca inaugurată de Congresul al IX-lea, „cea mai fertilă — după cum o caracterizează documentele partidului nostru — și mai bogată în împliniri din întreaga istorie a țării — și care este legată nemijlocit de activitatea neobosită, desfășurată cu profundă pasiune revoluționară și înaltă răspundere pentru destinele patriei de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, ce a imprimat un puternic suflu înnoitor, dinamic, o profundă efervescentă creație vieții economice, sociale și politice din țara noastră“.

Deopotrivă document de lucru și document programatic, Directivele oferă un bilanț al prezentului și o prefigurare științifică a viitorului. Ne bucură și ne mobilizează marile succese obținute în realizarea prevederilor planului cincinal 1976—1980 astfel cum sînt înfățișate în importantul document de partid. Sînt succesele noastre de oameni liberi și conștienți asupra destinului nostru, sînt succesele unui popor unit și hotărît în a-și urma vocația construcției și a libertății. Fie că este vorba de realizarea unei producții industriale suplimentare, de rezultatele în domeniul investițiilor, de dezvoltarea mai accentuată a unor județe rămase în urmă în trecut, de continuarea procesului de înnoire și diversificare a producției industriale, de sporirea eficienței activității economice, de creștere a venitului național prin care se asigură resursele necesare dezvoltării susținute a bazei tehnico-materiale a societății, ridicării nivelului de trai al poporului, fie că este vorba de dezvoltarea construcției de locuințe, de reducerea treptată a zilei de lucru, avem fiecare, parcurgînd Directivele, imaginea întregului, imaginea trecerii hotărîte în toate domeniile de activitate la o nouă calitate, imaginea continuității și a perseverenței, imaginea devenirii istorice așa cum ne-am propus-o în marile forumuri democratice.

Obiectivul fundamental al planului cincinal 1981—1985 îl constituie continuarea înfăptuirii prevederilor Programului partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism, intrarea societății românești într-o fază nouă, superioară, a dezvoltării sale, în care vor avea loc afirmarea cu putere a revoluției tehnico-științifice contemporane în toate domeniile, accelerarea trecerii, pe baza acumulărilor cantitative obținute în cincinalele precedente, la o nouă calitate a activității economico-sociale, ridicarea pe o treaptă și mai înaltă a gradului de bunăstare și civilizație al întregului popor, întărirea inde-

pendenței și suveranității patriei noastre socialiste. Va continua procesul de dezvoltare armonioasă a întregii societăți, asigurându-se creșterea în ritm înalt a economiei naționale, a produsului social și venitului național, realizarea unui echilibru corespunzător între diferite ramuri și sectoare de activitate, amplasarea mai judicioasă a forțelor de producție pe teritoriu, înflorirea și mai puternică a științei, învățămîntului și culturii, perfecționarea tuturor raporturilor sociale, adîncirea democrației socialiste, participarea tot mai activă a maselor largi de oameni ai muncii la conducerea unităților în care lucrează și a întregii vieți economico-sociale, afirmarea plenară a personalității umane. Pornind de la stadiul atins în dezvoltarea economiei românești, de la necesitatea asigurării tuturor mijloacelor și condițiilor pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului, planul cincinal pe perioada 1981—1985 are, totodată, în vedere fenomenele noi apărute în economia mondială — îndeosebi de implicațiile prelungirii crizei economice și, mai ales, ale adîncirii crizei energetice — precum și interdependența crescîndă dintre economiile naționale, rolul tot mai important ce revine în condițiile actuale extinderii cooperării economice și tehnico-științifice pe plan internațional.

În concordanță cu obiectivul său fundamental, planul cincinal 1981—1985 va asigura înfăptuirea următoarelor orientări și sarcini de bază :

1. Ridicarea nivelului tehnic și calitativ al întregii producții materiale prin promovarea largă a mecanizării, automatizării și cibernetizării producției, introducerea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, realizîndu-se astfel o economie modernă, de înaltă productivitate și eficiență.

2. Lărgirea bazei proprii de materii prime, prin descoperirea și punerea în valoare de noi resurse ; promovarea unei politici ferme de gospodărire rațională a materiilor prime, de recuperare și refolosire a acestora ; ridicarea gradului de valorificare a resurselor materiale.

3. Creșterea bazei energetice prin punerea mai bună în valoare a resurselor naționale, trecerea pe scară tot mai largă la utilizarea noilor surse de energie, aplicarea unui regim sever de economisire a combustibilului și energiei în toate ramurile și sectoarele de activitate.

4. Dezvoltarea în continuare, în ritm susținut, a industriei, asigurarea unor structuri industriale moderne și de eficiență ridicată, prin creșterea mai accentuată a ramurilor de prelucrare superioară, realizarea de produse de înaltă tehnicitate, limitarea la strictul necesar a produselor mari consumatoare de materii prime și energie.

5. Accentuarea procesului de dezvoltare intensivă, modernă a agriculturii — care, alături de asigurarea bazei de materii prime și energie, se situează printre prioritățile principale ale viitorului cincinal —, aplicarea celor mai noi cuceriri ale științei agrozootehnice, care să asigure producții tot mai mari în vederea satisfacerii nevoilor de materii prime ale economiei, aprovizionării corespunzătoare a populației, precum și disponibilități pentru export.

6. O dezvoltare tot mai largă a activității științifice, creșterea rolului științei în modernizarea economiei, a întregii vieți sociale, în conducerea societății, aplicarea fermă în toate domeniile a celor mai înaintate cuceriri ale revoluției tehnico-științifice mondiale, sporirea aportului științei românești la asigurarea progresului tot mai dinamic al României, la cunoașterea științifică universală.

7. Asigurarea condițiilor pentru desfășurarea întregii activități din domeniul transporturilor în concordanță cu cerințele dezvoltării economico-sociale a țării, folosindu-se tot mai eficient mijloacele din dotare,

realizându-se optimizarea transporturilor și aplicarea largă în acest sector a tehnologiilor moderne.

8. Promovarea în continuare a criteriilor raționale de repartizare a forțelor de producție pe întregul teritoriu, pornindu-se de la necesitatea dezvoltării echilibrate a tuturor zonelor țării, a apropierei nivelului producției industriale și agricole pe locuitor, a ridicării gradului general de civilizație al tuturor județelor și localităților patriei, al întregului nostru popor.

9. Creșterea mai accentuată a productivității muncii, care va constitui factorul hotărîtor al sporirii producției materiale și a venitului național ; promovarea susținută a tehnicii și tehnologiilor moderne, a mecanizării și automatizării, perfecționarea organizării producției și a muncii, pentru ca România să se situeze cît mai rapid, în acest domeniu, la nivelul țărilor avansate economic.

10. Sporirea mai accentuată a eficienței întregii activități economice prin creșterea substanțială a gradului de valorificare a materiilor prime, utilizarea intensivă a fondurilor fixe, mai buna folosire a forței de muncă, reducerea costurilor de producție, îndeosebi a cheltuielilor materiale, sporirea rentabilității economice. Se va pune un accent deosebit pe buna funcționare a noului mecanism economico-financiar în realizarea producției nete și a producției fizice, indicatori de bază ai activității economice, de a căror îndeplinire depinde creșterea continuă a venitului național.

11. Realizarea unei cotituri radicale în domeniul calității produselor prin îmbunătățirea performanțelor tehnice ale acestora, asigurîndu-se creșterea gradului lor de competitivitate la nivelul celor mai bune realizări pe plan mondial.

12. Dezvoltarea susținută a relațiilor economice internaționale ale României, punîndu-se un accent deosebit pe intensificarea colaborării și cooperării în producție, în știință și tehnologie, precum și în alte domenii, asigurîndu-se participarea în condiții cît mai avantajoase a țării noastre la diviziunea internațională a muncii.

13. Continuarea creșterii în ritm înalt a produsului social și a venitului național — condiție esențială pentru ridicarea bunăstării poporului, a gradului de civilizație al întregii țări.

14. Pentru fondul de dezvoltare se va aloca circa 30 la sută din venitul național, asigurîndu-se astfel, în repartizarea acestuia, un raport corespunzător stadiului actual al dezvoltării societății noastre, care să permită atît amplificarea și modernizarea bazei tehnico-materiale a societății, cît și creșterea mai accentuată a nivelului de trai al maselor.

15. Dezvoltarea în continuare a întregului învățămînt în concordanță cu cuceririle științei și tehnicii contemporane, cu prevederile Programului partidului, în vederea formării cadrelor necesare tuturor domeniilor și sectoarelor vieții economico-sociale ; organizarea la un nivel tot mai înalt a calificării, generalizarea procesului de reciclare a cadrelor, ridicarea pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii.

16. Asigurarea condițiilor pentru creșterea continuă a nivelului de trai material și cultural, a bunăstării întregului popor — obiectiv central al politicii partidului și statului nostru, scopul fundamental al întregii opere de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. Se va asigura sporirea veniturilor tuturor categoriilor de oameni ai muncii. Industria alimentară și ușoară se vor dezvolta corespunzător cerințelor științifice fundamentate, ale consumului populației. Vor fi luate, totodată, măsuri pentru diversificarea serviciilor, soluționarea problemei locuințelor, dez-

voltarea învățămîntului, culturii, ocrotirii sănătății, turismului, sportului, reducerea în continuare a săptămîinii de lucru.

17. Perfecționarea conducerii științifice a societății, a funcțiilor statului socialist și a relațiilor de producție și sociale, corespunzător noilor schimbări ce se vor petrece în structura socială a țării. Dezvoltarea largă a democrației și autoconducerii muncitorești, întărirea conducerii colective, lărgirea în continuare a atribuțiilor organismelor obștești, perfecționarea legislației socialiste.

Se are în vedere ca industria să se dezvolte într-un ritm înalt, de 8—9% în medie anual. Unele ramuri vor crește și mai mult : construcția de mașini într-un ritm de 10%, 11,7%, iar chimia de circa 9—9,8%. Situația creată de criza mondială de energie și petrol implică o anumită restaurare a dezvoltării industriale în viitor. Se va pune un accent mai mare pe ramurile industriale cu un consum de combustibil și energie mai redus, iar industria prelucrătoare va asigura o valorificare superioară, mai înaltă a materiilor prime și materialelor de care dispunem. În anii care vin se prevede reducerea consumului și importului de petrol față de nivelul din 1980. Aceasta va fi posibilă, pe de o parte, prin orientarea nouă a dezvoltării industriale, iar pe de altă parte printr-o scădere foarte serioasă a consumurilor de combustibil și energie. Unele capacități de producție existente, din categoria celor mari consumatoare de petrol și energie, vor fi dezafectate sau se reduc la strictul necesar.

Avînd un sprijin puternic în ramurile producătoare de mijloace de producție și în corelație cu acestea, industriile ușoară și alimentară se vor dezvolta într-un ritm mediu de circa 7—8% anual.

Orientările de perspectivă ale dezvoltării economico-sociale ale României pînă în 1990.

Deceniul 1981—1990 este etapa hotărîtoare a înlăptuirii obiectivului fundamental al Programului partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea premiselor materiale și sociale ale trecerii treptate la comunism. Realizarea acestui obiectiv impune creșterea puternică a forțelor de producție — pe baza dezvoltării armonioase a industriei și agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naționale —, încorporarea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, valorificarea superioară a resurselor materiale și a muncii sociale, modernizarea structurii producției, astfel încît deceniul 1981—1990 să devină cu adevărat „deceniul științei, tehnologiei, calității și eficienței”.

Ca rezultat al dezvoltării și perfecționării bazei tehnico-materiale a societății, se va accelera procesul de apropiere a României de nivelul statelor avansate, ajungîndu-se la un grad de dezvoltare economică care să asigure satisfacerea tot mai deplină a necesităților tuturor cetățenilor țării. În concordanță cu creșterea și modernizarea forțelor de producție, se va asigura perfecționarea continuă a relațiilor sociale, a conducerii și organizării vieții economico-sociale, în vederea unei dezvoltări armonioase a întregii societăți, a creării unui nivel înalt de civilizație materială și spirituală a întregului popor. Vor fi promovate în mod consecvent principiile socialiste de muncă și repartitie, asigurîndu-se realizarea unui raport corespunzător între veniturile mici și veniturile mari, aplicarea neabătută a echității și eticii socialiste. Schimbările în structura socială

vor duce la creșterea și mai accentuată a rolului clasei muncitoare în întreaga viață socială, la o și mai mare apropiere între clasele și categoriile sociale, întărirea coeziunii lor, reducerea deosebirilor esențiale dintre munca fizică și intelectuală, dintre munca din agricultură și industrie, dintre sat și oraș, la omogenizarea crescândă a societății. Dezvoltarea continuă a democrației socialiste, întărirea autoconducerii muncitorești și autogestiei economice vor deschide un larg câmp de manifestare a inițiativei oamenilor muncii, a capacităților creatoare ale întregului popor, de afirmare plenară a personalității umane.

Deceniul 1981—1990 va marca lărgirea și diversificarea schimburilor și cooperării cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, România participînd tot mai activ — pe baza dezvoltării complexe a economiei, în pas cu noile realizări ale revoluției tehnico-științifice — la diviziunea internațională a muncii, la circuitul economic mondial.

1. **Industria** își va întări în continuare rolul de ramură conducătoare a economiei ; în anul 1990 producția va fi de 2,2—2,3 ori mai mare decît în 1980, în condițiile dezvoltării prioritare a ramurilor prelucrătoare de înaltă tehnicitate, care încorporează concepția tehnologică avansată și manopera de înaltă calificare.

În vederea lărgirii bazei proprii de materii prime minerale se va intensifica programul cercetărilor geologice, urmărindu-se punerea în valoare a tuturor resurselor posibile. Asigurarea cu energie a dezvoltării economico-sociale a țării se va întemeia pe creșterea accentuată a extracției de cărbuni, sporirea energiei hidro-electrice, a energiei nucleareo-electrice precum și intensificarea utilizării noilor surse de energie ; producția de energie electrică va atinge în 1990 un nivel de 105—110 miliarde kWh. Modernizarea structurii economiei naționale, accentuarea măsurilor de economisire a energiei în toate sectoarele de activitate trebuie să asigure, în cursul deceniului viitor, obținerea unui venit național pe unitate de energie consumată la un nivel comparabil cu realizările țărilor avansate economic. Trebuie să se pornească de la necesitatea ca în viitorul deceniu România să devină independentă din punct de vedere al energiei și combustibilului.

Producția de oțel, care va ajunge în 1990 la 25—27 milioane tone, va fi orientată spre sortimente cu proprietăți tehnice superioare ; un puternic dinamism va cunoaște în continuare construcția de mașini, pentru care se prevede un ritm mediu anual de 10—10,4 la sută ; prin întreaga sa dezvoltare viitoare, construcția de mașini va trebui să se afirme ca o ramură de înaltă competitivitate tehnică, asigurînd satisfacerea la nivel superior a cerințelor economiei naționale, creșterea exporturilor, participarea mai intensă a României la cooperarea internațională. Deceniul următor va trebui să marcheze o profundă restructurare și a industriei chimice, prin accentuarea considerabilă a ramurilor de sinteză fină și mic tonaj, a chimiei anorganice. Industria materialelor de construcții va acoperi cerințele programului de investiții și necesitățile populației, urmînd ca exportul să asigure, în principal, lucrările de construcții ce se vor executa în străinătate. Dezvoltarea industriei de prelucrare a lemnului se va baza pe valorificarea superioară a masei lemnoase prin modernizarea și diversificarea continuă a produselor. Industria bunurilor de consum va fi orientată spre satisfacerea necesităților de consum ale populației prin larga diversificare a producției și ridicarea continuă a calității produselor. Se va accentua în continuare dezvoltarea industriei mici și artizanatului,

care vor înregistra în deceniul 1981—1990 un ritm mediu anual de 10—11 la sută.

2. Realizarea unei agriculturi intensive, de înaltă productivitate, constituie un factor hotărîtor pentru întreaga dezvoltare economico-socială a țării, pentru creșterea continuă a venitului național și a bunăstării întregului popor. În acest scop, pînă la sfîrșitul deceniului viitor se va asigura mecanizarea integrală a lucrărilor din cultura plantelor, horticultură, zootehnie. Industria chimică va livra 280—290 kg îngrășămintă în substanță activă la un hectar teren agricol, într-o structură corespunzătoare condițiilor specifice din țara noastră, precum și alte produse necesare chimizării agriculturii. Suprafața amenajată pentru irigații va ajunge în 1990 la 4,5—5 milioane hectare; se vor amplifica, de asemenea, lucrările de desecări și de combatere a eroziunii solului.

În domeniul producției vegetale, locul principal vor continua să-l ocupe cerealele, urmînd să se ajungă în 1990 la o producție de 28—30 milioane tone. Va spori, totodată, producția plantelor tehnice și se va asigura fibra de in și cinepă necesară industriei ușoare. Se va dezvolta cu prioritate zootehnia, a cărei pondere va reprezenta în 1990 circa 50 la sută din producția agricolă totală; efectivele de animale urmează să ajungă la sfîrșitul deceniului următor la 10—11 milioane ovine și caprine, 62—65 milioane păsări ouătoare.

3. În silvicultură, în cincinalul 1986—1990 se vor reîmpăduri cu specii valoroase, îndeosebi rășinoase, 220—225 mii hectare și va continua acțiunea de substituie a arboretelor slab productive. Cantitatea de masă lemnoasă destinată exploatării se va menține anual la 20 milioane mc de produse principale și secundare, asigurîndu-se încadrarea tăierilor — în toată perioada — în posibilitatea pădurilor.

4. În domeniul gospodăririi apelor urmează ca, pînă la sfîrșitul deceniului viitor, să se realizeze sistematizarea rețelei hidrografice, asigurîndu-se utilizarea cît mai rațională a resurselor de apă și rezolvîndu-se practic integral problema apărării localităților și obiectivelor economice împotriva inundațiilor.

Pentru protecția mediului înconjurător, procesele de producție generatoare de noxe vor fi echipate cu instalații de epurare și se vor extinde tehnologiile de fabricație nepoluante. Se vor aplica măsuri de păstrare a calității apelor pe întreaga rețea hidrografică, de combatere a poluării atmosferei și zgomotului, în special în centrele populate.

5. Se va asigura dezvoltarea, în continuare, a sectorului de transporturi, astfel încît acesta să poată satisface în condiții de maximă eficiență cerințele dezvoltării economico-sociale a țării. Calea ferată va deține în continuare ponderea principală în transportul intern de mărfuri. Transportul rutier va fi dotat cu autovehicule de mare capacitate și un număr sporit de remorci. În cadrul transportului intern, o dezvoltare prioritară va avea transportul fluvial, a cărui pondere se va dubla în perioada 1981—1990 prin preluarea practic integrală a transporturilor paralele cu Dunărea. Capacitatea flotei maritime va ajunge în 1990 la circa 11—12 milioane tdw prin dotarea cu nave de mare tonaj și specializate.

6. Deceniul 1981—1990 va trebui să marcheze o puternică dezvoltare a științei și tehnologiei, în pas cu cerințele generale ale progresului material și social. Cercetarea științifică va trebui să devanseze permanent producția, urmărind sporirea potențialului național de resurse materiale și valorificarea superioară a acestora, asigurarea bazei energetice a economiei, elaborarea și aplicarea de tehnologii de mare eficiență economică,

crearea și asimilarea de produse și materiale competitive pe piața mondială, mecanizarea complexă, automatizarea și cibernetizarea producției.

7. Strategia dezvoltării economice în etapa viitoare pune un accent deosebit pe sporirea eficienței în toate domeniile activității economico-sociale. În industrie, productivitatea muncii va crește în deceniul viitor de circa 1,9 ori ; totodată, urmează să se realizeze o diminuare a cheltuielilor totale la 1 000 lei producție-marfă de 12—13 la sută, iar la cheltuielile materiale de 9—10 la sută.

8. Dinamismul și eficiența dezvoltării viitoare a României vor asigura creșterea de peste 2 ori a venitului național în perioada 1981—1990 ; pe locuitor, acesta urmează să ajungă la 3 000—3 500 dolari, realizându-se astfel un pas important înainte pe drumul apropierei de nivelul economic al țărilor dezvoltate. Având în vedere stadiul pe care-l va atinge România în anii viitori și eficiența crescândă a dezvoltării sale economice, rata acumulării se va situa în cincinalul 1986—1990 în jur de 30 la sută. În politica de investiții se va acorda în continuare prioritate ramurilor productive, concomitent cu dezvoltarea construcției de locuințe și a bazei materiale a sectorului social-cultural.

9. Dezvoltarea prevăzută pentru viitorul deceniu va determina adânci schimbări calitative în structura socială a țării. Se estimează că în anul 1990 România va avea o populație de circa 25 milioane de locuitori. Populația ocupată în activitatea economico-socială va fi de 11,8—12,0 milioane, din care : 52 la sută în industrie și construcții, 15 la sută în agricultură și 33 la sută în celelalte sectoare.

Se va dezvolta și moderniza învățământul de toate gradele în strînsă legătură cu cerințele producției de bunuri materiale și servicii, ale activității spirituale, asigurîndu-se formarea la un înalt nivel a cadrelor calificate necesare mersului înainte al construcției socialiste și comuniste din țara noastră.

10. Dezvoltarea economiei și îndeosebi a industriei va fi astfel structurată încît să se asigure participarea tot mai intensă a României la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale și circuitul universal de informație științifică. Vor căpăta o largă extindere activitatea de comerț exterior a României, colaborarea și cooperarea pe multiple planuri cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare și țările capitaliste dezvoltate. Volumul comerțului exterior va fi în anul 1990 de peste 2 ori mai mare decît în 1980. Creșterea exportului — într-un ritm mai rapid decît cea a importului — va asigura realizarea unei balanțe comerciale excedentare, a unei balanțe de plăți echilibrate și crearea condițiilor pentru trecerea la convertibilitatea monedei naționale.

11. Pe baza dezvoltării forțelor de producție și creșterii venitului național, partidul nostru va acționa neabătut pentru ridicarea nivelului general de civilizație al vieții poporului, situînd în centrul politicii sale omul, bunăstarea întregii națiuni.

Retribuția reală a personalului muncitor va fi în 1990 cu 37—39 la sută mai mare ca în 1980, iar veniturile reale ale țărănimii pe o persoană activă, cu 48—50 la sută. Veniturile din fondurile sociale de consum vor asigura creșterea în continuare a pensiilor, alocației pentru copii, ocrotirii sănătății, sportului. Veniturile totale reale ce revin pe locuitor vor crește în deceniul viitor cu 40—43 la sută.

În concordanță cu evoluția veniturilor populației, desfacerile de mărfuri prin comerțul socialist vor spori în aceeași perioadă cu un ritm mediu anual de 5,9—6 la sută, în condițiile unei largi diversificări sorti-

mentale. Consumul pe locuitor va spori în perioada 1981—1990 cu 18—20 la sută la carne și produse din carne, 42—47 la sută la pește și produse din pește, 10—14 la sută la lapte și produse din lapte și 50—60 la sută la fructe. Dezvoltarea industriei alimentare și ușoare va asigura în continuare satisfacerea nevoilor de consum rațional comensurate ale populației, punându-se un accent deosebit pe ridicarea calității produselor. Se va îmbunătăți în continuare înzestrarea populației cu bunuri de folosință îndelungată.

Volumul prestărilor de servicii va spori în perioada 1981—1990 într-un ritm mediu anual de 8,9—9,3 la sută.

Vor înregistra creșteri mai mari serviciile de reparații, întreținere, turism, agrement și alte servicii menite să ușureze munca în gospodărie și să creeze condiții tot mai bune pentru folosirea plăcută și instructivă a timpului liber.

În deceniul 1981—1990 se vor construi 2 350—2 450 mii apartamente; se va extinde și îmbunătăți echiparea tehnico-edilitară a localităților.

12. Se vor asigura condiții pentru dezvoltarea economico-socială armonioasă a tuturor județelor, prin amplasarea judicioasă a noilor obiective productive, a rețelei comerciale, bazei materiale a învățământului, ocrotirii sănătății, culturii. Se va extinde rețeaua de localități urbane prin trecerea în categoria orașelor, în deceniul viitor, a peste 270 localități rurale. Se va mări ponderea populației urbane de la 50 la sută în 1980 la circa 65 la sută în anul 1990.

Spirit revoluționar în activitatea de cercetare științifică — contribuție hotăritoare la accelerarea progresului țării

Programul-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada 1981—1990 și direcțiile principale pînă în anul 2000, amplu și însuflețitor plan de activitate creatoare pus de partid în fața tuturor oamenilor de știință, lucrătorilor din întreaga rețea a instituțiilor de cercetare și dezvoltare tehnologică, inginerilor și tehnicienilor din cîmpul activității productive, cadrelor din învățămîntul de toate gradele, tuturor celor care prin întreaga lor activitate sînt chemați să îmbogățească și mai mult, în anii următori, comoara științei și tehnicii românești, este menit să asigure promovarea susținută a progresului tehnic și științific în întreaga economie și viață socială.

Elaborat din inițiativa și sub conducerea nemijlocită a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — în concordanță cu strategia dezvoltării economice și sociale a României în următoarele decenii — proiectul Programului-directivă a fost dezbătut și aprobat de Plenara comună a C.C. al P.C.R. și Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României din 4—5 iulie a.c. Supus, ca și proiectul de Directive dat recent publicității, dezbaterii comuniștilor, oamenilor de știință, cercetătorilor din toate sectoarele de activitate, masei largi a oamenilor muncii, Programul-directivă va fi, în forma lui definitivă, document de lucru al Congresului al XII-lea al partidului.

Cu clarviziunea științifică, Programul-directivă dă expresie politicii partidului nostru, concepției secretarului său general privind situarea fermă la baza întregii opere de construcție socialistă și comunistă din patria noastră a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, transformarea științei și tehnologiei într-un factor hotărîtor al dezvoltării economico-

sociale a țării. Prin acesta se realizează o racordare organică a cercetării și dezvoltării tehnologiei în epocă, legarea lor strînsă de cerințele dezvoltării economico-sociale a țării, în ritmurile ei caracteristice, de o impetuoșitate fără precedent. Niciodată în istoria sa omenirea nu a cunoscut un atît de amplu și vertiginos proces de acumulări cantitative și calitative în domeniul cunoașterii ca în zilele noastre. Ceea ce altădată păreau visuri, lucruri ținînd de domeniul fantasticului, sînt astăzi fapte împlinite, palpabile și care nu mai miră pe nimeni. Omul a ajuns în Cosmos, a călcat cu piciorul pe Lună și nu este departe timpul cînd va cunoaște tot mai amănunțit ceea ce se petrece pe alte corpuri cerești. Cu aceeași cutezanță, mintea umană s-a avîntat în cunoașterea microcosmosului, în dezlegarea celor mai intime taine ale materiei, scoțînd la iveală și punînd la lucru în folosul societății forțele nebănuite pînă nu de mult ale nucleului atomic. S-au produs adevărate revoluții în domeniul chimiei și al biologiei, al altor ramuri ale științei. Mașinile electronice de calcul au revoluționat integral mijloacele de conducere a proceselor din economie și din diverse sectoare ale vieții sociale. Sîntem martorii existenței mașinilor gînditoare care pun probleme și dau răspunsuri ținînd de domeniul unor sfere înalte ale inteligenței. Într-un cuvînt, contemporaneitatea este martora celei mai spectaculoase și mai prodigioase revoluții științifico-tehnice din cîte a cunoscut societatea omenească.

Adevărul este că în țara noastră, cercetarea științifică și ingineria tehnologică se bucură de multă vreme — în mod deosebit după Congresul al IX-lea — de mare prețuire. Ne-am obișnuit să considerăm știința ca un puternic factor de producție, un factor de bază al creșterii în ritm susținut a forțelor de producție și în general a dezvoltării pe multiple planuri a societății. Ca urmare a acumulărilor cantitative la domeniu, Congresul al XI-lea a putut fixa un nou nivel de dezvoltare și promovare a științei și ingineriei tehnologice declarînd cîncinalul 1976—1980 drept primul cîncinal al afirmării plene a revoluției tehnico-științifice în țara noastră. Ca urmare în acești din urmă patru ani s-a înregistrat un curs hotărît spre promovarea largă, în întreaga viață economică-socială a cuceririlor științei și tehnicii avansate. Baza materială a științei a fost puternic dezvoltată prin creșterea alocațiilor pentru cercetarea științifică ca și prin sporirea fondurilor de introducere a progresului tehnic în unitățile economice, a sporit masiv personalul care activează în cadrul ei ; rețeaua unităților de cercetare științifică și de inginerie tehnologică a fost reorganizată și reorientată spre domeniile prioritare pentru dezvoltarea producției materiale și creșterea eficienței economice ; s-au inițiat programe de cercetare multidisciplinară, s-au constituit colective mixte de cercetări și tehnologii care acordă asistență tehnică pînă la intrarea în funcțiune a noilor obiective ca și la pregătirea fabricației pînă la atingerea parametrilor proiectați etc. etc. În acest fel știința s-a integrat într-o măsură mai mare, organic, cu producția, contribuția ei făcîndu-se simțită prin ritmul mai înalt obținut în modernizarea și înnoirea producției, prin introducerea tehnologiilor noi, mai productive și mai eficiente sub raportul valorificării resurselor și a reducerii consumurilor specifice de materii prime, materiale, energie și combustibil.

Înainte de a intra în analiza acestuia să ne oprim asupra considerentelor care au determinat apariția lui. Ele sînt aceleași care au stat la baza elaborării Proiectului de Directive pentru cîncinalul 1981—1985, urmărind în mare măsură asigurarea condițiilor tehnico-științifice pentru atingerea parametrilor înalți de progres economic și social prevăzuți pen-

tru cincinalul viitor și în perspectivă. Ceea ce apare calitativ nou în acest proiect de Program-directivă este faptul că orientările principale ce se dau cercetării științifice, dezvoltării tehnologice și activității de introducere a progresului tehnic au marea calitate de a îmbina sarcinile pentru viitorul apropiat cu cele determinate de proiecția societății românești așa cum va arăta la sfârșitul mileniului. Orientarea spre un asemenea program, ce are în față o largă perspectivă, poate oferi și o organizare superioară și o concentrare a eforturilor spre găsirea din timp a soluțiilor care să permită rezolvarea marilor probleme ale dezvoltării viitoare, și prin aceasta este un mare câștig pentru societatea noastră. Vom sublinia în acest sens, cerința formulată la recenta Plenară comună, de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca cercetarea să devanseze cu cel puțin cinci ani activitatea economică, oferind cu cel puțin câțiva ani înainte soluții noi pentru dezvoltarea diferitelor sectoare de activitate.

Cu aceasta am ajuns de fapt la motivele care au condus la elaborarea acestui proiect de Program-directivă. Programul a devenit indisolubil în condițiile în care ne-am propus accelerarea trecerii, pe baza acumulărilor cantitative obținute în cincinalele anterioare, la o nouă calitate — a întregii activități economico-sociale. Intrăm, precum se știe, într-o etapă hotărâtoare în înfăptuirea Programului partidului, în care patria noastră va cunoaște o fază nouă a dezvoltării bunăstării și progresului ei. Trecerea la o nouă calitate nu mai poate fi concepută, avînd în vedere parametrii de creștere pe care ni i-am propus ca și condițiile în care se dezvoltă lumea contemporană, decît pe baza unei înalte productivități și eficiențe în valorificarea resurselor care însă nu pot fi realizate decît pe baza celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice. Este singura alternativă acceptabilă pentru noi.

Este o calitate deosebită a proiectului de Program-directivă aceea că fixează direcțiile principale în care trebuie concentrate eforturile cercetării științifice și tehnologice, în așa fel încît să poată fi rezolvate cu prioritate problemele hotărâtoare ale creșterii. Fie că este vorba de creșterea gradului de cunoaștere a geologiei teritoriului țării sau a studiului structurii și legăturilor chimice ale compușilor organici sau anorganici, de asigurarea valorificării complete a potențialului hidroenergetic al României, sau de conversia fotochimică a energiei solare, sau de cercetări în domeniul laserilor de putere și instalațiilor cu plasmă cu utilizări în separările izotopice, de cercetări pentru crearea de roboți industriali sau de metode noi, în absolut toate aceste orientări ca și în cele privind medicina, informatica, cercetarea economică, găsim un numitor comun : interesul societății, al omului, pornindu-se de la ceea ce s-a realizat mai bun pe plan mondial. Astfel încît, printr-o gîndire științifică nouă, revoluționară, îndrăzneță, să ducem înainte cunoașterea și să punem în mod conștient roadele ei în slujba țelurilor noastre de transformare a naturii, de conferire a noi caracteristici mineralelor și substanțelor utile, plantelor și animalelor, de elaborare de soluții tehnice concrete prin realizarea de noi materiale și tehnologii, mașini, aparate, instalații și sisteme tehnice complexe care să răspundă atît nevoilor actuale ale economiei cît și nevoilor de perspectivă ale dezvoltării.

În lumina acestor sarcini, progresul tehnic trebuie să asigure modernizarea continuă a economiei, ridicarea culturii și accelerarea procesului de înnoire a produselor ca și sporirea competitivității lor, cercetarea știin-

științifică și dezvoltarea tehnologică fiind chemate să aducă o contribuție importantă la restructurarea industriei, la aplicarea prevederilor din Directive privind promovarea ramurilor care creează produse de valoare economică ridicată cu consumuri materiale și energetice reduse.

Perfecționarea continuă a activității de proiectare tehnologică, integrarea mai avansată a acesteia cu cercetarea științifică și producția, tipizarea și standardizarea produselor și tehnologiilor, normarea științifică a consumurilor materiale, elaborarea de tehnologii care să asigure conservarea, recuperarea și refolosirea cu eficiență economică ridicată a tuturor materiilor prime și materialelor sînt cîteva dintre căile pe care trebuie să se dezvolte puternic creșterea științifică și dezvoltarea tehnologică.

Un capitol special al proiectului de Program-directivă este consacrat integrării organice a științei cu producția și învățămîntul ca o cerință de prim ordin a îndeplinirii obiectivelor dezvoltării. Participarea nemijlocită a cercetătorilor la îndeplinirea sarcinilor de plan ce revin unităților de producție — și în general, considerarea drept încheiată a unei cercetări numai în momentul aplicării ei largi în producție —, participarea cadrelor didactice din învățămîntul superior și a studenților la cercetare, ca și a cadrelor didactice din învățămîntul liceal la activitatea tehnico-științifică din întreprinderi, organizarea, în continuare, de platforme comune de cercetare, proiectare, învățămînt sînt tot atîtea căi fixate de proiectul de Program. După cum esențială este, în acest sens, întărirea legăturilor și conlucrarea tot mai strînsă a cercetătorilor cu clasa muncitoare „singura cale de rezolvare a marilor probleme ce se pun astăzi în fața activității științifice“.

Dimensiunile programului și, mai ales, nivelul calitativ al obiectivelor înscrise pretind și o dezvoltare corespunzătoare a bazei materiale a cercetării, formarea și perfecționarea pregătirii cadrelor ca și perfecționarea conducerii întregii activități. În ceea ce privește primele două elemente, proiectul de Program-directivă prevede o creștere cu 50 la sută a fondurilor alocate cercetării ca și creșterea cu 20 la sută (în raport cu 1980) a numărului cadrelor din domeniu.

Cît privește perfecționarea pe toate treptele a conducerii activității, aceasta a început, de fapt, prin recenta hotărîre a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. de aprobare a propunerilor de îmbunătățire a organizării și funcționării Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie — ca organ de partid și de stat cu caracter deliberativ larg reprezentativ, cu rol de coordonare unitară a întregii activități și a îndeplinirii politicii partidului în domeniul științei și tehnologiei — ca și prin desemnarea ca președinte al C.N.S.T. a tovarăsei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv, desemnare primită cu profundă satisfacție de cele mai remarcabile personalități ale științei și tehnicii românești, întrunite în Plenara C.N.S.T. Sarcinile cunoscute sînt completate în proiectul de Program-directivă prin stabilirea obiectivelor primordiale ale C.N.S.T. și în mod special asigurarea avansului corespunzător în elaborarea soluțiilor necesare dezvoltării economico-sociale și scurtarea termenelor de realizare și aplicare în producție a rezultatelor cercetării.

Proiectul Programului-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic prezintă în fața poporului nostru o imagine profund optimistă, și de mare frumusețe, a societății românești, a viitorului apropiat ca și a viitorului mai îndepărtat, odată cu soluțiile pentru a apropia acest viitor, de a-l transforma în realitate.

*
* *
*

Există toate condițiile — materiale și umane — pentru a asigura transpunerea cu succes în viață a obiectivelor și orientărilor prevăzute pentru planul cincinal 1981—1985 și, în perspectivă, pînă în anul 1990. Realizarea acestor obiective va determina progresul armonios și unitar al forțelor de producție, al tuturor domeniilor vieții economice și sociale, asigurînd ridicarea țării noastre pe o treaptă nouă de dezvoltare, va apropia România de societatea socialistă multilateral dezvoltată, va marca un important pas înainte în direcția societății comuniste. Fără îndoială, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, își vor consacra întreaga putere de muncă și creație în slujba îndeplinirii tuturor acestor mărețe obiective, a Programului partidului, asigurînd astfel înaintarea impetuoasă a României pe drumul prosperității și bunăstării, al civilizației socialiste și comuniste.

Evocînd imaginea însuflețitoare a activității care se desfășoară în întreaga țară în întîmpinarea celui de-al XII-lea Congres al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, arată în cuvîntarea la marea adunare populară de la Craiova : „După cum știți, sîntem în preajma Congresului al XII-lea al partidului. Am publicat proiectul de Directive, Programul-directivă pentru cercetare, Programul-directivă pentru energie. Ne propunem să asigurăm mersul în continuare, tot mai ferm, al patriei noastre spre îndeplinirea obiectivelor stabilite în Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Avem toate condițiile pentru a realiza prevederile acestui program ; planul cincinal viitor asigură tot ceea ce este necesar în această privință. Trebuie să acordăm însă mai multă atenție problemelor energeticii, economisirii energiei în general, și mai cu seamă în industrie, în sectoarele economice, unde se manifestă încă multă risipă. Trebuie să ne ocupăm mai serios să asigurăm materiile prime necesare. În același timp, trebuie să punem pe prim plan — alături de energie și de materii prime — agricultura ca unul din sectoarele importante pentru dezvoltarea generală a țării noastre.

Ceea ce am realizat pînă acum ne dă garanția că vom putea îndeplini obiectivele prevăzute în Directivele pentru Congresul al XII-lea și în Programele-directivă de care am vorbit. Trebuie, însă, să acționăm în toate domeniile cu cea mai mare hotărîre, în spirit revoluționar, comunist !“

Poziții și acțiuni ferme ale României socialiste în sprijinul dezvoltării libere, independente și suverane a popoarelor

ELENA VOICULESCU,
MARIN VOICULESCU

Ampla deschidere a raporturilor internaționale ale țării noastre, participarea sa activă și ascendentă la schimbul de valori materiale și spirituale ale umanității își are profunde și temeinice resorturi în orientarea realistă, suplă, științifică a politicii externe a României socialiste, mereu impulsionată de prestigioasa personalitate a președintelui Nicolae Ceaușescu, eminent om politic al lumii contemporane.

Dezvoltînd concluziile sintetizate în documentele Congresului al XI-lea și ale Conferinței Naționale a P.C.R., orientarea politicii externe a României socialiste reliefează o mare varietate de idei și concepte proprii, originale și creatoare, fundamentează cu claritate pozițiile principale ale statului român, cît și modalitățile de soluționare a problemelor cardinale cu care este astăzi confruntată umanitatea.

După cum este cunoscut, România acționează cu consecvență exemplară pentru promovarea prieteniei și înțelegerii între state, întărește solidaritatea cu toate popoarele care luptă pentru afirmarea lor liberă, de sine stătătoare, cu toate forțele democratice, antiimperialiste. „Acționînd consecvent în spiritul coexistenței pașnice — sublinia recent președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, România dezvoltă larg relațiile de colaborare cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, inclusiv cu țările capitaliste dezvoltate. Considerăm că, în actualele condiții internaționale, colaborarea interstatală constituie o necesitate impusă atît de diviziunea internațională a muncii, de interdependența tot mai accentuată dintre economiile naționale, cît și de interesele păcii și destinderii, precum și de faptul că încă multă vreme în lume vor exista țări cu orînduiri sociale diferite — și de aceea ele trebuie să găsească calea conlucrării pașnice, respectînd reciproc orînduirea fiecăruia, calea dezvoltării independente”¹.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la marea adunare populară consacrată zilei de 1 Mai, 30 aprilie 1979*, Editura politică, București, 1979, p. 26.

În adevăr, partidul și statul nostru situează drept coordonate majore ale politicii sale externe promovarea relațiilor de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste în cadrul unui ansamblu unitar, fără a contrapune în nici un fel o țară alteia, ci, dimpotrivă, acționînd ferm pentru a întări solidaritatea acestora în lupta pentru un țel comun — triumful socialismului și păcii; înfăptuirea unității de tip nou a mișcării muncitorești internaționale, avînd ca fundament respectarea dreptului fiecărui partid de a-și elabora politica, strategia și tactica revoluționară de sine stătător, independent, fără nici un amestec din afară; dezvoltarea conlucrării cu partidele comuniste, muncitorești, cu partidele socialiste, social-democrate, cu mișcările de eliberare națională și alte forțe progresiste, antiimperialiste; amplificarea colaborării cu statele în curs de dezvoltare, nealiniat; extinderea relațiilor cu toate statele, indiferent de orînduirea socială, în spiritul coexistenței pașnice².

Astfel, întreaga activitate externă a partidului și statului nostru este consacrată obiectivului major, fundamental al zilelor noastre: instaurarea unei păci trainice pe planeta noastră, crearea unui climat propice colaborării între toate popoarele lumii. În numele acestui imperativ, Partidul Comunist Român, guvernul României socialiste avansează permanent în forurile internaționale inițiative și propuneri constructive, militează ferm pentru așezarea relațiilor interstatuale pe baze noi, democratice, ale egalității și respectului reciproc, pentru destindere, înțelegere și cooperare internațională. Această poziție principială a țării noastre în problema raporturilor externe, atașamentul său față de cauza independenței naționale, a libertății și progresului popoarelor, înalta responsabilitate cu care militează pentru soluționarea marilor probleme ale omenirii, au conferit partidului și țării noastre, secretarului general al P.C.R. și președintelui României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, un larg prestigiu pe arena internațională, stimă și aprecieri pe toate meridianele Terrei.

În ansamblul politicii externe românești un important loc îl deține promovarea unor raporturi multilaterale cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat care, așa după cum se știe, cuprind covârșitoarea majoritate a populației globului. Țara noastră colaborează cu peste 100 de țări în curs de dezvoltare pe diverse planuri: economic, tehnico-științific, cultural, cît și în alte domenii, așezînd statornic la baza acestei colaborări binecunoscutule principii ale egalității în drepturi, avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne, respectării independenței și suveranității naționale ș.a.

În concepția României socialiste, țările în curs de dezvoltare, statele nealiniat reprezintă o considerabilă forță umană și materială care poate și trebuie să joace un rol important în ansamblul raporturilor internaționale, pe potriva potențialului lor. Pornind de la acest considerent, țara noastră, stat în curs de dezvoltare, apreciază că una din problemele fundamentale ale contemporaneității o constituie lichidarea subdezvoltării, a împărțirii lumii în țări bogate și țări sărace, *edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale*, aceasta fiind o condiție esențială a unei securități și păci trainice, a progresului general al umanității. După cum se știe, punctul de vedere și propunerile țării noastre în problemele făuririi noii ordini și-au găsit pe larg expresie în documentul *Poziția României cu privire la instaurarea unei noi ordini economice internaționale*.

nale, prezentat la a VII-a Sesiune extraordinară a Adunării Generale a O.N.U. În concepția partidului nostru, a secretarului său general, noua ordine internațională presupune, între altele, respectarea dreptului tuturor țărilor de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, care trebuie să fie folosite în propriul lor interes, în chip suveran și independent.

Elaborînd conceptul și doctrina noii ordini economice și politice internaționale, președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „prefigurează într-un tablou coerent trăsăturile esențiale ale societății omenești viitoare, așa cum se profilează ele în lupta gigantică ce se desfășoară între forțele libertății și progresului în continuă și irezistibilă creștere și forțele imperialiste, reacționare și retrograde”³. Deoarece lupta pentru o nouă ordine internațională nu este ceva pasager, artificial, conjunctural ci o luptă care vizează un nou sistem original, revoluționar de concepere și derulare a relațiilor dintre state, ea atrage păhuri și categorii tot mai largi, stimulează măsuri și acțiuni concrete, învinge treptat conservatorismul și reacționarismul ce se mai manifestă, lărgeste sfera optimismului. Deja literatura de specialitate relevă „conținutul etic superior, calitativ nou, al conceptului noii ordini economice și politice internaționale elaborat de președintele Nicolae Ceaușescu”, proeminentă personalitate a lumii contemporane, care promovează în viața internațională norme și principii menite să transforme înalte valori ale societății socialiste în valori ale întregii comunități internaționale. „Morală internațională pe care o aduce cu sine conceptul președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la noua ordine economică și politică internațională, este intrinsecă tipului nou de raporturi între state”⁴.

Conceptul de nouă ordine economică și politică internațională — gîndit și formulat sintetic în doctrina politică a președintelui României socialiste — oferă o înțelegere complexă, largă și unitară a procesului instituirii ei atît global cît și parțial, prin componentele sale. Acest concept presupune instaurarea unor principii larg democratice și echitabile, atestate juridic și moral, care să avantajeze toate părțile implicate și din care să nu rezulte o veche și cunoscută subjugare a statelor și națiunilor mai slabe. Schimbarea ce se așteaptă este aceea de esență, nu de aparență, una convingătoare nu una superficială. Noua ordine internațională nu se poate întemeia pe ideologia și practica dominării, pe inegalitate și subjugare, pe rasism, colonialism și neocolonialism, ci ea presupune, prin însăși esența și rațiunea ei, înscrierea la loc de frunte a principiilor independenței și suveranității, ale dreptului internațional, ale echității și moralei internaționale, cerințele dreptății și umanismului.

Este incontestabil că vechea ordine economică internațională pe care, logic, noua ordine economică și politică trebuie să o înlăture definitiv, era și este din păcate încă bazată pe inegalitate și pe asuprirea unor popoare de către cureuri imperialiste și colonialiste.

În doctrina politică românească noua ordine internațională presupune printre prioritățile sale: asigurarea condițiilor ca fiecare națiune, fiecare popor să ajungă la un nivel de dezvoltare economică și socială care să-i permită să se bucure tot mai deplin de binefacerile și cuceririle științei și cunoașterii universale, să conducă rapid la lichidarea vechilor

³ Vasile Șandru, *Cu privire la concepția președintelui Nicolae Ceaușescu asupra noii ordini economice și politice internaționale*, în „Revista română de studii internaționale”, anul XII, nr. 1(39), 1978, p. 67.

⁴ *Ibidem*, p. 69.

relații de inechitate ; să asigure o dezvoltare rațională a forțelor de producție în toate statele, să creeze condiții pentru o valorificare corespunzătoare a materiilor prime, pentru un raport mai corespunzător între prețul materiilor prime și prețul produselor industrializate ; să creeze condiții tuturor statelor pentru o conlucrare echitabilă, pe principiul egalității ; să favorizeze lichidarea subdezvoltării ; să conducă la egalizarea relativă a nivelului de dezvoltare ; să asigure accesul tuturor țărilor în condiții avantajoase la cuceririle științei și tehnicii contemporane.

Dealtfel, aceste exigențe au străbătut toate documentele oficiale ale țării noastre, documentele partidului nostru, cuvântările, expunerile, interviurile și mesajele tovarășului Nicolae Ceaușescu cu diverse ocazii. Aceste constante ale prognozei românești pentru o nouă ordine economică și politică internațională sînt subliniate încă o dată în *Mesajul adresat de președintele României celei de a V-a Conferințe a Națiunilor Unite pentru comerț și dezvoltare de la Manila*.

Pornind de la premisa că „România acordă o mare atenție acestei conferințe chemate să adopte măsuri pentru soluționarea uneia dintre cele mai importante probleme ale epocii contemporane, ale păcii și securității mondiale : lichidarea subdezvoltării și făurirea unei noi ordini economice și politice internaționale, a unor relații noi, întemeiate pe deplină egalitate și echitate între state”⁵, că România socialistă, țară în curs de dezvoltare, membră activă a „Grupului celor 77”, ia parte la Conferința de la Manila cu hotărîrea fermă de a se întreprinde pași hotărîtori, măsuri concrete de depășire a tergiversărilor, pentru soluționarea problemelor economice cruciale și de la convingerea că „speranțele omenirii se bazează pe ideea că atît țările dezvoltate, cît și cele ale lumii a treia și cele socialiste vor înțelege că nici o națiune, nici un grup de țări și nici un sistem nu va putea să rezolve singur problema globală a redresării economice și a lichidării sărăciei”, în *Mesaj* sînt schițate o seamă de propuneri menite a da un conținut nou colaborării dintre țările lumii a treia, să propulseze cu mai mare vigoare influența acestora asupra evoluției cursului istoric al omenirii.

Ansamblul unitar, profund realist și vizionar al recentelor propuneri de măsuri concrete cuprinse în *Mesaj* se obiectivează într-un prețios program de acțiune practică vizînd înfăptuirea unei noi ordini economice internaționale, restructurarea relațiilor economice interstatale pe baze noi, soluționarea problemelor cu care este confruntată omenirea în contextul general al interdependențelor din lumea de astăzi, în spiritul năzuinței popoarelor către pace, prosperitate, independență, suveranitate și progres. În acest program se înscriu ca exigențe imediate următoarele : dezvoltarea mai intensă a economiei țărilor în curs de dezvoltare, în baza unui plan de lungă durată — pînă în anul 2000, cu o primă etapă pînă în 1990 —, conținînd prevederi speciale pentru agricultură, industrie (îndeosebi alimentară și textilă, precum și alte ramuri pentru care țările respective dispun de materiile prime necesare) și căi de comunicație ; dezvoltarea învățămîntului, a pregătirii cadrelor naționale pentru toate domeniile de activitate, corespunzător cerințelor progresului multilateral al țărilor în curs de dezvoltare ; crearea unor organisme zonale de studii și cercetare, care să analizeze sarcinile și obiectivele economico-sociale

⁵ *Mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu adresat celei de a V-a Conferințe a Națiunilor Unite pentru comerț și dezvoltare*, în „Scînteia”, anul XLVIII, nr. 11 417 din 8 mai 1979.

specifice și să prezinte soluții adecvate; constituirea urgentă a fondului comun de dezvoltare, care urmează să fie realizat prin participarea țărilor industrializate și prin reducerea cheltuielilor militare (cu 10—15%, din care jumătate să fie alocate pentru ajutorarea țărilor slab dezvoltate), fond ce trebuie pus la dispoziție cu prioritate țărilor cele mai sărace (care au un venit anual pe locuitor pînă la 500—600 dolari) pentru a fi folosit efectiv la realizarea programelor de dezvoltare*; asigurarea accesului larg al țărilor în curs de dezvoltare la tehnologiile moderne, inclusiv prin reglementarea unor măsuri de sporire a asistenței tehnice acordate de țările dezvoltate, de furnizare a noilor descoperiri științifice și tehnice în condiții avantajoase; intensificarea cooperării între țările în curs de dezvoltare, întărirea unității și solidarității lor, crearea unui organism permanent al acestor state care să trateze cu țările dezvoltate în mod organizat și în condiții de deplină egalitate; constituirea unui organism special al O.N.U., format din țări în curs de dezvoltare, țări socialiste și țări capitaliste avansate, care să elaboreze programele concrete pentru lichidarea subdezvoltării și făurirea noii ordini economice internaționale, să elaboreze Carta noilor relații economice mondiale, urmînd ca acestea să fie prezentate dezbaterii și adoptării de către sesiunea specială pentru noua ordine economică a Adunării Generale a O.N.U. din 1980 etc.

Ecoul deosebit al programului președintelui Nicolae Ceaușescu, recomandat spre studiu UNCTAD, probează larga lui receptare de către numeroase forumuri și organizații internaționale, diverse categorii de cetățeni care văd în conținutul său propuneri îndrăznețe și originale menite a deschide noi orizonturi promovării raporturilor internaționale. Doctrina politică românească înscrie astfel o nouă pagină în gîndirea și practica politică, ale cărei sensuri majore, hotărîtoare constau în restruc-turarea relațiilor internaționale în temeiul principiilor dreptului și moralei internaționale.

Toate acestea vizează domenii și modalități fundamentale pentru ca UNCTAD-ul să depășească stadiul discuțiilor generale și să treacă la adoptarea unor măsuri eficiente și realiste care să conducă la soluționarea problemelor vitale ale omenirii.

A devenit o realitate tot mai larg evidențiată de specialiști că „rezolvarea problemelor care confruntă țările în curs de dezvoltare nu depinde numai de refacerea economiilor țărilor industrializate. Interdependența dintre problemele internaționale, complexitatea fenomenelor actuale determină ca eliminarea subdezvoltării, a crizelor, a recesiunii, a inflației ș.a.m.d. să nu poată fi posibilă numai prin însănătoșirea vieții în unele state și menținerea subdezvoltării, a practicilor neocolonialiste în celelalte zone de pe glob. «Grupul celor 77» a condamnat încercările de rezolvare a problemelor actuale de către un grup restrîns de țări dezvoltate pe seama celor slab dezvoltate, arătînd că economia mondială nu mai poate fi lăsată la voia «întîlnirilor semisecrete», chiar dacă aceste întîlniri sînt la nivelul înalt al unor reprezentanți ai țărilor dezvoltate,

* Acest fond urmează să fie acordat cu precădere țărilor care alocă o parte însemnată din venitul național, cel puțin 20 la sută, pentru propria dezvoltare și care nu cheltuiesc pentru înarmare mai mult de 4—5% din venitul național. O clauză de maximă importanță referitoare la acest aspect este mențiunea că aplicarea lui presupune renunțarea la orice formă de folosire a forței sau a amenințării cu forța în viața internațională, precum și instituirea unor garanții ferme, inclusiv de către O.N.U., pentru securitatea, independența și suveranitatea națională a țărilor în cauză.

căci, de regulă, ele se desfășoară potrivit concepției că efectele crizei pot fi depășite lovind în alte țări, dezvoltate sau nedezvoltate”⁶.

Astăzi se reclamă în mod imperios participarea cu drepturi egale la viața internațională a tuturor statelor, fără deosebire de orînduire socială, de mărime, de putere economică sau militară și, în primul rînd, a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, a statelor nealiniat, direct interesate în abolirea vechii politici imperialiste de forță și dictat, în soluționarea problemelor internaționale în interesul dezvoltării independente a tuturor statelor etc.

Experiența de pînă acum a atestat justetea tezei românești conform căreia noua ordine internațională prezintă avantaje pentru toate statele și națiunile, dar din aceasta este firesc să profite mai mult statele și națiunile mai sărace, națiunile subdezvoltate economic, care au ajuns în această situație și datorită faptului că timp de secole au fost exploatate de puterile care astăzi se află în vîrfurile piramidei.

Pornind de la toate aceste considerente, președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, consacră eforturi neobosite pentru lărgirea legăturilor de cooperare cu țările în curs de dezvoltare, pentru extinderea și multiplicarea raporturilor cu acestea. Recenta vizită a președintelui țării noastre în mai multe state africane se înscrie pe aceste coordonate. Timp de mai bine de două săptămîni, între 8 și 25 aprilie a.c., de-a lungul unui itinerar de mii de kilometri, de la țărmurile Mediteranei la oceanele Atlantic și Indian, care a înscris ca etape succesive opt țări africane — Libia, Gabon, Angola, Mozambic, Zambia, Burundi, Sudan, Egipt — președintele României a purtat mesajul de pace și înțelegere al țării noastre cu popoarele respective, cu toate națiunile lumii.

Desfășurarea fiecăruia dintre momentele istorice ale noului itinerar de pace al președintelui României socialiste a depășit importanța întîlnirilor și acordurilor bilaterale realizate cu acest prilej relevînd atît existența unor probleme fundamentale de interes comun — lupta pentru lichidarea foametei și subdezvoltării, a focarelor de război și a tensiunii internaționale, a colonialismului și neocolonialismului, a rasismului și politicii de apartheid pentru o lume mai bună, mai dreaptă și mai echitabilă — pentru o nouă ordine internațională, cît și posibilitatea soluționării acestora pe cale pașnică, prin intermediul negocierilor, a tratativelor. Dînd expresie acestor idealuri și năzuințe comune, a acestor rațiuni politice majore ale contemporaneității, președintele Gabonului, Omar Bongo, evidențiază faptul că „Marile puteri trebuie să înțeleagă că este vorba aici de o problemă a tuturor, pentru că ea privește soarta întregii omeniri. Întrucît exercitarea responsabilității este o expresie superioară a libertății — pentru a cărei cucerire toate popoarele au luptat într-un moment sau altul al istoriei lor — noi, națiunile din lumea a treia și în special cele din Africa, înțelegem, de asemenea, să avem acces la această responsabilitate în abordarea marilor probleme ale lumii. Noi nu mai acceptăm soluții impuse și înțelegem să fim stăpîni la noi acasă”⁷.

Vizita întreprinsă pentru a treia oară de președintele Nicolae Ceaușescu împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu pe continentul african

⁶ Dan Antonescu, *UNCTAD-V și problemele economice ale țărilor în curs de dezvoltare*, în „Era socialistă” nr. 9/1979, p. 51.

⁷ *Toastul președintelui Omar Bongo*, în „Scînteia”, anul XLVIII, nr. 11 395 din 11 aprilie 1979.

a însemnat reafirmarea consecvenței politicii externe românești de largă conlucrare cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială, în spiritul orientărilor stabilite de Congresul al XI-lea al P.C.R. și de Programul partidului nostru. Totodată ea a însemnat reafirmarea pozițiilor de principiu ale României față de problemele cruciale ale contemporaneității, relevînd luciditatea, îndrăzneala, suplețea, fermitatea, încrederea și responsabilitatea orientărilor politicii românești, ale președintelui Nicolae Ceaușescu în eforturile de identificare a noi căi și mijloace prin care colaborarea liberă între popoare să devină o realitate *. În acest sens „Comitetul Politic Executiv subliniază și dă o înaltă apreciere rolului determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu în promovarea largă, susținută, a relațiilor româno-africane, în amplificarea continuă a colaborării și solidarității cu statele de pe acest continent“.

Aprobind în unanimitate și cu deplină satisfacție rezultatele deosebit de rodnice ale noului itinerar de pace, solidaritate și colaborare al președintelui României, în *Hotărîrea Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român* se apreciază că vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu, a tovarăsei Elena Ceaușescu și a celorlalți membri ai delegației în cele opt țări africane se înscrie ca o nouă și strălucită contribuție la înfăptuirea în viață a politicii interne și externe a partidului și statului nostru de întărire continuă a relațiilor cu toate popoarele care pășesc pe calea dezvoltării libere, independente, a solidarității cu mișcările de eliberare națională, cu forțele progresiste și anti-imperialiste de pretutindeni care luptă împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, pentru lichidarea definitivă a politicii de rasism și de apartheid, a oricăror forme de asuprire și dominație.

Eveniment politic de o excepțională însemnătate istorică — noul dialog de pace și cooperare româno-african atestă filonul realist al politicii românești concretizat și prin importanța pe care țara noastră o conferă relațiilor sale cu țările care și-au cucerit independența și au optat pentru o evoluție socială liberă.

Este un fapt cunoscut, că țara noastră, ea însăși o țară în curs de dezvoltare, a acordat și acordă în această calitate o deosebită importanță țărilor în curs de dezvoltare, națiunilor care s-au eliberat de sub dominația colonialistă și luptă pentru propășirea lor pe calea progresului, a civilizației.

Calificînd România, după nivelul său de dezvoltare economică, drept țară în curs de dezvoltare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a definit bazele obiective ale intereselor, aspirațiilor și preocupărilor comune, ale solidarității țării noastre cu celelalte țări în curs de dezvoltare ⁸, a oferit

* Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., întrunit în ziua de 27 aprilie a.c., își exprimă profunda satisfacție pentru rezultatele deosebit de rodnice ale vizitelor oficiale de prietenie pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, le-a făcut, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu și ceilalți membri ai delegației țării noastre, în perioada 8—25 aprilie, în Jamahiriya Arabă Libiană Populară Socialistă, Republica Gabon, Republica Populară Angola, Republica Zambia, Republica Populară Mozambic, Republica Burundi și Republica Democratică Sudan, precum și ale vizitei de prietenie în Republica Arabă Egipt (*Hotărîrea Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la vizitele oficiale de prietenie ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în unele țări din Africa*, în „Scînteia“, anul XLVIII, nr. 11 410, din 28 aprilie 1979).

⁸ Cornel Pacoste, *Conceptul tovarășului președinte Nicolae Ceaușescu privind rolul țărilor în curs de dezvoltare în edificarea unei lumi mai bune și mai drepte*, în „Revista Română de Studii Internaționale“, nr. 1/1978, p. 72.

nu numai o clarificare politică conceptuală, teoretică ci și o strategie a practicii politicii românești.

În acest sens poziția principală a președintelui României socialiste față de țările în curs de dezvoltare în general și implicit față de statele independente africane exprimă sintetic viziunea sa politică largă, „...concepția sa originală cu privire la locul și rolul țărilor în curs de dezvoltare în procesul complex de edificare a unei lumi mai bune și mai drepte”⁹.

Colaborarea, cooperarea României cu țările africane în curs de dezvoltare înseamnă stabilirea unei strategii comune a dezvoltării și „nu are nimic comun cu constituirea unui bloc sau grup de state opus țărilor industrializate”. Ea este menită să asigure căutarea și găsirea unor „...soluții viabile, echitabile, privind dezvoltarea unei largi cooperări internaționale, bazată pe principiile egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, care să țină seama de interesele tuturor statelor, în primul rând de necesitatea unui progres rapid al țărilor în curs de dezvoltare”¹⁰.

Conducători ai țărilor africane relevă principalele domenii în care cooperarea dintre țările lor și România socialistă a dobândit largi proporții, iar prognozele de viitor ale acestei cooperări sînt dintre cele mai îmbucurătoare. Așa de pildă, președintele Republicii Zambia — Kenneth Kaunda — aprecia în Declarația făcută cu prilejul vizitei întreprinsă de delegația română condusă de președintele Nicolae Ceaușescu: „Potrivit filozofiei noastre, noi judecăm prietenia față de alte țări prin prisma a cinci zone de cooperare. Aceste cinci domenii sînt, în primul rând, cele politic, economic, social, cultural-științific și tehnic, precum și în domeniul apărării și securității. Dacă noi cooperăm pe deplin și în mod sincer cu o țară în toate aceste domenii, atunci într-adevăr ne dăm seama că prietenia noastră cu țara respectivă este profundă și autentică”¹¹.

Succesele obținute pînă în prezent în cooperarea efectuată între România și națiunile independente, suverane din Africa*, demonstrează că, în viitor, aceste raporturi pot fi multiplicare, diversificate în interesul reciproc. Aproximarea între nivelurile economice de dezvoltare face ca atât posibilitățile cît și greutățile lor să fie bine cunoscute și să se solicite rezervele existente astfel încît cooperarea să devină un factor de progres, de apropiere între aceste națiuni. În întreaga noastră politică ținem seama de faptul că România, țară socialistă, este totodată țară în curs de dezvoltare, ceea ce imprimă anumite particularități atât construcției socialismului, cît și activității internaționale a statului. Este evident că făurirea societății socialiste într-o țară în curs de dezvoltare cere eforturi susținute din partea întregului popor pentru lichidarea cît mai rapidă a rămîinerii în urmă și apropierea treptată de țările avansate din punct de vedere economic.

La baza conlucrării, a colaborării și înțelegerii internaționale, țara noastră pune consecvent noi principii cum sînt: dreptul inalienabil al

⁹ *Ibidem*, p. 71.

¹⁰ *Ibidem*, p. 74.

¹¹ Declarația președintelui Kenneth Kaunda, în „Scînteia”, anul XLVIII, nr. 11 400 din 17 aprilie 1979.

* Raporturile dintre România și statele suverane din Africa înregistrează un proces continuu de diversificare și adîncire pe toate planurile. Este semnificativ, de pildă, că, în prezent, țara noastră întreține relații cu 47 de țări africane, realizează cu aceste țări schimburi economice, acțiuni de cooperare în producție sub diferite forme. Totodată, în ultimul deceniu, s-au intensificat puternic schimburile reciproce de delegații la nivelul cel mai înalt ca și la alte nivele.

tuturor statelor la existență liberă, independentă și suverană, la pace și securitate ; dreptul fiecărui popor de a-și decide de sine stătător destinele ; dreptul fiecărui popor la dezvoltare și progres ; egalitate deplină în drepturi a tuturor statelor ; neamestecul în treburile interne ; renunțarea la forță și la amenințarea cu forță ; dreptul și datoria fiecărui stat de a participa la soluționarea problemelor care preocupă omenirea, reglementarea diferendelor pe cale pașnică.

Apresiasiind că președintele României socialiste a înțeles voința „tinerelor state din lumea a treia, în special pe linia afirmării voinței lor de a trăi libere, de a deveni stăpîne pe propriile lor destine și pe resursele lor naționale, de a se dezvolta pe deplin independente pe calea progresului economic și social, pe care au ales-o în mod liber“¹², președintele Omar Bongo considera că analizele profunde asupra fenomenelor și problemelor țărilor africane întreprinse de tovarășul Nicolae Ceaușescu au permis adoptarea unei concepții realiste asupra vieții internaționale, fondată „pe principiile recunoscute ale dreptului internațional și, îndeosebi, pe respectul demnității umane, pe egalitatea strictă a indivizilor și raselor, pe respectul independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi și neamestecului statelor în treburile interne ale altora, al avantajului reciproc, pe respectul integrității teritoriale, al nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță în reglementarea diferendelor dintre state“¹³. În același context, Omar Bongo conchidea : „Aceste principii la care Gabonul aderă plenar, constituie baza unei morale internaționale minime, de o necesitate vitală în viața și raporturile internaționale“¹⁴.

Reafirmînd convingerea că într-un asemenea cadru conlucrarea Africii cu statele europene, cu statele de pe alte continente se va putea realiza pe baza egalității și respectului reciproc, contribuind la progresul economico-social mai rapid, președintele României socialiste preciza cu prilejul vizitei în Republica Populară Mozambic : „Dorim să întărim colaborarea noastră cu țările în curs de dezvoltare, să acționăm, împreună cu toate aceste state, în direcția făuririi unei noi ordini economice internaționale. Noi considerăm că aceasta constituie una din cerințele primordiale ale dezvoltării contemporane. Trebuie să punem capăt împărțirii lumii în țări bogate și țări sărace, să realizăm o ordine economică care să asigure echitate și egalitate în relațiile economice și să permită progresul mai rapid al țărilor rămase în urmă, accesul lor la cuceririle științei și tehnicii contemporane, în condiții avantajoase“¹⁵.

Solia partidului și statului român de prietenie și solidaritate militantă cu popoarele africane a contribuit la cunoașterea mai complexă a realităților istorice, sociale, politice, economice și cultural-științifice, constituind totodată o confirmare a gândirii și concepției președintelui României socialiste cu privire la necesitatea și posibilitatea istorică a înfăptuirii unei noi ordini internaționale. În adevăr fiecare moment și etapă ale acestei vizite reprezintă o confirmare și, totodată, o relevantă imprimare a consecvenței cu care România militează pe arena internațională

¹² *Toastul președintelui Omar Bongo*, în „Scînteia“, anul XLVIII, nr. 11 395 din 11 aprilie 1979.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Toastul președintelui Nicolae Ceaușescu*, în „Scînteia“, anul XLVIII, nr. 11 403, 20 aprilie 1979.

pentru instituirea unei noi ordini economice și politice mondiale, a unui climat de destindere, pace și cooperare.

Țara noastră înțelege să fie alături de țările africane în lupta lor complexă, dificilă dar perseverentă pentru o reală și efectivă propășire, pentru o dezvoltare eliberată de tarele și sechelele colonialiste și neocolonialiste, pentru o evoluție independentă care să impună și mai mult în viața internațională.

Identitatea unor interese, trăsături și metodologii fundamentale existente în mai toate țările africane nu exclude existența și a numeroase particularități, deosebiri de vederi și chiar unele contradicții, multe fiind moșteniri ale fostei politici colonialiste. Ilustrativă este aprecierea tovarășului Nicolae Ceaușescu potrivit căreia: „...în lume sînt atît de multe probleme încît este foarte greu să se ajungă la aceleași puncte de vedere asupra tuturor acestora. Diferite partide și state acționează în condiții istorice, naționale și sociale diferite. Este de înțeles că, în stabilirea punctelor de vedere asupra diferitelor probleme, trebuie să se țină neapărat seama de condițiile concrete din fiecare țară. Desigur, trebuie pornit de la necesitatea asigurării independenței și suveranității fiecărei națiuni. Nimic nu poate pune în discuție dreptul fiecărei națiuni de a trăi liberă și de a se dezvolta așa cum dorește! În același timp, este necesară întărirea solidarității. Independența națională nu este în contradicție cu solidaritatea: dimpotrivă, nu se poate concepe solidaritate fără independență națională — așa cum nu se poate concepe independența fără o solidaritate activă, militantă“.

Orice analiză de ordin politologic, economic, trebuie să pornească de la realitatea structurării lumii în trei tipuri de state, căci, așa cum evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea rostită la 3 august 1978 în fața activului central de partid și de stat, pe glob vor continua să existe încă multă vreme grupuri de țări cu orînduiri sociale diferite — socialiste, capitaliste, țări în curs de dezvoltare, care au în cea mai mare parte o economie mixtă, iar unele din ele se pronunță ferm pentru opțiunea socialistă — și că între toate acestea trebuie să se dezvolte relații de colaborare, o conlucrare activă pentru soluționarea problemelor mondiale pe cale pașnică, în slujba progresului general, a păcii și securității tuturor popoarelor“.

Este evident că, ținînd seama de diversitatea situațiilor economice, politice, sociale, de complexitatea și varietatea sarcinilor cu care se confruntă, țările africane caută să-și asigure o largă alianță a forțelor social-politice existente, caută să-și perfecționeze inclusiv structurile și instituțiile politice. Cristalizările de orice natură în acest sens cer timp, cer o îndelungată experiență, cer un progres social, economic, un progres în cunoaștere, în cunoașterea politică socială. În Expunerea amintită se sublinia: „Statele africane manifestă diferite opțiuni privind căile emancipării lor economico-sociale, unele din ele orientîndu-se ferm spre organizarea societății pe baze socialiste. Trebuie să avem în vedere însă că aproape toate țările africane sînt slab dezvoltate, se află în faza construirii și consolidării statelor naționale independente, a formării ca națiuni de sine stătătoare care luptă pentru făurirea bazei economice a societății și realizarea de reforme sociale, în interesul propășirii lor libere și independente“.

Analiza lucidă a acestei situații ce degajă experiențe cu particularități distinctive și conferă revoluțiilor în cauză identități proprii, trebuie să conducă la concluzia că aceste popoare încearcă a răspunde unor nece-

sități și posibilități pe măsura realităților lor economice, politice și istorice. Tocmai de aceea cooperarea cu ele pe toate planurile, cel puțin din partea țărilor socialiste, nu trebuie să se facă discriminatoriu, să nu se pună în balanță opțiunea unei țări sau alteia. Singura concluzie corectă, atestată de viață, este aceea că, pe prim plan, trebuie pusă acum nu împărțirea acestor țări după opțiunile lor de viitor, ci întărirea solidarității în lichidarea completă a dominației imperialiste și colonialiste, în consolidarea independenței naționale, în dezvoltarea unei economii proprii de sine stătătoare, factori esențiali pentru progresul și propășirea acestor state, pentru pace.

După convingerea secretarului general al partidului nostru, convingere reafirmată și cu prilejul vizitei întreprinse în Republica Populară Mozambic, „solidaritatea și unitatea trebuie să se bazeze pe respectul dreptului fiecărui partid și al fiecărei țări de a-și elabora în mod independent linia sa politică generală. Aceasta nu slăbește unitatea și solidaritatea; dimpotrivă, este o condiție a întăririi solidarității, așa cum solidaritatea ajută și este o condiție pentru activitatea independentă a fiecărei țări și a fiecărui partid“ !.

Din acest punct de vedere unul din sensurile majore ale vizitei întreprinse de solii poporului român pe pământul african l-a reprezentat consolidarea unității, colaborării și solidarității cu popoarele africane, lupta pentru lichidarea colonialismului și neocolonialismului, pentru victoria definitivă a mișcărilor de eliberare națională din teritoriile africane aflate încă sub dominație colonială, pentru triumful păcii, destinderii și înțelegerii între popoare, pentru cooperare fructuoasă și echitabilă între toate popoarele lumii, pentru apărarea independenței și suveranității naționale. Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., referindu-se la mesajul vizitei în unele țări africane a șefului statului român aprecia: „Vizita reprezintă o contribuție la lupta popoarelor africane, a forțelor înaintate de pretutindeni, împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, pentru lichidarea definitivă a politicii de rasism și de apartheid, a oricăror forme de asuprire și dominație. Conducătorii și popoarele țărilor vizitate au exprimat vii și călduroase mulțumiri tovarășului Nicolae Ceaușescu, Partidului Comunist Român, guvernului și poporului român pentru sprijinul activ — politic, moral și material — dat luptei lor pentru cucerirea și consolidarea independenței, pentru înaintarea pe calea dezvoltării libere, de sine stătătoare“. Totodată, prin toate documentele adoptate, prin toasturile și declarațiile rostite „Vizita a dat o puternică expresie hotărârii României de a face totul pentru promovarea largă a acestor principii, pentru o politică de apărare și întărire a independenței naționale, a tuturor popoarelor — problema fundamentală a lumii de astăzi“.

Făcându-se ecou al hotărârii întregului nostru popor, al partidului nostru, președintele României socialiste a exprimat încă o dată sprijinul politic, diplomatic și material acordat luptei drepte în care sînt angajate mișcărilor din această parte a lumii.

Elocvente sînt în acest sens aprecierile tovarășului Nicolae Ceaușescu potrivit cărora „Noi sîntem partizanii coexistenței pașnice, ai soluționării problemelor litigioase dintre state pe calea tratatelor. Susținem ca și în Africa problemele dintre diferite state să fie soluționate numai pe calea tratatelor, pentru că orice conflict între statele africane slăbește statele respective și deschide calea penetrației străine.

Este în interesul popoarelor africane să-și întărească unitatea, co-

laborarea și solidaritatea, pentru a-și dezvolta independența, a-și asigura progresul economic și social. România, care are relații largi cu țările africane, va acționa cu toată fermitatea pentru realizarea acestor aspirații juste ale popoarelor africane". În același timp, sublinia șeful statului român, „trebuie să facem o deosebire netă atunci când este vorba de lupta de eliberare națională. Dacă colonialiștii nu vor să înțeleagă exigențele puse de popoare, de activitatea Organizației Națiunilor Unite, atunci este dreptul și datoria popoarelor, a mișcărilor de eliberare națională să ia arma în mână și să lichideze dominația străină“.

Cu aceeași claritate și franchețe este reluată această poziție fermă și în cuvîntarea sa la mitingul de la Institutul O.N.U. pentru Namibia : „Așa cum am discutat și cu conducerea S.W.A.P.O., noi considerăm că trebuie făcute toate eforturile pentru a se ajunge la o soluție prin intermediul Organizației Națiunilor Unite. Acesta ar fi lucrul cel mai bun. Dar, dacă acest lucru nu va fi posibil, trebuie folosite toate formele de luptă, inclusiv lupta armată, pentru lichidarea cît mai curînd a colonialismului. Noi vom sprijini puternic această luptă !“¹⁶.

Vizitînd țările din prima linie, situate în zonele „fierbinți“ ale Africii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, declara cu claritatea și hotărîrea care-i sînt caracteristice : „Dorim să manifestăm solidaritatea noastră activă cu lupta pentru lichidarea definitivă a colonialismului, a politicii imperia-liste, de dominație, pentru cucerirea independenței popoarelor namibian și rhodesian, pentru lichidarea politicii de apartheid și discriminare rasială. Este adevărat că în această zonă există actualmente o stare de încordare. Desigur, vizita de prietenie este bună și cînd este liniște, dar cu atît mai de înțeles este ea în situații de încordare, pentru că aceasta demonstrează dorința comună de a acționa împreună pentru învingerea greutăților. Noi acordăm întregul nostru sprijin mișcărilor de eliberare, luptei lor pentru asigurarea păcii și independenței popoarelor, a dreptului lor de a fi stăpîne pe bogățiile naționale, de a se dezvolta în mod independent și liber“.

Lupta popoarelor africane pentru eliberare acolo unde puterile coloniale se încăpățînează a-și menține pozițiile, lupta popoarelor care cucerindu-și independența politică se străduiesc să-și consolideze independența de jure prin aceea de fapt — economică, socială, culturală —, lupta pentru propășirea lor generală trebuie să fie puse în legătură cu situația internațională extrem de complexă, cu profunde schimbări în raportul de forțe pe plan mondial, cu accentuarea politicii de împărțire a zonelor de influență, de stabilire de noi zone de dominație. Concluzia optimistă pe care secretarul general al partidului nostru o extrage din analiza evoluției lumii contemporane este aceea că „Cu toate problemele complicate din viața internațională noi avem convingerea fermă că popoarele, forțele progresiste, antiimperialiste și anticolonialiste, acționînd unite, pot asigura un curs nou vieții internaționale — al destinderii, al colaborării și al păcii“¹⁷.

Ca țară care a cunoscut multă vreme dominația unor puteri străine, România socialistă înțelege pe deplin legitimitatea luptei popoarelor africane atît pentru consolidarea solidarității dintre ele, cît și a solidarității dintre ele și alte state și națiuni. Tocmai aceste rațiuni explică poziția

¹⁶ Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la mitingul de la Institutul O.N.U. pentru Namibia, în „Scînteia“, anul XLVIII, nr. 11 400 din 17 aprilie 1979.

¹⁷ Declarația președintelui Nicolae Ceaușescu cu prilejul vizitei în Republica Zambia, în „Scînteia“, anul XLVIII, nr. 11 400 din 17 aprilie 1979.

teoretică și practică consecventă a țării noastre față de lupta dreaptă pe care aceste popoare au probat-o în îndelungata lor istorie împotriva colonialiștilor și asupritorilor, față de aspirațiile lor legitime la independență și suveranitate națională.

Interlocutorii dialogului la nivel înalt româno-african au remarcat și apreciat poziția de clarviziune politică a partidului și statului nostru, a președintelui României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în abordarea și soluționarea complexelor probleme politice, economice, diplomatice ale lumii contemporane.

Dialogul fructuos româno-african are pentru popoarele din această zonă a lumii, remarcă președintele Mozambicului, Samora Machel, „semnificații profunde, deosebite. În primul rînd, ea exprimă prietenia dintre toate popoarele, alianța forțelor revoluționare în transformarea lumii”¹⁸. Totodată, „constituie un moment care poate să ducă la întărirea legăturilor de prietenie, a raporturilor frățești între partidele, popoarele și statele noastre”¹⁹ și va permite „o cunoaștere mai profundă a poporului nostru, a pămîntului nostru, a sarcinilor construcției democrației populare, în special după campania de structurare a partidului”²⁰. În sfîrșit, el este „o expresie a victoriei forțelor progresiste, a victoriei împotriva imperialismului, o afirmare a adevărului că nu sîntem singuri în lupta din această regiune a Africii australe”²¹.

Președintele Republicii Burundi, în toastul său, sublinia că „în conjunctura actuală nici o țară nu poate să trăiască prin ea însăși. Astăzi cooperarea și colaborarea internațională s-au impus ca imperative ale vieții moderne”²². Înfăptuirea unei noi ordini economice mondiale, mai drepte și mai echitabile nu poate fi separată de „lupta pentru pace, coexistență pașnică, pentru securitate internațională și pentru progresul națiunilor...”²³.

Într-o apreciere de sinteză, tovarășul Nicolae Ceaușescu reafirma într-una din declarațiile sale recente pe continentul african: „Dorim să manifestăm solidaritatea noastră activă cu lupta pentru lichidarea definitivă a colonialismului, a politicii imperialiste, de dominație, pentru cucerirea independenței popoarelor namibian și rhodesian, pentru lichidarea politicii de apartheid și discriminare rasială.

Este adevărat că în această zonă există actualmente o stare de încordare. Desigur, vizita de prietenie este bună și cînd este liniște, dar cu atît mai de înțeles este ea în situații de încordare, pentru că aceasta demonstrează dorința comună de a acționa împreună pentru învingerea greutăților”²⁴.

Dealtfel, rețin atenția aprecierile semnificative și de substanță pe care numeroși lideri africani din țările vizitate în această primăvară le formulează la adresa politicii partidului și statului nostru, față de contribuția majoră a tovarășului Nicolae Ceaușescu la întărirea unității, solidarității dintre poporul român și popoarele africane, la promovarea unui

¹⁸ Declarația tovarășului Samora Moises Machel, în „Scînteia”, anul XLVIII, nr. 11 402 din 19 aprilie 1979.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² „Scînteia”, anul XLVIII, nr. 11 406 din 24 aprilie 1979.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Declarația președintelui Nicolae Ceaușescu, în „Scînteia”, anul XLVIII, nr. 11 400 din 17 aprilie 1979.

climat de echitate și umanism. Președintele Republicii Zambia declara în termeni categorici : „Preocuparea dumneavoastră pentru promovarea cauzei umanității, pentru promovarea intereselor omenirii este demonstrată și de vizitele dumneavoastră în țări ca Angola, Mozambic și Zambia, care se află în prima linie de luptă împotriva dușmanului, împotriva regimului rasist din Africa de Sud și a regimului rebel din Rhodesia“ ²⁵.

Relevînd întreaga considerație pentru conducătorul politic, „pentru omul de mare și deplină clarviziune politică“, președintele Gaafar Mohammed El Nimeiri considera că președintelui Ceaușescu îi revine meritul de a fi încercat întotdeauna „să ajungă la soluționarea problemelor plecînd de la înseși necesitățile vieții“ ²⁶.

Într-o judecată de o largă semnificație politică pentru prezentul și viitorul relațiilor dintre partidul nostru cu mișcările de eliberare africane, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. apreciază că „Întîlnirile cu conducătorii acestor mișcări, dialogurile purtate, ca și vizita, în ansamblul ei, dau o vie expresie solidarității pe care partidul, poporul și țara noastră o manifestă față de popoarele care luptă împotriva jugului colonial, pentru libertate, independență și progres social“ ²⁷.

O privire retrospectivă asupra rezultatelor obținute, asupra consecințelor politice majore și influenței ei în conștiința popoarelor, a opiniei publice mondiale atestă că și recenta vizită se înscrie drept un moment de referință, drept mărturie a clarviziunii politice, fermității revoluționare, solidarității militante a partidului nostru, conducătorului său încercat, tovarășului Nicolae Ceaușescu, precum și realismul conducătorilor popoarelor africane în abordarea problemelor naționale și internaționale, în găsirea soluțiilor celor mai eficace, adecvate și democratice în conducerea luptei pentru afirmarea liberă, independentă și suverană a popoarelor africane, a tuturor popoarelor, pentru triumful cauzei păcii și colaborării internaționale, pentru o lume mai bună, mai dreaptă, în care fiecare națiune, fiecare stat să propășească de sine stătător, să-și aducă aportul său la dezvoltarea materială și spirituală a umanității.

²⁵ Declarația președintelui Kenneth Kaunda în „Scînteia“, anul XLVIII, nr. 11 400 din 17 aprilie 1979.

²⁶ Toastul președintelui Gaafar Mohammed El Nimeiri, în „Scînteia“, anul XLVIII, nr. 11 407, din 25 aprilie 1979.

²⁷ *Ibidem*.

Activitatea pe plan internațional a reprezentanților muncitorimii române pentru recunoașterea desăvîrșirii statului național unitar român (1919 — 1920)

AUGUSTIN DEAC

Clasa muncitoare din România, organizațiile ei politice și profesionale, s-au afirmat ca forța cea mai activă în lupta împotriva asupririi sociale și naționale a poporului român, și în general împotriva oricărei asupriri, aducându-și o contribuție remarcabilă la actul unirii cu țara a provinciilor românești aflate de veacuri asuprite sub dominație străină.

În toamna anului 1918, muncitorimea română, prin reprezentanții ei a inițiat și în colaborare cu forțele progresiste a organizat consiliile naționale, de la cel central și pînă la cele județene, de plasă și locale, organe ale puterii naționale, menite să preia întreaga administrație de la vechile autorități reacționare ale fostei monarhii dualiste austro-ungare și să pregătească temeinic Adunarea Națională cu caracter plebiscitar, în care s-a hotărît unirea cu Țara a teritoriilor românești aflate pînă atunci sub dominație străină. De subliniat că din inițiativa reprezentanților clasei muncitoare s-a convocat Adunarea Națională Constituantă de la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia unde s-a hotărît actul istoric de făurire a statului național unitar român modern și s-a prevăzut înfăptuirea unor profunde reforme cu caracter democratic în folosul maselor largi populare de la orașe și sate.

Înaltul patriotism al clasei noastre muncitoare, al mișcării muncitorești revoluționare din România s-a manifestat cu putere în perioada imediat următoare istoricei adunări naționale, cînd reprezentanții muncitorimii organizate de pe întreg teritoriul național au acționat pentru centralizarea și unificarea tuturor organizațiilor politice, profesionale și de tineret, la nivelul țării întregite, nu numai pentru a mări capacitatea de luptă a celor exploatați și asupriți, dar și pentru a consolida statul român întregit în marginile lui etnice firești.

O latură importantă a activității partidului politic al clasei muncitoare, mai puțin studiată pînă în prezent, a fost aceea a activității repre-

zentanților muncitorimii române pentru confirmarea pe plan internațional a hotărîrilor istorice înlăptuite în anul 1918 de întregul nostru popor : *formarea statului național unitar român*. O acțiune patriotică, în consens cu interesele fundamentale ale poporului român, care a fost impusă de faptul că recunoașterea pe plan internațional a hotărîrilor istorice înlăptuite de întregul nostru popor ¹ a întâmpinat o seamă de greutăți, atit din partea marilor puteri antantiste întrunite la Conferința păcii la Paris cît și din partea unor partide sau organizații muncitorești internaționale. Unii reprezentanți ai acestor organizații și partide, care în vorbe erau pentru recunoașterea dreptului la autodeterminare a popoarelor asuprite, în practică însă fiind împotriva acestui drept, au susținut, în fel și chip, fortuit, menținerea vechilor cadre statale perimate.

Tocmai argumentarea în fața diferitelor întruniri internaționale și în fața unor militanți de seamă ai mișcării muncitorești internaționale, a jusetei înlăptuirilor istorice ale poporului român și a poziției patriotice, revoluționare pe care au avut-o reprezentanții clasei muncitoare din România, în participarea cu rol major la realizarea statului național român unitar și-a asumat-o o seamă de reprezentanți ai mișcării muncitorești și democratice din România întregită.

Consiliul dirigent român din Transilvania, din care făceau parte și doi reprezentanți ai muncitorimii, sublinia oficiosul socialiștilor ardeleni „Adevărul”, „a hotărît să trimită la Paris, ca delegat în Comisia ardeleană, și pe tovarășul nostru I. Flueraș. El — remarcă organul amintit — va reprezenta acolo interesele muncitorimii române și va căuta să convingă partidele socialiste din străinătate despre necesitatea unirii tuturor românilor. Împreună cu dînsul — mai informa „Adevărul” — va merge și din partea Comitetului Executiv al partidului nostru și tovarășa Eleonora Lemeni-Rozvan. Totodată — completa „Adevărul” — a plecat în străinătate și tov. Emil Isac, care este însărcinat din partea partidului nostru cu o misiune specială“.

Într-un interviu dat ziarului „Socialismul”, unul din reprezentanții muncitorimii române în Consiliul Dirigent, Iosif Jumanca, referitor la trimiterea în străinătate a unor importante personalități ale partidului muncitorilor, acesta a declarat : „Tovarășul Flueraș care a plecat la Paris, are misiunea de a arăta în fața Internaționalei Socialiste situația noastră și a dezminți afirmațiile tendențioase ale socialiștilor maghiari, care la Conferința de la Berna au căutat să ne ponegrească. Sîntem siguri — a declarat Jumanca — că Internaționala Socialistă va lua act despre ținuta partidului nostru și va aproba-o. Cu atît mai mult căci ea este în concordanță și cu atitudinea Partidului Socialist din România” ².

Subliniind tocmai marile eforturi depuse de o seamă de reprezentanți ai mișcării muncitorești din România, Emil Isac declara la 8 iulie 1919 : „Nu mă mir prin urmare că am avut grele și mari lupte intelectuale în străinătate” ³ cu militanți din o seamă din partide muncitorești, care fie că nu cunoșteau realitățile României, fie că erau induși în eroare de către unii care aveau interes a nu ne vedea recunoscută pe plan internațional înlăptuirea statului național unitar român.

¹ Vezi : Mircea Mușat, *Înlăptuirile maselor populare din România din anul 1918 și confirmarea lor pe plan internațional*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 2/1976, p. 60—72.

² „Adevărul”, anul XIV, nr. 8 din 24 februarie/9 martie 1919.

³ „Adevărul”, din 16 martie 1919.

La Conferința de pace de la Paris, fruntașul socialist transilvănean Ion Flueraș a dat citire „Declarației Partidului Socialist și a Uniunii sindicale din România”⁴ în care se face o profundă apreciere, în lumina socialismului științific, a luptei de eliberare națională și prin care proletariatul român saluta unirea tuturor provinciilor românești și chema masele muncitoare la luptă pentru a transpune în fapt principiile înscrise în declarațiile de unire cu țara a provinciilor românești⁵ asupra: „Partidul socialist — se sublinia în această Declarație — reprezintă nu numai interesele proletariatului, ci și interesele permanente și generale ale dezvoltării civilizației și progresului întregii omeniri; el este hotărît potrivit oricărei asuprașiri de neam, rasă, clasă și sex. Consecvent cu aceste principii, partidele socialiste internaționale au fost și sînt apărătorul cel mai hotărît al emancipării națiunilor subjugate și revendicările acestora au găsit totdeauna în socialism un punct de sprijin”.

Din unele amintiri rezultă că delegația muncitorilor din România a înfățișat Conferinței de pace de la Paris, reprezentanților marilor puteri ale Antantei sute de liste subscrise de mii și mii de muncitori români și de cei ce aparțineau altor naționalități prin care aceștia aprobau, din nou, hotărârile de la Alba Iulia și își manifestau dorința să trăiască în România întregită. În același timp, socialiștii români s-au ridicat împotriva politicii imperialiste a marilor puteri antantiste care încercau să arunce greul urmărilor războiului pe spinarea maselor muncitoare.

Lupta dreaptă a poporului român pentru eliberare națională și unirea tuturor provinciilor istorice românești din fosta Dacie într-un stat național unitar, ca și participarea activă a muncitorimii române la înfăptuirea acestora, au fost înfățișate cu argumente teoretice ale socialismului științific și cu numeroase date și fapte din activitatea practică a organizațiilor politice revoluționare românești și în fața unor reuniuni socialiste și comuniste internaționale, cu scopul de a face să se înțeleagă justetea înfăptuirilor istorice ale poporului român, din anul 1918.

La sfîrșitul lunii ianuarie 1919 se publica Convocarea făcută de Secretariatul Biroului Socialist Internațional cu sediul la Bruxelles, semnată de Huysmans, a unui Congres socialist internațional la Berna pentru începutul lunii februarie 1919⁶. La această reuniune, apreciată ca fiind o conferință socialistă internațională, întrunită la 2 februarie 1919 la Berna, au fost prezenți reprezentanți ai organizațiilor socialiste și social-democrate din cîteva țări europene (Anglia, Suedia, Franța, Belgia, Olanda, Germania, Austria, Ungaria, Elveția etc.) și din America.

Printre problemele aflate pe ordinea de zi a Conferinței, două mai ales atrag atenția, cea privind răspunderile față de izbucnirea războiului mondial și problema zisă teritorială. Discutîndu-se problema războiului mondial, s-a apreciat că izbucnirea acestuia „a fost provocată de lupta capitalismului și de autocrația germano-austriacă”⁷. În ceea ce privește „chestiunea teritorială”, după raportul lui Mistral, delegatul Partidului Socialist Francez, care a subliniat că națiunile apăsate pot fi emancipate „numai prin înlăturarea clasei dominante”, a propus în numele Comisiunii naționale a Conferinței socialiste internaționale următoarea moțiune, care dealtfel a și fost aprobată: „Conferința cere: 1. Dreptul necontestat al

⁴ „Kommunistischeskii internațional”, nr. 16/1921, p. 3807—3816.

⁵ „Adevărul” din 22 iulie 1919.

⁶ „Socialismul” din 9 februarie 1919.

⁷ „Adevărul” din 2 martie 1919.

popoarelor de a hotărî ele însele asupra soartei lor și asupra statului căruia doresc să aparțină în cadrul Ligii Națiunilor. 2. În regiunile contestate se va face un plebiscit, sub controlul Ligii Națiunilor, care hotărâște în ultimă instanță. Conferința protestează contra oricărei încercări de a falsifica aceste principii și respinge în consecință : 1. Dreptul învingătorului asupra prăzii și tratatele de alianță care au asigurat unui stat în schimbul intervenției sale în război, mărimi de teritorii în contul altor națiuni. 2. Stabilirea de hotare după puncte de vedere strategice. 3. Anexiuni forțate sau mascate, în baza așa ziselor drepturi istorice sau de preținse necesități economice. 4. Crearea de fapte împlinite prin ocuparea dinainte a teritoriilor contestate. 5. Crearea de influențe politice sau economice”⁸.

După cum se vede rezoluția, deși în prima ei parte recunoaște în principiu, în lumina socialismului științific dreptul popoarelor la autodeterminare, mergîndu-se chiar pînă a-și exprima deschis în cadrele căror state vor să trăiască pe viitor, în celelalte părți ale acestei rezoluții prin formulările adoptate se negau aplicarea în practică a acestor principii și, sub o formă sau alta, se căuta nerecunoașterea hotărîrilor și a înfăptuirilor istorice ale unor popoare asuprite mai ales din fosta monarhie dualistă austro-ungară, de creare de state naționale pe ruinele imperiului habsburgic sau de reunire cu statele limitrofe a teritoriilor națiunilor asuprite de clasele dominante austro-ungare. Se atacau aici tratatele unor state care aveau de rezolvat probleme teritoriale de pe urma prăbușirii Austro-Ungariei printre care și România, încheiate cu Antanta, considerîndu-le nedrepte. Sprijinul forțelor armate naționale în eliberarea efectivă de sub dominația austro-ungară era calificat drept „ocupatie” etc.

Interesant este de subliniat că deși monarhia austro-ungară fusese destrămată încă în lunile octombrie-noiembrie 1918 prin lupta hotărîtă a popoarelor asuprite — ceh, slovac, polon, român, croat, sloven, italian — popoare care-și manifestaseră din plin dreptul la autodeterminare și în mari adunări naționale, *cu caracter plebiscitar* și decisese statul în care voiau să trăiască în viitor, Conferința, aflată sub influența unor elemente care încă se mențineau pe poziția retrogradă a necesității refacerii monarhiei austro-ungare sau a unor delegați cu orientare dogmatică privind caracterul războiului purtat de o serie de state naționale, nici măcar nu s-a referit la marile înfăptuiri istorice ale acestor popoare. Mai mult, pentru unele teritorii, considerate „contestate” se prevedea efectuarea unui plebiscit.

De menționat, că tocmai acum baronii și grofii unguri, care-și pierduseră posibilitatea de a mai exploata și asupra o seamă de popoare ținute cu forța în cadrele Ungariei reacționare, în cor cu reacțiunea internațională, care nici ea nu se împăca cu destrămarea Austro-Ungariei, desfășurau o intensă propagandă în străinătate de ponegrire a luptei popoarelor asuprite. Situîndu-se pe poziții nerealiste o seamă de socialiști unguri au întreprins nenumărate acțiuni pe la diferite foruri internaționale, denaturînd realitățile, mizînd pe o susținere a intențiilor lor de refacere a integrității teritoriale a fostului regat ungar.

La Conferința internațională socialistă de la Berna, delegația socialiștilor unguri, negînd dreptul poporului român de a se uni într-un stat național unitar, a căutat, prin prezentarea unor date statistice unilaterale privind proporția populației românești și a naționalităților conlocuitoare din Transilvania, să susțină punctul de vedere al șoviniștilor și naționaliștilor unguri

de menținere pe mai departe a Transilvaniei în cadrele statului ungar. Cît de „principiale“ și „obiective“ au fost argumentările delegației socialiştilor unguri rezultă din faptul că ea a ocolit a recunoaște deschis că în teritoriile revendicate de români, de fapt, care acum erau unite cu statul român pe baza plebiscitului înfăptuit la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, în pofida politicii reacționare a claselor dominante austro-ungare dusă de secole, de deznaționalizare forțată a românilor, de colonizare cu elemente străine, chiar și după recensămîntul din 1910 efectuat de statul reacționar ungar — pe care l-a adus ca justificare în fața Conferinței de la Berna — populația românească din Transilvania *era majoritară*, românii formînd mai mult de 70% din populația acestor teritorii.

Fără să dezvăluie politica reacționară a grofilor și baronilor, promovată secole de-a rîndul în Transilvania, față de români, politică care-i considera pe aceștia, pe propriul lor pămînt — după cum chiar Karl Marx consemna — ca „tolerați“, nerecunoscîndu-i ca factor egal îndreptătit cu celelalte naționalități conlocuitoare (maghiară, săsescă și secuiască) și ne-referindu-se la toate legile reacționare ale claselor dominante ungare de a interzice românilor să se așeze în orașe, ba chiar să poarte o anumită îmbrăcăminte asemănătoare ca calitate celorlalte naționalități privilegiate și ne-ținînd seama că în Transilvania românii formează marea ei majoritate, socialiștii unguri au venit în fața Conferinței socialiste de la Berna cu „argumentarea“ că după proporția populației urbane în Transilvania ungurii sînt în majoritate.

Față de denaturările proporțiilor diferitelor populații din Transilvania, la care s-a pretat delegația socialistă ungară, pentru a induce în eroare un for al muncitorimii internaționale, ca și față de rezoluția adoptată de Conferință aceea de a se face plebiscit cu referire la desăvîrșirea statului național român, mai ales că această rezoluție a fost înaintată ulterior președintelui Conferinței de Pace de la Paris G. Clemenceau, „în speranța că se va ține seama de ele“⁹, Conferința socialistă însărcinînd, de asemenea, pe delegații ei să ceară „o întrevvedere celor 4 șefi de state de la Conferința de pace în acest scop“¹⁰, Consiliul Național Român din Transilvania prin împuternicirii lui Traian Radu și dr. C. Flondor, aflați la Berna, a adresat un vehement protest acestui for internațional socialist. Iată textul protestului * : „Către Comitetul Congresului Socialist de la Berna. Subsemnații, delegați ai Consiliului Național Român din Transilvania și Ungaria, provenit din revoluție și care cuprinde pe șefii Partidului Socialist din Transilvania, protestăm împotriva afirmațiilor mincinoase și tendențioase îndreptate de delegații unguri împotriva românilor. Fiind împiedicați de motive interne de a participa la Congres, muncitorii și țărani români denunță prin glasul nostru acțiunile net imperialiste ale ungurilor camuflați ca socialiști și democrați. Pentru a ilustra maniera ungară cu un exemplu concret, vom semna Congresului telegrama citită de cetățeanul Huysmans în ședința din 8 februarie ca emanînd de la oamenii muncii români, și care este anonimă și expediată din Budapesta, ceea ce spune totul !

Ar fi nejust și profund nepolitic — deoarece cauza socialistă și-ar pierde mult din popularitate la noi — dacă 15 000 000 de români s-ar vedea

⁹ „L'Avenir“ din iunie 1919.

¹⁰ *Idem*.

* Originalul textului în limba franceză se află în Arhiva Internațională Instituut Voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam, fond Troelstra, dosar 454, unitatea 13.

condamnați, fără a fi fost ascultați, de prima adunare a proletariatului internațional întrunit chiar în momentul eliberării lor..."¹¹.

Aflindu-se despre debaterile Conferinței Socialiste de la Berna și despre rezoluția adoptată în problema teritorială, s-a trimis din țară, pe adresa reuniunii socialiste internaționale de la Berna o telegramă în numele Comitetului Executiv român al Partidului Social-Democrat din Ardeal și Banat, în care se prezentau concis realitățile Transilvaniei și dreptul secular al românilor care reprezentau marea majoritate a acestei provincii, să decidă asupra sorții ei. „Comitetul executiv român al partidului social-democrat din Ardeal, Banat și țara ungurească, ca singurul interpret al poporului muncitor român de pe aceste teritorii și ca cea mai tină rămură a Internaționalei Socialiste, cere ca congresul internațional să ia la cunoștință hotărârea adusă de Congresul nostru ținut la 19—20 ianuarie din Sibiu, prin care se aprobă unirea tuturor românilor *. Numai astfel poporul român din Ardeal, Banat și Țara Ungurească va putea să-și câștige cele mai elementare baze ale dezvoltării sale culturale și economice devenind prin aceasta un factor egal în rîndul tuturor națiunilor civilizate. Această bază a dezvoltării e o primă treaptă a luptei de clasă, și fără aceasta poporul român de pe teritoriile susindicate ar fi rămas și pe mai departe un popor înapoiat, fiind astfel rușinea Europei întregi. Aceste principii ne-au determinat pe noi socialiștii români, ca să conlucrăm pentru un scurt timp cu partidele burgheze române, silindu-ne a pune bazele dezvoltării poporului român. Cînd anunțăm acestea, amintim Congresului internațional și faptul că s-a asigurat și pe seama teritoriilor susamintite autonomie desăvîrșită, pînă ce o constituanta aleasă pe baza votului universal, egal, secret și proporțional va decide definitiv asupra modalităților de

¹¹ Arhiva I.S.I.S.P., fond 3, dosar 1226, mapa II.

* În rezoluția congresului P.S.D. din Ardeal și Banat ținut în zilele de 19 și 20 ianuarie 1919 la Sibiu, luîndu-se act de motivarea făcută în darea de seamă a Comitetului Central privind poziția și contribuția socialiștilor români la actul istoric al unirii Transilvaniei cu România, se declară „că este în deplin acord cu ținuta delegaților social-democrați, care la Adunarea națională de la Alba Iulia, în concordanță cu voința întregului neam românesc, au votat pentru unirea tuturor românilor“. Congresul, se relatea în continuare, „constată că unirea poporului românesc într-un stat independent este o necesitate istorică, bazată pe dreptul de liberă dispoziție al tuturor popoarelor — și social-democrația română, cînd a aderat la înfăptuirea acestui ideal al românilor de pretutindeni, n-a depășit (nu s-a abătut — A.D.) întru nimic de la principiile stabilite de congresele socialiste internaționale, care întotdeauna au recunoscut dreptul fiecărei națiuni asupra și divizate sub mai multe stăpîniri străine de a lupta în primul rînd pentru independența sa“. Congresul argumenta pe larg legitatea formării statului național unitar. „Neamul românesc, fiind o națiune ruptă în bucăți, era condamnat a nu-și putea dezvolta în deplină libertate toate bunurile ce posedă — materiale, intelectuale, sufletești. Împărțit în mai multe părți, dezvoltarea sa devenise anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad. Luptele continue pentru menținerea caracterului etnic absorbeau partea cea mai mare a forțelor sale morale și intelectuale, iar în urma acestui neajuns evoluția organismului social al națiunii române suferea și stagnea foarte mult. Faptul acesta, precum și consecințele războiului națiilor, care s-au terminat cu descompunerea vechii împărții austro-ungare, asigurîndu-se tuturor popoarelor înglobate în organismul acestei împărții dreptul independenței naționale, a determinat social-democrația română din Ardeal și Banat a contribui la realizarea idealului național al Țării Românești. De aceea putem zice împreună cu marele nostru învățător, tovarășul C. Dobrogeanu-Gherea : «Cu conștiința perfect împăcată, în plenitudinea dreptului nostru, am formulat revendicările noastre, le-am formulat în virtutea dreptului imprescriptibil al unui popor de a trăi nesupărat și de sine stătător în marginile sale etnice». Congresul este convins că hotărîrea aceasta a partidului social-democrat din Ardeal și Banat va întîmpina aprobarea întregii internaționale“. (Vezi *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 157—158).

alipire. Dealtfel noi, socialiștii români fiind absolut convinși că hotărîrea noastră este oglindirea adevărată a dorinței poporului român, nu avem nimic de obiectat nici împotriva faptului că populația acestor teritorii prin plebiscit să hotărască singuri asupra sortii sale. Sîntem convinși că Internaționala Socialistă ca instituțiune mondială a libertăților omenеști va lua la cunoștință și va aduce această ținută a noastră ca unica pe care am putut-o ocupa în împrejurările de față”¹².

În același timp, în presa muncitorească din țară au apărut o seamă de articole, în care, bazați pe adevăratele principii revoluționare ale socialismului științific, în mod cît se poate de convingător, revoluționarii români au argumentat necesitatea istorică a unirii tuturor românilor într-un stat național unitar și poziția principială, justă adoptată de reprezentanții muncitorimii române în această problemă fundamentală a poporului, dezvoltîndu-se totodată poziția șovinistă a reprezentanților social-democrației ungare, contrară drepturilor popoarelor la autodeterminarea lor. Astfel în articolul de fond al ziarului „Adevărul”, intitulat : „*Partidul Socialist din România și unirea tuturor românilor. O declarație istorică*”, se reafirma poziția principială dintotdeauna a revoluționarilor români în rezolvarea problemei naționale din monarhia dualistă austro-ungară : „Noi din capul locului am declarat că unirea o voim pentru că numai astfel vedem asigurată dezvoltarea economică, politică și culturală a neamului românesc, care de veacuri a trăit în sclavie și asuprire. Conduși de principiile sfinte și curate ale socialismului am susținut că este în interesul dezvoltării civilizației și progresului întregii omeniri că provinciile românești subjugate de alte națiuni să se emancipeze de sub dominațiunea altor neamuri și să devie libere. Iar pentru ca întreg poporul românesc să se poată dezvolta pe baze solide și sănătoase am constatat că este absolut de lipsă ca toate provinciile românești să se unească și să devie o singură organizație de stat. Și constatînd aceasta am și lucrat și lucrăm și astăzi pentru unirea tuturor românilor”.

În același timp se dezvoltă în fața lumii muncitoare pentru prima dată răspicat poziția eronată a social-democrației ungare în această problemă „Din partea Partidului socialist maghiar n-am întîmpinat aprobare în acțiunea aceasta a noastră. Tovarășii maghiari doreau și doresc și astăzi ca Ardealul și celelalte părți locuite de români să aparție și pe mai departe Ungariei. Ei motivează cererea asta a lor ca o revendicare socialistă și cu toate că spun că recunosc dreptul de liberă dispoziție al popoarelor, nu voiesc să respecte dreptul nostru, al poporului românesc, a face ceea ce voim și ceea ce credem de bine.

Ne pare foarte rău că în privința aceasta nu ne-a reușit pînă acum a ne înțelege cu tovarășii maghiari și nu i-am putut convinge încă, că și poporul român are dreptul de a trăi pe lume și de a se manifesta în deplină libertate (subl. ns. — A.D.). Ne atinge chiar dureros faptul că Partidul Social-Democrat din Ungaria a ajuns să fie saturat de idei șovinite și lucrează cu mijloace nepermise chiar, pentru integritatea țării ungurești. Sperăm însă că cu timpul își vor da și ei seama că, calea pe care merg astăzi nu e cale adevărată și mai cu seamă nu e cale socialistă”¹³.

Situîndu-se pe poziția socialismului științific, același eminent socialist, Emil Isac în articolul *Alba Iulia socialiștilor români*, răspundea în mod magistral tuturor încercărilor acelora care, chipurile, nu înțelegeau

¹² „Adevărul” din 23 februarie 1919.

¹³ „Adevărul” anul XIV, nr. 8 din 24 februarie/9 martie 1919.

justețea poziției și activității socialiștilor români în evenimentele revoluționare, de hotărâre a unirii cu țara a tuturor provinciilor românești cotate de monarhia dualistă austro-ungară. El scria că socialismul „*stînd pe baza evoluțiunii este dușmanul oricărui trecut istoric, care nu asigură în întregime libertatea popoarelor. Ungaria milenară, statul «național» maghiar a fost stavila dezvoltării tuturor popoarelor mici din țara aceasta. Ungaria istorică în alcătuirea ei n-a fost decît imperialismul rușinos al clasei feudale, Ungaria istorică n-a garantat nici progresul cultural al neamurilor, nici însăși libertatea, ci a susținut multe sute de ani hegemonia feudalismului maghiar*”. Referindu-se la situația deosebit de grea a românilor din timpul dominației străine, Emil Isac arăta : „Poporul român din Ardeal și Ungaria nu își avea nici cele mai elementare drepturi politice, ...poporul român a fost sclav și adîncit în neputință, cultura i-a fost supusă capriciilor diferitelor guverne, progresul economic i-a fost imposibil, progresul social nu i-a fost asigurat și astfel noi, românii... am fost «materie brută» în mîinile unor stăpînitori nemiloși... Istoria maghiară... ne-a disprețuit totdeauna, ne-a umilit, a încercat să ne asimileze, să ne nimească ființa etnică”. Convins de necesitatea dispariției unui asemenea stat reacționar, cum era Ungaria „istorică”, revoluționarul român aprecia : „Ungaria istorică a trebuit să moară, căci a fost judecată la moarte prin evoluțiune. N-a fost cu putință ca să poată exista în fața Europei culte un stat, în care popoarele trăiau viața mizeră a sclaviei. *Evoluțiunea normală a descompus Ungaria istorică și fiecare popor s-a atașat curentului independenței*”.

Remarcînd hotărîrea de unire a tuturor provinciilor locuite în marea majoritate de români într-un stat național unitar și independent, Emil Isac declara : „*Noi românii ...vrem unirea tuturor elementelor românești, căci numai astfel sîntem asigurați că putem trăi viața unui popor civilizat și numai astfel ne este posibil, ca în sfîrșit, toată energia noastră să nu fie jertfită în luptă de rezistență, ci ca energia noastră să poată fi folosită pentru progresul cultural, social și economic. Independența noastră — sublinia el — este o condiție sine qua non a viitorului nostru și independența nu ne poate fi asigurată decît [numai] atunci dacă nu vor mai exista provincii românești, ci dacă toată românimea va trăi o singură viață de stat. Asta-i argumentul suprem pentru care socialismul român s-a declarat la Alba Iulia pentru idealul unirii tuturor românilor*”.

Referindu-se la unele obiecții cum că teritoriile aflate sub dominația austro-ungară s-au unit la un regat, revoluționarul român, ținînd seama de etapa istorică în care se găsea poporul nostru, replica : „«Regatul» în geneză și în principiu nu poate fi acceptat de socialism. Dar pînă ce în Europa există regate în cadrul cărora trăiește viața deplină socialismul (Belgia, Anglittera, Italia, Spania), socialiștii români nu pot fi mai inconsecvenți cu frații lor din Belgia, Anglittera, Italia și Spania. *Și dacă provinciile austro-italiene democratice s-au putut uni cu Italia, de ce socialismul român din Ungaria să susțină tradițiunea istorică ungară chiar pe bază socialistă ?*”¹⁴

În aceeași problemă, la Congresul social-democrației transilvănene ținut în ianuarie 1919, raportorul Iosif Jumanca, unul din secretarii partidului, declara : „Sînt însă unii tovarăși, care susțin că deși poporul românesc

avea dreptul de a se uni în cadrele unui stat nedespărțit, totuși după revoluția din Ungaria, care a doborât de la cîrma țării toate clasele privilegiate, noi muncitorii români trebuia să susținem că nu ne unim cu România boierească ci să pretindem înfăptuirea republicii ardelenesti independente... Dar se zice și aceea, că noi muncitorii trebuia să susținem cu toată tăria punctul nostru de vedere republican, și să declarăm că vrem unirea numai cu România republică". Față de aceste păreri, raportorul arăta: „Nu găsesc nici o logică în argumentația aceasta. Noi sîntem oameni reali și trebuie să înțelegem că nu e timpul azi de a ne juca cu vorbele. Putem avea încredere în mersul evoluției și putem fi siguri că nici în România lucrurile nu vor putea rămîne neschimbate pe vecii vecilor“¹⁵.

Într-un alt articol, același Emil Isac zugrăvește în culori deosebit de negre condițiile rezervate românilor asupriți de către statul burghezo-mosieresc ungar: „Noi românii din Ardeal — remarca el — am trăit viața blestemată a celor oropsiți... Dacă ar fi fost libertate în țara asta (în Ungaria — A.D.), nu era nevoie de revoluție“¹⁶. Cu puterea faptelor el se străduia ca social-democrații unguri „să înțeleagă că unirea tuturor românilor nu este pretenție de război și nu este cadoul Antantei, ci este evoluțiunea normală. Noi trebuia să ne unim deja cu sute de ani înainte, atunci azi am trăi ca un popor civilizat, am avea forțele noastre sociale care ar servi cauzei omenirii. Am avea un popor cult și mare, înaintat industrializate... Noi vrem ca poporul român întregit și unit, să formeze un stat democrat, iar nu ca poporul nostru să fie cantitate neglijabilă în mai multe țări și să-și macine forțele și energia în lupta de rezistență față cu poarele asupritoare“¹⁷.

Văzînd cîtă neînțelegere se manifesta din partea unor reprezentanți ai partidelor socialiste față de recunoașterea năzuințelor legitime ale poporului român de a se elibera de sub dominația străină, ca să nu mai fie sclavul nimănui și de a-și făuri statul său național, din Berna, unde era trimis să apere principal interesele românilor, Emil Isac, într-un admirabil reportaj destăinuia la 12 martie 1919 celor de acasă: „Tovarăși ! Aici frații străini nu cunosc suferințele noastre. Nu le cunosc, căci altfel s-ar înduioșa de trecutul nostru și ne-ar binecuvînta viitorul. O ! să știe cît de mult am așteptat pînă ne-am trezit, nu ne-ar lovi cu piatra disprețuitul Longuet și Mistral... Longuet camarade, dacă-i fi fecior de țaran român, ori dacă tatăl tău popă ar fi murit la Seghedin (în închisoarea profilor și baronilor unguri — A.D.) ...tu nu ne-ai învinui în Casa poporului că sîntem mercenari *, ci ne-ai mîngîia fața palidă și ne-ai șterge lacrimile... și tu Mistral, frate de sînge (era francez — A.D.) nu ne-ai blestema, ci te-ai închina răbdării noastre și ai zbiera cu noi : libertate, libertate acestui neam blind, acestui popor visător, care n-a putut visa niciodată, căci dormea în închisori ! Și tu jandarm elvețian, nu ți-ai arăta printre dinți rinjetul, cînd ne-ai viza pașaportul, ci ai saluta răvașul sclaviei scuturate“¹⁸. Și încheia: „Dar ce știți voi elvețieni, ce știți voi elvețieni, ce a însemnat să fii român...

¹⁵ „Adevărul“, anul XIV, nr. 48 din 13/26 ianuarie 1919.

¹⁶ „Adevărul“, anul XV, nr. 5 din 3/16 februarie 1919.

¹⁷ *Ibid.*

* Aluzie la alăturarea armatei române la Antantă, pentru eliberarea Transilvaniei și Bucovinei de sub dominația austro-ungară.

¹⁸ „Adevărul“ din 30 martie 1919.

ce știți voi ce e țăranul flămînd, mămăliga uscată, copilul bolnav, femeia istovită, bunicul bătut... ce știți voi ce este un neam sclav care trudește și moare fără rost...". Și exclama : „A fost destul din botezul de sînge și foc, a fost destul...”¹⁹.

Conferința socialistă de la Berna și-a întrerupt lucrările, urmînd a se continua peste cîteva săptămîni. În acest scop s-a numit o Comisie de acțiune care să urmărească hotărîrile adoptate de Conferință²⁰.

Sub titlul *Conferința Socialistă de la Amsterdam*, organul oficial al Partidului Socialist Român, „Socialismul” din București insera apelul de convocare a forului socialist internațional emis de secretarul Internaționalei, Camil Huysmans : „Comisiunea internațională permanentă creată la Berna și în sînul căreia fiecare secțiune națională este reprezentată prin cîte 2 delegați se va întruni vineri 25 aprilie 1919 la Amsterdam sala Odeon, 460 Singel. Ordinea de zi provizorie a fost fixată după cum urmează : 1. Examinarea hotărîrilor luate la Conferința oficială din Paris ; 2. Executarea hotărîrilor luate la Conferința de la Berna ; 3. Rezolvarea chestiunilor teritoriale și naționale care n-au putut fi rezolvate la Berna ; 4. Prepararea Marelui Congres din august ; 5. Chestiunea presei muncitorești socialiste”²¹.

Comisiunea internațională permanentă s-a întrunit la Amsterdam între 26 și 29 aprilie 1919 într-o *Conferință socialistă*. Ea a adoptat 19 rezoluții, fără a lua în considerare revoluțiile naționale săvîrșite de popoarele asuprite din fosta monarhie dualistă, și hotărîrile istorice de unire în state naționale independente adoptate de aceste popoare și fără a asculta pe reprezentanții proletariatului aparținînd popoarelor asuprite. Rezoluția referitoare la fostele teritorii de sub dominația austro-ungară menținea ideea plebiscitului, ceea ce însemna că unirea tuturor provinciilor românești asuprite într-un stat român unitar era considerată drept „anexare”. Plebiscitul, după părerea reprezentanților Internaționalei de la Amsterdam, trebuia să fie organizat sub tutela Ligii popoarelor. Era astfel reluată poziția acelor elemente reacționare care nu voiau să recunoască realitățile, faptul că popoarele asuprite hotărîseră în mari adunări naționale cu caracter plebiscitar viitorul lor, dezmembrînd prin forță vechea și putreda monarhie habsburgică austro-ungară, inclusiv Ungaria multinațională a grofilor și baronilor.

Împotriva acestei hotărîri Partidul Social-Democrat Român din Transilvania, a protestat vehement la 29 aprilie 1919. Menționînd faptul că datoria Internaționalei Socialiste este de a asculta pe reprezentanții proletariatului român, în protest se arată : „Partidul Social-Democrat Român protestează împotriva sentinței aduse de Internaționala din Amsterdam, referitor la transformarea de stat a Ungariei. Internaționala depășește limitele ei, cînd, fără a asculta pe reprezentanții Partidului Social-Democrat Român, se declară asupra unei chestiuni, care interesează întîi proletariatul român și numai după acesta, proletariatul străin. Poporul român din Transilvania — se subliniază în acel protest — venit la Alba Iulia, în 1 decembrie 1918, din propria voință s-a declarat pentru a se uni cu România... Poporul român a stat pe bază revoluționară cînd s-a declarat

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ „L'Avenir” din iunie 1919.

²¹ „Socialismul” din 8 mai 1919.

pentru acest pas, căci a derogat vechiul principiu de sclavie și a vrut să-și câștige toate drepturile sociale și politice astfel. O soluțiune, pentru care se agită azi Internaționala, în forma sentinței, că Ungaria să nu fie dezmembrată numai după plebiscit, — considerau socialiștii români — ar însemna să batjocorim sentimentul de autodeterminațiune al popoarelor majoritare din Ungaria, pe care azi nu le mai poate lega nici afinitatea de cultură, nici interese economice și sociale de vechiul stat ungar²². Ținând seama de toate acestea, în protestul muncitorilor români se remarcă : „Partidul nostru respinge deci hotărîrea adresată de Internațională și se declară solidar cu sentința lui din 20 ianuarie 1919 din Sibiu, în care a sancționat unirea Transilvaniei cu România și unirea tuturor provinciilor românești într-un singur stat“²³. Referindu-se la acele voci de peste hotare care încercau să discrediteze politica românească față de naționalitățile conlocuitoare, în același protest se specifica : „[Partidul nostru] ține să repete încă o dată că prin pasul acesta nu vrea să oprească dezvoltarea politico-economică și socială a popoarelor (naționalităților — A.D.) minoritare din statul român, din contră, asigură și de astădată lumea socialistă că Partidul Social-Democrat Român va ocroti toate drepturile minorităților, dacă nu sînt îndeajuns apărute de actualul sistem, își rezervă dreptul de a lupta, dar sub nici o condiție nu mai admite discuție asupra celui mai elementar drept omenesc : de a nu opri popoarele să-și spună dorința de a se uni cu frații lor. Poporul român, proletariatul român, toate păturile sociale s-au declarat deja. O minoritate ponderată : poporul (naționalitatea) săsesc s-a alăturat cu această hotărîre unanimă. În interesul unei minorități politice din fosta Ungarie Transilvană, nu servește un plebiscit, sub controlul anevoios militar. O privire pe harta geografică verifică deja dezmembrarea Ungariei și ne mirăm că Internaționala încearcă să salveze un stat mort prin astfel de sentințe care pe noi ne revoltă cu drept cuvînt. Partidul social-democrat protestează în contra nedreptății și pretinde ca tot atunci, cînd popoarelor Austriei li s-a permis să se atașeze statelor de care le convine, tot atunci popoarele fostei Ungarii au să treacă un examen de maturitate, înainte de a li se elibera drepturile. Rugăm Internaționala să recunoască imediat greșeala asta și totodată să ne considere ca pe un partid intrat în sînul ei, pe baza nouă a Unirii tuturor românilor“²⁴.

Reprezentanții muncitorimii române, Emil Isac și Enea Grapini au participat la Conferința „Ligii popoarelor“ din Berna, convocată de reprezentanții unor state neutre. Ei au prezentat Conferinței de pace o rezoluție a Partidului Social-Democrat ardelean, în care s-au declarat pentru dreptul tuturor românilor la unirea lor într-un singur stat și pentru asigurarea dezvoltării nestingerite a minorităților naționale din România. De menționat că la Conferința de la Berna au acționat 60 de asociații pacifiste din lumea întreagă și hotărîrile ei s-au publicat în trei volume. Conferința de la Berna a înaintat Conferinței de pace de la Paris un proiect compus din 22 puncte de conduită în viitor ale acestor organizații asupra „Ligii popoarelor“²⁵.

²² Arhiva I.S.I.S.P., fond 15, dosar 1226, mapa 22.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*

²⁵ „Adevărul“ din 8 iunie 1919.

De subliniat este faptul că încă cu câteva luni înainte, în presa muncitorească din România au apărut o seamă de opinii, concepții ale revoluționarilor români asupra a ceea ce trebuie să fie *Liga Popoarelor*. Ea „trebuie să aibă menirea de a stîrpi cu desăvîrșire ura dintre națiuni fie ele în cadrul unui stat sau în afară — după cum se sublinia într-un articol apărut încă la 20 ianuarie / 3 februarie 1919 — să anihileze toate interesele economice sau culturale, care ar putea duce la conflicte... Dacă «Liga națiunilor» se va alcătui pe baza aceasta — concluzionau revoluționarii români — nu ne vom bucura numai de beneficiul că sîntem scutiți de război și conflicte internaționale, ci vom scuti statul de greutatea de a ține atîtea funcțiuni de prisos”²⁶.

Cu multă trudă și în urma unei munci persistente, reprezentanții muncitorimii române au lămurit în fața forurilor internaționale socialiste justetea cauzei românești, în urma cărora au obținut aprobarea acțiunilor lor. Cu satisfacție, „Adevărul” înștiința cititorii că „îndeosebi este îmbucurător faptul că partidul nostru a fost recunoscut ca factor politic de Internațională și că tovarășul Emil Isac a fost invitat să ia parte la Conferința de la Amsterdam... Partidul nostru a trimis un manifest în limba franceză și engleză biroului din Amsterdam și Londra, în care a expus motivele pentru care partidele socialiste române au aderat la principiul unirii tuturor românilor într-un singur stat”²⁷.

Reprezentanții muncitorimii române Emil Isac și Enea Grapini au editat la Haga cit și la Berna, un manifest în chestiunea minorităților naționale din România întregită și au declarat că Partidul Social-Democrat Român nu suferă nici o oprimare a individului ori a rasei²⁸. În același manifest au expus motivele pentru care partidul muncitorilor români a aderat la principiul unirii tuturor românilor într-un singur stat.

Pentru importanța deosebită a acestui document, reproducem unele pasaje :

Către socialiștii din întreaga lume

Partidul social-democrat din Transilvania, Banat, Maramureș și Crișana, vorbind în numele proletariatului român din aceste provincii, se consideră dator să explice tovarășilor din întreaga lume care sînt motivele care l-au determinat să participe la acțiunile avînd drept țel unirea tuturor românilor într-un singur Stat.

Punctul de vedere istoric

Social-democrația fiind revoluționară prin definiție, refuză să-și întemeieze drepturile și aspirațiile pe condițiile istorice. Deși numeroase argumente istorice ar putea fi invocate de politicienii români în sprijinul tezei lor. Partidul socialist român colaborînd și el la realizarea idealului

²⁶ „Adevărul” din 3 februarie 1919.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibidem* din 8 și 15 iunie 1919. Într-o declarație specială, socialiștii români subliniau că „hotărîrile adunării naționale sînt pentru noi o garanție morală de primul rang, căci aceste hotărîri vor trebui împlinite, deoarece ele au izvorît din voința întregului popor. Poporul singur va supraveghea la înfăptuirea tuturor punctelor din rezoluția primită și afurisenia neamului se va dezlănțui asupra capului tuturor acelor, care ar încerca să zădărnicească ori să împiedice ducerea la îndeplinire a reformelor punctate acolo... Partidul Social-Democrat Român își recunoaște totdeauna datoria și nu va permite niciodată ca în schimbul apăsării grofilor și baronilor maghiari să avem parte în viitor de o asuprire din partea clasei stăpînitoare române” („Adevărul” din 15 decembrie 1918).

național al poporului român, îndeplinește un act revoluționar, căci revoluționar este actul care are drept scop să pună capăt sclaviei politice, sociale și culturale, a cărei victimă a fost un întreg popor de-a lungul atîtor secole. Orice act al partidului socialist împotriva voinței unanime a poporului român de a se uni într-un singur Stat, ar fi contrar spiritului revoluționar al epocii și voinței unanime a poporului. Faptul că partidul socialist român din Transilvania, Banat, Maramureș și Crișana, a votat la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia pentru unirea acestor provincii cu România, alături de burghezia română, nu este decît efectul unei simple coincidențe, întrucît idealul nostru a corespuns într-un singur punct cu idealul burgheziei. Acest fapt nu trebuie să permită nimănui a crede că partidul nostru și-a angajat prin aceasta viitorul. Noi ne păstrăm intactă libertatea de acțiune și odată înfăptuită unitatea noastră națională, pentru motive pe care le vom expune mai jos, noi înțelegem să ne continuăm lupta de clasă, care trebuie să ducă la realizarea idealului nostru egalitar.

Conștiința socială în raport cu sfișierea poporului nostru

Poporul român a trăit pînă în prezent în mai multe state diferite. În România, recunoaștem fără ezitare, poporul a fost ținut într-o situație de sclavie economică de către o oligarhie fără scrupule. Asuprit din punct de vedere social, el a putut totuși să-și dezvolte în mod normal caracterul național. În Transilvania, în Banat, în Bucovina, poporul român a trăit de secole într-o condiție socială și politică dintre cele mai lamentabile.

Ca socialiști, și cunoscînd condiția reală a poporului maghiar, nu intenționăm nicidecum a-l face solidar cu atitudinea criminală a conducătorilor săi față de noi. Sîntem totuși obligați a reaminti că pînă în preajma revoluției poporului maghiar, acesta a încercat mereu să-și rupă lanțurile în care îl ținea oligarhia maghiară, dar și-a ridicat mai puțin vocea ca să pomenească de alogeni ca sîrbii, slovaci și românii...

Poporul român trăia prin urmare despărțit în mai multe părți ; despărțiți ca organizare socială și ca civilizație, ei erau uniți ca suflet și conștiință națională.

În Austro-Ungaria, el a trăit sărac și nefericit, lipsit de drepturile cele mai elementare ale omului, asuprit de Casa de Habsburg și victimă a maghiarismului pur. Atunci cînd capitalismul germano-maghiar, progresînd în așa măsură, amenința să copleșească lumea, popoarele alogene, fără excepție de rasă, au trăit ca niște paria. Această îngrămădire policromă, această formație politică și socială hibridă, care era Monarhia Habsburgilor, trebuia în mod fatal să dispară. Și nu trebuie să se piardă deloc din vedere că de la făclia socialistă și-au luminat popoarele conștiința, și-au făurit voința de a se elibera.

În aceste condiții, este incontestabil că partidul social-democrat român nu putea rămîne deoparte, nici nu putea contracara mișcarea de eliberare a poporului român. Orice acțiune tinzînd să împiedice realizarea unității române echivala cu sprijinirea forțelor reacționare ale fostei monarhii. Astăzi, cînd poporul român și-a înfăptuit idealul național, datoria noastră este de a nu-l părăsi și de a-l călăuzi pe calea progresului de înfrățire universală. Noi dorim să facem din acest popor un coeficient uman de o valoare deosebită. Sîntem absolut hotărîți să-l împiedicăm a deveni

unul din pilonii regimului capitalist. România mare pe care o visăm este cu totul alta decît cea visată de oligarhia română. Or, dacă noi am fi părăsit poporul român și dacă i-am fi paralizat cît de puțin voința de a se elibera de sub jugul unguresc, el ne-ar fi socotit dușmani și cauza socialismului ar fi fost pierdută în ochii lui. Participarea noastră la transformarea politică a acestei țări constituie dealtfel o garanție, cu atît mai mult cu cît minoritățile etnice se bucură de toate libertățile la care au dreptul, iar noi întrevădem chiar posibilitatea unei înfrățiri între diversele elemente care trăiesc pe același teritoriu și care pînă acum nutreau un profund sentiment de ură reciprocă.

Garanțiile politicii noastre

Este adevărat că am oferit ajutorul nostru naționalilor români (burgeziei române — A.D.), pretinzînd stăpînilor actuali ai poporului român garanții că noul stat întinerit este hotărît să trăiască o viață nouă și că idealul socialist nu va fi întinat de acțiunea negativă a oligarhiei capitaliste. Făcînd aceasta, noi am raționat logic, întrucît ar fi fost absurd să facem compromisuri cu reprezentanții unei clase pe care doream să o distrugem și să cerem asentimentul unei păтури sociale cu care sîntem în război deschis. Orice ar dori și orice ar face capitalismul român, ca și cel din lumea întreagă, nu va putea opri lumina să pătrundă în conștiințe și nu va putea înfrînge voința de a trăi în libertate și egalitate. Garanțiile drepturilor noastre se află în esența însăși a acestor drepturi și pentru a le realiza nu avem nevoie de consimțămîntul nimănui. Cît despre orientarea politică pe care o vom da partidului nostru, declarăm că idealul nostru fiind același cu cel al proletariatului din lumea întreagă, noi folosim aceleași mijloace ca cele preconizate de tovarășii din țările mai avansate decît a noastră.

Pentru a încheia declarațiile de mai sus, facem apel la partidele socialiste din întreaga lume și le cerem sprijinul moral, în momentul în care sîntem obiectul unui îngrozitor proces de conștiință, moment în care trebuie să luptăm atît împotriva dușmanilor poporului nostru cît și împotriva celor din clasa noastră.

Avem certitudinea că atunci cînd proletariatul din lumea întreagă va cunoaște toate torturile fizice și morale ale căror victime am fost noi și frații noștri timp de secole, ei vor aproba în întregime atitudinea noastră.

Sufletul nostru este însetat de lumină și de progres. Buzele noastre ard de dorința de a nu rosti decît cuvinte de libertate. Mîinile noastre sînt gata să strîngă mîinile frățești care se întind către noi. Pumnul nostru este gata să lovească pe toți cei care, oricine ar fi, s-ar atinge de libertatea noastră.

Nu avem decît un singur vis, un vis măreț de înfrățire umană, dar ne repugnă a fi făcuți instrumente ale unor principii care, în ciuda unor succese efemere, sînt destinate a se năruie într-un formidabil dezastru.

Sibiu (Transilvania)
13 aprilie 1919

Partidul socialist român
Delegat Emil Isac *

Subliniind mai întâi principiile după care s-au condus socialiștii revoluționari în acțiunile lor, Emil Isac declara : „Din asuprași nu vrem să fim asupritori, problema, am spus-o la Alba Iulia și nu ne-am sfiit s-o spunem Europei“²⁹. Internaționala de la Amsterdam a recunoscut dezmembrarea monarhiei austro-ungare — sublinia Emil Isac, care a fost „rezultatul muncii noastre socialiste“. „Atitudinea noastră corectă — sublinia „Adevărul“ — a fost sancționată de Internaționala de la Amsterdam, care după largi și violente dezbateri la 28 aprilie a adus o hotărâre și în chestiunea minorităților, pe baza căreia Internaționala s-a declarat pentru respectarea și apărarea tuturor minorităților politice în cadrul statelor naționale“.

Intr-un vibrant apel adresat de Emil Isac și Enea Grapini Societății Națiunilor, referitor la concepția profund democratică pentru care socialiștii români militau, se menționa : „În numele socialiștilor români noi aderăm la principiile Ligii Națiunilor, pentru că, ca reprezentanți ai unui popor oprimat, noi resimțim binefacerile unei păci universale mai mult decât oricare alt popor, care a trăit și până acum independent și liber. Ideea-lui nostru e frățietatea tuturor popoarelor, garantarea minorităților politice, legea ordinei în locul celei medievale, lupta contra tractatelor secrete și contra diplomației secrete. Noi anunțăm în publicitate lumii, că unirea tuturor românilor într-un singur stat nu are să amenințe nici națiunile (naționalitățile conlocuitoare — A.D.), risipite pe teritoriul său, nici cele dimprejur, pentru că noua Românie vrea să fie o oază a adevăratei democrații, o țară a prieteniei și civilizației, întotdeauna gata, din toate puterile sale, de a se pune în serviciul progresului și păcii universale. «Liga Națiunilor», și de noi visată trebuie să fie un contract de pace, iar nu contract de război... Socialiștii români asigură popoarele civilizate ale lumii, că în cadrul noului stat român ideea egalității, fraternității și libertății nu va mai pieri și că noua Românie intră în Liga Națiunilor cu toate intențiunile sale bune și primește cu brațele deschise toți copiii lumii“.

Sub titlul „Problema românească, problemă socială“, Emil Isac făcînd un bilanț al rezultatelor activității depuse în străinătate pentru cauza justă a poporului român conchidea : „În Europa mare astfel am vorbit. N-am adus elogii sclaviei, ci dimpotrivă am încercat și am reușit să impun problema românească, ca o problemă socială. Îndeosebi sînt foarte mulțumit de ceea ce s-a întîmplat la Berna, la Haga și la Londra. La Berna împreună cu amicul meu Grapini am dus o luptă grea la Congresul Ligii Popoarelor. Aici un om de talia lui Favel, premiul Nobel, un savant de renume mondial a putut fi convins că în România noastră frumoasă mai există în afară de... politicieni intoleranți și... democrați, copii ai muncitorimii și ai țărănimului, care nu vor să facă din România o colonie de cafri din Kamerun și care nu vor să întronizeze trîndăvia socială, intelectuală și politică a feudalismului. Și am spus-o atît la Berna cît și la Haga și Londra că poporul român scăpînd de jugul oligarhiei străine, vrea să scape și de jugul oligarhiei române. Și ciudat, «dușmanii» din străinătate, ni s-au făcut prieteni. La Conferința socialistă din Amsterdam nu s-a mai discutat în contra unirii tuturor românilor. Nu, dar un Huysmans, un Troelstra, un Branting, un Henderson, nu sînt inamicii poporului român. Dar sînt cum sînt și eu dușmanii celor ce popularizează huliganismul“³⁰.

²⁹ *Ibidem* din 21 și 22 iunie 1919.

³⁰ „Adevărul“, anul XV, nr. 21 din 8 iunie 1919.

În nenumărate articole publicate în presa muncitorească din România întregită se demascau practicile folosite de reprezentanții marilor puteri la Conferința păcii de la Paris, față de țările mici și mijlocii. Luînd cunoștință de o seamă de prevederi umilitoare pentru țările mici și mijlocii printre care și România, sub titlul „Pacea universală și chestia românească” ziarul „Adevărul” scria : „...Tratatul de pace de la Paris, care curg de șase luni și n-au ajuns să termine nici preliminarile, nu urmăresc alt scop decît subjugarea și exploatarea popoarelor mici, fapt care a îngreunat legarea (încheierea) păcii... României i s-a impus condițiuni ca să plătească despăgubirile de război Antantei pentru Ardeal și Bucovina, despăgubiri care cad asupra acestor teritorii din monarhia dizolvată. Ca și cum poporul din Ardeal și Bucovina ar fi vinovat de izbucnirea războiului”. Și concluziona : „poftescă domnii reprezentanți ai Antantei să tragă la răspundere pe guvernanții și diplomații fostei monarhii, dar nu poporul care numai sîngele și l-a vărsat și a cărui vină este numai înconștiența și neputința. Domnii făuritori ai «păcii» — remarcă în continuare „Adevărul” — merg și mai departe. Pretind statelor mici în special României, să dea mîna liberă capitaliștilor din țările Antantei ca să exploateze petrolul, mineralele și pădurile României. Adică să-i lăsăm să ducă din țară toate bunurile naturale ca ei să se îmbogățească, iar noi să lîncezim mai departe în mizerie. Poporul român — sublinia „Adevărul” — nu poate primi astfel de condițiuni de pace”³¹. Analizînd paragrafele de tratat ce se pregăteau de către marile puteri la Conferința de pace de la Paris, mișcarea muncitorească din România declara hotărît : „Noi, ca socialiști, nu sîntem și nu putem fi mulțumiți pe deplin cu hotărîrile ce se aduc, căci se fac toate din punct de vedere burghez și ca atare se ia în considerare în primul rînd interesele capitaliștilor și imperialiștilor și numai în al doilea rînd interesele popoarelor subjugate”³². Tratatul de pace de la Paris, după cum se știe, recunoscînd unirea tuturor provinciilor românești asupraite cu statul român, a prevăzut și o seamă de clauze care limitau independența și suveranitatea țării într-o seamă de domenii.

Participînd prin reprezentantul său din Comitetul Executiv al Partidului Socialist Român, Cristian Racovski, la Congresul din martie 1919, de înființare a Internaționalei a III-a, Comuniste, situîndu-se astfel pe cele mai înaintate cuceriri ale proletariatului internațional, reprezentanții mișcării muncitorești din România au căutat și în cadrul acestei organizații să fie binecunoscute pozițiile revoluționare și patriotice ale organizațiilor muncitorești din România în perioada desăvîrșirii statului național unitar român din anul 1918.

Astfel la Moscova la sfîrșitul anului 1920, în delegația organizațiilor revoluționare din România întregită alături de alți reprezentanți de vază ai socialismului român*, Ion Flueraș, la cererea Comitetului Executiv al Internaționalei a III-a, Comuniste, face următoarea declarație clară și principială privind aportul organizațiilor revoluționare muncitorești din România la organizarea și înfăptuirea unirii cu statul român a provinciilor asupraite : „După cum se știe, regiunile sus-amintite (Transilvania și Banatul, unite cu România — A.D.) au constituit pînă la 1 decembrie 1918 parte integrantă din Ungaria. În această zi a avut loc la Alba Iulia Adunarea

³¹ „Adevărul” din 22 august 1919.

³² „Adevărul” din 23 martie 1919.

* Gheorghe Cristescu, Constantin Popovici, Alexandru Dobrogeanu, David Fabian, Eugen Rozvan.

Națională a poporului român, care a proclamat unirea acestor regiuni cu România.

La această adunare a participat și fracțiunea română a partidului social-democrat al fostei Ungarii, prin delegații săi în număr de 150 de membri, aleși din secțiile partidului și de adunările populare pe circumscripții electorale.

Adunarea națională a adoptat o rezoluție care a continuat cele mai democratice revendicări sociale, populare și naționale. Această rezoluție a fost condiția colaborării socialiștilor în Adunarea Națională. ...Adunarea Națională a format un parlament autonom compus din 200 membri, din care 30 erau socialiști. Acest parlament provizoriu, împreună cu Guvernul, care a fost constituit din mijlocul lui, au avut sarcina de a realiza rezoluția votată de Adunarea Națională și să guverneze pînă cînd se întrunește Adunarea Constituantă a României unite, care va fi aleasă în spiritul Rezoluției amintite, și care va extinde și asupra restului României reformele aplicate în Transilvania și Banat, după care peste întreaga Românie trebuie să domnească un singur guvern.

În timpul sesiunii Adunării Naționale, delegații social-democrați au ținut o consfătuire preliminară, unde au pus în discuție rezoluția pe care s-o supună Adunării Naționale. Ea a fost acceptată în unanimitate cu o abținere, însă cel care s-a abținut încă în aceeași zi a încuviințat rezoluția. După Adunarea Națională conferința delegaților socialiști a fost continuată, cu care ocazie s-a constatat despărțirea secției române de Partidul Social-Democrat din Ungaria prin despărțirea de Ungaria a teritoriilor reprezentate. Conferința a hotărît imediata întemeiere a unui partid social-democrat din Transilvania și Banat. În afară de aceasta, conferința a hotărît să trimită în guvern (Consiliul dirigent — A.D.) doi reprezentanți ai noului Partid.

La acest congres (din mai 1921 — A.D.) Partidul nostru va realiza completa contopire cu Partidul Vechii României, cu care și pînă acum am colaborat după posibilități, în înțelegere. Partidul nostru din Transilvania și Banat numără azi mai mult de 100 000 de membri. La fel de mulți membri sînt în uniunile profesionale, avînd în vedere că membrii acestora sînt în același timp și membri de partid.

Numărul populației Transilvaniei și Banatului numără cca 5 200 000 — 5 300 000 locuitori. Din aceștia 3 000 000 locuitori sînt de naționalitate română, cca 1 400 000—1 500 000 de naționalitate maghiară, cca 600 000 pînă la 700 000 germani (șvabi și sași) și restul de 100 000 pînă la 150 000 sînt sîrbi, ruteni și alte naționalități...³³

★

Iată, concis, activitatea prodigioasă desfășurată de reprezentanții muncitorimii române după unirea provinciilor românești într-un stat național unitar român, pentru a demonstra lumii justetea năzuințelor de libertate și unitate ale poporului român și valabilitatea hotărîrilor sale istorice, cu caracter plebiscitar. Această activitate internațională reprezintă o pagină eroică, ca atîtea altele în istoria mișcării muncitorești revoluționare din România, prin care clasa noastră muncitoare și-a afirmat profundul său atașament față de susținerea intereselor fundamentale ale poporului român. Totodată din aceste documente respiră o poziție consecvent internaționalistă, dragostea pentru adevăr, dorința susținută ca tocmai

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul 1, dosarul nr. 4, inv. 8, f. 13—16.

acest adevăr să fie binecunoscut și recunoscut în mișcarea muncitorească internațională.

Prin toate acestea, activitatea mișcării revoluționare muncitorești din România pe plan internațional nu numai că și-a afirmat profundul său atașament pentru cauza poporului român, dar aplicând creator socialismul științific la condițiile de atunci, a dat dovadă de o înaltă maturitate politică.

Istoria celor peste 60 de ani, de la contribuția majoră a clasei muncitoare la înfăptuirea statului național unitar român, dovedește pe deplin justetea poziției afirmate cu hotărîre de către reprezentanții proletariatului român. Pe bună dreptate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul Comitetului Central la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român, sublinia că „Întreaga activitate internațională a României din această perioadă a urmărit promovarea consecventă a politicii de colaborare și pace internațională, de dezvoltare a relațiilor cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială” că, „datorită acestei politici România și-a cucerit prieteni pe toate continentele, politica ei se bucură de stima și prețuirea popoarelor de pe toate meridianele”³⁴.

Dr. Pero Damianovici:

(Iugoslavia)

„Istoria poporului român — o carte excepțional de utilă și valoroasă“

Sarcina mea, pe care am acceptat-o bucuros, de a prezenta publicului iugoslav această carte excepțional de utilă și valoroasă * mi-a fost mult înlesnită de Ion Popescu-Puțuri, eminent istoric și directorul Institutului de studii istorice și social-politice, prin strălucitul său „Cuvînt către cititori“.

În prima parte a textului introductiv, care se compune din două părți, Popescu-Puțuri, înainte de toate, prezintă rezultatele istoriografiei românești privind trecutul poporului român, obținute în ultimii zece ani, după apariția primei ediții a acestei cărți. În această perioadă știința istorică românească, pe baza noilor cunoașteri și cercetări, a confirmat multe teze insuficient demonstrate în trecut privind trecutul românilor și a oferit noi surse și noi mărturii temeinice pentru unele ipoteze anterioare, care încă se mai pun cînd e vorba de cunoașterea științifică mai ales a trecutului îndepărtat.

Cea de-a doua parte a cuvîntului introductiv autorul a consacrat-o unei analize deosebite a relațiilor iugoslavo-române, referindu-se la geneza acestora de la viața comună în această răscruce de vînturi dunăreano-balcanică în multe etape ale dezvoltării istorice — pînă în zilele noastre.

Această operă în multe privințe este nouă. În ea se urmărește, de pe pozițiile științei istorice moderne, dezvoltarea poporului român de la primele vestigii ale prezenței omului în acest spațiu, care, după unele cercetări dintre cele mai noi, datează de un milion de ani. În ea procesele sociale și viața poporului sînt privite în legătură inseparabilă dintre supunerea condițiilor geografico-naturale și promovarea raporturilor sociale prin lupta grupurilor și claselor sociale. Prin studiul vestigiilor culturii materiale acest proces este urmărit de-a lungul mai multor milenii și, deja în secolul al VI-lea înaintea erei noastre a început și istoria scrisă a triburilor tracilor de nord — a geto-dacilor, care au păstrat autohtonía poporului român pe teritoriul propriu pînă în zilele noastre. Au păstrat-o în ciuda năvălirilor diferitelor triburi barbare și a marilor migrații, de pe o parte, și a campaniilor civilizațiilor organizate, începînd din epoca romană, pe de

* Istoriija rumunskog naroda. Matica srpska, Novi Sad, 1979.

altă parte — cînd au și apărut trăsăturile esențiale ale poporului român — și apoi a cuceritorilor medievali, cum au fost turcii otomani, pînă la agresiunile imperialiste moderne, în special împotriva independenței și libertății popoarelor mici.

Autorii acestei cărți excepționale, printr-o argumentare convingătoare au demonstrat că poporul român veacuri de-a rîndul a rezistat agresiunilor și năvălirilor diferiților cuceritori și că a asimilat influențele diferitelor civilizații, păstrîndu-și caracteristicile esențiale ale ființei sale naționale autohtone și luptînd pentru păstrarea integrității și stabilității sale pe teritoriul de baștină, pentru ca, trecînd prin succesiunea treptată a formațiunilor sociale, care sînt cunoscute și la celelalte popoare moderne, să se constituie într-o națiune puternică, și ca în cele mai noi timpuri, atunci cînd clasa muncitoare s-a transformat în clasă dominantă și a luat soarta întregii națiuni și societăți în propriile mîini, dezvoltarea poporului român să se îndrepte către societatea socialistă și comunistă.

Cartea, în concordanță cu principiile istoriografiei moderne, respectînd realitățile evoluției sociale, este împărțită în cîteva secțiuni corespunzătoare, cu capitole separate. Prima parte cuprinde istoria veche (paginile 25—88), care în patru capitole analizează formarea și constituirea poporului român, respectiv menținerea sa din epoca preistorică, prin epoca romană, pînă în evul mediu. În secțiunea a doua, împărțită în șase capitole este prezentată exhaustiv istoria evului mediu (paginile 89—191). Autorii, pe baza izvoarelor scrise și a relicvelor păstrate ale culturii materiale au reconstituit procesul formării statelor feudale medievale, subliniind specificul societății medievale românești, care a reușit la granițele sale, sau pe teritoriul său, să atenueze unele forme ale dependenței de Imperiul otoman, menținînd raporturi specifice de suzeranitate, odată cu oscilarea unor forțe ale societății feudale românești între alte mari puteri de atunci, cum au fost Ungaria și Polonia, alături de care curînd a început să se ridice și imperiul rus. Deja această perioadă a istoriei poporului român, cunoaște în mare măsură și colaborarea și destine asemănătoare cu popoarele slavilor de sud în multe perioade ale istoriei medievale.

Istoria modernă cuprinde perioada a treia, și aceasta este în același timp și cea mai amplă parte a cărții (paginile 193—370). Este împărțită în opt capitole și cuprinde perioada de la revoluția națională din România, care a început cu mișcarea eteriștilor în 1821, pentru a se încheia cu cel de-al doilea război mondial în 1945.

Această epocă, care a început în zorii timpurilor moderne și pentru care în istoria europeană, și în mare măsură și în istoria universală, marea revoluție franceză și impulsul pe care l-a dat mișcărilor populare și naționale reprezintă o mare cumpănă, a avut o însemnătate revoluționară și pentru Balcani și țările române.

Acesta este și timpul primei revoluții populare din Serbia, care a început cu răscoala lui Karageorgevici în 1804, și al luptelor îndelungate ale poporului sîrb și ale altor popoare ale slavilor de sud și ale celorlalte popoare balcanice, pentru crearea unor forme diferite de autonomie și independență națională, mai întii prin sfărîmarea jugului otoman, iar apoi prin rezistență împotriva noilor cuceritori indeosebi în persoana monarhiei austro-ungare și a imperialismului altor mari puteri.

Această perioadă a arătat într-o măsură și mai mare similitudinea destinelor și multe trăsături comune în dezvoltarea istorică atît a poporului român cît și a popoarelor iugoslave. Vorbînd cu un prilej despre carac-

terul relațiilor iugoslavo-române, Iosip Broz Tito a subliniat că în istorie se întâlnesc rar relații atât de netulburate și atât de prietenești între vecini, cum au fost în decursul veacurilor relațiile iugoslavo-române. Calea lor pînă la dobîndirea independenței naționale a fost aproape identică, poporul român înfăptuind această independență în decursul cîtorva decenii, începînd cu 1821 pînă în 1877, independență care a fost apoi confirmată, după prăbușirea celor trei monarhii, în războaiele balcanice și în primul război mondial. Popoarele iugoslave au luptat în același timp pentru independența lor mai mult de un secol, dacă se ia drept punct de plecare prima răscoală sîrbă și apoi, prin mișcarea ilirică și anul revoluționar 1848, răscoala din Bosnia și Hertegovina, seria de răcoale pentru afirmarea ființei poporului macedonean, lupta pentru autonomia poporului albanez, primul război balcanic, dezvoltarea puternică a ideii despre comunitatea iugoslavă, pînă la crearea statului iugoslav la sfîrșitul primului război mondial. Primul stat iugoslav însă, nu a avut atunci nici o unitate internă stabilă, nici o situație internațională corespunzătoare, aflîndu-se aproape într-un raport semicolonial, pentru ca abia odată cu victoria revoluției socialiste în cursul celui de-al doilea război mondial, popoarele și naționalitățile Iugoslaviei să realizeze eliberarea națională temeinică și deplină pe baze noi socialiste.

Partea finală, a cincea a acestei cărți, cuprinzînd cinci capitole, este consacrată perioadei României socialiste (paginile 371—406).

Cartea este prevăzută cu un număr mare de ilustrații bune (aproape cinci coli de tipar), ceea ce sporește într-o mare măsură valoarea și interesul ei.

Este cu neputință să evidențiem pe scurt multiplele valori ale acestei „Istorii a poporului român”. Ea este scrisă în stilul și după metodele științei istorice moderne; ea înfățișează toate fazele dezvoltării progresive a societății românești, ale cărei căi de dezvoltare au fost deschise și de clasele dominante respective, care însă, în mod firesc își apărau permanent și pozițiile lor dominante în raport cu celelalte forțe sociale ale poporului român. Dar ceea ce este deosebit și străbate cu putere în întregul text este efortul colectivului de autori ai acestei cărți, în frunte cu redactorul academician Andrei Oțetea, de a descoperi în fiecare epocă adevăratele pîrghii ale progresului social, abordîndu-le fără nici un fel de prejudecăți.

Cînd subliniez acest lucru, am în vedere că istoricul modern ținînd seama de metodologia și modul general de abordare pe care îl aplică în cercetările sale, adeseori este expus unor pericole mari. Pe de o parte îl pîndesc capcanele istoriografiei tradiționaliste, care privea progresul și baza dezvoltării istorice în ansamblu prin prisma rolului și destinului personalităților de seamă, ale conducătorilor, regilor, împăraților și altor individualități eminente, iar pe de altă parte este expus unilateralității așa numitei istoriografii materialiste dogmatice, care adeseori reduce procesele istorice numai la acțiunea factorilor social-economici, depersonificînd istoria, iar prin aceasta reduce, de asemenea, și rolul maselor populare ca actori principali ai progresului istoric, la rolul unor mase amorfe, al unor pioneri orbi.

Depășind capcanele atât ale uneia, cît și ale celeilalte extreme, s-ar putea spune că autorii acestei lucrări au reușit să găsească într-adevăr măsura potrivită în examinarea și cuprinderea acțiunii legităților sociale obiective, care și-au avut logica proprie în fiecare fază a dezvoltării istorice, și să stabilească locul corespunzător al convergenței diferitelor împrejurări istorice, precum și rolul individualităților proeminente, însemnă-

tatea calităților lor personale și a poziției lor sociale, care era determinantă pentru dimensiunea lor istorică respectivă.

Ceea ce reiese în mod deosebit din această istorie a poporului român este conștiința profundă a modului în care poporul român, începînd încă cu strămoșii săi traco-romani, a reușit să-și păstreze autohtonía și stabilitatea, și, rezistînd întîlnirilor și confruntărilor cu diferite civilizații, să-și păstreze trăsăturile distinctive etnice de-a lungul întregii acestei durate seculare, primind desigur anumite elemente de la fiecare din aceste civilizații, fără însă a-și schimba componentele esențiale ale entității sale de neam.

Învățămintele semnificative din această istorie a poporului român decurg și din examinarea modului de înfăptuire a unirii țărilor române. Avem în vedere că în mod indiscutabil una din trăsăturile specifice ale dezvoltării poporului român în decursul veacurilor și o caracteristică evidentă a constituirii sale într-o națiune modernă constă în aceea că problema unirii sale a fost într-un anumit mod cauza tuturor claselor dominante și a grupărilor de clasă pe care le cunoaște istoria modernă. De aceea este firesc că autorii acestei cărți au dedicat o însemnată atenție rolului acestor grupări de clase diferite, modului de organizare a vieții sociale și de stat și în deosebi rezistenței lor și regroupărilor lor diversificate, atunci cînd se pune problema amestecului străin. Diferitele alianțe de clasă se realizau în funcție de lupta mai veche sau mai recentă pentru unirea țărilor române într-o organizație de stat centralizată.

În paralel cu aceasta autorii au urmărit situația și organizarea claselor asuprite și contextul istoric în care s-a întărit conștiința intereselor lor de clasă specifice. Cu alte cuvinte au urmărit modul de regroupare a țăranimii în statele feudale medievale și transformarea ei într-un instrument al intereselor naționale mai largi, respectiv al luptei proprii pentru eliberare și echitate socială, pînă la procesul de conștientizare de clasă al clasei muncitoare, care, prin organizarea sa socialistă încă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, și-a evidențiat atît interesele internaționale, cît și pe cele naționale, iar după apariția mișcării comuniste, în urma victoriei revoluției socialiste din octombrie și sub conducerea acestei mișcări, desfășurînd totodată lupta pentru edificarea unei cît mai puternice alianțe a tuturor forțelor progresiste și patriotice ale poporului român, unite în jurul clasei muncitoare, a învins în cursul celui de-al doilea război mondial și în anii următori în lupta pentru viitorul socialist al patriei sale.

Istoria poporului român este examinată aici și în contextul internațional, însă, așa cum a remarcat foarte potrivit Ion Popescu-Puțuri în cuvîntul său introductiv, aceste momente nu au fost puse suficient în evidență în textul inițial al istoriei, ceea ce el a completat într-o măsură însemnată prin textul său suplimentar. Abordarea complexă și în acest domeniu ar fi fost desigur mai bună, deoarece și aceste elemente, deși incomplete, din contextul internațional, în special în perioada mai recentă, ne oferă și alte învățămintele însemnate, care au fost confirmate de mai multe ori și în istoria poporului român, și, probabil, și a multor altor popoare. Buna vecinătate pe care deja am amintit-o, dintre popoarele român și iugoslave confirmă unul din adevărurile istoriei moderne, și anume că învrăjbirea între națiuni este rezultatul în primul rînd al amestecului din afară, al influenței și penetrării influențelor marilor puteri, sau rezultatul înstrăinării claselor dominante care, adeseori, pun interesele lor înguste de clasă deasupra intereselor poporului și ale comunității sociale.

Aflîndu-se într-o situație istorică similară, în aceeași răscruce pano-nică, dunăreană și balcanică, adică suferind presiunile și devenind ținta aceluiași cuceritori, popoarele și naționalitățile din România și Iugoslavia, au găsit interesele comune, au colaborat și au menținut legături prietenești și niciodată nu s-au confruntat. Interesele marilor puteri care în diferite etape au dominat această regiune și bogățiile acestor ținuturi, subjugînd popoarele și masele muncitoare, sau tinzînd spre astfel de scopuri, au amenințat cel mai frecvent aceste legături.

Asta s-a întîmplat în anumite etape ale dezvoltării istorice anterioare, iar exemplul cel mai pregnant al tulburării acestor raporturi a fost în timpul campaniei Biroului Informativ, care a fost îndreptată împotriva Iugoslaviei Socialiste, sub influența hegemonismului lui Stalin, timp de cîțiva ani, după rezoluția Biroului Informativ al unor partide comuniste și muncitorești din iunie 1948. Încercarea de a se instaura un centru internațional care să prescrie formele dezvoltării sociale și normale vieții interne, ceea ce de altfel mișcarea comunistă părăsise deja în principiu, îndeosebi prin hotărîrea Internaționalei a III-a din 1943 de a se autodizolva, a introdus tulburări și a deteriorat vremelnice relațiile dintre cele două țări socialiste vecine ale noastre.

Dar din fericire această perioadă nu a durat mult. Pe de o parte fermitatea Iugoslaviei Socialiste, perspicacitatea conducerii partidului său comunist, în primul rînd a lui Iosip Broz Tito, care deja din prima confruntare cu hegemonismul lui Stalin a văzut că este vorba de interese de perspectivă ale dezvoltării socialiste viitoare — care nu poate fi nici condusă, nici subordonată vreunui centru deoarece condițiile economice, social-politice naționale și internaționale ale fiecărei țări sînt tot mai complicate și diversificate și cer ca forțele progresiste ale fiecărei societăți, respectiv clasa muncitoare și poporul fiecărei țări să hotărască singuri căile și formele propriei dezvoltări — și că acestor mari țeluri și viitorului socialismului trebuie să le fie subordonate toate forțele.

Pe de altă parte și în majoritatea celorlalte țări, îndeosebi în România, s-a maturizat repede conștiința faptului că întoarcerea la forme perimate de dezvoltare — ceea ce reprezenta însăși crearea Biroului Informativ — nu constituie calea de dezvoltare a socialismului și că aceasta e o greșeală, deoarece, cum subliniază Ion Popescu, „astăzi nu este nici necesară și nici posibilă existența în indiferent ce formă a vreunui centru al mișcării comuniste internaționale“ (pagina 20). Dimpotrivă experiența istorică arată că partidele comuniste și celelalte forțe progresiste și patriotice din fiecare țară „cunosc cel mai bine realitățile economice, raportul și dispozitivul forțelor de clasă într-o țară sau alta“ și că aceste forțe pot cel mai bine să elaboreze linia strategică și tactică „potrivit condițiilor și particularităților țării respective“. De aceea el subliniază pe bună dreptate, ceea ce de altfel reprezintă și experiența noastră de viață și convingerea noastră profundă, că fiecare partid este „răspunzător în fața clasei căreia îi aparține și în fața propriului popor“ (ibid.).

Aceste învățăminte care sînt rezultatul atașamentului profund față de ideile socialismului și gîndirea marxistă autentică și care reflectă interesele vitale atît ale Republicii Socialiste România cît și ale Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, constituie deja de mulți ani determinarea esențială a factorilor de conducere și a tuturor forțelor socialiste organizate din România și Iugoslavia, determinare care este promovată în mod con-

stant prin colaborarea practică în diferite domenii ale dezvoltării economice, vieții naționale, creației culturale și științifice. Un stimulent excepțional în aceasta îl reprezintă întâlnirile deja tradiționale și frecvente ale personalităților conducătoare din țările noastre, în mod deosebit ale lui Iosip Broz Tito și Nicolae Ceaușescu. O expresie evidentă a acestei colaborări sînt și obiectivele gigantice pe care le-au creat împreună oamenii muncii din cele două țări vecine și frățesti ale noastre, cum sînt Porțile de Fier I, care deja reprezintă o punte de lumină pe Dunărea cea largă și pe care miine o va scălda într-o nouă lumină Porțile de Fier II și alte noi întreprinderi asemănătoare comune.

De aceea, fie ca și paginile acestei istorii, care îl va apropia pe cititorul iugoslav de trecutul istoric al poporului român plin de lupte îndelungate și multe străduințe și perseverențe de a fi el însuși, de a dăinui pe pămîntul său roditor, de a dobîndi o cît mai mare stabilitate, prosperitate națională și un viitor mai bun, fie deci ca paginile acestei istorii să contribuie la prietenia și mai adîncă și mai trainică dintre iugoslavi și români.

Belgrad, mai 1979

ÎN AJUTORUL CELOR CE STUDIAZĂ „PROBLEME FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI PATRIEI, A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN“ ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL

Continuăm să publicăm lecții în ajutorul cadrelor didactice și elevilor care studiază „Probleme fundamentale ale istoriei patriei, a Partidului Comunist Român“ în învățămîntul liceal. Lecțiile au fost elaborate de : conf. univ. dr. Mircea Mușat, prof. Iulia Florescu, de la liceul industrial nr. 6 București și prof. Livia Musculiu de la Liceul pedagogic de învățători București.

REDACȚIA

Caracterul unitar al dezvoltării societății Românești în epoca medievală

Lecția

Statul feudal la români

„Se poate afirma că încheierea primelor nuclee statale — a voievodatelor — și apoi concentrarea acestora în state feudale puternice, a asigurat atît dezvoltarea continuă a forțelor de producție, cît și conservarea ființei poporului, apărarea autonomiei Țărilor Române în fața marilor imperii ale vremii“.

PROGRAMUL P.C.R.

Cronici, documente, izvoare numismatice și epigrafice, inventarul așezărilor scoase la iveală prin săpături arheologice, toponimice, studiate cu grijă pentru adevăr, îngăduie să fie reconstituită istoria țării și îndeletnicirile oamenilor din primul pătrar al celui de al II-lea mileniu al e.n. Țara era bogată și oamenii harnici.

„Gesta Hungarorum“, cronica notarului anonim al regelui Bela al IV-lea, înfățișînd lupta eroică purtată de formațiunile politice românești pentru apărarea libertății lor și a pămîntului străbun împotriva oștilor regilor unguri, care încep de la sfîrșitul secolului al X-lea cucerirea Transilvaniei, vorbește și despre „bunăstarea țării de dincolo de păduri, de rodnicia pămîntului“, arătînd că „pămîntul acela e udat de cele mai bune rîuri“, „că din nisipul lor se culege aur, că aurul din acea țară e cel mai bun aur, că de acolo se scoate sare și materii sărate“.

Diploma cavalerilor Ioaniți, privilegiu acordat în 1247, pune în evidență stadiul înalt pe care l-au atins agricultura, creșterea vitelor, viticultura și celelalte ramuri ale economiei din Țara Românească. Locuitorii unui singur sat — se spune într-un document din Transilvania (1075) sînt obligați să predea anual mănăstirii Sf. Benedict „12 porci de Crăciun și 12 măsuri de miere, precum și tot atîtea clăi de fin“. Toponimele vorbesc despre exploatarea sării la : Ocna Mureșului, Ocnele

Mari, Ocna Mare, Ocna Mică, Tirgul Ocna, Slatina, Valea Sării ; exploatarea minereurilor feroase, neferoase, aur, argint, la : Baia, Baia Mare, Baia de Arieș, Baia de Criș, Baia de Fier. Aurul și argintul se exploatează în cantități atât de importante, încât Basarab oferă lui Carol Robert drept răscumpărare a păcii 7 000 mărci argint (adică 1 680 000 dinari), echivalente cu 1 447 kg argint, sau 74 kg aur. Meșteșugurile se dezvoltă foarte mult, fapt ce permite o specializare a lor, fiind cunoscute sate de olari, șindrilari, rogojinari etc. Meșteșugarii se întâlneau cu negustorii în târguri și orașe. Este de reținut că foarte multe din vechile noastre orașe implică prin toponimie rolul important economic pe care l-au jucat chiar de la întemeiere : Tirgu Neamț, Tirgu Jiu, Tîrgoviște... Pe întreg teritoriul locuit de români în primele trei secole din mileniul al II-lea sunt menționate un număr impresionant de orașe. Este interesant de observat că aceste orașe și târguri se dezvoltă pe vechile așezări urbane dace și romane, unele dintre ele își păstrează chiar denumirea antică.

Orașele se găsesc așezate pe traiectoria marilor drumuri comerciale, care străbat țara de la nord la sud, unind Marea Baltică de Marea Neagră, și de la est spre vest, legând marile centre și piețe economice ale Europei centrale și vestice cu cele orientale, pătrunzând adânc pînă în inima Asiei. Cu mare trafic comercial sînt menționate orașele Baia, Siretul, Vicina și Chilia, care străjuiau drumul comercial ce străbătea în lung Moldova ; de-a lungul Dunării figurînd : Transmarisca (Turtucaia), Troesmis (Iglița), Arubithum (Măcin).

Alături de drumurile de uscat erau practicate și cele pe apă, corăbii genoveze, bizantine și ambarcațiuni mai mici din alte state, pătrunzînd pe Dunăre și afluenții acesteia pînă în interiorul țării, folosindu-se de porturile maritime și dunărene.

✚ Mărfurile exportate și importate cunosc o mare varietate și abundență. Dezvoltarea comerțului și posibilitățile de înăvufire prin negoț atrag mulțime de negustori străini : venețieni, genovezi — așezați la gurile Dunării la sfîrșitul sec. al XIII-lea — polonezi, germani, ruși, tătari. În „Viața Sfîntului Ion cel Nou” — 1330 — sînt pomenite „locuințele negustorilor evrei de la Cetatea Albă”.

Prezența tezaurilor monetare, destul de frecvente în săpăturile arheologice, confirmă comerțul activ : hiperperii bizantini, ducații venețieni, zloții tătărești erau din aur. Din argint erau dinarii ungurești, polonezi, asprii bizantini, ca și moneda proprie românească începînd cu secolul al XIV-lea.

Dezvoltarea economică — expresie a dezvoltării forțelor de producție — determină și o anumită stratificare socială. Este vorba de evoluția unui proces firesc, început în mileniul precedent și care în primele trei secole ale mileniului al II-lea este în curs de cristalizare sub forme specifice societății feudale. Diploma cavalerilor Ioaniți pomeneste pe „Maiores terrae” (nobili) și pe „rustici” (țărani). În afară de cei menționați în Diplomă, mai erau tirgoveșii — locuitorii numeroaselor orașe — și robii, pomeniți de unele izvoare.

Această societate, alcătuită atât de complex, tipică pentru orice stat feudal în care treptat se evidențiază cele două clase principale a cunoscut de timpuriu forme de organizare statală. Anonymus în Cronica sa și Diploma Cavalerilor Ioaniți descriu cu fidelitate cnezatele și voievodatele aflate în regiunea intercarpatică și la sud de Carpații Meridionali. Acestor izvoare istorice li se alătură cele ruse și bizantine, care atestă existența formațiunilor din estul Carpaților, pînă la Nistru și din regiunile dunărene. Fapte de arme deosebite, raporturi diplomatice, alianțe militare sau legături matrimoniale, consemnate de izvoare contemporane lor, fixează în istorie numele conducătorilor acestor formațiuni statale românești. Călugărul Rogerius, prizonier al tătarilor, în timpul invaziei din 1241, amintește în cartea sa „Cintecul de jale” pe cnezii români din Transilvania. O știre asemănătoare o găsim în cronicile rusești, care vorbesc de ajutorul dat de românii de la est de Carpați, tătarilor, în 1223, conduși de voievodul lor Ploscinea, în vestita bătălie de la Kalka.

Pe teritoriul românesc dintre Dunăre și Marea Neagră se impune, în primele secole ale mileniului nostru, voievodatul cu centrul la Caverna. Balica, conducătorul de la Caverna, știe să folosească în interesul independenței voievodatului său luptele civile din imperiul bizantin. Dobrotici — sau Dobrotiță — fratele care-l va urma la tron, va da numele întregului ținut dintre Dunăre și Marea Neagră — Dobrogea. În luptă cu genovezii și bizantinii, Dobrotici înlătură definitiv orice urmă de dependență față de statele vecine, pregătind intrarea Dobrogei în hotarele firești ale Țării Românești în vremea lui Mircea cel Bătrîn.

Pentru formațiunile de la sud de Carpați, Diploma consemnează că „se vor da numiților cavaleri cnezatele lui Ioan și Farcaș, în afară de țara cnezatului lui Litovoi voievod, pe care o lăsăm românilor, precum au ținut-o ei pînă acum”. Despre același statut politic se vorbește și în legătură cu țara lui Seneslau, voievodul de pe Argeș.

La sud de Dunăre se constată documentar pentru toate formațiunile politice românești abilitatea politică prin care au știut să-și garanteze independența. Voie-

vodul Niculiță cel Bătrîn a fost recunoscut de Vasile II Bulgaroctonul „duce al Eladei“ pe viață (sec. X). Cronicarul Kecaumenos consemnează puterea la care a ajuns voievodul Valahiei Mari, Niculiță, în 1066, care „are oameni mulți și armată proprie, iar cetatea și țara ascultă de el și fac orice ar spune“.

Stăpînitor pe întinse pămînturi, Ivancu, ridicîndu-se împotriva tutelei bizantine în 1200, „a făcut aproape de necucerit ținuturile din fața Haemusului“ — notează cronicarul Koniates.

Românii din Peninsula Balcanică își demonstrează stadiul dezvoltat economic, militar și politic în timpul statului Asăneștilor — 1185—1258. Întemeiat în urma unei revolte conduse de frații Petru, Asan și Ioniță Caloian (1185) împotriva exceselor fiscalității bizantine, statul Asăneștilor obține recunoașterea Bizanțului și a papalității, care investește pe Ioniță ca rege și recunoaște primatul episcopiei de la Tirnovo (Capitala statului). Diplomația realistă a Asăneștilor dovedește maturitatea politică la care a ajuns acest stat, într-o perioadă de mare complexitate de interese divergente în Balcani.

În timpul ultimului rege, Ioan Asan al II-lea, statul a atins punctul culminant, înglobînd un teritoriu vast, cuprins între Marea Adriatică, Marea Neagră, Munții Haemus și Dunăre și exercitînd o reală autoritate în epocă, mărturie stînd izvoarele bizantine, papale, germane și franceze contemporane.

Unul din elementele care a slujit la păstrarea unității de neam și limbă a societății românești, la păstrarea ființei de stat, mai ales în secolele de început al celui de-al doilea mileniu, a fost și cel cultural-religios. Biserica creștină de rit ortodox a găsit în voievodatele românești, răspîndite pe întreaga arie a vechii Dacii o puternică forță spirituală, alimentată și susținută de patriarhia de la Constantinopol. Acte semnate de cancelaria papală, începînd cu anul 1234 atestă prezența acelor „pseudo episcopi“, adică a episcopilor ortodocși și a mănăstirilor prezente pe tot teritoriul mai înainte amintit. Focare de cultură, mănăstirile și alte lăcașuri de cult au jucat un rol spiritual în viața românilor, fiind acele locuri în care s-au zămislit primele noastre scrieri. În același timp, trebuie subliniat rolul politic pozitiv pe care l-a îndeplinit biserica ortodoxă în desfășurarea procesului de centralizare a statului român. În același timp, mănăstirile au rămas mari proprietare de pămînturi și exploatoare ale țăranimii.

Procesul centralizării statului român — prin unirea tuturor formațiunilor feudale — marca saltul calitativ pe care societatea românească urma să-l înregistreze, ca pe un proces legic, obiectiv de dezvoltare a societății în ansamblul său.

Împrejurările istorice vitrege au făcut ca procesul istoric-obiectiv de constituire a statului feudal român centralizat în teritoriul vechii Dacii, ca rezultat al dezvoltării și unificării voievodatelor de pe întreg teritoriul patriei noastre să fie îngreuiat atît de tendințele centrifuge interne, datorită fărîmîțării specifice feudalismului, caracteristică întregii Europe din acea vreme, cît și de vitregiile permanentului pericol extern. Acest fapt a făcut ca timp de secole românii să trăiască în state feudale distincte: Țara Românească, Moldova, Transilvania și Dobrogea. Constituirea țărilor românești a reprezentat un pas înainte, temelia pe baza căreia s-a făurit în epoca modernă statul național unitar.

Împrejurările istorice ale întemeierii statelor feudale românești sînt bine cunoscute și nu vom stărui asupra lor decît spre a surprinde legitatea acestui proces.

În ceea ce privește condițiile interne, avem în vedere gradul de dezvoltare economică, socială, politică și militară al tuturor formațiunilor românești existente înainte de întemeierea statului feudal; în speță, o țăranime numeroasă și puternică, cointeresată, alături de alte categorii sociale în realizarea unui organism politic, capabil să apere viața independentă a marii comunități românești amenințată de pericole externe.

Factorul extern l-a constituit permanenta presiune politică, economică și militară agresivă a statelor feudale vecine, ca și a oștilor tătarăști.

Actul întemeierii, în acel moment, a fost favorizat de prezența unor personalități politice remarcabile, care au înțeles sensul evoluției istorice și l-au servit; este vorba de: Basarab I și Bogdan I.

În legătură cu actul istoric al întemeierii, sînt de subliniat anumite aspecte, care dezvăluie trăsăturile specifice societății românești, expresie a maturității ei politice. Încercarea neizbutită a lui Litovoi de a dobîndi independența în jurul anilor 1274, a fost reluată de Basarab în conjunctura favorabilă creată de criza monarhică prin care trecea statul feudal ungar și de vechea ostilitate dintre cele două forțe armate cu tendințe expansioniste: ungară și tătarăască. În această conjunctură istorică are loc victoria românilor sub conducerea lui Basarab I, la Posada, în 1330, victorie care avea să aducă independența Țării Românești. Cunoscutul document „Cronica pictată“

de la Viena mărturisește că, în 1330, cînd regele ungar Carol Robert a pătruns cu armata pe teritoriul de margini al Țării Românești, domnitorul român Basarab I dorind să prevină lupta l-a avertizat cu următoarele cuvinte : „să vă întoarceți îndărăt cu pace și să înconju-rați primejdia persoanelor voastre, pentru că dacă veniți mai mult înlăuntru-l Țării, nu veți putea nicidecum să înconju-rați primejdia“. Teritoriul pe care Basarab I își afirma autoritatea absolută era cuprins între Carpații Meridionali, mergînd peste munți în Țara Făgărașului, în vest — cuprinzînd Banatul de Severin, în est pînă în sudul Moldovei, la nord de Delta Dunării, între Prut, Nistru și Marea Neagră — viitoarele județe Cahul, Ismail și Cetatea Albă — teritoriu numit atunci Basarabia, de la numele lui Basarab I.

În vremea lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418) hotarele Țării Românești ne sînt redate de titulatura domnitorului : „Io Mircea, mare Voievod și Domn cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpînînd și domnînd toată țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătarești și Amlașului și Făgărașului herțeg și Banatului de Severin domn, și de amîndouă părțile de peste toată Dunărea pînă la Marea cea mare și cetății Dîrstorului stăpînitor“.

Intemeierea statului românesc Moldova, țara cuprinsă între Carpații răsăriteni, izvoarele Ceremușului, Dunăre, Mare și Nistru, a pus în lumină poziția certă a formațiunilor românești existente pe acest teritoriu, de a înlătura dinastia întemeiată de Dragoș și, prin aceasta, influența statului feudal ungar. Acesta a fost temeiul politic care a adus în fruntea statului Moldova pe Bogdan, voievodul din Maramureș. Luptele au fost purtate de Bogdan I cu ungurii în anul 1359 și victoria obținută avea semnificația victoriei românești de la Posada, marca întemeierea statului românesc independent Moldova. Roman Mușat se întitula : „Voievod al Țării Moldovei de la Munți și pînă la țarmul Mării Negre“.

În ceea ce privește cealaltă țară românească, Transilvania, este știut că începînd din secolul al X-lea, după sedentarizarea lor în Cîmpia Panonică, în pofida unei puternice rezistențe a românilor, în frunte cu voievozii lor, oștile regilor unguri încep expansiunea asupra Transilvaniei, reușind să-și instauraze dominația asupra acestui teritoriu românesc către începutul secolului al XIII-lea.

Chiar și după această dată, românii din Transilvania și-au păstrat vechea organizare în „țări“, rezistînd și perpetuînd românitatea pe acest teritoriu, deși, în epoca respectivă, s-au așezat aici, alături de români și alte populații, cum sînt sașii, secuii și șvabii, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul român. Sașii au fost colonizați în Transilvania de către regii Ungariei, în sec. XII-XIII. După ce Banatul a intrat în stăpînirea Imperiului habsburgic, a fost colonizată aici populația germană a șvabilor (în cursul sec. al XVIII-lea).

Documentele regilor unguri pomenesc destul de des de „Terra Blacorum“ (Țara românilor). Țările Oașului, Lăpușului, Sălajului, Țara Hațegului, Țara Maramureșului ș.a., toate acestea atestă că la începutul secolului al XV-lea se manifestau încă larg libertățile și individualitatea politică a românilor în întreaga Transilvanie. În aceste condiții, organizarea administrativă a Transilvaniei a avut o structură deosebită de restul statului feudal ungar, păstrîndu-se pentru ea forma autohtonă de organizare : voievodatul, comun și celorlalte țări române. În această privință, umanistul ungar István Losonczy scria, în manualul său „Harmas kis tükör“ (Tripla oglindă mică), publicat în 1781, că „Țara Ardealului, cu care Ungaria se învecina la răsărit, se numea cîndva Dacia de mijloc“ ; referîndu-se la venirea în acest spațiu a ungurilor, el arăta că „regii unguri l-au stăpînit prin... voievozi ai Ardealului“. În aceeași problemă, Nicolae Iorga scria : „Dintre toate provinciile pe care le-a stăpînit coroana Ungariei, singura care supt unguri a păstrat ca șef al ei un voievod este Ardealul“.

Acestea au fost condițiile interne și internaționale care în acel moment istoric au dus la întemeierea mai multor state feudale românești pe tot cuprinsul vechii Dacii.

În sudul Dunării, statele feudale românești — „valahiile“ — de care vorbesc cronicile bizantine nu au atins faza de centralizare politico-administrativă ; condițiile politico-militare în care s-a desfășurat istoria lor — așezarea masivă a slavilor, supremația imperiului bizantin etc. — au determinat o dezvoltare specifică. Relațiile românilor din sudul Dunării și Peninsula Balcanică cu cei din nordul Dunării au fost permanente. Făurirea statelor feudale românești au constituit factorii cu influență determinantă asupra culturii materiale și spirituale a românilor din sud.

Făurirea statelor feudale românești a constituit un factor de progres în afirmarea și dezvoltarea poporului român, a fost un factor de stabilitate și de echilibru pentru popoarele din centrul și sud-estul european, după cum se va vedea în lecțiile următoare.

Deși Țările Române au existat timp îndelungat ca state feudale separate, aceasta n-a afectat unitatea etnică a poporului român, exprimată în comunitatea limbii și culturii, în similitudinile structurii economice, sociale și culturale ale întregului teritoriu locuit de români. Între ele s-au păstrat în permanență legături strinse politice, economice, spirituale, organizarea internă (domina, dregătoriile, justiția, armata, alte instituții feudale), au fost în linii mari identice sau asemănătoare. Poporul și-a păstrat în continuare numele generic și străvechi pentru toți locuitorii patriei noastre, acela de român, chiar dacă, pe lângă acest nume, a mai avut și altele, luate după denumiri politice, zone geografice, denumiri de ape, munți. Numele de munteni, moldoveni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, dobrogeni sau — în cuprinsul acestora și mai particularizate — moți (în Munții Apuseni), vrinceni (în Vrancea), birseni (în Țara Birsei) etc., — sînt subsumate categoriei istorice de popor român.

Lecția

Structura vieții economice și sociale în epoca medievală

partea I și a II-a

„Să deschidem istoria, cartea de mărturie... și vom vedea că de veacuri nația română n-a vegetat, n-a stat pe loc, ci a mers înainte“.

NICOLAE BĂLCESCU

Statele feudale românești au constituit cadrul firesc în care s-a dezvoltat societatea noastră de-a lungul întregii epoci medievale. Continuitatea statală neîntreruptă — de veche tradiție traco-dacogetică, în istoria poporului român, legăturile permanente între statele feudale românești — economice, politice, militare și culturale — au determinat caracterul unitar al dezvoltării societății românești de pe întregul teritoriu al patriei. În ciuda vicisitudinilor istorice prin care a trecut, a marilor încercări la care a fost supus, într-o epocă ce a fost marcată de dramatice frământări și deznodăminte politice pe plan european, poporul nostru a reușit să creeze și să dezvolte o civilizație materială și spirituală, care a intrat în patrimoniul universal.

Supusă acelorasi legi obiective de dezvoltare social-economică și politică caracteristice societății europene din acel timp, societatea românească a cunoscut în evoluția ei și particularități care i-au fost specifice și care s-au manifestat în toate domeniile de viață.

În cercetarea istoriei sîntem tentați să zăbovim mai mult asupra aspectelor ei politice și militare. O analiză atentă însă a vieții economice și a realităților ei sociale scoate la iveală tot atît de multe momente, și mai ales împrejurări cu totul deosebite din viața unei comunități umane, a unei societăți, a unui popor. Aceasta în temeiul faptului că viața societății nu poate fi fracționată, ea însemnînd un tot unitar, o unitate dialectică între fenomenele economice, sociale, politice, militare și culturale. Nu există domeniu de activitate umană care să nu corespundă unei necesități și nu există trebuință social-economică care să nu fie afectată de o realitate politică — sau care să nu aibă un corespondent în viața spiritual-culturală a acelei societăți. Dacă întemeierea statelor feudale la români, a fost rezultatul unei dezvoltări economice și a unei anume stratificări sociale, la rîndul lui — statul — a fost chezașul dezvoltării ulterioare a societății românești, începînd cu realitățile vieții economice și sociale.

Ceea ce a caracterizat viața economică și social-politică a societății românești în evul mediu, a fost drumul ei ascendent pe calea progresului și civilizației, cu toate piedicile pricinuite de vicisitudini istorice. Dominații străine, pierderi teritoriale, confruntări armate ale marilor puteri pe teritoriul nostru, spolierea practică de stăpînirile străine — care se ridică după unele documente la mii de tone de

aur — au încetinit evoluția sa economică și spirituală, dar nu au reușit să stăvilească energia unui popor, care prin muncă a știut să valorifice bogăția și dărnicia acestui pământ, a știut să-și făurească bunuri materiale și spirituale deosebit de valoroase. În același timp, toate aceste suferințe și lupte l-au oțelit, i-au călit voința și dirzenia, i-au sporit dragostea de țară, i-au întărit hotărârea de a nu ceda în fața niciunei greutăți sau jertfe pentru apărarea pământului străbun.

La aceasta se adaugă caracterul unitar al dezvoltării economice și social-politice pe tot întinsul pământului locuit de români, determinat de permanentele legături între toate țările românești. Aceste legături se explică prin faptul că poporul român s-a plămădit ca popor unitar într-o patrie comună, prin caracterul complementar al economiei noastre, prin unitatea geografică a spațiului locuit de români, dar și ca rezultat al legăturilor politice, militare și culturale de neam și limbă, permanențe ale istoriei noastre naționale.

Mediul geografic în care au trăit românii a favorizat de la începuturi practicarea agriculturii, cu toate ramurile ei, a creșterii vitelor și a meșteșugurilor legate de bogățiile pământului și de ramurile economice mai sus citate. Se cuvine de la început să se rețină două aspecte: spre deosebire de alte popoare, țărănul român a fost multă vreme posesorul pământului pe care l-a lucrat. Această particularitate a dezvoltării relațiilor feudale în societatea românească ca și cea a menținerii obștilor sătești libere — în evul mediu — au imprimat trăsături specifice vieții noastre economice, agricultura — și ocupațiile adiacente ei —, fiind ramura principală a economiei feudale. Chiar și mai târziu, când alături de țărani proprietari de pământ — existau și țărani dependenți, legați de glie, agricultura a continuat să rămână prioritară.

Poziția geografică a țărilor române, așezarea lor la confluența marilor drumuri comerciale continentale și intercontinentale, le-a atras permanent în marele circuit economic al vremii. Produsele agricole și animalele au constituit în această perioadă, ca și în cele precedente —, marfa noastră de export cea mai prețioasă. Tehnicile și inventarul agricol folosite în țările române nu au diferit mult de cele cunoscute în restul Europei.

Cultivatori de grâu, mei, orz, cinepă, ca și înaintașii geto-daci —, românii au introdus și culturi noi, ca porumbul și tutunul în sec. al XVII-lea, cartoful și sfecla de zahăr în cele următoare. Ca ramură a agriculturii, creșterea animalelor — cornute mici și mari — reprezintă deosebita indeletnicire a românilor, prioritară în primele secole ale evului mediu. Ea este strict conjugată cu nevoile interne și cerințele de pe marile piețe externe. Ca și în trecutul mult îndepărtat, când frumusețea cailor lui Rhessos, regele trac a impresionat în lumea beligeranților războiului troian, caii moldovenesți rămân o marfă mult rivnită și căutată. Existau chiar opreliști domnești în ceea ce privește exportul cailor de rasă. Creșterea vitelor, cu deosebire a cornutelor mari — păstoritul transhumant — între munte, șes și mare și înapoi, a însumat o dublă importanță: cea economică și etno-politică, contribuind la păstrarea neîntreruptă a legăturilor economice și culturale între locuitorii patriei noastre.

Direct implicate în agricultură, de pe poziții diferite însă, se găseau cele două clase sociale caracteristice orînduirii feudale: stăpînii de pământ, boierii, nobili și clerul și țărani dependenți, șerbii și iobagii lipsiți de pământ.

Pomeniți în Diploma Cavalerilor Ioaniți, stăpînii de pământ — „majores terrae” — sînt cunoscuți în prima etapă a orînduirii feudale cu numele de cnezi, ju-deci, iar mai târziu țărani liberi, moșneni în Muntenia, răzeși în Moldova, țărani din obște și „oaspeți” în Transilvania. Și în țările române a existat „imunitatea”, scutirea parțială sau totală de dări, dijme și slujbe, de care se bucurau unii boieri și unele mănăstiri pentru servicii deosebite făcute domniei.

Situația economică și social-politică a boierimii românești a cunoscut modificări în perioada evului mediu. Dregătoriile și negoțul în care sînt din ce în ce mai mult interesați completează averea acestor mari stăpînitori de pământ. În ultimile decenii ale sec. al XVI-lea se alcătuiesc marile proprietăți boierești, în Moldova și Țara Românească și nobiliare în Transilvania care însumează uneori sute de sate și mii de țărani dependenți. Sînt departe vremurile cînd boierul — stăpînul de pământ — își lucra singur ogorul, alături de țărănul liber, mic proprietar de pământ. Modificări s-au produs și în poziția boierimii față de interesele statului. Dacă în momentele marilor confruntări politico-militare, care au avut ca obiect păstrarea existenței de stat și a neatrînrării, boierimea se afla alături de marii și vitejii noștri voievozi, sec. al XVII-lea și mai ales al XVIII-lea a însemnat o reținere a unei părți a boierimii de la aceste mari îndatoriri. Cu deosebire, regimul fanariot a încurajat noua poziție a boierilor, interesați în primul rînd să dețină dregătorii, izvor de îmbogățire și criteriu de apreciere socială.

Țărănimea, inițial liberă, cu petecul său de pământ, cunoaște prefaceri profunde pe plan material și social. Impovărată de numeroase obligații față de stat, prezentă pe cimpul de luptă alături de domn, pentru neatîrnare, o parte a țărănimii cunoaște treptat procesul de șerbire, pierzîndu-și odată cu aceasta, libertatea. „Nevoia, căci îndată libertatea țărilor fiind amenințată, moșnenii trebuiră să alerge s-o apere. Ei au apărut-o vitejește și au mintuit-o. Dar în vreme ce patria își păstra libertatea sa, ei și-au pierdut-o pe a lor”. (N. Bălcescu).

Țăranii dependenți, rumâni în Muntenia, vecini în Moldova și iobagi în Transilvania, deposedați de pământ, continuă însă să dețină uneori unele și vite, „...Că o parte din clăcași sînt razeșii care pentru sărăcie și-au vîndut moșiile lor cele părintești și i-au silit cu strîmbătate să primească jugul supunerii” (Dimitrie Cantemir).

Țăranii sînt domnești, boierești sau mănăstirești, în funcție de proprietarul pămîntului pe care își duc, împruună cu familiile, viața. Dependenți de acești proprietari, pot fi vînduți odată cu pămîntul pe care trăiesc. Dependența se moștenește din tată în fiu.

În primele secole ale evului mediu, robota, dijma și dările sînt obligațiile țăranului dependent față de proprietar. Acestea sporesc odată cu instalarea dominației otomane asupra țărilor române, ceea ce duce la accentuarea procesului de aservire în mod treptat. Prezența țăranului dependent a fost o condiție însăși a modului de producție feudal. Ulterior țăranul dependent se putea „răscumpăra” în schimbul unei sume de bani. În acest sens, reforma lui Constantin Mavrocordat vine să dea caracter de lege — 1746 în Țara Românească și 1749 în Moldova, unui vechi obicei al pămîntului. Țăranul își răscumpără numai libertatea, își schimbă deci numai statutul său juridic, rămîne însă în continuare dependent de stăpînul de pământ sau de alte mijloace de producție.

Impovărată de obligații, țărănimea — cu deosebire cea dependentă — a jucat rolul determinant în procesul de producție, „...singurul muncitor producător de bogății în țară este țăranul”. (N. Bălcescu).

Țărănimea a fost multă vreme principala făuritoare a bunurilor materiale și spirituale, clasa care prin munca ei îndirjită a făcut să renască de atîtea ori din cenușă și dureri țara distrusă și prădată de cîmpotritori.

Lecția

Structura vieții economice și sociale în epoca medievală

(urmare)

Meșteșugurile cunosc o linie ascendentă de dezvoltare. Ele sînt legate de bogățiile țării, de materia primă existentă, deci și de practicarea agriculturii și creșterii vitelor. Extragerea și prelucrarea metalelor, cu deosebire a celor prețioase, constituie o sursă de venituri pentru visteria domnească. Acestea din urmă sînt și ele prohibite la export, în timp ce sarea este una din mărfurile mult căutate și vîndute pe piețele europene.

Atelierele se înmulțesc și odată cu acestea se realizează specializarea și diversificarea meșteșugurilor practicate.

Tehnica era în general cea folosită și în restul Europei. Un decalaj în acest sens se va înregistra abia în momentul cînd se vor resimți efectele revoluției industriale în nord-vestul continentului. Este de menționat însă că sistemul de acționare hidraulic a morilor de măcinat, tăbăcărit, a dîrstelor, a războaielor de țesut orizontale, și a cuptorului pentru reducerea minereului de fier, impresionează și azi prin ingeniozitatea lor.

Prezente inițial în lumea satelor, pe domeniile feudale, meșteșugurile se vor dezvolta în centrele urbane, sec. al XVII-lea însemnînd o dată importantă în acest domeniu. Țările românești înregistrează cel puțin o dublare, atît în mediul rural cit și în cel orășenesc. Este secolul cînd în Transilvania, în Moldova și Muntenia se înființează primele manufacturi. Bine cunoscute sînt „morile” de hirtie și sticlă întemeiate de Matei Basarab — prima pe Valea Oltului, a doua lângă Tîrgoviște, precum și cele mai vechi de la Brașov, Sibiu și Cluj. Numai la Hunedoara sînt pomenite cinci topitorii de fier și manufacturile metalurgice din centrele cu o veche tradiție, și anume: din Munții Apuseni, la Baia, Rodna, Zlatna, Turda și Abrud.

Sec. al XVIII-lea aduce, — în procesul destrămării orinduirii feudale, al apariției și dezvoltării relațiilor capitaliste — înmulțirea manufacturilor, care folosesc mai ales munca salariată, alături de cea iobagă. În acest sens, înființarea manufacturilor a însemnat un progres al economiei românești, în timp ce organizarea meșteșugurilor în bresle a menținut vechile tehnici și practici specifice lumii feudale, constituind acum o frână a dezvoltării social-economice.

Fortele de producție cu caracter capitalist își fac loc în economia românească, concretizate prin înființarea manufacturilor și prin eliberarea forței de muncă din agricultură. Aceste tendințe obiective s-au corelat cu reforma socială a lui Constantin Mavrocordat și cu eforturile de emancipare de sub tutela economică și politică a marilor imperii vecine.

Anul 1774 a însemnat un pas important în realizarea acestor eforturi, prin clauzele economice și comerciale — favorabile țărilor române, prevăzute în tratatul de la Kuciuk-Kainargi — care făceau o breșă în monopolul Porții otomane.

Comerțul a reprezentat de altfel o străveche ramură a economiei poporului nostru. Izvor de înavățire, el a demonstrat în același timp munca, priceperea, abilitatea și gândirea unui popor care s-a vrut întotdeauna stăpîn pe bunurile sale. De la primele tratate economice românești, încheiate de domnitorii români, comerțul a pus în evidență gândirea politică a acestora. Faptul că mărfurile românești circulau între toate țările românești, că bunurile produse într-una din ele îndestulau piețele celorlalte două, că negustorii străini din statele vecine s-au bucurat de privilegiul comercial în interiorul acestora, au exprimat, pe de o parte, permanentele și multiple legături dintre români, pe de altă parte, statornicul efort al domnilor români, ca și pe această cale economică să realizeze climatul politic favorabil luptei pentru menținerea sau redobîndirea independenței. Nu este de neglijat în acest sens faptul că în toate tratatele comerciale încheiate de Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Iancu de Hunedoara, Vlad Tepeș, Ștefan cel Mare și mulți alții, se menționează că se întăresc situații și privilegii mai vechi acordate înainte vreme de predecesori. Situația este înfrînită în tratatele încheiate cu negustorii brașoveni, bistrițeni și cu cei polonezi din Liov și din alte centre. De asemenea, sînt de reținut clauzele folosite de domnii români în aceste tratate care învederează mai mult decît niște simple relații economice, ele fiind completate de relațiile politice, militare și diplomatice.

Aceste tratate pun în evidență volumul dezvoltat al mărfurilor. La gama largă a produselor românești se adaugă: postavul fin de Ypres, de Louvain, de Colonia, de Cehia și de Liov; țesăturile de mătase, bumbac și pîr de cămilă din Orient, precum și „coloniale”: piper, șofran, cuișoare, tot din acea parte a lumii; vinuri grecești, untdelemn și fructe exotice; obiecte manufacturate: îmbrăcăminte, unelte, arme și altele.

Dominația otomană va atrage o mare parte a comerțului țărilor române în orbita intereselor comerciale ale Porții, ceea ce nu va întrerupe legăturile noastre economice cu alte țări, dar va constitui o pagubă materială și un însemn al stîrbirii independenței țărilor române, devenind „chelerul” împărăției otomane. Este totuși interesant și în același timp semnificativ faptul că perioada de vîrf a dominației otomane — epoca regimului fanariot —, a însemnat începutul unei dezvoltări rapide a comerțului românesc.

Dezvoltarea comerțului a atras și dezvoltarea circulației monetare. Primii bani au fost emiși de Vlaicu Vodă în Țara Românească și Petru al Mușatei în Moldova: piese de argint, purtînd fiecare însemnele celor două țări. Împrumutul pe care acest Mușatin îl face regelui polon Vladislav, de 3 000 ruble de argint atestă starea înfloritoare a Moldovei în acea vreme. Pentru nevoile poporului, bate monedă de aramă Ioan Vodă cel Viteaz, ca și Dabija Vodă (1661—1665).

Stîrbirea independenței noastre s-a manifestat și prin pierderea dreptului de a emite monedă. Inițiativa lui Brincoveanu de a comanda o medalie jubiliară, cu ocazia dublei aniversări a 25 de ani de domnie și 60 de viață, a nemulțumit Poarta, grăbindu-i tragicul sfîrșit. În Transilvania, s-a menținut pînă în sec. al XIX-lea marca de Sibiu, emisă de Matei Corvin. Alături de monezile proprii, sau, în lipsa lor, în țările române au circulat: florini sau zloți tătărești din aur, asprii bizantini și groșii din argint. Semnificativ pentru dezvoltarea noastră social-economică a fost folosirea „politelor” ca mijloc de plată, începînd cu sec. al XVIII-lea.

Dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului a impulsionat dezvoltarea țărilor și orașelor. Vechile noastre orașe păstrează și astăzi vestigii ale urbanității medievale. Sînt semne ale unei vieți economice prospere cu rînduiri chibzuite și încredințate unor cetățeni desemnați pentru aceasta: pîrgarii sau șoltzii, care alcătuiau consiliul comunal. De asemenea, dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului a însemnat o diversificare a structurii noastre sociale. Populația acestora crește și în același timp cunoaște un proces de stratificare social-economică. Alături de cele

două clase sociale **specifice orinduirii feudale**, se adaugă **tîrgoveții** — meșteșugarii și negustorii — care vor spori rindurile **oamenilor liberi**. **Din această categorie se va naște, spre sfîrșitul orinduirii feudale, burghezia și proletariatul, cele două clase sociale specifice modului de producție capitalist.** **Structura socială a societății feudale românești se completează cu robii — țigani sau tătari — la dispoziția stăpînilor, atestați documentar din sec. al XIV-lea.**

Așezate de-a lungul drumurilor comerciale — de apă sau uscat — tirgurile și orașele noastre au cunoscut o dezvoltare continuă. **Moldova medievală era străbătută de la nord la sud de două mari drumuri comerciale, care legau marile centre ale Mării Baltice de cele de la Marea Neagră și de aici răspundeau mai departe, în Orient sau Constantinopol.** Hotinul, Soroca, Tighina erau capetele românești ale drumului care cobora spre Nistru; un altul răspundea la Chilia și Cetatea Albă, iar Brăila încheia drumul românesc care venea de-a lungul Siretului. **Porturile dunărene făceau legătura cu orașele din Transilvania, prin drumurile care urcau de-a lungul Buzăului, Teleajenului, Oltului și Jiului.** Schimburile comerciale dintre cele trei țări românești erau înlesnite și prin trecătorile care traversau Carpații, din nord, de la Cîmpulung-Moldovenesc, pînă la extremitatea vestică a Carpaților Meridionali.

Drumurile acestea însă, mai mari sau mai mici, nu trebuie privite numai ca simple căi pentru circulația mărfurilor. Ele au jucat în istoria poporului român un rol de mare importanță în circulația ideilor, în păstrarea unității etnico-lingvistice și cultural-spirituale, a aproprierii și contactelor dintre membrii acestei mari comunități omenesti — poporul român. Nu numai drumurile comerciale, ci întreaga dezvoltare a societății românești a contribuit la păstrarea necurmată a legăturilor dintre cele trei țări române. Nu poate fi înțeleasă dezvoltarea unitară a vieții noastre economice și implicit a celei sociale în afara acestor legături.

În dezvoltarea economică a societății românești din epoca medievală, o contribuție deosebită și-au adus-o masele de oameni ai muncii din rindurile naționalităților conlocuitoare, așezate în ultimul mileniu pe teritoriul patriei noastre: ungurii, sașii, secuii, armenii, sîrbii, grecii, evreii, care împreună cu românii au luptat împotriva asupririi sociale și naționale. Conviețuirea multiseculară, tradițiile lor economice, care și-au găsit teren favorabil de dezvoltare în patria noastră, unele privilegiile de care s-au bucurat, au condiționat integrarea lor în procesul firesc al evoluției social-economice și politice, putînd să-și aducă contribuția lor la făurirea bunurilor materiale și spirituale.

Românii au demonstrat de-a lungul întregului Ev Mediu îndeminare și ingeniozitate pentru orice activitate economică, precum și putere de adaptare în cadrul acelor rînduiri sociale, caracteristice vremii. Ne-am zidit viața pe acest pămînt al nostru; am primit din afară ceea ce am socotit că ni se potrivește; adeseori am fost deschizători de drumuri și ne-am păstrat în acest timp ființa proprie, contribuind prin muncă și inteligență la dezvoltarea economică și socială din acest colț de lume, apărînd de multe ori cu imense sacrificii materiale și umane interesele Europei.

Lecția

X Viața politică la români în epoca medievală

„Și țineți seama de aceasta cînd un om sau domnitor este tare și puternic [înălăuntrul], atunci, el poate să obțină pacea pe care o dorește; dar cînd este fără de putere, unul mai tare va veni asupra lui și va face cu dînsul ce va pofti“.

VLAD ȚEPEȘ

Viața politică la români este definită prin două elemente: **viața statală neîntreruptă și caracterul unitar și sincron al formelor de organizare politică.**

O analiză atentă a vieții noastre de stat demonstrează că românii, care au avut o tradiție statală de peste 2000 de ani, sînt singurul popor din spațiul carpato-balcanic, care și-a menținut viața de stat și în epoca medievală.

Puternica ofensivă declanșată de Poarta otomană în sec. al XIV-lea (1352) a desființat formațiunile statale existente în Peninsula Balcanică, iar în sec. al XVI-lea o parte a Ungariei este transformată în pașalic (1541). Singure țările românești, Moldova, Muntenia și Transilvania își mențin autonomia statală și constituie o nădejde și un sprijin în lupta de eliberare a popoarelor balcanice.

Acesta a fost, desigur, rezultatul politicii chibzuite a marilor noștri domnitori, care în funcție de conjunctura politică europeană au știut să folosească războiul de apărare și calea diplomatică.

Victoriile repurtate de oștile române în timpul domniei unor iluștri conducători de țară și de oști, ca : Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, și mulți alții, au permis țărilor române să încheie înțelegeri și tratate cu Poarta, încă de la sfîrșitul sec. al XIV-lea, prin care se recunoștea puterea suverană a domnitorilor. În schimbul unui tribut anual, Poarta se obliga să respecte și să asigure autonomia și integritatea teritorială a țărilor române, instituțiile, legiuirile și libertățile lor. Legămîntul din 1393 dintre Baiazid și Mircea cel Bătrîn, numit în izvoarele otomane „ahdname” —, de fapt un tratat politic — Capitulații —, precizează că Principatul Valahiei „să se guverneze ca și domnul său după propriile sale legi, și ca domnul Valahiei să aibă dreptul de a face război și pace cu vecinii săi și să încheie tratate de prietenie cu ei”. În ceea ce o privea, Turcia se angaja să respecte toate aceste drepturi și să acorde protecția sa, în schimbul sumei de 3 000 de galbeni, pe care acesta din urmă se obliga s-o plătească în fiecare an. Pe aceeași cale își asigură pacea și libertatea și țara românească a Moldovei : tratatul încheiat cu Poarta în vara anului 1456 este întărit de Ștefan cel Mare și Mahmud al II-lea în 1479. Domnitorii celor două Principate române au reînnoit tratatele cu Poarta de repetate ori de-a lungul secolelor, subliniindu-le statutul de țări „slobode și neatîrnate”.

În legătură cu cele de mai sus sint de precizat două aspecte principale ale raporturilor româno-otomane. Menținerea vechilor privilegii politice ale Principatelor române, așa cum ele au fost înscrise în primele ahdname, respectarea acestor drepturi de către Poartă într-o perioadă cînd puterea militară și politică a imperiului era la apogeu, cînd statele vecine românilor cădeau, rînd pe rînd, sub sabia sultanilor și erau incluse în imperiu, cînd în inima Europei, regatul ungar era desființat și Buda proclamată „pașalic” la 1541, iar mai tirziu Viena era asediată, se explică înainte de toate prin faptul că puterea otomană nu a putut înfrînge rezistența românilor. Tratele amintite au fost încheiate de domnitorii români nu de pe poziții de învinși, ci de învingători, asigurîndu-și astfel pacea și liniștea internă pentru dezvoltarea țării. În același timp, domnitorii români au întreținut relații active cu alte state europene, încheind tratate și acorduri de alianță în ideea consolidării neatîrnării țării lor. Pe plan internațional, existența Principatelor române libere în zona Carpaților, a Dunării și Mării Negre a constituit un punct de sprijin al luptei de eliberare a popoarelor subjugate.

În ceea ce privește Transilvania, la mijlocul secolului al XVI-lea, cînd Poarta își instalează dominația asupra Ungariei pentru un secol și jumătate, creîndu-se beilerbeic-ul cu reședința la Buda, voievodatul românesc iese de sub dominația Ungariei și stabilește cu Poarta raporturi de vasalitate — suzeranitate prin genul de tratate ahdname — capitulații —, avînd deci același statut juridic, ca și al celorlalte țări române. O astfel de situație a fost de natură a determina stringerea legăturilor între românii de pe ambele versate ale Carpaților, a stimula dezvoltarea colaborării pe multiple planuri între statele românești.

Sfîrșitul sec. al XVIII-lea este marcat de instalarea consulatelor străine în capitalele Moldovei și Munteniei, al Rusiei, Austriei, Franței și Angliei, însemne ale păstrării statutului politic pe care îl avuseseră și pînă acum. Desigur, că acest statut a cunoscut modificări în funcție de situația politică-militară a Porții otomane, că dominația ei s-a accentuat pe măsura succeselor militare înregistrate de ea. Este suficient să arătăm creșterea de pildă a haraciului de la o sumă simbolică (5 000, respectiv 8 000 de galbeni în Moldova și Țara Românească, în secolul al XV-lea), el ajunge la 65 000 și, respectiv, 155 000 galbeni numai în decurs de un secol.

Declinul tot mai vădit al Imperiului Otoman, începînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a agravat situația țărilor române, asupra cărora se interferau mult mai presant interesele contradictorii și cîmpitoare ale celor trei imperii vecine. În aceste împrejurări, după ce Austria reușește, în 1688 să-și impună dominația asupra Transilvaniei consfințită în Diploma Leopoldină din 1691, Poarta este pusă în situația de a consimți — deși nu avea dreptul să o facă — cesiuni teritoriale pe seama Moldovei. De fapt, primele pierderi teritoriale s-au înregistrat încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, cînd Poarta a anexat în 1417 Turnu, Giurgiu și Dobrogea; în

secolele următoare, cetățile-porturi de la Dunăre și Nistru — Chilia, Cetatea Albă, Tighina, iar Bugeacul și Benderul devin pașalicuri; în 1713 ia ființă raiaua Hotinului; prin pacea de la Passarowitz (1718), Austria ocupă Banatul și Oltenia până în 1739; în 1775, turcii cedează Austriei partea de nord a Moldovei — Bucovina; prin pacea de la București (1812), regiunea Moldovei dintre Prut și Nistru este încorporată de Imperiul țarist.

Referindu-se la caracterul nejust al acestor modificări teritoriale, Karl Marx aprecia că „Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea, pentru că Poarta n-a fost niciodată suverană asupra țărilor române. Poarta însăși recunoscuse acest lucru, cînd, la Karlowitz, presată de poloni să le cedeze Moldo-Valahia, ea răspunse că nu are dreptul a face vreo cesiune teritorială, deoarece capitulațiile nu-i confereau decît un drept de suzeranitate“.

În fruntea țării se afla domnul din latinescul dominus. În documentele vremii poartă titlatura de „singur stăpînitor“, „mare voievod și domn“. Ca expresie a ideii de întărire a puterii centrale și de neatîrnare, prezentă încă de la întemeierea statelor feudale la români, domnul întrunește prin atribuțiile sale puterea politică, militară și juridică. În conducerea țării, însă era ajutat de dregători, iar ca judecător suprem trebuia să țină seama de legile nescrise ale țării — obiceiul pămîntului. Și succesiunea la scaunul domnesc limita puterea domnului, fiindcă boierii puteau alege pe unul dintre urmașii legitimi sau nelegitimi — ai răposatului domn. În aceste condiții, lupta pentru consolidarea puterii centrale, a autorității domnești a constituit o permanență a politicii interne a domnilor români. La mulți dintre ei, lupta pentru consolidarea puterii domnești a avut rațiuni superoare de stat. Ea s-a conjugat în mod constant cu uriașul efort pe care l-a făcut întregul popor pentru menținerea sau redobîndirea independenței și neatîrnării țării.

Acest fapt explică și grija pe care o acordă unui domnitor țărănimii răzeșe și moșnene, meșteșugarilor, negustorilor, ferindu-i de abuzurile marilor feudali; acesta a fost temelul ridicării în ierarhia socială a „vitejilor“ — țărani care se distingeau pe cîmpul de luptă. Din aceleași considerente sînt ridicați în dregătorii — boierii tineri din categoria mică și mijlocie.

Întreaga politică internă a domnitorilor, grija pentru dezvoltarea economică a țării, înzestrarea armatei, bunele raporturi cu biserica au alcătuit suportul pe care și-au construit politica externă — lupta pentru unitate și neatîrnare. Autoritatea lor însă a fost condiționată de raporturile noastre cu Poarta și de statutul nostru politic extern: dacă în sec. al XIV-lea și al XV-lea domnul era ales de dregători, deci de o adunare a țării, secolele XVI—XVII, odată cu accentuarea dominației aduc intervenția acesteia în alegerea voievodului, schimbările de domni sînt frecvente, scaunul domnesc este „scos la mezat“, situația agravîndu-se în perioada regimului fanariot, — cînd domnul este un înalt funcționar al Porții.

Chiar între domnii fanarioți au existat un Grigore Alexandru Ghica, ucis din ordinul Porții în 1777 fiindcă se împotrivise răpirii părții de nord a Moldovei, la numai zece ani după uciderea lui Grigore Callimachi, căruia i s-a tăiat capul ca unui funcționar turcesc necredincios.

Caracterul unitar al formelor de organizare politică al instituțiilor din cele trei țări românești se datorează legăturilor permanente și complexe dintre ele și faptului că erau locuite de unul și același popor.

Puterea domnului se sprijină pe sfatul domnesc format din marii boieri cu sau fără dregătorie. Insuși termenul — sfat — desemnează atribuția principală a acestora: ajutau pe domn la conducerea țării. Cu timpul, în alcătuirea acestui organ suprem al țării au intrat numai dregătorii. Istoria noastră a cunoscut situații cînd dregătoriile erau încredințate și boierilor mici și mijlocii, în vederea întăririi puterii domnești. Actele de interes major — interne și externe — erau întărite de Sfatul domnesc, în cazul în care întruneau voința acestuia. La alegerea domnului — în primele două secole de la întemeiere — și în momente de grave dificultăți pentru țară era convocată Marea adunare a țării — străveche instituție românească, formată din reprezentanții categoriilor privilegiate și reprezentanții țărănimii: „Țara, la locul Dreptate, alege pe Ștefan-Vodă, domn al Moldovei“.

Neagoe Basarab, în lucrarea sa „Carte de învățătură“, povățuiește pe fiul său Teodosie în ce fel este dator domnul să ia aminte de saturile primite de la boieri. Dregătorii erau mari și mici, în funcție de sarcinile îndeplinite. Atribuțiile dregătorilor cuprindeau toate domeniile vieții noastre statale: judecătorești, militare, administrative, fiscale, pe diferite trepte de ierarhie, dregătorii mici, fiind subordonați celor mari. Cu trecerea timpului, numărul dregătorilor crește și statutul dregătorilor se modifică; onorifice în primele secole, ele se plătesc în perioada fanariotă, devenind sursă de cîștig și singurul criteriu de apreciere politică și socială, fapt ce determină o goană după dregătorii. Astfel, începînd cu secolul al XVIII-lea asistăm la

unele mișcări împotriva fanarioților, ai căror promotori au fost de cele mai multe ori boierii dregători, vătămați în interesele lor. De reținut este aspectul pozitiv al acestei lupte care angajează forțele naționale împotriva dominației străine. Așa se explică semnarea memoriilor prin care se cerea restaurarea și respectarea drepturilor politice ale celor două Principate în 1772, 1791, ea și cel adresat împăratului Napoleon în 1807, solicitând unitatea națională și îndepărtarea protecției marilor puteri.

Din rîndul celor investiți cu sarcini deosebite erau pircălăbii, cîrmuitorii de județe. Țările românești erau împărțite administrativ în unități teritoriale numite județe în Țara Românească, ținuturi în Moldova și districte și scaune în Transilvania.

Organizarea fiscală și buna ei funcționare a constituit o preocupare importantă a domniei. Atribuțiile ei erau numirea unor dregători însărcinați cu încasarea rentei feudale, dijmă din produse, munci sau robote și, mai târziu, dări în bani. Fiscalitatea a însemnat una dintre caracteristicile societății feudale. Ea crește odată cu instalarea dominației otomane și este izvor și cauză principală a procesului de șerbire a țărănimii. În acest context, binecunoscuta „Legătură a lui Mihai” a fost o măsură de ordin fiscal-administrativ, menită să asigure evidența plății obligațiilor românilor, cu ocazia campaniei din 1595. O încercare de reglementare a făcut Constantin Mavrocordat — prin reformele de la jumătatea sec. al XVIII-lea în Moldova și Muntenia. Scopul acestor reforme era de a sustrage țărăimea de sub jurisdicția stăpînului feudal, în vederea unei exploatați mai sistematice a ei de către stat — înstituirea o singură dare plătită în patru sferturi, ajungînd pe parcursul deceniilor la douăsprezece.

Pentru un stat a cărui unică rațiune a fost refacerea unității și păstrarea neafirmării țării, conservarea instituțiilor feudale, expresie a intereselor marilor proprietari, organizarea militară a fost una dintre marile și permanentele preocupări ale domnilor. Șef suprem al armatei, domnitorul a înțeles că politica sa socială este legată de prezența unei oștiri puternice, gata de sacrificiu suprem în momentele de primejdie pentru țară, într-o vreme cînd serviciul militar era obligatoriu numai pentru proprietarul de pămînt. Cine nu răspundea la chemarea domnului sau nu executa poruncile acestuia pe cîmpul de luptă se făcea vinovat de hilenie și pedeapsa era cea capitală. În cazul cînd vrăjmașul încălca pămîntul strămoșesc, și primejdia era gravă, atunci „tot norodul” sau „toată țara era chemată sub armă”. Asemenea situații au fost numeroase și „norodul” și-a făcut datoria. Innobilarea celor care se distingueau pe cîmpul de luptă a fost una dintre măsurile prin care domnii noștri au știut să răsplătească pe acei viteji — deveniți o categorie socială. Pe cîmpul de luptă, alături de domn se alinau boierii cu steagurile lor, unități militare ale vremii. Nu odată sînt pomeniți boierii noștri în timpul luptelor și însuși Ștefan amintește de „floarea boierimii” pierită în marea bătălie de la Războieni.

În lupta pentru libertatea patriei, pentru dezvoltarea de-sine-stătătoare a poporului român, domnitorii patrioți au ridicat la arme masele largi populare, în special țărăimea; ei au recurs la un mod specific de purtare a războaielor de apărare, care s-a caracterizat prin crearea unui adevărat vid demografic și economic în calea inamicului și distrugerea forțelor acestuia în urma unor atacuri executate prin surprindere, cu ample acțiuni ofensive, atunci cînd împrejurările erau favorabile. Acest gen de înfruntare armată este, în esența lui, ceea ce denumim astăzi război popular. Coreșpondența dintre domnitorii noștri și negustorii străini cărora li se solicitau arme este bogată și atestă grija pentru înzestrarea armatei. Instruirea acesteia este o preocupare frecventă: binecunoscută este instrucția pe care a făcut-o Mihai Viteazul armatei sale în preajma luptei de la Călugăreni. Însăși pregătirea militară a viitorului domn face parte din educația pe care o primește; calitățile militare, rod al unei pregătiri deosebite a lui Mircea cel Bătrîn, a lui Ștefan cel Mare, a lui Mihai Viteazul și a altora au impresionat pe contemporani, determinînd laude și în rîndul dușmanilor: „nu în zadar este socotit printre eroii secolului nostru”, conchide cronicarul polon Mișkovski — făcînd suma calităților lui Ștefan cel Mare. Mihai Viteazul și Matei Basarab sînt considerați „cei mai potriviți” spre a conduce alianța europeană antiotomană, în timp ce pe piatra de mormînt a lui Iancu de Hunedoara se încrustează „S-a stins lumina-lumii”. Accentuarea dominației otomane și accelerarea procesului de șerbire a țărănimii au dus la scăderea numerică a forței militare la români. Poarta interzice existența acesteia și ordonă dărimarea cetăților, element de mare însemnătate în strategia domnitorilor noștri, în special în Țara Românească. Domnii fanarioți nu se mai pot bizui decît pe garda personală și aceea de multe ori constituită din străini. În sec. al XVIII-lea erau cetate de slujitori înarmați în județe (ținuturi), mai apoi constituindu-se și corpul pandurilor. Erau departe vremurile cînd oștile române mobilizate prin sisteme originale — aprinderea focurilor pe înălțimi, chemarea buciului, a clopotelor, a sta-

fetelor — cu arme rudimentare țineau piept puhoaielor dușmane și băgau atita spaimă în ieniceri și spahii, încît „se socoteau fericii cei care puteau trece în Anatolia“. Prezența unei armate puternice este cheazăsută de proprietatea asupra pămîntului și de politica socială chibzuită a unora dintre marii noștri voievozi, care au înțeles că apărarea țării nu poate fi încredințată decît oamenilor acestui pămînt românesc.

Judecător suprem — domnul este obligat să țină seama în împărțirea dreptății de obiceiul pămîntului. Prima treaptă judecătorească era formată din dregători, care nu puteau aplica pedeapsa capitală, ea putînd fi hotărîtă numai de vornic sau ban — înalți dregători în ierarhia judecătorească. Secolul al XVII-lea a adus primele legi scrise în timpul domniilor lui Matei Basarab și Vasile Lupu : „Pravila de la Govora“, „Îndreptarea legii“ și „Pravilele împărătești“. Pentru perioada fanariotă : „Codul lui Callimachi“ și „Legiuirea Caragea“ demonstrează realitățile sociale ale vremii — condiția deosebit de împovăraătoare a clăcașului și totodată procesul nașterii relațiilor capitaliste, care și-au atras simpatia Papalității. Astfel se explică permisiunea acordată catolicilor de a-și construi biserici.

Structura unitară a societății românești din epoca medievală s-a manifestat, deci, și prin identitatea structurii politice, militare, culturale și religioase, rod al legăturilor neîntrerupte dintre toate țările românești, în pofida granițelor artificiale impuse unui popor plămădit unitar în patria străbună.

Lecția

Cultura românească în epoca medievală

„...că nu este alta și mai frumoasă
și mai de folos în toată viața omu-
lui zăbavă decît cetitul cărților...“

MIRON COSTIN

Păstrarea ființei de stat a românilor în evul mediu a constituit cadrul și condiția de bază în care s-a plămădit și dezvoltat cultura românească în orînduirea feudală. Ea a fost de la bun început expresia spirituală a poporului nostru, locuitor dintotdeauna în una și aceeași vatră de viață strămoșească. Cultura românească a exprimat respectul pentru tradiție, element care a asigurat în timp caracterul de continuitate al culturii noastre. Nu există act de cultură, fie în domeniul oral, scris, sau al artelor plastice, care să nu poarte pecetea începuturilor multimilenare. Această tradiție, la care se adaugă înțelepciunea și echilibrul — însușiri îngemănate — au ferit cultura românească de alunecări în extreme, ostentație sau spectaculos. Optimismul, construit pe umor, a imprimat nota tonică a gândului scris sau rostit, credința în propășire, în învingerea momentelor de mare încercare. Spiritul mereu treaz, receptiv, a asigurat posibilitatea permanentelor înnoiri. Profunda omenie a manifestat toleranță, înțelegere și căldură gândului cîstit.

Și astfel doina și balada, cartea de învățătură și cronica, icoana zugrăvită pe lemn și pe sticlă, ctitoriile religioase, ca și cele laice, exprimă sufletul unui neam, exprimă voința unui popor de a fi liber pe destinele sale, exprimă respectul unei nații față de bunurile și aspirațiile spirituale ale altora cu care istoria a învecinat-o, sau a făcut să trăiască laolaltă.

O atentă privire asupra manifestărilor noastre de cultură evidențiază filonul popular, permanent prezent în toate. Acest fapt este explicabil și explică, în același timp, că marele nostru făuritor de cultură este poporul. Chiar cînd litera scrisă sau opera plastică poartă semnătură, autorul ei rămîne direct legat de poporul căruia îi aparține și ale cărui aspirații le-a înveșmîntat în opera sa. Aceasta conferă caracterul deschis înțelegerii creației culte de către popor, dar în același timp subliniază permanenta adăpare a personalităților artistice-culturale de la izvor. Chiar și în prezența unei culturi cu caracter de clasă, în cadrul societății feudale, în care se disting producțiile clasei dominante și ale celei dominate, filonul popular este prezent și în primele. Și este firesc, de vreme ce trăsăturile definitorii ale spiritualității românești au zămislit opera cultă deopotrivă cu cea populară.

Creația artistică majoră a primelor trei secole din epoca în studiu — sec. XIV—XV—XVI — a fost arhitectura, cu deosebire cea religioasă. Construite în scurtele răgazuri de liniște, de mina trudită a unui popor obișnuit să minuiască cu aceeași

pricepere plugul, sabia și mistria, construcțiile noastre de cult — biserici și mănăstiri —, dealfel ca și cele laice —, curți domnești, boierești, cetăți —, demonstrează un deosebit simț al armoniei, al echilibrului suprafețelor și volumelor, o temeinică cunoaștere a rezistenței materialelor și a planurilor de construcție. Acestea sînt note dominante și comune țărilor românești. Un singur element diferă : materialul de construcție folosit. În Muntenia și Moldova — cu predilecție piatra, în Transilvania — lemnul, din cauza interdicției făcută de catolicism, de a se folosi piatra și în construcțiile de cult ortodox.

Condamnați la statutul de națiune tolerată, românii din Transilvania își înalță biserica din lemn ; acoperișul ei, cu turlle subțiri și înalte, mărturisește gîndul că această interdicție se va spulbera odată cu stăpinirea străină. Înălțimea și eleganța turllelor bisericilor ortodoxe din Maramureș nu exprimă numai un stil, ci și cutezanța unui gînd, a unei aspirații. Faptul că voievozii munteni și moldoveni sînt ctitori de biserici și mănăstiri în Transilvania — Prispel din Țara Hațegului, Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, Biserica din Peri Maramureșului și altele altele, atestă sprijin și unitate de voință aceluia gînd al românilor de dincolo și de dincoace de Carpați, de dincolo și de dincoace de Milcov.

Pictura religioasă, și cu deosebire cea murală, a fost a doua manifestare artistică majoră a românilor din perioada secolelor XIV—XVI. Compoziția, cromatica, tehnica de lucru vădesc însușirile cu totul deosebite ale realizatorilor. Penelul a fost purtat de aceleași mîini trudite, dar agere și meștere. Zugravul anonim s-a ridicat la nivelul marilor artiști ai vremii prin claritatea cu care a știut să-și rostească gîndul. Și gîndul a fost mereu același : marile scene biblice pictate pe pereții exteriori ai bisericilor din Țara de sus a Moldovei înfățișează o permanență a politicii țărilor române, confruntarea cu Poarta otomană. Războaiele de sute de ani ale românilor, începînd cu Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și continuînd cu ale lui Ioan Vodă, Mihai Viteazul și alții alți iluștri conducători de țară și de oști, purtate pentru păstrarea independenței și neatrîrnării, pentru păstrarea ființei de stat a românilor, sînt încrustate pentru eternitate în frescele de la Moldovița, Humor, Voroneț și altele altele.

Zugrăvirea unor personaje reale, portretele locuitorilor satelor noastre din acel colț de țară, sub chipul sfinților, cu portul și obiceiurile caracteristice regiunii, mari zugravi rămași anonimi se înscriu în galeria pictorilor renașcențiști ai Europei.

Și totuși, cu slova lor frumoasă, o parte din acești mari artiști ai penelului și-au făcut cunoscute numele : identificăm astfel pentru pictura bisericească din Moldova pe Gavril Ieromonahul, care a creat o adevărată școală a picturii românești. În Țara Românească : Jițian și Stanciul, pictorii frumoasei ctitorii de la Dealul, a voievodului Radu cel Mare ; Dobromir la Curtea de Argeș, ctitorie a lui Neagoe Basarab ; Maxim și Radoslav, pictori ai bolniței de la Cozia, ctitoria lui Mircea cel Bătrîn. Așa cum meșterii marilor ctitorii ale lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș au știut să realizeze splendoarea stilului din acest colț al pămîntului românesc, interferînd în operele lor originale, locale și elemente ale goticului, în aceeași măsură meșterii din sudul Carpaților au realizat o sinteză impresionantă din elementele autohtone cu cele ale vecinilor din sud și Bizanț, a cărui prototip a fost capodopera de la Curtea de Argeș. La acestea trebuie să adăugăm originalitatea stilului arhitectonic al vechilor curți domnești de la Argeș, Tîrgoviște, Suceava, Iași, Hîrlău, Roman și Bacău.

În tihna mănăstirilor și a altor lăcașuri de cult s-au realizat acele minuni artistice care au împodobit cărțile de rugăciune și multe documente ale vremii, miniaturile, al căror meșter neîntrecut a fost Gavril Uric, de la mănăstirea Neamț, înțemeietor și el de școală, Nicodim miniaturistul, care a realizat binecunoscutul portret al lui Ștefan cel Mare din Tetraevanghelul de la Humor și alții. Și tot în mănăstiri s-au brodat țesăturile folosite în diferitele momente rituale, opere neîntîlnite nicăieri în lume.

Lăcașuri de cult și creație artistică, mănăstirile au fost în același timp și focare de cultură ; primele noastre școli aici au ființat. Și dacă în Moldova și Muntenia ele au pregătît pe viitorii dieci și grămăticii ai cancelariilor domnești, — ca și pe slujitorii bisericii —, rolul lor a fost mult mai important în Transilvania. La biserica din Șcheii Brașovului a luat ființă prima școală românească (secolul al XV-lea), care s-a bucurat de sprijinul material și moral al multor domni munteni și moldoveni. Prezența școlii în viața românilor transilvăneni a însemnat sprijin de nădejde în rezistența lor națională, în cunoașterea trecutului istoric comun, al păstrării unității de neam și limbă, al afirmării conștiinței naționale.

Diecii, pisarii și grămăticii cancelariilor domnești, pregătiți în școlile mănăstirești, au îmbrăcat în slovă scrisă gîndirea politică a marilor noștri domnitori. Și

astfel a rămas peste veacuri vibranta chemare la lupta antiotomană adresată monarhilor Europei de către Ștefan cel Mare, demonstrind deopotrivă conștiința dreptului românilor de a trăi în vatra strămoșească ca și efortul luptei lor în apărarea întregului continent. Peste 125 de ani vor răzbate cu aceeași putere, cu aceeași forță ideile scrisorilor adresate de Mihai Viteazul împăratului Rudolf al II-lea al Germaniei, ca și ale altor personalități politice ale Europei. Gindirea politică a domnilor români, efortul lor continuu de a menține sau redobândi independența deplină a statului, de a realiza un front comun antiotoman al celor trei țări românești a fost consemnată din primele noastre scrieri. Cronicile sînt scrise în limba slavonă, pentru că este perioada cînd slavona a fost limba oficială a curții domnești și a bisericii. Dar chiar și atunci cînd scriau în limba slavonă cărturarii gindeau românește, întorcîndu-se la izvoarele de înțelepciune strămoșești. Cum altfel s-ar putea explica tezaurul de învățăminte și gîndire românească, exprimat în slavonă de Neagoe Basarab, destinat fiului său Teodosie? Cartea sa de învățătură constituie prin conținutul ideilor sale de viziune europeană una din marile opere umaniste ale Renașterii. Operă cu caracter profund politic, exprimă prima încercare din istoria culturii noastre de a teoretiza politica de centralizare a statului feudal, expresie a dezvoltării economice, social-politice și militare a tuturor țărilor locuite de români.

Sfîrșitul sec. al XVI-lea aduce însă scrieri istorice în limba română. Sînt acele scrieri despre Mihai Viteazul și cronica faptelor fraților Buzești, care fac parte din Cronica Țării Românești, lucrare originală în limba română. Mai înainte însă apar textele rotacizante, traduceri ale unor scrieri bisericești în limba română. Este de reținut faptul semnificativ că aceste manifestări ale vitalității spiritului românesc s-au zămislit în Maramureș: Codicele Voronețian, Psaltirea Scheiană, Psaltirea Voronețiană. Traducerile din slavonește au însemnat o biruință românească asupra unei limbi care: „neștiută patrioților noștri, fîntînă pecetluită este“.

Secolul al XVI-lea, chiar la începutul lui — 1508 —, a consemnat introducerea tiparului în Muntenia sub oblăduirea domnitorului Radu cel Mare, la numai jumătate de secol de la inventarea lui. De tipar s-a folosit diaconul Coresi, cînd a tradus cărțile bisericești din slavonește în românește. Explicația intensei activități pe care a dus-o trei decenii, făcînd să circule cartea românească în tot spațiul românesc, o dă însuși autorul: „marea cerere formulată de preoți și grămăticii de a avea cărți românești“.

Alături de textul religios se traduc și cărți populare, cele mai multe de către românii transilvăneni. Este vremea cînd Nicolae Olahus, român transilvănean din marea familie a Huniazilor — prin mamă — dar înrudit și cu familia Basarabilor — prin tată —, umanist de renume european, dă la lumină o lucrare amplă care afirmă unirea de neam a românilor și continuitatea lor neîntreruptă în vatra strămoșească.

În același timp se consemnează preocupările și manifestările culturale de înaltă ținută ale umaniștilor naționalităților conlocuitoare din Transilvania. Activitatea unui Johannes Honterus, cu mari implicații peste timp, ca și producția literară a unui Sommer — cu deosebire — rețin atenția cu atît mai mult, cu cît cîmpul inspirației acestuia din urmă a fost viața Moldovei din vremea sec. al XVI-lea. Alături de aceștia, cronicarii maghiari Bonfinius și Szamoskozy au relevat în opera lor momente semnificative din istoria Transilvaniei în vremea lui Iancu de Hunedoara, a marelui act înfăptuit de Mihai Viteazul în anul 1600.

*
* *

Apărîndu-și cu ascuțișul sabiei independența în sec. XIV, XV și XVI, românii au folosit în următoarele două secole „ascuțișul minții“ în promovarea aceluiași ideal politic. Cu deosebită vigoare s-a exprimat în sec. al XVII-lea și al XVIII-lea ideea unității noastre etnice și politice. În climatul spiritual al unei epoci care s-a caracterizat prin instalarea și adîncirea dominației otomane asupra țărilor române, pana cronicarilor noștri, a știut să promoveze prin scris același ideal politic ce fusese apărut în secolele precedente pe cîmpurile de bătaie. Scrisul lor a fost opera unor politicieni conștienți de responsabilitatea cu care trebuie să fie angajați, într-o epocă cînd conjunctura politică europeană nu a fost favorabilă dezideratului nostru secular de refacere a unității și de recucerire a independenței naționale și de stat.

Spiritualitatea românească a dat prin scrierile istorice și religioase din această epocă dovada conștiinței de neam, care o vestește pe cea națională.

Grigore Ureche, Miron Costin, Milescu Spătarul, Ion Neculce se rostesc prin scrierile lor istorice alături de mitropolitul Varlaam, a cărui Carte de învățătură, prin prefață se adresează „către toată seminția românească“. Retipărită la Alba Iulia, Buzău, Rîmnic și București, și-a onorat menirea, fiind citită de românii

de pretutindeni. Opera lor este continuată de mitropolitul Moldovei Dosoftei, care traducând în românește Psaltirea în versuri, singur mărturisește „precum am putut, mai frumos am tălmăcit și am scris“. Efortul lui se conjugă cu cel al ierarhului transilvănean Simion Ștefan — mitropolitul — care avansează principiul circulației cuvintului, enunțând că „Bine știu că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sînt buni, care împlă în toate țările“; și cuvintele din „Noul Testament“ și „Psaltirea“ sa, au circulat pe tot întinsul locuit de români. Dragostea pentru litera scrisă românească, înțelegerea pentru însemnătatea ei cunosc o deosebită realizare prin apariția Bibliei în anul 1688, sub patronajul voievodului Șerban Cantacuzino. Tălmăcirea frumoasă și expresivă s-a impus ca limbă literară, citită fiind pe tot teritoriul locuit de români. Este opera unei colaborări fructuoase între frunțașii scrișului românesc din epocă: Frații Greceanu, se pare și stolnicul Cantacuzino — munteni, precum și moldoveanul Nicolae Milescu. Colaborarea lor fundamentează pe cele viitoare, ai căror protagoniști munteni, moldovenii și transilvănenii vor duce cauza unității și eliberării politice pe culmea împlinirii legice, obiective.

Iubitori de țară, cu respect pentru adevăr, cronicarii români s-au demonstrat prin scrierile lor oameni învățați, care cu multă silință au pus în slujba marelui crez de libertate și unitate politică întreaga lor știință. Din rîndul cronicarilor munteni se detașează figura stolnicului Cantacuzino, om de aleasă cultură, spirit înnoitor, prin gândirea lui istorico-politică. Dimitrie Cantemir însă a dominat prin pregătirea și opera sa enciclopedică întreaga epocă. Dacă prin Neagoe Basarab și Nicolae Olahus, poporul nostru a îmbogățit galeria umaniștilor Renașterii, Dimitrie Cantemir deschide drum nou gândirii europene, anunțând „secolul luminilor“. Gândirea lui istorică îmbrățișează deopotrivă soarta românilor din Moldova, Muntenia, Transilvania. Istorie, filozof, geograf — cartograf și economist, literat și muzicolog, Cantemir își construiește întreaga operă pe cunoașterea exactă a realităților țărilor române pe care le încadrează în context european. Un rol deosebit de important au avut cronicarii în afirmarea conștiinței naționale, ca fenomen istoric, contribuind la dezvoltarea conștiinței unității poporului român, a originii lui comune, prin sublinierea luptelor seculare duse împotriva cotorpitorilor, a momentelor de strălucire ale istoriei sale. Acestea toate li îndreptăteau pe cărturarul român de renume european, Dimitrie Cantemir, să afirme: „Neamul moldovenilor, muntenilor, ardelenilor, cu toții cu un nume de obște Români se cheamă“. La rîndul lui, stolnicul Constantin Cantacuzino spunea că „românii înțeleg nu numai ceaștia de aici (din Muntenia — n.n.) ce și din Ardeal, carii încă și mai neași sînt și moldovenii și toți cît și într-altă parte se află și au această limbă... Pe aceștia, cum zic, tot români fi ținem, că toți aceștia dînt-o fîntînă au izvorît și cură“.

„Mai scumpe decît toate comorile pămîntești“ tipografiile au jucat un rol deosebit în viața noastră istorică și culturală. Numărul lor crește în vremea domnitorilor Matei Basarab și Vasile Lupu. Aceeași atenție le-o va acorda și Constantin Brîncoveanu. Lupta pentru slova românească și-a găsit un mare aliat prin tiparnițe, aceste minunate unelte ale scrisului gîndurilor înaripate ale românilor de pe ambele versante ale Carpaților la București, ca și la Iași, la Tirgoviște, Rîmnice și mai departe la Sibiu și Brașov — unde a lucrat și Diaconul Coresi. La aceste tipografii și la altele și-au desfășurat activitatea Barbul Bucureșteanul, care lucrase mai înainte la Rădăuși, Sandu Bucureșteanu, care lucrase și la tipografia din Iași, și tot la Iași a tipărit transilvăneanul Ioan Simonovici; Silvestru și Dimitrie Iliavici Bucovineanul, în timp ce Ștefan Istvanovici din Muntenia tipărește la Alba Iulia; așa precum Dimitrie Padovici lucrează la Blaj și Rîmnice-Vîlcea; Ilie de Cernavodă, de Dobrogea, tipărește la Rîmnice și mulți alții. Mesageri ai cuvintului și gîndului românesc, acești tipografi au răspuns chemării vremii lor și au dat glas aspirațiilor unui neam întreg.

În această perioadă de febrilă și intensă activitate intelectuală, școala și-a adus o însemnată contribuție la dezvoltarea conștiinței de unitate etnică și politică. Școlile domnești de la Iași și București sînt gazde sufletești ale fiilor veniți la învățătură din Transilvania, școlile românești de peste munți — din Șchei, cea nouă de la Făgăraș, ca și cele 13 din regiunile grănicerești și din Banat, — neîndestulînd rivna de învățătură a românilor transilvăneni.

În acest timp, viața culturală a sașilor și ungurilor din Transilvania este bogată, manifestîndu-se în numeroase domenii: astronomie, matematică, fizică, medicină, învățămînt. Cercetarea istorică este puternică și are ca obiect evoluția istorică a locuitorilor Transilvaniei.

În profunde transformări ce se petrec pe plan general european în sec. al XVIII-lea, în mișcarea socială și de idei înnoitoare care se dezvoltă și se afirmă ne-

de experiența multiseculară de luptă pentru menținerea ființei etnice, a teritoriului strămoșesc și a instituțiilor. În această perioadă, în opinia românească sentimentul istoriei naționale era predominant. Programul politic românesc este concretizat în documentul de profundă analiză și sinteză a intereselor națiunii române în ansamblul ei, cunoscut sub numele de *Supplex Libellus Valachorum* (1791). Deși elaborat și adaptat realităților din Transilvania, unde românii — oamenii pământului — nu erau recunoscuți ca națiune cu drepturi egale, alături de unguri, sași, secui (naționalități minoritare), acest program-document deschide o etapă nouă în mișcarea națională românească; ideea de națiune română cu drepturi imprescriptibile asupra teritoriului său strămoșesc, cu dreptul de a-și organiza viața în mod liber și nestîngherit, este exprimată clar și devine suportul acțiunilor politice și sociale în etapa următoare. În 1804, noul *Supplex Libellus* românesc spune limpede că românii sînt „moșteni în Dacia (Dachia), care să cuprindă din Ardeal, Valahia, Moldo-Vlahia și Bănatul”, adăugînd apoi: „Neamul acesta s-au despărțit cu stăpînirea, fieștecare țară cu voievodul său, precum Țara Românească și Moldova astăzi se stăpînește”.

În acest cadru, mișcarea pentru emancipare și unitate națională capătă dimensiuni noi prin Școala Ardeleană, ca și prin mișcările și asociațiile culturale și politice din Muntenia și Moldova. Cuvintele Dacia, Daco-România, deveniseră un manifest în publicațiile istorice și literare ale epocii.

Din mijlocul acestor oameni și a acestei atmosfere spirituale, s-au ridicat aceia care vor face să se afirme și mai puternic, mișcarea culturală de redeschidere națională, reflex ideologic al prefacerilor economice și sociale din perioada crizei feudalismului și a dezvoltării capitalismului: Samuil Micu — nepotul precursorului Ioan Inochentie Clain, Petru Maior și Gheorghe Șincai. Prin opera lor istorică, filologică și didactică se continuă firul preocupărilor marilor noștri cărturari moldoveni și munteni. Originea noastră comună, continuitatea de veșuire a poporului pe pămîntul pe care s-a născut, idei care au călăuzit cu o jumătate de veac mai înainte pe cronicarii precursori, au fost fundamentate cu argumente științifice de către corifeii Școlii Ardelene. Ca și Dimitrie Cantemir, deschizător de drum, acești reprezentanți ai teoriei iluministe au înțeles să facă din scrisul lor armă de luptă și fundament teoretic unui crez multisecular.

Izvorită — și alimentată — din conștiința de neam, cultura românească medievală a ridicat această conștiință pe o treaptă nouă, pregătind poporul român pentru efortul prin care în noua etapă istorică ce se anunța, va cunoaște încununarea luptei sale: unitatea și independența națională.

Capitolul II

partea I

Lupta poporului român pentru unitate și păstrarea neamului în epoca medievală

„Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbatilor noștri cei mari care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră”.

NICOLAE BĂLCESCU

Lupta pentru unitate națională, păstrarea sau dobîndirea independenței absolute, constituie coordonata fundamentală a istoriei noastre naționale, se confundă cu însăși existența poporului român. Masele populare n-au separat niciodată conceptul de independență și unitate națională de cel al dreptății sociale — particularitate specifică ce și-a pus amprenta asupra felului său de a fi și de a gîndi, al existenței, al idealurilor sale. Numai în acest chip se poate înțelege efortul său milenar de a-și păstra ființa națională și de stat,

dreptul istoric de a trăi liber în vatra strămoșească. Lupta pentru unitate și libertate s-a ridicat în istoria poporului român de la simțămintele individului, ale omului, la nivelul politicii de stat, strămoșii noștri intrând în istorie hotărâți din primele începuturi să-și apere glia pe care s-au zămislit ca popor. Cele două deziderate s-au îngemănat și de-a lungul orînduirii feudale, ca și în cea modernă. Vasile Pârvan aprecia că nicidecum nu s-a înălțat un imn de iubire închinat libertății, mai puternic ca cel al dacilor, în încercarea lor supremă de a stăvili ofensiva Imperiului roman. Imnul acesta a însoțit și a fost expresia întregii noastre istorii, manifestându-se în diferite chipuri: dragostea de libertate, mărturisită de plugarul român, prin brazda adînc tăiată în pămîntul străbun; a mărturisit-o păstorul prin doină și împreună și-au mărturisit-o prin jertfa de singe a marilor bălăii purtate pentru păstrarea unității și independenței naționale. Ea a fost cheazășia scrierilor cronicarilor și cărturarilor noștri; s-a înălțat odată cu construcțiile monumentelor noastre laice și de cult, a rămas peste veacuri zugrăvită pe zidurile monumentelor istorice. S-a mărturisit prin lupta pentru slovă românească, pentru afirmarea culturii naționale, prin fapta modestă anonimă, dar a cărei împlinire contribuie la progresul întregii națiuni. S-a mărturisit prin politica externă, consecventă gîndirii noastre politice dintotdeauna, că libertatea omului se însoțește cu cea a statului — dar și invers — și împreună sint o garanție netăgăduită a libertății tuturor popoarelor. „Libertatea dinlăuntru — spunea Nicolae Bălcescu — este peste puțină de dobîndit fără libertatea din afară, libertatea de sub domnirea străină“.

În aceste condiții, politica marilor noievozi s-a concentrat asupra păstrării neatrînrării și realizării unității de stat, căruia i-au fost subsumate toate măsurile luate atît pe plan intern, cit și pe cel extern. În ceea ce privește viața internă, măsurile economice și sociale înțelepte, măsurile militare și politice, care ținteau crearea unor posibilități optime de apărare, cit și cele cultural-religioase, toate au vizat consolidarea statului și domniei în lupta pentru independență și unitate.

În politica externă, unii dintre domnitorii români au demonstrat o mare putere de înțelegere a evenimentelor la dimensiune europeană, căreia i-au fost contemporani; o mare putere de adaptare față de acestea, folosind o gamă largă de mijloace în realizarea țelului lor. Nimic din ce era specific epocii și oamenilor ei, nu le-a rămas necunoscut, căutînd întotdeauna soluția corespunzătoare.

În fața politicii permanente ofensive a Imperiului otoman, care găsea o Europă dezbinată de propria-i politică de expansiune și măcinată de luptele feudale interne, domnii români au înțeles necesitatea realizării unui front comun al țărilor românești, au știut să folosească rivalitățile marilor puteri pentru a evita pericolul ce ne amenința; au folosit politica apărării patriei prin războiul popular, au dispus de un aparat de informare pe întregul continent, au stabilit contacte și au trimis soli vecinilor apropiați sau mai îndepărtați, au mijlocit și întărit alianțe politice, folosindu-se de cele matrimoniale; au cultivat Papalitatea, spre a o vea alături în conflictul cu marile puteri catolice și spre a determina realizarea unui front european anti-otoman; au stabilit raporturi de bună vecinătate cu Poarta, cînd situația internă sau externă era defavorabilă unei confruntări armate ș.a. 

De la constituirea lor în state feudale independente, țările române au fost amenințate de politica de expansiune a Porții otomane, care, după ce a cucerit și transformat în pașalicuri statele din Balcani, a ajuns în a doua jumătate a sec. al XIV-lea pe linia Dunării, reprezentînd un grav pericol pentru existența poporului român. În fața acestui pericol, în conștiința multor domnitori, începînd cu Mircea cel Bătrîn și continuînd cu cei din secolele următoare, s-a cristalizat ideea că țările române se pot apăra mai bine, unite între ele. Așa a procedat Mircea cel Bătrîn, cînd sprijină pe Alexandru cel Bun să ia tronul Moldovei; Iancu de Hunedoara îl ajută pe Vlad Tepeș să ia domnia Țării Românești; acesta, la rîndul său, l-a ajutat pe Ștefan cel Mare și a fost sprijinit de el să revină la a treia sa domnie. Ștefan cel Mare trece de mai multe ori în Muntenia și, izgonind domnii puși de turci, înscăunează domni credincioși, spre a coordona lupta antiotomană a ambelor țări. Iancu de Hunedoara a înrolat sub steagul său ardeleni, moldoveni și munteni, în marele efort de peste două decenii de a-i alunga pe turci din Europa. El a încercat să creeze un sistem politic bazat pe unirea eforturilor țărilor românești, în scopul rezistenței comune împotriva turcilor. Înfăptuirea unirii celor trei țări române ca rezultat al dezvoltării lor istorice, obiectiv al luptei întregului popor, apărea ca o necesitate imperioasă. Momentul politic a impus astfel apariția unei personalități de talia lui Mihai Viteazul, capabilă să valorifice și să dea viață acestor realități, să împlinească un ideal pentru care militaseră la vremea lor și alți iluștri înaintași.

Înțelegerea lucidă a necesităților firești de dezvoltare și progres a țărilor române, înțelegere care a depășit concepțiile închistării feudale, intuirea sensului evo-

luției istorice la scară europeană, care deschidea perspectiva unor prefaceri noi, l-au făcut pe Mihai Viteazul să acționeze energic pentru fructificarea integrală a tuturor posibilităților politice interne și internaționale ale momentului, înfăptuind tot ceea ce era posibil în condițiile acelei etape istorice.

Atunci când tendințele expansioniste ale celor trei mari puteri vecine: otomană, habsburgică și poloneză, când intențiile Porții de a-și extinde dominația spre centrul Europei vizau în mod direct țările române, când obligațiile economice, financiare și de altă natură deveniseră deosebit de apăsătoare, când se făureau planuri de lichidare a autonomiei țărilor române și de transformare a lor în pašalicuri, așa cum se întâmplase cu Dobrogea, Banatul și Crișana, Mihai Viteazul a dat semnalul luptei antiotomane.

Ca un simbol al dreptului istoric de a trăi liber și independent în patria stră-bună, poporul român a reușit să înfăptuiască actul cel mai strălucit al evului mediu românesc, realizând, acum aproape patru secole, sub domnia lui Mihai Vodă Viteazul, prima unire politică a țărilor române în hotarele ce cuprindeau cea mai mare parte a teritoriului vechii Dacii. După realizarea acestui act politic, Mihai Viteazul se intitula în hrisoavele sale cu îndreptățită demnitate: „...domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”.

Pentru independența, libertatea și unitatea țărilor române Mihai Viteazul și-a închinat toată viața. El n-a precupețit nimic pentru acest țel. Într-o scrisoare către Ferdinand I de Medici, mare duce toscan, el spunea: „Am cîrmuit trei țări românești: Țara Românească, Transilvania și Moldova. În vremea aceasta oricine poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sînge, nici propria-mi viață”.

Deși realizarea unirii țărilor române sub domnia lui Mihai Viteazul a fost de scurtă durată, ea a rămas o prezență vie în cugetarea și simțirea atît a contemporanilor, cît și a urmașilor săi. „...Ideea unirii țărilor române — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlîntate în însuși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor”.

Idealul unirii, înfăptuit în 1600 sub Mihai Viteazul, s-a transmis de la epocă la epocă, de la generație la generație, fiind o dominantă a gândirii și acțiunii politice, diplomatice, militare și culturale ale marilor voievozi munteni și moldoveni ce i-au urmat: Matei Basarab, Vasile Lupu, Mihnea al III-lea, Șerban Cantacuzino, Gheorghe Duca, Constantin Brîncoveanu, ca și ale principilor Transilvaniei: Gabriel Bethlen, Gheorghe Rákóczy I și II și alții.

Cele mai înaintate personalități ale culturii românești din întregul Ev Mediu — și continuu după aceea, în epoca modernă — scrierile tipărite dincoace sau dincolo de Carpați, dincolo sau dincoace de Milcov, au evocat cu venerație epoca și personalitatea lui Mihai Viteazul, unirea înflăcărînd aspirația seculară de unitate a tuturor românilor în frontierele lor firești. „Mihai — sublinia pe bună dreptate istoricul Grigore Tocilescu — a rămas pururea eroul național al tuturor românilor, simbolul de unire al fraților despărțiți de vitrega soartă și de vecinii cîmpotopitori”. La rîndul său, Nicolae Iorga scria: „A-l uita pe Mihai Viteazul, acum și întotdeauna ar fi să ne uita pe noi înșine, să părăsim menirea noastră”. ✕ + m m

Domnitorii români au știut să folosească rivalitățile marilor puteri pentru a evita pericolul ce ne amenința din partea lor. Petru, primul Mușatin, ca și Ștefan cel Mare mai tîrziu, vor folosi recunoașterea suzeranității regelui polon sau vor rezolva pe calea armelor pretențiile aceluiasi rege, ca și ale celui ungur. Voievozii Țării Românești vor duce aceeași politică față de Coroana ungură, spre a-și asigura un sprijin în lupta antiotomană. Cu toții vor menține o politică de echilibru, de prudență, față de aceste puteri, profitînd de rivalitatea dintre ele.

Începînd cu sfîrșitul sec. al XVII-lea, existența țărilor românești este amenințată și de imperiile austriac și țarist, cele două puteri care se impun acum pe scena politică a Europei. Domnitorii români au căutat să folosească atît rivalitatea austro-polonă-turcă, cît și pe cea ruso-turcă, ce se va accentua în sec. al XVIII-lea, spre a dobîndi independența și a contracara tendințele expansioniste ale imperiilor care amenințau cu o nouă dominație, sub masca sprijinirii creștinilor aflați sub turci. Protagonisții acestei politici au fost Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu în Țara Românească și Gheorghe Ștefan în Moldova, în timp ce Dimitrie Cantemir se aliază cu Rusia.

Diplomația românească și-a croit un drum chibzuit și suplu în realizarea obiectivului urmărit.

Diplomația domnilor români a urmărit în permanență realizarea marelui nostru deziderat — unitatea și independența. Cu gîndul la aceste fapte, Despot Vodă spunea că: „Apoi să știți cu toții de obște — că dorința mea nu e alta decît să slobozim această țară și s-o aducem la stare bună, cum a fost odată, pe vremea prealuminărilor mei

înaintași..." Chiar și după impunerea suzeranității turcești, voievozii români, de foarte multe ori, asumându-și mari riscuri, refuzau să participe cu oștile lor la campaniile turcești împotriva Ungariei, Poloniei și altor țări europene. Prin misiuni sporadice, necesare unui anume moment, sau posturi de observație și legături cu caracter permanent, în marile capitale ale Europei și mai departe în Orientul otoman; de la iscoade și curieri travestiți, la solii oficiale, conduse de oameni cu vază, domnii români era prompt informați. Petru Rareș a fost „informat” de uneltirile lui Gritti la Istanbul. Roman și Manea Herescu au fost solii lui Mircea cel Bătrîn la regele polon Vladislav Iagello, în decembrie 1389, însoțiți de Drăgoi spătarul, boier moldovean, care trebuia să medieze în acțiunea întreprinsă de domnul muntean. Episcopul Vasile a fost trimis de Petru Rareș la Carol al V-lea cu o scrisoare redactată într-un stil „convențional” — pentru a nu putea fi interceptată; tatăl său, marele Ștefan, a trimis solie la hanul turcoman din Persia, Uzun-Hasan care urmărea să coalizeze împotriva Porții, toate țările din vecinătatea Imperiului Otoman. În complicatul joc diplomatic în care erau angajați, informațiile erau tratate cu grijă: cele care prezentau un interes propriu și altele, destinate a satisface cancelariile marilor puteri, interesate direct în problemele sud-estului european. Din momentul cind numele diplomaților români începe să cunoască o notorietate europeană — cazul stolnicului Cantacuzino, șeful cancelariei domnești din Țara Românească timp de mai multe decenii — o latură permanentă a diplomației românești reține atenția: colaborarea dintre diplomații munteni, moldoveni și transilvăneni. În acest sens, colaborarea dintre stolnicul Cantacuzino, Miron Costin și Nicolae Milescu rămâne edificatoare.

Capitalele Moldovei și Țării Românești deveniseră în sec. al XVII-lea centrul unei febrile activități diplomatice cu largi ramificații în toate centrele europene și chiar asiatice.

Relațiile matrimoniale au jucat un rol important în politica externă a domnitorilor români. Bucurându-se de prestigiu în Europa sud-estică și centrală, ei au încheiat căsătorii care, în concepția lor politică, aveau darul să consolideze frontul antiotoman al tuturor statelor din această parte a Europei. Ștefan cel Mare se căsătorește cu Evdochia de Kiev spre a-și asigura alianța statului vecin; cu Maria de Mangop — spre a contracara atacurile tătarilor ținuți în friu de principele Mangopului, fratele acesteia; și-a măritat fiica, pe Elena, cu țareviul Ivan, spre a consolida alianța cu Ivan III al Moscovei. Căsătoriile încheiate cu principese străine au reflectat simțul politic și diplomatic al marilor noștri voievozi, de apreciere corectă a conjuncturii externe contemporane lor.

Domnitorii români au păstrat relații bune cu Papalitatea, spre a le fi aliată și arbitru în conflictele cu puterile catolice și pentru a determina realizarea unui front european antiotoman. Spre a realiza apropierea de Papalitate au folosit și căsătoriile cu catolice. Au procedat astfel: Nicolae Alexandru fiul lui Basarab I, Alexandru cel Bun, Vlad Tepeș. Contactele diplomatice cu Papalitatea au fost prezente la unii domnitori servind aceluiași țel. Vestita solie a lui Ion Țamblac la Veneția, din iunie 1477, ducea cuvîntul lui Ștefan cel Mare către Papa Sixt al IV-lea, pentru o acțiune comună antiotomană, avertizînd: „Deci fiți gata, fără întîrziere!”.

Politica externă românească medievală s-a manifestat și prin încheierea unor tratate de bună vecinătate, pentru a se consolida poziția internațională a țărilor românești și dezvoltarea organizarea lor internă, tratate de alianță, în scopul cooperării în cazul confruntărilor militare cu otomanii; tratate cu marile imperii habsburgice și țarist, în scopul scuturării jugului dominației otomane. Acceptarea uneori a jurămîntului de vasalitate față de regii unguri, poloni și chiar față de Poartă ori habsburgi — temporar — s-a făcut de către domnii români, atunci cînd situația externă nefavorabilă le impunea un răgaz, pînă la lupta cu armele. Au procedat astfel Mircea cel Bătrîn cu regele Sigismund de Luxemburg (1394), Ștefan cel Mare cu regele Matei Corvin și cu regele Cazimir al Poloniei (1485), Mihai Viteazul cu Rudolf al II-lea (1598). Tratatul de alianță în scopul cooperării militare: tratatul secret al lui Petru Rareș cu Ioachim de Brandenburg (1542) — comandantul militar al ligii antiotomane; Matei Basarab, Vasile Lupu, Gheorghe Rákóczy I încheie tratat de alianță antiotomană; Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu și Dimitrie Cantemir au încheiat tratate de alianță cu Austria și Rusia, specificîndu-se clauza respectării integrității teritoriale și păstrarea neafirmării țării.

În sec. XVI—XVIII — relațiile țărilor române, în ciuda tuturor vicisitudinilor, se extind în centrul și vestul continentului cu Franța, Anglia, Țările de Jos, Țările Scandinave, Statele germane, Spania și alte țări.

Marii noștri voievozi au fost conștienți de rolul jucat de țările române în stăvilirea și întîrzierea invaziei otomane asupra Europei centrale și în calitate de comandanți de țară și de oști au înțeles importanța lor europeană. În scrisoarea circulară din 25 ianuarie 1475, Ștefan cel Mare cere ajutor unor monarhi creștini, sub-

liniind că Moldova este o „poartă a creștinătății“, care dacă va fi pierdută „toată creștinătatea va fi în primejdie“ ; cu un an mai înainte, în 29 noiembrie, scria papei Sixt IV că are de gând „să ne batem pentru toată creștinătatea din toate puterile“ ; Mihai Viteazul consemnează în raportul către Rudolf II : „Și m-am ridicat cu această săracă țară a mea, ca să fac din ea zid creștinătății întregi“.

Aderarea la coalitiile antiotomane europene a domnilor români s-a făcut din proprie inițiativă, dar și solicitată de către cei care le formau. Astfel, de exemplu, Mihai Viteazul, adera la Liga Sfântă din proprie inițiativă, pe cînd lui Matei Basarab, Vladislav IV, conducătorul ligii antiotomane, îi rezervă rolul principal în războiul cu turcii, numindu-l „general al întregului Răsărit“. Cu două sute de ani mai înainte, Vlad Dracul primea de la Sigismund, împăratul Germaniei și rege al Ungariei, Ordinul Dragonului — înființat în scopul alungării turcilor din Europa.

Energia desfășurată în acest sens de marii noștri domnitori a marcat în istoria Europei centrale și sud-estice momente memorabile și a subliniat și pentru posteritate clarviziunea lor politică, uriașul efort material și uman pe care românii l-au dat pentru păstrarea ființei de stat, pentru dreptul de a fi stăpîni în propria țară.

Capitolul III

Țărănimea — forța principală a progresului social, a luptei pentru dreptate socială, unitate și neatîrnare

„Multă vreme de-a lungul milenei existenței a poporului român, țărănimea a reprezentat cea mai importantă forță socială a progresului, a asigurat permanența neclintită a poporului nostru pe aceste meleaguri, păstrînd, totodată, comoara limbii și culturii naționale și înaltele virtuți ale spiritului popular. Ea a fost mult timp principală făuritoare a bunurilor materiale și spirituale, clasa care prin munca ei îndirjită a făcut să renască de atîtea ori, din cenușă și ruină, țara distrusă și prădată de cötropitori“.

NICOLAE CEAUȘESCU

În „calea răutăților“ așezat — după spusa cronicarului — pămîntul patriei noastre a constituit obiectul politicii de cucerire și dispută a puterilor imediat învecinate, ca și a altora mai îndepărtate. De la „locuitorii vechii Dacii — cu — rădăcina puternică și adînc înfiptă aici“, cum spunea Nicolae Bălcescu, poporul român și-a durat existența și și-a păstrat ființa printr-o luptă neînmormantă și grea.

Căile prin care au înțeles românii tuturor timpurilor să-și apere „moșia“ și prin aceasta libertatea și neatîrnarea au fost : diplomația și rezistența armată.

Bun și îngăduitor, înțelept și ponderat, românul s-a demonstrat întotdeauna favorabil aplanării stărilor conflictuale cu vecinii, pe calea negocierilor. Exemplele stau mărturie și au rămas înscrise în istoria politică a evului mediu european. Astfel, deși atacat, Basarab I oferă în 1330 regelui ungar Carol Robert un plan de pace, pentru a evita un conflict armat, vărsarea de sînge, pierderea de vieți omenești. Ștefan cel Mare indică în 1497 regelui Poloniei, Ioan Albert, un anume drum de întoarcere a trupelor sale — prezente pe teritoriul Moldovei — spre a înlătura o confruntare armată.

Numai în situații extreme, cînd pămîntul țării era cîmpit și intenția agresorului fără tăgadă, domnul porunca ridicarea la luptă a întregului popor.

Cum asemenea situații, de a sta cu o mîină pe plug și cu alta pe sabie, au constituit aproape o permanență a istoriei noastre, „Românii, de la întemeierea principatului lor au simțit trebuința ce are un stat de a avea o armată permanentă... Ei pricepură încă și aceasta că o asemenea armată nu se poate privi decît ca o avangardă a norodului... încît la dînșii tot românul se naște cu datoria de-a fi soldat și de-a apăra statul la vreme de nevoie, și cînd vrăjmașul călca pămîntul românesc, toată țara trebuia să fie în arme“ (N. Bălcescu). Este dar lesne de înțeles de ce un document al sec. XIII încă, — Diploma Cavalerilor Ioaniți — vorbește despre „mijloacele ostășești“ de care dispuneau voievozii români.

Obligația tuturor cetățenilor de a participa la apărarea țării alinia pe cîmpul de luptă alături de boieri, cu steagurile lor — unități militare — și pe țărani liberi. În cazuri de mare primejdie erau chemați și țărani dependenți, constituindu-se astfel „oastea cea mare“ a țării. O asemenea participare imprima războiului un caracter de război popular, de război al întregului popor. „Nu se va putea ridica nicînd un imn de recunoștință pe măsura faptei sale, țărănimii noastre, — scria Vasile Pârvan — angajată în efortul suprem de apărare a pămîntului străbun, de vreme ce istoria luptei noastre pentru independență a însemnat o periodică ridicare în masă a populației țărănești“.

Mărturiile ale epocii, însemnări ale cronicarilor, aprecieri ale istoricilor, rămase de la martorii oculari ai epocii, români sau străini, subliniază prezența țaranului nostru în evenimentele de mare cumpănă, prin care a trecut poporul nostru. Carol Robert, regele ungarilor, învinsul de la Posada, în 1330, consemnează „acea putere“ a românilor care sînt plastic prezentați în „Cronica pictată“ de la Viena, cu portul lor obișnuit de țărani, care „sus pe rîpi, alergînd din toate părțile, arunca săgeți asupra oastei invadatoare surprinsă în fundul văii... și regele abia a scăpat cu cițiva inși... aceștia toate loviturile de săbii și de săgeți le-au primit asupra lor... ca să scape viața regelui de lovitura morții“. Dar, se pare că nu a fost singurul monarh, care în intenția de a supune țara noastră a trecut prin asemenea situații; o însemnare contemporană, aparținînd cronicarului maghiar Thuroczy, vorbește despre „împăratul turcilor... care a fost învins de mîna țaranilor români“. Mențiunea se referă la oastea țărănească a lui Vlad Tepeș, care a reușit să înfrunte pe Mehmed al II-lea. Tot la încercarea temerarului voievod, face mențiune declarația lui Petrus Thomassis către dogele Veneției, în 1462, subliniind că ostașii voievodului român „sînt oameni din popor“. În marea epopee de menținere a independenței noastre depline, Ștefan cel Mare s-a bizuit pe oastea țărănească, „învățînd pe fiecare țaran — să apere țara“, — (cronicarul polon Dlugosz) — deoarece, Ștefan chema la oaste — notează același cronicar — „nu numai pe oșteni ori pe nobili, dar încă și pe țărani“, apreciînd că în marea confruntare de la Vaslui, din 1475 cea mai mare parte a oștirii era formată din țărani, care au înseris una din cele mai mari victorii anti-otomane din Europa acelei vremi. Dezastrul armatei otomane a fost cumplit și „foarte puțini turci și-au putut găsi mîntuirea prin fugă, căci chiar și aceia care au fugit și au ajuns pînă la Dunăre, au fost uciși acolo de moldoveni“.

Numeroase sînt însemnările contemporanilor marelui domn pe care țărănimia l-a susținut întru realizarea obiectivului politic urmărit, ca și însemnări mai tîrzii. „Ori de cite ori o putere vrăjmașă ataca pe domnitor, tot poporul la porunca lui era dator să ia armele și să se războie pe dușman“. (D. Cantemir).

Istoria marilor bătălii a consemnat în numeroase cazuri că înfringerile pun în lumină, ca și biruințele, vitejia și spiritul de abnegație al apărătorilor „moșiei“ atacate. În cazul dramatic de la Războieni, cînd o oaste mică de curteni a fost „în-vinsă“ de numărul foarte mare al otomanilor, revenind fiecărui moldovean să înfrunte 12 turci, Ștefan, „după pierzania oștii dintîi... strîngea păstori din munți și argați de-i întrarma“ (Gr. Ureche) — și astfel tot după spusa cronicarului „se ridică deasupra biruitorilor dintîi“.

Dragostea pentru glia strămoșească au demonstrat-o țărani și prin devotamentul cu care și-au urmat pe acei voievozi, care prin politica lor socială înțeleaptă au încercat să-i pună la adăpost de lăcomia boierilor: „pedestrima, toți țărani aveau o deosebită iubire și credință pentru Ioan Vodă... Ci moldovenii așa sta, cum s-ar fi gătit să moară, au să izbîndească. Și multă moarte s-au făcut între amîndouă părțile, că nu era loc a călca pre pămînt, ci pre trupuri de om“. (Gr. Ureche — despre bătălia de la Iezerul Cahulului, din 10 iunie 1574). Marele nostru istoric A. D. Xenopol afirmă că Ioan Vodă, „sprijinul în stratul de jos al societății, în țărani și l-a găsit“. În prima mare confruntare care i-a adus laude unanime de către prieteni și

dușmani. Mihai Viteazul s-a sprijinit pe „acele mii de țărani“, pe „trupele rurale“ cîștigînd marea biruință de la Călugăreni din 1595. În opera politică și militară a primei noastre Uniri, realizată de viteazul de la Călugăreni, un rol însemnat au jucat tot acele „trupe rurale“. Țăranul transilvănean și moldovean a fost acela care a înțeles cu prisosință efectele pozitive ale făuririi statului feudal centralizat, al unirii tuturor românilor. „Marele ideal al unității naționale — scria Nicolae Bălcescu — era de pe acele vremi un sentiment popular“.

Istoria umanității a demonstrat însă că faptele mari construite prin jertfă, chiar dacă sînt înăbușite, răspund cîndva peste timp, în sensul dorit și necesar. Marile izbînzii ale poporului nostru dobîndite sub conducerea lui Mihai, au înrîurit aproape un secol din istoria noastră, determinînd o mai atentă comportare a Porții în relațiile cu țările române, pe de o parte, pe de alta însuflînd domnilor români țăria în lupta pentru înlăturarea dominației străine, realizarea idealului unității naționale înfăptuit de Mihai Viteazul. Astfel, Matei Basarab înștiințează Viena și Veneția că este pregătit să susțină o ofensivă antiotomană, dispunînd de o armată de 40 de mii de oameni. Oastea lui Mihnea al III-lea, care înseria mari biruinți antiotomane în 1659 a fost alcătuită din țărani transilvăneni, moldoveni și munteni. În aceste bătălii pentru apărarea țării, alături de români s-au aflat și secui, maghiari, germani, înscrind împreună pagini de eroism pentru dreptate socială și națională.

Sfîrșitul sec. al XVII-lea și începutul sec. al XVIII-lea complică peisajul conjuncturii politice a Europei Centrale și Sud-Estice cu noi pretenții în politica de expansiune, care vizează din nou și țările române. „Criza orientală“ devine o realitate politică europeană, îndelung resimțită de țările române cu deosebire de populația rurală, însumînd zeci de ani de transformare a acestora în teatru de război. Încercările ultimilor domni pămînteni, Constantin Brîncoveanu și Dimitrie Cantemir de a înlătura dominația otomană, în noile condiții politice create, se soldează cu instalarea domnilor fanarioți. Chiar și în perioada aceasta, de maximă apăsare economică și politică a Porții, cînd o luptă organizată de eliberare a popoarelor nu era posibilă, domnitorii de la București și Iași fiind — cu foarte mici excepții — simpli funcționari ai sultanului, rezistența și lupta de eliberare nu au încetat. Ea a fost dusă cu dîrzenie, spirit de abnegație și jertfă de sine, de către masele țărănimii.

Lupta de scuturare a dominației străine se cuvine a fi subliniată și în marile ridicări la luptă ale țărănimii, cu caracter social, antifeudal, în perioada de destrămare a acestei orînduirii, cînd ele se însoțesc tot mai mult cu lupta împotriva dominației străine.

Întotdeauna în fața unui inamic mult superior numeric, românii au folosit tactica și strategia specifică acestui pămînt spre a împușina ostirea dușmană, spre a o slei de puteri, spre a o surprinde descoperită, și cînd a fost posibil spre a o zdrobi, atrăgînd-o în locuri neprielnice. Numai oamenii acestui pămînt puteau incendia aurul recoltelor muncite de ei; numai ei puteau otrăvi apa bună a fîntinilor, ei erau cei care-și părăseau puțina agoniseală în scrumul așezărilor de ei pîrjolite; numai ei se întorceau și cu aceeași rîvnă se apucau să-și redobîndească puținel lor avut, sortit și acesta pieirii; ei, oamenii acestui pămînt pentru care „a fi“ era mai important decît „a avea“. Așa se făcea „pustiul“ în calea dușmanului și cronicile vremii descriau cu spaimă mare această tactică practică de țărani români. „Beitul Moldovei — scrie un cronicar turc referindu-se la Campania din 1476 — a dat foc cîmpiilor țării sale. El nu a lăsat nici urmă de fînețe și de grîne și a pîrjolit munții și cîmpiile. Asemenea focului uneltirilor sale, foamea s-a întins...“.

Războiul de hărțuială, surprinderea și decimarea unităților rămase izolate de grosul armatei dușmane era practică din vechime de români. El crea acea stare de spirit care instala descumpănirea în armata dușmană. Specularea acestor momente psihologice a pus de multe ori în inferioritate armate numeroase. Această tactică a fost cu predilecție și mare succes folosită îndeosebi de Vlad Țepeș, de care „se speriaseră întru atîta mulțimile turcilor“... Atragerea dușmanului în locuri neprielnice deplinei desfășurări a forței militare de care dispunea a fost tactică prin care oastea noastră țărănească, această armată populară a vremilor trecute, a înscris marile biruințe românești de la Posada, Rovine, Vaslui și Călugăreni. „În groapa aceea s-au împotmolit caii multor mii de oameni, și picioarele multor trupuri, rămînînd astfel în mlaștina morții. După ei au venit dușmanii și tăindu-i pe cei care nu căzuseră încă de pe calul vieții, le-au luat capul“. (Cronicarul turc Kemar-pașa-Zale, Lupta de la Vaslui, ianuarie 1475). „Referindu-se la victoria de la Călugăreni, Nicolae Bălcescu scria: „De zeci de ori mai puțini numeroși decît dușmanii, ei cîștigaseră asupra-le o biruință strălucită și avură gloria de a învinge un general pîn-atunci încă neînvins. Munteni, moldoveni și ardeleni, soldați și căpetenii se luptară ca niște eroi“.

Strategii recunoscuți în analele militare ale istoriei medievale europene, voievozii români au formulat prin concepția lor militar-strategică și tactică, străvechi practici cunoscute fiecărui luptător din oastea pe care o conduceau. Fără vrednicia, devotamentul și dragostea acestor oameni, ai acestui pământ, formulele militare elaborate în vederea marilor confruntări armate ar fi rămas fără rezultat, fără gloria marilor epopei istorice.

Exemplul personal al domnului în momentele decisive ale luptelor a constituit izvor de putere, de încredere, unei oștiri coplesite de numărul și armamentul dușmanului. Și Mircea, și Vlad, și Ștefan, și Ioan, și Mihai au rămas pilde vii în memoria românilor din toate timpurile.

Lupta de eliberare dusă secole de-a rândul de către poporul român a constituit un imbold în lupta de eliberare și a celorlalte popoare din centrul și sud-estul Europei. Și sîrbii, și bulgarii, și ungurii au văzut în vitejii noștri domni pe propriii lor eliberatori, iar în poporul român, tovarăș de nădejde al propriilor lor năzuințe de libertate. În același sens al alianței împotriva cotropitorului, se cuvine a fi menționată și participarea maghiarilor, secuilor și sașilor care din timpul lui Mircea și Iancu s-au alăturat luptei poporului român.

În lupta pentru independență și unitate națională, poporul român a folosit cele mai variate și nebanuite mijloace. Și astfel, în marginea unei Europe dezbinată și incapabile să realizeze o politică consecventă de apărare în fața pericolului otoman, țările române au constituit prin lupta lor zidul de apărare al unei civilizații care se înălța în spatele cîmpurilor de bătaie. Cu conștiința deplină a faptei lor, românii și-au vărsat singele pentru apărarea civilizației și a libertății tuturor popoarelor.

Cînd zeci de generații s-au născut, au crescut și au trăit în climatul îmbibat de ecoul luptelor purtate de generațiile anterioare; cînd piinea era săracă, iar ogoarele pustiite și acoperite de leșurile celor dragi, căzuți în luptă, era firesc ca întreaga noastră istorie să mărturisească această uriașă angajare din tată în fiu transmisă. Și este de asemenea firesc ca după cîștigarea Independenței și Unității naționale să nu fim dispuși să cedăm ceea ce am dobîndit prin luptă. Dar, în același timp, după secole de privațiuni și sîngerări, să fim promotorii realizării acelui climat de pace, în care om și nație să-și poată croi nestingherit destinul lor istoric.



Prezentă în marile lupte pentru apărarea gliei strămoșești, prezentă în marile bălăli sociale, țărănimea a fost în același timp producătoare de bunuri materiale și spirituale, asigurînd progresul dezvoltării societății românești, și în același timp păstrarea entității de neam și limbă, a ființei naționale și de stat.

Două milenii de istorie românească înseamnă, în bună parte, două milenii din istoria muncii și luptei țărănului nostru. Singură sau în alianță cu celelalte forțe progresiste ale vremii, țărănimea a asigurat progresul social în dezvoltarea poporului român, 1437, 1514, 1784, 1821, 1907 fiind date care marchează mari angajări sociale în lupta pentru dobîndirea drepturilor sale fundamentale sociale și politice.

Satul, această neprețuită vatră a spiritualității românești a fost izvor de înțelepciune, continuator al datinilor moștenite dintr-o vechime multimilenară, făuritor de frumuseți artistice, sursă nesecată de inspirație, păstrător al graiului românesc.

Legat de pămîntul pe care s-a născut, nu prin silnicia ocîrmuitorilor, ci prin acele fire nevăzute, tainice, care îl țin neconținut aproape de strămoși, țărănul român nu-l părăsește; nu-și părăsește țara care îl hrănește și în care își îngroapă pe cei dragi lui; de aceea el constituie izvor de putere, de încredere, de mîndrie și continuitate pentru poporul nostru.

Și totuși, cu greu ar putea fi reconstituit de istorici lungul șir al suferințelor la care a fost supusă țărănimea de-a lungul veacurilor, privațiunile materiale, înjosirea demnității omenești, asuprirea națională și silnicia spirituală pe care ea le-a cunoscut.

Constituiți în obștile sătești de veche tradiție istorică la noi, țărânii au continuat să-și ducă viața de oameni liberi, de-a lungul marii perioade care desparte părăsirea Daciei de către administrația Imperiului roman și pînă la formarea primelor voievodate feudale românești. În cadrul societății feudale, viața țărănimii cunoaște aspecte deosebite; o parte a ei rămîne liberă, cu lotul de pămînt, unelte și vite; o alta, din ce în ce mai numeroasă, își pierde libertatea și devine legată de pămînt. La aceasta a contribuit în însemnată măsură și instaurarea dominațiilor străine asupra unor teritorii românești. Proprietară doar a uneltelor și vitelor de muncă, țărănimea aservită continuă să rămînă, alături de cea liberă, principala forță producătoare de

bunuri materiale. Accentuarea dominației străine, cristalizarea și criza de sistem a feudalismului, descompunerea relațiilor de producție feudale, apariția relațiilor capitaliste — și mai ales pătrunderea lor și în agricultură — vor însemna tot atâtea prapuri care se vor traduce prin agravarea vieții țărănimii noastre.

Legarea de glie a completat și agravat obligațiile mereu sporite ale țărănimii față de feudali, stăpînire și puterea suzerană străină. Mai tîrziu, în sec. al XVIII-lea, așa cum consemna Dionisie Eclesiarhiul, Chronograful Țării Românești, „slujbașii închideau oameni și muieri, prin coșieri și-i îneca cu fumuri de gunoi, și cu ardei îi afumau și-i țineau închiși și ziua și noaptea flămînzi să dea bani... și-i băteau cu bicele... pe alții legați îi băgau cu picioarele goale în zăpada groasă“.

Renta în muncă, dări și bani, întrecu puterea de rezistență a țaranului. Reforma lui Mavrocordat, nu reușește să amelioreze situația țaranului eliberat, dar rămas în continuare la dispoziția feodalului din pricina lipsei de pămînt. Dimpotrivă, apariția relațiilor capitaliste, în cadrul societății feudale în destrămare — însoțite de toate consecințele specifice: tendința de acumulare primitivă de capital, mărirea proprietății funciare, dezvoltarea relațiilor de schimb în circuitul comercial european — vor avea ca rezultat sporirea continuă a obligațiilor țărănimii. Momentul culminant este atins în perioada Protectoratului rusesc, cînd ele au fost codificate prin Regulamentul organic, care — așa cum arăta Nicolae Bălcescu — „... nu se mulțumește a dezmoșteni un popor întreg —, ci încă cu toate că recunoaște drepturile de posesie ale țăranilor asupra pămîntului lucrat de dinșii din veci, urca nemăsurat drepturile proprietarilor și în faptă robește pe om pămîntului și monopolizează proprietatea în mîinile ciocoilor“.

Înțelepciunea și profundul umanism de care a dat dovadă întotdeauna țaranul nostru, s-a manifestat și cu ocazia marilor lui ridicări la luptă împotriva asupririi sociale și naționale. Protestul țărănimii s-a manifestat spontan sau organizat, cu diferite intensități și sub multiple forme. De la nesupunerea la lucru și fuga de pe moșie, haiducie, răscoala și războiul țărănesc.

Niciodată însă, oricît de violentă, reacția țărănimii nu a fost pe măsura cauzelor care au provocat-o. Astfel, în anul 1437, țaranii adunați pe dealul de la Bobilna și-au trimis reprezentanți cu solie de rezolvare pe calea înțelegerii a drepturilor lor revendicări mai marilor nobilimii și voievodului Ladislau Csáky al Transilvaniei; la fel a procedat și Horea în 1784, înainte de a da semnalul marii ridicări la luptă, bătînd de cîteva ori pe jos drumul la Viena, la împărat.

Țaranul a recurs la violență numai atunci cînd dreptul lui elementar la viață a fost încălcat. În aceste condiții s-au desfășurat marile bătălii de clasă țărănești, care au însemnat în istoria noastră feudală și modernă martiriul a zeci de mii de țărani.

Deși s-au desfășurat în orînduiri diferite, acoperind o foarte mare întindere în timp, marile lupte țărănești pentru dreptate socială prezintă unele trăsături asemănătoare, determinate de cauza principală care le-au declanșat: exploatarea și asuprirea. Iobagii sînt lipsiți de toate drepturile, crunt oprimați și, „împovărați cu greutăți de neîndurat“ se arată în înțelegerea de la Cluj—Mănăștur, 6 iulie 1437. „Cei ce sînt cauza belșugului, tocmai aceia îndură cel mai mult lipsurile“ — spunea cu dreptate Gh. Doja, 1514.

Fiecare orînduire — și chiar diferitele faze ale aceleiași orînduiri — au adăugat condiții specifice, cauze care au sporit cortegiul suferințelor țărănimii și care i-au imprimat poziții deosebite în lupta pentru dreptate.

Deși separate de mari intervale de timp — aproape un secol — între răscoala de la Bobilna și războiul țărănesc condus de Gh. Doja și alte două secole și jumătate pînă la răscoala condusă de Horea — marile ridicări la luptă ale țărănimii transilvănene au avut multe trăsături asemănătoare: cauzele principale, forțele participante, metodele folosite în luptă, amploarea pe care au cunoscut-o măsurile sîngeroase de reprimare. Ele s-au deosebit însă prin platforma lor de revendicări și prin drumul mereu ascendent al gîndirii revoluționare. Este dealtfel firesc ca în Transilvania feudală, unde aceleași pături exploatare au stors vraga țărănimii române și maghiare timp de secole să se găsească unite sub steagul revoltei aceleiași forțe participante în 1437, ca și în 1514, și mai tîrziu în 1784. Dar dacă în primele două răscoale scopul țăranilor români, maghiari și de alte naționalități a fost același, în 1784, țaranii români ridică, pe lîngă revendicări sociale, și revendicări naționale, conferind acestei răscoale, spre deosebire de primele, un caracter național, alături de cel social — antifeudal comun. Faptul se cere a fi reținut, el subliniază nu numai accentuarea suferințelor țărănimii, datorită dominației străine la care era supusă Transilvania, dar mai ales poziția pe care o ia majoritatea populației de aici — românii — față de aceste dominații... Dacă primele două ridicări la luptă au reflectat relațiile

social-economice agravate prin dominația politică străină, răscoala din 1784 exprimă și gradul conștiinței naționale al răsculaților. Marea răscoală de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan — prima mare răscoală națională antifeudală pe continentul european — sînt pilde ale hotărîrii cu care masele asuprite — s-au ridicat împotriva exploatării feudale, pentru recunoașterea drepturilor lor sociale și politice, pentru o viață liberă. Karl Marx scria despre Horea că a devenit „eroul povestirilor populare și simbolul renașterii Daciei“.

În răscoala de la Bobilna din anul 1437, natura revendicărilor era strict limitată, avînd ca mobil o ameliorare a vieții celor oprimați. „Pentru a se preîntîmpina pe viitor astfel de primejdii și a le înlătura, ei au hotărît și au rînduit ca, de acum încolo pentru plata acelor zeciueli episcopale, să trebuiască să dea și să plătească pentru 20 de clăi un florin de aur... ca toți și fiecare om de stare liberă să se poată muta liber și netulburat oriunde îi va fi voia, cu condiția ca mai întîi să fi predat birul convenit și să-și fi plătit datoriile“, se menționa în acest sens în înțelegerea de la Cluj-Mănăstur.

Războiul țărănesc din 1514, condus de Gh. Doja, dovedește o mai clară înțelegere de către țărănime a rolului jucat în cadrul modului de producție feudal de diferitele forțe sociale, a poziției acestora, și în concluzie a necesității luptei comune de clasă, pentru a realiza dezideratul cel mai important. „Învățați pe aceste fiare infometate să trăiască în egalitate cu țăranii lor, ca cetățean, nu să-i stăpînească în mod nelegiuit, cu dispreț nesuportat și cu violență... De aceea nu există nici o cale de mijloc : ori nobilimea trebuie să fie stîrpită, ori va trebui să plătiți acestor dușmani prin singele vostru și prin grava și veșnică robie“, arăta Gh. Doja.

În același context este angajată gîndirea țărănilor și în 1784: „nobilii să nu mai fie, ci fiecare nobil de va putea să capete vreo funcțiune împărătească, să trăiască din aceea. Posesorii nobili să părăsească odată pentru totdeauna moștile nobiliare“ — Ultimatumul țărănilor din Zărand.

Ideea este și mai bine conturată în ideologia participanților la revoluția condusă de Tudor Vladimirescu. Este evidentă la aceștia înțelegerea justă a rolului maselor : „...ci pre semne dumneata pre norod cu al cărui singe s-a hrănit și s-a poleit tot neamul boieresc, îl socotești nimic ; ...dar cum nu socotești dv. că patria se chiamă norodul și nu tagma jăfuitorilor“ — din scrisoarea lui Tudor către vornicul N. Văcărescu — 1821.

Toate acestea sînt documente grăitoare care evocă peste timp condițiile dramatice ale luptei celor împilați, demonstrînd drumul ascendent al gîndirii lor revoluționare.

Evident, 1784 și 1821 sînt mari bătălii de clasă care s-au desfășurat în condițiile social-economice ale epocii de criză a sistemului feudal și, ca atare, programele lor reflectă mutațiile epocii.

Cu multă claritate și în mod impresionant se conturează întreaga responsabilitate pe care și-o asumă conducătorii acestor mari bătălii pentru dreptate socială și poziția lor fermă, categorică, de purtători ai aspirațiilor celor ridicați la luptă. „Că eu alta nu sînt decît numai un om luat de către tot norodu al țării, cel amărit și dosădit din pricina jefuitorilor, ca să le fiu chivernisitor în truda cererii dreptăților...“ Din scrisoarea lui Tudor către vornicul N. Văcărescu, 1821.

Reprezentînd forța de bază în marile bătălii de clasă din evul mediu, cum au fost cele de la 1437, 1514, 1784 sau cele ale orașenilor din Sibiu din 1556, a țărănilor secui din 1562, a răscoalei țărănilor moldoveni din 1563, a seimenilor din Muntenia în 1654—1655 și atîtea alte frămîntări sociale, țărănimea va fi prezentă alături de burghezie și sub conducerea acesteia și în epoca modernă, constituind forța de bază a înfăptuirii marilor idealuri de independență, unitate națională și de stat.

Internaționala a II-a (Documente)

În anii care au urmat autodizolvării Asociației Internaționale Muncitorești (1876), au existat mai multe încercări, mai ales din partea organizațiilor muncitorești belgiene și elvețiene, de a reuni reprezentanții proletariatului internațional.

Astfel, între 9 și 16 septembrie 1877, s-a organizat la Gand (Belgia) un „Congres socialist universal”, la care au participat socialiști din mai multe țări, precum și adepți ai lui Bakunin. Printre rezoluțiile adoptate a fost și aceea privind constituirea unui birou federal cu sediul la Verviers (Belgia), care să poarte numele de „Birou general de corespondență și statistică al muncitorilor socialiști”. Hotărîrea a rămas fără nici un fel de urmări. La Gand, delegații marxiști participanți la Congres s-au întrunit și separat într-o ședință extraordinară, constituind „Uniunea generală a partidelor socialiste” și adoptînd Manifestul de la Gand. Și aceste acțiuni au avut un slab răsunet în epocă.

În octombrie 1881, la Congresul de la Chur, localitate aflată lângă Zürich, s-a pus din nou problema formării unei Internaționale. Dezbaterile au reliefat că făurirea unei federații a forțelor socialiste era, practic, irealizabilă. Congresul s-a pronunțat pentru necesitatea de a organiza proletariatul de pretutindeni pe baze puternice naționale, înainte de a pune problema unirii lui pe plan internațional.

Ideea reconstituirii Internaționalei a fost, de asemenea, susținută de unii socialiști și în diferite conferințe muncitorești, fără importanță și nereprezentative din punctul de vedere al participării delegațiilor naționale. Reconstituirea unei organizații internaționale unitare, în vechea ei formă, întâmpina împotriviri, mai ales din partea social-democrației germane, a lui Engels personal care aprecia că, la acea dată, mișcarea muncitorească devenise prea largă și prea vastă pentru a mai putea fi împiedicată în creșterea ei de vechiul sistem de legături.

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, noua etapă în care intrase mișcarea muncitorească se evidenția prin creșterea numerică rapidă a proletariatului, prin înmulțirea și întărirea organizațiilor sale sindicale

precum și prin formarea primelor partide politice autonome ale clasei muncitoare. Astfel, în 1875 se crease Partidul social-democrat german, în 1885 Partidul muncitoresc belgian, în 1888 Partidul social-democrat austriac, tot în 1888 Partidul social-democrat elvețian, în 1891 Partidul socialist bulgar, în 1893 Partidul social-democrat al muncitorilor din România.

Totodată, socialismul depășise limitele continentului european cuprinzând Statele Unite, țări din America Latină — Argentina, Brazilia, Venezuela —, Noua Zeelandă și Australia, Asia și Africa de Sud, Turcia și Indonezia. Marxismul se răspândise în largime devenind curentul dominant în rîndurile mișcării muncitorești; curentul anarhist continua să existe și să exercite influență îndeosebi în Italia, Franța, Spania, Rusia, Olanda.

Noua treaptă atinsă de dezvoltarea mișcării muncitorești impunea necesitatea unor contacte pe plan internațional, a unui schimb de opinii, care avea să se realizeze în cadrul noii Internaționale.

Anul 1888 înregistrează două inițiative în vederea convocării unui congres muncitoresc internațional: una din partea Partidului social-democrat german (P.S.D.G.), preluată de Partidul muncitoresc francez (guesdist), de a ține un Congres la Paris în 1889, cînd urma să se sărbătorească 100 de ani de la căderea Bastiliei și, cu această ocazie să se organizeze o expoziție internațională; alta, din partea Federației muncitorilor socialiști din Franța (posibiliștii)*, care se bucurau de sprijinul Comitetului parlamentar al congresului trade-unionurilor britanice.

În vederea unificării celor două inițiative și a alegerii unui comitet comun de organizare a viitorului congres internațional se convoacă pentru 28 februarie 1889 o conferință pregătitoare la Haga, însă datorită neparticipării possibiliștilor nu s-a putut încheia nici un acord.

La Paris, între 14 și 21 iulie 1889, s-au întrunit astfel două congrese paralele: unul de tendință marxistă (căreia i s-a spus congresul din sala Pétrelle), celălalt, posibilist (cunoscut sub denumirea de congresul de pe strada Lancry).

Congresul din sala Pétrelle, organizat de guesdiști, blanquiști — în frunte cu Eduard Vaillant — și Federația camerei sindicale din Paris, deși mai puțin numeros, era cel mai reprezentativ, reunind cele mai de seamă personalități din mișcarea socialistă mondială. Acesta, încadrat în șirul congreselor ulterioare, a fost socotit de mișcarea socialistă drept primul congres al Internaționalei a II-a.

La acest congres au dominat numericește delegații din Germania și Franța (țara gazdă), prin cei 81 și respectiv 221 delegați. Au mai participat pentru: Austria 9 delegați, Boemia 1 delegat, Belgia 14 delegați, Bulgaria 1 delegat (reprezentat de participantul român Manu), Danemarca 3 delegați, Spania 2 delegați, Statele Unite 5 delegați, Finlanda 1 delegat, Anglia 20 delegați, Grecia 1 delegat, Argentina 1 delegat, Olanda 4 dele-

* La Congresul de la Saint Etienne (1882) al Partidului muncitoresc din Franța s-a desprins fracțiunea posibilistă, devenită apoi Federația muncitorilor socialiști. Numele de „posibilism” a fost folosit pentru prima dată în 1881 într-un articol apărut în publicația franceză „Proletarul”, condusă de Paul Brousse unul din conducătorii disidenților. În acest articol se spunea: „Trebuie să fracționezi scopul ideal în mai multe etape principale, dînd prioritate într-un anumit fel unora dintre revendicările noastre, pentru a le face astfel posibile”. Inițial, possibiliștii se diferențiau de Partidul muncitoresc prin tactica adoptată, ulterior însă s-au îndepărtat de marxism. (Vezi Le Parti Socialiste en France par Paul Louis, în: Encyclopedie socialiste syndicale et coopérative de L'Internationale Ouvrière, Aristide Quillet Editeur, Paris, 1912, p. 36.)

gați, Ungaria 3 delegați, Italia 3 delegați, Norvegia 3 delegați, Polonia 4 delegați, Portugalia 1 delegat, România 5 delegați, Rusia 6 delegați, Suedia 2 delegați, Elveția 6 delegați.

O bună parte din timpul congresului a fost dedicat discuțiilor privind unificarea cu delegații reuniți în strada Lancry. În această problemă s-au prezentat 3 rezoluții : una de către W. Liebknecht, din Germania (pe care o redăm în documentele ce urmează), alta de Domela — Nieuwenhuis (Olanda), care se pronunța necondiționat pentru „contopirea celor două congrese”, și o a treia rezoluție prezentată de Treffaud (Marsilia), respingea unitatea cu cei „care de mult timp mărșăluiesc mînă în mînă cu cei mai aprigi dușmani ai muncitorilor”.

În legătură cu rezoluția elaborată de W. Liebknecht, participanții români (D. Voinov, C. Racoviță, A. Seulescu, Procopiu, Manu) au făcut declarația următoare :

„Delegații români își rezervă dreptul de a prezenta încă o dată moțiunea lor relativ la un viitor congres, dar, înainte de toate se declară în unanimitate pentru ralierea la moțiunea Liebknecht și roagă să se caute a se convoca viitorul congres într-o asemenea formă încît să fie întrunite toate forțele anticapitaliste, avînd în vedere lupta de clasă și socializarea mijloacelor de producție”.

Puse la vot, pe națiuni, moțiunea lui Liebknecht a fost adoptată în majoritate de reprezentanții a 12 naționalități — Germania, Elveția, România, Alsacia-Lorena, Rusia, Polonia, Austria, Ungaria, Spania, America, Anglia, Franța. Pentru moțiunea Treffaud au votat 2 naționalități (Suedia și Norvegia), iar pentru moțiunea Nieuwenhuis 4 naționalități (Belgia, Olanda, Italia, Danemarca).

La punctul de pe ordinea de zi „informări asupra situației muncii și mișcării socialiste în diferite țări” delegatul român Manu a arătat, printre altele, că : „Mișcarea socialistă datează, în România, cam de 18 ani. Exemplul Comunei din Paris a fost decisiv pentru momentul acesta”. Referindu-se la pătrunderea ideilor socialiste în România el relatează că „Tineretul studios a fost cel dintîi care a făcut cunoștință cu teoriile socialiste. El a tradus în limba română operele principale ale literaturii socialiste și s-a străduit să le răspîndească în țara întreagă. Punctul central al mișcării a fost Iași ; aderenții se recrutau mai ales din clasele culte.

Curînd, tînărul partid a avut la dispoziție o revistă științifică și un ziar care apărea zilnic autoritățile n-au pregetat să-l persecute pe acesta din urmă ; ele i-au exmatriculat pe studenți din universități și l-au demis pe profesorul Nădejde, căruia îi dăduseră voturile 10 000 de țărani. Într-adevăr, propaganda fusese răspîndită pînă în mijlocul țăranilor și cu cel mai mare succes. După o neîntreruptă agitație de aproximativ trei ani, 280 delegați, care reprezentau 40 000 voturi țărănești, au trimis în parlament trei deputați socialiști. Pe scurt, progresul socialismului este de asemenea natură, încît radicalii extrag paragrafe din programul lui pentru ca — amestecînd din belșug vinul socialist cu apa burgheză — să-și dea o mai bună înfățișare în ochii populației. În ultimii ani, mizeria populației a sporit într-atît, încît nemulțumirea a iscat pînă la urmă o răscoală a țăranilor. Pentru ameliorarea acestei situații, deputații socialiști au cerut atunci să se dea domenii ale statului comunelor și mai ales întovărășirilor, care aveau să cultive pămîntul în comun. Parlamentul a preferat însă să se adopte propunerea radicalilor, conform căreia fiecare țăran ar deveni posesorul unei mici parcele de pămînt. Întrucît, apoi, mica gospodărie agricolă

nu poate lupta cu concurența agriculturii pe scară mare, fiind devorată de marea moșie, în 10 pînă la 15 ani mica proprietate țărănească și situația sa vor fi aceleași, dacă nu mai rău, ca și astăzi.

În România, ca peste tot, unicul mijloc de salvare din situația actuală este transformarea proprietății private în proprietate colectivă. Și printre muncitorii industriali se face remarcată o creștere a conștiinței drepturilor lor, ultimele greve ale tipografilor, șelarilor și olarilor sînt dovezi pentru aceasta. Între timp, animată de dorința de a interveni în favoarea capitalului, stăpînirea a vrut să importe muncitori din Austria. Dar proletarii austrieci au refuzat să se ocupe de afacerile domnilor capitaliști !

Așa își manifestă, din ce în ce mai mult, muncitorii tuturor țărilor marea solidaritate, care îi va elibera și singura care poate aduce cu sine ziua cînd lupta contra capitalului se va tranșa victorios. (Aplauze însuflețite).

Punctele 1 și 2 de pe ordinea de zi privind legislația muncii au fost discutate împreună, adoptîndu-se o singură rezoluție (prezentată în documentele ce urmează) prin contopirea moțiunilor înaintate de Bebel și Guesde și modificată în unele puncte prin propuneri făcute de Morris, Keir Hardie, Scherres etc.

Rezoluția „Demonstrația internațională de 1 Mai 1890“, prezentată de Lavigne în numele Confederației naționale a camerelor sindicatelor și colectivelor corporative franceze, pusă la vot pe naționalități, a obținut adeziunea tuturor reprezentanților prezenți, cu excepția belgienilor și rușilor ; primii doreau să-și motiveze votul mai tîrziu, iar ultimii s-au abținut numai pentru că în Rusia ar fi fost cu neputință organizarea unei asemenea demonstrații.

În afara ordinei de zi stabilite a fost adoptată, la propunerea delegatului american Bush, o rezoluție în care era subliniată importanța folosirii de către proletariat a posibilităților electorale pentru cucerirea puterii politice.

Rezoluția „Mijloace și căi pentru realizarea revendicărilor ocrotirii muncitorilor“ pusă la vot pe naționalități, la cererea olandezilor, a fost adoptată de 13 națiuni (Germania, Franța (cu 4 abțineri de la vot), Ungaria, Anglia, Spania, Elveția, Danemarca, Suedia (cu 1 abținere de la vot), România, Polonia, Rusia (ultimele două țări cu rezerve, datorită situației excepționale în care se aflau), America de Nord (cu 1 abținere de la vot din 3 delegați), Argentina. Delegații norvegieni și italieni au fost absenți. S-au abținut de la vot Belgia, Olanda și Austria.

Rezoluția „Abolirea armatelor permanente și înarmarea generală a poporului“, privind problema a patra înscrisă pe ordinea de zi, a fost prezentată de Vaillant și amendată de delegați germani și francezi. Rezoluția a fost adoptată în unanimitate (7 delegați dintre cei prezenți, care s-au abținut de la vot, erau anarhiști).

De la cel de-al doilea congres al Internaționalei a II-a (Bruxelles, 1891) reprezentanții mișcării muncitorești, care inițial formaseră două congrese, s-au unit.

Internaționala a II-a a fost o federație de partide naționale autonome, denumită la început „Parlament internațional al muncii” sau „Viitor parlament internațional socialist”. Congresele constituiau legătura între partide, erau prilej de discutare și fixare de scopuri strategice comune. Cu toate că rezoluțiile adoptate nu aveau un caracter obligatoriu și aplicarea lor nu era controlată, prin sancțiunea morală pe care le-o oferea congresul ele căpătau un rol deosebit în definirea programului și politicii fiecărui partid socialist.

La majoritatea congreselor Internaționalei a II-a, deși nu în mod explicit, P.S.D.G. a avut un rol conducător, punctul său de vedere impunându-se în multe din rezoluțiile congreselor, și a oferit celorlalte partide un model de urmat. Social-democrații germani erau însă obligați să țină seama în hotărârile lor de realitățile din Germania, de situația politică din această țară *.

Timp de peste zece ani Internaționala a II-a a activat fără un centru organizat, fără să aibă măcar acel birou de corespondență și statistică cerut odinioară în A.I.M. de proudhoniști și bakuniști. La cel de-al cincilea congres (Paris, iulie 1900) s-a hotărât constituirea unui comitet internațional permanent care a luat denumirea de Birou Socialist Internațional (B.S.I.). Compus din cîte doi reprezentanți ai fiecărei delegații naționale participante la congres, Biroul și-a fixat sediul la Bruxelles și a fost condus, între adunări, de Comitetul executiv al partidului muncitoresc belgian. Președintele ales al Biroului a fost Emil Vandervelde, iar secretar Serwy, înlocuit din 1905 de Camille Huysmans, toți trei belgieni.

Intr-un moment cînd diversificarea mișcării devenea tot mai evidentă, găsindu-și reflexul și în congresele Internaționalei, în scopul întăririi coeziunii s-au creat pe lângă B.S.I. și alte instanțe. În 1904 se hotărăște constituirea Comisiei interparlamentare socialiste (C.I.S.), al cărei obiectiv era ca, prin coordonarea activității parlamentare socialiste mondiale, să faciliteze acțiuni comune pe plan politic și economic. Comisia a ținut cinci conferințe plenare în perioada 1906—1910, activitatea ei confundîndu-se în parte cu cea a B.S.I.

În 1907 are loc prima conferință internațională a femeilor socialiste, care hotărăște crearea unui Birou internațional avînd în frunte pe Clara Zetkin. Din inițiativa Tineretului socialist german se constituie Federația internațională a tineretului socialist, a cărei primă conferință s-a ținut la Stuttgart (1907), paralel cu congresul Internaționalei. În 1908, Internaționala tineretului avea un birou permanent, cu sediul la Viena.

Ca organizație unitară a mișcării muncitorești, Internaționala a II-a a ținut nouă congrese : la Paris (1889), Bruxelles (1891), Zürich (1893), Londra (1896), Paris (1900), Amsterdam (1904), Stuttgart (1907), Copen-

* La 21 octombrie 1878, în Germania, prin promulgarea legii împotriva socialiştilor („Sozialistengesetz”) a început o perioadă de reacțiune politică, de reprimare a clasei muncitoare, a organizațiilor ei politice și sindicale. Intenția lui Otto von Bismarck, a forțelor marii burghezii și a iuncherilor era ca prin introducerea acestei legi să paralizaze acțiunile clasei muncitoare. Legea împotriva socialiştilor s-a soldat cu un eșec fiind abrogată la 30 septembrie 1890. Social-democrația germană a continuat, în condițiile existente pe plan intern, să acționeze cu multă prudență.

haga (1910), Basel (1912). Cel de-al zecelea congres, care urma să-și desfășoare lucrările în 1914, la Viena, nu a mai avut loc din cauza izbucnirii războiului.

Activitatea Internaționalei a II-a a încetat de fapt odată cu votarea, mai întâi, la 4 august 1914, de către socialiștii germani și imediat apoi de către socialiștii francezi, belgieni, englezi, austrieci, a creditelor de război, solicitate de guverne în parlamentele naționale.

Ulterior, din rîndurile Internaționalei a II-a s-a desprins gruparea zimmerwaldienilor.

Formal, Internaționala a II-a a continuat să subziste, mai ales prin unele acțiuni ale B.S.I., pînă cînd, ceea ce mai rămăsese din ea, se contopește în 1923 cu Internaționala a II-a și jumătate (constituită în 1921 de centristi), formîndu-se Internaționala Muncitorească Socialistă.

Reproducem hotărârile luate de primul congres al Internaționalei a II-a și redăm, în anexă, unele aprecieri asupra acestei organizații.

EMILIA BĂLÂNICA

REZOLUȚIILE CONGRESULUI MUNCITORESC INTERNAȚIONAL ȚINUT LA PARIS ÎNTRE 14—20 IULIE 1889 (PRIMUL CONGRES AL INTERNAȚIONALEI A II-a)¹

I. Congresul recunoaște că membrii Conferinței de la Haga și ai comitetului de organizare parizian au dovedit prin fapte dorința lor justificată de a realiza un acord al tuturor partidelor socialiste și organizațiilor muncitorești relativ la congresul internațional și regretă că pașii făcuți în vederea unei asemenea înțelegeri nu și-au atins ținta.

Noi declarăm că unitatea este premisa indispensabilă pentru eliberarea proletariatului și că este prin urmare datoria fiecărui social-democrat să nu negligeze nici un demers care ar putea duce la potolirea învrăjbirii.

Congresul declară așadar că și acum este gata de înțelegere și unire cu condiția ca grupările celui alt congres să adopte o rezoluție în acest sens, care să fie acceptabilă pentru toți membrii congresului nostru.²

II. Legislația internațională pentru ocrotirea muncitorilor. Reglementarea legală a zilei de muncă. Munca de zi, munca de noapte, munca de duminică și de sărbători, timpul de muncă pentru adolescenți, munca femeilor și copiilor. Supravegherea marii industrii și a micii industrii, inclusiv a industriei casnice³

Congresul Muncitoresc Internațional de la Paris :

În convingerea că eliberarea muncii și a umanității poate rezulta numai de la proletariatul organizat ca clasă și internațional, care cucerește puterea politică, pentru a trece la exproprierea capitalismului și la luarea în stăpînire socială a mijloacelor de producție :

¹ Rezoluțiile adoptate de Congres sînt extrase din broșura „Protokoll des Internationalen Arbeiter-Kongresses zu Paris. Abgehalten vom 14. bis 20. Juli 1889. Deutsche Übersetzung. Mit einem Vorwort von Wilhelm Liebknecht. Nürnberg, 1890. Druck und Verlag von Wörlein and Comp⁴. (Vezi p. 16).

² Rezoluție propusă de W. Liebknecht.

³ Ibidem, p. 121—122.

Considerind că :

În rapida sa dezvoltare, modul de producție capitalist cuprinde, încetul cu încetul, cu cultura modernă toate țările ;

Că această dezvoltare a modului de producție capitalist înseamnă exploatarea crescândă a muncitorilor ;

Că exploatarea care devine tot mai intensă provoacă oprirea politică, subjugarea economică și degenerarea atât fizică, cât și morală a clasei muncitoare ;

Că în urma acestora datoria muncitorilor din toate țările este să combată cu toate mijloacele care le stau la dispoziție o orînduire socială care îi oprimă și pune în pericol absolut orice dezvoltare liberă a umanității ; că este vorba, înainte de toate, să se opună o rezistență activă efectelor distructive ale actualei ordini economice,

Congresul decide :

În toate țările care sînt stăpînite de modul de producție capitalist este absolut necesară o eficientă legislație de ocrotire a muncitorilor.

Ca bază pentru această legislație, Congresul revendică :

a) Decretarea unei zile de muncă de cel mult 8 ore pentru muncitorii adolescenți ;

b) Interzicerea muncii pentru copiii sub 14 ani și reducerea zilei de muncă la 6 ore pentru ambele sexe ;

c) Interzicerea muncii de noapte, afară de unele ramuri industriale a căror natură pretinde o activitate neîntreruptă ;

d) Interzicerea muncii femeilor în toate ramurile industriale al căror mod de activitate are un efect deosebit de dăunător asupra organismului femeilor ;

e) Interzicerea muncii de noapte pentru femei și pentru muncitorii adolescenți sub 18 ani ;

f) Repaus neîntrerupt de cel puțin 36 de ore pe săptămînă pentru toți muncitorii ;

g) Interzicerea acelor ramuri industriale și moduri de fabricație al căror caracter dăunător sănătății muncitorilor este de prevăzut ;

h) Interzicerea sistemului troc ;

i) Interzicerea plății salariului în alimente, precum și a prăvăliilor patronale (cantine etc.) ;

k) Interzicerea antreprenorilor intermediari (sistemul sweating) * ;

l) Interzicerea birourilor particulare de evidența muncii ;

m) Supravegherea tuturor atelierelor și așezămintelor industriale, cu includerea industriei casnice, prin inspectori de fabrică salariați de stat și cel puțin jumătate din ei aleși de către muncitori.

Congresul declară că toate aceste reglementări, necesare pentru însănătoșirea relațiilor sociale, trebuie să facă obiectul unor legi și acorduri internaționale și invită proletariatul din toate țările să acționeze în acest sens asupra guvernelor lor. Dacă s-au obținut astfel de legi și acorduri, atunci trebuie, pentru a fi realizate temeinic, supravegheată aplicarea și executarea lor.

Congresul declară în continuare că este datoria muncitorilor să le primească pe muncitoare ca egale în drepturi, în rîndurile lor, și revendică principal : salariu egal pentru muncă egală pentru muncitorii de ambe sexe și fără deosebire de naționalitate.

Pentru a se obține emanciparea desăvîrșită a proletariatului, Congresul consideră neapărat necesar ca muncitorii să se organizeze pretutindeni, și, în consecință revendică dreptul nelimitat, cu desăvîrșire liber de asociere și coalizare.

III. Demonstrație internațională de 1 Mai 1890 ¹.

Congresul decide :

La o dată certă se va organiza o mare manifestație (demonstrație) internațională și anume în așa fel ca, într-o zi precisă, în toate țările și în toate orașele muncitorii să adreseze stăpînirii (autorităților) revendicarea de a decreta ziua de muncă de opt ore și să aducă la îndeplinire celelalte rezoluții ale Congresului internațional din Paris.

* Sistem istovitor și prost plătit (n.n.).

¹ Ibidem, p. 123.

Avind în vedere faptul că o asemenea demonstrație a fost decisă deja de Federația Muncii americană [Federation of Labor] la congresul său ținut la St. Louis în decembrie 1888, pentru 1 Mai 1890, data aceasta se adoptă ca zi a demonstrației internaționale.

Muncitorii diverselor națiuni sînt datori să organizeze demonstrația în felul și modul impuse de împrejurările din țara lor.

IV. Avind în vedere că rapoartele delegaților tuturor țărilor au arătat că simpla organizație economică a muncii [Trade Unionuri și alte asociații similare] nu este suficientă pentru emanciparea clasei muncitoare, în timp ce agitația pentru reducerea zilei de muncă, pentru limitarea muncii femeilor și copiilor și pentru legile de ocrotire a muncitorilor s-au dovedit un mijloc de trezire a conștiinței de clasă a muncitorilor, care este o premisă necesară pentru eliberarea clasei muncitoare prin sine însăși ;

Avind în vedere că stăpînirea puterii politice permite clasei stăpînitoare, antreprenorilor particulari și modului de producție capitalist să mențină sistemul de exploatare ;

Avind în vedere că, prin intermediul puterii politice este împiedicată supravegherea industriei de către stat și supravegherea statului de către popor ;

Congresul internațional de la Paris decide :

1. În toate țările unde proletarii sînt în posesia dreptului electoral, ei trebuie să intre în rîndurile partidului socialist și, excluzînd orice compromis cu vreun partid politic oarecare, să accelereze, cu ajutorul buletinului lor de vot, sub autoritatea constituției de stat respective, cucerirea puterii politice ;

2. În toate țările unde dreptul electoral și drepturile constituționale le sînt refuzate proletarilor, aceștia trebuie să caute prin toate mijloacele posibile să cucerască dreptul electoral ;

3. aplicarea forței represive din partea clasei stăpînitoare cu scopul de a împiedica dezvoltarea pașnică a societății spre o organizare industrială și socială cooperatistă, ar fi o crimă față de umanitate și ar transmite oamenilor care luptă pentru apărarea vieții lor și libertății lor sancționarea neomeniei agresorilor.

V. Mijloace și căi pentru a se realiza revendicările ocrotirii muncitorilor ¹

Congresul Muncitoresc Internațional de la Paris invită organizațiile muncitorești și partidele socialiste ale tuturor țărilor să intre în acțiune și să uzeze de toate mijloacele (întruniri, presă, petiții, manifestații etc.) ca să influențeze prin aceasta guvernele lor și să le determine :

1) Să participe la conferința internațională guvernamentală în perspectivă la Berna, la propunerea guvernului elvețian ;

2) Să sprijine la această conferință rezoluțiile Congresului Internațional de la Paris.

În toate țările, în care se găsesc socialiștii în reprezentanța comunală, cantonală sau națională, aceștia trebuie să intervină pentru rezoluțiile Congresului de la Paris, sub formă de comunicări în consiliile comunale, sub formă de proiecte de lege în parlamente. La toate alegerile, atît pentru reprezentanța națională, cît și pentru reprezentanța comunală, candidații socialiști trebuie să recunoască și să susțină aceste rezoluții drept program al lor.

Se va numi o comisie care este însărcinată cu îndeplinirea acelor rezoluții ale Congresului de la Paris, care se referă la legislația internațională pentru ocrotirea muncitorilor, proiectată de guvernul elvețian.

Această comisie alcătuită din 5 membri este însărcinată să comunice conferinței de la Berna principiile stabilite de către muncitorii organizați și partidele socialiste ale Europei și Americii, la Congresul lor de la Paris, din 14—20 iulie, ca neapărat necesare pentru stabilirea legislației de protecție a muncii.

Această comisie mai primește mandatul de a convoca viitorul Congres Muncitoresc internațional, care trebuie să aibă loc într-o localitate din Elveția sau Belgia, ce se va determina mai precis mai târziu.

Cu titlul „Ziua de muncă de opt ore“ se va publica o gazetă săptăminală, cu colaborarea partidelor socialiste reprezentate la Congresul internațional de la Paris, destinată să strângă toate informațiile în legătură cu diversele mișcări naționale referitoare la reducerea legislativă a zilei de muncă.

O completare la rezoluție :

Biroul Congresului internațional este însărcinat de acesta să aleagă comitetul executiv menționat.

VI. Abolirea armatelor permanente și înarmarea generală a poporului ¹

Congresul muncitoresc internațional de la Paris,

Considerind :

Că armata permanentă sau forța armată în serviciul clasei dominante sau stăpînitoare este negarea oricărui regim democratic sau republican, că ea este expresia militară a regimului monarhic sau oligarhic și capitalist și un instrument al loviturilor de stat reacționare și al opririlor sociale ;

Că armatele permanente sînt rezultatul și cauza războaielor de agresiune, formează un pericol permanent pentru nașterea conflictelor internaționale ; și de aceea armata permanentă și politica de agresiune al cărei organ este trebuie să facă loc politicii de apărare și democrației pașnice, organizării întregului popor instruit și înarmat nu pentru jaf și cucerire, ci pentru apărarea independenței sale și a libertăților sale.

Că armata permanentă, așa cum dovedește istoria, este cauză permanentă de război și nu este capabilă să apere o țară împotriva forței superioare ale unei coaliții, ci provoacă înfringerea sa și țara dezarmată este la discreția învingătorului, în timp ce o națiune pregătită, organizată și înarmată s-ar arăta inaccesibilă unui atac dușmănos ;

Că armata permanentă reprezintă dezorganizarea oricărei vieți civile luînd fiecărei națiuni floarea tineretului, în perioada de ucenicie sau de studiu, de optimă activitate și acțiune, pentru a-l încalca și a-l demoraliza ;

Că prin armata permanentă munca, știința și arta devin sterile și împiedicate în avîntul lor, că cetățeanul, individul și familia sînt amenințați în dezvoltarea lor ;

Că dimpotrivă, într-o armată cu adevărat națională, acolo unde poporul este înarmat — „poporul la arme“ — cetățeanul poate să-și dezvolte în viața națională aptitudinile și capacitățile sale naturale și își exercită funcția sa naturală ca un atribut necesar al dreptului său de cetățean ;

Că armata permanentă prin sarcinile sporite neîncetate ale datoriei de război, prin impozitele și împrumuturile mereu sporite pe care le necesită este o cauză de mizerie și ruină,

Congresul respinge cu tărie planurile de război întreținute de guvernele care luptă disperate pentru existența lor ;

Consideră pacea drept condiția primă și indispensabilă a oricărei eliberări muncitorești ;

Și cere, prin abolirea armatei permanente, înarmarea generală a poporului pe baza următoarelor principii :

Armata națională, națiunea înarmată este formată din toți cetățenii valizi ; ea este organizată pe regiuni în așa fel încît fiecare oraș, fiecare raion, fiecare județ să aibă batalionul său sau mai multe — potrivit mărimii populației — format din cetățeni ce se cunosc și care, dacă trebuie, în 24 de ore se adună, se înarmează și sînt gata de marș. Fiecare are arma și echipamentul său la domiciliu, ca în Elveția, pentru apărarea libertăților publice și a securității naționale.

¹ Ibidem, p. 119—120.

Congresul mai declară că războiul, produs fatal al actualelor condiții economice, va dispărea numai atunci când modul de producție capitalist va face loc eliberării muncii și triumfului internațional al socialismului.

VII. Conform deciziei Congresului muncitoresc internațional, din cea de-a doua ședință din 20 iulie, Biroul permanent a stabilit Elveția ca sediu al comisiei executive ; delegații acestei țări au fost însărcinați să alcătuiască o comisie formată din 5 membri și să o instaleze în același oraș unde va fi editat organul „Ziua de muncă de opt ore”¹.

A n e x ă

Aprecieri ale lui V. I. Lenin asupra Internaționalei a II-a

[...]

Internaționala a II-a (1889—1914) a fost o organizație internațională a mișcării proletare care s-a dezvoltat în lărgime, ceea ce nu putea să nu aibă ca urmare o scădere temporară a nivelului revoluționar, o întărire temporară a oportunismului, care a dus, în cele din urmă, la falimentul rușinos al acestei Internaționale.²

[...]

Internaționala a II-a, care în decursul celor 25 sau 45 de ani de existență (din 1870 sau din 1889) a reușit să desfășoare o muncă extrem de importantă și utilă de răspindire a socialismului și de organizare pregătitoare, inițială și foarte simplă a forțelor acestuia, și-a îndeplinit misiunea istorică și a murit răpusă nu atât de alde von Kluck, cât de oportunism. Lăsați pe morți să-și îngroape morții³.

¹ Ibidem, p. 123.

² V. I. Lenin, „Internaționala a II-a și locul ei în istorie”, în Opere complete, vol. 38, Editura politică, București, 1966, p. 301.

³ V. I. Lenin, „Șovinism mort și socialism viu. (Cum să restabilim Internaționala ?)”, în : Opere complete, vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 102.

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

POLONIA — 1926*

Evenimentele din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea readuc din nou, după aproape douăzeci de ani de tăcere, soarta Poloniei pe primul plan al politicii europene. Lupta poporului polonez consacrată refacerii statului independent se bucura acum de împrejurarea deosebit de favorabilă a dezmembrării alianței împăraților Germaniei, Rusiei și Austro-Ungariei. „Căci, această alianță, îndeosebi cea ruso-germană, era nu numai reazemul reacțiunii europene ci și paznicul captivității Poloniei. Desigur, destrămarea alianței nu putea schimba în mod automat situația poporului

* Pentru elaborarea prezentului studiu, autorul a consultat documente din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, din cea a Institutului de studii istorice și social-politice, din Arhivele Statului București și Arhiva Acte Noi din Varșovia, numeroase volume de documente, memorii, însemnări, tratate de istorie a Poloniei, materiale referitoare la evoluția ei politică și economică în perioada interbelică, lucrări speciale dedicate loviturii militare din mai 1926, instaurării regimului sanarist și evoluției relațiilor dintre acesta și principalul său adversar, Democrația Națională, sau care tratează evoluția situației internaționale a Poloniei și a politicii sale externe, ori despre istoria mișcării muncitorești și țărănești poloneze în aceeași perioadă. Majoritatea covârșitoare a acestor surse sînt rodul eforturilor istoriografiei poloneze. Redăm, în ordinea enunțată, titlurile a o parte dintre cele mai semnificative scrieri folosite: *Dokumenty Komunistycznej Partii Polski 1935—1938* [Documente ale Partidului Comunist Polonez 1935—1938], Warszawa, 1968; *Documenty i materialy do stosunków polsko-radzieckich* [Documente și materiale pentru relațiile polono-sovietice], tom. 1, 3, Warszawa, 1962; *K.P.P. w obrocie niepodległości Polski. Materiały i dokumenty [P.C.P. în apărarea independenței Poloniei. Materiale și documente]*, Warszawa, 1963; *K. W. Kumanicki, Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty (1912—1924)* [Refacerea statalității poloneze. Cele mai importante documente (1912—1924)], Warszawa-Kraków, 1924; *Przewrót wojskowy w Płocku w 1926 r. Wybór dokumentów [Răsturnarea militară din Polonia în 1926. Culegere de documente]*, în *Wojskowy Przegląd Historyczny*, nr. 2/1977, p. 229—264; *J. Beck, Dernier rapport. Politique polonaise, 1926—1939*, Neuchâtel—Paris, 1951; *Roman Dmowski, Polityka narodowa w odbudowaniu państwa [Mowy i rozprawy polityczne z lat 1919—1934], Pisma [Politica națională în statul refăcut (Cuvîntări și prelegeri politice din anii 1919—1934), Scrieri]*, tom. IX, Czestochowa, 1939; *Józef Piłsudski, Pisma zbiorowe. Wydanie prac dotychczas drukiem ogłoszonych [Scrieri adunate. Lucrări care au văzut deja lumina tiparului]*, vol. I—X, Warszawa, 1937; *Dzieje Polski [Istoria Poloniei]*, sub red. Jerzy Popolsky, Warszawa, 1975; *Histoire de Pologne*, Warszawa 1971, *Historia Polski, [Istoria Poloniei]*, tom. IV, 1918—1939, partea I, 1918—1926, Warszawa, 1969; *A. Próchnicki, Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej [Primii cincisprezece ani ai Poloniei independente]*, Warszawa, 1957; *Andrzej Ajnekiel, Od rządów ludowych do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski. 1918—1926 [De la guvernele populare la răsturnarea din mai. Schiță a istoriei politice a Poloniei. 1918—1926]*, ed. a III-a revăzută și lărgită, Warszawa, 1978; *R. Gradowski, Polska 1918—1939. Niektóre zagadnienia kapitalizmu monopolistycznego [Polonia 1918—1939. Unele probleme ale capitalismului monopolist]*, Warszawa, 1959; *Jerzy Holzer, Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej [Mozaicul politic al celei de-a doua Republiци Polone]*, Warszawa, 1974; *M. Mieszczański, Structura agrarna Polski międzywojennej [Structura agrară a Poloniei interbelice]*, Warszawa, 1960; *J. Tomaszewski, Podstawowe tendencje gospodarki Polski międzywojennej [Tendințele fundamentale ale economiei Poloniei interbelice]*, în „Nowe drogi”, nr. 11/1968, p. 26—42; *Tadeusz Jedruszczak, Piłsudzcy bez Piłsudskiego. Powstanie Obozu Zjednoczenia Narodowego w 1937 r. [Piłsudzienii fără Piłsudski. Crearea Taberei Unității Naționale în 1937]*, Warszawa, 1963; *Andrzej Garlicki, Piłsudzcy — Sanacja [Piłsudzienii — Sanacja]*, în „Nowe drogi”, nr. 9/1978, p. 67—85; *Dyktatury w Europie środkowowschodnej 1918—1939 [Dictaturile în Europa centrală și răsăriteană 1918—1939]*, Sesiunea științifică de la Institutul de istorie al Academiei Polone de Științe, 2—3 XII, 1971, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdansk, 1973; *Zygmunt Kaczmarek, Obóz Wielkiej Polski w Poznańskim w latach 1926—1932 [Tabăra Poloniei Mari în Poznația în anii 1926—1932]*,

polonez deși — pentru prima dată după multe decenii — în fața Poloniei s-au conturat perspective mai clare, cu atât mai mult cu cât simptome tot mai numeroase indicau adâncirea antagonismelor între acaparatori¹.

Izbucnirea primului război mondial și evenimentele care au avut loc în timpul lui aveau să confirme această adâncire și să prezinte o mare importanță pentru refacerea statului polonez independent. Momente de seamă favorizând rezolvarea problemei poloneze au fost revoluția din februarie din Rusia și, mai cu seamă, victoria Revoluției Socialiste din Octombrie², puterea sovietică pronunțându-se pentru dreptul deplin al poporului polonez de a dispune de soarta sa. La 15 noiembrie guvernul sovietic a dat publicității Declarația drepturilor popoarelor din Rusia căreia i-a urmat, la 12 ianuarie, declarația delegației sovietice la Brest-Litovsk ce denunța „vechile granițe ale fostului imperiu rus, granițe impuse prin violență și crime împotriva popoarelor, îndeosebi a poporului polonez”³. Pe aceste coordonate se înscrie și Decretul Consiliului Comisarilor Poporului, promulgat la 29 august 1918, care anula toate acordurile și actele încheiate de guvernul fostului imperiu rus cu guvernele prusac și austro-ungar cu privire la împărțirea Poloniei⁴.

Deși problema refacerii statului polonez s-a reflectat în cele „14 puncte” ale lui Wilson, din 8 ianuarie 1918⁵ și în declarația primilor miniștri ai Angliei, Franței și Italiei, din 3 iunie 1918, care proclama crearea unui stat polonez unit și independent cu liber acces la mare drept condiție a unei păci durabile⁶, poziția puterilor Antantei (Franța, Anglia, Italia și S.U.A.) a fost definitiv exprimată (în special în problema granițelor apusene ale Poloniei) la conferința de pace de la Paris, în urma numeroaselor pertractări franco-engleze. Puterile Centrale, de asemenea, aveau proiectele lor de rezolvare a problemei poloneze, părăsite numai în momentul prăbușirii lor în urma înfringerilor militare suferite pe fronturi și a izbucnirii revoluțiilor în Germania și Imperiul habsburgic.

Dar, făurirea statului național polonez neatârnat, în anii 1918—1919, a fost determinată de creșterea conștiinței națiunii poloneze, a fost rodul intensificării luptei sale pentru independență, împletită cu lupta pentru refaceri sociale. În timpul numeroaselor greve, mitinguri și adunări la care au participat sute de mii de muncitori, țărani și intelectuali, s-a cerut atât refacerea statului independent polonez cât și înfăptuirea unor largi reforme democratice. Totodată, în cadrul națiunii poloneze continuau să existe și să se confrunte diferite curente și tendințe cu vederi divergente relativ la ceea ce trebuia să reprezinte în viitor statul polonez.

La 28 octombrie 1918, deputații polonezi din parlamentul austriac au creat Comisia Poloneză de Lichidare, care urmărea să preia puterea în Galiția și Silezia thesiniană, în vederea „lichidării” legăturilor acestor provincii cu Austria, apoi să creeze un stat care să reunească toate teritoriile poloneze și a cărui organizare să fie hotărâtă de Seimul legislativ rezultat din alegeri. La 31 octombrie Comisia a preluat în fapt puterea la Cracovia. În primele zile ale lunii noiembrie, organizațiile militare

în „Dzieje Polski”, nr. 3/1974, p. 21—56; Jacek M. Majchrowski, *Obóz Narodowo-Radykalny. Okres działalności legalnej* [Tabăra Național-Radicală. Perioada activității legale], în „Dzieje Najnowsze”, nr. 3/1976, p. 54—72; J.J. Terej, *Idee, mity, realia. Szkice do dziejów Nadodowej Democracji* [Idei, mituri, realități. Schiță pentru istoria Democrației Naționale], Warszawa, 1971; Roman Wapinski, *Z dziejów tendencji nacjonalistycznych. O stanowisku Narodowej Demokracji wobec kwestii narodowej w latach 1893—1939*. [Din istoria tendințelor naționaliste. Despre atitudinea Democrației Naționale față de problema națională în anii 1893—1939], în „Kwartalnik historyczny”, nr. 4/1973, p. 817—844; Henryk Batowski, *Agonia pokoju i początek wojny* [Sierpień-Wrzesień 1939] [Agonia păcii și începutul războiului (August-septembrie 1939)], Poznań, 1969; Idem, *Europa zmierza ku przepaści*, [Europa se îndreaptă spre prăpastie], Poznań, 1977; W. T. Kowalski, *Polityka zagraniczna Polski 1918—1939* [Politica externă a Poloniei 1918—1939], în „Nowe drogi”, nr. 10/1978, p. 71—82; E. Duraczynski, Z. Hemerling, T. Kisielewski și alții, *Krótki zarys historii ruchu ludowego* [Scurtă schiță a mișcării țărănești], ed. a II-a lărgită și îmbunătățită, Warszawa, 1971; *Historia polskiego ruchu robotniczego 1864—1964* [Istoria mișcării muncitorești poloneze 1864—1964], tom. I, 1864—1939, Warszawa, 1967; Józef Kowalski, *Komunistyczna Partia Polski. Studium historyczne* [Partidul Comunist Polonez. Studiu istoric], Warszawa, 1975; *Polski ruch robotniczy. Zarys historii* [Mișcarea muncitorească poloneză. Schiță a istoriei], Warszawa, 1972; Aleksandra Tymieniecka, *Polityka Polskiej Partii Socjalistycznej 1924—1928* [Politica Partidului Socialist Polonez 1924—1928], Warszawa, 1969; J. Żarnowski, *Polska Partia Socjalistyczna w latach 1935—1939* [Partidul Socialist Polonez în anii 1935—1939], Warszawa, 1965.

¹ T. Jedruszczak, *Odrodzenie niepodległej Polski* [Renașterea Poloniei independente], în „Kwartalnik historyczny”, nr. 4/1973, p. 799.

² Vezi pe larg M. Moldoveanu, *Polonia, în culegerea de studii Afirmarea statelor naționale independente unitare în centrul și sud-estul Europei, 1821—1923*, București, 1979, p. 202—227.

³ *Dokumenty i materiały do stosunków polsko-rodzieckich* [Documente și materiale pentru relațiile polono-sovietice], tom. I, Warszawa, 1962, p. 166.

⁴ *Dokumenty wnieśli polityki S.S.S.R.*, tom. I, Moskva, 1957, p. 460.

⁵ *The Wilson Reader*, Selected and Edited by Francis Farmer, Docket Series, vol. IV, New York City, 1958, p. 179.

⁶ Henryk Batowski, *Rozpad Austro-Węgier. 1914—1918* [Destrămarea Austro-Ungariei. 1914—1918], Wrocław—Warszawa—Kraków, 1965, p. 175.

poloneze, subordonate Comisiei, avînd sprijinul populației, au preluat de asemenea puterea în unele regiuni ale Regatului Polonez. Comisia Poloneză de Lichidare a fost prima reprezentanță independentă a națiunii poloneze creată fără amestecul puterilor care împărțiseră Polonia. Ea a inițiat unele reforme cu caracter democratic, recunoscînd ziua de lucru de 8 ore, impusă de altfel prin lupta puternică a clasei muncitoare, precum și necesitatea îmbunătățirii condițiilor de viață ale maselor⁷.

Pe teritoriul fostului Regat Polonez, în urma convorbirilor purtate de adepții lui Pilsudski * cu reprezentanții taberei independenței din Regat și Galiția, a fost creat la Lublin, în noaptea de 6 spre 7 noiembrie 1918, Guvernul popular provizoriu al Republicii Polone al cărui premier a fost desemnat socialistul Ignacy Daszyński, iar ca ministru de război Edward Rydz-Smigły. Rolul proeminent în cadrul acestui guvern l-au jucat socialiștii, reprezentanți ai stîngii mișcării țărănești și ai intelectualității progresiste. Cel mai important act al guvernului a fost publicarea, la 7 noiembrie, a manifestului Către poporul polonez. Manifestul, redactat într-o manieră radicală, anunța refacerea statului independent polonez cu un regim republican, efectuarea unor largi reforme economice și sociale; se garantau o serie de libertăți democratice, precizîndu-se principiile politicii externe pe care noul stat urma să o promoveze.

Deși s-a pronunțat împotriva Consiliului de Regență reacționar, acest guvern s-a opus și tendințelor revoluționare, îndeosebi Consiliilor delegațiilor muncitorești organizate de forțele revoluționare⁸. Totodată, el a întîmpinat opoziția claselor dominante și a grupărilor politice de dreapta legate de enđeje **, care l-au considerat prea radical⁹. Viața cabinetului Daszyński a fost de altfel scurtă, căci la 10 noiembrie s-a reîntors la Varșovia din detenție J. Pilsudski. „Perioada șederii lui Pilsudski la Magdeburg a lucrat în folosul lui, adăugînd la legenda sa un element esențial: el fusese nu numai un fost deținut al Rusiei țariste ci și al Germaniei imperiale”¹⁰. În aceste condiții, la 14 noiembrie, Consiliul de Regență a predat marelui deplină putere, în curînd subordonîndu-i-se și guvernul de la Lublin, față de care Pilsudski *** s-a manifestat critic, întrucît nu intenționa să se sprijine pe grupările democratice și de stînga deși își dădea seama că sprijinul acestora îi era necesar¹¹.

După încercarea de a forma un guvern în frunte cu I. Daszyński și de a împăca grupările de stînga cu cele de dreapta ale taberei independenței, în urma opoziției enđejei, care conta pe reîntoarcerea în țară a Comitetului Național Polonez și formarea unui guvern propriu, Pilsudski renunță la înțelegerea cu această grupare și la 17 noiembrie 1918 formează un guvern de centru-stînga în frunte cu un alt socialist, ceva mai agreat de național-democrați (enđeji), Jędziej Morcowski, în cadrul căruia preia personal departamentul armatei. În compoziția guvernului au intrat 6 socialiști, 5 țărăniști, 2 reprezentanți ai intelectualității progresiste, 2 miniștri fără de

⁷ Vezi pe larg, A. Ajnekiel, *Od rzadów ludowych do przewrotu majowego*, ed. II, p. 9—13.

* Geneza taberei politice denumită belvederiană sau pilsudskiană, iar după răsturnarea din mai 1926 — sanatiștă, trebuie căutată în anii revoluției din 1905—1906 și al conturării așanumitelor programe orientative. În această perioadă a avut loc polarizarea clară în cadrul P.S.P. și scindarea lui în P.S.P. „Stînga” și P.S.P. „Fracțiunea Revoluționară” (Vezi A. Garlicki, *Pilsudski-Sanacja*, în „Nowe Drogi”, nr. 9/1978, p. 67). O parte a pilsudskienilor era legată de fracțiunile desprinse din Partidul Socialist Polonez (de pildă, Partidul Socialist Polonez „Fracțiunea Revoluționară”) sau de stînga mișcării țărănești (de exemplu, Partidul Țărănesc Polonez „Eliberarea” sau Partidul Țărănesc — „Stînga”).

⁸ Henryk Zieliński, *Początki mepodległości [Inceputurile independenței]*, în „Nowe drogi”, nr. 6/1978, p. 84.

** Mișcare politică burgheză de dreapta. Inceputul l-a constituit Liga Poloneză, fondată în 1887 și transformată în anul 1893, în Liga Națională care a stat la baza creării, în 1897, a Partidului Național Democrat în frunte cu ideologul său principal, Roman Dmowski. Tabăra național-democrată era numită și enđeje.

⁹ *Dzieje Polski*, p. 619.

¹⁰ A. Garlicki, *Op. cit.*, p. 72.

*** Józef Pilsudski (1867—1935) mareșal al Poloniei, om politic; născut la 5 decembrie 1867, la Żilów lingă Wilno, într-o familie de nobili; studii liceale la Wilno, iar după bacalaureat (1885) se înscrie la facultatea de medicină din Harcov pe care nu o termină. Bănuit de participare la un atentat împotriva țarului, este condamnat, în 1888, la deportare în Siberia unde stă pînă în 1892; devine activist al aripilor de dreapta a Partidului Socialist Polonez și redactor, din 1894, al ziarului central al partidului, „Rabotnik” (Muncitorul). Adversar al dezvoltării mișcării muncitorești în direcția revoluționară a tîns spre obținerea independenței Poloniei pe calea luptei armate, ruptă însă de mișcarea socială. Arestat (1900) de autoritățile țariste, evadează din spitalul închisorii din Petersburg și se refugiază în Galiția, de unde călătorește în apus; pleacă în Japonia (1904) încercînd să obțină ajutor pentru organizarea unor formațiuni de luptă împotriva Rusiei. Un an mai tîrziu participă la întemeierea Organizației de luptă a P.S.P., iar după scindarea partidului socialist (1906) devine unul dintre principalii fruntași ai P.S.P. „Fracțiunea Revoluționară”. În 1908 organizează formațiuni militare în Galiția („Uniunea Luptei Active” și „Pușcașul”), iar în anii 1914—1916 a fost comandant al Brigăzii I a Legiunilor Poloneze care a luptat o bună perioadă alături de Austro-Ungaria, apoi șef al departamentului Consiliului Statal Provizoriu. În urma neînțelegerilor cu autoritățile militare germane este internat în fortăreața de la Magdeburg.

¹¹ *Ibid.*, p. 73.

partid, iar 3 locuri au fost rezervate pentru reprezentanții din „trzonsonul prusian”¹². Cu o zi mai înainte Pilsudski trimisese telegrame președintelui S.U.A., guvernelor Marii Britanii, Franței, Italiei, Japoniei, Germaniei înfrinte, precum și altor state, notificând „existența statului polonez independent”, în care erau cuprinse „toate pământurile Poloniei unificate”. În notă se arăta că „Statul polonez s-a creat din voința întregii națiuni și s-a sprijinit pe baze democratice”¹³.

Programul noului guvern, cuprins în declarația din 21 noiembrie 1918, menținea o serie de prevederi ale Manifestului de la Lublin cu privire la caracterul republican al statului polonez renăscut; se acorda atenție libertăților cetățenești, precum și normalizării relațiilor cu vecinii, dar înfăptuirea majorității reformelor era aminată până la convocarea Seimului legislativ, și, ca o sarcină dintre cele mai importante, alături de convocarea Seimului, se sublinia dorința de eliberare a teritoriilor poloneze aflate încă sub stăpânirea Germaniei.

În ziua de 22 noiembrie a fost promulgat decretul cu privire la puterea supremă reprezentativă a Republicii Polone, în virtutea căruia Pilsudski a preluat puterea ca șef ad-interim al statului¹⁴. Guvernul Pilsudski-Maroczewski avea în subordine doar parțial teritoriile fostului Regat și al Galiției. O parte a fostului Regat a continuat însă să se afle sub ocupația germană. Ca atare luptele pentru definitivarea granițelor statului au continuat cu febrilitate în toate direcțiile. Față de forțele revoluționare din țară, îndeosebi față de comuniști, guvernul Maroczewski a promovat o politică de reprimare. De pildă, în decembrie 1918, cu ajutorul armatei au fost efectuate arestări de comuniști la Lodz, depresiunea Dabrowski, Varșovia și Zamości¹⁵.

Procesul consolidării puterii centrale, a regimului social-politic și stabilirea granițelor Poloniei avea să mai dureze mai bine de doi ani. O puternică amprentă asupra vieții politice a țării aveau să-și pună, în continuare, desele divergențe și conflicte dintre partidele burgheze de felurite orientări, în miinile cărora a rămas, în ultimă instanță, cîrma statului. Cele mai accentuate deosebiri de concepții în problemele de politică internă și externă au continuat să se manifeste între național-democrați și pilsudskieni.

În urma realizării înțelegerii dintre cele două forțe politice a putut fi creat la Varșovia, la 16 ianuarie 1919, guvernul central în frunte cu Ignacy Paderewski, care deținea și portofoliul Ministerului de Externe. Acestui guvern i s-au subordonat atît guvernele regionale, care treptat au fost dizolvate, cît și Comitetul Național de la Paris. Noul cabinet a fost recunoscut de statele coaliției victorioase; S.U.A. la 30 ianuarie, Franța la 24 februarie, Anglia la 25 februarie și Italia la 27 februarie 1919. După notificarea oficială a lui J. Pilsudski din 11 decembrie 1918, prin care se anunța existența Poloniei independente, suverane și unificate, România recunoscuse, încă de la 4 ianuarie 1919, Republica Poloneză, guvernul central al Poloniei¹⁶.

La 26 ianuarie 1919 în provinciile poloneze eliberate au fost organizate alegeri pentru Seimul legislativ. Acestea nu au avut loc în Galiția răsăriteană și în ținutul Cieszyn (Theschen) din Silezia unde continuau luptele pentru stabilirea granițelor¹⁷; în partea unde continuau să staționeze armatele germane a fost constituit Consiliul Popular Suprem, care a preluat administrația din miinile autorităților germane așteptînd hotărîrea definitivă a conferinței de pace. Masele populare, nemulțumite de tărgăgănarea hotărîrii, s-au ridicat la luptă pentru unirea pe cale revoluționară a acestor teritorii cu Polonia.

¹² *Dzieje Polski*, p. 619.

¹³ „Monitor Polski” din 18 noiembrie 1918; vezi și J. Pilsudski, *Pisma zbiorowe*, tom. V, p. 20.

¹⁴ În baza decretului Pilsudski primea puteri dictatoriale. Ele îi permiteau să convoace și să dizolve guvernul, să aprobe proiectele de legi înaintate de guvern, ca și proiectul bugetului de stat. Preluînd aceste prerogative, Pilsudski a afirmat că le va exercita pînă în momentul convocării Seimului legislativ, iar legile validate de el își vor pierde valabilitatea „dacă nu vor fi prezentate la prima sesiune a Seimului legislativ pentru aprobare”. Actele guvernamentale ale șefului provizoriu erau contrasemnate de președintele miniștrilor (premier); tribunalele pronunțau verdicte „în numele Republicii Polone”, iar funcționarii urmau să depună jurămîntul de fidelitate față de Republica Polonă (J. Pilsudski, *op. cit.*, p. 620—621; *Histoire de Pologne*, p. 680—681).

¹⁵ Józef Lawnik, *Represie policyjne wobec ruchu komunistycznego w Polsce 1918—1939* [*Repreșunții polițienești în Polonia 1918—1939*], în „Z pola walki”, nr. 3/1978, p. 30.

¹⁶ Viorica Moisuc, *Varșovia, în Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. II, 1911—1939, București, 1971, p. 14; Henryk Bulhak, *Polska a Rumania. 1918—1939* (*Polonia și România. 1918—1939*), în *Przyjaźnie i antagonizmy. Stosunki Polski z państwami sąsiadami w latach 1918—1939*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1977, p. 307.

¹⁷ Vezi pe larg Henryk Batowski, *Op. cit.*, p. 148—150, 213—215; *Dzieje Polski*, p. 626—267.

Alegerile pentru Seimul legislativ au asigurat, cu o mică majoritate, victoria forțelor de dreapta (în primul rînd endete) în frunte cu Partidul Țărănesc Polonez — „Piast”¹⁸.

Deschiderea oficială a Seimului a fost făcută, la 10 februarie 1919, de către șeful interimar al statului, iar la 14 februarie forul legislativ a ales cu majoritatea înfrimă de voturi pe Wojciech Trapezynski, candidat al forțelor de dreapta, ca președinte al său. J. Pilsudski a predat președintelui prerogativele sale de șef de stat interimar. Seimul a adoptat la 20 februarie așa numita Mică Constituție, potrivit căreia puterea legislativă supremă aparținea Seimului, iar cea executivă șefului statului, funcție conferită din nou lui J. Pilsudski, de astă dată de către Seim. În locul dictaturii șefului statului a fost introdus sistemul în care Seimul, cel puțin formal, avea cuvîntul hotărîtor. „În practică a avut loc o anumită divizare a competențelor : Seimul se ocupa de problemele interne, promulgarea actelor legislative care normalizau relațiile sociale și economice ale țării, iar Pilsudski de problemele militare și acțiunile de război, de asemenea în măsură însemnată de conducerea politicii externe”¹⁹.

Procesul stabilizării definitive a regimului statal nu a putut fi finalizat formal decît în anul 1921, cînd, la 17 martie, a fost adoptată Constituția Republicii Polone. Între timp, alte evenimente au solicitat atenția și eforturile societății poloneze, în cadrul căreia se confruntau două direcții de acțiune : eliberarea teritoriilor aflate încă sub ocupație, sprijinită de masele populare și alta de expansiune peste limitele etnice, sprijinită de clasele dominante, în principal de marii latifundiari²⁰. În cadrul luptei de eliberare a teritoriilor poloneze trebuie subliniată puternica răscoală din Poznań, izbucnită în decembrie 1918 și cele trei mari răscoale din Silezia din anii 1919—1921, în timpul cărora masele populare au înlăturat definitiv pe ocupanții germani din cea mai mare parte a acestor ținuturi, forțînd Conferința de Pace de la Paris să ia hotărîri rapide și favorabile unirii acestor provincii cu restul teritoriilor poloneze. Împotriva războiului polono-sovietic din anii 1919—1920 „s-au ridicat masele populare, forțele de stînga în frunte cu comuniștii”²¹.

Reglementarea granițelor Poloniei a avut loc, în principiu, în cursul anilor 1919—1922 ; granița de vest cu Germania, a fost fixată la 28 iunie 1919, prin tratatul de la Versailles²² (în Silezia superioară în anul 1921, sub presiunea celei de a treia răscoală a populației poloneze), cu Cehoslovacia în anul 1920, prin arbitrajul puterilor apusene, iar frontiera răsăriteană — cu Rusia, Ucraina și Bielorusia —, prin tratatul de la Riga din 18 martie 1921²³. Tot la Versailles, marile puteri apusene au hotărît statutul orașului Gdańsk, prin care cel mai mare port al țării, situat la vărsarea Vistulei în Marea Baltică, a fost transformat în „oraș liber”, în care statul polonez dispunea numai de drepturi economice nominale.

Cu toate greutățile de început, făurirea statului național independent a fost unul din evenimentele cele mai importante din istoria poporului polonez. În cuvîntarea rostită la ședința festivă a Seimului dedicată celei de a 60-a aniversări a redobîndirii independenței Poloniei, Edward Gierek arăta : „Acum șaiszeci de ani, după o subjugare națională îndelungată de peste un veac, Polonia și-a redobîndit independența. Sfirtecăta la sfîrșitul secolului al XIX-lea de către cîtăpitori, pămînturile poloneze s-au reunit din nou într-un singur organism statal”. Subliniînd importanța reparației pe harta Europei a statului polonez, care „a însemnat împlinirea aspirațiilor de peste un veac și jumătate ale polonezilor spre independență manifestate în atitudinea neclintită și lupta lor eroică”, primul secretar al C.C. al P.M.U.P. a spus, cu același prilej : „Cu toate granițele și cîrdioanele care despărțeau pămînturile poloneze, cu toată asuprirea și deznaționalizarea, poporul nostru a respectat cu perseverență moștenirea sa culturală, obiceiurile și tradițiile sale, a întărit simțul de veacuri al comunității, a creat idei și a înviorat aspirațiile care dovedeau capacitatea polonezilor de a-și construi propria viață statală”²⁴.

Teritoriul statului polonez renăscut, conturat în anii 1918—1922, a cuprins o suprafață de 388,6 mii km² și o populație, conform datelor recensămîntului din septem-

¹⁸ Forțele de dreapta au obținut 35% din mandate, cele de stînga (cu excepția comuniștilor) 26%, iar cele de centru 33% (*Histoire de Pologne*, p. 693).

¹⁹ A. Ajnekiel, op. cit., p. 67.

²⁰ *Histoire de Pologne*, p. 693.

²¹ J. Holzer, *Les cinquantes années de la Pologne indépendante*, Varșovia, 1963, p. 12.

²² *Tratat de pace între Puterile Aliate și Germania și protocolul lui, semnate la Versailles la 28 iunie 1918*, București, 1920, p. 27—31.

²³ *Dokumenti i materialy po istorii sovetko-polskikh otnoșenii*, Moscova, 1965, doc. nr. 275, p. 520—540.

²⁴ „Trybuna Ludu”, din 7 noiembrie 1973.

brie 1921, de 27.177.000 locuitori din care 18.632.000 (69,2%) îl constituiau polonezii, iar 8.532.000 (30,8%) minoritățile naționale²⁵.

În fața autorităților statale se aflau, în această perioadă obiective importante: trebuiau unificate într-un singur organism statal, sub aspect administrativ, juridic și economic, toate teritoriile poloneze aflate până la război sub stăpânirea marilor ei vecini — Rusia, Prusia, Austria — și învinsă bariera psihologică dintre polonezi creată de-a lungul perioadei de înrobire națională²⁶.

Până în anul 1926 regimul politic din Polonia s-a bazat pe principiile democrației parlamentare burgheze avind la bază, în virtutea constituției din 17 martie 1921, ca organe supreme ale puterii legislative, Seimul și Senatul, alese pe timp de cinci ani în cadrul alegerilor generale, secrete, directe, egale și proporționale.

Seimul alegea din rindurile sale mareșalul și vice-mareșalii, secretarii și comisiile Seimului. Președintele Republicii Polone, ales pe o perioadă de șapte ani, de către Seim și Senat reunite în cadrul Adunării Naționale, urma să exercite puterea executivă în exclusivitate cu miniștrii de resort. El nu era răspunzător pentru acțiunile sale oficiale pe linie parlamentară sau civilă, iar fiecare act guvernamental emis de președinte necesita contrasemnătura primului ministru și a ministrului interesat. Cu alte cuvinte, președintele republicii „urma să fie factorul coordonator suprem, dar în problemele politice depindea de miniștrii săi”²⁷, el nu avea dreptul de a dizolva Seimul și Senatul. Consiliul de Miniștri era compus din miniștri, sub conducerea președintelui de consiliu (premier), care urma să fie numai primus inter pares și nu șeful guvernului.

Constituția exprima o serie de drepturi cetățenești și libertăți democratice²⁸; dreptul de proprietate era considerat „ca una din bazele cele mai importante ale regimului social și ordinii legale”²⁹, iar minorităților naționale li se asigura dreptul de a-și păstra naționalitatea, graiul și specificul național. Deși principiul libertății de confesiune era destul de amplu formulat el era diminuat de prevederea că religia romano-catolică ocupă în stat locul cel mai important și că biserica romano-catolică se conduce după legile sale proprii³⁰.

Promulgarea constituției nu a însemnat și punerea ei imediată în aplicare, nu mai în anul 1922 fiind organizate primele alegeri pentru Seim și Senat, bazate pe prevederile constituției din martie; cele mai multe mandate în parlament au obținut democrația națională (endeția) și grupările apropiate de ea — 169, apoi P.T.P. — „Piast” — 70, Partidul Național Muncitoresc³¹, P.T.P. — „Eliberarea” — 48, P.S.P. — 41, P.C.P. — 2 și minoritățile naționale — 89. În urma alegerilor puterea intra de fapt în mina unei coaliții de centru-dreapta.

După constituirea celor două camere (Seimul și Senatul) și alegerea, la 9 decembrie de către Adunarea Națională, a primului președinte al Republicii Polone — Gabriel Narutowicz, șeful de până atunci al statului, mareșalul J. Pilsudski, a transferat acestuia prerogativele pe care le exercitase³², preluind postul de șef al Marelui Stat Major. Împotriva alegerii președintelui Narutowicz s-a pronunțat vehement democrația națională, punind la cale puternice manifestații de stradă, în organizarea cărora s-au remarcat membrii societății „Dezvoltarea”, condusă de deputații de dreapta R. Dmowski și K. Ilski, cu care s-a solidarizat gen. Józef Haller³³. La chemarea „cetățeni ridicați-vă la acțiune”³⁴, demonstrații au scandal lozinci fasciste și au manifestat în fața clădirii legației italiene în semn de solidarizare cu „marșul” lui Mussolini asupra Romei³⁵. În această atmosferă, la 16 decembrie 1922, președintele G. Narutowicz a fost ucis de un adept fanatic al endeției, crimă ce constituia un simptom al ascuțirii conflictului între tabăra lui Pilsudski și cea a democrației naționale.

La 17 mai 1923 endeția împreună cu democrația creștină, cu care formase blocul numit Unitatea Național Creștină (prescurtat Chjena, poreclită de forțele de stînga „hiena”), au încheiat o înțelegere cu Partidul Țărănesc Polonez „Piast”³⁶. Guvernele

²⁵ Dzieje Polski, p. 662.

²⁶ Polska. Zarys encyklopedyczny [Polonia. Schiță enciclopedică], Warszawa, 1974, p. 103; A. Ajnekiel, op. cit., p. 73—78.

²⁷ Historia państwa i prawa Polski 1918—1939 [Istoria statului și dreptului Poloniei 1918—1939], sub redacția lui F. Ryszka, partea 1, Warszawa, 1962, p. 119.

²⁸ Historia Polski, tom. IV, p. 485.

²⁹ Ibid., p. 483.

³⁰ Ibid., p. 484.

³¹ Partid creat în 1920; a enunțat un program solidarist de împăcare cu burghezia și a manifestat tendințe naționaliste, antisemite; a fost sub influența cercurilor clericale.

³² Histoire de Pologne, p. 707—708.

³³ A. Ajnekiel, op. cit., p. 233.

³⁴ A. Próchnik, Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej [Primii cincisprezece ani ai Poloniei independente], Warszawa, 1957, p. 152.

³⁵ A. Ajnekiel, op. cit., p. 234.

³⁶ E. Duraczyński și alții, Krótki zarys historii ruchu ludowego [Scurtă schiță a istoriei mișcării țăărănești], Warszawa, 1971, p. 82 și urm.

Chjeno-„Piast“, care s-au aflat la cîrma țării în perioada 1923—1926, au făcut prea puțin pentru rezolvarea pozitivă a problemelor politice și economice stringente ale Poloniei, deși, sub imperiul valului revoluționar din perioada anilor 1918—1919, cercurile guvernante fuseseră nevoite să întreprindă unele măsuri în vederea redresării situației economice. Printre acestea cea mai importantă a fost reforma agrară, inițiată prin hotărîrea Seimului din 10 iulie 1919, în virtutea căreia țărani polonezi au primit 2.570.176 ha pămînt (19% din marea proprietate moșierească). Reforma agrară nu a rezolvat problema, a fost realizată pe principiul vinzării pămîntului la prețuri foarte ridicate ceea ce a făcut imposibilă cumpărarea lui de către țărani fără pămînt sau cu pămînt puțin³⁷.

La constituirea noului guvern în frunte cu W. Witos, în mai 1923, J. Pilsudski a reacționat renunțînd la șefia Marelui Stat Major și la alte funcții de stat, și printr-un puternic atac împotriva cabinetului. Timp de trei ani cît s-au aflat în opoziție, Pilsudski și adepții lui au criticat aspru regimul existent în Polonia și constituția din martie pe care se sprijinea, au combătut concepția controlului direct al guvernului asupra armatei, cerînd pentru aceasta un statut special în viața țării.

Din momentul nașterii sale, statul polonez a fost împovărat de enorme datorii externe care au grevat asupra refacerii și dezvoltării țării. La 31 decembrie 1921 suma totală a datoriilor se ridica la 1.467.999.000 franci elvețieni, din care 79.183.000 franci, 6,6%, constituiau împrumuturile în bani lichizi, restul de 1.370.816.000 reprezentîndu-l valoarea livrărilor de mărfuri și a serviciilor prestate în folosul Poloniei; cei 1.370.816.000 franci reveneau: Statelor Unite, 62,2%; Franței, 25,3%; Angliei, 6,0%; Italiei, 3,0%; altor state, 3,5%. La cuantumul total s-a adăugat o parte a datoriilor fostei monarhii austro-ungare — în valoare de 190.000.000 franci aur —, pe care statul polonez a trebuit să o plătească³⁸. Concomitent, în principalele ramuri ale economiei naționale începe să pătrundă, deși inițial cu unele ezitări *, capitalul străin³⁹.

Pe acest fond, la care se adăugau distrugerile mari provocate de război, s-a menținut stagnarea producției, creșterea șomajului și instabilitatea monetară, situație ce a provocat izbucnirea unui puternic val de lupte greviste, care în anul 1923 au cuprins 848.000 de muncitori (an de vîrf în întreaga perioadă postbelică). Organizate în majoritatea lor de comitetele de front unic, punctul culminant al luptelor muncitorești din această perioadă l-a constituit greva declanșată la 7 noiembrie 1923 de muncitorii cracovieni, luptă înscrisă ca una din cele mai eroice pagini ale istoriei mișcării muncitorești poloneze din perioada interbelică⁴⁰. Valul arestărilor, îndeosebi din rîndul comuniștilor, atinge în anul 1923 cifra de 5 mii de persoane⁴¹.

Căutînd o ieșire din situația grea economică, sub presiunea puternică a luptelor muncitorești și țărănești, guvernul condus de Władysław Grabski (19 dec. 1923—14 noiembrie 1925), de altfel singurul cabinet din această perioadă care a întreprins unele măsuri pozitive, a înfăptuit, în 1924, reforma monetară ce introducea în circulație zlotul în locul mărcii și a anunțat o serie de proiecte în domeniul agrar. Reforma monetară realizată cu prețul unor împrumuturi externe contractate în condiții foarte grele⁴² și măsurile agrare, în mare parte rămase la stadiul de proiecte, nu au schimbat radical și durabil situația economică a Poloniei. La aceasta s-au adăugat luptele politice interne, corupția și afacerile veroase care luau amploare⁴³.

Politica externă s-a conturat pe fondul situației internaționale complexe creată după primul război mondial, Republica Polonă intrînd, încă de la început, ca urmare a luptelor ce s-au dat pentru granițe, în conflict cu cei patru vecini ai săi (Germania, U.R.S.S., Lituania și Cehoslovacia)⁴⁴, diferende ce își vor pune amprenta asupra politicii externe poloneze de-a lungul întregii perioade interbelice, care va înregistra încordări sau destinderi în funcție de evoluția situației internaționale, de contradicțiile dintre marile puteri.

³⁷ W. Góra, H. Slabek, *Z. zagadnień polityki rolnej w latach 1944—1948* [Din problemele politicii agrare în anii 1944—1948], în „R.P.P. w walce o niepodległość i władzę ludu“, Warszawa, 1963, p. 317.

³⁸ R. Gradowski, *Polska 1918—1939. Niektóre zagadnienia kapitalizmu monopolistycznego* [Polonia 1918—1939. Unele probleme ale capitalismului monopolist], Warszawa, 1959, p. 169—170.

* Ezitățile s-au datorat și colportării în lume de către adversarii Poloniei a opiniei despre caracterul sezonier al statului polonez (*polen ist ein Saisonstaat*). R. Gradowski, *Op. cit.*, p. 163.

³⁹ J. Tomaszewski, *Podstawowe tendencje gospodarki Polski międzywojennej* [Tendințele fundamentale ale economiei Poloniei interbelice], în „Nowe drogi“, nr. 11/1968, p. 30, 32.

⁴⁰ *Historia polskiego ruchu robotniczego*, p. 342—355.

⁴¹ J. Lawik, *op. cit.*, p. 35.

⁴² J. Tomaszewski, *op. cit.*, p. 41.

⁴³ A. Prochnik, *op. cit.*, p. 75—76, 149—156.

⁴⁴ W. T. Kowalski, *Walka dyplomatyczna, o miejsce Polski w Europie, 1939—1945* [Lupta diplomatică pentru locul Poloniei în Europa, 1939—1945], Warszawa, 1970, p. 140; J. Jurkiewicz, *Pakt Wschodni* [Pactul răsăritean], Warszawa, 1963, p. 15.

Deși pentru Polonia revizionismul german a reprezentat, în răstimpul dintre cele două războaie mondiale, un pericol potențial⁴⁵, cercurile conducătoare poloneze au văzut cea mai mare primejdie în U.R.S.S., în comunism în general.

Pornind de la considerente legate de așezarea geografică a țării și de relațiile ei cu vecinii, diplomația poloneză a urmărit, în primii ani postbelici, realizarea propriilor ei concepții cu privire la menținerea păcii în Europa. Proiectului, enunțat la răspîntia anilor 1918—1919, de creare a unei uniuni în cinci (Cehoslovacia, Grecia, Iugoslavia, Polonia și România)⁴⁶, care să fie o stavilă în calea revanșismului și revizionismului cercurilor dominante germane și ungare⁴⁷ și pe care ministrul de externe român Take Ionescu, a urmărit cu perseverență să-l realizeze în anii 1920—1921, diplomația poloneză și cercurile din jurul mareșalului Pilsudski i-au opus planul lor: crearea unui bloc solidar de la Finlanda la România, dacă s-ar fi putut fără participarea Cehoslovaciei dar obligatoriu cu cea a Ungariei și republicilor baltice, avînd Polonia drept centru⁴⁸, care să constituie un baraj între Rusia și Germania.

În plus, încă de pe acum, diriguitorii polonezi manifestau tendința apropierii de Ungaria horthystă ale cărei cercuri conducătoare nu renunțaseră la lozincă „revenirii în granițele istorice”. Din aceste motive Polonia nici nu va recunoaște valabilitatea tratatului de la Trianon⁴⁹. Din anul 1920, în relațiile polono-ungare a început să se contureze atitudinea viitoare a celor două țări, în special față de Cehoslovacia și „granița comună” polono-ungară⁵⁰; în aceste condiții, medierea pe care diplomația poloneză a încercat-o, între Ungaria și România, a rămas fără rezultate⁵¹.

În timpul luptelor polono-sovietice din anul 1920, Ungaria a oferit ajutor Poloniei în timp ce România a manifestat o atitudine de neutralitate, apreciată, de altfel și de factorii de conducere de la Varșovia, care, încă din primele zile ale existenței statului independent polonez, au manifestat, din considerente de ordin strategic, tendința de apropiere de România⁵². Cu totul altfel au evoluat relațiile polono-cehoslovace, care s-au menținut încordate ca urmare a litigiilor pentru regiunea Cieszyn (Theschen) și a atitudinii negative față de raporturile reciproce a cercurilor conducătoare din ambele țări.

Eforturile diplomației române de a aplană tensiunile polono-cehoslovace⁵³ și de a atrage Polonia în alianța pe care o preconiza și pe care o dorea mult mai largă decît „alianța în trei” (Cehoslovacia, România, Iugoslavia), nu au dat rezultatele scontate. Presa poloneză s-a pronunțat hotărît împotriva Micii Înțelegeri⁵⁴, aceeași poziție manifestînd și cercurile militare⁵⁵, în opinia cărora ministrul de externe român trecea drept adversar al Ungariei și prieten al Cehoslovaciei. Ca atare, eforturile depuse de Take Ionescu, în timpul vizitei sale la Varșovia (noiembrie 1920), pentru a atrage Polonia de partea uniunii pe care o preconiza, s-au dovedit ineficace în fața poziției de neconciliat a diplomației poloneze⁵⁶.

Cercurile oficiale poloneze se pronunțau însă tot mai insistent pentru o alianță bilaterală polono-română⁵⁷. Din punctul de vedere al României un tratat de alianță cu Polonia putea facilita în viitor colaborarea țărilor Micii Înțelegeri cu această țară, așa că, în urma unor tratative purtate la Paris, Varșovia și în capitala României de către reprezentanții celor două state, la 3 martie 1921 miniștrii de externe ai României (Take Ionescu) și Poloniei (Eustachy Sapicha) au semnat la București Convenția de alianță defensivă între Regatul României și Republica Polonă împreună

⁴⁵ Acest fapt îl argumentează prof. H. Batowski. Vezi *Expansiunea Germaniei în Europa Centrală, în anii 1919—1939*, în „*Anale de istorie*”, nr. 4/1970, p. 61—75.

⁴⁶ „*Dimineața*” din 17 și 22 septembrie 1920; C. Xenă, *Take Ionescu. 1858—1922*, București, 1933, p. 415.

⁴⁷ Gh. Zaharia, *Considerații asupra politicii externe a României (1919—1929)*, în *Probleme de politică externă a României (1919—1939)*, București, 1971, p. 36.

⁴⁸ W. Podóg — Malinowski, *Najnowsza historia polityczna Polski [Istoria politicii contemporane a Poloniei]*, tom. 2 (1914—1939), London, 1967, p. 557.

⁴⁹ Gh. Zaharia, *op. cit.*, p. 37.

⁵⁰ M. Koźminski, *Polska a Wegry przed druga wojne światowa (Październik 1938—Wrzesień 1939) [Polonia și Ungaria înainte de-al doilea război mondial (octombrie 1938—septembrie 1939)]*, Wrocław-Warszawa, 1970, p. 33.

⁵¹ H. Bulhak, *Początki sojuszu polsko-rumunskiego i przebieg rokowań o konwencje wojskowa w latach 1919—1921 [Începuturile alianței polono-române și desfășurarea tratativelor pentru convenția militară în anii 1919—1921]*, în „*Dzieje najnowsze*”, Warszawa, nr. 3/1973, p. 36—37.

⁵² *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, tom. 2, doc. 126, doc. 132.

⁵³ „*Dimineața*” din 12 iulie 1921; vezi și E. Campus, *Mica Înțelegere*, București, 1968, p. 53—57.

⁵⁴ „*Dimineața*”, din 22 septembrie 1920.

⁵⁵ L. Buczma, *Z. Genezy Małej Ententy [Din geneza Micii Înțelegeri]*, în „*Studia z dziejów R.S.S.R., i Europy środkowej*”, Tom. 3, Wrocław, 1970, p. 138—140.

⁵⁶ J. Kukulka, *Francja a Polska po Traktacie Wersalskim 1919—1921 [Franța și Polonia după Tratatul de la Versailles 1919—1921]*, Warszawa, 1970, p. 452.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 452.

cu cele trei protocoale adiționale A, B și C, iar șefii marilor state majore : al armatei române (gen. Constantin Cristescu) și al armatei poloneze (gen. Tadeusz Rozwadowski) Convenția militară între România și Polonia⁵⁸.

Încheind această alianță, partea poloneză s-a condus înainte de toate după considerente de natură strategică, care vizau întărirea și asigurarea flancului sudic de către România ; convenția, care se raporta numai la granițele estice, a avut un caracter defensiv și a vizat în exclusivitate menținerea statu-quo-ului stabilit prin tratate.

România considera alianța într-o perspectivă mai largă, ca factor favorabil alianței româno-cesoslovace, apropierii polono-cesoslovace și, implicit, atragerii Poloniei în Mica Înțelegeră. Convenția bilaterală româno-polonă a fost concepută, îndeosebi de cercurile diplomatice românești, ca un factor în realizarea instrumentului politic capabil să asigure menținerea statu-quo-ului teritorial postbelic și nu ca o acțiune în sine. Pe aceste coordonate, eforturile depuse de diplomația română pentru atragerea Poloniei de partea Micii Înțelegeri, s-au soldat doar cu rezultate parțiale, de scurtă durată ; la un acord concret între Mica Înțelegeră și Polonia nu s-a ajuns însă, relațiile dintre aceasta din urmă și unele țări membre ale organizației dezvoltându-se pe baze bilaterale. Începând din anul 1923 diplomația poloneză a depus eforturi pentru transformarea alianței militare cu România în alianță tripartită polono-franco-română⁵⁹.

Evoluția relațiilor Poloniei cu Rusia Sovietică s-a aflat, în perioada la care ne referim, sub influența înțelegerii sovieto-germane încheiată la Rapallo în aprilie 1922, acțiune ce a constituit o cotitură în situația de pină atunci a Europei și în urma căreia Rusia Sovietică și Germania au ieșit din izolarea în care se găseau după primul război mondial. La rîndul său, guvernul Grabski a tins spre normalizarea și dezvoltarea, în spiritul realismului, a relațiilor polono-sovietice și a semnat, în august 1925, la Moscova tratatul polono-sovietic de lichidare a litigiilor de graniță⁶⁰.

Încheierea cunoscutelor tratate de la Locarno, din octombrie 1925, avea să complice și mai mult situația internațională. De pe urma respectivelor înțelegeri a beneficiat înainte de toate Germania, Locarno fiind în domeniul politic ceea ce planul Dawes fusese în domeniul economic. În schimbul unor garanții germane nesigure puterile apusene, îndeosebi Anglia și Italia, au acceptat la Locarno prima breșă serioasă făcută în sistemul tratatelor de la Versailles căreia îi vor urma și altele⁶¹.

Deși în timpul guvernului Grabski au apărut pentru prima dată simptome de slăbire a alianței polono-franceze, principiul fundamental al politicii externe poloneze a rămas în continuare alianța cu Franța și România, legătura strinsă cu Liga Națiunilor și dorința de menținere a păcii în Europa⁶².

Greutățile economice, incapacitatea Seimului de a desemna un guvern în stare să scoată țara din impas, nemulțumirea societății ca urmare a inflației din anul 1923, precum și unele fenomene neliniștitoare în situația internațională a Poloniei au contribuit la crearea stării de criză de care s-a folosit J. Pilsudski, formal aflat în afara vieții politice. Președintele Republicii Polone, Stanislaw Wojciechowski, deși în multe probleme se consulta cu mareșalul, nu a fost și nici nu a vrut să fie un instrument în mina acestuia. De aceea, la 10 mai 1926, cînd, contrar intențiilor lui Pilsudski, a numit un nou guvern de centru-dreapta, în frunte tot cu W. Witos, mareșalul a considerat actul ca un afront la adresa sa și a atacat vehement guvernul în cadrul unui interviu acordat, la 11 mai 1926, ziarului „Kurier Poranny”. El a declarat, între altele, că a știut de la început că, mină în mină cu formarea guvernului precedent al lui W. Witos, „vor merge corupția internă și abuzul fără scrupule ale autorităților guvernamentale”. Pilsudski și-a încheiat interviul cu afirmația : „mă ridic, așa cum am făcut și anterior, la luptă împotriva principalului rău al statului — dominarea Poloniei de către partidele și grupările exasperate, care uită de imponderabile, amintindu-și doar de bani și avantaje”⁶³. Dînd curs avertismentului, în zilele de 12—14 mai 1926, cu ajutorul trupelor fidele de la Varșovia și din împrejurimi, mareșalul a răsturnat cu forța guvernul și a obligat pe președintele Republicii să cedeze. Aceasta a fost răsturnarea sau lovitură militară din mai, îndreptată împotriva autorităților legale ale Republicii

⁵⁸ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice, fond. XI, dosar 1776.

⁵⁹ Vezi pe larg, H. Bulhak, *Próby przekształcenia sojuszu wojskowego z Rumunia w trójsłone przymlerze polsko-francusko-rumunskie w latach 1923—1924* [Încercări de transformare a alianței cu România în alianță tripartită polono-francezo-română în anii 1923—1924], în „Przegląd historyczny”, nr. 3/1973, p. 519—528.

⁶⁰ Polska. Zarys encyklopedyczny, p. 104.

⁶¹ M. Baumont, *La Faillite de la paix (1918—1939)*, ed. 2, Paris, 1946, p. 301—304.

⁶² Polska. Zarys encyklopedyczny, p. 104.

⁶³ Vezi și Andrzej Zakrzewski, Wincenty Witos. *Chłopski polityk i maz stanu*. [Wincenty Witos. Politician țărănist și om de stat], Warszawa, 1978, p. 197—198.

Polone, în timpul căreia au fost ucise 379 de persoane, iar alte 920 au fost rănite *. Acum, scenariul a fost fundamental deosebit de cele puse la cale, și nereușite, imediat dupăuciderea președintelui Nartowicz ca și în 1923, după evenimentele din Cracovia, în timpul cărora s-a contat pe incitarea maselor în vederea provocării paraliziei puterii, iar apoi pe intervenția lui Pilsudski în fruntea armatei, ca cel care aduce liniștea și ordinea. De astă dată mareșalul a respins orice camuflare a loviturii de stat militară⁶⁴. A declarat-o, oarecum voalat, el însuși în interviul acordat ziarului menționat, „Kurier Poranny“, la câteva zile după evenimentele din mai. „Am avut de ales — arăta el — sau să întind struna în continuare și să termin, așa cum mi s-a cerut, printr-o încercare de dictatură și preluare a puterii în miinile mele sau, ceea ce mi se părea ca o cale posibilă, să încerc o legalizare a faptului împlinit“⁶⁵. Așa cum se consemnează în istoriografia poloneză, J. Pilsudski s-a bucurat de un larg sprijin în societate: l-au ajutat partidele de stînga — P.Ț.P. „Eliberarea“ și P.S.P. — în cadrul cărora mareșalul avea numeroși adepți, precum și P.C.P. Sprijin i-au acordat, de asemenea, intelectualii democrați⁶⁶.

Inițial, P.S.P. a fost necondiționat de partea răsturnării din mai considerînd că mobilurile ei sînt identice cu scopurile cele mai urgente ale partidului. În primele zile după lovitură, P.S.P. și-a exprimat chiar dorința ajutorării armate dar a întîmpinat refuzul lui Pilsudski. Mai mult, prin mobilizarea opiniei publice și, înainte de toate, prin proclamarea grevei feroviarilor, P.S.D. a contribuit într-o anumită măsură la reușita acțiunii mareșalului⁶⁷.

La rîndul său, P.C.P. a sprijinit acțiunea lui Pilsudski pornind de la premisa că ea înseamnă un progres, în raport cu guvernul Witos, în direcția democratizării vieții interne. P.C.P. a fost însă primul partid care și-a revăzut atitudinea. La numai câteva zile după lovitură, fracțiunea parlamentară comunistă a afirmat, în declarația făcută în Seim, că Pilsudski este „candidatul bancherilor și fasciștilor“ iar guvernarea lui „va fi îndreptată împotriva muncitorilor și țăranilor“⁶⁸. În ciuda acestei rapide revizuirii de atitudine, P.C.P. a fost aspru criticat de conducerea Internaționalăi Comuniste, în cadrul partidului declanșîndu-se o vie și controversată discuție⁶⁹.

Curînd și în cadrul P.S.P. s-au făcut auzite voci care afirmau că răsturnarea lui Pilsudski nu s-a soldat cu rezultate pozitive. În locul entuziasmului inițial în rîndul partidului și-au făcut loc speranțele de colaborare cu noile autorități, iar mai tîrziu, ca urmare a înțelegerii taberei lui Pilsudski cu marea moșierime și cu așa-numitul „Levitân“ — organizație a marii burghezii poloneze —, renunțarea la sprijinirea acestei tabere și aplicarea tacticii „oposiție la obiect“; din 1927 P.S.P. trece în opoziție directă față de guvernele sanăției⁷⁰.

La 31 mai, cu majoritate de voturi, Adunarea Națională a desemnat pe Pilsudski ca președinte al Republicii Polone. Spre surprinderea tuturor, mareșalul a refuzat această funcție, considerînd că legea fundamentală în vigoare nu acordă suficiente prerogative președintelui⁷¹. De altfel, cu două zile înainte (29 mai), în cuvîntarea rostită în fața reprezentanților partidelor din Seim, J. Pilsudski dăduse cu cinism un fel de ultimatum în problema colaborării sale cu Seimul și guvernul: „Condițiile sînt de asemenea natură — a spus el — încît aș putea să nu vă admit în Adunarea Națională, bătîndu-mi joc de voi toți, dar fac încă o încercare să văd dacă în Polonia se poate încă guverna fără bici. Nu vreau să fac presiuni, dar avertizez că Seimul și Senatul sînt instituțiile cele mai detestate de societate... Mă tem, însă, că după alegerea președintelui totul va merge ca înainte. Mă tem că Seimul vrea să rămînă. Și trebuie domnilor să cedați o anumită perioadă pentru că trebuie să se facă ceva nou. Trebuie ca președintele să nu aibă în circă, o anumită perioadă, Seimul și Senatul. Trebuie să-i dați libertatea să desemneze guvernul și să înceapă munca pentru care guvernul va răspunde apoi în fața Seimului. Nu aș vrea să am remușcări, că nu am

* În literatura poloneză sînt folosite ambele noțiuni. Vezi B. Wolsztynski, *Wypadki majowe 1926 roku w liczbach* [Evenimentele din mai 1926 în cifre], în „Najnowsze Dzieje Powszechne“, tom. X/1966.

⁶⁴ A. Zielinski, *op. cit.*, p. 81; A. Ajnekiel, *op. cit.*, p. 325 și următoarele.

⁶⁵ J. Pilsudski, *Pisma zbiorowe*, tom. IX, p. 17.

⁶⁶ Vezi pe larg L. Hass, *Z socjalnych źródeł przewrotu majowego* (Inteligența-Pilsudzczy) [Din izvoarele sociale ale răsturnării din mai (Inteligența și pilsudscienii)], în „Kwartalnik Historyczny“, nr. 2/1976, p. 368—393.

⁶⁷ *Polski ruch robotniczy. Zarys historii*, p. 182.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 183.

⁶⁹ T. Feder, *Sprawa przewrotu majowego 1926 r. na Komisji Polskiej Międzynarodowki Komunistycznej* [Problema răsturnării din mai 1926 la Comisia Poloneză a Internaționalăi Comuniste], în „Z pola walki“, nr. 2/1967, p. 14 și următoarele.

⁷⁰ *Polski ruch robotniczy. Zarys historii*, p. 183—184; denumirea provine de la lozinca „Inșănătoșiri!“ (în limba latină *sanatio*) relațiilor politice și economice în stat, lansată de adepții lui Pilsudski înaintea răsturnării din mai; era folosită și după aceasta.

⁷¹ *Histoire de Pologne*, p. 723.

dus la bun sfârșit treaba începută și că biciul s-a aflat în mina străzii⁷². În aceste circumstanțe, la propunerea mareșalului, ca președinte al Republicii Polone a fost ales Ignacy Móścicki, profesor și chimist de renume mondial, devotat lui Pilsudski și vederilor acestuia; el a ocupat demnitatea supremă până în septembrie 1939. Funcția de premier al guvernului a fost încredințată lui Karol Bartel.

Așa cum avertizase Pilsudski, la scurt timp Seimul a început să fie îngrădit. Limitarea rolului său s-a produs treptat, începând de la 2 august 1926 când a fost forțat să adopte amendamentele constituției din martie acordând președintelui, între altele, prerogativa de a emite decrete cu putere de lege, precum și dreptul exclusiv de a convoca sau revoca sesiunile Seimului. A fost redusă serios libertatea presei, ministrul de interne cerind voievozilor, la 10 iulie, să întărească supravegherea publicațiilor de stînga și să le confişte, iar prin decizia președintelui, în noiembrie 1926, a fost introdusă „legea presei” care intensifica cenzura îndreptată împotriva oricărei opoziții, îndeosebi a celei de stînga⁷³. Seimul a aprobat, de asemenea, crearea funcției de Inspector general al forțelor armate, încredințată lui J. Pilsudski, la 27 august 1926, care deținea în plus și Ministerul Afacerilor Militare; mareșalul prelua deci conducerea militară supremă, independent de guvern. Astfel, sistemul prezidențial polonez s-a bazat în fapt nu pe autoritatea președintelui, ci pe prerogativele cumulate de mareșalul Pilsudski, care, la 2 octombrie 1926, preia funcția de președinte al Consiliului de Miniștri. Conform părerii majorității istoricilor polonezi, după răsturnarea din mai 1926 în Polonia a fost instaurat un regim autoritar de dictatură militară sau militară birocratică.

Din punctul de vedere al conjuncturii economice, perioada de după răsturnarea din mai, mai precis anii 1926—1936, a fost una dintre cele mai propice din întreaga istorie a celei de-a doua Republici Polone. La aceasta a contribuit creșterea exportului de cărbune polonez pe noile piețe externe, rezultatele bune obținute în agricultură ca și împrumutul extern de stabilizare⁷⁴; în acest timp Pilsudski se apropie tot mai mult de cercurile burghezo-moșierești.

Pe plan extern, Polonia continuă cursul anterior de sprijinire pe Liga Națiunilor și menținere a unor relații prietenești cu Franța și România. Acordul politic româno-polonez din 26 martie 1926 menționa dorința celor două țări „de a da popoarelor lor garanții complimentare în cadrul Pactului Societății Națiunilor”⁷⁵. Această formulă nu a fost inclusă și în alianța militară, care a continuat să se limiteze la scopurile stabilite în convențiile din 1921—1922⁷⁶. Pe planul relațiilor internaționale multilaterale este de remarcat că, în vederea aplicării imediate a pactului Briand-Kellogg, care prevedea renunțarea la război ca instrument al politicii naționale, reprezentanții Poloniei, împreună cu cei ai Estoniei, Letoniei, României și Uniunii Sovietice, au semnat, la 9 februarie 1929, protocolul de la Moscova; la protocol au aderat apoi Turcia, Iranul și Lituania.

Apropierea lui Pilsudski de sferele burghezo-moșierești, dovadă că pune în aplicare declarația făcută la o zi după lovitura de stat, cum că a efectuat „revoluția” fără consecințe revoluționare, a determinat partidele care-l sprijiniseră, în mai 1926, să treacă în opoziție și să acționeze tot mai puternic împotriva taberei guvernamentale. Lupta aceasta s-a purtat și în Seim, care a devenit obiectul atacurilor necruțătoare ale lui Pilsudski. În această atmosferă, cele două componente ale sistemului parlamentar (Seimul și Senatul) au fost dizolvate de mareșal, la sfârșitul anului 1927, noile alegeri urmînd să aibă loc în martie 1928.

În ajunul scrutinului, tabăra guvernamentală și-a creat propria organizație politică, Blocul fără de partid de colaborare cu guvernul, în care au intrat elemente foarte diferite, de la conservatori la democrați și foști socialiști, fapt pentru care acestui partid i-a lipsit coeziunea internă. Programul Blocului, sprijinind pe Pilsudski, a accentuat asupra necesității unui stat de mînă forte și a modificării constituției din martie în direcția întăririi puterii executive⁷⁷.

Unele elemente din jurul lui Pilsudski — personal mareșalul declarase că nu vrea să „măimutărească fascismul italian”⁷⁸ — au glorificat nu numai pe Mussolini ci și pe alți dictatori ca Salazar, Primo de Rivera etc. De pildă, Tadeusz Holowko, care

⁷² J. Pilsudski, *Pisma zbiorowe*, tom. IX, p. 32—33.

⁷³ Jan Borkowski, *op. cit.*, p. 98.

⁷⁴ *Dzieje Polski*, p. 701—702.

⁷⁵ *Interesele și drepturile României*, p. 410—412.

⁷⁶ H. Bulhak, *Materiały do dziejów sojuszu polsko-rumuńskiego w latach 1921—1931*, în „*Studia historyczne*”, nr. 3/1973, p. 424—426; Gh. Zaharia, *op. cit.*, p. 39.

⁷⁷ J. Holzer, *Mozojka polityczna Druziej Rzeczypospolitej*, p. 293—295.

⁷⁸ Într-o discuție avută cu Wincenty Baranowski, activist al Partidului Țărănist Polonez

părăsise idealurile sale socialiste raliindu-se lui Pilsudski, declara, în 1928, că este „un adversar hotărât al principiului guvernelor parlamentare căci parlamentele sînt sediul molimei și descompunerii vieții publice”. Argumentarea era destul de străvezie : „nu este permis ca un deputat comunist să poată să insulte nepedepsit de la tribună tot ceea ce este sfînt” ; după Holowko „popoarele Europei se îngrășaseră peste măsură de pe urma libertății și a drepturilor, iar azi toate au o perioadă de saturare”, și ajungea la afirmația că numai fascismul le putea vindeca : „Mussolini este astăzi un mare medic al poporului italian”⁷⁹.

Lupta cea mai consecventă împotriva sanației a susținut-o P.C.P., în cadrul căruia a continuat însă să se poarte o amplă discuție în jurul așa-numitei „greșeli din mai”, în timpul căreia „în partid la cuvînt au ajuns elementele sectariste”, minoritare, care, în 1929, au preluat conducerea⁸⁰.

În opoziție directă față de sanație au trecut, din 1927 și P.S.P. *, partidele țărănești (P.T.P.—„Eliberarea”, P.T.P.—„Piast” și Partidul Țărănesc**), ca și democrația creștină, numită prescurtat chadeția și Partidul Național Muncitoresc.

Democrația Națională (endeția), mai precis Uniunea Popular Națională***, printre alii cărei lideri se număra și R. Dmowski, trece, în 1926, printr-o puternică criză. Liderii endeți se văd nevoiți să întreprindă măsuri de consolidare a mișcării democrat-naționale. La 4 decembrie 1926, din inițiativa lui R. Dmowski, a fost creată la Poznań organizația denumită Tabăra Marii Polonii (T.M.P.)⁸¹. Declarația sa programatică opera cu frazeologie națională, considerînd T.M.P. drept organizator al forțelor conștiente ale națiunii. În concepția Taberei, viața națională urma să aibă la bază credința, civilizația și statalitatea, religiei romano-catolice revenindu-i un rol dominant, între biserică și stat urmînd să existe o strînsă legătură. Civilizația poloneză, arătau ei, trebuia să păstreze legătura cu tradiția, să aibă la bază simțul datoriei față de națiune, al ierarhiei și disciplinei, optîndu-se pentru un stat de mină forte ; se proclama demagogic dreptul la muncă, apărarea tineretului în fața demoralizării, lupta împotriva ilegalităților și anarhiei etc., prevederi programatice înscrise și în două broșuri : Problema guvernului, și Biserica, națiunea, statul elaborate de R. Dmowski⁸², în care se opunea concepția programatică a T.M.P. spiritului de clasă dar și egoismului individului, iar ideologia națională era prezentată atît contra naționalismului cît și a liberalismului și conservatorismului. Din conținutul declarației reieșea că T.M.P. a urmărit să îmbine postulatele programatice tradiționale ale mișcării naționaliste (solidaritatea națională, făurirea modelului polonezului-catolic, lupta împotriva mișcărilor sociale, contracararea amestecului statului în viața economică) cu sloganurile caracteristice mișcărilor de tip fascist : ierarhia, disciplina, amestecul statului în problemele obiceiurilor și formării atitudinilor ideologice⁸³.

Liderul mișcării naționaliste, avertiza în cele două broșuri că nu vrea să imite metodele fascismului italian ci doar „să învețe” din experiența acestuia. „Fascismul, arăta el, este o mare mișcare creatoare dar măreția și creativitatea lui provin din faptul că el este o mișcare națională, o reacție națională italiană la ideile secolului al XIX-lea legate de renașterea vieții religioase. Această esență a lui nu este nevoie să o imităm, cel mult putem găsi în victoria lui un stimulent. De la făuritorii lui putem să învățăm, de asemenea, modul de aprofundare a noțiunilor noastre și de găsire a unei expresii politice corespunzătoare tendințelor naționale”⁸⁴.

În problemele social-economice, de regim și de politică externă, mai puțin abordate de Dmowski, dar cuprinse în broșurile altor lideri naționaliști — Roman

„Eliberarea”, în iulie 1926, mareșalul i-a declarat : „Să nu vă gîndiți că în sistemul de guvernare a-și dori să malmuțărăsc fascismul lui Mussolini. Aceste metode de peste graniță, care pot să se impună naționalistilor noștri (democrat-naționali — M.M.) nu se potrivește nicidecum spiritului polonez și nici nu sînt pe gustul meu” (W. Baranowski, *Rozmowy z Pilsudski 1916—1931* [Convorbiri cu Pilsudski 1916—1931], Warszawa, 1938, p. 206).

⁷⁹ „Droga”, nr. 9/1923, p. 777—798.

⁸⁰ *Polski ruch robotniczy. Zarys historii*, p. 184 ; *Historia polskiego ruchu robotniczego*, tom. I, p. 185.

* Elementele de stînga din P.S.P. au părăsit partidul imediat după răsturnarea din mai și au creat P.S.P. „Stînga” care a colaborat cu P.C.P. pînă în 1931, cînd a fost interzis de autorități.

** Creat în ianuarie 1926 ca urmare a desprinderii din P.T.P. — „Eliberarea” a unui grup de deputați în frunte cu J. Dabski. Vezi J. Holzer, *op. cit.*, p. 159, 161—170.

*** Partid creat, în 1919, ca o continuare a P.N.D.

⁸¹ Vezi Zygmund Kaczmarek, *Obóz Wielkiej Polski w Poznańskim w latach 1926—1932* [Tabăra Marii Polonii în Poznań în anii 1926—1932], în „Dzieje Najnowsze”, nr. 3/1974, p. 21—56.

⁸² R. Dmowski, *Polityka narodowa w abduowanem państwie Pisma* [Politica națională în statul refăcut], tom. IX, p. 125—160 și 83—121.

⁸³ A. Ajnekiel, *op. cit.*, p. 353—354.

⁸⁴ R. Dmowski, *op. cit.*, p. 152.

Rybarski, Jerzy Zdzychowski și Bohdan Wasiutyński —, accentul era pus pe proprietatea privată ca fundament inviolabil al sistemului social economic; pronunțându-se împotriva intervenției statului în economie, contra oricăror încercări de înnoiri sociale, au manifestat o atitudine negativă față de reforma agrară și impozitul progresiv, punind în seama statului obligația apărării intereselor social-economice ale națiunii. Ei aprobau, de asemenea, atragerea capitalului străin, avertizând însă asupra pericolului dependenței politice.

În domeniul politicii externe, principalul adversar al Poloniei era considerată Germania, ca promotoare a unei politici de expansiune spre răsărit. Polonia, susținându-se împotriva intervenției statului în economie, avea posibilitatea de a deveni mare putere prin realizarea hegemoniei în cadrul blocului central european, care urma să cuprindă și țările Miciei Înțelegeri. Orientarea principală a politicii externe o bazau pe menținerea alianței cu Franța, punind sub semnul întrebării relațiile cu Marea Britanie, ca urmare a politicii acesteia de sprijinire a Germaniei.

Din punct de vedere organizatoric, T.M.P. avea o structură ierarhică, organele erau desemnate prin numire, iar în frunte se afla marele șef în persoana lui Rontan Dmowski, care era și președinte al Marelui Consiliu. Teritoriul Poloniei, împărțit de T.M.P. în șase sectoare, era organizat la nivelul voievodatelor, districtețelor și raioanelor, unitatea de bază constituind-o oficiul. Organizația a împletit activitatea legală cu cea ilegală, manifestând tendința de renaștere a naționalismului polonez, dobândirea unei largi influențe în rindul claselor avute și în cadrul statului; T.M.P. cuprindea în primul rind tineretul studios. Tabăra a aplicat cu consecvență principiul conducerii unipersonale, deși au fost create și corpuri electivă cu competențe consultative denumite consilii sau officii. În interiorul organizației s-a delimitat — din 1927 — așa-numita mișcare a tinerilor, în frunte cu Secția executivă, care s-a extins curind la nivelul întregii țări dispunând de o largă autonomie, pînă în 1931, dar respectînd sistemul de organizare.

Membrii T.M.P. erau obligați să acorde ascultare absolută organelor ierarhice. Înainte de primire candidații urmau un curs special, iar din 1927, a fost introdusă pregătirea militară permanentă pentru bărbați, membri ai organizației, între 20 și 42 de ani. Din punct de vedere numeric, efectivul T.M.P. ar fi fost, în 1932, de aproximativ 120 mii membri⁸⁵. Treptat, autoritățile statale au luat măsuri de dizolvare a organizației, care și-a încetat definitiv activitatea în 1933. Dar, încă din 1928, fusese creat Partidul Național în frunte cu același lider, R. Dmowski și care a continuat politica T.M.P. pe multiple planuri.

O reflectare a luptei dintre tabăra sanatiștă și opoziție au fost alegerile din martie 1928, în urma cărora sanația nu a dobîndit o poziție suficient de puternică pentru a impune altor partide voința sa*, îndeosebi în ce privește modificarea Constituției, urmărită cu asiduitate de adepții lui Pilsudski; expresie a atmosferei anti-sanatiște a fost și alegerea socialistului I. Daszynski ca mareșal al Seimului.

În toul luptei împotriva sanației, pentru respectarea drepturilor parlamentului și a principiilor republicane, majoritatea partidelor și grupărilor de opoziție au creat așa numitul Centrolev (Centru-stînga) în cadrul căruia au colaborat P.S.D., P.T.P., „Piast”, P.T.P., „Eliberarea”, P.T., Partidul Național Muncitoresc și Democrația Creștină, care s-a retras însă curind din bloc. În afara Centrolevului a rămas de la început Democrația Națională. O atitudine negativă față de Centrolev a manifestat și P.C.P. În aprilie 1930, Centru-stînga a organizat la Cracovia un congres în timpul căruia au fost condamnate guvernele dictatoriale și s-a cerut lui Pilsudski și Mościcki să părăsească posturile deținute. Drept răspuns, mareșalul a preluat, la 25 august, postul de premier, iar la 30 august a dizolvat parlamentul și a ordonat arestarea a 70 de foști deputați, care apoi au fost închiși în fortăreața de la Brześć. A urmat procesul în timpul căruia acuzații s-au transformat în acuзаторi. Unul din ei, fostul premier W. Witos, negînd învinuirea adusă Centrolevului, cum că ar fi pregătit o lovitură de stat, a afirmat: „Nu eu am urzit lovitura de stat, nu eu am complotat, dimpotrivă, eu împreună cu guvernul am fost victimele complotului și loviturii de stat”⁸⁶. Cei implicați în proces au fost condamnați la mulți ani de închisoare, pe care nu i-au executat deoarece au reușit să emigreze în Franța și Cehoslovacia.

⁸⁵ A. Ajnekiel, *op. cit.*, p. 366—367.

* Tabăra guvernamentală a obținut numai 130 de mandate. Partidul Național — 37, Democrația Creștină — 19, P.N.M. — 14, P.T.P. — „Piast”, P.T., și P.T.P. „Eliberarea” la un loc 87, P.S.P. — 63, P.C.P. — 8, minoritățile naționale la un loc 86 (*Polska. Zarys encyklopedyczny*, p. 106; *Dzieje Polski*, p. 710).

⁸⁶ W. Witos, *Moje wspomnienia [Amintirile mele]*, tom. III, p. 264.

Arestarea și condamnarea lor s-a datorat personal lui J. Pilsudski, care, în ședința din 10 septembrie 1930 a guvernului, arăta : „În ceea ce mă privește, am pregătit personal o parte din această muncă(!) pentru că vreau să fie pedepsiți. Nu pot suporta ca o asemenea bandă de foști deputați să nu fie pedepsită. Îi voi împușca ca pe ciini, dacă tribunalele nu-i vor condamna”⁸⁷.

Procesul de la Brześć a fost unul din cele mai sumbre capitole ale guvernării Pilsudski. Neputînd să-i convingă prin metode politice, el a folosit față de unii din cei mai cunoscuți oameni politici, mulți din ei cu însemnate merite în lupta pentru renașterea statului independent polonez, metodele polițienești, provocînd în societate un val de nemulțumiri și dezaprobare ; mareșalul i-a amenințat chiar și pe propriii miniștri pentru faptul că „nu știu să dea peste bot” adversarilor. Adresîndu-li-se în ședința specială a cabinetului din 25 iunie 1928 și arătîndu-le palma le-a spus : „Sînteți în laba mea și nu vă sfătuiesc să faceți confuzii”⁸⁸. La 8 aprilie 1929 l-a chemat la el pe Sławoj Skadkowski, pe atunci ministru de interne, de altfel unul dintre oamenii cei mai brutali și i-a spus : „Dacă îmi voi pierde stăpînirea de sine și voi fi scos definitiv din răbdări, atunci voi ordona să fie spînzurați sau împușcați o sută sau două din acești haidamaci, hoți și pungăși și atunci va fi liniște și ordine în Polonia”⁸⁹. „Haidamacii”, „hoții” și „pungașii” erau, de fapt, membri ai organului legislativ suprem al Poloniei, aleșii națiunii.

Alegerile parlamentare din noiembrie 1930, desfășurate într-o atmosferă de tensiune și presiuni din partea organelor administrative, au dat cîștig de cauză Blocului fără de partid care a obținut 247 de mandate. Dar, nici de data aceasta organismul guvernamental nu a dispus de majoritatea de 2/3 din voturile Seimului, necesară modificării constituției.

În primii zece ani de existență a statului polonez independent (1918—1928) și de muncă pașnică (1920—1930), deși viața politică a fost plină de tensiuni și conflicte politice dramatice, s-au obținut importante succese în domeniul economic și statal. Înainte de toate a fost refăcut statul cu toate instituțiile sale, cu o administrație unitară, s-a organizat și dezvoltat viața socială. Un anumit progres a fost înregistrat în industria restaurată ce suferise mult în urma distrugerilor de război, creîndu-se noi ramuri ale producției.

Profunda criză economică din 1929—1933 s-a manifestat deosebit de puternic și în Polonia ; scăderea rapidă a producției industriale și creșterea șomajului au cuprins majoritatea ramurilor economiei naționale. Această situație grea, la care s-au adăugat încercările cercurilor conducătoare de a ieși din criză pe seama oamenilor muncii, a provocat creșterea mișcării greviste și a spiritului revoluționar al maseilor, grevele au atins, în anul 1932, numărul de 504 la care au participat 314 000 de muncitori, iar în 1933 au fost 634 greve cu 343 000 greviști⁹⁰. Cele mai puternice greve au fost declanșate, în ianuarie 1932, de muncitorii din bazinele carbonifere și metalurgice Dabrowski, Silezia Superioară și Cracovia⁹¹, greva, din martie același an, de la fabrica de sticlă „Hortensja” din orașul Piotrkow⁹², soldată cu ocuparea întreprinderii, precum și greva generală a textiliștilor din regiunea Łódź, declanșată la 6 martie 1933, care, timp de câteva zile, a cuprins cca 100 000 de lucrători nu numai din industria textilă ci și din cea metalurgică și din construcții⁹³. O puternică luptă împotriva exploatării capitaliste, îmbrăcînd chiar caracter violent, mai ales în vara anului 1933, a desfășurat în acești ani țărănimea, îndeosebi muncitorii agricoli care au folosit și o nouă formă de luptă : greva boicot.

Ca reacție la ascensiunea lui Hitler la conducerea Germaniei, societatea poloneză a fost cuprinsă de un puternic val de demonstrații și manifestații antifasciste. Situîndu-se în fruntea luptei maselor populare, Partidul Comunist Polonez a opus planurilor guvernelor sanaliste un program de democratizare a relațiilor sociale și politice din țară, de promovare a unei politici externe realiste, capabile să asigure securitatea țării în fața pericolului hitlerist⁹⁴. Răspunsul cercurilor sanaliste a fost întreprinderea acțiunilor de reprimare, care ating culmea în acel timp. Numai într-un singur an — 1933 — au fost reținute pentru activitate comunistă mai multe persoane

⁸⁷ F. Skladkoeski, *Strzepy melunków* [Frinturi de rapoarte], Warszawa, 1936, p. 223.

⁸⁸ *Ibid.*, p. 88—89.

⁸⁹ *Ibid.*, p. 11.

⁹⁰ *Historia polskiego ruchu robotniczego*, tom. I, p. 427.

⁹¹ „Czerwony Sztandar”, nr. 1—2/1932.

⁹² „Nowy przeglad”, nr. 7/1932.

⁹³ *Historia polskiego ruchu robotniczego*, tom. I, p. 433.

⁹⁴ K.P.P. w obronie niepodległości Polski. *Materiały i dokumenty* [P.C.P. în apărarea independenței Poloniei. Materiale și documente], Warszawa, 1963, p. 240.

decit în întreaga perioadă 1918—1926, cind numărul acestora s-a ridicat la 10 916 ; în 1933 au fost arestate pentru activitate comunistă 15 000 de persoane⁹⁵.

Instalarea fascismului la putere în Germania a stimulat procesul de delimitare din cadrul democrației naționale a unor organizații de extremă dreapta, fasciste. După lichidarea treptată de către organele de stat a Taberei Marii Polonii, între liederii fostei organizații s-au manifestat tot mai pronunțat deosebiri de păreri în ce privește atitudinea față de sanație, aprecierea regimului politic, metodelor de acțiune, precum și a autonomiei în cadrul lichidatei tabere. Rezultatul confruntărilor s-a concretizat în scindare și crearea unor organizații de dreapta sau de extremă dreapta cum au fost Uniunea Tinerilor Naționaliști, Partidul Marii Polonii, Tabăra Național-Radicală, Secțiile de tineret ale Partidului Național.

Uniunea Tinerilor Naționaliști, creată în decembrie 1932 la Congresul de la Poznań, se conducea după un statut inspirat din programul Taberei Poloniei Mari și stabilea ca scop al organizației munca pentru națiunea și statul polonez, postularea menținerii principiilor ierarhiei și disciplinei în organizație, respectarea dreptului și obiceiturilor. Se afirma că sarcina U.T.N. ar consta în a face din poporul polonez singurul gospodar în Polonia, eliberarea statului de influențele capitalului străin și asigurarea dreptului la muncă pentru toți polonezii. Statutul mai prevedea apărarea și generalizarea proprietății private poloneze și eliminarea populației evreiești din viața economică și culturală, transferarea surplusului populației sătești la orașe, colonizarea agrară în răsărit, apărarea religiei catolice ca bază morală a vieții naționale. Se manifesta, totodată, o deosebită grijă față de întărirea polonismului în zona Balticii și a granițelor apusene amenințate de Germania. Membru al organizației putea fi oricare polonez catolic, după ce a împlinit vârsta de 18 ani, dacă plătea cotizația al cărei cuantum îl stabilea singur ; organul suprem de conducere era adunarea generală. Statutul formula în mod general și voit confuz scopurile și sarcinile organizației, nu aborda clar nici problema minorităților naționale, nici problema atitudinii față de sanație.

În perioada sa de vîrf (ianuarie 1933), organizația număra 64 de centre cu un efectiv total de 3 379 membri⁹⁶. În decembrie 1933, după ce a adoptat un nou statut, Uniunea a fost înregistrată la Oficiul voivodal Poznań devenind, de la începutul anului 1934, organizație independentă față de Partidul Național. Conducătorii U.T.N., concentrați în jurul revistelor „Avangarda” și „Czuwamy” („Veghem”), s-au pronunțat din ce în ce mai critic față de activitatea Partidului Național, au atacat pe adepții sistemului liberal-parlamentar, laudind concomitent proiectul constituției lansat de Blocul fără de partid. De aici și tendința lor de colaborare cu autoritățile sanastice fapt pentru care au intrat în conflict cu majoritatea liderilor Partidului Național. După congresul de la Poznań, din decembrie 1934, a avut loc o ruptură definitivă între grupul „Avangarda” al U.T.N. și Partidul Național. În noua declarație programatică prezentată de grup în Seim, se arăta că Uniunea nu este o mișcare opoziționistă ci o mișcare de reformare a regimului. Liderul acestei organizații, Ryszard Piestrzyński, arăta : „Sintem interesați să se pună capăt vorbăriei. Sintem interesați să muncim pentru țară, să realizăm pozitiv ideile noastre, să ne consacram propriul efort creator și eficient”⁹⁷.

Scopul declarat al U.T.N. era lupta împotriva anarhiei în domeniul politic, moral, social și economic, instaurarea unei autorități de mină forte, a unui regim puternic al națiunii organizate și sprijinirea sistemului politic pe principiile răspunderii personale, ierarhiei și disciplinei⁹⁸. În problemele social-economice între Partidul Național și grupul „Avangarda” n-au existat deosebiri. Și unii și ceilalți afirmau că urmăresc dezvoltarea atelierelor mici și mijlocii, fărâmițarea marii proprietăți din agricultură și industrie în unități mai mici, dezvoltarea industriei în acele domenii în care Polonia era dependentă de străinătate și eliminarea treptată a capitalului străin ; era combătut liberalismul economic și sprijinit intervenționismul de stat.

Deși în problema evreiască grupul „Avangarda” nu și-a schimbat fundamental atitudinea, în publicistica sa au apărut nuanțe noi, arătîndu-se că problema evreiască nu se rezolvă prin mitinguri și spargerea geamurilor, ci pe calea unei activități sistematice care să ducă la subminarea poziției economice a evreilor⁹⁹. În declarația programatică se preconiza eliberarea a 3,5 milioane de evrei din posturile pe care le ocupau, se propaga eliminarea evreilor din orașele aflate în centrul și estul Poloniei și înlocuirea lor cu populație poloneză.

⁹⁵ J. Lawik, *op. cit.*, p. 39—44.

⁹⁶ Vezi Zygmunt Kaczmarek, *Secesje młodych w obozie narodowym w Wielkopolsce w latach 1933—1934* [Secesiunile tinerilor în tabăra națională în Polonia în anii 1933—1934], în „Kwartalnik Historyczny”, nr. 3/1977, p. 607—609.

⁹⁷ R. Piestrzyński, *O co chodzi* [Despre ce este vorba], Poznań, 1934, p. 76.

⁹⁸ „Avangarda”, nr. 5/1934.

⁹⁹ Z. Kaczmarek, *op. cit.*, p. 615.

Politica revanșardă a Germaniei era privită cu neliniște, deși unii lideri ai grupului erau fascinați de mișcarea fascistă hitleristă. În afară de apărarea granițelor apusene, conducătorii U.T.N., subliniau importanța vitală a Mării Baltice pentru existența Poloniei. Baza politicii externe era văzută în alianță cu Franța, în timp ce relațiile cu U.R.S.S. urmau să fie reglementate pe bază de bună vecinătate.

O altă organizație desprinsă din mișcarea națională, cu cel mai pronunțat caracter naționalist, antievreiesc, antigerman și cu o puternică doză de fascism a fost Partidul Marii Polonii creat în martie 1934, la Poznań, de către Mihail Hovorko. Organul suprem al partidului era așa-numita Capitulă (Consiliu) căreia îi erau subordonate conducerile sectoarelor, organizate pe 5 secții, iar acestea conduceau organele județene, în cadrul cărora funcționau, de asemenea, 5 servicii (politic, propagandă, organizatoric, economic, financiar). Veriga cea mai de jos era oficiul P.M.P., avea și servicii conspirative: contraspiionajul, cu două secții — prima se ocupa de urmărirea propriilor membri și a doua de stringerea informațiilor despre alte organizații; serviciul care urma să se ocupe de pregătirea partidului pentru lupta împotriva sanației și a evreilor¹⁰⁰.

Programul P.M.P., cuprins într-o broșură scrisă de M. Hovorko, afirma, pe un ton demagogic, că partidul se sprijină pe muncitori și țărani, exceptându-i pe moșieri și capitaliști care, ca urmare a averii și poziției lor, nu sînt elemente suficient de sigure. Nu au renunțat însă la aceste clase, urmînd ca ele să constituie simpatizanți mascați ai organizației. „Nu cerem claselor avute să se afle direct și fățiș în rîndurile noastre — scria Hovorko —, dar avem pe deplin dreptul să spunem că pe acei dăunători sociali care au abuzat de dreptul la proprietate în defavoarea taberei naționale avem dreptul să-i lichidăm și-i vom lichida”¹⁰¹. În afara organizației urma să rămînă intelectualitatea profesionistă și funcționărima cărora li se cerea să nu împiedice activitatea politică a partidului și să nu șicaneze mișcarea națională. Pe de altă parte, un rol important acordau intelectualității independente, care urma să constituie elita conducătoare a întregii mișcări, și unor personalități din viața academică. Conform concepției afișate de P.M.P., baza întregii mișcări trebuia să fie, alături de muncitori și țărani, micii meseriași și micii negustori. Programul viza scopurile apropiat, îndepărtat și final. Primul, urmînd să fie realizat în timp de 4—10 ani, era lupta pentru putere, dezvoltarea intensă a mișcării radicale și opoziția puternică față de guvern. Realizarea scopului îndepărtat era prevăzută pentru o perioadă de 20—50 de ani după cucerirea puterii. Obiectivul final îl constituia Polonia fără populație evreiască, fără capital străin, cu o burghezie proprie și un regim corporatist, o țară a micilor capitaliști. Se preciza că pot fi membri și adepți ai acestei organizații „arieni credincioși”, totodată afirmîndu-se cu putere că mișcării naționale îi sînt necesari nu atît complotiștii cît fanaticii¹⁰². Această organizație a avut un efectiv redus*, încheindu-și activitatea, la 3 mai 1934, prin fuziunea cu o altă organizație de factură naționalist-fascistă, Tabăra Național-Radicală creată de un grup de tineri (14 aprilie 1934) condus de Jan Mosdorf, din cadrul Partidului Național, prin desprinderea din partid a Secției Tinerilor din Varșovia¹⁰³. În declarația politică a grupării nou înființate erau inserate următoarele prevederi: în granițele statului polonez „trebuie să fie cuprinse toate pămînturile locuite în masă compactă de polonezi” și teritoriile „aflate sub influența civilizației poloneze”; statul trebuie să constituie „organizația înarmată a națiunii, în care spiritul militar penetrează națiunea, iar spiritul național armata”, serviciul militar fiind considerat „datoria supremă a fiecărui polonez și etapa cea mai înaltă a educării naționale”; în acest stat drepturi publice puteau avea numai „moștenitorii civilizației poloneze sau demni să devină coautorii ei”, deci, se avea în vedere acordarea unor drepturi populației ruse și bielorusă, iar cu privire la evrei se prevedea că „atît timp cît mai locuiesc în Polonia trebuie tratați numai ca aparținînd statului polonez”. Mult spațiu era acordat de declarație problemelor economice. Scopul T.N.R. era înlăturarea sistemului economic existent, apreciat ca imoral și dăunător națiunii și introducerea regimului național bazat pe un „om nou” educat în spiritul creștinismului și conștient de îndatoririle sale față de națiune. În acest regim existența proprietății private nu va fi sursa exploatarei și abuzurilor ci baza existenței familiei. Singurul stăpin al bogățiilor naturale ale țării și singurul gospodar al acestora trebuia să fie națiunea po-

¹⁰⁰ Ibid., p. 618.

¹⁰¹ M. Hovorko, *Walka o Wielką Polskę [Lupta pentru o Polonie Mare]*, Poznań, 1934, p. 57.

¹⁰² Z. Kaczmarek, op. cit., p. 620.

* La manifestația de la Poznań prilejuită de sărbătorirea zilei constituției — 3 mai 1934 — au participat 500 de membri (Z. Kaczmarek, op. cit., p. 620).

¹⁰³ Vezi Jacek M. Majchrowsky, *Obóz Narodowo-Radykalny-Okres działalności legalnej [Tabăra Național Radicală. Perioada activității legale]*, în „Dziś i Jutro”, nr. 3/1976, p. 54—72.

loneză, fapt ce decurgea din scopul suprem al economiei naționale care era asigurarea existenței fiecărui polonez, iar națiunii, în ansamblu, să-i garanteze independența economică necesară menținerii independenței politice. Pentru a permite inițiativei productive poloneze să nu depindă de conjunctura mondială, elementele evreiești trebuiau eliminate, iar pământul să aparțină în primul rînd țaranului polonez, statul urmînd să parceleze marea proprietate pe calea reformei agrare. Declarația politică discutată pe larg exproprierea și naționalizarea capitalului străin, crearea de mici ateliere meșteșugărești și industriale care să asigure fiecărui polonez dreptul la muncă.

Era necesar ca națiunea organizată ierarhic să fie deținătoarea puterii în stat, fiecare polonez urmînd să conlucreze în organele teritoriale ale guvernelor naționale, sarcina noului regim fiind restabilirea domniei dreptului și autorității statului. Se pune, de asemenea, accent pe dogma catolică — trăsătură specifică a mișcării fasciste din Polonia — subliniindu-se că tabăra se situează pe preceptele catolice, urmînd ca legislația să asigure educația catolică a tinerei generații pe care să o educe în spiritul respectului față de familie. Bazîndu-se pe aceste principii, T.N.R. afirma că „va combate hotărît tot ce lezează națiunea poloneză și înainte de toate organizațiile comuniste internaționale, masonice și capitaliste”¹⁰⁴.

În scurta sa existență legală organizația a cunoscut o dezvoltare dinamică și, lăsînd la o parte programul ei dogmatic, fondatorii au organizat cursuri și conferințe, exerciții militare atractive îndeosebi pentru tineret, influența T.N.R. crescînd cel mai rapid în rîndurile studenților și în mediul academic. Activitatea legală a organizației a fost întreruptă de uciderea, la 15 mai 1934, de către naționaliștii ucrainieni a ministrului Afacerilor Interne, Bronisław Pierarecki. Autoritățile statale, care vedeau în acțiunile T.N.R. un real pericol, s-au folosit de ocazie pentru a opera arestări masive în rîndul conducătorilor acesteia pe care i-au internat în lagărul de la Bereza Kartuska, organizat imediat după atentat și pentru a scoate organizația în afara legii¹⁰⁵.

În urma acțiunii autorităților T.N.R. nu și-a încetat activitatea, deși dinamismul ei a fost serios frînat, ci a trecut în ilegalitate, în sinul ei conturîndu-se puterice divergențe ca urmare a deosebirilor de păreri în ce privește raporturile cu Partidul Național, activitatea ilegală și introducerea în program a principiului economiei naționale planificate. Ca atare, în anul 1935 organizația se scindează în două partide distincte. Ambele păstrîndu-și vechea denumire, fiecare adăugînd la titlatură numele propriilor organe de presă, „A.B.C.” și „Falanga”. În programele lor, atît T.N.R.—„A.B.C.” cit și T.N.R.—„Falanga”, vor opera unele modificări nu însă esențiale. Ele vor acționa în continuare organizînd, în iunie 1936, o serie de acțiuni antievreiești cum a fost marșul și pogromul organizat de Adam Doboszewski la Myślenice¹⁰⁶. Începînd cu anul 1937 unele cercuri guvernamentale vor căuta apropierea îndeosebi de T.N.R. — „Falanga”; cele două organizații își vor continua activitatea și în timpul ocupației¹⁰⁷.

Gruparea guvernamentală sanativă a continuat să-și concentreze eforturile asupra elaborării și impunerii unei noi constituții, fapt ce i-a reușit, la 24 ianuarie 1934, datorită folosirii de către deputații Blocului fără de partid a unei șarlatanii procedurale: au dat citire proiectului și l-au aprobat în timp ce deputații opoziției se aflau în pauză. Un an mai tîrziu Senatul a confirmat noua Constituție, iar la 23 aprilie 1935 ea a fost semnată de președintele Republicii Polone, de mareșalul Piłsudski și de guvern¹⁰⁸.

Adoptarea noii constituții a constituit punctul maxim al procesului de restrîngere treptată a drepturilor și libertăților democratice. De pildă, în 1932 și 1933 fuseseră emise legile cu privire la adunări și asocieri, care limitau serios libertatea vieții politice, lăsînd-o la cheremul birocratilor, legea cu privire la autoconducere, care subordona autoconducerea locală staroștilor, voevozilor și guvernului, precum și legile școlare în urma cărora, îndeosebi la sate, școala de patru clase a devenit o regulă; s-a îngăduit astfel tot mai mult accesul copiilor de țărani și muncitori la învățămîntul mediu. În iulie, august și octombrie 1932, prin decrete ale președintelui Republicii, fusese suspendată independența judiciară, iar avocatura și Tribunalul Administrativ suprem au fost subordonate guvernului¹⁰⁹.

Noua lege constituțională era o contradicție totală a spiritului constituției din 1921. Prima pune pe primul plan „națiunea poloneză” care cu ajutorul deputaților aleși pe baza unei legi electorale democratice aproba Constituția și reprezenta pute-

¹⁰⁴ *Ibid.*, p. 62—63.

¹⁰⁵ „Szczerbiec”, nr. 15/15 iulie 1934.

¹⁰⁶ T. Jedruszczak, *Piłsudczycy bez Piłsudskiego*, p. 27.

¹⁰⁷ *Ibid.*, p. 156; A. Ajnekiel, *op. cit.*, p. 383—396.

¹⁰⁸ *Dzieje Polski*, p. 762.

¹⁰⁹ J. Borkowski, *op. cit.*, p. 99—100.

rea suverană, cea de a doua aduce în primul plan nu națiunea ci statul și elita formată — după cum stipula paragraful 2 al articolului 1 — din „cei mai buni fii” ai Poloniei¹¹⁰. Prevederile cele mai importante vizau concentrarea puterii de stat în mina organelor executive, președintele și guvernul, în timp ce parlamentul era plasat pe planul al doilea. În fruntea statului se afla Președintele Republicii Polone care era răspunzător numai „în fața lui Dumnezeu și a istoriei”¹¹¹. Acordind președintelui prerogative nelimitate, Constituția nu-l supunea nici unui control; președintele avea dreptul: să propună unul dintre candidații la funcția de președinte al Republicii Polone; să stabilească data ținerii alegerilor generale; să desemneze, pe timpul războiului, urmașul președintelui; să numească și să revocă președintele Consiliului de Miniștri și pe primul președinte al Tribunalului Suprem; el numea și revoca Comandantul Suprem și Inspectoratul General al Forțelor Armate; desemna judecătorii Tribunalului statal și senatorii; numea și revoca șeful și funcționarii Cancelariei civile; dizolva Seimul și Senatul înainte de expirarea mandatului; el hotărâ trimiterea membrilor guvernului în fața Tribunalului statal și tot el exercita dreptul de grațiere¹¹² etc. Actele oficiale ale Președintelui Republicii Polone, cu excepția celor ce decurgeau din prerogativele sale, necesitau contrasemnătura președintelui Consiliului de Miniștri¹¹³. Decretele Președintelui aveau putere de lege¹¹⁴ și urmau să fie publicate în „Monitorul Oficial”. Constituția prevedea că deputații pentru Seim sint aleși prin vot universal, secret, egal și direct, dreptul de a alege aparținând fiecărui cetățean, indiferent de sex, care a împlinit 24 ani* (cu excepția militarilor activi), iar cel de a fi ales oricărui cetățean care a împlinit vîrsta de 30 de ani. Noua lege electorală din 8 iulie 1935 a fost complet schimbată în comparație cu cea din iulie 1922 și prevedea că Senatul se va compune din 96 senatori din care $\frac{1}{3}$ numiți de președintele republicii, iar restul de $\frac{2}{3}$ aleși de colegiile electorale voievodale ai căror membri erau aleși, la rîndul lor, de colegiile electorale județene etc. Prevederile Constituției, mai cu seamă cea referitoare la faptul că „guvernarea statului nu aparține Seimului”, precum și cele ale noii legi electorale au stîrnit protestul tuturor partidelor de opoziție. De aceea, în timpul alegerilor pentru Seim — 8 septembrie 1935 — și a celor pentru Senat — 15 septembrie 1935 —, s-a declanșat o puternică luptă, majoritatea societății poloneze situîndu-se de partea opoziției: 54 $\frac{0}{10}$ din cei cu drept de vot au boicotat alegerile. Se poate spune că acest boicot a fost un act politic al unei însemnate părți a populației care participase activ la alegerile precedente¹¹⁵.

După moartea lui J. Pilsudski, în mai 1935, gruparea guvernamentală sanastistă a trecut printr-o puternică criză internă: unită pînă atunci în jurul persoanei mareșalului, aceasta s-a divizat în facțiuni care au căutat să se elimine reciproc. Bătălia s-a dat între grupul colonelilor, în frunte cu Walery Slawek, și grupul numit al castelanilor, în frunte cu Ignacy Mościcki și Rydz-Smigly numit, după moartea lui Pilsudski, Inspector General al Forțelor Armate Poloneze. Aparent, cele mai mari șanse le aveau adepții lui Slawek, care era în momentul morții mareșalului premier, deci dispunea de aparatul de stat, iar ca președinte al Blocului fără de partid și de organizația politică a taberei guvernamentale; avea și un program cuprins în Constituția din aprilie. Dar tocmai grupul colonelilor a fost înfrînt în această ciocnire. Cauzele înfrîngerii trebuiesc căutate, înainte de toate, în programul lui Slawek. Modelul statului și societății cuprins în legea fundamentală din aprilie a fost chiar pentru majoritatea grupării sanastiste de neacceptat în acel moment. Rezultatele alegerilor parlamentare din septembrie 1935 au fost o mărturie clară a faptului că societatea poloneză opunea rezistență puternică modelului cuprins în Constituția din aprilie, fapt care a neliniștit, fără îndoială, gruparea guvernamentală¹¹⁶.

Pe plan economic, cercurile sanastiste aflate la cîrma statului au promovat o politică defavorabilă dezvoltării industriei, care a permis în schimb pătrunderea capitalului străin în principalele ramuri productive. În anul 1937, din totalul de 1,3 miliarde zloți capital străin angajat în Polonia, 391,4 milioane erau plasate în industria minieră și siderurgică, 185,9 milioane în industria petrolieră, 142,8 milioane în cea chimică¹¹⁷.

¹¹⁰ A. Garlicki, *op. cit.*, p. 83. Textul Constituției în *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole* [Texte din documente pentru învățarea istoriei în școală], prezentate de J. Zarnowski, Warszawa, 1960, p. 4—9.

¹¹¹ Art. 2, p. 2.

¹¹² Art. 13.

¹¹³ Art. 14, p. 1 și 2.

¹¹⁴ Art. 57, p. 1.

* Constituția din martie 1921 prevedea dreptul de a alege de la vîrsta de 21 ani.

¹¹⁵ T. Jedruszczak, *op. cit.*, p. 58—59.

¹¹⁶ W. Pobog-Malinowski, *op. cit.*, p. 576.

¹¹⁷ R. Gradowski, *op. cit.*, p. 186—187.

Agricultura, a cărei pondere în venitul național era de 68⁰/₀, a rămas și ea, în întreaga perioadă interbelică, sub influența mai multor factori: dominarea moșierimii, fărâmițarea gospodăriilor țărănești, gradul scăzut al culturii agrare. În această ramură de bază a economiei poloneze a continuat să predominie proprietatea moșierească în timp ce marea majoritate a țăranilor simțeau o puternică lipsă de pământ. În anul 1938 cca 20 de mii de proprietari moșierești dețineau 24,25⁰/₀ din suprafața terenurilor agricole, în timp ce 3 milioane de gospodării țărănești, cu o suprafață pînă la 5 ha și care constituiau 65⁰/₀ din totalul gospodăriilor, dețineau numai 17,23⁰/₀ din suprafața agricolă a țării¹¹⁸. În aceste condiții surplusul brațelor de muncă în agricultură a crescut continuu ajungînd la 6—8 milioane persoane, ceea ce a determinat, în perioada 1919—1939, emigrarea a 2,2 milioane de polonezi, deseori dintre cei mai energici, în căutare de lucru¹¹⁹.

În acești ani Polonia prezenta tabloul unui stat agrar-industrial cu o industrie care se dezvoltă în ritm lent și o agricultură cu vădite semne de stagnare. Republica anilor 1936—1939 a cunoscut totuși o anumită înviore economică legată de politica intervenționismului de stat al cărui promotor principal a fost premierul E. Kwiatkowski. A fost începută construirea „Regiunii industriale centrale”, s-a dezvoltat puternic noul port Gdynia și regiunea industrială varșoviană, au fost realizate lucrări în domeniul comunicațiilor. Acestea n-au putut schimba însă radical situația grea în care se găsea țara și masele populare.

Pe fondul situației politice și economice interne grele, al creșterii pericolului hitlerist pe plan extern, luptele de clasă din Polonia ating apogeul. În anul 1936 peste 2 200 de întreprinderi au fost cuprinse de greve la care au participat mai mult de 675 000 lucrători, numărul grevelor cu ocuparea fabricii ajungînd, în acest an, la 963. Cele mai mari bătălii s-au desfășurat în primăvara anului 1936 și au rămas în memoria muncitorilor polonezi sub numele de „primăvara singeroasă”¹²⁰. Un puternic ecou în societatea poloneză l-au avut evenimentele de la Cracovia, din martie 1936, inițiate și conduse de comuniștii și socialiștii din localitate, precum și greva de front unic a textiliștilor din Łódź¹²¹. Corolarul evenimentelor din primăvară l-au constituit demonstrațiile de 1 Mai desfășurate sub lozincă frontului popular. Pentru prima dată în istoria manifestațiilor de 1 Mai împreună cu muncitorii au demonstrat numeroși reprezentanți ai intelectualității antifasciste și democratice sub lozincile alianței muncitorești-țărănești¹²².

Cînd valul luptelor muncitorești a început să scadă, cercurile guvernamentale au fost amenințate de o nouă primejdie. În vara anului 1937 au intrat în luptă țăranii, revoltele lor îmbrăcînd forma grevei generale. În timpul ciocnirilor cu poliția au fost uciși zeci de țărani, iar peste o mie au fost privați de libertate¹²³.

Cu toate că, începînd din anul 1934, se înregistrează o scădere relativă a arestărilor masive pentru activitate comunistă, numărul celor arestați în întreaga perioadă 1934—1939 a fost de 55,4 mii persoane; în total, în anii interbelici, au fost arestați pentru activitate comunistă cca 145 mii persoane, unele de mai multe ori, pentru aceeași activitate; în închisori s-au aflat, în anii '20, între 5—7 mii persoane, iar în anii '30, 8 pînă la 10 mii. Din calculele făcute pe baza verdictelor nominale, între 1924 și 1929 cele 4 048 condamnări au însumat 12 550 ani închisoare. În plus, o parte a comunistilor au fost izolați în lagărul de la Bereza Kartuska în care, conform datelor din februarie 1937, de la înființarea lui (iulie 1934) s-au aflat 832 de persoane, din care 73 membri ai Partidului Național și Taberei Național Radicale (6 pentru a doua oară), 6 membri ai Partidului Țărănesc Polonez, 227 membri ai Organizației Naționaliste Ucrainene (3 pentru a doua oară), 1 membru al P.S.P., 1 al Bundului, 506 comuniști (7 pentru a doua oară) ș.a. În februarie 1937, la Bereza erau închiși 9 membri ai Partidului Național și Taberei Naționale Radicale și 226 comuniști. De la această dată tot mai des au fost dirijați spre Bereza comuniștii împotriva cărora nu existau dovezi concrete¹²⁴.

În perioada la care ne referim luptelor muncitorești și țărănești li s-a adăugat puternica opoziție manifestată atît de partidele de stînga (P.C.P., P.S.P., P.T.P.) cit și cele de dreapta (Partidul Național și unele grupări extremiste desprinse din acesta ca Tabăra Național Radicală, de asemenea Democrația Creștină și altele).

¹¹⁸ M. Mieszczanowski, *Struktura agrarna Polski międzywojennej*.

¹¹⁹ „Mały rocznik statystyczny 1939 [Mic anuar statistic 1939], p. 62.

¹²⁰ *Historia polskiego ruchu robotniczego*, tom. I, p. 498.

¹²¹ Vezi W. Dwudziesta rocznice wypadków krakowskich [La a douăzeciua aniversare a evenimentelor de la Cracovia, în „Z pola Walki”, nr. 1/1956, p. 50—91; Stajk powszechny wólkieniarzy łódzkich w 1936 r. [Greva generală a textiliștilor din Łódź din 1936], loc cit., p. 25—50.

¹²² *Historia polskiego ruchu robotniczego*, tom. I, p. 499.

¹²³ E. Duraczynski și alții, op. cit., p. 183—191.

¹²⁴ J. Lawik, op. cit., p. 50—51.

În anul 1936 un grup de oameni politici a creat așa-numitul Front Morges (după numele reședinței cunoscutului pianist I. Paderewski din Elveția). Printre fruntași, alături de I. Paderewski, se aflau gen. Władysław Sikorski, Wincenty Witos și gen. Józef Haller. Un an mai târziu, Frontul a creat propriul său partid denumit Partidul Muncii, prin unirea Partidului Național Muncitoresc cu Democrația Creștină, care s-a pronunțat împotriva politicii interne și mai ales externe a taberei guvernamentale sanaliste ¹²⁵.

Pentru a se opune ridicării la luptă a maselor de muncitori și țărani și, în același timp, pentru a face față presiunilor opoziției, gruparea guvernamentală a creat, în februarie 1937, Tabăra Unirii Naționale care a numărat în jur de 50 000 membri. Crearea T.U.N. urma, conform intențiilor — neconfirmate de realitate — ale fondatorilor săi, să faciliteze rezolvarea dificultăților economice din Polonia ¹²⁶. Programul T.U.N. cit și activitatea sa practică au fost o dovadă a evoluției rapide a grupului guvernamental spre democrația-națională și a receptării, în unele domenii, a metodelor fasciste, nu atât în sfera aplicării lor practice cit în sfera planurilor și concepțiilor.

Gruparea sanalistă a reușit să se mențină la putere pînă la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, în pofida dezvoltării pe care o cunoscuse mișcarea împotriva sa. Aceasta s-a datorat multor cauze dar cea mai importantă a constat în „dispersarea politică și organizatorică a forțelor democratice, îndeosebi a rindurilor clasei muncitoare” ¹²⁷. Cu toate acestea, în timpul și după înfringerea luptelor din anii 1936—1937 s-a înfăptuit, pentru o scurtă perioadă de timp, frontul unic popular promovat cu consecvență de P.C.P. Dar, tocmai în această perioadă, cînd se întrevădeau rezultatele pozitive ale tacticii frontului popular, ale creșterii influenței P.C.P. în rindurile maselor populare, asupra comuniștilor polonezi s-a abătut marea tragedie a dizolvării partidului lor de către Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste ¹²⁸. Deși au fost constrînși să se supună hotărîrii Cominternului, majoritatea comuniștilor polonezi a fost convinsă de injustețea ei. „Trebuie subliniat — arată istoricul polonez M. Malinowski — că o însemnată influență asupra adîncirii crizei de partid au avut-o metodele folosite în timpul dizolvării acestuia. Faptul că informațiile despre hotărîrea C.C. al I.C. în problema dizolvării P.C.P. au ajuns în primul rînd la organizațiile locale peste capul conducerii provizorii a partidului, a creat în rîndul comuniștilor o situație foarte grea” ¹²⁹. P.C.P. a fost nevoit să-și întrerupă activitatea sa de aproape două decenii în momentul în care situația internă și externă a țării necesita, mai mult ca oricînd, prezența lui la organizarea luptei pentru apărarea independenței țării și a intereselor poporului polonez.

Lipsa partidului în lunile care au precedat agresiunea hitleristă asupra Poloniei, precum și în zilele tragice ale lui septembrie 1939, a împiedicat pe comuniști să organizeze și să coordoneze lupta antifascistă a clasei muncitoare și a maselor populare, iar în timpul ocupației hitleriste să preia încă de la început conducerea mișcării de rezistență ¹³⁰. Ca cetățeni însă, comuniștii s-au aflat în primele rînduri ale luptei antifasciste, de apărare a patriei invadate de cîmpitorii naziști, iar apoi ale mișcării de rezistență. „Comuniștii polonezi, în pofida tragediei care s-a abătut asupra partidului, a conducătorilor lui și a dezorientării legate de aceasta, nu au încetat să se simtă comuniști gata să continue lupta pentru unirea tuturor forțelor antifasciste în cadrul frontului larg democratic de salvare a țării” ¹³¹.

Dacă ar fi să definim sistemul de partid din Polonia interbelică putem spune că a fost o variantă a sistemului monopartid. Deși a avut numeroși adversari politici și a produs repulsie majorității societății poloneze — fapt dovedit de rezultatele alegerilor din 1935 — sanația s-a menținut cu încăpăținare la putere, înăbușind brutal manifestările opoziției. În timpul vieții lui Piłsudski a existat în Polonia dictatura militară, iar apoi „după moartea mareșalului, dictatura grupului urmașilor săi, în cadrul căreia cu timpul s-a remarcat Rydz-Smigły. Concomitent a existat în Polonia o puternică opoziție compusă din cinci mari partide (între acestea P.C.P. ce acționa ilegal), care nu a avut însă șanse de a cuceri puterea pe cale legală, cu atât mai mult cu cît tendința taberei sanaliste a mers pe linia lichidării totale a opozi-

¹²⁵ T. Jedruszczak, *Piłsudscy bez Piłsudskiego*, p. 38—39.

¹²⁶ Polska. *Zarys encyklopedyczny*, p. 109.

¹²⁷ *Historia polskiego ruchu robotniczego*, tom. I, p. 526.

¹²⁸ Vezi pe larg despre aceasta, M. Malinowski, *Przyczynek do sprawy rozwiązania K.P.P. [Contribuție la problema dizolvării P.C.P.]*, în „Z pola walki”, nr. 3/1968, p. 3—24; Józef Kowalski, *Komunistyczna Partia Polska 1935—1938*, Warszawa, 1975, p. 363—401. Deși dizolvarea practică a avut loc la sfîrșitul anului 1938, hotărîrea conducerii Cominternului fusese luată, așa cum reiese din lucrările amintite, încă de la finele anului 1937.

¹²⁹ *Ibid.*, p. 22.

¹³⁰ *Historia polskiego ruchu robotniczego*, tom. I, p. 5390.

¹³¹ Józef Kowalski, *op. cit.*, p. 434.

ției legale. Existența în Polonia interbelică (mai precis după 1926) a șase curențe politice puternice (inclusiv cel sanetist) și a numeroase partide de mai mică influență permite să se formuleze teza generală despre puternica fărâmițare politică a societății poloneze¹³², ceea ce a redus posibilitățile opoziției, iar faptul că partidele, care deseori s-au combătut reciproc, au acționat izolat a favorizat menținerea la putere a sanetiei.

În fața unui dificil examen s-au aflat politica externă poloneză, inclusiv evoluția relațiilor româno-polone.

După încheierea Pactului de la Paris și semnarea Protocolului de la Moscova, România și Polonia au prelungit, la 15 ianuarie 1931, tratatul de garanție dintre cele două state, iar la 30 ianuarie același an și convenția militară sub forma unui Aranjament tehnic care nici de astă dată nu-și însușea principiul erga omnes, conținut de tratatul politic. Un an mai târziu, la 25 iulie 1932, după tratative îndelungate, guvernul polonez a încheiat un acord de neagresiune cu Uniunea Sovietică*.

Aceasta nu a însemnat că propaganda antisovietică, mai mult sau mai puțin voalată, a cercurilor sanetiste a încetat. Dimpotrivă, au continuat să-și desfășoare activitatea „Clubul Prometeu”, creat în 1928, în care au intrat emigranții naționaliști din Gruzia, Azerbaidjan, Caucazul de Nord, Armenia, Turkestan, Carelia, Comi, țările baltice, Crimeia, Cuban, Don. Ca membri de onoare, din club au făcut parte o întreagă pleiadă de fruntași pilsudskieni. Centrala Clubului se afla la Varșovia, iar secții ale lui la Paris și în Orientul Îndepărtat. Clubul edita la Paris, în limba franceză, publicația lunară „Promethée” a cărui denumire a fost schimbată, în 1938, în „La Revue de Promethée”. Scopul principal al Clubului, formulat de Secția a II-a a Marelui Stat Major al Armatei Poloneze, era slăbirea și dezmembrarea Rusiei. Pentru atingerea acestuia trebuia să existe o uniune militară între Polonia și popoarele prometeice. Prin intermediul unor reviste ca „Orientul”, editată de „Institutul Oriental” — în limbile franceză și engleză — a fost propagat, în continuare, mitul despre Polonia jagiellonică cu granițele împinse mult spre est.¹³³

După ianuarie 1933, când Hitler se instalase la putere în Germania și programul lui revanșard determinase o puternică eferescență pe arena europeană, îndeosebi în rindul țărilor mici, neliniștite de recrudescența revizionismului, statele membre ale Micii Înțelegeri au încheiat, la 16 februarie 1933 la Geneva, pactul de organizare a Micii Înțelegeri. Faptul a stîrnit o vie opoziție în cercurile guvernante din Italia, Germania și Ungaria, dar și în unele cercuri oficiale britanice. Primul ministru al Marii Britanii, Mac Donald, de pildă, a sprijinit proiectul lui Mussolini, din martie 1933, de încheiere a „Pactului celor patru” prin care un directorat format din Anglia, Germania, Italia și Franța, urma să hotărască soarta popoarelor europene. Împotriva pactului s-au pronunțat vehement atît statele Micii Înțelegeri cit și Polonia, deși acțiunile lor au fost paralele și nu concertate.

Polonia a semnat, în iulie 1933, împreună cu alte state, între care și România, convențiile de la Londra cu privire la definirea agresorului. A fost ultima participare a Poloniei la o acțiune multilaterală de contracarare a agresiunii în Europa.

După semnarea convențiilor de la Londra, Polonia a sprijinit pentru o scurtă perioadă eforturile diplomației românești, în frunte cu Nicolae Titulescu, de reglementare a relațiilor cu Uniunea Sovietică, fapt manifestat și în timpul vizitei ministrului de externe român la Varșovia, în octombrie 1933, căreia atît presa cit și oficialitățile poloneze i-au acordat o deosebită atenție**. Cu prilejul acestei vizite, la sediul Ministerului de Externe polonez a avut loc semnarea de către trimisul plenipotențiar sovietic la Varșovia, Antonov Ovsienko, și ministrul român al afacerilor externe, Nicolae Titulescu, în prezența ministrului de externe polonez, Józef Beck, a protocolului de depunere a instrumentelor de ratificare a convenției cu privire la definirea agresorului¹³⁴.

Paralel însă, pentru contracararea „pactului celor patru”, diplomația poloneză a început convorbiri cu Germania cu care inclina să încheie un tratat bilateral. În urma pertractărilor de la Berlin și Varșovia, la 26 ianuarie 1934, a fost semnată la

¹³² T. Jedruszczak, *op. cit.*, p. 42.

* Tratatul a fost continuat, cu întreruperi, din august 1921 cînd s-au înființat la Moscova și Varșovia legații ale celor două țări. Vezi [W. Balcerak, *Uzanie Związku Radzieckiego przez państwo Europy Środkowej* (Recunoașterea Uniunii Sovietice de către statele Europei centrale)], în „Z pola walki”, nr. 4/1972, p. 57—58.

¹³³ J. Borkowski, *op. cit.*, p. 15—106.

** Ministrul român a fost primit de președintele Republicii Polone Ignacy Mościcki, care i-a conferit cea mai înaltă distincție poloneză, „Marefe cordon al Vulturului alb”, și mareșalul Pilsudski.

¹³⁴ *Chronologia Stosunków międzynarodowych Polski 1933—1935* [Cronologia relațiilor internaționale a Poloniei 1933—1935], Warszawa, 1960, p. 52; W. Balcerak, *op. cit.*, p. 64; „Dimineața”, din 12 octombrie 1933.

Berlin Declarația polonă-germană de nefolosire a forței¹³⁵. Deși în ceea ce privește cauzele care au determinat semnarea declarației polono-germane, părerile istoricilor polonezi sînt diferite, majoritatea lor apreciază că acest document a folosit în primul rînd Germaniei, căreia i-a înlesnit ieșirea din izolarea în care se afla, mai ales după părăsirea, în octombrie 1933, a Ligii Națiunilor¹³⁶. Un număr important de istorici polonezi susțin că nu trebuie criticată atît încheierea pactului cît politica promovată după semnarea lui de către diplomația poloneză, condusă de colonelul J. Beck. Acesta va încerca să se abțină de acum înainte (conform teoriei „îndepărtării egale de Berlin și Moscova“, larg răspîdită în sferele guvernante poloneze) de a se lega prin angajamente multilaterale de grupările marilor puteri. Diplomația poloneză va căuta, deci, să-și bazeze politica pe tratate bilaterale cu Germania și cu Uniunea Sovietică¹³⁷. Mergînd pe această linie, la scurt timp după semnarea declarației cu Germania, guvernul polonez a prelungit (la 5 mai 1934) pe o perioadă de zece ani pactul de neagresiune polono-sovietic. În relațiile cu țările mai mici din Europa guvernul Poloniei va urmări de acum să-și apropie pe unele în dauna altora¹³⁸.

În virtutea acestei politici, diplomația poloneză a manifestat o atitudine negativă față de proiectul francez de „Pact oriental“ și față de toți cei care s-au pronunțat pentru realizarea lui. „Polonia a fost acel factor care a contribuit în mare măsură la căderea acestei concepții. Beck nu numai că a refuzat intrarea în pact dar l-a și combătut peste tot unde a fost posibil. A intrigat în România, a stimulat neîncrederea Letoniei și Estoniei, a asigurat Germania că Polonia nu va intra niciodată în pact“¹³⁹. Colonelul Beck, sprijinit îndeaproape de trimisul Poloniei la București, Mirosław Arciszewski, își concentrează acum eforturile în primul rînd asupra intrigilor care vizau subminarea pozițiilor lui Nicolae Titulescu¹⁴⁰, față de care ambii începuseră să nutrească o aversiune tot mai mare*. În afara unor motive de ordin personal, această atitudine a diplomației poloneze s-a datorat în primul rînd faptului că N. Titulescu viza încheierea unui tratat româno-sovietic pînă la formula asistenței mutuale și ajutorului reciproc, formulă combătută cu vehemență de diplomația poloneză, în întreaga perioadă ce a urmat.

Acest lucru avea să-l mărturisească direct J. Beck în cadrul convorbirii avută cu ministrul francez Delbos, în ziua de 6 decembrie 1937. „Din partea noastră, declara J. Beck interlocutorului francez, vom sprijini pactul de neagresiune al României cu U.R.S.S. dar vom fi întotdeauna potrivnici concepției pactului de ajutor reciproc“¹⁴¹.

După înlăturarea lui Nicolae Titulescu, concomitent cu răcirea relațiilor polono-franceze are loc o activizare, este drept nu de lungă durată, a relațiilor dintre România și Polonia, soldate cu ridicarea reprezentanțelor diplomatice a celor două țări la rangul de ambasade, considerată de cercurile diplomatice poloneze drept o „expresie clară a marii atenții pe care guvernele polonez și român o acordă alianței ce le unește“¹⁴², nu fără a menționa că aceasta se datorește faptului că România căuta în acel moment sprijinul polonez pentru a se opune mai ușor diferitelor încercări de presiune din exterior¹⁴³.

Începutul anului 1938, a găsit Europa, formal, încă în cadrul sistemului de la Versailles. La 13 martie 1938 Germania hitleristă, sub amenințarea cu forța a anexat

¹³⁵ *Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej* (Zbiór dokumentów), sub redacția lui St. Zabiello, Warszawa, 1965, doc. 1, p. 2-3; *Interesele și drepturile României*, p. 464-465.

¹³⁶ W. Balcerak, op. cit., p. 65; *Histoire de Pologne*, p. 747.

¹³⁷ W. T. Kowalski, *Polityka zagraniczna Polski*, p. 73.

¹³⁸ M. Kozminski, op. cit., p. 70.

¹³⁹ J. Jurkiewicz, op. cit., p. 130.

¹⁴⁰ Vezi S. Mikulicz, *Wpływ dyplomacji sanacyjnej na obalenie Titulescu* (Influența diplomației sanatiste asupra înlăturării lui Titulescu), în „Sprawy międzynarodowe“, nr. 7-8/1959, p. 104-125.

* În cadrul a două convorbiri dintre ministrul J. Beck și adjunctul său Jan Szembek, fost trimis al Poloniei la București, la 17 iunie și 8 octombrie 1935, cel de-al doilea arăta că „autorul curentului rusofil în politica română este fără îndoială Titulescu“ și „din punctul de vedere polonez apare necesitatea torpilării lui“, în timp ce Beck preciza că în lupta împotriva lui Titulescu și a politicii promovate de el „Arciszewski a recurs la ultimul mijloc, foarte riscant și periculos, anume la intriga internă“. *Diariusz i teki Jana Szembeka* (1935-1945) [Jurnalul și dosarele lui Jan Szembek (1935-1945)], tom. V, Londra, 1964, p. 317-360.

¹⁴¹ *Instytut historyczny im. gen. Sikorskiego*, Ref.A.11.49/F/4/37, „Informare despre convorbirea d-lui ministru Beck cu dl. ministru Delbos în tren spre Varșovia și Cracovia, în ziua de 6 dec. 1937“.

¹⁴² Loc. cit., „Telegramă cifrată“ trimisă la 2 iulie de ambasadorul polonez la Paris, J. Lukasiewicz, ministrului Afacerilor Externe de la Varșovia în legătură cu convorbirea avută cu ministrul francez Delbos.

¹⁴³ Loc. cit., Ref.A.12.49/6, „Rezumatul convorbirilor d-lui ministru al afacerilor externe [J. Beck] purtate la București cu regele [Carol al II-lea], premierul, ministrul afacerilor externe și șeful Marelui Stat Major, în zilele de 22-25 aprilie 1937“.

Austria, care a devenit, deși fără lupte, primul stat copleșit de Reich. Anschluss-ul, acceptat cu multă ușurință de puterile apusene, a însemnat o primă lovitură de anvergură dată statu-quo-ului postbelic.

Guvernul polonez, îndeosebi ministrul de externe J. Beck, s-a străduit să creeze impresia că Anschluss-ul nu însemna un pericol pentru Polonia. Încă din februarie 1938, în cadrul convorbirii avută cu Hermann Göring, el își manifestă dezinteresul față de incorporarea Austriei la Reich-ul hitlerist¹⁴⁴. Contrar poziției oficiale, opinia publică poloneză a urmărit cu îngrijorare desfășurarea evenimentelor. Exprimând curentul de opinie, într-unul din articolele publicate cu această ocazie ziarul socialist „Rabotnik” arăta, de pildă, că „Anschluss-ul creează pentru Polonia o situație tot mai grea” și „numai un naiv, un polonez foarte naiv, își poate închipui că întărirea forțelor lui Hitler nu se va repercuta în cele din urmă și asupra Poloniei”¹⁴⁵.

În timpul crizei cehoslovace, izbucnită la numai două luni după Anschluss — criză la începutul căreia marile puteri au manifestat indiferență, apoi au cedat șantajului hitlerist — cercurile guvernante din Polonia s-au pronunțat și ele fățiș împotriva vecinului sudic. Politica promovată de guvernul sanaitist față de Cehoslovacia a constituit însă ținta criticii tuturor partidelor și grupărilor democratice. „Este necesară reglementarea în spiritul cel mai prietenesc a relațiilor Poloniei cu Cehoslovacia”¹⁴⁶ — se spunea în rezoluția congresului Partidului Țărănesc Polonez ținut în februarie 1938 la Cracovia, iar ziarul de opoziție „Zwrot” scria: „Este suficient să arunci o privire pe hartă pentru a te convinge ce mare pericol ar fi pentru Polonia dispariția statului cehoslovac, ce pericol ar amenința granițele noastre sudice. Este o adevărată enigmă cum gândirea politică a unor polonezi poate ajunge la concluzia că dezmembrarea Cehoslovaciei se află în interesul statului polonez”¹⁴⁷, sublinia articolul.

La rindul său P.C.P. arăta, în ultimul apel lansat înainte de dizolvare, în iunie 1938, că pregătirea de către clasele avute poloneze a intervenției armate împotriva Cehoslovaciei independente înseamnă „dezonorarea mindrului stindard al libertății sub care au luptat, pentru o Polonie liberă, Kościuszko, Głowacki, Walerian Łukasiński”, sub care „s-a ridicat proletariatul polonez împotriva țarismului în 1905”¹⁴⁸.

În timpul dictatului de la München, guvernul cehoslovac a avut de suportat și numeroasele presiuni din partea guvernului sanaitist. Cehoslovacia s-a văzut nevoită să accepte ultimatumul transmis de cabinetul polonez, la 1 octombrie, în pofida demersurilor unor guverne europene, între care și cel român, de rezolvare a diferendului pe calea negocierilor¹⁴⁹. Ca urmare, armata poloneză a ocupat regiunea Zaolzie — parte a Sileziei Ciesiniene.

Dictatul de la München, primit cu nejustificată bucurie de cercurile guvernante de la Londra și Paris pe considerentul că a înlăturat războiul, a dat o puternică lovitură Cehoslovaciei precum și structurii teritorial-politice a Europei centrale conturată după primul război mondial, a creat premisele viitoarelor expansiuni germane. La el s-a ajuns datorită cedărilor manifestate de guvernul englez și francez în fața pretențiilor și șantajului nazist. Un rol trist în aceste împrejurări — subliniază H. Batowski — l-a jucat Polonia a cărei diplomatie „neînțelegând propriul său interes strategic fundamental, atât timp cât a fost insensibilă la partea morală a întregii chestiuni, a ajutat lui Hitler la dezarmarea bastionului cehoslovac”¹⁵⁰. Cercurile guvernante de la Varșovia, „care priveau cu ochi buni metodele totalitare ale fascismului german și italian, legate fiind de guvernul reacționar ungar, a tratat Cehoslovacia ca pe un vecin incomod și ca un element inutil pe harta Europei”¹⁵¹.

Acțiunile anticehoslovace ale guvernului sanaitist nu au încetat nici după München. Temindu-se de creșterea exagerată a potențialului Germaniei hitleriste, dar continuând să manifeste o atitudine de aversiune față de U.R.S.S., diplomația sanaitistă ce avea în frunte pe același J. Beck, a lansat concepția creării unui bloc de state între Marea Baltică, Marea Neagră, Marea Egee și Adriatică, sprijinit mai de-

¹⁴⁴ *Sprawa polska w czasie drugiej wojnie światowej*, doc. 5, p. 5—6.

¹⁴⁵ „Rabotnik”, din 15 martie 1938.

¹⁴⁶ *Historia polskiego ruchu robotniczego*, tom. I, p. 541; E. Duraczynski și alții, *op. cit.*, p. 204—215.

¹⁴⁷ „Zwrot” din 2 aprilie 1938.

¹⁴⁸ *Dokumenty K.P.P.*, doc. 63.

¹⁴⁹ Vezi „Izvestia”, din 26 septembrie 1938; D.G.F.P., Series 3, Vol. 2, doc. 53; L. Noël, *L'agression allemande contre la Pologne. Un ambassade à Varsovie 1935—1939*, Paris, 1946, p. 216 și urm.; N. P. Comnène, *Preludii del grande drama* (Ricordi i documenti di un diplomatico), Roma, 1947, p. 136; V. Moisuc, Gh. Matel, *Politica externă a României în perioada Munchenului (martie 1938—martie 1939)*, în „Probleme de politică externă a României”, p. 319—324.

¹⁵⁰ H. Batowski, *Kryzys dyplomatyczny w Europie*, p. 52.

¹⁵¹ H. Batowski, *Zdrada monarchijska, Sprawa Czechołowacji i dyplomacja europejska w roku 1938* [Trădarea de la München. Problema Cehoslovaciei și diplomația europeană în anul 1938], Poznań, 1973, p. 236.

parte pe Italia — un fel de „a treia Europă“, în care să-și unească forțele republicile baltice, România, Ungaria, eventual și Iugoslavia, sub conducerea Varșoviei¹⁵². În vederea înfăptuirii acestui plan, diplomația poloneză a depus eforturi pe linia realizării graniței comune polono-ungare, considerată ca singurul mijloc de obținere a unei stabilizări trainice în această zonă, a sprijinit și stimulat Ungaria horthystă în ocuparea Ucrainei subcarpatice, a dat garanții că va face totul pentru a obține acordul guvernului român la acțiunea Ungariei și că va preveni o eventuală reacție din partea acestuia¹⁵³. În acest scop, J. Beck a întreprins, la mijlocul lunii octombrie, o călătorie în România. Deși demersurile lui Beck în România — întâlnirile s-au desfășurat la Galați — s-au soldat cu un eșec vizibil, întors la Varșovia, el nu s-a sfiit să declare că această călătorie a fost un succes al diplomației poloneze¹⁵⁴, fapt care a avut drept rezultat dezmințirea publică a acestor afirmații de către ministrul român de externe și dezaprobarea lor de către guvernul francez¹⁵⁵. De acum, relațiile polono-române s-au înrăutățit sistematic, concomitent cu încordarea relațiilor româno-maghiare. După eșecul convorbirilor de la Galați, ministrul polonez de externe nu mai revine asupra concepției blocului dintre mări, fapt ce s-a datorat, înainte de toate, cotiturii în relațiile polono-germane, care au absorbit atenția diplomației poloneze determinând-o să acorde o mai mică atenție regiunii sud-estice a Europei¹⁵⁶.

Puterile apusene așteptau ca Hitler să garanteze independența Cehoslovaciei și să-și respecte angajamentele, dar acțiunile germane au infirmat cursul politic stabilit la München. La 21 octombrie 1938, „führerul“ a emis instrucțiunile cu privire la lichidarea definitivă a statului cehoslovac, iar la 24 octombrie ministrul de externe, Joachim von Ribbentrop, a cerut, în cadrul convorbirii avute cu ambasadorul polonez la Berlin, Józef Lipski, acordul Poloniei cu privire la alipirea Gdansk-ului la Reich și construirea prin teritoriul polonez a unor căi de comunicații extrateritoriale¹⁵⁷.

În ciuda pericolului german, care se contura tot mai vizibil și pe care, din motive strategice, a căutat să-l contracareze temporar prin îmbunătățirea relațiilor cu U.R.S.S., Beck a sprijinit politica Ungariei în vederea ocupării Ucrainei subcarpatice și înfăptuirea graniței comune polono-ungare, deși — într-o convorbire cu Csáky — a exclus orice acțiune armată poloneză deschisă explicând aceasta prin lipsa „unor baze morale“¹⁵⁸.

Folosindu-se de atitudinea conciliantă a puterilor apusene, de tulburările interne din Cehoslovacia, provocate de agenții naștiști, și de atitudinea anticehoslovacă a Poloniei și Ungariei, Germania nazistă a ocupat — la 15 martie 1939 — Cehia și Moravia; Slovacia a fost proclamată „independentă“ dar a intrat, de fapt, sub controlul strict al Germaniei; între 23 și 31 martie, trupele horthyste au ocupat în întregime Ucraina subcarpatică ajungând la granița cu Polonia.

Prin aceasta „a triumfat revizionismul maghiar. Ocupind Rutenia, Ungaria a făcut a doua breșă în prevederile tratatului de la Trianon. Era sigur că aceste cuceriri nu vor satisface cituși de puțin pe revizioniiști unguri. Aceasta nu putea să nu neliniștească România“¹⁵⁹. Atât de teama de a nu provoca Germania cit și ca urmare a relațiilor tot mai apropiate cu Ungaria, diplomația poloneză manifestă o vizibilă prudență în relațiile cu România. De pildă, la începutul celei de-a doua decade a lunii martie 1939, cind presiunile germane asupra României devin tot mai vizibile** și reprezentanții români (Gr. Gafencu), cit și cei ai diplomației britanice (lordul Halifax) și franceze (G. Bonnet), întreabă dacă se poate conta pe ajutorul militar al Poloniei în cazul unui atac german direct sau indirect asupra României, răspunsul

¹⁵² H. Batowski, *Kryzys dyplomacyczny w Europie*, p. 86—87; H. Batowski, *Europa zmierza ku przepaści*, p. 84—89; V. Moisuc, Gh. Matel, *op. cit.*, p. 334.

¹⁵³ *Archiwum Akt Nowych*, fond M.S.Z., dosar 6597, p. 247—254; M. Koźminski, *op. cit.*, p. 11—115; *Instytut historyczny im. gen. Sikorskiego*, Ref. A. 12, 53/21/83, „Telegramă cifrată“ din 18 oct. 1939 a lui Jan Szebek adresată ambasadorului polonez la București și trimisului polonez la Budapesta cu privire la plecarea lui J. Beck în România; Ref. A. 12.53/83, „Telegramă cifrată“ din 21 oct. 1938 a lui J. Beck transmisă trimisului polon la Budapesta cu privire la vizita sa în România și scopul acesteia.

¹⁵⁴ *Archiwum Akt Nowych*, fond M.S.Z., dosar 6389, p. 23—29.
¹⁵⁵ *Akten zur deutschen auswärtigen Politik*, Serie D. (1937—1945), Baden-Baden, 1951, Bd. 4, doc. 81 (în continuare A.D.A.P.).

¹⁵⁶ H. Batowski, *Europa zmierza ku przepaści*, p. 96—98.
¹⁵⁷ *Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej*, doc. 11, p. 13—14.
* Normalizarea a început imediat după 24 octombrie 1938. La 26 noiembrie 1938 s-a dat publicității declarația polono-sovietică care confirma tratatul de neagresiune din 1932 și 1934, iar la 19 februarie 1939 a fost semnat un nou acord comercial mai larg decât cele anterioare.

¹⁵⁸ H. Batowski, *Europa zmierza ku przepaści*, p. 76, 82.
¹⁵⁹ H. Batowski, *op. cit.*, p. 243.
** Despre aceste presiuni ambasadorul polonez la Londra își informa, la 17 și 19 martie, superiorii de la Varșovia. Vezi, *Instytut historyczny im. gen. Sikorskiego*, Ref. A.12.53/22/57 și 53/22/47.

ministrului de externe polonez, Józef Beck, a fost că „noi nu vedem de facto nici o posibilitate de agresiune germană împotriva teritoriului României deoarece aceasta ar putea avea loc numai cu participarea Ungariei”¹⁶⁰; pe acest fond, diplomația poloneză se angaja să folosească influența sa la București și Budapesta pentru a asigura pacea și a se ajunge la consultări între cele două țări¹⁶¹.

Cotropirea Cehoslovaciei a înrăutățit serios situația politică și militară a Poloniei, care nu a fost compensată cituși de puțin prin realizarea graniței comune polono-ungare. La 21 martie Ribbentrop a înminat ambasadorului polonez la Berlin, Lipski, un memorandum în care repeta revendicările din 24 octombrie 1938 și promitea din nou garantarea ieșirii Poloniei la mare¹⁶². Două zile mai târziu, la 23 martie, Germania hitleristă a ocupat Klaipeda lituaniană și a impus României, în urma unor presiuni cu caracter ultimativ, un tratat economic oneros¹⁶³. În aceeași zi Polonia a decretat mobilizarea parțială, iar la 26 martie a respins memorandumul german. La rindul ei, Marea Britanie, constatînd că Hitler a ales o altă cale decît cea pe care diplomația engleză o preconizase la München, a trecut la tratative cu reprezentanții Poloniei în vederea acordării de garanții, partea engleză exprimîndu-și dorința ca Polonia să acorde, la rindul ei, garanții României, condiționînd oarecum de aceasta viitoarele garanții pentru cele două țări. În situația în care diplomația poloneză nu s-a grăbit cu răspunsul, al precipitării evenimentelor și a zvonurilor alarmante relative la pregătirile Germaniei de a ataca Polonia, guvernul englez a acordat acesteia din urmă, la 31 martie, garanții unilaterale, fără a le mai condiționa de ajutorul pe care Polonia urma să-l acorde în caz de amenințare a independenței și integrității României. Guvernul englez a ridicat din nou problema ajutorului în timpul vizitei în Marea Britanie a ministrului de externe J. Beck, în zilele de 3—7 aprilie 1939. În acest timp, ministrul român, G. Gafencu, făcuse deja, în numele guvernului din care făcea parte, o declarație publică cu privire la voința puternică a României de a se apăra împotriva oricăror acte de violență ce ar încălca independența și integritatea ei și era gata să o reînnoiască — așa cum preciza însuși ambasadorul polonez la București — primind cu satisfacție o declarație de asistență din partea Angliei și Franței, care i-ar întări poziția. El ruga pe ambasadorul polonez să întrebe la Varșovia care este poziția Poloniei în această problemă¹⁶⁴. Răspunsul public dat de Beck, în timpul vizitei la Londra, a fost lapidar: „România este legată de Polonia printr-o alianță” și „toate problemele referitoare la Polonia și România sînt rezolvate pe calea înțelegerii directe între Varșovia și București”¹⁶⁵, poziție datorată dorinței Poloniei de a nu fi atrasă în război împotriva Germaniei, în cazul că aceasta ar fi atacat România. Beck a considerat un asemenea atac puțin probabil, realizînd, totodată, că dacă agresiunea ar fi avut loc, atunci partener al Reichului ar fi fost Ungaria. Deci, Polonia nu a vrut cu nici un preț să intre în conflict cu Ungaria. „Beck considera că însăși anunțarea garanțiilor poloneze pentru România, adică promisiunea apărării și a graniței apusene românești, ar împinge Ungaria în brațele Germaniei, iar Polonia ar pierde un partener atît de important și atît de prietenos”¹⁶⁶, poziție pe care s-a postat diplomația poloneză, în relațiile sale cu România, pînă la izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

Totodată, diplomația poloneză a subapreciat capacitățile aliatului român. Cu două săptămîni înaintea izbucnirii conflagrației, la 16 august 1939, M. Lubieński, director în ministerul de externe al Poloniei, transmitea ambasadorilor de la Ankara și București o telegramă cifrată în care comunica: „din partea Poloniei nu a fost niciodată enunțată concepția lărgirii garanțiilor polono-române și în caz de agresiune germană, cu atît mai mult cu cît în acest caz am considera România une quantité négligeable”¹⁶⁷. Această atitudine, cunoscută la București, nu a fost de natură să contribuie la întărirea relațiilor dintre cele două țări, a securității și capacității lor de apărare în fața pericolului hitlerist.

¹⁶⁰ Loc. cit., Ref.A.12.53/22/43/, „Telegrama cifrată” trimisă de Józef Beck, la 20 martie 1939, ambasadorilor polonezi la Paris și Londra.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² *Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej*, doc. 13, p. 15—18.

¹⁶³ *Marea conflagrație a secolului XX*, p. 56; H. Batowski, *Kryzys dyplomatyczny w Europie*, p. 237—238.

¹⁶⁴ *Instytut historyczny*, Ref.A.12.53/23/169, telegramele cifrate, nr. 2 și 3, ale lui R. Raczyński, din 4 aprilie, cu privire la convorbirea avută cu Gr. Gafencu.

¹⁶⁵ Loc. cit., Ref. A.12.49/6, „Raport politic”, nr. 9/3, cu privire la vizita la Londra a lui Józef Beck.

¹⁶⁶ H. Batowski, op. cit., p. 327.

¹⁶⁷ *Archiwum Akt Nowych*, fond M.S.Z., dosar 6369, p. 42—43; Michał Sokolnicki, *Dziennik Ankerski, 1939—1943 [Jurnal de la Ankara. 1939—1943]*, London, 1965, p. 552.

Acordarea garanțiilor engleze Poloniei și, de asemenea, României și Greciei (13 aprilie 1939) nu a însemnat renunțarea definitivă și categorică a Angliei la cedările în fața Germaniei hitleriste¹⁶⁸.

Folosind drept pretext acordarea garanțiilor britanice, care, chipurile, duceau la încercuirea Reich-ului, Hitler a emis, la 3 aprilie, ordinul secret de atacare a Poloniei (Fall Weiss), iar la 28 aprilie, în cadrul cuvântării rostite în Reichstag, a denunțat unilateral convenția polono-germană de neagresiune, din 26 ianuarie 1934 și pactul germano-britanic, din 18 iunie 1935.

În situația în care guvernul britanic sfătuia Polonia ca în problema Gdanskului și a „cordonului” să ajungă la un „compromis echitabil” și când societatea poloneză se ridica cu vehemență împotriva pretențiilor revanșarde ale Germaniei, Józef Beck a ținut, la 5 mai, cunoscuta sa cuvântare din Seim apreciată de cercurile opoziționiste cit și de statele prietene sau neutre ca cea mai bună dintre toate cuvântările sale¹⁶⁹. Ministrul polonez a respins public pretențiile germane față de Gdansk și Pomerania poloneză, afirmând totodată că Polonia a înclinat și continuă să incline să trăiască în bune relații cu Reichul dar numai pe bază de egalitate. Și-a exprimat convingerea că drumul spre rezolvarea neînțelegerilor nu este închis, că pacea poate fi menținută, dar „nu cu orice preț” fapt pe care a ținut să-l sublinieze cu putere. „Apelînd la mîndria națională, Beck, care pînă atunci nu se bucurase de o popularitate prea mare, a dobîndit în societate o recunoaștere însemnată. Poate că aceasta a fost pentru el o recompensă, fie și parțială, pentru necesitatea recunoașterii publice a faptului că întreaga lui politică de pînă atunci a fost greșită sau cel puțin mioapă, că colaborarea cu Germania hitleristă a adus, în loc de avantajele așteptate, doar o înrăutățire a situației Poloniei”¹⁷⁰.

Importante pentru securitatea Poloniei au fost, de asemenea, tratativele — în cele din urmă abandonate — desfășurate la Moscova, în vara anului 1939, între Anglia, Franța și U.R.S.S. în problema încheierii unei convenții militare și a unui eventual acord politic.

Aceste tratative au fost complicate de mai mulți factori. În perioada respectivă o serie de persoane din anturajul premierului britanic negociau în secret cu reprezentanții Germaniei în vederea unei înțelegeri separate între Marea Britanie și Reich¹⁷¹. De asemenea, de la 22 iulie se desfășurau tratative economice germano-sovietice soldate cu încheierea, la 19 august 1939, a unui nou tratat comercial germano-sovietic. La 23 august a fost semnat la Moscova Tratatul de neagresiune dintre Germania și U.R.S.S.¹⁷². Încheierea tratatului de neagresiune germano-sovietic a produs importante mutații în situația politico-strategică din Europa și din lume și mare confuzie în rîndul mișcării muncitorești internaționale.

În ziua de 22 august Hitler a convocat, la Obersalzberg, o conferință cu șefii forțelor sale armate la care a declarat că „distrugerea Poloniei este prima noastră misiune”¹⁷³ și a emis ordinul secret de atacare a Poloniei în dimineața zilei de 26 august. Evenimentele care s-au succedat cu repeziune și s-au caracterizat printr-o puternică efervescență politico-diplomatică, l-au determinat pe Hitler să amîne data declanșării agresiunii împotriva Poloniei pînă la 1 septembrie 1939.

Polonia perioadei interbelice, cunoscută și sub denumirea de „a doua Republică Polonă”, a fost țara unor profunde conflicte sociale și naționale. Aceste conflicte au dominat îndeosebi anii 1933—1939, care au fost pe de o parte o perioadă de radicalizare a maselor populare, iar pe de altă de evoluție spre dreapta a taberei guvernamentale care a promovat pe plan intern o politică de reprimare a luptei cămenilor muncii, a opoziției în general și a comunistilor în mod special. Din această cauză viața internă din Polonia s-a caracterizat prin puternice acțiuni anti-sanatiste și printr-o vizibilă instabilitate politică.

Situația s-a modificat, într-o oarecare măsură, în preajma izbucnirii războiului, cînd a avut loc o aplanare vizibilă a luptelor politice, iar în cadrul societății o anumită consolidare. Dar schimbările parțiale au intervenit prea tîrziu, politica internă și externă promovată de cercurile sanitiste retrograde — mizînd o lungă perioadă pe tratatul cu Germania și pe bunele relații cu aceasta — s-a eschivat de

¹⁶⁸ H. Batowski, *op. cit.*, p. 373—374.

¹⁶⁹ H. T. Jedruszczak, *Ostatnie lata II Rzeczypospolitej. 1935—1939* [Ultimii ani ai celei de-a doua Republici Polone. 1935—1939], Warszawa, 1960, p. 336.

¹⁷⁰ H. Batowski, *op. cit.*, p. 375.

¹⁷¹ Marea conflagrație a secolului XX, p. 73—74; H. Batowski, *Agonia pokoju i początek wojny* (sterupien — wrzesien 1939) [Agonia păcii și începutul războiului (august-septembrie 1939)], Poznań, 1969, p. 55—56.

¹⁷² *Wnieśnata politika S.S.S.R.*, t. 4, doc. 348; A.D.A.P., Bd. 7, doc. 228; *Spawa polska w czasie drugiej wojny światowej*, doc. 26, p. 33—34; H. Batowski, *op. cit.*, p. 60.

¹⁷³ *Sprawa ploska w czasie drugiej wojny światowej*, doc. 25, p. 33.

la colaborarea cu statele care se pronunțau pentru stabilirea în comun a unei eventuale agresiuni, a constituit o piedică în calea dezvoltării economice a Poloniei, rămasă, în întreaga perioadă interbelică, o țară slab dezvoltată. Această situație s-a repercutat grav asupra capacității de apărare a țării.

În ajunul agresiunii asupra Poloniei, Germania hitleristă dispunea de un potențial material și uman net superior celui polonez și de un plan operativ pregătit din vreme. În plus, însăși situația internațională a Germaniei era favorabilă, spre deosebire de a Poloniei care, în ciuda alianței cu Franța și a celei cu Anglia, se găsea de facto izolată. La această stare s-a ajuns și datorită politicii abile, de izolare a Poloniei, dusă de Germania hitleristă, manifestată în continuarea dialogului cu puterile apusene — care nu au renunțat nici ele la politica de cedare — pentru „aplanarea conflictului polono-german”, iar, pe de altă parte, în încheierea de tratate care au dus în cele din urmă la izolarea completă a Poloniei.

Datorită acestui complex de împrejurări, Polonia a fost prima țară care a căzut victimă invaziei trupelor naziste împotriva căreia s-a ridicat la lupta cu arma în mână poporul polonez. Războiul declanșat de Germania împotriva Poloniei, în septembrie 1939, a fost o continuare a actelor de violență și agresiune nepedepsite ale fascismului hitlerist german. Din partea Poloniei războiul a avut un caracter just, la el participând toate forțele patriotice. Dar cu tot eroismul de care au dat dovadă, timp de cinci săptămâni, ostașii unităților militare și întregul popor polonez au fost în cele din urmă înfrinși, iar țara ocupată. „Victoria” armatelor lui Hitler a însemnat începutul unei drame cutremurătoare a poporului polonez, care, lipsit din nou de existența de fapt a statului său național, a fost supus unei acțiuni metodice de distrugere fizică și morală. Departele de a se lăsa intimidat de teroarea ocupanților nazisti, poporul polonez, pătruns de înalt spirit patriotic, de o puternică conștiință de sine, a manifestat constant atitudinea dirză de împotrivire pe fondul căreia a putut să se organizeze una din cele mai puternice mișcări de rezistență din Europa *.

MILICĂ MOLDOVEANU

* Despre războiul poporului polonez, despre ocupația nazistă și mișcarea de rezistență, vezi M. Moldoveanu, *Polonia, în Rezistența Europeană în anii celui de-al doilea război mondial, 1938—1945*, vol. I, București, 1973, p. 145—210.

Sesiunea de comunicări consacrată celei de-a 35-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă

În ziua de 20 august, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România a avut loc sesiunea de comunicări, organizată de Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Institutul de studii istorice și social-politice, în cinstea celei de-a 35-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944.

La lucrările sesiunii au participat membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., membri ai C.C. al P.C.R. și ai guvernului, vechi militanți ai mișcării comuniste și muncitorești din țara noastră, participanți la evenimentele din august 1944, oameni de știință, artă și cultură, cadre didactice și militari.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de prof. dr. docent MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de științe sociale și politice, care a subliniat că, prin elaborarea conceptului istorico-teoretic ce definește și realizează dimensiunile naționale și internaționale ale procesului politic din țara noastră, încununat cu victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, secretarul general al partidului, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a adus o nouă și strălucită contribuție la progresul gândirii social-politice contemporane.

În comunicarea tovarășilor CONSTANTIN PÎRVULESCU, militant al partidului din ilegalitate, și ION POPESCU-PUTURI, directorul Institutului de studii

istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., intitulată „Partidul Comunist Român în fruntea luptei împotriva fascismului și războiului antisovietic, pentru răsturnarea dictaturii militarofasciste și eliberarea României de sub dominația hitleristă”, s-a subliniat: Promovînd o politică puternic ancorată în realitățile țării, în anii cînd pericolul fascist și revizionist amenința direct interesele supreme ale poporului nostru, integritatea și suveranitatea patriei, Partidul Comunist Român a reușit să activeze și să mobilizeze în jurul său cele mai largi forțe naționale: antifasciste, democratice și patriotice.

În anii războiului hitlerist și ai subordonării țării Germaniei naziste, perioadă de grea cumpănă pentru poporul român, cînd însăși ființa României ca stat era grav amenințată, Partidul Comunist Român și-a asumat, cu conștiința rolului și misiunii sale de cea mai înaintată forță politică a societății românești, cu luciditate și cutezanță răspunderea de a organiza și conduce la victorie lupta tuturor forțelor muncitorești și populare, patriotice și naționale, a întregului nostru popor, pentru eliberarea de sub dominația fascistă.

Vigoarea și fermitatea cu care întregul nostru popor s-a ridicat la luptă, lîcînd rezistența trupelor hitleriste, largă participare a tuturor forțelor patriotice la revoluție demonstrează că august 1944 a reprezentat un energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărîrii poporului român de a zdrobi orice aspirare stră-

ină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotărî singur destinele.

În comunicarea „*Insurecția din august 1944 — deschizătoare a unei noi epoci istorice în viața poporului român*“, tovarășul LEONTE RAUTU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președinte al Consiliului de conducere și rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu“, a spus: Esența revoluționară a mărețului act de acum trei decenii și jumătate este cu putere pusă în lumină de faptul că acesta a marcat începutul unui proces revoluționar neîntrerupt ale cărui etape succesive erau dictate de însăși mersul obiectiv al istoriei. Fiecare etapă de dezvoltare presupunea în mod necesar o etapă nouă, superioară și totodată crea premisele ei.

Analizat retrospectiv, procesul revoluționar din țara noastră, al cărui început l-a constituit revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, prezintă o originalitate incontestabilă, prin formele pe care le-a îmbrăcat, prin etapele caracteristice evoluției sale, prin dispozitivul de alianțe și dinamica acestuia, prin elasticitatea metodelor utilizate. Revoluția noastră confirmă, prin specificul său, că progresul social se realizează în forme de inepuizabilă varietate și diversitate, incompatibile cu ideea vreunui model unic al dezvoltării sociale, al formelor și etapelor ei.

O caracteristică a revoluției din țara noastră o constituie împletirea dimensiunii sociale cu cea națională. În virtutea împrejurărilor specifice ale devenirii istorice a poporului român, o asemenea împletire este proprie celor mai multe dintre mișcările sociale care jalonează istoria sa. Ea este în mod firesc caracteristică și revoluției din august 1944, concretizându-se în faptul că eliberarea națională nu putea fi realizată și consolidată fără transformări sociale obiectiv necesare. În continuarea procesului revoluționar, această corelare organică își găsește expresia în aceea că socialismul este indisolubil legat de independența deplină și suveranitatea națională a fiecărui popor, a fiecărei țări.

Sub conducerea partidului, în frunte cu secretarul său general, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, poporul român își concentrează astăzi întreaga sa capacitate creatoare spre cucerirea unor noi culmi ale civilizației și progresului, iar România socialistă se afirmă tot mai hotărât ca un factor de seamă al vieții internaționale, ca promotoare a unor idei generoase privind afirmarea în relațiile între state a deplinei independențe și egalității în drepturi, a salvărilor păcii,

instaurării unui climat de securitate și colaborare pașnică în lume.

În comunicarea intitulată „*România la a 35-a aniversare a insurecției din august 1944; perspectivele înaintării patriei pe calea societății socialiste multilaterale dezvoltate și trecerea la comunism*“, tovarășul NICOLAE CONSTANTIN, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., viceprim-ministru al guvernului, președintele Comitetului de Stat al Planificării, a arătat că, în anii care au trecut de la evenimentele din august 1944, poporul român, condus de partidul comunist, a parcurs o întreagă epocă istorică — de la orînduirea bazată pe exploatare și asuprire, din trecut, la orînduirea nouă, socialistă, în care liber și deplin stăpîn pe soarta sa își făurește în mod conștient propria-i istorie.

În retrospectiva celor trei decenii și jumătate care au trecut de la evenimentul de însemnătate istorică — insurecția din august 1944, care a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antihitleristă și antiimperialistă —, a subliniat în continuare vorbitorul, apare limpede însemnătatea istorică a perioadei inaugurate de Congresul al IX-lea al P.C.R., perioada cea mai fertilă, cea mai bogată în realizări, calitativ superioare. Ea pune în lumină valoarea determinantă a aportului personal al tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la elaborarea și aplicarea strategiei și tacticii partidului, la orientarea de principiu a politicii sale interne și externe, purtînd amprenta personalității secretarului nostru general, care, cu impresiionanta cutezanță și profunzime științifică creatoare marxist-leninistă ce îl caracterizează, a dat un puternic impuls gîndirii teoretice, elaborării soluțiilor practice ale înaintării și dezvoltării multilaterale a construcției socialiste.

Tovarășul CONSTANTIN DĂSCĂLESCU, membru al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., în comunicarea intitulată: „*Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a revoluției și construcției socialiste*“, releva: Toate prefacerile revoluționare din patria noastră sînt indisolubil legate de faptul că, ancorat puternic în realitățile societății noastre, Partidul Comunist Român a demonstrat în practica făuririi noii orînduiri că are capacitatea de a aplica creator adevărurile generale ale socialismului științific la condițiile concrete, specifice României, de a prevedea și soluționa problemele noi, complexe, ivite în acest proces inedit al creației istorice universale.

A fost evidențiată concepția unitară, închezută, profund științifică cu privire la rolul și locul partidului comunist în

sistemul democrației socialiste, precum și căile și modalitățile de exercitare a acestui rol în perioada istorică a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Relevând caracterul realist, științific al politicii partidului, rezultatele istorice dobândite de poporul nostru în climatul politic și social novator instaurat de Congresul al IX-lea, adîncit și amplificat de Congresele al X-lea și al XI-lea ale P.C.R., vorbitorul a spus: Transformările calitative ce s-au produs în acest deceniu și jumătate în toate domeniile vieții — cel mai fertil din întreaga istorie a națiunii române — sînt puternic marcate de personalitatea de excepție a secretarului general al partidului, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU care, în fiecare moment al înaintării noastre pe calea făuririi noii orînduirii, ne oferă exemplul strălucit al spiritului său realist, profund științific, al cutezanței revoluționare în abordarea și rezolvarea creației a complexelor probleme ale construcției socialiste, al dragostei sale nemărginite pentru patria socialistă, al consecvenței și umanismului inegalabil în lupta pentru triumful idealurilor de libertate, dreptate socială și națională, de pace și înțelegere în întreaga lume.

La temelia acestei practici, s-a subliniat în comunicare, stă concepția științifică, dialectică a conducerii Partidului Comunist Român, potrivit căreia întărirea rolului său conducător presupune nu numai ca el să învețe masele, să se situeze pe poziția de îndrumător și conducător al acestora, ci ca el însuși, trup din trupul poporului, legat organic de munca, viața și năzuințele sale cele mai scumpe, bîzuindu-se pe experiența crescîndă, pe inepuizabilul tezaur de gîndire, de inteligență ale milioanele de oameni ai muncii, să desprindă învățăminte, concluzii din acest nesecat izvor de înțelepciune și inițiativă populară.

Evocînd momente din memorabilele evenimente de acum 35 de ani, general-locotenent în rezervă ANTON CONSTANTIN și general-locotenent în rezervă EMILIAN IONESCU au evidențiat în comunicarea lor, „*Amintiri din zilele fierbinți ale lui august 1944*”, rolul determinant al Partidului Comunist Român în pregătirea, desfășurarea și victoria revoluției de eliberare socială și națională. În acele zile fierbinți din august 1944 — se arăta în comunicare — toată țara și-a făcut datoria. A existat o unitate de luptă a întregului popor care ne-a asigurat biruința. A existat un eroism înălțător și s-au dat jertfe numeroase. Din ele și din munca vrednicului nostru popor, condus de P.C.R., avem țara liberă

și înfloritoare de astăzi, ale cărei remarcabile succese din ultimii 15 ani sînt indisolubil legate de numele și activitatea celui mai iubit și stimat fiu al națiunii noastre, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU.

„*Recunoașteri internaționale ale importanței insurecției poporului român și participării sale la înfrîngerea Germaniei naziste*”, s-a intitulat comunicarea prezentată de dr. NICOLAE COPOIU, secretar științific al Institutului de studii istorice și social-politice, și col. CONSTANTIN NICOLAE, director adjunct al Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară în care s-a subliniat rolul de însemnată deosebită în desfășurarea celui de-al doilea război mondial — pe plan militar, politic, economic și psihologic — al victoriei insurecției din august 1944. Acest act — au arătat autorii —, a dus la concluzia justă pe plan internațional că România, prin acțiunea sa declanșată la 23 August și apoi prin continuarea războiului dus alături de Națiunile Unite, a contribuit substanțial la scurtarea războiului în Europa, ceea ce a însemnat, în primul rînd, salvarea a mii și mii de vieți omenești și a numeroase valori materiale și culturale.

Comunicarea „*Români în rezistența antifascistă din alte țări*”, de dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct științific al Institutului de studii istorice și social-politice, membru corespondent al Academiei de științe sociale și politice, și dr. GHEORGHE UNC, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice, a evidențiat că în anii marii conflagrații mondiale 1939—1945, concomitent cu desfășurarea rezistenței din țară, numeroși antifasciști români au luptat împotriva fascismului german, înrolați în detașamente de partizani din Uniunea Sovietică, Cehoslovacia, Iugoslavia, Franța, Belgia, țări ale căror popoare erau angajate în bătălia împotriva ocupanților nazisti, cît și în armata chineză, alături de lupta poporului chinez împotriva militarilor japonezi. Prezența patrioților români pe baricadele luptei antifasciste de peste hotare, participarea lor la mișcarea de rezistență din alte țări constituie parte integrantă a luptei poporului român pentru înfrîngerea fascismului.

În viziunea Partidului Comunist Român, s-a relevat în comunicarea „*Concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, privind transformarea cantității într-o nouă calitate în procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate*” de prof. dr. ION V. TOTU și prof. dr. CONSTANTIN VLAD, edifi-

carea societății socialiste multilateral dezvoltate nu se rezumă la simpla desăvârșire a proceselor care au dus la făurirea economiei socialiste unitare, ci presupune înfăptuirea unor profunde modificări calitative în toate domeniile vieții sociale. Astfel, misiunea istorică a acestei etape, care constă în consacrarea socialismului ca treaptă superioară în ierarhia orînduirii sociale, nu înseamnă numai necesitatea dezvoltării economice pentru micșorarea decalajelor economice față de țările avansate, ci impune înfăptuirea unor procese calitative în modul de producție și viață care, prin conținutul și unitatea lor, caracterizează socialismul ca primă fază a societății comuniste.

În comunicarea „Dezvoltarea în unitate și frăție a oamenilor muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare în epoca construcției socialiste“, prof. univ. dr. IOSIF KOVACS, vicepreședinte al Consiliului de Stat, prorector al Universității „Babeș Bolyai“ din Cluj-Napoca, a arătat că una din marile înfăptuiri ale orînduirii noastre, sub conducerea Partidului Comunist Român este realizarea egalității depline în drepturi și adîncirea unității frățesti dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Subliniind că aceste raporturi frățesti au temelii adînci în istoria țării, vorbitorul a evidențiat luptele duse de-a lungul secolelor de masele populare, fără deosebire de naționalitate, pentru realizarea idealurilor naționale și sociale comune, relevînd în mod deosebit etapele principale ale luptei desfășurate după victoria revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, care au dus la rezolvarea definitivă, marxist-leninistă, a problemei naționale în România. Marile investiții dirijate în decursul celor 35 de ani spre zonele rămase în urmă din punct de vedere economic, între care s-au aflat și județe locuite de naționalități conlocuitoare, procesul de dezvoltare social-culturală a naționalităților conlocuitoare, asigurarea desfășurării învățămîntului și a vieții culturale în limba maternă, exercitarea efectivă a libertăților democratice în România, largile posibilități de participare a naționalităților conlocuitoare la conducerea statului confirmă pe deplin această măreață realizare a politicii partidului.

Arătînd că Partidul Comunist Român a înțeles încă de la întîiele sale manifestări pe arena vieții social-politice importanța dezvoltării spirituale a societății, GEORGE MACOVESCU, membru al C.C. al P.C.R., președintele Uniunii scriitorilor, a relevat în comunicarea „Socia-

lismul și progresul spiritual al societății“ că în perioada relativ scurtă de la înfăptuirea actului eliberării problema dezvoltării spirituale a societății noastre a căpătat noi și multiple dimensiuni, o dialectică proprie. În cîteva decenii s-au format în țara noastră nu numai cadre calificate pentru a întreprinde acțiunile necesare dezvoltării materiale a societății socialiste, ci și un om cu o bogată viață spirituală, care are necesități spirituale și care solicită intens societatea să-i satisfacă aceste necesități.

ILIE BOLOGA, președintele Consiliului oamenilor muncii de la întreprinderea de utilaj chimic „Grivița roșie“, membru al Biroului Consiliului Național al Oamenilor Muncii a arătat în comunicarea „Democrația socialistă și autoconducerea muncitorească în concepția și activitatea practică a Partidului Comunist Român; democrație și responsabilitate socialistă“ că experiența istorică a țării noastre demonstrează că socialismul și democrația sînt indisolubil legate între ele, clasa muncitoare avînd misiunea istorică de a înfăptui nu numai o nouă orînduire socială, ci și un tip superior de democrație, care să materializeze exercitarea puterii oamenilor muncii de către poporul însuși. Cursul mereu ascendent și înnoitor, dinamismul excepțional al întregii dezvoltări economico-sociale, a arătat vorbitorul, poartă amprenta dirzeniei revoluționare, principialității comuniste, exigenței critice și spiritului de dreptate, cu care tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU organizează și conduce întreaga activitate a partidului și statului nostru.

Comunicarea „Creșterea bunăstării întregului popor — țelul suprem al politicii partidului“, prezentată de VERONA BURTEA, secretar al Comitetului de partid de la Întreprinderea de confecții și tricotaje — București, a insistat asupra faptului că, în concepția partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, creșterea bunăstării omului este o rezultată directă a tuturor acțiunilor și programelor de dezvoltare economico-socială, culturală, educativă și politică. În acest context, vorbitoarea a arătat că în ultimii 35 de ani forțele de producție au cunoscut o impenetuoasă dezvoltare și modernizare, prin repartiția lor judicioasă, echilibrată, România făurindu-și o economie modernă, dinamică, eficientă, un potențial industrial și agricol productiv, care constituie baza ridicării neîntrerupte a nivelului de trai al oamenilor muncii.

Prezentînd comunicarea „Concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, cu privire la solidaritatea internațională și unitatea mișcării

comuniste și muncitorești în epoca actuală", tovarășul VIRGIL CAZACU, membru al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., a subliniat că rolul hotărîtor în elaborarea liniei politice și strategice a partidului, în înfăptuirea ei în viață revine tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, care, în perioada de aproape un deceniu și jumătate de cînd se află în fruntea partidului și statului, a imprimat un profund spirit creator și un puternic dinamism întregului proces de edificare a societății socialiste, contribuind, totodată, în mod decisiv, la făurirea și promovarea unei politici externe deosebit de active consacrată înfăptuirii aspirațiilor de libertate, independență, pace și progres ale popoarelor lumii. Contactele frecvente ale tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU cu conducătorii de partide, de state, de guverne și parlamente, cu reprezentanții forțelor revoluționare, progresiste și democratice, ai opiniei publice — calitățile remarcabile de teoretician și om politic ale secretarului general al partidului, calități care l-au consacrat ca o personalitate proeminentă a mișcării comuniste și a vieții politice internaționale contemporane, au permis o cunoaștere temeinică, din surse nemijlocite, a evenimentelor ce au loc în lumea contemporană, cunoaștere care, valorificată printr-o mare putere de analiză și generalizare științifică, de sesizare a noului, de înțelegere profundă a contradicțiilor reale și a rolului lor în procesul dialectic al dezvoltării, a condus la elaborarea unor concepte și teze de o inestimabilă valoare, teoretică și practică, la studierea și interpretarea fenomenelor și tendințelor din lumea contemporană, din mișcarea comunistă și muncitorească internațională, oferind partidului nostru una din cele mai cuprinzătoare viziuni asupra procesului istoric de organizare a raporturilor sociale și naționale.

Subliniind că o trăsătură esențială a dezvoltării contemporane o constituie intensificarea luptei forțelor revoluționare, progresiste și democratice, creșterea înrîuririi și rolului clasei muncitoare și al organizațiilor sale politice, al tărânimii, intelectualității și celorlalte categorii sociale, vorbitorul a spus: Pornind de la rolul partidelor comuniste, care se afirmă tot mai puternic ca promotoare ale intereselor vitale ale maselor, P.C.R. militează ferm pentru realizarea unității de tip nou și dezvoltarea solidarității și colaborării dintre partidele comuniste și muncitorești pe baza deplinei egalități în drepturi și respectului reciproc, a dreptului fiecărui partid de a-și stabili de-

sine-stătător, fără nici un amestec din afară, linia politică, strategia și tactica revoluționară, potrivit situației concrete în care acționează.

În comunicarea „România în sistemul relațiilor internaționale actuale. Concepția României, a președintelui său, privind soluționarea marilor probleme cu care se confruntă omenirea”, tovarășul ȘTEFAN ANDREI, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., ministrul afacerilor externe, a arătat că, în efortul istoric de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate, România a acționat și acționează fără preget, fără conținere, pentru asigurarea unui climat internațional de liniște, de pace, de securitate și cooperare, condiții primordiale ale dezvoltării și creației.

Relevînd că politica externă a României socialiste are o largă forță de înrîurire și că prestigiul țării noastre în lume cunoaște o creștere fără precedent, vorbitorul a spus: Pe bună dreptate, spre mîndria întregului nostru popor, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, secretarul general al Partidului Comunist Român este considerat ca una dintre cele mai proeminente personalități între marii conducători politici ai epocii contemporane. România a militat și militează în mod ferm pentru respectul riguros în raporturile dintre state al principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, condiție sine qua non pentru instaurarea unei păci trainice, pentru construcția unei securități autentice și a unei colaborări rodnice între toate națiunile. Unul din obiectivele acțiunii pe care România o întreprinde pe arena internațională, în condițiile ascuțirii contradicțiilor internaționale, ale intensificării luptei pentru zone de influență, ale accentuării unor manifestări ale politici de forță în diferite regiuni ale lumii, l-a constituit activitatea susținută îndreptată spre întărirea solidarității și realizarea unității de acțiune a tuturor forțelor revoluționare, democratice și progresiste, mobilizarea popoarelor la lupta pentru dezvoltarea cursului spre destindere, pace și colaborare între națiuni, pentru socialism și democrație în lume. Convingerea în capacitatea de acțiune a tuturor acestor forțe unite inspiră încrederea în viitor, ce răzbate din întreaga activitate internațională a României, încrederea în posibilitatea reală a făuririi unei lumi mai bune și mai drepte.

În încheierea lucrărilor sesiunii participanții au adresat o telegramă tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretarul general al P.C.R., președintele Repu-

blicii Socialiste România, în care se spune :

„Sesiunea științifică consacrată marelui eveniment a pus în evidență rolul hotărâtor al Partidului Comunist Român în coalizarea și mobilizarea forțelor înaintate ale poporului împotriva fascismului și a războiului, pentru răsturnarea dictaturii militarofasciste și eliberarea națională și socială, în trecerea României, pe calea transformărilor democratice și apoi la construirea socialismului, însemnătatea pe plan național și internațional a actului istoric din august 1944, contribuția remarcabilă adusă de țara noastră la zdrobirea Germaniei naziste.

Ca militant cu remarcabile însușiri al partidului comunist și organizației sale de tineret, devotat cu toată fermitatea și cutezanța revoluționară v-ați aflat și atunci, mult stimat tovarășe Nicolae Ceaușescu, în primele rînduri ale luptei de clasă, ale rezistenței antifasciste, ale pregătirii și desfășurării cu succes a revoluției de eliberare națională, antifascistă și antiimperialistă, aducînd o contribuție esențială, în toate marile prefaceri structurale — politice, economice, sociale și culturale — care s-au înfăptuit în anii revoluției și construcției socialiste.

Grandiosul proces de făurire a vieții noi, socialiste, condus neabătut, perseverent, clarvăzător de partid, a cărei etapă cea mai fertilă se situează în anii de după Congresul al IX-lea al partidului, poartă amprenta puternicei dumneavoastră personalități de strălucit conducător revoluționar, înflăcărat patriot și militant internaționalist, neobosit luptător atît pentru înflorirea României socialiste și înaintarea ei, treaptă cu treaptă, pe drumul luminos al civilizației socialiste și comuniste, cît și pentru apărarea drepturilor imprescriptibile ale fiecărui popor la independență și suveranitate națională, la prosperitate și fericire.

În aceste momente jubiliare, cînd întregul partid și popor dezbat cu competență și înalt spirit de răspundere proiectele documentelor Congresului al XII-lea al partidului, participanții la sesiunea consacrată sărbătoririi victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă ne angajăm în mod solemn să facem totul pentru a contribui cu toate puterile noastre, împreună cu ceilalți oameni ai muncii, la înfăptuirea mărețelor obiective pe care partidul le pune în fața poporului pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism“.

Momente fundamentale ale luptei poporului român pentru independență și suveranitate în opera tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

1848

- Ceaușescu, Nicolae** — Expunere la Congresul cooperativelor agricole de producție. — 7 martie 1966.
În : România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate. Vol 1. București, Editura politică, 1968, p. 277.
- „ — Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România. Expunere la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român. — 7 mai 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968. p. 340—341.
- „ — Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Argeș. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat — 12 iunie 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968. p. 462.
- „ — Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Mureș-Autonomă Maghiară. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat. — 14 august 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968. p. 601.
- „ — Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea București. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat. — 9 iulie 1967.
În : România... Vol. 2. București, Editura politică, 1968. p. 383.
- „ — 120 de ani de la revoluția din 1848. Cuvîntare la adunarea populară din Capitală. — 29 iunie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică. 1969. p. 286—297, 305—306.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală cu prilejul absolvirii promoției 1968 a Academiei Militare Generale și acordării gradului de ofițer absolvenților școlilor militare. — 14 august 1968.
În : România... Vol. 3, București, Editura politică, 1969, p. 360.

- Ceaușescu, Nicolae** — Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România. — 29 noiembrie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969. p. 709—710.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală consacrată celei de-a XXV-a aniversări a zilei Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România. — 24 octombrie 1969.
În : România... Vol. 4. București, Editura politică, 1970. p. 483—484.
- „ — Semicentenarul glorios al Partidului Comunist Român. Expunere la adunarea solemnă din Capitală. — 7 mai 1971.
În : România... Vol. 5. București, Editura politică, 1971. p. 862.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din Capitală. 150 de ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu și festivitatea acordării gradului de ofițer unei noi promoții de absolvenți ai școlilor militare. — 20 august 1971.
În : România... Vol. 6. București, Editura politică, 1972. p. 345—346.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară a oamenilor muncii din Municipiul Satu Mare cu prilejul sărbătoririi unui mileniu de existență. — 3 octombrie 1972.
În : România... vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 720.
- „ — Cuvîntare la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a proclamării Republicii. — 29 decembrie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 955.
- „ — Cuvîntare la solemnitatea decernării titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din București. — 26 ianuarie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973. p. 102.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. — 30 martie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973. p. 255, 259.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară de la Iași consacrată aniversării revoluției de la 1848. — 4 mai 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973. p. 388—399.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară de pe Cîmpia Libertății de la Blaj consacrată aniversării revoluției de la 1848. — 17 mai 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973. p. 449—467.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară din București, consacrată aniversării a 125 de ani de la revoluția din 1848 și a unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție. — 16 iunie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973. p. 589—597, 618—619.
- „ — Cuvîntare la solemnitatea sărbătoririi și decorării diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“ cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la înființare. — 1 octombrie 1973.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974. p. 338.
- „ — Mesaj adresat participanților la adunarea populară de la Lutița. Cu prilejul aniversării a 125 de ani de la adunarea desfășurată în 1848 la Lutița. — 22 octombrie 1973.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974. p. 457—459.

- Ceaușescu, Nicolae** — Cuvîntare la Conferința pe țară a cadrelor de conducere din unitățile agricole de stat și cooperatiste. — 27 februarie 1974. În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974. p. 886.
- ” — Expunere privind rolul și sarcinile Frontului Unității Socialiste în înfăptuirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, a politici externe a României de colaborare și pace. — 23 mai 1974. În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974. p. 239.
- ” — Cuvîntare la marea adunare populară din Municipiul Craiova cu prilejul jubileului municipiului Craiova și al deschiderii noului an de învățămînt. — 15 septembrie 1975. În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975. p. 1112.
- ” — Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România. Prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste. — 2 iunie 1976. În : România... Vol. 13. București, Editura politică, 1977. p. 119.
- ” — Expunere cu privire la realizarea unei agriculturi intensive moderne, de mare randament și înaltă productivitate, la creșterea bunăstării întregii țărâni. Prezentată la primul Congres al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărâni. — 18 aprilie 1977. În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977. p. 234.
- ” — Expunere cu privire la creșterea rolului clasei muncitoare, al consiliilor oamenilor muncii în conducerea activității economico-sociale, în realizarea Programului partidului de dezvoltare a industriei socialiste, a întregii economii naționale, de ridicare a bunăstării poporului și perfecționarea continuă a democrației socialiste. Prezentată la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi. — 11 iulie 1977. În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977. p. 546.
- ” — Interviu acordat cotidianului mexican „El Nacional”. — 6 mai 1978. În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979. p. 141.
- ” — Cuvîntare la marea adunare populară din București organizată cu prilejul aniversării a 130 de ani de la revoluția burgheză-democratică din 1848 și a 30 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție. — 10 iunie 1978. În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979. p. 290—294, 296, 303, 305.
- ” — Interviu acordat unui grup de ziariști din Mexic. — 31 august 1978. În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 598.
- ” — Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român. — 1 decembrie 1978. București, Editura politică, 1978. p. 6, 8.

- Ceaușescu, Nicolae — Expunere la Congresul cooperativelor agricole de producție — 7 martie 1966.
În : România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate. Vol. 1. București, Editura politică, 1968, p. 277.
- „ — Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România. Expunere la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român — 7 mai 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968, p. 340—341.
- „ — Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Galați. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat — 16 septembrie 1966.
În : România... Vol. 2. București, Editura politică, 1968, p. 16.
- „ — 120 de ani de la revoluția din 1848. Cuvîntare la adunarea populară din Capitală. — 29 iunie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969, p. 294.
- „ — Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România — 29 noiembrie 1968.
În : România... Vol. 3, București, Editura politică, 1969, p. 710.
- „ — Semicentenarul glorios al Partidului Comunist Român. Expunere la adunarea solemnă din Capitală, — 7 mai 1971.
În : România... Vol. 5. București, Editura politică, 1971, p. 862.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din Capitală. 150 de ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu și festivitatea acordării gradului de ofițer unei noi promoții de absolvenți ai școlilor militare — 20 august 1971.
În : România... Vol. 6, București, Editura politică, 1972, p. 345—346.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării semicentenarului Uniunii Tineretului Comunist — 14 aprilie 1972.
În : România... Vol. 7, București, Editura politică, 1973, p. 219—220.
- „ — Cuvîntare la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a proclamării Republicii — 29 decembrie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973, p. 955.
- „ — Cuvîntare la solemnitatea decernării titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din București — 26 ianuarie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973, p. 102.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea Partidului politic al clasei muncitoare din România — 30 martie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973, p. 255.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară de pe Cîmpia Libertății de la Blaj consacrată aniversării revoluției de la 1848 — 17 mai 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973, p. 464—465.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară din București, consacrată aniversării a 125 de ani de la revoluția din 1848 și a unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție — 16 iunie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973, p. 595, 596.

- Ceaușescu, Nicolae** — Cuvîntare la solemnitatea sărbătoririi și decorării diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“ cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la înființare — 1 octombrie 1973.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974, p. 338.
- ” — Expunere privind rolul și sarcinile Frontului Unității Socialiste în înfăptuirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, a politicii externe a României de colaborare și pace — 23 mai 1974.
În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974, p. 239.
- ” — Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 14 aprilie 1976.
În : România... Vol. 12. București, Editura politică, 1976, p. 556.
- ” — Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România. Prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste — 2 iunie 1976.
În : România... Vol. 13. București, Editura politică, 1977, p. 38—40.
- ” — Expunere cu privire la realizarea unei agriculturi intensive moderne, de mare randament și înaltă productivitate, la creșterea bunăstării întregii țărâni. Prezentată la primul Congres al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărâni — 18 aprilie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977, p. 232—233.
- ” — Expunere prezentată la sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României — 9 mai 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977, p. 316, 324, 326.
- ” — Expunere cu privire la creșterea rolului clasei muncitoare, al consiliilor oamenilor muncii în conducerea activității economico-sociale, în realizarea Programului partidului de dezvoltare a industriei socialiste, a întregii economii naționale, de ridicare a bunăstării poporului și perfecționare continuă a democrației socialiste. Prezentată la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi — 11 iulie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977, p. 546.
- ” — Interviu acordat cotidianului mexican „El Nacional” — 6 mai 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 141—142.
- ” — Interviu acordat ziarului italian „Il Popolo” — 12 mai 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 172.
- ” — Cuvîntare la marea adunare populară din București organizată cu prilejul aniversării a 130 de ani de la revoluția burghezo-democratică din 1848 și a 30 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție — 10 iunie 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 294.

- Ceaușescu, Nicolae** — Toast la banchetul de stat oferit în onoarea președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu și a tovarăsei Elena Ceaușescu de regina Elisabeta a II-a și ducele de Edinburg, cu prilejul vizitei de stat în Marea Britanie — 13 iunie 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 322.
- „ — Interviu acordat unui grup de ziariști din Mexic — 31 august 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 599.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din municipiul Focșani.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 211, joi, 7 septembrie 1978, p. 3.
- „ — Cuvîntare la ședința activului de bază de comandă și de partid din armată — 16 septembrie 1978. București, Editura politică, 1978, p. 11—12.
- „ — Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român — 1 decembrie 1978. București, Editura politică, 1978, p. 6.
- „ — Interviu acordat cotidianului japonez „Asahi Shimbun”.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 333, duminică, 28 ianuarie 1979, p. 1.
- „ — Interviu acordat ziarului spaniol „Pueblo”.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 334, marți, 30 ianuarie 1979, p. 1.
- „ — Toast la dineul oficial oferit de tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarăsa Elena Ceaușescu în onoarea președintelui Republicii Portugheze, general Antonio Ramalho Eanes și a doamnei Maria Manuela Ramalho Eanes.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 378, joi, 22 martie 1979, p. 1.

1877

- „ — Cuvîntare la mitingul de la Sofia consacrat prieteniei româno-bulgare organizat cu prilejul vizitei delegației de partid și guvernamentale a Republicii Socialiste România în R. P. Bulgaria — 17 septembrie 1965.
În : România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate. Vol. 1. București, Editura politică, 1968, p. 153.
- „ — Expunere la Congresul Cooperativelor agricole de producție — 17 martie 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968, p. 277.
- „ — Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România. Expunere la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român — 7 mai 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968, p. 340—341.
- „ — Cuvîntare la mitingul oamenilor muncii din Capitală consacrat prieteniei româno-bulgare organizat cu prilejul vizitei în țara noastră a delegației de partid și guvernamentale a Republicii Populare Bulgaria condusă de tovarășul Todork Jivkov — 21 aprilie 1967.
În : România... Vol. 2. București, Editura politică, 1968, p. 236.

- Ceașescu, Nicolae** — 120 de ani de la revoluția din 1848. Cuvîntare la adunarea populară din Capitală — 29 iunie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969, p. 295.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală cu prilejul absolvirii promoției 1968 a Academiei Militare Generale și acordării gradului de ofițer absolvenților școlilor militare — 14 august 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969, p. 360—361.
- „ — Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România — 29 noiembrie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969, p. 710—711.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală consacrată celei de-a XXV-a aniversări a zilei Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România — 24 octombrie 1969.
În : România... Vol. 4. București, Editura politică, 1970, p. 483—484.
- „ — Semicentenarul glorios al Partidului Comunist Român. Expunere la adunarea solemnă din Capitală — 7 mai 1971.
În : România... Vol. 5. București, Editura politică, 1971, p. 862.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din capitală. 150 de ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu și festivitatea acordării gradului de ofițer unei noi promoții de absolvenți ai școlilor militare — 20 august 1971.
În : România... Vol. 6. București, Editura politică, 1972, p. 355.
- „ — Toast la dineul oferit de președintele Republicii Unite Tanzania, Julius K. Nyerere, în cinstea președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceașescu și a tovarășei Elena Ceașescu, cu prilejul vizitei în Republica Unită Tanzania. — 27 martie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973, p. 154.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării semicentenarului Uniunii Tineretului Comunist. — 14 aprilie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973, p. 219—220.
- „ — Interviu acordat ziaristului egiptean Ibrahim Nawar, redactor-șef al cotidianului „Al Gumhuria” din Cairo. — 16 noiembrie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973, p. 854.
- „ — Cuvîntare la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a proclamării Republicii. — 29 decembrie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973, p. 955—956.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. — 30 martie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973, p. 255—256.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară de pe Cîmpia Libertății de la Blaj consacrată aniversării revoluției de la 1848 — 17 mai 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973, p. 464—465.

- Ceaușescu, Nicolae** — Cuvîntare la adunarea populară din București, consacrată aniversării a 125 de ani de la revoluția din 1848 și a unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție — 16 iunie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973, p. 595, 596.
- „ — Cuvîntare la marele miting al prieteniei româno-cubaneze. Cu prilejul vizitei în Republica Cuba. — 31 august 1973.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974, p. 91.
- „ — Cuvîntare la solemnitatea sărbătoririi și decorării diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“ cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la înființare — 1 octombrie 1973.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974, p. 338.
- „ — Cuvîntare la Conferința pe țară a cadrelor de conducere din unitățile agricole de stat și cooperatiste — 27 februarie 1974.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974, p. 885—886.
- „ — Interviu acordat ziarului britanic „The Guardian“ — 2 aprilie 1974.
În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974, p. 29—30.
- „ — Cuvîntare la adunarea solmenă consacrată celei de-a XXX-a aniversări a armatei Republicii Socialiste România — 24 octombrie 1974.
În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974, p. 898.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la victoria asupra fascismului și a 98 de ani de la Cucerirea independenței de stat a României — 9 mai 1975.
În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975, p. 576.
- „ — Cuvîntare la marele miting al prieteniei româno-bulgare. Cu prilejul vizitei în Republica Socialistă România a tovarășului Todor Jivkov, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria — 20 iunie 1975.
În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975, p. 839.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din municipiul Craiova cu prilejul jubileului municipiului Craiova și al deschiderii noului an de învățămînt — 15 septembrie 1975.
În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975, p. 11—12.
- „ — Toast la dineul oferit de președintele Republicii Portugheze, general Francisco da Costa Gomes, și doamna Maria Estela da Costa Gomes în onoarea președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și a tovarășei Elena Ceaușescu. Cu prilejul vizitei în Portugalia — 28 octombrie 1975.
În : România... Vol. 12. București, Editura politică, 1976, p. 110—111.
- „ — Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 14 aprilie 1976.
În : România... Vol. 12. București, Editura politică, 1976, p. 555—556.
- „ — Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România. Prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste — 2 iunie 1976.
În : România... Vol. 13. București, Editura politică, 1977, p. 40.

- Ceaușescu, Nicolae** — Cuvîntare la mitingul oamenilor muncii din Capitală consacrat prieteniei dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, dintre Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Cu prilejul vizitei în Republica Socialistă România a secretarului general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, tovarășul Leonid Brejnev — 24 noiembrie 1976.
În : România... Vol. 13. București, Editura politică, 1977, p. 606.
- „ — Cuvîntare la mitingul prieteniei româno-bulgare. Organizat cu prilejul inaugurării lucrărilor de construcție a Întreprinderii comune pentru producerea de mașini și utilaje grele Giurgiu-Ruse — 10 decembrie 1976.
În : România... Vol. 13. București, Editura politică, 1977, p. 637.
- „ — Cuvîntare la consfătuirea de lucru de la Comitetul Central al Partidului Comunist Român — 28 decembrie 1976.
În : România... Vol. 13. București, Editura politică, 1977, p. 700.
- „ — Cuvînt la ceremonia, înmînării cheii orașului Abidjan tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarăsei Elena Ceaușescu. Cu prilejul vizitei în Republica Coasta de Fildeș — 28 februarie 1977.
În : România... Vol. 14 București, Editura politică, 1977, p. 97—98.
- „ — Expunere cu privire la realizarea unei agriculturi intensive moderne de mare randament și înaltă productivitate, la creșterea bunăstării întregii țărănimi. Prezentată la primul Congres al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimi — 18 aprilie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977, p. 233.
- „ — Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României — 9 mai 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977, p. 316—335.
- „ — Expunere cu privire la creșterea rolului clasei muncitoare, al consiliilor oamenilor muncii în conducerea activității economico-sociale, în realizarea Programului partidului de dezvoltare a industriei socialiste, a întregii economii naționale, de ridicare a bunăstării poporului și perfecționare continuă a democrației socialiste. Prezentată la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi — 11 iulie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977, p. 546.
- „ — Interviu acordat Radioteleviziunii din Saar-Republica Federală Germania — 29 iulie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977, p. 634.
- „ — Interviu acordat Radioteleviziunii israeliene — 2 septembrie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977, p. 703—704.
- „ — Cuvîntare la marele miting al prieteniei româno-bulgare. Cu prilejul vizitei în Republica Populară Bulgaria — 7 septembrie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977, p. 722.

- Ceaușescu, Nicolae** — Cuvîntare de închidere a lucrărilor Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român — 9 decembrie 1977.
În : România... Vol. 15. București, Editura politică, 1978, p. 339.
- „ — Mesaj adresat întregului nostru popor la posturile de radio și televiziune cu prilejul Anului Nou — 31 decembrie 1977.
În : România... Vol. 15. București, Editura politică, 1978, p. 377.
- „ — Cuvîntare la mitingul prieteniei româno-bulgare. Cu prilejul inaugurării lucrărilor de construcție a Complexului Hidroenergetic Turnu-Măgurele—Nicopole. — 5 aprilie 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 6.
- „ — Cuvînt la solemnitatea înmînării tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a înaltului ordin „Gheorghe Dimitrov“ de către tovarășul Todor Jivkov, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria, cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani și a peste 45 de ani de activitate revoluționară. — 5 aprilie 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 13.
- „ — Interviu acordat cotidianului mexican „El Nacional“ — 6 mai 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 140.
- „ — Interviu acordat ziarului italian „Il Popolo“. — 12 mai 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 172.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din București organizată cu prilejul aniversării a 130 de ani de la revoluția burghezo-democratică din 1848 și a 30 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție. — 10 iunie 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 294.
- „ — Interviu acordat unui grup de ziariști din Mexic — 31 august 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 598.
- „ — Cuvîntare la ședința activului de bază de comandă și de partid din armată — 16 septembrie 1978. București, Editura politică, 1978, p. 11—12.
- „ — Interviu acordat cotidianului „Maroc Soir“. —
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 227, marți, 26 septembrie 1978, p. 1.
- „ — Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român. 1 decembrie 1978. București, Editura politică, 1978, p. 6.
- „ — Interviu acordat ziarului spaniol „Pueblo“ —
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 334, marți, 30 ianuarie 1979, p. 5.
- „ — Toast la dineul oficial oferit de tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu în onoarea președintelui Republicii Portugheze general Antonio Ramalho Eanes și a doamnei Maria Manuela Ramalho Eanes.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 378, joi, 22 martie 1979, p. 1.

- Ceaușescu, Nicolae** — Expunere la Congresul cooperativelor agricole de producție — 7 martie 1966.
În : România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate. Vol. 1. București, Editura politică, 1968. p. 277.
- „ — Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România. Expunere la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român, — 7 mai 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968. p. 349—350.
- „ — Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Argeș. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat — 12 iunie 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968. p. 461.
- „ — O jumătate de secol de la marea epopee națională a Mărășeștilor. Cuvîntare la adunarea populară consacrată aniversării bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz — 12 august 1967.
În : România... Vol. 2. București, Editura politică, 1968. p. 467—470.
- „ — 120 de ani de la revoluția din 1848. Cuvîntare la adunarea populară din Capitală — 29 iunie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969. p. 295.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară de la Alba Iulia cu prilejul festivităților consacrate semicentenarului unirii Transilvaniei cu România — 28 noiembrie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969. p. 696—699.
- „ — Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România — 29 noiembrie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969. p. 705—706, 712, 713, 715—717, 751.
- „ — Semicentenarul glorios al Partidului Comunist Român. Expunere la adunarea solemnă din capitală. — 7 mai 1971.
În : România... Vol. 5. București, Editura politică, 1971. p. 863.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din Capitală. 150 de ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu și festivitatea acordării gradului de ofițer unei noi promoții de absolvenți ai școlilor militare — 20 august 1971.
În : România... Vol. 6. București, Editura politică, 1972, p. 355.
- „ — Cuvîntare la mitingul de la uzina „Oțelul Roșu“. Cu prilejul vizitei de lucru în județul Caraș-Severin. — 18 septembrie 1971.
În : România... Vol. 6. București, Editura politică, 1972. p. 461.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară a oamenilor muncii din municipiul Satu Mare cu prilejul sărbătoririi unui mileniu de existență — 3 octombrie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 721.
- „ — Cuvîntare la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a proclamării Republicii — 29 decembrie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 955—956.

- Ceaușescu, Nicolae** — Cuvîntare la solemnitatea decernării titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din București — 26 ianuarie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973.
p. 102—103.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România — 30 martie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973.
p. 272—273.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară de pe Cîmpia Libertății de la Blaj consacrată aniversării revoluției de la 1848 — 17 mai 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973,
p. 465.
- — Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România. Prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste — 2 iunie 1976.
În : România... Vol. 13. București, Editura politică, 1977. p. 42.
- „ — Expunere cu privire la realizarea unei agriculturi intensive moderne, de mare randament și înaltă productivitate, la creșterea bunăstării întregii țărâni. Prezentată la primul Congres al consiliilor de conducere ale unităților agriceole socialiste, al întregii țărâni — 18 aprilie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977.
p. 236.
- „ — Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României — 9 mai 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977.
p. 336.
- „ — Expunere cu privire la creșterea rolului clasei muncitoare, al consiliilor oamenilor muncii în conducerea activității economico-sociale, în realizarea Programului partidului de dezvoltare a industriei socialiste, a întregii economii naționale, de ridicare a bunăstării poporului și perfecționare continuă a democrației socialiste. Prezentată la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi — 11 iulie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977.
p. 547.
- „ — Cuvîntare la întâlnirea cu un grup de cetățeni americani de origine română. Cu prilejul vizitei de stat în Statele Unite ale Americii — 13 aprilie 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979,
p. 60.
- „ — Interviu acordat cotidianului mexican „El Nacional“ — 6 mai 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979.
p. 140, 142.
- „ — Interviu acordat ziarului italian „Il Popolo“ — 12 mai 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979.
p. 172.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din București organizată cu prilejul aniversării a 130 de ani de la revoluția burgheză-democratică din 1848 și a 30 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție — 10 iunie 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979.
p. 294—295, 296—297.

- Ceaușescu, Nicolae** — Toast la banchetul de stat oferit în onoarea președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu și a tovarăsei Elena Ceaușescu de regina Elisabeta a II-a și ducele de Edinburgh. Cu prilejul vizitei de stat în Marea Britanie — 13 iunie 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 322.
- „ — Interviu acordat unui grup de ziariști din Mexic — 31 august 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979, p. 598—599.
- „ — Cuvîntare la ședința activului de bază de comandă și de partid din armată — 16 septembrie 1978. București, Editura politică, 1978, p. 11—12.
- „ — Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român — 1 decembrie 1978. București, Editura politică, 1978, p. 6—17.
- „ — Interviu acordat Televiziunii franceze. — T.F.I.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11298, duminică, 17 decembrie 1978, p. 1.
- „ — Interviu acordat cotidianului japonez „Asahi Shimbun”.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11333, duminică, 28 ianuarie 1979, p. 1.
- „ — Interviu acordat ziarului spaniol „Pueblo”.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11334, marți, 30 ianuarie 1979, p. 5.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din municipiul Arad.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11384, joi, 29 martie 1979, p. 1.

1944

- „ — Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea partidului în perioada dintre Congresul al VIII-lea și Congresul al IX-lea al P.C.R. — 19 iulie 1965.
În : România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate, Vol. 1. București, Editura politică, 1968, p. 69.
- „ — Raport cu privire la proiectul de Constituție a Republicii Socialiste România — 20 august 1965.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968, p. 111.
- „ — Expunere la Congresul cooperativelor agricole de producție — 7 martie 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968, p. 278.
- „ — Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România. Expunere la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român — 7 mai 1966.
În : România... Vol. 1. București, Editura politică, 1968, p. 374—382.
- „ — Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din regiunea Ploiești. Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și de stat — 13 mai 1967.
În : România... Vol. 2. București, Editura politică, 1968, p. 309.

- Ceaușescu, Nicolae — Raportul cu privire la măsurile de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale și la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României prezentat la Conferința Națională a P.C.R. — 6 decembrie 1967.
În : România... Vol. 2, București, Editura politică, 1968. p. 506—508.
- „ — Cuvîntare la Consfătuirea pe țară a Uniunii Tineretului Comunist — 10 februarie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969. p. 43.
- „ — 120 de ani de la revoluția din 1848. Cuvîntare la adunarea populară din Capitală — 29 iunie 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969. p. 296.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală cu prilejul absolvirii promoției 1968 a Academiei Militare Generale și acordării gradului de ofițer absolvenților școlilor militare — 14 august 1968.
În : România... Vol. 3. București, Editura politică, 1969. p. 360.
- „ — Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România — 29 noiembrie 1968.
În : România..., Vol. 3. București, Editura politică, 1969. p. 720—722.
- „ — Cuvîntare la marea adunare electorală din Capitală — 28 februarie 1969.
În : România..., Vol. 3. București, Editura politică, 1969. p. 907—909.
- „ — Interviu acordat ziaristului italian Giuseppe Boffa, comentator de politică externă a ziarului „L'Unità” — 19 iulie 1969.
În : România... Vol. 4. București, Editura politică, 1970. p. 187—188.
- „ — Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea și sarcinile de viitor ale partidului — 6 august 1969.
În : România... Vol. 4. București, Editura politică, 1970. p. 249—251.
- „ — Cuvîntare la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist — 22 august 1969.
În : România... Vol. 4. București, Editura politică, 1970. p. 364—377, 383.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală consacrată celei de-a XXV-a aniversări a zilei Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România — 24 octombrie 1969.
În : România... Vol. 4. București, Editura politică, 1970. p. 484—485.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a instaurării guvernului democratic de la 6 martie 1945 — 5 martie 1970.
În : România... Vol. 4. București, Editura politică, 1970. p. 624—629, 639.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă consacrată centenarului nașterii lui Vladimir Ilici Lenin — 17 aprilie 1970.
În : România... Vol. 4. București, Editura politică, 1970. p. 764—765.
- „ — Succesele socialismului în România, confirmare a justetei ideilor lui Lenin. Articol scris pentru ziarul „Pravda”. Apărut în ziarele „Pravda” și „Scinteia” din 19 aprilie 1970.
În : România... Vol. 4. București, Editura politică, 1970. p. 808, 839—840.

- Ceaușescu, Nicolae** — Strinsa unitate cu poporul — chează victoria politică partidului. Articol apărut în revista „Probleme ale păcii și socialismului”, nr. 5 din 1971, și în ziarul „Scinteia” din 21 aprilie 1971.
În : România... Vol. 5. București, Editura politică, 1971. p. 799—801.
- „ — Cinci decenii de luptă în slujba intereselor poporului muncitor, a cauzei socialismului. Articol apărut în ziarele „Pravda” și „Scinteia” din 7 mai 1971.
În : România... Vol. 5. București, Editura politică, 1971. p. 848.
- „ — Semicentenarul glorios al Partidului Comunist Român. Expunere la adunarea solemnă din Capitală — 7 mai 1971.
În : România... Vol. 5. București, Editura politică, 1971. p. 865—869.
- „ — Cuvîntarea la marele miting al prieteniei vietnamezo-române de la Hanoi. Cu prilejul vizitei delegației de partid și guvernamentale a Republicii Socialiste România condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Republica Democrată Vietnam — 18 iunie 1971.
În : România... Vol. 6. București, Editura politică, 1972. p. 134.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din Capitală. 150 de ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu și festivitatea acordării gradului de ofițer unei noi promoții de absolvenți ai școlilor militare — 20 august 1971.
În : România... Vol. 6. București, Editura politică, 1972. p. 346—348.
- „ — Cuvîntare la mitingul prieteniei româno-ungare. Cu prilejul vizitei oficiale în Republica Socialistă România a delegației de partid și guvernamentale a Republicii Populare Ungare, condusă de tovarășul János Kádár, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar — 25 februarie 1972.
În : România... Vol. 6. București, Editura politică, 1972. p. 953.
- „ — Cuvîntare la Plenara extraordinară a Comitetului Central al Partidului Congolez al Muncii. Cu prilejul vizitei în Republica Congo — 20 martie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 101.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării semicentenarului Uniunii Tineretului Comunist — 14 aprilie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 220—222.
- „ — Cuvîntare la adunarea jubiliară prilejuită de împlinirea a 1850 de ani de existență atestată documentar a orașului Drobeta-Turnu Severin și a 90 de ani de activitate a Uzinei de vagoane. — 15 mai 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 302—303.
- „ — Raportul cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în următorii ani și în perspectivă, la perfecționarea conducerii planificate a societății și dezvoltarea democrației socialiste, la creșterea rolului conducător al partidului în edificarea socialismului și comunismului, la activitatea internațională a partidului și statului. Prezentat la Conferința Națională a Partidului Comunist Român — 19 iulie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 557—558.
- „ — Interviu acordat ziaristului egiptean Ibrahim Nawar, redactor-șef al cotidianului „Al Gumhuria” din Cairo — 16 noiembrie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 853, 854.

- Ceașescu, Nicolae** — Cuvîntare la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a proclamării Republicii — 29 decembrie 1972.
În : România... Vol. 7. București, Editura politică, 1973. p. 956—957.
- „ — Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 28 februarie — 2 martie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973. p. 160—161.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România — 30 martie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973. p. 275—280.
- „ — Cuvîntare la adunarea populară de pe Cîmpia Libertății de la Blaj consacrată aniversării revoluției de la 1848 — 17 mai 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973. p. 465—466.
- „ — Cuvîntare la întîlnirea cu participanții la Conferința Națională a Uniunii Artiștilor Plastici, cu prilejul vizitării expoziției „125 de ani de la revoluția din 1848 în România” — 9 iunie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973, p. 547.
- „ — Interviu acordat ziarului egiptean „Al Missa” — 13 iulie 1973.
În : România... Vol. 8. București, Editura politică, 1973. p. 755.
- „ — Interviu acordat postului național de radio din Peru — 25 august 1973.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974. p. 75.
- „ — Cuvîntare la solemnitățile sărbătoririi și decorării diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin” cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la înființare — 1 octombrie 1973.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974. p. 331—332.
- „ — Cuvîntare la Conferința pe țară a cadrelor de conducere din unitățile agricole de stat și cooperatiste — 27 februarie 1974.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974. p. 891—892.
- „ — Cuvîntare la încheierea lucrărilor Plenarei Comitetului Central al P.C.R. din 25—26 martie 1974.
În : România... Vol. 9. București, Editura politică, 1974. p. 1139—1140.
- „ — Cuvîntare la solemnitățile înmînării unor înalte distincții unui mare număr de muncitori, ingineri, țărani cooperatori, specialiști, cadre de conducere, activiști de partid și de stat pentru rezultatele deosebite obținute în 1973 — 3 mai 1974.
În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974. p. 181—185.
- „ — Expunere privind rolul și sarcinile Frontului Unității Socialiste în îndeplinirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, a politicii externe a României de colaborare și pace — 23 mai 1974.
În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974. p. 238—245.
- „ — Cuvîntare la Plenara comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României — 29 iulie 1974.
În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974. p. 526—528.

- Ceașescu, Nicolae** — Cuvîntare la marea adunare populară de la Monumentul Eroilor Patriei, organizată cu prilejul înaintării la gradul de general, absolvirii Academiei militare și acordării gradului promoției de ofițeri activi 23 august 1974 — 20 august 1974. În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974. p. 589—591.
- „ — 30 de ani pe calea dezvoltării libere, socialiste a României. Articol apărut în ziarul „Pravda“, organ al C.C. al P.C.U.S. — 22 august 1974. În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974. p. 599—605.
- „ — Cuvîntare la Sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXX-a aniversări a eliberării României de sub dominația fascistă — 22 august 1974. În : România... Vol. 10. București, Editura politică, 1974. p. 619—627, 628—632.
- „ — Cuvîntare la adunarea solemnă consacrată celei de-a XXX-a aniversări a armatei Republicii Socialiste România — 24 octombrie 1974. În : România..., Vol. 10. București, Editura politică, 1974. p. 898—901.
- Cuvînt de deschidere a Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român — 25 noiembrie 1974. În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975. p. 104.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară cetățenească din Capitală — 6 martie 1975. În România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975. p. 265—267.
- „ — Interviu acordat corespondentului permanent al radio-televizunii sovietice la București — 30 aprilie 1975. În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975. p. 543—544.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la victoria asupra fascismului și a 98 de ani de la cucerirea independenței de stat a României — 9 mai 1975. În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975. p. 561—576.
- „ — Cuvînt la solemnitatea conferirii unei medalii jubiliare a U.R.S.S. secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășului Nicolae Ceașescu — 9 mai 1975. În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975. p. 595.
- „ — Cuvîntare la întîlnirea cu membrii celor două camere ale Parlamentului mexican, în cadrul unei sesiuni solemne organizate cu prilejul vizitei președintelui Republicii Socialiste România și a tovarășei Elena Ceașescu în Mexic — 10 iunie 1975. În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975. p. 744.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din municipiul Craiova cu prilejul jubileului municipiului Craiova și al deschiderii noului an de învățămînt — 15 septembrie 1975. În : România... Vol. 11. București, Editura politică, 1975. p. 1112—1113.
- „ — Interviu acordat Radioteleviziunii portugheze — 25 octombrie 1975. În : România... Vol. 12. București, Editura politică, 1976. p. 92—93.

- Ceașescu, Nicolae** — Toast la dineul oferit de președintele Republicii Portugheze, general Francisco da Costa Gomes și doamna Maria Estela da Costa Gomes în onoarea președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceașescu și a tovarăsei Elena Ceașescu. Cu prilejul vizitei în Portugalia — 28 octombrie 1975.
În : România... Vol. 12. București, Editura politică, 1976. p. 112.
- ” — Cuvîntare la Primăria orașului Lisabona. Cu prilejul vizitei în Portugalia — 29 octombrie 1975.
În : România... Vol. 12. București, Editura politică, 1976. p. 120.
- ” — Cuvîntare la Adunarea activului de partid din armată — 10 decembrie 1975.
În : România... Vol. 12. București, Editura politică, 1976. p. 263—264.
- ” — Mesaj adresat revistei „Korunk“, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la apariție — 22 februarie 1976.
În : România... Vol. 12. București, Editura politică, 1976. p. 470.
- ” — Cuvîntare la Marea manifestare populară din București consacrată aniversării a 55 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român — 8 mai 1976.
În : România... Vol. 12. București, Editura politică, 1976. p. 625—626.
- ” — Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România. Prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste — 2 iunie 1976.
În : România... Vol. 13. București, Editura politică, 1977. p. 44—47.
- ” — Cuvîntare la mitingul oamenilor muncii din Capitală consacrat prieteniei dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, dintre Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Cu prilejul vizitei în Republica Socialistă România a secretarului general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, tovarășul Leonid Ilici Brejnev — 24 noiembrie 1976.
În : România... vol. 13. București, Editura politică, 1977. p. 606—607.
- ” — Cuvînt la ceremonia înmînării cheii orașului Abidjan tovarășului Nicolae Ceașescu și tovarăsei Elena Ceașescu. Cu prilejul vizitei în Republica Coasta de Fildeș — 28 februarie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică. 1977. p. 98.
- ” — Expunere cu privire la realizarea unei agriculturi intensive, moderne, de mare randament și înaltă productivitate, la creșterea bunăstării întregii țărâni. Prezentată la primul Congres al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărâni — 18 aprilie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977. p. 237—238.
- ” — Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României — 9 mai 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977. p. 317, 337—338.

- Ceaușescu, Nicolae** — Expunere cu privire la creșterea rolului clasei muncitoare, al consiliilor oamenilor muncii în conducerea activității economico-sociale, în realizarea programului partidului de dezvoltare a industriei socialiste, a întregii economii naționale, de ridicare a bunăstării poporului și perfecționarea continuă a democrației socialiste. Prezentată la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi — 11 iulie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977. p. 548—549.
- „ — Interviu acordat Radioteleviziunii israeliene — 2 septembrie 1977.
În : România... Vol. 14. București, Editura politică, 1977. p. 703.
- „ — Pe drumul luminos al socialismului și comunismului, al progresului și păcii — 30 octombrie 1977.
În : România... Vol. 15. București, Editura politică, 1978. p. 172.
- „ — Cuvînt cu prilejul solemnității decorării unor vechi militanți ai mișcării muncitorești — 24 ianuarie 1978.
În : România... Vol. 15. București, Editura politică, 1978. p. 432.
- „ — Cuvîntare la adunarea festivă prilejuită de sărbătorirea împlinirii a 60 de ani de viață și a peste 45 de ani de activitate revoluționară — 25 ianuarie 1978.
În : România... Vol. 15. București, Editura politică, 1978. p. 439—441, 450.
- „ — Cuvîntare la marea adunare populară din București organizată cu prilejul aniversării a 130 de ani de la revoluția burghezo-democratică din 1848 și a 30 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție — 10 iunie 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979. p. 297.
- „ — Toast la dineul oficial oferit de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, în onoarea tovarășului Hua Kuo-fen, președintele Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez, premierul Consiliului de Stat al Republicii Populare Chineze. Cu prilejul vizitei în Republica Socialistă România — 16 august 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979. p. 558.
- „ — Toast la dineul oficial oferit în onoarea tovarășului Nicolae Ceaușescu secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, de tovarășul Hua Kuo-fen, președintele Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez, premierul Consiliului de Stat al Republicii Populare Chineze. Cu prilejul vizitei în Republica Socialistă România — 20 august 1979.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979. p. 565.
- „ — Interviu acordat societății naționale de radio și televiziune (N.I.R.T.) și grupului de presă „Ettela'at“, din Iran — 30 august 1978.
În : România..., Vol. 16. București, Editura politică, 1979. p. 571.
- „ — Interviu acordat unui grup de ziariști din Mexic — 31 august 1978.
În : România... Vol. 16. București, Editura politică, 1979. p. 598.

- Ceaușescu, Nicolae** — Cuvîntare la ședința activului de bază de comandă și de partid din armată. — 16 septembrie 1978.
București, Editura politică, 1978. p. 11—12.
- ” — Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român. — 1 decembrie 1978.
București, Editura politică, 1978. p. 15, 19.
- ” — Interviu acordat cotidianului japonez „Asahi Shimbun”.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 333, duminică, 28 ianuarie 1979. p. 1.
- ” — Interviu acordat ziarului spaniol „Pueblo”.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 334, marți, 30 ianuarie 1979. p. 1.
- ” — Cuvîntare la adunarea generală a oamenilor muncii de la întreprinderea „23 August” din Capitală.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 348, joi, 15 februarie 1979, p. 3.
- ” — Interviu acordat ziarului „Il giornale Nuovo” din Milano.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 356, sîmbătă, 24 februarie 1979. p. 1.
- ” — Interviu acordat Agenției portugheze de presă „Anop”.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11.376, marți, 20 martie 1979, p. 1.
- ” — Cuvîntare la marea adunare populară din municipiul Arad.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11.384, joi, 29 martie 1979. p. 1.
- ” — Interviu acordat televiziunii și ziarului „L’Union” din Gabon.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11.392, sîmbătă, 7 aprilie 1979, p. 1.
- ” — Toast la dineul oferit de președintele Republicii Gaboneze, Omar Bongo și doamna Joséphine Bongo în onoarea președintelui Nicolae Ceaușescu și a tovarăsei Elena Ceaușescu.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11.395, miercuri, 11 aprilie 1979. p. 2.
- ” — Cuvîntare la Mitingul prieteniei dintre popoarele român și gabonez (Cu ocazia vizitei în Republica Gaboneză).
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 395, miercuri, 11 aprilie 1979. p. 3.
- ” — Toast la recepția oficială oferită de tovarășul Agostinho Neto, președintele M.P.L.A. — Partidul Muncii, președintele Republicii Populare Angola și tovarăsa Maria Eugenia Neto în onoarea tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarăsei Elena Ceaușescu.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11.399, duminică, 15 aprilie 1979. p. 3.
- ” — Toast la dineul oficial oferit de președintele Republicii Zambia, Kenneth David Kaunda și soția sa Betty Kaunda în onoarea tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarăsei Elena Ceaușescu.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11.402, joi, 19 aprilie 1979, p. 2.
- ” — Cuvîntare la marea adunare populară consacrată zilei de 1 Mai.
În : Scînteia, XLVIII, nr. 11 412, marți, 1 mai 1979, p. 2.
Ana Maria Coman, Victoria Țăndăreanu

Nicolae Jurcă, MIȘCAREA SOCIALISTĂ ȘI SOCIAL-DEMOCRATĂ DIN ROMÂNIA. 1934—1944,

Editura „Litera”, București, 1978, 232 p.

Istoriografia românească a obținut în ultimul deceniu și jumătate rezultate valoroase în studierea istoriei partidului comunist și a mișcării revoluționare și democratice în strînsă legătură cu istoria generală a patriei și în contextul istoriei universale. O parte însemnată a lucrărilor și studiilor de istorie contemporană sînt consacrate luptei duse de comuniști, de celelalte forțe democratice și patriotice împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, a independenței și suveranității naționale. În cadrul acestor preocupări se înscrie și lucrarea „*Mișcarea socialistă și social-democrată din România. 1934—1944*” de Nicolae Jurcă, apărută recent la Editura „Litera”.

Elaborată de pe pozițiile materialismului istoric și în spiritul documente-

lor de partid, a aprecierilor secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cartea aduce o contribuție originală la cunoașterea unei perioade importante din istoria contemporană a României.

Lucrarea își propune să aducă „noi contribuții la clarificarea și aprofundarea unor aspecte, dintre cele mai importante, ale activității și luptei antifasciste a organizațiilor socialiste, a militanților lor”¹. Autorul s-a străduit să releve în lucrare locul și rolul mișcării socialiste în sistemul vieții politice a țării, poziția organizațiilor socialiste și social-democrate față de necesitatea făuririi unită-

ții de acțiune a clasei muncitoare și a concentrării forțelor democratice, acțiuni preconizate și întreprinse pentru apărarea independenței și suveranității naționale, activitatea desfășurată de militanți socialiști în cadrul mișcării de rezistență antifascistă, clasificările și delimitările care s-au produs în mișcarea socialistă și social-democrată care au avut drept consecință întărirea curentului de stînga din P.S.D. favorabil conlucrării cu comuniștii, aportul socialiștilor la pregătirea și desfășurarea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944, organizată și condusă de P.C.R.

Primul capitol al lucrării intitulat: „*Poziția mișcării socialiste și social-democrate din România față de ascensiunea fascismului în perioada 1934—1938*” tratează în mai multe paragrafe probleme specifice perioadei istorice. În prima parte a capitolului, autorul analizează evoluția organizatorică a mișcării socialiste

¹ Nicolae Jurcă, *Mișcarea socialistă și social-democrată din România. 1934—1944*, Editura Litera, București, 1978, p. 7—8. În continuare trimiterea la această lucrare se vor indica în text.

și social-democrate, începând cu 1921 și pînă în 1938. Sînt evidențiate principalele procese, tendințe și frământări care au avut loc în mișcarea socialistă din România reflectate pe toate planurile: organizatoric, politic și ideologic, care și-au pus amprenta asupra activității și luptei sale antifasciste. Autorul a urmărit să elucideze locul și rolul mișcării socialiste și social-democrate, a fiecărui partid în parte, în ansamblul vieții social-politice din România. Se relevă că mișcarea socialistă se situează, după cea comunistă, ca cea mai avansată forță politică a țării noastre.

Un loc însemnat în lucrare este rezervat analizei poziției mișcării socialiste și social-democrate față de pericolul fascist. Folosind toate mijloacele care i-au stat la îndemînă — presă, întruniri, congrese, tribună parlamentară, campanii electorale etc. — mișcarea socialistă s-a preocupat în permanență de demascarea pericolului fascist intern și extern.

În numeroase studii și articole publicate în ziarele „Lumea nouă”, „Előre”, „Vorwärts”, „Proletarul” și altele, în revistele „Mișcarea socială”, „Șantier”, „Munca”, „Gîndul vremii”, „Societatea de mîine” ș.a. publiciști socialiști au căutat să dezvăluie originile social-economice ale fascismului, esența sa reacționară, consecințele sale pe plan economic, social și politic, pericolul care îl reprezenta pentru masele populare, pentru soarta democrației, pentru înseși destinul patriei. „În apărarea drepturilor și libertăților democratice, a culturii progresiste românești și împotriva obscurantismului fascist, pentru apărarea independenței și

suveranității poporului român s-au ridicat numeroși publiciști socialiști și social-democrați ca Nicolae Deleanu, Ion Pas, Lotar Rădăceanu, C.-Titel Petrescu, Ștefan Voitec, Al. Claudiu, M. Gh. Bujor, Șerban Voinea, Ion Clopoțel, S. Emil, Ion Felea, Jordáky Lajos, A. Braeșter ș.a. care prin talentul și conștiința lor cetățenească au întregit galeria intelectualilor patrioți și antifasciști” (p. 30).

O parte însemnată a acestui capitol este consacrată poziției mișcării socialiste și social-democrate față de necesitatea înfăptuirii Frontului Unic Muncitoresc și a Frontului Popular Antifascist. Din analiza unui bogat material documentar, autorul ajunge la concluzia că, pe deasupra unor manifestări scizioniste, ceea ce a caracterizat poziția și activitatea mișcării socialiste, la nivelul membrilor și a majorității cadrelor acesteia, a fost tendința și dorința de unitate muncitorească, lupta comună sub steagul intereselor fundamentale ale poporului. Pe această linie se înscriu lucrările congreselor regionale social-democrate din Ardeal și Vechiul Regat din toamna anului 1934, congresele generale ale P.S.D. din 1933 și 1936, plenara C.C. al Partidului Socialist Unitar din iunie 1935, Congresele sindicale din 1936 și altele. Creșterea spiritului de unitate între muncitori, indiferent de apartenența politică, a fost grăitor ilustrată de grevele ce au loc în acei ani, desfășurate în marea lor majoritate în front unic, de adunările și întrunirile antifasciste la care au luat parte deopotrivă comuniști, socialiști și social-democrați, de înfăptuirea în linii esențiale, începînd cu 1935, a unității sindicale pe plan național.

Din lucrare rezultă că lupta pentru făurirea frontului unic muncitoresc s-a împletit organic cu lupta pentru realizarea frontului popular antifascist. Sub influența dinamizatoare a P.C.R. dar și a creșterii receptivității organizațiilor socialiste, s-au înregistrat succese importante în închegarea unor înțelegeri politice mai largi. Între acestea sînt amintite acordurile de la Băcia și Țebea din 1935, succesele forțelor democrate în alegerile parlamentare parțiale din februarie 1936 din județele Hunedoara și Mehedinți, precum și cele din alegerile comunale, municipale și județene din anii 1936—1937.

Capitolul I se încheie cu analiza solidarității mișcării socialiste și social-democrate din România cu lupta antifascistă a forțelor democratice și progresiste din alte țări. Autorul relevă că „după instaurarea hitlerismului în Germania, mișcarea antifascistă din România, în cadrul căreia activau și organizațiile socialiste și social-democrate, acționînd împotriva fascismului din propria-i țară, s-a solidarizat, în același timp cu lupta forțelor democratice și progresiste din alte țări, s-a înrolat în marea bătălie ce s-a dat pe plan internațional împotriva fascismului” (p. 96).

„Activitatea antifascistă a mișcării socialiste în perioada dictaturii regale (1938—1940)”, constituie obiectul celui de-al doilea capitol din lucrare. Autorul arată că instaurarea dictaturii regale a surprins mișcarea socialistă în plin proces de reorganizare și regroupare. Odată cu apariția decretului-lege cu privire la dizolvarea partidelor politice, P.S.D. a părăsit calea luptei politice deschise și s-a conformat prevederilor aces-

tuia. Marea majoritate a conducerii P.S.D. nu a acceptat, sub nici o formă, colaborarea cu noul regim. În schimb o parte a liderilor social-democrați au aderat la noul regim din motive de oportunism. Activitatea politică propriu-zisă a P.S.D. s-a desfășurat în jurul grupării conduse de C.-Titel Petrescu și a ziarului „Lumea nouă“.

Lupta comună a comuniștilor și social-democraților pentru apărarea sindicatelor, apoi în cadrul breslelor, acțiunile greviste desfășurate în front unic, acțiunile politice îndreptate împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și suveranității naționale au probat nu numai necesitatea, dar și posibilitatea înfăptuirii unității de acțiune a clasei muncitoare. „Folosind posibilitățile de activitate legală oferite de bresle, bucurându-se de simpatia și încrederea muncitorilor, comuniștii în colaborare cu activiștii socialiști și social-democrați au început o intensă activitate în cadrul breslelor, obținând o serie de succese“ (p. 119). Aceste realizări obținute pe multiple planuri în bresle, își au explicația în colaborarea fertilă dintre comuniști și socialiști, în faptul că în cadrul lor au activat, în această perioadă, cele mai valoroase cadre de militanți comuniști și socialiști din rîndul cărora sînt menționați Lucrețiu Pătrășcanu, Nicolae Ceaușescu, Ilie Pintilie, Elena Ceaușescu (Petrescu), Petre Constantinescu-Iași, Ion Popescu-Puțuri, Leonte Răutu, Vasile Bîgu, Constantin Trandafirescu, Lotar Rădăceanu, Constantin Popovici, Ștefan Voitec, Teodor Iordăchescu, Victor Brătfaleanu, Nicolae Deleanu, Zaharia Tănase, Ion Felea ș.a.

Autorul arată ca moment de vîrf al luptei

antifasciste, pentru apărarea independenței suveranității naționale, a integrității teritoriale l-a constituit marea demonstrație antifascistă din 1 Mai 1939, desfășurată sub semnul unității dintre comuniști și socialiști. „Un rol decisiv în transpunerea în viață a programului Partidului Comunist Român cu privire la organizarea și imprimarea caracterului revoluționar, patriotic și antifascist întrunirilor și manifestațiilor de 1 Mai 1939, îndeosebi din București, i-a revenit comisiei conspirative, în cadrul căreia s-a distins, prin calitățile sale de revoluționar neînfricat, tovarășul Nicolae Ceaușescu“ (p. 132).

În lucrare se relevă că impresionante demonstrații populare au avut loc în întreaga țară în momentul cînd Dictatul imperialist de la Viena a devenit public. „Locuitorii Clujului, avînd în frunte muncitorimea care acționa în front unic, zile în șir, începînd cu 30 august, au organizat demonstrații pe străzile orașului, alternate cu mitinguri fulger“ (p. 137). La școala aspră a luptei de clasă, a luptei împotriva dictaturii regale, a primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale, comuniștii și socialiștii s-au reîntîlnit adesea, vechile asperități, neîncrederea adîncită de ani îndelungați ai scizurii, făcînd loc colaborării, acțiunii unite.

Ultimul capitol al lucrării este intitulat: „*Mișcarea socialistă și social-democrată în anii dictaturii militaro-fasciste. Aportul ei la pregătirea și desfășurarea victorioasă a insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944, organizată și condusă de Partidul Comunist Român*“.

În capitol se relevă că subordonarea economică, politică și militară a României, Germaniei hitleriste, înfrîngerile suferite pe front, care puneau sub semnul întrebării înșăși soarta și existența viitoare a statului român, măsurile represive ale autorităților dictaturii militaro-fasciste, al căror ascuțit s-a îndreptat nu a rareori și împotriva socialiștilor, politica antidemocratică a guvernului, puternica opinie antifascistă care se dezvoltă în țară au fost factori hotărîtori în înregimentarea socialiștilor în mișcarea de rezistență antifascistă. În această perioadă a continuat procesul de regrupare a mișcării social-democrate, concomitent cu deplasarea spre stînga a întregului partid social-democrat, cu întărirea curentelor și tendințelor realiste din cadrul mișcării socialiste.

P.S.D. a început să desfășoare, începînd cu anul 1942 o activitate tot mai viguroasă, a cărei intensitate va crește în anii 1943—1944. Se constată serioase mutații în optica social-democraților asupra colaborării cu comuniștii, cu celelalte forțe antihitleriste, care în concepția P.C.R., trebuiau să constituie Frontul Unic Național de luptă împotriva dictaturii, războiului și fascismului, pentru restabilirea independenței și suveranității naționale, pentru eliberarea nordului Transilvaniei, pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste și alăturarea coaliției antihitleriste. Ca urmare a evoluției politice a raporturilor dintre P.C.R. și P.S.D., începînd cu anul 1943 s-au dus tratative de la partid la partid.

În lucrare sînt evidențiate pe larg momentele semnificative ale dialogului dintre comuniști și so-

cialiști pe tema Frontului Unic Național, ca instrumente de luptă împotriva dictaturii și războiului, precum și succesele, fie chiar parțiale, obținute în acea vreme. În acest context este evocată participarea unor grupări socialiste la Frontul Patriotic Antihitlerist, constituit în toamna lui 1943 din inițiativa P.C.R., precum și aderarea temporară a P.S.D. la această coaliție de forțe antihitleriste.

Pe terenul pregătit de acțiunile comune ale comunistilor și socialiștilor, desfășurate pe multiple planuri, timp de peste două decenii, tratativele dintre P.C.R. și P.S.D. au intrat în primăvara anului 1944 într-o fază decisivă. După lungi dezbateri și clarificări asupra unor probleme fundamentale ale mișcării muncitorești, acționând în spiritul reconcilierii, consolidând acele puncte care constituiau baza apropierei dintre ele, cele două partide, dând dovadă de răspundere și înțelepciune politică, au înlăturat ultimele obstacole care se ridicau în calea realizării unității de acțiune a clasei muncitoare. Înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc în aprilie 1944, în condițiile grele ale ilegalității, a fost rezultatul unui proces obiectiv, de acumulări

cantitative și transformări calitative, care însumau eforturile depuse ani de-a rândul, de P.C.R. și de militanții socialiști de stînga.

Făurirea unității de acțiune pe plan național a avut puternice consecințe atât pentru mișcarea muncitorească, a cărei forță și capacitate revoluționară se întăreau considerabil, cît și pentru mișcarea de rezistență antifascistă în general, întrucît ea a exercitat o puternică influență asupra celorlalte forțe democratice, grăbind procesul coalizării lor.

În încheiere este analizată contribuția socialiștilor la pregătirea și desfășurarea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944, organizată și condusă de P.C.R. Se relevă sprijinul pe care P.S.D. l-a acordat P.C.R. în tratativele ce s-au purtat cu partidele burgheze în vederea finalizării procesului de înfăptuire a unor largi alianțe politice orientate în direcția răsturnării dictaturii militaro-fasciste, eliberării României de sub dominația fascistă și întoarcerii armelor împotriva Germaniei hitleriste. După constituirea Blocului Național Democrat la 20 iunie 1944, precum și în perioada ce a premers declanșării insurecției,

P.S.D. a secundat P.C.R. în acțiunile ce le întreprindea, desfășurînd o activitate coordonată cu a acestuia în raporturile cu partidele și grupările burgheze, cu partenerii din Blocul Național Democrat.

În lucrare se arată că deși planul militar concret al insurecției era cunoscut numai de reprezentanții P.C.R., ai palatului și armatei, celelalte partide membre ale Blocului Național Democrat, printre care și P.S.D., fiind implicate doar în activitatea politică ce se desfășura paralel cu cea militară, socialiștii au luat parte la toate acțiunile care au dus la înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944. „În acele momente de răscruce ale istoriei patriei, clasa muncitoare, partidele ei politice, care realizaseră unitatea lor de acțiune, s-au situat la înălțimea misiunii lor istorice, constituind pivotul acelei largi coaliții de forțe antihitleriste care exprima consensul întregii națiuni la idealurile insurecției” (p. 183).

Scrisă într-un stil atrăgător, îmbinînd armonios accesibilitatea cu conținutul științific, lucrarea de față reprezintă un cert eveniment editorial.

ION BABICI

Constantin Corbu,
RĂSCOALA ȚĂRANILOR DE LA 1888,
Editura științifică și enciclopedică, București,
1978, p. 236.

Parte integrantă, cu semnificații cardinale în trecutul nostru istoric, situația și lupta țăranimii pentru libertate și dreptate, pentru progres social, s-a constituit într-o

preocupare majoră a istoriografiei românești. În ultimii ani, cercetările în acest domeniu s-au amplificat, rezultatele lor scoțînd la lumină, cu tot mai multă elocvență isto-

rică, locul și rolul țăranimii, contribuția ei esențială la propășirea României de-a lungul timpului. Printre lucrările care abordează aspecte fundamentale ale acestei vaste problematice se află și monografia *Răscoala țăranilor de la 1888*.

Autorul ei, Constantin Corbu, este unul dintre specialiștii demult consacrați ai fenomenului agrar-țăranesc, ai luptei revoluționare a maselor

țărănești din România în epoca modernă. Cea mai mare parte a numeroaselor sale studii, precum și aproape toate lucrările de sinteză pe care le-a publicat până acum* îmbrățișează vasta problematică a lumii satului românesc din veacul trecut. Istoriografia noastră nu beneficiase încă de o tratare fundamentală a marii răscoale de la 1888, spre a avea conturată până la capăt evoluția, pe multiple planuri, a țărănimii române între revoluția de la 1848 și sfârșitul de veac XIX. Conștient de necesitatea unei atare întreprinderi, Constantin Corbu a procedat la o investigație istorică de amplitudine și la elaborarea unei monografii apte să reprezinte, așa cum afirmă în *Cuvînt înainte*, o cercetare și o reconsiderare de fond a acestui moment de relief din trecutul revoluționar al țărănimii române, care să conducă la reflectări istorice pe măsura dimensiunilor, efectelor și semnificațiilor lor ce-i sînt proprii și, deopotrivă, la configurarea unei imagini autentice și unitare a istoriei mișcării revoluționare din țara noastră în cea de-a doua jumătate a veacului trecut.

O primă apreciere pozitivă asupra lucrării se impune a fi făcută în legătură cu cantitatea și, în deosebi, cu calitatea materialului istoric supus cercetării. Numeroase fonduri arhivistice, centrale și locale, presa și dezbaterile parlamentare,

documentele și statisticile publicate în epocă sau în deceniile următoare, lucrările unor cunoscuți istorici, publiciști și oameni politici care s-au ocupat, în trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat, de problema agrar-țărăneasă, toate acestea constituie temelia unei solide monografii. Studiate și interpretate în lumina materialismului dialectic și istoric, aceste documente au oferit autorului posibilitatea realizării unei imagini vii de epocă, în care viața și lupta țărănimii sînt redată veridic, pe fundalul și în legătură cu dezvoltarea de ansamblu a țării.

Se detașează, de asemenea, ca element de noutate și de substanțială contribuție, încadrarea răscoalei de la 1888 în marele filon revoluționar care jalonează epoca modernă a istoriei patriei. Țărănimea română, care constituise forța motrice principală în revoluțiile de la 1821 și 1848, în Unirea din 1859, în marea epopee a neamului depline din 1877—1878, își amplifică acum lupta împotriva opresiunii, în condițiile afirmării cu vigoare pe arena politică a clasei muncitoare, forța cea mai revoluționară a societății românești, vizînd transformări sociale care să amelioreze atît condiția ei, cît și situația generală a țării. În această lumină au fost abordate, în lucrare, cauzele economice și, în aceeași măsură, politice ale răscoalei, reliefîndu-se, pe temeiul unei analize exhaustive și novatoare, împlinirea de elemente cauzale acumulate prin decenii și care, atunci, la 1888, au determinat explozia revoluționară a unei țărănimii ce însemna mai bine de 80% din populația României.

Lucrarea nu neagă, cum s-a întîmplat uneori, im-

portanța legii rurale din 1864 pentru îmbunătățirea situației țăranilor, pe care o privește sub toate implicațiile, atît imediate, cît și de perspectivă, dar dovedește că felul cum s-a aplicat reforma, în condițiile prelungitei rezistențe a moșierimii, ale abuzurilor și ingerințelor aparatului administrativ, n-a permis o consolidare în masă a gospodăriilor țărănești, așa cum au sperat sătenii și cum, de fapt, fusese în intenția legiuitorilor, a lui Cuza și Kogălniceanu mai ales. Evoluția legislației agrare după 1864 este și ea nuanșată analizată. Referindu-se la caracterul contractual al învoielilor agricole, autorul observă că, inițial, ele reprezentau o oarecare garanție a muncii țăranului învoit, favorizînd, însă, într-o mai însemnată măsură, marea proprietate, care a înăsprit, treptat, spre propriul său profit, condițiile de învoială. La fel, legile de vînzare a unor proprietăți ale statului votate după 1864 n-au putut ușura sensibil situația țăranilor, ele aplicîndu-se unui număr prea mic de familii țărănești, în schimb au oferit marii proprietăți funciare o pavăză în calea unei noi reforme agrare generale către care tindeau sătenii.

Adăugînd la toate acestea sistemul nedrept al impozitelor, care grevau tot mai mult asupra micii proprietăți țărănești, lucrarea întregeste tabloul cauzelor economice ale răscoalei prin împrejurările imediate, și anume situația dificilă din agricultură apărută ca urmare a secetei din 1887, datorită căreia mulți țărani au trebuit să se împrumute, în condiții foarte grele, la bogații satelor, să-și îpotecheze loturile de pămînt, uneori chiar să le înstrăineze.

* Le menționăm, în ordinea cronologică a tematicii tratate: *Țărănimea în România în perioada 1848—1864*, Editura științifică, București, 1973; *Țărănimea în România între 1864 și 1888*, Editura științifică, București, 1973; *Mișcări și frământări țărănești în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1889—1900)*, Editura științifică, București, 1965 (în colaborare cu Augustin Deac).

Cît privește cauzele politice ale răscoalei, analizate pentru prima dată, cu temeinicie, ele derivă, așa cum se subliniază în lucrare, din imposibilitatea pentru majoritatea țărănimii de a-și obține, prin lege, drepturile. Neavînd, practic, acces la viața politică, datorită sistemului electoral censitar, neputînd nici să-și trimită reprezentanți autentici în Parlamentul țării, acolo unde se făureau legi pentru toți, dar nu de către reprezentanții tuturor, țăranul român, principalul făuritor al independenței, resimțea tot mai mult necesitatea de a-și spune cuvîntul față de problemele țării și ale sale, de a fi reprezentantul propriilor sale interese, cerînd ca ele să fie înțelese și rezolvate.

O contribuție de cea mai mare însemnătate la ridicarea conștiinței politice a țărănimii, se remarcă în lucrare, au avut clasa muncitoare, mișcarea muncitorească și socialistă. Specificul dezvoltării proletariului român și al mișcării muncitorești și socialiste, determinat de condițiile social-economice și politice ale României, țară cu pronunțat caracter agrar, a făcut ca, de la început, militanții socialiști să se aplece cu multă stăruință asupra problematicei agrar-țăărănești. Ei au înțeles de timpuriu esența acesteia, au sesizat că principala cauză a situației grele a țărănimii o reprezintă existența marii proprietăți funciare, care genera pe plan economic și social relații nedrepte, de exploatare și asuprire, iar pe plan politic consolida un regim ale cărui principii democratice înscrise în Constituție erau în vădită contradicție cu îngrădirile sistemului

electoral bazat pe cens.

Pronunțîndu-se împotriva marii proprietăți funciare, socialiștii români au desfășurat o remarcabilă activitate propagandistică, de răspîndire a propriului program de acțiune, care prevedea lichidarea acestei proprietăți. De asemenea, ei au acționat practic pentru organizarea țărănimii și faptul că în anii 1887—1888 s-au pus bazele a numeroase „bresle ale lucrătorilor de pămînt“, ca organizații socialiste în mediul rural, demonstra că ideile socialiste dădeau roade. Sesizînd uriașul potențial revoluționar al țărănimii, mișcarea noastră socialistă a pregătit-o pentru luptă, s-a alăturat cu toate forțele acțiunilor sale, iar răscoala din 1888 a constituit o manifestare clară a unității de aspirații a țăranilor și muncitorilor, pentru obiective de mare actualitate, atît pentru țărănime și proletariat, cît și pentru propășirea țării.

Partea din lucrare consacrată desfășurării răscoalei discerne din noianul de date și fapte cu caracter de particularitate ceea ce a fost esențial, ceea ce a conferit individualitate acestei mari ridicări la luptă a țărănimii române: începuturile de organizare, conținutul identic al marilor revendicări, solidaritatea activă a răsculaților, acțiunea dinamizatoare a ideilor și organizațiilor socialiste făurite în mediul rural, cu sprijinul și la inițiativa cercurilor muncitorești, a partidei muncitorilor.

Începutul răscoalei a fost marcat de evenimentele de la Urziceni din 20 martie 1888, după cum marea răscoală din 1907 a pornit de la episodul Flămînzii din 8 februarie

1907. Acea scînteie, ca și cea care-i va urma după aproape două decenii, va aprinde o mare vîlvătaie, ce va arde peste aproape întreg cuprinsul României de atunci, angrenînd în luptă, ca forțe de bază, proletariatul agricol, țărănimea săracă, adică acele categorii țărănești asupra cărora înfrîuriseră decisiv ideile socialiste. Dealtfel, chiar în toiul răscoalei, țărănimea a avut de partea sa pe muncitori, pe socialiști, nu numai ca elemente de susținere, de solidarizare, ci ca tovarăși de luptă în cadrul unei ample acțiuni a celor exploatați împotriva exploataților.

Parcurend filele acestui capitol, cititorul nu va întîlni o înșiruire de fapte povestite cu mai mult sau mai puțină măiestrie, ci o analiză de fond a fenomenului istoric, a dinamicii procesului revoluționar, de la forme incipiente, petiționare de acțiune — atunci cînd țăranii cereau îmbunătățirea regimului învoielilor agricole, drepturi politice, încetarea abuzurilor administrației, cînd își afirmau dreptul asupra pămîntului (de notat că nu odată țăranii au trimis delegații pentru a trata, în numele obștii, cu autoritățile locale și chiar centrale), pînă la acțiuni colective deschise împotriva asupritorilor în momentul cînd cererile lor drepte n-au fost împlinite.

În multe localități rurale (centrul răscoalei, se știe, s-a situat în județele din jurul Capitalei, unde marea proprietate deținea o însemnată pondere), țăranii au trecut la împărțirea moșiiilor pe principiile democratice ale nevoilor fiecărei familii. Ac-

ționa, în acest fel, conștiința dreptului sacru al țăranilor asupra pământului muncit și apărât de ei din moși-strămoși. Exemplele oferite de lucrare demonstrează aria largă de răspîndire a acestei forme de luptă — în Ialomița, Ilfov, Vlașca, Prahova, Gorj, ca și în Vaslui, Roman și în alte județe, fapt care confirmă unitatea de aspirații a țăranimii, pe fondul acelorăși condiții ce generează răscoala.

În lucrare este reliefată și demonstrată, de asemenea, existența, în zilele răscoalei, a unor numeroase centre de organizare — Urziceni și Ulmu în județul Ialomița, Dudești și Lipia-Bojdani în județul Ilfov, Dumbrăveni în județul Botoșani —, veritabile catalizatoare de energii revoluționare și de extindere și stimulare a luptei pe vaste întinderi ce cuprindeau zeci de sate și comune.

Represiunea ordonată de guvernul conservator-junimist împotriva răsculaților este înfățișată în toată complexitatea sa. Analiza stăruie asupra acțiunii propriu-zise de „pacificare” a satelor cu forța armată, pe care autorul o explică prin teama claselor dominante față de declanșarea uriașului val revoluționar țărănesc, dar, îndeosebi, ea are ca obiect alte aspecte majore ale momentului: solidaritatea și curajul țăranilor în fața organelor de anchetă, opoziția și protestele lor împotriva arestărilor și cererile exprese de eliberare a celor arestați, refuzul unor soldați, ei înșiși țărani, sau chiar al u-

nor întregi unități militare, de a trage în răsculați — Compania 5 din Regimentul 5 dorobanți, un batalion din Regimentul 4 linie, Regimentul 6 dorobanți.

Puternicului ecou al răscoalei în provinciile românești pe atunci cotoripite, ca și înfrîurii pe care ea a avut-o asupra țăranimii din aceste provincii, exprimate prin mișcări și frământări țărănești (mai ales în satele din jurul Brașovului), îi sînt consacrate frumoase pagini de descripție și analiză. Ca, dealtfel, și ecoului internațional al răscoalei, văzut într-o dublă ipostază: eferescența în rîndurile țăranilor din Bulgaria și Serbia, țări cu pronunțat caracter agrar, pe de o parte, și măsurile politico-militare preventive luate de cabinetele marilor puteri vecine spre a face față unei posibile extinderi a revoltei în propriile imperii, măsuri ce vizau chiar eventualitatea intervenției armate colective împotriva țăranimii române.

Semnălam, ca o altă reușită a lucrării, prezențarea, în spiritul realității istorice, a adevăratei poziții de solidarizare a mișcării socialiste cu răscoala, în variatele sale forme de manifestare; întruniri, campanii de presă, apărarea cauzei țăranilor, de la tribuna parlamentului, de către deputații socialiști, ca și aducerea în dezbaterile socialiste internaționale a problemei agrar-țăărănești din România. Poziție ce sa răsfrînt pozitiv asupra conștiinței țăărănimii, care începe tot mai mult să vadă în muncitori, în socialiști sprijinitori și apărători de nădejde. Drept

urmăre, în alegerile parlamentare din octombrie 1888, colegiile III țărănești din Iași și Roman încredințează mandatele lor socialiștilor I. Nădejde și V. G. Morțun (cum se va întîmpla și cu mandatul atribuit în ianuarie 1889 de Colegiul III Roman lui Lascăr Veniamin — alegere ulterior invalidată). Nu întîmplător, primele intervenții parlamentare ale deputaților socialiști din toamna anului 1888 vor avea ca obiect situația țăărănimii, pornindu-se tocmai de la realitățile relevate de răscoală.

Monografia elaborată de Constantin Corbu reprezintă o realizare de valoare a istoriografiei noastre. Bine documentată, cu o logică structură interioară, cu o cutezanță științifică fructuoasă în rezultate, capabilă să ofere o imagine vie asupra mobilurilor și desfășurării acestui eveniment de referință din istoria noastră, scrisă într-un stil limpede și curgător, care-i asigură o largă accesibilitate, lucrarea contribuie la înțelegerea deplină a momentului revoluționar 1888 în contextul general al dezvoltării României în a doua jumătate a veacului trecut. O extindere a cercetărilor autorului asupra perioadei anterioare revoluției de la 1848, înglobînd, ca repere de maximă intensitate, momentele 1784 și 1821, ar putea conduce către realizarea unei sinteze a vieții și luptei țăărănimii române la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și de-a lungul întregului veac XIX, și ea ar fi întîia exegeză astfel concepută în istoriografia noastră.

VASILE NICULAE

**Johann Filstich : ÎNCERCARE DE ISTORIE
ROMÂNEASCĂ**

*Editura științifică și enciclopedică, București,
1979, 302 p.*

O lucrare de istorie a românilor scrisă în limba latină în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, cu circa două veacuri și jumătate în urmă, care se publică pentru prima oară în românește, merită o atenție deosebită, din multiple puncte de vedere. Este cazul lucrării *Tentamen historiae Valachicae*, scrisă de cărturarul sas Johann Filstich, fost rector al gimnaziului din Brașov, timp de 24 de ani (1720—1743), lucrare rămasă în manuscris până în zilele noastre, când a fost descoperită de cercetătorul Adolf Armbruster, la Arhivele de stat din Brașov, în colecția preluată de la Biserica Neagră.

Lucrarea se publică cu respectarea celor mai moderne cerințe ale genului: textul original pe o pagină, iar traducerea pe cealaltă, cu numeroase facsimile, la care se adaugă câteva reproduceri în culori după stampele de epocă. Un studiu introductiv este semnat de A. Armbruster, căruia îi aparțin și notele explicative ale textului, de un real folos cititorului. Traducerea din latină aparține lui Radu Constantinescu.

Alcătuită pe la 1728—1737, lucrarea este o lectură incitantă pentru cititorul contemporan. Istoricul are datoria însă s-o analizeze cu spirit științific și, inevitabil, în lumina nivelului de gândire și informație istorică de astăzi. Aceasta înseamnă că textul cronicarului sas trebuie citit și interpretat pentru a-i putea stabili atât virtuțile rezistente la timp, cât și servituțile de care este încărcat. Urmă-

rind acest mod de citire, pe care în treacăt fie zis istoricii din zilele noastre trebuie să-l aplice tuturor înaintașilor lor, începând cu cronicarii, putem avea surprize dintre cele mai curioase, de pildă, să apreciem noi, astăzi, ceea ce cronicarul a hulit la vremea sa, din diferite socoteli. J. Filstich este un cronicar sas, din Brașov, provenind din comunitatea teutonă, colonizată în mijlocul poporului român cu cinci secole mai înainte, într-o vreme când țările românești își făureau organisme mai puternice, pe baza centralizării statale. Țara Românească va deveni într-adevăr un puternic stat feudal în secolul al XIV-lea, scuturându-se de pretențiile regilor Ungariei, sub protecția cărora ajunsese colonia săsească în Transilvania, în secolul al XII-lea. „Românii — scria Filstich — ajută la ridicarea cetăților săsești, ceea ce s-a petrecut prin veacul al XII-lea, când brașovenii, la stăruința *voievozilor celor două Valahii* (subl. ns.) le dădură voie să-și ridice biserică” (p. 95, 97).

Informația, scrisă în treacăt de Filstich, ne comunică existența a două *Valahii* în secolul al XII-lea. Nu știm, în realitate, la ce biserică se referă autorul, editorul o identifică în Biserica Sf. Nicolae din Schei.

Autorul sas, uneori, adoptă o atitudine de superioritate culturală față de români, vorbește despre „barbaria” lor, despre rezistența lor la „influența” culturală a sașilor. Sunt niște opinii — pe care în mod inexplicabil și le-a însușit prefăta-

torul, care atribuie „un rol civilizatoric” sașilor (p. 5) — lipsite de orice valoare, deoarece însuși Filstich le contrazice prin alte relații, cum este, de pildă, aceea referitoare la sursele sale de informație privind istoria românilor, la mulțimea de scrieri care „mai zac îngropate în pulberea mănăstirilor muntene” (p. 55). El mărturisește că a trecut „în graiul nemțesc” o „astfel de istorie”, „scrisă de un necunoscut”, identificată de editor în *Letopisețul Cantacuzinesc* (p. 55).

Lucrarea lui Johann Filstich, rezultat evident al unui efort științific de lungă durată, ne confirmă locul important pe care îl ocupau românii și țările românești în geografia și istoria politică a vremii. Altfel rectorul sas nu s-ar fi apucat să caute — pe lângă documentarea de bibliotecă — „lucruri mai bine întemeiate și mai vrednice de crezare din gura preoților români, a neguțătorilor ori altor oameni” (p. 23), în vederea întocmirii unei cărți de istorie a românilor, carte care să fie de folos contemporanilor săi. Bineînțeles, astăzi, după aproape 250 de ani, cititorul descoperă cu ușurință scopurile autorului, tendințele pe care le apără prin prezența istoriei românilor. El era totuși un prieten al Imperiului habsburgic și trebuie să-i judecăm scrierea ținând seama de această poziție.

Avem, așadar, în față „încercarea” unui locuitor al pământului nostru, dar de alt neam, de a cunoaște, de a pătrunde în tainele istoriei poporului, alături de care se afla și pe care evident îl stima, deși în câteva privințe îl judeca greșit, sub influența altor autori. Lucrarea a fost împărțită de autor în patru părți: *Despre starea geografică; Despre*

starea istorică; Despre starea politică; Despre starea bisericească.

În prima parte, vorbind despre feluritele nume ale Țării Românești așa cum le găsește la istoricii străini, autorul subliniază că, în vechime, „pe loc de frunte era împărăția getică”, care „pe multe altele din Evropa le lăsa în urmă ca întindere și putere” (p. 39). El citează versurile lui Horațiu — „Cea năpădită Romă de zurbale / Stîrpit-o-au aproape dacul” — prin care se sugerează însemnătatea politică și militară a statului dac din timpul lui Burebista (cu care poetul latin a fost contemporan). Forța poporului dac, cronicarul o deduce și din faptul că „numele Dachiei Muntene a rămas neschimbat chiar și sub *vitregia stăpînirii rimlenilor*” (subl. ns., p. 31).

După ce menționează diferiți autori în legătură cu numele „Valahia, Muntenia, Moldova”, J. Filstich face o „*Însemnare anume* : Moldovenii nu se deosebesc de munteni decât prin nume, întrucît sint de aceeași stirpe, avînd același grai, credință și port” (p. 41).

În privința acestei origini, autorul invocă mai mulți scriitori contemporani, inclusiv pe cronicarii români care puneau în evidență latinitatea poporului și a limbii românilor, fapt incontestabil, dar, din păcate, greșit explicat — atît atunci cît și mai tîrziu — numai prin ocuparea Daciei de către Imperiul roman în urma războaielor din 101—106. Preocupat totuși de demonstrarea afirmației, el constată că între valahii, a căror istorie se străduie s-o reconstituie, și „rimleni” nu erau prea mari asemănări, cu toate că „românii... se laudă a fi rămășițele rimlenilor, care au hălăduit cîndva pe

acele meleaguri, părere pe care îndestul le-a întărit-o și potrivirea dintre graiul lor și cel latinesc” (p. 49, 51). Filstich explică faptul prin aceea că noii veniți din Imperiul roman, urmînd exemplul din „lumea viețuitoarelor... se schimbă cu înetul și-și iau fire potrivită aceloră”, cu alte cuvinte coloniștii romani s-au dacizat. Citim printre rîndurile cronicii sale că așazisa „romanizare” a Daciei nu și-a lăsat amprenta, deoarece locuitorii Daciei au dovedit „îndărătnicie în păstrarea obiceiurilor strămoșești” (p. 47). Cronicarul are optica lui în judecarea acestei situații, pe care, evident, n-o împărtășim, fiind subiectivă.

Autorul este partizanul declarat al dominației habsburgice în țările române, pe care o asimilează cu o probabilă „culturalizare” a acestora, și adversar al stăpînirii otomane. Știm însă bine din ce motive lupta Austria habsburgică împotriva dominației Porții otomane în țările române — pentru a o înlocui cu propria ei dominație. Că este așa o declară textual J. Filstich, în ultimul paragraf din partea politică, unde elogiază ocuparea Olteniei de către Imperiul habsburgic. „După ce banatul Craiovei, care pe vremuri ținea de Țara Românească, fu slobozit de jugul turcesc de către oștile biruitoare ale preaputernicului împărat Carol al șaselea al nemților în anul 1717, fiind supus casei sale austriecești, se schimbă și cîrmuirea, încît luă o față mai frumoasă și mai curată” (p. 243). În altă ordine de idei, prefațatorul, care scrie că „data încheierii (redactării manuscrisului — n.n.) nu o putem stabili” (p. 16), ar fi putut-o totuși fixa cu aproximație, înainte de 1739, dată cînd Austria

părăsește stăpînirea Olteniei, pe care Filstich n-o mai consemnează.

Nevoit să explice pricinile invaziilor atîtor neamuri străine pe teritoriul împărăției geto-dacilor de odinioară începînd cu romanii, autorul insistă asupra bogățiilor acestui pămînt. El vorbește despre „rodnicia aproape de necrezut a pămîntului”, care „hrănește locuitorii aproape fără de nici o osteneală” (p. 41). Romanii, scrie el, au ocupat Dacia avînd în vedere tot „rodnicia pămînturilor dace, din care își făgăduiră sieși venituri mari”. Lîngă această cauză, autorul, furat de izvoarele documentare, adaugă o cauză care ne atrage atenția : coloniștii romani au venit în număr mare în Dacia, luîndu-se în considerare „aplecarea acestor noi supuși ai lor către stîrnirea de zurbale și răscoale” (p. 79), de unde rezultă că poporul dac nu s-a împăcat cu stăpînitorul roman.

În cartea a doua, autorul, relatînd, după *Letopisețul Cantacuzinesc* și-rul de domnitori din Țara Românească, acordă un loc deosebit lui Mihai Viteazul, deseori pomenit în istoria Transilvaniei, Moldovei, Austriei și altor țări (p. 123). Cronicarul sas surprinde în mod just faptul că „acest voievod, așa cum nu-i fu dat cîndva vreunui înaintaș al său, fu cinstit ca singur domnitor al vechii Dacii și al celor trei țări” (p. 147). Comentatorul cronicii lui Filstich ne informează că aceasta este o „afirmație unică în întreaga cronicistică săsească” (p. 273, nota 179).

În textul lui Filstich, spre sfîrșitul relatării domniei lui Mihai Viteazul, se reproduce un epitaf aparținînd lui Ștefan Szamosközy, pe care traducătorul textului îl lasă în forma din limba latină. Deși acest epitaf, scris pe

placul nobililor maghiari este injurios, plin de invective la adresa domnitorului român, el cuprinde două cuvinte care ne atrag atenția asupra opiniei străinilor despre poporul român și conducătorii lor, anume că erau **daci**. Mihai Viteazul este „malus Dacus” — „Dacul cel rău” (p. 151). Așadar numele poporului dac nu era dispărut în secolul al XVI-lea, cum nu fusese uitat nici în cel anterior, de vreme ce, așa cum ne informează D. Cantemir, Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, era numit de contemporanii săi Alexandru Dacul.

În cartea a treia, autorul reia unele probleme de istorie. El, ca și cum ar polemiza cu cineva, susține teza continuității dacilor: „Chiar după înfringerile suferite de daci..., nu se poate pune la îndoială că locuitorii au rămas în acest ținut” (p. 229). Vorbind despre

statele românești, Filstich reia problema independenței acestora, repetând ideea că suzeranitatea regilor unguri asigura condiții mai bune voievozilor români decât „tirania turcilor” (p. 231). În descrierea sistemului politic din Țara Românească (domnia, dregătoriile, împărțirea administrativă, armata etc.), autorul evidențiază implicit autonomia statului român, în condițiile suzeranității otomane, chiar în perioada fanarioților, căreia, fapt demn de semnalat, autorul sas nu i-a acordat nici o semnificație. El arată astfel modul cum sînt instalați domnitorii, stratificarea dregătoriilor, componența armatei „călărași și pedestrași” (p. 241) etc., toate acestea însoțite de cuvinte severe la adresa influenței turcești.

Mai redusă ca întindere, cartea a patra prezintă în

linii mari caracteristicile bisericii ortodoxe.

Inercarea de istorie a românilor, deși tributară unor izvoare contemporane este un text care merită să fie cercetat cu atenție, deoarece cuprinde idei și judecăți interesante pentru istoria poporului român. Ea este, așa cum se arată și în prefață, o expresie a bunelor relații dintre populația săsească și poporul român, a legăturilor strînse dintre cărturarii români și sași. Textul lui Johann Filstich s-a bucurat de o traducere remarcabilă, datorită lui Radu Constantinescu. În primul rînd, versiunea românească este clară și cu un ușor iz de limbă cronică-rească. În cîteva locuri traducătorul a exagerat această tendință, introducînd cuvinte dispărute astăzi din limba română.

N. COPOIU

СОДЕРЖАНИЕ

Реч товарища Николае Чаушеску на торжественном собрании в Бухаресте, посвященном 35-летию победы антифашистской и антиимпериалистической революции социального и национального освобождения в Румынии.	3
ЛУИДЖИ ЛОНГО: Предисловие к IX-ому тому сочинений Президента Николае Чаушеску.	22

СТАТЬИ

Исторические направления и значения документов XII-го Съезда Румынской Коммунистической Партии: Вирджил Смырча	28
Твердые позиции и действия социалистической Румынии на помощь свободного, независимого и суверенного развития народов: Елена Войкулеску, Марин Войкулеску	45
Деятельность на международном плане представителей румынских трудящихся для признания усовершенствования единого национального государства (1919—1920): Аугустин Деак	59

★

«История румынского народа — чрезвычайного нужная и ценная книга»: Перо Дамьянович (Югославия).	77
---	----

НА ПОМОЩЬ ИЗУЧАЮЩИМ «ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ РОДИНЫ, РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ» В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ.	83
--	----

МЕЖДУНАРОДНОЕ РАБОЧЕЕ ДВИЖЕНИЕ

Второй Интернационал (Документы): Эмилля Балэникэ	109
---	-----

ПРИЧИНЫ И ПОРОЧНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ УСТАНОВЛЕНИЯ РЕАКЦИОННЫХ, ФАШИСТСКИХ РЕЖИМОВ В ЕВРОПЕ

1926 год — Польша: Миликэ Молдовяну	119
---	-----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Сессия сообщений посвященная 35-летию антифашистской и антиимпериалистической революций социального и национального освобождения в Румынии.	146
--	-----

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ СВЕДЕНИЯ

Фундаментальные моменты борьбы румынского народа для независимости и суверенности отраженные в сочинениях товарища Николае Чаушеску: Ана-Мария Коман, Виктория Цандаряну	152
--	-----

182 КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ	172
---------------------------------	-----

SUMMARY

Comrade Nicolae Ceaușescu's speech at the festive meeting at Bucarest on the occasion of reaching the 35 years since social and national liberation revolution, anti-fascist and antiimperialist.	3
--	---

★

LUIGI LONGO: The introduce on the 9-th volume of President Nicolae Ceaușescu's work.	22
---	----

ARTICLES

Directions and historical meanings of the documents of the 12-nd Congress of the Romanian Communist Party: Virgil Smărcea	28
The attitudes and firm actions of the Socialist Romania to aid of the nations free development, independent and sovereign: Elena Voiculescu, Marin Voiculescu	45
Romanian workers representatives' international activity for recognize the improvement of the Romanian National unitary state (1919—1920): Augustin Deac	59

★

„The history Romanian People, an extraordinary useful and valuable book”: Pero Damianovici (Iugoslavia).	77
--	----

IN HELPING TO WHOM STUDY „THE ESSENTIAL PROBLEMS OF THE HISTORY OF MOTHERLAND AND OF THE ROMANIAN COMMUNIST PARTY” IN HIGHER EDUCATION.	83
--	----

THE INTERNATIONAL WORKERS MOVEMENT

The II-nd Internationale (Documents): Emilla Bălănică	109
---	-----

THE REASONS AND BANEFUL RESULTS OF THE REACTIONARY AND FASCIST SETTING UP REGIME IN EUROPE

1926-Poland: Milică Moldoveanu	119
--	-----

SCIENTIFIC LIFE

The Communications session dedicate to the 35-th Anniversary of the Social and National liberation Revolution, Anti-fascist and Antiimperialist.	146
---	-----

BIBLIOGRAPHY LIST

The essential Moments of the Romanian People Struggle for Independence and Sovereignty in the work of Comrad Nicolae Ceaușescu: Ana-Maria Coman, Victoriă Tândărăanu	152
--	-----

CRITIQUE AND BIBLIOGRAPHY	172
---------------------------	-----

SOMMAIRE

- L'exposée du président Nicolae Ceaușescu à l'assemblée festive organisée à Bucarest à l'occasion de la 35^e anniversaire de la révolution de délivrance sociale et nationale, antifasciste et antiimpérialiste. 3
- LUIGI LONGO: Introduction au IX^{ème} tome des oeuvres du Président Nicolae Ceaușescu. 22

ARTICLES

- Orientations et significations historiques des documents du XII^{ème} Congrès du Parti Communiste Roumain: Virgil Smârcă. 28
- Attitudes et actions fermes de la Roumanie socialiste à l'appui de développement libre, indépendant et souverain des peuples: Elena Voiculescu, Marin Voiculescu. 45
- L'activité internationale des représentants de la classe ouvrière roumaine pour la reconnaissance de l'accomplissement de l'état national unitaire roumain (1919-1920): Augustin Deac. 59



- „L'histoire du peuple roumain — un livre exceptionnellement utile et valeureux” — Pero Damianovici (Iugoslavia) 77

- À L'AIDE DE CEUX QUI ÉTUDIENT „LES PROBLÈMES FONDAMENTAUX D'HISTOIRE DE LA PATRIE ET DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN”, DANS L'ENSEIGNEMENT LYCÉEL. 83

LE MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL

- La deuxième internationale (Documents): Elena Bălănică. 109

LES CAUSES ET LES CONSÉQUENCES NÉFASTES DE L'INSTALLATION DES RÉGIMES RÉACTIONNAIRES, FASCISTES EN EUROPE.

- 1926 — Polonia: Milică Moldoveanu 119

VIE SCIENTIFIQUE

- Séssion scientifique consacrée à la 35^{ème} anniversaire de la révolution nationale et sociale, antifasciste et antiimpérialiste 146

FICHER BIBLIOGRAPHIQUE

- Moments fondamentaux de la lutte du peuple roumain pour l'indépendance et la souveraineté dans l'oeuvre du camarade Nicolae Ceaușescu: Ana-Maria Coman, Victor Tândăreanu 152

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

172

SUMARIO

- Discurso pronunciado por el Presidente Nicolae Ceaușescu en la asamblea festiva dedicada al 35^o aniversario de la victoria de la revolución de liberación social y nacional, antifascista y antiimperialista de Rumania. 3
- LUIGI LONGO: Prefación al IX^{to} volumen de las obras del Presidente Nicolae Ceaușescu 22

INFORMES

- Direcciones y significaciones históricas de los documentos del XII^o Congreso del Partido Comunista Rumano: Virgil Smârcă. 28
- Posiciones y acciones decisivas de Rumania socialista en el apoyo del desarrollo libre, independiente y soberano de los pueblos: Elena Voiculescu, Marin Voiculescu. 45
- La actividad en plano internacional de los representantes de los obreros rumanos por el reconocimiento del cumplimiento del Estado nacional unitario rumano (1919-1920): Augustin Deac. 59



- „Historia del pueblo rumano — un libro de excepcional utilidad y valeroso”: Pero Damianovici (Yugoslavia) 77

- AYUDANDO AQUELLOS QUE ESTUDIAN „PROBLEMAS FUNDAMENTALES DE LA HISTORIA DE LA PATRIA, DEL PARTIDO COMUNISTA RUMANO” EN LA ENSEÑANZA MEDIA. 83

EL MOVIMIENTO OBRERO INTERNACIONAL

- El II^a Internacional (Documents): Emilia Bălănică 109

LAS CAUSAS Y LAS CONSECUENCIAS NEFASTOS DE LA INSTAURACIÓN REACCIONARIA, FASCISTA EN EUROPA

- 1926 — Polaca: Milică Moldoveanu 119

LA VIDA CIENTIFICA

- La sesión de las comunicaciones consagradas al 35^o aniversario de la revolución de liberación social y nacional, antifascista y antiimperialista de Rumania. 146

BIBLIOGRAFIA

- Momentos fundamentales de la lucha del pueblo rumano por la independencia y la soberanía en la obra del camarada Nicolae Ceaușescu: Ana-Maria Coman, Victor Tândăreanu. 152

CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

172

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Rauș, Florian Tănăsescu

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

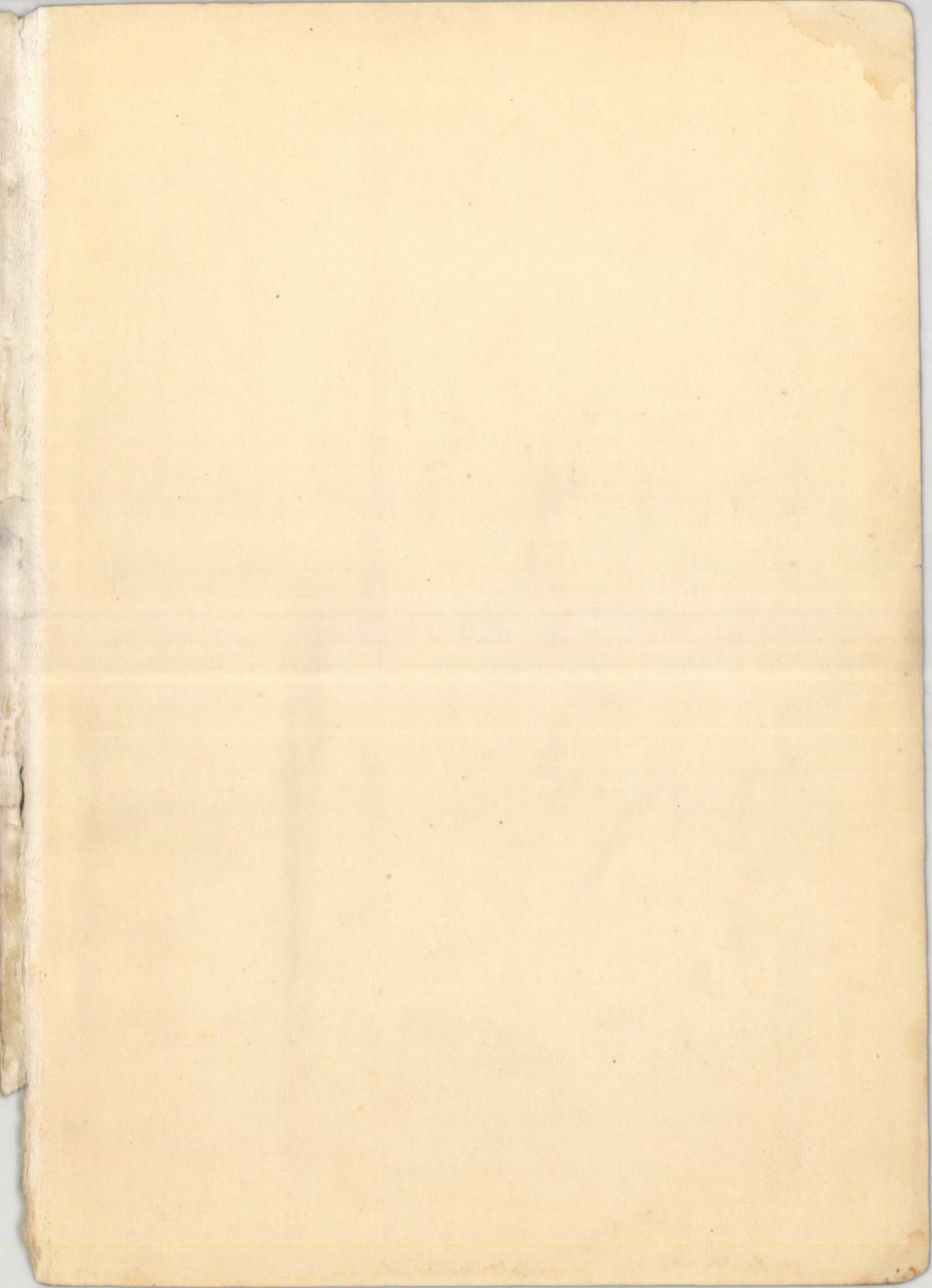
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

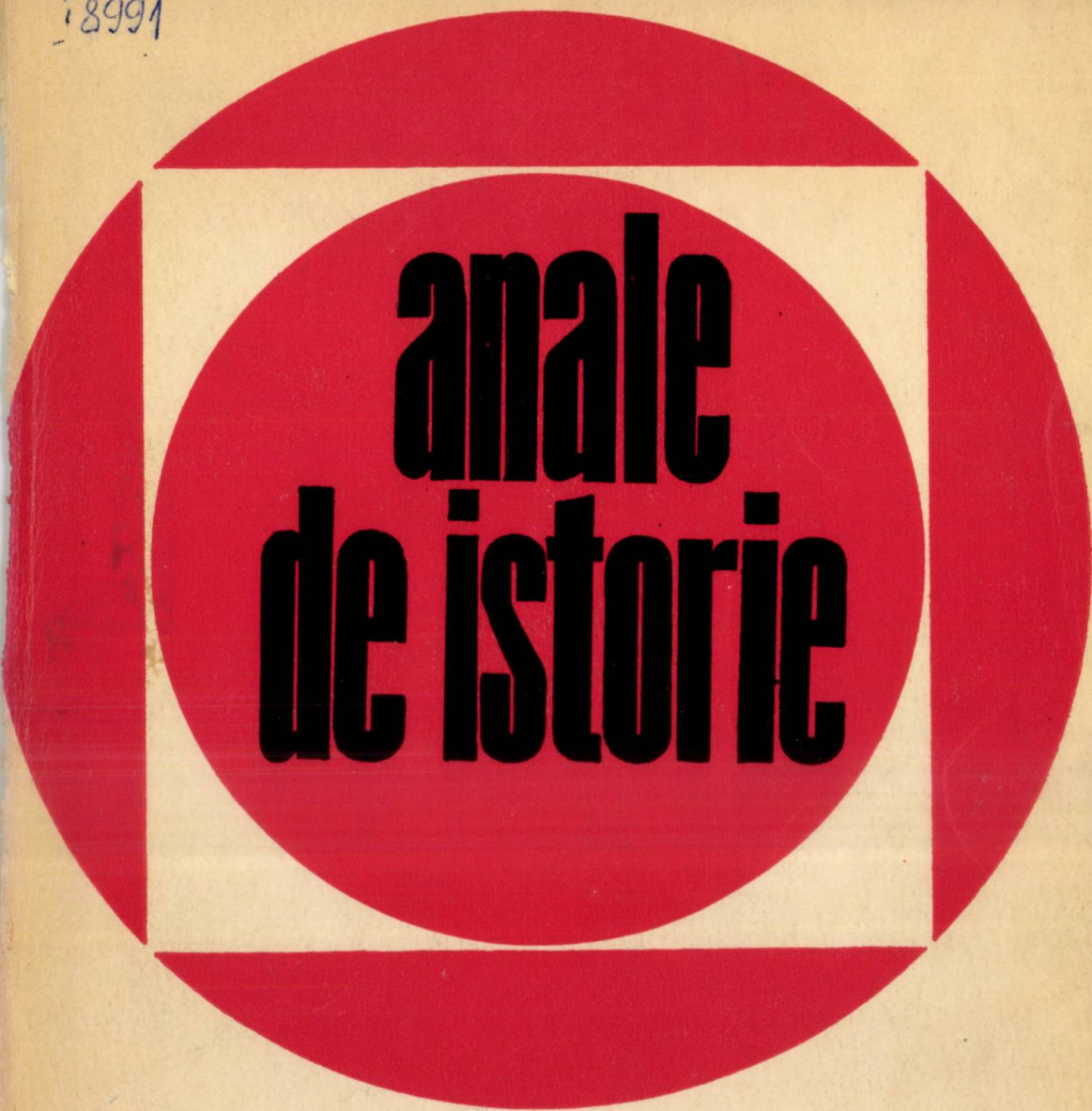
Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”



58991



anale de istorie

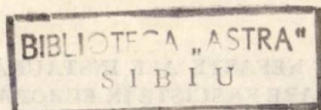
anul XXV **5** 1979

1920

0 JUL. 2005



78991



-- ULL 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXV

5

1979

S U M A R

GHEORGHE SURPAT : Tăria partidului nostru — tăria națiunii noastre
socialiste 3

ION MAMINA : Concepția și acțiunea partidului clasei muncitoare în domeniul
alianțelor politice la începutul veacului al XX-lea 23

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

ION STOIAN : Județul Constanța în contextul istoriei patriei 41

2050 DE ANI DE LA CONSTITUIREA STATULUI DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT DE SUB CONDUCEREA LUI BUREBISTA

Rezistența poporului român împotriva invadatorilor în secolele II—XIV :
Ilie Ceaușescu 68

ÎN AJUTORUL CELOR CE STUDIAZĂ „PROBLEME FUNDAMENTALE ALE
ISTORIEI PATRIEI, A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN” ÎN
INVĂȚĂMÎNTUL LICEAL 89

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ

Internaționala a III-a (Documente) : Emilia Bălănică 115

29366.

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE FASCISTE ÎN EUROPA

1933 — Austria : Nicolae Minei	129
1936 — Grecia : Cristian Popișteanu	159

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

— Sesiune științifică consacrată celei de-a 35-a aniversări a zilei Armatei Republicii Socialiste România	172
--	-----

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚA, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMARCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA

Tăria partidului — tăria națiunii noastre socialiste

GHEORGHE SURPAT

Viguroasa ascensiune a poporului român în istorie, marelui său potențial de scurtare și abordare novatoare a vremurilor, de plămădire a viitorului își sintetizează supremațiile virtuții în ființa partidului clasei muncitoare de la noi, rodul cel mai de preț al tuturor valorilor revoluționare născute pe meleagurile carpato-dunărene-pontice. Prin partidul comunistilor români și-au încununat fructul glorioasele tradiții ale istoriei noastre de mai multe ori milenare, s-a înfăptuit acea legătură de străfunduri trecut-prezent-viitor, ca temelie și resort de propulsare a țării pe cele mai impunătoare culmi ale civilizației și progresului.

Generat de realitățile și imperativele solului nostru național, Partidul Comunist Român este, prin cugetul și acțiunea sa, purtătorul și promotorul celei mai grandioase istorii pe pământul strămoșesc, în el întruchipându-se forța de proiecție și capacitatea de creație ale maselor largi, ale poporului român, sensul cel mai revoluționar al înaintării noastre pe treptele timpului. În partidul nostru comunist glăsuiește vocația luptătoare și transformatoare, lucrătoare și biruitoare a muncitorilor, țăranilor și cărturarilor, demnitatea unei națiuni care s-a voit dintotdeauna stăpână la ea acasă. Întreaga sa istorie este proba vie a faptului că, așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, Partidul Comunist Român este „continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România“¹.

De la menirea sa de portdrapel al regenerării structurale, socialiste a societății românești, partidul a acționat ca cel mai fidel mesager al idealurilor și intereselor clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii, cucerindu-și, prin grele lupte revoluționare, poziția de forță politică conducătoare în patria noastră, s-a identificat cu năzuințele națiunii, fiind

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 335.

primul partid politic din această țară care și-a făcut un titlu de onoare din lupta pentru dezvoltarea economică-socială a țării, pentru întărirea independenței și suveranității naționale, pentru o viață mai bună a poporului român. Toate victoriile și împlinirile istorice din anii socialismului, care au schimbat radical imaginea României, modul de viață al întregului nostru popor, sînt rezultatul dezvoltării și adîncirii rolului conducător al Partidului Comunist Român, al înfăptuirii neabătute de către națiunea noastră a politicii P.C.R., care a asigurat și asigură aplicarea creatoare a adevărurilor fundamentale ale materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific potrivit particularităților concret-istorice ale țării.

Experiența istorică a Partidului Comunist Român, ca și experiența mișcării muncitorești internaționale, demonstrează că marile aspirații de libertate și prosperitate ale poporului pot fi împlinite numai în condițiile în care în fruntea luptei clasei muncitoare, a maselor largi se află partidul înarmat cu concepția științifică a materialismului dialectic și istoric, strîns legat de mase, de popor, reprezentant autentic al intereselor națiunii. Unitatea și tăria rîndurilor partidului, coeziunea sa ideologică, politică și organizatorică creează condițiile necesare unirii eforturilor întregului popor în lupta pentru edificarea noii orînduiri sociale, pentru afirmarea sa ca detașament național cu deplină autonomie în elaborarea liniei politice interne și externe, a formelor și metodelor sale de acțiune.

Născut ca rezultat firesc, obiectiv al dezvoltării interne a societății românești, partidul clasei muncitoare din țara noastră, făurit în 1893, a fost, de la început, o forță politică adînc înrădăcinată în realitățile efective — economice, sociale, politice și spirituale — ale poporului român. Acționînd pentru transformarea socialistă a societății, partidul proletariatului român și-a spus cuvîntul în toate marile probleme și deziderate care se aflau în fața țării : dezvoltarea industrială ca pîrghie principală a progresului, a asigurării și consolidării independenței naționale ; soluționarea reală a chestiunii agrar-țărănești ; ridicarea nivelului general, material și cultural, al maselor largi populare ; accesul lor la viața politică ; legitimarea și necesitatea reunirii tuturor provinciilor românești în cadrul aceluiași stat național unitar și independent. El a putut avea un rol de frunte ca exponentul politic cel mai fidel al aspirațiilor maselor, ale națiunii, datorită unității sale.

În noua etapă istorică de după desăvîrșirea statului național unitar, care a asigurat înaintarea mai rapidă a României moderne pe calea progresului economic și social, partidul clasei noastre muncitoare a ținut seama, în elaborarea programului său politic și în activitatea de transpunere în viață a acestuia, de datele nemijlocite ale societății românești, de cerințele reale ale dezvoltării istorice a țării. În Proiectul de Statut pregătit pentru marele Congres al mișcării muncitorești din România întregită, ținut în mai 1921, partidul sublinia că urmărește organizarea clasei muncitoare pe terenul luptei pentru cucerirea puterii politice, înlăturarea societății capitaliste, bazate pe exploatarea muncii, și făurirea societății socialiste². Este demn de relevat că, în 1921, partidul clasei muncitoare era singurul care avea organizații în întreaga țară, dovedindu-se și pe acest plan că forța cea mai înaintată a societății românești era clasa muncitoare.

4 ² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 627.

Pe parcursul întregii perioade interbelice, Partidul Comunist Român, folosind bogata experiență acumulată și afirmându-se ca forța de prim-plan a vieții naționale, a reușit să polarizeze în jurul programului său masele largi de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, forțele progresiste ale națiunii, să organizeze și să conducă lupta clasei muncitoare, a maselor populare împotriva regimului burghez, a acaparării resurselor țării de către capitalul străin, pentru dreptul nestingerit al poporului de a se manifesta liber, de sine stătător, pentru progresul României. Partidul comunistilor români s-a aflat consecvent în fruntea forțelor care s-au împotrivit știrbirii prerogativelor suverane ale țării de către monopolurile imperialiste, s-a ridicat cu cea mai mare fermitate la lupta împotriva fascismului, care amenința grav independența, suveranitatea și integritatea teritorială a patriei. El a devenit sufletul rezistenței antihitleriste, acționând decisiv pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, pentru ralierea în jurul platformei sale programatice a tuturor forțelor antifasciste, democratice, patriotice. Rezultatul acestei activități a fost făurirea, în aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat. Eveniment remarcabil în procesul unirii clasei muncitoare din țara noastră, realizarea F.U.M. în condițiile luptei împotriva regimului antonescian și a dominației hitleriste a avut o însemnătate vitală, el devenind coloana vertebrală a coalizării tuturor forțelor democratice, antihitleriste, a maselor largi populare în bătălia decisivă și triumfătoare pentru salvarea țării și a națiunii, pentru descătușarea definitivă a întregului popor și edificarea noii noastre istorii. Referindu-se la însemnătatea încheierii Frontului Unic Muncitoresc, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă: „În condițiile dezvoltării activității revoluționare, ale luptei patriotice, antifasciste din România, în momentul în care se punea problema unor schimbări radicale, de importanță istorică în viața poporului nostru, cînd erau la ordinea zilei pregătirea și organizarea insurecției armate naționale antifasciste în vederea răsturnării dictaturii militaro-fasciste, pentru ieșirea României din războiul antisovietic, întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste și alăturarea țării de forțele aliate antifasciste, s-a pus cu o deosebită stringență realizarea mai fermă a unității de acțiune a clasei muncitoare. Tocmai această necesitate imperioasă a făcut ca în aprilie 1944 să fie realizat Frontul Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, în jurul căruia s-au coalizat apoi, într-un timp extrem de scurt, toate forțele democratice, patriotice, antifasciste ale întregului popor, în vederea asaltului decisiv împotriva dictaturii militaro-fasciste și a cotropitorilor germani, pentru salvarea națională. Realizarea acestui front larg, al cărui nucleu l-a constituit clasa muncitoare unită, a fost condiția sine qua non a victoriei actului istoric de la 23 August 1944”³.

Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944, a inaugurat o epocă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român. Ea a marcat începutul unor ample mișcări sociale ale maselor largi ale poporului, în frunte cu clasa muncitoare, conduse de partidul comunist, pentru transformarea revoluționară a societății românești.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 160—161.

După istorica biruință din August 1944, în fața României se ridicau spre rezolvare imediată obiective și sarcini de prim ordin — naționale, antifasciste și general-democratice : mobilizarea tuturor forțelor umane și materiale în scopul ducerii războiului antihitlerist pentru eliberarea întregului teritoriu național și participarea, în continuare, alături de coaliția antihitleristă, la lupta pentru victoria finală asupra fascismului ; refacerea economică a țării ; înfăptuirea reformei agrare și a altor reforme cu caracter democratic-revoluționar ; democratizarea consecventă a vieții politice și instaurarea unui guvern democratic. Condiția hotărâtoare pentru înfăptuirea marilor prefaceri revoluționar-democratice era întărirea Partidului Comunist Român, forța politică cea mai înaintată a societății românești, care s-a bucurat de un imens prestigiu și autoritate în rindul maselor populare.

La ieșirea din ilegalitate, P.C.R. era alcătuit, în covârșitoarea sa majoritate, din militanți cu o bogată experiență revoluționară, strâns legați de mase. Punînd pe prim-plan mobilizarea forțelor poporului în războiul împotriva Germaniei naziste, partidul a trecut, imediat după 23 August 1944, la reorganizarea pe baze noi, în condiții legale, a activității sale, a sindicatelor, a organizațiilor de tineret, de femei, a altor organizații democratice. Au fost reorganizate comitetele de partid regionale și județene, s-a lărgit rețeaua organizațiilor de partid în întreprinderi industriale, în instituții și la sate.

P.C.R. a acordat o atenție deosebită întăririi Frontului Unic Muncitoresc, consolidării unității de acțiune a clasei muncitoare. În colaborare strînsă cu Partidul Social-Democrat, a realizat unitatea mișcării sindicale, organizarea comitetelor muncitorești de întreprindere, ceea ce a permis sindicatelor să acționeze ca o forță activă în viața economică și social-politică a țării. Totodată, partidul comunist a militat pentru crearea condițiilor menite să asigure participarea și colaborarea în acțiune a tuturor forțelor interesate fie în rezolvarea întregului ansamblu de sarcini ale revoluției — cu perspectiva lor socialistă —, fie în atingerea unora dintre obiectivele general-democratice, pentru realizarea unor alianțe, coaliții largi de forțe social-politice.

Politica P.C.R. de largă colaborare cu toate forțele interesate în dezvoltarea democratică și progresistă a României și-a găsit expresie, pe plan național, în constituirea Frontului Național Democrat — coaliție largă de partide și organizații politice, cuprinzînd toate forțele democratice și patriotice în efortul pentru rezolvarea marilor probleme de interes național care stăteau în fața țării. Platforma Frontului Național Democrat, publicată la 25 septembrie 1944, program de acțiune propus de partidul comunist, prevedea atît realizarea pînă la capăt a sarcinilor antifasciste, cît și făurirea unui regim consecvent democratic, înfăptuirea unor transformări social-economice cu caracter revoluționar, de clasă, care vizau structura societății existente.

Desfășurînd o vastă activitate politică și organizatorică, Partidul Comunist Român, împreună cu Partidul Social-Democrat, cu celelalte forțe revoluționare și democratice, a reunit în lupta antifascistă, democratică, principalele forțe ale națiunii — de la clasa muncitoare, țărănime, intelectualitate, păturile mijlocii de la orașe și sate pînă la anumite cercuri ale burgheziei. Prezintă o însemnătate aparte a se sublinia că P.C.R. a găsit limbajul și metodele adecvate de colaborare, avînd permanent în vedere

mânești. Afirmarea, în cursul procesului revoluționar, a rolului conducător al clasei muncitoare, pe baza Frontului Unic Muncitoresc, încheierea alianței muncitorești-țărănești, atragerea păturilor mijlocii, participarea la luptă, alături de poporul român, a forțelor democratice din rîndul naționalităților conlocuitoare, slăbirea pozițiilor claselor exploatare și izolarea de mase, în măsură crescîndă, a partidelor acestora au asigurat rezolvarea problemei puterii în favoarea coaliției forțelor democratice. În felul acesta, la 6 martie 1945, ca rezultat al luptei maselor, a fost instaurat guvernul revoluționar-democratic cu un pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, expresie a colaborării forțelor care se pronunțau pentru adînci transformări revoluționare, sociale și politice.

În orientarea activității partidului, a forțelor democratice din țară, un rol de cea mai mare importanță a avut Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, care a înfățișat direcțiile principale ale programului partidului de reconstrucție economică a țării, precum și modul de soluționare în perspectivă a problemelor economice și sociale fundamentale ale României. Pornind de la condițiile noastre concrete, de la necesitățile dezvoltării țării, Conferința a pus în centrul programului economic industrializarea, crearea unei puternice industrii grele și, în primul rînd, a unei industrii constructoare de mașini, temelia dezvoltării întregii economii, a consolidării independenței și suveranității naționale. Subliniind necesitatea obiectivă a industrializării României, Conferința a demonstrat și posibilitatea realizării acestei grandioase opere, grație existenței unei game bogate de resurse naturale interne și de forță de muncă, precum și posibilitatea întreținerii unor legături economice tot mai largi cu alte state. Afirmarea necesității industrializării în condițiile economice grele din acea perioadă conferă hotărîrilor Conferinței Naționale un caracter de previziune științifică magistral confirmată de evoluția ulterioară a economiei românești. Partidul Comunist Român, întărindu-se continuu din punctul de vedere organizatoric și ideologic, s-a afirmat ca cea mai puternică forță politică din țară. Tăria partidului, legăturile sale cu masele largi populare au constituit factorul de fundament al unirii într-un unic suvoi a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a tuturor forțelor progresiste și patriotice ale națiunii pentru făurirea conștientă a noii istorii a patriei.

Ca urmare a procesului dezvoltării istorice, a luptei revoluționare a maselor populare, conduse de partidul comunist, precum și a succesorilor obținute în refacerea economiei naționale, raportul de forțe pe plan intern înclina continuu și în mod decisiv în favoarea clasei muncitoare și a aliaților săi, se accentua tot mai mult contradicția între caracterul real al puterii politice deținute de clasa muncitoare, țărănime și ceilalți oameni ai muncii și forma de stat monarhică. În aceste condiții, la sfîrșitul anului 1947, întreaga putere politică a trecut în mîinile clasei muncitoare, în alianța cu țărănimia, intelectualitatea și celelalte categorii de oameni ai muncii, ceea ce a marcat trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste.

Un factor hotărîtor pentru întărirea capacității partidului clasei muncitoare de a-și exercita rolul conducător l-a constituit unificarea Partidului Comunist Român și Partidului Social-Democrat, la Congresul din februarie 1948, unificare realizată prin voința lor comună, ca urmare a unui proces profund de clarificare și apropiere. Înăptuirea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare, făurirea, pe temeiul concepției materialismului dialectic și istoric, al socialismului științific, a partidului unic al clasei muncitoare, care număra aproape un milion de

membri, au asigurat forța politică și organizatorică necesară conducerii operei complexe de transformare socialistă a țării, de edificare a noii orînduiri sociale. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Realizarea, în februarie 1948, a unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare, prin unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat, și crearea partidului unic al clasei muncitoare au asigurat detașamentul revoluționar de avangardă, înarmat cu concepția științifică despre lume și viață a proletariatului, capabil să unească toate forțele sociale și politice ale țării, să organizeze și să conducă marea operă de dezvoltare socialistă a patriei noastre, de asigurare a bunăstării și fericirii întregului nostru popor”⁴.

După cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și smulgerea pe cale revoluționară din mâinile claselor exploatatoare a principalelor mijloace de producție, prin actul naționalizării de la 11 iunie 1948, poporul român a trecut la înfăptuirea vastei opere de construire a socialismului. Trecerea spre noua orînduire a fost, astfel, actul conștient al istoriei noastre, generat de evoluția societății românești, de avîntul forțelor sociale avansate, a căror coloană vertebrală a constituit-o alianța puternică dintre clasa muncitoare și țărănime.

Pornind de la analiza noului raport al forțelor de clasă, hotărîtor favorabil clasei muncitoare și aliaților săi, a situației social-economice și politice a țării, Congresul Partidului Comunist Român din februarie 1948 a formulat liniile directoare ale programului construcției socialiste, sarcinile economice, politice și sociale imediate și de perspectivă. Ținînd seama de legile obiective ale noii orînduiri sociale, de trecutul istoric național, de gradul de dezvoltare socială, de tradițiile și interesele fundamentale ale poporului român, partidul a definit etapele dezvoltării României, a elaborat o politică adecvată fiecăreia din aceste etape, a desfășurat o amplă activitate teoretică și practică pentru rezolvarea problemelor social-economice, politice, ideologice și culturale puse de edificarea noii orînduiri sociale. P.C.R. a pornit de la adevărul fundamental al materialismului dialectic și istoric potrivit căruia socialismul, care are o esență comună, există numai în diversitatea, în multitudinea de manifestări concrete și, ca atare, nu e posibilă o uniformitate a formelor și metodelor de construire a noii societăți. Așa cum arată experiența, nu există scheme prestabilite, șabloane obligatorii pentru construcția socialismului; fiecare popor edifică societatea socialistă potrivit condițiilor proprii și numai o astfel de societate este împărtășită de popor, este trainică și de neînvins.

În activitatea sa, partidul s-a călăuzit după concepția potrivit căreia premisa hotărîtoare a succesului în opera de construire a noii orînduiri o formează *continua sa întărire politică și organizatorică, creșterea rolului său conducător în toate compartimentele vieții sociale, cimentarea unității rîndurilor sale, strîngerea legăturilor cu masele*, adoptarea unor forme organizatorice și metode de activitate în stare să contribuie la educarea, unirea și organizarea clasei muncitoare, a întregii mase de oameni ai muncii în direcția participării cît mai active la transpunerea în viață a politicii partidului în procesul făuririi noii orînduiri. Acționînd continuu în această direcție, în perioada construcției bazelor socialismului P.C.R. a reușit să

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, anti-fascistă și antiimperialistă*. 22 august 1979, Editura politică, București, 1979, p. 11.

asigure creșterea rîndurilor sale cu cei mai înaintați fii ai clasei muncitoare, tărânimii și intelectualității, o compoziție socială corespunzătoare cerințelor unui partid muncitoresc, revoluționar. Efectivul partidului a crescut continuu, de la 595 389 de membri în 1955 la 1 518 000 în 1965. Ponderea principală în partid o dețineau, în 1965, muncitorii, al căror număr era de peste 600 000, reprezentînd 39,6%. Numărul țăranilor a ajuns la peste 480 000, respectiv 31,8%. De asemenea, numărul intelectualilor și funcționarilor a fost de 330 000, adică 22%; aproape o treime din cadrele de specialitate din domeniul științei, tehnicii, învățămîntului, artei și culturii se aflau în rîndurile Partidului Comunist Român. Aproximativ 64% din membrii P.C.R. aveau pînă la 40 de ani, iar 36% peste 40 de ani. Aceasta asigura imbinarea experienței de viață și de muncă a celor vîrstnici cu puterea de muncă și energia caracteristice tineretului⁵. În același an, din totalul membrilor de partid, 87% erau români, peste 9% maghiari, peste 3% germani, sîrbi și de alte naționalități. Compoziția națională a partidului corespundea structurii populației din țara noastră, exprimînd elocvent justetea politicii naționale a P.C.R. de egalitate deplină în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Partidul avea organizații în toate uzinele, fabricile, întreprinderile agricole de stat, stațiunile de mașini și tractoare, în instituții de învățămînt, știință, artă și cultură, în toate compartimentele vieții sociale.

Partidul Comunist Român a acordat o atenție neslăbită înarmării membrilor săi cu concepția materialist-dialectică și istorică, cu socialismul științific. În acest scop, a fost creată o largă rețea de școli de partid, s-a dezvoltat învățămîntul politic-ideologic. Dar în acest domeniu s-au resimțit, în respectiva perioadă, dogmatismul și bucherismul, iar măsurile luate atunci nu au vizat înlăturarea fenomenelor care împiedicau analiza creatoare, dezvoltarea capacității comunistilor de a se orienta de sine stătător în aprecierea fenomenelor politice și sociale.

Ținînd seama de evoluția și complexitatea vieții sociale, P.C.R. s-a preocupat de perfecționarea structurii sale organizatorice, de îmbunătățirea stilului de muncă și a metodelor de conducere ale organelor și organizațiilor de partid, de îmbogățirea mijloacelor și procedeele de înrîurire a maselor, de învingerea unor tendințe de închistare care puteau frîna contactul sistematic cu oamenii muncii al organelor și organizațiilor de partid.

Afirmîndu-se ca forța politică conducătoare în stat și sprijinindu-se pe popor, partidul a elaborat programul dezvoltării planificate a economiei naționale, creșterii în ritm susținut a forțelor de producție pe baza industrializării țării — factorul hotărîtor al progresului economiei și culturii, al asigurării independenței și suveranității naționale — pe baza cooperativizării și dezvoltării agriculturii, făuririi relațiilor de producție socialiste, organizării întregii societăți pe principii noi, ridicării continue a nivelului de trai, material și cultural, al întregului popor. Caracteristica principală a vastei activități organizatorice, politice și ideologice a partidului a fost slujirea devotată a intereselor fundamentale ale poporului, unirea și organizarea cu succes a maselor muncitoare, edificarea noii orînduirii

⁵ *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român* (al VII-lea — n.n.), E.S.P.L.P., București, 1956, p. 138; *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român* (al VIII-lea — n.n.), Editura politică, București, 1961, p. 75; *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1966, p. 77—78; *Comunicatul Plenarei C.C. al P.C.R. din 12—13 aprilie 1966*, în „Scînteia” din 14 aprilie 1966.

sociale pe pământul României. Rolul de forță politică conducătoare al Partidului Comunist Român s-a afirmat cu tot mai multă putere pe măsura dezvoltării în amploare și adâncime a operei de construire a noii orînduiri. Acest rol s-a exprimat prin linia sa ideologică și politică, prin munca practică, prin activitatea organizatorică, politică a organelor și organizațiilor de partid în toate domeniile, prin poziția înaintată și exemplul personal al comuniștilor în eforturile consacrate înfăptuirii socialismului. Convingîndu-se prin propria experiență că politica partidului comunist este expresia fidelă a intereselor sale supreme, poporul nostru a urmat neabătut Partidul Comunist Român, înfăptuind cu devotament și abnegație programul său de edificare a socialismului în România.

Încheierea, în cursul planului cincinal 1961—1965, a făuririi economiei socialiste unitare, care a marcat victoria socialismului în toate sectoarele de activitate, desființarea exploatării omului de către om, pune pregnant în lumină uriașa activitate desfășurată de popor, în frunte cu comuniștii, în perioada edificării bazelor socialismului, perioadă în care, așa cum relevă Programul Partidului Comunist Român, adoptat de cel de al XI-lea Congres (1974), partidul a reușit să soluționeze în mod corespunzător multiplele probleme puse de făurirea noii orînduiri sociale. „În ciuda diferitelor neajunsuri — se arată în Programul P.C.R. —, caracteristica generală a activității partidului a fost slujirea devotată a intereselor fundamentale ale poporului, aplicarea creatoare a principiilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete ale țării noastre, unirea și organizarea cu succes a maselor muncitoare în edificarea noii orînduiri sociale pe pământul României”⁶.

În noile condiții determinate de victoria socialismului, Congresul al IX-lea al partidului a abordat profund creator multiplele probleme de natură economică, socială, politică, ideologică și culturală pe care le implică vasta operă de *consolidare și dezvoltare multilaterală a socialismului, de înfăptuire plenară a principiilor socialiste*. Prin orientările programatice și generalizările teoretice aduse, prin spiritul novator imprimat întregii evoluții a societății, Congresul a inaugurat începutul unei noi perioade în viața partidului și a poporului, perioada cea mai prodigioasă în realizări calitativ superioare. Suflul nou deschis de acest Congres și amplificat mereu de Congreșele al X-lea și al XI-lea, de Conferințele Naționale ale partidului a determinat un dinamism fără precedent în toate domeniile vieții economice, politice și sociale, progrese grandioase în dezvoltarea României pe calea socialismului. Partidul Comunist Român a desfășurat o amplă activitate teoretică de fundamentare a liniei sale tactice și strategice, de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare treptată a României spre comunism, de reevaluare și aprofundare a conceptelor privitoare la conținutul și sarcinile etapelor construcției noii orînduiri sociale în condițiile concrete ale României. „Meritul istoric al Congreselor al IX-lea, al X-lea și îndeosebi al XI-lea — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — constă în faptul că au rupt ferm cu manifestările de neîncredere în forța maselor populare, cu concepțiile dogmatice, rigide, elaborînd Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, în conformitate cu

⁶ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 59.

realitățile, cu condițiile concrete din țara noastră și năzuințele poporului nostru”⁷. Perioada marcată de aceste congrese ilustrează forța și superioritatea socialismului în dezvoltarea economică susținută a patriei, ridicarea nivelului material și cultural al poporului român, adâncirea procesului de omogenizare socială, politică, morală a societății, înflorirea plenară a națiunii române și afirmarea amplă, fără precedent, a României socialiste pe plan mondial. Ea pune în lumină valoarea determinantă a aportului personal al tovarășului Nicolae Ceaușescu la elaborarea și aplicarea strategiei și tacticii partidului, la orientarea de principiu a politicii sale interne și externe, purtînd amprenta personalității secretarului general, care, cu impresionanta cutezanță și profunzime științifică creează ce îl caracterizează, a dat un puternic impuls gîndirii teoretice, elaborării soluțiilor practice ale înaintării și dezvoltării multilaterale a construcției socialiste.

Elaborînd strategia societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării României spre comunism, fundamentînd obiectivele acesteia și stabilind căile de îndeplinire a lor, Programul Partidului Comunist Român subliniază responsabilitățile sporite care revin partidului în noua etapă istorică, necesitatea creșterii rolului său conducător în cadrul sistemului nostru politic și în ansamblul societății. În perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a trecerii spre comunism — subliniază Programul —, partidul va continua să constituie forța politică conducătoare a întregii activități economice-sociale. Acest rol al partidului, recunoscut de întregul popor, este rezultatul politicii sale juste, întemeiate pe principiile socialismului științific, al identificării lui depline cu interesele vitale ale maselor populare, al capacității sale de a conduce cu fermitate poporul pe calea eliberării sociale și naționale, a construirii societății socialiste, a ridicării bunăstării materiale și spirituale. „Și în viitor — relevă Programul — partidul va constitui centrul vital al națiunii noastre socialiste; el va asigura atît elaborarea științifică a căilor de dezvoltare a României, cît și conducerea activității politico-organizatorice în vederea îndeplinirii acestei politici”⁸.

Rolul conducător al partidului evoluează permanent, corespunzător condițiilor și sarcinilor specifice fiecărei etape. În lumina acestui adevăr, P.C.R. a fundat principiul potrivit căruia procesul legitim al creșterii și afirmării rolului conducător al partidului în toate mecanismele vieții sociale, al întăririi unității întregului popor în jurul său trebuie să se exprime în integrarea tot mai organică a partidului în activitatea și în viața întregii societăți, în identificarea sa continuă și crescîndă cu năzuințele și cu preocupările maselor populare, ale întregii societăți, în participarea tot mai activă a comuniștilor la soluționarea problemelor din toate domeniile. Conținutul integrării exprimă un proces de apropiere, pe plan ideologic și politic, al conștiinței sociale, între membrii de partid și ceilalți oameni ai muncii, de împletire a formelor de activitate ale partidului, statului și organizațiilor obștești, de întărire a legăturilor multiple ale partidului cu poporul. Rezoluția adoptată de cel de al XI-lea Congres al P.C.R. precizează în acest sens că „Partidul își va exercita rolul conducător asumînd-

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 445—446.

⁸ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 112.

du-și răspunderea nemijlocită și acționînd direct pentru realizarea programului de edificare socialistă și comunistă a României⁹.

Împletirea tot mai strînsă a activității de partid și de stat se realizează prin îndeplinirea de către cadrele de conducere ale partidului a unor funcții în organele puterii și administrației de stat. Astfel, membri ai Comitetului Politic Executiv, ai C.C. al P.C.R. lucrează nemijlocit în conducerea guvernului, a ministerelor, a altor organe centrale de stat, primii-secretari și secretari ai comitetelor județene, municipale, orașenești, comunale de partid îndeplinesc simultan funcții de președinți și vicepreședinți ai consiliilor populare respective. De asemenea, în vederea realizării, încă în etapa actuală, a îmbinării organizatorice și funcționale a componentelor sistemului nostru politic — Partidul Comunist Român, statul socialist și organizațiile de masă și obștești —, au fost create organele cu dublă natură, de partid și de stat, cu o largă componență democratică, avînd în alcătuirea lor, pe lîngă membrii desemnați de organele de partid și de stat în subordinea cărora se află, și reprezentanți ai organizațiilor de masă, cum sînt: Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale, Consiliul Organizării Economico-Sociale, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie și altele, precum și ai organelor corespunzătoare pe plan local. Caracteristica principală a organismelor de partid și de stat constă în aceea că ele sînt forumuri democratice, larg reprezentative, lucrînd pe baza participării cadrelor de partid și de stat, a reprezentanților organizațiilor de masă și obștești, precum și a unor cadre de specialitate.

Partidul Comunist Român, preocupîndu-se de asigurarea conducerii societății la un nivel calitativ superior, a acordat o atenție deosebită întăririi rîndurilor sale cu cei mai buni oameni ai muncii din toate domeniile de activitate, perfecționării activității sale politice, organizatorice, ideologice și teoretice, dezvoltării democrației interne de partid, întăririi legăturilor sale cu masele. În acest sens, o semnificație deosebită au avut măsurile adoptate de Congresul al IX-lea al partidului pentru întărirea și traducerea în viață a *principiului conducerii și al muncii colective în toate verigile de partid — de la organizațiile de bază pînă la organele Comitetului Central —, cît și în activitatea organizațiilor obștești și în aparatul de stat*. Generalizarea principiului muncii și conducerii colective, care a devenit o metodă a acțiunii practice la toate eșaloanele, de sus și pînă jos, a avut un efect fundamental asupra coeziunii de luptă, voință și acțiune a tuturor organelor și organizațiilor de partid, a partidului în ansamblu.

Un izvor nesecat al întăririi unității partidului îl reprezintă existența unei largi democrații interne, în permanentă dezvoltare. Democrația internă de partid — așa cum arată experiența partidului nostru — atestă că punerea în dezbateră membrilor de partid a politicii partidului reprezintă calea de bază prin care se pot asigura nu numai clarificarea problemelor fundamentale, ci și însușirea lor unitară în întregul partid, pentru ca pe acest temei să se organizeze lupta unită în vederea transpunerii în viață a hotărîrilor, a liniei generale. Viața arată că dezvoltarea continuă a democrației de partid, dezbateră principială a tuturor problemelor, promovarea spiritului critic și autocritic, a unei discipline ferme de partid, liber con-

⁹ Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român. 25—28 noiembrie 1974, Editura politică, București, 1975, p. 827—828.

simțite asigură unitatea organizatorică și de luptă a partidului, elaborarea unei linii politice juste și întărirea continuă a unității indestructibile dintre partid și popor.

Statutul adoptat de Congresul al X-lea al P.C.R. a cuprins o serie de prevederi menite să adâncească democrația internă de partid, disciplina de partid, să asigure stimularea inițiativei creatoare a tuturor organizațiilor și membrilor partidului. De asemenea, s-au prevăzut sporirea răspunderilor și atribuțiilor care revin comitetelor județene, municipale, orășenești și comunale, obligativitatea ca organele de partid să supună, în prealabil, unei largi dezbateri în organizațiile de partid și cu oamenii muncii principalele măsuri privind activitatea economică și social-culturală ce urmează a fi adoptate, dreptul adunărilor și conferințelor de partid de a discuta și a propune candidați pentru organele de partid imediat superioare, inclusiv pentru Comitetul Central. În lumina acelorasi principii democratice, Statutul a prevăzut ca forumul suprem al partidului — Congresul — să aleagă pe secretarul general al partidului, astfel încât decizia să reflecte voința întregului partid. Congresul a hotărât reinstituirea funcției de secretar general al partidului, reluând astfel o tradiție mai veche a partidului nostru. În funcția de secretar general al Partidului Comunist Român a fost ales tovarășului Nicolae Ceaușescu ¹⁰.

Pe acest fond, problemele de bază ale politicii partidului au fost larg dezbătute cu activul și cu întregul partid, hotărârile adoptate fiind expresia voinței colective a tuturor comuniștilor. Formarea, pe lângă organele locale și la Comitetul Central, a comisiilor pe probleme în diferite domenii a avut un rol însemnat în dezbateră și elaborarea celor mai importante hotărâri, în participarea la activitatea de conducere a membrilor organelor de partid, a întregului activ. „Noi — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — ne preocupăm, în general, de democrația socialistă, dar nu trebuie să uităm nici un moment că aceasta este, pînă la urmă, nemijlocit legată de felul în care în interiorul partidului există o viață democratică, de felul în care organele și organizațiile noastre de partid acționează în concordanță cu prevederile Statutului nostru, care pornesc de la necesitatea afirmării cu putere a principiului conducerii și muncii colective, al participării membrilor de partid, a activului și cadrelor de partid la elaborarea colectivă a hotărârilor și aplicarea lor în viață, la unirea eforturilor oamenilor muncii pentru înfăptuirea politicii partidului“ ¹¹. Rolul partidului de forță politică conducătoare în societatea socialistă, de dinamizator al energiilor întregului popor fac ca funcționarea lui democratică să constituie o problemă fundamentală pentru întreaga dezvoltare a societății socialiste. Asigurînd participarea activă a comuniștilor la dezbateră și rezolvarea tuturor problemelor de partid, creșterea contribuției lor la soluționarea sarcinilor construcției socialiste, democrația internă de partid se înscrie ca un important factor de amplificare a democrației socialiste în viața economică, politică, culturală și socială, de întărire a răspunderii în muncă, de sporire a angajării conștiente în procesul activității sociale. Viața arată că, în trecut, cînd normele democrației interne de partid, principiile conducerii și muncii colective nu au fost aplicate consecvent în activitatea partidului

¹⁰ *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1969, p. 717—736.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 61—62.

nostru au avut loc „încălcări ale legalității, abuzuri împotriva unor activiști de partid și de stat, arestări și procese fără o bază juridică”¹². De aceea, una din preocupările esențiale ale Partidului Comunist Român după cel de al IX-lea Congres a fost înlăturarea completă a unor metode și practici negative, folosite în trecut, în activitatea partidului, luînd măsurile necesare pentru a se evita cu desăvîrșire repetarea lor. Pe această linie, C.C. al P.C.R. a examinat, în mai multe rînduri, o serie de greșeli, abuzuri și ilegalități săvîrșite într-o anumită perioadă a activității partidului și statului, care au costat viața unor activiști de seamă ai partidului. În urma unei temeinice analize, Plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1968 a adoptat hotărîrea de reabilitare a acestora, considerînd că acuzațiile care li se aduseseră la timpul respectiv au fost neîntemeiate.

Partidul Comunist Român, preocupîndu-se permanent, în noua etapă pe care o traversează România, de perfecționarea sa ca organism politic dinamic, de creșterea calitativă a rolului său conducător, a acordat o atenție deosebită întăririi rîndurilor sale. Calitatea conducerii de către partid depinde de compoziția partidului, de calitatea membrilor săi, de competența, responsabilitatea, devotamentul și gradul implicării lor în problemele vieții economice-sociale. P.C.R. a vegheat și veghează la păstrarea unei compoziții precumpănitor muncitorești, a acționat și acționează pentru ridicarea la un nivel tot mai înalt a calității de membru de partid. Sub acest aspect, remarcăm hotărîrea Congresului al XI-lea al P.C.R. cu privire la semnarea, cu prilejul primirii în rîndurile Partidului Comunist Român, de către fiecare membru de partid, a *Angajamentului solemn*, ale cărui prevederi sînt cuprinse în mod organic în Statutul P.C.R., precum și adoptarea de către același Congres a *Codului principiilor și normelor muncii și vieții comuniștilor, ale eticii și echității socialiste*. Subliniind necesitatea întăririi continue a rîndurilor P.C.R. prin primirea în partid a celor mai conștienți și mai înaintați oameni ai muncii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Cuvîntarea de închidere a lucrărilor Conferinței Naționale a P.C.R. din 7—9 decembrie 1977, arăta : „A fi membru al partidului, a fi comunist înseamnă a fi revoluționar nu numai în vorbe, ci și în fapte, înseamnă a face totul pentru a contribui fiecare, la locul său de muncă, la traducerea în viață a Programului partidului, la îndeplinirea năzuințelor poporului nostru. Aceasta înseamnă a face totul pentru însușirea celor mai înalte cunoștințe din toate domeniile, pentru a fi stăpîn pe concepția revoluționară materialist-dialectică despre lume și viață, a acționa în toate împrejurările ca revoluționar, împotriva a tot ceea ce este vechi, a ceea ce și-a trăit traiul și nu mai corespunde noilor realități și schimbări din societatea noastră și din lume, a promova cu curaj noul în toate domeniile de activitate. Numai așa vom rămîne un partid revoluționar — și sînt convinși că partidul nostru va fi permanent un partid tînăr, revoluționar, prin concepția, prin activitatea sa în slujba poporului, a socialismului, a comunismului și păcii !”¹³. Cei aproape 3 000 000 de membri, cît numără partidul nostru — peste 25% din populația activă a țării —, constituie o imensă forță politică, fapt care ilustrează atracția crescîndă pe care o exercită partidul în rîndurile maselor, identificarea sa cu năzuințele vitale ale întregului popor.

¹² Plenara C.C. al P.C.R. din 22—25 aprilie 1968, Editura politică, București, 1968, p. 69.

¹³ Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 7—9 decembrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 483.

A crescut numărul membrilor de partid cu studii superioare, postliceale și liceale ; 25,67% din efectivul partidului sînt absolvenți ai școlilor tehnice, profesionale sau de maiștri. În urma măsurilor stabilite de Plenara Comitetului Central din martie 1978, organele și organizațiile de partid, inspectoratele școlare au desfășurat o amplă activitate de sprijinire a membrilor de partid și a celorlalți oameni ai muncii pentru completarea studiilor.

Partidul Comunist Român dispune de o rețea densă de organizații de bază, care activează în toate uzinele, fabricile, șantierele, unitățile socialiste din agricultură, în instituțiile de învățămînt, știință, artă, în toate compartimentele vieții sociale. Organizarea P.C.R. pe principii teritoriale și al locului de muncă creează partidului posibilitatea ca, prin intermediul organizațiilor sale, să realizeze legături permanente, nemijlocite cu clasa muncitoare, cu țărănimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii sociale, asigură prezența comuniștilor acolo unde masele de oameni ai muncii făuresc valorile materiale și spirituale ale societății, influențându-le și mobilizându-le la înfăptuirea politicii partidului. Semnificativ este faptul că, în marile întreprinderi, organizațiile de partid au trecut, în decursul anilor, printr-un proces de continuă întărire politică și organizatorică, efectivul lor în totalul personalului muncitor reprezentînd între 36% și 44% la combinatele siderurgice Galați, Hunedoara și Reșița, Centrala cărbunelui Petroșani, Întreprinderea de metale neferoase Baia Mare, Întreprinderea Progresul Brăila, 33% la Combinatul de îngrășăminte azotoase Tg. Mureș, 30% la Întreprinderile 23 August și Mașini Grele București etc. Existența unor organizații de partid puternice din punctul de vedere numeric și calitativ asigură realizarea cu succes a sarcinilor care decurg din planul cincinal, în toate domeniile, ridicarea eficienței întregii activități economice și sociale.

În concordanță cu indicațiile date de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara Comitetului Central din martie 1978, potrivit cărora organele și organizațiile de partid trebuie să acorde toată atenția înfăptuirii hotărîrilor Congresului al XI-lea, ale Conferinței Naționale din 1977, punînd accentul pe calitatea membrilor de partid, munca politică-educativă și organizatorică consacrată întăririi rîndurilor partidului a fost îndreptată cu precădere spre primirea în partid a celor mai conștienți și înaintați oameni ai muncii, îndeosebi muncitori și țărani, animați de spirit revoluționar, care militează cu sîrguință pentru îndeplinirea planului, întărirea ordinii și disciplinei.

Compoziția socială a Partidului Comunist Român, structura sa organizatorică, precum și pregătirea politică-ideologică, profesională și calitățile morale ale comuniștilor asigură unitatea și coeziunea rîndurilor partidului, capacitatea sa de a întări continuu alianța, unitatea clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, de a mobiliza oamenii muncii din industrie și agricultură, învățămînt, cultură, din toate domeniile de activitate la înfăptuirea politicii sale, de a-și exercita la un nivel tot mai înalt rolul conducător în societatea noastră.

În întărirea coeziunii politice, organizatorice și ideologice, P.C.R. acordă o deosebită atenție perfecționării activității politice-ideologice și de educație socialistă, creșterii continue a conștiinței revoluționare a comuniștilor, ca, dealtfel, a tuturor oamenilor muncii. Principala caracteristică a orientării P.C.R. în acest domeniu este concepția largă, cuprinzătoare, despre educația socialistă a membrilor de partid, a oamenilor muncii în general, ca o activitate care implică o temeinică pregătire politică-ideolo-

gică, bazată pe însușirea concepției materialist-dialectice și istorice despre natură și societate, lărgirea orizontului general de cunoaștere prin însușirea a tot ce este valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, creșterea spiritului de responsabilitate socială, generalizarea în întreaga societate a atitudinii noi, înaintate față de muncă, față de proprietatea socialistă, dezvoltarea continuă a devotamentului față de cauza socialismului, a făuririi comunismului în țara noastră și în întreaga lume. În fundamentarea politicii sale în acest domeniu, partidul pornește de la ideea că menirea istorică a socialismului este nu numai de a elibera omul de asuprire și exploatare, de a asigura bunăstarea lui materială, ci de a făuri o civilizație spirituală superioară, care nu se poate realiza decât prin formarea unui om nou, cu o înaltă conștiință și pregătire culturală și profesională, cu un profil moral-politic înaintat, cu o atitudine avansată față de muncă, față de interesele generale ale societății.

În perioada marcată de Congresele al IX-lea (1965), al X-lea (1969) și al XI-lea (1974), Partidul Comunist Român, desfășurând o intensă activitate ideologică și politică-educativă, a pus pe primul plan educarea oamenilor muncii, a întregului popor în spiritul concepției revoluționare, materialist-dialectice și istorice, despre lume și viață, promovarea normelor și principiilor comuniste de etică și echitate, mobilizarea și unirea eforturilor tuturor comunistilor, ale întregului popor pentru realizarea programului dezvoltării multilaterale a socialismului în România. O importanță deosebită în această privință au avut hotărârile Plenarei C.C. al P.C.R. din noiembrie 1971, care a elaborat programul ideologic de largă perspectivă, avînd drept obiectiv fundamental ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. Elementele constitutive ale acestui program sînt înmănunchate și sintetizate într-o concepție unitară, de ample dimensiuni, dezvoltate creator în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, adoptat la Congresul al XI-lea al partidului. Prin întregul său conținut, Programul Partidului Comunist Român întrunește atributul de Cartă fundamentală ideologică, teoretică și politică a partidului, a întregului popor. El relevă în acest sens că „Partidul trebuie să asigure conducerea și îndrumarea nemijlocită a întregii activități ideologice, teoretice, a întregii munci politice și cultural-educative”.¹⁴

Pornind de la faptul că transformarea conștiinței oamenilor formează una dintre cele mai complicate probleme, cu mult mai grea, în multe privințe, decât dezvoltarea economiei, Partidul Comunist Român și-a intensificat eforturile în această direcție și a inițiat o serie de măsuri noi, printre care cea mai semnificativă a fost convocarea, în iunie 1976, a *Congresului educației politice și al culturii socialiste*. Acest Congres s-a afirmat ca un larg forum democratic de dezbateri și elaborare colectivă a planurilor privind desfășurarea în perspectivă a muncii politice-educative de dezvoltare a conștiinței socialiste a maselor. Relevînd succesele obținute în educația comunistă a oamenilor, ca și lipsurile existente, Congresul a jalonat liniile directoare ale activității de educație revoluționară, socialistă a oamenilor muncii.

Măsurile din domeniul muncii ideologice, politice și cultural-educative adoptate de Plenara din 2—3 noiembrie 1976, pe baza orientărilor Congresului al XI-lea al partidului, ca și indicațiile secretarului general al partidului de la Consfătuirea de lucru cu activiști și cadre din domeniul educației politice, al propagandei și ideologiei, din 9 septembrie 1977, precum și de la Consfătuirea de lucru de la C.C. al P.C.R. din 5—7 septembrie 1979 constituie veritabile jaloane ale unei munci ideologice și politice-educative eficiente, menite să țină seama în permanență de transformările care au loc în societatea noastră și în lume.

În viziunea Partidului Comunist Român, criteriul de apreciere a eficienței activității ideologice și politice-educative îl constituie gradul participării comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii la opera constructivă, angajarea conștientă și contribuția activă a fiecăruia la progresul social-economic și cultural al națiunii noastre socialiste. Menirea activității politice-ideologice, subliniază partidul nostru, este nu numai de a explica politica partidului, ci de a înarma oamenii muncii cu înțelegerea căilor practice de acțiune pentru îndeplinirea ei. „Organizațiile de partid, comitetele județene — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să pună permanent în centrul activității îndeplinirea în cele mai bune condiții a hotărârilor partidului și legilor țării, a planului de dezvoltare economico-socială, a sarcinilor ce revin județului din planul național unic”.¹⁵

Grija statornică a P.C.R., puternic oglindită în documentele Congreselor IX, X și XI, pentru perfecționarea continuă a activității ideologice și politice-educative a determinat intensificarea și sporirea forței sale de înfrîurire, ceea ce și-a găsit reflectarea în creșterea nivelului general ideologic și politic al cadrelor, al întregului partid, în îmbunătățirea activității de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste a întregului popor. Aceasta se vedește, totodată, în ansamblul succeselor dobândite în domeniul vieții economice-sociale, în avîntul și dăruirea cu care milioanele de oameni ai muncii îndeplinesc politica partidului.

Perfecționarea exercitării rolului conducător al partidului, adîncirea democrației de partid și-au găsit expresia în fundamentarea tot mai amplă și profundă a politicii de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, în dezvoltarea democrației în viața societății noastre, în creșterea capacității partidului de a mobiliza masele de oameni ai muncii la elaborarea și îndeplinirea politicii sale. P.C.R. a desfășurat o amplă activitate teoretică și practică pentru crearea și continua perfecționare a cadrului organizatoric de participare a clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea societății, perfecționarea activității și funcțiilor statului în vederea întăririi rolului său în conducerea unitară a vieții economice-sociale, realizarea unor modificări radicale, cu caracter profund democratic, în legislația țării. La baza măsurilor privind perfecționarea organizării și conducerii societății, Partidul Comunist Român a situat în mod consecvent principiile conducerii științifice, care țin seama de caracterul noii orînduiri, de necesitatea dezvoltării democrației socialiste, a participării la conducerea vieții economice-sociale a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, de țelurile fundamentale ale socialismului și comunismului : rolul conducător al partidului în toate domeniile activității sociale ; centralismul democratic ; munca și conducerea colectivă ; conducerea unitară, pe baza planului națio-

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la consfătuirea de lucru de la Comitetul Central al Partidului Comunist Român*, din 5—7 septembrie 1979, Editura politică, București, 1979, p. 10.

nal unic, a vieții economice și sociale ; subordonarea întregii activități economice-sociale ridicării nivelului de trai, material și spiritual, al poporului ; realizarea unei corelații armonioase între factorii interni și externi ai construcției socialiste etc.

Bazându-se pe principiul conducerii colective, P.C.R. a promovat un sistem de forme organizatorice, instituționale menite să ducă la lărgirea democrației. Au fost instituționalizate adunările generale ale oamenilor muncii, consiliile de conducere, consiliile oamenilor muncii și birourile executive ale acestora, organe deliberative, reprezentând forme ale autoconducerii muncitorești, ale manifestării răspunderii colectivelor de muncă pentru buna gospodărire a mijloacelor financiare și materiale ce le sînt încredințate, ca parte a avuției generale a poporului. Autoconducerea muncitorească constituie o expresie a ridicării pe o treaptă superioară a democrației muncitorești, în perspectiva trecerii treptate spre fazele superioare ale organizării comuniste a vieții sociale.

În vederea adîncirii democrației economice, parte integrantă a democratismului societății socialiste românești, a creșterii rolului clasei muncitoare, al oamenilor muncii în conducerea nemijlocită a economiei a fost instituționalizat, în 1977, *Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*, ca for suprem de conducere a activității din aceste domenii, și s-a constituit *Consiliul Național al Oamenilor Muncii* — organisme larg reprezentative ale clasei muncitoare și ale celorlalți oameni ai muncii.

Creșterea rolului clasei muncitoare, al tuturor oamenilor muncii în conducerea și gospodărirea întreprinderilor, adîncirea democrației socialiste au căpătat noi dimensiuni în urma adoptării de către Plenara C.C. al P.C.R. din 22—23 martie 1978 a unui ansamblu de măsuri menite să asigure întărirea autoconducerii și autogestiunii unităților economice, lărgirea competențelor acestora în luarea deciziilor, în elaborarea și îndeplinirea planului, în întocmirea bugetului de venituri și cheltuieli, introducerea ca indicatori de bază a valorii producției nete și producției fizice etc.

Au fost perfecționate metodele de activitate și formele organizatorice ale sindicatelor, organizațiilor de tineret, de femei, ale Frontului Unității Socialiste — organism politic larg, revoluționar, democratic. O valoare, deosebită au propunerile formulate de secretarul general al partidului nostru *Cu privire la creșterea rolului Frontului Unității Socialiste în viața social-politică a României și îmbunătățirea organizării sale*, a căror aplicare va avea o mare însemnătate politică pentru dezvoltarea democrației socialiste și participarea activă a întregului popor la făurirea conștientă a propriului său viitor comunist. Prin traducerea lor în viață, se va asigura o tot mai largă și intensă participare a clasei noastre muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la vasta operă de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și a orînduirii comuniste pe pămîntul României. „Măsurile propuse — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — sînt o nouă și elocventă expresie a forței orînduirii noastre socialiste, a unității de nezdruccinat a întregului popor în jurul partidului. Prin adoptarea lor ridicăm pe o treaptă nouă, mai înaltă, sistemul nostru democratic general, asigurăm intensificarea participării celor mai largi mase de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor la conducerea societății, la făurirea conștientă a vieții noi, libere, independente și prospere, la marea operă de zidire a socialismului

și comunismului în România. Se va afirma astfel și mai puternic unitatea întregului popor în jurul Partidului Comunist Român, se vor întări tot mai mult orînduirea noastră socialistă, independența și suveranitatea patriei, se va accelera mersul nostru înainte pe calea progresului și civilizației comuniste”¹⁶.

Climatul social-politic și ideologic, cadrul instituțional democratic larg creat oferă condiții autentice de dezbatere liberă, de participare la dialogul democratic multilateral, politic și ideologic, ce se desfășoară în țara noastră, în adunările oamenilor muncii din întreprinderi, cooperative agricole și instituții, în adunările de partid și învățămîntul politic-ideologic, în paginile presei, la radio și televiziune, în sesiuni și manifestări științifice etc. Dialogul politic și ideologic larg, care, în perioadele de intensă activitate politică, capătă în România o maximă extindere, ca, de exemplu, în perioadele premergătoare congreselor, conferințelor naționale ale partidului, altor congrese, cum au fost Congresul deputaților consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare municipale, orașenești și comunale, Congresul educației politice și al culturii socialiste, Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi, precedate de o largă dezbatere în partid și cu întreg poporul a problemelor supuse atenției, dialogul direct dintre conducerea de partid și popor ilustrează elocvent că P.C.R. realizează o conducere a societății bazată pe contactul viu, direct cu masele largi ale oamenilor muncii. Tocmai datorită faptului că partidul își exercită rolul conducător în societate pe calea dezvoltării dialogului nemijlocit cu poporul în elaborarea politicii sale, prin consultarea largă a maselor de oameni ai muncii în conducerea țării, el este înconjurat de stima, dragostea și încrederea nețărmurită a tuturor celor ce muncesc. Politica sa este urmată de întreaga națiune cu convingerea că ea exprimă interesele supreme ale țării, ale cauzei victoriei socialismului.

Capacitatea organizatorică și politică a partidului, măiestria lui de a ști să unească elanul transformator, energia și virtuțile de luptă și de muncă ale clasei muncitoare, țărânimii și intelectualității, ale tuturor celor ce muncesc, în grandioasa operă socialistă, este elocvent ilustrată de realizările remarcabile ale României dobîndite pe calea progresului social. Dimensiunile acestor realizări sînt oglindite de faptul că ritmul mediu anual la producția industrială a atins cota înaltă de 12,7%, la venitul național 10%, ceea ce a făcut ca, în 1978, producția industrială să fie de 42 de ori mai mare decît în 1938, anul de virf al producției în România antebelică, iar cea agricolă să sporească de trei ori față de același an 1938. Corespunzător creșterii puterii economice a țării, veniturile reale pe locuitor au sporit de aproape cinci ori, față de 1950. A fost dezvoltat puternic și perfecționat continuu învățămîntul de toate gradele, gratuit și larg deschis tuturor tinerilor, indiferent de sex și naționalitate; a avut loc ridicarea culturală a întregului popor, s-au format cadrele necesare dezvoltării materiale și spirituale a societății noastre. Întreaga politică a partidului și statului, tot ceea ce se făurește pe plan material și spiritual este consacrat omului, dezvoltării sale multilaterale.

Înfăptuirile remarcabile din anii socialismului sînt generatoare de noi valori revoluționare, deschid perspectiva certă a evoluției țării pe trepte mereu superioare. Pornind de la cerințele obiective ale etapei făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o parcurge țara noastră și

¹⁶ „Scînteia“, anul XLIX, nr. 11 566 din 31 octombrie 1979.

ținând seama de impetuoasa revoluție tehnică-științifică mondială, Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român — eveniment de o deosebită însemnătate în viața social-politică a țării noastre — a dezbătut și a aprobat *Directivele cu privire la dezvoltarea economică-socială a României în cincinalul 1981—1985 și orientările de perspectivă pînă în 1990*; *Programul-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada 1981—1990 și direcțiile principale pînă în anul 2000*; *Programul-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei pe perioada 1981—1990 și orientările principale pînă în anul 2000*; *Programul-directivă de creștere a nivelului de trai în perioada 1981—1985 și de ridicare continuă a calității vieții*; *Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985*. Întemiate pe cunoașterea legilor obiective care guvernează înaintarea societății pe calea progresului social, pe înțelegerea cerințelor cardinale ale actualei revoluții tehnice-științifice, ancorate în solul realităților românești, documentele Congresului al XII-lea al partidului sînt în deplină concordanță cu obiectivele și sarcinile înscrise în *Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, adoptat de Congresul al XI-lea al partidului, cu cerințele legice ale ridicării țării pe o nouă treaptă de progres, cu interesele fundamentale ale națiunii noastre. Directivele Congresului cu privire la dezvoltarea economică-socială a României în cincinalul 1981—1985 și orientările de perspectivă pînă în 1990 formulează ca obiectiv fundamental continuarea înfăptuirii prevederilor Programului partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism, intrarea societății românești într-o fază nouă, superioară a dezvoltării sale, în care vor avea loc afirmarea cu putere a revoluției tehnice-științifice contemporane în toate domeniile, accelerarea trecerii, pe baza acumulărilor cantitative obținute în cincinalele precedente, la o nouă calitate a activității economice-sociale, ridicarea pe o treaptă și mai înaltă a gradului de bunăstare și civilizație al întregului popor, întărirea independenței și suveranității patriei noastre socialiste.

În cursul cincinalului 1981—1985, se va intensifica procesul de creștere și modernizare a structurii industriei, prin dezvoltarea mai rapidă a subramurilor și sectoarelor mici consumatoare de materii prime și energie, accentuarea rolului industriei prelucrătoare și diversificarea producției ramurilor de vîrf ale industriei. Semnificativ este faptul că ramurile prelucrătoare de bază — metalurgia, construcțiile de mașini, chimia și industria bunurilor de consum — vor da, în 1985, peste 90% din producția industrială. Directivele marchează și în agricultură trecerea de la acumulările cantitative realizate în cincinalele anterioare la o nouă calitate, materializată într-o creștere substanțială a producției agricole, a productivității muncii și ridicarea eficienței economice.

În cadrul înfăptuirii Programului Partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, documentele Congresului al XII-lea prevăd continuarea susținută a politicii de dezvoltare și modernizare a economiei tuturor județelor, creșterea în ritm înalt a produsului social și a venitului național, realizarea unui echilibru corespunzător între diferite sectoare și ramuri de activitate, înflorirea puternică a științei, învățămîntului și culturii, perfecționarea tuturor raporturilor sociale, adîncirea, în continuare, a democrației socialiste, conducerea pe baze științifice a întregii societăți.

În strinsă legătură cu preocupările pentru creșterea și îmbunătățirea structurii industriei, pentru dezvoltarea echilibrată a economiei naționale în ansamblu, Documentele Congresului al XII-lea al partidului acordă o atenție deosebită *dezvoltării bazei de materii prime și energetice*. Asigurarea materiilor prime, a combustibilului și energiei și dezvoltarea bazei de materii prime și alimente din agricultură sînt cele mai importante priorități economice, de care depinde dezvoltarea industriei, a tuturor ramurilor de activitate. Programul-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei concretizează liniile fundamentale ale politicii energetice a Partidului Comunist Român, ținînd seama de cerințele actuale și de perspectivă ale dezvoltării economiei naționale, precum și de implicațiile pe care le generează criza energetică ce se manifestă pe plan mondial. Programul stabilește sarcinile de bază privind dezvoltarea potențialului energetic al țării, precum și gospodărirea cu maximă eficiență a resurselor energetice de care dispune țara noastră, raționalizarea și reducerea continuă a consumurilor de energie în toate domeniile, urmărind ca în viitorul deceniu România să poată asigura, în linii generale, satisfacerea necesităților de energie prin mijloace proprii.

Programul-directivă de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică asigură orientarea cercetării în direcțiile esențiale pentru dezvoltarea în ritm înalt a economiei naționale și a întregii societăți, pe baza afirmării tot mai puternice a revoluției tehnice-științifice. El trasează direcțiile principale, căile pe care va merge cercetarea în toate domeniile — energetică, fizică și energia nucleară, chimie, electronică, biologie, tehnică, matematică, medicină, informatică etc., inclusiv în domeniul științelor sociale. Programul stabilește legarea tot mai strînsă a cercetării științifice de cerințele concrete ale producției materiale și vieții sociale, sporirea rolului său în transformarea naturii, a materiei și a mediului înconjurător.

Strategia dezvoltării economice-sociale a României, orientată spre creșterea susținută a forțelor de producție și sporirea productivității muncii se bazează pe mobilizarea și valorificarea superioară a resurselor materiale și umane proprii, pe primatul factorilor calitativi, precum și pe amplificarea colaborării și cooperării economice internaționale. În perioada 1981—1990, continuîndu-se dezvoltarea în ritm înalt a economiei, va fi alocată o parte însemnată din venitul național pentru fondul de dezvoltare economică-socială, circa 30%. Pe baza creșterii rapide, echilibrate și eficiente a economiei naționale, venitul național pe locuitor, în 1985, va ajunge la 2 400—2 500 de dolari, iar în 1990 la 3 000—3 500 de dolari. Astfel, se va realiza un pas important înainte pe drumul apropierii țării noastre de nivelul economic al țărilor dezvoltate, asigurîndu-se condiții de viață superioare poporului român.

Pe baza dezvoltării și modernizării economiei naționale, se va asigura ridicarea continuă a calității vieții, scopul suprem al politicii partidului de edificare a noii orînduiri. Programul-directivă de creștere a nivelului de trai situează în centrul atenției omul, satisfacerea în cît mai bune condiții a cerințelor tuturor membrilor societății noastre. Programul stabilește coordonatele de bază privind satisfacerea nevoilor sociale pentru întreaga populație în condițiile creșterii substanțiale a veniturilor din muncă și a celor ce se obțin din fondurile sociale de consum.

Documentele Congresului al XII-lea al P.C.R. reprezintă o contribuție originală a partidului nostru la teoria și practica socialismului în epoca revoluției științifice și tehnice contemporane, o reafirmare a ideologiei

noastre revoluționare cu adânci implicații pozitive în viața națiunii noastre. Ele sînt o expresie elocventă a răspunderii cu care Partidul Comunist Român își îndeplinește rolul de forță politică conducătoare în societatea noastră, asigurînd înflorirea României socialiste, conducînd cu pricepere națiunea noastră pe drumul civilizației comuniste. Întregul popor român a primit cu sentimente de profundă satisfacție Documentele adoptate de Congresul al XII-lea al P.C.R., acționînd cu hotărîre pentru traducerea lor în viață.

Fiecare victorie și împlinire a poporului român în evul contemporan al istoriei sale, fiecare pas în dezvoltarea oricărui compartiment al vieții materiale și spirituale a țării pune în lumină cu neasemuită strălucire rolul Partidului Comunist Român de suprem scrutător al mișcării istoriei, al realităților nemijlocite în desfășurarea lor, de promotor și deschizător al orizonturilor noi și novatoare, pînă la capăt revoluționare, de conducător clarvăzător și dinamizator al celei mai impresionante opere constructive și creative edificate de poporul nostru în vatra sa de viață. Sensul gîndirii și acțiunii științifice și creatoare a partidului comunistilor români întruchipează și proiectează sensul mersului nostru robust și vertiginos pe noi și impunătoare trepte de ascensiune istorică, dîndu-ne perspectiva limpede și suportul de certitudine în lucrarea noastră de astăzi și de mîine ca popor, ca națiune.

Tăria țării, forța ei cea mai vie de propulsare, viitorul acestui pămînt strămoșesc se identifică în tăria Partidului Comunist Român, inima mereu viguroasă, mereu tînără, centrul vieții noastre naționale. La această inimă a marilor și generoaselor tensiuni revoluționare se conectează intim toți fiii României, într-un unic puls, într-un unic simțămînt. Acesta este modul specific de a fi și a se manifesta al poporului român în lumea contemporană, aceasta este aureola perenă a eroicului nostru partid, ale cărui cuget și fapte reprezintă cea mai înaltă și mai cutezantă materializare a vrierii și aspirațiilor vitale ale oamenilor de pe aceste meleaguri, a intereselor supreme de bunăstare, fericire, libertate și independență ale patriei.

Concepția și acțiunea partidului clasei muncitoare în domeniul alianțelor politice la începutul veacului al XX-lea

ION MAMINA

Regimul politic din România în epoca pe care o abordăm își are, natural, componentele proprii celor două clase cu poziții diriguitoare — burghezia și moșierimea —, ca și formațiuni care gravitau, mai mult sau mai puțin, în jurul lor, dar substanța tabloului politic românesc nu se circumscria la atât. O forță de mare vivacitate — născută din procesul și cerințele obiective și subiective ale evoluției sociale —, radical diferită de natura acestui regim, dar acționând în condițiile și de la datele existenței lui, se exercita în primul planul vieții politice — partidul clasei muncitoare. De pe pozițiile supreme, cele revoluționare, el a investigat și a abordat științific și creator chestiunile nodale ale țării, atît cele la ordinea zilei în respectivele vremuri, cît și cele ale dezvoltării în perspectivă, avînd ca finalitate instaurarea orînduirii socialiste.

Prin însăși menirea sa, de exponent al celei mai viguroase, mai revoluționare forțe a societății românești — clasa muncitoare —, al tuturor mediilor sociale asuprite și nedreptățite, de portdrapel al istoriei românești în evul modern și în întreaga ei desfășurare de viitor, partidul proletariatului român și-a cucerit rolul de factor politic fundamental, care a pus deschis în fața țării, de la nivelul orizonturilor de largă deschidere și inovare, problemele ei reale și stringente, soluțiile adecvate unui mers ascendent de temeinicie și trăinicie, acreditîndu-se ca forța decisivă de contestare și presiune asupra regimului politic, forță peste care nu se putea trece. „Ancorat în realitățile social-politice ale țării, partidul muncitorilor din România — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — și-a spus cuvîntul față de toate marile probleme care frămîntau societatea românească din acea vreme, luînd poziție și preconizînd soluții în conformitate cu interesele de clasă, cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului”¹.

Detășîndu-se ca purtător autentic și promotor consecvent de progres, partidul clasei muncitoare, bîzîndu-se pe muncitorime, pe toate forțele revoluționare, pe care le polariza în jurul său, a înțeles să folosească toate pirghiile posibile, să dialogheze și să se confrunte cu toate formațiunile politice ale regimului, într-un unic efort de soluționare atunci, în epocă, a dezideratelor și obiectivelor menite a apăra și a afirma masele muncitoare, a dezvolta procesul de cuceriri democratice în interesul celor mulți — cadru propice continuiei înaintări a luptei revoluționare.

În acest context a fost concepută și s-a exprimat tactica de alianțe politice a partidului clasei muncitoare, care a devenit o constantă în ansamblul acțiunii sale politice. În strînsă concordanță cu mutațiile din scena politică, această tactică a cunoscut o mare mobilitate și promptitudine, s-a îmbogățit mereu cu concluzii și metode de acțiune, alcătuiînd un valoros tezaur, care va fi ridicat pe treptele cele mai înalte de Partidul Comunist Român, stînd în inșeși fundamentele marilor momente

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 265—266.

ale bătăliilor sale din anii interbelici, în primul rînd ale luptei antifasciste din deceniile al patrulea și al cincilea, iar apoi ale victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944.

La începutul veacului al XX-lea, chestiunea complexă a alianțelor politice se ridică cu o acuitate crescîndă în fața partidului proletariatului, fiind impusă de realitatea românească înscrisă într-un ritm mai alert al dezvoltării, cu implicații și mutații în scena politică, de propria experiență acumulată în perioada de la sfîrșitul secolului trecut. Dealtfel, această problemă devenise și în mișcarea muncitorească internațională de un interes acut, pe măsura creșterii, an de an, a rolului partidelor socialiste în viața națională. Diversitatea opiniilor existente în chestiunea dată a dus chiar la scindarea, pentru cîțiva ani, a socialiștilor francezi², la delimitarea social-democraților ruși, în 1903, în bolșevici și menșevici. Soluții general valabile nu se puteau da, fapt evidențiat și de diferitele documente ale congreselor socialiste internaționale³, fiecare partid avînd să aplice la o realitate concretă și specifică principiile socialismului științific.

În ceea ce privește partidul muncitorilor din România, acesta își vădise capacitatea creatoare în larga paletă de cooperări politice inițiate de socialiști în ultimele decenii ale veacului al XIX-lea, care au concurat la afirmarea sa proeminentă în viața țării⁴. Toate realizările, ca și unele neîmpliniri, s-au constituit într-o fructuoasă experiență originală. Pentru a evita repetarea unor colaborări insuficient profilate (ca aceea cu liberalii, din 1898, care a precedat părăsirea partidului de așa-numiții „generoși“), socialiștii au acordat „acestei chestii o atenție și mai deosebită“⁵ în noua epocă. De aceea, s-au și consacrat eforturi propagandistice explicării în rîndul maselor muncitoare a principiilor tactice ale acțiunii politice socialiste⁶, de aceea a fost subliniată poziția independentă — „absolut neatîrnată și absolut stăpînă pe programul și tactica sa“⁷ —, a forței politice proletare în ansamblul societății românești.

În același timp, partidul muncitorilor a reușit să se exprime eficient în mîndrele unui sistem politic tot mai complicat și mai mobil și, căutînd să adopte o tactică a alianțelor cît mai elastică, a folosit cadrul oferit de regimul constituțional, momentele prielnice ale conjuncturilor politice. Însuși programul de acțiune socialist, prin prevederile sale de esență general-democrată, a implicat deschiderea spre forțele potențiale dispuse să acționeze în consens cu aceste deziderate, a exprimat disponibilitatea partidului revoluționar pentru acțiuni menite să realizeze implozia forțelor democratice în cadrul și în formele pe care le îngăduia epoca. Succesele înregistrate s-au datorat faptului că nici o clipă nu a fost neglijată conștiința deosebirii fundamentale, ireductibile, dintre interesele de clasă ale proletariatului, ale poporului român în ansamblul său, de cele ale burgheziei și moșierimii. Niciodată „rîul curat al mișcării muncitorești“ nu s-a amestecat „cu apele tulburi“ ale politicianismului⁸.

În direcționarea politicii de alianțe, un rol cardinal au jucat examinarea partidelor vremii, desprinderea conținutului autentic al programelor și doctrinelor lor, stabilirea ponderii și locului pe care le dețineau în angrenajul puterii, a raportului de forțe dintre ele. Cîștigurile teoretice dobîndite pe acest plan de partidul clasei muncitoare la sfîrșitul veacului al XIX-lea au fost îmbogățite prin noi analize, care au acordat o atenție predilectă mutațiilor intervenite pe firmamentul politic.

Socialiștii arătaseră că nivelul dezvoltării societății românești și-a pus în chip firesc pecetea asupra structurii sociale întîme a partidelor, împiedînd asupra caracterului de clasă strict omogen al acestora. Așa se și explică de ce marea proprietate era prezentă — deținînd și poziții importante — nu numai în Partidul Conser-

² Cazul Millerand s-a declanșat în 1899, prin intrarea liderului socialist francez în guvernul Waldeck-Rousseau, ceea ce a stîrnit mari discuții, căci „niciodată nu se mai întîmplase ca un socialist să treacă invizibila barieră și să pătrundă în tabăra burgheză ca să coopereze cu vreo parte a ei“ (Barbara W. Tuchman, *Trușăa citadelă*, Editura politică, București, 1977, p. 558).

³ Congresul socialist internațional de la Paris (septembrie 1900) a adoptat în problema alianțelor politice așa-numita „rezoluție de cauciuc“, care, deși refuza să aprobe acțiunea lui Millerand, nu o condamna totuși (Patricia van der Esch, *La deuxième Internationale. 1889—1923*, Paris, 1957, p. 167—168). Congresul următor, de la Amsterdam (august 1904), a apreciat că social-democrația „nu poate să tindă să participe la opera de guvernare în cadrul societății burgheze“ și a condamnat „orice încercare de a estompa contradicțiile de clasă spre a înlesni o apropiere de partidele burgheze“ (V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 10, Editura politică, București, 1962, p. 24—25).

⁴ A se vedea : Vasile Niculae, *Politica de alianțe a partidului clasei muncitoare din România la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „Anale de istorie“, anul XXIV, nr. 2/1978, p. 53—70.

⁵ „România muncitoare“, anul III, nr. 45 din 6—13 ianuarie 1908.

⁶ De pildă, problematica Congresului socialist internațional de la Amsterdam a făcut obiectul unor conferințe speciale („Adevărul“, anul XVII, nr. 5450 din 5 octombrie 1904).

⁷ „România muncitoare“, anul V, nr. 79 din 19 noiembrie 1909.

⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1966, p. 280.

vator, ci și în Partidul Național-Liberal sau în Partidul Conservator-Democrat ; de ce categorii ale burgheziei se aflau nu numai în tabăra liberală, ci și în celelalte formațiuni politice, precum cea takistă sau cea naționalist-democrată. Pornind de la această constatare, teoreticienii socialiști au relevat că elementul de noutate era conferit, în acel început de veac al XX-lea, pe temeiul dezvoltării generale capitaliste a economiei românești, de ofensiva burgheziei, care „prinde tot mai mult să se emancipeze de tutela, păgubitoare ei, a boierilor feudali”⁹ și cîștigă locuri însemnate și pe acest plan¹⁰. Permutările, deloc neglijabile, ce se produc în scena politică, sînt evidente — remarcă militanții partidului clasei muncitoare — după răscoala țărănimii din 1907, care a făcut „să se schimbe perspectiva politică a țării și să iasă la iveală drepturi și forțe noi”, ea reprezentînd pe plan politic „începutul unei perioade noi, de reorganizare, de consolidare, pe alte baze decît cele de pînă (atunci)..., a partidelor politice”¹¹.

În sprijinul acestor judecăți de valoare, socialiștii au dezvăluit : confruntările din cadrul partidelor burgheziei și moșierimii ; nivelul și perimetrul de manifestare a acestora ; delimitarea mai netă, pe principii de clasă, a acestora ; ascendența dobîndită de P.N.L. — care tot mai evident „reprezintă burghezia și finanța română, precum și arendășimea mijlocie”¹² —, în raport cu Partidul Conservator — „partidul marilor proprietari de pămînt, al vechilor boieri, care trăiesc din renta pămîntului și din exploatarea muncii țăranilor, fie că-și administrează ei înșiși moșiile, fie că le dau în arendă”¹³ ; apariția unor noi formațiuni politice, cu categorii burgheze importante în rîndurile lor.

Pe aceste temeiuri, socialiștii au făcut aprecieri, în genere nuanțate și realiste, la adresa partidelor liberal și conservator. Ei au pornit de la constatarea judicioasă că, dincolo de deosebiriile dintre ele, exprimate, îndeosebi, pe planul programatic, dar și al metodelor de guvernare, între acestea existau multiple asemănări, determinate de interesul comun pe care-l aveau în a-și menține pozițiile dominante, în a exploata masele muncitoare. Oricît de multe asemănări ar fi fost între conservatori și liberali, socialiștii au surprins elementele esențiale care-i deosebeau. Cu toate acestea, în documentele partidului s-a adoptat o atitudine pe alocuri exagerată față de liberali, negîndu-li-se orice rol reformator¹⁴. Și aceasta, în timp ce se releva în mod realist caracterul profund retrograd al doctrinei și programului Partidului Conservator¹⁵, cu care socialiștii au realizat, totuși, o colaborare politică.

Tenta antiliberală pe care o identificăm și în domeniul politicii socialiste de alianțe — o atitudine tactică deosebită de aceea de la sfîrșitul secolului al XIX-lea — nu a fost întîmplătoare. Ea a derivat din considerente aflate atît în interiorul, cît și în afara mișcării muncitorești. Mai întîi, orientarea spre înnoiri a Partidului Național-Liberal se arăta a fi lentă și prea puțin maleabilă, încît cu greu socialiștii se puteau încrede în reformele promise, care au și fost diminuate, diluate, prin înțelegeri ale partidelor claselor stăpînitore în propriul profit. Ea a fost însoțită de măsuri represive împotriva maselor, ceea ce a determinat riposta firească a partidului proletar, care a socotit că, pe planul alianțelor, ar putea merge cu „oricine, afară de liberali”¹⁶. În domeniul politicii sociale, cabinetele liberale au adus palide legiuiri în domeniul agrar, iar referitor la muncitorime au fost depășiți de conservatori. Politica concretă liberală vizînd stăvilirea procesului de întărire a mișcării revoluționare a făcut ca opoziția socială dintre proletariat și burghezie să se transfere pe plan politic într-o aprigă dispută între socialiști și liberali.

De asemenea, socialiștii nu au putut omite faptul că foști membri ai partidului muncitorilor se aflau acum în rîndurile liberalilor. Era vorba de „generoși” și de unii poporaniști. Aceste elemente au căutat să creeze o stîngă a P.N.L., acționînd în unele momente în sensul lichidării stărilor de lucruri anacronice care împiedicau progresul țării. Tentativele lor au fost reduse, însă, la parametrii admiși de cercurile

⁹ „România muncitoare”, anul III, nr. 48 din 27 ianuarie 1908.

¹⁰ „România muncitoare”, anul I, nr. 26 din 28 august 1905 ; anul II, nr. 2 din 12—19 martie 1906 ; anul IX, nr. 109 din 24 decembrie 1913.

¹¹ „România muncitoare”, anul III, nr. 49 din 3—10 februarie 1908.

¹² „România muncitoare”, anul IV, nr. 17 din 22—29 iunie 1908.

¹³ „Viitorul social”, anul I, nr. 9, aprilie 1908, p. 162.

¹⁴ S-a afirmat chiar că Partidul Național-Liberal „întrece în reacționarism și conservatorism Partidul Conservator” (*Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, Editura politică, București, 1975, p. 727).

¹⁵ „Viitorul social”, anul I, nr. 4, noiembrie 1907, p. 324.

¹⁶ „România muncitoare”, anul IV, nr. 10 din 4—11 mai 1908. „Orice ar fi, orice s-ar întîmpla, trebuie dar să nu uităm, să ne aducem veșnic aminte că între democrație și oligarhia liberală nu poate, nu trebuie să existe punct de atingere” („Facla”, anul II, nr. 1 din 1 ianuarie 1911, p. 2).

diriguitoare ale partidului¹⁷, situație prevăzută de socialiști. „În Partidul liberal ei sint și vor fi tratați ca o cantitate neglijabilă — scria C. Racovski. Li se va recunoaște talentul și inteligența, dar... Partidul liberal va înghiți și va nimici orice bunăvoință, va ucide orice inițiativă folositoare”¹⁸. La fel poporanistii, releva O. Călin, „își înmormintează idealul soluțiilor lor de salvare națională, pe care cu atîta mîndrie îl trimbițează în toate colțurile țării, în coșciugul afit de strîmt al Partidului liberal”¹⁹.

Cu toate acestea, au existat încercări de colaborare²⁰. Fruntașii partidului muncitorilor nu au negat posibilitatea unor contacte, cu condiția ca propunerile să fie făcute nu în ascuns, ci la lumina zilei, discutate și urmate de hotărîri în consecință²¹. Este semnificativ și faptul că poporanismul a fost apreciat de socialiști ca un curent aparținînd forțelor democratice, cu care, în anumite limite, partidul clasei muncitoare ar putea să desfășoare acțiuni comune²². Dar o asemenea alianță, care ar fi impulsionat înfăptuirea revendicărilor economice și social-politice de ordin general-democrat, nu s-a putut încheia. La această nereușită a contribuit și o anume rigiditate tactică a socialiștilor, dar, mai ales, atitudinea acestor elemente din Partidul Național-Liberal, de negare a dreptului la existență de sine stătătoare a forței politice socialiste, de opoziție față de mișcările revoluționare, atitudine înscrisă astfel în aliniamentele politicii cercurilor guvernante.

Plină de reflecții este atitudinea socialiștilor față de noile partide ivite din frământările care au cuprins societatea românească după ridicarea țărînimii din 1907. Așa a fost cazul cu Partidul Conservator-Democrat, desprins din Partidul Conservator la începutul anului 1908. Un program eclectic, pus în slujba dorinței de ascensiune la putere, încerca să răspundă intereselor categoriilor eterogene pe care le reprezenta. Succesele electorale inițiale ale acestui partid se explică prin elementul de nouitate pe care l-a adus în structura osificată a „rotativei guvernamentale” liberalo-conservatoare, prin risipa de promisiuni demagogice ale takismului, abundînd în formule care căutau să mulțumească pe toată lumea.

Neomiînd petele negre ale takismului — demagogia, arivismul, inconsecvența —, socialiștii au privit favorabil apariția acestei formațiuni politice, ca un prilej de a zdruncina inerția structurilor politice, de a lovi în imobilismul „care de patruzeci de ani încoace caracterizează toată viața noastră politică”²³. Ca „ferment de descompunere a celor două partide existente — scria C. Racovski, referindu-se la partidele „istorice” —, takismul va îndeplini un rol util”²⁴. Pe aceste temelii s-au inițiat, în unele momente, acțiuni ale partidului clasei muncitoare în direcția unor alianțe politice cu Partidul Conservator-Democrat.

¹⁷ Suportind opoziția „cadrelor vechi” liberale, dorințele și speranțele lor s-au consumat, mai ales, pe planul dezbaterilor teoretice, prin intermediul cărora s-au străduit să influențeze opinia politică în sensul dorit. Lipsa de sprijin a făcut ca organele de presă pe care au vrut să le impună, în paginile cărora se susținea necesitatea unei reforme agrare mai adînci, a votului universal: „Avîntul” (1900, 1904), „Curentul nou” (1905), „Votul universal” (1906) — toate apărute la Galați — să aibă o existență efemeră (doar „Viața românească” a reușit să se impună); la fel s-a întîmplat și cu „Revista democrației române” (1910). Școala de adulți din Galați, pornită cu intenții bune de foști socialiști, va deveni „o mîndrie pentru Partidul liberal” („Tribuna liberală”, Galați, anul V, nr. 1197 din 10 octombrie 1904), întrucît îi furniza voturi (M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească”*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 157). Deși nu se putea contesta meritul revistei „Viața românească” în descrierea situației țărînimii, soluția oferită de poporanistii nu a depășit după răscoadă, observau socialiștii, Casa rurală, preconizată ca o măsură centrală de însuși guvernul liberal. „Revista democrației române”, condusă de G. Diamandi, care părea să se erijeze în portdrapelul stîngii liberale, se „cumințește” după intervenția șefului partidului, declarîndu-se mulțumită cu Casa rurală și colegiul unic la județ („Facla”, anul I, nr. 12 și 14 din 29 mai și 12 iunie 1910, p. 181, 182, 200). Dealtfel, Ion I. C. Brătianu a folosit „stînga” partidului pentru a pregăti terenul reformelor, care, toate — preluate și încorporate în doctrina liberală treptat, pe măsura întăririi poziției exponenților intereselor marii burgezii industriale și financiare — vor fi mult mai reduse decît această „stîngă” le susține.

¹⁸ „România muncitoare”, anul II, nr. 6 din 9—16 aprilie 1906.

¹⁹ „România muncitoare”, anul IV, nr. 5 din 6 aprilie 1908.

²⁰ Vezi, pe larg: Z. Ornea, *Poporanismul*, Editura „Minerva”, București, 1972, p. 98 și urm.

²¹ „România muncitoare”, anul II, nr. 9 din 30 aprilie — 7 mai 1906. Într-un interviu, C. Racovski a relatat că, atunci cînd a apărut „România muncitoare” (1902), „tinerii generoși cereau să stabilească o înțelegere cu noi pentru o acțiune comună... Am răspuns că noi nu primim ajutoare clandestine... și că cine vrea să sprijine «România muncitoare» — poate să trimită ajutoare prin subscripție, luîndu-și în același timp întreaga răspundere. Tinerilor liberali din Galați le-am declarat (la alegerile din mai 1907 — n.n.) că pe scena noastră nu sint culise, și dacă au ceva de propus n-au decît să vie la Cercul «România muncitoare»... să-și explice opiniile și să le susțină public” („Adevărul”, anul XX, nr. 6407 din 25 iunie 1907).

²² Damian Hurezeanu, *Unitatea forțelor democratice și caracterul transformărilor social-politice în concepția mișcării socialiste din România*, în *Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România*, Editura politică, București, 1974, p. 35.

²³ „Viitorul social”, anul I, nr. 7, februarie 1903, p. 62.

²⁴ „România muncitoare”, anul IV, nr. 74 din 5 februarie 1909.

Deși nu s-au concretizat, au existat, totuși, încercări de apropiere între mișcarea socialistă și cea naționalist-democrată. Nicolae Iorga, în „Semănătorul”, apoi în propriul organ de presă — „Neamul românesc” —, s-a dovedit a fi, peste ideile pătrunse de nostalgia pentru un trecut arhaic, receptiv la ideile vremii, la măsurile de ordin practic menite a înlătura racile ale societății românești și, în primul rînd, acelea din lumea satului. Marele gînditor a primit astfel cu interes documentul socialist elaborat cu prilejul jubileului regal din 1906. În el, nota Iorga, „se vor afla constatări foarte triste, dar documentate, asupra stărilor de lucruri de la noi în acest an de luare a socotelilor. Punctul de vedere violent de partid nu trebuie să împiedice pe cineva de a căuta aici o sumă de lămuriri precise, bine rînduite”²⁵.

După răscoala din 1907, Nicolae Iorga, ca om politic foarte activ în Parlament și în publicistică, a încercat să adune adepți în favoarea unei mișcări care să acționeze pentru un program de reforme sociale și politice în vederea ameliorării condiției țărănimii²⁶. Era un teren real de colaborare între socialiști și această mișcare, care a stîrnit adevărată înrîndire mică burghezii și ale intelectualității satelor. Așa se face că, la 13 decembrie 1907, „Neamul românesc” punea întrebarea „dacă nu se impune o conlucrare comună între naționaliști și socialiști în privința punctelor comune în chestiunea agrară și asupra votului universal”. Organul socialist central a răspuns prompt, făcînd cu acest prilej și o declarație de principiu: „Ca părtași sinceri ai reformelor pe care le propovăduim și ca luptători hotărîți să înfruntăm totul pentru realizarea lor — n-am putea fi împotriva unei conlucrări cu toți aceia care, măcar în unele chestiuni, se apropie de noi”. Se arăta, tot astfel, că socialiștii nu vor trata cu persoane izolate, ci „cu organizații care își au ființa lor materială și intelectuală proprie: un partid și un program; iar „aceste discuții și eventuale conlucrări nu vor putea fi făcute niciodată cu prețul știrbirii integrității noastre”²⁷ — remarcă necesară, deoarece, în numărul sus-amintit din „Neamul românesc”, se exprimase părerea că „frunțașii naționaliști ar putea conlucra cu anume conducători ai muncitorilor”.

Se părea că Uniunea Socialistă își precizase cu claritate atitudinea. Dar, la 6 ianuarie 1908, lui C. Racovski — aflat pe atunci în străinătate — i se publică, în „România muncitoare”, articolul *Tactica mișcării noastre*. Vorbînd în numele organizației politice proletare, el se pronunța net împotriva unei eventuale alianțe cu mișcarea naționalist-democrată. Motivul: această mișcare „reprezintă pentru noi, socialiștii, o forță politică foarte neglijabilă”. Prin aceasta, indiferent de motivele invocate — felul cum a fost făcută propunerea de colaborare, lipsa certitudinii adoptării unui program pe măsura declarațiilor făcute de liderii naționalist-democrați (N. Iorga se pronunțase în favoarea votului universal, pe cînd A. C. Cuza doar pentru colegiul unic) —, se oprea în fașa o cale de colaborare politică ce nu-și epuizase virtualitățile. De pildă, la 20 februarie a aceluiași an, Iorga evoca posibilitatea pentru mișcarea în fruntea căreia se afla de a „căuta, în anumite momente și în anumite chestii, însemnate pentru noi, dar și pentru alții, un sprijin și peste hotarele ei”. În acest sens, adăuga Iorga, „așa ar fi dacă am merge împreună cu socialiștii — care, să nu uităm, au protestat, singuri, alături cu noi, împotriva politicii de brutalitate și lipsă de orizont pe care o făcea guvernul conservator în clipa izbucnirii răscoalelor — într-o campanie menită să dea țării votul universal pentru români”²⁸.

După publicarea declarației de program naționalist-democrat (30 ianuarie 1908), dezvoltată în programul Partidului Naționalist-Democrat (aprilie 1910), accentuarea tendințelor xenofobe, susținute cu precădere de A. C. Cuza, au făcut ca dialogul să se transforme în confruntare. Cauza a fost nu atît programatică, ci legată, cum scria Racovski, de „chestia evreiască”²⁹; drept urmare, punțile conlucrării au fost rupte.

Atitudinea partidului clasei muncitoare față de mișcarea țărănistă nu a fost și nici nu putea fi de un gen deosebit. Deși dădea glas năzuințelor de dreptate socială și emancipare politică ale muncitorilor pămîntului, această mișcare era difuză, insuficient organizată, cu caracter cultural în primul rînd. Socialiștii au apreciat atunci că partidul clasei muncitoare era locul potrivit în care să se încadreze masele țărănești, forța politică ce le exprima consecvent interesele. Cu toate acestea, ei au privit cu interes formulele îndrăznețe tinzînd la punerea bazelor unei organizații politice a țărănimii — de pildă încercarea lui Vasile M. Kogălniceanu și Al. Vălescu din septem-

²⁵ „Sămănătorul”, anul V, nr. 31 din 30 iulie 1906, p. 618.

²⁶ Damian Hurezeanu, *Cu privire la concepțiile social-ideologice ale lui N. Iorga la începutul secolului al XX-lea*, în „Revista de filozofie”, tom 12, nr. 4/1965, p. 502—506.

²⁷ „România muncitoare”, anul III, nr. 42 din 16—23 decembrie 1907.

²⁸ „Neamul românesc”, anul III, nr. 22 din 20 februarie 1908, p. 338.

²⁹ „Viitorul social”, anul I, nr. 10, mai 1908, p. 321.

brie 1906 de a crea „Reuniunile țărănești” —, au protestat împotriva intervenției brutale a autorităților de înăbușire a unor asemenea inițiative³⁰.

Așa se explică de ce, la alegerile generale din mai 1907, muncitorimea a fost chemată să-și dea votul conducătorilor acestei mișcări, în semn de solidaritate cu țărănimea împilată. Într-un interviu acordat ziarului „Adevărul”, V. M. Kogălniceanu a mulțumit socialiștilor pentru dovezile de simpatie oferite și a declarat că „va lupta alături cu ei pentru obținerea votului universal și a drepturilor ce se cuvin muncitorimii”³¹.

Un interes aparte prezintă poziția partidului clasei muncitoare față de manifestarea pe plan politic a mișcării meseriașilor, problematică cercetată încă parțial în istoriografia noastră. Specificul dezvoltării generale a țării a făcut ca în economia românească să se mențină, cu o prezență distinctă, un mare număr de meseriași, atît în orașe, cît și la sate: cizmari, croitori, țimplari, zidari, brutari etc. Sub denumirea generică de „meseriaș” se ascundea un mic producător, cu atelier propriu, avînd una-două calfe și cîțiva ucenici sau lucrînd singur, și a cărui condiție socială era foarte apropiată de aceea a lucrătorilor, în mijlocul cărora munea de cele mai multe ori. Potrivit statisticilor vremii (insuficiente și datorită metodologiei folosite), existau, la începutul veacului al XX-lea, în cadrul acestor mici ateliere, din totalul de circa 150 000 de persoane, în afara proprietarilor, 60 000 de lucrători și peste 15 000 de ucenici³². Erau, deci, mase muncitoare care reprezentau un teren fertil de propagandă și organizare socialistă, dovadă și succesul acțiunii de combatere a corporațiilor — organisme străine intereselor lucrătorilor — prin făurirea de sindicate în chiar sinul sau peste capul acestora.

În fața spectrului ruinării progresive, mai ales după criza financiară din 1900, agitațiile meseriașilor pentru reglementarea situației lor au crescut, luînd forma unor manifestații de stradă³³, care au impus, în bună parte, și adoptarea legii Missir, în 1902. Pe fondul pronunțatei erodări interne a corporațiilor, care au căzut în desuetudine sub presiunea nemulțumirilor deschis exprimate ale masei meseriașilor, s-au ivit și tendințe de organizare politică. La 16 noiembrie 1902, se înființează Clubul central al meseriașilor români, cu sediul la București, în statutele cărui, adoptate la 1 mai 1904, se menționa că acesta își propune „de a grupa pe toți meseriașii la un loc și a centraliza corporațiunile”³⁴ (în care sens a dus și propagandă prin organul său de presă, „Meseriașul român”). Apoi, acesta își creează, în 1905, cluburi-filiale la Iași și Constanța. Fenomenul are două fațete, pe de o parte se nasc noi cluburi, iar pe de alta se constată dispersarea acestor formațiuni³⁵.

În manifestarea acestor organisme politice se evidențiază „un conglomerat multicolor, compus din elementele cele mai disparate”³⁶, datorat bazei sociale nemomogene, peste care transpar, în primul rînd, iluziile micilor producători, dornici să scape de spectrul concurenței distrugătoare a industriei mecanizate, eventual prin măsuri legislative favorabile, de la legi împotriva „străinilor”, pînă la modificarea legii de încurajare a industriei în favoarea lor³⁷. Aceasta a dus la o mișcare lipsită de un program specific; se urmărea doar interesul material imediat, sau, mai precis, avea drept obiectiv central unul revolut — păstrarea nealterată a unor forme sociale depășite de progresul social-economic.

Aici rezidă și imposibilitatea constituirii mișcării meseriașilor într-o formațiune politică viabilă, aceasta neavînd vreo acțiune de sine stătătoare. Deloc întîmplător, ea a reprezentat terenul de influență predilectă a Partidului Conservator, care a întreținut cel mai mult speranțele iluzorii ale revitalizării meseriilor, legea Nenițescu (1912) fiind un argument în acest sens. Totodată, ea a fost și un loc de

³⁰ „România muncitoare”, anul III, nr. 7 din 15—22 aprilie 1907.

³¹ „Adevărul”, anul XIX, nr. 6456 din 14 august 1907.

³² L. Theodor, Fr. Robin Derescu, *Starea și statistica meseriilor*, București, 1901, p. 16, 131. *Ancheta cu privire la meseriași și la aplicarea legii pentru organizarea meseriilor*, București, 1909, p. VII, IX, indică un total de 127.841 meseriași înscrși în corporații la 1 aprilie 1908.

³³ D. R. Ioanțescu, *Renășterea meseriilor*, vol. II, București, 1931, p. 164; R. C. Călinescu, *Ceva din revoluția meșteșugărească de la 1902*, București, 1935, p. XIX.

³⁴ Arh. st. București, fond Prefectura poliției Capitalei, dosar 17/1908, fila 1. În statutele din 1911 se afirmă că, în vederea îndeplinirii scopului său, el „va mijloci la înființarea de secții ale clubului în toată țara” (*Clubul central al meseriașilor români din țară. Statute votate la 6 iulie 1911*, Tip. „Vocea poporului”, București, 1911, p. 3—4).

³⁵ Cluburi ale meseriașilor, care se declarau independente prin atitudinea lor față de Clubul central, s-au înființat la București și Iași în 1906. La începutul lui 1910 asemenea dezidențe existau și la Roșiori, Craiova ș.a.; alte cluburi întîlnim la Ploiești (1906), Brăila (1908), mici formațiuni ființînd și în alte centre.

³⁶ „România muncitoare”, anul I, nr. 4 din 27 ianuarie 1902.

³⁷ „A transforma legea meseriilor și pe acele relative la comerț într-un scut de apărare a propriilor noastre interese, aceasta este problema a cărei soluție favorabilă ne va garanta siguranța unei răsplăți a ostenellor noastre” — scria „Gazeta muncel” (București), anul I, nr. 6 din 30 noiembrie 1908.

dispută între partidele claselor dominante pentru cîștigarea sau menținerea acestui capital politic extrem de oscilant, folosit în alegeri mai cu seamă³⁸. Aceasta explică și „armonia socială” propagată de diferite gazete ale meseriașilor, dezisă de fapte, ca și atacurile împotriva acțiunilor și organizațiilor de clasă ale muncitorimii, calificate, în ton cu propaganda guvernanților, ca anarhiste, partidul clasei muncitoare fiind apreciat ca neavîndu-și rostul în societatea românească³⁹.

Dar, peste toate aceste aspecte, elementul muncitoresc, care era preponderent în mișcarea meseriașilor, nu putea să nu se manifeste, trezit la realitate de situația materială căreia trebuia să-i facă față, de acțiunea intensă de lămurire întreprinsă de membrii partidului clasei muncitoare, care, prin profesiune, fuseseră cuprinși în corporații. Înțelegînd că o acțiune politică la remorca partidelor burgheziei și moșierimii nu le poate aduce nici o împlinire, s-au auzit glasuri care susțineau că „numai prin formarea unui partid al meseriașilor independent cu desăvîrșire de orice partid politic vom putea să ne îmbunătățim soarta”⁴⁰; un partid, care, după unii, era menit să cuprindă numai meseriași, sau, după alții, să reunească laolaltă meseriași, muncitori, funcționari comerciali și ai statului, mici industriași, comercianți, partid care să-și trimită reprezentanții în Parlament, în consiliile comunale și județene, pentru a le apăra interesele. Idei de acest gen au exprimat multe organe de presă ale meseriașilor⁴¹. Era o ridicare la viață conștientă, care trebuia — și a fost — canalizată de socialiștii români în direcția cuprinderii lucrătorilor din micile ateliere, a meseriașilor în general în organizații politice și profesionale de clasă.

În spiritul poziției constante inaugurate la sfîrșitul veacului trecut, mișcarea socialistă și Gruparea democratică din jurul ziarului „Adevărul” s-au aflat mereu alături în acțiuni vizînd democratizarea componentelor regimului politic din România. Prin scris, „Adevărul” și „Dimineața” (apărută în 1904) — ambele conduse de C. Mille — au susținut mișcările revendicative ale proletariatului, au denunțat condițiile grele de muncă din fabrici și ateliere, abuzurile și samavolniciile patronatului, au condamnat măsurile represive, s-au pronunțat pentru o legislație a muncii, au luat apărarea țărănimii obișnuite, au depus eforturi în direcția eradicării climatului politic infestat de politicianism, preconizînd reforme sociale și politice în favoarea maselor. În paginile lor au fost publicate documente, manifeste ale partidului proletar, relatări detaliate de la conferințele și congresele socialiste, dări de seamă asupra diferitelor manifestări și acțiuni ale organizațiilor clasei muncitoare, articole, reportaje privind evoluția, situația mișcării muncitorești (în perioada în care nu a existat un organ central socialist, 1903—1904, „Adevărul” a suplinit, în parte, această lipsă). Coloanele lor au fost puse cu lărghețe la dispoziția reprezentanților partidului — C. Dobrogeanu-Gherea, C. Racovski, Toma Dragu, N. D. Cocea ș.a. —, pentru dezbaterile diferitelor chestiuni politice la ordinea zilei. Pe C. Mille îl întîlnim luînd parte la conferințe, adunări publice socialiste, la mitingurile prilejuite de serbarea Zilei muncii, la alte acțiuni proletare, îl aflăm apărător al militanților socialiști implicați în procese politice intentate de autorități. Totodată, această grupare democratică s-a aflat alături de socialiști într-o serie de confruntări electorale, în campaniile pentru o legislație a muncii, pentru vot universal etc.

În efortul de dobîndire a sistemului corporatist, partidul clasei muncitoare a reușit nu numai să-l submineze din interior, ci să și atragă, pe linia afirmării unor puncte ale programului său de acțiune imediată, cluburi ale meseriașilor. La sfîrșitul anului 1906 și începutul lui 1907, Comitetul Cercului „România muncitoare” din București și C.G.S.R. au declanșat ample întruniri de repudiere a legii Missir, pentru adoptarea unei legislații a muncii. Cu același prilej, meseriașii din Brăila și-au exprimat, prin intermediul Comitetului lor de acțiune — special constituit —, poziția de solidaritate și susținere activă a luptei socialiste⁴². Pe parcursul acțiunilor întreprinse în diferite centre ale țării, militanții clasei muncitoare au desfășurat o stăruitoare acțiune propagandistică, ce a venit în întîmpinarea nemulțumirilor crescînde față de ineficiența, de caracterul reacționar al corporațiilor, reușindu-se să se

³⁸ Astfel, pînă în 1908, Clubul central al meseriașilor, condus de Emil I. V. Socec, a fost filoconservator, pentru ca apoi să devină filotakist, în timp ce Clubul așa-zis independent din București a susținut pe conservatori, iar celelalte cluburi „independente” din țară s-au manifestat ca liberale.

³⁹ Călea pentru îmbunătățirea situației meseriașilor — scria „Meseriașul român” la 16 ianuarie 1905 — nu sînt grevele, care, „departe de a ne da un rezultat practic și folositor, au contribuit numai la înăsprirea relațiilor dintre patroni și noi”, și „alta e calea practică și sigură pe care trebuie să apucăm ca să ne putem îmbunătăți poziția: propagarea înțelegerii cu patronii”.

⁴⁰ „Meseriașul Prahovei” (Cîmpina), anul I, nr. 26 din 24 august 1908.

⁴¹ „Meseriașul Brăilei”, anul I, nr. 13 din 9 aprilie 1906; „Meseriașul independent” (Iasi), anul I, nr. 7 din 16 martie 1907; „Gazeta muncii” (București), anul I, nr. 1 din 26 octombrie 1908; „Eftinirea trailului” (Focșani), anul I, nr. 1 din 21 iunie 1909; „Glasul meseriașilor” (Birlad), anul I, nr. 1 din 26 octombrie 1912.

⁴² „România muncitoare”, anul II, nr. 41 din 10—18 decembrie 1906.

obțină acordul de principiu al unor cluburi ale meseriașilor (cum a fost cazul celui din Iași) pentru o luptă comună avind ca scop desființarea acestor instituții⁴³.

Socialiștii au stabilit legături și colaborări cu takedistii în confruntări electorale sau campanii politice, ceea ce i-a obligat pe aceștia să recunoască necesitatea soluționării unor probleme sociale și culturale ale muncitorimii⁴⁴. La 25 septembrie 1908, au avut loc alegeri comunale la Constanța, în orașul unde exista și un motiv special de acțiune antiliberală, prefectul Scarlat Virnav contribuind la expulzarea conducătorului socialist C. Racovski. Socialiștii au cerut muncitorilor și meseriașilor constănțeni să sprijine lista conservatorilor-democrați aliați cu liberalii dizidenți din oraș, acțiune care se încadra în campania U.S.R. împotriva legii expulzării. Ca urmare, lista takedistă a obținut victoria cu 337 de voturi, față de cele 278 ale listei liberale⁴⁵. „Am reușit ! Jos legea excepțională !”⁴⁶ — se arăta în telegrama trimisă de N. I. Ghețu, unul dintre conducătorii organizației locale a partidului, în timp ce „România muncitoare” aprecia rezultatul ca un succes socialist⁴⁷.

Pe baza acestor premise, politica de alianțe a partidului muncitorilor va cunoaște, în continuare, noi dimensiuni. Așa cum se știe, după răscoala din 1907, prin sistemul expulzării „instigatorilor”, guvernarea au căutat să lovească în ființa intimă a mișcării muncitorești, îndepărtând mulți militanți socialiști din țară, între ei numărându-se și Cristian Racovski. În momentul semnării decretului de expulzare de către Consiliul de Miniștri — la 1 august 1907 —, acesta se afla la Stuttgart, în delegația Uniunii Socialiste din România participantă la Congresul socialist internațional. Autoritățile liberale au luat măsuri pentru a-i interzice întoarcerea în țară, refuzându-i, totodată, eliberarea certificatelor ce-i probau cetățenia română. Drept urmare, Racovski nu a putut participa nemijlocit la procesul ce i-a fost intentat și care, cu toate eforturile socialiștilor, s-a încheiat cu sancționarea unei hotărâri luate cu mult înainte. În atare condiții, partidul clasei muncitoare s-a angajat să lupte pentru reintegrarea în drepturile cetățenești a militantului socialist român, în care sens, începind cu anul 1907, s-a desfășurat o adevărată campanie politică.

Astfel, la 2 septembrie 1909, Comitetul Central al U.S.R. și C.G.S.R., reunite în ședință comună, au hotărât declanșarea unui val de manifestații pentru ziua de 18 octombrie, în vederea susținerii din interior a revenirii lui C. Racovski în țară.⁴⁸ C. Mille a jucat rolul unei importante verigi de legătură între partidul clasei muncitoare și liderul socialist. La începutul lunii octombrie 1909, directorul „Adevărului” a plecat la Sibiu pentru a-i înmîna lui Racovski un pașaport pe numele Virgil Moroșteanu⁴⁹. La scurt timp, în după amiaza zilei de 16 octombrie — chiar în ziua cînd Racovski era arestat la Cîineni —, Mille primește o carte poștală, care însemna că doctorul a eșuat în încercarea sa⁵⁰.

Potrivit planului conducerii mișcării muncitorești, au fost declanșate, la data stabilită, adunările publice (știrea arestării lui Racovski era încă ținută secretă de autorități). În Capitală, au avut loc două întruniri (în dimineața și seara zilei de 18 octombrie), pe adresa lor fiind primite telegrame de adeziune ale muncitorimii din Constanța, Turnu-Severin, Tulcea, Iași, Sinaia, Brăila, Arad ; altele s-au desfășurat la Ploiești, Botoșani, Galați⁵¹. La 19 octombrie, în sala Cercului „România muncitoare” din București s-a ținut o nouă adunare, la care poliția a intervenit ; s-a produs o ciocnire, soldată cu răniți și cu arestarea a peste 150 de participanți, între care membri ai Comitetului Central al U.S.R. — I. C. Frimu, D. Marinescu, și ai C.G.S.R. — Gh. Cristescu⁵².

⁴³ „Meseriașul independent” (Iași), anul I, nr. 4 din 25 ianuarie 1907.

⁴⁴ „Opinia” (Iași), anul V, nr. 516 din 23 august 1908.

⁴⁵ „Adevărul”, anul XX, nr. 6852 din 27 septembrie 1903.

⁴⁶ „România muncitoare”, anul IV, nr. 39 din 28 septembrie 1903.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ „România muncitoare”, anul V, nr. 56 din 13 septembrie 1909.

⁴⁹ „Universul”, anul XXVII, nr. 289 din 21 octombrie 1909.

⁵⁰ „Cu această carte poștală împreună plec și eu — scria Racovski. Se poate întîmpla să o primești fără mine, aceasta va însemna că am fost împiedicat în drum” („Adevărul”, anul XXI, nr. 7229 din 20 octombrie 1909). După arestare, el va fi trimis dincolo de graniță (după un du-te vino de o parte și de alta a frontierei, guvernul austro-ungar acceptă, în cele din urmă, să-l primească) ; se iau imediat măsuri speciale împotriva repetării vreunei alte tentative (Arh. st. Craiova, fond Prefectura Dolj, dosar 43/1909 nenum.).

⁵¹ „România muncitoare”, anul V, nr. 67 din 22 octombrie 1909.

⁵² O interesantă relatare a evenimentelor de la 19 octombrie o datorăm lui George Niculescu-Mizil : *Arestarea*, în „Almanahul literar '79”, p. 302—305.

Gruparea democratică de la „Adevărul“, cluburi ale meseriașilor, personalități politice, mase cetățenești și-au exprimat indignarea față de ilegalitatea comisă, înțelegând că aceasta reprezintă lezarea principiilor constituționale ale unui stat înscris pe coordonatele evoluției moderne. Astfel, Comitetul Clubului central al meseriașilor a adresat un protest oficial, „în contra forței care provoacă și sugrumă libertatea întrunirilor, cea mai sacră libertate la care trebuie să ție fiecare cetățean“⁵³. În sprijinul celor întemnițați, ca și la procesul ce le-a fost intentat, se va afla, împreună cu C. Mille, cunoscutul lider al Partidului Conservator-Democrat, N. Fleva, în timp ce presa takistă protesta, în numele umanității și echității, contra sistemului expulzării⁵⁴. Al. Vălescu, promotor al constituirii unui partid țărănesc, condamna, în paginile „Gazetei țăranilor“ din 15 noiembrie 1909, comportarea guvernului liberal față de mișcarea muncitorească.

Faptele acreditate posibilitatea și necesitatea formării unui curent de opinie, cu perspectiva realizării unui larg front al forțelor democratice — prin ratașarea la programul socialist de acțiune a elementelor progresiste. Momentul a fost folosit de partidul clasei muncitoare, care a reușit, treptat, să organizeze acțiuni pe linia unei politici de alianțe cu obiective democratice.

În dialogul Uniunii Socialiste cu Partidul Conservator-Democrat, în inițierea căruia un rol important a jucat Gruparea „Adevărul“, punctul de plecare l-a constituit revenirea lui C. Racovski în țară, chestiune folosită de socialiști ca test asupra unei eventuale posibilități de colaborare. Interesul takistilor în câștigarea sprijinului partidului proletariatului deriva din dorința de a-și vedea răsplătite speranțele privind obținerea puterii, în condițiile în care Carol I se crampona de formula bipartidismului guvernamental, împrejurare în care Colegiul II al orașelor — unde votau muncitorii — devenea de însemnată vitală pentru ei. Așa se explică considerațiile favorabile pe care le-au făcut, începând din 1908, ziarele și revistele de orientare takistă pentru o revizuire a procesului Racovski, definit ca o măsură „de stinjenire a ideilor sale și a militantismului său politic“⁵⁵.

În aceste circumstanțe, Comitetul Central al U.S.R. a decis să inițieze — pentru ziua de 25 octombrie — noi acțiuni, care să pună în adevărata lui lumină atentatul la libertățile democratice comis de guvernanți, să depună toate eforturile pentru eliberarea celor întemnițați, mergând pînă la soluția grevei generale, să adopte măsuri eficace pentru readucerea lui Racovski în țară⁵⁶. La 24 octombrie, „Adevărul“ a publicat o scrisoare a lui N. Fleva, în care, după ce a făcut cunoscute maltratarea suferite de socialiștii arestați, și-a exprimat dorința „de a înfieră și în public această faptă“; iar „România muncitoare“ a lansat manifestul Fiți gata!, chemînd clasa muncitoare la luptă împotriva guvernului liberal, pentru apărarea libertăților constituționale. Martor al evenimentelor, Titu Maiorescu nota, în deplină cunoștință de cauză, tot la 24 octombrie: „Dacă mișcarea muncitorilor... continuă cu alipirea lui Fleva, guvernul I.I. Brătianu-Morțun va trebui să cadă; nici pînă la sfîrșitul lui noiembrie nu o va putea duce“⁵⁷.

Așa cum s-a stabilit, la 25 octombrie au fost organizate puternice manifestații publice pe străzile Capitalei (alte 15 întruniri în țară), sub lozincă luptei împotriva „prigonirii muncitorilor de la țară și orașe“⁵⁸. Participarea unor membri ai Partidului Conservator-Democrat, unii veniți din provincie, ca și discursul lui N. Fleva, a semnat acordul takist la o acțiune care, urmărind apărarea libertăților cetățenești, lovea, implicit, în cabinetul liberal⁵⁹.

Apoi, acțiunea socialistă a continuat în fața Tribunalului Ilfov, unde, la Secția I, a început, la 29 octombrie 1909, procesul intentat lui I. C. Frimu, D. Marinescu, Gh. Cristescu, Ilie Matac, Panait Istrati, Al. Oprescu, Petre Țenescu și Al. Stănescu, sub învinuirea de lovire și insultă aduse forței publice (ultimii patru vor fi achitați într-o primă fază a procesului). Ei au fost apărați de C. Mille, N. Fleva, N. D. Cocea, N. T. Curpen, Radu D. Rosetti, D. R. Ioanițescu, Ion Gh. Stoian, I. Negoescu⁶⁰, care, împreună cu acuzații, au demonstrat că era vorba de un proces politic avînd ca țintă

⁵³ „Universul“, anul XXVII, nr. 290 din 22 octombrie 1909.

⁵⁴ „Opinia“ (Iasi), anul VI, nr. 850 din 21 octombrie 1909.

⁵⁵ „Îndrumarea“ (Iasi), anul I, nr. 2, mai 1908, p. 90.

⁵⁶ „Universul“, anul XXVII, nr. 291 din 23 octombrie 1909.

⁵⁷ B.A.R.S.R.: T. Maiorescu, *Insemnări zilnice*, jurnal 28, mss. 3162, fila 80.

⁵⁸ A se vedea: Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910)*, Editura științifică, București, 1966, p. 242—243.

⁵⁹ „România muncitoare“, anul V, nr. 71 din 28 octombrie 1909.

⁶⁰ „Universul“, anul XXVII, nr. 301 din 2 noiembrie 1909.

mișcarea muncitorească însăși⁶¹. În același timp, la 1 noiembrie, s-a desfășurat la Craiova o adunare de simpatie cu conducătorii socialiști aflați în proces, inițiată de organizația locală takistă, la care au participat și muncitori din localitate⁶².

În aceste condiții s-a deschis campania oficială a alegerilor parțiale pentru locul vacant la Colegiul II Ilfov, programate în ziua de 13 decembrie 1909. Interesați să le câștige, cu atât mai mult cu cât se desfășurau în Capitala țării, takiștii s-au declarat de acord să acționeze în favoarea lui Racovski, urmărind obținerea voturilor membrilor Uniunii Socialiste. Nu a fost o înțelegere „oficializată”, dar ea transpare din toate manifestările publice ale celor două partide, pe larg popularizate și susținute de Gruparea democratică de la „Adevărul”.

Dându-i sensul unei campanii de răsturnare de la putere a liberalilor, liderii takiști au condamnat în cadrul acestei campanii (de pildă, la întrunirea de la „Dacia” din 8 noiembrie) atitudinea organelor polițienești față de muncitorime — cum a făcut-o J. Th. Florescu; și atacat guvernul brătienesc — așa cum s-a pronunțat N. Fleva, pentru ilegalitatea comisă în cazul Racovski și pentru că „s-au năpustit asupra muncitorilor”⁶³.

Concomitent, conducătorii Uniunii Socialiste au făcut cunoscute tentativele infructuoase ale conservatorilor de a obține voturile muncitorilor pentru candidatul lor, M. Deșliu, prin scrisoarea publicată de Dimitrie Marinescu în „Adevărul” din 14 noiembrie 1909. Acestea se mai repetaseră în lunile septembrie și octombrie, M. Deșliu făcând și o serie de vizite pe la casele militanților mișcării muncitorești, dar care au primit un răspuns negativ. Candidatul carpist a încercat să se disculpe, luînd cuvîntul la întrunirea Partidului Conservator din 15 noiembrie, dar, implicit, a trebuit să recunoască faptul că, în discuțiile avute, i s-a cerut să se pronunțe asupra cazului Racovski⁶⁴.

La consfătuirea intimă a liderilor conservatori-democrați din 18 noiembrie, Dim. P. Moruzzi — candidatul takist — a declarat că, pe vremea cînd era prefect al poliției Capitalei, a vrut să-l expulzeze pe Racovski, dar nu a găsit motive legale; iar pentru a realiza aceasta, guvernul liberal a trebuit să falsifice acte. Socialiștii și-au exprimat speranța că aceste afirmații vor fi relatate și în mod public, și Moruzzi le va face la întrunirea takistă din 26 noiembrie de la sala „Sotir”⁶⁵. Cu toate că o acțiune de colaborare era posibilă, aceasta nu a fost preconizată de socialiști. Luînd în discuție atitudinea față de campania electorală în curs de desfășurare, Comitetul Central al Uniunii Socialiste a hotărît — ținînd seama că Partidul Conservator-Democrat nu avea înscris în program votul universal — „abținerea de la vot la alegerea de la 13 decembrie”⁶⁶.

Evenimentele au evoluat, însă, altfel. După atentatul din 8 decembrie 1909, comis de Gh. Stoenescu-Jelea asupra lui I. I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, autoritățile liberale au folosit această înscenare polițienească⁶⁷ pentru a se năpusti asupra mișcării muncitorești și a aliaților acesteia⁶⁸. Totodată, presa guvernamentală pregătea terenul unei legiuri care ținea să lovească în structura organi-

⁶¹ Obiectivul guvernărilor nu a fost atins, dovadă și verdictul, care, față de gravitatea faptei subliniată apăsător de acuzare, a fost de numai cinci zile detențiune. Sentința a fost modificată de Curtea de Apel, la 4 martie 1910: o lună detențiune pentru Frimu, Cristescu și Marinescu (Ilie Matic fiind achitat). După respingerea recursului de la Curtea de Casație, la 18 mai, sentința a rămas definitivă, conducătorii partidului clasei muncitoare executînd-o la penitențiarul Văcărești, de unde au fost eliberați la 19 iunie 1910.

⁶² Arh. st. Craiova, fond Prefectura Dolj, dos. 46/1909, filele 266, 268.

⁶³ „Adevărul”, anul XXII, nr. 7249 din 10 noiembrie 1909.

⁶⁴ „Adevărul”, anul XXII, nr. 7256 din 17 noiembrie 1909.

⁶⁵ „România muncitoare”, anul V, nr. 80 și 82 din 22 și 29 noiembrie 1909.

⁶⁶ „Adevărul”, anul V, nr. 83 din 3 decembrie 1909. Trebuie spus că acest comunicat a fost elaborat în ședința organelor conducătoare ale partidului din 20 noiembrie. Forma sa inițială nu este cunoscută, dar este cert că documentul a fost definitivat după întîlnirea pe care I. C. Frimu, Gh. Cristescu și D. Marinescu au avut-o cu C. Racovski la Rusluc, în zilele de 25 și 26 noiembrie („Adevărul”, anul XXII, nr. 7267 din 28 noiembrie 1909).

⁶⁷ C. Panciu, N. Petreanu, *Atentatul împotriva lui I. I. C. Brătianu*, în „Magazin istoric”, anul III, nr. 3(24), martie 1969, p. 53—56.

⁶⁸ Deși U.S.R. a condamnat în mod oficial atentatul, ca un act criminal, străin principiilor sale, conducătorii săi au fost arestați și interogați. În centrele muncitorești și chiar în unele comune, ca Dridu, Stoenesti, Florești (jud. Ilfov), au avut loc descinderi ale poliției, percheziții, confiscări de arhive, registre, acte, material propagandistic, totul făcut sub patronajul guvernului liberal, care, la 9 decembrie, a calificat actul lui Jelea „ca manifestarea unor tendințe anarhice, care... zdruncină siguranța statului român” (D.A.D., ses. ord. 1909—1910, nr. 17, p. 149). După ce, la 11 decembrie, „Viitorul” a scris că autorii morali ai atentatului sînt „Adevărul” și C. Mille, pe de o parte, mișcarea muncitorească și conducătorii săi, pe de alta, în zilele de 15 și 16 noiembrie, autoritățile au permis acțiunile huliganice împotriva redacției „Adevărului”, reprobate de muncitorime („România muncitoare”, anul V, nr. 87 din 17 decembrie 1909).

zatorică a forței politice proletare, să-i diminueze ponderea și influența⁶⁹. Ca urmare, la 12 decembrie, M. G. Orleanu, ministrul industriei și comerțului, a dat citire în Cameră mesajului ce însoțea proiectul de lege relativ la reglementarea dreptului de asociațiune al funcționarilor, meseriașilor și muncitorilor statului, județelor, comunelor și stabilimentelor publice, obținând votarea urgenței⁷⁰.

În fața situației create, partidul clasei muncitoare a căutat să influențeze, să determine în viața politică o mișcare de protest, care să împiedice adoptarea unei măsuri ce leza înseși principiile constituționale, îndreptându-și atenția spre unirea eforturilor tuturor celor care se pronunțau în apărarea drepturilor democratice. Prin intermediul „Adevărului” — care, de pe o poziție antiliberală, s-a pronunțat în favoarea unei alternative conservator-democrate la guvern — s-au menținut legături cu takistii, precum și cu cluburi politice ale meseriașilor.

Așa se explică de ce, în condițiile date, socialiștii au susținut, totuși, în scrutinul parțial din 13 decembrie, candidatul takist, care a obținut cele mai multe sufragii, iar cel liberal, cele mai puține⁷¹. „Grație voturilor noastre — scria „România muncitoare” la 17 decembrie 1909 — candidatul liberal a căzut de rușine”. În aceeași zi, C. Rădulescu-Motru, membru marcant al Partidului Conservator-Democrat, publica articolul sugestiv intitulat: Plănuirea unei mari greșeli politice: represiunea în contra sindicaliştilor. Reamintind falimentul legilor antisocialiste date de Bismarck, el aprecia că adoptarea unor măsuri similare „ar fi o mare greșeală politică”, întrucât ar avea rezultate cu totul contrare celor scontate. Ceea ce se impunea ca necesar, conchidea Rădulescu-Motru, era de „a da lumii muncitoare legi drepte și împăciuitoare”⁷².

Conducerea Uniunii Socialiste și-a intensificat eforturile pentru a stăvili adoptarea legii antimuncitorești. O delegație a sa a contactat diferiți oameni politici, pentru a afla care le va fi atitudinea în momentul punerii în discuție a proiectului Orleanu. Liberalul B. M. Missir, vicepreședintele Adunării Deputaților, și liderul conservator I. Lahovary s-au pronunțat în favoarea acestei măsuri. Doar N. Fleva, deputat takist, a calificat-o ca o mostră a sentimentelor guvernului liberal față de muncitorime, promițând că își va spune cuvântul în Cameră⁷³.

De asemenea, socialiștii au căutat să realizeze, împreună cu Gruparea de la „Adevărul”, o acțiune concentrată menită să antreneze și cluburile politice ale meseriașilor. Cînd, în Parlament, a început discutarea legii Orleanu, partidul clasei muncitoare a inițiat la București, Brăila, Galați, Iași etc. întruniri de protest împotriva legiurii represive⁷⁴. Paralel, s-au desfășurat adunări organizate de Clubul central al meseriașilor din Capitală, Clubul meseriașilor din Iași și Societatea „Gutenberg” a lucrătorilor tipografi. Participanții au semnalat „concepția reacționară” a proiectului de lege apreciat ca „un regres față de libertățile publice dobîndite cu multă muncă și sacrificii în decurs de o jumătate de secol”. Înțelegînd că această lege lovea nu numai în muncitorii și funcționarii statului, ci însemna și „o cumplită lovitură ce se aduce clasei meseriașilor”, în dreptul constituțional de organizare, cluburile meseriașilor au hotărît, prin motiunile adoptate, să acționeze „cu toată stăruința” pentru a determina guvernul să retragă proiectul, „aceasta fiind în interesul superior al țării”⁷⁵.

Aducerea legii în Parlament a stîrnit discuții aprinse, care s-au desfășurat numai în jurul problemei muncitorești⁷⁶. Ele au pus în relief manifestarea puternică a unei mișcări politice, „care — după cum s-a afirmat în forul legislativ —, nu mai putea fi trecută cu vederea” și care „trebuia să atragă atențiunea oamenilor care fac politică în România”⁷⁷. În ceea ce privește legiuirea în dezbatere, deputații liberali și conservatori au împărțit punctul de vedere după care legea împotriva sindicalistelor reprezenta „o armă care se dă în mina guvernului ca să poată să fie luate mă-

⁶⁹ Nu este lipsit de interes a aminti că, la 22 noiembrie 1909, organul central al P.N.L. — „Voința națională” — se întreba cu îngrijorare cui vor da voturile socialiștii la Colegiul II Ilfov.

⁷⁰ D.A.D., ses. ord. 1909—1910, nr. 19, p. 153.

⁷¹ Rezultatul a fost următorul: D. P. Moruzzi (Partidul Conservator-Democrat) — 1565, M. Deșliu (Partidul Conservator) — 1454, I. Cezărescu (Partidul Național-Liberal) — 808 voturi („Adevărul”, anul XXII, nr. 7284 din 15 decembrie 1909). După declararea balotajului, fixat pentru ziua de 20 decembrie, liberalii și-au retras candidatul.

⁷² „Noua revistă română”, vol. 7, nr. 8, din 13 decembrie 1909, p. 113.

⁷³ Relatarea discuțiilor, în „Adevărul”, anul XXII, nr. 7285 din 16 decembrie 1909.

⁷⁴ „România muncitoare”, anul V, nr. 87 și 88 din 17 și 20 decembrie 1909; „Opinia” (Iași), anul VII, nr. 901 din 22 decembrie 1909.

⁷⁵ „Adevărul”, anul XXII, nr. 7287 din 18 decembrie 1909: „Universul”, anul XXVII, nr. 347 din 18 decembrie 1909; „Opinia” (Iași), anul VII, nr. 898 din 18 decembrie 1909.

⁷⁶ A se vedea, pe larg: N. Copoiu, *Legea împotriva sindicatelor din anul 1909*, în „Studii”, anul IX, nr. 5/1956, p. 102—104.

⁷⁷ D.A.D., ses. ord. 1909—1910, șed. 16 decembrie 1909, nr. 21, p. 226.

suri în contra dezordinelor”⁷⁸. O notă aparte au adus Nicolae Iorga, liderul mișcării naționalist-democrate, potrivit unei asemenea mășuri, și Take Ionescu, șeful Partidului Conservator-Democrat, care a susținut necesitatea aminării dezbaterilor în această problemă⁷⁹. La Senat, N. Xenopol a declarat, în numele minorității takiste, că reprezentanții conservator-democrați nu mai iau parte la dezbaterile legii — „care cuprinde părți bune, dar cuprinde și altele pe care noi nu le aprobăm”⁸⁰ —, dat fiind „modul insolit cum s-a adus această lege în discuție”⁸¹.

Dezbaterile din corpurile legiuitoare i-au determinat pe socialiști să ia măsuri și în sfera politici de alianțe. La balotajul din 20 decembrie 1909, în semn „de puternică dezaprobare a politicii liberale”⁸², voturile socialiștilor au fost acordate candidatului takist⁸³. Al. Marghiloman nota succint: „Pierdut colegiul II (București) cu 20 voturi. Sindicaliștii au votat ca un singur om cu Moruzzi”⁸⁴. Ținând seama de întreaga manifestare a Partidului Conservator-Democrat, se lăsa deschisă calea continuării dialogului, care, dealtfel, interesa vizibil pe liderii takisti. Astfel, Al. Bădărău atrăgea atenția — la o întrunire a partidului său, desfășurată în Iași la 23 decembrie — că socialiștii „în anul viitor se vor înscrie în listele electorale și vor deveni puternici. Este un eveniment politic-social de toată importanța”⁸⁵.

Paralel cu aceste evenimente, s-a pus în discuție încheierea unei înțelegeri între Uniunea Socialistă și cluburile meseriașilor pentru ducerea unei campanii comune „în contra legii care le răpește dreptul de asociație și grevă și în contra scumpirei traiului”⁸⁶. O hotărâre în acest sens a fost luată la consfătuirea forurilor mișcării muncitorești din 30 decembrie 1909. S-a stabilit să se organizeze, la 10 ianuarie 1910, întruniri publice în toate localitățile unde existau organizații sindicale și asociații de meseriași, urmate de mitinguri de protest în Capitală în ziua de 11 ianuarie. Aceasta semnifica, în fond, acordul pentru o încetare generală a lucrului⁸⁷. Răspunderea organizării campaniei politice de protest a revenit, printr-un act semnat de ambele părți, U.S.R. și C.G.S.R. — din partea forțelor muncitorimii organizate pe principii de clasă — și cluburilor meseriașilor, din partea acestei mișcări⁸⁸.

Potrivit acordului, au fost adoptate măsuri de pregătire a manifestațiilor preconizate — împotriva cărora s-au ridicat presa guvernanților, patronatul (în fabrici, s-au pus avize care atenționau că poliția interzice muncitorilor să ia parte), organele de stat (Direcțiunea C.F.R. a difuzat o circulară prin care lucrătorii erau amenințați cu concedierea în caz de participare) —, prin popularizarea obiectivelor acțiunii în mii de manifeste semnate Organizațiile muncitorești (care și-au găsit locul și în coloanele ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”), prin elaborarea memoriului de revendicări care trebuia adresat Parlamentului la redeschiderea lucrărilor sale⁸⁹.

Marile întruniri populare de la „Dacia” din 10 și 11 ianuarie 1910, la care au luat parte muncitori, meseriași, alte categorii sociale, au pus în relief unitatea de acțiune realizată, sensul progresist al luptei partidului clasei muncitoare pentru democrație. Ele s-au încheiat cu adoptarea memoriului muncitorimii din întreaga țară adresat Adunării Deputaților. Documentul făcea o amplă critică legii Orleanu, consecințelor sale negative nu numai pentru lucrătorii din întreprinderile statului, ci pentru muncitorime în întregul său, lovind în drepturile ei de organizare și de grevă;

⁷⁸ Ibidem, p. 223.

⁷⁹ Ibidem, p. 213, 218. Pusă la vot de Cameră, în ședința din 17 decembrie, din cei 80 de votanți, 5 au fost împotriva: patru takisti și N. Iorga (Ibidem, nr. 22, p. 233).

⁸⁰ D.S., ses. ord. 1909—1910, șed. 18 decembrie 1909, nr. 20, p. 171.

⁸¹ Ibidem, p. 174. Presa takistă a fost mai explicită, calificând legea Orleanu ca „un act pripit, necomplet și neîndestulător” („Opinia”, Iași, anul VII, nr. 893 din 18 decembrie 1909). În „Adevărul” din 18 decembrie 1909, Sebastian Moruzzi a pus sub semnul întrebării politica liberală de intervenție în raporturile dintre muncă și capital prin legiuiri excepționale.

⁸² „România muncitoare”, anul V, nr. 90 din 31 decembrie 1909.

⁸³ Rezultatul a fost următorul: Dimitrie P. Moruzzi (takist) — 1690, iar Mihail Deșliu (conservator) — 1665 de voturi (D.A.D., ses. ord., 1909—1910, nr. 25, p. 275).

⁸⁴ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. I, 1897—1915, București, 1927, p. 72.

⁸⁵ „Adevărul”, anul XXII, nr. 7294, din 25 decembrie 1909.

⁸⁶ „Adevărul”, anul XXIII, nr. 7300, din 3 ianuarie 1910. Bazele lui fuseseră puse la mitingul de la sala „Dacia” din 19 decembrie 1909. „Meseriași și muncitorii își dau astăzi mina — au declarat socialiștii — spre a lupta în contra legii draconice”, în timp ce delegatul Clubului meseriașilor din București a spus că, în situația creată, trebuie „să ne dăm mina spre a ne apăra drepturile călcate în picioare” (*Presă muncitorească și socialistă din România*, vol. II (1900—1921), Partea I (1900—1907), Editura politică, București, 1966, p. 364).

⁸⁷ „România muncitoare”, anul V, nr. 91 din 3 ianuarie 1910.

⁸⁸ „Adevărul”, anul XXIII, nr. 7300 și 7302 din 3 și 5 ianuarie 1910.

⁸⁹ Arh. C.C. al P.C.R., col. 50, dosar 6418, filele 62—63; dosar 6433, fila 2; Arh. I.S.I.S.P., fond M.M., doc. 11, inv. 2043; „România muncitoare”, anul V, nr. 91, din 3 ianuarie 1910; „Adevărul”, anul XXIII, nr. 7302 și 7306 din 5 și 10 ianuarie 1910.

totodată, propunea un program de măsuri de ordin politic și social care interesau masele largi populare⁹⁰.

Delegația aleasă la adunarea din 11 ianuarie, formată din D. Marinescu (C.C. al U.S.R.), Gh. Cristescu (C.G.S.R.), Gh. Opreșcu (Comitetul Uniunii sindicatelor lucrătorilor în lemn și mobilă), Gh. Stănescu și N. Grigorescu (Clubul meseriașilor din Capitală), a predat memoriul în după amiaza aceleiași zile lui B.M. Missir, președintele Camerei. La 14 ianuarie, același Missir a fost imputernicit să declare că, guvernul liberal va satisface cererile din memoriu privind legea pensiilor și accidentelor, că va acorda o nouă lege a repausului duminical. În legătură cu revendicarea votului universal, el a spus că P.N.L. are înscrisă această reformă în programul său, și acum, „cînd s-au produs oarecare schimbări în atmosfera țării, am început a ne ocupa de acest ideal”⁹¹.

Măsurile liberalilor pe linia legislației muncii — atîtea cite au fost adoptate în anul 1910 din promisiunile pe care au fost siliți să le facă — aveau să fie, în primul rînd, rezultatul acțiunii în fruntea căreia se afla partidul clasei muncitoare⁹². În acest cadru, se reliefează și mai pregnant sensul pozitiv al politicii de alianțe inițiate de partidul clasei muncitoare, a cărui influență în creștere în viața publică oferea condiții favorabile pentru continuarea pe această cale.

Pe aceste baze, după Congresul din 1910, partidul muncitorilor își orientează eforturile spre făurirea unei coaliții de forțe sociale și politice care să impună un curs mai rapid înnoirii structurilor societății românești. Cu atît mai mult, cu cît o asemenea deschidere spre forțele din afara partidelor „guvernamentale” era privită favorabil în epocă. Spre pildă, delegați ai Clubului „Unirea” al meseriașilor din Roman, în căutarea — așa cum se exprimau — a unui „curent puternic care să ne stimuleze și pe noi”, participă la Congresul partidului din 1910, atrași de principiile și programul socialist⁹³. La 14 februarie 1910, Societatea „Gutenberg” a lucrătorilor tipografi se angaja „de a lupta pentru desființarea legii reacționare”⁹⁴. Răspunzînd întrebării referitoare la atitudinea Grupării „Adevărul” față de partidul clasei muncitoare, C. Mille sublinia: „toate simpatiile mele îi sînt cîștigate dinainte și de demult, îi voi da tot concursul”, fiindcă menirea sa „o socotesc ca un început serios al regenerării acestei țări”⁹⁵, atitudine apreciată de forumul proletar din 1910 printr-o moțiune specială⁹⁶.

O primă măsură concretă în direcția concentrării în jurul partidului clasei muncitoare a unor forțe sociale și politice cît mai largi a fost editarea revistelor „Viața socială” (februarie 1910—iunie 1911) și „Facla” (începînd de la 13 martie 1910), destinate a atrage elementele înaintate ale societății românești de partea programului democratic susținut de socialiști. Ele nu au apărut sub egida declarată a partidului, dar nimeni nu s-a îndoit în epocă și după aceea că sînt ale acestuia⁹⁷. Nu numai că aveau în frunte un lider socialist — N. D. Cocea —, cu responsabilități cunoscute în conducerea P.S.D.R., ci, mai ales, pentru activitatea desfășurată în direcția extinderii influenței socialiste în masele largi. Se urmărea a atrage în jurul socialiștilor — cum scria „Facla” — „elementele risipite, răzlețe, deznădăjduite ale democrației române”⁹⁸.

⁹⁰ „România muncitoare”, anul V, nr. 93 din 14 ianuarie 1910.

⁹¹ „Adevărul”, anul XXIII, nr. 7312 din 16 ianuarie 1910.

⁹² Din proiectul unui ansamblu de legi referitoare la contractul muncii, la asigurările sociale, limitarea zilei de lucru, minimul de salarii, repausul duminical complet, creditele pentru înființarea cooperativelor de muncitori și meseriași s-au votat cîteva reforme, cu unele efecte favorabile asupra condițiilor de muncă și trai ale muncitorimii. Așa au fost: Legea relativă la măsurile de siguranță pentru cazane, mașini, instalațiuni mecanice și electrice, precum și la măsurile igienice din stabilimentele industriale — 12 februarie 1910 (C. Hamangiu, *Legi uzuale*, vol. VI, supl. III, p. 79—81); Legea pentru construirea de locuințe sănătoase și ieftine — 13 februarie 1910 (*Ibidem*, p. 103—105); Legea repausului săptămînal — 14 aprilie 1910 (*Ibidem*, p. 365—368) și Noua lege sanitară — 20 decembrie 1910 (*Ibidem*, p. 908—960).

⁹³ *Dezbatările Congresului de constituire a Partidului Social-Democrat și ale Congresului sindical*, Cercul de editură socialistă, București, 1910, p. 49.

⁹⁴ „Independența tipografică”, anul II din 1 aprilie 1910.

⁹⁵ „Adevărul”, anul XXIII, nr. 7313 din 17 ianuarie 1910.

⁹⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 100.

⁹⁷ În *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. II, partea a II-a (1907—1916), Editura politică, București, 1968, se scrie că „Viața socială” a apărut din inițiativa și sub conducerea publicistului N. D. Cocea (p. 274), iar în legătură cu „Facla”, că ea „poate și trebuie să fie considerată o revistă prosocialistă (p. 298). Este de remarcă că întreg conținutul celor două reviste (ne referim la perioada pînă la divergențele dintre Cocea și conducerea partidului, intervenite după izbucnirea războaielor balcanice) a răspuns programului de luptă al partidului clasei muncitoare pentru drepturi sociale și libertăți politice; a susținut eficient campaniile politice ale P.S.D.R., ai cărui reprezentanți de frunte au fost prezenți în paginile lor și le-au direcționat, s-ar putea spune, acțiunea.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 310.

Pentru cauza democrației și urmărind să pregătească opinia publică în vederea unei acțiuni ample a partidului clasei muncitoare, destinată a impune reforma electorală radicală, prin intermediul revistei „Viața socială” s-a organizat în vara anului 1910 o anchetă cu privire la votul universal⁹⁹. Scopul ei: să deschidă o discuție publică, cu afirmarea tuturor tendințelor și punctelor de vedere, care să lămurească astfel chestiunea aderenților pe care îi avea reforma electorală în cercurile conducătoare, să stimuleze elementele democratice, înregimentate sau nu în partidele politice, la acțiune.

După efectuarea anchetei, au putut fi desprinse o seamă de concluzii utile. O primă constatare: din cele circa 200 de personalități antrenate, doar 50 au trimis răspunsuri, dintre care numai 22 cu referire directă la tema anchetei. Tăcere elocventă prin ea însăși, vorbind de moravuri politicianiste ale vremii. Din motive tactice, conducătorii partidelor „guvernamentale” au evitat să se pronunțe, ceilalți politicieni dovădindu-se fără opinie în absența cuvintului „șefului”. Faptul că nici un membru al Partidului Conservator nu s-a angajat în discuție era o dovadă a poziției acestuia de opunere categorică la modificarea sistemului electoral. Din partea liberalilor s-au pronunțat doar elemente ale „stingii” partidului (George Danielopol, dr. N. Lupu, N. Ionescu-Quintus, Zamfir Arbore), „Revista democrației române” făcând și o prezentare succintă a anchetei¹⁰⁰. Poporanștii — C. Stere, G. Ibrăileanu, I. Botez — nu au dat curs invitației, pe motiv că ar fi „lipsită de orice interes”¹⁰¹. Din partea taciștilor au răspuns unii lideri, ca J. Th. Florescu, C. Dissescu, C. Rădulescu-Motru, Ovid Densusianu.

Partidul clasei muncitoare nu numai că a deschis întreaga dezbatere, prin articolul lui C. Dobrogeanu-Gherea asupra semnificației votului universal, dar a și fost reprezentat la cel mai înalt nivel, de I. C. Frimu — secretar al Comitetului Executiv al P.S.D.R., dr. C. Racovski — membru al Comitetului Executiv, D. Marinescu — redactor responsabil al „României muncitoare”, Constantin C. Petrescu, Panait Istrati. De asemenea, și-au exprimat punctul de vedere C. Mille, liderul Grupării democratice „Adevărul”, și Vasile M. Kogălniceanu, fruntaș al mișcării țărăniste.

Din analiza conținutului răspunsurilor a rezultat că nici un participant nu s-a declarat împotriva principiului sufragiului universal. Deosebirea de vederi au apărut în legătură cu chestiunea dacă, în condițiile sociale și politice românești de atunci, reforma electorală era utilă și necesară. În ceea ce privește exponenții Partidului Conservator-Democrat, ei au avut ca linie comună aprecierea potrivit căreia reforma votului universal nu ar fi fost (sau nu ar fi fost încă) de actualitate. Participanții liberali, cei care mai agitaseră ideea reformei electorale, stîrnind nemulțumirea aripilor moșierești din partid, s-au pronunțat pentru votul universal, văzută ca o instituție firească izvorînd din principiul constituțional modern potrivit căruia suveranitatea stă în popor, ca o măsură absolut necesară pentru existența ordinii burgheze. Ca susținători ai reformei electorale radicale s-au arătat a fi C. Mille, care a combătut argumentele celor ce i se împotriveau, și Vasile M. Kogălniceanu, pentru care aceasta era un „mijloc special de a libera clasa cea mare țărănească de robia politică și socială în care zace”.

Referitor la mijloacele dobîndirii acestei reforme, taciștii s-au ferit să indice vreunul (N. Cosăcescu a susținut numai că este posibil să fie obținută prin alegeri), făcînd dovadă că Partidul Conservator-Democrat nu avea de gînd să se angajeze în mod real în sprijinul unei reforme de esență. Deși liberalii au vorbit despre necesitatea propagandei scrise și orale, ei au preconizat acest mijloc ca o modalitate de a grăbi luarea hotărîrilor în cadrul P.N.L., de la care susțineau că trebuie așteptate reformele. Liderul Grupării „Adevărul”, C. Mille, și exponentul mișcării țărăniste, Vasile M. Kogălniceanu, s-au arătat favorabili luptei politice preconizate de partidul clasei muncitoare de unire a forțelor socialismului și ale democrației românești¹⁰²,

⁹⁹ Un chestionar conținînd trei întrebări, a fost trimis oamenilor politici, literaților și oamenilor de știință, cu rugămintea să răspundă pînă la 20 septembrie. Acestea erau: 1) Dacă din punct de vedere principal sînteți pentru votul universal, egal direct și secret. 2) Dacă în situația politică și socială a țării credeți că reforma electorală poate fi o operă utilă și necesară. 3) Prin ce mijloace credeți că s-ar putea obține mai curînd lărgirea actualelor colegii? (A se vedea „Viața socială”, anul I, nr. 7-8, august-septembrie, p. 1-27 și nr. 9, octombrie 1910, p. 98-121).

¹⁰⁰ „Revista democrației române”, anul I, nr. 28 din 19 septembrie 1910, p. 1126-1127.

¹⁰¹ „Viața românească”, anul V, nr. 9, septembrie 1910, p. 509.

¹⁰² În articolul *Votul universal. O privire asupra anchetei întreprinsă de revista „Viața socială”*, Iosif Nădejde-Armașu conchidea: „Realizarea reformei nu se poate aștepta decît de la o acțiune viguroasă a claselor muncitoare și a tuturor democraților sinceri” („Adevărul”, anul XXIII, nr. 7591 din 25 octombrie 1910).

urmărind, „prin o acțiune comună, viguroasă... în parlament, presă, întruniri publice și manifestații de stradă“, restructurarea de fond a regimului politic.

Ancheta întreprinsă a arătat partidului muncitorilor, pe de o parte, pe cine se poate baza cu adevărat în continuarea politicii de alianțe, iar pe de altă parte a conturat mai nuanțat panorama politică — cunoscută și reliefată de militanții partidului —, în care se manifestau tot mai activ tendințele urmărind soluționarea chestiunilor cardinale ale societății românești. În acest fel, ancheta a contribuit la precizarea conceptului de bloc democratic în gândirea noastră socialistă, presupunind — în principal — o amplă deschidere în planul politicii de alianțe a P.S.D.R. Conceptul acesta s-a maturizat treptat, fiind impus de chiar realitățile vremii, de schimbările sesizabile în scena politică¹⁰³. „În timpul din urmă semnele unei renașteri democratice s-au înmulțit — scria M. Gh. Bujor în articolul Blocul democratic. Germenii democrației române încolțesc, lăstari tineri, plini de vigoare și de avânt, au dat din trunchiul bătrîn, care multă vreme fusese acoperit cu straturi groase de țărînă. Organizarea Partidului social-democrat, organizarea și deșteptarea muncitorimei, trezirea... țărănimii aduc straturi noi în viața noastră publică. Mai curînd sau mai tîrziu, ele vor trebui, vrînd-nevrînd, să ia locul înlăuntrul acestei vieți“¹⁰⁴.

Concluzia socialiștilor a fost aceea că o acțiune eficientă în situația dată era posibilă prin realizarea unui front larg de forțe sociale și politice — a unui bloc democratic —, care să concentreze, alături de forța politică proletară, grupările și elementele emancipate de sub tutela partidelor burgheze, masele țărănești, păturile mijlocii orășenești, alte categorii sociale, pe toți cei interesați în democratizarea societății românești.

Deși în materializarea acestei orientări principiale nu s-a adoptat totdeauna o tactică suficient de suplă, P.S.D.R. manifestînd, în unele cazuri, oarecare rigiditate în folosirea cadrului și posibilităților propice create, însăși susținerea unui asemenea concept a reprezentat un câștig important pentru mișcarea noastră muncitorească. Ea se arăta capabilă să găsească soluții originale și creatoare, în spiritul socialismului științific, pe terenul spinos al politicii de alianțe.

Încercarea de concretizare a acestei idei s-a făcut la alegerile din februarie 1911. Prezent ca organizație politică distinctă în confruntarea electorală, Partidul Social-Democrat a reușit o acțiune comună cu Gruparea „Adevărul“, semnificînd o concentrare a forțelor socialiste și democratice pe obiective de interes general la ordinea zilei. La Colegiul II Ilfov (colegiul Capitalei), care dispunea de nouă locuri pentru Adunarea Deputaților, punctul de unire l-a reprezentat candidatura independentă a lui Vasile M. Kogălniceanu, „candidatura de raliere a glasurilor cu adevărat democratice“, întrucît prezenta un program preconizînd votul universal, măsuri de îmbunătățire a situației țărănimii, legislație a muncii, și urmarea „libertatea și chemarea mulțimilor de la orașe și sate la viața politică“¹⁰⁵. Ca urmare, P.S.D.R. a chemat muncitorii, salariații și funcționarii statului, țărani, micii patroni și comercianți, masele cetățenești în genere să voteze pe cei șase candidați socialiști propuși și pe Vasile M. Kogălniceanu¹⁰⁶, iar gruparea „Adevărul“ a cerut alegătorilor să voteze trei candidați socialiști (între care să figureze neapărat C. Racovski), pe Vasile M. Kogălniceanu și pe cei cinci candidați takisti; pentru celelalte orașe — Brăila, Galați, Ploiești, Turnu-Severin — a indicat să se voteze lista takistă și lista socialistă¹⁰⁷.

Prin votul masiv „al democraților cinstiți din oricare strat social“, partidul clasei muncitoare a urmărit — cum se scria în manifestul-program din ianuarie 1911 — să se deschidă în „România adevăratul drum spre progresul ei politic“¹⁰⁸.

¹⁰³ Și în anii precedenți ideea aceasta a fost în atenția partidului clasei muncitoare. De pildă, în 1905, socialiștii au primit cu simpatie apelul lansat de C. Mille, prin articolul *Glasul conștiinței* („Adevărul“, anul XVIII, nr. 5798 din 5 octombrie 1905), de reunire a elementelor risipite ale democrației într-o mișcare populară de amploare, cu amendamentul că aceasta trebuie să fie investită cu un program clar, precis („România muncitoare“, anul I, nr. 42 din 18 decembrie 1905). După răscoala țărănimii, ei au formulat tot mai des aprecierea potrivit căreia „toate elementele cinstite, democratice din această țară trebuie să ne secondeze în lupta noastră“ („România muncitoare“, anul III, nr. 38 din 18–25 noiembrie 1907).

¹⁰⁴ „România muncitoare“, anul VI, nr. 85 din 6 ianuarie 1911.

¹⁰⁵ Manifest electoral, publicat în „Adevărul“, anul XXIV, nr. 7674 din 21 ianuarie 1911 și comentat în „România muncitoare“, anul VI, nr. 90 din 23 ianuarie 1911.

¹⁰⁶ „România muncitoare“, anul VI, nr. 90 și 98 din 23 ianuarie și 17 februarie 1911; „Facla“, anul II, nr. 7 din 12 februarie 1911, p. 98–100.

¹⁰⁷ „Adevărul“, anul XXIV, nr. 7665, 7670 și 7695 din 12 și 17 ianuarie, 12 februarie 1911.

¹⁰⁸ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910–1915, p. 229.

Era, implicit, o modalitate menită să faciliteze (și prin mijlocirea takiştilor, a susținătorilor lor) succesul reprezentanților socialiști în alegeri. Rezultatul nu a fost pe măsura disponibilităților inițiale. A concurat la aceasta cartelul electoral încheiat de takişti cu liberalii, care a făcut să dispară speranța ce se punea în acțiunea unei forțe politice contrapusă celor două mari partide ale burgheziei și moșierimii. Oricum, s-a pus atunci în lumină o direcție politică fertilă și de viitor. Astfel, în alegerile din noiembrie 1912 revista „Facla” o va repune în discuție, dar, în circumstanțele izbucnirii războiului balcanic, va rămâne la stadiul de propunere¹⁰⁹.

După venirea Partidului Conservator la putere (30 decembrie 1910), declanșarea „afacerii tramvaielelor”, în toamna anului 1911, și disputa încinsă între liberali, sprijiniți de takişti și conservatori¹¹⁰ au prilejuit partidului muncitorilor o nouă afirmare a capacității sale tactice de acțiune. Socialiștii au înțeles în substanța sa esența momentului, faptul că gestul conservator împotriva Societății de tramvaie nu era decît „un episod din lupta dintre clasele stăpînitoare”¹¹¹ și, drept urmare, au căutat să folosească contradicțiile dintre partidele claselor dominante. Astfel trebuie privită apropierea între socialiști și conservatori avînd ca mobil declarat soluționarea „cazului” Racovski, o acțiune care a fost transformată de partidul proletariatului într-un nou prilej de afirmare a programului său de luptă pentru obiective general-democratice.

Primele apropieri au avut loc la începutul anului 1911, cînd C. Racovski, cu acordul tacit al guvernului, a revenit în țară¹¹². Dar cabinetul conservator a evitat să se pronunțe pentru redeschiderea procesului și, la 3 martie 1911, l-a retrimis peste graniță. Contactele socialiștilor cu conservatorii nu au fost, însă, întrerupte. C. Dobrogeanu-Gherea a întreținut, prin intermediul lui Matei Cantacuzino, legături cu membri ai guvernului, în primul rînd cu ministrul de interne, Al. Marghiloman, cu oameni politici influenți. Astfel, el îi putea scrie lui Racovski, la 8 mai 1911 : „Șansele, deși sînt puține, ele există mai degrabă în condițiile actualului guvern decît ale oricărui alt guvern, chiar, după mine, în împrejurările unui guvern Take Ionescu”¹¹³.

Evoluția situației politice i-a dat dreptate. La sfîrșitul anului 1911, avînd nevoie de o opinie publică favorabilă în acțiunea lor antiliberală, Carp și Marghiloman au acceptat să soluționeze situația lui Racovski¹¹⁴. În ședința Camerei din 13 decembrie, deputatul conservator C. Bacalbașa, după ce a relevat o serie de „legi de constrîngere” datorate liberalilor, a propus ca guvernul să-și demonstreze atitudinea sa total diferită, dîndu-i posibilitatea lui Racovski să-și pledeze cauza în fața justiției¹¹⁵.

¹⁰⁹ „Facla” a sugerat ca, în Capitală, masele muncitoare și cetățenești „să voteze pe candidatul independent, pe luptătorul de ieri și de astăzi, Neculai Fleva, și pe candidații Partidului social-democrat, pe luptătorii de azi și de mine, Toma Dragu și Gh. Cristescu” (anul III, nr. 45 din 10 noiembrie 1912, p. 893).

¹¹⁰ Vezi, pe larg : C. Gane, P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării, Editura „Universul”, București, 1936, p. 427—445 ; Anastasie Iordache, *Viața politică în România. 1910—1914*, Editura științifică, București, 1972, p. 94—106 ; I. Constantinescu, I. Dragomirescu, *Afacerea tramvaielelor*, în „Magazin istoric”, anul VII, nr. 12(81), decembrie 1973, p. 38—45.

¹¹¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 277.

¹¹² S-a recurs la un subterfugiu. Sebastian Moruzzi și Artur Gorovei (unii takişti sperau să mai mențină legăturile cu partidul muncitorilor în perspectiva alegerilor generale) au plecat, împreună cu M. Gh. Bujor, avînd pașapoarte în regulă, spre Austria ; de aici, s-au întors în țară în seara zilei de 4 februarie, dar însoțiți de Racovski, care a înșelat vigilența vameșilor, folosind documentele personale ale lui Bujor. El a fost apoi găzduit de S. Moruzzi și C. Mille („Adevărul”, anul XXV, nr. 8040 din 31 ianuarie 1912 ; D.A.D., ses. ord. 1910—1911, sed. 19 martie 1911, nr. 13, p. 132). După ce, la 10 februarie 1911, C. Racovski trimitea o petiție procurorului general, prin care cerea să fie tradus în fața justiției, în ziua următoare, Racovski, însoțit de C. G. Costa-Foru, membru marcant al Partidului Conservator, și C. Mille, s-a prezentat la Parchetul general de pe lângă Curtea de Apel, care i-a permis șederea în țară pînă la 23 februarie. Pentru a susține acțiunea, P.S.D.R. a inițiat un val de intruniri — la 13 februarie — în numeroase localități, a lansat liste de subscripție pentru a strînge fonduri în vederea unui eventual proces (Arh. C.C. al P.C.R., fond 28, mapa 5, 17/1911 ; col. 50, dosar 6418, filele 113, 115 ; Arh. st. București, fond Prefectura Poliției Capitalei, dosar 1/1911, fila 25).

¹¹³ C. Dobrogeanu-Gherea, *Correspondență*, ediție I. Ardeleanu și N. Sorin, Editura „Minerva”, București, 1972, p. 53.

¹¹⁴ Arh. C.C. al P.C.R., fond 28, dosar 8/1911. „Conservatorii — remarcă în *Autobiografia* sa C. Racovski — „socoteau că mișcarea muncitorească putea să facă un serviciu strategiei conservatorilor în lupta lor împotriva liberalilor. Oricum, după cea de a doua mea întoarcere și al doilea exil în străinătate, conservatorii se declarau gata de a permite revizuirea afacerii mele” (G. Haupt, J. J. Marie, *Les bolchéviks par eux-mêmes*, Fr. Maspero, Paris, 1969, p. 363).

¹¹⁵ D.A.D., ses. ord. 1911—1912, nr. 14, p. 226—227. Propunerea venea într-un moment în care opoziția unită — formată din liberali și conservatori — declarase că nu participă la dezbaterile proiectului de lege al meseriilor și asigurărilor.

Permisuniunea pe care guvernul i-a dat-o liderului socialist de a sta o lună în țară ¹¹⁶ pentru a-și reglementa chestiunile personale a stîrnit nemulțumirea liberalilor, ca, dealtfel, și a takistilor ¹¹⁷. Chiar în ziua în care Racovski sosea în București, la 6 ianuarie 1912, „Viitorul” se arăta indignat de actul guvernului conservator. În republică, „Epoca” din 8 ianuarie răspundea că este „nu un drept, dar o datorie de onoare pentru un guvern civilizat ca să repare, măcar în parte, marea greșală a guvernului liberal”.

La 15 ianuarie 1912, potrivit unei înțelegeri, au avut loc două mari întruniri publice în Capitală. Cea dintîi, dimineață, la „Dacia”, a fost organizată de Partidul Social-Democrat. Ea nu a fost o simplă afirmare a acordului socialist cu acțiunea guvernului în „chestiunea tramvaielor”, și nici o acțiune numai pentru Racovski, ci un prilej oferit clasei muncitoare ca, în această „luptă pentru preponderență între clasele stăpînitoare” ¹¹⁸ — numai aparent indiferentă pentru organizațiile muncitorești — „să-și spună cuvîntul în afacerile publice” ¹¹⁹. În cuvîntările lor, conducători ai partidului — I.C. Frimu, N.D. Cocea, Toma Dragu, Traian Bellu, precum și reprezentantul Grupării „Adevărul”, C. Mille — au pus în discuție politica guvernărilor în problema muncitorească, s-au ridicat împotriva legiilor liberale care loveau în drepturile de organizare și de luptă ale proletariatului. Recunoscînd că guvernul conservator, „permițînd intrarea tovarășului Racovski, a făcut un început de dreptate” — afirmație în dezacord cu poziția partidelor liberal și conservator-democrat —, moțiunea adoptată cerea finalizarea acestui act și, în plus, „reluarea în proprietate exclusivă a Comunei, a tramvaielor și celorlalte servicii publice exploatate astăzi de particulari în scop de speculă, în dauna Comunei și a cetățenilor” ¹²⁰.

Cea de-a doua întrunire din Capitală a avut loc după-amiază, la „Băile Eforiei”, în organizarea guvernului — care nu a scăpat prilejul de a-și face propagandă pe tema legii asigurărilor muncitorești —, beneficiînd și de prezența a circa 3 000 de muncitori, cei care au scandat lozinci pentru Racovski ¹²¹. Titu Maiorescu nota în jurnalul său: „Lume enormă, meseriași cu drapele, valuri-valuri de mulțime” ¹²².

Potrivit obligațiilor asumate de guvernul conservator, „cazul Racovski” a intrat pe făgașul soluționării definitive. După demisia lui Carp (17 martie), Al. Marghiloman a transferat această problemă noului cabinet conservator, condus de Titu Maiorescu (investit la 23 martie). El nota, în acest sens, la 25 martie 1912: „Stipulat cu Maiorescu rechemarea lui Racovski...” ¹²³. Și, într-adevăr, prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1074 din 4 aprilie a aceluiași an, a fost revocat decretul de expulzare, după care Racovski a fost admis a fi înscris în listele electorale ale județului Constanța, confirmîndu-i-se astfel cetățenia română. La 18 aprilie 1912, P.S.D.R. sărbătorea, odată cu ziua de 1 Mai, victoria obținută ¹²⁴.

Se poate spune că acțiunea pentru drepturile cetățenești ale dr. C. Racovski a fost un succes al politicii de deschidere largă spre viața politică a partidului clasei muncitoare, de atragere a maselor, a elementelor democratice de partea programului politic socialist. Deși ea a fost însoțită și de unele greșeli (în direcția plasării campaniei pentru Racovski ca un obiectiv exclusiv al acțiunii socialiste în unele momente), această campanie politică de durată a contribuit la creșterea prestigiului și

¹¹⁶ Aceasta s-a datorat, nota C. Bacalbașa, atmosferei politice create, „care impunea guvernului să opule maselor takisto-liberale, alte mase organizate. Acordînd d-rului Racovski dreptul de a intra în țară, Partidul socialist se ridică cu masele lui de lucrători, în contra Partidului liberal” (*Bucureștii de altă dată*, vol. IV, 1910—1914, Editura „Universul”, București, 1933, p. 36—37).

¹¹⁷ C. Bacalbașa remarcă în amintirile sale că și mulți deputați conservatori au fost iritați de această inițiativă (*Op. cit.*, p. 35).

¹¹⁸ „România muncitoare”, anul VIII, nr. 4 din 15 ianuarie 1912.

¹¹⁹ „România muncitoare”, anul VIII, nr. 5 din 19 ianuarie 1912.

¹²⁰ Moțiuni similare s-au votat și la întrunirile muncitorești desfășurate — tot la 15 ianuarie — în alte centre, ca: Brăila, Galați, Focșani, Călărași, Pitești, Ploiești, la care s-a afirmat mai răspicat, cum că „Partidul Conservator a procedat bine lovînd cu fierul roșu pungașile liberalilor”, și că „socialiștii vor fi alături de guvernul carpist, cînd el va face acte de dreptate” („România muncitoare”, anul VIII, nr. 6 din 22 ianuarie 1912).

¹²¹ C. Gane, *Op. cit.*, p. 426; C. Bacalbașa, *Op. cit.*, p. 41; „Universul”, anul XXX, nr. 15 din 17 ianuarie 1912.

¹²² B.A.R.S.R.: T. Maiorescu, *Insemnări zilnice*, jurnal 31, mss. 3665, fila 13.

¹²³ Alexandru Marghiloman, *Op. cit.*, p. 111.

¹²⁴ Cu acest prilej, C. Racovski a adus mulțumiri publice lui C. Mille, care, „prin pana a puternică și prin pana colaboratorilor săi de la «Adevărul», a făcut ca dreptatea cauzei mele să reușească”. În continuare, el a spus: „Îndeplinesc o datorie de om cînstit cînd în mulțumirile mele cuprînd și guvernul Marghiloman-Carp, cit și guvernul actual, care cu atîta cavalierism și dezinteresare au dat dreptate unui adversar politic” („România muncitoare”, anul VIII, nr. 31 din 22 aprilie 1912).

influenței socialiștilor în viața publică. Partidul Social-Democrat, remarcă C.G. Costa-Foru în zilele care au coincis cu închiderea „dosarului Racovski”, este un „partid a cărui ființă și înălțare în sferele politice va avea o importantă înriurire asupra politicii celorlalte partide și chiar asupra propășirii țării noastre”¹²⁵.

Acestea sînt faptele, care, din atîtea altele, conturează o retrospectivă care dezvăluie, credem, întîi de toate, ceea ce a dobîndit partidul clasei muncitoare pe tărîmul politicii de alianțe. Inițiativele și acțiunile avînd ca scop realizarea unora dintre dezideratele cu conținut general-democratic înscrise în programul său au avut ecou, influențînd viața politică, desemnînd curenți de opinie în favoarea acestor obiective. Deși nu au fost exploatate toate posibilitățile și situațiile prielnice (cum a fost, de pildă, momentul 1913—1914, cînd liberalii au pus în discuție reformele electorală și agrară), deși s-au manifestat, începînd din 1913, unele rețineri în realizarea cooperărilor politice, nu totdeauna suficient justificate, cîștigurile au fost evidente. Mai presus de toate, s-a reliefat capacitatea forței politice revoluționare de a se raporta la realitatea națională, de a găsi soluții corespunzătoare acestei realități. Succesele s-au înscris în patrimoniul gîndirii și acțiunii mișcării noastre muncitorești, tezaur de experiență ridicat la cele mai înalte cote prin acțiunea comuniștilor români.

Județul Constanța în contextul istoriei patriei

ION STOIAN

Prim-secretar al Comitetului județean Constanța al P.C.R.

Asemenea întregului spațiu carpato-danubian-pontic, meleagurile constănțene își au, dintotdeauna, ca trăsătură de supremă individualitate și distincție, pulsul viu de istorie românească, făurită înăuntrul aceleiași evoluții generale unitare și continuu ascendente a poporului nostru prin vremuri. Trup din trupul vetrei de viață strămoșești, această zonă a țării, situată în jumătatea sudică a pământului românesc dintre Dunăre și Marea Neagră, poartă pretutindeni și în toate epocile amprenta creației materiale și spirituale proprii oamenilor glieri noastre, o creație reprezentativă pentru unitatea intimă și permanentă a ținuturilor din stînga și din dreapta Dunării. Județul Constanța se mindrește, astfel, cu o istorie îndelungată și tumultuoasă, care glăsuiește despre același zbucium și aceleași strălucite biruințe, despre identitatea năzuințelor și aspirațiilor acelui neam în edificiul său național.

Marea regenerare a țării în evul său nou, socialist, se reliefează în toată plenitudinea și în județul Constanța, prin grandioase înfăptuiri, fără precedent în epocile anterioare, prin transformările de adîncime petrecute atît în industrie și agricultură, cît și în domeniul științei, învățămîntului și culturii. Modul de a fi al istoriei românești contemporane a însemnat și înseamnă și aici, în toate sferele vieții economice-sociale și spirituale, creșteri vertiginoase, prefaceri de structură. Ele se integrează organic în procesul revoluționar unic de înaintare a României pe noi și impunătoare trepte ale făuririlor socialiste. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii noastre, „Realizările obținute în județul Constanța în dezvoltarea industriei, agriculturii și în celelalte domenii de activitate fac parte integrantă din mărețele victorii obținute de poporul român în făurirea societății socialiste, în transformarea României într-o țară cu o industrie dezvoltată, cu o agricultură în plin progres, cu o știință și cultură socialistă înaintată”¹.

Avînd orizonturi clare de acțiune istorică, luminate de partidul nostru comunist, în fruntea căruia se află cel mai iubit fiu al meleagurilor românești — tovarășul Nicolae Ceaușescu —, oamenii muncii constănțeni, animați de spiritul revoluționar și patriotic, se mobilizează puternic pentru amplificarea tot mai hotărîtă a realizărilor obținute, pentru a conferi noi dimensiuni, o calitate superioară tuturor înfăptuirilor din județul nostru, în pas cu mersul țării pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, a înaintării treptate spre comunism.

Județul Constanța, cu o suprafață de 7,1 mii km² și peste o jumătate de milion de locuitori, este situat în sud-estul țării, în vecinătatea județelor Ialomița, Brăila și

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 263.

Tulcea. Poartă a României la Marea Neagră, meleagurile noastre simbolizează în modul cel mai elocvent deschiderea spre meridianele lumii ca permanență a fizionomiei spirituale a unui popor receptiv la valorile creației umanității și care a voit neîncetat să conlucreze prodigios, pe tărîm material și spiritual, eu alte popoare.

Ca pe toată întinderea patriei, cele mai vechi indicii ale vieții omului pe aceste locuri datează din paleolitic, așa cum o adevăresc săpăturile și descoperirile de suprafață de la Saligny, Castelu, Mamaia-Sat, Ovidiu-Nazarcea ș.a. Epoca neolitică este documentată prin vestigiile din așezările și necropolele circumscrise ariilor Hamangia, Boian, Gumelnița. În aria Hamangia, au fost date la iveală opere de artă plastică remarcabile prin frumusețea și originalitatea lor, dominate de statueta Ginditorului, descoperită la Cernavodă.

Pentru epoca bronzului și începutul epocii fierului, sînt de un interes aparte uneltele de bronz (seceri, toporașe etc.) descoperite la Constanța, Gura Dobrogei, Nicolae Bălcescu, Medgidia, Techirghiol, care prezintă caracteristici specifice, îndeobște, uneltelor folosite de comunitățile trace din regiunile carpatice.

O diversitate de izvoare — literare, arheologice, epigrafice — relevă existența pe teritoriul județului a geto-dacilor, care populau și întreg teritoriul dintre Dunăre, Mare și Balcani. Cele mai vechi știri despre geto-daci se referă, de fapt, la cei dintre Istru și Pontul Euxin, pe care îi amintește Herodot². Ei sînt cei ce au opus rezistență oștirilor persane, conduse de Darius I, care, în anul 514 î.e.n., organizaseră o expediție împotriva sciților, înaintînd spre gurile Dunării. Tucidide, la rîndul său, îi atestă în secolul al V-lea î.e.n., ca parte componentă a ceea ce va fi statul dac, scriind despre „geții peste care dai dacă treci munții Haemus [Balcani]”³. Investigațiile arheologice întreprinse mai ales în ultimii ani confirmă, odată în plus, caracterul demografic și civilizația prin excelență geto-dacice ale acestui ținut, care, în pofida întemeierii de cetăți grecești pe malul Mării Negre, s-a afirmat ca parte intrinsecă a statului centralizat condus de Burebista⁴. Toate aceste mențiuni probează o situație de fapt, existentă, desigur, anterior în spațiul carpato-dunărean-pontic, și anume delimitarea, în marea masă a tracilor, a triburilor geto-dace.

O inscripție descoperită la Histria arată că, în veacul al III-lea î.e.n., orașul de pe malul lacului Sinoe cerea protecția unui puternic „rege” autohton — Zalmodegikos⁵. Aceeași cetate se va afla, mai apoi, sub protecția altui „rege” dac — Rhemaxos. În anul 61 î.e.n., geto-dacii din această zonă au avut un rol esențial în înfringerea, sub zidurile cetății Histria, a coruptului și verosului guvernator roman al Macedoniei, Caius Antonius Hybrida.

Unirea geto-dacilor într-un singur stat centralizat s-a impus ca o cerință obiectivă a dezvoltării istorice, ca o rezultantă firească a unității economice și spirituale a lumii geto-dace. Luînd conducerea neamului său, spune Strabon, Burebista l-a ridicat atît de mult încît, „în cîțiva ani, a făurit un stat puternic... Ba încă a ajuns să fie temut și de romani”⁶. Ca urmare, și pentru acest ținut una din perioadele de cea mai mare însemnătate ale istoriei sale în timpurile antice a fost cea de la mijlocul veacului I î.e.n., cînd a făcut parte integrantă din statul dac centralizat și independent.

Conducător viteaz și iscusit, Burebista a asigurat liniștea și stabilitatea granițelor vestice și sud-vestice ale statului dac, înfrîngînd triburile celtice ale boiilor, tauriscilor și scordiscilor, infiltrate anterior în ținuturile dace. Pentru a îndepărta pericolul roman, el și-a îndreptat apoi atenția spre Pontul Euxin. Izvoarele consemnează că, în jurul anilor 50—48 î.e.n., toate cetățile grecești de pe litoralul vestic și nordic al Mării Negre, de la Olbia (la gura Bugului) și pînă la Apollonia, au fost integrate în statul dac, pentru a se preîntîmpina coaliizarea acestora cu Imperiul roman. Foarte semnificativ, Tomisul, Callatisul, ca și Dionysopolisul, n-au opus rezistență lui Burebista⁷. În acest fel — după cum se remarcă în cunoscutul decret în cinstea lui Acornion din Dionysopolis —, Burebista „a devenit cel dintîi și cel mai

² Herodot, *Istori*, V. 3.

³ Tucidide, *Istori*, II, 96, 1.

⁴ D. M. Pippidi, D. Berciu, *Geți și greci la Dunărea de Jos din cele mai vechi timpuri pînă la cucerirea otomană*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1965; G. Simion, *Despre cultura geto-dacă din nordul Dobrogei în lumina descoperirilor de la Enisala*, în „Peuce”, Muzeul de arheologie Tulcea, II, 1971, p. 63—131.

⁵ D.M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, București, 1967, p. 167—185.

⁶ Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11 (C 103).

⁷ Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, ediția a II-a, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 241.

mare dintre regii din Tracia și stăpinul întregii țări de dincolo și de dincoace de Fluvium“.

Existența puternicului stat dac' centralizat și independent, care se afla în contact nemijlocit cu alte popoare, învecinate sau mai îndepărtate, deschizând larg porțile unor legături economice viguroase cu lumea din afară, a determinat o mare înflorire a întregii vieți economice, inclusiv în această parte a țării.

Izvoarele evocă apoi rezistența eroică cu care dacii din Dobrogea s-au împotrivit expansionismului Romei, în vremea „regilor“ lor Dapix și Ziraxes⁸. Deși cucerite de romani încă în 29—28 î.e.n., după doi ani de lupte grele, ținuturile vest-pontice locuite de daci, ca și cetățile grecești, vor fi integrate total mult mai târziu și dificil — abia în anul 46 e.n. —, când Dobrogea va fi transformată în provincie romană, pentru a se asigura un control efectiv și direct al Imperiului la Dunăre. Pentru secolul I e.n., un izvor bogat și interesant despre geto-dacii din zona transdanubiană îl formează opera lui Ovidiu. În Tristele și Ponticele, concepute la Tomis, între anii 8 și 17 e.n., poetul vorbește despre numeroasa populație geto-dacă aflată în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră. Din ele transpare starea de incertitudine a stăpînirii romane în aceste locuri, opoziția dacilor față de cötropitori.

Cercetările detaliate întreprinse în numeroase așezări și necropole geto-dacice (Bugeac, Satu Nou, Ostrov, Vilele, Alimanu, Băneasa, Corbu de Jos, Rasova, Nicolae Bălcescu)⁹ demonstrează grăitor și aici unitatea culturii materiale și spirituale a geto-dacilor. Toate produsele dacice, și în primul rînd ceramica, descoperite pe raza județului se aseamănă pînă la identitate cu cele date la iveală pe cuprinsul Transilvaniei, Munteniei și Moldovei. Aceași unitate se atestă vizibil în ceea ce privește spiritualitatea populației geto-dace, obiceiurile și ritualurile etc.

Dobrogea a fost, după cum se știe, prima regiune a teritoriului țării noastre asupra căreia s-a extins stăpînirea romană. Geto-dacii nu s-au împăcat, firește, cu această situație și, nu de puține ori, au atacat castrarele și unitățile romane, în speranța eliberării acestor ținuturi. Decebal însuși socotea că soarta Daciei se decide în Dobrogea. În cursul primului război purtat de Imperiul roman împotriva statului dac, la Adamclisi s-a desfășurat una dintre marile bătălii, care a evidențiat hotărîrea dacilor de a rezista, spiritul lor de sacrificiu în apărarea pămîntului natal, Traian aflîndu-se, de fapt, la un pas de catastrofă. În anul 109, împăratul roman a ridicat aici un monument, situat pe platoul unde s-au desfășurat ostilitățile, în apropierea orașului nou creat — Tropaeum Traiani¹⁰. Monumentul, replică a cunoscutei Columne de la Roma, glorifica victoria dificilă obținută în războaiele dacice. Implantat într-un teritoriu geto-dac, el era menit să amintească posterității cucerirea Daciei, dar reprezentă, implicit, o recunoaștere a dirzeniei și eroismului cu care dacii, sub conducerea lui Decebal, și-au apărut libertatea. Metopele sale înfățișează scene de luptă îndrăgite, trupe în marș, chipuri de daci sau aliați ai acestora.

Cucerirea unei părți din Dacia, prin însăși natura sa, a avut și consecințe tragice pentru oamenii pămîntului strămoșesc. Dar îndelungata conviețuire a dacilor și romanilor, care întreținuseră legături multiple și mai înainte, impactul celor două civilizații, de mare reputație în lumea antichității, au condus la o nouă înflorire economică-socială și spirituală a meleagurilor carpto-danubiene-pontice. Mărturiile ale acestui fenomen, cu efecte resimțite în întreaga ascensiune ulterioară a istoriei noastre, se găsesc peste tot și în județul Constanța. O ultimă perioadă de pronunțată propășire economică în acele vremuri se înregistrează și pentru ținutul nostru în secolul al VI-lea, când împăratul Iustinian realizează o puternică linie de apărare pe frontiera danubiană. La începutul veacului al VII-lea, sub loviturile avarilor și slavilor, împărații romani din Bizanț vor fi nevoiți să renunțe la granița dunăreană, încercînd să oprească invaziile pe linia întărită a munților Haemus.

Descoperirile arheologice aduc precizări relevante asupra continuității de viață și creație a strămoșilor noștri pe pămîntul de baștină în epocile care au urmat, ca și în cele anterioare. Astfel, necropolele cercetate¹¹ atestă această continuitate din secolul al IV-lea pînă în secolul al X-lea (Piatra Frecăței) sau din secolul al VII-lea pînă în secolul al X-lea (Nalbant, Gîrlița). În ansamblu, aceste descoperiri ne oferă în mod clar tabloul unei autentice vieți proprii, care, de la nivelul unei civilizații de statornicie și îndelungă tradiție, a asimilat, treptat, diverse elemente alogene, inclusiv grupurile de slavi.

⁸ A se vedea : Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 89—92.

⁹ M. Irimia, *Descoperiri noi privind populația autohtonă din Dobrogea și legăturile ei cu coloniile grecești*, în „Pontica“, anul VI, 1973, p. 7—11.

¹⁰ Gr. Tocilescu, *Monumentul de la Adamclisi. Tropaeum Traiani*, Viena, 1893, p. 5.

¹¹ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *op. cit.*, p. 123 și urm.

În secolele IX—X, cetățile de pe Dunăre aveau să fie refăcute și repuse în funcțiune în scopul consolidării frontierei dunărene. Potrivit indicilor istorice fără putință de tăgadă, în acele vremuri au fost înălțate valurile din mijlocul Dobrogei, pentru a se preveni atacurile dinspre sud ale bulgarilor împotriva acestui ținut. Ca pretutindeni pe cuprinsul țării, și în această zonă, stăpînită de bizantini, oamenii și-au păstrat ființa de neam și graiul strămoșesc. Țăranii grăniceri de la Dunăre — spun mărturiile de atunci — vorbeau limba românească, fapt acreditat și de inscripția, care poartă numele meșterului olar Petre, de pe un vas descoperit la Capidava¹².

După anul 971, cînd împăratul Ioan Tzimiskes îi alungă din Durostorum (Silistra) pe slavii din cnezatul Kievului, pe teritoriul dintre Istru și Mare se organizează thema Paristrion.

Ținuturile românești dintre Dunăre și Mare, favorite de intensă viață economică, comercială și culturală ce se desfășura aici, aflate și sub influența culturii și administrației bizantine, au cunoscut de timpuriu organizarea statală feudală. Spre finele mileniului I, în regiunea dintre Cernavodă și Constanța își exercita autoritatea jupanul Dimitrie, denumit astfel într-o inscripție din 943, ca și alți conducători în ținuturile învecinate. Pentru anii 1086—1091, sînt menționați trei conducători: Tatos, Sestlav și Sacea.

Secolul al XI-lea face și mai acută opoziția dintre cursul dezvoltării teritoriului românesc dintre Istru și Mare și criza economică-politică a Imperiului bizantin, care controla din ce în ce mai anevoios regiunea. În condițiile dificultăților interne și externe tot mai accentuate ale Imperiului, conducătorii locali se fac mesagerii dorinței românilor de a se elibera de sub tutela bizantină. Așa de pildă, Tatos, stăpînitor la Durostorum, avea să devină căpetenia orașelor răsculate din Paristrion.

În perioada circumserisă de sfîrșitul secolului al XIII-lea și începutul celui următor, în cadrul procesului cu caracter unitar de organizare statală a românilor, se constituie în Dobrogea, inclusiv pe Litoral, formațiuni politice de-sine-stătătoare, care au tîns, de la început, să se desprindă de autoritatea imperială. Pe fondul vieții sale economice înfloritoare și în împrejurările propice create de slăbiciunile tot mai pronunțate ale Imperiului bizantin, în jurul anului 1320 apare în părțile Cavarnei (Caliacra) un stat feudal, independent — avînd în frunte conducători locali —, care se întărește continuu, cu deosebire după 1346, cînd la cîrma lui se afla Balica. Urmasul acestuia, Dobrotiță, își consolidează stăpînirea în ținuturile de pe țărmul Mării. Avînd sprijinul organizațiilor politice locale, el a putut lua în stăpînire întreg spațiul dintre Dunăre și Mare, asigurîndu-i apoi independența prin lupta dusă împotriva Bizanțului și a genovezilor. Odată cu aceasta, viața economică se dezvoltă puternic în orașele vest-pontice, Ivanco, fiul lui Dobrotiță, bate monedă proprie. În regiunea transdanubiană, se înregistrează o circulație intensă și a altor monede românești, cum au fost cele emise în a doua jumătate a secolului al XIV-lea de domnitorii Vladislav Vlaicu, Radu I, Dan I sau Petru Mușat.

Către sfîrșitul veacului al XIV-lea și, mai cu seamă, după 1386, cînd la cîrma Dobrogei se afla Ivanco, hotarele acesteia au fost din ce în ce mai mult ținta incursiunilor otomane. Succesele turcești aveau să fie, însă, repede anihilate de intervențiile domnitorului Țării Românești, Mircea cel Bătrîn, expresie a acțiunii solidare a aceluiași neam. În mai multe campanii, Mircea a îndepărtat pericolul otoman, unînd într-o singură entitate politică pe românii din Dobrogea și cei din Țara Românească, act de profundă însemnătate și semnificație în istoria poporului nostru. Mărturiile acelor vremi confirmă cu prisosință că Mircea cel Bătrîn era nemijlocit conducător în Dobrogea încă din anul 1388 și, în perfectă concordanță cu această realitate, se va întitula, așa cum apare și în documentul emis la 1406, „mare voievod și domn singur stăpînitor a toată țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți, încă și spre părțile tătarești și herțeg [duce] al Amlașului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amîndouă părțile peste toată Podunavia [Dobrogea], încă pînă la Marea cea Mare și singur stăpînitor al cetății Dirstor [Silistra]”¹³.

Expansiunea Semilunei la sudul Dunării în primele două decenii ale veacului al XV-lea va duce la smulgerea teritoriului românesc transdanubian din sistemul politic-administrativ al Țării Românești și Moldovei și la înglobarea lui în hotarele otomane. Cu toate formele ei dureroase și pline de consecințe nefaste (între altele, economia a fost orientată forțat spre Imperiu și, îndeosebi, spre Constantinopol, iar ținutul transformat într-o adevărată tabără militară), dominația otomană, care s-a

¹² A. Rădulescu, *Un document proto-roumain à Capidava*, în „Dacia”, nr. 14/1970, p. 311—323.

¹³ *Documenta Historica Romaniae*, B. Țara Românească, vol. I (1247—1500), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 70—71.

perpetuat pînă la 1878, nu a putut modifica fondul trăsăturilor specific românești ale acestei părți a țării noastre, Dobrogea evoluind, în datele sale de esență, ca și celelalte meleaguri ale vetrei strămoșești¹⁴.

Societatea românească din dreapta Dunării — cercetările recente detașează acest lucru într-un chip extrem de grăitor¹⁵ — a cunoscut, în veacurile XV—XIX, o mare stabilitate de viață națională proprie. Românii nu au părăsit locurile de baștină, continuînd să reprezinte elementul cel mai numeros. Chiar atunci cînd, în urma războaielor ruso-turce din secolele XVII—XIX, ținutul a fost grav afectat, multe așezări distruse, populația a revenit la vetrele sale, fapt ilustrat de mărturiile numeroșilor călători străini — Evlia-Celebi, mareșalul Moltke, baronul d'Hogguer ș.a. Edificator este, în acest sens, ceea ce a auzit din gura locuitorilor de aici un călător în această parte a țării în prima jumătate a secolului trecut, și anume ieromonahul rus Partenie: „Din vechime — spuneau românii din Dobrogea —, țara noastră stă în hotar și, deseori, războaiele se fac pe aici din zece, cel mult din doisprezece ani. Abia ne mai îndreptăm, creștem vite și cultivăm grădinile, și iarăși se face război. Și atunci, cine poate fugi, fuge în Valahia, iar pe care îi prind crotopitorii îi duc cu dinșii în țara lor, caselor le dau foc și grădinile ni le pustiesc. După ce trece războiul, care mai rămînem vii iarăși ne întoarcem pe la vetrele noastre și iar ne apucăm de gospodărie“¹⁶. Dealtfel, pe planul demografic, elementul de stabilitate, care nu a cunoscut fluctuații esențiale, deși a fost cel mai greu lovit de războaie, l-a constituit cel românesc.¹⁷

Alături de românii dobrogeni, aici s-au așezat, pe parcursul veacurilor, și s-au integrat în ambianța de viață românească agricultori din Muntenia și Moldova — cojanii, păstori transilvăneni coboriți cu turmele din Țara Birsei, Făgăraș, Sibiu, Munții Apuseni — mocanii, fenomen firesc într-o aceeași entitate etnică și economică. Muntenii se găseau în Dobrogea încă de pe vremea cînd aceasta făcea parte integrantă din Țara Românească, dar și din perioade mai noi, cînd foarte mulți țărani veneau aici minăți de sărăcie, exploatare, abuzuri ale boierilor, încît — așa cum scrie A. D. Xenopol — malul dunărean al Serbiei și Bulgariei „e plin de ei“¹⁸.

Toponimia ne oferă și ea argumente revelatoare în acest sens: sate cu nume care atestă originea celor veniți — Dăieni, Stolniceni —, sate „duble“, cu același nume de o parte și de alta a Dunării — Mirleanu, Vaidomir.

Moldovenii, la rîndul lor, figurează în multe documente și hărți străine, unde se spune că numesc Mangalia „Tomisvara“, că există o „Beștepe moldovenească“ sau cartiere și cimitire „moldovenești“. Prin vadurile de la Isaccea, Măcin, Silistra, Hirșova (Vadul Oii), mocanii veneau în Dobrogea cu turmele lor, datorită climei mai calde, care îngăduie pășunatul și iarna, după cum mii de secerători din Țara Românească asigurau, luni de zile, stringerea recoltei în Dobrogea.

Climatul de viață propriu poporului nostru — același în substanța sa și în Dobrogea —, care s-au caracterizat constant prin năzuința de dreptate și libertate, prin conlucrarea și intrajutorarea dintre făuritorii valorilor materiale și culturale, prin spirit democratic, a făcut ca grupurile de coloniști, musulmani și creștini, așezați aici să se înrădăcineze, să devină oamenii glieri.

În pofida împrejurărilor vitrege ale stăpînirii străine, relațiile românilor dobrogeni cu frații lor din stînga Dunării nu au încetat un moment, ei au continuat în tot cursul evului mediu, exprimîndu-se în forme multiple: legături de rudenie, de muncă, culturale (folosirea aceluiași scris, cultivarea acelorași creații populare de mare circulație orală), de cult (păstrarea religiei ortodoxe). Sînt cunoscute daniile primite de biserica din Cernavodă de la voievozii munteni, aceiași care au dat ajutoare materiale Mitropoliei Dirste sau Silistrei, din secolul al XVII-lea pînă în secolul al XIX-lea, privilegiu întărit prin mai multe hrisoave (bisericele din centrul și nordul Dobrogei depindeau de amintita mitropolie).

Permanența legăturilor spirituale, comunitatea de limbă a românilor din ținuturile istorice locuite de ei, inclusiv ținutul transdanubian, sînt viu ilustrate și de larga răspîndire a cărții vechi românești în Dobrogea înainte de 1877, de existența a nu-

¹⁴ A. Ghiță, *Contribuții noi privind unele aspecte ale societății românești din Dobrogea în secolele XV—XIX*, în *Memoriile Secției de Științe istorice*, seria IV, tomul I, 1975—1976, p. 71—106.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Reprodus după: I. Bitoleanu, Gh. Dumitrașcu, *Românii din Dobrogea și manifestări ale conștiinței lor naționale la începutul epocii moderne* în „*Revista de istorie*“, tomul 29, nr. 6/1976, p. 873.

¹⁷ *Ibidem*, p. 869—872.

¹⁸ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. X, Iași, 1896, p. 110.

meroase școli românești în această parte a țării¹⁹. Nu puține sînt localitățile pose-soare de cărți vechi, care cuprind interesante și sugestive însemnări (Băneasa, Bu-geac, Cernavodă, Constanța, Dunăreni, Negureni, Oltina, Ostrov, Rasova, Topalu, Vlahi), după cum numeroase sînt așezările în care au funcționat școli românești — Cernavodă, Alimanu, Rasova, Cochirleni, Dăieni, Oltina, Pietreni ș.a.

Expresie a năzuințelor de unitate și independență ale poporului nostru, elibe-rarea Dobrogei a reprezentat o constantă politică și militară a activității multora din-tre domnii români din veacurile al XV-lea și al XVI-lea. Tendințe în acest sens intilnim, în diferite conjuncturi, la Alexandru cel Bun, Dan al II-lea, Vlad Dracul, a cărui participare la toate operațiunile militare ale lui Iancu de Hunedoara în sudul Dunării reflectă gânduri politice clare. Însuși faptul că în titlurile unor domni, ca Radu Prasnaglava (1421), Vlad Dracul (1440), Petru cel Tânăr (1560), mai apare mențiunea că stăpînesc pînă la Marea Neagră, exprimă o atare tendință²⁰. Politica sud-dunăreană a lui Vlad Tepeș, distrugerea sistematică a cetăților otomane și lichidarea garnizoanelor de pe malul drept al Dunării sînt etape ale unui plan vizînd eliberarea Dobrogei. Dealtfel, stăpînirea Chiliei Vechi, a Deltei și a gurilor Dunării, fie de către Moldova, fie de către Țara Românească, fie de către Iancu de Hunedoara, implică o continuare a stăpînirii românești asupra acestei regiuni dobrogene pînă în 1465, cînd ea ajunge în stăpînirea lui Ștefan cel Mare, o consolidare după această dată, pînă în 1484, cînd și ea recade sub dominația otomană²¹.

Politica Imperiului otoman în Dobrogea a avut în vedere, îndeosebi, rolul ei strategic-militar, de poziție înaintată, de veghe și atac, ceea ce a determinat aducerea a numeroase garnizoane și colonizarea unei masive populații musulmane, acțiune însoțită de persecutarea și exploatarea celorlalți locuitori, în primul rînd a români-lor. Și în aceste împrejurări, ceea ce va caracteriza aceste meleaguri va fi persistența românilor pe pămîntul lor de baștină, păstrarea caracterului etnic românesc²² și a cultului ortodox al acestei provincii, care și-au menținut propria denumire, ce o diferențiază de regiunea din sudul ei.

În secolul al XIX-lea, viața economică a județului, orientată spre economia Principatelor și corelată cu aceasta, se exprima ca parte a unui tot complementar, făcînd profund stringentă unirea sa cu Țara. Din perspectiva, anunțată de însuși cursul istoriei naționale, a reunirii poporului român în cadrul aceluiași corp statal oamenii politici din Principate afirmau importanța ținutului dintre Dunăre și Mare în cadrul evoluției unitare, firești a românilor.

Pe fondul unității de neam, în multitudinea exprimărilor sale, al puternicei conștiințe naționale, toate marile momente revoluționare din istoria țărilor româ-nești în prima jumătate a veacului trecut au avut un profund ecou și în rîndul locuitorilor din această parte a țării, fiind alimentat și amplificat mereu de perspec-tiva împlinirii năzuințelor de unire și independență națională ale tuturor meleagu-rilor românești, spre care își îndrepta acțiunea întregul nostru popor. Revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, înregistrează și participarea dobrogenilor. Cu toate că autoritățile otomane au instituit o serie de măsuri care să împiedice legă-turile cu pandurii, mulți români din județul nostru, animați de prefacerile înnoi-toare proclamate de Tudor, au reușit să treacă în Țara Românească și să se inca-dreze în fluxul de luptă al revoluției. Cu o mare forță de înrîurire a lucrat pe meleagurile conștăntene spiritul regenerator al idealurilor naționale și sociale afir-mate de revoluția română de la cumpăna veacului trecut, al eroismului luptei poporului, hotărît să dea viață aspirațiilor sale de unire și neafirmare, fapturilor de dreptate socială pentru cei mulți, să propulseze țara pe făgașul modern de dezvoltare. La 1848, mulți dobrogeni au acționat în tumultul revoluției, înscriindu-se în rîndul făurarilor regimului revoluționar victorios din Țara Românească, în timp ce alții s-au aflat alături de Avram Iancu. Proclamația de la Islaz a circulat larg, multipli-cată în foi volante, și în această parte a țării, expresie a stării de spirit revoluțio-nare a maselor populare, a interesului cu care era urmărită aici desfășurarea revoluției.

După 1848, o seamă de luptători revoluționari — Nicolae Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad — și-au ațintit privirile spre Dobrogea, considerînd-o locul cel mai potri-

¹⁹ C. Cioroiu, A. Mocanu, *Cartea veche românească în Dobrogea înainte de 1877*, Con- stanța, 1978.

²⁰ C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, Editura științifică și enciclo- pedică, București, 1976, p. 386—387.

²¹ Vezi, pe larg: A. Ghiță, *Condițiile instalării dominației otomane în Dobrogea*, în *Stu- dii istorice sud-est europene*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucu- rești, 1974, p. 43—124.

²² C. C. Giurescu, *Știri despre românii din Dobrogea în hărți medievale și moderne*, Mu- zeul de arheologie Constanța, 1968.

vit atunci pentru declanșarea revoluției viitoare, întrucât beneficia de o libertate relativă de acțiune în raport cu regimul instaurat în Principate prin Convenția de la Balta Liman, Ion Ionescu de la Brad, care venise aici în 1850, vedea în Dobrogea „un cuib de români în care să crească ideile Proclamației [de la Islaz]” și din care să apară „Elementele cele mai curate pentru o viitoare mișcare”²³. Revoluționarii munteni exilați au organizat, la Hirșova, Seimeni și în alte localități dobrogene, adunări și consfătuiri revoluționare. Al. G. Golescu-Albu a preconizat trimiterea în Dobrogea a unor propagandiști, care să lucreze în vederea deschiderii unui număr cit mai mare de școli românești, să anime flacăra aspirațiilor revoluționare ale poporului nostru²⁴.

Trecerea domnitorului Unirii, Alexandru Ioan Cuza, prin Valea Carasu spre Constanța, în drum spre Constantinopol, a constituit un prilej de vie și unanimă exprimare a adeziunii românilor din Dobrogea la țelurile unității și neatinării naționale²⁵. Spre aceste țeluri se îndreptaseră cu hotărâre după revoluția de la 1848 și, cu deosebire, după făurirea statului național modern român, în 1859. În toată această perioadă, ei se pregăteau pentru marea Unire, pe care o ceruseră în mai multe rânduri. Insuși mesajul domnesc din noiembrie 1877 releva că s-au făcut în „Dobrogea subscrieri a se alipi pe lângă România”. Domnitorul Carol scria tatălui său, în iulie 1878, că i s-au trimis de aici „adrese numeroase” în acest sens²⁶. Nicolae Iorga consemnează că la domnitorul român s-a prezentat o deputație turcească din Dobrogea, care l-a asigurat că instaurarea autorității românești peste Dunăre va grăbi revenirea la vetre a locuitorilor de naționalitate turcă și tătară refugiați²⁷. În octombrie 1878, în București se afla o deputație formată din reprezentanți ai dobrogenilor, care au cerut reunirea imediată a Dobrogei cu Țara. Mihail Kogălniceanu declara, dealtfel, că „românii și musulmanii din Dobrogea abia așteaptă pe români”²⁸. În aceeași idee, publicația transilvăneană „Amicii familiei” făcea cunoscut că „dobrogenii au invitat mai adeseori pe guvernul României ca să grăbească a-i lua sub stăpânire și scutirea sa”²⁹.

Cucerirea independenței de stat depline a României, prin eroismul și jertfa de singe a poporului nostru, a însemnat pentru străvechiul teritoriu dintre Dunăre și Mare revenirea în granițele firești ale țării, împlinirea dezideratului dintotdeauna al românilor din Dobrogea de unire cu patria-mamă. Istoricul moment — primul în șirul celor care aveau să ducă la desăvârșirea statului național unitar român — a fost pretutindeni marcat în Dobrogea prin manifestații publice, în care oamenii își exprimau cu însuflețire bucuria revenirii în cadrul fruntariilor naționale românești. La Constanța — scriau ziarele vremii — „Entuziasmul era foarte mare, bucuria se vedea pe toate fețele. Tot orașul era în picioare, stindarde, ghirlande de flori și diferite ornamente împodobeau casele”³⁰.

Reunirea Dobrogei cu Țara a dat un impuls hotărâtor și dezvoltării județului Constanța, care, în perioada imediat premergătoare, dispunea de o economie de tip meșteșugăresc-industrial, de căi de transport³¹. Portul Constanța cunoaște, după 1878 un trafic comercial din ce în ce mai intens. Modernizarea lui se realizează în mai multe etape, începând din octombrie 1896. În septembrie 1895, se inaugurează podul de peste Dunăre, cel mai lung din Europa și al doilea din lume la acea dată.

La sfârșitul secolului trecut, prin legile de încurajare a industriei, au luat ființă și în județul Constanța primele fabrici: alături de mai vechile ateliere C.F.R. (1860), s-au înființat fabricile de bere Grüber (1884) și Schmidt (1808), fabrica de bidoane și lăzi pentru petrol aparținând Societății „Steaua română” (1897), fabrica de ciment de la Cernavodă (1900), o rafinărie de petrol, uzina electrică, mai multe mori și alte câteva întreprinderi mai mici. Din 1892 datează și începuturile Atelierele de reparații, care se vor transforma în viitorul Șantier naval.

Majoritatea populației era, desigur, încadrată în cele două ramuri tradiționale de muncă: agricultura și creșterea vitelor. Datorită situației agrare de aici, improprietărea țărănilor s-a desfășurat, oarecum, fără stînjeniri, dar, treptat, și această zonă a Dobrogei a intrat în structura social-economică a lumii satului, do-

²³ A. Slăvescu, *Correspondența dintre Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica. 1846—1874*, p. 51.

²⁴ George Fotino, *Din vremea renașterii naționale. Botezii Golești*, vol. I, București, 1939, p. 101, 196.

²⁵ A se vedea: C. Cioroiu, *Alexandru Ioan Cuza în Dobrogea*, în „Dobrogea nouă”, anul XXX, nr. 8919 din 4 mai 1977.

²⁶ *Memoriile regelui Carol I de un martor ocular*, vol. XIV, p. 59.

²⁷ A se vedea: „Neamul românesc”, anul XIII, nr. 145 din 28 mai 1918.

²⁸ „Monitorul oficial”, nr. 220 din 14/26 octombrie 1878, p. 5 615.

²⁹ „Amicii familiei”, anul I, nr. 7 din 1/13 noiembrie 1878.

³⁰ „Presa”, anul XI, nr. 262 din 28 noiembrie 1878.

³¹ Gh. Dumitrașcu, *Dezvoltarea economică a Dobrogei pînă la 1878 și problema apariției proletariatului*, în „Revista de istorie”, tomul 31, nr. 6/1979, p. 1 009.

minată de marea proprietate funciară. Situația economică precară a maselor țărănești, obligațiile grele de muncă impuse lucrătorilor agricoli — folosiți pe scară mai largă decât în alte zone —, numeroasele depozități ilegale de loturile de pământ primite, ca și abuzurile aparatului administrativ, au generat și în rindul țărănimii din județul Constanța o permanentă stare de nemulțumire și frământări.

Cum era firesc, dezvoltarea industriei și a mijloacelor de comunicații au dus la creșterea și la afirmarea unui proletariat viguros în porturi, pe șantierele de construcții, în fabrici, conștiința lui revoluționară, hotărârea de organizare și de luptă conferindu-i un loc însemnat în mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră³².

Ca și în celelalte părți ale țării, lupta lucrătorilor a îmbrăcat, inițial, forme spontane, pentru a se trece, curînd, spre organizațiile proletare de clasă. În anii 1879—1880, a avut loc mișcarea revendicativă a hamalilor și căruțașilor din portul Constanța, care a determinat autoritățile să elaboreze și să pună în aplicare regulamentul privitor la transporturi și tarife, recunoscînd, implicit, această categorie de muncitori ca un corp profesional organizat. Din 1884—1885 avem primele atestări documentare cu privire la începuturile mișcării greviste. În acei ani, s-au desfășurat grevele muncitorilor din porturile Constanța și Cernavodă, declarate pentru îmbunătățirea condițiilor de lucru și majorarea salariilor, iar în 1901 greva hamalilor din portul Constanța, una din primele greve de la începutul secolului al XX-lea în România.

Prima știre despre organizarea muncitorilor constănțeni datează din 1884, în legătură cu declanșarea unei greve de către Societatea stivuitorilor din port. În 1885, își desfășoară activitatea o societate de intrajutorare a salariaților căii ferate Cerna-Vodă—Constanța.

Ideile socialiste au găsit și în județele Constanța terenul propice de manifestare și afirmare, exercitînd o vie atracție în rîndurile maselor muncitoare și mobilizîndu-le la acțiuni pentru revendicări economice și politice. După constituirea Clubului muncitorilor din București, în jurul căruia s-a desfășurat activitatea pentru făurirea partidului politic al clasei muncitoare centralizat la scară națională, socialiștii veniți din Capitală au desfășurat, la Constanța și în alte localități, o susținută propagandă în vederea organizării politice a muncitorilor.

Mișcarea socialistă și-a intensificat tot mai mult activitatea și în această parte a țării. Ziarul „Munca” relatează, în 1891, despre întrunirile lucrătorilor socialiști de la Atelierele C.F.R. Constanța³³. Cu prilejul alegerilor din 1892, socialiștii constănțeni au editat un apel, reprodus în ziarul „Munca”. Tot aici, au fost publicate scrisori ale muncitorilor din Constanța, prin care protestau împotriva abuzurilor șefilor de ateliere sau ale vîtafilor din port. În anii 1892 și 1893, înainte și după crearea P.S.D.M.R., militanții socialiști I. C. Frimu, C. Z. Buzdugan ș.a. au ținut conferințe de propagandă socialistă în orașul Constanța și în alte localități ale județului.

Constituirea, în 1893, a partidului politic al clasei muncitoare din România, pe baza concepției revoluționare a socialismului științific, a reprezentat un moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului, a întregului popor. Acest moment istoric, care a marcat apariția cadrului organizatoric și politic adecvat desfășurării activității clasei muncitoare, a determinat o nouă etapă și în lupta muncitorimii din județul Constanța, a socialiștilor de aici, care, prin sensul întregii lor acțiuni, militaseră pentru centralizarea la nivelul întregii țării a organizațiilor socialiste.

Existența partidului politic al proletariatului a dat o puternică substanță politică procesului de organizare a muncitorimii din această parte a țării. La Constanța se constituie două cluburi muncitorești ca organizații locale ale P.S.D.M.R. Ele au exercitat o puternică înrîurire asupra maselor muncitoare, a unor întinse și variate sectoare ale opiniei publice, cuprinzînd în rîndurile și activitatea lor muncitorii cei mai conștienți, cit și intelectuali de valoare. Printre fruntașii socialiști constănțeni, s-au aflat Andrei Ionescu, Gh. Panaitescu, Nicolae Ghețu ș.a. Se remarcă, de asemenea, prezența activă în fruntea luptei muncitorimii din această zonă a cunoscutului fruntaș socialist Cristian Racovski, figură remarcabilă a mișcării muncitorești din țara noastră în perioada de pînă la primul război mondial. Alături de ceilalți luptători revoluționari de pe aceste meleaguri, militează cu hotărîre, încă din 1914, Boris Ștefanov, care avea să devină unul din conducătorii Partidului Comunist Român din anii ilegalității. În perioada premergătoare istoricului Congres din mai 1921, Boris Ștefanov a reprezentat, alături de Nicolae Ghețu, pe socialiștii dobrogeni în Consiliul

³² A se vedea: *Momente din mișcarea comunistă și muncitorească în județul Constanța*, Constanța, 1971, p. 5—44.

³³ „Munca”, anul II, nr. 31 din 22 septembrie 1891.

General al Partidului Socialist din România. În 1934, după cum se știe, i s-a încredințat înalta responsabilitate de secretar general al P.C.R., funcție pe care a îndeplinit-o până în 1940. Din 1934—1935 până în toamna anului 1940, au activat ca secretari ai Comitetului regional Dobrogea al P.C.R., Dumitru Coliu și Vasile Vileu.

Maturizarea clasei muncitoare, a mișcării muncitorești a dus, în anii de început ai secolului al XX-lea, la întărirea bazei proletare a organizațiilor politice muncitorești și, implicit, la consolidarea acestora, precum și a organizațiilor sindicale, la ridicarea capacității lor de acțiune revoluționară. Partidul muncitorilor, deși avea să se resimtă, pentru scurtă vreme, la nivel central, prin plecarea din conducere a elementelor depășite de cursul mișcării revoluționare, s-a făcut prezent în viața social-politică a țării, prin continuarea activității cluburilor muncitorești, ca organizații locale de partid. În acest curs și-au integrat activitatea și organizațiile socialiste din județul Constanța. Asemenea întregii noastre mișcări muncitorești, ele s-au unit în jurul Cercului socialist „România muncitoare” din București (creat în iunie 1901, prin transformarea Clubului muncitorilor existent până atunci), care și-a asumat și a îndeplinit, în primii ani ai secolului nostru, rolul de forță politică polarizatoare a întregii muncitorimii organizate. Concomitent, s-a intensificat acțiunea de constituire a noi organizații sindicale ale diferitelor categorii de muncitori.

Lupta muncitorimii constănțene împotriva ofensivei patronale, pentru drepturi și libertăți democratice a continuat, astfel, cu noi energii. Puternice acțiuni au avut loc la Constanța împotriva corporațiilor, a legilor statului burghez în dreptate împotriva dreptului de organizare și de grevă al muncitorilor și funcționarilor.

Pe lângă sindicatele mari, s-au constituit cercuri de studii și lectură, s-au organizat biblioteci, coruri și echipe de teatru muncitorești. Aici aveau loc dezbateri și cicluri de conferințe cu caracter politic-ideologic, științific-literar, pe teme ca: Ce trebuie să știe un socialist; Clasele și lupta de clasă, Greva și sindicatele etc.

Constanța a înscris, de asemenea, o elocventă pagină în bogatele tradiții de solidarizare revoluționară internațională ale mișcării noastre muncitorești, ale poporului nostru. Cînd, în vara anului 1905, cuirasatul rus „Potemkin” a sosit în rada portului, un public imens a primit pe cheiuri echipajul insurgent al navei. Scene impresionante de fraternizare au avut loc pe străzile orașului între locuitori și marinarii revoluționari. Socialiștii constănțeni au sprijinit difuzarea unor proclamații ale echipajului răsculat, în vederea clarificării opiniei publice din România și din străinătate, iar la Constanța și-a stabilit sediul unul din cele două comitete de ajutoare a potemkiniștilor care au rămas în țară. Potrivit drepturilor suverane, normelor de drept internațional, tradițiilor țării noastre în sprijinirea luptătorilor pentru libertate, cit și atitudinii opiniei publice, autoritățile române au refuzat extrădarea echipajului. Guvernul român — scria V. I. Lenin — „procedează așa cum poate proceda numai «guvernul unei națiuni care se respectă»”³⁴.

Sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru a înregistrat în județul Constanța succese notabile pe planul afirmării vieții sale spirituale în cultura națională. O dezvoltare pronunțată au cunoscut învățămîntul primar și cel secundar, aproape fiecare sat avînd local propriu de școală. În 1893, s-a înființat Școala normală de învățători (cea de învățătoare va funcționa din 1919), un gimnaziu clasic, transformat în 1911 în prestigiosul Liceu „Mircea cel Bătrîn”, apoi Școala superioară de băieți, în 1903, mai multe școli de arte și meserii la Constanța, Cernavodă, Olțina, Negru-Vodă³⁵.

Numărul mare de ziare și reviste constănțene, între care amintim „Constanța”, „Dobrogea jună”, „Farul”, „Dacia”, revista „Ovidiu” a Societății cu același nume întemeiată de P. Vulcan în 1897, sezonul estival, cu tot ceea ce implica susținerea sa, prezența unui număr însemnat de oameni de cultură și animatori culturali, ca I. N. Roman, P. Vulcan, I. Adam, Ionescu-Dobrogeanu, I. Bănescu, V. Andronescu, P. Grigorescu, P. Ștefănescu, C. Pariano ș.a. — toate acestea au constituit elemente ale propagării reale și durabile a activității culturale în județul Constanța în acea perioadă.

În cursul primului război mondial, județul Constanța a trăit, timp de doi ani, tragedia invaziei străine. În intervalul august-octombrie 1916, cîmpitorii au ocupat, rînd pe rînd, Agigea, Techirghiol, Topraisar, Cobadin, orașele Constanța, Mangalia, Medgidia și Cernavodă. A urmat un întreg și necruțător cortegiu de suplicii: foamete, epidemii, regim spoliator de impozite și amenzi, distrugeri barbare, asasinate monstruoase, umilirea demnității umane.

³⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 10, Editura politică, București, 1962, p. 344.

³⁵ V. Helgiu, *Școala românească dobrogeană de la înființare pînă la 1938*, Constanța, 1938, p. 72.

Calvarul de tristă aducere aminte a luat sfârșit în toamna anului 1918, în condițiile înfringerii Puterilor Centrale. Județul a revenit în cadrele Țării, exprimându-se ca o componentă organică a solului național³⁶. El a resimțit din plin și decisiv efectele fărurii, în 1918, a statului național unitar, care a determinat intrarea României într-o nouă etapă a evoluției sale, creind premise pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural. Poartă maritimă a țării, județul a înregistrat o evidentă dezvoltare economică în raport cu perioada anterioară. În anii interbelici, exceptând intervalul crizei economice, comerțul României a continuat să se desfășoare, în cea mai mare parte, pe cale maritimă, ceea ce a făcut ca portul Constanța să dețină, în permanență, un rol covârșitor pentru viața economică a țării. Traficul portuar a crescut de la 610 904 tone, în 1923, la 6 003 774 de tone, în 1934, portul constănțean situându-se, sub acest raport, la nivelul unor importante porturi europene — Genova, Bremen, Marsilia.

A crescut și s-a diversificat producția industriei mecanice, metalurgice, textile, alimentare și de confecții. În 1928, existau în orașul Constanța 23 de fabrici. În același an, a început producerea de macarale pentru înzestrarea portului; s-a diversificat producția Atelierele mecanice „Wolf” din Constanța, iar rafinăria „Columbia” de la Cernavodă era una dintre principalele întreprinderi de acest fel din țară.

La sfârșitul deceniului al patrulea, ponderea industriei, transportului și comerțului a crescut sensibil, ca și numărul muncitorilor și tehnicienilor. După date oficiale, incomplete, în 1938, 10 din întreprinderile mari existente în județ (portul, carierele de piatră, Atelierele C.F.R. Palas, societățile petroliere, Atelierele de reparații ale Direcției portuare maritime, fabricile de ciment și șuruburi din Cernavodă și Saligny) foloseau, în total, 5 420 de salariați. În iulie 1944, în unitățile cu peste 10 salariați din raza județului erau încadrați 6 072 de salariați, dintre care 749 lucrau la societățile de transport și la distribuirea produselor petroliere, iar 2 684 la Șantierul naval Constanța.

Progresele economice ale județului și creșterea demografică au făcut ca unele așezări — Mamaia, Techirghiol, Eforie Nord și Sud — să fie transformate oficial în stațiuni balneare; de asemenea, unele comune (Basarab, Cobadin, Cogealac, Tîrgușor, Negru-Vodă, Ion Corvin, Ostrov, Mihail Kogălniceanu ș.a.) au devenit adevărate țirguri, cu ateliere, prăvălii, obor de cereale, mori mecanice.

Pe fondul efervescentei politice a noii etape istorice de după Marea Unire, proletariatul s-a manifestat ca cea mai avansată, mai revoluționară clasă a societății românești. Forța sa a ieșit și mai pregnant în evidență imediat după înfringerea Puterilor Centrale și izgonirea trupelor lor de ocupație, când organizațiile socialiste, sindicale și de tineret și-au reluat activitatea legală pe tot cuprinsul țării. Și în județul nostru și-au desfășurat activitatea, după război, puternice organizații ale Partidului Socialist. Cu un număr mare de membri, militind pentru apărarea intereselor clasei muncitoare, ale maselor largi, secțiunile partidului au jucat un important rol politic, s-au situat în fruntea luptei revoluționare a oamenilor muncii din acest ținut. Sub conducerea lor, muncitorimea constănțeană a desfășurat energice acțiuni cu caracter politic și economic, atît prin intermediul grevelor, cît și al altor forme de luptă revoluționară. În prima jumătate a anului 1919, au intrat în grevă muncitorii de la Depoul de locomotive și Atelierele C.F.R. Constanța, muncitorii de la construcția portului, marinarii civili, personalul de la silozuri și faruri, cel al Societății petroliere „Steaua română” și de la Întreprinderea metalurgică „Wolf”. În luna noiembrie, portul a fost paralizat de o puternică grevă cu caracter general. Cu acest prilej, deputatul socialist Gheorghe Cristescu interpela guvernul, în Adunarea Deputaților, în legătură cu folosirea forțelor de siguranță împotriva muncitorilor constănțeni. Concomitent, s-a înregistrat o permanentă agitație a satelor, sub influența activității revoluționare a socialiștilor. În aprilie 1920, greva feroviarilor bucureșteni s-a extins în întreaga țară. În ultima decadă a lunii, au intrat în grevă de solidaritate, în pofida amenințărilor repetate cu mobilizarea, muncitorii Depoului de locomotive și Atelierele C.F.R. Constanța, echipajele șalupelor și remorcherelor din portul Cernavodă, muncitorii de la Uzina electrică a portului Constanța, de la stația de petrol și de la atelierele Serviciului porturilor maritime.

O deosebită vigoare a cunoscut și în județul nostru, cu deosebire la Constanța, Medgidia, Cernavodă și Eforie, greva generală din octombrie 1920, cel mai important moment din istoria luptelor de clasă de pînă atunci din țara noastră, care fusese prefatăată aici de impunătoare acțiuni revoluționare ale muncitorimii. După grevă, sediile organizațiilor socialiste din Constanța și din alte localități au fost închise, documentele confiscate, iar numeroși conducători socialiști arestați.

Din anul 1920, pe primul plan al preocupărilor mișcării noastre muncitorești, inclusiv în județul Constanța, s-a aflat convocarea Congresului partidului, menit să unifice mișcarea muncitorească, să o înarmeze cu un program, cu o strategie și o tactică pe măsura epocii, care să-i dea posibilitatea să-și asume responsabilitatea conducerii întregii lupte revoluționare pentru răsturnarea claselor exploatare, pentru înfăptuirea revoluției socialiste. În perioada premergătoare Congresului, în secțiunile partidului din județul nostru au avut loc vii dezbateri asupra principiilor politice, ideologice și organizatorice care urmau să stea la baza partidului unificat la scară națională. În ședința din 3 mai 1921, au fost aleși delegații la Congres, între care Andrei Ionescu (ales în timpul lucrărilor vicepreședinte al biroului Congresului), Nicolae Rusu, Dobrică Radu, reprezentanți ai muncitorilor din port, Dumitru Gheorghiu, de la Atelierele C.F.R. Ei au primit mandat imperativ pentru desăvârșirea unificării organizațiilor muncitorești din România într-un singur partid politic la scară națională.

Congresul general al Partidului Socialist din mai 1921, care a intrat în istoria mișcării noastre muncitorești ca marele congres de unificare a organizațiilor socialiste la scara României întregite, a adoptat la temelie acțiunii partidului unificat o tactică și o strategie corespunzătoare vremii și noilor împrejurări, pentru a-și îndeplini misiunea istorică de transformare revoluționară a societății românești. Partidul Comunist Român, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurită în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noul cadru de dezvoltare a țării, lupta pentru dreptate socială și libertate națională a poporului român.

În cadrul manifestărilor publice ale partidului comunist în județul nostru după istoricul Congres din mai 1921 se înscrie cea din februarie 1922, organizată cu prilejul reîntoarcerii la Constanța, după eliberarea din închisoare, a lui Andrei Ionescu și Gh. Panaitescu, fost deputat socialist. În anii 1921—1922, comuniștii constănțeni și-au concentrat atenția asupra întăririi organizatorice a secțiunilor P.C.R., a organizării muncitorilor, a polarizării maselor în jurul idealurilor de luptă ale partidului comunist. Exprimiind adeviziunea muncitorilor la acest impetuos curs, metalurgistul N. Rogobete, unul dintre cei mai vechi militanți ai muncitorimii din orașul Constanța, a adresat celor prezenți la întrunirea din 26 februarie 1922 îndemnul la organizare și unitate: „Drumul nostru este greu și spinos, dar victoria va fi de partea noastră. Tot ce este muncitor conștient trebuie să facă bloc în jurul partidului comunist”³⁷.

În cadrul adunării membrilor de partid din 10 septembrie 1922, s-a adoptat hotărârea de trecere pe baze organizatorice comuniste a Secțiunii Constanța a P.C.R. și s-a constituit conducerea acesteia. Secretar al Secțiunii a fost ales Nicolae Ghețu.

Evoluția ulterioară a activității partidului comunist în județul Constanța, ca și pretutindeni în țară, a purtat semnul adincului militantism revoluționar și patriotic, al legăturii trainice cu masele largi de oameni ai muncii, al luptei hotărâte pentru cauza celor ce muncesc, a națiunii române, împotriva regimului exploatareii capitaliste, pentru apărarea și consolidarea independenței României. O atenție deosebită au acordat comuniștii organizării de clasă a puternicului detașament de muncitori din portul Constanța. În 1923, autoritățile portuare declarau că „majoritatea clasei lucrătorilor dobrogeni sînt socialiști extremiști [comuniști — n.n.]” și că se întrunesc săptămînal la sediul organizației partidului comunist³⁸.

După scoaterea P.C.R. în afara cadrului legal, în 1924, Secțiunea din Constanța, organizație puternică a P.C.R., cuprinzînd militanți încercați și devotați clasei muncitoare, a imbinat cu simț politic formele de organizare conspirativă cu modalități de manifestare legale, neîncetînd o clipă lupta revoluționară în fruntea oamenilor muncii. În 1926, la Constanța și în suburbii, își desfășurau activitatea 16 celule de partid și 16 celule ale Uniunii Tineretului Comunist. În același an, s-a constituit Comitetul local al Blocului Muncitoresc-Tărănesc, organizație legală creată și condusă de P.C.R. La 1 mai 1926, a început editarea unui oficios al Comitetului B.M.Ț. — „Muncitorul Constanței”.

Alegerile parlamentare din 1927, 1928 și 1930 au pus în evidență situarea comuniștilor ca forță politică cu puternică audiență în rîndurile corpului electoral. Blocul Muncitoresc-Tărănesc, organizație legală creată și condusă de P.C.R., a obținut în alegerile pentru Adunarea Deputaților un mare număr de voturi la Constanța, Cernavodă, în comunele Mihail Kogălniceanu, Cogealac și în alte localități ale județului.

³⁷ Documente din istoria partidului comunist și a mișcării muncitorești revoluționare din România. 1921—1924. Editura politică, București, 1970, p. 155.

³⁸ Arhivele statului Constanța, fondul Inspectoratul muncii Constanța, dosarul nr. 4/1923, fila 10—13.

În anii crizei economice, care a avut grele și dureroase repercusiuni și asupra situației materiale a maselor populare din județul Constanța, comuniștii au întreprins intense acțiuni de mobilizare a celor exploatați într-un front larg de luptă împotriva ofensivei claselor exploatare. Nota dominantă a vieții politice din perioada crizei au constituit-o afirmarea hotărâtă a mișcării muncitorești, creșterea continuă a prestigiului partidului comunist, apărătorul devotat și consecvent al idealurilor și intereselor maselor muncitoare, ale poporului român. Șomajul cronic, încălcarea fățișă a legislației muncii, curbele de sacrificiu și scumpetea au amplificat lupta revendicativă a muncitorimii. Deși, în 1930, a luat ființă, conform ordinului Ministerului Muncii, „Comitetul local pentru combaterea șomajului“, iar în 1932 „Oficiul de plasare a marinarilor“, măsurile menite să ameliereze șomajul s-au dovedit simple paleative.

În aceste împrejurări, organizațiile partidului comunist din județul nostru au acționat ferm pentru unitatea de acțiune a muncitorilor, pentru desfășurarea luptei lor pe bază de front unic. Pași importanți s-au făcut și pe calea unității sindicale. În 1932, cele patru organizații sindicale din portul Constanța au fuzionat, formînd Sindicatul „Unirea“, iar în 1932 muncitorii portuari din Mangalia s-au unit în Sindicatul „Marea Neagră“. La fel au procedat muncitorii din porturile Hirșova, Ostrov și Rasova, ca și cei ai carierelor de la Castelu și Ovidiu.

Ca expresie a nemulțumirilor sociale și a voinței de luptă a maselor, în anii crizei economice au avut loc greve și manifestații ale muncitorilor, cum a fost, de pildă, manifestația de stradă din iarna anului 1930 a circa 300 de șomeri, dintre care foarte mulți portuari. În semn de protest împotriva concedierilor masive și a reducerii salariilor, muncitorii fabricilor de ciment și șuruburi din Cernavodă și Saligny au declarat grevă în noiembrie 1930 și, respectiv, iunie 1931. Amplificarea valului luptelor revoluționare ale muncitorilor s-a datorat forței de înfrîngere exercitate de partidul comunist, ale cărui obiective și chemări erau însușite și urmate de masele muncitoare. În 1931, organelor represive li se cerea să intensifice urmărirea activității organizațiilor muncitorești, deoarece „în adunările muncitorilor a început să se facă vădit propagandă comunistă“³⁹. În pofida tuturor opreliștilor, activitatea desfășurată de comuniști s-a extins și în mediul rural, în mod deosebit în localitățile Corbu, Istria, Vadu, Canara [Ovidiu], Techirghiol ș.a.

În aceeași perioadă, organizațiile din Constanța ale P.C.R. și U.T.C., înfruntînd asprele condiții ale ilegalității, au editat o serie de publicații, care au îndeplinit un important rol în activitatea de mobilizare a maselor în vederea afirmării revendicărilor lor economice și politice, au contribuit la călirea politică-ideologică a acestora, la antrenarea lor largă în lupta revoluționară: „Comunistul“ (1931), „Secera și ciocanul“ (1931—1932), „Cuic i sirp“ (1931), „Muncitorul roșu“ (1932), „Buletinul“ (1932).

În fața mării puteri de atracție a lozincilor mobilizatoare ale partidului comunist, care exprimau calea reală de ieșire din criză, cercurile guvernante au accentuat politica represivă. Încă în 1929, la Constanța a avut loc unul din cele 13 procese intentate candidaților comuniști de pe listele locale ale Blocului Muncitoresc-Tărănesc, pentru activitatea desfășurată în timpul campaniei electorale din anul precedent. Atunci cînd, în ampla frescă revoluționară din anul 1933, comuniștii au mobilizat muncitorimea la acțiuni de solidarizare cu lupta feristerilor, de protest împotriva represiunilor de la „Grivița“, aparatul polițienesc din Constanța, acționînd mai ales noaptea, a arestat în diferite cartiere ale orașului 40 de membri ai partidului comunist.

În deceniul al patrulea, în fața clasei muncitoare din țara noastră, a forțelor revoluționare și democratice, a întregului popor, pe lîngă preocuparea pentru impunerea revendicărilor cu caracter economic-social, se puneau din ce în ce mai acut problema luptei împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței și suveranității naționale. În această amplă luptă, P.C.R. a antrenat cvasiunanimitatea poporului român. Este un titlu de mîndrie pentru partidul comuniștilor români că, în condițiile extrem de grele ale ilegalității, a fost primul dintre toate forțele politice și cel mai hotărît luptător împotriva primejdiei fascismului și a războiului pe care acesta îl puneau la cale. La Constanța, s-au constituit numeroase comitete locale ale unor organizații de masă legale sau ilegale, create, conduse sau influențate de P.C.R., cum au fost Comitetul pentru Amnistie, Comitetul Național Antirăzboinic, Comitetul Național Antifascist, Grupul Avocaților Democrați — teren de raliere pe o platformă comună de acțiune a comuniștilor, socialiștilor, social-democraților, sindicatelor, intelectualilor progresiști, a tuturor celor ce se împotriveau fascismului.

Un element de bază al mișcării antifasciste din județul Constanța l-a constituit tineretul, care a fost mobilizat la o intensă acțiune împotriva pericolului fascist și a exploatării de clasă. Se remarcă, în acest sens, acțiunile uteciștilor Filimon Sirbu, Panait Vanghele, Ilie Cristache ș. a., care au tipărit și au răspândit materiale de propagandă revoluționară, antifascistă. Autoritățile au răspuns cu brutalitate la astfel de acțiuni. În aprilie 1934 — așa cum se arată într-un protest adresat autorităților de Comitetul Național Antifascist —, la Constanța 60 de muncitori antifasciști au fost arestați și menținuți în detențiune⁴⁰.

Acțiunile partidului comunist prin intermediul organizațiilor de masă au găsit un amplu ecou în rindurile oamenilor muncii constănțeni. În 1934, după asasinarea de către legionari a primului ministru I. G. Duca, locuitorii comunei Pecineaga, studenții originari din Constanța și muncitorii hamali din Cobadin au cerut public, alături de întreaga suflare românească, pedepsirea asasinilor, a „demenților exaltați”. Prin acțiunea lor fermă, muncitorii constănțeni au împiedicat, în aprilie 1935, constituirea filialei județene a „Frontului românesc”⁴¹.

O susținută activitate au desfășurat comuniștii din județul Constanța pentru sprijinirea luptătorilor antifasciști aflați în închisori. În acest scop, a fost constituit Comitetul pentru apărarea și ajutorarea deținuților antifasciști, din conducerea căruia făceau parte Andrei Ionescu, Filimon Sirbu, Nicolae Cioroiu, Al. Șteflea ș.a.⁴². Una din formele de manifestare publică a Comitetului erau conferințele, a căror tematică gravita în jurul ideii centrale ce preocupa opinia publică românească în deceniul al patrulea: lupta împotriva pericolului fascist și a revizionismului teritorial.

Activitatea desfășurată de partidul comunist, de celelalte forțe revoluționare, antifasciste și antidictatoriale în direcția coalizării tuturor forțelor democratice, patriotice în lupta împotriva primejdiei fasciste a cunoscut un larg evantai de forme și metode impuse de cerințele momentului istoric. În acest sens, în județul Constanța, ca și în alte județe ale țării, se remarcă activitatea desfășurată de comuniști în rindurile organizației locale a P.N.T. În cadrul acesteia, s-a reușit formarea, în cursul anilor 1934—1938, a mai multor celule de comuniști și uteciști. Ei au imprimat oficiosului național-țărănist „Ogorul” o pronunțată amprentă democratică, antifascistă. Tineretul antifascist avea la dispoziție, în acest ziar, o pagină specială, în care milita pentru făurirea frontului unic național împotriva fascismului, denunțând, în același timp, condițiile apăsătoare de muncă și de viață la care era supus tineretul în regimul capitalist⁴³.

Prin atitudinea sa democratică și antifascistă afirmată prin condeiele unor militanți comuniști și uteciști, între care tinerii Tașcu Gheorghiu și Virgil Teodorescu, ziarul „Ogorul” se inscrie în rindul publicațiilor prin intermediul cărora partidul comunist a mobilizat la luptă antifascistă și a contribuit la întărirea spiritului de vigilență al maselor populare.

Alte organe de presă constănțene vor promova în opinia publică o poziție hotărât antifascistă, antihitleristă, demascând și infierând cu tărie „microbul cenușiu”. Așa de pildă, publicația „Dacia”, în articolul Musafirii nepoliticoși, făcea un puternic rechizitoriu agitațiilor deșănțate ale legionarilor, bande de criminali aflați în solda stăpînitorilor lor naștiși și conduși de „un anume domn Fabricius, care face pe Hitler în țara românească”⁴⁴.

Asasinarea primului ministru Armand Călinescu de către legionari a fost infierată de către întreaga opinie publică constănțeană. Publicația „Marea Neagră” îi califica pe asasini drept „șase nebuni, șase dușmani ai neamului, șase trădători, monștri cu chip de om”, iar „Dobrogea jună”, sub titlul Durere și rușine, scria: „Nu poate fi acesta un fapt românesc, fie ei făptași români. Ci este aici sămînță de apucătură străină și picătură de otravă străină. E un altui sufletesce străin”⁴⁵.

În contextul evoluției grave a evenimentelor, cînd statele fasciste au trecut la politica de încălcare a tratatelor, de ștergere brutală a granițelor popoarelor, în presa constănțeană s-au înmulțit articolele avînd titlurile semnificative: Să ne unim: Deșteaptă-te, române; Să ne facem datoria; Să salvăm țara; România Ro-

⁴⁰ Momente din mișcarea comunistă și muncitorească în județul Constanța, p. 106.

⁴¹ Ibid.

⁴² I. Ardeleanu, Din activitatea organizației regionale P.C.R. Dobrogea (1934—1944), în „Peuce”, II, 1971, p. 360.

⁴³ Șt. Lascu, Prezentarea presei locale interbelice în cadrul Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța, în „Revista muzeelor și monumentelor”, Muzeu, (II), nr. 2/1979, p. 58.

⁴⁴ „Dacia”, anul XXIII nr. 75 din 8 octombrie 1936.

⁴⁵ „Dobrogea jună”, anul XXXV, nr. 82 din 23 septembrie 1939.

mânilor ; Să venim în ajutorul armatei ș.a.⁴⁶. Relevind că, în „al 12-lea ceas“ în care se găsește țara, salvarea nu poate veni decît de la unire și unitate, „Marea Neagră“ scria : „Unitatea românească este cea dintîi linie de apărare a independenței și a integrității noastre. Ea este cea mai puternică armă, cel mai eficace mijloc de protejare a ființei noastre naționale“⁴⁷.

Aniversarea zilei de 1 decembrie 1918, dată care marchează desăvîrșirea statului național unitar român, a avut, în anii 1938—1939, semnificații profunde. Ea simboliza nu numai sărbătorirea celor 20 de ani de la Marea Unire, ci și afirmarea noastră în contextul internațional ca stat național unitar, de-sine-stătător. Cu prilejul acestui jubileu, la Constanța a fost ridicat drapelul național pe marele pavoaz și s-au organizat mari manifestații publice, care au dat glas unanim hotărîrii de a rezista cu orice sacrificii în fața călcătorilor de neam⁴⁸. Pentru ostașii garnizoanei constănțene apărea o foaie specială, „Prietenul ostașului“, al cărei conținut era dominat de ideea de a „păstra și apăra cu îndrăzneală hotărîrea țării așa cum ni s-au lăsat moștenire“. În același timp, 2 000 de muncitori din portul și orașul Constanța au sărbătorit, la 1 decembrie 1938, ziua Unirii în sala de întruniri a Sindicatului docherilor manuali. „La sfîrșit — scria ziarul „Lumea românească“ din București — cei 2 000 de muncitori prezenți au votat prin aclamații o rezoluție prin care toți s-au arătat gata să lupte și să moară pentru păstrarea granițelor noastre“⁴⁹.

Atunci cînd primejdia externă a dezmembrării României devenea tot mai evidentă, Partidul Comunist Român și-a făcut o datorie de onoare din a-și declara mobilizate toate forțele pentru apărarea integrității teritoriale, fiind forța de polarizare a națiunii pentru organizarea rezistenței în cazul unei agresiuni. Deviza rezistenței pentru apărarea integrității României, exprimată cu atîta fermitate de comunisti, a devenit cauza comună a oamenilor de cele mai diverse categorii sociale și orientări politice ca stare de spirit patriotică și antihitleristă. În frunte cu comuniștii, clasa muncitoare s-a situat în avangarda luptei. Muncitorii de la Țesătoria „Dobrogeana“ din Constanța, care executa comenzi pentru nevoile armatei, au sporit producția și au declarat că se consideră mobilizați în serviciul țării. În aceleași zile ale anului 1939, 1 200 de muncitori din port au oferit salariul pe o zi în folosul înzestrării armatei. O donație asemănătoare, adresată Regimentului 34 infanterie, cu garnizoana la Constanța, au făcut sâtenii din comuna General Scărișoreanu, fenomen care s-a amplificat mereu cu prilejul concentrărilor din 1939⁵⁰.

După Dictatul fascist de la Viena, prin care partea de nord-vest a Transilvaniei era răpită și predată Ungariei horthyste, în cadrul uriașelor demonstrații de indignare și protest din orașele țării o mare manifestație a avut loc la Constanța. Comandanții unităților militare raportau forurilor superioare că ofițerii, ostașii și marinarii erau hotărîți să lupte cu arma în mînă dacă li s-ar cere acest lucru. Luptătorul comunist Filimon Sirbu aflat ca sergent-major în armata de pe granița de vest a țării, în zona orașelor Carei și Satu-Mare, a participat la acțiunea de demascare în rîndurile soldaților a Dictatului imperialist, ripostînd ferm la apariția trupelor horthyste cîmpuitoare⁵¹.

Presa locală s-a ridicat cu vehemență împotriva răpirii Transilvaniei. Ziarele „Marea Neagră“, „Dobrogea jună“ ș.a. au publicat articole care, referindu-se la pierderea grea suferită de poporul român, afirma încrederea că dreptatea va triumfa și că „acest colț de țară românească se va reîntoarce la vatră“⁵².

În timpul celui de-al doilea război mondial, județul Constanța a avut de suferit, la rîndul său, consecințele grave determinate de militarizarea principalelor întreprinderi, de exploatarea cu o forță crescîndă a resurselor materiale și a instalațiilor de către cel de-al III-lea Reich. La Constanța, se instalase, încă la sfîrșitul anului 1940, comandamentul flotei navale germane, iar efectivul trupelor hitleriste ajunsese, în primăvara anului 1941, la 12 000 de combatanți. Principalele puncte strategice ale orașului intraseră în mîinile unităților hitleriste, ca și instalațiile portuare, silozurile, magazinele, vasele portului și Șantierul naval.

Dictatura antonesciană a trecut la represii brutale, arestînd și maltratînd pe luptătorii comuniști și antifasciști. Zeci de activiști ai P.C.R. din județul Constanța au fost trimiși în lagăre sau în detașamente de muncă ; altora li s-a fixat domiciliu obligatoriu în localități izolate, sub cea mai strictă supraveghere a poliției și jandarmeriei. A fost asasinat, în plină stradă, luptătorul comunist Ilie (Ștefan) Donecv.

⁴⁶ Șt. Lascu, *Op. cit.*, p. 64.

⁴⁷ „Marea Neagră“, anul XX, nr. 83 din 5 aprilie 1940.

⁴⁸ Arhivele statului Constanța, fondul Prefectură, dosarul nr. 41/1938, filele 272—275.

⁴⁹ „Lumea românească“ din 3 decembrie 1938.

⁵⁰ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Op. cit.*, p. 341.

⁵¹ B. I. Gheorghe, *Filimon Sirbu (1916—1941)*, în „Anale de istorie“, anul XV, nr. 4/1969,

Arestările, schingiurile și asasinatele n-au putut, însă, împiedica dezvoltarea și amplificarea luptei maselor populare, a tuturor forțelor patriotice din această parte a țării, împotriva dominației Germaniei naziste și a dictaturii antonesciene. Avind în frunte pe comuniști, care au dat dovadă de o înaltă responsabilitate revoluționară, fiind factorul polarizator și mobilizator în acțiune, exemplul cel mai vibrant de angajare combatantă în pofida oricăror primejdii, oamenii de pe meleagurile constănțene, cu muncitorii în primele rânduri, s-au unit strâns în mișcarea de rezistență a întregului popor. Memoria arhivelor relevă amplele acțiuni întreprinse de comuniștii constănțeni în antrenarea maselor la această mișcare de profundă stringență istorică. Era continuarea, în noile condiții, a unei largi activități revoluționare, patriotice desfășurate de organizațiile P.C.R. în anii interbelici, îndrumate și sprijinite îndeaproape de Comitetul Central al partidului, care a acordat o deosebită atenție muncii de partid în județul Constanța.⁵³

Prin cele mai variate mijloace, organizațiile P.C.R. desfășurau o susținută activitate în rândurile maselor, arătând consecințele catastrofale ale dominării politice și militare a României de către cel de-al III-lea Reich, ale dictaturii antonesciene și politicii ei antinaționale. În orașul și portul Constanța, în cazărmi, la sate, se răspindeau manifestele partidului îndemnând la sabotaj, la luptă împotriva războiului hitlerist, împotriva jafului la care se dedau trupele germane. Lozincile patriotice lansate de partidul comunist apăreau în numeroase locuri. Pe cazanul vasului puior de mine au fost scrise lozinci antihitleriste și antirăzboinice fără ca autorii lor să poată fi descoperiți, cu toate eforturile organelor militare și de siguranță. Pe pereți, pe ziduri și pe garduri se iveau însemnele secera și ciocanul și lozinci, ca : „Afară cu ocupații hitleriste din țara noastră !“

Această activitate s-a intensificat după reorganizarea Comitetului regional de partid, menit să conducă în fapt întreaga muncă. Din acest organ au făcut parte Victor Dușa, Nicolae Oancea, Ardaș Torosian, Ion Marian, Dumitru Olteanu ș.a.

Cu deosebită vigoare au activat comuniștii pentru răspindirea în cartierele orașului Constanța și în întreg județul a Platformei-program din 6 septembrie 1941 a P.C.R., intitulată semnificativ : Lupta poporului român pentru libertate și independență națională, un adevărat program al rezistenței antifasciste românești, al coali-zării într-un front unic național a tuturor forțelor social-politice antihitleriste. Pe această linie, largă și clară, înfățișată de P.C.R. prin Platforma-program — care sublinia, de la început, că „Sarcina și răspunderea istorică a Partidului Comunist Român față de poporul român constă în organizarea luptei în România“ — și-a orientat activitatea și organizația de partid din județul nostru.

În lupta cu greutatea mari, parcurgându-se de mai multe ori distanțe de zeci de kilometri pentru transportul materialelor de partid prin satele în care se găseau comuniștii risipiți în mod forțat, legăturile se refăceau, iar rândurile luptătorilor se lărgeau tot mai mult. Au fost reorganizate celele de partid din întreprinderi și, în special, cele de la Atelierele C.F.R. Palas și Șantierul naval. Aici se adunau în mod regulat grupuri de muncitori și urmăreau pe hartă mersul războiului nu după comunicatele false ale comandamentului hitlerist, ci după știrile culese în timpul nopții de la posturile de radio ale aliaților. Același lucru se făcea în mijlocul marinarilor civili⁵⁴.

Numeroase au fost în județul Constanța, acțiunile de sabotare a mașinii de război hitleriste, organizate la chemarea partidului comunist, ele punind în evidență spiritul de suprem sacrificiu al eroice muncitorimi constănțene, patriotismul ei fierbinte. În întreprinderile care lucrau pentru război, în portul Constanța, pretutindeni unde unitățile armatei hitleriste aveau interese, simțeau sabotajul muncitorilor, simțeau prezența comuniștilor. Dealtfel, imediat după ce portul, cu toate instalațiile sale, a intrat în mina comandamentului marinei militare hitleriste, s-au ținut ședințe ale celulelor de partid din port, de la Șantierul naval, de la pompele de petrol, de la Depoul de locomotive și din alte locuri de muncă, hotărându-se măsurile de sabotare a mașinii de război hitleriste. La Fabrica de armament „Getta“, la Șantierul naval, la Uzina electrică, la silozuri, la stația de petrol și în alte locuri, în întreprinderile care lucrau pentru război, muncitorii distrugneau piese în procesul fabricației, efectuau reparații defectuoase, încetineau ritmul producției, iar în port avariau materialul de război hitlerist. Comuniștii Mesia Hacıarian și Vahan Ghiulian, în condiții de mari riscuri, au tăiat cablurile care alimentau cu curent electric reflectoarele instalate de

⁵³ Victor Dușa, *Din activitatea Regionalei Dobrogea a P.C.R. în timpul celui de-al doilea război mondial*, în „Anale de istorie“, anul XVI, nr. 4/1970, p. 91.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 93.

hitleriști în Piața Obor din Constanța, dezorganizând astfel unul din sectoarele apărării antiaeriene germane.

În lupta aspră cu fascismul, comuniștii, clasa muncitoare, tineretul au dat jertfe de sine. La 22 iunie 1941, organele de represiune au arestat grupul de uteciști condus de Filimon Sirbu, care a fost condamnat la moarte și executat. Oricât de dură a fost teroarea, lupta maselor, în frunte cu comuniștii, nu a cunoscut răgaz, sporind în intensitate. Se înmulțeau actele de rezistență și sabotaj, creștea manifestarea deschisă a maselor împotriva dominației Germaniei naziste și a slugilor ei trădătoare de țară. Aproape în tot cursul anului 1942, macaralele electrice din portul Constanța n-au putut fi folosite la randamentul integral, deoarece o bună parte dintre mecanici, invocând neplata orelor efectiv lucrate, au părăsit lucrul, cu riscul de a li se aplica sancțiunile draconice. La Șantierul naval, care lucra pentru marina hitleristă, întârzierile și absențele de la lucru ale muncitorilor, executarea pieselor și montarea lor cu mare întârziere și în mod defectuos, refuzul de a presta ore suplimentare, toate acestea erau lucruri obișnuite. În repetate rânduri, muncitorii de la secțiile de tâmplărie, turnătorie și cazangerie au refuzat să lucreze ore suplimentare, solidari pînă la unul, deși știau că, de fiecare dată, erau pedepsiți cu reținerea unei jumătăți din salariu.

În anul 1943, în condițiile în care Germania nazistă primea lovituri militare zdrobitoare din partea Uniunii Sovietice, precum și a celorlalte țări ale coaliției anti-hitleriste, manifestările deschise ostile dominației fasciste s-au înmulțit și pe cuprinsul județului Constanța, asemenea întregii țări. C.C. al P.C.R., în ședința sa din februarie 1943, a fixat ca sarcină imediată a Regionalei Dobrogea urgentarea constituirii comitetelor patriotice în întreprinderi, și în rândurile armatei, organizarea luptei femeilor și a familiilor celor concentrați. A fost trimis material concret privind organizarea și desfășurarea activității Uniunii Patrioților. În Dobrogea a sosit un bogat material propagandistic: manifeste și chemări ale partidului, apeluri și broșuri patriotice, numere din ziarul „România liberă”, teate îndemnând la acțiune contra hitleriștilor și a acoliților lor din țară, la sabotarea mașinii de război germane. Materialele de propagandă au avut o circulație largă și extrem de rapidă.

Au fost organizate noi acțiuni de sabotare a armatelor hitleriste, în portul Constanța, la Șantierul naval, pe vasele care făceau transporturi de război și la stația de petrol a portului. În noaptea de 23 spre 24 aprilie 1943, au fost incendiate depozitele marinei de război germane din Constanța. De asemenea, comunistul Ion Cupin, primind sarcina din partea partidului de a întârzia cu orice preț plecarea unui convoi de vase de transport spre front, a procedat la slăbirea unui număr de 200 de antretoaze și la demontarea altor 60 în interiorul cazanelor la cel mai mare vas, cu o încărcătură de 900 de vagoane de muniții. În felul acesta, s-a împiedicat plecarea la termen a întregului convoi, care nu a mai fost posibilă decît după 8 zile, cînd a și fost atacat, pe parcurs, de forțele navale și aeriene sovietice, provocîndu-i-se pierderi serioase.

Frecvente acte de sabotaj s-au înregistrat și în alte puncte ale portului. Gestapoul și siguranța au pornit la o vînătoare disperată. În 1943, peste 80 de comuniști și antifasciști, inclusiv membrii conducerii Regionalei Dobrogea a P.C.R., au fost arestați. Procesul samavolnic care li s-a intentat, judecat la Constanța, în fața Curții marțiale a Corpului II armată, s-a soldat cu condamnări la zeci și zeci de ani de muncă silnică, la închisoare pe diferite termene, la internări în lagăre și cu trei condamnări la moarte.

Acest moment greu a fost, însă, depășit cu succes, spiritul ofensiv și dorința de luptă a comuniștilor, a celorlalți patrioți exprimîndu-se cu aceeași energie și fermitate. S-au constituit organe de partid, s-au refăcut legăturile cu comuniștii din județ, cu diferite unități militare în care activau celule ale rezistenței, formate din ofițeri și maiștri militari comuniști și antifasciști. S-a pornit cu hotărîre la luptă sub conducerea noului Comitet regional de partid, format din Victor Dușa, secretar, Gh. Iuga, Gh. Dincă, Al. Șteflea, I. Eremia, M. Dumitru, D. Olteanu, P. Vanghele, Gh. Codreanu⁵⁵.

În primăvara anului 1944, după cum se știe, a fost făurit Frontul Unic Muncitoresc, pe baza unei platforme antifasciste și antiimperialiste, care exprima linia luptei pentru realizarea unui front unic național antifascist, promovată cu consecvență de Partidul Comunist Român. Crearea F.U.M. a întărit rolul conducător al clasei muncitoare în lupta de eliberare, a exercitat o puternică înrîurire asupra celorlalte clase sociale și grupări politice, grăbind procesul de unire a tuturor forțelor anti-hitleriste. Imediat după aceasta, Regionala Dobrogea a P.C.R. s-a întrunit pentru

a-și fixa obiectivele de acțiune care decurgeau din situația creată prin constituirea F.U.M. : intensificarea muncii politice în întreprinderi, la sate, în rîndul intelectualilor, funcționarilor, al tuturor patrioților ; mobilizarea în mișcarea de rezistență a maselor de soldați prin cercurile militare de comuniști, simpatizanți comuniști și activul aflat sub influența lor ; organizarea femeilor în lupta împotriva răboiului hitlerist în cel mai larg mod posibil, prin cuprinderea în masă a soțiilor și mamelor celor aflați sub arme ; organizarea F.U.M. în Dobrogea potrivit noilor condiții⁵⁶.

Constituirea Frontului Unic Muncitoresc la nivelul județului s-a făcut fără întârziere, fiind delegați din partea comuniștilor Mihai Dumitru și Tudor Serbu, iar din partea social-democraților Vasile Covacu și Mihai Moraru. Drumul spre Blocul Național-Democrat a fost în cea mai mare măsură ușurat de crearea Frontului Unic Muncitoresc. Urmind indicațiile C.C. al P.C.R., s-a constituit la Constanța primul nucleu al Blocului Național-Democrat, compus din reprezentanți ai organizațiilor P.C.R., P.S.D., Uniunii Patrioților, Partidului Socialist-Tărănesc, ai P.N.L. și P.N.Ț.

Cuvîntul partidului a găsit o largă adeziune în rîndurile muncitorilor din întreprinderi. S-au întărit legăturile cu Șantierul naval, cu muncitorii de la Atelierele C.F.R. ; s-au creat legături la „Energia“, cu muncitori din actualul cartier Filimon Sirbu. S-au stabilit legături la stația de petrol, cu marinarii civili, cu țărani din numeroase sate. Comuniștii au trecut la organizarea de formațiuni muncitorești înarmate.

Cu puțin timp înainte de declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din August 1944, Regionala Dobrogea, dînd urmare indicațiilor C.C. al P.C.R., a reușit instalarea unui post de radio emisie-recepție. În același timp, ea ținea o legătură nemijlocită și sistematică cu toate organizațiile și celulele de partid, fie în Constanța, fie în restul județului, pentru a se asigura mobilizarea maximă și în orice moment a tuturor membrilor de partid, a muncitorilor și țăranilor, a tineretului și a femeilor, a patrioților din unitățile armatei.

Măreța epopee a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944, rezultatul voinței întregului nostru popor, al acțiunii eroice noastre clase muncitoare, a maselor largi populare, poartă în strălucirile biruinței sale și contribuția oamenilor din județul Constanța, care, în frunte cu comuniștii, i-au asigurat succesul deplin pe aceste meleaguri. În intervalul 24—28 august, trupele hitleriste au fost anihilate în tot județul, încercările izolate de rezistență ale unor unități germane fiind repede înăbușite. Pînă la 28 august, cu aproape 24 de ore înainte sosirii primelor trupe sovietice, rezistența hitleriștilor era definitiv înfrîntă, luptătorii români capturînd o însemnată cantitate de material de război și mii de militari germani.

În noaptea de 23 spre 24 august 1944, imediat după transmiterea la Radio a proclamației prin care se anunța înlăturarea regimului de dictatură, ieșirea României din războiul hitlerist și trecerea ei de partea coaliției antihitleriste, Regionala Dobrogea a P.C.R. a redactat și a multiplicat un manifest către locuitorii din Constanța, din celelalte orașe și din sate, prin care îi chema să acționeze cu supremă dăruire patriotică, la înălțimea imperativelor la ordinea zilei. Manifestul avea să fie difuzat în întreg orașul Constanța, în întreprinderi, precum și în port, unde erau concentrate numeroase trupe germane. Regionala de partid s-a întrunit de urgență, pentru a repartiza sarcinile izvorite din noua situație și care erau subsumate alungării peste graniță a hitleriștilor, împiedicării distrugerii de către aceștia a orașului și portului Constanța, a podului de peste Dunăre de la Cernavodă, precum și a căii ferate care leagă această regiune cu centrul țării. În același timp, comuniștii au luat legătură directă cu comandamentele Diviziei a IX-a infanterie și Diviziei de Mare, pentru asigurarea măsurilor de apărare a acestor obiective. Ca urmare, în aceeași noapte de 23 spre 24 august, Divizia a IX-a infanterie, comandată de generalul Costin Ionașcu, și-a asigurat controlul asupra orașului Constanța. Ostilitățile s-au extins și pe litoralul maritim, unde superioritatea numerică și materială a hitleriștilor era deosebit de accentuată. O parte a forțelor germane a fost dezarmată, iar alta, sub presiunea unităților românești, a fugit în Bulgaria, pe Mare⁵⁷. Cînd o unitate hitleristă aflată în vecinătatea Constanței a încercat să atace orașul, împotriva ei s-au îndreptat formațiunile patriotice de luptă ale muncitorilor, împreună cu subunități ale armatei de uscat și ale marinei. Unitatea germană a fost încercuită și obligată să se predea. Pînă la 25 august 1944, forțele române, sprijinite sub diverse forme de populație, curățiseră de inamic orașul Constanța și întregul Litoral.

⁵⁶ A se vedea : Victor Dușa, *Op. cit.*, p. 97.

⁵⁷ A se vedea : August '44. Culegere de materiale, București, 1971, p. 180—181.

Lupte aprige s-au dat la Cernavodă, punctul terminus estic al podului de cale ferată peste Dunăre, de însemnătate strategică. Aici au conlucrat strîns infanteriști, grăniceri, artileriști, pontonieri, trupe din forțele fluviale și din aeronautică, fero-viari. La 25 august, prin eroismul unităților noastre, prin jertfa a peste 100 de ostași și ofițeri, a fost apărat podul de peste Dunăre împotriva aviației și navelor germane. Au fost zdrobite garnizoana germană de la Cernavodă, precum și rezistențele dușmane din împrejurimi, fiind făcuți prizonieri peste 4590 de militari germani⁵⁸, printre care și comandantul forțelor terestre hitleriste din Dobrogea, generalul von Tschammer und Osten.

În seara zilei de 27 august, grupuri succesive de vase germane au fost întimpinate de focul luptătorilor noștri. Încercarea lor de a-și deschide drum cu forța a fost zdrobită de detașamentul român, cu sprijinul aviației noastre. Tot atunci a fost lovită și dezarmată o mare coloană germană, cu mijloace auto și hipo, care se îndrepta spre Cernavodă. Un grup de monitoare ale marinei fluviale române, care acționa pe Dunăre, între Hirșova și Cernavodă, a capturat 14 remorchere, două șalupe și 60 de șleperi germane, al căror personal a fost dezarmat și făcut prizonier. Continuînd acțiunile pe Dunăre în amonte, monitoare române au capturat alte 15 nave ale dușmanului, precum și un convoi sanitar și un șantier naval mobil. Tot asemenea, ele au blocat în porturile române și bulgare zeci de remorchere, șleperi, șalupe etc.⁵⁹ La luptele de pe Dunăre și-a adus contribuția și torpilorul maritim „Zborul”, care a scufundat sau capturat numeroase nave germane.

Prin lupta ostirii și a muncitorilor, și cu sprijinul populației, județul nostru a fost curățit de trupele hitleriste. Orașul și portul Constanța, podul de la Cernavodă, întreprinderile și căile ferate din această zonă au scăpat neatinse de furia hitleriștilor în retragere. Comuniștii au fost suflul acestei lupte eroice.

Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din August 1944 a inaugurat o epocă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Ținînd seama de amploarea forțelor populare care au participat la insurecția armată, și în primul rînd a clasei muncitoare, condusă de partidul comunist — exponentul intereselor vitale ale întregului popor —, de faptul că a răsturnat regimul politic al dictaturii militaro-fasciste, forțele cele mai reacționare vindute Germaniei fasciste, și a lichidat dependența de imperialismul german și de orice imperialism, ducînd la întoarcerea armelor împotriva armatelor hitleriste și la izgonirea lor de pe teritoriul țării, insurecția din august 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României”⁶⁰.

Odată cu începerea revoluției de eliberare socială și națională, muncitorii, masele largi din județul Constanța, în frunte cu comuniștii, au acționat cu întreaga lor forță și hotărîre ca o componentă viguroasă a luptei oamenilor muncii din țara noastră pentru înfăptuirea mărețelor țeluri ale revoluției pe pămîntul patriei, pentru transformarea democratică, socialistă a României. Corespunzător sarcinilor mari și complexe care stăteau în fața sa, Comitetul regional Dobrogea al P.C.R. și-a reorganizat, la rîndul său, activitatea pe bazei noi, legale. Încă în zilele de 23 și 24 august 1944, el și-a completat efectivul cu cadre eliberate din închisori și lagăre. În zilele de 4—5 septembrie, a avut loc ședința de reorganizare a Comitetului regional, a organizației județene a Uniunii Tineretului Comunist, precum și de înființare a ziarului „Cuget liber”.

Colaborarea dintre comuniști și social-democrați a cunoscut noi dimensiuni și modalități de exprimare în cadrul comitetelor F.U.M. constituite la nivelul județului, al întreprinderilor și instituțiilor, cit și în cadrul Sindicatelor unite. De asemenea, pe un teren politic fertilizat de chemările la luptă pentru pămînt, democrație, pentru lichidarea sărăciei și exploatării adresate de comuniști lumii satelor, țărănimii s-a organizat, sub conducerea comuniștilor în comitete țărănești, încadrîndu-se masiv în Frontul Plugarilor.

La 13 octombrie 1944, a doua zi după constituirea Consiliului Național al Frontului Național-Democrat, reprezentanții organizațiilor P.C.R., P.S.D., Frontului Plugarilor, Uniunii Patrioților și Sindicatelor unite au pus bazele organizației județene

⁵⁸ Lupta P.C.R., în fruntea forțelor patriotice, împotriva dominației Germaniei naziste și a dictaturii antonesciene. *Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944*, în „Anale de istorie”, anul XXIV, nr. 4/1978, p. 133.

⁵⁹ August '44, p. 181—182.

⁶⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, 22 august 1979, Editura politică, București, 1979, p. 7.

Constanța a F.N.D., care a avut și în această parte a țării un rol hotărîtor în dezvoltarea ascendentă a revoluției, constituind cadrul politic în jurul căruia s-au unit masele muncitoare, forțele democratice.

În lunile octombrie—noiembrie, procesul de democratizare a aparatului de stat s-a generalizat. La 1 noiembrie 1944 și, respectiv, la 4 noiembrie 1944, masele muncitorești-țărănești au asaltat primăria municipală și prefectura, au izgonit elementele reacționare din conducerea acestor instituții și au instalat în fruntea lor reprezentanții poporului. Aceste acte revoluționare au avut o rezonanță națională, județul Constanța numărîndu-se printre primele în care citadelele puterii de stat burgheze cădeau. „Dobrogenii au schimbat primarii și prefecții” — scria „Scînteia” din 12 noiembrie 1944; „Dobrogea, în frunte cu Constanța — releva organul central de presă al partidului —, poate servi ca exemplu”. Era corolarul unui proces care începuse scurtă vreme după victoria revoluției de eliberare socială și națională, respectiv în luna septembrie 1944, cînd au fost înlăturați primarii reacționari, în localități importante, cum erau Mangalia, Negru Vodă, Cobadin, Mihai Viteazul, Izvoru, Corbu, Ghindărești, Tuzla, Pecineaga, Vișoara.

În contextul marilor prefaceri istorice în care era angrenată țara, în februarie 1945 partidul comunist a lansat lozincă trecerii la ocuparea pămînturilor moșierești. Într-un termen record, împărțirea moșiilor a cuprins tot județul, astfel că, la sfîrșitul lunii februarie, ea era, practic, încheiată, fiind improprietărite 18 000 de familii fără pămînt sau cu pămînt puțin. Muncitorii de la întreprinderile constănțene au venit în sprijinul țărănimii, participînd la înlăturarea reformei agrare. Aceasta a contribuit considerabil la creșterea conștiinței maselor țărănești, a încrederei lor în forțele proprii și în forțele clasei muncitoare, în justetea liniei partidului comunist.

Rezultat firesc al acțiunii revoluționare a maselor populare, la 6 Martie 1945 a fost instaurat primul guvern revoluționar-democratic cu un accentuat caracter muncitoresc-țărănesc din istoria României. Odată cu aceasta, lupta revoluționară din țara noastră a intrat într-o nouă etapă, al cărei obiectiv era încheierea procesului de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice și pregătirea trecerii la revoluția socialistă. Momentul 6 Martie a fost marcat pretutindeni în județul nostru prin manifestări spontane de satisfacție și sprijin al maselor populare pentru noua guvernare. În zilele de 7 și 8 martie, la Constanța, Mangalia, Cernavodă și în alte localități, au avut loc mari adunări populare, care au adoptat moțiuni de adeziune și încredere în noul guvern. Declarații și telegrame de adeziune au fost adoptate, de asemenea, în adunări ale tineretului constănțean, ale organizațiilor Frontului Plugarilor, ale Uniunii Patrioților.

Va rămîne peste timpuri o onoare pentru comuniști, pentru masele de oameni ai muncii constănțeni faptul memorabil că, în 1946, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aflat, în calitate de secretar, în fruntea Organizației regionale de partid Dobrogea, una dintre cele mai puternice organizații ale P.C.R. Această perioadă este marcată de strălucirea exemplului său personal în bătălia pentru transformarea revoluționară a vieții politice, economice și sociale. Cerințelor și problemelor de mare complexitate și stringență pe care le afirma acest proces impetuos, tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a găsit soluții care au confirmat încă odată experiența politică și maturitatea sa revoluționară. În fruntea comuniștilor constănțeni, tovarășul Nicolae Ceaușescu a conferit cele mai înalte valori și dimensiuni revoluționare activității lor, muncii și luptei clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii de pe aceste meleaguri. Aflîndu-se în miezul vieții oamenilor — așa cum releva ziarul constănțean „Cuget liber” în martie 1946 —, „a pledat convingător pentru refacerea orașului și aprovizionarea populației, pentru înlăturarea unor acțiuni spre binele populației și intereselor superioare ale acestui municipiu”. La 17 martie 1946, tovarășul Nicolae Ceaușescu a participat la o mare adunare a țăranilor din comuna Bărăganu. Apariția sa la tribună — sublinia aceeași publicație — „a fost un moment de mare însuflețire la rîndurile locuitorilor. Tuturor celor prezenți nu le venea să creadă că în mijlocul lor vin oameni care, fără să le ceară nimic, le-au dat atît de mult, le-au dat ogorul care va rodi mîne însuțit, muncit de mîinile vinjoase ale proprietarilor firești”⁶¹. Fiecare cuvînt al tovarășului Nicolae Ceaușescu pătrundea la inima oamenilor, îi întărea în cuget și voință, îi mobiliza în bătălia de clasă împotriva reacțiunii, pentru desăvîrșirea reformelor democratice în folosul maselor, pentru înaintarea fermă a procesului revoluționar. Cîteva zile mai tîrziu, cum menționează ziarele, „Muncitorii din port, din fabrici, de pe ogoare, veniți special din toate colțurile județului, au ascultat înflăcărutul cuvînt al reprezentantului Partidului Comunist Român” la prima conferință liberă a organizației social-democrate din Constanța.

⁶¹ „Cuget liber”, anul II, nr. 83 din 23 martie 1946.

„Avem un drum lung de străbătut — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu —, dar noi, comuniștii, luptăm pentru o societate nouă, societatea socialistă. Și, cum spunea Marx, calea spre socialism este unitatea clasei muncitoare“⁶².

Prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea comuniștilor constănțeni, a luptei oamenilor muncii pentru înnoiri fundamentale, energia și pilduitoarea sa activitate politică, deosebita capacitate organizatorică, participarea sa la manifestările și întrunirile maselor au reprezentat, în contextul general al voinței de luptă revoluționară a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, temelii solide pentru mari propulsări în mersul acestor meleaguri pe calea înlăturării obiectivelor și sarcinilor revoluției popular-democratice, a trecerii la noua orinduire.

Ciștișirea alegerilor parlamentare a constituit și în județul nostru principala bătălie politică după instaurarea noului regim, la 6 Martie 1945. În timpul campaniei electorale, comuniștii constănțeni, celelalte forțe revoluționare, democrate au desfășurat ample acțiuni pentru demascarea și combaterea programelor electorale, diversioniste și demagogice, ale partidelor din opoziție. Rezultatele alegerilor au însemnat și în județul nostru o categorică victorie a forțelor democrate, care au obținut aici 88,90% din voturi, ceea ce exprima în chipul cel mai grăitor adeziunea maselor populare la politica de transformare democratică, revoluționară a țării, promovată de partidul comunist.

Sub conducerea comuniștilor, oamenii muncii din județul Constanța s-au angajat, imediat după izbînda revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944, în bătălia refacerii economice. În cursul războiului, activitatea portului Constanța încetase într-o măsură apreciabilă, calea de lansare era arsă, calea mecanică și clădirile atelierelor avariate, în timp ce cheiurile și bazinele se aflau îngropate de epavele navelor scufundate. Bombardamentele aeriene din 1944 au provocat instalațiilor petroliere și rezervoarelor imense pierderi. Atelierele C.F.R. Palas lucrau doar parțial.

Prima conferință desfășurată în condițiile noi, legale, a Regionalei Dobrogea a P.C.R., din august 1945, analizînd situația, a adoptat un complex de măsuri vizînd reluarea activității întreprinderilor la capacitatea lor, refacerea transporturilor, mai ales a celor maritime și fluviale, îndeplinirea planului de însămînțări. În perioada care a urmat, un uriaș efort, o impresionantă dăruire și abnegație au caracterizat pe muncitorii portuari, feroviar, metalurgiști din întreprinderile județului, pe ceilalți oameni ai muncii. Colectivele de muncitori de la Atelierul C.F.R. Palas — printre primele din țară decorate cu Ordinul Muncii —, din port, de la întreprinderile „Energia” și „Danubiana” din Constanța, de la Fabrica de ciment din Cernavodă și altele, s-au angajat în febrile căutări pentru găsirea soluțiilor celor mai operative și mai eficiente în vederea accelerării reconstrucției, într-o pasionantă întrecere pentru îndeplinirea și depășirea prevederilor de producție. La Constanța, au fost deblocate bazinele și platformele de depozitare, permițîndu-se reluarea treptată a traficului comercial. Au fost create ateliere pentru repararea utilajelor de încărcare scoase din uz, iar la Șantierul naval se lucra fără răgaz, pe echipe și ture, zi și noapte.

Ca urmare a transformărilor social-economice și politice petrecute în anii 1944—1947, la 30 Decembrie 1947 a fost înlăturată instituția monarhiei și proclamată Republica Populară Română, moment care marchează preluarea întregii puteri de stat de către clasa muncitoare, în alianță cu țăranimea și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, trecerea la înlăturarea revoluției socialiste în România. Ample și însuflețite manifestații publice au exprimat și în județul Constanța adeziunea maselor largi la acest istoric moment, care corespunde, de fapt, cu asumarea de către clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, a misiunii de înaltă răspundere istorică de a conduce națiunea noastră pe calea făuririi noii orinduirii sociale, a socialismului și comunismului.

La scurtă vreme, în iunie 1948, a fost înlăturată și în județul nostru naționalizarea principalelor mijloace de producție. În sute de moțiuni și telegrame adresate C.C. al P.C.R. și guvernului, colectivele unităților naționalizate, ceilalți oameni ai muncii din județ și-au exprimat adeziunea la marele act de dreptate socială ce se săvîrșea. „Actul revoluționar al naționalizării — scria cu acest prilej presa locală — a răscolit ca o furtună dorința de muncă a muncitorilor, tehnicienilor și funcționarilor“⁶³.

Cu prilejul naționalizării, au fost trecute în proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor, un număr de 30 de întreprinderi aparținînd industriei metalurgice, textile, alimentare, materialelor de construcții ș.a. Examinarea inventarului vorbește

⁶² „Dobrogea muncitoare“, anul II, nr. 50 din 10 martie 1946.

⁶³ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, op. cit., p. 374.

de la sine despre nivelul extrem de modest al acestor întreprinderi, mici și cu utilaj învechit.

Socialismul a adus cu sine valori noi — politice, sociale, etice. Asemenea întregului popor, pentru oamenii muncii din această parte a României a construit n-a mai circumscris o profesie, ci o vocație unanimă, întruchipată într-o operă creativă fără precedent, care a făcut ca, în numai trei decenii, ținutul dintre Dunăre și Mare să-și schimbe din temelii înfățișarea. Pe baza politicii științifice a Partidului Comunist Român, a valorificării superiorității economiei planificate, a marilor investiții făcute de statul nostru, cit și a potențialului material și uman de care dispune, județul Constanța s-a transformat într-unul din cele mai trepidante șantiere ale țării, pe care au fost edificate o industrie modernă, o agricultură intensivă, o viață spirituală prodigioasă.

În noua etapă istorică — a construirii economiei socialiste unitare (1948—1965) —, a fost făurită și în județul nostru baza economică și tehnică-materială a socialismului în industrie și agricultură, a fost cooperativizată agricultura, s-a dezvoltat învățământul, știința, cultura, a avut loc creșterea nivelului de trai — toate acestea pe baza aplicării consecvente a politicii partidului de industrializare socialistă. În cronică a celor ani se oglindește firul ascensiunii opere constructive pe meleagurile constănțene: în 1951, întâiul an al primului plan cincinal al României, se montează primele macarale de chei la Șantierul naval Constanța, iar la Atelierele C.F.R. Palas crește gradul de dotare tehnică; în 1952, Medgidia trimite șantierelor țării 233 210 tone de ciment produs de Fabrica „Cimentul Păcii“, inaugurată în 1951; tot în Medgidia, la Uzina de reparații utilaj terasier, care va deveni actualul I.M.U.M., se toarnă prima șarjă de oțel pe pământul Dobrogei; în ajunul celei de-a 9-a aniversări a victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, Termocentrala Ovidiu II produce cei dintâi megawați; în 1954, lucrătorii întreprinderii mecanice Năvodari (actuala I.M.A.I.A.) pun la dispoziția zootehniei județului prima sută de incubatoare electrice; în 1957, Constanța devine prima zonă cooperativizată a țării, ceea ce a însemnat realizarea, la nivelul teritoriului județului, a economiei socialiste unitare, triumful relațiilor socialiste în toate sectoarele de activitate; în 1958, la un deceniu de la actul revoluționar al naționalizării, industria județului numără de două ori mai mulți muncitori, ingineri și tehnicieni decât în urmă cu zece ani și produce de 2,4 ori mai mult; la Năvodari, se inaugurează prima șarjă de acid sulfuric; în 1959, din hala de montaj a întreprinderii mecanice de utilaj Medgidia iese prima remorcă realizată în întregime aici; în 1961, flota maritimă comercială primește primul cargou de 4 500 tdw, construit de către navalistii gălățeni, iar Uzina de îngrășăminte chimice din Năvodari își dublează capacitatea; în 1963, produc din plin noua Fabrică de celuloză Palas, Fabrica de conserve din legume și fructe de la Ovidiu, Combinatul avicol din Mihail Kogălniceanu; întors dintr-un lung voiaj, cargoul „București“ realizează performanța celui dintâi înconjur al pământului efectuat de o navă pe catargul căruia flutură tricolorul românesc; în 1964, un eveniment inaugural în portul maritim: sint așezate primele tone de piatră la temelia viitorului dig din larg; în 1965, constructorii demontează schelele de pe halele noii întreprinderi integrate de lină; cifra jubiliară în analele dezvoltării flotei maritime: a fost atins un tonaj total de o sută de mii tdw.

O semnificație deosebită în istoria contemporană a României, inclusiv a județului nostru, a înscris Congresul al IX-lea al partidului, din anul 1965, care a dat un suflu nou societății românești, caracterizată printr-un dinamism fără precedent, amplificat mereu în acest deceniu și jumătate de Congresele al X-lea și al XI-lea, de Conferințele Naționale ale partidului. Prin conținutul de idei, prin spiritul novator al liniei strategice adoptate, Congresul a inaugurat o etapă nouă în viața partidului și a poporului, cea mai prodigioasă în rezultatele din întreaga noastră istorie, a dinamizat toate sferele activității sociale, accelerând ritmul general de dezvoltare social-economică și culturală a țării, procesul de perfecționare și de modernizare a tuturor laturilor vieții sociale, a structurilor organizatorice, a relațiilor de producție și sociale, a formelor și metodelor de conducere a societății. Congresele al X-lea și al XI-lea ale partidului au elaborat obiectivele și programul trecerii României într-o etapă istorică superioară. „Obiectivul fundamental al acestui program — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congresul al X-lea al P.C.R. — este lărgirea și perfecționarea continuă a bazei tehnico-materiale a țării, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate“⁶⁴.

Istoriacele succese pe care le-a dobândit poporul nostru în perioada de după Congresul al IX-lea, sub conducerea clarvăzătoare a partidului, poartă amprenta pu-

⁶⁴ Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1969, p. 25.

ternicei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, marele fiu al națiunii noastre socialiste, eminentă personalitate a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a vieții politice mondiale. Întruchipind cele mai înalte virtuți ale unei mari personalități revoluționare — o vastă capacitate de gândire și sinteză științifică, o uriașă putere de acțiune practică —, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus și aduce o contribuție hotărâtoare la promovarea unui profund spirit înnoitor în întreaga activitate politică, economică și socială a țării, la conceperea și la aplicarea în viață a politicii partidului și statului nostru. Strălucit gânditor și militant revoluționar, tovarășul Nicolae Ceaușescu dăruiește o inepuizabilă energie cauzei socialismului și comunismului în patria noastră, triumfului păcii și înțelegerii între popoare, ceea ce îl situează în fruntea luptătorilor pentru o lume mai bună și mai dreaptă.

Oamenii muncii din județul Constanța găsesc în gândirea tovarășului Nicolae Ceaușescu un izvor inepuizabil de încredere și energie. Ei au încercat, în repetate rânduri, sentimentul adânc al bucuriei de al avea în mijlocul lor pe secretarul general al partidului. Începând cu anul 1968, tovarășul Nicolae Ceaușescu, însoțit de tovarăsa Elena Ceaușescu, de alți tovarăși din conducerea de partid și de stat, a efectuat în fiecare an repetate vizite de lucru pe șantierele județului, a formulat indicații de cardinală valoare cu privire la amplasarea unor zone și obiective industriale, la sistematizarea municipiului Constanța și a Litoralului, la construirea căii navigabile a Canalului Dunăre—Marea Neagră, la grandiosul program de construcții maritime, la extinderea portului și activităților sale, la construirea platformei petrochimice Midia-Năvodari. Secretarul general al partidului a fost prezent când s-a stabilit amplasarea marilor construcții din județ, veghind ca aceasta să fie cât mai adecvată și mai eficientă, să nu afecteze terenul destinat agriculturii ; a revenit, confruntând planurile și machetele, pentru a se asigura densitatea optimă a construcțiilor și, totodată, pentru a se crea condiții propice desfășurării fluxului tehnologic.

Pe drept cuvânt, județul Constanța, ca, dealtfel, întreaga țară, a devenit cabinetul de lucru al președintelui României. La 20 iunie 1979, când a vizitat Șantierul naval Mangalia, tovarășul Nicolae Ceaușescu a recomandat grăbirea ritmului de realizare a întregii investiții și mărirea capacității de reparare a navelor comerciale, în aceeași zi, vizitind unități agricole din Amzacea, Topraisar și Poiana, a indicat extinderea preocupării pentru concentrarea producției în complexe mari specializate, în flux tehnologic industrial, și generalizarea culturii legumelor, cite două recolte pe an. La 29 iunie, la Combinatul petrochimic Midia-Năvodari, tovarășul Nicolae Ceaușescu a inaugurat punerea în funcțiune a instalației de distilare atmosferică a rafinării, primul din cele 27 de obiective în construcție, și a recomandat să se scurteze termenele de execuție a portului, încît, în anul viitor, să se dea în exploatare primele dane pentru nave de 80 000—100 000 tone. În aceeași zi, a vizitat portul Constanța, examinînd la fața locului modul cum au fost aplicate recomandările pentru trecerea la o nouă structură organizatorică, și Șantierul naval, unde a analizat programul construirii navelor de mare capacitate și a indicat diversificarea tipurilor ; la 13 iulie, vizitînd traseul Canalului Dunăre—Marea Neagră, a analizat stadiul lucrărilor, amplasarea viitorului port de la Basarabi și a viitoarei autostrăzi Constanța—Cernavodă—București ; în aceeași zi, vizitînd întreprinderea mecanică de utilaje Medgidia, a recomandat concentrarea aici a producției naționale de remorci, precum și trecerea la fabricarea de autodumpere de mare capacitate. O nouă vizită a avut loc la 6 august, pe traseul Canalului, unde s-a înfăptuit prompt indicația dată la precedenta vizită de a se monta benzile transportoare care să elimine transportul pămîntului cu autobasculantele.

Datorită sprijinului permanent și apropiat din partea conducerii de partid și de stat, al tovarășului Nicolae Ceaușescu personal, oamenii muncii din județul Constanța, alături de întreaga țară, au durat făuriri epocale, care probează cu adevărul faptelor politica realistă, științifică a partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, demonstrînd vibrant devotamentul lor nemărginit față de partid și patria socialistă, față de secretarul general al partidului, conducătorul stimat și iubit al acestei țări.

Astăzi, de la un capăt la altul al județului, pulsează o industrie robustă și dinamică, în continuă dezvoltare, o activă și complexă viață muncitorească, ritmul mediu anual de creștere economică a fost, între anii 1951 și 1978, de 14,5%. În 1978, volumul producției industriale a județului a crescut, tocmai ca urmare a ritmului rapid de dezvoltare, de 44 de ori, față de anul 1950 ; numai întreprinderea mecanică de utilaje Medgidia realizează o producție globală industrială mai mare decît cea a întregului județ în 1938. Ca urmare a efortului statului în acordarea de investiții sporite fiecărui județ în cadrul politicii generale economice de armonizare a nivelului de dezvoltare a tuturor zonelor țării, în 1973 valoarea producției industriale a jude-

țului se cifra la zece miliarde lei, iar în 1979 la peste 20 de miliarde lei, urmînd ca, în 1980, să depășească 26 de miliarde lei.

Creșterii cantitative considerabile în industrie îi corespund importante mutații calitative. S-au accentuat continuu activitățile complexe prelucrătoare, purtătoare și generatoare de progres tehnic, cu efecte pozitive în valorificarea superioară a resurselor. În acest sens, edificator este faptul că construcțiile de mașini și chimia dețin împreună peste 39% din producția industrială a anului 1978 și există perspectiva ca această pondere să fie și mai mare în anii viitori. Un ritm înalt de dezvoltare cunosc construcțiile de mașini și prelucrarea metalului, a căror producție a fost, în 1978, de 9,6 ori mai mare decît în 1965, ajungînd să dețină, în actualul cincinal, peste 32% din producția industrială a județului.

Un salt spectaculos înregistrează dezvoltarea industriei chimice, mai ales prin intrarea completă în funcțiune a marelui Combinat petrochimic de la Midia—Năvodari, prevăzut să prelucereze 3,5 milioane tone de țiței anual. Se va realiza aici, pe lîngă derivatele de petrol, și o gamă foarte variată de produse petrochimice. Actualmente, județul produce 23,2% acid sulfuric și 9% îngrășăminte chimice din producția totală a țării.

Un teren propice oferă dezvoltării industriei materialelor de construcții marile resurse de calcar și argilă existente în județ. Astăzi, se realizează aici peste 13% din producția națională de ciment, iar prin punerea în funcțiune a noii Fabrici de ciment de la Medgidia va deveni cel mai mare producător de ciment din țară. Aceleași industrii îi aparține un puternic sector al prefabricatelor din beton armat, tuburi și plăci de azbociment, produse de beton celular autoclavizat etc., solicitate în țări din trei continente.

Un puternic avînt cunosc industriile textilă, alimentară, de celuloză și hîrtie, care reprezintă împreună 38% din producția industrială a județului. În 1978, producția de țesături de lînă și tip lînă, precum și cea de țesături groase din in-cinapă-iută totaliza 6,2% și, respectiv, 9,7% din producția pe țară. Datorită calității lor, confecțiile din stofe ale Întreprinderii integrate de lînă din Constanța sînt exportate în numeroase țări, ca Anglia, U.R.S.S., S.U.A., R.F.Germania ș.a.

În ceea ce privește industria alimentară, aceasta s-a dezvoltat pe baza materiilor prime de care dispune județul. A crescut într-un ritm superior producția alimentară de bază; piine, carne, lapte, ulei comestibil etc. S-au mărit capacitățile de producție; Fabrica de ulei, de exemplu, asigură, cu numai o cincime din capacitate, uleiul comestibil necesar pentru toată zona Dobrogei. Creșteri deosebite au înregistrat produsele alimentare care rezultă din continuarea procesului de industrializare, ca, de exemplu, produsele de panificație, cele făinoase, preparatele din carne, lapte, fructe etc., unele unități de prelucrare a acestora fiind prezente și în mediul rural. Industria alimentară a fost extinsă și diversificată pentru a răspunde, de asemenea, consumului sporit în timpul sezonului estival, cît și solicitărilor pieței externe.

Vertiginoasa dezvoltare a industriei județului a avut drept corolar extinderea nu mai puțin spectaculoasă a ramurii energetice, reprezentată prin Termocentrala Ovidiu și C.E.T. Palas. Noile capacități aflate în construcție vor mări pînă în 1981 de aproape două ori puterea instalată a acestora.

Industria de prelucrare a lemnului, apărută în anii postbelici, astăzi în curs de extindere, prezintă o gamă variată de mobilier, precum și noi capacități de furnire estetice. La rîndul ei, Întreprinderea de celuloză și hîrtie Palas produce, folosind ca materie primă paiele, hîrtie de scris și de tipar, hîrtie innobilată, reprezentînd 3,7% din producția națională.

Rezultatele strălucite obținute în dezvoltarea industriei județului Constanța, ca și a celorlalte ramuri ale economiei, nu erau posibile fără o modernizare continuă a structurii acesteia, fenomen amplu și cotidian, care se realizează în deplină concordanță cu imperatiile eficienței economice. Ilustrativă este, din acest punct de vedere, creșterea parametrului de bază care este productivitatea muncii: în 1978, aceasta era de 2,1 ori mai mare decît în 1965; de asemenea, în primii trei ani ai actualului cincinal, s-au înregistrat substanțiale reduceri ale cheltuielilor la 1 000 de lei producție-marfă în industria județului.

Participarea tot mai activă a României la schimbul economic internațional, faptul că o mare parte din acest schimb se realizează prin portul Constanța au angrenat dezvoltarea corespunzătoare a acestuia și a flotei maritime, fiind alocate și în acest sector de activitate importante investiții. Ca urmare, capacitatea de trafic a crescut într-un mod cu totul deosebit, de la 2 milioane tone mărfuri la aproape 19 milioane tone în 1978. Paralel cu sistematizarea și cu dezvoltarea portului în limitele sale, în 1966 au început lucrările de extindere a acestuia spre sud, proces care se desfășoară pe etape. De asemenea, în 1976 au început lucrările de construire

a noului port Constanța-Sud—Agigea, menit să sporească considerabil capacitatea de trafic.

Municipiul Constanța s-a afirmat nu numai ca marea poartă maritimă a țării, ci și ca un vast șantier de construcții navale. Până în 1965, aici se construiseră numai șalupe, primul cargou maritim, de 1920 tdtw, realizat de navalistii constănțeni, fiind lansat în 1969. La indicațiile tovarășului Nicolae Ceaușescu, care a vizitat Șantierul naval de nouă ori în ultimul deceniu, la Constanța s-a născut cel mai mare șantier naval din țară, pe ale cărui docuri au început să se înalțe cu febrilitate primele mineraliere de 55 000 tdtw: „Tomis“, lansat la 29 aprilie 1975, apoi „Bocșa“ și „Bicaz“, în 1978 numărul acestora ajungând la 9. De asemenea, au fost proiectate și construite petroliere gigantice, de 150 000 tdtw. În cadrul vastului program de dezvoltare a flotei maritime naționale, o contribuție din ce în ce mai mare va aduce și Mangalia. Aici au început, în 1975, lucrările la digurile viitorului port și la Șantierul naval, care a lansat deja, în 1977, mineralierul „Callatis“.

Astfel, ca urmare a grijii și preocupării permanente a conducerii superioare de partid, a efortului susținut al statului, conjugate cu munca plină de abnegație a oamenilor muncii constănțeni, în frunte cu comuniștii, contribuția șantierelor navale ale județului Constanța la sporirea tonajului flotei noastre maritime este, pe drept cuvânt, decisivă. Dealtfel, dacă, în 1965, capacitatea acesteia era de o sută de mii tdtw și de 500 000 tdtw în 1971, în 1978 ea se ridica la 2,3 milioane tdtw. Corespunzător, au crescut transporturile de mărfuri, al căror volum s-a cifrat, în 1968, la 10,3 milioane tone, față de 1,4 milioane tone în 1965.

Agricultura, ramură tradițională și pe meleagurile constănțene, a cunoscut, la rindul ei, un adinc proces revoluționar, care a însemnat o radicală transformare și înnoire în relațiile sociale, structura, organizarea, înzestrarea tehnică și, ca un corolar al dezvoltării tuturor acestora, în însăși viața satului dobrogean, în destinul oamenilor. Creșterea experienței politice a țărănimii, dobândite alături de clasa muncitoare în anii luptei pentru instaurarea puterii popular-democratice, a cunoscut o expresie superioară odată cu angajarea sa pe calea socialismului. În județul Constanța, procesul cooperativizării a început să prindă contur imediat după apariția Rezoluției Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 cu privire la transformarea socialistă a agriculturii. Prima cooperativă agricolă de producție a luat ființă în județul nostru la 15 august 1949, în comuna Ion Corvin. Procesul cooperativizării s-a extins rapid, astfel încât, în octombrie 1957, zona administrativă Constanța era prima complet cooperativizată. Victoria relațiilor de producție noi, socialiste, în agricultura județului a însemnat pentru aceste meleaguri încheierea uneia dintre cele mai importante etape pe calea dezvoltării sale socialiste, ceea ce a creat condiții deosebit de favorabile dezvoltării intensive a agriculturii, mecanizării și chimizării ei.

Agricultura județului Constanța deține astăzi peste 15,8% din fondurile fixe productive și folosește 21,8% din populația ocupată. Utilizarea cit mai completă și mai productivă a fondului funciar a impus îmbunătățirea continuă a structurii acestuia în funcție de necesitățile economiei și de condițiile naturale. Semnificativă în acest sens este creșterea masivă a suprafețelor cultivate cu viță de vie, județul Constanța devenind al doilea mare producător pe țară de struguri și vinuri. Calitatea produselor podgoriilor constănțene este relevantă și de numeroasele medalii de aur și argint obținute la concursurile internaționale de la Paris, Montpellier, Bratislava, New York, Budapesta, Barcelona, Tbilisi, Sofia, Ljubljana. A crescut de aproape 12 ori, față de 1950, suprafața cultivată cu pomi fructiferi, în special cu pierșici și cași.

Profundele transformări social-economice produse în agricultura județului au creat condițiile trecerii la o agricultură intensivă și complexă, care folosește din plin avantajele mecanizării, irigării și chimizării. Valoarea investițiilor alocate pentru realizarea de obiective în aceste domenii, ca și pentru construirea de complexe moderne de tip industrial în zootehnie, se cifrează, în actualul cincinal, la peste 6 miliarde lei. Ca urmare a eforturilor susținute pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale, județul dispunea, în 1978, de 7 313 tractoare (față de 1 100 în 1950), 1 996 de combine autopropulsate pentru recoltat cereale păioase, 2 599 de semănători mecanice, 1 835 de cultivate mecanice, 336 de combine autopropulsate pentru recoltat furaje verzi, 1 038 de combine tractate pentru plante de siloz etc.

Continuă modernizarea a agriculturii județului, în special intensificarea irigării și a chimizării, a transformat pământurile aride de altă dată în uimitoare comori de rod. Până la sfârșitul anului 1978, a fost amenajată pentru irigație 52% din suprafața agricolă a județului, iar în prezent sînt în curs de amenajare noi suprafețe, astfel încît în 1980 să se cuprindă, prin sistemul de irigații Carasu — unul dintre cele mai mari complexe de irigații din Europa — și prin diverse amenajări locale întreaga suprafață posibilă de irigație din județ.

În 1978, folosirea intensivă a îngrășămintelor chimice, insecticidelor, fungicide-
lor, ierbicidelor etc. s-a concretizat în administrarea unei cantități de substanță ac-
tivă de trei ori mai mare decât în 1965.

Rezultatele obținute de oamenii muncii din agricultura județului Constanța
sînt pe măsura cerințelor economiei naționale, a dotării tehnice-materiale și umane,
ele fiind oglinda muncii neobosite, de zi cu zi, a harnicilor lucrători ai ogoarelor.
Realizînd, în 1978, o producție de griu la hectar de două ori mai mare decât în 1960,
iar la porumb de 1,7 ori mai mare, județul Constanța a contribuit substanțial la pro-
ducția națională de cereale, ca și de alte produse agricole. În perioada 1981—1985,
producția globală agricolă va crește cu 38,5 la sută în comparație cu media ani-
lor 1976—1980.

În domeniul zootehniei, au sporit efectivele și ameliorarea raselor, a crescut
productivitatea. În anul 1978, efectivele au crescut, față de 1960, de 2,3 ori la bovine,
3,7 ori la porcine, 1,3 ori la ovine. La ultima categorie de animale, județul Constanța
ocupă primul loc pe țară, efectivele de ovine fiind din rasele de lină fină și semifină,
obținute ca urmare a eforturilor specialiștilor de la Stațiunea centrală de cercetări
pentru creșterea ovinelor Palas.

O amploare deosebită a luat creșterea animalelor în complexe și în combinate
de tip industrial, cu avantaje evidente în mărirea randamentului și productivității
muncii. Există astăzi în județul nostru 9 complexe în sectorul agricol de stat, 14 func-
ționează ca asociații intercooperatiste, iar alte 18 complexe în cadrul cooperativelor
agricole de producție. Drept urmare, în 1978 producția totală de carne a sporit de
3,5 ori față de 1960, producția de lapte de 1,7 ori, producția de ouă de 4,2 ori, iar cea
de lină de două ori.

Hotărîrea adoptată de Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1979 cu privire la
îmbunătățirea conducerii și planificării unitare a agriculturii, crearea consiliilor
unice agroindustriale de stat și cooperatiste și creșterea producției agricole a creat
condiții prielnice pentru realizarea unui salt calitativ, care să se materializeze în
rezultate superioare și în agricultura județului nostru.

Locuitorii țării noastre — și din ce în ce mai mulți turiști de peste hotare — cunosc
direct și un alt chip al județului Constanța, de mare atracție — acela al Litoralului
maritim. Modernizarea Litoralului românesc, care a cunoscut o mare amploare odată
cu anii '70, a atras atenția industriei turistice cu vechi tradiții din Europa și din alte
continente. Aici a apărut o constelație de 14 stațiuni — Mamaia, Eforie Nord, Olimp,
Neptun, Saturn ș.a. —, care rivalizează cu cele mai repute stațiuni similare din
lume. Localitățile mai de mult consacrate pentru apele minerale și nămoluri cu în-
sușiri terapeutice (Techirghiol, Agigea, Eforie, Mangalia) respiră atmosfera înnoirilor
contemporane prin elegantele construcții sanatoriale, care stau la dispoziția oaspe-
ților din țară și din străinătate în tot cursul anului. Diversificarea bazei materiale,
complexitatea și calitatea serviciilor turistice prestate au condus la creșterea consi-
derabilă a numărului de turiști pe Litoral : de la 283 000, în 1965 (dintre care 114 000
străini), la 1 236 000, în 1978 (495 000 străini).

Industrializarea intensă a județului Constanța, ritmul înalt al construcțiilor
industriale și civile (în perioada 1961—1975, au fost construite 37 095 de locuințe, iar
în cincinalul actual oamenii muncii vor beneficia de aproape 30 000 de apartamente,
dublu față de cincinalul trecut), al celor hidrotehnice, pe de o parte, mecanizarea
continuă a lucrărilor din agricultură, pe de altă parte, au determinat un puternic
flux al populației din agricultură către unitățile industriale și șantierele de con-
strucții. Astfel, în anii 1975—1978, a crescut ponderea populației ocupate în industrie,
de la 13,7% la 23,1%, în construcții de la 9% la 18%, în timp ce în agricultură a scă-
zut de la 50% la 21,8%. Județul Constanța asigură, în prezent, un înalt grad de ocu-
pare a forței de muncă.

Ritmul înalt de dezvoltare a producției materiale și, în primul rînd, a indus-
triei, profundele mutații calitative intervenite în structura economiei județului se
răsfrîng nemijlocit în creșterea bunăstării materiale și spirituale a oamenilor muncii
— obiectivul suprem al politicii partidului și statului nostru socialist. Creșterea
continuă a veniturilor, precum și a pensiilor și alocațiilor de stat pentru copii au con-
dus la sporirea puterii de cumpărare a oamenilor muncii.

Oamenii muncii din județul Constanța sînt conștienți de faptul că, muncind
calitativ superior, trăiesc calitativ mai bine. Este elocvent, în acest sens, volumul
desfacerilor de mărfuri, care a crescut de la 2 494 113 lei, în 1965, la 8 327 074 lei,
în 1978. De asemenea, numărul total al unităților comerciale cu amănuntul și de
alimentație publică a sporit de la 1 622, în 1965, la 2 425, în 1978, concomitent cu
extinderea suprafeței comerciale, de la 111 105 mp, în 1965, la 268 167 mp în 1978.
O sensibilă creștere au înregistrat în județul Constanța vânzările de bunuri de lungă
durată, ceea ce se reflectă în sporirea gradului de confort și civilizație al fiecărui

cețăean. Față de 1965, vânzările la mobilă, au crescut, în 1978, de 3,9 ori, la televizoare de 2,1 ori, la aparatele de radio de 2,4 ori, la frigidere de 3,1 ori, la mașini de spălat rufe de 2,1 ori, la aspiratoare de 4,1 ori.

În contextul istoriei patriei, județul Constanța cunoaște o adevărată înflorire și pe planul culturii, științei, artei, învățămîntului și ocrotirii sociale. Actualmente, județul dispune de 274 de grădinițe, 255 de școli generale, 31 de licee, 16 școli profesionale, 9 școli de maiștri și două institute de învățămînt superior. Numai în perioada 1971—1978, au fost construite 34 de școli noi, iar cele existente au fost mărite cu încă 138 de clase noi.

A crescut, în ultimul deceniu mai ales, amploarea cercetărilor științifice, integrate într-un cadru instituționalizat și perfecționat, datorită atît desfășurării activității instituțiilor mai vechi în domeniul agricol și al cercetării marine, cît și extinderii preocupărilor de acest gen în cadrul altor instituții, cum este Institutul de învățămînt superior din Constanța. În anul 1978, circa 600 000 de vizitatori, față de 280 000 în 1965, au trecut pragurile Muzeului de istorie națională și arheologie, depozitarul unor inestimabile vestigii arheologice și care desfășoară o bogată activitate de cercetare istorică și editorială. Complexul de științe naturii (secțiile acvariu, planetariu și delfinariu) a avut, în 1973, 1 290 000 de vizitatori, față de 360 000, în 1965.

Cadru generos de afirmare a spiritului creator al maselor largi populare, a valorilor autentice, Festivalul Național „Cîntarea României” reprezintă și pentru județul Constanța un teren profund propice și larg stimulator pentru întreaga activitate politică-educativă. Dacă, în prima ediție, eforturile creatorilor și interpreților constănțeni au fost răsplătite cu 17 premii la nivel republican, palmaresul celei de-a doua ediții, încheiate în august 1979, a însemnat nu mai puțin de 66 de premii, dintre care 14 premii I. Exprimînd creșterea gradului de participare a maselor largi de oameni ai muncii la viața spirituală a județului, înalta valoare formativă imprimată manifestărilor cultural-artistice și educative, cea de-a doua ediție a Festivalului „Cîntarea României” a antrenat în județul Constanța 62 000 de artiști amatori, 2 175 de formații artistice; și-au manifestat cu entuziasm și dăruire talentul aproape 16 000 de membri ai celor peste 1 000 de cercuri și cenacluri de creație, au fost afirmate și valorificate ingeniozitatea și spiritul practic a peste 21 000 de inovatori și inventatori.

Județul Constanța dispune astăzi de 8 case de cultură, cu patru filiale, 146 de cămine culturale, 132 de cinematografe, 434 de biblioteci, cu peste 1,3 milioane volume, 4 tatre, 13 muzee de istorie și artă, care adăpostesc valori naționale și universale de mare atracție, unele chiar unicate.

Permanenta preocupare a partidului și statului nostru socialist pentru sănătatea oamenilor muncii se reflectă în puternica dotare tehnică a instituțiilor de ocrotire a sănătății. Există astăzi în județul nostru 5 665 de paturi de spital, 879 de medici (un medic la 712 locuitori) și 26 de creșe, cu o capacitate de 2 700 de locuri.

Toate aceste mărețe înfăptuiri obținute în județul Constanța sînt opera celor ce plămădesc cimentul și făuresc lumina, a celor ce înalță siluete de beton și oțel, fac să rodească pămîntul, a celor ce străbat neînfricați mările și oceanele lumii cu tricolorul nostru fluturînd demn la catarg. Generația care, sub conducerea Partidului Comunist Român, a schimbat înfățișarea străvechiului colț de țară românească transdanubian are astfel sentimentul împlinirii datoriei. „În mod deosebit, doresc să adresez felicitări oamenilor muncii, tuturor locuitorilor județului Constanța pentru succesele obținute, pentru contribuția pe care o aduc la înfăptuirea planului cincinal, pentru realizarea cu succes a sarcinilor ce le revin — aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu adresîndu-se participanților la adunarea populară de la Combinatul petrochimic Midia—Năvodari din ziua de 29 iunie 1979 — fără îndoială că ei vor lupta pentru un loc fruntaș în întrecerea dintre județe în acest cincinal. Dacă comuniștii și oamenii muncii din județ vor lucra bine, îmi va face plăcere — deoarece am lucrat aici ca secretar al partidului în 1946 — ca județul Constanța să ocupe locul I în întrecerea din industrie”⁶⁵.

Mîndri de încrederea pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-o acordă, stimulați de succesele obținute pînă în prezent, oamenii muncii din județul Constanța scrutează cu încredere viitorul, a cărui edificare stă în propria lor voință și putere de muncă.

Potrivit Directivelor Congresului al XII-lea al P.C.R., în județul Constanța se va materializa un amplu program de înfăptuiri, care va necesita un volum de muncă sporit din partea fiecărui participant la procesul producției materiale, o dinamizare a întregii activități a organelor de partid și de stat. În cincinalul 1981—1985,

industria va crește într-un ritm mediu anual de peste 11,4 la sută la valoarea producției nete și de 8 la sută la valoarea producției globale industriale ceea ce va permite realizarea, la sfârșitul perioadei, a unei producții industriale de peste 37 de miliarde lei, iar ramurile construcțiilor de mașini și chimice vor deține ponderea cea mai mare. Deosebit de mari vor fi investițiile, din totalul cărora 21% vor fi îndreptate spre industrie, iar 55,5% spre marile obiective din domeniul transporturilor (Canalul Dunăre—Marea Neagră, portul Constanța-Sud—Agigea, noul pod de peste Dunăre de la Cernavodă) și flotei maritime (în 1985, aceasta va atinge o capacitate de 7 milioane tdw).

În rîndul marilor obiective ale cincinalului 1981—1985, se înscrie în județul nostru continuarea lucrărilor la Platforma petrochimică Midia-Năvodari, la Canal, la noul port Constanța-Sud—Agigea, extinderea Centralei electrice și de termoficare Midia ; de asemenea, vor fi construite trei fabrici noi de conserve și legume, o fabrică de conserve și semiconserve de pește, se vor extinde capacitățile de producție la Întreprinderea „Energia” cu noi secții de mase plastice, se va construi un nou doc la Șantierul naval Mangalia, precum și alte capacități.

Pînă în 1985, producția agricolă globală va înregistra 8,3 miliarde lei, iar desfacerea de mărfuri prin comerțul socialist va spori în 1985 față de 1980 cu 38,4% și vor fi construite cel puțin 30 000 de apartamente și peste 4 160 de locuri în cămine.

Importante realizări au obținut oamenii muncii constănțeni în întrecerea socialistă desfășurată în întîmpinarea Congresului al XII-lea al partidului, paralel cu adoptarea de măsuri concrete consacrate bunei pregătiri a producției anului 1980 în industrie, construcții și în agricultură. În spiritul îndemnului adresat de secretarul general al partidului întregului popor : „Să întîmpinăm Congresul cu sarcinile îndeplinite în toate domeniile de activitate !” — organizațiile de partid, toate colectivele de oameni ai muncii din județul nostru și-au intensificat eforturile spre a asigura obținerea, pînă la sfîrșitul anului, a unor succese tot mai mari în creșterea producției și productivității muncii, valorificarea superioară a materiilor prime, economisirea severă a energiei și combustibilului, ridicarea calității și nivelului tehnic.

Asemenea întregii țări, dezbateră publică a documentelor Congresului al XII-lea al P.C.R. a atins în județul nostru cote superioare în amploare și intensitate, ca urmare a publicării Programului-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985. Componentă a strategiei unitare de largă perspectivă a partidului privind asigurarea progresului multilateral al tuturor zonelor țării, acest important document — elaborat sub conducerea nemijlocită și cu aportul determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu — concretizează orientările și sarcinile de bază menite să determine în viitorul cincinal îmbunătățirea în continuare a amplasării teritoriale a forțelor de producție, sistematizarea și modernizarea localităților. Ansamblul prevederilor și obiectivul major al Programului-directivă — realizarea în toate județele, pînă în 1985, a unei producții globale anuale de cel puțin 70 000 lei pe locuitor — exprimă cu forța de convingere a faptelor profundul și autenticul umanism propriu orînduirii sociale și de stat a României socialiste, politiciii partidului nostru.

În frunte cu comuniștii, oamenii muncii constănțeni acționează neabătut pentru transpunerea în viață a hotărîrilor de însemnătate istorică ale Congresului al XII-lea al partidului nostru, dăltuind prin dimensiunile operei constructive pe care o făptuiesc noi file de istorie eroică pe aceste meleaguri, într-un unic proces de continuă ascensiune a patriei pe drumul măreț al edificării socialismului multilateral dezvoltat și comunismului pe străvechiul nostru pămînt carpato-dunărean-pontic.

2050 DE ANI DE LA CONSTITUIREA STATULUI DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT DE SUB CONDUCEREA LUI BUREBISTA

Rezistența poporului român împotriva invadatorilor în secolele II – XIV

ILIE CEAUȘESCU

După cucerirea de către romani a unei părți din Dacia poporul dac nu a fost înfrânt și cu atât mai mult nu a fost desființat de puternicul Imperiu roman. Adaptându-se noilor condiții impuse de cuceritor, poporul dac a continuat să participe activ la dezvoltarea culturii materiale și spirituale pe pământul Daciei. În același timp, el nu a acceptat resemnat condițiile umilitoare pe care i le-au impus romanii, ci printr-o luptă permanentă, desfășurată în mod tacit sau deschis, latent sau activ, a căutat și a reușit să smulgă condiții de muncă și viață cât mai omenești. Lupta dacilor împotriva cuceritorilor romani a reprezentat o permanență și a îmbrăcat un aspect organizat, ea vizând alungarea legiunilor străine și eliberarea pământului natal. Acest fapt s-a realizat după 165 de ani, cind romanii, ca urmare a luptelor neîntrerupte duse de daci, fie singuri, fie în colaborare cu alte popoare și populații, au fost nevoiți să părăsească pământul Daciei cucerite. Prin aceasta se confirma adevărul ce avea să fie evidențiat în nenumărate alte situații și anume acela că o ocupație străină, oricât de puternică și de îndelungată ar fi ea, nu poate rămâne veșnică. Mai devreme sau mai târziu ea se va sfârși printr-un dezastru pentru exponenții ei. Istoria românească și universală oferă nenumărate exemple în acest sens.

Invingerea dacilor în războiul din 105—106 a avut urmări deosebit de dure-roase, tragice pentru poporul și statul dac. Un prim aspect al acestor urmări se referă la faptul că statul dac a fost desființat, o parte din teritoriul Daciei a fost transformat în provincie romană, avînd, timp de peste un secol și jumătate, soarta celorlalte popoare aflate sub ocupația romană. Cu toate succesele militare repurtate de romani, cea mai însemnată parte a Daciei a rămas în afara granițelor provinciei romane. Unele din aceste teritorii, cum a fost, spre exemplu, cel al Moldovei și o parte din Muntenia și Transilvania rămînînd în afara ocupației și-au continuat viața și munca în mod liber. Flacăra luptei pentru apărarea pământului străbun, a revoltei populare vor crește însă în intensitate în rîndurile maselor de daci liberi din regiunile ne-ocupate de legiunile romane — Maramureșul, Bucovina și Moldova. Lupta lor de rezistență, care a îmbrăcat adesea aspecte pur militare, împreună cu acțiunile altor popoare și populații ce nu erau ocupate, vor pricinui nesfîrșite greutăți Imperiului roman pînă la alungarea definitivă a stăpînirii romane de pe pământul Daciei.

Cucerirea Daciei și statornicirea stăpînirii romane asupra unei părți a Daciei a avut ca orice cucerire și stăpînire străină, consecințe și urmări negative pentru poporul dac. Cucerirea Daciei de către romani — se subliniază în Planul de măsuri privind aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent — „ca orice cucerire a avut și urmări tragice pentru poporul dac“. Aceste urmări s-au resimțit pe multiple planuri. Statului dac centralizat și independent, care se găsea la un înalt nivel de dezvoltare materială și spirituală, cu o contribuție efectivă la îmbogățirea patrimoniului civilizației mondiale, i-a fost întrerupt în mod

arbitrar cursul înfloririi sale normale, încetînd să mai existe. În felul acesta poporul dac a fost lipsit de instrumentul său principal în organizarea vieții materiale și spirituale. În același timp, poporul dac a fost lipsit de posibilitatea de a-și menține și dezvolta armata proprie, instrumentul principal în apărarea pămîntului Daciei, a bogățiilor acestuia împotriva invadatorilor străini. Prin cucerirea Daciei, poporului dac i-a fost răpit bunul cel mai de preț — independența —, bun pentru care multe popoare au luptat și s-au jertfit, bun care personifică un popor, îl face să fie el însuși.

Poporul dac nu s-a împăcat însă nici o clipă cu această situație. Secole de-a rîndul el a luptat pentru apărarea și consolidarea independenței sale. În anul 106, însă, cu toate jertfele și sacrificiile făcute, independența i-a fost răpită. De asemenea, după cucerirea romană, poporul dac și-a pierdut libertatea pentru care luptase cu atîta eroism secole de-a rîndul. Cucerirea romană a lipsit poporul dac de dreptul său sacru de a fi stăpîn în propria-i țară, de a-și orîndui viața așa cum credea el de cuviință, potrivit felului său de viață și intereselor sale majore. Prin statornicirea ocupației romane asupra unei părți a Daciei, poporul dac a fost divizat în mod artificial, diminuîndu-i posibilitățile de dezvoltare și afirmare plenară. Toate acestea au făcut ca dezvoltarea în ansamblu, pe toate planurile, a poporului dac să fie încetinită, întîrziată, fapt ce i-a cauzat daune incalculabile. Se poate spune, fără teamă de a exagera, că prin ocupația romană asupra Daciei, cursul normal, firesc al dezvoltării și afirmării poporului dac a fost întrerupt, fapt ce a avut implicații deosebit de negative pentru o lungă perioadă istorică.

Un al doilea aspect al consecințelor negative ale ocupației romane în Dacia, cu urmări grele pentru poporul dac, l-a constituit jefuirea și distrugerea unor imense cantități de bunuri materiale și spirituale. Așa cum se atestă documentar, imediat ce statul dac a fost silit să capituleze, Sarmizegetusa a căzut în mina cuceritorilor. În vara anului 106 ea a fost distrusă în mod ireparabil. Trecerea falnicei capitale a Daciei prin foc și sabie este atestată de săpăturile arheologice efectuate în zonă. Distrugerea Sarmizegetusei a fost făcută după plan, în mod sistematic. Au fost dărîmate construcții cu o arhitectură fastuoasă, jefuite sanctuarele, magaziiile de provizii, bunurile de valoare inestimabilă din interiorul cetății etc. O soartă oarecum asemănătoare au avut-o unele așezări civile din zonă și alte cetăți care împinzeau teritoriul Daciei. Au fost distruse fortificațiile din munții Orăștiei și din alte locuri, care fuseseră construite cu multă trudă de poporul dac în scopul întăririi sistemului său de apărare, întărituri care nu prezentau nici un fel de pericol pentru securitatea altor țări și popoare. O parte din luptătorii daci și chiar cetățeni civili — bărbați, femei și copii, așa cum rezultă din scenele săpate pe Columna lui Traian — au fost tiriiți în captivitate în capitala Imperiului roman, fiind forțați să muncească acolo în folosul stăpînilor de sclavi. După unele date, numărul luptătorilor daci trimiși în captivitate a însumat circa 50 000 de oameni.

Potrivit concluziilor formulate de specialiști în urma săpăturilor arheologice, populația dacă din cetăți și din unele așezări din regiunile muntoase ale Daciei a fost evacuată și mutată la șes pentru a fi mai ușor supravegheată. Printr-o astfel de măsură, o parte din populația Daciei a fost obligată să locuiască în locuri fixate de cuceritori. Ca urmare, viața cotidiană din cetățile și așezările din regiunile submontane și montane a fost brusc întreruptă. Este adevărat că asemenea măsuri, deși destul de dureroase și cu consecințe negative au fost suportate cu stoicism de poporul dac care și-a continuat rezistența împotriva ocupației străine.

Un al treilea aspect al ocupației romane l-a constituit prădarea și jefuirea bunurilor publice și civile de către cuceritori. După unele aprecieri, prada pe care au luat-o romanii de la poporul dac a fost enormă. Cuceritorii au capturat obiecte de aur și argint din vistieria regală și a templelor, lucru relatat și de Dio Cassius¹. Potrivit scrierilor istoricilor antici, romanii au ridicat din Dacia și au trimis la Roma circa 165 500 kg aur și 331 000 kg de argint. Cu bogățiile prădate de la poporul dac, romanii au reușit să înlăture, pentru o lungă perioadă de timp puternica și apăsătoare criză financiară prin care trecea imperiul. În urma acestor prăzi, după anul 106 Imperiul roman a cunoscut o situație înfloritoare. Au fost construite mari și importante edificii atît la Roma, cît și în alte părți ale imperiului: teatre, apeducte, obiective de cult religioase, fortificații, Farul lui Traian cu statuile sale aurite, Basilica Ulpia, Columna Traiană. De asemenea, a fost refăcut canalul Nil-Marea Roșie. Bunurile prădate din Dacia au permis împăratului să facă oamenilor săi din diferite stări sociale și celor evidențiați în lupte diferite danii; o seamă de cetățeni romani au fost scutiți de impozite pe anul 106. Valoroase daruri au fost distribuite generalilor și soldaților. Din aurul și argintul luate din Dacia s-au confecționat în atelierele

¹ Dio Cassius, *op. cit.*, LXVIII, p. 14.

imperiului obiecte de lux și de uz practic înfățișând scene de război, chipuri de luptători romani, scene religioase sau amorfе etc. Cultura romană va primi o sevă puternică și o va face să-ți mențină strălucirea. Subliniind acest aspect, A. D. Xenopol arată : „E drept însă că această viață care tocmai pe cînd se împlința în Dacia, ajunsesse pe poverișul decăderii, nu ar fi putut da o odraslă atît de roditoare, dacă nu s-ar fi alțoit cu vița cea plină de vină a rasei Tracice din poalele Carpaților“².

După transformarea unei părți a Daciei în provincie romană, cuceritorii au luat măsuri drastice pentru exploatarea imenselor bogății pe care le poseda pămîntul Daciei. Este adevărat că prin aceasta viața economică și comercială a Daciei au cunoscut o amplă dezvoltare și înflorire. Nu trebuie trecut cu vederea peste faptul că această dezvoltare și înflorire se făceau, în primul rînd, în interesul și pentru profiturile Imperiului roman. Majoritatea bunurilor materiale și spirituale create pe pămîntul Daciei luau cu precădere, drumul Romei. Foarte puține vestigii materiale și culturale au rămas aici, pe aceste meleaguri, din perioada „înfloritoare“ epoci a ocupației romane.

Victoria obținută de romani asupra dacilor a fost sărbătorită la Roma cu un fast deosebit, rar întîlnit pînă în acel timp. „O sută douăzeci și trei de zile — scrie Dio Cassius — ținură jocurile publice“³. Serbările s-au organizat trei ani consecutiv, durînd mai multe luni de zile într-un singur an, fapt relatat în mod amănunțit de cronicarii vremii. Toate acestea arătau entuziasmul fără margini ce cuprinsese pe romani pentru că reușiseră să învingă pe daci, popor viteaz, eroic și demn.

O altă consecință cu implicații tot atît de grele a cuceririi Daciei a constituit-o aducerea unor trupe de ocupație din întreg Imperiul roman și dislocate în centrele vitale ale provinciei. Guvernatorul Daciei (legatus augusti), reprezentantul împăratului în provincie, comandant al forțelor militare, șef suprem al administrației și economiei, avea puteri discreționare. În cursul perioadei de ocupație, au staționat în Dacia un număr de 45—50 000 de soldați romani, organizați în următoarele legiuni și detașamente : legiunile IV Flavia, XIII Gemina, V Macedonica și detașamente din legiunile I Italica, XI Claudia, VII Claudia, XXII Primigenia. De asemenea, a mai staționat pe pămîntul Daciei un număr însemnat de trupe auxiliare organizate în cohorte și alae (unități de infanterie, respectiv cavalerie), numeri (miliții etnice, trupe neregulate), formații de gardă (escortă) și de pază. Pentru a-și consolida stăpînirea, romanii și-au construit sisteme ingenioase de fortificații, castele-cetăți, linii fortificate, drumuri. Castele erau eșalonate pe mai multe linii, în adîncimea lor închizînd principalele trecători ale Carpaților și principalele văi ale Mureșului, Someșului și altele. În centrul provinciei, la Apulum se găsea rezerva strategică a armatei romane dislocate în Dacia, legiunea XIII Gemina. Sistemul de fortificații la care ne-am referit era conexas la un sistem de drumuri strategice și de rocadă și dublat de puncte de semnalizare și de alarmare format din turnuri și burguri așezate pe înălțimile dominate.

Armata romană reprezenta elementul principal, primordial în ținerea sub ascultare a poporului dac. În același timp, cetățeni daci erau atrași în noile structuri economice-politice ale imperiului prin intermediul armatei. Astfel, mase de daci erau recrutate în unități cohorte, cele numite cu etnonim special Dacorum și care se aflau răspîndite în diferite provincii. După 20—25 de ani de serviciu, dacii din aceste unități se reîntorceau pe pămîntul natal unde, alături de graiul și obiceiurile strămoșești, foloseau limba și obiceiurile romane, contribuind în acest fel la accelerarea procesului de împletire a celor două civilizații — dace și romane —, influențînd, bineînțeles, și alte elemente dacice cu care veneau în contact. Din documente și din istoriografia antică rezultă că odată cu înaintarea romanilor spre Dunăre, apoi la nord de mările fluviu, cele două mari civilizații — romană și dacă — s-au împletit, s-au influențat reciproc, poporul dac asimilînd limba latină și fiind influențat de elemente ale civilizației și spiritualității romane, dîndu-i în felul acesta caracteristica și spiritul latin cu care poporul român a străbătut cele aproape două milenii. De altfel acesta este și sensul romanizării poporului dac, preluarea de către acesta a limbii și spiritualității latine și nu popularea masivă a provinciei Daciei cu mase mari de oameni din Imperiul roman. Prin preluarea limbii și spiritualității latine de către daci, prin împletirea celor două civilizații, latină și dacă, poporul dac și-a menținut continuitatea astfel încît se poate spune că poporul român este vechi de peste 2 000 de ani, de cînd poporul dac a preluat limba și spiritualitatea latină. Romanii au avut evident influențe puternice asupra fizionomiei morale și spirituale a poporului dac, dar nu și asupra structurii lui ca popor, ca o entitate distinctă. În timpul ocupației

² A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, Editura Librărilor Școalelor C. Sfetea, București, 1913, p. 106.

³ Dio Cassius, *op. cit.*, p. 75.

romane, poporul dac și-a menținut fondul fizionomiei etnice, psihice, preluând de la romani, și nu numai de la ei, ci și de la alte populații sau popoare cu care a venit în contact elemente ale civilizației lor, într-o măsură mai mare sau mai mică, în funcție de împrejurări, dînd în același timp acestora din patrimoniul său cultural. Faptul că poporul dac a devenit un popor de limbă și spiritualitate latină nu înseamnă că a încetat să existe ca popor; el și-a schimbat numai caracteristica spirituală, fiind astfel constituit poporul român.

De mare însemnătate privind vechimea, continuitatea, locul și rolul poporului român de-a lungul milenarei sale istorii este precizarea din Programul ideologic al partidului nostru, în care se arată că, de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de astăzi, „poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și apăra ființa proprie”⁴. În același timp prezintă un interes deosebit teza din Programul ideologic potrivit căreia legăturile strînse ale poporului dac cu popoarele antichității, „contactele cu marile civilizații antice, războaiele duse încă din cele mai vechi timpuri împotriva năvălitorilor — îndeosebi împotriva Imperiului roman —, cucerirea Daciei de către romani și conviețuirea îndelungată a dacilor și romanilor pe acest teritoriu au pus o amprentă pe caracterul și fizionomia morală a poporului nostru”⁵. Această teză arată cu claritate vechimea milenară a poporului român, rolul determinant al împlinirii celor două civilizații — dacice și romane — în definirea caracterului și fizionomiei morale a poporului român. „Urmas al «celor mai drepți și mai viteji dintre traci» — cum îi numea Herodot pe geto-daci —, precum și al mindrilor romani, poporul român — se arată în Programul ideologic — s-a distins întotdeauna prin dragoste de adevăr și dreptate, prin dirzenie și neînfricare în luptă, prin voința de a fi stăpîn pe destinul său, de a-și făuri viitorul în deplină libertate. Așa se explică și faptul că marile migrațiuni ale unor populații asiatice în Europa — fenomen care a frînat mult progresul societății de pe acest teritoriu — nu au putut schimba caracteristicile spirituale și morale ale poporului nostru”⁶. Din teza enunțată se degajă concluzia potrivit căreia populațiile migratoare care au invadat teritoriul românesc au avut un rol retrograd, negativ, constituind o frînă în calea progresului. De altfel, așa se și explică rezistența poporului român care și-a apărut cu eroism pămîntul și nu a permis invadatorilor să-l cotopească. De asemenea, de aici se desprinde, ca o idee fundamentală, faptul că atunci cînd a început migrațiunea populațiilor asiatice poporul român era conturat, că procesul de preluare a limbii și spiritualității latine de către poporul dac era încheiat, atestînd încă o dată vechimea și continuitatea poporului român pe glia sa dacică, de două milenii. Această idee este cu claritate concretizată și din Planul de măsuri al C.C. al P.C.R. privind aniversarea a 2050 de ani de la constituirea statului dac de sub conducerea lui Burebista în care se arată: „După cucerirea Daciei de către romani — care, ca orice cucerire, a avut și urmări tragice pentru poporul dac — pe baza împlinirii strînse a celor două civilizații ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou și puternic progres, poporul român punîndu-și amprenta asupra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din acest spațiu geografic”. Iar mai departe, în Planul de măsuri al C.C. al P.C.R. se face precizarea, de o mare importanță teoretică și practică, pentru înțelegerea istoriei adevărate a poporului român, și anume: „După retragerea armatei și a administrației romane din Dacia, poporul autohton și-a păstrat neîntrerupt continuitatea de viață materială și etnico-lingvistică pe teritoriul corespunzînd vetrei străvechi”. De aici se desprind clar ideile că prin conviețuirea cu romanii poporul dac nu a fost transformat în altă populație, ci și-a menținut caracteristicile și continuitatea de popor.

Această realitate o înfățișează astfel A. D. Xenopol încă în 1913, care observa un profund și incontestabil adevăr istoric și anume că „neamul dacilor nu pieri în totalitatea ființei lui; numai coroana arborelui fu retezată; trunchiul rămase plin de o hrînitoare sevă, și pe el, alături de elementul roman, se puse temelia celui popor care astăzi poartă, pe un corp și o energie dacă, predispoziția spre civilizație moștenită de la romani”⁷. Nu încapă deci nici o îndoială că și după cucerirea Daciei de către romani „populația geto-dacă a continuat să trăiască, dovedind o forță neobșnuită de adaptare la influențele din afară, fără a-și pierde, însă, individualitatea, care caracterizează România pînă în zilele noastre”⁸. În același sens, acad. Const.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 34.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 14, p. 250.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 12, p. 180.

⁷ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, Editura Librărilor Școalelor C. Sfetea, București, 1913, p. 106.

⁸ Paul Mac Kendrik, *Pietrele dacilor vorbesc*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 79.

G. Giurescu și prof. univ. Dinu C. Giurescu notau „este sigur : dacii alcătuiesc baza etnică a poporului nostru. Această credință o întemeiem pe următoarea argumentare : grosul populației din Dacia Traiană l-au format dacii [...] fiindcă dacii erau locuitorii satei și oricât de numeroase au fost orașele în noua provincie, totuși satele le întreceau cu mult”⁹.

S-a subliniat că armata romană a constituit osatura sistemului de ocupație în Dacia. În mod concret, în capitala Daciei, Sarmizegetusa, a fost instalată o parte din trupele legiunii IV Flavia Felix, restul militarilor din legiune fiind dispersați în diferite puncte din nord-vestul Transilvaniei. Alte trei legiuni romane au fost dislocate pe teritoriul Daciei din interiorul arcului carpatic : legiunea XIII Gemina la Apulum (Alba Iulia), legiunea Adiatrix în centrul Transilvaniei, iar în nord, în regiunea Porolissum, legiunea III Gallica. Numeroase unități de trupe auxiliare care au luat parte la campaniile purtate împotriva Daciei au fost dislocate în tabere înăltite, la granițe și în interiorul provinciei cucerite. Ca orice trupe de ocupație, ele au produs poporului dac daune și prejudicii incalculabile, atât pe plan moral cât și pe cel material. Poporul dac a trebuit să facă eforturi financiare și materiale greu de imaginat pentru întreținerea acestor trupe. Pe timpul ocupației, trupele romane au înăbușit orice aspirație spre libertate și o viață mai bună a dacilor.

Relevind unele consecințe negative ale ocupației romane în Dacia, nu înseamnă a se nega aspectele pozitive ale acestei realități istorice, aspecte care, de altfel, au fost, sint și vor fi analizate de istoriografia noastră. Aceasta, pentru că nu poate fi înțeleasă și tratată istoria poporului român fără a evidenția contribuția definitorie a limbii și spiritualității latine în definirea poporului nostru.

Dând o interpretare reală tuturor acestor realități, nu trebuie să pierdem din vedere, în nici un caz, faptul că poporul român, ca de altfel și strămoșii săi daci, nu s-a împăcat nici un moment cu ocupația și cu dominația străină. El a dus o luptă necurmată pentru a-și redobîndi libertatea și independența, pentru a-și orîndui viața după vrerea sa. Timp de aproape două milenii poporul român nu s-a împăcat nici o clipă cu dominația și asuprirea străină. „De la formarea de către Burebista, în secolul I înainte erei noastre, a statului dac centralizat — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român — de la epoca înfloritoare a societății dacice a lui Decebal și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în zilele noastre, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și apăra ființa proprie, entitatea națională”¹⁰.

Poporul român a moștenit de la strămoșii săi daci înalte virtuți : dragostea fierbinte de libertate, dorința de a fi independent și suveran în propria lui țară, dragostea nestinsă față de patria și glia sa, hotărîrea de a lupta pînă la sacrificiul suprem pentru apărarea acestor bunuri inestimabile, spiritul de jertfă, eroismul fără margini, calitatea de a se dărui cu totul în folosul intereselor majore ale țării, respectul față de drepturile legitime ale altor popoare etc.

El a moștenit, a continuat și a dezvoltat glorioase tradiții de ordin militar. Subliniind continuitatea poporului român peste milenii și în domeniul militar, transmiterea tradițiilor ostășești pe toate planurile, secretarul general al Partidului Comunist Român arată că armata noastră socialistă „făurită și condusă de partid, este purtătoarea unor glorioase tradiții de luptă, a unor străvechi virtuți ostășești, izvorite dintr-o adîncă dragoste de țară, care s-au transmis ca o flacără vie din generație în generație. Imprejurări vitrege au silit de nenumărate ori poporul român, de-a lungul milenarei sale istorii, să-și apere cu arma în mînă — împotriva a tot felul de cotorpitori — meleagurile strămoșești, ființa sa națională, dreptul la existență, libertatea și neatinerea”¹¹.

În același timp dacii au transmis peste veacuri urmașilor lor, — poporului român — arta de a purta războiul, măiestria neîntrecută de a nimici cu forțe puține un inamic superior sub raport numeric și în dotare, să obțină mari victorii împotriva oricărui invadator. Victoriile obținute de oștile române în tot cursul evului mediu împotriva unor adversari care dispuneau de forțe incomparabil mai numeroase decît cele cu care se înfruntau sint edificatoare. Aceste victorii amintesc, pe anumite planuri, de succesele epocale obținute de geto-daci pînă în secolul II e.n. împotriva diferiților invadatori.

⁹ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, Editura științifică, București, 1974, p. 73.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 13, p. 34.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 3, p. 359.

De asemenea, poporul român a moștenit de la înaintașii săi daci arta purtării războiului popular, măiestria ridicării întregului popor la luptă, capacitatea folosirii unui complex de forme de luptă și de mijloace pentru nimicirea invadatorului, posibilitatea punerii în valoare a avantajului oferit de teren. Elementele definitorii ale purtării războiului popular au fost aplicate în aproape toate situațiile de grea cum-pănă, pentru poporul român și în mod deosebit atunci cînd dușmanii care se năpus-teau asupra pămîntului românesc erau mult mai numeroși și mai puternici. Expe-riența moștenită de la înaintași în această privință a fost valorificată în mod crea-tor, dezvoltată și ridicată pe culmile cele mai înalte în epoca construcției socialiste, de către Partidul Comunist Român. O asemenea realitate conduce, firește, la conclu-zia că la noi, la români, practica luptei întregului popor pentru apărarea patriei are o vechime de peste 2000 de ani.

Poporul român a preluat de la strămoșii săi daci metode și forme iscusite de luptă pentru nimicirea unui inamic superior ca număr și ca armament. Încă de la daci au preluat românii tactica pîrjolirii pămîntului în fața invadatorului, practică folosită cu deplin succes în tot cursul evului mediu. De asemenea, de la daci a fost preluată tactica atragerii adversarului în locuri de teren înguste, neconvenabile unui inamic superior numeric, care nu putea să-și desfășoare forțele de care dis-punea; tactica hărțuirii dușmanului pentru a-i măcina forțele și a-i zdruncina mo-ralul, după care urma lovitura decisivă; tactica lovirii inamicului prin surprindere; tactica inducerii inamicului în eroare pentru a putea fi lovit unde nu se aștepta; tactica folosirii sistemului de manevre, pentru a crea condiții favorabile lovirii duș-manului în flanc și spate, provocîndu-i pierderi mari. În același timp românii au preluat de la daci tactica atacării inamicului pe timp de noapte, cu forțe puține și în puncte vulnerabile, așa cum avea să procedeze Vlad Tepeș într-o luptă desfășurată în apropiere de Tirgoviște împotriva turcilor, sau Ștefan cel Mare pe timpul bătăliei de la Baia dusă împotriva ungarilor conduși de Matei Corvin. De la daci a fost pre-luată ideea alegerii din vreme a locului și a timpului desfășurării bătăliilor și luptelor decisive, ținîndu-se seama de numeroși factori. De la strămoșii noștri daci s-a pre-luat practica utilizării alianțelor militare convenabile, astfel că țara să nu fie atacată din mai multe părți și de mai mulți dușmani deodată. În această privință, conducă-torii Daciei și apoi voievozii noștri din evul mediu au fost neîntrecuți în realizarea unor asemenea alianțe. Poporul român a moștenit de la daci sistemul folosirii unui complex de cetăți și forturi sau alte întărituri așezate pe înălțimi, la locuri potrivite, care să fie în măsură să închidă accesul dușmanului spre interiorul țării. Astfel de întărituri erau dispuse în așa fel încît să se poată susține unele pe altele. De la daci a fost preluată de către urmașii lor practica folosirii cu măiestrie a punctelor tari de teren (munți, dealuri, văi, a pădurilor, mlaștinilor, apelor) în scopul înfringerii dușmanului. Tot de la daci a fost preluată metoda imbinării, în mod organic, a ac-țiunilor de luptă ale armatei permanente cu cele ale poporului înarmat care se ridica la luptă ori de cîte ori țara era în pericol și acționa deseori cu arme improvizate și adesea cu unelte lui de muncă. De la daci s-a transmis concepția că orice cetățean care poate purta o armă sau o unealtă de muncă este un luptător, un apărător al patriei sale. Toate aceste concepții, idei, metode și forme de luptă, ca și altele la care nu ne-am referit, au fost transmise și preluate ca elemente de mare preț din generație în generație. Acest mod valoros de concepții, idei și practici de luptă au fost puse în valoare de către urmași, în condițiile specifice fiecărei epoci istorice, asigurîndu-se astfel o continuitate perfectă peste milenii a folosirii tuturor posibilităților și meto-delor purtării războiului pentru apărarea gliei străbune, a independenței și suvera-nității poporului nostru.

Poporul dac nu s-a putut împăca cu situația de a fi supus, de a fi lipsit de libertate, de a trăi sub regim de ocupație și în consecință a organizat în permanență o puternică luptă de rezistență împotriva celor ce-l subjugau sub o formă sau alta. Lupta de rezistență a poporului dac care a căzut sub ocupație romană a început și s-a intensificat odată cu introducerea stăpînirii romane. Această luptă s-a accentuat pe măsura creșterii crizei interne a Imperiului roman și a intensității acțiunilor altor popoare împotriva imperiului. Războaiele purtate de romani, măsurile represive luate împotriva celor care s-au împotrivit expansiunii romane, tirirea în sclavie a unor bărbați din Dacia, confiscarea pămîntului productiv, afluența a numeroși coloniști, fuga unor grupuri răzlețe de daci în afara granițelor pentru a nu cădea sub stăpînire romană și alte asemenea cauze și realități au creat în Dacia o stare de tensiune foarte încordată, în unele momente chiar explozivă. O atare realitate s-a reflectat prin măsurile represive luate de imperiu, în special de către împăratul Traian care a rămas în Dacia aproape un an spre a consolida stăpînirea asupra provinciei și a stăvilii lupta grupelor izolate de daci care acționau în munți și în codri.

Pe timpul stăpînirii romane, în Dacia cucerită a fost introdus sistemul sclavagist clasic de exploatare, fapt ce a ascuțit antagonismele sociale și a întezit lupta de rezistență. Dacii, ca popor majoritar și autohton, deposedați de bunurile lor și lipsiți de cele mai elementare drepturi, înrobiți și crunt exploatați, s-au aflat de la început într-o stare permanentă de revoltă și de luptă împotriva stăpînirii romane. Prin introducerea în Dacia a unor unelte mai avansate și a unor metode de muncă mai înaintate, producția de bunuri materiale și veniturile stăpînitorilor au crescut rapid, mai ales dacă se ține seama de faptul că forța de muncă era multă și ieftină, iar bogățiile Daciei foarte mari. În astfel de condiții, provincia a cunoscut o înflorire considerabilă, de o astfel de situație profitînd, în primul rînd, ocupanții și clasele privilegiate. Pe bună dreptate arăta Fr. Engels că „Fiecare progres al producției înscamnă în același timp un regres în situația clasei asuprite, adică a mării majorității”¹². În contextul în care dacii, care constituiau majoritatea absolută a producătorilor de bunuri materiale, erau aspru exploatați, sărăciți și asupriți, era de neconceput ca lupta de rezistență populară să nu îmbrace forme foarte vii, acute și permanente. „Deci, nu poate fi vorba în Dacia — se arată în tratatul de istorie a României — așa cum greșit credeau unii din vechii noștri istorici — de o armonie socială, de o colaborare pacifică între cucerii și cuceritori și în general, de o resemnare a celor învinși și exploatați”¹³. Mișcările populare sociale și naționale, atît în teritoriul provinciei ocupate cit și în afara imperiului au fost, de bună seamă, deosebit de puternice și îndelungate; la rîndul lor, formele luptei de rezistență împotriva ocupației romane au fost foarte diferite și multiple, începînd cu cele mai simple acte de împotrivire tacită și terminînd cu răscoale populare de masă ale celor opriți. Răscoalele poporului dac din provincia ocupată de romani au fost combinate adesea cu războaiele purtate de locuitorii din Dacia neocupată și cu cele ale altor popoare, dîndu-se astfel lovituri și mai puternice Imperiului roman.

Despre lupta de rezistență a daco-geților împotriva ocupației romane în Dobrogea sînt semnificative relatările lui Ovidiu, martor al evenimentelor, cel care a trăit la Tomis și unde a creat opere geniale. În Tristele și Ponticele sale, el demonstrează unitatea și acțiunile daco-geților, care nu s-au lăsat ruși de trul cel mare al Daciei, ci mereu s-au repezit asupra celui mai întins dintre imperii, pentru „distrugerea păcatului istoric al trunchierii și pentru reunificarea lor”¹⁴. Ovidiu afirmă că „chiar în timp de pace războiul te îngrozește”¹⁵, iar cei care se ocupă totuși cu activitatea la cîmp „c-o mină stau pe armă, cu cealaltă pe plug”¹⁶. Lucian din Samosata (cca 125—192 e.n.) afirmă: „Și ori de cîte ori priveam la ținutul geților, nu-i vedeam pe geți decît luptînd”¹⁷.

Firește că mișcarea populară de rezistență a intrat într-o nouă și importantă etapă odată cu cucerirea unei părți însemnate a Daciei de către romani. O primă acțiune armată împotriva imperiului a avut loc chiar pe timpul domniei lui Traian, cînd în 107—108 se declanșează un război cu iazygii din Panonia, la care au participat și trupe din Dacia. Ofensiva iazygilor a fost oprită de către romani.

În anii 117—118, la începutul domniei lui Hadrian (117—138), s-a produs o mare criză în Dacia și la Dunărea de jos cînd iazygii și dacii liberi au atacat noua provincie. În Dacia s-a făcut atunci un mare efort militar pentru pacificarea populației, acest efort fiind coordonat și condus de guvernatorul Daciei, generalul Quintus Marcius Turbo, specialist în înăbușirea unor asemenea răscoale. El reușise ceva mai înainte să lichideze mișcările populare din Iudeea, Egipt, Mauritania etc.

În 118—119, adică după înăbușirea răscoalei, romanii au reorganizat Dacia și teritoriile de la Dunărea de jos. Ca urmare, Dacia a fost împărțită în trei provincii: Dacia Superior, Dacia Inferior și Dacia Porolissensis, fiecare rămînînd cu armatele lor, dar fiind subordonate legatului legiunii a XIII-a Gemina de la Apulum. O parte din Muntenia și sudul Moldovei au fost transformate în regiuni supravegheate intens de romani. Acest lucru a avut o puternică influență asupra procesului de dezvoltare a limbii și spiritualității latine de către dacii care se aflau în provinciile date neocupate de romani, ca Moldova, Maramureșul, Crișana și o parte din Muntenia. Datorită puternicelor mișcări de împotrivire ale populației ocupate și a dacilor liberi față de romani, împăratul Hadrian intenționa să părăsească Dacia.

¹² Fr. Engels, *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, ediția a IV-a, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 178.

¹³ *Istoria României*, vol. I, p. 427.

¹⁴ Eusebiu Camilar, *Cuvîntul tîlmăcitorului, Ovidiu, Epistole din exil*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. IX.

¹⁵ Ovidiu, *Tristia*, III, 10, 67.

¹⁶ *Ibidem*, V, 10, 24.

¹⁷ Lucian din Samosata, *Icaromenippos*, 16.

Printre împărații romani ale căror oști s-au infruntat cu dacii se numără și Antonius Pius (138—161). Acesta a purtat războaie cu dacii liberi în două rânduri : în 143 și în 157—158. Pentru a face față atacurilor dacilor, romanii au reconstruit în Dacia o seamă de fortificații folosind în acest scop mina de lucru a autohtonilor. Totodată romanii au adus în provincie noi trupe auxiliare.

În perioada domniei lui Marcus Aurelius (161—180), trupe din Dacia au participat la războiul din Orient, cu parții. Ele au fost însă aduse rapid pe frontul de la Dunăre, din cauza izbucnirii unui lung și greu război cu populațiile învecinate cu Dacia sau aproape de ea, război care a durat între anii 166—180. În această perioadă de adinci frământări provinciile dunărene, printre care și Dacia, au fost atacate pe rînd de marcomani, quazi (popoare germanice), de dacii liberi, de iazygi. Pentru a face față acestor situații critice a fost adusă legiunea V Macedonica la Potaissa (Turda). Dacia a fost reorganizată din nou, păstrîndu-se cele trei mari districte, dar cu nume schimbat și cu statut juridic superior, adică de provincie de rang consular. De acum înainte cele trei districte au fost numite Dacia Apulensis, Malvensis și Porolissensis. În perioada respectivă provincia trecea deci printr-un pericol dublu : era atacată de popoarele din afară și zguduită de puternice răscoale ale maselor asuprite din interiorul Daciei care opuneau o puternică rezistență față de trupele de ocupație.

Cu trecerea timpului, acțiunile de luptă din zona la care ne referim au continuat cu intensitate. Astfel, pe vremea domniei lui Aurelius Comodus (180—192) romanii au reprimat răscoalele maurilor și dacilor, iar în Britania, Germania și Dacia, după cum notează biograful împăratului, s-a reimpus stăpînirea romană deoarece aceste provincii voiau să se elibereze. În același timp s-a interzis burilor germanici de a „se stabili și paște turmele lor la mai puțin de 7,5 km de granițele provinciei“¹⁸. Tot atunci circa 12 000 de daci liberi au fost colonizați în provincie, lucru semnificativ și cu profunde implicații pentru situația demografică a Daciei. Deplasarea dacilor dintr-o parte în alta a Daciei, legăturile strînse între zonele ocupate și cele libere explică influența unitară a limbii asupra tuturor dacilor, a tuturor provinciilor locuite de aceștia.

Perioada domniei dinastiei împăraților Severi (192—235), Septimius Severus (191—211), Marc Aurelius Antonius Caracalla (211—217), Severus Alexander (222—235) a fost o epocă de maximă înflorire pentru Dacia. Potențialul militar al romanilor a atins în acea vreme limite foarte înalte. În această perioadă au avut loc mari frământări sociale împotriva ocupației romane, manifestate sub diferite forme. S-au desfășurat lupte comune ale țăranilor și soldaților, lucru foarte semnificativ și care evidențiază o tot mai amplă ridicare a populației la rezistență. Faptul arată, totodată, neputința ocupanților romani de a mai stăpîni situația.

Începînd cu anul 235 pînă în 271 s-a intrat într-o perioadă deosebit de grea, plină de primejdii pentru romanii care stăpîneau o parte din Dacia. În acel interval de timp provincia Dacia a constituit obiectul unor puternice atacuri din partea carpile (daci liberi care locuiau în Moldova) îndeosebi, dar și a goților, fapt ce puneau încă o dată în pericol stăpînirea romană la nord de Dunăre și chiar și la sud. Pentru a controla cît de cît situația, trupe romane de pe alte frunturi au fost aduse în Dacia. Cu toate acestea, ocupația romană în provincie se clătina tot mai evident. Luptele se înteau și ele. Astfel, împăratul Caius Iulius Maximinus (235—238) a dus lupte cu dacii, cu sarmații și cu germanii. În această perioadă au apărut noi adversari ai imperiului și anume gepizii, carpicii și goții, toți aceștia dînd puternice lovituri imperiului roman. În timpul domniei lui Marius Antonius Gordianus (238—244), atacurile populațiilor din afara imperiului s-au intensificat, provinciile Moesia și Dacia fiind serios afectate. Dintre infruntările militare de o mai mare amploare ale acelei perioade s-au impus cele conduse de împăratul Marius Iulius Philippus (244—249). Acesta a purtat lupte grele cu carpicii la Dunăre (probabil prin estul Daciei) pe care i-a bîrîit în 247 în zona Castellum Carporum. El a părăsit apoi „limes Transalutanus“, linia fortificată între Turnu Măgurele și Rucăr, înființată de Septimius Severus, nemaiputînd s-o stăpînească. După Antonius Gordianus, a luptat cu dacii liberi Messius Traianus Decius (249—251). El a „apărat“ cu strășnicie Dacia, fapt pentru care a primit titlul de „restitutor Daciarum“. A bătut monede cu inscripția DACIA FELIX. Messius a murit în lupta cu goții, desfășurată la Abrittus. La rîndul său împăratul roman Vibius Trebonianus Gellus (251—253) a respins pe goți de la hotarele romane. El a inițiat în Dacia intense reparații ale drumurilor.

Pe măsură ce luptele căpătaseră o astfel de amploare, expresie și a intensificării rezistenței maselor împotriva ocupației străine, se constată apariția unor contradicții din ce în ce mai acute în rîndurile ocupanților și chiar a oficialităților

¹⁸ Dio Cassius, *Op. cit.*, LXXII, p. 3.

acestora. De exemplu, în perioada domniei împăratului Gallienus (253—268) în Dacia ocupată se semnalează o puternică anarhie. Chiar trupele romane dau semne de anarhie. Erau semne evidente ale crizei Imperiului roman. După Gallienus a urmat la tron împăratul Claudius II Gothicus (268—270), care a înfrînt pe goți în marea bătălie de la Naissus (Niș). Ultimul împărat care a ținut Dacia sub stăpînire romană a fost Domitius Aurelianus (270—275). Din cauza situației strategice nefavorabile a provinciilor nord-dunărene, acesta a scurta frontul de apărare, retrăgîndu-l pe linia Dunării. Ca atare, garnizoanele și administrația din Dacia au fost retrase și ele la sud de Dunăre (271). În Dacia a rămas poporul român care se conturase prin sin-teza conviețuirii dacilor cu romanii. Retragera armatei și administrației romane avea semnificație strategică. Ea nu a fost urmată de mișcări demografice, nefăcîndu-se deplasări de populație în grupuri. De altfel, romanii vedeau retragera la sud de Dunăre ca ceva temporar.

Așa cum s-a arătat, în perioada celor 165 de ani de stăpînire romană poporul dac a dus o permanentă luptă împotriva cotoptitorilor. În această perioadă au avut loc înțelegeri și acțiuni comune între populația exploatată și nemulțumită din Dacia ocupată și popoarele sau populațiile ce se aflau în afara imperiului, în primul rînd cu dacii liberi. Această situație de instabilitate este atestată de nenumărate docu-mente și, evident, de faptul menținerii a numeroase forțe militare romane în zonă. Existența dacilor liberi în apropierea provinciei stăpînite de imperiu a ușurat lupta de eliberare de sub ocupația romană dusă de poporul dac. Apariția goților și a altor populații migratoare în părțile de est și nord-est ale Daciei, ciocnirile lor cu trupele Imperiului roman, au ușurat lupta poporului dac pentru eliberarea de sub stăpînirea străină, dar au constituit un nou și grav pericol pentru poporul român care se dez-volta în străbuna vatră a Daciei. Secole de-a rîndul poporul român avea să opună dirză și aprigă rezistență, atît goților cit și altor populații migratoare care au invadat și jefuit pămîntul românesc. În final acțiunile comune ale dacilor aflați sub stăpi-nire romană, conjugate cu cele ale celor liberi, cu lupta altor popoare desfășurată împotriva imperiului a dus, firește, la înlăturarea stăpînirii romane din Dacia.

Din acel moment, în istoria poporului român a început o nouă perioadă, caracterizată, printre altele, de marile migrațiuni a numeroase populații care au trecut peste teritoriul Daciei, unele așezîndu-se temporar pe meleagurile noastre.

După declinul și apoi prăbușirea Imperiului roman, o seamă de factori obiectivi au stimulat lupta popoarelor cotoptite pentru eliberarea lor. Legiunile și administra-ția romană s-au retras din Dacia. Poporul român s-a adaptat în timp scurt noilor condiții istorice și a dus o luptă îndrîjită și necurmată împotriva populațiilor migra-toare, pentru a-și apăra ființa, pentru a-și asigura continuitatea pe teritoriul în care s-a născut și dezvoltat¹⁹. A rămas în sarcina poporului român să înfrunte singur, deci prin propriile sale forțe, valorile populațiilor migratoare ce aveau să treacă peste teritoriul său. Aceste populații, aflate într-un stadiu inferior de civilizație, unele din ele fiind de o cruzime fără margini, au pricinuit daune incalculabile poporului român. „Orice cotoptire de către un popor mai înăpoiat — subliniază Engels — stîn-jenește, se înțelege, dezvoltarea economică și nimiceste numeroase forțe de pro-ducție“²⁰, pentru că — așa cum sublinia la rîndul său și Lenin — populațiile migra-toare au „distrus foarte multe forțe productive“²¹. Invaziile populațiilor migratoare, jafurile și fărâdelegile la care s-au dedat nu au putut cîntîi poporul român. Acest lucru dovedește din plin vigurozitatea, vitalitatea, forța de rezistență a strămoșilor noștri, a poporului român, legătura lor pînă la cotoptire cu pămîntul și cu vatra sa milenară.

Din perioada migrațiilor, poporul român, plămădit unitar pe întreg teritoriul Daciei, a trecut la organizare administrativă superioară, pe baza noilor relații de producție feudale care începuseră să se afirme. Documentele vremii încep să înregis-treze primele formațiuni feudale românești grupate în voievodate și cnezate.

Odată cu retragera administrației romane și a armatei de ocupație din Dacia, poporul român și-a adaptat formele de organizare politică la condițiile istorice speci-fice acelei epoci, dominată de migrarea populațiilor asiatice. „După retragera armatei și administrației romane din Dacia — se arată în Planul de măsuri privind aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și indepen-dent — poporul autohton și-a păstrat neîntrerupt continuitatea de viață materială și etnicolingvistică pe teritoriul corespunzînd vetei străvechi“. În cadrul istoric dat, pe lingă deplasarea centrelor vieții economice și culturale de la orașe la sate, s-a

¹⁹ Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român, p. 619.

²⁰ Fr. Engels, *Anti-Dühring*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1955, ediția a II-a, p. 202.

²¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 3, E.S.P.L.P., București, 1958, p. 17—18.

produs o concentrare demografică în teritorii naturale locuibile, în special în zonele muntoase ale Carpaților și ale colinelor lor, în pădurile seculare, necălcate de picior străin, care coborau pînă în cîmpiile Bărăganului și Teleormanului și în alte zone greu accesibile cum erau cele din lunca Dunării și din Delta, care toate abundau în o vegetație de nepătruns. În aceste condiții și în asemenea locuri mai sigure, poporul român și-a continuat existența și acțiunile de rezistență împotriva populațiilor migratoare. Desigur că rezistența populară a poporului român a fost determinată de structura comunităților și așezărilor umane românești. Este de înțeles că pentru a putea dăinui pe teritoriul pe care l-au locuit dintotdeauna, aceste comunități au fost silite, din cauza împrejurărilor vitrege, să-și realizeze și un sistem propriu de apărare împotriva populațiilor migratoare, dovedindu-se că „tocmai fiindcă românii își aveau propria lor organizare social-teritorială și militară care, rezemată pe îndeletnicirile agricole fundamentale a asigurat viața și continuitatea acestor comunități”²².

La temelia acestui sistem a stat de la început dorința comunității respective de a apăra pămîntul și localitatea în care trăiau. Constrins de repetate și violente acțiuni ale populațiilor migratoare, poporul român din spațiul carpato-danubian-pontic și-a strîns tot mai mult rîndurile, satele devenind în noile împrejurări celulele de bază ale organizării militare, ale căror forțe asigurau apărarea comunității respective. În raport cu situațiile create, formațiile militare ale diferitelor sate s-au unit, revenindu-le apoi misiunea de a apăra grupul de sate, valea pe care erau dispuse etc. Toate acestea se puteau înfăptui numai prin participarea la luptă a întregii populații. Forme de împotrîvire, în atari condiții, a îmbrăcat aspect de rezistență populară.

Caracterul popular al rezistenței românilor reiese de altfel și din modul lor de organizare militară. În noile condiții istorice, „satele se grupau pe văi și valea a fost principiul celei mai vechi organizări mai înalte, în același timp politice și militare”²³. Acesta este începutul „așezămîntului ostășesc în primul moment al părăsirii Daciei de către romani”²⁴.

Lupta în condițiile și în perioadele la care ne-am referit a fost deosebit de grea intrucît poporul român nu mai dispunea atunci de o armată a sa.

Forma principală de împotrîvire populară față de dușmani era, în condițiile respective, retragerea din calea invadatorilor în munți și păduri, unde aceștia nu puteau să se aventureze. Celula de bază pentru organizarea poporului român în forme statale, în cadrul istoric dat, a constituit-o obștea sătască a țăranilor, care era de tradiție dacă. Ea și-a dovedit vitalitatea sub ocupația romană și a putut să servească, în continuare, ca element esențial în alcătuirea noilor structuri statale. Valurile populațiilor migratoare n-au dus la dizolvarea obștilor sătęști, ci la consolidarea lor. Faptul se explică și prin aceea că migratorii vroiau ca populația supusă să fie organizată astfel, încît să-i poată aproviziona cu bunurile de care ei aveau nevoie. În decursul timpului, reprezentanții obștilor — care acționau ca agenți și colectau taxele pentru ocupanții străini — au cîștigat în importanță și în autoritate, sporindu-și treptat averile prin uzurparea proprietății obștei, devenind de fapt șefii acestor obști. Extinzîndu-și domeniul lor de activitate și asumîndu-și conducerea militară, ei au început să se bizuie și pe cei care le întăreau rolul lor social și politic. Cu ajutorul consiliului celor „loiali”, ei au instaurat conducători locali, adesea legați de ei prin rudenie. Pe această cale au putut să-și sporească autoritatea peste obștile sătęști și să le facă pe acestea să le servească cu prioritate interesele, de cele mai multe ori în dauna celor mulți, a producătorilor de bunuri.

Referindu-se la sistemul obștesc de organizare K. Marx scrie: „Așa stăteau lucrurile în provinciile românești. Modul lor de producție inițial era bazat pe proprietatea comună, dar nu proprietatea comună în forma ei slavă, și cu atît mai puțin în cea hindusă. O parte a pămîntului era cultivat cu proprietate privată liberă, de către membrii obștei pe cont propriu, altă parte a lui — age publicus — era cultivată de toți împreună. Produsele acestei munci în comun serveau în parte ca fond de rezervă pentru anii cu recoltă proastă sau alte întîmplări neprevăzute, în parte ca tezaur public pentru acoperirea cheltuielilor războiului și ale culturii, precum și a altor cheltuieli ale comunei”²⁵.

Nivelul relativ înalt de dezvoltare a societății românești în comparație cu cel al migratorilor, sentimentul poporului român că era purtătorul unei străvechi civilizații, efortul făcut de unii împărați romani și apoi cei bizantini de a cîștiga

²² Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 167.

²³ Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. 1, (pînă la 1589), ediția I-a, Editura Ministerului de Război, București, 1929, p. 46.

²⁴ General Ion Anastasiu, *Oastea română de-a lungul veacurilor*, 1933, p. 13.

²⁵ K. Marx, *Capitalul*, vol. 1, ediția a II-a, p. 233.

poziții la nord de Dunăre, toate acestea au întreținut și au extins lupta de rezistență a poporului român.

Dovezile și argumentele istorice incontestabile atestă că ceea ce a determinat ca poporul român să obțină victorii în confruntarea cu populațiile migratoare a fost nivelul ridicat al civilizației sale materiale și spirituale, superioritatea sa numerică, faptul că de mii de ani locuiau în aceeași vatră. Pe aceste temeiuri poporul român i-a fost relativ ușor să asimileze părți ale grupurilor migratoare care au rămas pe aceste meleaguri după alungarea din zonele respective a principalelor lor forțe militare. Este de necontestat faptul că una dintre îndatoririle de bază ale locuitorilor din obștea însăși era apărarea acesteia de intențiile unor răuvoitori²⁶. Ținând seama de aceasta, nu trebuie atribuită numai unei figuri de stil concluzia că „Istoria găsește deci pe români aici, înaintea tuturor și nu ca păstor, ci ca ostaș —, deci cum vom vedea, el este veșnicul păzitor al locurilor acestora și este izvorul ca și explicația însușirilor militare, așa de trainice a românilor”²⁷. Este un adevăr de necontestat că în fața pericolului continuu pe care-l prezentau invadatorii, poporul român a luat toate măsurile și a făcut eforturi deosebite pentru a-și păstra ființa și entitatea.

O strinsă interdependență a existat între capacitatea poporului român de a rezista vicisitudinilor istorice și posibilitatea sa de asimilare. O atare realitate s-a manifestat pe teritoriul vechii Dacii, în special, în secolele marilor migrații ale populațiilor, fapt ce dovedea o puternică vitalitate a poporului român.

Evoluind pe o cale mereu ascendentă în scopul apărării și dezvoltării obștii sătești, s-au unit și s-au constituit uniuni de obști care aveau din ce în ce mai mult și o importanță de ordin militar. Acestea s-au întins în anumite zone geografice și economice, ca de exemplu pe văile riurilor sau pe ariile închise de lanțuri muntoase ori deluroase și au primit denumirea de țări * (Țara Hațegului, Țara Loviștei etc.). O „țară” era condusă de un duce sau de un voievod a cărui funcție principală era cea militară și anume aceea de a răspunde de apărarea voievodatului sau a țării.

Tradiția civilizației daco-romane a jucat rolul unei idei politice puternice la poporul român. Concomitent cu ilustrarea comunității de limbă, s-a menținut și s-a întărit coeziunea poporului într-un organism etnic viu și dinamic, ca o entitate distinctă, care în mileniul invaziilor „barbare” deși a fost umbrat puternic de numeroase populații care într-o perioadă sau alta s-au perindat peste teritoriul românesc, a rezistat tuturor vicisitudinilor istoriei, dezvoltându-se neîncetat ca popor de sine stătător și organizându-se în formațiuni statale independente.

Pe actualul teritoriu al Transilvaniei formațiunile statale s-au format mai de timpuriu, încă înainte de încheierea primului mileniu. Cind triburile maghiare au început expansiunea lor dinspre vest, din cîmpia Panoniei asupra Transilvaniei, au întâmpinat direct, nemijlocit rezistența primelor formațiuni statale românești, a întregului popor român din partea de vest a țării.

Descoperirile arheologice, întreaga dezvoltare istorică atestă cu prisosință că teritoriul de la nord-vest de Carpați, scăldat de apele Mureșului, Someșului, Tîrnavelor și Crișurilor, este un străvechi pămînt românesc, locuit, muncit și apărat din cele mai vechi timpuri de poporul român, descendent din poporul dac care a trăit, muncit și creat pe plaiurile actuale ale Transilvaniei din timpuri aproape imemorabile. În decursul vremurilor fiii acestui străvechi și brav popor au înfruntat cele mai aprige încercări și au trăit vremuri de grea restriște dar nu a fost niciodată înfrînt și niciodată nu și-a părăsit locurile natale străbune. Ținînd seama de aceste realități indubitabile, și în asemenea condiții Transilvania a devenit țara primilor voievozi români atestați de izvoarele istorice, voievozi care în fruntea maselor populare au opus o rezistență îndelungată năvălitorilor străini. Aici, pe aceste plaiuri amintesc documentele istorice, pentru întia oară, despre „țara românilor”.

²⁶ Acad. Ștefan Pascu, *Oastea de țară, oaste populară în Țările Române în secolele XIV—XVI*, în volumul *Armata Republicii Socialiste România, tradiții și contemporaneitate*, Editura militară, București, 1975, p. 21.

²⁷ General I. Anastasiu, op. cit., p. 42.

* Numele de „țări”, menționate în sursele istorice ale epocii și care încă se află în foloșința curentă, se găseau, în principal, în zona Carpată, care este pe drept denumită leagănul poporului român. În aceste țări, mai mult decît oriunde, poporul român continua să fie conștient de originea sa dacă. În izvoarele istorice, „țările” locuite de o populație de origine dacă, care avea puternice elemente de civilizație, erau deseori numiți vlahi sau blahi, termen de origine celto-germanică adoptat la slavi, care însemna regiuni locuite de vlahi, români, popor de limbă latină. Poporul de la nord de Dunăre niciodată nu se numea vlahi; el folosea numele de român sau români, derivat de la romani prin schimbarea lui „o” în „u” și a lui „a” în „â”, potrivit genului limbii latine. Prin urmare, ei numeau țara lor formată la nord de Dunăre România și nu Valahia. (P.P. Panaitescu, *Numele neamului românesc*, în: „Îndreptări românești”, București, 1947, p. 81.)

În conștiința maselor populare de pe ambele versante ale Carpaților noțiunea de „țara românească” însemna toate pământurile pe care s-a plămădit și dezvoltat poporul român din cele mai vechi timpuri și pe care acesta a creat o bogată cultură materială și spirituală. Vorbind despre acest popor atât de încercat și de eroic, cu o vechime milenară și strîns legat de glia sa, marele nostru istoric Nicolae Iorga arăta că „poporul nostru și-a inchipuit țara lui totdeauna în legătură cu întreg trecutul și tot pământul pe care l-au locuit ai lui”.

Masele largi populare nu au pierdut niciodată din vedere că „noi sintem de aici”, cum spun cu mîndrie țărani români din Transilvania, de cînd ne știm, adică dintotdeauna. Cărturarii români de cele mai diverse preocupări au subliniat existența milenară a poporului nostru. Astfel, Nicolae Iorga remarcă cu mult patos că atunci cînd „în anume documente ungurești se întîlnește pomenirea țării sau a pădurii românilor nu trebuie să ni le închipuim cu caracter local, ci în legătură cu această concepție populară așa de veche, așa de vastă, așa de dreaptă și așa de fecundă care este a țării românești de caracter național și de configurație geografică naturală”.

Conștiința unității indisolubile a tuturor românilor și a pămînturilor carpato-danubiano-pontice pe care ei au locuit din vremuri străvechi și cu mult timp înaintea altor popoare europene, ideea unității sale a străbătut prin secole și milenii. Acest lucru a fost mărturisit fără echivoc de însuși împăratul Austriei, Iosif al II-lea, care arăta că românii sînt „fără îndoială cei mai vechi și mai numeroși locuitori ai Ardealului, aceștia sînt maltratați de fiecare — ori dacă este ungur, ori dacă este sas — fiind coplesii de toate nedreptățile”²⁸. La rîndul său, contele maghiar Teleki este nevoit să recunoască și el în 1791 că „românii sînt locuitorii cei mai vechi ai Transilvaniei”.

Poporul român de pe întinsul Transilvaniei și-a făurit istoria într-un climat complex și contradictoriu. Astfel, voievodatul Transilvaniei s-a plămădit și dezvoltat într-o luptă grea și îndelungată cu feudații maghiari, luptă dusă timp de peste două secole. De altfel întreaga istorie a acestui ținut românesc, începînd din clipa în care ungurii au pornit agresiunea asupra plaiurilor transilvane și pînă în epoca contemporană, este un exemplu viu al voinței de neclintit a poporului român de a-și păstra nealterată ființa și fizionomia sa.

Expansiunea năvălitorilor unguri asupra Transilvaniei este cu mult ulterioară cuceririi Panoniei de către triburile maghiare. Ea s-a desfășurat în etape, s-a întins pe mai multe secole și a dat naștere la lupte aprige purtate de poporul român împotriva noilor năvălitori. Aceste lupte sînt amintite pe larg în cîntecele și baladele populare ungurești vechi, care au constituit sursa de inspirație a cronicii *Gesta Hungarorum* a notarului anonim al regelui Bela al II-lea. Cronică oferă o descriere amănunțită a luptelor purtate de cele trei triburi maghiare împotriva locuitorilor din Transilvania. Printre altele, *Gesta Hungarorum* face o descriere amplă a poporului autohton din Transilvania, a modului său de viață, de organizare, de dezvoltare economică și spirituală. Fiind un document de o incontestabilă valoare pentru istoria românească și universală, nu este de mirare că unii istorici unguri contestă autenticitatea celor consemnate de notarul anonim al regelui Bela. Indiferent însă de părerea unor astfel de istorici, un fapt cert este că în *Gesta Hungarorum*, în *Chronicon Hungaricum* a lui Simonis de Keza, în Cronică pictată de la Viena, în Cronică germană de la Hildesheim și în toate diplomele regilor unguri sînt referiri ample și întemeiate despre existența românilor în Transilvania, despre modul lor de viață, de organizare și dezvoltare, despre lupta lor eroică, despre rezistența populară dirză dusă de întregul popor român atunci cînd triburile maghiare au început expansiunea asupra acestui străvechi pămînt românesc.

După cum reiese din cronici și din documentele istorice, în evul mediu timpuriu baza organizațiilor politice ale românilor o formau cnezatele, mici entități administrative în cadrul cărora populația românească de agricultori și de păstori ducea o viață sănătoasă. Cnezatele erau organizații politice specifice românilor și au existat pe tot teritoriul locuit de români. Cnezatele s-au unit apoi în voievodate, formațiuni politice, mai mari și mai puternice.

Din cronici se cunoaște faptul că românii din Transilvania, conduși de voievozii români Glad, Gelu și Menumorut au dus lupte eroice și au opus o dirză rezistență expansiunii triburilor maghiare. Mai tîrziu, feudații maghiari conduși de regele Ștefan I au purtat război atât împotriva voievodului Transilvaniei, Ghiula (1002—1003), cît și împotriva voievodului Ahtum din Banat, care cu mare greutate au putut fi învinși. După moartea regelui Ștefan I, voievodatele românești din Transil-

²⁸ Milton G. Lehrer, *Ardealul, pămînt românesc*, București, 1944, p. 64.

vania și din Banat, profitind de slăbirea regatului maghiar — produsă de criza internă prin care acesta trecea — își recuceresc suveranitatea. Așa se face că în secolul al XI-lea stăpînirea propriu-zisă a feodalilor maghiari asupra Transilvaniei nu e atestată de nici un document. Cronica pictată de la Viena consemnează că în această perioadă feodalii maghiari au fost stăviliți mult timp la Poarta Mezeșului. Acest lucru e dovedit și de așezarea secuilor în Bihor, adică pe graniță. Și tot atunci a apărut și numele latinesc de Transilvania — „Țara de dincolo de păduri“. Aceasta denotă că rezistența românilor, lupta lor pentru apărarea glicii străbune au fost foarte puternice.

Spre sfîrșitul secolului al XI-lea și începutul celui de-al XII-lea, năvălitorii maghiari au început din nou expansiunea asupra Transilvaniei, acțiune care a durat pînă la începutul secolului al XIII-lea. Ei au întîmpinat însă rezistența hotărîtă a maselor populare și, ca urmare, au avut de înfruntat multe dificultăți. De altfel, trebuie subliniat faptul că ungurii au pătruns în Transilvania numai pe unele direcții mai accesibile : pe Poarta Someșului și pe Valea Mureșului, unde s-au așezat vremelnice. Unele zone din Transilvania mai expuse au fost colonizate cu secui, sași și teutoni (aceștia după scurtă vreme au plecat în Prusia). Teritorii întinse din Transilvania, ca cele din Maramureș, din zona Munților Apuseni și altele, în special localitățile rurale din aceste părți, au rămas zone neafectate de expansiunea maghiară. Deci, în mod firesc, aici nu s-a putut face simțită influența și consecințele negative, dăunătoare ale expansiunii maghiare.

Faptul că românii au luptat eroic pentru apărarea pămîntului lor a fost semnalat și de nobilimea maghiară. De exemplu, într-un memoriu adresat împăratului Iosif al II-lea după înfrîngerea răscoalei de la 1784, se arată : „Părinții noștri, venind din Scitia au cucerit cu arme victorioase și cu singele lor această scumpă patrie și după ce au supus și au făcut iobagi pe părinții românilor care s-au revoltat azi asupra noastră, dinșii au domnit liniștiți peste ei ținîndu-i totdeauna într-o aspră disciplină, însă lăsîndu-le neatîns modul lor de viață“²⁹.

Trei idei se degajă foarte clar din aceste rînduri : o primă idee — existența masivă a românilor în Transilvania dintotdeauna, inclusiv deci de la venirea ungurilor pe aceste meleaguri ; o a doua — rezistența eroică și lupta acestora împotriva expansiunii maghiare ; o a treia — dezvoltarea autonomă separată a Transilvaniei față de regatul maghiar.

Pentru a contracara această rezistență românească și a diviza pe români, care erau o masă compactă, feodalii unguri au adus coloniști secui, sași și teutoni, așezîndu-i în diferite puncte din Transilvania, mai ales în zonele de pe graniță. După cum afirmă unii istorici, secuii ar fi urmași ai hunilor și au fost aduși în Transilvania pe la sfîrșitul secolului XI sau la începutul secolului XII. Ei au asimilat ușor limba maghiară. Din secolul XII pînă în epoca modernă ei au acționat ca o naționalitate aparte de maghiari, fiind o entitate ; așa se explică faptul că după înfrîngerea răscoalei țărănești de la Bobilna (1437), cînd s-a realizat Unio Trio Nationum, această alianță era formată din maghiari, secui și sași, fiind îndreptată împotriva poporului român, care era socotit tolerat pe propriul său pămînt pe care îl moșteneau din timpuri străvechi și, ca o ironie a soartei, socotit tolerat de agresori și oameni ce fuseseră colonizați cu puțin timp în urmă. Nefireasca alianță a celor trei naționalități — maghiari, secui și sași — care locuiau în Transilvania a durat 480 de ani.

La cele consemnate mai sus se impune o remarcă : alianța celor trei grupuri de „musafiri“ sosiți pe meleagurile Transilvaniei, care constituia un pact comun de luptă împotriva românilor, arată ce forță uriașă aveau românii. Mai este de reținut și faptul că secuii, după ce au fost aduși în Transilvania, au desfășurat o aprigă activitate de deznaționalizare a populației românești din zonele în care ei au fost așezați, folosind în acest scop toate mijloacele posibile. Așa se explică faptul că de la circa 3 000, cît numărau la începutul secolului XI, ei aveau să ajungă la 496 184, potrivit datelor recensămîntului din 1930.

Socotind probabil că alianța celor trei naționalități nu era suficientă, nobilii unguri care locuiau în Transilvania au încheiat „pactul celor patru religii“ — luterană, unitariană, reformată și romano-catolică —, acestea fiind decretate religii de stat, iar religia ortodoxă a românilor a fost socotită ca tolerată. Dar cu toate aceste măsuri, datorită împotrivirii populației românești băștinașe, care reprezenta majoritatea absolută, această țară românească și-a păstrat ființa ei aparte, autonomia ei, instituțiile ei. Astfel, Transilvania a fost organizată, sub aspect politic, ca voievodat, avînd în fruntea ei un voievod, așa cum îl avuseseră formațiunile statale românești cu multe veacuri în urmă și cum vor avea și mai tîrziu.

Unul dintre voievozii Transilvaniei este atestat în 1111, în persoana lui Mercurius, iar în 1176 este semnalat un alt voievod pe nume Eustațiu.

La începutul secolului al XIII-lea, cînd expansiunea ungurească a cuprins unele părți din teritoriul Transilvaniei, voievodatul a fost organizat pe comitate, în fruntea cărora se aflau comiții, numiți în Banat de regele maghiar, iar în Transilvania de către voievod, lucru ce indică încă un element al autonomiei Transilvaniei ca țară cu o fizionomie aparte de cea a regatului maghiar.

Puterea voievodului Transilvaniei, inclusiv sub aspect militar, era considerabilă, egalînd deseori pe aceea a unui stat independent. Voievodul Roland (1282—1293), de exemplu, trata cu regele Ungariei de pe poziția unui adevărat suveran.

Organizarea Transilvaniei în voievodat, supraviețuirea și a altor instituții băstinașe — cnezate, „țări“ —, obiceiul pămîntului, acordarea unei largi autonomii districtelor românești, scaunelor sășești și secuiești etc., au întărit și mai mult autonomia voievodatului Transilvaniei și dezvoltarea sa de sine stătătoare. Relațiile cu regatul maghiar au fost de vasalitate, caracteristice evului mediu, relații care nu implicau pierderea autonomiei. Trebuie reținut că Transilvania, pînă în secolul XVI, nu a fost stăpînită de maghiari, ci a fost un voievodat autonom, ceea ce însemna o entitate aparte care depindea de regatul maghiar avînd raporturi mai deosebite de dependență, specific feudale.

Dezvoltarea autonomă și deci aparte a Transilvaniei față de Ungaria a fost recunoscută de mulți cronicari și istorici ai evului mediu, între aceștia numărîndu-se și specialiști maghiari. Astfel, istoricul Laszlo Kövary sublinia că, spre deosebire de Ungaria care, din vremea lui Ștefan se orienta către Apus, dimpotrivă, Transilvania era îndreptată către Răsărit, populația ei fiind de religie ortodoxă. Pe această linie, istoricul maghiar Szilagyi sublinia clar că „Transilvania și Ungaria, nefiind niciodată contopite deplin au rămas două țări deosebite“³⁰. La rîndul său, nobilul maghiar Francisc Forgach sublinia că „românii țin cu toții foarte mult la legea grecească (ortodoxă). Nu s-a găsit niciunul care de frica pedepsei să fi îndrăznit a mărturisii altă dogmă“. Iată o seamă de mărturii incontestabile, pline de adevăr, izvorite din realitatea istorică, din modul cum a evoluat dezvoltarea reală a voievodatului Transilvaniei. În situația de suzeranitate față de Ungaria, cu un grad mai mic sau mai mare de autonomie, după împrejurări, Transilvania s-a dezvoltat pînă la începutul secolului al XVI-lea. Această situație de autonomie pronunțată pe care o avea Transilvania se datora luptei dirze, eroice, rezistenței populare desfășurate de întregul popor român timp îndelungat. Numai așa se explică faptul că maghiarii nu au reușit să anexeze Transilvania și s-o transforme în provincie ungurească.

Crearea, în secolul XIV, a statelor independente române la nord de Dunăre, creșterea prestigiului lor internațional, în special ca rezultat al victoriilor repurtate împotriva oștilor otomane la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, au ridicat prestigiul acestora în Europa, țările române fiind ca formațiuni politice dintotdeauna în condițiile în care unele state mari europene au fost transformate în pașalicuri. Opinia publică europeană a luat cunoștință de faptul că poporul care-și proclamă entitatea românească, dîndu-și numele de români, ca semn că se distingea net de populațiile migratoare, se afirmă cu putere în zona carpato-danubiano-pontică.

Existența reală a poporului român la nord de Dunăre și în Dobrogea este înregistrată într-un document papal din 17 octombrie 1345, în care se vorbește de Valahi-romani (olachi-romani în original)³¹; asocierea celor doi termeni este semnificativă, desemnînd existența poporului român, entitate etnică de sine stătătoare, care ducea o puternică luptă de rezistență pentru a-și menține ființa sa și a-și apăra glia străbună, fapt despre care curtea papală luase cunoștință din informații maghiare³².

Din secolul al XV-lea apar tot mai multe informații despre originea, limba și istoria poporului român, parte din acestea fiind cuprinse în scrierile umaniste. Scrierile respective au stimulat interesul învățaților români, care au început să se preocupe de scoaterea la lumină a noi argumente documentare în sprijinul susținerii realității de fapt și anume aceea a originii dacice a poporului român, care vorbea limba latină. Pe această linie cronicarii din secolele XVII și XVIII au citat chiar numele de român găsit în toate regiunile locuite de români. De exemplu, Miron

³⁰ I. Lupaș, *Relații istorice în voievodatul Transilvaniei din sec. XII—XVI*, București, 1938, p. 54—55.

³¹ St. Pascu, *Ideea, tendințele și lupta pentru unitatea poporului român*, în: *Desăvîrșirea unificării statului național român*, București, 1968, p. 7.

³² *Călători străini despre țările române*, vol. 1, București, 1968, p. 322.

Costin consemna în cronica sa că același nume era folosit și pentru vlahi și pentru moldoveni și pentru cei ce trăiesc în Transilvania. „Acum cînd întreb pe cineva dacă știe moldovenește — seria Miron Costin — spun : Știi românește, aproape la fel ca scris romanice. Niciodată ei nu au adoptat alt nume“³³. La rîndul său, Dimitrie Cantemir, supranumit „prințul învățat al Moldovei“, scria că „poporul Moldovei, Valahiei și Transilvaniei se cunoștea ca atare prin numele colectiv de români“. Stolicul Constantin Cantacuzino, cronicar cu o cultură multilaterală, considera și el că termenul valahi, folosit de străini, era sinonim cu rumân, termen folosit curent de locuitorii vechii Dacii.

După cum se cunoaște, în secolul al X-lea un număr de noi state s-au constituit în Europa. Românii, care erau cunoscuți din sursele slave ca vlahi și valahi și deseori sub numele arhaice de geți în surse bizantine, s-au organizat în structuri politice distincte. Dezvoltarea acestor formațiuni statale, prin care se căuta să se restaureze unitatea teritorială a vechii Dacii, a fost încetinită de ultimele valuri de populații migratoare : pecenegi, cumani și tătari. În perioada dată, denumirea poporului român a fost adesea ascunsă și învăluită în mister de către semințiile nomade, care au luat uneori în rîndurile lor cetățeni de pe plaiurile noastre. Românii erau denumiți de către acestea cu numele lor adevărat numai atunci cînd interveneau unele discuțiuni și conflicte între conducătorii nomazi. Dar chiar și în astfel de situații românii au continuat să aibă, după toate probabilitățile, organizații politice autonome, sub dominația populațiilor nomade el îmbrăcînd un aspect ascuns. Cînd puterea acestora scădea, respectivele organizații politice ieșeau mai clar la lumină, iar în atari condiții românii puteau stabili comunități politice statale mai mari și mai puternice, care au atras, desigur, atenția observatorilor politici din acele vremuri.

Trăind în contact cu poporul român și cu organizarea sa socială și politică, la un moment dat un număr de pecenegi, udi și cumani au renunțat la viața lor nomadă și treptat s-au încadrat în mediul românesc. Cităm ca exemplu pe cumanii care au devenit creștini³⁴.

În perioada la care ne referim poporul român de la nord de Dunăre este menționat în interesante surse istorice în care se vorbește despre lupta Bizanțului sub Comneni împotriva pecenegilor și cumanilor, populații care s-au contopit în masa poporului român. În același timp, geții, care sînt menționați de Anna Comnena și Michael Psellos ca un factor demn de luat în seamă în raportul forțelor de opoziție în zona Dunării, erau românii de la nord de fluviu.

Folosind diferite subterfugii și diversuni, regatul maghiar a exercitat presiuni intense asupra organizațiilor politice de la sud de Carpați. Chiar în momentul în care regatul maghiar părea să cîștige poziții la sud de Carpați și cînd unii șefi feudali au considerat că ei ar putea să-și consolideze situația privilegiată acceptînd suzeranitatea maghiară ca mijloc de întărire a pozițiilor lor, a avut loc o invazie distrugătoare a tătarilor. Aceasta a constituit o puternică lovitură dată dezvoltării sociale și economice a Europei de est și sud-est. Se poate aprecia că invazia tătară a întîrziat pentru un moment voievodatele și cnezatele românești să-și definitiveze organizarea lor într-un singur stat feudal românesc independent. Invadarea de către tătari a părții estice a României a făcut ca regatul maghiar să-și diminueze simțitor autoritatea la sud de Carpați.

După ce au supus locuitorii din teritoriile ocupate, tătarii pentru a-și atinge scopurile au recunoscut vechea organizare a poporului român pe care au subordonat-o intereselor lor. Pentru poporul român au urmat ani grei de lipsuri și greutate, dar și de lupte acerbe. Violența tătarilor și dările luate de la populație au încetinit progresul societății românești, dar n-au putut să-l oprească. Poporul român a găsit destulă energie să-și păstreze caracterul etnic și să contribuie la destrămarea puterii tătarilor, aparent invincibili.

Făcînd față unor noi și îndelungate vicisitudini, poporul român și-a păstrat atît identitatea, cit și organizațiile sale statale. Organizarea societății românești pe teritoriul vechii Dacii, în a doua jumătate a secolului al XIII-lea este oglindită în diploma din 1247 a lui Bela IV, regele Ungariei, care a „donat“ Severinul și „întreaga Cumanie Cavalerilor Ioaniți“³⁵. În diplomă se arată, între altele, că principalele ramuri ale economiei erau agricultura, creșterea vitelor și pescuitul, că se conturaseră mari localități și că diferențierea în clase distincte se afla în proces de consolidare. Din diplomă rezultă, de asemenea, că existau relații comerciale strînse

³³ Miron Costin, *Opere*, ediția P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 207.

³⁴ N. Iorga, *Imperiul cumanilor și domnia lui Băsbărdă*, în : *Analele Academiei Române, Memoriile secției istorice*, S. III, VIII, Mem. 3, 1928, p. 5—7.

³⁵ *Documente privind Istoria României B. Valachia*, vol. 1, p. 3—12.

între țărilor din sudul Carpaților, Transilvania și Peninsula Balcanică. Comerțul exterior și de tranzit, ca și comerțul intern, ce fusese reglementat printr-o circulație monetară intensă, aduceau venituri mari, jumătate dintre ele revenind regelui.

Din diplomă reiese că sub raport politic țara era organizată în cnezate și voievodate și că acea organizare politică la sud de Carpați exista cu mult înainte de anul 1247. Pe malul drept al Oltului erau cnezatele lui Ioan și Farcaș și voievodatul lui Litovoi, care includea „Țara Hațegului”, iar pe malul stîng al Oltului era voievodatul lui Seneslau*. Organizațiile politice românești și în special voievodatele se bucurau de autonomie, pe care cavalerii ioași trebuiau să o respecte. Prin diplomă s-au stabilit relațiile dintre organizațiile politice românești și cavalerii teutoni de o parte, și între aceste organizații și regatul maghiar, pe de altă parte.

Diploma din 1247 subliniază deci că în acea perioadă exista o organizare avansată a formațiunilor politice românești. De asemenea, reiese că la începutul secolului al XIII-lea erau create toate condițiile pentru constituirea unui stat independent la sud de Carpați, dar posibilitățile nu s-au transformat însă atunci în fapt deoarece tătarii invadaseră țara. În diplomă se menționează existența de corpuri de oameni înarmați care reprezentau forța de luptă a cnezatului român, un fel de aristocrație militară asemănătoare cu cea din alte țări ale vremii. Apreciind puterea militară a cnezatelor românești, regele Ungariei cerea ca forța armată a românilor să-i ajute pe cavalerii ioași în apărarea țării, în timp ce cavalerii erau obligați să-i ajute pe români „cît de mult vor putea”, oricînd aceștia vor avea nevoie. Dintr-o astfel de apreciere se desprinde deci ideea că românii dispuneau de o forță militară notabilă, de care atît maghiarii cît și tătarii erau nevoiți să țină seama. Rezistența populară românească avea în puterea armată un sprijin puternic, demn de a se ține seama de el.

Odată cu slăbirea dominației tătare, ca rezultat al răscoalelor popoarelor asuprite, eforturile organizațiilor politice românești de a se uni într-un singur stat au crescut. Relațiile economice ușurate de extinderea unor mari așezări, de înălțarea unor orașe de-a lungul drumurilor comerciale și participarea formațiunilor statale românești la comerțul cu alte state, au favorizat unificarea organizațiilor politice ale românilor.

În timp ce acest proces era în curs, românii au făcut eforturi mari pentru a înlătura suzeranitatea maghiară care constituia o frînă serioasă în calea dezvoltării politice și să-și creeze propria ierarhie statală. O primă încercare în acest sens a fost făcută de voievodul Litovoi în 1279; el a căutat să ocupe o parte din teritoriile de la sud de Carpați, pe care regele Ungariei le reclama ca fiind posesiunile lui, și să rupă relațiile care-l legau de suveranul său, refuzînd, astfel să îndeplinească obligațiile pe care și le-a asumat ca vasal. Într-o mențiune din epocă se fac aprecieri despre meritele „jupanului” Gheorghe în lupta cu Litovoi, „care a devenit necredincios” și a refuzat să plătească veniturile cuvenite regelui. Litovoi a căzut în luptă, iar fratele său, Bărbat, care urma să-i succeadă la tron, a fost făcut prizonier și eliberat numai pentru o mare sumă de bani.

Refuzul ferm al lui Litovoi de a-și îndeplini obligațiile de vasalitate demontrează, printre altele, și curajul dar și puterea voievodului român de la sud de Carpați. Numai așa se poate explica de ce el a avut tenacitatea să înceapă un conflict armat cu un vecin războinic, cum era regatul maghiar. Faptul că voievodatul condus de Litovoi a putut să suporte riscul plății unei răscumpărări, explică tăria formațiunii politice respective. În același timp toate acestea dovedesc existența aproape în permanență a unei puternice lupte de rezistență a poporului român, folosirea unor forme și metode eficiente, menite să anihileze superioritatea evidentă pe plan militar atît a tătarilor cît și a maghiarilor care făceau eforturi disperate pentru a acapara teritoriile românești.

La poalele Carpaților, zone care erau mai populate, o parte din așezări s-au dezvoltat în orașe, cele mai importante dintre ele fiind Cîmpulung și Curtea de Argeș.

În țara noastră, ca de altfel și în alte țări europene, formarea orașelor coincidea cu organizarea statelor. Odată ce au luat ființă, statele au exercitat o puternică influență asupra dezvoltării și organizării vieții în orașe. Cercetări arheologice recente efectuate la Curtea de Argeș au scos la lumină un complex constînd din fundațiile rezidenței voievodale din secolul al XIII-lea, demonstrînd cooperarea dintre puterea politică și biserică.

* Referitor la Litovoi și Seneslau, din diplomă rezultă clar că ei urmau să-și conducă țărilor lor așa cum o făcuseră și mai înainte.

Bărbat, fratele lui Litovoi, a urmat la tron și a domnit până în 1290, cind documentele țării atestă că a intervenit o schimbare în afacerile de stat la sud de Carpați și că un alt conducător, probabil Tihomir (Tachomer), tatăl lui Basarab, a devenit conducătorul voievodatului.

Lupta curajoasă inițiată de Litovoi reliefa că dezvoltarea economică și social-politică în aria de la sud de Carpați atinsese etapa cind un stat feudal independent putea fi organizat dacă situația politică externă era favorabilă. Presiunea tătară în anii cind Hogy (1282—1299) era omniprezent în Europa de sud-est a determinat o preocupare febrilă în găsirea mijloacelor de rezistență a locuitorilor de la sud de Carpați. Statele vecine românilor, țaratul bulgar și regatul maghiar se luptau atunci cu dificultăți interne, agravate de o criză a autorității politice. În același timp dezvoltarea feudalismului în Transilvania și politica de catolicizare forțată dusă de regatul maghiar a dus la creșterea emigrării a numeroși locuitori din Transilvania, și în special din regiunile de frontieră, în teritoriile de la sud de Carpați³⁶. Cei trecuți dincoace de lanțul carpatic, care-și abandonaseră casele și bunurile agonisite prin trudă, demonstau cât de mult apreciau ei libertatea căutind refugiu de cealaltă parte a munților. Aceasta era în mod practic o formă a luptei de rezistență. Faptul a întărit însă și decizia conducătorilor locali să se unească și să creeze organizațiile lor proprii, ca un instrument indisolubil al împotrivirii față de asupritorii străini și în apărarea intereselor lor. Ei s-au raliat în jurul voievodului districtului Argeș, pe care l-au ales mare voievod și prinț al Munteniei.

Conștiința continuității permanente pe aceste meleaguri și a originii etnice a românilor era așa de vie, iar tradiția atât de puternică, încît primul stat care s-a născut pe teritoriul vechii Dacii de la sud de Carpați a fost denumit Țara Românească. Noul stat avea să joace un rol important în evoluția și dezvoltarea întregului popor român, în persistența și puterea ideii că vechea unitate și entitate politică din spațiul carpato-danubiano-pontic trebuia să fie restaurată.

În timpul în care se vorbea pentru prima dată de Țara Românească ca un stat organizat — circa 1307 —, sursele istorice nu menționează numele vreunui mare voievod sau prinț. Puțin mai târziu, acesta a fost numit ca conducător al noului stat românesc independent în persoana lui Basarab, fiul lui Tihomir. La început Basarab era în relații bune cu regele maghiar, cit și cu voievodul Transilvaniei unde deținea o serie de feude. În 1327 Papa îl număra printre susținătorii puterii regale și-l ruga, ca și pe Toma (voievod al Transilvaniei) și pe Mikth (ban de Slavonia) să acorde protecție dominicanilor pe care i-a trimis în teritoriile lor de sub suzeranitatea maghiară ca inchiזורi împotriva ereticilor³⁷.

Basarab a fost atent la schimbările intervenite în relațiile politice ale statelor din jur și a știut cum să acționeze ca să-și asigure creșterea puterii și a prestigiului țării sale. El era conștient de intențiile expansioniste ale regelui Ungariei Carol Robert de Anjou și de aceea a căutat să creeze un echilibru politic prin menținerea unor relații bune cu regele, prin luarea unor măsuri de întărire a potențialului de apărare a țării și prin încheierea de alianțe autentificate prin căsătorii cu unii conducători politici de la sud de Dunăre. Astfel, el și-a căsătorit una din fiicele sale, Teodora, cu Ivan Alexander, nepotul și succesorul țarului bulgar Michael Shishman (1323—1330). În 1323 Basarab l-a ajutat pe țar în lupta împotriva Bizanțului. Cronica lui Ioan Cantacuzino arată că bulgarii au obținut ajutor substanțial de la Țara Românească.

Între 1324 și 1328 oastea lui Basarab a cîștigat mai multe victorii asupra tătarilor, extinzîndu-și astfel autoritatea spre est pînă în vecinătatea Chilie. Districtul de la nord de gurile Dunării, pe care Basarab l-a eliberat și unit cu Țara Românească, a luat numele său, adică de Basarabia.

Pentru a stabili un anumit echilibru în Balcani, în 1330 prințul Valahiei l-a ajutat încă o dată pe țarul Michael Shishman, de data aceasta acționînd de partea Bizanțului împotriva lui Ștefan Uroș al III-lea al Serbiei. Principala înclăstare s-a desfășurat la Velbujd (Küstendil). Războiul s-a încheiat cu o mare victorie a sirbilor. Michael, țarul bulgar, a căzut în luptă.

S-a declanșat apoi un conflict armat între Basarab și regatul maghiar, deoarece nobilimea maghiară i-a luat lui Basarab domeniile sale din Transilvania și pentru că voievodul român a căutat să pună capăt infiltrării politice maghiare la sud de Carpați. Basarab urmărea, în același timp, unirea la Valahia de teritorii pe care regele Ungariei le revendica sub pretextul că ar fi posesiunile sale. Era vorba, în

³⁶ St. Ștefănescu, *Mișcări demografice în țările române pînă în sec. al XVII-lea și rolul lor în unitatea poporului român*, în „Unitate și continuitate în istoria poporului român”, București, 1968, p. 149.

³⁷ Hurmuzaki, *Documente*, I, 1, p. 600—601.

principal, de Severin. Guvernul maghiar voia să profite de înfrângerea de la Velbujd, care a avut o influență negativă asupra moralului armatei lui Basarab și a populației de la sud de Carpați. În acest scop el a organizat o mare expediție în Valahia pentru a-l ucide sau a-l detrona pe Basarab și a supune apoi sau chiar a încorpora Valahia în regatul maghiar, planuri caracteristice regatului maghiar în perioada respectivă.

În toamna lui 1330, armata maghiară sub conducerea regelui a atacat și a cucerit Severinul. Omul său de încredere, Dionysus Szechy, a fost numit ban. Confruntat cu aceste evoluții, Basarab a trimis mesageri regelui cu propunerea de pace. Voievodul român s-a oferit să-i plătească regelui 7000 de mărci de argint ca despăgubiri de război și să renunțe la recucerirea Severinului. Ba, mai mult, s-a angajat să-și trimită unul din fiii săi la curtea regală și să plătească în continuare „dări” anuale. Carol Robert nu a dat ascultare consilierilor, care l-au sfătuit să accepte pacea oferită de Basarab și a răspuns acestuia că el e „păstorul” oilor regelui și că-l va scoate de barbă din locul său ascuns.

Armata maghiară sub comanda lui Carol Robert a înaintat către interiorul Țării Românești dar fiind hărțuită și decimată permanent, neavînd alimente și furaie, deoarece totul era devastat în fața ei — practică tradițională în războaiele de apărare duse împotriva unor agresori puternici, transmisă peste secole de la daci — a fost obligată să se retragă. La întoarcere armata regelui ungar a fost înfrîntă, într-o zonă muntoasă, într-un loc numit Posada, „de către o mulțime de valahi”. Pentru înfrângerea agresorului necruțător întregul popor de la sud de Carpați s-a ridicat la luptă.

Bătălia a durat patru zile (de la 9 la 12 noiembrie 1330). Fără să bănuiască, armata maghiară a fost lovită prin surprindere, decisiv, fiind prinsă ca „peștii în năvod”, după cum scrie *Cronica* pictată de la Viena. Adversarii au suferit grele pierderi. Cățărați pe stînci românii au aruncat săgeți, pietre și trunchiuri de copaci asupra inamicului derutat care se legăna în nesiguranță cînd într-o parte cînd în alta, ca „trestia bătută de vînt”. Românii au capturat de la inamic o bogată pradă de război, inclusiv prizonieri, arme, aur, argint și cai. Cînd era „pe marginea prăpastiei”, regele Carol Robert a reușit să scape fugind, deghizat în hainele unui consilier de-al său căzută în luptă. În lupta pentru apărarea țării a fost aplicată tactica războiului întregului popor dus împotriva unui agresor superior pe plan militar. Ca urmare, victoria de răsunset a fost de partea românilor. A fost o victorie hotărîtoare pentru existența statului român independent. O dovadă că metoda războiului întregului popor era singura soluție pentru apărarea independenței patriei.

Vestile despre marea biruință a oștenilor lui Basarab au ajuns repede la Roma și mai departe pînă la Marea Baltică, crescînd interesul, stîmă și admirația pentru Țara Românească, pentru luptătorii și bravul ei conducător³⁸.

Felul în care s-a desfășurat bătălia de la Posada, ca și importanța sa istorică a făcut pe unii cronicari ai timpului s-o compare cu bătălia de la Morgarten (1315)³⁹ în care păstori elvețieni confederați și fermierii au distrus armata feudală care a venit să-i priveze de libertatea lor politică. Bătălia de la Posada a fost comparată și cu bătălia de la Sempach (din iulie 1386), în care armata unor cavaleri îmbrăcați în armură, sub comanda lui Leopold al III-lea de Austria, a fost zdrobită de armata cantoanelor elvețiene. Leopold însuși și-a găsit moartea pe cîmpul de luptă, cum ar fi putut să se întîmple și cu Carol Robert dacă n-ar fi fost salvat de un apropiat de al său.

Ușurată de presiunea regatului maghiar, care după 1330 și-a îndreptat atenția spre Boemia și Polonia, Țara Românească a putut să se concentreze asupra consolidării hotarelor sale de sud și de est. De la ascensiunea la tronul Ungariei a lui Louis de Anjou (1342), relațiile dintre Valahia și regatul maghiar s-au îmbunătățit. Cînd noul rege a mers în Transilvania în 1344, Basarab a trimis pe fiul său (și succesor supleant la tron) Nicolae Alexandru să stabilească legături care să favorizeze cooperarea militară în lupta împotriva tătarilor. Era o prevedere care exprima o largă viziune politică și militară a voievodului român. Într-adevăr, din anul 1345 între oștile tătare conduse de Otlamuz și luptători aliați munteni, moldoveni, transilvăneni, maghiari și secuși s-au dus lupte grele care au slăbit puterea tătarilor. Era pentru prima dată cînd românii din cele trei mari state românești împreună cu maghiarii și secușii, locuitori ai Transilvaniei, cooperau în acțiuni militare, realizînd o unitate de voință, care urma să fie consolidată în decursul timpului. Românii din Muntenia au luptat sub comanda lui Nicolae Alexandru. În urma succeselor repurtate de aliați

³⁸ E. Lăzărescu, *Despre lupta din 1330 a lui Basarab-voievod cu Carol Robert*, în „*Revista istorică*”, XXXI, 1935, p. 241—246.

³⁹ I. Minea, *Războiul lui Basarab cel Mare cu regele Carol Robert — noiembrie 1330*, în „*Cercetări istorice*”, V—VII, 1920—1931, p. 335.

în lupta împotriva tătarilor s-a îndepărtat amenințarea tătară de la hotarele Țării Românești. Curînd însă Basarab I a murit la Cimpulung. Era în anul 1352. Sub conducerea fostului voievod, Muntenia a dobîndit identitate statală și a avut o perioadă de mare prosperitate pe toate planurile: unitatea sa teritorială a fost consolidată; independența a fost cîștigată și întărită; au fost puse baze solide pentru o politică externă românească rodnică.

Aproape concomitent cu Țara Românească, la est de Carpați s-a format statul independent românesc Moldova, prin unirea organizațiilor politice existente, așa cum s-a petrecut și cu Țara Românească. Un rol important în edificarea statului independent românesc Moldova l-au jucat, alături de condițiile obiective interne, și românii care au venit din Maramureș. Noul stat s-a consolidat rapid. Înființarea orașelor mari și mici a favorizat extinderea comerțului. Economia a înflorit. Conducătorii locali au militat activ pentru crearea unei unități economice viguroase. Un document al cancelariei papale, datat la 4 octombrie 1332, atestă prezența activă a conducătorilor locali în viața țării, faptul că aceștia reușeau să uzurpeze drepturile regilor unguri. În document se arată că domeniile, proprietățile și drepturile Episcopiei de Milcov au fost luate de „puternicul popor din aceste părți”⁴⁰. Participarea în 1325 a unui corp de oaste român recrutat de pe teritoriul Moldovei, împreună cu trupe polone, rutene și lituaniene la ostilitățile împotriva armatei conduse de prințul de Brandenburg⁴¹ este o ilustrare certă că puterea conducătorilor statului de la est de Carpați s-a întărit, că ei dispuneau de o forță militară destul de puternică.

Unificarea organizațiilor politice statale pe teritoriul moldovenesc a fost favorizată de lupta pe care ei au dus-o împotriva invadatorilor străini, în special a tătarilor. Victoriile cîștigate de Basarab asupra tătarilor între 1325—1328 au întărit dorința conducătorilor români, a maselor populare din Moldova de a se elibera de sub dominația mongolă. Cînd în anul 1340 regele Ungariei Louis de Anjou a efectuat o expediție cu scopul de a înlătura presiunea mongolă de la marginile regatului său, el a găsit mult sprijin la populația românească. După victorie o marcă a fost stabilită în Moldova în 1352—1353. Dragoș-Voievod din Maramureș, care s-a distins în bătăliile împotriva tătarilor, a fost numit șeful mărcii. Legăturile dintre Transilvania și Moldova și în special dintre Maramureș și partea de nord-vest a Moldovei, a căror unitate etnică și culturală era de lungă durată, au fost prin aceasta întărite.

Dependența lui Dragoș și a succesorilor săi de coroană ungară era, în mare măsură, împotriva tendințelor locale spre independența politică; faptul a cauzat nesatisfacția clasei conducătoare locale care a decis să înlătorească dinastia lui Dragoș, cit și suzeranitatea ungară. Ca și în lupta împotriva tătarilor, poporul român din Moldova a fost sprijinit de conducătorii politici din Maramureș. Aceștia s-au opus politicii regilor unguri al căror scop era să suprimă districtele autonome românești și să le înlocuiască cu comitatele maghiare. În fruntea luptei de rezistență în Maramureș era voievodul Bogdan, pe care sursele ungurești îl denumiseră deja „neloial” din anul 1343.

Hotărît în încercarea sa de a pune capăt dependenței Maramureșului față de coroana ungară, Bogdan s-a alăturat mișcării de rezistență și a fost ales și acceptat de boierii moldoveni conducători al forțelor locale de rezistență îndreptate împotriva stăpînirii maghiare⁴². Profitînd de faptul că Louis de Anjou era angajat în război cu Veneția și preocupat de evoluția unor probleme în Balcani ridicate de moartea țarului Ștefan Dușan (1355), Bogdan a înlăturat de pe tronul Moldovei pe succesorul lui Dragoș și a asigurat independența Moldovei ca stat în 1359.

Încercările regelui ungar de a readuce la ascultare „rebelii vlahi care s-au depărtat de la linia loialității”⁴³ au fost înfrînte de rezistența care a urmat, în care s-a angajat întregul popor român din Moldova. Regele Louis a fost forțat să renunțe la planul său de a supune Moldova coroanei maghiare și să fie mulțumit cu confiscarea posesiunilor lui Bogdan din Maramureș, pe care le-a donat voievodului Balce, care a fost alungat din Moldova. Sub Bogdan, Moldova și-a extins teritoriile, unind alte organizații politice de la est de Carpați, iar regele ungar a acceptat în timp situația. Independența Moldovei, cîștigată de masele largi conduse de Bogdan, ca și dezvoltarea și consolidarea ei sub urmașii săi au condus, prin urmare, la a atribui lui Bogdan un rol de seamă în formarea statului moldovenesc.

Tot în secolul XIV, Dobrogea a devenit entitate statală jucînd un rol politic important în Peninsula Balcanică. Centrul statului dobrogean era situat într-o regi-

⁴⁰ Documente privind istoria României, C. Transilvania, the 14 th Century, vol. III, p. 279.

⁴¹ Y. Dengozs, *Historia Polonica*, I, Lipsiae, 1711—1712, vol. 989.

⁴² Radu Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1970, p. 247.

⁴³ Hurmuzaki, *Documente*, vol. I, part. 2, p. 61—62.

une cunoscută deja în perioada de dinainte ca „Țara Caverna“. Așa după cum este atestat de documente arheologice, spre sfârșitul mileniului I, în ținuturile din jurul Tomisului își exercita autoritatea „jupan“ Dimitrie — denumit astfel într-o inscripție din 943 — ca și alți stăpînitori din ținuturile învecinate. Timp de cîteva secole voievozii locali din ținuturile dobrogene au luptat pentru a ieși de sub tutela Bizanțului, lucru ce l-au realizat. În această perioadă în Dobrogea au existat formațiuni politice conduse de Tatos, Satza și Sestlau, care au acționat pentru emancipare de Imperiul Bizantin. Astfel, către mijlocul secolului XIV, neliniștea existentă în Bizanț, ca rezultat al luptelor pentru tron, a făcut posibil ca Dobrogea să-și întărească autonomia.

În 1346, Balica, conducătorul formațiunii politice statale Dobrogea, a luptat în Bizanț și a fost investit cu titlul de despot. După moartea sa, Dobrotici a urmat la tronul „Țării Caverna“ mai întîi ca vasal al Bizanțului și apoi ca un conducător autonom recunoscut de împăratul Ion Paleologul, împotriva căruia a și luptat.

Dobrotici și-a extins autoritatea spre Dunăre, faptul atrăgînd Dobrogea într-un război lung cu Genova care construise centre importante de producție la Vicina și Lycestromo și voia să aibă monopolul comerțului în această regiune. Pentru a putea să se opună comercianților genovezi (aliații imperiului otoman), Dobrotici a perfecționat organizarea formației sale politice, care a devenit una din cele mai importante puteri în Peninsula Balcanică după anul 1371. După Dobrotici, statul românesc dobrogean a fost condus de fiul său Ivanco, acesta din urmă fiind menționat în sursele istorice cu titlul de „despot“, ca și tatăl său. Ca o dovadă a autorității sale, Ivanco a bătut monedă proprie, făcută din cupru și avînd pe ea inscripții în grecește. Moneda era un semn evident că el era un conducător independent.

În anul 1386 Ivanco a încheiat pace cu Imperiul otoman și în anul următor a semnat un tratat de pace și de comerț cu Genova. După numai doi ani, adică în 1388, o mare expediție otomană, condusă de vizirul Ali Pașa, amenința transformarea teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră într-un pašalic. Intervenția energică a oștenilor lui Mircea cel Bătrîn a salvat Dobrogea de sub dominația turcă și a unit-o apoi cu Muntenia. S-a înfăptuit astfel un prim pas spre realizarea unității a teritoriilor locuite de români. Apariția imperiului otoman, ca un pericol potențial al unității teritoriilor românești într-un singur stat, a dus la smulgerea Dobrogei de la Țara Românească și la încorporarea ei la Imperiul otoman.

Deși sursele istorice sînt destul de sărace pentru perioada dintre secolele II și XIV, ele conțin totuși suficiente elemente care vin să confirme că în perioada respectivă în spațiul carpato-danubiano-pontic s-au menținut și dezvoltat obștile satești, apoi au ființat puternice organizații politice românești care au jucat un rol decisiv în dezvoltarea poporului nostru. După ce au dus o viață „anonimă“ sub dominații străine, ca rezultat al suprapunerii suzeranității acestora peste realitățile politice locale, poporul român s-a afirmat plenar în organizații politice pe care apoi le-a dezvoltat și în care și-a afirmat entitatea și originalitatea sa. Odată cu organizarea formațiunilor statale pe întregul teritoriu locuit de români, lupta de rezistență populară pentru apărarea gliei străbune a intrat într-o fază nouă, superioară în care întregul popor avea să participe la lupta împotriva invadatorilor, obținînd victorii de importanță epocală împotriva unor dușmani mult mai puternici, avizi după cuceriri. Așa după cum se precizează în documentele programatice ale Partidului Comunist Român procesul de formare a statelor românești Transilvania, Moldova, Țara Românească și Dobrogea pînă la unirea ei la Muntenia de către Mircea cel Bătrîn, pe teritoriul străvechi al Daciei, a fost realizat și a avut specificul său propriu. „Odată cu încheierea epocii migrațiilor, locuitorii țării au trecut la organizarea administrativă superioară [...], a început să se organizeze în diferite formațiuni statale, în voievodate, ai căror conducători Gelu, Glad, Menumorut au dus lupte grele pentru apărarea și consolidarea entității politice distincte“ — se consemnează expres în Planul de măsuri privind aniversarea a 2050 de ani de la constituirea primului stat dac centralizat și independent. Din cele subliniate mai sus rezultă că Țara Românească, Moldova și Transilvania erau entități politice distincte, după trecerea valului populațiilor migratoare care „erau purtătoare ale unei civilizații mai puțin dezvoltate“ și care — așa cum se precizează în Planul de măsuri — „au frînat dezvoltarea forțelor de producție, dar n-au putut schimba caracteristicile spirituale și morale ale poporului nostru, nu l-au putut abate din drumul său istoric, obiectiv“. În perioada la care ne referim cele trei mari state feudale — Moldova, Transilvania și Țara Românească — în care întotdeauna majoritatea populației a fost alcătuită din urmașii celor „mai drepți și mai viteji“ constituiți în poporul român⁴⁴, au dus lupte de un

⁴⁴ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 13, p. 35.

eroism fără seamăn, apărindu-și și păstrindu-și glia, limba și civilizația, păstrindu-și autonomia, ființa și posibilitatea de a se dezvolta ca entități politice.

În documentele programatice ale partidului nostru este precizat cu toată claritatea că cele trei țări românești nu au fost încorporate la alte state și nici nu au fost transformate în provincii ale marilor imperii vecine, ele păstrându-și tot timpul autonomia, cu excepția perioadei 1867—1918, cînd Transilvania a fost încorporată la Ungaria, care făcea parte din Imperiul austro-ungar. „Prin crearea imperiului austro-ungar — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român la Sesiunea solemnă consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român — Transilvania, care timp de peste 300 de ani s-a menținut ca principat autonom a fost înglobată la Ungaria”⁴⁵.

De asemenea, în documentele Partidului Comunist Român se arată cu multă profunzime că de-a lungul secolelor pe teritoriile locuite de români s-au stabilit diferite populații, care împreună cu poporul român au luptat și muncit, făurind progresul material și spiritual pe aceste meleaguri. „În această perioadă deosebit de frământată — se arată în Planul de măsuri al C.C. al P.C.R. —, unele populații, cum sînt maghiari, germani, slavi, tătari și alții, s-au așezat și pe teritorii locuite de români, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru, muncind și trăind împreună, făurind laolaltă progresul material și spiritual, luptînd cot la cot pentru libertate și independență, pentru dreptate socială și o viață mai bună. În același timp, populații de naționalitate română s-au așezat pe teritorii vecine, rămînînd să conviețuiască cu popoarele vecine”. Așa, de exemplu, maghiarii, germanii, sîrbii au putut și pot fi întîlniți în toate zonele mari ale țării, în Capitală, în Dobrogea, Moldova, Transilvania, Banat, Oltenia etc. Acestea s-au încadrat în mod organic în munca pașnică și lupta dusă de poporul român pentru o viață mai bună și pentru apărarea pămîntului românesc. „De-a lungul timpului — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român — s-a dezvoltat o bogată tradiție de conviețuire frățască și de luptă comună pentru libertate socială și națională a românilor, maghiarilor, germanilor și altor naționalități”⁴⁶.

Evoluția poporului român, realitățile istorice, amplu susținute documentar, ne oferă posibilitatea de a concluziona, că apariția și dezvoltarea statelor independente în spațiul carpato-danubiano-pontic, păstrarea însăși a ființei poporului român, dejucarea tuturor planurilor de cîmpire a pămîntului străvechi românesc de către atîtea și atîtea populații și popoare, asigurarea unei dezvoltări autonome în întreaga perioadă dintre secolele II—XIV — toate acestea se datoresc luptei eroice, rezistenței populare neîntrerupte, spiritului de jertfă și sacrificiului cu care întregul popor român și-a apărât glia străbună.

⁴⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la înfăptuirea statului național unitar român*, Editura politică, București, 1978, p. 7.

⁴⁶ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 10.

ÎN AJUTORUL CELOR CARE STUDIAZĂ „PROBLEME FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI PATRIEI, A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN” ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL

Istoria României – Epoca modernă

Lecțiile au fost realizate de conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT, prof. Iulia Florescu de la liceul industrial nr. 6 din București și prof. Livia Musculiu de la liceul pedagogic de învățători nr. 1 din București

Capitolul I

1821 – 1848 – 1859, momente cruciale în istoria modernă a României, în afirmarea și dezvoltarea națiunii române

Lecțiile I și II

„Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pământului; există o singură Românie, cu un picior pe Dunăre și cu altul pe ramificațiile cele mai depărtate ale Carpaților; există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul”.

B. P. HASDEU

Dimensiunile istorice în orbitele cărora au gravitat energiile românești în perioada cuprinsă între prima noastră revoluție de la 1821 și Unirea cea Mare de la 1918 au fost subordonate luptei pentru făurirea unității naționale și cucerirea deplină a independenței de stat, ca o cerință logică a progresului și civilizației, a mersului înainte al societății noastre.

Prezentă de-a lungul întregii noastre istorii, lupta pentru progres-unitate-independență a căpătat în etapa istorică cuprinsă între 1821—1918 o forță și amploare nemaiîntâlnită, fundamentată pe condițiile economice, sociale, politice și culturale, specifice noii orinduirii sociale.

O privire de ansamblu asupra desfășurării acestei lupte pune în evidență următoarele caracteristici prezente de-a lungul întregii perioade: 1. Lupta pentru progres-unitate-independență s-a afirmat și concretizat în toate domeniile vieții societății românești, într-o unitate perfectă, condiționându-se reciproc; 2. a cuprins toate clasele și categoriile sociale progresiste devenind țelul comun al întregului popor; 3. a fost o manifestare a aspirațiilor tuturor românilor de pe cuprinsul vechii Dacii, în pofida frontierelor politice nefirești, impuse de vicisitudinile istoriei; 4. a demonstrat de-a lungul drumului străbătut, de la începuturi la împlinire, o puternică tendință democratică, specifică poporului nostru, vizînd obiective care să satisfacă interesele unei națiuni întregi, ca și ale naționalităților care au muncit și luptat alături de noi de-a lungul veacurilor.

În pofida dominațiilor străine și a relațiilor feudale care se mențineau încă, societatea românească de pe ambele versante ale Carpaților a cunoscut un drum ascendent al dezvoltării ei social-economice și cultural-politice, asemănător celei europene, marcat însă de decalajul în timp provocat de realitățile politice și sociale menționate. Totodată, ea a evidențiat păstrarea individualității etnico-lingvistice și

cultural spirituale a poporului nostru. Evoluția societății românești a fost determinată, în primul rând, de legăturile istorice de dezvoltare specifice orînduirii capitaliste, în al doilea rînd, de intervenția conștientă a celor interesați în spargerea zăgazurilor care frînau drumul firesc de dezvoltare a societății. Din ambele însă se desprinde chipul omului acestui pămînt, prezent în fapta mărunță, în zbuciumul neobosit pentru a-și asigura existența zilnică, lui și familiei sale, dar, în aceeași măsură, prezent pe baricade pentru apărarea libertății și intereselor întregului popor.

Cercetătorul atent desprinde cu ușurință această evoluție. Cîtă trudă, îndeminare, inventivitate s-au consumat pentru a smulge pămîntului recolte mai bogate, în aceleași condiții de silnice relații în agricultură; în trecerea de la producția manufacturieră de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea la cea de fabrică, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, de la mijloacele primitive practicate în mine și ocne, la invenția românească a unui nou model de steam; de la micile ambarcațiuni fluviale de trafic local, la primele vase care străbat strîmtoarele sub pavilion românesc spre a ajunge la Constantinopol sau Marsilia în 1834, și respectiv 1836; de la prima poliță sau trată folosită în anul 1757, la primele bănci de credit înființate către sfîrșitul sec. al XIX-lea, ca și la Banca Națională (1880); de la modestul schimb practicat între producătorii acestui pămînt, la marile case de comerț, ținute de negustorii români în arhipelagul egeic sau în importantele centre economice comerciale ale Orientului apropiat; de la primele manifestări spontane antifeudale ale burgheziei în formare din ultimele decenii ale sec. al XVIII-lea, la marile lupte social-politice din 1848—1849; de la formarea statului român modern prin unirea Moldovei cu Muntenia în 1859, la desăvîrșirea acestui proces prin fîurirea statului național unitar român în memorabilul an 1918; de la scrisorile cu slovă românească, schimbate între negustorii dintre sec. al XVIII-lea și al XIX-lea, la presa românească și lupta pentru teatrul românesc în a doua jumătate a sec. al XIX-lea; de la școlile sîtești la cele pedagogice și de aici la primele două universități întemeiate de Alexandru Ioan Cuza în 1860 și 1864. Acest drum a fost lung și anevoios, dar a demonstrat lumii întregi că aici, la gurile Dunării, trăiește, muncește și luptă un popor care nu și-a pierdut virtuțile din vechime moștenite, chiar și atunci cînd însăși istoria i-a fost potrivnică.

Țăranii, meșteșugarii, lucrătorii, negustorii, intelectualii, s-au manifestat cu vigoare prin muncă îndrîjită, prin luptă uneori tănuită, alteori desfășurată năvalnic, prin scrisul cumpănit, dar plin de înțelesuri, netezind în diferite chipuri calea progresului, unității și independenței. Acestor preocupări li s-au adăugat eforturile elementelor progresiste, luminate, ale boierimii liberale interesate, alături de burghezia în formare și dezvoltare, în avîntul înnoitor al societății românești. În marile lupte sociale și naționale, care au constituit evenimentele majore ale primei jumătăți a sec. al XIX-lea și care au culminat cu unirea din 1859, nu a lipsit nici o categorie a populației românești.

Desfășurată în aceste condiții, revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, a marcat începutul istoriei moderne a României, a pus în evidență marile resurse revoluționare ale maselor populare, idealurile lor de unitate politică și neafirmare. Exponent al burgheziei în formare, Tudor Vladimirescu adună sub stîndardul revoluției de la 1821, atît pe țărani interesați în lichidarea vechilor servituți feudale, cît și pe meșteșugarii și negustorii din rîndurile cărora începuse a se forma burghezia românească, profund interesată în instaurarea unei ordini propice dezvoltării ei, înlăturării dominației străine. Această participare și implicit scopurile care au mobilizat-o au determinat caracterul social, antifeudal și național al primei noastre revoluții. „Revoluția de la 1821 — seria Nicolae Bălcescu — a strigat dreptate și a vrut ca tot românul să fie liber și egal, ca statul să se facă românesc. Ea fu o revoluție democratică“.

Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, urmărind reorganizarea statului, dar și independența și înlăturarea domniei fanarioților, a dat un puternic impuls mișcării de afirmare a națiunii române, deoarece restabilirea domniilor pămînteni, în 1822, și elaborarea Regulamentului Organic, care cuprindea și unele prevederi progresiste, între altele unirea Moldovei și Țării Românești, au fost urmări ale ei.

Încercările de reforme social-economice, tentativele de a înlocui statul feudal printr-unul cu caracter constituțional-democratic, anterioare anului 1848, s-au înmulțit mereu, fiind datorate exponenților celor mai diferite categorii sociale. În 1821, boierii moldoveni refugiați la Cernăuți înaintează Porții un memoriu prin care cer domni pămînteni; boierimea mică și mijlocie redactează în 1822 un memoriu prin care arată că „prinși fiind de asemenea fierbinte rivnă spre învierea și îndreptarea patriei noastre, ca să fie o unire între toți fiii patriei, precum și neamul nostru este“.

„Strigarea norodului Moldovenesc“ întocmită de comisul Ioniță Tăutul, în anul 1822, exprima doleanțele boierimii mici liberale, membrii acestui complot, cunoscuți fiind sub numele de „cărvunari“. Ghiță Cuțui și Simion Mehedințeanu, tovarăși de luptă cu Tudor, reprezentant al burgheziei în formare, încearcă să ridice pandurii la luptă. Din nou, în 1839, burghezia românească dă glas revendicărilor ei, prin conjurația confederativă, condusă de comisul Leonte Radu, conjurație care a cuprins între cei 76 participanți și reprezentanți ai boierimii liberale. Un pas înainte prin activitatea societății Frăția condusă de Mitică Filipescu, ai cărei participanți se recrutează din rindurile burgheziei mici și mijlocii. Este momentul cînd se manifestă public Nicolae Bălcescu, acela care va întruchipa gîndirea și sufletul revoluției de la 1848. O bogată literatură progresistă, ziare și reviste cu titluri semnificative, „Magazin istoric pentru Dacia“, „Dacia viitoare“ ș.a. fac o puternică pregătire ideologică revoluției.

Progresul-unitatea-independența au fost dezideratul românilor de pretutindeni. Idealul unirii se manifestă cu claritate în 1821. O spune lămurit Tudor, cînd adresîndu-se boierilor din Muntenia le cerea să aibă corespondență cu dumnealor boierii moldoveni „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege... Așadar urmează să știm cele ce se fac acolo și să le vestim aceste de aici, ca fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor prințipaturi...“

Țărănimca din Moldova, ca și cea din Transilvania, avea sufletul și mintea ațintite la evenimentele din Muntenia. În Transilvania, mișcările și agitațiile românilor care așteptau venirea lui Tudor (Crăiutul Todoruț) au însoțit permanent revoluția de dincoace de Carpați.

Pilduitoare în acest sens rămîne și colaborarea dintre Tudor și Gheorghe Lazăr. Nu va fi fost străin Vladimirescul de învățătura marelui dascăl transilvănean ajuns la București la Colegiul Sf. Sava, de focul aprins de acesta în inimile românilor de peste munți, ca urmare a activității Școlii ardeleni, al cărei exponent și continuator a fost aici, la sudul Carpaților, Gheorghe Lazăr.

Continuînd opera începută la 1821, revoluția de la 1848 a demonstrat progresul gîndirii și acțiunii revoluționare, menite să ducă la modernizarea societății românești.

Un rol însemnat în procesul de afirmare a națiunii române l-a avut dezvoltarea culturii naționale în deceniile patru și cinci ale sec. al XIX-lea. În 1829 încep să apară ziarele „Curierul românesc“ la București și „Albina românească“ la Iași, iar din 1838, „Gazeta de Transilvania“ și „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ la Brașov. În Transilvania unde, în 1842, dieta feudală votase un proiect de lege care înlocuia latina cu maghiara, care trebuia să devină limba statului, mișcarea națională s-a manifestat cu deosebită vigoare.

Desfășurată pe fundalul marilor frămîntări istorice care cuprinseseră aproape întreaga Europă, revoluția de la 1848 din țările române a avut cauze proprii, decurgînd din realitățile și necesitățile obiective ale dezvoltării societății noastre, din convergența legăturilor economice și social-politice ale țărilor române. Atît în Moldova cît și în Transilvania, Muntenia, Banat și Bucovina revoluția a avut aceleași baze social-economice, caracterizate înainte de toate prin persistența rînduielilor feudale și a dominației străine. Avînd drept cauză „18 veacuri de trudă, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși“, plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate țările române. Faptul că pe steagul revoluționarilor erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituților feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor în pofida hotarelor despărțitoare artificiale și vremelnice.

Un obiectiv central comun al revoluționarilor din țările române l-a reprezentat constituirea statului național unitar și independent, ca o cerință esențială a înfăptuirii tuturor transformărilor economico-sociale și politice înscrise în programele de luptă. În programul revoluționarilor moldoveni, elaborat la Brașov, se prevedea unirea Moldovei și a Munteniei într-un stat independent; la marea adunare de pe Cîmpia Libertății de la Blaj s-au auzit glasurile mulțimii strigînd: „Vrem să ne unim cu țara“, iar în programul de la Islaz al revoluționarilor din Muntenia se revendica „independența administrativă și legislativă“. Ziarul „Constituționalul“ din 8 iulie 1848 seria: „Toate țările locuite de români trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sînt patria românilor și pentru că toți patrioții români, locuitori pe dinsele, formează nația română care cere să fie una și nedespărțită“.

Anul 1848 a însemnat în istoria noastră baricada națională de pe care moldoveni, munteni, transilvăneni, bănățeni și bucovineni, într-un singur cuget, și-au demonstrat voința de „dreptate, frăție, unitate“. În acest sens, întâlnirea tainică de la Minjina avea să adune pe capii revoluționari moldoveni și munteni, așa cum în zilele adunării de la Blaj, moldovenii Alexandru Ioan Cuza, Vasile Alecsandri și Alecu Russo ș.a. se vor găsi împreună cu frații transilvăneni pe Cimpia Libertății. Prieten prețios al lui Nicolae Bălcescu, Eftimie Murgu, bănățean, va fi prezent în focul revoluției din Muntenia, ca și viitorii tribuni ai lui Avram Iancu, Ion Buteanu și Axente Sever. Refugiații revoluționari moldoveni și transilvăneni își vor redacta programul în casa primitoare a familiei bucovinene Hurmuzachi de la Cernăuți, în timp ce evoluția evenimentelor din Transilvania îl va aduce pe Bălcescu în tabăra fortificată a lui Iancu, din inima Apusenilor. Este de asemenea cunoscut faptul că românii dobrogeni erau la curent în mersul revoluției din Muntenia, Moldova și Transilvania, că citeau presa românească, că dețineau exemplare ale Proclamației de la Islaz. Faptul este confirmat de Ion Ionescu de la Brad, care împărțase intențiile lui Bălcescu de a folosi teritoriul dobrogean ca bază de acțiune revoluționară.

În timpul revoluției de la 1848—1849 s-a ridicat la luptă, alături de poporul român, și populația asuprită din rindurile naționalităților conlocuitoare. În Transilvania, la luptele împotriva forțelor militare habsburgice, s-au ridicat revoluționarii maghiari, secui, sași. Se remarcă mai ales Adunarea de la Lutița a secuilor, luptele purtate de aceștia sub conducerea lui Gabor Aron, eroul popular, jertfele multor revoluționari maghiari căzuți în lupta contra trupelor contrarevoluționare habsburgice și țariste.

În desfășurarea generală a revoluției burghezo-democratice de la 1848, memorabile au rămas participarea maselor largi populare, ale țărănimii și meșteșugarilor, marile adunări de la Islaz, Blaj, afirmarea din rindul revoluționarilor a unor conducători, animați de înalte idealuri sociale și naționale, de puternice sentimente patriotice, eroismul popular în luptele contra trupelor contrarevoluționare străine. Referindu-se la năzuințele maselor care au participat la revoluție, cărturarul Ion Ghica spunea „Deșteptarea de la 1848 nu a fost opera unui grup sau a unui partid... Cugetătorul și organizatorul ei a fost națiunea română“.

În timpul memorabilelor evenimente de la 1848 s-au evidențiat numeroși cărturari și conducători revoluționari, care și-au închinat viața intereselor poporului, patriei. În această galerie de oameni de seamă ai revoluției întâlnim figura nobilă și distinsă a marelui revoluționar democrat Nicolae Bălcescu, cel care a intruchipat prin pană și faptă doleanțele întregului norod, pe care l-a dorit „slobod și nesupus“ și pe care l-a slujit cu credință până la ultima suflare. Alături de el și-au înscris numele : Avram Iancu — acela care avea să declare mai târziu că singurul dor al vieții sale a fost să-și vadă nația fericită, Alexandru Ioan Cuza, Simion Bărnuțiu, Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti, Vasile Alecsandri, Cezar Bolliac, George Barițiu, frații Goleacu, frații Mureșeanu, Eftimie Murgu, Alecu Russo, Gheorghe Magheru, Dimitrie Bolintineanu, Ion Ghica și mulți alții. Împreună cu ei, revoluționarii maghiari Petőfi Sándor, Tancsics Mihály, Simonffy József, Gabor Aron și luptătorul sas Ștefan Ludwig Roth, Anton Kurz (austriac) ș.a. au militat pentru unirea eforturilor tuturor locuitorilor acestor meleaguri, în vederea scuturării jugului asupririi sociale și naționale.

★

* * *

După cum este cunoscut, cerințele obiective și aspirațiile vitale ale poporului nostru n-au putut fi îndeplinite în 1848, datorită împotrivrării forțelor conservatoare interne, coalizării acestora cu reacțiunea feudală internațională. Imperiile vecine — țarist, otoman și habsburgic — care își disputau supremația asupra țărilor române, și-au dat mina și au reprimat cu forța armelor revoluția burghezo-democratică.

Deși înfrântă, revoluția de la 1848 a dat un nou impuls dezvoltării societății românești. Au cunoscut o mai puternică dezvoltare forțele de producție, s-a intensificat generalizarea relațiilor de producție burgheze, a cunoscut un nou impuls viața spirituală. Și în celelalte provincii românești, aflate încă sub dominație străină, revoluția de la 1848—1849 lovise puternic în orînduirea feudală, făcînd imposibilă o reîntoarcere la vechea stare de lucruri. Prin patentă imperială din 1853 pentru Banat și Bucovina și prin cea din 1854 pentru Transilvania, a fost desființată iobăgia, atri- buindu-se foștilor iobagi 17⁰/₀ din suprafața cultivabilă.

Marile idealuri ale revoluției de la 1848 pentru care au luptat masele largi ale poporului român aveau să rodească la numai un deceniu, cînd la 24 ianuarie 1859, prin

„actul energetic al națiunii române“ s-au pus bazele statului național român modern, prin unirea Moldovei cu Muntenia.

Concentrându-și eforturile în jurul constituirii și lucrărilor celor două Adunări electivă, masele populare aveau să-și dovedească încă odată curajul și înțelepciunea, capacitatea lor de a influența și de a determina mersul evenimentelor, conținutul însuși al hotărârilor acestor organisme reprezentative. La 5 ianuarie 1859, Adunarea electivă de la Iași a ales ca domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Ioan Cuza. Sub presiunea maselor populare, a zecilor de mii de meseriași, lucrători, comercianți, țărani — adunați pe Dealul Mitropoliei din Capitală, în zilele de 22—24 ianuarie 1859 — Adunarea electivă proclamă drept domn al Munteniei tot pe colonelul Alexandru Ioan Cuza. Succesul, cu adevărat istoric, obținut în acele zile a fost posibil datorită devotamentului neclintit al poporului român față de cauza Unirii, care a dejucat — prin acțiune energetică și unită — deopotrivă manevrele unor cercuri conservatoare interne, ca și intențiile unor puteri europene ce-și vedeau stinjenite, prin făurirea statului național unitar român, intențiile lor expansioniste în această parte a continentului.

Ca toate celelalte acte definitorii ale istoriei noastre naționale, Unirea Principatelor — înfăptuită ca expresie a voinței poporului român de unire și libertate națională — a pus în evidență, încă odată, în modul cel mai convingător, rolul maselor ca făuritoare ale istoriei, rolul major pe care îl pot juca acele personalități ce se identifică cu aspirațiile maselor largi populare și înțeleg sensul devenirii istorice. Acelora care revendicau pe nedrept meritul de a fi realizat Unirea, Mihail Kogălniceanu le răspundea, cu toată forța verbului său, într-un discurs rostit în fața aleșilor națiunii : „Unirea, domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că Unirea e actul său individual, proprietatea sa exclusivă : Unirea e actul energetic al întregii națiuni române“.

Unirea Principatelor s-a bucurat de un deosebit ecou și în teritoriile românești aflate încă sub stăpânire străină : „Românii din Transilvania —, declara cărturarul Al. Papiu Ilarian — în împrejurările de față, numai la Principate privesc, numai de aici așteaptă semnul, numai de aici își văd scăparea. Când s-a ales Cuza domn, entuziasmul la românii Transilvaniei era poate mai mare decât în Principate...“.

Subliniind necesitatea încheierii procesului de făurire a statului național unitar român, B. P. Hasdeu scria : „Așadar, cestiunea ce ne va preocupa nu este unirea cea mică, realizată deja între ambele țărmuri ale Milcovului, ci Unirea cea mare, de realizat de acum înainte între toate piraiele ce trebuie să se reverse în oceanul românesc ; între toate acordurile, fără care nu se poate armoniza hora noastră națională ; între toate pietricelele, câte sînt necesare pentru a reconstitui anticul mozaic : Dacia“.

Relatînd despre alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al celor două Principate Române, ziarul „Curierul maghiar“ relatează : „Oare nu poate fi apreciat ca un rezultat frumos, mare sau chiar glorios, dacă sfatul atît de înalt al popoarelor aprobă fără război și fără vărsare de sînge revendicările demne ale unui popor, spre o asemenea independență care promovează dezvoltarea a tot ce e bun, nobil și folositor...“ ; iar ziarul în limba germană „Kronstädter Zeitung“, în acele zile memorabile, scria : „Ziua de 24 ianuarie este ziua de eliberare a României, este o zi memorabilă, din generație în generație, a poporului român. Prin alegerea unanimă și liberă a tuturor deputaților din Moldova și Țara Românească s-a realizat Unirea în persoana lui Alexandru Ioan Cuza. Puține popoare de pe globul pămîntesc au realizat cu sacrificii mai mari o operă patriotică atît de măreață“.

Unirea de la 1859 a reprezentat actul de voință al întregii națiuni române, în-cununare a luptelor purtate de atîtea generații de înaintași, în același timp, simbol al marilor transformări economice și social-politice pe care le reclama în mod necesar procesul obiectiv, legic de dezvoltare a națiunii române pe calea progresului.

Recunoscută de Europa ca un fapt împlinit, Unirea trebuia consolidată printr-o serie de reforme largi și radicale. Îi revenea lui Alexandru Ioan Cuza, „domnitorul Unirii“, sarcina istorică de a da viață cerințelor legate de consolidarea statului național. Astfel, s-au inițiat măsuri largi pentru unificarea administrației și organizarea instituțiilor moderne ale statului. Înființarea Universității din Iași (1860) și a celei din București (1864), proclamarea egalității înaintea legii și a impozitelor, organizarea comerțului, a meseriilor, a industriei, a transportului, înfăptuirea reformei agrare și a celei electorale, secularizarea averilor mănăstirești și alte prefaceri corespunzătoare noului stadiu al dezvoltării istorice au contribuit la întărirea statului național român și la înaintarea sa pe calea progresului.

Eveniment cu adevărat epocal al istoriei României, Unirea din 1859 a pus bazele statului național român modern, a permis angajarea țării noastre pe drumul

progresului și civilizației pe multiple planuri. „Unirea din 1859 și reformele care i-au urmat — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au asigurat condiții pentru dezvoltarea industriei naționale, a activității științifice și culturale, pentru extinderea relațiilor capitaliste, pentru accelerarea progresului economic și social al României“.

Întreg acest proces a deschis calea pentru ascensiunea pe scena vieții social-politice românești a unor noi forțe, în primul rând a clasei muncitoare, care va prelua și va ridica pe o treaptă superioară idealurile de dreptate socială, de unitate și independență națională a poporului român, situându-se cu consecvență în primele rânduri ale luptei acestuia pentru împlinirea lor. Evocînd cu venerație actul Unirii din 1859, socialiștii români scriau în gazeta cu nume semnificativ „Dacia viitoare“, în 1883 : „Care au fost cauzele actului măreț de la 1859 ? Comunitatea de origine, de limbă, de suferințe și, mai presus de toate, comunitatea de sentimente. Milcovul a dispărut cu toată opoziția austro-turcă ; tot așa vor dispărea și Carpații, oricît s-ar opune mozaicul austro-unguresc“.

Evoluția societății românești între anii 1821—1859 demonstrează cu prisosință faptul că, deși zăgăzuită de opreliștile feudale interne și de dominația străină, ea s-a înscris pe coordonatele generale ale dezvoltării social-politice și economice europene, prezentînd în același timp o serie de trăsături specifice dezvoltării societății românești. Revoluția de la 1821 a dat glas aspirațiilor poporului român, în același timp cînd pe continentul nostru popoarele lipsite de libertate se ridicaseră la luptă. Programul unitar al revoluției românești de la 1848, reflectat în punctele formulate de moldoveni, munteni și transilvăneni, a demonstrat caracterul unitar al dezvoltării societății românești de pe ambele versante ale Carpaților.

1821—1848—1859 au situat pe conducătorii noștri revoluționari prin gândul, scrisul și fapta lor, în avangarda gîndirii revoluționare europene ale acelei perioade.

Dar și după înfăptuirea Unirii din 1859 poporul român a trebuit să ducă o luptă necurmată și grea împotriva marilor imperii vecine, ostile dezvoltării de-sine-stătătoare a poporului român, a dreptului său legitim la independența de stat și unitate națională.

Intensificarea luptei naționale în cele trei mari imperii autocrate multinaționale, luptă căreia nici legiurile și măsurile adoptate de cabinetele respective nu-i puteau pune capăt, în pofida durității și violenței lor, contura, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, perspectiva destrămării marilor imperii în favoarea constituirii statelor naționale. În acest context se explică și poziția acestor imperii față de România în mijlocul deceniului șase, cînd pun la ordinea zilei împărțirea din nou a statului român modern. În această situație gravă, Domnul Unirii, Alexandru Ioan Cuza abdică, iar locotenența domnească constituită aduce la tron pe prințul Carol de Hohenzollern, avînd asentimentul Franței și Prusiei. **În fața faptului împlinit, cancelarul țarist, prințul Gorceakov, constata cu indignare că „Europa, constituită în areopag, pare a urma impulsunea unui mic stat de categoria a treia“, reprezentantul Angliei, lordul Clarendon, considera că forum-ul de la Paris al celor mari avea datoria „de a dovedi moldo-valahilor că nu-și puteau bate joc nepedepsiți de voința marilor puteri“, în timp ce sultanul se străduia să organizeze intervenția militară contra României.**

În celelalte provincii românești, viața politică este determinată în continuare de asuprirea socială și națională, înăsprite în 1867 de încheierea pactului dualist austro-ungar între virfurile burgheziei austriece și ale nobilimii maghiare, pact prin care autonomia Transilvaniei era desființată, aceasta fiind încorporată la Ungaria.

Un întreg material istoric vine astfel să acrediteze că numai după 1867 încorporarea Transilvaniei la Ungaria a devenit un fapt împlinit, și nu din sec. al XIII-lea sau al XI-lea, cum afirmă unii istorici care nu respectă adevărul istoric evident. În zbuciumata sa istorie a mileniului al II-lea, Transilvania a depins, așa cum s-a văzut, de regatul ungar, Imperiul otoman sau cel habsburgic, dar pînă în 1867 nu a fost încorporată de nici unul din acestea. Deci, numai 51 de ani s-a aflat anexată cu forța la Ungaria, restul de timp ea s-a dezvoltat aparte de oricare din acestea, ca o componentă românească. Acest lucru a fost recunoscut în 1790 și de împăratul Austriei, care afirmă fără echivoc : „Transilvania este un principat de-sine-stătător și neatrînat de altă țară, conducîndu-se după Constituția și legile lui“.

Procesul obiectiv al dezvoltării societății românești a dus la sporirea puterii economice, culturale și militare a României moderne, la organizarea instituțiilor ei politice, ceea ce va impune tot împotriva voinței marilor puteri europene independența de stat în 1877 și desăvîrșirea unității statale în memorabilul an 1918.

1877 — 1918. De la Independența absolută la Marea Unire

„Făurirea statului român național unitar nu reprezintă un dar, rezultatul unor aranjamente internaționale, ci rodul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul legic al dezvoltării istorice, sociale și naționale a poporului român“.

NICOLAE CEAUȘESCU

Unirea Moldovei cu Muntenia a creat premisele favorabile progresului economic, social-politic și cultural al țării. Reformele cu caracter democratic din timpul domniei lui Cuza au ridicat societatea românească la nivelul societăților dezvoltate ale Europei acelei vremi. Aceste reforme, gândite într-o perfectă și armonioasă înlanțuire, au constituit piedestalul de pe care avea să se ridice națiunea română în următoarele decenii. Rămîne evident faptul că fiecare dintre aceste reforme au reprezentat trepte în făurirea României moderne, făcînd dovada acelor trăsături ale spiritualității poporului nostru, pentru care progresul, unitatea și independența reprezintă cele trei laturi ale condiției lui de existență.

La începutul sec. al XX-lea, dezvoltarea social-economică și politică pe ambele versante ale Carpaților, creșterea forțelor de producție și consolidarea relațiilor capitaliste, lărgirea schimburilor comerciale cu alte țări, progresul societății românești, au ridicat în fața națiunii române necesitatea inexorabilă a desăvîrșirii unității statale și făuririi statului național român unitar. Această problemă se ridica nu numai în fața poporului român, ci și a celorlalte popoare balcanice, în care — așa cum remarcase și V. I. Lenin — construcția de stat în direcția burghezo-națională nu se terminase, un mare număr de români trăind încă în afara frontierelor lor.

În mod legitim și firesc, ținuturile românești aflate sub stăpînire străină gravitau din toate punctele de vedere spre România independentă. Numai desăvîrșirea procesului de unificare a statului național român avea să creeze cadrul legal al evoluției ei.

Istoria luptei poporului român pentru unitate și independență pune în evidență următorul fapt: din conștiința individuală transmisă din generație în generație, această luptă se ridică la nivelul conducerii de stat, imprimînd acesteia linia politică necesară realizării ei. Și astfel, națiune și conducători se găsesc împreună în clipa marilor împliniri. Dacă Kogălniceanu respingea oricui dreptul de a considera a fi realizat Unirea, pe care o înțelegea ca operă a națiunii, pentru marile momente trăite de poporul român în 1877 și 1918 să reținem aceși idei. Voința națională a fost atît de puternică în 1877 și 1916, încît conducerea țării și-a orientat politica în sensul acestei voințe. În cele două decenii următoare Unirii din 1859, numeroase au fost acțiunile întreprinse de conducerea noastră de stat de a obține independența pe calea diplomatică. În acest sens s-au dus tratative cu statele balcanice interesate — Serbia, Grecia, Muntenegru și au fost sprijinite acțiunile revoluționare ale sirbilor și bulgarilor refugiați în patria noastră, oferindu-le ospitalitate și condiții de finalizare a acțiunilor lor. Cei 10 000 de voluntari de sub comanda generalului Gheorghe Magheru, gata să reziste armat unei încercări otomane de a restabili „ordinea de lucruri legală“, stau de asemenea ca mărturie a hotărîrii românilor de a-și dobîndi cu orice preț unitatea și neatinerea țării.

O atență cercetare a condițiilor în care România și-a cucerit independența în anul 1877 și unitatea deplină în 1918 subliniază o succesiune de asemănări. Atît Independența cît și Unirea sînt rezultatul evoluției obiective, legice, a societății românești la sfîrșitul sec. al XIX-lea, începutul sec. al XX-lea.

România a participat la războiul ruso-turc din 1877 și la primul război mondial, spre a-și putea împlini dreptele-i revendicări. În 1877, ca și în 1916, România a intrat în război cu scopul obținerii independenței și unității depline, războiul purtat de poporul român fiind definit ca un război drept, determinat nu de intenții de cotropire și anexiuni, ci de dorința de eliberare a teritoriilor locuite de românii aflați sub stăpânire străină.

Cele două războaie la care a participat România s-au desfășurat pe fundalul unor puternice crize politice, determinate de interesele divergente dintre marile puteri europene. Astfel, proclamarea deplinei independențe de stat a României, la 9 mai 1877, s-a produs pe fondul puternicei crize a sistemului dominației otomane în Balcani, determinată de intensificarea mișcării de eliberare a popoarelor, de izbucnirea războiului ruso-turc din 1877.

Răscoalele din Bosnia, Herțegovina și Bulgaria, războiul contra Porții dus de Serbia și Muntenegru, amploarea mișcării populare din România pentru obținerea independenței au zdruncinat din temelii Imperiul otoman.

Imperiul țarist, care dusese politica de „protectorat”, înțelegea să nu piardă ocazia pe care i-o oferea situația creată pentru a înlătura cu forța armelor dominația otomană în Balcani și a-și întări propriile poziții în această parte a Europei. În același timp, primul război mondial a fost pregătit cu multă vreme înainte de cele două grupări de state imperialiste, Puterile Centrale și Antanta, avînd drept scop lupta pentru împărțirea și reîmpărțirea lumii.

În ambele războaie „butoiul de pulbere” s-a aflat în zona balcanică, îndelung încercată de dominațiile străine: otomană, habsburgică și țaristă, ca și de încercările de dominație ale altor puteri imperialiste.

Atît în războiul din 1877, cît și în cel din 1916, România a fost un obiect al intereselor expansioniste ale marilor puteri care au declanșat războaiele. Poziția geografică și bogățiile naturale ale României au constituit în 1877, ca și în 1914, o zonă strategică deosebită, disputată de puterile beligerante.

În această conjunctură politică, în 1877, la fel ca și în 1914, România a trebuit să desfășoare o activitate diplomatică dintre cele mai abile, pe de o parte, spre a înlătura tendințele expansioniste ale puterilor „garante” în 1877 sau pe cele ale „aliților” în 1914, pe de altă parte, spre a-și realiza propriile-i deziderate politice. Această conjunctură politică europeană a impus diplomației românești, ca necesitate, o atitudine lucidă în preajma intrării ei în război, atît în 1877, cît și în 1914. Aceeași diplomatie tradițională, pătrunsă de un profund crez patriotic — revoluționar, a condus toate acțiunile bătrînului pașoptist Mihail Kogălniceanu, ministru de externe în guvern, la fel de încercatul luptător de la 1848 Ioan Brătianu, prin hățșurile diplomației europene a anilor 1876—1877, spre a impune punctul de vedere românesc, care urmărea legitimarea de către puterile garante a dreptelor noastre năzuințe. În acest sens, convingîndu-se că adevărata independență nu putea fi dobîndită decît pe calea armelor, România s-a orientat spre o alianță cu Rusia, încheind convenția de la 4 aprilie 1877. În baza acestei convenții, guvernul rus a obținut dreptul de trecere a armatelor prin țara noastră, obligîndu-se a „respecta drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României”.

În primul război mondial, după doi ani de neutralitate armată și supusă unor presiuni concentrice de către exponenții celor două tabere prin note ultimative, care cereau intrarea ei în război, România a reușit prin politica diplomatică dusă cu tact, dar cu fermitate, să obțină garanțiile necesare care să-i asigure recunoașterea dreptelor ei revendicări, garanții care au determinat-o ca după cei doi ani să intre în război alături de Puterile Antantei. În această privință, guvernul român a cerut: asigurarea ritmică de către Franța a aprovizionării cu muniții pe toată durata războiului (circa 300 tone zilnic trimise prin porturile rusești Arhanghelsk și Vladivostok); ofensiva română împotriva Austro-Ungariei să fie susținută de una generală aliată; armata rusă să asigure spatele frontului român din Bucovina și Dobrogea. În 1877, și în 1916, România a intrat în război în momentul cînd situația aliatului — aliaților — ei era dintre cele mai critice. „Turcii, îngrămădind cele mai mari mase la Plevna, ne zdrobesc...” anunța telegrama marelui duce Nicolae, comandantul suprem al armatei ruse, adresată domnitorului Carol al României la 31 iulie 1877. În 1916, intrarea României în război a coincis cu o puternică ofensivă a Puterilor Centrale, care a determinat guvernul țarist să trateze condițiile unei păci separate, pace care ar fi avut ca efect împărțirea teritoriului României între Germania și Rusia.

În 1877, întocmai ca în 1916, România a participat la război cu o forță armată numeroasă (aprox. 60 000 de oameni în 1877 și 833 600 în 1916). Armata română bine

utilată, bine instruită și cu o tradiție militară ce își trăgea seva în victoriile de la Rovine, Vaslui și Călugăreni și în principiul revoluționar pașoptist al „națiunii înarmate”. Aceasta explică contribuția militară deosebită pe care și-a adus-o în ambele momente istorice armata noastră și, în același timp, faptul că celor două războaie li s-a imprimat un profund caracter popular și național.

— 1877 „...Se află acum la Calafat o artilerie îndestulătoare ca să domine Vidinul sau cel puțin să-l distrugă în întregime” (Camille Farcy, corespondentul ziarului „Le constitutionnel”). „După părerea mea, armata română a făcut suficient pentru a-și justifica onoarea militară [...], iar comportarea trupelor la Calafat mi-a fost descrisă de colonelul Gaillard, atașatul militar francez pe lângă cartierul general rus, ca fiind remarcabil de fermă și întru totul corespunzătoare nivelului armatelor cu vechi tradiții militare” (Colonelul Mansfeld, consulul Angliei la București).

— 1916. După intrarea României în război, pentru a face față situației, comandanatele Puterilor Centrale au mutat centrul de greutate al acțiunilor militare pe frontul român, urmărind cucerirea teritoriului nostru bogat în resurse petroliere și agroalimentare. Neangajate pe nici unul din fronturile principale, în ciuda celor stipulate în Convenția militară, Puterile Centrale au realizat o superioritate de forțe zdrobitoare pe frontul român. Armata română a luptat cu dirzenie și dăruire, scoțind din luptă circa 200 000 soldați și ofițeri ai Puterilor Centrale. Covârșită însă de forțele adverse, a trebuit să se retragă, apărind pas cu pas pământul patriei. Capitala și aproape două treimi din teritoriul țării au căzut sub ocupația Puterilor Centrale, care totuși nu și-au putut atinge scopul de a zdrobi rezistența românească. Cu toate eforturile făcute, trupele lor au fost oprite de forțele româno-ruse spre sfârșitul anului 1916, pe linia Carpaților răsăriteni, cursurile inferioare ale Putnei, Siretului și Dunării. Recunoscând eșecul, generalul Erich Ludendorff, șeful Marelui Cartier General german, avea să scrie în amintirile sale: „Noi am respins Armata română, dar n-am putut s-o nimicim. A trebuit să lăsăm în Dobrogea și Muntenia forțe pe care înainte de intrarea României în război le-am folosit pe Frontul Oriental, pe Frontul Occidental sau în Macedonia”.

La sfârșitul primăverii anului 1917, colonelul Parker, delegat al Departamentului de război al S.U.A. în țara noastră, cunoscând condițiile deosebit de grele prin care a trecut armata română în iarna aceluiași an și rolul misiunii franceze, condusă de generalul Berthelot, scria cu admirație: „o armată a fost construită, 15 divizii omogene instruite, înarmate”.

„Armata română, cu un efectiv de 300 000 oameni, este disciplinată, cu excelență instruire și bine echipată” (Yates, decembrie 1917).

Prin participarea la războiul pentru cucerirea independenței de stat în 1877 și la primul război mondial, România și-a adus o contribuție hotărâtoare, demonstrând lumii întregi capacitatea de luptă, de jertfă și de eroism a soldatului român. „Nu poate fi îndoială pentru orice istoric militar imparțial că, dacă nu veneau forțele române în ajutor, toată armata rusă care lupta la nord de Balcani ar fi fost inevitabil aruncată în Dunăre” (Generalul britanic V. Baker, care servise în războiul ruso-turc, în armata otomană).

— 1917. „Soldații români luptă admirabil... Ei sînt la înălțimea celor mai viteji apărători. Sînt cei mai buni soldați din lume” (Generalul Berthelot, șeful misiunii militare franceze în România). „Apărarea frontului de la Mărășești, la Nord de Focșani, a fost cel mai important fapt de arme pe care l-au făcut românii vreodată... Soldații germani au fost așa de violent atacați, încît aruncau armele pentru a fugi mai iute sau pentru a fi făcuți prizonieri. Această înfrîngere este lovitura cea mai importantă ce au primit germanii în Orientul european. Românii au luptat cu o tenacitate extraordinară” (Ziarul „Times”). „Cunosc vitejia românilor, căci dacă astăzi mai e vreun punct sigur pe frontul răsăritean, e locul unde se află armata românească”. (Fostul președinte al S.U.A., Th. Roosevelt).

„Ar fi o mare mișelie să răsplătim prin vinzare nenumăratele jertfe aduse de România. Să nu uităm că în vreme ce armata rusească se dă înapoi în fața dușmanului, armata românească, ea singură își varsă sîngele, ca să apere partea de miazăzi a Rusiei, precum și cîntea steagului nostru” (aprecierile ministrului de externe al guvernului provizoriu rus, în articolul „Rușii despre România”, în ziarul „Ardealul”).

Prin jertfa de sînge, prin obolul modest, ca și prin marile colecte și donații, românii tuturor categoriilor sociale de pe întreg cuprinsul Daciei străbune și alături de ei vechii lor tovarăși de muncă și viață: maghiari, secui, sirbi, cu toții au contribuit la realizarea Independenței și marii Uniri din 1918. Cu deosebire se cuvine a fi pomenită țărînimea, care în 1877, ca și în 1916—1918, și-a dat tributul de sînge

în marile încelestări menite a aduce românilor încununarea eforturilor lor multiseculare.

— 1877. „Ei bine, acești țărani români, simpli, cu mantăile lor uzate și căciunile lor împodobite cu pene de curcan, au dovedit că știu să moară sau să învingă și că în venele lor curge sângele vechilor daci“ (Fr. Kohn Abrest, corespondent al ziarelor „La siècle“ și „L'Independence“). „Cînd a fost la apel, n-a lipsit nici unul, ba se adunaseră mai mulți decît cei chemați. A plecat de două ori mai multă țărănime, decît știa stăpînirea că putea pleca“. (I. C. Văcărescu).

— 1917. „Este remarcabil bunul simț al acestor soldați — țărani, care explică în fraze simple și frumoase necesitatea absolută de a lupta pînă la ultimul om pentru eliberarea fraților lor subjugați“ (din ziarul „Times“).

Miscarea muncitorească, adînc implîntată în solul și realitățile țării, a militat de la începuturile ei pentru înfăptuirea năzuințelor întregului popor de eliberare și unitate națională, legînd, totodată, de aceasta crearea condițiilor favorabile dezvoltării luptei pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o viață mai bună a celor ce muncesc.

— 1877. „Azi însă e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau armele pentru a-și apăra independența (din articolul „Rezelul“, publicat în ziarul „Socialistul“, la 16 mai 1877).

Contactul permanent dintre socialiștii români din toate provinciile românești, precum și acțiunile lor comune au căpătat dimensiuni noi în primele decenii ale secolului nostru. Militînd pentru victoria revoluției proletare, socialiștii români nu negau existența patriei libere, independente și unitare în dezvoltarea societății. Astfel, ei arătau : „Patriile sînt cadre naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale. În acest înțeles, patriile sînt necesare, căci în regimul actual, numai înlăuntru acestor cadre popoarele și-ar putea dezvolta în voie și pe deplin toată originalitatea și toată puterea lor de creațiune“. (Mihail Gheorghiu Bujor).

Orice piedică care stă în calea independenței și unității unui popor este înlăturată prin coeziunea de sentimente care se ridică peste interesele de clasă și peste hotarele arbitrar impuse, 1877 și 1918 au făcut dovada unității de aspirații a neamului nostru. Prin colecte și donații care au acoperit mai mult de 70% din cheltuielile României în războiul din 1877, prin participarea voluntară pe cîmpul de luptă, românii din ținuturile aflate sub stăpînirea străină au dovedit „Că acolo jos, la Dunăre, există un popor brav și tînăr, care-și cunoaște chemarea sa europeană și este în stare a și-o împlini, un popor a cărui alianță poate fi prețioasă pentru oricine“. (Parthenie Cosma, deputat român în Parlamentul de la Pesta).

1918. „Noi corpul voluntarilor bucovineni și transilvăneni, ai armatei române... de pe teritoriul monarhiei Austro-Ungare, foști prizonieri de război în Rusia, cu jertfa vieții noastre sîntem gata să intrăm în luptă pentru împlinirea idealului nostru : de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară, ca una și nedespărțită Românie liberă și independentă (din memoriul adresat de la Darnița, guvernului provizoriu al Rusiei și celui român de la Iași, în 26 aprilie 1917).

În 1877, la fel ca în 1916—1918, femeia romîncă, mamă, soție, soră, a fost alături de ostașul român, împărțind cu acesta suferințele războiului și bucuria victoriei.

1877. „Nouă, româncelor ne revine sarcina și onorul de a aduce alinare suferinței, de a veghea lîngă răniți și a-i reda țării lor ; pentru aceasta nu trebuie să cruțăm nici bani, nici străduințe. Rolul nostru este de a fi peste tot locul unde se va cere acel spirit de adînc și curajos devotament“.

Maria Rosetti-Roznoveanu, președinta Comitetului Central al femeilor din Iași, pentru ajutorul și îngrijirea răniților români, Iudita Măcelariu, Eufrosina și Natalia Hurmuzachi din Bucovina sînt nume care evocă dragostea fierbinte de țară a femeii romînce de pretutindeni.

Sentimentele de profundă omenie care caracterizează poporul român au antrenat în aceste lupte, fără deosebire, și naționalitățile conlocuitoare. Participarea lor s-a făcut nu numai prin colecte și donații, dar chiar prin jertfa pe cîmpul de luptă ; germanul, maghiarul, evreul, vechi locuitori ai țării noastre, și-au manifestat atașamentul pentru cauza poporului român. Medicul chirurg dr. Josef Wilhelm Fabricius a condus spitalul militar „Independența“ din Craiova ; sublocotenentul Mauriciu Brociner a luptat alături de eroul Valter Măcăineanu la Grivița, preluînd comanda după moartea acestuia, fiind și el grav rănit în acest atac, și multe alte fapte.

Este de subliniat faptul că războiul mondial a zguduit puternic rînduielele vechi, ascuțind la maximum contradicțiile sociale și naționale, **determinînd intensificarea fără precedent a luptei** popoarelor oprite de marile imperii multinaționale pentru eliberarea socială și națională. **Prăbușirea țarismului, în februarie 1917, și victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie au răsunit ca un indemn înflăcărat la lupta pentru realizarea aspirațiilor de libertate și autodeterminare ale tuturor popoarelor lumii.**

Infringerile militare suferite de Puterile Centrale, intensificarea luptelor de eliberare națională au reprezentat un puternic factor de accelerare a destrămării Imperiului austro-ungar, adevărînd precizarea pe care Friedrich Engels o făcuse socialistului român Ioan Nădejde, încă din ianuarie 1888 : „Căderea țarismului, nimicirea acestui coșmar care apasă peste Europa întreagă, iată, după noi, cea dintîi condiție pentru dezvoltarea națiilor din mijlocul și din răsăritul Europei“. **Iar V. I. Lenin califică, în 1916, monarhia austro-ungară drept „O uniune șubredă a cîtorva clici de paraziți sociali“, subliniînd că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind ca și aceasta o necesitate a procesului istoric de dezvoltare“.**

În anul 1918 se intensifică mișcarea popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine. Pe aceste principii iau ființă statele naționale suverane și independente ale popoarelor din centrul și sud-estul Europei ; în octombrie s-a creat statul cehilor și slovacilor, iar ținuturile sudice ale Iugoslaviei s-au despărțit de Austro-Ungaria ; în noiembrie, Polonia și-a dobîndit independența de stat ; au fost înlăturate monarhiile în Germania și Austria, proclamîndu-se republici, iar Ungaria s-a declarat, de asemenea, republică independentă.

În această mișcare a popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine se încadrează și lupta poporului român. Ea a avut un caracter larg, burghezo-democratic, antrenînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice.

Principiile de egalitate și autodeterminare a popoarelor, proclamate și de tînărul stat sovietic, au constituit un imbold în lupta pentru realizarea de state naționale. Încă în septembrie 1917, V. I. Lenin, în lucrarea Sarcinile proletarietului în revoluția noastră arăta : „În chestiunea națională, partidul proletar trebuie să susțină mai întîi proclamarea și înfăptuirea imediată a libertății depline, de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprite de țarism, înglobate cu forța sau ținute cu forța în granițele statului, adică anexate“. **Salutînd scopurile nobile ale revoluționarilor ruși, socialiștii români din Transilvania se pronunțau astfel în paginile ziarului „Adevărul“ :** „Voi cereți ca nici o națiune să nu țină în asuprire pe alta, nici un neam să nu fie subjugat și fiecare popor singur să aibă dreptul de a se conduce. Nici o țară să nu răpească pămînt străin și nici o țară să nu ceară haraciu — despăgubire de război — de la alta... Scopurile astea, toate ale voastre, care sînt și ale tuturor socialiștilor din lume, sînt atît de mărețe și atît de sfinte, încît vor trebui să ducă la izbîndă“.

La 27 martie 1918, Sfatul țării a legitimat dorința și voința majorității absolute a populației Basarabiei „în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România“... Vestea victoriei revoluției din Rusia a trezit speranțe și a impulsionat lupta pentru eliberarea națională și în Austro-Ungaria. Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918 în teritoriile românești, participarea de masă la acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale din aceste teritorii exprimau elocvent aspirațiile de libertate.

În octombrie 1918, în Transilvania s-a constituit Consiliul Național Român Central, format din șase membri ai Partidului Național Român și șase reprezentanți ai Partidului Social-Democrat. Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii naționale regionale, locale și gărzi naționale.

Constituirea Consiliului Național, imediat după dezlănțuirea revoluției burghezo-democratice, cu larg caracter popular, a dat un nou impuls luptei pentru eliberarea Transilvaniei și Bucovinei, precum și unirea lor cu țara. Cei mai de seamă reprezentanți ai vieții culturale și obștești ungare, printre care Ady Endre, Bartok Béla, Bölöny György, Kodály Zoltan, Varga Jenő, declarau într-un manifest difuzat la 3 noiembrie 1918 : „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată, ca și acei frați care se ridică

fericiți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace, ca națiuni libere cu alte națiuni libere". **La rîndul său, prefectul maghiar al județului Arad, doctor Varjassy Lajos, recunoștea :** „Eu găsesc că se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia — cum nici noi (ungurii — n.n.) nu am tolerat-o față de Austria“.

Către sfîrșitul anului 1918, lupta pentru formarea statului național român unitar intra în etapa finală ; destrămarea Monarhiei austro-ungare a accelerat lupta pentru unirea Țării de Sus a Moldovei (Bucovina) cu România. Atît mișcarea revoluționar-democratică, cît și mișcarea pentru unitate națională au acționat în același sens.

Pentru ziua de 15/28 noiembrie 1918 a fost convocat un Congres, care a dezbătut hotărîrea de unire cu România, fiind adoptată în unanimitate de voturi. Actul unirii acestor plaiuri cu România a fost salutat cu entuziasm pe întreg teritoriul țării, prin numeroase manifestații, telegrame, scrisori, prin presă și recunoscut pe plan internațional. Astfel, ținuturile Țării de sus, care păstrau osemintele lui Ștefan cel Mare și ale altor voievozi români, ținuturi locuite dintotdeauna de români și alături de care în timpul stăpînirii străine se așezaseră și alte naționalități, își ocupau acum locul cuvenit, alături de celelalte provincii istorice românești reunite cu patria-mumă, după 143 de ani de dominație străină.

În acest timp, românii din Transilvania pregăteau adunarea de la Alba Iulia. În manifestul lansat la 20 noiembrie 1918 se arăta că „mersul irezistibil al civilizațiunii omenеști a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conștiinței de sine... Vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți“.

În editorialul La Alba Iulia, ziarul „Adevărul“ scria : „Se vor întruni toți reprezentanții neamului românesc și prin cuvîntul lor vor arăta lumii întregi voința întregului neam. Se va arăta în primul rînd că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voințe acum să devină cu desăvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național. Prin aceasta se va înfăptui, în fine, ceea ce înainte de trei sute de ani a fost zădărnicit prin uneltirile barbare ale unor tirani“.

Adunările pentru alegerea deputaților în Marele Sfat, la care au participat muncitori, meseriași, intelectuali, țărani, femei și bărbați, vîrstnici și tineri, au afirmat solidaritatea tuturor românilor în jurul celei mai mari probleme din istoria poporului, voința lor nestrămutată de unire. Din cele mai depărtate regiuni s-au îndreptat spre Alba Iulia zeci de mii de români, unii pornind la drum aproape imediat ce a fost comunicată data și locul Adunării, toți cîntînd „Deșteaptă-te române“ și purtînd steaguri tricolore. „N-avem nevoie să ne-o spunem unul altuia — scria în acele zile militantul socialist Ilie Cristea, în ziarul „Glasul Ardealului“ — e destul să ne privim în ochi pentru ca să ne convingem că ceasul a sosit. Cuvîntul, păstrat pînă acum în cutele cele mai adînci ale sufletului, se va rosti unanim, măreț și nestrămutat. Unirea noastră va fi indiscutabilă“.

Alba Iulia — locul de convocare a adunării — era deplin indicat pentru desfășurarea Marelui Sfat Național ; era un vechi centru al Daciei, centrul celei dintîi uniri politice a românilor sub Mihai Viteazul, locul martiriului lui Horea și Cloșca, locul întemnițării lui Avram Iancu ; era orașul cu numeroase și adînci semnificații în istoria poporului român.

La 1 decembrie 1918 s-au întrunit la Alba Iulia, pe Cîmpul lui Horea, peste 100 000 de muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, veniți să consfințească actul legic obiectiv și progresist de încheiere a procesului de formare a statului național român unitar. La adunare erau prezenți 1 228 de delegați, aleși prin vot de cercurile electorale sau de organizațiile politice și de instituțiile din Transilvania. Au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd aproape 70 000 de muncitori organizați. Adunarea de la 1 decembrie 1918 a aprobat istorica „Declarație de la Alba Iulia“, document memorabil al Unirii, la care și-au adus contribuția toate forțele politice și sociale române din Transilvania. În Declarație se arăta : „Veacuri de-a rîndul poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pămîntului ce fusese odată Dacia, a fost socotit străin și sclav pe pămîntul său strămoșesc... Bucățirea trupului românesc a fost act de barbarie. Distrusă barbaria, unirea tuturor românilor într-un singur stat este cea mai firească pretențiune a civilizației“.

Atmosfera acelor clipe de neuitat era astfel redată de poetul socialist Emil Isac, într-un interviu acordat la 3 decembrie 1918 ziarului maghiar Kolosvári Hirlap : „Începe apoi actul oficial. Are cuvîntul Goldiș, care citește de pe hîrtie ceea ce este scris în inimă. Nu voi relata ceea ce spunea Goldiș, căci fiecare cuvînt al lui

reprezintă o bucătică din timp. Și cînd răsună cuvîntul care este singura dorință a națiunii noastre române — Unirea — se revarsă singura dorință, din mii de guri cuvintele bucuriei : românii s-au unit. Un lanț s-a sudat între inimi. El nu poate fi sfărîmat. Ceea ce a urmat mi se pare un vis. Ștafetele care duc știrea. Răsună trimbițele orchestrelor, este difuzat imnul român și masa pornește acuma în jos. Unirea s-a înfăptuit. Un popor s-a eliberat”.

Salutînd actul Unirii, studentul socialist Timotei Marin spunea, la adunarea omagială organizată la Iași, în ziua de 25 noiembrie/8 decembrie 1918 : „Unirea tuturor românilor ne-a dat soarta noastră în mîinile noastre. Noi înșine sîntem de acum stăpîni pe noi. Fiecare român adevărat se bucură de acest lucru. [...] Unirea politică a românilor de pretutindeni trebuie s-o întărim cu unirea sufletească, iar temelile vieții social-românești le vom înlocui cu principiile democratismului, ce va aduce poporului român, veșnic răstignit de împrejurări, dreptatea și dezvoltarea culturală pe care o merită”.

Unirea, înfăptuită de masele populare, de forțele național-revoluționare, prin actele plebiscitare din 1918, a constituit incununa victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, de întregul popor român.

În ianuarie 1919, oamenii muncii de naționalitate germană din Transilvania, întruniți la Mediaș, au hotărît în unanimitate recunoașterea unirii Transilvaniei cu România. Printr-un manifest s-a adus la cunoștință hotărîrea populației săsești de unire cu România, trimițîndu-se „poporului român salutul frățesc cu urările cordiale la îndeplinirea idealurilor sale naționale”. Aceeași atitudine au adoptat și șvabii din Banat, care, întruniți în congresul de la Timișoara, din august 1919, și-au exprimat dorința unirii lor cu România, considerînd că „hotărîrea de la Alba Iulia este o cheazăie pentru dezvoltarea etnică și culturală”. În ianuarie 1919, populația evreiască din Transilvania a aderat și ea la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România și făurirea statului național unitar român.

Aprobind actul unirii și rezoluția votată la Alba Iulia, gazeta de limbă maghiară „Bukaresti Hirlap” scria, la 19 ianuarie 1921 : „Numai cei care, cu tot sufletul, își însușesc democrația de la Alba Iulia, oamenii muncii, cei ce muncesc cu brațele și cu mintea, pot realiza, cu arsenalul democrației, România consolidată, în care naționalitățile maghiară, germană și altele își pot desfășura liber valorile pe care le reprezintă, prin individualitatea lor, pentru cultura universală”.

Istoria demonstrează că formarea statului național unitar nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură. Cu tăria argumentului istoric susținut, Marea Unire a fost rezultatul firesc al unui proces legic pentru care poporul român a dus o luptă milenară ca să fie singur stăpîn în propria-și țară.

Tratatul de pace de la Saint Germain (1919), Trianon și Paris (1920) au consfințit pe plan internațional o situație de fapt creată de lupta maselor populare. Unirea, al cărui proces s-a încheiat la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, a însemnat înfăptuirea firească a năzuinței seculare a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice. Acele energice înfăptuiri de națiunea română la 1859, Unirea Moldovei cu Muntenia, 1877 unirea Dobrogei — acest străvechi pămînt românesc cu patria-mumă și memorabilul an 1918, care încheie procesul de formare a statului național român unitar, au creat condiții favorabile pentru o dezvoltare independentă, pentru progresul general al societății, contribuind la consolidarea și lărgirea pieței interne, la concentrarea resurselor economice și spirituale ale poporului român. În același timp, ele au deschis perspectiva dezvoltării mai rapide a forțelor de producție ale țării și pentru intensificarea activității forțelor sociale progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare.

În perioada ce a urmat au fost adoptate însemnate reforme cu caracter burghezo-democratic. Aceste reforme au păstrat însă limitele inerente orînduirii capitaliste. Referindu-se la acest aspect, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază : „actul unirii n-a putut rezolva toate problemele sociale și naționale, n-a împlinit toate așteptările maselor largi populare care luptau pentru noi condițiuni de viață, pentru relații egale între toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate...” Așteptările maselor muncitoare n-au putut fi realizate în România, ca dealtfel și în alte țări, datorită faptului că „o bună parte a bogățiilor poporului au rămas în mîinile monopolurilor străine”, iar cercurile conducătoare, clasele dominante care, în anumite împrejurări, au jucat un rol istoric în dezvoltarea socială, au avut limitele lor și în nici un caz nu concepeau ca puterea să fie predată poporului. Clasele dominante au considerat că unirea le deschide noi posibilități de consolidare a privilegiilor lor, de exploatare a maselor populare, fără deosebire de naționalitate. Toate acestea au pus sarcini deosebite în fața forțelor progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare.

Mișcarea muncitorească din România în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea

Lecția a V-a

Făurirea partidului politic al clasei muncitoare din țara noastră

„Școlari ai socialismului, membri ai marii familii socialiste europene, noi știm că felul activității noastre atîrnă de condițiile reale ale țării noastre și mai ales de cele economico-sociale“.

C. DOBROGEANU-GHEREA

Istoria mișcării muncitorești din România este strîns legată de dezvoltarea generală, economică-socială, politică și culturală, a societății românești, de progresul forțelor de producție și de schimbările petrecute în relațiile de producție.

Cu un foarte vechi statut de existență, mișcarea muncitorească și socialistă din România se caracterizează prin continuitate, ascensiune și neobosită aspirație spre unitate. Aceste trăsături definitorii privesc formele de organizare de luptă și ideologia clasei noastre muncitoare.

În aceeași măsură, mișcării muncitorești i-au fost caracteristice și spiritul combativ, revoluționar, care s-a manifestat încă de la începuturile ei, păstrînd totuși tradiția luptei seculare a țărănimii din rîndurile căreia provenea; spiritul novator, ceea ce a determinat nota de originalitate manifestată în încercările propuse de rezolvare a problemelor majore ale epocii și ale mișcării însăși; profundul patriotism, clasa noastră muncitoare asumîndu-și rolul de purtător al năzuințelor întregului popor; internaționalismul, generat de însăși spiritualitatea românească, receptivă față de aspirațiile care au innobilat dintotdeauna lupta popoarelor pentru libertate și progres.

De asemenea, o altă trăsătură definitorie este originalitatea, exprimată în rapiditatea cu care proletariatul român și-a făurit formele de organizare profesională și politică cu care și-a însușit ideologia revoluționară a socialismului științific — fără să rămînă tributari unor concepții străine dezvoltării societății românești.

În mod firesc, istoria mișcării muncitorești și socialiste din România se integrează organic în lupta poporului român pentru progres, independență și unitate națională.

Dezvoltarea lentă a capitalismului în România, pînă la dobîndirea independenței de stat; prezența unor puternice rămășițe ale modului de producție feudal în agricultură și după această dată; pătrunderea capitalurilor străine și tendința marilor puteri de-a transforma țara noastră în piață de desfacere și sursă de materii prime; menținerea unor întinse teritorii românești în afara granițelor firești sub dominația imperiilor vecine au imprimaț dezvoltării mișcării muncitorești și socialiste acele note dominante care au însoțit întreaga ei evoluție istorică, implicînd-o de la începuturi în marile probleme de natură internă și externă cu care s-a confruntat societatea românească.

Caracteristicile evoluției societății românești au impus proletariatului nostru, încă din perioada începuturilor sale, o dezvoltare specifică. Analizând vechimea și rădăcinile istorice ale formării proletariatului român, etapele parcurse de mișcarea muncitorească și socialistă din România, observăm că, pe lângă coordonatele principale ce caracterizează apariția și maturizarea mișcării muncitorești internaționale, proletariatul român poartă pecetea trăsăturilor social-economice și politice specifice stadiului societății românești, pe pământul căreia a apărut și s-a dezvoltat. În primul rând, se remarcă faptul că proveniența clasei muncitoare din România în etapa începuturilor sale se află în rîndurile țărănimii. Acesta a fost izvorul permanent care a alimentat, mai ales după reforma agrară din 1864, fiecare întreprindere industrială din care se naștea populația muncitoare a orașelor.

Acest proletariat de primă generație a adus cu el energia revoluționară a țărănimii, care înscrisesse în decursul veacurilor atâtea pagini de luptă necurmată pentru dreptate socială și națională, imprimînd de la început tinerei clase muncitoare un spirit combativ, revoluționar, pătruns de intransigență față de exploatare, fără a mai trece prin îndelungate stadii specifice breslelor sau trade-unionismului, propriu unor țări apusene. Aici își găsește explicația și atenția cu care mișcarea muncitorească din România a urmărit în permanență în programele sale de luptă problemele țărănimii, care constituia atunci majoritatea populației țării.

La aceasta se adaugă faptul că menținerea rămășițelor feudale și, în consecință, împletirea metodelor feudale și capitaliste de exploatare, desfășurarea producției în condițiile unei înzestrări tehnice înapoiate, inexistența măsurilor de protecție și de legislație a muncii au făcut ca exploatarea forței de muncă să capete în România forme dintre cele mai ascutite și apăsătoare. În provinciile românești aflate încă sub stăpînire străină, unde asuprirea socială se împletea cu opresiunea națională, situația maselor muncitoare era și mai grea, reclamînd schimbări radicale.

De la primele conflicte de muncă, atestate documentar la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, continuînd cu cele din prima jumătate a secolului trecut din întreprinderile miniere și din saline, s-a trecut, începînd cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, la forme de luptă organizată, la greve, cum au fost cele ale tipografilor din București (1862), a muncitorilor ciurari din portul Brăila (1868), a muncitorilor din Timișoara (1869), a lucrătorilor de la șantierele de construcții ale căilor ferate București-Giurgiu (1869), Simeria-Petroșani (1876) și altele.

Paralel cu creșterea spiritului combativ, manifestat încă din perioada primelor forme de luptă spontană, încep să apară forme de organizare a clasei muncitoare. De la prima Asociație a lucrătorilor tipografi din Brașov, înființată în 1843, continuînd în deceniile următoare cu asociațiile muncitorilor din Reșița, Timișoara, Iași, Arad, Cluj, Turnu Severn, Galați, Brăila ș.a., s-a ajuns în 1872 la 51 de organizații profesionale ale muncitorilor, ceea ce a impus înființarea, în octombrie 1872, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, una dintre cele mai vechi organizații muncitorești din lume.

Paralel cu procesul de organizare profesională, de intensificare și creștere a combativității mișcării greviste, apare și se dezvoltă în România mișcarea socialistă. Ideile socialiste au fost receptate în România încă din faza lor utopică și au fost concretizate în forme originale prin constituirea în 1835, din inițiativa lui Teodor Diamant, a falansterului de la Scăieni-Prahova. Afirmarea unor idei progresiste, democratice ale unor gînditori români înaintați, ca: Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Simion Bărnuțiu, Cezar Bolliac, Ion Ghica, Ion Ionescu de la Brad și mulți alții, inspirați din tradițiile revoluționare, progresiste ale poporului român, precum și din ideile înaintate ale veacului, ca și faptul că mișcarea revoluționară din România s-a dezvoltat în strîns contact cu mișcarea revoluționară internațională, au creat un teren propice pătrunderii și răspîndirii ideilor socialismului științific. În acest climat au luat ființă, în anii 1868—1870, primele organizații socialiste, la Timișoara, Arad, Reșița, Oravița etc., ele desfășurîndu-și activitatea paralel cu asociațiile profesionale muncitorești. Așa, de pildă, la numai patru ani de la crearea de către Marx și Engels a Internaționalei I, lua ființă la Timișoara Asociația generală a muncitorilor, organizație cu un pronunțat caracter politic, afiliată la Internaționala I. Începînd cu deceniul al 8-lea al secolului trecut s-au pus bazele, la București și Iași, apoi și în alte orașe ale țării, a primelor cercuri socialiste, care au desfășurat o bogată activitate organizatorică și propagandistică, editînd mai multe publicații, dintre care amintim: „Socialistul”, „Contemporanul”, „Dacia viitoare”, „Emanciparea”, „Critica socială”, „Drepturile omului” ș.a. Aceste publicații socialiste au adus

o contribuție de prim ordin la răspindirea socialismului științific, atât prin publicarea unor lucrări sau extrase din operele lui Marx și Engels, cât și prin studii originale ale gânditorilor români care abordau în spirit revoluționar probleme ale evoluției sociale și politice a României. O mare însemnătate a avut-o orientarea propagandei desfășurate de socialiști spre masa muncitorilor, pătrunderea lor în angrenajul direct al problemelor și acțiunilor muncitorești. Procesul complex de întrepătrundere a mișcării socialiste cu mișcarea muncitorească a deschis pe planul luptei dintre muncă și capital un nou capitol, dând acesteia mai multă combativitate și vigoare revoluționară.

Activitatea de propagandă socialistă și de organizare politică și profesională a muncitorimii la scara întregii țări, intensificarea luptelor greviste au adus, în deceniul al 9-lea, pe planul discuțiilor, necesitatea formării partidului politic al clasei muncitoare. Concludente în acest sens sînt documentele mișcării muncitorești și socialiste, presa vremii, care, încă din anii 1885—1886, consemnează folosirea din ce în ce mai des a termenului de „partid al muncitorilor“, „partid socialist“, „partid marxist al muncitorimii“, dovezi ale permanentelor căutări ale socialiștilor români spre definirea structurii și rolului partidului politic al proletariatului la nivel național.

În numele „partidei muncitorilor“ și pentru a direcționa activitatea acesteia, fruntașul socialist C. Dobrogeanu-Gherea scrie și publică în anul 1886 lucrarea : „Ce vor socialiștii români“, în care este susținută și argumentată ideea necesității organizării partidului politic al clasei muncitoare și a dictaturii proletariatului. Această lucrare a fost primul program marxist din istoria mișcării noastre muncitorești. Luînd cunoștință de conținutul acestui program, Fr. Engels, într-o scrisoare trimisă socialiștilor români în ianuarie 1888, își manifesta satisfacția pentru „orientarea hotărît marxistă a activității acestora“.

Transformarea Cercului muncitoresc din București, în anul 1890, în Clubul muncitorilor, a marcat un pas important în făurirea partidului clasei muncitoare. Scopul acestei organizații politice era „să statornicească frăția și solidaritatea în general între toți muncitorii din țară, să-i organizeze într-un partid aparte al lor, servind de simbură în jurul căruia să se grupeze toate puterile partidului muncitorilor“. Asemenea cluburi muncitorești au luat ființă în toate marile orașe ale țării, demonstrînd efervescența revoluționară a clasei muncitoare.

Proiectul de program elaborat în anul 1892 de către reprezentanți ai cluburilor muncitorești marchează pasul făcut de către socialiștii români pe calea ascensiunii ideologice și programatice din ultima decadă a sec. al XIX-lea. „De cînd a apărut programul depășit, în revista „România Socială“, 1886 — și pînă astăzi, s-au schimbat multe lucruri în țară, noi înșine am intrat în altă fază, încît programul acela ajunsese la o lucrare incompletă“ — scria Anton Bacalbașa la 13 dec. 1892.

Supus în mod democratic dezbaterilor publice, proiectul de program a fost adoptat, trei luni mai tîrziu, în martie 1893, cînd, prin Congresul de creare al Partidului Social Democrat al muncitorilor din România au fost unificate la scară națională toate organizațiile muncitorești, cu scopul programatic „de a organiza proletariatul, de a organiza poporul muncitor în vederea întemeierii societății socialiste“.

Crearea P.S.D.M.R. a însemnat trecerea la o treaptă superioară organizatorică și ideologică a mișcării noastre muncitorești, marcînd astfel continuitatea unui proces revoluționar început cu decenii în urmă aflat în plină ascensiune și reflectînd unitatea ideologică la scara națională a proletariatului român. 1899

P.S.D.M.R. a ținut șase congrese (1893, 1894, 1895, 1897, 1899), în cadrul cărora a dezbătut probleme de bază ale activității sale : organizarea politică și profesională a muncitorilor, continuarea procesului de clarificare ideologică pe linie marxistă, companiile pentru vot universal și trimiterea de deputați în parlament, rezolvarea problemei agrare și organizarea de cluburi socialiste la sate, problema repausului duminical, a reglementării raporturilor de muncă, relațiile internaționale ale mișcării noastre muncitorești etc.

Izvorită din realitățile social-economice românești, mișcarea muncitorească și socialistă a rămas organic și permanent legată de acestea. În acest sens, istoria acesteia reprezintă istoria năzuințelor și a luptei poporului nostru pentru progres economic și social-politic. Ilustrată prin activitatea unor personalități, printre care

amintim pe Constantin Dobrogeanu-Gherea, Ioan Nădejde, Sofia Nădejde, Alexandru Ionescu, C. Z. Buzdugan, Ottoi Călin, Ecaterina Arbore, George Grigorovici, Aurel Cristea, I. C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Dimitrie Marinescu, Gheorghe Cristescu, Alecu Constantinescu, M. Gheorghiu Bujor, **mișcarea socialistă a reușit să se afirme pe arena vieții politice ca o forță viguroasă în măsură să aducă o contribuție crescândă la progresul multilateral al țării.**

Marile probleme cu care s-a confruntat societatea românească la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea au reprezentat, în același timp, și obiectivele majore ale mișcării noastre socialiste și muncitorești. **Poziția față de rezolvarea acestor probleme a demonstrat spiritul novator al soluțiilor propuse de socialiști, modul creator în care aceștia au înțeles să aplice tezele socialismului științific la condițiile concrete ale țării noastre.**

Problema agrară, care, așa cum se arată în Proiectul de Program agrar prezentat la congresul de refacere a conducerii centralizate a P.S.D.R. în 1910, „are la noi o însemnătate mult mai mare decât în alte țări”, considerind-o a fi „o problemă de prim rang și cere o grabnică rezolvare”, **mișcarea muncitorească și socialistă din România a preconizat exproprierea proprietății moșierești, mergând de la cea parțială, la sfârșitul sec. al XIX-lea, la cea totală, la începutul sec. al XX-lea. Teza necesității improprietății țăranilor, susținută de asemenea, venea în contradicție cu concepția social-democrației europene, dar ea a subliniat tocmai originalitatea gândirii socialiste românești, izvorită din aprecierea exactă a realităților noastre.**

Concepția socialiștilor români, a mișcării muncitorești față de industrializarea țării, reflectă viziunea unei politici cu largi implicații în viața economică și social-politică a țării, în strinsă dependență de rezolvarea problemei agrare: „încît arăta C. Dobrogeanu-Gherea, în „Neiobăgia”, dacă e foarte adevărat că viitorul Țării Românești e la sat, este însă tot așa de adevărat că viitorul satului însuși e la oraș și în dezvoltarea industrială a țării...”.

Democratizarea vieții politice din România a constituit o preocupare permanentă a mișcării socialiste și muncitorești. Militând pentru obținerea votului universal, prin care proletariatul și țărănimia să poată participa efectiv la viața social-politică a țării, Partidul clasei muncitoare din România a făcut dovada înțelegerii juste a dezvoltării societății românești.

Lupta pentru desăvîrșirea statului național român, pentru apărarea independenței și suveranității țării a constituit de asemenea un obiectiv care s-a aflat permanent în atenția mișcării muncitorești și socialiste din România. Preluind și ridicând pe o treaptă mai înaltă idealurile de unitate, independență națională și progres social, forțele progresiste ale națiunii noastre, în avangarda cărora s-a situat ferm mișcarea muncitorească și socialistă, vor milita consecvent pentru înfăptuirea acestor deziderate, ca singura condiție de progres și prosperitate a națiunii noastre.

Înțelegând rezolvarea problemei naționale în strinsă dependență de cea socială, mișcarea muncitorească din România a formulat teze ideologice de mare profunzime, vizînd dreptul poporului de a dispune de destinul său, de a se autodetermina, necesitatea respectului reciproc între națiuni și naționalități, teze care își aveau originea în gîndirea revoluționară românească pașoptistă.

Mișcarea muncitorească din România și-a afirmat clar caracterul cu adevărat național, patriotismul ei indubitabil. În acest sens, revista socialistă „Dacia viitoare” scria, în numărul său din 16 februarie 1883: „Voim Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul a aspira la o Dacie Română”. Iar în continuare arăta: „Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate de-al nostru va geme în lanțurile sclaviei și vom lupta necurmat, așteptînd cu nerăbdare și credință în viitor fericita zi cînd, mină în mină, vom putea striga liber și împreună „Trăiască România!”

Situîndu-se de la început pe pozițiile socialismului științific, partidul clasei muncitoare din România și-a propus ca obiective fundamentale soluționarea problemelor arzătoare izvorite din realitățile concrete ale țării, din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului. La Congresul de constituire, delegații au inclus în documentele programatice faptul că „în Transilvania, trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic”, că ei „sînt supuși la neconținute vexațiuni din partea unor administrațiuni fără scrupule”.

Luptind pentru interesele proletariatului român, ale maselor muncitoare din țara noastră, partidul clasei muncitoare s-a manifestat, totodată, ca detașament activ al mișcării muncitorești internaționale.

Continuind tradițiile internaționaliste ale mișcării noastre muncitorești, aplicând în viață înseși prevederile programului său politic, partidul marxist al muncitorilor din România a întreținut legături strinse cu Friedrich Engels și cu fruntași ai mișcării muncitorești din celelalte țări, a participat prin reprezentanții săi la congresele Internaționalei a II-a, Zürich (1893) și Londra (1896), în cadrul cărora a inițiat dezbateri în problema agrară și a susținut eliminarea anarhiștilor din forul internațional, a acordat și a primit sprijin moral și material în timpul acțiunilor greviste muncitorești, a făcut intense schimburi de corespondență și de literatură social-politică cu partide și organizații socialiste din alte țări.

Partidul muncitorilor din România a dezvoltat largi relații cu celelalte partide socialiste. Multiple și strinse legături au existat între mișcarea muncitorească din țara noastră și cea din Rusia, legături care și-au găsit expresia atât în sprijinul acordat grupurilor revoluționare ruse de către socialiștii români, în sprijinul moral și material dat socialiștilor ruși emigrați în România, cât și în schimbul de corespondență și în legăturile directe cu Plehanov, iar mai târziu cu Vladimir Ilici Lenin. Organul de presă al partidului publica frecvent știri despre mișcarea revoluționară din Rusia, iar în 1897, prin gazeta „Mișcarea socială”, socialiștii români și-au exprimat simpatia și solidaritatea cu grupul revoluționarilor ruși, printre care se afla și tânărul Ulianov — Vladimir Ilici Lenin —, pe care guvernul țarist îl deportase în Siberia.

O amploare deosebită au cunoscut-o în acei doi ani legăturile internaționale dintre socialiștii români și cei bulgari. Pe teritoriul țării noastre, revoluționarii bulgari, prizoniști în țara lor, au găsit adăpost și prieteni adevărați. Relații internaționale au fost stabilite, de asemenea, cu partidele socialiste din Germania, Franța, Italia, Belgia și alte țări. Paginile presei muncitorești și socialiste din acele vremuri constituie o mărturie a solidarității proletariatului român cu luptele muncitorilor din Norvegia, Danemarca, Olanda, Elveția, Spania, China, Australia, Statele Unite ale Americii, Cuba și din alte țări.

Activitatea internă a partidului, legăturile strinse cu organizațiile clasei muncitoare din celelalte țări, cu conducătorii eminenți ai proletariatului, participarea și contribuția sa activă la dezbaterile problemelor importante ce se puneau în fața mișcării muncitorești internaționale în acea vreme i-au adus prestigiu și autoritate pe plan internațional. Conducerea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din Ungaria aprecia, în 1894, într-o scrisoare adresată socialiștilor români, că „tânărul și vigurosul Partid Socialist Democrat Român ocupă deja, grație devotamentului și energiei voastre, un loc însemnat printre partidele socialiste ale continentului”. În spiritul acestor idei, în timpul revoluției burghezo-democratice din Rusia, masele din România se solidarizează cu proletariatul rus, organizează demonstrații de protest împotriva represaliunilor dezlănțuite de ohrana țaristă, la care participă mii de persoane. Cercul socialist din București editează gazeta specială „Jos despotismul”. Este, de asemenea, cunoscut ajutorul pe care l-au dat revoluționarii români răsculaților de pe crucișătorul rus „Potemkin”, în 1905, cărora li s-a acordat azil politic în România. Sub presiunea puternică a mișcării de solidaritate muncitorească, guvernul român este nevoit să refuze să predea țarismului pe marinarii răsculați de pe „Potemkin”. V. I. Lenin, apreciind semnificația deosebită a acestui act, a arătat că guvernul român „nu vrea să se înjosească într-atât, încât să facă slujba de polițist la cererea țarului întregii Rusii” și că a procedat așa cum poate proceda numai guvernul unei națiuni care se respectă”.

De asemenea, continuând să participe la congresele Internaționalei a II-a (Stuttgart — 1907, Copenhaga — 1910 și Basel — 1912), socialiștii români și-au adus contribuția la stabilirea tacticii mișcării socialiste internaționale în chestiuni deosebit de disputate, ca : lupta împotriva anarhismului, atitudinea față de război și lupta împotriva militarismului, problema balcanică, colonială și altele.

Socialiștii români continuă să păstreze raporturi apropiate de colaborare și întrajutorare internaționalistă cu socialiștii din Rusia și, în mod deosebit, cu Vladimir Ilici Lenin.

Transformarea Partidului socialist in Partidul Comunist Român (8 mai 1921)

„Partidul Comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a adus mai departe și a ridicat pe un plan superior în noile condiții ale dezvoltării României lupta de eliberare socială și națională“.

NICOLAE CEAUȘESCU

Incă de la începutul existenței sale, partidul revoluționar al clasei noastre muncitoare a avut de înfruntat nenumărate greutăți, a fost nevoit să facă față unor grele încercări, pricinuite de împotrivirea claselor dominante, de prigoana regimului burghezo-moșieresc. **Au fost intentate procese unor conducători ai organizațiilor muncitorești, închise sediile acestora, confiscate publicații, operate arestări și expulzări, o întregă gamă de măsuri antimuncitorești, însoțite de o amplă propagandă antisocialistă. În același timp, în activitatea partidului s-au manifestat și o serie de confuzii, de limite, determinate de stadiul dezvoltării sociale, de lipsa de experiență și de insuficienta maturizare ideologică a proletariatului și a unora dintre conducătorii săi din acea perioadă, precum și de teoriile reformiste și practicile oportuniste predominante în cadrul Internaționalei a II-a, mai ales după moartea lui Fr. Engels, în 1895. Toate acestea au determinat frământări și convulsii din ce în ce mai grave, care au dus, în 1899, la întreruperea vremelnică a activității centralizate a partidului, prin nealegerea Consiliului General în aprilie 1899 și prin trecerea la liberali a unor intelectuali din conducerea P.S.D.M.R.**

Fără îndoială, această „criză de partid“, manifestată de nivelul conducerii centrale, a avut repercusiuni negative asupra organizării centralizate, la nivel național, a clasei muncitoare, dar ea nu a putut să întrerupă activitatea mișcării muncitorești. Dealtfel, însuși momentul 1899 a marcat o discordanță între poziția din ce în ce mai combativă a clasei muncitoare, între creșterea maturității politice, a spiritului de clasă, a elementului proletar în cadrul mișcării muncitorești, și tendințele unor elemente ajunse în conducerea partidului dornice de a menține mișcarea muncitorească la stadiul de dezvoltare specific deceniilor anterioare, tendințe care veneau în contradicție cu necesitățile reale ale activității revoluționare desfășurate de partidul clasei muncitoare.

Eliberată de tarele unor concepții care îngustau activitatea partidului, care stăpâneau dezvoltarea sa pe un făgaș revoluționar, mișcarea noastră muncitorească pășește înainte, la începutul sec. al XX-lea, mai viguroasă, creîndu-și premise pentru dezvoltarea ei pe baze mai largi, cu o orientare de clasă mai intransigentă și cu o compoziție proletară întărită. Lupta revoluționară a clasei muncitoare a crescut în amploare și intensitate, diferitele cercuri și organizații muncitorești au continuat să-și desfășoare activitatea, iar în focul bătăliilor de clasă s-au ridicat și s-au format o serie de militanți socialiști : Ioan C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Alecu Constantinescu, Mihail Gh. Bujor, Alexandru Ionescu, Gheorghe Cristescu, Cristian Racovski, Dimitrie Marinescu, Vasile Anagnoste și alții. În presă și în diferite manifeste, în intruniri și mitinguri, în cadrul consfătuirilor organizate la cluburile muncitorești, militanții revoluționari chemau proletariatul să meargă înainte sub steagul de luptă marxist, arătînd că „noi nu putem să renunțăm la partidul și idealul nostru. Sîntem muncitori socialiști și voim să rămînem ca atare... sîntem și rămînem soldați credincioși ai steagului roșu al proletariatului internațional și în această direcție vom lupta“.

În acest climat de efervescență revoluționară, manifestat prin numeroase acțiuni politice și profesionale ale clasei muncitoare, prin pregătiri minuțioase la care participă întreg proletariatul român, la 31 ianuarie 1910 și-a deschis lucrările la București congresul muncitoresc, care avea să statueze constituirea Partidului Social-Democrat din România. **El se proclamă în mod solemn** „vlăstar al vechii rădăcini socialiste, pe care nimic nu a putut-o distruge“, continuatorul firesc al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, creat în 1893.

Linia programatică și tactică a P.S.D. prezentată cu această ocazie era aceea a unui „partid revoluționar care luptă pentru completa prefacere a societății în apărarea intereselor profunde și fundamentale ale națiunii întregi“ (M. Gh. Bujor).

Reorganizarea partidului muncitorilor din România a impulsionat în mod deosebit lupta clasei muncitoare împotriva exploatării capitaliste, a asupririi și inechităților existente în orînduirea burghezo-moșierească. Totodată se creau noi perspective politice în desfășurarea luptei pentru realizarea dezideratului nostru național major, desăvîrșirea unității statale, deziderat care în concepția socialiștilor se îmbina armonios cu înlăptuirea aspirațiilor de libertate și progres social.

Situată în stînga Internaționalei a II-a, social-democrația română a militat cu consecvență împotriva războiului imperialist declanșat de statele imperialiste în 1914 și pentru menținerea neutralității României, spre a evita pericolul „de a fi la sfîrșit zdrobiți și înghițiți de una din cele două puteri uriașe, în luptă“. **Congresul extraordinar al P.S.D. din august 1914**, demonstrațiile și grevele din București și Brăila din 1915, ca și demonstrația de la Galați din 1916, au constituit expresii elocvente ale poziției juste, principiale, a mișcării noastre muncitorești față de războiul imperialist.

În același timp, clasa muncitoare, socialiștii s-au aflat în primele rînduri ale apărătorilor gliei strămoșești atunci cînd România a fost invadată de armatele germane.

În cadrul luptelor purtate în anii războiului, după ce, ducînd bătălii grele, trupele române s-au replit spre Moldova, mișcarea muncitorească a dovedit, prin eroism și jertfe, dragostea sa fierbîntă de patrie. Militanții socialiști rămași în teritoriul ocupat de trupele Puterilor Centrale au reorganizat activitatea partidului în împrejurări noi și dificile. La București, Ploiești, Turnu Severin, Craiova, Galați, Brăila și în alte localități ele au condus susținută mișcare de rezistență a clasei muncitoare împotriva invadatorilor, prin: sustragerea de la munca forțată, sabotarea mașinii de război, greve, demonstrații de stradă.

În teritoriul rămas necotropit, în acest timp, simbolul salvării întregii țării, al năzuințelor de făurire a României unite, muncitorimea, înfruntînd greutatea de tot felul, a depus o activitate asiduă în fabrici și ateliere pentru întărirea potențialului militar al armatei. Lucrînd zi și noapte, în trei schimburi, muncitorii, inginerii, tehnicienii au repus în stare de funcționare unitățile industriale strămutate, au asigurat echiparea artileriei grele, fabricarea de armament de toate tipurile.

Prin efortul susținut al maselor largi, armata română a devenit un puternic scut de apărare a gliei străbune. Un mare număr de socialiști s-au înrolat în lupta ce a atins momentele de culme ale eroismului popular la Mărăști, Mărășești, Oituz, pentru salvarea ființei naționale a poporului, mulți dintre ei jertfindu-și viața în bătăliile pentru apărarea pămîntului patriei.

Îmbinînd lupta pentru realizarea unor deziderate social-economice imediate, a unor reforme cu profund caracter democratic cu lupta pentru făurirea statului național unitar, mișcarea muncitorească și partidul său politic au acționat cu energie, situîndu-se în fruntea luptei pentru realizarea idealului național al poporului român. În timpul marilor adunări plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, masele largi populare, mișcarea muncitorească, socialiștii români au fost, alături de celelalte forțe progresiste, factorul dinamizator al maselor largi populare, contribuind din plin la realizarea marilor acte istorice ale Unirii, încheiate în ziua de 1 decembrie 1918.

Unirea cu România a tuturor teritoriilor locuite de români, aflate sub stăpînire străină pe baza dreptului de autodeterminare al popoarelor a fost rezultatul legic al dezvoltării sociale, al luptei întregului popor român, la care și-a adus o contribuție substanțială mișcarea muncitorească și socialistă.

Saluțînd cu înflăcărare aceste acte de justițe istorică, în Declarația din 13 februarie 1919 a Comitetului executiv al Partidului Socialist din România și a Comisiei Generale a Sindicatelor se sublinia: „Că socialiști români, internaționaliști, saluțăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte... România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“.

Rezultat al voinței și acțiunii națiunii române, desăvîrșirea statului național unitar a deschis o etapă nouă în dezvoltarea României și a creat cadrul pentru dezvoltarea pe o treaptă superioară a luptei clasei muncitoare pentru transformarea revoluționară a societății.

Desăvîrșirea procesului de unificare statală a creat premise favorabile luptei pentru transformările profunde din viața economică a României, impunînd mișcării muncitorești și socialiste noi obiective tactice și strategice. Schimbarea denumirii Partidului Social Democrat în Partid Socialist Român a reflectat o treaptă nouă de maturizare ideologică pe care s-a situat mișcarea noastră muncitorească, crescută numericește și sub raport politic.

Adîncirea contradicțiilor social-economice ale regimului burghezo-moșieresc, cauzate de distrugerile războiului, de dezorganizarea activității economice și înrăutățirea situației materiale a maselor largi populare determină în anii 1918—1921 o creștere impetuoasă a combativității luptei maselor muncitoare, care doreau ca desăvîrșirea unității statului național român să fie însoțită de transformări radicale, menite să ducă la democratizarea vieții de stat. Tocmai de aceea, pe plan politic, fenomenul cel mai caracteristic și semnificativ pentru frământările sociale înregistrate în anii 1918—1921 îl constituie avîntul revoluționar al maselor populare, îndeosebi al clasei muncitoare, care prin luptele revoluționare desfășurate într-un înalt spirit de combativitate, prin revendicările înscrise în programul revoluționar de transformare radicală a orînduirii sociale s-a manifestat ca forța de avangardă a societății românești.

Experiența acumulată de partidul clasei muncitoare în decursul deceniilor de luptă împotriva claselor exploatatoare, procesul intens de organizare a clasei muncitoare, avîntul revoluționar de luptă al maselor au condus Partidul Social-Democrat spre găsirea unor noi forme și metode de luptă, spre adoptarea unei linii politice care să corespundă noului stadiu de dezvoltare a societății românești. În acest context, Partidul Social-Democrat și-a elaborat un proiect de program intitulat „Declarația de principii”, publicat la 9 decembrie 1918. Tot acum își schimbă denumirea din Partidul Social-Democrat în Partidul Socialist din România.

Adoptarea noului program politic de către Partidul Socialist a dat imbold avîntului mișcării revoluționare din România la sfîrșitul anului 1918. Numeroasele greve, mitinguri și manifestații, în timpul cărora masele nu o dată au ajuns să stăpîneasă strada și care au culminat cu greva tipografilor din București din 13 decembrie 1918, au demonstrat voința proletariatului român de a cuceri pe cale revoluționară drepturi și libertăți democratice, de a imprima dezvoltării sociale o orientare corespunzătoare intereselor celor ce muncesc.

Partidul Socialist devenise un partid politic de masă, fiind singurul dintre toate partidele politice care la acea dată avea organizații în întreaga țară. Influența sa în viața politică românească era evidentă, unanim recunoscută atît de simpatizanții cît și de dușmanii săi.

Creșterea avîntului revoluționar al maselor, intensificarea luptelor greviste de la sfîrșitul anului 1919 și începutul anului 1920, care cuprindeau ramuri industriale, orașe și regiuni întregi, prevestea greva generală a întregului proletariat din România din octombrie 1920.

Febrila activitate de pregătire a congresului din mai 1921 — conferințele partidului și ale organizațiilor sindicale, dezbaterile furtunoase din cadrul acestora — a demonstrat gradul înalt de maturizare ideologică-politică a proletariatului român, necesitatea ridicării corespunzătoare a nivelului său de organizare. În același timp, noile realități sociale create prin formarea statului național român unitar impunea să se pună capăt fărîmării rîndurilor mișcării muncitorești în cadrul diferitelor ținuturi istorice și constituirea unui detașament de avangardă unit, reprezentînd întreaga muncitorime din România întregită.

Lucrările congresului de transformare a partidului socialist în partid comunist, desfășurate între 8—12 mai 1921, au evidențiat cîteva trăsături definitorii, care au marcat, de la început, profilul Partidului Comunist Român: întemeierea partidului nu prin desprinderea din Partidul Socialist a celor care au înțeles necesitatea transformării acestuia în Partidul Comunist, ci prin izolarea celor care au refuzat acest lucru; poziția fermă a comuniștilor români față de încercările de imixtiune externă în viața internă a partidului; caracterul național și unitar al Partidului Comunist Român, determinat de unificarea tuturor organizațiilor socialiste de pe întreg teritoriul României.

Aceste trăsături caracteristice relevă elocvent semnificația deosebită a actului hotărât de către proletariatul român la 8 mai 1921. Devenind conducătorul întregii mișcări revoluționare la scară națională, cuprinzând în rîndurile sale muncitorii și numeroase alte elemente înaintate aparținînd celor mai diferite categorii sociale, Partidul Comunist Român și-a propus să conducă lupta maselor largi pentru propulsarea societății românești pe drumul progresului economic, social-politic și cultural.

Istoria mișcării muncitorești și socialiste din România învederează că nu există incompatibilitate între patriotism și internaționalism, între conștiința socială și cea națională. Crescută în contact nemijlocit cu realitățile românești, preluînd tradițiile luminoase lăsate de revoluția de la 1821, de gîndirea revoluționară pașoptistă, mișcarea muncitorească socialistă a aplicat și dezvoltat în mod creator principiile revoluționare ale socialismului științific, îmbogățind tezaurul comun de idei teoretice al partidelor comuniste și muncitorești din întreaga lume și înscriind o însemnată contribuție la afirmarea socialismului, la creșterea prestigiului său internațional. Continuitatea și aspirația constantă spre unitate organizatorică și ideologică au constituit trăsături caracteristice ale mișcării noastre socialiste și muncitorești, asigurînd îndeplinirea cu succes a tuturor sarcinilor asumate, în vederea rezolvării marilor probleme ale patriei și îndeplinirii dezideratelor vitale ale poporului nostru. „După crearea Partidului Comunist Român — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — care a înscris pe steagul său țelul cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare, instaurarea dominației întregului popor și făurirea orînduirii socialiste și comuniste, proletariatul organizat a desfășurat larg asaltul împotriva regimului burghezo-moșieresc, a înfeudării țării puterilor străine, împotriva fascismului, pentru o politică de apărare a intereselor naționale, pentru dezvoltarea democratică, progresistă a țării“.

Capitolul al IV-lea. Lecția a VII-a

Cultura românească în epoca modernă

Dacă făuritorii marilor realizări culturale ale epocii feudale au rămas uneori necunoscuți, acestea fiind de multe ori creații izvorite direct din ethosul popular, cultura românească cuprinsă între anii 1821—1918 este rodul unor personalități reprezentative ale spiritualității românești, formate în aceeași matcă a tradițiilor străbune.

Izvorită din realități istorice obiective ale societății românești și reflectîndu-le totodată, cultura românească a acestei epoci care se întinde pe o perioadă de un secol exprimă pregnant caracterul de continuitate și unitate. Continuitatea unor idealuri politice și sociale viguros rostite și temeinic fundamentate și unitatea acestor idealuri a făuritorilor de cultură pe tot întinsul spațiului carpato-dunărean-pontic.

Dar în aceeași măsură, continuitatea și unitatea se manifestă și în realizarea gîndului așezat la temelie faptului de cultură — fie faptul conceptual-științific sau materializat artistic — realizatorii lui recunoscîndu-se a fi români, născuți și crescuți în aceste realități care au imprimat operei lor o trăsătură originală, națională. Astfel se explică și acea particularitate a creațiilor naționalităților conlocuitoare, care deși deosebite ca etnii, respiră și exprimă realitățile vetrei românești în care s-au așezat și viețuit de veacuri.

Dar, deși păstrînd trăsături specifice, cultura românească nu s-a izolat de cultura europeană a epocii, exprimînd doar în spirit propriu, național, aceleași simțăminte închinete luptei pentru propășirea ideilor generoase spre care au aspirat

popoarele bătrînelui continent, nu i-au fost străine curente culturale-artistice europene sau modalitățile de expresie ale acestora.

O altă caracteristică a culturii românești din această perioadă este și faptul că realizatorii ei, prin opera zămisliță au fost întotdeauna slujitori de credință ai marilor noastre idealuri indiferent de formația lor intelectuală sau de categoria socială din care făceau parte. Tocmai de aceea, fiecare act de cultură poartă pecetea luptei, bucuria dobîndirii și implicațiile sociale și politice ale marilor noastre credințe naționale și umanitare.

Școala — **Învățămîntul**, a fost din vechime instituția care a preluat și promovat acele însușiri ale spiritualității românești care au contribuit la păstrarea ființei naționale. Ea a însemnat pentru poporul român vatra de cultură, dar în aceeași măsură tribuna de la care s-au rostit marile îndemnuri ale luptei pentru dreptate socială și națională, pentru unitate și neam. Astfel se explică prezența slujitorilor ei în marile momente care au făurit unitatea noastră politică și libertatea națională; astfel se explică lupta pentru școala românească în teritoriile românești aflate sub stăpînire străină ca și în alte regiuni locuite de români.

De la începuturile modeste ale secolului al XVIII-lea cu tradiții restricto medievale, școala românească a cunoscut un proces ascendent de-a lungul secolului XIX, cînd se ridică la nivelul instituțiilor din statele cu mare tradiție culturală. Trebuie să reținem faptul că dezvoltarea învățămîntului românesc a reflectat în aceeași măsură progresul forțelor de producție cît și lupta pentru propășire națională, în condițiile politice de la începutul secolului al XIX-lea, Gheorghe Asachi și Gheorghe Lazăr — continuatorul direct al corifeilor școlii ardelen, întemeietorii ai învățămîntului modern românesc în Transilvania, fondatori ai centrelor culturale de la Blaj, Sibiu, Arad, Făgăraș și Brașov — ambii fiind promotorii învățămîntului superior în grai românesc, în cadrul Academiei Mihăilene de la Iași și a celei de la Sf. Sava din București.

Un pas important în dezvoltarea școlii moderne românești îl face domnitorul patriot Alexandru Ioan Cuza prin Legea Învățămîntului din anul 1864, atît în ce privește obligativitatea și gratuitatea învățămîntului elementar, a extinderii celui liceal în fiecare capitală de județ, cît și a întemeierii celui universitar, prima noastră universitate fiind cea de la Iași — 1860 — urmată în 1864 de cea de la București. Peste un deceniu, în cadrul universităților maghiare și respectiv germane de la Cluj și Cernăuți va fi înființată o catedră de limba română, rezultat al luptei necurmate a românilor pentru drepturile lor naționale, în pofida legilor instituite de regimul dualist austro-ungar.

Consecință firească a dezvoltării economice și social-politice a țării după cucerirea independenței de stat, învățămîntul românesc își continuă evoluția lui: se extinde și se ramifică rețeaua școlilor secundare, un accent deosebit punîndu-se pe înființarea școlilor profesionale; crește numărul școlilor normale — pedagogice — fostele preparandi; universitățile dobîndesc noi facultăți.

Continuitate și unitate deci, manifestate prin dezvoltarea relativ rapidă a învățămîntului românesc de la cel elementar la cel universitar, dar în aceeași măsură și în lupta românilor din teritoriile aflate sub ocupație străină, fiecare școală primară românească nou înființată, sau catedră de limba română introdusă în liceele germane și maghiare însemnînd o biruință împotriva politicii de asuprire națională practică de către Imperiul habsburgic și, mai tîrziu, austro-ungar. Continuitate și unitate și sub raportul activității dascălilor români transilvăneni în celelalte ținuturi românești începînd cu Gheorghe Lazăr, urmată cu perioada pașoptistă care a cunoscut nume ca: Aron Pumnul la liceul din Cernăuți, Ion Maiorescu, August Treboniu Laurian care vor oficia în școlile din Principatele Unite, așa precum în secolul precedent învățători-călugări moldoveni și munteni au suplinat școala românească în provinciile românești aflate sub dominație străină.

Nu trebuie ignorat faptul — ci reținută semnificația — că naționalitățile conlocuitoare s-au bucurat de școli de toate gradele în limbile materne în cadrul statului român.

În aceeași măsură legată de dezvoltarea școlii cît și de progresele economice, tehnica românească se impune prin nume și realizări de prestigiu mondial. Soluțiile tehnice aduse de Anghel Saligny, Traian Vuia, Aurel Vlaicu și Henri Coandă au deschis și îmbogățit cu noi orizonturi construcțiile civile portuare și aviatice, de la planorul fără de motor la avionul cu reacție.

Spiritul creator de investigație laborioasă și deschis spre cuceririle autentice universale a fost temeiul și terenul propice dezvoltării științei românești, care s-a impus de la începuturi prin contribuții originale și certe încadrîndu-se în patrimoniul științei universale.

Istorici și în aceeași măsură făuritori de istorie, Bălcescu, Kogălniceanu, Bărnuțiu ș.a. au făcut din știința și talentul lor armă de luptă în realizarea crezului de unitate politică, independență națională și progres social. Urmașii în timp, B. P. Hasdeu, Al. Odobescu, A. D. Xenopol, N. Iorga, D. Aricescu ș.a. au fundamentat prin cercetări de amploare întindere teoretică și argumente arheologice, aceste crezuri.

Aplecați asupra marilor întrebări care stau la temelia explicării existenței, a rosturilor ei, românii au întemeiat o originală școală filozofică avind o poziție echilibrată optimist-constructivă, rațională, pe care poporul nostru a moștenit-o din vechime. Caracterul militant al filozofiei românești este prezent prin teze care au îmbogățit și devansat gândirea revoluționară europeană. Astfel, Bălcescu referindu-se la revoluția de la 1848 subliniază: „...Revoluția de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără altă cauză decât voința întâmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia iar nu cauza revoluției românești“, și postulează necesitatea căii revoluționare în realizarea unității și independenței statului nostru. Sint ideii care îndreptățesc mândria și venerația, și care se păstrează în arhiva sufletului românesc.

Astfel se explică faptul că deschizătorii de drumuri întru filozofia românească au fost istorici: — Bălcescu care a sintetizat gândirea filozofică revoluționară a generației pașoptiste, concepția ei despre lume și viață cu mari implicații în timp; Xenopol, filozof al istoriei. O contribuție originală aduce Vasile Conta prin teoria undulatoare, preluată și completată pe plan mondial prin aportul unor specialiști în alte țărâmi de investigație.

Alături și deseori împreună cu filozofia, școala românească de matematică s-a situat de la începuturi printre cele mai avansate din lume. Savanți de renume mondial ca Spiru Haret, D. Pompiliu, T. Lalescu, — rămân prin cercetările și aplicațiile interdisciplinare pe care le-au realizat, nume de referință pentru știința matematică românească și mondială.

Inrudită prin rigoarea raționamentului, cu mari aplicații concrete cu matematica, fizica și chimia românească s-au impus prin lucrările teoretice și practice ale savanților P. Poni, C. Istrate, V. Teclu.

Doctorii V. Babeș și Gh. Marinescu deschizători de drumuri și întemeietori de noi ramuri ale medicinei, personalități marcante în știința mondială, au fost în același timp militanți consecvenți ai progresului social.

Dacă oamenii de știință din toate domeniile au înțeles ca prin partea concret aplicativă a cercetărilor lor să contribuie la așezarea unor rinduieli mai drepte, mai umane în societatea contemporană lor, creatorii de literatură au reflectat prin scrisul lor lupta națională și socială, caracteristicile epocii în care au trăit. Scrisul românesc al marilor noștri creatori de literatură a reflectat conștiința unor militanți ai progresului social și politic. Nu sterila luptă de cafenea literară provocată de promovarea unor noi curente literare, ci slova care exprimă lupta neîntreruptă a unor întregi generații prejudiciate fie de drepturile politice, fie de cele elementare umane. Participanți activi la înfăptuirea marilor noastre acte istorice, scriitorii români au militat prin opera lor la realizarea marilor acte ale istoriei naționale moderne ale României.

De la începuturile timpuriu rețezate de moarte ale lui V. Cîrlova, la Bolintineanu, Grigore Alexandrescu și A. Mureșanu, liricii generației de la 1848 și 1859; de la Alecsandri și Coșbuc, cîntăreții independenței, lirica românească dăruiește și se dăruiește lumii, prin M. Eminescu. Gîndire genială, enciclopedică, poet-filozof și creator de limbă, teoretician al artei literare, pasionat cercetător și cunoscător al trecutului românesc, în același timp aspru observator al realităților contemporane lui, în viața politică, economică, socială evocată, Mihai Eminescu a fost, este și rămîne o strălucită întru chipare a spiritualității românești.

De pe aceleași poziții militante lirica românească a fost continuată de Alexandru Vlahuță, Alexandru Macedonski, Șt. O. Iosif, Octavian Goga și alții alții.

Perioada studiată cunoaște unirea scriitorilor, a oamenilor de cultură, în asociații care promovează idealuri culturale. Este cazul societății Dreptate-Frăție întemeiată de pașoptiști munteni la București, de Astra, întemeiată în 1861 de către cărturarii patrioți transilvăneni George Barițiu, Timotei Cipariu și Ion Pușcariu; Societatea pentru literatură și cultură română în Bucovina în 1866. Asemenea societăți se formează apoi și în Crișana și Banat. Societatea Literară Română — 1866 — devine în 1870 Academia Română. La Iași ia ființă — în anul 1863 — Junimea condusă de criticul literar T. Maiorescu, societate care înmănușează marile valori literare românești printre care M. Eminescu, I. Creangă, I. Negruzzi, I. L. Caragiale, I. Slavici.

Alături de literatură ia naștere critica și istoria literară. Se poate afirma că mulți dintre primii noștri scriitori au vădit preocupări și în acest gen. Prin preocu-

pări și opere propriu-zise s-au impus Constantin Dobrogeanu-Gherea și curentul „Contemporanului“, Titu Maiorescu și societatea „Junimea“.

Literatura naționalităților conlocuitoare cunoaște același proces de evoluție, marcat prin prezența unor scriitori care au abordat viața cu problemele specifice lor. Amintim pe Stefan Ludwig Roth, Endre Károlyi, Ady Endre, Gaál Gábor, Kós Károly, ș.a.

Inceputurile presei românești însoțesc procesul evoluției burgheziei și a luptei ei pentru emancipare social-politică. De la origine încă, presa noastră a beneficiat de o situație deosebită care i-a conferit o înaltă ținută: marile noastre condeie au fost întemeietorii presei naționale. Ion Heliade-Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Gheorghe Asachi, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri au întemeiat, condus ziare și reviste a căror orientare era propășirea politică, națională și socială. Curierul Românesc cu suplimentul literar Curierul de ambe sexe a fost ziarul românesc editat de Ion Heliade Rădulescu; în Moldova Gh. Asachi scoate Albina Românească cu respectivul supliment Alăuta Românească. Presa românească în Transilvania își face începutul prin activitatea patrioților cărturari George Barițiu cu Gazeta de Transilvania și Foiașă pentru Minte, Inimă și Literatură. Acestora li se adaugă ziarul Familia editat de Iosif Vulcan și Tribuna lui Ion Slavici. Mihail Kogălniceanu și Nicolae Bălcescu publică revistele istorice Dacia Literară, Arhiva Românească, și respectiv Magazin Istoric pentru Dacia. Având o largă circulație pe tot întinsul pământului românesc, ele au avut menirea de a propăși ideea de unitate națională.

Odată cu formarea mișcării socialiste și muncitorești, clasa noastră muncitoare își face cunoscute crezurile ei prin presa muncitorească, în fruntea căreia se situează Contemporanul și Socialistul.

* * *

Teatrul — și implicit dramaturgia — în această perioadă a constituit tribuna de pe care s-au declanșat marile energii închinat progresului politic și social, marilor aspirații românești.

Lupta pentru întemeierea teatrului românesc s-a împletit cu lupta pentru unire și independență. Actorii primelor noastre trupe teatrale au fost rind pe rind vajnici luptători și purtători ai ideilor pașoptiste și mesageri ai idealului de unitate națională, ducând în teritoriile de sub ocupație străină, cuvântul românesc.

Societățile filarmone înființate de Ion Heliade Rădulescu și Ioan Cimpineanu la București și Gheorghe Asachi la Iași în deceniul al III-lea al secolului XIX, au pregătit primele spectacole de teatru românesc, elevii școlilor de la Sf. Sava și Trei Ierarhi fiind primii noștri actori. Trupe organizate de teatru românesc au întemeiat Costache Caragiale, Matei Milo, Mihai Pascaly, în luptă permanentă cu trupele străine: cărămida, piatra de construcție și marmura.

nele acestor trupe în Bucovina, Transilvania și Banat însemnând momente de mare semnificație politică pentru românii din aceste provincii. În același timp încercări reușite de manifestare teatrală românească se fac la Sibiu, Lugoj și în alte centre transilvănene. Trupele mixte de teatru — cu actori români, germani și maghiari, jucând repertorii în aceste limbi demonstrează recunoașterea, neputința autorităților austro-ungare de a mai ține în întuneric populația românească majoritară pe aceste meleaguri.

Prin înființarea în anul 1852 a Teatrului cel Mare de la București, lupta pentru teatrul românesc a cunoscut o mare biruință. Pe scena acestui teatru se vor celebra marile izbînzii ale românilor: unirea din 1859, independența, Unirea cea Mare. Pe scena acestui teatru se vor juca marile realizări ale dramaturgiei românești de la începuturi: piesele lui Alecsandri, I. L. Caragiale, Barbu Delavrancea, ș.a.

Alături de celelalte arte, artele plastice au cunoscut o mare dezvoltare determinată de dezvoltarea noilor forțe și relații de producție capitaliste. Creațiile românești ale acestui domeniu — arhitectură, sculptură, pictură se disting prin armonia formelor, a culorilor, exprimînd izvorul popular din care s-au inspirat.

Spre deosebire de arhitectura religioasă și militară care au dominat evul de mijloc, arhitectura românească a epocii moderne slujește intereselor civile partieu-lare sau de stat. Dezvoltarea burgheziei, devenită în timp clasă dominantă, ca și dezvoltarea relațiilor capitaliste în economia românească, au determinat o mare înflorire a arhitecturii, urmare a procesului de urbanizare economică, a necesității dezvoltării instalațiilor portuare, a garilor etc. Alături de varietatea stilurilor și a tehnicilor folosite, se remarcă varietatea materialelor de proveniență autohtonă sau străină: cărămida, piatra de construcție și marmura.

Mergînd pe linia marilor tradiții românești, inspirați de stilul popular, arhitecți ca I. Mincu, P. Antonescu, G. Cerchez, au creat construcții monumentale în confor-

mitate cu peisajul urban românesc : Școala Centrală de fete, vila Dr. Minovici, Institutul de Arhitectură, Localul Consiliului Popular al Municipiului București, Vechiul local al Universității București ; în același stil clasic a lucrat I. D. Berindei Palatul Administrativ din Iași ș.a.

Alături de arhitecții români, un număr de arhitecți străini au înfrumusețat capitala noastră cu : localul Ateneului Român — Al. Galleron ; Palatul de Justiție — A. Ballu ; Palatul CEC-ului — P. Gottereau ; Facultatea de Medicină — L. Blanc ; Casa centrală a armatei (Calea Victoriei) — D. Mainarolu.

Multă vreme considerată element decorativ, accesorie arhitecturii, sculptura, ca gen propriu, s-a dezvoltat la noi odată cu ultimele decenii ale secolului XIX prin operele sculptorului I. Georgescu, care s-a inspirat din puternicele sentimente ce au însoțit lupta pentru dobândirea independenței și unirii.

Mai mult decât arhitectura și sculptura, pictura românească demonstrează continuitatea și unitatea unei manifestări artistice ale cărei începuturi laice se fac odată cu revoluția de la 1848, primii noștri pictori Barbu Iscovescu, Ion Negulici, D. Rosenthal fiind ei înșiși participanți activi ai acestui important eveniment al istoriei noastre. Continuitatea și unitatea genului se face simțită prin acel fir spiritual prin care pictorii unei generații, indiferent de modalitățile artistice pe care le folosesc sînt coborîtori direcți ai generației precedente, în așa măsură încît, despărțiți prin secole, artiștii epocii se recunosc ușor a fi descendenții celor dintru începuturi maestri-zugravi ai frescelor religioase românești. S-a statornicit astfel o filiație artistică în opera oricărui pictor român, chiar dacă școli sau curente îi așază pe locuri diferite. Imediat după generația pașoptistă căreia i se adaugă cea de la 1859 prin Tattarescu și Szathmáry, pictura românească s-a manifestat spectaculos prin Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Andreescu și Luchian, neîntrecuți mesageri ai sufletului românesc prin portrete, ai dragostei față de pămîntul patriei prin flori și peisaje, ai marilor noastre crezuri politice prin compozițiile istorice.

Înzestrat cu o muzicalitate deosebită, din vechimea dacilor moștenită, poporul nostru s-a manifestat și în acest domeniu artistic prin creații și personalități deosebite. Ceea ce caracterizează muzica noastră cultă, realizată în epoca modernă, este puterea cu care creatorii ei au reușit să asimileze și să transpună valențele artistice ale melosului popular. Prezentă în toate compartimentele genului — vocal, instrumental, dirijoral —, creația muzicală românească reflectă dragostea românului pentru pămîntul în care s-a născut, aspirațiile lui profund umanitare, nevoia de libertate, marii noștri artiști muzicieni participînd activ la clocotul vieții social-politice românești. Ciprian Porumbescu, Dumitru Chiriac, Nicolae Cuclin, George Enescu fiind artiști patrioți, militanți ai marilor noastre crezuri naționale.

Cultura românească modernă reflectă prin toate manifestările ei maturitatea socială și politică a unui popor care timp de un secol și-a unit toate energiile creatoare în vederea realizării acelui mare ideal transmis de generațiile anterioare : unitate națională — independență politică — progresul social.

Internaționala a III-a (Documente)

După încetarea activității Internaționalei a II-a, apare în septembrie 1915 mișcarea de la Zimmerwald, la care au participat delegați din Germania, Franța, Italia, Rusia, Polonia, România, Bulgaria, Olanda, Suedia, Norvegia și Elveția.

Între 2 și 6 martie 1919, în urma apelului lansat de Partidul Comunist Rus, birourile din străinătate ale Partidului muncitoresc comunist din Polonia, Partidului comunist din Ungaria, Partidului muncitoresc-comunist din Austria-germană, de Biroul rus al C.C. al Partidului comunist din Letonia, de C.C. al Partidului comunist din Finlanda, de Comitetul Executiv al Federației muncitorești revoluționare social-democrate din Balcani și de Partidul laburist socialist din America de Nord (Reinstein), și-a desfășurat lucrările la Moscova primul congres al Internaționalei a III-a. Congresul a adoptat hotărârea constituirii Internaționalei Comuniste (vezi doc. II) urmînd ca la următorul să fie stabilite principiile organizatorice.

Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste s-a deschis la 19 iulie 1920 la Leningrad. Lucrările sale au continuat între 23 iulie și 7 august la Moscova. Congresul a adoptat statutul Internaționalei Comuniste și documentul „Condițiile de primire în Internaționala Comunistă”, care cuprindea cele 21 de condiții ce trebuiau îndeplinite de către partidele și organizațiile muncitorești pentru a face parte din Internaționala Comunistă.

În perioada cît a ființat Internaționala a III-a a ținut șapte congrese : Primul congres — 2—6 martie 1919 ; Congresul al II-lea — 19 iulie și 23 iulie — 7 august 1920 ; Congresul al III-lea — 22 iunie — 12 iulie 1921 ; Congresul al IV-lea — 5 noiembrie — 5 decembrie 1922 ; Congresul al V-lea — 17 iunie — 8 iulie 1924 ; Congresul al VI-lea — 17 iulie — 1 septembrie 1928 ; Congresul al VII-lea — 25 iulie — 20 august 1935.

La 15 mai 1943 Prezidiumul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste a hotărît dizolvarea Internaționalei Comuniste „ca centru de conducere a mișcării muncitorești internaționale” (vezi doc. VII) — document trimis spre aprobare secțiilor I.C. În răspunsul său Partidul Comunist Român a arătat că „primește fără nici o rezervă propunerea Prezidiumului Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste”.

Publicăm documentele programatice privind constituirea și organizarea Internaționalei a III-a, precum și hotărîrea de autodizolvare.

EMILIA BĂLĂNICĂ

CONGRESUL I AL INTERNAȚIONALEI COMUNISTE

(Moscova, 2—6 martie 1919)

I. INVITAȚIE ADRESATĂ UNOR PARTIDE COMUNISTE PENTRU A PARTICIPA LA UN CONGRES COMUNIST INTERNAȚIONAL ¹

Dragi tovarăși,

Partidele și organizațiile mai jos semnate socotesc necesar să convoace de urgență primul congres al noii Internaționale revoluționare. În timpul războiului și al revoluției au devenit pe deplin clare nu numai falimentul total al vechilor partide socialiste și social-democrate și implicit al Internaționalei a II-a, nu numai incapacitatea elementelor de mijloc a vechii social-democrații (a așa-numitului centru) de a desfășura o activitate revoluționară efectivă, ci, în prezent, se conturează tot mai evident Internaționala cu adevărat revoluționară. Înaintarea deosebit de rapidă a revoluției mondiale care ridică permanent noi probleme, pericolul înăbușirii acestei revoluții de către liga statelor capitaliste, care s-au unit împotriva revoluției sub steagul fățarnic al „Ligii națiunilor“, încercarea partidelor social-trădătoare de a se uni între ele după ce și-au acordat unul altuia „amnestie“ cu scopul de a ajuta din nou guvernele și burghezia lor în înșelarea clasei muncitoare; în sfârșit experiența revoluționară extraordinară de bogată deja dobândită și internaționalizarea întregii mișcări revoluționare — toate aceste condiții ne determină să luăm inițiativa de a pune pe ordinea de zi discutarea problemei convocării unui congres internațional al partidelor proletare revoluționare.

I. SCOPURILE ȘI TACTICA

După părerea noastră, la baza noii Internaționale trebuie să stea recunoașterea următoarelor principii, prezentate aici ca platformă și care au fost elaborate pe baza programelor Ligii Spartacus din Germania și al Partidului comunist (bolșevic) din Rusia.

1. Perioada actuală este perioada dizolvării și prăbușirii întregului sistem mondial capitalist care, în cazul cînd capitalismul cu contradicțiile sale de nerezolvat nu va fi nimicît, va însemna prăbușirea culturii europene în general.

2. Sarcina proletariatului constă acum în aceea de a pune mina pe puterea de stat. Preluarea puterii de stat înseamnă nimicirea aparatului de stat al burgheziei și organizarea unui aparat nou, al puterii proletare.

3. Acest nou aparat al puterii trebuie să fie expresia dictaturii clasei muncitoare (și, de asemenea, în unele locuri a semiproletariatului rural, adică a sărăcimii satului), ceea ce înseamnă să fie instrumentul înfringerii sistemelor a claselor ex-

plătoare și al exproprierii acestora. Nu falsa democrație burgheză — această formă făcătoare a dominației oligarhiei financiare — cu egalitatea ei pur formală, ci democrația proletară cu posibilitatea realizării libertății pentru masele muncitoare; nu parlamentarism, ci autoadministrarea acestor mase prin organele lor alese, nu birocrăția capitalistă, ci organe de administrare create de masele însele, cu participarea reală a acestor mase la administrarea țării și la construcția socialistă — acesta trebuie să fie tipul de stat proletar. Puterea consiliilor sau organizațiilor muncitorești este forma sa concretă.

4. Dictatura proletariatului trebuie să constituie pârghia exproprierii imediate a capitalului și a înlăturării proprietății private asupra mijloacelor de producție și a trecerii acestora în proprietatea poporului.

Socializarea (prin care socializare se înțelege înlăturarea proprietății private și trecerea acesteia în proprietatea statului proletar și în administrare socialistă de către clasa muncitoare) a marii industrie și a centrelor ei organizatoare, a băncilor; confiscarea terenurilor marilor proprietari de pământ și socializarea producției capitaliste sătești; monopolizarea comerțului angro; socializarea marilor clădiri din orașe și de pe moșii; introducerea administrației muncitorești și a centralizării funcțiilor economice în minile organelor dictaturii proletare — acestea sînt sarcinile principale ale zilei.

5. În scopul asigurării revoluției socialiste, a apărării ei împotriva dușmanilor interni și externi, a ajutorării celorlalte fracțiuni naționale a proletariatului în luptă etc. este necesară dezarmarea completă a burgheziei și a agenților ei, și înarmarea generală a proletariatului.

6. Situația mondială necesită acum o legătură cit mai strînsă între diferitele părți ale proletariatului revoluționar și o înțelegere¹ deplină între țările în care deja a învins revoluția socialistă.

7. Metoda principală a luptei o constituie acțiunea maselor proletariatului pînă la lupta deschisă cu arma în mînă împotriva puterii de stat a capitalului.

II. RELĂȚIILE CU PARTIDELE „SOCIALISTE“

8. Internaționala a II-a s-a destrămat în trei grupuri principale: social-șoviniștii deschiși, care în tot timpul războiului imperialist din anii 1914—1918 au sprijinit propria lor burghezie și au transformat clasa muncitoare în călăul revoluției internaționale; „centru“ al cărui conducător teoretic este în prezent Kautsky, și reprezintă organizația unor astfel de elemente care șovăie continuu, incapabile de a avea un fir conducător precis și uneori sînt de-a dreptul trădătoare; în sfîrșit, aripa revoluționară de stînga.

9. În relațiile față de social-șoviniști, care în momentele critice pășesc pretutindeni cu arma în mînă împotriva revoluției proletare, este posibilă numai lupta necruțătoare. Față de „centru“, a cărui tactică este destrămarea elementelor revoluționare, o critică nemiloasă și demascarea conducătorilor. Separarea organizatorică de centriști este, pe o anumită treaptă a dezvoltării, absolut necesară.

10. Pe de altă parte, este necesar blocul cu acele elemente ale mișcării muncitorești revoluționare care, deși nu au aparținut mai înainte partidului socialist, se află acum, în general, pe poziția dictaturii proletare în forma puterii sovietice. Acestea sînt, în primul rînd, elementele sindicaliste ale mișcării muncitorești.

11. În sfîrșit, este necesară atragerea tuturor acelor grupuri și organizații proletare care, deși nu au aderat deschis la curentul de stînga, revoluționar, manifestă o tendință nu mai mică în această direcție, în dezvoltarea lor.

12. Concret, propunem ca la congres să ia parte următoarele partide, grupuri și curente (membri cu depline puteri ai Internaționalei Comuniste vor fi partidele care se situează cu totul pe poziția ei): 1. Liga Spartacus (Germania); 2. Partidul Comunist (bolșevicii), Rusia; 3. Partidul comunist din Austria germană; 4. Partidul comunist din Ungaria; 5. Partidul comunist din Finlanda; 6. Partidul muncitoresc comunist din Polonia; 7. Partidul comunist din Estonia; 8. Partidul comunist din Letonia; 9. Partidul comunist din Lituania; 10. Partidul comunist din Bielorusia; 11. Partidul comunist din Ucraina; 12. elementele revoluționare din Partidul social-democrat ceh; 13. „strîmții“ Partidului social-democrat bulgar; 14. Partidul social-democrat român; 15. aripa stîngă a Partidului social-democrat sîrb; 16. Partidul social-democrat de stînga din Suedia; 17. Partidul social-democrat norvegian;

¹ În „Pravda“ din 24 ianuarie 1919 se spune „...și un bloc compact între țări...“.

18. Grupa celor de pe poziția de clasă, din Danemarca ; 19. Partidul comunist din Olanda ; 20. elementele revoluționare ale partidului muncitoresc belgian ; 21 și 22. grupurile și organizațiile din cadrul mișcării socialiste și sindicaliste din Franța care, în general, sînt solidari cu Loriot ; 23. Social-democrații de stînga din Elveția ; 24. Partidul socialist italian ; 25. elementele de stînga din Partidul socialist spaniol ; 26. elementele de stînga ale Partidului socialist portughez ; 27. Britisch Socialist Party (curentul reprezentat în principal de Maclean) ; 28. Socialist Labour Party (Anglia) ; 29. Industrial Workers of the World (Anglia) ; 30. Industrial Workers of Great Britain ; 31. elementele revoluționare din Shop Stewards (Marea Britanie) ; 32. elementele revoluționare ale organizațiilor muncitorești irlandeze ; 33. Socialist Labor Party (America) ; 34. elementele de stînga din Party Socialist-american (curentul reprezentat de von Debs și Liga propagandei socialiste) ; 35. Industrial Workers of the World (America) ; 36. Industrial Workers of the World (Australia) ; 37. Workers International Industrial Union (America) ; 38. grupurile socialiste din Tokio și Yokohama (reprezentate de tovarășul Katayama) ; 39. Internaționala tineretului socialist (reprezentată de tovarășul Münzenberg).

III. PROBLEMA ORGANIZATORICĂ ȘI NUMELE PARTIDULUI

13. Baza Internaționalei a III-a rezidă în faptul că în diferitele părți ale Europei s-au format deja grupuri și organizații de tovarăși cu aceleași convingeri, care se află pe o platformă comună și, în general, folosesc aceleași metode tactice. Aceștia sînt în primul rînd spartakiștii în Germania și partidele comuniste în multe alte țări.

14. Congresul trebuie să instituie un organ de luptă comun în scopul unei legături permanente și a unei conduceri metodice a mișcării, un centru al Internaționalei Comuniste, care să subordoneze interesele mișcării din fiecare țară intereselor comune ale revoluției la nivel internațional. Formele concrete ale organizației, reprezentarea etc. vor fi elaborate de congres.

15. Congresul trebuie să ia numele de „Primul congres al Internaționalei Comuniste”, în cadrul căreia partidele ca atare devin secțiile ei. Teoretic, deja Marx și Engels au considerat necorespunzător numele de social-democrat. Crahul rușinos al „Internaționalei” social-democrate cere și aici o separare. În sfîrșit, nucleul principal al marii mișcări a fost deja format de un număr de partide, care au luat acest nume.

Avînd în vedere cele spuse mai sus, propunem tuturor partidelor frățești și tuturor organizațiilor frățești să pună pe ordinea de zi convocarea congresului Internaționalei Comuniste.

Cu salut socialist

Comitetul Central al Partidului Comunist Rus

Biroul din străinătate al Partidului muncitoresc comunist din Polonia

Biroul din străinătate al Partidului comunist din Ungaria

Biroul din străinătate al Partidului muncitoresc comunist din Austria germană

Biroul rus al Comitetului Central al Partidului Comunist din Letonia

Comitetul Central al Partidului comunist din Finlanda

Comitetul executiv al Federației muncitorilor social-democrați revoluționari din Balcani.

Pentru Socialist Labor Parthy of North America (Reinstein).

II. PROPUNEREA PRIVIND CONSTITUIREA INTERNAȚIONALEI COMUNISTE. HOTĂRÎREA ADOPTATĂ (4 MARTIE 1919) ¹

Reprezentanții Partidului comunist din Austria germană, ai stîngii Partidului social-democrat din Suedia *, ai Federației muncitorilor revoluționari social-democrați din Balcani, ai Partidului comunist din Ungaria propun constituirea Internaționalei Comuniste.

¹ Pervii Kongres Komunisticeskogo Internationala. Partinoe izdatelstvo, Moskva, 1933, p. 118 și 218 ; Der I. Kongress der Kommunistischen Internationale. Protokoll der Verhandlungen in Moskau vom 2. bis zum 19. März 1919, Hamburg, 1921, p. 131–132.

I. Necesitatea de a lupta pentru dictatura proletariatului reclamă o organizație internațională unitară, închisă, a tuturor elementelor comuniste, care se află pe această platformă.

II. Această constituire este cu atât mai mult o datorie cu cât la Berna, în prezent, și posibil ca și mai târziu, să se facă aceeași încercare și în alte locuri, de a reconstitui vechia Internațională oportunistă și de a reuni toate elementele neclarificate și nehotărâte ale proletariatului; de aceea este necesar să trasăm o linie despărțitoare hotărâtă între elementele proletare revoluționare și cele social-trădătoare.

III. Dacă conferința reunită la Moscova nu ar întemeia Internaționala a III-a, atunci s-ar putea crea impresia că partidele comuniste nu sînt unite; aceasta, desigur, ar slăbi poziția noastră și ar mări confuzia în rîndul elementelor nehotărâte ale proletariatului din toate țările.

IV. Constituirea celei de-a III-a Internaționale devine deci o poruncă istorică necondiționată și trebuie să fie opera conferinței Internaționale Comuniste care are loc la Moscova.

Conferința Comunistă Internațională hotărăște să se constituie în a Treia Internațională și să ia numele de Internaționala Comunistă. Proporția voturilor acordate nu suferă nici o schimbare. Toate partidele, toate organizațiile și grupurile păstrează dreptul ca, în termen de opt luni, să adere în mod definitiv la a Treia Internațională.

III. DECLARAȚIA CU PRIVIRE LA DIZOLVAREA GRUPULUI DE LA ZIMMERWALD. HOTĂRÎREA ADOPTATĂ (4 MARTIE 1919)¹

Conferințele de la Zimmerwald și Kienthal au avut rostul lor într-o vreme cînd trebuiau unite toate elementele proletare dispuse ca, sub o formă sau alta, să protesteze împotriva măcelului imperialist. Dar în gruparea de la Zimmerwald pătrunseseră, alături de elemente hotărît comuniste, elemente «centriste», pacifiste și șovăitoare. Aceste elemente centriste, așa cum a arătat conferința de la Berna, se unesc acum cu social-patrioții spre a lupta contra proletariatului revoluționar, folosind astfel Zimmerwaldul în folosul reacțiunii.

În același timp, mișcarea comunistă a crescut într-o serie de țări și lupta împotriva elementelor centriste, care pun piedici dezvoltării revoluției sociale, a devenit acum sarcina principală a proletariatului revoluționar.

Gruparea de la Zimmerwald și-a trăit traiul. Tot ceea ce era în gruparea de la Zimmerwald cu adevărat revoluționar trece și se unește cu Internaționala Comunistă.

Participanții la Zimmerwald, mai jos semnați, declară că socotesc dizolvată gruparea de la Zimmerwald și cer Biroului Conferinței de la Zimmerwald să depună la Comitetul Executiv al celei de-a III-a Internaționale toate documentele sale.

S. Rakovski, N. Lenin, G. Zinoviev, L. Troțki, Platten

După ce a ascultat raportul tovarășei Balabanova, secretara Comitetului socialist internațional, și al tovarășilor Rakovski, Platten, Lenin, Troțki și Zinoviev, membri ai grupării de la Zimmerwald, primul congres al Internaționalei Comuniste hotărăște:

să considere desființată gruparea de la Zimmerwald

IV. HOTĂRÎRE PRIVIND PROBLEMA ORGANIZĂRII (6 MARTIE 1919)²

Pentru a putea începe fără întârziere lucrările sale, Congresul alege imediat organele necesare, fiind de părere că constituirea definitivă a Internaționalei Comuniste va trebui realizată la viitorul congres, la propunerea Biroului.

¹ Pervii Kongress Kommunisticeskogo Internationala, Partinoe izdatelstvo, Moskva, 1933, p. 132—133; „Der I. Kongress der Kommunistischen Internationale. Protokoll der Verhandlungen in Moskau vom 2 bis zum 19. März 1919“, Hamburg, 1921, p. 147; „Die Kommunistische Internationale. Organ des Exekutiv-Komitees der Kommunistischen Internationale, Verlag „Rote Fahne“, Berlin, August, 1919“, p. 39—40.

² Pervii Kongress... Moskva, 1933, p. 218—219; Der I. Kongress..., Hamburg, 1921, p. 200—201.

Conducerea Internaționalăi Comuniste este încredințată unui Comitet Executiv. Acesta se compune din cîte un reprezentant al fiecăruia dintre partidele comuniste din țările cele mai importante. Partidele din Rusia, Germania, Austria germană, Ungaria, al Federației Balcanice, Elveția și Scandinavia trebuie să-și trimită neîntîrziat reprezentanții lor în primul Comitet Executiv.

Partidele din țările care vor declara adevărul lor înainte de Congresul al II-lea al Internaționalăi Comuniste obțin un loc în Comitetul Executiv.

Pînă la sosirea reprezentanților străini, tovarășii din țara în care își are reședința Comitetul Executiv se însărcinează să asigure munca. Comitetul Executiv alege un birou din cinci persoane.

CONGRESUL AL II-LEA AL INTERNAȚIONALEI COMUNISTE

(Petrograd, 19 iulie și Moscova, 23 iulie — 7 august 1920)

V. STATUTELE INTERNAȚIONALEI COMUNISTE ¹ (ADOPTATE LA 4 AUGUST 1920)

În anul 1864 a fost întemeiată la Londra Asociația Internațională a Muncitorilor, Internaționala I. În Statutele generale ale acestei Asociații Internaționale a Muncitorilor se spune :

„că eliberarea clasei muncitoare trebuie să fie opera clasei muncitoare însăși ; că lupta pentru eliberarea clasei muncitoare nu este o luptă pentru privilegiul de clasă și monopoluri, ci pentru drepturi și datorii egale și pentru desființarea oricărei dominații de clasă ;

că aservirea economică a muncitorului de către acaparatorii mijloacelor de muncă, adică a izvoarelor vieții, stă la baza sclaviei sub toate formele ei, la baza mizeriei sociale, a degradării intelectuale și a dependenței politice ;

că eliberarea economică a clasei muncitoare este, prin urmare, țelul măreț căruia trebuie să-i fie subordonată, ca mijloc, orice mișcare politică ;

că toate încercările făcute pînă acum pentru atingerea acestui țel au dat greș din cauza slabei solidarități a muncitorilor din diferitele ramuri de activitate din fiecare țară și a lipsei unei uniuni frățești a clasei muncitoare din diferitele țări ;

că eliberarea clasei muncitoare nu este o problemă locală sau națională, ci o problemă socială care privește toate țările în care există societatea modernă, și că rezolvarea ei depinde de colaborarea practică și teoretică a țărilor celor mai înaintate ;

că noul avînt pe care l-a căpătat în ultima vreme mișcarea clasei muncitoare în țările industriale cele mai dezvoltate din Europa, trezind noi speranțe, constituie totodată un serios avertisment împotriva repetării vechilor greșeli și impune să se treacă imediat la unirea mișcărilor care mai sînt încă răslețe“.

A II-a Internațională, întemeiată în anul 1889 la Paris, își luase sarcina să continue opera Internaționalăi I-a. Dar în anul 1914, la începutul războiului mondial, ea a suferit o prăbușire completă. A II-a Internațională a pierit subminată de oportunism și doborâtă prin trădarea conducătorilor ei, care au trecut de partea burgheziei.

Internaționala a III-a Comunistă, întemeiată în martie 1919 în capitala Republicii Sovietice Federative Ruse, Moscova, a declarat solemn în fața lumii întregi că ia asupra sa sarcina de a continua și duce la capăt marea operă începută de prima Internațională a Asociației Muncitorilor.

¹ 2-oi Kongress Kommunistischesgo Internationala, Izdatelstvo Kommunisticheskogo Internationala, Petrograd, 1921, p. 619—625 ; Der zweite Kongress der Kommunistischen Internationalen, Wien, 1920, Verlag der Arbeiter — Buchhandlung, p. 106—110.

A III-a Internațională Comunistă s-a constituit la sfârșitul războiului imperialist din 1914—1918, în cursul căruia burghezia imperialistă din diferite țări a sacrificat 20 de milioane de vieți.

„Amintește-ți de războiul imperialist“, iată primul cuvânt pe care Internaționala Comunistă îl adresează fiecărui muncitor, indiferent unde trăiește și ce limbă vorbește. Amintește-ți că datorită existenței orinduirii capitaliste o mină de imperialiști au avut posibilitatea ca, în decurs de patru ani întregi, să constrângă pe muncitorii diferitelor țări să se măcelărească între ei. Amintește-ți că războiul burgheziei a cufundat Europa și întreaga lume în cea mai îngrozitoare foamete și miserie. Amintește-ți că fără răsturnarea capitalismului repetarea unor asemenea războaie criminale este nu numai posibilă, dar și inevitabilă.

Internaționala Comunistă își pune ca țel : să lupte prin toate mijloacele, chiar cu arma în mână, pentru răsturnarea burgheziei internaționale și pentru crearea unei Republici Sovietice internaționale ca etapă de trecere spre suprimarea completă a statului. Internaționala Comunistă consideră dictatura proletariatului ca singurul mijloc ce dă posibilitatea de a elibera omenirea de grozăviile capitalismului. Și Internaționala Comunistă consideră puterea Sovietică ca forma impusă de istorie dictaturii proletariatului.

Războiul imperialist a legat deosebit de strâns destinul proletariatului dintr-o țară cu destinele proletarilor tuturor celorlalte țări. Războiul imperialist a confirmat din nou ceea ce se spunea în Statutele generale ale Internaționalei I-a : că eliberarea muncitorilor nu este o problemă locală sau națională, ci o problemă internațională.

Internaționala Comunistă rupe odată pentru totdeauna cu tradiția Internaționalei a II-a, pentru care nu există în fapt decît popoarele de rasă albă. Internaționala Comunistă își pune ca sarcină eliberarea muncitorilor din lumea întreagă. În rândurile Internaționalei Comuniste se înfrățesc oameni de rasă albă, galbenă, neagră — muncitorii de pe întregul pământ.

Internaționala Comunistă susține fără rezerve cuceririle marii revoluții proletare din Rusia, ale primei revoluții socialiste victorioase în istoria omenirii și cheamă muncitorii din întreaga lume să meargă pe același drum. Internaționala Comunistă se angajează să susțină orice republică sovietică, indiferent unde s-ar crea ea.

Internaționala Comunistă știe că pentru a cuceri mai repede victoria, Asociația Muncitorilor care luptă pentru desființarea capitalismului și instaurarea comunismului trebuie să aibă o organizație puternică centralizată. Internaționala Comunistă trebuie să reprezinte cu adevărat și în fapt un partid comunist unitar al întregii lumi. Partidele, care activează în fiecare țară, apar numai ca secțiuni ale acesteia. Aparatul organizatoric al Internaționalei Comuniste trebuie să asigure muncitorilor din fiecare țară posibilitatea de a primi în orice moment ajutorul cel mai mare posibil din partea muncitorilor organizați din celelalte țări.

În acest scop, Internaționala Comunistă adoptă următoarele puncte ale Statutelor :

Art. 1. Noua Asociație Internațională a Muncitorilor se întemeiază cu scopul de a organiza acțiuni comune ale proletarilor din diferite țări, tinzînd spre un singur scop : răsturnarea capitalismului, instaurarea dictaturii proletariatului și a unei Republici internaționale Sovietice pentru înlăturarea deplină a claselor și realizarea socialismului, această primă treaptă a societății comuniste.

Art. 2. Noua Asociație Internațională a Muncitorilor se numește : „Internaționala Comunistă“.

Art. 3. Toate partidele afiliate la Internaționala Comunistă poartă numele : „Partidul comunist“ din cutare sau cutare țară (secțiune a Internaționalei Comuniste).

Art. 4. Instanța supremă a Internaționalei Comuniste este congresul mondial al tuturor partidelor și organizațiilor afiliate ei. Congresul mondial se întrunește cu regularitate în fiecare an. Numai congresul mondial poate modifica programul Internaționalei Comuniste. Congresul mondial examinează și hotărăște asupra celor mai importante probleme ale programului și ale tacticii, care privesc activitatea Internaționalei Comuniste. Numărul de voturi deliberative de care se va bucura fiecare partid sau organizație va fi stabilit printr-o hotărîre specială a Congresului.

Art. 5. Congresul mondial alege un Comitet Executiv al Internaționalei Comuniste care devine organul conducător al Internaționalei Comuniste în intervalul de timp dintre congresele mondiale ale Internaționalei Comuniste. Comitetul Executiv este răspunzător numai față de Congresul mondial.

Art. 6. Sediul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste este stabilit de fiecare dată de Congresul mondial.

Art. 7. Un congres mondial extraordinar al Internaționalăi Comuniste poate fi convocat fie printr-o hotărîre a Comitetului Executiv, fie la cererea a jumătate din numărul partidelor care erau afiliate la data ultimului congres mondial al Internaționalăi Comuniste.

Art. 8. Munca principală a Comitetului Executiv revine partidului din țara în care congresul mondial a fixat sediul Comitetului Executiv. Partidul din țara respectivă trimite în Comitetul Executiv cinci reprezentanți cu vot deliberativ. În afară de aceasta, zece pînă la treisprezece dintre partidele comuniste cele mai importante, confirmate pe lista congresului mondial ordinar, trimit cîte un reprezentant cu vot deliberativ în Comitetul Executiv. Celelalte partide sau organizații afiliate Internaționalăi Comuniste au dreptul să trimită în Comitetul Executiv cîte un reprezentant cu vot consultativ.

Art. 9. Comitetul Executiv conduce întreaga activitate a Internaționalăi Comuniste între două sesiuni, publică, în cel puțin patru limbi, organul central al Internaționalăi Comuniste (revista „Internațională Comunistă”), publică — în numele Internaționalăi Comuniste — manifeste pe care le crede indispensabile și dă tuturor partidelor și organizațiilor afiliate la Internațională Comunistă instrucțiuni cu putere de lege. Comitetul Executiv al Internaționalăi Comuniste are dreptul să ceară partidelor afiliate excluderea de grupuri și persoane care încalcă disciplina internațională, precum și excluderea din Internațională Comunistă a acelor partide, care se opun hotărîrilor congresului mondial. Aceste partide au dreptul să facă apel la congresul mondial. La nevoie, Comitetul Executiv organizează în diferite țări birouri auxiliare tehnice și altele, care îi sînt în întregime subordonate. Reprezentanții Comitetului Executiv îndeplinesc sarcinile lor politice în contact strîns cu Comitetul Central al partidului din țara respectivă.

Art. 10. Comitetul Executiv al Internaționalăi Comuniste are dreptul să coopereze, acordîndu-se vot consultativ, pe reprezentanții acelor organizații și partide neafiliate la Internațională Comunistă, dar care simpatizează și se află apropiate de aceasta.

Art. 11. Organele de presă ale tuturor partidelor și organizațiilor afiliate Internaționalăi Comuniste sau cei ce simpatizează cu ea sînt obligate să publice toate documentele oficiale ale Internaționalăi Comuniste și ale Comitetului său Executiv.

Art. 12. Situația generală din întreaga Europă și din America impune comuniștilor din întreaga lume obligația de a crea, paralel cu organizațiile lor legale, și organizații comuniste ilegale. Comitetul Executiv are datoria să vegheze ca pretutindeni să se înlăptuiască, practic, aceasta.

Art. 13. De regulă, toate legăturile politice ale partidelor, afiliate la Internațională Comunistă, între ele se fac prin intermediul Comitetului Executiv al Internaționalăi Comuniste. În cazuri urgente, legătura se stabilește direct însă, în același timp, va fi informat și Comitetul Executiv.

Art. 14. Sindicatele care se află pe poziția comunismului și care se află unite pe plan internațional sub conducerea Internaționalăi Comuniste formează o secție sindicală a Internaționalăi Comuniste. Aceste sindicate își trimit reprezentanții la congresul mondial al Internaționalăi Comuniste prin intermediul partidelor comuniste din țările respective. Secția sindicală a Internaționalăi Comuniste delegă unul din membrii săi în Comitetul Executiv al Internaționalăi Comuniste, cu drept de vot deliberativ. Comitetul Executiv al Internaționalăi Comuniste are dreptul să trimită un reprezentant cu drept de vot deliberativ în secția sindicală a Internaționalăi Comuniste.

Art. 15. Internațională Tineretului Comunist, ca membru al Internaționalăi Comuniste, este subordonată acesteia și Comitetului ei Executiv, ca și toate celelalte. În Comitetul Executiv al Internaționalăi Comuniste este delegat un reprezentant al Comitetului Executiv al Internaționalăi Tineretului Comunist, cu drept de vot deliberativ. Comitetul Executiv al Internaționalăi Comuniste are dreptul să delege în Comitetul Executiv al Internaționalăi Tineretului Comunist reprezentantul său, cu drept de vot deliberativ.

Art. 16. Comitetul Executiv al Internaționalăi Comuniste confirmă secretarul internațional al mișcării feminine comuniste și organizează secția de femei a Internaționalăi Comuniste.

Art. 17. Orice membru al Internaționalăi Comuniste care pleacă dintr-o țară în alta, primește un sprijin frățesc din partea membrilor Internaționalăi Comuniste din țara respectivă.

VI. CONDIȚIILE DE PRIMIRE ÎN INTERNAȚIONALA COMUNISTĂ¹

La primul congres, de constituire, al Internaționalei Comuniste n-au fost elaborate condițiile precise de primire a diferitelor partide în Internaționala a III-a. În momentul convocării primului congres, în majoritatea țărilor nu existau decît curente și grupuri comuniste.

Altele sînt împrejurările în care se întrunește al II-lea Congres mondial al Internaționalei Comuniste. În prezent, în majoritatea țărilor există nu numai orientări și curente comuniste, ci organizații și partide comuniste.

Acum tot mai des partide și grupuri care nu demult mai făceau parte din Internaționala a II-a se adresează Internaționalei Comuniste intrucît doresc să intre în Internaționala a III-a, dar în realitate n-au devenit comuniste. Internaționala a II-a este definitiv zdrobită. Partidele și grupurile intermediare ale „centrului”, văzînd situația absolut disperată a Internaționalei a II-a, încearcă să se rezeme de Internaționala Comunistă, care se întărește din ce în ce mai mult, sperînd totodată să-și păstreze o „autonomie” care să le dea posibilitatea să promoveze vechea lor politică oportunistă sau „centristă”. Internaționala Comunistă devine, într-un anumit grad, o modă.

Dorința unor grupuri conducătoare ale „centrului” de a intra acum în Internaționala a III-a constituie o confirmare indirectă a faptului că Internaționala Comunistă a câștigat simpatia unei majorități a muncitorilor conștienți din lumea întreagă și că pe zi ce trece devine o forță tot mai importantă.

În anumite împrejurări, Internaționala Comunistă poate fi în primejdia de a fi diluată de grupurile șovăielnice și inconsecvente, care nu s-au dezbărat încă de ideologia Internaționalei a II-a.

În afară de aceasta, în unele partide mari (Italia, Suedia, Norvegia, Iugoslavia ș.a.) a căror majoritate se situează pe punctul de vedere al comunismului, persistă pînă în prezent o însemnată aripă reformistă și social-pacifistă, care nu așteaptă decît momentul pentru a ridica din nou capul, pentru a începe sabotarea activă a revoluției proletare și a ajuta în felul acesta burghezia și Internaționala a II-a.

Nici un comunist nu trebuie să uite învățămintele pe care ni le-a oferit Republica Sovietică Ungară. Unirea comunistilor maghiari cu așa-numiții social-democrați de „stînga” a costat scump proletariatul maghiar.

Avînd în vedere toate acestea, al II-lea Congres mondial consideră necesar să stabilească condiții absolut precise în ceea ce privește primirea de noi partide, precum și să arate partidelor care au fost deja primite în Internaționala Comunistă ce obligații le revin.

Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste hotărăște : pentru a face parte din Internaționala Comunistă trebuie îndeplinite următoarele condiții :

1. Propaganda și agitația desfășurate zi de zi trebuie să aibă un caracter cu adevărat comunist și să se conformeze programului și hotărîrilor Internaționalei a III-a. Toate organele de presă aflate în mîinile partidului trebuie să fie redactate de comuniști de nădejde care și-au dovedit devotamentul față de cauza revoluției proletare. Despre dictatura proletariatului trebuie să se vorbească nu pur și simplu, ca despre o formulă curentă, învățată pe de rost ; ea trebuie propagată în așa fel, încît necesitatea ei pentru fiecare muncitor, muncitoare, soldat și țăran de rînd să reiasă din experiența vieții, sistematic înregistrată de presa noastră zi cu zi.

Presă periodică și neperiodică și toate editurile de partid trebuie să fie subordonate în întregime Comitetului Central al partidului, indiferent dacă în momentul respectiv partidul se află în totalitatea lui legal sau ilegal. Este inadmisibil ca editurile să abuzeze de autonomia lor și să ducă o politică care nu corespunde deplin politicii sovietice a partidului.

În coloanele ziarelor, în adunări populare, în sindicate, în cooperative, pretutindeni unde vor avea acces partizanii Internaționalei a III-a trebuie înfierată, în mod sistematic și necruțător, nu numai burghezia, ci și ajutoarele ei, reformiștii de toate nuanțele.

2. Orice organizație care dorește să facă parte din Internaționala Comunistă este datoră să înlăture în mod sistematic și metodic din posturile de răspundere cit de cit însemnate din mișcarea muncitorească (organizație de partid, redacție, sindicat, fracțiune parlamentară, cooperativă, consiliu municipal etc.) pe reformiști și pe adepții „centrului” și să pună în locul lor comuniști de nădejde, fără să se sînchi-

¹ 2-oi Kongress..., Petrograd, 1921, p. 560—567 ; W. I. Lenin, Sämtliche Werke, Bd. XXV, Wien-Berlin, 1930, p. 693—698.

sească dacă la început vor fi uneori nevoiți să înlocuiască activiști „experimentați” cu muncitori de rând.

3. Aproape în toate țările Europei și Americii, lupta de clasă intră în faza războiului civil. În aceste condiții comunistii nu se pot încrede în legalitatea burgheză. Ei sînt obligați să creeze pretutindeni un aparat ilegal paralel, care în momentul hotărîtor să poată ajuta partidul să-și îndeplinească datoria față de revoluție. În toate țările în care, ca urmare a stării de asediu sau a legilor excepționale, comunistii nu au posibilitate să-și desfășoare întreaga activitate în mod legal, este absolut necesar ca munca legală să fie îmbinată cu munca ilegală.

4. Obligația de a propaga ideile comuniste implică mai cu seamă necesitatea de a desfășura o propagandă sistematică și perseverentă în cadrul armatei. Acolo unde această agitație este interzisă prin legi excepționale, trebuie dusă ilegal. Refuzul unei asemenea munci ar fi asemănătoare cu o trădare a datoriei revoluționare și incompatibilă cu apartenența la Internaționala a III-a.

5. Este necesar să se desfășoare o agitație sistematică și metodică la sate. Clasa muncitoare nu-și poate consolida victoria dacă nu este sprijinită cel puțin de o parte din muncitorii agricoli și din țăranii săraci și dacă nu a neutralizat, prin politica dusă, o parte din restul satului. În epoca actuală, munca comunistă la sate capătă o importanță primordială. Această muncă trebuie dusă mai ales cu ajutorul muncitorilor comuniști revoluționari (de la orașe și de la sate) care au legături cu satul. Renunțarea la această muncă sau trecerea ei în mîini nesigure, semireformiste echivalează cu renunțarea la revoluția proletară.

6. Orice partid care dorește să facă parte din Internaționala a III-a este obligat nu numai să demaște social-patriotismul fățiș, dar și falsitatea și fățărnicia social-pacifismului: să demonstreze sistematic muncitorilor că fără răsturnarea revoluționară a capitalismului nici un fel de tribunale internaționale de arbitraj, nici un fel de discuții cu privire la reducerea înarmărilor, nici o reorganizare „democratică” a Ligii popoarelor nu vor putea scăpa omenirea de noi războaie imperialiste.

7. Partidele care doresc să facă parte din Internaționala Comunistă sînt obligate să recunoască necesitatea unei rupturi totale și absolute cu reformismul și cu politica „de centru” și să propage ideea acestei rupturi în cercurile cele mai largi ale membrilor de partid. Fără acest lucru nu este cu putință o politică comunistă consecventă.

Internaționala Comunistă cere în mod absolut și ultimativ ca această ruptură să fie efectuată în timpul cel mai scurt. Internaționala Comunistă nu poate admite ca oportuniști notorii ca, de pildă, Turati, Kautsky, Hilferding, Hillquit, Longuet, Macdonald, Modigliani etc. să aibă dreptul să se considere membri ai Internaționalei a III-a. Urmarea unei asemenea situații ar fi că Internaționala a III-a ar semăna în cel mai înalt grad cu răposata Internațională a II-a.

8. În problema coloniilor și a naționalităților asuprite este necesar ca partidele din țările a căror burghezie posedă colonii și asuprește alte națiuni să promoveze o linie deosebit de precisă și de clară. Orice partid care dorește să facă parte din Internaționala a III-a este obligat să demaște fără cruțare mașinațiile imperialiștilor „proprii” în colonii, să sprijine nu în vorbă, ci în faptă orice mișcare de eliberare în colonii, să ceară alungarea imperialiștilor „proprii” din aceste colonii, să cultive în inimile muncitorilor din țara respectivă o atitudine cu adevărat frățească față de populația muncitoare din colonii și față de naționalitățile asuprite și să ducă în rîndurile trupelor țării respective o agitație sistematică împotriva oricărei asupririi a popoarelor coloniale.

9. Orice partid care dorește să facă parte din Internaționala Comunistă este obligat să ducă sistematic și perseverent o muncă comunistă în cadrul sindicatelor, consiliilor muncitorești, consiliilor de fabrică, cooperativelor și celorlalte organizații muncitorești de masă. În cadrul acestor organizații trebuie să fie formate celule comuniste care, printr-o muncă îndelungată și stăruitoare, să cîștige sindicatele și celelalte organizații pentru cauza comunismului. Aceste celule sînt obligate ca în munca lor de zi cu zi să demaște la fiecare pas trădarea social-patrioților și oscilările „centrului”. Aceste celule comuniste trebuie să fie în întregime subordonate partidului în ansamblul său.

10. Fiecare partid care face parte din Internaționala Comunistă este obligat să ducă o luptă îndrîjită împotriva „Internaționalei” de la Amsterdam a sindicatelor galbene. El trebuie să propage stăruitor în rîndurile muncitorilor organizații în sindicate ideea necesității de a rupe cu Internaționala galbenă de la Amsterdam. El trebuie să sprijine prin toate mijloacele uniunea internațională a sindicatelor roșii care ia naștere și care aderă la Internaționala Comunistă.

11. Partidele care doresc să facă parte din Internaționala a III-a sînt obligate să revizuiască componența fracțiunilor lor parlamentare, să înlăture din rîndurile

acestora elementele nesigure, să subordoneze aceste fracțiuni în fapt, și nu în vorbă, Comitetelor Centrale ale partidelor, să ceară fiecărui parlamentar comunist să-și subordoneze întreaga sa activitate intereselor propagandei și agitației cu adevărat revoluționare.

12. Partidele care fac parte din Internaționala Comunistă trebuie să fie construite pe baza principiului „centralismului” democratic. În actuala epocă de accentuare a războiului civil, un partid comunist își va putea îndeplini datoria numai dacă va fi organizat în modul cel mai centralist, dacă în rindurile lui va domni o disciplină de fier, vecină cu disciplina militară, și dacă centrul lui de partid va fi un organ investit cu autoritate și cu largi împuterniciri și care să se bucure de încrederea generală a membrilor de partid.

13. Partidele comuniste din țările în care comuniștii își desfășoară activitatea în mod legal trebuie să procedeze periodic la curățirea rindurilor organizațiilor de partid (reinregistrări ale membrilor), pentru a curăți sistematic partidul de elementele mic-burghize care se strecoară inevitabil în rindurile lui.

14. Orice partid care dorește să facă parte din Internaționala Comunistă este obligat să acorde un sprijin neprecupețit oricărei republici sovietice, în lupta ei împotriva forțelor contrarevoluționare. Partidele comuniste trebuie să desfășoare o propagandă neîncetată pentru a convinge muncitorii să refuze transportarea materialului de război destinat dușmanilor republicilor sovietice; ele trebuie să desfășoare propaganda legală sau ilegală, în rindurile trupelor trimise să sugrume republicile muncitorești etc.

15. Partidele care pină în prezent continuă să rămână la vechile programe social-democrate sînt obligate să revizuiască în cel mai scurt termen cu putință aceste programe și să elaboreze, potrivit condițiilor speciale ale țării lor, un program nou, comunist, în spiritul hotărîrilor Internaționalei Comuniste. De regulă, programul fiecărui partid care face parte din Internaționala Comunistă trebuie să fie aprobat de congresul extraordinar al Internaționalei Comuniste sau de Comitetul Executiv. În cazul cînd Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste nu aprobă programul unui partid sau al altuia, partidul respectiv are drept să facă apel la congresul Internaționalei Comuniste.

16. Toate hotărîrile congreselor Internaționalei Comuniste, ca și hotărîrile Comitetului ei Executiv, sînt obligatorii pentru toate partidele care fac parte din Internaționala Comunistă. Internaționala Comunistă, care activează în condițiile celui mai înverșunat război civil, trebuie să fie construită într-un mod mult mai centralizat decît a fost construită Internaționala a II-a. În același timp, Internaționala Comunistă și Comitetul Executiv sînt obligate, desigur, ca în toată munca lor să țină seama de întreaga diversitate a condițiilor în care sînt nevoite să lupte și să activeze diferitele partide, și să nu adopte hotărîri obligatorii pentru toți decît în problemele în care astfel de hotărîri sînt posibile.

17. În legătură cu cele de mai sus toate partidele care doresc să intre în Internaționala Comunistă trebuie să-și schimbe denumirea. Fiecare partid care dorește să intre în Internaționala Comunistă trebuie să poarte denumirea: partidul comunist din cutare sau cutare țară (secție a Internaționalei a III-a, Comuniste). Problema denumirii nu este numai o problemă de formă, ci de mare importanță. Internaționala Comunistă a declarat o luptă hotărîtă împotriva întregii lumi burghize și împotriva tuturor partidelor social-democrate galbene. Pentru fiecare muncitor de rînd deosebirea dintre partidele comuniste și vechile partide „social-democrate” sau „socialiste” oficiale, care au trădat stîndardul clasei muncitoare, trebuie să fie cit se poate de limpede.

18. Toate organele de presă centrale ale partidelor din toate țările sînt obligate să tipărească toate documentele importante ale Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste.

19. Toate partidele aparținînd Internaționalei Comuniste sau care au cerut afilierea sînt obligate ca în cel mai scurt termen, însă nu mai tîrziu de patru luni după congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste, să convoace un congres extraordinar, pentru a examina aceste obligații. Comitetele Centrale trebuie să se îngrijească ca hotărîrile celui de al II-lea Congres al Internaționalei Comuniste să fie aduse la cunoștința tuturor organizațiilor locale.

20. Partidele care în prezent doresc să intre în Internaționala a III-a, dar care pînă acum nu și-au schimbat radical vechea lor tactică, trebuie ca înainte de intrarea lor în Internaționala a III-a, să se îngrijească ca nu mai puțin de 2/3 din membrii Comitetelor lor Centrale și ale tuturor organismelor centrale de partid importante să se compună din tovarăși, care încă înainte de Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste s-au pronunțat public și cu claritate pentru afilierea la Internaționala Comunistă. Excepții sînt admise cu aprobarea Comitetului Executiv al Inter-

naționalei a III-a. Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste are dreptul să facă excepții și pentru reprezentanții „centrului” menționat în articolul 7.

21. Membrii de partid, care resping în principiu obligațiile și tezele stabilite de Internaționala Comunistă, trebuie să fie excluși din partid.

Același lucru este valabil pentru delegații congreselor de partid extraordinare.

VII. HOTĂRÎREA PREZIDIUMULUI COMITETULUI EXECUTIV AL INTERNAȚIONALEI COMUNISTE ¹

Rolul istoric al Internaționalei Comuniste, constituită în anul 1919 în urma prăbușirii celor mai multe din vechile organizații muncitorești dinainte de război, a constat în faptul, că ea a apărut învățătura marxistă de la vulgarizarea și deformarea ei de către elementele oportuniste din mișcarea muncitorească, a contribuit într-o serie de țări la stringerea muncitorilor de avangardă în partide cu adevărat muncitorești, ajutând la mobilizarea maselor celor care muncesc pentru apărarea intereselor economice și politice, pentru lupta împotriva fascismului și a războiului ce se pregătea.

Internaționala Comunistă a demascat la timp semnificația adevărată a „pactului anticomintern” ca unealta pregătirii războiului de către hitleriști. Ea a demascat încontinuu, cu mult înainte de război, activitatea josnică de subminare a hitleriștilor în statele străine, mascată de strigătele lor despre un pretins amestec al Internaționalei Comuniste în treburile interne ale acestor state.

Dar încă cu mult înainte de război, devenea tot mai clar că pe măsura complicării situației atât interne cât și internaționale a diferitelor țări, rezolvarea problemelor mișcării muncitorești din fiecare țară separată, prin forțele unui centru internațional, oricare ar fi el, va întâmpina piedici de netrecut.

Deosebirea adică dintre căile istorice de dezvoltare ale diferitelor țări, de asemenea caracterul deosebit și chiar contradictoriu al ordinii lor sociale, ritmul și nivelul diferit al dezvoltării lor politice, sociale și economice, gradul deosebit de dezvoltare, de conștiință și de organizare al clasei muncitoare au determinat deosebirea adică a problemelor ce se pun în fața clasei muncitoare în diferite țări.

Tot mersul evenimentelor în sfertul de secol scurs și experiența acumulată de Internaționala Comunistă au confirmat în mod convingător că formele de organizare a unității muncitorilor, adoptate de primul congres al Internaționalei Comuniste și care corespundea cerințelor inițiale ale perioadei de renaștere a mișcării muncitorești, deveneau tot mai învechite pe măsura creșterii acestei mișcări și a complicării problemelor ei și se transformau chiar într-o piedică a consolidării partidelor muncitorești naționale.

Războiul mondial dezlănțuit de hitleriști a făcut ca deosebirile în situația diferitelor țări să devină și mai accentuate, săpînd un șanț adînc între țările devenite purtătoare ale tiraniei hitleriste și popoarele iubitoare de libertate reunite într-o puternică coaliție antihitleristă. În timp ce în țările blocului hitlerist sarcina principală a muncitorilor, a oamenilor muncii și a tuturor oamenilor cinstiți constă în a contribui în toate modurile la înfringerea acestui bloc pe calea subminării interne a mașinii de război hitleriste și a contribui la răsturnarea guvernelor vinovate de dezlănțuirea războiului, în țările coaliției antihitleriste datoria sfîntă a maselor largi populare și în primul rînd a muncitorilor constă în sprijinirea prin toate mijloacele a efortului de război al guvernelor acestor țări în scopul zdrobirii cît mai grabnice a blocului hitlerist și asigurarea alianței între popoarele iubitoare de libertate pe baza independenței lor. În același timp nu trebuie scăpat din vedere că și țările separate, aderente la coaliția antihitleristă au și problemele lor speciale. Așa, de exemplu, în regiunile și statele ocupate de hitleriști, în țările care și-au pierdut independența, sarcina principală a muncitorilor de avangardă și a maselor populare

lari este de a desfășura lupta înarmată care să se transforme în războiul de eliberare națională împotriva Germaniei hitleriste.

În același timp, războiul de eliberare al popoarelor iubitoare de libertate împotriva tiraniei hitleriste, care a pus în mișcare cele mai largi mase populare, ce se string fără deosebire de apartenența lor de partid și de religie în rindurile puternicei coaliții antihitleriste, a arătat cu o claritate și mai mare că ridicarea națională și mobilizarea maselor pentru cea mai grabnică victorie asupra dușmanului, pot fi realizate în modul cel mai bun și mai rodnic de avangarda mișcării muncitorești a fiecărei țări în cadrul statului său.

Încă cel de al VII-lea congres al Cominternului, care a avut loc în anul 1935, ținând cont de modificările petrecute atît în situația internațională, cît și în mișcarea muncitorească, care cerea o mobilitate și o mai mare independență a secțiilor lui în domeniul problemelor ce li se puneau în față, a subliniat necesitatea pentru Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste, „de a pleca la rezolvarea tuturor cerințelor mișcării muncitorești de la condițiunile concrete și particularitățile fiecărei țări, de a evita, ca regulă, amestecul direct în treburile de organizare internă a partidelor comuniste“.

Internaționala Comunistă a fost condusă de aceleași considerațiuni, luînd act și aprobind hotărîrea partidului comunist al Statelor Unite, în noiembrie 1940, despre ieșirea lui din rindurile Internaționalei Comuniste.

Călăuziți de învățătura întemeietorilor marxism-leninismului, comuniștii n-au fost niciodată partizanii păstrării formelor de organizare învechite; ei totdeauna au supus formele de organizare a mișcării muncitorești și metodele de lucru ale acestora, intereselor politice fundamentale a mișcării muncitorești, luată în ansamblul ei, particularităților situației istorice concrete date și acelor probleme care decurg direct din această situație.

Ei țin minte exemplul marelui MARX care a strîns pe muncitorii de avangardă în rindurile „Asociației Internaționale a Muncitorilor“, iar după ce Internaționala I-a și-a îndeplinit sarcina ei istorică, punînd bazele pentru dezvoltarea partidelor muncitorești din țările Europei și ale Americii, a executat, în urma necesității devenite actuală a creării partidelor naționale muncitorești de masă, dizolvarea Internaționalei I-a, întrucît această formă de organizare nu mai corespundea necesităților momentului.

Plecînd de la considerațiunile expuse mai sus și ținînd seamă de creșterea și maturitatea politică a partidelor comuniste și a cadrelor lor conducătoare în diferitele țări, de asemenea ținînd seama de faptul că în decursul războiului actual mai multe secții au ridicat chestiunea dizolvării Internaționalei Comuniste ca centru de conducere a mișcării internaționale muncitorești, Prezidiumul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste, neavînd posibilitatea, în condițiunile războiului mondial, de a convoca Congresul Internaționalei Comuniste, își permite de a depune spre aprobarea secțiilor Internaționalei Comuniste, propunerea următoare :

A dizolva Internaționala Comunistă ca centru de conducere a mișcării muncitorești internaționale, liberînd secțiile Internaționalei Comuniste de obligațiile decurgînd din regulamentele și deciziile congreselor Internaționalei Comuniste.

Prezidiumul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste face un apel tuturor aderenților Internaționalei Comuniste de a-și concentra forțele pentru sprijinirea prin toate mijloacele și pentru participarea activă la războiul eliberator al popoarelor și al statelor coaliției antihitleriste pentru cea mai grabnică înfringere a dușmanului de moarte al muncitorilor — a fascismului german și a aliașilor și vasalilor săi.

MEMBRII PREZIDIUMULUI COMITETULUI EXECUTIV AL INTERNAȚIONALEI COMUNISTE : DIMITROFF, GOTTWALD, JDANOV, KOLAROV, KOPLENIK, KUUSINEN, MANULSKY, MARTY, PIECK, TOREZ, FLORIN, ERCOLI :

La prezenta hotărîre au aderat următorii reprezentanți ai partidelor comuniste : BIANCO (ITALIA), DOLORES IBARRURI (SPANIA), LEHTINEN (FINLANDA), ANA PAUKER (ROMÂNIA), RAKOSI (UNGARIA).

VIII. RĂSPUNSUL TOVARĂȘULUI

I. STALIN LA ÎNTREBAREA

CORRESPONDENTULUI ȘEF

AL AGENȚIEI REUTER,

LA MOSCOVA

La 21 mai, d. King, corespondentul șef al agenției Reuter, la Moscova, a adresat Președintelui Consiliului Comisarilor Poporului, tov. I. Stalin, o scrisoare prin care îl ruga să răspundă la o întrebare care interesează opinia publică engleză.

Tovarășul I. STALIN a răspuns d-lui King prin următoarea scrisoare :

„Domnule King, mi-ați adresat rugămintea de a da răspuns la întrebarea pusă de Dv. în legătură cu dizolvarea Internaționalei Comuniste. Vă trimit răspunsul la întrebarea Dv.

ÎNTREBAREA : Comentariile britanice privitoare la hotărîrea de a dizolva Internaționala Comunistă au fost foarte favorabile. Care este punctul de vedere sovietic asupra acestei chestiuni și ce influență va avea acest eveniment asupra viitoarelor relații între state ?

RĂSPUNS : Dizolvarea Internaționalei Comuniste este justă și oportună deoarece această dizolvare ușurează organizarea asaltului comun al tuturor popoarelor iubitoare de pace împotriva inamicului comun, — împotriva hitlerismului.

Dizolvarea Internaționalei Comuniste este justă deoarece această dizolvare :

a) demască minciuna hitleristă, că Moscova ar intenționa să se amestece în treburile interne ale altor țări și să le bolșevizeze. Acum acestei minciuni i s-a pus, în sfîrșit, capăt ;

b) demască calomniile dușmanilor comunismului din sinul mișcării muncitorești că partidele comuniste din diferite țări nu desfășoară activitatea lor în interesul popoarelor lor, ci conform ordinelor primite „din afară“. Acum și acestei calomnii i s-a pus capăt ;

c) ușurează munca patrioților din toate țările iubitoare de libertate în vederea unificării tuturor forțelor progresiste și unirea lor, indiferent de apartenența lor de partid și de religie, într-o singură tabără național-eliberatoare de luptă împotriva fascismului ;

d) ușurează munca patrioților din toate țările pentru unirea tuturor popoarelor într-o singură tabără internațională de luptă împotriva primejdiei dominației mondiale a hitlerismului și pregătește terenul pentru organizarea alianței tuturor popoarelor pe baza egalității lor.

Toate aceste împrejurări arată că, dizolvarea Internaționalei Comuniste servește pentru consolidarea mai departe a frontului unic al aliaților și al tuturor națiunilor unite în lupta contra tiraniei fasciste.

Socot dizolvarea Internaționalei Comuniste cît se poate de oportună tocmai în momentul actual cînd fiara fascistă își încordează ultimele ei forțe și cînd este necesar să se organizeze asaltul comun al țărilor iubitoare de libertate pentru a doborî definitiv această fiară și a elibera popoarele de sub jugul fascist.

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR FASCISTE REACȚIONARE ÎN EUROPA

1933 — AUSTRIA

Fascismul și-a dobândit numele sub care este cunoscut în istorie dintr-o vocabulă a lexicului italian și a atins apogeul ferocității asazine în cel de-al treilea Reich. Dar monstruoasa lui ideologie, ca și unele dintre practicile sale antiomane, au văzut pentru prima oară lumina zilei nu pe teritoriul celor două protagoniste ale barbariei de extremă dreaptă, ci pe meleagurile unei țări mici, situată între Italia și Germania. Este vorba de Austria.

Inspăimântate de lupta din ce în ce mai dîră pentru eliberare a națiunilor și naționalităților întemnițate în imperiul habsburgic, cercurile conducătoare ale clasei latifundiarilor și ale marii burghezii de limbă germană au creat, încă din a doua jumătate a secolului trecut, o serie de organizații ale căror sloganuri prefigurau, în stare embrionară, leit-motivele dogmelor naziste de mai târziu. În 1861, fabricantul Julius Krickl a întemeiat, la Viena, primul Turnverein, asociație cu scopuri pretins sportive, sub care se ascundeau obiective politice, bazate pe „supremația rasei germane asupra celorlalte populații din imperiu”. Drapelul noului „club” a fost bottezat în Marea Baltică, pentru a simboliza „orientarea prusiană și nordică a aderenților săi”¹. Cîțiva ani mai târziu, sub influența lui Krickl și a baronului von Tief, o serie de asociații studențești (Burschenschaften) din Viena, Graz și Praga, au exclus din rîndurile lor pe toți negermanii, „deoarece numai germanii — și nu slavii, ungurii sau evreii — reprezintă pepiniera veritabilei intelectualități de mine și de totdeauna”².

În 1878, extrema dreaptă a Austriei a căpătat un lider căruia, cu mai bine de o jumătate de secol mai târziu, Hitler avea să-i aducă omagiile sale în faimoasa „Mein Kampf”: Georg von Schönerer³. Acesta era fiul unui îmbogățit de pe urma construcțiilor de căi ferate, care-și cumpărase un titlu nobiliar și un castel în apropiere de Viena. Grație imenselor resurse de care dispunea și a sistemului electoral censitar, care restringea la minimum numărul alegătorilor, tînărul Schönerer a devenit deputat în Parlament (Reichsrat) încă înainte de a împlini vîrsta de treizeci de ani.

În Reichsrat, el a aderat la „clubul pangerman”, care se pronunța împotriva dualismului cu Ungaria, pentru alipirea cu Germania și pentru germanizarea rapidă și fără menajamente a Boemiei și Moraviei⁴. În 1878, Schönerer a ținut, la tribuna Parlamentului, un discurs care se încheia astfel: „Din ce în ce mai adesea și tot mai tare și mai tare răsună chemarea în țările coroanei germane (Austria — n.n.):

¹ Francisc L. Carsten, *Fascist Movements in Austria*, Londra, 1977, p. 10.

² Otto Riedel, *Osterreichs Rassismus*, Viena, 1969, p. 39—40.

³ F. L. Carsten, *Op. cit.*, p. 11.

⁴ Andrew Gladding Whiteside, *National-Sozialismus in Österreich vor 1918*, Frankfurt-am-Main, 1961, p. 21.

ce minunat ar fi să aparținem Imperiului german!⁵. Trei ani mai târziu, el a emis o proclamație către „camarazii săi de rasă“ (Stammesgenossen), termen ce avea să fie preluat ca atare de către naști.

În deceniul 1880—1890, antisemitismul a devenit parte integrantă din programul grupării politice conduse de Schönerer, care declara în 1888: „Antisemitismul nostru nu se îndreaptă împotriva religiei iudaice, ci împotriva trăsăturilor rasiale ale evreilor“⁶. Trecerea de la vechiul antisemitism, generat de anumite prejudecăți religioase sau de considerente pur economice și sociale, la un antisemitism întemeiat pe discriminări „rasiale“ s-au dublat simultan de o exaltare a pretinselor „calități superioare ale neamului nordic german“. Aceste teze i-au creat lui Schönerer un loc aparte în cadrul mișcărilor de extremă dreaptă din Austria și, pînă la un punct, din întreaga Europă.

În afara susținătorilor furnizați, în mod firesc, de o aristocrație încă puternică și de o mare burghezie în plină dezvoltare, Schönerer și-a recrutat adepți din rândurile micilor producători și comercianți, amenințați în existența lor economică de vechile privilegii ale feudalilor și de noua tehnologie a monopolurilor pe cale de încheiere. Nu este deloc o simplă coincidență faptul că acest precursor al nazismului și-a găsit exact aceeași clientelă politică pe care avea să o folosească Hitler, peste aproape o jumătate de veac, pentru a acapara puterea în Germania.

Similitudini se întîlnesc la tot pasul. Înfocat propovăduitor al Anschluss-ului, Schönerer a fost cel care a inventat, în 1884, numele de Ostmark pentru o Austrie anexată la Imperiul german, nume pe care avea să-l utilizeze și Hitler în 1938. Nu lipsea nici măcar demagogia pseudorevoluționară (să nu uităm că numele complet al partidului nazist era Partidul Național Socialist German al Muncitorilor). În 1882, Schönerer — marele capitalist — declara, cu un cinism de care nu s-ar fi rușinat urmașii lui cu zvastică: „Dacă vreodată va fi necesar să se recurgă la violență pentru binele muncitorilor, eu voi fi primul care o voi face“⁷. Peste alți trei ani, el scria în publicația Unverfälschte Deutsche Worte, („Cuvinte germane nefalsificate“) pe care-o înființase și o subvenționa din profiturile stoarse prin exploatarea proletariatului: „Pentru noi, munca omului este sfîntă și vai celor care abuzează de ea, ținîndu-i pe cei ce trudesc în mizerie pentru a-și rotunji buzunarele și pentru a-și etala luxul sfidător“⁸. Iar la o întrunire ținută în 1886, Schönerer perora: „Muncitorii sînt frații noștri de rang egal. Trebuie să avem grijă de ei și... să-i protejăm de orice fel de exploatare“⁹.

Principalul cal de bătaie rămînea, însă, ceea ce el însuși numea „brutalul punct de vedere rasial“. Propaganda sa conținea virulente atacuri împotriva „latinităților în plină descompunere morală și fizică“, a „slavilor născuți și făcuți să fie sclavi de cea mai joasă speță“, a „ungurilor diminuați prin ereditate și anihilați prin alcoolism“ și, bineînțeles, a „evreilor, cămătari prin destin și spoliatori prin vocație, avînd drept unic ideal în viață subjugarea și umilirea arienilor“¹⁰.

În 1887, cu prilejul aniversării a 2000 de ani de la victoria triburilor germanice ale cimbriilor și teutonilor asupra romanilor, la Norcia, Schönerer s-a numărat printre promotorii festivităților, care au culminat cu aprinderea „focurilor solstițiului“ și cu inaugurarea unui „calendar germanic“. În cadrul lui, anul I urma să fie data biruinței (113 î.e.n.) iar lunile căpătau denumiri „nord-ariene“: Hartung (ianuarie), Hornung (februarie), Nebelung (noiembrie), Julmond (decembrie) etc.¹¹.

Pangermanismul lui Schönerer s-a manifestat pe multiple planuri, toate avînd un substrat rasial. În 1897, de pildă, unul dintre deputații grupării sale, Friedrich Wolf, a ținut o cuvîntare în parlament, în care a afirmat că „germanii formează o rasă unică și superioară tuturor celorlalte, indiferent de țara în care se află“. În continuare, el a declarat că cehii din Boemia și Moravia „sînt, ca toți slavii, profund inferiori germanilor“, iar „cultura cehilor se aseamănă cu cea a zulușilor și a eschimoșilor“¹². Ca și magistrul său, Wolf preconiza includerea Austriei, Boemiei și Moraviei în „Reichul arian al rasei nordice“¹³.

Exaltarea Herrenvolk-ului de către Schönerer a îmbrăcat pînă și forme pseudoliterare. Cîteva strofe dintr-o poezie scrisă de el în 1886 și trimisă asociației

⁵ Eduard Giehl, *Georg Schönerer* (ediție selectivă), Linz, 1978, p. 131.

⁶ *Ibid.* p. 239.

⁷ *Ibid.* p. 308.

⁸ *Ibid.* p. 325.

⁹ *Ibid.* p. 332.

¹⁰ Vezi: Anton Ciller, *Vorläufer des National-Sozialismus*, ed. a IV-a, Stuttgart, 1977, p. 81—99.

¹¹ Vezi: F. L. Carsten, *Op. cit.*, p. 16.

¹² *Ibid.* p. 22.

¹³ Klaus Morawecz, *Germanization of the Czechs*, Londra, 1971, p. 108.

„ariene“ Teutonia vădesc, în mod limpede, tendința de subordonare a Austriei față de un unic și mare imperiu german*.

Dar nu versificația era calea preferată de Schönerer și adepții săi pentru a-și afirma în mod public crezurile rasiale și pangermanice. Ca niște veritabili precursori ai nazismului, ei au folosit din plin arma terorii și a violențelor, organizând agresiuni împotriva sindicatelor muncitorești, devastând cartierele evreiești din Viena și alte localități austriace, provocând scandaluri și încăierări în universități, molestând studenți, profesori sau simpli trecători de pe stradă a căror înfățișare nu corespundea normelor „ariene“, pregătind atentate împotriva adversarilor politici și conspirând în vederea unor puciuri care să-i aducă la putere¹⁴.

În ciuda unor succese trecătoare, pangermaniștii nu au putut reprezenta o forță politică de prima mână în Austria habsburgică. Împotriva lor s-au ridicat, tot mai ferm, atît mișcarea muncitorească în plin avînt, cît și lupta de eliberare a națiunilor și naționalităților asuprite. Disensiuni și rivalități intestinale au scindat pangermanismul în cîteva partide și grupări, care se combăteau cu vehemență, acuzîndu-se reciproc de trădare a principiilor de bază. Lovitura de grație a venit în 1907, odată cu introducerea votului universal pentru bărbați. La alegerile din acel an, Schönerer a obținut, în circumscripția sa, doar 909 voturi, față de 4830 acordate social-democraților¹⁵.

Dar otrăvita sa moștenire ideologică a fost preluată de aripa de extremă dreaptă a Partidului Creștin Social, care a apărut pe scena politică a Austriei în penultimul deceniu al secolului al XIX-lea. Mulți dintre discipolii lui au aderat la acest partid, printre ei numărîndu-se și dr. Karl Laeger, care avea să devină primul general al Vienei și liderul extremiștilor creștin-sociali, servind drept model și sursă de inspirație tinărului Adolf Hitler.

Un subprodus al agitației protofasciste din Imperiul habsburgic l-a reprezentat și așa-numitul Partid Muncitoresc German (Deutsche Arbeiterpartei), întemeiat în 1904. Desfășurîndu-și activitatea îndeosebi în regiunea sudetă din Boemia, locuită și de populație de limbă germană, această formațiune politică și-a reglat tirul principal împotriva a două obiective: mișcarea socialistă, care cîștiga tot mai mult teren în rîndurile proletariatului, și lupta de eliberare a poporului ceh, ce lua o amploare din ce în ce mai mare. Arsenalul tactic și ideologic era același ca și al pangermaniștilor: atacuri brutale împotriva sediilor social-democrate și sindicale, violente manifestări antisemite, exaltarea „virtuților teutonice ariene, fără seamăn pe lume“, defăimarea „neamurilor inferioare de origine latină, slavă și iudaică, încă nedespărțite de maimuțele din care se trag și cu nimic deasupra lor“ etc., etc.¹⁶.

Gruparea a jucat un rol politic șters în anii antebelici, reușind doar o singură dată — în 1911 — să trimită trei deputați în parlamentul de la Viena. Activitatea ei — ca și a celorlalte partide politice din Imperiul habsburgic — a încetat practic, odată cu izbucnirea primului război mondial. Totuși, în aprilie 1918, o conferință a „reprezentanților“ săi a propus adoptarea unei noi titulaturi — Partidul German Național Socialist al Muncitorilor (Deutsche National-Sozialistische Arbeiterpartei). Propunerea a fost adoptată în luna august a aceluiași an, astfel că, pînă și în cel mai literal sens al cuvîntului, nașterea nazismului s-a situat pe teritoriul Austriei.

Schițînd, în linii foarte sumare, preistoria austriacă a fascismului, am menționat cîteva elemente de continuitate, care aveau să se regăsească în hitlerismul anilor '20 și '30. Dar memoria arhivelor păstrează și alte aspecte ale acestei filiațiuni directe. Două dintre ele ni s-au părut izbitor de concludente. În 1899, un anume Hans Knirsch, care avea să devină una dintre căpeteniile naziste cele mai feroce din Austria, a propus grupării pangermaniste din Boemia de nord să trimită un

* „In marele an '70 (aluzie la războiul franco-prusac — n.n.)

A răsunit (îmnul) „De veghe pe Rin“.

Germania s-a trezit

Și nu va mai adormi niciodată.

Cu singe și fier german

S-a înălțat viguros Reichul.

Iar voința și spiritul germanilor

Îl vor apăra pe culmi...

Germania, chemarea ta

Va răsuna ca o trimbiță pentru noi

Și fiii Ostmark-ului

Vor zidi edificiul german“. (F.L. Carsten, Op. cit., p. 38—39).

¹⁴ Vezi: Yves Andrieux, *Les Primitifs du nazisme*, Paris, 1978, p. 213—241.

¹⁵ Vezi: F. L. Carsten, Op. cit., p. 24.

¹⁶ Vezi: Wilhelm Leister, *Sozialismus und National-Sozialismus*, Viena, 1968, p. 161—163.

mesaj de salut lui Schönerer, „Führerul poporului german, din Ostmark“¹⁷ (propunerea a fost adoptată în unanimitate, cu strigăte de „Heil!“). Iar în 1938, cu cîteva săptămîni înainte de Anschluss, liderul nazist austriac dr. Anton Schalk, fost colaborator apropiat al lui Schönerer, s-a dus în Germania, pentru a-l informa pe Himmler asupra situației de la Viena și pentru a-l asigura de „deplină loialitate a cadrelor național-socialiste din capitala țării“¹⁸.

Sfîrșitul primului război mondial a adus cu sine prăbușirea imperiului habsburgic. Ca rezultat al largii mișcări de eliberare națională și a luptei proletariatului de diferite naționalități, în octombrie-noiembrie 1918 a izbîndit revoluția burghezo-democratică. Din cuprinsul vechiului imperiu „cezaro-crăiesc“ (care, în 1910, avea un total de peste 52 de milioane de locuitori), s-au format state noi — Ungaria independentă, Cehoslovacia, Iugoslavia — și s-au desprins teritorii care au întregit unitatea unui stat deja existent — România. În Austria propriu-zisă, care rămăsese acum cu o populație de aproximativ 6 milioane de oameni, vechea monarhie a fost înlocuită cu republica, proclamată la 12 noiembrie 1918¹⁹.

Ca și în celelalte „Puteri Centrale“ înfrînte în război (Germania, Ungaria), deși la o scară mai redusă, avîntul revoluționar a depășit cadrul strict burghezo-democratic. În Viena și alte cîteva mari orașe, s-au constituit, pentru scurtă vreme, sfaturi ale muncitorilor și soldaților. Același zbuciumat an 1918 a consemnat întemeierea Partidului Comunist din Austria, unul dintre primele din Europa occidentală. Dar influența principală în rîndurile proletariatului a continuat să o exercite Partidul Social-Democrat, care a obținut importante victorii în alegerile pentru Adunarea Constituantă (februarie 1919) și, îndeosebi, pentru Consiliul municipal al Vienei (mai 1919), unde a dobîndit 100 din cele 165 de locuri²⁰.

În ciuda acestor succese ale forțelor de stînga, aparatul de stat a rămas, aproape în întregime sa, în miinile aceluiași clase exploatatoare ca și pe vremea Habsburgilor. Pozițiile marelui capital s-au întărit de pe urma uriașelor profituri realizate în cursul războiului, iar moșierimea latifundiară nu a avut practic de suferit, reușind să zădărnicească orice încercare de reformă agrară. În schimb, potențialul revoluționar al maselor, dezvăluit în 1918—1919, a înspăimîntat virfurile politice ale celor două clase conducătoare, făcîndu-le din ce în ce mai accesibile unor soluții totalitare.

Tentația fascismului s-a manifestat sub două forme principale: una cu caracter pucist, practică de unitățile paramilitare Heimwehr („Apărarea Patriei“) și de grupările naziste, cealaltă cu caracter pseudolegalist, adoptată de partidul de guvernămînt al creștin-socialilor.

Încă din 1919, muncitorii au protestat împotriva înarmării clandestine a formațiilor așa-numitului Heimwehr, creat cu un an mai înainte, cu scopul declarat de „a preveni jafurile și dezordinile provocate de soldații demobilizați sau înapoiți din prizonierat“²¹. Apărute mai cu seamă în mediul rural, sub conducerea foștilor ofițeri habsburgici, ele erau dotate cu puști, mitraliere și grenade din depozitele Volkswehr-ului (forțele armate ale Republicii Austriace), dar dispuneau și de importante sume de bani pentru procurarea armamentului. Conform unor rapoarte ale poliției din Graz, căpeteniile locale aveau la dispoziție pentru achiziționarea de arme și muniții, un fond de peste trei milioane de coroane (vechea monedă imperială avea încă putere de circulație). Doctorul Anton Rintelen, Landeshauptmann (guvernator) al Stiriei a recunoscut, în 1920, că Heimwehr-ul cumpărase 17 000 de puști, cu muniția respectivă, 286 de mitraliere, 4 200 de grenade, 12 piese de artilerie și chiar cîteva avioane de luptă²². Interesant de semnalat că unul dintre ofițerii superiori care contribuiseră la această „aprovizionare“ era ginerele lui Schönerer.

Heimwehr-ul s-a pus, încă de la bun început, în slujba aristocrației latifundiare. Conform unor statistici incomplete, numai în perioada 1 iunie 1919—31 mai 1920, el a intervenit în 186 de sate, pentru a reprimă cu brutalitate demonstrațiile țărănești în favoarea reformei agrare. Ca urmare a atacurilor lui, 63 de demonștranți (printre care opt femei și trei copii sub 15 ani) și-au pierdut viața, iar din rîndul agresorilor doar patru au compărut în fața justiției: trei au fost achitați, cel de-al patrulea fiind condamnat la o amendă de 80 de coroane²³.

Curînd, însă, pe primul plan al preocupărilor Heimwehr-ului a trecut lupta împotriva clasei muncitoare din marile centre industriale și a organizațiilor comuniste și social-democrate de la orașe și sate. Formațiile sale paramilitare au devenit

¹⁷ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 32.

¹⁸ *Ibid.*, p. 26; vezi și Y. Andrieux, *Op. cit.*, p. 375—376.

¹⁹ Vezi: Otto Heinrich, *Geschichte Österreichs*, Viena, 1977, p. 299—304.

²⁰ Vezi: Hans Hentsch, *Die Geschichte Österreichs*, Graz-Viena, 1953, vol. II, p. 61—68.

²¹ George Willis, *The Heimwehr Fascists*, New York, 1976, p. 19.

²² Vezi: F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 44.

²³ Vezi: Camille Froment, *Les S.A. et les Heimwehr*, Paris, 1938, p. 92—98.

uneltele preferate ale patronilor pentru spargerea puternicelor greve care au avut loc în 1920—1924 la Viena și în provinciile Carintia, Stiria, Vorarlberg, Tirol etc. În asemenea condiții, nu este de mirare că, de-a lungul întregului deceniu al treilea, marea industrie a finanțat, cu neprecupețită generozitate, crearea de noi și noi unități ale Heimwehr-ului, precum și instruirea, încadrarea și dotarea lor cu arme și muniții.

Un important sprijin politic a primit Heimwehr-ul din partea Partidului Creștin-Social și a pangermaniștilor, organizați acum în Grossdeutsche Partei (Partidul Germaniei Mari). De asemenea, conducătorii formațiilor paramilitare au ținut un strins contact cu cercurile de extremă dreaptă și cu asociațiile ofițerești din Germania, cu precădere din Bavaria vecină. Acolo, după scurta existență a Republicii Sfaturilor, din 1919, reacțiunea crease numeroase bande înarmate, menite să reprime, fără cruțare, mișcarea muncitorească și revoluționară. Una dintre ele, Orgesh (Organizația Escherich), dispunea, în 1920—1921, de 2 500 000 de puști de infanterie, 130 000 de mitraliere ușoare, 3 000 de mitraliere grele, 100 de baterii de artilerie ușoară, câteva tunuri grele și 30 de avioane²⁴. O parte din acest armament a fost pus la dispoziția Heimwehr-ului, care a subscris imediat la programul Orgesh-ului: crearea unui front comun anticomunist, promovarea politicii de Anschluss cu Germania și de instaurare în cele două țări alipite a unui „regim de mână forte“, combaterea sistematică a mișcării muncitorești și democratice, eliminarea minorităților evreiească, maghiară și slavă din viața publică și culturală etc.²⁵.

Legăturile dintre Heimwehr și cercurile de extremă dreaptă din Germania au continuat și s-au intensificat de-a lungul anilor. După eșecul puciului militarist de la Berlin (13—17 martie 1920), de sub conducerea lui Kapp, cîțiva dintre ofițerii implicați în complot au început să activeze în Austria. Printre ei se numărau colonelul Max Bauer, mina dreaptă a generalului Ludendorff, căpitanul Hermann Erhardt, a cărui companie se aflate în fruntea rebeliunii, și căpitanul Waldemar Pabst, unul dintre asasinii lui Karl Liebknecht și Rosa Luxemburg. În colaborare cu Heimwehr-ul, ei militau pentru crearea unei „axe München-Viena-Budapesta“, care să se opună „pericolului roșu“ și să deschidă calea unei dictaturi militare, comună Austriei, Germaniei și Ungariei²⁶. În programul lor se menționa, printre altele, că dezmembrarea Cehoslovaciei reprezenta o condiție sine qua non pentru „reunirea, în același Reich, a tuturor germanilor din Europa“²⁷.

Teama stîrnită de insurecția armată a muncitorilor din Hamburg (23—25 octombrie 1923) și de falimentul puciului nazist de la München (8—9 noiembrie 1923) au adus în Austria numeroase alte căpetenii ale extremei drepte germane, printre care și generalul Ludendorff. El a stabilit imediat legături de colaborare cu principalii lideri ai Heimwehr-ului. Grație influenței sale, Uniunea industriștilor a triplat subvenția acordată formațiilor paramilitare: de la 50 de milioane de coroane pe lună, în 1922, la 150 de milioane de coroane pe lună, în toamna anului 1923.

Ce e drept, generozitatea patronatului avea și alte cauze, printre care și furia provocată de crearea Schutzbund-ului, organizație armată muncitorească, înființată de Partidul Social-Democrat tocmai ca răspuns la înțepirea atacurilor din partea Heimwehr-ului. Cele două formații s-au înfruntat în numeroase împrejurări și în mai toate provinciile Austriei. Deosebit de sîngeroase au fost ciocnirile prilejuite de greva feroviarilor (8—12 noiembrie 1924), și, mai ales, de demonstrațiile antifasciste de la Viena (15—17 iulie 1927). Aceste ultime ciocniri și-au avut originea într-o agresiune comisă de Heimwehr, la 30 ianuarie 1927, împotriva unei manifestații pașnice a muncitorilor din localitatea Schattendorf. Sub focurile detașamentelor paramilitare au fost uciși un bărbat și un copil, alți cinci manifestanți fiind grav răniți. Criminalii au fost identificați și judecați la Viena, dar curtea cu jurați i-a achitat, la 14 iunie, „din lipsă de probe suficiente“. În ziua următoare, muncitorii au declarat grevă generală și au coborît în stradă, pentru a protesta împotriva verdictului. Poliția, ajutată de membri ai Heimwehr-ului în haine civile, a atacat coloanele de manifestații, trăgînd în plin. Unele grupuri ale Schutzbund-ului au ripostat și luptele au durat aproape trei zile, soldîndu-se cu 84 de morți (după unele surse 140) și peste 1 500 de răniți din rîndurile demonstranților.

Correspondent al citorva importante cotidiane britanice și americane și mar-tor ocular al evenimentelor, ziaristul englez George E. R. Gedye scria: „Greva generală a fost înăbușită după trei zile, grație mai ales Heimwehr-ului care, de atunci, a devenit un pericol tot mai mare pentru democrație. În ultimii doi ani, fascismii

²⁴ Vezi: F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 46.

²⁵ Vezi: G. Willis, *Op. cit.*, p. 31 și H. Hentsch, *Op. cit.*, p. 88—89.

²⁶ Vezi: F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 54—55.

²⁷ Maxwell Beauchamps, *The Fate of Czechoslovakia*, Toronto, 1973, p. 124.

comiseseră cinci atentate, asasinând militanți socialiști fără ca justiția să-i pedepsească. Din iunie 1927, un fel de lege nescrisă a acordat dreptei permisiunea de a-și lichida adversarii politici. Influența crescândă a stângii în alegerile de orice fel — parlamentare, municipale etc. — s-a izbit de protecția crescândă acordată de autoritățile formațiilor fasciste înarmate²⁸.

Intervențiile operate la Viena și în diferite provincii în vara lui 1927 au dat mari speranțe Heimwehr-ului în intențiile sale de a acapara puterea printr-o lovitură de stat. În această direcție s-au remarcat în mod special doi dintre liderii săi, ambii juriscunșulți ai filialelor pe care le aveau în Austria marile trusturi germane: dr. Walter Pfrimer, conducătorul organizației din Stiria, și dr. Richard Steidle, omologul său din Tirol. Pfrimer se întâlnise cu Hitler la München, în august 1926 și mai 1927, după care declarase: „Avem nevoie și la noi în țară de un om ca Führerul Adolf, capabil să smulgă Viena de sub dominația stângii prin orice mijloace, inclusiv, ba chiar în primul rînd, pe calea unei acțiuni energice, extraparlamentare, în care forța să primeze”²⁹.

La rîndul său, Steidle (al cărui șef de stat major era sinistrul călău Pabst), scria, în mai 1928, conțelui Istvan Bethlen, primul ministru al Ungariei, căruia îi solicita arme și fonduri: „Cei 150 000 de oameni ai Heimwehr-ului, gata să riște orice pentru viziunea lor despre lume, nu se vor mulțumi cu rolul unui amenințător cîine de pază, care trebuie să stea cuminte pînă ce stăpînii săi — în cazul de față partidele burgheze — îi dau drumul, ca la 15 iulie 1927, pentru ca, de îndată ce hoțul a fost izgonit, să fie pus din nou în lanț. Heimwehr-ul vrea să participe la conducerea statului”³⁰.

Tot în 1928, Bethlen i-a sugerat lui Mussolini să furnizeze lui Steidle 300 000 de schillingi și arme, deoarece „o Austrie de extremă dreaptă putea forma o punte între Italia fascistă și Ungaria revizionistă”³¹. Primul ministru maghiar, care se oferea să acționeze ca intermediar, menționa, printre atu-urile de care dispunea Heimwehr-ul, strînsele sale legături cu șeful poliției din Viena, dr. Johannes Schober, și cu comandanții superiori ai Volkswehr-ului. Mussolini a răspuns favorabil propunerii, punînd însă, printre alte condiții, și pe aceea ca Heimwehr-ul să-și ia angajamentul de a prelua puterea într-un anume interval de timp. Steidle s-a grăbit să-i dea toate asigurările cerute (cel puțin în principiu) și, la mijlocul lunii iulie, guvernul italian a pus la dispoziția Budapestei, 1 620 000 de lire, pentru a fi transferate lui Steidle „în vederea organizării unei lovituri de forță similare cu marșul asupra Romei”³².

Curînd, însă, Mussolini a insistat — tot prin mijlocirea guvernului maghiar — pentru a căpăta o promisiune scrisă cu privire la termenul loviturii de stat. Drept urmare, în august 1929, Steidle și Pabst au semnat o declarație prin care se angajau ca, împreună cu Pfrimer, „să întreprindă acțiunea decisivă pentru a schimba Constituția Austriei nu mai tîrziu decît perioada 15 februarie — 15 martie 1930”³³. Totodată, ei făgăduiau să depună toate eforturile pentru a acționa încă din toamna anului 1929, dacă primeau ajutoarele promise.

Dar Bethlen nu s-a mulțumit cu această făgăduială făcută de căpeteniile grupării politico-militare austriace unui guvern străin de a răsturna, prin forță, legea fundamentală a propriei lor țări. Fie din proprie inițiativă, fie la stăruințele lui Mussolini, primul ministru maghiar a cerut Heimwehr-ului să garanteze că „socialiștii din municipalitatea Vienei vor fi lichidați cu desăvîrșire, așa cum se extermină sălbăticiunile dăunătoare” și că „nu se vor angaja nici un fel de tratative cu partidele politice constituționale”³⁴.

Pabst, în calitate de șef de stat major al lui Steidle, a încercat să stabilească o legătură directă a Heimwehr-ului cu Italia fascistă, în afară de contactele pe care le păstra cu foștii săi camarazi din Germania, aparținînd organizației Stahlhelm („Casca de oțel”). La Roma, în septembrie 1929, Pabst a declarat că voia „să vadă cum Austria urmează exemplul fascist”. După unele surse, el a încheiat chiar un acord, în acest sens, cu secretarul general al Partidului Fascist Italian. În luna noiembrie a aceluiași an, Pabst a dat publicității un „program de acțiune”, în care preconiza înlocuirea celor două camere ale Parlamentului cu o Cameră a Corporațiilor: „Vrem un stat corporatist sau, pentru a ne exprima într-o germană curată,

²⁸ George E.R. Gedy, *Suicide de l'Autriche*, Paris, 1940, p. 49. Vezi și „Magazin istoric”, nr. 4, (109), aprilie 1974, p. 60.

²⁹ C. Froment, *Op. cit.*, p. 122.

³⁰ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 113.

³¹ Ruggiero Pacci, *Italia—Iugoslavia—Austria—Ungaria: 1922—1944*, Milano, 1963, p. 179.

³² *Ibid.* p. 182.

³³ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 114.

³⁴ R. Pacci, *Op. cit.*, p. 191.

un stat fascist!³⁵. Scopul mărturisit al lui Pabst era de a forma o „Germanie mare”, prin anexarea Austriei, Germanie care urma apoi să-și ia revanșa pentru înfrângerea suferită în 1914—1918.

În dorința lor de a crea un climat de tensiune, care să le permită o lovitură de stat de tipul „marșului asupra Romei”, și, implicit, respectarea angajamentului luat față de Mussolini, căpeteniile Heimwehr-ului au organizat, la sfârșitul celui de-al treilea deceniu, numeroase manifestații în cartierele muncitorești ale Vienei și ale altor orașe, precum și atacuri ale sediilor sindicale și ale redacțiilor social-democrate și comuniste. Dar provocările nu au avut rezultatele scontate, deoarece, în covârșitoarea majoritate a cazurilor, formațiile Schutzbund-ului au pus pe fugă pe agresori.

Între timp, s-au ascuțit considerabil rivalitățile dintre diferiții lideri ai Heimwehr-ului. Lui Steidle, Pfrimer, Pabst etc., li s-a adăugat, în toamna anului 1929, prințul Ernst Rüdiger von Starhemberg, un latifundiar posedind o avere imensă, care a fost „ales” căpetenie a formațiilor paramilitare din Austria de Sus. El a organizat, din fonduri proprii, așa-numitele „batalioane de vânători” (Jäger), copiate după S.A.-urile hitleriste. De altfel, Starhemberg profesa pe atunci o admirație neșămurită față de viitorul dictator al Germaniei: „L-am întâlnit pe Adolf Hitler la München... Am fost captivat de el. Era un orator fascinat, care găsea cuvinte irezistibile și ale cărui revendicări sunau extrem de firese și de logice”³⁶.

Vechiul pretendent la rolul de „Führer” al întregului Heimwehr, dr. Steidle, s-a grăbit să joace cartea italiană, în lupta lui pentru supremație cu Starhemberg. La o reuniune a liderilor formațiilor paramilitare, ținută în localitatea Korneuburg, la 18 mai 1930, Steidl a declarat: „Deoarece am constatat că nici unul dintre partide nu are, cu adevărat, intenția de a pune noi temelii statului, trebuie să luăm țelurile politice în propriile noastre mâini... Vreți, ca pînă acum, să priviți mișcarea Heimwehr-ului doar ca pe un bici al partidelor sau vreți, pentru a folosi o lozincă, să vă declarați pentru sistemul fascist? Pînă acum, am avut un scop: să luptăm cu marxismul, să smulgem pe muncitori de sub influența lui... Dar acum am făcut un pas mai înainte și spunem: nu e de ajuns să ne îndeplinim numai această sarcină și să lăsăm partidele să conducă țara prin intermediul parlamentului...”³⁷.

După cuvîntarea lui Steidle, s-a dat citire „jurămîntului solemn” pe care l-au depus participanții la reuniune și care glăsuia, printre altele: „Sîntem hotărîți să preluăm puterea în stat... Respingem parlamentarismul occidental și... sîntem hotărîți să instituim o autogovernare corporatistă și o conducere puternică, care să-și aibă originea nu în reprezentanții partidelor, ci în personalitățile de frunte ale marilor bresle... Luptăm împotriva subversiunii pe care o introduce, în țara noastră, lupta de clasă marxistă... Sîntem hotărîți să asigurăm o dezvoltare independentă a economiei noastre pe baze fasciste. Vom desființa lupta de clasă...”³⁸.

Nu toate organizațiile Heimwehr-ului, din diferitele provincii, au acceptat ca atare „jurămîntul”. Prințul Starhemberg, care începuse să cocheteze cu ideea unei participări la guvernul creștin-social, a declarat că nu fusese consultat de Steidle în redactarea textului. Răsplata nu a întîrziat să apară. În septembrie 1930, grație intrigilor țesute în umbră de politicienii creștini-sociali și, mai ales, a subvențiilor canalizate aproape exclusiv spre Starhemberg, acesta a reușit să-și înfrîngă principalii rivali — Steidle și Pfrimer —, devenind conducătorul Heimwehr-ului pe întreaga Austrie³⁹.

Starhemberg continua să întretină legături strînse cu naștii austriaci, dar mai ales cu cei din Germania, înfîlîindu-se cu căpeteniile acestora și, cel puțin o dată în această perioadă, cu Hitler însuși, care i-a acordat un important sprijin material și propagandistic. În noul cabinet, prezidat tot de un creștin-social — Carl Vaugoin —, prințul fascizant a devenit ministru de Interne, iar un colaborator apropiat al său, avocatul Franz Hueber, care era și cumnatul lui Goering — ministru al Justiției.

Dar zenitul Heimwehr-ului nu a fost de lungă durată. În ciuda multiplelor ajutoare și complicități, primite din sursele cele mai diferite (și, adesea, complet antagonice), gruparea lui Starhemberg nu a izbutit să obțină, la alegerile din noiembrie 1930, decît 6 la sută din voturi, față de 41 la sută dobîndite de social-democrați.

³⁵ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 117—118.

³⁶ *Ibid.*, p. 131.

³⁷ *Ibid.*, p. 171.

³⁸ *Ibid.*, p. 172.

³⁹ Vezi: Karl Schwartz și Friedrich Dubitsch, *Ein Heldenleben—Fürst von Starhemberg*, Viena, 1954, p. 201—226.

Vădită și pînă atunci, lipsa de popularitate a Heimwehr-ului, pe care a reliefat-o înfringerea electorală, a dat o grea lovitură acestei formații politice. Starhemberg și acolitul său și-au pierdut posturile guvernamentale. În rîndurile Partidului Creștin-Social s-au întesit protestele împotriva protecției și favoritismului de care se bucurau detașamentele paramilitare din partea liderilor partidului. Pentru a preîntîmpina un puci fascist, care acum părea iminent, muncitorii au luat măsuri de întărire a Schutzbund-ului, iar țărani și-au organizat propriile lor unități înarmate, în cadrul Bauerwehr-ului („Apărarea țărănească”). Spre disperarea premierului maghiar, contele Bethlen, neobosit intermediar între fascismul italian și cel austriac, vechile fricțiuni dintre căpeteniile Heimwehr-ului au reapărut cu o și mai mare intensitate, determinîndu-l să-i scrie lui Mussolini, la 18 decembrie 1930: „Acești tembeli fuduli și aroganți se luptă pentru putere în interiorul Heimwehr-ului, neglijînd aproape cu desăvîrșire lupta pentru putere în marea arenă a țării”⁴⁰.

Acuzațiile aduse de primul ministru horthyst erau numai parțial întemeiate. Este adevărat că Starhemberg, Steidle, Pabst și Pfrimer își disputau din nou înfrîntă, în materie de conducere la nivel național a Heimwehr-ului. Este adevărat, de asemenea, că apăruseră și noi candidați pentru locul de „comandant suprem”, unul dintre ei fiind maiorul Emil Fey, șeful grupării Wiener Heimwehr, din capitala Austriei. Este adevărat, în sfîrșit, că, la începutul anului 1931, cînd un mesager trimis de Bethlen încerca să restabilească unitatea mișcării prin mijlocirea lui Pabst, acesta îi declara, fără menajamente, că Steidle era „prea lenes”, Starhemberg „nu avea cap și incurca totul”, Pfrimer se caracteriza printr-o „idiotenie latentă și o ignoranță crasă a realităților”, iar Fey era „agresiv la momentul nepotrivit și prost ca o cizmă în orice moment”⁴¹.

Este la fel de adevărat, însă, că eșecurile și luptele intestinale nu stăviliseră cu nimic veleitățile puciste ale Heimwehr-ului. Ele s-au materializat, în septembrie 1931, prin tentativa de lovitură de stat a lui Walter Pfrimer, în Stiria. Detașamentele paramilitare au înconjurat orașul Graz și au ocupat alte localități mai mici, punînd stăpînire pe primării, posturile de poliție, sediile poștei și centralele telefonice, arestînd pe conducătorii sindicali și social-democrați etc. Pfrimer însuși s-a proclamat șeful statului⁴².

Puciul a eșuat, însă, lamentabil, datorită împotrivirii hotărîte a muncitorilor din centrele industriale și a țăranilor din majoritatea provinciilor. La eșec a contribuit și lipsa de unitate a șefilor Heimwehr-ului: cu excepția lui Starhemberg, în Austria de Sus, celelalte căpetenii s-au grăbit să anunțe guvernul de la Viena că nu se solidarizează cu Pfrimer și că „rămîn credincioase actualei orînduirii de stat”⁴³.

Cabinetul creștin-social s-a comportat cu multă blîndețe față de diriguitorii și făptașii puciului. Unitățile paramilitare, implicate în complotul din Stiria, au fost lăsate libere, fără să li se confişte nici măcar armele. În ciuda complicității sale evidente, Starhemberg nu a fost arestat. Numai Pfrimer și cîțiva dintre ciracii lui au compărut în fața unui tribunal, care i-a achitat și eliberat imediat.

Dar falimentul puciului din septembrie 1931 a contribuit la precipitarea procesului de descompunere a Heimwehr-ului și a grăbit ieșirea lui de pe scena politică a Austriei — cel puțin ca formație unitară și organizată, chiar dacă unele dintre căpeteniile sale au continuat să joace un rol activ și mai mult decît nefast. În cel de-al patrulea deceniu, au rămas să se înfrunte, în cursa spre dictatura fascistă, doi protagoniști: Partidul Creștin-Social și filiala austriacă a nazismului.

În alegerile generale pentru Adunarea Constituantă, din februarie 1919, social-democrații au obținut 72 de locuri, creștin-socialii 69, iar pangermaniștii 26. Guvernul de coaliție format atunci, în frunte cu liderul socialist Karl Renner, a avut o viață scurtă, căzînd în octombrie 1920. De atunci și pînă la Anschluss-ul din martie 1938, în ciuda faptului că numărul de voturi obținut în succesele alegeri parlamentare era, aproape cu regularitate, egal sau doar cu puțin superior celui dobîndit de forțele de stînga, Partidul Creștin-Social a condus, practic fără întrerupere, destinele Austriei, grație diverselor alianțe și coaliții încheiate cu partidele și grupările de dreapta și extremă dreaptă.

Anii 1920—1930 au ridicat imense dificultăți în calea tinerei republici austriace pe care tratatul de pace, semnat la Saint Germain (10 septembrie 1919), o pusese sub controlul puterilor învingătoare ale Antantei. Gravele complicații de ordin economic, social și politic ivite de pe urma războiului, au fost abil exploatate de liderii Partidului Creștin-Social, care au știut să profite atît de lipsa de unitate politică a

⁴⁰ R. Pacci, *Op. cit.*, p. 204.

⁴¹ K. Schwartz și F. Dubitsch, *Op. cit.*, p. 273—275; vezi și G. Willis, *Op. cit.*, p. 111—119.

⁴² Vezi: C. Froment, *Op. cit.*, p. 183—188.

⁴³ G. Willis, *Op. cit.*, p. 126.

clasei muncitoare, de slăbiciunile și șovăielile unora dintre conducătorii social-democrați, de anumite exagerări cu caracter stingist și sectar ale conducerii partidului comunist, cit și de situația internațională postbelică — în primul rînd de teama stîrnită Franței și Angliei de perspectiva revoluțiilor proletare în Europa centrală⁴⁴.

În prima jumătate a anului 1922, o crîncenă criză economică și financiară s-a abatut asupra țării, ducînd la prăbușirea monedei naționale și la o inflație de proporții fantastice. La cîrma țării se afla, de la 3 mai, guvernul format din creștin-sociali și pangermaniști, prezidat de monseniorul Ignaz Seipel. Ministru în ultimul cabinet imperial (1918), președinte al Partidului Creștin-Social, el avea să rămînă la putere pînă la 17 septembrie 1924 și să revină, în aceeași calitate, în perioada dintre 15 octombrie 1926 și 26 septembrie 1929*. Seipel, care manevrase cu perfidie pentru excluderea socialiștilor din cabinet în 1920, reușise să capteze simpatizii îngrijorată a marii finanțe internaționale, sperînd-o alternativ cînd cu „spectrul comunismului”, cînd cu amenințarea unei alipiri cu Germania, cînd cu eventualitatea unei readuceri pe tron a Habsburgilor⁴⁵.

Fără îndoială, în 1918—1919, Parisul, Londra și Roma trataseră Austria fără menajamente. Dar acum, în 1922, cele trei guverne învingătoare se temeau de „soluțiile disperate” pe care le flutura monseniorul-cancelar, a cărui pasiune pentru intrigi și manevre de culise îi atrăseseră porecla Autrichelien, prin analogie cu celălalt cardinal, care cîrmuise din umbră Franța pe vremea lui Ludovic al XIII-lea. În toamna aceluiași an, semnînd protocolurile de la Geneva, Seipel a obținut, din partea Angliei, Franței, Italiei și Cehoslovaciei, un credit de 60 de milioane de coroane aur și amînarea, cu douăzeci de ani, a plății reparațiilor de război. Bineînțeles, bancherii din cele patru țări și-au luat măsuri foarte riguroase de protecție a capitalurilor investite, impunînd trecerea întregii economii austriace sub controlul unui comisar, numit de un comitet al Societății Națiunilor, sub președinția lordului Balfour⁴⁶.

Guvernarea lui Seipel (ca de altfel și a urmașilor săi în postul de cancelar) nu s-a mărginit să poarte amprenta clericalismului conservator, caracteristic creștin-socialilor pînă la primul război mondial, ca reprezentanți ai unei însemnate părți din moșierime și burghezie. „Din nenorocire, pe plan intern, cancelarul practica o politică ce avea să ducă de ripă independența țării, scrie G.E.R. Gedye, care l-a cunoscut personal pe Seipel și i-a urmărit îndeaproape activitatea de-a lungul tuturor anilor cît a fost în fruntea guvernului. El făcea un joc dublu: solicitarea de capital străin nu reprezenta decît prima etapă a unei manevre. În stadiul următor, Seipel a convins marea finanță internațională că investițiile sale nu vor fi în siguranță decît odată cu lichidarea forțelor de stînga. Bineînțeles, marii finanțe internaționale îi surîdea ideea unui stat austriac în care să fie restabilite integral toate vechile libertăți ale capitalismului, inclusiv aceea de a exploata nestîngherit proletariatul. Aceasta presupunea înlăturarea benignelor restricții impuse patronatului de socialismul reformist”⁴⁷.

În realitate, cardinalul făcea un joc triplu: intențiile sale pe termen lung erau de a reconstitui un „imperiu austriac al bisericii”, extinzîndu-și stăpînirea peste Germania catolică — Renania, Bavaria și Württemberg — și anexînd Ungaria, Slovacia și Transilvania⁴⁸. Regimul pe care proiecta Seipel să-l instaureze pentru atingerea țelurilor sale era o dictatură de tip clerical-fascist, chiar dacă el nu o definea în acești termeni, atît din dorința de a menaja susceptibilitățile democrațiilor occidentale, de care depindea pe plan economic și financiar, cît și din dezinteresul pe care-l manifesta față de o ideologie net cristalizată⁴⁹. Cîteva „principii de bază” îi erau suficiente: „un stat corporatist, în care breslele să cuprindă, în ierarhia lor superioară, pe factorii de răspundere și de amplă angajare materială și morală din industrie și agricultură..., un stat din care să dispară tumultul electoral, declanșator de patimii și ambiții, un stat vindecat de gangrena luptei de clasă și a vespnicelor agitații plebeene, un stat în care să nu mai existe ficțiunea așa-zisei diriguiri de jos în sus, un stat în care comenzile să se afle în minile celor chemați să comande, un stat cîrmuit conform învățăturilor de două ori milenare ale sfîntei noastre Biserici...”⁵⁰.

⁴⁴ Vezi: O. Heinrich, *Op. cit.*, p. 383—462 și H. Hentsch, *Op. cit.*, p. 196—219.

* Predecesorul lui fusese tot un creștin-social, dr. Johannes Schober. În 1924, cînd cardinalul a demisionat din motive de sănătate, i-a luat locul Rudolf Ramek, un discipol apropiat, din același partid. În 1926, cînd s-a restabilit, Seipel nu a avut nici o dificultate să-și rela postul de cancelar, în fruntea unui guvern alcătuit din creștin-sociali și pangermaniști.

⁴⁵ Vezi: G. Willis, *Op. cit.*, p. 14—17.

⁴⁶ Vezi: Elizabeth Wiskemann, *Europe of the Dictators*, Londra, 1966, p. 18.

⁴⁷ G.E.R. Gedye, *Op. cit.*, p. 54.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 55.

⁴⁹ Vezi: J. M. Roberts, *Europe 1880—1945*, Londra, 1970, p. 417.

⁵⁰ H. Hentsch, *Op. cit.*, p. 253—254.

În vederea acestor scopuri, strategia adoptată de Partidul Creștin-Social a fost simplă, brutală și aproape neschimbată de-a lungul a mai bine de doisprezece ani : sprijinirea pe forțele întregului spectru al dreptei austriace, de la partidele „tradiționale”, asemenea celui al marilor latifundiari (Landbund) sau al pangermaniștilor (Grossdeutsche Volkspartei), până la detașamentele paramilitare ale anilor postbelici — Heimwehr, Frontkämpfer („Combatanții de pe front”), Heimatschutz („Scutul patriei”) etc. — și grupările de măturisită obediență nazistă.

Convins de geniul său în materie de intrigi și manevre, Seipel credea că va putea minui, ca pe niște marionete docile, toate aceste formații și curente, folosindu-le alternativ sau simultan pentru a lovi în mișcarea muncitorească și democratică, pentru a întreține un climat politic instabil, care să facă necesară o „soluție de mină forte”, și pentru a-și crea astfel condițiile de a se impune ca „omul providențial”, care să restabilească „ordinea tulburată de elemente iresponsabile” prin instaurarea propriei sale variante de fascism.

„După înfringerea de către guvern a grevei generale din iulie 1927, în special prin folosirea spărgătorilor de grevă proveniți din Heimwehr, scrie G.E.R. Gedye, reacțiunea a cîștigat, an de an, tot mai mult teren. În acest timp, Seipel a continuat să sprijine, din ce în ce mai puternic, organizațiile fasciste, utilizînd toate mijloacele care îi stăteau la îndemînă. El a mers pînă la a mijloci trecerea surplusului de arme din stocurile armatei austriace în mina Heimwehr-ului.

Social-democrații au răspuns prin sporirea forțelor Schutzbund-ului. Drept represalii, ministrul de Război, Vaugoin, s-a hotărît să pună mina pe depozitele secrete de arme ale Schutzbund-ului. Iar cînd socialiștii au vrut să replice dînd publicității ascunzătorile Heimwehr-ului, autoritățile au avut grijă să transfere armele în altă parte. Mai mult, s-a făcut în așa fel încît armele confiscate de la socialiști să ajungă în mîinile dușmanilor republicii”⁵¹.

Un alt pasaj, din lucrarea aceluiași autor, conturează, în trăsături definitorii, personalitatea lui Seipel și profunda duplicitate a politicii sale :

„Într-o zi am fost la sediul Asociației industriștilor austriaci, pentru a lua monseniorului un interviu. Speram că-l voi determina pe acest părinte spiritual al fascismului în versiune austriacă să-mi facă o declarație despre înarmările ilegale ale Heimwehr-ului. Cancelarul și-a dat toată osteneala pentru a-mi demonstra că această organizație paramilitară profascistă nu contravenea cu nimic legilor în vigoare. Heimwehr-ul zicea el, nu era decît o grupare patriotică a foștilor luptători, ceva în genul Legiunii britanice, cărora le făcea plăcere să se adune din cînd în cînd, să-și pună vechile uniforme și medalii și să defileze. Atît și nimic mai mult. S-a străduit să mă convingă că, realmente, făceam un deserviciu Austriei dînd impresia, în articolele pe care le publicam, că acești pașnici veterani ar fi fost capabili de tentativă de puci.

Mi-am permis să-i amintesc monseniorului că membrii Legiunii britanice se întilneau foarte rar și purtau uniforma armatei noastre regulate ; Heimwehr-ul avea, însă, o uniformă proprie, iar mulți dintre membrii săi nu erau foști combatanți de război. Am adăugat că membrii Legiunii britanice nu s-au remarcat deschizînd focul împotriva manifestațiilor laburiști... În plus, ei nu se ocupau de ani de zile cu depozitarea de arme...

Dar Heimwehr-ul nu face acest lucru, m-a asigurat zîmbind suav cancelarul. De data aceasta, glasul lui avea parcă o undă de milă, ca aceea pe care o resimți față de un străin neavizat care crede în orice zvon auzit la cafenea. Heimwehr-ul nu are arme și, deci, chiar dacă ar vrea să treacă la acțiuni împotriva statului, n-ar putea s-o facă.

L-am privit neîncercător, dar ochii lui cenușii și reci mi-au susținut netulburată privirea, de după ochelarii cu rame aurii ; buzele subțiri au continuat să zîmbească păstrîndu-și expresia de binevoitoare compătimire și de neobosită răbdare față de un musafir bine intenționat, dar naiv.

— Dar, am insistat eu, Fey și Starhemberg, în discursurile pe care le țin, se laudă pe față cu armele deținute de Heimwehr, mai ales la Viena.

— Se laudă și nimic mai mult, a sunat răspunsul. Să vă mai explic și altceva. În Tirol există tradiția ca fiecare cetățean care se respectă să aibă o armă în casă ; întimplarea face ca mai toți aceștia să facă parte din Heimwehr. Dar secția vieneză a acestei organizații nu are arme. Cele cu care se laudă conducătorii lor se află în mîinile poliției vieneze.

Acestea erau „noutățile” aflate de la Seipel, pe care le-am publicat în cadrul interviului spre deplină satisfacție a socialiștilor. De cînd urmăreau ei o asemenea

mărturisire care să confirme că poliția era mină în mină cu conspiratorii ! Șeful poliției, Schober, își bătea așadar joc de lume declarându-se imparțial, constituționalist și atașat principiilor democratice ! Iată, însă, că însuși șeful guvernului, monseniorul Seipel, afirma că poliția inmagazina arme pentru fasciști, pentru a li se pune la dispoziție în ziua Z.

FuriOS, Schober a răspuns prelatului-cancelar printr-o dezmințire nu mai puțin absolută : nu-i adevărat, a declarat el, că poliția deține armele Heimwehr-ului ; toate armele din depozitele sale aparțin numai poliției. În această situație, Seipel a ieșit ușor din încurcătură. Cuvintul d-lui Schober, a spus el, nu putea fi pus la îndoială. Dacă șeful poliției declara așa, era evident că poliția nu deținea armele Heimwehr-ului din Viena⁵².

Atitudinile surprinse de corespondentul britanic sînt tipice pentru toate cabinetele, alcătuite de creștin-sociali cu partenerii lor de guvernămînt, care au precedat și urmat pe cele prezidate de Seipel. De altfel, puterea trecea din mîna în mîna acelorași personaje, care se mutau de pe un fotoliu ministerial pe altul. În septembrie 1929, a redevenit cancelar Schober (care între timp, așa cum am văzut mai înainte, condusese poliția austriacă), în fruntea unui guvern alcătuit din creștin-sociali și pangermaniști. La 6 februarie 1930, cabinetul său a semnat un tratat de prietenie cu Mussolini, marcînd astfel o opțiune profascistă și în domeniul relațiilor internaționale⁵³.

Peste nici opt luni, însă, locul lui Schober a fost luat de ministrul lui de război, Vaugoin, primul cancelar care a introdus în echipa ministerială pe cei doi reprezentanți ai Heimwehr-ului menționați anterior — prințul Starhemberg și avocatul Franz Hueber. Vaugoin a numit în fruntea poliției din Viena pe un nazist notoriu, Frank Brandl, și a încredințat conducerea căilor ferate austriace unuia dintre cei mai zeloși militanți ai Partidului Creștin-Social, Engelbert Dollfuss. Ministru de Externe era monseniorul Ignaz Seipel !

La nouă zile după intrarea în funcțiune a cabinetului, au avut loc ultimele alegeri generale pe care le-a cunoscut Austria înaintea celui de-al doilea război mondial. Cele 165 de locuri în Parlament s-au repartizat astfel : social-democrații 72, creștin-socialii 66, „blocul“ agrarian-pangermanist 19 și Heimwehr-ul 8. Dar mereu repetatul subterfugiu al cartelării dintre creștin-sociali și celelalte două partide „tradiționale“ a ținut din nou în șah partidul cu cel mai mare număr de deputați. La 3 decembrie 1930, s-a format un guvern prezidat de un discipol credincios al lui Seipel, Otto Ender, pe care-l secondau, în perpetua rocadă ministerială Schober și Vaugoin⁵⁴.

La scurtă vreme după constituirea noului cabinet, în martie 1931, cînd criza economică declanșată în Statele Unite începuse să se facă simțită și în Europa, Schober — acum ministru de externe — și omologul său german, Julius Curtius, au dat publicității un plan de uniune vamală între cele două țări. Sub aparențele unei măsuri cu caracter economic, ambele părți contractante urmăreau țeluri de natură politică, unele comune Germaniei și Austriei, altele separate, ba chiar contradictorii. În orice caz, însă, proiectul exprima tendințele revanșarde ale celor două puteri înfrînte în primul război mondial și ținea la formarea unui „hinterland german“ în bazinul Dunării. Statele Micii Înțelegeri s-au simțit direct amenințate în statutul lor teritorial. Reprezentanții lor, întruniți la București în 4—6 mai 1931, s-au pronunțat în unanimitate împotriva planului Curtius-Schober. La rîndul său, Curtea internațională de justiție de la Haga, sesizată de guvernele de la Paris și Londra, a respins, ca neconform cu prevederile tratatelor de pace, proiectul de uniune vamală, la care Austria și Germania au renunțat, în cele din urmă, „de bună voie“⁵⁵.

La timpul său — și o bună bucată de vreme după aceea — s-a considerat că eșecul planului Curtius-Schober a contracara, în aceeași măsură, intențiile celor doi semnatari. Studii mai noi, efectuate pe baza unor materiale de arhivă recent descoperite, par a scoate la iveală, însă, că guvernul de la Viena anticipase o asemenea evoluție a situației, ba chiar mizase pe ea. Într-o scrisoare adresată, la 22 februarie 1931, monseniorului Seipel, care continua să servească drept mentorul și eminența cenușie a Partidului Creștin-Social, cancelarului Ender își dezvăluia, cu cinism, jocul pe mai multe tablouri : „Perspectivele de a nu reuși [uniunea vamală], cel puțin deocamdată, sînt foarte mari, poate mai mari decît șansele de succes. Dar în ce constă veritabilul succes ? În înfăptuirea unei acțiuni care nu e lipsită de riscuri sau în dobîndirea unui nou argument în favoarea trecerii la radicala transformare a Aus-

⁵² Ibid., p. 83—86.

⁵³ Vezi : E. Wiskemann, *Op. cit.*, p. 211—212.

⁵⁴ Vezi : O. Heinrich, *Op. cit.*, p. 633—634.

⁵⁵ Vezi : Eliza Campus, *Mica Înțelegerre*, București, 1968, p. 90—92.

tricii pentru care militează, de atita vreme, Sfinția Voastră ? În cazul unui eșec, opinia publică din țara noastră nu va putea să nu-și dea seama că o Austrie gătită de regimurile parlamentare din Europa trebuie să se angajeze pe singura cale care o va scoate din dificultăți — calea antiparlamentară, antimarxistă și antidemocratică, calea conducerii unitare și ferme de către păstorii firești, unși de Dumnezeu pentru a călăuzi mulțimile”⁵⁶.

Intensificarea vertiginosă a crizei economice nu i-a permis, însă, lui Ender să rămână multă vreme „păstorul fireșc” al Austriei. La 11 mai 1931, marea bancă Österreichische Kredit Anstalt a dat faliment, tirind după sine în prăpastie numeroase alte întreprinderi bancare și industriale. Tentativele guvernului de la Viena de a stăvili reacția în lanț a crahurilor s-au dovedit infructuoase, obligându-l să apeleze la resursele străinătății. După multe insistențe, la 16 iunie, Marea Britanie i-a acordat, în sfârșit, un împrumut, în condiții financiare deosebit de oneroase și cu consecințe politice inevitabile: ajutorul căpătat din partea principalei democrații burgheze a Europei impunea o surdină, măcar temporară, vociferărilor antiparlamentare ale liderilor creștin-sociali și o dezavuare, măcar formală, a aceloră dintre ei care se angajaseră prea fățiș pe panta fascismului.

În aceeași zi de 16 iunie Ender a demisionat, locul fiindu-i luat de un coleg de partid, Karl Buresch, care și-a alcătuit cabinetul în cartel cu agrarienii. Sub cîrmuirea lui a avut loc puciul avortat al Heimwehr-ului și, așa cum vom vedea, o considerabilă activizare a grupărilor naziste. Fatală i s-a dovedit, însă, amploarea catastrofală luată de criza economică. Deși a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a arunca povara crizei pe umerii maselor muncitoare de la orașe și sate, guvernul Buresch nu a reușit să apere, cu destulă eficiență, interesele marelui capital, dînd greș în toate încercările sale de a obține un nou împrumut din străinătate. După zece zile de negocieri, la 20 mai 1932, s-a format un nou cabinet, tot pe baza unei coaliții între creștin-sociali și agrarieni, cu participarea Heimwehr-ului și a unui nazist declarat, dr. Anton Rintelen, guvernator al Stiriei și fost complice al lui Pfrimer în puciul din septembrie 1931. Cancelarul al Austriei a devenit Engelbert Dollfuss, care, în guvernul precedent, deținea portofoliul Agriculturii.

Baza parlamentară a acestei formații ministeriale era minimă, în ciuda caracterului său eteroclit: ea dispunea de o majoritate de un singur vot ! Așa cum era de prevăzut, în asemenea condiții, guvernul s-a văzut pus adesea în situații precare cu prilejul dezbaterilor în Parlament, mai ales atunci cînd pe ordinea de zi figurau subiecte ca repetatele traficuri de arme, de proveniență italiană, destinate în parte Heimwehr-ului, în parte regimului horthyst, sau negocierile pentru obținerea unui nou împrumut din străinătate*.

Dollfuss preluase mandatul de cancelar cu ferma intenție de a pune în aplicare proiectele predecesorilor săi, rămase la stadiul de aspirații veleitare. Într-o confidență făcută Președintelui Republicii Austria, Wilhelm Miklas, el mărturisise: „Nu pot guverna decît cu un singur partid”⁵⁷. Dificultățile întîmpinate în parlament nu au făcut decît să-i întărească decizia de a introduce un regim autoritar, de inspirație fascistă. De altfel, una dintre prioritățile primelor sale luni de guvernare a reprezentat-o ansamblul de demersuri inițiate în vederea realizării unei apropieri politice și diplomatice de Italia și a stabilirii unor relații de prietenie personală cu Mussolini, pe care-l admira fără rezerve. „Ducele mi se pare un model demn de urmat de către oamenii de stat din întreaga Europă și, cu precădere din zona de centru a continentului, seria el, la 19 decembrie 1932, fidelului său colaborator Kurt Schuschnigg, ministrul justiției. Benito Mussolini a știut să pună botniță și lupului marxist, și vulpii democratice, și hienei parlamentare ; a știut să se facă ascultat și temut de vulgul amorf și năving dar cu pretenții egalitariste, a știut să pună ordine în țară cu o mină de fier fără a-și mai lua osteneala de a și-o înveli într-o mînușă de catifea”⁵⁸.

În ianuarie 1933, a izbucnit un nou scandal în legătură cu armele pe care Italia le furniza Heimwehr-ului (revenit acum, cu pocăință, sub pulpana Partidului Creștin-Social și servindu-i din nou drept corp de gardă și detașament de șoc antimuncitoresc). Deputații socialiști au denunțat în parlament acest trafic, care viola articolul 134 al Tratatului de la Saint Germain. Ei au demonstrat că o garnitură de vagoane de marfă, înregistrată ca fiind încărcată cu fier vechi, ducea în realitate

* O. Heinrich, *Op. cit.*, p. 683.

* Societatea Națiunilor a acordat, pînă la urmă, un împrumut de 300 000 000 de schillingi Austriei, aceasta luîndu-și o serie de angajamente, printre care și cel de a nu intra într-o uniune politică sau economică cu Germania... pînă în 1952.

⁵⁷ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 230.

⁵⁸ Gordon Brook-Shepherd, *Dollfuss*, Londra, 1961, p. 98.

40 000 de puști și 200 de mitraliere, expediate de Arsenalul din Verona ; destinatarul era un mare industriaș austriac, Fritz Mandl, socotit unul dintre „regii armamentului“ din perioada interbelică. Ca și în alte ocazii, lui îi revenea rolul de a repartiza „fierul vechi“ între cei doi beneficiari : Heimwehr-ul și guvernul horthyst de la Budapesta. Toată operația se desfășurase cu aprobarea tacită, dacă nu chiar expresă, a lui Dollfuss, întrucât înarmarea formațiilor paramilitare, tutelate din nou de creștin-sociali, făcea parte integrantă din pregătirea loviturii de stat a cărei scadență se apropia⁵⁹.

Demascarea acestei afaceri a provocat o imensă vîlvă în opinia publică austriacă și europeană. Guvernul de la Viena a dat din colț în colț, în căutarea de scuze și justificări, unele mai puerile și mai neverosimile decît celelalte. Pe tărîmul faptelor, însă, nu s-a luat nici una din măsurile ce se impuneau, ca, de exemplu, confiscarea armelor respective sau măcar retrimiteră lor în țara de origine și, bineînțeles, cei implicați în trafic nu au fost sancționați. Dimpotrivă, „dîndu-și seama că se compromisese grav în ochii concetățenilor săi și că nu-și mai putea permite să fie surprins, a doua oară, în flagrant delict de complot împotriva Republicii, Dollfuss s-a decis să treacă la acțiune cît mai curînd cu putință“⁶⁰.

Prilejul nu a întîrziat să apară. La 4 martie 1933, în cursul unui scrutin parlamentar pe marginea unor măsuri preconizate de social-creștini împotriva unei greve feroviare, guvernul a fost pus în minoritate cu un vot. Dollfuss a contestat rezultatul, luînd ca pretext faptul că unul dintre deputații social-democrați, absent în momentul votării, își incredințase buletinul unui coleg, rugîndu-l să-l introducă în urnă în numele lui. În semn de protest împotriva subterfugiului grosolan la care recurgea guvernul, președintele Camerei, socialistul Karl Renner, și-a dat demisia, iar cei doi supleanți ai săi au refuzat să-i ia locul. Ședința s-a suspendat.

Dollfuss a sesizat imediat posibilitatea ce i se oferea. După consultări cu Vaugoin (care își reluasese portofoliul Războiului) și cu juristul Robert Hecht, cancelarul a dezgropat un text de lege datînd din 1916, care autoriza guvernul imperial să emită decrete-legi, deci fără a le trece prin parlament⁶¹. Acesta a fost „temeiul juridic“ invocat, la 6 martie 1933, cînd Dollfuss a dat publicității o proclamație prin care suspenda anumite prevederi ale Constituției și punea capăt în fond și în formă, sistemului parlamentar. Social-democrații au apelat la Curtea constituțională, dar cancelarul a manevrat din nou, cu aceeași lipsă de scrupule, determinîndu-i pe membrii creștin-sociali ai înaltei instanțe judiciare să demisioneze în corpore și declarînd apoi că, din moment ce nu mai avea compoziția legală, Curtea nu mai putea să exercite vreun control asupra măsurilor guvernamentale⁶².

La 15 martie, în ciuda barajelor de sîrmă ghimpată și a detașamentelor armatei, poliției și Heimwehr-ului, care blocau accesul spre parlament, o parte din deputații opoziției a reușit să se strecoare în sala de ședințe. Dar, încă înainte de ora stabilită pentru începerea dezbaterilor, cinci sute de polițiști au ocupat incinta, interzicînd intrarea celorlalți deputați, a publicului și a presei, și silindu-i, în cele din urmă, pe parlamentarii aflați înăuntru să părăsească clădirea. În aceeași după-amiază, presa a publicat decretul de dizolvare a Schutzbund-ului, ai cărui membri trebuiau să predea imediat armele și echipamentul. Puciul „alb“ realizat de sus, la care visaseră Seipel și ceilalți lideri creștin-sociali, devenise un fapt împlinit.

Reacția proletariatului austriac — și, îndeosebi, a celui din Viena — față de lovitura de stat a lui Dollfuss a fost promptă și vehementă : la mitingurile organizate spontan în fabrici și uzine, muncitorii și-au afirmat hotărîrea de a ieși în stradă și de a răspunde la forță prin forță, pentru a bara drumul fascismului. Dar ezităările și temerile unora dintre conducătorii Partidului Social-Democrat au frînat elanul combativ al maselor, împiedicîndu-l să se transforme în acțiune⁶³.

Odată depășite orele critice de după înfăptuirea puciului și zilele de incertitudine care i-au urmat, Dollfuss s-a considerat învingător pe toată linia și nu a mai avut nici o rezervă în a da glas veritabilelor sale convingeri politice, în a expune schema unei viitoare organizări a statului după canoanele fascismului. La 15 mai 1933, el declara cu emfază : „Au apus vremurile cînd marxistii îndrumau și răzvrăteau poporul !... Vrem să înălțăm un stat austriac creștin, german și social, pe baza corporațiilor și sub o conducere puternică și autoritară“⁶⁴.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 134—135.

⁶⁰ J.M. Roberts, *Op. cit.*, p. 664.

⁶¹ Vezi : G. Brooks-Shepherd, *Op. cit.*, p. 191—217.

⁶² Vezi : F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 230—231.

⁶³ Vezi : W. Leister, *Op. cit.*, p. 377—379.

⁶⁴ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 231.

La scurtă vreme după aceea, în august 1933, Dollfuss s-a întâlnit, la Riccioni, cu Mussolini, „cărui i-a cerut sprijin, protecție și inspirație, oferindu-i în schimb promisiunea de a duce până la capăt opera de prefacere a Austriei într-o copie fidelă a Italiei, copie la scară redusă, desigur, dar de o ireproșabilă fidelitate“⁶⁵. La început, Mussolini a păstrat unele reticențe în ceea ce privește „capacitatea premierului austriac de a-și impune ideile, în ciuda lipsei sale de popularitate“⁶⁶ și a cerut guvernului de la Viena să colaboreze cât mai strâns cu Heimwehr-ul, pe care încă mai conta, în pofida lipsei sale de eficiență din trecut. În paralel, Roma a trimis dispoziții similare lui Starhemberg, indicându-i să conlucreze cu Dollfuss, pentru instaurarea cât mai grabnică a noului regim.

Atît prințul, cît și cancelarul au urmat cu docilitate instrucțiunile dictatorului italian. Starhemberg și-a asigurat acoliții că „epoca zberetilor sterile a trecut, iar actualul cabinet nu se va da înapoi de la nimic pentru a orienta țara pe făgașul austro-fascismului... și a pune fundațiile totalitarismului fascist, așa cum îl dorim cu toții“⁶⁷. La rîndul său, Dollfuss l-a numit vicecancelar pe maiorul Fey, sinistra căpetenie a detașamentelor paramilitare din capitală, pe care l-a prezentat celorlalți miniștri drept „un factor dinamizator, care se va dovedi indispensabil în rapida noastră ascensiune spre culmile triumfale ale fascismului“⁶⁸. Fey avea să preia, foarte repede, nu numai Siguranța statului, ci și comanda forțelor armate și a poliției.

În decurs de cîteva luni, Dollfuss a promulgat un torent de decrete cu caracter antipopular și antidemocratic, scofînd în afara legii partidul comunist, îngrădînd drastic drepturile salariaților, abrogînd libertatea presei, anulînd inviolabilitatea corespondenței particulare și secretul convorbirilor telefonice, limitînd rolul juraților în instanțele judiciare, dînd friu liber speculei imobiliare, sporînd impozitele indirecte și creînd uriașe înlesniri fiscale industriașilor, bancherilor și latifundiașilor, micșorînd pensiile oamenilor muncii etc., etc. Heimwehr-ul a fost investit oficial cu prerogativele unei „jandarmerii auxiliare“, ai cărei membri beneficiau de solde cu mult superioare celor plătite camarazilor lor din celelalte organe polițienești, ceea ce a atras în rîndurile sale numeroase elemente declasate, cu voluminoase cazieri judiciare și cu lungi stagii de puscărie în spate.

Avalanșa măsurilor luate de Dollfuss reproducea, cu neînsemnate variații de nuanță, metodologia și procedeele utilizate de fascismul italian, cu aproximativ un deceniu în urmă. Totuși, după decepțiile suferite în anii precedenți, Mussolini păstra o mare doză de scepticism și nu-și mai punea mari speranțe în energia și consecvența epigonilor săi din Austria; de aceea, în ianuarie 1934, l-a trimis la Viena pe Fulvio Suvich, subsecretar la Ministerul de Externe, pentru a accelera ritmul procesului de fascizare a țării, cu un accent special pe cîteva obiective de primă urgență, ca abolirea partidelor politice, anihilarea radicală a mișcării muncitorești și democratice, elaborarea unei constituții după modelul celei italiene etc.

De data aceasta, însă, pe Mussolini nu-l mai pîndea o deziluzie. Ura fără margini pe care i-o inspira mișcarea muncitorească, ambiția feroce cu care voia să-și atingă scopurile, fără să-i pese de cruzimea mijloacelor folosite, disprețul față de masa oamenilor simpli, definită de el drept „gloata spurcată a celor mulți, mărunti, murdari și mitocani“⁶⁹, graba febrilă cu care ținea să-și consolideze puterea, zelul plin de servilism cu care voia să dobindească un prestigiu rapid în ochii protectorului său de la Roma — iată cîteva dintre factorii care l-au determinat pe Dollfuss să comită, cu premeditare și singe rece, atrocități de proporții rar întîlnite pînă atunci, chiar și la cele două dictaturi fasciste de la hotarele de nord și de sud al Austriei.

Represiunea s-a desfășurat în etape, declanșîndu-se pe la sfîrșitul lunii ianuarie 1934. Rînd pe rînd, batalioanele Heimwehr-ului au ocupat sediile dietelor din toate cele opt provincii ale țării, instalînd, pe lîngă fiecare guvernator, cîte un „comisar de siguranță“, numit de guvernul de la Viena cu sarcina de a lichida, cît mai repede, drepturile cetățenilor de a-și alege organele de administrație locală. Căpeteniile formațiilor paramilitare au lipit pe zidurile caselor afișe care anunțau, cu litere de o șchioapă, promulgarea în seara precedentă a decretului de dizolvare a Partidului Social-Democrat. Concomitent, „jandarmii auxiliari“ au început să opezeze arestări printre militanții socialiști și printre membrii Schutzbund-ului (care activa acum în condiții de clandestinitate) și au devastat sistematic cluburile și permanențele sindicale, ca și redacțiile gazetelor de stînga, aprinzînd ruguri cu cărțile

⁶⁵ R. Pacel, *Op. cit.*, p. 462.

⁶⁶ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 232.

⁶⁷ K. Schwartz și F. Dubitsch, *Op. cit.*, p. 338.

⁶⁸ Vezi: R. Pacel; *Op. cit.*, p. 338.

⁶⁹ Y. Andrieux, *Op. cit.*, p. 376.

din bibliotecă, aruncând mobilele pe fereastră și distrugând utilajele tipografice. „Îmbătați de triumful reputat atât de ușor împotriva unui adversar lipsit de apărare și atacat prin surprindere, ciomăgașii Heimwehr-ului s-au dat la agresiuni, jafuri și acte de vandalism, cărora le-au căzut victime locuitorii fără nici o afiliație politică. În general, mercenarii lui Starhemberg s-au comportat în capitalele provinciilor, cu sălbăticia delirantă a unei armate de ocupație pe teritoriul inamic”⁷⁰.

La 12 februarie 1934, autoritățile s-au angajat în faza finală a represiei. La Linz, poliția a atacat Cercul muncitoresc unde s-a lovit de riposta dirză a Schutzbund-ului, care a dus grele lupte de stradă cu agresorii. La Viena, „băieții” lui Fey au arestat pe primarul social-democrat al Capitalei, Karl Seitz, și pe toți consilierii municipali care aparțineau aceluiași partid. Dar episoadele cele mai dramatice au avut loc la periferie, pe traseul „centurii roșii” — cartierele de blocuri muncitorești, construite de socialiști la Karl Marx-Hof, Ottaking, Sandleiten, Favoriten, Floridsdorf și în alte zone marginase. Deși conducătorii lor politici și sindicali nu dăduseră crezare semnelor prevestitoare de furtună și informațiilor confidentiale despre iminența ofensivă a dreptei, locuitorii acestor citadele proletare și-au organizat spontan apărarea, eșalonind-o în adâncime, pe câteva linii de sprijin. Apartamentele de la parter și etajele inferioare ale clădirilor s-au transformat în cazemate, la ferestre s-au instalat trăgători recrutați din rîndul campionilor de tir ai asociațiilor sportive sindicale, de-a curmezișul străzilor s-au săpat tranșee, s-au adăpostit copii și bătrînii în punctele cele mai puțin vulnerabile, s-au stabilit modalități de procurare și distribuie echitabilă a hranei și apei, s-au alcătuit grupe volante de pompieri și echipe de prim ajutor pentru răniți etc. etc.⁷¹.

Proletariatul Vienei a oferit istoriei europene primul exemplu al unei lupte armate de masă împotriva fascismului. Bătălia a durat mai bine de trei zile și trei nopți, pînă în seara de 15 februarie. Înfruntînd un dușman care beneficia de o copleșitoare superioritate, atât ca efective — 85.000 de soldați, polițiști și membri ai Heimwehr-ului —, cit și ca armament — de la mitralierele grele pînă la artilerie și care blindate —, cei 25.000 de bărbați și femei au apărut „centura roșie” cu eroism și abnegație, neprecupețindu-și nici singele, nici viața, într-o încelestare care, deși limitată în timp, a avut proporțiile devastatoare ale unui autentic război civil.

Pentru a anihila rezistența cvartalelor muncitorești, autoritățile au deschis asupra lor un foc susținut al bateriilor de artilerie grea. Sub ploaia de obuze, imobilele s-au năruit, îngropînd sub dărîmături familii întregi, inclusiv prunci în leagăn. În masacrul provocat de Dollfuss au pierit aproximativ 2.000 de locuitori de ambele sexe și de toate vîrstele, alți 5.000 au suferit răni grave, mulți dintre ei rămînînd schilози pe viață. Pentru a convinge pe muncitori să depună armele, stația de radio Viena a difuzat, din jumătate în jumătate de oră, de-a lungul întregii nopți de 14 spre 15 februarie, textul unui comunicat care făgăduia amnistia generală pentru toți cei care vor înceta lupta pînă a doua zi, la amiază. Era o nouă și murdară înșelătorie din partea guvernului, decis să se răzbune fără milă pentru umilinta la care îl supuse înverșunată împotrivire a proletariatului vienez. Peste 10.000 de insurgenți au fost arestați, o bună parte dintre ei ajungînd în lagărele de concentrare înființate special în acest scop. Peste o mie de muncitori au fost condamnați la închisoare pe termene lungi, iar unsprezece conducători socialiști au fost condamnați la moarte și executați prin spînzurare⁷².

La 17 februarie 1934, s-a dat publicității textul definitiv al decretului de dizolvare a tuturor partidelor politice. În aceeași zi, ziarele austriace și-au informat cititorii că vicecancelarul Fey, unul dintre principalii organizatori ai măcelului de la periferiile Vienei, fusese decorat cu Marele Cordon de Onoare și elogiât de președintele Miklas pentru „înțelepciunea de care a dat dovadă în bătălia ce i-a fost impusă”⁷³. Și tot la 17 februarie, din dispoziția expresă a lui Dollfuss, a început tipărirea unor cărți postale ilustrate care reproduceau imaginile de coșmar ale fostului cîmp de luptă (spre stupefarea sa, aceste corpuri delictale ale barbariei fasciste, oferite lumii în mod atât de grațios, au stîrnit un val de indignare și revoltă în opinia publică internațională).

La 1 mai 1934, numai după zece săptămîni de la baia de sînge de pe străzile Capitalei, a fost promulgată o nouă Constituție. Unul dintre primele paragrafe abolea toate organele alese, concentrînd pîrghiile puterii în miinile guvernului. Decretele emise de acesta urmau să fie sancționate — fără a putea fi dezbătute — de un Con-

⁷⁰ C. Froment, *Op. cit.*, p. 204.

⁷¹ Vezi: O. Heinrich, *Op. cit.*, p. 70—79.

⁷² Vezi: H. Hentsch, *Op. cit.*, p. 463—501; F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 235—236; G.E.R. Gedye, *Op. cit.*, p. 288—319; E. Campus, *Op. cit.*, p. 155—156.

⁷³ G.E.R. Gedye, *Op. cit.*, p. 321.

siliu federal, cu 59 de membri, „desemnați“ de diverse foruri și instituții. O serie de alte consilii, alcătuite din membri numiți și avind atribuții pur consultative, se înființau în capitalele de provincii, în diferite ramuri ale economiei, în cultură etc.

Capitolul consacrat corporațiilor reprezenta „o traducere greoaie, dar fidelă în literă și spirit, a statutelor respective din Italia fascistă“⁷⁴. Ca și acolo, sistemul breslelor era conceput ca o cămașă de forță, menită să răpească muncitorimii orice libertate de mișcare, orice posibilitate de a-și apăra, în mod organizat, drepturile sale cele mai elementare. Conform rețetelor din alchimia mussoliniană, magica piatră filosofală a „conlucrării“ dintre burghezie și proletariat, în cadrul uneia și aceleiași corporații, trebuia să schimbe plumbul luptei de clasă în aurul „păcii între clase“ — o pace a exploatării neîngrădite.

Se preconiza crearea de șapte mari bresle, cuprinzind industria, comerțul și transporturile, micile întreprinderi, băncile și societățile de asigurare, profesiile libere, agricultura și serviciile publice (doar ultimele două aveau să prindă o firavă și efemeră existență)⁷⁵. În fiecare dintre aceste corporații, stipula expunerea de motive a unui decret promulgat peste câteva zile, „patronii nu vor mai sta de o parte și salariații de alta, ci se vor strânge laolaltă, în jurul aceleiași mese, trudind pentru o cauză comună...“, fără a se mai dușmăni unii pe ceilalți..., ci avind înaintea aceleiași nobile țeluri“⁷⁶.

Marele capital industrial și financiar, aristocrația latifundiară, înaltul cler catolic, Partidul Creștin-Social și majoritatea căpeteniilor Heimwehr-ului au salutat instaurarea dictaturii cu o satisfacție lesne de înțeles și s-au grăbit să consolideze principalul instrument politic al noului regim, așa-numitul „Front al Patriei“ (Heimatsfront). Înjghebat la iuteală și pe apucate, încă din toamna anului 1933, Heimatsfront-ul nu avea nici program, nici statut, nici ideologie, nici strategie sau tactică, nici concepție structurală sau funcțională. Rolul de liant organizatoric îi revenea faimosului Führerprinzip, cheia de boltă a totalitarismului fascist: o ierarhie de formă piramidală, în vârful căreia trona un unic șef (în cazul de față Dollfuss), deținătorul exclusiv al celei mai absolute autorități, singurul abilitat să poruncească tuturor celorlalți, cerindu-le supunere oarbă, desăvârșită și imediată⁷⁷.

Deși cu greu ar putea fi definit partid politic — fie și în comparație cu cele ale lui Hitler și Mussolini — „Frontul Patriei“ a absorbit, repede și cu ridicata, efectivele și cadrele de conducere ale Partidului Creștin-Social care, tocmai în vederea acestui transfer în bloc, avusese precauțiunea să se autodizolve încă din toamna anului 1933. Nu mai puțină promptitudine au arătat căpeteniile Heimwehr-ului care, întruniți la Viena — în septembrie 1933 — s-au înregimentat, cu arme și bagaje, în Heimatsfront. La mai puțin de o lună Starhemberg, uns locțiitor al lui Dollfuss la conducerea mișcării, s-a referit la coloratura politică a acesteia, în cadrul unei cuvântări publice: „Țelul nostru rămâne orientarea țării pe făgașul fascismului..., de care ne apropiem acum într-un ritm accelerat... Ne-am reorganizat forțele în Heimatsfront, conform unei concepții originale, specifică crezului fascist“⁷⁸. Prințul nu a explicat nici atunci, nici ulterior, în ce consta originalitatea concepției la care se referea. Tot atât de nebulos a fost și Fey atunci când și-a vestit auditoriul că „am purces la aplicarea unui ansamblu de măsuri, capabile nu numai să ne însănoșească, ci chiar să regenereze societatea noastră, conform nobilelor principii ale fascismului național austriac“⁷⁹. La rîndul său, abordînd același subiect, Dollfuss s-a străduit, parcă intenționat, să-l învâluie în perdeaua de fum a unei retorici de o sforăitoare grandilocvență: „Vom demonstra, fără putință de tăgadă, că austrofascismul întruchipează acea forță vitală care dinamizează magnifica noastră convergență națională, înălțînd o fortăreață inexpugnabilă, pentru a pune la adăpost demnitatea, onoarea și neafirmarea patriei“⁸⁰.

Varianta austriacă a fascismului — pe care părinții săi spirituali au invocat-o cu obstinție atît înainte de instaurarea ei oficială în 1934, cit și în cei patru ani următori, pînă în preajma Anschluss-ului — a prilejuit multe interpretări și speculații. Raportînd-o cu precădere la prototipul mussolinian, conform filiației măturisite de înșiși autorii loviturii de stat, cercetătorii i-au atribuit identități diferite, care se eșalonează pe un larg registru. La o extremitate se află cei ce văd în dictatura lui Dollfuss „o reconstituire minuțioasă, chiar pedantă, a modelului conceptual și organizatoric al italienilor, mergînd pînă la nesocotirea unor trăsături specifice

⁷⁴ R. Pacci, *Op. cit.*, p. 518.

⁷⁵ Vezi: F. L. Carsten, *Op. cit.*, p. 236.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 237.

⁷⁷ Vezi: H. Hentsch, *Op. cit.*, p. 519—525.

⁷⁸ F. L. Carsten, *Op. cit.*, p. 519—525.

⁷⁹ G. Willis, *Op. cit.*, p. 303.

⁸⁰ G. Brooks-Shepherd, *Op. cit.*, p. 311.

ale societății austriace din deceniul 1930—1940⁸¹. La capătul celălalt al spectrului, se află istoricii care definesc regimul rezultat de pe urma puciului „alb” drept „un duplicat, spălăcit și cu contururi estompate, al totalitarismului mussolinian, apropiindu-se mai puțin de acesta și mai curînd de absolutismul habsburgic”⁸².

În ciuda luxuriantei vegetații de argumente și contra-argumente aduse în sprijinul unei susțineri ori a alteia, dezbaterile mi se pare întrucitivă specioasă. Fidelitatea copiei austriace față de originalul său — real sau presupus — este cu atât mai greu de demonstrat cu cît însuși portretul original al fascismului diferă în funcție de unghiul din care este privit, de lumina care îl scaldă și de criteriile-etalon ce i se aplică. Natura fascistă a „dolfussismului” se poate, însă, diagnostica, ținînd seama de ansamblul simptomelor fundamentale care îl caracterizează. Apărut și instaurat, ca și în alte părți, ca soluție extremă de salvagardare a pozițiilor marelui capital aflat în luptă înverșunată cu forțele de stînga în general și cu mișcarea muncitorească în special, în condițiile unei grave crize economice și ale unei ascuțiri la maximum a contradicțiilor de clasă, „austrofascismul” a fost conceput și promovat de exponenți ai celor mai reacționare cercuri ale burgheziei monopoliste și ale aristocrației funciare. În desperația lor tentativă de a anihila potențialul revoluționar al proletariatului și de a prezerva anacronicele privilegii ale unei infime minorități exploatoare, acești ucenici în ale vrăjitoriei fasciste nu au ezitat să periclitizeze și apoi să sacrifice interesele naționale fundamentale ale țării însăși, existența poporului ale cărui destine le conduceau. Pentru a acapara puterea absolută în stat, ei au dat lovături nimicitoare singurelor forțe sociale capabile să se bată pentru supraviețuirea unei republici independente și au paralizat toate resorturile de apărare ale acesteia, lăsînd-o expusă agresiunii din afară și condamnînd-o la dispariția de pe harta lumii.

Iată de ce, în cadrul funestei epidemii de ciumă totalitară care a bintuit Europa anilor '30, morbul de tulpină austriacă prezintă, totuși, o notă de o macabră originalitate: regimul fascist instaurat la Viena a fost singurul care a sucombat în fața unui alt fascism — străin, ostil și incomparabil mai virulent: hitlerismul.

În Austria postbelică, nazismul — născut, așa cum am văzut, în 1918, sub emblema lui Deutsche National-Sozialistische Arbeiterpartei — a avut, la început, o existență precară și o audiență redusă în rîndul extremei drepte. Un miting ținut la Viena, în august 1919, a strîns abia 600 de persoane, iar secția din Innsbruck, întemeiată la finele aceluiași an, număra în total doar 48 de membri⁸³. Tot în 1919, a avut loc o conferință a naziștilor din așa-zisa „Germanie mare”, la care reprezentanții sudeților din Cehoslovacia au dispus de patru voturi, față de două voturi pentru național-socialiștii din Austria și de cîte unul pentru cei din Germania propriu-zisă și din Silezia poloneză⁸⁴. La alegerile generale din octombrie 1920, naziștii austriaci au cîpătat numai 33.898 de voturi (în comparație cu cele peste un milion acordate social-democraților). Pentru liderul de la Viena, dr. Walter Riedl, nu au votat decît 4.876 de alegători și, bineînțeles, partidul nu a dobîndit nici un loc în Parlament⁸⁵.

În 1920 și 1922, la „conferințele național-socialiste” pangermane, ținute în Austria, au participat diverse căpetenii ale extremei drepte din Republica de la Weimar, printre care și Adolf Hitler. La cea de-a doua dintre aceste reuniuni, Riedl l-a proclamat pe Hitler drept „Führerul Reichului nostru german”⁸⁶. Totuși, la mitingul public care a avut loc la Viena, în martie 1921, și la care erau reprezentate nu mai puțin de 39 de partide și organizații austriace de dreapta (inclusiv Partidul Creștin-Social), numărul total al participanților s-a limitat exact la 150!

Platforma politică a naziștilor austriaci a avut, de la început, un caracter antimuncitoresc, anticomunist, antidemocratic și o coloratură rasistă, în general, și antisemită, în particular. În sprijinul acestei ideologii s-au pronunțat atît vechi dis-cipoli ai lui Schönerer — ca scriitorul de romane pornografice Anton Orel, care declara că „triburile germane au avut, dintotdeauna, o cultură superioară tot restului Europei”⁸⁷, cît și emisari ai dictaturii lui Horthy — ca profesorul Imre Kmosko, care a făcut elogiul fascismului maghiar, sau ca dr. von Palos, care a ridicat în slăvi „eficacitatea implacabilă a ligilor antisemite, antislave și antivalahe din Ungaria”⁸⁸.

⁸¹ A.J.P. Taylor, *Europe 1918—1945*, Londra, 1971, p. 183.

⁸² David Thomson, *World History 1914—1968*, ed. a III-a, Londra, 1976, p. 80—81.

⁸³ Vezi: A. Ciller, *Op. cit.*, p. 201—204.

⁸⁴ Vezi: F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 72—73.

⁸⁵ Vezi: August Hahn, *Die Nazis in Österreich*, Viena, 1975, p. 26—31.

⁸⁶ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 75.

⁸⁷ O. Riedel, *Op. cit.*, p. 109.

⁸⁸ R. Pacci, *Op. cit.*, p. 384—385.

Începînd cu anii 1922—1923, naziștii austriaci și-au organizat batalioane de asalt cu misiuni teroriste, copiate după modelul S.A.-urilor lui Hitler și intitulate fie tot Sturmabteilungen, fie Ordnertruppe („Trupe de ordine“), fie Vaterländischer Schutzbund („Liga apărării patriotice“)⁸⁹. La Viena, naziștii au împins lucrurile și mai departe, creînd nucleul secret al așa-numitei Trutztruppe („Trupa de ofensivă“), chiar în interiorul organizațiilor teroriste de tip S.A., cu misiunea de a asasină „trădătorii din propriile lor rînduri“⁹⁰, așa cum s-a întîmplat în iulie 1923.

Stipendiați de aceleași cercuri bancare și industriale germane și, mai ales, bavareze care îi susțineau pe hitleriști (marele capital din Austria miza atunci încă pe Heimwehr), naziștii din Viena, Linz, Salzburg, Graz și alte orașe unde se infiripaseră grupările lor s-au aflat într-o situație de subordonare materială, ideologică și organizatorică față de național-socialiștii din München, citadela debuturilor lui Hitler. După puciul pe care acesta l-a încercat acolo în 1923, cu binecunoscutul insucces, naziștii austriaci au acceptat șefia mai mult sau mai puțin de la distanță a generalului Ludendorff, care pășise în fruntea bandelor cu zvastică, pe străzile capitalei bavareze⁹¹. Cînd însă, teleconducerea mișcării austriece a trecut în mîinile unui obscur căpitan de aviație deblocat, pe nume Hermann Goering, amorul propriu al naziștilor austriaci s-a revoltat. Walter Riedl, împreună cu colonelul Max Bauer, comandantul formațiilor înarmate Vaterländischer Schutzbund, au dat publicității un comunicat, anunțînd că „mișcarea noastră are un caracter esențialmente național și nu se pleacă în fața dispozițiilor venite din afară, oricine ar fi cei care se simt chemați să dea asemenea dispoziții“⁹². Rezultatul nu a întîrziat să se manifeste: ambii lideri cu veleități de independență au fost excluși din mișcare: Riedl a încercat să întemeieze un nou partid de dreapta, Deutschsozialer Verein für Österreich (Uniunea socială germană pentru Austria“), care nu s-a bucurat de nici un succes, iar Bauer a emigrat, devenind consilier militar al lui Cîan Kai-și.

La rîndul lui, nazismul austriac a intrat într-o perioadă de eclipsă, sub noul său președinte, Karl Schultz. Congresul ținut la Viena, în august 1925, și care s-a grăbit să trimită o servilă telegramă de omagii lui Hitler, nu a întrunit decît 300 de participanți, în mare parte „oaspeți“ din Germania și regiunea sudetă a Cehoslovaciei⁹³. Peste cîteva luni, a izbucnit la suprafață, cu o deosebită violență, conflictul latent care opunea, de o bucată de vreme, pe bătașii din S.A. (cu care fuzionase și Vaterländischer Schutzbund) „civililor“ ce formau cadrele partidului. Drept urmare, primii au alcătuit o nouă grupare cunoscută sub diferite denumiri, dintre care cea mai curență era Hitlersammlung („Uniunea hitleristă“), în frunte cu profesorul de liceu Richard Suchenwirth și cu maiorul în rezervă Leopold Eder⁹⁴. Extrema dreaptă din Austria și-a adăugat, astfel, încă o notă de „originalitate“ la profilul său, în contextul general european al epocii, fiind singura care prezenta, în una și aceeași țară, două mișcări de mărturisită obediență hitleristă, înverșunat dușmane una celeilalte.

O tentativă de reconciliere, care a avut loc în august 1926, la Passau, în Germania, sub președinția nemijlocită a lui Hitler, nu a dus la nici un rezultat. Fîhrerul a somat pe reprezentanții celor două curente să pună capăt existenței partidelor lor ca atare și să constituie laolaltă, „o secție a partidului național-socialist german, care să activeze în ținutul [Gau] austriac“⁹⁵. Schultz a cerut timp de gîndire și a pus, drept condiție preliminară, convocarea unei conferințe a grupării sale, care să ia decizia finală. Eder, însă, a acceptat „subordonarea, totală și fără rezerve, față de Partidul Național-Socialist al Marelui Reich German“⁹⁶.

Fără să țină seama de ezităările unora dintre adepții săi, Hitler a numit, peste cîteva săptămîni, un Gauführer al Austriei, în persoana unui bătrîn colonel rezervist, Friederich Jankovic. Sub conducerea lui, naziștii au suferit o zdrobitoare înfrîngere în alegerile generale din aprilie 1927, cînd totalul voturilor dobîndite de ei a fost de 27.000, ceea ce reprezenta un sensibil regres, pînă și în comparație cu eșecul din 1920. Jankovic a fost demis, sub un torent de injurii, și, în iulie 1927, Hitler a convocat din nou o conferință a naziștilor austriaci la Freilassing, în Bavaria. Cu acest prilej, Fîhrerul s-a lansat într-o vehementă critică la adresa „vechiului național-

⁸⁹ Vezi: Y. Andrieux, *Op. cit.*, p. 263—268 și F.L. Carsten, *Op. cit.* p. 78.

⁹⁰ W. Leister, *Op. cit.*, p. 212; vezi și F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 79.

⁹¹ Vezi: Y. Andrieux, *Op. cit.*, p. 271—272.

⁹² F.L. Carsten, *The Rise of Fascism*, Londra, 1967, p. 119.

⁹³ *Ibid.*, p. 133.

⁹⁴ Vezi: W. Leister, *Op. cit.*, p. 249—253.

⁹⁵ Grete Klingenstein, *Faschismus in Österreich 1920—1938*, Viena, 1970, p. 62.

⁹⁶ F.L. Carsten, *Fascist Movements in Austria*, p. 147.

socialism din Austria..., un fenomen mai mult sau mai puțin marxist [sic !], care aderă la principiul majorității..., ceea ce reprezintă un păcat capital și un pericol de moarte pentru orice veritabil luptător al cauzei noastre”⁹⁷.

De data aceasta, Hitler a refuzat categoric să numească o căpetenie unică a naziștilor austriaci, afirmând că „nici unul dintre ei nu a dat dovadă că merită să ocupe un astfel de post”⁹⁸. Disprețul lui nu era lipsit de temei: în 1928, Hitler-sammlung număra, în întreaga Austrie, un total de-abia 4 466 de membri, iar partidul rival al lui Schultz îl depășea cu foarte puțin, având doar 6 274 de membri care își achitau cotizațiile⁹⁹. Acesta a fost unul dintre principalele motive pentru care naziștii germani au preferat, pe atunci, să colaboreze cu Heimwehr-ul.

Celor două fracțiuni național-socialiste din Austria li s-au adăugat, spre sfârșitul deceniului al treilea, alte două formațiuni rivale, ambele proclamându-și fidelitatea față de Hitler: o grupare a „tineretului”, intitulată, ca și cea din Germania, Hitlerjugend, și o organizație teroristă secretă a studenților de extremă dreapta, Kameradschaftsbund („Asociația camarazilor”). Într-o disperată tentativă de a pune capăt acestor lupte intestinale, Hitler a numit, în 1929, drept Landesleiter (căpetenie pe țară) al Austriei, pe Hans Krebs, un nazist din regiunea sudetă a Cehoslovaciei, care însă nu a rezistat decât un an, dându-și demisia în martie 1930. În locul lui nu a fost instalat nimeni și dirijarea celor patru grupări austriace de afiliere hitleristă a rămas, de bine de rău, în miinile conducătorilor naziști de la München.

În alegerile generale din noiembrie 1930, Hitlersammlung — singura dintre formațiunile naziste care s-a încumetat să participe la consultarea electorală — nu a obținut decât 180 000 de voturi, adică mai puțin de 3 la sută din buletinele depuse în urne¹⁰⁰. Hitlerismul părea definitiv condamnat la un sfârșit lipsit de orice glorie în Austria, țară unde alte forțe de dreapta și de extremă dreapta se pregăteau să dea bătălia finală pentru putere.

Totuși, anii imediat următori au fost martorii unui reviriment de natură să surprindă pe observatorii care se lăsau înșelați de aparențe. Brusca recrudescență a nazismului în Austria s-a datorat, în realitate, unui complex de factori, dintre care cel puțin trei au jucat un rol hotărâtor, împletindu-se și coroborându-se reciproc: criza economică mondială, izbucnită în 1929; miopia politică a liderilor creștin-sociali, care au crezut că vor face din nazism, așa cum făcuseră din Heimwehr, o unealtă pentru atingerea propriilor lor țeluri fascizante; venirea lui Hitler la putere în Germania.

Începând din 1930, ca urmare a crizei ce se adâncea necontenit, numărul șomerilor din Austria a crescut vertiginos, ajungând, în 1933, la un total de 480.000; la aceste cifre oficiale se adăugau alte câteva sute de mii de oameni care munceau doar o parte din timp și ale căror salarii nu erau suficiente pentru întreținerea lor și a familiilor lor. Funcționăria aruncată pe drumuri din serviciile publice și întreprinderile particulare, micii întreprinzători din industrie și comerț, ruinați de falimentele băncilor în care-și depuseseră economiile, studenții care vedeau închizându-li-se orice posibilitate de a-și practica viitoarele profesii, în sfârșit pătura instărită a țărănimii, greu lovită de prăbușirea prețurilor agricole, au oferit, ca și în Germania, un excelent teren de cultură pentru germanii deșănțați demagogii naziste, care propunea „panacee infailibile”¹⁰¹. La rindul lor, virtuțile capitalului monopolist, dezamăgite de eșecurile repetate ale Heimwehr-ului și temindu-se, mai mult ca oricând, de iminenta explozie revoluționară a unui proletariat împins spre mizerie, au canalizat subvenții uriașe către casele de fier ale mișcării naziste. În numeroase ocazii, intermediarii acestor operații financiare au fost fruntași ai Partidului Creștin-Social, ca Vaugoin, Schober și Dollfuss. Unii lideri ai Heimwehr-ului, prin care și Steidle, minăți de dorința de a-și torpila rivalii din interiorul mișcării, au mijlocit și ei „devierea unor importante contribuții bănești către conturile în bancă ale hitleriștilor”¹⁰². Dar, începând din primii ani ai deceniului patru, „principalii avocați și misiți ai naziștilor pe lângă marii deținători de capitaluri s-au dovedit a fi virțuri ale ierarhiei bisericii catolice, considerate până atunci ca stilpi de neclintit ai Partidului Creștin-Social, și, în primul rînd, cardinalul arhiepiscop Theodor Innitzer și episcopii Alois Hudal și Ferdinand Pawlikowski”¹⁰³.

⁹⁷ G. Klingenstein, *Op. cit.*, p. 81; vezi și F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 151—152.

⁹⁸ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 152.

⁹⁹ *Ibid.*, p. 153.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 162.

¹⁰¹ Vezi: Walter Goldinger, *Geschichte der Republik Österreich*, p. 311—340.

¹⁰² G. Klingenstein, *Op. cit.* p. 113.

¹⁰³ W. Leister, *Op. cit.* p. 282.

Profitind de bunăvoința ce li se arăta din partea cercurilor guvernante și clericale, încurajați de succesele zvasticii în Germania, naziștii din Hitlersammlung, S.A., Hitlerjugend și Kameradschaftsbund au dat temporar uitării divergențele ce-i separau și au început să acționeze în comun. Unul dintre primele obiective a fost atragerea, în rindurile lor, a cadrelor și membrilor Heimwehr-ului. Deputatul nazist german Theodor Habicht, numit de Hitler, în august 1931, Landesinspekteur pe întreaga Austrie (ceea ce reprezenta o dovadă atât a unificării mișcării, cât și a subordonării ei totale față de național-socialismul german), a adresat, în 1932, formațiilor paramilitare un amplu manifest-invitație, care se încheia astfel: „Ați zdrobit teroarea marxistă în fabrici și pe străzi..., dar care a fost mulțumirea guvernului? Cît vreți să vă mai înșele partidele iudeo-plutocrate? Marxismul nu a fost încă decapitat și nu va fi răpus definitiv decît cu ajutorul nostru. Național-socialiștii vă sînt cei mai apropiați camarazi de arme. Partidul nostru este singurul partid cu adevărat anti-marxist. Alăturați-vă nouă!”¹⁰⁴

Recrutîndu-și aderenții din rindurile Heimwehr-ului, ale pangermaniștilor, ale agrarienilor și ale altor formațiuni politice de extremă dreaptă, inclusiv ale Partidului Creștin-Social, naziștii au smuls acestuia din urmă, 15 locuri în Consiliul municipal al Vienei, cu prilejul alegerilor făcute în aprilie 1932¹⁰⁵. Se apreciază că, la data de 30 ianuarie 1933, cînd Hitler a devenit cancelar al Germaniei, partidul nazist din Austria număra 43.129 de membri — de aproape zece ori mai mult decît în 1928 — iar batalioanele S.A. alți aproximativ 15.000¹⁰⁶. În ciuda spectaculoasei creșteri a efectivelor lor, naziștii rămăseseră, la epoca aceea, o mișcare marginală, „un conglomerat al lumpenproletariatului de la periferiile Vienei și ale cîtorva alte mari orașe, completat de elementele exasperate ale unei chiaburimii lovite de criză în diferite provincii, mai cu seamă în cele limitrofe Germaniei”¹⁰⁷. Abia sfîrșitul Republicii de la Weimar și crîncenul regim de teroare antimuncitorească, antidemocratică și antipopulară instaurat de clica hitleristă de la Berlin au constituit, de fapt, adevărata rampă de lansare a naziștilor austriaci spre culmile puterii, pe o traiectorie care avea să lase în urma ei o lungă diră de sînge.

Anul 1933 a prilejuit extremei drepte din Austria o veritabilă „întrecere între cei ce doreau să cîștige cit mai grabnic mina atît de rivnîtă a miresei naziste”¹⁰⁸. Faimoasa căpetenie a puciului ratat de Heimwehr în Stiria, dr. Pfrimer, s-a dus la München, unde s-a întîlnit cu Ernst Röhm, comandantul batalioanelor de asalt în cămăși brune, pentru a-l anunța că ține la dispoziția lui Hitler pe cei 30.000 de membri ai formațiilor paramilitare, aflați sub comanda sa¹⁰⁹. Rivalul lui Pfrimer, prințul Starhemberg, a declarat, la începutul lui martie 1933, în fața colaboratorilor săi că „este necesar un front comun între Heimwehr și național-socialiști”, adăugînd că va fi bucuros să demisioneze dacă persoana lui se va dovedi „un obstacol pentru camarazii din mișcarea național-socialistă”¹¹⁰.

Cîteva luni mai tîrziu, în mai 1933, Dollfuss a inițiat negocieri cu „inspectorul general” al naziștilor din Austria, Theodor Habicht. Documente de arhivă, scoase la lumină în anii postbelici, au relevat o situație de-a dreptul incredibilă: un cancelar al Austriei (pe cale de a-și instaura dictatura personală, sub pretextul apărării independenței țării) oferea două locuri în propriul său guvern căpeteniei hitleriştilor austriaci, căpetenie care, la rîndul său, era nu numai de naționalitate germană, ci și deputat nazist în Reichstag¹¹¹. Tratatивele au eșuat nu din vina lui Dollfuss, ci pentru că Habicht a pretins, cu aroganță, cinci posturi ministeriale și eliminarea agrarienilor și a Heimwehr-ului din guvern. Discuțiile s-au întrerupt, pentru a fi reluate în toamna aceluiași an, cînd Landesinspekteur-ul numit de Hitler și-a sporit considerabil exigențele, cerînd 50 la sută din portofolii și postul de vicecancelar pentru el însuși. „Conform surselor germane, Dollfuss era dispus să accepte majoritatea acestor pretenții și chiar să-l primească pe Habicht (ca vicecancelar — n.n.), dar opoziția hotărîtă a conducătorilor Heimwehr-ului a dus la suspendarea negocierilor”¹¹².

¹⁰⁴ W. Goldinger, *Op. cit.*, p. 407.

¹⁰⁵ Vezi: G. Klingenstein, *Op. cit.*, p. 129.

¹⁰⁶ Vezi: F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 195—196.

¹⁰⁷ G. Klingenstein, *Op. cit.*, p. 144.

¹⁰⁸ A.J.P. Taylor, *Op. cit.*, p. 216.

¹⁰⁹ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 214.

¹¹⁰ *Ibid.*, p. 215.

¹¹¹ Vezi: Jürgen Gehl, *Österreich, Deutschland und der Anschluss*, ed. a IV-a, Viena, 1973, p. 79—81.

¹¹² F.L. Carsten, *op. cit.*, p. 233.

Impotrivirea lui Starhemberg, Fey și a altor căpetenii ale formațiilor paramilitare se datora neliniștii pe care le-o stîrniseră evenimentele din Germania, unde un guvern de coaliție al naziștilor cu paralaștii și cu centrul catolic se metamorfozase rapid într-un cabinet pe de-a întregul dominat de hitleriști.

Survenit între cele două runde de negocieri cu Habicht, puciul „alb” al lui Dollfuss a dus, în iunie 1933, la scoaterea în afara legii a partidului nazist din Austria și a tuturor organizațiilor sale paralele, rivale sau anexe. Printre acestea din urmă, se numărau și formațiile S.S., care-și făcuseră apariția cu un an și ceva înainte, și care, în climatul de anarhie organizatorică ce caracteriza hitlerismul din Austria, manifestau o profundă ostilitate față de „veteranii” batalioanelor S.A.¹¹³.

Împreună cu o seamă de alte căpetenii naziste Habicht s-a refugiat la München, de unde a continuat să dirijeze activitatea clandestină a mișcării și de unde avea să negocieze ulterior cu Dollfuss, prin intermediul unor lideri pangermaniști. Autoritățile polițienești austriace au manifestat o extremă indulgență față de naziști, arestînd o infimă minoritate dintre cei prinși în flagrant delict nu numai de propagandă subversivă, ci și de conspirație antistatală¹¹⁴. La rîndul lor, tribunalele au pronunțat sentințe pe care pînă și Starhemberg le aprecia ca fiind „de o ridicolă blîndețe, capabile mai curînd să stimuleze decît să frîneze pe complotiști”¹¹⁵.

În asemenea condiții, nu este de mirare că îndrăzneala hitleriștilor nu a mai cunoscut nici o măsură. În manifestele tipărite la München și difuzate în Austria, aproape fățiș și în milioane de exemplare, Habicht și acoliții săi au anunțat, fără ocol, viitorul Anschluss, afirmînd că „lupta împotriva guvernului Dollfuss va fi dusă pînă la victorie, cu maximum de violență, pînă la eliberarea Austriei de actuala cîrmuire și pînă la unirea ei cu Marea Germanie”¹¹⁶. Terorismul a căpătat un rol precumpănitor în activitatea naziștilor austriaci, traducîndu-se prin atacuri armate împotriva organizațiilor muncitorești, a cartierelor locuite de evrei și, într-un ritm din ce în ce mai frecvent, împotriva sediilor, din Viena și din provincii, ale Heimatfront-ului creat de Dollfuss¹¹⁷. Membrii batalioanelor S.A. erau instruiți într-o mare tabără din Lechfeld, în Bavaria; acolo se forma așa-numita „Legiune austriacă”, care aștepta doar un semnal pentru a trece granița și a sprijini rebeliunea nazistă de la Viena, pe care Himmler o considera iminentă încă în decembrie 1933. Simultan, dar separat, SS-iștii austriaci făceau ultimele pregătiri în lagărul de la Dachau, sub comanda unor ofițeri din forțele armate germane, tot în vederea unei lovituri de stat¹¹⁸.

La 25 mai 1934, Habicht a convocat la Zürich o conferință secretă cu cîteva căpetenii naziste din Austria, printre care și Fridolin Glass, Sturmbannführerul unității Standarte SS 89 din Viena, alcătuită în principal din militari deblocați din armată. Habicht a adus la cunoștința celor prezenți că, după represiunea antimuncitorească din februarie, Hitler considera situația coaptă pentru un puci. Glass a luat asupra lui executarea operației, dînd asigurări că se bucură de toate complicitățile necesare la autoritățile austriace. Peste două săptămîni, o nouă reuniune, la locuința lui Habicht din München, a pus la punct ultimele detalii.

În ziua de 25 iulie 1934, la ora prînzului, 150 de SS-iști, deghizați în uniforme ale armatei austriace și comandați de Glass au ocupat, fără să întîmpine nici o rezistență, Cancelaria Republicii, unde avusese loc un consiliu de miniștri. În clădire rămăsese însă numai Dollfuss, care a încercat să scape printr-o ușă laterală ce ducea spre arhive. Era prea tîrziu: SS-iștii l-au împușcat, lăsîndu-l apoi să singereze pe parchetul încăperii, într-o agonie care a durat ore întregi. Cu aceeași ușurință — explicabilă prin sprijinul ocult de care se bucurau la conducerea poliției și a Siguranței statului —, puciștii au ocupat apoi stația de radio Viena, silîndu-l pe crainic să anunțe demisia guvernului și înlocuirea lui cu un cabinet prezidat de dr. Anton Rintelen, fost guvernator al Stiriei, fost lider al Heimwehr-ului, trecut de cîțva timp în tabăra nazistă¹¹⁹.

În ciuda acestui succes inițial, lovitura de stat a naziștilor a capotat la fel de lamentabil ca și puciul lui Primmer din 1931, din motive destul de asemănătoare. Organizațiile muncitorești din Viena și celelalte mari orașe, deși aflate în ilegalitate și cu rîndurile descompletate după represiunea din februarie, și-au mobilizat imediat forțele, pentru a face față tentativei hitleriste. Detașamente ale Schutzbund-

¹¹³ Vezi: J. Gehl, *Op. cit.*, p. 94—101.

¹¹⁴ Vezi: G. Klingenstein, *Op. cit.*, p. 160—169.

¹¹⁵ K. Schwartz și F. Dubitsch, *Op. cit.*, p. 402.

¹¹⁶ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 250.

¹¹⁷ Vezi: W. Goldinger, *Op. cit.*, p. 426—441.

¹¹⁸ Vezi: F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 259—260.

¹¹⁹ Vezi: A. Hahn, *Op. cit.*, p. 83—96; A. Ciller, *Op. cit.*, p. 233—238; G. Brook-Shepherd, *Op. cit.*, p. 387—406.

ului, cu brasarde roșii, au ieșit din clandestinitate și au început să patruleze pe străzile capitalei, iar conducătorii lor și-au oferit concursul acelor comandanți de unități militare și polițienesci pe care îi știau ostili național-socialismului¹²⁰. Soldații în termen din brigăzile 2 și 3 ale garnizoanei din Viena nu numai că nu au ascultat ordinele ofițerilor raliați la cauza nazistă pe a căror cooperare contase Glass, dar i-au închis în cazărmi și au pornit în marș forțat spre Cancelarie, în jurul căreia au format un cordon gros, pentru a nu lăsa să iasă pe complotiști din interiorul clădirii. Cu toate eforturile maiorului Lohr, viceprimar al capitalei și căpetenie pronazistă a Heimwehr-ului, detașamentele paramilitare din subordinea lui au refuzat să atace trupele care formau acest baraj, menținându-se într-o „neutralitate lipsită de orice bunăvoință“¹²¹.

În provincii, „răscoala generală“, pe care trebuia s-o provoace acțiunea de la Viena, nu s-a materializat, înșelind așteptările conspiratorilor. Mai pretutindeni, armata, jandarmeria și „auxiliarii“ ei din Heimwehr au reprimat în fașă rebeliunea, adesea cu ajutorul detașamentelor voluntare formate din muncitori. Lupte mai susținute s-au purtat doar în Stiria, unde s-au înregistrat, de o parte și de alta, 88 de morți și 164 de răniți.

Intrunit de urgență, guvernul austriac l-a numit în postul de cancelar pe Kurt Schuschnigg, care pînă atunci deținuse portofoliul Justiției. La început, acesta a purtat tratative cu rebelii din clădirea Cancelariei, promițându-le chiar, la un moment dat, că nu va lua nici o măsură împotriva lor și că le va permite să părăsească țara¹²². Dar, în fața uriașului val de indignare care a cuprins opinia publică la vestea modului cum fusese asasinat Dollfuss, noul cancelar s-a văzut nevoit să aresteze pe participanții la puci. Trăduși în fața justiției, 13 dintre ei au fost condamnați la moarte (dar numai șapte executați), iar restul la închisoare pe diferite termene.

Așa s-a încheiat ceea ce mulți autori concordă în a considera drept „singura încercare, făcută vreodată de o grupare nazistă, de a răsturna guvernul existent pe cale armată — încercare care s-a soldat printr-un faliment răsunător“¹²³. În treacăt fie spus, această apreciere trece cu vederea o altă tentativă care, în ciuda numeroaselor trăsături specifice ce o deosebesc de puciul de la Viena, se înscrie în categoria eforturilor de răsturnare, pe cale armată, a guvernului existent. E vorba de rebeliunea legionară din 21—23 ianuarie 1941.

În schimb, nu se poate contesta o altă concluzie a istoriografiei, anume că eșecul loviturii de stat naziste din Austria s-a datorat, în bună măsură, și conjuncturii internaționale a epocii. Germania fascistă, izolată încă pe tărîm diplomatic, nu se simțea destul de puternică, pe plan militar, pentru a duce pînă la capăt aventura și a interveni direct pentru ocuparea Austriei. Ea se temea de o eventuală reacție energetică din partea Angliei și Franței, care nu se angajaseră încă integral pe panta conciliatorismului. Cele patru divizii, trimise imediat și demonstrativ la pasul Brennero de Mussolini — căruia, doar cu o lună înainte, Hitler îi făgăduise că nu se va amesteca în treburile interne ale Austriei — au avut, de asemenea, darul să-l determine pe Führer să dea înapoi, cel puțin pe un moment.

Goebbels s-a grăbit să anuleze un prim comunicat al agenției sale oficiale, D.N.B., care saluta moartea lui Dollfuss și pronostica „iminenta revenire a Austriei în sinul Germaniei Mari“, înlocuindu-l cu un altul, care deplîngea „crudul sfîrșit al cancelarului prieten“, dar avea grijă să sublinieze că era vorba de „o afacere strict internă a vecinei noastre de la sud“¹²⁴. Habicht a fost destituit din funcție, ca și ambasadorul german la Viena, care se compromisese în complot. În locul lui a fost numit Franz von Papen, fost vicecancelar al lui Hitler și unul dintre gromarii Republicii de la Wiemar, intrigant și sforar fără scrupule, pe care proprii săi colegi din Partidul de Centru (catolic) îl porecliseră „vulpea cu colți de lup“.

Cortina se ridica încet, pentru ultimul act al tragediei pe care fascismul a impus-o Austriei.

După nereușita repetiției generale pe care a reprezentat-o puciul nazist din iulie 1934 a început agonia Austriei independente. În acești trei ani, șapte luni și optsprezece zile, în cursul cărora situația politică internă a țării a trecut treptat, pe un plan secund, rolul de protagonist în determinarea destinului Austriei a revenit, tot mai pronunțat, raportului de forțe pe arena europeană, raport aflat într-o perma-

¹²⁰ Vezi : J. Gehl, *Op. cit.*, p. 118—130.

¹²¹ G. Brook-Shepherd, *Op. cit.*, p. 411.

¹²² Vezi : F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 262.

¹²³ *Ibid.*, p. 266.

¹²⁴ G. Brook-Shepherd, *Op. cit.*, p. 419.

nență și involburată prefacere, care se orienta în sens unic — în favoarea fascismului agresor.

Eșecul loviturii de stat și temporara atitudine de distanțare pe care s-au văzut siliți să o adopte patronii lor de la München a semănat derută în rindurile naziștilor din Austria. Unii preconizau o înțelegere cu guvernul Schuschnigg, alții continuau să mizeze pe o rebeliune mai bine pregătită și mai serios sprijinită din afară¹²⁵. Fricțiunile dintre „militanții partidului”, membrii batalioanelor de asalt și ai celorlalte formațiuni hitleriste au continuat și s-au adâncit. Urmașul lui Habicht la postul de Landesleiter, industriașul vienez Herman Neubacher, nu a rezistat asaltului întreprins de rivalul său, căpitanul de rezervă Josef Leopold, implicat în asasinarea lui Dollfuss, dar amnistiat în 1936¹²⁶. Un alt fost ofițer, Franz Schattenfroh, a ridicat și el pretenții la rangul de căpetenie supremă¹²⁷. După expresia dezolată a lui von Papen, „luptele dintre cei trei rivali au distras atenția susținătorilor lor de la problema cu adevărat esențială — triumful național-socialismului în Austria”¹²⁸. Atît în corespondența sa diplomatică din vremea respectivă, cît și în memoriile redactate după război, von Papen își arogă meritul principal în procesul de reactivizare a nazismului austriac, care a demarat în 1937. Desigur, manevrele și urzilele ambasadei germane la Viena și-au adus o contribuție în această direcție, dar o pondere incomparabil mai mare a revenit altor factori, la loc de frunte situîndu-se agresivitatea crescîndă și nepedepsită a lui Hitler. Cînd acesta și-a permis să denunțe în bloc clauzele Tratatului de la Versailles (16 martie 1935) și să remilitarizeze Rhenania (7 martie 1936), guvernele Franței și Angliei au început prin a accepta, cu pasivitate și resemnare, brutalitatea ilegală a „faptului împlinit” și au continuat prin a elabora și pune în practică o sinucigașă politică de conciliere față de cel de al III-lea Reich.

Printre promotorii acestei funeste „împăciuri a fiarei” s-au numărat și cîrmuitorii Austriei. Într-unul dintre volumele sale autobiografice, Schuschnigg recunoaște deschis: „Veghind lîngă mormîntul predecesorului meu, mi-am dat seama că, pentru a salvarea independenței Austriei [!!!], trebuia să adoptăm, de acum încolo, o politică de conciliere. Trebuie să evităm tot ceea ce ar fi putut furniza Germaniei un pretext pentru a interveni și trebuia să facem tot ce ne stătea în putință pentru a obține, într-un fel sau altul, ca Hitler să accepte statu-quo-ul”¹²⁹.

Hrînindu-se cu astfel de iluzii neverosimile, la cîteva zile după ce Hitler ordonase asasinarea lui Dollfuss tocmai pentru a schimba statu-quo-ul și a pune capăt independenței Austriei, nu este de mirare că noul cancelar a salutat, plin de speranță, declarația de la Stresa (11 aprilie 1935), prin care reprezentanții Angliei, Franței și Italiei și-au reafirmat „voința de a apăra neatințarea Austriei”, fără însă a-și lua vreun angajament concret în această privință¹³⁰. Un optimism și mai puternic i-a inspirat declarația făcută de Hitler, la 21 mai 1935, în fața Reichstag-ului: „Germania nu are nici intenția, nici dorința de a se amesteca în treburile interne ale Austriei, de a o anexa sau de a realiza un Anschluss”¹³¹.

Este interesant de semnalat că diplomații români, acreditați la Viena, au privit cu un realism mult mai marcat promisiunile mincinoase ale dictatorului de la Berlin. Comentînd cele spuse de Hitler în Reichstag, însărcinatul cu afaceri al României în Austria, Lahovary, remarcă, pe bună dreptate la 23 aprilie 1935, că „deși pe alocurea acest discurs cuprindea unele adevăruri vădite, în cea mai mare parte premisele de la care pleca erau intenționat greșite, și, ca atare, multe concluzii la care a ajuns sînt false”¹³².

Cît de corectă era această apreciere o dovedește telegrama trimisă la 27 iulie 1935 de von Papen lui Hitler, în care ambasadorul făcea un fel de bilanț al primului său an de activitate în capitala Austriei: „Național-socialismul trebuie să învingă ideologia austriacă și va reuși să facă acest lucru”¹³³.

„Ideologia austriacă” la care se referea emisarul nazist era, de fapt, o continuare a regimului clerical-fascist instaurat de Dollfuss. „Pe plan intern, Schuschnigg a încercat, mai departe să navigheze între Scylla socialismului și Charybda nazismului”¹³⁴. Principalul ascuțis al represiunii era îndreptat împotriva mișcării muncitorești, deși existau și unele timide încercări de a ține în friu agitația de extremă dreapta din afara Heimatsfront-ului.

¹²⁵ Vezi: A. Hahn, *Op. cit.*, p. 139—162.

¹²⁶ Vezi: F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 295—296.

¹²⁷ Vezi: A. Ciller, *Op. cit.*, p. 240.

¹²⁸ Franz von Papen, *Memoirs*, New York, 1953, p. 11.

¹²⁹ Kurt von Schuschnigg, *Requiem in Rot-Weiss-Rot*, ediția a VI-a, Zürich, 1972, p. 5.

¹³⁰ Vezi: W. Goldinger, *Op. cit.*, p. 488—489.

¹³¹ William Shirer, *Le Troisième Reich, des origines à la chute*, vol. I, Paris, 1965, p. 390.

¹³² Arhiva M.A.E., fond 71 Austria, 1920—1944, vol. 3, fila 72, telegrama nr. 1474.

¹³³ *Documents on German Foreign Policy*, seria D; I, p. 277.

¹³⁴ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 272.

Încă la 31 ianuarie 1935, ministrul României la Viena, Alexandru Gurănescu, sublinia într-unul dintre rapoartele sale : „De altminteri, situația cancelarului continuă a fi slabă, din pricina soluțiilor de compromis ce încearcă să le dea problemelor în suspensie, și care, bineînțeles, nemulțumesc atât pe naționaliștii progermani, cât și pe Heimwehr-ști..., fără să mai vorbim de masele muncitoare care au rămas, în majoritatea lor, ireductibil opuse regimului. Se anunță de altfel — după un an ! — noi procese de înaltă trădare împotriva a 21 de căpetenii socialiste, arestate în februarie trecut“¹³⁵.

Peste patru luni, la 21 aprilie 1935, legația României la Viena revenea asupra aceleiași probleme, în termeni de o remarcabilă luciditate, care semnalau noi primejdii pentru independența Austriei : „O atare evoluție reduce și mai mult numărul partizanilor sinceri ai regimului, și până astăzi o minoritate, transformând astfel guvenul, în chip și mai accentuat, într-o dictatură... În mai toate organizațiile guvernamentale și, mai cu seamă, în cele ale tineretului, au putut intra numeroși național-socialiști, care au izbutit să formeze celule de propagandă“¹³⁶.

Ostilă clasei muncitoare, cochetind cu nazismul, cu o compoziție amorfă și inertă, organizația cu pretenții de partid care era „Frontul Patriei“ a intrat într-un conflict din ce în ce mai deschis cu Heimwehr-ul. Întruchipare a „volatilității și frivolității politice“¹³⁷, după cum l-a definit Schuschnigg, prințul Starhemberg (care, după moartea lui Dollfuss, devenise liderul oficial al Heimatfront-ului) a stabilit contacte susținute cu von Papen. În 1936, el a exprimat ambasadorului german admirația sa față de Hitler, „primul om de stat care a recunoscut primejdia unui front unic al bolșevicilor și francmasonilor în lumea întreagă, singurul om de stat care luptă împotriva acestui pericol fără a face nici o concesie“¹³⁸.

Aflind despre legăturile lui Starhemberg cu von Papen, Schuschnigg l-a demis pe print, în același an, din ambele posturi pe care le deținea — cel de vicecancelar și de lider al „Frontului Patriei“. Totodată, cancelarul a creat o „miliție“ paramilitară în interiorul Heimatfront-ului și, la 10 octombrie 1936, a scos în afara legii toate celelalte formații cu caracter paramilitar, inclusiv Heimwehr-ul. Principalul rezultat a fost că mulți dintre membrii acestei organizații au îngroșat rindurile mișcării naziste clandestine¹³⁹.

„Clandestinitatea“ hitleriștilor austriaci a căpătat un aspect foarte bizar odată cu semnarea, la 11 iulie 1936, a unui acord între Schuschnigg și von Papen. Conform stipulațiilor sale, Germania recunoștea din nou suveranitatea Austriei și își lua obligația să nu se amestece în treburile ei interne. În schimb, Austria se angaja ca, în materie de politică externă, să se comporte ca un „stat german“ (această clauză nebuloasă înhăma, de fapt, guvernul de la Viena la carul de război al celui de-al III-lea Reich). Tratatul cuprindea și prevederi secrete, care aveau să se dovedească fatale lui Schuschnigg și țării sale. Cancelarul se obliga să amnistieze pe hitleriștii deținuți pentru atentate și sabotaje și să numească reprezentanți ai „opozității naționale“ (eufemism care desemna pe naziștii austriaci) în „posturi de răspundere politică“¹⁴⁰.

Ca deobicei, Hitler nu și-a respectat angajamentele. În ultimele luni ale anului 1936 și în tot cursul anului 1937, el a dezlănțuit, prin intermediul naziștilor austriaci, o campanie teroristă, de mare amploare, care s-a tradus prin nenumărate atacuri de stradă, aruncarea în aer a unor edificii publice și clădiri particulare, dinamitări de poduri și tuneluri etc.¹⁴¹. La 14 decembrie 1937, cu prilejul percheziționării unor naziști care aruncaseră o bombă asupra poștei din Linz, poliția a găsit un plan amănunțit de asasinare a lui Schuschnigg¹⁴². La 25 ianuarie 1938, o descindere la sediul „Comitetului celor șapte“ (organizație care, în mod oficial, își propusese „concilierea“ între naziști și guvernul austriac, dar care, în realitate, era o oficină nazistă) a dus la descoperirea așa-numitului „plan Taus“ — un dosar cu documente parafate de Rudolf Hess, trimisul lui Hitler, pentru a organiza o rebeliune nazistă în primăvara lui 1938 : dacă Schuschnigg încerca să reziste, urma ca o armată germană să cotopească Austria¹⁴³. După spusele lui von Papen, el însuși urma să fie asasinat, pentru a oferi lui Hitler un pretext de intervenție militară¹⁴⁴.

¹³⁵ Arhiva M.A.E., loc. cit., fila 18, telegrama nr. 494.

¹³⁶ Arhiva M.A.E., loc. cit., filele 51 și 52, telegrama nr. 1210.

¹³⁷ K. von Schuschnigg, *Op. cit.*, p. 33.

¹³⁸ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 275.

¹³⁹ *Ibid.*, p. 281.

¹⁴⁰ *Documents on German Foreign Policy*, seria D ; I, p. 278—281.

¹⁴¹ Vezi : W. Shirer, *Op. cit.*, p. 426.

¹⁴² K. von Schuschnigg, *Op. cit.*, p. 79—81.

¹⁴³ Vezi : W. Shirer, *Op. cit.*, p. 427.

¹⁴⁴ Vezi : F. von Papen, *Op. cit.*, p. 273.

În ceea ce-l privește, însă, Schuschnigg a dat dovadă de exces de zel în respectarea clauzelor acordului pe care-l semnase. Ca titular al Ministerului de Externe el l-a numit pe Guido Schmidt, fost membru marcant al Partidului Creștin-Social, exclus de Dollfuss pentru simpatia lui pronazistă¹⁴⁵. Tot din inițiativa cancelarului, a intrat în Consiliul de Stat un nazist notoriu, dr. Arthur Seyss-Inquart, avocat vienez specialist în apărarea teroristilor aduși în fața justiției, cărui i s-a încredințat misiunea de „a promova împăcarea” dintre Heimatfront și așa-zisa „opoziție națională”¹⁴⁶. Dar Seyss-Inquart nu asculta decât de ordinele patronilor săi de la München și adevăratele lui misiuni aveau să iasă curînd la iveală.

Eforturile lui Schuschnigg de a intra în grațiile lui Hitler printr-un șir nesfârșit de concesii se desfășurau pe fundalul agravării neconținute a situației economice din țară. Austria continua să se zbată în ghiarele marii crize care o afectase la începutul deceniului, fără ca guvernul să găsească — sau măcar să caute — o cale de ieșire din impas. Această indiferență față de problemele traiului de zi cu zi a milioane de cetățeni îl izola de straturi din ce în ce mai largi ale populației. „Situația personală a cancelarului Schuschnigg nu pare solidă, seria, la 31 ianuarie 1937, ministrul României la Viena. I se reproșează mai ales domnului Schuschnigg că nu a realizat suficient în domeniul social : șomajul este în creștere, ajutoarele pentru pătura pauperă sînt derizorii”¹⁴⁷.

Pe plan internațional, situația Austriei s-a înrăutățit, de asemenea, în 1937, grație imobilismului franco-britanic și apropierii Reichului de Italia fascistă. Într-adevăr, la 15 ianuarie 1937, cînd Goering îl informase despre intențiile Germaniei de a nu renunța la Anschluss, Mussolini protestase energic ; drept care, în iunie 1937, Berlinul comunicase Romei că proiectul nu mai era de actualitate. Dar, după triumfala primire pe care i-a făcut-o Germania nazistă în septembrie 1937, Ducele l-a informat pe Ribbentrop, la 6 noiembrie 1937, cu ocazia semnării Pactului anticomintern, că independența Austriei nu mai prezenta nici un interes pentru el : „Evenimentele nu au decît să-și urmeze cursul lor firesc”¹⁴⁸.

Evenimentele începuseră „să-și urmeze cursul lor firesc” încă cu o zi mai înainte. La 5 noiembrie 1937, Hitler a împărtășit ministrului de război și comandamentelor celor trei arme (uscat, marină, aviație) intențiile sale agresive : la loc de frunte figura anexarea Austriei, conform așa-numitului „plan Otto”¹⁴⁹.

După descoperirea „planului Taus”, care dădea în vileag intențiile Germaniei (obligîndu-l pe Schuschnigg să declare ilegală gruparea nazistă a „opoziției naționale”), Hitler s-a decis să acționeze fără întîrziere. La 4 februarie 1938, von Papen a fost rechemat din post, în cadrul unei remanieri de proporții, care avusese loc nu numai în guvern și serviciul diplomatic, ci și în forul de comandă al forțelor armate ale celui de-al III-lea Reich. Demiterea sa nu l-a împiedicat pe fostul ambasador să sugereze o serie de măsuri menite să soluționeze „criza austriacă”¹⁵⁰. Führerul i-a acceptat propunerile și, la 12 februarie 1938, l-a convocat pe Schuschnigg la Berchtesgaden, pentru o întrevvedere secretă, la care au mai participat Guido Schmidt, ministrul de externe al Austriei, Ribbentrop, ministrul de externe al Reichului, von Papen și trei generali : Wilhelm Keitel, șeful recent creatului O.K.W. (Oberkommando der Wehrmacht — înaltul comandament al forțelor armate), Walter von Reichenau, comandantul corpului de armată de la frontiera bavarezo-austriacă și Hugo Sperrle, comandantul aviației din aceeași zonă. Sub amenințarea fățișă a invaziei, lui Schuschnigg i s-a prezentat un ultimatum prin care era obligat să semneze imediat un „acord”, prevăzînd printre altele : revocarea interzicerii partidului nazist austriac ; eliberarea tuturor hitleriştilor închiși ; intrarea în guvern a trei miniștri naziști : Arthur Seyss-Inquart la Interne (avînd în subordine poliția de siguranță), Edmund von Glaise-Horstenau la Război (cu sarcina de a „stringe relațiile dintre armatele germană și austriacă”) și Hans Fischboeck la Finanțe (pentru a pregăti „integrarea economică austriacă în economia germană”)¹⁵¹.

După oarecare împotrivire, Schuschnigg a acceptat să semneze „acordul”, Hitler lăsîndu-i exact trei zile pentru executarea lui. În memoriile sale, Schuschnigg

¹⁴⁵ Vezi : A. Ciller, *Op. cit.*, p. 290.

¹⁴⁶ F.L. Carsten, *Op. cit.*, p. 306.

¹⁴⁷ Arhiva M.A.E., loc cit., fila 334, telegrama nr. 371.

¹⁴⁸ W. Shirer, *Op. cit.*, p. 398.

¹⁴⁹ *Ibid.* p. 401.

¹⁵⁰ Vezi : F. von Papen, *Op. cit.*, p. 232—238.

¹⁵¹ Vezi : K. von Schuschnigg, *Op. cit.*, p. 12—25.

recunoaște că subscrierea la condițiile puse de Hitler „ducea la suprimarea definitivă a independenței guvernului austriac”¹⁵². El neglijează, însă, să adauge că, din proprie inițiativă, până la sfârșitul lunii februarie 1938, nu a informat corect opinia publică din Austria și străinătate despre discuțiile purtate la Berchtesgaden, lăsând să planeze confuzia asupra sacrificiilor consimțite acolo.

Încunoștințat de condițiile ultimatumului, președintele Miklas a avut obiecții doar împotriva numirii lui Seyss-Inquart la Interne. Hitler a răspuns, întreprinzând pregătiri militare la frontiera Austriei și răspîndind zvonuri despre o intervenție armată¹⁵³. Miklas a cedat: la 15 februarie 1938, Schuschnigg i-a comunicat lui von Papen că „acordul” de la Berchtesgaden va fi executat. Numit ministru al Securității Statului, Seyss-Inquart a plecat imediat (16 februarie) la Berlin, pentru a căpăta ordine directe de la Hitler¹⁵⁴.

Acesta nu avea deloc intenția să respecte clauzele din „acord” care-l priveau. La 20 februarie, într-un discurs pronunțat în Reichstag, Führerul a anunțat că nu va mai tolera ca „peste 10 milioane de germani, trăind în două state care au frontieră comună cu Germania (era vorba de 7 000 000 de austriaci și 3 000 000 de germani sud-ești în Cehoslovacia — n.n.), să treacă, clipă de clipă, prin cele mai grele suferințe, pentru că se simt solidari cu întreaga națiune”¹⁵⁵. Ceea ce însemna că soarta acestor germani urma să fie hotărâtă de către cel de-al III-lea Reich.

La 24 februarie, Schuschnigg a răspuns lui Hitler în Bundestag-ul austriac, alcătuit exclusiv din deputați ai Heimatfront-ului. Deși a vorbit cu numeroase menajamente la adresa lui Hitler, cancelarul — sub presiunea opiniei publice, indignată de aroganța Führerului — s-a văzut nevoit să declare că făcuse deja „maximum de concesi”, și că „Austria nu va renunța niciodată la independența sa”¹⁵⁶.

Imediat naștiții au declanșat o nouă campanie de teroare. Din ordinul lui Seyss-Inquart poliția nu a luat nici o măsură de potolire a tulburărilor. La 3 martie, Schuschnigg a făcut apel la muncitori și la alți membri ai Partidului Social-Democrat, eliberându-i din închisorile în care îi întemnițaseră Dollfuss și el însuși. După unele aprecieri, socialiștii și comuniștii reprezentau încă 42 la sută din corpul electoral al Austriei*. Proletariatul a acceptat imediat să participe la lupta antihitleristă, cerînd doar dreptul de a-și reconstitui organizațiile politice și sindicale; Schuschnigg le-a promis că va ține seama de aceste revendicări¹⁵⁷.

Încurajat de sprijinul primit, la 6 martie 1938, Schuschnigg a luat hotărîrea organizării unui plebiscit, pe tema: „Austria liberă, independentă, socială, creștină și unită — da sau nu?”¹⁵⁸. La 7 martie, prevenit, Mussolini l-a sfătuit să renunțe la plebiscit, „o grenadă care putea să-i explodeze în mînă”¹⁵⁹. Totuși, la 9 martie, Schuschnigg a anunțat în mod public că plebiscitul va avea loc la 13 martie.

Drept răspuns, la 11 martie, după ce l-a prevenit pe Mussolini despre intențiile sale, Hitler a emis directiva nr. 1 din „planul Otto”, conceput în iunie 1937, în vederea invadării Austriei: Armata 7, sub comanda generalului Schober, urma să ocupe Austria de Sus, Salzburgul, Austria de Jos cu Tirolul și Viena. În ciuda ordinelor pline de emfază, măsurile militare erau improvizate, trupele germane fiind lipsite de o pregătire efectivă¹⁶⁰.

În aceeași zi, somat de Hitler, prin intermediul lui Seyss-Inquart și Glaise-Horstenau să renunțe la plebiscit, Schuschnigg a capitulat, anulînd consultarea anunțată „pentru a nu vărsa sînge german”¹⁶¹. Exploatînd pînă la capăt succesul, Goering i-a cerut, tot prin Seyss-Inquart, să demisioneze și să-l lase pe acesta din urmă cancelar în locul său¹⁶². În seara de 11 martie, Schuschnigg și-a anunțat demisia la ra-

¹⁵² Ibid. p. 39.

¹⁵³ J. Gehl, *Op. cit.*, p. 198—206.

¹⁵⁴ W. Shirer, *Op. cit.*, p. 438.

¹⁵⁵ Ibid., p. 439.

¹⁵⁶ A. Ciller, *Op. cit.*, p. 302.

* Dintr-un total de 4.000.000 de alegători, la acea epocă social-democrații își păstrau influența asupra celor 1.400.000 de muncitori și a unei părți din cei 1.500.000 de țărani.

¹⁵⁷ Vezi: V. Goldinger, *Op. cit.*, p. 514—523; A. Hahn, *Op. cit.*, p. 246—251.

¹⁵⁸ K. von Schuschnigg, *Op. cit.*, p. 101.

¹⁵⁹ W. Shirer, *Op. cit.*, p. 442.

¹⁶⁰ Ibid., p. 343—444.

¹⁶¹ A. Hahn, *Op. cit.*, p. 260.

¹⁶² W. Shirer, *Op. cit.*, p. 447.

dio, sub presiunea naziștilor care declanșaseră imediat noi manifestații la Viena. Seyss-Inquart s-a declarat „șef al guvernului provizoriu” și, supunându-se în continuare instrucțiunilor primite de la Goering, a făcut apel la trupele germane „pentru a salva Austria de haos”. Mussolini l-a informat pe Hitler că nu avea nimic împotriva invaziei¹⁶³. În după-amiaza de 11 martie, președintele Miklas, care refuza să-și dea demisia cerută de naziști s-a consultat cu Parisul și Londra, dar nu a ajuns la nici un rezultat, cele două guverne occidentale refuzând să ia atitudine împotriva iminentului Anschluss¹⁶⁴, așa cum aveau să procedeze și peste câteva luni în privința Cehoslovaciei. Puțin înainte de miezul nopții dintre 11 și 12 martie, Miklas a cedat, numindu-l cancelar pe Seyss-Inquart, care și-a asumat, în mod evident ilegal, funcția de președinte ale republicii. „Eram cu desăvîrșire abandonat, atît în țară cit și în străinătate”, avea el să scrie ulterior¹⁶⁵.

La 12 martie 1938, după ce a anunțat ținerea unui „veritabil plebiscit”, prin care austriacii să-și hotărască soarta, Hitler a sosit la Linz. Acolo, el și Seyss-Inquart au semnat, la 13 martie, din partea Germaniei și Austriei, „legea Anschluss-ului”, prevăzînd un plebiscit în ambele țări pentru 10 aprilie¹⁶⁶. Abia la 14 martie Hitler și-a făcut intrarea în Viena. Cauzele întîrzierii au fost arestările făcute în capitală „pentru securitatea Făhrerului”, dar mai ales defecțiunile tehnice înregistrate de diviziile blindate (70 la sută din tancuri rămăseseră în pană)¹⁶⁷.

La „plebiscitul” din 10 aprilie 1938, teroarea sălbatică a naziștilor și măsluirea fără jenă a urnelor au dus la rezultatele scontate, înregistrîndu-se ca favorabile Anschluss-ului, 99,08 la sută din voturi în Germania și 99,75 la sută din voturi în Austria. La 14 martie, primul ministru britanic Chamberlain s-a declarat „șocat de acțiunea Reichului”, dar a admis „interesele speciale ale Germaniei în Austria”¹⁶⁸. La 2 aprilie, Anglia recunoștea oficial Anschluss-ul, imitată curînd de Franța. Grație presiunilor exercitate de cele două puteri, sesiunea Societății Națiunilor, din septembrie 1938, a respins propunerea de sancțiuni colective împotriva Germaniei, inclinîndu-se, o dată mai mult, în fața faptului împlinit.

Anschluss-ul, prima agresiune a trupelor hitleriste în exterior, a marcat sfîrșitul Europei tratatelor de pace și prima cotropire de către naziști a unui stat independent de pe continentul nostru. Raportul de forțe în Europa s-a schimbat în favoarea celui de-al III-lea Reich, iar Europa de răsărit s-a văzut izolată printr-o barieră fascistă germano-italiană, care se întindea din Marea Baltică pînă la Marea Mediterană. Invadarea Austriei, dispariția sa ca stat pe harta Europei, a pus Cehoslovacia într-o foarte dificilă situație, lungindu-i considerabil frontiera comună cu Germania. Nu întîmplător, la 21 aprilie 1938, după zece zile de la plebiscitul nazist, Hitler l-a convocat pe Keitel, pentru a discuta cu el „Planul Verde” — numele de cod al unei operații militare—surpriză împotriva Cehoslovaciei¹⁶⁹.

Anschluss-ul a adus Germaniei un important plus demografic, economic și militar. El a marcat, totodată, o considerabilă lovitură dată prestigiului și credibilității de care se mai bucurau încă Anglia și Franța în Europa, deschizînd drumul unui nou șir de concesii făcute lui Hitler de guvernele de la Paris și Londra. Simultan, agresiunea nepedepsită a lui Hitler a încurajat mișcările fasciste din toate țările europene, cu precădere cele din estul și sud-estul continentului.

Inițial, Austria și-a păstrat o entitate separată în cadrul Reichului, sub numele de Ostmark. Seyss-Inquart a căpătat rangul special de „locțiitor a Făhrerului”, pe care nu l-a păstrat însă multă vreme. În cadrul pregătirilor de război din primăvara anului 1939, numele Ostmark, a dispărut, Seyss-Inquart a pierdut funcția, iar Austria a fost împărțită în districte [Gauel], corespunzînd provinciilor istorice (Stiria, Carintia, Tirol, Salzburg etc.), și conduse de gauleiteri aflați direct în subordinea Berlinului. Pentru a șterge orice urmă a vechiului nume, provinciile Austriei de Sus

¹⁶³ Ibid., p. 450—452.

¹⁶⁴ Vezi: J. Gehl, *Op. cit.*, p. 219.

¹⁶⁵ W. Shirer, *Op. cit.*, p. 219.

¹⁶⁶ Ibid., p. 458.

¹⁶⁷ Vezi: G. Kligenstein, *Op. cit.*, p. 204—209.

¹⁶⁸ Ibid., p. 216.

¹⁶⁹ W. Shirer, *Op. cit.*, p. 469.

și Austriei de Jos au fost rebotezate Dunărea de Sus și Dunărea de Jos. Alături de Berlin și Hamburg, Viena era cel de-al treilea oraș german al cărui primar intra direct în nomenclatura lui Hitler.

În 1938—1940, conform planului de „omogenizare a germanității”, naziștii au „colonizat” Austria cu populație germană originară din Brandenburg, Saxonia, Prusia Orientală și regiunea sudetă a Cehoslovaciei. După unele date, numărul familiilor „implantate” au ajuns la circa 176 000, iar paralel, circa 189 000 de familii austriace au fost transmutate în Germania. Incorporarea în armată s-a efectuat, de asemenea, prin risipirea austriacilor în cele mai diferite unități, pentru a se evita prezența lor în mase compacte la nivel de divizie, regiment sau batalion.

Încă din primele zile după Anschluss, s-a instaurat în Austria regimul hitlerist în formele cele mai sălbaticе, regim care a persistat pînă la eliberarea țării, în primăvara anului 1945. Naziștii locali — al căror număr a crescut de la 208.000, în 1938, la 600 000 în 1945 — s-au remarcat printr-un fanatism care depășea, uneori, în ferocitate pe cel al hitleriștilor germani. Este suficient să amintim că Seyss-Inquart avea să devină călăul Olandei ocupate și că un mediocru funcționar din Linz, orașul natal al lui Hitler, avea să dobindească o sinistă celebritate în cursul războiului. Numele lui : Karl Adolf Eichmann¹⁷⁰. Acest factor a jucat un rol mai important decît condițiile de relief geografic atunci cînd, în 1944, căpeteniile celui de-al III-lea Reich aveau să aleagă Tirolul, în tentativa lor eșuată de a constitui o „citadelă” a ultimei rezistențe împotriva coaliției antihitleriste.

Hitler a dizolvat imediat unicul „partid” existent în Austria — „Frontul Patriei” —, ca și sindicatelor controlate de guvernul Schuschnigg. Pînă la 19 mai 1938, s-a introdus în Austria legislația nazistă, existentă deja în Germania*.

În primele cinci săptămîni după Anschluss, Gestapoul a operat peste 79 000 de arestări la Viena și în provincie, în rîndurile comuniștilor, socialiștilor, antifasciștilor, democraților, refugiaților din Germania etc. Tot atunci s-a constituit lagărul de concentrare de la Mauthausen, pe malul de nord al Dunării, lîngă Ems, destinat special deținuților austriaci. Treptat, acolo au fost internați din ce în ce mai mulți prizonieri de altă naționalitate decît cea austriacă. În cei peste șase ani de existență, Mauthausen a devenit lagărul de concentrare german (spre deosebire de lagărele de exterminare de pe teritorii negermane, ca Auschwitz, Maidanek, Treblinka etc.) cu cel mai mare număr oficial de execuții : 35 318¹⁷¹.

Nu ne propunem să abordăm aici subiectul extrem de complex al rezistenței antinaziste a poporului austriac, temă pe care prof. Constantin Nuțu a tratat-o pe larg, într-o lucrare de specialitate¹⁷². Ne vom mărgini să relevăm că în fruntea acestei lupte s-a aflat clasa muncitoare, condusă de comuniști și de social-democrați,

¹⁷⁰ Ibid. p. 462.

* — legea presei, din 4 octombrie 1933, prin care ziarele, publicațiile, editurile etc., intrau în subordinea Ministerului Propagandei și deveneau oficine de răspîndire a ideologiei fasciste; legea, din 22 septembrie 1933, prin care se înființa „Camera culturală a Reichului”, avînd drept scop înregimentarea culturii și artei în slujba nazismului; legile rasiale de la Nürnberg, din 15 septembrie 1936; legea învățămîntului, din 18 mai 1937, care făcea din „doctrinile” pseudoștiințifice ale hitlerismului coloana vertebrală a programei analitice din școlile de toate gradele, de la cele elementare, pînă la cele superioare; legea, din 1 decembrie 1937, prin care erau desființate toate organizațiile de tineret, în afară de *Hitlerjugend*; legea, din 14 martie 1939, prin care înscrierea în *Hitlerjugend* avea același caracter obligatoriu ca și recrutarea în armată; legea agricolă, din 29 septembrie 1933, care reducea practic țărănimia în situația șerbilor feudali; legea aprovizionării, din 13 septembrie 1933, prin care se organiza acapararea sistematică a tuturor produselor agricole de către întreprinderile capitaliste agreate de naziști; legea „Camerelor economice a Reichului”, din 27 februarie 1934, prin care întreaga economie trecea sub controlul guvernului hitlerist; legea „planului de patru ani”, din 14 septembrie 1936, prin care întreaga economie era pusă pe picior de război total; legea din 20 ianuarie 1934, prin care „Carta muncii” făcea din patronii stăpîni absoluți ai întreprinderilor, iar din salariați o colectivitate de „învățăcei” (*Gefolgschaft*); legea din 24 octombrie 1934, prin care „Frontul muncii” (*Arbeitsfront*) lua locul sindicatelor, grupînd în „bresle” pe muncitori alături de patroni și stabilind salariile tuturor categoriilor de muncitori și funcționari; legea, din 27 februarie 1935, prin care „livretul de muncă” devenea obligatoriu pentru toți salariații; legea, din 24 aprilie 1934, prin care Curtea supremă a Germaniei (*Reichsgericht*) era înlocuită cu „Tribunalul poporului” (*Volksgesicht*), avînd în jurisdicția sa „crimele de trădare”; legea, din 21 martie 1933, prin care „crimele politice” nu mai erau judecate de tribunalele ordinare, ci de cele „speciale” (*Sondergericht*); legea din 26 aprilie 1933, prin care se înființa Gestapoul și legea din 10 februarie 1936, prin care nici un tribunal nu mai avea dreptul să se amestece în activitatea Gestapoului. Vezi : W. Goldinger, op. cit., p. 512—541; A. Hahn, op. cit., p. 309—333; J. Gehl, op. cit., p. 296—319.

¹⁷¹ Vezi : A. Ciller, op. cit., p. 341—362.

¹⁷² Constantin Nuțu, *Austria, în Rezistența europeană în anti celui de-al doilea război mondial*, vol. I, Editura Militară, București, 1973, p. 27—56.

cărora li s-au alăturat și reprezentanți ai altor clase și pături sociale, precum și ai altor partide și organizații. Grație curajului, abnegației și spiritului de sacrificiu al antifasciștilor și patrioților austriaci, naziștii nu și-au putut împinge pînă la capăt opera lor criminală de jaf și exterminare.

Totuși, ocupația hitleristă a adus Austriei, ca și celorlalte țări aflate sub călcîiul zvasticii, jertfe și suferințe înspăimîntătoare. Proporțional cu numărul membrilor săi, partidul comunist a suferit cele mai grele pierderi; 1 400 de comuniști uciși, 4 280 aruncați în lagăre de concentrare, alte multe mii de întemnițați în închisori. Social-democrații și celelalte partide antifasciste au înregistrat, de asemenea lovituri dureroase: în Austria au existat aproximativ 70.000 de oameni condamnați la detențiune pentru activitatea lor antinazistă, 30.000 de prizonieri politici, 16.494 asasinați în iagărele de exterminare, peste 16.000 uciși de Gestapo. La acest înfiorător bilanț se adaugă cei 380 000 austriaci care au murit, luptînd pe diverse fronturi, în uniforma Whermacht-ului, cei peste 65 000 de evrei masacrați în lagăre, miile de soldați împușcați pentru dezertare sau refuz de a îndeplini ordinele criminale ale ofițerilor lor etc. etc. etc.¹⁷³

Dar sacrificiile lor nu au fost zadarnice. Istoria consemnează contribuția antifasciștilor, a patrioților austriaci la lupta dusă de coaliția antihitleristă pentru zdrobirea fascismului și, în cadrul acestui proces, pentru renașterea unei Austrii libere și independente.

1938 — GRECIA

În Grecia, după cum s-a văzut în capitolele anterioare, nazii au intrat în țară în septembrie 1940, în urma unei invazii surprinzătoare. În scurt timp, au ocupat aproape întreaga țară, cu excepția zonei montane din nord-vest, unde s-a luptat curajos și îndelung rezistența elenă. În perioada de ocupație, nazii au comis numeroase crime împotriva populației grecești, au confiscat averi, au deportat și uciș oameni, au suprimat libertatea de presă și de expresie, au impus cenzura și au încercat să impună o ordine socială și politică în conformitate cu interesele lor. Totuși, rezistența elenă a continuat să existe și să se întărească, iar în mai multe zone au izbucnit lupte armate împotriva ocupanților. În final, grecii au reușit să scape de ocupația nazistă în septembrie 1944, după o luptă îndelungă și sângeroasă. După eliberare, țara a fost divizată între forțele elene și cele ale Imperiului Britanic, care a încercat să impună o administrație de ocupație în unele zone. În cele din urmă, grecii au reușit să stabilească o administrație proprie și să recupereze țara în întregime.

În perioada de ocupație nazistă, mulți greci au suferit persecuții și au fost uciși. În special, evreii greci au fost ținta persecuțiilor naziste, care au încercat să îi deporteze în lagărele de exterminare. Totuși, mulți evrei au reușit să scape și să se refugieze în țări străine. În plus, mulți greci au participat la rezistența împotriva nazilor și au suferit pentru aceasta. După eliberare, mulți dintre ei au fost uciși de forțele de ocupație britanice sau de colaboratori.

¹⁷³ Ibid., p. 54—55; vezi și Herbert Steiner, *Gestorben für Österreich*, Viena, 1968.

1936 — GRECIA

O grevă generală pe scară națională de 24 ore a fost hotărâtă de sindicatele din Grecia pentru miercuri, 5 august¹, — anunța una din telegramele de presă transmise din Atena la sfârșitul lunii lui cuptor 1936. În loc de confirmarea acestei știri, în dimineața de 5 august, o cu totul altă noutate făcea cunoscut opiniei publice internaționale că în seara precedentă regele George al II-lea a acordat primului ministru, generalul Metaxas, puteri discreționare printr-un decret de instituire a legii marțiale și proclamare a stării de asediu². Greva a fost preîntîmpinată. Dar nu numai atât. În mesajul adresat populației de către primul ministru, publicat în presa de miercuri și adus la cunoștința corpului diplomatic convocat în aceeași zi, la orele 14,00 la Președinția Consiliului de Miniștri, se enumerau celelalte măsuri care însoțeau starea de asediu: abolirea principalelor prevederi ale Constituției din 1911, repusă în vigoare în 1936, dizolvarea Parlamentului, interzicerea tuturor partidelor și a oricărei activități politice și sindicale, instituirea cenzurii, instaurarea unei discipline stricte a tuturor cetățenilor³.

Dacă starea de asediu și întregul cortegiu de măsuri restrictive care o completau prezenta, împreună cu motivarea lor prin exacerbară pericoului comunist, toate datele unei lovituri de stat, observatorii politici se întrebau atunci dacă ea avea să fie o simplă verigă în seria răsturnărilor politice cu care se obișnuise viața politică din Grecia sau dimpotrivă inaugura nu numai o nouă dictatură, ci și un anumit tip de totalitarism. Istoria „regimului de la 4 august“, așa cum a fost oficial numită dictatura generalului Metaxas, avea să dea foarte repede cîștig de cauză celui de-al doilea diagnostic.

Înainte de a schița anatomia acestui regim, să răspundem întrebării care asalta cancelariile diplomatice și redacțiile ziarelor în toamna anului 1936: cine era acest nou Archigos (conducător) care anunța elenilor că odată cu lovitura de stat de la 4 august, care a reinviat tradiția spartană, țara pășește în era celei „de-a treia civilizații grecești“ (primele fiind Antichitatea și Bizanțul).

Născut în 1871 într-o familie modestă din Itaca (Kefalonia), Ioannis Metaxas a urmat cariera militară și, datorită ei, s-a afirmat în viața publică. La 1890 era locotenent genist, iar în 1897 îl găsim la statul major din Thesalia în timpul războiului greco-turc. Și-a făcut studiile superioare la Academia Militară din Berlin între 1898—1903. Din 1904 pînă în 1909 a fost profesor la Cursurile Marelui Stat Major. În timpul războaielor balcanice s-a distins ca un bun tactician și, drept urmare, în ajunul primului război mondial a fost numit șeful Marelui Stat Major cu gradul de

¹ „Adevărul“, anul 50, nr. 16 114 din 6 august 1936.

² C. Tsoukalas, *La Grèce de l'indépendance aux colonels*, Maspero, Paris, 1970, p. 43

³ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), fond 71, Grecia 1920—1944, vol. 52, file 210, 345.

general. Între 1914—1917 a avut repetate conflicte cu primul ministru Eleftherios Venizelos (în problema participării Greciei la război de partea Antantei, orientare susținută de Venizelos și dezaprobată la Metaxas, care a cerut tot timpul neutralitatea). În urma divergențelor cu premierul liberal, Metaxas și-a părăsit de două ori funcția. Datorită aceluiași dispute a fost trecut în retragere în 1917 și s-a autoexilat în Italia. În 1920 s-a înapoiat în Grecia, fiind pentru scurt timp din nou Șeful Marelui Stat Major. A fondat partidul monarhist „Opinia liberă”, manifestându-se în permanență ca adversar neîmpăcat al Partidului liberal și al liderului său E. Venizelos. A fost implicat în numeroase comploturi și încercări de lovături de stat pentru care a și fost condamnat la moarte de două ori, dar datorită faptului că a făcut parte din anturajul familiei regale, a fost grațiat (considerat foarte apropiat de regele Constantin, generalul Metaxas a fost și instructorul militar al prințului moștenitor George). Un timp a făcut parte din Partidul popular. A devenit pentru prima oară deputat în 1926, când a deținut și portofoliul comerțului, în guvernul Zaimis. Înfrânt în alegerile din 1928, a revenit în Parlament, în 1932, ca șef al partidului „Frontul regalist”, devenit ulterior „Partidul liber cugetător”. La alegerile din ianuarie 1936, partidul lui Metaxas a obținut șapte mandate; la 13 martie a intrat în guvernul profesorului Demergis ca ministru de război și vicepreședinte, iar în urma morții acestuia, la 13 aprilie 1936, a fost numit prim-ministru, guvernul său obținând votul de încredere al Parlamentului cu 241 voturi pentru, 16 contra și 3 abțineri⁴.

Date istorice relevante indică o perioadă de extremă frământare în viața politico-socială a Greciei în primele decenii ale secolului XX. Ea a fost confruntată cu o multitudinea de probleme social-politice-economice, cu dispute teritoriale și cu alte generate de existența minorităților naționale și a unui număr de cetățeni de origine greacă în alte țări balcanice, cu o problemă națională specială — refugiații din teritoriile pierdute în Asia Mică —, în sfârșit, cu o repetată criză a instituțiilor fundamentale ale statului prin schimbarea frecventă a formei de guvernământ de la republică la monarhie și vice-versa, de cele mai multe ori cu intermezzo-uri de tip dictatorial militar. În intervalul 1912—1922, Grecia a avut de făcut față războaielor balcanice, primului război mondial și celui greco-turc.

După primul război mondial, în care Grecia a fost la început neutră (pînă la 29 iunie 1917) și apoi a luat parte alături de Antantă, a avut loc războiul greco-turc între ianuarie 1921 și octombrie 1922, în urma căruia aproximativ 1 500 000 de greci din Asia Mică au trebuit să se refugieze în arhipelagul insular propriu-zis, datorită gravei înfringeri a armatei naționale. În anul următor au avut loc numeroase conflicte politico-diplomatice, inclusiv incidente de frontieră cu Bulgaria, Albania, Iugoslavia, în timpul cărora ocupația română a jucat un rol moderator recunoscut. Un conflict latent, datorită ocupării insulelor Dodecanezului de către Italia submina relațiile greco-italiene, a căror stare alterna de la momente de criză la perioade de evoluție normală.

În viața politică a țării au avut loc în această epocă cîteva lovături de stat și puciuri militare (generalul Plastiras, la 26 septembrie 1922; generalul Pangalos, amiralul Hadgikyriakos, la 26 iunie 1925; generalul Kondylis și colonelul Zervas, la 22 august 1926; și din nou Kondylis la 1 martie 1935); abolirea monarhiei sub impulsul principalului lider politic grec din acea perioadă, șeful Partidului liberal, E. Venizelos (18 decembrie 1923); instaurarea republicii (13 aprilie 1924) și din nou întoarcerea regelui, la 25 noiembrie 1935.

Intr-un spirit pe deplin adecvat, un istoric britanic comenta recent această adevărată cascadă a loviturilor de stat și a răsturnărilor politice: „Un rege a fost exilat și altul i-a luat locul, fiind în turind exilat la rîndul său. Unii după alții, ofițerii superiori preluau puterea pentru a o pierde din nou. O republică a fost proclamată în 1924, o dictatură în 1926, republica încă odată, puțin mai tîrziu, în același an, iar monarhia din nou în 1935. Între 1922 și 1935 au avut loc 19 schimbări de guvern, 3 răsturnări de regim, 7 lovături de stat și nenumărate acte mai mărunte de rebeliune datorate permanentei intervenții a jûntelor militare în guvernarea țării”⁵.

Marcata instabilitate a vieții politice interbelice din Grecia și-a găsit astfel un deznodămînt în dictatura generalului Ioannis Metaxas. După ținerea plebiscitului, favorabil în proporție de 97% monarhiei, la 3 noiembrie 1935 și înapoierea regelui George al II-lea, în ziua de 26 ianuarie 1936, au avut loc alegeri generale în condițiile democrației burgheze parlamentare.

Rezultatul acestor alegeri a dat naștere unui Parlament în care Partidul liberal, condus de E. Venizelos și alte formațiuni liberale aveau 142 locuri; Partidul populist

⁴ Fișă biografică întocmită după *Encyclopedia Britanica*, *Keesing's Archives*, A.M.A.E.
⁵ David Holden, *Greece without Columns*, Faber and Faber, London, 1972, p. 136.

condus de Tsaldaris și alte grupări favorabile regalității, 143 locuri (gruparea generalului Metaxas, dispunea de 7 deputați), iar Partidul comunist 15 locuri (75 000 de votanți), ceea ce reprezenta nu numai un succes extraordinar și neașteptat, ci făcea într-o oarecare măsură din comuniști arbitrii jocului parlamentar-guvernamental. „Astfel, comuniștii — scrie cunoscutul istoric grec de la Berkeley University din S.U.A., L. S. Stavrianos — s-au aflat ei înșiși în situația de a deține balanța puterii. Ascensiunea comuniștilor a marcat intrarea unei noi forțe politice pe scena politică greacă, o forță care avea să joace un important rol de atunci încolo și în mod deosebit în anii ocupației din cel de-al doilea război mondial. Regele George a lichidat regimul de dictatură care i-a asigurat plebiscitul din 3 noiembrie 1935. El i-a retras încrederea lui Kondylis și l-a numit prim-ministru pe Constantin Demergis, profesor de drept civil la Universitatea din Atena⁶.

Formind la 13 martie 1936 un guvern alcătuit, în cea mai mare parte, din regalști și din cîțiva tehnicieni neparlamentari, liderul micului Partid unionist-progresist avea să aibă cea mai scurtă guvernare din istoria interbelică : o lună. La 13 aprilie 1936, profesorul C. Demergis a încetat subit din viață, iar omul forte al cabinetului său, generalul I. Metaxas, avea să devină noul premier desemnat de rege.

Numit șeful guvernului, Metaxas a solicitat și obținut din partea Parlamentului (cu sprijinul noului lider liberal T. Sofulis)^{*}, dreptul de a conduce prin decrete-legi, fără dezbateri în Camera deputaților, ei doar prin consultarea unui comitet de 40 de membri. „Atribuirea unei puteri atât de mari lui Metaxas s-a dovedit a fi dăgălul de moarte al democrației grecești. Îndată, Metaxas a arestat și deportat pe liderii sindicali, a dizolvat cele mai combative sindicate și le-a confiscat fondurile ; a promulgat un decret prin care grevele erau declarate ilegale ; a pregătit armata pentru o lovitură de stat⁷. Cu toate acestea, dominată de puternice conflicte sociale și politice, situația a continuat să evolueze sub semnul radicalizării maselor. După aprilie, grevele se țin lanț, se intensifică acțiunile pentru unitatea clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii și a forțelor democratice, se schitează noi înțelegeri de Front popular. După greva generală de la Salonic din 9 mai 1936, cînd jandarmii și poliția au ucis 30 de muncitori și au rănit peste 400 se produce unificarea mișcării sindicale la scară națională, care decide greva din 5 august.

Recurgînd la lovitură de stat militară a lui Metaxas, cercurile Palatului și căpeteniile armatei au dat fără îndoială deplină satisfacție marelui capital interesat vital în a stăvili avîntul mișcării muncitorești, al luptei oamenilor muncii, precum și avansul partidelor de stînga, al forțelor democratice. Lovitura de stat de la 4 august 1936 a reliefat, de asemenea, consecințele dezastruoase ale lipsei de unitate și coeziune a stîngii, ale rivalității și supralicitării acuzațiilor reciproce a altor forțe politice din cadrul regimului parlamentar burghez grec^{**}.

Este simptomatic și în cazul instaurării unui regim de extremă dreaptă în Grecia, că popularitatea și sprijinul crescînd pe care comuniștii și alte partide de stînga îl înregistrau în rîndul maselor muncitoare, succesele, fie ele și parțiale și temporare, în realizarea acțiunilor de Front popular, au fost luate drept pretexte pentru o intimidare a opiniei publice și de justificare a dictaturii militare.

Astfel, la 19 februarie 1936 s-a realizat o înțelegere între comuniști și președintele Partidului liberal T. Sofulis, prin care aceștia s-au angajat să susțină alegerea sa în fruntea Camerei deputaților, iar el să contribuie la realizarea unui program de reforme minime, care prevedea reducerea prețurilor la pîine și la alte produse de primă necesitate pentru oamenii muncii, un moratoriu al datoriei micilor proprietari, o amnistie largă pentru deținuții politici, dizolvarea așa-numitelor forțe speciale de poliție (pe care Metaxas, după investirea sa ca prim-ministru, le-a folosit în special împotriva mișcării muncitorești și a sindicatelor) ; la 22 iulie 1936 un acord de conlucrare politică s-a stabilit între Partidul Comunist din Grecia și Partidul agrar al Eladei⁸.

⁶ L. S. Stavrianos, *The Balkans since 1453*, Holt-Rinehart and Winston, New York, 1963, p. 670.

^{*} Decesul rînd pe rînd, la începutul anului 1936, a patru importanți lideri politici (31 ianuarie Kondylis, 18 martie E. Venizelos, 13 aprilie C. Demergis, 1 mai V. Tsaldaris) a ușurat într-o oarecare măsură propulsarea lui Metaxas. În aceeași perioadă au încetat din viață și doi foști președinți de republică, Zaimis și Kondoriatis, iar în noiembrie 1936 și A. Papanastasiu, un fost premier agrarian de orientare republicană, una din figurile importante ale vieții politice din Grecia.

⁷ L. S. Stavrianos, *Op. cit.*, p. 671.

^{**} Nu intră în obiectul prezentei cercetări o analiză mai detaliată a structurilor societății grecești în deceniul patru și nici a ierarhiilor din cercurile capitaliste care dominau economia, comerțul și politica țării.

⁸ L. S. Stavrianos, *Op. cit.*, p. 670.

Acest proces trebuia stăvilit, au recunoscut înșiși protagoniștii dramei politice începută la 4 august 1936. O telegramă cifrată trimisă de ministrul României la Atena, Langa Răscanu, titularului Ministerului de Externe, Nicolae Titulescu, aflat atunci la Geneva la Societatea Națiunilor, rezuma conținutul audienței avută la 7 august 1936 la noul dictator : „El mi-a arătat cât de primejdioasă a fost mișcarea revoluționară, ce comuniști, ajutați de elemente politice au organizat spre a răsturna regimul legal al țării. Generalul Metaxas mi-a vorbit apoi îndelung de atacurile zilnice ale șefilor de partide ce au îngreuiat acțiunea sa guvernamentală. În zilele trecute noi negocieri au început între ei spre a se înțelege și a alcătui un guvern parlamentar și spre a-și ajunge ținta. Domnul Theotokis și Comitetul Partidului popular regalist era gata a primi condițiunea domnului Sofulis de a readuce în cadrele active sutele de ofițeri venizeliști izgoniți în trecut.

Șefii armatei au declarat președintelui Consiliului de Miniștri că spre a înlătura această primejdie, ei sînt hotărîți a face o lovitură de stat. Apoi generalul Metaxas a adăugat textual : «Spre a împiedica armata a face o lovitură de stat, m-am gîndit a o face eu, folosindu-mă de prilejul ce mi s-a dat de mișcarea comunistă. De azi încolo voi putea lucra în liniște spre binele țării, sprijinit de armată, de flotă, de poliție, de jandarmi, și a mă bucura de deplina încredere a regelui». ...Din această declarație sinceră și confidențială a generalului Metaxas reiese că mișcarea comunistă nu a fost pentru el și pentru rege decît un prilej spre a scăpa de amestecul lumii politice în acțiunile guvernului. Dar scăpînd de tutela șefilor politici, președintele Consiliului de Miniștri a devenit sclavul ofițerimii⁹ — își încheia comunicarea diplomatul român.

Referitor la raporturile generalului Metaxas cu mai marii armatei, ministrul român scria : „Cînd spre sfîrșitul lunii iulie, generalul Metaxas își pregătea dictatura, o parte din fruntașii armatei se grăbiră a-i declara că dinșii nu-i pot da sprijinul decît atunci cînd le-ar face dovada că, în adevăr, el se bucură de deplina încredere a regelui. Suveranul se văzu nevoit a interveni, iar în seara de 3 august, președintele Consiliului de Miniștri îi adună la el acasă, spre a le arăta decretul de dizolvare a Adunării Naționale însoțit de o scrisoare regală¹⁰. În aceeași seară, liderii liberali și popular regalist, Sofulis și Theotokis, ceruseră într-o audiență la rege înlocuirea lui Metaxas¹¹. Refuzul suveranului a fost urmat de investitura șefului guvernului cu puteri dictatoriale. Relația dintre monarh și dictator este definită concludent de același diplomat român : „E drept însă că cel dinii căruia regele George II îi datorește reînnoirea sa în Elada e generalul Metaxas“¹². Unii istorici afirmă că cercuri britanice influente, legate de familia regală au sugerat lui George al II-lea alegerea lui Metaxas drept noul om de mină forte de care avea nevoie Grecia¹³.

Perioada aprilie-august 1936 poate fi considerată de fapt o anticameră a dictaturii. Amintitele măsuri de restrîngere și subminare a drepturilor și libertăților democratice se împleteau cu măsurile de reprimare a luptei oamenilor muncii pentru revendicări economice și politice. Acțiunea era facilitată de puterile discreționare pe care generalul Metaxas le deținea, guvernînd prin decrete cu putere executorie. O serie de fruntași politici au protestat împotriva acestui sistem nedemocratic de eludare totală a Parlamentului. La 23 iunie 1936, Sofulis îi scrie primului ministru spre a-i aduce la cunoștință nemulțumirea lumii politice pentru faptul că generalul nu respecta înțelegerea de a supune Comitetului deplinelor puteri (creat în aprilie 1936) măsurile pentru care a fost încheiat „acel contract pe cinci luni între reprezentanța națională și guvern“¹⁴. Dealtfel, una din rațiunile intime importante ale loviturii de stat din august trebuie considerată dorința lui Metaxas de a nu fi obligat să mai trateze cu Parlamentul spre a solicita o nouă prelungire a deplinelor puteri, fapt ilustrat și de mesajul guvernului din 5 august 1936, în care era înfierat protestul delegației deputaților comuniști împotriva sistemului decretelor-legi metaxist, protest depus la 31 iulie la cabinetul primului ministru.

Cu toate protestele, Metaxas a continuat să nesocotească pactul cu Parlamentul, promulgînd la 22 iulie 1936 decretul-lege privind arbitrajul obligatoriu în neînțelegerile de muncă dintre patroni și salariați (în fapt, acest act legislativ era destinat să pună capăt grevelor în continuă creștere ca frecvență și participare). „Aproape toate clasele muncitoare sînt adine nemulțumite — raporta din Atena șeful oficiului di-

⁹ A.M.A.E., Loc. cit., Telegrama cifrată nr. 2161, file 324—325.

¹⁰ Ibidem, vol. 53, Telegrama cifrată nr. 2835, fila 158.

¹¹ L. S. Stavrianos, Op. cit., p. 671.

¹² A.M.A.E., Loc. cit., vol. 13, fila 239.

¹³ C. Tsoukalas, Op. cit., p. 42.

¹⁴ A.M.A.E., Loc. cit., vol. 52, fila 136.

plomatic român — de punerea în aplicare a arbitrajului obligatoriu, din care pricină s-au și dezlănțuit câteva mișcări greviste. Multe organizații muncitorești de la Atena și din alte țări, împotriva cărora se să primească arbitrajul obligatoriu, sint hotărâte să se pună în grevă dacă nu va fi înlăturat decretul-lege de mai sus¹⁵.

La câteva zile după lovitura de stat, la 7 august 1936, organul de presă al Vaticanului „L'Osservatore Romano” scria: „Motivul care a determinat această nouă direcție trebuie căutat în refuzul maselor muncitoare de a accepta arbitrajul obligatoriu în controversele eventuale dintre patroni și muncitori”. Același ziar remarcă „nemulțumirile populare”¹⁶.

Dacă în august 1936, prin decretarea legii marțiale s-a impus mobilizarea generală a greviștilor, arestarea tuturor deputaților comuniști, închiderea tuturor cluburilor politice, epurarea sindicatelor, la 15 septembrie „Jurnalul oficial” a publicat decretul privind măsurile pentru combaterea comunismului și a urmărilor sale, respectiv scoaterea partidului comunist în afara legii, precum și interzicerea sub pedepse, mergând până la doi ani deportare, a oricărei incitări la grevă sau la activități antiguvernamentale și împotriva ordinii sociale existente, precum și confiscarea din toate librăriile, bibliotecile și editurile a unui mare număr de lucrări, inclusiv clasici greci (operele lui Heine, Shaw, Freud, Zweig, Gorki, Dostoievski erau arse). Guvernarea Metaxas a acționat consecvent și într-un ritm intensiv împotriva oricărei forme de democrație (apreciată de dictator drept „un sistem de libertăți morbide”) și pentru militarizarea vieții publice după model fascist și nazist, inclusiv în ceea ce privește educația tineretului. La 23 septembrie 1936, „Jurnalul oficial” publica un decret special, potrivit căruia orice funcționar al statului putea fi concediat fără alt motiv decît simpla sa preferință politică.

Represiunea principală a fost îndreptată împotriva comuniștilor și a tuturor simpatizanților de stînga. La 16 decembrie 1936 au fost confiscate arhivele Partidului Comunist din Grecia, prin care guvernul a căpătat informațiile privind activitatea desfășurată de comuniștii greci în toate orașele și safele țării, numele tuturor activiștilor de partid, inclusiv simpatizanții din rîndul armatei, flotei și aviației, precum și legăturile multor personalități cu partidul comunist. Potrivit datelor guvernamentale, tot atunci au fost arestați 1000 de activiști ai partidului (totalul comuniștilor arestați fiind de aproape 50 000 după datele aceluiași surse), iar 3 din cei 5 membri ai conducerii partidului comunist au fost deportați¹⁷. Metaxas a anunțat arestarea liderilor comuniști într-un interviu dat organului partidului nazist „Völkischer Beobachter” din septembrie 1936, cu care prilej a afirmat că „putem considera comunismul extirpat din Grecia”.

Măsurile antidemocratice au fost recunoscute în mod public într-o declarație a primului ministru din 28 ianuarie 1938, în care se afirma că, drept răspuns față de nenumăratele acțiuni criminale ale opoziției din țară și străinătate, generalul Metaxas și-a asumat deplinele responsabilități. „Regimul dictatorial Metaxas — se spunea în declarație — va lua fără nici o milă absolut toate măsurile contra oricui se gîndește la acțiuni sau la acte împotriva ordinii stabilite”¹⁸. În afara miilor de comuniști și simpatizanți de stînga au fost arestați și deportați numeroși lideri ai partidelor burgheze tradiționale, între care Kafandaris (Partidul progresist), Sofulis (Partidul liberal), Theotokis (Partidul național monarhist), Mihalakopoulos (Partidul independent republican).

În repetate rînduri, generalul Metaxas și-a expus concepțiile privind sistemul de guvernare „a celei de-a treia civilizații elenice”. Deși în primele luări de poziție, el afirma: „ceea ce mă interesează la ora actuală sint primele măsuri generale. Substanța și nu forma. Însănătoșirea statului mă interesează și nu forma pe care el o va avea”, dictatorul nu ezita să indice modelul sau mai exact modelele spre care se îndreaptă: „la fel ca în Italia, unde există Partidul fascist și în Germania, Partidul național-socialist, de asemenea, cu timpul în Grecia va fi organizat Frontul național guvernamental, provenind din popor și trăgîndu-și din popor existența și forța sa”¹⁹. „Pot să declar — spunea el tot în septembrie 1936 — că Elada va fi organizată în viitor într-un stat corporativ”.

La 1 septembrie 1936, generalul Metaxas a expus în mod amplu programul său de guvernămînt²⁰. Acesta prevedea crearea unui partid guvernamental național

¹⁵ Ibidem, fila 256.

¹⁶ Ibidem, fila 320.

¹⁷ Les archives contemporaines Systèmes Keesing, 1936, p. 2357.

¹⁸ Ibidem, 1937—1940, p. 2918.

¹⁹ Interviul acordat directorului ziarului „Kathimeri”, reprodus de „Le Mesager d'Athènes” din 1 septembrie 1936.

²⁰ Les archives contemporaines Systèmes Keesing, 1936, p. 2203.

unic, după modelul fascismului italian și al național-socialismului german, precum și o serie de măsuri pentru reorganizarea țării, inclusiv o legislație și o serie de măsuri de ordin social pentru remedierea condițiilor grele de viață ale populației.

Printre măsurile de ordin social preconizate a fi introduse, se număra : lărgirea aplicării zilei de muncă de 8 ore, cu o zi de repaus săptămânal, contracte colective cu salariul minim garantat, sărbători plătite, inclusiv duminica, concediu de 14 zile pentru toți salariații, un sistem de asigurări sociale pentru toți muncitorii, reducerea datoriilor țăranilor cu o treime, case pentru acordarea ajutoarelor de șomaj etc.

Generalul Metaxas a anunțat, de asemenea, elaborarea planului de zece ani, după modelul german, destinat în primul rînd construcției de drumuri și lucrări publice. Era prevăzută, de asemenea, reorganizarea și o oarecare modernizare a armatei, inclusiv prin crearea, după moda aceluși timp, a unei linii de fortificații Metaxas (pe linia frontierelor cu Bulgaria), care, începută în 1936, nu a ajuns decît pînă la confluența frontierelor Greciei cu Iugoslavia și Bulgaria.

La 2 octombrie 1936, Metaxas a convocat un mare miting în Piața Constituției din Atena pentru a prezenta programul său de guvernare unei mulțimi evaluată între 250 000—300 000 de oameni din întreaga țară. Ministrul român la Atena aprecia astfel această întrunire : „Adevărul însă pare a fi că inițiativa nu a pornit din partea populației civile, ci de la însăși cirmacii țării spre a porunci în chip indirect simfămintul de devotament față de sforțările guvernului”²¹. Într-o altă telegramă, el revine asupra acțiunii scriind : „Am arătat săptămîna trecută în ce chip a fost organizată această manifestație, din îndemnul și cu sprijinul guvernului. Dealtfel, nici presa guvernamentală nu ascunde acest fapt”²².

La 6 decembrie 1936, Metaxas a dat semnalul pentru crearea partidului național de stat prin înființarea Societății naționale Etniki Eteria, a cărei misiune era „consolidarea regimului de la 4 august în toate clasele sociale”²³.

În ianuarie 1939 a avut loc primul și ultimul congres al comandanților E.O.N. (Organizația națională a tineretului grec), apreciată de L. S. Stavrianos drept „cea mai ambițioasă încercare a lui Metaxas, modelată după organizațiile de tineret din Germania hitleristă și din Italia fascistă pînă în cele mai mici amănunte, inclusiv salutul fascist”²⁴. La acest congres, Metaxas a expus țelurile tinerei generații în viziunea sa : „Care sînt scopurile acestei organizații ? Regele ! Patria ! Religia ! Familia ! Reinnoirea Greciei și Regimul de la 4 august ! Subliniez acest ultim punct, Regimul de la 4 august, deoarece acesta le asigură cu vigilență pe toate celelalte. Ați văzut prea bine, cînd nu aveam acest regim de la 4 august, în ce prăpastie au căzut monarhia, religia, patria, familia, totul”²⁵.

Profesorul A. W. Gomme de la Universitatea din Glasgow apreciază că în multe privințe „dictatura lui (Metaxas) a urmat moda acelor zile, apărînd la o primă vedere ca o imitație neinteresantă a aceleia din Italia. El a condus ca un dictator asumîndu-și singur posturile de prim-ministru, ministru de externe, de război, al marinei și al aviației. Dintr-o singură lovitură el a lichidat dezbaterile parlamentare și a pus mîna pe liderii sindicali și pe comuniști, lichidînd dreptul și libertatea. Oamenii de stat comuniști și liberali au fost exilați într-una sau alta din insule ; activitatea sindicatelor a fost interzisă ; presa a fost pusă sub botniță și o cenzură strictă a fost instituită. A fost creată o poliție secretă care urmărea mișcările oamenilor. S-a instalat mania secretului, mergînd pînă la absurd, de a nu se permite populației să mai cumpere hărți ale Greciei. La una din festivitățile aniversative ale instaurării dictaturii sale pe Stadion Street din Atena, au fost înălțate mari arcuri de triumf, simbolizînd cele trei mari ere din civilizația greacă — prima, epoca Greciei clasice ; cea de-a doua, Bizanțul și a treia, regimul lui Metaxas. Cel de-al treilea Reich al lui Hitler era mai puțin ridicol”²⁶.

Măsurile ideologice luate de Metaxas se inspirau din același arsenal de tip fascist. Protocolul nr. 534 dat la Yanina către toate instituțiile educaționale și culturale la 26 februarie 1937 cerea să nu se includă teoria darvinistă sau alt material despre apariția omului în cursurile și manualele școlare. El cerea, de asemenea, să se omită cuvîntarea funerară de la moartea lui Pericle datorită ideilor sale de-

²¹ A.M.A.E., *Loc. cit.*, vol. 53, Telegrama nr. 2484, fila 67.

²² *Ibidem*, Telegrama nr. 2558, fila 89.

²³ *Ibidem*, Telegrama nr. 3409, fila 256.

²⁴ L. S. Stavrianos, *Op. cit.*, p. 673.

²⁵ C. Tsoukalas, *Op. cit.*, p. 45.

²⁶ A. W. Gomme, *Greece*, Oxford University Press, London, 1946, p. 73—74.

meccatrice²⁷. „Dictatura de la 4 august nu a fost instaurată pentru a găsi o soluție gravelor probleme la ordinea zilei. Ea a introdus corupția în serviciile de stat și a desăvârșit aservirea economică a țării (datoria față de Germania reprezentând în 1940 aproximativ 350 000 000 Deutsche Marks, echivalentul a 4 000 000 de lire sterline). Orice opoziție a fost suprimată prin teroare. S-a mers pînă acolo încît a fost proscrisă Antígona de Sofocle și Orațiunea funebă de Tucidide datorită ideilor lor democratice. Evoluția normală a vieții politice a Greciei, care a intrat în sistemul statelor totalitare din Europa, a fost întreruptă“²⁸.

În caracterizarea regimului totalitarist a lui Metaxas nu putem omite absența oricărei măsuri sau legislații antisemite și abținerea de la discriminarea de ordin rasial, ceea ce îl diferențiază contrastant de nazism și alte variante de fascism²⁹.

Prin noile investiții ca și prin accentuarea ritmului exploatarei maselor muncitoare, evoluția economică a Greciei în anii dictaturii metaxiste a cunoscut o serie de reale creșteri în domeniul industrial și agrar, ca și al comerțului exterior. Industriile textilă, alimentară, chimică, a tutunului, a construcțiilor, concentrate în zonele Atena—Pireu, Salonic, Kavala, precum și cele extractive și de energie electrică, transporturile, foloseau un număr de muncitori aproape dublu în 1940 comparativ cu 1928 (de la 180 000 la 320 000).

Numeroase surse istorice repetă că „Grecia și sărăcia au fost întotdeauna surori“³⁰, pentru a pune în lumină atît modestia resurselor solului și subsolului țării cît și stadiul de subdezvoltare al economiei în epoca interbelică. Desigur că un tablou cît de cît concludent al acestei situații trebuie să amintească starea de înapoiere a industriei (peste 90% erau întreprinderi mici cu un număr sub 25 salariați); învechitul echipament al principalelor ramuri industriale; lipsa tehnologiei moderne (1700 de tractoare în 1931) și a sistemului de irigații și îngrășăminte într-o agricultură cu un pămînt neproductiv și aproape în întregime fărîmîțată, cu unul din cele mai slabe randamente din lume; insuficiența gravă a căilor de comunicații de toate felurile într-o țară cu relief predominant muntos; importul a $\frac{3}{4}$ din materiile prime și a $\frac{1}{2}$ din necesarul de alimente; o datorie publică care o situa pe primul loc între țările balcanice în 1940 și un venit național pe locuitor, în 1938, de 75 de dolari³¹. Să mai adăugăm că analfabetismul atîngea, înainte de război, aproape o jumătate din întreaga populație, iar rata mortalității infantile era de 12 la mie.

În aceste împrejurări dependența economiei țării față de cea a Germaniei a devenit un factor de semnificație specială: exportul reprezenta între 1929—1933 aproximativ 20%, iar în 1938 peste 43%, iar importul a crescut de la 10% în 1929—1933 la 31% în 1938³².

Regimul generalului Metaxas nu a reușit să soluționeze nici una din problemele cruciale care se puneau Greciei. El a încercat în mod serios să pună în aplicare măsurile inaugurate de liberali pentru îmbunătățirea situației muncitorilor și țăranilor. Dar în cea mai mare parte a eșuat. Regimul a devenit din ce în ce mai tributar capitalului industrial. Profiturile au făcut un considerabil salt. Sporul de salarii a fost anihilat de devalorizarea drahmei — moneda națională —, a cărei putere de cumpărare era cotată în ajunul războiului printre cele mai slabe din Europa. Sistemul de impozite a fost reorganizat în folosul claselor avute. Impozitele indirecte reprezentau 79% din veniturile statului și deseori impozitele directe nu erau plătite datorită corupției unei administrații multicefale. Profiturile anuale în perioada guvernării lui Metaxas au fost evaluate la 25% din capital. Inegalitatea veniturilor a devenit deosebit de frapantă. Repartiția lor se prezenta astfel în 1938, cînd un franc francez valora la cursul oficial 20 drahme: 650 208 familii aveau un venit anual mai mic de 20 000 drahme; 632 768 între 20 000—40 000 drahme; 271 404 între 40 000—180 000 drahme; 66 897 între 80 000—140 000 drahme; 31 173 între 140 000—280 000 drahme; 6 048 între 280 000—500 000 drahme; 2 602 între 500 000—1 000 000 drahme; iar 900 peste 1 milion drahme³³. În fața acestei situații concluzia: „nu poate fi nici o îndoială că dictatura nu a fost niciodată populară“³⁴ este pe deplin justificată.

Orientarea regimului Metaxas în viața internațională, determină orice analiză să ia în considerare unul din principalele sale paradoxuri. În ciuda afinității sale ideo-

²⁷ L. S. Stavrianos, *Op. cit.*, p. 673.

²⁸ Nicolas Svoronos, *Histoire de la Grece Moderne*, Presse Universitaire de France, Paris, 1972, p. 103.

²⁹ A. W. Gomme, *Op. cit.*, p. 121.

³⁰ *Ibidem*, p. 101.

³¹ L. S. Stavrianos, *Op. cit.*, p. 679.

³² *Ibidem*, p. 680—681.

³³ C. Tsoukalas, *Op. cit.*, p. 45—46.

³⁴ L. S. Stavrianos, *Op. cit.*, p. 675.

logice și politice cu dictaturile Axei și cu toate preponderențele dobândite de Germania nazistă și de Italia mussoliniană asupra țării (înalții demnitari nazisti Goebbels, Schacht, von Schirach, dr. Lay erau bineveniți în Grecia cu oricare prilej), deși Berlinul și Roma au recurs la dese presiuni, generalul-dictator a continuat să mențină politica sa externă pe linia tradiționalelor legături cu Franța, S.U.A. și în special cu Anglia (ale cărei puternice influențe începeau cu familia regală). Totodată, Metaxas s-a pronunțat constant pentru relații de prietenie și colaborare cu România, Iugoslavia și Turcia prin intermediul alianței regionale, defensive, de securitate și cooperare, Înțelegerea Balcanică.

Încercarea de a menține echidistanța față de confruntările europene dintre marile puteri * a fost clar exprimată de Metaxas ministrului român la Atena, Eugen Filotti care, într-o telegramă din 10 octombrie 1937 transmitea la București această declarație a generalului: „Am legat cu aliații noștri balcanici relații excelente ce nu pot fi zdruncinate. În divergențele europene noi și aliații noștri nu avem nici un amestec“. Prin aceasta, informa Filotti, „se dezmente implicit conținutul știrilor lansate în Italia și după care Metaxas ar fi luat atitudine în acele divergențe printr-o declarație de aprobare a pactului italo-germano-japonez împotriva comunismului“³⁵. După o nouă discuție cu șeful guvernului grec, trimisul român relua ce-i spusese acesta la 14 decembrie 1937: „În situația incertă creată pentru viitorul Societății Națiunilor și al ideii de securitate colectivă, Grecia înțelege să se sprijine cu fermitate pe sistemul de securitate regională înfățișat de Înțelegerea Balcanică.“³⁶

Primind odată cu România garanțiile anglo-franceze din primăvara anului 1939 (în baza cărora între statele majore grec și britanic au fost puse la punct înțelegeri strategice pentru eventualitatea unui atac), Metaxas a sprijinit normalizarea relațiilor în Balcani, inclusiv prin Acordul de la Salonic din 31 iulie 1938 între Înțelegerea Balcanică și Bulgaria și apoi neutralitatea regiunii balcanice la începutul celui de-al doilea război mondial. Metaxas însuși a declarat, la 21 februarie 1939, în ședința Consiliului permanent al Înțelegerii Balcanice de la București: „În ceea ce privește Pactul anticomintern, sintem cu toții antibolșevici la noi acasă, dar nu dorim să luăm atitudine împotriva unei mari puteri și nu ne lăsm tiriți în conflictele internaționale de ordin ideologic“³⁷.

În același timp, Metaxas a căutat să plaseze țara și sub o oarecare protecție germană (deși anglo-francezii continuau să aibă o influență principală în relațiile ei politice, economice și financiare, Germania a devenit după 1937, principalul furnizor de material de război, industrial și pentru căile ferate, iar băncile germane au acordat importante credite Greciei), sperând ca în felul acesta să poată contracara planurile din ce în ce mai evident expansioniste ale Italiei. În acest timp a sporit foarte mult influența culturală și ideologică germană în Grecia și s-a infiltrat o importantă coloană a V-a nazistă, inclusiv în armată.

Între 1936—1941, relațiile Greciei cu România pe plan bilateral, economic și politic (un gest de prietenie mutuală, deosebit de important a fost faptul că, în 1938, legățiile reciproce de la Atena și București au fost ridicate la nivel de ambasade, fapt extrem de rar în acel timp în diplomația mondială), în cadrul Înțelegerii Balcanice și la Liga Națiunilor, au evoluat normal și amical.

În circumstanțele crizei europene din ajunul celui de-al doilea război mondial, guvernul Metaxas și-a fixat drept linie de demarcație evitarea antrenării țării în conflict, o politică de neutralitate. Așa poate fi interpretată și o declarație din aceea perioadă a dictatorului, prin care încerca să atragă bunăvoința puterilor Axei, insistând asupra comunității de ideologie cu aceasta: „Începînd de la 4 august, Grecia a devenit un stat anticomunist, antiparlamentar și totalitarist. El se sprijină pe țărani și muncitori și este prin urmare antiplutocratică. Iată, de ce, Hitler și Mussolini, dacă ei se bat cu adevărat pentru ideologia pe care o afirmă, ar trebui să susțină Grecia cu toate puterile lor. Chiar dacă interese imediate sau necesități geografice ne-ar fi apropiat de Anglia, ei ar fi trebuit să ne aprobe. Cu toate acestea nu este cazul, ci dimpotrivă: Grecia a păstrat distanța de Anglia. Făcînd excepție de raporturile de prietenie indispensabile și necesare, Grecia nici nu a promis nici nu a dat ajutor Angliei“³⁸.

* În cuprinsul acestei sinteze asupra trăsăturilor dominante ale dictaturii militare a generalului Metaxas nu am intenționat o analiză a întregii sale politici externe și a relațiilor sale internaționale, examinîndu-le exclusiv din punctul de vedere al poziției sale față de problemele păcii și războiului și preocupărilor față de pericolul agresorilor nazisti și fascisti.

³⁵ A.M.A.E., Loc. cit., vol. 13, Telegrama nr. 2587, fila 188.

³⁶ Ibidem, Raport nr. 2792, fila 212.

³⁷ Ibidem, fond Înțelegerea Balcanică, vol. XIX : Însemnările lui G. Gafencu.

³⁸ C. Tsoukalas, Op. cit., p. 47.

Puțin mai târziu, Metaxas declara exact contrariul : „Cred că dificultățile de care firmele britanice se pling că le împing în Grecia sînt într-adevăr imaginare. Putem spune că, dimpotrivă, în realitate singurele care sînt favorizate în Grecia sînt tocmai firmele britanice. În Grecia, englezii se bucură de o atenție cu totul specială, ceea ce nu este cazul în Turcia sau în Iugoslavia, unde afacerile lor sînt adesea reglate în funcție de interesele acestor țări și nu în raport cu interesele conducătorilor întreprinderilor britanice“³⁹.

Analizînd politica guvernului Metaxas apar ușor sesizabile multiplele sale inconsecvențe, ca și gradul imens de influență prin care contradicțiile și conflictele de interese dintre diferite puteri europene au blocat reacțiile Greciei ca și ale altor state capitaliste mici și mijlocii din Europa antebelică. Totodată, nu se pot ignora permanentele sale căutări spre o linie de situație a țării în siguranță printr-o serie de manevre între aceste interese. Se poate spune că înseși biografia și formația sa militară îl îndemneau pe Metaxas ca, în paralel cu întărirea măsurilor de tip fascist pe plan intern, să caute să mențină o stare de independență și suveranitate pe plan extern. Finalul acestei dileme — rezistența armată opusă agresorilor — ilustrează că în istorie nu există aprioric o incompatibilitate între regimul de extremă dreaptă și opoziția sa față de imperialismul fascist și nazist. Apărarea integrității teritoriale și a libertății patriei, a independenței și suveranității naționale fiind o cauză majoră universală, ea poate genera antagonisme mult mai grave, mergînd pînă la confruntarea armată și război, decît afinitățile ideologice fasciste care inspira regimurile dictatoriale respective. Totodată, prin întreaga sa politică dictatorială anticomunistă și antidemocratică, generalul Metaxas s-a lipsit de sprijinul cel mai important pe care cauza libertății și independenței țării îl reclamau, lovind cu sălbăticie tocmai în forțele pe care se putea bizui Grecia — după cum a dovedit-o edificator rezistența antifascistă din anii ocupației — în apărarea integrității și suveranității sale.

Ocuparea Albaniei de către Italia fascistă în aprilie 1939 a apropiat și mai mult pericolul de frontierele nordice ale Greciei. În aceste momente, Metaxas continua să spere în evitarea conflictului, ceea ce o dovedește, între altele, abținerea de la orice acuzații împotriva guvernului de la Roma în legătură cu incidentul din portul Tinos, unde un submarin italian a scufundat la 15 august 1940 contratorpilorul grec „Elly“. La 1 octombrie 1940, Metaxas îi declarase lui Radu Djuvara, ambasadorul român la Atena, în legătură cu evitarea conflictului: „Tot ce pot spune se limitează la cuvintele «Sper, și sper din toată inima. Oricine ar fi Anglia, Germania sau Italia, noi sîntem hotărîți a ne opune, cu armele»“⁴⁰. La rîndul lui, ministrul italian în Grecia, spunea tot diplomatul român : „Anglia e definitiv scoasă din Europa — singurul ei cap de punte a rămas Grecia. După mine este greu ca această situație să dăinuiească la infinit“⁴¹.

Ora invaziei a sunat pentru Grecia la 28 octombrie 1940, cînd Mussolini, iritat de suita de triumfuri hitleriste asupra majorității țărilor europene, ultimul fiind pătîrinderea unităților Wehrmachtului pe teritoriul românesc (printr-un aranjament între Hitler și Ion Antonescu), și-a precizat decizia de atacare a Greciei : „Ziarele de sîmbătă, 9 noiembrie, au publicat detalii interesante asupra modului în care ultimatum-ul italian a fost remis președintelui Consiliului de Miniștri la orele 3, în noaptea de 27 spre 28 octombrie — relatează un martor al acelor zile dramatice. Telefonul care l-a sculat din somn pe Metaxas a fost anunțat ca fiind de la ministrul plenipotențiar al Franței care, în ciuda orei neobișnuite, cerea să fie primit de îndată în audiență. În realitate s-a prezentat ministrul Italiei, aducînd mesajul cunoscut. Se pare că italienii au contat mult pe efectul psihologic al acestei treziri nocturne“⁴². Tot la 28 octombrie, pe peronul gării din Florență, Mussolini ieșindu-i în întîmpinare lui Hitler, îi comunica : „Führer, sîntem în plin marș. Trupele italiene victorioase au trecut azi în zori frontiera greco-albaneză“⁴³.

Știrea invaziei italiene l-a surprins pe Hitler, deși von Ribbentrop comunicase la 19 septembrie că vetoul german asupra atacării Greciei fusese ridicat. Istoricul american Trambull Higgins apreciază că acest cec în alb acordat de Hitler constituia o „măruntă compensație în Balcani pentru aliatul său italian, frustrat și invidios“ în

³⁹ Ibid.

⁴⁰ A.M.A.E., fond 71, Grecia 1920—1944, vol. 15, Telegrama cifrată nr. 4228, fila 3029.

⁴¹ Ibidem, Telegrama cifrată nr. 4237, fila 34.

⁴² I. G. Marcantonatos, *A Athènes pendant la Guerre*, Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1976, p. 65.

⁴³ W. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich. A History of the Nazi Germany*, Fawcett Crest Book, Greenwich-Conn, Twelfth Fawcett Crest printing, 1969, p. 1067—1070.

ajunul „ocupării cimpurilor petroliere românești“, intenție de care Mussolini nu știa nimic⁴⁴.

În aceste circumstanțe este important de arătat cum s-a manifestat Anglia. Într-o lucrare recentă, Eugen Preda aduce în circulație o serie de documente revelatoare pentru organizarea sau, mai precis, pentru absența organizării cooperării militare anglo-grecești în anii 1940—1941. Acțiunile britanice nu erau de natură să inspire prea multă încredere guvernului grec, după lunga listă de angajamente luate în trecut de Marea Britanie și care nu fuseseră îndeplinite, inclusiv în cazul garanțiilor acordate României în 1939, garanții acordate simultan Greciei⁴⁵. „În fapt, unul dintre cele mai puternice motive ale punctului de vedere britanic de asistență dată Greciei, era ca baze aeriene pe teritoriul grec ar putea fi folosite pentru atacarea Italiei, observarea unei înaintări germane spre sud spre statele balcanice și bombardarea cimpurilor petroliere românești“⁴⁶. La 29 decembrie, ambasadorul britanic la Atena a fost instruit să ridice problema pregătirii de aeroporturi militare pentru forțele engleze. Șeful guvernului grec, generalul Metaxas, s-a arătat rezervat și a acceptat numai „în principiu“ trimiterea unei flotile de bombardament la Salonic, avînd în vedere că nu dorește să provoace declanșarea unui atac german. Pentru Metaxas care, încă de la începutul ostilităților cu Italia aștepta satisfacerea unor cereri de material de război britanic, cursul relațiilor anglo-grecești, în vederea participării comune la război împotriva Germaniei trebuia să fie jalonat astfel: 1) Marea Britanie să înfrîngă Italia; 2) bombardarea cimpurilor petroliere românești să provoace un atac german spre Grecia prin Iugoslavia, căruia iugoslavii să-i opună rezistență. Dealtfel Marea Britanie continua să-și facă iluzii că poate manipula pe alții fără să-și asume obligații categorice și să le acorde un sprijin efectiv. La rîndul său, Metaxas nutrea iluzia că provocînd Germania va putea să limiteze războiul la confruntarea cu Italia, că se va putea sprijini pe Iugoslavia, iar Bulgaria nu va fi antrenată în conflict.

La începutul anului 1941, înaintarea greacă în Albania s-a oprit. La 7 ianuarie, ministrul grec la Londra a solicitat, din nou, insistent, furnizarea de echipament militar, în special mijloace de transport. Churchill a sesizat nu numai că evaluarea lui Wavell, comandantul forțelor britanice din Orientul Mijlociu, asupra concentrării de trupe în România era greșită, dar și-a dat seama de influența negativă pe care o va putea avea asupra Marii Britanii faptul că ajutorul solicitat de Grecia nu va fi furnizat⁴⁷. Wavell a primit dispoziții, după întîlnirea lui Churchill cu șefii de stat major, să plece la Atena pentru a discuta furnizarea unui ajutor în unități tehnice, de transport și aviație engleze, dar fără participare de unități combatante terestre. La 15 ianuarie, Wavell raporta că Metaxas declină oferta, dacă la Salonic nu sînt debarcate trupe engleze care să poată participa la acțiuni ofensive, contingentul propus putînd provoca mai curînd o invazie germană, fără a da posibilitatea să fie înfruntată.

La 29 ianuarie, generalul Ioannis Metaxas a încetat din viață în urma unei intervenții chirurgicale. Îi urmează Koridzis, fostul guvernator al Băncii Naționale. Comitetul Apărării din Anglia a aprobat, la 11 februarie, propunerea lui Churchill de a obține consimțămîntul guvernului grec în vederea participării la rezistența împotriva unui atac hitlerist a unor trupe engleze din Egipt „sperînd că în acest fel să atragem (împotriva Germaniei — n.n.) pe turci și pe iugoslavi“. Această misiune a fost incredîntată Ministrului de Externe, A. Eden și mareșalului John Dill, șeful statului major imperial. În instrucțiunile date de Cabinetul de război lui Eden în chiar ziua plecării din Londra, 12 februarie, se stipula: „principalul obiectiv va fi trimiterea unui ajutor rapid Greciei“ și se va lua contact direct cu guvernele Iugoslaviei și Turciei pentru a le face „să intre în luptă amîndouă în același timp sau cînd vor putea mai bine“. Călătoria lui Eden în Orientul Mijlociu și Balcani a durat între 19 februarie și 7 aprilie. În acest interval el a călătorit de trei ori la Atena, odată la Ankara și s-a mai întîlnit cu ministrul de externe turc în Cipru. În cursul primei vizite la Atena, guvernul grec a acceptat, la 24 februarie, sosirea trupelor engleze. Hotărîrea Germaniei de a ataca Grecia era însă luată și după ce, la 1 martie, Bulgaria a aderat la Pactul tripartit, trupe ale Wehrmachtului au trecut, în mod oficial, Dunărea pe teritoriul bulgar. La 7 martie, 50 000 de soldați britanici au debarcat în Grecia⁴⁸.

Reîntorcîndu-ne la ultimatum-ul Italiei, acesta — drapat în cuvinte despre necesitatea absolută, că trupele italiene vin ca prieteni, nu ca inamici — cerea Greciei

⁴⁴ T. Higgins, *Soft Underbelly*, McMillan, New York—London, 1968, p. 9.

⁴⁵ Eugen Preda, „Săritura de piscă“, Editura militară, București, 1976, p. 34.

⁴⁶ *British Foreign Policy in the Second World War*, vol. 1 by Sir Llewelyn, Woodward, London, 1970, p. 518.

⁴⁷ Eugen Preda, *Op. cit.*, p. 35.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 33—39.

dreptul de a ocupa numeroase baze și puncte strategice în întreaga țară. Venind într-un moment când nimeni nu se aștepta (ministrul Italiei oferise, simbătă, 26 octombrie 1940 o fastuoasă recepție la Atena în onoarea fiului compozitorului Giacomo Puccini), nota ultimativă cerea răspuns în... 3 ore. Metaxas a considerat-o, justificat, drept o declarație de război, apreciere cu atât mai calificată cu cât trupele italiene nici n-au așteptat să se facă ora 6 dimineața devansând trecerea frontierei cu 30 minute.

În aceea sâmbătă zi, Radu Djuvara (care era și decanul Corpului diplomatic din Atena) afla de la ministrul Germaniei că acesta „încă de mult și neconținut a atras atenția guvernului elen asupra necesității de a ajunge la o înțelegere cu Italia“. Djuvara consemna mai departe : „După Mavrudis (secretarul general al Ministerului de Externe grec) ne aflăm în fața unui plan general de atac italo-german al Balcanilor“⁴⁹.

„Astfel — scrie istoricul grec Tsoukalas — necesitatea a împins Grecia de partea democrațiilor (occidentale). În pofida oricăror așteptări, avântul armatei grecești și sprijinul popular au permis Greciei să obțină prima victorie împotriva Axei“⁵⁰. Referindu-se la sprijinul popular, I. G. Marcantonatos notează : „Subscripțiile deschise în rîndul populației în favoarea diferitelor opere umanitare și sociale continuă să dea rezultate excepționale. Oamenii simpli, muncitorii, meșteșugarii sînt cei mai generoși donatori. Mult mai reținută este generozitatea celor avuți. Între acei care posedă multe milioane de drahme și dă 10 000 și micul funcționar care se privează de jumătate din economiile unei vieți, cine e mai la înălțime?“⁵¹.

Cu tot potențialul enorm concentrat de Mussolini, armata greacă (în ciuda aceluși spirit defetist inoculat de puternica coloană a V-a nazistă la nivelul multor comandanți superiori, a multor dezechilibre logistice și strategice, a unui extrem de redus sprijin al aviației engleze — sprijin care pe de o parte era mai mult simbolic, iar pe de alta era primit cu rezerve de Metaxas spre a nu irita Germania) a reușit să respingă atacul italian, și în iarna anului 1940—1941 să mute frontul cu 60 kilometri dincolo de frontieră pe teritoriul Albaniei. La începutul anului 1941, 16 divizii grecești reușiseră să imobilizeze 27 de divizii mussoliniene cu toată zdrobitoarea lor superioritate în echipament, armament și aviație. Europa vorbea despre lecția dată agresorilor fasciști de bravul popor grec.

Norii continuau, însă, să se adune asupra Greciei.

La 8 martie, ziarul „Kathimeri“ a publicat în prima pagină o scrisoare deschisă a directorului său A. Vlahos către cancelarul celui de-al treilea Reich, Adolf Hitler. „Faptul era important și a făcut senzație. De la începutul războiului, Germania era ignorată în presă. Iată tăcerea ruptă. Era absolut evident că Vlahos a fost determinat să-și publice «Scrisoarea» în urma instrucțiunilor din cercurile guvernamentale. Vlahos scria în esență că Grecia a avut întotdeauna relații corecte cu Germania și este dornică să le continue. Totuși, dacă Germania atacă Grecia, poporul grec se va apăra. Publicarea acestui articol echivala cu o luare de poziție oficială și permitea de a evalua gravitatea momentului care a făcut necesară publicarea sa“⁵².

La mai puțin de o lună, cele mai negre previziuni s-au adevărit. La 6 aprilie, Hitler a hotărît să lichideze frontul greco-italian și să-și adjudece toate pozițiile importante și necesare în Balcani, atacînd concomitent Iugoslavia și Grecia*. Împotriva Greciei a fost lansată o forță militară de 13 divizii, reunite pe teritoriul Bulgariei în armata XII comandată de generalul von List. În următoarele zile, întregul front de apărare grec se prăbușea. În afara superiorității absolute de ordin militar a invadatorilor hitleriști, istoriografia greacă, precum și documentele de arhivă germane probează apariția unor grave curențe în pregătirea dispozitivelor (inclusiv linia de apărare Metaxas), ca și în disciplina comandamentului suprem grec, precum și

⁴⁹ A.M.A.E., fond 71, Grecia 1920—1944, vol. 15, Telegrama cifrată nr. 4411, fila 355.

⁵⁰ C. Tsoukalas, *Op. cit.*, p. 48.

⁵¹ I. G. Marcantonatos, *Op. cit.*, p. 151.

⁵² C. Tsoukalas, *Op. cit.*, p. 48.

* Motivarea direcției *Marița*, dată de Hitler încă de la 13 decembrie 1940, care confirma o altă directivă (nr. 18) a Făhrerului din 12 noiembrie același an către Comandamentul armatei de uscat (O.K.H.) era următoarea :

„1. Rezultatul bătăliilor din Albania este încă nesigur. În lumina situației amenințătoare din Albania este de două ori important să împiedicăm eforturile engleze de a stabili, în spatele protecției un front balcanic, o bază aeriană care ar amenința în primul rînd Italia și, incidental, cîmpurile petroliere românești.

2. Intențiile mele sînt în consecință :

a) Stabilirea în cursul lunilor următoare a unei forțe crescînde în sudul României.
b) Cînd condițiile meteorologice vor fi favorabile — probabil în martie — să mutăm această forță prin Bulgaria pentru a ocupa nordul coastei Mării Egee și, dacă va fi necesar, întreaga Grecie continentală (*Operația Marița*). Apoi ne vom putea baza pe sprijinul bulgar“ (*Hitler's War Directives. 1939—1945*, Edited by H. R. Trevor-Poper, Pan Books, London, 1966, p. 90—92).

influența atît de nefastei coloane a V-a naziste. De altfel, la 10 mai 1941, cei șapte generali care au acționat împotriva ordinelor regelui și ale comandantului șef, generalul Papagos, angajînd negocierea și semnarea, la 21—23 aprilie 1941, a capitulării armatei grecești, în fața Germaniei și Italiei* au fost demși de guvernul legal grec, refugiat în Creta (insulă care a fost de asemenea ocupată la 31 mai 1941 de Germania).

La 27 aprilie 1941, în vreme ce ultimele brigăzi britanice și neozelandeze sosite cu puțin timp înainte de agresiunea nazistă părăseau portul Pireu, unitățile Wehrmachtului au intrat în Atena — declarat oraș deschis — iar la 30 aprilie 1941, generalul Tsolakoglou, care a semnat capitularea, a fost numit șeful „guvernului național” grec care s-a angajat a urma o orientare după programul Axei. Acest guvern, cu care Germania avea chiar relații diplomatice, reprezenta un organ colaboraționist care nu exercita nici un fel de putere efectivă, întrucît întreaga Grece a fost supusă unui regim de ocupație militară. În noiembrie 1942, generalul Tsolakoglou a demisionat și prim-ministru a devenit fostul rector al Universității din Atena, Logothetopoulos, care a demisionat și el la 7 aprilie 1943, cînd un politician din Partidul populist regalist, cunoscut pentru simpatiile sale progermane, Iannis Rallis, a ocupat postul de quisling.

După capitulare, Grecia a fost împărțită între Italia, Germania și Bulgaria. Din punct de vedere militar, Grecia a fost plasată sub înaltul comandament german al Europei de Sud-Est cu sediul la Belgrad avînd doi comandanți în Grecia, unul pentru Nord, cu sediul la Salonic și altul pentru Sud, cu sediul la Atena.

Tripla ocupație fascistă a însemnat cea mai grea perioadă din întreaga istorie a Greciei, marcată de trei elemente principale: foametea, genocidul, și deznaționalizarea forțată a unui mare număr de greci. O Carte albă despre atrocitățile comise de armatele Axei în Grecia a fost publicată la începutul anului 1942, de guvernul regal elen din exil (aflat atunci la Cairo).

Ea descrie cum, de îndată ce au pătruns în Epir, italienii au golit orașele și satele de toate lucrurile transportabile, au împușcat civilii în masă și au bombardat în mod deliberat orașe lipsite de apărare. Invazia hitleristă s-a caracterizat prin atrocități similare, însă pe scară și mai mare: 23 de orașe, majoritatea neapărate, au fost distruse complet sau parțial de Luftwaffe (Yanina, Preveza, Arta, Corfu, Kozani, Servia, Rlasson, Larissa, Trikkala, Volo, Lamia, Chalkis, Teba, Pireu, Corint, Petras, Nauplia, Argos, Sparta, Calamata, Canea, Rhetymo, Heraklion), satele au fost prădate, mai multe mii de civili (inclusiv 3 000 din cei 18 000 de locuitori ai orașului Trikkala) au fost uciși indiferent de vîrstă și sex, 5 nave-spital au fost scufundate, și toate bunurile mobile (inclusiv alimentele, vitele, hainele și mărfurile din magazine) au fost furate, acțiune care a deschis calea foametei generale. Comportamentul hitleristilor a fost neînchipuit de barbar. La Canea, Rhetymo și Heraklion nu a mai rămas literalmente piatră peste piatră, satele Skine, Prasse și Kandonas au fost arse pînă în temelii după ce fuseseră prădate. Nenumărate execuții — însoțite de atrocități înspăimîntătoare, cum sînt torturile și îngropatul de viu — au avut loc după parodii de procese. Generalul André, guvernatorul militar al Cretai, a declarat că între 1 iunie și 1 august 1941, 890 de cretani au fost împușcați după ce au fost judecați de curtea marțială, fiind acuzați de a fi ajutat prizonierii britanici să evadeze, de sabotaj și tănuire de arme. După atacarea Uniunii Sovietice de către Germania nazistă, 750 de comuniști au fost internați într-un lagăr de concentrare de lingă Larissa și peste 200 de personalități din Salonic — medici, profesori, avocați etc. — au fost luate ostateci. În octombrie 1941, în urma unor revolte locale împotriva forțelor de ocupație în satele Mesovanni și Stavros (raioanele Ptolemais și Chalcidice), trupele germane trimise să „restabilească ordinea” au ars complet ambele sate după ce au executat pe toți bărbații — circa 350 — și au deportat toate femeile și copiii sub 16 ani.

Foametea (datorată în principal sistemului de rechiziții al trupelor de ocupație) a făcut în iarna lui 1941—1942 aproximativ 300 000 de victime, cifra cea mai ridicată din Europa. În ceea ce privește genocidul, el s-a manifestat în principal prin deportarea de către naziști dintr-un total de 80 000 de evrei a unui număr de peste 60 000, care au sfîrșit în lagărele de concentrare de la Auschwitz și Buchenwald. Din întreaga colonie evreiască a Saloncului, de 65 000 de oameni, doar 5 000 au scăpat, reușind să plece în Turcia și Spania.

În fața barbariilor ocupanților, epopeea glorioasă a rezistenței din Grecia a înscris vreme de trei ani una din paginile cele mai eroice ale mișcării de eliberare

* Koridzis, care, împreună cu regele George al II-lea, a continuat politica de împotrivire față de invadatori, s-a sinucis în circumstanțe misterioase la 18 aprilie 1941.

antifasciste europene⁵³. Cronica luptei rezistenței naționale antifasciste a popoarelor balcanice a îmbogățit patrimoniul tradițiilor lor comune. „Condițiile de dezvoltare istorică — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au făcut ca popoarele balcanice să fie animate de aspirații și idealuri comune în lupta împotriva cotoritorilor, pentru eliberare națională și socială, pentru unitate de stat și neatințare“⁵⁴.

Decesul dictatorului Metaxas și condițiile războiului au făcut ca proiectata „a treia civilizație elenă“ să dureze mai puțin de cinci ani. Subiect extrem de rar abordat și analizat în istoriografia contemporană, regimul de la 4 august 1936 nu a fost până acum studiat în amănunte, profunzime și comparativ.

La capătul investigației noastre, putem schița o definiție mai complexă a acestui fenomen politic, ideologic, militar reprezentat în ierarhia regimurilor fasciste de pe continent de regimul de la 4 august 1936 din Grecia. Să reamintim ce spunea Metaxas când a luat puterea dictatorială: „Mi-am asumat un minimum de puteri necesare pentru a face față pericolului comunist și nu am intenția să le depun înainte de a fi curățat țara de comunism și de a fi instaurat o ordine de nezdruclinat. Presa greacă, întocmai ca toți grecii, va trebui să respecte disciplina națională. Pentru moment, nu se pune problema unor alegeri naționale. Acei dintre dumneavoastră care, în trecut, au aparținut unor partide, sint astăzi obligați să le uite cu desăvîrșire; în Grecia nu mai există partide. Vechiul sistem parlamentar a dispărut pentru totdeauna. Guvernul este stabil și permanent și va aplica sistemul actual pînă cînd va fi încheiată totala restabilire a societății grecești“⁵⁵.

Prezentînd caracteristicile ideologiei, demagogiei sociale, legislației represive și mijloacelor politice de guvernare de tip totalitarist fascist, inspirate de sistemul statal și de partid din Germania lui Hitler și Italia lui Mussolini, dictatura militară a generalului Metaxas s-a dovedit a fi un regim terorist, de reprimare crîncenă a luptei revoluționare a maselor muncitoare, a partidelor lor și, în primul rînd, a comunistilor, precum și a oricărei forme de democrație parlamentară burgheză.

Ni se pare concludentă din punctul de vedere al unei evaluări de sinteză a politicii interne metaxiste opinia profesorului Constantin Tsoukalas: „Statul lui Metaxas era înainte de orice un stat polițist (subl. ns.). Dictatorul nu controla complet forțele armate, care în totalitatea lor rămăseseră credincioase regelui, dar el a reorganizat poliția și serviciile de securitate după modelul fascist. El a împins administrația țării cu agenții săi, a impus presei o cenzură rigidă și a aruncat țara într-un obscurantism fără precedent. Întreaga opoziție a fost înăbușită prin sistemul lagărelor de concentrare, tortură, abolirea libertăților cetățenești, punerea în afara legii a sindicatelor, interzicerea federațiilor agricole, o sistematică reprimare și aruncare în închisori a contestatarilor. În pofida demagogiei sale populiste regimul n-a obținut niciodată un puternic sprijin popular. Muncitorii de la orașe, păturile mijlocii, țărani, pe care Metaxas a sperat să-i cucerească au ajuns încetul cu încetul să nu-și mai ascundă opoziția. Inegalitatea veniturilor devenise inadmisibilă. Speranța într-un progres de natură să modifice situația intolerabilă a maselor muncitoare dispăruse complet și în 1940 doar marele capital grec și străin mai sprijineau dictatura“⁵⁶.

„Regimul de la 4 august 1936“ din Grecia a avut, în același timp, o serie de laturi profund contradictorii ținînd atît de condițiile specifice și de tradițiile în cadrul cărora s-a manifestat cît și de persoana generalului. Observăm astfel particularitatea de a nu fi reușit să creeze un partid politic fascist de masă de felul celor din Germania și Italia; de a nu fi practicat o politică de discriminare rasială; acest regim de dictatură militară de extremă dreaptă a opus rezistență armată agresiunii puterilor Axei, nu a participat la nici o alianță cu acestea, nu a formulat pretenții expansioniste sau revizioniste în relațiile internaționale; s-a pronunțat constant pentru relații de bună vecinătate în Balcani, participînd la cooperarea multilaterală în cadrul Înțelegerii Balcanice, păstrînd și dezvoltînd relații tradiționale cu democrațiile occidentale.

Iată de ce credem că se poate aprecia că „regimul de la 4 august 1936“ a fost, în esență și în manifestările sale principale, o dictatură militară, totalitaristă, de extremă dreaptă, cu o orientare ideologică și o politică internă de tip fascist.

⁵³ Vezi: Dan Baran, *Grecia, în Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial 1938—1945*, vol. I: *Țările din Europa centrală și de sud-est*, Editura militară, București, 1973, p. 211—265.

⁵⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1. *Editura politică*, București, 1968, p. 581.

⁵⁵ André Kédros, *La Résistance greque (1940—1944). Le Combat d'un peuple pour sa liberté*, Robert Laffont, Paris, 1966, p. 26.

⁵⁶ C. Tsoukalas, *Op. cit.*, p. 44—46.

A existat o împotrivire față de regimul Metaxas ? Fără îndoială că da. Dar a fost prioritară o stare de spirit de împotrivire, o condamnare a totalitarismului prin declarații politice, o înfierare pe planul conștiințelor. Să recurgem și aici la un punct de vedere autohton, acela al profesorului C. Tsoukalas. „În iunie 1936, Plasiras (unul dintre cei mai importanți lideri militari — n.n.) al cărui prestigiu rămânea mare, mai considera că o dictatură a conducătorului din acel moment (Metaxas) este cea mai bună soluție. Fiul lui Venizelos, Sofocle, care trebuia (într-un proiect al partidelor politice de centru dreapta) să devină prim-ministru, a acceptat să colaboreze cu Metaxas pentru a impune «o perioadă limitată» totalitarismul.

Nu este, deci, surprinzător că nici liberalii, nici populiștii nu au încercat să ridice poporul spre a se împotrivi lui Metaxas. Ei au adresat proteste regelui, punându-și toate speranțele în bunele intenții ale acestuia. Doar către mijlocul anului 1937, oamenii politici republicani s-au gândit la o împotrivire mai serioasă. Dar era prea târziu, deoarece Metaxas își asigurase sprijinul fără rezerve al regelui și pusese pe picioare structurile fasciste (ale statului — n.n.) care reduceau considerabil limita posibilităților de a se acționa.

Singura forță organizată, care s-a străduit să reacționeze împotriva dictaturii, a fost partidul comunist. Dar mijloacele sale fuseseră serios diminuate prin persecuțiile sistematice pe care le suporta din luna martie (1936). Incapabil de a provoca o ridicare generală a forțelor democratice necomuniste și prea slab pentru a spera că poate răsturna de unul singur regimul, partidul comunist a fost în mod bestial reprimat de o poliție secretă în plină extindere⁵⁷.

Dan Baran, în studiul amintit consacrat rezistenței antifasciste în Grecia, relevă câteva trăsături ale opoziției antimetaxiste : „În 1937, s-a constituit un comitet de inițiativă contra dictaturii, compus din reprezentanți ai tuturor partidelor politice, inclusiv ai fostului partid regalist și ai partidului comunist. Comitetul a început să se preocupe de organizarea și conducerea acțiunilor clandestine. Un alt comitet reunea reprezentanți ai tuturor mișcărilor de tineret interzise de regimul monarhofascist. Înțelegerea tuturor acestor forțe ostile dictaturii era prezidată de liderul liberal Sofulius. Și în armată s-au format nuclee de rezistență, în care intrau atît ofițeri cu convingeri republicane, cit și regaliști legați de partidul populist. Mișcarea clandestină din Grecia ținea contact strîns cu un comitet împotriva dictaturii constituit la Paris, cu scopul de a informa guvernele occidentale și opinia publică internațională despre starea de lucruri din țară⁵⁸.

Evenimentele internaționale și, în primul rînd, agresiunea puterilor fasciste au determinat ca, la începutul celui de-al doilea război mondial, Grecia să primească drept moștenire metaxistă una din cele mai grave crize naționale, politice, sociale din îndelungata ei istorie.

CRISTIAN POPIȘTEANU

⁵⁷ C. Tsoukalas, *Op. cit.*, p. 43—44.

⁵⁸ Dan Baran, *Op. cit.*, p. 214.

Sesiune științifică consacrată celei de-a 35-a aniversări a „Zilei Armatei Republicii Socialiste România“

În ziua de 22 octombrie 1979 a avut loc sesiunea științifică consacrată celei de-a 35-a aniversări a „Zilei Armatei Republicii Socialiste România“, organizată de Ministerul Apărării Naționale și Academia de științe sociale și politice. Au participat membri ai Consiliului de conducere al Ministerului Apărării Naționale, ai altor ministere și instituții centrale, personalități ale vieții politice și științifice, generali și ofițeri, veterani din războiul antifascist, oameni de știință, cercetători în domeniul istoriei.

Au fost prezenți atașați militari, alți membri ai corpului diplomatic, precum și corespondenții de presă străini acreditați la București.

„Cuvîntul de deschidere“ a fost rostit de general-colonel ION COMAN, ministrul apărării naționale. Relevînd că cea de-a 35-a aniversare a „Zilei Armatei române“ are loc sub auspiciile generatoare de elan creator ale întîmpinării Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român, care va adăuga o filă memorabilă în cronică țării, ministrul apărării naționale a pus în lumină ideea că „proiectele de documente ale Congresului, supuse în chip democratic dezbaterei publice, poartă o pecete inestimabilă: aceea a personalității ce definește epoca fără asemuire pe care o traversează patria, a tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, conducătorul de excepție al țării spre culmile civilizației socialiste, combatantul neînfricat pentru cauza demnității, independenței și suveranității naționale, militantul politic de

rezonanță internațională care se dedică fără rezerve slujirii țelurilor realizării unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră“.

Momentul marcat prin sesiunea științifică, reliefează *Cuvîntul de deschidere*, „se constituie ca una din verigile acestui an jubiliar, este continuarea directă a sărbătoririi împlinirii a trei decenii și jumătate de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Acea răscruce în istoria poporului român a avut, după cum se știe, și o pregnantă încărcătură militară, a reprezentat și o cotitură în dezvoltarea armatei române, care atunci, în unanimitate, fără defecțiuni, a întors armele împotriva Wehrmachtului nazist, a pășit pe un drum care convergea cu cel înnoitor imprimat de partidul comunist societății românești“.

Evocînd trecutul ca mijloc de evaluare mai profundă a dimensiunilor prezentului și de prospectare a orizonturilor viitorului, general-colonel ION COMAN a arătat: „În ipostaza ei socialistă de azi armata noastră este o creație de seamă a Partidului Comunist Român care, totodată, rețopește în ființa ei permanențele perene ale fenomenului militar românesc, în primul rînd seculara dăruire cauzei libertății, independenței și suveranității țării.“

Racordată pe deplin la impulsurile și forțele motrice ale societății socialiste, reflectînd-o în omogenitatea social-politică a cadrelor și ostașilor ei, întemeiată pe rolul conducător exercitat de Partidul Comunist Român, armata ro-

mână a pășit într-o nouă etapă a evoluției ei odată cu statuarea noii doctrine militare, fundamentate de secretarul general al partidului, președintele republicii, comandantul suprem al forțelor noastre armate, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, doctrină al cărei postulat esențial este acela că apărarea patriei constituie cauză și operă a întregului popor“.

Precizând țelul politicii militare românești, care este prin excelență nonagresiv și concepția fundamentală a asigurării securității externe a patriei ce desemnează „riposta armată integrală, de maximă intensitate a poporului, realizată în perimetrul teritoriului național, ca modalitate fundamentală de contracarare a oricărei agresiuni“, s-a subliniat că „pe această bază s-a materializat sistemul național de apărare, în cadrul căruia, în virtutea unor determinante multiple, armata deține rolul principalului element de forță și manevră strategică și tactică. Potrivit principiului dreptului absolut al factorilor constituționali proprii de a orienta și comanda armata țării, ca și celelalte forțe componente ale apărării naționale, statul român își înțelege și îndatoririle militare asumate prin tratate internaționale bilaterale sau multilaterale, cum e Tratatul de la Varșovia, la care a subscris pe baza prevederilor că se are în vedere apărarea împotriva unei agresiuni în Europa, salvagardarea independenței și suveranității țărilor participante“.

Comunicarea „*Armata română — din totdeauna alături de popor în lupta pentru libertate, independență și unitate națională, pentru dezvoltarea societății românești*“, susținută de academician **ȘTEFAN PASCU**, șeful secției de istorie a Academiei Republicii Socialiste România, subliniază, printre caracteristicile fundamentale — permanențe ale trecutului poporului nostru, care-și au sorginea odată cu poporul și s-au dezvoltat pe măsura dezvoltării sale — idealurile de libertate, dreptate socială și națională la care se adaugă, completându-le și sprijinindu-le, independența politică, unitatea statală și spirituală. „Pentru a-și onora destinul și a-și cinsti misiunea, poporul român, — strajă de nădejde în această parte de lume în «calea răutăților» — a fost conștient de importanța creării unor instituții de neapărată trebuință. Dintre acestea, organizarea statală a ocupat, în asemenea circumstanțe, locul întâi“.

Mulțimile, „pașnice și liniștite, în vremuri de liniște și pace, a arătat vorbitorul, aceste mulțimi se transformă — atunci când țara este în primejdie, când abuzurile întrec măsura suportabilului — în vi-

teze apărătoare a neamului și țării, în dârze luptătoare pentru drepturi și dreptate, viață omenească și libertate“. În anii primului război mondial, de exemplu, „oastea română înfrunta moartea pentru împlinirea celui mai mare ideal: unirea tuturor fraților în aceeași alcătuire politică. A fost cel mai drept dintre războaiele drepte, deoarece drepte erau scopurile urmărite. Cu lacrimi de bucurie și flori de binevenituri au fost întâmpinați bravii ostași la trecerea Carpaților de cei ce-i așteptau de atâta vreme, cu nădejde nedezmințită, cu dorul căroră în suflet «au răposat și moși și părinți». Și, tot într-o lună august, după 28 de ani, „armata română și-a îndeplinit, încă odată, cu cinste îndatoririle patriotice. Pătrunsă de aceleași curate sentimente și iubire de țară, armata română și acum 35 de ani, ca și altă dată, ca totdeauna a fost alături de popor, deoarece era emanația poporului, identificată indestructibil cu interesele acestuia“.

Coeziunea de granit a armatei — a accentuat, în finalul comunicării, academicianul **ȘTEFAN PASCU** — „unitatea de nezdrunțat între armată și popor, a întregii națiuni române în jurul partidului, a secretarului său general, președintele țării, este copleșitor demonstrată de comandantul suprem al armatei, convingător prin sublinierea chintesenței armatei române, trup din trupul poporului, formată din fii de muncitori, țărani, intelectuali, fără deosebire de naționalitate, strâns uniți prin devotamentul lor față de partid și popor, prin hotărârea lor de a fi demni apărători în făurirea României socialiste, Armată demnă și vitează a întregii națiuni demne și viteze!“

În comunicarea „*Concepția promovată de P.C.R. în anii ilegalității asupra rolului armatei române în lupta pentru apărarea independenței și integrității teritoriale, pentru eliberarea României de sub dominația fascistă*“, **ION POPESCU-PUȚURI**, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., evidențiază că „O componentă deosebit de importantă a strategiei și tacticii P.C.R., care i-a asigurat capacitatea de conducere a marelui proces revoluționar din țara noastră început în august 1944 a fost concepția sa cu privire la raportul dintre armată și popor, la rolul armatei în lupta pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării, pentru eliberarea ei de sub dominația hitleristă. Această concepție nu era rezultatul doar al aprecierii unui moment de conjunctură internă și internațională. Ea era rodul maturizat al înțelegerii permanenței unui asemenea rol al oștirii în istoria noastră națională, cât și

al unor căutări și elaborări îndelungate ale mișcării noastre muncitorești“.

Unificarea mișcării muncitorești pe plan național, în hotarele României reîntregite, și transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român, la Congresul din mai 1921, se subliniază în comunicare, „a pus și bazele ridicării pe o treaptă superioară a gândirii militare a mișcării muncitorești și a activității revoluționare a comuniștilor în armată. Elaborarea concepției P.C.R. privind rolul și funcțiile armatei nu a fost liniară, lipsită de confuzii, esențial a fost, însă, faptul că ea s-a apropiat din ce în ce mai mult de realitățile naționale și internaționale care determinau acest rol și funcțiile respective. Aceste realități aveau la bază în primul rând faptul că realizarea statului național unitar român în 1918 a făcut ca principala coordonată a politicii României în perioada interbelică să fie consolidarea statalității unitare a românilor, menținerea statu-quo-ului teritorial, organizarea apărării împotriva unei eventuale agresiuni a statelor revizioniste și apoi fasciste, care se pregăteau pentru un nou război“. Dominanța poziției P.C.R. în problemele militare a fost, în special pe măsură ce s-a conturat pericolul expansiunii nazismului și aliaților acestuia, „acțiunea în vederea întăririi capacității armatei de a contracara această expansiune, de a apăra integritatea teritorială a țării, suveranitatea și independența ei și, totodată, educarea fiilor de muncitori și țărani din rândurile armatei, în spiritul apărării intereselor majore ale maselor largi populare, atragerii militarilor la lupta revoluționară a proletariatului, a țăranimii, a forțelor înaintate ale națiunii pentru cauza libertății naționale și sociale, pentru progres și o viață mai bună. Treptat, pe măsura intensificării luptei împotriva pericolului fascist și a amenințării externe, au fost estompate acele elemente ale politicii P.C.R. față de armată, care rezultau din concepția simplistă a «luptei clasă contra clasă», promovată mult timp de Comintern și a trecut pe prim plan poziția care pornea de la considerentul că pentru salvarea României erau imperios necesare întărirea armatei naționale și organizarea apărării țării“. Totodată, P.C.R. a subliniat în repetate rânduri că „ridicarea capacității de luptă a armatei, capacitatea ei de a-și îndeplini misiunea de apărare a patriei, era în strânsă legătură cu cerința democratizării armatei și a întăririi ei, și pe această cale, a forței ei moral-politice în momentul în care va trebui să dea riposta convenită statelor ce preconizau revizuirea tratatelor de pace.

Trebuie să remarcăm continuitatea acestor poziții în împrejurările mult mai complexe de mai târziu, în elaborarea concepției P.C.R. cu privire la rolul armatei în răsturnarea dictaturii antonesciene și eliberarea țării de sub dominația imperialismului hitlerist, dar și o substanțială îmbogățire a lor. Concepția de ansamblu a P.C.R. în ce privește rolul armatei a rezultat și a făcut parte integrantă din linia generală strategică și tactică adoptată în lupta pentru atingerea obiectivelor de interes național vital.

În lupta pentru atingerea acestor deziderate, apropiate intereselor și simțirii tuturor fiilor țării, inclusiv celor îmbrăcați în uniforma militară, reliefează ION POPESCU-PUTURI, P.C.R. a promovat cu consecvență și fermitate linia constituirii unei largi coaliții naționale, punând ca singur criteriu al colaborării cu orice forță criteriul atitudinii acesteia față de dezideratul major — lupta antihitleristă“.

Elementul principal, hotărâtor pentru evoluția evenimentelor, al concepției comuniștilor români a fost „promovarea unei acțiuni în armată care nu viza scindarea acesteia pe criterii de clasă, ci ralierea ei în lupta general-națională antihitleristă în calitate de organism căruia îi revine rolul de a apăra independența și suveranitatea țării. P.C.R. s-a adresat în acest sens, prin documentele sale și acțiunile practice întreprinse, tuturor categoriilor de militari, de la soldați și subofițeri la ofițeri și generali, a sprijinit toate acțiunile de opoziție față de continuarea angajării în războiul hitlerist manifestate la nivelul comandamentelor superioare. Această concepție și poziție a partidului comunist a făcut ca în cursul anilor 1941—1944 accentul să cadă din ce în ce mai mult nu pe chemările la acte mai mult sau mai puțin izolate de rezistență, ca părăsirea unităților cu arma în mână, formarea sau alăturarea la grupe de partizani, ci pe pregătirea organizată și sistematică a întoarcerii armelor de către întreaga armată în cadrul acțiunii generale de raliere a forțelor și de pregătiri în vederea insurecției din august 1944“.

P.C.R., acționând cu succes pentru crearea unei largi coaliții politice, de la partidele muncitorești reunite în Frontul Unic Muncitoresc pînă la monarhie, s-a orientat decisiv spre colaborarea concretă cu armata, cu generalii și ofițerii superiori patrioți, în pregătirea practică a acțiunii istorice din august 1944, ceea ce a asigurat „nu numai întoarcerea armelor de către întreaga armată română, ci a conferit acestui proces complex un caracter organizat și centralizat, însoțit de trecerea imediată și planificată la lupta

împotriva unităților hitleriste, la operațiunea de acoperire a frontierelor și de pregătire a ofensivei pentru eliberarea teritoriului de nord-vest al țării de sub ocupația nazistă horthystă” și, în continuare, la lupta pentru înfrângerea definitivă a fascismului în Europa.

General-locotenent GHEORGHE GOMOIU, adjunct al ministrului apărării naționale și secretar al Consiliului politic superior al armatei, în comunicarea „*Armata Republicii Socialiste România — creație de seamă a Partidului Comunist Român, componentă principală a sistemului național de apărare*”, reliefează: „Formată din fii de muncitori, țărani, intelectuali, fără deosebire de naționalitate, devotați fără margini patriei, poporului muncitor și partidului, gata mereu la datorie pentru a sluji cu credință interesele națiunii noastre socialiste, Armata Republicii Socialiste România este rezultatul unui proces complex condus cu măiestrie de către partidul comunist, în cadrul operei istorice de edificare a noii orînduirii sociale pe pămîntul României”.

În edificarea armatei de tip nou, partidul a ținut seama de tradițiile înaintate ale armatei române, de faptul că armata, urmînd chemările partidului, a participat nemijlocit la insurecția din august 1944, la războiul antihitlerist, de particularitățile compoziției ei sociale și spirituale și, mai ales, de consecințele profunde ce le-au avut participarea ei, alături de masele muncitoare, la înfăptuirea obiectivelor revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. „Realismul, clarviziunea și justețea concepției Partidului Comunist Român cu privire la făurirea unui nou organism militar pe calea transformării revoluționare, treptate, a vechii armate au asigurat, încă în prima etapă a revoluției, instalarea în rîndurile oștirii a unui climat de viață democratică. Activitatea susținută a partidului de clarificare ideologică a militarilor, de apropiere a lor de ideile luptei pentru dreptate socială și națională s-a soldat cu schimbări substanțiale în fizionomia politico-morală a armatei, produse însă în etapa general democratică a revoluției. Crearea armatei populare și-a găsit împlinirea în etapa socialistă a revoluției, ca parte inseparabilă a construcției socialiste și, în același timp, ca o necesitate vitală de care depinde capacitatea de apărare a noii orînduirii împotriva oricărei încercări de restaurare prin forță a vechilor rînduiri, a oricărei tentative de agresiune.

În patrimoniul de aur al armatei noastre populare se înscrie la loc de cînte perioada în care tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** a lucrat nemijlocit în rîn-

durile ei. Din anii cînd, din însărcinarea conducerii superioare a partidului, a îndeplinit funcția de ministru adjunct și șef al Direcției superioare politice a armatei și apoi de prim-locțiilor al ministrului forțelor armate s-au întipărit adînc în conștiința noastră clarviziunea, perseverența, fermitatea partinică, spiritul novator cu care a militat pentru transformarea revoluționară a armatei, pentru imprimarea acelor trăsături care să-i confere atributul de armată populară, pusă pe de-a-ntregul în slujba cauzei partidului, a națiunii, a socialismului, a accentuat autorul.

Este bine cunoscută și prețuită de întregul nostru popor, de toți ostașii țării activitatea laborioasă desfășurată de tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** în fruntea partidului și statului în vederea întăririi continue a capacității de apărare a patriei, rolul său hotărîtor în fundamentarea tezelor care stau la baza concepției de apărare a țării, în inițierea și elaborarea doctrinei militare românești contemporane, în stabilirea funcțiilor armatei în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, în înzestrarea forțelor armate cu mijloace tehnice moderne de luptă și în perfecționarea continuă a procesului de instruire și educare a trupelor.

Pentru întărirea capacității combative a armatei, pentru realizarea unei noi calități, superioare, în pregătirea de luptă și politică a unităților și marilor unități au un rol decisiv contactul nemijlocit, întîlnirile periodice ale secretarului general al partidului cu cadrele de bază ale armatei, cu masa militarilor, participarea sa directă la importante acțiuni și manifestări ce au loc în armată. Cuvîntările rostite cu aceste ocazii constituie modele de analiză revoluționară a stadiului atins de armată în evoluția ei, pe coordonatele stabilite de partid, de conturare pe teme științifice, în raport cu posibilitățile existente și cu exigențele luptei armate contemporane, a obiectivelor majore, a direcțiilor principale de efort care asigură îndeplinirea misiunii încredințate oștirii.

Pe baza concepției partidului, potrivit căreia apărarea patriei, a cuceririlor revoluționare ale socialismului este sarcina întregului popor, generalul-locotenent GHEORGHE GOMOIU subliniază: „sistemul apărării naționale a Republicii Socialiste România este astfel structurat, încît să dispună de elementele necesare salvagărdării patriei împotriva oricărei agresiuni din afară, folosind la maximum întregul potențial demografic și economic al țării”.

Chezăşia îndeplinirii de către armată a rolului şi misiunilor sale în cadrul forţelor sistemului apărării naţionale, a înţării ei continue constă în conducerea sa nemijlocită de către Partidul Comunist Român. Exprimind suveranitatea poporului, a organelor sale constituţionale în adoptarea şi înfăptuirea măsurilor privind asigurarea securităţii patriei, conducerea armatei României socialiste este un drept inalienabil, nătransmisibil al partidului şi statului nostru. «Singurul conducător al forţelor noastre armate — spune tovarăşul **NICOLAE CEAUŞESCU** — este partidul, guvernul, comandamentul suprem naţional. Numai acestea pot da ordine armatei noastre şi numai aceste ordine pot fi executate în Republica Socialistă România».

Comunicarea intitulată „*Armata română în istoriografia românească postbelică*”, prezentată de prof. univ. dr. ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU, preşedintele secţiei de istorie şi arheologie a Academiei de ştiinţe sociale şi politice, apreciază că „în noua-i fază — materialist-istorică — istoriografia românească a abordat studiul instituţiilor militare — în speţă armata — pe o bază documentară de o amploare fără precedent şi într-o perspectivă nouă, care a asociat deschiderea cea mai largă a unghiului de investigaţie, în aşa fel încât reţeaua conexiunilor istorice să fie surprinsă în totalitatea ei, cu analiza cea mai profundă a fenomenului militar, destinată să dea la iveală resorturile lui intime”. În lumina materialismului istoric, aplicând principiile sale fundamentale, „cercetătorii români s-au străduit să distingă aspectele specifice ale structurilor militare de la geto-daci şi până astăzi. O călăuză de preţ în această direcţie au constituit-o documentele de partid, opera tovarăşului **NICOLAE CEAUŞESCU**, care dau o analiză de exemplară rigoare a marilor momente din istoria militară a poporului român şi indică direcţiile de cercetare a acestei istorii.

Studiile militare din perioada postbelică au relevat continuitatea structurilor militare, înţeleasă în sensul dezvoltării lor neîntrerupte, ca urmare a acţiunii factorilor interni, drept o trăsătură caracteristică a istoriei armatei noastre. Această continuitate pe plan militar este reflexul continuităţii istorice a poporului nostru în aria carpato-danubiano-pontică, intrată în conştiinţa sa ca vatră strămoşească. Oameni ai acestui pământ, urmaşi ai celor mai drepti şi cei mai viteji dintre traci — cum fi numea Herodot pe geto-daci, precum şi ai mândrilor romani, românii şi-au creat organisme militare, modelate de împrejurările istorice

şi de firea neamului, organisme care n-au cunoscut nici hiatusuri, nici apăsarea modelelor străine, a scos în evidenţă autorul.

Armata română n-a dus războaie de agresiune — oastea s-a transformat de-a lungul istoriei ei milenare, în virtutea acţiunii legilor obiective, care au determinat progresul societăţii autohtone, astfel că armata noastră — de la impresionanta oaste a lui Burebista, prin oştile medievale care i-au înfrînt pe agresorii străini, la armata modernă care a dobîndit independenţa, a contribuit la desăvîrşirea unităţii naţionale şi a luptat cu izbîndă împotriva Wehrmachtului —, s-a dovedit scutul pe care şi l-a dat un popor, aşezat după expresia cronicarului «în calea răutăţilor», dar hotărît să răspundă provocărilor istoriei cu voinţa fermă de a rezista şi de a învinge”.

În finalul comunicării, prof. univ. ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU a remarcat : „Fără a fi tributare serviciilor conjuncturiste, studiile de istorie militară sînt ferm ancorate în contemporaneitate : studiul războiului popular din trecut este chemat să aducă experienţa istorică în fundamentarea concepţiei apărării patriei de către întregul popor — baza doctrinei noastre militare — şi să ofere exemple stimulative ale eficacităţii acestui sistem de apărare”.

„Pornind de la rolul hotărîtoar al dezvoltării în ritm înalt al întregii economii naţionale, a ştiinţei şi culturii, în întărirea independenţei, suveranităţii şi a capacităţii de apărare a ţării, de la indivizibilitatea operei de edificare şi apărare a socialismului în patria noastră, tovarăşul **NICOLAE CEAUŞESCU** a fundamentat, în mod ştiinţific, rolul armatei în sistemul nostru social global, funcţiile şi misiunile sale în etapa actuală de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare a României spre comunism”. subliniază general-colonel MARIN NICOLESCU, adjunct al ministrului apărării naţionale, în comunicarea cu titlul „*Contribuţia armatei noastre la activitatea economică de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate*”.

„Unitatea operei edificare-apărare se reflectă atît în angajarea întregului popor la apărarea patriei cît şi în participarea armatei la construcţia economică. După cum oamenii muncii împletesc munca productivă cu activităţile de pregătire militară organizate la locul de muncă, tot aşa şi militarii armatei noastre îmbină, în timp de pace, pregătirea pentru apărarea ţării cu participarea lor la activităţile productive în cadrul economiei naţionale.

Participarea armatei la activitatea economică are o veche tradiție în țara noastră. În istoria-i milenară poporul nostru deseori a fost nevoit să muncească cu «arma lingă plug», să împletească activitatea economică cu cea de apărare a patriei pentru a-și putea menține ființa, pentru a respinge năvălirile unor agresori puternici. În întreaga istorie a armatei noastre ostașii au fost când la muncă, când la luptă pentru apărarea patriei. Ei au îmbinat întotdeauna aceste două aspecte ale activității indisolubil legate.

Aducându-și contribuția la înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, la înfrângerea Germaniei naziste, armata română a luat parte activă, încă din primii ani de după război, la reconstrucția economică a țării, contribuind la refacerea industriei, transporturilor și telecomunicațiilor afectate de război și la combaterea efectelor secetei care lovisse țara în primii ani postbelici. Prezența marcantă pe diferite șantiere, ostașii țării, umăr la umăr cu poporul, au participat la edificarea primelor obiective ale noii societăți, iar în cei 35 de ani care au trecut și-au îndeplinit cu cinste datoria față de patrie în dubla calitate de apărători și constructori ai orânduirii socialiste. În același timp, activitatea în economia națională facilitează pentru multe subunități și unități rezolvarea unor sarcini ale pregătirii de luptă. De exemplu, pentru unitățile de geniu, de drumuri și poduri, de căi ferate, participarea la executarea unor lucrări complexe hidrotehnice, pe șantierele industriale, de irigații, de comunicații rutiere și feroviare constituie un bun prilej pentru desăvârșirea instrucției lor de specialitate.

În ultimul deceniu și jumătate, alături de forme de participare a armatei la activitatea economică devenite tradiționale — construirea de drumuri, poduri, căi ferate etc. —, s-au afirmat noi modalități de activitate productivă a armatei, cum sînt: realizarea de obiective industriale, executarea unor sisteme hidrotehnice de irigații, construirea de locuințe, de obiective social-culturale și turistice etc.

În încheierea comunicării, general-colonel MARIN NICOLESCU a spus: „Participarea activă a militarilor la activitățile productive, pe lângă latura sa economică, are o mare importanță politică, etică și formativă, deoarece ea determină o întărire și mai puternică a unității dintre armată și popor, a încrederii și stimei reciproce, o înțelegere mai profundă de către toți militarii a faptului că tot ce se realizează în dezvoltarea patriei noastre — la care ei și-au adus și își aduc contribuția, atât în perioada cît lucrează ca

civili, cît și în perioada stagiului militar — trebuie apărut cu strășnicie“.

Sesiunea de comunicări a continuat cu cea elaborată de general-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU, șeful Statului major al gărzilor patriotice, avînd titlul „Evoluția istorică a elementului popular în structura puterii armate la români“.

De-a lungul multelor secole de dăinuire și afirmare pe aceste meleaguri, românii și-au făurit și menținut puterea armată, care a fost și este, într-un fel sau altul, impregnată de caracterul popular. „Această permanență a izvorît dintr-o realitate fundamentală a poporului român, aceea de a-și fi înțeles menirea în conservarea propriei ființe, în apărarea dreptului legitim de a exista și trăi în condiții de deplină libertate și independență, total potrivnic tendințelor expansioniste. Dimpotrivă, de la închegarea lor ca state feudale distincte, țările române au opus tuturor invadatorilor dimensiunea populară a rezistenței armate. Din orientarea respectivă a rezultat că în confruntările cruciale românii au putut opune invadatorilor efective relativ numeroase pentru evul mediu, mult mai mari decît ale armatelor tipice feudalismului clasic“.

Reacția menționată și-a găsit, pe parcursul evului mediu românesc, o instituționalizare „specifică în esența ei: închegarea puterii armate pe două trepte: «oastea cea mică», din trupele permanente și «oastea cea mare», desfășurată la grea primejdie prin ridicarea generală la arme a maselor“. Trăsătura populară a puterii armate la români a căpătat noi dimensiuni, contururi specifice în procesul revoluționar marcat de marile momente de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și din secolul XIX.

Substanțial înnobilit prin apariția mișcării muncitorești, filonul popular al abordării problemicii militare a fost pe deplin clarificat de către Partidul Comunist Român, care, „preconizînd și realizînd o largă comunicare cu armata existentă a țării, asupra căreia a exercitat și o înfrîurire social-politică, a avut și forțe militare proprii, formațiunile de luptă patriotice. Avînd un comandament central propriu subordonat P.C.R., formațiunile de luptă patriotice au îndeplinit misiuni importante în deținerea căpeteniilor antonesciene arestate, au cooperat sub multiple forme cu armata în lupta contra ocupanților fasciști“, arată autorul.

Întregul capitol al participării maselor la apărarea armată a țării „a fost superior valorificat prin orientarea care a prevalat și în domeniul militar după

Congresul al IX-lea al P.C.R., prin doctrina militară fundamentată și elaborată de tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, sancționată și enunțată în Constituția țării, în legi și alte reglementări statale.

Rolul atribuit elementului popular în realizarea securității externe a națiunii, subliniază șeful Statului major al gărzilor patriotice, izvorăște din precizarea, de imensă însemnătate, pe care secretarul general al partidului, președinte al republicii, comandant suprem al forțelor noastre armate o face asupra naturii ripostei pe care ar da-o România vreunei agresiuni — războiul întregului popor. În acest sens, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** arată că: „Un eventual război în viitor nu poate fi decît un război de apărare, un război popular, la care va participa întregul popor, într-o strînsă unitate, sub conducerea partidului nostru comunist — forța politică conducătoare a națiunii, deci și a luptei de apărare a independenței și cuceririlor revoluționare”.

În comunicarea „*Relațiile externe ale armatei române — expresie a politicii internaționale a partidului și statului nostru*”, general-locotenent ION HORTOPAN, prim-adjunct al ministrului apărării naționale și șef al Marelui stat major, scoate în evidență că „În vastul complex de acțiuni și relații prin care România se manifestă pe plan internațional, armata sa, participantă activă la viața politico-socială, economică și culturală a țării, își aduce o contribuție bine definită. Obiectivul central al eforturilor armatei, direcția principală de acțiune în sfera politicii externe, constă în contribuția la înfăptuirea politicii partidului și guvernului țării noastre de destindere și pace.

Armata română dezvoltă relații de prietenie și colaborare cu armatele tuturor țărilor socialiste, aducîndu-și o contribuție activă la înfăptuirea politicii externe a partidului și statului nostru. Totodată, țara noastră își îndeplinește îndatoririle ce și le-a asumat în cadrul Tratatului de la Varșovia, dezvoltînd colaborarea cu armatele țărilor socialiste participante la această alianță, al cărui scop a fost specificat cu claritate încă de la înființarea sa, și anume acela de apărare a țărilor participante, împotriva unui atac imperialist în Europa.

După cum a subliniat în repetate rînduri secretarul general al partidului nostru, fie că va exista sau nu Tratatul de la Varșovia, în conformitate cu tratatele de prietenie și asistență mutuală pe care le are cu unele țări socialiste, România își va îndeplini întotdeauna angajamentele asumate, de a participa activ, în caz de necesitate, în condițiile prevăzute

în tratat, la respingerea agresiunii ce s-a produs.

Cunosc un proces de extindere relațiile armatei noastre cu armatele statelor în curs de dezvoltare, ale țărilor nealiniate, ale tinerelor state care au pășit pe calea unei vieți independente. Sprijinind aceste state în lupta lor pentru depășirea înapoierii moștenite de la colonialism, împotriva neocolonialismului, pentru o evoluție pe calea dezvoltării potrivit propriilor opțiuni, România dezvoltă cu țările menționate o colaborare militară tot mai activă și mai amplă. Modalitățile specifice prin care se materializează relațiile pe care le dezvoltă oștirea română cu organismele militare ale altor țări constau în „vizite reciproce ale unor cadre de conducere, schimburi de experiență pe diferite teme care prezintă un interes comun, vizite reciproce de nave, schimburi științifice, culturale, sportive, alte acțiuni asupra cărora s-a convenit”. În înfăptuirea relațiilor externe ale armatei și atașării militare au sarcini importante. Comunicarea elaborată de general-locotenent ION HORTOPAN subliniază că „Ofițerii din cadrul reprezentanțelor diplomatice contribuie la inițierea și dezvoltarea contactelor militare amicale, la cunoașterea reciprocă dintre țara noastră și țările în care sînt acreditați, inclusiv pe plan militar, la inițierea, facilitarea și efectuarea de vizite între militarii statelor respective, schimburi de delegații ale armatelor sau alte acțiuni de colaborare”.

Comunicarea științifică intitulată „*Armata în viața socială, politică, științifică și culturală a țării*”, elaborată de general-maior dr. ILIE CEAUȘESCU, secretar adjunct al Consiliului politic superior al armatei, pune în lumină ideea prezenței active și continue a armatei în toate domeniile vieții — social, politic, economic, științific, cultural — din România socialistă, „poziția și rolul armatei române în societatea noastră fiind determinate, în primul rînd, de locul și rolul ei în structura statului român actual. Așa cum sublinia secretarul general al partidului nostru, armata este o parte inseparabilă a statului, iar activitatea ei reprezintă un sector important al activității de stat.

În spiritul liniei generale a partidului și statului nostru, militarii români participă activ la toate evenimentele politice ale țării, sprijină aplicarea în practică a tuturor măsurilor stabilite, îndeplinesc cu entuziasm sarcinile ce le revin în sectorul lor de activitate”. După cum arată general-maior ILIE CEAUȘESCU, această cerință obiectivă a societății românești este materializată practic prin reprezentarea militarilor patriei în toate

organele eligibile de partid și de stat, la Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român (noiembrie 1974) fiind aleși ca membri în Comitetul Central 13 generali și ofițeri superiori, iar în Marea Adunare Națională au fost aleși deputați (martie 1975) 14 cadre ale armatei. De asemenea, numeroși militari fac parte din organele de partid și de stat locale din Consiliile Frontului Unității Socialiste și din alte organizații obștești. Mulți ofițeri, specialiști cu înaltă calificare — ingineri, juriști, economiști, medici etc. — lucrează în diferite verigi ale aparatului de stat sau în conducerea unor șantiere, unități economice și instituții de știință, învățământ și cultură.

În același timp, „cadrele militare desfășoară diverse activități de interes politic și social, în unele organizații obștești, culturale și sportive, în diferite comitete obștești, participă la întâlnirile cu deputați etc., dând dovadă de înalt spirit civic, de inițiativă; un număr însemnat de ofițeri participă la activitatea de propagandă politică, în instituții și întreprinderi din orașe, precum și la sate, expunând lecții și conferințe, în legătură cu problemele principale ale politicii interne și externe a partidului și statului nostru, aducând o contribuție de seamă la dezvoltarea conștiinței socialiste a cetățenilor patriei la educația lor comunistă și patriotică“.

Armata constituie o prezență prestigioasă și în activitatea de creație științifică a țării. Prin posibilitățile inepuizabile de care dispune, armata se remarcă nu numai prin contribuția pe care o aduce la întărirea potențialului tehnico-științific de apărare, ci și prin aportul la progresul vertiginos al științei și dezvoltarea tehnicii românești.

Urmare firească a condițiilor create de societatea românească contemporană, cadrele militare se afirmă tot mai mult în sfera culturii. În acest cadru, un domeniu specific, cu pondere prioritară, îl constituie ramura culturii militare care constituie în mod organic o latură generală a științei și culturii românești.

Pe un plan mai larg, această contribuție se înscrie în activitatea generală de formare a omului nou, a personalității multilateral dezvoltate, de ridicare a conștiinței socialiste a întregului popor — activitate la care participă și armata.

Rezultate ale unei activități complexe și de durată desfășurată de partidul comunist, concluzionează autorul comunicării, formele de angajare a armatei în viața social-politică, științifică și culturală a țării se constituie într-un aport substanțial și nemijlocit la politica de

edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Prof. univ. dr. docent ZOE DUMITRESCU BUȘULENGA, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, a prezentat comunicarea „*Armata română în literatura contemporană*“. După ce a evocat tradiția nobilă a cuvîntului scriitorilor despre puterea militară, autoarea remarcă: „Este de la sine înțeles ce loc important avea să dețină literatura română de inspirație militară în contextul actual al literaturii române în cei 35 de ani scurși de la înființarea armatei noastre populare, căci istoria ei coincide cu întreaga istorie a patriei și prezența ei puternică înseamnă pentru noi garanția integrității noastre de stat, a independenței și suveranității României.“

Operele literare, care reconstituie viața armatei și a conducătorilor ei în trecut, în istorie, sînt realizate în ultimii ani (ca și cele pe teme militare din prezent) cu mijloace tot mai moderne de tehnică scriitoricească, pentru luminarea psihologiei eroilor din unghiuri numeroase și mereu altfel revelatoare, care să-i arate vii și contemporani, mînați de aceleași statornice idealuri de vrednică libertate pentru țara lor și apti de a se identifica cu alți eroi români din alte veacuri. De altfel, indentificarea între eroii armatei din trecut și ai celei de azi nu este singura posibilă pentru demonstrarea unității de gînd și de faptă a poporului român ilustrată în literatură. Astăzi, în țara noastră iubitoare de pace, armata, scut de apărare, este gîndită laolaltă cu istoria și cu patria întregă“.

În comunicarea sa, cu titlul „*Dezvoltarea economico-socială a țării — temele trainice a întăririi capacității de apărare*“, colonelul dr. GHEORGHE GĂINUȘE a arătat: „Întărirea capacității de apărare a patriei constituie o operă complexă cu profunde implicații; ea presupune soluționarea unor probleme multiple în domeniul militar propriu-zis, și în primul rînd pe tărîmul vieții economice și social-politice a țării.“

Opera de construcție a socialismului și cea de apărare fiind unică și indivizibilă, cu cît vor fi mai mari succesele pe care le vom obține în dezvoltarea forțelor de producție, în înflorirea științei și culturii, învățămîntului, în ridicarea bunăstării materiale a întregului popor și a conștiinței sale socialiste, revoluționare, cu atît poporul va fi mai hotărît să înfrîngă pe oricine se va atinge de cuceririle sale socialiste, de independența patriei“.

„*Cuvîntul de închidere*“ a sesiunii a fost rostit de prof. univ. dr. docent MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de științe sociale și politice.

СО Д Е Р Ж А Н И Е

ГЕОРГЕ СУРПАТ: Сила нашей партии — сила нашей социалистической нации	3
--	---

ИОН МАМИНА: Концепция и действие партии рабочего класса в области политических союзов в начале XX-ого века	23
--	----

УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

ИОН СТОЯН: Уезд Констанца в контексте истории родины	41
--	----

2050-ЛЕТИЕ СОЗДАНИЯ ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗАВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА ПОД РУКОВОДСТВОМ БУРЕВИСТА

ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ: Сопротивление румынского народа против захватников в II—XIV веках	68
--	----

В ПОМОЩЬ ТЕХ, КТО ИЗУЧАЮТ «ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ РОДИНЫ, ИСТОРИИ РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ» В ЛИЦЕЯХ	89
--	----

МЕЖДУНАРОДНОЕ РАБОЧЕЕ ДВИЖЕНИЕ

ЕМИЛИЯ БЭЛЭНИКЭ: III-ий Интернационал (документы)	115
---	-----

ПРИЧИНЫ И ПАГУБНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ УСТАНОВЛЕНИЯ РЕАКЦИОННЫХ ФАШИСТСКИХ РЕЖИМОВ В ЕВРОПЕ

1933: Австрия — Николае Миней	129
1936: Греция — Кристиан попиштану	159

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

SUMMARY

GHEORGHE SURPAT: The Strength of Our Party — the Strength of Our Socialist Nation	3
---	---

ION MAMINA: The Conception and the Action of the Working Class's Party in the Field of Political Alliances at the Beginning of the 20 th Century	23
--	----

MOTHERLAND'S DISTRICTS — TRADITION AND CONTEMPORANEOUSNESS

180	ION STOIAN: The Constanța District in the Context of Motherland's History	41
-----	---	----

2050 YEARS SINCE THE CREATION OF THE CENTRALIZED AND INDEPENDENT DACIAN STATE UNDER BUREBISTA'S LEADERSHIP

The Romanian People's Resistance against the Invaders in the 2 nd — XIV th Centuries : Ilie Ceaușescu	68
--	----

IN HELP OF THOSE STUDYING „THE BASIC PROBLEMS OF MOTHERLAND'S AND ROMANIAN COMMUNIST PARTY'S HISTORY IN THE SECONDARY SCHOOLS

89

INTERNATIONAL WORKERS' MOVEMENT

The Third International (Documents) : Emilia Bălănică	115
---	-----

CAUSES AND NEFARIOUS CONSEQUENCES OF THE ESTABLISHMENT OF REACTIONARY FASCIST REGIMES IN EUROPE

1933 — Austria : Nicolae Minei	129
1936 — Greece : Cristian Popișteanu	159

SCIENTIFIC LIFE

SOMMAIRE

GHEORGHE SURPAT : La force du notre parti — la force de notre nation socialiste	3
ION MAMINA : La conception et l'action du parti de la classe ouvrière concernant les alliances politiques au début du XX-ème siècle . . .	28

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — TRADITION ET ACTUALITÉ

ION STOIAN : Le district Constanța dans la contexte de l'histoire de la patrie	41
--	----

2050 ANS DEPUIS LA CRÉATION DU PREMIER ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT SOUS LE RÈGNE DE BUREBISTA

— La résistance du peuple roumain contre les envahisseurs durant le II-ème — XIV-ème siècles : Ilie Ceaușescu	68
--	----

A L'AIDE DE CEUX QUI ÉTUDIENT „LES PROBLÈMES FONDAMENTAUX D'HISTOIRE DE LA PATRIE ET DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN“, DANS L'ENSEIGNEMENT AU LYCÉE

89

LE MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL

— Le troisième Internationale. (Documents) : Emilia Bălănică	115	181
--	-----	-----

LES CAUSES ET LES CONSÉQUENCES NÉFASTES DE L'INSTAURATION DES RÉGIMES RÉACTIONNAIRES FASCISTES EN EUROPE

1933 — L'Autriche : Nicolae Minei	129
1936 — La Grèce : Cristian Popișteanu	159

VIE SCIENTIFIQUE

SUMARIO

GHEORGHE SURPAT : La fortaleza del nuestro partido — la fortaleza de la nación socialista rumana	3
ION MAMINA : La concepción y la acción del partido de la clase obrera en el dominio de las alianzas políticas, al comienzo del siglo XX	23

LOS DISTRICTOS DE LA PATRIA — TRADICIÓN Y CONTEMPORANEIDAD

ION STOIAN : El distrito Constanza en el contexto de la historia de la patria	41
---	----

2050 AÑOS DESDE LA CONSTITUCIÓN DEL ESTADO DACIO CENTRALIZADO Y INDEPENDIENTE DEBAJO DE LA DIRECCIÓN DE BUREBISTA

La rezistencia del pueblo rumano en contra de los invasores en los siglos II—XIV — Ilie Ceaușescu	68
---	----

AYUDANDO AQUELLOS QUE ESTUDIAN „PROBLEMAS FUNDAMENTALES DE LA HISTORIA DE LA PATRIA, DEL PARTIDO COMUNISTA RUMANO“ EN LA SEGUNDA ENSEÑANZA

89

EL MOVIMIENTO OBRERO INTERNACIONAL

III — Internacional (Documentos) : Emilia Bălănică	115
--	-----

LAS CAUSAS Y LAS CONSECUENCIAS NEFASTOS DE LA INSTAURACIÓN DE LOS RÉGIMENES REACCIONARIOS, FASCISTAS EN EUROPA

1933 — Austria Nicolae Minei	129
1936 — Grecia : Cristian Popișteanu	159

INHALT

GHEORGHE SURPAT : Die Stärke unserer Partei — die Stärke unserer sozialistischen Nation	3
---	---

ION MAMINA : Die Konseption and die Tätigkeit der Partei der Arbeiterklasse auf dem Gebiet des politischen Bündnisses am Anfang des XX Jahrhunderts	23
---	----

DIE KREISE DES VATERLANDES — TRADITION UND GEGENWART

ION STOIAN : Der Kreis Constanța im Zusammenhang mit der Geschichte des Vaterlandes	41
---	----

2050 JAHRE SEIT DER SCHAFFUNG DES ERSTEN ZENTRALISIERTEN UND UNABHÄNGIGEN DAKERSTAATES UNTER BUREBISTAS FÜHRUNG

Der Widerstand des rumänischen Volkes gegen die Invasoren zwischen dem II.—XIV. Jahrhundert : Ilie Ceaușescu	63
--	----

ZUR HILFE DEREN-DIE IM LYZEALUNTERRICHT „DIE GRUNDLEGENDEN PROBLEME DER GESCHICHTE DES VATERLANDES UND DER RUMÄNISCHEN KOMMUNISTISCHEN PARTEI“ STUDIEREN	89
--	----

INTERNATIONALE ARBEITERBEWEGUNG

Die III. Internationale (Dokumente) : Emilia Bălănică	115
---	-----

DIE URSACHE UND DIE UNGLÜCKSELIGEN FOLGEN DER EINSETZUNG DER FASCHISTISCHEN REAKTIONÄREN REGIME IN EUROPA

1933 — Österreich : Nicolae Minei	129
1936 — Griechenland : Cristian Popișteanu	159

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Raus, Florian Tănăsescu

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

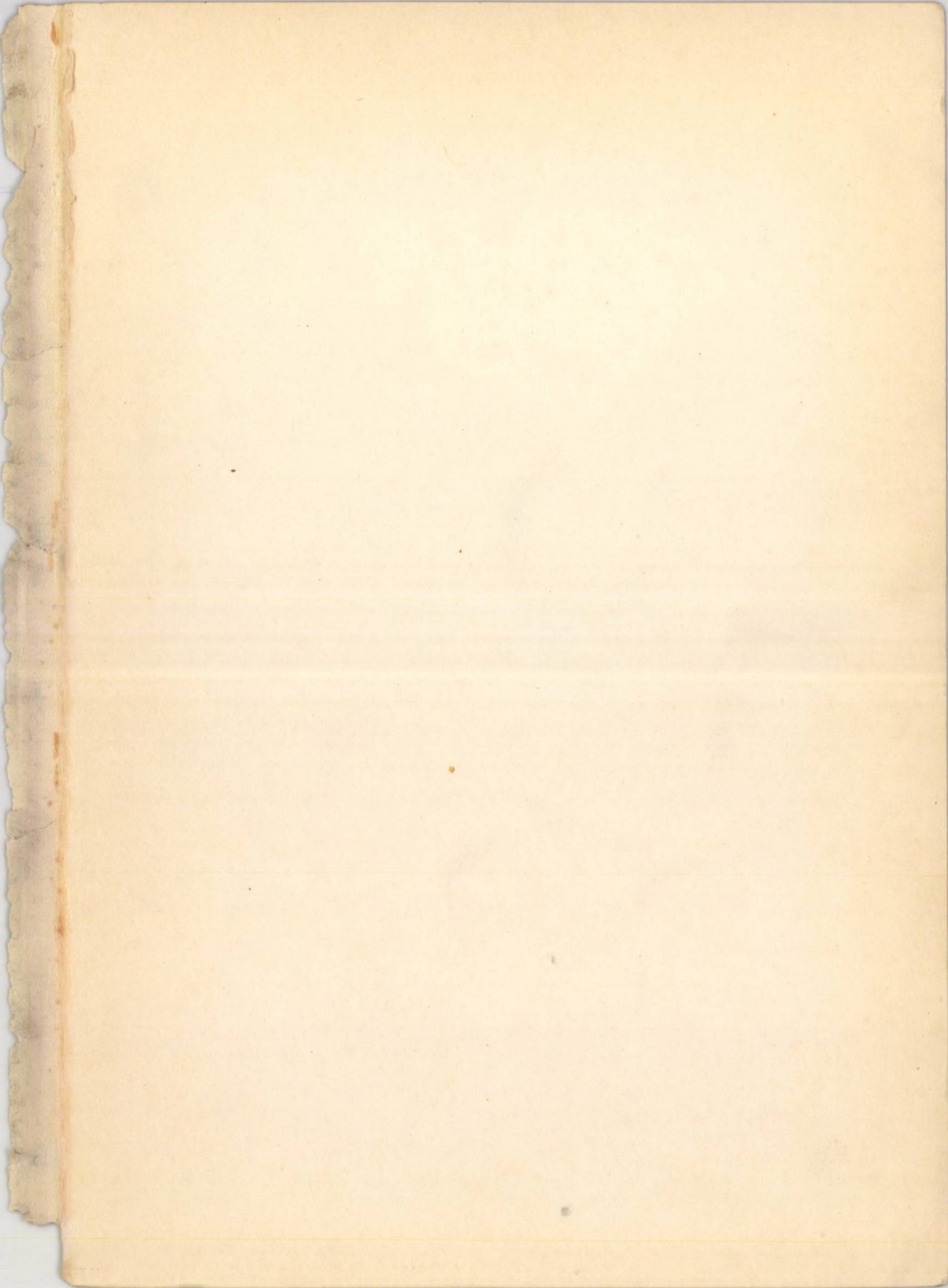
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATEIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”



i 8992



anale de istorie

anul XXV 6 1979

1999

0 JUL. 2005



58992

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

2014

Pröletari din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXV
6
1979

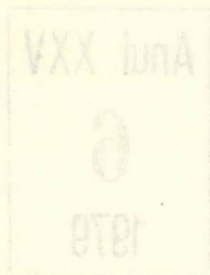
S U M A R

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la încheierea lucrărilor Congresului al XII-lea al P.C.R.	3
ION POPESCU-PUȚURI : Semnificația istorică a marelui forum al comuniștilor români	10
TAMARA DOBRIN : Consensusul național — expresie a democrației socialiste promovate de P.C.R. Creșterea rolului Frontului Democrației și Uniunii Socialiste în viața social-politică a țării	26
★	
Contribuția esențială a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist, în unirea tineretului în lupta împotriva fascismului și asigurarea unei dezvoltări noi, socialiste a patriei. <i>Seșiune științifică</i>	40
JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE	
GHEORGHE MANTA : Județul Neamț în contextul istoriei României	53
IN AJUTORUL CELOR CE STUDIAZĂ „PROBLEME FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI PATRIEI ȘI PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN”	
IN ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL	77
MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ	123

30036

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE, FASCISTE ÎN EUROPA

1929 — Iugoslavia : Vladimir Zaharescu	150
1940 — România : Gheorghe Zaharia, Mihai Fătu	164



Biblioteca de
Istorie

SUMAR

1	Introducere
2	1. Cauzele nefaste ale instaurării regimurilor reacționare, fasciste în Europa
3	2. Consecințele nefaste ale instaurării regimurilor reacționare, fasciste în Europa
4	3. Rolul mișcării de rezistență în lupta împotriva regimurilor reacționare, fasciste
5	4. Concluzii
6	Bibliografie
7	Indice
8	Prezentare
9	Notă
10	Prezentare
11	Notă
12	Prezentare
13	Notă
14	Prezentare
15	Notă
16	Prezentare
17	Notă
18	Prezentare
19	Notă
20	Prezentare
21	Notă
22	Prezentare
23	Notă
24	Prezentare
25	Notă
26	Prezentare
27	Notă
28	Prezentare
29	Notă
30	Prezentare
31	Notă
32	Prezentare
33	Notă
34	Prezentare
35	Notă
36	Prezentare
37	Notă
38	Prezentare
39	Notă
40	Prezentare
41	Notă
42	Prezentare
43	Notă
44	Prezentare
45	Notă
46	Prezentare
47	Notă
48	Prezentare
49	Notă
50	Prezentare
51	Notă
52	Prezentare
53	Notă
54	Prezentare
55	Notă
56	Prezentare
57	Notă
58	Prezentare
59	Notă
60	Prezentare
61	Notă
62	Prezentare
63	Notă
64	Prezentare
65	Notă
66	Prezentare
67	Notă
68	Prezentare
69	Notă
70	Prezentare
71	Notă
72	Prezentare
73	Notă
74	Prezentare
75	Notă
76	Prezentare
77	Notă
78	Prezentare
79	Notă
80	Prezentare
81	Notă
82	Prezentare
83	Notă
84	Prezentare
85	Notă
86	Prezentare
87	Notă
88	Prezentare
89	Notă
90	Prezentare
91	Notă
92	Prezentare
93	Notă
94	Prezentare
95	Notă
96	Prezentare
97	Notă
98	Prezentare
99	Notă
100	Prezentare

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMARCEA — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU

la încheierea lucrărilor Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român

Stimaţi tovarăşi,

Marele forum al comuniştilor şi al întregului nostru popor — Congresul al XII-lea — a dezbătut, timp de cinci zile, şi a adoptat documente de importanţă istorică pentru dezvoltarea continuă a României pe calea socialismului şi comunismului. (Vii şi puternice aplauze).

La discuţii în plen şi în secţiuni au participat 1090 de delegaţi — circa 40 la sută din numărul total al delegaţilor — din toate judeţele şi toate domeniile de activitate. Într-un spirit de înaltă responsabilitate şi deplină unitate, toţi vorbitorii au făcut o largă analiză a activităţii Comitetului Central al partidului, a întregului popor, evidenţiind remarcabilele realizări obţinute în dezvoltarea economico-socială a ţării, în îndeplinirea planului cincinal 1976—1980 — prima etapă de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România. (Aplauze puternice). Concluzia generală ce se desprinde din dezbaterile Congresului este că, prin marile victorii dobândite în perioada ultimilor cinci ani, am creat o bază trainică pentru îndeplinirea prevederilor Programului partidului, pentru ridicarea pe o treaptă nouă a civilizaţiei naţiunii noastre, a bunăstării şi fericirii întregului popor. (Aplauze puternice).

În acelaşi timp, în cursul dezbaterilor s-au formulat numeroase critici îndreptăţite la adresa unor organe de partid şi de stat pentru lipsurile manifestate în activitatea lor. S-a adoptat, de asemenea, o poziţie autocritică mai fermă de către diferitele organe de partid şi de stat faţă de neajunsurile muncii lor. Aceasta ne dă garanţia că se va acţiona cu toată hotărîrea pentru perfecţionarea întregii activităţi, pentru ridicarea nivelului conducerii ştiinţifice a societăţii noastre, corespunzător sarcinilor trasate de partid, de Congres, cerinţelor noului stadiu al dezvoltării istorice a ţării, pentru îndeplinirea în tot mai bune condiţii a rolului organelor de partid şi de stat în conducerea unitară a întregii vieţi economico-sociale. (Aplauze puternice, prelungite).

Toate intervenţiile au fost străbătute, ca de un fir roşu, de preocuparea pentru asigurarea îndeplinirii neabătute a documentelor şi hotărîrilor Congresului al XII-lea. Această înaltă responsabilitate reiese cu putere din

miile și miile de propuneri prezentate în timpul dezbaterilor documentelor în partid cu întregul popor, în adunările și conferințele de partid, precum și în cadrul Congresului — atît în plen, cit și în secțiuni. Va trebui să sintetizăm și să analizăm în mod temeinic propunerile și sugestiile formulate în timpul acestor largi dezbateri democratice, pentru a trage concluziile necesare în vederea perfecționării activității în toate domeniile. (Vii aplauze).

Putem afirma cu deplin temei că lucrările Congresului, ca și dezbaterile largi care au avut loc anterior timp de luni de zile, au evidențiat cu putere creșterea spiritului de exigență și responsabilitate revoluționară al activului de partid și de stat, al întregului nostru partid. (Aplauze și urale puternice).

Una din caracteristicile principale ale lucrărilor Congresului al XII-lea o constituie înalta competență, nivelul politic și ideologic ridicat al discuțiilor, în cadrul cărora au fost abordate probleme multiple, esențiale ale societății noastre socialiste.

În Congres au luat cuvîntul muncitori, țărani, intelectuali din toate domeniile, președinți de cooperative și directori de întreprinderi, cadre de partid și de stat, începînd de la primari comunali, secretari de partid din întreprinderi și pînă la miniștri și membri ai Comitetului Politic Executiv. Toți vorbitorii au abordat cu competență și responsabilitate comunistă atît problemele interne, cit și cele internaționale, atît problemele practice, cit și cele ideologice și teoretice. (Aplauze puternice).

Trebuie să mărturisesc deschis, tovarăși, că dacă nu cunoșteam pe tovarășii care au luat cuvîntul — și cred că toți pot spune același lucru — cu greu am fi putut deosebi cine este președinte de cooperativă și cine este academician. De fapt, întregul nostru partid s-a ridicat la un înalt nivel ideologic și politic. (Urale și aplauze puternice : se scandează „Ceaușescu—P.C.R. !“). Aceasta evidențiază cu putere succesele uriașe obținute în ridicarea nivelului profesional, tehnico-științific, ideologic și cultural al activului nostru de partid și de stat, al comuniștilor, al maselor largi de oameni ai muncii. Subliniez aceasta în mod deosebit deoarece toate marile transformări revoluționare din patria noastră sînt indisolubil legate de creșterea nivelului profesional, politic, tehnico-științific, ideologic și cultural al partidului, de ridicarea conștiinței socialiste a întregului nostru popor. (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul !“). Acesta a fost și va fi un factor esențial în unirea eforturilor partidului, ale întregului popor pentru înfăptuirea neabătută a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare fermă a României spre comunism. (Aplauze și urale puternice. Se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !“).

Putem spune că lucrările Congresului au demonstrat forța și capacitatea politico-organizatorică a partidului nostru, unitatea de nezdruincat a comuniștilor, a întregului partid — chează înfăptuirii cu succes a tuturor hotărîrilor adoptate, a întregului Program al partidului. Cu deosebită putere s-a evidențiat justetea politicii naționale a partidului nostru, realizarea deplinei egalități în drepturi pentru toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate — una din marile cuceriri ale socialismului, ale politicii partidului nostru comunist. (Aplauze și urale puternice. Se scandează „Ceaușescu și poporul !“). Întreaga desfășurare a Congresului a reliefat unitatea de nezdruincat între partid și popor, faptul că partidul nostru își

4 îndeplinește cu cinste misiunea sa istorică de a conduce întregul popor pe

calea luminoasă a socialismului și comunismului, a bunăstării și fericirii, a independenței și suveranității patriei. (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu — pace !“).

Dezbaterile din Congres, ca și pregătirea Congresului demonstrează largul democratism al partidului și al orinduirii noastre socialiste. Toate documentele sînt rodul nemijlocit al gîndirii creatoare a întregului partid, a întregului nostru popor. (Vii aplauze). Largul democratism al orinduirii noastre se bazează pe participarea activă, nemijlocită a maselor populare, a tuturor categoriilor sociale la elaborarea politicii interne și externe a țării, precum și la activitatea de înfăptuire a ei. Poporul nostru, împreună cu partidul hotărăsc politica internă și externă, asigură făurirea socialismului și comunismului ! (Aplauze, urale ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu și poporul !“).

Toate hotărîrile adoptate de Congresul nostru exprimă o înaltă grijă față de destinele poporului, față de cauza socialismului și comunismului, sînt pătrunse de un înalt umanism, de preocuparea fermă de a asigura manifestarea plenară a personalității umane în societatea noastră. Pornim de la faptul că numai în condițiile cînd omul devine cu adevărat stăpîn pe bogățiile naționale, este proprietar al mijloacelor de producție, se bucură de cuceririle științei și culturii, el poate fi cu adevărat liber, își poate făuri în mod conștient propriul său viitor. (Aplauze puternice).

Acționăm pentru cultivarea celor mai înalte și nobile sentimente umane, a spiritului de dreptate, egalitate, libertate și respect față de om. În lumea de astăzi, cînd au loc nenumărate încălcări ale libertății popoarelor, ale oamenilor, ale demnității lor, afirmarea umanismului revoluționar demonstrează cu putere că numai socialismul și comunismul pot realiza năzuințele omenirii, adevăratul umanism. (Vii aplauze). Noi facem totul pentru a dezvolta în om spiritul de omenie — cum spune poporul nostru. Realizăm socialismul și comunismul în care omul reprezintă figura centrală, preocuparea primordială. Tot ceea ce întreprindem este consacrat omului, libertății, bunăstării și fericirii lui. (Aplauze puternice, prelungite).

Dragi tovarăși,

Într-un spirit de profund entuziasm și deplină unanimitate, Congresul a adoptat Raportul Comitetului Central, linia politică generală, orientările de perspectivă. Au fost adoptate în același spirit Directivele cu privire la dezvoltarea economico-socială în perioada 1981—1985 și programele-direktivă care asigură progresul armonios al societății noastre socialiste. Toate aceste documente completează în mod minunat Programul partidului, în noua etapă, hotărîtoare pentru făurirea societății socialiste multilaterale dezvoltate, pentru ridicarea continuă a gradului general de civilizație, de bunăstare materială și spirituală a poporului, pentru viitorul luminos, comunist, al României. (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează „Ceaușescu—P.C.R. !“).

În același timp, Congresul a dat o înaltă apreciere politicii internaționale desfășurate de partidul și statul nostru și a aprobat, în deplină unanimitate, orientările privind participarea tot mai activă a României la lupta pentru o politică internațională democratică, de colaborare, destindere și pace în lume.

În spiritul orientărilor stabilite de Congres, Comitetul Central, Guvernul Republicii Socialiste România vor acționa neabătut pentru dezvolt-

tarea relațiilor cu toate statele socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu statele capitaliste dezvoltate, cu toate țările lumii, fără deosebire de orânduire socială. Mai mult ca oricând, vom face totul pentru afirmarea în relațiile internaționale a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, pentru renunțarea cu desăvârșire la politica de forță sau de amenințare cu forța. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — pace !“).

Problemele complexe ale vieții internaționale impun să se dea dovadă de înaltă responsabilitate, să se acționeze pentru soluționarea lor pe calea tratativelor pașnice, pentru sporirea încrederii și colaborării între state. Este necesar să facem totul pentru respectarea neabătută a principiilor dreptului internațional, aceasta constituind o cerință obiectivă pentru întărirea spiritului de încredere și colaborare, pentru o politică de destindere și pace. (Aplauze puternice).

Acum, la încheierea lucrărilor Congresului, doresc să vă asigur pe voi, întregul partid și popor, că vom face totul pentru a contribui la înfăptuirea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare, la realizarea noii ordini economice internaționale, la înfăptuirea securității europene, la triumful politicii de independență națională, de destindere și de pace, la realizarea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră, în care fiecare națiune să se poată dezvolta liberă. (Se scandează îndelung „Ceașescu — pace !“).

De la înalta tribună a Congresului nostru adresez încă o dată tuturor statelor și popoarelor, tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste chemarea de a întări colaborarea și solidaritatea, de a acționa împreună, în mod ferm, pînă nu este prea tîrziu, pentru oprirea cursei înarmărilor. (Vii aplauze). Să facem totul ca minunatele cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii să fie puse numai și numai în slujba progresului, libertății și fericirii omenirii ! (Aplauze puternice). Acum, în epoca în care omul a ajuns în Cosmos, pătrunzînd tot mai adînc în tainele universului, să facem totul pentru a lichida cu desăvîrșire de pe planeta noastră nedreptatea și inegalitatea. Luptînd împotriva războiului, ca mijloc de dominație și asuprire a altor popoare, să declarăm război necruțător ignoranței, înapoierii economice și foametei. (Aplauze și urale îndelungate ; se scandează „Ceașescu — pace !“). Să acționăm pentru a ridica nivelul dezvoltării generale a fiecărei națiuni, pentru a asigura condiții optime de viață, în deplină libertate, egalitate și independență, pentru fiecare popor. Pătruși de cea mai înaltă răspundere față de interesele fiecărui popor, ale întregii omeniri, față de viitorul noilor generații, să facem totul pentru clădirea unei lumi fără războaie, a unei lumi a prieteniei și colaborării pașnice. (Aplauze și urale îndelungate ; se scandează „Ceașescu — pace !“, „Ceașescu reales, pentru pace și progres !“).

Dragi tovarăși,

În numele noului Comitet Central al partidului, al Comitetului Politic Executiv și al Secretariatului Comitetului Central, doresc să vă exprim cele mai vii mulțumiri pentru încrederea pe care ne-ați acordat-o. (Aplauze puternice). Asigur Congresul, întregul partid și întregul popor că noul Comitet Central, compus din 408 activiști de partid și de stat din toate domeniile de activitate — expresie a profundului democratism al partidului nos-

tru — va face totul pentru a răspunde încrederii acordate, pentru a-și îndeplini cu cinste misiunea de mare răspundere ce-i revine de a asigura, între congrese, conducerea unitară și fermă a întregii activități de partid și de stat, pentru asigurarea realizării programului de făurire a socialismului și comunismului în România. (Aplauze și urale puternice, se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Cred că sînt în asentimentul tuturor membrilor Comitetului Central, asigurînd Congresul, întregul partid că vom face totul pentru realizarea în cele mai bune condiții a hotărîrilor și documentelor adoptate, că vom acționa neabătut pentru a întări rolul conducător al partidului, pentru a dezvolta spiritul de răspundere și disciplină în muncă, democrația de partid, pentru a întări unitatea de neclintit a partidului nostru, unitatea între partid și popor. (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu și poporul !“).

Am fost, dragi tovarăși, profund emoționat de sentimentele de prețuire și încredere manifestate la adresa mea în timpul Congresului, ca de altfel de către întregul partid și popor. Doresc să exprim acum, la încheierea marelui nostru forum, cele mai calde mulțumiri întregului partid și popor, vouă, tuturor, pentru aceste manifestări, pentru această încredere, pentru alegerea mea ca secretar general al partidului. (Aplauze și urale îndelungate. Se scandează „Ceașescu — România, stima noastră și mîndria !“ ; „Ceașescu reales, pentru pace și progres !“).

Vă asigur pe voi, asigur partidul și întregul nostru popor că voi face totul pentru a îndreptăți această încredere și pentru a-mi îndeplini misiunea ce mi s-a încredințat de către partid, de către Congres, de către popor. Ca și pînă acum, voi acționa pentru a înfăptui socialismul în adevărata lui lumină, pe baza principiilor umanitare, socialismul și comunismul de omenie ! Aceasta este condiția esențială pentru ca socialismul să se afirme drept cea mai umană, superioară societate din lume. Noi, națiunea noastră, poporul nostru, cînd vorbim de om, de omenie, vorbim de Om cu O mare, pentru că e om acela care-și servește patria, care nu o trădează niciodată ! Voi face totul pentru a rămîne comunist de omenie, fiu al poporului meu ! (Urale și aplauze îndelungate. Se scandează puternic „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — România, stima noastră și mîndria !“).

Puteți fi siguri, dragi tovarăși, că nu voi preocupăți nici un efort pentru a asigura, împreună cu întregul Comitet Central, cu întregul partid, înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XII-lea, că voi face totul ca socialismul și comunismul nostru să fie de omenie ! Dar vom fi necruțători cu dușmanii poporului nostru, oricine vor fi ei ! (Aplauze puternice, urale ; se scandează „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu luptător — pentru pace și popor !“). Pentru mine nu există țel mai nobil, suprem decît acela de a servi interesele partidului, care corespund pe deplin intereselor și năzuințelor întregului nostru popor, de a servi cauza socialismului și comunismului, de a asigura ridicarea continuă a bunăstării și fericirii poporului, întărirea independenței și suveranității patriei noastre socialiste ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează „Ceașescu și poporul !“).

Dragi tovarăși,

Aș dori acum, la încheierea Congresului, să adresez încă o dată celor 162 de delegații și reprezentanți ai partidelor și organizațiilor care au participat la Congresul nostru, din 105 țări, celor 417 oaspeți de peste hotare,

cele mai calde mulțumiri pentru mesajele și urările adresate Congresului al XII-lea, partidului și poporului nostru. Vedem, dragi tovarăși, în prezența dumneavoastră, în mesajele adresate Congresului o puternică manifestare a solidarității militante dintre partidele și organizațiile noastre, o expresie a dorinței comune de a întări conlucrarea pe plan internațional în lupta pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii de azi în interesul progresului, destinderii și păcii.

Ați avut, dragi tovarăși, posibilitatea să cunoașteți activitatea, preocupările, aspirațiile și proiectele de viitor ale partidului și poporului nostru. Ați putut constata direct hotărîrea unanimă a partidului și poporului nostru de a asigura dezvoltarea continuă a României socialiste, de a face totul pentru ridicarea bunăstării materiale și spirituale a maselor largi populare. Ați putut constata, de asemenea, că întreaga noastră politică internațională este orientată în direcția prieteniei, colaborării și păcii, că sintem hotărîți să milităm neabătut pentru independența și progresul economico-social al fiecărei națiuni, al întregii omeniri. (Vii și puternice aplauze).

Vă rugăm să duceți cu dumneavoastră sentimentele de solidaritate ale partidului nostru față de partidele și organizațiile dumneavoastră, simpatia și prietenia poporului român față de popoarele dumneavoastră. (Aplauze puternice). Transmiteți partidelor, organizațiilor, conducătorilor partidelor și organizațiilor respective, popoarelor dumneavoastră calde urări de succes în activitatea lor, în ridicarea bunăstării materiale și spirituale a maselor, în apărarea independenței și suveranității naționale, în întărirea solidarității și unității pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, a unei lumi a prieteniei și păcii pe planeta noastră. (Vii și puternice aplauze).

Dragi tovarăși,

Încheiem lucrările Congresului nostru prin adoptarea unor hotărîri și documente de importanță istorică. Avem o linie generală clară, un program de acțiune atotcuprinzător. Acum este hotărîtor să trecem la luarea tuturor măsurilor organizatorice și politice în vederea realizării lor în practică.

Imi exprim deplina convingere că toți participanții la Congres, toate organele și organizațiile de partid, toți comuniștii, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, întregul nostru popor își vor uni eforturile și vor acționa neabătut pentru îndeplinirea hotărîrilor și documentelor adoptate de Congresul al XII-lea, pentru realizarea în noua etapă a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Doresc, în încheiere, ca, de la înalta tribună a forumului nostru național, să adresez întregului partid și popor urarea de noi și noi succese în toate domeniile de activitate, de a face ca țara noastră să se ridice, cu pași repezi, pe noi și noi culmi de civilizație și progres. (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu reales, pentru pace și progres !“).

Vă adresez vouă, participanților la al XII-lea Congres, calde urări de succes și îndemnul de a acționa neabătut pentru a vă aduce contribuția, împreună cu întregul partid și popor, la îndeplinirea hotărîrilor adoptate, la asigurarea victoriei socialismului și comunismului, a independenței naționale. (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează „Ceașescu reales, pentru pace și progres !“).

Cu încredere deplină în forța partidului, în forța și capacitatea creatoare a poporului nostru, declar închise lucrările Congresului al XII-lea ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“).

Trăiască Partidul Comunist Român, forța politică conducătoare, centrul vital, inima națiunii noastre socialiste ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Trăiască minunatul nostru popor, constructor al celei mai drepte și umane societăți din lume — societatea socialistă și comunistă ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu și poporul !“).

Să se întărească necontenit Republica Socialistă România, suveranitatea și independența ei națională ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu, România, stima noastră și mândria !“).

Trăiască colaborarea și solidaritatea partidelor comuniste și muncitorești, a țărilor socialiste ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu — pace !“).

Trăiască solidaritatea și unitatea tuturor partidelor și forțelor revoluționare muncitorești, democratice și progresiste, a tuturor forțelor anti-imperialiste, a tuturor popoarelor ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu reales, pentru pace și progres !“).

Să triumfe politica de independență a tuturor popoarelor, politica de destindere, colaborare și pace în întreaga lume ! (Aplauze și urale puternice, îndelungate ; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu reales, pentru pace și progres !“. Toți cei prezenți în marea sală a Congresului se ridică în picioare și ovaționează, într-o atmosferă de puternic entuziasm, pentru Partidul Comunist Român, pentru Comitetul său Central, pentru secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceașescu. Într-o atmosferă înălțătoare, întreaga sală intonează „INTERNAȚIONALA“).

Semnificația istorică a marelui forum al comuniștilor români

ION POPESCU-PUȚURI

Întreaga societate socialistă românească trăiește ambianța de vibrantă efervescență politică și avânt creator generate de marele forum al partidului și al țării — Congresul al XII-lea al P.C.R. Este un Congres de o uriașă încărcătură istorică, de o importanță crucială pentru prezentul și viitorul patriei, el jalonind în istoria noastră o treaptă nouă spre viitorul comunist al țării.

Congresul a arătat — de la altitudinile perioadei pe care o parcurgem, de la dimensiunile și împlinirile unei opere constructive de mare anvergură — că partidul comuniștilor români este, pe drept cuvânt, arhitectul României socialiste, așa cum, în alte vremuri, a fost purtătorul de viitor, înaintemergătorul acestui popor spre orizonturile libertății sociale și naționale, spre socialism.

Drumul istoric parcurs de România în etapa nouă inaugurată de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, grandioasa operă de regenerare revoluționară a societății românești, făurită sub conducerea Partidului Comunist Român, demonstrează cu forța realității autentice că socialismul a soluționat în mod radical și într-un termen scurt la scara istoriei problemele fundamentale ale națiunii noastre. Realizările obținute au asigurat dezvoltarea în ritm susținut a forțelor de producție, creșterea continuă a avuției naționale și a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului. Ele situează România printre puținele țări din lume a căror dezvoltare economică înregistrează o linie continuu ascendentă, dinamică și echilibrată. Succesele dobândite în toate domeniile construcției socialiste ilustrează justetea politicii și activității practice a partidului nostru, care aplică creator legile obiective ale dezvoltării economice-sociale, principiile generale ale socialismului științific, concepția materialist-dialectică și istorică la condițiile concrete ale României. „Stadiul la care am ajuns — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congres — este expresia muncii eroice a poporului nostru, a hotărârii și încrederii cu care toți oamenii muncii urmează și înfăptuiesc neabătut politica partidului, a țării și forței socialismului, a

capacității noi orînduiri de a asigura întregii națiuni un înalt nivel de civilizație materială și spirituală“.

Partidul Comunist Român, chezaș unic și încercat al năzuințelor și aspirațiilor acestei țări, s-a prezentat la cel de-al XII-lea Congres avînd în jurul său poporul întreg, care a dezbătut proiectele de documente ale Congresului cu sentimentul dezbaterii cauzei proprii și le-a dat acreditarea sa. Pentru că așa cum întotdeauna Partidul Comunist Român a fost vrerea poporului, a națiunii, tot astfel ceea ce promovează și proclamă Congresul al XII-lea exprimă voința oamenilor din această țară, vocația noastră de constructori pașnici ai noii vieți, de militanți activi pentru pacea și independența popoarelor în lumea contemporană. Am putea spune că acest Congres reprezintă actul istoric al celor 22 de milioane de inimi și conștiințe îndreptate cu fața spre noi înfăptuiri grandioase, posibile numai în orînduirea socialistă. El este, astfel, o nouă și impresionantă afirmare a unității partidului, a coeziunii sale interioare, care izvorăște din unitatea țelurilor și acțiunii sale revoluționare, patriotice, a identității de simțire și faptă dintre partid și popor, a unității întregii noastre societăți în jurul partidului, al secretarului său general. Partidul constituie garanția supremă că așa cum a fost dus la bun sfîrșit tot ceea ce ne-am propus pînă acum să înfăptuim pe pămîntul patriei străbune, tot asemenea va deveni mîine realitate palpabilă ceea ce astăzi ne propunem să realizăm.

De pe acest temei al certitudinii împlinirii țelurilor proiectate, Congresul al XII-lea — unul din acele momente ale istoriei, hotărîtoare pentru destinele unui popor, pentru rolul și opera lui în timp — a reprezentat tribuna de exprimare a celor mai cutezătoare idealuri ale poporului nostru, a neclintitei sale hotărîri de a ridica România pe cele mai înalte culmi ale civilizației socialiste.

Și tot de pe acest temei, comuniștii, poporul român vād în realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general al partidului garanția sigură a înfăptuirii neabătute a Programului P.C.R., a hotărîrilor adoptate de Congres, a unor noi și strălucite izbînzii în construirea socialismului și comunismului în țara noastră.

Este în tradiția partidului nostru, profund îmbogățită și ridicată la cote valorice superioare în perioada de după Congresul al IX-lea, din anul 1965, ca forumurile P.C.R. să afirme idei călăuzitoare pentru activitatea întregului partid, pentru cursul istoric al întregii țări, să reprezinte o contribuție nemijlocită la îmbogățirea gîndirii și practicii revoluționare. Sînt profund elocvente impunătorul fond de idei pe care l-a pus în lumină Congresul al IX-lea, deschizător de etapă nouă în viața partidului, a poporului nostru, tezele de mare însemnătate teoretică ale celui de-al X-lea Congres, din 1969, în rîndul cărora se înscriu cele privind societatea socialistă multilateral dezvoltată, strălucita Cartă a viitorului României — programul științific elaborat și adoptat de cel de-al XI-lea Congres, din anul 1974.

Într-o continuitate proeminentă de istorie socialistă a țării, Congresul al XII-lea, generalizînd experiența dobîndită în anii edificării socialismului, a trasat viitorul dezvoltării societății românești în noua etapă 1980—1985, fiind oglinda vie a intereselor fundamentale ale poporului român, a cerințelor obiective ale progresului societății noastre socialiste. Directivele și programele-directivă cu privire la dezvoltarea României — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „constituie o continuare logică a eforturilor pentru înfăptuirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate“.

Intemeiate pe cunoașterea legilor obiective care guvernează înaintarea societății pe calea progresului social, pe principiile socialismului științific, pe înțelegerea cerințelor cardinale ale actualei revoluții tehnice-științifice, ancorate în solul realităților românești, istoricele documente ale Congresului al XII-lea abordează în mod științific problemele unei puternice dezvoltări a României în noua etapă de înfăptuire a Programului partidului, hotărîtoare pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Cu deosebită forță evidențiază documentele Congresului trăsăturile fundamentale ale dezvoltării societății noastre în deceniul următor, care se caracterizează prin integrarea mai profundă a dezvoltării economiei naționale în contextul revoluției tehnice-științifice, modernizarea tot mai accentuată a forțelor de producție, restructurarea modernă a întregii producții materiale și economice, menite să asigure o nouă calitate în toate sectoarele de activitate, creșterea susținută a productivității muncii, a eficienței producției, prin perfecționarea relațiilor de producție, sociale și lărgirea continuă a democrației muncitorești, dezvoltarea învățămîntului, științei și culturii, ridicarea continuă a bunăstării întregului popor și crearea unei noi calități a vieții. Astfel, pe drumul continuității istorice a revoluției și construcției socialiste, Congresul a deschis perspectiva afirmării plene a principiilor socialismului în toate sferele vieții sociale.

Prin întreg fondul de teze, idei științifice revoluționare pe care le-a afirmat, Congresul al XII-lea reprezintă o contribuție originală a partidului nostru la teoria și practica socialismului în epoca revoluției științifice și tehnice contemporane, o reafirmare a ideologiei noastre socialist-științifice, cu adinci implicații pozitive în viața națiunii noastre. „Toate hotărîrile adoptate de Congresul nostru — subliniază secretarul general al partidului — exprimă o înaltă grijă față de destinele poporului, față de cauza socialismului și comunismului, sînt pătrunse de un înalt umanism, de preocuparea fermă de a asigura manifestarea plenară a personalității umane în societatea noastră“.

Documentele Congresului dezvoltă creator politica partidului de industrializare socialistă a țării corespunzător noilor cerințe și necesități. Caracteristica principală a dezvoltării industriei în următorul deceniu o reprezintă modernizarea structurii industriei, prin dezvoltarea prioritară a ramurilor de înaltă tehnicitate, care necesită consumuri energetice cît mai reduse și asigură valorificarea superioară a materiilor prime. În această viziune, Directivele acordă prioritate dezvoltării în ritmuri accentuate a industriei constructoare de mașini, industriei chimice, dezvoltării ramurilor și subramurilor de vîrf ale progresului tehnic contemporan — electronica, mijloacele de automatizare, mecanica fină, petrochimia etc., precum și sporirii rapide a productivității muncii sociale.

Dezvoltarea ramurilor fundamentale ale industriei este însoțită de creșterea industriei bunurilor de larg consum, îmbunătățirea structurii sortimentelor și a calității produselor, de diversificarea producției.

O atenție centrală se va acorda transformării acumulărilor cantitative din economia noastră națională într-o calitate nouă, superioară, sporirii eficienței economice în toate domeniile. „Dacă la produsele de bază — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — am atins sau vom atinge în următorii ani niveluri pe locuitor comparabile cu cele din țările cu o economie dezvoltată, la unii indicatori calitativi, de eficiență, decalajele sînt încă relativ mari — și trebuie să facem totul pentru înlăturarea lor într-un termen cît mai scurt. Eforturi susținute trebuie depuse pentru creșterea

substanțială a gradului de valorificare a materiilor prime, a calității produselor, pentru utilizarea intensivă a capacităților de producție și a fondurilor fixe, ridicarea continuă a productivității muncii sociale, reducerea costurilor de producție, îndeosebi a cheltuielilor materiale, asigurându-se în fiecare unitate gospodărirea rațională, cu rezultate maxime, a resurselor încredințate de societate“.

În cadrul dezvoltării generale a economiei naționale, o atenție deosebită se acordă modernizării agriculturii, înfăptuirii unei profunde revoluții agrare — cuprinzând atât baza tehnică-materială, cât și organizarea producției. Hotărârile Congresului al XII-lea creează condițiile pentru trecerea și în agricultură la o nouă calitate, materializată în creșterea productivității muncii, a eficienței economice și, pe această bază, sporirea substanțială a producției agricole.

Documentele Congresului al XII-lea prevăd continuarea pe un plan calitativ superior a politicii de amplasare rațională pe întregul teritoriu al țării a forțelor de producție, potrivit cerințelor actualei etape de ridicare a societății românești pe noi trepte de progres. Programul-directivă de dezvoltare economică-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985 asigură cadrul necesar pentru dezvoltarea echilibrată în perspectivă a tuturor zonelor, valorificarea superioară a resurselor materiale și de muncă existente în fiecare județ prin dezvoltarea armonioasă a producției industriale, agricole și a celorlalte activități economice-sociale. Pe această bază, pînă în 1985, în fiecare județ se va obține o producție globală în valoare de cel puțin 70 000 de lei pe locuitor. Aceasta va determina trecerea la o nouă calitate și în acest domeniu, ridicarea generală a nivelului economic și a gradului de civilizație al tuturor județelor și zonelor țării și, implicit, adîncirea condițiilor materiale care fac ca toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, să se bucure în mod efectiv de deplina egalitate în drepturi, să beneficieze deopotrivă de condiții superioare de trai.

Creșterea în ritm rapid a economiei naționale, în etapa următoare, se sprijină, în primul rînd, pe dezvoltarea substanțială a bazei de materii prime și energie, valorificarea superioară a potențialului energetic național al țării, pe sporirea gradului de asigurare din resurse interne a necesităților economiei cu energie și combustibil și reducerea substanțială a importurilor. În acest scop, Programul-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei — pornind de la necesitățile actuale și de perspectivă ale dezvoltării echilibrate a economiei, de la potențialul limitat de rezerve geologice de care dispunem și ținînd seama de problemele tot mai complexe care apar în acest domeniu pe plan internațional — a stabilit sarcinile de bază în asigurarea resurselor energetice. Direcțiile principale în care se va acționa privesc, cu deosebire, amplificarea cercetării geologice, descoperirea și valorificarea de noi resurse energetice, extinderea și perfecționarea organizării sistemului electro-energetic național, gospodărirea cu maximă eficiență a întregului potențial energetic de care dispune țara noastră, raționalizarea și reducerea continuă a consumurilor de energie în toate domeniile de activitate, creșterea substanțială a valorii economice obținute pe unitatea de energie consumată. Obiectivul major stabilit în această privință este ca, în viitorul deceniu, România să-și asigure independența deplină din punctul de vedere al combustibilului și energiei, ceea ce va avea o excepțională importanță pentru independența economică și politică a țării.

Experiența României, ca și experiența acumulată pe plan mondial, dovedește că, în prezent, în condițiile revoluției științifice-tehnice, ritmul

creșterii economice, al dezvoltării și modernizării forțelor de producție depinde din ce în ce mai mult nu numai de efortul făcut pentru asigurarea reproducerii largite, de mărimea resurselor materiale, de muncă și mijloace financiare angrenate în circuitul productiv, ci și de capacitatea societății de a gospodări cu înaltă eficiență resursele de care dispune, de a asigura un raport optim între eforturile depuse și rezultatele obținute. În acest sens, cercetării științifice îi revine menirea de a aduce o contribuție sporită la dezvoltarea țării. Cerințele și necesitățile concrete ale asigurării progresului general al societății românești în următoarele două decenii sînt concretizate în Programul-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada 1981—1990 și direcțiile principale pînă în anul 2000. Este primul program unitar de cercetare din istoria științei românești, care asigură orientarea cercetării în direcțiile esențiale pentru dezvoltarea în ritm înalt a economiei naționale și a întregii societăți, pe baza afirmării tot mai puternice a revoluției tehnico-științifice. El trasează direcțiile principale, căile pe care va merge cercetarea în toate domeniile — energetică, fizică și energie nucleară, chimie, electronică, biologie, tehnică, matematică, medicină, informatică etc., inclusiv în domeniul științelor sociale.

Cercetarea social-politică — se relevă în Programul-directivă — va aprofunda problemele de bază ale dezvoltării sociale în epoca contemporană, ale gândirii și practicii revoluționare. Vor fi intensificate cercetările privind creșterea rolului conducător al Partidului Comunist Român în întreaga operă de construcție socialistă, evoluția diferitelor clase și categorii sociale în perspectiva înaintării spre comunism, dezvoltarea democrației socialiste și a autoconducerii muncitorești, căile omogenizării crescînde a societății, ale reducerii treptate a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre munca agricolă și industrială, ale procesului de formare a societății unitare a tuturor oamenilor muncii. Vor fi dezvoltate cercetările cu privire la rolul și evoluția națiunii în perspectiva trecerii la comunism, la înfăptuirea politicii partidului de asigurare a deplinei egalități în drepturi a naționalităților conlocuitoare, la întărirea unității și frăției tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în opera de edificare și dezvoltare a noii orînduirii. Vor fi studiate mai aprofundat funcțiile și rolul statului național în organizarea și conducerea unitară a societății, pe baza centralismului democratic, problemele perfecționării legislației și ordinii de drept.

În domeniul istoriei și arheologiei, cercetarea își are, la rîndul său, țeluri superioare, de largă și viabilă implicație științifică, cu o tot mai pronunțată eficiență și semnificație în viața noastră politică-socială, ca și peste hotare. Ea are a adînci, în continuare — pe baza materialismului dialectic și istoric —, studiile privind evoluția străvechilor civilizații care s-au succedat pe aceste meleaguri, acordînd o atenție prioritară factorilor interni și externi care au influențat dezvoltarea poporului român de-a lungul secolelor. Așa cum subliniază Programul-directivă, cercetarea istorică trebuie să pună puternic în evidență continuitatea poporului român în vatra sa de viață, procesul de împletire organică a vechii civilizații moștenite de la daci și romani, care a determinat o nouă înflorire economică-socială a acestor meleaguri. Știința noastră istorică are un cîmp larg de acțiune pentru a reliefa și mai viu — mărturiile în acest sens ne stau la îndemîină cu prisosință — bogatele tradiții ale luptei poporului nostru pentru libertate, independență și unitate națională, să înfățișeze, în lumina adevărului științific, locul și rolul românilor în dezvoltarea istorică din

această parte a Europei, contribuția lor la cauza generală a progresului și civilizației. Din prospectarea trecutului istoric, cercetarea are a desprinde concluzii și învățăminte pentru prezent, de care trebuie să ținem seama în dezvoltarea generală a societății, în politica internă și externă a partidului și statului nostru. Este o misiune de înaltă mândrie și răspundere încredințată istoricilor, la care avem a medita cu toată profunzimea și stăruința, pentru a o împlini în modul cel mai înalt și pentru a ridica peste tot, și de la aceleași înalte cerințe și orizonturi, menirea domeniului istoric la cotele pe care acesta le oferă cu generozitate.

Orientarea de bază a Programului-directivă de cercetare științifică, conceput pe trei etape — 1985, 1990 și 2000 —, o constituie afirmarea plenară a revoluției tehnice-științifice în toate domeniile de activitate, creșterea rolului științei în modernizarea economiei naționale, a întregii vieți sociale, în conducerea societății, legarea tot mai strinsă a cercetării de producție, accentuarea contribuției creației științifice românești la progresul multilateral și dinamic al țării noastre, astfel încât deceniul următor să devină cu adevărat deceniul științei, tehnicii, calității și eficienței.

O atenție deosebită acordă documentele Congresului al XII-lea problemelor formării și perfecționării pregătirii cadrelor. În cincinalul 1981—1985, va continua dezvoltarea și modernizarea învățămîntului pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, a integrării lui strîns cu producția și cercetarea. Perfecționarea continuă a pregătirii profesionale a oamenilor muncii, în concordanță cu exigențele progresului tehnic-științific, dobîndește o semnificație de înalt umanism, prin aceea că antrenează ridicarea pe o treaptă superioară a nivelului de cultură al tuturor cetățenilor țării, asigură largi posibilități de afirmare a personalității umane, apropierea condițiilor de pregătire cultural-științifică.

Prin realizarea prevederilor planului cincinal 1981—1985, România va depăși stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare și va deveni o țară socialistă mediu dezvoltată. Societatea noastră socialistă se va găsi atunci la un aliniament mai înalt pe scara progresului istoric, expresie a hotărîrii poporului român de a depăși, prin voință unită și muncă creatoare, decalajele moștenite de la vremurile trecute.

Pornind de la faptul că, în deceniul 1981—1990, se vor înfăptui, în linii mari, obiectivele făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și manifestînd o înaltă responsabilitate pentru prezentul și viitorul României socialiste, Congresul al XII-lea al P.C.R. a hotărît să se treacă la pregătirea și elaborarea unui nou Program al partidului pînă în anul 2000 sau 2010, document ce va asigura, în continuare, o perspectivă, științific fundamentată dezvoltării economice-sociale a țării, înaintării ei pe calea socialismului și comunismului.

Dezvoltarea continuă a economiei naționale va asigura resursele pentru majorarea fondului de consum și sporirea continuă a nivelului de trai al populației, pentru realizarea unei calități noi a vieții materiale și spirituale a poporului nostru. Programul-directivă de creștere a nivelului de trai, adoptat de Congresul al XII-lea, stabilește coordonatele de bază privind satisfacerea nevoilor sociale pentru întreaga populație. Programul prevede sporirea retribuției tuturor categoriilor de oameni ai muncii, creșterea pensiilor, sporirea numărului locurilor de muncă, îmbunătățirea structurii populației ocupate prin creșterea ponderii acesteia în ramurile neagricole. Va continua acțiunea de reducere a săptămîinii de lucru, prin trecerea la etapa a doua, astfel încît, pînă în anul 1985, să se generalizeze săptămîna de lucru de 44 de ore. Statul va promova, ca și pînă acum, o po-

litică de sprijinire activă a familiei, de ocrotire a mamei și copilului, de mărire a alocațiilor pentru copii. Potrivit prevederilor Directivelor Congresului al XII-lea al partidului, în deceniul 1981—1990 se vor construi 2 350—2 450 mii de apartamente, soluționându-se astfel, în linii generale, problema spațiului locativ. Totodată, va continua să se dezvolte baza materială a sectorului social-cultural. „Realizăm un umanism nou — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în care pe primul plan stă omul, stă societatea, stă preocuparea de a face ca poporul nostru să ducă o viață tot mai demnă, tot mai îmbelșugată, să aibă accesul liber la toate cuceririle științei și culturii și, totodată, să se afirme el însuși ca un creator activ a tot ceea ce este mai bun atît în domeniul material, cît și în domeniul științei și culturii, dovădindu-și capacitatea, geniul său creator“.

Prevederile viitorului cincinal vor determina noi schimbări calitative în structura socială, omogenizarea crescîndă a orînduirii socialiste, creșterea rolului maselor în conducerea conștientă a societății, în făurirea propriului lor destin. Clasa muncitoare va continua să se dezvolte numeric, să aibă rolul hotărîtor în sporirea avuției naționale, în întreaga dezvoltare multilaterală a societății socialiste românești. Documentele Congresului prevăd că, în anul 1985, din cele 11,4 milioane de persoane ocupate în economia națională, mai mult de 9 milioane vor lucra în industrie, construcții, transporturi, servicii și circa 2,5 milioane în agricultură. Gradul de ocupare în România este unul din cele mai ridicate din lume; dreptul la muncă a devenit o realitate susținută de întreaga noastră dezvoltare economică și socială. În cadrul populației ocupate, a crescut proporția muncitorilor calificați, care reprezenta anul trecut, pe ansamblul economiei, 83,7 la sută din totalul muncitorilor, iar în unele ramuri ale industriei depășea 90 la sută. Aceste creșteri au fost însoțite de ridicarea nivelului de instruire generală și a nivelului profesional al întregii populații.

Creșterea gradului de ocupare și schimbările calitative ale structurii clasei muncitoare în special, a populației în general vor avea loc nu numai la nivelul țării, ci în toate județele, în toate zonele, importanța acordată acestor procese în plan teritorial fiind o dovadă de înaltă echitate socialistă.

Sistemul nostru politic, democrația socialistă își afirmă superioritatea prin participarea directă a maselor la activitatea de conducere. În România socialistă, există un sistem larg de organisme ale democrației socialiste, instituționalizate după Congresul al IX-lea al partidului. Promovarea principiului conducerii și muncii colective ca principiu fundamental al activității în toate domeniile veții economice-sociale, crearea, pe acest temei, a consiliilor oamenilor muncii ca organe de conducere colectivă în toate unitățile economice și instituțiile social-culturale, instituționalizarea adunărilor generale ale oamenilor muncii ca forumuri ale conducerii muncitorești alcătuiesc sistemul prin care se afirmă în practică autoconducerea muncitorească. Făuritorii bunurilor materiale, în calitate de proprietari, producători și beneficiari ai avuției naționale, decid astfel — cu întreaga lor responsabilitate — asupra dezvoltării și utilizării mijloacelor de producție, în folosul lor și al întregii societăți. Se realizează în fapt un principiu pentru care clasa noastră muncitoare a luptat dintotdeauna, anume ca politica economică și socială a țării să se desfășoare deschis, la lumina zilei, cu participarea generală și directă a maselor.

Sarcinile și atribuțiile mereu sporite ce revin organelor de conducere colectivă în condițiile aplicării autoconducerii și autogestiunii conferă democrației noastre muncitorești un conținut superior, o concretețe sporită,

Congresul al XII-lea al partidului a indicat să se organizeze, în continuare, sistematic, congrese, conferințe, consfătuiri de lucru, atât la nivel central și pe ramuri, cât și pe plan local, în scopul dezbaterii și soluționării celor mai importante probleme ale dezvoltării economice-sociale a țării. „Pornind de la unitatea dialectică dintre munca și conducerea colectivă și răspunderea personală — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congres —, va trebui să perfecționăm continuu cadrul organizatoric, democratic, de participare a maselor de oameni ai muncii, a întregului popor la făurirea conștientă a propriului său destin comunist, demonstrând în fapt că numai în socialism, numai în condițiile când întreaga putere politică este în mina maselor populare de oameni ai muncii se poate realiza o adevărată democrație“.

Un cadru nou, superior de participare a întregului popor la conducerea societății, la înflorirea patriei socialiste îl constituie propunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu privind creșterea rolului Frontului Unității Socialiste în viața social-politică a României și îmbunătățirea organizării sale — moment revoluționar, înnoitor, în viața politică a țării, menit să amplifice, în condiții calitative noi, dezvoltarea și consolidarea structurilor sistemului nostru democratic. A reliefa, fie și sumar, semnificațiile deosebite ale orientărilor stabilite în acest sens înseamnă a sublinia încă o dată constantele valorice ale unei doctrine politice și filozofice cuprinzătoare, izvorite dintr-o bogată practică social-istorică.

Inițierea noilor măsuri privind creșterea rolului Frontului Unității Socialiste în viața social-politică a țării se înscrie organic în viziunea secretarului general al partidului despre corelația indisolubilă dintre democrație și socialism, lărgirea continuă a democrației reprezentând una din cerințele fundamentale, cu caracter obiectiv, ale construcției socialiste, un factor hotărâtor de care depind progresul noii orînduiri și afirmarea deplină a superiorității acesteia, manifestarea plenară a uriașei forțe creatoare a poporului liber și stăpîn pe soarta sa. Aprobarea și însușirea deplină a acestor propuneri de către plenara Consiliului Național reflectă înțelegerea profundă a faptului că ele nu vizează îmbunătățiri adiacente, ci dau expresie unei concepții noi, revoluționare, de natură să determine îmbunătățiri de ordin calitativ în activitatea de ansamblu a Frontului Unității Socialiste. În acest sens, se cuvine reliefată marea însemnătate, atât principială, cât și practică, a noilor măsuri, care asigură realizarea unui mare pas înainte pe linia adîncirii democrației socialiste, înscriindu-se drept coordonate ale unei etape noi, superioare în dezvoltarea întregului nostru sistem democratic.

Se sintetizează magistral spiritul democrației noastre socialiste în îndemnul și exemplul secretarului general al partidului nostru, de a asculta părerea poporului, de a fi mereu în mijlocul lui. Acest îndemn izvorăște din însăși esența concepției sale despre necesitatea obiectivă a cunoașterii vieții, a realităților direct la sursă, despre desfășurarea activității organelor și organizațiilor de partid și de stat în strînsă și tot mai largă conlucrare cu oamenii muncii, cu toți cetățenii. Este concluzia unei bogate experiențe politice și un îndemn întărit prin înaltul exemplu al activității tovarășului Nicolae Ceaușescu, care se află mereu în mijlocul oamenilor, în miezul fierbinte al vieții, într-un dialog permanent și fertil cu poporul.

În timpul numeroaselor vizite de lucru întreprinse în județe, în unități industriale și agricole, pe șantiere de construcții, în școli și laboratoare de cercetări, pretutindeni unde pulsează viața materială și spirituală a societății, secretarul general al partidului analizează, la fața locului, îm-

preună cu activiști de partid și de stat, cu cadre și specialiști din economie, cu oameni ai muncii de la orașe și sate, problemele concrete, imediate și de perspectivă, privind modernizarea unităților economice și a localităților, creșterea eficienței în toate domeniile de activitate, îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă și de viață ale oamenilor. Măsurile stabilite cu aceste prilejuri, indicațiile și recomandările secretarului general al partidului se constituie în tot atâtea programe concrete de lucru menite să propulseze toate domeniile de activitate pe o nouă treaptă de calitate și eficiență.

Mereu în mijlocul oamenilor pentru a se sfătui cu oamenii, întru binele oamenilor — așa se poate defini stilul de lucru propriu secretarului general al partidului, primul muncitor al țării, eminent gânditor și conducător revoluționar. Un stil de lucru ce a dinamizat întreaga activitate a organelor și organizațiilor de partid, a dus la strângerea continuă a legăturilor cu masele, la întărirea unității indestructibile a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în jurul partidului, al conducerii sale. Aproape că nu există cetățean al țării care să nu fi avut prilejul să-l întâlnească pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, fie în timpul vizitelor la locul lor de muncă sau în localitatea unde trăiesc, fie la marile adunări populare, congrese, conferințe, consfătuiri.

Eveniment de uriașă importanță în viața partidului, a națiunii noastre, Congresul al XII-lea al P.C.R. a reprezentat o viguroasă expresie a democratismului profund al partidului, al orînduirii noastre socialiste. Între aceste aspecte fundamentale ale realității noastre social-politice există o relație dialectică permanentă și fundamentală — o relație cu caracter obiectiv : în condițiile în care partidul clasei muncitoare exercită funcția de forță politică conducătoare în societate, democratismul vieții interne de partid reprezintă premisa necesară a democratismului vieții sociale ; în același timp, existența unei reale democrații în viața societății stimulează dezvoltarea democrației interne a partidului, ca forță politică componentă a societății.

S-a ilustrat cu o deosebită elocvență această caracteristică în însuși procesul profund democratic al pregătirii Congresului. Așa cum se știe, în România socialistă s-a statornicit tradiția ca cele mai importante legi, hotărîri și decizii să fie supuse dezbaterii publice, masele largi ale cetățenilor fiind chemate să-și spună părerea, să facă propuneri, să formuleze sugestii. Tocmai prin această largă participare la elaborarea deciziilor social-politice se asigură realismul deplin al hotărîrilor, eficiența lor socială. Această practică democratică și-a găsit o nouă expresie prin supunerea în dezbaterea publică, nu numai a comuniștilor, ci și a celorlalți cetățeni ai țării, a tuturor documentelor programatice aflate pe masa de lucru a Congresului. În acest fel, toate documentele pregătite pentru Congres au fost definitive cu aportul de competență al tuturor cetățenilor țării, sînt rodul gândirii creatoare a întregului popor. Cu acest prilej, s-au făcut numeroase propuneri, sugestii, observații, toți comuniștii, toți cetățenii avînd astfel posibilitatea să-și exprime opinia asupra acestor documente — și ei și-au exprimat-o cu claritate, printr-o deplină și fermă aprobare. Se poate spune, așadar, că adoptarea documentelor Congresului s-a realizat într-un mod profund democratic, purtînd girul adeziunii întregii națiuni. De fapt, așa și este firesc ; documentele Congresului nu privesc probleme interne de partid, limitate strict la cadrul acestuia, ci configurează căile dezvoltării întregului popor, care, ca suveran al destinului său, este îndreptățit să-și spună cuvîntul asupra lor.

Același democratism s-a vădit și prin modul de desfășurare a alegerilor în organele locale ale partidului. Se cuvine menționată în acest sens atenția deosebită ce a fost acordată asigurării în organele de partid a unui număr corespunzător de membri de partid din rîndurile tuturor categoriilor de oameni ai muncii — ale clasei muncitoare, tărânimii, intelectualității, din rîndurile femeilor și ale tineretului, precum și din rîndurile naționalităților conlocuitoare, astfel încît structura acestora să reflecte fidel compoziția socială, pe sexe, vîrstă și naționalitate a membrilor de partid și a populației din țara noastră. Ca o expresie elocventă a democrației, numărul candidaților propuși pentru organele de partid a fost, de regulă, mai mare decît al celor ce urmau să fie aleși, oferindu-se astfel posibilitatea opțiunilor pentru desemnarea celor mai buni dintre cei buni.

Expresia cea mai impresionantă, cea mai profundă a democratismului partidului și al întregii noastre societăți o constituie însuși modul în care a fost reales tovarășul Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului. Potrivit hotărîrii adoptate încă acum 10 ani, la Congresul al X-lea al P.C.R. și încorporată în Statutul partidului — ca secretar general să fie ales de partid în întregul său, nu numai de Comitetul Central, cum se procedase pînă atunci — și de astă dată alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului s-a făcut prin cel mai democratic procedeu cu putință — prin exprimarea voinței întregului partid și a întregului popor. Efectiv, pe întreaga filieră organizatorică a partidului, de la adunările organizațiilor de bază, conferințele organizațiilor orășenești și municipale, pînă la conferințele organizațiilor județene, a fost exprimată cu o hotărîre neșovăitoare și cu cel mai puternic entuziasm voința ca în fruntea partidului să fie reales cel mai strălucit fiu al clasei noastre muncitoare, al întregului popor, întruchiparea celor mai înalte virtuți și năzuințe de libertate, independență, progres ale poporului român.

La opțiunea unanimă a celor aproape trei milioane de membri ai partidului nostru, s-a adăugat manifestarea voinței celorlalți oameni ai muncii, practic a tuturor cetățenilor țării — exprimată în vibrantele adunări ale organizațiilor de masă și obștești, ale oamenilor muncii din întreprinderi, în șuvoiul nesfîrșit al telegramelor și mesajelor adresate Congresului în timpul lucrărilor sale. Se poate spune astfel cu deplin temei că re alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu ca secretar general al partidului a fost hotărîită, în mod statutar, în deplină unanimitate de întregul partid, și ratificată de întregul popor, a exprimat în modul cel mai democratic posibil voința acestora.

Modul în care s-a realizat re alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general exprimă deosebit de elocvent însăși poziția profund democratică pe care o are partidul în sistemul relațiilor noastre sociale, procesul de integrare tot mai profundă a partidului în viața societății. De asemenea, însăși desfășurarea lucrărilor Congresului este o puternică expresie a profundului democratism al vieții interne a partidului nostru, al întregii vieți sociale. La Congres, care și-a desfășurat lucrările în plen și pe secțiuni, au luat parte la dezbateri 1 090 de delegați, adică circa 40% din numărul total al delegaților, reprezentînd toate județele țării și toate sectoarele de activitate. Alte sute de delegați la Congres au înaintat în scris propuneri și sugestii. Astfel, Congresul a ilustrat magistral adevărul subliniat de secretarul general al partidului la încheierea lucrărilor Congresului, că „poporul nostru, împreună cu partidul hotărîsc politica internă și externă, asigură făurirea socialismului“.

Pornind de la existența sistemului democratic unitar, care permite participarea nemijlocită a maselor largi de oameni ai muncii la întreaga activitate de conducere a societății, Congresul al XII-lea a hotărât să se acționeze, în continuare, pentru perfecționarea conducerii științifice a societății, adâncirea democrației de partid, a democratismului vieții sociale, între care există o relație dialectică permanentă, cu caracter obiectiv. Așa cum arată experiența partidului nostru, democrația internă de partid atestă că punerea în dezbateră membrilor de partid a politicii partidului reprezintă calea de bază prin care se pot asigura nu numai clarificarea problemelor fundamentale, ci și însușirea lor unitară în întregul partid, pentru ca pe acest temel să se organizeze lupta unită în vederea transpunerii în viață a hotărârilor, a liniei generale. „Fără confruntarea liberă a părerilor și analizarea multilaterală a noilor fenomene sociale — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu este posibilă nici elaborarea unei linii politice juste, nici asigurarea unei puternice unități în partid. Numai unitatea politico-ideologică rezultată din dezbateră principială a tuturor problemelor asigură unitatea organizatorică și de luptă a partidului“.

Congresul a cerut organelor și organizațiilor de partid să acționeze, în perioada următoare, pentru ridicarea la un nivel tot mai înalt a întregii activități politice și organizatorice, perfecționarea continuă a metodelor și stilului lor de muncă, întărirea continuă a rîndurilor partidului, acordîndu-se o atenție deosebită calității membrilor de partid, pentru aplicarea în viață a principiului centralismului democratic, asigurarea consultării și dezbaterii tot mai largi cu comuniștii, cu activul de partid a problemelor din fiecare sector de activitate, întărirea legăturilor partidului cu masele, condiție hotărîtoare pentru lichidarea lipsurilor și îmbunătățirea continuă a activității.

Lucrările, documentele Congresului al XII-lea al partidului pot fi socotite o pledoarie impresionantă pentru om, pentru perfecționarea continuă a personalității sale, la nivelul cerințelor noii etape istorice și, în acest sens, un amplu și însuflețitor program politic-educativ. Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, transpunerea în viață a hotărîrilor adoptate de forumul comuniștilor români au ca scop suprem modelarea unui om nou. Este aceasta o condiție esențială. Pentru că fără oameni înaintați, cu o temeinică pregătire profesională, cu un orizont larg de cunoștințe, cu o conștiință înaintată, cu o comportare morală pe măsura idealurilor comuniste pe care le-au îmbrățișat și le slujesc este greu de imaginat îndeplinirea unui program politic, economic și social de o asemenea complexitate și anvergură.

De aceea, documentele Congresului acordă o deosebită atenție perfecționării activității politice-ideologice și de educație socialistă, creșterii continue a conștiinței revoluționare a comuniștilor, ca de altfel a tuturor oamenilor muncii. Principala caracteristică a orientării P.C.R. în acest domeniu este concepția largă, cuprinzătoare, despre educația socialistă a membrilor de partid, a oamenilor muncii în general, ca o activitate care implică o temeinică pregătire politică-ideologică, bazată pe însușirea concepției materialist-dialectice și istorice despre natură și societate, lărgirea orizontului general de cunoaștere prin însușirea a tot ce este valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, creșterea spiritului de responsabilitate socială, generalizarea în întreaga societate a atitudinii noi, înaintate față de muncă, față de proprietatea socialistă, dezvoltarea continuă a de-

votamentului față de cauza socialismului, a făuririi comunismului în țara noastră și în întreaga lume.

Grija statornică a P.C.R. pentru perfecționarea continuă a activității ideologice și politice-educative a determinat intensificarea și sporirea forței sale de înrîurire, ceea ce și-a găsit reflectarea în creșterea nivelului general ideologic și politic al cadrelor, al întregului partid, în îmbunătățirea activității de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste a întregului popor. Aceasta se reflectă, totodată, în ansamblul succeselor dobândite în domeniul vieții economice-sociale, în avîntul și dăruirea cu care milioanele de oameni ai muncii înfăptuiesc politica partidului, sarcinile trasate de partid. Apreciind progresele și rezultatele activității ideologice și politice-educative în formarea omului nou, în educarea patriotică și revoluționară a maselor largi, Congresul al XII-lea a subliniat necesitatea îmbunătățirii, în continuare, a întregii activități politice-educative, lichidării rămănelor în urmă care se mai manifestă în diferite sectoare ale acesteia, creșterii eficienței învățămîntului politic-ideologic, intensificării cercetărilor în științele sociale, participării mai active și mai ferme la mișcarea de idei din lumea contemporană. „Să facem ca teoria noastră revoluționară să constituie flacăra vie ce luminează permanent activitatea partidului, a comuniștilor, a întregului popor în uriașa operă de edificare a societății comuniste” — ne îndeamnă secretarul general al partidului.

Congresul a stabilit ca organele și organizațiile de partid, toți membrii P.C.R. să desfășoare, în continuare, o intensă activitate ideologică și politică-educativă în spiritul materialismului dialectic și istoric. Spiritul revoluționar — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să anime toate domeniile vieții noastre sociale, întreaga activitate educativă. A fost subliniată cerința orientării în mai mare măsură a activității politice-educative spre educarea maselor, în primul rînd a tinerei generații, în spiritul patriotismului, al devotamentului față de patrie, partid și popor, al frăției dintre oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare. „Trebuie realizată — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — o nouă calitate în organizarea și conducerea muncii politico-educative, în pregătirea ideologică a comuniștilor, a maselor populare, în explicarea și înțelegerea tendințelor și sensului dezvoltării economico-sociale, a profundelor transformări revoluționare care au loc în țara noastră și în întreaga lume”.

În viziunea Partidului Comunist Român, criteriul de apreciere a eficienței activității ideologice și politice-educative îl constituie gradul participării comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii la opera constructivă, angajarea conștientă și contribuția activă a fiecăruia la progresul social-economic și cultural al națiunii noastre socialiste.

Partidul nostru, pornind de la faptul că întărirea națiunii, a statului național independent constituie o necesitate legică, obiectivă, un factor primordial al edificării socialismului și comunismului, se preocupă de asigurarea condițiilor optime pentru dezvoltarea pe o treaptă superioară a națiunii, preocupare aflată în strînsă interdependență cu cea privind dezvoltarea relațiilor de colaborare multilaterală cu toate națiunile, participarea activă la lupta dusă pe plan internațional pentru soluționarea problemelor pe calea tratativelor pașnice, în interesul tuturor popoarelor.

Aşa cum este bine cunoscut, una din liniile directoare primordiale, esenţa însăşi a politicii externe a Partidului Comunist Român, a României socialiste rezidă în înfăptuirea principiilor noi, democratice de relaţii interstatale — principiile egalităţii în drepturi, respectului reciproc al independenţei, suveranităţii şi integrităţii teritoriale, neamestecului în treburile interne al altor state, avantajului reciproc, renunţării la forţă şi la ameninţarea cu forţa.

Decurgînd în mod obiectiv din realităţile epocii noastre — epoca afirmării fără precedent a voinţei popoarelor de a fi deplin stăpîne pe destinele lor —, noile principii de relaţii internaţionale se impun prin dubla lor vocaţie : a permite afirmarea liberă, nestingherită a fiecărei naţiuni şi, concomitent, a crea cadrul coexistenţei paşnice între toate ţările, fără deosebire de orînduire, al colaborării lor rodnice, stimulării destinderii, securităţii şi păcii în lume. Tocmai de aceea partidul nostru apreciază aceste principii drept temelia trainică a unor relaţii interstatale noi, democratice, diametral opuse relaţiilor de dominaţie şi asuprire proprii politicii imperialiste, drept cheia de boltă a unei noi ordini politice şi economice mondiale, a unei lumi mai bune şi mai drepte.

Noile principii de relaţii interstatale, care îşi au în secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, un promotor vajnic şi neobosit, sînt afirmate cu scrupulozitate în raporturile României cu celelalte state, concomitent cu preocuparea stăruitoare pentru generalizarea şi înrădăcinarea lor trainică în întreaga viaţă internaţională.

Partidul Comunist Român întăreşte continuu colaborarea şi solidaritatea cu toate partidele comuniste, cu partidele socialiste şi democratice, cu mişcările de eliberare, cu forţele antiimperialiste de pretutindeni, în lupta pentru transformări progresiste, democratice în societate, pentru progres social şi pace în lume. Au avut loc numeroase contacte şi întâlniri la toate nivelurile cu partidele comuniste şi muncitoreşti, s-a amplificat schimbul reciproc de experienţă. Întărirea continuă a solidarităţii partidelor comuniste — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu în Raportul prezentat la Congres — „constituie o cerinţă esenţială a luptei pentru progres, un factor important al dezvoltării contemporane“.

În epoca noastră, partidele comuniste şi muncitoreşti îşi desfăşoară activitatea în condiţii economice, sociale, istorice extrem de diferite de la o zonă la alta, fiind permanent confruntate cu numeroase probleme specifice noi. Congresul partidului nostru a subliniat din nou ideea de deosebită însemnătate că această realitate impune fiecărui partid să-şi elaboreze de-sine-stătător linia politică, strategia şi tactica revoluţionară, în concordanţă cu realităţile din ţara respectivă, pentru găsirea soluţiilor corespunzătoare în vederea transformării revoluţionare a societăţii.

În spiritul orientărilor stabilite de Congresul al XII-lea, Partidul Comunist Român, Republica Socialistă România vor acţiona neabătut pentru continua întărire a relaţiilor de prietenie şi colaborare multilaterală cu toate ţările socialiste, de promovare a unei unităţi de tip nou a mişcării comuniste şi muncitoreşti, de dezvoltare a conlucrării cu toate partidele comuniste şi muncitoreşti, cu partidele socialiste şi social-democrate, cu mişcările de eliberare naţională şi alte forţe progresiste, antiimperialiste, de amplificare a colaborării cu statele în curs de dezvoltare şi nealiniate, cu toate ţările lumii, fără deosebire de orînduire socială, în spiritul coexistenţei paşnice. Exprimînd aprecierile României asupra situaţiei internaţio-

nale, evidențiind perpetuarea și agravarea unor stări de lucruri care generează pericole pentru stabilitatea mondială, pentru pacea și independența națiunilor, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat la Congres, a adresat tuturor statelor și popoarelor, forțelor revoluționare, democratice, progresiste, antiimperialiste, un vibrant apel pentru întărirea dialogului și dezvoltarea conlucrării, a solidarității în vederea rezolvării pozitive a problemelor fundamentale ale contemporaneității. Președintele României socialiste arată cât este de important să se acționeze cu vigoare sporită pentru edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale, a unei lumi mai bune și mai drepte, în vederea deschiderii pentru toate popoarele a perspectivei progresului economic social. „Mai mult ca oricând — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea rostită la încheierea lucrărilor Congresului al XII-lea al partidului —, vom face totul pentru afirmarea în relațiile internaționale a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, pentru renunțarea cu desăvîrșire la politica de forță sau de amenințare cu forța.“

Sînt, toate acestea, idei fundamentale în concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, idei fundamentale pentru destinul țării. Congresul, în ansamblul său, poartă pecetea gîndirii cutezante și novatoare — o gîndire a valorilor de adevăr și creație perenă, — proprie secretarului general al partidului nostru. Sînt marii pivoți ai celui mai îndrăzneț edificiu clădit pe pămîntul României — socialismul —, sînt marile clarificări și legitimări istorice ale drumului nostru de viabilitate și eficiență prin vremuri.

De aceea, încununarea acestui Congres a reprezentat-o actul măreț, de crucială valoare pentru destinele de azi și de mîine ale pămîntului nostru strămoșesc, pentru ascensiunea noastră vajnică și demnă în lumea contemporană, al realegerii în înalta funcție de secretar general al partidului a aceluia care simbolizează în chip suprem acest curs generos și strălucit — tovarășul Nicolae Ceaușescu. A fost o realegere unanimă, care a materializat consensul de voință al tuturor comunistilor, exprimînd vrerea întregii națiuni. A fost reales cel mai eminent conducător și revoluționar, simbolul idealurilor de libertate, pace și progres ale poporului român, simbolul destinului nou al României, militantul de seamă al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, al luptei pentru pace și colaborare între popoare, personalitatea de înalt prestigiu și autoritate a vieții politice contemporane.

În personalitatea de revoluționar și patriot a tovarășului Nicolae Ceaușescu se proiectează valorile unei tumultuoase istorii militante a acestui popor. Biografia sa este o vie lumină a unei îndelungate și neobosite activități desfășurate încă din tinerețe în rîndurile mișcării muncitorești din țara noastră, pentru apărarea intereselor vitale ale clasei muncitoare, pentru realizarea aspirațiilor întregului nostru popor de libertate națională și socială, de progres și o viață mai bună. O activitate strălucită în decursul căreia s-au afirmat și s-au dezvoltat acele excepționale însușiri de militant și conducător revoluționar, care i-au atras dragostea și respectul întregii noastre națiuni și au stat la baza investiției sale cu cele mai înalte răspunderi în conducerea partidului și statului. De gîndirea sa

îndrăzneală și de activitatea sa clocotitoare se leagă toate marile victorii, înnoirile fundamentale care au făcut din anii de la Congresul al IX-lea al partidului perioada cea mai fructuoasă din toată istoria țării, prestigiul fără precedent dobândit de România pe meridianele globului. Către el se îndreaptă sentimentele de dragoste, recunoștință și mândrie pentru ceea ce am înfăptuit ; de prezența sa în fruntea partidului și a statului este legată certitudinea în minunatul viitor pe care îl dorește din adâncul inimii și pe care îl făurește prin munca sa harnică poporul nostru, înaintînd pe calea socialismului, spre comunism.

Reinvestirea tovarășului Nicolae Ceaușescu în suprema funcție de secretar general al partidului a trezit în inimile întregului Congres profunde sentimente de mândrie, de nemărginită bucurie și satisfacție. Întreaga sală s-a transformat într-un uriaș amfiteatru al entuziasmului și mândriei patriotice, care a cuprins cu o vibrantă forță întreaga țară. A fost o sărbătoare a tuturor fiilor patriei — români, maghiari, germani și de alte naționalități. Era reales omul care a formulat și a proclamat crezul de frontispiciu al gîndirii și simțămintelor, al omeniei acestui neam ridicat la demnitatea istoriei sale socialiste : „Acționăm pentru cultivarea celor mai înalte și nobile sentimente umane, a spiritului de dreptate, egalitate, libertate și respect față de om. În lumea de azi, cînd au loc nenumărate încălcări ale libertății popoarelor, ale oamenilor, ale demnității lor, afirmarea umanismului revoluționar demonstrează cu putere că numai socialismul și comunismul pot realiza năzuințele omenirii, adevăratul umanism. Noi facem totul pentru a dezvolta în om spiritul de omenie — cum spune poporul nostru. Realizăm socialismul și comunismul în care omul reprezintă figura centrală, preocuparea primordială. Tot ceea ce întreprindem este consacrat omului, libertății, bunăstării și fericirii lui“.

Imensa satisfacție a națiunii noastre pentru modul în care Congresul a îndeplinit voința sa se regăsește puternic în mesajele de felicitare adresate tovarășului Nicolae Ceaușescu personal de organizațiile de partid și colectivele de oameni ai muncii, de vechi militanți revoluționari și tineri membri de partid, de milioanele de cetățeni români, maghiari, germani și de alte naționalități, oameni de diferite profesii și vîrste. De asemenea, delegații și reprezentanții a 162 de partide și organizații politice din 105 țări, care au participat la lucrările Congresului, au adresat partidului și poporului nostru calde mesaje de salut și urări de succes. Aprecierile elogioase făcute în mesajele transmise Congresului la persoana secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca o „personalitate proeminentă a lumii contemporane“ ; „militant revoluționar admirat și respectat“ ; „apărător dîrz al păcii, destinderii, independenței naționale și unității tuturor forțelor antiimperialiste“ ; „promotor al dialogului pentru rezolvarea celor mai delicate și arzătoare probleme internaționale“ ; „om politic a cărui neobosită activitate și nobilă pasiune revoluționară îi aduc admirația țărilor progresiste și simpatia întregii lumi“ ilustrează elocvent autoritatea și prestigiul internațional al tovarășului Nicolae Ceaușescu, a cărui gîndire cutezătoare și neobosită activitate consacrate marilor idealuri ale omenirii i-au atras o unanimă prețuire și considerație pe toate meridianele globului.

24 Comentarea semnificațiilor realegerii în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român a tovarășului Nicolae Ceaușescu a

ocupat un loc prioritar în corespondențele sau editorialele presei din străinătate. S-a relevat că întregul popor, întreaga națiune și-au manifestat, într-o impresionantă unitate, hotărîrea de a-l avea în continuare în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu — simbolul idealurilor de libertate, pace și progres ale poporului nostru, proeminentă personalitate a mișcării comuniste și muncitorești mondiale, a vieții politice internaționale.

Odată cu încheierea sa, Congresul al XII-lea a devenit călăuza faptelor întregului nostru popor. După ce au participat activ la elaborarea și la dezbaterile proiectelor de documente, după ce au urmărit cu un uriaș interes lucrările Congresului, identificîndu-se cu participanții direcți la marele forum, milioanele de oameni ai muncii, toți cetățenii care-și iubesc patria se identifică acum cu hotărîrile și documentele adoptate de Congresul al XII-lea. Ei înțeleg astfel esența istoriei, și anume că, tot așa cum sub conducerea partidului au urcat, prin muncă dîrză, trepte pe drumul socialist al civilizației și bunăstării, tot astfel printr-o activitate devotată și mult mai eficientă, tot ei vor face ca, prin munca lor — sub conducerea partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu — să se înalțe edificiul măreț al României socialiste multilateral dezvoltate.

În această lucrare, la fel ca de obicei, în toate lucrările sale, tovarășul Nicolae Ceaușescu prezintă un tablou de mare dinamicitate, în care se reflectă cu claritate și înaltă măsură nivelul de dezvoltare a societății noastre. El prezintă în mod clar și convingător, în cadrul unei expuneri științifice și obiective, toate aspectele activității noastre economice, culturale, științifice, literare, artistice, sportive, etc., în condițiile unei dezvoltări economice și sociale multilaterale și rapide. El prezintă în mod clar și convingător, în cadrul unei expuneri științifice și obiective, toate aspectele activității noastre economice, culturale, științifice, literare, artistice, sportive, etc., în condițiile unei dezvoltări economice și sociale multilaterale și rapide.

În această lucrare, la fel ca de obicei, în toate lucrările sale, tovarășul Nicolae Ceaușescu prezintă un tablou de mare dinamicitate, în care se reflectă cu claritate și înaltă măsură nivelul de dezvoltare a societății noastre. El prezintă în mod clar și convingător, în cadrul unei expuneri științifice și obiective, toate aspectele activității noastre economice, culturale, științifice, literare, artistice, sportive, etc., în condițiile unei dezvoltări economice și sociale multilaterale și rapide.

În această lucrare, la fel ca de obicei, în toate lucrările sale, tovarășul Nicolae Ceaușescu prezintă un tablou de mare dinamicitate, în care se reflectă cu claritate și înaltă măsură nivelul de dezvoltare a societății noastre. El prezintă în mod clar și convingător, în cadrul unei expuneri științifice și obiective, toate aspectele activității noastre economice, culturale, științifice, literare, artistice, sportive, etc., în condițiile unei dezvoltări economice și sociale multilaterale și rapide.

Consensul național – expresie a democrației socialiste promovate de P.C.R. Creșterea rolului Frontului Democrației și Unității Socialiste în viața social-politică a țării

TAMARA DOBRIN

Este confirmat istoricește faptul că dezvoltarea și adâncirea democrației socialiste reprezintă un factor de primă dimensiune, fundamental pentru propulsarea pe noi culmi de civilizație materială și spirituală a noii societăți și, deopotrivă, o necesitate obiectivă pentru afirmarea superiorității sale față de cea burgheză. Realitatea demonstrează că nu poate fi democrație autentică acolo unde există clase antagoniste, exploatați și exploataitori, inegalitate economică, socială și națională. Adevărata democrație se înfăptuiește numai în condițiile lichidării inegalităților economice și sociale, înlăturării exploataării, cuceririi puterii de către masele muncitoare, instaurării proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție și realizării repartii după principiul socialist.

Așa după cum afirma tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, „Factorul fundamental al democrației noastre noi îl reprezintă proprietatea socialistă de-stat și cooperatistă asupra mijloacelor de producție, asupra întregii bogății naționale și, pe această bază, repartitia venitului național în conformitate cu principiile eticii și echității socialiste, precum și puterea clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea și celelalte categorii de oameni ai muncii care asigură înfăptuirea în practică a acestor principii de bază. În aceasta constă, de altfel, deosebirea fundamentală dintre democrația burgheză — bazată pe puterea și proprietatea capitalistă, pe exploatarea oamenilor muncii, pe repartitia profund inegală a venitului național — și democrația socialistă, în care nu există exploatare și asuprire, în care toată avuția aparține poporului, iar repartitia venitului național se realizează după principiul «de la fiecare după capacități, fiecăruia după muncă»¹.

Într-adevăr, evoluția istorică a poporului român de la 23 August 1944 până în zilele noastre, confirmă pe deplin acestea. Desfășurarea victorioasă a revoluției naționale și sociale, antiimperialiste și antifasciste a

26 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 74.

determinat profunde transformări și prefaceri înnoitoare în viața întregii noastre societăți. Într-o perioadă istorică scurtă, masele muncitoare, întregul nostru popor, sub conducerea Partidului Comunist Român, au înlăturat orînduirea burgheză, au instaurat puterea muncitorească-țăărănească, au trecut la construcția victorioasă a socialismului. Acest proces, în mod obiectiv, a fost însoțit de înlăturarea claselor exploatatoare și, implicit, a exploatării, de dezvoltarea ascendentă și în ritm înalt a forțelor de producție, de instaurarea proprietății socialiste în întreaga noastră economie, de generalizarea relațiilor de producție socialiste. *Toate aceste mutații, de mare amplitudine și profunzime, au marcat începutul epocii făuririi deplin conștiente de către poporul român a propriului său destin*, epocă în care au avut loc mari schimbări și în structura socială a societății românești.

Clasa muncitoare, aplicînd neabătut politica Partidului Comunist Român, și-a demonstrat forța și capacitatea sa în conducerea întregii noastre națiuni pe calea progresului multilateral, a ridicării nivelului de trai al poporului, a consolidării independenței și suveranității patriei. Ea a sporit considerabil sub raport numeric, a crescut sub aspect politic, profesional și cultural.

Înfăptuirea revoluției agrare în țara noastră, cooperativizarea micii producții țărănești, realizarea proprietății socialiste de stat și cooperatiste în agricultură, modernizarea și dezvoltarea intensivă a producției acestui sector al economiei naționale, au schimbat statutul social al *țăranimii* care s-a transformat într-o clasă nouă, fundamental deosebită de țărănimea din trecut.

Importante modificări au avut loc și în rîndul *intelectualității* care, legată prin origine și idealuri de clasa muncitoare și țărănime, a adus o prețioasă contribuție, împreună cu întregul popor, la edificarea noii orînduiri sociale.

În aceste condiții, alianța dintre clasa muncitoare și țărănime a devenit principala forță politică care a asigurat și asigură mersul ferm înainte al țării noastre.

Pe fundalul relațiilor de tip nou, care s-au generalizat între producători — deopotrivă proprietari ai mijloacelor de producție și beneficiari ai muncii lor —, comunitatea de interese economice și politice a întregului popor s-a consolidat, a dobîndit valențe noi.

O etapă calitativ superioară în mersul ascendent al societății noastre pe calea edificării socialismului și a comunismului a fost inaugurată de către Congresul al IX-lea al partidului, care a marcat un moment de cotitură în orientarea politicii de construcție economică-socială a țării, de excepțională însemnătate, în viața Partidului Comunist Român și a poporului nostru.

Marile prefaceri și înfăptuiri înregistrate pe toate planurile după Congresul al IX-lea al P.C.R., dinamismul dezvoltării economice și sociale a țării, al politicii sale externe, originalitatea și vigoarea înaintării noastre pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România, forța și unitatea partidului nostru sînt legate nemijlocit și în mod hotărîtor de gîndirea cutezătoare, de acțiunea clară, hotărîită și mobilizatoare, în fruntea partidului și a statului, a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Înaltele sale calități de conducător, devotat cauzei socialismului și comunismului, profunzimea analizei întreprinse atît asupra raporturilor interne, specifice societății noastre, cît și a relațiilor internaționale, capacitatea de a se ridica la generalizări teoretice ce îmbogățesc teoria și practica revo-

luției și construcției socialiste sînt binecunoscute de întregul nostru popor și se bucură de o largă audiență pe plan extern.

Referitor la aceste aspecte, de o covârșitoare importanță istorică pentru poporul român în *Rezoluția* adoptată de către recentul for al comuniștilor, Congresul al XII-lea, se arată : „...Congresul evidențiază în cadrul bilanțului general al transformărilor îndeplinite de poporul român sub conducerea partidului în procesul edificării noii orînduiri — însemnătatea excepțională a realizărilor dobîndite în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, cea mai bogată în împliniri din întreaga istorie a țării, și care este legată nemijlocit de activitatea neobosită, desfășurată cu profundă pasiune revoluționară și înaltă răspundere pentru destinele patriei de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român“².

De numele și activitatea neobosită a tovarășului Nicolae Ceaușescu este legată și larga deschidere către popor, dezvoltarea și adîncirea necontenită a democrației socialiste în țara noastră — expresie a politicii perseverente a P.C.R. de propulsare mereu mai largă și viguroasă a maselor la conducerea patriei socialiste. În perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea, partidul și statul nostru au adoptat un șir larg de măsuri care relevă o profundă și neîncetată preocupare pentru crearea, în toate domeniile vieții economice și social-politice, a unor structuri organizatorice capabile să impulsioneze și să permită manifestarea plenară a inițiativei și activității creatoare a oamenilor muncii, structuri întemeiate pe principiul conducerii colective, pe atragerea largă a maselor la elaborarea și îndeplinirea actelor de decizie. În concepția partidului nostru, a secretarului său general, asigurarea, perfecționarea și adîncirea continuă a cadrului democratic al societății este o trăsătură inseparabilă a procesului de edificare multilaterală a noii orînduiri. „Dezvoltarea democrației socialiste — se arată în *Programul partidului*, document de inestimabilă valoare teoretică și ideologică, adoptat de către Congresul al XI-lea — va stimula și pune tot mai deplin în valoare energiile și elanul creator al maselor, va asigura climatul necesar afirmării plenare a personalității umane, accelerării progresului întregii societăți“³.

Sub semnul acestei concepții de mare valoare principială, teoretică a fost conceput și pus în practică un complex de măsuri care au condus la reorganizarea întregului nostru sistem de conducere a industriei, agriculturii și vieții sociale, noile structuri oferind posibilitatea tuturor oamenilor muncii ca, în calitatea lor de proprietari, să beneficieze și de dreptul de a-și afirma personalitatea în procesul productiv, în sfera activității spirituale, în adoptarea și realizarea actelor decizionale.

Crearea Frontului Unității Socialiste, în noiembrie 1968, ca urmare a hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din 24 octombrie același an, se integrează organic în concepția partidului nostru, a secretarului său general, privind legătura inseparabilă dintre democrație și socialism, lărgirea continuă a democrației constituind o cerință și deopotrivă o necesitate obiectivă a construcției socialiste, a progresului noii societăți, precum și o condiție indispensabilă a afirmării superiorității acesteia în raport cu vechea orînduire. Necesitatea, cit și posibilitatea obiectivă a constituirii — acum

² „Scînteia“, anul XLIX, nr. 11 589 din 25 noiembrie 1979.

³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 133.

mai bine un deceniu — a acestui organism politic permanent, revoluționar, democratic, reprezentativ, în continuă dezvoltare, care cuprinde în alcătuirea sa, sub conducerea politică a partidului, toate organizațiile de masă — obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile naționalităților conlocuitoare, uniunile de creație, asociațiile și societățile științifice, culturale, sportive, alte organizații, inclusiv cultele religioase —, au pus în lumină atât mutațiile de adâncime care au avut loc în structura de clasă, în viața economică, în organizarea socială și de stat, cât și la nivelul maturizării politice și a coeziunii națiunii noastre socialiste, a unității moral-politice a poporului român, constructor pe deplin angajat în făurirea noii sale istorii. În acest sens, pe baza analizei concrete a realităților sociale și economice, secretarul general al partidului nostru tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Plenara din 24 octombrie 1968, constata că socialismul în țara noastră a devenit „țelul comun suprem al tuturor celor ce muncesc de la orașe și sate“, idealul de viață al întregului popor, care „nu mai concepe astăzi revenirea la condițiile social-politice din trecut“⁴.

În etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, procesul dezvoltării bazei tehnico-materiale accentuează tendințele lichidării deosebirilor fundamentale între munca fizică și cea intelectuală, între sat și oraș, pentru apropierea nivelului de viață al satelor de cel al orașelor. Un rol important în desfășurarea acestui proces de omogenizare socială revine politicii partidului de dezvoltare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, de ridicare economică și culturală a tuturor județelor și localităților, politică care asigură condițiile materiale ale deplinei egalități — garantate prin Constituția R.S.R. — între oamenii muncii români și cei aparținând naționalităților conlocuitoare. Pe baza acestor realități sociale și politice, a gradului de dezvoltare a conștiinței politice socialiste a maselor largi populare, partidul, în calitatea sa de forță politică care organizează și conduce științific dezvoltarea armonioasă a societății în toate compartimentele sale, a ajuns la concluzia necesității creării unei structuri politice apte, pe de o parte, să reflecte pe plan organizatoric unitatea moral-politică a poporului român și, pe de altă parte, să adâncească această unitate, să înmănușeze și să dirijeze, într-un sens unic de acțiune, energiile creatoare ale oamenilor muncii de la orașe și sate, români, maghiari, germani și de alte naționalități, pentru a ridica pe trepte noi unitatea socialistă a poporului. Această unitate se impune ca o necesitate imperioasă în noua etapă de evoluție pe care o parcurge țara noastră, etapă configurată cu clarviziune prospectivă în Programul P.C.R., caracterizată prin obiective complexe, care cer un sens unic de acțiune, voință și simțire a tuturor cetățenilor. În această direcție, pe linia întăririi unității socialiste a națiunii, la Plenara C.C. al P.C.R. din octombrie 1968 s-a hotărât, odată cu crearea F.U.S., și constituirea consiliilor oamenilor muncii ale naționalităților conlocuitoare, ca componente ale F.U.S., forme organizatorice cu caracter obștesc menite să contribuie la asigurarea participării active a oamenilor muncii din rîndul naționalităților conlocuitoare, împreună cu întregul popor, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră și înaintarea României spre comunism. Această măsură se înscrie în politica consecventă a partidului nostru în problema națională — latură inseparabilă a

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 616.

procesului făuririi noii societăți. După cum se știe, Partidul Comunist Român apreciază că una din sarcinile sale permanente este să vegheze la respectarea deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate și la crearea condițiilor pentru participarea lor activă la conducerea destinelor patriei noastre.

Preocuparea P.C.R. pentru perfecționarea relațiilor sociale, pentru găsirea, la momentul potrivit, a acelor soluții organizatorice care concordă cu realitățile în continuă evoluție ale țării noastre și corespund dezvoltării acestora, permițând valorificarea deplină a resurselor economice și umane pentru progresul socialist al patriei comune, a devenit o constantă a politicii sale, pregnant pusă în lumină cu deosebire în ultimul deceniu și jumătate. În acest sens, condiționată obiectiv de maturizarea orînduirii socialiste în țara noastră, constituirea Frontului Unității Socialiste ilustrează elocvent și plenar consecvența politicii P.C.R. de perfecționare a democrației socialiste, desfășurată atât în sensul lărgirii cadrului, a sferei de probleme și a amplitudinii participării maselor, a creării de noi forme organizatorice de activitate, precum și în sensul adîncirii și perfecționării participării lor efective, a calității și eficienței acesteia, aspecte legate în același timp de ridicarea nivelului de pregătire politică, culturală și profesională a maselor de oameni ai muncii. În momentul creării sale, F.U.S. a reprezentat cel mai larg cadru organizatoric instituționalizat al participării maselor muncitoare la viața social-politică a țării, „un adevărat forum național la care masele largi populare, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate *participă efectiv la conducerea societății*” (subl. ns.)⁵, ale cărui sarcini și competențe se exercită atât nemijlocit, cît și prin intermediul organizațiilor componente.

Sensul, rațiunea și garanția rolului F.U.S. în viața societății o constituie faptul că P.C.R. este atât organizație componentă a Frontului Unității Socialiste cît și forța conducătoare, iar documentele congreselor partidului reprezintă, în același timp, programe care stau la baza întregii activități a acestui organism.

Frontul Unității Socialiste, după cum reiese din documentele constitutive, îmbogățite ulterior în practica activității concrete, are sarcini și atribuții multiple. Astfel, ia parte la elaborarea și dezbaterile planurilor de dezvoltare economică și socială a țării, acționînd prin organizațiile de masă și obștești componente; coordonează activitatea acestor organizații în probleme de interes general; asigură antrenarea tuturor cetățenilor la îndeplinirea politicii partidului și a statului, la dezbaterile și soluționarea problemelor obștești și a treburilor publice prin conlucrarea activă dintre organizațiile componente; acționează pentru dezvoltarea orînduirii noastre socialiste, pentru perfecționarea organizării și conducerii activității economico-sociale, dezvoltarea continuă a democrației și, în acest cadru, pentru participarea efectivă a maselor la activitatea de conducere a societății; organizează dezbaterile largă a proiectelor de legi și hotărîri, consultarea tuturor cetățenilor asupra problemelor care privesc dezvoltarea țării, a județelor și localităților; pregătește, sub conducerea partidului, campaniile electorale și propune candidați de deputați pentru M.A.N. și consiliile populare; îndrumă și controlează activitatea deputaților, analizează munca acestora și ajută la îndeplinirea mandatului încredințat de alegători; conduce și organizează controlul obștesc, exercitat cu partici-

parea oamenilor muncii ; coordonează activitatea cultural-educativă și de răspîndire a cunoștințelor cultural-științifice desfășurată de organizațiile de masă și obștești componente, în vederea dezvoltării conștiinței socialiste a maselor, a afirmării principiilor eticii și echității socialiste ; organizează participarea largă a cetățenilor la acțiuni pentru bunul mers al localităților urbane și rurale ; acționează pentru înfăptuirea politicii externe a partidului și statului, militînd pentru promovarea în viața internațională a principiilor respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, egalității în drepturi, avantajului reciproc, dreptului fiecărui popor de a-și făuri propriul său destin în conformitate cu voința și aspirațiile sale ș.a.*

Procesul edificării socialismului multilateral dezvoltat în patria noastră ridică în fața întregului popor probleme și sarcini complexe, a căror soluționare cere un interes crescînd din partea clasei noastre muncitoare, a țărănimii, intelectualității și a celorlalți oameni ai muncii de a-și aduce contribuția la traducerea în viață a mărețului program de făurire a acestei societăți, la înaintarea țării spre comunism, cu alte cuvinte cere activizarea politică a tuturor cetățenilor țării. De aceea, partidul nostru, secretarul său general, au manifestat o permanentă preocupare pentru dezvoltarea continuă a democrației socialiste și, în acest context, pentru creșterea rolului politic al F.U.S., organism care materializează consensul maselor la politica partidului și a statului.

După cum se știe, în ultimul deceniu și jumătate, au fost adoptate în această direcție numeroase măsuri — cu deosebire din inițiativa secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — în toate sferele vieții economico-sociale pe linia lărgirii cadrului democratic de manifestare a oamenilor muncii, au fost create structuri organizatorice apte să valorifice inițiativa creatoare și voința maselor, bazate pe principiul conducerii colective, pe atragerea oamenilor muncii la elaborarea și înfăptuirea deciziilor. *Aceste structuri se constituie într-un ansamblu național unitar, ce dă viață mecanismului democratic original și efectiv ce caracterizează viața politică românească.*

Astfel, crearea organelor autoconducerii și autogestiunii muncitor-est, introducerea noului mecanism economico-financiar, așează pe baze profund democratice conducerea activității întreprinderilor, a unităților economice, asigură participarea reală a oamenilor muncii la procesul decizional.

Pe aceeași linie de intensificare a participării directe a maselor de oameni ai muncii la dezbaterile și adoptarea celor mai importante hotărîri privind dezvoltarea economico-socială a țării, se înscrie și instituționalizarea unor forumuri naționale cum sînt : Congresul consiliilor populare, Camera legislativă a consiliilor populare, Congresele oamenilor muncii din industrie, agricultură, învățămînt și cultură, din alte domenii. Semnificativ este și faptul că pentru unele din aceste forumuri au fost constituite și organe permanente de conducere — Consiliul național al oamenilor muncii, Consiliul național al agriculturii — ceea ce completează și dă sulețe sistemului de organizare a conducerii societății noastre socialiste în spiritul centralismului democratic, al principiilor democrației so-

* A se vedea : *Statutul Frontului Unității Socialiste din Republica Socialistă România*, în *Congresul Frontului Unității Socialiste*, Editura politică, București, 1974, p. 178—180.

cialiste, dînd posibilitate cetătenilor de a participa la viața social-politică a țării.

Stimularea participării maselor la conducerea vieții economico-sociale și-a găsit expresia nu numai în crearea unor structuri organizatorice, ci și în metodele de acțiune, dezvoltîndu-se în mod deosebit, acele forme de participare, directă, nemijlocită.

Încetățenite ca practică sistematică și specifică a adîncirii democrației socialiste, vizitele de lucru și întîlnirile tovarășului Nicolae Ceaușescu, ale conducerii de partid și de stat cu diferite categorii de oameni ai muncii, precum și consfătuirile pe ramuri de activitate ilustrează grăitor afirmarea dialogului permanent cu poporul, ca metodă fundamentală de conducere. De la Congresul al XI-lea și pînă în prezent, secretarul general al partidului, împreună cu alți tovarăși din conducerea de partid și de stat, a efectuat 198 de vizite de lucru în toate județele țării, în unități industriale, agricole, social-culturale și de învățămînt, de cercetare etc. În aceeași perioadă au avut loc 29 de congrese, conferințe și consfătuiri la nivel național și 36 de ședințe și consfătuiri de lucru la C.C. al P.C.R., întîlniri cu consiliile de conducere ale unor ministere, centrale industriale, cu specialiști din diverse domenii, reprezentanți ai oamenilor de știință, artă și cultură, etc.

Pe aceeași linie larg democratică, se înscrie și statornicirea practicii de a supune unei largi dezbateri publice principalele documente ale congreselor și conferințelor naționale ale P.C.R., precum și proiectele de legi.

Aceste trăsături definitorii ale societății românești sînt specifice și activității F.U.S., parte componentă în sistemul democrației noastre socialiste. Astfel, este elocvent faptul că, în cei peste 10 ani de existență, atribuțiile acestui organism au crescut pe măsura lărgirii și adîncirii cadrului democratic al societății. Cîteva exemple în acest sens sînt edificatoare.

Prin legea nr. 6, din 21 aprilie 1972, se prevede că organizarea și funcționarea controlului obștesc — formă de participare democratică a maselor la perfecționarea activității sociale — este condusă și realizată de Frontul Unității Socialiste, cu sprijinul nemijlocit al organizațiilor obștești componente.

La Consfătuirea pe țară a unităților de control ale oamenilor muncii, din 17 februarie 1977, care a stabilit schimbarea denumirii de „control obștesc” în aceea de „control al oamenilor muncii”, s-a hotărît, ținîndu-se seama de experiența acumulată, ca activitatea echipelor de control ale oamenilor muncii — formă a activității de masă, expresie a dezvoltării democrației socialiste prin creșterea rolului organismelor obștești — să fie realizată în strînsă legătură cu organele de control muncitoresc, care au datoria să stabilească măsurile ce se impun, în scopul finalizării activității de control a oamenilor muncii. În același sens s-a stabilit ca organele de stat să manifeste mai multă receptivitate și să acționeze efectiv în vederea înlăturării neajunsurilor sesizate de aceste echipe.

În lumina hotărîrilor Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 și a Conferinței naționale a P.C.R. din 19—21 iulie 1972, organizațiilor componente ale Frontului Unității Socialiste le-au revenit sarcini importante pe linia realizării programului ideologic al partidului, ridicării conștiinței socialiste a maselor de oameni ai muncii. În această direcție, ținînd seama de faptul că F.U.S. reunește în rîndurile sale toate forțele națiunii noastre, *simbolizînd unitatea de voință și acțiune a întregului popor*, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea la Plenara Con-

siliului Național al F.U.S., din 19 aprilie 1972, sublinia că pentru formarea unui om înaintat, cu o înaltă conștiință socialistă, este nevoie de o activitate intensă, pentru că întotdeauna vor trebui depuse eforturi „pentru perfecționarea și autoperfecționarea cetățenilor”. Tocmai de aceea, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, Consiliul Național, consiliile Frontului, ca și organizațiile sale componente trebuie să contribuie mai activ la desfășurarea activității politico-educative, al cărui țel este „de-a așeza relațiile din societatea noastră pe principiile comunismului științific”, în ideea că aceste principii „trebuie dezvoltate, perfecționate în raport cu dezvoltarea științei, a forțelor de producție, în raport cu acumularea de noi cunoștințe de către întreaga omenire”⁶.

Un rol însemnat în creșterea atribuțiilor F.U.S. l-a avut Plenara Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste din 28 februarie 1973, care a adoptat măsuri importante pentru activitatea de perspectivă a acestui organism. Aceste măsuri învederează coordonarea mai bună a diverselor domenii de activitate ale organizațiilor componente ale F.U.S., creșterea rolului Consiliului Național și al consiliilor F.U.S.

Creșterea competențelor F.U.S. în domeniul electoral, statuată prin noua lege electorală adoptată de M.A.N. la 20 decembrie 1974, relevă, la rândul său, faptul că perfecționarea democrației socialiste, în adâncime și extensiune, este un proces continuu, reflectat de însăși dezvoltarea acestui organism. Astfel, în lege se precizează : „dreptul de a depune candidaturi pentru alegerea deputaților în Marea Adunare Națională și în consiliile populare aparține Frontului Unității Socialiste, cel mai larg organism politic, permanent, revoluționar, democratic cu caracter reprezentativ, care constituie cadrul organizatoric de unire, sub conducerea Partidului Comunist Român, a forțelor politice și sociale ale națiunii noastre socialiste, a tuturor organizațiilor de masă și obștești, pentru participarea întregului popor la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la conducerea tuturor domeniilor de activitate... Propunerile de candidați se fac pe circumscripții electorale de către consiliile Frontului Unității Socialiste, în adunări ale alegătorilor organizate în întreprinderi și organizații economice socialiste, instituții social-culturale, cartiere, sate și unități militare...” În conformitate cu prevederile aceleiași legi, F.U.S. are dreptul de a propune revocarea deputatului, drept pe „care îl exercită din proprie inițiativă sau la cererea organizațiilor care îl compun ori a alegătorilor în adunări pe circumscripții electorale”.

În concordanță cu politica partidului nostru, care urmărește cu consecvență realizarea *consensului național în toate hotărârile privitoare la activitatea sa internă sau internațională, manifestare plenară a dezvoltării democrației socialiste*, documentele de partid referitoare la Frontul Unității Socialiste, ca și documentele proprii ale acestui organism pun un accent deosebit pe importanța realizării de către F.U.S. a unității întregului nostru popor, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în munca pentru înfăptuirea politicii interne și externe a partidului, pentru dezvoltarea democratică a societății noastre. Astfel, la Plenara Consiliului Național al F.U.S. din 19 aprilie 1972, secretarul general al partidului aprecia, ca o sarcină de mare actualitate, dezvoltarea participării maselor largi populare la conducerea țării din care deriva necesitatea ca Consiliul Național și consiliile județene ale F.U.S. să aibă

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 244.

o răspundere mai mare în organizarea dezbaterii diferitelor proiecte de hotărâri și de legi de către oamenii muncii, „în consultarea diferitelor categorii de oameni ai muncii, în centralizarea propunerilor acestora, astfel ca, realmente, propunerile făcute de cetățeni în cadrul dezbaterilor să fie temeinic studiate și luate în considerare în vederea perfecționării și definirii proiectelor de legi și hotărâri“. În același sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu releva importanța organizării de către F.U.S. a participării diferitelor categorii de oameni ai muncii la conducerea societății, de pildă a țăranimii, „ținând seama că ea nu are o organizație proprie, cum sînt sindicatele, precum și a diferitelor categorii de cetățeni din cartiere, care, de asemenea, nu sînt cuprinși în organizații obștești“⁷. Democrația reprezentativă în continuă dezvoltare s-a evidențiat și prin aceea că la alegerile precedente pentru M.A.N., consiliile F.U.S. au propus mai mulți candidați pentru un loc de deputat, procentul circumscripțiilor în care au candidat 2—3 persoane s-a ridicat la peste 80% cu ocazia alegerilor pentru consiliile populare. La Plenara Consiliului Național al F.U.S. din 12 octombrie 1977, secretarul general al partidului sublinia — pe aceeași linie — necesitatea de a se acorda mai multă atenție alegerii în consiliile populare a unui număr mai mare de cetățeni nemembri de partid, dar membri ai F.U.S. Rezultatul acestei orientări îl reprezintă faptul că mai mult de 20 la sută din numărul deputaților aleși în consiliile populare în toamna anului 1977 nu sînt membri de partid, ceea ce evidențiază preocuparea partidului nostru de a crea condițiile și cadrul corespunzător participării la viața politică, la conducerea economică și socială a tuturor cetățenilor țării.

Recentele propuneri făcute de tovarășul Nicolae Ceaușescu, președinte al Frontului Unității Socialiste, cu privire la creșterea rolului acestui organism în viața social-politică a României și îmbunătățirea organizării sale, se înscriu armonios în viziunea sa teoretică creatoare asupra dezvoltării democratice a societății noastre și, în acest cadru, asupra importanței *participării întregului popor, activ și conștient, la făurirea propriului său viitor comunist*. „Avînd în vedere creșterea continuă a conștiinței politice a oamenilor muncii, a dorinței acestora, și totodată, a necesității participării lor tot mai active la viața politică — se relevă în propunerile președintelui țării —, se impune să adoptăm formele organizatorice corespunzătoare. În acest scop, apare necesar să se constituie în cadrul Frontului Unității Socialiste, *organizații proprii* ale acestuia, care să primească membri individuali din rîndul cetățenilor ce nu fac parte din Partidul Comunist Român. Organizațiile proprii ale Frontului Unității Socialiste se constituie pe sate, orașe și cartiere, precum și în întreprinderi și instituții. În comune, orașe și municipii, pe lîngă consiliile Frontului Unității Socialiste, se aleg comitete ale organizațiilor proprii ale Frontului Unității Socialiste. De asemenea, se vor crea comitete ale organizațiilor Frontului Unității Socialiste atît în cadrul consiliilor județene cît și a Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste“⁸.

Aceste propuneri — avînd drept obiectiv participarea directă, nemijlocită a tuturor oamenilor muncii la dezbaterile și adoptarea deciziilor privitoare la progresul țării noastre — dau expresie consecvenței cu care

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 245.

⁸ „Scînteia“, anul XLIX, nr. 11 566 din 31 octombrie 1979.

conducerea partidului acționează pentru adâncirea democrației socialiste, privită ca o necesitate vitală a construcției noii orînduiri, ca o „cerință obiectivă a mersului nostru înainte pe toate planurile, a unității și dinamizării tuturor energiilor și capacităților creatoare ale poporului în vederea asigurării progresului multilateral al patriei“⁹.

În acest sens, se impune a fi menționate cu deosebire implicațiile măsurii privind primirea de membri individuali în F.U.S. Este o realitate faptul că politica partidului urmărește satisfacerea aspirațiilor fundamentale, a intereselor tuturor oamenilor muncii, ceea ce se oglindește în deplina susținere a acestei politici de către întreg poporul muncitor. Prin crearea, pentru fiecare cetățean a posibilității de a se înscrie individual în F.U.S., se lărgeste, implicit, aria de cuprindere a întregului popor în opera efectivă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, se făurește, practic, un nou cadru, menit să contribuie la activizarea politică și cetățenească a fiecărui om al muncii, la antrenarea lui în dezbaterile problemelor țării și în hotărîrea acțiunilor prezente și viitoare ale acesteia.

Odată cu crearea noului cadru organizatoric, inițiat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, se vor vădi, fără îndoială, valențele amplificate ale rolului Frontului Unității Socialiste în sporirea democratismului societății noastre, în întărirea unității moral-politice a întregului nostru popor în jurul Partidului Comunist Român, a secretarului său general.

Sub acest raport, recentul forum al comuniștilor români, Congresul al XII-lea, reprezintă o strălucită și înălțătoare manifestare a unității dintre partid și popor, a consensului național, o ridicare fără precedent a fiecărui om al muncii, la noi cote de conștiință socialistă participativă, la conducerea societății, în direcția înaintării neabătute a patriei noastre spre viitorul luminos comunist.

Întreaga desfășurare a Congresului, începînd de la pregătirea și pînă la încheierea lucrărilor sale, a ilustrat, cu deosebită forță, legătura strînsă, intimă, unitatea indestructibilă dintre partid și popor, a prilejuit, o nouă și puternică demonstrare a profundului democratism al vieții partidului, al orînduirii noastre socialiste, care se bazează pe participarea activă, nemijlocită și conștientă a maselor populare, a tuturor categoriilor sociale la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a țării. Așa cum se știe, proiectele de documente ale Congresului au fost supuse discuției publice o perioadă îndelungată, au fost dezbătute și aprobate înainte de deschiderea lucrărilor sale în toate organizațiile de partid, în organizațiile de masă și obștești; delegații la Congres au fost nu numai purtătorii mandatului de voință al comuniștilor, ci și al colectivelor largi de oameni ai muncii. Pe drept cuvînt, Congresul a binemeritat denumirea de Congres al partidului și Congres al întregului popor, hotărîrile sale întruchipînd aspirațiile tuturor comuniștilor și ale tuturor cetățenilor patriei. Unitatea dintre partid și popor s-a afirmat în mod pregnant prin însuși modul în care au fost adoptate documentele supuse dezbaterii și aprobării Congresului. Astfel, hotărîrile Congresului al XII-lea au fost adoptate prin votul unanim al participanților ca reprezentanți ai unui partid puternic, legați trup și suflet de popor. Prin Raportul Comitetului Central, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin ansamblul documentelor adoptate de Congres — documente privind deopotrivă direcțiile dezvoltării economico-sociale a României în cincinalul următor și în perspectivă, afirmarea plenară în economie și în viața întregii societăți a cuceririlor revoluției

⁹ *Ibidem.*

tehnico-științifice, rezolvarea originală a uneia din cele mai spinoase probleme ale lumii contemporane — problema energiei — repartizarea armonioasă, echilibrată a forțelor de producție pe întregul teritoriu național, creșterea nivelului de trai și continua ridicare a calității vieții — sînt fixate obiective concrete de largă perspectivă, mobilizatoare pentru toate domeniile de activitate.

Aspectele cele mai impresionante, cele mai înălțătoare ale unității de gîndire, simțire și voință a comuniștilor și întregului popor, au fost prilejuite de realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului. Mai mult ca oricînd, realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al partidului a fost privită de fiecare comunist, de toți fiii pămîntului românesc ca o cauză proprie, văzînd în acest act garanția continuării unei politici interne și externe deopotrivă realiste, științifice, novatoare, în deplin consens cu aspirațiile și interesele vitale ale întregii țări, certitudinea drumului mereu ascendent, convingerea fermă că victoriilor de pînă acum li se vor adăuga altele, mereu și mereu mai strălucite, că România va înainta neabătut pe calea proclamată de Programul partidului, calea socialismului și comunismului.

Expresie a unității dintre partid și popor, a consensului național, recentul forum al comuniștilor români a prefigurat cu claritate căile de dezvoltare, pe multiple planuri, a democrației socialiste. Referitor la acest aspect, Raportul prezentat Congresului de către secretarul general al partidului sublinia: „...organele de conducere democratică la nivel național — trebuie să capete un conținut tot mai profund, să acționeze efectiv ca foruri de dezbateră responsabilă și soluționare justă, operativă a tuturor problemelor.

Partidul nostru va promova pe larg și în viitor practica dezbaterii nemijlocite cu oamenii muncii, cu întregul popor a politicii interne și externe, a hotărîrilor de importanță majoră pentru destinele României. Vom organiza în continuare, sistematic, congrese, conferințe, consfătuiri de lucru — atît la nivel central pe ramuri, cît și pe plan local — pentru analizarea și soluționarea celor mai importante probleme ale dezvoltării societății.

Pornind de la unitatea dialectică dintre munca și conducerea colectivă și răspunderea personală, va trebui să perfecționăm continuu cadrul organizatoric, democratic de participare a maselor de oameni ai muncii la făurirea conștientă a propriului destin comunist, demonstrînd în fapt că numai în socialism, numai în condițiile cînd întreaga putere politică este în mîna maselor populare de oameni ai muncii se poate realiza o adevărată democrație“¹⁰.

În acest context, documentele Congresului al XII-lea au definit rolul și locul Frontului Unității Socialiste, în sistemul organizatoric al funcționării democrației socialiste. „Congresul — se arată în *Rezoluție* — subliniază rolul tot mai important al Frontului Unității Socialiste — organism politic reprezentativ care exprimă unitatea de voință și acțiune a tuturor claselor și categoriilor sociale, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor — și aprobă pe deplin propunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, cu privire la constituirea or-

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre congresul al XI-lea și congresul al XII-lea și sarcinile de viitor ale partidului*, 19 noiembrie 1979, Editura politică, București, 1979, p. 63—64.

ganizațiilor proprii ale F.U.S., precum și celelalte măsuri de perfecționare a activității acestuia”¹¹.

Ritmul, amploarea și profunzimea prefacerilor revoluționare din care se vor plămădi, în continuare, marile profiluri politice, sociale, economice, culturale și moral-spirituale ale patriei noastre, în viziunea istoricelor documente adoptate de către Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, sînt organic legate, deci, de perfecționarea permanentă a democrației socialiste, de promovarea spiritului revoluționar în atragerea maselor largi de oameni ai muncii la conducerea societății, la luarea deciziilor de importanță vitală și la traducerea lor în viață. *Opțiunile fundamentale ale procesului de edificare a unei înalte civilizații materiale și spirituale românești, dinamismul și caracterul mereu ascendent al procesului de dezvoltare a democrației socialiste poartă amprenta hotărîtoare a contribuției adusă de opera politică a tovarășului Nicolae Ceaușescu.*

Propunerile secretarului general al partidului nostru făcute în preajma Congresului al XII-lea privind creșterea rolului F.U.S. în viața social-politică a țării și îmbunătățirea organizării sale au întrunit aprobarea unanimă a tuturor oamenilor muncii, ele constituind o parte organică, dinamică și dialectică a procesului de dezvoltare și perfecționare a democrației socialiste. Congresul, subliniind rolul tot mai important al Frontului Unității Socialiste, a aprobat pe deplin propunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la constituirea organizațiilor proprii ale F.U.S., precum și celelalte măsuri de perfecționare a activității acestuia.

Ședința Biroului Executiv al Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste desfășurată în ziua de 28 noiembrie 1979 sub președinția tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, președintele Frontului Unității Socialiste, a dezbătut și aprobat normele cu privire la începerea, de la 1 decembrie, a primirii de membri individuali, la constituirea și funcționarea organizațiilor proprii ale Frontului Unității Socialiste. Această acțiune organizatorică și politică va fi dusă de către consiliile F.U.S., sub conducerea și îndrumarea organelor și organizațiilor de partid. Totodată, se vor desfășura adunările generale și conferințele locale ale Frontului Unității Socialiste pentru darea de seamă și alegeri, care sînt premergătoare Congresului al II-lea ce se va ține în zilele de 17—18 ianuarie 1980.

După cum se știe, organizațiile proprii ale F.U.S. din sate, cartiere, întreprinderi și instituții își aleg comitete, ca organe de conducere a activității proprii. În același timp, se aleg comitete la nivelul combinatelor industriale și al întreprinderilor mari, care cuprind organizații proprii ale Frontului Unității Socialiste, organizate la nivelul fabricilor, secțiilor, atelierelor. Comitete ale organizațiilor proprii se vor constitui și la nivelul comunelor, orașelor, sectoarelor municipiului București, municipiilor și județelor, pe lângă consiliile Frontului Unității Socialiste, pe una sau mai multe circumscripții electorale. În vederea organizării unei activități adecvate etapei actuale, comitetele organizațiilor proprii ale Frontului Unității Socialiste, precum și comitetele teritoriale ale acestora își con-

¹¹ „Scînteia”, anul XLIX, nr. 11 589 din 25 noiembrie 1979.

stituie birouri, comitetele organizațiilor proprii fiind formate din reprezentanți ai membrilor individuali din toate categoriile sociale, fără deosebire de naționalitate, în care vor fi atrase un număr tot mai mare de femei. Cît privește constituirea comitetelor pe comune, sectoare ale municipiului București, orașe, municipii, județe și municipiul București, ele se vor realiza, odată cu adunările generale și conferințele locale ale Frontului Unității Socialiste, care premereg celui de-al II-lea Congres al F.U.S.

Noul cadru organizatoric, care este în curs de realizare, prevede, de asemenea, ca la adunările și conferințele locale ale consiliilor F.U.S., să participe, în calitate de delegați și invitați, un număr de reprezentanți ai comitetelor organizațiilor de membri individuali. În consiliile Frontului Unității Socialiste, de la toate nivelurile vor fi aleși și membri individuali din organizațiile F.U.S., cetățeni fără deosebire de naționalitate, care au împlinit 18 ani, recunosc statutul acestuia și se angajează să ia parte la toate acțiunile cu caracter obștesc și patriotic ce vor fi întreprinse, să servească cu credință interesele poporului, consacrîndu-și întreaga capacitate cauzei înfloririi și prosperității României. Calitatea de membru individual este acordată, după constituire, de către comitetele organizațiilor proprii. În felul acesta, se oferă fiecărui cetățean, posibilitatea să participe politic mai activ la opera de făurire a civilizației noastre socialiste, într-un cadru politic organizat.

Participarea la conducerea societății a maselor de oameni ai muncii, a muncitorilor și țăranilor, a intelectualității, a celorlalte categorii, se realizează, în orizonturile profund umaniste ale democrației socialiste, în cadrul căreia personalitatea umană are cel mai propice teren de manifestare pentru împlinirea Programului partidului de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecere la comunism. Participarea democratică la decizie, la conducere, a tuturor oamenilor muncii se încadrează în coordonatele unei opere care este larg deschisă inovației și creației istorice. „Pornind de la unitatea dialectică dintre munca și conducerea colectivă și răspunderea personală, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la cel de-al XII-lea Congres — va trebui să perfecționăm continuu cadrul organizatoric, democratic, de participare a maselor de oameni ai muncii, a întregului popor la făurirea conștiinței a propriului său destin comunist, demonstrînd în fapt că numai în socialism, numai în condițiile cînd întreaga putere politică este în mîna maselor populare de oameni ai muncii se poate realiza o adevărată democrație”¹². Evocînd amplă, bogată și permanentă activitate a partidului și statului nostru socialist pentru o autentică democratizare a vieții politice, economice și sociale am relevat originala evoluție a formelor de democrație reprezentativă în strînsă legătură și interdependență cu democrația directă, caracterul revoluționar profund umanist al acestora, cadrul propice pentru asigurarea drepturilor fundamentale consfințite prin Constituție și garantate prin acțiunea istorică a colectivului de oameni ai muncii prin valorile morale ale noii societăți. Acesta este noul tip de democrație comunistă făurit de eroicul nostru popor angajat plenar în perfecționarea sa continuă.

În acest context de profundă emulație creatoare pe plan național și local, milioanele de oameni ai muncii, care înfăptuiesc cu fermitate poli-

tica partidului, ce corespunde în întregime intereselor vitale ale națiunii, vor găsi în noile structuri organizatorice ale Frontului Unității Socialiste, catalizatorul energiei lor creatoare, forumul de dezbateră permanentă a politicii partidului de ridicare a conștiinței lor politico-cetățenești, condiție a contribuției la realizarea unei noi calități a întregii activități economico-sociale și a vieții lor. Așa cum se arată în Hotărîrea plenarei de la 1 noiembrie, Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste își exprimă bucuria și deplina satisfacție pentru faptul că și în viitor președintele Frontului Unității Socialiste va fi secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu ; îndeplinirea acestei înalte funcții de către conducătorul partidului nostru dă expresie rolului de forță politică conducătoare pe care Partidul Comunist Român l-a dobîndit în viața societății românești, asigură și garantează unirea tot mai puternică a întregului popor în jurul partidului, în marea operă de construcție socialistă și comunistă în România.

Contribuția esențială a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist, la unirea mișcării tineretului în lupta împotriva fascismului, la asigurarea unei dezvoltări noi, socialiste, a patriei

— Sesiune științifică —

În ziua de 30 octombrie 1979, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România s-au desfășurat lucrările sesiunii științifice cu tema : „*Contribuția esențială a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist, la unirea mișcării tineretului în lupta împotriva fascismului, la asigurarea unei dezvoltări noi, socialiste, a patriei*“, organizată de Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist, Academia de științe sociale și politice, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, consacrată împlinirii a 40 de ani de la reorganizarea mișcării revoluționare de tineret din patria noastră și alegerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în conducerea Uniunii Tineretului Comunist.

La lucrările sesiunii au luat parte cadre din conducerea partidului, membri de partid cu stagiu din ilegalitate, cercetători științifici, activiști ai U.T.C., tineri muncitori, țărani, intelectuali, elevi și studenți din întreaga țară.

În deschiderea lucrărilor sesiunii a luat cuvîntul tovarășul Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice, care a spus : „Un vers dintr-o mare operă clasică, devenit proverb, spune că : «valoarea virtuților sufletești nu se măsoară în numărul anilor de vîrstă» și mi se pare că aplicarea lui la un erou românesc nu și-ar fi putut găsi o mai grăitoare expresie decît în forța caracterului celui mai tînăr membru al conducerii mișcării naționale antifasciste din iunie 1933, participant activ la principalele acțiuni ale Partidului comunist și ale forțelor democratice din România, din anii vremii eroice evocate de noi, acum și aici. Acel tînăr comunist, de exemplară conduită morală și politică, fruntașul generației noastre, a fost tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU“.

În continuare, au fost relevate unele aspecte ale activității de pregătire a reorganizării Uniunii Tineretului Comunist, ale lucrărilor Confe-

rinței din octombrie 1939, ale activității organizației revoluționare de tineret din România.

Referitor la aceste aspecte, tovarășul Mihnea Gheorghiu a spus : „Cu patru decenii în urmă, la scurt timp după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, cam pe vremea aceasta, avea loc la București — într-o casă conspirativă de pe șoseaua Giurgiului —, Conferința pentru reconstituirea Uniunii Tineretului Comunist, a cărei pregătire minuțioasă începuse din primăvară. «Scînteia» ilegală exprimase, încă din 24 ianuarie 1939, aprecierea Partidului Comunist Român că «dizolvarea U.T.C. a fost o gravă greșeală politică», comisă la indicația «forului internațional» din străinătate.

Pe tot timpul acelei veri fierbinți și agitate, în Capitală se ținuseră, pe sectoare, ședințele conspirative ale reprezentanților tineretului muncitoresc și studențesc bucureștean. Fiindcă și studențimea democratică era decisă să-și refacă unitatea organizatorică.

Conferința s-a desfășurat timp de câteva zile, sub privegherea aparatului tehnic de partid, călit și experimentat în clandestinitate, fără ca delegații comitetelor regionale și ai Capitalei să iasă din casă, pînă la încheierea lucrărilor. Fiecare dintre vorbitori a raportat situația locală proprie, apoi s-a dezbătut pe larg momentul politic național și internațional, cu gravele implicații ale războiului pentru soarta tinerei generații și a întregului popor român. În final, Conferința a adoptat planul de acțiune și a ales Comitetul Central al U.T.C., în frunte cu tînărul și încercatul său secretar, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU.

Nu-i trebuie multă imaginație unui spectator din afara evenimentelor, ca să-și închipuie cu cîte eforturi și sacrificii, cu cît de multă dăruire de sine și pricepere, s-a înfăptuit, în condițiile date, întreaga muncă, plină de pericole, a constituirii unei mari organizații politice militante la scară națională și într-un timp atît de scurt. Participanții și martorii acestei prestigioase și cutezătoare activități a U.T.C.-ului renăscut își amintesc de întîlnirile mobilizatoare cu tovarășul CEAUȘESCU, în Capitală și în celelalte regiuni, de stilul său de muncă revoluționar, de talentul său organizatoric extraordinar, de seriozitatea sa prematură și de farmecul său personal“.

După prezentarea unor aspecte ale condițiilor grele în care trebuiau să-și desfășoare activitatea tinerii revoluționari în anii celui de al doilea război mondial, vorbitorul a conchis : „Toate bătăliile purtate și cîștigate de poporul român în aceste patru decenii din urmă, aniversate astăzi, sînt inseparabil legate de lupta și munca partidului nostru drag, de viața și lupta celui mai devotat fiu al patriei noastre — actualul și viitorul secretar general al P.C.R., tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, căruia îi dorim o nouă și rodnică tinerețe la cîrma destinelor țării“.

Tovarășul Ion Popescu-Puțuri, director al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., a prezentat comunicarea intitulată : „Începutul activității tînărului NICOLAE CEAUȘESCU în mișcarea muncitorească, în U.T.C. — moment hotărîtor în formarea sa ca revoluționar, militant de frunte pentru apărarea intereselor poporului, pentru democrație, libertate și independența patriei“.

Privindu-se retrospectiv trecutul glorios de lupte al poporului român, în comunicare se subliniază cu deplin temei că reprezentanți ai tinerelor generații au avut întotdeauna un rol important în împlinirea aspirațiilor fundamentale ale tuturor românilor.

„Evocînd astăzi, cu prilejul aniversării unui eveniment important în istoria U.T.C., începuturile activității revoluționare a tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU*, secretarul general al Partidului Comunist Român — se subliniază în comunicare —, gîndul ne poartă spre întreaga istorie a poporului nostru, a mișcării revoluționare, democratice și muncitorești din România. Căci intrarea adolescentului *NICOLAE CEAUȘESCU* în lupta revoluționară în urmă cu aproape cinci decenii, împrejurările specifice ale realității românești de atunci și evoluția acestor realități au semnificații profunde pentru înțelegerea izvoarelor sociale, politice, culturale, care au forțat personalitatea eminentă a președintelui României. Cine se apleacă cu atenție peste filele istoriei patriei noastre poate observa că toate marile evenimente revoluționare din epoca modernă a țării noastre, toate marile idei înnoitoare, promotoare de progres și civilizație, au avut reprezentanți autentici în tineri înflăcărați și hotărîți să ducă spre izbîndă ideile cele mai înaintate ale timpului lor, să lupte pentru îndeplinirea aspirațiilor vitale ale poporului“.

Exemplificînd cu tineri eroi ale căror fapte s-au înscris definitiv pe frontispiciul istoriei noastre, în deplin consens cu vrerea și aspirațiile unui întreg popor, comunicarea subliniază :

„Cînd Nicolae Bălcescu participa la mișcarea revoluționară de afirmare a drepturilor poporului, în 1840, el nu împlinise încă 21 de ani. Era unul dintre conducătorii revoluției din 1848, alături de alți tineri, cînd trasa marile obiective ale dezvoltării poporului român, prin unirea țărilor române de pe vatra Daciei din antichitate și cucerirea independenței lor absolute. Se știe că, deși îngenuncheată prin intrarea unor armate străine invadatoare pe teritoriul autonom al țărilor române, revoluția românilor de la 1848 a continuat în deceniul următor și a triumfat pe linia obiectivelor sale naționale, prin realizarea actului Unirii Moldovei și Țării Românești din 1859, al proclamării independenței absolute a statului român în 1877 și al făuririi statului național unitar român în 1918“.

Asemeni revoluționarului pașoptist N. Bălcescu, generații de tineri s-au aflat în primele rînduri ale luptătorilor pentru neafrînarea patriei și unirea tuturor românilor în aceeași țară dintotdeauna a lor, în avanscena activității mișcării muncitorești revoluționare.

Lupta revoluționară a cerut tinerilor militanți calități deosebite : curaj, bărbăție, gîndire clară și cutezătoare care, după cum arată în continuare autorul, „au sălășluit latent totdeauna în rîndurile poporului nostru, ale marii mase a țărănimii române, păstrătoare de milenii a unui tezaur inestimabil de experiență și înțelepciune“.

Evocînd împrejurările în care tînărul *NICOLAE CEAUȘESCU* s-a încadrat în mișcarea muncitorească, precum și activitatea sa revoluționară neobosită, curajoasă și tenace pusă în slujba împlinirii idealului socialist și comunist pe pămîntul României, tovarășul Ion Popescu-Puțuri a relevat în continuare :

„Tînărul *NICOLAE CEAUȘESCU*, plecat din satul natal Scornicești, unde lăsa o familie țărănească împovărată de greutate, a cunoscut, la 11 ani, marele oraș — Capitala țării, unde fenomenele menționate mai înainte îmbrăcau manifestările cele mai ascuțite. Învățînd o meserie, care l-a pus în legătură cu numeroși muncitori cu o îndelungată tradiție de participare la mișcările revendicative, de clasă, tînărul *NICOLAE CEAUȘESCU* a înțeles sensul luptei revoluționare a clasei muncitoare și, înainte de a împlini 15 ani se afla în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist, organizație născută în 1922, sub conducerea Partidului comunist care, la fel ca și

acesta, continua, pe o treaptă nouă, o îndelungată și bogată experiență în mișcarea muncitorească, socialistă.

Personalitatea tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* s-a afirmat cu putere încă din anii fragezi ai tinereții, el a fost remarcat pentru orizontul său politic și capacitatea sa organizatorică. Era în anul 1933, anul venirii lui Hitler la putere în Germania, când conducerea partidului, luînd inițiativa creării Comitetului național antifascist, din care făceau parte reprezentanți din diverse categorii sociale și partide politice, a desemnat pe tînărul *NICOLAE CEAUȘESCU* să reprezinte Uniunea Tineretului Comunist în Comitetul de conducere al acestei organizații.

Astăzi, cînd întregul nostru popor vede direct permanentul spirit de inițiativă, puterea de muncă nepuizabilă și dăruirea cu care președintele statului se dedică tuturor problemelor care interesează binele maselor, ale întregului popor, ale țării, ne imaginăm relativ ușor elanul utecistului înflăcărat în îndeplinirea misiunii pe care i-o încredinșase partidul în cadrul Comitetului național antifascist în 1933.

În scurt timp, el a devenit cunoscut în cadrul mișcării antifasciste, organele de stat l-au luat în evidență, iar în noiembrie 1933, tînărul *NICOLAE CEAUȘESCU* face cunoștință pentru prima oară cu arestul și Parchetul Tribunalului Ilfov, sub acuzația de incitare la grevă și răspîndire de manifeste împotriva ordinii de stat. A fost eliberat în scurt timp, acuzațiile neputînd fi probate, dar va fi din nou arestat cîteva luni mai tîrziu, în iunie 1934, în vecinătatea Tribunalului militar din Craiova, unde utecistul *NICOLAE CEAUȘESCU*, împreună cu alți trei tovarăși ai săi, fuseseră trimiși să protesteze împotriva procesului înscenat muncitorilor ceferiști și petroliști ce se judeca în Craiova, mai departe de puternica citadelă muncitorească a Capitalei țării. Asupra celor arestați s-au găsit proteste ale muncitorilor din Capitală, liste de subscripție în ajutorul deținuților, un memoriu al Comitetului regional antifascist din Cluj cu semnătura a 200 de persoane — muncitori și intelectuali, care cereau, de asemenea, stingerea procesului.

Curajul, bărbăția și fermitatea caracterului tînărului *NICOLAE CEAUȘESCU*, încrederea în justetea acțiunilor la care participă au fost consemnate chiar în documentele organelor de stat de atunci. Interogat de comisarul-șef, în legătură cu materialele găsite și cu scopul prezenței la Craiova, utecistul *NICOLAE CEAUȘESCU* a răspuns clar că a venit «pentru a face declarații în favoarea acuzaților» deoarece «muncitorimea se solidarizează cu ei». După mai multe cercetări ale Parchetului Tribunalului din Craiova, tînărul *NICOLAE CEAUȘESCU* a fost pus în libertate, dar Ministerul de interne a recomandat Prefecturii poliției din București să urmărească activitatea sa ulterioară.

Infruntînd cu curaj teroarea, neînduplecat, mereu drept în fața nedreptății, cu o nestăpînită sete de învățătură din cărțile citite noaptea cu nesăț dar și din cartea vie a luptei — tînărul comunist *NICOLAE CEAUȘESCU* își urma cu nedeزمینیتă încredere drumul ales, al luptei revoluționare, pentru binele celor mulți și exploatați, pentru dreptate socială, pentru respectarea drepturilor oamenilor la o viață demnă și liberă.

Apreciînd calitățile sale politice și organizatorice, la sfîrșitul anului 1935, conducerea partidului îi încredințează funcția de mare răspundere de secretar al Comitetului regional Prahova al Uniunii Tineretului Comunist.

Experiența pe care o dobîndise în cadrul Comitetului național antifascist, însușirile sale deosebite, verificate în numeroase acțiuni revoluțio-

nare de amploare desfășurate de Partidul comunist și-au găsit un larg câmp de manifestare în activitatea pe care a desfășurat-o pentru dezvoltarea și consolidarea politică și organizatorică a Regionalei U.T.C. Prahova. La capătul unei acțiuni propagandistice care avea drept scop înființarea de noi organizații locale ale U.T.C., comunistul **NICOLAE CEAUȘESCU** a fost arestat în comuna Ulmi din jud. Dîmbovița, împreună cu mai mulți tineri comuniști și militanți antifasciști.

Deținut în închisoarea din Brașov pînă la sfîrșitul lunii mai 1936 pentru așa zisa «instrucție judiciară», **NICOLAE CEAUȘESCU** a fost implicat împreună cu un grup de 25 de tineri comuniști și militanți antifasciști în procesul ce avea să se desfășoare în fața Consiliului de război al Corpului V armată din Brașov între 27 mai și 5 iunie 1936. Antecedentele activității revoluționare ale tînărului comunist — înregistrate an de an cu meticulozitate de aparatul represiv — la care se adăugau cauzele arestării de la Ulmi au determinat Tribunalul militar să consemneze în partea finală a actului de acuzare : «Membru activ, agitator și bun propagandist comunist și antifascist, cunoscut de multă vreme ca atare de autoritățile siguranței și justiției». Cei doi ani și jumătate de închisoare, plus povara amenzii greu de suportat de o familie nevoiașă, la care se adăuga interdicția de a părăsi satul natal după executarea sentinței, constituiau, desigur, o pedeapsă grea pentru militantul revoluționar **NICOLAE CEAUȘESCU** care nu împlinise încă 18 ani.

Anii de temniță petrecuți între zidurile întunecate și umede ale Doftanei nu i-au înfrînt voința de luptă. Izvorul tăriei și dîrzeniei sale de neînduplecat, al spiritului de sacrificiu erau devotamentul față de partid, patriotismul înflăcărat, credința fermă în nobilul ideal căruia i-a închinat viața, în viitorul luminos al patriei și poporului.

Evocînd, cu prilejul celei de a 60-a aniversări, anii din prima tinerețe de militant revoluționar, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** aprecia că aceștia, deși «au fost ani grei de luptă și de înfruntare cu aparatul de represiune burghezo-moșieresc, au fost printre cei mai frumoși ani din viața mea de activist revoluționar, din întreaga perioadă de apartenență la mișcarea revoluționară, la Partidul Comunist Român».

Eliberat din închisoare la sfîrșitul anului 1938, comunistul **NICOLAE CEAUȘESCU** s-a avîntat din nou în vîltoarea luptei, cu entuziasmul și dăruirea ce îl caracterizau, participînd, alături de viitoarea sa tovarășă de viață — tînăra comunistă **ELENA PETRESCU** — la acțiunile revoluționare de amploare desfășurate de Partidul comunist împotriva fascismului, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României, a integrității sale teritoriale, grav amenințată în acele momente“.

Tovarășul Gheorghe Rădulescu, membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a prezentat comunicarea cu tema : „*Momente din activitatea U.T.C., a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în rîndurile tineretului studios*“, în care s-au relevat deschiderile largi ale Partidului comunist către masele de tineri, pentru organizarea și direcționarea luptei lor, contribuția organizației revoluționare de tineret la activitatea multilaterală desfășurată de către P.C.R. pentru soluționarea problemelor majore și de interes general ale societății românești.

44 Un aspect semnificativ al activității P.C.R. l-a reprezentat munca de organizare și mobilizare a tineretului studios, îndeosebi universitar, la lupta

pentru bararea pericolului fascist extern și intern, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei, în legătură cu care tovarășul Gheorghe Rădulescu a evocat următoarele: „Partidul Comunist Român a elaborat o formulă care să poată canaliza într-o direcție unitară și lupta tineretului din facultăți împotriva condițiilor de viață și de studiu, a discriminării rasiale și în special antisemitismului cultivat și răspândit de grupările reacționare și în primul rând de organizația legionară «Garda de Fier», emanația hitlerismului în România, pentru ca tineretul român să-și aducă o substanțială contribuție la lupta împotriva fascismului și războiului, pentru ca tineretul român să-și poată exprima solidaritatea cu forțele dreptății și libertății, cu forțele democratice și patriotice, acesta este, desigur, mai presus de toate, meritul Partidului Comunist Român. Încă înainte de crearea Frontului studentesc democrat, partidul inițiasă o prodigioasă activitate între studenți. În facultăți existau numeroase celule de tineret — tinerii comuniști — precum și un resort central studentesc.

În afara obiectivelor specific studentești ca, de exemplu, democratizarea învățământului universitar, partidul are meritul de a fi antrenat tineretul studentesc și la acțiuni la scara întregii țări, la acțiuni cu caracter general cum era lupta împotriva pericolului fascist, împotriva atentatelor la independență, integritatea și suveranitatea țării.

Este o filă de aur a istoriei contemporane românești. În România lua ființă unul din primele comitete naționale antifasciste din Europa, în anul 1933. În acest comitet, după cum știți cu toții, cel ce reprezenta cu strălucire lupta tineretului democrat și patriotic din țara noastră era tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU*.

Pentru a înțelege mai adânc și mai deplin cum a fost posibilă refacerea organizației revoluționare a tineretului în octombrie 1939, acțiune de o deosebită valoare politică, care pune în evidență capacitatea partidului nostru, preocuparea sa pentru mobilizarea poporului român în fața pericolului ce se anunțau tot mai amenințătoare pe plan intern și extern, este de datoria noastră, cei care am trăit și cunoscut acea perioadă, să vorbim despre activitatea tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* din acei ani.

Tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* a fost acel minunat militant revoluționar care a știut să imprime comisiilor de reorganizare ale Uniunii Tineretului Comunist spiritul de luptă corespunzător, pentru a face din ele ajutoare prețioase ale Partidului Comunist Român.

El a adus în această complexă activitate darurile sale: o experiență revoluționară de mulți ani, experiență dublată de participarea sa nemijlocită la pregătirea, organizarea și desfășurarea marii demonstrații revoluționare muncitorești de la 1 Mai 1939, în rîndul căreia se aflau mulți tineri, între care și studenți.

Încă din anii care au premers creării Frontului studentesc democrat, am avut ocazia să știu despre activitatea, încă de pe atunci remarcabilă, a tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU*, care printre toți tinerii militanți revoluționari se și conturase a fi o personalitate deosebit de puternică.

În lupta pentru înfăptuirea năzuințelor clasei noastre muncitoare, pentru îndeplinirea visurilor de libertate și dreptate ale celor mulți și obidiți, tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU*, în pofida tinereții sale, dobîndise prestanța unui lucid și neînfricat luptător comunist în primele rînduri ale tineretului nostru revoluționar.

Este important să spunem că o deosebită atenție acorda în acei ani tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* muncii politice și în rîndurile studen-

ților antifasciști. Contribuția sa deosebit de eficientă direct la munca de organizare și activitatea tineretului studențesc pornea din concepția de raliere a tuturor tinerilor intelectuali sub steagul luptei pentru democrație și progres social.

Am avut ocazia să relev că mișcarea studențească s-a simțit onorată de grija și sprijinul activ primit din partea tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU*.

Cum am mai spus și în mai 1971, la a 50-a aniversare a Partidului Comunist Român, îmi amintesc că a produs o foarte puternică impresie asupra tinerilor studenți comuniști atitudinea dîrză și înflăcărată a tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* care la una din arestările din septembrie 1934, în strada Foișor nr. 9 din București, la reuniunea Comitetului național antifascist, a fost un îndemn direct și exemplar pentru toți studenții.

Această represiune polițienească, dictată de legionarii care urmăreau pe tînărul militant, a găsit alături de tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* și mulți studenți democrați participanți la lupta împotriva fascismului.

Sînt binecunoscute voința de oțel, înalta conștiință revoluționară, avîntată în luptă a tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU*. Ceea ce vreau să adaug acum este faptul că toate aceste trăsături definitorii ale personalității sale deveniseră cunoscute încă de pe atunci.

În anii 1933—1934, în cadrul resortului central al studenților comuniști care alcătuiau de fapt colectivul central de conducere al studenților comuniști din țara noastră, se discuta mult de tînărul *NICOLAE CEAUȘESCU*. Tovarășii din resortul nostru, care aveau legături cu colectivele în care activa tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU*, veneau impresionați și ne vorbeau despre această activitate. Desigur, caracterizările de atunci erau mult mai spontane, făcute mai ales sub impresia directă a evenimentelor la care participase tînărul revoluționar *NICOLAE CEAUȘESCU*.

În discuțiile noastre s-a relevat faptul esențial că la o vîrstă cînd cei mai buni dintre cei mai buni, cei ce se avîntă în activitatea revoluționară, fac doar primii pași, tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* activa neobosit, fără odihnă, cu o energie cu totul ieșită din comun, în condițiile aspre și grele ale ilegalității, înfruntînd cu un curaj și o demnitate exemplare represiunile și teroarea. Se relevă în condițiile atît de dure și dificile ale ilegalității nu numai caracterul său ferm, nu numai însușirile sale de revoluționar, capacitatea de organizare a muncii de care dădea dovadă, ci și neobișnuita sa inteligență, profunzimea, ascuțimea și promptitudinea minții sale.

În împrejurările activității revoluționare complexe care îi solicita întreaga energie, tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* dovedea nu numai solide cunoștințe temeinice în domeniul economiei și politicii, dar era și un mare pasionat de poezie și cultură. Formația sa marxistă mergea mîna în mîna cu experiență activă, revoluționară pe care o desfășura plin de patos, dîrз și neînfricat. Cei care îl cunoșteau vorbeau de marele respect pe care îl arăta tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* valorilor culturii naționale, ca și valorilor perene ale civilizației, convingerea sa temeinică, sprijinită pe argumente, că nu poate exista act de cultură în afara politicii, așa cum nu este de conceput o activitate politică nesprrijinită pe un solid postament de cultură.

Activînd cu hotărîre într-un moment cînd se agravaseră mult contradicțiile interne și internaționale, cînd mișcarea comunistă și muncito-

rească trecea ea însăși prin diferite frământări și perioade de reorientări care își găsesc ecoul și în țara noastră, tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* își câștigase prin remarcabila sa activitate revoluționară, în care i se evidențiasse impetuoasa sa personalitate, faima unui tânăr absolut excepțional.

Spuneam la început că aniversarea reconstituirii Uniunii Tineretului Comunist este și un prilej de frumoasă sărbătoare pentru noi, este un prilej de deosebită bucurie că liderul revoluționar care s-a aflat acum patru decenii în centrul acestei munci atât de importante, se află acum la cîrma destinului poporului român.

Este o cinste și un exemplu pentru întreaga istorie a mișcării de tineret din patria noastră faptul că tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* a activat, din însărcinarea partidului, în anii cei mai crînceni, și subliniez, cei mai crînceni, ai luptelor din perioada interbelică, în cadrul organizației politice revoluționare de tineret.

Cel ce atunci era privit de noi cu entuziasm și admirație, pentru că deschidea ca un fulger orientările luptei revoluționare, este astăzi admirat, respectat și ascultat pe plan mondial pentru gîndirea și acțiunea sa de mare om de stat, de conducător revoluționar al României socialiste.

Destinul național al tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* în cadrul Partidului Comunist Român, al mișcării noastre muncitorești, al națiunii noastre este pildă, nu numai pilduitor, plin de învățăminte, este destinul muncitorului revoluționar care a început prin a respecta și a-și asimila în spiritul marxismului creator tot ceea ce cultura și gîndirea omenească au creat și a ajuns pînă la a fi el însuși original creator al operei care se afirmă cu mare prestigiu pe plan mondial.

Avînd cîntea și șansa deosebită să lucrez de mulți ani în colectivele conduse de tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU*, trebuie să vă spun că rămînem adeseori copleșiți de vastitatea și diversitatea preocupărilor și capacităților sale nu numai în domeniul conducerii nemijlocite a muncii partidului și statului, ci și în acela al aspectelor teoretice ale activității umane. Cu o pasiune și o capacitate de studiu, analiză, sinteză neegale, tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* este la curent cu tot ceea ce este mai valoros și important în mișcarea de idei a lumii contemporane. Discerne cu promptitudine clarvăzătoare și riguros științific tot ceea ce este cu adevărat nou și esențial în științele filozofice, politice, economice ca și în fenomenul tot mai complex al evoluției societății românești.

Este un adevăr general recunoscut că întreaga noastră dezvoltare politică, economică și social-culturală după cel de-al IX-lea Congres al partidului, remarcabilele înfăptuiri ale poporului român în crearea unei civilizații superioare sînt indisolubil legate de activitatea prodigioasă a tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* în fruntea partidului și statului“.

„*Rolul tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în lupta tineretului comunist, sub conducerea P.C.R., pentru făurirea Frontului unic al tineretului, împotriva pericolului fascismului și al războiului*“ este titlul comunicării prezentată de tovarășii Constantin Mocanu și Gheorghe Sbirnă de la Academia „Ștefan Gheorghiu“.

Comunicarea relevă activitatea practică laborioasă a tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* în rîndul tineretului pentru înfăptuirea Frontului unic muncitoresc. Este semnificativ și deosebit de relevant, prin greutatea importanței sale, faptul că încă de la întiile manifestări în cadrul mișcării muncitorești, la o vîrstă foarte fragedă, tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU*

și-a consacrat energiile, pasiunea revoluționară, talentul și în direcția refacerii unității organizatorice, politice și ideologice a mișcării muncitorești din țara noastră — factor de primă dimensiune în săvîrșirea operei transformatoare a societății românești de către proletariat. Activitatea multilaterală desfășurată de tînărul, dar neînfîrăcatul luptător comunist **NICOLAE CEAUȘESCU**, în cadrul Comitetului național antifascist, acțiunile întreprinse în regiunea petroliferă a Văii Prahovei în calitate de secretar județean al U.T.C., ca și vasta și mobilizatoarea muncă depusă în fruntea Uniunii Tineretului Comunist, reorganizată în octombrie 1939, relevă cu proeminență gîndirea matură și fapta cutezătoare, înaripată a celui mai destoinic și iubit fiu al națiunii noastre.

În comunicarea „*Rolul tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în organizarea marii manifestații antifasciste și antirăzboinice de la 1 Mai 1939, în mobilizarea tineretului la lupta antifascistă*”, prezentată de tovarășul Ion Ardeleanu, director adjunct al Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, se arată :

„Campania politică, organizarea de către P.C.R. a zilei de 1 Mai 1939 s-au desfășurat în condiții specifice, diferite de cele din perioadele precedente.

Instaurarea în februarie 1938 a dictaturii regale, creșterea amenințărilor din partea dreptei pe plan intern, sporirea agresivității fascismului pe plan extern, care au dus la izolarea treptată a României, au pus mișcării revoluționare, democratice din țara noastră complexe probleme.

Este meritul Partidului Comunist Român că și în acele condiții a găsit orientarea tactică cea mai potrivită, reușind, pe baza colaborării cu socialişti și social-democrații, să transforme întrunirile și demonstrațiile din ziua de 1 Mai 1939 în puternice acțiuni de protest împotriva fascismului, războiului, pentru apărarea independenței, suveranității naționale și integrității teritoriale a patriei.

Întreg ansamblul de pregătiri și măsuri organizatorice care au determinat caracterul revoluționar, antifascist și patriotic atît de accentuat al întrunirilor și manifestațiilor din București de la 1 Mai 1939 este strîns legat de activitatea tineretului revoluționar din Capitală, în primul rînd a tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**. Prezența sa în primele rînduri pentru organizarea sărbătoririi zilei de 1 Mai poartă în sine semnificația prețuirii pe care partidul o acorda meritelor personale, discernămintului său politic, dirzeniei și intransigenței revoluționare pe care le probase în numeroase împrejurări, dar și grija pentru realizarea obiectivelor strategice și tactice pe care P.C.R. le urmărea în această epocă istorică, anume : înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare, reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist și crearea Frontului popular antifascist, organism politic menit să salvgardeze independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a statului român.

Călit în focul luptelor revoluționare, încă de la începutul deceniului al patrulea, trecut prin școala luptei antifasciste ca unul din fruntașii Comitetului național antifascist și organizator de seamă al acțiunilor revoluționare ale tineretului, greu încercat prin regimul aspru al închisorilor, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** s-a impus în activitatea legată de sărbătorirea zilei de 1 Mai 1939 ca un conducător cu o bogată experiență revoluționară și o înaltă maturitate politică.

Intensa activitate organizatorică, politică, de propagandă, desfășurată încă din primele luni ale anului 1939, în perioada imediat premergătoare

zilei de 1 Mai și-a dovedit pe deplin rezultatele. Din documentele vremii, relatări ale participanților, presa timpului, rezultă minuțiozitatea și eficacitatea acțiunilor întreprinse. Atît pentru Congresul breslelor cît și pentru demonstrația propriu zisă totul se conforma unui larg și uriaș dispozitiv al afirmării forței și energiei specifice clasei muncitoare“.

După prezentarea principalelor aspecte ale desfășurării mării manifestații antifasciste și antiimperialiste de la 1 Mai 1939 din Capitală, în finalul comunicării s-a relevat : „Ca unul din principalii organizatori ai mării demonstrații antifasciste de la 1 Mai din București, tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* evoca astfel evenimentul de acum patru decenii : «Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, desfășurată sub semnul unității, al Frontului unic dintre comuniști și socialiști, a evidențiat cu putere hotărîrea eroice a noastre clase muncitoare de a se opune fascismului și politicii de război, de a apăra interesele naționale supreme ale României».

Amploarea manifestărilor revoluționare din 1 Mai 1939 din București a avut ecou și peste granițele țării. Arestările, procesele care i-au fost intentate au pus și mai mult în valoare în mod public personalitatea și simțul politic ale tînărului comunist *NICOLAE CEAUȘESCU*. Timpul petrecut în închisorile burgheziei, departe de a-l demobiliza, i-a sporit dîrzenia și combativitatea, hotărîrea de a acționa cu toată energia pentru împlinirea dezideratelor fundamentale ale clasei muncitoare, ale poporului român. Resursele inepuizabilei voințe de luptă le aflăm — după cum ne arată documentele vremii — în devotamentul fără margini față de partid, în credința de nestrămutat în idealul comunist căruia i-a consacrat întreaga capacitate de muncă“.

Referindu-se concret la procesul complex de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist, la rolul hotărîtor al tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* în reconstituirea organizației revoluționare de tineret din România, autorul arată : „Munca desfășurată de Comisia pentru reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist a fost puternic impulsionată de activitatea remarcabilă a comunistului *NICOLAE CEAUȘESCU*, de personalitatea și elanul său tineresc, revoluționar. Caracterizată prin dinamism, combativitate și fermitate politică, prin devotament nețărmurit față de interesele vitale ale poporului, față de cauza suveranității, independenței și integrității țării, această activitate a contribuit decisiv la imprimarea spiritului responsabil de înalt patriotism și de slujire cu abnegație a idealurilor revoluționare, a întregului proces de refacere a U.T.C.

Activitatea de reorganizare a U.T.C. se întrepătrundea cu acțiunile de luptă revoluționară, antifascistă și antirăzboinică ale clasei muncitoare, ca o parte inseparabilă a acestora.

Concluziile și învățămintele rezultate din analiza campaniei politice pentru pregătirea și desfășurarea acestor manifestații prezentate de tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU* în Comisia de refacere a organizației tineretului comunist, au stat la baza întregii activități întreprinse ulterior în această direcție.

În perioada care a precedat Conferinței naționale au avut loc o serie de ședințe cu responsabili comisiilor tineretului comunist din sectoarele

Capitalei printre aceştia fiind şi *ELENA PETRESCU (CEAUŞESCU)*. Aflată în fruntea tinerilor, într-unul din sectoarele Capitalei, *ELENA PETRESCU (CEAUŞESCU)* s-a impus prin activitatea politică intensă, desfăşurată mai ales în cercurile culturale de pe lângă bresle. Încă de atunci şi sub înfruntarea tovarăşului *NICOLAE CEAUŞESCU*, alături de care a activat nemijlocit, avea să se manifeste tot mai puternic însuşirile-i deosebite de militantă revoluţionară.

Activitatea Comisiei de reorganizare s-a concretizat în elaborarea materialelor privind orientarea politică, formele organizatorice şi metodele de luptă ale U.T.C., precum şi într-o amplă şi susţinută muncă organizatorică de pregătire a Conferinţei naţionale a tineretului comunist. Tovarăşul *NICOLAE CEAUŞESCU* s-a ocupat direct de refacerea organizaţiei U.T.C. din Capitală, precum şi din alte centre importante ale ţării, participând la un şir de consfătuiri şi şedinţe ilegale în care au fost constituite comitete regionale ale U.T.C., desfăşurând o activitate neobosită în rîndurile tineretului.

Merită să subliniem că întreaga muncă de reorganizare a U.T.C. s-a desfăşurat pe tot cuprinsul ţării sub conducerea partidului. Membrii Comisiei centrale de reorganizare au beneficiat pretutindeni de întregul sprijin al partidului în munca lor de constituire a comitetelor regionale şi judeţene. Aşa se explică că într-o perioadă relativ scurtă au fost constituite comitete regionale ale U.T.C. în Bucovina, Moldova, Basarabia, Dunărea de Jos, Someş, Timiş, Mureş şi Oltenia.

La capătul acestei intense activităţi pregătitoare, spre sfîrşitul anului 1939, s-au întrunit, în prezenţa unui reprezentant al Secretariatului Partidului comunist, într-o casă conspirativă de pe Şoseaua Giurgiului din Bucureşti, tineri comunişti desemnaţi de comitetele regionale ale P.C.R. ca delegaţi la Conferinţa de refacere a Uniunii Tineretului Comunist“.

„*Lupta tineretului comunist împotriva dictaturii militaro-fasciste şi a războiului hitlerist. Contribuţia tineretului la victoria revoluţiei de eliberare socială şi naţională*“, comunicare prezentată de tovarăşul col. *Nicolae Constantin* de la Centrul de studii şi cercetări de istorie şi teorie militară, reconstituie tabloul veridic şi înălţător al activităţii eroice a tineretului comunist din anii grei ai dictaturii antonesciene, al luptei lor plină de sacrificii în timpul desfăşurării revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă declanşată la 23 August 1944.

„Corolarul rezistenţei româneşti — se subliniază în comunicare — l-a constituit însă organizarea şi dezlănţuirea revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă începută prin insurecţia din august 1944. În acele zile de mare însemnătate istorică, Partidul Comunist Român a chemat masele şi armata să lupte cu toate forţele pentru eliberarea patriei. Tovarăşul *NICOLAE CEAUŞESCU*, întîiul bărbat al României de azi, revoluţionarul plin de cutezanţă, patriotul înflăcărat, s-a aflat atunci în primele rînduri ale luptei tineretului român pentru salvarea patriei. În calitatea sa de conducător al U.T.C., tovarăşul *NICOLAE CEAUŞESCU* a desfăşurat o uriaşă activitate de organizare şi dinamizare a potenţialului patriotic al tineretului, mobilizîndu-l la lupta fără cruţare împotriva duşmanului pentru eliberarea definitivă a patriei, pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste, pentru punerea temeliei unui viitor mai bun poporului român“.

În continuarea lucrărilor sesiunii au fost prezentate următoarele comunicări : *Activitatea revoluționară și opera tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU — îndrumar prețios pentru Uniunea Tineretului Comunist, pentru întreaga activitate de educare comunistă, revoluționară a tinerei generații*“, de Nicolae Croitoru, secretar al Comitetului Central al U.T.C. ; „*Tineretul studios, participant activ la traducerea în viață a indicațiilor tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, a măsurilor stabilite de partid pentru perfecționarea și modernizarea învățămîntului*“, de Ion Sasu, președinte al Comitetului U.A.S.C.R. ; „*Participarea responsabilă a tineretului la îndeplinirea exemplară a sarcinilor economice, a obiectivelor ce decurg din documentele Congresului al XII-lea al P.C.R. — preocupare fundamentală a muncii educative desfășurate de organizațiile U.T.C.*“, de Pavel Gheorghe, secretar al organizației U.T.C. de la Întreprinderea „23 August“, București ; „*Educarea tineretului în spiritul tradițiilor glorioase de luptă ale poporului român, cultivarea sentimentelor de prietenie și frăție între toți tinerii patriei, fără deosebire de naționalitate — obiectiv important al activității organizațiilor U.T.C.*“, de Ioan Fülöp, activist, membru supleant al Biroului C.C. al U.T.C. ; „*Educația comunistă, prin muncă și pentru muncă — obiectiv esențial în activitatea organizației pionierilor, pentru îndeplinirea orientărilor și indicațiilor tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU*“, de Constantin Boștină, președinte al Consiliului național al organizației pionierilor ; „*Concepția tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU privind participarea tinerei generații revoluționare, progresiste și democratice din întreaga lume la soluționarea problemelor majore ale vieții internaționale. Contribuția U.T.C. și U.A.S.C.R. la îndeplinirea politicii externe a partidului și statului nostru*“, de Radu Enache, secretar al Comitetului Central al U.T.C.

În aceste comunicări s-a relevat activitatea neobosită desfășurată de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU în calitate de secretar general al Uniunii Tineretului Comunist pentru antrenarea largă a tinerei generații la lupta condusă de Partidul comunist, pentru instaurarea puterii revoluționar-democratice, pentru refacerea economică a țării, aportul său deosebit în întreaga operă de construcție a socialismului în patria noastră.

Un loc de seamă în problematica abordată l-a ocupat analiza perioadei inaugurate de Congresul al IX-lea al P.C.R., perioadă în care idealurile luptei eroice a partidului, a organizației revoluționare de tineret din țara noastră au devenit realități ale României socialiste. Această perioadă este strîns legată de activitatea titanică desfășurată de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU în fruntea partidului și statului nostru, ea marcînd cele mai strălucite îndepliniri din întreaga istorie socialistă a țării, determinînd creșterea fără precedent a prestigiului României socialiste pe plan internațional. În acest cadru, participanții au relevat rolul și locul deosebit al tinerei generații, puternică forță a progresului social, în îndeplinirea obiectivelor și direcțiilor actuale și de perspectivă ale dezvoltării multilaterale a României socialiste, condițiile minunate de muncă, învățatură și de viață ce au fost create tuturor tinerilor patriei fără deosebire de naționalitate, evidențiind totodată sarcinile sporite ce revin Uniunii Tineretului Comunist în unirea și antrenarea întregului tineret la transpunerea în viață a prevederilor Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Relevînd contribuția determinantă, hotărîtoare a tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* în conceperea și aplicarea creatoare, la condițiile specifice ale țării noastre, a unui model propriu de dezvoltare economico-socială a țării noastre, vorbitorii au subliniat faptul că opera teoretică, întreaga activitate revoluționară a tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* reprezintă pentru toți tinerii României socialiste exemplul suprem de dăruire și pasiune comunistă în slujirea marilor idealuri ale clasei muncitoare, ale partidului, ale întregului popor, îndreptarul cel mai prețios pentru formarea și educarea tinerei generații.

Cuvîntul de închidere al lucrărilor sesiunii a fost rostit de tovarășul Pantelimon Găvănescu, prim-secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, care a relevat atmosfera de puternic entuziasm ce caracterizează întreaga activitate creatoare a oamenilor muncii din patria noastră premergătoare deschiderii marelui forum comunist.

Referindu-se la lucrările sesiunii de comunicări științifice, tovarășul Pantelimon Găvănescu a arătat :

„Această sesiune de comunicări științifice se înscrie, ca de altfel întreaga suită de acțiuni politice și educative desfășurate de Uniunea Tineretului Comunist în această perioadă, în atmosfera de înaltă angajare și responsabilitate patriotică și revoluționară cu care ne pregătim să întîmpinăm marele forum comunist al patriei. De aceea, aniversarea căreia îi este consacrat simpozionul de față ne prilejuiește o emoționantă retrospectivă a neobositei și strălucitoarei activități pe care secretarul general al partidului a desfășurat-o încă din fragedă tinerețe în rîndurile mișcării muncitorești revoluționare din patria noastră pentru slujirea și apărarea intereselor vitale ale clasei muncitoare, a aspirațiilor de progres, de eliberare socială și națională ale întregului popor. Comunicările și intervențiile prezentate au reușit, astfel, să pună în lumină o activitate revoluționară exemplară în decursul căreia s-au format și afirmat excepționalele însușiri de militant și conducător ale tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* și care i-au adus binemeritata dragoste și prețuire ale întregului popor, ale tineretului patriei.

Dacă ar fi să sintetizez ideea de bază ce se desprinde din această sesiune, fără îndoială, tovarăși, ea s-ar putea exprima astfel : întreaga viață și activitate revoluționară a tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU* reprezintă pentru tînăra generație, crescută și educată în anii socialismului, o permanentă și mobilizatoare pildă, idealul suprem de muncă și de viață, prin cutezanța și eroismul fără seamăn cu care, în anii marilor bătălii sociale organizate și conduse de partid, cel care conduce destinul liber al națiunii socialiste, a făcut din cauza clasei muncitoare, a detașamentului său de avangardă, cauza sa supremă, înfruntînd cu curaj și bărbăție prigoana și teroarea, cu încredere nețărmurită în victoria deplină a luptei sale“.

Într-o atmosferă de vibrantă însuflețire și de puternic entuziasm participanții la lucrările acestei sesiuni au adresat o telegramă tovarășului *NICOLAE CEAUȘESCU*, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

Județul Neamț în contextul istoriei României

GHEORGHE MANTA

prim-secretar al Comitetului județean
Neamț al P.C.R.

Pe fondul profundelor mutații ce au loc în toate domeniile vieții materiale și spirituale a popoarelor, edificarea și afirmarea personalității lor distincte, cunoașterea și argumentarea originilor, a unității și continuității, a aportului specific la tezaurul civilizației universale constituie expresia dorinței și voinței tuturor națiunilor de a-și apăra și consolida independența și suveranitatea, de a contribui în condiții de egalitate și echitate la soluționarea marilor probleme ale lumii actuale. În acest context, cercetarea istoriei noastre, demonstrarea științifică a continuității multimilenare a poporului român în spațiul carpato-danubian-pontic capătă o deosebită importanță. Fiecare parte a acestui pământ străbun românesc este purtătoarea dovezilor materiale, ce pun în evidență o neîntreruptă viețuire umană, o nedezmințită continuitate și unitate etnoculturală, o înfloritoare civilizație materială și spirituală.

Astăzi, când poporul nostru își clădește, pe temelii străbune, cu strălucire și trăinicie, civilizația socialistă și comunistă, sub conducerea înțeleaptă și clarvăzătoare a Partidului Comunist Român, a primului cetățean al României contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele țării, ne simțim mândri de a fi continuatorii direcți ai celor care, cu efortul brațelor și al minții, cu vitejie, dragoste de patrie, de adevăr, dreptate și pace au săvârșit marile noastre acte istorice, au apărât glia strămoșească și însăși ființa noastră națională.

Între plaiurile țării, județul Neamț constituie o parte din străvechea vatră de locuire a poporului român, pregnant conectată la scara progresului întregii țări, cu o participare permanentă la făurirea istoriei naționale. Situat în partea centrală a Carpaților Orientali și Podișului Moldovei, cu legături armonioase între zonele montană, subcarpatică și de câmpie, teritoriul județului a oferit condiții de viață de-a lungul tuturor epocilor istorice, mărturiile arheologice ducându-ne în timp cu peste 100 000 ani î.e.n., în paleoliticul superior. Urmele sălașelor și vetrelor, uneltele și armele din silex și rocă locală găsite la Cetățica, Bofu Mic, Bofu

Mare, Dîrţu pe masivul Ceahlău, într-o serie de aşezări pe valea Bistriţei, la Bistricioara şi Bicaz sau la Tibucani, Văleni-Boteşti şi Valea Ursului documentează o largă răspîndire a culturilor paleoliticului şi o neîntreruptă legătură cu grupurile umane din bazinul Siretului şi al Prutului. Perioada de tranziţie de la paleolitic la neolitic, deosebit de importantă mai ales prin începutul aceluşi proces de însemnătate vitală în evoluţia societăţii umane — domesticirea animalelor şi cultivarea plantelor — este prezentă prin vestigiile aşezărilor descoperite pe masivul Ceahlău, la Podiş şi Poiana „La Scaune“, precum şi pe Valea Bistriţei, la Poiana Crieşului¹.

Ca urmare a unor minunate condiţii de relief, care au oferit locuri apărute natural, propice cultivării plantelor şi creşterii animalelor, aceste meleaguri au adăpostit un număr impresionant de mare de aşezări în epoca neoliticului². Presărate în văile apelor şi pe boturile de deal, aşezările neolitice se întîlnesc pe întreg cuprinsul judeţului. Săpăturile arheologice au pus în relief un proces ascendent, de la cele mai vechi manifestări neolitice — descoperite la Văratec, Bîrgăoani, Negreşti-Dobeni, Giumăzeşti, la neoliticul ceramicii liniare şi apoi la cele care au fost date la iveală la Traian — Dealul Viei şi Dealul Fîntînilor, Tîrpeşti, Ghigoieşti, Talpa, Ghelăieşti, Davideni, Frumuşica, Văleni, Calu, Izvoare, ce au pus bazele strălucitei civilizaţii neolitice Cucuteni, deosebit de bine reprezentată pe meleagurile noastre. Varietatea formelor ceramice, stilistica motivelor decorative spiralo-meandrice pictate, reprezentările plastice antropomorfe şi zoomorfe cu un înalt grad de stilizare şi abstractizare, aşezările fortificate, toate reflectă bogata viaţă economică şi spirituală a locuitorilor. Dintre vestigiile cu caracter de unicat date la iveală de săpăturile arheologice, amintim frumosul vas de la Izvoare şi celebra „Horă de la Frumuşica“, ce reprezintă şase siluete umane prinse în iureşul dansului, aşa cum şi astăzi feciorii şi fetele satelor noastre se prind în zilele de sărbătoare.

Progresele economice înregistrate sînt vădite şi pe aceste meleaguri prin trecerea la cultura bronzului în mileniul II î.e.n., perioadă în care înfloresc civilizaţia traco-getică. Vestigiile date la iveală la Ciritei, Tibucani, Războieni, Dragomireşti, Văleni, Ruginoasa, Şerbeşti atestă prezenţa pe aceste meleaguri a unor locuitori statornici, practicînd agricultura, creşterea animalelor şi meşteşugurilor³. Odată cu răspîndirea şi dezvoltarea metalurgiei fierului s-au realizat paşi însemnaţi înainte în toate domeniile activităţii şi organizării sociale. Cercetările efectuate de colectivul Muzeului de istorie din Piatra Neamţ la Podoleni, Calu-Piatra Şoimului, Săveşti, Borleşti, Rădeni, Ghindăoani, Petricani, Tibucani, Davideni, Ghelăieşti dezvăluie evoluţia civilizaţiei geto-dacilor în secolele IX-I î.e.n. pe teritoriul judeţului. Ele ilustrează caracterul original al acestei civilizaţii, bogăţia materială, puterea economică şi militară a geto-dacilor, nivelul înalt al organizării lor sociale şi politice, raporturile lor cu vecinii şi cu alte civilizaţii mai îndepărtate, luptele purtate pentru apărarea acestor pămîni-

¹ C. S. Nicolăescu-Plopşor, *Şantierul arheologic Bicaz*, în „Materiale şi cercetări arheologice“, VII, 1961, p. 37 şi urm.; Şt. Cucos, *Săpăturile arheologice din judeţul Neamţ*, în „Memoria Antiquitatis“, I, 1969, p. 416; IV—V, 1972—1973, p. 304.

² H. Dumitrescu, *Şantierul arheologic Traian*, în „Materiale şi cercetări arheologice“, III, 1957, p. 115 şi urm. şi VII, 1961, p. 91 şi urm.; R. Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936—1938*, Bucureşti, 1957, p. 165; Silvia Marinescu-Bîlcu, *Unele probleme ale neoliticului moldovean în lumina săpăturilor de la Tîrpeşti*, „Studii şi cercetări de istorie veche“, 19, nr. 3/1968, p. 396 şi urm.; Idem, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, Bucureşti, 1974.

³ V. Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de istorie din Roman în zona riurilor Siret şi Moldova*, în „Carpica“, 1968, p. 117 şi urm.

turi împotriva invaziei bastarnilor. Toate acestea au creat condițiile obiective înscriserii teritoriului județului Neamț ca o parte organică a statului dac centralizat și independent de sub conducerea regelui Burebista.

După cum se știe, în secolele I î.e.n. — I e.n., civilizația dacică atinge maxima sa dezvoltare. Aceasta este și perioada cea mai înfloritoare a importantului centru economic, militar și politic de la Piatra Neamț. Cetățile dacice de la Piatra Șoimului, Cozla-Piatra Neamț și mai ales Bitca Doamnei, cu zidurile și sanctuarele lor de piatră, susțin și confirmă în mod grăitor ipotezele după care pe aceste locuri ar fi existat Petrodava, pomenită de geograful antic Ptolemeu⁴. Cetățile dacice de la Piatra Neamț, reunite în complexul anticei Petrodava, prezintă numeroase similitudini cu cetățile din Munții Orăștiei, dovadă a unității civilizației geto-dacice în spațiul carpato-danubian-pontic⁵. Readucerea în actualitate, în anul sărbătoririi a 2050 de ani de la constituirea primului stat dac centralizat și independent, a vechii așezări Petrodava, a cărei existență bimilenară va fi sărbătorită în luna mai 1980, constituie un omagiu adus luptei străbunilor pentru unitate și independență, un act de mare însemnătate politică și istorică. Dealtfel, unii istorici localizează în zona subcarpatică a Neamțului citadela regelui geto-dac Dicomēs. Plutarh menționează că Marc Antonius în luptele sale cu Octavianus Augustus, înaintea bătăliei de la Actium din anul 31 î.e.n., a încercat să se alieze cu Dicomēs. Acest fapt atestă, o dată în plus, nu numai forța și prestigiul acestui rege dac, ci și o intensă locuire cu o înaltă civilizație dacică în această parte a Moldovei, probată și de cercetările arheologice⁶. Sfârșitul fortificațiilor dacice din județul nostru se află în legătură cu participarea dacilor de pe aceste meleaguri la bătăliile duse sub conducerea vestitului rege Decebal împotriva Imperiului roman cotropitor.

În timpul ocupației romane asupra unei părți a Daciei, secolele II—III e.n., dacii liberi din părțile Neamțului — carpii — și-au continuat viața pe pământul strămoșesc în formele tradiționale. Stau măturie așezările și necropolele deosebit de dese, dintre care amintim pe cele de la Văleni, Săbăoani, Lutărie, Dărmănești, factura ceramicii, ritul de înmormântare, care demonstrează o continuitate etnică și de locuire nezdrunctată. În același timp, ei au constituit o forță importantă de luptă a poporului dac împotriva cotropitorilor, care se intensifică cu putere în secolul III. Pentru luptele purtate cu carpii în anul 245, împăratul Filip Arabul a luat, împreună cu fiul său, titlul de „Carpicus“; de asemenea o inscripție găsită la Apulum pomeneste de un roman care a fost eliberat din mâinile carpile⁷.

În epoca istorică ce a urmat, stăpînii și truditorii pămînturilor Neamțului și-au continuat neabătut munca, și-au apărât ființa proprie, vatra străbună. Sînt sugestive monumentele arheologice descoperite la Izvoare și Văleni — Piatra Neamț, Doina (comuna Girov), Mănioaia (comuna Costișa), Davideni (comuna Tibucani), Brășăuți (comuna Dumbrava Roșie), care ne dezvăluie, de-a lungul mileniului I, nivelul ridicat de civilizație

⁴ Marin Popescu-Spineni, *România în izvoare geografice și cartografice*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 41.

⁵ N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, Editura „Meridiane“, București, 1969.

⁶ Maria Chițescu, *Unele aspecte ale relațiilor dintre Dicomēs și Marcus Antonius în lumina descoperirilor numismatice*, în „Studii și cercetări de istorie veche“, XIX, nr. 4/1968, p. 655—664.

⁷ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 1, Editura științifică, București, 1974, p. 117.

materială și organizare socială a strămoșilor, elementele culturii lor spirituale, definită prin adoptarea creștinismului, legăturile lor cu lumea bizantină, ceea ce le-a permis românilor să reziste cu succes în fața vicisitudinilor provocate de invaziile succesive ale populațiilor migratoare⁸. O însemnătate deosebită o au descoperirile de la Bîlca Doamnei — Piatra Neamț. Aici, peste antica Petrodava s-a ridicat, în secolele XII—XIII, un important centru economic, politic și militar. S-au descoperit numeroase unelte agricole și meșteșugărești, arme și piese de harnașament, obiecte de podoba. Cercetările multidisciplinare au stabilit că, în jurul anului 1200, exista aici o comunitate de agricultori și meșteșugari, bine organizată economic, social și militar, cu un însemnat rol de apărare al zonei, constituind, foarte probabil, nucleul unei formațiuni prestatale românești. Pe aceste temeuri, județul Neamț s-a încadrat firesc în statul românesc independent al Moldovei întemeiat la mijlocul veacului al XIV-lea.

Dezvoltarea așezărilor rurale, precum și a primelor centre urbane medievale — Țirgu-Neamț, Roman și Piatra lui Crăciun, menționate în izvoarele de la sfîrșitul secolului al XIV-lea printre cele mai importante orașe ale Moldovei — au făcut ca aceste meleaguri să dețină un rol din ce în ce mai important atît în dezvoltarea economică și culturală, cît și în lupta pentru apărarea și consolidarea independenței statului românesc. Pe aceste locuri, la sfîrșitul secolului al XIV-lea, Petru I Mușat a ridicat Cetatea Neamț, pavază de nădejde în fața dușmanilor. La confluența Moldovei cu Siretul se dezvoltă rapid ca așezare și apoi ca centru administrativ Romanul. Aici se ridică una dintre primele fortificații din zonă — cetatea veche a Romanului — atestată documentar la 30 martie 1392, dar mai veche decît voievodatul omonim —, care va cunoaște o continuă dezvoltare⁹. Descoperirile numismatice din vremea lui Iliș, fiul lui Alexandru cel Bun, precum și faptul că Ștefan cel Mare va ridica aici Cetatea Nouă de la Gîdinți, fortificație impunătoare cu ziduri, turnuri și șanț de apărare pavat, ilustrează rolul important al așezării în contextul sistemului defensiv al Moldovei, ca un important bastion pe valea Siretului în calea oricărui dușman care ar fi încercat să înainteze spre cetatea de scaun¹⁰.

În a doua jumătate a secolului al XV-lea, domnitorul Ștefan cel Mare ridică la Piatra o curte domnească, atestată documentar la 20 aprilie 1491. Cercetările efectuate au precizat așezarea Țirgului feudal, traseul zidului de incintă al curții domnești și ruinele acesteia, ducînd la concluzia că pe locul actualului oraș Piatra Neamț a existat o așezare încă de la sfîrșitul secolului al XIII-lea, care s-a dezvoltat curînd ca un important centru urban, cu un rol de seamă în sistemul politico-administrativ al Moldovei¹¹.

⁸ I. Mitrea, *Contribuții la cunoașterea populației locale dintre Carpați și Siret în secolele V și VI e.n.*, în „*Memoria Antiquitatis*”, II, 1970, p. 345—369; D. Monah, *Așezarea prefeudală de la Brășăuți*, în *Loc. cit.*, p. 371—387.

⁹ *Documente privind istoria României, veacul XIV-XV*, A. Moldova, vol. I (1384—1475), Editura Academiei R.P.R., București, 1954, p. 2—3.

¹⁰ D. Hordilă, *Opt monede de la Iliș*, în „*Carpica*”, II, 1969, p. 325 și urm.; L. Chișescu, *Principalele rezultate istorice ale cercetărilor arheologice din cetatea medievală de la Gîdinți*, în „*Studii și cercetări de istorie veche*”, XVII, nr. 2/1966, p. 407 și urm.

¹¹ L. Dimaschi, *Curtea și biserica domnească din Piatra Neamț*, București, 1969, p. 9; E. Neamțu, *Date istorice și arheologice cu privire la Curtea domnească din Piatra Neamț*, în „*Memoria Antiquitatis*”, I, 1969, p. 215.

Eroică și dîrză a fost participarea locuitorilor de pe meleagurile județului Neamț la lupta pentru apărarea pămînturilor străbune împotriva cötropitorilor. În 1395, la Hindău, azi Ghindăoani, românii conduși de Ștefan I au pus capăt tendințelor expansioniste ale lui Sigismund de Luxemburg, provocînd o grea înfrîngere armatei feudalilor unguri. În anul 1476, atunci cînd un imens puhoi otoman, avînd în frunte pe însuși Mahomed al II-lea, s-a năpustit asupra Moldovei, pentru a șterge rușinea înfrîngerii catastrofale de la Vaslui și a îneca în sînge dorința de libertate a românilor, Cetatea Neamțului, la fel ca și cetatea de scaun, Suceava, a rezistat cu succes, zdrobind sub zidurile sale trufia și fama cuceritorului Constantinopolului. Obosită, înfometată, dar mai ales hărțuită din toate părțile, armata cötropitoare a fost nevoită să se retragă în dezordine, ceea ce a constituit o grea înfrîngere pentru otomani și o strălucită victorie a oștenilor lui Ștefan cel Mare. În amintirea bătăliei de la Războieni — Valea Albă, loc ce se află în apropiere de Cetatea Neamțului, marele voievod a ridicat un monument cu osemintele celor căzuți în luptele din vara anului 1476, în fapt primul mausoleu al românilor căzuți în lupta pentru independența și suveranitatea țării.

Izvoarele istorice fac dovada că în tot cursul orînduirii feudale, județul Neamț a cunoscut o intensă viață economică, socială și culturală. Domnitorii Moldovei au ridicat pe aceste locuri importante monumente arhitectonice, laice sau de cult. Dintre acestea, un loc de frunte l-a ocupat Mănăstirea Neamț, cel mai important focar de cultură și artă al Moldovei Medievale. Ea a devenit de timpuriu un centru de caligrafi și miniaturisti, unde au văzut lumina celebre lucrări de literatură românească veche, între care amintim splendidul „Tetraevangheliar“ cu miniaturi, copiat în anul 1429 pentru voievodul Alexandru cel Bun de către vestitul Gavril Uric și păstrat în prezent la Biblioteca Bodleiană din Oxford. De aceste locuri este legată și introducerea tiparului în Moldova ca și dezvoltarea unei adevărate școli de tipografie, care a dat la iveală lucrări de certă valoare, apreciate atît în țară cît și peste hotare. În acest fel, numeroasele așezăminte monahale din perioada feudală au constituit și importante centre de cultură românească, în cadrul cărora s-a dezvoltat și pictura, broderia artistică, arta țesutului și cusutului, a sculpturii în lemn și piatră.

De-a lungul acestei evoluții se constată o continuă lărgire a relațiilor economice și politice ale Moldovei cu Țara Românească și Transilvania, în cadrul cărora văile Bistriței și Siretului au constituit vaduri prielnice de legătură ale ținutului Neamț cu celelalte zone ale țării. Aceste legături nu s-au redus numai la simple schimburi comerciale, ci au mers în profunzime, ilustrînd dezvoltarea conștiinței unității tuturor românilor, ideeforță care s-a cimentat în luptele comune pentru apărarea pămîntului străbun. Expresia cea mai puternică a acestor năzuințe a reprezentat-o marele act al unirii țărilor române făptuit de Mihai Viteazul. Oștile acestuia au fost primite cu bucurie de locuitorii ținutului Neamț, iar puternica cetate de pe dealul Plăeșu și-a deschis porțile primindu-l în triumf pe unificatorul și conducătorul luptei tuturor românilor pentru unitate și neatințare. Meleagurile Neamțului au resimțit, ca și alte zone ale țării, consecințele dureroase ale disputei de interese a marilor puteri vizînd țările române, ele constituind deseori teatrul confruntărilor ruso-austro-turce. Urmașii plăeșilor lui Ștefan cel Mare s-au aflat permanent în primele rînduri ale celor care s-au ridicat la lupta pentru libertate națională și socială. Documentele relevă numeroase ridicări ale țărănimii împo-

triva exploatării sociale, precum și participarea entuziastă a aceleiași țărâ-nimi la lupta împotriva asupririi străine, așa cum au făcut-o în timpul domniei lui Dimitrie Cantemir.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul secolu-lui XIX, ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, a adâncirii divi-ziunii sociale a muncii, producția de mărfuri și procesul de transformare a acesteia în producție capitalistă înregistrează o creștere simțitoare și pe meleagurile județului nostru. În catagrafiile vremii se găsesc numeroase referiri la ocupațiile locuitorilor, care se diferențiau după condițiile locale. În zona montană „sînt locuri îndemînatice pentru vite”, în regiunea sub-carpatică și pe valea Siretului „pentru lucrul pămîntului”. Pentru satele cu păduri, o ocupație importantă era „tăierea de cherestea pe la herăs-traie și prin păduri”, „facerea de cherestea și scînduri de tot soiul, rotării, drănițării, butnării”. Existau foarte multe joagăre (fierăstraie) acționate de apă. Aceasta a făcut ca, de la mijlocul secolului al XIX-lea, principala sursă de venituri a locuitorilor de pe valea Bistriței să devină munca în exploatările forestiere. O altă îndeletnicire importantă a locuitorilor de la munte o constituia producerea textilelor țărănești, legată mai ales de creș-terea ovinelor. Existau foarte multe pive, steze și dîrste, acționate de apele Bistriței sau afluenții rezezi ai acesteia. Se prelucrau țesături de casă, ca sumane, cergi etc.

În cadrul dezvoltării industriei din această parte a țării, constatăm, la 1841, o primă fabrică construită de Gh. Asachi la Văleni-Vînătorii Pie-trii. După cinci ani, fabrica funcționa cu ajutorul a 9 specialiști străini și a 22 de calfe din rîndul localnicilor. În anul 1845, la Tîrgu Neamț se aflau 59 de meșteri sumănari, iar în 1855 se menționau case care produceau sute de mii de coți de suman numai cu ajutorul unor unelte rudimentare. „Aba-geria și lucrarea sumanelor bărbătești, scria N. Arcadian, pare a crea pentru această parte a țării, venituri importante și zecile de mii de su-mane ce sînt răspîndite anual pe piețele Moldovei reprezintă o bogăție națională”¹². În anul 1853, la Blebea, în apropierea orașului Tîrgu Neamț, Mihail Kogălniceanu a pus bazele unei fabrici pentru producția de pos-tav, care folosea inițial forța riurilor, iar mai apoi forța mecanică a unei mașini cu vaporii de 24 c.p. Astfel, s-a înființat prima fabrică de lînă in-tegrată din țară cu un proces tehnologic înaintat. Fabrica dispunea de 120 de lucrători în cea mai mare parte de origine română. După 26 de ani, colonelul E. Alcaz, noul proprietar al fabricii, a demontat-o și reînstatat-o la Buhuși, pe malul Bistriței, unde se află marea fabrică de azi¹³. La Tîrgu Neamț, în 1852, s-au pus bazele unei manufacturi de textile, iar la Tar-cău, în 1857, inginerul Carol Mihalic de Hodocin a înființat o fabrică de praf de pușcă. În aceeași perioadă se constată și un spor al populației, în-deosebi în orașele Piatra Neamț, Tîrgu Neamț și Roman, datorită, în prin-cipal, dezvoltării unor activități industriale de tip capitalist.

În veacul al XIX-lea, lupta poporului român pentru libertate socială și națională, pentru neatîrnare, se intensifică. La desfășurarea acestui amplu proces revoluționar, care a pus bazele României moderne, și-au adus o contribuție de seamă și locuitorii Neamțului.

Astfel, populația acestor meleaguri a fost implicată nemijlocit în desfășurarea evenimentelor din anul 1821, ultimul act al rezistenței ete-

¹² N. Arcadian, *Industrializarea României*, București, 1935, p. 98.

¹³ C. Botez și colab., *Platforma industrială Săvinești și împrejurimile*, Piatra Neamț, 1974, p. 115.

riste consumându-se la Secu în județul nostru. În timpul revoluției române de la 1848, după declanșarea represiunii din martie în Moldova, țărănimea din Neamț a manifestat un spirit combativ, revoluționar, ridicându-se la luptă împotriva rînduielilor feudale. Locuitorii din Bozieni și-au exprimat în mod deschis nădejdea, „că ei n-ar avea mai mult a face boierescu, ci a se îngriji numai de lucrul lor“. Pe moșia Zlătari, răzeșii „după invitarea șătrarului Manolache Juverdeanu, au sărit cu bunt asupra asesorului judecătoriesei“¹⁴. Clocotul ce cuprinsese satele Moldovei și se manifesta cu putere și în ținuturile Neamțului, îl exprima un contemporan, care scria : „Un duh de revoltă, de nesupunere și de anarhie se înfățișează, cel puțin în parte, între locuitori și mai virtos între răzeși ! o idee... că ar fi sosit timpul cînd să se ridice în contra proprietarilor, să împartă moșiile sau cel puțin să încalce proprietățile lor“¹⁵.

Actul Unirii Principatelor din anul 1859 a fost primit cu entuziasm de către locuitorii acestor meleaguri. Peste tot locul s-a întins și s-a cîntat Hora Unirii. Din Piatra Neamț și Roman, ca și dintr-un mare număr de sate au fost trimise domnitorului Alexandru Ioan Cuza scrisori în care, pe lângă felicitările și urările de nobile împliniri, se exprima dorința de înnoire, speranța într-o viață mai bună și mai dreaptă, în dobîndirea independenței naționale.

Unirea de la 1859, impusă de forța poporului român, a ridicat pe o treaptă superioară lupta pentru făurirea statului național unitar și neațîrnat, mișcarea revoluționară a maselor muncitoare pentru drepturi și libertăți sociale. În acest context, locuitorii județului nostru, alături de întregul popor, au înscris o contribuție de preț în cronica războiului pentru cucerirea independenței depline din anii 1877—1878. Însuflețiți de o fierbinte dragoste de patrie, un mare număr de tineri s-au înrolat ca voluntari și au plecat în prima linie a bătăliei. Regimentele 2 și 8 de linie, Regimentele 15 dorobanți Piatra Neamț și 14 dorobanți Roman, formate în majoritate din tineri de pe văile Bistriței, Moldovei și Siretului, s-au distins prin actele de vitejie și eroism pe cîmpurile de luptă.

Începînd cu data de 17 iulie 1878, Regimentul 14 dorobanți Roman, împreună cu alte trei unități de linie și călărași, trec Dunărea, cu misiunea de a ocupa Nicopole, și de a-și deschide drum spre Plevna. Înainte de a ajunge aici, dorobanții de pe valea Siretului s-au luptat cu bărbăție la Grivița I, fiind prima unitate care, la 30 august 1877, a intrat în această redută, lăsînd pe cîmpurile de luptă un mare număr de ostași¹⁶. Un batalion din Regimentul 15 dorobanți Piatra Neamț a participat la cele mai crîncene înclăștări cu dușmanul, în bătăliile de la Grivița II și Rahova. În crîncenul asalt asupra redutei Grivița II din 6 decembrie 1877, din cei 1 000 de dorobanți ai batalionului, peste 800 au căzut morți sau răniți. Pentru bravura lor, ostașii batalionului maiorului Nicolae Ion au primit opt ordine „Steaua României“ și 24 de medalii „Virtutea militară“, iar toți ofițerii au fost decorați cu „Virtutea militară“¹⁷. Apreciînd faptele de vitejie ale ostașilor Regimentului 15 dorobanți, generalul Cernat a declarat,

¹⁴ C. Căzănișteanu, D. Berindei, M. Florescu, V. Niculae, *Revoluția română din 1848*, Editura politică, București, 1969, p. 218.

¹⁵ *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 319.

¹⁶ *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878* (coordonator Ion Popescu-Puțuri), Editura politică, București, 1979, p. 92—93.

¹⁷ *Ibidem*, p. 101.

prin ordinul de zi al Marelui Cartier General al armatei române, că acesta „a dat probe de curaj și bravură“, pilda sa trebuind „să servească de exemplu, atât trupelor care au participat cu dînsul la luptă, cît și pentru cele ce în viitor vor fi chemate a lupta“¹⁸.

În același timp, masele populare din ținuturile Neamțului au răspuns cu însuflețire la acțiunea declanșată pe plan național în vederea susținerii frontului. Nu a existat practic vreo așezare care să nu fi contribuit prin muncă, bani sau ofrande la războiul neațîrnării. S-au înființat și au funcționat numeroase comitete și societăți pentru colectarea de fonduri, pentru cumpărarea de arme. „Bravura valoroasei noastre armate — se arăta în apelul Comitetului din Tîrgu Neamț din 12 septembrie 1877 — a pus în uimire chiar și pe străini. Soldații români luptă cu vitejie pentru apărarea patriei noastre, dar pentru a fi total superiori... ne cer arme. Să le dăm, căci cu acestea ei ne apără averea noastră, căminele noastre... Sperăm că scopul ce-l urmărim va avea un viu răsunet în inimile noastre de români patrioți, mai cu seamă că resursele statului român nu sînt de ajuns pentru toate împrejurările grave ce întîmpinăm în supreme momente“. Starea de spirit a oamenilor din această parte a țării, totala lor dăruire pentru cauza independenței naționale rezultă și din numeroasele însemnări păstrate peste timp dintre care menționăm scrisoarea emoționantă a Anei Bostan din Piatra Neamț găsită într-un pachet trimis pe front : „Vă trimit acest pachet fiind pătrunsă de durerea suferinzelor noștri, frați soldați români, care, pentru independența și gloria scumpei noastre țări... vă dați viața“.

O activitate deosebită au desfășurat femeile. La Roman, Tîrgu Neamț, Piatra Neamț s-au constituit comitete feminine pentru ajutorarea armatei și a ostașilor români răniți. Numai în luna iunie 1877, Comitetul femeilor din Roman a strîns 1 200 lei, iar cel din Tîrgu Neamț 6 244 lei, sume care au fost donate pentru organizarea și dotarea unei ambulanțe sanitare care avea să fie trimisă pe front. O deosebită grijă a fost consacrată răniților. La Roman, de pildă, au funcționat trei spitale militare, înzestrate de locuitori cu păaturi, perne, lenjerie, veselă, scamă, pînză pentru pansamente, în timp ce țărani din satele vecine — Todireni, Pincești, Stănița, Dagița le-au asigurat răniților încălzirea și întreținerea, efectuînd transporturi de lemne și alimente¹⁹.

Cucerirea independenței de stat depline a dat un puternic impuls evoluției moderne, pe plan economic, social și politic a României. În acest cadru, pe teritoriul de astăzi al județului constatăm că are loc o dezvoltare a întreprinderilor industriale, dar într-un ritm și proporție insuficiente, și cu precădere cele care valorificau bogățiile forestiere existente. Iau astfel ființă Fabrica „Bistrița“ din Piatra Neamț (1877), fabrica de mucava, azi „Comuna din Paris“ (1908), fabricile de mucava de la Pingărați (1901) și Piatra Neamț (1908), Fabrica de cherestea „Albina“ de la Tarcău (1914) ș.a. La Roman, cu sprijinul capitalului străin, se pun, în 1900, bazele unei fabrici de zahăr. Mai existau mici întreprinderi de produse agroalimentare (uleiuri vegetale, bere, mori), textile (îndeosebi sumane), la Tîrgu Neamț și Roman, la care se adăugau numeroasele gateri și puncte de exploatare a lemnului de pe întreaga vale a Bistriței. Dezvoltarea economică a văii Bistriței, în general, și a industriei forestiere, în special, a fost legată și de

¹⁸ *Războiul pentru independență națională. 1877—1878. Documente militare*, Editura militară, București, p. 389.

¹⁹ Arh. st. Piatra Neamț, fond Spitalul Roman, dosar 1/1878, fila 13.

existența Domeniilor coroanei, care ocupau în această zonă mari terenuri împădurite. În perioada 1886—1903 s-au înființat pe teritoriul județului Neamț 46 de fabrici noi²⁰. Dealtfel, din cele 196 de întreprinderi mari existente în anii 1901—1902 în întreaga Moldovă, 37 erau concentrate în Neamț, care, pînă la primul război mondial, a cunoscut o mai accentuată dezvoltare comparativ cu alte județe din această parte a țării.

Ca o consecință directă și firească a dezvoltării noilor relații de producție capitaliste, s-a intensificat procesul de creștere și afirmare a clasei muncitoare. Dacă în 1860, în întreprinderile fostelor județe Neamț și Roman erau 2 813 lucrători, în 1918, numai în Piatra Neamț erau peste 5 000 lucrători. La toate acestea trebuie adăugat numărul mare al plutașilor, care lucrau pe râurile ce străbat meleagurile Neamțului²¹.

Creșterea rîndurilor proletariatului, răspîndirea ideilor socialismului științific au determinat un proces de organizare politică și profesională a muncitorimii din județul nostru în consens cu afirmarea clasei muncitoare la scară națională. Raportul delegației române la Congresul socialist internațional de la Bruxelles (1891) a remarcat rezultatele fructuoase deținute de propaganda socialistă în această parte a țării, receptivitatea deosebită a maselor față de ideile înnoitoare²². Ca urmare, la alegerile generale parlamentare desfășurate în ianuarie 1888, la Colegiul II al orașului Roman a fost ales primul deputat socialist din istoria mișcării noastre muncitorești — V. G. Morțun, succes care va fi reeditat în octombrie 1888, aprilie 1891, februarie 1892, noiembrie 1895²³. O deosebită activitate a dus organizația socialistă din orașul Roman. Aici au apărut : ziarul „Ciocoiul” (1889), care și-a propus să acționeze pentru „dezrobirea tuturor muncitorilor”²⁴ ; revista „Școala nouă” (1889—1890), prin eforturile tinerilor socialiști G. Ibrăileanu, Panait Mușoiu și Eugen Vaian ; gazeta „Înainte” (1891—1892), care a acționat pentru ca toți asupriții, muncitori, țărani, intelectuali „să se alcătuiască în partid deosebit, *partid al tuturor muncitorilor*”²⁵.

Reprezentanții muncitorimii județului nostru — prin 5 delegați ai Clubului muncitorilor din Roman — au luat parte la Congresul socialist care a pus bazele, în 1893, partidului politic al clasei muncitoare din România. Ei au acționat pentru afirmarea programului său revoluționar, luînd parte la viața partidului, organizînd acțiuni propagandistice în rîndurile maselor de la orașe și sate, lupte greviste, pentru drepturi economice și libertăți democratice²⁶. Pentru anii de la începutul veacului al XX-lea, sînt demne de subliniat rezultatele muncii organizatorice întreprinse, syndicatele lucrătorilor forestieri, ale cizmarilor fiind afiliate la

²⁰ Din istoria formării clasei muncitoare în România pînă la primul război mondial, Editura politică, București, 1959, p. 201.

²¹ C. Prangate, *Presa locală despre orientarea economică a României (1871—1910)*, în „Memoria Antiquitatis”, III, 1971, p. 532.

²² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, Editura politică, București, 1973, p. 727.

²³ Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în confruntările electorale din România de la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „Revista de istorie”, tom. 31, nr. 7/1978, p. 1160—1169.

²⁴ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 581.

²⁵ *Ibidem*, partea a II-a (1889—1900), Editura politică, București, 1964, p. 223.

²⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 49, 211, 225, 324, 485, 548, 677 ; *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 114.

Uniunea lucrătorilor în lemn și mobilă și la Uniunea lucrătorilor în piele, iar tineretul fiind cuprins în Cercul „Tineretului muncitor” din Piatra Neamț²⁷. Organizațiile locale ale partidului clasei muncitoare din Piatra Neamț și Roman au inițiat sărbătorirea Zilei muncii prin manifestații cu participarea a mii de oameni, au luat parte la campaniile politice socialiste pentru legislație a muncii, pentru vot universal și exproprierea totală a marii proprietăți în favoarea țărănimii²⁸.

Însăși structura economică a județului a făcut ca mișcarea muncitorească să acorde o atenție deosebită situației truditorilor pământului, ceea ce a determinat o împletire strânsă a luptei proletariatului cu cea a țărănimii, care și-a afirmat cu putere potențialul revoluționar de care dispunea.

Mișcările țărănești care pot fi constatate și în județul nostru au cunoscut — sub imboldul ideilor socialiste — momente de culme, cum a fost în anul 1888, când țăranii s-au ridicat năvalnic la luptă pentru dreptate socială. Referindu-se la manifestațiile revoluționare ce au avut loc în satele de pe cuprinsul fostelor județe Neamț și Roman — Neagra, Călugăreni, Chilii, Păncești, Stănița ș.a. — un ziar al vremii aprecia că „răscoalele sătești... sînt nediscutabil rezultatul propagandelor socialiste”²⁹.

În anii ce au urmat, apropierea dintre muncitori și țărani cunoaște noi trepte de ascendență, forme înalte de solidaritate militantă, exprimate pregnant în tumultul evenimentelor din primăvara lui '907. Țăranii, înarmați cu furci, topoare au intrat cu forța în primării, au ars contractele de învoieli agricole, au spart hambarele arendașilor și au împărțit cerealele, au cerut să li se dea pământ. Teama de furia răsculaților, care au căutat să pătrundă în orașul Roman, a determinat autoritățile să aducă în zonă, pe lângă trupele existente, regimentele 2 roșiori din București, 7 infanterie din Prahova și 3 Calafat³⁰. La Roznov, țăranii au încercat să ocupe gara pentru a opri pe proprietari să fugă și, totodată, a încerca să împiedice sosirea trupelor. În această direcție, ei au fost sprijiniți — cum se relevă într-un dosar al arhivei Tribunalului din Piatra-Neamț — de lucrătorii din fabricile orașului, precum și de plutașii de pe valea Bistriței. Toate aceste bătălii de clasă au pus în lumină marele potențial revoluționar al țărănimii, au dezvăluit forța solidarității și unității tuturor celor ce muncesc.

În 1916—1918, anii în care România a intrat în bătălia pentru cauza dreaptă a desăvîrșirii statului național, masele largi de pe cuprinsul județului nostru și-au demonstrat prin fapte eroice dragostea fierbinte față de patrie. În luptele pentru eliberarea Transilvaniei, în acțiunile de apărare a pământului străbun în Muntenia, dar, mai ales, în memorabilele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, ostașii unităților din Piatra Neamț, Roman, Tîrgu Neamț s-au distins prin numeroase fapte de viteză. De pildă, Batalionul de vînători de munte Tîrgu Neamț a decis prin acțiunea sa victoria forțelor românești în lupta de la Cireșoia — Tîrgu

²⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, Editura politică, București, 1975, p. 520 ; *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 331, 401—402, 404, 498, 822.

²⁸ Constantin Corbu, *Răscoala țăranilor de la 1848*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 156.

²⁹ *Marea răscoală a țăranilor din 1907* (redactori responsabili A. Oțetea, I. Popescu-Puțuri), Editura Academiei R.S. România, București, 1967, p. 220—239.

³⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 339, 420, 541, 697, 715, 719, 893.

Ocna. Fapte eroice au înscris fiii acestor pământuri pe valea Bistriței la Holda, Cotîrgași și Broșteni, în efortul de stăvilire a trupelor străine invadatoare. Numele celor care și-au dat viața în slujba patriei sînt înscrise pe monumentele ridicate aproape în fiecare localitate a județului. Pe timpul luptelor, în satele și orașele Neamțului a fost încartiruit un număr sporit de trupe românești și găzduiți numeroși refugiați din teritoriile cotoprite, cărora locuitorii le-au pus la dispoziție cele necesare vieții. De asemenea, în ținuturile de la poalele Ceahlăului au fost organizate 40 de unități sanitare, în care au primit îngrijiri peste 5 000 de ostași răniți.

Desăvîrșirea statului național unitar în anul 1918 a marcat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării sale economice, politice și sociale. În anii care au urmat, masele muncitoare din județul Neamț au cunoscut, în condițiile intensificării generale a luptelor proletare, un proces de maturizare politică și ideologică. Își reiau activitatea secțiunile Partidului socialist din Roman, Piatra Neamț și se pun bazele secțiunii din Tîrgu Neamț, ele devenind centre vitale ale mișcării muncitorești din județ. Ca urmare, ia avînt mișcarea de organizare a muncitorilor în sindicate, se intensifică activitatea cercurilor tineretului socialist și a cercurilor de studii care existau pe lângă secțiuni³¹. În acest amplu proces organizatoric și ideologic un loc însemnat l-a ocupat „Piatra socialistă”, organ al secțiunii Partidului socialist și al sindicatelor din Piatra Neamț, care a numărat printre redactori și colaboratori pe Iancu Iliescu, Lazăr Măglașu, Ioan Rosmarin, Elena Filipovici, Mihail Bălineanu. Organizațiile socialiste s-au aflat în fruntea luptei maselor pentru drepturi sociale și libertăți democratice remarcîndu-se, în 1919 : demonstrația de 1 Mai și greva generală din decembrie de la Piatra Neamț, în fruntea căreia s-au aflat Iancu Iliescu, dr. H. Aroneanu, Constantin Ivănuș ; în 1920 : acțiunea lucrătorilor de la C.F.R. din Roman, încadrată grevei generale a muncitorilor de la căile ferate (aprilie), mitingurile și demonstrațiile de la Piatra Neamț împotriva legii pentru „reglementarea conflictelor colective de muncă” (august) și, mai cu seamă, cele din timpul grevei generale a muncitorimii române din toamna aceluiași an³². Pentru a stăvili avîntul revoluționar, autoritățile au operat numeroase arestări și au intentat, după greva generală, procese unor militanți ai clasei muncitoare. Procesul socialiștilor din Piatra Neamț : Gh. Duca, Ioan Marinescu, A. Sartmann, Ioan Socea, Iorgu Zargiu, B. Herșcovici, Moise Moscovici s-a desfășurat, după amînări repetate, după greve ale foamei, în februarie 1921, soldîndu-se cu pedepse grele³³.

Dar nimic nu a putut opri lupta maselor din Neamț, care s-au pronunțat cu tărie pentru desăvîrșirea unificării mișcării revoluționare într-un singur partid la scară națională, prin făurirea Partidului Comunist Român. La marele forum din mai 1921, socialiștii din județul nostru, care au împuternicit să-i reprezinte pe militantul Iancu Iliescu, și-au exprimat

³¹ *Crearea Partidului Comunist Român (mai 1921)* (sub redacția Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac), Editura științifică, București, 1971, p. 185, 187—188, 194.

³² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 271—272, 352—354, 472.

³³ *Greva generală din România — 1920* (coord. Nicolae Goldberger), București, 1970, p. 398—399.

hotărîrea neclintită de a se înrola sub steagul de luptă al comuniștilor români ³⁴.

După desăvîrșirea statului național unitar, județul nostru se dezvoltă din punct de vedere economic, dar, datorită politicii burgheziei, în niște parametri unilaterali, pe care i-am întilnit și în trecut, adică o creștere și modernizare cu precădere a industriei forestiere. Astfel, în anul 1923 existau în județ, exceptînd orașul Piatra Neamț, 44 de fabrici și întreprinderi cu un capital investit de 289 720 088 lei, în care lucrau peste 4 100 muncitori. Numai în plasa Muntele, pe valea Bistriței, funcționau 10 fabrici de cherestea cu 1 517 muncitori ³⁵. În Piatra Neamț, centrul politic și administrativ al județului, numărul fabricilor de cherestea a crescut din 1921 pînă în 1927 de la 7 la 14, în anul 1927 intrînd în funcțiune și o fabrică de celuloză cu peste 400 muncitori. De asemenea aici întilnim întreprinderi textile și alimentare. În Roman, pe lîngă fabrica de zahăr și Arsenalul armatei ființau unități mai mici ale industriei alimentare, ușoară, materialelor de construcții și un însemnat număr de ateliere de tip meșteșugăresc. Nivelul dezvoltării economice este ilustrat de faptul că, în 1930, industria județului dispunea de o forță instalată de 11 712 c.p., ce s-a ridicat, în 1935, la 13 974 c.p.

Momentul de cotitură înregistrat în istoria mișcării noastre muncitorești în mai 1921 s-a vădit și în lupta clasei muncitoare din județul nostru, care, sub conducerea comuniștilor, s-a afirmat ca forță social-politică cea mai combativă, mai consecventă în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, pentru apărarea intereselor maselor largi populare, pentru apărarea independenței și integrității țării.

Organizațiile comuniste din județ, încadrate după ilegalizarea partidului în Regionala Moldova a P.C.R., syndicatele, cercurile Uniunii Tineretului Comunist, secțiile organizațiilor legale de masă îndrumate de partid s-au aflat în fruntea acțiunilor greviste — remarcabile și pe plan național fiind cele ale muncitorilor forestieri din anii 1925—1928 —, pentru apărarea și cucerirea de noi drepturi democratice ³⁶. Alături de ele au activat și organizații ale Partidului social-democrat.

Masele muncitoare nemțene au pus în practică chemarea Partidului Comunist Român de realizare a frontului unic muncitoresc în practica revoluționară. În acest sens trebuie amintit episodul alegerilor comunale din februarie 1926, cînd comuniștii și socialiștii au realizat comitete de front unic pe lîngă organizațiile Blocului Muncitoresc-Țărănesc, care reușește să-și trimită reprezentanți în consiliul comunal al orașului Piatra Neamț ³⁷. De altfel, B.M.Ț. a avut un larg cîmp de activitate pe meleagurile noastre, ce a urmărit unirea în luptă a lucrătorilor din fabrici și de pe ogoare. Numeroasele apeluri care s-au difuzat stau mărturie acestei intense munci de propagandă și organizare. Un manifest din 1928 al Secțiunii Tîrgu Neamț a U.T.C. chema țărănimea să constituie în fiecare sat și comună, „comitete pentru Blocul Muncitoresc-Țărănesc“. Într-un

³⁴ *Crearea Partidului Comunist Român (mai 1921)*, p. 404.

³⁵ Arh. st. București, fond Ministerului Industriei și Comerțului, dosar 25/1923, file 16, 18.

³⁶ M. C. Stănescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1921—1924*, Editura politică, București, 1971, p. 94, 124, 176; *Partidul Comunist Român în viața social-politică a României. 1921—1944*, Editura militară, București, 1971, p. 74.

³⁷ *Partidul Comunist Român în viața social-politică a României. 1921—1944*, p. 65—66.

document al B.M.Ț. din Neamț lansat în același an și intitulat : „Către muncitori și țărani, către tineretul muncitoresc și țărănesc“, se pune în lumină necesitatea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, relevându-se că, „numai prin lupta hotărâtă în unire cu muncitorii de la orașe și sub conducerea Partidului Comunist veți scăpa de nevoi și veți căpăta pământ deajuns“. Într-un alt manifest al B.M.Ț., difuzat la Piatra Neamț la începutul anului 1929, se spunea : „Tovarăși țărani și muncitori ! S-au schimbat stăpînii, dar au rămas și birurile grele și jandarmii... și muncă grea fără puțință de apărare. Nici un partid politic din cîte avem acum, în afară de Partidul Comunist, nu apără drepturile țăranilor și muncitorilor. Numai singuri, țăranii și muncitorii, uniți împreună vor putea să-și apere interesele, prin Blocul Muncitoresc-Țărănesc“³⁸.

Anii crizei economice au fost ani de puternice încețări de clasă și în județul Neamț, care au antrenat, alături de muncitori, pături mijlocii ale populației, intelectuali, funcționari, șomeri, pensionari etc. În timpul luptelor împotriva curbelor de sacrificiu, a concedierilor, pentru desființarea stării de asediu, pentru condiții omențești de muncă și viață, ideea valoroasă a frontului unic muncitoresc își va vădi în mod plener virtuțile³⁹. Astfel, 1 Mai 1929 s-a constituit în zi de luptă, masele proletare de pe valea Bistriței și din Piatra Neamț demonstrînd pentru drepturi economice, pentru restabilirea libertăților constituționale, pentru adoptarea unor măsuri eficace împotriva șomajului. Reducerile de salarii și concedierile masive efectuate la toate întreprinderile din județ au declanșat un șir de greve, fapt ce l-a determinat pe ministrul de interne Al. Vaida-Voevod să ordone, la sfîrșitul lunii iulie 1929, comandamentului Legiunii de jandarmi Neamț luarea celor mai severe măsuri de stabilire a întrunirilor muncitorești inițiate de comuniști. În lunile ianuarie și februarie 1933, mii de cetățeni de diferite profesii au ieșit pe străzile orașului Piatra Neamț scandînd lozinci și purtînd pancarte pe care erau înscrise cererile : reducerea impozitelor, desființarea stării de asediu, sporirea salariilor.

Detășamentul proletar nemțean și-a dovedit prin fapte solidaritatea militantă cu lupta celorlalte mase muncitoare din țară. În momentul în care vestea reprimării luptelor de la Atelierele „Grivița“ a ajuns la Piatra Neamț, organizația locală a P.C.R. a dat indicații organizațiilor de partid din fabrici să convoace întruniri de solidaritate cu feroviarii bucureșteni. Ca urmare, în zilele de după 16 februarie, la „Eichler“, Fabrica de mucava și în alte întreprinderi, s-au ținut întruniri în cadrul cărora muncitorii au trimis salutul proletar tovarășilor de la „Grivița“. Printre organizatorii acestor acțiuni s-au aflat : Ion Căciuleanu, Ion Lascăr, Iancu Iliescu, Constantin Surugiu, Iancu Aronovici ș.a. Din inițiativa Comitetului județean de partid au luat ființă comitete de acțiune pentru apărarea ceferiștilor, din care au făcut parte comuniști, social-democrați, socialiști, membri ai sindicatelor și uteciști, care au organizat întruniri, au adresat proteste Curții superioare de justiție militară.

³⁸ I. Vatamanu, I. Marin, *Documente privind activitatea Blocului Muncitoresc-Țărănesc din județul Neamț și a Secțiunii Tîrgu Neamț a Uniunii Tineretului Comunist*, în „Memoria Antiquitatis“, III, 1971, p. 557—560.

³⁹ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști* (redactor responsabil Ion Popescu-Puțuri), Editura politică, București, 1971, p. 312, 371—372, 488 ; I. Marin, *Unele aspecte ale luptei muncitorilor forestieri din județul Neamț în timpul crizei economice 1929—1933*, în „Memoria Antiquitatis“, I, 1969, p. 395—396.

În anii ce au urmat, sub conducerea Partidului comunist, masele muncitoare de la orașe și sate, forțele revoluționare, democratice și progresiste de pe meleagurile nemțene, la fel cu întregul popor, s-au ridicat împotriva pericolului fascist și a războiului, și-au manifestat profundul atașament la cauza apărării cu orice preț a fruntariilor amenințate. La începutul anului 1934, în județul nostru s-a format Comitetul local anti-fascist. Datorită activității uteciștilor, tineretul nemțean a sabotat, în anii 1934—1935, întrunirile legionare. Rapoarte ale autorităților evidențiază ampla activitate desfășurată de comuniști prin diferite modalități — răspîndirea de manifeste, organizarea de serbări cîmpenești, întruniri, serate — împotriva fascismului intern și extern. Dictatul nedrept de la Viena din august 1940 a determinat și în Neamț, ca în întreaga țară, un vehement protest al maselor împotriva odiosului act cotropitor. La Piatra Neamț, Roman au avut loc mitinguri și demonstrații de stradă prin care s-a protestat împotriva „tîlhărescului act“, iar prin telegrame și scrisori adresate prefecturii județului s-a cerut guvernului luarea celor „mai urgente măsuri, pentru redobîndirea teritoriului furat“⁴⁰.

În condițiile dictaturii militaro-fasciste și ale războiului hitlerist, clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea progresistă din județul Neamț, la chemarea și sub conducerea comuniștilor, s-au ridicat împotriva regimului politic antonescian, a cotropitorilor hitleriști și a războiului nedrept, lupta lor integrîndu-se organic în larga mișcare de rezistență din România. La Piatra Neamț, Tîrgu Neamț, Roman s-au organizat variate acțiuni, începînd cu tipărirea de manifeste, continuînd cu sabotaje economice și constituirea formațiunilor de luptă patriotică. O formă importantă a rezistenței împotriva războiului și a fascismului a constituit-o încetarea parțială sau totală a lucrului. Edificatoare în acest sens sînt acțiunile muncitorilor de la fabricile „Moldova“, „Bistrița“, „Carpați“, „Eichler“, „Mucava“ și „Celuloza“ din Piatra Neamț, care, prin încetarea lucrului, au împiedicat aprovizionarea frontului. În alte locuri, muncitorii au incendiat instalațiile și obiectivele economice ce produceau pentru război, așa cum s-a petrecut la „Moara țărănească“ din Piatra Neamț și magazia fabricii „Eichler“ în noaptea de 3 iulie 1942; au produs, în anii 1943—1944, explozii la Arsenalul armatei din Roman și au distrus instalații ale fabricilor forestiere din județ. S-au organizat acțiuni de sabotare a liniilor de comunicații, de distrugere a căilor ferate și a garniturilor ce transportau armament. Demne de menționat sînt faptele curajoase ale patrioților care au reușit, în septembrie 1941, să deraieze un tren militar pe linia Buhăești—Negrești—Roman, iar în noaptea de 21 august 1942 să taie cablul telefonic german pe linia Bacău—Roman—Iasi. Țăranii din aceste ținuturi și-au manifestat dezaprobarea și opoziția față de război și dictatura militară, prin neexecutarea muncilor agricole, refuzul de a se prezenta la concentrările militare — cum au procedat locuitorii din Roznov, Podoleni, Girov, Gîrcina etc. Rapoarte ale poliției menționau că, „pădurile de pe Cernegura, Cozla mișunau de dezertori“, care, pe vremea rea „erau adăpostiți de cetățenii din cartierele orașului Piatra Neamț. De asemenea, la indicația Partidului comunist s-au format grupe de partizani, care au acționat în jurul comunelor Brusturi,

Hangu, Borca, Călugăreni, Buhalnița ș.a., contribuind la deșeurile planurilor hitleriste de construire a unei linii de apărare în zona Carpaților ⁴¹.

În acest fel, masele populare din județul Neamț au înscris o contribuție de seamă la eforturile întregului popor român în bătălia pentru eliberarea țării, care a culminat cu participarea maselor la insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Procesul revoluționar deschis în August '44 a generat o amplă mișcare socială și politică, a deschis calea înfăptuirii năzuințelor poporului român de a fi liber și stăpîn pe bogățiile și munca sa, pe propriul său destin. Oamenii muncii din această parte a țării s-au încadrat cu toate forțele în lupta pentru cucerirea puterii politice, pentru instaurarea unui regim de democrație populară.

Forțele revoluționare și democratice, în frunte cu Comitetul județean de partid, au desfășurat o activitate susținută pentru mobilizarea maselor la luptă în vederea înfăptuirii obiectivelor noii etape istorice: democratizarea aparatului vieții politice, înfăptuirea reformei agrare și instaurarea unui guvern democrat, susținerea războiului dus alături de Națiunile Unite. S-a trecut imediat la constituirea de celule de partid în întreprinderi, instituții, precum și la sate. În același timp, la chemarea comunistilor s-a dezvoltat puternic mișcarea sindicală, de tineret, s-au constituit organizații ale Frontului plugarilor. Remarcînd dezvoltarea impetuoasă a acestui proces, comunistul Ion Căciuleanu a spus la marele miting ce a avut loc în ziua de 20 ianuarie 1945 la Piatra Neamț, că, după 23 August 1944, „muncitorimea din județul Neamț a pornit cu rîvnă și hotărîre la organizare”. În orașele și comunele județului s-a desfășurat o aprigă luptă pentru democratizarea aparatului de stat. Prin acțiunea energetică a maselor, la 16 decembrie 1944 a fost instalat la Piatra Neamț ca prefect comunistul Ion Lascăr, reprezentant autentic al forțelor democratice. În satele județului, printre care Negrești, Tașca, Hangu, Ceahlău, comitetele țărănești, cu sprijinul muncitorilor veniți de la orașe, au trecut la lichidarea marii proprietăți moșierești și la împărțirea pămînturilor țăranilor, concomitent cu înlocuirea autorităților reacționare. Aceste acțiuni se vor intensifica la începutul anului 1945, cînd reforma agrară a devenit un fapt împlinit.

În tot acest răstimp, locuitorii județului, alături de întregul popor, s-au angajat cu toate resursele în bătălia pentru zdrobirea definitivă a fascismului. În cadrul acțiunilor de curățire a teritoriului țării de hoardele fasciste, s-a constituit pe meleagurile nemțene compania „Fărcașa—Mădei—Borca”, care a acționat în rîndurile Regimentului 3 grăniceri, sub comanda colonelului Nistor Teodorescu. Numeroase sînt actele de eroism săvîrșite de fiii acestor meleaguri în lupta împotriva fascismului, din rîndurile cărora s-a distins în luptele purtate pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei generalul colonel Nicolae Dăscălescu, comandantul Armatei a IV-a române, citat pe ordinele de zi ale comandamentelor române și sovietice, distins cu numeroase ordine și medalii. Sub deviza „Totul pentru front, totul pentru victorie”, locuitorii județului, mobilizați de organizațiile „Apărării patriotice”, au confecționat o mare cantitate de îmbrăcăminte, au trimis frontului mari cantități de cereale. Grăitoare în această direcție este suma de 7 896 603 lei, cît reprezintă

⁴¹ C. Prangate. *Lupta de rezistență a maselor populare din județul Neamț, sub conducerea P.C.R., împotriva dictaturii militaro-fasciste*, în „Memoria Antiquitatis”, III, 1971, p. 411 și urm.

valoarea ajutorului în bani și obiecte realizat prin acțiunile organizației județene Neamț a „Apărării patriotice“⁴². Această contribuție s-a realizat în condițiile în care — așa cum se arăta la Conferința administrativă a județelor Bacău, Neamț și Roman, situația economică din acest teritoriu era „foarte grea datorită dezorganizării transporturilor, a fabricilor demontate și evacuate, a lipsei de materii prime necesare reluării procesului de producție. Agricultură, secătuită de jaful hitleriștilor, de rechiziții, lipsa animalelor de tracțiune și a semințelor nu reușea să asigure nici strictul necesar țăranimii“⁴³.

Ocuparea cu forța a moșiilor, înlocuirea vechiului aparat de stat s-a împletit cu lupta pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și aliații săi. Masele populare nemțene, ce își manifestaseră hotărîrea de a se impune la conducerea țării, un guvern democrat, au salutat, cu prilejul unor sărbători entuziaste, instaurarea în martie 1945 a puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor, care a deschis poporului român calea largă pentru înfăptuirea într-un timp scurt a sarcinilor cu caracter general-democratic. La chemarea Conferinței Naționale a P.C.R. din octombrie 1945, de a se trece cu hotărîre la reconstrucția unităților economice, mii de oameni din Neamț, organizați în peste 50 de „brigăzi de șoc“, au instalat mașinile, au repus în funcțiune fabricile, au reparat utilajul agricol. „Flămînzi, ducînd lipsă de îmbrăcăminte..., fără capital și materii prime, dar cu o voință de fier, animați de un înalt sentiment al răspunderii față de viitorul țării, muncitorii — se sublinia în presa democratică a vremii — au pus în funcțiune numeroase fabrici, printre care «Arini», «Carpați», «Celuloza», «Tarcău» ș.a., iar cînd patronii și-au manifestat deschis ostilitatea, au alungat funcționarii acestora“ și, sub conducerea comitetelor muncitorești de fabrică, au trecut ei înșiși la organizarea procesului de producție.

Nemțenii au participat cu însuflețire la opera de mari transformări revoluționar-democratice finalizată prin cucerirea deplină a puterii politice de către clasa muncitoare și aliații săi, la 30 decembrie 1947. Proclamarea Republicii a fost întâmpinată cu înălțătoare bucurie în toate localitățile județului. Presa locală consemna: „Populația orașului Piatra Neamț, la care s-au adăugat sute de țărani din toate satele județului, într-un entuziasm de nedescris a sărbătorit, duminică 4 ianuarie, instaurarea Republicii Populare în țara noastră“. La marea adunare populară s-a subliniat importanța acestui eveniment, care „va aduce poporului nostru realizări mari, înfăptuirea idealurilor sale de viață“⁴⁴.

Proclamarea Republicii, făurirea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare, naționalizarea principalelor mijloace de producție au marcat pași fermi ai poporului nostru, în construcția socialistă a societății românești. Prin naționalizarea fabricii de zahăr „Danubiana“ din Roman, a întreprinderilor de celuloză, hîrtie și cartoane, tricotaje, bere, cherestea etc. din Piatra Neamț, precum și a celor de cherestea de pe valea Bistriței, a fost creat și în județul Neamț sectorul socialist în industrie⁴⁵. Pe drumul făuririi economiei socialiste unitare, la

⁴² I. Marin, *Unele aspecte privind lupta maselor muncitoare din județul Neamț pentru instaurarea puterii populare și victoria asupra fascismului (august 1944—mai 1945)*, în „Memoria Antiquitatis“, III, 1971, p. 432 și urm.

⁴³ A se vedea „Ceahlăul“, nr. 1502 din 23 decembrie 1972.

⁴⁴ „Flacăra“, anul IV, nr. 198 din 15 ianuarie 1948.

⁴⁵ Arh. st. Piatra Neamț, fond Prefectura Neamț, dosar 45/1949, nepaginat.

Mărgineni, Broșteni, Bîrgăoani, Războieni, Tibucani au luat ființă primele cooperative agricole de producție din județ⁴⁶.

De-a lungul anilor construcției socialiste, ca în întreaga țară, caracteristica dominantă a evoluției acestor meleaguri a constituit-o dinamica dezvoltării pe calea civilizației socialiste printr-o puternică industrializare, expresie a politicii științifice a partidului, a grijii sale permanente pentru dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor patriei. Politica de industrializare socialistă, promovată cu fermitate și consecvență de Partidul Comunist Român, s-a materializat în Neamț prin constituirea unor mari unități energetice, chimice, metalurgice, constructoare de mașini, pentru materiale de construcții, de prelucrare și industrializare a lemnului. Începuturile acestui uriaș efort sînt legate de realizarea amplelor lucrări hidroenergetice de la Bicaz în decembrie 1951—1960, punct de plecare în electrificarea țării. La chemarea partidului, miile de brigadieri au înălțat uriașul baraj de la Izvoru Muntelui, care zăgăzuiește în amonte aproape 1,5 miliarde metri cubi de apă, regularizînd cursul Bistriței și asigurînd prin salba de hidrocentrale dintre Bicaz și Bacău o forță energetică de peste 430 MW anual. Ca rod al politicii de industrializare s-au ridicat și alte obiective importante, precum Combinatul de lianți și azbociment de la Bicaz, Întreprinderea de țevi Roman, Combinatul de fire și fibre sintetice Săvinești, Combinatul de îngrășăminte chimice Roznov, Întreprinderea de prefabricate Roman, Combinatul de prelucrare a lemnului de la Dumbrava Roșie, Fabrica de ciment Tașca. De la un cincinal la altul, județul Neamț și-a dublat producția înscriindu-se ferm pe coordonatele unei dezvoltări dinamice și multilaterale, afirmîndu-se ca un puternic centru industrial al țării.

Mutații semnificative s-au produs, în nivelul și structura economiei județului, mai ales după istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a deschis perspective minunate de dezvoltare și înflorire acestor meleaguri. Beneficiînd de un volum de investiții de 4 938 milioane lei în cincinalul 1966—1970, județul Neamț și-a extins, diversificat și modernizat capacitățile de producție în industrie, agricultură și celelalte domenii de activitate. În septembrie 1966, în cadrul primului dialog de lucru al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu oamenii muncii din această parte a țării, s-au examinat la fața locului problemele dezvoltării economico-sociale, stabilindu-se măsuri de perfecționare a muncii și producției, de amplasare a unor noi obiective economice, menite a ridica Neamțul pe noi culmi de progres și civilizație.

Astfel, în cincinalul 1966—1970 s-au realizat instalațiile Relon II și III, Melana II și III la C.F.S. Săvinești, un laminor de 6 țoli la Întreprinderea de țevi, o secție de cahle și teracotă la fabrica de cărămizi, cea de tuburi „Premo“, un atelier de confecții metalice la Întreprinderea de prefabricate, o unitate de făinuri proteice în Roman, noi linii tehnologice pentru fabricarea blocurilor din beton la fabrica „Zorile noi“, secția de amidon uscat la fabrica de bere, instalația de fabricare a drojdiei furajere la „Reconstrucția“ în Piatra Neamț; s-au dezvoltat și modernizat fabrica „8 Martie“, cea de hîrtie și cartoane „Comuna din Paris“ ș.a. Toate acestea au sporit și modernizat în mod considerabil zestrea industrială a județului. La finele anului 1970, Neamțul a realizat o producție globală în-

⁴⁶ Arh. Comitetului județean Neamț al P.C.R., fond 5, dosar 95/1950, nepaginat.

dustrială de aproape 8 miliarde lei, apropiată de cea a unor județe cu tradiție industrială.

Congresul al X-lea al partidului a marcat începutul unei noi și importante etape în dezvoltarea economico-socială a țării, etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. În cincinalul 1971—1975, ca urmare a unui volum de investiții de două ori mai mare ca în cincinalul precedent, în județul Neamț au fost puse în funcțiune peste 40 capacități de producție, printre care : unitatea azot IV la Combinatul de îngrășăminte chimice din Piatra Neamț, fabrica de volvatir din Tîrgu Neamț, un laminor de țevi pentru foraj la mare adîncime și o trăgătorie de țevi la întreprinderea de țevi din Roman, o turnătorie de fontă și secția de strunguri carusel la întreprinderea mecanică Roman, o turnătorie de aluminiu la întreprinderea mecanică „Ceahlăul” din Piatra Neamț, noi unități la C.F.S. Săvinești. Traducerea în viață de către oamenii muncii nemțeni a importanților orientări, indicații și sarcini stabilite de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, cu prilejul noilor vizite de lucru efectuate în anii 1970 și 1975, au asigurat adîncirea proceselor calitative în economie, diversificarea continuă a producției, creșterea gradului de complexitate a acesteia, depășirea sarcinilor de plan și a angajamentelor asumate în întrecerea socialistă. Abnegația și devotamentul în muncă ale nemțenilor s-au materializat în îndeplinirea prevederilor planului cincinal 1971—1975 cu 51 de zile mai devreme, în realizarea suplimentară a unei producții globale industriale de 1,8 miliarde lei.

Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism adoptat de Congresul al XI-lea al partidului a deschis și județului nostru vaste perspective de înflorire. Construirea unei noi fabrici de ciment la Tașca, a combinatului de prelucrare a lemnului la Piatra Neamț, a noii platforme chimice de la Roman, a noi și însemnate capacități la unitățile deja existente, modernizarea continuă a întregii industrii din această parte a țării sînt realități înscrise în cronica dezvoltării acestor meleaguri în actualul cincinal al afirmării revoluției tehnice-științifice. Realizarea pînă în prezent în industria județului a unei producții suplimentare de peste 4 miliarde lei, din cele 5,7 miliarde cît reprezintă angajamentul Organizației județene de partid pe întregul cincinal, constituie răspunsul în fapte al oamenilor muncii din județ la întregul ansamblu de măsuri adoptate în ultimii ani de conducerea partidului și statului, o mărturie sintetică a noii conștiințe socialiste în acțiune.

Prin înfăptuirea, de-a lungul anilor construcției socialiste, a unui volum de investiții de peste 43 miliarde lei s-a făurit practic o nouă industrie, care s-a dezvoltat pe trei mari platforme : Piatra Neamț-Roznov-Săvinești, Roman, Bicăz, iar în prezent se conturează tot mai pregnant o nouă platformă, Tîrgu Neamț. Pe aceste platforme funcționează în prezent 33 întreprinderi industriale, din care 23 republicane și 10 cooperatiste, întreprinderi care realizează peste 80 de produse de o deosebită importanță pentru economia națională. Puternica dezvoltare economică-socială a acestor meleaguri este reflectată și de creșterea impresionantă a fondurilor fixe, care actualmente sînt de peste 3 ori mai mari față de 1965, de faptul că valoarea producției industriale a crescut de peste 40 de ori față de nivelul anului 1950, în industrie realizîndu-se circa 75% din producția globală a acestui ținut. Județul se impune nu numai prin existența unor întreprinderi gigant, ci și prin contribuția masivă la fluxul pozitiv al unor ramuri de vîrf : chimia, metalurgia, construcțiile de mașini. De-

altfel, acestea dau peste 52% din volumul producției. Marile centre care sînt Piatra Neamț și Roman furnizează în prezent întreaga producție națională de semănători pentru tractor, mai mult de jumătate din producția de fire și fibre sintetice, mai bine de o treime din țevile de oțel, aproape 15% din zahărul rafinat, 10% din cimentul necesar șantierelor.

Puternica dezvoltare economică a determinat, în mod firesc, creșterea numerică a clasei muncitoare, folosirea mai deplină, rațională și eficientă, a forței de muncă, o mai bună repartitie a acesteia în activitatea economică și în teritoriu. În industrie sînt cuprinși astăzi aproape 80 000 de locuitori, reprezentînd 52% din numărul total al personalului muncitor; a crescut gradul de utilizare a forței de muncă feminine, care reprezintă o treime din personalul muncitor din acest domeniu. Vădind o impresionantă putere de angajare, detașamentul muncitoresc nemțean — tînăr, competent, avînd vocația performanței și cultul tehnicii noi — și-a depășit de pe acum nu numai obiectivele stabilite prin plan ci și angajamentele asumate, ceea ce creează condiții ca în 1980 producția industrială globală să atingă o cotă de cel puțin 24 miliarde lei.

Agricultura, ocupînd locul al doilea în economia județului, a cunoscut în acești ani o continuă dezvoltare. Deși se practică într-o zonă care nu favorizează cultura mare, ea și-a realizat aproape integral șansele, inclusiv în acest domeniu, și a luat opțiuni decisive într-un sector prin excelență intensiv — zootehnia. Cîteva date sînt sugestive. Producția globală agricolă a crescut de peste 3,5 ori față de anul 1950, iar producțiile medii la hectar la principalele culturi — grîu, porumb, cartofi, sfeclă de zahăr — s-au dublat sau aproape s-au triplat. În afară de munca harnică a țăranilor, aici își arată roadele modernizarea și diversificarea bazei tehnice-materiale a agriculturii. Comparativ cu anul 1960, pe ogoarele județului lucrează astăzi de 3,5 ori mai multe tractoare, de 2,5 ori mai multe pluguri, de 3,5 ori mai multe cultivatoare. Totodată, an de an, au sporit investițiile destinate creșterii potențialului productiv al solului, îmbunătățirii structurii acestuia, combaterii eroziunii și extinderii suprafețelor irigate. De la 200 ha amenajate pentru irigații în anul 1950, s-a ajuns în prezent la 13 265 ha, ceea ce reprezintă 7,6% din suprafața agricolă a Neamțului. Această parte a țării oferă condiții prielnice dezvoltării zootehniei, fapt reflectat în structura producției agricole, în cadrul căreia aceasta deține o pondere de aproape 50%. Dezvoltarea zootehniei este reflectată și de creșterile importante înregistrate la producția de carne, lapte, ouă. În prezent, în județ se realizează 2,3 la sută din producția de carne și 3 la sută din producția de lapte de vacă a țării.

Creșterea accelerată a producției industriale și agricole a dus la satisfacerea tot mai bună a necesităților economiei naționale și locale, a creat numeroase disponibilități pentru piața externă, ceea ce a făcut ca, an de an, județul nostru să contribuie într-o măsură tot mai mare la îndeplinirea planului național de export, ocupînd în prezent, din acest punct de vedere, locul șase pe țară. De pe meleagurile nemțene pleacă spre multe țări ale lumii semănători mecanice, mașini-unelte, strunguri carusel, produse tubulare pentru conducte petroliere, burlane pentru tubajul sondelor, prăjini grele pentru foraj, țevi de construcții, fire și fibre sintetice, îngrășăminte chimice, ciment, hîrtie și cartoane, precum și o gamă largă de bunuri de larg consum.

Tot ce s-a realizat în anii construcției socialiste, ca de altfel în întreaga țară, este destinat ridicării nivelului de trai material și spiritual al

oamenilor, satisfacerii tot mai depline a cerințelor lor de viață. Punerea în funcțiune de la constituirea județului și pînă în prezent a peste 210 obiective industriale, 310 agrozootehnice, 107 comerciale, 1 250 săli de clasă, 6 700 locuri în cinematografe și cămine culturale, 1 900 paturi în spitale și dispensare, 7 500 locuri în creșe și grădinițe, cît și realizarea în anii socialismului a 43 000 de apartamente din fondurile statului și ale populației, dezvoltarea și modernizarea an de an a rețelei comerciale și de prestări de servicii către populație ilustrează o însemnată creștere a nivelului de trai al locuitorilor acestor meleaguri. Înfățișarea de astăzi a județului, devenirea oamenilor și locurilor din această parte a țării demonstrează justetea concepției Partidului Comunist Român, potrivit căreia nivelul de trai este indisolubil legat de dezvoltarea economică, de modernizarea continuă a industriei și agriculturii, de o judicioasă corelare între fondul de dezvoltare și fondul de consum.

Programul de ridicare a nivelului de trai în cincinalul 1976—1980, adoptat la Conferința Națională a partidului din decembrie 1977, sub direcția îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, constituie o nouă și elocventă expresie a preocupării constante a partidului de a asigura bunăstarea și fericirea oamenilor, de a crea posibilități sporite de satisfacere a tuturor trebuințelor sociale. Beneficiind de prevederile acestui program, a avut loc și în județul Neamț o substanțială majorare a retribuiției personalului muncitor, a cîștigurilor țărănimii, cît și a celor realizate din fondurile sociale de consum. Retribuția nominală realizată de personalul muncitor din județ în 1978 a fost mai mare cu 28,6% față de cea din 1975. Urmare firească a majorării veniturilor și a creșterii puterii de cumpărare a populației, consumul de bunuri și servicii a cunoscut și el o dinamică ascendentă, valoarea acestuia pe un locuitor al județului fiind mai mare cu cca 17 la sută în prezent, față de 1975.

Sectorul socialist are un rol hotărîtor în asigurarea bunurilor de consum și serviciilor către populație, ceea ce se răsfrînge pozitiv în cantitatea și calitatea aprovizionării, în structura sortimentelor cît și în stabilitatea prețurilor și tarifulor. An de an a crescut volumul desfacerii de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist, acesta pentru un locuitor al județului fiind mai mare cu 35,6 la sută în 1978 față de 1975. De asemenea, pe baza programului partidului de reducere a săptămînii de lucru, peste 27 000 de oameni ai muncii din 13 unități ale județului beneficiază de aceasta. Corespunzător creșterii veniturilor populației, s-a dezvoltat și modernizat an de an rețeaua unităților comerciale și de servicii. Numai în ultimul deceniu rețeaua de alimentație publică s-a îmbogățit cu 367 noi magazine, iar numărul unităților prestatoare de servicii a crescut de la 249, în anul 1968, la 333 în prezent. În același timp este de relevat faptul că mai mult de jumătate din populația județului trăiește în case noi, o locuință revenind la 3,5 locuitori. Totodată, apărarea și ocrotirea sănătății populației județului este asigurată de cei peste 630 de medici și 2 590 cadre sanitare medii ce-și desfășoară activitatea în cele 4 spitale cu aproape 3 800 de paturi, în cele 8 policlinici cu 120 cabinete, 164 dispensare, 24 farmacii și 89 puncte farmaceutice.

O continuă înflorire cunoaște și viața spirituală a oamenilor muncii din această parte a țării, creîndu-se în acest scop o bună bază materială și un cadru organizatoric adecvat înfăptuirii la un nivel ridicat a obiectivelor politicii partidului în domeniul educației comuniste a oamenilor muncii. Județul dispune de o bogată rețea a așezămintelor de cultură, între

care : aproape 850 unități școlare, 198 de cămine culturale și filiale ale acestora, 4 case de cultură, 7 cluburi, peste 500 de biblioteci, 161 de cinematografe, 16 unități muzeale, un teatru dramatic, o orchestră de muzică populară, o școală populară de artă, 36 librării și raioane specializate pentru difuzarea cărții și altele. Festivalul național „Cîntarea României” constituie și în acest ținut al patriei cadrul propice de activitate și amplificare a muncii politice-educative, a spiritului creator al maselor, a activității de înfăptuire a politicii partidului și statului. La ediția a II-a a festivalului, comparativ cu prima, numărul formațiilor și cercurilor artistice a crescut cu peste 36%, iar al artiștilor amatori cu peste 20%, ceea ce înseamnă că fiecare al optulea locuitor al județului a fost antrenat la desfășurarea festivalului. În etapa de masă, cele peste 3 600 formații și cercuri artistice cu circa 85 000 artiști amatori au prezentat peste 30 000 activități politico-ideologice și cultural-educative, dintre care peste 8 000 de spectacole și 200 expoziții de artă plastică, populară și fotografică. În sfera creației tehnico-științifice au fost cuprinși peste 36 000 oameni ai muncii, care au rezolvat peste 1 600 obiective din programele stabilite, ceea ce a dus la obținerea pe această cale a unui spor de producție în valoare de peste 250 milioane lei.

De-a lungul anilor construcției socialiste s-au conturat unele manifestări cultural-artistice cu un tot mai puternic ecou în conștiința oamenilor muncii, ce au îmbogățit tradiția spirituală locală, cum sînt : „Festivalul spectacolelor de teatru pentru copii și tineret”, „Bienala de artă plastică „Lascăr Vorel”, „Vacanțe muzicale la Piatra Neamț”, „Salonul de carte”, „Sărbătoarea muntelui Ceahlău”, „Sadoveniana”, semnificînd o contribuție specifică la tezaurul experienței naționale în munca de difuzare în masă a valorilor cultural-artistice, de educație patriotică, cetățenească, științifică și estetică a maselor.

Locuit de oameni cu vocație creatoare, dovedită de-a lungul timpului de însăși cultura lor materială și spirituală, Neamțul a dat patriei nu numai iluștri oameni de cultură și artă — Calistrat Hogaș, Ion Creangă, Lascăr Vorel, Gh. T. Kirileanu etc. —, ci și străluciți oameni de știință cu reputație națională mondială, ca entomologul Aristide Carajda, filozoful Vasile Conta, sau Ion Ionescu de la Brad, fondatorul științei agricole românești. Acest potențial de gîndire și creație va fi cu adevărat pus în valoare în anii socialismului.

Astfel, strîns legată de politica de industrializare, de dezvoltare și modernizare a agriculturii, a învățămîntului, culturii și de ocrotire a sănătății, cercetarea științifică se distinge printr-un predominant caracter aplicativ, se dezvoltă an de an în centre cu profil distinct, cît și în cadrul unităților economico-sociale. Au luat ființă : Centrul de cercetare pentru fibre chimice Săvinești, Stațiunea experimentală agrozootehnică Secuieni și Stațiunea de cercetări biologice, geologice și geografice „Stejaru” — Pingărați, a căror activitate este pe deplin conectată la noile cuceriri ale științei și tehnicii, la activitatea productivă desfășurată în unitățile economice din județ și din țară.

Înzestrați cu admirabile virtuți morale, asemenea întregului nostru popor, oamenii acestor locuri s-au dovedit dintotdeauna ctitori vrednici și pricepuți de limbă, de țară și de istorie. Arta populară tradițională este prezentă în spiritualitatea satelor, prin variate forme de manifestare. Există harnici și talentați făuritori de frumuseți în satele Pipirig, Ghin-dăoani, Tîrpești, Borca, Dămuc, Chei, Telec, pe valea Bistriței, a Bicazu-

lui, în zona Tîrgului Neamţ, la Doljeşti, Trifeşti, Butnăreşti, Miron Costin, Dulceşti în zona Romanului, unde se realizează cusături şi ţesături, piese de port, frumoase scoarţe moldoveneşti, lăicere de perete, dar şi minunate incrustături în lemn, măşti şi sculpturi de cea mai autentică factură populară. Bundiţele de Ghindăoani, costumele naţionale de la Pipirig, sumanele de la Trifeşti şi Dulceşti, cingătorile şi cămăşile cu ornamentaţie bogată de la Borca, covoarele de la Agapia şi Răuceşti sînt reprezentative nu numai pentru ţinutul nostru, ci pentru arta populară naţională.

Ca efect al înfăptuirii politicii partidului şi statului de sistematizare şi dezvoltare armonioasă a teritoriului, judeţul Neamţ evidenţiază transformări profunde în viaţa tuturor localităţilor. Semnificativă pentru amplul proces de urbanizare şi modernizare a localităţilor judeţului este şi dinamica populaţiei. Comparativ cu anul 1930, populaţia urbană a crescut cu 100% în 1966 şi de 2,7 ori în 1977, în timp ce populaţia rurală a scăzut de la 83,5% în 1948 la 65,4% în 1977. În prezent pe teritoriul judeţului se află 2 municipii, 2 oraşe şi 70 de comune cu 347 de sate.

În spiritul indicaţiilor conducerii partidului s-au întocmit schiţele de sistematizare a tuturor aşezărilor. În numeroase localităţi, printre care Bodeşti, Băltăteşti, Roznov, Tupilaţi, Dobreni, Fărcaşa, Bicaşul Ardelean, Săbăoani, Taşca şi altele, se conturează tot mai pregnant centrele civice, iar în anii următori, ca urmare a orientării investiţiilor, acestea vor fi echipate cu noi dotări social-culturale, cu obiective economice agroindustriale. Încă din acest cincinal Băltăteşti şi Roznov vor trece în rîndul localităţilor urbane. În viitor sînt prevăzute a se înscrie în rîndul oraşelor ţării localităţile Boldeşti, Moldoveni, Săbăoani şi Tazlău, acelaşi obiectiv vizînd în perspectivă dezvoltarea comunelor Tupilaţi, Bîra, Săvineşti şi Bozieni.

Documentele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român, elaborate sub conducerea şi cu contribuţia nemijlocită a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului, purtînd pecetea gîndirii şi cîntecului sale revoluţionar, deschid noi şi minunate orizonturi pentru dezvoltarea economică-socială a patriei în viitorul cincinal şi în perspectivă şi, pe această bază, ridicarea continuă a nivelului de trai material şi spiritual al întregului popor.

Ideea de fond a politicii economice a partidului în viitorul cincinal o constituie continuarea consecventă a operei de industrializare socialistă, aceasta fiind factorul hotărîtor al făuririi unei economii moderne, de înaltă eficienţă, al valorificării superioare a potenţialului uman şi material al ţării. Această opţiune fundamentală a cincinalului 1981—1985 se reflectă şi la scara teritoriului judeţului Neamţ unde, din cele circa 26 miliarde lei investiţii, 80% sînt destinate continuării procesului de dezvoltare industrială. În 1985, Neamţul va realiza o producţie globală totală de peste 45 miliarde lei, din care în jur de 75% se va obţine în industrie, iar producţia globală pe locuitor va creşte de la 31 133 lei în 1978 la peste 73 000 lei în 1985, depăşind nivelul minim stabilit pentru judeţele ţării. În acelaşi timp, o creştere mai mare va înregistra producţia industrială netă, care în 1985 va depăşi cu 61,7% nivelul anului 1980.

Viitorul judeţului se remarcă, de asemenea, prin atenţia deosebită acordată dezvoltării prioritare a ramurilor şi subramurilor de vîrf ale industriilor purtătoare ale progresului tehnic şi care asigură un grad superior de prelucrare a resurselor de materii prime şi energie, creşteri mai accentuate cunoscînd metalurgia (36%), construcţiile de maşini (34%), chimia (90%), industria forestieră şi a materialelor de construcţii (20%). În 1985,

în numai trei ramuri industriale (metalurgie, construcții de mașini și chimie) se va obține 61% din valoarea producției industriale a județului. Dezvoltarea industrială a acestor meleaguri în cincinalul viitor se distinge prin amplasarea noilor capacități de producție în cadrul platformelor industriale deja constituite, ceea ce va duce la consolidarea acestora, la o mai bună distribuire în teritoriu și la stabilizarea forței de muncă. În acest sens, menționăm faptul că, din totalul investițiilor acordate județului 42,1% sînt destinate municipiului Roman, 39,4% municipiului Piatra Neamț; în alte localități volumul acestora va crește considerabil în raport cu nivelul actualului cincinal: la Roznov cu 41%, Bălățești cu 66,3%, Moldoveni cu 45%, Tazlău de 22 ori.

Una din cele mai importante priorități ale cincinalului viitor o constituie accelerarea procesului de dezvoltare intensivă și modernizare a agriculturii, ca element hotărîtor al ridicării bunăstării poporului nostru. În 1985, producția globală agricolă a județului va crește cu 39,5% față de 1980, din care cu 38,8% în sectorul vegetal și 40,3% în zootehnie. În următorii cinci ani se va da un impuls și mai puternic creșterii vitelor, mai ales în satele de munte, unde se vor înființa asociații și secții prelucrătoare pentru valorificarea superioară a produselor. În vederea creșterii volumului de produse și servicii puse la dispoziția populației se are în vedere extinderea artizanatului, a producției materialelor de construcții și prestărilor de servicii cu caracter industrial, prin extinderea cooperării cu industria republicană și punerea în valoare într-un grad mai înalt a materiilor prime locale, a deșeurilor și subproduselor industriale.

Trecerea la o nouă calitate în activitatea economică presupune creșterea mai susținută a productivității muncii și reducerea mai accentuată a cheltuielilor materiale și îndeosebi a celor de producție. La nivelul județului această cerință se va materializa prin creșterea cu 44% a productivității muncii calculată pe baza producției globale și cu 63% a celei calculate pe baza producției nete. Ponderea cheltuielilor materiale în sfera producției materiale se va reduce în 1985 cu peste 1,5% față de nivelul anului 1980; costurile totale la 1 000 lei producție se vor reduce cu 9,4% iar cele materiale cu 5,2%.

Și în această parte a țării cincinalul viitor se va caracteriza prin afirmarea cu putere a științei, tehnicii și tehnologiilor de înaltă productivitate, dezvoltarea bazei de materii prime și resurse energetice, reducerea continuă a consumurilor de materii prime, materiale, combustibil și energie. În acest context este demn de menționat faptul că ponderea produselor noi și reproiectate va fi în 1985 de 45% la Întreprinderea Mecanică „Ceahlăul” din Piatra Neamț, 50% la Întreprinderea materialelor de construcții din Roman și „Comuna din Paris” din Piatra Neamț, 90% la I.I.S. „8 Martie” din Piatra Neamț și „Smirodava” din Roman, 100% la Întreprinderea de „Volvatir” din Tîrgu Neamț etc.

Scopul suprem al întregii politici a partidului și statului nostru, rațiunea însăși a tuturor programelor de dezvoltare economică-socială a patriei o constituie satisfacerea nevoilor oamenilor muncii, creșterea necontenită a nivelului lor de trai material și spiritual, înflorirea multilaterală a personalității umane. De aceea și în cincinalul viitor întreaga dezvoltare, întregul ansamblu de măsuri sînt subordonate acestui obiectiv fundamental izvorît din profundul umanism ce caracterizează întreaga noastră viață economică-socială. Și oamenii muncii din județul Neamț, alături de întregul popor, vor fi beneficiarii unor ample măsuri de dezvoltare a ac-

tivității în domeniul sanitar, al învățămîntului, culturii și artei, creîndu-se condiții tot mai bune pentru înflorirea și afirmarea multilaterală a personalității umane. Zestrea edilitară a județului se va îmbogăți cu 21 000 de apartamente, cu 452 săli de clasă, cu 4 300 locuri în grădinițe și alte obiective social-culturale. Ca urmare a sporirii veniturilor bănești și a puterii de cumpărare a populației, volumul desfacerilor de mărfuri cu amănuntul va crește în 1985 față de 1980 cu 38%, ajungînd la peste 9 570 lei pe locuitor, iar cel al serviciilor prestate cu 53%.

Atît realizările cît și perspectivele dezvoltării economice-sociale ale județului Neamț, ca dealtfel ale întregii noastre patrii, conturate cu strălucire în Programul partidului și în documentele celui de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român, învederează că această unitate administrativ-teritorială este pe deplin racordată la amplul proces de prefacere și înnoire a tuturor domeniilor de activitate, proces inițiat și condus cu înaltă competență și clarviziune de partid, de întiiul fiu al țării, secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Oamenii muncii, toți locuitorii acestui județ, încrezători în viitorul luminos al patriei noastre, însuflețiți de exemplul viu de muncă și dăruire al tovarășului Nicolae Ceaușescu sînt hotărîți să muncească cu abnegație pentru ca visurile îndrăznețe de astăzi să devină realitățile de mîine, pentru a traduce neabătut în viață întreaga politică internă și externă a partidului și statului nostru.

ÎN AJUTORUL CELOR CE STUDIAZĂ „PROBLEME FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI PATRIEI ȘI PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN” ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL

Lecțiile au fost realizate de conf. dr. MIRCEA MUȘAT, prof. Iulia Florescu de la liceul industrial nr. 6 din București și prof. Livia Musculiu de la liceul pedagogic de învățători nr. 1 din București

Capitolul I România în perioada interbelică (1918 – 1940)

Lecția I

Viața economică, socială și politică

„Formarea statului național unitar marchează intrarea României într-un stadiu nou al evoluției sale economico-sociale, caracterizat prin creșterea rapidă a forțelor de producție și accelerarea dezvoltării capitaliste. Totodată se accentuează și penetrația marilor monopoluri în economia românească, se intensifică exploatarea maselor muncitoare de către capitaliștii autohtoni și străini, se ascut tot mai puternic contradicțiile de clasă”.

NICOLAE CEAUȘESCU

Istoria României în perioada interbelică este istoria societății capitaliste ajunsă la pragul maturității ei politice și social-economice. Afirmatia nu exclude din sfera cercetării anumite categorii sau clase sociale.

Cuprinsă între două conflagrații mondiale, istoria universală a deceniilor trei și patru ale secolului nostru prezintă numeroase și grave antinomii social-politice și economice, ilustrate, pe de o parte, de importante realizări în toate sectoarele de activitate umană, și, pe de altă parte, de prăbușiri cu deznodăminte dramatice pentru omenire. Poate că mai mult ca oricând a apărut evidentă în această epocă legătura organică dintre fenomenele vieții economice, sociale și politice, interdependența dintre statele care se găseau în sfera capitalistă.

Societatea românească postbelică înfățișează tabloul unei națiuni viguroase, intrată istoricește pe făgașul firesc al unității ei politico-administrative, prielnic descătușării energiilor creatoare, atît pe planul construcției economice, cît și pe plan revoluționar. Greutățile începutului au fost duse de către masele largi de oameni ai muncii, cu deosebire de către proletariat și țărănime. Agravarea multora dintre racilele orinduirii bazate pe exploatare a dus la accentuarea contradicțiilor dintre clasele dominante și cele asuprite.

Procesul obiectiv de dezvoltare capitalistă a țării a întărit pozițiile economice ale burgheziei și a accentuat rolul marii burghezii în ansamblul societății și al partidului său politic, Partidul Național-Liberal.

Pentru moșierime, perioada analizată s-a soldat cu o reducere considerabilă a forței economice și a rolului său politic. În atmosfera generată de avîntul revolu-

ționar al maselor și de ascuțirea contradicțiilor interne ale societății românești, de lărgirea drepturilor electorale și de inviorarea curenților de opinie democratică, moșierimea, clasa cea mai retrogradă a societății românești, n-a mai putut să-și apere și să-și conserve pozițiile economice și politice. Lovită în suportul politic prin desființarea sistemului cenșitar și aplicarea votului universal, moșierimea primește prin legiferarea și aplicarea reformei agrare o nouă lovitură pe plan economic, fapt care-i va reduce considerabil rolul și influența în viața social-economică și politică a țării. Această situație a determinat destrămarea și dispariția treptată a Partidului Conservator, exponentul principal și tradițional al moșierimii.

Procesul de dezvoltare rapidă a relațiilor capitaliste în toate sectoarele vieții economice, creșterea numărului de întreprinderi industriale, comerciale și bancare cu capitaluri relativ mici, extinderea micii producții de mărfuri au dus la creșterea numărului elementelor burgheziei mici și mijlocii, la afirmarea lor în viața economică și politică a statului.

Schimbări importante au avut loc în acești ani și în rindurile țărănimii. Perioada războiului și urmările sale, frământările și lupta maselor țărănești pentru pământ, intensificarea pătrunderii relațiilor capitaliste la sate, soldată cu creșterea ponderii burgheziei sătești, au ascuțit contradicțiile social-economice existente în sinul țărănimii, adâncind procesul de diferențiere și stratificare a lumii satului.

Schimbările și deplasările intervenite în structura internă a claselor sociale ca urmare a modificărilor care aveau loc în sfera economiei, aplicarea votului universal și legiferarea reformei agrare au determinat un amplu proces de fărâmițare a partidelor politice ale claselor stăpînitoare, de zdruncinare a ponderii și pozițiilor lor în viața politică a țării. În sistemul partidelor politice reprezentat pînă atunci de Partidul Conservator, Partidul Național Liberal, Partidul Național Român din Transilvania, ca și de Partidul Socialist, au apărut după 1918 partide politice cu titulaturi „democratice”, „populare”, „țărănești”, cum au fost: Partidul Poporului, Partidul Țărănesc, Partidul Muncii etc., care, sub presiunea maselor și a cerințelor dezvoltării societății românești, se declarau pentru transformări social-politice radicale.

Profunde prefaceri petrecute în viața economică și social-politică a țării va schimba și caracterul regimului politic și anume: transformarea lui din regim burghez-moșieresc într-un regim politic burghez.

Făurirea statului național român unitar a întregit forțele proletariatului, a creat condițiile pentru unirea pe scară națională a mișcării muncitorești, conferindu-i un nou cadru de dezvoltare și manifestare. Creșterea numerică și întărirea organizatorică a proletariatului au sporit capacitatea lui de a se situa în avangarda mișcării progresiste și revoluționare.

Răniile grave provocate de război, adâncite încă prin datoriile arbitrar impuse României, au fost într-un timp relativ scurt îndepărtate. Depășind criza postbelică, de subproducție, România intră în preajma anului 1923, ca de altfel întreaga lume capitalistă, într-o perioadă de avînt economic, ilustrat prin indicii cei mai ridicați din perioada antebelică.

În perioada anilor 1921—1928 a avut loc o dezvoltare mai accentuată a forțelor de producție, îndeosebi a industriei, ceea ce a exercitat o puternică influență asupra vieții economico-sociale a țării. Aceasta a corespuns cu perioada dezvoltării generale a capitalismului pe plan internațional.

Viața politică după 1921 a fost dominată de Partidul național-liberal, exponentul cel mai puternic al marii burghezii industrial-bancare. Preluînd guvernarea țării, în ianuarie 1922, aceștia au menținut-o, cu o scurtă întrerupere (martie 1926 — iunie 1927), pînă la sfîrșitul anului 1928. În timpul guvernării liberale a fost adoptată Constituția României din 1923, prima după făurirea statului național unitar român. Exprimînd dominația de clasă a burgheziei și cerințele dezvoltării capitaliste a țării, constituția oglindea și unele cuceriri democratice smulse de masele populare în perioada de avînt revoluționar, printre care: votul universal, egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, libertatea organizării și întrunirilor, a presei etc.

Legiuirile cu caracter economic adoptate de Partidul Național-Liberal au îngăduit pătrunderea capitalurilor străine, dezvoltînd ponderea capitalului românesc, dînd un anumit avînt economiei. Aceeași legislație a stabilit măsuri protecționiste favorabile dezvoltării producției autohtone — cu deosebire cea industrială — și a trecut în stăpînirea statului o mare parte din bogățiile subsolului, precum și comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului.

Politica protecționistă, de încurajare a industriei autohtone duse de liberali a fost cunoscută sub denumirea de politică „prin noi înșine“.

Anul 1926 a adus pe scena politică românească Partidul Național Țărănist — (P.N.Ț.), realizat prin fuzionarea dintre Partidul Țărănist din „Vechiul Regat“, condus de Ion Mihalache, și Partidul Național Român din Transilvania, de sub președinția lui Iuliu Maniu.

Promovind politica „porților deschise“ față de penetrația capitalului străin în România, spre a putea rezolva și depăși marile greutăți economice create de criza economică din 1929—1933, P.N.Ț. aflat la guvern în acea perioadă a fost nevoit să accepte soluția concesiunilor și a controlului „tehnic“ străin, aderind la „Planul de la Geneva“, în ianuarie 1933. Riposta maselor populare, cu deosebire a clasei muncitoare, față de această politică a fost viguroasă și promptă, ceea ce a determinat măsurile represive ale guvernului național-țărănist, dar în același timp și căderea lui.

Criza economică generală dintre anii 1929—1933 a zguduit întreaga lume capitalistă. Efectele ei au fost mai puternic resimțite în statele cu o economie mai puțin dezvoltată. Din categoria acestora făcea parte și România. Scurta perioadă de dezvoltare economică, care a precedat crizei, nu a realizat baza materială necesară rezistenței în fața consecințelor acesteia. Piața internă consolidată în urma încheierii procesului de făurire a statului național unitar român și a reformelor economice ce au urmat a devenit improprie desfacerii și consumului unei producții care a depășit puterea de cumpărare a maselor. O recoltă agricolă bogată nu a împiedicat ruina micii proprietăți țărănești, din cauza scăderii vertiginoase a prețurilor produselor agricole pe piața mondială.

În viața social-economică a României s-au accentuat fenomene negative caracteristice orînduirii capitaliste: șomajul și exploatarea maximă a muncitorilor folosiți în ramurile industriei rămase productive — petrolieră și forestieră —; scăderea salariilor prin curbele de sacrificiu, pînă la suprimarea lor și creșterea continuă a costului vieții; falimentul micilor întreprinderi industriale, comerciale și bancare înghițite de trusturi și monopoluri; împrumuturi externe și interne într-un moment cînd valoarea leului atîngea cote minime; instabilitate guvernamentală și frămîntări sociale care au culminat cu marile bătălii de clasă, cum au fost cele ale minerilor din Valea Jiului din 1929 și ale petroliștilor și ceferiștilor din anul 1933.

Efectele crizei, resimțite în toate domeniile, de la producția de mărfuri la sfera ideologică se înlătură greu și cu mari sacrificii impuse păturilor largi ale oamenilor muncii. Treptat, mica proprietate agricolă țărănească este înghițită de cele mari, moșierești. În același timp se dezvoltă și burghezia satelor, pătura țărănească cunoscînd un proces de profundă stratificare. Același proces caracterizează și evoluția istorică a burgheziei, ale cărei virfuri industriale și comerciale tind spre formarea unei oligarhii ce se îndepărtează vizibil de interesele naționale, majore ale statului.

Etapa imediat următoare, cuprinsă între anii 1934—1938, se caracterizează din punct de vedere economic printr-o dezvoltare mai accentuată, comparativ cu perioadele anterioare, anul 1938 devenind an de referință pentru unele ramuri ale industriei românești.

Acastă dezvoltare economică nu a atenuat însă criza care se menținea în sfera ideologică și, în parte, în cea politică. Dacă perioada postbelică a însemnat o etapă de speranțe pe linia consolidării democrației burgheze consemnată prin Constituția anului 1923, măsurile represive din anii crizei economice aplicate clasei muncitoare au reliefat limitele acestei democrații. Criza ideologică și politică a început să se manifeste prin diversele desprinderi ale unor fracțiuni din marile partide istorice. Forme acute au îmbrăcat, în general, divergențele dintre P.N.Ț., aflat la sfîrșitul anului 1933 în opoziție, și Partidul Național Liberal care se găsea la cîrma țării. În acest context istoric are loc un proces de regrupare a forțelor politice chiar în sinul marilor partide politice burgheze. Astfel, în 1930, P.N.Ț. a fost părăsit de un grup în frunte cu Constantin Stere, iar în 1932 s-a desprins un alt grup în frunte cu Grigore Iunian, formînd Partidul Radical-Țărănesc. Concomitent, din P.N.L. s-a desprins o grupare în frunte cu Ion Th. Florescu, care a format Partidul Liberal-Democrat, iar în 1930 o altă grupare condusă de George Brătianu a format un alt Partid Național Liberal (Georgist). Un alt simptom al crizei politice și ideologice a

fost apariția și afirmarea unor organizații „de dreapta“, cu orientare doctrinară totalitară, profascistă, cum au fost: „Garda de fier“, „Cruciada Românismului“, „Partidul Național Creștin“ ș.a.

Dintre ele, Garda de fier, organizație teroristă de tip fascist, devenită treptat agentură a hitlerismului în România, a reprezentat cel mai mare pericol pentru democrație, pentru mișcarea muncitorească, pentru întregul popor român. Întărirea organizațiilor fasciste și profasciste și ascensiunea lor, în special a „Gărzii de fier“, care din 1935 și-a desfășurat activitatea sub denumirea de „Totul pentru țară“, s-a datorat în mare măsură sprijinului direct și atitudinii îngăduitoare a unor cercuri ultrareacționare ale claselor dominante.

Criza politică — frământările, deplasările și regroupările ce aveau loc pe scena vieții politice românești a fost întreținută în mod deliberat de regele Carol al II-lea, care a reușit să-și impună propria-i dictatură în februarie 1938, consfințită printr-o Constituție care îi garanta puteri depline. Politica de culise a monarhului a reușit să compromită viața parlamentară românească și să acrediteze falsa idee a necesității unui regim de mină forte, folosind o formulă de ambiguitate politică, prin asazisul „Front al Renașterii Naționale“.

Privită retrospectiv, pericada cuprinsă între anii 1918—1938 a înregistrat o dezvoltare contradictorie a societății românești. Progresul realizat în economie și viața cultural-științifică a fost stinjenit de continua accentuare a contradicțiilor de clasă, de apariția unor fenomene politice negative, care în perioada următoare aveau să determine grave și puternice zdruncinări ale edificiului național.

Din punct de vedere economic, prezența perioadelor de criză a alternat cu cele de dezvoltare. În ansamblu însă, linia ascendentă a dominat, ultimul an al perioadei însemnând și anul de vîrf al dezvoltării economiei românești în perioada interbelică. Ceea ce trebuie reținut este faptul că deși în economie au pătruns unele elemente caracteristice fazei de dezvoltare monopolistă a capitalismului, România a rămas în această etapă la discreția intereselor economice ale marilor puteri imperialiste, situîndu-se pe linia unei societăți agrar-industriale dependentă de marile capitaluri străine.

Rezultat al schimbărilor produse în viața economică și socială a României interbelice, tabloul vieții politice interne a României reflecta, totodată, inevitabil efectele evoluției politice a marilor puteri europene și mondiale, schimbarea raportului de forțe pe arena internațională.

Definitiv pentru societatea românească din această perioadă a fost puternica aspirație a maselor populare spre libertate și democrație, dorința lor de a înscrie țara pe coordonatele unei dezvoltări progresiste, multilaterale. Frontul larg al celor antrenați în efortul menit să asigure ascensiunea societății românești pe drumul democrației și progresului, al unității și independenței a cuprins pe toți cetățenii României, indiferent de naționalitate. În lupta pentru o viață nouă s-a întărit neconținut prietenia și colaborarea frățească dintre oamenii muncii români și oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare.

Numeroși oameni politici democrați și reprezentanți ai intelectualității progresiste își manifestă neliiniștea față de activizarea legionarilor și de pericolul înfeudării țării imperialismului fascist german. O serie de oameni politici ca Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, Virgil Madgearu, Grigore Iunian, Dem. Dobrescu ș.a. iau atitudine împotriva expansiunii agresive a Germaniei hitleriste, demască activitatea Gărzii de fier, militează pentru dezvoltarea colaborării cu alte state și întărirea securității țării.

Dramaticile evenimente care s-au consumat pe plan internațional în scurtul răgaz al anilor următori (1938—1940) și care au afectat grav și viața societății românești au pus încă o dată în lumină aspirațiile tradiționale ale poporului nostru, unitatea tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate în lupta împotriva fascismului, acțiunilor agresive și războinice ale acestuia. Astfel, în scrisoarea adresată în aprilie 1939 lui Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, de către meseriași, muncitori, agricultori și cărturari din Cluj, membri ai secțiunii maghiare a Frontului Renașterii Naționale, se arată: „Socotim că în momentele de acum apărarea hotarelor României pe baza fraternității între poporul român și ma-

ghiar din țară, pe baza principiilor de libertate, a egalității de drepturi și a păcii interne, formează nu numai singura cale de urmat pentru înfăptuirea unei conviețuiri fericite a popoarelor de pe aceste meleaguri, dar este și aportul cel mai mare pe care l-am putea aduce independenței și libertății tuturor popoarelor din bazinul dunărean și confracților noștri din Ungaria...”

Situată la interfeșența intereselor marilor puteri europene, România își vedea tot mai mult periclitată suveranitatea, independența și integritatea teritorială. Ofensiva Reichului în vederea subordonării și aservirii României era înlesnită și de situația politică internă, creată în ultimii ani ai deceniului patru.

După cum se menționează în Programul Partidului Comunist Român „Politica imperialistă de reimpărțire a lumii și dominație mondială promovată de Germania nazistă a dus la dezlănțuirea celui de al doilea război mondial. Concesiile și cedarea în fața hitlerismului, lipsa de fermitate și unitate a statelor europene și a altor state în fața politicii agresive a imperialismului german au permis lui Hitler să dezlănțuie războiul, atacind și subjugind pe rând un număr mare de state din Europa, printre care Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Franța, Belgia, Olanda, țările nordice”. Această politică conciliatoare a stimulat activitatea cercurilor celor mai reacționare din România, ca și din alte state europene, care au pășit deschis pe calea trădării naționale.

Desfășurarea evenimentelor istorice în perioada dintre primul și cel de al doilea război mondial constituie pentru toate popoarele continentului un bogat izvor de învățăminte și concluzii. „Experiența istorică — releva ziarul „România” din 1 aprilie 1940 — ne-a învățat să înțelegem bine că marile puteri nu întreprind niciodată acțiuni de generoasă protecțiune fără a avea interese proprii de o dură evidență”. Încă de la sfirșitul celui de al doilea deceniu și începutul deceniului al treilea din acest secol, forțele cele mai reacționare ale burgheziei au trecut la lichidarea libertăților democratice și la instaurarea dictaturii fasciste. Astfel, în 1920 vine la putere dictatura fascistă horthistă în Ungaria, în 1922 se instaurează fascismul la conducerea Italiei, în 1923 triumfă dictatura fascistă în Bulgaria, iar în 1926 în Portugalia. Urmează apoi, în 1926, instaurarea dictaturii militare în Polonia, a dictaturii militaro-regale în Iugoslavia în 1929, iar în 1933 a dictaturii fasciste hitleriste în Germania. În anul 1934 se instaurează fascismul în Austria, în 1936 vine la putere dictatura militară în Grecia, iar în 1939 se instalează dictatura fascistă în Spania.

Poporul român, aflat singur în fața agresiunii fascismului german, lipsit de orice sprijin din afară, a fost nevoit să facă importante cesiuni teritoriale. La 26 iunie 1940, în urma unor note ultimative, Basarabia și Nordul Bucovinei au intrat în componența U.R.S.S. La 30 august același an, poporul român a devenit victima dictatului fascist de la Viena. Germania hitleristă și Italia mussoliniană au impus, în august 1940, guvernului român să cedeze Ungariei horthiste partea de nord a Transilvaniei, avind o suprafață de 42 243 km² și o populație de peste 2 500 000 de locuitori (dintre care 50,2% români, 37% secui și unguri, restul de alte naționalități).

În împrejurările de atunci, Gheorghe Tătăreșcu, președintele Consiliului de Miniștri, arăta : „Trecutul nostru stă mărturie că actele de cotopire săvârșite împotriva neamului nostru n-au lăsat urme durabile pe pământul românesc și întreaga noastră istorie ne-a învățat că procesele deschise prin forța asupririi, nu se sfirșesc decit prin triumful Dreptului, iar izbînzile silniciei nu au fost decit popasuri trecătoare, care au pregătît izbînda cea de pe urmă a Dreptății”.

În aceste condiții a fost instaurat în România, în septembrie 1940, regimul dictaturii legionaro-antonesciene care marca cea mai neagră perioadă din istoria modernă a României.

Analiza evenimentelor din perioada anilor 1920—1940 demonstrează că în Europa fascismul a putut triumfa într-un mare număr de state atît datorită unor cauze economico-sociale, cit și lipsei de unitate a clasei muncitoare, a comuniștilor și socialiştilor, a celorlalte forțe democratice antifasciste. După cum se știe, popoarele europene, ca dealtfel întreaga omenire, au plătit foarte scump faptul că n-au acționat cu fermitate, unite, pentru a se împiedica dezlănțuirea celui de al doilea război mondial.

Mișcarea muncitorească revoluționară și democratică între anii 1922 — 1933

„Partidul Comunist a stat totdeauna și va sta pînă la capăt în fruntea luptei clasei muncitoare, el a rămas și va rămîne totdeauna pe pozițiile luptei de clasă, pentru a apăra cu singele luptătorilor săi, interesele clasei muncitoare, ale întregului popor român“.

MANIFEST AL C.C. AL P.C.R. și C.C. AL U.T.C. DIN 1 MAI 1924

A spectele care se detașează în activitatea Partidului Comunist, a mișcării muncitorești revoluționare și democratice din România în perioada interbelică sînt :

a) menținerea trăsăturilor definitorii care au caracterizat mișcarea muncitorească încă de la formarea ei, și anume : unitatea, ascensiunea și continuitatea. Justețea concepției ideologice, tactice, organizatorice a comuniștilor, precum și lupta lor pentru rezolvarea radicală a marilor probleme care stăteau în fața societății românești ;

b) înțelegerea de către militanții clasei muncitoare a problemelor complexe cu care era confruntată societatea românească interbelică ; acțiunea hotărîtă îndreptată spre întărirea continuă a legăturilor partidului cu masele largi populare ; înălturarea exploatarei capitaliste (avînd drept etapă intermediară îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale muncitorilor) ; rezolvarea revoluționară a problemei țărănești, apărarea drepturilor și libertăților democratice ;

c) solidaritatea internațională a mișcării muncitorești și socialiste din România, a Partidului Comunist Român, cu mișcarea revoluționară internațională, cu partidele comuniste și muncitorești.

Între anii 1921 și 1924, Partidul Comunist Român, desfășurîndu-și activitatea în condiții legale, și-a concentrat atenția îndeosebi asupra întăririi sale organizatorice și definirii liniei sale politice.

Deși condițiile în care trebuia să-și desfășoare activitatea erau deosebit de grele, majoritatea cadrelor de bază aflîndu-se în închisori, partidul a reușit treptat să-și refacă structura organizatorică centrală și locală, să facă posibilă reapariția ziarului „Socialismul“ și a altor organe de presă muncitorești, să-și lărgască contactul cu masele de oameni ai muncii.

Paralel cu activitatea pentru întărirea organizatorică, P.C.R. a militat pentru înfăptuirea unității politice și de acțiune a clasei muncitoare, pentru întărirea organizației revoluționare a tineretului și a sindicatelor.

La Conferința generală a Tineretului Socialist din România, ținută în zilele de 19—20 martie 1922 la București, s-au pus bazele organizatorice și tactice ale mișcării revoluționare unitare de tineret, care a activat din primul moment sub conducerea partidului comunist.

În aprilie 1924, odată cu afilierea la Internaționala Comunistă a Tineretului, organizația de tineret din țara noastră a adoptat denumirea de Uniunea Tineretului Comunist, fiind singura organizație revoluționară de tineret existentă la acea dată în România.

În ceea ce privește problema sindicală, aceasta capătă un caracter deosebit de complex. La 26 mai 1921 a fost promulgată Legea asupra sindicatelor profesionale (legea Trancu-Iași), care, cu toate limitele sale, a însemnat recunoașterea de către autorități a dreptului de organizare profesională a clasei muncitoare.

Poziția mișcării muncitorești față de legea Trancu-Iași a fost fixată la Conferința sindicală din iunie 1921, ținută la Ploiești, precum și la Congresul sindical de la Brașov, din octombrie același an, care au hotărît ca sindicatele să se orga-

nizeze pe baza acesteia, fără să renunțe la lupta pentru recunoașterea sindicatelor organizate pe principiul luptei de clasă.

Deși grupate în două centrale (Comisia generală, cu sediul la București, și Consiliul general, cu sediul la Cluj), syndicatele au cunoscut o dezvoltare ascendentă sub raport numeric și organizatoric. În zilele de 4—7 iunie 1922 a avut loc la Sibiu Congresul general al sindicatelor, care a declarat mișcarea sindicală unificată și centralizată și a ales Consiliul general al uniunilor sindicale din România.

După Congresul de la Sibiu, activitatea sindicatelor s-a intensificat. Cu forțe unite, ele au acționat pentru ziua de muncă de opt ore, repaus săptămânal, salarii la nivel cu scumpetea, asigurări sociale de stat, concedii plătite, salariu egal la muncă egală, dreptul la grevă, recunoașterea demnității omenești și consacrarea acestor revendicări în contracte colective de muncă. Numărul membrilor sindicatelor a ajuns în vara anului 1923 la peste 70 000.

Mișcarea sindicală a trecut, însă, în anul 1923, prin grele încercări. În preajma deschiderii Congresului sindical de la Cluj, în mișcarea sindicală au apărut două orientări: una promovată de liderii reformiști ai Federației partidelor socialiste, care cereau afilierea la Federația Internațională Sindicală cu sediul la Amsterdam (de orientare reformistă), și alta prin care se milita pentru afilierea la Internaționala Sindicală Roșie, cu sediul la Moscova.

Partidul comunist, menținându-se pe pozițiile revoluționare, pentru a evita pericolul sciziunii și a salvagarda unitatea sindicală, a dat indicații ca la congres, care a avut loc în septembrie 1923, să nu se pună la ordinea zilei problema afilierii la una sau la alta din internaționalele sindicale, ci să se dezbată numai problemele care pot duce la întărirea unității sindicale a muncitorilor de orice convingere politică. Liderii social-democrați de dreapta nu au vrut să renunțe însă la proiectul lor de afiliere și au menținut această problemă pe ordinea de zi a congresului. Mai mult de jumătate dintre delegați — 135 din totalul de 242 — s-au pronunțat împotriva afilierii la F.I.S. de la Amsterdam. În fața acestui vot, liderii social-democrați de dreapta au exclus din congres, cu concursul direct al poliției, pe delegații care s-au pronunțat împotriva afilierii și, pe baza votului delegaților rămași, au declarat mișcarea sindicală din România afiliată la F.I.S.

Dezaprobind acest act, reprezentanții sindicatelor excluse din congres s-au întrunit într-o conferință la București, în zilele de 28—30 octombrie 1923, și au creat Sindicatele unitare, alegând Consiliul general al Sindicatelor unitare (C.G.S.U.). Conferința a adoptat un manifest programatic prin care Sindicatele unitare se declarau independente, neafiliate nici unui for internațional, și își propuneau ca principal țel refacerea unității sindicale, apărarea, pe baza luptei revoluționare, a intereselor economice vitale ale clasei muncitoare.

În anii 1922—1924, cu toate măsurile întreprinse de autoritățile burgheze, în întreaga țară s-au desfășurat numeroase acțiuni greviste, multe din aceste greve au fost de lungă durată (15 săptămâni cea a metalurgiștilor din Tîrgu Mureș, patru săptămâni a metalurgiștilor de la „Lemaitre“, peste trei săptămâni cele ale tipografilor de la „Universul“ și „Adevărul“). Revendicările formulate de greviști au fost sporirea salariului, ziua de muncă de opt ore, contractul colectiv de muncă și reglementarea muncii etc.

Odată cu scoaterea sa în afara legii, în 1924, în fața Partidului Comunist Român s-au pus sarcini deosebit de grele; el a trecut la organizarea activității în condițiile ilegalității — condiții de opresiune și teroare din partea reacțiunii —, continuându-și, totodată, preocuparea pentru cristalizarea liniei generale în concordanță cu situația din România acelei perioade.

Ceea ce a îngreunat și mai mult situația clasei muncitoare era faptul că, în fața politicii reacțiunii burghezo-moșieresti, ea se găsea scindată, întrucât după Congresul din 1921, liderii de dreapta din fostul Partid Socialist, care s-au opus creării Partidului Comunist, au trecut la constituirea Federației partidelor socialiste în 1921 și apoi a Partidului Social-Democrat în 1927. Aceasta a dus la spargerea unității clasei muncitoare pentru o lungă perioadă de timp, cu repercusiuni grele asupra luptelor revoluționare și democratice din România.

Desfășurându-și activitatea în condițiile ilegalității, partidul comunist a împletit munca ilegală cu cea legală, creînd o serie de organizații cum au fost Sindicatele unitare, Blocul muncitoresc-țărănesc, Ajutorul Roșu, Prietenii naturii, Liga contra terorii ș.a., care au desfășurat o largă activitate politică în rîndul muncitorilor și țăranilor. În același timp, partidul și-a îndreptat eforturile spre închegarea unității de acțiune a clasei muncitoare și spre crearea alianței muncitorești-țărănești.

Congresele al II-lea (1922), al III-lea (1924) și al IV-lea (1928) ale P.C.R. oglindesc preocupările pentru clarificarea unor probleme ideologice și politice, pen-

tru cristalizarea liniei generale politice, a tacticii și strategiei sale; se depun eforturi în vederea consolidării organizatorice și întăririi legăturilor partidului cu masele largi.

Activitatea partidului însă a fost mult îngreunată de amestecul Internaționalei a III-a în activitatea P.C.R. prin impunerea unor teze și lozinci neconforme cu realitățile țării, de neînțelegerea și necunoașterea de către unele cadre din conducerea sa a realităților social-politice românești, datorită și condițiilor în care era nevoit partidul să-și desfășoare activitatea și care împiedicau dezbaterea largă și principială în partid a problemelor social-economice ale dezvoltării țării. Astfel, în documentele de partid adoptate în special la Congresele al III-lea (1924) și al IV-lea (1928) și în parte și la Congresul al V-lea (1931) s-au impus o serie de aprecieri greșite privind problema națională, colaborarea cu alte forțe muncitorești și democratice, precum și modul de apreciere a statului român, considerat, în mod greșit, ca „un stat tipic cu multe națiuni”, rezultat din „acapararea unor teritorii străine”. La aceasta a contribuit și faptul că în conducerea partidului s-au aflat uneori cadre ce nu cunoșteau realitățile țării, inclusiv persoane trimise de Comintern din alte țări și care aplicau, fără să țină seama de aceste realități, unele teze și indicații cu caracter general.

Profund dăunătoare vieții de partid, poziției lui ideologice, aceste interpretări eronate au fost înlăturate în anii următori, fapt care a contribuit la întărirea prestigiului Partidului Comunist Român, la lărgirea bazei sale de sprijin în rîndul unor noi categorii sociale.

Izbucnirea crizei economice capitaliste mondiale din 1929—1933 a avut grave repercusiuni asupra dezvoltării României, asupra nivelului de trai al maselor populare. Consecințele crizei au afectat puternic clasa muncitoare, țărănimia, o serie de categorii mijlocii și părți însemnate ale intelectualității.

Ofensiva economică a burgheziei și moșierimii împotriva maselor muncitoare, măsurile guvernanților de aruncare a efectelor crizei pe seama oamenilor muncii, creșterea șomajului de masă, prelungirea zilei de lucru, reducerile succesive de salarii, cunoscute sub denumirea de „curbe de sacrificiu”, mărirea impozitelor, a chiriilor, restrîngerea libertăților democratice, pătrunderea tot mai intensă a capitalului străin în economia țării au dus la știrbirea suveranității țării, la subjugarea ei și mai accentuată de către monopolurile și puterile imperialiste.

Această situație a stîrnit în întreaga țară un val de proteste, de manifestații cu larg caracter de masă, cuprinzînd rîndurile proletariatului, țărănimii, intelectualității, micilor funcționari și ale altor categorii sociale, ale tuturor acelor care simțeau urmările crizei și ale politicii economice a marii burghezii.

În aceste condiții i-a revenit Partidului Comunist Român sarcina istorică de a uni într-un șuvoi de luptă pentru ieșirea revoluționară din criză toate forțele patriotice și democratice ale țării noastre. Activînd în condiții deosebit de grele, P.C.R. a găsit formele și metodele de activitate pentru a atrage, mobiliza și organiza în lupta revoluționară mase tot mai largi ale poporului, pe baza unității de acțiune a clasei muncitoare.

Pentru pregătirea unor mari lupte greviste, a unor puternice acțiuni revoluționare ale maselor muncitoare, P.C.R. și-a concentrat atenția îndeosebi asupra principalelor detașamente ale clasei muncitoare, desfășurînd o intensă activitate în rîndurile muncitorilor de la căile ferate, din industria petrolieră și minieră în vederea realizării unității de acțiune muncitorească. Făurirea Frontului unic muncitoresc impunea, în condițiile creșterii acțiunilor de masă, folosirea unor forme variate de organizare a clasei muncitoare, adoptarea unor lozinci mobilizatoare, izvorîte din condițiile concrete ale societății românești, care să antreneze în luptă straturi sociale mereu mai largi.

Apariția și activitatea unor noi organe ale Frontului unic muncitoresc, care reprezentau pe toți muncitorii, fie ei comuniști, socialiști, social-democrați sau fără partid, au imprimat luptelor revoluționare din anii crizei economice un caracter unitar și combativ, au permis colaborarea Partidului Comunist Român cu celelalte organizații muncitorești, i-au dat acestuia posibilitatea să organizeze și să conducă mari bătălii de clasă, la care au fost antrenate, alături de clasa muncitoare, mase largi din rîndul altor categorii sociale neproletare. Stau mărturie în acest sens marile bătălii de clasă, care au început cu greva de la Lupeni din 1929 și au culminat cu luptele petroliștilor și ceferiștilor din iarna anului 1933. Ele au demonstrat creșterea conștiinței și combativității revoluționare a clasei muncitoare, sporirea capacității partidului de a organiza și conduce proletariatul, au evidențiat o dată în plus importanța unității clasei muncitoare, a Frontului unic muncitoresc. După cum se știe, luptele proletariatului român desfășurate imediat după instaurarea la putere a hitlerismului în Germania au avut un puternic ecou și pe plan internațional.

În bătăliile de clasă purtate în anii 1929—1933, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății românești, avangarda luptei întregului popor împotriva pericolului fascist, pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională. În cursul desfășurării luptelor și în perioada care le-a urmat s-au întărit legăturile partidului cu masele, a crescut rolul elementelor muncitorești în partid, în conducerea sa. S-a extins considerabil influența partidului în mase, s-a ridicat prestigiul său politic și s-a îmbogățit experiența lui revoluționară.

Procesele inscenate de guvernanți conducătorilor muncitorilor ceferiști și petroliști au constituit, de fapt, continuarea cu alte mijloace a luptelor din această perioadă. Procesele care au avut loc la București, Craiova, Iași și Cluj au fost folosite de partidul comunist ca o tribună de demascare a regimului burghezo-moșieresc.

În toată țara s-a dezvoltat o largă mișcare de solidaritate cu conducătorii muncitorilor ceferiști și petroliști. În acest climat politic își începe activitatea revoluționară tinărul de numai 15 ani, Nicolae Ceaușescu, arestat în timpul judecării procesului la Craiova, împreună cu alți revoluționari, veniți să depună mărturii în favoarea acuzaților.

În condițiile accentuării diferențierii economice a țărănimii, sărăcirii țăranilor cu pământ puțin, s-au intensificat mișcările la sate împotriva politicii claselor guvernante. În 1933 se creează, sub conducerea dr.-ului Petru Groza, Frontul plugarilor, organizație democratică a țărănimii. Prin aceasta s-au pus bazele alianței organizate între clasa muncitoare și țărănimea muncitoare în lupta pentru o politică democratică, favorabilă intereselor celor ce muncesc.

Lecția a III-a

Lupta forțelor revoluționar-democratice, patriotice în frunte cu P.C.R. împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității României

„Ne cheamă la luptă singele lui Doja,
Horea și Tudor Vladimirescu. Ne cheamă
la luptă dragostea de țară, pe care nu
vrem s-o vedem sfârșită și cotropită, dra-
gostea de acest popor, pe care nu-l vrem
îngenunchat și robit“.

MANIFEST AL C.C. AL P.C.R.

In împrejurările în care pericolul fascist amenința direct interesele supreme ale țării, P.C.R. s-a situat în fruntea forțelor patriotice naționale, desfășurând largi acțiuni politice pentru ralierea pe o platformă comună a tuturor partidelor și organizațiilor, claselor și grupărilor sociale ale căror interese coincideau cu cele ale patriei, ale democrației, într-un larg front popular de luptă pentru apărarea independenței și integrității țării, pentru a bara calea fascismului. În acest sens, Partidul Comunist Român a reușit să activeze în jurul său numeroase forte sociale antifasciste — clasa muncitoare, masele țărănești, intelectualitatea progresistă și alte pături și categorii sociale. El și-a lărgit contactele cu grupările și organizațiile democratice, a stabilit legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și cu un mare număr de personalități politice

progresiste. Orientarea politică a comuniștilor a permis inițierea unor noi acțiuni de front unic și încheierea unor acorduri de colaborare între organizațiile politice muncitorești. Rezultatul acestei activități s-a concretizat și în crearea a zeci de organizații de masă democratice, antifasciste: Comitetul național antifascist, Liga muncii, Blocul democratic, Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madoszi), Frontul studențesc democrat, Frontul feminin ș.a. Din aceste organizații de masă, care au cuprins mii de aderenți de diferite categorii sociale, au făcut parte activiști de frunte ai mișcării comuniste și antifasciste, personalități de seamă ale vieții politice și culturale-științifice.

Creșterea spiritului de unitate în rindul acestor organizații a dus la încheierea, în toamna anului 1934, a unui front comun de luptă între P.C.R., Partidul Socialist Unitar, Comitetul național antifascist și Liga muncii, pe baza unui program minimal de revendicări, urmat de memorabilul legământ democratic, antifascist, încheiat la Tebea în decembrie 1935, pe baza propunerilor P.C.R., între Partidul Socialist (C. Popovici), Blocul democratic, Frontul plugarilor, Madosz, la care au aderat și organizații locale ale P.S.D. și P.N.Ț.

Înlăcăratele apeluri la unitate lansate de către P.C.R., avîntul luptei antifasciste a maselor și-au găsit expresia în amplele manifestații desfășurate sub lozincă Frontului popular antifascist și antihitlerist pe întreg cuprinsul țării.

O bogată presă de partid ilegală, printre care amintim ziarele și revistele: „Scinteia“, „Lupta de clasă“, „Steagul roșu“, „Tînărul leninist“, „Studentul liber“, „Noi vrem pămînt“, „Cazarma“, „Vörös Erdély“ ș.a., la care se adaugă un număr însemnat de publicații legale: „Era nouă“, „Korunk“, „Blocul“, „Arena“, „Reporter“, „Fapta“, „Atlas“, „Ecoul“, „Omul liber“, „Clopotul“, „Drumul femeii“ ș.a., a militat cu eroism împotriva pericolului fascist, pentru apărarea intereselor vitale ale maselor largi populare. Un aport și-au adus și ziarele social-democratice și socialist-unitare „Lumea nouă“, „Șantier“, „Munca“, „Proletarul“, gazetele sindicale „Metalurgistul“, „Constructorul“, „Minerul“, „Lupta sindicală“ și multe altele.

În anul 1935 pe baza unei prețioase experiențe acumulate, a studierii atente a ansamblului factorilor interni și externi, plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936 a dat noi indicații, de mare însemnătate, în legătură cu linia politică-tactică a partidului. Punînd în centrul atenției problema creșterii pericolului fascist, revizionist, care amenința integritatea teritorială a țării și însăși ființa națională a poporului român, eliminînd erori comise anterior, plenara a apreciat că „România poate deveni un obiect de reîmpărțire nouă, imperialistă, a Europei, iar nu un subiect“. Ea a relevat că triumful hitlerismului ar duce la „dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la înrobirea poporului român, la acapararea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german“. Partidului comunist îi revenea, potrivit aprecierilor plenarei, sarcina de a „organiza rezistența față de un atac posibil din partea fascismului german și horthyst asupra României“. Exprimînd poziția patriotică a comuniștilor, plenara arăta că ei „vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării“, vor „întra în primele rînduri ale luptărilor pentru respingerea agresiunii fasciste“.

Inițiativa partidului comunist vizînd crearea Frontului Unic Muncitoresc — ca bază a unui larg front popular antifascist s-a bucurat de un puternic ecou. „Partidul Comunist din România a luptat totdeauna pentru frontul unic al muncitorilor... Partidul Comunist din România se adresează tuturor Comitetelor, atît ale Partidului Socialist-Democrat și Socialist-Independent, cît și al noii dezidențe (Grupa Popovici), cu propunerea de a crea fără întîrziere un front unic de luptă...“ — se sublinia în propunerea de front unic adresată de P.C.R. celorlalte formațiuni politice muncitorești. O expresie a acestei activități desfășurate de P.C.R. o reprezintă și victoria în alegerile parlamentare parțiale în județele Hunedoara și Mehedinți. Poziția militantă a P.C.R. exprimînd unitatea de năzuință și interese ale întregului popor a conferit partidului rolul de forță conducătoare a luptei pentru democrație, pace, independență.

Îmbinînd munca ilegală cu cea legală, conducînd organizații politice autorizate, antrenînd energiile și optimismul tineretului, folosînd publicații de presă legală și ilegală, P.C.R. și-a demonstrat profundul său patriotism și devotament față de interesele naționale ale poporului, de cauza mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Preluînd tradițiile bogate ale poporului român de prietenie și întrajutorare cu toate popoarele în lupta pentru libertate, ducînd mai departe tradițiile de solidaritate ale clasei muncitoare, ale forțelor revoluționare din țara noastră, ale partidului lor, care s-a aflat întotdeauna alături de acțiunile proletariatului mondial, împletînd răspunderile față de poporul român cu conștiința îndatoririlor internaționale, P.C.R. și-a manifestat și în acești ani atașamentul și adevărată frățiească

la lupta eroică a popoarelor subjgate sau amenințate de fascism. Trecind peste barierele ridicate de guvernul burghez și biruind multe greutăți peste hotare, peste 600 de patrioți români, mobilizați de P.C.R. și constituiți în formațiuni militare, și-au adus contribuția la lupta poporului spaniol împotriva fascismului internațional.

Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist, în fruntea clasei muncitoare, a forțelor progresiste, sub steagul democrației și independenței țării, amplexarea mișcărilor democratice, cit și atitudinea realistă a unor personalități și grupări politice burgheze au stăvilit, pentru un timp, ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste.

Instaurarea dictaturii regale, la 10 februarie 1938, a avut repercusiuni negative pe planul vieții politice interne și externe. Interzicerea activității partidelor politice, desființarea organizațiilor muncitorești, precum și alte măsuri au dus la agravarea asupririi și exploatării maselor muncitoare. Din ansamblul muncii politice și organizatorice desfășurate de P.C.R. în acei ani, Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din 1939 se detașează cu deosebire prin profunzimea analizei întreprinse asupra unor probleme majore, de larg interes pentru soarta țării. Relevind extinderea agresiunii hitleriste, faptul că „primejdia dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele revizioniste a crescut enorm“, Plenara stabilea drept sarcină centrală a partidului concentrarea eforturilor „pentru înfăptuirea grabnică a Frontului Unic, a Frontului popular antifascist și a unui larg front al forțelor patriotice, care să lupte contra agresiunii fasciste, pentru a distruge Garda de fier, a răsturna guvernul dictaturii regale“. Aceste forțe urmau să impună un guvern de salvare națională, care să restabilească regimul parlamentar democratic, să îmbunătățească nivelul de trai al maselor, să ducă o politică de securitate colectivă, de prietenie cu țările vecine, de apărare a unității naționale a poporului român.

În acest scop C.C. al P.C.R. a adresat conducătorilor partidelor burgheze o Scri-soare în care arăta : „În fața primejdii din afară și a atacului pe care statele agresoare, sub conducerea Germaniei hitleriste, îl pregătesc împotriva granițelor țării și a independenței ei, credem că se cere o unitară acțiune a tuturor partidelor hotărâte să apere această independență, indiferent de ideologia căreia fiecare grupare în parte rămîne credincioasă“. La baza unirii forțelor democratice C.C. al P.C.R. propunea o platformă de revendicări ce conținea, între altele : „apărarea hotarelor României și a independenței ei, încadrarea României în sistemul de alianțe ce se preconiza între Franța, Anglia și Uniunea Sovietică, cu respingerea oricărui compromis față de Germania hitleristă“.

Sub conducerea P.C.R. au continuat să acționeze în acei ani : Uniunea Democratică, Frontul Plugarilor, MADOSZ, precum și alte organizații de masă care și-au reorganizat munca pe baze ilegale. Un teren important pentru munca legală a comunistilor au oferit, în anii 1938—1940, organizațiile și asociațiile profesionale, cultural-științifice, sportive.

Partidul Comunist Român, atent la evoluția gravă a evenimentelor ce se succedau cu repeziciune și cu consecințe din ce în ce mai grele, nu a conținut să cheme cele mai diferite forțe sociale și politice la vigilență și acțiune hotărâtă de rezistență. „Să nu capitulăm ! Să ne împotrivim !“ — glăsuia unul din nenumăratele manifeste ale P.C.R. din acel timp. „Comuniștii vor lupta cu arma în mână în primele rinduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților lui revizionști“ — se arăta într-un alt document al partidului comunist.

Pe o platformă comună cu partidul comunist s-au aflat, în apărarea intereselor supreme ale țării, o serie de cercuri politice și personalități a căror luciditate i-a îndemnat la sprijinirea cuvintului de ordine al P.C.R. printre care : Mihail Sadoveanu, dr. Gheorghe Marinescu, Dimitrie Gusti, Petre Andrei, Mihail Ralea, C. I. Parhon, Grigore Iunian, C. I. Băicoianu, Mitiță Constantinescu, Victor Iamandi, Grigore Filipescu ș.a.

Apreciind poziția patriotică a intelectualității noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Spre cinstea și mindria intelectualității noastre cei mai proeminenți savanți, scriitori și artiști români și din rindul naționalităților conlocuitoare, au participat cu abnegație la lupta împotriva politicii de fascizare a țării, a trădării intereselor naționale de către clasele exploatare, pentru apărarea independenței și integrității patriei“.

Starea de spirit antihitleristă a maselor a cunoscut o puternică manifestare în timpul marilor demonstrații antifasciste de la 1 Mai 1939, care au avut loc în București și în alte centre ale țării. Desfășurate sub lozincile: „Vrem România liberă și independentă“, „Jos fascismul“, „Jos agresorul hitlerist“, manifestările de la 1 Mai 1939 au produs o deosebită impresie și peste hotare. Ca unul din principalii organizatori ai marii demonstrații antifasciste de la 1 mai din București, tovarășul Nicolae Ceaușescu evoca astfel desfășurarea evenimentelor: „În București peste douăzeci de mii de cetățeni au manifestat în stradă împotriva Germaniei hitleriste, și, ca simbol al hotărârii de luptă pentru apărarea patriei, au depus coroane de flori la Mormintul eroului necunoscut“.

1 Mai 1939 s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărându-se printre puținele manifestări din Europa, care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă, după Mîunchen.

Marșul războinic al Germaniei hitleriste, cîtropirea succesivă a unor țări europene, începutul celui de-al doilea război mondial la 1 septembrie 1939 au creat o situație din ce în ce mai grea pentru România.

Cu toate acestea, la începutul anului 1940, ostilitatea maselor împotriva fascismului german devine tot mai puternică. În aceste condiții însă, în Directivele Cominternului din mai 1940 adresate Partidului Comunist Român, în loc de a se aprecia justetea luptei contra războiului hitlerist și de a se chema la intensificarea acestei lupte, se aduc critici comuniștilor români pentru activitatea desfășurată împotriva agresiunii Germaniei și pentru poziția de apărare a independenței naționale a patriei. Aceste directive au avut repercusiuni grave asupra întregii activități desfășurate în România pentru unirea poporului împotriva fascismului și agresiunii Germaniei.

În vara anului 1940, în condițiile în care poporul român a trebuit să suporte dureroase amputări teritoriale ca urmare a politicii de forță și dictat a marilor puteri, Partidul Comunist Român, aflat în fruntea maselor largi populare, s-a ridicat cu hotărîre la luptă. Țara întreagă a fost cuprinsă de un puternic val de demonstrații de protest. La București, Cluj, Sibiu, Timișoara, Ploiești, Brașov, Iași, Constanța, Craiova masele populare au cerut rezistența armată împotriva celor care atentaseră la integritatea și suveranitatea României.

Lecția a IV-a

Politica externă a României în perioada interbelică

„Vrem să fim prietenii tuturor națiunilor, fără excepție, dar în treburile noastre nu primim ca stăpîn decît pe noi înșine“.

NICOLAE TITULESCU

Politica externă a României din perioada interbelică a avut ca principale obiective apărarea și consolidarea unității naționale, a integrității și independenței. Promovînd cu fermitate aceste obiective, țara noastră a contribuit în mod activ la eforturile îndreptate spre apărarea păcii și colaborării între popoare.

Viața politică internațională interbelică a evoluat pe un drum sinuos, determinat de contradicțiile specifice lumii capitaliste. Ceea ce a caracterizat această evoluție a fost efortul depus de diplomația statelor mici și mijlocii de a-și apăra statutul drept, creat prin tratatele de pace încheiate după primul război mondial și politica unor mari puteri, care dintr-un motiv sau altul încercau să producă noi modificări pe harta politică a Europei. Situația a devenit mai critică în perioada crizei generale economice prin tendințele revanșarde și revizioniste promovate de statele fasciste. Finalul acestei epoci a fost marcat de o gravă criză, care a prăbușit întregul eșafodaj al politicii marilor puteri și a împins omenirea în cel de al doilea război mondial.

Pentru a face față cu succes acestor complicate probleme ale perioadei interbelice, țara noastră a militat pentru : păstrarea statu-quo-ului legiferat prin tratatele de pace de la Versailles și cele adiacente ; instalarea unui climat de pace generală și indivizibilă ; crearea unor zone regionale de securitate ; bune relații de vecinătate ; realizarea unor tratate sau convenții mutuale ; lupta împotriva politicii revizioniste, care a marcat perioada de ascensiune a regimului fascist italian și nazist german.

Ceea ce a caracterizat politica externă a României în această perioadă a fost cuprinderea tuturor acestor acțiuni într-un sistem ale cărui articulații să garanteze întregul edificiu. Liga Națiunilor a constituit pentru România interbelică tribuna internațională de la care și-a putut face cunoscute opiniile și aspirațiile.

Activitatea diplomației românești a fost cu atât mai rodnică, cu cât din anul 1925 țara noastră a devenit membră permanentă a Consiliului Ligii, iar purtătorul de cuvânt al politicii noastre externe, Nicolae Titulescu, a fost ales și reales președinte al acestui înalt for internațional.

În concepția diplomației noastre, necesitatea realizării unor multiple tratate bilaterale regionale avea în vedere faptul că prin acestea Europa se poate transforma într-o zonă a păcii și destinderii. În această perioadă au fost realizate o seamă de alianțe, sub egida Societății Națiunilor, cu acele state care aveau interese similare sau apropiate (Cehoslovacia, Iugoslavia, Turcia, Grecia, Franța, Polonia ș.a.) ; totodată, România a aderat la acele tratate internaționale care aveau drept scop apărarea păcii, crearea bazei politicii de securitate colectivă : în 1928, la Pactul Briand-Kellogg, care prohibea războiul ca instrument de politică națională, în 1929, la protocolul de la Moscova, care punea în aplicare pe plan regional prevederile pactului susmenționat. „Izvorind din poruncile unității noastre naționale — arăta N. Titulescu — politica noastră externă are ca scop principal : păstrarea ei, iar ca metodă constantă de lucru, coordonarea progresivă a acțiunii noastre cu aceea a statelor cu interes comun, până la integrarea ei în grupuri internaționale din ce în ce mai mari. De la național, prin regional, la universal, iată lozincă României peste graniță“.

În condițiile ascensiunii fascismului pe plan internațional, ale transformării Germaniei într-un focar de revizuire teritorială, de încălcare a tratatelor internaționale și de agresiune, statele interesate în finalizarea politicii de securitate colectivă au înregistrat unele succese importante. Convenția de definire a agresorului și teritoriului, semnată la Londra la 3—4 iulie 1933, crearea Înțelegerii Balcanice, în februarie 1934, veneau să lărgască, alături de Mica Înțelegere, constituită în 1921, aria regională de acțiune a politicii de securitate colectivă. Cele două organizații antirevizioniste, defensive, aveau scopul de a apăra securitatea statelor membre în fața politicii de revizuire, de agresiune.

Pacte regionale puse sub egida Societății Națiunilor au avut, în concepția diplomatică și politică românească, un rol principal cu privire la consolidarea securității în zona sud-estului și centrului Europei, prin colaborarea multilaterală între toate statele situate aici.

Cît de important a fost edificiul politic realizat prin încheierea acestor tratate rezultă și din faptul că la pactul de neagresiune și conciliere, încheiat la Rio de Janeiro în 1933, s-au raliat 32 de țări, completînd astfel rețeaua de luptă pentru securitatea colectivă, inaugurată prin pactul Briand-Kellogg din 1928. România a aderat la acest pact la 10 octombrie 1933.

În acești ani, România a întreprins o serie de măsuri menite să ducă la reluarea legăturilor cu U.R.S.S. ; semnarea, în iulie 1933, a convenției propuse de Uniunea Sovietică privind definirea agresorului, stabilirea, în 1934, a relațiilor diplomatice și perfectarea unor schimburi culturale și comerciale.

În anii 1936—1939, România încă se sprijinea în planurile sale și pe influența Angliei și Franței. Cotropirea de către Germania, în martie 1938, a Austriei a produs consternare în România, mai cu seamă că pericolul se apropia de frontierele țării. România era hotărîtă să ajute Cehoslovacia. Guvernul român s-a împotrivit oricărei atingeri a tratatelor și statu-quo-ului teritorial. Politică concesivă a marilor puteri a agravat situația statelor din centrul și sud-estul Europei.

În fața primejdiei Germaniei hitleriste, guvernul român a luat hotărîrea de a rezista. „Țara — arăta primul ministru Armand Călinescu — a răspuns cu entuziasm impresionant la chemare. Oamenii au alergat în cazărmi“.

În fața presiunilor tot mai insistente ale Germaniei hitleriste, între decembrie 1938 — martie 1939 guvernul român a făcut mari eforturi să depășească pe calea tratativelor criza din raporturile româno-germane, mergînd pînă la încheierea unui acord economic pe termen lung (20 martie 1939).

Aceasta se explică prin faptul că în organele și instituțiile centrale ale dictaturii regale — guvern, Consiliu de coroană, Frontul Renașterii Naționale — s-au

manifestat tendințe deosebite în problemele legate de politica externă, de căile preconizate în vederea apărării independenței, suveranității și integrității țării.

Dacă un grup restrins — îndeosebi gruparea industrial-bancară reprezentată de Carol al II-lea — a evoluat, treptat, pe calea unor compromisuri și concesiuni față de Germania, oameni politici și personalități influente în mecanismul guvernării — ca Armand Călinescu, Nicolae Iorga, Victor Iamandi, Gheorghe Tătărăscu, Grigore Gafencu, Mitiță Constantinescu, Victor Slăvescu, Petre Andrei, Mihail Ralea, Mihail Ghełmegeanu ș.a. — au luptat pentru întărirea capacității de rezistență a națiunii, respingând încercările de imixtiune politică din partea Germaniei care periclita suveranitatea, independența și integritatea patriei. Asupra acestor tendințe s-a exercitat, de asemenea, influența și opțiunile maselor populare, ale opiniei publice — de la Partidul Comunist Român și pînă la liderii partidelor burgheze tradiționale — care se opuneau aservirii țării de către Germania hitleristă, cerind continuitatea politicii tradiționale a României, alături de statele care-i promisese să menținerea integrității teritoriale și independenței naționale.

În același timp la suprafața vieții politice și-au făcut loc grupările și elementele de extremă dreaptă, fasciste, prohitleriste. În acele momente grele pentru destinele țării poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară.

Tratatul sovieto-franco-britanic de la Moscova, din vara anului 1939, în vederea încheierii unui pact de asistență mutuală, fuseseră urmărite cu un mare interes de România, unde opinia publică era convinsă că un asemenea pact ar fi schimbat raportul de forțe pe plan internațional în defavoarea agresorilor. Eșuarea acestor tratative l-au determinat pe primul ministru Armand Călinescu să considere „situația foarte gravă“.

Încheierea tratatului sovieto-german în august 1939 nu a avut darul să stăvilească planurile războinice ale lui Hitler și acoliților săi. La scurt timp Germania hitleristă a dezlănțuit cel de al doilea război mondial prin atacarea Poloniei la 1 septembrie 1939.

În pofida speranțelor și acțiunilor de ultim moment ale cercurilor guvernante de a găsi noi soluții care să evite atragerea țării în vîltoarea gravelor evenimente ce se precipitau și care stimulau activitatea grupărilor ultrareacționare și fasciste ce militau pentru orientarea spre Axa fascistă Roma-Berlin, guvernul român s-a declarat, la 6 septembrie 1939, în stare de neutralitate binevoitoare față de Polonia și a intensificat eforturile pentru constituirea unui „bloc balcanic al neutrilor“ în cadrul Înțelegerii Balcanice, care să unească toate țările din sud-estul continentului european dornic să rămînă în afara conflictului, să întretină și să dezvolte raporturi prietenești cu statele vecine. La 21 septembrie 1939 însă, șeful guvernului, Armand Călinescu, a fost asasinat de o echipă de legionari pregătiți anume de Gestapo. Deși crima a fost urmată de un val de reprimare a Gărzii de fier, lichidarea unui număr de șefi legionari pe plan central și local, precum și arestarea legionarilor cunoscuți, asasinarea primului ministru a timorat pe Regele Carol al II-lea și cercurile industrial-bancare din jurul său. În plus, lărgirea zonei de frontieră cu Germania, la nord, informațiile cu privire la existența unui plan germano-ungar de invazie în România, izolarea în care aceasta se afla pe plan extern, multiplele interese internaționale ce se interferau în această zonă au făcut ca ideea blocului neutrilor să eșueze.

Dificultățile interne și internaționale proprii slăbeau însăși Înțelegera Balcanică, ai cărei reprezentanți s-au reunit, pentru ultima dată, la 2—4 februarie 1940.

În acest context internațional, guvernul nazist declanșase o adevărată ofensivă economică și politică împotriva României, de la reproșuri față de neîndeplinirea obligațiilor asumate prin tratatul economic din martie 1939, pînă la amenințări, la folosirea forței și activizarea agenturilor sale din cadrul minorității germane din România și a Gărzii de fier. Căutînd o cale de înțelegere cu Germania, regele Carol al II-lea a proclamat, în primăvara anului 1940, așa-numita politică de „pacificare națională“, a scos pe legionari din închisori, ceea ce le-a permis să treacă, cu sprijinul Berlinului, la pregătirea unei lovituri de stat fasciste.

În situația agravată, din lunile aprilie-iunie 1940, prin invazia germană într-o serie de țări din Europa occidentală, unele grupări ale cercurilor conducătoare, în frunte cu regele, au hotărît, la 28 mai 1940, ca unică soluție, trecerea la o politică de apropiere de Germania; în acest scop, au fost incluși în guvern cîțiva oameni politici care sprijineau orientarea progermană. La 29 mai 1940, guvernul român, astfel reorganizat, a semnat „Pactul petrol-armament“. Cu toate acestea, în vara anului 1940, României, supusă unor presiuni concentrice din partea Germaniei hitleriste, a statelor fasciste și revizioniste, i s-au impus importante cesiuni teritoriale de care am amintit în lecțiile precedente.

Grupările interne progermane și profasciste, aduse de evenimente pe primul plan al vieții politice, au impus guvernului condus de Gh. Tătărăscu să renunțe, la

1 iulie 1940, la garanțiile franco-britanice din aprilie 1939 și apoi, la 4 iulie, să cedeze locul unui guvern sub președinția lui Ion Gigurtu, în care numărul elementelor progermane era preponderent. Horia Sima, șeful Gărzii de fier, care fusese numit subsecretar de stat la Educația Națională (28 iunie), deținea acum șefia departamentului Cultelor.

Pe plan internațional se produce o creștere a agresivității Germaniei fasciste. Politica de cedare și capitulare în fața Germaniei pe plan internațional, cit și politica cercurilor celor mai reacționare din România au dus la instaurarea dictaturii militarofasciste din septembrie 1940, care a deschis calea aservirii țării noastre de către cel de al treilea Reich.

Capitolul al II-lea

Lupta forțelor revoluționare și democratice,

în frunte cu P.C.R., împotriva dictaturii militarofasciste.

Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă

din august 1944, început al revoluției de eliberare

socială și națională a poporului român.

Participarea României la războiul antihitlerist

Lecțiile I și a II-a

„Vigoarea și fermitatea cu care întregul popor s-a ridicat la luptă, larga participare a tuturor forțelor patriotice la insurrecție demonstrează că August 1944 a reprezentat un energetic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărârii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotări singur destinele“.

NICOLAE CEAUȘESCU

Revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă începută în august 1944 a reprezentat actul de voință al întregului popor român, strîns unit în jurul Partidului Comunist Român, a însemnat trecerea la o epocă de profunde transformări revoluționare în societatea românească, un moment de răscruce în destinele națiunii, o piatră de hotar în istoria contemporană a României.

În condițiile răsturnării raportului de forțe pe plan internațional, ale dominației Germaniei naziste asupra unei mari părți a Europei, ale izolării ei pe plan extern, și supusă unor presiuni concentrice din afară, România a fost practic aruncată în brațele forțelor hitleriste, contrar voinței și năzuințelor poporului român. La 4 septembrie 1940, sprijinindu-se pe Garda de fier, al III-lea Reich a impus aducerea generalului Ion Antonescu la șefia guvernului.

La 6 septembrie, Carol al II-lea a abdicat în favoarea fiului său Mihai, iar la 14 septembrie a fost instaurată dictatura legionaro-antonesciană, legionarii avînd rolul dominant în guvern; România a fost proclamată „Stat național-legionar“. În

cursul lunii octombrie, cu acordul acestora, în România au intrat trupe germane, care au fost instalate în principalele puncte strategice ale țării, în zona petroliferă.

În țară s-a instaurat un val de teroare fascistă, anticomunistă și antidemocratică. Legionarii și-au îndreptat teroarea împotriva P.C.R., a altor organizații și personalități politice progresiste și democratice, care luaseră în trecut atitudine împotriva ideologiei și politicii fasciste, a acțiunilor brutale și expansiunilor agresive ale celui de-al III-lea Reich. În zilele de 24—26 noiembrie 1940, legionarii au împușcat, în închisoarea Jilava și în localul poliției din București, un număr de 67 de persoane, între care foști demnitari și funcționari superiori. O mare indignare a stîrnit în întreaga țară asasinarea savantului de renume mondial Nicolae Iorga, a prof. Virgil Madgearu, a lui Victor Iamandi, jurist, fost ministru al justiției; ei au plătit cu viața poziția potrivnică ideologiei naziste și acțiunilor legionarilor, în care au văzut un grav pericol pentru însăși existența statului român.

La 23 noiembrie 1940 dictatura legionaro-antonesciană a aderat la „Pactul tripartit”, alianță politico-militară încheiată la 27 septembrie 1940, la Berlin, între Germania, Italia și Japonia.

Crimele și jafurile comise i-au compromis și mai mult pe legionari în fața poporului, iar demagogia lor socială a stîrnit o profundă îngrijorare în numeroase cercuri ale burgheziei. În aceste împrejurări, între grupările din guvern — antonesciană, pe de o parte, și șefii legionari, de altă parte — s-a deschis o luptă, cu final singeros, pentru acaparea puterii. În ianuarie 1941, legionarii, contînd pe simpatia și sprijinul Germaniei, au încercat să-l înlăture pe Antonescu din guvern printr-un puci, în cursul căruia jafurile și asasinările au atins punctul cîlmînt. Haosul și actele anarhice ale legionarilor îi convinseseră însă pe hitleriști că gruparea legionară nu era capabilă să asigure o stare de ordine în care Germania să poată exercita sistematic și în mod organizat exploatarea economică a bogățiilor României și atragerea armatei române în războiul antisovietic. Faptul acesta a determinat guvernul german să dea cîștig de cauză grupării antonesciene.

La 22 iunie 1941, împotriva voinței poporului român, România a fost împinsă în războiul hitlerist antisovietic ce-i fusese impus; la 6 decembrie 1941 a fost pusă în stare de război cu Marea Britanie, iar la 6 iunie 1942 și cu Statele Unite ale Americii.

Cîrdășia reacțiunii române cu fascismul german a dus la subordonarea țării Germaniei naziste, la ruinarea economiei naționale, la sărăcirea și înfometarea maselor. Participarea la război alături de Germania hitleristă, jefuirea bogățiilor țării de către imperialismul german au dus România în pragul unei catastrofe naționale.

Suferințele abătute asupra poporului român în anii de coșmar ai dictaturii militare 1941—1944 și ai dominației hitleristo-fasciste sînt ilustrate prin arestarea și judecarea a 11 000 antifasciști, verdictele însumînd zeci de mii de ani de închisoare sau muncă silnică; peste 300 de condamnări la moarte, pogromul din Iași; internarea în ghetouri și lagăre din Germania a circa 50 000 de cetățeni români. Tragedia a fost cumplită pentru populația din nordul Transilvaniei „cedat” Ungariei horthyste: concedieri masive de muncitori români; deposedarea de pămînt a zeci de mii de țărani; trimiterea în lagăre a 170 000 oameni, dintre care peste 100 000 uciși; asasinarea a zeci de mii de oameni, a unor militanți revoluționari români, evrei, slovaci, maghiari care au plătit pentru dirzenia în lupta împotriva horthystilor.

În lupta împotriva dictaturii antonesciene și a războiului hitlerist au căzut eroici comuniști Constantin David, Tereza Ocsko, Filimon Sirbu, Ada Marinescu, Ștefan Plavăț, Petre Gheorghe, Pompiliu Ștefu, Nicolae Mohănescu, Justin Georgescu, Józsa Béla ș.a.; mii de comuniști și alți antifasciști sufereau rigorile temnițelor și lagărelor.

În această perioadă de grea cumpănă pentru poporul român, cînd însăși ființa României ca stat era grav amenințată, P.C.R. și-a asumat cu îndrăzneală și luciditate răspunderea de a organiza și conduce la victorie lupta tuturor forțelor muncitorești și populare, patriotice și naționale, a întregului nostru popor, pentru eliberarea de sub dominația fascistă. Mișcarea de rezistență antifascistă din România, al cărui organizator și conducător a fost P.C.R., s-a manifestat sub diverse forme, cu intensități diferite, de la o perioadă la alta, ceea ce demonstrează imbinarea principalității revoluționare cu elasticitatea în stabilirea obiectivelor și metodelor de luptă.

În circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941, în Platforma-program din 6 septembrie 1941 și în alte documente ulterioare, partidul comunist a elaborat tactica de luptă corespunzătoare noilor condiții în care se afla țara, stabilind obiective de luptă ca: răsturnarea regimului antonescian; formarea unui guvern al independenței naționale, compus din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice; ieșirea României din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite; alungarea tru-

pelor hitleriste din țară și eliberarea părții de nord a Transilvaniei; recucerirea libertăților cetățenești și democratice etc.

Garanția realizării acestor obiective consta în făurirea Frontului unic muncitoresc și a unui Front unic național antihitlerist al poporului român, la care să participe toate partidele, grupările și cercurile politice antihitleriste. „Partidul Comunist din România — se arăta în documentul din 6 septembrie 1941 — propune lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, personalităților politice și tuturor patrioților români, pentru realizarea Frontului unic național al poporului român contra ocupanților hitleriști și a slugilor lor trădătoare de țară, pentru cucerirea cerințelor de platformă, care sint cerințele cele mai arzătoare și comune ale poporului român“.

Obiectivele platformei și sarcinile ce stăteau în fața poporului pentru eliberarea patriei de sub dominația fascistă au fost popularizate prin presă, și prin viu grai de către Partidul Comunist Român în rindurile maselor muncitoare, în armată, în cercuri ale intelectualității și micii burghezii, fiind de asemenea aduse la cunoștința conducătorilor Partidului Social-Democrat și a principalilor lideri ai partidelor burgheze. Până în vara anului 1944, Partidul Comunist Român a editat peste 30 de ziare și buletine centrale și regionale, a difuzat numeroase manifeste, broșuri, apeluri.

În mișcarea de rezistență, o contribuție însemnată au adus organizațiile de masă conduse sau aflate sub influența partidului: Uniunea Tineretului Comunist, Apărarea patriotică, Frontul plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madosz) etc. În 1942, P.C.R. a înființat organizația Uniunea patrioților, care avea sarcina ca, pe baza obiectivelor platformei P.C.R. din 6 septembrie 1941 și a rezoluției C.C. al P.C.R., din ianuarie 1942, să strângă în jurul său și să mobilizeze la luptă pe intelectuali, funcționari, studenți, meseriași, mici comercianți și industriași ș.a. În același timp, P.C.R. și-a pus ca sarcină organizarea unui aparat militar al partidului cu ramificații în întreaga țară. Aparatul militar avea misiunea de a organiza desfășurarea luptei armate împotriva dictaturii militaro-fasciste și a hitleriștilor. Se preconiza atragerea armatei de partea frontului patriotic, organizarea de grupe de patrioți înarmați în orașe și satele unde existau organizații de partid și în rindurile unităților militare. Se stabileau, de asemenea, cadrul organizatoric al aparatului militar și atribuțiile fiecărui compartiment în parte.

Mișcarea de rezistență antifascistă din România a îmbrăcat cele mai diverse forme: deteriorarea utilajelor în uzine; deraierea trenurilor militare; acțiuni de sabotaj în uzinele de armament și incendierea depozitelor militare; acțiuni de partizani și ale formațiunilor de luptă patriotice; nesupunerea țăranilor la rechiziții; proteste adresate guvernului antonescian de numeroase personalități din domeniul culturii; neprezentarea a zeci de mii de oameni la recrutare; dezertări în masă; ciocniri între soldați români și hitleriști; opoziția unor cercuri industriale și bancare față de cererile economice ale Germaniei naziste.

Coaliția forțelor patriotice antihitleriste s-a sudat verigă cu verigă, moment cu moment: în septembrie 1943 s-a creat Frontul Patriotic Antihitlerist: P.C.R., Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, P.S.T. — MADOSZ-ul și organizații ale P.S.D. Frontul Patriotic Antihitlerist a dat expresie, pe plan organizatoric, voinței celor mai diverse forțe social-politice de a acționa unite pentru eliberarea țării. De asemenea, s-au vădit roadele activității partidului de raliere în frontul forțelor democratice a oamenilor aparținând naționalităților conlocuitoare: „Din robia hitleristă nu este decît o singură scăpare: lupta comună antihitleristă de eliberare... Populația maghiară din țara noastră își poate dobîndi libertatea numai prin scuturarea împreună cu poporul român a jugului hitlerist“ (Din Apelul Madosz-ului — 1941).

Crearea Frontului patriotic antihitlerist a marcat un moment de seamă în procesul de unire a tuturor forțelor antihitleriste, a înlesnit o mai bună coordonare a mișcării de rezistență antifascistă, impulsînd dezvoltarea ei rapidă.

Un factor care a contribuit la făurirea unei și mai largi coaliții și la întărirea potențialului de luptă al forțelor antidictatoriale și antihitleriste l-a constituit realizarea, în aprilie 1944, a Frontului unic muncitoresc dintre P.C.R. și P.S.D. Prin făurirea F.U.M. s-a realizat unitatea de acțiune a clasei muncitoare și s-a întărit capacitatea ei de luptă pentru eliberarea patriei și progres social. Manifestul programatic al F.U.M., dat publicității cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, chema la unire în lupta hotărîtă de eliberare toate forțele patriotice, antihitleriste, în „lupta hotărîtă pentru pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu. Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane. Sprijinirea

Armatei Roșii eliberatoare. Alianță cu Uniunea Sovietelor, Anglia și Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă“.

Realizarea Frontului unic muncitoresc, acțiunile comune duse de reprezentanții celor două partide muncitorești pe linia apărării intereselor fundamentale ale patriei au dat un nou impuls coalizării forțelor antihitleriste. În aceste condiții, la 26 mai 1944, P.C.R. și P.S.D. au semnat un acord cu gruparea liberală condusă de Gh. Tătăreanu și cu gruparea ierghistă a dr. Topa și s-a putut convoca, la inițiativa Partidului Comunist Român, în noaptea de 13/14 iunie, într-o casă conspirativă a comuniștilor, o consfătuire la care au luat parte reprezentanți ai P.C.R., ai palatului și armatei. După îndelungi dezbateri în cadrul consfăturii au fost acceptate punctul de vedere și planul Partidului Comunist Român de răsturnare prin forță a dictaturii antonesciene, de bizuire a întregii lupte insurecționale pe forțele interne, luptă coordonată cu situația externă în vederea scoaterii țării din războiul hitlerist și înțarcerii armelor împotriva Germaniei naziste.

Împrejurările externe și creșterea puternică a stării de spirit antihitleriste în toate categoriile populației, realizarea acordului între P.C.R. și P.S.D., contactele stabilite de partidul comunist cu generali și ofițeri superiori și cu cercurile palatului regal dovedeau caracterul iluzoriu al speranțelor liderilor partidelor bugheze P.N.Ț. — Maniu și P.N.L. — Brătianu în posibilitatea găsirii unei soluții de ieșire din situația existentă fără comuniști și fără o participare a maselor; în rindurile lor își făcea loc tot mai mult teama de a nu rămâne în afara evenimentelor și în izolare totală, de a nu-și pierde definitiv pozițiile politice și influența în țară, de a nu se compromite chiar în ochii partizanilor lor. Tocmai de aceea, liderii P.N.Ț. și P.N.L. s-au văzut nevoiți să accepte, la 20 iunie 1944, încheierea unui acord cu Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat. Rezultat al politicii de largi alianțe general-democratice, antihitleriste, preconizată de P.C.R., acest acord exprimat prin crearea Blocului național-democrat (B.N.D.) a reprezentat unirea în lupta antifascistă a celor mai diverse clase și pături sociale, partide și grupări politice, coalizind în jurul clasei muncitoare — forța de bază a mișcării de rezistență — toate forțele patriotice, masele largi ale oamenilor muncii de la orașe și sate și, totodată, chiar și unii aliați vremelnici din rindul claselor dominante.

Semnificația realizării B.N.D. și rolul P.C.R. în ansamblul alianțelor politice create nu au scăpat observației organelor informative naziste, care raportau în acele zile că „evoluția politicii interne din ultimele săptămâni arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerii acestei opoziții de către partidul comunist“.

La baza făuririi acestor alianțe au stat, în esență, obiectivele de luptă stabilite și propuse de P.C.R. încă din anii 1940—1941. Fiind prezent în toate înțelegerile realizate din inițiativa și la insistențele sale, P.C.R. a jucat rolul conducător, dinamizator al tuturor forțelor politice capabile să-și aducă, într-o măsură mai mare sau mai mică, indiferent de motive și scopuri proprii, contribuția la opera de eliberare națională a țării de sub jugul fascist.

De teamă de a nu se compromite și a-și îngreua singuri situația de pe urma susținerii războiului antisovietic dus de Antonescu alături de Hitler, treptat, regele și sfetnicii săi mai importanți, cercurile palatului au evoluat spre o apropiere de forțele politice care consimțiseră la realizarea B.N.D. De unde la început regele personal susținuse acțiunea militară dusă de Ion Antonescu alături de Germania hitleristă, el însuși vizitînd în câteva rinduri frontul și interesîndu-se îndeaproape de desfășurarea și perspectivele operațiilor armatei, treptat avea să se distanțeze de această cauză. Astfel se și explică acceptarea de către rege a stabilirii unor legături tot mai strînse cu reprezentanții P.C.R. și ai celorlalte forțe înmănușate în Blocul național democrat.

Între 20 iunie și 23 August 1944 au avut loc ședințe conspirative ale reprezentanților partidelor B.N.D. și ai cercurilor palatului regal, în cadrul cărora s-au discutat îndeosebi probleme de ordin politic, privind structura noului guvern, întocmirea proclamației regale, a decretelor ce urmau să fie adoptate imediat după înlăturarea dictaturii militar-fasciste și alte probleme cu caracter general.

O importanță hotărîtoare pentru victoria luptei de eliberare națională a poporului român a avut-o atragerea armatei de partea forțelor patriotice. Condițiile concrete ale României, starea de spirit antifascistă, antihitleristă a maselor și ura ce clocotea în rindurile militarilor împotriva ocupanților germani au constituit te-

renul fertil pentru activitatea tuturor forțelor antifasciste în vederea atragerii întregii armate la acțiunea de răsturnare a dictaturii antonesciene și de lichidare a ocupației hitleriste. Pentru pregătirea armatei în vederea răsturnării dictaturii antonesciene a fost creat în vara anului 1944 Comitetul militar. Legături tot mai sistematice a stabilit partidul comunist și cu alte cadre de comandă ale armatei, unele dintre ele făcând parte din cercurile apropiate palatului regal.

Lecția a II-a

Desfășurarea insurecției naționale din august 1944.

Insemnătatea internațională a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a poporului român

In vara anului 1944, condițiile interne și externe deveniseră favorabile trecerii la îndeplinirea revoluției naționale. Factorii principali care indicau această realitate erau: starea de efervescență a maselor; adâncirea crizei politice și militare a regimului de dictatură militarofascistă; atitudinea profund ostilă a majorității armatei române față de continuarea războiului hitlerist; îndeplinirea în ansamblu a măsurilor politice și militare de pregătire a revoluției. Pe plan extern existau condiții favorabile create de succesele militare hotărâtoare ale armatei sovietice, care ducea greul războiului, de acțiunile ofensive ale armatelor anglo-americane în vestul Europei după deschiderea celui de-al doilea front la 6 iunie 1944, de amplearea luptei antifasciste a popoarelor Europei, de mișcarea de partizani, ce dădea puternice lovituri mașinii de război hitleriste, de forțele populare, care au adus o contribuție de mare însemnătate la cauza generală a victoriei în războiul antifascist. Arestarea principalelor căpetenii fasciste, în după-amiaza zilei de 23 August 1944, și răsturnarea guvernului dictaturii antonesciene a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă. Odată cu răsturnarea dictaturii fasciste, întreaga armată a întors armele împotriva Germaniei hitleriste; o asemenea schimbare a rămas unică în analele celui de-al doilea război mondial. În strînsă colaborare cu armata și alături de ea au participat masele populare de la orașe și sate.

Marele merit al Partidului Comunist Român constă în faptul că a știut să folosească împrejurările interne și externe favorabile și să organizeze cu succes asaltul decisiv.

Sub egida politică a celor patru partide din Blocul național-democrat s-a constituit noul guvern, avîndu-l ca președinte pe generalul Constantin Sănătescu, iar ca miniștri fără portofolii pe Lucrețiu Pătrășcanu din partea P.C.R., Constantin Titel-Petrescu (P.S.D.), Iuliu Maniu (P.N.Ț.) și C.I.C. Brătianu (P.N.L), celelalte ministere fiind atribuite unor militari și specialiști.

În declarația elaborată în noaptea de 23—24 august 1944 și publicată în ziarul „România liberă” din 24 august, partidul comunist arăta că: „Încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice sînt obiective care formează programul actualului guvern”. În seara zilei de 23 August, începînd de la ora 22, s-a difuzat la radio proclamația regelui Mihai care aducea la cunoștința țării și a lumii întregi evenimentele istorice petrecute în România.

În cursul unor bătălii grele, unitățile militare, împreună cu formațiunile patriotice, care numărau mii și mii de luptători în principalele centre ale țării, au lichidat rezistența trupelor naziste, au eliberat în cîteva zile capitala și o mare parte

a țării. Sosirea, la 30 august 1944, a trupelor sovietice în Bucureștiul eliberat a fost salutăată cu entuziasm de masele largi ale populației.

Înfăptuită sub conducerea nemijlocită a P.C.R., revoluția din august 1944 a avut importante consecințe pe plan internațional, implicații în desfășurarea marii conflagrații mondiale, grăbind sfârșitul acesteia. Deși în vara anului 1944 se înregistraseră câteva evenimente care au înrăutățit situația militară a Germaniei, Reichul nazist dispunea încă de considerabile forțe militare, iar producția de război atinsese nivelul cel mai ridicat, comandamentul german fiind hotărât să continue războiul cu orice preț.

Contextul internațional în care s-a declanșat insurecția se caracteriza prin aceea că înfringerea Germaniei nu se precizase cu toată claritatea : „...la 23 August 1944 nu erau evidente perspectivele desfășurării evenimentelor militare și ...soarta Germaniei era departe de a fi clarificată” — declara reprezentantul sovietic la Conferința de Pace de la Paris.

„Istoria va consemna actul de la 23 august 1944 ca unul dintre cele mai hotărâtoare evenimente ale întregului război” — aprecia ziarul american „New York Times”. Consecințele insurecției române s-au reflectat în domeniul strategic : au zădărnicit intențiile comandamentului hitlerist de a întreprinde în fața înaintării sovietice o apărare de lungă durată pe linii succesive, amenajate pe teritoriul românesc. Armata română a obținut un alt rezultat de mare însemnătate : prin propriile forțe ea a menținut în sudul Transilvaniei și în Banat un amplu „cap de pod” de uriașă valoare strategică, necesar acțiunilor ofensive ulterioare spre Europa centrală. Insurecția română a influențat hotărâtor situația militară din Peninsula Balcanică, dispozitivul german de aici primind o puternică lovitură, flancul și spatele său devenind vulnerabile, ceea ce a făcut necesară retragerea grabnică în prima parte a lunii octombrie 1944.

Pe plan economic, insurecția a însemnat o puternică lovitură dată mașinii de război germane. „Odată cu România, nemții au pierdut și petrolul și griul românesc. În economia germană de război, acest lucru produse un gol atât de mare, încât întreaga lui importanță nu poate fi estimată acum” — (Revista sovietică — „Voina rabocii class” — 1 septembrie 1944). La Berlin s-a apreciat că evenimentele din România din august 1944 au constituit o catastrofă mai mare decât înfringerea suferită de Wehrmacht la Stalingrad.

Marele act românesc din august 1944 a avut influențe politice remarcabile în arena internațională : a accelerat procesul de dezagregare a blocului militar-politic patronat de Germania ; a determinat o ascuțire extremă a crizei regimurilor fasciste satelite Germaniei ; a accelerat acțiunile mișcărilor de rezistență antifascistă din țările învecinate, iar ecoul politic s-a întins și asupra unor țări neutre.

Începând cu 23 August 1944, România și-a pus toate resursele materiale și umane, întregul potențial economic și militar în slujba luptei împotriva Germaniei hitleriste. Însuflețită de un fierbinte patriotism, armata română a săvârșit fapte de eroism legendar în lupta dusă, umăr la umăr, cu armata sovietică, pentru desăvârșirea eliberării teritoriului național de sub ocupația fascisto-horthystă, ca și în bătăliile pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei, până la încheierea victorioasă a războiului.

În operațiunile din timpul insurecției și până la 9 mai 1945, efectivele militare angajate de România în războiul antihitlerist s-au ridicat la peste o jumătate de milion de oameni. În lupta pentru eliberarea a peste 3 800 de localități, dintre care 53 de orașe importante, cotoprite de armatele germane, pentru forțarea și cucerirea a nenumărate poziții strategice — în cursul cărora diviziile românești au capturat peste 118 000 de prizonieri — au căzut jertfă aproape 170 000 de militari români, răniți și dispăruți. Ca o recunoaștere a eroismului ostașilor români, a aportului lor la înfringerea fascismului o constituie cele peste 300 000 de ordine și medalii de război românești, sovietice, cehoslovace și ungare cu care au fost distinși soldații și ofițerii români.

Partidul comunist, acționind cu multă vigoare, atît în guvernele instaurate după 23 August, cit și în rîndurile maselor, sub lozincă „Totul pentru front, totul pentru victorie”, a avut un rol de prim ordin în concentrarea eforturilor întregului popor pentru susținerea războiului antihitlerist.

Întreaga economie națională a fost pusă în slujba nevoilor frontului asigurîndu-se aprovizionarea trupelor, concomitent cu îndeplinirea obligațiilor asumate prin armistițiul încheiat cu Națiunile Unite la 12 septembrie 1944. Contribuția economică a României la războiul antihitlerist, după date incomplete, s-a ridicat cu mult peste un miliard de dolari (valută 1938), sumă care, raportată la posibilitățile de atunci

ale țării noastre, la timpul scurt în care a fost folosită și la numărul populației este cu adevărat uriașă.

Valoarea contribuției militare a României a fost recunoscută pe plan internațional : „Împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfringerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți cunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze“. (Conferința de pace de la Paris — 1946 — declarația ministrului de externe sovietic). Prin lupta și jertfa poporului nostru durată conflagrației a fost simțitor redusă : „acțiunea românilor a dus la scurtarea războiului și a salvat viața a mii de soldați aliați“. (Radio Londra — emisiunea din 23 August 1944). La 13 ianuarie 1946 postul de radio Paris considera că „România a adus prin contribuția ei o scurtare a războiului cu cel puțin șase luni“.

23 August 1944 — momentul când întregul popor s-a ridicat să-și apere ființa națională, a marcat o piatră de hotar în istoria patriei, a inaugurat o epocă nouă în dezvoltarea poporului român, epoca celor mai profunde transformări revoluționare petrecute în societatea românească de-a lungul evoluției ei istorice, epoca revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a poporului român.

Capitolul al III-lea

Lecțiile I și a II-a

Revoluția democrat-populară în România.

Desfășurarea procesului revoluționar în perioada anilor 1944-1948.

Trecerea la revoluția socialistă

„Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din august 1944, a inaugurat o etapă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale, a afirmării României ca națiune liberă și demnă, în rîndul națiunilor lumii“.

NICOLAE CEAUȘESCU

Revoluția democrat-populară este etapa prin care s-a făcut saltul calitativ de la orinduirea capitalistă la orinduirea socialistă. Obiectivele esențiale ale acestei etape au fost :

- bătălia pentru cucerirea puterii politice, ca premisă a tuturor transformărilor ulterioare pentru asigurarea trecerii la revoluția socialistă ;
- mobilizarea maselor la acțiunea de refacere economică a țării ; reaşezarea economiei țării pe noi coordonate ;
- perspectiva dezvoltării viitoare a României.

Aceste obiective fundamentale s-au completat cu sarcini speciale de la o perioadă la alta, prioritatea acestora fiind stabilită în funcție de condițiile interne și externe din acel moment.

Imediat după 23 August 1944, P.C.R. a trecut la reorganizarea și întărirea rîndurilor și a întregii sale activități, corespunzător noilor condiții în care urma să-și desfășoare activitatea, ca și a sarcinilor mari și complexe ce-i reveneau. În același timp, partidul a desfășurat o vastă activitate politică și organizatorică pentru întărirea

unității de acțiune a clasei muncitoare, în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, pentru reorganizarea pe baze noi a mișcării sindicale, a organizațiilor de tineret, de femei și a altor organizații democratice și în special a Frontului plugarilor, organizație democratică a țăranimii.

În aceste condiții, partidul comunist, conducind lupta maselor largi populare împotriva cercurilor reacționare, folosind experiența alianțelor politice din timpul pregătirii și înlăturării insurecției a trecut, pe baza aceluiași tactici realiste, principale, la realizarea unui nou sistem de alianțe politice, încheind acorduri și coaliții cu forțe sociale și politice interesate integral sau parțial în înlăturarea obiectivelor ce urmau să fie rezolvate acum.

Guvernul instalat după răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, prezidat de generalul C. Sănătescu, guvern de militari și tehnicieni, reprezentanți ai partidelor politice din Blocul Național Democratic și ai Palatului, era expresia raportului de forțe sociale și politice din acel moment, a evoluției de forțe antihitleriste realizată din inițiativa P.C.R.

Primele decrete ale acestui guvern au reprezentat un pas înainte pe linia democratizării vieții politice, a înlăturării racilelor dictaturii militaro-fasciste: amnistie generală, desființarea lagărelor de concentrare, repunerea în vigoare a Constituției din 1923. La 12 septembrie 1944, o delegație a guvernului român, formată din Lucrețiu Pătrășcanu (conducătorul delegației), general Dumitru Dămăceanu, Barbu Știrbey și Ghiță Pop au semnat la Moscova, Convenția de armistițiu dintre România și Națiunile Unite.

Armistițiul consfințea starea de fapt a ieșirii României, în ziua de 24 august, ora 4 dimineața, din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, consemna hotărârea României de a participa, în continuare, la războiul antifascist, cu cel puțin 12 divizii; în realitate, poporul român, dînd curs hotărârii sale de a contribui cu toate forțele la înfringerea Germaniei naziste, a angajat în luptă întregul său potențial material și uman de care dispunea. Prin Convenția de armistițiu se declara nul și neavenit Dictatul fascist de la Viena cu privire la partea de nord a Transilvaniei, sub rezerva confirmării acestei hotărâri prin tratatul de pace, și se fixa ca frontieră de stat între U.R.S.S. și România cea stabilită la 28 iunie 1940.

În calitate de principală forță a coaliției democratice pe linia strategiei luării puterii, P.C.R. a trecut la reorganizarea aparatului central, a comitetelor județene, s-au constituit organizații puternice în întreprinderi, orașe și sate. A început o vastă muncă de propagandă, apar numeroase ziare regionale și județene. Ziarul „România liberă” editat din 1943 a apărut legal la 24 august 1944, iar la 21 septembrie același an a apărut și „Scinteia” — organul de presă al C.C. al P.C.R.

În fața partidului comunist se pune sarcina realizării unei coaliții de forțe democratice, cu un program nou care să asigure dezvoltarea ascendentă a țării pe calea democrației și progresului. Pornind de la cerințele majore ale momentului istoric C.C. al P.C.R. elaborează Proiectul de platformă al F.N.D. din România și-l publică la 26 septembrie 1944. Noul program de acțiune propus de partidul comunist urmărea înlăturarea sarcinilor antifasciste, instaurarea unui regim democratic, transformări economico-sociale, cu caracter revoluționar vizînd structura societății, prevederi referitoare la refacerea economică, înlăturarea reformei agrare, îmbunătățirea condițiilor de trai, un regim de reală democrație pentru toți cetățenii și prefaceri în viața culturală și spirituală a țării. La noul program au aderat partidele și organizațiile democratice. Principalele partide burghize — P.N.T. și P.N.L. —, care conlucraseră cu partidele muncitorești și cu celelalte forțe patriotice, antifasciste la scoaterea României din războiul hitlerist, au refuzat să adere la noua coaliție, opunîndu-se înlăturării în favoarea maselor populare a transformărilor democratice și de progres social ale României. Orientarea P.C.R. spre F.N.D. și refuzul principalelor partide burghize de a colabora în continuare cu partidele muncitorești a făcut posibilă conturarea a două grupuri de forțe distincte: forțele democratice și forțele conservatoare ale partidelor istorice. În ziua de 12 octombrie 1944 s-a constituit Consiliul Național al Frontului Național Democrat — grupare de forțe larg reprezentativă, expresie a hotărârii majorității poporului român de a imprima dezvoltării României un nou curs corespunzător necesității evoluției sale pe coordonatele progresului general contemporan. B.N.D. își încetează activitatea și odată cu el și guvernul Sănătescu, mandatar al partidelor din B.N.D.

După tratative îndelungate, la 4 noiembrie 1944 s-a constituit, sub președinția aceluiași general C. Sănătescu, un guvern de coaliție dintre forțele politice muncitorești-țăranesti, principalele partide burghize și reprezentanți ai palatului regal. Acest guvern, în care partidele și organizațiile din F.N.D. defineau vicepreședinția prin dr. Petru Groza, șase ministere și trei subsecretariate de stat, a marcat un pas important spre exercitarea puterii politice de către masele populare, de către forțele demo-

cratice. În zilele ce au urmat în fruntea organelor locale ale administrației de stat — prefecturi, preturi, primării — masele populare au instalat reprezentanți de-ai lor. Cercurile conservatoare care păstrau poziții precumpănitoare sub aspect numeric în aparatul de stat au încercat să adopte măsuri menite a stăvili avântul revoluționar prin refuzul de a confirma pe perfecții care erau instalați de mase folosind în acest scop organele Ministerului de Interne. La sfârșitul lunii noiembrie în aproximativ 50 de județe, din cele 58, funcționau prefecți democrați care acționau în spiritul programului F.N.D.

În această conjunctură se produce o nouă criză provocată de demisia guvernului Sănătescu. Sfătuit de cercurile reacționare, care voiau să bareze accesul maselor spre organele locale ale puterii de stat, Sănătescu prezintă demisia întregului guvern la numai o lună de la instalarea sa.

În urma unor îndelungate și numeroase tratative, în fața presiunii maselor, ca urmare a elasticității tactice și răbdării forțelor democratice, s-a ajuns la un compromis între forțele democratice și cercurile reacționare pentru alcătuirea la 6 decembrie 1944 a unui nou guvern, prezidat de generalul Nicolae Rădescu, în care F.N.D. păstra vechile poziții. Începutul anului 1945 pînă la 6 martie 1945 marchează o perioadă decisivă a luptei pentru cucerirea puterii politice și instaurarea unui guvern democrat revoluționar. În acest răstimp, raportul de forțe se schimbă treptat în favoarea democrației, forțele conservatoare fiind tot mai izolate în viața politică, împinse pe plan secundar în exercitarea puterii de stat; se ascut contradicțiile politice și de clasă, ca urmare a refuzului cercurilor reacționare de a da curs cererilor arzătoare ale maselor. Se impunea ca unică soluție pentru scoaterea țării din impas înălțurarea de la putere a cercurilor reacționare și instaurarea unui guvern al F.N.D., care să înlătuie reformele cerute de masele populare. În ample bătălii de clasă, economice, sociale și politice, s-a cimentat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, s-a întărit unitatea cu intelectualitatea și cu alte categorii sociale, s-a consolidat frăția oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, s-a schimbat raportul de forțe în țară, crescînd rolul maselor populare în întreaga viață politică.

La 29 ianuarie 1945 P.C.R. publică Programul de guvernare al F.N.D., cuprinzînd ca obiective: continuarea participării țării la războiul împotriva Germaniei; democratizarea aparatului de stat, a armatei, precum și reforma agrară, măsuri de redresare economică și altele. Aceste prevederi constituiau expresia efortului partidului comunist de a adopta o conduită tactică reclamată de noua fază a procesului revoluționar, care să înlăture orice obstacol în calea antrenării tuturor forțelor înaintate ale națiunii, capabile să-și aducă contribuția la progresul țării. Această tactică a avut ca rezultat lărgirea bazei de masă, obținerea unei colaborări cu cercuri ale burgheziei și micii burghezii care pînă atunci adoptaseră o atitudine de rezervă față de F.N.D. și a sporit capacitatea forțelor democratice de a înlătuie unele prevederi ale programului. Lupta revoluționară a maselor pentru democratizarea aparatului de stat, pentru înfringerea reacțiunii s-a intensificat: prefecturile, preturile, primăriile erau luate cu asalt; au avut loc lupte de stradă cu reacțiunea.

Lupta de clasă cunoștea o încordare extremă, se împletea înlăptuirea reformei agrare pe cale revoluționară cu lupta pentru smulgerea din mina reacțiunii a ultimelor poziții pe care le mai deținea în aparatul de stat. În plină luptă revoluționară pentru îndepărtarea reacțiunii din guvern, în februarie 1945 un grup de fruntași național-țărăniști cu o orientare democratică, în frunte cu Anton Alexandrescu, s-a desolidarizat, în mod public, de politica și activitatea reacționară a conducerii partidului lor și a aderat la Frontul Național Democrat. De asemenea, forțele democratice au reușit să obțină colaborarea grupării liberale condusă de Gheorghe Tătărăscu, desprinsă din P.N.L.-Brătianu. Lupta forțelor democratice împotriva reacțiunii a atins un punct maxim de tensiune la 24 februarie 1945, cînd în București și numeroase localități din țară au avut loc mitinguri de masă de o amploare necunoscută în România: 600 000 demonstranți la București, 70 000 la Ploiești, 20 000 la Craiova, 35 000 la Brașov, 30 000 la Timișoara etc.

Procesul revoluționar din România ajunsese într-un asemenea stadiu de maturizare, încît răsturnarea de la putere a cercurilor reacționare și preluarea puterii de către forțele democratice se aflau la ordinea zilei. Partidul comunist devenise principala forță politică a țării. El a desfășurat o intensă activitate organizatorică și politică pentru cîștigarea bătăliei împotriva reacțiunii. Partidul pregătise puternice forțe de luptă inclusiv formațiunile patriotice și detașamente înarmate ale clasei muncitoare. Totodată în această perioadă luau poziție publică împotriva guvernului, prin demersuri oficiale, reprezentanți de seamă ai armatei, ai intelectualității, ai cercurilor democratice. În fața acestui uriaș val al mișcării populare, cunoscînd amploarea forțelor democratice care se aflau antrenate în luptă, regele a fost obligat să-l destituie pe

generalul Rădescu din funcția de prim-ministru, să desărcineze guvernul existent și să accepte la 6 martie 1945 formarea unui nou guvern, în frunte cu inflăcăratul patriot și om politic progresist și de stat dr. Petru Groza, președintele Frontului plugarilor.

Tactica P.C.R. a determinat ca împotriva reacțiunii coalizate să se ridice treptat forțe sociale uriașe, în plină ofensivă: clasa muncitoare, unită în F.U.M.; alianța muncitorească-țăărănească, încheată în focul luptei pentru reforma agrară și cucerirea puterii; un larg front democratic, cuprinzând masele cele mai largi ale poporului, unite în jurul clasei muncitoare.

Prin conținutul său de clasă și prin obiectivele sale, guvernul instaurat la 6 martie 1945 avea un pronunțat caracter muncitoresc-țăărănesc. Constituirea guvernului dr. Petru Groza nu a reprezentat o simplă schimbare de guvern, ci o schimbare a însuși regimului politic din țara noastră: instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor.

Actul de la 6 martie 1945 a demonstrat capacitatea P.C.R. de a aplica în mod creator, la condițiile țării noastre, tezele socialismului științific; clasa muncitoare și-a afirmat rolul de forță conducătoare a întregii națiuni. O deosebită importanță a avut politica socială și economică a noii puteri de stat, concepută în esență de Partidul Comunist Român, orientarea activității de refacere economică într-o direcție corespunzătoare dezvoltării ascendente a revoluției, pregătirii unor premise cât mai favorabile pentru trecerea țării pe făgaș socialist chiar în condițiile menținerii principalelor mijloace de producție în miinile burgheziei și ale luptei pentru înfrângerea sabotajului unei părți însemnate a acesteia. Legiferarea și înfăptuirea reformei agrare pe cale revoluționară și instaurarea administrației românești în județele răpite României prin Dictatul fascist de la Viena din 1940 au fost primele acte ale guvernului revoluționar-democratic, profunde semnificații pentru cursul ascendent al revoluției. În vara anului 1945, în urma tratatelor de la Moscova, în industria petrolieră, minieră și de transporturi, ulterior extinzându-se și în alte ramuri ale economiei, ca și în domeniul bancar, au luat ființă societățile mixte româno-sovietice denumite „Sovromuri“. Deși, la început, au fost concepute și organizate, pe baze de avantaj reciproc, în cursul evoluției lor principiul avantajului reciproc a fost anihilat și, ca urmare, economia națională a României a avut de suportat consecințe negative, fapt pentru care ele au fost desființate în anul 1956.

Lecția a II-a

O importanță deosebită în mersul înainte al țării noastre pe calea revoluției democrat-populare a avut-o Conferința Națională a partidului din 16—21 octombrie 1945. Fiind prima manifestare de acest fel ținută în condiții libere, după 20 de ani de activitate ilegală, Conferința a făcut bilanțul istoricelor succese obținute în lupta revoluționară a partidului și a trasat liniile directoare ale activității de viitor. Conferința Națională a pus la ordinea zilei mobilizarea maselor pentru redresarea și dezvoltarea economiei naționale și îmbunătățirea condițiilor de trai ale populației, a elaborat programul transformărilor democratice ce se impuneau în acea etapă, indicând ca obiectiv principal pentru asigurarea progresului general al societății românești trecerea la industrializarea țării. Conferința a trasat sarcina întăririi continue a partidului, întăririi unității sale politice, ideologice și organizatorice, a stabilit sarcinile legate de consolidarea unității clasei muncitoare în F.U.M. și a alianței muncitorești-țăărănești, de stringerea legăturilor cu intelectualitatea, de întărirea unității tuturor grupărilor democratice, patriotice, antiimperialiste. De asemenea Conferința a ales Comitetul Central al P.C.R., secretar general fiind Gh. Gheorghiu-Dej.

În acțiunea de refacere economică, guvernul dr. Petru Groza a avut de înfruntat opoziția cercurilor reacționare, a marii burghezii, care deținea importante poziții în principalele întreprinderi industriale, comerciale și bancare, a partidelor național-țăărănesc și național-liberal, care făceau totul pentru a adânci dificultățile economice, a discreditat guvernul revoluționar-democrat și a canaliza nemulțumirile populației împotriva lui. Folosindu-se de sprijinul monarhiei, partidele reacționare sperau să poată provoca tulburări politice interne, care să constituie pretext pentru intervenția cercurilor imperialiste de peste graniță în viața politică a României. O expresie a acestei situații o constituie criza intervenită în relațiile dintre guvern și rege, care, la 21 august 1945, a cerut guvernului să-și prezinte demisia. Față de refuzul energic al forțelor democratice de a da curs unei astfel de acțiuni, cercurile palatului au declanșat așa-numita „grevă regală“, interval în care regele a întrerupt orice legătură cu guvernul, a refuzat să contrasemneze legile elaborate de guvern.

Prin poziția fermă a forțelor revoluționare, consolidarea pozițiilor puterii populare au determinat pe rege și cercurile palatului ca, la începutul anului 1946, să

restabilească conlucrarea cu guvernul, „greva regală” suferind, astfel, un eșec. Ca urmare a succesului obținut, la 6 februarie 1946 Statele Unite ale Americii și Marea Britanie au recunoscut guvernul dr. Petru Groza urmînd ca acesta să includă în guvern doi reprezentanți ai P.N.L. și P.N.Ț., și să organizeze alegeri parlamentare.

Anul 1946 marchează o nouă treaptă în evoluția ascendentă a revoluției democrat-populare. Cîștigarea alegerilor parlamentare din noiembrie 1946 constituia principala bătălie politică de după instaurarea noului guvern de la 6 martie 1945. La alegerile care au avut loc în ziua de 19 noiembrie 1946 au participat aproape 7 000 000 de cetățeni. Rezultatele acestei consultări a corpului electoral au consfințit victoria categorică a Blocului Partidelor Democratice, care a obținut 79,86% din voturi. La acestea s-au adăugat cele peste o jumătate milion de voturi obținute de Uniunea Populară Maghiară, care a participat la alegeri pe liste proprii, dar care a aderat la platforma B.P.D. Partidele reacționare au suferit o înfrîngere zdrobitoare, Partidul Național-Tărănesc (Maniu) obținînd doar 12,06%, iar Partidul Național-Liberal (Brătianu) abia 3,07% din voturi.

Înfrînte în alegeri, partidele reacționare conduse de Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu au adoptat tactica refuzului de a participa la lucrările Adunării Deputaților, ceea ce nu a putut ascunde însă eșecul suferit. Pe baza rezultatului alegerilor s-a constituit primul parlament democrat, care va juca un rol de seamă în înfăptuirea transformărilor revoluționare.

În timpul campaniei electorale a crescut rolul partidului comunist ca forță politică conducătoare a procesului revoluționar, păstrînd în toată perioada inițiativa politică. Puterile monarhului au fost limitate, iar actele internaționale ale șefului statului trebuiau, în virtutea Constituției, să fie aprobate de parlament; se realiza astfel o unificare a acțiunilor tuturor factorilor de răspundere din stat. Cu 19 noiembrie 1946, cursul vieții politice din România intră într-o nouă fază a dezvoltării sale ascendente, în favoarea forțelor democrației și progresului.

Desființarea moșierimii ca clasă prin înfăptuirea și legiferarea reformei agrare din martie 1945, îngrădirea posibilităților de exploatare și de dominație economică și politică a burgheziei au determinat în mod obiectiv necesar scăderea continuă a influenței și rolului partidelor politice burgheze și, în cele din urmă, dispariția lor din viața politică a societății românești. Expresia cea mai concludentă a acestui proces este faptul că după alegerile parlamentare din noiembrie 1946 partidele „istorice”, lipsite de bază de masă, nu au putut acționa nici cel puțin ca grupări politice de opoziție.

Paralel cu lupta pentru cucerirea puterii politice, partidul comunist — principala forță politică a coaliției democratice, s-a preocupat de obiectivele economice imediate și de perspectivă. P.C.R. a inițiat o serie de măsuri pentru a introduce ordine în economie, să sporească rolul statului în normalizarea și redresarea economiei: înființarea Consiliului Interministerial Economic, impozitul progresiv pe venitul global; a elaborat legi privind circulația monetară, interzicerea stocării de mărfuri, îmbunătățirea aprovizionării cu produsele necesare consumului, oprirea urcării prețurilor. Și pe terenul luptei economice, clasa muncitoare în fruntea întregului popor urmărea înfrîngerea reacțiunii. Colective de muncitori s-au angajat cu un înalt spirit patriotic și pilde de eroism la ridicarea producției, refacerea utilajelor distruse, repunerea fondului de mașini-unelte în funcțiune, refacerea instalațiilor din industria petrolieră etc. Preluarea de către partidul comunist a Ministerului Economiei Naționale, departament de mare însemnătate în viața economică a țării, a constituit un factor de prim ordin în aplicarea coordonatelor politicii economice.

În cursul anului 1947, guvernul și parlamentul au urmărit creșterea producției industriale și agricole, lichidarea inflației, speculei, a sabotajului capitalist, satisfacerea necesităților de consum ale populației. Succesele obținute de statul democrat-popular în aplicarea politicii economice au permis inițierea unor măsuri cu caracter anticapitalist, care au creat, sub aspect economic, premisele transformării revoluției democrat-populare în revoluție socialistă: etatizarea Băncii Naționale a României, oficiile industriale, întocmirea unor programe de producție pentru principalele întreprinderi industriale, legea pentru reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole, declararea reformei agrare ca act de guvernămînt, prima reformă monetară. Prin conținutul și urmările lor, aceste măsuri au avut un caracter democrat-anticapitalist și s-au realizat printr-o luptă înversunată cu cercurile conservatoare. Aceste măsuri au determinat creșterea rolului clasei muncitoare de forță conducătoare, creșterea rolului partidului comunist, factorul politic primordial în înfăptuirea politicii economice a statului, deplasarea raportului de forțe sociale și politice spre democrație, rolul burgheziei restrîngîndu-se în viața economică și politică, deși continua să fie deținătoarea principalelor mijloace de producție

Credincioasă tradițiilor deziderate politice naționale, România a militat prin măsurile politice de ordin intern, să acrediteze convingerea marilor puteri asupra dorinței poporului român de a se angaja viguros și plenar pe drumul democrației, considerind încheierea tratatului de pace ca una din condițiile prioritare ale acestei angajări.

Guvernul român a formulat o seamă de obiective cu privire la modul în care urma să fie soluționate în tratat problemele fundamentale care priveau România. Pe primul loc se situa cerința de a se recunoaște României calitatea de cobeligerantă la războiul antihitlerist alături de celelalte forțe din cadrul Națiunilor Unite; se cerea apoi ușurarea clauzelor economice, pentru ca România să nu fie pusă în situația de a nu-și putea respecta obligațiile și a nu-i înrăutăți situația; se mai cerea rezolvarea problemelor navigației pe Dunăre nu de Conferința păcii, ci de țările riverane. Delegația țării noastre a avut de înfruntat o seamă de obstrucții provocate de reprezentanții marilor puteri într-o serie de probleme.

Considerarea datei de 23 August 1944, ca început al participării României la războiul antihitlerist, recunoașterea cobeligeranței ei au suscitat discuții ample și contradictorii. În final, s-a acceptat să se înscrie în tratat că România, încă de la 24 august, „a încetat toate operațiile militare împotriva U.R.S.S., s-a retras din războiul contra Națiunilor Unite și a rupt relațiile cu Germania și sateliții săi”; în ceea ce privește data la care a început participarea ei activă la război, contrar realității, aceasta a rămas 12 septembrie 1944, momentul semnării Convenției de armistițiu. De asemenea i s-a recunoscut României dreptul istoric asupra părții de nord-vest a Transilvaniei și a declarat nul și neavenit Dictatul de la Viena.

În problema cobeligeranței, după ce delegatul Ucrainei a argumentat necesitatea ca României să i se acorde acest statut, apreciindu-l drept „un act de justiție”, și după ce propunerea a fost susținută și de reprezentantul Cehoslovaciei, s-a trecut la vot, propunerea fiind respinsă cu 8 voturi contra și 4 pentru.

În ciuda eforturilor guvernului și ale delegației țării noastre la Conferință, în tratat s-au menținut clauze grele în domeniul economic, influențând negativ efortul ulterior al poporului român pentru înlăturarea urmărilor războiului. În pofida acestei situații, tratatul de pace între România și Puterile Aliate și Asociate, semnat la 10 februarie 1947, la Paris, a avut urmări pozitive pentru țara noastră; a pus capăt regimului de armistițiu și a deschis noi posibilități afirmării României pe arena vieții internaționale, ea putînd să-și aducă mai eficient contribuția la rezolvarea marilor probleme ridicate de contemporaneitate, potrivit cu interesele majore ale poporului român, ale progresului și păcii în lume.

Profunde transformări economico-sociale din anii 1944—1947 apar astfel ca o unitate sub aspectul succesiunii, al condiționării reciproce, ca părți ale procesului general revoluționar declanșat în societatea românească, ca unitate a domeniilor economic, social și politic. În această perioadă factorii de ordin politic au influențat mai mult ca oricînd procesele care aveau loc în viața economică. Fiecare act important inițiat de partidul comunist s-a corelat cu transformările revoluționare viitoare corespunzînd, în același timp, particularităților momentului.

Transformările profunde economice și social-politice postbelice au dus la schimbarea radicală a raportului forțelor sociale în favoarea maselor populare. Cerințele dezvoltării social-politice a României, orientarea forțelor revoluționare spre aplicarea unei linii ferme în vederea trecerii la revoluția socialistă, ca și schimbarea raportului de forțe în favoarea proletariatului și aliaților săi nu mai făceau necesară și nici posibilă colaborarea în cadrul guvernului democratic cu o parte a burgheziei. De aceea, avînd în vedere activitatea ostilă a reprezentanților burgheziei în guvern și parlament, la 5 noiembrie 1947 Adunarea Deputaților a votat o moțiune de neîncredere față de Gh. Tătărăscu, președintele P.N.L., care era vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și titular al Ministerului de Externe. A doua zi, cei patru miniștri burghezi și cei doi subsecretari de stat au demisionat. Prin aceasta, gruparea burgheză a încetat să mai participe la opera de guvernare.

Eliminarea succesivă a partidelor burgheze din viața politică a țării, democratizarea aparatului de stat, înfăptuirea reformei agrare și a unui șir de măsuri cu caracter anticapitalist au slăbit pozițiile economice și politice ale burgheziei. În stadiul atins de desfășurarea revoluției democrat-populare la sfîrșitul anului 1947, abolirea monarhiei și transformarea României în republică populară erau absolut necesare pentru a da statului o formă de organizare corespunzătoare conținutului nou, muncitoresc-tărănesc, al puterii de stat și noilor sarcini legate de trecerea nemijlocită la construirea socialismului.

La 30 decembrie a fost înlăturată monarhia și proclamată Republica Populară Română, veche și arzătoare aspirație a poporului nostru. Odată cu înlăturarea mo-

narhiei și proclamarea republicii, România a intrat într-o etapă nouă a dezvoltării sale : cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii și trecerea la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste.

Un eveniment de seamă în viața politică a țării, în istoria clasei muncitoare, a luptei revoluționare a partidului comunist a fost realizarea unității organice — politice, ideologice, organizatorice — a clasei muncitoare, prin unificarea Partidului Comunist cu Partidul Social-Democrat, consfințită la Congresul al VI-lea al partidului, din februarie 1948. Crearea, pe baza concepției marxist-leniniste, a Partidului Muncitoresc Român, ce număra aproape un milion de membri, a asigurat forța politică și organizatorică necesară conducerii operei complexe de transformare socialistă a țării, de făurire a noii orânduiri sociale. Făurirea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare — se arată în Programul partidului — a pus capăt pentru totdeauna sciziunii din mișcarea noastră muncitorească, a constituit o însemnată victorie a forțelor revoluționare din România.

Congresul de unificare a avut meritul istoric de a generaliza o experiență pozitivă obținută de clasa noastră muncitoare în lupta pentru realizarea unității depline și de a înarma partidul cu o linie politică clară în vederea îndeplinirii sarcinilor revoluției socialiste. Crearea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din România, pe baza ideologiei marxist-leniniste, a reprezentat un eveniment de însemnată istorică în viața țării, a întregului popor român. Forță conducătoare în stat, clasa muncitoare va acționa unită pentru făurirea idealului socialist ; ea și-a constituit un puternic detașament politic revoluționar de avangardă, care avea în rindurile sale peste un milion de membri, capabil să organizeze și să unească în jurul său toate forțele progresiste ale națiunii și să le conducă în lupta împotriva exploatarei și asupririi, pentru construirea socialismului pe pământul românesc.

Rezultat al dezvoltării interne a mișcării muncitorești, al unei evoluții istorice obiective, al luptei politice a proletariatului și consolidării unității sale de acțiune, făurirea partidului unic al clasei muncitoare din România a reprezentat, totodată, un eveniment important în mișcarea muncitorească internațională, un act politic cu profunde rezonanțe în alte țări ale lumii. Făurirea și dezvoltarea unității de acțiune a clasei muncitoare din România, apoi unitatea sa deplină în cadrul unui singur partid politic, constituie astfel nu numai o cucerire de mare preț a forțelor revoluționare din țara noastră, ci, totodată, o originală contribuție la dezvoltarea tezaurului învățăturii socialismului științific, a teoriei și practicii revoluționare internaționale.

Capitolul al IV-lea

Lecția I

Edificarea socialismului în România (1948 — 1965)

„Avem tot ce ne trebuie pentru îndeplinirea misiunii istorice pe care și-a luat-o regimul nostru democratic, forțele noastre democratice : lichidarea înapoierii economice, transformarea României într-o țară industrial-agrară înaintată și asigurarea unui nivel de trai ridicat al maselor muncitoare“.

DIN DOCUMENTELE CONGRESULUI
AL VI-LEA AL P.C.R., FEBR. 1948

Pe baza sarcinilor trasate de Congresul al VI-lea (1948) al partidului au fost luate primele măsuri pe linia construirii socialismului, începând cu construcția de stat. La 28 martie 1948 a fost constituită, în urma alegerilor, Marea Adunare Națională, organul suprem reprezentativ al puterii de stat. La 13 aprilie 1948, Marea Adunare Națională a votat Constituția, prima constituție de tip socialist a României, care a consfințit cuceririle revoluționare de pînă

atunci ale poporului, creind, în același timp, baza juridică a înfăptuirii unor profunde transformări cu caracter socialist în domeniul economic, social și de stat. Statul a fost transformat într-un organism în care puterea emană de la poporul muncitor și este exercitată direct și prin reprezentanții săi. Puterea de stat a constituit în mâinile clasei muncitoare și ale aliaților ei instrumentul cu ajutorul căruia s-au înfăptuit transformările socialiste în toate domeniile.

Îndeplinind rolul de stat-major în opera de transformare socialistă a societății, Partidul Comunist Român a folosit puterea politică pentru a smulge burgheziei mijloacele de producție, pe care le-a transformat în proprietate de stat, bun al întregului popor. În rezolvarea acestei probleme, un moment hotărâtor l-a constituit actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție industrială, de transport, a sistemului bancar și financiar, adoptat la plenara C.C. al P.C.R. din 10—11 iunie 1948 și votat de Marea Adunare Națională la 11 iunie 1948. Naționalizarea a dus la lichidarea marii burghezii industriale și financiare, la crearea unui puternic sector socialist de stat în economie, la folosirea conștiință a legităților economice în interesul dezvoltării armonioase a forțelor de producție, deschizând astfel o etapă calitativă nouă în evoluția relațiilor economice și sociale din țara noastră.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție, trecerea la făurirea societății socialiste au lichidat în industrie contradicția dintre caracterul social al producției și însușirea privat-capitalistă. Cucerindu-și deplină calitate, de producătoare și, totodată, de proprietară a mijloacelor de producție, clasa muncitoare a asigurat suveranitatea inalienabilă a poporului asupra avuțiilor sale, folosirea lor potrivit propriilor interese, pentru progresul și înflorirea patriei.

Concomitent cu făurirea sectorului socialist în industrie, cu desfășurarea procesului de industrializare socialistă a țării, Partidul Comunist Român a trecut la soluționarea uneia din cele mai complexe probleme social-economice ale societății românești: problema agrară. Pe baza analizei multilaterale a situației agriculturii după înfăptuirea reformei agrare din 1945, a fost elaborat un vast program de perspectivă pentru trecerea de la mica producție, întemeiată pe proprietatea privată, la marea producție socialistă, întemeiată pe proprietatea obștească. Adoptat în ședința plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 3—5 martie 1949, acest program a conceput cooperativizarea pe baze socialiste a agriculturii ca un proces treptat, continuu, condiționat de dezvoltarea unei industrii capabile să pună la dispoziția agriculturii tractoarele și mașinile de care are nevoie, de pregătirea cadrelor de agronomi și tehnicieni, de convingerea țărănimii muncitoare asupra superiorității marii gospodării socialiste, de îmbinarea permanentă a muncii de lămurire a țărănimii muncitoare cu măsuri eficiente de cointerесare materială a ei.

Partidul a organizat și a condus cu fermitate eforturile întregului popor pentru refacerea economiei naționale, pentru trecerea la organizarea și conducerea planificată a economiei și începerea operei de construire a bazei tehnico-materiale a socialismului.

Potrivit concepției partidului, industrializarea se baza pe cuceririle științei și tehnicii moderne și reprezenta veriga hotărâtoare a edificării noi orinduirii sociale, a progresului multilateral al societății, a ridicării nivelului de trai al poporului și asigurării independenței și suveranității naționale.

Începuturile industrializării socialiste a României au fost marcate de planurile anuale de stat pe 1949 și 1950, care prevedeau refacerea, organizarea și dezvoltarea proporțională și echilibrată a economiei naționale — ponderea căzînd pe refacerea potențialului industrial al țării, în special industria grea — și al economiei naționale. În același timp a existat preocuparea pentru organizarea unor instituții economice centrale de stat care să elaboreze planurile pe o perioadă mai lungă. Astfel vor lua ființă Comitetul de Stat al Planificării, se va perfecționa activitatea Băncii Naționale, se înființează Banca de Credit pentru Investiții și Comitetul de stat pentru prețuri. În 1948 s-au înființat centralele industriale — organe de conducere ale întreprinderilor industriale, cu funcții de coordonare, îndrumare și control. Pentru formarea cadrelor s-au reorganizat școlile profesionale, școlile medii tehnice, s-au înființat școli speciale echivalente cu școlile medii pentru cei aflați în cîmpul muncii.

Rezultatele obținute în perioada planurilor anuale sînt semnificative: producția industrială globală întrecea cu 73% nivelul anului 1948 și nivelul anului de vîrf al vechiului regim — 1938. Aceste rezultate au fost consecința mersului ferm și mereu ascendent al țării spre socialism, al faptului că trecerea pe calea socialismului a fost expresia voinței poporului, a susținerii de către acesta a politicii P.C.R.

Ceea ce s-a realizat în acești ani a creat premisele pentru planificarea pe o perioadă mai lungă, în vederea creării bazei tehnico-materiale a socialismului.

Plenarele C.C. al P.C.R. din 26 oct. și 12—13 dec. 1950 au adoptat planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1951—1955, precum și planul de electrificare a țării pe o durată de 10 ani. Obiectivele planului de electrificare au fost integrate în primele două planuri cincinale de dezvoltare a economiei naționale.

Planul pe anii 1951—1955 a exprimat concret, pentru prima oară într-o concepție unitară, obiectivele fundamentale ale politicii P.C.R. de dezvoltare economico-socială a țării și ridicarea nivelului de trai al maselor. Accentul se punea pe industria grea, care deținea cea mai mare parte din totalul investițiilor industriale, și într-o proporție mai mică dezvoltarea industriei bunurilor de consum — alimentară, textile și de confecții.

În această etapă, industria constructoare de mașini a livrat 60% din utilajul necesar economiei naționale. S-au construit numeroase obiective industriale: Fabrica de rulmenți de la Birlad, Fabrica de antibiotice din Iași, instalații de prelucrare a țițeiului la noua rafinărie din Teleajen, s-a specializat pentru mașini agricole uzina „Semănătoarea” din București ș.a., a început ridicarea din punct de vedere economic a zonelor țării mai slab dezvoltate.

În 1951 au început lucrările la prima hidrocentrală, Stejaru-Bicaz — care avea la bază proiectul înmăunțat al inginerului Dimitrie Leonida, elaborat în 1908. S-au construit termocentralele de la Ovidiu, Doicești, Comănești, Paroșeni, Singeorgiu de Pădure și Hunedoara. Venitul național a crescut cu 92%, față de 1950, volumul producției globale industriale, deși n-a atins prevederile planului cincinal, era în 1955 de două ori mai mare, față de cel din 1950.

În această etapă, clasa muncitoare a sporit numeric, peste 300 000 de femei au intrat în producție. S-au înființat noi școli profesionale de ucenici, școli tehnice pentru muncitori calificați și școli tehnice de maiștri. În 1955 devine obligatoriu învățământul de 7 ani în orașe și centre muncitorești. S-a dezvoltat învățământul fără frecvență. Deși numărul cadrelor calificate pentru economie, cultură și alte activități a crescut, necesitățile de cadre calificate n-au putut fi acoperite, decalajul existent între cerință, competență și calificare a influențat nefavorabil asupra productivității muncii.

În cursul cincinalului 1951—1955, sectorul socialist s-a consolidat în economia națională; proprietatea socialistă în 1955 reprezenta 97% din producția globală industrială și 62% din venitul național — industria socialistă devenind temelia dezvoltării întregii economii naționale.

În anii primului plan cincinal, poporul a învățat să construiască noua orînduire, înfrîngînd opoziția fostelor elemente exploatatoare care mai existau și se dedau la acțiuni de împiedicare a dezvoltării noilor relații de producție. Tot ceea ce s-a obținut în acești ani a creat condițiile pentru trecerea într-un ritm mai accentuat pe drumul progresului.

Al VII-lea Congres al P.C.R. — 1955 — a elaborat al doilea plan cincinal, 1956—1960, a cărui sarcină fundamentală era făurirea economiei socialiste unitare și întărirea continuă a relațiilor de producție socialiste în economie.

Dezvoltarea în ritm mai susținut a industriei a pus în fața clasei muncitoare și a celorlalți oameni ai muncii sarcini noi, găsirea unor noi mijloace de acțiune, ca: întrecerile socialiste, utilizarea mai bună a capacităților de producție, îmbunătățirea capacităților de producție, creșterea productivității muncii, ridicarea calității produselor. Ca și în cincinalul anterior, tineretul a adus o mare contribuție la construcția socialistă.

În acest cincinal au apărut noi centre industriale, Săvinești, Onești, Govora. S-au pus în valoare importante rezerve de cărbune; în 1957 a intrat în funcțiune primul reactor atomic din țara noastră, s-au dezvoltat noi subramuri, s-a acționat pentru valorificarea superioară a resurselor de materii prime din țară, a sporit producția de energie electrică, punindu-se bazele sistemului energetic național ș.a. S-au produs importante modificări în calificarea și structura profesională a muncitorilor. Planul cincinal 1956—1960 a constituit o experiență cu învățăminte utile pentru dezvoltarea economiei țării noastre spre socialism.

O etapă calitativă în construirea bazei tehnico-materiale a socialismului a reprezentat-o continuarea industrializării în perioada 1961—1965. Congresul al VIII-lea al P.C.R. a adoptat planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1961—1965, avînd ca obiectiv făurirea bazei tehnico-materiale a socialismului, continuarea industrializării țării, încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie. Al III-lea plan cincinal a avut ca sarcini de bază: industrializarea țării, cu prioritate principalele ramuri ale industriei grele, încheierea cooperativizării agriculturii. În anii 1961—1965, sarcinile trasate de Congres au fost înde-

plinite : 502 întreprinderi noi și secții au început să producă în toate ramurile industriei. Industria constructoare de mașini a realizat o producție de 2,6 ori mai mare față de 1960, s-a acordat atenție mecanizării, s-au obținut succese în dezvoltarea cercetării științifice, s-a îmbunătățit repartizarea forțelor de producție pe teritoriul țării, s-au dezvoltat transporturile, s-a acordat atenție pregătirii superioare a forței de muncă.

În perioada 1948—1965 industria, ramură conducătoare a economiei naționale, a ajuns la o producție globală de 11 ori mai mare în 1965, față de 1948 ; ritmul de creștere a producției globale industriale a fost de 13,3⁰%, unul din cele mai mari din lume. Această dezvoltare a fost cerută cu necesitate de nivelul de dezvoltare a țării, de modernizarea structurii industriei și de faptul că industrializarea se desfășura în epoca revoluției tehnico-științifice, că ea asigura suveranitatea și independența națională a statului socialist.

Liniiile directe ale programului de transformare socialistă a agriculturii stabilit de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 constau din „conducerea procesului de transformare socialistă a agriculturii de către clasa muncitoare în frunte cu partidul comunist ; întărirea și consolidarea continuă a alianței muncitorești-țărănești ; făurirea bazei tehnico-materiale a agriculturii ; unirea de bună voie a țăranilor în cooperative agricole de producție, pe baza respectării liberului consimțământ și a cointeresei materiale, sprijinirea de către stat a cooperativei agricole de producție cu credite, semințe de soi, cadre de specialiști. În acest sens, statul dispunea de importante pirghii, și anume industria socialistă, unitățile agricole de stat (S.M.A., I.A.S.), instituțiile de credit, comerțul de stat, transporturile ș.a.

Pornind de la structura socială a satului românesc, partidul a promovat o politică de îngrădire și lichidare a mijloacelor țăranilor înstăriți de a folosi munca străină. Corespunzător realităților din țara noastră, partidul comunist s-a preocupat de valorificarea întregului potențial al agriculturii în sporirea producției, de atragerea treptată a tuturor categoriilor de țărani pe calea socialismului. La 2 martie 1949, prin decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale, suprafețele agricole pînă la 50 ha, rămase neexpropriate prin reforma agrară din 1945, în fermele model, au fost trecute în proprietatea statului ca bunuri ale întregului popor.

O mare importanță în transformarea socialistă a agriculturii a avut-o vastă muncă politică-organizatorică și ideologică desfășurată de organele și organizațiile de partid, în vederea atragerii țăranilor muncitori, mai întii în forme simple, accesibile de muncă în comun (întovărășirile agricole) — inspirate din tradițiile întrajutorării în muncă ale țăranimii române — și, în cele din urmă, în formele avansate de organizare socialistă a muncii — cooperativele agricole de producție.

Pe baza măsurilor stabilite de Congresul al VII-lea al P.C.R. procesul cooperativizării agriculturii s-a intensificat. Din 1957, agricultura a început să fie înzestrată în proporții mult sporite cu tractoare, combine și alte mașini agricole, cit și cu cadrele necesare de specialiști. S-a ajuns astfel ca, încă în 1959, sectorul socialist al agriculturii să devină preponderent, cuprinzînd peste 60% din suprafața agricolă a țării. În aceste condiții, la 28 martie 1959, Prezidiul Marii Adunări Naționale a adoptat decretul pentru lichidarea rămășițelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură, prin care erau trecute în folosința cooperativei agricole de producție, a unor unități socialiste terenurile agricole care depășeau puterea de muncă a proprietarilor. Ținînd seama de experiența trecerii țăranilor muncitori pe calea socialismului, P.C.R. a stabilit măsuri concrete pentru încheierea cooperativizării și sta-tornicirea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională.

Încheierea cooperativizării agriculturii i-a fost consacrată sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din aprilie 1962. În cadrul sesiunii, s-au stabilit o serie de măsuri pentru întărirea economică-organizatorică a cooperativei agricole de producție. Cooperativizarea a constituit o transformare fundamentală în modul de viață și de muncă al țăranimii, a deschis largi perspective pentru dezvoltarea și modernizarea agriculturii. „Trecerea” micii producții țărănești cu posibilitățile sale limitate la marea producție socialistă — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — a reprezentat o profundă revoluție în viața satului, în relațiile de producție din agricultură, creînd condiții favorabile pentru progresul rapid al acestei ramuri esențiale a economiei naționale.”

Etapă hotărîtoare în rezolvarea problemei agrare în România, cooperativizarea agriculturii a depășit prin semnificații cadrul agriculturii și al intereselor țăranimii. Ea a asigurat caracterul unitar al economiei naționale, a dus la generalizarea relațiilor de producție socialiste, marcînd astfel victoria deplină a socialismului în România.

Un rol important în opera de edificare a socialismului l-a avut politica P.C.R. de ridicare a nivelului de cunoștințe ale maselor largi populare, de dezvoltare a în-

vățămintului de toate gradele, de pregătire a cadrelor necesare tuturor sectoarelor de activitate. În 1948 a fost înfăptuită reforma învățămintului, care în totalitatea lui a devenit învățământ de stat. Conținutul întregului proces instructiv-educativ a fost conceput în lumina concepției materialist-dialectice, a ideologiei partidului revoluționar al clasei muncitoare.

Pentru răspîndirea culturii în rîndul maselor, partidul și statul au acordat un sprijin deosebit de prețios construcției de cămine culturale, cluburi, case de cultură, cinematografe, teatre, stadioane, într-un mare număr de localități din mediul urban și rural.

S-a dezvoltat rețeaua de ocrotire a sănătății, prin construirea de noi spitale și policlinici, asigurarea unui număr sporit de locuri în stațiunile balneoclimaterice.

În toată această etapă de mai bine de 15 ani partidul a desfășurat o intensă activitate politico-organizatorică, reușind să soluționeze în mod corespunzător multiplele probleme ale dezvoltării noii orînduirii sociale. Un rol de seamă în această epocă de profunde transformări în viața economică și social-politică a țării au avut Gheorghe Gheorghiu-Dej, care a îndeplinit funcția de secretar general al C.C. al P.C.R., și dr. Petru Groza, președintele primului guvern cu adevărat democratic din istoria României. În același timp, partidul a trebuit să facă față unor greutăți interne care i-au diminuat capacitatea de luptă, l-au sustras de multe ori de la preocupările principale. În Programul partidului se subliniază faptul că într-o anumită perioadă au fost săvîrșite și o serie de greșeli în rezolvarea unor probleme, în atitudinea față de unele categorii sociale și naționalități, îndeosebi în activitatea privind țărănimea. S-au comis grave ilegalități și abuzuri față de o serie de activiști de seamă ai partidului. De fiecare dată însă, partidul a găsit în sine forța necesară pentru a depăși greutățile, lipsurile și greșelile, pentru a asigura mersul înainte al construcției socialiste. În ciuda diferitelor neajunsuri, caracteristica generală a activității partidului a fost slujirea devotată a intereselor fundamentale ale poporului, aplicarea creațiilor a principiilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete ale țării noastre, unirea și organizarea cu succes a maselor muncitoare în edificarea noii orînduirii sociale pe pămîntul României.

Lecțiile a II-a și a III-a

România în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate

„Așa cum în milenara sa istorie, poporul nostru a știut să meargă victorios înainte, avem toată garanția că, în frunte cu comuniștii, vom înfrînge toate greutățile, că națiunea noastră va merge tot mai ferm înainte spre comunism“.

NICOLAE CEAUȘESCU

O perioadă nouă în dezvoltarea țării, în activitatea partidului nostru a fost marcată de Congresul al IX-lea al P.C.R., care și-a desfășurat lucrările între 19—24 iulie 1965 la București și care a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu. Documentele adoptate de congres au înarmat întregul popor cu obiectivele fundamentale și sarcinile de viitor ale politicii interne și externe ale partidului, cu programul dezvoltării și perfecționării conducerii întregului nostru organism social-economic. Congresul a adoptat forme și metode de conducere a societății adevărate realităților noastre, corespunzătoare etapei de dezvoltare a țării și exigențelor revoluției tehnico-științifice contemporane.

Pornind de la considerentul că socialismul a învins definitiv în țara noastră, că a fost făurită economia socialistă unitară, Congresul al IX-lea a hotărît să fie su-

pusă Marii Adunări Naționale propunerea ca patria noastră să poarte denumirea de Republica Socialistă România, denumire care corespundea pe deplin stadiului de dezvoltare a societății românești. Propunerea a fost aprobată de Marea Adunare Națională în sesiunea din august 1965, care a votat Constituția Republicii Socialiste România. Aceasta reprezintă un bilanț al cuceririlor obținute de poporul român în procesul construirii socialismului; ea întruchipează realizarea idealurilor pentru care a luptat și a muncit poporul nostru, s-au jertfit cei mai buni fii ai săi. Constituția este, în același timp, un program de viitor, constituind cadrul juridic fundamental al edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

Planul cincinal 1966—1970, adoptat de Congresul al IX-lea, a avut rolul de a consolida construcția socialistă, baza tehnico-materială a noii societăți. Prin îndeplinirea lui s-au îndeplinit hotărârile Congresului al IX-lea privind dezvoltarea industriei — factor hotărâtor al dezvoltării generale a țării, al creșterii bunăstării poporului, al consolidării independenței noastre naționale. În acești ani s-a acordat o atenție sporită creării unor ramuri industriale moderne, de bază, dezvoltării rapide a industriei constructoare de mașini, a chimiei, metalurgiei și a altor ramuri. S-a trecut, de asemenea, la organizarea activității de cercetare pe baze noi, în toate ramurile, asigurându-se condițiile pentru introducerea celor mai înalte cuceriri ale științei și tehnicii în industria noastră socialistă. S-a dezvoltat puternic baza materială a agriculturii, s-a perfecționat organizarea activității cooperativei de producție. Au fost luate noi măsuri în vederea mai bune organizări a învățământului, trecerii la generalizarea învățământului de 8 ani, dezvoltării învățământului mediu, legării mai strinse de producție a întregii instrucții publice. S-au îndeplinit în bune condiții prevederile privind creșterea nivelului de trai material și spiritual al întregului popor.

O importanță deosebită pentru dezvoltarea construcției socialiste a avut reorganizarea administrativ-teritorială a țării, care, înlăturând o serie de verigi și trepte intermediare, a apropiat conducerea de unitățile de bază, de activitatea de producție. A fost promovată cu fermitate politica de amplasare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul patriei, ceea ce a dus la ridicarea rapidă, economică și culturală a unor regiuni mai puțin dezvoltate, a dat un nou și puternic avânt vieții economico-sociale din toate zonele țării.

Realizarea cu succes a obiectivelor perioadei 1965—1970 a consolidat economia națională, a întărit baza tehnico-materială a societății, a cimentat și mai puternic orînduirea noastră socialistă.

Acordind o deosebită atenție dezvoltării națiunii noastre, Partidul Comunist Român a acționat permanent, în procesul edificării socialismului, pentru întărirea continuă a frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare. A fost asigurată o deplină și reală egalitate economică, socială, politică, culturală între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, ca urmare a dezvoltării armonioase a potențialului economic al tuturor județelor, a dezvoltării continue a învățământului și în limba naționalităților conlocuitoare, a stimulării creației științifice, artistice, literare a acestora în limba lor maternă, în strînsă unitate cu dezvoltarea creației poporului român, a asigurării participării active a oamenilor muncii din rîndul naționalităților conlocuitoare la întreaga viață social-economică și politică a țării.

Pe baza rezultatelor obținute, dînd o înaltă apreciere muncii eroice depuse de poporul român, sub conducerea partidului, în anii construcției socialiste, Congresul al X-lea desfășurat între 6—12 august 1969 a apreciat că s-au creat condițiile necesare pentru trecerea la o etapă nouă a dezvoltării socialiste a țării, etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Această perioadă a început odată cu trecerea la realizarea cincinalului 1971—1975 și se va întinde, după cum s-a menționat la Congresul al X-lea, pe o perioadă de cîteva cincinale.

Congresul al X-lea al P.C.R. a propus ca obiectiv fundamental „lărgirea și perfecționarea continuă a bazei tehnico-materiale a țării, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Realizarea acestui țel major de perspectivă înseamnă „creșterea intensă a forțelor de producție, crearea unei economii avansate, a unei industrii și agriculturi moderne, în stare să satisfacă cerințele mereu sporite ale societății, „dezvoltarea susținută a științei, învățământului și culturii, crearea condițiilor în vederea ridicării bunăstării materiale și spirituale a tuturor oamenilor muncii, îndeplinirea repartiției bunurilor produse de societate în spiritul dreptății și echității socialiste, perfecționarea continuă a relațiilor de producție, a organizării societății, crearea cadrului organizatoric care să permită manifestarea, în sfera vieții sociale, a fiecărui cetățean, participarea tot mai activă a celor ce muncesc la conducerea treburilor țării, lărgirea libertăților, dezvoltarea democrației socialiste“.

Teoretizarea conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată, clarificarea conținutului acestei etape de dezvoltare în care pășea țara noastră a fost de o mare importanță. Documentele acestui congres au definit într-o largă viziune pro-

gramul de dezvoltare a României pe plan economic, științific și cultural, pe planul perfecționării organizării sociale și de stat, în vederea asigurării condițiilor pentru trecerea treptată spre comunism.

Stadiul atins de economia națională, nivelul și structura ramurilor ei, resursele de care dispunea permiteau ca în deceniul următor România să se apropie tot mai mult de țările cu o economie avansată. În îndeplinirea acestui obiectiv un rol hotărâtor revine industriei. Industrializarea socialistă a țării pe baza celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice contemporane a fost sarcina ce a stat în centrul eforturilor întregului popor. Ramuri ca industria grea, industria energetică, industria chimică au cunoscut un ritm intens de dezvoltare. A fost prevăzut un raport cit mai optim între grupele A și B ale producției menite să asigure creșterea, diversificarea și modernizarea industriei ușoare și alimentare.

Trăsătura de bază a dezvoltării industriei în perioada planului cincinal 1971—1975 o constituie schimbările calitative exprimate în îmbunătățirea structurii sale, creșterea accentuată a ramurilor și subramurilor moderne, strins legate de progresul tehnico-științific contemporan: electronica, electrotehnica, mecanica fină și optica, producția de mașini unelte, de utilaje tehnologice de mare complexitate tehnică, mijloace de automatizare, industria petrochimică cu virfurile sale — producția de fire și fibre sintetice, de mase plastice și de cauciuc sintetic etc., producția de aluminiu, oțeluri aliate, mijloace de transport și altele. O dezvoltare puternică a cunoscut, de asemenea, industria ușoară, care și-a dublat producția, precum și industria alimentară, care a înregistrat o creștere de circa 47%.

În perioada cincinalului 1971—1975 investițiile pe întreaga economie națională au însumat peste 544 miliarde lei. Pe această bază au fost construite și date în funcțiune peste 2 250 de unități industriale și agrozootehnice, au fost dezvoltate și reutilitate un mare număr de întreprinderi existente.

A fost subliniat, în același timp, importanța acordată de partid repartizării teritoriale cit mai judicioase a industriei, avându-se în vedere atât criteriile de eficiență economică cit și cele sociale.

Agricultura cunoaște o dezvoltare multilaterală, intensivă prin folosirea rațională a pământului, realizarea unui amplu program de irigații, chimizarea complexă și dotarea cu o gamă variată de mașini agricole. Este perioada în care s-a demonstrat superioritatea proprietății socialiste asupra proprietății capitaliste, fapt de o deosebită importanță în realizarea victoriei noii orinduirii, în dezvoltarea generală a societății. În toate marile succese ale construcției socialiste se reflectă justetea politicii promovate de partid, care aplică în mod creator legitățile generale ale construcției socialiste la condițiile concrete ale României. Realizările obținute în toate domeniile sînt rodul muncii creatoare a poporului liber și stăpîn pe soarta sa, a clasei muncitoare, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică, rodul activității țărănimii, a intelectualității, a tuturor oamenilor muncii.

Energia descătușată a poporului, elanul său revoluționar, conștiința că politica partidului corespunde pe deplin aspirațiilor vitale ale tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, reprezintă cheazășia îndeplinirii următorului program de dezvoltare economico-socială elaborat de Congres precum și a prevederilor planului cincinal. Aceasta presupune noi eforturi din partea întregului popor, perfecționarea continuă a conducerii și organizării economiei, folosirea la maximum a mijloacelor de care dispune societatea noastră, trecerea la o calitate nouă în toate domeniile.

Îndeplinirea obiectivelor planului cincinal va asigura creșterea forței economice a țării, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului și, totodată, va permite pregătirea temeinică a trecerii la viitorul plan cincinal — etapă superioară în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Dezvoltarea tuturor ramurilor economiei înseamnă nu numai progres și bunăstare, ci, în același timp, și consolidarea orinduirii, a statului nostru socialist. Pornind de la rolul ce revine acestuia în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, partidul acționează pentru perfecționarea continuă a activității statului pe căile îmbinării armonioase a principiului centralismului democratic al conducerii unitare, cu autoconducerea și autogestiunea, stimulării inițiativei unităților economice și administrativ-teritoriale, valorificarea gândirii și experienței oamenilor muncii. În acest sens partidul acționează pentru trecerea unora dintre funcțiile statului în seama maselor populare, a colectivelor de oameni ai muncii. Se asigură, astfel, apropierea activității de conducere de activitatea economico-socială concretă pentru adîncirea democrației socialiste și intensificarea participării maselor populare de oameni ai muncii la conducerea treburilor obștești, a statului.

Un eveniment de o deosebită importanță vine să dea un nou impuls dezvoltării țării, mersului ferm, neabătut al României pe calea civilizației socialiste și

comuniste. Consacrind votul unanim al tuturor cetătenilor țării, Marea Adunare Națională convocată la 28 martie 1974 în a XII-a sesiune a celei de-a VI-a legislaturi, marcată de o puternică atmosferă de dragoste și încredere nemărginită, a ales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu președinte al Republicii Socialiste România.

Congresul al XI-lea al P.C.R., ale cărui lucrări s-au desfășurat între 25—28 noiembrie 1974, a dezvoltat conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată, acordându-i noi valențe și semnificații. În cadrul lucrărilor Congresului s-a analizat nivelul de dezvoltare al societății românești și s-au trasat sarcinile de bază ce stau în fața poporului român. Congresul al XI-lea a adoptat Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — carta fundamentală ideologică, teoretică și practică a partidului care „deschide perspectiva unei epoci noi în dezvoltarea economico-socială a României, trasează linia strategică generală și orientările tactice pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism. Amplu dezbătut de masele largi în perioada premergătoare Congresului, Programul — exprimind voința și interesele întregii națiuni române — a fost pe drept cuvânt numit în Raport „Programul poporului român de ridicare a patriei pe culmile luminoase ale civilizației comuniste“.

Rolul hotărîtor jucat de Congresul al XI-lea în construirea societății socialiste multilateral dezvoltate este sugestiv exprimat de tovarășul Nicolae Ceaușescu : „Am adoptat în aceste zile hotărîri de importanță istorică. Avem o linie generală politică marxist-leninistă justă, verificată în focul unei lupte și munci îndelungate. Acum este necesar să trecem cu hotărîre la muncă în toate domeniile de activitate pentru realizarea în cele mai bune condiții a tuturor hotărîrilor care vor asigura ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație socialistă...“

Și ce poate demonstra mai elocvent solidaritatea întregului popor, forța lui de neînvins, hotărîrea de a merge ferm înainte, decît modul în care a știut să lupte cu vicisitudinile naturii în anii încadrați cu chenar negru care marceau mari inundații pe teritoriul țării sau un cutremur ca cel din 1977 ? Speranțele și visurile oamenilor au fost poate clătinate o clipă, dar nu s-au prăbușit. S-au prăbușit numai rezultatele muncii cîtorva generații. Generația actuală însă și-a regăsit forța și elanul și a știut ca prin muncă să șteargă orice urmă de ruină. Toți ca unul, fiii acestui popor au sărit în ajutorul fraților lor, înscriind în istoria țării una din cele mai calde pilde de umanism și eroism.

Lecția a III-a

Puternica dezvoltare a forțelor de producție, ridicarea la un nivel superior a activității economice s-a putut realiza prin fructificarea genului creator al întregului nostru popor, prin aplicarea în practică a unor remarcabile cuceriri tehnice și științifice. De asemenea, asimilarea unor elemente de bază ale științei și tehnicii mondiale contemporane au determinat transformarea României dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înapoiată într-o țară industrial-agrară cu o industrie puternică, în plină dezvoltare și cu o agricultură socialistă de stat și cooperatistă în plin proces de modernizare, capabilă să asigure aprovizionarea în bune condiții a populației cu produse agroalimentare. „Aplicînd în practică politica partidului — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul educației politice și al culturii socialiste — clasa muncitoare și-a demonstrat cu strălucire capacitatea de a construi o industrie modernă, în pas cu cele mai noi cuceriri ale tehnicii, capacitatea de a conduce țara mai bine decît clasele exploatatoare și de a realiza cea mai dreaptă orînduire pe care a cunoscut-o vreodată omenirea, asigurînd, totodată, punerea în valoare a bogățiilor naționale, ridicarea nivelului de trai al poporului, consolidînd independența și suveranitatea patriei. O importanță tot mai mare a dobîndit în această perioadă activitatea ideologică menită să asigure însușirea de către masele largi a tot ceea ce este mai valoros în toate domeniile culturii, științei și tehnicii contemporane pentru fructificarea concepției filozofice despre lume și viață, pentru stimularea gîndirii vii și a acțiunii revoluționare a oamenilor muncii.“

Între 3—5 noiembrie 1971 s-au desfășurat la București lucrările Plenarei C.C. al P.C.R. în cadrul căreia tovarășul Nicolae Ceaușescu a prezentat expunerea cu privire la Programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste.

Opera de „făurire a omului nou, de innobilare spirituală multilaterală a sa, se desfășoară sub semnul principiilor umanismului socialist, revoluționar. Este meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi asigurat ca în centrul operei de construire socialistă să se afle permanent omul, dezvoltarea conștiinței socialiste, afirmarea multilaterală a personalității sale, cultivarea acelor trăsături înaintate politico-morale, de etică și echitate comunistă, a acelor virtuți ce permit afirmarea omului ca factor primordial al făuririi noii orînduiri.

Afirmarea principiilor umanismului socialist constituie garanția armoniei fundamentale a orînduirii noastre, a certitudinii egalității de fapt între toți membrii societății socialiste.

Elocvență în acest sens este politica promovată de Partidul Comunist Român în legătură cu naționalitățile conlocuitoare. Deplina egalitate în drepturi de care se bucură în țara noastră toți cei ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, se exprimă în posibilitățile ce le-au fost create oamenilor muncii de alte naționalități de a participa efectiv, deopotrivă cu oamenii muncii români, la conducerea vieții economico-sociale, de a învăța și a-și desfășura activitatea cultural-artistică în limba proprie, dispunând de școli, teatre, formații artistice, gazete, edituri ș.a. Toți fiii acestui pământ formează o unică familie, trainic sudată, care își unește puterile spre înflorirea patriei comune, al cărui progres le asigură tuturor prosperitate.

Viața a demonstrat pe deplin justetea liniei generale a partidului nostru în toate domeniile, în viața economică dar și în cea socială, în domeniul cultural, al eforturilor pentru extinderea și perfecționarea învățămîntului de toate gradele, dezvoltarea științei și tehnicii, factori esențiali în ridicarea nivelului de cultură al poporului, în progresul multilateral al țării pe calea civilizației moderne. S-a demonstrat că politica P.C.R. este expresia fidelă a intereselor vitale ale întregului popor. Întreaga operă de construcție socialistă este dovada vie a faptului că partidul nostru și-a îndeplinit cu cînte rolul de forță politică conducătoare a națiunii, asigurînd aplicarea creatoare a legităților generale la condițiile concrete din România și unirea — pe baza politicii sale materialist-dialectice — a eforturilor întregului popor în lupta pentru edificarea lumii noi. Experiența dobîndită de P.C.R., de poporul nostru, în transformarea revoluționară a societății românești este o contribuție la îmbogățirea tezaurului general al teoriei și practicii revoluționare mondiale, de dezvoltarea socialismului științific.

Anii revoluției și construcției socialiste au generat nu numai transformări revoluționare în viața internă a României, dar și începutul unei cotituri radicale în politica externă a țării, în deplin consens cu interesele naționale, cu cerințele generale ale păcii, democrației și progresului în lume.

La temelia politicii externe a țării noastre stau principiile deplinei egalități în drepturi, respectului reciproc, independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării la forță și la amenințarea cu forța, respectării dreptului fiecărui popor de a-și hotări dezvoltarea socială corespunzător voinței sale, fără nici un amestec din afară, a dreptului de a-și făuri o viață liberă.

Corespunzător unor asemenea principii, România s-a manifestat și se manifestă tot mai activ pe tărîm internațional, desfășurînd o politică de pace, înțelegere și cooperare cu toate statele lumii, contribuind la soluționarea problemelor care confruntă azi omenirea.

Pe lingă numeroasele acțiuni consacrate dezvoltării relațiilor de prietenie cu toate țările lumii, pentru edificarea securității europene și stingerea tuturor focarelor de război din lume, România a inițiat la O.N.U. adoptarea unor importante rezoluții privitoare la promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare, la inițierea unor acțiuni în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene cu sisteme social-politice diferite ș.a.

Politica externă a României, în deplină concordanță cu interesele și aspirațiile poporului român, a făcut să crească prestigiul țării noastre pe toate meridianele, fapt concretizat, printre altele, prin aceea că România a fost aleasă membră în Consiliul dezvoltării industriale, Consiliul de administrație, Consiliul consultativ pentru aplicarea științei și tehnicii ale O.N.U. României i-a fost incredințată președinția celei de-a XXII-a Sesiune a Adunării Generale a O.N.U. și a fost aleasă a doua oară membră nepermanentă a Consiliului de securitate. „Lumea de ieri, obișnuită cu inegalitatea dintre state, cu amestecul brutal în viața popoarelor, a primit cu interes politica internațională românească și este un adevăr de necontestat că poziția României se bucură de adeziunea sinceră a popoarelor de pe tot globul.“

Operele și biografia tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele R. S. România, sînt traduse în multe țări ca : Italia, U.R.S.S., Iugoslavia, Bulgaria, R.F.G., Grecia, Franța și în multe alte țări, fapt care exprimă interesul sporit al opiniei publice internaționale pentru realitățile românești, pentru contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a țării.

Omagiul suprem adus operei de concepție a secretarului general al P.C.R., președintele R. S. România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care își închină întreaga viață cauzei socialismului și păcii îl reprezintă conferirea Medaliei de aur „Frederic Joliot-Curie“, cea mai înaltă distincție a Consiliului Mondial al Păcii. Ea înseamnă în același timp recunoașterea și prețuirea caracterului înnoitor al politicii țării noastre care și-a dobîndit un bine meritat prestigiu în întreaga lume, succesele sale în zidirea unei civilizații socialiste constituind fundamentul trainic al demersului său de „profund umanism pe arena vieții internaționale“.

Politica internă și externă a partidului și statului nostru se află într-o deplină concordanță, formînd un proces unitar. Tendinței de democratizare a vieții economice, sociale și politice pe plan intern îi corespunde pe plan extern poziția adoptată de România față de actuala ordine economico-socială și politică în lume.

În țara noastră orînduirea socialistă, unitatea social-politică a întregului popor se dezvoltă și se întăresc neconținut pe temelia comunității intereselor și aspirațiilor tuturor claselor și categoriilor sociale, stimulează energiile creatoare ale întregului popor.

În ansamblul politicii externe a României, un loc de frunte îl ocupă preocuparea pentru lichidarea subdezvoltării și făurirea noii ordini economice și politice internaționale, democratizarea relațiilor dintre state. Este necesar ca fiecare stat să fie propriul său stăpîn. De aceea țările mici și mijlocii, țările slab dezvoltate și cele în curs de dezvoltare să ducă o luptă intensă pentru recunoașterea, pe plan internațional, a drepturilor lor. „Noi am cunoscut multă vreme dominația străină — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — ne-am cucerit independența prin lupte grele și nu dorim în nici un fel să facem tîrg cu cineva pe seama independenței patriei noastre. Nu dorim relații în dauna independenței și suveranității poporului nostru. Dorim raporturi care să întărească independența și suveranitatea României!“.

Politica promovată de P.C.R., atît în țară cît și pe plan internațional demonstrează înțelegerea profundă de către partidul și statul nostru a răspunderii ce le revine față de propriul popor și față de interesele întregii lumi, pentru realizarea cît mai grabnică a acelor deziderate de care depînd : eliberarea popoarelor de spectrul unor noi războaie nimicitoare, făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Toate marile transformări petrecute în viața țării după cel de-al IX-lea Congres al P.C.R. sînt indisolubil legate de numele tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele R. S. România.

Mărețele înfăptuiri din anii construcției socialiste, succesele remarcabile cu care oamenii muncii au întîmpinat Congresul al XII-lea al partidului ne dau deplină încredere în perspectiva de viitor, ne oferă temeiul și siguranța că Programul partidului va fi realizat în cele mai bune condiții, asigurînd ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație, înaintarea ei pe calea societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului.

Muncind cu elan și hărnicie pentru realizarea mărețelor idealuri puse în fața poporului nostru de Partidul Comunist Român, evocăm cu respect și admirație lupta înaintașilor, a tuturor celor care au muncit, dîndu-și chiar și viața pentru realizarea împlinirilor de astăzi, „Noi, comuniștii — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu —, considerăm că este o datorie de onoare de a studia, cunoaște și cînsti cum se cuvine pe cei care au contribuit la făurirea și înflorirea națiunii noastre“.

Capitolul al V-lea

Contribuția poporului român la civilizația și cultura universală

„Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în același grad și în același chip, ci fiecare popor își are civilizația sa proprie, deși în ea intră o mulțime de elemente comune și altor popoare“.

MIHAI EMINESCU

Două sînt aspectele asupra cărora stăruim în relevarea contribuției poporului nostru, din toate timpurile, la dezvoltarea patrimoniului civilizației și culturii universale :

Creativitatea, una din trăsăturile fundamentale ale spiritualității românești, care s-a manifestat însoțind de-a lungul existenței poporul nostru, permițîndu-i deschiderea spre universalitate. Prezenți în viața economică prin soluții proprii și originale ; păstrîndu-ne ființa națională și formele statale proprii în vremi de grea cumpănă, prin practici militare specifice oamenilor acestui pămînt ; intrați în viața internațională prin poziții și concepții social-politice, care au purtat girul unor contribuții și zestrea unor împliniri ; făuritori de frumusețe în felurite chipuri înveșmîntat, creativitatea a fost măsura spiritualității românești, în vremi și în împrejurări care de cele mai multe ori ne-au fost ostile și arareori prielnice.

Păstrător și continuator al trăsăturilor specifice spiritualității romane : justiția, raționalitatea, umanismul, în această parte de lume, poporul român a contribuit prin aceasta în mod esențial la păstrarea și dezvoltarea valorilor naționale și spirituale ale continentului nostru.

O enumerare strict selectivă a prezenței românești în conștiința europeană și mondială atestă valoarea zestrei materiale și spirituale pe care poporul român a dăruit-o lumii, și prin care i s-a dăruit.

Prezenți pe marile piețe economice ale lumii antice din vechimea tracilor încă, produsele vredniciei oamenilor și ale acestui pămînt au traversat secole de istorie feudală europeană, au stîrnit zavistie și încrîncenări în istoria modernă a continentului, și se impune cu cînte astăzi în fluxul economiei mondiale. Prin munca locuitorilor Daciei cucerite și uriașa cantitate de aur și argint, care timp de 165 de ani s-a scurs spre Roma, s-au realizat marile construcții în vremea lui Traian și a urmașilor lui, s-au echilibrat finanțe care au permis bătrînului imperiu supraviețuirea. Produsele agricole românești au umplut chelerul Imperiului otoman, în timp ce cantități uriașe de aur au potolit lăcomia celor trei mari împărății ale lumii feudale : otoman, habsburgic, țarist. Țițeiul și valoroasele lui produse — într-un răgaz de vreme scurtă — au îmbogățit marile trusturi și concerne europene și de peste ocean, într-o perioadă de timp apropiată nouă, cînd munca pricepută a acestui popor alimenta setea de materii prime și produse a marilor puteri imperialiste. Numai după puținele documente ce ni s-au păstrat în arhive, jaful puterilor străine se ridică la fabuloasa sumă de 14 000 tone aur, adică 1400 de vagoane aur. Astăzi, cînd formulăm necesitatea unei noi ordini economice în lume, sîntem îndreptățiți să o facem. Stau mărturie două milenii de jaf și muncă trudnică, a unui popor care în aceeași vreme, cu o mină pe plug și cu una pe sabie, și-a vărsat singele pentru salvarea civilizației unui continent, ale valorilor lui materiale și spirituale.

Prezent în istoria tehnicii mondiale, prin morile românești medievale, construite pe principii moștenite din vechimea dacilor, prin constructorul de tunuri, transilvăneanul Orban ; prin racheta triplu etajată a lui Conrad Haas și Ioan Valahul, pirotehnicieni din Sibiu ; prin soluția chibzuită temerară de premieră mondială a construcției podului de la Cernavodă, opera inginerului Anghel Saligny ; prin principiile tehnice și concretizarea lor care au dat aripi științei aerodinamicii lumii contemporane de către Vuia, Vlaicu și Coandă, poporul nostru este astăzi prezent pe marile șantiere ale lumii, aducând soluții novatoare în depistarea și extragerea bogățiilor subsolului sau prin construcțiile sociale, închinată bunăstării omului.

Prezenți în istoria cercetării științifice mondiale, de mare amplitudine, de la investigația vieții social-istorice la cea a microorganismelor — celula —, românii s-au impus lumii prin operele istorice ale cronicarilor ale lui Cantemir, Bălcescu, Xenopol, Pârvan sau Iorga ; prin primele izbutiri cartografice ale stolnicului Cantacuzino și Nicolae Milescu Spătarul ; prin cercetările de speologie ale lui Emil Rașcoviță ; prin temeinicele studii medicale ale lui Victor Babeș, Gh. Marinescu, N. Paulescu, C. Parhon și Ana Aslan ; prin teorii în domeniul fizicii și matematicii formulate de Gogu Constantinescu — și întreaga școală matematică românească ilustrată de Spiru Haret, D. Pompei, Gh. Țițeica, Tr. Lalescu, Gr. Moisil ; prin înalta apreciere dată activității cu premiul Nobel a românului Paladi pentru cercetări asupra celulei.

Oamenii acestui pământ au zămislit din timpuri istorice îndepărtate comori de frumusețe care îmbogățesc plastica mondială, de la frumoasa ceramică de Cucuteni și expresiva realizare a ginditorului de la Hamangia la arhitectura dacică din Munții Orăștiei ; de la cromatica frescelor mănăstirilor de pe Obcinele Bucovinei la semeția chibzuită a turelor maramureșene și de aici la opera unică în lume prin concretizarea gândului nerostit al lui Brîncuși, românii au durat peste hotarele timpului valori de frumusețe compatibile doar spiritualității care le-a creat.

Prezenți în literatura universală, românii și-au rostit comoara gândului înaripat prin Eminescu, Creangă, Caragiale, Blaga și Arghezi, făuritori de frumuseți din vechea rostire a marilor cronicari și din filonul popular cules.

Românii au dăruit lumii colindul și miorița, doina și balada, precum și incredibila intruchipare a acestora în concepția muzicală Enesciană și bagheta lui Perlea și Silvestri ; românii au îmbogățit repertoriul vocal interpretativ prin Hariclea Darclee, Tr. Grozăvescu, Maria Cebotari, Nicolae Herlea și pe cel instrumental prin Dinu Lipatti și Ion Voicu.

Prezenți continuu pe harta bătrînului continent, de la întemeierea statului condus de Burebista, în timp ce imperii puternice se năruiau și dispăreau, românii s-au rostit fie cu ascuțișul săbiei fie cu cel al minții, intervenind în momentele de grea cumpănă, care au primejduit civilizația continentului nostru în asemenea măsură, încît o istorie veridică a Europei nu poate ignora contribuția românească în marile evenimente și procese ale ei.

Oamenii acestui pământ au fost martori și gazde ai marelui proces de formare al popoarelor europene ; acesta a fost pămîntul care a molcomit înaintarea spre vatra de civilizație europeană a populațiilor migratoare ; de pe acest pământ s-au ridicat și Mircea și Iancu și Ștefan și Mihai, care au zăgăzuit pericolul expansiunii otomane spre inima statului lor și al Europei. Aici, în văile involburate ale Crișurilor au răsunat strigătele de luptă împotriva absolutismului și a tiraniei nobiliare la 1784, anticipînd singeroasele evenimente din Franța anilor 1789 ; de pe plaiurile oltenice a ridicat steagul conștiinței naționale Tudor Vladimirescu, vestind eroica generație de la 1848, cu marile ei idealuri de progres social, unire și neafrinare. Pe acest fundal revoluționar, care a cuprins și generația lui Teodor Diamant, frunța europeană al socialismului utopic, s-a făurit și a crescut gîndirea socialismului românesc. Vocația noastră spre universalitate, spre receptivitatea a tot ceea ce este nou, progresist explică și caracterul internaționalist — pe lângă cel național — al mișcării noastre muncitorești, a acelor anonimi închinați luptei pentru dreptate socială și națională, prezenți prin gîndul rostit, prin gîndul scris și prin faptă, în marile bătălii pentru progres social, pe baricadele lumii. Fiii acestui pământ au contribuit la înfrîngerea fascismului european înfăptuind actul demnității naționale în august 1944 și participarea la războiul antihitlerist pînă la victoria finală.

De mai bine de două milenii oamenii acestui pământ au închinat luptei pentru unitate, dreptate și libertate imnul unei epoei cum arareori s-a înălțat în istoria omenirii.

Prezenți în viața politică a lumii prin personalități de talie europeană, românii au fost întotdeauna promotorii marilor idealuri de pace și prosperitate mondială.

Alături de creativitate, poporul român s-a remarcat pe plan mondial ca păstrător al marilor virtuți spirituale ale strămoșilor, contribuind și prin aceasta la tezaurul de cultură și civilizație al omenirii. Nu a fost act din istoria noastră națională care să nu fie rodul rațiunii, justiției și umanismului : 1821—1848—1859—1877—1918—1944 au însemnat acte de dreptate istorică pentru poporul român, manifestări ale unor programe profund raționale, specifice umanismului nostru, implicând în revendicările lor pe toți cei de altă naționalitate, care au înțeles să ne însoțească de-a lungul zbuciumatei noastre istorii. Gândirea noastră social-politică este rodul unei adânci înțelepciuni. Umaniști, prin pana lui Neagoe Basarab, Nicolae Olahul și Honterus, ca și prin scrisul frumos și cinstit al marilor noștri cronicari, părtași ai gândirii secolului luminilor, prin activitatea cultural-patriotică a corifeilor Școlii ardelenе și a urmașilor acestora, românii tuturor timpurilor și-au durat ființa prin rațiune, și-au întărit-o prin justiție, și-au împlinit-o prin omenie.

Astăzi, la cumpăna dintre două milenii, solii acestui pământ românesc rostesc lumii gânduri constructiv-optimiste, închinată păcii, progresului și bunăstării. Sint gânduri izvorite dintr-o conștiință profund rațională și umanistă ; gânduri închinată unei lumi mai bune și mai drepte, construită pe raporturi de egalitate între state indiferent de mărimea lor, deoarece — așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — „pentru rezolvarea tuturor problemelor complexe ale lumii de astăzi este necesar să se creeze condiții de participare activă la viața internațională a tuturor statelor și, în primul rind, a statelor mici și mijlocii... pornind de la faptul că ele sint primele care cad victime ale politicii de agresiune, primele care suferă de pe urma politicii de dominație, de forță și dictat, deci sint cele mai interesate în soluționarea democratică, pe cale pașnică a tuturor problemelor internaționale, în asigurarea independenței și dezvoltării lor libere“.

Preluind în mod creator, dintr-o gândire socială și politică revoluționară adevăruri care s-au impus și ne-au impus pe arena internațională, socialismul românesc contemporan avansează teze de valoare universală, care condiționează existența societății viitorului pornind de la necesitatea asigurării depline egalități între oameni, a realizării unei vieți economice și sociale echitabile, care să permită fiecăruia cetățean să ducă o viață demnă, de la accesul liber la învățămînt, cultură, știință, de la posibilitatea participării directe a oamenilor, fără deosebire de naționalitate — și în primul rind a maselor muncitoare — la conducerea întregii societăți.

Vocația internațională, pe care de atîtea ori a dovedit-o în trecutul său poporul român, a dobîndit în epoca noastră o expresie practică, nemaicunoscută în întreaga sa istorie.

Experiența și lupta pentru apărarea independenței poporului român reprezintă fundamentul de granit al promovării neabătute de către Partidul Comunist Român a principiilor noi de relații între state — respectarea independenței și suveranității naționale, deplina egalitate în drepturi, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, nerecurgerea la forță sau amenințarea cu forță.

În elaborarea și promovarea de către România pe plan extern a unei politici constructive, în imprimarea unui dinamism deosebit activității internaționale a statului nostru, o contribuție hotărîtoare aduce secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Personalitatea sa proeminentă se bucură de înaltă stimă și aleasă prețuire pe toate meridianele lumii, ceea ce se răsfrînge plenar asupra poziției internaționale a patriei noastre. Numeroase contacte directe pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a avut și le cultivă cu alți conducători de state, atît în România cît și cu prilejul vizitelor oficiale la cel mai înalt nivel, documentele oficiale încheiate joacă un rol de cea mai mare însemnătate în stringerea legăturilor politice, economice, tehnico-științifice, culturale ale României cu celelalte țări de pe glob, în promovarea multilaterală a relațiilor de colaborare și cooperare, în afirmarea principiilor suveranității și independenței depline naționale, ale respectului reciproc, al înțelegerii și încrederii între popoare, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră.

Capitolul al VI-lea

Lecțiile I și a II-a

România pe coordonatele prezentului și viitorului.

Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român

„Se poate afirma cu deplin teamei că documentele care urmează să fie adoptate de congresul nostru sînt emanația gîndirii creatoare a tuturor comuniștilor, expresia intereselor și aspirațiilor fundamentale ale întregului nostru popor. Iată de ce Congresul al XII-lea al partidului nostru s-a transformat în Congresul tuturor comuniștilor și al întregului popor, devenind cel mai reprezentativ și cel mai democratic forum național“.

**RAPORTUL COMITETULUI CENTRAL
AL P.C.R. PREZENTAT DE TOVARĂȘUL
NICOLAE CEAUȘESCU LA CEL DE-AL
XII-LEA CONGRES**

Expresie a voinței națiunii, Congresul al XII-lea al P.C.R., marele forum al comuniștilor, al întregului popor român, care și-a desfășurat lucrările între 19—23 noiembrie 1979 la București, a analizat activitatea desfășurată de întregul nostru partid, de toți oamenii muncii în perioada ultimilor cinci ani care au trecut de la Congresul al XI-lea privind dezvoltarea economico-socială a patriei, ridicarea bunăstării materiale și spirituale. Totodată Congresul a avut înalta răspundere de a stabili linia politică generală și orientările fundamentale ale dezvoltării societății noastre în următoarea etapă, ale ridicării pe o treaptă calitativ nouă a planificării și conlucrării științifice a vieții economico-sociale, a dezvoltării democrației socialiste, a înfăptuirii neabătute a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Subliniind că lucrările Congresului se desfășoară în anul cînd întregul nostru partid și popor au sărbătorit cea de a 35-a aniversare a revoluției de eliberare națională și socială care a deschis epoca împlinirii idealurilor de dreptate și libertate pentru care s-au jertfit numeroase generații de înaintași, pentru afirmarea dreptului sacru al poporului român de a fi liber și stăpîn în țara sa — magistratul raport prezentat Congresului de cel mai iubit fiu al națiunii noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, aprecia că : „În cele trei decenii și jumătate care au trecut de la revoluția de eliberare, România a parcurs mai multe etape istorice, jalonate de uriașe prefaceri revoluționare, de mărețe realizări în toate domeniile de activitate. Dînd dovadă de înaltă abnegație și devotament pentru cauza socialismului, a înfloririi patriei, învingînd greutăți de tot felul, clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea, întregul nostru popor, urmînd cu încredere partidul, au înfăptuit revoluția democratică și revoluția socialistă, au desfășurat cu succes opera istorică de construcție socialistă, lichidînd pentru totdeauna exploatarea omului de către om, consolidînd noua orînduire și trecînd cu succes la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România“.

Făcînd o amplă analiză a perioadei care a trecut de la Congresul al XI-lea al partidului, Raportul prezentat Congresului a subliniat faptul că au fost obținute realizări remarcabile în înfăptuirea planului de dezvoltare economico-socială a țării pe perioada 1976—1980, prima etapă a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră. Succesele obținute în îndeplinirea cincinalului, inclusiv a programului suplimentar elaborat de Conferința Națională din

decembrie 1977, au asigurat dezvoltarea puternică a forțelor de producție, creșterea susținută a avuției naționale, au dus la profunde transformări în întreaga societate, la ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor.

Punind în centrul politicii sale industrializarea țării și ținând seama de necesitățile și posibilitățile reale ale României, Partidul Comunist Român a pornit nu numai de la necesitatea vitală a transformării industriei în ramura hotărâtoare a economiei, ci și de la aceea a creării unei industrii moderne, care să permită reorganizarea tuturor ramurilor economiei naționale pe baza tehnicii celei mai avansate pe plan mondial. Au luat naștere noi ramuri industriale, numai în actualul cincinal vor intra în funcțiune circa 2800 capacități de producție și obiective industriale importante. România construiește astăzi tractoare și mașini agricole, locomotive Diesel și electrice, utilaj petrolier, camioane, autobuze, autoturisme, o gamă largă de alte mașini și utilaje. Dimensiunile dezvoltării industriei noastre în acest cincinal sînt reliefate cu putere de faptul că în anul 1980 producția globală industrială va fi de 53 ori mai mare decît cea obținută în 1938. Dispunem astăzi de o industrie modernă, dotată cu mijloace de producție avansate, capabilă să rezolve cele mai complexe probleme ale progresului tehnic contemporan, să asigure înzestrarea tuturor ramurilor cu mașini și utilaje de înalt randament. Industria participă cu 60 la sută la formarea venitului național și cu peste 75% la acoperirea cerințelor de mașini și utilaje ale economiei, cuprinde circa 35 la sută din totalul populației ocupate, manifestîndu-se ca factor hotărîtor al progresului economic și social al societății noastre.

Cu o puternică forță de evocare patriotică Raportul la Congres a trecut în revistă succese remarcabile ce au fost obținute în înfăptuirea programului de dezvoltare teritorială a țării, pe baza repartizării raționale, într-o concepție unitară și armonioasă, a forțelor de producție, a accelerării progresului economico-social al județelor și localităților rămase în urmă.

Dacă în anul 1965 numai Capitala și trei județe realizau o producție industrială de 10 miliarde lei, în 1980 în toate județele se creează capacități pentru realizarea acestui nivel; în 24 de județe se va asigura o producție industrială de peste 15 miliarde lei. Pînă la sfîrșitul actualului cincinal, circa 700 de localități vor dispune de unități industriale republicane. Intensificarea procesului de industrializare a tuturor județelor țării a fost însoțită de extinderea rețelei localităților urbane; ca urmare, ponderea populației orașenești în totalul populației va fi în anul 1980 de circa 52 la sută, față de 33,7 la sută în 1965.

Însemnate realizări s-au obținut în agricultură, asigurîndu-se o creștere a producției medii anuale de circa 5 milioane tone cereale, 2 milioane tone sfeclă de zahăr și peste un milion tone legume față de cincinalul 1971—1975. Au sporit, de asemenea, efectivele de animale precum și producția animalieră. Producția globală a agriculturii depășește în acest cincinal cu peste 30 la sută nivelul cincinalului trecut, asigurînd îmbunătățirea continuă a aprovizionării populației cu produse agroindustriale și a industriei cu materii prime.

O mare amploare au cunoscut investițiile. În perioada 1976—1980 se realizează lucrări de investiții în valoare de circa 970 miliarde lei, practic egale cu volumul total al investițiilor din cele 3 cincinale precedente. Prin adoptarea unor soluții constructive mai economice, costurile investițiilor s-au redus pe cincinal cu peste 100 miliarde lei. Pînă în 1980 se asigură punerea în funcțiune a peste 2800 capacități noi industriale și agrozootehnice mai importante, modernizarea și reutilizarea a numeroase întreprinderi și secții, realizarea unui important număr de obiective social-culturale.

În conformitate cu obiectivele stabilite de Congresul al XI-lea al partidului, în acest cincinal s-a acționat mai hotărît pentru afirmarea largă a cuceririlor revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate. A fost perfecționată rețeaua unităților de cercetare și inginerie tehnologică, s-au dezvoltat capacități puternice de microproducție. Ca urmare a legării tot mai strînse a cercetării de cerințele concrete ale economiei, a crescut rolul științei în promovarea progresului tehnic; cercetarea națională asigură, pe cincinal, circa 90 la sută din tehnologiile și materialele noi puse în fabricație. Totodată, au fost extinse cercetările fundamentale, de perspectivă — în matematică, fizică, chimie, biologie, științele tehnice.

Succese importante s-au obținut în domeniul învățămîntului și pregătirii cadrelor, încheindu-se în linii mari procesul de organizare și așezare pe baze noi a școlii de toate gradele. S-a realizat generalizarea învățămîntului de 10 ani, extinderea învățămîntului liceal — încoacebi tehnic —, profilarea mai bună a învățămîntului superior, corespunzător necesităților societății, integrarea învățămîntului cu cercetarea științifică și producția. S-a acționat mai ferm pentru îmbunătățirea activității de reciclare profesională a cadrelor, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

Ca urmare a dezvoltării economiei naționale, volumul comerțului exterior crește, în acest cincinal, într-un ritm mediu anual de peste 15 la sută, amplificîndu-se

relațiile comerciale și de cooperare cu țările socialiste, cu statele în curs de dezvoltare, cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii fără deosebire de orînduire socială. În structura exporturilor, construcțiile de mașini și industria chimică dețin o pondere de 45 la sută. S-a acționat mai ferm și cu rezultate mai bune pentru ridicarea eficienței schimburilor economice, creșterea gradului de valorificare a produselor românești pe piețele internaționale, îmbunătățirea cursului de revenire și a raporturilor dintre moneda românească și alte valute.

Dezvoltarea în ritm înalt a producției materiale și sporirea mai accentuată a eficienței economice au făcut ca venitul național să devanseze dinamica produsului social, crescînd pe întregul cincinal cu 64 la sută. Politica partidului de repartizare a venitului național pentru dezvoltare și consum a asigurat întărirea continuă a potențialului economic al țării, concomitent cu ridicarea generală a nivelului de trai al oamenilor muncii. Comparativ cu anul 1938, venitul național va fi în 1980 de 16 ori mai mare, iar avuția națională a țării a crescut în anii construcției socialiste de circa 7,6 ori. Dispunem astăzi de o puternică bază tehnico-materială, fondurile fixe ale economiei naționale reprezentînd circa 1 800 de miliarde lei, din care peste 60 la sută puse în funcțiune în ultimul deceniu.

Congresul al XII-lea al partidului a stabilit obiectivul fundamental și liniile directoare ale dezvoltării economico-sociale a țării în perioada 1981—1985, în vederea îndeplinirii Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. În acest scop Congresul a dezbătut și adoptat directivele pentru noul cincinal, precum și programele-directivă cu privire la cercetarea științifică și progresul tehnic, asigurarea resurselor energetice, dezvoltarea economico-socială în profil teritorial, creșterea nivelului de trai și ridicarea calității vieții întregului popor.

Obiectivul fundamental al viitorului plan cincinal îl constituie continuarea pe o treaptă superioară a îndeplinirii Programului partidului, creșterea în ritm susținut a economiei naționale, afirmarea cu putere a revoluției tehnico-științifice în toate domeniile, trecerea la o nouă calitate a întregii activități economico-sociale. Pe această bază se asigură consolidarea și mai puternică a modului de producție socialist, ridicarea gradului de civilizație a întregului popor, întărirea forței materiale și spirituale a țării, a independenței și suveranității României socialiste.

Înfăptuirea prevederilor noului cincinal va accelera dezvoltarea țării atît în domeniul bazei tehnico-materiale, cît și al organizării societății, asigurîndu-se creșterea venitului național pe locuitor, îmbunătățirea condițiilor de trai ale maselor, ridicarea nivelului învățămîntului, științei și culturii, a gradului general de civilizație al poporului nostru. România va depăși, astfel, stadiul de țară socialistă mediu dezvoltată, parcurgînd o etapă de cea mai mare însemnătate în îndeplinirea Programului partidului, pe drumul spre societatea comunistă.

Corespunzător obiectivului fundamental al viitorului cincinal, se va asigura creșterea proporțională și armonioasă a industriei și agriculturii, a tuturor ramurilor economiei naționale, realizarea unui echilibru optim între diferite sectoare, în vederea satisfacerii într-o tot mai mare măsură a necesităților progresului general al societății și ridicării continue a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor.

În perioada 1981—1985, industria va înregistra un ritm de creștere de 10 la sută la producția netă și de 9 la sută la producția globală, ceea ce va permite ca pe întregul cincinal să se obțină un spor egal cu întreaga producție a anului 1975 și de 3 ori mai mare decît cea a anului 1965.

Pentru realizarea acestor prevederi, pe primul plan se află lărgirea bazei proprii de materii prime, sporirea gradului de asigurare de resurse interne a necesităților economiei naționale și reducerea substanțială a importurilor.

Un obiectiv esențial al cincinalului viitor este îndeplinirea unei profunde revoluții agrare cuprinzînd atît baza tehnico-materială, cît și organizarea producției. În acest scop se vor asigura folosirea rațională a întregului fond funciar, încheierea procesului de raionare a culturilor și stabilire a asolamentelor, mecanizarea complexă a lucrărilor și chimizarea producției, modernizarea integrală a patrimoniului pomiviticol, creșterea în continuare a efectivelor și ameliorarea raselor de animale, rezolvarea radicală a problemei furajelor.

Pentru realizarea obiectivelor din agricultură se vor aloca investiții în valoare de circa 155 miliarde lei.

Pentru a asigura îndeplinirea sarcinilor de dezvoltare economico-socială a țării, în viitorul cincinal urmează să se realizeze un volum de investiții de 1300—1350 miliarde lei, superior întregului volum efectuat între anii 1951—1975, și de peste 20 de ori mai mare decît cel realizat în perioada 1951—1955. Vor fi construite peste 1200 noi capacități și modernizate circa 1100 unități industriale importante.

În același timp, vor fi create 375 noi capacități în agricultură, precum și numeroase alte obiective economice, științifice, sociale și culturale.

În 1985, ca urmare a înfăptuirii programului de investiții, fondurile fixe totale vor ajunge la 3 000 miliarde lei, din care 77 la sută productive. Dacă am repartiza aceste fonduri pe fiecare proprietar, deci pe cei peste 23 milioane de locuitori din 1985, înseamnă că fiecare va fi de fapt proprietarul al unor mijloace fixe de circa 12 000 lei.

Planul cincinal 1981—1985 prevede continuarea politicii de amplasare rațională a forțelor de producție pe teritoriu, asigurându-se dezvoltarea echilibrată în perspectivă a tuturor zonelor, apropierea județelor în ce privește nivelul producției globale pe locuitor și folosirea resurselor de muncă, sistematizarea și modernizarea rețelei de localități urbane și rurale, ridicarea gradului general de civilizație al tuturor regiunilor țării. Se va urmări realizarea în cadrul fiecărui județ a unui raport corespunzător în dezvoltarea sectoarelor de bază — industrie, agricultură, construcții, transporturi, prestări de servicii. Programul-directivă în profil teritorial stabilește ca pînă în anul 1985 fiecare județ să ajungă la o producție globală de cel puțin 70 000 lei pe locuitor și la un grad de ocupare a forței de muncă de minimum 400 persoane la o mie de locuitori. În viitorul cincinal vor fi transformate în orașe agroindustriale încă 140 centre comunale.

În cincinalul viitor, un rol tot mai important revine științei — factor determinant al dezvoltării societății. Orientarea de bază a programului-directivă o constituie afirmarea revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate, creșterea rolului științei în modernizarea economiei naționale, a întregii vieți sociale, în conducerea societății, legarea tot mai strînsă a cercetării de producție, accentuarea contribuției creației științifice românești la progresul multilateral și dinamic al țării noastre, astfel încît deceniul următor să devină cu adevărat deceniul științei, tehnicii, calității și eficienței.

În Raportul prezentat la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român s-a estimat că populația țării va ajunge la 23,4—23,7 milioane persoane în anul 1985.

Un obiectiv esențial al cincinalului este dezvoltarea în continuare a învățămîntului pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, a politehnizării și integrării strîns cu producția și cercetarea, organizarea temeinică a calificării forței de muncă, generalizarea pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii.

Populația școlară va reprezenta în 1985 circa 27 la sută. Sistemul de învățămînt creat în țara noastră asigură școlarizarea corespunzătoare a întregului tineret, formarea cadrelor necesare tuturor sectoarelor activității economico-sociale. Se vor crea condiții ca pînă în anul 1990 să fie generalizat învățămîntul de 12 ani. Se va dezvolta în continuare învățămîntul superior — cu deosebire cel tehnic — care la sfîrșitul anului 1985 va cuprinde peste 200 mii de studenți. Se va asigura o creștere mai accentuată a învățămîntului seral și fără frecvență pentru a da posibilitatea oamenilor muncii care lucrează direct în producție să obțină o calificare tot mai înaltă. Învățămîntul profesional va continua să constituie o formă importantă de pregătire a muncitorilor calificați, cuprinzînd circa 20 la sută din numărul absolvenților învățămîntului de 10 ani. Cheltuielile statului pentru dezvoltarea bazei materiale, finanțarea procesului de învățămînt, acordarea de burse și alte forme de sprijin material elevilor și studenților vor depăși 128 miliarde lei.

O atenție deosebită trebuie acordată practicii în producție, care va reprezenta circa o treime din totalul programului de învățămînt, asigurînd însușirea de către tinerele generații a deprinderilor necesare exercitării unor profesii utile, care să le permită încadrarea rapidă în producție.

Înfăptuirea prevederilor planului cincinal de dezvoltare economico-socială a țării va permite creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor — scopul fundamental al politicii partidului nostru, esența societății socialiste multilateral dezvoltate, pe care o edificăm cu succes în România.

În conformitate cu Programul-directivă de creștere a nivelului de trai, veniturile totale reale ale populației vor spori în anul 1985 cu 23—25 la sută față de anul 1980, retribuția medie reală mărindu-se cu 16—18 la sută. Retribuția minimă va spori de la 1 425 lei lunar în 1980 la 1 630 lei în 1985, la care se vor adăuga alocația pentru copii și celelalte venituri obținute din fondurile sociale de consum. Se va urmări, de asemenea, realizarea unei corelații mai echilibrate între veniturile oamenilor muncii de la orașe și sate. Veniturile reale ale țărănimii vor crește cu 20—25 la sută. Pensile nominale de asigurări sociale de stat se vor majora în medie cu 23 la sută, iar alocația de stat pentru copii cu 27 la sută.

Cheltuielile finanțate din bugetul de stat, precum și din veniturile întreprinderilor, organizațiilor cooperatiste și obștești pentru dezvoltarea învățămîntului, ocro-

tirii sănătății, asistenței sociale, culturii și sportului vor crește cu circa 37 la sută în 1985, ajungând să reprezinte 14 200 lei pe o familie.

În cincinalul viitor se vor construi 1 100 000 apartamente din fondurile de investiții ale statului, din care cel puțin 450 000 destinate vânzării către populație.

Se va trece la realizarea etapei a doua a programului de reducere a săptămânii de lucru, astfel că până la sfârșitul cincinalului să se generalizeze săptămâna de lucru de 36 ore. Înfăptuirea acestor obiective va determina ridicarea pe o treaptă superioară a bunăstării poporului și realizarea unei noi calități a vieții, dezvoltarea generală a civilizației materiale și spirituale a societății noastre socialiste, afirmarea tot mai puternică a umanismului revoluționar în centrul căruia se află demnitatea, libertatea și fericirea omului.

Așa cum se subliniază în documentele programatice ale Partidului Comunist Român, și în viitor, atît în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, cît și o lungă perioadă de timp, în cadrul orînduirii comuniste, partidul va continua să constituie forța politică conducătoare a clasei muncitoare, a poporului, el va continua să unească eforturile națiunii în întreaga activitate economico-socială. Avînd în rîndurile lui pe cei mai înaintați oameni ai muncii, partidul va constitui statul major al societății socialiste, forța de avangardă în edificarea socialismului și comunismului. Partidul se afirmă tot mai puternic ca centru vital al întregii națiuni, de la care emană gîndirea cîntecătoare menită să asigure transformarea revoluționară a societății, forța ce însuflețește toate energiile creatoare și pune în valoare geniul întregului popor român, deschizînd patriei minunate perspective de progres și civilizație.

O realizare de însemnătate istorică a politicii partidului și statului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este soluționarea problemei naționale în țara noastră pe baza unei concepții clare, profund științifice, umanist-revoluționară și printr-un ansamblu de măsuri politice, economice, sociale, realizîndu-se deplină egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Poporul român de aproape 22 de milioane, în rîndul căruia muncesc laolaltă peste 1 700 000 de maghiari și secui, cea 350 000 germani, sași și șvabi, peste 34 000 de sirbi, aproape 26 000 de evrei, precum și alte naționalități, reprezentînd aproape 12% din totalul populației, își consacră forțele și capacitățile pentru îndeplinirea Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Pe baza politicii de repartizare și dezvoltare armonioasă a mijloacelor de producție în toate județele țării, a asigurării instituțiilor de învățămînt și cultură în limba maternă, naționalitățile conlocuitoare dispun de largi posibilități de afirmare în viața socială, de condiții egale de muncă, învățătură și viață spirituală, beneficiînd în mod egal de roadele activității întregului nostru popor.

Ca urmare a preocupării partidului pentru perfecționarea conducerii societății noastre socialiste, s-a amplificat democrația socialistă, s-au făurit organisme de conducere noi în toate sectoarele — de la unitățile economico-sociale și administrativ-teritoriale pînă la organele centrale — care funcționează pe principiul muncii colective. În cadrul acestora, pe calea unor dezbateri largi, începînd de la probleme concrete ale unei unități pînă la cele de interes național, așa cum este cazul ansamblului documentelor Congresului al XII-lea, oamenii muncii acționează ca factori ai adoptării hotărîrilor. În fapt, clasa muncitoare, țărînimea cooperatistă, intelectualitatea, ceilalți oameni ai muncii sînt prezenți în toate etapele elaborării și îndeplinirii politicii partidului.

Un cadru nou, superior, de participare a întregului popor la conducerea societății, la înflorirea patriei îl creează recente măsuri privind creșterea rolului Frontului Unității Socialiste în viața social-politică a țării.

Frontul Unității Socialiste cuprinde în alcătuirea sa, sub conducerea politică a partidului, toate organizațiile de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile naționalităților conlocuitoare, uniunile creatorilor, asociațiile științifice, culturale, sportive, alte organizații — ceea ce îi conferă un caracter profund reprezentativ în exprimarea intereselor și aspirațiilor tuturor categoriilor de cetățeni, fără deosebire de naționalitate. „Frontul Unității Socialiste simbolizează — cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — unitatea de voință și acțiune a întregului popor, reflectă procesul, ce se accentuează continuu, de transformare a societății noastre într-o societate tot mai unitară, de făurire a poporului muncitor unic al societății comuniste“.

Noile măsuri privind creșterea rolului Frontului Unității Socialiste în viața social-politică a țării se înscriu organic în viziunea partidului despre corelația indisolubilă dintre democrație și socialism, lărgirea continuă a democrației reprezentînd una din cerințele fundamentale, cu caracter obiectiv, ale construcției socialiste, un factor hotărîtor de care depinde progresul noii orînduirii sociale.

Activitatea ideologică și de propagandă promovează în rîndul maselor principiiile umanismului revoluționar, care situează omul în centrul întregii preocupări

și activității a societății, concepe afirmarea și dezvoltarea plenară a personalității umane în cadrul ansamblului societății, creînd condițiile cele mai propice ca omul să se poată manifesta în toate domeniile vieții sociale, fiecare cu capacitățile, personalitatea și felul său de a fi, în spiritul întregii societăți, al hotărîrii de a lucra împreună cu semenii săi pentru fericirea proprie, pentru fericirea întregii societăți.

Un obiectiv de importanță deosebită al activității politico-educative subliniat la Congres îl constituie lărgirea orizontului de cunoaștere al oamenilor muncii în pas cu descoperirile noi ce se obțin în toate domeniile gândirii și cercetării științifice. Promovînd concepția materialist-dialectică despre natură și societate, care atestă materialitatea lumii, comuniștii combat cu energie superstițiile, misticismul, curentele de gîndire idealiste. Comuniștii trebuie să fie luptători pentru concepția revoluționară a partidului și să acționeze pentru a demonstra în viață superioritatea acestei concepții.

Îmbogățind tezaurul de valori culturale, contribuind la ridicarea vieții spirituale a poporului, la făurirea omului nou, creația literar-artistică din anii socializării constituie ea însăși o expresie a dezvoltării generale a societății. Situîndu-se pe poziții revoluționare, literatura și arta epocii noastre socialiste au menirea să acționeze și în viitor, prin mijloacele lor specifice, în direcția unei contribuții active la transformarea înnoitoare, progresistă a societății, a omului.

Experiența acumulată în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”, atît în ce privește participarea largă cit și realizarea unei mai mari varietăți a activității cultural-artistice, poate contribui ca în fiecare unitate economico-socială, în fiecare localitate să se intensifice activitatea culturală, care să cuprindă cu adevărat masele largi populare. Pornind de la faptul că Festivalul național „Cîntarea României” este conceput ca o formă de desfășurare activă a muncii ideologice, este evidentă importanța acțiunilor educative pentru a face ca toți cetățenii patriei să-și lărgescă orizontul de cunoaștere, să devină luptători activi pentru afirmarea concepției revoluționare despre lume și viață.

Activitatea teoretico-ideologică, munca politică și cultural-educativă de ridicare a conștiinței maselor, desfășurate în strînsă legătură cu viața economico-socială a patriei, cu problematica lumii contemporane, se vor afirma în continuare ca un puternic factor al mersului ascendent al noii orînduirii, ca o forță puternică în unirea eforturilor întregului popor pentru înfăptuirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Trăgînd învățăminte din lupta sa îndelungată și grea pentru unitate națională și independența de stat, poporul român, care în decursul istoriei sale a cunoscut consecințele nefaste ale dominației străine și prețul greu al dobîndirii unității și libertății, acționează consecvent pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealinate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduirea socială, militează cu fermitate pentru securitate și colaborare în Europa, pentru dezarmare și, în primul rînd, dezarmarea nucleară, pentru lichidarea subdezvoltării și realizarea unei noi ordini economice internaționale, pentru afirmarea principiilor noi de relații între state, pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

În cele trei decenii și jumătate care au trecut de la evenimentul epocal din August 1944, urmînd cu devotament și încredere politica partidului, poporul muncitor a schimbat radical chipul patriei. Condus de partidul comunist, poporul român a parcurs o întreagă epocă istorică — de la orînduirea bazată pe exploatare și asuprire din trecut, la orînduirea nouă, socialistă, în care, liber și deplin stăpîn pe soarta sa, își făurește în mod conștient propria-i istorie : de la vechea Românie burghezo-moșierească, slab dezvoltată, cu o economie preponderent agrară, dependentă de marile trusturi monopoliste, la România de astăzi, cu o economie dinamică, o industrie și o agricultură în plin proces de dezvoltare, cu un nivel de viață și civilizație materială și spirituală tot mai ridicat.

România, țară care în decursul istoriei a luptat continuu pentru asigurarea independenței și suveranității naționale, se înalță astăzi între popoarele lumii ca o țară a demnității, a progresului, a libertății și democrației, ilustrînd prin faptele și împlinirile sale forța pe care o dobîndește un popor stăpîn pe destinele sale. Datorită succeselor interne, precum și politicii sale externe principiale și constructive, România se bucură astăzi de un prestigiu în lume fără precedent în întreaga sa istorie. De la România de odinioară, aservită economic și dominată politic de diferitele mari puteri, izolată, puțin cunoscută în lume și jucînd un rol neînsemnat în viața internațională, s-a ajuns la Republica Socialistă România de astăzi, liberă, independentă și înfloritoare, cu o înaltă autoritate și prieteni pe toate meridianele, respectată și apreciată pentru contribuția pe care o aduce la instaurarea unor noi relații între state și a unei noi ordini economice și politice internaționale, pentru prezența sa deosebit de activă și dinamică, pentru cuvîntul său chibzuit și realist în

soluționarea problemelor mondiale în conformitate cu năzuințele popoarelor dornice de pace și libertate. România întreține raporturi diplomatice și consulare cu 134 de state și relații de colaborare economică cu 140 de țări pe toate continentele.

La baza raporturilor cu toate statele, țara noastră situează ferm principiile deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forța — principii care se bucură de o largă recunoaștere pe arena mondială, ca singurele pe baza cărora se pot dezvolta o colaborare fructuoasă între națiuni, cu climat de pace și securitate internațională.

Întreaga politică internă și externă a țării noastre poartă amprenta puternicei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, al cărui rol determinant, esențial, în elaborarea obiectivelor dezvoltării noastre economico-sociale asigură organizarea și conducerea științifică a întregii activități de aplicare în viață a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Consecvența și fermitatea cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu promovează interesele poporului român, ale României socialiste, ale cauzei progresului, socialismului, păcii și înțelegerii între popoare, profunda cunoaștere a evenimentelor, relațiilor și fenomenelor internaționale, vastul dialog cu conducătorii de stat și de guvern de pe toate continentele, cu șefi de partid, cu reprezentanți ai celor mai diferite forțe politice, forța de analiză a secretarului general al partidului și capacitatea sa de a formula, pe baze științifice, concluziile și opțiunile cele mai adecvate în vederea acțiunii practice — toate acestea au asigurat politicii externe a României socialiste o largă putere de înfriurare, o creștere fără precedent a prestigiului și stimei de care se bucură astăzi țara noastră în lume. Pe bună dreptate, spre mândria întregului nostru partid, a întregului nostru popor, tovarășul Nicolae Ceaușescu este considerat ca una dintre cele mai proeminente personalități, unul dintre marii conducători politici ai epocii contemporane.

Realegerea, la Congresul al XII-lea al P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general al partidului este considerată în numeroase țări ale lumii drept garanția sigură a continuării politicii externe a României, politică pusă în slujba păcii și înțelegerii între popoare, a dezvoltării unei largi cooperări între state, a dezvoltării libere, independente a fiecărei națiuni, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră.

Unitatea și coeziunea întregului popor, a tuturor fiilor țării, fără deosebire de naționalitate, în jurul încercatei forțe politice călăuzitoare — Partidul Comunist Român — constituie izvorul forței și trăiniciei de nezdrcinat a orinduirii noastre, garanția apărării și consolidării libertății, independenței și suveranității patriei, a cuceririlor revoluționare obținute prin lupta și munca întregului popor, cheazășie unor noi și minunate victorii pe calea socialismului și comunismului.

Coordonatele prezentului și viitorului socialist și comunist al țării, magistral reflectate în documentele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român, au fost sintetizate de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972 :

„Dușmani de vor vroi să te sugrume,
Cu viața noastră te vom apăra ;
Vom face totul, să trăiești în lume
Egală între popoare, țara mea“.

**Biroul Informativ al partidelor comuniste
și muncitorești (1947-1956)**

**Conferința partidelor comuniste
și muncitorești din Europa
(Berlin, 29-30 iunie 1976)**

**Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu
la Conferința partidelor comuniste
și muncitorești din Europa**

DOCUMENTE

Inițiințarea Biroului Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești (Cominform) a fost hotărîtă, în septembrie 1947, la Szklarska Poreba (Polonia), la consfătuirea reprezentanților a nouă partide: Partidul Comunist din Iugoslavia, Partidul Muncitoresc (Comunist) Bulgar, Partidul Comunist Român, Partidul Comunist Maghiar, Partidul Muncitoresc Polonez, Partidul Comunist (bolșevic) al U.R.S.S., Partidul Comunist Cehoslovac, Partidul Comunist Francez, Partidul Comunist Italian.

Potrivit documentelor constitutive, scopul acestui organism era de a facilita schimbul de păreri și experiență între partidele componente și de a coordona acțiunile lor comune împotriva forțelor imperialiste.

Biroul Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești a ținut în total trei consfătuiri: prima, cu prilejul constituirii, a doua în iunie 1948 la București și, ultima, în noiembrie 1949 la Budapesta.

Publicația oficială a Biroului Informativ a fost „Pentru pace trainică, pentru democrație populară!”, apărută inițial, bilunar, la Belgrad, iar din iulie 1948, Iugoslavia nemaipartinind Cominformului, revista a fost editată la București.

În aprilie 1956, după aproape nouă ani de la înființare, Biroul Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești și-a încetat activitatea.

Referindu-se la dizolvarea Biroului Informativ, „Scinteia” din 19 aprilie 1956 aprecia în articolul său de fond că multe elemente „au îndreptățit partidele care au participat la Biroul Informativ să considere că acest organism și-a epuizat funcțiile, nu mai corespunde noilor condiții și că este necesar să se abordeze într-un mod nou problema legăturilor între partidele comuniste”.

În noua etapă istorică, ca urmare a uriașelor schimbări revoluționare produse în lume, a existenței într-un șir de țări a partidelor comuniste și muncitorești ca partide de guvernământ și a transformării lor, în alte țări, în forțe politice puternice cu rol important în viața națională a țării, un centru internațional al mișcării „nu mai este nici posibil, nici necesar”. În acest sens Conferința de la Berlin a partidelor comuniste și muncitorești din Europa, din 29—30 iunie 1976, la care au participat 29 de partide, a apreciat că, în etapa actuală, caracterizată printr-o mare diversitate de condiții social-economice și politice, lupta pentru realizarea țelurilor păcii, democrației și progresului social se duce „pe baza liniei politice elaborată și adoptată de fiecare partid în deplină autonomie și independență”.

La Conferință, *tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român și președinte al Republicii Socialiste România, declara că dezvoltarea luptei revoluționare impune relații permanente între comuniști, între forțele revoluționare de pretutindeni care trebuie însă să se realizeze „în mod liber, în cadrul unui schimb larg de păreri, fără pretenția de a se impune vreunui partid un anumit punct de vedere”.* O astfel de „unitate de tip nou — arăta *tovarășul Nicolae Ceaușescu — va fi, fără îndoială, superioară din toate punctele de vedere, asigurând deplina solidaritate în lupta pentru progres social, pentru securitate și pace în Europa și în lume”.*

În cele ce urmează prezentăm documentul privitor la constituirea Biroului Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești, precum și comunicatul care anunță încetarea activității sale.

Redăm, în contextul celor arătate în numerele precedente ale revistei (nr. 2, 3, 4, 5 pe 1979) în legătură cu formarea și dispariția Internaționalelor, documentul final adoptat la Conferința de la Berlin a partidelor comuniste și muncitorești din Europa și, totodată, reproducem cuvântarea *tovarășului Nicolae Ceaușescu la acest forum reprezentativ al comuniștilor europeni.*

EMILIA BĂLĂNICĂ

COMUNICAT

asupra consfătuirii informative a reprezentanților unor partide comuniste¹

La finele lunii septembrie a avut loc în Polonia o consfătuire informativă cu participarea următoarelor partide: Partidul Comunist din Iugoslavia — *tovarășii E. Kardelj și M. Djilas*; Partidul Muncitoresc (Comunist) Bulgar — *tov. V. Cervencov și V. Poptomov*; Partidul Comunist Român — *tov. Gh. Gheorghiu-Dej și A. Pauker*; Partidul Comunist Maghiar — *tov. M. Farkaș și I. Revay*; Partidul Muncitoresc Polonez — *tov. W. Gomulka și H. Minc*; Partidul Comunist (bolșevic) al U.R.S.S. — *tov. A. Jdanov și G. Malencov*; Partidul Comunist Francez — *tov. J. Duclos și E. Fajon*; Partidul Comunist Cehoslovac — *tov. R. Slansky și S. Baștovansky* și Partidul Comunist Italian — *tov. L. Longo și E. Reale.*

Participanții la consfătuire au ascultat comunicări informative cu privire la activitatea Comitetelor Centrale ale partidelor reprezentate la consfătuire: din partea Partidului Comunist din Iugoslavia — *ale tov. E. Kardelj și M. Djilas*; din partea Partidului Comunist Român — *a tov. Gh. Gheorghiu-Dej*; din partea Partidului Comunist (bolșevic) al U.R.S.S. — *a tov. G. Malencov*; din partea Partidului Comunist Cehoslovac — *a tov. R. Slansky* și din partea Partidului Comunist Italian — *a tov. L. Longo.*

Procedind la un schimb de păreri asupra acestor comunicări, participanții la consfătuire au hotărît să ia în discuție problema situației internaționale și problema schimbului de experiență și coordonării activității partidelor comuniste reprezentate la consfătuire.

Raportul asupra situației internaționale a fost făcut de către *tov. A. Jdanov.* Participanții la consfătuire au procedat la un schimb de păreri asupra raportului, și-au pus de acord pe deplin punctele lor de vedere asupra situației internaționale actuale și sarcinilor ce decurg din aceasta și au adoptat în unanimitate o declarație cu privire la situația internațională.

Raportul asupra schimbului de experiență și a coordonării activității partidelor comuniste a fost făcut de *tov. W. Gomulka.* Asupra acestei probleme consfătuirea, avînd în vedere fenomenele negative rezultate din lipsa unui contact între partidele reprezentate la consfătuire și ținînd seama de necesitatea schimbului reciproc de experiență, a hotărît să creeze un Birou Informativ.

Biroul Informativ se va compune din reprezentanții Comitetelor Centrale ale partidelor menționate mai sus.

Sarcinile Biroului Informativ constau în organizarea schimbului de experiențe între partide și, în caz de nevoie, a coordonării activității lor pe bază de acord reciproc.

S-a hotărât ca Biroul Informativ să editeze un organ de presă.

S-a decis ca sediul Biroului Informativ și al redacției organului său să se afle în orașul Belgrad.

DECLARAȚIA

consfăturii reprezentanților Partidului Comunist din Iugoslavia, Partidului Muncitoresc (Comunist) Bulgar, Partidului Comunist Român, Partidului Comunist Maghiar, Partidului Muncitoresc Polonez, Partidului Comunist (bolșevic) al U.R.S.S., Partidului Comunist Francez, Partidului Comunist Cehoslovac și Partidului Comunist Italian, asupra situației internaționale

Reprezentanții Partidului Comunist din Iugoslavia, Partidului Muncitoresc (Comunist) Bulgar, Partidului Comunist Român, Partidului Comunist Maghiar, Partidului Muncitoresc Polonez, Partidului Comunist (bolșevic) al U.R.S.S., Partidului Comunist Francez, Partidului Comunist Cehoslovac și Partidului Comunist Italian, — procedind la un schimb de păreri asupra situației internaționale au căzut de acord asupra următoarei declarațiuni :

În situația internațională, în urma celui de al doilea război mondial și în perioada postbelică s-au produs schimbări fundamentale.

Aceste schimbări se caracterizează prin noua repartitie a principalelor forțe politice care acționează pe arena mondială, prin schimbarea raporturilor între statele ieșite învingătoare în cel de al doilea război mondial și prin regruparea acestora.

Cît timp a durat războiul, statele aliate în războiul împotriva Germaniei și Japoniei au mers împreună alcătuiind un singur lagăr. Cu toate acestea, încă în timpul războiului, în lagărul aliaților exista o deosebire în ceea ce privește definirea scopului războiului, cît și a sarcinilor organizării postbelice a lumii. Uniunea Sovietică și țările democratice au considerat că scopurile esențiale ale războiului sînt refacerea și întărirea ordinii democratice în Europa, lichidarea fascismului și preîntîmpinarea posibilității unei noi agresiuni din partea Germaniei, stabilirea unei colaborări multilaterale și de lungă durată între popoarele Europei. U.S.A. și în înțelegere cu ele, Anglia își puneau în război un alt scop — de a se debarasa de concurenți pe piețele de desfacere (Germania, Japonia) și de a-și statornici situația dominantă. Această deosebire în definirea scopurilor războiului și a problemelor organizării postbelice, a început să se adincească în perioada de după război. S-au format două politici opuse : la un pol — politica U.R.S.S. și a țărilor democratice, care urmărește surparea imperialismului și întărirea democrației, la celălalt pol — politica U.S.A. și Angliei, care urmărește întărirea imperialismului și înăbușirea democrației. Întrucît U.R.S.S. și țările noi democrații au devenit o piedică în calea realizării planurilor imperialiste de luptă pentru dominație mondială și de zdrobire a mișcărilor democratice, a fost proclamată o cruciadă împotriva U.R.S.S. și a țărilor noi democrații, întărită și de amenințări cu un nou război din partea celor mai zeloși politicieni imperialiști din U.S.A. și Anglia.

Astfel s-au format două lagăre — lagărul imperialist și antidemocratic care are ca scop principal instaurarea dominației mondiale a imperialismului american și zdrobirea democrației, și lagărul antiimperialist și democratic, care are ca scop principal surparea imperialismului, întărirea democrației și lichidarea resturilor fascismului.

Lupta celor două tabere opuse — a celei imperialiste și a celei antiimperialiste — are loc în condițiile continuei ascuțiri a crizei generale a capitalismului, ale slăbirii forțelor capitalismului și ale întăririi forțelor socialismului și democrației.

De aceea lagărul imperialist și forța sa conducătoare — U.S.A. — desfășoară o activitate deosebit de agresivă. Această activitate se manifestă simultan în toate

direcțiile — în direcția măsurilor militare-strategice, a expansiunii economice și a luptei ideologice. Planul Truman-Marshall nu este decât partea componentă, capitolul european al planului general al politicii expansioniste mondiale, pe care U.S.A. o duc în toate părțile lumii. Planul subjugării economice și politice a Europei de către imperialismul american este completat de planurile subjugării economice și politice a Chinei, Indoneziei, a țărilor Americii de Sud. Agresorii de ieri — magnații capitaliști ai Germaniei și Japoniei — sint pregătiți de America pentru un rol nou — de a deveni o unealtă a politicii imperialiste a U.S.A. în Europa și Asia.

Arsenalul mijloacelor tactice folosite de lagărul imperialist este foarte variat. Aci amenințarea directă cu forța se îmbină cu șantajul, cu tot felul de măsuri de presiune politică și economică, cu corupția, cu folosirea contradicțiilor și disensiunilor interne pentru întărirea propriilor sale poziții. Toate acestea sint acoperite cu masca liberalo-pacifistă, cu scopul de a înșela și a atrage în cursă pe oamenii neîncredereați în politică.

Un loc deosebit în arsenalul mijloacelor tactice ale imperialiștilor îl ocupă folosirea politicii trădătoare a socialiștilor de dreapta de tipul lui Blum în Franța, Attlee și Bevin în Anglia, Schumacher în Germania, Renner și Schaerf în Austria, Saragat în Italia, etc., care caută să ascundă adevărata esență banditească a politicii imperialiste sub masca democrației și a frazeologiei socialiste, fiind în realitate, în toate privințele, complici credincioși ai imperialiștilor, care aduc fermentul descompunerii în rindurile clasei muncitoare și-i otrăvesc conștiința. Nu este o întimplare că politica externă a imperialismului britanic a găsit în persoana lui Bevin pe înfăptuitorul ei cel mai consecvent și mai zelos.

În aceste condiții este necesar ca lagărul antiimperialist, democratic, să-și stringă rindurile, să elaboreze o platformă de acțiune coordonată, să-și elaboreze tactica sa împotriva principalelor forțe ale lagărului imperialist, împotriva imperialismului american, împotriva aliaților săi englezi și francezi, împotriva socialiștilor de dreapta, în primul rind a celor din Anglia și din Franța.

Pentru a zădărnici planul de agresiune imperialistă, este nevoie de eforturile tuturor maselor democratice, antiimperialiste din Europa. Socialiștii de dreapta sint trădători ai acestei cauze. Cu excepția acelor țări ale democrației noi, unde blocul comuniștilor și socialiștilor cu alte partide democratice progresiste constituie baza rezistenței acestor țări față de planurile imperialiste, socialiștii din majoritatea celorlalte țări și în primul rind socialiștii francezi și laburiștii englezi — Ramadier, Blum, Attlee și Bevin — prin slugărnicia lor, ușurează sarcina capitalului american, îl provoacă la șantaj și își împing țările pe calea vasalității față de Statele Unite ale Americii.

De aci rezultă că partidelor comuniste le revine o sarcină deosebit de importantă. Ele trebuie să ia în mîinile lor steagul apărării independenței și suveranității naționale a țărilor lor. Dacă partidele comuniste vor sta ferm pe pozițiile lor, dacă ele nu se vor lăsa intimidat și șantajate, dacă ele vor apăra în mod curajos democrația, suveranitatea națională, libertatea și independența țărilor lor, dacă ele vor ști, în lupta lor împotriva încercărilor de subjugare economică și politică a țărilor lor, să se pună în fruntea tuturor forțelor ce sint gata să apere onoarea și independența națională, atunci nici un plan de înrobire a țărilor Europei și Asiei nu va putea fi realizat.

Aceasta este acum una din sarcinile fundamentale ale partidelor comuniste.

Trebuie avut în vedere, că între dorința imperialiștilor de a dezlănțui un nou război și posibilitatea de a organiza un asemenea război — este o distanță enormă. Popoarele lumii nu vor război. Forțele partizane ale păcii sint atât de însemnate și mari, încît dacă aceste forțe vor fi dirze și ferme în apărarea păcii, dacă ele vor da dovadă de tărie și fermitate, atunci planurile agresorilor vor da un faliment deplin. Nu trebuie uitat că zarva făcută de agenții imperialiștilor în jurul primejdiei războiului are ca scop să intimideze pe cei cu nervii slabi și șovăielnici, și să obțină, prin șantaj, concesiuni în favoarea agresorului.

Pericolul principal pentru clasa muncitoare constă azi în subaprecierea forțelor sale proprii și în supraaprecierea forțelor lagărului imperialist. Așa precum politica mîuncheneză a dezlegat în trecut mîinile agresiunii hitleriste, tot astfel concesiunile față de noua orientare a U.S.A. și a taberei imperialiste pot să facă pe inspiratorii săi mai sfidători și mai agresivi. De aceea, partidele comuniste trebuie să se pună în fruntea rezistenței împotriva planurilor de expansiune și agresiune

imperialistă în toate direcțiile — de stat, politică, economică și ideologică. Ele trebuie să-și strângă rindurile, să-și unească eforturile pe baza unei platforme comune antiimperialiste și democratice și să strângă în jurul lor toate forțele democratice și patriotice ale poporului.

REZOLUȚIE ASUPRA SCHIMBULUI DE EXPERIENȚĂ ȘI COORDONĂRII ACTIVITĂȚII PARTIDELOR REPREZENTATE LA CONSFĂTUIRE

Consfătuirea constată că lipsa de legături între partidele comuniste, care participă la consfătuirea de față, constituie în împrejurările actuale o lipsă serioasă. Experiența a arătat că o asemenea lipsă de legături între partidele comuniste este greșită și dăunătoare. Necesitatea schimbului de experiență și a coordonării benevole a acțiunilor între diferitele partide s-a copt îndeosebi astăzi, în condițiile complicării situației internaționale postbelice, când lipsa de legături între partidele comuniste poate să dăuneze clasei muncitoare.

Pornind de la aceasta, participanții consfătuirii au căzut de acord asupra următoarelor :

1. Se va crea un Birou Informativ compus din reprezentanții Partidului Comunist din Iugoslavia, ai Partidului Muncitoresc (Comunist) Bulgar, ai Partidului Comunist Român, ai Partidului Comunist Maghiar, ai Partidului Muncitoresc Polonez, ai Partidului Comunist (bolșevic) al U.R.S.S., ai Partidului Comunist Francez, ai Partidului Comunist Cehoslovac și ai Partidului Comunist Italian.

2. Biroul Informativ va fi însărcinat cu organizarea schimbului de experiență și, în caz de nevoie, cu coordonarea activității partidelor comuniste pe bază de acord reciproc.

3. Biroul Informativ se va compune din reprezentanții Comitetelor Centrale, câte doi din partea fiecărui C.C. Delegații Comitetelor Centrale sînt numiți și înlocuiți de către Comitetele Centrale respective.

4. Pe lângă Biroul Informativ va fi creat un organ de presă bilunar, sau după posibilități, săptămînal. Organul va fi editat în limbile franceză și rusă, iar dacă va fi posibil, și în alte limbi.

5. Sediul Biroului Informativ se va afla în orașul Belgrad.

COMUNICAT INFORMATIV CU PRIVIRE LA ÎNCETAREA ACTIVITĂȚII BIROULUI INFORMATIV AL PARTIDELOR COMUNISTE ȘI MUNCITOREȘTI ²

Întemeierea Biroului Informativ al partidelor comuniste și muncitorești în anul 1947 a jucat un rol pozitiv în înlăturarea lipsei de legături între partidele comuniste, care a intervenit după dizolvarea Internaționalei Comuniste, a fost un factor important al întăririi internaționalismului proletar în rindurile mișcării comuniste internaționale și al unirii continue a clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii în lupta pentru o pace trainică, pentru democrație și socialism. Biroul Informativ și organul său de presă, ziarul „Pentru pace trainică, pentru democrație populară !”, au jucat un rol pozitiv în dezvoltarea și întărirea legăturilor frățești și a schimbului de experiență între partidele comuniste și muncitorești, în tratarea problemelor teoriei marxist-leniniste aplicate la condițiile concrete din diferite țări și a experienței mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Aceasta a contribuit la întărirea ideologică și politico-organizatorică a partidelor frățești, la întărirea influenței partidelor comuniste în mase.

Totodată schimbările intervenite în situația internațională în ultimii ani : ieșirea socialismului din cadrul unei singure țări și transformarea lui într-un sistem mondial ; formarea unei vaste „zone a păcii”, care include statele iubitoare de pace,

² „Pentru pace trainică, pentru democrație populară”, nr. 16 (389) din 17 aprilie 1956.

atit socialiste cît și nesocialiste din Europa și Asia ; creșterea și întărirea multor partide comuniste din țările capitaliste, dependente și coloniale și intensificarea activității lor în lupta împotriva pericolului de război și a reacțiunii, pentru pace, pentru interesele vitale ale oamenilor muncii și independență națională a propriilor țări ; în sfîrșit sarcina de a pune capăt sciziunii din mișcarea muncitorească și de a întări unitatea clasei muncitoare în interesul luptei victorioase pentru pace, pentru socialism, sarcini care se ridică cu o deosebită putere în momentul de față, — toate acestea au creat noi condiții pentru activitatea partidelor comuniste și muncitorești. Biroul Informativ al partidelor comuniste și muncitorești, atît prin compoziția lui cît și prin conținutul activității sale, nu mai corespunde acestor noi condiții.

Comitetele Centrale ale partidelor comuniste și muncitorești care fac parte din Biroul Informativ, după ce au făcut un schimb de păreri cu privire la problemele activității lui, au ajuns la concluzia că Biroul Informativ, creat de ele în 1947, și-a epuizat funcțiile. În legătură cu aceasta ele au adoptat de comun acord hotărîrea cu privire la încetarea activității Biroului Informativ al partidelor comuniste și muncitorești și a editării organului lui, ziarul „Pentru pace trainică, pentru democrație populară”.

Comitetele Centrale ale partidelor comuniste și muncitorești care au participat la Biroul Informativ socotesc că în lupta pentru interesele clasei muncitoare, pentru cauza păcii, democrației și socialismului fiecare partid sau grup de partide, desfășurîndu-și activitatea potrivit cu țelurile și sarcinile generale ale partidelor marxist-leniniste și cu particularitățile și condițiile naționale din propriile țări, vor găsi noi forme utile pentru stabilirea unor legături și contacte între ele. Fără îndoială, partidele comuniste și muncitorești, după propria apreciere și ținînd cont de condițiile concrete ale activității lor, vor avea și pe viitor schimb de păreri în problemele generale privitoare la lupta pentru pace, democrație și socialism, la apărarea intereselor clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii, la mobilizarea maselor populare în lupta împotriva pericolului de război și, totodată, vor examina problemele colaborării cu partidele și curente care se orientează spre socialism, precum și cu alte organizații care aspiră la întărirea păcii și democrației. Toate acestea vor întări și mai mult spiritul colaborării reciproce între partidele comuniste și muncitorești pe baza principiilor internaționalismului proletar, vor întări legăturile frățеști între ele în interesul cauzei păcii, democrației și socialismului.

Comitetul Central al Partidului Comunist Bulgar
Comitetul Central al Partidului Comunist Cehoslovac
Comitetul Central al Partidului Comunist Francez
Comitetul Central al Partidului Comunist Italian
Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez
Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român
Comitetul Central al Partidului celor ce muncesc din Ungaria
Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice

DOCUMENTUL FINAL ADOPTAT DE CONFERINȚA PARTIDELOR COMUNISTE ȘI MUNCITOREȘTI DIN EUROPA :

„PENTRU PACE, SECURITATE, COLABORARE ȘI PROGRES SOCIAL ÎN EUROPA”³

În zilele de 29—30 iunie 1976 a avut loc la Berlin, capitala Republicii Democrate Germane, Conferința a 29 de partide comuniste și muncitorești din Europa. La conferință au participat delegațiile următoarelor partide :

PARTIDUL COMUNIST DIN AUSTRIA, condusă de tovarășul Franz Muhri, președintele partidului ;

PARTIDUL COMUNIST DIN BELGIA, condusă de tovarășul Jean Terfve, vice-președinte al partidului ;

PARTIDUL SOCIALIST UNIT DIN BERLINUL OCCIDENTAL, condusă de tovarășul Erich Ziegler, vicepreședinte al partidului ;

PARTIDUL COMUNIST DIN MAREA BRITANIE, condusă de tovarășul Gordon McLennan, secretar general al partidului ;

PARTIDUL COMUNIST BULGAR, condusă de tovarășul Todor Jivkov, prim-secretar al C.C. al P.C.B. ;

PARTIDUL COMUNIST DIN CEHOSLOVACIA, condusă de tovarășul Gustav Husak, secretar general al C.C. al P.C. din Cehoslovacia ;

PARTIDUL PROGRESIST AL OAMENILOR MUNCII DIN CIPRU (AKEL), condusă de tovarășul Hristas Petas, membru al Biroului Politic al C.C. al Partidului AKEL ;

PARTIDUL COMUNIST DIN DANEMARCA, condusă de tovarășul Knud Jespersen, președintele partidului ;

PARTIDUL ELVEȚIAN AL MUNCII, condusă de tovarășul Jakob Lechleiter, membru al Biroului Politic și secretar al C.C. al P.E.M. ;

PARTIDUL COMUNIST FINLANDEZ, condusă de tovarășul Aarne Saarinen, președintele partidului ;

PARTIDUL COMUNIST FRANCEZ, condusă de tovarășul Georges Marchais, secretar general al partidului ;

PARTIDUL SOCIALIST UNIT DIN GERMANIA, condusă de tovarășul Erich Honecker, secretar general al C.C. al P.S.U.G. ;

PARTIDUL COMUNIST GERMAN, condusă de tovarășul Herbert Mies, președintele partidului ;

PARTIDUL COMUNIST DIN GRECIA, condusă de tovarășul Harilaos Florakis, prim-secretar al C.C. al P.C. din Grecia ;

PARTIDUL COMUNIST DIN IRLANDA, condusă de tovarășul Michael O'Riordan, secretar general al partidului ;

PARTIDUL COMUNIST ITALIAN, condusă de tovarășul Enrico Berlinguer, secretar general al partidului ;

UNIUNEA COMUNIȘTILOR DIN IUGOSLAVIA, condusă de tovarășul Iosip Broz Tito, președintele U.C.I. ;

PARTIDUL COMUNIST DIN LUXEMBURG, condusă de tovarășul Dominique Urbany, președintele partidului ;

PARTIDUL COMUNIST DIN NORVEGIA, condusă de tovarășul Martin Gunnar Knutsen, președintele partidului ;

PARTIDUL COMUNIST DIN OLANDA, condusă de tovarășul Henk Hoekstra, președintele partidului ;

PARTIDUL MUNCITORESC UNIT POLONEZ, condusă de tovarășul Edward Gierek, prim-secretar al C.C. al P.M.U.P. ;

PARTIDUL COMUNIST PORTUGHEZ, condusă de tovarășul Alvaro Cunhal, secretar general al partidului ;

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN, condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului ;

PARTIDUL COMUNIST SAN MARINEZ, condusă de tovarășul Ermenegildo Gasperoni, președintele partidului ;

PARTIDUL COMUNIST DIN SPANIA, condusă de tovarășul Santiago Carrillo, secretar general al partidului ;

PARTIDUL DE STÎNGA-COMUNIȘTI DIN SUECIA, condusă de tovarășul Lars Werner, președintele partidului ;

PARTIDUL COMUNIST DIN TURCIA, condusă de tovarășul I. Bilen, secretar general al partidului ;

PARTIDUL MUNCITORESC SOCIALIST UNGAR, condusă de tovarășul János Kádár, prim-secretar al C.C. al P.M.S.U. ;

PARTIDUL COMUNIST AL UNIUNII SOVIETICE, condusă de tovarășul Leonid Ilici Brejnev, secretar general al C.C. al P.C.U.S.

Reprezentanții acestor partide au efectuat un schimb de păreri asupra unui cerc limitat de probleme privind lupta pentru pace, securitate, colaborare și progres social în Europa. Fiecare partid participant la conferință este gata să-și aducă contribuția la realizarea acestor obiective.

Participanții la conferință subliniază hotărîrea fermă a partidelor lor de a desfășura și de acum înainte o luptă consecventă pentru realizarea țelurilor păcii, democrației și progresului social, pe baza liniei politice, elaborată și adoptată de fiecare partid în deplină autonomie și independență, potrivit condițiilor social-economice și politice și particularităților naționale ale țării sale — ceea ce corespunde intereselor generale ale clasei muncitoare, ale maselor populare și democratice din toate țările.

Ei declară cu toată claritatea că politica de coexistență pașnică, colaborarea activă între state, indiferent de orînduire socială, și destinderea încordării internaționale corespund atît intereselor fiecărui popor, cît și cauzei progresului întregii omeniri, nu înseamnă în nici un caz statu-quo-ul politic și social în vreo țară sau alta, ci, dimpotrivă, creează cele mai bune condiții dezvoltării luptei clasei muncitoare și a tuturor forțelor democratice, pentru respectarea dreptului inalienabil al fiecărui popor de a-și alege și urma liber calea dezvoltării sale, împotriva dominației monopolurilor, pentru socialism.

*

Participanții la conferință au constatat că în situația internațională s-au produs mutații pozitive esențiale, ca urmare a schimbării raportului de forțe în favoarea cauzei păcii, democrației, eliberării naționale, independenței și socialismului, a intensificării luptei maselor populare, a unor largi forțe politice și sociale. Acestea au determinat un proces de trecere de la politica de încordare și confruntare la începerea unui curs spre destindere, spre normalizarea și dezvoltarea pe multiple planuri a unor relații noi și a colaborării egale în drepturi între state și popoare.

Pe această bază s-a creat o nouă situație în Europa. Probleme importante, care înveninau atmosfera internațională, inclusiv unele probleme rămase nesoluționate din timpul celui de-al doilea război mondial, au fost rezolvate pe calea tratativelor; au fost încheiate și convenite numeroase tratate, acorduri, declarații și alte înțelegeri interstatale, în spiritul coexistenței pașnice. Toate acestea au creat condiții pentru dezvoltarea unor relații noi și a colaborării dintre state, pentru depășirea divizării continentului în blocuri militare opuse, pentru dezarmare.

Însăși organizarea Conferinței de la Helsinki pentru securitate și cooperare în Europa reflectă, în modul cel mai evident, schimbările care s-au produs pe continent ca urmare a victoriei popoarelor în războiul împotriva fascismului și a afirmării voinței lor de a trăi și conclura în condiții de pace și securitate, de a-și făuri viitorul în conformitate cu aspirațiile lor legitime. Această conferință, care are o importanță istorică, a elaborat și consacrat principiile relațiilor prietenești și ale colaborării dintre state: egalitatea suverană, respectarea drepturilor inerente suveranității; nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forță; inviolabilitatea frontierelor; integritatea teritorială a statelor; reglementarea pașnică a diferendelor; neamestecul în treburile interne; respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, inclusiv a libertății de gândire, conștiință, religie sau de convingere; egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul popoarelor de a dispune de ele însele; cooperarea între state; îndeplinirea cu bună credință a obligațiilor asumate conform dreptului internațional.

Conferința pentru securitate și cooperare în Europa a confirmat posibilitatea și utilitatea reală a examinării și soluționării celor mai complexe probleme internaționale cu participarea tuturor țărilor interesate, pe baza deplinei egalități în drepturi. Ea a deschis noi perspective pentru întărirea în continuare a păcii și securității, pentru dezvoltarea fructuoasă a relațiilor și cooperării dintre toate țările Europei. Aceasta va avea urmări pozitive pentru toate popoarele lumii.

Eficacitatea înțelegerilor realizate la Helsinki va depinde în mod hotărîtor de măsura în care toate statele participante vor respecta cu consecvență și rigurozitate cele zece principii convenite de ele și vor aplica perseverent în viață toate prevederile Actului final, care reprezintă un tot unitar. Această eficacitate va fi cu atît mai mare cu cît statele participante vor continua să desfășoare eforturi perseverente îndreptate spre făurirea securității europene și dezvoltarea colaborării egale în drepturi, în spiritul înțelegerilor adoptate la conferință. Aceasta este o condiție necesară pentru ca destinderea să devină un proces continuu, cuprinzător, tot mai viabil și multilateral. După cum arată experiența acumulată pînă acum, realizarea acestui țel reclamă noi eforturi active din partea partidelor comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor democratice și iubitoare de pace, a cercurilor largi ale opiniei publice, a maselor populare de pe continentul nostru.

În Europa occidentală, lupta democratică și antifascistă a clasei muncitoare, a maselor populare s-a ridicat, în prezent, pe o nouă treaptă. A fost răsturnat regimul fascist în Portugalia. În această țară se desfășoară lupta pentru profunde transformări democratice și sociale. A fost răsturnată dictatura fascistă în Grecia. În Spania, monarhia, succesoarea ultimului bastion al fascismului din Europa, încearcă să continue franchismul, în pofida opoziției crescînde și unite a tuturor forțelor antifasciste și democratice. În întreaga Europă capitalistă s-a extins mișcarea oamenilor

muncii și a forțelor progresiste care aspiră la înfăptuirea de transformări democratice în toate sferele vieții economice, sociale și politice.

Participanții la conferință salută victoria istorică a poporului vietnamez, victoriile popoarelor din Laos și Cambodgia asupra agresorilor imperialiști și a reacțiunii interne. Aceste victorii, de o însemnătate mondială, demonstrează că nu există nici o forță capabilă să infrângă voința de libertate și independență a popoarelor.

O contribuție importantă la cauza păcii și securității a adus încheierea războaielor coloniale portugheze și cucerirea independenței naționale de către popoarele din Guineea-Bisau, Mozambic, Sao Tomé și Príncipe, Insulele Capului Verde și Angola, — ceea ce apropie căderea regimurilor rasiste din Africa de Sud și stimulează lupta tuturor celorlalte mișcări de eliberare pentru lichidarea totală a colonialismului.

Eșecul blocadei imperialiste împotriva Cubei, recunoașterea internațională și normalizarea relațiilor unui mare număr de state cu Republica Democrată Germană au marcat contribuții de mare importanță la consolidarea securității internaționale și întărirea pozițiilor socialismului.

Toate acestea sînt rezultatul luptei îndelungate duse de toate forțele antiimperialiste, democratice și progresiste.

Datorită dezvoltării lor, creșterii lor economice neîntrerupte, datorită caracterului orinduirii socialiste, corespunzătoare intereselor maselor celor ce muncesc, politicii lor externe, orientată spre afirmarea coexistenței pașnice și care exercită o influență tot mai mare asupra relațiilor internaționale, țările socialiste joacă un rol remarcabil în prevenirea unui nou război mondial, întărirea securității internaționale și continuarea procesului destinderii.

Popoarele care și-au cucerit libertatea și independența au devenit o forță influentă pe plan internațional. Mișcarea țărilor nealiniate, la care participă majoritatea țărilor în curs de dezvoltare, constituie astăzi unul din factorii cei mai importanți ai politicii mondiale. Ea aduce o contribuție activă la lupta pentru pace, securitate, destindere și cooperare, bazată pe egalitate în drepturi, pentru făurirea unui sistem echitabil de relații politice și economice internaționale, la lupta împotriva imperialismului, colonialismului, neocolonialismului, și a tuturor formelor de dominație și exploatare.

În țările capitaliste se intensifică acțiunile clasei muncitoare și ale unor largi forțe sociale și politice care militează pentru pace și colaborare între popoare, constituind un factor important în lupta pentru consolidarea destinderii. În aceste țări se dezvoltă tot mai puternic lupta clasei muncitoare — forța principală a dezvoltării sociale care exprimă interesele tuturor maselor celor ce muncesc, interesele progresului social și ale întregii națiuni — precum și lupta celorlalte forțe democratice și antimonopoliste. Această luptă este îndreptată împotriva bazelor dominației capitalului monopolist. Pături tot mai largi ale societății își dau seama de necesitatea istorică a înlocuirii societății capitaliste cu societatea socialistă, care se făurește corespunzător voinței fiecărui popor.

În statele neutre sporesc eforturile maselor populare care cer ca posibilitățile oferite de statutul de neutralitate să fie folosite mai eficient, în interesul păcii și întăririi securității pe continentul nostru.

Lupta tuturor forțelor antiimperialiste, anticolonialiste și progresiste a contribuit și contribuie la însănătoșirea climatului politic în lume și în Europa.

Totți acești factori sînt de o importanță hotărîtoare pentru afirmarea politicii de coexistență pașnică și dezvoltarea colaborării active între toate statele — singura alternativă a unui război nuclear mondial.

Toate acestea deschid noi posibilități desfășurării cu succes a luptei popoarelor pentru continuarea procesului de transformare a relațiilor internaționale în Europa, în spiritul destinderii, pentru democrație și progres, contribuie la creșterea influenței ideilor socialismului asupra dezvoltării sociale.

Participanții la conferință au apreciat progresele realizate în domeniul destinderii. Totodată, ei subliniază că pacea generală nu este încă nicidecum asigurată, că destinderea nu este încă stabilă și că importante obstacole mai trebuie depășite pe calea unei securități și colaborări trainice.

Concentrarea pe continentul european a celor mai puternice forțe militare, dispunînd de cele mai periculoase capacități distructive, continuarea intensă a cursei înarmărilor, acumularea unor stocuri tot mai mari de armamente, inclusiv arme de distrugere în masă, menținerea bazelor militare și a forțelor armate străine pe teritoriul altor state, presiunea imperialistă și amestecul în treburile interne reprezentînd surse directe de pericole la adresa păcii, securității și colaborării între state, consti-

tuie tot atâtea obstacole în calea înfăptuirii năzuințelor de independență și progres ale popoarelor europene.

Politica imperialismului, neocolonialismului și toate formele de asuprire și exploatare constituie în continuare principalul pericol pentru pacea, independența și egalitatea în drepturi a popoarelor. În același timp, dezvoltarea economică inegală, relațiile economice și politice bazate pe inegalitate reprezintă o sursă de încordare și conflicte, un serios obstacol în calea independenței și progresului social.

Deși natura imperialismului nu s-a schimbat, pozițiile sale au slăbit ca urmare a mutațiilor petrecute în raportul de forțe. Aceasta își găsește reflectarea în faptul că el nu mai este în stare să elimine cuceririle istorice ale socialismului, să stăvilească ofensiva forțelor progresiste, a mișcării pentru eliberarea și independența popoarelor.

Dificultățile imperialismului sint rezultatul adâncirii continue a crizei generale a sistemului capitalist, care afectează toate sferele societății capitaliste — economice, sociale, morale, politice — manifestându-se diferit, ca formă și amploare, în diversele țări. Cu o deosebită acuitate se manifestă asemenea trăsături caracteristice ale crizei grave actuale, ca inflația cronică, criza sistemului monetar, folosirea incompletă tot mai accentuată a capacităților de producție, șomajul, care cuprinde milioane de oameni ai muncii. Criza are pretutindeni grave consecințe pentru condițiile de muncă și de viață ale clasei muncitoare, țăranimii și păturilor mijlocii ale populației, afectând cu o deosebită gravitate tineretul și femeile, precum și pe muncitorii imigranți. Ea este însoțită de manifestări de decădere morală și zguduiri care dovedesc caracterul politic al crizei.

Criza generează contradicții profunde în relațiile politice și economice internaționale. Ea se reflectă îndeosebi în serioase conflicte comerciale, în lupta acerbă de concurență între grupările monopoliste din diferite țări, inclusiv din țările Pieței comune, precum și în contradicțiile dintre monopolurile capitaliste și țările în curs de dezvoltare.

Toate acestea demonstrează că structura economică și socială a societății capitaliste se află într-o contradicție din ce în ce mai acută cu cerințele maselor muncitoare și populare, cu necesitățile progresului social și ale unei dezvoltări politice democratice.

Clasa muncitoare, oamenii muncii din Europa capitalistă luptă pentru o ieșire democratică din această criză, ieșire care să corespundă intereselor maselor populare și să deschidă calea unei transformări socialiste a societății.

Cercurile reacționare ale marelui capital încearcă să găsească o ieșire din această situație, prin limitarea drepturilor democratice și sociale ale maselor populare și aruncând pe umerii lor poverile crizei. Totodată, aceste forțe caută să împiedice politica de destindere și colaborare activă, să submineze rezultatele Conferinței de la Helsinki și să creeze din nou o atmosferă de încordare și confruntare în relațiile interstatuale. Există încă anumite forțe ce se pronunță pentru revenirea la politica „războiului rece”, care a dus la divizarea continentului în blocuri opuse. Împotriva acestei politici au luptat și luptă partidele comuniste și alte forțe democratice și iubitoare de pace.

Este necesar să se pună capăt cursei înarmărilor, să se înceapă procesul de reducere a armamentelor și a forțelor armate. Cheltuielile crescînde pentru înarmări apasă că o povară tot mai grea pe umerii celor ce muncesc, ai maselor populare. Ar fi deosebit de folositor pentru progresul întregii omeniri, dacă aceste mijloace imense ar fi folosite pentru ridicarea nivelului de viață al popoarelor, pentru înlăturarea înpoierii economice, pentru acordarea de ajutor și sprijin țărilor în curs de dezvoltare, pentru protecția mediului înconjurător.

Pentru realizarea acestor obiective luptă țările socialiste, țările nealiniat și alte state iubitoare de pace, partidele comuniste și muncitorești, forțele progresiste și democratice din Europa. Înlăturarea rezistenței pe care o opun acestor obiective cercurile reacționare din țările N.A.T.O. și alte forțe conservatoare constituie o cerință urgentă, de importanță vitală, pentru toate popoarele continentului nostru.

Militînd pentru depășirea divizării Europei în blocuri și pentru promovarea politicii de dezarmare, partidele participante la conferință se pronunță împotriva oricăror acțiuni care contravin acestei poziții.

Există o strînsă legătură reciprocă între lupta pentru pace, destindere, securitate, pentru aplicarea în viață a principiilor coexistenței pașnice, pentru consolidarea climatului de încredere reciprocă între — popoare și state — și lupta oamenilor muncii pentru noi cuceriri economice și politice, pentru progres social. Partidele comuniste și muncitorești participante la conferință pornesc de la faptul că aceste obiective pot fi atinse cu atît mai repede cu cît vor fi mai eficiente eforturile îndreptate spre zădărnicierea oricăror tendințe reacționare și autoritare, spre înce-

tarea cursei înarmărilor și înfăptuirea dezarmării, spre limitarea și înlăturarea puterii monopolurilor din viața diferitelor țări și pe plan internațional.

Ele privesc lupta pentru destindere ca o importantă contribuție la crearea unor condiții internaționale favorabile progresului social. Ele consideră că aplicarea mereu mai largă a principiilor coexistenței pașnice, în mod deosebit în ce privește Europa, a principiilor conținute în Actul final al Conferinței de la Helsinki, creează premise favorabile independenței depline și dezvoltării de sine stătătoare a statelor, contribuie la lupta popoarelor pentru progres economic și social. Aceasta creează condiții mai favorabile luptei duse în țările capitaliste de mișcările care acționează pentru transformări democratice și socialiste. Aceasta favorizează dezvoltarea multilaterală, economică, socială și politică continuă a țărilor socialiste, materializarea tot mai deplină a posibilităților societății socialiste.

Ca rezultat al acțiunii tuturor acestor factori, crește năzuința de dreptate și pace a popoarelor și totodată idealurile socialismului prind rădăcini tot mai puternice în conștiința unor mase tot mai largi.

Împreună cu celelalte forțe democratice și iubitoare de pace, partidele comuniste și muncitorești din țările europene au jucat un rol decisiv în acțiunile politice care au făcut posibilă cotitura spre destindere, spre consolidarea securității și a cooperării în Europa. Și de acum înainte, partidele participante la conferință vor milita activ pentru o Europă a păcii, colaborării și progresului social.

În acest scop, ele vor dezvolta colaborarea și solidaritatea lor internaționalistă, tovărășească, liber consimțită, pe baza marilor idei ale lui Marx, Engels și Lenin, în condițiile strictei respectări a egalității în drepturi, independenței suverane a fiecărui partid și neamestecului în treburile interne, ale respectării libertății de a alege căi diferite în lupta pentru transformări sociale progresiste, pentru socialism. Lupta pentru socialism în propria țară și răspunderea fiecărui partid față de propria clasă muncitoare și față de propriul popor sînt strîns legate de solidaritatea reciprocă a oamenilor muncii din toate țările, a tuturor mișcărilor progresiste și popoarelor în lupta pentru libertate și întărirea independenței, pentru democrație, socialism și pace în lumea întreagă.

Partidele comuniste și muncitorești sînt conștiente că o Europă a progresului și păcii nu poate fi decît rezultatul eforturilor multiple, al apropierii, înțelegerii reciproce și colaborării celor mai largi forțe politice și sociale.

Ele consideră că o necesitate dialogul și colaborarea între comuniști și toate celelalte forțe democratice și iubitoare de pace. În acest sens, ele pornesc de la ceea ce le unește cu toate aceste forțe și militează pentru înlăturarea neîncrederii și a prejudecăților înrădăcinate care pot să împiedice colaborarea lor.

Ele consideră că este de datoria lor să atragă atenția tuturor forțelor populare asupra prejudiciilor pe care le aduce anticomunismul agresiv dezvoltării mișcării pentru progres și pace. Partidele comuniste nu consideră drept anticomuniști pe toți cei care nu sînt de acord cu politica lor sau care adoptă o atitudine critică față de activitatea lor. Anticomunismul a fost și rămîne un instrument al forțelor imperia-liste și reacționare în lupta acestora nu numai împotriva comuniștilor, ci și împotriva altor democrați și a libertăților democratice. Aceste forțe dezlanțuie campanii împotriva partidelor comuniste, a țărilor socialiste, începînd cu Uniunea Sovietică, împotriva forțelor socialismului și progresului, campanii care urmăresc să discrediteze politica și idealurile comuniștilor în ochii maselor populare, să împiedice unitatea mișcării muncitorești și colaborarea forțelor democratice și populare. Este în interesul înfăptuirii aspirațiilor spre progres și dezvoltare democratică ale forțelor populare de a izola și învinge anticomunismul. Partidele comuniste și muncitorești vor acționa în așa fel încît politica și idealurile lor de dreptate și progres, ai căror purtători sînt, să devină tot mai mult o forță în slujba celei mai largi unități a oamenilor muncii și maselor populare.

Participanții la conferință salută progresele realizate atît într-o serie de țări, cît și pe plan internațional în ce privește dezvoltarea colaborării dintre partidele comuniste și partidele socialiste sau social-democrate. Ei consideră că interesele fundamentale ale clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii impun depășirea obstacolelor existente care stau în calea colaborării și care creează dificultăți luptei maselor celor ce muncesc împotriva capitalului monopolist, a forțelor reacționare și conservatoare.

Partidele comuniste și muncitorești participante la conferință reafirmă că ele resping orice politică sau ideologie care, prin natura sa, urmărește să subordoneze clasa muncitoare sistemului capitalist. Ele subliniază voința lor de a acționa consecvent pentru întărirea partidelor lor și pentru extinderea legăturilor cu clasa muncitoare și cu toate masele de oameni ai muncii. În același timp, ele subliniază din nou că sînt gata să-și aducă contribuția la colaborarea egală în drepturi cu toate

forțele democratice și, în mod deosebit, cu partidele socialiste și social-democrate în lupta pentru pace, democrație și progres social.

Lupta pe care o duc partidele comuniste și forțele democratice din țările capitaliste ale continentului nostru pentru lichidarea tuturor vestigiilor regimurilor fasciste, pentru dezvoltarea democrației și pentru pace, împotriva amenințării crescînde pe care o reprezintă activitatea monopolurilor internaționale și a societăților multinaționale pentru suveranitatea și independența tuturor țărilor are o mare importanță pentru transformarea Europei într-un continent al păcii și progresului.

Partidele comuniste și muncitorești participante la conferință subliniază că oamenii muncii au interese comune și că acțiunile lor comune joacă un rol decisiv în apărarea eficace a drepturilor lor. De aceea, ele consideră că este important ca toți oamenii muncii, indiferent de convingerile lor politice sau religioase, să-și unească eforturile în lupta pentru interesele lor vitale.

Faptul că organizațiile sindicale își unesc eforturile pe plan național și internațional face să crească influența clasei muncitoare. Comuniștii vor continua să susțină, pe toate planurile, aspirația crescîndă spre unitate, care se manifestă în rîndul organizațiilor sindicale, precum și acțiunile de sine stătătoare ale acestor organizații.

Forțe catolice tot mai largi, reprezentanții altor comunități creștine și alți credincioși joacă un rol important în lupta pentru drepturile oamenilor muncii, pentru democrație și pace. Partidele comuniste și muncitorești sînt conștiente de necesitatea unui dialog și a unor acțiuni comune cu aceste forțe, care sînt strîns legate de lupta pentru dezvoltarea Europei într-un spirit democratic, pe calea progresului social.

Partidele comuniste și muncitorești participante la conferință se adresează femeilor, care participă tot mai mult la viața profesională și la lupta social-politică zilnică, cu chemarea de a-și spori contribuția la cauza comună a tuturor forțelor păcii și progresului social — condiție necesară pentru afirmarea unei reale egalități în drepturi și emanciparea femeii.

Participanții la conferință sprijină dorința tineretului, purtătorul viitorului continentului nostru, de a participa cu energie sporită la lupta pentru o Europă a păcii, progresului și libertății, pentru o Europă orientată spre un viitor socialist.

Partidele comuniste și muncitorești participante la conferință se adresează muncitorilor și funcționarilor, tărânimii, păturilor mijlocii, intelectualității științifice și tehnice, oamenilor de cultură, tuturor partidelor politice, tuturor organizațiilor și asociațiilor de masă, tuturor oamenilor care sînt interesați în progresul și viitorul pașnic al Europei, chemîndu-i să lupte activ pentru îndeplinirea următoarelor obiective:

1. Pentru adîncirea procesului destinderii prin îndeplinirea de măsuri efective de dezarmare și consolidare a securității în Europa

Participanții la conferință cheamă la acțiune pentru respectarea strictă și transpunerea integrală în viață a principiilor și prevederilor cuprinse în Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, a tuturor tratatelor și acordurilor care slujesc cauzei păcii și securității.

Pentru a asigura destinderii trăinicie, profunzime și amploare crescîndă este necesar ca hotărîrile adoptate la Helsinki să fie susținute și întărite prin lupta maselor populare pentru deplină lor îndeplinire, pentru înfrînarea și contracararea forțelor reacționare care resping rezultatele Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa și încearcă să zădărnicească cursul spre destindere și securitatea popoarelor.

Participanții la conferință se pronunță pentru inițierea de acțiuni susținute ale maselor populare, ale tuturor forțelor iubitoare de pace — inclusiv prin manifestarea solidară a acestora — pentru a preveni cu hotărîre toate încercările de amestec în treburile interne ale vreunei țări, pentru a respinge orice acțiune care atentează la dreptul inalienabil al fiecărui popor de a dispune în mod liber și suveran de soarta sa.

Pentru a consolida și adînci destinderea este necesar să se întreprindă măsuri concrete pentru dezarmare și edificarea, prin eforturile tuturor țărilor, a unei securități efective în Europa, pentru depășirea divizării continentului în blocuri militare. Europa poate și trebuie să devină un exemplu de îndeplinire practică a măsurilor de destindere în domeniul militar.

Pentru realizarea acestor obiective, o importanță hotărâtoare au acțiunile de masă ale clasei muncitoare, ale oamenilor muncii și ale tuturor popoarelor de pe continentul nostru.

Partidele comuniste și muncitorești din Europa adresează tuturor popoarelor și guvernelor apelul riguros de a acționa energic pentru :

- încetarea cursei înarmărilor de toate tipurile, și în primul rînd a înarmărilor nucleare ;

- accelerarea negocierilor din cadrul O.N.U. în problemele dezarmării și în făptuirea de măsuri eficace, îndreptate spre realizarea dezarmării generale și totale, sub un control internațional riguros ;

- lichidarea bazelor militare străine, retragerea trupelor și armamentelor străine de pe teritoriile altor state și demobilizarea acestor trupe ;

- reducerea sistematică a bugetelor militare ale tuturor statelor și, în primul rînd, ale statelor nucleare, precum și ale altor state care dispun de un puternic potențial militar.

Este necesar să fie lichidat fără întârziere pericolul unui război nuclear, a cărui declanșare ar fi cea mai mare crimă împotriva omenirii.

Pentru aceasta se impune :

- angajamentul tuturor statelor de a nu recurge la folosirea armei nucleare și la amenințarea cu această armă, în general de a nu recurge la forță și la amenințarea cu forța în relațiile internaționale, în nici o împrejurare ;

- încetarea cursei înarmărilor nucleare, inclusiv a mijloacelor de transportare la țintă a armelor nucleare, interzicerea tuturor experiențelor cu arma nucleară în toate mediile ;

- adoptarea de măsuri efective pentru retragerea armelor nucleare de pe teritoriile altor state, preîntîmpinarea proliferării acestora, crearea de zone denuclea- rize, ca pași pe calea spre dezarmarea generală și totală ;

- reducerea armamentelor nucleare și a mijloacelor de transportare a acestora, scoaterea lor în afara legii, încetarea producției și distrugerea tuturor tipu- rilor de arme nucleare.

Este necesar ca toate statele interesate să aibă posibilitatea de a folosi energia nucleară în scopuri pașnice pe baza egalității în drepturi și fără nici un fel de discriminare.

Este necesar, de asemenea, să se militeze pentru :

- ratificarea de către toate statele a Convenției privind interzicerea și distru- gerea armelor bacteriologice ;

- încheierea urgentă a Tratatului privind interzicerea și distrugerea armelor chimice și a altor arme de distrugere în masă, precum și încheierea unei convenții privind interzicerea de a se acționa asupra mediului ambiant și a condițiilor clima- tice în scopuri militare ;

- interzicerea proiectării și producerii de noi tipuri de arme de distrugere în masă și a unor noi sisteme de asemenea arme ;

- elaborarea de măsuri privind preîntîmpinarea apariției întîmplătoare de incidente armate și a degenerării lor în crize internaționale ;

- renunțarea la orice demonstrații de forță îndreptate împotriva altor state sau popoare.

Participanții la conferință se pronunță pentru organizarea unor reuniuni și conferințe interstatuale consacrate problemelor dezarmării, asigurîndu-se condiții pentru participarea la tratative pe bază de egalitate în drepturi a tuturor statelor. Ei consideră că ar fi de dorit ca posibilitățile O.N.U. să fie mai larg folosite în acest scop.

Ei se pronunță pentru transformarea diferitelor regiuni ale Europei și lumii în zone ale păcii și colaborării, fără trupe și baze militare străine.

Pornind de la legătura strînsă dintre securitatea generală europeană și asigu- rarea securității în regiunea Mării Mediterane, partidele participante la conferință se pronunță împotriva acumulării continue de arme în această regiune, pentru re- tragerea navelor cu arme nucleare din Marea Mediterană, pentru lichidarea tuturor bazelor militare străine și, în procesul depășirii divizării Europei în blocuri militare, pentru retragerea tuturor flotelor militare și trupelor străine, ceea ce ar contribui la transformarea Mării Mediterane într-o mare a păcii.

Ele se pronunță pentru :

- respectarea strictă a tuturor tratatelor și acordurilor încheiate privind limitarea și încetarea cursei înarmărilor ;

- reducerea forțelor armate și a armamentelor, în mod prioritar în acele regiuni în care există un pericol sporit de confruntare militară, precum și în alte

regiuni ale continentului, pe calea încheierii de acorduri, cu participarea tuturor statelor interesate, fără a se aduce prejudicii securității vreunei țări ;

— preîntâmpinarea creării de noi blocuri militare sau grupări militare.

Partidele comuniste și muncitorești din Europa vor milita cu hotărâre împotriva oricăror acțiuni îndreptate spre intensificarea cursei înarmărilor, spre accentuarea confruntării militare.

În soluționarea problemelor dezarmării și securității, care interesează în mod vital toate statele și popoarele lumii, trebuie să se țină seama de interesele securității tuturor țărilor și să se asigure participarea cu drepturi egale a tuturor statelor.

Convinsă că depășirea divizării Europei în blocuri va constitui o contribuție esențială la realizarea securității și păcii trainice pe continentul nostru și în întreaga lume, participanții la conferință se pronunță pentru lichidarea concomitentă a N.A.T.O. și a Tratatului de la Varșovia și, ca un prim pas, a organizațiilor lor militare. Ei militează pentru măsuri concrete, a căror înlăptuire să ducă la realizarea acestui țel.

Participanții la conferință consideră imperios necesare încetarea și interzicerea propagandei consacrate războaielor de agresiune sau oricărei forme de amenințare cu forța ori de folosire a forței.

Este necesar, de asemenea, să se asigure o informare largă și sistematică a opiniei publice, a popoarelor din toate țările asupra mersului negocierilor și a măsurilor întreprinse pentru încetarea cursei înarmărilor și dezarmare.

2. Pentru eradicarea fascismului, pentru apărarea democrației și independenței naționale

În Spania a apărut o situație nouă. O luptă puternică și unită, care se dezvoltă tot mai deschis în țară, prevestește sfârșitul apropiat al ultimului regim fascist din Europa.

Monarhia care guvernează în prezent în Spania reprezintă o continuare a franchismului, refuză amnistierea deținuților politici, nu recunoaște drepturile politice și sindicale, recurge la măsuri de represiune împotriva forțelor care își manifestă tot mai puternic voința de completă și autentică democratizare a țării. Participanții la conferință cer încetarea imediată a represiunilor și amnistierea neîntârziată a tuturor deținuților politici și emigranților.

Ei se pronunță împotriva oricărei încercări de a perpetua, indiferent de formă, politica franchismului și cheamă forțele democratice și progresiste din Europa să-și intensifice solidaritatea activă și concretă cu toate forțele antifasciste din Spania în lupta acestora pentru democrație și libertate. O Spanie democratică, eliberată definitiv de toate vestigiile fascismului, constituie o necesitate vitală pentru securitatea și progresul Europei.

Partidele comuniste și muncitorești își exprimă solidaritatea cu comuniștii spanioli și salută procesul de unitate crescândă a opoziției democratice, a mișcării antifasciste și democratice din Spania. Unitatea și colaborarea acestor forțe reprezintă condiția fundamentală pentru ca lupta maselor populare să ducă, într-un viitor apropiat, la făurirea unei Spanii libere și democratice.

Participanții la conferință salută dezvoltarea progresistă a Portugaliei noi, eliberată de fascism la 25 aprilie 1974. Ei sprijină fiecare pas în direcția unității de acțiune a comuniștilor, socialiștilor, a Mișcării Forțelor Armate și a tuturor forțelor progresiste care și-au propus scopul, consacrat în prezent prin Constituție, de a construi o Portugalie democratică, independentă, orientată spre socialism.

Exprimându-și solidaritatea cu comuniștii și cu toți democrații portughezi care apără libertatea și progresul împotriva pericolului reacțiunii și fascismului, ei se pronunță cu hotărâre împotriva oricărui amestec străin în treburile poporului portughez.

Participanții la conferință își exprimă solidaritatea cu poporul cipriot. Ei cer aplicarea neîntârziată a rezoluțiilor O.N.U. care prevăd respectarea independenței și suveranității, a integrității teritoriale a Republicii Cipru, țară nealiniată, retragerea imediată și necondiționată a tuturor trupelor străine din Cipru, reîntoarcerea

neîntirziată a tuturor refugiaților în condiții de securitate, la locurile lor natale; reglementarea pașnică a problemei cipriote prin negocieri judicioase și constructive între cele două comunități cipriote, sub egida Organizației Națiunilor Unite, pentru realizarea, în condiții de libertate și egalitate, a unui acord care să corespundă intereselor celor două comunități — greacă și turcă — ale populației din Cipru.

Participanții la conferință își exprimă solidaritatea cu lupta pe care comuniștii și toate forțele democratice din Grecia o desfășoară, după răsturnarea dictaturii, pentru dezvoltarea consecvent democratică și reînnoirea țării, pentru întărirea independenței naționale.

Participanții la conferință își exprimă solidaritatea cu lupta dreaptă a forțelor democratice din Irlanda de Nord, pentru asigurarea și îndeplinirea drepturilor democratice și civile.

Participanții la conferință se pronunță cu hotărîre pentru legalizarea Partidului Comunist din Turcia și își exprimă solidaritatea cu forțele democratice din Turcia.

Participanții la conferință se pronunță împotriva oricăror forme de discriminare și persecutare a comuniștilor și altor forțe progresiste, împotriva legislației antidemocratice din R.F.G. care interzice comuniștilor și altor democrați să exercite anumite profesii.

Pentru asigurarea democrației și progresului social, pentru menținerea păcii și statnicirea unor relații internaționale întemeiate pe încredere reciprocă și colaborare prietenească este necesar să fie eradicat fascismul, să fie preîntîmpinată reinvierea lui fățișă sau voalată și să se lupte împotriva organizării și activității organizațiilor și grupărilor fasciste, neofasciste și teroriste, precum și împotriva propagandei și acțiunilor rasiste care au ca scop divizarea clasei muncitoare și a altor forțe progresiste. În acest scop este necesar să se respingă orice încercare de presiuni externe și amestec din afară, oriunde și indiferent de forma în care s-ar manifesta acestea. Astăzi, mai mult ca oricînd, este necesar să se intensifice lupta pentru apărarea și dezvoltarea drepturilor democratice, pentru a se contracara tendința crescîndă a capitalului monopolist de a recurge la represii și la metode autoritare de dominație care amenință cuceririle popoarelor europene și înaintarea lor pe calea păcii și progresului social.

Participanții la conferință cheamă la intensificarea acțiunilor de masă în sprijinul luptei popoarelor pentru democrație, independență națională și progres social.

3. Pentru dezvoltarea colaborării reciproc avantajoase, pentru o mai bună înțelegere între popoare

Participanții la conferință pornesc de la faptul că dezvoltarea unei colaborări cuprinzînd cele mai diverse sfere ale activității umane servește întăririi păcii și securității popoarelor, îmbogățirii personalității în spiritul idealurilor păcii, democrației și umanismului. Premisa și condiția indispensabilă pentru aceasta o constituie respectarea dreptului poporului fiecărei țări de a-și alege și dezvolta în mod de sine stătător, fără nici un amestec din afară, sistemul politic, economic, social și juridic, de a-și apăra și spori valorile istoriei și culturii sale.

Participanții la conferință se adresează, în primul rînd, clasei muncitoare, tărînimii, intelectualității, tuturor oamenilor muncii cu chemarea de a acționa pentru adîncirea conținutului democratic al acestei colaborări, pentru participarea vie și eficace a organizațiilor lor la această colaborare.

De aceea, participanții la conferință cheamă la luptă pentru :

— dezvoltarea și extinderea colaborării între state, pe plan general-european, în conformitate cu principiile și înțelegerile cuprinse în Actul final al Conferinței de la Helsinki ;

— dezvoltarea colaborării economice între toate statele europene, indiferent de sistemele lor economice și sociale, pe baza egalității în drepturi, respectării suveranității naționale a fiecărui stat și avantajului reciproc, ceea ce presupune aplicarea clauzei națiunii celei mai favorizate, lichidarea discriminărilor și îngrădirilor care frânează dezvoltarea comerțului general-european ; aceasta ar corespunde pe deplin intereselor luptei oamenilor muncii împotriva urmărilor crizei, cit și intereselor dezvoltării economice a țărilor Europei ;

— dezvoltarea colaborării în domeniul culturii, științei și tehnicii, învățămîntului, informațiilor și contactelor umane, în scopul unei mai bune cunoașteri reciproce și întăririi încrederii, al apropierii continue între țările și popoarele europene, al îmbogățirii spirituale a vieții oamenilor, în condițiile deplinei egalități în drepturi a tuturor popoarelor și a tuturor oamenilor, ale respectării suveranității și principiului neamestecului în treburile interne ale fiecărei țări ;

— ratificarea și respectarea strictă de către toate statele europene a convențiilor internaționale, elaborate de O.N.U. privind drepturile omului ; aceasta corespunde intereselor luptei clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii pentru drepturi sociale și politice reale, inclusiv pentru dreptul la muncă, învățătură, locuință, servicii sociale necesare, sprijin suficient în caz de boală, invaliditate și bătrînețe, pentru înfăptuirea egalității în drepturi a femeilor și participarea efectivă a oamenilor muncii la luarea deciziilor în probleme sociale și de stat ;

— asigurarea pentru muncitorii imigranți de condiții identice de muncă și de salarizare egală cu a muncitorilor din țara respectivă ; drepturile sociale, culturale și politice ale muncitorilor străini și ale familiilor lor trebuie să se bazeze pe principiul egalității în drepturi cu cetățenii din țara de reședință ; să fie garantate drepturile lor civile în patrie ;

— aplicarea în viață strictă și integrală de către toate statele a prevederilor Actului final al Conferinței de la Helsinki referitoare la minoritățile naționale ;

— activizarea și sprijinirea solidară a luptei împotriva politicii monopolurilor multinaționale, politică ce se răsfringe negativ asupra condițiilor de muncă și de viață ale oamenilor muncii și aduce mari prejudicii intereselor naționale ale popoarelor și suveranității statelor ;

— stimularea legăturilor între orașe, colective de producție, instituții științifice și culturale ; extinderea schimbului de delegații între diferite organizații și asociații ; dezvoltarea turismului ;

— asigurarea ca mijloacele de informare în masă să servească pretutindeni, pe baza unei informări obiective, cunoașterii reciproce, răspîndirii ideilor unei mai bune înțelegeri reciproce, întăririi climatului de încredere și colaborare între popoare ;

— intensificarea schimbului de valori culturale și artistice, în vederea afirmării idealurilor dreptății, libertății, frăției și prieteniei între popoare. Participanții la conferință se adresează lucrătorilor din domeniul științei, culturii și artei cu chemarea de a extinde colaborarea în acest domeniu.

4. Pentru pace, securitate, colaborare, independență națională și progres social în întreaga lume

Partidele comuniste și muncitorești participante la conferință sînt convinse că lupta pentru o Europă a păcii, colaborării și progresului social, necesitînd participarea egală în drepturi a tuturor țărilor, constituie o importantă contribuție la rezolvarea problemelor politice, economice și sociale ale întregii lumi. Mutațiile pozitive petrecute pe continentul nostru creează condiții favorabile luptei de eliberare a

popoarelor, luptei împotriva pericolului de război, pentru promovarea destinderii și în alte zone ale lumii, luptei popoarelor împotriva neocolonialismului și a tuturor formelor de asuprire națională. Partidele comuniste și muncitorești din Europa subliniază marea însemnătate a obligației asumate de statele participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa de a dezvolta relațiile cu toate celelalte țări în spiritul principiilor convenite la Helsinki.

Totodată, lupta pe care o duc popoarele ce și-au cucerit recent independența împotriva imperialismului și a oricăror forme de dominație și exploatare, pentru instaurarea unei noi ordini economice mondiale corespunzătoare intereselor tuturor popoarelor, are o mare însemnătate în transformarea progresistă a lumii și constituie un puternic sprijin al luptei popoarelor europene pentru pace, securitate, colaborare și progres social.

Participanții la conferință se pronunță pentru :

- lichidarea focarelor de război pe calea tratativelor și a îndeplinirii stricte a acordurilor realizate și, înainte de toate, realizarea unei soluționări depline și echitabile a conflictului din Orientul Apropiat, care să garanteze retragerea trupelor israeliene din toate teritoriile arabe ocupate în 1967, independența națională, securitatea și integritatea teritorială a tuturor statelor din această regiune și să asigure dreptul legitim al poporului palestinian la un stat național propriu ; ei se pronunță împotriva oricărui amestec străin în treburile popoarelor din Orientul Apropiat ;

- sprijinirea în continuare a popoarelor vietnameze, laotian și cambodgian în eforturile lor pentru lichidarea daunelor provocate de războiul de agresiune, în lupta pentru dezvoltarea pașnică, democratică a țărilor lor ;

- sprijinirea guvernului și poporului Republicii Populare Angola și a eforturilor lor îndreptate spre consolidarea independenței naționale și dezvoltarea pe calea progresului ;

- eliberarea tuturor democraților și patrioților chileni întemnițați de junta fascistă, intensificarea campaniilor internaționale de solidaritate cu lupta poporului chilian pentru restabilirea drepturilor omului și a libertăților democratice în Chile, pentru încetarea imediată a terorii și represiunilor față de comuniști și de alți democrați în Uruguay, Paraguay, Guatemala și în alte țări ale Americii Latine ;

- sprijinirea, prin toate mijloacele, a Republicii Populare Democrate Coreene în lupta ei pentru unificarea pașnică și democratică a țării, fără amestec din afară ;

- sprijinirea luptei antiimperialiste a popoarelor arabe, a popoarelor din Africa de Sud, din Namibia și Zimbabwe, a tuturor militanților împotriva colonialismului și rasismului, a tuturor victimelor agresiunilor ;

- îndeplinirea strictă a hotărîrilor Organizației Națiunilor Unite privind embargoul asupra comerțului cu regimurile rasiste, ruperea de către toate statele a relațiilor cu guvernul Republicii Sud-Africane și în primul rînd încetarea deplină a livrărilor de armament către acesta.

Democratizarea relațiilor internaționale și dezvoltarea colaborării internaționale, pe baza egalității în drepturi și avantajului reciproc pentru toate popoarele, reprezintă obiective importante în lupta pentru făurirea unei comunități internaționale fără imperialism și neocolonialism, în cadrul căreia să fie depășite disproporțiile profunde dintre țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare și care să se bazeze pe deplina independență a fiecărei națiuni, pe participarea activă a fiecărei națiuni la soluționarea problemelor aflate în fața omenirii.

O largă colaborare internațională devine tot mai necesară pentru asigurarea păcii, reglementarea justă a conflictelor internaționale, întărirea securității și înfăptuirea unor măsuri practice de dezarmare. Ea este necesară pentru progresul instaurării unor relații economice internaționale noi și echitabile. Această colaborare ar contribui, de asemenea, la soluționarea unor asemenea probleme complexe și fundamentale cum sînt problemele foametei în lume, analfabetismului, protecției mediului înconjurător, poluării atmosferei și mărilor, problemele exploatarei și folosirii unor noi surse de energie, prevenirii calamităților naturale, profilaxia și tratarea celor mai periculoase maladii.

Aceasta impune lichidarea colonialismului și neocolonialismului ; edificarea unei noi ordini economice mondiale ; asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea economică și socială a tuturor țărilor, și în primul rând a celor slab dezvoltate ; organizarea unei largi cooperări internaționale, care să sprijine eforturile proprii ale popoarelor din țările în curs de dezvoltare în direcția lichidării decalajelor dintre ele și țările avansate ; exercitarea neîngrădită de către fiecare popor a dreptului său de a dispune în mod suveran de bogățiile naționale ; accesul tuturor statelor la cuceririle științei și tehnicii moderne ; stabilirea unor raporturi echitabile între prețurile materiilor prime, produselor agricole și prețurile produselor industriale ; dezvoltarea largă a relațiilor comerciale, fără nici un fel de bariere artificiale și discriminări. Țările europene pot să aducă o mare contribuție la realizarea acestor țeluri.

Țările socialiste, mișcarea țărilor nealiniat, forțele revoluționare și progresiste din țările în curs de dezvoltare, mișcarea muncitorească și democratică luptă pentru afirmarea unor noi relații politice și economice internaționale, întemeiate pe legalitate și egalitate în drepturi. Cercuri politice și economice tot mai largi din țările capitaliste își aduc, de asemenea, contribuția la înlăptuirea acestui deziderat al timpurilor noastre. Astfel de relații noi slujesc cauzei păcii, destinderii și progresului social în întreaga lume și corespund pe deplin intereselor clasei muncitoare și ale maselor populare din Europa.

Partidele comuniste și muncitorești participante la conferință acordă o mare importanță rolului Organizației Națiunilor Unite în rezolvarea problemelor internaționale cu participarea pe bază de egalitate a tuturor statelor, în promovarea înțelegerii și colaborării între state, în întărirea securității și asigurarea unei păci trainice în lume.

Participanții la conferință cheamă pe oamenii muncii și toate forțele democratice și iubitoare de pace din Europa să depună noi eforturi și să inițieze noi acțiuni pentru întărirea solidarității cu toate popoarele lumii în lupta lor pentru libertate și independență. Această luptă devine factorul cel mai important al egalității în drepturi, sociale și naționale, constituie o contribuție importantă la cauza păcii, securității și progresului social în întreaga lume.

*

Participanții la conferință consideră că realizarea obiectivelor pentru care militează partidele lor ar însemna un important progres pe calea transformării Europei într-un continent al păcii, securității, colaborării și progresului social. Ei subliniază hotărârea lor de a folosi posibilitățile create de destindere pentru obținerea unor rezultate palpabile, care să corespundă intereselor de clasă ale oamenilor muncii, cit și intereselor naționale ale fiecărui popor și intereselor progresului întregii omeniri.

Partidele comuniste și muncitorești reprezentate la conferință se pronunță pentru un dialog constructiv cu toate forțele democratice, în condițiile respectării depline a caracterului specific și autonomiei tuturor acestor forțe, pentru realizarea unei colaborări rodnice în lupta pentru pace, securitate și progres social. Ele se adresează clasei muncitoare, țăranimii, păturilor mijlocii, oamenilor de știință și cultură, femeilor, tineretului, tuturor forțelor și partidelor progresiste, democratice și iubitoare de pace, organizațiilor democratice de masă cu chemarea de a-și intensifica eforturile în interesul viitorului pașnic și al înfloririi tuturor națiunilor și popoarelor de pe continentul nostru.

Au trecut peste trei decenii din ziua mării victorii asupra fascismului. Transformarea Europei într-un continent al păcii trainice va fi cel mai bun omagiu adus tuturor acelor care au luptat și și-au dat viața pentru această victorie. Partidele comuniste și muncitorești participante la Conferința de la Berlin sînt convinse că transpunerea în viață a marilor obiective formulate la întîlnirea lor corespunde intereselor tuturor popoarelor și va constitui o contribuție importantă la cauza păcii, independenței naționale, democrației și socialismului pe toată planeta noastră.

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU

la Conferinţa partidelor comuniste şi muncitoreşti din Europa¹

— 29 iunie 1976 —

Stimaţi tovarăşi,

Delegaţia Partidului Comunist Român participă la Conferinţa partidelor comuniste şi muncitoreşti din Europa animată de dorinţa ca lucrările acestei reuniuni să se desfăşoare cu succes, să ducă la întărirea solidarităţii şi colaborării dintre partidele noastre, la intensificarea luptei clasei muncitoare, a maselor largi populare pentru progres social, securitate şi pace pe continentul european şi în întreaga lume.

Doresc să folosesc acest prilej pentru a vă adresa dumneavoastră, conducători şi activişti revoluţionari eminenţi, tuturor participanţilor la conferinţă, partidelor frăţeşti pe care le reprezentaţi, în numele Comitetului Central al Partidului Comunist Român, precum şi al meu personal, un salut comunist călduros şi cele mai bune urări.

Partidul Comunist Român apreciază că pregătirea în mod democratic a conferinţei constituie o dovadă concretă că, atunci cînd se porneşte de la deplina egalitate în drepturi, respectul reciproc şi dorinţa realizării unor concluzii comune asupra problemelor discutate, este posibil să se asigure înţelegerea şi întărirea solidarităţii revoluţionare a partidelor comuniste şi muncitoreşti.

Fără îndoială că, desfăşurîndu-se în acelaşi mod democratic, în spiritul deplinei egalităţi şi respectului reciproc, reuniunea noastră va prilejui un larg schimb liber de păreri asupra problemelor fundamentale ale situaţiei de pe continentul european şi din întreaga lume, va da un puternic imbold luptei maselor muncitoare, tuturor popoarelor de pe continent, va duce la creşterea rolului partidelor comuniste şi muncitoreşti din fiecare ţară în apărarea intereselor vitale ale popoarelor, a libertăţilor lor democratice, a independenţei şi suveranităţii naţionale.

Succesul conferinţei noastre va constitui un factor de însemnătate deosebită în întreaga activitate de înlăptuire a securităţii şi păcii în Europa şi în întreaga lume.

Stimaţi tovarăşi,

Conferinţa celor 29 de partide comuniste şi muncitoreşti europene are loc în împrejurări internaţionale foarte complexe, aş putea spune hotărîtoare pentru dezvoltarea economico-socială mondială, pentru destinul întregii omeniri.

¹ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, Bucureşti, 1977, p. 198—215.

Analiza în spiritul concepției materialismului dialectic și istoric a dezvoltării contemporane demonstrează că lumea se află într-o continuă transformare revoluționară, socială și națională, că procesul trecerii de la capitalism la socialism se desfășoară într-un ritm tot mai intens. Avântul luptei revoluționare, progresiste, antiimperialiste de pretutindeni a determinat profunde schimbări, care continuă să se accentueze, în raportul de forțe mondial. Principala direcție a acestor mutații constă în afirmarea voinței popoarelor de a pune capăt vechii politici imperialiste, colonialiste și neo-colonialiste, de a-și lua soarta în propriile miini, devenind stăpîne pe bogățiile naționale și pe destinele lor. În determinarea acestor schimbări un rol esențial au țările socialiste, care, prin succesele obținute în făurirea noii orînduiri sociale, prin politica lor externă de pace și colaborare, exercită o influență tot mai puternică asupra întregii evoluții istorice a lumii de azi. De asemenea, o înrîurire importantă au mișcările de eliberare națională, precum și țările în curs de dezvoltare care au lichidat dominația imperialistă, colonială și acționează cu fermitate pentru propășirea economico-socială independentă. A crescut, totodată, rolul clasei muncitoare, al tărâni-mii, intelectualității și celorlalte categorii sociale, al femeilor, tineretului, al maselor largi populare în lupta pentru o politică nouă, bazată pe respectul independenței și suveranității naționale, pe dreptul popoarelor de a-și hotărî dezvoltarea în mod liber, fără nici un amestec din afară.

Este din ce în ce mai evident că toate aceste procese au dus și duc la limitarea spațiilor de acțiune ale imperialismului, la restringerea sferei sale de influență, care în viitor va continua să fie, neîndoielnic, tot mai redusă. Criza generală a societății capitaliste se amplifică tot mai mult, agravîndu-se și ca rezultat al crizei economice mondiale, ceea ce demonstrează că vechea orînduire, bazată pe exploatare și asuprire socială și națională, este inevitabil sortită dispariției, că nici o forță din lume nu poate împiedica victoria istorică a socialismului. Desigur, orînduirea burgheză, imperialismul contemporan mai dispun încă de resurse, reprezintă încă o forță de care nu se poate să nu se țină seama. Tocmai pornind de la realitatea existenței în lumea de azi a țărilor socialiste, a statelor în curs de dezvoltare și a țărilor capitaliste, politica coexistenței pașnice apare ca o necesitate obiectivă ce impune dezvoltarea largă a colaborării și înțelegerii între toate statele, fără deosebire de orînduire socială.

Luînd în considerație tendințele și realitățile lumii contemporane, partidul nostru consideră că desfășurarea evenimentelor internaționale deschide perspective minunate victoriei luptei forțelor progresiste, antiimperialiste, pentru instaurarea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Stimați tovarăși,

Partidul Comunist Român își întemeiază întreaga activitate internațională pe hotărârile Congresului al XI-lea, confirmate pe deplin de evoluția vieții mondiale. Ca partid de guvernămînt, considerăm că prima noastră îndatorire este edificarea cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și, în acest cadru, creșterea și modernizarea forțelor de producție, perfecționarea relațiilor sociale, ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului, lărgirea neconținută a democrației socialiste, participarea activă a întregului popor la conducerea țării, făurirea conștientă a propriului său viitor.

În centrul activității partidului nostru stă edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România. În realizarea acestui obiectiv, în cincinalul încheiat anul trecut industria s-a dezvoltat în țara noastră într-un ritm anual de 13 la sută, iar producția agricolă a crescut în total cu peste 25 la sută. S-au dezvoltat puternic învățământul, știința, cultura, a crescut nivelul de viață material și spiritual al tuturor oamenilor muncii. Creșterea bunăstării maselor este reflectată elocvent în faptul că salariul real a crescut în acești ani cu peste 20 la sută, iar venitul total al populației a sporit cu peste 45 la sută.

Fiind țară socialistă în curs de dezvoltare, România va continua să depună și în noul cincinal eforturi susținute pentru creșterea și modernizarea forțelor de producție, alocînd în acest scop peste 33 la sută din venitul național. Considerăm că numai prin edificarea unei baze tehnico-materiale puternice putem realiza lichidarea decalajelor și egalizarea nivelului de dezvoltare cu țările socialiste dezvoltate, cu țările avansate economic ale lumii, că, în general, fără construirea unei economii înfloritoare nu se poate asigura construirea societății socialiste și comuniste. Rezultatele dobîndite pînă în prezent confirmă pe deplin justetea politicii promovate de partidul nostru, care aplică principiile generale ale socialismului, adevărurile universale valabile la condițiile specifice ale României.

Odată cu profunde schimbări care au loc în structura societății noastre, acționăm permanent pentru perfecționarea continuă a relațiilor de producție și sociale. În condițiile în care masele muncitoare sînt stăpîne pe forțele de producție, pe toate bogățiile naționale, creăm o democrație de tip nou, radical diferită de democrația burgheză, bazată pe exploatarea și asuprirea majorității poporului. În acest sens am creat cadrul organizatoric pentru participarea oamenilor muncii la conducerea întregii activități economice și sociale. În toate întreprinderile și instituțiile funcționează consilii ale oamenilor muncii, la toate nivelurile societății există organe de conducere colectivă.

Inspirîndu-ne din principiile umanismului revoluționar, acționăm constant pentru lărgirea orizontului de cultură și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor. În acest scop, recentul Congres al educației politice și al culturii socialiste a stabilit un amplu program de ridicare a nivelului de cunoaștere al tuturor oamenilor muncii, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și culturii, a tot ceea ce a creat mai de preț geniul uman, pentru formarea unui om nou, constructor conștient și devotat al socialismului și comunismului în România, luptător neobosit pentru idealurile de libertate și pace ale tuturor popoarelor.

Stimați tovarăși,

Îndeplinindu-și cu succes îndatoririle naționale, fundamentale, partidul nostru se achită totodată de obligațiile internaționale ce-i revin, dezvoltînd larg colaborarea cu țările socialiste. Considerăm că aceasta corespunde progresului economic și social al fiecărei țări, afirmării relațiilor noi, socialiste — opuse raporturilor generate de vechea orînduire bazată pe exploatare și asuprire —, a unor relații întemeiate pe principiile marxism-leninismului, egalității în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale ale fiecărui stat. Ne pronunțăm ferm pentru depășirea oricăror divergențe și disensiuni, pentru soluționarea tuturor problemelor pe baza discuțiilor tovarășești, de la țară la țară, în vederea dezvoltării colaborării

și întăririi unității statelor socialiste, aceasta corespunzând intereselor fiecărei națiuni, cauzei generale a socialismului, progresului și păcii.

De asemenea, România promovează relații largi cu țările în curs de dezvoltare, aceasta înscriindu-se în sfera generală a luptei împotriva imperialismului, pentru cauza propășirii libere, de-sine-stătătoare, a fiecărei națiuni pe calea progresului și civilizației.

Totodată, țara noastră întreține raporturi de colaborare multilaterală cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, participă activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale și spirituale.

În întreaga noastră politică ținem seama de faptul că România, țară socialistă, este totodată țară în curs de dezvoltare, ceea ce imprimă anumite particularități atît construcției socialismului, cît și activității internaționale a statului. Este evident că făurirea societății socialiste într-o țară în curs de dezvoltare cere eforturi susținute din partea întregului popor pentru lichidarea cît mai rapidă a rămîinerii în urmă și apropierea treptată de țările avansate din punct de vedere economic. Noi considerăm că realizarea unei baze tehnico-materiale avansate, în pas cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, egalizarea nivelurilor de dezvoltare cu țările avansate constituie o cerință legică a edificării cu succes a socialismului și creării condițiilor pentru înaintarea spre comunism.

Fără îndoială că nivelul deosebit la care se găsesc forțele de producție în diferite țări generează o largă diversitate în formele concrete de făurire a noii orînduiri sociale. Cu atît mai mult se cere subliniat acest lucru cu cît un număr tot mai mare de state în curs de dezvoltare optează pentru calea socialistă de construcție economico-socială. Înțelegerea justă a acestor probleme are o importanță practică uriașă pentru lupta revoluționară, pentru trecerea la socialism, pentru victoria socialismului pe scară mondială. În procesul transformării revoluționare a societății vor apărea noi și noi forme de luptă și construcție socială, diferențiate de la o țară la alta în raport cu gradul dezvoltării forțelor de producție și cu particularitățile istorice, sociale și naționale. Luarea în considerație a acestor deosebiri va duce la îmbogățirea continuă a socialismului științific, a marxism-leninismului contemporan cu noi experiențe practice și concluzii teoretice.

În același timp considerăm că nu pot fi uitate nici un moment legitățile și adevărurile universal valabile după care trebuie să se călăuzească orice partid pentru a-și putea îndeplini cu succes misiunea istorică de organizare și conducere a maselor populare, a poporului în lupta pentru progres economic și social, pentru libertate, independență națională, pentru pace și colaborare în lume.

Stimați tovarăși,

Au trecut 11 luni de la Conferința generală pentru securitate europeană — eveniment de importanță istorică în viața continentului nostru, a întregii omeniri.

Trebuie să spunem deschis că speranțele pe care și le-au pus popoarele în documentele semnate la Helsinki nu s-au confirmat pînă în prezent. S-au întreprins foarte puține măsuri, foarte puțini pași concreți în direcția soluționării problemelor complexe, grave existente în Europa și de rezolvarea cărora depind libertatea, bunăstarea, însăși viața popoarelor de pe continent. Noi considerăm că documentele Conferinței pentru securitate

și cooperare europeană constituie un tot unitar și că trebuie acționat cu toată energia pentru realizarea lor integrală în practică.

Iată de ce sîntem de părere că reuniunea noastră trebuie să analizeze temeinic situația existentă pe continent și să dea comuniștilor o orientare de perspectivă pentru unirea tuturor forțelor democratice, progresiste, a tuturor popoarelor europene în lupta consacrată înlăptuirii securității și păcii în Europa și în întreaga lume. Pornim de la faptul că misiunea istorică a comuniștilor constă atît în eliberarea socială și națională a popoarelor, cît și în asigurarea unei păci trainice pe planeta noastră, aceste două laturi ale activității lor constituind un tot unitar inseparabil.

În actualele condiții ale vieții politice din Europa și pe plan internațional, lupta pentru dezarmare, îndeosebi pentru dezarmarea nucleară, constituie principala îndatorire a comuniștilor, a tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste. Nu putem uita nici un moment că pe continentul nostru este concentrat cel mai puternic arsenal de forțe militare și de arme moderne, inclusiv nucleare, cunoscut vreodată în istorie, că bugetele militare ale statelor participante la Conferința general-europeană însumează peste 80 la sută din totalul cheltuielilor militare de pe glob, ceea ce reprezintă o uriașă povară pe umerii popoarelor, un grav și permanent pericol pentru pacea, independența și viața întregii omeniri.

Trebuie să ținem, de asemenea, seama de faptul că, din păcate, rezultatele obținute pe calea destinderii sînt abia la început. În lume există încă puternice forțe care pot pune în pericol cursul destinderii, pacea și securitatea popoarelor. Continuă să se mențină și chiar se accentuează neîncrederea între state, aceasta ridicînd noi obstacole în înlăptuirea unei securități reale. În Europa se găsesc față în față cele două blocuri militare a căror existență sporește neîncrederea, menține primejdia unui nou război.

Iată de ce considerăm că nu se poate vorbi de realizarea securității în Europa, ca dealtfel în întreaga lume, atîta timp cît nu se trece în mod ferm la dezarmare și, în primul rînd, la dezarmarea nucleară. Pornind de la situația existentă, Partidul Comunist Român apreciază că trebuie intensificate eforturile tuturor popoarelor pentru trecerea cît mai rapidă la măsuri concrete de dezangajare militară și dezarmare. Este, de asemenea, necesar să acționăm cu toată hotărîrea pentru desființarea concomitentă a celor două blocuri militare — N.A.T.O. și Pactul de la Varșovia —, pentru retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor state, desființarea bazelor militare, restrîngerea cheltuielilor și bugetelor militare, reducerea trupelor naționale și a armamentelor, precum și pentru înlăptuirea altor măsuri în această direcție.

Se face tot mai puternic resimțită necesitatea încheierii unor acorduri, cuprinzînd garanții corespunzătoare, care să ducă în fapt la lichidarea folosirii forței sau a amenințării cu forța, dînd încredere deplină tuturor popoarelor că nu vor fi victima nici unei agresiuni sau intervenții din afară, indiferent sub ce pretext sau sub ce formă s-ar produce. Este evident că dezvoltarea încrederii între popoare nu poate fi decît rodul faptelor concrete, al măsurilor practice adoptate în această direcție. După părerea noastră, comuniștilor le revine îndatorirea primordială de a face totul pentru înlăptuirea dezarmării și instaurarea unui climat de încredere între toate statele din Europa, pentru edificarea securității, colaborării și păcii pe continentul nostru.

În același timp, viața cere să acționăm cu mai multă fermitate pentru dezvoltarea unor relații economice libere, fără discriminări sau condiții po-

litice, și pentru extinderea colaborării tehnico-științifice între toate popoarele continentului nostru. Sînt multe probleme de interes comun care trebuie soluționate, ca, de exemplu, problemele transportului, energiei, apei, poluării și altele.

România acordă atenția corespunzătoare și problemelor de ordin umanitar, schimburilor cultural-artistice și de altă natură. Pornim de la necesitatea asigurării unor condiții mai bune de muncă și viață tuturor cetățenilor, precum și celor nevoiți să lucreze în alte țări. Considerăm, de asemenea, că schimburile cultural-artistice trebuie să ducă la o mai bună cunoaștere reciprocă, la apropierea între popoare, neadmițîndu-se sub nici o formă propaganda fascistă, rasistă, producțiile așa-zis culturale ce propagă desfrîul, violența și care aduc grave daune morale popoarelor, îndeosebi tineretului. Comuniștii, forțele democratice, progresiste, popoarele înseși sînt interesate ca arta și cultura să servească prieteniei, păcii și colaborării, realizării unei lumi mai bune și mai drepte.

În cadrul securității europene acordăm o atenție deosebită înfăptuirii unor relații noi, de colaborare și bună vecinătate între țările din Balcani, în vederea transformării acestei zone — ca și a altor zone din Europa și de pe celelalte continente — într-o regiune a păcii și colaborării pașnice. Ne pronunțăm ferm pentru soluționarea politică a situației din Cipru, în spiritul păstrării independenței și suveranității acestui stat, al conviețuirii pașnice între cele două comunități. Pornind de la interdependența strînsă ce există între țările Europei și celelalte țări din zona Mediteranei, ne pronunțăm pentru transformarea acestei mări — ca și a celorlalte mări — într-o mare a păcii și colaborării.

De asemenea, considerăm că popoarele europene sînt vital interesate în realizarea cît mai grabnică a unei păci trainice și drepte în Orientul Mijlociu, care să ducă la retragerea Israelului din teritoriile arabe ocupate în urma războiului din 1967, la soluționarea problemei palestinene, inclusiv la constituirea unui stat palestinian independent, la asigurarea integrității și independenței tuturor statelor din această zonă.

Sprîjnim activ lupta popoarelor africane pentru lichidarea deplină a dominației coloniale, îndeosebi a popoarelor din Rhodesia și Namibia. Condamnăm cu toată hotărîrea sîngeroasele represiuni declanșate de regimul rasist din Africa de Sud și considerăm că trebuie intensificată lupta pentru a se pune cu desăvîrșire capăt acestui regim odios, pentru asigurarea independenței depline a tuturor popoarelor din Africa.

Apreciem ca o îndatorire de onoare a partidelor comuniste și muncitorești de pe continentul nostru, a tuturor popoarelor europene să acționeze ferm pentru lichidarea deplină a colonialismului și neocolonialismului, pentru propășirea economică și socială independentă a tuturor popoarelor lumii. Mai mult ca oricînd se impune asigurarea condițiilor pentru afirmarea plenară a tuturor națiunilor, pentru manifestarea lor neîngrădită în viața internațională și participarea activă, cu drepturi egale, la soluționarea marilor probleme ale lumii de azi.

O problemă de însemnătate vitală a contemporaneității o constituie lichidarea subdezvoltării, a împărțirii lumii în țări bogate și sărace — ca rezultat al politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste —, realizarea unei noi ordini economice mondiale. Partidul Comunist Român, România socialistă sînt pe deplin solidare cu lupta țărilor în curs de dezvoltare, considerînd că găsirea soluțiilor corespunzătoare pentru progresul economico-social cît mai rapid al acestora, pentru instaurarea unor raporturi echitabile între toate statele constituie o cerință imperioasă a zilelor noastre. De fapt,

se poate aprecia că lupta pentru lichidarea subdezvoltării, a inegalităților economice și politice existente în viața internațională constituie o expresie a luptei de clasă pe plan mondial. Realitatea este că, fără realizarea unui progres rapid al țărilor subdezvoltate, fără lichidarea decalajelor și inegalităților dintre state, a foametei și mizeriei la care este supusă o mare parte a populației globului, fără înfăptuirea unei noi ordini economice internaționale bazate pe echitate, nu se poate vorbi de o pace trainică pe planeta noastră. Ținând seama de faptul că în Europa există țări dezvoltate economic care au exercitat dominația colonială și deci au obligația morală de a contribui la lichidarea subdezvoltării, pentru partidele comuniste de pe continentul nostru apare ca o sarcină de cea mai mare importanță să acționeze pentru a veni în sprijinul accelerării progresului economico-social al statelor rămase în urmă. După părerea noastră, aceasta este o înaltă îndatorire de cinst și de onoare a comuniștilor din Europa.

Considerăm necesar să acționăm în direcția accentuării democratizării relațiilor internaționale, întăririi rolului Organizației Națiunilor Unite și al altor organisme internaționale ce oferă cadrul organizatoric corespunzător pentru participarea activă a tuturor statelor, indiferent de mărime sau orînduire socială, la soluționarea problemelor majore care preocupă omenirea. Se impune să se acorde o atenție mai mare participării cu drepturi egale a statelor mici și mijlocii la activitatea organismelor cu caracter mondial, la întreaga viață internațională.

În acest cadru apreciem, de asemenea, rolul important pe care îl are în democratizarea vieții internaționale mișcarea nealiniaților.

M-am referit la câteva probleme care, după părerea Partidului Comunist Român, sînt de cea mai mare importanță pentru însănătoșirea vieții politice internaționale, considerînd că ele trebuie să stea permanent în atenția partidelor comuniste și muncitorești.

Mai mult ca oricînd, îndeplinirea măreței misiuni istorice ce le revine cere comuniștilor să fie în primele rînduri ale luptei pentru soluționarea pașnică, democratică a problemelor internaționale, pentru realizarea în viață a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forță în relațiile dintre state, pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a fi deplin stăpîn pe bogățiile naționale, pe destinele sale, de a-și organiza viața corespunzător voinței proprii, fără nici un amestec din afară.

Noi, comuniștii români, pornim de la considerentul că fiecare partid poartă răspunderea directă față de clasa muncitoare și propriul popor și că, ducînd la bun sfîrșit această răspundere, își îndeplinește și una din marile îndatoriri internaționale. Partidul nostru apreciază că patriotismul revoluționar, dragostea pentru propriul popor, apărarea intereselor lui vitale constituie o trăsătură fundamentală, definitorie a comuniștilor. Ținînd seama de faptul că în epoca noastră un mare număr de popoare s-au constituit și se constituie în națiuni independente, de-sine-stătătoare, că însăși în Europa, unde există națiuni dezvoltate, apărarea suveranității este o cauză arzătoare a forțelor sociale înaintate, a popoarelor înseși, că în țările socialiste națiunea cunoaște un proces intens de înflorire, căpătînd caracteristici noi, superioare, este evident că rolul națiunii este departe de a se fi diminuat, că națiunea are și va continua să aibă, pentru o lungă perioadă de timp, o importanță fundamentală în viața societății umane. Iată de ce apare clar că una din îndatoririle supreme ale partidelor noastre

este salvagardarea libertății și independenței fiecărui popor, respectarea dreptului fiecărei națiuni de a se dezvolta de-sine-stătător pe calea progresului și prosperității. În nici un fel nu poate fi considerată preocuparea unui partid de a apăra interesele clasei muncitoare și ale propriului popor drept îngustime națională, atitudine menită să ducă la slăbirea solidarității internaționale. Însăși noțiunea de solidaritate internațională poate fi concepută numai în legătură organică cu lupta pentru apărarea intereselor clasei muncitoare din fiecare țară, a intereselor naționale ale fiecărui popor, a independenței și suveranității fiecărei națiuni.

După părerea noastră, între îndatoririle naționale și cele ale solidarității internaționale ale partidelor comuniste există o deplină unitate dialectică, ele condiționându-se reciproc.

Privim noțiunea de solidaritate internațională în contextul uriașelor schimbări revoluționare produse în lume, ce fac ca în ea să se înglobeze atât unitatea țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a clasei muncitoare, cât și sprijinul mișcărilor de eliberare națională, lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, împotriva subdezvoltării, pentru făurirea noii ordini economice internaționale, înfăptuirea dezarmării, lupta pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale. Se poate afirma că noțiunea de internaționalism presupune în zilele noastre participarea activă la soluționarea democratică, corespunzător intereselor fiecărui popor, a tuturor problemelor complexe ale lumii de azi, precum și întărirea solidarității militante cu toate forțele progresiste, antiimperialiste, luarea în considerație și salvagardarea intereselor fiecărei națiuni și, pe această bază, slujirea intereselor generale ale socialismului, progresului social și păcii.

Partidul Comunist Român se pronunță și acționează pentru dezvoltarea largă a relațiilor cu toate partidele comuniste și muncitorești pe baza principiilor marxism-leninismului, ale deplinei egalități, respectării dreptului fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător linia politică, strategia și tactica revoluționară, corespunzător condițiilor concrete în care își desfășoară activitatea.

Datorită diversității de condiții în care partidele își desfășoară activitatea, cit și ca urmare a necesității interpretării noilor realități ale dezvoltării sociale mondiale, este posibil ca în mișcarea comunistă și muncitorească să apară puncte de vedere deosebite. Este firesc ca acestea să fie discutate într-un spirit principial, de respect față de părerile celorlalți, evitându-se orice critici sau blamări la adresa politicii altor partide, orice acțiuni ce pot dăuna cauzei unității, colaborării și solidarității între partidele comuniste și muncitorești.

Pornim de la faptul că în noua etapă istorică, cînd partidele comuniste și muncitorești au devenit, într-un șir de țări, partide de guvernămînt, iar în altele sînt puternice forțe politice ce joacă un rol tot mai important în viața națională, mai mult ca oricînd nu mai este posibil și nici necesar un centru internațional. Considerăm că solidaritatea, colaborarea, unitatea mișcării comuniste și muncitorești trebuie să se bazeze pe respectarea independenței fiecărui partid, excluzînd orice amestec în treburile altor partide. O astfel de unitate de tip nou va fi, fără îndoială, superioară din toate punctele de vedere, asigurînd deplina solidaritate în lupta pentru progres social, pentru securitate și pace în Europa și în lume.

Stimați tovarăși,

Dezvoltarea luptei revoluționare impune legături permanente și trănice între comuniști, între forțele revoluționare de pretutindeni. Dar aceste relații trebuie să se realizeze în mod liber, în cadrul unui schimb larg de păreri, fără pretenția de a se impune vreunui partid un anumit punct de vedere. Trebuie să ținem permanent seama că socialismul științific nu este o dogmă, elaborată odată pentru totdeauna, ci o concepție revoluționară ce se dezvoltă continuu, ca rezultat al cuceririlor științei, al cunoașterii umane, ca rod al luptei revoluționare și practicii sociale. Fiecare partid își aduce contribuția la îmbogățirea continuă a tezaurului revoluționar al marxism-leninismului cu noi teze, cu noi experiențe care devin un bun comun al revoluționarilor de pretutindeni. După părerea noastră, călăuzindu-se de concepția materialismului dialectic și istoric, comuniștii au datoriat de a se afla permanent în primele rinduri ale luptei împotriva a tot ce este vechi și perimat, pentru promovarea noului atât în teoria, cit și în practica revoluționară, a construcției noii orânduiri sociale, Partidul Comunist Român își va îndeplini și în viitor neabătut îndatorirea de detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, militind neabătut pentru întărirea colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste și muncitorești din Europa, din întreaga lume.

În același timp, considerăm necesar să se acționeze pentru dezvoltarea relațiilor cu partidele socialiste și social-democratice, pentru întărirea unității și, aș spune, realizarea unei adevărate reconcilierii istorice între comuniști și socialiști, creind astfel condiții pentru desfășurarea unei lupte comune. Aceasta constituie, după părerea noastră, o cerință obiectivă a dezvoltării contemporane, a triumfului socialismului și păcii în lume. Un imperativ al vieții contemporane este, de asemenea, întărirea colaborării cu mișcările de eliberare națională, cu partidele progresiste din țările în curs de dezvoltare, cu toate partidele și organizațiile democratice, cu forțele antiimperialiste de pretutindeni.

În lupta pentru securitate și pace în Europa este necesar să se unească toate forțele, masele de oameni ai muncii, indiferent de credințe religioase sau concepții filozofice. Partidul Comunist Român pornește de la considerentul că securitatea și pacea în Europa și în întreaga lume se pot realiza numai în măsura în care popoarele își vor intensifica eforturile, conștiente că stă în puterea lor să lichideze stările de lucruri negative de astăzi, să impună o pace trainică, să asigure edificarea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră.

Partidul Comunist Român își exprimă deplina convingere că partidele comuniste și muncitorești, celelalte partide și forțe revoluționare, democratice, popoarele înseși vor acționa cu tot mai multă fermitate pentru transpunerea în viață a hotărârilor și angajamentelor statelor privind securitatea și colaborarea europeană, îndeplinindu-și astfel îndatorirea fundamentală față de viitorul civilizației umane.

În încheiere, doresc să exprim Comitetului Central al Partidului Socialist Unit din Germania mulțumirile noastre pentru ospitalitatea de care ne bucurăm, pentru felul în care a asigurat organizarea și desfășurarea lucrărilor conferinței.

Vă mulțumesc pentru atenție.

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR REACȚIONARE, FASCISTE ÎN EUROPA

1929 — IUGOSLAVIA

În șirul regimurilor dictatoriale fasciste, monarhist-autocratice sau totalitare cu alte forme de guvernământ, care s-au instaurat în Europa dintre cele două războaie mondiale, dăinuind perioade de timp diferite, dictatura regelui Alexandru Karagheorghe în Iugoslavia, deși a prezentat în mod inerent anumite similitudini cu celelalte regimuri amintite — în special în ce privește esența unor interese fundamentale ale burgheziei dominante pe care le apăra —, a ocupat într-un fel un loc aparte ca geneză, contururi politice, evoluție și durată. Denumit, pornindu-se de la data instaurării, și „dictatura de la 6 ianuarie“, regimul respectiv a primit, la timpul său și mai târziu în istoriografie, caracterizări diferite, de la regim în care „nu mai există intermediari între rege și popor“ — cum s-a autodefinit chiar în Proclamația regală care îl anunța —, până la dictatură monarho-fascistă. Adevărul este, însă, că asemenea încercări de scurtă definire, uneori aducând mai curînd a etichetare, sînt departe de a explica cu adevărat ceva, de a limpezi natura unui fenomen complex, multiplii factori de ordin social, politic, economic, național, statal, interni și externi care prin acțiunea lor contradictorie, convergentă sau divergentă, i-au determinat apariția și evoluția.

Acești factori au acționat pe terenul încă insuficient stabilizat și consolidat al făuririi și dezvoltării noului stat iugoslav, supus și unor însemnate presiuni externe, atît datorită existenței unor puteri limitrofe — ca Italia fascistă și Ungaria horthystă —, ce nutreau revendicări teritoriale concrete, cît și datorită curentului revizionist mai general care se manifesta într-un șir de puteri europene, vizînd repunerea în discuție a prevederilor sistemului tratatelor de pace de după primul război mondial și amenințînd, implicit, integritatea statelor nou create sau reintregite pe ruinele fostelor mari imperii. Timp de secole popoarele iugoslave (sud-slave) au fost separate, unele supuse dominației otomane, altele celei austro-ungare. În rîndurile lor și-a făcut din ce în ce mai mult loc — nu fără a se confrunța și cu unele tendințe contrare — ideea unui destin istoric comun, a creării unei comunități statale în măsură să asigure dezvoltarea lor independentă, progresul național și social.

În urma războiului balcanic din 1912, la care au participat și Serbia cu Muntenegrul, care încă în secolul trecut își dobîndiseră independența, au fost definitiv eliberate pămînturile iugoslave aflate sub stăpînire otomană. Spre sfîrșitul primului război mondial, în procesul destrămării Imperiului austro-ungar, s-au eliberat și ținuturile aflate sub stăpînirea acestuia. În felul acesta, sfîrșitul primului război mondial, la care Serbia și Muntenegrul participaseră de partea Antantei, a însemnat o mare cotitură istorică în destinele popoarelor iugoslave, creîndu-se condițiile pentru unirea lor în comunitatea statală vizată atît de forțele politice conducătoare din Serbia, cît și de principalele forțe politice din celelalte pămînturi iugoslave. La sfîr-

șitul lunii octombrie 1918, ținuturile iugoslave din Austro-Ungaria s-au separat de aceasta și au proclamat Statul slovenilor, croaților și sîrbilor, iar la 24 noiembrie Vecea (Adunarea) populară a acestui stat, cu sediul la Zagreb, a adoptat hotărîrea privind unirea Statului slovenilor, croaților și sîrbilor cu regatul Serbiei și cu Muntenegru. La 25 noiembrie s-a pronunțat pentru unirea cu Serbia Scupștina populară a Voevodinei, iar la 26 noiembrie o hotărîre similară a adoptat Scupștina Muntenegrului, unde curentul adepților unirii a învins împotrivirea înverșunată a așa numiților „verzi” (după culoarea buletinelor lor electorale) — adepți ai regelui munte-negrean Nicolae Negoș, care acționa de conivență cu Italia. La 1 decembrie 1918, după ce o delegație a Vecei populare de la Zagreb i-a înmînat adresa formulată de acest for în sensul recunoașterii suveranului Serbiei în fruntea noului stat, prințul regent Alexandru Karagheorghe a proclamat, în numele regelui Petru, crearea Regatului sîrbilor, croaților și slovenilor. A luat, astfel, naștere noul stat iugoslav, cadru în care urma să aibă loc dezvoltarea socială și națională independentă a popoarelor iugoslave eliberate de aspirarea străină.

Crearea statului iugoslav, reprezentînd prin sine un pas istoric înainte pe calea dezvoltării comunității popoarelor iugoslave, nu a însemnat, firește, și rezolvarea automată a multiplelor probleme, adesea complicate, generate atît de conflictul social acut ce s-a manifestat în acei ani în societatea iugoslavă, cît și de reunirea într-un stat comun multinațional a unor popoare, care, urmare a existenței separate de multe secole, s-au dezvoltat în condiții istorice diferite, se aflau la un grad diferit de dezvoltare economică și social-politică, și aveau însemnate deosebiri în ceea ce privește concepțiile politice, religioase și interesele diferitelor grupări naționale și sociale. Cum remarcă autorul uneia dintre cele mai însemnate cercetări privind istoria interbelică a Iugoslaviei, aceste împrejurări „au pus chiar de la începutul conviețuirii o amprentă puternică asupra întregii dezvoltări în continuare, economice și social-politice, a popoarelor iugoslave în cadrul noii organizări de stat comune”¹.

De aceste împrejurări au ținut, însă, în prea mică măsură seama — sau, mai bine zis, au dorit să treacă peste ele — monarhia sîrbă ajunsă în fruntea noului regat și virfurile claselor dominante reunite în jurul ei, care au promovat în problema organizării interne a statului comun o linie care în limbaajul politic al timpului și în istoriografia iugoslavă a primit denumirea de unitarism național și centralism de stat². Era vorba, în fond, de faptul că principalele grupări ale burgheziei sîrbești, organizate în special în Partidul radical și în Partidul democrat, dispunînd în momentul unificării — spre deosebire de celelalte ținuturi — de forțe armate, poliție, administrația de stat constituite, și-au asigurat poziții de comandă în funcționarea puterii noului stat și au căutat să-și mențină hegemonia și influența decisivă în viața politică și economică.

Pentru a-și împlini acest țel, ele au promovat politica așa numită „mare — sîrbească” — cu alte cuvinte, de transformare a sîrbilor în națiunea dominantă în stat, nerecunoscînd, în același timp, ființa națională aparte a altor popoare iugoslave. În sprijinul acestei politici se vehicula concepția existenței doar a unui singur popor „cu trei denumiri” — sîrbi, croați, sloveni³, sau aceea care considera popoarele sus-numite drept neamuri ale unui singur popor, iar pe macedoneni și muntenegreni ca aparținînd, pur și simplu, neamului sîrbilor⁴. Toată această politică nu putea să nu provoace o puternică nemulțumire în rîndul maselor populare de altă naționalitate față de situația de inegalitate națională în care erau puse. Totodată, ea întîmpina opoziția puternică a unei însemnate părți a păturilor burgheze din rîndurile celorlalte naționalități iugoslave. Deosebit de puternică era împotrivirea opusă de Partidul republican țărănesc croat condus de Stjepan Radić, care grupa o parte însemnată a burgheziei mijlocii și mici și a intelectualității și se bucura de o largă audiență în rîndurile maselor țărănești.

Lupta care se dădea între principalele grupări politice în problema națională nu viza, în principal, o repunere în discuție a existenței comunității statale iugoslave, ci se concentra asupra organizării interne a acesteia. Concepțiile în această privință mergeau de la cele unitarist-centraliste pînă la propuneri de federalizare sau de asociere între state autonome ale diferitelor naționalități pe calea unei uniuni personale, adică a asigurării legăturii dintre ele numai prin persoana monarhului comun tuturor, fiecare păstrîndu-și individualitatea în ceea ce privește organizarea

¹ Todor Stojkov, *Opozicija u vreme šestojanuarske diktature 1929—1935*, Editura „Prosveta”, Belgrad, 1969, pag. 9.

² *Ibidem*, pag. 10.

³ *Istoria Iugoslavii*, vol. II, Moskva, 1963, pag. 37.

⁴ *Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti*, vol. II, Belgrad, 1970, pag. 270.

internă. Deși formulele preconizate de principalele forțe politice burgheze porneau de la recunoașterea și menținerea comunității statale iugoslave, conflictele naționale generate de inegalitatea existentă, de insistența unora în promovarea liniei unitarist-centraliste și a altora în căutarea unei altfel de rezolvări a problemei organizării politice interne au generat un anumit teren de acțiune pentru unele forțe separatiste extremiste, precum și pericolul folosirii situației de către forțe externe ce vizau slăbirea sau destrămarea statului iugoslav.

Una dintre caracteristicile principale ale situației politice — cu importante implicații asupra acelei stări de criză aproape permanentă care a determinat după numai un deceniu de existență a noului stat orientarea curții regale și a unor importante cercuri ale claselor dominante spre lichidarea regimului parlamentar — a fost prezența pe arena politică a țării a unui număr mare de partide politice, cele mai multe dintre ele păstrându-și un caracter regional în privința ariei de acțiune și de recrutare a membrilor, precum și un caracter de reprezentare a intereselor nu numai a unor clase sau păături sociale deosebite, ci și a unor grupări deosebite din rindul acestora, menținându-se, totodată, distincțiile naționale dintre ele.

Forța politică care, nefiind, datorită însăși naturii sale de clasă, legată de rivalitățile economice și politice ce caracterizau relațiile dintre grupările burgheze din diferite părți componente ale statului, s-a transformat repede într-o forță general-iugoslavă, reprezentând interesele autentice, imediate și de perspectivă ale maseilor largi populare, a fost partidul clasei muncitoare. În condițiile creșterii puternice a mișcării muncitorești revoluționare în noul cadru statal, ale frământărilor țărănești, ale unui conflict social deosebit de acut ce amenința însăși temelile ordinii burgheze în Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor, în rindurile partidelor și organizațiilor social-democrate existente s-a dezvoltat un puternic curent în favoarea adoptării unor poziții revoluționare și a unirii mișcării muncitorești din diferitele ținuturi ale noului stat pe o bază de clasă.

Inițiativa în această direcție au manifestat-o, imediat după crearea noului stat, organizațiile muncitorești din Bosnia și Herțegovina, ea fiind însușită și de Partidul social-democrat sîrb⁵. În lunile care au urmat, adversarii unificării mișcării muncitorești pe baze revoluționare au fost înfrinți și în majoritatea celorlalte partide sau organizații social-democrate, care s-au pronunțat pentru participarea la congresul de unificare. Moment de răscruce în istoria mișcării muncitorești din Iugoslavia, Congresul de unificare s-a desfășurat între 20 și 23 aprilie 1919 la Belgrad. Din lucrările lui a rezultat Partidul Comunist din Iugoslavia, denumit la început Partidul socialist muncitoresc al Iugoslaviei (al comuniștilor). Congresul s-a pronunțat în favoarea revoluției, a dictaturii proletariatului și pentru aderarea la Internaționala Comunistă, dar a vădit o serioasă neînțelegere a esenței problemei țărănești și a celei naționale din Iugoslavia. Referitor la această din urmă chestiune, „concepția privind un singur popor și «un singur stat național», care și-a găsit expresia și la Congresul de unificare, ducea la izolarea clasei muncitoare de mișcarea maseilor asupraite din punct de vedere național”⁶.

Cu toate acestea, avîntul luptelor sociale și unificarea mișcării muncitorești revoluționare au făcut ca Partidul comunist să devină repede una dintre principalele forțe politice ale țării. Extinderea influenței sale s-a vădit și pe plan electoral. În alegerile comunale din primăvara anului 1919 din Croația și Muntenegru, partidul a obținut majoritatea voturilor într-un centru atît de important ca Zagrebul și în multe alte localități⁷. În cursul alegerilor comunale de la 22 august 1920 din Serbia și Macedonia, comuniștii au cucerit consiliile unor asemenea orașe, ca Belgrad, Niș, Kragujevaț și altele, precum și ale unor zeci de comune rurale⁸. În primăvara anului 1920 partidul număra peste 65 000 de membri, iar sindicatele revoluționare unite ajunseseră la 208 000 de membri⁹. Un succes deosebit a obținut Partidul comunist în alegerile pentru Adunarea Constituantă, care au avut loc la 28 noiembrie 1920. În pofida atacurilor sistematice la care a fost supus din partea organelor de stat și a partidelor burgheze, partidul a obținut 59 de mandate, devenind astfel, ca număr de voturi și de deputați, al treilea partid dintre toate cele ce participaseră la alegeri¹⁰.

Succesul electoral al P.C.I., creșterea sa numerică, întărirea politică și organizatorică, intensitatea luptelor greviste au determinat cercurile conducătoare să treacă

⁵ *Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije*, Belgrad, 1963, pag. 38.

⁶ *Ibidem*, pag. 45.

⁷ *Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti*, vol. II, pag. 296.

⁸ *Pregled istorije...*, pag. 65.

⁹ *Ibidem*, pag. 61.

¹⁰ *Ibidem*, pag. 67.

la contraofensivă, la intensificarea represiunilor și luarea unor măsuri care, îndreptate fiind împotriva mișcării muncitorești revoluționare, au însemnat, totodată, o limitare serioasă a democrației în general, o șubrezie de la bun început a sistemului parlamentar ce începuse să fie construit, deschizând, în fond, calea unor evoluții și soluții nedemocratice în viitor. Astfel, în noaptea de 29 spre 30 decembrie 1920, guvernul a promulgat un anunț-ordin, așa numita „Obznana“, prin care era interzisă activitatea organizațiilor comuniste, a publicațiilor sale, se închideau sediile acestora.

La 28 iunie 1921, Adunarea Constituantă a adoptat — în absența deputaților comuniști, care au părăsit în semn de protest ședința, și a deputaților Partidului republican țărănesc croat, care îi boicotau lucrările — prima Constituție iugoslavă, denumită în mod obișnuit apoi Constituția din Vidovdan (Constituția din ziua Sf. Vid). Constituția confirma existența statului iugoslav ca Regat al sîrbilor, croaților și slovenilor în frunte cu dinastia Karagheorghe. Regelui — pe tron urma să urce la 17 august 1921 prințul-regent Alexandru — i se confereau prerogative însemnate, depășind în unele privințe cele deținute în mod obișnuit de capul statului într-o monarhie parlamentară burgheză. Regele era comandant suprem al forțelor armate, numea primii miniștri, putea să proclame starea de asediu suspendind Constituția, sancționa legile adoptate de parlament, care urma să fie convocat sau dizolvat pe baza unor decrete regale. Skupština populară era declarată organ legislativ suprem, dar guvernul era răspunzător și în fața regelui, și a Skupștinei, depinzând mai mult de monarh, care avea dreptul să-l demită. Un articol al Constituției proclama imunitatea regelui și îl elibera de răspunderea pentru actele sale în fața parlamentului și a poporului¹¹. În felul acesta, anumite prevederi ale Constituției permiteau crearea unei situații care să stimuleze ambițiile curții de a juca un rol nemijlocit și central în viața politică a țării, de a prevala asupra parlamentului, de a „guverna“ în loc de a „domni“ numai, ceea ce nu a rămas fără efect asupra evoluției regimului politic din Iugoslavia. Totodată, Constituția confirma organizarea statului pe baza principiilor unitariste și centraliste, lăsînd nerezolvată problema unor drepturi autonome ale națiunilor componente ale statului. Conflictul dintre forțele politice ale țării în jurul organizării politice interne rămînea, practic, deschis.

La scurt timp după adoptarea Constituției, actele de terorism — atentatul nereușit din 29 iunie 1921 împotriva regentului și uciderea la 21 iulie a aceluiași an a unui fost ministru de interne — întreprinse de elemente izolate, în special din rîndurile U.T.C.-ului, înverșunate în urma prigoanei practicate de regim și dezamăgite de lipsa unei riposte combative din partea conducerii P.C.I., au oferit guvernanților pretextul pentru a face un nou pas pe calea ofensivei întreprinse împotriva mișcării muncitorești. Deși atentatele fuseseră comise în pofida tacticii Partidului comunist, în mod organic potrivnică teroarei individuale, vina pentru ele a fost aruncată asupra partidului ca atare. Formal, Constituția proclama și garanta drepturile și libertățile politice ale cetățenilor, dar, la 2 august, Skupština a votat Legea privind apărarea statului, prin care activitatea comunistă era declarată infracțiune¹². A urmat anularea mandatelor deputaților comuniști, arestarea lor și a unui mare număr de activiști. În felul acesta, însăși Skupština a comis un act de compromitere a sistemului parlamentar. „Prin excluderea din Adunarea populară a reprezentanților populari aparținînd P.C.I., aleși în mod legal, conducerile partidelor politice de atunci, care au organizat și înfăptuit acest lucru, au subminat în mod serios, în felul acesta, încă de la primii pași ai parlamentarismului în noul stat, democrația parlamentară însăși. Se înțelege că acest act ilegal al liderilor parlamentari nu putea decît să încurajeze acele forțe politice, care încă de pe atunci erau împotriva unui adevărat parlamentarism și care mai tîrziu s-au manifestat în mod clar“¹³.

Atmosfera creată de represiunile îndreptate împotriva mișcării muncitorești și de deplasarea spre dreapta a vieții politice iugoslave a favorizat apariția și acțiunea unor organizații ca „Oriuna“ („Organizația naționaliștilor iugoslavi“) și „Srnao“ („Organizația naționalistă sîrbă“), reprezentînd un stadiu embrionar al fascismului. Dar, în condițiile concrete ale statului iugoslav, în care atenția celor mai largi cercuri ale opiniei publice era concentrată asupra dezvoltării noii comunități statale, rezolvării problemelor organizării sale interne și consolidării independenței și integrității sale teritoriale, nu a existat terenul prielnic pentru dezvoltarea unui curent

¹¹ Istoria Iugoslaviei, vol. II, pag. 67.

¹² Radnički i nacionalno-oslobodilački pokreti, vol. II, pag. 297.

¹³ Todor Stojkov, Op. cit., pag. 10.

fascist propriu-zis în interiorul țării, cu inerentele sale tendințe spre o reorganizare radicală a statului și spre expansiunea externă. În această situație, organizațiile amintite, deși încurajate în acțiunea lor diversionistă împotriva mișcării muncitorești și în general a forțelor progresiste, nu au ajuns niciodată să se transforme într-o mișcare fascistă de masă și să-și pună amprenta proprie asupra regimului politic al țării.

Relațiile dintre forțele ce acționau pe arena politică oficială a statului iugoslav au continuat să evolueze pe calea conflictelor și ciocnirilor ascutite dintre grupările politice în jurul, în primul rând, a problemei organizării interne a statului comun. Având în vedere forțele principale care se confruntau și polarizarea care s-a produs, conflictul a luat forma luptei împotriva „centralismului belgrădean” și pentru rezolvarea „chestiunii croate”¹⁴. Lupta acută care s-a desfășurat în jurul acestei chestiuni între cele două principale centre politice rivale — cel din Belgrad și cel din Zagreb — a antrenat de o parte sau alta majoritatea forțelor politice burgheze, făcând să treacă pe un plan secundar alte probleme social-politice importante. Dar, acționând împotriva orientării centraliste a virfurilor guvernante de la Belgrad, conducerea Partidului republican țărănesc croat își manifesta, totodată, înclinația spre găsirea unui compromis acceptabil cu acestea. O anumită acalmie în conflictul politic dintre cele două tabere rivale a survenit după cotitura pe care a făcut-o conducerea Partidului republican țărănesc croat în 1925, când a recunoscut organizarea de stat prevăzută de Constituția din Vidovdan, a intrat cu deputații săi în Skupștina populară și și-a delegat reprezentanții într-un guvern alcătuit împreună cu cei ai Partidului radical. Concomitent, s-a renunțat și la definirea Partidului țărănesc croat drept republican.

Compromisul s-a dovedit a fi, însă, de scurtă durată. În curînd, P.T.C., trecut din nou în opoziție, s-a apropiat de Partidul democrat independent, care grupa în jurul său cea mai mare parte a burgheziei sîrbe din Croația și alte ținuturi din afara Serbiei propriu-zise și se bucura de un sprijin însemnat din partea populației rurale sîrbești din aceste ținuturi. În noiembrie 1927, cele două partide formează Coaliția țărănească-democratică¹⁵, formațiune politică puternică, care trece la ofensivă împotriva combinației guvernamentale conduse de Partidul radical.

Atmosfera din Adunarea populară ajunge în aceste condiții la un grad de tensiune maximă, taberele se învinuiesc reciproc, folosesc arma jignirilor personale și chiar a răfuieiilor fizice. Această atmosferă, reflectînd impasul în care ajunge Parlamentul iugoslav, lipsit de capacitatea de a depăși rivalitățile pe calea unor soluții pozitive acceptabile pentru toate componentele sale principale, a culminat cu incidentul sîngeros din 20 iulie 1928, cînd un deputat radical aflat la tribună, după o altercație cu unul dintre deputații P.T.C., a scos revolverul și a deschis focul, ucigînd doi deputați croați și rănind grav alți trei, dintre care unul — șeful P.T.C., Stjepan Radić, avea în curînd să moară. Deși, ulterior, la procesul care a avut loc, s-a căutat reducerea incidentului la proporțiile unei răfuiei personale a deputatului radical, impulsiv și surescitat, împotriva celor care l-au jignit în repetate rînduri, atentatul produs în plină ședință a Adunării populare reflecta grava criză a vieții politice iugoslave, însăși slăbiciunea sistemului parlamentar.

Imediat după incident Conducerea coaliției țărănești-democratice și-a retras deputații din Skupștină, hotărînd să o boicoteze. La Zagreb, Clubul deputaților acestei coaliții a adoptat, la 1 august 1928, o rezoluție care declara că, hotărîrile Adunării populare cu componența incompletă vor fi considerate ca „nefiind obligatorii pentru populația din ținuturile pe care le reprezentăm și în special pentru poporul croat”¹⁶, și sublinia decizia Coaliției țărănești-democratice de a duce o luptă hotărîtă pentru o nouă organizare de stat, menită să asigure egalitatea deplină a tuturor acelor „individualități istorico-statale, respectiv național-politice” ce au format împreună cu Serbia statul comun.

Revendicările pe care le conținea rezoluția amintită și activitatea politică intensă desfășurată în rîndurile poporului de către conducerea Coaliției țărănești-democratice, în special de către fruntașii Partidului țărănesc croat, care, în cadrul unor mari mitinguri de masă, se exprimau deosebit de critic la adresa politicii unitarismului național și de stat, ba chiar și la adresa monarhiei¹⁷, „au pus în fața regelui Alexandru și a cercurilor politice din jurul Palatului următoarea dilemă: fie să cedeze în fața acestei presiuni și să aleagă calea unui compromis, cea a căutării unor noi

¹⁴ *Ibidem*, pag. 11.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibidem*, pag. 12.

¹⁷ Lj. Boban, *Iz historije odnosa izmota V. Mačeka i dvora u vrijeme šestoianuraskog režima*, în „Historijski zbornik”, XVIII, Zagreb, 1965, pag. 58.

soluții în ce privește organizarea politică internă a statului, fie să apere cu orice mijloace formula unitarismului național și centralismului statal și în felul acesta să-și mențină pozițiile politice dominante¹⁸.

În alegerea soluției, regele a ținut cont de faptul că evoluția situației în domeniul relațiilor naționale și înrăutățirea condițiilor sociale, îndeosebi a situației țărănilor cu parcele mici de pământ, care reprezentau cea mai mare parte a populației, demonstra că principalii purtători ai vieții politice în condițiile parlamentarismului burghez-democrat — conducerile partidelor politice — nu au reușit să găsească calea spre consolidarea ordinii social-economice și politice existente. Partidele erau slăbite de pe urma rivalităților dintre ele și din interiorul lor, a neîndeplinirii promisiunilor electorale etc. Regele însuși nu era străin de acest proces de slăbire a partidelor, pe care, pentru a-și asigura propriile poziții dominante, l-a încurajat prin manevre abile de contrapunere a partidelor și grupărilor și prin atragerea în anturajul palatului a unor lideri și cercuri politice din diferite partide.

A spune însă că regele Alexandru a purces la folosirea crizei parlamentarismului și a slăbiciunilor partidelor politice doar din dorința de a-și satisface ambițiile personale autocratice ar însemna, după părerea noastră, a da o apreciere monovalentă, care ne-ar împinge spre o înțelegere și o tratare simplistă a evenimentelor. Hotărîrea regelui de a instaura dictatura sa personală era determinată nu numai de aceste ambiții — care nu lipseau —, ci de faptul că, în această soluție, regele a văzut alternativa valabilă pentru ieșirea din criză, pentru consolidarea ordinii sociale și politice interne în interesul clasei dominante — dacă ne referim la aspectul social —, dar și în interesul consolidării comunității statale iugoslave, al diminuării pericolelor pentru integritatea ei, al menținerii și sporirii capacității de rezistență în fața presiunilor revizioniste și al păstrării credibilității statului iugoslav atât în fața partenerilor din alianța antirevizionistă a Micii Înțelegeri, cât și în fața aliaților occidentali pe care se sprijinea. Cu alte cuvinte, orientată spre rezolvarea acestor probleme cu mijloace dictatoriale, acțiunea regelui Alexandru se inscria, însă, în continuitatea funcției monarhiei de factor unificator al noii comunități statale iugoslave. Toate aceste scopuri, amintite mai sus, par să fi fost urmărite, chiar dacă în alegerea mijloacelor pentru atingerea lor s-au manifestat limitele reacționare ale politicii regelui, limite ce i-au slăbit și eficiența în acțiunea de realizare a scopurilor propuse.

Se poate, deci, sublinia distincția care a existat de la bun început, chiar în ceea ce privește motivația orientării spre dictatura regală, între aceasta și venirea la putere a unor dictaturi fasciste. Spre deosebire de acestea din urmă, care veneau cu scopul lichidării unor regimuri democratice și al promovării unei politici expansioniste agresive, în cazul de față este vorba de căutarea unei ieșiri dintr-o acută și prelungită criză politică (numai din aprilie 1926 până în iunie 1927 se schimbaseră 12 guverne¹⁹, iar din 1928, după cum am văzut, conflictul sirbo-croat a ajuns la un punct de tensiune maximă, scindându-se chiar Parlamentul) și a unei soluții pentru menținerea comunității statale, pe care disensiunile din interior o puteau, inevitabil, face mai sensibilă presiunilor revizioniste din exterior.

Este interesant de remarcat că, la timpul respectiv, opinia publică democratică din alte țări, în speță cea din România, a sesizat atât natura țelurilor schimbării de regim promovate de regele Alexandru — dezlegarea crizei politice și menținerea unității statale —, cât și caracterul reacționar al mijloacelor folosite, contradicția dintre scopuri și mijloace care se crea în felul acesta. Astfel, „Viața muncitoare” scria, în acest sens, la 20 ianuarie 1929: „criza politică extrem de ascuțită din Iugoslavia a căpătat o dezlegare complet oligarhică...”²⁰. Sugestiv este — chiar dacă analiza din perspectivă istorică îl face pe istoricul contemporan să nu poată subscrie la fiecare apreciere în parte — și comentariul inserat în ziarul „Socialismul” din 13 septembrie 1931, la scurgerea a peste doi ani de existență a dictaturii regale din Iugoslavia, dar privind motivele instaurării acesteia: „Și pentru respectul adevărului istoric trebuie să afirmăm că dictatura din Iugoslavia s-a deosebit întrucîtva de dictaturile obișnuite. Statul nou, Iugoslavia, era în plină destrămare... Unirea sirbilor, a croaților și a slovenilor a fost un fapt istoric, o revoluție națională. Deosebirea de tradiții însă dintre regiuni, luptele deșănțate ale partidelor regionale pentru predominarea în stat, corupția fără de margini a vechilor partide sirbești, slăbiciunea mișcării muncitorești... a dus la incapacitatea de lucru a Parlamentului, la

¹⁸ Todor Stojkov, Op. cit., pag. 13.

¹⁹ Andrzej Ajnenkiel, *Ewolucja systemów ustrojowych w Europie środkowej 1918—1939, in Dyktatury w Europie Środkowo-wschodniej — 1919—1939*, Editura Academiei poloneze de științe, 1973, pag. 30.

²⁰ *Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu mișcarea muncitorească din Iugoslavia (1875—1945)*, Editura politică, București, 1979, pag. 251.

atentate, la imposibilitatea de a reface țara, dezorganizată, distrusă de pe urma războiului. Iugoslavia nu se mai putea reface, nu mai putea trăi cu metodele vechi, cu partidele vechi. Acest lucru l-a simțit și regele. Ca șef de stat i s-a pus și lui problema refacerii statului, a încetării corupțiunii, a încetării monopolului de guvernare de către partidele vechi, problema salvării unității naționale. Regii nu au însă încredere în mase, nu cunosc, nu au mare plăcere pentru căile democrației. Și Iugoslavia nu putea fi salvată decât printr-o largă democrație. Regele Iugoslaviei s-a hotărât pentru un drum mai comod, care, fiind la modă, tenta mai mult pe rege. Regele s-a hotărât pentru dictatură, desființarea tuturor partidelor, desființarea libertăților publice, ca să salveze unitatea națională. Vroia să aducă la desăvârșire un fapt revoluționar prin mijloace reacționare”²¹.

Trebuie subliniat, totodată, că orientarea regelui Alexandru spre un regim personal de mină forte a fost înlesnită de faptul că, în acel moment, nu a existat nici o forță politică burgheză în stare să ofere și să traducă în viață o altă alternativă.

Nu dispunea încă de forțele necesare și de capacitatea de a ridica la luptă hotărâtă pentru o alternativă democratică masele largi populare nici mișcarea muncitorească revoluționară. Partidul comunist era slăbit ca urmare a represiunilor permanente la care era supus, a îngreunării legăturilor dintre conducerea sa aflată în exterior și cadrele și organizațiile din țară, a luptelor fracționiste care se desfășurau și — nu în ultimă instanță — a unor orientări greșite ce i-au fost imprimate, în speță în problema națională, care prezenta atîta importanță pentru orice forță politică iugoslavă.

Cea de-a treia Conferință a P.C.I., desfășurată la Belgrad în ianuarie 1924, făcuse un serios pas înainte în elucidarea conținutului problemei naționale din Iugoslavia și în stabilirea poziției partidului față de această problemă. Respingînd concepția care reducea problema la rivalitatea dintre burghezia sîrbă, croată și slovenă, rezoluția conferinței a afirmat că „statul sîrbilor, croaților și slovenilor nu poate fi privit ca un stat național omogen cu unele minorități naționale, ci ca un stat în care clasa dominantă a unei națiuni (sîrbe) asuprește celelalte națiuni”²². Pornind de aici, Conferința s-a pronunțat pentru recunoașterea dreptului de autodeterminare pînă la separare, dar a relevat că problema oportunității separării trebuie abordată întotdeauna în funcție de situația istorică concretă și „din punctul de vedere al interesului progresului și luptei de clasă a proletariatului”. Totodată, a subliniat că „unirea popoarelor sîrb, croat și sloven se încadrează în făgașul progresului istoric și al interesului luptei de clasă a proletariatului. Dar pentru ca această unire să-și poată îndeplini menirea, statul comun trebuie să se întemeieze pe baza uniunii liber consimțite și egalității depline a tuturor componentelor sale, ceea ce pînă în prezent nu a fost cazul”²³.

Deși avea încă o serie de limite și lipsuri serioase, poziția adoptată de Conferința a III-a a reprezentat baza pentru elaborarea în continuare a programului revoluționar al partidului în domeniul problemei naționale. La scurt timp după aceasta, însă, chestiunea programului național al P.C.I. a fost discutată la Congresul al V-lea al Internaționalei Comuniste. Rezoluția adoptată a respins aprecierea P.C.I. privind caracterul istoricește progresist al unirii popoarelor iugoslave. Aplicînd, ca și în cazul altor state formate sau reintegrite la sfîrșitul primului război mondial, aprecierea că Iugoslavia nu este decît „o creație a imperialismului vesteuropean” și, ca atare, trebuie destrămată, Cominternul a dat o altă interpretare decît cea adoptată de P.C.I. lozincii autodeterminării, declarînd că aceasta „trebuie să-și găsească expresia sub forma ieșirii Croației, Sloveniei și Macedoniei din componența Iugoslaviei”²⁴. Această concepție a Cominternului, imprimată P.C.I., a prelungit rătăcirile acestuia în problema națională și a îngreunat partidului legarea între ele a diferitelor laturi ale luptei maselor populare și activizarea acestora.

Dacă principalele partide ale burgheziei sîrbe, aflate deja în curs de slăbire, nu au fost în măsură să prevadă, și nici să întreprindă nimic serios pentru a împiedica cursul orientării regelui Alexandru spre instaurarea dictaturii personale, nici Coaliția țărănească-democratică, care în acel moment se întărise, nu a întreprins pași în această direcție. Dimpotrivă, refuzul ei de a mai stabili contacte cu celelalte partide reprezentate în Parlament și menținerea contactului doar cu regele a însemnat, practic, considerarea sa drept singurul factor în măsură să întreprindă ceva în direcția ieșirii din criză, o încurajare a planurilor sale.

²¹ *Ibidem.*, pag. 262.

²² *Pregled istorije ...*, pag. 115.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibidem.*, pag. 117.

În aceste condiții, regele și cercurile din anturajul său trec la pregătirea nemijlocită a loviturii de stat planuite. Un pas imediat premergător a fost demisia guvernului de coaliție condus de șeful Partidului populist sloven A. Korošec și consultările regelui cu liderii partidelor politice întreprinse în zilele de 3—5 ianuarie 1929, folosite însă pentru a demonstra imposibilitatea unei ieșiri din criză pe calea combinațiilor partidiste obișnuite²⁵.

În primele ore ale dimineții de 6 ianuarie 1929, o proclamație regală adresată poporului anunța că îndelungata și grava criză politică și-a găsit dezlegarea în instaurarea unei dictaturi regale. Regele își anunța hotărîrea privind lichidarea ordinii constituționale și parlamentare de pînă atunci și preluarea întregii puteri²⁶. Hotărîrea era motivată prin faptul că viața politică bazată pe sistemul parlamentar și existența partidelor politice a ajuns să amenințe însăși comunitatea statală iugoslavă. Proclamația sublinia drept scop principal al noului regim, menținerea unității de stat amenințate. În aceeași zi au fost date publicității câteva texte de lege, care concretizau pe plan juridic bazele principale ale noului regim. Legea privind puterea regală și administrația supremă de stat l-a proclamat pe monarh ca purtător al „întregii puteri din țară”. Legea privind apărarea securității și ordinii publice în stat a agravat prevederile aceleiași legi din perioada parlamentară. O altă lege punea presa în întregime sub controlul cenzurii dictaturii regale. Legea privind modificarea și completarea Legii consiliilor de autoadministrare comunale și regionale a înlăturat, de fapt, autoadministrarea comunelor și regiunilor²⁷.

Legile din 6 ianuarie conțineau deja prevederi care anunțau, în practică, interzicerea activității partidelor politice. La sfîrșitul lunii ianuarie 1929, interzicerea a fost tradusă în fapt, prin comunicarea oficială către conducerea partidelor privind interzicerea activității lor, confiscarea arhivelor și sigilarea sediilor²⁸. Ulterior o lege promulgată de rege la 3 octombrie 1929 a înlăturat denumirea de pînă atunci, de Regat al sîrbilor, croaților și slovenilor, declarînd statul ca fiind un regat centralizat, cu numele de Iugoslavia.

În felul acesta, în Iugoslavia s-a produs o schimbare radicală a regimului politic. Ea devenea o țară fără constituție, fără parlament și fără partide politice, condusă de un monarh cu puteri absolute, guvernată de un prim-ministru și miniștri numiți direct de rege și răspunzători numai în fața acestuia. Guvernul format la 6 ianuarie 1929 era condus de generalul Petar Živković, pînă în acel moment comandant al gîrzii regale și aghiotant al regelui. „În cercurile politice și militare era un secret public faptul că P. Živković este o personalitate de frunte a organizației conspirative „Mina albă” (apărută încă pe frontul de la Salonic ca o contrapondere față de organizația „Mina neagră”), care reunea în rîndurile sale adepții cei mai fideli ai monarhiei, dinastiei Karagheorghe și ai regelui Alexandru personal”²⁹. Cele mai importante ministere economice — finanțe, comerț, industrie și agricultură au fost preluate de reprezentanți ai celor mai mari cercuri de afaceri din Croația, care nu făceau parte din Partidul Țărănesc Croat. Alți doi miniștri croați au ocupat ministerele asigurărilor sociale și cultelor. Au intrat în guvern și cîțiva fruntași ai celor două principale partide burgheze sîrbe — Radical și Democrat — cunoscuți prin orientarea lor de dreapta. În felul acesta se obținea o scindare a cercurilor conducătoare ale partidelor politice înlăturate de pe scena vieții politice a țării, iar străinătății i se demonstra că și o parte dintre foștii lideri ai vieții parlamentare vād în dictatura regală singura ieșire din situația creată. Dealtfel, noul guvern a avut și girul premierului demisionar al ultimului guvern parlamentar, A. Korošec, care îi aducea, totodată, și sprijinul clericalilor sloveni al căror lider era. Omul politic iugoslav M. M. Stojadinović, care ulterior a ocupat timp de mai mulți ani postul de prim-ministru, relatează în memoriile sale felul în care președintele guvernului înlăturat a ajuns să facă parte din guvernul loviturii de stat de la 6 ianuarie: „Se povestea că Korošec era prezent la palat cînd regele Alexandru și Petar Živković alcătuiau, în ajunul zilei de 6 ianuarie 1929, noul guvern. La un moment dat Živković îi spuse regelui că lista este gata, lipsește numai un ministru pentru departamentul transporturilor.

— Pe cine propuneți ? — întrebă regele.

Dar înainte ca generalul Živković să apuce a răspunde, dr. Korošec se înclină adînc în fața regelui și spuse calm :

— Puteți dispune de mine, Majestate. Vă stau la dispoziție.

²⁵ T. Stojkov, *Op. cit.*, pag. 23.

²⁶ *Ibidem*, pag. 71.

²⁷ *Ibidem*, pag. 72.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibidem*, pag. 73.

Regele și viitorul său premier au rămas mirați de faptul că fruntașul slovenilor, președintele de pînă atunci al guvernului, se oferă pentru un post ministerial într-un resort mai puțin important. Dar nu au avut încotro și dr. Korošec a intrat în felul acesta în guvernul regimului «de la 6 ianuarie», din care nu a făcut parte mult timp³⁰.

Episodul în sine ar putea să pară nesemnificativ — nu ar fi nici prima, nici ultima oară în istorie, cînd un politician dorește să rămînă „ministeriabil” în combinații guvernamentale modificate. În cazul de față, însă, acest episod — și tocmai de aceea îl cităm — capătă o anumită valoare de simbol. Prezența la palat în momentul pregătirilor finale pentru înlăturarea regimului constituțional parlamentar a șefului ultimului guvern parlamentar — în spatele căruia stătuseră „aceleași grupări politice care alcătuiseră combinația guvernamentală înainte și în timpul crimei din Skupština populară (grupări ale radicalilor și democraților, Partidul populist sloven și Organizația musulmană iugoslavă)”³¹ — reflecta însăși natura loviturii de stat, continuitatea, în esență, a unei puteri de stat decisă acum să-și schimbe metodele de guvernare a țării.

Însăși componența guvernului stătea mărturie faptului că adevăratele puncte de sprijin ale noului regim erau virfurile militare și aparatul de securitate al statului, precum și că regimul „își avea asigurat sprijinul activ al unei părți a virfurilor politice burgheze din Serbia și Slovenia și al unei părți a celor mai puternice cercuri economice și financiare din Croația”³². De altfel, pentru observatorii evenimentelor din Iugoslavia nu era un secret ce anume latură a regimului care venea să se instaureze constituia punctul său de atracție pentru o serie de oameni politici și pentru cercurile de afaceri. Contradicțiile politice și ascuțita luptă politică în condițiile regimului parlamentar ajunseseră la punctul în care amenințau să facă loc și unor mai grave frământări sociale, periculoase deja nu numai pentru forma regimului politic existent, ci pentru orinduirea socială ca atare. Drept urmare, regimul de „mină forte” le apărea multora ca o soluție salvatoare. Explicînd fenomenul, la prima vedere paradoxal, al sprijinului primit de regim din partea marii burghezii din Croația, în timp ce principalele curente politice de acolo continuau să se afle în opoziție, ministrul german în Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor raporta, printre altele, că cercurile respective așteptau din partea noului regim, în primul rînd „înlăturarea legislației sociale, pe care ei o consideră de prisos, un regim mai sever din partea guvernului și a puterii față de voracitatea păturilor de jos. Este foarte ciudat să vezi cum începînd din 5 ianuarie această pătură de mari agrarieni și mari orășeni a poporului croat, care pînă în prezent a privit cu dispreț Belgradul, acum găsește căile pentru a fi primită cu bunăvoință de rege, iar majoritatea părăsesc palatul cu o exagerată recunoaștere a înțelepciunii și energiei regelui”³³.

Însăși modul în care s-a produs schimbarea de regim, prin manifestul regal și decretele din 6 ianuarie 1929 indică o trăsătură a evenimentelor respective și distincția ce trebuie făcută între ele și venirea la putere a dictaturilor „par excellence” fasciste. Răsturnarea nu a fost precedată, și nici însoțită, de vreo mișcare sau presiune din partea vreunei mișcări de dreapta sau fasciste de masă, nici de o agitație de masă intensă care să o pregătească pe plan psihologic. Pe de altă parte, ea nu însemna venirea la putere a unor forțe noi, care să îndeplinească o funcție socială și politică favorabilă, în ultimă instanță, virfurilor economice ale claselor exploatare, dar să fie în sine distincte de acestea, așa cum se întîmpla în cazul dictaturilor fasciste. Era o lovitură de stat cu bază socială îngustă, pregătită în anturajul palatului și înfăptuită de sus, sub forma schimbării regimului de guvernare de către însăși aparatul de stat existent. Puterea era deținută în continuare de o parte a vechiului „establishment”, ceea ce ne face să fim de acord cu sublinierea unui cercetător polonez, care consideră că, spre deosebire de regimurile fasciste german și italian, în țările din această parte a Europei „regimurile dictatoriale reprezentau...

³⁰ M.M. Stojadinović, *Ni rat, ni pakt, Jugoslaviija izmeatu dva rata*, Editura „Otokar Keršovani”, Rijeka, 1970, pag. 256. În momentul ieșirii din guvern, Korošec nu și-a motivat de altfel gestul ca un act de opoziție politică față de rege, căruia i-a declarat doar: „Nu mai pot suporta manierele de căprar ale președintelui dumneavoastră de consiliu” (*Ibidem*, pag. 259).

³¹ T. Stojkov, *Op. cit.*, pag. 12.

³² *Ibidem*, pag. 73.

³³ *Ibidem*, pag. 75.

mai curînd o modificare a puterii vechiului establishment, dacă înțelegem prin această noțiune atît «clasa politică», cît și virfurile claselor posedante»³⁴.

Dacă baza socială a regimului instaurat era îngustă, iar sprijinul activ de care se bucura redus, nici rezistența față de proclamarea sa nu a fost largă și combativă. Din contra, în rîndurile unei părți însemnate a populației, dezamăgite de rezultatele politicii partidelor ce se perindaseră la putere, și-au făcut loc iluzii cu privire la capacitatea noului regim de a rezolva mai bine o serie de acute probleme sociale și economice.

Pasivitatea cu care a primit opinia publică instaurarea dictaturii a fost legată și de deruta survenită în masa membrilor diferitelor partide, ca urmare a acceptării de către conducerea lor a noii situații fără nici un fel de protest activ. Iată, de altfel, cum descrie M. Stojadinović reacția inițială — sau mai bine zis lipsa de reacție — a unor frunțași ai partidelor parlamentare, avizați de fapt încă din ajunul loviturii asupra a ceea ce avea să se întîmple, deoarece curtea regală își încheiasese consultările cu liderii partidelor printr-un comunicat semnificativ și prevestitor: „Eu mă aflu în după amiaza zilei de 5 ianuarie într-unul dintre birourile Scurștinei populare, stînd de vorbă cu fostul președinte de guvern Vlado Vukićević și alți deputați. În acest moment a dat buzna la noi ziaristul Dragișa Milovanović, informîndu-ne despre comunicatul Curții cu privire la «imposibilitatea rezolvării parlamentare a crizei». Vukićević a înțeles imediat întreaga semnificație a acestui comunicat laconic. Fața lui, de obicei negricioasă-gălbuie, deveni complet alb-gălbuie. Cu siguranță că pentru o clipă i se opri circulația singelui. Și în timp ce noi îl priveam ținută, așteptînd să-i auzim comentariul, el se mulțumi să-și ia pălăria și paltonul de iarnă, pe care Milovanović l-a ajutat să-l îmbrace și, fără a-și lua adio, ieși repede din încăpere, lăsîndu-ne să-l imităm, plini de cele mai negre presimțiri cu privire la ce ne aștepta, pe noi și țara, a doua zi”³⁵.

Fenomenul caracteristic în ce privește poziția partidelor față de dictatura regală în perioada imediat următoare a fost trecerea lor — atît a celor ce fuseseră la guvern, cît și a celor din opoziția parlamentară —, în opoziție față de regim, cu excepția dizidenților ce s-au alăturat acestuia din urmă. Mult timp, însă, activitatea acestor partide, formal interzise, dar în realitate tolerate pînă la un punct, s-a rezumat la întîlniri și consultări între frunțași, fără nici un fel de activitate în rîndul maselor.

Singurul partid care s-a opus de la bun început cu hotărîre dictaturii regale a fost Partidul Comunist din Iugoslavia. Împotriva lui a fost îndreptat tăișul acțiunii organelor represive ale dictaturii. Dacă politicienii burghezi au avut de suportat „ținerea sub observație” din partea poliției, uneori percheziții și, în cazuri izolate, domiciliu forțat, împotriva comuniștilor a fost dezlănțuit un val de teroare ce întrecu tot ce cunoscuse țara mai înainte, mii de arestări, tortura ridicată la rangul de metodă uzuală de anchetă, asasinarea a zeci și zeci de militanți. Numai din ianuarie 1929 pînă în septembrie 1932, și numai în fața Tribunalului pentru apărarea statului, au avut loc 82 de procese cu între 5 și 20 de acuzați comuniști³⁶.

Atitudinea eroică de luptă a comuniștilor nu era, însă, însoțită încă de capacitatea corespunzătoare de mobilizare a maselor. Orientîndu-se după aprecierea privind creșterea crizei generale a capitalismului și „situația prerevoluționară”, adoptată de Internaționala Comunistă la Congresul al IV-lea din 1928, P.C.I. a lansat, drept răspuns la instaurarea dictaturii regale, lozincă insurecției armate³⁷. În același sens a fost trimisă și o directivă concretă secretariatelor de ținut, cu dispoziția de a fi adusă la cunoștința tuturor organizațiilor. Apreciînd consecințele acestei linii politice, istoricii iugoslavi arată: „Din cauza aprecierii greșite a situației, din care au decurs și directive greșite, P.C.I. a ajuns într-o situație deosebit de grea. Conducerea partidelor burgheze interzise, deși nu s-au solidarizat cu regimul politic introdus la 6 ianuarie 1929, nici nu se gîndeau măcar, pe de altă parte, la vreo ripostă activă împotriva dictaturii, ceea ce a avut într-o măsură însemnată efect și asupra poziției

³⁴ Janusz Zarnowski, *Reżymy autorytarne w Europie Środkowej i Południowo — Wschodniej w okresie międzywojennym — analogie i różnice* (Regimurile autoritare în Europa centrală și sud-estică în perioada interbelică — analogii și deosebiri), în *Dyktatury w Europie Środkowo-Wschodniej 1918—1939*, Editura Academiei poloneze de științe „Ossolineum”, 1973, pag. 32. În sprijinul afirmației sale, autorul citează descrierea componenței clasei conducătoare iugoslave în studiul publicat, în 1943, în „Journal of Central European Affairs” de cercetătorul iugoslav R. Bicanic: „Clasele conducătoare din Iugoslavia erau alcătuite din funcționari de stat superiori și generali, bancheri și antreprenori, contractanți ai comenzilor publice și industriași cartelizați, politicieni autoritari și patrioți de profesie, care se foloseau de mașina de stat pentru a exploata poporul”.

³⁵ M.M. Stojadinović, *Op. cit.*, pag. 259.

³⁶ *Pregled istorije...*, pag. 156—157.

³⁷ *Ibidem*, pag. 152—153.

maselor populare, în special a celor de la sate, care încă mai erau sub influența virfurilor partidelor burgheze. P.C.I. era, în același timp, încă neconsolidat, nu avea suficientă influență asupra maselor muncitoare și nu avea aproape nici o influență la sate și în armată.

Insistind asupra unor lozinci revoluționare ca lozinci de acțiune într-o situație care nu era revoluționară, C.C. al P.C.I. a contribuit în felul acesta mai mult la izolarea organizațiilor de partid de masele populare decât la legarea de ele. P.C.I., mic din punct de vedere numeric, a rămas izolat și a fost singura forță politică organizată din țară care s-a opus de la bun început deschis și activ loviturii de la 6 ianuarie, s-a luat de piept cu dictatura și în felul acesta a atras asupra sa principala lovitură a aparatului dictaturii regale³⁸.

Deși, după cum se vede, dictatura regelui Alexandru nu a fost confruntată cu o ripostă puternică în chiar momentul instaurării sale, ea a resimțit în scurt timp efectele lipsei unui suport larg social și politic, greutăților economice, creșterii nemulțumirii maselor. Opoziția burgheză a mers pe linia concentrării forțelor sale, organizându-se în două centre principale — cel de la Belgrad și cel de la Zagreb —, între care s-au stabilit contacte. În același timp, situația era agravată de activizarea, în noile condiții interne și internaționale, a organizațiilor naționaliste extremiste croate și macedonene, în principal a ustașilor lui Ante Pavelici, grupați în special în Italia și Ungaria, unde dispuneau de tabere de instrucție. Această activizare era un indiciu neîndoielnic al intențiilor de a lovi în integritatea Iugoslaviei. Venirea în 1933 la putere a naziștilor în Germania denota o întărire și mai serioasă a acelor forțe din Europa, care se orientau spre revizuirea situației de după primul război mondial.

Toți acești factori au determinat un anumit specific al regimului instaurat la 6 ianuarie 1929 în Iugoslavia; el nu a evoluat spre o consolidare de durată a formelor și trăsăturilor în care a fost conceput, ci, din contra, spre modificări ce antrenau, în ultimă instanță, renunțarea la dictatura de tip absolutist.

La mai puțin de trei ani de la instaurare, în septembrie 1931, se renunță la monarhia neconstituțională și la absența totală a unui parlament. Această mutație s-a produs, însă, ca fenomen intern al regimului de dictatură regală, înscriindu-se nu pe linia înlăturării acesteia, ci pe aceea a unei evoluții specifice a ei. Constituția din 3 septembrie 1929 nu a fost adoptată de vreun corp reprezentativ, ales, și nu semnifica un act emanând din voința suverană a poporului. Ea a fost „dăruită” de monarh și a și intrat, de altfel, în istoria Iugoslaviei sub denumirea de „constituția octroiată”. Motivindu-și actul, regele a declarat în „Manifestul” emis cu acel prilej: „Am hotărât ca munca și promovarea politicii naționale și de stat, așa cum au fost ele până astăzi, să le așez pe baza mai largă a colaborării nemijlocite a poporului. Cu credința în Dumnezeu și în viitorul fericit al Regatului Iugoslaviei dau această Constituție a Regatului Iugoslaviei”³⁹.

Conform Constituției, monarhul era declarat drept principal reprezentant al poporului și organ suprem al statului, reprezentantul intereselor sale permanente, în timp ce parlamentul era considerat doar ca o expresie a intereselor curente. Regele urma să fie capul celor trei puteri — legislativă, executivă și judecătorească. El promulga decrete cu putere de lege, avea dreptul absolut de veto⁴⁰. Regele rămânea „persoană inviolabilă” și nerăspunzătoare în fața nimănui de actele sale, răspunderea politică urmînd s-o poarte în locul lui, conform art. 34 al Constituției, guvernul. Dar acesta rămânea răspunzător în primul rînd în fața regelui (art. 76)⁴¹. Se crea un parlament bicameral, alcătuit din Adunare și Senat, dar regele numea jumătate din membrii camerei superioare, iar cealaltă jumătate era aleasă de organe dependente în primul rînd de el (art. 50)⁴². Regele avea și dreptul de a dizolva oricînd ambele camere⁴³. Modificarea produsă în interiorul regimului nu însemna, de fapt, revenirea la monarhia constituțională anterioară. Mai curînd, s-ar putea spune, regimul din Iugoslavia rămînea o monarhie autoritară, dar dotată cu o constituție. Activitatea partidelor de opoziție continua să fie interzisă.

Potrivit Constituției și a unei noi legi electorale, la 8 noiembrie 1931 au avut loc alegerile, desfășurate prin vot deschis și pe baza unei singure liste, guvernamentale, de candidați, în timp ce partidele burgheze de opoziție nu au participat.

³⁸ T. Stojkov, *Op. cit.*, pag. 125.

³⁹ A se vedea: Bastaic, T. Cubelić, F. Culinović, S. Ogrizović, D. D. Šćukanek, *Narodi Jugoslavije u borbi za slobodu*, Znanje, Zagreb, 1959, pag. 208.

⁴⁰ Andrzej Ajnenkiel, *Op. cit.*, pag. 50–51.

⁴¹ *Narodi Jugoslavije u borbi za slobodu*, pag. 28.

⁴² *Ibid.*

⁴³ Andrzej Ajnenkiel, *Op. cit.*, pag. 51.

Lista guvernamentală a generalului Živković a ocupat toate cele 305 locuri în Parlament.

În căutarea unei baze de masă și a unui mecanism politic corespunzător apariției de parlamentarism introduse de noua constituție, guvernul a încercat să creeze un partid politic propriu, singurul legal. Creată în decembrie 1931 sub denumirea de Democrația radical-fărănească iugoslavă, devenită în iulie 1933 Partidul național iugoslav, această grupare guvernamentală de dreapta nu a reușit nici pe departe să confere regimului baza de masă și politică necesară și să împiedice activizarea opoziției. În aceste condiții, dictatura regală a tolerat din ce în ce mai mult activitatea vechilor partide, formal interzise. Regele personal a contactat lideri ai acestora, în speță pe Stojadinović, încurajând unele regroupări în sinul fostului partid radical, care devenea în anumit sens o rezervă a regimului.

În ce privește politica externă a regimului regelui Alexandru, în centrul acesteia a stat în continuare menținerea statu-quo-ului postbelic în Europa, apărarea unității statale și integrității teritoriale a Iugoslaviei. În împrejurările periculoase crescând din partea Italiei fasciste și a tensiunii existente în relațiile cu Ungaria și Bulgaria, Iugoslavia a tins spre întărirea alianței sale cu Franța și a colaborării cu partenerii ei din Mica Înțelegere — România și Cehoslovacia. Semnificativă pentru poziția din acei ani a Iugoslaviei conduse de regele Alexandru a fost, de pildă, participarea ei, la scurt timp după venirea la putere a lui Hitler în Germania, la semnarea, împreună cu România și Cehoslovacia, a „Pactului de organizare“, care prelungea pe un termen nelimitat valabilitatea tuturor acordurilor puse la baza Micii Înțelegeri și era îndreptat împotriva tendințelor expansioniste a fascismului german și italian în Balcani. Pe aceeași linie se înscrie și participarea activă a Iugoslaviei, alături de România, la constituirea Antantei Balcanice, precum și orientarea generală a regelui Alexandru, care, deși cu anumite oscilații, a continuat politica de întărire a alianței cu Franța și a purtat la Belgrad convorbiri cu L. Barthou, ministru de externe al Franței, care promova linia spre organizarea unui sistem de securitate colectivă și spre apropierea, în acest cadru, de U.R.S.S. Deși, mergând pe linia adversității sale pronunțate la adresa Uniunii Sovietice, dictatura regală din Iugoslavia continua încă să refuze, spre deosebire de aliații săi din Mica Înțelegere, restabilirea relațiilor cu U.R.S.S., regele Alexandru a întreprins o călătorie în Franța cu scopul de a continua convorbirile cu Barthou începute la Belgrad.

Această activitate a fost, însă, întreruptă de complotul urzit de organizația ustașilor, complot ale cărui fire, nedeslușite pînă la capăt nici pînă acum, duceau, după indiciile de atunci și cele deținute în prezent de istorici, nu numai pînă la cercurile oficiale de la Budapesta și Roma, ci și pînă la Berlin⁴⁴. Rezultatul complotului a fost asasinarea, la 9 octombrie 1934, la Marsilia, a regelui Alexandru și a ministrului de externe francez Barthou, în care puterile revizioniste vedeau promotori ai unei politici europene menite să împiedice realizarea planurilor lor.

Comentariile care au urmat crimei de la Marsilia au fost diferite, dar pentru luciditatea cu care cercurile democratice europene au sesizat adevăratul substrat al atentatului ni se par semnificative cuvintele din articolul militantului social-democrat român C. Titel-Petrescu, publicat în ziarul „Lumea nouă“ din 21 octombrie 1934: „Crima de la Marsilia este o crimă fascistă. Atentatorul și complicitii lui făceau parte dintr-o organizație teroristă a separatistilor croați de sub conducerea avocatului Pavelici — formațiune inspirată și subvenționată de Ungaria horthystă, Italia mussoliniană și Germania hitleristă. Această grupare croată de nuanță fascistă întreținea cele mai strînse legături cu organizațiile teroriste macedonene, cu cei din Macedonia sirbească în special... Separate sau laolaltă, aceste formațiuni teroriste erau în solda guvernelor reacționare și făceau politica acestora de revizuire a tratatelor de pace de la Versailles, Trianon și Neuilly și de dezmembrare, cu deosebire a Iugoslaviei. Fără a lua cituși de puțin apărarea guvernării militariste și dictatoriale a reacționarului rege Alexandru al Iugoslaviei, totuși atentatul care a cauzat moartea lui și a nevinovatului Barthou îl condamnăm, împreună cu organizațiile teroriste care se inspiră din ideologia barbară fascisto-hitleristă și se întrețin din subsidiile guvernelor de la Budapesta, Roma și Berlin“⁴⁵.

După uciderea lui Alexandru, tronul Iugoslaviei a revenit fiului său de numai 11 ani, Petru II. Skupștina și Senatul au numit trei regenți, practic însă puterea regală a fost exercitată de prințul regent Pavel Karagheorghe. Cercurile guvernante au încercat promovarea unei politici de continuare a dictaturii fără autorul ei decedat. Dar procesul de descompunere treptată a regimului dictatorial era ineluctabil, el pe-

⁴⁴ T. Stojkov, *Op. cit.*, pag. 275.

⁴⁵ Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu mișcarea muncitorească din Iugoslavia (1875—1945), pag. 278.

trecându-se pe fundalul nemulțumirii crescînde a maselor și intensificării luptei lor. O expresie puternică a conferit acestei nemulțumiri ampla mișcare studențească, lupta ei pentru autonomia universitară în 1935, demonstrațiile și ciocnirile cu poliția. P.C.I., eliberîndu-se treptat de sectarism, a trecut în acea perioadă la promovarea unei politici de front popular, a folosit activ, de pildă, adunările și manifestațiile preelectorale ale partidelor burgheze de opoziție⁴⁶.

Paralel cu o intensificare a nemulțumirilor și luptei maselor populare, se activează și cercurile burgheze opoziționiste. În aceste condiții, are loc o deplasare, în cursul căreia sînt înlăturați treptat liderii regimului de la 6 ianuarie, colaboratorii apropiați ai fostului rege. Pînă la alegerile pentru Skupștină organizate la 5 mai 1935 și imediat după acestea, au urmat combinații guvernamentale în care predominau reprezentanții vechilor partide politice. În iunie 1935, guvernul a fost format de liderul radical M. Stojadinović, care a reușit să atragă în cabinet reprezentanții unor partide din opoziție (ai Partidului musulman și Partidului clerical sloven). Deși a fost lăsată în vigoare Constituția din septembrie 1931, lucrurile au evoluat treptat spre o situație asemănătoare celei dinainte de 1929, cu posibilități largite de acțiune pentru partidele politice burgheze și reprimarea în continuare a forțelor de stînga.

În acest cadru politic general a continuat să evolueze și procesul de întărire a P.C.I., a acelei forțe, deci, căreia nu peste mult timp îi va reveni misiunea istorică de a conduce masele în rezolvarea problemelor cardinale ale Iugoslaviei. Un factor de primă importanță în întărirea partidului l-a constituit procesul din anii 1937—1939 de formare a unei noi conduceri a P.C.I., în frunte cu Iosip Broz Tito, aflată pe teritoriul țării. P.C.I. a depășit multe dintre slăbiciunile sale anterioare, reușind să creeze diferite forme de front popular la un nivel local sau mai larg⁴⁷. Deosebit de importantă a fost noua abordare de către P.C.I. a problemei naționale. Deja ședința C.C. al P.C.I. din iulie 1935, de la Split, a formulat concepția potrivit căreia comuniștii iugoslavi nu subînțeleg prin dreptul la autodeterminare dezmembrarea obligatorie a Iugoslaviei și crearea unor state independente, ci consideră că rezolvarea problemei naționale este posibilă în cadrul comunității statale iugoslave⁴⁸. Continuînd pe linia promovării, ca lozincă principală în problema națională, a luptei pentru înlăturarea centralismului și reorganizarea statului pe baza egalității depline a popoarelor, comuniștii s-au apropiat tot mai mult de problemele reale ale Iugoslaviei. Cursul nou al P.C.I. „a deschis calea transformării partidului într-o adevărată forță politică populară și națională în perioada în care, ca urmare a politicii reacționare a burgheziei autohtone și a presiunii puterilor fasciste existența popoarelor iugoslave a fost pusă sub semnul întrebării”⁴⁹.

Alegerile parlamentare din 1938 au indicat o mai puternică deplasare spre stînga în masele populare. În aceste condiții, se manifestau tot mai acut contradicțiile sistemului social-politic iugoslav. Ele erau agravate și de faptul că a rămas mult timp nerezolvată acuta problemă a relațiilor cu forțele politice croate, al căror lider, V. Maček, în căutarea unor soluții proprii, a purtat pe plan intern tratative îndelungate atît cu guvernul, cît și cu restul opoziției, dar a intrat și în contacte externe cu dușmanii integrității Iugoslaviei, în speță cu Italia. În felul acesta, nerezolvarea problemei relațiilor naționale în interiorul Iugoslaviei continua să fie folosită de puterile revizioniste.

O soluție de scurtă durată a fost găsită abia în ajunul războiului mondial. La 26 august 1939 a fost încheiat un acord prin care se crea banatul Croației, unde puterea executivă urma să fie exercitată de un for numit de rege, răspunzător în fața acestuia și a Saborului (parlamentului) croat. Odată cu acest acord, a fost reorganizat și guvernul. În noul cabinet Tvetkovici-Maček, în care acesta din urmă a ocupat postul de vice-prim ministru, au mai intrat 4 reprezentanți ai Coaliției țărănești-democratice din Croația.

Acordul din 1939 era însă departe de o rezolvare democratică a problemei naționale din Iugoslavia în ansamblu, ceea ce a continuat să împietzească și asupra capacității de rezistență a Iugoslaviei față de presiunile din exterior, îndeosebi în condițiile expansiunii hitleriste în Europa și a orientării guvernului Tvetkovici spre o apropiere de puterile fasciste, orientare care s-a soldat, la 25 martie 1941, cu semnarea protocolului de aderare a Iugoslaviei la pactul tripartit. Acest act a provocat o puternică ripostă din partea maselor populare. Au urmat puternice demonstrații de stradă, în primele rînduri aflîndu-se comuniștii. În situația creată, grupările bur-

⁴⁶ Pero Morača, Dušan Biliandžić, *Avangarda, 1919—1969*, Belgrad, 1969, pag. 28—29.

⁴⁷ *Ibidem*, pag. 40.

⁴⁸ *Ibidem*, pag. 41.

⁴⁹ *Ibidem*, pag. 42.

gheze și cercurile militare potrivnice apropierei de puterile fasciste au organizat în noaptea de 26—27 martie 1941 lovitura de stat care a dus la răsturnarea guvernului.

Este cunoscută evoluția evenimentelor în continuare. Atacată la 6 aprilie 1941 de trupele hitleriste, Iugoslavia a fost nevoită, la 17 aprilie, să capituleze. A urmat împărțirea și ocuparea ei de către Germania, Italia, Ungaria și Bulgaria. În aceste condiții numai, ca parte integrantă a regimului de ocupație, se instaurează, în așa numitul Stat croat independent, regimul fascist al ustașilor, precum și regimuri colaboraționiste în alte părți ale țării.

Poporul iugoslav, însă, ridicându-se la luptă eroică împotriva ocupanților fasciști sub conducerea P.C.I., în frunte cu Iosip Broz Tito, a obținut victoria, izgonind cotropitorii și împiedicând restabilirea regimului antebelic prin înfăptuirea revoluției socialiste. Acest proces a însemnat, totodată, și adevărata consolidare a comunității statale iugoslave de tip nou, bazată, conform concepției elaborate de comuniști, pe federarea liber consimțită și egală a tuturor națiunilor și naționalităților componente.

VLADIMIR ZAHARESCU

1940 — ROMANIA

1940 — ROMÂNIA

Regimul fascist legionar în România s-a instaurat în septembrie 1940, în condițiile cind pe plan internațional raportul de forțe era favorabil statelor fasciste, revizioniste și agresoare, cind cel de-al doilea război mondial era în plină desfășurare. Cotropirea de către Reichul hitlerist a majorității statelor din centrul și vestul Europei și extinderea agresiunii ei spre Sud-Estul european, izolarea României pe plan internațional și amputarea teritoriului ei, politica de capitulare în fața Germaniei naziste — spre care luase cursul dictatura regală — și atitudinea trădătoare a cercurilor fasciste din interior, au constituit factorii de bază care au condus la instaurarea dictaturii legionare și aruncarea țării în brațele celui de-al III-lea Reich. Baza politică a noului regim a constituit-o Garda de fier, organizație teroristă de tip fascist. Libertate de acțiune politică a avut, de asemenea, Partidul Muncitoresc Național Socialist German (Der Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) al Grupului etnic german din România (Deutsche Volksgruppe Rumäniens), care acționa după directive primite de la Berlin. Celelalte partide politice au rămas în continuare dizolvate.

Caracterul fascist al regimului politic din România a fost totodată puternic determinat de dominația Germaniei hitleriste asupra țării, prezentă în toate sferele vieții politice, economice și militare. Neubacher, expertul nazist pentru Balcani în probleme economice, spunea, la 15 ianuarie 1941, că „politica internă a acestei țări (a României — n.a.) este văzută la Berlin ca politică externă și, ca atare, exclusiv o problemă a Ministerului de externe a Reichului”¹.

Pentru înțelegerea completă a împrejurărilor instaurării dictaturii fasciste, urmată din ultima decadă a lunii ianuarie 1941 de dictatura militară-fascistă, este necesar să reamintim pe scurt evenimente și fapte din anii interbelici, care și-au pus puternic amprenta asupra situației României.

*

Analiza procesului apariției și evoluției organizațiilor de tip fascist în România reclamă o atentă descifrare a fizionomiei social-politice a societății românești și mai ales a particularităților dezvoltării istorice a țării după făurirea statului național-unitar român în anul 1918. În tratarea fenomenului pornim principal de la punctul de vedere că factorii care au generat fascismul, l-au adus la suprafața vieții politice a României și, în final, au condus la instaurarea unui regim fascist — în septembrie 1940 — diferă, în unele privințe esențial, față de situația din cele mai multe state europene, îndeosebi din Germania și Italia. În acest sens, avem în vedere

¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice (în continuare : A.I.S.I.S.P.), fond nr. 1, dosarul 9 G, telegrama cifrată nr. 73 din 15 ianuarie 1941, a Legației germane din București.

realitatea că, în țările menționate, fascismul a fost generat și adus la putere de forțele social-politice promotoare a revanșismului și revizionismului teritorial, fiind produsul virfurilor celor mai reacționare ale burgheziei imperialiste care urmăreau, în primul rând, lichidarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, captarea păturilor mijlocii prin diferite sloganuri „antiplutocratice”, demagogie socială, instigări șovine, specularea sentimentelor naționale ș.a., precum și folosirea acestor pături împotriva mișcării revoluționare; urmăreau reimpărțirea Europei în favoarea lor, printr-o politică de presiuni, amenințări, intimidări, crime și „război total”.

În România, curențele și organizațiile fasciste au constituit, în esență, rezultatul aceluiași eforturi ale cercurilor externe ale burgheziei imperialiste de a-și realiza avanposturi în țările vizate a constitui obiect al revizuirilor teritoriale (Austria, Cehoslovacia, Albania, Polonia, Iugoslavia, Grecia, România ș.a.); rezultatul unui veritabil „export” al întregului arsenal ideologic, politic, organizatoric, care va infecta atmosfera politică internă, evoluind paralel, fără a se contopi, decît în ultima fază, cu sistemul politic statal.

Desigur, aceste constatări de principiu nu presupun lipsa unor factori interni care au creat climatul prielnic germinării, apariției și evoluției organizațiilor fasciste, existența unor convergențe între anumite cercuri extremiste ale claselor dominante din interior și cele fasciste din afară, pe fondul cărora s-a produs fenomenul de transplant al nazismului în România. Dintre acești factori, pe un loc de prim rang se situează efortul virfurilor burgheziei de a stăvili mișcarea revoluționară a proletariatului și a celorlalte mase muncitoare din România împotriva exploataării și asupririi, pentru drepturi și libertăți democratice. În pofida eforturilor cercurilor naziste germane sau a celor fasciste italiene, a demagogiei sociale și a altor componente ale tacticii fasciste — teroarea și asasinatul, antisemitismul și jaful etc. — practicate de conducătorii legionari, în România fascismul nu a reușit să-și asigure o bază de mase, după cum nu a reușit să schimbe, decît începînd din 1940, fizionomia burghezo-democratică a regimului politic din România interbelică, cursul politicii sale externe; el nu a reușit să abată poporul român de la cursul istoriei sale firești străvechi.

Marea unire din 1918, formarea statului național unitar român, rod al luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a cercurilor înaintate ale burgheziei, a întregii națiuni, a constituit, după cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, „înfăptuirea firească a năzuințelor seculare de unitate a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, îndeplinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice. (...) După sfîrșitul primului război mondial și formarea statului național unitar, România a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale istorice. În fața mișcării revoluționare a maselor populare se pun sarcini noi, legate de transformarea democratică a societății românești”².

Noul cadru politico-statal a stimulat dezvoltarea generală a forțelor de producție, viața economică și socială a României. Acțiunea legilor obiective ale dezvoltării societății, lupta maselor populare și numeroase interese ale burgheziei au condus la înfăptuirea unor importante transformări democrat-burgheze în baza economică și suprastructura societății, cum ar fi reforma agrară, votul universal, Constituția din 1923, o nouă organizare administrativă a țării. Viața politică burghezo-democratică a României se înviorază tot mai mult, ca urmare a prezenței pronunțate a maselor în frământările politice, atît în timpul alegerilor pentru organele centrale și locale ale statului, cît și în lupta pentru cucerirea și apărarea drepturilor democratice înscrise în constituție.

Unificarea Partidului Socialist la scară națională, la marele congres din mai 1921, a influențat hotărîtor întregul mers al societății românești. După cum subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Partidul Comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurît în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională. Tocmai de aceea apreciem acest moment ca un moment de răscruce în dezvoltarea României noi”³. Sub conducerea Partidului Comunist, clasa muncitoare, țărănimea și alte categorii sociale muncitoare au desfășurat vaste acțiuni revoluționare împotriva tuturor forțelor

² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 37—38.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 275.

retrograde, reacționare care se opuneau mersului înainte al societății. Au fost date numeroase jertfe pentru progres și democrație, pentru apărarea drepturilor sacre ale poporului român la independență, suveranitate și integritatea teritorială a patriei, care a fost cauza înregii națiuni române. În jurul ei și-a concentrat energiile întregul popor după Unirea din 1918.

Pe acest fond general a evoluat societatea românească în toată perioada ce a urmat făuririi statului național unitar.

Desigur, societatea românească, împărțită în clase antagoniste, în exploatați și exploatați, asupriți și asupritori, a fost dominată de numeroase contradicții generate de contradicția fundamentală, dintre burghezie și proletariat, urmat apoi de cea dintre masele țărănimii muncitoare și resturile moșierimii și burgheziei sătească. Pentru a-și apăra pozițiile împotriva luptei revoluționare a proletariatului și a celorlalte mase muncitoare, cercurile reacționare ale burgheziei și moșierimii au apelat la toate mijloacele, de la cele de ordin politic, diversionist, la reprimarea armată a luptei revoluționare.

Printre acțiunile diversioniste întreprinse de cercurile politice reacționare ale burgheziei se situează și crearea unor organizații de dreapta, inspirate la început din arsenalul fascismului italian, ulterior din cel al național-socialismului german, precum și exacerbarea unor tendințe șovine în România. În această ordine de idei se înscrie constituirea, în 1919, la Iași a unei organizații auto-intitulată „Garda Conștiinței Naționale”, care a practicat violența și diversiunea politică, pentru stăvilirea luptei revoluționare a proletariatului ieșean. De menționat că, în această organizație, patronată spiritual de profesorul A.C. Cuza, și-a început activitatea viitoarea căpetenie legionară, Corneliu Zelea (Zilinschi) Codreanu. În pofida eforturilor adeptilor extremismului și violenței, această așa-zisă „Gardă a Conștiinței Naționale” nu a reușit să antreneze mase cît de cît însemnate, rămînînd o sectă izolată la periferia eșichierului politic burghez⁴.

Ca rezultat al efortului fascismului italian de a-și extinde influențele dincolo de Italia, în anii 1922—1923 s-au manifestat încercări ale unor adepți ai lui Mussolini din România de a transplanta în țara noastră forme de organizare după modelul „fasciilor” italiene, create în vara anului 1919, la Milano⁵. Lipsită de orice suport de mase, străină oricăror aspirații ale opiniei publice românești, această diversiune a eșuat.

Un rol nociv în promovarea unor tendințe extremiste de dreapta, diversioniste, în viața politică a României interbelice l-a avut profesorul ieșean A.C. Cuza, cunoscut promotor al antisemitismului⁶.

Desprins din Partidul Naționalist Democrat, ca urmare a divergențelor de principiu iscate în legătură cu participarea la viața politică parlamentară și a necesității unor reforme sociale democratice, preconizate de N. Iorga, A.C. Cuza întemeiază în 1919 un partid propriu, denumit Partidul Național Democrat Creștin, care își baza activitatea pe acțiuni naționalist-șovine, antidemocratice⁷. În 1923, unindu-se cu o altă grupare de extremă dreaptă, își schimbă denumirea în Liga Național Creștină și va ralua în jurul său toate curente și organizațiile de extremă dreaptă care s-au contopit cu ea, în 1925, cînd și-a luat și denumirea de Liga Apărării Național Creștine (L.A.N.C.)⁸. Referindu-se la caracterul efemer al acestei organizații Lucrețiu Pătrășcanu constata cu temei că „Pînă în anul 1929, Liga Apărării Național Creștine era o mișcare slabă și lipsită de reprezentanță parlamentară. Avea doar cîteva organizații în unele județe din Moldova”⁹.

Frământările din interiorul Ligii Apărării Național Creștine în legătură cu modul de a se raporta la cursul vieții politice românești și mai cu seamă la viața și principiile parlamentare, au condus la apariția și hiperbolizarea divergențelor dintre grupul de cadre raliat în jurul lui A.C. Cuza și cel din jurul lui C.Z. Codreanu. În timp ce primul grup era adeptul participării Ligii la viața politică a țării prin mijlocul formelor parlamentare, confruntării politice cu adversarul; cel de-al doilea grup promova violența, asasinatul, teroarea ca principale mijloace de afirmare în viața politică și de confruntare cu adversarul. C.Z. Codreanu și adepții săi

⁴ Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *Garda de fier, organizație teroristă de tip fascist*, Editura politică, București, 1971, p. 33—37.

⁵ Vezi pe larg: Maria Covaci, *Cauzele și consecințele nefaste ale instaurării regimurilor reacționare fasciste în Europa — 1922. Italia*, în „Anale de istorie”, nr. 2/1979, p. 166—196.

⁶ Vezi pe larg: Stelian Neagoe, *Triumful rațiunii împotriva violenței*, Editura „Junimea”, Iași, 1977.

⁷ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, ediția a II-a completată, Editura politică, București, 1976, p. 302.

⁸ Mihail Rusenescu, Ioan Saizu, *Viața politică în România. 1922—1928*, Editura politică, București, 1979, p. 107—108.

⁹ Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, București, 1970, p. 46.

se pronunțau, aidoma nazismului german, împotriva rinduielilor democrat-burgheze, a parlamentarismului, pentru totalitarism în forma de stat și exercitarea actului de guvernare. Pe acest fond general, se produce ruptura dintre A.C. Cuza și C.Z. Codreanu în interiorul LANC, ultimul punind, în anul 1927, bazele unei organizații extremiste proprii, denumită „Legiunea Arhanghelul Mihail”, o ficțiune fără nici un fel de influență în viața politică românească, necunoscută în opinia publică. Denumită astfel în speranța atragerii unor înalți ierarhi ai bisericii ortodoxe române, așa cum fasciștii austriaci își asiguraseră sprijinul prelaților catolici, această organizație va fi transformată, în 1930, în condițiile adâncirii contradicțiilor de clasă și a începutului noului val de lupte revoluționare ale proletariatului din anii crizei economice mondiale, în „Garda de fier”, veritabilă organizație teroristă, avanpost al național-socialismului german în România.

Liga Apărării Național Creștine, deși a netezit drumul și a creat climatul politic prielnic creării Gărzii de fier, nu a constituit prototipul organizației fasciste, expresia organizatorică a fascismului în viața politică românească. Referindu-se la această realitate, Lucrețiu Pătrășcanu constata cu temei faptul că „vorbind de mișcarea fascistă din România, ne referim în special la Garda de fier și mai puțin la Liga apărării creștine. Dintre cele două formațiuni de extremă dreaptă, Garda de fier reprezintă, din punct de vedere ideologic, programatic și structural-organizatoric, tipul partidului fascist. În ce privește platforma politică, Garda de fier cerea, în interior, crearea statului totalitar prin distrugerea regimului parlamentar și desființarea tuturor drepturilor și libertăților publice. În politica externă cerea imediată intrare a României în „Axa” Roma-Berlin. Garda de fier urmărea în primul rând obiective anticomuniste și apoi antisemite și xenofobe. Organizatoric se baza pe formațiuni paramilitare, antrenate, pregătite și disciplinate (...) Liga cuzistă a activat de la începutul înființării ei pe bază parlamentară. Conducătorii ei nu-și propuneau transformarea statului astfel cum el era organizat pînă la 11 (10 — n.a.) februarie 1938”¹⁰.

După 1930, în condițiile ascensiunii fascismului european, mai cu seamă a național-socialismului german și a întezirii penetrației acestuia într-o seamă de țări, inclusiv România, Garda de fier, precum și alte organizații ale extremei drepte, profasciste, vor cunoaște o evoluție ascendentă, punind în cauză, tot mai grav, interesele supreme ale țării, ale poporului român. La această evoluție, o contribuție esențială și-au adus și unele cercuri politice reacționare românești, mai ales cele raliat în jurul lui Alexandru Vaida-Voevod, iar mai târziu Iuliu Maniu, din Partidul Național-Țărănesc, George Brătianu, din Partidul Național-Liberal, Carol al II-lea și unele elemente din jurul regelui care, din motive și interese diferite și contradictorii, au stimulat și manevrat Garda de fier pentru combaterea, slăbirea și anihilarea adversarului politic pe seama propriilor lor interese¹¹.

În acest context general, Garda de fier reușește să-și facă loc în viața politică a țării prin renunțarea, parțial la vechile exigențe antiparlamentare; ea participă, începînd cu anul 1931, la alegerile pentru Parlamentul țării¹², practică o vastă și o asiduă demagogie socială, exploatînd interesele reale ale unor categorii sociale muncitoare, îndeosebi ale țărănimii și micii burghezii orășenești. Totodată, ea extinde actele agresive, criminale, ca de pildă asasinarea primului ministru I.G. Duca, în decembrie 1933, care dispusese scoaterea Gărzii de fier în afara legii, crează sinistre „Echipe ale morții” și afirmă public intenții de a curma viața multor oameni politici adversari ai național-socialismului german, fascismului italian și Gărzii de fier.

Aflată în afara legii, Garda de fier și-a restructurat pozițiile și, începînd cu anul 1935, luîndu-și titlatura „Partidul Totul pentru Țară”, se transformă în cea mai periculoasă forță politică internă pentru destinele generale ale țării, pentru existența României ca stat național de-sine-stătător. Caracterizînd rolul trădător al Gărzii de fier, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Mișcarea legionară, agentura hitlerismului în România, aservită în întregime imperialismului german, a dus o politică profund antinațională, prejudiciînd grav interesele poporului român (...) ea a trădat interesele poporului, a subordonat țara dominației Germaniei hitleriste, punînd în pericol însăși existența României ca stat independent și suveran”¹³. Principala factor care a contribuit la creșterea gradului de periculozitate pentru desti-

¹⁰ Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 48—49. În aprecierea lui Pătrășcanu este inclusă activitatea organizațiilor fasciste din România pînă în anul 1941, cînd a fost scrisă cartea.

¹¹ Vezi pe larg: Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *op. cit.*, p. 63—191; *Împotriva fascismului*, Editura politică, București, 1971, p. 5—40; 69—113.

¹² „Împotriva fascismului”, p. 53—68.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1967, p. 368—369.

nele țării a Gărzii de fier l-a constituit activitatea ei pentru angajarea României în sfera de interese a Germaniei naziste¹⁴.

Ideologic și politic Garda de fier a promovat un reacționarism extrem, menit să abată societatea de la legitățile obiective ale dezvoltării sale, să impună un mod de gândire și acțiune atemporal. Ideologia mișcării legionare a constituit un amalgam de concepții confuze și contradictorii, retrograde, un amestec de primitivism și obscurantism, idei mistico-religioase, iraționaliste. În arsenalul ideologic legionar se regăseau anumite elemente de ideologie feudală, inapoiate și mistificate, alături de anti-comunism, antiraționalism, șovinism, rasism. Antisemitismul și șovinismul exacerbate¹⁵, psihologia disperării și cultul morții, iraționalismul, ura împotriva a tot ce era democratic, progresist, promovarea violenței, crimei și disprețului pentru viață, constituie componente de prim plan ale modului de gândire al legionarilor. Concepțiile ideologice ale legionarilor exprimau, în fond, negarea oricărui progres, opoziția față de problemele fundamentale pe care societatea românească le pune și care se cereau a fi rezolvate, față de necesitatea unor transformări sociale. În edificarea ideologiei lor, legionarii preluaseră, de fapt, aproape tot ceea ce a emis nazismul, mai ales Hitler în „Mein Kampf” și Alfred Rozemberg în „Mitul secolului XX”, împreună cu tot ceea ce au avut mai retrograd în gândirea lor A. C. Cuza, Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Mihail Manolescu, Traian Brăileanu și alți adepți din România ai fascismului italian și național-socialismului german. Ei și-au însușit teoria nazistă care înjosea originile și demnitatea poporului român, considerind popoarele latine drept popoare inferioare.

Din punct de vedere social, Garda de fier și-a propus ca țel suprem apărarea orinduirii bazată pe clase antagoniste, pe asupriți și asupritori, exploatați și exploatați. Ea și-a propus să realizeze așa-numita „armonie socială”, să abată masele muncitoare de la lupta lor împotriva claselor dominante. În acest scop legionarii au apelat la o nedisimulată demagogie socială, propagând lozinci preluate din mișcarea socialistă, cum ar fi „Izbăvirea muncitorilor de exploatarea capitalistă”, „participarea acestora la beneficiul întreprinderilor”; țărănimii i-a destinat lozincă demagogică „omul și pogonul” menită a crea iluzia că prin această formulă țăranul român asuprit își va soluționa marile sale probleme sociale.

Între gardismul din România și nazismul german a existat așadar, pe cele mai multe planuri, aproape o deplină asemănare în modul de gândire și de acțiune, ținând însă seama și de condițiile specifice ale României. În acest sens, legionarismul s-a deosebit de nazism în privința atitudinii față de religie și de biserică, ca mijloc de influențare ideologică a maselor, apropiindu-se din acest punct de vedere de fascismul italian și austriac¹⁶, care realizaseră o alianță cu biserica catolică. În România, legionarii au exploatat sentimentele religioase, îndeosebi ale maselor țărănești, reușind să atragă o parte însemnată a preoțimii mărunte. Cu sprijinul unor clerici reacționari convertiți de Garda de fier, ei au vrut, după expresia unui conducător gardist, să convertească și să exploateze psihologia publică. Prin astfel de mijloace, precum și ca urmare a unor factori politici conjuncturali favorizanți — sprijinul unor cercuri politice reacționare ale burgheziei, lipsa de unitate a forțelor revoluționare, democratice, politica socială a guvernelor care s-au perindat la conducerea statului și care nu au soluționat o seamă de cerințe arzătoare ale maselor ș.a. — legionarii au reușit să atragă sub influența lor anumite părți de la periferia unor categorii sociale, îndeosebi din rindurile țărănimii și a altor pături mijlocii, ale tineretului intelectual nerealizat și lipsit de perspectivă, muncitori care abia se desprinseseră din mediul rural și nu erau integrați organic în rindurile clasei muncitoare, elemente de clasă, aventuriste, adepte ale violenței, provenite din toate straturile societății. La acestea se vor adăuga, după 6 septembrie 1940, numeroși delincvenți de drept comun, cameni de condiții morale reprobabile, condamnați pentru diferite delicta penale și civile, parveniți și avizi după înavuțire prin violență, jaf ș.a. În același timp legionarii vor reuși să-și asigure un anumit sprijin printre muncitorii din mari uzine, ca de pildă la uzinele „Malaxa” din București, ca urmare a convertirii la legionarism, cu sprijinul inginerului Nicolae Malaxa, unul din marii industriași progermani, a unui important număr de muncitori aristocratizați, ingi-

¹⁴ Vezi pe larg : *Impotriva fascismului*, p. 83—94.

¹⁵ Din acest punct de vedere, spre deosebire de fascismul italian care a manifestat unele tendințe antisemite, fără a recurge la metode naziste de reprimare, legionarismul s-a plasat pe pozițiile nazismului, având ca trăsătură fundamentală antisemitismul împins până la paroxism.

¹⁶ După cum se știe, în ceea ce privește atitudinea față de religie, ca formă a conștiinței sociale, și față de instituția bisericească, între fascismul italian și nazismul german au existat deosebiri care nu au schimbat însă esența fascismului ori a nazismului.

neri și tehnicieni. Garda de fier însă nu a reușit, în tot timpul existenței sale, să-și asigure o bază de mase solidă.

În aripa extremei drepte a eșichierului politic burghez din România acelor ani, s-au situat și alte organizații, cum a fost Partidul Național Creștin. Rezultat din fuziunea ce a avut loc la 14 iulie 1935 între Liga Apărării Național Creștine și Partidul Național Agrar creat de Octavian Goga, în aprilie 1932, Partidul Național Creștin, condus de A.C. Cuza și Octavian Goga, deși s-a aflat în divergență cu Garda de fier, expresie a vechilor disensiuni dintre A.C. Cuza și C.Z. Codreanu, a desfășurat o susținută activitate politică nocivă care a contribuit, alături de cea întreprinsă de Garda de fier, la acumularea factorilor de ordin subiectiv ce aveau să ducă la instaurarea regimului fascist, în septembrie 1940¹⁷.

Expresie a expansiunii nazismului spre România și a efortului lui de a-și crea avanposturi pe care să se sprijine în strădania de a angaja țara în sfera influențelor sale, o constituie și crearea, încă în septembrie 1932, a unor organizații național-socialiste în rindul naționalității germane din România, care se autointitulau „Mișcarea de autoajutorare național-socialistă” condusă de Fritz Fabricius¹⁸. Prin intermediul acestor organizații, care vor deveni secții ale Partidului Muncitoresc Național Socialist German puse nemijlocit sub conducerea Berlinului prin intermediul reprezentanților diplomatiei ai Reich-ului la București, Germania nazistă a desfășurat o amplă activitate de sprijinire morală, politică, diplomatică și materială a Gărzii de fier¹⁹.

O existență efemeră a cunoscut și așa-numita „Cruciadă a românismului”, creată de dizidentul legionar Mihail Stelescu, în anul 1935, în urma disensiunilor dintre acesta și C.Z. Codreanu. Promotează a acelorași metode și acte teroriste, ca și cele practicate de Garda de fier, „Cruciada românismului” a constituit, în peisajul forțelor de extremă dreaptă, expresia contradicțiilor dintre diferitele căpetenii fasciste, avide de putere și de primat în concertul grupărilor ce urmăreau schimbarea cursului istoriei României, spre interese străine poporului nostru. Deși apărută, ca și Garda de fier, cu concursul unor cercuri politice ultrareacționare, organizația nu a reușit să joace un rol politic sensibil în viața politică românească, situându-se la periferia acesteia. Ea nu a avut nici un fel de sprijin în mase, rezumându-se doar la un număr restrâns de foști legionari, grupați în jurul lui Stelescu și adversari ai lui Codreanu. După asasinarea lui M. Stelescu de către adepții lui C.Z. Codreanu, formațiunea a fost preluată de generalul Nicolae Rădescu, pulverizându-se apoi în frământările epocii²⁰.

Printre formațiunile politice de extremă dreaptă, fasciste care au infectat atmosfera politică din România, au contribuit la deteriorarea rânduiei democrat-burgeze și la ciuntirea teritorială a țării, în vara anului 1940, iar apoi la exercitarea ocupației horthyste asupra părții de Nord-Vest a României, o pondere însemnată au ocupat-o diferite ramificații ale partidelor și organizațiilor fasciste din Ungaria horthystă, ori care au fost create pe teritoriul cotoplit, cum ar fi: „Crucile cu săgeți” (Nyilas Kerestések); „Garda zdrențăroșilor” (Rongyos Gárda); „Trupele libere” (Szabad Csapatok); „Partidul Ardelenesc Maghiar” (Erdélyi Magyar Párt); „Partidul Reinnoirii Maghiare” (Magyar Megújulás Pártja); „Vinătorii Turanici” (Turáni Vadászok), „Levente” și altele.

În anii ocupației horthyste asupra unei părți a Transilvaniei aceste organizații au constituit componente ale mecanismului politico-statal de proliferare a ideologiei și practicilor fasciste și de exercitare a actului de ocupație, precum și de promovare a politicii expansioniste a Ungariei horthyste pentru satisfacerea pretențiilor anexioniste ungaro-horthyste asupra întregii Transilvanii și a Banatului.

Aceste organizații de tip fascist au evoluat în directă relație cu evenimentele internaționale, cu dinamica raportului de forțe dintre marile puteri europene. În același timp, convulsiile din interiorul mecanismului politic din perioada anterioară anului 1940, ca și raporturile dintre acestea și regele Carol al II-lea, vor avea o înrîurire nemijlocită asupra rolului și locului diferitelor organizații fasciste în viața politică românească.

¹⁷ Vezi pe larg: Gheorghe T. Pop, *Caracterul antinațional și antipopular al activității Partidului Național Creștin*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1978.

¹⁸ Carol Gölnér, *Muncă și năzuințe comune — din trecutul populației germane din România*, Biblioteca de istorie, București, 1972, p. 176.

¹⁹ *Impotriva fascismului*, p. 90—91.

²⁰ Vezi: Mihail Fătu, Ion Spălățelu, *op. cit.*, p. 131—133; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală, Editura politică, București, 1970, p. 77; Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, Viața economică și politică a României, 1933—1938, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 172.*

Istoriografia noastră a consacrat adevărul că indiferent de modul concret în care unele din aceste organizații s-au raportat la marile probleme cu care se confruntau poporul român, ele au rămas străine aspirațiilor lui fundamentale. Aceasta explică zăversiunea poporului român atît față de fascism, în planul general, cît și față de imitatorii lui din România, indiferent de forma de manifestare. În climatul internațional creat de conciliatorismul guvernărilor occidentali, care înlesniseră ascensiunea fascismului și a politicii de revizuire teritoriale, creînd o confuzie generală în Europa, precum și datorită unor împrejurări politice interne, liderul Partidului Național-Țărănesc, Iuliu Maniu, precum și George Brătianu și Constantin Argetoianu, au încheiat un „pact de neagresiune electorală” cu Garda de fier (partidul Totul pentru Țară) în campania pentru alegerile parlamentare din 1937. Acest fapt a avut darul să sporească influența Gărzii de fier în viața politică, producînd o evidentă dezorientare în corpul electoral. O mare parte a acestuia, aflată sub influența lui Iuliu Maniu, George Brătianu și C. Argetoianu a fost împinsă spre gardiști. În aceste condiții, Garda de fier a reușit să obțină 15,58% din voturi, față de 35,92% liberalii și 20,40% național-țărăniștii, trimițînd în parlament 66 de deputați²¹. La acest rezultat a contribuit și lipsa unui front unit al forțelor antifasciste, situație datorată îndeosebi refuzului constant al conducătorilor P.N.Ț. de a da curs propunerilor P.C.R. pentru realizarea unei largi coaliții de forțe naționale democratice, antifasciste. În această situație, pentru a evita accesul Gărzii de fier la putere, Carol al II-lea pune în practică realizarea vechilor planuri ale grupării burgheze ce reprezenta, de a instaura un regim de dictatură al acestei grupări nefasciste, ceea ce avea să se producă la 10 februarie 1938.

Anii 1938—1940 au adus numeroase modificări în traiectoriile pe care au evoluat forțele politice de extremă dreaptă. În condițiile creșterii presiunilor Germaniei naziste de a instaura în România un guvern legionar, a întefirii contradicțiilor dintre Garda de fier și Carol al II-lea, precum și a creșterii agresivității legionare, regimul dictaturii regale a dat numeroase lovituri acestei grupări fasciste, lichidînd un important număr de cadre, inclusiv pe C.Z. Codreanu.

Indiferent de motivele intime ale rivalităților Garda de fier — Carol al II-lea, poporul român, forțele democrat-antifasciste au primit cu satisfacție fenomenul slăbirii capacității de acțiune a celei mai periculoase organizații fasciste — Garda de fier. Dar un front larg al forțelor naționale antifasciste care să determine izolarea politică absolută a Gărzii de fier nu s-a realizat. Acțiunile de reprimare a legionarilor întreprinse de regimul dictaturii regale nu au fost de natură să înlăture acest pericol. Germania nazistă va continua să se bazeze pe această forță ca principal „cal troian” de penetrație în România.

*

Eșuarea tratatelor tripartite de la Moscova din vara anului 1939 și încheierea tratatelor economic și politic sovieto-germane și atacarea Poloniei la 1 septembrie 1939 au creat un nou raport de forțe pe plan mondial, au încheiat procesul izolării și încercării și a României pe plan internațional. Sub influența puternică a evenimentelor externe și a politicii guvernelor marilor puteri occidentale de încercare a angajamentelor asumate cu privire la securitatea Europei și de încurajare a expansiunii și agresiunii statelor revizioniste grupate în jurul Germaniei naziste, cercuri politice trădătoare — fasciste, profasciste și capitulante — dintr-o serie de țări mici și mijlocii, printre care și România, au impus în politica acestora o orientare nefastă. Pentru a grăbi angajarea României în sfera intereselor sale, cel de-al treilea Reich a întreprins noi acțiuni. Una din căile menite a finaliza acest obiectiv l-a constituit asasinarea cămenilor de stat români, adversari ai nazismului și orientării țării spre Germania, instrumentul de realizare a acestor planuri fiind din nou Garda de fier. La 21 septembrie 1939, legionarii pregătiți de Gestapo au curmat viața primului ministru al României — Armand Călinescu. O astfel de soartă, dealtminteri, era hotărîtă de către naziști și Garda de fier și pentru Carol al II-lea și alte personalități politice românești care se pronunțau împotriva transformării României într-o anexă a Germaniei, pentru menținerea ei pe coordonatele politicii externe tradiționale. Garda de fier va fi folosită de guvernarea de la Berlin tot mai mult ca un instrument de intimidare și terorizare a guvernului și a altor lideri politici români, adversari declarați ai nazismului.

În ceea ce privește Partidul Național Creștin, după scurta guvernare de la începutul anului 1938 a cunoscut un proces de involuție. Compromis ca partid de

guvernământ, gruparea lui A.C. Cuza și cea raliată în jurul lui Octavian Goga, decesul acestuia din urmă în vara anului 1938, au constituit factori ce au dus la dezagregarea lăuntrică și la dispariția acestui partid din viața politică românească în cea de-a doua jumătate a anului 1939²². Ulterior, în zona formațiilor fasciste din România vor rămâne: Garda de fier și Partidul Național Socialist Muncitoresc al „Grupului etnic German din România“, iar în Nord-Vestul țării, partidele și organizațiile fascisto-horthyste pe care le-am amintit.

În climatul politic internațional de la începutul anului 1940, cînd s-a convins de ineficiența garanțiilor franco-britanice, Carol al II-lea încearcă o apropiere de Germania. În acest scop el inițiază așa-numita politică de „reconciliere națională“, prin care, în fond, a pus în legalitate Garda de fier. În condițiile succeselor facile ale trupelor germane în Nordul și Vestul Europei, legionarii, cu complicitatea naziștilor, își intensificau activitatea în vederea răsturnării ordinii de stat existente și aducerii la putere a unei echipe ministeriale pro-naziste. La 28 iunie, cînd se remaniază guvernul prezidat de Gheorghe Tătărescu, șeful Gărzii de fier, Horia Sima, este inclus în guvern, ca subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale, iar la 4 iulie, odată cu numirea ca prim-ministru a politicianului pro-german Ion Gigurtu, el este numit ministru al Cultelor și Artelor, iar alți doi legionari și un reprezentant al „Grupului etnic German din România“ au primit posturi de subsecretari de stat. Garda de fier este astfel recunoscută de facto o forță politică de guvernământ — unul dintre cele mai grave acte de politică internă din ultima fază a dictaturii regale. Sub presiunea Germaniei și a Gărzii de fier, Carol al II-lea adoptă unele măsuri antisemite, ca de pildă, Decretul-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România²³. Întipinate cu ostilitate de opinia publică discriminările prevăzute au fost aplicate doar parțial de către organele chemate să le ducă la îndeplinire.

În aceste împrejurări internaționale și interne, Germania și-a intensificat presiunile și amenințările asupra României pentru a o determina să facă cotitura hotărîită spre cel de-al III-lea Reich, concomitent cu incitarea legionarilor împotriva lui Carol al II-lea și a tuturor oamenilor politici ce se opuneau acestei orientări.¹ La aceasta contribuia și faptul că disputa principală în sud-estul european se ducea între Germania și U.R.S.S., deși ambele puteri acționau de pe poziția eliminării influenței occidentale. Pe drept cuvînt afirmă istoricul sovietic Israelian că „pentru a stăvili extinderea influenței germane în țările dunărene și balcanice, guvernul sovietic a încercat să opună aici influența Uniunii Sovietice“²⁴. În această situație și întrucît nu era interesat atunci într-un conflict militar în Sud-Estul Europei, care i-ar fi putut crea probleme nedorite înainte de a încheia confruntarea cu Franța și Marea Britanie, guvernul nazist și-a asumat rolul de „arbitru“ al pretențiilor teritoriale formulate de vecinii României, impunînd dictaturii regale acceptarea acestora. La 15 iulie 1940, Hitler a adresat lui Carol al II-lea o scrisoare în care, pe un ton ultimativ, cerea ca România să se încadreze definitiv în linia politică a Reichului și să consimtă la cedări față de Ungaria și Bulgaria, subliniind că „o revizuire a devenit inevitabilă. Orice încercare prin manevre tacite de orice fel — arăta dictatorul nazist — de a evita pericolele care amenință țara dumneavoastră, trebuie să fie și va fi sortită eșecului. Mai devreme sau mai tîrziu — și probabil într-un timp foarte scurt — rezultatul ar putea fi chiar distrugerea României“²⁵. Amenințările hitleriste au fost repetate cu ocazia vizitei pe care Ion Gigurtu și Mihail Manoilescu — ministrul de externe — au făcut-o în Germania la mijlocul ultimei decade a lunii iulie 1940, în timpul căreia Joakim von Ribbentrop declara că sosise „marea perioadă a revizuirii tratatelor“ și „recomanda“ reprezentanților României să ajungă la o înțelegere cu guvernul Ungariei. „Soluționarea — sublinia el — trebuie să se înfăptuiască cit mai repede posibil“ deoarece, în caz contrar, „consecințele ar putea fi deosebit de serioase“²⁶. Cu acest prilej, la 26 iulie, reprezentanții României au fost primiți de Hitler, care a ținut să remarce că România trebuia să cedeze Ungariei

²² Vezi : Gh. T. Pop, *op. cit.*

²³ Monitorul oficial (partea I, nr. 183, din 9 august 1940, p. 4079—4081.

²⁴ V. L. Israelian, *Sovetskii Soluz a strani dunaiskogo basseina v period vtoroj mirovoj vojni* — referat prezentat la colocviul internațional de la Budapesta, 13—15 octombrie 1966, p. 66.

²⁵ *Documents on German Foreign Policy. 1918—1945* (în continuare : D.G.F.P.), Series D., vol. X, doc. 171.

²⁶ *Ibid.*, doc. 233.

horthyste o parte din Transilvania, astfel încât să se realizeze un compromis „între vechile și actualele posesiuni” și a cerut ca guvernul român să înceapă imediat tratative cu guvernul horthyst. El a precizat, în același timp, că dacă România nu va ajunge la un acord cu Ungaria, atunci „Germania va cumpăni cu atenție interesele ei și ar putea să considere aceste interese atât de vitale, încât, în anumite condiții, ar fi gata să lupte, în cazul cînd cineva le-ar leza”²⁷.

Dictatura regală a fost nevoită astfel să înceapă convorbiri cu guvernul Ungariei, care s-au desfășurat la Turnu-Severin în zilele de 16, 19 și 24 august 1940. Concomitent, spiritul de revanșă, exaltare șovină și fascistă au fost întreținute cu virulență în rindurile opiniei publice din Ungaria. În numărul din 17 august 1940, ziarul fascist ungar „Felvidek” („Provincia de sus”) scria: „Sîntem siguri că puterile Axei vor găsi modalitatea să silească România să vadă mai bine și revenirea ungarilor ardeleni să se înfăptuiască fără să fim siliți pentru aceasta să vărsăm sînge”.

Reprezentanții Ungariei au pretins un teritoriu de 69 000 km pătrați, cu o populație românească majoritară. Aceste cereri au fost respinse de guvernul român, tratativele întrerupîndu-se la 24 august fără a se ajunge la o soluție. Dorind a evita un conflict armat aici, de rău augur pentru ele, guvernele de la Berlin și Roma preiau asupra lor lichidarea diferendului printr-o soluție care să deschidă fără luptă accesul trupelor germane spre Budapesta și București, creînd, totodată, posibilitatea ca cele două țări să servească deopotrivă interesele Axei. Încă la 27 august, pe baza unei propuneri anterioare a guvernului lui Horthy, Hitler trasase pe harta României o linie de demarcație în diagonală pe teritoriul Nord-Vestic al țării, împărțindu-l în două. În seara aceleiași zile, ministrul de externe al României, Mihail Manoilescu, a primit „invitația” de a se prezenta la Viena peste două zile, avînd depline puteri din partea guvernului român. O invitație similară a fost adresată și ministrului de externe al Ungariei. La Viena, încălcînd în modul cel mai brutal independența și suveranitatea statului român, refuzînd să-i asculte pe reprezentanții României, miniștrii de externe ai Germaniei naziste și Italiei fasciste le-au cerut acestora, la 30 august, pe un ton ultimativ, să accepte „arbitrajul” guvernelor respective, amenințînd că, în caz contrar, România va deveni obiectul unei agresiuni armate, va fi invadată și ștearsă de pe harta Europei²⁸. Prin dictatul de la Viena, României i s-a impus să cedeze Ungariei horthyste partea Nord-Vestică a țării în suprafață de 42 243 km.p. și cu o populație de peste 2 600 000 de locuitori²⁹, dintre care majoritatea erau români.

Dictatul nazisto-fascist de la Viena, din 30 august 1940, dăduse satisfacție regimului lui Horthy Miklos, care considera acel cîștig doar ca un avans. Guvernul german, căruia relațiile vechi de amicitie cu Budapesta — deși nelipsite de unele contradicții — îi inspirau mai multă încredere în guvernul ungar decît în cel român, reușise să aducă cele două state în stare de subordonare, pentru a le manevra și exploata în interesul țelurilor agresive ale Reich-ului nazist; plasarea în spațiul cedat — împlîntat adine, pînă în zonele centrale ale României — a unor divizii mobile de blindate și motorizate, asigura supravegherea facilă, radială a României, pe întregul teritoriu ce-i mai rămăsese; tot așa de ușor ea putea fi ocupată pe calea unor acțiuni armate.

Exploataînd imediat situația creată, caracterizată prin deruta și panica virfurilor guvernante, prin indignarea și revolta poporului român, ale cărui interese naționale fuseseră grav rănite, Garda de fier recurge la noi acte violente, menite a impune abdicarea lui Carol al II-lea și aducerea la putere a unui regim de tip fascist. La 3 septembrie 1940, în Capitală și în alte cîteva orașe ale țării, legionarii dezlănțuie atacuri împotriva autorităților de stat, a unor unități militare. În același timp Germania nazistă căuta o soluție care să creeze în țară un climat propice satisfacerii intereselor ei pe seama României.

În aceste împrejurări, caracterizate prin creșterea presiunilor Germaniei naziste și a tensiunii politice interne, a agitațiilor și acțiunilor teroriste agresive ale Gărzii de fier, după ce la 3 septembrie avuseseră loc tratative între reprezentanții Germaniei și generalul Ion Antonescu, între acesta din urmă și rege referitoare la

²⁷ *Ibid.*, doc. 234.

²⁸ *Ibid.*, doc. 408, Dare de seamă asupra convorbirii dintre ministrul de externe al Reichului și ministrul de externe al României, Manoilescu, în prezenta contelui Ciano, la Hotel Imperial din Viena, în ziua de 29 august 1940.

²⁹ „Comunicări statistice”, nr. 6—7/1945, p. 2.

condițiile preluării guvernării țării, prin Decretul-Lege nr. 3052 din 5 septembrie 1940 Carol îl investeste pe Antonescu cu conducerea guvernului, acordându-i totodată „depline puteri pentru conducerea statului român“ sau, cum interpreta Ion Antonescu, „cu puteri dictatoriale“³⁰.

Problema puterii însă nu era soluționată. Între palat și Antonescu, între Antonescu și Maniu-Brătianu, între Antonescu și Horia Sima aveau loc febrile tratative pentru portofolii. În timp ce Palatul, Maniu, Brătianu încercau să limiteze căile de pătrundere în viața de stat a legionarilor la câteva portofolii ministeriale, aceștia insistau să primească mai mult. Pe de altă parte, Antonescu, cunoscând sprijinul acordat de Germania Gărzii de fier, încerca să satisfacă cât mai mult din pretențiile legionare, în pofida angajamentelor luate față de cei doi lideri politici burghezi de a limita la minim posibil pozițiile legionare în viitorul cabinet, acordându-le portofoliul Sănătății, al Educației Naționale și Cultelor³¹. Concomitent cu insistențele lui Antonescu pe lângă rege de a satisface pretențiile legionarilor, aceștia, instigați și susținuți de hitleriști, au dezlănțuit noi acte violente, cerind o participare masivă în guvern și abdicarea monarhului. În această atmosferă, la presiunile germanilor, care nu aveau încredere în Carol pentru cunoscuta lui orientare britanică, sfătuit și de reprezentanții unor cercuri politice burgheze progermane — Valer Pop, George Brătianu, A. C. Cuza, Mihail Manoilescu ș.a. care se grupaseră în jurul lui Ion Antonescu — Carol al II-lea abdică în dimineața zilei de 6 septembrie³², în favoarea fiului său, Mihai.

Referindu-se la evenimentele de mai sus, Programul Partidului Comunist Român apreciază că „Politica de cedare și capitulare în fața Germaniei pe plan internațional, cât și politica antinațională a cercurilor celor mai reacționare din România, instaurarea dictaturii militaro-fasciste, în septembrie 1940, au deschis calea aservirii complete a țării noastre de către Germania hitleristă“³³.

★

Regimul dictaturii regale, care dispersase forțele politice și rămăsese desoperit față de agresiunile interne și presiunile externe, se prăbușise. Criza politică care zguduise acest regim în primul an al celui de al doilea război mondial, a dus, cu acordul liderilor politici burghezi, la deschiderea largă a porților unui regim dictatorial de tip fascist, dominat de Germania nazistă. În tratativele purtate cu reprezentanții Legației germane de la București, generalul Antonescu se angajase ca, odată ajuns la conducerea statului, să orienteze politica României spre Reich. Șeful secției de politică externă a partidului nazist, Alfred Rosenberg, avea să aprecieze, în 1943 : „Cu aceasta în România a devenit posibilă o cotitură în sensul Germaniei“³⁴.

În zilele următoare toate grupările politice — de la partidele burghezo-democratice, la legionari — s-au concentrat asupra fizionomiei echipei guvernamentale ce urma a prelua puterea. În timp ce liderii partidelor burgheze — Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu — se situau pe aceleași poziții de limitare a penetrației legionarilor în guvern, Horia Sima prelindea chiar un guvern omogen legionar. Disputa avea să fie „arbitrată“ de reprezentanții celui de-al III-lea Reich, fără a fi soluționată definitiv.

Noua soluție politică era totodată expresia acelei orientări a burgheziei, care pornea de la ideea că, în noua configurație internațională, Germania era factorul extern pe care trebuia să se sprijine pentru a evita lichidarea statului român, iar în perspectivă, pentru a reface frontierele lui antebelice. Șefii partidelor național-țărănesc și național-liberal, I. Maniu, C.I.C. Brătianu și alții, deși erau adepți ai sistemului constituțional parlamentar, pe care îl considerau forma cea mai potrivită pentru asigurarea dominației de clasă a burgheziei, iar pe plan extern continuau a se orienta spre puterile occidentale — Anglia și Statele Unite ale Americii — fiind conștienți de pericolul grav ce plana asupra României, au considerat că în acele împrejurări înțelegerea cu Germania era inevitabilă. În consecință, ei au fost de acord cu aducerea la putere a unui guvern care să se bucure de încrederea celui de al III-lea Reich, consimțind la o colaborare vremelnică cu Germania. Ei și-au

³⁰ Gen. Ion Antonescu, *Temelia Statului Național Legionar*, 6 sept. 1940—6 oct. 1940, Monitorul Oficial și Imprimeriile statului. Imprimeria Centrală, București, 1940, p. 5.

³¹ Mihai Fătu, *Ion Spălățelu, op. cit.*, p. 282.

³² Vezi : A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941*, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1976, p. 29—31.

³³ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 45.

³⁴ Arhiva Institutului de istorie contemporană din München, doc. nr. 007—P.S., p. 18.

menținut însă rezervele necesare pentru ca, la momentul pe care l-ar fi considerat oportun, să se poată distanța de Reichul hitlerist și să procedeze la o reorientare a politicii țării.

După numeroase pertractări cu virfurile politice ale burgheziei, îndeosebi cu Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu — care au înțeles să sprijine pe Antonescu în pofida rezervelor pe care le aveau în privința Gărzii de fier ca unealtă a celui de-al treilea Reich —, în urma consultărilor cu reprezentanții Germaniei la București, la 14 septembrie 1940 a fost alcătuită o nouă echipă guvernamentală. Deși ministrul Herman Neubacher, însărcinatul cu probleme economice pentru Sud-Estul Europei, care și-a avut reședința în România pînă la 23 ianuarie 1941, își formase părerea că Horia Sima și oamenii lui nu aveau „un program limpede și oameni capabili care, în actuala situație grea, ar putea să formeze un guvern capabil să lucreze”³⁵, în noul guvern legionarii erau preponderenți. Ei dețineau vice-președinția Consiliului de Miniștri și cinci ministere (Ministerele Afacerilor Interne ; Afacerilor Străine ; Lucrărilor Publice și Comunicațiilor ; Educației Naționale, Cultelor și Artelor ; Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale) și patru subsecretari de stat la ministerele Economiei Naționale, Finanțe, Presă și Propagandă, Agricultură și Domenii. Ei dețineau, de asemenea, majoritatea absolută a posturilor de secretari generali (inclusiv la Președinția Consiliului de Miniștri), directori generali și directori din ministere și alte instituții centrale. În total erau nouă miniștri și subsecretari de stat legionari, unul fost național creștin, șase militari, patru liberali, un conservator junimist. Componenta guvernului de la 14 septembrie îl îndreptățea pe Lucrețiu Pătrășcanu să aprecieze că „miniștrii legionari sînt în absolută majoritate” și că „prin numirea unui ministru de interne legionar, conducerea mișcării (legionare — n.n.) pune mina de fapt pe întregul aparat al statului, dar mai ales pe cel represiv”. El sublinia „Caracterul totalitar pe care noua guvernare o imprima statului”³⁶. Ceilalți miniștri și subsecretari de stat au fost numiți, de asemenea, după luarea avizului Legației germane. Șeful misiunii diplomatice naziste la București, Wilhelm Fabricius, raporta, la 15 septembrie 1940, Ministerului de Externe german, că numirea — de exemplu — a inspectorului financiar Cretzianu care avea relațiile cele mai bune cu Germania, în calitate de director la Banca Românească, „s-a produs, ca și confirmarea lui Leon ca Ministru al Economiei și numirea lui Dimitriuc în postul de subsecretar de stat pentru petrol și mine, la Ministerul Economiei, după luarea de contact cu Legația”³⁷.

Regele a constințit, printr-un decret, noul regim politic, după cum urmează : 1) „Statul român devine Stat Național-Legionar ; 2) Mișcarea legionară este singura mișcare recunoscută de noul stat... 3) D-nul General Ion Antonescu este conducătorul Statului Național-Legionar și Șeful Regimului Legionar ; 4) D-nul Horia Sima este comandantul mișcării Legionare (...)”³⁸.

Spre deosebire de regimul dictaturii regale din anii 1938— septembrie 1940, care fusese un amalgam de resturi ale democrației burgheze și tendințe totalitare nefasciste, în cadrul unui proces ce a evoluat în favoarea celor din urmă, noul regim, a cărui viață s-a consumat pe parcursul a 130 de zile (15 septembrie 1940 — 23 ianuarie 1941), a fost un regim de dictatură fascistă legionară a cărui expresie și bază politică a constituit-o Garda de fier, organizație teroristă de tip fascist, principalul element al coloanei a cincea naziste din România.

Regimul totalitar fascist a lichidat ultimele vestigii ale limitatei democrații burgheze din anii dictaturii regale ; Constituția din 1938 a fost abolită și odată cu ea au fost desființate Parlamentul, Consiliul de Coroană, breslele muncitorești și de meseriași, fără a se crea altceva în loc. Mecanismul guvernării a funcționat pe bază de decrete, ordine ale „conducătorului statului” și alte acte normative ale aparatului de stat, de la cele mai simple măsuri și pînă la problemele fundamentale, vitale poporului român.

Deși în fruntea guvernului și a regimului instaurat la 14 septembrie se afla generalul Ion Antonescu, iar unele din vechile cercuri conducătoare ale burgheziei românești erau reprezentate în acest cabinet, Garda de fier devenise principala forță de guvernămint. Ea preluase puterea cu sprijinul Germaniei, ale cărei trupe

³⁵ A.I.S.I.S.P., fond 10, dosarul nr. 96, fila 90.

³⁶ Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 168—169.

³⁷ A.I.S.I.S.P., fondul 10, dosar nr. 9 G, fila 81, telegrama cifrată nr. 1 608 din 15 septembrie 1940, semnată Fabricius.

³⁸ I. Antonescu, *op. cit.*, p. 19—20.

se găseau în inima teritoriului românesc, ceea ce asigura gărzii un mandat forte în exercitarea actului de guvernământ în interesul nazismului. Pe drept cuvânt sublinia această realitate Lucrețiu Pătrășcanu spunind că aducerea la putere a Gărzii de fier „Nu era opera claselor noastre guvernante. Încredințarea puterii mișcării legionare a avut loc sub controlul Germaniei și din inițiativa conducerii hitleriste în exclusivul folos al mașinii de război naziste, pentru scopurile urmărite în Răsăritul și Sud-Estul Europei de cel de-al III-lea Reich”³⁹.

Într-adevăr, fără a avea acum un program de guvernare încheiat, orientarea politicii interne a Gărzii de fier se mărginea la așa zisa „purificare a vieții politice” prin înfăptuirea unei „revoluții naționale” și cruțarea „cadrului politic al țării”; pe planul politicii externe, țelurile ei erau de a înfeuda țara Germaniei naziste⁴⁰. Pentru înfăptuirea acestei politici legionarii au adoptat tactica asasinatului politic și teroarea, organizația lor transformându-se la scurt timp după aducerea ei la putere, într-o organizație înarmată după modelul celor naziste. Pentru a-și exercita influența în mase ei au trecut la organizarea „cuiburilor legionare” în instituții, întreprinderi, cartiere și sate, subordonate ierarhic organizațiilor de sectoare, plăși și județe, având în frunte „comandanți legionari”. Pentru atragerea muncitorimii, exista așa numitul „Corp muncitoresc legionar”, suplimentat de „Ajutorul legionar” care înființase cantine și magazine în câteva centre muncitorești; pentru captarea adolescenților, organizația „Frățiile de cruce”, iar pentru studenți aveau Uniunea Națională a Studenților Români Creștini, în fruntea căreia a fost numit Viorel Trifa. Corpurile „Răzleții” și „Vestitorii” erau destinate intelectualilor, funcționarilor de stat și particulari, iar pentru atragerea femeilor se organizaseră „Corpul doamnelor legionare” și „Corpul legionarelor”.

Punind în funcțiune întregul său aparat organizatoric și de propagandă, folosind pozițiile majoritare deținute în guvern, Garda de fier acționa atît pentru a satisfacă interesele Germaniei, cît și pentru a impune în interior un regim politic care să transforme România într-un stat după modelul celui nazist. În această privință ea se bucura nu numai de sprijinul oficialităților germane din România, ci și de colaborarea Partidului Național Socialist Muncitoresc al „Grupului etnic german din România”.

Ion Antonescu și sprijinitorii lui interni aveau convingerea că, subordonându-și Garda de fier și angajînd țara în sfera de interese a Germaniei naziste, vor reuși să soluționeze problemele de ordin teritorial, să consolideze pozițiile burgheziei în viața economică și să pregătească condițiile ca, după război, România să reintre pe făgașul vechilor relații internaționale și a structurilor politico-statale din perioada anterioară anului 1938. În această viziune, Antonescu considera că o asemenea politică putea fi realizată numai admitînd participarea la guvern a Gărzii de fier, dar subordonînd-o și temperîndu-i acțiunile agresive, precum și cele ce vizau instaurarea unui guvern legionar omogen. El credea că, fiind „șeful statului național-legionar”, precum și conducătorul Gărzii de fier, va putea, printr-o ordine de drept de esență totalitară, să creeze cadrul legal pentru transformarea „gărzii” în suportul său politic⁴¹. Așa se explică suita de măsuri privind promovarea elementelor legionare în aparatul de stat, în posturile de prefecți, primari, șefi de instituții, inspectori, șefi de poliție, comisari etc.⁴². La 18 septembrie, generalul Antonescu a semnat Decretul nr. 3175 de numire a fruntașului legionar Alexandru Gyka în funcția de director general al Siguranței Statului, precum și a unui alt decret pentru „trimiteră în judecată a celor ce au comis crime și delictе cu prilejul reprimării acțiunilor politice”, fiind vorba de acele „delictе” care vizau pedepsirea sau reprimarea legionarilor. S-a constituit apoi o comisie însărcinată cu revizuirea procesului Codreanu.

La rîndul ei, Garda de fier, în pofida faptului că era beneficiara unei con-

³⁹ Lucrețiu Pătrășcanu, *Problemele de bază ale României*, ediția a III-a revăzută, București, 1946, p. 263.

⁴⁰ Vezi: Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *op. cit.*, p. 324—325.

⁴¹ Dealtminteri o atare soluție politică era inspirată de Germania nazistă. Într-o scrisoare adresată lui Horia Sima, la 5 decembrie 1940, Heinrich Himmler, șeful poliției naziste, referindu-se la raportul mișcării legionare față de șeful statului din România, așa cum erau la începuturile puterii naziste și raporturile partidului național-socialist cu șeful statului german, mareșalul von Hindenberg, recomanda „unirea strînsă și plină de încredere între mișcarea legionară și conducătorul statului român” (vezi: A.I.S.I.S.P., fond 10, dosarul 4 G). Aceste intenții ale lui Himmler, ca și încercările lui Antonescu de a-și subordona Garda de fier s-au lovit de împotrivirea lui Horia Sima și a altor șefi legionari. Dacă Garda de fier ar fi fost subordonată lui Antonescu — spunea Horia Sima — „mișcarea ar fi ajuns o simplă anexă a politicii antonesciene, fără drept de participare la formarea deciziilor Statului”, creîndu-se, din punctul de vedere al legionarilor, posibilitatea din partea lui Antonescu „de a îngrădii Legiunea”, ceea ce, evident, s-a lovit de împotrivirea conducătorilor legionari (vezi: Horia Sima, *Cazul Iorga—Madgearu*, Madrid, 1961, p. 56—57).

⁴² Arhivele Ministerului de Interne (în continuare: A.M.I.), fond A, dosarul 9093, vol. 1, fila 6.

juncturi externe și nu a unui raport real de forțe interne, lipsită de un program de guvernare fie cel puțin și pentru un singur sector al vieții publice, contind însă pe sprijinul naziștilor, urmarea țeluri proprii, monopolul puterii.

Toate acestea lăsau să se întrevadă faptul că, între legionari și celelalte elemente care alcătuiau guvernul constituit la 14 septembrie, cooperarea era plină de contradicții.

În condițiile facilităților create de Antonescu, legionarii își consolidează treptat pozițiile în aparatul de stat și mai cu seamă în cel de represiune, ajungând, în multe privințe, până la contopire. La 22 septembrie, Al. Gyka transmitea tuturor organelor din subordine telegrama-ordin nr. 67 343 în care se spunea : „Începând cu data de 23 septembrie a.c., în întreaga Dvs. activitate veți colabora cu conducerea mișcării legionare din localitatea respectivă⁴³. Peste 5 zile, la 28 septembrie, același Gyka transmitea ordinul nr. 69 766 adresat tuturor organelor de poliție din țară, în care atrăgea atențiunea că : „1) Neexecutarea ordinelor prefectilor de județ (legionari — n.n.) va fi imediat sancționată cu destituirea. 2) Legionarii servesc ca auxiliari ai poliției de stat... 3) Poliția de stat poate să facă apel la cadrele legionare ori de câte ori va fi necesar. Dispozițiile de mai sus — se spune în încheiere — le veți aduce imediat la cunoștința prefectilor de județ, iar de executarea întocmai, veți raporta“⁴⁴. Astfel de măsuri au fost de natură să creeze legionarilor, în mod oficial, condiții să se înarmeze, stimulându-le acțiunile teroriste, criminale.

Concomitent cu girul dat legionarilor pentru a se instăpini în verigi hotărâtoare ale aparatului de stat, Antonescu a adoptat o seamă de măsuri împotriva maselor muncitoare, a mișcării muncitorești și democratice, a mișcării comuniste. În preajma zilei de 7 noiembrie, pentru a preveni eventuale manifestații organizate de comuniști, Antonescu își afirma intenția de a folosi inclusiv armata pentru înăbușirea unor astfel de manifestații. În același timp, prin Ministerul de Interne s-au luat măsuri pentru internarea în lagăre de concentrare a comuniștilor și a tuturor acelor ce s-ar fi opus regimului. La 13 noiembrie, ca răspuns nemijlocit la demonstrația organizată la 3 noiembrie de comuniști în piața Obor, a fost emis un decret-lege pentru reprimarea tuturor manifestațiilor politice și sociale potrivnice dictaturii, pedepsele instituite variind între 5 și 15 ani detenție sau muncă silnică ; în același timp se legaliza internarea în lagăre de concentrare, de muncă, se institua domiciliul obligatoriu ș.a.⁴⁵. La 20 noiembrie a fost emis decretul-lege nr. 3 878, prin care erau desființate toate beștele, iar la 10 decembrie a fost emis decretul-lege privind militarizarea întreprinderilor și instituțiilor de stat și particulare și instituirea, în cadrul acestora, a unui regim represiv, sever, potrivit normelor disciplinei și jurisdicției militare⁴⁶.

Ridicând asasinatul la rangul de politică de stat, legionarii au îndreptat ascuțișul terorii lor împotriva comuniștilor, a tuturor organizațiilor și personalităților politice patriotice antifasciste, a intelectualilor și ofițerilor care se pronunțau pentru apărarea suveranității României, împotriva expansiunii și dominației Germaniei hitleriste. Poliția legionară, poliție politică paralelă cu cea de stat, a trecut la arestarea și schingiuirea unui mare număr de comuniști și alți patrioți, unii dintre aceștia fiind torturați și asasinați.

Legionarii s-au răfuit cu oamenii politici burghezi care în cursul activității lor, în anumite perioade, s-au situat pe poziții potrivnice Gărzii de fier și politicii expansioniste a Germaniei naziste. Continuând asasinatele politice începute anterior (I. G. Duca, prim-ministru, asasinat la 29 decembrie 1933, Armand Călinescu, prim-ministru, asasinat la 21 septembrie 1939), grupuri din poliția legionară au impuscat, în zilele de 26—27 noiembrie 1940, în închisoarea Jilava și în localul poliției din București, aproape 70 de demnitari și funcționari superiori, printre aceștia aflându-se și generalul Gheorghe Argeșanu, fost prim-ministru, sub conducerea căruia au avut loc măsurile de pedepsire a legionarilor după asasinarea lui A. Călinescu, Victor Iamandi, fost ministru al justiției, care în 1938 a dispus dizolvarea acestei organizații teroriste, ș.a. În aceleași zile au fost asasinați, după ce au fost răpiți din locuințele lor, istoricul de renume mondial Nicolae Iorga, fost prim-ministru și profesorul universitar Virgil Madgearu, fost ministru de finanțe și secretar general al Partidului Național-Tărănesc⁴⁷. Crima în masă comisă de legionari a fost aplaudată de Reichsführerul SS și șef al poliției germane, care, deși încerca să convingă pe Sima că trebuie să înscrie acțiunile Gărzii în concepția de guvernare a generalului Antonescu, aprecia totuși că „...o asemenea măsură este justă, pentru că ea

⁴³ Loc. cit., vol. 46, fila 5.

⁴⁴ *Ibid.*, fila 6.

⁴⁵ „Monitorul oficial“, partea I-a, nr. 267 din 13 noiembrie 1940.

⁴⁶ *Ibid.*, nr. 292 din 11 decembrie 1940.

⁴⁷ *Asasinările de la Jilava, Snagov și Strejnicul*, București, 1941, p. 10—13, 139—140.

nu poate fi adusă la îndeplinire niciodată de justiția ordinară, care este legată de paragrafe și va depinde întotdeauna de un formalism al paragrafelor..."⁴⁸.

În privința activității economice, regimul fascist risca de la început o totală compromitere, datorită faptului că legionarii puseseră sub controlul lor un număr important de întreprinderi industriale și comerciale. Definind așa-zisele principii așezate la temelia politicii economice legionare, un „specialist” în materie scria, în ianuarie 1941, în ziarul „Excelsior”, după cum urmează: „Este firesc ca, odată cîștigată bătălia politică prin introducerea regimului legionar, să se urmărească rezolvarea problemei capitale a economiei românești, problema împărțirii veniturilor... mai întîi împărțirea și apoi producție...”⁴⁹, conchidea autorul acestei așa-zise teorii, fără a-și pune întrebarea: ce fel de venituri puteau fi împărțite fără producție. Inițial aveau să fie însușite — așa cum observa cu justețe Lucrețiu Pătrășcanu în lucrarea citată — prin „jaf calificat, adică prin furt de proporții, prin întrebuițarea violenței..., comis pe o scară vastă...”⁵⁰, case particulare și întreprinderi economice. O statistică, deși incompletă, arată că în timpul celor 130 de zile, cît au participat la guvern, legionarii au acaparat prin violență, numai în afara Capitalei, peste 3 400 de imobile, întreprinderi și alte bunuri a căror valoare s-a ridicat la mai mult de un miliard de lei (cursul din 1940)⁵¹.

Sub influența lui Herman Neubacher, legionarii au preconizat transformarea economiei românești pe baza principiilor economice național-socialiste, adică trecerea la o „economie dirijată” de ei, pentru a se îmbogăți pe seama însușirii avutului capitaliștilor indezirabili și a servi nelimitat interesele celui de-al treilea Reich, care urmărea — după cum Hitler declara în noiembrie 1940 — ca economia românească „să fie prosperă” pentru a furniza Germaniei materiile prime necesare⁵². „Un regim legionar — declara Horia Sima în octombrie 1940 — nu poate să dăinuiască cu o structură economică liberală... Accentul trebuie să cadă pe elementul politic și în economie”⁵³.

În scopul integrării activității „oricărei întreprinderi în politica generală a statului”, Antonescu adoptase încă la 12 septembrie 1940 Decretul-lege nr. 3 122, prin care Ministerul Economiei Naționale era împuternicit să numească pe lingă întreprinderi „comisari speciali”, deveniți ulterior „comisari de românizare”, avînd împuterniciri discreționare de control și supraveghere asupra tuturor actelor întreprinderilor industriale și comerciale pe lingă care erau acreditați. În majoritate absolută aceștia au fost recrutați din rîndul legionarilor, care și-au propus nu redresarea economiei naționale, ci jefuirea ei în scopuri de cîpătuală personală și de acapareare de către firme germane sau germani din Reich ori din România a numeroase întreprinderi, ceea ce a agravat și mai mult situația economică a țării. Fenomenele negative din economie cîpătaseră o astfel de amploare, încît au stîrnit îngrijorări profunde atît burgheziei române, cît și oficialităților naziste acreditate în România. În decembrie 1940, Constantin I.C. Brătianu declara, într-o scrisoare adresată generalului Antonescu, că „teroarea creată de tinerii nerăspunzători sîlesc pe mulți comercianți și industriași, ca să-și pună averea la adăpost, să o vîndă pe sume mici la minoritarii subvenționați din afară sau chiar la organizații direct străine. În loc de naționalizare se face o deznaționalizare mai periculoasă ca starea de astăzi... S-au creat foarte mari întreprinderi comerciale germane care monopolizează exportul țării. Starea de nesiguranță a creat o criză de valori care face posibile înstrăinări la care capitalul român nu poate concura”⁵⁴. În noiembrie 1940, Wilhelm Fabricius informa Berlinul că „jermănituri fără nici o situație au venit aici cu scopul de a face averi în România presupus ocupată”⁵⁵. La rîndul lui, Antonescu a fost nevoit să constate, în ședința Consiliului de Miniștri din 10 ianuarie 1941, că datorită lucrurilor oribile care se petrec în țară „ne vom pomeni peste două luni cu o catastrofă economică”⁵⁶. În consecință, și ca urmare a ascuțirii divergențelor cu șefii legionari, Antonescu hotărăște desființarea comisarilor de românizare și luarea unor măsuri care „să înlăture primejdia unui marasm economic în producția națională și în exercițiul comerțului, datorat unei dezordonate transferări de fonduri comerciale și industriale”⁵⁷.

⁴⁸ A.I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosarul nr. 4 G, scrisoarea lui Himmler către Horia Sima.

⁴⁹ Citat după Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, p. 236.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 205.

⁵¹ *Pe marginea prăpastiei* (21—23 ianuarie 1941), vol. II, p. 35.

⁵² D.G.F.P., Series D., vol. XI, doc. 381.

⁵³ A.M.I., fondul Cabinetului militar al lui I. Antonescu, pachetul 177, dosarul nr. 1 261, scrisoarea lui H. Sima către I. Antonescu, datată 16 oct. 1940.

⁵⁴ Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român (în continuare: A.C.C.P.C.R.), fond 103, dosarul nr. 8 174, filele 71—74.

⁵⁵ D.G.F.P., Series D., vol. XI, dos. 276.

⁵⁶ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 225.

⁵⁷ „Monitorul oficial”, din 19 ianuarie 1941.

În pofida intențiilor lui Antonescu de a elimina haosul din economie și a limita acapararea ei de către germani, brutalitatea nazistă n-a ținut seama de interesele burgheziei românești și de intențiile dictatorului român, silindu-l în final să tacă și să accepte cererile Berlinului. Unul din principalele instrumente folosite în acest scop, l-a constituit acordul economic din 4 decembrie 1940, care a înlesnit deosebi acapararea unor importante întreprinderi metalurgice (Uzinele Malaxa, Uzinele și Domeniile Reșița, Metrom, Cugir, Uzinele de Fier Hunedoara ș.a.) și petroliere de extracție și prelucrare (Astra Română, Faraky, Steaua Română, Explora, I.R.D.P., Petrol Blok)⁵⁸, pe care le-a exploatat până la epuizarea aproape completă a fondurilor fixe și circulante, fără a face vreo investiție importantă.

Este greu de evaluat exact pagubele cauzate economiei românești prin aservirea ei Germaniei naziste. Pentru exemplificare, vom aminti că numai pierderile suferite din cauza schimburilor neechivalente, în genere a sistemului de prețuri impus, a raportului artificial între marcă și leu, a scutirilor de taxe și impozite, a neplății tarifelor la transporturi și comunicații s-a ridicat în final la peste 446 milioane dolari la cursul din 1938⁵⁹.

Pe plan ideologic, regimul legionar nu făcea economie de vorbe și cerneală pentru a propovădui primitivismul, disprețul față de om și valorile lui spirituale, căutând să inoculeze deosebi în rindurile tineretului ura față de omenie.

Pe baza circularei nr. 230 882/1940 a Ministerului Educației Naționale, programul de educare a tineretului din școli a fost preluat de organizația legionară „Frăția de cruce”. Totodată, printr-un decret din octombrie 1940, au fost luate măsuri de înlăturare a elevilor și studenților evrei din școlile publice, iar pe baza unui alt decret, din 2 noiembrie 1940, intitulat : „Pentru adaptarea învățămîntului la structura statului național legionar”, au fost înlăturate din învățămînt mai multe sute de cadre care nu erau de origine etnică română.

Obscurantismul, șovinismul și huliganismul, opuse formației culturale și concepțiilor educative umaniste ale mării majorități a cadrelor didactice, au determinat nu numai lipsa de adeziune a acestora la acțiunea nefastă a legionarilor, prin care urmăreau infectarea în masă a conștiinței tineretului român, ci chiar opoziția lor ; împreună cu masele de bază ale poporului român, la rind cu toți oamenii de cultură patriotică, majoritatea cadrelor didactice și-au manifestat dezaprobarea și adversitatea față de asemenea acte criminale și au continuat să ducă activitatea educativă în spiritul tradițiilor umaniste ale școlii românești⁶⁰.

Caracterul fascist al regimului politic din România instaurat în septembrie 1940 a fost puternic întărit de numeroase elemente rezultate din dominația Germaniei naziste asupra vieții politice, ideologice, economice și militare a țării. De aceea, din analiza trăsăturilor lui nu pot lipsi elementele rezultate din conexiunea acestei dominații.

Urmărind subordonarea și organizarea regimului legionar din România corespunzător scopurilor sale, Germania nazistă a acordat o atenție deosebită Gărzii de fier și partidului nazist al Grupului etnic german din România. Concomitent, departamentele și instituțiile economice au fost împinzite de un numeros corp de „consilieri” și „experți”. Dirijind acest aparat, Legația germană din București a dat „sugestii” și „sfaturi” guvernului Antonescu după indicațiile primite de la Berlin, cum să „innoiască”, cu concursul experților germani, aparatul administrativ⁶¹, aparatul economic (mai ales în domeniul producției petroliere), reglementarea muncii, aparatul de propagandă și educație. Germania își asigurase astfel controlul asupra tuturor ramurilor de activitate, în scopul încă nemărturisit, de a lichida industria românească⁶² și a stoarce cât mai mult posibil bogățiile țării.

În același timp guvernul nazist a pus sub controlul său comerțul exterior al României, subordonându-l de asemenea, intereselor sale. La 4 decembrie 1940 a fost

⁵⁸ A.C.C. P.C.R., fond 103, dosarul nr. 8 174, filele 32—38, tabelul întreprinderilor românești acaparate de Germania hitleristă după 6 sept. 1940 ; vezi și Andreas Hilgruber, *Hitler, König Carol und Marshall Antonescu. Die Deutsche rumänischen Beziehungen 1938—1944*, Wiesbaden, 1954, p. 157—158.

⁵⁹ *Impotriva fascismului*, p. 129.

⁶⁰ Vezi : George Ivașcu, Antoneta Tănăsescu, 1939—1945. *Cumpăna cuvîntului, mărturii ale conștiinței românești în anii celui de-al doilea război mondial*, București, Editura „Emil-nescu”, 1977 ; Stelian Neagoe, *op. cit.*

⁶¹ A.I.S.I.S.P., fond 10, dosarul 9 G, telegrama nr. 1 573, 11 noiembrie 1940, a Legației germane din București către Ministerul de Externe al Germaniei.

⁶² În 1942, Hitler declara confidenților săi că România ar trebui să redevină o țară pur agricolă. „România ar face bine — spunea el — să renunțe, pe cât posibil, la ideea de a avea propria sa industrie. Ea ar trebui să dirijeze bogățiile pămîntului ei — și în special grîul ei — spre piața germană. În acest fel ar dispărea și proletariatul român, contaminat de bolșevism, iar țara noastră nu ar duce lipsă, niciodată, de nimic” (*Hitler's secret conversation. 1941—1944*, The New American Library, 1961, p. 43).

semnat la Berlin, în timpul vizitei lui I. Antonescu, un acord economic prin care România era obligată să-și sporească producția agricolă și forestieră în vederea exportului către Germania; industria trebuia să țină seama de cerințele „noii ordini economice europene”, căile ferate și șoselele trebuiau dezvoltate potrivit debușeurilor din cadrul acestei „noi ordini” hitleriste. De asemenea, guvernul a acceptat controlori germani în agricultură și industrie și se obliga să exporte produsele românești în Reich la prețuri convenabile pentru acesta⁶³, România fiind cuprinsă în cliringul central de la Berlin⁶⁴.

În scopul întăririi controlului asupra activității politice din România, Hitler a numit ca ministru al Germaniei la București pe unul dintre oamenii săi cei mai de încredere, baronul Manfred von Killinger. Misiunea acestuia în România depășea cu mult atribuțiile obișnuite ale unui reprezentant diplomatic; în această privință, Hitler arăta într-o scrisoare adresată lui Antonescu: „misiunea specială cu care îl trimit ca ministru al meu la București este nu numai de a fi pentru Rege reprezentantul oficial al Reich-ului, dar și de a fi pentru Dvs., domnule general, un fidel și loial ajutor (...), un sfătuitor”⁶⁵.

Pe lângă poliția legionară și organele represive ale dictaturii (siguranța, poliția, jandarmeria, curțile marțiale), în exercitarea terorii împotriva poporului român un rol ce nu poate fi subapreciat l-a avut armata germană, organele sale de spionaj și de reprimare; acestea au contribuit atât la inițierea și elaborarea unor măsuri generale de teroare, cât și la aducerea lor la îndeplinire, în scopul apărării intereselor imperialiștilor nazisti germani. Pe lângă Legația germană la București funcționa un „atașat de poliție” care a cerut de la bun început serviciului special de informații român să-i comunice regulat „orice informații ar deține cu privire la organizațiile politice clandestine”. În ajutorul serviciilor de reprimare erau pregătite chiar și unități ale armatei germane regulate. Astfel, la 15 noiembrie 1940, Fabricius raporta la Berlin despre „dezordini comuniste mai cu seamă la Ploiești, care prin intervenția făcută la timp de către poliția de stat (română — n.n.) au putut fi reprimate”. În același timp el arăta că „și o formație a Wehrmachtului fusese pregătită, întrucât regiunea petroliferă era periclitată”⁶⁶.

Experții nazisti au aplaudat crimele săvârșite de bandele legionare. Edificatoare în această privință e scrisoarea lui Himmler adresată lui Horia Sima, la 5 decembrie 1940, în care spunea că, „...în calitate de Reichsführer SS și șef al poliției germane, se înțelege de la sine că voi da în orice privință concursul meu, atât cu sfatul cât și cu fapta, statului român al mișcării legionare...”⁶⁷. Practic, acest sprijin s-a manifestat și prin aceea că „relațiile au devenit mai strinse” între grupul din România al organizației pentru străinătate a partidului hitlerist și poliția de siguranță, pe de o parte, și legionari, pe de altă parte⁶⁸. Un auxiliar al serviciului hitlerist de informații și de reprimare pe teritoriul României, care a avut un rol important în activitatea Gestapoului, a fost partidul nazist din România care a organizat și condus un număr de formații paramilitare, mijloc de exercitare a unei presiuni permanente în mina guvernului hitlerist, o forță potențială capabilă să intervină în anumite situații împotriva mișcării de eliberare națională din România, precum și ca rezervă instruită pentru completarea unităților Waffen SS.

Legionarii au fost partizanii ideologici devotați naziștilor, având cu aceștia legături strinse, stabilite încă din anii care au premers izbucnirii celui de-al doilea război mondial. Propaganda legionară, finanțată copios pe diferite căi de Germania hitleristă, a constituit un important canal de pătrundere în România a teoriilor rasiste, geopolitice ș.a. din arsenalul ideologic nazist.

⁶³ „Bursa” nr. 1879 din 8 decembrie 1940, p. 1198.

⁶⁴ În ceea ce privește organizarea internă a economiei, regimul de dictatură militaro-fascistă s-a limitat la soluții politico-organizatorice menite a asigura controlul și subordonarea economiei românești intereselor naziste și nu la crearea unei structuri interne după modelul corporatist italian ori a celui nazist, concretizat printr-o masivă intervenție a statului și realizarea unei veritabile alianțe între regimul nazist și capitalul monopolist german. În România structurile economice interne au rămas în forma anterioară începerii celui de al doilea război mondial, cu toate măsurile menite a spori posibilitățile de control ale statului asupra vieții economice, mai ales începând cu anul 1942 (Crearea așa-numitelor „oficii”: ODESFER, OFIL, OBIC, ODE-LAP, OFRIG etc.).

⁶⁵ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.) fond nr. 71/1920—1944, Germania, vol. 82, scrisoarea lui Hitler către Antonescu, din 12 ianuarie 1941.

⁶⁶ A.I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosarul 9 G, Telegrama cifrată nr. 2 090 din noiembrie 1940, semnată „Fabricius”.

⁶⁷ Loc. cit., dosarul 4 G.

⁶⁸ Andreas Hillgruber, op. cit.

În afara propagandei legionare, ideologia nazistă a avut mijloace proprii de răspîndire, cum au fost publicațiile germane traduse în românește și presa Grupului etnic german, filmele de actualități și cele artistice cu tematică nazistă ș.a. care au avut o largă difuzare în țară. În București a fost creat „Institutul german de știință”, condus de Ernest Gamillscheg, profesor de filologie romanică la Universitatea din Berlin. Pe linia acestui institut, cu sucursale și în alte orașe din țară, erau aduse în România oficialități științifice, filozofice și literare din Germania nazistă, în conferințele cărora erau dezvoltate ideile naziste.

Crimele, actele huliganice, servilismul față de naziști au demascat și compromis definitiv Garda de fier în fața maselor, s-au lovit de rezistența întregului popor; ele deschiseseră ochii și aceloră pe care legionarii reușiseră să-i înșele vremelnice cu sloganuri demagogice. Pe lângă lipsa de popularitate a regimului, a început să se manifeste tot mai puternic subrezenția lui inițială, datorită lipsei de unitate dintre grupurile ce-l alcătuiau. Tocmai prin aceasta se explică noua atitudine a lui Antonescu față de legionari, și, în primul rînd, prin teama virfurilor burgheziei românești de influența demagogiei lor sociale în mase și de funcția Gărzii de fier de cal troian în serviciul Germaniei; era expresia vechii lor concepții față de această organizație teroristă, pe care au creat-o și au utilizat-o ca instrument de diversiune împotriva mișcărilor muncitorești și progresiste, fără a intenționa să-i încredințeze puterea. „Curentele subversive încep a se îngheba în forme concrete — scriau C.I.C. Brătianu și Iuliu Maniu, în noiembrie 1940, lui I. Antonescu — „actele de anarhie și de ne-supunere în însuși partidul care deține puterea de stat sînt tot mai frecvente”. „Lumea este revoltată și îngrozită — adăuga C.I.C. Brătianu într-o altă scrisoare, la 5 decembrie 1940 și se întreba — cine mai are siguranța averii și vieții sale în statul legionar”? Soluția pe care liderii partidelor istorice o dădeau era: „...în fața curentelor anarhice ce au luat naștere în țară, este bine să existe organizații naționaliste de conservare a vieții noastre de stat, organizații care, avînd în sinul lor elementele necesare acțiunii naționale, economice și politice ale României, vor putea combate criza ce s-a declarat”⁶⁹.

La sfîrșitul anului 1940 și începutul anului 1941 divergențele dintre Ion Antonescu și gruparea legionară din jurul lui Horia Sima s-au ascuțit la maximum. Aceste contradicții au fost generate de eforturile celor două părți ce participau la exercitarea actului de guvernămînt de a-și consolida pozițiile în defavoarea celeilalte și, în final, a o elimina de la putere. În ultimă instanță, în situația în care Antonescu încerca să realizeze un stat național-legionar bazat pe o ordine de drept de esență dictatorială totalitară care afecta însă modul în care Garda de fier înțelegea să participe la exercitarea puterii de stat, încercările lui Antonescu de a-și subordona Garda de fier au eșuat; legionarii au decis să recurgă la acțiuni violente care să le creeze condițiile preluării în întregime a puterii de stat și înlăturării grupării lui Ion Antonescu. Pe acest fond s-a produs în zilele de 21—23 ianuarie 1941, rebeliunea Gărzii de fier, în cursul căreia acțiunile teroriste ale legionarilor au atins punctul culminant. Pe întreg teritoriul țării au fost asasinați — după date vădite micșorate — 374 de cetățeni, iar 380 au fost grav răniți.

Împotriva legionarilor au acționat verigi importante ale aparatului de stat, îndeosebi președinția Consiliului de Miniștri și armata. În rîndurile masei de soldați și ofițeri, Garda de fier era repudiată pentru spiritul ei de dezordine, anarhie, și crimă; marea majoritate a ofițerilor o detestau pentru rolul ei de agentură directă a hitleriștilor, iar cercurile superioare ale armatei, conștiente de faptul că o victorie a legionarilor le va submina cu totul pozițiile și le va subordona Gărzii, s-au situat de partea lui I. Antonescu.

Rebeliunea legionară și represiunea ce a urmat contra ei n-a fost numai o răfuială între două grupări aflate la guvern; în primul rînd ele au constituit forma cea mai violentă a vechilor și repetatelor ciocniri ale maselor largi, precum și ale unor importante cercuri politice democratice și progresiste împotriva acestei organizații fasciste teroriste.

Considerente economice și militare, dorința de a asigura ordinea și liniștea necesare realizării planurilor lui strategice în Sud-Estul Europei și de a dispune de armata română în îndeplinirea respectivelor planuri, au determinat guvernul hitle-

rist să ia atitudine în favoarea generalului I. Antonescu⁷⁰. În aceste condiții, rebeleliunea legionarilor a fost repede zdrobită.

Acest deznodămint al conflictului dintre legionari și Antonescu a fost hotărât de Germania nazistă care, interesată să asigure în România o atmosferă de ordine internă necesară angajării țării și armatei române în planurile sale expansioniste, a sprijinit pe Ion Antonescu în litigiul său cu legionarii, fără a-i abandona însă nici pe aceștia. Cu prilejul întâlnirii dintre Antonescu și Hitler, la 14 ianuarie 1941, Hitler a subliniat că el „acordă importanță numai relațiilor oficiale cu generalul Antonescu” și că „relațiile cu partidul (Garda de fier — n. n.) sînt mai puțin importante”, ceea ce era de natură să sublinieze că Antonescu se putea bizui pe sprijinul guvernului german în confruntarea lui cu legionarii. Această realitate s-a concretizat în timpul rebeliunii, cînd autoritățile militare și trupe germane din România au intervenit pentru încetarea ostilităților între cele două părți, sub controlul trupelor germane. În ultimă instanță, multe cadre legionare au fost salvate cu concursul nemijlocit german, transportați în Germania și menținuți drept echipă de schimb în cazul în care guvernul antonescian nu ar fi satisfăcut așteptările în exercitarea puterii de stat în România și angajării țării în sfera intereselor naziste. Ministrul Herman Neubacher aprecia că este „absolut sigur că, acum și în viitor, legiunea constituie singurul nostru prieten în România, pe care ne putem bizui în mod necondiționat”⁷¹. De aceea, guvernul german a acordat azil politic în Germania unui mare număr de legionari, în frunte cu căpeteniile lor.

În ianuarie 1941 Garda de fier a fost înlăturată de la conducerea statului și activitatea ei interzisă; „Statul național-legionar” a fost abrogat; s-a constituit un nou guvern format din militari și cîțiva tehnicieni. Cu toate insistențele ulterioare ale naziștilor, I. Antonescu s-a opus refacerii „Gărzii de fier”. Ca răspuns la presiunile Germaniei de a o reface, Antonescu a publicat 2 volume de documente demascatoare, intitulate *Pe marginea prăpastiei*.

Zdrobirea rebeliunii legionarilor și eliminarea lor de la conducerea statului, lichidarea anarhiei și dezmațului legionar, arestarea și judecarea celor ce comiseseră crime și jafuri au fost salutate de imensa majoritate a populației țării⁷². Aceasta însă n-a produs schimbări esențiale asupra caracterului regimului și a orientării lui în politica externă.

*

După zdrobirea rebeliunii legionare din ianuarie 1941, România a fost guvernată de Ion Antonescu care purta — potrivit prerogativelor din septembrie 1940 — titlatura de conducător al statului. Regimul politic statornicit a fost un regim de dictatură militară-fascistă.

Guvernul, reprezentînd virfurile burgheziei reacționare, avea ca platformă politică apărarea, în condițiile dominației Germaniei naziste, a intereselor burgheziei, „interese care nu constituiau nici obiect de dispută, nici de concurență între diferitele ei fracțiuni — după cum aprecia, pe bună dreptate, Lucrețiu Pătrășcanu —. În măsura în care noul regim antighidist organiza în mod sistematic represiunea împotriva cadrelor legionare rămase în țară și mai departe în activitate, el acționa în interesul păturilor fundamentale ale burgheziei românești, stînjinite, dacă nu amenințate în stăpînirea lor, de foștii guvernanți”⁷³.

În virtutea acestora, Antonescu a conservat rezerva politică a țării, lăsînd o anumită libertate de acțiune principalilor lideri ai partidelor național-țărănesc și național-liberal de la centru și din județe.

Cadrul în care Antonescu și-a exercitat dictatura în perioada ianuarie 1941 — august 1944 era stabilit de legislația excepțională adoptată, de tip militar, sprijinindu-se pe aparatul de stat, structural rămas așa cum existase anterior regimului legionar, în special pe organele represive ale statului — Jandarmerie, Poliție, Ser-

⁷⁰ Antonescu a înțeles aceasta cu o săptămînă înaintea rebeliunii legionare, din discuția avută cu Hitler, la Obersalzberg, în 14 ianuarie 1941. Recunoscînd legăturile vechi ale Gărzii de fier cu partidul nazist, Hitler i-a spus lui I. Antonescu că „Germanii au căutat tot timpul să le arate (legionarilor — n.n.) în mod clar cit de important este ca ei să colaboreze cu conducerea statului, într-o loialtate absolută”. El a adăugat însă că „colaborarea germano-română nu depinde de existența unei organizații române identice sau adaptate după Partidul național socialist [...] Dacă generalul Antonescu anticipează un rezultat favorabil de pe urma ruperii relațiilor dintre partidul național socialist și mișcarea legionară, aceasta nu va însemna pentru Germania un sacrificiu”. Antonescu a replicat că el nu dorește ruperea acestor relații, dar „consideră important ca aceste relații să fie conduse numai prin intermediul lui” (D.G.F.P., series D, vol. XI, doc. 632, „Memorandumul unui funcționar din secretariatul Ministerului de Externe”, datat 16 ianuarie 1941).

⁷¹ A.I.S.I.S.P., fondul I, dosarul nr. 96, f. 50; vezi și D.G.F.P., series D, vol. XI, doc. nr. 709.

⁷² A.M.I., fond Antonescu, pachet nr. 18, dosarul nr. 144, vol. I, filele 19, 27, 45—47, 60, 96, 124, 129.

⁷³ Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 277.

viciul special de informații. Prin intermediul acestora au fost reprimate masele muncitoare, forțele naționale antifasciste. Ascuțișul principal al represiunilor a rămas în continuare îndreptat contra partidului comunist ; un număr de comuniști și ȕteciști implicați în acțiuni contra regimului au fost executați ; numeroși au fost cei condamnați la ani grei de închisoare pentru activitatea lor politică potrivnică regimului, iar alții au fost izolați de societate, prin internarea lor în lagărul de la Tîrgu Jiu. Acțiunile represive ale regimului au fost îndreptate inclusiv împotriva acelor cercuri ale burgheziei care se împotriveau politicii de subordonare a țării intereselor celui de-al treilea Reich.

Subordonarea economiei naționale intereselor Germaniei naziste și războiului hitlerist au adîncit exploatarea și asuprirea clasei muncitoare, țărănimii și a altor categorii sociale muncitoare.

Deși nu a împrumutat structuri statale tipice naziste, nu s-a sprijinit pe un partid fascist, pe sindicate mixte de patroni și muncitori, nici pe alte organizații de masă specifice nazismului, elemente derivate din natura relațiilor cu Germania hitleristă, dominația acesteia asupra României, menținerea libertății propagandei naziste — cu toate că aceasta nu găsea teren prielnic în rîndurile poporului nostru — existența unui partid nazist în țară, amestecul consilierilor și serviciilor germane în diferite compartimente ale vieții economice și politice, în pofida numeroaselor încercări de opunere din partea autorităților române, prezența a numeroase unități germane în țară imprimau, în continuare, regimului la care era supusă țara după 23 ianuarie 1941, cînd a fost înfrîntă și eliminată din viața politică Garda de fier, trăsături fasciste. „Fascismul german — se aprecia în Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, intitulată „Pieirea sau salvarea poporului român“ — se folosește împotriva poporului român de organizațiile hitleriste ale sașilor, șvabilor și germanilor conduse direct de Killinger și de instructorii partidului nazist aduși în țară”⁷⁴.

Cele de mai sus ne duc la concluzia că regimul politic de după 23 ianuarie 1941 a întrunit trăsăturile unui regim de dictatură militară fascistă.

În afara celor de mai sus, considerăm că nu trebuie omis faptul că o parte apreciabilă din teritoriul românesc se afla sub ocupația Ungariei horthyste, unde teroarea fascistă s-a exercitat deosebit de puternic. Zeci de mii de persoane — români, evrei, ucraineni, ruteni — au fost arestate și internate în lagăre și tabere de muncă forțată, dintre care o mare parte a fost exterminată⁷⁵.

Pe plan militar situația României a fost caracterizată, de asemenea, de starea de dominație a Germaniei naziste. Antonescu a reinnoit, la 7 septembrie 1940, într-o convorbire cu colonelul Alfred Gerstenberg, atașatul militar german al aerului la București, cererea făcută de Carol al II-lea cu cîva timp înaintea abdicării lui, de a fi trimise trupe germane în România și de a i se livra material de război, în special tancuri și tunuri antiaerine, stabilirea relațiilor de colaborare între forțele armate germane și cele române. Prin prezența trupelor germane pe teritoriul României, Antonescu urmărea obținerea unei certitudini în privința garanțiilor teritoriale date de Germania după dictatul de la Viena, din 30 august 1940, înzestrarea armatei cu tehnică de luptă și armament modern, precum și instruirea ei pe baza experienței de luptă a Wehrmachtului.

Propunerile lui Antonescu au fost primite cu solîcitudine în capitala Reichului, ele venind în întîmpinarea dorinței lui Hitler și a Statului Major al armatei germane de a-și trimite blindatele și avioanele de vînaătoare pentru „protejarea” regiunii petrolifere a Văii Prahovei.

Sarcina aparentă a trupelor germane — se arăta într-o notă a generalului Wilhelm Keitel, șeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului — era de a contribui la reorganizarea și instruirea armatei române. Sarcinile reale însă, „care nu trebuiau să devină evidente nici pentru români, nici pentru propriile noastre trupe” erau : „a) să apere cîmpurile petrolifere de a fi acaparate de o terță putere sau de la distrugere ; b) să dea posibilitatea armatei române de a efectua sarcini diferite, corespunzător unui plan elaborat efectiv în favoarea intereselor Germaniei ; c) în cazul cînd vom fi siliți la un război cu Rusia Sovietică, să se pregătească pentru angajarea forțelor germane și române din direcția României”. În continuare, Keitel preciza : „Amplasarea trupelor nu se va face, deci, așa cum se așteaptă românii, împărțite în subunități mici, pe diviziuni de trupe românești, ci, după posibilitate, în grupare compactă.”⁷⁶

⁷⁴ Documente din istoria Partidului Comunist din România, ediția a II-a, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 353.

⁷⁵ Vezi : Gh. Zaharia, L. Vajda s.a., *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940—octombrie 1944)*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1974 (subcapitolele „Regimul de ocupație” și „Politica național-șovină a regimului horthyst”, p. 38—81).

⁷⁶ D.G.F.P., series D, vol. XI, documente nr. 84.

Regimul de staționare în România și de funcționare a Misiunii militare germane a fost stabilit printr-o Directivă semnată de Hitler la 10 octombrie 1940, adresată comandanților trupelor armatei terestre și forțelor aeriene ale Misiunii. Directiva preciza că trimiterea de trupe germane în România avea o importanță deosebită pentru politica externă a Reichului și implica posibilitatea unor complicații diplomatice cu alte țări. De aceea, se atrăgea atenția că era necesar „să se evite și cea mai mică aparență de ocupație militară a României și să se dea de la început transferului de unități militare în această țară, caracterul unei trimiteri de Misiune a Wehrmachtului avind trupele de instrucție necesare”⁷⁷.

În dimineața zilei de 12 octombrie 1940 au sosit în București primele elemente de comandament ale Misiunii militare germane, avind în frunte pe șeful misiunii, generalul de cavalerie Erik Hansen, pe comandantul forțelor de aviație, generalul Wilhelm Speidel, și pe șeful Statului Major al Misiunii, generalul Arthur Hauffe. Pînă la 20 octombrie 1940 a sosit în România întregul comandament al misiunii, iar spre mijlocul lunii noiembrie a fost încheiată deplasarea tuturor unităților Diviziei 13 moto întărită, precum și ale forțelor aeriene. La data respectivă se găseau în România 22 330 de militari germani, dintre care 890 ofițeri și 21 440 soldați⁷⁸. În iarna 1940—1941 efectivul trupelor germane în România a crescut la cca. 500 000 de oameni, din care cca 130 000 au trecut, în martie 1941, în Bulgaria, pe baza tratatelor existente între guvernele bulgar și german; forțele Wehrmachtului rămase în România au ocupat toate centrele vitale ale țării⁷⁹. Prin modul cum au fost amplasate, trupele germane preluau sub controlul lor cele mai importante zone strategice ale României — Valea Prahovei, Valea Oltului, Valea Dunării, Capitala, zona estică.

Prin prezența trupelor germane pe teritoriul românesc Reichul german își întărea dominația asupra României. Potrivit protocolului semnat la 22 octombrie 1940 de generalul român Nicolae Tătăranu și de consilierul de legație german, dr. Lohman, din partea Germaniei, militarii germani se bucurau de privilegiul extrateritorialității, nefiind supuși prevederilor legislației românești⁸⁰.

Concomitent cu înțelegerile militare stabilite cu Germania, generalul I. Antonescu a întreprins anumite măsuri de epurare în rindul generalilor și de reorganizare a armatei. La 9 septembrie 1940 el a îndepărtat din armată unsprezece generali care au servit dictatura regală⁸¹, iar la 10 septembrie a dat „Directiva generală pentru îndrumarea și coordonarea activității Ministerului Apărării Naționale”.

În baza măsurilor adoptate, generalul Antonescu îl informa pe Hitler, la 14 ianuarie 1941, că în aprilie, armata română va fi reorganizată, „gata pentru mobilizare și va putea atunci să facă față tuturor situațiilor ce s-ar putea ivi”⁸². Pentru convingere, la 2 mai 1941, generalul german Zuckertort a vizitat Armata 3, informindu-se asupra dispozitivului ei operativ; asupra lucrărilor genistice executate și nodurile antitanc, modulul de folosire în luptă a unităților de cavalerie, asupra artileriei din rezerva Marelui Cartier General aflată la dispoziția Armatei și apărarea antiaeriană, dislocării depozitelor de muniții, subzistențe, carburanți, materiale de geniu ale Armatei, asupra mijloacelor de transport ș.a.⁸³. La 26 mai 1941, Marele Stat Major al armatei române a ordonat Armatei 3 ca diviziile 6,7, și 8 infanterie, precum și Brigada 1 mixtă munte, să facă instrucție în comun cu diviziile germane 7 și respectiv 239⁸⁴.

Pe planul relațiilor externe, guvernul generalului Antonescu a continuat menținerea misiunilor diplomatice anterioare, multe dintre ele resimțindu-se de pe urma evenimentelor produse în primul an al celui de-al doilea război mondial și a căderii României sub dominația Germaniei hitleriste. La sfîrșitul lunii februarie și în prima decadă a lunii martie au fost numiți noi reprezentanți diplomatici la Tokio, Berlin, Stockholm, Berna, Lisabona și Bratislava⁸⁵.

La 28 aprilie 1941 a avut loc, la Ministerul Afacerilor Străine, schimbul instrumentelor de ratificare ale Tratatului de comerț și navigație și ale acordului pentru schimbul de mărfuri și plăți încheiate între România și U.R.S.S. la Moscova, la

⁷⁷ D.G.F.P., series D., vol. XI, doc. nr. 171.

⁷⁸ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare: A.M.Ap.N.), dosar nr. 457/647, f. 217. Raport al Secției a 7-a a Marelui Stat Major Român.

⁷⁹ Loc. cit., fond 71/1920—1944, Germania, vol. 130. Faptul este recunoscut și de A. Hillgruber în lucrarea sa *Hitler, König Carol und Marshall Antonescu*, ed. a II-a, 1965, p. 101.

⁸⁰ A.M.Ap.N., dosar nr. 1041/50, f. 71—90.

⁸¹ *Legislația statului român — Legi, Decrete — Legi, Comunicate, Decizii*, vol. I, 5—30 sept. 1940, Editura ziarului „Universul”, 1940, f. 208.

⁸² D.G.F.P., series D., vol. XI, doc. nr. 652.

⁸³ A.M.Ap.N., fond Armata 3, dosar nr. 106, f. 101.

⁸⁴ Loc. cit., Jurnalul de operații al Armatei.

⁸⁵ Arhivele Statului București, (în continuare: A. St. B.), fond M.O., dosarele nr. 51, f. 103, 53, f. 1113, 54, f. 1127.

26 februarie 1941, documente ratificate de România prin Decretul nr. 723 din 18 martie, 1941⁸⁶.

Este de la sine înțeles că pe primul plan s-au situat relațiile cu Axa Roma-Berlin și în mod deosebit cele cu Germania. Una din principalele probleme care au format obiectul a numeroase discuții purtate la Roma și Berlin a constituit-o, chiar de la început, problema Transilvaniei. Astfel, în cadrul tratativelor în vederea aderării la Pactul Tripartit, generalul Antonescu a încercat, fără succes, să obțină o ameliorare a situației populației românești din partea de Nord-Vest a țării, anexată de Ungaria, precum și promisiunea că în viitor puterile Axei vor lua în considerare anularea sentinței de la Viena din 30 august 1940. În scopul celor de mai sus, la mijlocul lunii octombrie 1940, Valer Pop și Mihail Manoilescu, reprezentanții României la „discuțiile” de la Viena (cel din urmă fiind semnatar al dictatului) au fost trimiși la Berlin și Roma pentru a protesta împotriva masacrelor săvârșite de horthyști în rindurile populației românești din teritoriile anexate de Ungaria și a cere celor două puteri garante să ia măsuri pentru ca nedreptățile făcute românilor să fie reparate, iar în viitor asemenea acte să nu se mai repete.

Cu prilejul călătoriei în Italia, în zilele de 14—16 noiembrie 1940, și a discuțiilor avute cu Mussolini și Ciano, generalul Antonescu a abordat direct chestiunea dictatului de la Viena, arătând că poporul român era hotărât „să lupte pe viață și pe moarte” pentru refacerea integrității teritoriale a României. Considerind că, din motive tactice, nu era momentul pentru a cere să se procedeze imediat la anularea dictatului, el insistă ca în acea etapă să fie luate măsuri pentru garantarea vieții și avutului populației românești din teritoriile anexate de Ungaria, urmînd ca la sfîrșitul războiului, la încheierea păcii generale, România să-și susțină cu fermitate drepturile sale. În acest scop el a declarat că este gata să participe la război alături de puterile Axei⁸⁷.

Hitler a refuzat însă să-și asume angajamente precise privind anularea dictatului de la Viena. El s-a mărginit să recunoască faptul că „în verdictul de la Viena n-a fost găsită o soluție ideală”, afirmînd totodată că „istoria nu se va opri în anul 1940”.

În acest context de vagi promisiuni, Antonescu a semnat, la 23 noiembrie 1940, documentele de aderare la blocul politico-militar al statelor aflate sub hegemonia Germaniei hitleriste.

La 13 decembrie 1940 Hitler a semnat Directiva nr. 20, „Operația Marița”⁸⁸, în care se prevedea deplasarea spre sudul României a unei puternice grupări de forțe, comandată de feldmaresalul List, a cărei misiune era de „a înainta prin Bulgaria prietenă, dacă va fi necesar, fără a atinge teritoriul iugoslav sau turc, spre coasta Mării Egee și, depinzînd de situație, chiar mai departe, în Grecia, eliminînd prin aceasta pe englezi din această zonă”⁸⁹.

După încheierea protocolului de colaborare militară germano-bulgar din 2 februarie 1941⁹⁰, numărul militarilor germani rămași în România era de 367 744 de oameni.

Trecerea trupelor germane prin Ungaria și România și concentrarea lor în Bulgaria a fost interpretată la Londra ca o dovadă a alăturării guvernului român la politica antibritanică promovată de statele Axei. În consecință, în februarie 1941, guvernul englez a hotărât ruperea relațiilor diplomatice cu România și retragerea personalului legației sale de la București. În urma acestui act, începînd din 15 februarie 1941, interesele britanice în România au fost preluate de Legațiunea Statelor Unite ale Americii⁹¹.

La începutul lunii martie 1941, diviziile germane au ocupat poziții de-a lungul frontierei greco-bulgare. În același timp Reichul și-a intensificat presiunile și împotriva Iugoslaviei, pentru a o determina să adopte o atitudine „fermă și definitivă”

⁸⁶ „Monitorul oficial”, partea I, nr. 99 din 29 aprilie 1941.

⁸⁷ A.St.B., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 332, f. 1—23. Raport despre călătoria conducătorului statului român la Roma. Probleme și rezultate; A.C.C.P.C.R., fond 103, dosar 8 216, f. 2—13 expozeul lui I. Antonescu în ședința Consiliului de Miniștri din 18 noiembrie 1940 cu privire la vizia în Italia; vezi și Galeazzo Ciano, *Journal Politique, 1939—1943*, vol. I, Editions de la Baconnière, Neuchâtel, p. 305; vezi și D.G.F.P., series D, vol. XI, doc. 381, înregistrarea convorbirii dintre Führer și ministrul președint al României, Antonescu, la Berlin, 22 noiembrie 1940, în prezența ministrului de externe al Reichului.

⁸⁸ D.G.F.P., series D, vol. XI, doc. 511.

⁸⁹ Ibid., doc. 556, Anexă „Pregătirile militare în Balcani”.

⁹⁰ D.G.F.P., series D, vol. XII, doc. 39. Anexa-Protocol asupra problemelor discutate între reprezentanții Statului Major Bulgar și Înaltul Comandament german, feldmaresalul List, în legătură cu posibila trecere a trupelor germane prin Bulgaria și folosirea lor împotriva Greciei și probabil împotriva turcilor, în cazul în care aceștia vor interveni în război, 2 februarie 1941.

⁹¹ A.M.Ap.N., dosar nr. 457/674, f. 357.

alături de Axă. La 25 martie 1941 guvernul Cvetković a aderat la Pactul Tripartit, dar a fost răsturnat, după două zile, în urma unei lovituri de stat condusă de generalul Dušan Simović, care a refuzat să ratifice pactul și a încheiat, în schimb, la 5 aprilie, un tratat de prietenie și neagresiune cu Uniunea Sovietică. În consecință, Hitler a hotărât să includă între obiectivele „Operației Marița” și atacarea Iugoslaviei, cu participarea unor trupe germane, italiene, bulgare și ungare⁹².

România nu a participat la executarea acestei operații, deși fusese invitată. La întrevvedere din 3 aprilie 1941 dintre generalul Antonescu și feldmaresalul von Braunschitsch, comandantul trupelor de uscat ale Reichului, dictatorul român a atras însă atenția interlocutorului lui că nu va admite o nouă extindere a Ungariei prin ocuparea Banatului iugoslav. „România — a spus el — nu ar putea rămâne în pasivitate dacă Banatul iugoslav ar fi ocupat eventual de trupe ungurești, fiindcă aceasta ar provoca un val de indignare în țară și m-ar sili să intervin — ceea ce ar putea duce la un conflict cu trupele ungurești”⁹³. Pentru a evita anexarea de către Ungaria horthystă a Banatului iugoslav, Antonescu a insistat, prin memorii diplomatice, împotriva pretențiilor de acest gen ale partenerilor la agresiune ai Germaniei, ceea ce a determinat comandamentul german să hotărască, după ocuparea Iugoslaviei, punerea Banatului sîrbesc sub administrație militară germană⁹⁴.

Lipsa unor perspective strategice militare a invadării insulelor britanice, teamă de extindere a influenței U.R.S.S. în Balcani și Orientul Mijlociu, au determinat căpeteniile celui de al treilea Reich să renunțe la planul ocupării insulelor britanice și să treacă la atacarea Uniunii Sovietice⁹⁵.

Directiva nr. 21, privind „Operația Barbarossa”, includea România între „aliații probabili ai Reichului”, precizînd că, „Pe flancurile operației noastre este de așteptat participarea activă a României și Finlandei în războiul împotriva Rusiei Sovietice”.

Hotărîrea privind declanșarea operațiunii „Barbarossa” a fost adusă oficial la cunoștința lui Antonescu personal de către Hitler în ziua de 12 iunie 1941, cînd dictatorul român a fost invitat la München. Deși planul Barbarossa prevedea folosirea armatei române în războiul contra U.R.S.S., Hitler a afirmat, la întrevvedere mai sus amintită, că „nu cere nici un ajutor lui Antonescu” ci „așteaptă numai din partea României ca ea să facă totul în propriul ei interes pentru a face mai ușoară desfășurarea acestui conflict”. Atitudinea lui Hitler era determinată de considerentul că nu voia ca, prin solicitarea directă a concursului României în proiectatul război contra Uniunii Sovietice, să-și creeze obligații față de România, aceasta cu atît mai mult cu cît chiar în cursul respectivei întrevederi, dictatorul român ridicase din nou problema anulării dictatului de la Viena⁹⁶.

Luînd cunoștință de hotărîrea lui Hitler, Antonescu s-a declarat de acord să se alăture Reichului. Totodată, el a acceptat și propunerea dictatorului german de a prelua comanda trupelor germane și române ce urmau să atace de pe teritoriul României, fiind secundat de Cartierul General al Armatei 11 germane, „ca un fel de stat major activ” al Cartierului General al lui Antonescu, care va transforma „dorințele” lui Hitler referitoare la forțele armate românești „în ordine militare și de îndată ce vor necesita hotărîri esențiale, vi le vor supune spre semnare”⁹⁷.

Exprimarea atît de clară a relațiilor de comandament româno-germane nu mai face necesar nici un comentariu cu privire la conducerea operațiilor militare în acest sector al frontului ce avea să se deschidă.

La 22 iunie 1941 Germania hitleristă a atacat Uniunea Sovietică. Uzînd de calitatea sa de „conducător” al statului, Antonescu a dat ordin trupelor române să treacă Prutul și să înceapă operațiile militare, angajînd România în acest război pe care poporul român nu-l dorise. Ulterior, țara a fost pusă în stare de război cu Marea Britanie și Statele Unite ale Americii.

În această perioadă de grele încercări pentru poporul român, cercurile progresiste, masele largi populare, în frunte cu comuniștii, au luat poziție hotărîtă față

⁹² D.G.F.P., series D., vol. XII, doc. 217.

⁹³ A.M.A.E., fond 71/Germania, dosar nr. 82, telegrama nr. 25 450 din 3 aprilie 1941 a lui Ion Antonescu către legațiile române din Berlin și Roma.

⁹⁴ D.G.F.P., Series D, vol. XII, doc. nr. 276, telegrama ministrului de externe către legația din România, 5 aprilie 1941, semnată Ribbentrop și nr. 277, Memorandumul ambasadorului Ritter, din 5 aprilie 1941.

⁹⁵ D.G.F.P., series D, vol. X, documentul nr. 129; vezi și: G. L. Weinberg, *German and the Soviet Union 1939-1941*, London, E. Y. Brill, 1954, p. 108-115; vezi și Gh. Zaharia, „Situția politică și militară internațională în preajma intrării României în cel de-al doilea război mondial”, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 5 și 6, Editura militară, București, 1979, p. 37-39.

⁹⁶ Andreas Hillgruber, *Les entretiens secrets de Hitler*, doc. 81, Notă asupra întrevederii dintre Adolf Hitler și generalul Antonescu din 12 iunie 1941.

⁹⁷ D.G.F.P., Series D., vol. XII, doc. nr. 653, Adolf Hitler către generalul Ion Antonescu, 18 iunie 1941.

de acțiunile cotochitoare ale Germaniei lui Hitler, față de agresiunea deslănțuită de aceasta împotriva Uniunii Sovietice, condamnând cu tărie angajarea României în acest război.

Consecințele situației economice grele create ca urmare a dominației Reichului au fost resimțite acut în primul rind de masele muncitoare, dar s-au repercutat sub diverse forme și asupra burgheziei, care văzuse în Antonescu pe apărătorul propriilor ei interese, acordându-i sprijinul pentru a guverna. Vorbind la 14 februarie 1941 în fața cadrelor Partidului Național-Liberal, C.I.C. Brătianu îl considera pe Antonescu drept „...singurul care poate guverna țara în condițiile externe și interne de astăzi”, apreciind că guvernul instituit era „cea mai bună soluție ce se putea da crizei actuale. Îi dăm tot concursul ce îi putem da, îndeplinindu-ne o datorie patriotică”. De asemenea, Iuliu Maniu aprecia consolidarea regimului Antonescu ca „o necesitate” și-i promitea acestuia tot sprijinul Partidului Național-Țărănesc. Venind în întimpinarea eforturilor lui Antonescu de a consolida regimul prin atragerea în guvern a unor personalități civile, șeful Partidului Național-Liberal a indicat unor cadre să intre în guvern sau în administrația centrală și locală de stat, ocupând posturi cheie, cum erau ministerele Economiei Naționale, Finanțelor, Băncii Naționale. De asemenea, Antonescu s-a bucurat de sprijinul nemijlocit al marii finanțe; toate actele importante de guvernământ, cu caracter economic, inclusiv protocoalele româno-germane, erau discutate de Antonescu cu conducerea Băncii Naționale a României, primind girul sau refuzul acestuia. De asemenea, fixarea poziției față de compensațiile solicitate Berlinului erau stabilite de Antonescu de comun acord cu Banca Națională a României.

Cu toate acestea, conducătorii principalelor partide burgheze și-au manifestat dezacordul față de anumite acte de guvernământ ale dictaturii militare-fasciste. În constătuiri cu caracter restrins și prin memorii adresate generalului Antonescu, ei au luat atitudine împotriva aderării la Pactul Tripartit, a acceptării trupelor germane pe teritoriul României, ruperii relațiilor diplomatice cu Marea Britanie, ulterior și cu S.U.A.⁹⁸

Politica externă de strinsă alianță cu Reichul hitlerist promovată de guvernul dictaturii militaro-fasciste, care avea ca urmare subordonarea tot mai accentuată a României de către Germania, a generat de la început o vie nemulțumire în rindul poporului român. Însăși autoritățile dictaturii militare-fasciste au fost nevoite să recunoască că „populația română, neprivind cu ochi buni prezența trupelor germane, dă naștere la diferite incidente cu militarii germani”⁹⁹.

Ostilitatea poporului român față de trupele hitleriste considerate unanim drept trupe de ocupație, s-a oglindit și în atitudinea militarilor români. Încadrarea unităților românești cu „instructori” germani a produs numeroase și puternice nemulțumiri în rindurile armatei, fapt ce a determinat Ministerul Apărării Naționale să dea ordin în care cerea comandanților să supravegheze starea de spirit a trupelor, iar serviciile contrainformative, să fie foarte atente, urmărind îndeaproape elementele „îndoielnice, îndeosebi dintre muncitori, lucrătorii concentrați etc.”¹⁰⁰.

Sentimentele de ostilitate față de hitleriști se manifestau nu numai în rindurile soldaților, ci și în rindurile ofițerilor, fapt care a obligat Marele Stat Major să dea ordinul nr. 200 253, în care se cerea corpului ofițeresc să nu mai „afișeze sentimente germanofobe sau de ostentativă indiferență”¹⁰¹.

În pofida acestor ordine, mulți militari români continuau să-și manifeste adversitatea față de hitleriști. Într-un alt ordin al Marelui Stat Major, cu nr. 222 137/41, se arată că, atunci când un ofițer german a încercat să urmărească instrucția unei subunități românești „ofițerul român a adunat subunitatea, evident în mod ostentativ, și a părăsit cîmpul de instrucție”¹⁰².

Forțele patriotice revoluționare și democrat-naționale au luat atitudine în diverse modalități contra politicii antonesciene și a dominației Germaniei naziste. Partidul Comunist Român s-a manifestat consecvent și combativ împotriva acestei politici, comuniștii fiind organizatorii demonstrației de la Obor, din 3 noiembrie 1940, unde participanții au luat atitudine contra prezenței trupelor germane pe teritoriul românesc. În documentele elaborate, îndeosebi în platformele Comitetului Central

⁹⁸ Ilie Ceaulescu, „Aspecte contradictorii în atitudinea unor forțe politice burgheze din România față de problemele militare și politice ale țării în perioada septembrie 1940—august 1944”, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. I, Editura militară, 1973, p. 181—226.

⁹⁹ A.M.Ap.N., fondul M.St.M., dosarul nr. 674/53, fila 45 (Ordinul M.A.N., nr. 11 351/1941).
¹⁰⁰ *Ibid.*, Starea de spirit în armată în legătură cu prezența trupelor germane în România (10.X.1940—1.II.1941), p. 15.

¹⁰¹ *Loc. cit.*, dosarul nr. 306/55, fila 120.

¹⁰² *Loc. cit.*, dosarul nr. 293/57, fila 350.

din decembrie 1940 și ianuarie 1941, precum și în manifeste și broșuri editate de comitetele regionale, P.C.R. s-a ridicat împotriva prezenței trupelor germane în țară, arătând că aceasta submina independența și suveranitatea țării, a condamnat aderarea la Pactul Tripartit, ca pe un act cu grave implicații asupra viitorului României.

Partidul Comunist Român are meritul de a fi fost singurul partid politic din țară care a avut încă din 15 ianuarie 1941 o platformă de luptă în care concentra atenția asupra sarcinilor de însemnătate vitală pentru poporul român. El arăta în broșura intitulată „De la regimul legionar, la dictatura militară”, editată în februarie 1941, că „Ordinea politică și socială existentă în stat este noul regim militar”¹⁰³ și a chemat masele la acțiune „împotriva prefacerii României într-o anexă a imperialismului german, pentru independența națională a poporului român față de toate țările imperialiste”, declarând că este gata să colaboreze cu alte forțe politice pentru oricare revendicare parțială, și că „pune singura condiție oricărei colaborări”¹⁰⁴, atitudinea față de independența națională a poporului român.

Intrarea României în sfera de dominație a Reichului hitlerist și antrenarea ei în războiul acestuia, au determinat o ascuțire considerabilă a contradicțiilor social-economice și politice din țară. Contradicția principală — de a cărei rezolvare depindea însăși existența de-sine-stătătoare a națiunii române și posibilitățile dezvoltării luptei forțelor ei avansate pentru progres social — a devenit, în această perioadă, contradicția dintre poporul român, pe de o parte, și imperialismul german hitlerist și dictatura antonesciană, pe de altă parte. Pornind de la aprecierea justă că sarcina primordială ce stătea în fața întregului popor consta în organizarea luptei pentru salvagardarea ființei sale naționale, partidul comunist a chemat la unire toate forțele patriotice, naționale, antihitleriste, indiferent de apartenența de clasă, de concepțiile ideologice și politice.

În circulara sa din iulie 1941 și în cunoscuta platformă-program din 6 septembrie același an, intitulată „Lupta poporului român pentru libertate și independență națională”, Partidul Comunist Român se adresa poporului, dezvoltându-i prăpastia în care era împins de regimul generalului Antonescu și hitleriști și-l chema la luptă pentru „Răsturnarea guvernului și regimului militaro-hitlerist”¹⁰⁵ și formarea unui guvern al independenței naționale, cu participarea tuturor forțelor patriotice, pentru încetarea războiului antisovietic, pentru participarea, alături de U.R.S.S. și de celelalte popoare din coaliția antihitleristă, la zdrobirea Germaniei naziste. El se adresa tuturor forțelor politice ale țării, indiferent de concepții politice, filozofice, stare socială să se unească într-un front antihitlerist național, fixând ca unic criteriu al acestei alianțe atitudinea antihitleristă.

Sub conducerea comuniștilor și a altor patrioți antifasciști lupta maselor a îmbrăcat forme dintre cele mai diverse. În marile centre industriale, acțiunea împotriva războiului hitlerist se împletea adesea cu acțiuni revendicative economice ale salariaților. Astfel de acțiuni erau semnalate de Marele Stat Major al Armatei care aprecia că în situația existentă „masa muncitoare este împinsă încet, dar sigur, într-o zonă periculoasă de influență a curentului comunist”.

La creșterea stării de spirit antihitleriste a maselor largi populare și a armatei, la declanșarea și adâncirea crizei regimului dictaturii militare-fasciste o contribuție importantă au adus succesele militare și politice ale coaliției antihitleriste. Victoriile trupelor sovietice la Moscova (1941), Stalingrad (1942) și Kursk (1943), succesele trupelor aliate în Africa și în Mediterana (1942—1943) au dus la intensificarea divergențelor dintre căpeteniile Germaniei fasciste și cele ale aliaților ei, la începerea descompunerii coaliției fasciste, prin ieșirea Italiei din coaliția hitleristă (1943).

Dezastrul suferit de armatele române la Stalingrad și cotul Donului a dus la creșterea stării de spirit antihitlerist în rindul militarilor români de pe front și din țară. Însuși Ion Antonescu, în mesajul său către Hitler, prezenta situația grea a armatei române după marile pierderi suferite în oameni și tehnică de luptă la Stalingrad, cotul Donului și în Caucaz¹⁰⁶, iar în scrisoarea adresată la 13 martie 1943 generalului de aviație Richthofen arăta că din trupele române ale celor două armate (3 și 4) a reușit să constituie abia o singură divizie la Melitopol. După Stalingrad, ofițerii și generali, subofițerii și soldații armatei române și-au dat tot mai bine seama de inutilitatea continuării războiului. Ei și-au materializat protestul prin cereri de demisie, părăsirea unităților, refuzul de a mai continua lupta, trecerea de partea

¹⁰³ Documente din istoria Partidului Comunist din România, ediția a II-a, Editura pentru literatură politică, București, 1953, p. 337.

¹⁰⁴ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXV — 3.

¹⁰⁵ Documente din istoria Partidului Comunist din România, ediția a II-a, Editura pentru literatură politică, București, 1953, p. 347.

¹⁰⁶ A.M.Ap.N., dosarul nr. 1 200/636, filele 17—32.

armatei sovietice sau a partizanilor, accentuarea fricțiunilor dintre militarii români și cei germani etc.

Dind dovadă de spirit realist în analiza situației militare, șeful Marelui Stat Major al armatei române, generalul Ilie Șteflea, a prezentat, ca și predecesorul său, generalul Iosif Iacobici, situația grea a armatelor române aflate la Stalingrad și în Caucaz, atrăgând totodată atenția asupra consecințelor grave care rezultau din această situație și a denunțat samavolnicile săvârșite de hitleriști împotriva ofițerilor și soldaților români în țară și pe front. Raportul său, întocmit în decembrie 1942, după începerea contraofensivei sovietice de la Stalingrad, a produs o adevărată derută în rândurile Comandamentului hitlerist. Informat asupra conținutului acestui raport, postul de radio „România liberă” al emigrației comuniste române în U.R.S.S., arăta, la 26 ianuarie 1943, că protestul generalului Ilie Șteflea a avut un larg ecou printre ofițerii de stat-major ai armatei române. Într-adevăr, numeroși generali și ofițeri români, atît din Marele Stat Major, cît și din unități și mari unități, au considerat că armata română avea cu totul altă menire decît aceea pe care i-o rezervase comandamentul german, de a lupta pentru interese străine poporului român. Generalul Ilie Șteflea și ajutoarele sale imediate, generalii S. Mardare (subșeful Marelui Stat Major) și E. Borcescu, colonelul C. Nestorescu și alții au urmărit să rețină cît mai multe forțe și mijloace în țară. Folosind diferite metode, ei au reușit să nu trimită pe front cca 220 000 de oameni¹⁰⁷.

Înrăutățirea situației militar-strategice a Germaniei hitleriste a influențat profund relațiile ei cu țările subordonate. Înfriingerile repetate pe front, de natură să zdruncine încrederea în victoria promisă de Hitler, povara tot mai grea a „alianței” cu Germania nazistă urită de popoare și intensificarea luptei forțelor antifasciste împotriva continuării colaborării cu „Axa” au determinat cercurile guvernante din țările-satelite ale Germaniei să caute soluții salvatoare, inițiind unele sonde de pace în tabăra coaliției Națiunilor Unite.

În România, semne ale deteriorării relațiilor cu Germania nazistă apăruseră de timpuriu. Cotitura intervenită în desfășurarea războiului la sfîrșitul anului 1942 și în 1943, preluarea definitivă a inițiativei strategice de către puterile aliate și conștientizarea perspectivei înfriingerii Germaniei și a sateliților ei au împins cercurile guvernante din România să caute posibilități de salvare a regimului prin înțelegeri separate cu guvernele occidentale.

Guvernul antonescian, care întreținea relații cu guvernele unor state neutre (Turcia, Suedia, Portugalia, Elveția, Vaticanul), a căutat să folosească aceste relații pentru a stabili unele contacte. Dar aceste tatonări nu treceau dincolo de unele informări mai mult sau mai puțin oficiale ale guvernelor aliaților occidentali asupra poziției și intereselor guvernului român; nu se făcea nici o aluzie la ieșirea din războiul hitlerist.

În toamna anului 1943, diplomații români au stabilit contacte cu ambasadele guvernelor aliate din Lisabona, Madrid și Stockholm. Aceste contacte, ca și demersurile făcute prin intermediul guvernului turc, n-au dat nici un rezultat; guvernul antonescian nutrea speranța absurdă a încheierii unei păci separate cu S.U.A. și Marea Britanie. De altfel, nădejdea în aplicarea, într-un fel sau altul, a „variantei balcanice”, care să preîntîmpine pătrunderea trupelor sovietice în Sud-Estul Europei, anima și cercurile conducătoare ale P.N.Ț. și P.N.L.

Varianta încheierii unei păci separate numai cu S.U.A. și Marea Britanie era profund nerealistă. În condițiile înaintării spre apus a trupelor sovietice, guvernele S.U.A. și Marii Britanii, legate și prin obligația de a nu încheia armistițiu sau pace separată cu vreunul dintre participanții la coaliția hitleristă, n-au dat curs sondajelor guvernului antonescian, cu atît mai mult cu cît era vorba de o țară care practic ducea război numai împotriva U.R.S.S.

În acest context, în vederea clarificării condițiilor ieșirii României din război și a modalității de a înfăptui acest act, la sfîrșitul lunii februarie 1944, cu acordul regelui și al lui Ion Antonescu, fruntașii opoziției național-fărăniste și liberale au trimis la Cairo pentru tratative un emisar neoficial, în persoana prințului Barbu Știrbey, concomitent cu tratativele guvernului la Stockholm, cu reprezentantul diplomatic al Uniunii Sovietice, Kolontay; totodată — așa cum rezultă din unele relații verbale¹⁰⁸ — mareșalul Antonescu a intenționat să sondeze și opiniile conducerii Partidului Comunist Român.

Tărăgănarea tratativelor, datorită rezervelor făcute de partea română față de unele propuneri ale reprezentanților Națiunilor Unite n-au dus la nici un rezultat practic. În schimb, în urma unei puternice ofensive pe teatrul sudic al frontului,

¹⁰⁷ Loc. cit., dosar nr. 309, f. 221.

¹⁰⁸ A.I.S.I.S.P., fond XIII, dosarul nr. 2 977, filele 1—2.

armata sovietică reușise, la sfârșitul lunii martie și începutul lunii aprilie 1944, să atingă și să depășească riul Prut. În aceste condiții și în virtutea hotărârilor conferințelor interaliatate de la Moscova și Teheran din 1943, guvernele american și englez nu puteau să nu recunoască guvernului sovietic prioritatea în tratativele cu România.

La 12 aprilie, reprezentantul sovietic a înmănat lui Știrbey condițiile de armistițiu puse de acord cu aliații occidentali, în care se preciza: 1) desprinderea României din blocul fascist și intrarea ei în războiul împotriva Germaniei; 2) restabilirea frontierei sovieto-române din 1940; 3) compensarea pagubelor pricinuite U.R.S.S.; 4) eliberarea prizonierilor și a celor internați; 5) acordarea posibilităților pentru trupele sovietice și ale celorlalți aliați de a folosi teritoriul României; 6) anularea arbitrajului de la Viena și acordarea de ajutor României pentru eliberarea Transilvaniei.

La 15 mai 1944 guvernul Antonescu respingea oficial propunerile Uniunii Sovietice.

Pe măsura desfășurării războiului, pături tot mai largi, grupări și personalități diferite în ceea ce privește poziția socială și interesele economice și social-politice își manifestau din ce în ce mai fățiș adversitatea față de continuarea războiului și de regimul dictaturii mareșalului Antonescu; s-au intensificat contactele dintre reprezentanții diferitelor partide, organizații și cercuri politice pentru unirea tuturor forțelor antihitleriste.

În asemenea condiții interne și internaționale, criza regimului militar fascist s-a adâncit și mai mult. Aceasta se manifesta prin greutăți tot mai mari de a mobiliza forțe pentru front, prin numeroase fenomene de derută în aparatul de stat, îndeosebi în organele represive și judecătorești, de izolare a guvernanților, neputința acestora din urmă de a se mai bizui total pe aceste organisme, prin tatonări pentru tratative cu reprezentanții S.U.A., Marii Britanii și Uniunii Sovietice la Stockholm și Cairo.

Adâncirea crizei dictaturii militaro-fasciste a imprimat o anumită activizare a liderilor partidelor burgheze național-tărănesc I. Maniu și național-liberal C.I.C. Brătianu, precum și a cercurilor Palatului. Atitudinea șefilor partidelor burgheze evolua încă în cadrul unui proces lent, protestatar, refuzînd tot timpul acțiunile de luptă eficiente, cum erau sabotajul, rezistența armată ș.a. Ei au continuat să sperie până în ultimul moment în găsirea unei soluții pentru ieșirea din război în înțelegere cu puterile occidentale și pe o cale care să-i scutească de colaborarea cu comuniștii. Jocul lui I. Maniu și C.I.C. Brătianu n-a fost acceptat însă de guvernele britanic și nord-american, care le indicau discuții cu reprezentanții U.R.S.S. Existența însă a unor grupări cu poziții diferite în rîndul acestor partide, vădea posibilitatea realizării unor înțelegeri limitate.

Perspectiva sumbră a evoluției războiului a impus regelui și consilierilor lui concluzia că singura cale de salvare a monarhiei de răspunderea de a fi patronat activitatea guvernului antonescian și de a nu pierde tronul era participarea regelui la o acțiune de ieșire a României din războiul hitlerist.

Cunoscînd căutările cercurilor Palatului, Partidul Comunist Român, fără a renunța la concepțiile sale republicane și la obiectivele sale finale, a decis ca, în interesul realizării unui front al tuturor forțelor antihitleriste și al organizării eliberării țării de sub dominația nazismului pe calea armelor, să folosească posibilitățile oferite de contradicțiile dintre Palatul regal și Antonescu. Deși regele dorea o soluție în care rolul exclusiv să-l aibă partidele burgheze, situația politică și militară din Sud-Estul Europei, perspectiva acestora și grija pentru soarta monarhiei au determinat cercurile palatului să accepte, în vara anului 1943, contacte și discuții cu reprezentantul partidului comunist, Lucrețiu Pătrășcanu.

În noiembrie 1943, partidul a luat cursul spre organizarea unui aparat militar al său, adecvat sarcinilor de luptă ale clasei muncitoare împotriva regimului dictaturii militaro-fasciste și a războiului antisovietic.

Întreaga evoluție a situației interne și externe pe plan politic și militar demonstra, în primăvara anului 1944, că lupta de eliberare a poporului român intra într-o etapă decisivă. În rîndurile muncitorilor creștea ura împotriva regimului; atitudini similare manifesta țărănimea, greu lovită de calamitățile și ororile războiului, intelectualitatea progresistă, care ceruse lui Antonescu printr-un memoriu să scoată țara din război, numeroase cadre ale armatei cu funcții importante în ierarhia militară; se contura treptat un consens național pentru salvarea României.

Pornind de la ideea că unitatea clasei muncitoare trebuia să fie coloana vertebrală a alianțelor politice pentru care milita cu perseverență, Partidul Comunist

Român și-a îndreptat eforturile în acest sens, realizând, în noile condiții interne și internaționale de la mijlocul lunii aprilie 1944, un acord de acțiune comună cu Partidul social-democrat în cadrul Frontului unic muncitoresc. Manifestul programatic al Frontului unic muncitoresc, dat publicității cu prilejul zilei de 1 mai 1944, simbol al unității muncitorești, chema toate forțele patriotice, antihitleriste, să se unească în „lupta hotărâtă pentru : pace imediată ; răsturnarea guvernului Antonescu ; formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste ; izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane ; sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare ; alianța cu Uniunea Sovietelor, Anglia și Statele Unite, pentru o Românie liberă, democratică și independentă”¹⁰⁹.

Sub presiunea maselor, a voinței lor crescînde de a scutura dominația hitleristă, precum și ca urmare a evoluției situației politice și militare externe, în rîndurile partidelor burgheze se adîncea procesul de diferențiere ; fruntași ai acestor partide au trebuit să adopte o poziție mai constructivă față de ideea colaborării cu partidul comunist. Spre sfîrșitul lunii aprilie și începutul lunii mai 1944, conducătorii P.N.Ț. și P.N.L. au acceptat formarea unui comitet alcătuit din reprezentanții partidelor comunist, social-democrat, național-tărănesc și național-liberal, în cadrul căruia s-au discutat denumirea coaliției, platforma ei de acțiune și modul de organizare. Contacte anterioare au dus, în luna mai, la încheierea unei înțelegeri între comuniști și cercurile liberale de sub influența lui Gheorghe Tătărescu.

În noaptea de 13/14 iunie, din inițiativa Partidului Comunist Român a avut loc, în Calea Moșilor nr. 103, în locuința lui I.B. Safianu, furnizor al casei regale, o ședință conspirativă a reprezentanților săi — Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnăraș — cu reprezentanți ai regelui și ai armatei. Cu acest prilej a fost expus planul P.C.R. de înlăturare pe calea armelor a dictaturii mareșalului Antonescu și alăturarea țării coaliției antihitleriste ; s-a propus atunci crearea unui comitet militar, care să se ocupe de pregătirea acțiunii armate. La foarte scurt timp după ședința din 13/14 iunie, regele a comunicat acordul său cu privire la cele stabilite.

În aceste condiții, Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu au consimțit să semneze, la 20 iunie, platforma propusă de Partidul Comunist și de Partidul Social-Democrat de constituire a Blocului național-democratic¹¹⁰, act de importanță istorică pentru desfășurarea ulterioară a evenimentelor.

Formarea Blocului național-democrat a constituit un însemnat succes pe linia coezării tuturor forțelor sociale și politice, a angajării tuturor păturilor populației în lupta pentru interesele naționale ale poporului. Fiind prezent în toate înțelegerile realizate din inițiativa și la insistențele sale, Partidul Comunist Român a avut rolul dinamizator al tuturor forțelor politice capabile să-și aducă, într-o măsură

¹⁰⁹ A.I.S.I.S.P., cota LXXVIII-1, inv. 1182, „Manifestul Frontului Unic Muncitoresc” din 1 mai 1944.

¹¹⁰ Publicată în „România liberă” din 10 august 1944, în declarația comună se spune : „Partidul NAȚIONAL-LIBERAL, Partidul NAȚIONAL-TĂRĂNESC, Partidul COMUNIST și Partidul SOCIAL-DEMOCRAT”, prin delegații lor împuterniciți, pentru Partidele : Național-Liberal și Național-Tărănesc de Preșidenții Partidelor respective, iar pentru Partidele Comunist și Social-Democrat de organele lor de conducere, avînd în vedere situația gravă în care se găsește România astăzi, în urma înlăturării regimului politic constituțional-democratic și a guvernărilor cu caracter fascist, au hotărît să constituie un BLOC NAȚIONAL-DEMOCRATIC, care să activeze pentru salvarea țării, avînd următoarele țeluri :

1. Încheierea, fără întîrziere, în baza ofertei făcute de Aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiunile posibile cele mai bune pentru interesele țării.

2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale.

3. În acest scop, înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional, democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice tuturor cetățenilor țării.

4. Menținerea unei ordine democratice și realizarea păcii conform cu interesele statului și poporului român.

5. Prezentul acord intră imediat în vigoare și obligă partidele contractante la organizarea și ducerea în comun, fără nici o întîrziere, a acțiunii, pentru realizarea punctelor mai sus stabilite.

P.S. Se face mențiunea că, în timpul discuțiilor pentru constituirea acestui bloc, delegații partidelor Comunist și Social-Democrat au propus și participarea grupărilor : „FRONTUL PLUGĂRILOR”, „UNIUNEA PATRIOTICĂ” și „PARTIDUL MUNCITORESC ȘI TĂRĂNESC”. În urma discuțiilor avute asupra acestei propuneri, delegații partidelor Național-Tărănesc și Național-Liberal declarînd că, întrucît cele patru partide democratice din acest bloc reprezintă aproape unanimitatea de opinii a țării și a forțelor politice care au combătut în permanență atît orientarea alături de Axă, cît și regimurile de dictatură în interior, toți delegații au căzut de acord cu „blocul” să fie constituit numai din aceste 4 partide.

Formațiunile politice care alcătuiesc BLOCUL NAȚIONAL-DEMOCRATIC își păstrează întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivînd decît punctele mai sus fixate.

20 iunie 1944”.

mai mare sau mai mică, indiferent de motive și scopuri proprii, contribuția la opera de eliberare națională a țării de sub dominația Germaniei naziste ¹¹¹.

Semnificația creării Blocului și rolului partidului comunist în cadrul alianțelor realizate nu au scăpat observațiilor organelor informative naziste, care relateau la 5 august că „evoluția politicii interne din ultimele săptămâni arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerii acestei opoziții de către partidul comunist” ¹¹².

★

Reunite pe baza obiectivului comun al scoaterii țării din războiul hitlerist, deși opuse ca interese și concepții asupra dezvoltării ulterioare a vieții social-politice a țării, coaliția de forțe politice interne a constituit un factor important în organizarea ieșirii țării de sub dominația Germaniei naziste, doborîrea dictaturii militare-fasciste și alăturarea României la coaliția antihitleristă.

Consecvent în orientarea și poziția sa, între 14 iunie și 23 august 1944, P.C.R. a intensificat activitatea pentru pregătirea forțelor proprii, pentru atragerea armatei, element de forță organizat — a cărei majoritate era alcătuită din țărani și muncitori, din cadre insufletește de sentimente patriotice — și care urma să aibă un rol de primă importanță în desfășurarea și reușita acțiunii eliberatoare.

Pe plan general, în august 1944 fronturile se apropiau de fruntariile Germaniei naziste, îngustîndu-i spatele, mult slăbit prin intensificarea mișcării de rezistență.

În asemenea împrejurări favorabile și în condițiile puternicei ofensive a Armatei Roșii din zonele Iași-Chișinău, care prinsese în clește grosul forțelor germane, insurecția în România a început în după amiaza zilei de 23 August, prin arestarea mareșalului Antonescu, a locțiitorului său, Mihai Antonescu și a unor titulari de departamente importante; România a încetat operațiile militare împotriva Uniunii Sovietice, a ieșit din războiul hitlerist și s-a alăturat coaliției antifasciste, aducînd o importantă contribuție la prăbușirea pozițiilor Germaniei naziste în Balcani.

Proclamația regelui, prin care se anunța evenimentul produs, a fost difuzată la radio de repetate ori, începînd de la orele 22, aducînd la cunoștința țării și a lumii actul istoric cu adînci repercusiuni în viața politică internă și de mare însemnătate pe plan european. Vestea răsturnării regimului totalitar de dictatură militară-fascistă și a încetării ostilităților cu Națiunile Unite a fost primită cu adîncă bucurie de masele largi ale poporului. Armata a primit proclamația cu entuziasm, considerînd-o ca ordin de a întoarce armele contra Wehrmachtului. În cursul nopții, Marele Stat Major al armatei române, sub semnătura noului șef, imputernicit și cu comanda supremă a armatei, generalul de divizie Gheorghe Mihail, a emis o directivă operativă care stabilea tuturor marilor unități române de pe întregul cuprins al țării misiunile de luptă ce le reveneau în funcție de situația specifică în care se găseau.

Guvernul, numit sub președinția generalului de Corp de armată Constantin Sănătescu, era format din militari și tehnicieni, partidele politice din B.N.D. fiind reprezentate prin cît un secretar de stat fără portofoliu; reprezentantul P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu, deținea în plus interimatul la Ministerul Justiției. În declarația difuzată în ziua de 24 august 1944, Partidul Comunist Român arăta că la temelia programului guvernului numit trebuiau să stea obiectivele pe baza cărora, cu două luni înainte, se constituise Blocul Național Democrat ¹¹³.

Printre primele acte de guvernămînt din noaptea de 23/24 august 1944 a fost și decretul propus de ministrul de justiție cu privire la eliberarea din lagăr și din închisori a internaților și deținuților comuniști și antifasciști, a tuturor acelor care se opuseseră într-un fel sau altul războiului hitlerist, politicii dictaturii militare-fasciste.

După 3 zile de lupte îndirjite (24—26 august) care au reliefat un impresionant eroism popular, unitățile militare din București, de sub comanda generalului Iosif Teodorescu, sprijinite de formațiuni patriotice de luptă create și conduse de partidul comunist au curățat Capitala de hitleriști, stăpînînd ferm orașul, și au zădărnicit încercările acestora de a înăbuși insurecția. Au fost respinse toate încercările inamicului de a pătrunde în București, iar parte din forțele lui au fost lichidate.

¹¹¹ Vezi pe larg: Mihai Fătu, *Alianțe politice ale Partidului Comunist Român, 1944—1947*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1979, p. 72—98.

¹¹² Arhiva Istorică Centrală (în continuare: A.I.C.), fondul „Documente germane”, rola nr. 883/5 631, cadrele 433—434.

¹¹³ „România liberă”, an. II, nr. 11, 24 august 1944.

La 28 august 1944 depuneau armele în apropiere de Ploiești, constrinși de comandamentul și de unități ale Armatei a 4-a române, generalii Reiner Stahel și Alfred Gerstenberg, comandanții rămășițelor trupelor care încercaseră să aducă la îndeplinire misiunea dată de Hitler în noaptea de 23 spre 24 august de a înăbuși în singe insurecția. Stahel, devenit expert în materie de reprimare a luptei de eliberare indeosebi prin acțiunea singeroasă împotriva insurecției de la Varșovia, puneă punct carierei sale monstruoase pe malurile râului Prahova din România.

La București, în ziua de 30 august și-a aflat sfârșitul carierei sale militare și generalul de cavalerie Erik Hansen, șeful Misiunii militare germane pentru Armata de uscat din România, o dată cu sinuciderea fostului ministru la București al celui de-al III-lea Reich, baronul Manfred von Killinger.

Forțele insurecționale din Ploiești au rezistat cu succes încercărilor germane de a ocupa orașul; pe Valea Prahovei au continuat acțiunile pentru dezarmarea inamicului, pentru nimicirea lui.

Acțiuni asemănătoare s-au desfășurat între 24—31 august și în alte centre și zone ale țării unde forțele insurecționale erau sau veneau în contact cu trupe germane care încercau să se retragă peste frontiere.

În cursul celor 9 zile de lupte, forțele insurecționale au zdrobit toate rezistențele trupelor germane și au oprit încercările germano-ungare de a pătrunde de peste frontiere sau din partea nord-vestică a țării spre interiorul ei. Prin aceasta s-a evitat transformarea teritoriului României într-un teatru de război pustiitor. Au fost cruate de distrugere obiective industriale, căi de comunicație, porturile maritime și fluviale care au fost puse la dispoziția frontului antihitlerist. Realizând surprinderea în ansamblu, forțele insurecționale române au dat dovadă de inițiativă și rapiditate, au întreprins acțiuni ofensive care au crescut continuu în amploare și intensitate; ele au asigurat lichidarea forțelor inamice din spațiul cuprins între linia fortificată Dunărea maritimă, Marea Neagră, Dunărea mijlocie, frontierele româno-iugoslavă și româno-ungară, linia vremelnică de demarcație din Podișul Transilvaniei. Aceasta a determinat mutarea bruscă a frontului spre vest cu peste 600 de kilometri, punind în pericol flancul și spatele dispozitivului german din zona Carpaților Orientali și din Balcani.

Cu toate că situația militară și politică a blocului hitlerist s-a înrăutățit prin pierderea a numeroase divizii și a unei importante cantități de armament și tehnică de război, Comandamentul german nu considera încă războiul pierdut și făcea eforturi disperate pentru continuarea lui. Germania nazistă mai dispunea de forțe numeroase și de un teritoriu vast, iar producția ei de război continua să se mențină la un nivel ridicat.

Într-un asemenea moment, „la 23 august 1944, când nu erau încă evidente perspective desfășurării viitoare a evenimentelor militare și când soarta Germaniei era departe de a fi clară, politica externă a României a luat o întorsătură hotărâtoare”¹¹⁴. Aceasta fiind realitatea, sint pe deplin înțelese consemnările din acele zile și din perioada imediat următoare făcute de ziare, posturi de radio și persoane oficiale. Presa din țările coaliției antihitleriste și din țările neutre aprecia că „drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de est și Ungaria este deschis”¹¹⁵, că „pierderea României înseamnă, probabil, dispariția rapidă a tuturor vestigiilor dominației Axei din Balcani”¹¹⁶. Relatind evenimentele din România, la 25 august ziarul „Pravda” releva că actul României era „de natură să concentreze asupra sa cea mai mare atenție”. În aceeași zi, ziarul turc „Aksam” aprecia importanța hotărârii României „nu numai pentru că permite să se scurteze și mai mult războiul în Balcani, dar și prin semnificația pe care o are pentru pacea și politica din Balcani”.

Insurecția din august 1944 s-a produs ca un rezultat legic al unui proces îndelungat de luptă împotriva fascismului, a constituit o necesitate imperioasă pentru independența țării și progresul ei economico-social. Ea a constituit astfel un act de importanță istorică crucială în istoria poporului român.

Ieșirea României din blocul statelor fasciste și alăturarea ei coaliției antihitleriste s-a realizat nu în urma unei schimbări a orientării guvernului dictaturii militare-fasciste, a unei lovituri de stat sau ca rezultat al unor conciliabule de culise, cum încercau să susțină atunci unele cercuri politice, ci ca urmare a luptei maselor largi populare care și-au impus, pe calea insurecției, hotărârea de a pune capăt războiului contra Națiunilor Unite, de a lupta împotriva imperialismului nazist și cărora le revenea sarcina fundamentală de a susține noua cotitură în desfășurarea războiului

¹¹⁴ „Scinteia”, 16 august 1946, Discursul rostit de A. I. Vișinski la Conferința de pace de la Paris, în ședința din 13 august 1946.

¹¹⁵ „Agenția Reuter”, 24 august 1944.

¹¹⁶ „The Christian Science Monitor”, 24 august 1944.

și în dezvoltarea pe căi noi a României. Aceasta a asigurat succesul deplin al întoarcerii armelor împotriva armatelor hitleriste, în condițiile complexe ale prezenței acestora pe teritoriul țării și ale operațiunilor militare ce se desfășurau.

După insurecție, armata română a continuat lupta, cot la cot cu armata sovietică pentru eliberarea părții de nord-vest a României și dincolo de frontierele ei, aducându-și contribuția la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, la zdrobirea militară a nazismului. La 9 mai 1945, cînd războiul s-a sfîrșit în Europa cu victoria Națiunilor Unite — biruință la care Uniunea Sovietică a avut contribuția cea mai importantă și a dat cel mai mare tribut de sînge — ostașii români se găseau în apropiere de Praga și Viena. România s-a prezentat cu un bilanț bogat de luptă: armata ei străbătuse mai mult de 1 000 de kilometri, de la țărmurile românești ale Mării Negre și pînă în Boemia, provocase inamicului pierderi verificate, cifrate la peste 136 000 de prizonieri și morți — echivalînd cu aproximativ 14 divizii — eliberase peste 3 800 localități și alte așezări, între care 53 de orașe, pusesse în front în tot timpul războiului un total de aproape 540 000 de ostași și ofițeri, din care au căzut în luptele grele aproape 170 000 — morți, răniți și dispăruți.

La eforturile și jertfele ostașilor noștri s-a adăugat contribuția economică adusă de România la cauza comună pentru înfrîngerea Germaniei naziste. Mobilizat de Partidul comunist, sub deviza vremii „Totul pentru front, totul pentru victorie“, poporul român, convins de justetea cauzei luptei sale, a reușit ca prin eforturi eroice să asigure aprovizionarea frontului cu toate cele necesare ducerii luptelor și în același timp să achite obligațiile scadente asumate prin armistițiul. După date incomplete, contribuția economică a României la susținerea războiului antihitlerist s-a ridicat la peste patru bugete ale României din anul bugetar 1937/1938, sumă care, raportată la posibilitățile de atunci ale țării, la timpul scurt în care a fost efectuată și la numărul populației, este cu adevărat uriașă.

Contribuția României la războiul pentru înfrîngerea Germaniei a fost apreciată elogios de personalități politice și militare străine, de presa și radioul din numeroase țări, de istorici. În afară de numeroasele comentarii deosebit de favorabile cu privire la importanța trecerii României de partea Națiunilor Unite, o serie de referiri s-au făcut asupra aportului general al țării noastre la război.

Caracterul antinazist al insurecției s-a împletit indisolubil cu sarcinile luptei pentru restabilirea independenței naționale a României și a consolidării suveranității ei. Prin acțiunile hotărîte ale maselor populare, în frunte cu forțele democratice revoluționare, atît în timpul pregătirii și înlăptuirii insurecției, cît și în perioada care a urmat, a fost spulberată posibilitatea restaurării oricărei dominații imperialiste asupra României.

Insurecția a constituit, totodată începutul revoluției de eliberare socială și națională în țara noastră, descătușînd energia creatoare a proletariatului, țărănimii și a celorlalte categorii de oameni ai muncii. Partidul Comunist Român, unificatorul mișcării de rezistență, inițiatorul insurecției și principala forță organizatoare și conducătoare a acesteia, și-a dovedit capacitatea remarcabilă de orientare în complexitatea situațiilor existente în fiecare etapă și de folosire a condițiilor obiective și a factorilor subiectivi interni și internaționali. Prin aceasta, el a ieșit cu un prestigiu puternic din adinea sa ilegalitate de peste 20 de ani, devenind participant la guvernarea țării.¹¹⁷ Partidele politice revoluționare și democratice au trecut la reorganizarea activității lor pe baze legale.¹¹⁸ Masele populare, bucurîndu-se de drepturi și libertăți publice care-i fuseseră răpite în această perioadă, și-au croit drum larg pe arena politică a țării, în care se desfășura cu forță irezistibilă un proces de continuă modificare a raportului forțelor de clasă în favoarea lor.

La 31 august 1944, printr-un decret regal au fost repuse în vigoare dispozițiile Constituției din 1923 cu privire la drepturile cetățenilor și exercitarea puterilor în stat.¹¹⁹ Tuturor cetățenilor, fără deosebire de origine etnică, de limbă, de religie și de clasă socială, le-au fost recunoscute egalitatea în fața legilor, precum și dreptul de întrunire și asociere, libertatea presei, a cuvîntului și a conștiinței. Au fost abolite toate actele normative întemeciate pe discriminări de natură etnică sau religioasă.

Același decret regal a împuternicit Consiliul de Miniștri să organizeze reprezentanța națională și a stabilit ca pînă la constituirea acesteia, puterea legislativă să

¹¹⁷ Ion Popescu-Puțuri, „Spiritul creator al Partidului Comunist Român în pregătirea și înlăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste“, în „Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică“, Editura militară, București, 1974, p. 24—25.

¹¹⁸ Vezi în detaliu: *România în anul revoluției democrat populare 1944—1947*, Editura politică, București, 1971, p. 51—72.

¹¹⁹ Decretul nr. 1 626, din 31 august 1944 publicat în „Monitorul oficial“ nr. 202, din 2 septembrie 1944.

se exercite astfel : guvernul să adopte legile, iar regele să le sancționeze. Totodată a fost abrogată întreaga legislație din septembrie 1940, prin care o parte din prerogativele regale fuseseră preluate de președintele Consiliului de Miniștri, investit cu puteri depline în calitate de conducător al statului. Prin aceasta, regelui i-au revenit vechile prerogative constituționale, cum sint : dreptul de a numi miniștri, de a fi șeful puterii armate, de a deschide și închide sesiunile parlamentare ș.a.

La 11 octombrie 1944, decretul constituțional din 31 august 1944 a fost completat cu un nou articol, care dădea dreptul Consiliului de Miniștri să ia măsuri pentru sancționarea celor vinovați de instaurarea dictaturii militare-fasciste și de participarea României la război alături de Germania nazistă. „Legi speciale — preciza articolul — vor prevedea condițiile în care vor putea fi urmăriți și sancționați toți acei care, în orice calitate și sub orice formă, au contribuit la dezastrul țării — și în special în legătură cu războiul purtat împotriva Națiunilor Unite. Aceste legi vor putea prevedea și măsuri pentru urmărirea averilor lor“¹²⁰. Pe această bază au fost adoptate importante măsuri privind democratizarea țării, cum au fost cele referitoare la purificarea administrației publice¹²¹, a corpului avocaților și justiției¹²², adoptarea legii de organizare a sindicatelor¹²³, a statutului naționalităților conlocuitoare¹²⁴, urmate de legea pentru sancționarea celor vinovați de crime împotriva umanității și de propagandă războinică.

Ampla ofensivă a forțelor progresiste, îngustarea continuă a sferei de influență a partidelor și a grupărilor reacționare, izolarea acestora de mase, făurirea frontului național-democrat, care polariza în jurul clasei muncitoare majoritatea covârșitoare a poporului, aveau să asigure cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, cu intelectualitatea progresistă. În temeiul acestor fapte, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România apreciază actul istoric din august 1944 „revoluție din eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, care a deschis calea poporului român spre dezvoltarea liberă și apoi spre construcția societății socialiste“¹²⁵.

Eforturile și jertfele poporului român au asigurat democratizarea reală a vieții politice românești, lichidarea oricăror posibilități de reînviere sub orice formă a unor nuclee cu caracter fascist, a oricăror manifestări șovine și antiumane. Ele au pus verigi noi tradițiilor sale de luptă pentru libertate națională și progres social, cauzei eliberării popoarelor și a păcii în întreaga lume.

GHEORGHE ZAHARIA, MIHAI FĂTU

¹²⁰ Legea nr. 488, publicată în „Monitorul oficial“, nr. 235 din 11 octombrie 1944.

¹²¹ Legea nr. 594, „Monitorul oficial“, nr. 273, din 24 noiembrie 1944.

¹²² Legea nr. 640 și 643, „Monitorul oficial“, nr. 294, din 19 decembrie 1944.

¹²³ Legea nr. 52, „Monitorul oficial“, nr. 17, din 21 ianuarie 1945.

¹²⁴ Legea nr. 86, „Monitorul oficial“, nr. 30, din 7 februarie 1945.

¹²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, 22 august 1979, Editura politică, București, 1979, p. 5, 11.

СОДЕРЖАНИЕ

Речь товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ в заключении работ XII-ого съезда РКП	3
ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Историческое значение большого форума румынских коммунистов	10
ТАМАРА ДОБРИН: Национальное согласие — выражение социалистической демократии, выдвигаемой РКП. Возрастание роли. Фронта Демократии и Социалистического Единства в социально-политической жизни страны	26

*

Существенный вклад товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ в реорганизацию Союза Коммунистической Молодежи, в объединение молодежи в борьбе против фашизма и за обеспечение нового, социалистического развития нашей родины. Научная сессия.....	40
---	----

УЕЗДЫ РОДИНЫ ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

ГЕОРГЕ МАНТА: Уезд Нямц в контексте истории Румынии.....	53
---	----

В ПОМОЩЬ ИЗУЧАЮЩИМ «ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ РОДИНЫ И ИСТОРИИ РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ» В ЛИЦЕЯХ

МЕЖДУНАРОДНОЕ РАБОЧЕЕ ДВИЖЕНИЕ

ПРИЧИНЫ И ПАГУБНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ УСТАНОВЛЕНИЯ РЕАКЦИОННЫХ ФАШИСТСКИХ РЕЖИМОВ В ЕВРОПЕ

1929 год — Югославия: Владимир Захареску	150
1940 год — Румыния — Георге Захария, Михай Фэту	164

S U M M A R Y

Comrade NICOLAE CEAUȘESCU'S speech at the ending of proceedings of the 12 nd congress of R.C.P.	3
ION POPESCU-PUȚURI : The historical signification of the great forum of the romanian communists	10
TAMARA DOBRIN : National concord — expression of the socialist democracy promoted by R.C.P. The increase of the role of Democracy Front of Socialist Union in the social-political life of country	26
*	
Comrade NICOLAE CEAUȘESCU'S essential contribution at the reorganization of the Communist Youth Union in the young people's coalition in the fight against fascism and guarantee a new and communist development of motherland	40

THE DISTRICTS OF MOTHERLAND — TRADITION UND CONTEMPORANEITY

GHEORGHE MANTA : The Neamț district in the historical context of Romania	53
--	----

IN HELP OF THOSE WHO STUDY THE BASIC PROBLEMS OF THE HISTORY OF MOTHERLAND AND ROMANIAN COMMUNIST PARTY IN SECONDARY SCHOOLS

THE INTERNATIONAL WORKERS' MOVEMENT THE CAUSES AND BANEFUL CONSEQUENCES OF THE REACTIONARY AND FASCIST SETTING UP REGIMES IN EUROPE

1929 — Jugoslavia : Vladimir Zaharescu	150
1940 — Romania : Gheorghe Zaharia, Mihai Fătu	164

SOMMAIRE

Le discours du camarade NICOLAE CEAUȘESCU a la clôture des travaux du XII-e Congrès du Parti Communiste Roumain . . .	3
ION POPESCU-PUȚURI : La signification historique du haut Forum des communistes roumains	10

*

TAMARA DOBRIN : Le consensus national — expression de la démocratie socialiste promue par le Parti Communiste Roumain. Le raffermissement du rôle joué par le Front de la Démocratie et de l'Unité Socialiste dans la vie sociale et politique du pays	26
--	----

La contribution essentielle du camarade NICOLAE CEAUȘESCU a la réorganisation de l'Union de la Jeunesse Communiste, à l'unité de la jeunesse dans la lutte contre le fascisme et pour assurer un nouvel développement, socialiste de la patrie. Session scientifique	40
---	----

DÉPARTEMENTS DE LA PATRIE — TRADITION ET ACTUALITÉ

GHEORGHE MANTA : Le Département Neamț dans le contexte de l'histoire de la Roumanie	53
---	----

A L'AIDE DE CEUX QUI ÉTUDIENT „LES PROBLÈMES FONDAMENTAUX DE L'HISTOIRE DE LA PATRIE ET DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN“ DANS L'ENSEIGNEMENT DU SECOND DEGRÉ

LE MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL — LES CAUSES ET LES CONSÉQUENCES NÉFASTES DE L'INSTAURATION DES RÉGIMES RÉACTIONNAIRES, FASCISTES EN EUROPE

1929 — La Yougoslavie : Vladimir Zaharescu	150
1940 — La Roumanie : Gheorghe Zaharia, Mihai Fătu	164 197

S U M A R I O

Discurso del camarada NICOLAE CEAUȘESCU a la clausura de los trabajos del XII Congreso del Partido Comunista Rumano . . .	3
ION POPESCU-PUȚURI : La significación histórica del grande foro de los comunistaos rumanos	10

★

TAMARA DOBRIN : El consenso nacional — expresión de la democracia socialista promovida por el Partido Comunista Rumano. El crecimiento del Frente de la Democracia y la Unidad Socialista en la vida social-politica del pais	26
---	----

La contribución esencial del camarada NICOLAE CEAUȘESCU a la reorganización de la Unión de la Juventud Comunista, en la unión de la juventud en la lucha contra el fascismo y la asigu- ración de un nuevo desarrollo socialista de la patria. Sesión científica	40
--	----

LOS DEPARTAMENTOS DE LA PATRIA — TRADICIÓN Y CONTEMPORANEIDAD

GHEORGHE MANTA : El departamento Neamț en el contexto de la historia de Rumania	53
---	----

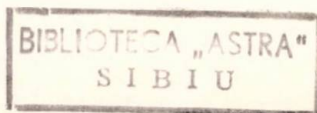
AYUDANDO AQUELLOS QUE ESTUDIAN „PROBLEMAS FUNDAMENTALES DE LA HISTORIA DE LA PATRIA Y DEL PARTIDO COMUNISTA RUMANO“ EN LA SEGUNDA ENSEÑANZA

78

EL MOVIMIENTO OBRERO INTERNACIONAL

LAS CAUSAS Y LAS CONSECUENCIAS NEFASTAS DE LA INSTAURACIÓN DE LOS RÉGIMENES REACCIONARIAS FASCISTAS EN EUROPA

1929 — Yugoslavia : Vladimir Zaharescu	150
1940 — Rumania : Gheorghe Zaharia, Mihai Fătu	164



Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Rauș, Florian Tănăsescu

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

